Dacă un regat este o mare familie, o familie este, la fel, un mic regat, sfâșiat de facțiuni și expus revoluțiilor.

Samuel Johnson

Lumea este un munte, iar faptele noastre, voci; vocile au ecou; la noi se vor întoarce.

Rumi

Până când leii nu vor avea propriii lor istorici, istoria vânătorii îl va glorifica întotdeauna pe vânător.

Chinua Achebe

Adevărul nu a căzut încă niciodată mort pe străzi; are o asemenea afinitate cu sufletul omului, sămânța oricât de difuzată se va prinde undeva și își va produce suta.

Theodore Parker

Atâtea războaie, atâtea forme de crimă... . Profanul Marte îndoaie totul în voia lui nebună; lumea este ca un car înnebunit.

Virgil

Întreaga întrebare este: cine pe cine controlează pe cine.

Lenin

Cel care crede că, studiind istorii izolate, poate dobândi o viziune destul de justă asupra istoriei în ansamblul ei, se aseamănă cu cel care, după ce privește membrele tăiate ale unui animal cândva viu și frumos, își închipuie că a văzut creatura vie în toată acțiunea

și grația ei. ... Într-adevăr, numai prin studierea interconexiunii tuturor particularităților, a asemănărilor și diferențelor dintre ele, suntem capabili cel puțin să facem un studiu general și astfel să obținem atât beneficii, cât și plăcere din istorie.

Polybius

La jumătatea drumului vieții, m-am trezit într-o pădure întunecată, căci drumul drept se pierduse.

Dante Alighieri

PREFAȚĂ ȘI MULȚUMIRI

Aceasta este o istorie universală pe care am scris-o în vremurile amenințătoare ale închiderii Covidiei și ale invaziei rusești în Ucraina. Există un milion de moduri de a face un astfel de lucru; sute de istorici, începând din cele mai vechi timpuri, au făcut-o în felul lor; majoritatea universităților au acum profesori de istorie universală și zeci de astfel de lucrări sunt publicate anual, multe dintre ele geniale, iar eu am încercat să le citesc pe toate. Nicio carte nu este ușor de scris, istoria lumii mai greu decât majoritatea. "Cuvintele și ideile se revarsă din capul meu", scria Ibn Khaldun compunându-și istoria lumii, "ca smântâna într-o sită". A fost multă smântână și multă agitație în scrierea acestei cărți.

Întotdeauna mi-am dorit să scriu o astfel de istorie intimă, umană, o abordare nouă, în unele privințe, în altele tradițională, care este rodul unei vieți întregi de studii și călătorii. Am fost suficient de norocos să vizitez multe dintre locurile din această istorie, să fiu martor la războaiele și loviturile de stat care joacă un rol în ea și să port conversații cu câteva personaje care au jucat roluri pe scena mondială.

Când aveam unsprezece ani, tatăl meu, un doctor în medicină grijuliu, mi-a dăruit o versiune prescurtată a cărții A Study of History (Un studiu al istoriei) a lui Arnold Toynbee, acum demodat înțepător. "Poate că într-o zi", mi-a spus, "vei scrie ceva asemănător", iar eu am petrecut ore întregi citind istorii ale unor locuri și timpuri care nu erau predate la școala mea de engleză, unde predomina studiul Tudorilor și al naziștilor.

Această carte mi-a oferit cea mai mare satisfacție din viața mea de scriitor și a reprezentat cea mai descurajantă provocare. Dar am suferit mult mai puțin decât mulți alți istorici. Ibn Khaldun și-a văzut ambii părinți murind de ciumă. Sir Walter Raleigh și-a scris Istoria lumii în timp ce aștepta să fie executat, o condiție care cu siguranță a favorizat perspectiva necesară. Dar a fost decapitat înainte de a termina (un gând insuportabil). Istoria are o putere specială, aproape mistică, de a modela (și, dacă se abuzează de ea, de a distorsiona) prezentul: asta face din scrisul de istorie o profesie esențială și nobilă - dar periculoasă. Sima Qian, istoricul mondial chinez Sima Qian (născut în jurul anului 145 î.Hr.), a fost acuzat că l-a defăimat pe împărat și i s-a dat de ales între a fi executat și a deveni eunuc la palat. El a optat pentru castrare, pentru a-și putea finaliza istoria: "înainte de a-mi termina manuscrisul brut, am întâmpinat această nenorocire... Dacă poate fi transmisă unor oameni care o vor aprecia și va pătrunde în sate și în marile orașe, atunci, chiar dacă ar trebui să sufăr o mie de mutilări, ce regret aș avea?". Fiecare istoric, fiecare scriitor împărtășește acest vis. Sima Qian a fost în gândurile mele în timp ce scriam ...

Dintre istoricii în viață, o galaxie de distinși și străluciți savanți au citit, discutat și corectat integral sau parțial această carte: mulțumesc lui Dominic Lieven, profesor de istorie internațională, LSE; Peter Frankopan, profesor de istorie globală, Oxford; Olivette Otele, profesor de moșteniri și memorie a sclaviei, SOAS; Thomas Levenson, profesor de scriere științifică, MIT; Sir Simon Schama, profesor de istorie și istoria artei, Columbia Univeristy; David Abulafia, profesor emerit de istorie mediteraneană, Universitatea Cambridge; Abigail Green, profesor de istorie europeană modernă, Oxford.

Dr. Henry Kissinger, secretar de stat al SUA în perioada 1973-197, a citit din perioada sa; am avut onoarea de a vorbi despre crearea internetului cu Sir Tim Berners-Lee și Rosemary Berners-Lee. Mulțumesc lui Ben Okri.

Mulțumesc celor de mai jos pentru corectarea acestor subiecte specifice:

Africa: Luke Pepera.

Americi: (SUA) Annette Gordon-Reed, profesor Charles Warren de istorie juridică americană, Harvard Law School; Andrew Preston, profesor de istorie americană, Universitatea Cambridge; (Mesoamerica/America de Sud) Matthew Restall, profesor Edwin Erle Sparks de istorie colonială latino-americană, Penn State College of Liberal Arts; (Brazilia) Lilia Schwarcz, profesor de antropologie, Universitatea din São Paulo.

China: (timpuriu) Michael Nylan, profesor de studii est-asiatice, Universitatea Berkeley; (începând cu Qin) Mark C. Elliott, profesor Mark Schwartz de istorie a Chinei și a Asiei interioare, Universitatea Harvard.

Genetică/ADN: Dr. Adam Rutherford.

Greci: Roderick Beaton, profesor emerit Koraes de istorie modernă greacă și bizantină, King's College, Londra.

India/Asia de Sud: Tirthankar Roy, profesor de istorie economică, LSE; Dr. Tripurdaman Singh, Institutul de Studii ale Commonwealth-ului, Școala de Studii Avansate, Universitatea din Londra; William Dalrymple; Dr. Sushma Jansari, curator, Colecțiile Asiei de Sud, British Museum; Dr. Imma Ramos, curator, Colecțiile Asiei de Sud, British Museum; Dr. Katherine Schofield, conferențiar principal de muzică și istorie a Asiei de Sud, King's College London.

Iran: Lloyd Llewellyn-Jones, profesor de istorie antică, Universitatea din Cardiff.

Japonia: Dr. Christopher Harding, lector principal, Istoria Asiei, Universitatea din Edinburgh.

Ucraina: Serhii Plokhy, profesor Mykhailo Hrushevsky de istorie ucraineană, Universitatea Harvard.

Le mulțumesc celor de mai jos pentru corecturile aduse în subiectele prezentate cronologic:

Preistorie: Profesorul Chris Stringer, director de cercetare, Evoluția umană, Muzeul de Istorie Naturală; (Sumeria/Mesopotamia) Augusta McMahon, profesor de arheologie mesopotamiană, Cambridge; Dr. John MacGinnis, Departamentul de Orientul Mijlociu, British Museum.

Egiptul antic: Salima Ikhram, profesor de egiptologie, Universitatea Americană din Cairo.

Roma antică: Greg Woolf, Catedra Ronald J. Mellor de istorie antică la Universitatea din California.

Drumurile mătăsii: Peter Frankopan.

Bizanț: Jonathan Harris, profesor de istorie a Bizanțului, Royal Holloway, Universitatea din Londra; Peter Frankopan.

Vikingii: Neil Price, profesor de arheologie, Universitatea din Uppsala.

Kyivan Rus/Muscovia: Dr. Sergei Bogatyrev, profesor asociat, University College London (autorul unei cărți în curs de apariție despre memoria familială în Rusul kivan).

Europa Medievală/Normanzi: Robert Bartlett, profesor emerit, Universitatea St Andrews.

Mongoli: Timothy May, profesor de istorie a Eurasiei Centrale, Universitatea din Georgia de Nord.

Incași și azteci: Matthew Restall, profesor Edwin Erle Sparks de istorie colonială a Americii Latine, Penn State College of Liberal Arts.

Etiopia: Dr. Mai Musié, cercetător postdoctoral în domeniul rasei și etnicității în lumea antică greco-romană, Universitatea Oxford; Dr. Verena Krebs, Universitatea Ruhr din Bochum; Dr. Adam Simmons, Universitatea Nottingham Trent; Dr. Bar Kribus, Universitatea Ebraică din Ierusalim.

Khmer/Cambodgia: Ashley Thompson, profesor de artă din Asia de sud-est, SOAS.

Portugalia/Imperiul portughez: Malyn Newitt, profesor de istorie Charles Boxer, King's College London; Zoltán Biedermann, profesor de istorie modernă timpurie, SELCS, University College London.

Spania/Imperiul spaniol: Dr. Fernando Cervantes, Universitatea din Bristol.

Anglia secolului al XVII-lea: Ronald Hutton, profesor de istorie, Universitatea din Bristol.

Brazilia: Lilia Schwarcz.

Hawaii: Nicholas Thomas, profesor de antropologie socială, Cambridge.

Franța: Robert Gildea, profesor de istorie modernă, Worcester College, Oxford.

Saint-Domingue/Haiti: Dr. Sudhir Hazareesingh, Balliol College, Oxford; John D. Garrigus, profesor de istorie la Universitatea din Texas, Arlington.

Țările de Jos/Imperiul olandez: David Onnekink, profesor asistent de istorie la Universitatea din Utrecht.

Germania: Katja Hoyer.

Războiul Rece: Sergey Radchenko, profesor distins la Johns Hopkins School of Advanced International Studies.

Dr. N. Zaki a tradus texte în limba arabă. Keith Goldsmith a citit secțiuni din SUA. Jago Cooper, Kate Jarvis și Olly Boles au ajutat la primele secțiuni. Jonathan Foreman a petrecut multe ore discutând despre istoria lumii.

Viețile sunt făcute de mari profesori și mentori inspiraționali: mulțumesc regretatei maiestuoase profesoare Isabel de Madariaga, care m-a învățat cum să scriu istorie în prima mea carte Catherine the Great & Potemkin; Jeremy Lemmon, regretatul Stuart Parsonson, Howard Shaw, Hugh Thompson.

Mulțumesc echipei care m-a susținut: Dr. Marcus Harbord pentru sănătate; Rino Eramo de la Café Rino și Ted "Longshot" Longden de la The Yard pentru cortado-uri care îmi umflă sângele; Carl van Heerden și Dominique Felix pentru sesiunile de fitness spartane; Akshaya Wadhwani pentru high-tech. Mulțumiri prietenilor dragi Samantha Heyworth, Robert Hardman; Aliai Forte; Tamara Magaram; Marie-Claude Bourrely și Eloise Goldstein pentru ajutorul acordat în Coasta de Fildeș.

Mulțumesc editorilor mei de la Hachette, David Shelley, Maddy Price, Elizabeth Allen; eroicei Jo Whitford; și genialului Peter James, regele editorilor; fostului meu editor Bea Hemming; în SUA, regretatului Sonny Mehta, lui Reagan Arthur și Edward Kastenmeier de la Knopf; și agenților mei superlativi Georgina Capel, Rachel Conway, Irene Baldoni, Simon Shaps.

Dedic această carte răposaților mei părinți Stephen și April. Îi mulțumesc soției mele Santa, fiicei mele Lilochka și fiului meu Sasha pentru că au tolerat trei ani de concentrare ermetică cu râs, dragoste și toleranță: "Unul pentru toți și toți pentru unul".

Simon Sebag Montefiore

Londra

NOTĂ

Aceasta este o lucrare de sinteză, produsul unei vieți întregi de lectură, folosind surse primare ori de câte ori a fost posibil. Fiecare subiect abordat aici are o istoriografie

vastă, așa că, pentru a economisi spațiu, am enumerat în Bibliografie principalele lucrări utilizate în fiecare secțiune.

Numele contează: "lucrurile în realitate", sugera Confucius, "ar trebui să fie puse în concordanță cu implicațiile pe care li se atribuie prin nume". Stilul academic tradițional este acela de a eleniza dinastiile orientale, de exemplu, Genghis Khan și Genghizii lui Genghis Khan. Cu excepția cazului în care acestea sunt de fapt grecești (Seleucizii), încerc să folosesc propriile lor nume pentru ele însele: pe perșii achemeniți îi numesc Haxamanishiya; pe abbasizi, Abbasiya. Încerc să evit neologismele - folosesc mai ales Romaioi în loc de bizantini, Hattian în loc de Hitit. Încerc să evit să anglicizez totul: regii francezi sunt François, regii spanioli Enrique. Dar dacă sunt bine cunoscuți, folosesc familiarul: Cyrus, nu Kouresh, Pompeius, nu Pompeius. În perioada otomană, folosesc în general limba turcă mai degrabă decât araba: Mehmed Ali în loc de Muhammad Ali, chiar dacă acest lucru îi va nemulțumi pe egipteni. Folosesc Türkiye în loc de Turcia: dacă a existat vreodată un exemplu de greșeală de ortografie eurocentrică, acesta este acesta. Pentru conducătorii chinezi, folosesc fie prenumele lor (Liu Che), fie titlul postum (Împăratul Wu sau Wudi); pentru Ming și Qing, folosesc nume de epocă (Împăratul Kangxi, ulterior Kangxi).

Pentru contextul geografic, citez state moderne, dar acest lucru poate crea confuzii: Regatul Dahomey se afla în actuala Republică Benin (nu Republica Dahomey); Regatul Benin se afla în Nigeria (nu Republica Benin).

Crononimele istoriei mondiale sunt de dimensiunea lumii - Epoca de piatră, Epoca întunecată și Epoca axială, Marea Deschidere și Renașterea, și o mulțime de revoluții; multe dintre ele par acum reducționiste, demodate și clișeice. Dar este treaba istoricului să clasifice, iar unele dintre acestea sunt clișee pentru că sunt în mare parte adevărate.

Îmi cer scuze pentru toate neconcordanțele.

INTRODUCERE

Pe măsură ce marea cobora, pașii apăreau. Urmele unei familii care se plimba pe plaja a ceea ce este acum un mic sat din estul Angliei, Happisburgh. Cinci seturi de urme de pași. Probabil un bărbat și patru copii, datând din perioada cuprinsă între 950.000 și 850.000 de ani înainte de prezent. Acestea, descoperite în 2013, sunt cele mai vechi

urme de picioare de familie găsite vreodată. Nu sunt primele: amprente și mai vechi au fost găsite în Africa, unde a început povestea omului. Dar acestea sunt cele mai vechi urme ale unei familii. Și ele sunt sursa de inspirație pentru această istorie a lumii.

Au existat multe istorii ale lumii, dar aceasta adoptă o nouă abordare, folosind poveștile familiilor de-a lungul timpului pentru a oferi o perspectivă diferită și proaspătă. Este una care mă atrage pentru că oferă o modalitate de a conecta marile evenimente cu dramele umane individuale, de la primii hominizi până în zilele noastre, de la piatra ascuțită la iPhone și dronă. Istoria universală este un elixir pentru vremuri tulburi: avantajul său este că oferă un sens al perspectivei; dezavantajul său este că implică prea multă distanță. Istoria universală are adesea teme, nu oameni; biografia are oameni, nu teme.

Familia rămâne unitatea esențială a existenței umane - chiar și în epoca inteligenței artificiale și a războiului galactic. Am împletit istoria povestind poveștile mai multor familii de pe fiecare continent și din fiecare epocă, folosindu-le pentru a lega graba de înaintare a poveștii umane. Este o biografie a mai multor oameni în loc de o singură persoană. Chiar dacă întinderea acestor familii este globală, dramele lor sunt intime - naștere, moarte, căsătorie, dragoste, ură; se ridică; cad; se ridică din nou; migrează; se întorc. În fiecare dramă de familie, există mai multe acte. Asta a vrut să spună Samuel Johnson când a afirmat că fiecare regat este o familie și fiecare familie un mic regat.

Spre deosebire de multe dintre istoriile cu care am crescut, aceasta este o istorie mondială autentică, care nu este dezechilibrată de o concentrare excesivă asupra Marii Britanii și Europei, ci acordă Asiei, Africii și Americilor atenția pe care o merită. Accentul pus pe familie permite, de asemenea, să se acorde mai multă atenție vieții femeilor și a copiilor, ambele neglijate în cărțile pe care le citeam când eram școlar. Rolurile lor - ca și forma familiei însăși - se schimbă de-a lungul timpului. Scopul meu este să arăt cum au crescut împreună fontanelele istoriei.

Cuvântul familie are un aer de confort și afecțiune, dar, desigur, în viața reală, familiile pot fi și ele pânze de luptă și cruzime. Multe dintre familiile pe care le urmăresc sunt familii ale puterii, în care intimitatea și căldura educației și a iubirii sunt în același timp infuzate și distorsionate de dinamica specifică și implacabilă a politicii. În familiile puterii, pericolul vine din intimitate. "Calamitatea", așa cum l-a avertizat Han Fei Tzu pe monarhul său din China secolului al II-lea î.Hr. "va veni la tine de la cei pe care îi iubești".

'Istoria este ceva ce foarte puțini oameni făceau', scrie Yuval Noah Harari, 'când toți ceilalți arau câmpurile și cărau găleți cu apă'. Multe dintre familiile pe care le-am ales

sunt cele care exercită puterea, dar altele cuprind persoane înrobite, medici, pictori, romancieri, călăi, generali, istorici, preoți, șarlatani, oameni de știință, magnați, criminali - și iubiți. Chiar și câțiva zei.

Unii vă vor fi familiari, mulți nu: aici urmărim dinastiile din Mali, Ming, Medici și Mutapa, Dahomey, Oman, Afganistan, Cambodgia, Brazilia și Iran, Haiti, Hawaii și Habsburg; facem cronica lui Genghis Khan, Sundiata Keita, Împărăteasa Wu, Ewuare cel Mare, Ivan cel Groaznic, Kim Jong-un, Itzcoatl, Andrew Jackson, Regele Henry din Haiti, Ganga Zumba, Kaiser Wilhelm, Indira Gandhi, Sobhuza, Pachacuti Inca și Hitler alături de Kenyattas, Castros, Assads și Trumps, Cleopatra, de Gaulle, Khomeini, Gorbaciov, Marie Antoinette, Jefferson, Nader, Mao, Obama; Mozart, Balzac și Michelangelo; Cezarii, Mogulii, Sauditii, Roosevelt, Rothschild, Rockefeller, Otomanii.

Scânteia coexistă cu confortul. Există mulți tați și mame iubitoare, dar și "Grasul" Ptolemeu al IV-lea își dezmembrează fiul și trimite părțile componente mamei copilului; Nader Shah și împărăteasa Iris își orbesc fiii; regina Isabella își torturează fiica; Carol cel Mare se culcă, probabil, cu fiul său; mama puterii otomane Kösem ordonă strangularea fiului ei și, la rândul ei, este strangulată la ordinul nepotului ei; potentata Valois Catherine de' Medici orchestrează un masacru la nunta fiicei sale, al cărei viol de către fiii ei pare să-l fi tolerat; Nero se culcă cu mama sa, apoi o ucide. Shaka își ucide mama, apoi folosește acest lucru ca pretext pentru a declanșa un masacru. Saddam Hussein își dezlănțuie fiii împotriva ginerilor săi. Uciderea fraților este endemică - chiar și acum: Kim Jong-un și-a ucis recent fratele într-un mod foarte modern, folosind o cascadorie de reality-show ca acoperire, un agent neurotoxic ca otravă.

Urmărim, de asemenea, tragediile fiicelor adolescente, trimise de părinți reci să se căsătorească cu străini în ținuturi îndepărtate, unde apoi mor la naștere: uneori, căsătoriile lor au facilitat afinitățile între state; mai des, suferințele lor nu au dus la prea multe, deoarece legăturile de familie au fost complet depășite de interesele de stat. Urmărim, de asemenea, femei înrobite care ajung să conducă imperii; iată-o pe Sally Hemings, sora vitregă înrobită a defunctei soții a lui Thomas Jefferson, care poartă în secret copiii președintelui; iată-o pe Razia din sultanatul Delhi care preia puterea ca suverană, dar este distrusă de relația ei cu un general african; în al-Andalus, fiica unui calif, Wallada, devine poetă și libertină. Urmărind familiile noastre alese prin pandemii, războaie, inundații și boom-uri, vom urmări viața femeilor de la sat la tron, la fabrică și la funcția de premier, de la mortalitatea maternă catastrofală și impotența legală la dreptul la vot, la avort și contracepție; și traiectoria copiilor, de la mortalitatea infantilă devastatoare la munca industrializată și cultul modern al copilăriei.

Aceasta este o istorie care se concentrează pe indivizi, familii și coterii. Există multe alte modalități de abordare a istoriei cu această anvergură. Dar eu sunt un istoric al puterii, iar geopolitica este motorul istoriei mondiale. Mi-am petrecut cea mai mare parte a carierei mele scriind despre liderii ruși, iar acesta este genul de istorie pe care mi-a plăcut întotdeauna să o citesc - cuprinde pasiuni și furii, tărâmul imaginației și al simțurilor, precum și curajul vieții obișnuite într-un mod care lipsește din economia pură și științele politice. Centralitatea acestei conexiuni umane este un mod de a spune povestea globală care arată impactul schimbărilor politice, economice și tehnice, dezvăluind în același timp cum au evoluat și familiile. Acesta este un alt meci în lunga luptă dintre structură și agenție, forțe impersonale și caracterul uman. Dar acestea nu se exclud neapărat. "Oamenii își fac propria istorie", scria Marx, "dar nu și-o fac după bunul lor plac; nu și-o fac în circumstanțe selectate de ei înșiși, ci în circumstanțe deja existente, date și transmise din trecut". Atât de des, istoria este prezentată ca o serie de evenimente, revoluții și paradigme, trăite de oameni clar categorisiți și identificați în mod îngust. Cu toate acestea, viețile familiilor reale dezvăluie ceva diferit - oameni idiosincratici, singulari, care trăiesc, râd, iubesc de-a lungul deceniilor și secolelor într-o lume stratificată, hibridă, liminară, caleidoscopică, care sfidează categoriile și identitățile de mai târziu.

Familiile și personajele pe care le urmăresc aici tind să fie excepționale - dar ele dezvăluie, de asemenea, multe despre epoca și locul lor. Este un mod de a privi cum au evoluat regatele și statele, cum s-a dezvoltat interconectivitatea popoarelor și cum diferite societăți au absorbit străinii și au fuzionat cu altele. În această dramă cu multiple fațete, sper ca narațiunea simultană, amestecată, dar unică, să surprindă ceva din imprevizibilitatea și contingența dezordonată a vieții reale în timp real, sentimentul că se întâmplă multe lucruri în locuri și orbite diferite, haosul și confuzia unei încărcături de cavalerie amețitoare, spasmodică, cu mâinile goale, adesea pe cât de absurdă, pe atât de crudă, întotdeauna plină de surprize amețitoare, incidente ciudate și personalități incredibile pe care nimeni nu le putea prevedea. De aceea, cei mai de succes lideri sunt vizionari, strategi transcendentali, dar și improvizatori, oportuniști, creaturi ale bâlbâielii și ale norocului. "Chiar și cel mai isteț dintre cei isteți", recunoștea Bismark, "merge ca un copil în întuneric". Istoria se face prin interacțiunea dintre idei, instituții și geopolitică. Atunci când acestea se întâlnesc într-o conjuncție fericită, se produc mari schimbări. Dar chiar și atunci, personalitățile sunt cele care aruncă zarurile ...

O carte de o asemenea anvergură are multe teme: una dintre ele este modelarea națiunilor prin migrație. Urmărim familii stabile și urmărim familii în mișcare sau

formate prin mișcare: marile mișcări în masă ale familiilor - migrații și cuceriri - care au creat fiecare rasă și națiune.

Urmărim atât familiile interioare, cât și familiile de putere mai largi, adesea extinse la clanuri și triburi. Familia interioară este o realitate pentru noi toți din punct de vedere biologic și pentru mulți dintre noi din punct de vedere al îngrijirii părintești, oricât de defectuoasă; dinastiile mai largi sunt construcții care folosesc încrederea și neamul ca liant pentru a păstra puterea, a proteja bogăția și a împărți pericolele. Cu toate acestea, cu toții înțelegem instinctiv ambele aspecte: în multe privințe suntem cu toții membri ai dinastiilor, iar această istorie a familiei este o cronică a noastră, a tuturor. Doar că mijloacele familiilor conducătoare și mizele pentru acestea sunt mai letale.

În Europa și în SUA, avem tendința de a ne gândi la familie ca la o unitate mică, care nu mai are importanță politică în epoca individualismului, a politicii de masă, a industrializării și a tehnologiei de vârf - și că nu mai avem nevoie de familii la fel de mult ca înainte. Există un adevăr în acest lucru, iar în secolele ulterioare, familia capătă un aspect diferit, în special în Occident. Atunci când nu există familii proeminente, continui să mă folosesc de personaje și de conexiuni pentru a lega o narațiune complexă, dar se pare că, în lumea noastră individualistă și presupus rațională, dinastiile au evoluat, dar nu au dispărut. Departe de asta.

În timpul revoluției americane, Tom Paine a insistat asupra faptului că "Un monarh ereditar este o poziție la fel de absurdă ca și un medic ereditar", dar medicii, ca multe alte profesii, erau atunci adesea ereditari. Nu se poate scrie despre dinastie fără religie: domnitorii și dinastiile guvernau ca monarhii sacre, agenți și uneori personificări ale voinței divine, o convingere care se îmbina cu familia pentru ca succesiunea ereditară să pară naturală, o reflectare a organizării naturale a societății prin descendență. După 1789, dinastia sacră a evoluat pentru a se adapta noilor paradigme naționale și populare, iar după 1848, politicii de masă. Religia tradițională - clopote și mirosuri - este mai puțin predominantă astăzi, însă așa-numitele noastre societăți laice sunt la fel de religioase ca cele ale strămoșilor noștri, iar ortodoxiile noastre sunt la fel de rigide și absurde ca vechile religii. O temă primordială este, așadar, nevoia umană de religiozitate și soteriologie, oferind fiecărui individ, familie, națiune o misiune justă care dă sens și formă existenței. "Cel care are un de ce să trăiască", spune Nietzsche, "poate tolera orice cum".

În democrațiile liberale de astăzi, ne mândrim cu o politică pură, rațională, fără clanuri, rude și legături. Cu siguranță, familia contează mult mai puțin. Dar cea mai mare parte a

politicii rămâne la fel de mult legată de personalitate și patronaj ca și de politică. Statele moderne, chiar și democrațiile liberale din America de Nord și Europa de Vest, sunt mai complexe și mai puțin raționale decât ne place să pretindem: instituțiile formale sunt adesea ocolite de rețele informale și de curți personale care includ familia: în democrații sau semidemocrații, nu trebuie decât să ne gândim la Kennedy și Bush, Kenyatta și Khamas, Nehrus, Bhutto și Sharif, Lees și Marcos, demodații care reprezintă reasigurarea și continuitatea, dar trebuie să fie aleși (și pot fi și nealeși). Cercetările efectuate în SUA, India și Japonia de astăzi arată că dinastiile naționale sunt reproduse la nivel local în rândul neamurilor din congres și din state. Și apoi există un număr tot mai mare de conducători ereditari în Asia și Africa care - în spatele cosplay-ului instituțiilor republicane - sunt de fapt monarhi.

'Înrudirea și familia rămân o forță de care trebuie să ținem cont', scrie Jeroen Duindam, decanul istoricilor dinastici. 'Formele personalizate și durabile de conducere în politică și în afaceri tind să dobândească trăsături semidinastice chiar și în lumea contemporană'.

În timp ce familia a avut forme diferite în diferite momente, iar puterea este mereu în schimbare, există un fenomen opus de care este legată și căruia această carte îi acordă multă atenție: sclavia. Sub forma sclavilor casnici, sclavia a fost o trăsătură mereu prezentă a familiei încă de la început, dar aceasta era familia nu a sclavilor, ci a stăpânului de sclavi. Sclavia a distrus familiile; a fost o instituție anti-familie. Familiile de sclavi care au existat - în gospodăriile romane sau în haremurile islamice sau cele precum Sally Hemings și Jefferson din America proprietarilor de sclavi - cuprindeau constrângerea fără alegere și, adesea, violul pur și simplu. O temă a acestei istorii: familia pentru mulți poate fi un privilegiu.

Această carte este scrisă într-un moment de evoluții interesante și mult așteptate în scrierea istoriei, care se reflectă aici: un accent pe popoarele din Asia și Africa; interconectarea politicilor, limbilor, culturilor; un accent pe rolul femeilor și pe diversitatea rasială. Dar istoria a devenit o roată de scântei, puterea sa morală aprinzând instantaneu torțe de cunoaștere și focuri de gunoi ale ignoranței. Nu trebuie decât să aruncăm o privire la peisajele infernale de pe Twitter și Facebook, să le auzim borborigmele de prejudecăți și conspirații, pentru a vedea că istoria este din ce în ce mai fisionabilă datorită denaturării digitale. Parțial știință, parțial literatură, parțial misticism, parțial etică, Istoria a fost întotdeauna importantă pentru că trecutul, fie că este vorba de splendoarea cu pete de aur sau de suferința eroică, oricât de imaginat, posedă o legitimitate și o autenticitate, chiar o sfințenie, care este încorporată în noi - și care se exprimă adesea prin poveștile familiilor și națiunilor. Ea poate mișca mulțimi, poate crea

națiuni, poate justifica măcelul și eroismul, tirania și libertatea, cu puterea tăcută a o mie de armate. De aceea, în cea mai bună parte a sa, căutarea adevărului este esențială. Fiecare ideologie, religie și imperiu a căutat să controleze trecutul consacrat pentru a legitima tot ceea ce fac în prezent. Există destule încercări astăzi, în est și în vest, de a forța istoria într-o ideologie.

Vechea istorie copilărească a "bunătăților" și "răutăților" este din nou la modă, deși cu "bunătăți" și "răutăți" diferite. Totuși, așa cum a subliniat James Baldwin, "Un trecut inventat nu poate fi folosit niciodată; el se crapă și se sfărâmă sub presiunea vieții ca lutul în anotimpul secetei". Cel mai bun indiciu este utilizarea unui jargon încâlcit. După cum scria Foucault, jargonul ideologic este un semn al ideologiei coercitive: "tinde să exercite un fel de presiune și ceva de genul unei puteri de constrângere asupra altor discursuri", deoarece jargonul ascunde lipsa de bază factuală, intimidează disidenții și permite colaboratorilor să își etaleze convenționalitatea virtuoasă. "Ce este în joc", se întreabă Foucault, atât de des la obiect, "în voința de adevăr, în voința de a rosti acest discurs "adevărat", dacă nu dorința și puterea?". Baldwin a avertizat: "Nimeni nu este mai periculos decât cel care își imaginează că are o inimă pură: pentru că puritatea lui, prin definiție, este de neclintit". Ideologiile istoriei supraviețuiesc rareori contactului cu dezordinea, nuanța și complexitatea vieții reale: "Individul pe care l-a constituit puterea", a observat Foucault, "este în același timp vehiculul ei".

În mod necesar, se pune mult accent pe chestiunile întunecate ale istoriei - războiul, crima, violența și opresiunea - deoarece acestea sunt fapte ale vieții și sunt motoare ale schimbării. Istoria este "banca de sacrificiu", scria Hegel, "pe care se sacrifică fericirea popoarelor". Războiul este întotdeauna un accelerator: "Sabia spune mai mult adevăr decât cărțile, tăișul ei desparte înțelepciunea de deșertăciune", scrie Abu Tammam ibn Aws, poet din Irakul secolului al IX-lea. 'Cunoașterea se găsește în scânteia lăncilor'. Și fiecare armată, scria Troțki, 'este o copie a societății și suferă de toate bolile ei, de obicei la o temperatură mai ridicată'. Imperiile - politici de guvernare centralizată, masă continentală, întindere geografică, popoare diverse - sunt omniprezente în multe forme; imperiile de stepă ale călăreților nomazi care au amenințat societățile sedentare timp de multe milenii sunt foarte diferite de imperiile europene transoceanice care au dominat lumea între 1500 și 1960. Unele au fost opera unui singur cuceritor sau a unei singure viziuni, dar cele mai multe au fost cucerite și guvernate ad-hoc, la întâmplare și în mod multiplu. Concurenții mondiali de astăzi sunt "națiunile imperiu" - în frunte cu China, America, Rusia - care combină coeziunea națiunii și amploarea imperiului cu o masă impresionantă, adesea continentală. La Moscova, imperialiștii, fortificați de un nou

ultranaționalism, controlează cea mai mare națiune imperiu din lume - cu rezultate letale. Turneul geopoliticii - ceea ce Papa Iulius al II-lea numea "jocul mondial" - este implacabil; succesul este întotdeauna temporar, iar costul uman este întotdeauna prea mare.

Multe crime au fost neglijate și ascunse, iar acestea trebuie să fie acoperite în întregime. În această carte, scopul meu este să scriu o istorie nuanțată care să arate oamenii și politicile lor ca entități complicate, defectuoase și inspirate, așa cum sunt ele cu adevărat. Cel mai bun medicament pentru crimele trecutului este să le arunci cea mai strălucitoare lumină asupra lor; și, odată ce aceste crime sunt dincolo de raza de acțiune a pedepsei, această iluminare este cea mai adevărată răscumpărare, singura care contează. Această carte își propune să arunce această lumină: realizările și crimele sunt prezentate în cronică, indiferent cine au fost autorii lor. Încerc să spun poveștile cât mai multor nevinovați uciși, înrobiți sau reprimați: toată lumea contează sau nimeni nu contează.

Astăzi suntem binecuvântați cu metode științifice noi și interesante - datarea cu carbon, ADN, glotocronologia - care ne permit să descoperim mai multe despre trecut și să cartografiem daunele pe care oamenii le fac Pământului lor prin încălzirea globală și poluare. Cu toate acestea, chiar și cu toate aceste noi instrumente, în esența sa, istoria este încă despre oameni. Ultima mea călătorie înainte de a scrie aceste rânduri a fost în Egipt: când am văzut fețele animate ale portretelor de mormânt din Fayum, m-am gândit cât de mult semănau cu noi acești oameni din primul secol. Ei și familiile lor împărtășesc într-adevăr multe caracteristici cu noi astăzi, dar diferențele sunt la fel de mari. În viața noastră, de multe ori abia dacă îi înțelegem pe oamenii pe care îi cunoaștem bine. Prima regulă a istoriei este să ne dăm seama cât de puțin știm despre oamenii din trecut, cum gândeau, cum funcționau familiile lor.

Este o provocare să evităm teleologia, să scriem istoria ca și cum rezultatul ei ar fi fost cunoscut dintotdeauna. Istoricii sunt profeți proști proști, dar buni la profetizarea viitorului atunci când știu deja ce s-a întâmplat. Dar, adesea, istoricii nu sunt atât de mult cronicari ai trecutului sau clarvăzători ai viitorului, ci pur și simplu oglinzi ale propriului lor prezent. Singura modalitate de a înțelege trecutul este să ne scuturăm de prezent: sarcina noastră este să căutăm ce fapte putem pentru a face o cronică a vieților generațiilor anterioare - înalte și joase și la fel de vaste ca lumea - folosind tot ceea ce știm.

Un istoric al lumii, scria al-Masudi în Bagdadul secolului al IX-lea, este ca "un om care, după ce a găsit perle de toate felurile și culorile, le adună într-un colier și le transformă într-un ornament pe care posesorul său îl păzește cu mare grijă". Acesta este genul de istorie mondială pe care vreau să o scriu.

Urmele familiei de pe plaja Happisburgh au fost rapid distruse de maree - dar vor mai trece câteva sute de mii de ani până la începutul a ceea ce numim istorie.

ACTUL I

POPULAȚIA MONDIALĂ:

70.000 BC: 150.000

10.000 î.Hr.: 4 milioane

5000 î.Hr.: 5 milioane

2000 î.Hr.: 27 de milioane

1000 î.Hr.: 50 de milioane

Casele lui Sargon și Ahmose: Zigguratele și piramidele

POETĂ, PRINȚESĂ, VICTIMĂ, RĂZBUNĂTOARE: ENHEDUANNA

În urmă cu patru mii de ani, Enheduanna se afla la apogeul splendoarei sale când un raider care invada imperiul i-a atacat orașul, a capturat-o și, evident, a violat-o. Nu numai că a supraviețuit, dar a fost readusă la putere - și și-a revenit scriind despre calvarul ei. Enheduanna a fost prima femeie ale cărei cuvinte le putem auzi, primul autor cu nume, bărbat sau femeie, prima victimă a abuzului sexual care a scris despre experiențele sale și o membră a primei dinastii pe care o putem cunoaște ca persoană.

Era cât se poate de privilegiată în anii 2200 î.Hr. - o prințesă a imperiului akkadian (cu sediul în Irak), mare preoteasă a zeiței lunii și fiica favorită a primului cuceritor despre care știm: Sargon. Dar, ca orice imperiu, totul depindea de putere și violență - iar când imperiul s-a prăbușit, ea, o femeie, a fost cea care a îndurat această cădere sub formă de violență sexuală.

Avea probabil în jur de treizeci de ani, avea experiență politică în calitate de mare preoteasă a zeiței lunii Nanna sau Sin și de potentat al orașului Ur, dar era încă suficient de tânără pentru a avea copii. Crescută la curtea tatălui ei, Sargon, regele celor patru sferturi ale lumii, de la Mediterana până la Golful Persic, fiica reginei sale favorite, Tashlultum, ea credea cu pasiune în zeița ei protectoare, dar se bucura și de luxul regalității: apare pe un disc purtând o rochie și o bonetă canelată și părul strâns împletit, îndeplinind un ritual la templul ei. Ea prezida un personal imens - după cum atestă sigiliile lui "Adda, administratorul domeniului Enheduanna" și "Sagadu scribul" - dar moda și coafura erau, de asemenea, importante: pe un sigiliu se poate citi "Ilum Palilis coafeza lui Enheduanna, copilul lui Sargon". În complexul său de temple, Enheduanna își împletea părul de către Ilum Palilis - prima fashionistă numită în istorie - în timp ce îi dicta ordine lui Sagadu cu privire la proprietățile sale, la turmele din templu și la poezia sa. Imnurile ei o lăudau pe zeiță - "când vorbește, cerul se cutremură" - și, bineînțeles, pe tatăl ei, "regele meu". Dar, la ceva timp după moartea lui, când fiii și nepoții săi se luptau să țină imperiul laolaltă, un raider, sau un rebel cunoscut sub numele de Lugal (rege), a dat o lovitură de stat și a pus cumva mâna pe însăși prințesa-preoteasă-poeta. Posedarea ei i-a adus prestigiul lui Sargon cel Mare; dacă ar fi putut să aibă un copil cu ea, ar fi putut întemeia o dinastie, înnobilată de sângele lui Sargon. Enheduanna știa cu ce se confruntă: "O, Doamne, Doamne Sin, oare acest Lugal este destinul meu?", a scris ea. "Spune-i cerului să mă elibereze de el!". Sună ca și cum ar fi fost violată de acest parvenit: 'Acest bărbat a pângărit ritualurile decretate de cerul sfânt... Forțându-și intrarea ca și cum ar fi fost un egal, a îndrăznit să se apropie de mine în pofta lui'. Și-a amintit visceral, așa cum și-ar aminti orice femeie: "o mână slobodă s-a așezat pe gura mea plină de miere". Și a îndepărtat-o din templul ei iubit: "Când Lugal a stat în picioare, m-a expulzat din templu, zburând pe fereastră ca o rândunică".

Dar ea a avut noroc: imperiul a ripostat. Fratele sau nepotul ei l-a înfrânt pe Lugal și a recucerit imperiul akkadian, eliberând-o astfel pe Enheduanna și restabilind-o ca mare preoteasă. Cum și-a plâns durerea și cum a sărbătorit supraviețuirea? A făcut ceea ce fac scriitorii: a scris. Și a scris cu mândrie: "Eu sunt Enheduanna, lăsați-mă să vă vorbesc!

Rugăciunea mea, lacrimile mele curg ca un dulce intoxicant. M-am îndreptat spre umbră. Ea m-a învăluit în praf învolburat".

Data exactă și detaliile precise ale acestui episod sunt obscure, dar știm că ea a existat și îi cunoaștem cuvintele: în supraviețuirea ei ca femeie, ca să nu mai vorbim de palmaresul ei ca autoare și conducătoare, ea reprezintă experiența femeilor de-a lungul istoriei, ca conducătoare, scriitoare, victimă, a cărei supraviețuire o celebrează ea însăși în mod neuitat ca o zeiță "într-o haină regală... călare pe lei în lesă", tăindu-și "dușmanii în bucăți" - o imagine și o voce deopotrivă uimitor de moderne și foarte apropiate de secolul al XXIII-lea î.Hr.

Enheduanna a trăit cu mult timp în urmă, însă familia umană era deja foarte bătrână pe vremea ei. Ea a început probabil în Africa. Nu știm exact cum a evoluat omul și probabil că nu vom ști niciodată. Tot ce știm este că toți oamenii au fost la origine africani, că îngrijirea copiilor a necesitat echipe pe care noi le numim familii și că povestea umanității de la începuturi până în secolul XXI d.Hr. este o dramă invincibil de interesantă și complicată. Istoricii au dezbătut mult timp când a început istoria. Este ușor să arătăm urmele de pași, uneltele dăltuite, pereții prăfuiți și fragmentele de oase, dar, în scopul acestei cărți, istoria a început atunci când războiul, mâncarea și scrisul s-au unit pentru a permite unui potentat, de obicei un bărbat, precum Sargon, dar uneori o femeie, precum Enheduanna, să pună mâna pe putere și să își promoveze copiii pentru a o păstra.

În urmă cu șapte până la zece milioane de ani, în timp ce planeta noastră, ea însăși veche de patru până la cinci miliarde de ani, era cuprinsă de ere glaciare care se retrăgeau și se întorceau, homininii de un gen necunoscut în prezent s-au separat de cimpanzei. În urmă cu aproximativ două milioane de ani, în estul Africii, a evoluat o creatură care mergea în două picioare, în poziție verticală. Acesta a fost Homo erectus, care a durat cea mai mare parte a următoarelor două milioane de ani - cea mai lungă perioadă de existență umană - și care a trăit din căutarea hranei și din vânătoare. La scurt timp după aceea, unele dintre aceste creaturi au migrat din Africa în Europa și Asia, unde, din cauza climei diferite, au evoluat în diferite ramuri cărora oamenii de știință le-au dat nume latine precum antecessor, neanderthalensis și heidelbergensis, după locurile în care au fost descoperite oasele lor. ADN-ul sugerează că majoritatea aveau pielea închisă la culoare și ochii negri. Ei foloseau deja topoare de piatră. În urmă cu 500.000 de ani, din Africa de Sud până în China, ei vânau animale mari și probabil că foloseau focul pentru a găti, și există dovezi atât de grijă, cât și de violență încă de la început: unii indivizi cu dizabilități au trăit până la o vârstă bună, sugerând o îngrijire socială, în timp ce, pe de altă parte, mai

multe cranii găsite într-o peșteră din nordul Spaniei prezentau răni la cap provocate cu 430.000 de ani în urmă - primele crime confirmate. În urmă cu aproximativ 300.000 de ani, au început să facă focuri în afara sitului, modificând pentru prima dată peisajele, și să folosească sulițe și capcane din lemn pentru a vâna animale mari.

Creierul hominінilor aproape că și-a triplat dimensiunea, necesitând o dietă tot mai bogată. Copiii cu cap mai mare erau mai greu de adus pe lume de către femele: strângerea pelvisului feminin - un compromis între forma necesară pentru a merge în poziție verticală și cea necesară pentru a aduce pe lume un copil - făcea ca nașterea să fie periculoasă atât pentru mamă, cât și pentru copil, o vulnerabilitate care a contribuit la modelarea familiei în istorie. Bănuim că acest lucru a însemnat că aveau nevoie de un grup de persoane înrudite care să le ajute să-și crească copiii - și, dacă este corect, aceste mici comunități înrudite prin sânge au devenit unitatea definitorie a istoriei umane, familia de care avem nevoie și astăzi, chiar dacă suntem stăpânii planetei, dominatorii tuturor celorlalte specii și creatorii unor noi tehnologii remarcabile. Antropologilor le place să proiecteze că familiile aveau o anumită mărime, că bărbații îndeplineau o sarcină, iar femeile alta, dar toate acestea sunt presupuneri.

Cel mai probabil, a existat un mozaic de multe specii de hominizi cu aspect diferit, care coexistau, uneori izolați unii de alții, alteori se încrucișau, alteori se luptau. În urmă cu aproximativ 120.000 de ani, când Pământul se afla într-o perioadă de încălzire (atât de caldă încât hipopotamii se scăldau în Tamisa), oamenii moderni - Homo sapiens, omul înțelept - au apărut în Africa. Șaizeci de mii de ani mai târziu, unii dintre acești oameni au migrat în Asia (Europa a venit mai târziu), unde au întâlnit celelalte specii de hominizi pe drumul spre est. Motivele călătoriilor lor sunt misterioase, dar cel mai probabil au fost o combinație de căutări de hrană și pământ, schimbări climatice și de mediu, spasme de boală, rituri religioase și dragoste de aventură. Străbătând mări de până la 160 de kilometri în bărci, au ajuns în Indonezia, Australia și Filipine între 65.000 și 35.000 de ani în urmă. Apoi s-au aventurat în Pacific, insulă cu insulă.

Sapiens a coexistat cu celelalte familii de hominizi: timp de 100.000 de ani, s-au luptat și i-au ucis pe unii neanderthalieni și au întemeiat familii cu alții. În prezent, europenii, chinezii și nativii americani au 2% ADN de Neanderthal, în timp ce unii indigeni australieni, melanezieni și filipinezi au un procent suplimentar de 6% de ADN, moștenit de la o enigmatică și străveche populație asiatică, identificată pentru prima dată pe baza unor fosile fragmentare și a ADN-ului recuperat din peștera Denisova din Siberia. Acest model de migrație, colonizare și cucerire - deplasarea în masă a familiilor existente și generarea de noi familii prin competiție (uneori criminală), creștere și amestec - este

dansul perpetuu al creației și distrugerii umane: a început devreme, se repetă de-a lungul istoriei și continuă și astăzi. Oamenii care au apărut erau aproape uniformi - fețe gracile, cranii globulare, nasuri mici, aproape identice din punct de vedere biologic. Cu toate acestea, cele mai mici diferențe au justificat secole de conflicte, opresiune și rasism.

În urmă cu 40.000 de ani, Homo sapiens a depășit, ucis sau absorbit alți hominini și a exterminat multe animale mari. Cu mult timp înainte de asta, aceștia își dezvoltaseră corzile vocale care le permiteau să vorbească și creierele care au stârnit dorința și capacitatea de a spune povești. Cumva, apetitul pentru confort, nevoia de siguranță, instinctul de a crește copii și poate chiar plăcerea de a avea companie i-au încurajat pe oameni să se stabilească în grupuri de familii. Trăiau din vânătoare și cules, venerând spiritele naturii, exprimându-și credințele prin picturi în peșteri - cele mai vechi din Indonezia și Australia datând de acum peste 40.000 de ani -, sculptând figuri de femei curbate și bărbați cu cap de leu și îngropând în mod ritualic unele persoane în morminte cu bijuterii și mărgele. Ei au confecționat prima pânză de in, care a înlocuit pieile de animale ca îmbrăcăminte; arcul și săgețile au îmbunătățit vânătoarea; câinii au fost dresați pentru vânătoare și apoi domesticiți. Acești vânători-culegători erau înalți și în formă, cu dinți puternici, nedezgoliți de cereale sau zahăr. Dar, de-a lungul istoriei, soarta unui individ a fost decisă de geografie și de momentul potrivit: unii au trăit în abundență luxuriantă, alții au dus o viață sărăcăcioasă în tundrele înghețate.

În urmă cu 16.000 de ani, clima a început să se încălzească, gheața să se retragă, iar ierburile și leguminoasele împreună cu turmele de cerbi și vite au devenit mai abundente în unele regiuni. Unele bande ale acestor vânători-culegători au traversat podul de gheață dintre Asia și Alaska și au intrat în Americi, unde, într-un crâmpei de existență periculoasă, acum 13.000 de ani, urmele unei femei din New Mexico o arată ținând în brațe un copil, uneori lăsându-l jos și ridicându-l din nou, în timp ce era urmărită de tigri cu dinți de sabie. Pașii ei s-au întors singuri. Este posibil ca tigrii să fi devorat copilul.

Oamenii au început să construiască mai întâi structuri din lemn, apoi din piatră: în Rusia și Ucraina, aproape de marginea gheții, au ridicat incinte din lemn, uneori înfrumusețate cu colți și oase de mamut, probabil pentru a sărbători vânătoarea. Au îngropat câteva persoane în morminte elaborate, multe dintre ele cu deformări fizice, poate considerate sacre. Populația din Amazon folosea ocru pentru a-și picta lumea de mastodonți, leneși uriași și cai; cei din Australia au reprezentat bibilici și dugoni. În Japonia, oamenii făceau ceramică; în China, își coceau ceramica pentru a putea găti pe foc. Aceștia erau acum oameni complet formați, nu maimuțe. Familiile lor, ca și ale noastre, probabil că împărtășeau ritualuri sacre și cunoștințe utile, nutrind în același timp ură față de rudele

lor apropiate și rivalii îndepărtați. Este tentant să ne impunem dorința că femeile, de exemplu, erau puternice, dar, de fapt, nu știm aproape nimic despre ele.

Dezghețarea gheții s-a accelerat în urmă cu 11.700 de ani; acest lucru a marcat începutul unei ere calde care continuă și acum, iar creșterea apelor a izolat America și Australia de Asia, iar Marea Britanie de Europa continentală. Acum existau probabil patru milioane de oameni pe Pământ. După ce cea mai mare parte a gheții s-a topit, în jurul anului 9000 î.Hr., câțiva norocoși au descoperit că trăiesc în regiuni unde puteau cultiva animale și plante. Dar chiar și în jurul anului 8000, vânătoarea și gestionarea pădurilor de către oameni au început să ducă la dispariția mamiferelor mari - mamuți, mastodonți, cai indigeni în America. Timp de câteva milenii, mulți oameni au trăit încă în mod sezonier, vânând vânat într-un anotimp, adunând ierburi și fructe în altul. Cu toate acestea, chiar înainte ca agricultura să fie pe deplin organizată, oamenii din întreaga lume - din Japonia până în Finlanda și America - ridicau structuri monumentale care erau atât sacre, cât și sociale. Templele acționau ca niște calendare legate de corpurile cerești, iar oamenii se adunau acolo probabil doar pentru a sărbători recoltele reușite, apoi se întorceau la viața lor de vânătoare-culegătoare de hrană. În sud-estul Turciei, la Göbekli Tepe, structurile care arătau ca niște temple, cu stâlpi acoperiți cu vulpi, șerpi și scorpioni sculptați, au fost construite de vânătorii-culegători care nu cultivau încă pământ, dar care împărtășeau deja ritualuri religioase. În apropiere, la Karahan Tepe, aceștia au construit un alt templu monumental, înfrumusețat cu sculpturi de oameni - inclusiv o mică încăpere în care se aflau unsprezece statui de faloizi. Începând din jurul anului 9500 î.Hr. templele, construite cu 4.500 de ani înainte de Stonehenge, au fost folosite timp de peste 1.500 de ani.

Oamenii au început să se așeze în sate - unul dintre cele mai timpurii a fost la Ierihon, în Canaan (Palestina) - înainte ca agricultura să devină principala lor sursă de hrană: ei încă mai căutau hrană și vânau. Contrar imaginii tradiționale a unei "revoluții", nu a existat o schimbare bruscă: multe popoare au trecut de la agricultură la vânătoare, pescuit și căutarea hranei. Chiar dacă pentru a domestici o cultură sunt necesari doar între 30 și 200 de ani, a fost nevoie de 3.000 de ani (diferența dintre zilele noastre și faraoni) de la începuturile cultivării cerealelor până la agricultura completă și de alți 3.000 de ani până la apariția reală a statelor - în timp ce în majoritatea părților lumii astfel de state nu s-au dezvoltat niciodată.

La început, acest lucru a însemnat că alimentația majorității indivizilor era mai proastă, nu mai bună: acești agricultori plantatori erau mai scunzi, mai slabi, mai anemici, cu o dantură mai proastă. Femeile lucrau alături de bărbați, dezvoltând brațe puternice -

alături de genunchi deformați și degete îndoite - din cauza muncii pământului și a măcinării cerealelor. Poate că viața era mai bună înainte de agricultură, dar aceasta a funcționat pentru că era mai eficientă pentru specie. Concurența era feroce; satele de fermieri învingeau bandele de vânători care râvneau la rezervele lor de hrană. Din motive necunoscute, templele Göbekli și Karahan Tepe au fost umplute și îngropate. În Ierihon, cei o mie de locuitori au construit primele ziduri pentru a se proteja. Sub casele lor, își îngropau morții și uneori, după ce îndepărtau carnea, remodeleau fețele cu ipsos și puneau pietre în orbitele ochilor - portrete de cranii care erau populare din Israel până în Irak, o confirmare în plus că oamenii puteau să mentalizeze ființe supranaturale și magice și să recunoască diferența dintre trup și spirit.

Începând din jurul anului 7500 î.Hr., sătenii din Çatalhöyük (centrul Turciei) - care adăpostea peste 5.000 de locuitori - trăiau din cultivarea cerealelor și creșterea oilor, în timp ce începeau să cioplească cuprul pentru a face unelte utile. În apropiere de Raqqa, în Siria, sătenii din Tell Sabi Abyad au construit grânare pentru depozitele de alimente și au folosit jetoane de lut pentru a înregistra cantitatea pe care o dețineau. Cea mai veche țesătură intactă, descoperită la Çayönü, (Turcia), datează din anul 7000 î.Hr. În siguranță în satele cu ziduri, femeile aveau mai mulți copii care puteau fi înțărcați și hrăniți cu terci, dar 50% dintre ei mureau de tineri, deoarece trăiau în imediata apropiere a oamenilor și animalelor, ceea ce îi făcea pradă bolilor: atunci, ca și acum, epidemiile erau simptome ale succesului speciei, nu ale eșecului ei. Dar ele necesitau mai multe așezări pentru a organiza creșterea unei cantități mai mari de hrană: între 10.000 și 5.000 î.Hr. populația lumii abia dacă a crescut de la patru milioane la cinci milioane. În cea mai mare parte a istoriei - următoarele opt milenii și jumătate - speranța de viață a fost de aproximativ 30 de ani.

Orașele mici s-au dezvoltat în Irak, Egipt și China, urmate de Pakistan/India, unde solurile fluviale fecunde și umede, împreună cu cele mai utile rase de animale domestice, au dat acestor patru regiuni un impuls în formarea unor societăți sofisticate care le vor garanta supremația asupra Eurafricii timp de multe milenii.

Peste tot în lume, oamenii au început să ridice structuri megalitice din piatră, adesea în cercuri: în jurul anului 7000 î.Hr., nubienii - nu egiptenii, ci africanii subsaharieni - au tras pietre uriașe de departe și le-au ridicat la Nabta Playa în cercuri legate de respectarea stelelor. Primele mărfuri și obiecte de lux au fost comercializate sau schimbate: din Iran până în Serbia, cuprul, aurul și argintul au fost extrase și prelucrate; lapislazuli a fost folosit la înmormântări; iar în Valea Yangtze, chinezii au început să facă mătase.

În Malta, Germania, Finlanda și, mai târziu, în Anglia, comunitățile au transportat pietre gigantice pe distanțe lungi pentru a construi structuri care erau - probabil - temple pentru a urmări soarele, pentru a prezice ploaia, pentru a sacrifica oameni, pentru a celebra fertilitatea. Credința era interconectată cu puterea și familia: atât bărbații, cât și femeile se ocupau de vânătoare și agricultură, dar probabil că cele din urmă creșteau copiii și filau textile: cel mai vechi bumbac a fost găsit în Valea Iordanului. În Africa, unde familiile țeseau rafie și țesături din scoarță, este posibil ca aceste clanuri să fi fost conduse de femei, puterea coborând pe linie feminină. În Eurasia, valoarea abilităților feminine a început să fie calculată: tații percepeau un preț de mireasă pentru viitorii soți care, dacă erau puternici, puteau păstra mai multe femei și le puteau proteja copiii. Inițial, familiile au onorat atât descendența masculină, cât și pe cea feminină, dar pentru a evita conflictele pentru pământ sau cereale, la un moment dat au început să favorizeze descendența masculină, deși din punct de vedere genetic toți descendenții erau identici - o tradiție care încă mai dăinuie în multe locuri în epoca iPhone-urilor. Cu toate acestea, chiar și în Irak, femeile puteau ajunge la putere.

KUBABA: PRIMA REGINĂ

La Eridu, pe o lagună din Irak, lângă gura de vărsare a râului Eufrat în Golful Persic, în jurul anului 5400 î.Hr., pescari și păstori au fondat un sat unde au ridicat un templu pentru zeul Enki. Atât de bogat era acest mediu încât în apropiere au fost construite alte orașe, atât de aproape încât aproape că se puteau vedea altele. Invenția fusului de fus - o sferă cu o gaură - pentru a confecționa țesături este posibil să fi fost primul gadget, dezvoltat la fel de devreme ca olăritul și agricultura, cu consecințe mult dincolo de utilitatea sa imediată. Greu de creat, țesăturile erau esențiale, dar costisitoare: societățile erau organizate în jurul hranei, războiului și țesăturilor. Eridu a fost unul dintre primele orașe din Sumeria, urmat de Ur și Uruk, unde o platformă terasată a fost construită în cinstea lui Anu, zeul cerului, completată de un templu - un ziggurat.

Conducătorii lor erau atât patriarhi, cât și preoți. Zeii lor au fost în parte niște cămătari jucăuși, dar au evoluat în judecători mai aspri care amenințau pe cei care încălcau regulile și apoi supravegheau ceva cu totul și cu totul mai mare: viața de apoi. Zeii au devenit mai mari pe măsură ce conducătorii și comunitățile au devenit mai mari, iar competiția cu ceilalți a devenit mai acerbă.

Nu se știe cum era organizat Uruk, unde locuiesc acum peste 20.000 de oameni - nu existau palate și se menționează "poporul" - dar existau preoți-regii și templele controlau bogăția: ideea de proprietate a început probabil cu referire la comorile și artefactele speciale puse deoparte pentru sacru în aceste temple.

La nord, în stepele eurasiatice, caii - animalele care aveau să ajute oamenii să domine pământul până în secolul al XIX-lea - erau domesticiți. În jurul anului 3500 î.Hr., caii au fost dotați cu mânere pentru a putea fi călăriți. Curând, roata a fost dezvoltată în Ucraina/Rusia, unde apar primele referințe lingvistice la roți. Este probabil ca roata să fi ajuns în Irak înaintea cailor: primele căruțe nu erau trase de cai, ci de un alt membru al familiei ecvideelor, kunga - o încrucișare robustă între măgarul femelă și măgarul sirian, primul exemplu de încrucișare între animale de către om - reprezentat în artă trăgând primele căruțe cu patru roți. Rămășițele unuia au fost descoperite recent în Siria. Noua tehnologie s-a răspândit în India; kungas au dispărut, iar calul le-a permis ciobanilor să devină cavalerie feroce și nomadă, iar familiilor să se deplaseze pe distanțe mari pentru a se stabili pe noi pământuri. Războiul era deja motorul tehnologiei: căruțele au fost transformate în arme, devenind care, atât de prestigioase, încât șefii bandelor războinice au organizat armate de care de luptă. Când mureau, erau îngropați cu calul și carul. Popoarele de stepă au găsit și rezerve de cupru: la Sintasha, la nord de Marea Aral, s-a creat bronz prin amestecul de cupru și staniu din Bactria (Afganistan), folosit pentru arme și decorațiuni.

Acești călăreți au fost în curând conduși de războinici care mânuiau sabia și care au construit cetăți cu camere de audiență înalte, poate primele palate - unul se află la Arslantepe (estul Turciei) - și au îngropat războinicii eroi bărbați în morminte extravagante, cu mâncare, săbii și bijuterii.

În jurul anului 3100, este posibil ca locuitorii din Uruk - care însemna Locul - să fi inventat scrierea, inițial pictograme, dar apoi au început să marcheze lutul cu vârful în formă de pană al unei trestii, un procedeu pe care noi îl numim cuneiform, care înseamnă în formă de pană. Primii oameni numiți în istorie sunt un contabil, un stăpân de sclavi și două persoane înrobite. Prima chitanță, confirmată de prima semnătură a primei persoane numite - contabilul - spune așa:

"29.086 de măsuri de orz. 37 de luni. Kushim".

O alta consemnează proprietatea lui En-pap X și a lui Sukkalgir, primele persoane înrobite numite. Acestea erau societăți care dețineau sclavi. Nu știm când a început sclavia, dar probabil că a fost în același timp cu luptele organizate. Cei mai mulți oameni

înrobiți erau prizonieri de război sau datornici. Taxele regale plăteau pentru soldații care capturau sclavii care acum construiau orașele sau munceau în gospodăriile familiale: o istorie a familiei este, de asemenea, o istorie a sclaviei.

Spre 2900, regii - începând cu Big Men, Lugalene în sumeriană - apar ca conducători ai tuturor orașelor irakiene care acum se angajau în războaie vicioase: "Kish a fost învins și regalitatea a fost dusă la Uruk. Apoi Uruk a fost învins și regalitatea a fost dusă la Ur'. Regalitatea "a coborât din ceruri" și a devenit curând ereditară. Coroana nu era moștenită de fiii cei mai mari; regii aveau mulți copii de la soțiile șefe și de la femeile minore. Ei îl alegeau pe cel mai capabil - sau fiul cel mai feroce își ucidea frații. Ceea ce câștigau în materie de abilități pierdeau în materie de stabilitate, deoarece copiii se luptau pentru putere și adesea distrugeau chiar regatul pe care îl râvneau. În timp ce oamenii din Marea Britanie își sărbătoreau ritualurile la Stonehenge, una dintre primele familii conducătoare, în jurul anului 2500, a fost Kubaba din Kish, prima femeie potentat din lume despre care știm, care deținea taverne și producea bere și care a fost succedată de fiul și nepotul ei. Nu știm nimic altceva despre ei, dar știm multe despre lumea lor.

Acești regi construiau acum palate alături de templele bogate; conduceau cu o ierarhie de curteni, generali, colectori de taxe. Scrisul era un instrument de conducere, înregistrând proprietatea, tranzacțiile cu cereale și promulgarea legilor. Sumerienii au creat imagini cu ei înșiși, bărbați și femei, nu doar rugându-se, ci și bând - și iubind. Ei înregistrau rețete, iar bărbații și femeile își sărbătoreau plăcerea de a face sex; beau bere cu paiul și consumau opiu. Mai târziu, au studiat matematica și astronomia.

Mii de texte cuneiforme au supraviețuit pentru a dezvălui o lume în care taxele, războiul și moartea erau sigure, dar la fel erau și rugăciunile preoților pentru a se asigura că soarele va străluci și ploaia va cădea, că recoltele vor crește, că oile vor face mai multe oi, că palmierii vor fi frumoși în zori, că canalele vor fi pline de pești.

Uruk și orașele sumeriene nu erau nici unice, nici izolate. Orașele au devenit piețe, schimburi de informații, agenții matrimoniale, caruseluri sexuale, cetăți, laboratoare, tribunale și teatre ale comunității umane, dar existau compromisuri: orășenii trebuiau să se conformeze; nu se puteau hrăni singuri, după ce pierduseră abilitățile din sălbăticie și senzațiile din stepă. Dacă recoltele eșuau, mureau de foame; în caz de epidemii, mureau în masă. Sumeria era deja în contact cu alte lumi. Lapislazuli, primul produs de lux internațional, spune povestea: extras din mine în Afganistan, a fost comercializat prin orașele din India/Pakistan, la Sumer - menționat în Epopeea lui Gilgamesh - apoi la

Mari, în Siria, și până în Egipt, unde au fost confecționate obiecte din lapis, găsite în orașul-templu Abdju.

În jurul anului 3500 î.Hr., satele din Egipt au început să se consolideze în polisuri mai mari. Cincizeci de ani mai târziu, regele din sud, Tjeni, care era cunoscut sub numele de Narmer - Peștele Pisică - a unit Egiptul sub o singură coroană, sărbătorindu-și victoria prin festivaluri religioase, în care se bea bere sacră, și comemorate prin obiecte: o paletă, folosită pentru a măcina și amesteca cosmeticele masculine și feminine, îl arată pe acesta omorându-și dușmanii cu un buzdugan ridicat, privit de o zeiță vacă, în timp ce pe cealaltă parte Narmer, înfățișat ca un puternic taur sacru, calcă rebelii sub copite. În apropiere, Narmer mărșăluiește pentru a-și vedea dușmanii căzuți, care au fost decapitați, cu penisurile tăiate. Prima noastră imagine reală a rafinamentului și brutalității Egiptului este un artefact cosmetic - și o grămadă de penisuri.

KHUFU ȘI MAMA: CONSTRUCTORII PIRAMIDELOR

Egiptul a fost primul regat african pe care îl putem observa: Regalitatea egipteană reflecta o viață în care totul depindea de Nil și de soare. Orașele și satele sale erau răspândite de-a lungul firului fluviului care dădea bogăția solului. Soarele care traversa cerul în fiecare zi era considerat un zeu, iar toată viața se desfășura în această călătorie zilnică. Regii călătoreau în sus și în jos pe Nil - și în lumea interlopă - pe bărci splendide.

Narmer și familia sa au trăit în palate de cărămidă și au fost îngropați în morminte de cărămidă în deșertul de la Abdju, unde mari incinte de cărămidă conțineau bărci care îi purtau pe cer în călătoria lor pentru a se alătura soarelui.

Regii egipteni aveau o gândire profundă despre viață și moarte și credeau în rolul lor sacru, confirmat de o rețea de temple și preoți. Inițial, diferiți zei erau venerați în diferite orașe, care au fost treptat aglutinate într-o singură poveste simbolizând unirea celor două regate - Egiptul superior și cel inferior - și viața monarhului înainte și după moarte. La fel ca multe alte narațiuni sacre, era o poveste despre dragoste de familie, sex și ură.

La moarte, regii nu au pierit cu adevărat, ci au devenit Osiris, în timp ce moștenitorii lor au devenit Horus. Puterea regilor era absolută, demonstrată în această perioadă prin

sacrificii umane. Mormântul celui de-al treilea rege al dinastiei lui Narmer, Djer, era înconjurat de 318 curteni sacrificați.

În jurul anului 2650, regele Djoser, cunoscut și sub numele de Netjerikhet, a adăugat o noutate la mormântul său: în loc să separe mormântul și incinta, le-a construit una peste alta pentru a crea piramida în trepte, înaltă de șase trepte - și încă se mai află în picioare. Ministrul său, tjati, poseda viziunea maestrului său: numele său era Imhotep, în care regele avea atâta încredere încât pe soclul statuii de la intrare apar ambele nume. Cel mai probabil, ministrul regelui era și medicul acestuia, deoarece, mai târziu, Imhotep a fost venerat ca zeu al medicinei.

Noul rege Sneferu, care i-a succedat în 2613, și-a semnalat fanfaronada prin numele său Horus, neb Maat, stăpânul adevărului, al dreptății și al ordinii sacre a universului - și asta nu era tot. Celălalt nume al său, netjer nefer, însemna Zeul Perfect. O povestire dintr-un papirus ulterior implică hedonismul lui Sneferu - el însuși s-a făcut vâslit pe un lac al palatului de către douăzeci de fete purtând doar plase de pescuit - și agresivitatea sa, menționând că a trimis o navă de 170 de picioare, Lăudat-de-Două-Pământuri, pentru a face un raid în Nubia, unde a înrobit prizonieri și a confiscat 200.000 de vite.

Sneferu a ordonat construirea Piramidei Meidum, construită, ca toate piramidele, pe o axă est-vest, asociindu-l pe rege cu călătoria zilnică a soarelui. Când a încercat să construiască o piramidă și mai mare la Dahshur, a cerut un unghi de înclinare abrupt de 60 de grade, dar s-a produs un dezastru: fundațiile nu au fost suficient de puternice și au apărut brusc fisuri, piramida prăbușindu-se pe ea însăși. Acum, Zeul Perfect a ordonat o piramidă perfectă și aceasta a fost construită rapid, în timp ce Piramida Îndoită era terminată (și încă se mai află în picioare 4.000 de ani mai târziu). Piramida Roșie, cea de-a treia a lui Sneferu, a fost finalizată în timp record. Sneferu a fost cu siguranță îngropat acolo: un corp a fost găsit în vremurile moderne - dar s-a pierdut.

Văduva sa Hetepheres, fiică, soție și acum mamă de regi, a netezit succesiunea fiului său Khufu, care a construit Marea Piramidă de la Giza, menită să întreacă chiar și lucrările tatălui său. Ea se mândrea cu titlurile de Mamă a regelui dublu, Urmașă a lui Horus, Directoare a Conducătorului, sugerând că, dacă Khufu respecta pe cineva, ea era aceea.

Khufu trebuie să fi fost obsedat de piramida sa. Este încă poate cea mai mare clădire din istoria lumii: 2,3 milioane de blocuri. Înălțimea sa de 481 de picioare a făcut-o cea mai înaltă clădire de pe pământ până la Turnul Eiffel. Muncitorii săi au fost organizați în echipe care au adoptat nume jucăușe, cum ar fi Bețivii Regelui, poate doar 10.000 în

total, trăind într-un sat special pentru muncitori lângă șantier, cu hrană și asistență medicală asigurată. A adăugat mici piramide și pentru rudele sale de sex feminin.

Când mama lui Khufu a fost înmormântată, mormântul ei era plin de comori importate, reale și reprezentate. Turcoazul provenea din Sinai, lemnul de cedru din Liban, lapisul din Afganistan, abanosul și cornalina din Nubia, smirna și tămâia din Punt (Eritreea/Etiopia/Somalia, poate Yemen), aduse probabil pe nave din Sumer, unde un cuceritor a fondat primul imperiu: numele lui era Sargon.

PE TATĂL MEU NU L-AM CUNOSCUT: SARGON KING-SMASHER

Sargon a fost un băiat abandonat într-un coș, salvat și îngrijit. "Mama mea a fost o preoteasă; pe tatăl meu nu l-am cunoscut", a declarat el într-o inscripție poetică ce poate surprinde propria sa voce. La urma urmei, era o familie de poeți, dar și de potentați. Sargon s-a născut în stepele nordice, 'ținuturile înalte ale lui Azupiranu', vorbind o limbă semitică precum cele care au devenit feniciană, ebraică, arabă, în loc de sumeriana din sud. 'Mama mea m-a conceput în secret, m-a născut în ascuns'. El a fost o creație proprie. 'M-a așezat într-un coș de stufăriș, a sigilat capacul cu smoală. Ea m-a aruncat în râu, dar acesta nu s-a ridicat peste mine'. Nașterea sa fermecată, paternitatea misterioasă, ascunderea obscură, ridicarea fermecată - care se vor repeta în miturile multor schimbători de lumi, Moise, Cyrus, Iisus - au explicat procesul mistic al modului în care lideri excepționali, de-a lungul istoriei, au putut să se ridice la putere de nicăieri.

"Un purtător de apă, Akki, l-a salvat", l-a crescut ca pe propriul fiu și l-a numit "grădinarul său": într-o societate în care toată prosperitatea se baza pe irigații și precipitații, râul, purtătorul de apă și grădina reprezintă puritatea și sfințenia. Prin intermediul lui Akki, tânărul Sargon și-a găsit slujba la regele din Kish, Ur-Zababa, descendent al reginei Kubaba, ajungând să devină cupaci. Puterea este întotdeauna personală; proximitatea este influență; cu cât puterea este mai personală și mai absolută, cu atât mai bine cu cât este mai aproape de corp: cântăreții, medicii, gărzile de corp și purtătorii vasului de cameră regal îi împărtășeau strălucirea. Inanna (cunoscută mai târziu sub numele de Ishtar), zeița iubirii, a sexului și a războiului, i-a apărut lui Sargon într-un vis terifiant în care era acoperit de sânge. Când i-a spus regelui, Ur-Zababa a simțit că sângele era al lui și a ordonat asasinarea sa, dar Inanna l-a avertizat. Sargon a

reapărut ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, "solid ca un munte". Ur-Zababa s-a temut', nefiind sigur că Sargon știa de duplicitatea sa. Dar apoi au venit vești alarmante.

Cel mai agresiv rege din Irak, Lugalzaggesi din Umma, mărșăluia spre Kish: Ur-Zabada l-a trimis pe Sargon să negocieze cu el. Dar scrisoarea sa îi cerea lui Lugalzaggesi să-l ucidă pe Sargon. Lugalzaggesi a dezvăluit cu dispreț cererea și l-a dezlănțuit pe Sargon, care a pus stăpânire pe Uruk. Dar apoi l-a înfrânt pe Lugalzaggesi și în jurul anului 2334 survine în istorie în propriile sale inscripții, luând numele regesc de Rege îndreptățit - Sharrumkin. L-a defilat pe Lugalzaggesi căzut prin Templul lui Enlil, unde i-a zdrobit craniul cu un buzdugan.

Sargon a pornit în galop spre sud "pentru a-și spăla armele în mare" - Golful Persic - apoi spre est. 'Sargon, regele din Kish', se citește în inscripția de pe tăblițele sale, 'a triumfat în treizeci și patru de bătălii', invadând regatul Elam din Iran și, după ce a avansat spre nord, învingându-i pe nomazii amoriți și cucerind orașele Ashur și Ninive, înainte de a se întoarce spre vest în Siria și Turciei. Acum se autointitula rege al celor patru sferturi ale lumii, iar o legendă ulterioară îi laudă măiestria în luptă printr-o metaforă de neuitat:

Rândurile contorsionate se vor răsuci înainte și înapoi, ca două femei în travaliu, scăldate în propriul sânge!

Sargon a creat prima familie de putere pe care o putem cunoaște personal: este vorba de fiica sa Enheduanna, care a fost prima poetă. Dar, firește, ea era și o cunoscătoare a puterii paterne: "Regele meu, aici s-a creat ceva ce nimeni nu a mai creat până acum". Ea se referea la imperiu.

RĂZBUNAREA LUI ENHEDUANNA

Nu a fost o coincidență faptul că Sargon a numit-o pe fiica sa Enheduanna mare preoteasă a zeului lunii din Uruk. Templele erau complexe bogate în centrul orașelor akkadiene. Sargon însuși este posibil să fi fost primul conducător care a întreținut o armată permanentă - 5.400 de oameni mâncau zilnic la masa sa din Akkad. El a aplicat o

lege care era un amestec de rațiune și magie: oradele de apă decideau cazurile dificile. În templul său, Enheduanna prezida peste mii de angajați și proprietăți. Relația dintre temple și familia regală era strânsă: Sargon credea că Inanna (Ishtar) și soțul ei divin, Dagan, erau protectorii săi speciali.

Când Sargon a murit, a lăsat-o pe Enheduanna la conducerea templului său, dar noul rege, fratele ei Rimush, s-a confruntat imediat cu rebeliuni și invazii. Pe acestea le-a învins, omorând 23.000 de oameni, torturându-i, înrobindu-i și deportându-i pe alții, apoi a invadat Elam (Iran) și s-a întors cu aur, cupru și mai mulți sclavi. Rimush a murit într-un mod special, asasinat de scribi ucigași, înjunghiat fie cu trestiile folosite pentru scris, fie cu ace de cupru folosite pentru a fixa sigiliile cilindrilor - prima moarte prin birocrație! Sargonii au trăit prin cucerire: nepotul lui Sargon, nepotul Enheduanei, Naram-Sin, a fost cel care probabil s-a confruntat cu revolta lui Lugal - și cu capturarea și violarea mătușii sale. Naram-Sin l-a zdrobit pe uzurpator și a readus-o pe marea preoteasă în templul ei. Nu știm când a murit, dar Naram-Sin a domnit timp de treizeci și șapte de ani, efectuând ieșiri în Iran pentru a-i zdrobi pe jefuitorii Lullubi, lăudându-se că a ucis 90.000 de oameni și susținând că a condus teritorii până în Liban. Pe Stelele Victoriei, Naram-Sin este un războinic musculos, cu pieptul gol, purtând un coif divin cu coarne și un kilt strâns, ținând în mână o suliță și un arc și zdrobindu-și dușmanii din Iran, fără ca nimic să se interpună între el, Puternicul, și soare și stele: primul muritor care a fost reprezentat ca fiind egal cu o zeiță.

Capitala Akkad a înflorit sub Casa Sargon. Locația sa este necunoscută, dar, aflată undeva pe Tigru, a devenit un nou tip de oraș. "Populația sa ia masa cu cele mai bune mâncăruri, bea cele mai bune băuturi, se distrează în curte și se înghesuie la festivaluri", relatează Epopeea lui Gilgamesh, referindu-se probabil la Akkad. 'Cunoscuții iau masa împreună. Maimuțe, elefanți puternici... câini, lei, ibex și oi se îmbrâncesc în locurile publice...', în timp ce magazinele sale erau pline cu 'aur și argint, cupru, staniu și blocuri de lapis'. Marii se îmbrăcau bogat, atât bărbații, cât și femeile purtând produse cosmetice și îngrijindu-și părul. Modele se schimbau la fel de repede ca și astăzi - Sargon purtase o haină zbârcită; elita Naram-Sin prefera o robă legată cu un ac la umăr. Akkadienii consultau ghicitori - folosind extispiciul, citirea măruntaielor animalelor - pentru a le sfătui în privința deciziilor lor. Exista un cult culinar: tăblițele înregistrează varietatea alimentelor consumate, de la oi și porci la căprioare, iepuri, șoareci de câmp, jerboas și arici. Berea era băutura preferată, savurată de bărbați și femei, preparată din orz fermentat și băută cu paiul, în tavernele conduse de femei independente. Fetele din elită frecventau școala și puteau scrie atât sumeriană, cât și akkadiană. În crâmpeie din viața

de familie, femeile nășteau în poziție așezată; copiii sunt prezentați jucându-se cu zornăitori, oi cu roți și mini-căruțe. Vrăjile de dragoste erau frecvente: fetele purtau farmece de dragoste în jurul coapselor.

Străinii se plimbau pe străzile sale, admirându-i minunile. "Tobele Tigi, flautele și instrumentele zamzam răsunau", spune The Epic: "porturile sale unde acostau corăbiile erau pline de bucurie", făcând comerț cu întregul Ocean Indian: "la chei... acostează corăbii din Meluhha [India/Pakistan], Magan [Yemen/Oman] și Dilmun [Bahrain]". Amoriți, meluhani, elamiți duceau acolo mărfuri "ca niște măgari încărcați", negustorii plătind pentru mărfurile lor în orz sau argint: erau atât de mulți meluhani încât trăiau împreună în propriul lor sat.

Meluhha - țara fildeșului - era centrată în jurul a două orașe, Harappa și Mohenjo-daro, pe Indus (Pakistan, dar care se extinde în India și Afganistan), atât de bine planificate încât erau construite în grilaje cu cărămizi standardizate și se lăudau chiar cu coșuri de gunoi publice, precum și cu toalete și canalizări publice pe care Londra nu le va avea până în secolul al XIX-lea și care nu sunt universale în Asia de Sud astăzi. Folosind propria lor scriere (încă nedescifrată), atelierele lor confecționau bijuterii din fildeș, aur, cornalină, precum și textile și ceramică. Este posibil ca Mohenjo-daro să fi adăpostit până la 85.000 de oameni, fiind cel mai mare oraș din lume, dar cea mai mare clădire a sa era o baie publică - fără palate, fără zigurate.

Aceste orașe indiene nu erau conduse de regi singuri; cel mai probabil erau guvernate de consilii - poate că Pakistan/India a inventat democrația - dar baia se afla într-o cetate izolată, ceea ce ar putea sugera că era incinta unei elite preoțești. Versiuni ale vieții urbane au fost încercate simultan pe mai multe continente. În China, existau orașe pe râul Galben și în nord, la Shimao (Shaanxi). În Ucraina, Taljanky, care conținea 10.000 de oameni, era mai mare și poate chiar mai timpuriu decât primul oraș din Uruk. În America, separată de mult timp de Asia, oamenii din Mexic și Guatemala construiau orașe cu până la 10.000 de locuitori și movile piramidale care reflectau calendarul lor sacru, foloseau o formă de scriere, depozitau surplusul de porumb în magazii și sculptau capete gigantice, probabil ale conducătorilor lor, care par să poarte căști purtate pentru jocurile lor de baseball. Pe Mississippi, oamenii ridicau terasamente monumentale care legau cumva stelele și calendarul: locuitorii celui mai mare dintre acestea - numit acum Poverty Point - nu erau fermieri, ci vânători nomazi care s-au adunat cumva pentru a construi structuri masive.

În vestul Asiei, familia Sargon a ilustrat un paradox al imperiului. Cu cât creștea mai mult, cu atât mai multe granițe trebuiau apărate; cu cât era mai bogată, cu atât devenea o țintă mai tentantă pentru vecinii mai puțin colonizați - și cu atât mai mare era stimulentul pentru dușmănii familiale distructive. Seceta a adus foametea; nomazii s-au năpustit asupra orașelor. În 2193 î.Hr., sargoni au pierdut controlul: "Cine era rege?", se întreabă lista regilor sumerieni. "Cine nu a fost rege?". Până în anul 1800, Asia de Vest era în dezordine - chiar și Egiptul a încetat să mai fie un jucător în cel mai umilitor și înfiorător mod. Totul a început cu o ceartă despre hipopotami.

CAPUL SFĂRÂMAT AL LUI SEQENENENRE CEL VITEAZ

Regele nu a avut nicio șansă. Avea mâinile legate la spate. Era probabil să fie îngenuncheat. Seqenenre Taa, conducătorul Egiptului de sud, fusese capturat în luptă, iar acum Apophis, conducătorul asiatic al Egiptului de nord, conducea plutonul de ucigași. Erau cel puțin cinci dintre ei. Prima lovitură a toporului asiatic s-a izbit în fața regală a lui Seqenenre, secționându-i obrazul stâng, o rană care i-ar fi deschis întreaga față. O a doua lovitură i-a spulberat partea din spate a craniului, înainte ca un făclie să-i pătrundă în frunte chiar deasupra ochiului.

Hipopotamii sacri din Teba au fost cei care au oferit pretextul. Apophis i-a spus lui Seqenenenre că mârâitul lor de departe, din Teba, îl ținea treaz în Avaris (Hutwaret): a ordonat uciderea lor, o declarație de război. Seqenenre a apucat mănușa și a mărșăluit spre nord, conducându-și trupele de pe front. Dar ceva a mers prost. Seqenenre a fost capturat, iar Apophis a pus la cale demolarea sa publică. O a cincea lovitură finală dată de o sabie i-a tăiat direct în creier. Pentru cei care au privit trupul sfărâmat al regelui - așa cum o putem face și astăzi - trebuie să fi părut că familia sa și Egiptul însuși erau terminați. De fapt, acest nadir a fost momentul în care a început recuperarea.

În 1558 î.Hr., când Seqenenre cel Viteaz, fiul lui Senakhtenre Ahmose și al reginei sale de rând, Tetisheri, i-a succedat tatălui său ca rege la Teba, Egiptul era deja distrus. Haosul a fost accelerat de migrațiile în debandadă, în care mișcarea unui popor îi forța pe ceilalți să avanseze. Triburile de oameni cu pielea palidă, cu ochi întunecați și acvilini din stepele Mării Negre au migrat de pe pășunile lor, împinși de schimbările climatice, de dorința de cucerire și de presiunea altor triburi din spatele lor. Vorbind o limbă indo-europeană, erau crescători de vite care au devenit călăreți experți. Trei elemente de

tehnologie îi făceau adversari mortali: mușchiul de bronz însemna că pot fi controlați caii; carele rapide cu roți cu lamă adăugau o lovitură puternică încărcăturii lor; și puteau trage cu arcuri compozite - noi mașini de ucis făcute din lemn laminat, tendoane și coarne - din șa la galop.

Acești călăreți au galopat spre vest în Balcani și spre est, spre India. Ei au distrus regate stabilite, dar s-au și stabilit în ele. În Iran, această hoardă - pe care savanții i-au numit mai târziu arieni - a adus limba avestană și scrierile lor sfinte, Avesta; în India, este posibil ca arienii să fi copleșit orașele Indusului și apoi să se fi stabilit, îmbinând cultura Văii Indusului cu propriile lor ritualuri și limbă și formulând poveștile, rugăciunile și poemele Vedelor scrise în ceea ce a devenit sanscrită. Lorzii lor războinici și preoții au impus o ierarhie a castelor, varnas. Această cultură a format mult timp după aceea Sanatana Dharma - Calea Eternă - numită mai târziu hinduism de către europeni. Unele triburi au călărit spre sud prin Caucaz până în estul Turciei, unde au fondat regatul Hatti - hitiții din Biblie - în timp ce altele au lovit Canaanul, împingând popoarele sale, cunoscute sub numele de Hyksos, să invadeze Egiptul.

În jurul anului 1630, un războinic asiatic, Apophis, ale cărui triburi invadaseră Egiptul, a condus nordul din capitala sa Hutwaret, în delta Nilotică, în timp ce Seqenenre deținea Teba în sud. La doar patru ani de domnie, Seqenenenre era în floarea vârstei, înalt, atletic, cu un cap cu părul negru și creț și des (care se află și astăzi pe craniul mumiei sale). Nu numai că se confrunta cu asiaticii din nord, dar un nou regat sudic, Kush, subjugase orașele-stat nubiene. Cu sediul la Kerma (Sudan), regii săi au cooptat vechii zei egipteni, venerându-i chiar și pe Osiris și Horus, precum și pe regii egipteni.

Kush a lăsat monumente vaste. Îmbogățiți de minele lor de aur, de penele de struț, de blănurile de leopard și de condimente, regii săi au construit morminte regale masive în care sute de curteni și rude au fost uciși odată cu ei. Fortărețele kushite erau impresionante, iar principalul lor sanctuar, în Kerma, era un colosal templu pre-Kushit construit din cărămizi de lut care încă mai supraviețuiește.

Cumva egiptenii au recuperat trupul cioplit al lui Seqenenenre, dar nu au avut timp să-l mumifice la standardele obișnuite. Fratele său, Kamose cel Puternic, l-a jelit: "De ce mă gândesc la puterea mea în timp ce... stau înghesuit între un asiatic și un nubian, fiecare ținând în mână o parte din Egipt?". Dar Kamose avea o misiune: "Nici un om nu poate fi calm, când este spoliat de taxele asiaticului: mă voi lupta cu el. Îi voi sfâșia burta! Dorința mea este să salvez Egiptul și să-l ucid pe asiatic!". Kamose și-a atacat dușmanii în ambele direcții.

Moștenitorul său a fost tânărul său nepot Ahmose, în vârstă de doar zece ani, care își adora bunica. 'Dragostea lui pentru ea era mai mare decât orice', a declarat pe stela pe care a ridicat-o la Abdju. Dar mama sa Ahhotep a fost și mai importantă - Fiica regelui, Marea Soție a regelui, Mama regelui, a fost comandant și arbitru internațional. Titlul ei "Stăpâna țărmurilor lui Hau-nebut, a cărei reputație este mare pe toate meleagurile străine" sugerează că a cultivat legături cu popoarele din Marea Egee.

Regii egipteni lansaseră deja expediții pentru a "sparge Asia", făcând incursiuni în "Iwa" (Turciei) și "Iasy" (Cipru), dar Hau-nebut era Creta, cu care familia egipteană avea o relație specială. Cnossos, capitala Cretei, și celelalte orașe ale acesteia se mândreau cu complexe palatinale nefortificate, decorate cu fresce extatice și jucăușe cu atleți bărbați goi sărind peste tauri sacri și femei cu pieptul gol în fuste cu modele. Un labirint din Knossos a stat cu siguranță la baza legendei monstruosului Minotaur despre care se spune că ar fi cerut sacrificarea copiilor, dar nu a fost doar o legendă: oasele de copii găsite împreună cu vasele de gătit sugerează că aceste povești se bazau pe realitate; iar Labyrinthos, numele labirintului, ar fi putut fi chiar numele orașului. Timp de aproximativ 250 de ani, între 1700 și 1450 î.Hr., acești cretani au făcut comerț în toată Mediterana. Ei au adus acasă artefacte egiptene, iar grifoni cretani și fresce cu sărituri de tauri au decorat palatul de la Hutwaret. Este posibil ca Ahmose să se fi căsătorit cu o prințesă cretană.

În jurul anului 1500, o erupție vulcanică la Thera, pe insula grecească Santorini - cea mai explozivă catastrofă din istoria lumii, mai puternică decât bombele cu hidrogen, un bubuit auzit la mii de kilometri distanță - a aruncat nori de dioxid de sulf otrăvitor în atmosferă și a trimis un tsunami în Mediterana, înecând zeci de mii de oameni. A schimbat clima, a distrus recoltele și a devastat regate. Creta a fost rănită de Thera, dar și-a recăpătat vigoarea pentru o vreme, înainte ca războinicii din Grecia continentală să preia controlul. Egiptul și-a revenit.

Imediat ce a ajuns la vârsta majoratului, în 1529, Ahmose s-a căsătorit cu propria sa soră Ahmose-Nefertari și a mărșăluit spre Hutwaret, terminându-i pe asiatici și apoi urmărindu-i prin Sinai. Când s-a confruntat cu revolte, mama sa Ahhotep i-a zdrobit pe rebeli. "Lăudați-o pe Doamna Țării", a scris Ahmose pe stela sa de la Templul lui Amon din Ipetsut. 'Ea a pacificat Egiptul de Sus'. Obiectele funerare ale lui Ahhotep includeau un colier de muște de aur - pentru curajul în luptă. Când Ahmose a murit la 30 de ani, soția sa-soră, Ahmose-Nefertari, a domnit pentru fiul lor, Amenhotep, care s-a căsătorit și el cu sora sa: aceste căsătorii incestuoase au intensificat sfințenia familiei și au emulat zeii. Dar, în cele din urmă, încrucișările au fost dezastruoase, distrugând chiar familia pe

care trebuiau să o consolideze. Ahmose se confruntau cu dispariția, o problemă pe care au rezolvat-o prin adopție: au ales un general, Thutmose, ca moștenitor.

Thutmose i-a zdrobit pe nubieni și a invadat Siria, un om de rând hulpav, dar dur, care s-a căsătorit cu o fiică a lui Ahmose, deși a păstrat-o pe soția sa neregală Ahmes, mama fiicei sale preferate, Hatshepsut.

"Înfuriat ca o panteră", Thutmose era hotărât să "distrugă tulburările din toate ținuturile străine, să supună rebelii din regiunea deșertului" și a invadat Kush. Acesta nu a fost un raid, ci devastarea deliberată a unui regat și a unei culturi: regele, însoțit de soția și fiica sa Hatshepsut, a condus el însuși armata. În timp ce regii anteriori fuseseră opriți de prăpăstiile de pe Nil, Tutmose a construit o flotă și a pus să fie trase pe uscat bărcile, inclusiv iahtul său personal, Șoimul. L-a învins pe Kush în bătălie, arzând splendida capitală Kerma - un triumf sărbătorit în inscripția sa care se laudă cu "extinderea frontierelor" pe stânca sacră a kushilor.

Adevăratul premiu era reprezentat de minele de aur. Aurul nubian a fost cel care a finanțat armatele, a construit temple și a confecționat somptuoasele costume funerare pentru mormintele regalității, pentru a fi purtate în viața de apoi - și prizonierii nubieni au fost cei care au lucrat în mine. Thutmose a extins templul Ipet-isut (Karnak) și a pregătit o nouă locație pentru mormântul regal în Valea Regilor. Înainte de a se întoarce acasă, l-a vânat pe conducătorul din Kush, pe care l-a ucis personal cu arcul său; apoi l-a atârnat cu capul în jos de arcul Șoimului, lăsându-l să putrezească la soare, cu o săgeată încă înfiptă în piept.

Thutmose și-a iubit cel mai mult prima soție non-regală, Ahmes - ea a fost consoarta sa principală și, fără îndoială, fiica lor, Hatshepsut, a crescut cu încrederea copilului favorit al soției favorite a unui rege războinic. Dar căsătoria sa în familia regală, cu Mutneferet, fiica regelui, nu a fost mai puțin importantă. Aceasta a produs un moștenitor, un tânăr Tutmose, pe care regele l-a căsătorit cu iubita sa Hatshepsut.

Bătrânul paladin a murit în 1481, iar Thutmose al II-lea l-a urmat la scurt timp după aceea, lăsând-o pe sora vitregă/soția sa vitregă Hatshepsut în grija unui copil vitreg. Preluând regența, Hatshepsut - Cea mai de seamă dintre nobile - a fost excepțională în toate privințele.

HATSHEPSUT: CEA MAI IMPORTANTĂ DINTRE FEMEI - PRIMUL FARAON

Ea credea că s-a născut pentru a conduce. "Soția zeului, Hatșepsut, a condus afacerile țării, cele Două Ținuturi fiind în sfaturile ei", scria una dintre inscripțiile din timpul regenței sale. 'Ea este servită; Egiptul își pleacă capul'. După șapte ani, ea s-a declarat rege de drept propriu. Dar a fost o provocare să se încadreze viziunea ei despre sine în tradițiile regalității masculine și a rezolvat-o printr-o derutantă demonstrație de fluiditate sexuală pe care secolul XXI ar trebui să o găsească de înțeles: s-a prezentat mai întâi ca bărbat, regele Maatkare, apărând chiar ca bărbat, deși adesea cu epitete feminine, uneori ca o femeie frumoasă, cu o față largă și inteligentă, dar cu un corp masculin; alteori se înfățișează în kilt și coif tradițional masculin, dar cu sâni. Cuvântul pentru palat - peraa - a fost folosit pentru a descrie suveranul Egiptului: Hatșepsut a devenit primul "faraon".

Ea și-a adorat tatăl, proiectându-se ca fiind fiica întâi născută a regelui, dar în același timp ca fiică a lui Amon (inițial zeul aerului, din ce în ce mai mult zeitate superioară), care era și Tutmose. Tatăl ei declarase că Hatșepsut ar fi fost un rege mai bun decât un fiu slab. 'Atunci Majestatea Sa le-a spus: "Nu, nu, nu: "Această fiică a mea, Hatșepsut - fie ca ea să trăiască! - am desemnat-o ca succesor al meu"", a susținut în templul ei mortuar. '"Ea va conduce poporul... Ascultați-o."".

Nu a fost singură. Consilierul ei intim a fost unul dintre curtenii tatălui ei, Senenmut, care a urcat din obscuritate până la funcția de intendent al fiicei regelui - tutorele fiicei lui Hatshepsut, Neferure, poziție care îi dădea acces la regină. Când ea însăși a fost promovată la rangul de rege, el a devenit mare intendent al lui Amon și supraveghetor al lucrărilor regelui, menționându-se în inscripțiile de la templele regale. S-au răspândit zvonuri că ar fi fost amantul ei - parțial o reflectare a credinței șovine că în spatele unei femei inteligente trebuie să se afle un bărbat mai inteligent. Miniștrii se lăudau adesea că erau "iubiți de Rege", dar el a mers mai departe: "Am intrat în misterele Doamnei celor Două Ținuturi". La cel mai mare monument al lor, muncitorii tebani obraznici au desenat un graffiti cu o figură penetrând din spate o femeie subțire, presupunând că este Senenmut făcând sex cu Hatshepsut.

Ajutată de Senenmut, Hatșepsut a construit monumente în tot imperiul, din Nubia până în Sinai, trimițând o expediție în 1463 î.Hr. în Țara lui Dumnezeu - numele egiptean al Puntului - pentru a procura materiale pentru clădirile și festivalurile sale, inclusiv tămâie, abanos, cosmetice și maimuțe de companie. Cinci corăbii, fiecare cu un echipaj de 210 persoane, inclusiv pușcași marini și 30 de vâslași, au fost conduse de paznicul sigiliului, Nehsi, un nubian. Într-o lume care se lăuda acum cu aproximativ 30 de

milioane de oameni, exista o rută comercială regulată pe Marea Roșie spre estul Africii și probabil o alta spre vestul Africii, unde, în următoarele secole, poporul Nok avea să creeze statui rafinate din teracotă, folosind mai târziu cuptoare pentru a face fier, și o a treia rută prin Golf spre India. Nehsi s-a întâlnit cu conducătorii din Punt, regele Parahu și soția sa de proporții uriașe, Ati, și s-a întors cu tămâie și treizeci și unu de arbori de smirnă, pe care Hatshepsut i-a replantat în templele sale.

La Karnak, deja extins de tatăl ei, ea a creat un sanctuar național pentru Amun-Ra, zeul asociat cu tatăl ei, adăugând un palat din cărămidă de lut denumit "Palatul regal - Nu sunt departe de el".

Pe măsură ce Tutmose al III-lea a crescut, Hatșepsut a simțit presiunea de a ceda puterea fiului/nepotului ei vitreg, pe care l-a căsătorit cu fiica ei. Când a intrat în vârstă de 50 de ani, suferind de artrită, apoi de diabet și cancer (dezvăluit de o mumie recent identificată ca fiind a ei), după douăzeci de ani de succes la putere, ea trebuie să fi privit cu reticență cum Thutmose al III-lea se transforma într-un faraon viguros, curtenii îndreptându-se din ce în ce mai mult spre soarele răsare. Când Hatshepsut a murit, Tutmose al III-lea i-a defrișat monumentele, dar ea pusese bazele succeselor sale. În fiecare an a făcut campanie în Canaan și Siria, optsprezece campanii în total, învingând regatul sirian Mitanni și pe aliații săi canaaniți la Megiddo, unde s-a adresat trupelor sale cu cuvintele: "Fiți fermi, fiți fermi!". Fiți vigilenți! Fiți vigilenți!", întorcându-se cu o pradă de 2.000 de cai și care, 1.796 de sclavi bărbați și nenumărate femei, printre care trei fete siriene care au devenit speciale pentru el. Ahmosii erau monarhi bombastici și militarizați, de la care se așteptau să arate și să trăiască ca atare: Fiul lui Tutmosis al III-lea, Amenhotep al II-lea, era modelul de prinț atletic al unui imperiu marțial: călărea mai repede decât oricine altcineva, vâslea mai tare decât 200 de vâslași și putea trage o săgeată printr-o țintă de cupru de o palmă de grosime.

BĂIAT DE CURSE, TRĂGĂTOR DE ELITĂ, ȘOPTITOR DE CAI, SPĂRGĂTOR DE TAURI: AMENHOTEP

Amenhotep și ceilalți copii regali au fost crescuți în Palatul Familiei de lângă palatul principal, unde soțiile regale locuiau împreună cu faraonul. Căsătoria în Egipt era o legătură sacră, bazată pe aranjamente pragmatice, dar divorțul era permis, iar fostele soții se puteau recăsători. Majoritatea egiptenilor nu erau poligami, dar faraonii aveau mai multe soții, în frunte cu Marea Soție Regală, și mii de concubine. Cuceririle străine

au mărit numărul de soții regale, sanctuarul lor fiind condus de un Supraveghetor al Palatului Familiei, care la rândul său se învecina cu Grădinița Regală, unde copiii obișnuiți erau crescuți împreună cu prinții și prințesele. Principala persoană care se ocupa de un copil regal era "marea doică care l-a crescut pe zeu", ai cărei proprii copii erau crescuți alături de familie; acești copii din pepinieră aveau șanse să devină miniștri la vârsta adultă.

Prințesele erau învățate să țese, să cânte și să citească. Ele nu erau niciodată trimise în străinătate pentru a se căsători cu regi străini, deoarece erau prea superioare pentru străini. Prinții erau învățați să citească mai întâi egipteana de către Scribul Casei Copiilor Regali, folosind cerneala stiloului pe papirus, apoi cuneiforma babiloniană, limba diplomației. Îndrumătorii și dădacele lor erau - la fel ca mentorii din copilărie de-a lungul timpului - bine poziționați pentru a deveni consilieri de încredere. Prinții vânau tauri, lei și elefanți - și erau obsedați de cai, introduși în Egipt de către Hyksos. În apropiere de piramidele Geza, Prințul Amenhotep - care "își iubea caii... [era] foarte hotărât în a-i dresa; a crescut cai fără egal" - se antrena la trasul cu arcul și apoi a plecat la vânătoare: "Majestatea Sa a apărut din nou în care. Numărul de tauri sălbatici pe care i-a luat: 40.' Vânătoarea era întotdeauna un antrenament pentru război: vârful de lance al armatei sale era un corp de care de cincizeci de oameni, fiecare dintre ele fiind condus de o echipă de trei persoane, un ofițer cu un arc compus, un șofer și un paznic cu un scut.

În calitate de faraon, Amenhotep al II-lea, un țintaș înnebunit după cai, și-a extins domeniul spre est, spre Irak, în timp ce în Mediterana Egiptul făcea comerț cu popoarele miceniene din Arzawa (Grecia) și Alashiya (Cipru). În 1424, după ce i-a zdrobit pe regii locali la Kadesh (Siria), a ucis personal șapte dintre ei și le-a atârnat cadavrele cu capul în jos. Trupele au fost recompensate prin numărarea penisurilor și a mâinilor îngrămădite la picioarele faraonilor sau înfipte pe sulițe ca niște kebaburi. Amenhotep al II-lea s-a întors după o expediție siriană cu trei sferturi de tonă de aur, 54 de tone de argint, 210 cai, 300 de care și 90.000 de prizonieri. Doar ce era mai bun era suficient pentru sardonic și exigent Amenhotep al II-lea, faraon timp de douăzeci și șase de ani, care spunea: "Dacă nu ai un topor de luptă din aur încrustat cu bronz, de ce să te mulțumești cu o bâtă de lemn?".

Nu toată lumea putea fi atât de feroce și macho: nepotul său Amenhotep al III-lea a fost mai mult fixat pe o viziune religioasă care a schimbat Egiptul, viziune pe care a împărtășit-o cu o femeie remarcabilă. A spune că a fost o partidă de dragoste ar fi o subestimare.

STĂPÂNA EGIPTULUI: AUR, SOȚII ȘI DIPLOMAȚIE

Când era adolescent, Amenhotep al III-lea s-a căsătorit cu Tiye, în vârstă de 13 ani, care a devenit cea mai importantă soție din istoria Egiptului. Ea nu era sora lui, ci fiica unui ofițer de cavalerie. Marea soție regală Tiye era micuță, 1,80 m, cu părul lung, încă strălucitor pe mumia ei, iar portretele ei arată frumusețea ei. Căsătorit timp de treizeci și cinci de ani, cuplul a avut împreună nouă copii.

Amenhotep a promovat religia de stat în procesiuni de baricade și statui și temple din ce în ce mai gigantice, unde inscripțiile sale descriau cum Amun-Ra însuși s-a strecurat în dormitorul Marii Soții: "Ea s-a trezit din cauza mirosului zeului și a strigat de plăcere". Iar zeul a anunțat: "Amenhotep este numele copilului pe care l-am pus în pântecele tău". Amenhotep al III-lea era el însuși un zeu, iar Tiye era partenerul său divin, tronează alături de el pe statui colosale, cunoscute de antici sub numele de Colosii lui Memnon. Prezentată ca fiind egală cu soțul ei, Tiye a corespondat cu monarhi străini, de la grecii din Arzawa până la cei din Babilon. "Tiye cunoaște toate cuvintele pe care le-am vorbit cu tatăl tău Amenhotep", i-a scris regele Tushrata din Mitanni fiului lor, sugerându-i: "Întreabă cu atenție de Tiye". El i-a scris chiar direct 'Stăpânei Egiptului'.

Tiye era o femeie potentată, dar următoarea regină, Nefertiti, avea să fie și mai puternică, iar soțul ei, Amenhotep al IV-lea, nu era ca nimeni altcineva: dacă portretele cuplului sunt exacte, erau o pereche extraordinară, iar excentricitățile lor aproape că aveau să distrugă imperiul.

Arheologii nu au făcut acest lucru: ei identifică începutul istoriei cu momentul în care a fost inventată scrierea.

În Anzi, în anul 7000 î.Hr. a fost găsită o femeie războinică adolescentă îngropată cu sulița sa; din douăzeci și șapte de vânători îngropați descoperiți în America de Sud din această perioadă, unsprezece erau femei. Este posibil ca femeile să fi condus și să fi luptat, precum și să fi îngrijit și îngrijit, sau înmormântările ar putea fi pur și simplu ritualice.

Concurența era brutală: în Europa, în jurul anului 5500 î.Hr., satele primilor agricultori au fost anihilate de invazii sau războaie, inamicii necunoscuți lăsând gropi comune cu trupuri torturate, scalpate și canibalizate.

În jurul anului 3000 î.Hr., la Waun Mawn, în Țara Galilor, locuitorii au creat un henge circular din pietre albastre, dintre care unele au fost ulterior târâte la mare distanță pentru a construi un nou cerc mai mare la Stonehenge.

Unul dintre conducătorii din Uruk numiți în lista regilor a fost Gilgamesh, a cărui poveste mitică - Epopeea lui Gilgamesh, scrisă în jurul anului 2000 î.Hr. și cunoscută de majoritatea sumerienilor - relatează ascensiunea unei singure familii și dezvoltarea orașelor. Gilgamesh este în parte zeu, în parte om, care călătorește împreună cu prietenul său sălbatic Enkidu în căutarea vieții veșnice. Aceste călătorii reflectă comerțul timpuriu care a permis ca silexul și obsidianul să ajungă în Sumer din Anatolia. Enkidu, creatură a naturii, este sedus de o prostituată divină, Shamhat, dar pasiunea lor sexuală îi epuizează puterea sălbatică și se stabilește în orașul orbitor Uruk. În Epopeea lui Gilgamesh, un potop amenință întreaga omenire, dezvăluind o temă a istoriei lumii: teama mereu prezentă de sfârșitul lumii, resimțită la fel de puternic atunci ca și astăzi. Doar familia lui Utnapishtim/Ziusudra, o figură asemănătoare lui Noe, supraviețuiește - definiția unei familii de elită. Povestea, care a inspirat multe cărți sacre, se încheie cu zeii care îl învață pe Gilgamesh limitele supremației umane, o lecție pe care Sapiens încă se străduiește să o învețe: "Ți s-a dat regalitatea, acesta a fost destinul tău; viața veșnică nu a fost destinul tău".

Versiuni diferite ale mitului lui Osiris au fost favorizate în diferite perioade. Osiris a domnit pe pământ, dar fratele său Seth a preluat puterea și l-a ucis. Isis, sora și soția lui Osiris, i-a găsit trupul și l-a înviat - poate că aceasta este originea mumificării. Moartea și reînvierea sa erau legate de inundațiile anuale ale Nilului, care dă viață. A lăsat-o însărcinată pe Isis, dar, abia în viață, a căzut în Duat, lumea subterană, pe care a condus-o apoi. Lumea a fost moștenită de fiul lor, Horus, zeul soarelui, al lunii și al stelelor, personificarea vieții și a puterii. Existau mii de zei în panteonul egiptean, dar regii erau protejați de Horus; într-un fel, ei înșiși erau Horus. Ca și Osiris, ei se puteau căsători cu surorile lor.

Piticul și bufonul preferat al lui Khufu, Perniankhu, cu picioarele sale scurte și răsucite, a trăit în Marele Palat cu el, fiind poreclit "Cel care îl încântă pe stăpânul său în fiecare zi, piticul regelui". Favoarea sa regală a fost subliniată de mormântul său din apropierea Marii Piramide și este posibil să fi ajuns la o mare bogăție - și să fi fost membru al unei

dinastii de pitici. Un alt pitic de curte, Seneb, care l-a servit pe fiul lui Khufu, regele Djedefre, a fost îngropat la Giza foarte aproape de Perniankhu: este posibil ca Seneb să fi fost fiul lui Perniankhu. Seneb era un înalt funcționar al curții, cu multe titluri, deținea mii de vite și era căsătorit cu o preoteasă bine născută, care nu era pitică, cu care a avut copii. O statuie frumoasă îi înfățișează împreună. Lângă Marea Piramidă, Khufu a îngropat o barcă, lungă de 140 de picioare și făcută din cedru libanez, pentru călătoria sa în lumea subterană. Când a murit, în 2525 î.Hr., Khufu a fost succedat pe rând de doi fii, Djedefre și Khafra. Niciunul dintre ei nu a încercat să își depășească tatăl, dar Khafra a construit o piramidă funerară mai mică, dar pe un loc mai înalt. Aceasta conținea douăzeci și cinci de statui ale sale, așezate pe tronul său, cu șoimul Horus în spatele capului, din piatră albă. Dar capodopera sa a fost sculptura unui leu culcat cu chipul lui Khafra: Sfinxul.

Acesta a fost tradus greșit de autorii evrei ai Bibliei ca fiind "Sargon" - deși se refereau la regele Sargon al II-lea, rege neo-asirian, mult mai târziu, în jurul anilor 720-705 î.Hr.

Unii cercetători susțin că aceasta este o descriere a Akkadului; alții insistă că descrie Babilonul, cel mai mare oraș atunci când au fost scrise versiunile ulterioare ale Epopeii lui Gilgamesh.

Conducătorii locuiau în palate tencuite, cu coloane mari de bazalt, iar oamenii de rând în case de lut pe terase masive. Își străpungeau corpurile cu spini; este posibil să fi practicat sângerări și sacrificii rituale și să fi folosit cauciuc pentru a confecționa bilele folosite în jocurile lor ritualice. Nu cunoaștem numele orașului - noi îl numim San Lorenzo - și nici pe cel al oamenilor. Mult mai târziu, Mexica i-au numit Olmecs - oamenii de cauciuc.

Apariția culturii ariene are loc între 1500 și 500 î.Hr., deși este posibil să existe mai multă continuitate între culturile ariene și cele din Valea Indus decât s-a presupus anterior. Trei milenii mai târziu, în Europa, ideologii naziști au preluat cuvântul arian pentru ideologia lor rasistă. În același timp, Reza Shah, pe care îl vom întâlni mai târziu, a schimbat numele Persiei în Iran (arian). În India de astăzi, naționaliștii hinduși resping ideea că credința sau rasa indiană, în special cea hindusă, ar putea avea origini europene. Dar în Asia Centrală, cunoscută de mult timp ca Aryavarta - Locuința arienilor - nu este vorba de rasă, ci de limbă și cultură: Persana veche (Avestan) și sanscrita sunt încă strâns legate; poveștile și ritualurile din Avesta persană sunt similare cu cele din Rigveda indiană și alte povești vedice, precum și cu Ramayana, cu poveștile sale despre regi și familii ideale. Cele mai recente cercetări ADN din India arată că majoritatea indienilor

descind dintr-un amestec de indieni originari din sud, harapanii, și popoare de stepă înrudite cu iranienii.

Deși istoricii din secolul al XIX-lea i-au dat numele unui rege mitic, Minos, nu există nicio dovadă a unei monarhii, iar "sala tronului" ar fi putut fi o cameră de consiliu sau un templu pentru ritualuri. Este posibil ca cretanii să fi venerat zeițe reprezentate pe frescele lor. Unii sugerează că acestea erau femei conducătoare, dar nu există dovezi în niciun caz. Limba lor nu a fost încă descifrată.

Dacă egiptenii nu au înțeles pericolele căsătoriilor incestuoase, au produs ghiduri de medicină și ginecologie, scrise pe papirus, care, împreună cu alte papirusuri, dezvăluie cât de multe știau - și cât de puține. Bolile erau cauzate de demoni și spirite rele care erau vindecate atât prin magie, cât și prin tratament. Medicii, adesea și preoți, erau specializați, de la "Medicul ochilor" la "Păstorul anusului"; Djoser l-a avut pe Hesy-Ra, un "Șef al dentiștilor și medicilor", în 2700 î.Hr. și a existat o femeie medic șef Peseshet în 2400. Bebelușii erau născuți cu mamele în genunchi, sub supravegherea moașelor femei. Medicii lor credeau că canalele duceau de la inimă la restul corpului. Durerea era tratată cu opiu, arsurile cu aloe, epilepsia cu camfor; rănile erau legate cu bandaje. Testele de sarcină foloseau urina feminină pe semințe de orz și de emmer; dacă acestea creșteau, femeia era însărcinată; dacă era orz, era băiat, dacă era emmer, era fată. Fertilitatea era testată cu o ceapă în vagin; dacă respirația femeii mirosea dimineața, aceasta era fertilă. Alte măsuri sunt mai sensibile: dacă perineul era "foarte umflat din cauza nașterii, trebuie să o pregătești: ulei care să fie îmbibat în vagin". Contraceptivele pentru femei includeau pesari din lapte acru, miere, natron sau gumă de salcâm, aceasta din urmă fiind un spermicid cunoscut. Bălegarul de crocodil ar fi acționat ca un contraceptiv indirect. După un viol: "Instrucțiuni pentru o femeie care suferă la vagin și la membre după ce a fost bătută... Ar trebui să îi pregătiți: ulei pentru a fi mâncat până când se va face bine".

Titlurile dezvăluie complexitatea curții - purtător de sigiliu regal, domn de cameră, purtător de evantai al Lordului celor două ținuturi - dar securitatea era vitală: Maestrul Secretelor era 'Ochii Regelui'. Gărzile de corp regale erau alcătuite din nubieni, dar și din micenieni din Marea Egee. Poliția era adesea nubiană.

Definiția vieții după moarte se schimbase de pe vremea lui Sneferu. Atunci, doar regii fuseseră demni de viața de apoi; acum și înalții funcționari își inscripționau mormintele cu texte sacre pentru a obține divinitatea și învierea. Noua familie regală a promovat cultul lui Osiris, zeul pământului și stăpânul lumii subterane, care supraveghea

renașterea după moarte asistat de Ra și Horus, cei doi zei ai cerului. Egiptenii îmbrățișau concepte diferite despre sufletul mortului: ba exista în paralel cu individul, dar în moarte ziua călătorea cu soarele, iar noaptea se reîntâlnea cu Osiris în corpul mumificat. Ka era un spirit fără moarte care avea nevoie de hrană pentru a supraviețui și care le permitea morților să călătorească în lumea subterană pentru a fi judecați de Osiris, o călătorie terifiantă care, conform așa-numitelor Texte de sicriu, îi ducea la Câmpul de ofrandă. Acolo se confruntau cu alternative înfricoșătoare între viața veșnică și damnarea în iad, unde trebuiau să mănânce excremente și să bea urină. Însă, dacă erau aleși, intrau într-o lume paradisiacă. Toate acestea depindeau de supraviețuirea mumiei în mormânt: pentru orice eventualitate, egiptenii erau îngropați acum cu un shabti, o figurină funerară, care să servească drept substitut în cazul în care mumia era distrusă, astfel încât ba să se poată întoarce în fiecare noapte.

Pe baza uneia dintre cele trei perechi de obeliscuri, pe care Senenmut le-a ales și le-a transportat de la Aswan, ea și-a înscris rațiunea aderării: "Am făcut acest lucru din dragoste pentru tatăl meu Amun... Atrag atenția oamenilor care trăiesc în viitor și care vor lua în considerare acest monument pe care l-am făcut pentru tatăl meu... El [Amun] va spune: "Cât de mult îi seamănă, loială tatălui ei!". Căci eu sunt fiica lui". Nicio fiică nu și-a iubit vreodată tatăl atât de splendid. Dar capodopera ei a fost Dkjeser Djeseru, Sfânta Sfintelor, templul ei mortuar, un complex de terase tăiate în peretele stâncii.

Este rar să auzi vocea reală a unui faraon. Amenhotep al II-lea și-a bătut joc cu ironie de anturajul de lux al viceregei sale nubiene: "Tu, din îndepărtata Nubie, un erou care a adus pradă din toate țările străine, ești acum stăpânul unei soții din Babilon, al unei servitoare din Byblos [Liban], al unei tinere din Alalakh, al unei himere din Arapkha. Acești sirieni sunt fără valoare - la ce sunt buni?". Când viceregele a fost prea încrezător în supușii săi nubieni, i s-a spus: "Nu te încrede în nubieni, ferește-te de oamenii lor și de vrăjitoria lor. Ferește-te de acel servitor pe care l-ai promovat...'.

Aproximativ 380 de scrisori descoperite în Casa Corespondenței Faraonice din orașul Akhetaten dezvăluie corespondența fascinantă, scrisă în babiloniană în cuneiformă, cu puterile din vestul Asiei. Marii regi ai vremii se mândreau cu apartenența lor la clubul arbitrilor lumii - mai degrabă ca G7-ul de astăzi - care se numeau reciproc "frate". La fel ca astăzi, toți erau foarte sensibili la statutul lor. Egiptul și Hatti erau principalele puteri.

Casele lui Hattusa și Ramses

MANIA SOARELUI: NEFERTITI ȘI REGELE DIN HATTI

Noul faraon, Amenhotep al IV-lea, avea un chip ciudat, cu ochi tăiată, unghiular, cu un cap alungit și un trunchi alungit, cu sâni androgini, burtă și picioare scurte - sau cel puțin așa era prezentat. Nefertiti, care este posibil să fi fost verișoara sa primară, nepoata lui Tiye, apărea ca fiind egală cu el peste tot - chiar și într-o inscripție în care este reprezentată ucigând prizonieri străini pe barja regală. Frumusețea lui Nefertiti era izbitoare, dar și aici exista o strâmbătură: statuile ei sugerează un craniu alungit. Această nouă modă în statuile regale exprima divinitatea lui Amenhotep sau acesta își prezenta înfățișarea bizară ca dovadă a divinității?

Faraonul cu cap conic era absorbit de chestiuni religioase, în timp ce puterea egipteană în Siria era contestată de un imperiu în ascensiune: un războinic agresiv și talentat, Suppiluliuma, era regele Hatti, al cărui popor era format din superbi cărăuși care descindeau din invadatorii arieni și care acum domnea de la Marea Egee până la Eufrat. Suppiluliuma, urmașul celei mai mari dinastii a vremii, care a domnit aproape 500 de ani, zdrobise regatele grecești din vest; acum a testat puterea egipteană cucerind Kadesh, în nordul Siriei.

Faraonul nu a reușit să recupereze Kadesh, dar războaiele au dezlănțuit hoarde de Habiru - tâlhari - care au atacat aliații egipteni din Canaan. "Sunt în război... Trimiteți arcași!", a implorat Abdi-Heba, regele unei mici cetăți asediate. 'Dacă nu sunt arcași, regele nu va avea pământuri'. Fortăreața era Ierusalimul, făcându-și prima apariție în istorie.

În timp ce hatmanii înaintau în Canaan și habiru se marșau, Amenhotep al IV-lea a lansat o revoluție religioasă. El a îmbrățișat un zeu al soarelui, Aten, și și-a schimbat propriul nume în Akhenaten - Eficient pentru Aten; Nefertiti a devenit Neferneferuaten-Nefertiti - Frumoase sunt bucuriile lui Aten (și toți ceilalți au trebuit să-și schimbe și ei numele din Amun în Akhen). Apoi a fondat o nouă capitală, Akhetaten - Orizontul lui Aten - între Memphis, vechea capitală, și Teba. Noua teologie, cunoscută sub numele sinistru de Învățătura, l-a retrogradat nu doar pe Amon, ci și pe toți ceilalți zei populari și populari, pentru a înălța un singur zeu, o idee care este posibil să fi influențat scriitorii Bibliei și religiile care au urmat. Chiar și cuvântul "zei" a fost schimbat în forma sa singulară. Parteneriatul divin al lui Akhenaton și Nefertiti avea o intimitate confortabilă: luminați și

uniți de razele soarelui divin, ei apăreau în gravuri cu trei copii în poală. A fost prima apariție a unei familii nucleare ca declarație politico-religioasă.

În 1342, familia regală, protagonistă a unui jubileu spectaculos, "așezată pe marele palanchin de electrum pentru a primi tributul Siriei și al Kush, al Occidentului și al Orientului... chiar și al insulelor din mijlocul mării [grecii], prezentând tribut". Străinii nu au fost impresionați de acest cult al soarelui: "De ce", scria regele Ashuruballit al Asiriei, "ar trebui ca mesagerii mei să fie obligați să stea în permanență afară pentru a muri sub soare?". Soarele era pe cale să-și piardă strălucirea, iar eclipsa sa avea să-l aducă pe tron pe cel mai faimos dintre toți faraonii.

TRANZIȚIA: NEFERTITI MASCULINĂ, SOȚIA LUI TUTANKHAMON ȘI PRINȚUL DIN HATTI

Un nou cofaraon masculin a fost numit Neferneferuaten-Nefertiti, care era probabil regina care făcea tranziția către un rege de sex masculin. Dar cultul soarelui depindea de un singur bărbat - și în 1336 Akhenaton a murit, fiind succedat de un faraon misterios numit Smenekhkara, cel mai probabil Nefertiti sub înfățișare masculină, care a domnit cu propria fiică, Meritaten, ca Mare Soție a Regelui. Dar curtenii s-au înfuriat din cauza cultului soarelui, iar cuțitele au fost scoase: Nefertiti a murit - sau a fost ucisă. Înlocuitorul ei a fost un fiu în vârstă de nouă ani al lui Akhenaton de la una dintre soțiile sale secundare: Tutankhaten - Imaginea vie a lui Aten - care s-a căsătorit rapid cu o altă fiică a lui Akhenaten și Nefertiti, Ankhesenpaaten.

Dispariția lui Nefertiti a anunțat o contrarevoluție pentru a-i desființa pe ateniști și a-l restaura pe Amun-Ra. Capitala s-a întors la Memphis, noul oraș a fost abandonat; Tutankhaten a devenit Tutankhamun, iar soția sa Ankhesenamun.

Faraonul, de 1,65 m, nu era puternic - este posibil să-și fi fracturat piciorul într-un accident de car; de asemenea, suferea de malarie și se pare că avea un temperament. Acum se consulta "cu Amun", ceea ce însemna puternicii săi consilieri, Ay, unchiul său străbun și generalul de vârf Horemheb, care se lăuda că Tutankhamon l-a promovat la "Stăpânul Țării". Băiatul-faraon a declarat că ,,Templele zeilor și zeițelor au căzut în ruină...", dar el însuși a "alungat haosul". Cuplul regal era frate pe jumătate, regina abia era puberă, iar două fiice s-au născut moarte (mumiile lor minuscule au fost îngropate împreună cu Tutankhamon, paternitatea lui fiind dovedită de ADN-ul lor). Faraonul s-a

confruntat cu înaintarea necruțătoare a regelui hatman Suppiluliuma. 'Dacă armatele au fost trimise spre est', a recunoscut Tutankhamon, 'nu au avut niciun succes'. El a trimis o armată spre nord. Carele lui Suppiluliuma au pus-o în derută.

În 1322, Tutankhamon a murit la vârsta de nouăsprezece ani - fie ca urmare a malariei, a unei alte infecții sau a unei crime - dar mormântul său nu era pregătit, așa că regalul său înmormântat era neînsemnat în comparație cu comorile pregătite pentru regii care mureau la bătrânețe previzibilă.

A mai rămas doar un singur membru al Casei Ahmose: Regina Ankhesenamun, de asemenea în vârstă de nouăsprezece ani, era singură într-o curte vicioasă, la mila unchiului vitreg Ay, care urmărea să se căsătorească cu ea și să devină el însuși faraon. Supraveghetorul armatei Horemheb fusese, după cum pretindea, desemnat ca moștenitor, dar acesta se afla în campanie în Siria. Într-o mișcare disperată, fiica lui Nefertiti s-a adresat celeilalte mari dinastii.

Marele rege Suppiluliuma se afla în război, asediind Carchemish (Türkiye). Într-o scrisoare, inclusă în "Faptele lui Suppiluliuma", o relatare scrisă de moștenitorul său și găsită printre ruinele de la Hattusa, regina adolescentă Ankhesenamun scria: "Soțul meu a murit și nu am niciun fiu. Se spune că tu ai mulți fii. Ai putea să-mi dai pe unul dintre fiii tăi să devină soțul meu. Nu aș dori să iau ca soț pe unul dintre supușii mei [se referea la Ay]... Mi-e teamă".

Suppiluliuma a trimis un fiu, prințul Zannanza, prin Canaan spre Egipt. Dar a ajuns prea târziu. Călătoria a durat mult timp; bătrânul ministru Ay a fost aclamat faraon și s-a căsătorit cu tânăra regină. Dar Zannanza era încă pe drum. Nu știm ce s-a întâmplat, dar cu siguranță Horemheb l-a interceptat și l-a ucis. A fost o favoare pe care faraonul Ay nu a uitat-o. Nimeni nu știe cât timp a supraviețuit Ankhesenamun, dar Ay a murit curând, lăsându-i tronul lui Horemheb.

Suppiluliuma a fost indignat - "O, zei, poporul egiptean mi-a făcut asta" - trimițându-și cărăușii să devasteze Canaanul egiptean. Dar soldații și prizonierii lor s-au întors cu o ciumă, întotdeauna un simptom al unei lumi interconectate. La scurt timp după aceea, Suppililiuma a murit și prințul moștenitor, lăsând-o pe regina sa babiloniană dominatoare, Tawananna, să conducă un imperiu asaltat de rebeliuni. În 1321, Mursili al II-lea, fiul lui Suppiluliuma, s-a întristat: "O, zei, ce ați făcut? Ați lăsat ciuma să intre în Hatti și toată lumea moare". Pandemia a decimat capitala, Hattusa. Din haosul din Egipt și Hatti au apărut doi potentați care se vor confrunta acum în cea mai mare bătălie din lumea antică.

Ziua a început cu o surpriză.

CIOCNIREA CĂRUȚAȘILOR: RAMSES ȘI MUWATALLI

În mai 1274, la nord de Kadesh, Ramses al II-lea, în vârstă de 25 de ani, 1,70 m, cu pielea albă și părul roșcat și ondulat, monarhul unei noi dinastii, a ieșit din tabăra sa într-un car de aur, purtând toate costumele, urmat de armata sa de peste 20.000 de oameni împărțită în patru divizii. Misiunea sa: să recucerească Kadesh, un oraș înconjurat de ziduri și înconjurat de apă. Dar manevrele sale au fost mai degrabă o paradă pe îndelete decât un avans vigilent.

Capturarea și interogarea a doi beduini au confirmat că armata hatmană sub comanda regelui Muwatalli se afla la 120 de mile distanță, lângă Alep. Mai aproape de baza sa, Marele Rege de Hatti a desfășurat o forță mult mai mare de 47.500 de oameni, inclusiv 3.500 de care - dar erau departe.

Văzând Orontesul, egiptenii au înființat o nouă tabără înaintată pentru a începe asediul. Aflat de doar cinci ani pe tron, Ramses, subțire, în formă, acvilin, era energic și încrezător ca și tatăl său. Familia era nouă: generalul lui Tutankhamon, Horemheb, nu avusese copii: a numit un om de rând ca adjunct al regelui, Paramessu, un general, pe care l-a promovat apoi la rangul de fiu al regelui. Paramessu a luat numele de regent Ramses, dar fiul său, Seti, un alt general dur și atletic - încă impresionant ca mumie - a fost cel care a restaurat imperiul cu vigoarea parvenită. Chiar și în timp ce tatăl său era încă în viață, Seti a luat cu asalt coasta Canaanului, unde i-a forțat pe conducătorii Libanului să taie lemn pentru marina sa, apoi a cucerit Kadesh. Dar hatmanii, acum sub conducerea impresionantei echipe a lui Muwatalli și a fratelui său, Hattusili, nepoții lui Suppiluliuma, au recucerit-o.

Când Ramses al II-lea i-a succedat tatălui său - luând numele de Usermaatra (Ozymandias) la tron - Kadesh a fost prima sa prioritate. Ramses a fost extravagant și narcisist, gravându-și numele pe mai multe monumente decât oricine altcineva. El începuse deja să construiască o capitală, Per-Rameses - Casa lui Ramses. Constructorii săi de morminte trăiau într-un sat de muncitori la Deir el-Medina, mândri de specialitatea lor - "Sunt un meșter", scria unul dintre ei, "care excelează în arta sa în fruntea cunoașterii". În lucrările sale, Ramses va defini însuși cuvântul faraonic.

Maestru în mânuirea arcului și a carului, Ramses a învins mai întâi flotele șerdenilor, jefuitorii din estul Mediteranei. Apoi s-a îndreptat spre Kadesh.

În timp ce Ramses își instala tabăra, spionii lui Muwatalli îl supravegheau, dar au fost reperați, capturați și torturați pentru a dezvălui vești alarmante: hatmanii erau foarte aproape, gata să atace. Ramses a fost indignat de incompetența generalilor săi. A preluat personal comanda, trimițându-i pe prinții regali în afara zonei de luptă, trimițându-și vizirul să aducă divizia Ptah. Înainte ca aceștia să fie pregătiți, hatmanii le-au întins o ambuscadă, carele lor izbindu-se de divizia Amun comandată de Ramses, care a lansat un apel: "Majestatea Sa este singur. Apoi au lovit divizia Ra în timp ce traversa râul. Mii de care s-au ciocnit între ele. Comandate de Muwatalli, carele hattiene au rupt liniile egiptene cu carele lor mai fragile; egiptenii au fugit. A fost o luptă disperată în care faraonul însuși, călare pe carul său și trăgând cu arcul, a fost aproape ucis, fiind salvat doar de gărzile sale grecești care străluceau în coifuri cu coarne și săbii tăioase. Nu există niciun motiv să ne îndoim de afirmațiile lui Ramses că propria sa personalitate a salvat situația. A avut noroc: Copiii lui Hatti au început să jefuiască tabăra faraonică. Cum întăririle din care au sosit la fix, Ramses, strigând ordine din carul său, și-a adunat forțele pentru atacul lui Muwatalli. Contraatacul lui Ramses a rupt liniile hattiene.

Noaptea s-a lăsat peste câmpul de luptă, în timp ce ultimele divizii egiptene au sosit pentru a consolida linia. În zori, cei doi regi au ordonat armatelor lor zdruncinate să se angajeze într-o luptă frontală sălbatică, care s-a încheiat în impas. Ramses și-a retras oamenii; Muwatalli s-a oferit să negocieze. Cu toate acestea, Muwatalli a câștigat: Kadesh a rămas Hattian. Odată ajuns acasă, Ramses a transformat pandemoniul disperat al ambuscadei hattiene într-o legendă eroică. În nu mai puțin de cinci monumente masive, el a refăcut Kadesh ca pe un triumf.

Ramses a împărțit această glorie cu o singură persoană - Marea Soție Nefertari, care acum juca un rol special în a face pace între dușmani, la fel cum în China o regină comanda armatele de care de luptă.

REGINE ALE RĂZBOIULUI: DOAMNA HAO DIN SHANG, PUDEHEPA DIN HATTUSA ȘI NEFERTARI DIN EGIPT

În timp ce carele lui Ramses și Muwatalli se confruntau în Siria, noile arme ajunseseră în nord-vestul Chinei, unde Wuding moștenise un regat în jurul Râului Galben, construit

treptat de familia sa, Shang, în câteva sute de ani. Legendele descriu un rege chinez anterior, Yu, "care a controlat potopul" Râului Galben, dar istoria reală începe cu Shang.

Wuding, al douăzeci și unulea din neamul său, a fost un rege războinic care, în jurul anului 1250 î.Hr., a extins influența Shang prin cuceriri și căsătorii: multe dintre cele șaizeci și patru de soții ale sale erau prințese ale unor fiefuri cucerite. O soție favorită, Fu Hao, s-a ridicat în cadrul casei sale și a devenit comandant și mare preoteasă. Wuding s-a extins în nord-estul Chinei, luptându-se cu celelalte fiefuri, dar și cu popoarele nordice, Guifang - Demonii de la graniță - de la care învățase arta arbaletei și a carului. Supraveghind o societate agricolă care producea și meșteșuguri din bronz, arme și mătase, Shang a condus de la Yin (lângă Anyang, provincia Henan), ajutat de scribi care au folosit prima scriere chineză din care derivă limba de astăzi. În timp ce venerau un zeu suprem, Di, care este posibil să fi fost strămoșul suprem al Shang, alături de un panteon mai mic, ei își venerau strămoșii ca intermediari și se consultau zilnic cu ghicitoarele de la curte care foloseau scapulimetria, crăpăturile de pe oasele de bou sau carapacele de broască țestoasă arse, pentru a răspunde la toate întrebările esențiale ale vieții - de la iminența dezastrelor naturale până la sănătate, recoltă și familie.

Oasele și carapacele erau arse, iar ghicitorii interpretau crăpăturile, comentariile lor fiind scrise pe oase, dintre care mii au supraviețuit. Scapulimania i-a ajutat pe oameni să facă față unei lumi periculoase și imprevizibile, dar divinațiile erau frustrant de vagi.

Războiul a fost purtat în parte pentru a captura oameni pe care să-i sacrifice și pentru a-și asigura astfel o viață de apoi senină: Shang - contemporani cu Ramses în Egipt - erau îngropați într-o necropolă familială de morminte săpate în solul de loess, cu artefacte de bronz și arme. "Ofrande pentru Da Ding", se poate citi pe o inscripție. 'Da Jia și Zu Yi, 100 de cupe de vin, 100 de prizonieri Qiang, 300 de vite ...'. Când potentații Shang mureau, sute de oameni erau uciși și îngropați odată cu ei.

Doamna Fu Hao, menționată în 170 de oase de oracol, este posibil să fi început ca ghicitoare la curte, dar a devenit partenera regelui. Când regele a numit-o pe Lady Hao, a consultat ghicitoarele, iar acestea au confirmat numirea. Hao a câștigat patru campanii succesive, în principal împotriva barbarilor, dar când a murit la vârsta de 33 de ani a fost îngropată cu șaisprezece sclavi sacrificați și cu animalele ei preferate, șase câini. Regele îi simțea amarnic lipsa, cerându-i regulat sfaturi în viața de apoi.

În 1045, se spune că Shang a fost distrus de propria lor corupție perversă: Regele Zhou și soția sa, Daji, pluteau pe bărci de plăcere pe un lac de băutură, se distrau cu concubinele, în timp ce concepeau torturi vicioase pentru dușmanii lor, cel mai rău fiind

chinul tunurilor arzând, în care victimele erau prăjite de vii pe metal încins la roșu. Totuși, aceste excese sunt probabil propaganda Zhou, o dinastie în ascensiune dinspre vest, care i-a distrus. În bătălia de la Muye, au fost înfrânți de regele Wu din Zhou. După ce cuplul Shang s-a sinucis în ruinele palatului lor în flăcări, Wu i-a vânat pe Shang, familie și trupe, adunând 177.779 de urechi, apoi, în mijlocul ritualurilor de cântece, clopote și flaute, "i-a decapitat și sacrificat pe micul lor prinț și stăpân al cazanului [și] pe conducătorii celor patruzeci de familii", scalpându-i. Familia Zhou a domnit acum timp de câteva secole, dezvoltând prima birocrație, Marele Secretariat. Cheng, fiul lui Wu, a fost provocat de nobilii răzvrătiți, dar a fost salvat de acel fenomen rar, un unchi binevoitor, Dan, gong (duce) de Zhou.

Odată ce Cheng a ajuns la vârsta majoratului, ducele de Zhou a cedat puterea - și mai târziu a ajuns să definească guvernarea responsabilă și ideea de Mandat al Cerului: dacă o dinastie guverna bine, aceasta asigura ordinea, binecuvântată de cer, dar dacă abuza de putere, își pierdea Mandatul și era înlocuită.

Înapoi în Siria, un unchi mai puțin virtuos, Hattusili, a preluat tronul hatmanilor de la nepotul său. După ce a ocupat Dimasqu (Damasc), s-a oprit să se roage la un altar închinat lui Ishtar, unde a întâlnit-o și s-a căsătorit cu fiica preotului, Puduhepa, una dintre primele femei cu putere ale cărei voci le putem auzi. Războiul egiptean a continuat până când regele Hattusili și regina Puduhepa au negociat un tratat de pace cu Ramses - primul tratat care a supraviețuit - care, la fel ca multe astfel de împărțiri până în zilele noastre, a împărțit Canaanul-Siria - și apoi au aranjat o căsătorie între copiii lor. Regina Puduhepa a fost cea care a purtat o mare parte din negocieri, în timp ce soțul ei a galopat spre vest pentru a biciui un vasal, regatul micenian Ahhiyawa. Cei doi se certaseră din cauza micului aliat al lui Hattusili, Wilusa - cunoscută și sub numele de Ilios sau Troia.

În 1250, Hattusili a negociat cu regele Ahhiyawa, Tawagalawa (Eteocles), iar într-o scrisoare din care a supraviețuit doar o parte a scris: "Acum, întrucât am ajuns la o înțelegere în legătură cu Wilusa, pentru care am intrat în război...". Momentul este aproximativ potrivit pentru un război în care troienii, susținuți de aliații lor hattieni, au luptat împotriva micenienilor, posibili descendenți ai invadatorilor arieni. Cu sediul la Micene, în Peloponez, aceștia erau conduși de regi și aristocrați războinici care mânuiau sabia și călăreau carele și care se lăfăiau în sălile cu curent de aer din cetăți. Acum se închinau la zei masculini și feminini, iar trupurile lor cicatrizate de luptă, care purtau măști de aur, erau îngropate cu săbii de bronz. Dar erau și comercianți eurasiatici.

Războiul s-a încheiat cu incendierea Troiei, fapt confirmat de săpăturile arheologice. Sprijinul lui Hatti explică de ce mica Troia a putut sfida o coaliție de greci. Dar aceste scrisori hattiene sugerează că "războiul troian", celebrat mai târziu în Iliada, a fost, dacă a avut loc, un spectacol secundar în lunga luptă a lui Hatti pentru a-i controla pe greci.

La cincisprezece ani după Kadesh, Ramses al II-lea și Hattusili al III-lea au semnat o "Pace eternă", promițând "o mare pace și o mare fraternitate între ei pentru totdeauna", cosemnată de regina Puduhepa. Aceasta nu numai că a mediat între numeroșii urmași ai regelui prin concubine, a oficiat la festivalurile religioase și a fost judecător, dar - întotdeauna acută, sarcastică, arogantă - a negociat și căsătoria fiicei sale cu Ramses. Nefertari i-a trimis "surorii" sale un colier de aur cu douăsprezece fire și o haină vopsită de lux. Dar Puduhepa a negociat foarte franc cu Ramses.

'Sora mea, mi-ai promis că-mi vei da pe fiica ta', a scris Ramses. 'Asta este ceea ce mi-ai scris. Dar tu ai reținut-o și ești supărată pe mine. De ce?

'Într-adevăr, mi-am reținut fiica', a răspuns Puduhepa. 'Și cu siguranță vei fi de acord cu motivele mele. Casa de comori a lui Hatti a fost arsă [de către rebeli]'. Puduhepa l-a tachinat pe Ramses: 'Oare fratele meu nu posedă nimic? ... Fratele meu, tu cauți să te îmbogățești pe seama mea. Asta nu este demn de reputația sau de statutul tău'. Nimeni altcineva din lume nu i-ar vorbi lui Ramses cel Mare în felul acesta. Apoi s-a lăudat cu farmecele fiicei sale: "Cu cine aș putea să o compar pe fiica cerului și a pământului pe care o voi da fratelui meu?". Dar "vreau să o fac superioară tuturor celorlalte fiice ale marilor regi".

În anul 1246 î.Hr., Ramses și Puduhepa erau gata. 'Minunată, minunată este această situație', a exclamat Ramses. 'Zeul Soarelui și Zeul Furtunii, zeii Egiptului și ai Hatti-ului, au acordat celor două țări ale noastre pace pentru totdeauna!'. Puduhepa a pornit la drum împreună cu fiica ei, însoțită de un tezaur de 'aur, argint, mult bronz, sclavi, cai fără limite, vite, capre, berbeci în nenumărate rânduri!'. Puduhepa și-a luat rămas bun de la fiica ei la graniță și, după aceea, Ramses "a iubit-o mai mult decât orice", dar când nu a apărut niciun copil, tatăl ei l-a învinovățit pe Ramses. 'Nu ai născut niciun fiu cu fiica mea', a scris Hattusili. 'Nu este posibil?' Din moment ce Ramses făcuse peste o sută de copii, acest lucru arunca o blamare nedreaptă. Aflați la apogeul imperiilor lor, super-monarhii discutau despre un summit. 'Deși noi, marii regi, suntem frați, unul nu l-a văzut niciodată pe celălalt', i-a scris Puduhepa lui Ramses, așa că au decis să se întâlnească în Canaan. Dar summitul nu a avut loc niciodată. Hattusili s-a confruntat cu provocări de la Marea Egee până la Eufrat, iar Ramses a domnit mult prea mult timp, șaizeci și șapte de

ani, iar când a murit la nouăzeci de ani, contorsionat de artrită, chinuit de probleme dentare (toate dezvăluite de mumia sa), bătrânul său fiu a trebuit să facă față atacurilor la toate frontierele sale, dar mai ales la Mediterana, unde toate puterile se confruntau acum cu o catastrofă. Nimeni nu știe ce a provocat-o, dar este probabil ca o sincronicitate de climă, dezastre naturale, pandemii, lăcomie și implozie sistemică să fi declanșat mișcări într-o stepă îndepărtată care au declanșat o migrație în debandadă în care marinarii marinari au spulberat orașele bogate ale Mediteranei și ale Asiei occidentale. Raiderii par greci, egiptenii îi numeau "popoare ale mării", dar veneau și pe uscat, purtând noi platoșe de fier și grembe de picior, mânuind săbii și scuturi înjunghiate, toate realizate prin topirea minereului de fier și a fierului meteoric pentru a obține un metal mai rezistent. Fierul era cunoscut de mult timp și este probabil ca procesul de topire să se fi dezvoltat lent în multe locuri, începând din India și răspândindu-se prin intermediul fierarilor sofisticați din Hatti în Europa și Africa.

Egiptul și Hatti au ripostat. Fiul lui Hattusili, Tudaliya al IV-lea, i-a atacat pe jefuitori în Alishiya (Cipru), dar în curând s-a luptat să țină în frâu caii apocalipsei. "Dacă nu mai rămâne nimeni să înhame caii", a scris Tudaliya cu disperare, "trebuie să arătați și mai mult sprijin. Dacă cărăușul sare din car și valetul fuge din cameră și nu mai rămâne nici măcar un câine, sprijinul tău pentru regele tău trebuie să fie cu atât mai mare'. În Egipt, Ramses al III-lea a pretins că i-a învins pe acești invadatori în delta Nilului, un triumf sărbătorit prin giganticul său templu-palat - Conacul de un milion de ani al regelui Ramses - în care sunt reprezentate penisurile inamicilor, îngrămădite la picioarele sale. Dar constructorii săi de morminte, care locuiau împreună cu familiile lor în satul lor special de la Deir el-Medina, nu au mai fost plătiți: au refuzat să lucreze și au declanșat un sit-in la temple - prima grevă.

"Barbarii au conspirat în insulele lor", a scris Ramses al III-lea, "niciun pământ nu a putut rezista armelor lor". Familia Ramses s-a dezintegrat; Egiptul a căzut în mâinile căpeteniilor libiene; Hatti a fost rupt; în Europa, celții au avansat în vest; în Mediterana, popoare vorbitoare de limbă greacă au colonizat coastele Mării Egee. În vestul Asiei, popoarele semitice, multe dintre ele vorbind aramaica, au întemeiat noi regate: în Canaan, au construit orașe comerciale înfloritoare pe coastă; în interior, au format un regat în jurul Damascului, în timp ce mai la sud, un trib semitice, vorbind o versiune timpurie a limbii ebraice, s-a stabilit și s-a unit într-un popor care s-a numit "Israel". Este posibil ca aceștia să se fi închinat deja unei noțiuni ciudate - o singură divinitate - care nu locuia într-un singur templu, ci călătorea cu ei într-un sanctuar mobil. Cu toate acestea, toate acestea erau popoare mici. Haosul a fost, de asemenea, ocazia ca un oraș

din nordul Irakului să construiască primul imperiu care să domine toată Asia de vest: orașul era Ashur, iar cruzimile spectaculoase ale Asiriei aveau să îngrozească lumea cunoscută.

Acești Habiru ar putea fi prima mențiune a "evreilor", care vor apărea mai târziu sub numele de evrei.

Elementul central al capitalei era Casa lui Aten, alături de Casa Faraonului și de departamentul de stat, Casa Corespondenței Faraonului, păzită de colosii lui Akhenaton și Nefertiti. În fiecare zi, familia regală călătorea în care de ceremonie de la palat la templu, însoțită de preoți și protejată de gărzi de corp care mânuiau bastoane. Artistul regal, "Favoritul regelui și maestrul de lucrări, sculptorul Tutmose", a înființat un atelier, specializat în Nefertiti, sculptând atât faimoasa și frumoasa sa regină adolescentă, cu ochii din cuarț vopsit negru ținuți în loc de ceară de albine, purtând coroana albastră, cât și femeia adultă și mama goală.

Gigantismul impetuos și grandilocvent al viziunii sale rezistă și astăzi în toate cele cinci - mai ales în spectaculoasa sa capodoperă, Templul lui Ramses unit cu Teba, cu o suprafață de 11 acri, încoronat cu un colos al lui Ramses. Aceste lucrări exprimau nu doar plenitudinea puterii sale, ci și apoteoza sa ca zeu viu.

Chiar în această perioadă, un scrib de la curte, Any, i-a scris fiului său sfaturi despre cum să trăiască, lăsând să se întrevadă valorile familiale conservatoare egiptene: "Adevărul este trimis de Dumnezeu", "Ține-te departe de rebeli" și "Disprețuiește femeia de rea-credință, nu încerca să te culci cu ea", alături de "Dă înapoi din belșug pâinea pe care ți-a dat-o mama ta: sprijină-o așa cum ea te-a sprijinit pe tine". Dar sufletul și veșnicia sunt mereu în mintea egipteanului: 'Nu te pierde în lumea exterioară în așa măsură încât să neglijezi locul odihnei tale veșnice'.

Știm mult mai puțin despre Europa, dar era o lume violentă: Popoarele celtice au migrat din est și s-au stabilit în Europa Centrală. În această perioadă, 1.400 de oameni, inclusiv femei și copii, au fost uciși în Valea Tollense (granița germano-poloneză) în ceea ce pare să fi fost o ambuscadă a unei caravane de negustori, executați prin zdrobirea craniilor.

Oasele acestora au fost așezate în jurul sicriului ei lăcuit, împreună cu o serie de vase de bronz, unele gravate cu numele ei, 560 de agrafe de păr, 700 de piese de jad, opal și fildeș sculptate în figurine de dragoni, fenix și elefanți, iar printre cele 130 de arme se numărau și topoarele ei de luptă preferate. Ea nu a fost singura femeie comandant al

armatelor lui Wuding, iar femeile au comandat armatele chineze cel puțin până la Tang, în secolul al VII-lea.

Micenienii făceau comerț cu staniu din Afganistan, chihlimbar din Marea Baltică, navigând pe mările din Grecia până în Italia și Spania. Una dintre cele mai vechi epave de corăbii datată în jurul anului 1300 î.Hr. - studiată de știința istorică pe care am putea-o numi naufragiologie - conține bunuri de la distanțe atât de mari precum Babilonul și Italia, demonstrând că exista deja o rețea eurasiatică.

Fiul său, Merneptah, s-a ocupat de rebeliunile din Libia, Nubia și Canaan, unde, printre triburile canaanite înfrânte enumerate în inscripția sa, îl citează pe "Israel", prima mențiune certă a poporului evreu.

Împărțirea istoriei timpurii în Epoca Pietrei, Epoca Bronzului și Epoca Fierului a fost concepută în 1825 de istoricul danez Christian Jürgensen Thomsen. Africa Subsahariană nu a cunoscut o Epocă a Bronzului preistorică: uneltele erau făcute din piatră. Apoi au fost făcute din fier. Pentru unii, afluxul brusc al tehnologiei de prelucrare a fierului susține argumentul că tehnologia a ajuns în Africa din afara continentului. Dar, mai recent, s-a susținut că tehnologia de prelucrare a fierului s-a dezvoltat independent într-unul sau mai multe centre, posibil Nok (Nigeria) sau Kush (Sudan).

Conform Bibliei, israeliții au emigrat în Canaan din robie în Egipt cu multe secole mai devreme. Contrar poveștii biblice de cucerire, este probabil că au cucerit unele popoare locale și s-au căsătorit cu altele.

Faraonii nubieni și marii regi ai lui Ashur: Casa Alara versus Casa Tiglath-Pileser

TREI REGINE: IZABELA, SEMIRAMIDA ȘI ATALIA

În anul 853 î.Hr., la Qarqar, în nordul Siriei, regii lui Israel și ai altor zece regate se pregăteau să lupte cu cel mai puternic monarh al timpului său, Șalmaneser al III-lea al Asiriei, care înainta pentru a-i distruge.

Ashur era un oraș vechi, fondat în jurul anului 2600, unde locuia zeul Ashur, venerat în turnul său zigurat și în templul său, unde erau încoronați regii asirieni. Multă vreme,

Asiria a fost doar un oraș-stat minor într-o regiune dominată de Akkad și Babilon, dar în jurul anului 1300 regii săi, descendenți ai semi-miticei Adasi, au început să cucerească nordul Irakului. După ce expansiunea sa a fost ținută în frâu de Hatti și Babilon, Asiria - Assurayu în asiriană (un dialect al akkadianului) - a exploatat prădăciunile popoarelor mării pentru a spulbera ambele puteri: Shalmaneser l-a înfrânt pe regele din Hatti, al cărui imperiu a fost subminat în mod fatal de atacurile nomazilor kassiți; Hattusa a fost abandonată. Regele asirian l-a capturat pe regele babilonian, pe care "l-a călcat cu picioarele mele pe gâtul lui domnesc ca pe un scăunel", apoi a lovit regatul Elamului (Iran), invadând Arabia, punând mâna pe antrepozitele din Dilmun (Bahrain) și Meluhha (India), numindu-se rege al Mării de Sus și al Mării de Jos și rege al regilor. După ce a preluat puterea în 1114, Tiglath-Pileser I, tentat de bogățiile din Canaan, a jefuit regatele Damasc și Tir, Sidon și Beirut, sărbătorind, susținea el, prin harponarea unui "cal de mare" - cu siguranță o balenă - în Mediterana. Când Asiria a fost schilodită de luptele dintre moștenitorii săi, un mic popor din sudul Canaanului a profitat de ocazie pentru a-și extinde propriul regat.

În jurul anului 1000, israeliții au fost uniți sub regi aleși, mai întâi Saul și apoi David, un războinic care și-a făcut un nume luptându-se cu triburile filistine de pe coastă. David, a cărui existență ca fondator al unui regat numit Casa lui David este confirmată de o stelă găsită la Tel Dan, a ales ca și capitală o mică fortăreață și un sanctuar canaanit: Ierusalim. Pe Muntele Moriah, fiul lui David, Solomon, a construit un templu dedicat singurului zeu idiosincratic venerat de israeliți, care îl disprețuiau pe Baal și panteonul de zei canaaniteni. Nu există nicio dovadă a existenței lui Solomon, cu excepția Bibliei, dar există o mulțime de dovezi pentru Templul evreiesc care a existat la scurt timp după aceea. Regatul israelit unit s-a destrămat rapid: Casa lui David a condus partea sudică, Iuda - originea cuvântului evreu -, în jurul Templului din Ierusalim, bogat dotat, care a fost jefuit de unul dintre faraonii libieni ai Egiptului, care l-a menționat în inscripțiile sale. Jumătatea nordică a Canaanului era condusă de un regat mai mare și mai formidabil, Israel, construit de un general, Omri, care a preluat tronul, a fondat o nouă capitală, Samaria, unde au fost găsite artefactele din fildeș ale splendidului său palat, și a făcut din el o putere regională, construindu-și propriul templu, cucerind Moabul de cealaltă parte a Iordanului și căsătorindu-l pe fiul său Ahab cu o prințesă din Sidon: Jezebel.

Israelul era aproape de Canani și de orașele lor de coastă bogate, precum Tyr, Byblos și Acre (Liban/Israel), comercianți de vopsea purpurie, lemn de cedru, fildeș sculptat și abanos (importat din Africa) și artefacte din sticlă, uniți în această perioadă sub un rege-

preot Ithobaal din Sidon, tatăl lui Jezebel. Adorându-i pe Baal, Astarte și alți zei, cananii - cunoscuți și sub numele de fenicieni -, care călătoreau pe corăbii propulsate de rânduri de vâslași înrobiți, întemeiau deja colonii în Sicilia, Sardinia, Spania (Cadiz), făceau comerț și căutau noi surse de fier, staniu și argint, trecând chiar prin Atlantic pentru a fonda Mogador, în Maroc. În acest proces, ei și-au răspândit limba scrisă, un alfabet format din 22 de consoane, chiar în momentul în care Tyrienii și-au fondat Noul Oraș, Qart Hadasht - Cartagina (Tunisia). Regii asirieni își mobilau palatele cu fildeșuri canaanite; palatul lui Omri din Samaria era plin de sculpturi și comori din fildeș ale cananezilor.

Căsătoria lui Ahab cu Izabela a legat familia lui Omri de această sofisticată rețea eurasiatică, foarte departe de preoții puritani din îndepărtatul Ierusalim. Multe dintre realizările atribuite de Biblie lui Solomon îl pot descrie pe Omri, care a construit portul-fortăreață de la Tel Kheleifah, pe Marea Roșie, între Elath și Aqaba, pentru a face comerț cu mirodenii și fildeș, prin intermediul regatului de Sheba (Yemen/Eritreea), cu Africa, Arabia și India. Dar când Omri a murit în 873, Ahab și Izabela s-au confruntat cu o amenințare iminentă: Asiria s-a întors.

Shalmaneser al III-lea, portretizat pe steluțele sale ținând în mână un buzdugan regal și purtând coroana, veșmintele și barba lungă împletită a unui monarh asirian, binecuvântat de zeul său Ashur, a recucerit Irakul, a atacat în Persia - lăudându-se că a primit tributul Paruwash (prima mențiune despre persani) - apoi a lovit spre vest, cerând tributul israeliților și al cananilor.

Ahab al lui Israel și Hadanezer al Aram-Damascului au refuzat și și-au masat armatele, cărora li s-au alăturat cei 1.000 de cameleoni ai regelui Gindibu al arabilor, prima lor apariție în istorie și prima utilizare consemnată a cămilelor în luptă.

Shalmaneser a mărșăluit spre sud. Evreii și arabii, aramaicii și fenicienii și-au scos săbiile.

TIGLATH-PILESER ȘI FAMILIA SA: ASIRIENII CUCERITORI AI LUMII

Shalmaneser, care a aliniat 100.000 de oameni în acea zi, a învins alianța israeliți-arameeni-arabi, ucigând 14.000 dintre ei, dar o rebeliune l-a chemat acasă. De îndată ce a plecat, aliații s-au certat între ei: Ahab s-a întors la alianța sa cu compatrioții săi din

Ierusalim, căsătorindu-și fiica Atalia cu moștenitorul acesteia. Dar el a fost ucis de Hadanezer. Izabela a supravegheat succesiunea familiei sale la Ierusalim și în Samaria, dar în 825, "Iehu din casa lui Omri" - așa cum îl numeau asirienii - i-a asasinat pe ambii regi și apoi a prins-o pe regina mamă Izabela în palatul ei din Samaria, unde i-a înfruntat pe rebeli îmbrăcată în bijuteriile și ținuta regală, doar pentru ca trei eunuci de la curte, subornate de rebeli, să o arunce pe fereastră. Iehu a călcat-o pe regină cu calul său, iar trupul ei a fost sfâșiat de câini - și a plătit tribut lui Shalmaneser.

Singura supraviețuitoare a acestui masacru de familie a fost regina mamă Atalia din Iuda, care a preluat puterea la Ierusalim și a domnit de sine stătător - acel fenomen rar, o regină regentă. Dar Atalia a fost - ca și mama ei, Izabela - o megalomană ucigașă care a măcelărit familia regală pentru a-și păstra puterea. Doar un singur prinț davidic a fost ascuns de ucigașii ei. Odată ce s-a aflat despre supraviețuirea lui, curtenii au asasinat-o pe Atalia. Israelul era vasal al Asiriei, dar micul Iuda a supraviețuit în timp ce Asiria însăși se clătina.

În 754, Urartu, un regat de munte renumit pentru ferocitatea sa militară și pentru măiestria în domeniul bronzului, situat în munții din nord-vestul Iranului, Azerbaidjan și Armenia, i-a spulberat pe asirieni. Căderea părea definitivă, dar un singur om a schimbat totul: numele său real era Pulu, un prinț care conducea capitala asiriană Kahlu (Nimrud). În 745, luând numele de Tiglath-Pileser al III-lea, el a creat o nouă Asirie, diminuând nobilimea atotputernică, recrutând o armată profesionistă și auxiliari specializați, totul finanțat prin colectarea eficientă a impozitelor, dirijată printr-un cabinet de șapte persoane; ordinele sale ștampilate cu sigiliul imperial al regelui ucigând un leu erau transmise pe drumurile regale de curieri speciali. Tiglath-Pileser era vorace și neobosit, în perpetuă mișcare, biciuind Elamul, urcând cu oamenii săi în munți pentru a învinge Urartu și punând în dificultate o regină arabă. Când Damascul și Israelul au asediat Ierusalimul, regele Ahaz al lui Iuda l-a invitat în mod nechibzuit pe Tiglath-Pileser să îl ajute: ""Sunt slujitorul tău... Vino și salvează-mă", iar regele Asiriei a venit".

Tiglat-Pileser a făcut din Iuda un vasal și a redus Israelul la o rămășiță, al cărui rege, în 727, a căutat cu disperare o cale de a scăpa de dominația asiriană: a apelat la Egipt, dar faraonii acestuia nu mai contau. Urma să se întâmple ceva de neconceput: Kush era pe cale să cucerească Egiptul.

ALARA DIN KUSH: PRIMUL IMPERIU AFRICAN

În anul 727 î.Hr., Piye, regele din Kush, a pornit în galop spre nord în Egipt. Kush exista de milenii alături de Egipt, civilizația sa fluvială geamănă. În jurul anului 800, un conducător local numit Alara, care și-a asumat mai târziu titlul de rege, a unit un regat cu sediul la Napata, un oraș fondat de Tutmosis al III-lea, în apropiere de muntele sacru al cobrei din Jebel Barkal, care era condus de o curte alfabetizată - cu secretari ai arhivelor și trezorieri șefi. Kush avea arcași de mare clasă și o cavalerie formidabilă, toate finanțate din comerțul între Mediterana, Africa interioară și, prin Marea Roșie, India.

Alara a supravegheat o religie hibridă egipteano-kushită. Inițial, kushiții își îngropau morții sub movile circulare la el-Kurru, în apropiere de capitala lor Kerma, însoțiți de turme de rude sau servitori, sacrificați prin îngropare de vii. Apoi, regii lor au început să construiască piramide pentru înmormântările lor: 200 de piramide se află încă în Sudan, aproape dublu față de cele din Egipt. Ca un faraon, Alara s-a autointitulat Fiul lui Amon și s-a căsătorit cu sora acestuia. Fratele lui Alara, Kashta, i-a succedat chiar în momentul în care instabilitatea din Egipt, în special un conflict în Teba între un rege și preoții lui Amun, i-a forțat pe aceștia din urmă să caute azil în Napata, noua capitală kushită, unde l-au încurajat pe Kashta să se considere gardianul legitim al lui Amun - și al Egiptului.

În 760, Kashta a făcut un raid la Teba, unde i-a forțat pe egipteni să o accepte pe fiica sa ca soție a zeului Amun și s-a proclamat rege al celor două ținuturi. Kashta și moștenitorii săi au pretins că sunt protectorii zeilor antici, dar dinastia nu s-a prezentat niciodată ca fiind egipteană: în statuia sa de la Karnak, fiica lui Kashta, Amenirdis, reprezentată ca Soția Zeului Amon, este îmbrăcată ca o egipteancă, dar fața ei este inconfundabil de kushită.

Cincisprezece ani mai târziu, fiul lui Kashta, regele Piye, invitat de una dintre facțiunile egiptene să intervină, a înaintat în Egipt, prezentându-se ca fiind mai egiptean decât egiptenii, onorându-l respectuos pe Amun. Regii i-au făcut ascultare la Teba ca faraon - așa cum se lăuda el pe Jebel Barkal. Căsătorit cu o verișoară și cu propria soră, Piye s-a mulțumit să lase vasalii săi egipteni să conducă în numele său până când a fost provocat de conducătorii din Memphis. În 729, a condus personal asaltul orașului Memphis. Toți potentații din deltă i s-au supus, promițând "să ne deschidem tezaurele și să vă aducem cei mai buni armăsari și cei mai buni cai ai noștri". Iubea carnea de cal mai mult decât bijuteriile sau femeile: "Soțiile și fiicele regelui veneau la el și îi aduceau onoruri, dar Majestatea Sa nu le dădea atenție". În schimb, s-a dus la grajduri unde a văzut că caii erau flămânzi'. Într-un oraș care duhnea a cadavre, abia dacă putea tolera orice cruzime

față de animale. 'Este mai dureros pentru mine', a scris el pe piramida sa din Napata, 'ca caii mei să fie flămânzi decât orice faptă rea pe care ați făcut-o'. Când a murit, a fost înmormântat în piramida sa din Napata cu escadronul său preferat de cai.

Fratele său, Shabaka, nu a rămas în Napata, ci a mărșăluit spre nord, impunând conducerea directă și puritatea religioasă prin arderea de viu a unuia dintre oponenții săi, instalându-și fiul ca mare preot și verișoarele ca Soții Zeilor lui Amun. Casa Alara stăpânea acum tot Egiptul modern și Sudanul, pe cel puțin 3.000 de kilometri pe Nil - unul dintre cele mai mari imperii africane din istoria lumii. Arhivele regale de la Ninive arată contacte prietenoase între Shabaka și Asiria, dar titanii erau sortiți să se ciocnească. Era puțin probabil ca Shabaka să fie amenințat de noul rege asirian, despre care se spunea că este un slăbănog. Dar primele impresii pot fi înșelătoare.

Numele lui era Sennacherib. Când s-a răspândit vestea că Sennacherib era rege, întregul imperiu asirian a tresărit în rebeliune - iar Ezechia, regele lui Iuda, a cerut ajutorul lui Shabaka.

În anul 701, armata faraonului, formată din kushiți și egipteni, sub comanda prințului Taharqo, fiul mai mic al lui Piye, a mărșăluit spre nord, traversând Sinaiul, chiar în timp ce Sennacherib își croia drum spre sud-vest, spre Ierusalim. Cele două mari familii, una asiatică și una africană, urmau acum să lupte pentru lume.

AFRICA VERSUS ASIA: SHABAKA VERSUS SENNACHERIB

Era greu să fii Sennacherib: tatăl său era Sargon al II-lea, un războinic triumfător care cucerise Cipru, Fenicia și restul Israelului, curățându-l din punct de vedere etnic și deportând 29.000 de membri ai elitei sale în Asiria, înainte de a se întoarce în Urartu. Într-o ispravă spectaculoasă, Sargon și-a condus armata în munți pentru a distruge regatul, înainte de a se întoarce în centrul țării pentru a-și întemeia o nouă capitală, Dur Sharrukin - Fortul Sargon - unde s-a declarat rege al lumii. Dar prădătorii nu se pot odihni niciodată. Acum bătrân, dar atras într-o ultimă campanie în Tabal (Türkiye) în 705, a fost ucis în timpul unui raid inamic asupra taberei sale, corpul său sacru fiind pierdut.

Sennacherib trebuie să-l fi detestat pe bătrânul monstru: niciodată nu l-a lăudat sau menționat pe tatăl său. Dar el a posedat toată măreția atroce a tatălui și bunicului său,

atacând cu furie Babilonul, orașul-stat cu mentalitate independentă al zeului Marduk, a cărui binecuvântare asirienii nu au putut niciodată să o ignore cu adevărat. Apoi, Sennacherib și-a croit drum spre sud, mistuind Fenicia și Iuda, oraș după oraș.

În timp ce regele lumii se apropia de Ierusalim, Casa lui David s-a rugat pentru izbăvirea de la Dumnezeu și pentru o armată de ajutor din Egipt. Prințul kushit Taharqo, în vârstă de douăzeci de ani, a alergat spre Ierusalim.

Prințul kushit și regele asirian s-au întâlnit la Eltekeh, lângă Asdod; kushiții au fost înfrânți și urmăriți înapoi în Egipt. Sennacherib a asediat Ierusalimul, dar apoi, răsplătit cu aurul Templului, s-a retras, întorcându-se încărcat cu pradă pentru a plăti înfrumusețarea capitalei sale, Ninive, sacră zeiței iubirii și a războiului, Ishtar. Construind ziduri masive, cu optsprezece porți, decorate cu tauri apotropaici înaripați, și un nou palat, Sennacherib a fost surprinzător de verde pentru un cuceritor plin de sânge: s-a mândrit cu grădinile orașului, irigate de cincizeci și cinci de kilometri de viaducte și canale pentru a aduce apa din munți; propria grădină din palatul său conținea plante rare, în timp ce a promis fiecărui ninivit o grădină de zarzavaturi. Protecția supranaturală era esențială în orice moment într-o lume amenințată de spirite rele. La fel ca și porțile orașului, palatele sale erau protejate în mod magic de perechi de tauri înaripați cu cap de om - lamassus - care cântăreau treizeci de tone - "o minune de văzut", spunea Sennacherib. Orașul lui Sennacherib, cu cei 120.000 de locuitori ai săi, era atât de mare încât este acoperit doar parțial de Mosulul modern.

Binecuvântat cu cel puțin șapte copii, el l-a așezat pe cel mai mare pe tronul babilonian, dar o facțiune babiloniană l-a arestat pe băiat și l-a vândut regelui din Elam, care îi ura pe asirieni și l-a executat. Acum era ceva personal: "Mi-am pus haina de postav... coiful meu", a consemnat Sennacherib. 'M-am urcat în grabă pe marele meu car de luptă' și 'le-am oprit înaintarea, decimându-i cu săgeți și sulițe'. Le-am tăiat gâturile, le-am tăiat viețile prețioase așa cum se taie o sfoară'. În 689, el a distrus Babilonul. 'Ca apele unei furtuni, am făcut ca conținutul gâturilor și măruntaielor lor să se prelingă pe pământ', a scris el cu bucurie macabră asiriană. 'Armăsarii mei cabalini s-au scufundat în sângele lor. Roțile carului meu... au fost stropite cu sânge... Le-am tăiat testiculele; le-am smuls organele genitale ca semințele unor castraveți de vară'.

Sennacherib era suprem: totuși, una dintre ironiile puterii este că regii lumii se luptă să se descurce cu proprii lor copii.

DEPRESIA UNUI REGE AL LUMII: ESARHADDON ȘI TAHARQO

Sennacherib l-a favorizat mai întâi pe unul dintre fiii săi supraviețuitori, Ardamullisi, apoi s-a răzgândit și l-a numit pe mezinul Esarhaddon: "Acesta este fiul care îmi va succeda". Dar "Gelozia i-a copleșit pe frații mei", a consemnat Esarhaddon, "complotând răul".

Ardamullisi a decis să-și asasineze tatăl și fratele. Neştiutor, Sennacherib se ruga la un templu din Ninive, îngenuncheat, când fiul său cel mare l-a ucis cu un topor. Dar Esarhaddon și-a exterminat frații și toate familiile lor, deși, după standardele Casei Tiglath-Pileser, era un lăutar: stresul și-a pus amprenta. Suferea de febră, pierderea poftei de mâncare, bășici și paranoia - ceea ce noi am numi depresie. "Oare o zi nu este suficientă pentru rege pentru a se întrista și a nu mânca nimic?", au scris medicii săi. 'Aceasta este deja a treia zi!'

În Ninive, și-a format fiul cel mic, remarcabilul Asurbanipal, care acum se mutase în reședința moștenitorului, Casa de Succesiune. 'Am încălecat pe cai de rasă, am călărit armăsari nerăbdători', își amintește Ashurbanipal. 'Am ținut un arc... am aruncat cu lănci tremurânde; am luat frâiele unui car și am făcut roțile să se învârtă'. Dar el a studiat, de asemenea, a studiat. Chiar și cele mai brutale dinastii devin în cele din urmă cultivate. 'Am învățat ... știința ascunsă și secretă a tuturor artelor scrierii. Sunt capabil să recunosc semnele celeste și terestre și pot să le discut cu o adunare de învățați'. Ashurbanipal a fost, de asemenea, instruit în vigilență și securitate de către bunica sa, Naqia. Acum, el îi păzea spatele tatălui său, în timp ce Esarhaddon mărșăluia împotriva Egiptului. Faraonul Taharqo, fiul lui Piye, se pregătea să restabilească puterea egipteană asupra lui Iuda.

În timp ce acest nubian conducea leagănul civilizației, începeau migrații care aveau să schimbe continentul. Cea mai mare parte a Africii fusese mult timp domeniul vânătorilor-culegători khoesani, dar în vest - Nigeria, Niger și Camerun de astăzi - popoarele vorbitoare de limbă bantou cultivau fasole, sorg și mei, păşteau vite și oi, făceau arme din minereu de fier și făceau comerț cu nordul. Acum, din motive pe care poate nu le vom cunoaște niciodată, populația bantu a început să migreze încet spre sud, colonizând cele mai bune terenuri, ucigând, cucerind și căsătorindu-se cu khoesanii, pe care i-au alungat încet-încet în regiunile mai marginale. Probabil că războinicii lor au cucerit regate, dar, întrucât nu au lăsat piramide sau inscripții care să egaleze Kush, îi putem urmări doar prin mersul limbii lor bantu.

La nordul lor, Taharqo și-a antrenat armata în stil asirian: într-o cursă de șaizeci de mile care dura toată noaptea, "regele însuși era călare pentru a-și vedea armata alergând când se antrena cu ei în deșertul din spatele Memphisului în ceasul al nouălea al nopții. Au ajuns la Marele Lac la răsăritul soarelui'. Apoi i-a condus în Iudeea și Fenicia, convenind tratate cu Ierusalimul și Tirul, ambele dornice să scape de sub jugul asirian.

În 674, Esarhaddon a invadat Egiptul. Taharqo l-a învins, dar trei ani mai târziu Esarhaddon, după ce a distrus Tirul, a năvălit peste Sinai și a asediat Memphis. Taharqo s-a retras în Kush, lăsându-și în urmă tezaurul și femeile. Cu toate acestea, s-a întors. Dacă a crezut că moartea lui Esarhaddon l-a salvat, s-a înșelat. În 667, tânărul rege erudit Ashurbanipal a trezit în sfârșit imperiul Kush: "Am făcut ca Egiptul și Nubia să simtă cu amărăciune armele mele".

ASHURBANIPAL ȘI BUNICA: UN PARTENERIAT DE PUTERE

Șeful securității și consilierul principal al lui Ashurbanipal era bunica sa, Naqia. Ea a fost cea care i-a susținut succesiunea și a orchestrat jurămintele de credință în tot imperiul. Această istorie are o distribuție de femei potentate, dar puține o egalează pe Naqia, care a ordonat: "Fie că cei care complotează sunt bărboși sau semi-bărbați [eunuci] sau prinți regali, ucideți-i și aduceți-i la Zakutu [Naqia] și la Asurbanipal, regele Asiriei, stăpânul vostru".

Ashurbanipal era un erudit care purta cu mândrie atât stiloul, cât și sabia, dar imperiul asirian era surprinzător de birocratic: scribii erau prezenți în permanență cu tăblițele lor cu balamale pentru a înregistra taxele, prada, ordinele regale. Au supraviețuit aproximativ 32.000 de tăblițe cuneiforme. Dar Asurbanipal a fost, de asemenea, primul colecționar de literatură, creând o bibliotecă de texte academice, cereri și rapoarte oraculare și cumpărând alte colecții din Babilon, patria culturii înalte, și a fost disprețuitor față de strămoșii săi grosolani care nu știau nimic despre cărți. Cu toate acestea, oricât de meticulos ar fi fost, războiul era o parte esențială a calității de rege al lumii. Leii erau vânați - și la fel și oamenii.

Asurbanipal s-a îndreptat spre est pentru a lovi Elamul, al cărui rege, Teumman, a fost împușcat cu o săgeată în spate și decapitat, capul fiind adus la Ninive. Asurbanipal a turnat libații din trofeul său în timp ce prizonierii defilau prin oraș purtând la gât capetele decapitate. În parcul regal de plăceri, regele și regina șefă Libbali-sharrat,

așezați pe tronuri față în față, se relaxau la petreceri și jucau jocuri de societate, în timp ce servitorii îi vânturau și le serveau rodii și struguri, eunucii oficiau, liră și harpiști cântau și lei îmblânziți erau plimbați. Această inscripție prezintă o scenă de o splendoare senină, însă există o notă foarte asiriană: capul regelui Teumman atârnă cu capul în jos într-un copac de lângă picnic, ca un fruct macabru.

Victoriile lui Asurbanipal nu au atenuat tensiunile din cadrul propriei sale familii. Era un obsedat de control care a intervenit în regatul subordonat fratelui său: "Fratele meu necredincios, Shamashshumukin, pe care l-am tratat bine și l-am stabilit ca rege al Babilonului, a uitat această bunătate - și a plănuit răul", adunând o coaliție de babilonieni, elamiți, arabi și aramaeeni. După patru ani de război, fratele său s-a aruncat în flăcările palatului său. Asurbanipal a ordonat ca limbile să fie tăiate sau smulse, prizonierii au fost jupuiți, iar în templu 'între colosul unde îl tăiaseră pe Sennacherib, bunicul meu, i-am tăiat ca ofrandă pentru sufletul său. Trupurile lor dezmembrate le-am dat ca hrană câinilor, porcilor, peștilor din adâncuri..." Elamul a fost jefuit, însă războiul familial a slăbit Asiria, iar campaniile constante din Iran nu au reușit să decapiteze popoarele dinamice din stepă care priveau imperiul lui Asurbanipal ca pe o pradă.

Imediat după aceste victorii, Asurbanipal a avut parte de un șoc neplăcut: o armată de călăreți nomazi îmbrăcați în piele de oaie, de mezi și de persani, condusă de un khan medezian, Dia-oku, a intrat în Asiria chiar până la zidurile Ninivei. Acești Parsa (persani) și Mada (medezi), cele mai de succes popoare ariene de pe platoul iranian, călăreau cai nisei mici și duri, trăiau în geruri portabile, în corturi, și își îngrijeau turmele de cai - 160.000 de exemplare - distrându-se cu raiduri, ospețe, jocuri de noroc, povestiri și curse de cai.

Pentru a-i învinge pe acești barbari, a angajat alți barbari, sciții, călăreți arieni care străbăteau stepele Asiei Centrale. Fiul khanului Mede a fost ucis. Fiul unui khan persan - care se numea și rege al Anshanului - Kurosh, și-a trimis fiul la curtea lui Asurbanipal ca ostatic. Celălalt khan persan a fost Haxamanis (Achaemenes). În timp ce acești călăreți hirsuți galopau în mod rușinos înapoi la turmele lor, cine ar fi crezut că acești doi khani au fost progenitorii marilor cuceritori ai lumii persane, Cyrus și Darius?

Ashurbanipal era epuizat. "Lasă-l pe rege să aplice această loțiune și poate că febra va scădea", l-a sfătuit medicul său. 'Îi trimit unguent'. Dar când, după patruzeci și doi de ani de război și rafinament, Asurbanipal a murit la vârsta de șaizeci de ani, se părea că Asiria va domni pentru totdeauna.

Cu toate acestea, doar cincisprezece ani mai târziu, Ninive avea să cadă și, dintr-o poveste de canibalism, orașe în flăcări și viță de vie crescând din vaginul regal, a apărut familia care avea să conducă un imperiu pe trei continente.

Biblia este o bibliotecă de diferite texte sacre scrise de autori evrei anonimi mult mai târziu, în timpul exilului babilonian, din punctul de vedere monoteist și religios pur al regatului lui Iuda. Ea era părtinitoare față de regatul mai cosmopolit al lui Israel. La fel ca toate textele sacre, este plină de obscurități, dar este și o sursă istorică uneori, alteori mitologică.

Aceste popoare se numeau "Canani", dar grecii îi numeau "fenicieni", după marca lor de top, colorantul purpuriu phoenix, derivat din moluștele Murex.

Cămilele, cu două cocoașe în Bactria și cu o singură cocoașă în Arabia, au fost domesticite pentru muls în mileniul IV-III î.Hr. și apoi folosite ca animale de povară și ca animale de călărie. Ele erau deja esențiale în viața arabilor ca monedă, mijloc de transport și hrană: atunci când un șef arab murea, cămila sa preferată era îngropată cu el sau lăsată să moară în șchioapă lângă mormântul său. Căpeteniile arabe luptaseră deja împotriva asirienilor, dar trupele lor erau solicitate și ca mercenari. Cămilele îi transportau pe luptătorii arabi, care apoi își schimbau monturile și intrau în luptă în galop pe cal.

Shalmaneser al III-lea a murit în fața unei rebeliuni a fiilor săi, dintre care unul a devenit regele Shamsi-Adad. Regina sa a fost Shammuramat, o prințesă babiloniană, pe care grecii au numit-o Semiramis. Când Shamsi-Adad a murit, în 811 î.Hr., fiul lor Adad-Nirari al III-lea era copil, așa că Semiramis a preluat puterea, descriindu-se drept "Regele Universului, Regele Asiriei, nora lui Shalmaneser, Regele celor patru regiuni ale lumii" - și câștigând respectul asirienilor martiali. Ca un adevărat rege al Asiriei, ea și-a condus armatele în Iran și a murit în luptă. Dar, datorită reginei, Asiria și-a păstrat puterea.

Numele Muntelui Ararat este un indiciu geografic rar al existenței Urartu, dar există multe săpături ale orașelor urartiene în Turcia și Armenia. Elam a fost, de asemenea, un regat puternic; poporul său vorbea o limbă diferită de orice altă limbă din regiune; capitala sa, Susa, era un faimos oraș cu ziduri, în timp ce templul său principal era ziguratul înalt de 174 de metri de la Choga Zanbil care, scrie Lloyd Llewellyn-Jones,

este "cel mai bine conservat zigurat existent, un monument al ingeniozității și puterii elamite".

Bunicul său a fost (probabil) cuceritorul Tiglath-Pileser, dar unii cercetători susțin că Sargon a fost un uzurpator. Misiunea regilor asirieni era să extindă teritoriul zeului Ashur, să legifereze și să guverneze cu dreptate, să îmbogățească patria și să slujească tuturor zeilor lor. Reliefurile din palatele lor și analele istorice descriu bătăliile și omorurile, dar acest lucru este exagerat pentru efect. Deportările lor aveau ca scop dezorganizarea rebeliunilor și popularea nucleului Asiriei.

Casa Alara, care încă folosea titluri faraonice și își îngropa regii în piramide, a condus Kush timp de încă câteva secole, mutând în cele din urmă capitala mai adânc în Sudan, la Meroe, pentru a fi mai în siguranță în fața invaziei egiptene.

Uciderea leilor a fost motivul monarhiei asiriene. Leii irakieni erau mai mici decât cei din Africa, dar fiarele erau încolțite de armate de bătăuși și conduse spre rege de eunuci care țineau în mână mastifi, urmăriți de mulțimi uriașe. Era o activitate religioasă, sportivă și de antrenament pentru război. După vânătoare, regele sărbătorea: "Eu, Ashurbanipal, regele universului, regele țării lui Ashur, pe care Ashur și Ninlil l-au înzestrat cu puterea supremă, care a ucis lei cu arcul teribil al lui Ishtar, doamna luptei: Am oferit o libație de vin peste ei.

Mezii și perșii, ghidați de o clasă de preoți ghicitori, magii (de la care luăm cuvântul magie), vedeau lumea ca pe un duel nesfârșit între lumină și întuneric, adevăr și minciună, condus de zeul dătător de foc al luminii, înțelepciunii și adevărului, Ahura-Mazda. Ei au fost inspirați de un profet arian, Zoroastru, care ar fi trăit în Bactria în timpul celui de-al doilea mileniu - sau mult mai târziu, pe vremea lui Cyrus sau Darius. S-au păstrat doar fragmente din viața sa: nașterea sa ca bebeluș care râdea mai degrabă decât să urle; viziunea sa de la vârsta de treizeci de ani în care a văzut o ființă luminoasă care a dezvăluit adevărul lui Ahura-Mazda (Domnul Înțelept), care reprezenta asha - ordinea și adevărul - în timp ce lupta împotriva întunericului lui Angra Mainyu (Spiritul Distructiv), care reprezenta druj - haosul și minciuna. O mare parte a zoroastrismului, exprimat în textul sacru persan Avesta, este legat de religia hindusă indiană, făcând referire ca atare la zei indieni precum Mithra, arătând astfel o origine indo-iraniană comună. Spre deosebire de Iisus Hristos, dar la fel ca Mahomed, Zoroastru s-a căsătorit și a avut copii; la fel ca Iisus, a murit violent, la vârsta de șaptezeci și șapte de ani, lovit de pumnalul unui asasin.

ACTUL DOI

100 DE MILIOANE

Haxamanis și Alcmaeon: Casele Persiei și Atenei

NEBUCHADNEZZAR, REGINA SA ȘI CURVA DIN BABILON

În anul 612 î.Hr., armatele dușmanilor Asiriei au înconjurat Ninive, prinzându-l pe rege, Sinsharishkun, fiul lui Asurbanipal, în orașul condamnat. Cei șapte kilometri și jumătate de ziduri au fost întăriți, porțile largi au fost îngustate, dar însăși mărimea acestei capitale a lumii făcea aproape imposibilă apărarea ei. Atrași de premiile acestui gigant acum șchiop, au sosit noi prădători care să se înfrupte din cadavru.

Un potentat babilonian, Nabopolassar, pusese mâna pe tronul de acolo în 626. Hotărât să recucerească Babilonul, Sinsharishkun a cerut ajutorul egiptenilor, dar în 616 Nabopolassar i-a învins pe asirienii altădată invincibili.

Cu toate acestea, a fost nevoie de cavaleria mediană pentru a-i învinge. Regele Median, Uvaxštra (Cyaxares în greacă) - fiul lui Fravartis, care fusese ucis de Asurbanipal - își avea reședința în capitala sa muntoasă Ecbatana, un oraș cu șapte ziduri circulare fortificate cu bastioane pictate în culori vii. În timp ce el creștea, sciții cuceriseră cea mai mare parte a Iranului. Când a fost pregătit, Uvaxštra i-a invitat pe căpeteniile sciților la un banchet și, după ce s-au îmbătat, i-a ucis pe toți. Apoi a unit triburile mediene din vestul Iranului și s-a aliat cu Nabopolassar din Babilon pentru a dezmembra Asiria. În 612, "regele Babilonului și-a mobilizat armata, iar regele Mezilor i s-a alăturat. Au avansat de-a lungul Tigrului spre Ninive'. Asediul a durat trei luni, timp în care sciții au sosit pentru a se alătura haosului. În august, atacatorii au spart digurile, iar inundațiile le-au permis să spargă zidurile. Luptele au fost sălbatice - la Poarta Halzi, schelete de bărbați și femei, chiar și un bebeluș, loviți de săgeți, zac încâlcite de secole întregi acolo unde au căzut. 'Un mare măcel a fost făcut de popor', relatează Cronicile babiloniene. 'Călăreți care încărcau, sabie sclipitoare și suliță sclipitoare, oștiri de uciși, mormane de

cadavre, morți fără sfârșit, se împiedicau de cadavre'. La palat, Sinsharishkun - ultimul din Casa Tiglath-Pileser - a pierit în flăcări.

Nabopolassar a rechiziționat regatul asirian pentru imperiul său babilonian; Uvaxštra, care cu doi ani mai devreme fusese puțin mai mult decât o căpetenie crescătoare de cai, a domnit din nordul Iranului spre vest, până în Turciei. Uvaxštra și-a dăruit fiica Amartis fiului lui Nabopolassar, prințul moștenitor Nebucadnețar. Dar Egiptul, invitat de asirieni, nu era încă terminat.

Faraonul Necho a călărit pe coasta levantină pentru a-i învinge pe babilonieni. Pe drumul spre nord, a fost provocat de Iosia, regele lui Iuda, care a simțit oportunitatea unei independențe glorioase, un moment de exaltare surprins în Biblie. Dar Necho i-a înfrânt pe iudei la Megiddo - originea biblică a Armaghedonului - și apoi a cucerit Siria.

În 605, Nabucodonosor i-a oprit pe egipteni la Carchemish și "le-a provocat o înfrângere atât de mare încât niciunul nu s-a mai întors acasă". Apoi, aflând că tatăl său era pe moarte, a galopat la propriu spre casă - 620 de mile - pentru a fi încoronat douăzeci și două de zile mai târziu.

Nebucadnețar și-a petrecut cea mai mare parte a lungii sale domnii suprimând rebeliuni, cu succes pe coasta feniciană, mai puțin în Canaan. În 586, Zedechia al lui Iuda l-a sfidat: Nebucadnețar a luat cu asalt Ierusalimul și a distrus orașul, deportând majoritatea evreilor în capitala sa: Babilonul a devenit un uriaș șantier de construcții, deoarece a construit 11 mile de ziduri cu un oraș regal interior, în care se intra prin colosala Poartă Ishtar, văruită în albastru intens și decorată cu leii lui Ishtar, taurii lui Adad și dragonii lui Marduk. Aceasta ducea la Calea Procesională cunoscută sub numele de "Fie ca arogantul să nu înflorească" și astfel la templul lui Esagila și la un turn zigurat cunoscut sub numele de "Casa care este granița dintre cer și pământ", piesa centrală a orașului. Locuință a 250.000 de oameni - babilonieni, sciți, greci, medieni, evrei - Babilonul era renumit pentru plăcerile sale sălbatice. Evreii l-au denunțat pe rege ca "distrugător de națiuni" și au scris cărți sfinte într-o voce monoteistă distinctă. Refuzând să dispară precum alte popoare înfrânte, evreii au visat la o întoarcere în orașul lor sacru Sion, în mijlocul pustietății însorite din Iuda: Ierusalim. A fost un dor care i-a definit: religiile și popoarele se formează prin experiențe comune de suferință, trăite și retrăite ca povești moștenite. "Lângă râurile Babilonului", cântau ei, "s-au așezat și și-au amintit de Sion".

Toată lumea se bucura de metropolă - cu excepția acelor câtorva evrei austeri care o numeau Curva Babilonului. Dar în palat, reginei Mediane îi era dor de casă. Se

presupune că Nabucodonosor a construit Grădinile Suspendate ale Babilonului pentru a o consola.

Tatăl ei, Uvaxštra, a avansat în Anatolia până când a fost oprit de un potentat regional, Alyattes, care, cu sediul în Sardes, conducea Lidia, un regat bogat care se întindea până la Marea Egee, făcând comerț între Babilon și Grecia. Alyattes a fost primul care a turnat monede, bani care străluceau cu electrum, un aliaj de argint și aur. Lydienii au inventat monedele în același timp în care acestea au apărut în India și China.

Armata lui Uvaxštra era formată din mezi, perși și sciți; aceștia din urmă îi antrenau pe tinerii săi în abilitatea lor de neegalat de a trage cu arcul în galop, abilități ajutate mai întâi de mârțoaga, apoi de suporturile pentru picioare, care s-au îmbunătățit treptat, de la o bucată de frânghie la etrieri de lemn și, în cele din urmă, de fier. Împreună, aceste inovații au însemnat că aceștia puteau să-și controleze caii în timp ce trăgeau cu arcul. Dar când Uvaxštra i-a insultat pe acești sciți, aceștia i-au ucis pe băieți, i-au gătit într-o tocană și i-au dat de mâncare regelui înainte de a căuta azil la Alyattes, care a refuzat să-i predea pe gurmanzii canibali. Armatele lor s-au întâlnit în mai 585 pe râul Halys, când brusc "ziua a devenit noapte" - o eclipsă de soare - care a uimit atât de mult ambele părți încât au încetat lupta și au făcut pace: Uvaxštra și-a căsătorit fiul Rishtivaiga (Spearthrower, Astyages) cu fiica lui Alyattes, Aryenis.

Când ambii regi au murit, Rishtivaiga s-a aflat în centrul unei rețele familiale, fiind cumnatul lui Nabucodonosor al Babilonului și al noului rege Croesus al Lidiei, care se lăuda că era cel mai bogat rege din lume. Pentru a-și păstra federația tribală unită, Rishtivaiga și-a căsătorit fiica Mandana cu un khan persan, rege al Anshanului, Cambyses (Kabūjiya). Când s-a născut copilul lor, pe nume Cyrus - Koresh - jumătate medezi, jumătate persani, a fost crescut ca toți khanii persani până la vârsta de șase ani de mama sa Mandana, care și în această etapă încă mai turna lapte, făcea pâine, țesea pânză. Apoi a fost încredințat tatălui său Cambyses pentru a fi antrenat în echitație și tir, purtând pantaloni și șorturi de piele. Când Cambyses a murit, Cyrus a îmbrăcat haina de piele de vacă, gaunaka, a regilor din Anshan și a început să plănuiască distrugerea bunicului său Rishtivaiga, care își înstrăinase khansii prin adoptarea unor ritualuri de curte sofisticate și a unor controale birocratice. Unul dintre ei, Arbaku, i-a trimis lui Cyrus un apel cusut în interiorul corpului unui iepure: "Nobilii mediani ți se vor alătura. Cyrus și-a extins puterea căsătorindu-se cu fiica unui khan, Cassandane, din respectatul clan Haxamanishiya (Achaemenid), cu care a avut doi fii. Dar el a negociat și cu regele Babilonului, Nabunid (Nabonidus), împotriva dușmanului lor comun din Mediana.

Atunci când Rishtivaiga a cochetat cu o concubină, ea a cântat despre un "leu care avea un mistreț sălbatic în puterea sa, dar l-a lăsat să intre în bârlogul său".

'Cine este acest mistreț sălbatic?', a întrebat Rishtivaiga.

'Cyrus', a răspuns ea. Dar înainte ca Rishtivaiga să-l poată doborî pe Cyrus, persanul și-a adunat khans la Pathragarda, capitala sa de lângă Shiraz: 'Eu sunt omul destinat să întreprindă eliberarea ta; tu ești perechea medilor. Aruncă jugul lui Rishtivaiga!". Cyrus a mărșăluit împotriva bunicului său: în 550, la Pasargadae, perșii au cedat în fața încărcăturii mediane, dar femeile lor și-au deschis hainele și și-au arătat vulvele bărbaților lor, strigând: "Unde plecați, lașilor? Vreți să vă târâți înapoi în locul de unde ați venit?". Persanii s-au întors și au luptat, Cyrus a cucerit Rishtivaiga, i-a luat capitala Ecbatana și s-a căsătorit cu fiica sa.

În continuare, Cyrus a dat piept cu cel mai bogat om din lume, Croesus.

CYRUS ȘI REGINA TOMYRIS: DE LA CUCERITOR LA GHIOCEL

Croesus pretindea că descinde din zeul grec Herakles (Hercule) și consulta cu regularitate oracolul antic grecesc de la Delphi - dar el însuși nu era grec. Cu toate acestea, ca stăpân al comerțului eurasiatic, a cărui monedă era folosită pe scară largă, el se simțea la fel de bine cu popoarele din Marea Egee ca și cu cele de pe Eufrat (la urma urmei, era cumnatul lui Nabucodonosor, vărul lui Cyrus). Dar acum Cyrus trebuia oprit, așa că Croesus s-a întors la greci, recrutând două orașe-stat grecești, Sparta și Atena, pentru a se alătura Babilonului și Egiptului.

Cel care se ocupa de chestiunile grecești pentru Croesus era un nobil atenian pe nume Alcmaeon, descendent al regelui pe jumătate divin Nestor și membru al uneia dintre cele mai bogate familii din oraș. Alcmaeon s-a descurcat atât de bine, încât Croesus s-a oferit să-i plătească atât cât putea duce din tezaurul lidian. Într-o poveste care a ilustrat voracitatea familiei sale, Alcmaeon a apărut în Sardes purtând haine largi, pline de buzunare și cizme largi pe care le-a umplut cu monedele lui Croesian, sporind averea familiei. Povestea lui Alcmaeon nu a fost doar cea a Atenei, ci și a grecilor înșiși.

După haosul din anul 1200, când regatele miceniene au fost răsturnate, grecii s-au adunat în sate care s-au unit în mici orașe (poleis) - proces cunoscut sub numele de

sinecism - unde au dezvoltat un concept de autoguvernare comunală. Caracterul lor grecesc era axat pe limba lor, dezvoltată de fenicienii pe care i-au întâlnit în jurul Mediteranei: Fenicienii foloseau doar consoane; grecii au adăugat vocale pentru a dezvolta primul sistem alfabetic de scriere. Apoi au apărut poveștile lor. În jurul anului 850, scrierea și cititul au început să se răspândească. Rapsozii - cântăreți de cântece - recitau poezii la festivaluri. Teatrul, care s-a dezvoltat în urma festivalurilor religioase, a devenit popular. Nu atât de mult au plasat grecii umanitatea în centrul lumii lor; toți oamenii făceau acest lucru. Ceea ce era nou era conștientizarea de către ei a acestei autocentrări. Sculptorii lor au dezvoltat abilitatea de a modela chipuri umane din marmură. Religia lor era mai degrabă un set de ritualuri decât un sistem de credințe, preocupată mai degrabă de viață decât de viața de apoi. Se închinau unui panteon de zei imperfecți și lacomi, în frunte cu Zeus, și prețuiau poveștile unor supraoameni pe jumătate divini, precum Hercule, și ale unor călători binecuvântați de zei, precum Odiseu, ale cărui isprăvi globale reflectau călătoriile marinarilor greci. "Sunteți aici cu afaceri", întreabă un personaj din Odiseea, "sau traversați mările ca niște raider nesăbuiți?". Grecii, ca și rivalii lor fenicieni, erau navigatori, comercianți și pirați, colonizând Marea Mediterană, pe care o numeau Marea Mare, cu nave propulsate de rânduri de vâsle.

Cu toate acestea, nu toate cnezatele lor erau navale: Sparta era o monarhie terestră, mai exact o diarhie condusă de doi regi din dinastii rivale, descendenți ai lui Hercule, aleși să conducă cu ajutorul unui consiliu de douăzeci și opt de oameni, un consiliu de Bătrâni, care își asumau comanda în timp de război. Orașul peloponesiac era organizat în jurul unui mic număr de cetățeni spartani, care nu făceau comerț, ci serveau ca soldați pentru a supune o populație supusă cucerită, formată din șerbi - heloții, locuitorii neputincioși din Helos. Spartiatele erau antrenate trăind într-o cazarmă, nu cu familiile lor; luau masa cu colegii lor soldați și își mențineau ferocitatea marțială și obediența clasei inferioare trimițând anual escadroane de Spartiate adolescenți în mediul rural pentru a ucide un anumit număr de șerbi; erau, de asemenea, stimulați de jocuri de război, cum ar fi misiuni de furt de brânzeturi, și de relații efebofile cu bărbați de douăzeci și ceva de ani. Se căsătoreau la douăzeci de ani, dar nu locuiau cu familiile lor până la treizeci de ani și nu încetau serviciul militar decât la șaizeci de ani. Copiii cu malformații erau expuși - adică abandonați la intemperii. Se mândreau cu bunele maniere și cu controlul și erau atât de secunzi încât cuvântul laconic vine de la Laconia, patria spartanilor. Cu toate acestea, femeile spartiate, renumite pentru condiția fizică, blonditate și moralitate, se antrenau în tunici minuscule, poreclite "fâlfâitoare de coapse" de către atenienii prudenți.

Dominată de o nobilime marțială, societatea greacă era macho, socială și competitivă: bărbații se antrenau goi la gimnastică; la cinele simpozionului, beau vin și apă amestecate dintr-un bol comun, simpozioanele spuneau povești și făceau sex cu hetairai - curtezane - sau cupaci care cântau la cimpoi. Țăranii lor serveau ca infanteriști, hopliți, purtând cuirasă de fier, greoaie, coifuri cu pene, și luptau împreună în falangă, apărați de scuturile lor întrepătrunse; nobilii luptau călare - cu toții foarte căutați ca mercenari. În îndepărtatul Babilon, Nebucadnețar a angajat auxiliari greci.

Grecii se mândreau cu implicarea lor în guvernarea polis-ului - politică bazată pe buna guvernare, eunomia, și libertate, eleutheria. Cu toate acestea, poleis-urile lor erau dominate de aristocrații și adesea conduse de tirani, uneori de autocrați binevoitori, care erau susținuți de clasele de mijloc și inferioare împotriva nobililor prea mari.

Alcmaeon și familia sa ateniană erau tipici acestor aristocrați. Atena se dezvoltase ca o aristocrație în care conducea un consiliu ales de nouă arhonți, care își prezentau ideile în fața unei adunări de cetățeni de sex masculin. Se spune că un Alcmaeonid mitic ar fi fost primul arhon în secolul al VIII-lea î.Hr., iar în anii 630 conducătorul clanului Megacles și fiul său Alcmaeon au condus ca arhonți. În 621, un nobil, Drakon, a redactat primele legi cu sângele său, dar codul său draconic abia dacă a reușit să limiteze luptele dintre facțiunile aristocratice, care deseori duceau la masacre: într-o groapă comună au fost găsite optzeci de schelete cu încheieturile legate. În jurul anului 593, Solon, un arhon, a stabilit o constituție care i-a transformat pe cei săraci în cetățeni cu drepturi depline, dar sistemul său îi favoriza în continuare pe Alcmaeonizi și alte clanuri. Atunci când un alt Megacles și-a ucis adversarii, întreaga familie a fost expulzată din Atena, până la oasele strămoșilor lor. Cu toate acestea, s-au ridicat din nou.

Rivalitatea ateniană cu Sparta a început de timpuriu: în 510, când Atena era condusă de un tiran, Alcmaeonidele, conduse acum de Cleisthenes, au apelat la ajutorul spartanilor care, văzând șansa de a face din Atena un stat client, l-au alungat pe autocrat. În schimb, Cleisthen s-a descotorosit de spartani și apoi a promis noi puteri poporului care l-a susținut. Atena depindea de marina sa; triremele sale aveau nevoie de vâslași, iar asta însemna că poporul trebuia consultat. Cleisthenes a conceput guvernarea poporului - democrația - printr-o adunare (ecclesia) a tuturor cetățenilor de sex masculin (cu excepția femeilor și a sclavilor). Adevărata democrație era considerată ca fiind alegerea prin tragere la sorți: Consiliul celor cinci sute de conducători era ales prin tragere la sorți. Doar cei zece comandanți - strategoi - erau aleși anual prin ridicarea mâinii sau prin vot cu ajutorul pietricelelor. Concepută de un membru al celei mai ambițioase

familii din Atena, puterea poporului nu a fost niciodată atât de democratică pe cât părea - nu cu Alcmaeonidele implicate.

În 547, în timp ce își negocia alianța anti-Cyrus, Croesus s-a consultat de trei ori cu Pyphia, marea preoteasă a oracolului delfic, prin intermediul aliatului său atenian Alcmaeon, concentrându-se pe războiul cu Persia. Răspunsul ei oracular a fost o capodoperă de ambiguitate: dacă ar fi atacat Persia, ar fi distrus un mare imperiu. Cyrus a mărșăluit imediat. În 546, când regii s-au luptat, Cyrus și-a plasat dromaderii, care îi transportau proviziile, în față, panicând astfel cavaleria lui Croesus. Croesus a fost executat, iar Cyrus l-a trimis pe Arbaku pentru a mătura orașele grecești din Ionia, coasta Mării Egee.

Doar Babilonul a rezistat, dar imperiul său era împotmolit în criză. În 539, Cyrus i-a înfrânt pe babilonieni. Devenit rege al lumii, a defilat în Babilon pe un armăsar alb, însoțit de fiul său Cambyses, și a organizat un durbar pentru prinții noului său vast imperiu, în cadrul căruia fostul rege Nabonidus a fost executat. Acum își arăta respectul față de elita babiloniană - inclusiv față de cea mai importantă familie de bancheri, Egibi - și o reverență atentă față de Marduk în templul său din Esgila, unde a îngropat un cilindru de lut care a reformulat cariera sa de cuceriri și ucideri ca fiind eliberarea Babilonului și a tuturor popoarelor supuse.

Cu toate acestea, imperiul său va fi diferit de cel al lui Tiglat-Pileser și Nabucodonosor. Toți deportații se puteau întoarce acasă. Toți puteau să se închine propriilor lor zei și să gestioneze afacerile locale - cu condiția să se supună în mod absolut Regelui Lumii și să-i plătească taxele. În 537, 40.000 de evrei s-au întors la Ierusalim pentru a-și reconstrui Templul: nu e de mirare că unii îl considerau pe Cyrus drept unsul, Mesia.

Acum, în sfârșit, se putea relaxa în noul său palat și în grădinile sale - pairidaeza, originea cuvântului paradis - din capitala sa de la Pathragarda (Pasargadae). Imperiul său era acum cel mai mare imperiu pe care îl văzuse lumea, dar va reuși el să îl țină împreună? Cyrus nu a acceptat nicio limită. Egiptul era următorul, dar în est, o regină scitică stabilită în stepele dintre Turkmenistan și Kazahstan îi jefuia pământurile. Și ea trebuia să fie distrusă. Convocându-și fiii, l-a numit pe Cambyses, regele Babilonului, drept succesor și l-a desemnat pe cel de-al doilea băiat, Bardis, să conducă Bactria înainte de a porni el însuși la drum.

Numele reginei era Tomyris (Tahmirih), care înseamnă pur și simplu curajos. Femeile conducătoare erau mult mai frecvente în rândul triburilor nomade ale sciților din nord și ale arabilor din sud decât în rândul popoarelor sedentare, deoarece femeile lor luptau

alături de bărbați în condiții de egalitate: 37% dintre războinicii sciți găsiți în morminte erau femei cu trupuri antrenate să călărească și să tragă săgeți, purtând armuri și coifuri de aur, culcate lângă cai în trapuri de aur - la fel ca bărbații. Mitul grecesc al războinicelor cu un singur sân, amazoanele, s-a bazat pe scitice.

Aceștia erau oamenii pe care Cyrus îi urmărea acum, dar cumva septuagenarul cuceritor de lumi a fost el însuși ucis. Tomyris l-a răstignit și l-a decapitat în maniera sciților, băgându-i capul într-un burduf plin de sânge cu cuvintele: "Te-am avertizat că îți voi potoli setea de sânge și așa voi face".

A făcut o cupă din capul lui.

La moartea unui rege, focurile sacre erau stinse. În anul 529 î.Hr. perșii au adus înapoi ceea ce mai rămăsese din Cyrus, dar o înmormântare regală în care trupul ceresc să fie purtat pe un car de aur a fost imposibilă.

DARIUS ȘI BUDDHA: ROATA

Vestea că Cyrus a "plecat de pe tron" a zguduit imperiul. Fiul lui Cyrus, Cambyses al II-lea, a trecut prin ritualul de învestire care combină binecuvântarea sacră și gloria tribală la sanctuarul zeiței Anahita (echivalentul persan al lui Ishtar) din Pasargadae. Un Mare Rege trecea printr-o metamorfoză, aruncându-și la o parte propriile haine și alegând un nume de tron, îmbrăcând haina lui Cyrus, bând elixiruri magice (și intoxicante) din terebint sacru și lapte distilat preparat de magi, luând sceptrul, apoi fiind încoronat cu kidaris sau tiara regală, înainte ca toți curtenii să se arunce în genunchi în semn de supunere.

Cambyses plănuia să termine opera tatălui său și să cucerească Egiptul. Trebuia să se dovedească rapid. Mai întâi s-a căsătorit cu cele două surori mai mari ale sale, Atossa și Roxane, pentru a le împiedica să se căsătorească cu altcineva, numindu-l pe fratele său Bardiya, un arcaș musculos extraordinar, cunoscut sub numele de Strongbody, ca satrap al Bactriei - și eliminând toată opoziția. Însoțit de Strongbody și de un tânăr curtezan cu relații bune, Darius, și ridicând o forță care reflecta uimitorul imperiu multinațional al familiei sale, sciți cu pălării ascuțite, mezi, persani și o flotă feniciană, a cucerit Egiptul și l-a ucis pe faraon, dar a tratat cu respect tradițiile egiptene. A plănuit să atace Cartagina (un plan la care s-au opus marinarii săi fenicieni, care au refuzat să-și atace

compatrioții) și, în schimb, a mărșăluit pe Nil și a intrat în Nubia și Etiopia. Succesele sale au fost remarcabile, însă nu a inspirat loialitate. Gelos pe Strongbody, Cambyses l-a trimis înapoi în Persia, apoi, chinuit de poveștile despre trădarea sa, a ordonat uciderea sa. În 522, Strongbody s-a declarat rege, în timp ce în propria suită a lui Cambyses o cabală formată din șapte khani respectați, toți înrudiți cu dinastia, complotau împotriva sa. Cel mai tânăr dintre ei era Darius (Da¯rayavauš, sau Purtătorul Binelui), în vârstă de 22 de ani, nepotul khanului din clanul Haxamanishiya, care îl servise pe Cyrus ca purtător de carja și care acum era purtătorul de lance al lui Cambyses. Chiar dacă era mezinul, era înalt, carismatic, atletic și remarcabil de încrezător: s-a impus ca fiind candidatul pentru rege.

În timp ce Cambyses se grăbea spre casă, a avut un accident nefericit: coborând de pe cal, s-a tăiat cu pumnalul și a murit de cangrenă. Mai târziu, Darius a scris că Cambyses "a murit de propria moarte" - orice ar însemna asta. Trebuie să ne întrebăm dacă nu cumva cei Șapte l-au ucis în liniște. Acum au pornit în galop spre casă, unde Strongbody se căsătorise cu sora sa supraviețuitoare, Atossa, dar își înstrăinase proprii nobili. Cei Șapte au ajuns la fortăreața sa de lângă muntele sacru Bisitun, unde Strongbody se distra cu o concubină. Un eunuc a lăsat echipa de asasini să intre în camera regală, unde Strongbody, pe jumătate dezbrăcat, s-a luptat atât de mult cu un scaun încât a fost nevoie de toți cei Șapte pentru a-l supune. Fratele lui Darius, Artafarna, a înjunghiat-o mortal. Cei Șapte s-au întâlnit în zori, călare, pentru a decide cine va fi rege. Cel care calul care va urla primul va fi regele. Darius i-a ordonat boierului său să își înmoaie mai întâi degetele în vulva unei iepe și apoi, imediat după răsăritul soarelui, să le agite ispititor sub nasul armăsarului său, care apoi a cabrat. Ceilalți șase au căzut în genunchi în fața prințului, care acum adopta numele de tron Darius. Cel mai probabil, el fusese desemnat rege de la început. Cei Șapte au fost de acord ca ceilalți să aibă întotdeauna acces la Darius, chiar dacă acesta se afla în pat cu o fată.

Imperiul era în ruină; nouă pretendenți s-au ridicat pentru a revendica tronul. Dar, binecuvântat cu o energie irepresibilă și un noroc invincibil, pretinzând că este războinicul Adevărului, manifestare a lui Ahura-Mazda, și ajutat de cei șase compatriot, în doi ani Darius i-a învins pe toți pretendenții, pe care i-a numit "agenți ai Minciunii", definiția răului în zarathustrianism. Aceștia au fost jupuiți și împăiați, răstigniți și trași în țeapă rectală pe zidurile din Ecbatana, lângă muntele Bisitun. Acolo, pe o stâncă roșie ca sângele, cu un Ahura-Mazda înaripat, zeul principal al adevărului, al ordinii și al războiului, planând deasupra lui, apare Darius însuși, fluturându-și arcul, purtând kidaris, roba cu bijuterii și barba împletită și pătrată, parfumată cu ulei, în timp ce

strivește un pretendent sub piciorul său - "i-am tăiat nasul, urechile, limba și i-am scos un ochi" - în timp ce ceilalți se zvârcolesc în lanțuri în așteptarea tragerii în țeapă. Mesajul, în trei limbi, era pur fake news, ascunzând uciderea lui Cambyses și Strongbody și uzurparea tronului și fuzionând ascendența sa cu cea a lui Cyrus: "Eu sunt Darius, Regele Regilor... un Haxamanishiya. Pe oricine a ajutat familia mea, l-am favorizat; pe oricine a fost ostil, l-am eliminat".

Darius cel Mare a fost acel fenomen neobișnuit, un domnitor al războiului cu panaramă și rezistență, care era atât vizionar, cât și maestru al detaliilor, atât de mult încât supușii săi l-au poreclit "Negustorul". A lansat o monedă imperială, daric, dar a fost și un maestru al securității: spionii săi - Urechile Regelui - raportau orice trădare șefului său de poliție secretă intitulat Ochiul Regelui. Călătorind mereu în splendoare, maestru al proiectelor colosale, tolerant față de alte religii (ajutându-i pe evrei să reconstruiască Templul din Ierusalim), el a construit o nouă capitală la Parsa (Persepolis) cu săli de tron uriașe și o scară de ceremonie concepută pentru a fi urcată, probabil de Darius, călare, toate construite cu "aur din Sardis și Bactria, lapis și cornalină din Sogdiana, argint și abanos din India, frize din Ionia, fildeș din Etiopia și India". În tinerețe se căsătorise cu fiica unuia dintre cei Șapte, cu care a avut trei fii, dar acum s-a căsătorit cu toate soțiile și fiicele lui Cyrus, Cambyses și Strongbody, având copii cu fiecare dintre ele. Atossa, fiica lui Cyrus, s-a căsătorit acum cu cel de-al treilea Mare Rege al ei. Într-o istorie maritală debordând de sânge și trădare, ambii frați-regi ai ei fuseseră probabil uciși de noul ei soț, Darius. A fost suficient fie pentru a zdrobi spiritul unei femei, fie, în cazul ei, pentru a-l fortifica, căci a devenit mama a trei fii, inclusiv a lui Xerxes, și o forță politică.

Femeile și copiii lui Darius au locuit într-o gospodărie protejată: femeile erau invizibile în inscripțiile despre viața de la curte; într-adevăr, deoarece curtea era frecvent pe drumuri, femeile călătoreau în trăsuri speciale cu perdele uriașe, care în tabără erau așezate împreună pentru a crea un complex familial. Cu toate acestea, femeile regale erau potentate care își administrau propriile proprietăți. Curtea familiei, protejată de eunuci de încredere - băieți africani și colhozieni (georgieni) capturați sau cumpărați în copilărie și apoi castrați - era condusă de mama lui Darius, Irdabama, care conducea atunci când acesta era plecat.

Darius era neliniștit: atunci când călătorea, curtenii, soțiile și familiile lor - 15.000 de persoane - mergeau cu el. Focul sacru era purtat în fața lui, tras de opt cai albi, apoi veneau magii, urmați de trăsura goală a lui Ahura-Mazda, apoi garda regală de corp de elită, Nemuritorii și curtenii de top, conduși de Maestrul celor o mie, și companionii

regali, urmați pe rând de familia reginei. Oriunde se oprea, un cort rotund palatinal era ridicat în centrul unei capitale de corturi strălucitoare.

Imperiul era o afacere de familie, cu fratele lui Darius, Artafarna, regele Înjunghiat, conducând ca satrap al Ioniei grecești, iar majoritatea comandanților fiind rude sau descendenți ai celor Șapte. Dar, în mod inevitabil, cel puțin unul dintre cei Șapte avea să se resimtă față de acea domnie sacră a vechiului lor tovarăș. Vidafarnâ (Intraphrenes) s-a indignat când într-o zi i s-a refuzat intrarea în apartamentele regale și a tăiat urechile gărzilor. Când toți ceilalți Șapte l-au renegat cu înțelepciune, Darius l-a executat pe Vidafarnâ și familia sa. Amintindu-și de moartea lui Cyrus în luptă, Darius s-a gândit la succesiune: fiii săi au fost crescuți ca niște prinți războinici, crescând în harem, treziți în zori de trâmbițe, instruiți de eunuci și magi greci, căliți prin băi cu gheață, exersând călăria cu sulița și arcul pentru a putea să-l însoțească pe tatăl lor la vânătoarea de lei și la război. Chiar și prințesele au fost învățate să tragă cu arcul, să călărească și să învețe istorie. Printre numeroșii săi fii, Xerxes (Khshayarsha - Cel care domnește peste eroi) era chipeș, curajos în război și la vânătoare. Frumusețea masculină era o dovadă a favorurilor lui Ahura-Mazda: sclavii erau pregătiți ca esteticieni; bărbații persani purtau machiaj și eyeliner; bărbile false și coafurile erau atât de valoroase încât erau taxate; bărbile erau ondulate și unse cu ulei parfumat. Îmbrăcatul de dimineață era un ritual special.

Darius, ca și Cyrus, nu recunoștea nicio limită. Odată ce s-a asigurat, Negustorul a ordonat construirea unui canal între Nil și Marea Roșie, deschizând comerțul mediteranean către Arabia și India. Apoi, în 516, a invadat Afganistanul și India.

În timp ce Darius cucerea provincii pe care succesorii săi aveau să le conducă timp de secole - șapte satrapiile acopereau Afganistanul modern - vestea invaziei sale ar fi ajuns la un prinț care trăia în regatul Magada, unul dintre cele șaisprezece mahajanapadas, principate din nord-estul Indiei, dominate de castele înalte, preoți brahmani și regi și nobili kshatriya, conform ritualurilor vedice din ceea ce mai târziu a devenit hinduismul. Dar multe dintre orașe erau însă republici conduse de sanghas, adunări populare. Învățăturile prințului au provocat și s-au îmbinat cu aceste religii existente pentru a întemeia ceea ce avea să devină prima religie mondială.

Siddartha Gautama, fiul unui conducător minor, un kshatriya, un bătrân din clanul Shakya, și al soției sale, o prințesă din Koliya (Nepalul) vecin, s-a bucurat de un stil de viață nobil, căsătorindu-se la șaisprezece ani cu verișoara sa primară Yasodhara, cu care a avut un fiu, Rahula. 'Am trăit o viață răsfățată, foarte răsfățată'. Dar deja contempla

viața și moartea și era neliniștit de propria existență iubitoare de plăceri, hotărând să caute iluminarea prin îmbrățișarea ascetismului. După nașterea lui Rahula, și-a părăsit căminul conjugal pentru a călători cu doi prieteni ca sramana - un căutător.

După ce a studiat meditația, a respins ascetismul extrem atunci când a acceptat mâncare de la o fată din sat pe nume Sujata. În schimb, a îmbrățișat calea de mijloc. Stând să mediteze sub un copac pipal într-un parc de căprioare din Sarnath, s-a trezit cu conștiința că viața umană este frustrantă și disperată, blestemată de ambiții și pofte, dar că acest lucru poate fi atenuat prin cele Patru Nobile Adevăruri și înțelegerea dharmei, o cale a datoriei care pentru el însemna adevărul cosmic care ducea, după o viață întreagă de contemplare și suferință urmând programul său al Nobilei Cărări de opt ori, la nirvana, la eliberarea de renașterea nesfârșită. "Suntem ceea ce gândim", predica Gautama. 'Tot ceea ce suntem ia naștere odată cu gândurile noastre. Cu gândurile noastre, noi facem lumea'.

Acum, el a format prima sangha, un grup de călugări care credeau că sunt martori la revelațiile unui om excepțional: imaginea unei roți de car care se rotește pentru a schimba conștiința și puterea făcea deja parte din cultura indiană, fiind folosită în orașele timpurii din Indus. Ei au numit versiunea lui Gautama roata dharmei - dharmachakra - și l-au aclamat drept Buddha, Cel Iluminat, deși el însuși nu s-a numit niciodată astfel, preferând modestul Tathagata, Cel care este aici. Învățăturile sale canalizau etica și meditațiile vedice, însă a amenințat și dominația brahmanilor.

Stabilindu-se în Kosala, acum înconjurat de numeroși adepți, lui Buddha i s-a alăturat fiul său Rahula, care a devenit călugăr. Dar Buddha a fost trădat din interiorul propriei sale familii: vărul său Devadatta a încercat să preia controlul și să-l ucidă. Când acest lucru a eșuat, Devadatta și-a creat propria sectă.

Pe măsură ce îmbătrânea, Buddha a sfătuit sangha să "se întâlnească în armonie, să nu cadă pradă dorințelor lumești" și să "își păstreze atenția personală", dar a refuzat să numească un moștenitor: 'Am predat dharma, fără a face distincție între interior și exterior ... Dacă există cineva care gândește: "Eu voi prelua conducerea Ordinului" ... Tathagata [însuși] nu gândește în astfel de termeni. De ce ar trebui ca Tathagata să ia măsuri pentru Ordin? Eu sunt acum bătrân, uzat".

În Kushinagar, el a atins în moarte trupească starea elevată de parinirvana, după care adepții săi l-au incinerat și i-au distribuit oasele și relicvele printre adepții săi, care au început să construiască stupe cu cupole în care să le depoziteze și să le venerați. Buddha nu a lăsat nicio scriere, dar fiul său Rahula și sangha i-au păstrat învățăturile până când

un consiliu a început să-i organizeze ordinul. Buddha nu a pretins că este un zeu, ci doar un înțelept, și nu a dorit să creeze o religie structurată, lăsând în schimb o viziune metafizică asupra lumii. Popularitatea sa a dezvăluit nevoia umană de a avea o misiune mai înaltă, de a atenua imprevizibilitatea terifiantă a vieții și inevitabilitatea morții, dar și de a împărtăși valori și ritualuri dincolo de oceane și popoare: puterea sa a constat în faptul că a oferit salvarea tuturor.

După moartea sa, adepții săi i-au oficializat ideile și ritualurile, iar Buddha însuși a fost în curând considerat divin, chiar și unghiile sale fiind venerate. Cu toate acestea, a avut nevoie de un lider politic cu roată în jurul căreia să transforme mișcarea într-o religie mondială. A durat ceva timp - dar roata se învârtea.

Darius nu a ajuns niciodată în nord-estul Indiei lui Buddha, dar a cucerit Gandhara și Kamboya în vest, recrutând trupe indiene care au servit mai târziu în armatele persane care au atacat Grecia. A fost suficient de curios încât să numească un căpitan de vas grec, Scylas din Caryanda, să navigheze din Marea Roșie pentru a explora coasta indiană. Apoi, după un raid al sciților, a ordonat aliaților săi greci, marinari experți, să construiască un pod de pontoane din bărci, legate între ele, peste Bosfor - și a invadat Rusia și Ucraina.

Cărțile lor au fost adunate în Biblie - excepțională pentru că înregistrează supraviețuirea unică a poporului evreu și a credinței sale în fața distrugerii politice și fizice. Dar a devenit o carte cu semnificație universală deoarece fondatorul creștinismului, Iisus, a fost un evreu practicant care a venerat și a îndeplinit profețiile sale. La rândul său, Mahomed, fondatorul islamului, a studiat și venerat atât Vechiul, cât și Noul Testament, pe care le-a citat adesea în propriul său text sacru, Coranul, făcându-le sacre și pentru islam. Există puține dovezi că povestea biblică a Turnului Babel ar fi putut fi influențată de ziguratul din Babilon, dar nu există nicio dovadă că evreii deportați în Babilonia ar fi urât ziguratul sau că l-ar fi numit altfel decât "templul lui Marduk". Este posibil ca Babilonul să fi influențat Cartea Apocalipsei, dar Prostituata este probabil o metaforă mult mai târzie pentru Imperiul Roman.

Potrivit istoricului grec Herodotos, care scrie un secol mai târziu, Astyages (Rishtivaiga) a suferit un coșmar despre Mandana în care aceasta urina un jet de aur care i-a inundat imperiul. Dar când Mandana a rămas însărcinată, Astyages a visat că o viță de vie a crescut din vaginul ei până când s-a împletit în jurul întregii Asii: copilul urma să unească medii și perșii.

Persanii și Mezii "au introdus în lume purtarea pantalonilor", scrie Lloyd Llewellyn-Jones. În Egipt, Grecia și Irak, oamenii purtau în principal haine din pânză ușoară. În 2008, într-o mină de sare iraniană a fost descoperit corpul mumificat al unui băiat din anul 500 î.Hr. care purta o tunică și pantaloni largi de "harem". Herodotos a fost îngrozit de vulgaritatea pantalonilor: "Atenienii au fost primii greci care au suportat vederea hainelor persane". Cu toate acestea, pantalonii au prins.

Grecii începuseră să scrie legende pe paharele lor de băut. În jurul anului 750 î.Hr., unul dintre primele exemple, în așezarea grecească din Ischia, în Golful Napoli, un grec pe nume Nestor și-a gravat pe paharul său de băut trei rânduri care îmbinau versurile, povestirile, teologia, sexul și băutura: "Eu sunt paharul lui Nestor. Cel care bea acest pahar se va aprinde în curând cu dorința fierbinte a frumoasei Afrodite".

Ei vedeau lumea ca pe un sistem care putea fi studiat de iubitorii de înțelepciune, philosophoi. În jurul anului 500 î.Hr., filosoful contrariant Heraklitos din Efes a folosit pentru prima dată cuvântul cosmos - ordine - pentru a desemna universul. "Toate lucrurile iau naștere prin conflictul contrariilor", spunea el, "și totul curge" într-o evoluție constantă: "Niciun om nu calcă de două ori în același râu". Părerea sa despre infailibilitatea zeilor și a regilor este mereu actuală: 'Eternitatea este un copil care mișcă jetoane într-un joc; puterea regilor este ca un joc de copii'. În cele din urmă, el a fost primul care a definit războiul ca fiind unul dintre motoarele dezvoltării umane: "Războiul este tatăl tuturor și regele tuturor; pe unii îi arată ca zei, pe alții ca oameni, pe unii îi face sclavi, pe alții liberi".

Între anii 750 și 650, un grup de scriitori, personalizați mai târziu sub numele de "Homer", au scris două poeme epice, Iliada și Odiseea, canalizând poveștile antice miceniene. Homer îi numea pe greci 'Argivi' sau 'Aheeni', dar un strămoș comun numit Hellen a fost inventat într-un poem Catalogul femeilor pentru a le da un nume propriu: Elene. Romanii au fost cei care mult mai târziu i-au numit Graeci, după primul trib vorbitor de limbă greacă pe care l-au întâlnit.

Acest lucru era comun tuturor societăților din Grecia antică: nu exista conceptul de identitate sexuală. Relația dintre un bărbat mai în vârstă - erastes - și un tânăr, în general între cincisprezece și nouăsprezece ani - eromenos - era o etapă normală în viața masculină; majoritatea bărbaților se căsătoreau și aveau copii, precum și prietenii intime cu alți bărbați. Dar bărbatul viril își asuma poziția de superioritate sexuală.

La apogeul Atenei, o treime din populația sa era înrobită.

A existat un alt tip de stat grec. În nordul sălbatic și muntos, mai aproape de popoarele din Balcani și din stepa eurasiatică, regatele grecești Macedonia și Epiros erau state etnice, semitribale, care au evoluat în monarhii militare.

Familia Egibi a fost prima dinastie de afaceri cunoscută din istorie: s-a ocupat de proprietăți, terenuri, sclavi, comerț și împrumuturi, supraviețuind cu pricepere prin dinastii și cuceriri. O arhivă de 1.700 de tăblițe de lut dezvăluie afacerile lor de-a lungul a cinci generații, între aproximativ 600 și 480 î.Hr., făcând referire la bilete la ordin și împărțiri de terenuri. Ei își căsătoreau fiii cu fiicele altor familii bogate. Zestrea includea pământ, argint, sclavi și afaceri întregi. Începând ca administratori de terenuri în timpul lui Nabucodonosor al II-lea și ajungând să devină judecători sub Nabonidus, ei au trecut acum în slujba lui Cyrus și vor prospera și mai mult sub succesorul său (dar unul singur) Darius. Ei au progresat de la împrumuturi către conducători la a deveni funcționari pentru marii regi.

Cilindrul este cu siguranță cel mai de succes document de PR din antichitate, iar reputația sa ca fiind "prima declarație a drepturilor omului" este absurdă: Cyrus și epoca sa nu aveau niciun concept de drepturi ale omului.

Scriitorii evrei din Biblie și-au bazat ideea Grădinii Edenului pe pairidaeza persană.

Sciții erau călăreți iscusiți, dar și meșteri rafinate. La fel ca și compatrioții lor arieni, perșii, venerau focul ca fiind cel mai mare dintre cei șapte zei ai lor, ale cărui relații cu oamenii erau mediate de șamani transgeni. "Intoxicanții lor preferați", scria Herodot, "erau hașișul cu lapte de iapă fermentat". Sciții prețuiau artefactele din argint și aur, frumos lucrate, dar erau o civilizație care ritualiza agresiunea. Își răstigneau și decapitau dușmanii, îi scalpau (scalparea s-a dezvoltat simultan în Lumea Veche și în Lumea Nouă), îi jupuiau și le foloseau pielea pentru a-și acoperi tolbele, sângele ca băutură și capetele, tăiate sub sprâncene, ca pahare de băutură. Fiecare al sutelea prizonier de război era sacrificat. În ceea ce privește propriii morți, sciții le scoteau creierul și mațele, pe care le mâncau, și îi îngropau în camere funerare, pline cu obiecte de aur, sclavi sacrificați, rude și cai, toate acoperite de movile.

Herodotos este singura noastră sursă pentru această poveste scitică, în care moartea lui Cyrus reflectă viziunea greacă despre regii persani ca tirani vorace și efeminați.

Persanii au îngropat măruntaiele într-un sarcofag de aur în templul simplu în stil lidian al lui Cyrus, care încă se mai află lângă paradisul său din Pasargadae.

Potrivit lui Herodot și altor surse grecești, se presupune că era "pe jumătate nebun" și se spune că ar fi sacrificat taurul sacru egiptean Apis, ar fi folosit oameni pentru tir la țintă, și-ar fi ucis soția, ar fi îngropat doisprezece nobili cu capul în jos și ar fi făcut dreptate unui judecător corupt jupuindu-l, tăbăcându-l și folosind pielea pentru a face un scaun pe care l-a oferit apoi fiului victimei și succesorului său în funcția de judecător: "Amintește-ți", a spus el, "pe ce te așezi".

Atât Herodot, cât și medicul de curte și istoricul Ctesias povestesc această întâmplare, lăsând să se înțeleagă că Darius a trișat cumva pentru a ajunge la tron - un comportament foarte persan în ochii grecilor. Povestea gambitului vaginal ecvestru al lui Darius reflectă importanța cailor în cultura persano-mediană. Un cal era sacrificat în mod regulat în onoarea lui Cyrus. Povestea se baza pe o practică persană, hippomanția, o divinație care folosea comportamentul cailor.

Când a îmbătrânit, Atossa și-a găsit o tumoare la sân. Cei mai mulți dintre medicii lui Darius erau egipteni, dar Darius a capturat un medic grec, Democedes, care i-a aranjat glezna ruptă a regelui. Democedes a trăit splendid ca medic regal, dar tânjea să se întoarcă acasă. Acum, el a operat cu succes tumoarea Atossei, prima mastectomie înregistrată. Autorizat să se alăture unei ambasade persane în Grecia, a evadat și s-a întors acasă.

Hinduismul în sine este compus din diferite credințe, practici și scripturi. Multe dintre tradițiile sale au apărut din Vedas ("cunoașterea", compusă în jurul anului 1500-500 î.Hr.), revelată de divinitate, și din textele sale sacre vedice ulterioare, inclusiv Puranas ("vechi" sau "străvechi", compuse începând cu anul 300 d.Hr.). Vedele includ imnuri liturgice și îndrumări pentru brahmani (preoți). Doar brahmanii aveau autoritatea de a folosi Vedas în ritualuri.

În același timp, în China, împărțită în regate beligerante, un filozof și-a creat propria ordine morală, bazată pe o viziune etică a Chinei ca un tărâm al familiilor, o ierarhie care începea cu conducătorul și se extindea până la conducerea tatălui asupra familiei sale. Kong Qiu, cunoscut mai târziu sub numele de Maestrul Kong (latinizat de iezuiții din secolul al XVII-lea în Confucius), a fost un pragmatic și un entuziast, nu doar un simplu ascet lipsit de sânge - "De ce nu ați spus cât de pasionat sunt?", obișnuia să-și întrebe adepții - și îi plăcea să călărească și să vâneze. Dar, confruntat cu războaie interminabile și jocuri de putere, el a pledat pentru o cale etică, "Calea": "Când Calea va prevala sub ceruri", va exista ordine; fără ea, va fi haos. Cu toate acestea, el a predicat și bunătatea: "Există vreun cuvânt care să ghideze o persoană de-a lungul vieții?", a

întrebat un adept. 'Ce zici de "reciprocitate"?", a sugerat Confucius. 'Niciodată să nu le impui altora ceea ce nu ai alege pentru tine însuți'. Un discipol din a patra generație, Mengzi (Mencius), a fost cel care i-a dezvoltat și structurat ideile. Analectele lui Confucius, scrise înainte de 200 î.Hr., propuneau tărâmuri ordonate, conduse de regi ghidați de virtute și sfătuiți de învățați ca el; rugăciunea ar câștiga armonia divină în cosmos, care, la rândul ei, ar asigura armonia morală pe pământ.

Alexandrinii și Haxamanishiya: Duel euroasiatic

REGINA AMESTRIS ȘI MUTILAREA LUI ARTAYNTE

Darius a dispărut în imensitatea Rusiei și Ucrainei, urmărindu-i pe sciți. La fel ca și invadatorii de mai târziu, el a fost dezorientat de amploarea stepei, chinuit de iarna geroasă și frustrat de dușmanii evazivi care evitau bătălia crâncenă și se retrăgeau, atrăgându-l și mai adânc în teritoriile ostile. Oricare ar fi fost dezastrele care s-au abătut asupra lui aici, el a supraviețuit și în 511 î.Hr. a reușit să se întoarcă în Persia, norocos că nu a devenit un pahar de băutură. A lăsat 80.000 de soldați sub comanda lui Bagavazda¯, vărul său, care a virat spre sud, spre Macedonia; regele acesteia, Amyntas, s-a supus. Dar trimișii persani au abuzat de femeile macedonene: fiul regelui, Alexandru, i-a ucis pe infractori, iar dușmănia a fost vindecată doar când Amyntas și-a căsătorit fiica cu fiul lui Bagavazda¯.

Acesta a fost începutul duelului dintre cele două familii care avea să definească următoarele trei secole. Argeșenii lui Amyntas, care pretindeau că descindeau din Macedon, nepot al Elenei, fondatoarea Greciei, și din Hercule, își conduceau regatul din jurul anului 650. Macedonenii, munteni aspri și bărboși care trăiau într-o stare de dușmănie perpetuă în munții împăduriți sub o monarhie semibarba, nu erau considerați de atenieni și spartani ca fiind pe deplin greci. Mai târziu, când fiul lui Amyntas, Alexandru, a încercat să concureze la Jocurile Olimpice, rezervate adevăraților greci, calificările sale au fost contestate; a fost forțat să își invoce genealogia mitică - și apoi a câștigat cursa.

Darius i-a cucerit pe grecii mai bogați din Ionia; doar Sparta și un șir de orașe-stat, conduse de Atena, au rămas independente. Grecii ionieni, care furnizau o mare parte din

flota persană, dar care sufereau din cauza impozitelor lui Darius, s-au revoltat acum și au incendiat Sardes. Au fost înăbușiți, dar grecii vestici i-au ajutat.

În 491, Darius, acum în vârstă de șaizeci de ani, l-a trimis pe ginerele său Mrduniya (Mardonius), fiul celui mai mare dintre cei Șapte, să cucerească Grecia. Mrduniya a traversat Hellespontul la comanda a 600 de nave și a unei armate, cooptându-l pe regele Alexandru I al Macedoniei. Persanii au fost surprinși când Atena și Sparta, simțind poate pentru prima dată legătura grecilor, s-au unit pentru a rezista. Când Mrduniya a fost rănit în Tracia, Darius l-a promovat pe celălalt nepot al său, Artafarna. Debarcând pe câmpia Marathon, perșii s-au confruntat doar cu hopliții Atenei - spartanii au întârziat - dar grecii i-au pus în derută. După Marathon, atenienii au instituit o noutate pentru a controla dominația paladinilor lor: alegătorii puteau scrie în secret numele unui politician pe un ciob de ceramică (ostrakon) pentru a-l condamna la exil - ostracizare - timp de zece ani, cu condiția să fie exprimate cel puțin 6.000 de voturi.

Maratonul a fost un eșec minor pentru Darius care, la șaizeci și patru de ani, a decis să conducă o a doua invazie - în timp ce îl promova pe Xerxes, care se lăuda: "Darius, tatăl meu, m-a făcut cel mai mare după el însuși". În octombrie 486, Xerxes i-a succedat fără probleme tatălui său, apoi, sfătuit printre alții de Alexandru al Macedoniei, a traversat Hellespontul pe un pod de nave pentru a invada Grecia cu 800 de nave și 150.000 de soldați, printre care indieni, etiopieni și mulți greci. Atenienii au abandonat Atena și, conduși de regele spartan Leotychidas, s-au retras spre sud pentru a apăra Istmul Corint - dar au lăsat o ariergardă sub comanda celuilalt rege spartan, Leonidas, pe care aliații l-au convins să îi întârzie pe perși la trecătoarea îngustă de la Termopile cu 300 de spartani - și câteva mii de focieni și heloți (uitați în majoritatea relatărilor). Xerxes a privit cum Nemuritorii săi au fost măcelăriți în defileul îngust, până când un trădător grec a dezvăluit o cale de ocolire a părții din spate a grecilor. Persanii l-au surprins pe Leonidas în zori. "Mănâncă bine la micul dejun", a spus Leonidas vesel, "pentru că la noapte vom mânca în lumea subterană" - și apoi s-au luptat până la moarte. Xerxes a avansat spre Atena părăsită, cu populația evacuată de flota lor pe insula Salamina. Flota lui Xerxes s-a apropiat de navele grecești ancorate între Salamina și continent. Vasalia sa greacă, regina Artemisia de Halicarnassus, o femeie care își comanda propria flotă, a avertizat împotriva luptei cu marinarii atenieni într-un spațiu restrâns și a sfătuit la o blocadă. Dar, convins că flota inamică se va dispersa și că oricum victoria era inevitabilă, Xerxes a ordonat un asalt, flota sa fiind curând atrasă în strâmtoare. Așezat pe un tron de argint, el a privit cu admirație cum grecii ionieni zdrobesc navele spartane, cu Artemisia cea spadasină în toiul luptei - "Femeile mele sunt bărbați, bărbații mei sunt femei", a

exclamat el -, dar atenienii, comandați de Xanthippos, unul dintre Alcmaeonizi, au izbucnit apoi, distrugând 200 de nave. Xerxes a trebuit să asiste la uciderea unuia dintre frații săi și la aruncarea lui în mare. Furios, și-a executat amiralii fenicieni. Dar Salamina nu a fost decisivă. Armata sa era neînvinsă, cu 600 de nave pregătite de luptă. "Întoarce-te la Sardes", l-a sfătuit Mrduniya pe Xerxes, "și ia cea mai mare parte a armatei". Lasă-mă pe mine să duc la bun sfârșit înrobirea grecilor'. După ce a incendiat Atena, Mrduniya a avansat asupra forțelor aliate, pe care le-a hărțuit cu cavaleria.

În timp ce grecii se retrăgeau, acoperiți de spartani, Mrduniya, călare pe calul său alb, a atacat în fruntea a o mie de nemuritori. Antrenamentul spartanilor și avantajul dat de armura lor i-a frânt pe perșii slab înarmați. Un spartan l-a omorât pe Mrduniya cu o piatră aruncată, iar perșii au fugit. A doua lor armată neînvinsă a încercat să se retragă prin Tracia spre Asia, dar Alexandru al Macedoniei a schimbat tabăra și a masacrat multe dintre trupele lor. Cucerirea s-a încheiat - dar Xerxes a incendiat Atena, iar Persia a umbrit Grecia pentru încă 150 de ani.

În timp ce marina greacă îi învingea pe perși, comandați de fratele lui Xerxes, Masišta, la Mycale, în largul Ioniei, viața amoroasă a lui Xerxes îi distrugea curtea. Mai întâi se îndrăgostise de soția lui Masišta. Pentru a petrece mai mult timp cu ea, l-a căsătorit pe fiul său, prințul moștenitor Darius, cu fiica lui Masišta, Artaynte, dar, renunțând la mamă, s-a îndrăgostit nebunește de adolescentă. Regina a descoperit apoi o lovitură de stat plănuită de Masišta și de familia sa. La sărbătoarea Nowruz (anul nou), când regele i-a cerut să aleagă un cadou, ea a cerut familia Masišta. Xerxes, cu nebuniile sale expuse, s-a retras. Regina a ordonat moartea trădătoare a soției lui Masišta, căreia i-a fost tăiat nasul, urechile, limba și sânii și a fost aruncată la câini.

Deloc surprinzător, Xerxes și-a pierdut mistica: în 465, curtenii l-au asasinat în dormitorul său. În conspirația care a urmat, Darius a fost depășit de fratele său Artaxerxe (Artaxšaça) care, în calitate de Mare Rege, s-a întors din nou la chestiunile grecești, oferindu-se să finanțeze orice putere grecească care ar fi sfidat imperiul Atenei, condus acum la apogeu de cel mai înzestrat dintre toți cei din familia Alcmaeon.

PERICLES, ASPASIA ȘI CIUMA DIN ATENA

În 431 î.Hr., Pericle, "cel mai important om al democrației ateniene", s-a ridicat în Adunare pentru a recomanda război împotriva Spartei, rivala orașului. Născut în 495,

Pericle a crescut în timpul războiului persan - tatăl său îi învinsese pe perși la Mycale. Mama sa, Agariste, era o Alcmaeon, nepoata creatorului democrației, Cleistene, astfel că Pericle a fost crescut ca un prinț al democrației într-un conac de familie, studiind filozofia, literatura și muzica, culmea culturii și aroganței ateniene. Fruntea sa lată i-a adus porecla de Squillhead; el a cultivat un aer de stăpânire de sine și de seriozitate în Adunare. La începutul anilor 460, la vârsta de 30 de ani, Pericle a susținut democrația deplină. Succesul în politica ateniană presupunea oratorie, dar și talent militar, deoarece cele mai prestigioase funcții erau acum cele zece strategoi. Pericle a excelat la ambele, fiind reales anual pentru a purta coiful de stratego, ceea ce a făcut timp de treizeci de ani.

În tinerețe, Pericle s-a căsătorit cu o rudă cu care a avut doi copii, dar au crescut și un alcmaeonid orfan, Alcibiade, care a crescut și a devenit un tânăr frumos și talentat și care, într-o zi, va domina Atena. Acasă, Pericle ținea un salon, la care participa tânărul filosof Socrate. Dar în anii 440, când se afla în floarea vârstei politice, s-a îndrăgostit de o hetaira, o curtezană, una dintre animatoarele cultivate care cântau la simpozioane și care era privită ca fiind foarte diferită de numeroasele pornai, prostituate de stradă din oraș. Aspasia din Miletos, oraș grecesc din Ionia, era o intelectuală frumoasă, iar conversația ei era atât de fină încât soțiile prietenilor lui Socrate veneau să o asculte. Atenienii interziseseră de mult timp poligamia, așa că atunci când Aspasia s-a mutat la ei, Pericle a divorțat de soția sa, permițându-i să se recăsătorească. Dar cei doi fii ai lor s-au înfuriat, iar Pericle a fost criticat pentru dragostea sa față de Aspasia, cu care a continuat să aibă un alt fiu.

Pericle a lăudat democrația ateniană, dar aceasta a mers mână în mână cu un nou tip de imperiu. De la Salamina, Sparta din Peloponez și Atena de pe Marea Egee au fost rivali din ce în ce mai aprigi pentru hegemonia asupra Greciei, fiecare construind o ligă de orașe aliate. Pericle a extins uriașa flotă care îl învinsese pe Marele Rege, creând Liga Deliană a orașelor plătitoare de tribut, folosind veniturile pentru a înfrumuseța Acropole cu templul Atenei cunoscut sub numele de Partenon și pentru a extinde zidurile orașului pentru a împrejmui portul Pireu: Atena era aproape inexpugnabilă atâta timp cât cerealele ajungeau prin Marea Neagră, din Scythia (Ucraina era deja grânarul Mediteranei de est). Până în anii 450, Atena dezvoltase o asemenea încredere - alți greci ar fi numit-o aroganță exagerată - încât credea că democrația, imperiul și cultura sa o făceau liderul natural al lumii civilizate. Totuși, acest lucru a dus și la apariția sclaviei. Atenienii disprețuiau munca la fermă și truda în marină. Deoarece sclavii lucrau la ferme, la minele de argint, la triremi și la gospodării, trebuiau să fie refăcuți în război:

unii erau din Scythia, dar alții trebuie să fi fost greci. Talasocrația Atenei a plasat metropola, orașul-mamă, pe un curs de coliziune cu puterea terestră Sparta. Dragostea pentru puterea sa - și teama de a o pierde - a determinat Atena să intimideze orașele mai mici care o sfidau. Cu cât devenea mai puternică, cu atât Sparta se temea și o detesta mai mult.

În 451, atenienii i-au învins din nou pe perși în Cipru. În cele din urmă, regele Artaxerxe a convenit un armistițiu cu grecii - dar îndepărtarea dușmanului strămoșesc a subminat solidaritatea elenă și a dus la război cu Sparta.

După ce Sparta a invadat Attica, Pericle i-a mituit pe spartani să se retragă și a negociat un tratat. Dar rivalitatea a fost exacerbată de ciocnirile dintre aliații mai mici ai principalilor actori. În 431, spartanii au trimis un ultimatum: expulzați-i pe Pericle și pe Alcmaeonizi și opriți măsurile severe ale Atenei de a impune controlul economic - sau luptați! Pericle a pledat pentru război, deoarece era inevitabil, iar Atena era mai puternică și putea câștiga. Spartanii s-au întors în Attica, dar Pericle i-a adus pe fermierii attici în interiorul zidurilor orașului. "Rămâneți liniștiți", a sfătuit el, "aveți grijă de flotă, abțineți-vă să puneți orașul în pericol", în timp ce el conducea raiduri împotriva Peloponezului. După primul an, a onorat morții atenieni într-un stil răsunător, deși orgolios. Dar, în decurs de un an, însăși anvergura puterii navale ateniene s-a răsfrânt asupra orașului: o boală, simptom al rețelelor comerciale afro-eurasiatice, deși nu-i cunoaștem originea, a ajuns în metropolă prin intermediul marinarilor. Speranța de viață era deja scăzută: vârsta medie de deces pentru bărbați era de 44 de ani, iar pentru femei de 36 de ani; acum, această boală, probabil o febră hemoragică, ale cărei simptome variau de la febră și dizenterie la vărsături și sângerări în gât, era extrem de contagioasă, iar cei care se ocupau de bolnavi erau cei mai predispuși să moară. Unii oameni, printre care un aristocrat și general, Tucidide, în vârstă de 30 de ani, s-au recuperat și, simțind că acum sunt imuni (deși imunitatea nu era înțeleasă), au îngrijit bolnavii: mai târziu, Tucidide a scris istoria a tot ceea ce a văzut. O treime din oraș, 100.000 de atenieni, au murit. În curând au fost atât de multe cadavre încât s-au aprins ruguri, pe care oameni la întâmplare îi aruncau pur și simplu pe cei dragi. Pericle a organizat gropi comune: a fost găsită una care conținea 240 de cadavre cu zece copii.

Ciuma a subminat încrederea. "Catastrofa", a scris Tucidide, "a fost atât de copleșitoare încât oamenii, neștiind ce li se va întâmpla în continuare, au devenit indiferenți față de orice regulă religioasă sau legală" și a întins limitele guvernării timpurii, afectând capacitatea de a hrăni orașul și subminând sistemul religios care fusese conceput pentru a ține la distanță dezastrele naturale. Spartanii s-au retras, o mișcare care i-a salvat:

ciuma nu a lovit patria laconică. Boala nu a respectat nicio elită. Pericle a fost învinovățit, destituit din funcția de general și amendat. Aspasia a fost denunțată, iar Pericle a plâns în public. Dar nu a stat prea mult timp pe tușă. În câteva luni, poporul l-a rechemat, dar cei doi fii legitimi ai săi au murit din cauza ciumei, iar el a cerut Adunării să acorde cetățenia fiului său nelegitim cu Aspasia.

Apoi a venit lovitura supremă.

ALCIBIADE ȘI SOCRATES

Pericle însuși a contractat ciuma.

Aflat deja pe moarte, într-un ultim discurs a declarat că rolul omului de stat este "să știe ce trebuie făcut și să fie capabil să explice acest lucru; să își iubească țara și să fie incoruptibil". A murit dezamăgit, dar afirmând: 'Nu am făcut niciodată un atenian să îmbrace haine de doliu'. Ciuma s-a atenuat, dar un al doilea val a lovit în 426 î.Hr., la trei ani după moartea lui Pericle. Atena a dus războiul în Peloponez, încurajând o revoltă a heleșilor, în timp ce Sparta a capturat minele de argint care finanțau Atena. În 421, ambele părți au convenit asupra unui armistițiu, moment în care un alt lider extraordinar a ieșit la iveală din Alcmaeonide.

Băiatul crescut în casa lui Pericle, Alcibiade, acum în vârstă de treizeci de ani, crescuse atât de nebănuit de frumos încât "era vânat de multe femei de familie nobilă" și "căutat și de bărbați". Era un soldat neînfricat: într-un război timpuriu împotriva Corintului, era cât pe ce să fie ucis, dar a fost salvat de Socrate, iubitul său dintotdeauna. Învățat de Socrate, Alcibiade era un orator superb - chiar și bâlbâiala lui era fermecătoare - și era un showman înnăscut, suficient de bogat pentru a pune coruri pentru popor. A fost, de asemenea, un prinț al democrației. Socrate l-a învățat că "Virtutea etică este singurul lucru care contează". Dar Alcibiade s-a dovedit a fi un elev foarte prost.

Crescând răsfățat din naștere și din fire, Alcibiade, acum ales strategos de un popor fascinat, era sibarit, voluntarist și narcisist. Și-a folosit vanitatea ca argument pentru propria ambiție. "Este perfect corect", a explicat el poporului, "ca un om care are o părere înaltă despre el însuși să nu fie pus la același nivel cu toți ceilalți". Dacă a existat invidie 'pentru splendoarea în care îmi trăiesc viața', acel stil de viață era doar o modalitate de a proiecta gloria ateniană. Pentru a-și anunța apariția în viața publică, 'am

înscris șapte care pentru cursa de care [olimpică] (mai multe decât orice persoană privată înainte)'.

În 416, strategosul Alcibiade a pledat pentru o revenire la un război și mai nemilos împotriva Spartei: 'Dacă nu-i vom conduce pe alții, alții ne vor conduce pe noi'. Un apel la ajutor din partea unui oraș din Sicilia l-a inspirat să ceară trimiterea unei expediții. 'Acesta este modul în care ne-am câștigat imperiul', a spus el. 'Am ajuns într-un stadiu în care suntem obligați să planificăm noi cuceriri pentru a păstra ceea ce avem' - modul în care fiecare imperiu își justifică expansiunea. 'Ne vom spori puterea! Atenienii au fost de acord.

Chiar înainte de a pleca în Sicilia, atenienii s-au trezit și au găsit faloanele statuilor lui Hermes din oraș sparte - un sacrilegiu care a fost pus pe seama lui Alcibiade. Acesta a fost rechemat pentru a fi judecat. Dându-și seama că va fi găsit vinovat, a dezertat la Sparta. Fără talentele sale, expediția din Sicilia a fost o catastrofă, iar Alcibiade a jurat răzbunare împotriva Atenei. "Le voi face să știe că sunt în viață", a murmurat el. Democrația era "o absurditate evidentă". El a conceput o strategie devastatoare pentru spartani: au construit o fortăreață lângă Atena care a făcut imposibilă hrănirea orașului de către fermierii attici; toate alimentele trebuiau importate. Dar, în timp ce se afla în Sparta, Alcibiade a sedus-o pe soția regelui Agis și, când a fost demascat, a promis că va negocia un tratat cu Persia pentru a finanța războiul împotriva Atenei. Persia deținea cheia.

Conducând o flotă spartană în Ionia, Alcibiade a apelat la regele persan Darius al II-lea, care ajunsese la tron după un spasm de omucideri familiale, ajutat de Parysatis, sora sa-soție. Când spartanii au ordonat uciderea sa, Alcibiade a dezertat la Darius și l-a sfătuit să aștepte sfârșitul războiului. Planul său era de a pune la cale întoarcerea sa la Atena , unde o lovitură de stat nobiliară răsturnase temporar democrația.

Marina ateniană, cu sediul în Samos, mai loială democrației, a preluat puterea în Atena, care l-a ales apoi pe Alcibiade drept comandant. În 410, la Cyzicus, el a obținut o victorie totală asupra spartanilor. După o serie de victorii, inclusiv capturarea Byzantionului de pe Bosfor, vital pentru aprovizionarea cu cereale, Alcibiade s-a întors în glorie la Atena. A fost grațiat și ales strategos autokrator.

În 408, Darius al II-lea, confruntat cu o Atena victorioasă, a sprijinit Sparta, finanțându-i noua flotă în schimbul unei mâini libere în Asia Mică.

Spartanii au înfrânt flota ateniană când Alcibiade se afla în vizită pe o insulă din apropiere. Atenienii au dat vina pe playboy-ul nesăbuit, care a fugit apoi la castelele sale de pe Hellespont. Democrația restaurată era acum disperată. Spartanii, după ce și-au asigurat banii persani și lemnul macedonean, refuzându-le pe amândouă Atenei, puteau acum să construiască o nouă flotă. Când au scufundat ultima flotă a Atenei și i-au tăiat grânele, metropola a fost nevoită să se predea.

Mai rămăsese o singură problemă: Alcibiade locuia într-un castel din Hellespontine cu amanta sa. Spartanii au trimis o echipă de asasini, iar el a murit luptând - ultimul dintre Alcmaeonizi.

CONCURSUL DE OTRĂVURI DIN PERSIA ȘI COMPLOTUL LITERAR AL HALUCINAȚIEI DIN MACEDONIA

Ascensiunea spartană a fost de scurtă durată. Atena și-a restabilit democrația, lansând anchete asupra dezastrelor militare și morale ale războiului. În această confruntare vicioasă, atenienii l-au arestat pe Socrate, cândva tutorele lui Alcibiade. Socrate credea că toți oamenii trebuie să aspire la arete - excelență virtuoasă - în timp ce alternativa, "viața neexaminată", "nu merită trăită". Dar cei care insistă să spună adevărul tuturor sunt adesea insuportabili. Poate că potentații atenieni nu doreau ca nebuniile lor să fie suprasolicitate de acest cârcotaș vorbăreț, iar Socrate a fost judecat și condamnat la moarte. Orașul și-a revenit rapid. Între timp, Sparta a îndrăznit să intervină în politica Persiei, dominată acum de unul dintre cei mai ageri potentați produși de Casa Haxamanishiya.

Regina Parysatis a condus dinastia timp de decenii. În 423, ea l-a ajutat pe soțul-frate Darius al II-lea, fratele ei, să câștige tronul, învingând o provocare din partea unui alt frate pe care l-a ucis folosind o metodă persană specială: sufocarea în cenușă rece, care era îngrămădită în interiorul unui turn special construit în care era plasată victima. Ea și Darius reușiseră să sporească cu succes puterea persană asupra Greciei, dar avea o slăbiciune: mamă a treisprezece copii, își iubea cu pasiune fiul Cyrus, pe care îl numise satrap al vestului: acolo s-a îndrăgostit de o grecoaică cu părul auriu înrobit, Aspasia, a cărei castitate și frumusețe l-a uimit. În timp ce Parysatis îl favoriza pe Cyrus, Darius a pregătit un alt fiu, Artaxerxes, pentru tron - și el s-a îndrăgostit și el. Dar alegerea lui a fost periculoasă pentru Parysatis: Stateira era fiica unui clan puternic. Când tatăl și frații

ei s-au opus regelui și lui Parysatis, au ordonat ca întregul clan să fie îngropat de viu. Dar Artaxerxes a reușit să implore cu succes ca soției sale Stateira să i se permită să trăiască. Firește, ea și-a amintit de uciderea familiei sale. Timp de douăzeci de ani, cele două femei s-au privit una pe cealaltă.

În 404, când Darius a murit, blândul Artaxerxes, căsătorit cu Stateira, a succedat, în timp ce regina-mamă l-a pregătit pe fiul ei preferat Cyrus, pe atunci în vârstă de 22 de ani, care pare un sociopat carismatic, pentru a prelua tronul. Doi ani mai târziu, Cyrus a angajat 12.000 de mercenari greci sub comanda unui aventurier aristocrat atenian, Xenofon, și a mărșăluit asupra Persiei, dar când frații s-au întâlnit în luptă, tânărul contestatar a fost descălecat și apoi decapitat. Parysatis a privit cum ucigașii i-au prezentat capul și mâna dragului ei lui Artaxerxes.

Parysatis nu a trecut niciodată peste moartea lui Cyrus și și-a așteptat răzbunarea: i-a câștigat pe ucigașii lui Cyrus la jocurile de zaruri. Unul a fost jupuit, altul a fost forțat să bea plumb topit, iar al treilea a fost ucis prin scafism, în care victima era închisă între două bărci în timp ce era hrănită cu forța cu miere și lapte până când viermii, șobolanii și muștele le infestau coconul fecal viu, mâncându-i de vii.

Artaxerxes a moștenit-o pe Aspasia, iubita greacă de o frumusețe uluitoare a fratelui său, care i-a fost adusă cu căluș și legată. A pus să o elibereze și a răsplătit-o: a așteptat mulți ani ca ea să termine de jelit pe Cyrus.

Mama sa, Parysatis, a concurat cu soția sa, Stateira, care, ca mamă a trei fii, era din ce în ce mai prestigioasă. Stateira și-a cultivat popularitatea apărând într-o trăsură cu perdelele deschise, făcând deliciul publicului, și a arătat clar că disprețuiește numeroasele cruzimi ale vechii regine. În timp ce Artaxerxe a născut 115 copii de la concubinele sale, el a iubit cu adevărat un frumos eunuc. Când tânărul a murit din cauze naturale, i-a cerut Aspasiei să-i poarte hainele; durerea lui a emoționat-o. 'Am venit, o, rege', a spus ea, 'pentru a-ți alina durerea'. În cele din urmă au devenit iubiți.

Regina mamă și regina se înconjoară respectuos, supravegheate de rege: amândouă erau extrem de vigilente la otravă. Toate autocrațiile - de la curțile Persiei antice până la cele ale dictatorilor din secolul XXI - funcționează pe baza puterii personale și a accesului, ceea ce face ca competiția în cadrul primului cerc să fie atât intimă, cât și vicioasă. Otrava este arma ideală în astfel de spații apropiate, măsurată și ambiguă - uciderea în stil familial. Curtea persană era deosebit de vigilentă, cupașul și degustătorul de mâncare ocupând poziții cheie la curte, în timp ce pedeapsa pentru otrăvire era măcinarea feței și

a capului vinovatului între două pietre până când erau reduse la jeleu. Pentru ocazii speciale, regele păstra o otravă indiană rară - și antidotul acesteia.

Este posibil ca puterea în creștere a lui Stateira să fi fost catalizatorul pentru Parysatis, care, fără îndoială, se considera pe ea însăși ca păzind regele și dinastia de o amenințare profundă: cele două regine luau adesea masa împreună cu extremă precauție.

Acum, în palatul său din Susa, Parysatis a servit Stateira o pasăre friptă și și-a pus sclava să ungă otrava indiană pe o parte a cuțitului de tăiat, astfel încât, atunci când a tăiat pasărea friptă, să poată mânca în siguranță propria jumătate. Stateira, liniștită, a mâncat-o apoi pe a ei și a murit în agonie, putând povesti ce se întâmplase regelui indignat, al cărui antidot probabil că nu a funcționat. După ce i-a torturat pe servitori și a măcinat-o pe sclavă până la jeleu, Artaxerxes și-a exilat mama nonagenară.

Artaxerxe și-a îndreptat atenția către Grecia, jucându-se cu Sparta și Atena până când, în 387, a impus Pacea regelui, care recunoștea autonomia greacă, dar îl stabilea pe el ca arbitru suprem al lumii elene. Artaxerxe reușise acolo unde Xerxes și Darius eșuaseră, conducând cu o voință de fier din Egipt și India până în lumea greacă - unde nicio putere nu a fost atât de influențată de Persia ca Macedonia.

Argeadele din Macedonia prosperaseră în interacțiunea dintre Persia, Atena și Sparta: Regele Archelaos a profitat de apetitul lor pentru lemnul de construcție navală pentru a-și transforma pentru prima dată fieful său muntos și infestat de capre într-o forță regională, ajutat de minele sale de aur și argint. Dar în 399, când Archelaos se afla la vânătoare, trei curteni l-au înjunghiat mortal.

Acesta era genul de brutalitate pe care grecii civilizați îl așteptau de la macedonenii sălbatici. Dialectul lor era aproape de neînțeles. Își lucrau singuri câmpurile în loc să folosească sclavi, ca majoritatea grecilor; poligamia regilor lor era necivilizată și adesea ducea la regine și prinți care se omorau între ei pentru coroană; consumul de vin neamestecat ducea la beții regale și încăierări neaoșe. Macedonia era de obicei împărțită între orașele așezate din sud, triburile neguvernabile din nord și străinii prădători din Persia până la Atena, al căror patronaj i-a permis lui Archelaos să transforme regatul, mutând capitala de la Agae, care a rămas locul nunților și înmormântărilor regale, într-o nouă capitală cu coloane la Pella, unde neastâmpăratul vânător de capre a jucat rolul de rege grec.

Archelaos a invitat cu mândrie o celebritate literară, Euripide, să se cazeze și s-a înfuriat când unul dintre iubiții săi a ironizat halena poetului. Archelaos a pus să fie bătut.

Băiatul a complotat împotriva regelui împreună cu alți doi îndrăgostiți înrăiți. Complotul literar privind halitoza a dus la asasinarea lui Archelaos. În 393, nepotul său, Amyntas al III-lea, a restabilit ordinea. Amyntas a avut trei fii: toți trei vor fi regi. Cel mai tânăr avea să fie cel mai mare grec al timpului său.

FILIP CEL CU UN SINGUR OCHI ȘI REGINA OLIMPIADEI

La fel ca toți grecii, cei trei prinți au fost crescuți cu Homer, dar în Macedonia au luptat, au vânat și au petrecut zile întregi recuperându-se după simpozioane în care au băut din greu. În mod neobișnuit pentru un rege macedonean, Amyntas a murit bătrân și în patul său, lăsând tronul băiatului cel mare, Alexandru al II-lea, care a fost învins de orașul Teba, pe atunci principala putere grecească, care l-a obligat să predea cincizeci de ostatici.

Regele l-a trimis pe fratele său mai mic, Filip, în vârstă de 13 ani. Petrecând trei ani la Teba, Filip a fost învățat un stil de viață bazat pe vegetarianism, celibat și pacifism (toate acestea fiind ignorate mai târziu), dar a stat în casa generalului teban care i-a fost mentor, probabil și amantul său, și a studiat tacticile Trupei Sacre, corpul de elită de 300 de oameni (se presupune că 150 de cupluri de bărbați) ale căror victorii au adus supremația Tebei.

Acasă, ambii săi frați mai mari au murit în mod violent, lăsând un copil ca rege Amyntas al IV-lea. Dar în 359 î.Hr. macedonenii, confruntându-se cu o invazie din partea vecinilor lor agresivi, ilirii, l-au aclamat pe Filip al II-lea, care a ucis imediat pe cât de mulți dintre frații săi supraviețuitori a putut pune mâna, apoi și-a împărțit și jucat dușmanii - prin mită, șiretlicuri și căsătorie (a lui, cu o prințesă ilirică). Influențat de oaspeții persani, el i-a imitat pe marii regi prin crearea unei curți interioare de tovarăși regali. Apoi, a antrenat fără încetare o nouă armată, coordonând cavaleria condusă de companionii săi cu o infanterie remodelată, înarmată cu săbii înjunghietoare xiphos și cu piroane sarissa de patruzeci de metri, care le permiteau să formeze pene invulnerabile în fața cavaleriei.

În 358, Filip i-a învins mai întâi pe illiri și pe macedonenii din nord, dublându-și dimensiunea regatului său și recrutându-l pe cel mai bun general al său, Parmenion, apoi încheind alianțe matrimoniale cu Tesalia și Epiros, căsătorindu-se mai întâi cu prințesa Philinna, care a dat naștere în scurt timp unui fiu, Arrhidaios, apoi cu cea de-a patra

soție, prințesa Polyxena, fiica regelui din Molassia, parte din Epiros. În 356, Polyxena a dat naștere unui băiat pe nume Alexandru și mai târziu unei fiice, Cleopatra. Când Filip a aflat că echipa sa a câștigat Jocurile Olimpice, Polyxena și-a schimbat numele în Olympias pentru a sărbători. Dar nu au fost niciodată apropiați și, în curând, Olympias a descoperit că îl displăcea în mod pozitiv. Vigilentă și sălbatică în instinctele sale politice, Olimpia, adepta cultelor misterioase dionisiace, a cultivat o menajerie de șerpi sacri care dormeau în patul ei și îi speriau pe bărbații ei - și asta îl includea cu siguranță și pe Filip, care nu se temea de aproape nimic altceva. În plus, el era foarte rar acasă.

În douăzeci de ani de campanii dure și diplomație mătăsoasă, Filip și-a învins toți vecinii amenințători, apoi a intervenit în Grecia propriu-zisă pentru a apăra neutralitatea sfântului Delfi și a zdrobit democrația reînviată, Atena, unde oratorul Demostene a mobilizat rezistența împotriva "despotului" macedonean, ironizând Macedonia ca fiind "un loc care nu este capabil nici măcar să ofere un sclav care să merite cumpărat". Filip a condus din față, iar acesta a fost un joc periculos. O săgeată l-a lovit în ochiul drept, o rană căreia i-a supraviețuit datorită medicului său; cu o altă ocazie, a fost înjunghiat în picior. Craniul și trupul lui Filip au fost găsite în mormântul său de la Agae și au fost reconstruite, oferindu-ne o imagine a acestui războinic compact și pugilist de temut, plin de cicatrici, șchiop, cu un singur ochi - dar mereu vigilent.

Primul său născut, Arrhidaios, epileptic sau autist, era incapabil să conducă. Cel mai mic, Alexandru, în vârstă de treisprezece ani în 343 î.Hr. citea cu aviditate Homer și Euripede și se antrena pentru război - dar învăța și despre Persia. Filip i-a oferit azil unui satrap rebel persan, Artabazus, care a adus-o pe fiica sa, Barsine: aceasta s-a împrietenit cu Alexandru, care îi interoga în mod regulat pe vizitatorii persani. Cei doi aveau să se întâlnească din nou.

Alexandru abia își cunoștea tatăl, dar era apropiat de mama sa, Olympias, una dintre puținele care nu se temea să îl înfrunte pe Filip - și să își protejeze fiul. În 342, Filip l-a angajat pe filozoful atenian Aristotel, în vârstă de 37 de ani, pentru a-l medita pe Alexandru. Când Filip s-a confruntat cu un război cu Atena, l-a numit pe Alexandru ca regent. Alexandru ținea întotdeauna sub pernă copia lui Aristotel din Iliada și un pumnal, două obiecte care simbolizau cele două fațete contradictorii ale sale: grecul cultivat și macedoneanul feroce.

În absența tatălui său, Alexandru și-a arătat curajul învingând triburile rebele. În timp ce Atena a adunat o coaliție de state grecești pentru a-l opri pe Filip, a trimis trimiși la Artaxerxe al III-lea al Persiei.

RULETĂ: DARIUS III ȘI ALEXANDRU III

Era momentul perfect pentru a-l aborda pe Marele Rege. Impresionantul Artaxerxes al III-lea era dornic să intervină în Grecia. Zdrobise Sidonul, Egiptul și Ionia, ajutat de doi securiști de excepție, un flibustier grec, Mentor, și un eunuc persan, Bogoas, la care absența testiculelor nu era un impediment pentru brutalitatea militară. Când Artaxerxe s-a întors în capitala sa, după cincisprezece ani de război, l-a promovat pe Bogoas la funcția de comandant al celor o mie, ministru principal. Dar, alarmat de ascensiunea lui Filip, a finanțat Atena și a trimis o unitate să-i hărțuiască pe macedoneni în Tracia, o decizie care avea să aibă consecințe care aveau să schimbe lumea.

Filip l-a chemat pe fiul său Alexandru, acum în vârstă de optsprezece ani, pentru bătălia din Grecia. În vara anului 338 î.Hr. pe câmpul de la Chaeronea. Filip a aliniat 30.000 de infanteriști și 2.000 de cavaleriști, dându-i lui Alexandru comanda cavaleriei Companiei de pe flancul stâng, împotriva coaliției conduse de Atena care a aliniat un număr dublu de cavaleriști. Dar nimic nu putea egala calitățile de general ale lui Filip și nici experiența armatei sale: pe propriul flanc drept, el s-a retras în mod deliberat, în timp ce pe cel stâng Alexandru a condus o ofensivă care a anihilat până la ultimul om din trupa sacră a Tebei. Când Filip a văzut Banda Sacră moartă, amintindu-și de tinerețea sa din Teba, a plâns și a ridicat Leul de la Cheroneea, o statuie sub care au fost găsite mai târziu oasele a 254 de oameni (macedonenii își incinerau morții; grecii erau îngropați). Acum, conducătorul Greciei - intitulat hegemon al Consiliului Grecilor - a primit vești importante din Persia: un val de otrăviri reciproce a decimat familia regală.

Artaxerxe, în vârstă de șaizeci de ani, plănuise să-l demită pe eunucul Bogoas, care, în schimb, l-a otrăvit pe rege și apoi i-a eliminat rând pe rând pe fiii săi, chemând în cele din urmă un general eroic și rudă regală, Artashaiyata, care își făcuse un nume câștigând o serie de lupte individuale. Bogoas l-a încoronat pe Darius al III-lea. Inevitabil, noul rege dorea să scape de eunuc.

A urmat un joc mortal de ruletă a otrăvurilor, fiecare dintre ei încercând să-l ucidă pe celălalt. Bogoas i-a turnat regelui un pahar de vin otrăvit, iar regele, pentru o dată mai bine informat, a insistat ca eunucul să-și bea propriul pahar. Otrăvitorul a murit otrăvit. Indiferent de spasmele obișnuite de intrigi criminale de la vârf, imperiul, restaurat de

Artaxerxe al III-lea și condus acum de un rege-soldat încrezător și capabil, Darius al III-lea, era o superputere necontestată - și probabil că va rămâne așa timp de secole.

La vârsta de patruzeci și opt de ani, grizonantul Filip cel cu un singur ochi, hegemon al Greciei, s-a îndrăgostit de o adolescentă, ceea ce nu a fost niciodată un aspect plăcut. În anul 337 î.Hr., Filip a anunțat o expediție elenă împotriva Persiei, oficial pentru a răzbuna incendierea Atenei de către Xerxes, dar în realitate pentru a-și umple visteria cu comorile ioniene și pentru a pedepsi Persia pentru susținerea dușmanilor macedoneni din Tracia - "Tu", i-a scris mai târziu Alexandru Marelui Rege, "ai trimis trupe în Tracia, pe care noi o controlăm". În timp ce își aduna avangarda, Filip a anunțat că se căsătorește din nou. După șase căsătorii diplomatice cu străine, inclusiv cu Olympias de Epiros, care îi adusese posesia Molassiei, a anunțat că se căsătorește cu adolescenta macedoneancă Cleopatra, nepoata unui nobil, Attalos. Îndrăgostirea sa a destabilizat gospodăria sa poligamă aglomerată: Olympias s-a înfuriat. Deja înconjurat de o coterie de tineri susținători conduși de un rudă, Ptolemeu, care ar fi putut fi un fiu nelegitim al regelui, Alexandru s-a alarmat.

La ospățul de nuntă, macedonenii au băut din greu și s-au luptat rapid. Noul unchi al regelui, Attalos, noul socru al regelui, l-a ironizat pe Alexandru, care era doar pe jumătate macedonean: "Acum cu siguranță se vor naște pentru noi regi de rasă adevărată - nu bastarzi!". Alexandru a aruncat cu paharul său în Attalos, care l-a aruncat înapoi. Filip i-a ordonat lui Alexandru să își ceară scuze. Fiul său a refuzat, iar tatăl supărat a scos sabia și s-a năpustit asupra lui, dar s-a împiedicat, a căzut, apoi a leșinat.

'Omul pregătit să treacă din Europa în Asia', a rânjit Alexandru, 'nu poate ajunge de la o masă la alta'. După cină, Olympias și Alexandru au fugit în noapte. Filip l-a chemat pe Alexandru înapoi, dar când un satrap persan și-a oferit fiica prințului, regele a refuzat și l-a exilat pe Ptolemeu, aghiotantul lui Alexandru. La scurt timp după aceea, avangarda macedoneană a plecat spre Asia.

În iulie 336, la Aegae, familia a fost din nou reunită pentru nunta surorii lui Alexandru, Cleopatra, cu fratele mamei sale, Alexandru din Epiros (clanul avea o mulțime de Cleopatras și Alexandri). Filip era exuberant: noua sa soție tocmai dăduse naștere unei fiice. A doua zi după nuntă, a prezidat jocuri, apoi a intrat într-un teatru pentru a urmări un spectacol însoțit de cei doi Alexandri, recunoscând uralele mulțimii. Deodată, una dintre gărzile sale de corp, Pausanias, s-a năpustit și l-a înjunghiat în inimă. Asistat de Alexandru, acesta a murit în timp ce Pausanias era urmărit de gărzi. Motivațiile lui Pausanias sunt misterioase. El fusese amantul lui Filip, dar când regele a trecut la un alt

tânăr, Pausanias și-a bătut joc de noul băiat ca fiind "hermafrodit". Noul amant s-a plâns prietenului său Attalus, care l-a prins pe Pausanias, l-a violat și apoi l-a predat sclavilor săi, care l-au violat în grup. Viața la curtea Argeadului nu era pentru cei slabi de inimă. Olimpia era mai mult decât capabilă să submineze un asasin. Filip hotărâse deja că Alexandru va rămâne acasă ca regent, ratând aventura asiatică - pentru Alexandru, ultima picătură. Gărzile de corp l-au prins și l-au crucificat pe Pausanias înainte ca acesta să poată vorbi.

Alexandru a fost scos din teatru de generalul tatălui său, Antipater, și proclamat rege, după care a ordonat uciderea prinților rivali - și a lui Attalos. Apoi, Olimpia a ucis-o pe fetița lui Filip, iar mama adolescentă a acesteia, Cleopatra, s-a sinucis. Filip a fost incinerat pe un rug, iar oasele sale au fost apoi spălate în vin și așezate în cutia de aur Larnax din mormântul familiei din Aegae. Auzind despre acest lucru la Susa sau Pasargadae, Darius al III-lea trebuie să fi reflectat că Filip a condus Grecia abia cinci ani înainte ca Macedonia să se dizolve într-un haos însângerat.

Alexandru al III-lea, scund, compact și blond, poate roșcat ca tatăl său, a fost un om de acțiune, distrugând o rebeliune tebană prin rasarea orașului, masacrarea a 6.000 de tebani și înrobirea a 30.000 de oameni. A fost idealizat datorită carierei sale extraordinare, dar a fost atât excepțional, cât și tipic pentru un rege macedonean. Era un ucigaș înnăscut, trăind într-o stare de vigilență feroce și energică, cu mâna pe sabie: a ucide era în același timp o necesitate, o înclinație și o profesie, esențială pentru supraviețuire și succes. A domnit în mijlocul unui anturaj macho informal de nobili interrelaționați, conștient că în jurul său se țeseau firele lor de legătură. Acești oameni îl numiseră pe tatăl lui Alexandru "Filip, fiul lui Amyntas" și îl considerau pe "Alexandru, fiul lui Filip" ca fiind primul între egali - o viziune care mai târziu a devenit periculoasă. Prietenii lui Alexandru au servit ca gărzi de corp, conduse de prietenul său de suflet și iubit, Hephaistion, un paj regal capabil care studiase la Aristotel împreună cu el și cu aghiotantul său de încredere, Ptolemeu.

Ca grec, Alexandru a existat într-o lume luminată de filozofia lui Aristotel, dar și împânzită de zei, spirite și oameni coborâți din divinitate. El credea, ca toți contemporanii săi, că zeii, deseori aproape de ei sub înfățișarea lor umană, decideau totul. În calitate de rege, el prezida sacrificiile și le cerea în mod regulat ghicitorilor săi să citească ficatul animalelor sacrificate. El se vedea și pe sine însuși în termenii eroilor homerici și mitici. Când era copil, unul dintre sclavii săi l-a poreclit Ahile - și el a crezut asta.

În primăvara anului 334, însoțit de 48.000 de infanteriști și 6.100 de cavaleri, a trecut în Asia într-o aventură pe urmele zeilor. A sărit din barcă și și-a aruncat sulița în nisip, apoi s-a sacrificat lui Zeus, Atenei și strămoșului său Hercule. Apoi s-a îndreptat spre altarul lui Ahile din Troia. Identificându-se cu Ahile, Alexandru a atras atenția asupra propriei sale străluciri semidivine ca războinic, a conducerii unei bande de Companioni, a prieteniei sale cu Hefaștion (propriul său Patroclu) și poate că se aștepta la o viață eroică scurtă. Dacă zeii îl binecuvântau, el ar fi cucerit.

Când soldații săi au înaintat în Anatolia, au întâlnit mai întâi armatele satrapilor lui Darius, conduse de mercenarul grec Memnon din Rodos, fratele lui Mentor, care luptase atât de bine pentru Artaxerxe al III-lea și soțul frumoasei persane Barsine, care îl cunoscuse pe Alexandru când erau tineri. Pe râul Granicus, în apropiere de Troia, doi satrapi persani au atacat pe Alexandru, care călărea în fruntea cavaleriei sale pe calul său favorit Bucephalas, și i-au lovit coiful, dar a fost salvat în ultimul moment de fiul bătrânei sale doici, Cleitus. A învins - și a mărșăluit mai departe.

Darius a fost prea încrezător: ar fi trebuit să se grăbească să-l distrugă pe Alexandru cât mai curând posibil. Și-a lăsat reginele și fiicele la Damasc, apoi a mărșăluit cu imensa sa armată de peste 100.000 de oameni la Issus, în sud-estul Turciei, unde regele regilor în carul său de aur, înconjurat de 10.000 de Nemuritori, a înfruntat cei 40.000 de oameni ai lui Alexandru. Cu scopul de a demoraliza inamicul și de a transforma dezavantajul numeric în agresiune cinetică, Alexandru a atacat direct pe Darius, croindu-și drum prin carnea Nemuritorilor, ignorând o înjunghiere în coapsă, sperând să-l pună la pământ pe rege însuși, până când trebuie să se fi încrucișat privirile. Persanii și-au pierdut cumpătul. În timp ce trupele sale se retrăgeau, Darius a fugit pe calul său cenușiu, lăsând 20.000 de morți, și s-a întors la Babilon, prioritatea sa fiind imperiul, nu curajul nesăbuit.

După aceea, în cortul lui Darius, Alexandru a meditat: "Să ne curățăm în baia lui Darius".

"Nu, în baia lui Alexandru", a răspuns ajutorul său. Paladinul său, Parmenion, a pornit în galop spre sud pentru a asigura securitatea familiei lui Darius. Când micuțul Alexandru a intrat în cortul imperial împreună cu robustul Hephaistion, reginele - mama lui Darius, Sisygambis, și sora sa-soție Stateira cu fiicele ei - au căzut în genunchi în fața bărbatului mai înalt. Hephaistion era stânjenit. Alexandru le-a corectat înduioșător spunându-le: "Și el este Alexandru" și le-a ridicat în picioare, mulțumindu-se să le trateze ca pe niște regine. Tot aici a întâlnit o veche cunoștință - Barsine, pe jumătate persană, pe jumătate

greacă, văduva ambilor unchi ai săi, Mentor și Memnon. Alexandru și-a pierdut virginitatea cu ea - târziu pentru un macedonean.

Pentru familia sa, Darius a oferit o răscumpărare regală - Siria, Ionia și Anatolia - și căsătoria cu fiica sa. Parmenion a sfătuit să accepte.

"Dacă aș fi fost Parmenion", a răspuns Alexandru, "aș fi acceptat și eu, dar eu sunt Alexandru". Apoi i-a scris lui Darius: "Te-am învins deja pe tine și pe satrapii tăi în luptă și acum, din moment ce zeii îmi dau totul, te controlez pe tine și țara ta. Nu-mi mai scrie ca unui egal... Gândește-te la mine ca la stăpânul a tot ceea ce ai".

ALEXANDRU, ROXANE ȘI CHANDRAGUPTA: REGE MONDIAL, REGINĂ AFGANĂ, REGE INDIAN

Alexandru a virat spre sud, cu Hephaistion la comanda flotei sale, care îl urmărea și îl aproviziona de pe coastă. Mărșăluind spre Egipt, care îl fascina, a cucerit Sidonul, dar Tirul, ajutat de orașul său înfrățit Cartagina, l-a sfidat. Când Tyr a căzut, Alexandru și-a lăsat trupele să se dezlănțuie, masacrând 8.000 de tirani și crucificând 2.000. A plănuit răzbunarea împotriva Cartaginei. Pe drumul spre Egipt, a masacrat toate persoanele din Gaza.

La Memphis, s-a încoronat faraon, fiul lui Amun-Ra, și a coborât Nilul cu o barjă regală pentru a vizita casa lui Amun, Templul din Luxor, unde a comandat gravurile care îl arată și astăzi ca Domn al ambelor ținuturi. Întors în delta nilotică, a fondat un oraș numit Alexandria.

Acum că Alexandru devenise un zeu, suita sa s-a întrebat de ce zăbovea în țara mumiilor în timp ce Darius se aduna în Babilon. Dar regele-zeu a ținut să viziteze celebrul Oracol de la Siwah, o oază din deșertul libian, pentru a-și confirma apoteoza. După un pelerinaj captivant prin Sahara, însoțit de Ptolemeu și Hefaistion, oracolul i-a spus că este într-adevăr fiul lui Amon, Horus. A întrebat dacă asasinarea lui Filip fusese răzbunată, poate pentru a ridica suspiciunile asupra mamei sale sau asupra sa, deși nu a dezvăluit niciodată răspunsul. Dar fiul lui Parmenion, Philotas, a ironizat ideea că tatăl lui Alexandru ar fi fost Zeus-Amun: Filip era tatăl său.

Darius s-a îndreptat spre Ninive (Mosul) și a așteptat pe câmpia de la Gaugamela. În timp ce Alexandru mărșăluia în Irak, a aflat că soția lui Darius, Stateira, murise la naștere: copilul era aproape sigur al lui Alexandru. Posesia trupului ei era posesia Persiei. A fost ea sedusă de Alexandru? Violată?

În zorii zilei de 1 octombrie 331, Parmenion l-a găsit pe Alexandru dormind prea mult, un semn al calmului și încrederii sale preternaturale. Darius prezida centrul armatei sale. Alexandru, în fruntea cavaleriei sale, a atacat brusc și oblic pe câmpul de luptă în stânga perșilor, spintecând linia acestora. Darius a condus apoi o încărcătură de care, ordonând arcașilor săi să tragă asupra regelui, remarcabil în pieptarul său de aur și mantia purpurie, în timp ce un corp de cavalerie urma să-i elibereze mama și soțiile. Dar Alexandru a luat-o pe la spate și s-a îndreptat spre Darius, care a ieșit în galop de pe câmpul de luptă, îndreptându-se peste Zagros spre Ecbatana (Iran).

Alexandru și-a asumat acum un nou titlu, cel de rege al Asiei, dar companionii săi au rămas dubitativi: Filotas a spus în batjocură că îi pare rău pentru persani, deoarece se luptau cu un semi-zeu. Un ofițer s-a oferit să-l asasineze pe Alexandru pentru Filotas. Philotas l-a descurajat, dar nu a raportat nimic. Alexandru a cucerit apoi Babilonul, unde l-a onorat pe zeul Marduk, pe care îl considera un alt Zeus. L-a urmărit pe Darius, cucerind mai întâi Susa, unde a admirat inscripția codului de legi al lui Hammurabi din antichitate, apoi Parsa, unde a răzbunat incendierea de către persani a templelor Atenei. Legenda relatează o petrecere la beție la care hetaira Thaïs l-a încurajat pe Alexandru să jefuiască orașul regal, legenda învinuind astfel în mod tipic o femeie pentru haos. Fără îndoială că a fost multă chefuială, dar Alexandru nu a avut nevoie de nicio încurajare. Parmenion a avertizat împotriva distrugerii, dar Alexandru promisese armatei sale "cel mai urât oraș din Asia". Macedonenii au jefuit palatele, violând, ucigând, torturând, înrobind, distrugând peste 600 de vase de alabastru, lapis, marmură, decapitând chiar și o statuie grecească - iar Alexandru a ars sistematic palatele.

Alexandru l-a urmărit pe Darius până la Rhagae (Teheran), unde, în iulie 330, vărul regelui, Bessus, satrapul Bactriei, l-a ucis și s-a proclamat rege. Trupul lui Darius era încă cald când a sosit Alexandru. Alexandru a plâns și a dispus ca ultimul membru al Casei lui Cyrus să fie înmormântat în mormintele familiei.

Companionii poate că au sperat că urmărirea se încheiase acum, dar Alexandru și-a reorganizat anturajul și a pornit într-o vânătoare de un an și 1.000 de mile pentru a-l găsi pe Bessus, mai întâi în Helmand, în Afganistan, unde a început să poarte o tunică persană și tiara regală. În momentele sale libere, a cochetat cu un tânăr și frumos eunuc

persan care cânta ca un înger. Când unul dintre paji l-a informat pe generalul Filotas despre un complot de asasinare a lui Alexandru, acesta din nou nu a raportat, așa că pajul s-a dus direct la Alexandru. Chiar dacă Philotas nu conspirase el însuși, Alexandru a lansat o epurare, organizând o serie de procese-spectacol în care i-a acuzat pe Philotas și pe tatăl său, Parmenion, de înaltă trădare. Soldații l-au omorât cu pietre pe Philotas, în timp ce Alexandru a trimis asasini plătitori de taxe pentru a-l ucide pe Parmenion. În timp ce armata sa mărșăluia mai departe în Afganistan - unde Alexandru a fondat un al doilea Alexandru lângă Bagram și un altul care a devenit Kandahar (Iskandera) - el i-a numit pe Hephaistion și Cleitus ca adjuncți ai săi cu noul titlu de chiliarh.

Când zăpezile s-au topit, au urcat prin Hindu Kush - Ucigașul hindușilor - ca Hercule și l-au urmărit pe Bessus în Bactria și Sogdiana, unde a fost capturat de Ptolemeu înainte de a fi executat în public, fiind legat de doi copaci îndoiți și apoi sfâșiat. Afganii au rezistat; Alexandru a măcelărit mii de oameni, a incendiat orașe, a distrus temple și a profanat Avesta - câștigându-și titlul de Blestemat. Deși a fost rănit din nou în timpul unor încăierări, constituția uimitoare a lui Alexandru a făcut ca acesta să se vindece rapid și și-a stabilit cartierele de iarnă tensionate în Markanda (Samarkand), unde companionii săi au cerut întoarcerea în Macedonia.

La un simpozion la beție, generalul său, Cleitus cel Negru, care îi salvase cândva viața, și-a bătut joc de despotismul său divin și de talentele sale mai mici în comparație cu tatăl său Filip, încheind prin a-i reaminti: "Aceasta este mâna care ți-a salvat viața". Alexandru și-a aruncat ghiocelul, a aruncat un măr către Cleitus, apoi a sărit de pe canapea, a luat o suliță de la o gardă de corp și a alergat spre el, dar a fost reținut de Ptolemeu și de un general numit Perdiccas, care l-au implorat să ierte un om care era aproape din familie. Alexandru a ieșit furtunos, a luat o altă suliță de la gărzi și a așteptat. Când Cleitus a ieșit clătinându-se, Alexandru l-a ucis cu sulița. S-a pocăit zile întregi, apoi s-a întors la război.

Alexandru a înaintat în Sogdiana (Tadjikistan/Afganistan), unde un războinic local, Huxshiartas, l-a sfidat din fortăreața sa inexpugnabilă, Stânca. Alexandru și-a trimis macedonenii să escaladeze eyrie. După căderea acesteia, Huxshiartas i-a oferit-o pe fiica sa Roxane - Rauxshana, Steaua luminoasă - care a devenit soția lui Alexandru printr-o căsătorie persană, un nou afront adus ofițerilor săi macedoneni. El le-a cerut să facă proskynesis, prosternarea, datorată unui rege persan. Aceasta era departe de informalitatea matale a tovărășiei macedonene. Ofițerii indignați și chiar istoricul curții Callisthenes, strănepotul lui Aristotel, au refuzat să se prosterneze, iar un grup de paji au conspirat pentru a-l ucide pe Alexandru în somn și a-l pune pe tron pe fratele său mai

mare, Arrhidaios. Dar regele a stat toată noaptea la o beție, iar vinovații au fost arestați și apoi uciși cu pietre.

Acum, în 327, cu Bactria și Sogdiana asigurate, Alexandru l-a imitat pe Hercule invadând "India" prin pasul Khyber, pătrunzând în Punjab, recrutând prinți indieni ca aliați și primind disidenți din regatele locale, printre care s-ar putea să fi fost și un tânăr exilat indian pe nume Chandragupta.

Campania sa indiană de doi ani a pătruns doar în ceea ce este acum Pakistanul și nu apare în nicio sursă indiană, deoarece nu a amenințat niciodată regatele Nanda sau Gangaridai din nordul și estul Indiei, dar macedonenii au întâlnit și orașe-stat asemănătoare poleis-urilor grecești. Alexandru a învins armata raja Pauravas, Puru, un bărbat de doi metri și jumătate care lupta din spatele unuia dintre elefanții săi de război. Este posibil ca Alexandru să-l fi trimis pe Chandragupta să negocieze o alianță cu Puru; cu siguranță era dornic de noi cuceriri. Apropiindu-se de Amritsar, armata era acum aproape de revoltă. În cadrul unui consiliu, generalii mai în vârstă au sfătuit o întoarcere în Mediterana, promițând să i se alăture lui Alexandru împotriva Cartaginei: chiar și prietenii săi, Hephaistion și Ptolemeu, nu au spus nimic. După o supărare achileeană în cortul său, Alexandru a fost de acord să părăsească India, dar în stilul său aventuros, rezolvând misterul Oceanului Sudic prin coborârea Indusului până la Golful Arabiei și de acolo la Babilon. Pe drum, încă înfuriat de reticența trupelor sale de a lua cu asalt un oraș ostil, a escaladat primul scările și apoi a sărit aproape singur în luptă. O săgeată l-a lovit în lateral, perforându-i un plămân, și s-a prăbușit, fiind salvat abia acum de trupele sale frenetice care i-au măcelărit pe apărători ca răzbunare. Din rană a ieșit aer în mod sângeros - totuși, Alexandru și-a revenit.

După ce abia a supraviețuit unei traversări a deșertului, Alexandru a reușit să se întoarcă la Susa, unde îl așteptau femeile regale persane. Acolo, mereu practic, a decis să unească elitele noului său imperiu, macedoneni și persani, într-o nuntă multiculturală în masă. Macedonenii au urât această îmbinare forțată. Astfel de relații între cucerit și cuceritor erau o modalitate de a întemeia imperii durabile prin intermediul copiilor care aveau un interes familial într-un regat hibrid. În timpul unei fiesta de trei zile, o sută de cupluri s-au căsătorit pe o sută de canapele, cu cadouri de nuntă, rochii de argint și purpură, argintărie și bijuterii, și un cort de mireasă persan pentru fiecare. În centrul evenimentului se afla căsătoria regală supremă: Alexandru s-a căsătorit cu fiica lui Darius, tânăra Stateira, și cu Parysatis, fiica lui Artaxerxes al III-lea. Regii, neîncrezători în propriile familii, trebuie să și le facă pe ale lor: Hephaistion s-a căsătorit cu cealaltă

fiică a lui Darius, Drypetis. Alexandru făurise o dinastie mondială Argead-Haxamanishiya.

MOARTEA ÎN BABILON: ÎNCEPE UCIDEREA

În loc să își administreze imperiul din capitala sa, Babilon, Alexandru nu a rezistat mai multor expediții, navigând pe Tigru spre Golf și revenind la Opis, unde armata sa s-a răzvrătit. Alexandru i-a ordonat lui Seleukos, comandantul gărzilor de arginți, să-i execute pe răzvrătiți și apoi, după ce s-a adresat trupelor cu privire la realizările tatălui său și ale lui însuși, s-a împăcat cu armata sa. Paranoic cu privire la loialitatea satrapilor săi, într-o atmosferă de amenințare și megalomanie în creștere, el și-a epurat anturajul, ucigând patru dintre satrapi, concediind patru (alți patru au murit sau au fost executați) și l-a rechemat pe viceregele său macedonean de lungă durată, Antipater.

Dintr-o dată, l-a pierdut pe omul în care avea cea mai mare încredere: Hephaistion a murit după o beție. Alexandru a fost poleiat, l-a ucis pe doctorul lui Hephaistion, i-a tăiat coama cailor, a stins focurile sacre din Persia, semnalul morții unui rege, și a ordonat sculptarea unei sculpturi de leu care se află încă în Hamadan.

Înapoi în Babilon, unde a trăit în palatul lui Nabucodonosor cu soții, amante, eunuci și tovarășii Ptolemeu și Seleukos, Alexandru - între beții sălbatice, partide de joc și plimbări cu barca, îmbrăcându-se uneori cu coarne ca zeul Amun-Ra - a primit ambasadori, i-a amenințat pe cartaginezi cu cucerirea, a plănuit o nouă expediție în Arabia și a propus construirea unei piramide egiptene mai mari decât cea de la Giza. Nu era sentimental în privința dragostei, dar avea nevoie de un moștenitor și acum a conceput un copil cu regina Roxane.

Cu patru zile înainte de a invada Arabia, s-a îmbolnăvit de febră. Cu curtenii săi panicați și complotând, soldații săi au trecut pe lângă patul său, în timp ce medicii îl sângerau și îl purgau. A cerut să fie înmormântat în mod divin și faraonic - la Siwah, în deșertul libian - apoi i-a dat inelul său gărzii sale de corp Perdiccas, chiliarh de la moartea lui Hisphaiston, pentru a-i permite să conducă afacerile în timp ce era bolnav. A glumit slab, dar cu realismul caracteristic, spunând că a lăsat totul "celui mai puternic" sau "celui mai bun". Succesorii săi vor trebui să concureze ca niște concurenți la jocurile funerare. Apoi s-a scufundat în comă, murind, fie din cauza alcoolului, a otrăvii, a tifosului sau a vechilor răni reinfectate, la treizeci și doi de ani.

Crimele au început imediat. Rivalitatea familială și politica rece s-au împletit: Roxane, însărcinată, convinsă că așteaptă un băiat, a auzit că Stateira era însărcinată - orice copil al ei ar fi fost sigur de succes. Făcând ordine regală în haos, ea le-a invitat pe reginele persane la Babilon și le-a otrăvit atât pe Stateira, cât și pe Parysatis, fiicele lui Darius al III-lea și Artaxerxe al III-lea, în timp ce Sisygambis a murit de foame - punând astfel capăt dinastiei.

Perdiccas, chiliarhul, a revendicat regența și a ucis un ofițer care l-a contestat. Întâlnirile granzilor au fost tensionate. Perdiccas a repartizat slujbe și provincii: Seleukos a devenit chiliarh; Ptolemeu a cerut și a primit Egiptul. În timp ce taxidermiștii egipteni sacri îmbălsămau trupul faraonului Alexandru, paladinii au dezbătut cine ar trebui să îi succeadă, luând în considerare pe fiul său Hercule, în vârstă de cinci ani, cu iubita sa persană Barsine, dar fratele lui Alexandru, Arrhidaios, era prezent. El nu era capabil să conducă, dar l-au ales ca Filip al III-lea - pentru a împărți tronul cu fătul nenăscut al Roxanei. Câteva săptămâni mai târziu, ea a născut triumfător pe regele comun Alexandru al IV-lea. Departe, în Grecia, Olimpia, mama lui Alexandru, a oferit-o pe Cleopatra, sora lui Alexandru, lui Perdiccas, care, în posesia unui rege mort și a doi vii, precum și a armatei principale, și susținut de abilul său chiliarh Seleukos, era gata să conducă imperiul până la creșterea copilului Alexandru al IV-lea. Așa cum prezisese regele pe patul de moarte, paladinii fanfaronzi care cuceriseră lumea - "oameni a căror lăcomie nu recunoaște nicio limită stabilită de mare, munte sau deșert și ale căror dorințe depășesc chiar și granițele care definesc Europa și Asia", după cum spune istoricul Plutarh - era puțin probabil să se limiteze la vreo mică provincie, și toți, infectați de jocul mondial al lui Alexandru, s-au grăbit să pună mâna pe tot ce puteau.

Cel mai isteț, Ptolemeu, prieten din copilărie al lui Alexandru, garda de corp și tovarășul său, a plecat acum să pună stăpânire pe Egipt.

În 321, în timp ce Perdicca încerca să obțină controlul Anatoliei, Filip al III-lea, copilul Alexandru al IV-lea și regina Roxana au escortat colosalul și somptuosul dric al lui Alexandru. Cu relief de aur, parfumat cu smirnă, sculptat cu coloane ionice, figurine ale lui Nike la fiecare colț și busturi ale ibexului cu coarne sacru al lui Amon, frize de elefanți și lei, vastul dric care conținea sicriul egiptean cu formă umană și mumia îmbălsămată a lui Alexandru, tras de șaizeci și patru de catâri cu bijuterii și o gardă de onoare formată din elefanți și gardieni, își urma drumul lent și glorios spre Aegae. Pe măsură ce se apropia de ea, trebuie să fi prezentat un spectacol fabulos, dar a fost și mai binevenit pentru Ptolemeu.

Undeva în Siria, Ptolemeu a răpit sarcofagul - cea mai mare răpire de cadavre din istorie - și l-a escortat înapoi pentru a-l expune în Memphis. Deși regii au ajuns în siguranță în Grecia, Perdiccas, indignat, a mărșăluit până în Egipt pentru a fura înapoi mumia care a cucerit lumea, dar Ptolemeu l-a învins, după care Seleukos l-a asasinat pe regentul Perdiccas. În dezmembrarea imperiului care a urmat, Ptolemeu a păstrat Egiptul, Seleukos a primit Babilonul, iar generalul cu un singur ochi, Antigonus, a controlat Anatolia centrală. În războaiele care au urmat, Seleukos a pierdut Irakul, întorcându-se pentru a-l servi pe Ptolemeu în Egipt, iar Antigonus a ieșit învingător surpriză.

Luptele dintre paladini au fost complexe, vicioase și în continuă schimbare. De fiecare dată când unul dintre ei lua avânt, ceilalți se uneau pentru a-l opri. Olympias, acum în vârstă de cincizeci și cinci de ani, era egala bărbaților în materie de omucidere. În 317, regina a pus stăpânire pe Macedonia pentru a-l susține pe bebelușul Alexandru al IV-lea și pe mama lui, Roxana, căreia i se opunea fiul ei vitreg Filip al III-lea. Olimpia a învins și l-a ucis imediat pe Filip, dar în câteva luni un alt general a prins-o și a judecat-o. Când soldații au refuzat să verse sângele lui Alexandru, au ucis-o în schimb cu pietre. Regele Alexandru al IV-lea și Roxana au fost întemnițați; între timp, Hercule și mama sa Barsine au trăit liniștiți în Anatolia. Dar nimeni nu i-a uitat. Familia lui Alexandru se micșora într-o competiție acerbă pentru a lichida toți rivalii.

Mrduniya era fiul nepotului Marelui Rege, dar și ginerele acestuia, soțul fiicei lui Darius, Artozostra. Într-una dintre puținele tăblițe de familie găsite în arhivele regale, Darius dictează: "Regele Darius poruncește: "Dă-i 100 de oi din moșia mea fiicei mele Artozostra. Aprilie 506."""". Scrisoarea, scrisă nu în persana inscripțiilor sale regale, ci în elamită, dezvăluie modul în care el dădea ordinele oral, care erau apoi scrise pe tăblițe de către curtenii săi și expediate.

'Du-te și spune-le spartanilor, trecătorule', scria inscripția emoționantă, 'că aici, supuși legilor lor, zacem'.

La scurt timp după Salamina, un grec de familie bună s-a născut la Halicarnassus (Bodrum) în Ionia, teritoriu persan, mutându-se mai târziu la Atena, de unde a călătorit prin lumea eurasiatică, vizitând Egiptul (posibil cu o flotă ateniană), Tir și Babilon înainte de a se stabili într-o colonie ateniană din Calabria, Italia. La vârsta de 35 de ani, a început să scrie ceea ce el a numit "demonstrația unei anchete", al cărei scop era "să împiedice ca urmele evenimentelor umane să fie șterse de timp și să păstreze faima realizărilor importante și remarcabile". El a fost Herodotos; anchetă în greacă era

historie și a numit cartea Historiai, inventând proza istorică ca gen, istoria ca știință a dovezilor - unele dintre povestirile sale au fost ciudate, dar multe dintre ele au fost confirmate ca fapte - dar și ca armă culturală. Chiar dacă tot atâția greci au luptat pentru perși cât și împotriva lor, istoria sa a contribuit la crearea unei narațiuni a superiorității occidentale - elene - asupra autocrației barbare persane. Poveștile lui Herodot au fost tipice pentru versiunea greacă a istoriei persane care a influențat întreaga istoriografie occidentală până în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, când europenii au trasat superioritatea lor culturală față de asiatici și alții la grecii antici.

El a lansat piesa de teatru "Perșii" de Eschil, primul exemplu de literatură care a promovat legenda superiorității grecilor asupra despotismului persan.

Persoanele înrobite erau adesea manumise (eliberate) - "sclavii mai mult decât oamenii liberi", scria mai târziu Xenofon, "au nevoie de speranță" -, iar copiii stăpânilor și ai femeilor înrobite se nășteau liberi (spre deosebire de sclavia atlantică).

Socrate s-a folosit de acest proces pentru a-și promova ideile. I s-a ordonat să ia otravă. Elevul lui Socrate, Platon, a păstrat spusele maestrului și a propus un stat ideal în Republica sa. Căutarea virtuții lor făcea parte din evoluția accentului grecesc asupra umanității: contemporanul său Protagoras a susținut că "Omul este măsura tuturor lucrurilor", în timp ce, pe când Kos era medic, Hipocrate - al cărui tată și fii erau și ei medici - a început să clasifice și să diagnosticheze bolile cauzate de natură și nu de zei: se spune că a observat că umflarea degetelor ar putea fi un semn de boală de inimă. Una dintre bolile identificate de acești medici se numea karkinos - crabul - care mai târziu a fost cunoscută sub numele de cancer.

Lumea persană și cea greacă erau strâns legate între ele. În timp ce scriitorii greci promovau superioritatea greacă, jumătate dintre greci trăiau în imperiul persan. Chiar și învingătorul bătăliei de la Salamina, strategul atenian Temistocle, a sfârșit prin a-l servi pe Xerxes; Alcibiade se simțea la fel de bine cu satrapi persani ca și cu regii spartani. Comandantul tânărului Cyrus, Xenofon, a trebuit acum să lupte pentru a se întoarce în Grecia, o ispravă pe care a povestit-o în Anabasis, prima carte de memorii a unui soldat - în timp ce sursa noastră pentru curtea persană este medicul regal grec, Ctesias.

Mama pragmatică a lui Darius, Sisygambis, nu l-a jelit, neiertătoare pentru că nu l-a iertat niciodată că a abandonat-o la Issus. 'Am un singur fiu', a spus ea, 'și el este regele Persiei'. Ea se referea la Alexandru.

Comandant al celor o mie, o versiune grecească a rangului persan hazahrapatish - Maestru al celor o mie - care desemna feldmareșalul și ministrul principal al Marelui Rege.

În Atena, în timp ce Alexandru, crezându-se zeu, își croia drum spre India, tutorele său Aristotel, el însuși discipol al lui Platon, îi învăța pe studenții săi din Liceu despre experimentele sale cu organisme naturale care au stabilit cercetarea științifică prin experiment, mai târziu fundamentul științei, și despre filozofia sa conform căreia oamenii ar trebui "să se străduiască să trăiască în conformitate cu cel mai bun lucru care se află în noi" - rațiunea.

Început ca unul dintre pajii regelui Filip, Seleukos a fost unul dintre puținii paladini mulțumiți de căsătoria sa persană: s-a căsătorit cu Apama, fiica unui războinic bactrian, Spitamana - o uniune fericită care a fondat una dintre marile dinastii ale lumii antice.

Maurienii și Qin

SELEUKOS ÎN INDIA: ASCENSIUNEA LUI CHANDRAGUPTA

Grație generalului său Seleukos, Ptolemeu a pus stăpânire nu numai pe Libia, ci și pe Cipru, Iudeea (numele greco-roman pentru Iuda), Coele-Siria și o mare parte din Marea Egee. Drept mulțumire, în anul 312 î.Hr. Ptolemeu i-a împrumutat lui Seleukos un mic corp de 800 de infanteriști și 200 de cavaleriști cu care a reușit să recucerească nu doar Babilonul, unde fusese un guvernator popular, ci apoi, într-o performanță uimitoare de proporții aproape alexandrine, restul Siriei, Irakul, Iranul, Afganistanul și Pakistanul.

Vulpoi, cu fața ascuțită și neînfricat, Seleukos avea darul de a convinge diferite naționalități să lucreze cu macedonenii săi. În ultimul an de viață al lui Alexandru se alăturase cercului restrâns al regelui, prezent la ultimele petreceri cu băutură înainte de moartea sa și, spre deosebire de aghiotanții de mai lungă durată, nu ceruse din prima o satrapie. Singur printre companioni, rămăsese cu soția sa bactriană Atama, o decizie care avea să dea roade când a recucerit estul. Dar cea mai mare amenințare pentru moștenitorul lui Alexandru era propriul său sânge: în 310, Alexandru al IV-lea și Roxana au fost asasinați, urmați la scurt timp de Hercule. În cele din urmă, Ptolemeu a decis să

se căsătorească cu Cleopatra, sora lui Alexandru, dar și ea a fost ucisă înainte ca ceremonia să aibă loc. După 300 de ani de domnie a unei singure familii, Casa lui Alexandru a dispărut.

În 306, Ptolemeu și Seleukos s-au declarat regi, fondând două dinastii alexandrine care aveau să domnească timp de secole, stabilind noi minime de depravare până la ultimul lor mare conducător, Cleopatra. Egiptul a fost inima lui Ptolemeu; în timp ce a creat acolo o birocrație de limbă greacă, fortificată de o armată macedoneană, a sprijinit preoții egipteni și a înfrumusețat templele acestora. În schimb, aceștia l-au aclamat ca faraon. Spre sfârșitul domniei, s-a stabilit împreună cu mumia lui Alexandru în Alexandria sa extinsă.

În 287, ajuns la optzeci de ani, Ptolemeu a ales un fiu mai tânăr, Ptolemeu, în vârstă de douăzeci și doi de ani, intelectual și grijuliu, să îi succeadă în locul fiului său mai mare, Fulgerul, pe atunci în vârstă de treizeci și doi de ani. A fost o decizie sensibilă: Thunderbolt era un psihopat care făcea ravagii. Când Ptolemeu a murit în 283, singurul dintre succesorii lui Alexandru care a murit în patul său, a fost succedat fără probleme de Ptolemeu al II-lea, în timp ce Fulger a fugit să-și caute norocul în altă parte.

După o răfuială criminală în jurul Mediteranei, Fulger a fugit la Seleukos și l-a invitat să cucerească vestul. Seleukos, acum în vârstă de șaptezeci și cinci de ani și ultimul dintre succesori, a fost pregătit pentru această provocare. Fiul său cel mare, Antiochos, care l-a însoțit în campaniile sale, era pe jumătate persan, ceea ce i-a ajutat în momentul în care au înființat un imperiu grecesc din Siria până în Pakistan, ceea ce i-a adus lui Seleukos epitetul de Nicator - Victor. La fel ca Alexandru, Victor a fost un avid fondator de orașe, construind două capitale - una estică, Seleucia (lângă Bagdad), și una vestică, Antiohia (Antakya, Türkiye). Când, în cadrul unei alianțe, și-a luat o nouă soție tânără, Stratonice, fiul său Antiochos s-a îmbolnăvit. Consultându-și medicul, bătrânul rege a descoperit că băiatul era îndrăgostit de ea. Seleukos și-a rezolvat propria succesiune și boala fiului său, oferindu-i băiatului atât coroana, cât și fata, anunțându-le căsătoria și încoronându-i apoi rege și regină a Asiei, progenitori ai dinastiei Seleucide.

Înainte de a se întoarce în vest, Seleukos a mărșăluit în Punjab, unde și-a descoperit limitele. În 305, s-a ciocnit cu o nouă dinastie de acolo, condusă de un rege indian care s-ar putea să-l fi cunoscut pe Alexandru.

Cu douăzeci de ani mai devreme, Chandragupta Maurya, care este posibil să-l fi sfătuit pe Alexandru în afacerile indiene, a condus o rebeliune împotriva nepopularilor regi Nanda din Pataliputra (Patna). Este posibil ca Chandragupta să fi fost o rudă nelegitimă

a regilor Nanda, ascunsă de mama sa și crescută departe de curte. Se spune că un curtean, Chanakya, l-a invitat pe băiat la școala sa filosofică din Takshashila (Taxila). Se știu puține lucruri despre Chandragupta, dar este posibil ca acesta să-l fi servit pe regele Dhana Nanda până când acesta a devenit gelos pe tânărul general și a ordonat uciderea sa. Chandragupta a cucerit în cele din urmă Pataliputra și, când dominația macedoneană în Punjab s-a prăbușit, s-a extins și acolo.

În 305, Seleukos a sosit pentru a recuceri aceste provincii indiene, dar, după ce nu a reușit să îl învingă pe Chandragupta, s-a întâlnit cu monarhul indian pe Indus și a cedat teritorii, a convenit o alianță matrimonială și a făcut schimb de ambasadori. Ambasadorul Megasthenes a scris o carte (în mare parte dispărută) Indica, în care îl descrie pe monarhul foarte bine păzit, imperiul său ordonat și capitala sa Pataliputra, unul dintre cele mai mari orașe din lume. Chandragupta i-a trimis lui Seleukos un cadou util pentru un războinic îmbătrânit: afrodisiace indiene. Și mai util, i-a dat lui Seleukos echivalentul unei divizii panzer din secolul XX - 500 de elefanți de război, pe care îi va folosi pentru a cuceri vestul.

ASHOKA - REGELE ROȚILOR

Seleukos, acum în vârstă de șaptezeci și cinci de ani, însoțit de fiul său Antiochos, în vârstă de douăzeci și doi de ani, și de corpul său de elefanți indieni și de care scitice, a mărșăluit din Pakistan până în Marea Egee, învingându-i pe toți concurenții. În 281 î.Hr. au traversat Hellespontul, dar, în timp ce Seleukos - ultimul dintre companionii lui Alexandru și, împreună cu Ptolemeu, cel mai înzestrat - se oprea să admire un sanctuar antic, psihopatul Fulger, care îl invitase în Grecia, l-a înjunghiat pe bătrânul Victor. Apoi, preluând controlul armatei, a mărșăluit în Macedonia și a revendicat tronul. A fost o răsturnare de situație uimitoare, dar nu a durat. Thunderbolt a fost el însuși ucis în luptă, sfârșitul războaielor succesorilor lui Alexandru. Familia lui Seleukos a păstrat Siria, Irakul și Iranul; Ptolemeii au condus Egiptul, Israelul și Libanul.

Fiica marelui Ptolemeu, Arsinoe, a fost lăsată de izbeliște în Grecia: căsătorită de două ori cu regi războinici, văduvă de două ori, și-a dorit partea ei de putere și s-a îndreptat spre Alexandria pentru a se alătura fratelui ei, Ptolemeu al II-lea. Arsinoe i-a înscenat soției sale că plănuia să-l ucidă pe faraon, a pus să fie ucisă și apoi s-a căsătorit cu Ptolemeu al II-lea. Incestul i-a mulțumit pe egipteni, dar i-a dezgustat pe greci. "Îți

împingi mădularul într-o gaură profană", a scris un lamponist pe nume Sotades. Ptolemeu a pus-o pe Sotades să fie închisă într-un sicriu de plumb și aruncată în Nil. Ptolemeu al II-lea s-a numit pe sine și pe soția sa Philadelphoi - iubitori de frați, un cuplu faraonic divin.

Philadelphos a făcut totul cu extravaganță - ceea ce grecii numeau tryphe - făcând din biblioteca tatălui său cea mai mare colecție din lume și invitând toate popoarele să se stabilească în Alexandria, care a devenit în curând casa unui milion de oameni, greci, egipteni și evrei. Atunci când i-a însărcinat pe evreii vorbitori de limbă greacă să traducă Tora în greacă, a pus Biblia la dispoziția celor care nu erau evrei, un gest care a avut mai târziu consecințe care au schimbat lumea.

În 275, Arsinoe și Philadelphos au organizat un festival sacru combinat cu o paradă militară și un târg comercial pentru a-și sărbători puterea: 80.000 de soldați au mărșăluit prin Alexandria cu care alegorice și statui ale lui Zeus, Alexandru și ale înșuși iubitorilor de frați, elefanți, leoparzi, girafe și rinoceri, precum și delegații de nubieni și indieni în costume naționale. Nubienii au făcut reclamă comerțului lui Ptolemeu cu Arkamani, qore (conducător) al Kush, care, operând din capitala sa de la Meroe, unde a construit multe piramide care încă se mai păstrează, vindea elefanți de război lui Philadelphos. În ceea ce-i privește pe indieni, tema festivalului era Dionysios care se întorcea din India - iar Philadelphos a fondat noi porturi la Marea Roșie pe coasta egipteană și arabă pentru a face comerț cu împăratul Indiei, Ashoka, care se lăuda cu legăturile sale cu Grecia, numind Philadelphos în inscripțiile sale.

Născut în perioada în care bunicul său Chandragupta îi dădea lui Seleukos acei elefanți, Ashoka era doar unul dintre posibilii moștenitori ai unui imperiu în expansiune. În jurul anului 297, Chandragupta a abdicat de la tron pentru a se dedica ascetismului jainist, predând tronul fiului său Bindusara, care a menținut relațiile de prietenie ale tatălui său cu Seleucizii, cerându-i lui Antiochos să trimită smochine, vin și un filozof grec. Bindusara l-a numit pe Ashoka guvernator în nord-vest, la Taxila și Ujjain, unde s-a îndrăgostit de fiica unui negustor, Devi - Vidisha-Mahadevi - despre care budiștii au afirmat mai târziu că era rudă cu Buddha.

În 272 î.Hr., în timp ce Bindusara era pe moarte, Ashoka, despre care o tradiție relatează că nu era atrăgător și că suferea de leșin, posibil epilepsie, s-a luptat și și-a ucis frații. Autointitulându-se Iubit de zei (Deva¯nampiya) și Bunăvoitor (Piyadasi), Ashoka s-a extins pe coasta de est, vitală pentru legăturile mauriene cu Asia de est: "Regele Piyadasi a cucerit Kalinga, 150.000 de oameni au fost deportați, 100.000 au fost uciși și de multe

ori acest număr a pierit", iar "Kalinga a fost anexată". Conducând o armată de 700 de elefanți, 1.000 de cavaleri și 80.000 de infanteriști și protejat de o gardă de corp care includea femei arcașe, este posibil ca el să fi cucerit teritorii din Afganistan până în Bangladesh și din sud până în Deccan - probabil cel mai mare raj până la britanici. Când a avut luxul siguranței, a făcut ceea ce credea că este corect, încurajat de iubita sa budistă Devi. "Acum că Kalinga a fost anexată, Iubitul zeilor a simțit remușcări", a declarat el într-una dintre cele treizeci și trei de inscripții remarcabile pe care le-a ridicat în jurul imperiului său. Uciderea "este extrem de dureroasă pentru Iubitul Zeilor și apasă greu asupra acestei minți", iar el a menționat chiar și suferința sclavilor.

Rebrandându-se ca chakravartin, monarhul care învârte roata și dharmaraja, el 'a practicat cu multă seriozitate dharma, a dorit dharma și a predat dharma', care era legea universală a dreptății, una dintre învățăturile esențiale ale lui Buddha. El a predicat toleranța și pacea - 'avansarea esențială a tuturor sectelor... Ar trebui să se onoreze fiecare sectă de către cealaltă'. Potrivit surselor budiste, el a deschis șapte din cele opt stupas originale care conțineau relicvele lui Buddha și a construit 84.000 de stupas - în mod clar o exagerare - pentru a redistribui relicvele. De asemenea, a supravegheat cel de-al treilea Consiliu budist și a trimis misionari, conduși de fiul său Mahendra și fiica sa Sanghamitra, pentru a răspândi învățăturile în sud, în Sri Lanka, dar și spre vest, la cinci regi greci - la fel cum un satrap grec, Diodotos I, a confiscat părți din Afganistan și Tadjikistan pentru a-și întemeia propriul regat eleno-bactrian.

Buddhismul lui Ashoka a trebuit să fie impus de ofițeri speciali, dharma-mahamattas: "Acest edict de dharma este gravat astfel încât să dăinuie mult timp... cât timp vor trăi fiii și nepoții mei..." Surse budiste susțin că credințele sale au întâmpinat rezistență din partea brahmanilor din propria sa familie. Între timp, la est, un cuceritor unea China pentru prima dată.

INIMA DE TIGRU ȘI LUP: INTRĂ ÎN QIN

În 247 î.Hr., regatul militarist Qin - pronunțat Chin - a fost moștenit în mod dezastruos de un băiat de 13 ani, Ying Zheng, care a fost dominat în mod umilitor de mama sa, despre care se spune că era dependentă de amantul ei prodigios de bine dotat. De la acest început rău famat, acest vizionar criminal, genial și pe jumătate nebun va crea China.

Ying era urmașul unei familii care își începuse activitatea în anii 860 ca crescători de cai pentru regii Zhou. Timp de secole, familia a condus un mic fief îndepărtat din nord-vestul țării, aflat la marginea civilizației, considerat de Zhou drept barbar. Într-o perioadă în care ideile de moralitate cunoscute mai târziu sub numele de "confucianiste" au fost îmbrățișate de un număr mic de adepți, Qin și-au transformat regatul într-o forță brutală și eficientă care a prosperat în perioada statelor războinice - adică în timpul războaielor perpetue, timp de mai multe secole, dintre cele aproximativ șapte regate aflate în competiție care au condus ceea ce avea să devină China. Cu un secol mai devreme, Qin numise un ministru, Shang Yang, care a pus în aplicare un sistem care plasa clanul mai presus de individ, împărțind oamenii în unități de familii care erau responsabile pentru acțiunile tuturor membrilor săi în mod colectiv: "Cine nu denunța un vinovat era tăiat în două; cine denunța un vinovat primea aceeași recompensă ca și cel care decapita un dușman". Înainte de propria sa execuție, Shang a început expansiunea agresivă a Qin.

Acum, după o succesiune de duci nevolnici, Ying s-a trezit conducător. Tatăl său, Zhuangxiang, nu se așteptase să domnească, dar, în timp ce era ținut ca ostatic în străinătate, a întâlnit un negustor, Lu Buwei, care avea o frumoasă concubină, Lady Zhao. Prințul s-a îndrăgostit de ea, iar Lu i-a făcut-o cadou. Când Zhuangxiang a devenit rege, l-a numit pe Lu cancelar, în timp ce Lady Zhao i-a dat naștere băiatului Ying Zheng, despre care dușmanii săi au susținut, în mod firesc, că negustorul, și nu regele, era tatăl său adevărat.

În 246, regele a murit, iar Ying, în vârstă de 13 ani, și-a așteptat timpul, fiind îndrumat de Lu și de mama sa, care au redevenit iubiți. Gândindu-se mai bine, Lu i-a distras atenția reginei-mamă, prezentându-i "un bărbat pe nume Lao Ai, care avea un penis neobișnuit de mare". Pentru a se asigura că ea va auzi despre echipamentul său, Lu l-a pus pe Lao să danseze pe o muzică senzuală și se presupune că "și-a băgat penisul prin centrul unei roți... pentru a-i stârni interesul". Această prezentare ingenioasă a funcționat. Regina a fost prinsă. Lao Ai, promovat acum la rangul de marchiz, a avut în secret doi fii cu ea, convins că îl poate păcăli pe tânărul rege și îl poate încorona pe unul dintre acești copii. Femeile din regatele din Asia de Est erau adesea active din punct de vedere politic - iar denunțarea potentatelor pentru voracitatea lor sexuală va fi un mod de denigrare a domniei lor de-a lungul istoriei. Pe de altă parte, viața privată și cea politică se întrepătrundeau în monarhiile personale; apropierea spațială și emoțională față de conducător era esențială pentru a câștiga încrederea conducătorilor vigilenți; iar femeile nu erau nici mai mult, nici mai puțin susceptibile de a fi influențate de sex sau de prietenie decât echivalentele lor masculine. Oricare ar fi fost proporțiile penisului său,

Lao nu se potrivea cu "inima de tigru și de lup" a tânărului rege. Ying Zheng era terifiant, cu un "nas de viespe, ochi ca niște fante, piept de găină și o voce de șacal", potrivit unui vizitator, și "este nemilos"... dar putea fi și fermecător, oferind "haine, mâncare, băutură" vizitatorilor săi.

În 239, regele, în vârstă de 20 de ani, sfătuit de consilier, un ministru pe nume Li Si, l-a provocat pe Lao Ai să preia puterea. Ying a înfrânt armata lui Lao, i-a măcelărit întregul clan și l-a făcut să fie sfâșiat de cinci cai, apoi și-a exilat mama. Maestru în manipularea oamenilor, regele putea fi bun - sau prădător. "Când se află în dificultate, se umilește; când are succes, înghite oamenii fără scrupule", a scris un vizitator. 'Dacă va reuși să cucerească lumea, vom fi cu toții prizonierii lui'.

În campanii rapide, puse la cale împreună cu consilierul, Ying Zheng a cucerit trei dintre regatele aflate în dispută. În 227, regele din Yan a trimis doi asasini care urmau să-i prezinte lui Ying o hartă și capul unui trădător și apoi să-l ucidă. Primindu-i într-o sală de audiențe (descoperită recent de arheologi) din capitala sa Xianyang (în apropiere de actualul Xi'an), Ying i-a îngrozit atât de tare pe asasini încât aceștia au scăpat capul. Unul dintre asasini a scos un pumnal și l-a tăiat pe Ying, care și-a scos sabia și a organizat o retragere în luptă, reușind să îi schilodească pe ambii potențiali asasini. În curând, Ying a cucerit Yan și restul regatelor, cucerindu-l pe ultimul, Qi, în anul 221, unind China pentru prima dată - cu prețul a aproximativ un milion de vieți: "Oricât de neînsemnat aș fi, am ridicat trupe pentru a-i pedepsi pe prinții rebeli și, datorită puterii sacre a strămoșilor noștri, toți cei șase regi au fost pedepsiți, astfel că, în sfârșit, imperiul este pacificat".

Ajuns la treizeci și opt de ani, regele s-a autoproclamat Shi Huang-di - Primul Tearh August, un titlu sacru și cosmologic, împărat al Chinei - lăudându-se că 'a fost primul care a obținut o singură mare pace'. Primul Împărat inventase China ca entitate politică, conducând prin patruzeci de comandamente, adunând toate armele care erau topite și turnate în statui colosale instalate în palat, adăugând acea nouă sală a tronului la Xianyang și un imens parc de agrement, Pădurea Supremă, care conținea mai multe palate. A construit autostrada Drumul Drept de 500 de mile, doar una dintre cele 4.200 de mile de drumuri, împreună cu o rețea de canale. Luptele nu s-au încheiat în nord, unde o federație nomadă cu sediul în Mongolia, Xiongnu, a atacat imperiul: Ying Zheng a început să construiască Marele Zid pentru a se extinde în pășunile care erau esențiale pentru migrațiile sezoniere ale Xiongnu. Secțiuni ale drumurilor sale și ale Zidului au supraviețuit.

Singurul obstacol în calea domniei sale veșnice a fost mortalitatea pe care o împărtășea cu toți oamenii: hotărât să obțină nemurirea, a consultat magicieni, care i-au sfătuit să urmărească nemurirea prin pelerinaje în munți sacri sau pe mare pentru a găsi Insula Nemuritorilor: au fost trimise flote pentru a o căuta.

Mișcările Primului Împărat erau secrete, o politică înțeleaptă în urma a încă două tentative de asasinat. Când și-a dat seama că Sfetnicul știa întotdeauna unde se află, a pus să fie executată întreaga sa suită. Iar când magicienii săi au început să-l numească "violent, crud, avid de putere", a lansat o campanie de teroare, executând 460 de scribi. Tată a zeci de copii, Primul Împărat l-a favorizat ca moștenitor pe fiul său cel mare Fusu, dar băiatul l-a criticat și el și a fost trimis să slujească la graniță.

Mulți trebuie să fi fost martori ai împăratului în timp ce acesta călătorea și își inspecta proiectele: într-o zi, un funcționar minor din Henan, pe nume Liu Bang, născut țăran, a escortat câțiva prizonieri pentru a lucra la proiectele de construcție ale împăratului și a avut norocul de a-l vedea în persoană. În mod ciudat, deși nimeni nu ar fi crezut în acel moment, viitorul îi aparținea acestui tânăr provincial.

Ying Zheng a forțat 700.000 de muncitori înrobiți să construiască un mormânt colosal pe Muntele Li, la treizeci de mile est de capitală, o piramidă cu patru laturi în interiorul unui munte artificial de 400 de metri înălțime, care afișa măreția stranie a creatorului său - rolul cosmic unic și sacru al împăratului. Mormântul său depășea orice altceva construit în altă parte, cu excepția Marii Piramide. A fost unul dintre cele mai importante proiecte de construcție din istoria lumii.

A existat cu siguranță un contact între China Qin și nordul Indiei. Probabil că Ashoka și curtenii săi au fost cei care au folosit pentru prima dată numele Qin nu doar pentru o dinastie, ci și pentru acea țară vastă, China. Chinezii înșiși o numeau Țara Centrală. Cu toate acestea, în timp ce Qin unea China, Ashoka pierdea India.

Declinul lui Ashoka este înglodat în legende, unele budiste, altele hinduse, dar este posibil ca acesta să se fi îndrăgostit de una dintre servitoarele soției sale, Tishyaraksha, o cântăreață-dansatoare, care s-a întors împotriva budismului și a flirtat periculos cu fiul său preferat, Kunala. În confruntarea care a urmat, ambii au fost orbiți. Soțiile tinere și regii bătrâni nu fac casă bună împreună. Pe măsură ce un alt fiu, Samprati, a preluat controlul, Ashoka, bolnav, s-a văzut lipsit de putere. Mărfurile indiene și, probabil, chinezești începuseră să ajungă în porturile Ptolemeilor de la Marea Roșie, care le vindeau în Mediterana. În 236, căsătoria lui Ptolemeu al III-lea Euergetes a avut loc în mijlocul unui imbroglio criminal-incestuos specific familiei Ptolemeu.

Consilierul egiptean al lui Ptolemeu, preotul Maneton, a fost marele istoric care a împărțit faraonii egipteni în dinastiile pe care le folosim și astăzi.

Ptolemeu a fost cel care și-a planificat propriul cartier regal în jurul Soma - Mormântul lui Alexandru - adăugând farul Pharos de 400 de picioare, una dintre minunile lumii antice; Museion, sanctuarul Muzelor (primul muzeu), o academie pentru studiul aristotelic, inclusiv Biblioteca pentru care toate operele din lume trebuiau traduse în greacă. A primit intelectuali din toată lumea greacă.

Chandragupta a fost îndrumat de semi-miticianul Chanakya. Mult timp s-a crezut că Chanakya a scris cel puțin o parte din Arthashastra (Știința politicii), un ghid pentru a rămâne la putere: "Poți pierde un război la fel de ușor cum poți câștiga. Războiul este imprevizibil. Evitați războiul". Chanakya a înțeles esența politicii: "Rădăcina unei guvernări corecte este reținerea interioară victorioasă" și a folosit imaginea indiană antică a roții pentru a descrie rajamandala, cercul de regate, tributare în jurul unui imperiu puternic. Arthashastra îl identifică pe Kautilya drept autorul său; s-a presupus că acesta era un alt nume pentru Chanakya, dar în prezent se crede că nu Chanakya a fost autorul.

Se presupune că Philadelphos a avut nouă amanți, dintre care vedeta a fost o frumusețe grecească de curse de care de luptă Belistiche, care - în ciuda regulilor care interzic participarea femeilor - a câștigat cumva Jocurile Olimpice și s-a mutat în Alexandria ca amantă a lui Philadelphos: au avut un fiu împreună. Această sportivă îndrăzneață și iubitoare de plăceri a fost atât de celebră încât, atunci când a murit, Philadelphos a divinizat-o și a îngropat-o în templul lui Sarapis.

Despre Ashoka se știu foarte puține lucruri, cu excepția inscripțiilor sale - inspirate în mod clar de cele ale marilor regi persani - pe care se bazează aceste afirmații. Probabil că ele sunt exagerate. Această relatare folosește, de asemenea, miturile obscure și contradictorii ale lui Ashoka din punctul de vedere al surselor budiste și brahmanice din Sri Lanka și India.

Conceptul împăratului a fost acela de a crea o versiune de după moarte a imperiului său. Sub acoperișurile boltite care înfățișau cerul și stelele curgeau râuri de mercur căptușite cu bronz, simbolizând Yangtze și Galbenul, în timp ce 7.500 de soldați de teracotă păzeau intrările în mormânt, întărite de capcane cu arbalete. Statuile nu se asemănau cu nicio statuie chinezească anterioară, fiind realiste prin fizicul și fețele lor. Unele aveau

mustață, altele aveau părul creț, altele paticică; multe aveau ochi diferiți; toate erau complet echipate cu armuri și arme. Cele mai multe au fost construite dintr-un număr limitat de piese modulare, dar generalii au fost probabil sculptați din viață. Aceștia au fost probabil inspirați de figuri mai mici găsite în mormintele statelor războinice, dar este foarte posibil să fi fost influențați de sculptura greacă, adusă spre est de Seleukos și de colegii săi greci. Sima Qian, istoricul din secolul I î.Hr., este sursa povestirilor scandaloase despre nebunia și cruzimile lui Ying, dar este posibil ca acestea să fie, de fapt, descrieri indirecte ale stăpânului său, împăratul Han Wu.

Moartea lui Ashoka a dus la o luptă crâncenă pentru succesiune nu doar între diferiți prinți, ci și între brahmani, budiști, jainisti și ajivikas, care a fost câștigată temporar în 232 de un nepot, fiul lui Kunala, Dasaratha Maurya, dar în cele din urmă fiul său favorit Samprati, un jainist, nu budist, a preluat coroana. Imperiul a început să se destrame.

Barcas și Scipios: Casele din Cartagina și Roma

DRAGOSTEA PRINTRE PTOLEMEI

Regele Philadelphos plănuia să aducă Cirena (Libia), condusă timp de cincizeci de ani de fiul vitreg al lui Ptolemeu I, regele Magas și soția sa Apama, sub stăpânire egipteană. El a aranjat căsătoria fiicei lor Berenice cu fiul său Euergetes. Dar Apama, o prințesă seleucidă, dorea să păstreze Cyrene ca bază seleucidă și, după ce Magas a murit din cauza lăcomiei, a încercat să zădărnicească planul invitându-l pe fiul regelui macedonean, Demetros cel Frumos, să se căsătorească în schimb cu fiica ei. Berenice a vrut să se căsătorească cu vărul ei din Egipt, dar s-a căsătorit cu rea-credință cu popii Demetros, care a fost apoi sedus de mama sa.

Berenice a rezolvat problema în stil familial. Dând buzna în budoarul matern cu o gașcă de ucigași, și-a surprins soțul și mama în pat. Berenice și-a ucis soțul, și-a cruțat mama și apoi s-a îndreptat triumfătoare spre Alexandria pentru a se căsători cu Euergetes.

Egiptul a câștigat Cyrene; iar Euergetes și Berenice au avut șase copii în primii șapte ani de căsnicie, o rară oază de sănătate în această familie criminală. Ptolemeii s-au angajat să câștige hegemonia mediteraneană, ceea ce în est însemna să concureze cu verii și

rivalii lor, familia Seleukos, care încă mai domnea din Siria până în Iran. Odată ajuns rege, Euergetes, energic și carismatic, a văzut o oportunitate: sora sa era căsătorită cu regele Antiochos al II-lea, dar moartea sa subită i-a pus pe amândoi în pericol din partea fraților săi rapaci. Euergetes a navigat până la Antiohia, capitala seleucidă, intrând în grabă în palat cu câteva momente prea târziu. Sora sa și copilul ei tocmai fuseseră uciși, dar a reușit să securizeze litoralul mediteranean din Tracia până în Libia. La apogeul său, Euergetes a primit o cerere de ajutor de la un oraș-stat care era vecinul său din Africa: Cartagina a cerut un împrumut pentru a finanța un război împotriva unui oraș-stat italian.

Cei doi păreau să fie la egalitate, dar Cartagina, capitala unui imperiu comercial mediteranean, va câștiga cu siguranță. Forțele sale erau comandate de un tânăr general, Hamilcar Barca, a cărui familie avea să domine Cartagina pentru următorii cincizeci de ani. Hamilcar era deja tatăl a trei fiice, dar înainte de a pleca din Cartagina pe front, s-a născut fiul său cel mare: Hannibal.

FULGERUL AFRICAN ȘI SACRIFICIUL UMAN: BARCA DIN CARTAGINA

Barcas își aveau originile în orașul mamă Tyr (Liban): Familia lui Hamilcar se autointitula "casa tiriană a vechilor Barcas", deși Barca însemna și Fulger. Înființat, potrivit mitului fondării sale, în anul 814 î.Hr. de către Dido, o prințesă feniciană alungată din Tyr de fratele ei Pygmalion, Cartagina - Qart-Hadasht (Orașul Nou) - era un oraș cu temple și palate, cu două porturi, toate păzite de ziduri uriașe, cu o populație de 700.000 de locuitori și câteva milioane de supuși în hinterlandul său tunisian.

Acești coloniști fenicieni - ei se numeau "canani", canaaniți - au plătit inițial tribut conducătorilor din Numidia, un regat de berberi, nume derivat din cuvântul grecesc barbar, deși ei se numeau pe ei înșiși Mazigh-en. Berberii și fenicienii s-au căsătorit inițial între ei. Dar, în cele din urmă, cartaginezii i-au forțat pe berberi să plătească tribut, au angajat călăreții lor superbi - aceștia călăreau fără mușcătură, șa sau scărițe - și i-au înrobit pe cei care s-au împotrivit.

Cartagina a devenit metropola unui imperiu comercial: shekeli săi erau moneda preferată a Mediteranei. Constructorii săi de nave și rivalii lor greci au dezvoltat triremele și navele de război mai mari, quinquereme - vâslite de trei și cinci bancuri de vâsle - care au dominat Mediterana. Ca marinari, erau suficient de sofisticați pentru a călători în Atlantic, navigând până în vestul Africii, unde au capturat trei femei africane care au fost

jupuite, iar pielea lor a fost expusă mult timp după aceea în Templul lui Tanit. În Africa, au întâlnit maimuțe uriașe pe care le-au numit "gorile", un cuvânt cartaginezesc.

Cartaginezii îi venerau pe Baal Hammon și pe soția sa Tanit în temple unde, la fel ca și verii lor tirieni, făceau sacrificii de animale și, în vremuri de criză, sacrificii umane la altarul special, tofetul, unde au fost descoperite oase umane, de obicei de copii. În timp ce își provocau rivalii greci și făceau comerț cu aceștia, ei și-au sincretizat zeul Melqart, legendarul prim rege al Tyrului, cu Hercule, fiul lui Zeus și al unei mame umane, făcând o punte între uman și divin. Vorbind feniciană (care avea multe în comun cu ebraica și araba), alături de greacă și numidă, ei nu mâncau carne de porc, își circumcideau copiii, se îmbrăcau în robe și purtau cercei. Cartagina era o republică semidemocratică controlată de un echilibru între familiile aristocratice și o adunare populară formată din toți cetățenii de sex masculin. Desfășurând elefanți africani, cavalerie numidiană, infanterie spaniolă, celtică, greacă și italiană și flote de quinqueremes, toate conduse de aristocrați, cartaginezii, finanțați de fermele și minele lor productive alimentate de sclavi și de comerț, s-au extins în Spania, Malta, Sardinia și Sicilia.

Pe patul de moarte, Alexandru cel Mare plănuia să distrugă Cartagina, care apoi a format o alianță împotriva succesorilor săi cu un oraș-stat, Roma, care consuma peninsula italiană. A fost o alianță care nu a durat. Romanii s-au extins în Sicilia, pe care cartaginezii o considerau ca fiind a lor. În 264 î.Hr., ceea ce a început ca un război minor prin procură a degenerat într-un război între republicile italiene și cele africane.

Romanii dețineau forță de muncă din belșug, dar nu aveau flotă; cartaginezii depindeau de mercenari, dar aveau cea mai bună flotă din Marea Mare. Cu toate acestea, tehnologia nu rămâne niciodată monopolizată pentru mult timp. Copiind o navă cartagineză capturată, Roma și-a construit prima flotă. Ambele tabere au fost frecvent înfrânte pe uscat și pe mare, pe măsură ce acțiunea s-a mutat din Sicilia în Africa și înapoi în Sicilia, unde Hamilcar a hărțuit pozițiile romane și a făcut raiduri în Italia, încrezător în victorie. Apoi, o flotă romană i-a învins pe cartaginezi pe mare. Cartagina a fost uimită.

Hamilcar, neînvins, a primit ordin să negocieze pacea și a fost obligat să accepte ceea ce era de neconceput: pierderea Siciliei și plata unei despăgubiri. Renunțând la comandă, Hamilcar a navigat spre casă, acuzând o facțiune rivală de o lovitură de cuțit în spate. Mercenarii săi celți neplătiți s-au răzvrătit și au amenințat să distrugă orașul: el a preluat comanda unei mici armate, susținută de cavaleria africană sub comanda unui prinț numidian cu care și-a căsătorit fiica și, în trei ani de război cumplit (în care răzvrătiții

asediați au fost nevoiți să își canibalizeze sclavii), a salvat Cartagina. Dar Hamilcar, eroul de război plin de farmec, aventurierul aristocrat, favoritul popular, era în pericol.

Aristocrații l-au criticat, dar el a făcut apel la poporul Cartaginei, care acum se afirma. În timp ce ei luptau pentru supraviețuire, romanii încălcaseră tratatul, punând mâna și pe Sardinia. Făcând pe demagogul în fața adunării, Hamilcar a propus o soluție - o mică expediție pentru a strânge bani prin jefuirea și cucerirea Spaniei, unde cartaginezii aveau o colonie la Cadiz: minele de argint ale acesteia ar fi finanțat războiul roman. În timp ce aliatul său, Frumosul Hasdrubal, a câștigat sprijinul elitelor, Hamilcar a câștigat încrederea poporului.

În 237, Hamilcar a sacrificat un cap de vacă zeului său Melqart-Hercules și, când măruntaiele au fost de bun augur, s-a întors către fiul său Hannibal, în vârstă de nouă ani, și l-a întrebat dacă vrea să se alăture aventurii. Băiatul a acceptat cu entuziasm, la care tatăl l-a pus să promită "să nu-și arate niciodată bunăvoința față de romani". Apoi, cu o mică armată, printre care se număra și ginerele său numidian cu cavaleria sa și cu elefanții africani, a mărșăluit în jurul Africii spre Strâmtori, în timp ce Frumosul, acum tot ginerele său, a condus flota de-a lungul coastei și i-a transportat pe Barcas la Cadiz.

Hamilcar a cucerit cea mai mare parte a Spaniei, securizând minele de argint și trimițând banii înapoi în Cartagina. Hannibal a fost îndrumat în istorie și greacă de un filozof spartan, dar a învățat războiul pe câmpul de luptă alături de tatăl său. Când triburile numidiene s-au răzvrătit în Africa, Hamilcar l-a trimis acasă pe Frumosul Hasdrubal pentru a le reprima. Dar în 228, în campanie lângă Toledo, însoțit de fiii Hannibal și Hasdrubal, Hamilcar a fost trădat de un aliat tribal. În timp ce fiii săi plecau în galop, tatăl lor, la vârsta de 47 de ani, s-a înecat într-un râu.

Armata l-a ales pe Frumos, ginerele lui Barca, drept comandant, cu Hannibal, acum în vârstă de optsprezece ani, ca general de cavalerie. Handsome a fondat Noul Cartagina (Cartagena) și el a fost cel care a avut ideea de a ataca Roma chiar în Italia. Dar, înainte de a putea pleca, a fost asasinat și Hannibal a moștenit comanda. În scurt timp, Hannibal a capturat un oraș spaniol aliat al Romei; Roma a cucerit Malta, a consolidat Sardinia, a plănuit un raid în Africa și a trimis o armată pentru a cuceri Spania. Deși Hannibal a fost atacat în Consiliul celor Puternici de rivali care credeau că Cartagina prospera fără un nou război, el a susținut că Roma nu va respecta niciodată Cartagina. Poporul a sprijinit Casa Barca. A fost război.

Trimițând acasă un corp spaniol pentru a apăra Cartagina, Hannibal a importat 12.600 de berberi și treizeci și șapte de elefanți. A sacrificat la templul insular al lui Melqart-

Hercules de la Gades, apoi a mărșăluit cu 120.000 de oameni peste Rhone spre Alpi, chiar în momentul în care consulul roman, Publius Cornelius Scipio, pleca din Pisa pentru a-l ataca pe Hannibal în Spania.

Nicio familie nu avea să egaleze laurii Scipionilor în lupta împotriva Barcas - și nicio familie nu reprezenta atât de bine aristocrația marțială a Republicii romane care, în multe privințe, semăna cu Cartagina.

În 753 î.Hr., la șaizeci și unu de ani după Cartagina, Roma a fost fondată - deși arheologia dovedește că existau deja așezări pe locul respectiv. Condusă inițial de regi, de șefi de bande de război și apoi de colonei, probabil oligarhi patricieni, Roma, ca și Cartagina, s-a transformat în jurul anului 420 î.Hr. într-o republică democratică, dominată de clanuri aristocratice, dintre care Scipionii erau tipici. Bogați și vechi proprietari de terenuri, entuziasmați de spiritul marțial al Romei, Scipionii vor furniza șaisprezece dintre consulii domnitori ai Romei, unii dintre ei îndeplinind mai multe mandate. Pornind ca unul dintre numeroasele orașe-stat italiene, înconjurată de rivali, sabinii și etruscii, care i-au furnizat unii dintre primii regi, Roma a cucerit toți vecinii săi italieni. Dar ascensiunea sa nu a fost nici lină, nici inevitabilă: a fost amenințată în mai multe rânduri de invaziile galilor care, în 387, chiar au jefuit orașul - iar în 280, regele Pyrrhus din Epir, vărul lui Alexandru cel Mare și aspirant la construirea unui imperiu, a invadat Italia și a obținut o serie de victorii costisitoare (Pyrrhus).

Scipionii personificau machismul, agresivitatea și disciplina Romei, prețuind pietas (pietatea), dignitas (prestigiul) și, mai presus de toate, virtus, ceea ce noi numim virtute. Însuși conceptul de virtute derivat din vir (om), decența virilă temătoare de Dumnezeu era masculină: bărbații conduceau familia, gospodăria. Tații nobili organizau căsătoriile fiicelor lor cu alte grandoare; era ușor pentru bărbați să divorțeze și o făceau des. Femeile erau sub manu - sub mână: din punct de vedere tehnic, ele puteau fi executate de către tații și soții lor și se așteptau să dea dovadă de pudicitia, castitate și fidelitate, pentru a asigura linia de sânge a copiilor lor, în timp ce conduceau casa și se țineau departe de politică - deși, desigur, ele exercitau puterea în spatele scenei. După ce făceau copii, este clar că se bucurau de aventuri cu alți nobili și chiar de sex cu sclavi - cu condiția să nu-și etaleze plăcerile. Familia includea și sclavii familiei, care trebuiau să fie loiali dominus-ului (stăpânului) și casei sale, chiar mai mult decât statului. Sclavia domestică, masculină și feminină, a implicat întotdeauna prădători sexuali din partea stăpânilor - și a amantelor. Uciderea sclavilor de către stăpâni era în întregime legală. Într-o societate de proprietari de sclavi, în care până la 40 % din populație era înrobită, familia și sclavia erau legate între ele. Dar sclavii erau adesea educați, uneori venerați și

iubiți de stăpânii lor. Erau adesea eliberați, iar cei eliberați puteau deveni cetățeni, mai târziu chiar potentați.

Oamenii credeau că succesul Romei se datorează favorurilor zeului principal, Jupiter Optimus Maximus. Religia romană nu era una de doctrină, îmbunătățire sau mântuire, ci una de ritual și stil de viață, bazată pe sacrificii aduse unui panteon pentru a asigura succesul și prosperitatea. Abia mai târziu, romanii au crezut că Jupiter le-a oferit un "imperiu fără limite". Creșterea Romei a fost marcată de construcții monumentale - începând cu uriașul Templu al lui Jupiter Optimus Maximus de pe Colina Capitolină -, precum și de clădirea Senatului și, mai târziu, de amfiteatre și teatre. Băile au apărut mai târziu: austerele Scipiones aveau băi mici în vilele lor, dar "miroseau a tabără, a fermă și a eroism", a afirmat mai târziu filosoful Seneca. Odată cu imperiul a venit și curățenia.

La începutul secolului, Lucius Scipio Barbatus (Barbu) a ajutat la înfrângerea unei coaliții de rivali italieni, dar, mai ales, a fost primul consul cunoscut cu certitudine, un om al unei republici noi și libere care, murind în 280, s-a lăudat pe mormântul său grandios cu victorii și virtus. Cei doi fii ai săi, ambii consuli, au luptat împotriva cartaginezilor, dar Gnaeus a fost capturat și, ulterior, poreclit She-Ass.

Acum, nepoții lui Barbu, Publius Cornelius Scipio și fratele său Gnaeus, au ajuns în Spania pentru a descoperi că au fost depășiți de Hannibal într-un duel între două republici - dar și între două familii.

SCIPIO, HANNIBAL ȘI MASINISSA

În primăvara anului 218 î.Hr., Hannibal a mărșăluit cu elefanții și 46.000 de soldați peste Alpi și a intrat în Italia. Majoritatea elefanților au pierit, dar pe drum și-a făcut noi aliați, galii din sudul Franței. Lăsând câteva trupe în Spania, comandate de Gnaeus, consulul Publius Cornelius Scipio și-a transportat armata înapoi în Italia pentru a-l întâlni pe Hannibal. Însoțit de fiul său în vârstă de douăzeci de ani, un alt Publius, viitorul Africanus, a încercat să-l oprească pe Hannibal la Ticinus, unde a fost grav rănit, și din nou pe râul Trebbia, unde celălalt consul a fost ucis într-o debandadă. În primăvara anului 217, Hannibal a traversat Apeninii, pierzându-și un ochi din cauza unei infecții, și a sfâșiat în centrul Italiei.

Scăpați, romanii l-au ales ca dictator pe Fabius Maximus Verrucosus (Warty), în baza unui program de uzură și hărțuire, mai degrabă decât de bătălii crâncene. Dar când romanii și-au bătut joc de curajul dictatorului, numindu-l Cunctator - Întârziator - consulii au adunat o armată de 80.000 de oameni pentru a-l înfrunta pe Hannibal. La Cannae, cartaginezii au înconjurat și au măcelărit până la 70.000 de legionari cu o viteză de o sută pe minut. Tânărul Scipio, acum ales tribun, a fost în mijlocul luptelor și a ajutat la salvarea ultimilor 10.000 de supraviețuitori, dar rămâne cea mai mare înfrângere romană. Consulul aristocrat Lucius Aemilius Paullus a fost ucis; ulterior, Scipio s-a căsătorit cu fiica consulului mort, Aemilia, definiția însăși a unei fete romane ideale.

Hannibal a adunat inelele cu sigiliu ale ecourilor sau cavalerilor morți și l-a trimis pe fratele său Mago la Cartagina, unde le-a aruncat în mod dramatic pe podeaua Consiliului. Dar când Maharba, comandantul său de cavalerie berberă, l-a îndemnat să ia cu asalt Roma, Hannibal a refuzat. "Știi cum să cucerești, Hannibal", a spus Maharba, "dar nu și cum să cucerești victoria". În schimb, Hannibal a trimis Senatului termeni de pace rezonabili, lăsând să se înțeleagă că expediția sa avea ca scop să forțeze Roma să recunoască Spania cartagineză și, probabil, să returneze Sicilia, nu să cucerească Italia.

Înapoi la Roma, panica a cuprins orașul. Patru trădători, galezi și greci, au fost îngropați de vii pe Forum, un sacrificiu uman pentru a salva republica, care pierduse 200.000 de oameni. Aliații săi italieni și străini, inclusiv Macedonia, au dezertat în favoarea lui Hannibal. Fabius Warty Delayer a restabilit ordinea, purificând orașul prin ritualuri religioase. Când tribunii armatei au discutat despre abandonarea Italiei, tânărul Scipio a plonjat și și-a scos sabia, făcându-i să jure "cu toată pasiunea din inima mea că nu voi părăsi niciodată patria noastră". Dacă îmi încalc cu bună știință jurământul, fie ca Jupiter, cel mai mare și cel mai bun, să-mi aducă mie și familiei mele o moarte rușinoasă! Depuneți același jurământ!". Așa au făcut. Romanii și-au păstrat curajul.

Cei doi Scipios mai în vârstă fuseseră trimiși înapoi în Spania, unde au obținut victorii împotriva fratelui lui Hannibal, Hasdrubal Barca, dar acum, în 211 î.Hr. au fost uciși amândoi. Dornic să-și răzbune tatăl, Scipio cel tânăr, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, a cerut comanda și, întrucât nimeni altcineva nu s-a oferit, el și armata sa au debarcat în Spania, unde în 209 l-a învins pe Hasdrubal, care era pe cale să plece cu întăriri pentru Hannibal. Scipio a combinat energia dinamică cu diplomația măsurată: cum era cunoscut ca fiind un afemeiat, oamenii săi au sperat să-i facă pe plac prezentându-i o prizonieră - cea mai frumoasă femeie din Spania -, dar el a întors-o logodnicului ei, o căpetenie spaniolă care s-a alăturat cu recunoștință taberei romane.

Hasdrubal Barca a pornit cu întăriri pentru fratele său, reușind să treacă Alpii cu un alt corp de elefanți și să pătrundă în Italia, dar pe râul Metauro a fost ucis într-o ciocnire cu o armată romană comandată de Gaius Claudius Nero, urmaș al unui mare clan patrician și strămoș al dinastiei de împărați Julio-Claudieni, care a pus să fie aruncat capul lui Hasdrubal peste gard în tabăra lui Hannibal.

Doi frați Barca au rămas în viață: Hannibal se afla acum în Italia de aproape cincisprezece ani; era neînvins, dar Roma era de neînvins. Nu a putut da lovitura de grație. Pierderile romanilor au fost pedepsitoare, dar ei aveau un avantaj față de cartaginezi - 500.000 de soldați potențiali, dintre care undeva între 10 și 25% serveau anual, în timp ce Hannibal depindea de mercenari, iar veștile proaste continuau să vină. Scipio l-a învins pe Mago și a cucerit Spania; numizii s-au răzvrătit; iar dușmanii lui Hannibal l-au criticat în Cartagina chiar în momentul în care Scipio convingea Senatul să-l lase să atace Africa. Warty Delayer i s-a opus, dar în 204 Scipio, consul la treizeci și unu de ani, comandând 35.000 de oameni, a debarcat în Africa.

Scipio l-a convins pe prințul african Masinissa, fiul unui aliat cartaginez de lungă durată, să schimbe tabăra. Masinissa - "cel mai bun om dintre toți regii vremurilor noastre", un cavaler de cavalerie numidian isteț și plin de resurse care a născut patruzeci și patru de copii - putea acum să contracareze cavaleria lui Hannibal. Când asediul său asupra Uticii a fost spart de cartaginezi, Scipio le-a întins o ambuscadă în tabăra lor, masacrând 40.000 de soldați, un fiasco din care orașul nu și-a mai revenit niciodată. Scipio l-a recunoscut pe Masinissa ca fiind conducătorul berberilor, stabilind regatul său din Numidia ca aliat al romanilor. Hannibal a fost rechemat, la vârsta de 46 de ani: trecuseră 25 de ani de când fusese ultima oară în Cartagina; Mago a pierit în drumul spre casă. Acum, în Africa, Hannibal și Scipio s-au confruntat personal. Hannibal aduna 40.000 de oameni și optzeci de elefanți, Scipio avea mai puțini oameni, dar mai multă cavalerie datorită regelui Masinissa.

La 19 octombrie 202, la Zama, Scipio l-a învins la limită pe Hannibal, ai cărui elefanți au luat-o razna și au atacat soldații din propria tabără. Războiul i-a costat multe vieți pe Scipio și pe Barcas. Hannibal a rămas în Cartagina, unde a fost ales sutaș, organizând plata unei despăgubiri și susținând reformele democratice, făcând ca Consiliul să fie ales pentru un an în loc să fie învestit pe viață. Masinissa, a cărui ingeniozitate agricolă a făcut mai târziu din regatul său o sursă esențială de cereale pentru Roma, a fondat o dinastie care a domnit timp de două secole.

Deținând acum o auctoritas - autoritate sacră - de neegalat, Scipio a primit un triumf, apoi i s-a oferit consulatul pe viață și dictatura; dar, criticat pentru luxul și grandoarea sa, a acceptat doar victoria agnomen Africanus. Apoi s-a retras.

Nerăbdătoare ca nu cumva Cartagina să se refacă sub conducerea lui Hannibal, Roma a trimis trimiși pentru a-l aresta sau extrăda. Hannibal a fugit spre est, la curtea lui Antiochos al III-lea, urmașul lui Seleukos, care făcea fapte militare uimitoare în est.

DEMETRIOS, REGELE INDIENILOR

Antiochos cel Mare, încordat, slab, frenetic, era la fel de ambițios ca și fondatorul casei sale, cucerind o mare parte din Türkiye, Irak și Iran, făcând chiar campanii în Arabia și India. În Bactria, satrapul său Euthydemos își declarase independența și rezista în Balkh. Incapabil să îl învingă, Antiochos și-a căsătorit fiica cu Demetrios, fiul elegant al satrapului, în vârstă de 16 ani. Una dintre cele mai extraordinare figuri ale timpului său, Demetrios, care i-a succedat tatălui său ca rege grec al Bactriei, a invadat apoi India în 186 î.Hr. unde regatul lui Ashoka se prăbușise. Lansând două secole de dominație hibridă greco-indiană (mai mult decât a durat Raj-ul britanic), Demetrios - cunoscut de indieni sub numele de Dharmamita și de greci sub numele de Aniketos (Invincibil) - a domnit din Taxila (Pakistan). Acest rege yavana (greco-indian) a fuzionat panteonul indian și cel grecesc: pe monedele sale, poartă colți de elefant și coroane de piton, făcând legătura între Hercule, Buddha și, posibil, zeița brahmanistă Lakshmi.

Antiochos cel Mare a acceptat o împărțire de elefanți de la Demetrios și a călărit spre vest, unde a cucerit Grecia. Dar l-a acceptat pe Hannibal ca sfătuitor - ceea ce l-a transformat într-un dușman al Romei: romanii erau dornici să își regleze conturile, dându-și seama că trebuiau să controleze Grecia, un punct de sprijin natural împotriva lor. Au trimis pe Scipios, Africanus și fratele său Lucius, care l-au învins pe Hannibal pe mare și apoi pe Antiochos însuși pe uscat. Lucius a câștigat astfel agnomenul Asiaticus, dar ambii Scipios au fost acuzați că au acceptat mită de la Antiochos și că l-au lăsat pe Hannibal să scape. Africanus a distrus tăblițele incriminatoare și a pledat pentru milă pentru Hannibal, dar romanii erau hotărâți să-l vâneze. Înconjurat, paladinul a luat otravă, murind în același an cu Scipio. Acesta din urmă, amărât de ingratitudinea romană, a ordonat să fie înmormântat la vila sa din Liternum, nu la Roma, cu epitaful:

"Înmormântarea lui Scipio a avut loc la Liternum: "Patrie nerecunoscătoare, nu vei avea nici măcar oasele mele". Este posibil ca și Scipio Africanus să fi fost otrăvit.

Înduioșat de înfrângerea romană, Antiochos a renunțat la Europa, a promis să renunțe la armata de elefanți și la flota sa și să-și trimită fiul mai tânăr ca ostatic la Roma, dar a păstrat Iranul și Irakul și a confiscat toată Siria și Iudeea, tratându-i bine pe evrei și acordându-le semi-independență și libertatea de cult în Templul lor din Ierusalim. Se părea că Casa Seleukos îi va distruge pe verii lor, Ptolemeii, va cuceri Egiptul și va reasambla cuceririle lui Alexandru. Între timp, în China, Qin a creat un nou și vast imperiu.

Cu toate acestea, existau semne că nu totul era în regulă: Primul Împărat a navigat în sus și în jos pe coastă, împușcând balene cu o arbaletă uriașă în timp ce căuta Insula Nemuririi.

PEȘTELE PUTREZIT DIN QING: ASCENSIUNEA MICULUI TICĂLOS

Împăratul, în vârstă de patruzeci și nouă de ani, călătorea cu prințul Huhai, în vârstă de douăzeci și unu de ani, al optsprezecelea său fiu favorit, când a murit, probabil otrăvit de propriile elixiruri ale nemuririi infuzate cu mercur. Cancelarul său, consilierul în vârstă de șaptezeci de ani, a ascuns moartea: împăratul mort a fost servit la masă, în timp ce eunucii săi se prefăceau că transmit rapoarte către "carul adormit", dar în curând trupul a mirosit atât de urât încât consilierul a procurat o căruță cu pește putred pentru a masca putrefacția regală. Consilierul și șambelanul eunuc al tânărului prinț, Zhao Gao, au decis să îi ofere tronul lui Huhai, ceea ce însemna că vor rămâne în control.

Când a ajuns în capitala Xianyang, cel de-al doilea împărat a fost întronizat, în timp ce tatăl său a fost înmormântat în mausoleul său cu un sacrificiu uman în care nouăzeci și nouă de concubine care nu au adus pe lume fii au fost îngropate împreună cu el. Au fost găsite scheletele tinerelor lor de sex feminin, dezvăluind morți violente - iar o fată încă purta perle. În timp ce muncitorii care au creat complexul au fost uciși și aruncați într-o groapă comună, prinții regali au fost dezmembrați în piața principală.

Au început rebeliunile. În august 209 î.Hr., în Henan, doi muncitori angajați erau însărcinați cu livrarea unui lanț de 900 de condamnați, dar o furtună le-a întârziat sosirea. Știind că în Qin întârzierea era pedepsită cu moartea, la fel ca și evadarea, ei au

decis că "fuga înseamnă moarte, complotul înseamnă moarte", așa că "moartea pentru a întemeia un stat este preferabilă". La urma urmei, a spus unul, "Regii și nobilii își primesc statutul înalt prin naștere?". În același timp, un șerif local pe nume Liu Bang, țăranul din centrul Chinei care îl văzuse o dată pe Primul Împărat în persoană, conducea o altă bandă în lanț spre Muntele Li pentru a lucra la mormântul Primului Împărat. Câțiva prizonieri au evadat, ceea ce însemna că Liu și oamenii lui urmau să fie executați, așa că i-a eliberat pe toți. Mai mulți oameni s-au alăturat bandei sale când l-a ucis pe magistratul local.

Ca băiat în satul său, Liu fusese poreclit de tatăl său Micul Ticălos pentru lenea sa răutăcioasă, însă era și genial, vesel și loial. Un începător întârziat, servind ca însoțitor al unui lord local și înscriindu-se ca polițist al satului, a urcat încet, impresionându-i pe cei pe care i-a întâlnit, inclusiv un domn local care a fost atât de încântat de fizionomia sa, despre care a considerat că indică un viitor glorios, încât l-a căsătorit cu fiica sa Lu Zhi. Acum, la 47 de ani, s-a alăturat unui război civil cu multiple fațete, în care sefii războiului și-au înființat propriile regate.

Al Doilea Împărat s-a zbătut: în august 208, eunucul său, Zhao Gao, i-a înscenat consilierului, care a fost condamnat la cumplitele Cinci pedepse, o grozăvie pusă la punct probabil de Primul Împărat, care va dăinui timp de secole: victima era tatuată pe față, apoi i se tăia nasul, membrele erau dislocate apoi amputate, organele genitale tăiate și corpul tăiat în două la brâu. Zhao Gao a organizat un atac rebel asupra palatului, manipulându-l pe cel de-al doilea împărat să se sinucidă, apoi numind ca rege un prinț ofertant. Dar era prea târziu.

În iulie 207, Liu Bang - Micul Ticălos - a atacat capitala, a capturat ultimii Qin și, pentru a-și asigura loialitatea populațiilor recent cucerite, a anunțat o reducere a pedepselor dinastiei. După cinci ani de lupte cu războinici rivali, în februarie 202, Liu Bang și-a înfrânt rivalii și a acceptat titlul de Huang-di, împărat, cunoscut postum sub numele de Gaozu - Înaltul Progenitor - al noii sale dinastii Han. Împăratul Gao a împărțit imperiul în regate pe care le-a acordat membrilor propriei sale familii și, nu departe de Xianyangul ruinat, a construit o nouă capitală, Chang'an. Deși și-a luat multe concubine, partenera sa a rămas soția sa inițială Lu, mama unui fiu și a unei fiice, dar era îngrijorat că fiul era "prea slab". În schimb, a preferat o concubină mai tânără, Qi, și pe fiul ei, Liu Ruyi, pe care a promis că îl va promova. Acest lucru a declanșat o rivalitate vicioasă între cele două mame, care avea să fie o caracteristică a multor curți chinezești.

Gaodi, născut țăran, a fost un soldat aspru, fără pretenții, care bea din greu. Odată, împăratul a trecut pe la gospodăria sa țărănească unde, cântând la o cither, a cântat despre ascensiunea sa improbabilă:

Acum puterea mea domnește peste tot în interiorul mărilor, M-am întors în vechiul meu sat. Unde altundeva aș putea găsi viteji care să păzească cele patru colțuri ale pământului meu?

În interiorul mărilor era descrierea pe care Han o dădeau Chinei însăși; provocarea era să păzească cele patru colțuri, în special de călăreții din nord care formau o confederație care prăda orașele chinezești și, uneori, în secolele următoare, urmau să cucerească întreaga China. Acești Xiongnu erau conduși de Modun, care, în calitate de shanyu - rege - a unit aceste triburi de călăreți într-o federație care, reacționând împotriva expansiunii chineze, s-a extins în Manciuria, Siberia de est și Asia Centrală: primul dintre cele trei mari imperii de stepă. În anul 200, împăratul l-a atacat pe Modun, dar shanyu l-a înconjurat curând. Disperat să scape, împăratul Gao l-a recunoscut pe Modun, i-a plătit un tribut și i-a dat ca soție o prințesă Han, începutul heqin-ului - rudenie armonioasă - în care prințesele chineze erau căsătorite cu acești barbari destul de sofisticați, care erau, de asemenea, mituiți cu mii de baloți de mătase. Modun le-a primit pe amândouă.

Liu nu a încetat niciodată să lupte. La un asediu minor, a fost lovit de o săgeată, murind încet din cauza rănii în compania vechilor săi securiști, rememorând uimitoarea lor ascensiune. Fiul său mai mare, cu inima blândă, i-a succedat la tron. Dar el era controlat de împărăteasa văduvă Lu, care era pe cât de terifiantă, pe atât de competentă.

MONSTRESS: FACEȚI CUNOȘTINȚĂ CU PORCUL UMAN

Împăratul Hui, la venirea sa la tron, avea doar cincisprezece ani și, în mod firesc, mama sa a luat toate deciziile politice, inclusiv decizia de a-l căsători cu verișoara sa, dar nu aveau copii. Când a născut doi fii cu o concubină, Lady Qi, împărăteasa Lu a pus cuplul imperial să-i adopte ca fiind ai lor și a complotat pentru a o ucide pe adevărata mamă.

Hotărâtă să torpileze ambițiile doamnei Qi, ea a încercat mai întâi să-l prindă în capcană pe fiul împăratului, Liu Ruyi, prinț de Zhao, care avea doar 12 ani. Împăratul a intervenit în repetate rânduri pentru a-l feri pe băiat din ghearele mamei sale, dar când a fost plecat la vânătoare, aceasta l-a otrăvit. Cu fiul dispărut, mama a fost expusă. Împărăteasa a prins-o pe Lady Qi: mâinile și picioarele i-au fost tăiate, ochii i-au fost scoși și apoi, paralizată de otravă, a fost aruncată într-o hazna pentru a muri. Acolo a fost arătată împăratului și celorlalți cu aceste cuvinte: "Faceți cunoștință cu porcul uman". Împăratul abia a îndrăznit să-și contrazică mama, lăsând politica în seama ei. Ea se pricepea la asta, menținând mulți dintre oamenii de încredere ai soțului ei în funcții, în timp ce strivea disidențele. Curtea interioară formată din femei de la palat, eunuci și afini a fost adesea descrisă de birocrații care au compilat istoriile ca fiind decadentă și putredă. Cu toate acestea, adesea, de-a lungul acestei istorii, aceste relații de încredere au format baza esențială a împăratului împotriva birocrației curții exterioare. În China, ca și în majoritatea celorlalte monarhii, familia și genul - atât de des prezentate în termeni de femei vicioase și obsedate de sex și bărbați slabi de voință - au fost forțe în eterna competiție pentru putere și legitimitate.

Când împărăteasa Lu a murit în cele din urmă, în 180 î.Hr., propria ei familie plănuia să-i suplinească pe Han, dar vechii miniștri au avut alte idei, masacrând întreaga familie Lu și întronându-l pe fiul progenitoarei, Wen, care a consolidat dinastia ce avea să domine Asia de est, aproape în paralel cu Roma.

Cu toate acestea, între Roma și China, o altă putere, Antiochos cel Mare, descendent al generalului Seleukos al lui Alexandru, domina încă vestul Asiei.

MIHRDAD ȘI JUDAH: CIOCANUL EVREIESC; LOVITURĂ PARTĂ

Cu toate acestea, puterea lui Antiochos cel Mare depindea de propria sa energie peripatetică: în 187 î.Hr. a fost ucis în timpul unui raid asupra unui templu din Iran. Fiul său, Antiochos al IV-lea Epifanes, și mai maniac și mai frenetic decât tatăl său, își petrecuse tinerețea la Roma. Inspirat de semidemocrația Romei, regele strălucitor îi plăcea să își salute și să discute cu supușii în timpul plimbărilor și să organizeze petreceri spectaculoase în care era purtat îmbrăcat ca o mumie înainte de a ieși din bandaje în aplauzele mulțimii. Dar se credea, de asemenea, un zeu manifest - o combinație proastă. Dornic să împlinească visul tatălui său de a avea un imperiu din

India până în Libia, a invadat Egiptul. Dar Roma îi proteja acum pe Ptolemei. Un emisar roman l-a interceptat și i-a trasat o "linie în nisip" la picioare: dacă mai făcea un pas înainte, Roma urma să intervină. Antiochos s-a retras în Iudeea. Acolo, evreii, legați de Egipt, unde membri ai familiei preoțești serveau ca generali, au conspirat împotriva lui. Antiochos i-a măcelărit pe evrei, le-a interzis credința și și-a întemeiat un sanctuar în Templul lor din Ierusalimul sacru, declanșând o rebeliune a lui Iuda Macabeul (Ciocanul) care a dus în cele din urmă la crearea unui nou regat evreiesc. Provinciile iraniene ale lui Antiochos erau, de asemenea, atacate. Galopând spre est pentru a le salva, el a avut ghinionul de a se confrunta cu un războinic pe nume Mihrdad, care avea să creeze un imperiu suficient de puternic pentru a ține Roma la distanță timp de patru secole.

Mihrdad era strănepotul lui Arsak, probabil o căpetenie afgană care a fugit în Parthia (Turkmenistan), devenind conducătorul sacru al unui trib seminomadic de călăreți care se închinau panteonului zoroastrian, dar erau influențați de vecinii lor eleni. Puterea lor provenea din combinația lor de cavalerie blindată și ușoară, care puteau trage cu arbaleta din șa: ceea ce romanii numeau "lovitura partă". În 164, Antiochos a sosit pentru a apăra Iranul, dar Mihrdad l-a ucis pe ultimul mare rege seleucid și apoi a cucerit Persia și Babilonul, unde a fost încoronat rege al regilor, defilând cu statui ale lui Marduk și Ishtar, înainte de a se muta în Seleucia, unde el și succesorii săi au construit o nouă capitală, Ctesifon, fuzionând regalitatea greacă și cea persană. Moștenitorii lui Mihrdad erau predispuși la băi de sânge în timpul succesiunii, dar cavaleria lor era formidabilă, iar comorile lor erau generoase, datorită unei taxe pe mătasea, parfumurile și mirodeniile comercializate între China și Mediterana dominată acum de Roma.

AFRICANUS CEL TÂNĂR ȘI REGELE NUMIDIEI: MOARTEA MARILOR ORAȘE

Când Cartagina și-a revenit după înfrângerile suferite, romanii au apelat la Scipios pentru a distruge marea cetate o dată pentru totdeauna. După ce Grecia și Hispania - cum numeau romanii Spania - fuseseră cucerite, generalii și legiunile ambițioase din războaiele cartaginezilor trebuiau folosite: noi victorii însemnau noi pradă, noi temple, noi sclavi pentru Roma. Cartagina nu mai era o amenințare, dar când un fost consul cârcotaș, Cato, a vizitat-o, a fost îngrozit să vadă că era înfloritoare. În Senat, el a fluturat un smochin cartaginez proaspăt pentru a demonstra că orașul era la doar o scurtă

călătorie. "Cartagina", a declarat el, "trebuie să fie distrusă". A fost singura dată în istorie când un fruct a servit drept casus belli.

Regele Masinissa, aliatul african al Romei, a fost cel care i-a provocat pe cartaginezi să rupă tratatul. Asta însemna război, iar romanii au apelat la un tânăr Scipio, bogat, cultivat, măreț, un orator superb și patron al unui cerc de intelectuali greci, un om care se mândrea cu exercitarea atât a unei minți admirate pentru inteligență, cât și a unui corp pentru robustețea sa. În anul 149 î.Hr. Scipio Aemilianus, în vârstă de 26 de ani, a condus armata romană în Africa, însoțit de vechiul său tutore grec Polybius, care era fascinat de puterea romană în expansiune și de noile legături dintre est și vest. Ales consul, având încă doar douăzeci și opt de ani, Scipio, ajutat de Masinissa, i-a învins pe cartaginezi și apoi a tăiat orașul de la mare. După ce prizonierii romani au fost jupuiți și dezmembrați pe ziduri, a luat cu asalt orașul. Cartaginezii și-au dat foc în templele lor. Romanii au măcelărit mii de oameni, trupele aruncând cadavrele de pe clădiri cărora le dădeau foc - o distopie confirmată de arheologie. În timp ce priveau, Polybius plângea. "Toate orașele, națiunile și puterile", spunea el, "trebuie, ca și oamenii, să-și găsească sfârșitul". Căderea unui mare oraș are o pregnanță specială. Este ca și cum ar fi moartea unei părți din noi înșine.

"Este glorios", a fost de acord Scipio, "dar am o presimțire că într-o zi aceeași soartă va fi pronunțată asupra țării mele". A ras orașul, vânzând 80.000 de cetățeni în sclavie și s-a întors ca erou al Romei. Polybius, întorcându-se acasă, în Grecia, pentru a scrie o istorie a lumii, a văzut deschiderea unui nou act - epoca symploki sau a interconexiunii: "În cele mai vechi timpuri, istoria era o serie de episoade fără legătură între ele, dar de acum încolo istoria devine un întreg organic", a scris el. 'Europa și Africa cu Asia, iar Asia cu Africa și Europa'. Iar cele mai mari puteri continentale afro-eurasiatice vor fi construite de două familii.

Adunarea alegea anual doi suffetes - conducători care conduceau în pace - și un comandant-șef sau un comitet de generali și un Consiliu de 104 care îi judeca și îi pedepsea. Generalilor li se acorda autonomie politică, dar dacă dădeau greș, erau crucificat. Sufeții erau membri ai Consiliului celor puternici - Adirimii, 300 de granzi - care aveau o influență deosebită. Atunci când suffetes și generalii și chiar și Puternicii nu puteau decide, poporul era consultat.

Mitul întemeierii Romei se învârtea în jurul a doi frați abandonați în copilărie și crescuți de o lupoaică, o imagine a hranei și a ferocitatea pe care Roma a adoptat-o ca simbol al

său. Unul dintre frați, Romulus, l-a ucis pe celălalt, Remus, într-o dispută pentru granițele orașului și a devenit primul rege al orașului său eponim - o omilie atemporală despre tragedia puterii familiale.

Toate funcțiile importante ale Romei, consuli, pretori, tribuni, erau alese: deținătorii de funcții erau aleși de diverse adunări ale cetățenilor, fie că era vorba de adunările Centuriate, Tribale sau Plebești, care se întruneau adesea în Comitum-ul din Forum. În momentul în care o mare parte din Italia fusese cucerită, electoratul conținea până la 900.000 de alegători, dar mult mai puțini - 30-50.000 - votau efectiv; mita era foarte răspândită; violența între facțiuni era endemică. Acești cetățeni - bărbații, nu femeile și nici sclavii - alegeau anual doi consuli care serveau ca lideri politici și militari. Consulii erau practic întotdeauna patricieni (nobili), în timp ce Senatul său, format din 600 de patricieni (asemănător cu Consiliul Cartaginez al Puternicilor), îi instruia pe consuli și, în perioade de criză, numea dictatori care să conducă pentru perioade scurte de timp. Acești patricieni purtau ținuta națională, toga, un veșmânt alb cu o margine purpurie pentru deținătorii de funcții (de aici și cuvântul candidat, de la candidatus, care înseamnă un om care purta toga albă în campaniile electorale). Exista o tensiune tot mai mare între oligarhii patricieni și popor, plebeii, ai căror tribuni aleși puteau să intervină și să pună veto la legi.

Pentru a divorța de soția sa, un bărbat spunea doar: "Ia-ți lucrurile pentru tine". Căsătoria nobiliară era adesea politică, dar nu întotdeauna. Au existat cazuri în care cupluri căsătorite în mod fericit au fost forțate să divorțeze și să facă mariaje politice. Bebelușii se nășteau acasă, iar multe femei au murit la naștere. Acolo unde se făcea cezariană, mama murea întotdeauna, chiar dacă (ca în cazul lui Scipio) copilul era salvat. Bebelușii imperfecți erau respinși și expuși. Cele mai multe femei nobile își alăptau copiii la sân de către mămici înrobite. În aristocrație, atât fetele, cât și băieții erau educați, dar statutul fetelor era arătat prin faptul că adesea li se dădea numele de familie - Cornelia în cazul lui Scipion - cu un număr. O relație între un bărbat și o femeie fără căsătorie se numea concubinatus. Concubina a ajuns să însemne o femeie necăsătorită, o soție tânără sau, mai des, o fată înrobită în haremul unui potentat.

Un triumf era parada victoriei în care, după ce aștepta în afara granițelor Romei cu armata sa, triumfătorul, cu fața vopsită cu plumb roșu pentru a semăna cu Jupiter și însoțit de un sclav care îi șoptea "Memento mori" (Amintește-ți că ești muritor), își conducea trupele (care cântau cântece deocheate despre generalul lor), căruțele cu pradă și prizonierii încătușați într-o procesiune prin Roma în sărbătoare, culminând cu sacrificii și apoi, într-o temniță subterană, cu strangularea prizonierilor VIP.

Doar cele mai mărețe familii romane, precum Scipio, aveau tri nomina: Publius prenumele sau praenomenul, Cornelius nomenul de clan și Scipio cognomenul. Majoritatea romanilor aveau doar două nume; sclavii aveau unul singur. Un agnomen era o poreclă, adesea umoristică, sau o recompensă senatorială. Agnomenul Africanus a fost acordat de Senat ca nume de victorie care devenea ereditar.

Unul dintre succesorii lui Demetrios, Menandru (Milinda), a condus nord-vestul Indiei și Pakistanul, prezentându-se ca un basileos grec și maharaja indian: "învățat, elocvent, înțelept și capabil", el l-a urmat pe Buddha, care nu era încă prezentat în statui, dar acești monarhi greci ar fi putut influența prezentarea sa ca om. La moartea lui Menandru, văduva sa, Agathokleia, a devenit regină de sine stătătoare - o premieră pentru lumea elenistică și cea indiană.

Zhao Gao, acum cancelar, l-a păcălit pe împărat impunând un test de loialitate curtenilor: a prezentat un cerb, dar a insistat ca acesta să fie numit cal. "Oare cancelarul greșește numind căprioara cal?", a întrebat împăratul, dar curtenii săi l-au susținut pe eunuc. Este o poveste pe care orice lider ar trebui să o aibă în minte - și primul caz istoric de gazlighting.

Aceasta este povestea spusă astăzi în cadrul festivalului evreiesc Hanukkah. Regii macabei au condus Iudeea - care cuprinde cea mai mare parte a Israelului, Iordaniei și Libanului de astăzi - timp de peste un secol.

O statuie cunoscută sub numele de "Prințul grec" arată un patrician roman sfâșiat care ar putea fi acest Scipio. Căsătoriile mixte romane între clanurile patriciene erau complexe, înrăutățite de adopția care însemna că un grangur adopta fiul altcuiva ca fiind al său, complicând relațiile deja încurcate. Publius Cornelius Scipio Africanus Aemilianus a fost adoptat de fiul lui Africanus deoarece propriul său tată, Lucius Aemelianus Paullus, cuceritor al Macedoniei, avea mulți alți fii. În timp ce se afla în Grecia, tatăl său l-a întâlnit pe viitorul istoric Polybius, care, forțat să trăiască la Roma ca ostatic, a devenit tutorele băiatului. Marele Africanus o căsătorise pe fiica sa adolescentă Cornelia Africana, renumită pentru virtutea și inteligența ei, cu un senator mai în vârstă, Gracchus: fiica lor Sempronia, un model de pudicitate romană, a fost căsătorită cu Scipio Aemilianus.

ACTUL TREI

120 DE MILIOANE

Han și Cezarii

REGELE FATSO, FIUL SĂU ȘI CLEOPATRAS

Ca și cum ar fi demonstrat această nouă interconectare, Roma se îndreaptă acum spre Egipt, grânarul mediteranean și poarta de intrare în Asia. După ce a distrus Cartagina și a luptat în Hispania, Scipio Aemilianus - detestat de facțiunea populară de la Roma pentru măreția sa aristocratică - a fost trimis să vorbească cu bun simț celui mai atroce dintre faraonii egipteni, depravat chiar și după standardele Ptolemeilor degenerate.

Fatso (Physcon) - așa cum era numit Ptolemeu al VIII-lea de către alexandrini - era efeminat, obez și sadic, prosperând într-o perioadă de violență mafiotă și intrigi între facțiuni. Căsătorindu-se cu sora sa Cleopatra a II-a și având un fiu, Memphites, Fatso s-a îndrăgostit apoi de fiica acesteia, copilul soției-soră și al defunctului său frate - nepoata și fiica sa vitregă Cleopatra a III-a - și s-a căsătorit și cu ea, otrăvind și mai mult familia, deoarece mama și fiica au devenit rivale geloase. Cleopatra a II-a a fost șocată de trădarea soțului și a fiicei, stârnind o aversiune care a dus la o revoluție. Grasu și soția sa mai tânără au fugit în Cipru, în timp ce Cleopatra a II-a a condus Egiptul ca unică regină. Dar Fatso nu s-a dat bătut. Dându-și seama că fiul lor, Memphites, l-ar putea înlocui, l-a răpit pe băiatul de paisprezece ani, care avea încredere în tatăl său. Apoi, Fatso a pus să fie strangulat în fața lui, înainte de a-i tăia capul, picioarele și mâinile, pe care le-a trimis apoi mamei băiatului, sora sa-soție, în noaptea dinaintea zilei de naștere a acesteia. Cu inima frântă, aceasta a expus părțile corpului alexandrinilor. Fatso a întrecut-o apoi și a invadat-o, răzbunându-se teribil pe dușmanii săi, care au fost arși de vii. Romei îi păsa puțin de atrocitățile ptolemeilor și mult de influența și comerțul roman: Fatso, care vizitase Roma, a cultivat cu atenție familia Scipio, propunându-i chiar să se căsătorească cu o fiică a lui Scipio. În jurul anului 139 î.Hr. Scipio a fost trimis la Alexandria pentru a-l îndupleca pe egocentricul Fatso, care acum era atât de gras încât abia mai putea merge. Alexandrinii îl priveau pe albanezul regal cum se umfla din rochiile sale de mătase, gâfâind umed pentru a ține pasul cu romanul zdravăn. Alexandrinii îmi datorează un lucru, glumea Scipio. 'Chiar și-au văzut regele mergând'.

Politica familială a întărit domnia femeilor. Cleopatra a II-a a supraviețuit uciderii fiului ei. După moartea lui Fatso, în 116, ea și fiica ei, Cleopatra a III-a, au domnit cu un fiu care adora houmous, supranumit Regele Găluștelor de către alexandrini. Atunci când un rege este numit după felul său de mâncare preferat, o dinastie are probleme.

Cu toate acestea, Scipio - și istoricul său Polybius - ar fi apreciat singura realizare pozitivă a lui Fatso: marinarii săi au descoperit musonul indian, ceea ce însemna că puteau naviga spre Parthia sau India vara și se puteau întoarce iarna. În 118, el l-a trimis pe marinarul Eudoxos din Cyzicus direct în India.

RUDENIE ARMONIOASĂ, CĂSĂTORIE ÎNSÂNGERATĂ: O PRINȚESĂ CU NOMAZII

Chinezii sondau din direcția opusă. La Chang'an, un tânăr împărat Han remarcabil avea să domnească timp de cincizeci și patru de ani și să întemeieze un imperiu de scurtă durată care se întindea din Coreea, la est, până în Uzbekistan, la vest. Împăratul Wu a fost inițial curios, cultivat și îndrăzneț, trimițând un ambasador spre vest pentru a lua legătura cu alte mari puteri - începutul drumului spre vest al Chinei.

Wudi a fost făcut de femei și aproape distrus de femei: în 141 î.Hr. la vârsta de 15 ani, a fost pus pe tron de mătușa și soacra sa, prințesa Guantao, și a început imediat să restabilească puterea imperială. Cu toate acestea, bunica sa, împărăteasa văduvă Dou, care deținea Talia Tigrului, esențială pentru a da ordine armatei, i-a zdrobit propunerile. Folosindu-se de eșecul său de a produce un moștenitor împreună cu împărăteasa Chen, ea a plănuit înlăturarea sa. Wudi s-a prefăcut că se dedică petrecerilor, fără să arate niciun interes pentru politică, în timp ce își aduna în secret un grup de oameni de încredere. Când a apărut șansa de a se extinde spre sud, a îndrăznit să ocolească Tiger Tally al bunicii sale și a anexat părți din sudul Chinei de astăzi, cucerind Minyue (Fujian). Acasă, a avut un copil cu o concubină favorită. Ambele mișcări au depășit-o pe bunica sa, care a murit la scurt timp după aceea. Wudi a promovat candidați promițători pentru funcții dacă aceștia puteau redacta documente în stilul său retoric antic preferat, dar, deși câțiva învățați confucianiști i-au îndrumat pe prinții imperiali, nu a dezvoltat un set coerent de doctrine confucianiste. El însuși a avut însă o tentă artistică și intelectuală, extinzând vechiul Birou de Muzică al împăraților Qin, care se ocupa de spectacolele de la curte și de chestiuni culturale. Dar, în fond, a fost un constructor de imperii. Îmbogățit

de veniturile fiscale, a lansat ofensive pe toate fronturile. Pentru a construi o alianță împotriva Xiongnu, Wudi, folosindu-se de rudenia armonioasă, a trimis o prințesă, Jieyou, nepoata sărăcită a unui prinț căzut la datorie, să se căsătorească cu șeful tribului Wusun (în Xinjiang de astăzi).

Însoțită de o doamnă de onoare, Feng Liao, Jieyou s-a căsătorit de trei ori: mai întâi s-a căsătorit cu căpetenia, apoi, când acesta a murit, cu fratele și moștenitorul său, pe care l-a iubit și cu care a avut cinci copii, iar în cele din urmă și cu nepotul său. În acest proces, această femeie remarcabilă l-a trimis pe Feng Liao să negocieze alianțe și să apeleze la curtea din Chang'an cu un succes atât de mare încât l-a informat pe împărat și a fost numită ambasador.

În același timp, Wudi a trimis un soldat-curier neînfricat într-o misiune comercială în vest. În zece ani de aventură, Zhang Qian a fost capturată, înrobită, întemnițată, întemnițată, a evadat, s-a căsătorit, a fost din nou înrobită și, în cele din urmă, în 122 î.Hr. s-a întors pentru a se prezenta la împărat. El i-a descris pe parți și pe indo-greci, a vorbit despre descoperirea sa a unui sos de fructe de pădure din Sichuan care se vindea deja în zona pe care o numim astăzi India de Nord și a recomandat o rasă de cai din Fergana (Uzbekistan), cunoscută pentru "transpirația sângelui" - cel mai probabil pentru că erau victime ale unor paraziți care îi făceau să sângereze. Wudi a fost impresionat - voia acei "cai cerești", iar aceste rapoarte au încurajat comerțul cu Parthia. Luxurile persane apar acum în mormintele chinezești și, începând cu anul 110, Parthia a trimis delegații la Chang'an.

În timp ce China a întâlnit Parția, la fel a făcut și Roma: în timp ce Han își perfecționa monarhia dinastică, romanii au petrecut următorii cincizeci de ani în războaie civile, din care a apărut propria lor monarhie. Primul conducător unic al Romei de la regi încoace, Lucius Cornelius Sulla a fost precursorul lui Caesar - și primul care a dus Roma în Asia.

REGELE CARE NU PUTEA FI OTRĂVIT, DICTATORUL MONORCHIST ȘI MĂCELARUL ADOLESCENT

Sulla a fost un nou tip de roman. Și-a petrecut tinerețea petrecând cu actori și curtezane, un patrician atât de sărac încât locuia într-un apartament într-un bloc din oraș, nu într-o vilă. Atletic, cu ochi albaștri, cu părul blond-roșcat strălucitor și pielea pistruiată, Sulla era în același timp vesel și terifiant: se zvonea că avea un singur testicul, își lăsa cu

bucurie soldații să cânte cântece despre anatomia sa monorchistică, dar pedepsea orice indisciplină cu răstignirea instantanee. Motto-ul său era "Nici un prieten mai bun, nici un dușman mai rău".

Sulla, liderul optimilor - elita "celor mai buni" - a crescut în umbra lui Gaius Marius, un lider mai în vârstă al facțiunii populare a poporului. În 107, când Marius s-a luptat cu Jugurtha din Numidia, nepotul lui Masinissa, Sulla, servindu-i ca adjunct, l-a capturat pe regele berberilor și și-a făcut un nume. În 102, Marius a salvat Roma de cea mai mare amenințare de la Hannibal încoace: triburile germano-celtice ale cimbrilor și teutonilor, pornind din Danemarca și migrând spre sud, au pus în derută o armată romană - o criză atât de gravă încât romanii au efectuat ultimele sacrificii umane pentru a-i liniști pe zei. Marius i-a distrus pe invadatorii lor. Împreună, Marius și Sulla au zdrobit apoi revolta Socii, orașele italiene aliate în așa-numitul Război Social. În anul 96 î.Hr., Sulla a fost trimis spre est pentru a guverna ca guvernator al primei provincii asiatice a Romei, Cilicia, unde a observat ascensiunea fulminantă a unui monarh talentat și neobosit, Mithridates, rege al Pontului, descendent al lui Darius și Seleukos, care cucerea un imperiu ce cuprindea o mare parte din Asia Mică și Marea Neagră. Despre care se spune că era capabil să vorbească toate cele douăzeci și cinci de limbi ale supușilor săi, Mithridates s-a călit trăind în sălbăticie și s-a imunizat la otravă prin îmbibarea zilnică de doze mici, create de hierofanții săi sciți. În anul 88, regele otrăvurilor a orchestrat un masacru al romanilor din Asia, înainte de a se muta în Grecia.

Sulla a exploatat o neliniște tot mai mare că Marius, care a fost consul de șapte ori, era prea puternic. Rivalitatea lor a subminat republica. În 88 î.Hr., când Senatul a planificat expulzarea lui Mithridates din Grecia, Sulla a câștigat comanda, dar Marius a încercat să și-o procure. Încălcând în mod scandalos normele republicane, Sulla a mărșăluit cu legiunea sa în Roma și l-a scos în afara legii pe Marius. Apoi a plecat în Grecia, unde l-a expulzat pe regele otrăvit.

În absența sa, Marius a preluat din nou puterea, promovând un tânăr - nepotul său, Gaius Iulius Caesar. Acesta era unul dintre patricienii iulieni care pretindeau că descindeau din Enea și Venus, dar tatăl său, un guvernator al Asiei, murise de tânăr. Această forță vitală rece, suplă, irepresibilă, cu capul său aviat, chel, corpul epilat și stilul dandy, era apropiat de vicleană sa mamă Aurelia. Nu era bogat și suferea de crize, probabil de epilepsie, dar nu lăsa nimic să-l rețină: Marius a contribuit la numirea sa ca preot al lui Jupiter. Dar în 82 î.Hr., după moartea lui Marius, Sulla s-a întors, a mărșăluit asupra Romei, și-a înfrânt adversarii și a fost ales dictator (primul de la invazia lui Hannibal) - primind agnomenul Felix (Norocos). El a emis o proscriptio, o notificare de condamnare

care a devenit un eufemism pentru o listă de ucidere. A fost răzbunător. "Niciun prieten nu m-a servit vreodată și niciun dușman nu m-a nedreptățit, pe care să nu-l fi răsplătit pe deplin", au fost cuvintele pe care Sulla le-a gravat pe mormântul său.

Cezar a fost unul dintre cei trei tineri meteoriți deosebit de afectați de ascensiunea sângeroasă a lui Sulla. Gnaeus Pompei, fiul unui potentat bogat, și-a ridicat propria legiune și l-a susținut pe Sulla, ucigându-și dușmanii atât de eficient încât a fost poreclit Adulescentulus Carnifex - Măcelarul Adolescent. Marcus Crassus - pentru care ar fi trebuit inventat cuvântul "crassus" - a fost un speculator criminal care a adăugat proprietarii de terenuri pe listele de morți, apoi le-a acaparat proprietățile, ceea ce l-a făcut foarte bogat. Ca Marian, Cezar era vulnerabil. Sulla i-a ordonat lui Caesar, în vârstă de doar 18 ani, să divorțeze de soția sa Cornelia, fiica unui dușman politic, dar Caesar a îndrăznit să refuze: a fost demis din funcția de preot, i s-au confiscat banii și a fost adăugat pe lista morții. Doar mama sa, Aurelia, l-a salvat, apelând la Sulla. Caesar a fugit în Asia, unde, servind alături de guvernatorul roman, a flirtat cu regele Bitiniei, o legătură subalternă pe care nu a mai trăit-o niciodată.

În 79, odată ce dușmanii săi au murit, Sulla, singular în atât de multe lucruri, s-a retras din dictatură și s-a întors la viața sa anterioară de desfrâu: arătase ce se putea face la Roma. "Dacă Sulla a făcut-o", reflecta Pompei, "de ce nu și eu?". Cezar avea să-l imite pe dictator, observând în același timp că 'Sulla a fost un analfabet politic să renunțe la dictatură'.

În timp ce Sulla își ucidea dușmanii la Roma, împăratul Wu își pierdea controlul asupra sa și a familiei sale în Chang'an.

ISTORICUL CASTRAT ȘI ÎMPĂRATUL WU

Wudi s-a bucurat de o sumedenie de succese: în 112 î.Hr. a cucerit Guandong în sud și o mare parte din Vietnam; în 109 a invadat Coreea; în 108 i-a atacat pe Xiongnu, apoi a cucerit o mare parte din Xanjiang și s-a extins prin Kazahstan până la Fergana, în Uzbekistan; în 104 a cerut caii speciali ai lui Dayan (Kokand), trimițându-l pe generalul său Li Gungli să lupte în Războiul cailor cerești, obținând astfel 3.000 de acești armăsari care sudau sângele.

Cu toate acestea, la curte lucrurile se înrăutățeau. Când sora lui Wudi i-a făcut cunoștință cu o cântăreață-dansatoare de joasă speță, Wei, acesta s-a îndrăgostit de ea, iar fiii lor au oferit moștenitorii esențiali. Dar încercarea împărătesei Chen de a o blestema pe Wei cu vrăjitorie a fost denunțată și expusă, iar ea a fost distrusă. Noua împărăteasă Wei Zifu i-a purtat noroc - pentru o vreme.

Capricios și din ce în ce mai ucigaș, Wudi a devenit din ce în ce mai imprudent. A construit noi și vaste palate, a pornit în excursii costisitoare, executând granzii care nu reușeau să îi hrănească vastul său anturaj și a organizat ritualuri elaborate de sacrificiu pe Muntele sacru Tai pentru a confirma Mandatul Cerului. Împărăteasa Wei a ajuns să fie umbrită de iubita sa consoartă Li, al cărei frate a obținut lauri în Asia Centrală, câștigându-și faima ca Generalul Zburător. Dar Xiongnu a ripostat, învingând o armată Han. În 99, când nepotul generalului zburător, Li Leng, a dezertat la nomazi, prietenul său, istoricul curții, Sima Qian, a mers să intervină pe lângă împărat - cu consecințe atroce.

Wudi credea că istoria era la fel de importantă ca războiul: ea legitima dinastia. Dar trebuia să fie o istorie corectă. Wudi l-a însărcinat pe marele său scrib - parțial istoric, parțial astrolog - Sima Tian să scrie prima istorie chineză completă, cunoscută astăzi sub numele de Shiji, Documentele Marelui Istoric. Când Sima Tian a murit, în anul 110, i-a dat pana sa fiului său de 35 de ani, Sima Qian, care își amintește că acesta "m-a apucat de mâini cu ochii plini de lacrimi" și i-a spus: "Nu uita ce am intenționat să scriu".

Sima Qian, un însoțitor al împăratului, care servise în armata împotriva Xiongnu, s-a pus pe treabă. Scribii ca Sima foloseau o pensulă de scris, o placă de cerneală, un cuțit și un sigiliu pentru a scrie pe fâșii înguste de lemn, mătasea fiind folosită doar pentru documentele importante. La fel ca Polybius, contemporanul său de la Roma, el credea în istoria lumii "pentru a examina tot ceea ce privește cerul și omul, pentru a pătrunde schimbările din trecut și prezent". Dar istoria trecutului se referă întotdeauna la prezent: când a criticat consilierii regali 'expeditivi' și a denunțat cruzimile Primului Împărat, și-a jignit propriul împărat paranoic.

În anul 99 î.Hr. Sima Qian a intervenit pe lângă împărat pentru Li Leng - "pentru a lărgi viziunea Majestății Sale" - la care împăratul l-a acuzat de Mare Insultă și l-a condamnat la moarte prin sinucidere, sentință care putea fi comutată cu plata unei amenzi sau a castrării. Sima nu avea banii necesari și a refuzat să se sinucidă, așa că a fost nevoit să aleagă 'pedeapsa putreziciunii'. El a visat ca cartea sa să fie citită în "sate și orașe mari", dar "întrucât am regretat că nu am terminat [cartea], m-am supus fără amărăciune

pedepsei extreme" - rușinea castrării, efectuată în camera viermilor de mătase, unde bărbații mutilați erau ținuți ca niște viermi de mătase într-o cameră caldă, fără aer, despre care se credea că ajută la prevenirea infecțiilor. A supraviețuit, a fost promovat la funcția de arhivar/astrolog al curții și secretar al palatului și și-a terminat istoria clasică. Dar implicarea sa în intrigi nu s-a încheiat cu totul.

În anul 96 î.Hr., după un vis despre un asasin și păpuși ucigașe, Wudi a fost convins de șeful său de securitate că bolile sale erau opera trădătoare a magiei negre. Într-un vârtej în spirală de denunțuri și vânătoare de vrăjitoare, a ordonat șamanilor străini să excaveze palatele pentru a găsi păpuși magice și a declanșat procese de vrăjitorie împotriva propriilor săi miniștri, executând nu mai puțin de șase dintre cancelarii săi, măcelărind clanuri întregi, zeci de mii de oameni nevinovați. Chiar și propriile fiice ale lui Wudi au fost absorbite în vortex și executate. Uciderea fiilor era uneori necesară pentru monarhi - dar nu și a fiicelor.

Fiul cel mare al lui Wudi, Ju, cu împărăteasa Wei, era moștenitorul aparent, dar la șaizeci și doi de ani împăratul a născut un fiu cu o concubină mai tânără, Lady Gouyi. Șeful securității lui Wudi i-a înscenat prințului Ju o acuzație de vrăjitorie și de faptul că și-a dorit moartea tatălui său - probabil că nu era decât adevărul, deoarece împăratul se afla pe tron de atât de mult timp. Pe măsură ce tensiunea a crescut, Ju - realizând că i se înscenează o înscenare - a falsificat un ordin de la Wudi și l-a ucis pe șeful securității, înainte de a se grăbi să se explice tatălui său. Astfel, susținut de mama sa, împărăteasa, a încercat să preia puterea.

După cinci zile de lupte pe străzile din Chang'an, împăratul a restabilit ordinea, împărăteasa Wei s-a sinucis, clanul ei a fost eliminat, iar Ju s-a spânzurat. Toți fiii împăratului - și toți cei care au arătat vreo ezitare în a-l susține - au fost uciși, cu excepția copilului. Cu toate acestea, frenezia vrăjitoarelor a schimbat China pentru totdeauna, lichidând vechile clanuri și creând un vid care a fost umplut de oficiali de origine obscură.

În cele din urmă, împăratul și-a dat seama că aghiotanții săi îi înscenaseră totul fiului său. Îndurerat și învinovățindu-se, a emis Edictul public de pocăință de la Luntai, dar acum a pedepsit familia consoartei sale Li, care reușise să distrugă cea mai mare parte a familiei Wei. Familia Li a fost ucisă până la gradul al nouălea.

Singurul moștenitor rămas în viață a fost băiatul, acum în vârstă de nouă ani, născut de doamna Gouyi. În anul 88 î.Hr. împăratul l-a numit moștenitor, dar, temându-se că mama va deveni prea puternică după moartea sa, a chemat-o pe tânără și a ordonat

arestarea ei: ea s-a îngenuncheat de uimire, la care el a ordonat: "Afară, repede!". Nu poți fi salvată!". A pus să fie ucisă.

Când Wudi a murit în 87, îngropat, fără îndoială într-un costum de jad, în mormântul Maoling, este posibil ca și concubinele sale să fi fost sacrificate, deși acesta ar putea fi un ecou al Primului Împărat. Printre frumoasele artefacte îngropate cu el se număra Calul de Aur, o statuie înaltă de doi metri a unuia dintre "caii cerești" ai lui Wudi. Chiar mai mult decât Primul Împărat, Wudi a fost creatorul imperiului chinezesc: i-a dublat dimensiunea, însă crimele, vânătorile de vrăjitoare și extravaganța sa au declanșat dușmănii la curte și "100 de revolte țărănești".

În anul 73, sclavii din Roma s-au revoltat - iar potentații orașului, Pompei și Crassus, au concurat pentru a-i zdrobi.

FORNICATORUL CHEL ȘI REGINA EGIPTEANĂ: CEZAR ȘI CLEOPATRA

Totul a început în școala de gladiatori din Capua, unde șaptezeci de gladiatori - toți sclavi - au evadat și au ales ca lider un trac, Spartacus. Stabilindu-și cartierul general lângă muntele Etna, acesta a învins în repetate rânduri unitățile romane, ajutat de partenera sa, o preoteasă dionisiacă. Roma era condusă pe baza muncii sclavilor, alimentată de prizonierii din războaiele sale, iar romanii erau îngroziți de revoltă: 40% din populația italiană era înrobită, iar aceasta a fost a treia revoltă a sclavilor în patruzeci de ani. Rebelii lui Spartacus, recrutați dintre sclavii din mediul rural care munceau în mine și pe plantații, nu se puteau decide dacă să fugă peste Alpi sau să facă jafuri în Italia, dar nu aveau un program de eliberare a tuturor sclavilor. În decurs de un an, 40.000 de foști sclavi și familiile lor s-au alăturat lui Spartacus, care a cucerit o mare parte din sudul Italiei înainte de a mărșălui spre nord. Întrucât Pompei cucerea Hispania, iar alte legiuni se confruntau cu Regele Otravă în Asia, Roma era vulnerabilă. Speculatorul imobiliar Crassus a strâns forțe și i-a învins pe sclavi, crucificând 6.000 de oameni; Pompei a făcut curățenie. Amândoi și-au revendicat meritele.

În anul 67 î.Hr., Pompei a fost trimis în est pentru a-l zdrobi pe Mithridates din Pontus, care a reapărut. Mai întâi, l-a învins pe regele otrăvurilor, pe care l-a urmărit până în Caucaz, unde Mithridates s-a sinucis, apoi a anexat o mare parte din Asia Mică și Siria. I-a detronat pe Seleucizi și a adus sub stăpânire romană regatele Nabateei arabe și Iudeii iudaice. Atunci când un prinț iudeu din familia Macabeilor l-a sfidat, a luat cu asalt

Ierusalimul, încălcând Templul prin intrarea în Sfânta Sfintelor, și a lăsat o Iudee de rînd sub stăpânire iudaică. Regele egiptean Piper (Ptolemeu al XII-lea Aulete) l-a curtat pe Pompei, câștigându-i sprijinul cu mite de ochii lumii. Este posibil ca Pompei să o fi întâlnit pe fiica de șase ani a lui Piper, Cleopatra, care mai târziu avea să fie pricepută în negocierea cu potentații romani. Dintr-o dată, Roma a devenit un imperiu tricontinental: doar în Parthia Pompei și-a găsit perechea. Pompei a invadat Georgia și Armenia, dar Farhad al II-lea al Parthiei a recucerit Armenia. Pompei și Farhad au negociat de la egal la egal.

La Roma, democrația era distrusă de luptele pentru premiile imperiului său în creștere. O conspirație menită să o răstoarne printr-un masacru sângeros a fost înfrântă doar datorită elocvenței consulului, oratorului strălucit și scriitorului sublim Marcus Tullius Cicero. Ajuns acasă, la Roma, etalând mantia lui Alexandru cel Mare (capturată de la Mithradates), Pompei, mai bogat și mai puternic decât orice roman fusese vreodată, a primit un al treilea triumf fără precedent pentru victorii pe un al treilea continent și i s-a acordat agnomenul Magnus - Mare. Triumfătorul triumfător a lansat un program spectaculos de construcții. Acest om avea ceva din politicianul modern, descris ca fiind "cinstit la față, nerușinat la inimă", dar chiar și Cicero, cel care se considera îndreptățit, a fost uimit de "incredibila sa virtus dumnezeiască". Pompei a dominat fragila democrație romană, dar nu a preluat puterea totală. În schimb, senatorii, precauți față de acest meteorit plin de viață, au tergiversat confirmarea aranjamentelor sale asiatice. Crassus a încercat să-l submineze, susținându-l pe Caesar, care a rămas în urma celorlalți doi.

Cezar abia se întorsese la Roma când a aflat că Sulla era mort. Călătoria spre casă a dezvăluit multe despre el: pe drum a fost capturat de pirați. I-a avertizat pe aceștia că, dacă va fi eliberat, îi va ucide pe toți. Odată eliberat, a angajat o flotilă, i-a vânat și i-a crucificat. Întors la Roma, s-a căsătorit cu nepoata lui Sulla, Pompeia (după ce prima sa soție murise), a făcut împrumuturi mari și a candidat la o funcție publică. După cum i-a spus mamei sale, datoriile sale erau atât de mari, încât trebuia să fie "ori alegeri, ori închisoare". În cele din urmă, Crassus și-a plătit datoriile. Îmbrățișând facțiunea populară, Cezar a fost ales ca preot-șef - pontifex maximus - cu preferință față de doi venerabili aristocrați, înainte de a se distinge luptând în Spania. La întoarcere, ales consul, Caesar a propus un program populist în alianță informală cu Pompei și Crassus. Cu toate acestea, s-au luptat să controleze violența între facțiuni; democrația se dezintegra; la un moment dat, alegerile au fost amânate, iar Pompei a fost singurul consul. Pompei și Cezar și-au încununat alianța cu căsătorii: Pompei a divorțat de soția sa și s-a căsătorit cu singurul copil al lui Cezar, fiica acestuia, Iulia. Cei doi erau acum o

familie. Cezar și Crassus visau amândoi să imite cuceririle lui Pompei: Caesar a devenit proconsul al Galiei; Crassus a obținut Siria.

În anul 57 î.Hr. triumvirii au primit vizitatori egipteni: Regele Piper și fiica sa Cleopatra, acum în vârstă de 12 ani. După ce a sărăcit Egiptul pentru a-l mitui pe Pompei, Piper tocmai fusese destituit și înlocuit cu propria sa fiică mai mare, Berenice IV. Fugind din Egipt, Piper a venit să adune ajutorul romanilor, convingându-i pe Cezar și Crassus, care au trimis trupe romane din Siria - inclusiv un văr fanfaron al lui Cezar, Marc Antoniu. Revenit la coroana sa, Piper și-a ucis o fiică, Berenice, și a înlocuit-o ca regină cu o alta, Cleopatra. Întoarsă în Alexandria, ea l-a întâlnit pe Antoniu, care a fost impresionat de regina adolescentă. La optsprezece ani, Cleopatra a moștenit Egiptul și s-a căsătorit cu fratele ei, Ptolemeu al XIII-lea.

În timp ce Pompei a rămas la Roma, în anul 53 î.Hr. Crassus a navigat spre Siria, sperând să îl întreacă pe Pompei și să respingă Casa partă Arsak.

CAPUL LUI CRASSUS ȘI MILIONUL DE GALII MORȚI

Crassus și 40.000 de legionari au traversat Eufratul și l-au urmat spre sud, spre Seleucia. Regele parților, Urad al II-lea, s-a oferit să negocieze. Crassus a refuzat. Deschizându-i mâna, Urad l-a avertizat: "Aici va crește părul înainte de a vedea Seleucia". Crassus a fost sfătuit să evite câmpiile, teren ideal pentru cavaleria partă; a ignorat sfatul.

La Carrhae, legionarii epuizați au fost confruntați de către parți pe un deal deasupra lor. Inițial camuflați cu piei de animale, le-au aruncat la unison pentru a dezvălui 1.000 de catafracți, cavaleria blindată, și 17.000 de călăreți ușori, cu coifurile încinse. În timp ce romanii își asumau formația clasică de testudo, parții au lansat un baraj devastator de lovituri partice. Crassus s-a retras. Când a negociat cu parții, a fost descălecat și decapitat. Parții i-au turnat aur în gât pentru a-și bate joc de crasitatea sa, apoi i-au trimis capul lui Urad, un filipinez căsătorit cu o prințesă greacă, care se uita la tragedia lui Euripide, "Bacantele". Regizorul piesei a rechiziționat capul ca recuzită de scenă: un actor a apărut pe scenă ținându-l în mână și cântând cuvintele: "Aducem din munte / Un vlăstar proaspăt tăiat la palat / O pradă minunată".

Departe, în vest, Cezar cucerea Galia. Caesar avea deja 41 de ani și era încă foarte îndatorat când și-a lansat campaniile, abia acum dându-și dovadă de ambiție ucigașă, de

spirit de aventură (la un moment dat, a cercetat teritoriul inamic deghizat în galic) și de energie neobosită. S-a asigurat că romanii vor citi totul despre isprăvile sale - pretindea că a ucis un milion de gali, pe care romanii îi considerau sălbatici - trimițând acasă rapoarte (povestite la persoana a treia). În ciuda a două raiduri care au bucurat mulțimea pe insula barbară și nepăsătoare Britannia, imperium-ul lui Caesar era pe cale să se epuizeze, iar dușmanii săi aristocrați, susținuți de Pompei, l-au provocat. Soția lui Pompei, fiica lui Caesar, Iulia, murise la naștere, ceea ce a slăbit legăturile lor dificile. Pompei, care avea cel mai mult de pierdut, era reticent să lupte, însă nu i-a lăsat lui Cezar prea multe opțiuni.

"Să lăsăm zarurile să se rostogolească!" a spus Cezar în timp ce, canalizându-l pe Sulla, a trecut Rubiconul în Italia. Pompei a sprijinit republica democratică împotriva unui potențial tiran, dar nu era pregătit și a fost nevoit să abandoneze Italia și să-și adune forțele în Grecia. Caesar l-a urmat. La Pharsalos, l-a învins pe Pompei, care a navigat spre Egipt, unde tocmai îl recunoscuse ca faraon pe Ptolemeu al XIII-lea, în vârstă de 12 ani, împreună cu sora sa soție Arsinoe, după ce se certase cu stăpâna lor mai mare, Cleopatra. Aceasta se lupta acum pentru viața ei.

Ptolemeii trebuiau să susțină învingătorii romani: în timp ce Pompei era vâslit la țărm, a fost decapitat. Ales dictator, Cezar l-a lăsat pe Antoniu, magister equitum - stăpânul calului (adjunctul tradițional al unui dictator) - să guverneze Roma în timp ce el a navigat spre Alexandria cu doar 4.000 de soldați, urmărindu-l pe Pompei. La sosire, egiptenii i-au prezentat capul lui Pompei. Cezar a plâns și l-a jelit pe fostul său ginere, apoi s-a instalat la palat, cerând ca frații rivali, Ptolemeu și Cleopatra, să se prezinte. Cleopatra a refuzat să fie judecată, aranjând să fie livrată lui Cezar într-un sac de rufe purtat de un factotum voinic. Chiar dacă Cezar nu era deja genul de bărbat care să fie încântat de carisma ei arogantă, a fost orbit de această lovitură de teatru sexy. El avea cincizeci și doi de ani, ea douăzeci și doi.

CUI I-O TRAG: CLEOPATRA, CEZAR ȘI ANTONIU

Și totuși, erau bine asortați. Amândoi erau animale politice, maeștri de teatru și supraviețuitori și ucigași înnăscuți. Cezar era un veșnic practicant al stilului aventuros al politicii; ea era moștenitoarea celei mai grandioase dinastii din lume, proprietara trupului marelui Alexandru, pe care Cezar l-a vizitat. Regina era educată, inteligentă, posibil

virgină și poliglotă, vorbind greacă, latină, "etiopiană", egipteană (primul Ptolemeu care a făcut acest lucru; este posibil ca mama ei să fi fost egipteană) și limba pe care Cezar o respecta cel mai mult: puterea. Dacă pierdea lupta cu fratele ei, ar fi fost ucisă. Avea nevoie de Cezar.

Cezar nu era pregătit pentru luptele de stradă, dar a susținut-o pe Cleopatra. Ptolemeu a mobilizat mulțimea în timp ce trupele sale îi asediau pe Cezar și Cleopatra în palat. Luptele au fost violente; Cezar risca lumea pentru o fată pe care abia o cunoștea. Mica sa forță s-a retras: muzeul a luat foc. Considerându-se prins în capcană, Cezar s-a scufundat în port și a înotat până la una dintre navele sale - o adevărată ispravă la vârsta sa. Cu întăriri, printre care se numărau evrei trimiși de marele preot din Ierusalim și arabi trimiși de regele nabatean, Cezar l-a înfrânt pe Ptolemeu, care s-a înecat, și a securizat Alexandria.

Cezar și Cleopatra au sărbătorit într-o croazieră pe Niloți - prima lui odihnă în zece ani. Lăsând-o pe Cleopatra însărcinată ca faraon cu un frate mai mic, Cezar s-a grăbit să îl zdrobească pe fiul lui Mithridates, Pharnaces, care pusese stăpânire pe Pont și ordonase castrarea cetățenilor romani. Cezar l-a învins atât de ușor încât s-a lăudat: "Am venit, am văzut, am cucerit". După ce a terminat operațiunile de dezmembrare din Asia, Hispania și Africa, unde, de obicei, a avut o aventură cu regina berberă Eunoe din Mauritania, a sărbătorit un triumf cvadruplu unic și a fost numit primul dictator perpetuus din istorie; a fost onorat și mai mult prin faptul că chipul său a fost pus pe monedă și numele său a fost adăugat în calendar ca fiind luna iulie. Cezar nu și-a lichidat adversarii, ci s-a lăudat cu mila sa. Cleopatra se afla în vizită la Roma împreună cu fiul lor, Micul Cezar - Ptolemeu Cezarion. Dar Cezar s-a plictisit la Roma și a plănuit să-l imite pe Alexandru și să-l răzbune pe Crassus lovind Dacia (România), înainte de a ataca Parția și de a cuceri Scythia (Ucraina). Știind că este posibil ca Cezar să nu se mai întoarcă niciodată, Cleopatra a încercat să-l facă pe Caesarion, în vârstă de trei ani, să fie recunoscut drept moștenitorul său. Dar, în timp ce ea locuia într-una dintre vilele lui, Cezar discuta despre familia sa egipteană doar cu prietenii intimi. Romanii erau fascinați de ea și de copil: Cicero a fost primit de ea și a bombănit despre aroganța ei. Când Cezar și-a făcut testamentul, nu a menționat copilul Cleopatrei, numindu-l în schimb moștenitor pe un strănepot, Octavian, în vârstă de 19 ani, care i se alăturase în Spania.

Dictatorul perpetuu a refuzat de trei ori diadema de rege oferită de Antoniu, dar dușmanii săi, în frunte cu Brutus, fiul iubitei sale Servilia, detestând cvasi-monarhia sa, au plănuit să-l ucidă înainte de a pleca. O profetă l-a avertizat pe Cezar în legătură cu Idezii lui martie; Antoniu și Calpurnia l-au avertizat de comploturi; dar Cezar și-a

concediat gărzile de corp spaniole și s-a îndreptat spre reuniunea senatorială de la Teatrul lui Pompei, unde, în portic, Brutus și un cadru de fețe familiare s-au apropiat. Unul i-a cerut o semnătură, apoi toți au scos pumnale și l-au înjunghiat. Frenezia a fost atât de mare încât asasinii s-au înjunghiat și între ei. Cezar s-a apărat cu stiloul său, un instrument ascuțit de scris, dar când l-a văzut pe Brutus, fiul Serviliei, pe care îl grațiase, a spus doar: "Și tu, copilul meu", căzând la pământ și acoperindu-și capul cu toga. A fost înjunghiat de douăzeci și trei de ori (deși se spune că a doua lovitură în piept i-a fost fatală).

Asasinii au vrut să restabilească republica, dar nu aveau niciun plan. Antoniu, acum consul, i-a depășit: la înmormântarea lui Cezar în Forum, a salutat divinitatea și măreția lui Cezar și și-a arătat toga însângerată, inflamând atât de tare mulțimea încât aceasta i-a alungat pe asasini din Roma. (Aceștia și-au stabilit cartierul general în Grecia). Robust și creț, violent și viril, politician cu sânge rece, general mediocru și showman impulsiv, Antoniu, în vârstă de 42 de ani, nu era dublura lui Cezar: el râvnea la putere pentru el însuși. Un playboy care a studiat filozofia la Atena, era un entuziast al seducțiilor și al banchetelor, adesea pe jumătate beat. Uneori se îmbrăca în piei de leu herculean și se plimba în jurul Romei într-un convoi de care britanice, purtând-o pe amanta sa, curtezana Cytheris - și pe mama sa. Acum a abandonat-o pe Cytheris pentru a se căsători cu Fulvia, o arbitră politică feroce, căsătorită cândva cu agitatorul demagog Clodius - o mișcare mult ironizată de Cicero. Disprețuindu-l pe Octavian, moștenitorul de pruncie al lui Cezar, numit acum oficial el însuși "Cezar", Antoniu s-a aliat în cele din urmă cu acesta, lansând o listă de succes - o proscripție - prin care Antoniu s-a răzbunat pe Cicero pentru glumele sale. 'Nu este nimic adecvat în ceea ce faci, soldat', i-a spus Cicero asasinului, 'dar încearcă să mă omori cum trebuie'. Antoniu i-a bătut în cuie mâinile și capul victimei sale pe tribuna din Forum, în timp ce Fulvia i-a tăiat limba și i-a străpuns-o cu acul de pălărie - o demonstrație urâtă chiar și pentru standardele romane.

Acum că Roma era asigurată, Antoniu și Octavian i-au urmărit pe asasini până în Grecia, unde au fost înfrânți și împinși la sinucidere. Apoi au împărțit imperiul, Antoniu luând estul, iar Octavian vestul.

Antoniu a moștenit expediția partă a lui Cezar. În timp ce acesta își aduna forțele în Tarsus (Siria), Cleopatra, acum în vârstă de douăzeci și opt de ani, a venit pentru a-i asigura sprijinul, sosind în barja sa regală ca o Isis-Afrodita regală. La fel ca Cezar, avea o slăbiciune pentru monarhii orientali, tocmai avusese o aventură cu fosta regină curtezană a Capadociei, Glaphyra.

În prima lor noapte împreună, Antoniu s-a îndrăgostit de Cleopatra. Ea a sărbătorit în stil ptolemeic - cu banchete bachice și crime între frați: l-a pus pe Antoniu să o ucidă pe sora ei Arsinoe. În timpul șederii sale sălbatice în Alexandria, ea a născut gemeni. Dar la scurt timp după aceea, în 40 î.Hr., Antoniu a negociat un nou parteneriat cu Octavian și a părăsit-o pe Cleopatra pentru a se căsători cu sora lui Octavian, Octavia. Cei doi lideri se concentrau acum pe recucerirea Iudeii și a Siriei de la parți, numind un tânăr aliat evreu, Irod, ca rege al unei Iudei extinse.

În anul 38, Antoniu a plecat în est pentru a ataca Parția - și s-a întors la Cleopatra, oferindu-i noi teritorii în Liban, Israel și Cipru, în timp ce împreună au mai avut un fiu. Dar armata sa a fost anihilată în ceea ce este astăzi Azerbaidjanul și abia a reușit să se întoarcă în Siria. Cleopatra a navigat pe coastă cu provizii. Sprijinul ei, împreună cu accesele ei de furie și copiii pe care îi aveau în comun, l-au convins că destinul lui era alături de ea, așa că a abandonat-o pe Octavia în Atena.

Antoniu și regina au defilat prin Alexandria sub numele de Dionysios și Sarapis, apoi s-au căsătorit. Ea a fost întronizată ca regină a regilor, Cezarion ca rege al regilor, aclamat ca fiu al lui Cezar, iar cei trei copii ai lor au primit regate. Octavian a criticat această desfrânare orientală neviolentă, la care Antoniu a răspuns: "Te opui ca eu să mi-o trag cu Cleopatra? Dar noi suntem căsătoriți și nu e ca și cum ar fi ceva nou'. Într-adevăr, Octavian era un ipocrit, fiind el însuși un adulterin avid. Octavian, a cărui soție Scribonia era pe atunci însărcinată, se îndrăgostise recent de Livia, inteligenta și frumoasa soție însărcinată de douăzeci de ani a lui Tiberius Claudius Nero, unul dintre membrii clanului Claudian și un susținător al lui Antoniu, care a fost de acord să divorțeze de ea. Octavian a divorțat de Scribonia în ziua în care s-a născut fiica sa Iulia și s-a căsătorit cu Livia, la trei zile după ce aceasta a născut, în cadrul unei ceremonii somptuoase, înfrumusețată cu deliciae - sclavi băieți pe jumătate goi - și la care a participat fostul ei soț ascultător. 'Și tu cum rămâne cu tine? Îi ești credincios Liviei?'. l-a întrebat naiv Antoniu pe Octavian. "Ce contează unde sau cu cine o face cineva?".

Ba conta, din punct de vedere politic. Octavian a dezvăluit testamentul lui Antoniu, care îl aclama pe Cezarion ca fiu al lui Cezar și lăsa totul Cleopatrei, alături de care dorea să fie înmormântat, probabil îmbălsămat faraonic în Alexandria. Octavian a denunțat-o pe Cleopatra ca fiind o monstră fatală, iar Senatul i-a declarat război. Antoniu și Cleopatra au adunat resurse impresionante - 250 de galere și 20.000 de soldați. Dacă Octavian învingea, imperiul său ar fi vorbit în latină și ar fi avut sediul la Roma; dacă Antoniu, ar fi fost vorbitor de greacă, condus din Alexandria - și astăzi am fi vorbit cu toții mai degrabă limbile greacă decât latină. Au luptat pentru lumea mediteraneană.

ȘARPELE CLEOPATREI, NASUL LUI ALEXANDRU

La 2 septembrie 31 î.Hr., cele două flote s-au ciocnit. Când armatele s-au adunat în Grecia, Antoniu a fost depășit de generalul lui Octavian, Marcus Agrippa, care a blocat armata și flota antonesciană la Actium. Flota lui Antoniu avea nave cu mai multe corăbii, quinqueremes, octeres și chiar deceres gigantice, dar era mai puțin bun la detalii. La consiliul lor de război, Cleopatra, la comanda flotei sale de 200 de oameni, a votat să evadeze din Actium, dar în luptă coordonarea lor a fost dezastruoasă. Cleopatra a fugit înapoi în Alexandria cu 60 de nave, plănuind să folosească flota de la Marea Roșie pentru a scăpa la punctele sale comerciale din Arabia, dacă nu chiar din India, numai că regele arab Malik i-a ars navele. Când Antoniu a plecat după ea, Octavian a mărșăluit prin Siria, negociind în secret cu Cleopatra, care s-a oferit să abdice cu condiția ca copiii ei, în special Cezarion, să-și păstreze coroanele. Nu este clar dacă ea l-a primit cu adevărat pe Antoniu învins.

Ea a negociat cu Octavian, stabilindu-și cartierul general în mausoleul ei din cadrul palatului. Este posibil ca Antoniu să fi fost trădat de Cleopatra, care l-a informat greșit că este moartă, ceea ce reprezintă în mod clar un semnal de sinucidere. După ce s-a înjunghiat cu sabia, a fost dus la mormântul ei, unde a murit în brațele ei la vârsta de 52 de ani. Permițându-i să locuiască în palat, Octavian i-a luat în custodie pe cei trei copii Antonieni ai ei. Când s-au întâlnit, ea a aflat că nu exista un al treilea act: Octavian o va expune în triumful său. "Nu voi fi triumfată", i-a spus ea - o văzuse pe sora ei Arsinoe defilând prin Roma - dar și-a ascuns planurile. După ce au sărbătorit în stil mare, devotatele ei însoțitoare Eiras și Charmian au aranjat ca un țăran să aducă un coș cu smochine, care conținea un șarpe sau cel puțin o otravă pe care toate trei au îmbibat-o cumva. Ea i-a trimis o scrisoare sigilată lui Octavian, cerând să fie înmormântată alături de Antoniu, moment în care gărzile acestuia s-au grăbit să o oprească - prea târziu. Cleopatra, la vârsta de 39 de ani, așezată în glorie, purtând diadema, era moartă, împreună cu domnișoarele ei de onoare. Una dintre ele abia mai trăia când trupele lui Octavian au dat buzna și au văzut-o pe Cleopatra în ultima ei splendoare: "Ce scenă maiestuoasă!".

'Extrem de frumoasă', a murmurat fata, 'așa cum îi stă bine urmașului atâtor regi'.

Cleopatra sperase că Cezarion va conduce Egiptul. 'Prea mulți Cezari', au avertizat consilierii lui Octavian, 'nu este bine'.

Cleopatra îl trimisese pe regele Caesarion, în vârstă de 17 ani, împreună cu tutorele său în portul Berenice de la Marea Roșie pentru a fugi în India, dar Octavian l-a păcălit pe tutore să-l aducă înapoi, lăsând să se înțeleagă că băiatul ar putea conduce Egiptul - și apoi a pus să fie strangulat.

Octavian a vizitat mormântul lui Alexandru, dar când a atins mumia, i-a smuls nasul - un moment care a marcat sfârșitul epocii alexandrine, căderea Republicii Romane și lansarea unei monarhii imperiale.

AUGUSTUS, JULIA ȘI REGINA CU UN SINGUR OCHI DIN KUSH

Stăpân al imperiului, tânărul războinic Octavian se purta după bunul său plac, seducându-le pe soțiile secuilor săi pe care le ducea în altă cameră la un dineu și le întorcea la soți cu urechile roșii, cu părul ciufulit. În timp ce acestea erau singure, le interoga cu privire la politica soților lor, aflând cine conspiră împotriva lui.

Octavian era un maestru al dozajului politic, înțelegând, după ani de război și crime, că măsurile abrupte jignesc, în timp ce adaptarea respectuoasă poate masca schimbările dramatice. În timp ce pretindea că respectă republica, el era acum cel mai puternic roman din toate timpurile, adoptând un nou titlu, princeps - care înseamnă "cel dintâi" - și un nou nume; i s-a oferit Romulus, dar în cele din urmă s-a hotărât asupra lui Augustus, ceea ce înseamnă Minunat. Cu toate acestea, a rămas modest, rămânând în vila sa confortabilă de pe Dealul Palatin. Dar umilința a fost artificială. Gospodăria sa era enormă, cu liberți care făceau munca de secretariat, în timp ce mormintele personalului Liviei arată că aceasta era servită de o mie de sclavi, inclusiv animatori și pitici. Nici domnia sa nu a fost atât de liniștită pe cât îi plăcea să pretindă. Vicios când era necesar, milostiv când era posibil, a folosit informatori pentru a raporta orice disidență; conspiratorii erau eliminați rapid; când secretarul său a luat bani pentru a dezvălui conținutul uneia dintre scrisorile sale, Augustus i-a rupt personal picioarele. Cu toate acestea, nu a fost nici un megaloman lipsit de umor; scrisorile sale către apropiați sunt glumețe și afectuoase. Jucător entuziast, era foarte sociabil, lua regulat cina cu prietenii și se juca cu scrierea unei tragedii, în timp ce, prin intermediul consilierului său bogat, Mecena, i-a promovat și s-a împrietenit cu poeții de la curte, Virgiliu și Horațiu. A

lăudat viața amoroasă atletică a lui Horațiu, poreclindu-l "Penisul perfect", dar nu l-a amenințat pe poet atunci când acesta nu a reușit să-l laude pe princeps. Doar l-a tachinat.

Cezar Augustus a proiectat Roma ca pe un imperiu mondial divin care, în spatele fațadei republicane, era deja o dinastie: căsătorit de trei ori, dar fără fii, ambițiile sale se bazau pe fiica sa Iulia. După ce a căsătorit-o cu un nepot care a murit de tânăr, Augustus a căsătorit-o cu partenerul său de putere, Agrippa, pe atunci în vârstă de patruzeci de ani, căruia i s-au acordat aceleași puteri ca și princepsului însuși. "Agrippa este atât de mare", avertizase ministrul lui Augustus, Maecenas, "încât trebuie fie să fie ucis, fie să devină ginere". Căsătoria a dat naștere la doi fii, Gaius și Lucius, care au devenit moștenitori. Dar Iulia și-a găsit destinul o povară plictisitoare, la fel ca și faptul de a fi în permanență însărcinată cu un soț mult mai în vârstă. Dar sarcina a avut beneficiile ei.

În timp ce Augustus își susținea valorile familiale și impunea o nouă politică morală conservatoare, inclusiv o legislație împotriva adulterului, Iulia a avut o serie de aventuri amoroase, făcând sex cu soțul ei doar atunci când era însărcinată: "Iau un pasager doar atunci când cala vasului este plină". Pe măsură ce fiii ei au crescut, adorați de Augustus, promiscuitatea ei a devenit o problemă.

Imperiul era acum atât de mare încât Augustus l-a trimis pe Agrippa să conducă jumătatea estică: mai întâi au semnat un tratat cu tânăra kandake (regina) din Kush. Dar regina, Amanirenas, "un fel de femeie masculină", scria geograful-istoric Strabon, "fioroasă și cu un singur ochi" - una dintre succesiunile de femei războinice conducătoare - și soțul ei, regele Teriteqas, erau nemulțumiți de vasalitatea romană. Oportunitatea ei a apărut atunci când Augustus i-a ordonat prefectului său egiptean, Aulus Gallus, să invadeze Arabia Felix (Arabia Fertilă - Yemen). Condimente, medicamente, parfumuri, bijuterii soseau pe mare din India în porturile egiptene sau arabe de la Marea Roșie și pe uscat în caravane din Marib în Sheba (Yemen/Etiopia) prin Nabataea (Iordania). Augustus dorea să controleze aceste schimburi comerciale.

Zece mii de legionari au traversat Marea Roșie dinspre Berenice, debarcând nu departe de Jeddah, mărșăluind prin Medina pentru a cuceri Aden, dar s-au pierdut în deșert, nu au reușit să cucerească Marib și, cu flota distrusă, au pierit.

La Meroe, Teriteqas și Amanirenas au aflat că garnizoana egipteană a lui Augustus a plecat spre Arabia și a invadat Egiptul. Când Teriteqas a murit, Amanirenas i-a succedat, conducând armata lor pe Nil, o ispravă pe care a sărbătorit-o pe o stela și îngropând un cap uriaș al lui Augustus în fața unui templu. Egiptul a fost coșul de pâine esențial al Romei: Augustus a atacat Kush, Amanirenas a contraatacat, apoi au căzut de acord să

negocieze. Augustus a eliminat taxele impuse kushilor; Amanirenas a cedat o fâșie din Nubia Inferioară, dar reușise să sfideze cu succes cel mai mare împărat al Romei.

Augustus a făcut o înțelegere cu Malik de Nabataea, permițându-i să înfrumusețeze capitala sa de trandafiri roșii, Petra, precum și Mada'in Salih, în timp ce împăratul l-a sprijinit pe aliatul său evreu Irod - în ciuda masacrelor și a uciderii propriei sale soții iubite, deși trădătoare, și a trei dintre numeroșii săi fii. Viclean, fermecător, vizionar și psihotic, Irod a domnit timp de patruzeci de ani, remodelând Ierusalimul, unde a construit un gigantic și magnific Templu evreiesc.

În curând, 120 de vase romane navigau anual din porturile de la Marea Roșie spre India. În jurul anului 20 î.Hr., o delegație a unui conducător indian a sosit să-l vadă pe Augustus cu un cadou de tigri. Comercianții romani, de obicei arabi sau egipteni mai degrabă decât italieni, făceau schimb de amfore de vin, oglinzi, statui și lămpi în schimbul fildeșului, al mirodeniilor, al topazului și al sclavilor. Iar un nou lux începea să sosească din China, via Parthia și Eudaemon (Aden): mătasea.

RÂNDUNICĂ ZBURĂTOARE ȘI PASIUNEA MANȘONULUI TĂIAT

Se numea rândunica zburătoare și dansa la palatul prințesei Yamma când împăratul a venit să o privească. rândunica zburătoare - Zhao Feiyen - era o dansatoare care provenea dintr-o familie atât de săracă încât o expusese de mică până când, copleșiți de regrete, s-au întors și au găsit-o încă în viață. Împăratul Cheng a văzut-o pe Zburătoarea Zburătoare subțire și grațioasă, pe atunci în vârstă de doar cincisprezece ani, dansând cu sora ei - și s-a îndrăgostit.

Ajuns la tron în anul 33 î.Hr. chiar în momentul în care Augustus îl înfrunta pe Antoniu, Cheng, în vârstă de 18 ani, avea o soție, împărăteasa Xu, și o consoartă adorată, Ban, dar niciuna dintre ele nu i-a oferit un moștenitor. Cheng era un playboy vesel, aproape dezmoștenit de tatăl său pentru hedonismul său, care iubea muzica senzuală și căruia îi plăcea să se scufunde incognito în toaletele din Chang'an pentru a se prostitua și a se bate cu cocoșii. Flying Swallow era chiar pe placul lui. În ceea ce privește politica, a lăsat-o în seama mamei sale, împărăteasa văduvă Wang, al cărei frate Wang Feng și alți membri ai familiei conduceau imperiul ca mareșali de stat. Acum, adusă înapoi la palat și înrolată împreună cu sora ei Zhao Hede ca concubină, rândunica zburătoare aducea noi niveluri de invidie criminală la curtea deja încărcată. La un an de la sosire, cele două

fete le-au înscenat împărătesei și consoartei Ban folosirea magiei negre, făcându-l pe Cheng să o declare pe rândunica zburătoare împărăteasă în anul 16 î.Hr. În timp ce rândunica zburătoare nu a reușit să nască copii, Cheng a născut fii cu două concubine. Persuadat de rândunica zburătoare sau de Zhao Hede (care a făcut treburile murdare), împăratul sau împărăteasa au ucis ei înșiși copiii pentru a le proteja pe cele două surori; una dintre mame a fost forțată să se sinucidă pentru a păstra secretul. Surorile s-au certat atunci când împăratul a favorizat-o pe Zhao Hede, apoi au conspirat pentru a otrăvi orice altă fată care ar fi rămas însărcinată.

În anul 7 î.Hr., Cheng a murit subit, probabil după o doză prea generoasă de afrodiziac administrată de Zhao Hede. Înspăimântată, pe măsură ce investigațiile care au urmat privind copiii uciși și supradozajul de afrodiziac se apropiau, s-a sinucis în timp ce nepotul lui Cheng a devenit împăratul Ai. El a stârnit mari așteptări, dar boala l-a împiedicat să guverneze și nu-i plăcea "muzica sau fetele". În schimb, s-a îndrăgostit de un curtezan adolescent, Dong Zian: devotamentul său era atât de mare încât împăratul a preferat să-și taie mâneca rochiei decât să-și trezească iubitul adormit. Mulți împărați au avut iubiți de sex masculin, enumerați în mod deschis printre favoriții lor, dar "pasiunea mânecii tăiate" a mers mult mai departe: Aidi l-a promovat excesiv pe Dong, în vârstă de 22 de ani, în rolul de comandant al armatei, iar când Aidi a fost pe moarte, i-a lăsat tronul iubitului său. În schimb, a intervenit bunica: Împărăteasa văduvă Wang a orchestrat sinuciderea lui Dong și și-a promovat propriul nepot ca regent. În vârstă de optzeci și trei de ani, doamna văduvă a păstrat singură stabilitatea Han, dar când a murit, în 13, nepotul ei a încercat să își întemeieze propria dinastie - o lecție despre cum nu trebuie să gestionezi un imperiu - în timp ce, la celălalt capăt al Drumului Mătăsii, un alt împărat, ajutat de o femeie potentată capabilă, a demonstrat cum trebuie procedat.

REPTILA DIN CAPRI

Augustus, acum în vârstă de 75 de ani, era pe moarte în vila sa din orașul natal, Nola, la sud de Roma, cu soția sa Livia, de asemenea în vârstă de 70 de ani, și cu fiul său capabil, dar morocănos, Tiberius, alături de el. Propria sa familie directă nu avea să-i succeadă, dar în schimb țese o rețea încâlcită de căsătorii pentru a lega sângele său de cel al Liviei.

Speranțele sale de a lăsa o coterie dinastică de moștenitori se bazau de mult timp pe Gaius și Lucius, fiii adolescenți ai fiicei sale Iulia și ai soțului ei Agrippa. Iulia era

însărcinată când, în anul 12 î.Hr., Agrippa a murit și a dat naștere unui fiu, Postumus, care a crescut iresponsabil, dacă nu chiar dezechilibrat. Dar au avut și o fiică, Agrippina.

Acum, Augustus i-a ordonat Iuliei să se căsătorească cu Tiberius, cu care împărțea puterea tribunală încă din anul 6 î.Hr. Iulia a fost mulțumită de această alegere. Tiberius nu a fost. Dar, inteligentă și exuberantă, Iulia era atât aventuroasă din punct de vedere sexual, cât și disidentă din punct de vedere politic, fiind nemulțumită de controlul tatălui ei. Augustus a fost distras de ascensiunea fiilor ei, deoarece Gaius și Lucius au fost aleși consul. Îi adora pe băieți, poreclindu-l pe Gaius "cel mai iubit măgăruș al său" și așteptând cu nerăbdare momentul în care aceștia "îmi vor succeda în funcție". Dar apoi, într-o succesiune rapidă, amândoi au murit - exact când Augustus a descoperit isprăvile mamei lor.

Îmbrăcată în cele mai arătoase rochii, Iulia și-a etalat aventurile cu o serie de senatori și generali, printre care un Scipio și fiul lui Antoniu, Iullus Antonius, o alegere periculoasă. Dacă ar fi fost bărbat, astfel de isprăvi ar fi fost considerate pecingine virilă, dar era moștenitoarea unui imperiu, periculos de populară, iar libertinajul ei a subminat măsurile conservatoare de combatere a imoralității luate de Augustus. În anul 3 d.Hr., acesta a exilat-o pe viață - dar, așa cum se temea, ea a devenit un simbol al rezistenței, atrăgând sprijinul protestelor populare împotriva lui. Iullus Antonius a fost executat.

Augustus a fost nevoit să apeleze la fiii soției sale Livia, Tiberius și Drusus. Tiberius a găsit în politică o presiune. Repulsat de promiscuitatea Iuliei și resemnat de ordinele mamei sale, sătul de război, s-a retras în Rodos. Nici acesta nu a fost sfârșitul: Fiica Iuliei, numită tot Iulia, a avut relații amoroase nerușinate, printre alții cu poetul erotic Ovidiu. Dar era vorba de mult mai mult decât de poezie și sex: Soțul Iuliei, Aemilius Paullus, plănuia asasinarea lui Augustus. În anul 8 d.Hr., Paullus a fost executat, iar tânăra Iulia exilată.

Augustus a intermediat căsătoriile care au produs în cele din urmă împărații Caligula, Claudius și Nero. Drususus, fiul mai tânăr al Liviei, căsătorit cu Antonia, fiica Octaviei și a lui Antoniu, a dat naștere la doi fii, frumosul și carismaticul Germanicus și bâlbâitul și șchiopul Claudius. Claudius a fost norocos că nu a fost expus de mic - mama sa l-a înjurat ca fiind "monstrul" - dar s-a căsătorit de patru ori și a avut copii. Tatăl lor, Drusus, a murit tânăr, dar Augustus l-a promovat pe Germanicus, care a câștigat lauri în războaiele împotriva germanilor. Augustus l-a căsătorit pe Germanicus cu Agrippina, fiica lui Agrippa și a Iuliei, care a avut șase copii, trei fete și trei băieți. Agrippina a insistat să servească în tabără alături de soțul ei, dând ordine în luptă atunci când era

necesar și transformându-l pe fiul ei cel mic, Gaius, într-o mascotă militară, îmbrăcat într-o uniformă de mini-legionar, de unde și porecla lui Caligula - Cizmulița. Augustus a contopit aceste planuri numindu-l pe Tiberius ca moștenitor, dar ordonându-i acestuia să-l adopte pe Germanicus ca fiu.

În timp ce se afla pe moarte, Augustus a vorbit despre singurul său mare fiasco: în anul 9 d.Hr., trei legiuni au fost nimicite de triburi germane în Pădurea Teutoburg. Arheologii au găsit acolo armuri romane. Augustus și-a petrecut ultimii ani murmurând: "Dați-mi înapoi legiunile mele". 'Dacă mi-am jucat bine rolul', a spus Augustus înainte de a muri, cu Livia lângă el, 'atunci aplaudați-mă'. A făcut-o și ei au făcut-o, divinizându-l ca pe Cezar în timp ce era incinerat și îngropat în magnificul său mausoleu, care încă se află în Roma.

Imediat ce Tiberiu a preluat puterea, sfătuit de mama sa Livia - auctoritas feminină recunoscută în cognomenul Augusta - a ordonat uciderea ultimului nepot al lui Augustus, Postumus. Tiberius s-a retras la Capri, unde acest princeps reptilian și-a mângâiat iguana îmblânzită și s-a bucurat de înot în timp ce, potrivit istoricilor scabroși, era sondat de limbile unei trupe de băieți pe care i-a poreclit "minnows". (Pe atunci, ca și acum, o orgie într-o piscină era sinonimă cu depravarea).

La Roma, și-a delegat puterea unui aghiotant, Sejanus, prefect al gărzilor pretoriene, pe care l-a folosit pentru a-și epura dușmanii. Moștenitorul său a fost fiul său Drusus, căsătorit cu sora lui Germanicus, Livilla. Cu toate acestea, Livilla a început o aventură cu Sejanus, care aspira la domnie și este posibil să-l fi otrăvit pe Drusus. În cele din urmă, în anul 31, fiica lui Antoniu, Antonia, a vizitat Capri pentru a dezvălui trădarea lui Sejanus. Principesul a apărut la Roma și a dispus executarea lui. Soarta Livillei a fost să fie înfometată până la moarte de către mama ei de oțel.

Un imperiu este la fel de bun ca și guvernatorii săi. Tiberius și-a îndreptat atenția spre est, unde l-a trimis pe fiul său adoptiv Germanicus ca vicerege. Bătrâna iguană era geloasă pe acest prinț. Când Germanicus, la vârsta de 33 de ani, s-a îmbolnăvit mortal în Antiohia, l-a acuzat pe Tiberius că l-a otrăvit - și a murit vegheat de soția și fiii săi, printre care se număra și Caligula, în vârstă de șapte ani. Mai târziu, Tiberius a împins-o pe văduva sa să moară de foame, apoi i-a arestat și i-a ucis în liniște pe fiii mai mari ai lui Germanicus.

Mai la sud, prefectul lui Tiberius, Pontius Pilat, s-a luptat să controleze evreii turbulenți, care se temeau de idolatria și despotismul roman. Reprimarea violentă de către Pilat a protestelor evreilor din Ierusalim și Samaria a exacerbat tensiunile. Acum, în anul 33

d.Hr., Pilat s-a confruntat cu un profet evreu, Iisus, unul dintre numeroșii predicatori de acest fel. Iisus - Iosua în ebraică - era un urmaș al dinastiei davidice care fusese crescut în Galileea, care era condusă de unul dintre fiii lui Irod. La fel ca toți evreii, fusese circumcis în Templul din Ierusalim și călătorea în mod regulat în oraș cu ocazia Paștelui și a altor sărbători iudaice. Primele decenii ale vieții sale sunt necunoscute. Când a apărut ca predicator, nu a pretins că este Mesia, deși a efectuat acte de vindecare și de livrare magică de provizii. În schimb, criticându-i pe granzii Templului și sprijinindu-i pe cei oprimați, el a predicat o conduită morală în această viață, în vederea pregătirii pentru un iminent Sfârșit al Zilelor, profețit în Tora iudaică. A atins o coardă sensibilă la nevoia umană de o misiune morală care să ofere sens în viață și răscumpărare în moarte. Confruntat cu dezordini în timpul sărbătorii evreiești a Paștelui, când Ierusalimul era plin de pelerini, Pilat l-a răstignit pe Iisus pe un deal din afara orașului. Când trupul a dispărut din mormânt, adepții săi au crezut că era Mesia - fiul lui Dumnezeu - înviat din morți pentru a purta păcatele omenirii.

Tiberiu nu ar fi stat prea mult timp cu acest incident minor printre evreii înnebuniți, dar, auzind de bâlbele lui Pilat, l-a rechemat. La succesiune, l-a ales pe ultimul dintre fiii lui Germanicus ca Cezar care să asigure calmul și continuitatea: Caligula.

DACĂ ROMA AR AVEA UN SINGUR GÂT: CALIGULA ȘI SURORILE

Niciun princeps nu a ajuns vreodată la putere cu un asemenea entuziasm popular ca Cizmuliță. A fost crescut de femei severe - mai întâi de străbunica sa Livia (pe care o numea "Odiseu în rochie"), apoi de Antonia, fiica lui Antoniu - într-un vârtej de crime și ambiție. Nu e de mirare că era afectat și nesigur pe el.

În anul 36 d.Hr., Tiberius l-a invitat pe Caligula să locuiască cu el în Capri, "crescând o viperă pentru poporul roman". Cu toate acestea, el a numit moștenitori comuni, Caligula și propriul nepot, Tiberius Gemellus, în vârstă de 18 ani, dar băiatul era suspectat că ar fi fiul lui Sejanus. La moartea lui Tiberius, Caligula, un epileptic de 25 de ani, gangros, cu fața ascuțită și chelios, a fost aclamat de popor ca fiind "puiul nostru" într-o orgie de sărbătoare, deoarece a promis să pună capăt proceselor de trădare și să restabilească alegerile. Senatul l-a desemnat pe Caligula drept unic moștenitor, dar în timp ce predecesorii săi erau comandanți experimentați, el însuși nu avea lauri. După o scurtă boală, a ordonat execuția vărului său Gemellus, un act care a îngrozit-o atât de tare pe

bunica lor comună, Antonia, încât aceasta a murit de foame. Atras de tradiția egipteană a căsătoriilor între surori, și-a adunat în jurul său surorile Agrippina (cea tânără), Julia Livilla și Drusilla și este posibil să se fi culcat cu ele, sau doar să fi pretins că a făcut-o. Agrippina, căsătorită cu aristocratul Gnaeus Domitius Ahenobarbus, tocmai avusese un fiu, Lucius - viitorul Nero. Când Drusilla a murit, Caligula a divinizat-o, fiind prima femeie Cezar care a fost ridicată astfel în slăvi. Aceasta a implicat faptul că și Caligula era un zeu.

Începând cu donații publice de bani și proiecte de construcții publice, a orchestrat și spectacole spectaculoase și a călărit calul său Incitatus peste un pod de bărci în Golful Napoli, purtând platoșa lui Alexandru cel Mare. Caligula nu se putea abține să nu se laude cu puterea sa; așa cum i-a spus bunicii sale Antonia: "Nu uitați că am dreptul să fac orice oricui". Avea un spirit de călău. Atunci când își ucidea victimele, îi ordona călăului să 'lovească astfel încât să simtă că moare'. Când a început să-și simtă nepopularitatea, a citat o piesă grecească: "Să-i lăsăm să urască atâta timp cât se tem", adăugând: "Dacă Roma ar avea un singur gât". La dineuri, a cerut dreptul de a seduce soțiile invitaților săi și de a le evalua apoi. Trebuie să fi auzit că Augustus făcuse ceva similar, dar cumva Augustus s-a împrietenit cu victimele sale, în timp ce Caligula le-a respins. La unul dintre dineurile sale, a izbucnit în râs: "La un singur semn din cap din partea mea", le-a spus consulilor, "amândurora v-ar fi tăiat gâtul pe loc". Și ori de câte ori își săruta soțiile, ofta: "Jos acest cap frumos, ori de câte ori dau eu ordinul". Pentru a chinui Senatul, a amenințat că își va face calul senator. Invidios pe discursurile strălucite ale lui Seneca, un senator în vârstă de patruzeci și patru de ani, fiul unui istoric din Hispania, a ordonat execuția acestuia pentru conspirație - dar, auzind că este bolnav de moarte, a râs că oricum va muri curând și l-a exilat pur și simplu. Seneca a înțeles că "toată cruzimea izvorăște din slăbiciune".

Caligula a avut aventuri cu frumoasa actriță Mnester și cu soțul Drusillei, Marcus Aemilius Lepidus, stră-strănepot al lui Augustus, un gust total acceptabil la bărbatul roman, cu condiția să fie căsătorit, să se teamă de zei și să adopte o poziție activă în materie de sex. Dar mai târziu, temându-se de pedigree-ul lui Lepidus, a pus să fie executat. Prefectul său pretorian de încredere, Cassius Chaerea, a torturat femei pentru sport, la care s-a alăturat adesea Caligula. Împăratul le-a exilat pe cele două surori supraviețuitoare ale sale. Suspect, pe bună dreptate, față de toți membrii familiei sale, a fost îngăduitor cu unchiul său șchiop Claudius, care își petrecuse viața scriind o istorie a etruscilor. Caligula l-a promovat consul în glumă și, într-un semn clar că nu-l considera o amenințare, l-a căsătorit cu verișoara lor adolescentă Valeria Messalina, de asemenea

descendentă a Octaviei și a lui Antoniu. Între timp, nerăbdător să aibă un succesor, a încercat să aibă un fiu, căsătorindu-se în cele din urmă pentru a patra oară cu amanta sa Milonia Caesonia, cu care a avut o fiică.

În căutarea succesului militar, a călătorit până în Galia, unde se presupune că a ordonat trupelor sale să adune scoici pentru a le dedica lui Neptun, zeul mării. Mai degrabă au construit colibe militare (traduse greșit ca scoici) în timp ce Caligula primea loialitatea acelei ținte tentante - Britannia.

Atât de competentă era administrația - supravegheată de secretarul lui Caligula, grecul libert Callistus - încât imperiul a continuat să funcționeze chiar și sub conducerea unui ciudat dement. Dornic să securizeze estul, împăratul l-a trimis pe prietenul său, prințul iudeu Irod Agripa, pentru a-l înlătura pe prefectul nedemn de încredere al Egiptului, apoi l-a promovat la rangul de rege, la fel ca bunicul său Irod cel Mare. Apoi a ordonat evreilor să se închine la o statuie a sa în Templul din Ierusalim. Evreii au răbufnit. Irod Agripa l-a convins să anuleze ordinul.

Caligula era răsfățat, stricat și neștiutor, făcându-și dușmani din toate părțile. O regulă de bază a puterii este: batjocorește pe oricine, dar niciodată gărzile tale de corp. Caligula a tachinat-o pe Chaerea, dându-i parole jignitoare precum "phallus" și "girlie". Chaerea a inițiat o conspirație împreună cu alte două persoane, secretarul-șef Callistus și probabil unchiul său Claudius. Caligula a încurajat un sclav al lui Claudius să îl denunțe, un act garantat de înstrăinarea oricărui roman. În anul 40 d.Hr., Caligula s-a declarat zeu și era pe cale să părăsească Roma și să mute capitala la Alexandria. Nu mai era timp de pierdut. La 24 ianuarie 41, Caligula, care avea încă doar douăzeci și nouă de ani, a părăsit teatrul unde prezida un spectacol de celebrare a Divinului Augustus de pe Dealul Palatin și a luat pasajul acoperit, criptoporticul, prin complexul imperial, pentru a se întoarce să facă o baie în palat. Unchiul său Claudius, care șchiopăta, a cerut permisiunea de a fi scutit. În timp ce Caligula se oprea să privească un spectacol de cântăreți, trei dintre cei mai de încredere pretorieni ai săi l-au înconjurat și au scos săbiile.

Tigrul Tally, Hu-Fu, era dovada autorității imperiale, un tigru de aur împărțit în două jumătăți, una ținută de conducător, cealaltă de general. Era echivalentul din secolul al II-lea î.Hr. al codurilor nucleare.

Când o concubină iubită a murit, Wudi s-a plâns:

Șoapta fustei ei de mătase a dispărut. Praful se adună pe pavajul de marmură. Camera ei goală este rece și nemișcată. Frunzele căzute se îngrămădesc pe uși. Cum se poate odihni inima mea îndurerată?

Oricare ar fi fost succesul ei, lui Feng Liao îi lipsea acasă în "țara ei străină de cealaltă parte a cerului"; în schimb, așa cum a scris într-un frumos poem care vorbește în numele atâtor prințese căsătorite cu străini neaoși, ei au trimis-o pe ea:

Să trăiesc departe, în țara străină a regelui Asvin, o iurtă este locuința mea, din pâslă sunt pereții mei, ca hrană am carne, cu kumis de băut. Mi-e mereu dor de casă și pe dinăuntru mă doare inima. Aș vrea să fiu o lebădă cu cioc galben care să se întoarcă acasă.

După cincizeci de ani, în cele din urmă, s-a întors acasă, în Chang'an.

Când unul dintre dușmanii săi, tribunul, a fost trădat de unul dintre sclavii săi, Sulla l-a ucis. L-a eliberat pe sclav pentru serviciile sale și apoi l-a aruncat de pe Stânca Tarpeiană - stânca de optzeci de metri de lângă Capitoliu folosită pentru uciderea trădătorilor egali și a sclavilor rebeli - pentru că și-a trădat stăpânul. Romanii erau foarte nervoși în legătură cu revoltele sclavilor.

Implicația era că Cezar își luase poziția sexuală inferioară față de regele Nicomede. Mult mai târziu, chiar în timpul primului său Triumf, soldații săi cântau: "Cezar i-a pus la pământ pe gali; Nicomede l-a îndoit".

Mormintele Han, chiar și cele ale unor prinți și regi minori, dezvăluie cultura și splendoarea curții, nu în ultimul rând costumul de jad (de exemplu, al unui rege din Zhongshan), construit din aproximativ paisprezece piese, care acoperea întregul corp ca o armură, inclusiv mănușile și coiful, cusute împreună cu fir de aur. În mormântul unui ministru al guvernului, marchizul de Dai, se aflau steaguri de mătase pictată, inventare pe foi de bambus, rețete de gătit și un manual de sex.

În anul 62 î.Hr., cea de-a doua soție a lui Cezar, Pompeia, nepoata lui Sulla, l-a stânjenit pe Cezar. Cunoscutul adulterin și pontifex maximus era el însuși încornorat de tânăra și

frumoasa lui soție. Când Pompeia a găzduit festivalul Bona Dea ("Zeița cea bună"), dedicat exclusiv femeilor, sărbătoarea a fost distrusă de amantul ei secret, Clodius, un tânăr patrician scandalos care, deghizat în femeie, spera să se bucure de o întâlnire. În schimb, sexul său a fost expus la propriu; mai târziu a fost judecat și achitat. Dar Cezar a divorțat oricum de Pompeia, spunând: "Soția lui Cezar trebuie să fie deasupra oricărei suspiciuni". Clodius a devenit un demagog populist ucigaș până când a fost ucis în lupte între facțiuni. Caesar era un amant compulsiv și de succes al femeilor: s-a culcat cu soțiile atât ale colegilor săi triumviri Pompei, cât și ale lui Crassus, iar legionarii săi l-au poreclit Fornicarul chel. Amanta sa preferată și cea mai durabilă a fost o patriciană căsătorită, Servilia, al cărei prim soț, Marcus Brutus, fusese executat de Pompei. Acum Cezar s-a recăsătorit cu o aristocrată adolescentă, Calpurnia.

În timpul acestui spectacol extravagant - pentru a marca victoriile din Galia, Pont, Egipt și Africa - legionarii devotați triumfătorului cântau jovial despre ispràvile sale și chiar despre aventura sa homosexuală cu regele Bitiniei, cântecele lor culminând cu versurile: "Cetățeni, încuiați-vă nevestele; îl aducem acasă pe curvarul chel! Tot aurul pe care i l-ați împrumutat s-a dus pentru a-și plăti tartele galice". Regele galic învins Vercingetorix și regina egipteană destituită Arsinoe IV, care se luptase cu Cezar, au defilat - supravegheați de sora lui Arsinoe, Cleopatra. Vercingetorix a fost garrotat, punctul culminant tradițional al unui triumf. Arsinoe a fost cruțată. Deocamdată.

Înapoi în Italia, soția lui Antoniu, Fulvia, și fratele Lucius îl provocaseră pe Octavian care, asediindu-i în Perusia, scrisese un poem obscen care dezvăluie o altă latură a tânărului războinic:

Pentru că Antoniu i-o trage Glaphyrei, Fulvia a aranjat această pedeapsă pentru mine: să i-o trag și eu.

Să mă culc cu Fulvia? ... "Ori te fuți, ori te bați", spune ea. Ea nu știe că scula mea îmi este mai dragă decât viața însăși? Să sune trompetele!

Clienții semiți ai lui Antoniu, regele iudeu Irod și regele arab Malik, au întârziat trimiterea de trupe - ambii nemulțumiți de darurile de teritorii valoroase făcute Cleopatrei.

Cei trei copii ai Cleopatrei și ai lui Antoniu au fost crescuți de Octavia la Roma. Doi au murit de tineri, dar al treilea, Cleopatra Selene, a fost căsătorită cu Juba al II-lea, rege al Mauritaniei. Aceasta a fost răsplata prințului berber Juba pentru că a luptat pentru Octavian la Actium, împreună cu un nou regat cu numele de Mauritania în Algeria de

astăzi. Împreună au construit o capitală greco-romană de un rafinament cultural, în timp ce Juba a trimis expediții comerciale care au ajuns până în Insulele Canare. Cleopatra Selene a murit în anul 6 d.Hr. Fiul lor, Ptolemeu, un amestec de euro-african, berber, roman și grecesc, antonian și ptolemeic, i-a succedat tatălui său în anul 23 d.Hr.

Princeps a fost la originea cuvântului nostru prinț, așa cum Palatinul a fost la originea cuvântului palat. Augustus a evitat titlul de dictator, abolit după asasinarea lui Caesar. De acum încolo, dictator a devenit o insultă, nu o funcție.

Cu toate acestea, nu-i plăcea cruzimea de dragul ei: unul dintre primii săi susținători, Vedius Pollio, era un om bogat, dar un sadic notoriu, care hrănea sclavii care îl supărau cu lampreii săi carnivori din iazul de la vila sa. Când Augustus se afla acolo la cină, un sclav a scăpat o cupă valoroasă, iar Vedius a ordonat să fie aruncat la lamprei, moment în care Augustus le-a ordonat servitorilor săi să spargă celelalte cupe până când sclavul a fost eliberat și cruțat.

Irod a fost un jucător strălucit al politicii romane, trecând de la Antoniu la Augustus, apoi devenind aproape un membru străin al dinastiei Cezarilor. O mare parte din lucrările sale monumentale de construcție supraviețuiesc și astăzi. Din Templul său au supraviețuit doar zidurile exterioare: peretele său vestic este Kotel, Zidul de Vest, cel mai sacru sanctuar de astăzi pentru evrei.

Ovidiu a fost cronicarul scandalos al exact acelui tip de aventuri amoroase delicioase cu soțiile altora, care nu mai erau acum în grațiile lui Augustus. Recunoscând nu doar un "poem și o greșeală", ci și o "crimă mai gravă decât o crimă", Ovidiu a fost norocos să fie în viață, exilat în orașul îndepărtat Tomis (România). Nu s-a mai întors niciodată.

Se spune că Livia l-ar fi otrăvit pe Augustus cu smochine. Se zvonea, de asemenea, că ea i-a otrăvit pe toți posibilii succesori anteriori ai lui Augustus. Nu există nicio dovadă în acest sens, iar o mare parte din aceste afirmații erau pur șovinism, deoarece se presupune că otrava era feminină - secretă, insidioasă, ascunsă în alimente consumate cu încredere. Într-o epocă în care mulți mureau din cauza unor infecții greu de înțeles, otrava sau necromanția puteau explica moartea subită a unor oameni sănătoși. Totuși, după cum am văzut, otrava era arma ideală pentru crimele de familie: păstra imaginea unei succesiuni fără probleme. Într-o epocă în care augurii, vrăjile și prezicerile erau crezute de toată lumea, otrava făcea parte din arsenalul politic și toți potentații aveau acces la experți în necromanție și otrăvuri. 'Livia, amintește-ți de viața noastră conjugală', a spus Augustus la moarte, 'și adio'.

În mod tradițional, pretorienii erau gărzile unui general roman aflat în campanie: dormeau peste ușa cortului său. Deoarece legiunile nu aveau voie să intre în pomerium, limitele orașului (cu excepția cazurilor în care un Sulla sau un Caesar încălca regulile), Augustus își crease proprii pretorieni care, împreună cu o gardă de germani, îl protejau pe împărat.

După moartea lui Irod, inepția fiilor săi și o serie de mesia evreiești - regi sacri - l-au convins pe Tiberius să anexeze Iudeea, care era guvernată de un amestec de prefecți romani, mari preoți evrei și prinți herodieni.

În același timp, Caligula l-a convocat pe vărul său african, regele Ptolemeu de Mauritania, singurul nepot al Cleopatrei și al lui Antoniu, și a pus să fie executat, anexând regatul, probabil pentru că descendența sa regală ptolemeică ar fi putut interfera cu planurile sale din Egipt.

Trajans și First Step Sharks: Romanii și mayașii

SWINGER ÎN PALAT: LOVITURA DE STAT A MESSALINEI

Așa să fie!", a strigat Chaerea. Și-a scos sabia și a azvârlit-o spre gâtul lui Caligula, dar i-a sfărâmat doar maxilarul. O altă tăietură aproape că i-a retezat un braț. Se uită cât de dezastruoase sunt asasinatele. Caligula s-a zvârcolit la pământ. "Sunt încă în viață!", a strigat el, implorând să fie lichidat.

"Lovește-l din nou!", au strigat pretorienii, care l-au înjunghiat pe Caligula de treizeci de ori, inclusiv în organele genitale. Când gărzile sale germane au aflat ce se întâmplase, s-au dezlănțuit în teatru, aproape că au măcelărit întreaga mulțime. Chaerea a plănuit să lichideze întreaga familie, trimițând gărzile să o ucidă pe Caesonia și pe fetița ei, dar aceasta a ieșit în grabă și a zăcut plângând lângă trupul părăsit al lui Caligula. Au ucis-o acolo, apoi au izbit capul copilului de un zid.

Senatorii entuziasmați au dezbătut pe cine să numească princeps, dar niște pretorieni l-au găsit pe Claudius ascuns în spatele unei tapiserii. Ajutat de prietenul său de lungă durată, regele evreu Irod Agrippa, Claudius a negociat cu pretorienii și cu Senatul.

Deși pretindea că nu este interesat de putere și chiar spera, în particular, să restabilească republica târzie, toate acestea erau menite să îl mențină în viață și să îl pună în contrast cu Caligula. Ambiția a fost crescută la iulio-claudieni. Claudius a îmbrățișat coroana și s-a dovedit aproape la fel de vicios și capricios ca și Caligula.

Claudius și-a început domnia cu o rigoare surprinzătoare, mituindu-i pe pretorieni, iertându-i pe asasinii lui Caligula (deși l-a executat pe Chaerea) și promițând Senatului că își va respecta privilegiile. În străinătate, i-a acordat prietenului său Irod Agrippa un regat evreiesc extins, care cuprindea o mare parte din Israel, Iordania și Liban. Apoi a ordonat un mic război de prestigiu: cucerirea Britanniei. Imperiul a fost condus de trei liberți eficienți, conduși de Narcisus, omul său de încredere, care a devenit atât de puternic încât, înainte de invazia britanică, când unele legiuni au devenit neliniștite, el însuși li s-a adresat în numele împăratului.

În centrul curții sale se afla soția sa Messalina. Claudius avea 53 de ani; Messalina, în vârstă de 23 de ani, s-a născut în familia imperială. Ea adusese deja pe lume o fiică, iar acum, chiar în momentul în care Claudius cucerea Britannia, a adus pe lume un fiu, Britannicus.

După ce Britania de sud a fost pacificată, Claudius a călătorit pentru a accepta capitularea a unsprezece regi britanici și a defilat prin noua sa colonie, în orașul Camulodunum, călare pe un elefant (o priveliște deosebită pentru strada Colchester High Street, atunci și acum), dar acest lucru a lăsat-o pe Messalina la Roma. Încurajată de oamenii liberi ai lui Claudius, a început să vândă guvernări și să se joace cu puterea.

Tânăra împărăteasă a îmbrățișat ceea ce astăzi am putea numi un stil de viață oscilant, însă nu era vorba doar de capacitatea ei de a se bucura; căutarea de senzații tari era, de asemenea, o expresie a puterii urcate la capul unei persoane tinere. Având parte de o pasiune sălbatică pentru fanteziile ei, ea era în măsură să își impună dorințele. Dar, de asemenea, îi privea pe toți cei care nu o susțineau ca pe un dușman - și era un dușman periculos de avut. Unul dintre preferații ei era actorul Mnester, iubitul din când în când al lui Caligula. Când acesta i s-a împotrivit, se presupune că l-a făcut pe Claudius să-i spună în mod inocent să se supună tuturor ordinelor ei - iar el a devenit amantul ei, încântând-o atât de mult încât a pus să i se facă un mulaj din bronz. Când mulțimea din teatru a strigat că Mnester era cu Messalina în palat, Claudius le-a făcut naiv semn să plece. Ea a salvat viața uneia dintre gărzile de corp germane ale lui Caligula, condamnată să moară în ringul de gladiatori, pentru că se culcase cu ea. Se spune că ar fi câștigat un concurs de rezistență sexuală, având douăzeci și cinci de bărbați în douăzeci

și patru de ore, isprăvile ei fiind protejate de un inel al tăcerii. Dar era puțin probabil ca omertà să dureze.

Coroana lui Claudius era recentă și vulnerabilă. "Acest om, stimați colegi senatori, care vi se pare că nu ar putea face rău nici unei muște", scria Seneca, "obișnuia să ucidă oameni la fel de ușor ca un câine care se cacă". Principesul fudul a ucis treizeci și cinci de senatori.

Între timp, Messalina a fost amenințată de surorile lui Caligula. Ea a demascat-o pe Iulia Livilla pentru că avea o aventură cu Seneca, iar amândoi au fost exilați. Mai târziu, Claudius a pus să fie ucise Iulia Livilla, recent întoarsă, și sora ei, Iulia Livia, pentru complot, se presupune că la sfatul Messalinei. Messalina se temea, de asemenea, de Agrippina, ultima dintre surorile lui Caligula, și de fiul acesteia, Lucius Domitius Ahenobarbus - viitorul împărat Nero - care devenea popular. Se spunea că atunci când a vrut să-l sufoce pe bebelușul Nero, un șarpe a ieșit de sub pernă. Ulterior, a încercat să o determine pe Agrippina să o exileze și să îl ucidă pe băiat, dar Nero a fost mai aplaudat la Jocuri decât propriul ei fiu, Britannicus.

În jurul anului 47 d.Hr., Messalina, acum în vârstă de 30 de ani, a început să se întreacă pe sine. Când i-a înscenat o înscenare puternicului libert Callistus, colegii săi Narcisus și Pallas și-au dat seama că și ei înșiși erau în pericol, la fel cum Messalina trecea de la sexul nerușinat la conspirația politică. Iubitul ei preferat, Gaius Silius, era un senator elegant: se simțea atât de invulnerabilă încât a început să plănuiască o adevărată preluare a puterii, sperând să-l retragă (mai degrabă să-l ucidă) pe Claudius și să domnească împreună cu Silius în numele lui Britannicus.

Știind că Messalina îl putea discredita cu ușurință, Narcisus, fostul sclav loial al lui Claudius, le-a convins pe prostituatele preferate ale stăpânului său, Cleopatra și Calpurnia, să îi spună adevărul - niște receptori neobișnuiți de integritate. În timp ce Claudius își inspecta noul port de la Ostia, Messalina sărbătorea o nuntă dionisiacă cu Silius, care a fost începutul unei lovituri de stat susținute de miliția orașului. Când prostituatele i-au spus împăratului, Narcisus le-a confirmat poveștile. Claudius a intrat în panică, dar pretorienii erau încă loiali și Narcissus i-a arestat pe conspiratori. Messalina s-a urcat într-un cărucior de gunoi și a implorat pentru viața ei, prezentându-i cei doi copii lui Claudius, care se grăbea să se întoarcă la Roma. Acesta a rămas fără cuvinte, dar Narcisus a făcut ca copiii să fie duși acasă. Arestând-o pe Messalina, Claudius și Narcisus s-au îndreptat spre casa lui Silius, care era plină de comori furate din palat. Claudius, înfuriat, a dispus uciderea lui Silius, a lui Mnester și a altor conspiratori. Apoi,

în timp ce șovăia, Narcisus a pus să o decapiteze pe Messalina. Claudius nu a spus nimic și a cerut un alt flacon de vin.

Claudius părea acum slăbit și trebuie să se fi îndoit că Britannicus era cu adevărat fiul său. Asta a deschis ușa pentru Agrippina - și fiul ei: Nero.

DOMNIA LIBERȚILOR: CĂSĂTORIA AGRIPINEI

Agripina s-a dat mare că se consultă cu unchiul ei în toate problemele și, ca descendentă directă a lui Augustus, îi va consolida principatul. Narcisus a promovat-o pe una dintre soțiile anterioare ale lui Claudius, dar Pallas, care acum se culca în secret cu Agrippina, a susținut-o pe aceasta. În anul 50 d.Hr., Claudius s-a căsătorit cu Agrippina, care a fost promovată la rangul de Augusta, și l-a adoptat pe fiul ei, Lucius, care și-a asumat numele Claudian Nero. Agrippina l-a numit pe Seneca ca tutore al lui Nero, acuzându-l în același timp pe Narcissus de corupție. Nero s-a căsătorit cu fiica lui Claudius, Claudia - și a fost numit moștenitor comun cu Britannicus.

Claudius, care avea șaizeci și trei de ani și era beat în cea mai mare parte a timpului, a început să se îngrijoreze pentru siguranța băiatului. S-a apropiat tot mai mult de Domitia, mama Messalinei, bunica copiilor săi, și a reflectat cu voce tare la faptul că soarta lui era să se căsătorească cu femei, apoi să le pedepsească. Agrippina se temea că Claudius se va descotorosi de ea și se va căsători cu Domitia. Ea și Nero au depus mărturie despre neloialitatea lui Domitia; Claudius a consimțit la executarea ei.

Apoi, în octombrie 54, trimițându-l pe Narcissus să se trateze de gută, Agrippina a procurat abilitățile unei otrăvitoare pe nume Locusta, deja în închisoare pentru crimă, și - subtilizând pe ascuns pe servitorul de încredere și medicul lui Claudius - a otrăvit ciupercile lui Claudius. Princepsul s-a îmbolnăvit, dar a supraviețuit, așa că ea l-a pus apoi pe doctor să-l otrăvească, de data aceasta cu succes.

Agrippina l-a trimis pe Nero, în vârstă de 17 ani, să le promită pretorienilor o primă și l-a executat pe Narcissus, în timp ce iubitul ei, Pallas, a rămas secretar pentru afaceri financiare.

În prima zi ca princeps, Nero le-a oferit pretorienilor parola îmbietoare "cea mai bună dintre mame", dar rapid ambiția sa adolescentină în plină ascensiune s-a ciocnit cu

auctoritas-ul Agripinei. Nero, prefăcut și prea încrezător, blond, cu gât de taur și cărnos, ajunsese la putere mult prea ușor pentru a o aprecia. În schimb, considerându-se prea talentat pentru politică, și-a etalat abilitățile de actor și de cărăuș, un politician surprinzător de modern pentru care politica era o extensie a showbusiness-ului.

Agrippina a încercat să își reîmprospăteze influența maternă în declin devenind amanta lui Nero. Dar acesta se îndrăgostise de frumoasa soție a prietenului său Otho, Sabina Poppaea. Când Nero a vrut să divorțeze de soția sa Claudia, Agrippina l-a sfătuit să nu facă acest lucru. Poppaea și-a bătut joc de incapacitatea sa de a trece peste mămica sa.

Poppaea se îmbrăca superb în materialul care era brusc la modă: femeile au început să poarte mătase chinezească fără nimic pe dedesubt. "Văd haine de mătase", a bombănit Seneca, dacă materialele care nu ascund corpul și nici măcar decența cuiva pot fi numite haine. Turme nenorocite de slujnice muncesc pentru ca adultera să fie vizibilă prin rochia ei subțire - iar soțul ei nu are mai multă cunoștință cu corpul soției sale decât orice străin...' Moda impunea rasul părului pubian, ceea ce l-a îngrozit pe naturalistul bine informat Pliniu cel Bătrân. Senatul a interzis de mai multe ori purtarea imorală a mătăsii - dar moda a fost mai puternică. La fel ca și banii.

În Țara Centrală, sursa acestei mătase, o familie strălucită de scriitori și soldați chinezi experimenta oportunitățile și pericolele de a servi cealaltă mare dinastie de putere mondială, Han.

MAME, FRAȚI ȘI SURORI: NERO, AGRIPPINA ȘI BANS

În anul 54 d.Hr., Ban Biao, care începuse să scrie o istorie privată a familiei imperiale, a pierit, lăsându-și neterminată capodopera Hanshu - Cartea lui Han -. Brutalitatea și avariția certurilor de la curte aproape că au distrus Han, dar, după un război civil sângeros, un văr Han magistral, împăratul Guangwu, a restaurat dinastia și l-a desemnat pe Ban să scrie istoria acesteia. Când Ban a murit, a lăsat trei copii: doi fii, un poet visător, Ban Gu, pe atunci în vârstă de douăzeci și doi de ani, un soldat dur, Ban Chao, în vârstă de douăzeci și unu de ani, și o fiică, Ban Zhao, în vârstă de nouă ani, care avea să fie cea mai remarcabilă dintr-o familie talentată. Toți trei aveau să schimbe istoria în moduri diferite, care se extindeau de la curtea imperială până la Drumul Mătăsii spre vest. Fiecare dintre ele a devenit celebră, una ca istoric, una ca cuceritor și una ca

scriitoare, curtezană și avocată - una dintre primele femei care au dobândit o asemenea proeminență.

Ban Gu a început să lucreze în particular la cartea tatălui său. Rușinosul său frate Ban Chao nu era interesat de o activitate atât de delicată: se alăturase curții, servindu-l pe împărat ca funcționar al Terasei Orhideelor, dar ritmul lent al acesteia îl plictisea. El tânjea după aventură.

Când bătrânul împărat a murit, a fost succedat de fiul său, Ming, în vârstă de 30 de ani, care a auzit că Ban Gu "revizuiește în particular istoria națională" - un eufemism pentru a spune că nu reușește să laude virtuțile dinastiei. Ban a fost arestat, iar biblioteca sa a fost confiscată. Din fericire, fratele său, Ban Chao, a apelat la Ming în numele său. Mingdi l-a eliberat, l-a chemat la tribunal și l-a numit istoric oficial Han, în timp ce fratele său Chao a preferat ocupații mai dure: "Aruncă-ți pensula de scris", l-a sfătuit el pe delicatul istoric, "și înrolează-te în armată!" Chao s-a alăturat generalului Dou Gu într-o campanie împotriva barbarilor, în care faptele sale sângeroase, curiozitatea culturală și darurile sale politice au făcut din el cel mai mare cuceritor chinez, extinzând regiunea vestică (Asia Centrală). Banii erau înfloritori, dar curtea Han era la fel de periculoasă ca cea a cezarilor.

Nero era înghesuit între mama sa și amanta sa. Agrippina, încă în vârstă de 40 de ani, l-a îmbătat pe Nero și l-a sedus, dar apoi a amenințat că îl va încorona pe Britannicus, fiul lui Claudius. Nero a abuzat de Britannicus, chiar l-a violat. Când i-a ordonat prințului mai tânăr să interpreteze o poezie la teatru, Britannicus a povestit în versuri cum fusese lăsat deoparte, vorbind cu atâta demnitate încât mulțimea a aplaudat. Faptul că Britannicus era un actor mai bun l-a înfuriat atât de tare pe narcisistul omnipotent încât i-a ordonat otrăvitorului Locusta să furnizeze două otrăvuri, una rapidă și una lentă, care să-i fie servite lui Britannicus la cina în familie. Când otrava lentă a dat greș, Nero l-a păcălit pe Britannicus să o ia pe cea rapidă. El a privit cum Britannicus a intrat în convulsii.

Mama lui Nero, Agrippina, și soția sa, Claudia (sora lui Britannicus), și-au dat seama că împăratul își pierduse controlul. Nero a mutat-o pe Agrippina din palat și a discutat cum să o distrugă. Pretorienii nu ar fi omorât niciodată o fiică a lui Germanicus, iar otrăvurile eșuau adesea, așa că a fost încântat când un libertin sordid pe nume Anicetus a venit cu un plan.

În 59, participând la un festival în Golful Napoli, Agrippina a fost scoasă într-o croazieră pe o barcă ucigașă sabotată special. Când a supraviețuit căderii peste ea a acoperișului

de plumb al unui baldachin, barca însăși s-a dezmembrat, dar a reușit să înoate până la mal. Nero s-a temut de răzbunarea ei și a trimis-o pe liberată înapoi la vila ei. În timp ce era ținută jos și măcelărită, ea a arătat spre burta ei și a strigat: "Lovește aici, Anicetus, căci acest pântec l-a născut pe Nero".

Ajutat de ministrul său Seneca, Nero și-a împăcat matricidul cu Senatul, înscenându-i agripinei o acuzație de trădare. Acum era eliberat.

În 62, a pus să fie ucisă Pallas, culegându-și averea. În sfârșit, Nero se putea căsători cu Poppaea - doar că el era încă căsătorit cu împărăteasa Claudia, pe care o detesta. Când au apărut zvonuri că va divorța de ea pentru infertilitate, poporul a protestat, iar Nero a intrat în panică. Încă o dată, Anicetus s-a dovedit util, depunând mărturie despre adulterul cu împărăteasa. A fost exilată pe insula Pandateria, unde, având doar 22 de ani, a fost legată și i s-au deschis venele. Capul i-a fost oferit lui Poppaea ca dar de nuntă. În anul 63, Nero și noua sa împărăteasă au avut împreună o fiică.

În anul următor, în timp ce Nero se afla la vila sa de la Antium (Anzio), un incendiu a izbucnit la Roma, răspândindu-se rapid printre clădirile de lemn cu mai multe etaje, strâns înghesuite. Infernul a fost unul dintre superpropulsorii istoriei - pandemiile și dezastrele - care testează implacabil liderii și sistemele în ceea ce am putea numi testul Nero. El a făcut toate lucrurile corecte, oferindu-și grădinile private drept refugiu, reducând prețul grâului, ridicând adăposturi, invitând refugiații să locuiască în palatele sale, dar în nevoia sa egocentrică de a-și dramatiza în orice moment propria importanță, a organizat un spectacol despre incendiu în care a cântat cu lira sa. Farmecul său s-a deteriorat și mai mult pe măsură ce focul roman s-a reaprins. Decizia inconștientă a lui Nero de a profita de spațiul eliberat de incendiu pentru a construi un nou palat, Casa de Aur, a sporit impresia că el l-a aprins. În vestibulul acesteia, el a ridicat un colos care îl înfățișa pe el însuși ca un zeu gol de nouăzeci și nouă de picioare, ținând o cârmă pe un glob, pentru a-și exprima puterea mondială. Adevărul contează mai puțin decât impresia: Nero a picat testul Nero.

Poppaea a fost ridicată la rangul de Augusta după nașterea fiicei lor de scurtă durată și, castelană a palatului de o sută de acri, era suficient de puternică pentru a-și numi propriul protejat inept să guverneze Iudeea.

Fără să fie împiedicat de vreun consilier sensibil, Nero a căutat țapi ispășitori pentru incendiu și alte evenimente nefaste, concentrându-se asupra unei secte evreiești nou populare, numită creștini, care îl urmau pe Iisus, profetul executat de romani în timpul domniei lui Tiberiu. Aceștia erau un obiect de suspiciune specială, deoarece respingeau

ritualul roman esențial al sacrificiilor aduse zeilor - și principesului. Acest comportament era doar acceptabil în rândul evreilor, ale căror credințe erau străvechi, dar nu și în rândul creștinilor nou-veniți, ale căror credințe egalitariste păreau să sfideze întreaga ordine a societății - o superstitio care îi susținea pe sclavi, un subiect întotdeauna foarte sensibil. Nero a dispus ca creștinii să fie măcelăriți în arenă, iar unul dintre apostolii supraviețuitori ai lui Iisus, Petru, a fost crucificat cu capul în jos.

În Casa de Aur, relația dintre Nero și Poppaea, care era însărcinată, se deteriora: în timpul unei certuri, Nero ar fi lovit-o cu piciorul în burtă, omorând-o. Singur din nou, a încercat să se căsătorească cu ultima fiică a lui Claudius dintr-o căsătorie anterioară, dar când aceasta a refuzat, a fost și ea ucisă. A plecat în Grecia pentru a participa la curse de care și pentru a juca ca actor, iar acolo s-a îndrăgostit de un tânăr eunuc și sclav eliberat pe nume Sporus (Seed), care semăna în mod ciudat cu Poppaea. Nero l-a încurajat să se transforme în Poppaea - și s-a căsătorit cu el.

Conspirațiile s-au intensificat; rebeliunile s-au înmulțit. Lui Seneca îi plăcea să spună: "Otrava se bea din aur", dar chiar și filosoful acumulase atâtea bogății încât a început să împrumute bani la dobânzi mari - printre alții, căpeteniilor britanice. Este posibil ca agresivitatea sa în colectarea datoriilor să fi fost cea care a accelerat o rebeliune în Britannia, condusă de regina Boadicea. O legiune a fost distrusă înainte ca rebelii să fie zdrobiți. Seneca, ajuns la șaizeci de ani, se retrăsese deja în vila sa pentru a scrie satire scandaloase despre împărații pe care îi cunoscuse, când a fost legat în mod delicat de o conspirație. Nero i-a ordonat să se sinucidă. "Ne plângem mereu că zilele noastre sunt puține și ne comportăm ca și cum nu s-ar termina niciodată", a reflectat Seneca. Acum exista un sfârșit: Seneca, luând otravă și tăindu-și venele, a murit în baia sa, înconjurat de prieteni.

În anul 66, Iudeea a explodat. Rebelii, provocați de o venalitate romană flagrantă, au eliminat o legiune și au fondat un stat iudaic cu sediul în magnificul și aproape-imprevizibilul oraș al Templului, Ierusalim, o evoluție care a amenințat imperiul de est și a declanșat o serie de revolte. Legiunile galice și hispanice s-au răsculat; în timp ce mărșăluiau spre Roma, senatorii și pretorienii s-au întors în cele din urmă împotriva lui Nero, care a încercat să fugă la Ostia și apoi în Parthia - un plan hazardat. Întorcându-se la palatul din Roma, s-a trezit a doua zi dimineață și s-a trezit abandonat și a exclamat: "Nu am nici prieteni, nici dușmani!". Pe fugă, cu o mică suită, inclusiv cu frumosul său eunuc Poppaean Sporus îmbrăcat în fată, a încercat și a eșuat în încercarea de a se sinucide, prin înec în Tibru și prin sabie, tot timpul declamând cu voce tare replici teatrale: "Este un lucru atât de teribil să mori?". În cele din urmă, încolțit, arhi-

expozantul s-a plimbat în sus și în jos plângând: "Ce artist pierde lumea în mine", înainte de a-și convinge secretarul să îi taie gâtul. În acel moment, un emisar al Senatului a intrat în grabă, dar Nero, sângerând, a murmurat: "Prea târziu! Asta înseamnă loialitate!".

Cezarii se autodistrugeau. În anii 68-9, au existat trei împărați înainte ca un al patrulea, Vespasian - un general bătrân și nepretențios, poreclit Muleteerul, care ajutase la cucerirea Britanniei și pe care istoricul Suetoniu l-a descris ca arătând "ca un om care se străduiește mereu să se ușureze" - să fie aclamat ca împărat. În acel moment, el îi zdrobea pe rebelii evrei. În anul 70, fiul său Titus a luat cu asalt Ierusalimul și a distrus Templul, lăsând doar zidurile de susținere ale magnificului edificiu al lui Irod.

În 97, triumfătorul paladin chinez, Ban Chao, fratele istoricului curții, a trimis un emisar să viziteze Roma via Parthia. Acest general cu o energie picantă își dusese trupele până la vest de țărmul Mării Caspice. În timp ce fratele său Ban Gu își scria istoria la curte, iar sora lor talentată, Zhao, se căsătorea în provincia lor natală, Ban Chao și-a dorit întotdeauna să lupte cu barbarii la granițe, spunându-i fratelui său scriitor: "Un om curajos nu are alt plan decât să... facă ceva și să devină cineva într-o țară străină". Misiunea sa era să pună mâna pe comerțul cu Parthia și Roma - și să-i înfrângă pe Xiongnu. 'Dacă nu te aventurezi în bârlogul tigrului', a spus Ban Chao. 'Nu-i vei prinde niciodată puii'.

AUTOAREA ȘI PROTECTORUL -GENERAL ÎN BÂRLOGUL TIGRULUI: BAN CHAO ȘI ÎNȚELEPTUL

În anul 75, noul împărat Zhang, descurajat de costurile nesfârșite pe care le presupunea doborârea triburilor din Asia Centrală, l-a rechemat pe Ban Chao, care a decis să nu se supună ordinelor, după ce și-a dat seama că dacă abandona acum Regiunea de Vest, o pierdea pentru totdeauna. În schimb, l-a sfătuit pe împăratul Zhang că noul său imperiu - ca multe altele - putea fi ținut cu foarte puține trupe, susținute de auxiliari locali și prin demonstrații ostentative de ferocitate. În timp ce negocia cu o căpetenie locală, a auzit că ambasadorii Xiongnu au sosit pentru a-i submina misiunea. I-a măcelărit pe trimiși și, fluturându-le capetele, și-a încheiat cu succes negocierile cu potentatul, acum cooperant. În timpul unei alte negocieri, când a văzut că șeful căpeteniei era distras de sfaturile nefolositoare ale vrăjitorului său, Ban Chao l-a decapitat pe vrăjitor în mijlocul

conversației și apoi, fără să se lase intimidat, a continuat. În cele din urmă, i-a învins pe Xiongnu și a cucerit regatele Kashgar și Khotan.

Ban a întâlnit un popor, Yuezhi (Guishuang), care, înfrânt de Xiongnu, a călărit spre sud și și-a construit propriul regat: acești călăreți nomazi Kushan - care practicau atunci deformarea craniului - au cucerit Bactria și au dat buzna în nordul Indiei. Ban Chao a învins o armată kushană, dar în cele din urmă a făcut pace cu acești noi jucători.

Banii au prosperat ca protejați ai împărătesei Dou a lui Zhang, care a jucat cu abilitate jocul puterii, folosind acuzații de vrăjitorie pentru a-l distruge pe prințul moștenitor, apoi, adoptând fiul unei alte concubine, forțând-o pe mama acestuia să se sinucidă. Moștenitorul a crescut crezând că împărăteasa Dou era mama sa.

În 88, la vârsta de nouă ani, băiatul i-a succedat tatălui său ca Împărat He. Împărăteasa văduvă Dou a rămas în control, fratele ei Dou Xian conducând ca general-șef sau regent. Dar aroganța lui i-a ofensat pe toți - chiar și pe băiatul împărat. Dou Xian a obținut victorii împotriva Xiongnu, pe care le-a sărbătorit printr-o ceremonie la Yanran, unde a fost dedicată o inscripție scrisă de Ban Gu. Ban Gu a fost promovat secretar al regentului cu titlul de mareșal al Porții Războinicului Negru și a fost însoțit la curte de sora sa Zhao, acum văduvă. Refuzând să se căsătorească din nou, ea a devenit tutore regal în biblioteca imperială.

În anul 92, băiatul împărat de 13 ani a fost "capsulat" - ceremonia de celebrare a majoratului său - și, susținut de un eunuc de încredere, Zheng Zhong, s-a întors împotriva lui Dous: regentul a fost eliminat, împărăteasa a fost retrasă, iar istoricul lor de casă, Ban Gu, acum în vârstă de 61 de ani, a fost arestat. Sora lui Ban, care îl cunoștea pe tânărul împărat, a făcut apel, dar Gu a fost executat. Scrierea istoriei s-a dovedit din nou o activitate periculoasă. Împăratul He l-a recompensat pe eunucul Zheng cu titlurile de marchiz și director al palatului regal, fiind primul eunuc care a ajuns atât de sus. Unul dintre eunucii de încredere ai lui Dou, Cai Lun, păstrător de unelte și arme, a supraviețuit căderii regentului pentru a continua dezvoltarea unui nou material pe care să se scrie. Curtea scria pe bambus greu și pe mătase scumpă, dar acum, după ce a văzut cum viespile hârtiei amestecau scoarță de copac cu salivă, Cai a inventat hârtia, fapt pentru care împăratul l-a promovat. Dar Ban Gu era mort: cine va termina Cartea Han?

Lovitura de stat care a ucis un frate i-a făcut pe ceilalți. Împăratul l-a promovat pe Ban Chao la funcția de protector general al Regiunii de Vest - și a vrut ca Hanshu să fie terminată: i-a ordonat surorii erudite Ban Zhao să termine cartea. Având încă doar aproximativ 45 de ani, ea le-a învățat pe prințesele Han matematică, istorie, morală și

comportament feminin, devenind o apropiată a împărătesei Deng Sui, care a ridicat-o la rangul de doamnă de onoare. Începând ca și alte fete ca concubină, a fost aleasă ca consoartă la cincisprezece ani, înlocuind în cele din urmă soția domnitorului și devenind ea însăși împărăteasă. Inteligentă și competentă, ea a încurajat utilizarea noii invenții, hârtia, sfătuită probabil de Ban Zhao, care a prezidat transferul bibliotecii imperiale de la bambus la noul suport. Hanshu-ul ei a fost una dintre primele cărți de istorie scrise pe hârtie, iar Lecțiile pentru femei a fost scrisă ca un ghid pentru supraviețuirea femeilor la curte. Poreclit "Cel Înțelept", Ban Zhao a oferit sfaturi în toate domeniile, inclusiv în ceea ce privește tehnicile sexuale taoiste, în timp ce era poetul curții, scriind versuri pentru ocazii speciale și memorandumuri despre politică. Mult timp după moartea blândului împărat He, împărăteasa văduvă Deng a condus China, sfătuită de această femeie remarcabilă.

În timp ce le învăța pe împărătese despre astronomie și căsătorie, fratele ei, Ban Chao, protectorul general, auzise de imperiul roman, pe care chinezii l-au complimentat dându-i numele de Da Qin - China Mare. Ban Chao ar fi văzut bunurile și monedele romanilor, așa că bătrânul general a trimis un trimis pe nume Gan Ying să raporteze. Sora sa a consemnat în istoria sa cum Gan Ying a ajuns până la Marea de Vest, poate Golful Persic, unde parții i-au descurajat întreprinderea, după cum a explicat: "Romanii fac comerț cu Parthia și India pe mare. Regele lor a vrut mereu să trimită emisari la Han, dar Parția, dorind să controleze comerțul cu mătăsuri chinezești multicolore, i-a blocat calea". Aici era o lume eurasiatică globală. Războaiele comerciale nu au nimic modern. În ceea ce privește împărații romani, Gan Ying a explicat: 'Regii lor nu sunt permanenți. Ei selectează și numesc pe cel mai demn om. Dacă apar calamități neașteptate în regat, cum ar fi vânturi sau ploi extraordinare și frecvente, el este înlocuit fără menajamente, dar cel demis nu este supărat...'.

Dacă Gan Ying avea o viziune în roz asupra succesiunilor romane, era chiar la zi: în acel an 97, romanii au respins dinastia și au ales în schimb "omul cel mai vrednic": cel mai bun soldat al lor, contemporanul și echivalentul lui Ban Chao, a fost numit Traian. Iar Traian plănuia să-l imite pe Alexandru cel Mare prin invadarea Persiei și a Indiei.

RĂZBOIUL STELELOR, PENISURI GĂURITE, SCLAVI SEXUALI ȘI BĂI DE ABURI

Traian arăta ca un soldat roman de modă veche, bluffat - dur, bărbierit, cu părul grizonat și sever purtat într-un Cezar clasic și, de obicei, portretizat purtând un pieptar gravat strălucitor - și l-a jucat bine.

Traian nu a fost niciodată mai fericit decât atunci când împărțea rațiile și taberele cu "excelenții și cei mai loiali camarazi ai mei". Singurele sale indulgențe erau vinul și băieții, mai ales actorii și dansatorii. Traian era simplu și sociabil: atunci când călătorea într-o trăsură, invita întotdeauna trei prieteni pentru a sta de vorbă pe drum și avea încrederea rară de a avea în jurul său oameni talentați. "Îmi place ceea ce aud", i-a spus aspru unui filozof, "dar nu înțeleg un cuvânt din ceea ce vorbești". Cu toate acestea, avea un instinct de putere.

Născut în Italica, Spania, împăratul nu a avut fii cu soția sa Pompeia Plotina, dar a trăit în centrul unei gospodării feminine formate din sora, nepoata și două strănepoate ale acesteia, care acum se mutaseră toate la Roma. Când împărăteasa Pompeia a sosit la palat, le-a spus spectatorilor: "Intru aici ca același tip de femeie care voi fi când voi pleca".

Lui Traian îi plăcea să își tachineze anturajul în legătură cu succesiunea, cerându-le odată să numească cei mai buni zece candidați pentru funcția de împărat: este o trăsătură ciudată a epocilor de succes faptul că există mulți bărbați suficient de talentați pentru a conduce, în timp ce în vremuri sărace pare să nu existe aproape niciunul. Hadrian a fost întotdeauna favorit. La fel ca Traian, provenea din Hispania: Traian fusese tutorele lui Hadrian când tatăl băiatului murise de tânăr și a îngrijit ascensiunea protejatului său, dar era ceva la Hadrian care îl irita pe Traian. Hadrian o fermecase pe soția și cumnata lui Traian, care au orchestrat căsătoria lui cu Sabina, strănepoata iubită a împăratului, poziționându-l perfect. Dar este întotdeauna periculos să fii candidatul principal: poate că soția lui Traian l-a protejat prin faptul că nu l-a promovat prea mult. Dar, la un moment dat, Traian a dezaprobat petrecerile sale extravagante, iar apoi Hadrian a fost surprins făcându-i avansuri iubiților bărbați ai lui Traian. Autocrații mai în vârstă sunt probabil sensibili în astfel de chestiuni. "Totul depindea", scria Pliniu cel Tânăr, prietenul erudit al lui Traian, "de capriciile unui singur om", dar deciziile împăratului erau de obicei sensibile.

Nicio epocă nu realizează la momentul respectiv cât de norocoasă este, până când nu dispare. Dar spiritul acestei epoci a fost unul norocos, cu vreme blândă, recolte luxuriante și venituri abundente de la o populație imperială cuprinsă între cincizeci și șaptezeci de milioane de locuitori. Traian poseda cele trei elemente esențiale ale măreției

- perspicacitate, viziune și resurse. Între războaiele de anihilare a dacilor (România), el a demarat un program masiv de construcții la Roma, lăudându-se cu măreția și victoriile sale cu noi temple, cu coloana sa triumfală și cu noul stadion numit Circus Maximus.

Cei bogați, serviți de droaie de sclavi, se bucurau de lux și confort - "perle din Marea Roșie și fildeș indian lustruit", după cum spunea poetul Marțial -, dar realitățile vieții urbane, ale puterii imperiale și ale societății romane au rămas dureroase și murdare, corupte și brutale.

Roma era acum un mega-oraș clocotitor de un milion de locuitori, cu împărați care se bucurau de palate vaste, bogați în vile somptuoase și săraci îngrămădiți în insulae, blocuri de locuințe cu zece etaje. "Trăiesc într-o celulă mică, cu o fereastră care nici măcar nu se închide", scria Marțial, "în care însuși Boreas [zeul iernii întunecate] nu ar vrea să trăiască". Martial, un alt spaniol bine născut care se descurca bine la Roma, a intrat și a ieșit din grațiile imperiale, dar a făcut cronica lubricității ipocrite a celor de sus și de jos cu o răutate irepresibilă. 'Cu nasul tău uriaș și cu scula ta uriașă /', scria el, 'pun pariu că poți cu ușurință / Când te exciți / Să verifici dacă ai brânză la capăt'. Ura cruzimea stăpânilor de sclavi sadici: 'Spui că iepurele nu e gătit și ceri biciul; / Rufus, preferi să-ți ciopârțești bucătarul decât iepurele'. Cu toate acestea, avea și o inimă. Cel mai emoționant poem al său a fost în lauda unei iubite sclave care a murit de tânără: "Un copil cu o voce la fel de dulce ca a legendarei lebede".

Cu toate acestea, chiar și cei săraci se puteau bucura de ceea ce Juvenal numea "pâine și circ" - spectacolele sângeroase de la Colosseum și de la Circ, cu 50.000 și 200.000 de locuri - și de băi. Traian a fost doar cel mai recent potentat care și-a construit propriile termele. Șaizeci de mii de romani se puteau scălda la un moment dat - ideal pentru ceea ce Ovidiu numise "sportul furtiv". Nimic nu definea atât de bine luxul urban ca băile care au devenit marca romanității: "A face baie înseamnă a trăi", scria un roman pe un perete, în timp ce piatra funerară a unui bon vivant vesel declara: "Băile, sexul și vinul ne distrug corpul, dar fac ca viața să merite să fie trăită". Un adevăr atemporal. Cu toate acestea, este ironic faptul că băile definesc civilizația romană, deoarece probabil că au răspândit și bolile transmise prin apă care au ucis atât de mulți oameni. În băi, Marțial a scris o cronică a Romei goale: a observat că bărbații încercau să își acopere penisurile circumcizate (semnul sclavilor evrei și, prin urmare, foarte puțin la modă) și a consemnat hilaritatea cu care mii de scăldători aplaudau când un bărbat spectaculos de bine dotat se dezbrăca. El a luat în derâdere soția virtuoasă care a fost atât de excitată de baia mixtă încât a fugit cu un tânăr, și bărbatul macho care s-a dus să se holbeze la penisurile tinerilor. "Apelles și Dexter au luat masa de prânz aici în modul cel mai

plăcut și au futut în același timp", adăugând: "Noi, Apelles Șoricelul și fratele său Dexter, am futut cu dragoste două femei de două ori". Orașul roman a fost replicat în tot imperiul, din Mauritania până în Britannia: cuvântul civilizație derivă din civis, oraș, iar civilizație vine de la urbis, oraș. Dar orașele au înflorit nu numai în Europa, Africa și Asia.

Dincolo de Atlantic, într-o lume izolată de Afro-Eurasia timp de milenii, contemporanul lui Traian din Mesoamerica, Rechinul din Primul Pas - Yax Ehb Xook - ajaw sau stăpânul unui oraș-stat înfloritor, Tikal (Guatemala), unul dintre numeroasele orașe vorbitoare de limba maya, întemeia una dintre marile dinastii care avea să domnească timp de opt secole. Fondat în jurul anului 300 î.Hr., Tikal - cunoscut de mayași sub numele de Yax Mutal - avea 100.000 de locuitori, mult mai puțin decât Roma, Luoyang, Chang'an și Seleucia, cele mai mari orașe din Eurasia, fiecare cu câte un milion de locuitori. Dar Tikal a fost doar unul dintre multele orașe-stat mezoamericane care se lăudau cu o viață urbană sofisticată. Aceștia au dezvoltat scrierea glifică (folosind logograme pentru a reprezenta cuvinte), au cartografiat stelele și au creat un calendar, sărbătorindu-și festivalurile în funcție de cunoștințele lor despre ceruri. Trăiau din porumb, roșii, fasole și beau ciocolată. În atelierele lor, prelucrau obsidianul, sticlă vulcanică, pentru a face arme, unelte, bijuterii și oglinzi, și filau bumbac, pe care îl comercializau, împreună cu sclavi, vecinilor lor. Erau dentiști pricepuți, inserând turcoaz și cuarț în dinții din față atât de ferm încât au rămas în scheletele mayașilor. Cunoșteau roata, dar nu o foloseau pentru călătorii, ci doar pentru jucăriile copiilor, însă au construit drumuri drepte și înălțate, cunoscute sub numele de drumuri albe, pentru a reflecta Calea Lactee. În templele lor monumentale piramidale, se închinau la o serie de zei care cereau sânge: conducătorii lor trebuiau să își tragă țepi de raie prin penis, un ritual dureros care demonstra nevoia de aprobare divină pentru a conduce. În temple, făceau sacrificii umane, decapitând, scalpând, jupuind, dezmembrând ofrandele, scoțându-le inimile și îngropându-le cu animale sălbatice. Cele mai bune victime erau prizonierii de rang înalt. În orașe existau terenuri de baseball, unde mayașii jucau jocuri sacre cu mingi de cauciuc, care aveau premii chiar mai mari decât fotbalul nostru. Se spune că zeii lor se confruntau cu muritorii pe terenurile de baseball; unii zei erau cei mai buni jucători de baseball, iar muritorii deveneau zei dacă îi învingeau. Conducătorii lor jucau pentru a-și demonstra puterea. Uneori foloseau mingi care conțineau capete umane.

Jocurile reprezentau războaiele purtate împotriva orașelor rivale, în care se foloseau săgeți de suflat și sulițe de obsidian. Conflictele majore le numeau "războaie stelare",

reprezentate de o glifă a unei stele care împrăștie pământul. Mayașii făceau schimb de bijuterii, obiecte de obsidian și sclavi cu alte popoare americane, inclusiv cu cel mai mare oraș de pe continent, Teotihuacan din Valea Mexicului, Orașul Soarelui. Apogeul lui Teotihuacan a coincis cu domnia lui Traian. Avea o populație multietnică de 150.000 de locuitori - mayași și alții, și un hinterland care conținea un milion de oameni - și se mândrea cu un bulevard central, Bulevardul Morților, mărginit de piramide și temple monumentale. Piramida Soarelui, locul sacrificiilor în masă, era al treilea cel mai înalt edificiu de pe pământ.

Teotihuacan a fost centrul meșteșugului obsidianului, oamenii săi extrăgând sticla dintr-un vechi vulcan, iar mulți dintre ei lucrau în laboratoare de obsidian, realizând arme, oglinzi și bijuterii. Cu toate acestea, orașul a fost construit fără vehicule pe roți, fără forță animală și, spre deosebire de multe orașe mayașe, cu puține inscripții și fără teren de baseball. Lipsit de portrete sau morminte, este posibil să fi fost un fel de republică. După o revoluție în jurul anului 200, teotihuacanii au încetat să mai construiască temple și palate și au început să construiască clădiri de apartamente confortabile, decorate cu picturi murale psihedelice colorate, locuitorii lor rugându-se la altarele comune unde erau expuse capetele victimelor sacrificate. Acesta a fost poate primul sistem de locuințe sociale și de reînnoire urbană.

Întors la Roma, Traian, căruia i s-a acordat agnomenul Optimus Princeps - Cel mai bun împărat - a decis să cucerească Parția, care fusese slăbită de dușmăniile Casei Arsak. Roma înghițea treptat regatele care controlau comerțul eurasiatic. În 106, când regele nabatean a murit, Traian a anexat Arabia, oferind Romei o altă graniță cu Parția și controlul asupra majorității rutelor comerciale, cu excepția porturilor partice din Golful Persic. Cel mai bun împărat nu putea să nu ...

HADRIAN ÎN DRAGOSTE: MOARTEA PE NIL

Războiul din Irak al lui Traian a început bine. În timp ce Hadrian își acoperea spatele în Siria, Traian, desfășurându-și o armată cosmopolită, care era formată doar în proporție de aproximativ 2 % din italieni și care includea cameleteri arabi din Palmira, praștiști din Baleare și călăreți africani sub comanda unui general berber Lucius Quietus, i-a găsit pe parți în dezordine. După ce s-a năpustit asupra capitalei Ctesifon, a navigat pe Tigru până în Golf, unde a privit navele: "Cu siguranță aș fi trecut și eu în India dacă aș fi fost

încă tânăr". Dar parții s-au regrupat, în timp ce aliații lor - evreii din Alexandria, Cipru și Iudeea - s-au răzvrătit. Confruntându-se cu o insurgență irakiană, Traian, în vârstă de șaizeci și trei de ani, a trebuit să lupte cu disperare, 'capul său gri maiestuos' atrăgând focul inamicului. Retrăgându-se în Antiohia, el a ordonat lui Quietus să îi elimine pe evrei, care au fost măcelăriți și înrobiți în număr mare. Cel mai bun împărat a suferit un atac cerebral - deși era convins că a fost otrăvit. La căpătâiul său, împărăteasa Pompeia și nepoata ei Matidia au falsificat sau au convins Traian să-l adopte pe Hadrian. Oricine știa prea multe a plătit prețul. La două zile după moartea lui Traian, în august 117, degustătorul său de vinuri a murit la vârsta de douăzeci și opt de ani, așa cum este notat pe piatra sa funerară - cu siguranță mai mult decât o coincidență și un indiciu al unor fapte întunecate în jurul patului de moarte.

Împăratul Hadrian a renunțat la cuceririle lui Traian în Parthia, o decizie înțeleaptă având în vedere că rebeliunile evreilor erau încă în curs de reprimare. Dar nu avea încredere în Quietus, așa că a pus să fie ucis. Apoi, ajungând la Roma, a preîntâmpinat orice opoziție prin executarea a patru foști consuli.

Hadrian a fost poreclit Grecul, un fan al culturii elenistice, al modei și al iubirii, purtând părul plin de bucle și o barbă bine îngrijită, în stil grecesc. Îi plăcea să fie expert în toate: a fost cu siguranță unul dintre cei mai talentați împărați. Scria poezii ingenioase, avea darul vorbirii și muncea din greu. Expedițiile sale din Siria până în Britannia îl fac să fie cel mai bine călătorit dintre monarhi până la epoca aburului. Era gelos pe experți, dar a promovat oameni talentați, bucurându-se de replicile obraznice cu poeții. Când o femeie i-a dat o petiție, iar el i-a spus că s-ar putea să nu aibă timp să o citească, ea i-a replicat: "Atunci nu fi împărat". El a lăudat-o și i-a acordat o audiență. Dar acest împărat extrem de încordat și neliniștit era, de asemenea, pe cât de letal, pe atât de subtil, lichidând inamicii rapid și desfășurându-i pe spioni, frumentari, comisarii, care îi dădeau rapoarte despre viața personală a subordonaților săi, cunoștințe întotdeauna utile. Putea fi pompos, pedant și susceptibil, neiertător, neiertându-l niciodată pe arhitectul lui Traian, care i-a spus: "Pleacă, și desenează-ți calapoadele" - Hadrian proiecta cupole - "tu nu înțelegi aceste lucruri". Mai târziu, Hadrian a pus să fie ucis. Și odată a înjunghiat un secretar sclav în ochi, orbindu-l.

În timp ce o adora pe soacra sa Matidia, pe care a divinizat-o la moartea ei (nu întotdeauna atitudinea ginerelui), căsnicia sa cu fiica ei, Sabina, s-a deteriorat, dar a insistat ca ea să călătorească cu el. În 119-21, în timpul unei călătorii în Germania și Britannia, unde și-a construit zidul peste nord, relația a intrat în criză. Secretarul său principal, Suetoniu, acum în vârstă de 40 de ani, născut în Africa, prieten cu Pliniu, era

fostul arhivist al lui Traian, care cernuse documentele imperiale pentru a compila Viețile Cezarilor. A fost acuzat că a avut o aventură cu Sabina, pe atunci în vârstă de 30 de ani. Pliniu spunea despre el că era "liniștit și studios", dar, judecând după ochiul său pentru materiale scandaloase (a fost, de asemenea, autorul unei capodopere dispărute, Lives of Famous Whores), era o companie jucăușă. Istoricul a fost demis - și apoi a dispărut. L-a ucis Hadrian în liniște?

Sabina a continuat să-l însoțească pe Hadrian în călătoriile sale: în Bitinia, s-a îndrăgostit de un frumos băiat grec, Antinous, în vârstă de 14 ani, care i-a devenit însoțitor permanent. Călătorind în 129 prin Iudeea și vizitând ruinele Ierusalimului, o amintire a rebeliunilor continue ale evreilor, a decis să construiască un sanctuar pentru Jupiter pe locul Templului și un oraș roman pe locul orașului sfânt, pe care l-a redenumit Aelia Capitolina (după numele familiei sale Aelus și al templului lui Jupiter de pe Dealul Capitol). Trecând mai departe în Egipt, el sărbătorea festivalul lui Osiris - care marchează moartea zeului egiptean și renașterea sa sub forma apelor nilotice - când, cumva, Antinous, acum în vârstă de 20 de ani, s-a înecat, fie din greșeală, fie din sinucidere, fie dintr-un ritual care a mers prost sau dintr-un sacrificiu în schimbul vieții lui Hadrian. Poleașcă, Hadrian a fondat un nou oraș, Antinouspolis, în jurul mormântului iubitului său, apoi a înființat în tot imperiul un cult care celebra moartea dătătoare de viață a tinereții divine. Cultul a devenit popular, dovadă că un tânăr sacru care oferea mântuirea prin propria moarte și înviere era o narațiune convingătoare. Dar norocul lui Hadrian s-a schimbat în acele ape nilotice.

Pliniu a estimat că, datorită impozitului de 25% pe comerțul cu obiecte de lux din Oceanul Indian, cum ar fi mătasea din China, nardul și fildeșul din Muziris, portul conducătorilor Chera din sud-vestul Indiei, Roma câștiga 100 de milioane de sesterți pe an, probabil o treime din veniturile imperiale. Există dovezi, inclusiv o statuie a lui Buddha găsită la Berenice, care confirmă faptul că o comunitate de indieni, probabil negustori, trăia în porturile de la Marea Roșie. Acest comerț - pe mai multe rute, terestre și maritime - a fost numit în 1877 Drumul Mătăsii - Seidenstraße - de către un călător german, baronul Ferdinand von Richthofen, unchiul pilotului din Primul Război Mondial, Baronul Roșu.

Casa de Aur era atât de magnifică încât l-a stânjenit pe mai austerul împărat Vespasian, succesorul final al lui Nero. Demolată treptat, a fost înlocuită de Băile lui Titus și de alte clădiri până când au supraviețuit doar camerele sale inferioare. Când au fost descoperite

în secolul al XV-lea, s-a crezut inițial că sunt peșteri sau grote, astfel încât frescele lor decadente, care i-au inspirat atât de mult pe artiștii Rafael și Michelangelo, au fost descrise ca fiind "grotești" - de unde și cuvântul modern.

Locul său secret de înmormântare a devenit un sanctuar creștin - se afla sub ceea ce este acum Bazilica Sfântul Petru.

Acest triumf a adus bogății imense - inclusiv candelabrul din Sfânta Sfintelor - și zeci de mii de sclavi evrei. Titus a înfrumusețat Roma, construind un arc și un nou amfiteatru imens. Adaptând Colosul lui Nero, el și Vespasian au adăugat raze de soare pentru a dedica statuia lui Sol Invictus (Soarele invincibil) și au plasat-o în afara amfiteatrului - de unde și numele său, Colosseum. În timp ce acesta încă mai este în picioare, Colosul în sine, o atracție în Roma timp de patru secole, a dispărut cândva în jurul căderii imperiului de vest.

Vastul imperiu Kushan, fondat de războinicul Kujula Kadphises și condus din Pataliputra, a rezistat timp de trei secole, un popor cu barbă și mustăți lungi, cu părul lung, purtând haine lungi, pantaloni și cizme, fluturând lancea și sabia. Strănepotul fondatorului, Kanishka, a contribuit la extinderea culturii și religiei indicilor în Asia Centrală și în China, iar cultura din Asia Centrală în India. El a venerat panteonii grecești, indiene și persane - Shiva, Buddha, Hercule și Ahura-Mazda într-o hibriditate unică - și s-a autointitulat regele regilor. De asemenea, a transportat mătasea chineză în Oceanul Indian și de acolo în Mediterana.

Gospodăria feminină a familiei Han era atent reglementată. Se făceau selecții în fiecare a opta lună a anului, când fecioarele din familiile fără cusur erau inspectate de un comitet format din trei oameni - un consilier al palatului, un eunuc și un fizionomist care clasificau fetele de la 1 la 9. Cea norocoasă era apoi adusă în capitala Luoyang pentru un examen intim: "Piele albă și fină... burtă rotundă, șolduri pătrate, corp ca untură închegată și jad sculptat, sâni bombate și buric suficient de adânc pentru a cuprinde o perlă de jumătate de inch", se arată într-un raport. 'Fără hemoroizi, fără pete, fără alunițe, fără răni sau defecte la gură, la nas, la subsuori, la părțile intime sau la picioare'. Concubinele erau clasificate fie ca fiind onorabile, frumoase sau doamne alese. Una dintre doamnele onorabile era, de obicei, numită împărăteasă.

În anul 102, Înțeleptul Ban Zhao i-a cerut împărătesei Deng să îl lase pe fratele ei, Protectorul General Ban Chao, să se retragă. Deng a fost de acord, iar acesta s-a întors la Luoyang, unde ea l-a informat cu privire la aventurile sale din vest înainte de a muri la 70 de ani, lăsându-l pe fiul său să îi conducă teritoriile. Influența lui Ban Zhao a

continuat: când autoarea a murit în cele din urmă, în 115, a fost plânsă de familia regală. Ea a fost prima femeie scriitoare celebră: Împărăteasa Deng a făcut ca operele ei să fie adunate în trei volume după moartea ei.

Când Pliniu, guvernator al Bitiniei, a întâlnit secta tot mai numeroasă a creștinilor, i-a executat pe cei care refuzau să sacrifice zeilor în onoarea împăratului și, în spirit de anchetă, a torturat doi sclavi creștini, dar "nu a descoperit nimic altceva decât superstiții depravate și excesive". Așa că l-a consultat pe Traian. 'Ai respectat procedura corectă, dragul meu Pliniu', a răspuns Traian. 'Ei nu trebuie căutați; dacă sunt denunțați și se dovedesc vinovați, trebuie pedepsiți, cu această rezervă, că oricine neagă că este creștin și o dovedește cu adevărat - prin venerarea zeilor noștri - va fi iertat... Denunțurile anonime nu-și au locul... Nu sunt în concordanță cu spiritul epocii noastre'.

Marțial se delecta cu libertățile sexuale ale femeilor romane înstărite, cum ar fi prietena sa desfrânată Caelia, care era răsfățată de diversitatea sclavilor care se revărsau în Roma cu fiecare victorie: "tu acorzi favorurile tale parților... germanilor... dacilor, iar pentru tine din cetatea sa egipteană vine galantul din Memphis și indianul negru de la Marea Roșie; nici nu te ferești de desfrânările evreilor circumciși". Contemporanul său, poetul Juvenal, a fost de acord că o soție cinstită era o 'pasăre rară' într-o lume în care sclavii care trebuiau să îi păzească virtutea puteau atât de ușor să colaboreze la plăcerile ei. "Cine îi păzește pe gardieni?", se întreba el într-un vers adesea neînțeles. 'Cine tace acum păcatele fetei ușuratice atunci când este plătită cu aceeași monedă?'.

Campionii carelor au devenit bogați - chiar dacă erau sclavi. Cel mai faimos a fost Scorpus, care a câștigat 2.048 de curse până când a fost ucis, probabil într-un accident de car. Marțial i-a scris epitaful: "Aici zac, Scorpus, mândria circului zgomotos, dragul Romei. Soarta m-a răpit la vârsta de 26 de ani. Probabil că mi-a numărat victoriile, nu anii, și a decis că sunt bătrân".

Maya erau în contact cu Caraibe, unde invadatorii și comercianții de pe continent cucereau încet-încet insulele. Noile analize ADN arată că, timp de milenii, Caraibele au fost casa unor popoare arhaice care se hrăneau cu hrană, dar acum invadatorii în canoe din America, fabricanți de produse ceramice, ocupau insulele, exterminând popoarele existente, care dispar în majoritatea locurilor, fie prin căsătorii mixte, fie prin ucidere. Acești ocupanți erau strămoșii Taíno, care au locuit insulele până la cucerirea spaniolă.

Conexiunile Teotihuacanului nu se extindeau doar în sud: există dovezi ale legăturilor cu America de Nord. Aceasta a fost epoca unui sistem de așezări în jurul Hopewell, în Ohio, unde, după 100 î.Hr., oamenii au construit tumuli funerari și mari terasamente

bazate pe măsurători astronomice complexe, au creat artefacte frumoase - de la plasturi de cupru la pipe împodobite cu sculpturi de animale care evocau ritualuri șamanice - și și-au îngropat morții cu costume rituale alcătuite din ornamente care proveneau din Mexic până la Marile Lacuri. Această cultură s-a destrămat în jurul anului 500 d.Hr.

Clădirile lui Hadrian erau spectaculoase: palatul său de la Tivoli - unde încă se descoperă vestigii - nu era nimic mai puțin decât un parc tematic imperial conceput pentru a-și arăta puterea. La Roma, mormântul său, cunoscut astăzi sub numele de Castelul Sant'Angelo, este magnific de îndrăzneț, iar frumusețea Panteonului său, cu cupola sa cu ochii deschiși reprezentând lumea însăși, care se mândrește cu cea mai largă boltă dintre toate clădirile până în 1436, încă îți taie răsuflarea.

Severani și Zenobiani: Dinastii arabe

EUNUCII, FILOSOFUL IMPERIAL ȘI PANDEMIA

În timp ce Hadrian vizita Grecia, se delecta cu ritualurile culturii grecești și se proiecta ca un nou Pericle, el canaliza și un alt erou, Antiochos Epifanes. La Ierusalim, construirea Aelia pe locul Templului evreiesc a declanșat o nouă revoltă condusă de un prinț autoproclamat al Israelului, Simon Bar Kochba, care a anihilat o legiune romană și a amenințat securitatea întregului Orient. Reîntorcându-se în grabă în Iudeea și chemându-și cel mai bun general din Britannia, Hadrian a supervizat începutul campaniei dure, recâștigând controlul până în 136 doar prin uciderea a 580.000 de evrei și prin înrobirea a 97.000, atât de mulți încât au provocat o prăbușire a prețurilor sclavilor. Dar Hadrian a insistat să construiască Aelia, interzicându-le evreilor accesul în Iudeea, pe care a redenumit-o cu vârf și îndesat Palestina - după filisteni. Evreii l-au blestemat pe Hadrian, dar după această a treia catastrofă, care a urmat distrugerilor Ierusalimului din 586 î.Hr. și din 70 d.Hr., evreii - care s-au stabilit în număr mare în Alexandria și Hispania - au supraviețuit atât ca religie, cât și ca popor, fără a-și pierde niciodată legătura și respectul față de Ierusalim și Iudeea.

Când s-a întors la vila sa de la Tivoli, Hadrian, în vârstă de 60 de ani, s-a îmbolnăvit de arterioscleroză și s-a frământat cu privire la succesiune. Strănepotul său Pedanius Fruscus, susținut de distinsul său bunic nonagenar Servanius, se aștepta să fie numit, dar

în schimb Hadrian a ales un aristocrat jucăuș, Ceionius. Când Pedanius și Servanius au bombănit sau poate chiar au complotat, Hadrian a pus să fie executat băiatul și l-a forțat pe bătrân să se sinucidă, ceea ce a făcut cu blestemul ca împăratul să "tânjească după moarte, dar să nu poată muri". Și așa s-a întâmplat.

Suferind amarnic, Hadrian și-a desenat un cerc în jurul sfârcului ca o țintă și a implorat un sclav să îl ucidă, dar nu a putut să o facă. Împăratul nu-și pierduse complet spiritul, scriind strălucit despre moarte. În 138, Ceionius a murit de tânăr, moment în care Hadrian a creat în jurul său o nouă familie adoptivă pentru a conduce în viitor. Mai întâi l-a adoptat ca fiu pe Antoninus, deja în vârstă de cincizeci și doi de ani, un proconsul decent și eficient, care a fost nevoit să îi adopte la rândul său pe Lucius, fiul defunctului Ceionius, și pe Marcus Annius Verus, în vârstă de șaisprezece ani.

Hadrian fusese apropiat de familia Verus încă din copilăria sa spaniolă. Bunicul lui Marcus, un alt proconsul respectat, era unul dintre prietenii de încredere ai lui Hadrian, un veteran subtil al politicii, aclamat în inscripția sa de marmură pentru abilitatea sa de a "jongla cu mingea de sticlă" - o definiție perfectă a politicii de atunci și de acum. 'De la bunicul meu Verus', a scris Marcus mai târziu, 'am învățat o dispoziție blândă și dulceață de caracter'. Ceva la nepotul Marcus Verus l-a frapat pe Hadrian: l-a poreclit pe băiat Verissimus, Cel mai sincer, un joc de cuvinte cu numele său. Antoninus era, de asemenea, unchiul străbunic al lui Marcus. Era o pânză complicată, dar bine calculată, pe care o țese.

În 138, Hadrian - denunțând inepția criminală a medicinei: "Mulți doctori l-au ucis pe rege" - a murit în cele din urmă. Împăratul Antoninus Pius i-a mutat pe cei doi Cezari în palat și i-a pus să fie îndrumați de cei mai buni profesori. În timp ce Lucius era un playboy, Marcus era un filozof, care a folosit ideile grecești ale stoicismului ca ghid pentru a trăi ca împărat stagiar. Așteptat să moară, ca majoritatea romanilor, la 50 de ani, Antoninus a domnit, de fapt, timp de 23 de ani stabili. În majoritatea domniilor anterioare, lunga ucenicie a lui Marcus ar fi fost de nesuportat: fie împăratul, fie moștenitorul ar fi trebuit să îl ucidă pe celălalt, dar Marcus nu era nici ambițios, nici îndreptățit. Locuind în vechiul palat al lui Tiberius de pe Palatin, el s-a avertizat pe sine: "Nu te lăsa cezaroizat! Nu te înmuia în purpură - căci asta se poate întâmpla!".

În 145, Antoninus și-a căsătorit fiica Faustina cu Marcus, care era neobișnuit de inocent pentru un tânăr prinț înconjurat de sclavi disponibili: 'Am păstrat floarea bărbăției, nu am căutat dovezi ale virilității mele, chiar și amânând momentul'. Faustina a devenit

Augusta, depășindu-l pe Marcus, care era Cezar. Istețimea pânzei lui Hadrian a fost că i-a permis lui Antoninus să lase imperiul propriei fiice.

În 161, gărzile i-au cerut împăratului muribund parola. "Stare de echilibru", a spus el, și a murit. Echivocitatea ar fi fost, într-adevăr, idealul lui Marcus. Marcus l-a făcut pe Lucius co-împăratul său junior - chiar dacă acesta era un jackanapes inepți care făcea turul imperiului cu un circ de actori și clovni. Acest frățior antic a construit chiar și o tavernă în interiorul vilei sale, pentru a putea wassailiza zi și noapte.

Faustina își petrecuse cea mai mare parte a deceniului precedent însărcinată, dând naștere la paisprezece copii, dintre care șase au murit în pruncie. Mortalitatea infantilă era ridicată: doar 50% dintre femeile romane trăiau până la vârsta de doisprezece ani, doar 50% dintre băieți trăiau până la șapte ani; variola, care probabil a evoluat de la un virus al rozătoarelor din Africa preistorică, îi omora pe mulți, la fel ca și bolile transmise prin apă. Marcus își adora copiii, descriind-o pe una dintre fiice ca fiind "un cer fără nori, o vacanță, o speranță la îndemână, o bucurie totală, o sursă excelentă și fără cusur de mândrie". Când unul dintre acești copii a murit, a încercat un răspuns stoic: "Un om se roagă: "Cum să nu-mi pierd copilașul meu", dar tu trebuie să te rogi: "Cum să nu-mi fie frică să-l pierd".""". Despre moarte a reflectat: "Pierderea nu este altceva decât schimbare". În anul aderării lor, Faustina a născut doi băieți gemeni. Unul dintre ei a murit la patru ani, dar celălalt, Commodus, a crescut și a ajuns să aibă părul auriu, ochii albaștri și multă energie, fiind primul fiu născut de un princeps domnitor de la Britannicus încoace. Pentru a-l proteja pe micul Commodus, Marcus a căsătorit o fiică cu co-împăratul său Lucius, iar restul cu soți care nu ar fi amenințat succesiunea.

După ce a supraviețuit atâtor maternități periculoase, Faustina, pasională și deschisă, s-a îndepărtat tot mai mult de cerebralul Marcus și s-a aruncat în aventuri cu gladiatori și actori. Marcus a prins-o chiar în flagrant cu unul, dar a fost tolerant, deși afacerile Faustinei au fost chiar menționate pe scena de la Roma. Când consilierii săi l-au sfătuit să o exileze, el a glumit: "Dacă o trimitem departe, trebuie să-i trimitem și zestrea" - imperiul. Dar intrigile Faustinei aproape că aveau să-l coste pe Marcus capul său.

Niciun împărat roman nu merita atât de mult o domnie senină de contemplare filozofică, dar Marcus se confrunta cu un război pe toate fronturile. Din nord-est, triburile germanice au galopat spre sud și au pătruns în Italia; în est, parții au atacat Siria. Lucius a fost trimis să supravegheze un contraatac care a culminat cu incendierea Ctesifonului. În același timp, dornic să profite de înfrângerea parților, Marcus a trimis o ambasadă în China.

În 166, trimișii lui An-dun (Marcus Aurelius Antoninus), rege al Da Qin (Roma), probabil negustori greci sau arabi romanizați dintr-un port de la Marea Roșie, au sosit în capitala Luoyang pentru a se întâlni cu împăratul Han - primul contact direct. În secolul precedent au existat mai multe momente în care romanii și Han au fost apropiați: când Traian se afla la Ctesifon, se afla la doar câteva sute de mile de garnizoanele lui Ban Yao, fiul protectorului general Ban Chao. Monede romane au fost găsite în China și în Vietnam, dar mai ales în India, ceea ce sugerează că cea mai mare parte a comerțului se desfășura acolo. Purtând cadouri din fildeș, rinocer și carapace de broască țestoasă și un eseu despre astronomie, trimișii lui Marcus trebuiau probabil să discute despre comerțul direct cu mătase, eliminându-i pe parți. Dar au sosit exact la timp pentru o mare dramă în Luoyang: Împăratul Huan, în vârstă de treizeci și patru de ani, a preluat controlul regatului său de la curtenii prea puternici - cu ajutorul unor eunuci de încredere.

În China, candidații la cuțit erau uneori castrați de familiile lor pentru a-i pregăti pentru serviciul la curte, dar alții se prezentau în afara curții. După ce erau întrebați de trei ori: "Vei regreta sau nu?", erau anesteziați cu opiu și ținuți jos pentru operație - în China, aceștia nu erau doar castrați, ci și castrați, pierzând nu doar testiculele, ci și penisul. Rana avea nevoie de o sută de zile pentru a se vindeca. Ratele de supraviețuire sunt doar presupuneri, dar undeva între 90 la sută și două treimi au murit din cauza unei infecții. Dacă au supraviețuit ca "ne-bărbați", au aplicat la Curtea Interioară. Pentru serviciile lor de a-i ajuta pe împărați să zdrobească miniștrii prea puternici, primeau titluri și li se permitea să adopte moștenitori cărora le puteau lăsa bogății și onoruri. Cu toate acestea, "un-men" erau urâți pentru diferențele lor - adesea rămâneau mici, aveau voci înalte și erau parțial incontinenți, urinând prin pene pe care le țineau în păr - de unde și porecla lor de "saci de urină".

Huandi nu a reușit să își controleze puternicii eunuci, care i-au înscenat o înscenare împărătesei sale și au executat-o pe aceasta și întregul ei clan pentru vrăjitorie. Când Huandi a murit în 168, împărăteasa Dowager Dou, în vârstă de 18 ani, l-a numit pe tatăl ei, Dou Wu, ca regent. Doamna doamnă a decis să le ucidă pe cele nouă concubine preferate ale răposatului împărat, dar eunucii au lăsat-o să o ucidă doar pe una dintre ele. Tronul a rămas vacant până când regenta a găsit un prinț Han în provincie, care a fost înscăunat în capitală la vârsta de 11 ani sub numele de Împăratul Ling. Dar tutorele principal, șeful serviciului civil, Chen Fan, l-a convins pe regent să îi epureze pe eunuci. Șaptesprezece eunucieni s-au adunat în secret și "și-au mânjit sângele pe gură" într-un pact prin care se rugau la Cerul lui August să-i ajute să anihileze familia Dou. Eunucii au capturat-o pe împărăteasa doamnă și l-au înconjurat pe regent. Dou s-a sinucis, familia

sa a fost anihilată, iar tutorele-șef a fost călcat în picioare de ne-omii furioși. Potentații castrați, așa-numiții zece așa-numiți însoțitori centrali obișnuiți, conduceau acum China - dar o reacție împotriva eunucilor se pregătea.

Trimișii lui Marcus Aurelius au fost probabil în Luoyang pentru triumful eunucilor, dar nu se știe dacă au ajuns acasă. Succesele lui Lucius împotriva Parthiei trebuie să fi adus o mulțime de premii, dar nu a fost tot ce a adus înapoi.

O pandemie a lovit China în valuri între 151 și 161. Lumea era mult mai globalizată decât ne-am putea aștepta; boala a fost semnalată printre soldații romani la asediul lui Lucius asupra Ctesifonului și s-a întors cu ei. Lucius și Marcus au sărbătorit triumfurile parților, dar la scurt timp după aceea o ciumă a sfâșiat imperiul. Marcus a înțeles, într-un mod foarte modern, că leacul și panica ciumei pot fi "mult mai corupătoare" decât boala însăși. Pandemia, probabil o tulpină de variolă - ucigaș neîncetat de-a lungul istoriei - a fost observată de medicul lui Marcus, Galen, un filozof grec din Pergamum care studiase medicina în Alexandria. Medic pentru gladiatori, el a devenit expert în pansarea rănilor provocate de oțelul rece pe carnea moale, a înțeles că creierul este sediul sufletului și și-a dat seama că sângele circulă. Cu toate acestea, se înșela iremediabil în majoritatea lucrurilor: credea că sănătatea era rezultatul a patru umori (sânge, flegmă, bilă neagră și bilă galbenă) și că existau două sisteme circulatorii diferite: teoria sa a rămas teoria medicală dominantă timp de peste o mie de ani, iar medicii au reprezentat o amenințare iatrogenă pentru pacienții lor până la sfârșitul secolului al XIX-lea. În următoarele două milenii, ori de câte ori veți citi cuvintele "medicii au fost chemați", pregătiți-vă pentru moarte.

Acum, însoțindu-i pe Marcus și Lucius în timp ce călătoreau spre nord, spre războiul din Germania, Galen a urmărit cum armata era anihilată de ciumă, notând simptomele acesteia. În această perioadă și în timpul celei de-a doua valuri, câțiva ani mai târziu, rata de mortalitate a fost de 25% și a ucis 2.000 de oameni pe zi în Roma, 250.000 în total. Roma nu și-a mai revenit niciodată, iar Europa nu a mai cunoscut orașe de un milion de locuitori până în 1800. Satele din tot imperiul au rămas goale, cu până la 10% din populație ucisă, iar armata a fost și ea devastată, toate acestea creând o lipsă de forță de muncă care ar fi putut afecta capacitatea romanilor de a găsi trupe pentru a menține frontierele germane și dunărene. Ciuma a lovit și triburile germanice, dar acestea nu locuiau în orașe și puteau muta taberele cu ușurință. Efectul său în slăbirea imperiului a fost pe cât de important, pe atât de incalculabil: pandemiile sunt invizibile și inexplicabile, dar au dărâmat mai multe imperii decât orice număr de împărați demente și bătălii crâncene.

Marcus s-a ținut departe de Roma, în timp ce Galen a prescris un tonic special din theriac, smirnă, carne de șarpe și, poate cel mai util, suc de mac de opiu. Pe drumul de întoarcere acasă, Lucius, în vârstă de doar treizeci și nouă de ani, a contractat ciuma și a pierit. Acum, Marcus se concentra asupra protejării fiului său Commodus, în vârstă de opt ani, care era îngrijit de Galen.

În 169, Marcus a lansat războiul împotriva triburilor germanice, care au opus o rezistență puternică, învingând cel puțin una dintre armatele sale și invadând atât Italia, cât și Grecia. Dar împăratul, învățând meserie militară la locul de muncă, a persistat, ajutat de miracole, cum ar fi un fulger care a distrus motoarele de asediu germane și o furtună ciudată care a salvat o legiune asediată. Învingându-i în cele din urmă pe germani în luptă, în 175 a negociat o pace, permițând multor germani să se stabilească în imperiu și să servească în armata romană, inclusiv călăreților ale căror schelete au fost găsite lângă Zidul lui Hadrian, în nordul Britanniei.

Marcus a petrecut mai mulți ani pe front, contemplând sensul existenței. Dar absența de la Roma era periculoasă. S-a răspândit zvonul că ar fi murit, ajungând până la Faustina, a cărei prioritate era să asigure succesiunea pentru Commodus. Această veste falsă a fost prima dintr-o serie de neînțelegeri: Faustina i-a scris lui Avidius Cassius, rector orientis, viceregele răsăritean, pentru a obține sprijinul său în cazul în care Marcus era într-adevăr mort. În mod deliberat sau nu, Faustina își trădase soțul.

MONSTRUL FILOZOFULUI: COMODUS

Un martinet vicios care pretindea că descinde din Seleukos, Augustus și Irod - o combinație de rău augur - Avidius s-a declarat împărat. Dar în vest Marcus era popular - și foarte viu. Un centurion l-a decapitat pe Avidius și i-a trimis capul lui Marcus, care doar l-a îngropat, refuzând să se răzbune ("Să nu se întâmple niciodată", le-a spus el senatorilor, "ca vreunul dintre voi să fie ucis fie prin votul meu, fie prin votul vostru"), și a ars corespondența lui Avidius cu soția sa fără să o citească.

Cumva Marcus și Faustina s-au împăcat, dar la scurt timp după aceea, călătorind cu Marcus, Faustina a murit, la vârsta de patruzeci și cinci de ani. Marcus a plâns pentru ea - "o femeie atât de frumoasă, atât de ascultătoare, atât de iubitoare, atât de simplă" -, dar la întoarcerea din călătoriile sale în est l-a promovat pe Commodus, de doar cincisprezece ani, la rangul de co-împărat și consul, cel mai tânăr din toate timpurile.

Când Marcus s-a întors să lupte împotriva germanilor, Commodus i-a fost tovarăș, dar iadul zâmbitor a ajuns să-și deteste tatăl fastidios. Marcus știa că Commodus avea defecte, dar, din fericire, părinții sunt programați să se amăgească în privința copiilor lor. Mulți adolescenți sunt răsfățați, dar moștenitorii imperiali erau răsfățați la superlativ. Dacă poți, convertește-l prin învățătură; dacă nu, amintește-ți că bunătatea ți-a fost dată tocmai pentru acest lucru", a sugerat Marcus. 'Bunătatea este invincibilă', așa că el spunea: 'Nu, copile, îți faci singur rău, copile'. Dar el se confrunta cu o dilemă simplă, dar teribilă, înțeleasă doar de autocrați: fie îl alegea pe Commodus ca moștenitor și își asigura o succesiune fără probleme, fie numea pe altcineva și trebuia să-și ucidă propriul fiu sau să-l condamne la rebeliune și la moarte.

În 179, Marcus a capturat 40.000 de germani și a sărbătorit cu o statuie ecvestră și o coloană care se laudă cu victoriile sale, ambele încă în picioare la Roma. Dar, la scurt timp după aceea, la Vindobona (Viena), a luat ciuma. Cunoscând bine simptomele, și-a chemat curtenii, i-a mustrat pentru că plângeau, apoi l-a chemat pe Commodus, spunându-le prietenilor săi: "Iată-l pe fiul meu, pe care l-ați crescut și care tocmai a ajuns la vârsta adolescenței și are nevoie de îndrumători pentru a trece prin furtunile vieții... Trebuie să-i fiți părinți în locul meu... În acest fel, vă veți oferi vouă și tuturor un împărat excelent..." Curtenii trebuie să se fi cutremurat la perspectiva lui Commodus. Marcus își câștigase adevărata afecțiune și respect învățând războiul cu bărbații. Era un student al paturilor de moarte, acele teatre ciudate de dezintegrare corporală și de transfer politic. Marcus l-a observat pe Commodus "stând lângă patul său de moarte, salutând răul care i se întâmpla" și murmurând: "Vom respira mai ușor acum că acest învățător a plecat". Când un tribun a cerut cuvântul de ordine, Marcus, acum în vârstă de 58 de ani, a replicat: 'Du-te la soarele care răsare'. Eu deja am apus'.

MĂCELUL EUNUCILOR ȘI MEGALOMANIA LUI EXSUPERATORIUS

Commodus era "cel mai atrăgător de privit, datorită corpului său bine proporționat și frumuseții bărbătești, cu părul său natural, blond și creț. Când pășea în lumina soarelui, strălucea ca focul (unii credeau că îl presăra cu praf de aur înainte de a ieși)... iar pe obraji începea să îi apară primul puf de păr'. Dacă străinii îl admirau, cei care îl cunoșteau cel mai bine îl urau cel mai mult: prima conspirație a fost condusă chiar de sora sa Lucilla, dar asasinul, vărul lor Quadratus, a ratat lovitura și a fost ucis. Lucilla a fost asasinată. Un al doilea complot i-a oferit lui Commodus pretextul de a-i executa pe

miniștrii tatălui său și apoi pe propria soție. Unul dintre complotiști, împreună cu sora sa, era fiica unui libert creștin pe nume Marcia, care fusese amanta lui Quadratus. Cumva, Marcia nu numai că a evitat denunțarea, dar a devenit amanta și consiliera împăratului.

Cu toate acestea, Commodus poseda un instinct viclean pentru slăbiciune și un dar pentru manipulare, mituind armata cu bani și pace și distrând poporul cu spectacole palpitante. Încântat de isprăvile sale de rupere a tabuurilor, acest bufon vicios a cerut un milion de sesterți pentru spectacolele sale ca gladiator, o slujbă tradițională a unui sclav ucigaș și, prin urmare, o modalitate de a proiecta o notă populară. Commodus a jucat în calitate de secutor, gladiatorul de elită care purta o cască integrală cu fante pentru ochi, un lozincă, o centură de piele, o chingă la un braț, o greabăn la un picior, scut și sabie, pentru a se lupta cu retiarius, un gladiator ușor care flutura un trident și o plasă. Întotdeauna câștiga, dar când adversarii săi se predau, îi cruța. A ucis o sută de lei, trei elefanți și o girafă.

Glumele practice sunt întotdeauna un resort al celor fără minte; ale lui erau lipsite de veselie și crude. Bucurându-se de anturajul său format din giganți și pitici, de un uriaș luptător pe nume Narcisus și de un bărbat cu un penis mai mare decât orice animal cu excepția elefantului, glumele lui Commodus implicau orbirea și disecarea oamenilor. Spectatorii nu știau dacă să chicotească la absurditatea lui sau să-și muște buza de groază.

Prin 189, el se prezenta ca Jupiter și Hercule, purtând o piele de leu și o bâtă și adoptând extravagantul agnomen Exsuperatorius (un cuvânt delicios care înseamnă Supersuperlativ). Când s-a autointitulat Amazonius, a redenumit-o pe Marcia Amazonia. A fost o creștină puțin probabilă, dar a reușit să îl protejeze pe episcopul Romei, Victor, și să elibereze creștinii din mine. Spre deosebire de predecesorii săi, care priveau creștinismul ca pe o superstiție periculoasă, Commodus îl vedea ca pe un alt cult oriental; poate că Marcia i-a încurajat ideea că el însuși este un zeu reîncarnat. Guvernarea sa proastă a stârnit mai multe conspirații care i-au alimentat paranoia. Ciuma a revenit cu o răzbunare; mii de oameni mureau în timp ce crimele lui Commodus deveneau frenetice. Ucigașii lui foloseau ace infectate înmuiate în răni de variolă, astfel încât cei uciși să moară din presupuse cauze naturale - poate primul război biologic. Acum, împăratul plănuia o reglare de conturi cu dușmanii săi, la fel cum a început măcelul eunucilor în China.

La 22 septembrie 189, generalii și birocrații au decis să se ocupe o dată pentru totdeauna de cei zece eunuci omnipotenți. A fost punctul culminant al unui deceniu de rebeliuni țărănești, corupție scandaloasă și guvernare proastă a eunucilor. Cei Zece Eunuci îi manipulaseră în mod repetat pe împărații slabi și se folosiseră de o brutalitate nerușinată pentru a-i lichida pe toți contestatarii. Când au întronat un împărat copil și și-au măcelărit dușmanii, generalii au decis să îi măcelărească pe toți ne-omii. În acest scop, au înconjurat Palatul de Nord și au aprins un foc la poartă pentru a-i afuma pe eunuci. Trei zile mai târziu, au luat cu asalt palatul și au ucis sistematic toți eunucii pe care i-au găsit - 2.000. Toți cei pe care îi întâlneau fără organe genitale masculine (cu excepția femeilor) erau decapitați, așa că băieții și adolescenții trebuiau să își dovedească integritatea lăsându-și pantalonii jos și dezvăluindu-și penisul. Atotputernicul eunuc Zhang a reușit să-l prindă pe băiatul împărat Shao și să fugă spre Râul Galben, dar au fost vânați și încolțiți. "Vom fi distruși și va izbucni haosul în imperiu", a spus eunucul. 'Majestate, vă rog să aveți grijă de dumneavoastră!" și s-a aruncat în râu.

Puterea Han a dispărut odată cu eunucii lor. Când generalul Dong Zhuo i-a găsit pe împărat și pe fratele său mai mic, aceștia călătoreau într-o căruță de țărani pierdută, aproape singură, pe malul Râului Galben. Un întreg sistem cosmic, condus de împărații Han, a fost spulberat de rebeliunile țărănești. "Cerbul era în libertate" - expresie chinezească vie pentru haos - și aveau să treacă patru secole până când cineva îl va prinde și până când o familie va unifica din nou China.

În decembrie 192, la Roma, Commodus, care avea încă doar douăzeci și nouă de ani, a adunat o poteră de gladiatori pentru a-i ucide pe ambii consuli și a teroriza Roma. Dar a mers prea departe.

ELAGABALUS ÎN TRANZIȚIE: ÎMPĂRATUL AFRICAN ȘI TREI ÎMPĂRĂTESE ARABE

Lâncezind în baia sa, Commodus și-a scris lista de lovituri și i-a dat-o sclavului său iubit Philcommodus (Lovecommodus). Megalomania sa era în plină desfășurare, administrația sa în dezordine, în timp ce conducea prin intermediul iubitei sale Marcia, a servitorului său devenit șambelan, Eclectus, și a unui pretorian bătăuș, Laetus.

În 191, s-a declarat pe sine pacificatorul lumii, a redenumit toate lunile după el și a redenumit Roma Colonia Commodiana. Când a plănuit un măcel la 1 ianuarie 192, Marcia i-a recomandat prudență.

Lovecommodus i-a arătat lista cu victimele lui Marcia, iar aceasta a văzut că numele ei era în capul listei. 'Bravo, Commodus', a spus ea, activând conspirația cu iubitul ei, Eclectus. 'Ce răsplată pentru bunătatea pe care ți-am revărsat-o și pentru insultele betegești îndurate în toți acești ani. Un bețiv nu poate întrece o femeie trează'.

Marcia a decis să-l otrăvească pe Commodus și să-l aclame ca împărat pe prefectul orașului Pertinax. Între timp, Commodus a organizat jocuri la care a tăiat capul unui struț. Apoi, își amintește un martor, "a venit spre locul unde stăteam noi, ținând capul în mâna stângă și ridicând sabia însângerată în dreapta". Fără să spună nimic, a rânjit, cu ochii strălucind înfiorător.

Pe 31 decembrie, Marcia i-a adus lui Commodus, care se îmbăia, un pahar de vin otrăvit. Exsuperatorius a început să vomite, la care Marcia l-a trimis pe Narcissus, antrenorul personal, care l-a strangulat cu cordonul halatului său. Pertinax a fost aclamat ca împărat, iar Marcia s-a căsătorit cu Eclectus. Dar toți trei au fost uciși în războaiele civile care au urmat, din care a ieșit o dinastie, condusă de un împărat african și o împărăteasă arabă.

Cu barba sa deasă și cârlionțată în stil grecesc, Septimius Severus, fiul născut în Africa al unei familii berbere-cărtăresciene, se ridicase rapid sub Marcus datorită pandemiei. La patruzeci de ani, servind în Siria, s-a căsătorit cu o arabă, Iulia Domna, o prințesă din Emesa (Homs), și au avut doi fii gemeni. Din 193, când Septimius a fost aclamat împărat, a făcut campanii în est și în vest și a extins imperiul până la cea mai mare întindere a sa, însoțit întotdeauna de Domna.

În 208, a invadat Caledonia (Scoția), unde a luptat până în cel mai nordic punct, dar nu a reușit să țină decât centrul. L-a promovat pe durul său fiu mai mare, Caracalla (care și-a câștigat porecla purtând un hanorac dur din Caledonia), la rangul de co-împărat, urmat de fratele său Geta. Însă cei doi băieți se urau unul pe celălalt. Retrăgându-se la Eboracum (York), frustrat de caledonieni, Septimius a plănuit un genocid: "Nimeni să nu scape de distrugerea totală... nici măcar copilul de sex masculin din pântece". Domna a criticat public promiscuitatea femeilor scoțiene. 'Noi satisfacem chemarea naturii mult mai bine decât voi, femeile romane', a replicat soția căpeteniei scoțiene, 'pentru că noi luăm în mod deschis cei mai buni bărbați, în timp ce voi vă lăsați desfrânate în secret de

cei mai răi'. La York, împăratul s-a îmbolnăvit și a murit, sfătuindu-și fiii: 'Fiți armonioși, plătiți soldații, disprețuiți-i pe toți ceilalți'.

Mama lor a lucrat la unitatea familiei, dar la Roma, Caracalla a ordonat uciderea lui Geta. Când Domna a încercat să-l apere, a fost ucisă în brațele ei. Caracalla a acordat cetățenia tuturor bărbaților liberi din imperiu, indiferent de clasă sau rasă, dând dovadă de toleranța care a contribuit la succesul Romei. Imperiile incluzive din punct de vedere rasial durează mai mult decât cele care nu sunt. Dar motivul lui Caracalla era de a maximiza veniturile fiscale, pentru a-și finanța băile gigantice și invazia în Parthia. Lăsând-o pe mama sa în Siria să guverneze, a mărșăluit în Parthia, dar a fost asasinat de un ofițer nemulțumit. Domna, la vârsta de 57 de ani, suferea de un cancer de sân agonizant și s-a sinucis, dar sora ei, Iulia Maesa, a preluat conducerea familiei, iar apoi l-a numit împărat pe nepotul ei de 14 ani, Elagabalus, preot al sanctuarului familiei, susținând că era fiul lui Caracalla din partea fiicei sale.

Augusta Maesa a domnit împreună cu fiica ei, ambele făcând parte din Senat, în timp ce Elagabalus și-a explorat identitatea sexuală și religioasă. Căsătorindu-se de cinci ori, i-a șocat pe romani cu zeii săi sirieni, cu dansurile sale sacre și cu sexualitatea sa excentrică, îndrăgostindu-se de cărăușul său Hierocles - "Sunt încântată", spunea el, "să fiu amanta, soția, regina lui Hierocles" - și de un luptător de lupte bine făcut, pe nume Aurelius Zoticus, căruia i-a spus: "Nu-mi spuneți stăpân, sunt o doamnă", înainte de a le cere medicilor săi să-i confecționeze chirurgical un vagin. Este posibil ca el să fi fost pur și simplu circumcis, o practică favorizată de evrei și arabi. O mare parte din această poveste a fost doar propagandă antiorientală. Fie că a fost într-adevăr primul transsexual, fie că a fost doar un băiat sirian îndrăgostit de un căruțaș de culoare, religia sa orientală i-a ofensat pe mulți romani.

Când Elagabalus, acum în vârstă de optsprezece ani, s-a întors împotriva moștenitorului său, vărul său primar mai convențional, Alexandru Severus, pretorienii au cerut uciderea sa. În 222, bunica sa septuagenară, Maesa, a consimțit la uciderea fiicei și a nepotului ei, iar amândoi au fost decapitați, cu trupurile goale aruncate în Tibru. Ridicat la purpură, Alexandru Severus, cu capul de ac și imberb, a fost dominat mai întâi de bunica sa criminală și, după moartea acesteia, de mama sa Mamaea, a treia femeie potentat a familiei, care l-a însoțit pe împărat chiar și la război. Mamaea a fost atrasă de creștinism, studiind cu savantul alexandrin Origen, care își dovedise mai mult decât bine acreditările ascetice prin castrarea sa. Dar Mamaea și Alexandru s-au luptat pentru a rezista atacurilor germane și partizane. În 235, pe frontul german, în fața unei revolte a armatei, mama și fiul - agățați unul de celălalt în cortul lor - au fost uciși împreună, aruncând

statul în cea mai mare criză de la Hannibal încoace, o eclipsă de care a profitat un nou potentat persan, Ardashir.

Nimeni nu-i cunoaște adevăratele origini, dar integritatea noii sale dinastii a fost dovedită în mod bizar prin darul unei perechi de testicule.

ȘAHUL, ÎMPĂRATUL ÎMPĂRATULUI ÎMPĂIAT ȘI TESTICULELE SĂRATE

Nepot al unui preot-prinț zoroastrian pe nume Sasan, Ardashir a fost un maestru al războiului și al păcii, preluând mai întâi controlul vechii Persii, apoi restabilind credința zoroastriană și identificându-se ca fiind alesul zeului Ahura-Mazda. În 220, Ardashir l-a ucis pe regele parților și s-a căsătorit cu una dintre fiicele sale, oferindu-le marilor parțiani șansa de a se alătura Iranshahr-ului său - Imperiul iranienilor. În turbulențele primelor sale războaie, soția sa însărcinată, Mirdad, a fost păzită de aghiotantul său Abarsam, care a fost acuzat că a fost tatăl copilului. În speranța de a dovedi integritatea liniei regale, Abarsam s-a castrat singur și și-a trimis testiculele regelui într-o cutie de sare - cu siguranță un exemplu de protest prea mult.

Promițând pradă și glorie în războiul împotriva romanilor asediați, Ardashir, însoțit de fiul său adolescent, Shapur, a făcut raiduri în Siria, perfecționând forța care avea să fie contribuția sasanidă la război: cavalerii în armură din cavaleria sa grea, cunoscuți sub numele de catafracți, care puteau doborî infanteria romană. Acum a cucerit cetățile Nisibis și Hatra și a securizat antrepozitul comercial Charax din Golful Persic, preluând controlul caravanelor și al rutelor maritime către India. Apoi a călărit spre est pentru a-i termina pe kushani. Când tatăl său a murit în 240, Shapur a devastat estul roman.

Doi dintre păstrătorii șahului aveau să fie deosebit de importanți: Kirder, un mag militant zoroastrian, și Mani, un profet aristocrat de origine iudeo-creștină care a fondat o nouă religie, în jurul unei lupte între bine și rău inspirată de viziunile unei voci sacre cunoscute sub numele de Geamănul. Maniheismul s-a răspândit nu doar în Persia, ci și în China și Roma - o religie care ar fi putut deveni, în locul creștinismului, una dintre marile religii ale lumii. Mani l-a convertit pe fratele regelui, Peroz, și pe mulți alții, iar Shapur i-a permis să își predice credința în mod liber. Kirder a îndemnat la o epurare a acestor eretici, dar șahul s-a concentrat pe ruperea Romei.

Trei împărați romani au pierit luptând împotriva lui Shapur, iar cel puțin unul a trebuit să se supună regelui regilor. Cea mai crudă tăietură a venit în 260, când Shapur l-a învins și apoi l-a capturat pe împăratul Valerian "cu propriile sale mâini", după cum a pretins, înainte de a continua să cucerească capitala romană de est, Antiohia. Valerian a fost folosit ca bloc de montaj al lui Shapur, apoi a fost jupuit de viu, pielea a fost vopsită în roșu, umplută cu paie și expusă într-un templu.

În timp ce Roma se prăbușea în război civil, se părea că Persia va înlocui Roma în est - până când o cuceritoare arabă a schimbat jocul mondial.

ZENOBIA ȘI CONSTANTIN

Tocmai când Shapur se întorcea încărcat cu pradă, Odeinath, conducătorul Palmyrei, s-a declarat rege și l-a atacat pe Shapur, învingându-l lângă Samosata. Barbu cu părul creț și diademă grecească, Odeinath (Odaenathus în identitatea sa romană), în vârstă de patruzeci de ani, era un prinț negustor arab, ras (rais) - șef în arabă - și exarh al Palmyrei, un oraș comercial din deșert cu 200.000 de arabi, aramaeeni, greci și romani, îmbogățit de caravanele comerțului oriental, ale cărui ruine sunt magnifice și astăzi. Odeinath a fost căsătorit cu o fată arabo-greacă, Zenobia, care descindea din Ptolemei, înrudită cu Cleopatra - deși realizările ei ar face-o pe regina egipteană să pară de jos.

"Fața ei era întunecată și mohorâtă", scria un istoric roman, "ochii ei erau negri și puternici, spiritul ei divin de mare, iar frumusețea ei incredibilă". Dinții ei erau atât de albi încât mulți credeau că are perle în loc de dinți'. Căsătorindu-se cu exarhul când avea în jur de paisprezece ani, ea a angajat un tutore greco-sirian pe nume Longinus pentru a o învăța filozofia greacă.

Acum Odeinath a recucerit Edessa și Emesa pentru Roma, apoi, în 262, adunând o armată mare de arcași palmyreni, catafracți și cavalerie arabă, a invadat Persia, asediind Ctesifon. Odeinath a fost aclamat de palmyreni ca un zeu și recompensat de ultimul împărat, slab, ca Corrector Totius Orientis, vicerege oriental, căruia i-a acordat agnomenul Persicus Maximus, dar în schimb s-a declarat rege al regilor, prezentându-se ca vânător divin care ucide doi tigri - Roma și Persia. În 267, când o hoardă de nomazi, goții - care își făceau prima lor apariție - a făcut un raid în Siria/Irak, Odeinath i-a respins, dar a fost apoi asasinat de un nepot nemulțumit care fusese umilit la o vânătoare regală și care acum a pus mâna pe coroană - pentru o zi. Zenobia, acum în vârstă de

douăzeci și cinci de ani, era cu el. Ea a adunat armata, l-a ucis pe nepot și a preluat tronul, încoronându-l pe fiul ei cel mic, Vaballathus (Wah-balla¯t, sau Darul lui Allat, o zeiță arabă). Pe parcursul a trei ani uimitori, a cucerit Antiohia, unde și-a stabilit curtea, sfătuită de filozoful Longinus și, comandând o armată de 70.000 de oameni, a condus cucerirea Libanului de astăzi, a Siriei, Turciei, Israelului, Arabiei și Egiptului - în timp ce Shapur, învingătorul atâtor împărați, murea, lăsând-o pe Zenobia neclintită, iar Persia paralizată de schisma religioasă.

În 272, Zenobia s-a declarat Augusta - împărăteasă - și fiul ei Augustus, dar în vest, un general roman dinamic, Aurelian, a expulzat mai întâi barbarii dezlănțuiți din Italia, apoi a mărșăluit spre est pentru a recâștiga Egiptul, apoi Siria, învingând-o pe Zenobia la Emesa (după ce a avut o viziune a lui Sol Invictus, zeul Soarelui Invincibil, care i-a promis victoria). Încercând să scape pe o cămilă, Zenobia a fost capturată. Servind în armata lui Aurelian atunci când acesta a cucerit Palmyra se afla un tânăr ofițer roman pe nume Constantius Chlorus, al cărui fiu avea să schimbe radical lumea.

Născut dintr-o familie umilă din Dacia romană (Serbia) în anul 250, Constanțiu a câștigat atenția împăratului, care l-a făcut unul dintre gărzile sale de corp. La o tavernă din est, Constanțiu a întâlnit o grecoaică din Bitinia pe nume Elena, cu care s-a căsătorit și, în timp ce acesta guverna Dalmația, a dat naștere unui fiu, Constantin. Este probabil ca Elena să fi fost deja adeptă a sectei creștine. Cu fața îndrăzneață, cu fălci mari și bărbie ascuțită, cu o tunsoare de Cezar - un general roman ca lumea - Constanțiu nu era creștin. În schimb, îl venera pe Sol Invictus, zeul care îl ajutase pe Aurelian să o învingă pe Zenobia.

După asasinarea lui Aurelian, Constanțiu a susținut un nou pretendent la tron, Diocletian, un general dalmațian care s-a străduit să respingă sau să absoarbă valurile de triburi care migrau din stepele orientale. Goții, saxonii, samaritenii, francii și germanii i-au sondat frontierele într-o migrație în debandadă: fiecare invazie înfricoșătoare era, de asemenea, o migrație îngrozită care fugea de un atac și mai înfricoșător. În spatele goților și francilor au venit hunii, care acum făceau raiduri în estul Persiei.

În 285, Diocletian, dându-și seama că sarcina sa era prea grea pentru un singur om, l-a ridicat pe generalul Maximian la rangul de co-Augustus. În timp ce Diocletian conducea estul de la Nicomedia (lângă Bosfor), Maximian, cu sediul la Mediolanum (Milano), l-a promovat pe Constanțiu pentru a guverna Galia. Constantius s-a căsătorit cu fiica lui Maximian, fără a-i respinge vreodată pe Elena și pe fiul ei, Constantin. Dar legătura a

dat roade atunci când cei doi Augusti au numit Cezarii - Constantius în vest, Galerius în est, creând o tetrarhie - domnia celor patru.

Constanțiu i-a atacat mai întâi pe franci și alte triburi germane, apoi a invadat Britannia, lichidându-l pe Carausius. Fiul său Constantin, în vârstă de douăzeci de ani, l-a însoțit pe împăratul Diocleţian până în Egipt și Babilon. Crăiasa lui Constantin l-a impresionat pe Diocleţian, care l-a căsătorit cu nepoata sa; ea i-a dat naștere primului său fiu, Crispus.

De ce era Roma în criză? Diocleţian credea că zeii erau nemulțumiți de neglijarea vechii religii și de răspândirea noilor superstiții. În Antiohia, el și Cezarul Galerius au ordonat haruspiciilor (observatori ai măruntaielor) să sacrifice animale și să citească augurii. Dar ceva nu era în regulă, iar Diocleţian credea că erau prea mulți creștini. El a ordonat ca toată lumea să sacrifice zeilor și împăraților. Când creștinii au refuzat, au început crimele. Creștinii și maniheii au fost jupuiți, arși și decapitați. Când palatul lui Diocleţian din Nicomedia a luat foc, teroarea s-a intensificat. Constanțiu, cu soția sa creștină, Elena, și cu propria sa înclinație spre Sol Invictus, a păstrat tăcerea, în timp ce în suita lui Diocleţian, fiul lor, Constantin, a regretat în tăcere "edictele sângeroase" împotriva "adoratorilor lui Dumnezeu". Era pe cale să experimenteze o convertire capitală.

Suflet mic, rătăcitor mic, fermecător mic, oaspete și tovarăș al trupului, spre ce locuri vei porni acum? Spre cele întunecate, reci și sumbre - și nu vei face glumele tale obișnuite.

Pe front a scris Meditațiile sale, o lucrare unică pentru un autocrat la putere, în căutarea cunoașterii de sine și a reconcilierii cu adevărurile crude ale vieții și morții: "Un râu al tuturor evenimentelor, un curent violent, iată ce este Eternitatea", a scris el, canalizându-l pe Heraklitos. "Nu mai devreme ce s-a întâmplat fiecare lucru a trecut; vine altul și va trece și el... Substanța este ca un râu în flux perpetuu". În ceea ce-l privește pe el însuși, "am un oraș și o patrie. Ca Antoninus sunt un roman, ca om, sunt un cetățean al Universului'. Dar era și pragmatic: 'În fiecare oră, decide cu fermitate, ca un roman și ca un om, să faci ceea ce ai la îndemână'. Mulți lideri au citit-o; puțini au reușit să trăiască după ea; iar Marcus însuși s-a străduit să facă acest lucru.

Acum a fost momentul în care curtea chineză a avut primul contact consemnat cu Japonia: insulele nu erau încă unite, nu exista conceptul de Japonia, dar chinezii îi numeau pe oameni "pitici". Se știu puține lucruri despre politica sa, dar în 190, o femeie

șaman-regină pe nume Himiko, în vârstă de 20 de ani, a reușit să urce pe tronul micului regat Yamatai, care controla o federație de căpetenii cultivatoare de orez. Mai târziu, ea a trimis sclavi ca dar împăratului chinez.

Tatăl Iuliei Domna, descendent al regilor numiți de Pompei, era marele preot al zeității arabe a soarelui Allah-Gabal - Zeul Omenirii, Elagab în latină - venerat sub forma unui meteorit negru, probabil doar unul dintre multele din lumea arabă. Nu există nicio dovadă că Mecca exista în acest moment, dar un meteorit negru similar - Kaaba - ar fi fost venerat acolo. Numele Iuliei Domna - negru în arabă - se referea la piatra divină din Emesa.

Succesorul lui Shapur, Bahram al II-lea, l-a sprijinit pe preotul zoroastrian fanatic Kirder, care a restaurat religia persană, întorcându-se împotriva profetului Mani, care a fost arestat, decapitat, jupuit și împăiat. Moartea sa, un martiriu asemănător cu cel al lui Iisus, a încurajat răspândirea religiei sale: uigurii din Asia Centrală s-au convertit în masă la maniheism.

Palmyra a fost jefuită, mii de palmyreni fiind înrobiți, iar Zenobia a defilat în triumful roman al lui Aurelian. Nu a fost executată, ci s-a căsătorit cu un senator roman, trăindu-și viața în obscuritate suburbană după ce a fondat primul imperiu arab, în una dintre cele mai extraordinare cariere feminine dinainte de epoca modernă.

Coastele Galiției și ale Menapiei (Țările de Jos) erau blestemate de deprecierile piraților franci și sași, așa că Maximian l-a desemnat pe unul dintre ofițerii săi, Mausaeus Carausius, să construiască o flotă și să-i distrugă. În schimb, Carausius mai întâi s-a aliat cu pirații, apoi s-a declarat împărat al Galiției de nord și al Britanniei, susținut de trupe romane, britanice și franci. Și-a turnat chiar și propriile monede, inscripționate cu sloganurile de succes mondial Restitutor Britanniae (Restauratorul Britaniei) și Genius Britanniae (Spiritul Britaniei) - literalmente, primul imperiu britanic.

ACTUL AL PATRULEA

200 DE MILIOANE

Casele lui Constantin, Sasan și Spearthrower Owl

VALORILE FAMILIEI CREȘTINE: UCIGAȘ DE SOȚII ȘI AL TREISPREZECELEA APOSTOL

În anul 304, Dioclețian a leșinat în public și a decis să se retragă, fiind primul împărat care a făcut acest lucru; s-a retras pentru a cultiva varză în palatul său din Split (Croația). Forțându-l pe Maximian să facă același lucru, Diocleţian i-a promovat pe Constanțiu și Galeriu pentru a fi Augustus de vest și de est. Simțind pericolul din partea lui Galerius, Constantin a pornit în galop spre vest. După ce s-a întâlnit cu tatăl său în Galia, au trecut în Britannia pentru a lupta împotriva picților, dar în 306, la York, Constantius a murit. Un rege german l-a aclamat pe Constantin drept Augustus. Preluând controlul asupra Britanniei, Hispaniei și Galiilor, Constantin, în vârstă de 34 de ani, a respins un raid al francilor și i-a capturat pe regii lor, pe care i-a dat în mâncare leilor în amfiteatrul capitalei sale Triers. Musculos și voinic, cu un maxilar proeminent, un nas contondent și o bărbie despicătoare, Constantin își conducea trupele de pe front și ucidea pe oricine îi stătea în cale, dar era și un om grijuliu și precaut.

Maximian l-a susținut pe fiul său Maxentius pentru a deveni împărat și i-a oferit-o pe frumoasa sa fiică adolescentă Fausta lui Constantin, a cărui primă soție murise. Cuplul a continuat să aibă trei fii, dar alianța cu familia Faustei a devenit dificilă. După ce socrul său a încercat să îl asasineze, Constantin l-a depășit pe bătrânul împărat, forțând sinuciderea acestuia. Fausta era acum blocată cu un soț care îi omorâse efectiv tatăl - în timp ce fratele ei, Maxentius, conducea încă Italia.

Constantin a emis edicte de toleranță religioasă, sugerând simpatie pentru creștinismul îmbrățișat de mama sa, Elena. În 312, în timp ce se afla în apropierea unui templu al lui Sol Invictus, Constantin a văzut un inel în jurul soarelui. Creștinii insistau că Iisus Hristos era "lumina lumii" - soarele - și Constantin a concluzionat că primise un semn de la Hristos. În timp ce mărșăluia în Italia, el a ordonat trupelor sale să înscrie Ch-Rho - primele două litere grecești ale cuvântului Hristos - pe steagurile lor.

În timp ce Constantin înainta spre Roma, Maxentius nu avea încredere, ascunzându-și regalia, inclusiv un sceptru rafinat cu un glob albastru pentru lume, pe Dealul Palatin. La Podul Milvian, Constantin l-a înfrânt pe Maxentius, care a căzut de pe cal în Tibru; capul său a fost ulterior plimbat prin Roma în vârful unei sulițe.

Acum, Constantin s-a dezvăluit ca un simpatizant al creștinismului. Chiar dacă certitudinile morale absolute ale sectei excludeau orice compromis cu panteonul roman, Constantin s-a mișcat încet, construind noi biserici pe locul mormântului Sfântului Petru și o bazilică splendidă, încă în picioare, la Lateran. Cu toate acestea, pe arcul său de triumf a fost inscripționat Sol Invictus, Tovarășul lui Constantin cel Necuprins. Dar victoria este întotdeauna cel mai convingător argument religios: Constantin credea că Hristos a câștigat bătăliile pentru el.

Constantin a condus doar imperiul de vest; colegul său ca Augustus, Licinius, a condus estul. În 313, cei doi Augusti s-au întâlnit și Constantin și-a căsătorit sora vitregă Constantia cu Licinius. Dar imperiul era prea mic pentru doi Augusti. Când a venit confruntarea, în 324, Constantin, ușor rănit, l-a zdrobit pe Licinius lângă vechiul oraș grecesc Byzantion. Sora sa Constantia, mama nepotului său, a negociat capitularea lui Licinius - dar Constantin și-a ucis în liniște soțul și copilul. El nu era un sfânt.

Constantin s-a manifestat acum ca un împărat creștin, promovând ierarhia Bisericii în paralel cu cea a statului și impunând o nouă moralitate: a abolit răstignirea în cinstea lui Iisus, a interzis jocurile ucigașe, a întărit căsătoria, a descurajat adulterul, a făcut din ziua Soarelui sabatul creștin, a fixat datele Crăciunului (sărbătorit deja ca solstițiu de iarnă) și ale Paștelui și i-a persecutat pe evrei, pe care i-a numit "ucigași ai Domnului".

Obișnuit să fie un conducător divin, Constantin s-a situat la un nivel înalt în ierarhia dintre Dumnezeu și om, considerându-se al treisprezecelea apostol. Dar acum trebuia să se ocupe de dezbaterile fiziologice despre relația dintre Dumnezeu, Hristos și Duhul Sfânt, care duceau deja la certuri ucigașe. Cât de divin era Isus? Mulți creștini îi considerau pe toți trei divini, dar Arius, un preot alexandrin, credea că Iisus era un om atins de divinitate, subordonat lui Dumnezeu. Mântuirea era o chestiune de viață și de moarte; facțiunile se luptau în dezbaterile hristologice pe străzile din Alexandria. Constantin a ordonat arderea scrierilor lui Arius, iar la Niceea a dictat o formulă de compromis care a devenit ortodoxia. O religie care credea într-un singur adevăr absolut și într-o singură cale de nezdruncinat spre mântuire nu putea face compromisuri.

Constantin a descoperit că creștinii erau mai greu de reglementat decât orice altceva. Cu excepția familiei sale.

În 326, Constantin l-a arestat pe fiul său cel mare, Cezar Crispus, și a ordonat uciderea lui prin otrăvire. Cumva, soția sa Fausta - mama a trei dintre fiii și două fiice ale împăratului - a fost implicată. Fie Crispus conspirase cu fermecătoarea sa mamă vitregă, fie avusese o aventură cu ea. Se pare că ea l-a denunțat lui Constantin. Ea născuse un

copil cu doar trei ani mai devreme, așa că mariajul ei cu Constantin era cel puțin activ. Dar Constantin îi omorâse tatăl și fratele, un record care ar putea arunca o umbră asupra oricărei căsătorii.

La un an după execuția lui Crispus, a ordonat arestarea Faustei. Mama lui Constantin, Elena (acum în vârstă de șaptezeci și cinci de ani), a făcut o intervenție sinistră: a criticat uciderea lui Crispus și l-a convins că băiatul fusese sedus, apoi înscenat de Fausta. Ca urmare, Fausta a fost fiartă până la moarte în băile de aburi. Este ironic faptul că această soacră criminală avea să devină o sfântă creștină. Elena, promovată la rangul de Augusta, a fost trimisă într-o misiune imperială pentru a redescoperi relicve ale lui Iisus în Aelia Capitolina, cunoscută cândva sub numele de Ierusalim.

Cel mai de succes arheolog din toate timpurile, Elena a identificat rapid locul crucificării și al mormântului lui Iisus, sub Templul lui Hadrian, apoi a descoperit bucăți din Crucea Adevărată și, în cele din urmă, a comandat transformarea Aeliei în Orașul Sfânt creștinat, piesa centrală a unui nou Ținut Sfânt creștin, în care biserici splendide marcau evenimentele vitale din viața lui Iisus, grefate pe lângă sanctitatea evreiască discreditată. Elena a branduit o scrisoare de la fiul ei - una dintre multele prin care putem auzi vocea sa emfatică și magnilocventă: "Nu am o grijă mai mare decât cum să împodobesc cel mai bine cu o structură splendidă acel loc sacru, pe care, sub conducerea divină, l-am dezbrăcat de povara grea a unui cult idolatru infect". Templul lui Venus a fost demolat, fiind înlocuit cu o bazilică pentru a marca Sfântul Mormânt și Golgota, cu o altă biserică pe locul nașterii lui Iisus în Betleem. Ulterior, Elena i-a predat lui Constantin așchiile Adevăratei Cruci și cuiele răstignirii: i-a pus cuiele în coif și în frâu.

În timp ce ea murea în brațele lui Constantin, acesta hotărâse deja să fondeze o nouă capitală în est. După ce a analizat și a respins Troia, Calcedon și Tesalonic, în mai 330 a consacrat un nou oraș pe malul european al Bosforului, la Byzantion, cu portul său superb și peninsula apărabilă - chiar vizavi de locul victoriei sale asupra lui Licinius. Declarând că Dumnezeu i-a spus să îi dea numele său - Constantinopol -, el a plănuit o Nouă Romă, cu propriul senat, dar și o capitală imperial-creștină. Palatul său se afla pe acropola acesteia. Bazilici creștine impunătoare concurau cu un hipodrom uriaș și un forum cu un stâlp de porfir cu împăratul gol în stil păgân, el însuși, în vârf, radiind raze de soare.

Convertirea sa a făcut creștinismul la fel de atractiv și de puternic ca însuși imperiul roman: puterea este întotdeauna piatra de temelie a credinței. La trei secole după moartea obscură a lui Iisus, Hristos devenea acum figura morală centrală a civilizației

occidentale: milioane de oameni s-au convertit. În 319, Iberia (Georgia), vecina lui Constantin, i-a urmat exemplul, în timp ce în Africa, Ezana, regele Aksumului din Eritreea și Etiopia, care a terminat Kush și s-a extins în Yemen, interacționa de mult timp cu negustorii și misionarii din Alexandria. În jurul anului 350, s-a convertit și el. Dar convertirea lui Constantin a dus la noi tensiuni cu Persia, unde sasanienii se coagulau în jurul burții unei regine însărcinate.

EMBRIONUL ÎNCORONAT ȘI ÎMPĂRATUL PĂGÂN

În 309, marii persani și-au ucis regele, apoi au încoronat fătul nenăscut - embrionul de rege - în burta reginei, fără să știe dacă bebelușul se va dovedi a fi bărbat.

Au avut noroc: bebelușul a fost Șapur al II-lea, care, până la momentul în care Constantin fondase Constantinopolul, se impusese ca un autocrat puternic. Shapur și-a petrecut primii ani pedepsind triburile arabe lakhm din Irak, pe care le-a recrutat ca aliați sub conducerea lui Amr, autointitulat rege al tuturor arabilor, iar apoi, abia ieșit din adolescență, a reușit să lupte împotriva hunilor. Creștinismul lui Constantin l-a făcut pe Shapur să pună la îndoială loialitatea numeroșilor săi creștini. Armenia, creștinată la rândul ei, a apelat la ajutorul lui Constantin și acesta s-a pregătit de război. Își numise deja cei trei fii ai săi de la Fausta drept Cezari, împreună cu fiii fratelui său vitreg, în timp ce un nepot, Hannibalianus, a devenit rege al regilor, potențial conducător al Persiei. Dar, în timp ce se îndrepta spre est, Constantin, care avea acum șaizeci și cinci de ani, s-a îmbolnăvit, așa că l-a trimis pe Constanțiu, fiul său mijlociu și favorit, înainte pentru a-l respinge pe Shapur. Când Constanțiu, încă adolescent, a auzit că tatăl său era pe moarte, s-a grăbit să se întoarcă. Constantin a fost botezat pe patul de moarte, în timp ce Constanțiu a organizat un masacru familial al fraților vitregi și al celor șase nepoți ai răposatului împărat.

Cei trei fii s-au întâlnit pentru a împărți imperiul: Constantin al II-lea cel mare, acum în vârstă de 21 de ani, care se considera principalul moștenitor, a primit Britannia, Hispania și Galia; Constans Italia și Africa, Constantius estul, unde l-a oprit în curând pe Șapur. Cu toate acestea, frații s-au certat rapid și doi dintre ei au fost uciși, lăsându-l pe Constanțiu ca unic împărat. Dar el a fost subțiat.

Doar doi bărbați constantinieni supraviețuiseră hecatombei familiei sale - verii săi Gallus și Julian, care trăiau liniștiți pe o moșie din Capadocia, norocoși că mai erau în

viață. Gallus era ambițios; Iulian a evitat politica și a studiat filozofia. Constanțiu l-a numit pe Gallus ca Cezar, care a prezidat apoi, în mod nechibzuit, jocurile din Constantinopol, prerogativă a Augusti. Constanțiu l-a decapitat pe Gallus și s-a întrebat dacă să îl ucidă și pe Iulian. Soția împăratului, Eusebia, o macedoneancă cultivată și amabilă, l-a adus acum pe Iulian la împărat. Constanțiu a fost de acord să-l lase să studieze filozofia la Atena, unde a respins creștinismul și a îmbrățișat cultul zeului soarelui.

Constanțiu avea nevoie de un partener în Occident, chiar dacă era "suspicios" față de popularitatea lui Iulian. Dar, încurajat de Eusebia, l-a ridicat pe Iulian la rangul de Cezar și l-a trimis la Lutetia Parisiorum (Paris).

Iulian a surprins pe toată lumea (mai ales pe el însuși) învingându-i pe Alemanni, dar în 360 Shapur a atacat în est susținut de o armată de auxiliari huni. Deja atât armata romană, cât și cea persană desfășurau mari corpuri de "barbari". Constantius i-a ordonat lui Iulian să trimită jumătate din legiunile sale spre est. Iulian tocmai își pierduse singurul aliat, Eusebia, care luase o supradoză de medicamente pentru fertilitate. La Paris, a fost declarat Augustus. Constantius s-a grăbit să se întoarcă pentru a-l distruge, dar a murit de febră pe drum.

Devenit unic împărat, Iulian a înclinat imperiul înapoi spre păgânism, atacând creștinismul și restaurând templele păgâne, dând chiar Ierusalimul înapoi evreilor pentru ca aceștia să poată reconstrui Templul. Un om, unchiul său, impusese creștinismul; nepotul ar fi putut să-l răstoarne - dacă ar fi avut noroc. Dar afacerea sa cea mai urgentă era Persia, unde plănuia să cucerească Ctesifonul, vâslind armata sa de 65.000 de oameni pe Eufrat și de-a lungul unui canal în Tigru. Când a debarcat, și-a arătat încrederea dându-și foc flotilei, dar nu a reușit să distrugă armata sasană. Ctesifon nu a căzut și Iulian s-a retras, hărțuit de cavaleria sasană. La 26 iunie 363, în apropiere de Samara, s-a repezit spre lupte, uitând să își tragă postavul. Un sulițar l-a lovit în lateral. Doctorul său grec a încercat să coasă intestinul sfâșiat, dar Iulian a murit - iar romanii, disperați să ajungă acasă, i-au dat lui Shapur tot ce a cerut.

În haosul de după moartea lui Iulian, care a pus capăt dinastiei constantiniene, un general irascibil, Valentinian, a fost ales ca Augustus, numindu-l pe fratele său Valens ca împărat de est, dar amândoi au fost nevoiți să lupte împotriva invaziilor de barbari. Când Valentinian a murit de un atac cerebral când s-a înfuriat în 375, Valens s-a confruntat cu migrația armată a goților germani, cunoscuți sub numele de Thervingi, verișori ai popoarelor care trăiau în Ucraina și Rusia. Valens îi angajase ca foederati sau aliați și le

acordase pământuri, numai că oficialii romani au furat aceste pământuri: goții furioși au intrat în război. În 378, la Adrianopol (Edirne), un arcaș gotic călare a nimerit la țintă, lovindu-l pe Valens în față.

În 378, în timp ce Valens a căzut, la fel, departe spre vest, a căzut și conducătorul din Tikal, în Mesoamerica, când Aruncător de suliță Bufniță, un războinic din Teotihuacan, magnificul oraș din valea mexicană, a ordonat cucerirea Tikalului.

PRIMUL CROCODIL ȘI RUGILA THE HUN

Generalul lui Spearthrower, Siyah Kak (Născut din Foc) a mărșăluit șase sute de mile spre sud pentru a-l învinge pe ajaw-ul din Tikal, Marele Jaguar Paw, care a fost învins, capturat și, cel mai probabil, sacrificat. În timp ce unii cercetători se îndoiesc că un lider ar fi putut sosi de la Teotihuacan, oamenii se deplasau cu siguranță între cele două orașe - și nu ar fi fost ultima dinastie fondată de un străin pătruns de misterul locurilor îndepărtate. O mare parte din această narațiune rămâne misterioasă, dar probabil că Fire-Is-Born a devenit regent - Lord al Vestului - în timp ce Spearthrower Owl l-a numit pe tânărul său fiu, First Crocodile, ca ajaw al Tikalului. Spearthrower Owl a domnit timp de mulți ani, dar acesta nu a fost sfârșitul dinastiei lui First Step Shark: Spearthrower l-a căsătorit pe fiul său, Primul Crocodil, cu Lady Kinich, fiica lui Marele Labă de Jaguar, unind cele două familii. Primul Crocodil a domnit timp de multe decenii, iar când a murit a fost înmormântat cu un crocodil fără cap și nouă tineri sacrificați, cel mai tânăr fiind un băiat de șase ani, împreună cu o statuie de cenzură a unui zeu bătrân așezat pe un scaun din oase umane. Această cucerire a marcat apogeul orașului Teotihuacan.

Corpul lui Valens nu a fost găsit niciodată. Goții au marșat prin Balcani, în timp ce burgunzii, saxonii, francii și vandalii au pătruns în granițele romane. Căderea Imperiului Roman a fost mai degrabă o fragmentare, mai puțin un eveniment decât o transformare. Barbarii erau deja nu atât la porți, cât în bucătărie și în dormitor: granițele imperiului erau poroase, popoarele și mai ales armata erau deja un fagure de miere hibrid de barbari creștini romanizați. Dacă romanii erau speriați de goți, goții erau și mai îngroziți de ceea ce se afla în spatele lor.

În stepele Eurasiei, un popor numit huni galopau spre vest, iar printre ei se afla familia lui Attila. Originari din îndepărtatul est, de pe imensele pășuni, unde anume nu se știe, nu erau un singur popor, ci o federație de năvălitori feroce și de nomazi pastorali. Limba

lor este și ea necunoscută, dar probabil că era de origine turcică. Este posibil ca migrația lor să fi fost legată de scindarea Xiongnu. Locuind acum la est de Marea Neagră, hunii au fost atrași spre vest de schimbările meteorologice, de o conducere dinamică, de nevoia de noi pășuni și de veștile despre pradă bogată. Remarcabil de simbiotici cu caii lor, pe care au fost legați pentru prima dată la vârsta de trei ani, ei au perfecționat arcul cu cai din stepe într-o mașină de cucerire care putea lupta în orice anotimp și putea acoperi distanțe mari. Fiecare războinic călătorea cu două sau trei remonte, înarmați cu arcurile lor compozite și săgețile cu cap de fier, păzind familiile care călătoreau în căruțe mari, oprindu-se să campeze și să gătească în jurul cazanelor, servite de prizonieri înrobiți. În război, înaintau în unități de o mie sau mai multe, arcul lor recurent trăgând săgeți cu 125 de mile pe oră. "În cinci secunde, 1.000 de săgeți puteau lovi 200 de inamici", scrie John Man, "alte 1.000 în următoarele cinci ... o rată de 12.000 de focuri pe minut, echivalentul a zece mitraliere". Odată ce dușmanii lor erau răniți, îi biciuiau și îi trăgeau de pe picioare sau de pe cai. Până la răspândirea prafului de pușcă, o mie de ani mai târziu, astfel de arcași călare reprezentau o amenințare mortală pentru societățile sedentare.

Aceștia se închinau zeului cerului, Tengri, iar șamanii lor ghiceau viitorul, dar regii lor venerau și o sabie de război numinoasă care îi permitea purtătorului său să conducă lumea. Fețele lor erau marcate de ritualuri de doliu, în timp ce scheletele hunilor arată că craniile unora dintre copiii lor, băieți și fete, au fost legate pentru a crea cranii în formă de pâine - toate acestea i-au îngrozit pe romani. Un războinic pe nume Rugila, împreună cu frații săi Octar și Mundzuk, i-a unificat pe huni și pe alții într-o confederație, cucerindu-i și cooptându-i pe ostrogoți și multe alte popoare, care au pornit brusc în galop spre Imperiul Roman, care era la acea vreme împărțit între fiii împăratului Teodosie, unul la Ravenna, celălalt la Constantinopol.

Două personaje extraordinare, unul masculin și unul feminin, s-au aflat în centrul acestei confruntări: unul era un hun, nepotul lui Rugila, care s-a logodit cu o prințesă romană, iar celălalt era fiica unui împărat roman care s-a căsătorit cu un rege barbar.

ATTILA ȘI ÎMPĂRĂTEASA PLACIDIA

Galla Placidia era fiica împăratului Theodosius, care ținuse imperiul unit timp de douăzeci de ani furtunoși. Când a murit, și-a lăsat cei doi fii, fiica și imperiul în grija

unui paladin pe jumătate vandal pe nume Stilicho. În timp ce imperiul era împărțit între fiii săi, Stilicho a luptat cu barbarii pe toate fronturile, printre care un fost aliat al romanilor, Alaric, regele vizigoților, ai cărui strămoși îl uciseseră pe împăratul Valens și care acum invadau Italia. Dar în 408, tânărul și slabul împărat Honorius, gelos pe supremația lui Stilicho, a pus să fie executat - cu consecințe dezastruoase.

În 410, Alaric a asediat Roma, obligându-i pe cetățeni să moară de foame și să se mănânce între ei, apoi a jefuit orașul, spărgând urnele lui Augustus și Hadrian din mausoleele lor - și plecând cu un prizonier special, sora de douăzeci de ani a împăratului, prințesa Placidia, pe care a căsătorit-o cu fiul său Ataulf. Placidia s-a trezit regină a barbarilor care au distrus Roma.

Cu toate acestea, căsătoria a fost scurtă. Ataulf a fost asasinat, iar succesorul său a umilit-o pe Placidia, care a fost forțată să meargă printre mulțimile batjocoritoare timp de 16 km înainte de a fi returnată fratelui ei. Cu toate acestea, viața ei a fost un exercițiu de putere și supraviețuire. Acum, că era în siguranță la curtea din Ravenna, Honorius a căsătorit-o în 417 cu un general cu care a avut doi copii, o fiică Honoria, la fel de irepresibilă ca și mama ei, și un fiu. Când Honorius a murit, ea a fugit din haosul care a urmat pentru a se alătura nepotului ei Teodosie al II-lea la Constantinopol, a negociat asistență militară pentru cauza ei, apoi a prezidat expediția care a readus-o pe ea și pe fiul ei, Valentinian al III-lea, la putere în vest.

Guvernând ca Augusta și regentă, educată și arogantă, și-a construit propriul palat și capelă în Ravenna, în timp ce se juca cu regii barbari și cu generalii ei pe jumătate barbari. Comandantul ei șef era un pe jumătate gotic numit Flavius Aetius, care își petrecuse tinerețea ca ostatic la curtea hunilor, unde se împrietenise cu războinicul hunic Rugila. Când Aetius a amenințat-o, ea l-a concediat. Aetius a fugit la Rugila, care i-a împrumutat o armată pe care a folosit-o ca pârghie împotriva împărătesei Placidia. În 432, aceasta l-a numit supremul ei militar, magister utriusque militiae. Placidia și Aetius au gestionat transformarea imperiului, stabilindu-i pe aliații lor, francii și goții, în vest, dar pierzând Africa în favoarea vandalilor.

În est, prietenul lui Aetius, Rugila, se extindea în Europa Centrală și îl amenința pe Teodosie la Constantinopol, care l-a plătit cu 350 de lire de aur și s-a rugat pentru moartea sa. În 435, Rugila a fost lovit de un trăsnet, mai degrabă de variolă, lăsând confederația în seama nepoților săi, Bleda și Attila. Frații l-au forțat pe Teodosie să dubleze tributul la 700 de lire de aur, să deschidă piețe cu hunii și să întoarcă doi veri

care dezertaseră. Când aceștia din urmă au fost predați, Attila i-a tras imediat în țeapă sub privirile romanilor.

Deși Attila și Bleda l-au șantajat pe Theodosius, l-au ajutat pe împărăteasa Placidia și pe Aetius să învingă o invazie a unui alt trib germanic, burgunzii. Dar aceștia au vrut mai mult aur. În 440, au traversat Dunărea pentru a jefui orașele romane, oprindu-se doar atunci când au fost plătiți și mai mult. Bleda a fost apoi ucisă de Attila, care, mânuind sabia sacră a stăpânirii lumii, a unit "Scythia și Germania" de la Marea Caspică până la Dunăre. El a ținut curtea în capitala sa formată din case de lemn construite în jurul unui imens palat de lemn cu tot confortul roman - vin, covoare, canapele și o baie. Un bufon african pe nume Zercon făcea spectacole pentru trimișii romani, cărora li se ofereau "femei atrăgătoare pentru relații sexuale, un semn de onoare printre huni", își amintește diplomatul roman Priscus, înainte de a adăuga cu eleganță: "Le-am oferit femeilor mâncare, dar am refuzat relațiile sexuale". El a fost fascinat de Attila, remarcând că era "scund de statură, cu pieptul lat, cu capul mare, ochii mici, barba subțire și pătată de gri, nasul strâmb" și că se mișca cu "un mers arogant, cu ochii care săgetau, cu puterea și mândria lui evidente". Attila era analfabet, așa că secretarul său roman, Orestes, se ocupa de corespondența sa. Deși "iubitor al războiului, cunoștea cumpătarea, excelent la sfat, înțelegător cu rugătorii, milostiv cu cei aflați sub protecția sa". Dar era și letal - "Te voi pune să te tragi în țeapă și să dai de mâncare la păsări", spunea el - iar în capitala lui Attila se aflau de obicei un "spion" sau doi trași în țeapă.

Teodosie al II-lea, după ce a finalizat noile ziduri care aveau să facă Constantinopolul aproape inexpugnabil timp de aproape o mie de ani, a încetat să-l mai plătească pe Attila - și a ordonat asasinarea sa, subornând un aliat al lui Skirian, Edika, pentru a face treaba. Dar complotul a fost demascat, iar Attila s-a bucurat de dezvăluirea duplicității romane. "Tatăl lui Teodosie era regal; eu sunt Attila, fiul lui Mundzuk", a spus Attila. 'Eu mi-am păstrat noblețea, Theodosius nu. Acum cine este barbarul; cine este civilizat?". Dar Constantinopolul era de necucerit, iar Attila avea nevoie de pradă pentru căpeteniile sale vorace: trebuia să cucerească Persia sau să meargă spre vest? În timp ce vandalii se stabileau în Africa, cu goții, francii și burgunzii în Spania, Franța și Țările de Jos, Attila a primit o invitație surprinzătoare: o cerere în căsătorie regală.

NUNTA SÂNGEROASĂ A LUI ATTILA - ȘI MIREASA LUI JUSTINIAN

La Ravenna, sexagenara împărăteasă Placidia se retrăsese; fiul ei, Valentinian al III-lea, domnea, dar fiica ei nesăbuită și agitată, Honoria, în vârstă de aproximativ treizeci de ani, plictisită de existența monotonă a unei Auguste, tânjea după aventură și a început o aventură cu șambelanul ei Eugenius. Când a fost descoperită de mama și fratele ei, aceștia au pus să fie executat amantul și au logodit-o cu un senator antic, moment în care Augusta i-a scris o scrisoare lui Attila. Un eunuc cu nume fragrant, Hyacinthus, a dus-o pe ascuns împreună cu inelul ei la huni.

Attila i-a acceptat propunerea indecentă, sugerându-i să livreze jumătate din imperiul de vest ca zestre. Placidia a fost indignată. Valentinian l-a decapitat pe Hyacinthus și a ordonat executarea lui Honoria, dar mama lor a intervenit. Honoria a fost căsătorită rapid cu bătrânul senator. 'Honoria nu ar trebui să fie nedreptățită', a scris Attila când a auzit că logodnica sa era arestată. Dacă nu va primi sceptrul suveranității, a continuat el, o va răzbuna. Poate că lungimile căsătoriei au ucis-o pe Honoria; poate că drama a ucis-o pe Placidia; dar amândoi au murit în timp ce Attila și hoarda sa de huni, goți, burgunzi, gepizi, alani și longobarzi traversau Rinul și devastau Galia, în timp ce Aetius își aduna coaliția la fel de barbară de romani, franci, burgunzi și vizigoți. La Troyes, Attila a fost confruntat de episcopul acestuia, care a cerut îndurare în calitate de om al lui Dumnezeu.

"Eu sunt Attila", a râs Attila cu un râs sinistru. 'Flagelul lui Dumnezeu. Ce muritor ar putea sta în fața flagelului lui Dumnezeu?". El a cruțat Troyes. În bătălie, lângă Châlons, Aetius l-a oprit pe Attila, trupele romano-visigote prinzându-l pe hun într-un cerc de căruțe. Attila, refuzând să fie prins viu, a pregătit tradiționala autoimoliere a nomazilor pe un rug de șei de lemn. Dar hunii au avut noroc, omorându-l pe regele vizigoților, care a fost ars chiar acolo, pe propria sa șa-piatră. Aetius nu a dorit să-i distrugă pe huni, pentru că asta l-ar fi lăsat la mila goților.

În zori, Attila a fost uimit să constate că romanii plecaseră - și și-a condus hoarda înapoi în Ungaria.

În 452, a invadat Italia, reușind să cucerească Milano, dar boala a devastat forțele hunilor, care s-au retras, consolate cu aurul roman. În primăvara următoare, poligamul Attila s-a căsătorit cu o nouă mireasă, Ildico. După un banchet de nuntă în care a băut din greu, s-a clătinat în pat, unde a făcut hemoragie și s-a înecat în propriul sânge. Ildico s-a trezit și s-a trezit acoperită de sânge și cu Attila mort lângă ea. A doua zi, "când o mare parte a dimineții s-a petrecut, însoțitorii regali au bănuit un joc necurat și, după o mare zarvă, au spart ușile", unde, scrie Priscus, l-au găsit pe rege fără răni, cu sânge peste tot și pe frumoasa fată "cu fața abătută, plângând sub voal". Ildico salvase fără să

ştie Europa, dar ea nu mai este menționată niciodată: este posibil să fi fost sacrificată și îngropată împreună cu Attila.

La scurt timp după moartea lui Attila, un tânăr tracic crescător de porci din Scupi (Skopje), pe nume Iustin, a scăpat de barbarii care făceau raiduri și a pornit spre Constantinopol, unde a ajuns cu nimic mai mult decât zdrențele pe care le purta și niște pâine, dar a reușit să obțină o slujbă printre Excubitori - unitatea de securitate care păzea Sacrum Cubiculum, camera de dormit octogonală a împăratului.

Constantinopolul era acum unul dintre cele mai mari orașe din lume, condus de împărații săi din Mega Palation - Marele Palat - legat prin pasaje secrete de hipodrom și forum. Îmbogățit de bogățiile agricole și de veniturile fiscale din Egipt, Siria, Grecia și Balcani, administrat de o curte sofisticată și de un serviciu civil, adesea condus de șambelanul șef castrat, Marele Oraș avea o populație de 500.000 de locuitori, din ce în ce mai mult vorbitori de limbă greacă, ale căror obsesii gemene erau soteriologia - căutarea mântuirii - și sportul. Creștinismul lor era divizat cu cruzime între sectele hristologice, în timp ce premiile din hipodrom, unde concursurile puteau fi urmărite de 100.000 de persoane, erau disputate fără milă de cinci echipe de curse de care, fiecare având o culoare diferită, care, în termeni moderni, erau un amestec de fanatici ai sportului, huligani ai fotbalului, mafioți și paramilitari. Împărații se numeau pe ei înșiși vicegerenții lui Dumnezeu și, în afară de plenitudinea și panoplia monarhiei, singurele teste reale ale aprobării lui Dumnezeu erau ordinea internă, absența dezastrelor naturale și victoria în război, în special împotriva nomazilor din Balcani și a șahului Persiei.

Iustin, băiatul țăran iliric, s-a distins împotriva perșilor înainte de a se întoarce la palat ca Comes Excubitorum, contele gărzilor de corp. Îi chemase pe sora sa Vigilantia și pe fiul acesteia, Peter Sabbatos, din Skopje, pentru a i se alătura lui și soției sale, care l-a adoptat pe băiat, dându-i un nou nume: Justinian.

În acest moment, împăratul era Anastasius, un curtean sexagenar care se lupta să facă față ultimei controverse hristologice și propriei sale succesiuni. În iulie 518, în timp ce Anastasius, acum în vârstă de optzeci și șapte de ani, se scufunda, Iustin și nepotul său Iustinian se aflau în centrul intrigilor de la curte. Împărații sacri erau meniți să fie deasupra ambițiilor murdare, deoarece numai cineva care nu râvnea la purpură putea să o merite. Dar Iustin l-a pus pe Iustinian, acum în vârstă de treizeci de ani, să facă treburile murdare. Amantius, eunucul prepozit al dormitorului, i-a dat lui Iustin o recompensă pentru a mitui gărzile să îl susțină pe candidatul său, dar, în schimb, Iustinian a deturnat-o pentru a obține sprijin pentru unchiul său. Când împăratul a murit,

Iustin a primit sarcina de a-i anunța moartea la hipodrom, unde Iustinian a adunat mulțimea pentru a cere un general. Dar au fost doi; luptele au izbucnit între susținătorii lui Iustin și rivalul său. Iustinian era cât pe ce să fie ucis, dar a reușit cu finețe să obțină aclamația unchiului său. În loja imperială, eunucii i-au înmânat lui Iustin însemnele unui împărat, care apoi s-a adresat mulțimii. Acesta era modul în care erau făcuți împărații la Constantinopol.

Împăratul Iustin, în vârstă de aproximativ șaizeci de ani, era experimentat, dar needucat; Iustinian, în vârstă de treizeci și șase de ani, era "scund, cu un piept bun, un nas bun, cu pielea albă, cu părul creț, frumos", scria un contemporan, Ioan Malalas, "cu fața rotundă, cu părul retras, tenul florid, cu părul și barba încărunțite". El era moștenitorul evident, dar toți liderii își detestă propria mortalitate și ideea că oricine este calificat să le succeadă. Iustinian aproape că a căzut în dizgrație - de dragul iubirii.

Amanta sa era Theodora, o actriță blondă cu douăzeci de ani mai tânără, fiica unui dresor de urși din hipodrom, care a jucat în spectacole de sex live pe scenă, cu penetrare a tuturor orificiilor de către mai mulți parteneri și gâște care mâncau cereale de pe părțile ei intime - potrivit curtezanului amărât Procopius, a cărui satiră era amuzantă doar pentru că era parțial adevărată. Evitând gropile cu urși și spectacolele de sex, ea a îmbrățișat religia cu o solemnitate lipsită de umor, dar întâlnirea cu Iustinian a fost cea care i-a schimbat cu adevărat viața.

QUSAY ȘI JUSTINIAN: DE LA CONSTANTINOPOL LA MECCA

Iustinian era hotărât să se căsătorească cu Teodora, dar legea interzicea căsătoriile între nobili și actrițe, iar împărăteasa Euphemia a dezaprobat. În cele din urmă, în 521, Iustinian a legalizat mésalierea, dar a permis și o anchetă asupra uneltirilor lui Iustinian. Iustinian și-a croit drumul înapoi în favoarea sa cu un plan pentru a arăta că Dumnezeu favoriza dinastia Iustinienilor: războiul împotriva Persiei.

Ambele imperii purtau războaie prin interpuși, folosind aliați arabi din Siria până în Yemen. Șahul sasanidian îi susținea pe arabii Lakhm din Irak, iar Iustin, sfătuit de nepotul său, l-a recunoscut pe șeicul triburilor Ghassan, cu sediul pe Înălțimile Golan, ca rege, patrician și filarhic. Potentații arabi s-au luptat cu atâta vervă încât stăpânii lor imperiali s-au străduit să îi stăpânească. În sudul Arabiei, romanii se luptau cu perșii. Himyari (Yemen) a fost cucerit de regii creștini din Axum (Etiopia). Dar apoi un rege

Himyari, Abu-Kariba, i-a alungat pe africani, a sfidat Axum, Constantinopolul și Persia: s-a convertit la iudaism și a cucerit Arabia până la nord, la Yatrib (Medina). Când regele evreu Yusuf i-a persecutat pe creștinii săi, regele Kaleb din Axum a obținut sprijinul lui Iustin pentru a recuceri Yemenul. Armata africană a trecut în Asia și l-a răsturnat pe Yusuf, care a călare pe calul său în mare. Creștinii au învins - pentru moment.

Între cele trei regate arabe se aflau micile orașe din Arabia care conțineau creștini, evrei și păgâni, opriri pe rutele caravanelor care mergeau de la Marea Roșie și Golful Arabiei spre Egipt și Siria. Unul dintre ele era Mecca, care era atât centru comercial, cât și sanctuar numinos, guvernat de familia unui șeic pe nume Qusay, care venise din Himyari și devenise gardianul Kaaba, un meteorit negru înconjurat de un panteon de statui. După moartea lui Qusay, în jurul anului 480, fiii și nepoții săi au condus Mecca, fiind fondatorii celei mai puternice familii din istoria lumii.

Întors la Constantinopol, Iustinian i-a succedat unchiului său și a procedat la demonstrarea legitimității sale creștine cu mintea înaltă, persecutând evreii și maniheii, construind noi biserici cu un nou element de design, cupola, codificând legile și luptând împotriva Persiei. Totuși, aruncarea zarurilor de fier ale războiului este întotdeauna un joc de noroc. Șahul și-a dezlănțuit aliatul arab, regele al-Mundhir, care a făcut raiduri în Palestina romană, în Egipt și chiar la periferia Antiohiei, unde a capturat doi generali romani (pe care i-a răscumpărat) și 400 de călugărițe (pe care le-a ars de vii ca sacrificii pentru al-Uzza).

Iustinian a promovat un general trac care începuse în garda de corp a lui Iustin. Belisarius, a cărui siluetă robustă și înfățișare era în contrast puternic cu Iustinian cel slab și roșcovan, era căsătorit cu Antonina, fiica unui alergător de care și cea mai bună prietenă a Teodorei din tinerețea lor zburdalnică. Belisarius, al cărui personal îl includea pe Procopius, istoricul pornografic, a fost un inovator care, începând cu propriul regiment, a conceput o nouă armată de cavalerie grea multifuncțională și arcași ușori călare. Iustinian și Belisarius au format un parteneriat câștigător, deși împăratul, arhi-manipulator, nu a uitat niciodată că un general triumfător era o amenințare. Acum, Belisarius a obținut victorii împotriva perșilor, dar a fost dezamăgit de arabii săi indisciplinați, iar șahul a avansat în curând în Siria. Tocmai când se părea că lucrurile nu se puteau înrăutăți, s-au înrăutățit.

JUSTINIAN: SOLOMON, TE-AM ÎNTRECUT

În ianuarie 532, Iustinian a ordonat spânzurarea unor huligani de la cursele de care de cai ale Verzilor și Albastrilor, dar frânghiile s-au rupt și huliganii au scăpat. La hipodrom, mulțimea a strigat la Iustinian să îi grațieze pe evadați. Când acesta a refuzat, facțiunile, unite și strigând strigătul de război "Nika!" - Victorie! - au luat cu asalt închisoarea, iar apoi s-au dezlănțuit în timp ce focul făcea ravagii. Asediat în Mega Palation, în timp ce un nou împărat era aclamat în hipodrom, Iustinian a ezitat, gata să fugă cu barca. Dar Teodora a declarat că a preferat să moară ca împărăteasă. 'Purpura', a spus ea, 'face cel mai bun giulgiu de înmormântare'.

Cuplul avea o surpriză în mânecă: Belisarius - în fruntea avangardei sale de bucellarii (mâncători de biscuiți) și foederați balcanici - a sosit de pe front și a dat buzna în hipodrom, măcelărind 30.000 de oameni, un uimitor 5% din populația orașului. Iustinian era acolo pentru a rămâne.

Răvășit de acest fiasco, Iustinian a fost nevoit să încheie o Pace Eternă cu noul șah, Khusrau, cu prețul a 11.000 de lire de aur. Umilit, Iustinian a aflat că aliatul său, regele Africii vandale, cu sediul în Cartagina și care stăpânea și Sicilia, fusese răsturnat printr-o lovitură de stat de către un nobil, Gelimer. În 533, Iustinian l-a trimis pe Belisarius și 92 de nave de război, 30.000 de marinari și 15.500 de soldați. Generalul a descoperit că Gelimer era plecat în Sardinia și, după ce s-a realimentat în Sicilia, a navigat spre Africa. În martie 534, a cucerit Cartagina, deportând și anihilând mai întâi clasa conducătoare vandală, apoi s-a întors la Constantinopol pentru triumful său, care s-a încheiat cu triumfătorul sărutând cu înțelepciune picioarele lui Iustinian în fața a 100.000 de spectatori în hipodrom.

În continuare, Iustinian a folosit uciderea aliatului său, regina gotică a Italiei, ca pretext pentru a recuceri Roma. În 535, Belisarius și o mică armată au capturat Sicilia, Roma și Ravenna, înainte de a cuceri sudul Spaniei.

Iustinian a sărbătorit aceste triumfuri înfrumusețând Constantinopolul pentru a reflecta viziunea sa asupra imperiului creștin: a ridicat o coloană de 230 de picioare, în vârful căreia se afla o statuie ecvestră cu el însuși în armură și a construit treizeci și trei de biserici noi și, cea mai spectaculoasă dintre toate, o biserică monumentală, Hagia Sophia (Sfânta Înțelepciune). "Solomon", a meditat el, privind la Hagia Sophia, "te-am întrecut!". Dar invincibilitatea este întotdeauna temporară.

În 540, șahul persan a invadat Siria ca răspuns la raidurile regelui arab al-Harith al lui Iustinian, care îl atacase pe aliatul persan al-Mundhir. Războiul prin procură a scăpat de sub control: al-Mundhir a ripostat, l-a capturat pe fiul lui al-Harith și l-a sacrificat zeiței soarelui, al-Uzza. Disputa nu s-a încheiat până când al-Harith nu l-a ucis pe al-Mundhir în luptă, dar în spatele acestui spectacol secundar se afla un șah sasan care era pe măsura lui Iustinian ca și cuceritor, constructor și legiuitor. Khusrau Anushirvan - Sufletul nemuritor - și-a petrecut anii de pace lichidând orice rival din familie și zdrobind o nouă religie fondată de un preot zoroastrian numit Mazdak, care a fuzionat cosmologia duală a lui Ahura-Mazda și maniheismul cu idei revoluționare de egalitate și caritate care aveau multe în comun cu creștinismul, împreună cu o tulpină de hedonism feminist. Mazdak a învățat că soțiile nu erau proprietatea bărbaților, iar criticii săi i-au denunțat pe mazdaciți ca fiind niște swingeri socialiști. Văzând o amenințare la adresa zoroastrismului, Khusrau i-a îngropat de vii pe mulți dintre acești mazdakiți, lăsându-le doar picioarele la vedere, spunându-i lui Mazdak să își admire "grădina umană" înainte de a-l folosi pentru antrenamente de tir cu arcul. În ciuda grădinii sale umane, Khusrau a fost mai tolerant și mai eclectic decât Iustinian, invitând la curtea sa înțelepți indieni, creștini și evrei, cărora li s-au alăturat în curând filosofii greci păgâni expulzați de Iustinian. 'Am studiat obiceiurile și comportamentul romanilor și indienilor și le-am acceptat pe cele care păreau rezonabile și demne de laudă', a explicat Khusrau. 'Nu am respins niciunul pentru că aparțineau unei religii sau unui popor diferit'.

Nu a fost o coincidență faptul că el a susținut jocul de șah indian: acum Nemuritorul a avansat în Siria romană și, evitând asediile cu pierdere de timp, a luat cu asalt capitala orientală, Antiohia. Khusrau a înrobit mii de oameni, care au fost trimiși într-un marș al morții spre est pentru a popula un nou oraș numit Veh-Antioch-Khusrau (Khusrau's-better-Antioch).

Iustinian l-a rechemat pe Belisarius din Italia și l-a trimis în Siria, dar apoi s-a îmbolnăvit disperat - infectat de o pandemie catastrofală pe care Procopius a numit-o "o ciumă, prin care întreaga rasă umană a fost aproape de a fi anihilată".

PANDEMIA LUI IUSTINIAN - ȘI PĂSĂRILE UCIGAȘE DE LA MECCA

Pandemia l-a forțat pe Khusrau să se retragă, dar până în vara anului 541 a lovit Constantinopolul cu o aleatoritate letală, ucigând 10.000 de oameni pe zi la apogeu.

Între 20 și 40 la sută din oraș a pierit. Era vorba de ciuma bubonică, purtată de purici purtători ai bacteriei Yersinia pestis care își făceau cuib în blana marmotelor din munții Tian Shan din Asia Centrală, și probabil transmisă prin migrațiile hunilor și ale altor nomazi din stepă, apoi răspândită prin intermediul șobolanilor în orașe și pe nave, a călătorit spre sud în India, apoi în Persia și Egipt, apoi spre vest la Constantinopol.

Condițiile erau pregătite pentru dezastru: în 536, o erupție vulcanică a aruncat praf în atmosferă, iar "soarele", își amintește Procopius, "și-a dat lumina fără strălucire"; temperaturile au scăzut, recoltele au eșuat, oamenii au slăbit. Boala a început nevinovat, dar a ucis rapid:

au avut o febră bruscă și atât de lâncedă de la începutul ei și până seara... Nici unul dintre cei care au contractat boala nu se aștepta să moară. Dar, nu după multe zile, s-a dezvoltat o umflătură bubonică; și aceasta a avut loc nu numai în partea particulară a corpului care se numește bubon, adică "sub abdomen", ci și la subraț, lângă urechi, pe coapse. A urmat la unii o comă profundă, la alții un delir violent [scria Procopius]. Cei care erau cuprinși de delir sufereau de insomnie și de imaginație distorsionată, căci bănuiau că oamenii vin să-i distrugă, se agitau și fugeau, țipând cu putere... Umflătura bubonică se mortifică [pe măsură ce se instalează gangrena], iar bolnavul, neputând să mai suporte durerea, murea. Moartea survenea imediat, la alții după multe zile; iar la unii, pe corp apăreau pustule negre cam cât o linte [erupția cutanată numită mai târziu Moartea Neagră], iar aceștia nu supraviețuiau nici măcar o zi, ci mureau imediat.

În martie 542, Iustinian a emis legi pentru a susține economia, făcând referire la "prezența încercată a morții" care "se răspândise în fiecare regiune". Când s-a îmbolnăvit, a trebuit să păstreze măcar ordinea în acest ospiciu, dar orașul scăpa de sub control: 'Inițial, fiecare om s-a ocupat de înmormântarea morților din propria casă; dar după aceea confuzia și dezordinea au devenit complete peste tot'.

Teoreticienii conspirației au răspândit panica într-un mod care sună foarte familiar. 'Le place să inventeze cauze care sunt absolut de neînțeles pentru om', a observat Procopius, 'și să fabrice teorii aberante de filozofie naturală. Dar pentru această calamitate este cu totul imposibil fie să exprimi în cuvinte, fie să concepi în gând vreo explicație, cu excepția, într-adevăr, de a o trimite la Dumnezeu'. Cel puțin asta îi lăsa pe politicieni să scape de vină: nimeni nu se aștepta ca Iustinian sau Khusrau să fie capabili să asigure siguranța, așa cum o fac liderii moderni; numai Dumnezeu putea să provoace sau să pună capăt unor asemenea dezastre. 'O pedeapsă trimisă de bunătatea lui Dumnezeu', scria Iustinian, care ar fi trebuit să-i facă pe muncitori oameni mai buni 'dar în schimb

aud că se îndreaptă spre avariție'. La Constantinopol, Procopius a văzut cum 'trupurile chiar și ale marilor au fost lăsate neîngropate'. În cele din urmă, Iustinian 'a desfășurat soldați de la palat și a distribuit bani ... Mormintele au fost umplute cu morți, apoi au săpat morminte în jurul orașului'. 'Mirosul rău' era insuportabil. Când și gropile comune erau pline, 'au urcat pe turnurile fortificațiilor și, smulgând acoperișurile, au aruncat acolo cadavrele în dezordine totală, îngrămădindu-le până când toate turnurile au fost pline de cadavre și au pus acoperișurile la loc'.

Când s-a răspândit vestea că Iustinian era infectat - 'căci și el avea o umflătură la inghinali' - ierarhia a fost zguduită: 'nu era posibil să se mai vadă un singur om îmbrăcat în chlamys [mantia unui titular de funcție]'. A fost decretată închiderea: "într-un oraș care deținea dominația asupra întregului imperiu roman, fiecare se îmbrăca potrivit cu funcția privată și rămânea în liniște acasă". Khusrau a fost și el infectat. Dar ambii împărați s-au vindecat. 'Acolo unde umflătura s-a ridicat la o mărime neobișnuită', a scris Procopius, 'a evacuat puroi și au supraviețuit'.

După patru luni, ciuma s-a retras, pentru ca apoi să reapară din nou în valuri. Pandemia s-a dovedit a fi un super-propulsor, una dintre acele catastrofe care au propulsat schimbări tectonice. Până la 25 la sută dintre europeni și mulți persani au murit; agricultura a avut de suferit; veniturile au scăzut. Cele două imperii au fost slăbite.

În 548, Teodora a murit de cancer la vârsta de 51 de ani. Iustinian a plâns când a fost înmormântată în Biserica Sfinții Apostoli. El a mai trăit încă douăzeci de ani, luptând pentru a păstra Italia și Africa care, ca în atâtea războaie, erau mai ușor de cucerit decât de ținut. Războaiele sale au fost costisitoare într-un imperiu pustiit și bântuit de ciumă, condus cu încăpățânare de acest megaloman pedant, justițiar și geriatric. Triburile berbere s-au răzvrătit în Africa; Roma a fost câștigată și pierdută în mod repetat în timp ce Belisarius și generalii săi luptau împotriva unei insurecții gotice, înainte ca popoarele germanice din nord, longobarzii, să se deplaseze spre sud pentru a-i provoca pe romani, transformând aventura glorioasă a lui Iustinian într-o mlaștină interminabilă. Cu toate acestea, Constantinopolul a păstrat sudul Italiei timp de secole.

În 562, Iustinian a încheiat în cele din urmă pacea cu Khusrau, plătind noi subvenții în aur. Trezoreria era goală, deși încă se mai colectau impozite din zonele agricole afectate de ciumă. Succesorii mai puțin eminenți ai lui Iustinian trebuie să împartă responsabilitatea pentru urmarea acestei situații.

Iustinian, soi-disant "cuceritor al multor națiuni", a trăit mai departe, ținând sceptrul cu degete sclerozate și refuzând să numească un succesor. Dar Teodora aranjase căsătoria

nepoatei sale, Sophia, cu nepotul lui Iustinian, Iustin, care acum îi servea drept kouropalates, directorul palatului. În noiembrie 565, când Iustinian a murit la vârsta de optzeci și trei de ani, Iustin al II-lea controla deja Mega Palatul, anunțând că Sophia va domni alături de el ca Augusta. La înmormântarea bătrânului maestru îmbălsămat, Iustin l-a sărutat spunând: "Tu, venerabilul meu tată, ești bucuros în rândurile îngerilor... Îl vezi pe Dumnezeu". Având deja patruzeci și cinci de ani, Iustin al II-lea era hotărât să demonstreze că era alesul lui Dumnezeu. Așa că, negând resursele sale supradimensionate, s-a pregătit să înfrunte Iranul, unde Khusrau Nemuritorul, plin de aur roman, era dornic să se extindă în Arabia.

Aliatul arab al lui Khusrau, regele Amr Arzătorul (care își incinera adesea prizonierii ca sacrificii umane), s-a confruntat cu regele african de Himyari, un creștin din Axum pe nume Abrahah (fost sclav al unui negustor roman), care mărșăluia acum spre Mecca cu un corp de elefanți.

Meccanii, conduși acum de Abdul Muttalib, poreclit Whitestreak din cauza părului său, gardian al Kaaba, șeic al clanului Quraysh, conducător al caravanelor regulate spre Palestina, în 570 l-au respins pe etiopian și pachidermele sale folosind un asasinat țintit: Abrahah a fost mitraliat de un stol ucigaș de păsări sacre care l-au bombardat în picaj cu pietre. Elefanții au fost înfrânți, iar regele african dezmembrat. Această victorie semi-mitală - Anul Elefantului - a avut loc chiar în anul în care s-a născut la Mecca un copil pe nume Mahomed.

Erau niște verze foarte speciale: "Dacă ai putea să-i arăți împăratului tău varza pe care am plantat-o cu propriile mele mâini", i-a răspuns Dioclețian unui trimis care îi cerea să se întoarcă în politică, "cu siguranță nu ar îndrăzni să sugereze că aș putea înlocui acest calm și această fericire cu furtunile unei ambiții nesățioase". O mare parte din palatul său supraviețuiește în Split.

Sclavia era potrivnică idealurilor creștine; mulți dintre primii creștini fuseseră sclavi sau oameni eliberați, ba chiar era, într-un anumit sens, o religie egalitară a sclavilor. Acum nu mai era acceptabil să înrobești creștini și nici să faci sex cu sclavii: un stăpân trebuia să elibereze o femeie înrobită și apoi să se căsătorească cu ea pentru a face sex. Desigur, aceste reguli nu puteau fi puse în aplicare: sclavia - de obicei sclavia necreștinilor - a prosperat în creștinătate timp de încă două milenii.

În ceea ce-l privește pe Arius însuși, el s-a întors din exil la Constantinopol, unde incontinența sa teologică a dus la o explozie fecală: în timp ce se plimba prin Forum, "o teroare izvorâtă din remușcările conștiinței l-a cuprins pe Arius", exprimată printr-o "relaxare violentă a intestinelor". Grăbindu-se în spatele Forumului, "o stare de leșin l-a cuprins și, odată cu evacuările, intestinele sale au ieșit în afară, urmată de o hemoragie abundentă și de coborârea intestinelor mici: porțiuni din splină și ficat au țâșnit în efuziuni de sânge, astfel încât a murit aproape imediat". Erezia a fost o afacere murdară: omul bisericii Socrate Solasticus a observat că turiștii încă mai indicau locul zeci de ani mai târziu. Dar opiniile homoiousiene ale lui Arius cu privire la umanitatea lui Iisus au atras multe dintre triburile germanice care s-au convertit la creștinism în anii 360.

Deja persecutați cu cruzime, evreilor li s-a interzis accesul în Ierusalim pentru următoarele trei secole, deși mulți au riscat moartea pentru a se închina acolo pe ascuns și pentru a vizita în secret Muntele Templului și zidurile sale pentru a se ruga.

Georgia nu a fost prima. În 301, Tiridates al III-lea, regele Armeniei, statul tampon între Roma și Persia, s-a convertit după ce un sfânt creștin i-a vindecat boala mintală - deși acest lucru a fost făcut parțial pentru a-și afirma independența față de persanii zoroastrieni înverșunați.

De-a lungul istoriei, imperiile au favorizat numirea unui conducător - un rege - ca intermediar pentru a-și controla supușii indisciplinați, în acest caz aliații lor arabi. Asirienii au numit și ei regi ai arabilor. Acesta a fost începutul unei lungi relații între șahii sasan și regii arabi Lahkm, dar, în mod ciudat, mormântul lui Amr a fost găsit în Siria romană, ceea ce sugerează că acesta a dezertat mai târziu din Iran la Roma, prima dintre numeroasele astfel de schimbări ale liderilor arabi între patronii superputerii. În curând, romanii aveau să-și găsească proprii protejați arabi.

În afară de temperamentul rău care l-a ucis, Valentinian a cultivat o imagine brutală, călătorind prin imperiu însoțit de o cușcă în care se aflau doi urși, numiți Inocență și Fulg de Aur, cărora le dădea de mâncare dizidenților nefericiți. Într-un moment emoționant pentru conservarea faunei sălbatice, Innocence a fost returnată în sălbăticie pentru că a mâncat cu loialitate victimele lui Valentinian.

Mai târziu, Thervingii au devenit cunoscuți sub numele de vizigoți (goții din vest) și s-au mutat spre vest, urmați în curând de frații lor din est, ostrogoții.

Cele mai mari orașe din lume au fost Constantinopol, Ctesifon/Seleucia, Pataliputra (Patna), Roma, Nanjing, Antiohia, Alexandria și Teotihuacan.

În timpul negocierilor cu romanii, Attila și Bleda au primit un dar uman - Zercon, un pitic șchiop și fără nas din Mauritania, care fusese capturat în Africa. Acesta a supraviețuit ca bufon la curtea hunilor, jucând într-un amestec de latină și hună, spre deliciul regelui Bleda, care l-a îmbrăcat într-o armură și a țipat de râs la scenetele sale. Zercon l-a urât și a fugit. Bleda a trimis cavaleria să îl aducă înapoi cu orice preț și l-a întrebat de ce a fugit. Zercon a răspuns că din cauză că nu are soție, la care Bleda, râzând în hohote, i-a dat o fiică a uneia dintre fetele soțiilor sale, prezidând căsătoria. Acum era moștenit de Attila.

Aetius și Attila au rămas prieteni. Aetius i-a trimis doi scribi romani care să-i servească drept secretari. Attila i-a trimis pe Zercon, piticul african, pe care nu-l plăcuse niciodată și pe care Aetius l-a predat proprietarului său inițial, Aspar, generalul pe jumătate barbar care îl găsise în Africa. După aceea, Zercon dispare din istorie.

Cel mai probabil, hemoragia lui Attila a fost un simptom al varicelor esofagiene, venele sângerânde de care suferă alcoolicii. A fost îngropat într-un sicriu, sigilat cu aur, argint și fier, într-un loc secret, după sacrificiul groparilor și al slujitorilor. Trei fii și-au disputat puterea: Dengizici a fost ucis de romanii orientali, capul său a defilat prin Constantinopol, apoi a fost expus la hipodrom, unde "tot orașul s-a întors să se uite la el". Dar niciunul dintre fii nu poseda prestigiul lui Attila, iar confederația s-a dezintegrat, eliberându-i pe foștii săi aliați, ostrogoții, care în cele din urmă aveau să cucerească însăși Italia.

Poporul din Imperiul Roman de Răsărit se numea Romaioi - romani; arabii și turcii numeau imperiul Rum - Roma; europenii din vestul medieval îi numeau greci. Bizantin este un exonim inventat de savanții occidentali în secolul al XVII-lea și popularizat de istoricii britanici din secolul al XIX-lea pentru a descrie cultura ortodoxă greacă particulară de după anul 500 d.Hr.

Procopius, funcționar juridic și istoric servil al curții, îi cunoștea atât pe Iustinian, cât și pe Teodora, dar în secret a scris Anekdota, o încrucișare semisatirică între Daily Mail și Saturday Night Live, în care îl acuza pe împărat că este un demon avar și războinic, iar pe Teodora că este o vampiră nimfomană vicioasă. Ar fi fost executat pentru trădare dacă i s-ar fi dezvăluit calitatea de autor.

Se spunea că ar fi existat 365 de zei, dar cei mai importanți erau zeul Hubal, cu mâini de aur, care oferea divinații, zeițele Al-Lat, Manat și al-Uzza, pentru care oamenii erau arși ca sacrificii, un cuplu Isaf și Nailah, care fusese pietrificat pentru că se împerechea acolo, și Iisus și Maria, toți sub egida zeului principal, Allah.

Nu se mai baza în jurul bazilicii romane greoaie, aceasta era o nouă concepție a spațiului sacru: un pătrat gigantic de cărămidă cu cnezatul lung de 260 de picioare, încoronat de o cupolă cu șaisprezece laturi de 115 picioare, încă una dintre cele mai glorioase clădiri reușite vreodată ridicate. 'Interiorul său nu este atât de mult luminat din exterior de soare, ci strălucirea se naște din interior', scria Procopius; cupola sa 'zboară cumva în aer... acoperită cu aur'. La lansarea sa, o mare parte din oraș a participat la procesiunea condusă de împărat și de curtenii săi din ce în ce mai minuțios calibrați - marcând sacralizarea împăratului, vicele lui Dumnezeu însuși, care acum insista să fie abordat cu o ceremonie elaborată, condus de eunuci, înainte de a fi salutat cu o prosternare completă, ca un monarh persan. De asemenea, a anunțat un nou creștinism, mai popular, în care oamenii participau la un calendar de sărbători sfinte. În tot imperiul său, au fost create spații sacre monumentale, la Ierusalim, Betleem, Sinai și Ravenna, unde, în mozaicurile care există încă, îi putem vedea pe Iustinian și pe Teodora așa cum se vedeau ei înșiși, el hotărât, cu părul roșcat și obrajii roz, ea slabă, intensă, palidă, sfioasă, imperioasă.

La Ctesifon, el a sărbătorit cu un vast palat nou, finanțat din aurul lui Iustinian, unde sala tronului se mândrea cu o boltă înaltă de 121 de picioare, cu un diametru de 85 de picioare și o lungime de 164 de picioare - timp de secole, cea mai mare din lume.

În 1894, Alexandre Yersin, un om de știință francez de la Institutul Pasteur, care investiga un focar de ciumă în Hong Kong, a descoperit bacilul, numit Yersinia după numele său, și faptul că acesta era prezent atât la șobolanii, cât și la oamenii infectați cu boala, dovedind mijlocul de transmitere. Noile cercetări paleogenetice arată că ciuma lui Iustinian a afectat probabil și Marea Britanie, Spania și Germania.

Departe, fie în Islanda, fie în estul Asiei, aceste erupții vulcanice masive au scuipat nori de praf pe cer, generând ceea ce oamenii de știință de astăzi numesc "evenimentul de praf-veghea", care ar fi putut crea condițiile pentru o criză mondială în creștere: a schimbat vremea într-un mod care ar fi putut forța popoarele nomade să părăsească stepele și să călărească spre vest pentru a ataca imperiile roman și persan - și care ar fi putut aduce șobolanii mai aproape de oameni, condiții perfecte pentru o pandemie.

Belisarius murise cu un an înainte, în urma unei ultime comenzi eroice, când a învins o armată de nomazi care se apropia de Constantinopol. La scurt timp după aceea a fost judecat pentru conspirație împotriva lui Iustinian, judecat de un prefect al orașului, Procopius, probabil istoricul și fostul său secretar. Iustinian l-a grațiat. Nu se știe când a murit Procopius.

"Nu ați văzut cum s-a purtat Domnul vostru cu proprietarii Elefantului?", a povestit nepotul lui Abdul Muttalib, Mahomed, în Coran. 'Oare nu a făcut El ca planul lor perfid să se rătăcească? Și a trimis împotriva lor păsări în stoluri, lovindu-i cu pietre'.

ACTUL CINCI

300 DE MILIOANE

Dinastia Muhammad

CERTURI DE FAMILIE

Tatăl băiatului, Abdullah, a murit înainte ca el să se nască, iar mama sa, Amina, a murit când era mic, așa că Muhammad bin Abdullah a fost crescut de legendarul său bunic învingător de elefanți, Abdul Muttalib. Whitestreak și fiii săi, al-Abbas și Abu Talib, au condus caravane de mirodenii și parfumuri din Yemen și mai departe spre Gaza și Damasc. Înainte de a muri la 81 de ani, Whitestreak i-a ordonat fiului său Abu Talib să îl crească pe Muhammad, care a fost îngrijit de o infirmieră etiopiană și de o suită de sclavi. Abu Talib l-a luat pe tânărul Mahomed în caravane spre Siria.

Cu toate acestea, familia era împărțită în cele două ramuri, care descindeau din gemenii închegați Umayya și Hashem, despre care se presupune că ar fi fost despărțiți cu o sabie. Hashem era tatăl lui Abdul Muttalib, străbunicul lui Mahomed. Odată cu dispariția lui Whitestreak, clanul Umayya i-a alungat pe Hashemii lui Muhammad. Cele două neamuri s-au certat din cauza sanctuarului Kaaba și a veniturilor caravanelor, dar mai târziu a devenit o luptă pentru putere, o dușmănie de familie care divizează și astăzi lumea arabă.

În timp ce Mahomed creștea la Mecca, Arabia se schimba radical, iar regii africani din Yemen aveau motive să regrete atacul lor asupra Meccăi. Khusrau, informat de regele Amr Ardealul, aliatul său arab, despre un apel al yemeniților pentru ajutor împotriva

etiopienilor, a trimis o forță în Yemen care i-a expulzat pe acești creștini africani și a anexat regatul. Iată un pretext de război dacă împăratul Iustin avea nevoie de unul.

În timp ce Khusrau și Iustin încă se luptau în războiul lor bipolar, un alt popor care avea să schimbe lumea galopa prin stepele din nordul lor. Turcii erau arcași nomazi călare din ținuturile de frontieră ale Mongoliei/Manciuriei, care, strămutați de tulburările din China, s-au deplasat treptat spre vest, declanșând o migrație în debandadă. Iustin a trimis delegații pentru a-i încuraja pe turci să îl atace pe Khusrau, iar acesta a încetat plățile către persani. Turcii aveau să deschidă un front nordic. Dar când a început războiul, Khusrau Nemuritorul, viguros la șaizeci de ani, a cucerit cetatea romană Dara, în timp ce turcii nu au mai apărut. Umilința l-a înnebunit pe Iustin.

ÎMPĂRATUL CARE CÂNTA CA UN COCOȘ ȘI LĂTRA CA UN CÂINE: NEBUNIA LUI JUSTIN

Iustin a încercat să se arunce de la ferestre. Apoi s-a crezut un negustor care-și vindea marfa prin Mega Palation: "Cine-mi cumpără tigăile?". Apoi a început să-și muște eunucii. În cele din urmă, "a lătrat ca un câine, a behăit ca o capră, a mieunat ca o pisică și a cântat ca un cocoș". Singurele lucruri care îl liniașteau erau să fie plimbat rapid de eunuci fără suflare pe un mini-cărucior care îi transporta tronul în timp ce asculta muzică de orgă - sau să audă amenințarea că regele arab 'Al-Harith vine'. Împărăteasa Sophia a preluat conducerea, spunând: 'Regatul a venit prin mine și s-a întors la mine' - o adevărată nepoată a Teodorei. Dar nebunia a subminat familia. Sophia plănuia să dea tronul unui văr al lui Iustinian, dar, confruntat cu raidurile avarilor nomazi din Balcani și cu avansurile persane din est, Iustinian a adoptat un general, Tiberius. În calitate de comandant-șef, Tiberiu al II-lea, împărat din 578, a ales un fost cleric și contele său de excubitori, Maurice, care, deși nu avea experiență militară, a reușit să țină la distanță avarii și să-i oprească pe perși. Însă Maurice s-a luptat să îl controleze pe flamboaiantul său aliat arab al-Mundhir: în 581, cei doi tocmai nu au reușit să cucerească Ctesifonul. Maurice a cerut arestarea regelui arab. Răsturnarea lor de situație avea să joace un rol în destabilizarea lumii bipolare romano-persane. În 582, pe patul de moarte, Tiberiu și-a căsătorit fiica cu Maurice, care și-a început propria domnie de împărat cu o lovitură de noroc.

Șahul Khusrau al II-lea a sosit pe teritoriul roman. Nepot al Nemuritorului, avea doar 20 de ani când o lovitură de stat împotriva tatălui său inept l-a adus pe tron, dar își demonstrase deja valoarea conducând Armenia iraniană. Tatăl său a fost orbit și apoi strangulat de unchii săi vorace, dar în timp ce generalii își disputau puterea, tânărul Khusrau a scăpat, însoțit de Shirin, regina sa creștină "extrem de frumoasă", și ajutat de colegul ei creștin, regele arab al-Numan. Odată ajuns pe teritoriul roman, băiatul șah s-a proclamat rugător la Maurice, care l-a adoptat ca fiu și, în schimbul Armeniei occidentale, i-a împrumutat o armată: în 591, Khusrau a recucerit Ctesifon.

Atât Maurice, cât și Khusrau au pus acum capăt aliaților lor arabi nesiguri. Arabii lui Al-Mundhir, înfuriați de arestarea regelui lor de către Maurice, au jefuit Palestina. Maurice a pus capăt subvențiilor lor. Khusrau a vrut să se căsătorească cu fiica aliatului său arab al-Numan al III-lea, care a refuzat această "abominație josnică". Disprețul reciproc al arabilor și iranienilor este vechi. 'Nu-i sunt de ajuns vitele Întunericului [femelele din Iran]', a replicat al-Numan, 'sau trebuie să aibă și femei arabe? Khusrau l-a pus pe al-Numan să fie călcat în picioare de elefanți până la moarte. Arabii sfidători s-au luptat cu șahul în Războiul Ugerului de Cămilă. De ambele părți ale deșertului, monarhii îi lăsaseră pe arabi liberi. Într-o atmosferă ciudată de așteptare apocaliptică, Jocul Mondial a început să se învârtă în moduri imprevizibile.

Khusrau i-a rămas loial "tatălui" său Maurice până în 602, când împăratul, care își forțase prea tare trupele, a fost răsturnat de o revoltă condusă de Phocas, un centurion. Phocas l-a obligat pe Maurice să asiste la decapitarea celor șase fii ai săi înainte de a fi ucis el însuși - urmat mai târziu de soția și cele trei fiice ale sale - o atrocitate care i-a șocat pe episcopii Romei, într-un Occident care încă îi venera pe împărații romani.

Era acum, într-o Romă nepăsătoare, neglijată de îndepărtatul ei conducător Phocas, ruinată de războaiele lui Iustinian, decimată de ciumă, respinsă de crimele constantinopolitane, că un episcop a început aproape implicit să capete o importanță sacră. Episcopii Romei - care nu se numeau încă papi - erau aleși în mod informal de alți episcopi, de magnații romani și de împărații de la Constantinopol. Acum, un aristocrat pios și carismatic, Grigore, pe atunci în vârstă de cincizeci de ani, care, în calitate de prefect (primar) al Romei, își făcuse un nume hrănind săracii, a devenit episcopul care a pus bazele papalității și ale valorilor familiale occidentale. Vestul era dominat de regii franci și lombarzi care erau creștini, dar care practicau în mod deschis poliginia, întreținând mai multe concubine, pe lângă soția principală, în timp ce se căsătoreau cu verișoare și nepoate pentru a păstra proprietatea și puterea în cadrul clanurilor lor. Grigore a numit această practică incest și a interzis-o, dând astfel startul unei campanii

obsesive de mai multe secole a Bisericii pentru a promova o nouă viziune asupra căsătoriei. În același timp, a lansat o misiune de convertire a păgânilor din nord.

În 597, Grigore a trimis un trimis numit Augustin în Kent. Britannia fusese deja convertită la creștinism o dată - de Constantin - dar în 410, când trupele romane au plecat, luxul roman și creștinismul au dispărut în unele locuri, au dăinuit în altele. Pierderea apei curente, a băilor calde și a vilelor cu ferestre de sticlă a fost dramatică, dar în unele orașe încă se mai puneau pardoseli din mozaic în vile la zeci de ani după plecarea romanilor. Creștinismul britanicilor-romani a fost zdrențuit, dacă nu chiar șters, de invadatorii păgâni, anglii și sașii, care au sosit din Germania. Aceștia au măcelărit, violat și jefuit, deprecierile lor fiind consemnate de istoricul călugăr Bede. Cu toate acestea, ADN-ul arată că invadatorii au avut și ei, prin forță sau afecțiune, familii cu britano-romanii și s-au stabilit. În timp ce nord-vestul Britanniei a rămas în mod sfidător celtic sub regii de Strathclyde și alții, estul - cunoscut sub numele de Anglia - a fost colonizat de angli, iar sudul de sași, care și-au întemeiat propriile regate. Regele saxon al Kentului, Aethelberht, a fost căsătorit cu regina Bertha, fiica regelui franc al Parisului, care și-a adus cu ea propriul episcop. Grigore i-a ordonat lui Augustin să afirme controlul papal.

Aethelberht a consimțit, iar Augustin a devenit primul episcop de Canterbury. Deși a fost mult mai puțin dramatic decât se anunța, Grigore a trâmbițat "convertirea Britanniei". Ascensiunea papalității a fost stimulată și mai mult de ceea ce s-a întâmplat în continuare la Constantinopol.

Când Khusrau a aflat de asasinarea tatălui său adoptiv, împăratul Maurice, a pornit la război. Șahul avea multe de dovedit: totul trebuia să fie gigantic. El ar fi stat pe tron în colosala iwan - sala tronului - a bunicului său, în haine strălucitoare, infestate de bijuterii, pe un covor de 1.000 de metri pătrați numit Izvorul șahului, care îi înfățișa grădinile. Purtând o armură împodobită cu aur, el ar călări un armăsar negru impunător numit Midnight în fruntea unei armate de catafracte, cavaleri și cai, în timp ce steagul său din piele de tigru, lung de 130 de metri, flutura deasupra capului. Dar el voia mai mult decât fast. Voia lumea.

Khusrau a planificat o ofensivă pe mai multe fronturi, dezlănțuind-o pe Khoream, un prinț parțian căsătorit cu sora șahului, care se bucura de titlul de Shahbaraz sau Mistreț regal, împotriva Armeniei, apoi împotriva Siriei. Phocas a fost depășit de situație, legiunile sale cedând în fața catafalcurilor lui Royal Boar. Dar romanii au apelat la un tânăr nobil competent, Heraclius, fiul exarhului Africii, care era gata să facă un pas

înainte. Heraclius a navigat spre Constantinopol, l-a ucis pe Phocas, a preluat tronul și a încercat să oprească Mistrețul Regal. Dar imperiul se prăbușea.

RECITEȘTE! NU POT SĂ RECITESC! RECITEȘTE! REVELAȚIA LUI MUHAMMAD

Persanii au trecut spre vest. Mistrețul regal a cucerit Damascul și Ierusalimul, stârnind o fervoare apocaliptică în rândul evreilor, pe care i-a eliberat de secole de persecuție creștină. În Antiohia, soldații săi l-au castrat pe patriarhul creștin și i-au aruncat organele genitale în față. Khusrau a redat Ierusalimul evreilor, care au domnit acolo timp de câțiva ani - ultima dată înainte de 1967 - în timp ce Mistrețul Regal l-a torturat pe patriarhul acelui oraș până când acesta a predat relicva Adevăratei Cruci, care a fost apoi trimisă reginei Shirin.

Împăratul Heraclius a fost pedepsit. Căderea Ierusalimului părea să anunțe Sfârșitul Zilelor - nu doar pentru creștini, ci și pentru arabii păgâni: la Mecca, negustorul Mahomed, acum în vârstă de 40 de ani, a auzit despre aceste uimitoare înfrângeri romane care anunțau o nouă eră, o nouă revelație. 'Roma a fost învinsă într-un ținut din apropiere', a reflectat el. Admirat pentru decența, genialitatea și seninătatea sa, el a fost poreclit al-Amin - cel de încredere. Călătorise în ținuturile romane, vizitând mai întâi Siria împreună cu unchiul său, apoi fiind trimis acolo de o negustorică mai în vârstă, Khadija, când avea douăzeci și cinci de ani. Ea era bogată, personificarea independenței feminine. Comportamentul lui Mahomed în această călătorie i-a adus o altă poreclă, al-Sadiq - Adevăratul - și, ulterior, s-a căsătorit cu Khadija, care era încă suficient de tânără pentru a avea șase copii. Băieții au murit de tineri, dar Fatima și alte trei fiice au supraviețuit. Alături de propriii copii, vărul lui Mahomed, Ali (fiul tutorelui său Abu Taleb) a fost crescut în gospodărie, împreună cu un băiat pe nume Zayed, care fusese răpit și înrobit înainte de a fi eliberat și adoptat de Mahomed. Muhammad a trăit fericit cu Khadija timp de douăzeci și cinci de ani.

La patruzeci de ani, medita într-o peșteră din Hira când s-a simțit ciudat, febril și șchiop. Cuprins de sunete zumzăitoare, cu sudoarea curgând din el, a crezut că a fost vizitat de Arhanghelul Gabriel, care i-a spus că este Mesagerul și Profetul lui Dumnezeu. "Recitește!", i-a ordonat Gabriel.

La început, Muhammad nu a spus nimănui, cu excepția soției sale Khadija, apoi a dezvăluit vizitarea unui mic cerc restrâns condus de un prieten, Abu Bakr. Mesajul său, incantat în poezia arabă cu rime hipnotice care își uimea ascultătorii, era universal și lucid, dar adesea exprimat în limbajul obscur așteptat de textele sacre. Mahomed cunoștea Biblia, în parte din călătoriile sale în Palestina și Siria, în parte de la numeroșii evrei și creștini din Arabia. Învățăturile sale au cooptat și au rechiziționat profețiile și profeții evreilor și creștinilor, care au conferit legitimitate antică, sacră, unui nou mesaj. În centrul său se afla un crez de monoteism pur, lipsit de ritualul și exclusivitatea iudaică și de cultul creștin al unui om și al chipului său, cu conceptul încâlcit al Trinității. "Nu există alt dumnezeu în afară de Dumnezeu", a recitat Mahomed, în cea mai veche versiune a shahada, iar acest Dumnezeu nu avea un fiu. Singura cale era supunerea - islamul - trăind în conformitate cu regulile de cult într-o religie care îi primea pe toți, indiferent de clasă, sex sau națiune, oferind universalitate morală, stimulentul vieții de apoi și ritualuri și reguli ușor de înțeles. Spre deosebire de creștinism, islamul permitea căsătoria poligamă, permițând până la patru soții și mai multe concubine.

Oricine se putea alătura islamului. Unul dintre primii săi adepți a fost un african înrobit, Bilal ibn Rabah, cunoscut sub numele de al-Habashi - Abisinianul. Toți Oamenii Cărții - evrei și creștini - erau bineveniți: Mahomed îi numea "credincioșii". El urma să formeze o comunitate, ummah, de credincioși fideli pentru a-și răspândi mesajul: apocalipsa - Ora - era iminentă. Aceasta nu putea avea loc decât în Ierusalim; el a visat că a vizitat orașul în ceea ce este cunoscut sub numele de Călătoria de noapte. Când se ruga, se întorcea spre Orașul Sfânt, o orientare numită mai târziu qibla. Dar Dumnezeu își retrăsese binecuvântarea de la evrei și creștini: evreii își pierduseră Templul, Roma cădea în fața perșilor. Revelația islamului a fost a treia și ultima dintre revelații.

Mahomed a început să critice Kaaba, ceea ce l-a făcut nepopular printre verii săi din Quraysh, conduși de bogatul șeic Abu Sufyan, care a ordonat asasinarea sa. În 622, luându-și adepții cu el, Mahomed a fugit în oaza Yatrib, mai la nord, unde i-a adunat în ummah-ul său pe mecani și pe adepții săi, inclusiv evrei. El "nu știa să scrie bine", potrivit lui Abu Bakr, dar adepții săi i-au scris cuvintele, pe care le-au numit Recitația - Coranul; alte ziceri au fost compilate mai târziu în Hadith.

Yatrib, redenumit Medinat un-Nabi - Orașul Profetului, Medina - a devenit un mic stat teocratic condus de Mahomed, care, spre deosebire de Iisus, a fost un lider politic și militar, precum și un vizionar religios. Mohamed l-a promovat pe africanul mancioclit Bilal pentru a deveni primul muezzin - cel care cheamă la rugăciune - datorită vocii sale rezonante. Dar unele triburi evreiești din Medina au respins islamul, așa că Mahomed a

schimbat qibla de la Ierusalim la Mecca și, după cum i-a spus Allah, a preferat să "treacă cu vederea greșelile lor cu iertare milostivă". Dar puterea era esențială, războiul era fundamental, pentru succesul fiecărei revelații.

La Badr, în 624, Mahomed a întins o ambuscadă unei caravane meccane conduse de Abu Sufyan. Șeicul a contraatacat. În bătălia de la Șanț, ferocea sa soție, Hind, a scandat încurajări pentru oamenii săi:

Gâturile noastre sunt atârnate de perle, iar în părul nostru este mosc, dacă înaintați vă vom îmbrățișa, sau dacă fugiți vă vom evita.

Când Abu Sufyan a învins, Hind a mâncat cu bucurie ficatul unchiului lui Mahomed, Hamza, și a confecționat coliere din urechile musulmanilor morți. A fost cu atât mai vicios pentru intimitatea sa: un alt unchi al Profetului, Abbas - care avea să fie important mai târziu - a luptat pentru păgânii mecani. În 627, Mahomed a pedepsit un trib de evrei care se aliase cu mecanicii: "le-a tăiat capetele pe măsură ce erau aduși în loturi" și a înrobit femeile și copiii.

Cuvintele sale au căzut pe un teren fertil în Arabia nu doar pentru că era carismatic, ci și pentru că lumea părea atilată. Imperiile se înălțau și se prăbușeau în răsturnări uimitoare ale sorții; arabii fuseseră despărțiți de patronii lor; comerțul era distrus și vremurile erau disperate. "Nimeni nu era mai nevoiaș decât noi, religia noastră era: ucideți-vă unii pe alții și faceți raiduri", își amintește unul dintre soldații lui Mahomed. Monoteismul, cu mângâierile sale de mântuire veșnică, era mai convingător decât al-Uzza, cu foamea sa de sacrificii umane. Mahomed era doar unul dintre numeroșii lideri sfinți care predicau în Arabia - Musaylima, Tuhayla, Aswad, profetesa Sajah. Muhammad însuși, observând clătinarea suprarealistă a Romei răsăritene, se simțea mult mai apropiat de creștini decât de zoroastrieni. "După înfrângerea lor", a prezis el, "vor fi din nou victorioși".

Khusrau s-a îndrăgostit de Shirin când a văzut-o făcând baie - un ecou al regelui David și al Batșebei. Povestea lor de dragoste a inspirat mai târziu doi clasici ai literaturii iraniene, Shahnameh și Khusrau și Shirin.

Tang și Sasan

VÂNĂTOR DE MOARTE, LEU AL ESTULUI: MEGALOMANIA LUI KHUSRAU

Ignorând revelațiile din oazele arabe, victoria finală nu părea inevitabilă pentru romani. Mistrețul regal a pus stăpânire pe Egipt. În 619, generalul lui Khusrau, Shahin, a avansat prin Anatolia până la Chalcedon, peste Bosfor de Constantinopol. Heraclius s-a gândit să mute capitala la Cartagina, apoi, întâlnindu-l pe Șahin în persoană, s-a oferit să-l recunoască pe Khusrau ca împărat suprem cu capacitatea de a numi conducători romani. Se părea că Khusrau a câștigat jocul mondial de 600 de ani dintre Persia și Roma. În nord-est, turcii fuseseră înfrânți de un alt general al său, prințul armean Smbat Bagration, dar aceștia aveau să se răzbune. Khusrau s-a autointitulat Parviz - Victoriosul; dominația mondială era la îndemâna sa. Aristocrații iranieni au recomandat oferta lui Heraclius. Khusrau a refuzat-o.

Provocarea era cum să cucerească Constantinopolul, ale cărui ziduri erau aproape inexpugnabile. Khusrau a negociat cu khaganul Avar, care făcea ravagii prin Balcani. Dar în 622 Heraclius a avut în vedere un contraatac îndrăzneț. Lăsând Marele Oraș bine apărat, el a transportat 20.000 de oameni de-a lungul coastei Mării Negre și a debarcat în spatele liniilor persane în estul Anatoliei, unde a primit o scrisoare de la șahul care se numea "vânătorul mortal, Leul Orientului" și "Cel mai nobil dintre zei, Regele și Stăpânul întregii lumi" și care îl ironiza pe Heraclius ca fiind "sclavul josnic și prost al lui Khusrau". Cuvintele erau suficient de magnilocvente pentru a fi compuse în mod autentic de Khusrau, campat cu armata sa în Azerbaidjan. 'Tu spui că ai încredere în Dumnezeu. Atunci de ce mi-a dat El Cezareea, Ierusalimul, Alexandria?'. I-a sugerat lui Heraclius să se retragă pentru a cultiva viță de vie în Ctesifon.

Heraclius a transformat dezastrul de la Ierusalim în primul război sfânt, literalmente o cruciadă pentru a recâștiga Adevărata Cruce. 'Pericolul nostru', a declarat el, 'este vestitorul vieții veșnice... Să ne sacrificăm pentru Dumnezeu... Să câștigăm coroana martirilor'. A mărșăluit rapid spre Khusrau, surprinzându-l și împingându-l într-o retragere rușinoasă, apoi a ars marele sanctuar zoroastrian de la Adur-Gushnasp, răzbunare pentru Ierusalim. La începutul anului 625, Heraclius l-a contactat pe khanul turc, Sipi, nepotul khaganului lor suprem Tong, pentru a-i propune o alianță. Acesta a manevrat cu brio împotriva persanilor prea încrezători, prinzându-i într-o ambuscadă pe

Mistrețul Regal, care a fugit gol pe cal, lăsând în urmă scutul de aur și chiar sandalele sale cu bijuterii.

La vest, Khusrau Biruitorul a ordonat acum ultima bătălie pentru cucerirea Marelui Oraș, un final al Sfârșitului Zilelor. Așa cum îl avertizase pe Heraclius, "Nu aș putea distruge Constantinopolul?". Mistrețul regal a înaintat spre Calcedon; avarii și un alt trib din est, slavii, au sosit pe partea europeană, vâslind în port, ridicând cu roțile motoarelor de asediu spre zidurile teodosiene. Situația părea disperată. Cu toate acestea, romanii au reușit să zădărnicească orice transfer de iranieni în partea europeană. În timp ce perșii priveau de peste Bosfor, avarii au atacat zidurile, dar, ajutați de Fecioara Maria care patrula pe ziduri, romanii i-au respins și s-au retras.

Departe, în Irak, Heraclius, acum în alianță cu 40.000 de turci sub comanda lui Sipi, a depășit trei armate iraniene, ucigându-l pe Shahin. Khusrau se temea acum de Mistrețul Regal, ordonându-i adjunctului său să îl ucidă, dar Heraclius a interceptat scrisoarea și i-a trimis-o chiar generalului. S-a ajuns la o înțelegere secretă, iar Mistrețul Regal și-a stabilit curtea în Alexandria. În 627, Heraclius s-a întâlnit cu Sipi la un summit lângă Tbilisi și i-a promis șamanicului khan fiica sa. Lăsându-l pe Sipi să asedieze Tbilisi, Heraclius a pornit în galop spre Ctesifon.

Panica a lovit capitala persană. Șahul a fost învinuit. 'Cât timp ne vom mai teme și vom mai tremura în fața acestui rege sângeros? Nu au pierit oare mulți dintre frații noștri, în nenumărate rânduri, cu miile, prin tot felul de torturi, unii chiar prin înec, la porunca lui?". Khusrau a ordonat ca toți prizonierii săi să fie uciși - ultima picătură. Victor a călărit Iranshahr în praf. Fiul său cel mare, Kavad al II-lea, l-a trădat pe 'acel om rău', tatăl său, care a scăpat deghizat, dar a fost urmărit. Marii l-au scuipat; șaisprezece dintre fiii săi au fost uciși în fața lui, apoi a fost împușcat cu săgeți. Văduva sa, Shirin, a refuzat să se căsătorească cu fiul ei vitreg, Kavad, și a fost și ea ucisă. Ciuma a izbucnit din nou, ucigându-l pe Kavad al II-lea - chiar în momentul în care a sosit Mistrețul Regal pentru a se face șah. El i-a redat Adevărata Cruce lui Heraclius, care și-a logodit fiul cu fiica Mistrețului Regal - un cuplu care într-o zi ar putea conduce lumea. Dar uzurparea sa a întâmpinat rezistență: Mistrețul Regal a fost asasinat. Două fiice ale lui Khusrau au fost întronizate, dar una a fost strangulată, iar cealaltă otrăvită. În Medina, musulmanii au observat căderea Persiei, "unde acum conduc femeile", și au apreciat semnificația apocaliptică, în timp ce Heraclius a sărbătorit succesul războiului său sfânt purtând adevărata Cruce în Ierusalim. La Ctesifon, un prinț sasan, nepotul lui Khusrau și al lui Shirin, Yazdgard, în vârstă de opt ani, a fost instalat pe tron în 632, chiar în momentul în care turcii s-au năpustit pentru a distruge Persia.

Totuși, dintr-o dată, turcii au dispărut. La celălalt capăt al stepei eurasiatice, în timp ce Heraclius își unea forțele cu turcii, iar Mahomed își adapta propriul concept de război sfânt, noul împărat al dinastiei Tang își făcea propria afacere turcească.

Ascensiunea Tang a început cu o rimă periculoasă.

TAIZONG ȘI REGELE TIBETULUI

În anul 614, în China a circulat un poem în care se declara că cineva pe nume Li îl va ucide pe împărat, care, prin urmare, a executat treizeci și trei de Li - și, în mod nesurprinzător, unul dintre puținii care nu au fost uciși a ținut cont de poziția sa. În 617, Li Yuan, ducele parțial turc de Yuan, și cel de-al doilea fiu al său, viitorul Taizong (născut Li Shimin), au decis să se răzvrătească nu doar din instinct de conservare, ci și pentru a împlini acea profeție a "conferinței Cerului". 'Dacă nu luăm ceea ce este conferit', a spus tatăl, 'se va întâmpla o nenorocire cu noi'.

Răscoalele țărănești i-au distrus pe Han, dar în timpul domniei lor au reinstalat mulți nomazi din stepă în cadrul imperiului, favorizând un imperiu multietnic, în timp ce religia indiană a budismului a devenit populară, coexistând cu credințele tradiționale chinezești.

În 618, Li Yuan, mai târziu Gaozu - Înaltul progenitor - al dinastiei Tang, a încheiat o înțelegere cu khaganul Gokturcilor (turcii celeste) pentru a-i oferi acoperirea de a cuceri China. După un deceniu de războaie, el și Taizong au unificat imperiul. Însă, rapid, toate acestea au fost puse în pericol de rivalitatea fratricidă a moștenitorului aparent și a fratelui său - ambii opunându-se dinamicului Taizong. Când frații au încercat să-l otrăvească, Taizong i-a acuzat că au făcut sex cu concubinele împăratului, știind că vor fi chemați să dea explicații. La sosirea lor, l-a împușcat pe unul dintre frați cu arbaleta sa și l-a decapitat pe celălalt. Gaozu, care se afla la pescuit, a fost șocat să fie informat că el era acum pensionat, iar Taizong la conducere. China nu practica primogenitura: întrucât împărații erau meniți să fie înțelepți, dinastia era echilibrată prin selectarea - prin alegere sau prin forță - a celui mai capabil prinț care să îi succeadă.

Taizong, în vârstă de 26 de ani, era deopotrivă ucigaș și umanitar, erudit și soldat, brusc, energic și de o inteligență feroce, rece ca gheața și totuși emotiv. Nu fusese crescut ca moștenitor, așa că văzuse duritatea vieții obișnuite - "Când aveam optsprezece ani", i-a

scris mai târziu fiului său, "încă trăiam printre oameni și știam tot ce era adevărat și fals" -, dar era fiul unui general turc cu relații bune, parțial turc, educat în idealurile confucianiste și în ritualul taoist și antrenat în tirul cu arcul turcesc. A fost unul dintre cei care sfidează catalogarea - un poet și caligraf care și-a ucis propriul frate cu propriul arc. La cincisprezece ani s-a oferit voluntar să lupte împotriva turcilor, iar la optsprezece ani l-a ajutat pe Gaozu să planifice lovitura de stat. Taizong a fost un cuceritor care a domnit timp de 23 de ani, împingând puterea chineză până la vest de Han. Dar tot el a fost cel care a găsit-o pe cea mai extraordinară femeie din istoria Chinei, împărăteasa Wu. Împreună, aveau să domine secolul.

Taizong a fost imediat contestat de khaganul Goturk, care îl forțase pe tatăl său să facă concesii jenante. Începând cu anul 629, Taizong a recurs la o diplomație generoasă, cum ar fi schimbul de baloturi de mătase pentru miriade de cai, la o manipulare vicleană, cum ar fi "folosirea barbarilor pentru a controla barbarii", și la o violență sălbatică. După ce khaganul Goturk a încercat să îl asasineze, a luptat împotriva khaganatelor turcilor din est și vest, forțându-i să îl recunoască drept Tengri Khagan, Khanul Ceresc al Turcilor, și propulsând puterea Tang înapoi în Asia Centrală. Taizong a întruchipat "imperiul său multietnic deschis tuturor", în care moda și dansurile turcești erau populare, în care elitele vorbeau atât turcește, cât și chineza și îmbrățișau stilul ecvestru turcesc, femeile călărind cai și bărbații jucând polo, în care caravanele de cămile bactriene care transportau piper indian, patchouli malaezian, lemn aromat din Java și smochine din Persia se alăturau uigurilor, persanilor și indienilor în piețele din capitalele sale de milioane de locuitori, Chang'an și Luoyang.

Cu toate acestea, fiecare mișcare are consecințele sale imprevizibile. În acest caz, ruperea Goturcilor a oferit tibetanilor, sub conducerea unui tânăr rege pe nume Songtsen Gampo, ocazia de a-și extinde regatul muntean spre sud, în nordul Indiei, și spre est, în provincia Szechuan, o expansiune care, într-o zi, avea să-i coste scump pe Tang. Fiu al unei căpetenii ucise, Songtsen a unit o mare parte din Tibet, trimițându-și ministrul în India pentru a învăța despre guvern, budism și limbă și creând o scriere tibetană. S-a căsătorit cu Bhrikuti, despre care se credea că este o prințesă indiană, o întruchipare a lui Tara, o zeiță hindusă și budistă. Când a făcut campanie împotriva barbarilor tangut la granița chineză, a atras atenția împăratului chinez.

Songtsen a cerut cea mai mare recunoaștere pe care o putea primi un rege asiatic: o prințesă Tang. Taizong a refuzat cu grandoare. Tibetanii au făcut raiduri în provinciile Tang din Szechuan și, odată respins, Songtsen a trimis din nou un trimis. Împăratul nu avea de gând să dea o fiică unui asemenea barbar. În schimb, în 640 a găsit o verișoară, a

creat-o prințesă Wencheng și a trimis-o să se căsătorească cu Songtsen. Mai târziu, Taizong a împrumutat trupe pentru a susține un raid tibetan în India - prima ciocnire indochineză.

Taizong a devenit acum fascinat de budism și a studiat răspândirea acestuia în China. În Prefața împăratului la Învățăturile sacre, a încercat să reconcilieze budismul indian și Tao-ul chinezesc. Când un călugăr budist pe nume Xuanzang i-a cerut permisiunea de a porni într-un pelerinaj în India, Taizong a refuzat, dar în 629 Xuanzang a ignorat ordinele și a pornit într-o călătorie uimitoare, aproape murind de mai multe ori, pentru a ajunge la Samarkand și apoi în Afganistan, unde, la Bamiyan, a admirat statuile gigantice ale lui Buddha înainte de a trece prin pasul Khyber pentru a face un pelerinaj de studiu și rugăciune la Peshawar și Nalanda. Xuanzang a fost martorul unei cuceriri extraordinare a estului, nu de către armate, ci de către o cultură. "Oamenii din locuri îndepărtate, cu obiceiuri diverse", a observat el, "desemnează în general țara pe care o admiră drept India".

CĂLĂTORIILE LUI XUANZANG: DESCHIDEREA INDOSFEREI

Xuanzang avea dreptate. O florescență indigenă a răspândit limba sanscrită, arta indiană și religiile brahmană și budistă în toată Asia de Est încă de la regii greci bactrieni, cu monedele lor cu Shiva și Krishna. Răspândirea acestei "indosfere" s-a intensificat sub influența unei dinastii hinduse din nordul Indiei, Gupta, dar gloria lor a fost de scurtă durată. Căderea lor, zdrobită de invadatorii huni în anii 480, a fost cea care a dispersat curtea lor de preoți, misionari, negustori și artiști nu doar în India, ci și la vest, în Afganistan, la est, în insulele și continentul din sud-estul Asiei și la nord, în Tibet, China și Japonia. Acum, contemporanul lui Taizong și membru al familiei Pallava, Narasimhavarman, supranumit Mahamalla sau Marele Luptător, a fost cel care a cucerit o mare parte din sudul Indiei și Sri Lanka. El a construit, de asemenea, un port la Mahabalipuram, de unde negustorii și misionarii au răspândit cultura Indic în Asia de Est. Capitala sa de la Kanchipuram a fost vizitată de Xuanzang.

Cultura indigenă a circulat spre est și spre vest. În Afganistan, Buddha Bamiyan, văzuți de Xuanzang, tocmai fuseseră finalizați. În est, khmerii și malaezienii au învățat sanscrita ca limbă a puterii și a sfințeniei; regii se intitulau în sanscrită și tamilă. Budismul a sosit primul cu negustorii, iar hinduismul a urmat. Prima inscripție în

sanscrită, descoperită la Vo Canh (Vietnam), este opera unui rege indian din jurul anului 250; în anul 400, unele părți din Borneo au fost conduse de un raja brahman, Rajendra Mulwarman, care a ridicat piloni inscripționați în sanscrită și s-a lăudat cu sosirea brahmanilor shaiviți din India. Se spune că un prinț indian, Kaundinya, s-ar fi căsătorit cu o regină cambodgiană pe nume Soma pentru a întemeia un regat indianizat, Funan, care a stăpânit o mare parte din sud-estul continentului în epoca Tang. În jurul anului 717, un prinț javanez pe nume Sanjaya, un brahman shaivit, a fondat raiul Mataram în Java, bazat pe un devaraja - cultul regelui-zeu în care chakravartin era întruchiparea Domnului Shiva sau Vishnu. Mataram a dominat Java timp de secole; dinastia Sailendra a îmbrățișat budismul, iar templele lor din jurul Yogyakartei, departe de India, se numără printre cele mai mari monumente indiene.

Budismul a ajuns acum în Japonia. În 552, trimișii coreeni au sosit în Japonia purtând o statuie a lui Buddha. Un regat puternic se dezvolta acolo, încurajat de contactele cu China Tang. Familia Yamato, aflată la putere, pretindea că descinde din zeița soarelui Amaterasu, în succesiune neîntreruptă din 660 î.H., dar acesta era în întregime un mit dinastic. Dinastia reală, spre deosebire de cea legendară, a apărut acum, în secolul al VI-lea d.Hr., ca clan conducător în centrul Japoniei, mediator între popor și zei: titlul lor tenno însemna literalmente "coborât din ceruri", tradus ca împărat. Puternic inspirați de Taizong și Tang, împărații au creat un sistem de ranguri la curte pentru aristocrație și o academie pentru a pregăti funcționarii publici, care vorbeau chineza, purtau haine chinezești și citeau poezie chineză. În 587, un fiu de împărat semi-mitizat, prințul Shotoku, a fuzionat budismul cu panteonul japonez.

Când Xuanzang s-a întors la Chang'an conducând o caravană cu 500 de trunchiuri pline de comori (deși un elefant, cadou al unui conducător indian, căzuse de pe o stâncă), Taizong a spus: "Bine ai revenit după șaptesprezece ani, Xuanzang, dar nu ai cerut niciodată permisiunea de a pleca". Taizong i-a iertat insubordonarea și l-a invitat să fie ministrul său. Xuanzang a refuzat. "Ar fi ca și cum ai scoate o barcă din apă", a răspuns el, "nu numai că ar înceta să mai fie utilă, dar ar putrezi pur și simplu..." În schimb, împăratul l-a făcut pe călător fratele său de sânge și l-a răsplătit cu propria sa mănăstire (care încă se mai află în Xi'an - Marea Pagoda a Gâștii Sălbatice). Mănăstirile budiste au devenit bogate, deși Taizong le-a limitat bogățiile. Ideile au circulat în ambele sensuri: în 635, un călugăr creștin, Rabban Olopun, a sosit din Constantinopol și a fost întâmpinat de Taizong, care i-a explicat: "Principiile corecte nu au o locație invariabilă" și a ordonat construirea primei biserici din China.

Cu toate acestea, Taizong a rămas un soldat, chiar și în ultimii săi ani de viață, conducându-și trupele în luptă și ordonând ca iubiții săi armăsari să fie sculptați pentru mormântul său. Și-a petrecut ultimii ani încercând să supună cele trei regate coreene din est și pe turcii occidentali din Asia Centrală. Războaiele sale cu turcii l-au salvat pe noul șah Yazdgard de turci, fără să-și dea seama că la sud se aduna o altă armată nomadă.

FAMILIA LUI MUHAMMAD

În 630, Muhammad, profetul credincioșilor din Medina, și-a condus armata spre sud, împotriva Mecca, unde a negociat cu rudele sale. Canibalista Hind nu a fost impresionată, chinuindu-și soțul strigând: "Ucideți această bășică grasă și unsuroasă de untură". În schimb, Abu Sufyan a negociat o predare pașnică a Meccăi.

Mahomed a sărutat Kaaba, dar a sfărâmat idolii din jurul ei. Abu Sufyan a fost un pragmatic și mai târziu s-a convertit. Mahomed avea nevoie de el: s-a căsătorit cu fiica sa Ramla și l-a angajat pe fiul său Muawiya ca secretar.

Mahomed a continuat să conducă din Medina. Atunci când delegații au sosit pentru a-și oferi supunerea, el stătea pe jos în moscheea sa cu fermitatea și convingerea care i-au câștigat atât de mulți adepți, fără să pretindă niciodată că este altceva decât Mesagerul lui Dumnezeu. Umorul său era sec: odată, o bătrână l-a întrebat dacă Allah le permitea femeilor bătrâne să intre în Paradis. Nu, a răspuns el. Ea a început să plângă, la care el a adăugat: "El le transformă mai întâi în fecioare nubile".

Născut într-o lume a certurilor de familie, el cunoștea puterea, dar și pericolul dinastiei. 'Genealogia este o minciună', spunea el, dar și-a luat o imensă bătaie de cap cu o curte din ce în ce mai complexă. Familia este importantă: fisurile sale există și astăzi în islam.

Când Khadija a murit, Mahomed s-a căsătorit cu încă aproximativ treisprezece soții, multe dintre ele alianțe politice. Mai întâi s-a căsătorit cu fiica discipolului său Abu Bakr, Aisha: el avea cincizeci de ani, ea era o adolescentă, dar o adora, era favorita lui. Două soții mai tinere, văduve ale unor luptători uciși în luptă, s-au alăturat familiei, împreună cu o evreică, Rayhana, care fusese înrobită după zdrobirea tribului ei. El o căsătorise pe frumoasa verișoară primară Zaynab cu fiul său adoptiv, fostul sclav Zayed; erau nefericiți, dar Mahomed o admira. Când a auzit că "Mesagerul lui Dumnezeu este la ușă", ea s-a îmbrăcat frumos și "a stârnit admirația Mesagerului". Fiul său i-a oferit-o,

iar el a acceptat în cele din urmă să se căsătorească cu ea. Zaynab era geloasă pe Aisha. 'Zaynab era egala mea în frumusețe', a recunoscut Aisha, 'și în dragostea Profetului pentru ea'.

Alături de soții, fiica lui Mahomed, Fatima, a avut grijă de el: căsătorită cu vărul său Ali, ea a fost mama nepoților săi Hussein și Hassan. Mutându-se între casele lor separate, Profetului îi plăcea să stea cu soțiile sale, să glumească și să discute despre viață, uneori amintindu-și de Khadija. Îi plăcea să se joace cu nepoții săi, lăsându-i să se plimbe pe spinarea lui, spunând: "Oh, ce cămilă frumoasă ai!".

Cu toate acestea, existau deja tensiuni la curtea sa. În timpul războaielor împotriva Meccăi, Aisha, în căutarea unui colier pierdut, s-a despărțit de soțul ei în deșert, până când a fost salvată de un tânăr care a adus-o înapoi la Profet. Ea a fost acuzată de adulter. Cel mai zgomotos acuzator a fost ginerele lui Mahomed, Ali. Aisha a fost susținută de rivala ei Zaynab, iar Mahomed a crezut-o în cele din urmă pe Aisha, dar acesta a fost doar începutul dușmăniei care încă divizează lumea islamică.

Conceptul de război sfânt al lui Heraclius ajunsese la Mahomed - Abu Sufyan chiar îl văzuse pe împărat defilând prin Ierusalim - și el l-a preluat ca jihad al său. Mahomed a oferit pace - "Invită-i pe toți pe calea Domnului tău cu înțelepciune și cu o predică frumoasă", a spus el - dar a pledat și pentru război: "Ucideți-i pe idolatri oriunde îi veți găsi". A scris scris scrisori cerând convertirea chiar și împăratului, care i-a trimis înapoi o haină de blană drept cadou; iar guvernatorul roman al Egiptului a trimis înapoi o fată coptă, Maria, cu care s-a căsătorit. Mai târziu, în 630, Mahomed a trimis două coloane pentru a face un raid în Siria. Una a ajuns la Aqaba (Iordania); cealaltă a fost interceptată de trupele romane și înfrântă. Dar au adus înapoi informații interesante: Roma era putredă. Pradă imperiilor, Persia și Roma, slăbite de ciumă și război, erau irezistibile. Dar totul depindea de un singur om și nu exista niciun plan de succesiune: cine îi poate succeda ultimului profet al lui Dumnezeu? Exista un singur Mesager al lui Dumnezeu.

TĂIAȚI-I CU SĂBIILE VOASTRE PE CEI CU PIELE DE VULTUR! CUCERIRI ALE FAMILIEI MUHAMMAD

În 632, Muhammad, pe atunci în vârstă de șaizeci și doi de ani, a făcut febră. Dându-și seama că este pe moarte, discipolii săi l-au întrebat unde vrea să ajungă. "Aisha", a spus el, așa că l-au dus la ea și a murit în brațele ei, lăsându-i pe bătrâni să-l aleagă pe

tovarășul său veteran, Abu Bakr, ca Amr al-Mu'min, Comandantul Credincioșilor, cunoscut mai târziu sub numele de khalifa - calif. Dar Ali și familia nu au fost de acord. Aristocrații din Mecca erau sceptici, în timp ce o mare parte a Arabiei se despărțea acum de ceilalți profeți ai lor. Abu Bakr a trimis forțe sub comanda paladinului său de frunte, Khalid bin Walid - Sabia Islamului - pentru a recuceri aceste provincii care se retrăgeau. Khalid a ucis un prinț care se convertise la islam pentru a se putea căsători cu frumoasa lui soție. Acest lucru a provocat un scandal la Mecca, dar în 634 Abu Bakr l-a trimis pe Khalid, pe celălalt general al său, Amr al-As, și pe cei doi fii ai lui Abu Sufyan, Yazid și Muawiya, în Siria, cu 20.000 de soldați.

Pentru contemporani - și pentru istorici - invaziile arabe păreau uimitoare prin rapiditatea și amploarea lor, dar abia de curând armatele arabe ale lui Ghassan și Lakhm galopaseră prin Palestina și Siria; acum este probabil ca acei războinici să fi servit o nouă cauză. Ciuma secerase orașele romane și persane, dar abia atinsese deșertul. Arabii alcătuiau armate de 12.000 de oameni sau chiar mai mult, în condițiile în care Heraclius nu putea aduna decât 5.000 de oameni. Călătoreau repede pe cămile, conducându-și caii. Apoi, pentru luptă, se transferau pe cai.

Heraclius, epuizat de două decenii de război, a preluat comanda în spatele liniilor în timp ce arabii asediau Damascul roman, negociind capitularea acestuia chiar în momentul în care califul a murit și a fost înlocuit de Omar. Puternic și indomit, luptător de lupte în tinerețe, Omar, care purta haine simple și flutura un bici, a început să compileze Coranul și Hadith-urile Profetului. Un om auster și prudențial, a conceput restricții asupra femeilor care nu au fost niciodată menționate de Mahomed și a pus ca propriul său fiu să fie bătut până la moarte pentru corupție. Nu-i plăcea deloc fanfaronada lui Khalid, pe care l-a rechemat la Mecca. "Scoate-ți prada din fund!", a mârâit el. Khalid și-a predat comoara și a fost trimis înapoi în Siria.

Heraclius i-a ordonat fratelui său Theodoros să îi oprească pe arabi. La Yarmuk, la sud de Golan, cele două armate egale s-au confruntat. Poeta canibală a Arabiei, Hind, a fost acolo pentru a-și încuraja cei doi fii, strigând: "Mergeți! Tăiați-i cu săbiile voastre pe cei cu pielea de pe față!".

Khalid le-a spus oamenilor săi: "Aceasta este una dintre bătăliile lui Dumnezeu!". Cavaleria sa i-a prins pe romani între stânci și râuri, apoi i-a tranșat, ajutat de dezertarea aliaților lor arabi creștini. Theodoros a fost ucis.

Printre pradă, arabii au primit un alt dar de la romani: ciuma. Yazid, primul guvernator al Siriei, a murit din cauza acesteia, predând Damascul fratelui său Muawiya. Orașele

Homs, Tyr și Cezareea și-au negociat capitularea în schimbul promisiunilor de libertate a cultului creștin și a plății jizyah, taxa pentru Oamenii Cărții.

Omar l-a trimis pe Khalid să facă raiduri în Persia, unde șahul Yazdgard s-a luptat să reziste în timp ce arabii galopau până la zidul din Ctesifon-Seleucia, acel complex de canale și palate, rod al secolelor de civilizație, pe care raiderii îl numeau Orașele. Atunci când Yazdgard și-a mobilizat armata cu colosalul său steag de tigru, cu armura sa de armăsari și elefanți, a alungat o armată arabă, dar în 636, la Qadisiyya și apoi la Jalula, forțele sale au fost înfrânte. Arabii l-au asediat pe Yazdgard în orașe până când căderea lor a fost iminentă, după care a fugit spre est, lăsându-i pe beduini să se bucure de norocul lor uimitor. Ei s-au rugat în splendidul iwan al lui Khusrau, printre statuile monarhilor sasanizi. Spre deosebire de persani, cu armurile lor împodobite cu aur și caii lor cu capișon, arabii erau călăreți brutali care purtau haine din pătură de cămilă cu centură de trestie, bandane făcute din frânghia de chingă a cămilei, cu părul ridicat ca niște "coarne de capră". Călăreau cai butucănoși și purtau un scut "ca o pâine groasă și rotundă", împreună cu arcuri și lănci, dar singurul lor răsfăț era saif-ul, nu cimitirele curbate din legendă, ci arme drepte, lustruite și foarte iubite, despre care scriau poezii și cântau cântece. Poetul Amir ibn al-Tufayl a vorbit despre "săbii care seceră gâturile, ascuțite și cu tăișul ascuțit, păstrate cu grijă în teacă până la vreme de nevoie". Și mai incitante erau prada. Arabii au fost atât de nedumeriți de covorul lui Khusrau, Izvorul Șahului, încât l-au tăiat în bucăți; au folosit parfumul scump de camfor pe post de sare de bucătărie; și au recoltat o pradă bogată - bani, comori și sute de mii de sclavi. O mică campanie în Sistan a adus de una singură 40.000 de sclavi. La început, arabii nu au fost prea entuziasmați să convertească popoarele cucerite, pentru că atunci ar fi trebuit să le elibereze, dar, treptat, sclavii s-au convertit, devenind mawla, oameni liberi ai patronilor lor arabi.

În 638, armatele arabe au convergent asupra Ierusalimului, cu aura sa escatologică specială pe care Mahomed o citase adesea: "Ora s-a apropiat!", iar aceasta va avea loc la Ierusalim. Patriarhul Orașului Sfânt a refuzat să se predea altcuiva decât comandantului, așa că Omar a urcat pe un catâr și a negociat legământul, la care a fost martor Muawiya, care a protejat cultul creștin. Apoi Omar a intrat în oraș, mergând până la Muntele Templului unde, arătându-i-se locația Templului evreiesc de către un credincios evreu, s-a rugat, înființând o moschee în aer liber. Dar, după ce a auzit că Khalid se bucurase de o orgie la o baie îmbibată în vin, unde poeții îi cântaseră isprăvile, a pus la zid Sabia Islamului.

Când Omar s-a întors la Mecca, l-a lăsat pe Muawiya, cumnatul și secretarul lui Mahomed, la conducerea Siriei, unde populația era în majoritate creștină.

Arabii creștini au luptat pentru musulmani, la fel ca și evreii; și chiar și zoroastrienii persani au fost acceptați sub forma unui corp de cavalerie de catafracție. În Ierusalim, evreilor li s-a permis să se roage împreună cu musulmanii la moscheea de pe Muntele Templului timp de multe decenii, în timp ce în Damasc creștinii și musulmanii se rugau împreună în Biserica Sfântul Ioan (Moscheea Umayyad de astăzi). Creștinii monofiziți și nestorieni persecutați de Heraclius probabil că îi priveau pe arabi ca pe niște rufani neciopliți, dar colegi monoteiști.

În 640, Omar i-a ordonat lui Amr al-As să invadeze Egiptul. Când Alexandria a căzut, a marcat sfârșitul a nouă secole de cultură greco-romană și a trei de creștinism. Apoi, arabii au călărit spre vest prin nordul Africii. Aproximativ 150.000 de arabi au cucerit o mare parte din vestul Asiei, răspândindu-se în toată lumea.

Chiar dacă în familia Mahomed existau deja diviziuni letale, care în curând aveau să izbucnească în război, comandantul Omar nu era terminat. Heraclius a murit în 641 și nu mai era decât o chestiune de timp până când și Constantinopolul va cădea, dar mai întâi Omar a trimis mai multe trupe pentru a-l prinde pe șahul Yazdgard, care a fost urmărit, acum singur și abandonat, până la o moară izolată de lângă Merv (Turkmenistan), unde și-a petrecut noaptea într-o grămadă de paie până când proprietarul morii s-a întors și l-a ucis, aruncându-l în iaz. Dar ultimul dintre șahii sasanizi a avut o ultimă idee care ar putea schimba totul: l-a trimis pe fiul său Peroz să-i cheme pe chinezi.

Următoarea jumătate de secol de putere chineză a aparținut femeilor.

În 637, în timp ce armatele arabe pătrundeau în estul Persiei și în nordul Africii, Împăratul Taizong și-a pierdut iubita soție. Pentru a-l înveseli pe împărat, eunucii din Palatul Interior au recrutat noi concubine. Taizong a remarcat "frumusețea seducătoare" a unei fete de paisprezece ani, care era fiica bine educată a unui funcționar și comerciant Tang, înrudită prin mama sa cu împărații din ultima vreme. Poreclind-o "fermecătoarea domnișoară Wu", Taizong a înscris-o ca concubină de rangul al șaselea, un talent. Când mama lui Wu a izbucnit în lacrimi, precoce fiica i-a răspuns: "Cum ar putea ca privirea Fiului Cerului să fie altceva decât o binecuvântare!". De ce să plângi ca un copil?". Magnetismul sexual, inteligența neînfricată, inteligența cultivată și simțul aventurii este posibil să o fi făcut neobișnuită la Curtea Interioară, unde o ierarhie strictă putea fi răsturnată de o privire seducătoare. Acolo, Wu a fost educată de eunuci și a învățat arta

cosmeticii - sprâncenele erau smulse și înfrumusețate cu "antene de molie", pe buze era aplicat luciu de cinabru, iar fața era albită cu oxid de plumb.

Împăratul îl vizita rar, dar într-o zi, când îl îngrijea, Wu l-a angajat cu iscusință în legătură cu subiectul său preferat. "Împăratul Taizong avea un cal numit Armăsarul Leu", și-a amintit ea mai târziu, "care era atât de mare și de puternic încât nimeni nu-l putea încăleca". Ea s-a oferit să îl calce pe Armăsarul Leu. 'Am nevoie doar de trei lucruri pentru a-l dresa', a spus ea. 'Un bici de fier, un ciocan de fier și un pumnal ascuțit. Îl voi biciui cu biciul. Dacă nu se supune, îl voi lovi în cap cu ciocanul. Dacă tot nu se supune, îi voi tăia gâtul cu pumnalul.

'Chiar crezi,' a răspuns Taizong sugestiv, lăudându-i îndrăzneala, 'că ești calificată să-mi pătezi pumnalul?'. Probabil că acesta a fost momentul în care împăratul a făcut sex cu ea, dar la începutul anilor 640 se lupta cu o sănătate precară și cu fii insubordonați. Prințul moștenitor s-a dovedit a fi nebun, alți doi prinți au plănuit să-l asasineze; ca moștenitor, Taizong și-a ales al nouălea fiu reticent, Li Zhi, viitorul Gaozong. Căutând o diversiune într-o campanie dezastruoasă de cucerire a Coreei, Taizong a constatat că puterea se scurge. Cu părul albindu-i-se din cauza efortului, Gaozong a stat lângă patul lui Taizong, în timp ce Wu îl aștepta pe prințul moștenitor, cu patru ani mai tânăr decât ea, care era din ce în ce mai atras de ea. Dar era o situație delicată, deoarece, din punct de vedere tehnic, ea era mamă vitregă și orice legătură era incestuoasă. Cu toate acestea, au început o aventură.

ÎNCÂNTĂTOARE WU: ÎMPĂRĂTEASA MI-A UCIS COPILUL

În 649, Taizong a murit la vârsta de 51 de ani. Tânărul împărat Gaozong le-a trimis pe toate fetele tatălui său la mănăstirea budistă pentru "purificare", cu capul ras și purtând sac, înainte de a ieși pentru căsătorie și viață normală. După un an, Gaozong le-a vizitat pentru a-și onora tatăl și a văzut-o pe Wu. Chimia s-a reactivat și amândoi au început să plângă. El i-a permis să își lase părul să crească, în timp ce ea a scris un poem senzual care a încurajat vizitele sale frecvente:

Mă uit la discul tău de jad și gândurile mele se împrăștie în dezordine, căci, hăcuit de durere, despărțit și despărțit, îmi lipsește atât de acut Suveranul meu. Dacă nu crezi

această nesfârșită litanie de lacrimi atunci deschide-mi pieptul și examinează-mi rochia roșie de rodie pătată de lacrimi.

Gaozong a fost căsătorit cu împărăteasa Wang, care a făcut greșeala de a-i încuraja pasiunea pentru a-i distrage atenția de la o altă amantă, consoarta Xiao. Dar, ca de atâtea ori, leacul a fost letal. Mutându-se înapoi în Palatul Interior, Wu l-a uimit pe împărat și a fermecat servitoarele, eunucii și concubinele care au devenit agenții ei devotați, în timp ce neliniștita împărăteasă Wang, care nu avea copii, a adoptat fiul unei alte fete pentru a-l numi prinț moștenitor, în speranța de a opri ascensiunea acestui superb parvenit. După un fiu, Wu a avut o fiică pe care împărătesei îi plăcea să o mângâie pe genunchi. În 654, împărăteasa s-a jucat cu bebelușul; când a plecat, Wu și-a sufocat propria fiică, iar apoi, când împăratul a venit în vizită, a dezvăluit într-o agonie de durere copilul cu fața albastră, dând vina pe împărăteasa Wang. Gaozong a interogat personalul, care a răspuns cu toții că "împărăteasa" era responsabilă. Gaozong a strigat: "Împărăteasa mi-a ucis copilul!". Cariera lui Wu a fost consemnată după moartea ei de istorici ostili, dar chiar dacă nu și-a ucis propria fiică, ea a folosit moartea pentru a distruge relația lui Gaozong cu soția sa, a cărei sterilitate era o tragedie la o curte dinastică, când rivala ei avea să aducă pe lume șase copii.

Împărăteasa Wang a recurs la magie pentru a rămâne însărcinată, ceea ce i-a permis lui Wu, informată de spionii ei, să o acuze pe soție de vrăjitorie ilegală. Gaozong a propus să divorțeze de Wang și să se căsătorească cu Wu, o mișcare la care s-au opus miniștrii veterani care au invocat intimitatea ei cu împăratul mort. Dar în 655 împărăteasa Wang și consoarta Xiao au fost găsite vinovate de vrăjitorie și întemnițate într-o turelă. Wu, acum în vârstă de 31 de ani, a devenit împărăteasă consoartă, iar fiul ei cel mare, Li Hong, a fost numit prinț moștenitor. Dar într-o zi, trecând pe lângă turnul în care fosta sa soție și fosta consoartă erau întemnițate, Gaozong a fost emoționat de strigătele lor. Acest lucru l-a provocat pe Wu să pună să le biciuiască, să le dezmembreze de vii, apoi să le înece într-un flacon de vin, cu cuvintele: "Acum, voi, scorpiilor, puteți să vă îmbătați până la măduvă!".

Gaozong i-a fost devotat lui Wu, care i-a dat naștere unei ultime fiice, Prințesa Taiping, la vârsta de patruzeci de ani. În timp ce își proteja mereu puterea cu o energie ingenioasă și căuta să-și distrugă dușmanii, fără să uite niciodată o jignire, ea a condus în parteneriat cu împăratul, care îi aprecia perspicacitatea. Puterea lui Wu a reflectat modul în care formele de familie au modelat Asia orientală și centrală: femeile din rândul

popoarelor nomade se bucurau de mai multă libertate și autoritate decât cele din statele sedentare. Cu toate acestea, niciun împărat, mai ales Gaozong, nu a putut umple golul lăsat de Taizong, iar cuplul s-a străduit să țină imperiul unit.

Gaozong a suferit un accident vascular cerebral la începutul lungii sale domnii, dar și-a revenit, iar Wu a împărțit cu el o mare parte din muncă - au fost supranumiți Cei doi înțelepți. A refuzat să își promoveze propria familie, ajutând la organizarea unei campanii împotriva Coreei, o alta pentru înfrângerea turcilor, inițiind utilizarea examenelor meritocratice pentru serviciul civil, încurajând o birocrație controlată de monarh mai degrabă decât o elită ereditară și organizând spectaculosul ritual complex al sacrificiilor Feng și Shan de pe Muntele Tai. Și-au sărbătorit dublul act prin adoptarea titlurilor taoiste de Împărat și Împărăteasă Celestă. Wu venera budismul și taoismul, deși era, ca toată lumea din acea vreme, extrem de superstițioasă. Faptul că a patronat un magician a fost denunțat împăratului de către un eunuc. Gaozong l-a consultat pe cancelarul său veteran Shangguan Yi, care l-a sfătuit: "Împărăteasa nu se controlează și întregul imperiu este nemulțumit de ea". Vă rog să o detronați". Gaozong era pe punctul de a semna acest edict când spionii împărătesei au informat-o și a sosit la timp. Împăratul l-a învinuit pe Shangguan Yi, care, acuzat de împărăteasă că plănuia să-l asasineze pe Gaozong, a fost apoi executat împreună cu fiul său. Cu toate acestea, mult mai târziu, nepoata cancelarului avea să joace un rol special cu Wu.

Wu a înțeles apetitul sexual al soțului ei. Mai întâi a importat-o ca amantă pe sora ei văduvă (împăratul a poreclit-o Frumoasa de Stat și ea i-a dat un fiu); apoi, la moartea acesteia, fiica surorii, nepoata lui Wu, Doamna de Wei, a devenit amanta imperială - cu prea mult succes. Mereu vigilentă, Wu a pus ca nepoata ei să fie otrăvită.

După ce prințul moștenitor a murit de tuberculoză (unii istorici susțin că Wu l-a ucis și pe el), Gaozong l-a promovat pe fiul lor, Li Xian. Dar aici a apărut o problemă. Pe măsură ce împăratul slăbea, Li Xian a plănuit să-și înlăture mama de la putere. Răceala dintre cei doi a devenit și mai glacială. Băiatul descoperise un secret. El nu era de fapt fiul ei, ci bastardul ultimei sale surori, născut în secret, apoi adoptat de ea. Împăratul nu a îmbunătățit situația când a anunțat că soția și fiul său vor fi moștenitori comuni. Cuplul a consultat un mistic care l-a avertizat că Xian nu era potrivit. Xian a auzit acest lucru și a pus să fie ucis misticul. A fost exilat în mod corespunzător, iar fratele său Li Zhe a devenit prinț moștenitor în locul său. Cu foamete, cutremure și epidemii care sugerau că Mandatul Cerului era pus sub semnul întrebării, starea lui Gaozong s-a deteriorat, murind în 683. În timp ce Wu își făcea planurile, au primit rapoarte din Siria despre un nou monarh numit Mo-yi: deschiderea epocii dinastiilor arabe.

În jurul anului 650, cel mai mare oraș din America, Teotihuacan, a fost incendiat sistematic în urma unei revoluții a oamenilor de rând. Nu a fost o invazie străină: invadatorii distrug de obicei casele și infrastructura oamenilor obișnuiți, dar păstrează monumentele. Aici a fost invers: palatele și templele au fost arse. În vidul rezultat, orașul mult mai mic Tula, capitala toltecilor, și orașele mayașe din Yucatán au continuat să prospere.

Primele dovezi ale fuziunii dintre cultura indică și cea chineză, amestecată cu zoroastrismul persan, se găsesc în frescele frumoase și colorate din peșterile Kizil din Turfan, în Xinjiang, datate între anii 300 și 400.

În bazinul Tarim, actualul Xinjiang, Taizong a cucerit popoarele tohariane, care se împerecheaseră parțial cu uigurii, dar care trăiesc pentru noi în mod viu datorită poemelor de dragoste pe care le-au lăsat în urmă. "Peste o mie de ani, veți spune povestea noastră", spune unul dintre ele. 'Nu a existat nici un om mai drag decât tine și la fel și de acum înainte nu va exista nimeni mai drag decât mine. Iubirea ta, afecțiunea ta, cântecul meu jubiliar se înalță. Voi trăi cu o singură iubire pentru întreaga mea viață...'.

Dinastia fusese fondată de Gupta, maharajahul unei fărâme din Uttar Pradesh. Nepotul său Chandragupta I - care domnea în același timp cu Constantin cel Mare - a cucerit suficient teritoriu în nord-estul Indiei, prin căsătorie și război, pentru a se numi Maharajadhiraja - marele rege al regilor. Nepotul său Chandragupta al II-lea, contemporan cu Iulian, a cucerit o mare parte din nordul Indiei, din Afganistan până în Bengal și în Himalaya, domnind cu splendoare din Pataliputra, personificarea împăratului brahman ideal, alias Vikramaditya (Soarele Curajului). El a supravegheat o epocă de aur a scriitorilor - Navaratnas (Nouă bijuterii), în frunte cu dramaturgul Kalidasa. L-a promovat pe zeul Vishnu ca zeitate supremă, împreună cu avatarurile sale, dar a construit și sanctuare budiste.

Unchiul lui Mahomed, al-Abbas, s-a născut la Mecca, dar cei cinci fii ai săi au murit în locuri atât de îndepărtate precum Medina, Siria, Tunisia și Samarkand, unde Qutham ibn al-Abbas a devenit un sfânt mistic cunoscut sub numele de Regele Viu, mormântul său fiind centrul unui complex sacru care a devenit locația pentru mormântul cuceritorului Tamerlan și care este încă venerat.

În Chang'an, împăratul a refuzat să intervină împotriva arabilor, dar le-a acordat azil sasanienilor, numindu-l pe Peroz, ultimul șah, în fruntea unui Comandament al zonei persane pe care l-a controlat timp de un deceniu, până când avansul musulman l-a determinat să se retragă în capitala chineză, unde împăratul Gaozong i-a acordat titlul de general inspirator al gărzilor de stânga. Peroz a murit în anul 680.

În vârf se afla împărăteasa, apoi patru consoarte, nouă concubine și, sub ele, nouă doamne de o frumusețe arătoasă, nouă frumuseți și nouă talente, inclusiv domnișoara Wu. Sub ea se aflau doamnele de prețioasă frumusețe, concubinele secundare și doamnele alese, câte 27 din fiecare - 122 în total. Nu se bucurau de acces decât împăratul și eunucii săi, care se îmbogățeau vânzându-le fetelor produse de lux precum camforul boreal și patchouli malaezian. Erudiții-birocrați confucianiști care au scris istoriile Chinei erau misogini care prezentau femeile potentate ca fiind megalomane înnebunite după sex, un șovinism care trebuie luat în considerare; de asemenea, atracția sexuală era una dintre modalitățile prin care femeile câștigau puterea politică în monarhiile dinastice.

ACTUL ȘASE

207 MILIOANE

Casele lui Mahomed și Charlemagne

CEZARUL ARAB ȘI YAZID AL CURVELOR, YAZID AL MAIMUȚELOR

Mo-yi a fost Muawiya. Până când Gaozong și Wu i-au auzit numele, Muawiya pusese mâna pe tronul unui nou imperiu într-un război de familie vicios. Este un lucru greu să conduci un imperiu: Califul Omar străbătea provinciile pe catârul său cu un singur servitor, lăsându-l pe Muawiya să guverneze Siria. Muawiya a vrut să construiască o flotă pentru a se confrunta cu romanii, dar Omar a refuzat. Suspectând mondenitatea lui Muawiya, acesta l-a poreclit Cezarul arab.

În 644, Omar a fost asasinat de un sclav nemulțumit, iar bătrânii l-au trecut din nou cu vederea pe Ali, ginerele lui Mahomed, și l-au ales pe genialul Othman, căsătorit la rândul său cu două fiice mai mari ale Profetului. Acesta și-a favorizat clanul său, Casa Umayya, confirmându-l pe Muawiya ca guvernator al Siriei. Până atunci, supușii califatului erau în majoritate covârșitoare creștini și zoroastrieni. Moștenind sistemul fiscal roman, Muawiya a folosit funcționari romani conduși de Sergios - Sarjun ibn Mansur în arabă - pentru a conduce birocrația. Medicul și poetul său de la curte erau creștini, primul său guvernator al Ierusalimului era, se presupune, evreu, iar soția sa favorită, Maysun, era o prințesă creștină. Amr al-As l-a tachinat pentru că era condus de soția sa. "Soțiile bărbaților nobili îi domină", a răspuns Muawiya. 'Bărbații josnici își stăpânesc femeile'.

Se mândrea cu virilitatea sa sexuală, dar pe măsură ce îmbătrânea și se îngrășa, râdea de el însuși. S-a culcat cu o sclavă Khorasani, pe care a întrebat-o: "Ce este un leu în persană?".

"Kaftar", i-a răspuns ea.

'Sunt un kaftar', s-a lăudat el când ea a plecat, dar când a întrebat un curtean ce înseamnă, acesta i-a răspuns: 'O hienă șchioapă'.

'Foarte bine', i-a spus Muawiya fetei.

În 655, noua flotă arabă a lui Muawiya l-a învins pe împăratul Constans al II-lea (nepotul lui Heraclius), marcând o nouă eră. Dar un an mai târziu, răzvrătiții din Egipt și Irak l-au asasinat pe vărul lui Muawiya, califul Othman, în Medina. Ali, acum în vârstă de 50 de ani, a fost ales ca succesor al acestuia, numindu-i pe unii dintre asasini în suita sa. Muhammed le ordonase soțiilor sale să nu se amestece în politică după moartea sa, dar soția sa supraviețuitoare preferată, Aisha (fiica primului calif) și respectată ca Umm al-Mu'minin - Mama Credincioșilor -, i-a denunțat pe Ali și pe asasinii lui Othman. Ea a condus o armată împotriva lui Ali, urmărindu-l până în Irak. Pe câmpul de luptă, ea a ținut morală trupelor, comandându-le de pe acoperișul blindat al unei cămile roșii. Dar Ali a învins; faimoasa ei cămilă a fost ucisă, iar ea a fost capturată.

Muawiya, care deținea ferm controlul centrului, a cerut ca ucigașii lui Othman să fie pedepsiți, o provocare pe care Ali nu a putut să o satisfacă. Canalizând teatrul lui Antoniu cu toga însângerată a lui Cezar, Muawiya a expus relicvele asasinatului califalului, hainele sângerii ale lui Othman și degetele tăiate ale soției sale Naila.

Cele două armate s-au întâlnit la Siffin, lângă Raqqa (Siria), unde, cu sălbăticia intensă a urilor frățești, 70.000 de oameni au fost uciși în lupte corp la corp. În cele din urmă, trupele lui Muawiya și-au lipit pagini din Coran pe lănci, rușinând cealaltă parte să se oprească. Ali a fost de acord să negocieze. Trimisul lui Muawiya, Amr al-As, l-a depășit pe Ali, căruia Mahomed nu-i încredințase niciodată o sarcină importantă. "Trimisul lui Dumnezeu a numit doar oameni capabili", a spus Muawiya, "nu oameni forțați dincolo de capacitățile lor". Armata lui Ali s-a dezintegrat. În 660, Muawiya a organizat un conclav pe Muntele Templului din Ierusalim, unde a fost aclamat drept comandant, canalizând sfințenia Orașului Sfânt.

La scurt timp după aceea, Ali a fost asasinat în Irak, lăsându-i ca moștenitori pe cei doi fii ai săi, Hassan și Hussein. Dar, în timp ce Muawiya și dinastia Umayya triumfaseră, partidul (șiiților) lui Ali, care credea că succesiunea trebuie să coboare prin Ali, va fi o schismă sempiternă în inima islamului.

În 674, Muawiya, după ce a pus în derută flota romană, a atacat Constantinopolul. Asediul, comandat de fiul său Yazid, a durat patru ani. Arabii au crezut că orașul va cădea, o opinie probabil împărtășită de împăratul Constans, care s-a mutat în Sicilia, unde a fost ucis în baia sa de un sclav cu o săpunieră. Dar zidurile Marelui Oraș și flota romană restaurată, împreună cu prima utilizare a unei noi arme secrete, Focul Grecesc, un prim aruncător de flăcări care arunca ulei de nafta în flăcări printr-un tub, l-au forțat în cele din urmă pe Muawiya să își retragă flota.

Califii fuseseră întotdeauna aleși de către bătrâni. Muawiya a creat o monarhie de familie, nominalizându-l în mod controversat pe Yazid, fiul soției sale creștine, un playboy căruia îi plăcea vinul și fetele și care se plimba prin Damasc cu o maimuță de companie. În ceea ce privește orice rival, "Dacă îl prinzi", a sfătuit Muawiya, "taie-l membru cu membru". Dar când Muawiya a murit la vârsta de 80 de ani, desfrâul lui Yazid i-a șocat pe medineni, care l-au numit 'Yazid al băuturilor, Yazid al curvelor, Yazid al maimuțelor'. Nepotul lui Mahomed, Hussein, s-a proclamat calif în Irak, dar a fost ucis la Karbala, jucând în povestea șiiților despre martiriu, exprimată încă prin jalea și biciuirea din ziua sfântă Ashura. Capul lui Hussein a fost trimis în turneu, iar Yazid și-a înfipt sceptrul în gura acestuia. Când Yazid a murit pe neașteptate, probabil de ciumă, pretendenți din Kufa (Irak) și Medina au revendicat tronul.

Departe, în est, arabii se apropiau de teritoriul chinez - exact când văduva extraordinară a împăratului Gaozung a preluat controlul.

JISM POLITIC: DINȚII ȘI GHEARELE ÎMPĂRĂTESEI WU

Wu, împărăteasa doamnă Wu, împărăteasă doamnă și regentă, avea șaizeci de ani. În testamentul răposatului împărat se specifica faptul că "marile probleme de stat vor fi stabilite de Împărăteasa Celestă", dar fiul lor Li Zhe - sub influența tinerei sale împărătese Wei - plănuia să îi dea puterea tatălui soției sale. Atunci când a fost confruntat cu privire la numirea socrului său Wei Xuanzhen ca ministru, tânărul împărat a strigat: "Dacă doresc să dau imperiul lui Wei, ce mă poate opri?". Dar exista ceva care să-l oprească: Wu. I-a mobilizat pe miniștri și generali. Confruntându-se cu înaintarea turcilor și a tibetanilor, cu foamete și rebeliuni, aceștia i-au apreciat experiența și curajul. Băiatul a fost destituit. A fost întrebat care era crima lui.

"Ai vrut să predai imperiul lui Wei", a răbufnit Wu. 'Cum să nu fie asta o crimă?'. În timp ce el a fost trimis într-o obscuritate bine supravegheată, Wu l-a numit împărat pe fiul ei cel mai tânăr, Li Dan, în vârstă de 21 de ani. Nu este de mirare că acesta era îngrozit de ea, mai ales după ce l-a forțat pe un alt fiu al ei, exilatul Li Xian, să se sinucidă.

Atunci când manevrele ei au provocat o rebeliune a prinților Tang, ea a orchestrat o teroare condusă de un trio de polițiști secreți sadici - "dinții și ghearele" ei - conduși de Lai Junchen, un fost vânzător de prăjituri psihopat care a folosit denunțurile pentru a înscena prinți și funcționari, compilând chiar și un Manual de înscenare. Mii de oameni au fost uciși în închisoarea nou deschisă de Wu, unde Lai își tortura victimele, punând la cale atrocități ingenioase. Optzeci la sută dintre miniștrii lui Wu au fost înlăturați, mulți dintre ei fiind uciși. Lai a cerut să fie promovat la cenzură. "Dar tu nu știi să citești", l-a tachinat Wu. L-a promovat oricum, dar a preferat să o consulte pe fiica ei capabilă, prințesa Taiping.

Wu a fost, de asemenea, un maestru al prezentării publice, "rectificând cu regularitate nume" - schimbând numele regale atât pentru a aduce noroc, cât și pentru a se rebrandui - pentru a-și relansa domnia, făcând publice opiniile sale privind buna guvernare în Regulamentele pentru miniștri și ordonând ca membrii familiei să trădeze trădarea comisă de rudele lor - loialitatea față de stat era totul.

Wu a fost recomandată ca amantă de către prințesa Qianjin, o fiică de cincizeci și ceva de ani a împăratului fondator Gaozu - un exemplu al pământeniei dezinhibate a femeilor Tang. Candidatul a fost un vânzător de ulei de șarpe, mult mai tânăr și plin de forță,

provenit dintr-o familie săracă, pe nume Xue Huaiyi, al cărui atletism sexual și membru gigantic impresionaseră mai întâi o servitoare a prințesei, care, la rândul ei, s-a bucurat de darurile sale înainte de a se lăuda cu ele în fața împărătesei.

Când vizitele regulate ale acestuia i-au determinat pe miniștrii ei să sugereze cu arcană că ar trebui castrat, aceasta a ordonat în schimb ca maestrul Xue să fie tonsurat ca călugăr budist și l-a promovat ca stareț al Mănăstirii Calului Alb.

Brusc, colorat și arogant, maestrul a exercitat în curând o putere imensă, escortat de zece eunuci și de o gașcă de oameni grei. Imaginea lui Wu ca o nimfomană îmbătrânită și înnebunită de putere era nedreaptă, având în vedere sutele de concubine tinere de care se bucurau împărații bărbați, iar tinerețea ei bine dotată a efectuat într-adevăr un ritual seminal mistic: Taoiștii credeau că esența vieții - sperma - a unui tânăr întinerise iubita sa mai în vârstă. Totuși, Maestrul avea și alte talente, de organizator și arhitect. L-a sfătuit pe Wu în materie de religie și, împreună, au susținut budismul, caracterul său extraterestru și echidistanța emoțională completând etica supusă a lui Confucius și riturile mistice ale lui Tao. A construit pagode, a primit înțelepți budiști și a ordonat compilarea textului sacru, Marea Sutră a Norilor, asumându-și titlurile de chakravartin (monarh care învârte roata) și bodhisattva (ființă plină de compasiune apropiată de nirvana). După ce l-a numit pe Maestru comisar de lucrări, acesta a trimis 30.000 de muncitori pentru a construi o rafinată Sală Cerească budistă în centrul capitalei sale Luoyang: la 300 de metri înălțime, nouă dragoni purtau un baldachin cu un colosal phoenix aurit.

A sponsorizat talentul oriunde îl găsea, odată reproșându-le în glumă miniștrilor săi că l-au persecutat pe un critic care îndrăznise să o atace: "Cum ați putut irosi o persoană atât de talentată?". Cel mai surprinzător dintre consilierii ei - și probabil cel mai talentat - a fost tânăra și frumoasa ei secretară, Shangguan Wan'er, al cărei tată și bunic fuseseră executați de Wu pentru că încercaseră să o demită pe împărăteasa consort; copilul a fost apoi înrobit. Dar ea era o poetă strălucită; Wu a văzut poeziile și a angajat-o. Ulterior, Shangguan Wan'er i-a scris decretele, dar când a fost prinsă nesupunându-se unui ordin, împărăteasa a pus să i se tatueze fața. Amanuensisul înrobit, manechinizat și însemnat a devenit un potentat în acest regim neobișnuit de feminin.

În 690, Wu a orchestrat în secret demonstrații populare și semne de bun augur cerând ca ea să devină împărăteasă regentă. În cele din urmă a acceptat și l-a forțat pe fiul ei Li Dan să se retragă și, luând numele dinastiei Zhou, a devenit prima împărăteasă regentă, îmbrăcând hainele galbene ale unui Huang-di (împărat) - dar acest lucru a făcut-o să fie

și mai feroce și mai vigilentă. Când doi miniștri au făcut greșeala de a-l vizita pe fostul împărat Dan, ea a pus să fie tăiați în două. În 693, a ucis-o pe soția și consoarta lui Dan. Când s-a întâlnit cu mama sa, Dan s-a prefăcut cu grijă că nu s-a întâmplat nimic.

În 694, Wu s-a plictisit de maestru, luându-și doctorul ca nou amant. Maestrul disprețuit a dat foc Sălii Cerești, gelozia lui flagelând-o. L-a promovat la rangul de duce și l-a pus să o reconstruiască, dar nimic nu e mai mort ca dragostea moartă, iar accesele lui de furie au înfuriat-o. Așa că a fost bătut până la moarte și incinerat, iar cenușa a fost amestecată în noroi.

Până atunci, ea reușise să-i respingă și să-i învingă pe tibetani, coreeni și turci, adăugând un milion de non-chinezi la imperiul ei, primind ambasade purtătoare de tribut din Japonia, India și Asia Centrală, victorii care justificau Mandatul ei de la Cer. Ea s-a simțit suficient de încrezătoare pentru a reduce teroarea. Torționarul ei detestat, Lai, îmbogățit cu mită și insatiabil de favoruri sexuale din partea familiilor îngrozite, a exagerat denunțând-o pe fiica lui Wu, prințesa Taiping. Pe când era pe punctul de a fi tranșat în public, mulțimea s-a dezlănțuit, smulgându-i inima și călcându-l în picioare.

Wu avea acum șaptezeci de ani, menținându-și frumusețea cu ajutorul cosmeticelor. De asemenea, a recurs la șarlatani taoiști, numindu-l cancelar pe unul care pretindea că are 400 de ani, deși l-a forțat curând să se sinucidă.

În 697, prințesa Taiping, care semăna cu Wu însăși, a recomandat un nou amant pentru mama sa. Frumos, tânăr și bun cântăreț, Zhang Changzong era unul dintre cei cinci frați ambițioși. Împărăteasa a fost fermecată de el, iar el l-a prezentat pe fratele său Zhang Yizhi ca fiind și mai priceput în pat. Strălucitori, efeminați și aroganți, "băieții" - așa cum îi numea ea - purtau rochii vermillon și organizau petreceri scandaloase la curte. Wu a fost orbită de ei, creând pentru ei o bază de putere literară cunoscută sub numele de Instituția Berzelor Regale - berzele fiind mijlocul de transport tradițional al zânelor taoiste - reflectând noua ei convingere că Zhang Changzong era un nemuritor taoist călător pe barză și că ea însăși era regina mamă a Occidentului, care spera că sperma băieților, esența yang masculină, o va întineri.

Cu Băieții în libertate, curtea ei era exuberantă. Festivalurile sale celebrau faptul că ea însăși nu avea vârstă sau triumfa asupra vârstei, inclusiv faptul că susținea că dinții îi creșteau la loc, iar sprâncenele i se realiniaseră într-o formă de 8 de bun augur - ceea ce a determinat-o ca în 699 să organizeze un "Imn al longevității înțeleptului" cu 900 de dansatori. Mortalitatea este întotdeauna o responsabilitate supărătoare pentru orice tiran a cărui putere nemărginită poate fi limitată doar de inconvenientul terminal al morții. S-a

înfruptat din elixirurile taoiste, în timp ce alchimiștii ei au dezvoltat un amestec antic de salpetru încălzit și sulf - o etapă în lungul proces care avea să ducă la praful de pușcă.

Când a împlinit în jur de optzeci de ani, Wu a simțit că trebuie să ia în considerare succesiunea. Își avansase propria familie Wu și îi redenumise și pe prinții Li Wu, dar Băieții, temându-se de ceea ce se va întâmpla după moartea lui Wu, au convins-o să îl recheme pe Li Zhe, împăratul destituit, ca prinț moștenitor. Dar ea nu s-a înmuiat. Când Băieții au turnat că nepoata și soțul ei le-au criticat isprăvile, ea a pus să fie bătuți până la moarte, iar Băieții au fost ridicați la rangul de duci. Dar pecinginea lor era atât de nerușinată încât miniștrii i-au acuzat de furt. Ea i-a confruntat pe Băieți în fața curții sale.

'Ministrul dumneavoastră a acumulat merite în serviciul statului', a insistat Zhang Changzong. 'Infracțiunea mea nu ar trebui să ducă la demitere'.

'Ce serviciu meritoriu', a întrebat Wu, 'a îndeplinit Changzong?'.

"Changzong", a răspuns cel mai lingușitor curtean al Băieților, "a preparat un elixir divin și, când Sfânta Voastră l-a băut, băutura s-a dovedit a fi foarte eficientă". Acesta a fost cu siguranță singurul tribunal din istorie la care corupția a fost scuzată prin consumul de spermă.

UCIGAȘUL DE MUȘTE DIN DAMASC ȘI ÎMPĂRĂTESELE DIN TANG

Wu l-a iertat pe Zhang. La sfârșitul anului 704, s-a îmbolnăvit în Bazilica Longevității, în timp ce copiii ei se certau și opoziția față de Zhang se învârtea în jurul patului bolnavului. Prințul moștenitor Li Zhe și prințesa Taiping, dându-și seama că băieții amenințau succesiunea, au recrutat gărzile. În februarie 705, Li Zhe și 500 de gărzi au pătruns în Palatul de primire a nemuritorilor, i-au localizat pe băieții Zhang și i-au decapitat pe loc. Apoi au dat buzna în dormitorul împărătesei, unde i-au înconjurat patul.

"Cine este cauza acestui scandal?", a întrebat ea.

'Frații au pus la cale o rebeliune', a explicat unul dintre miniștrii însoțitori. 'Prințul moștenitor ne-a ordonat să îi executăm'.

Ea l-a zărit pe fiul ei neliniștit, în vârstă de patruzeci și opt de ani: "Și tu? Acum că băieții au fost executați, te poți întoarce la Palatul de Est".

Li Zhe era pe punctul de a se supune, când un ministru a intervenit: "Dorim cu umilință ca Majestatea Voastră să transfere tronul prințului moștenitor".

Aruncând o privire terifiantă în jurul camerei, amintindu-le rebelilor cum îi promovase, a rânjit: 'Deci asta este ideea voastră de răzbunare, nu-i așa?'.

Trei zile mai târziu, în timp ce cele cinci capete ale Băieților erau expuse lângă Podul Heaven's Ford, Li Zhe a devenit din nou împărat, iar dinastia Tang a fost restaurată. La 16 decembrie 705, Wu, onorată, dar în arest la domiciliu, părând să fi îmbătrânit cu secole fără cosmeticele ei, a murit, îngropată în același mormânt cu soțul ei.

Cu toate acestea, epoca puterii feminine nu se încheiase. Soția împăratului, Wei, a supraviețuit terorii lui Wu. "Dacă vom vedea din nou lumina zilei", îi promisese soțul ei, "nu te voi împiedica să faci nimic". Wei a preluat puterea, ajutată de iubitul ei, Wu Sansi (nepotul împărătesei Wu), care era, de asemenea, iubitul secretarei Shangguan Wan'er, fostă secretară a bătrânei împărătese, marcată la față și înrobită, acum în vârstă de patruzeci de ani. Când acest cvartet poliamoros se așeza la o masă din Curtea interioară pentru a juca cărți, picioarele împărătesei se încurcau cu cele ale lui Wu Sansi sub masă. Atât de puternică părea puterea feminină, încât împărăteasa și-a convins soțul să o declare pe fiica lor în vârstă de 21 de ani, Prințesa Anle, drept prințesă moștenitoare. Când împăratul s-a împotrivit, Anle a replicat: "Dacă acea femeie Wu a putut deveni împărat, de ce nu poate fiica împăratului să devină împărat?".

Când împăratul a încercat să oprească abuzurile soției sale, Wei l-a otrăvit cu prăjiturile sale preferate, dar ea i-a ținut secretă moartea până când a numit un împărat adolescent pe care să-l poată domina. Prințesa Taiping a descoperit acum că Wei plănuia să o ucidă pe ea, pe fratele ei (fostul împărat) Li Dan și pe fiii săi. A trebuit să acționeze, recrutându-și impresionantul nepot Li Longji, în vârstă de 25 de ani, care într-o noapte din iunie 710 a vizitat Poarta Palatului, a cucerit gărzile și apoi, intrând în palat, a tăiat-o pe împărăteasa Wei în timp ce alerga, a înjunghiat-o pe prințesa Anle în timp ce se machia în oglindă și l-a decapitat pe marele supraviețuitor, tatuatul Shangguan. Li Longji a ieșit din această confruntare ca împărat Xuanzong. Prințesa Taiping, foarte apropiată de fiica lui Wu, a încercat să-l otrăvească și a lansat o tentativă de lovitură de stat care s-a încheiat cu decapitarea fiilor ei și cu propria sinucidere forțată.

Împăratul Xuanzong, soldatul, caligraful și poetul care a tăiat patru femei puternice pentru a cuceri coroana, va atinge apogeul succesului Tang - ajungând la putere chiar în momentul în care Imperiul Tang și Imperiul Arab au intrat pentru prima dată în contact.

În 689, Comandantul Credincioșilor, Abd al-Malik, a fixat o zgardă de argint în jurul gâtului unui rebel capturat și l-a condus pe străzile Damascului cu o lesă înainte de a se cățăra pe pieptul acestuia și de a-i tăia capul, pe care apoi l-a aruncat în mulțime.

Abd al-Malik avea părul lung, dinți de aur, buza despicăturată și o respirație atât de vulgară încât a fost supranumit Ucigașul de muște (deși s-ar putea să fie doar propagandă șiită), dar a fost și monarhul care a creat un stat islamic din imperiul personal al lui Muawiya - și a construit cea mai frumoasă clădire religioasă a secolului său. Monedele sale îl înfățișează ca pe un războinic îmbrăcat într-o robă brodată care scoate o sabie mare și bijutieră și ține în mână un bici, cu inscripția Comandant al credincioșilor și slujitor al lui Dumnezeu. 'Singurul mod în care voi vindeca această comunitate este cu sabia', predica el. 'Nu voi fi genul de calif care va fi păcălit sau considerat slab'.

În prăbușirea de după moartea lui Yazid, familia sa l-a chemat pe vărul său bătrân, dar experimentat, Marwan, la Damasc, unde a asigurat succesiunea fiului său capabil, Abd al-Malik. Căsătorindu-se cu Atika, văduva lui Yazid, una dintre numeroasele sale soții, noul comandant s-a confruntat cu rebeliuni în Irak și în Arabia, unde Mecca era condusă de un calif rival. Pierderea Meccăi a fost stânjenitoare. Ca tânăr în acel oraș, Abd al-Malik fusese un "porumbel al moscheii", învățând să recite întregul Coran. Dar acum deținea armata siriană, o încredere invincibilă și abilitatea de a-și alege slugile talentate: omul său de legătură era un învățător transformat în războinic pe nume al-Hajjaj, care scria poezii rafinat de criminale la rugăciunile de vineri din Kufa, Irak - "Văd priviri înfometate și gâturi încordate; văd capete coapte gata să fie culese; eu sunt stăpânul lor... Pe Dumnezeu, vă voi face praf" - înainte de a-și măcelări poporul răzvrătit. Comandantul i-a încurajat pe credincioși să facă pelerinajul la Ierusalim, unde, peste Piatra de temelie a Templului evreiesc, a construit sublimul Dom al Stâncii, un sanctuar conceput pentru a imita templele lui Solomon și Irod, dar și pentru a rivaliza cu Mecca și a eclipsa Hagia Sophia. A fost finalizat în 691, evreii și creștinii alăturându-se inițial musulmanilor pentru a se ruga pe Muntele Templului. A fost nevoie de șapte ani pentru a-și supune rivalii și, până când Domul a fost terminat, a recucerit Mecca.

După ce a făcut hajj - pelerinajul la Mecca - Abd al-Malik a reformat califatul în termeni de credință și familie: Islamul urma să fie central. El a fost primul care a fost numit pe

scară largă calif în loc de comandant militar, iar monedele sale ulterioare au renunțat la imaginile umane folosite anterior, o interdicție care a devenit parte a tradiției islamice. Araba a devenit limba guvernului, o decizie care a schimbat lumea, impunând limba din Maroc până în Irak, și a relansat jihadul lui Muawiya împotriva Constantinopolului.

Fiii săi au dominat califatul - patru dintre ei au domnit după el și apoi un nepot, Walid, care a transformat biserica Sfântul Ioan din Damasc în Moscheea Ummayad de astăzi și a construit Moscheea al-Aqsa din Ierusalim. Apoi a reînceput cucerirea lumii pe trei fronturi. L-a moștenit ca vicerege oriental pe pedagogul ucigaș al-Hajjaj, care a încurajat marșul spre est, și a oferit guvernarea Chinei oricui ar fi reușit să o cucerească.

În 1712, armatele sale au cucerit Samarkand. În 715 și 717, mici armate arabe au fost înfrânte de trupele chineze și turcești. Nu toți generalii arabi au fost străluciți. Unul pe care poeții l-au ironizat era cunoscut sub numele de Flirt: "Înaintai spre inamic noaptea ca și cum te-ai fi jucat cu fata ta; aveai cocoșul scos și sabia în teacă". În vest, Walid a relansat jihadul împotriva romanilor, încurajat de haosul din Constantinopol. În 695, stră-strănepotul răzbunător al lui Heraclius, Iustinian al II-lea, a fost răsturnat și mutilat prin tăierea nasului, dar a preluat din nou tronul, purtând o trompă de aur și poreclit acum Slitnose. Răzbunarea pe care a pornit-o împotriva dușmanilor săi a fost sălbatică, dar contraproductivă, deoarece a dus la asasinarea sa. În 716, Walid a trimis o armată de 120.000 de oameni și 1.800 de corăbii împotriva Constantinopolului, comandată de fratele său vitreg Maslama. Asediul părea perfect sincronizat, deoarece luptele civile îi paralizau pe romani. Maslama a negociat cu strategosul temei sau districtului Anatolian, un general Isaurian pe nume Leo, care a promis să-l ajute. În schimb, Leo al III-lea a preluat el însuși puterea, a adunat rezistența și a angajat auxiliari păgâni de la un nou sosit în Balcani, Tervel, khan al hoardei de bulgari, care a fost recompensat cu mult râvnitul titlu de Cezar.

Arabii nu au cucerit orașul. Noul calif Umar i-a ordonat lui Maslama să se retragă. Dezastrele naturale se îmbinau acum cu amenințările existențiale: vulcanul de sub insula Thera din Marea Egee a explodat, pompând jeturi de fum și lansând tsunami-uri. La fel cum conducătorii moderni se consultă cu oamenii de știință, potentații medievali s-au adresat teologilor. În Constantinopol, oamenii se întrebau dacă imaginile lor religioase venerate - icoanele - erau imagini cioplite interzise în cele Zece Porunci. Califul tocmai interzisese astfel de imagini și, deși Constantinopolul supraviețuise, el era victorios pe mai multe fronturi. Împăratul Leon și mulți alții au ajuns la concluzia că propria lor idolatrie explica dezastrele lor. Campania împăratului de distrugere a icoanelor a lansat nouăzeci de ani de eikonomachia - o bătălie autodistructivă între iconoclaști și iconofili,

fiecare dornic să obțină mântuirea după moarte, care a costat mii de vieți și a consumat politica constantinopolitană.

Departe spre vest, forțele arabe au avansat de-a lungul coastei Africii de Nord, convertind triburile berbere, până când au ajuns la Tanger (Maroc), de unde puteau vedea coasta Europei.

În 711, Tariq bin Ziyad, un mawla al guvernatorului Ifriqiya, Musa bin Nusayr, a fost invitat în Spania de către un nobil disident, a cărui fiică ar fi fost violată de Rodrigo, regele vizigoților care domnea acolo încă din epoca romană. Navigând cu 7.000 de berberi, a debarcat pe stânca care mai târziu a primit numele său - Jibral Tariq, Gibraltar - și apoi l-a ucis pe Rodrigo și a cucerit capitala Toledo. Superiorul lui Tariq, Musa, a sosit pentru a afirma controlul oficial asupra noii provincii, al-Andalus. Dar conchistadorii au fost rechemați la Damasc de către califul Walid, suspicios față de liber-profesioniștii prea puternici, și amândoi au murit în închisoare. Arabii au pus stăpânire pe o mare parte din Spania, deși nu au ajuns niciodată în nordul mai puțin luxuriant, care a rămas sub stăpânirea războinicilor creștini.

Al-Andalus a fost rampa de lansare ideală pentru raidurile peste Pirinei în Franța. În 719, arabii au cucerit Septimania (Narbonne); în 721 și 725, au atacat Toulouse.

În 732, guvernatorul al-Andalusului a urmărit un rebel berber în vestul Franței și apoi a pornit în galop spre nord, spre Paris. Dar, în timp ce Spania căzuse ușor în mâinile lor, aici arabii au întâlnit un inamic de altă speță, francii sub conducerea duxului lor, Carol, care era pe cale să-și câștige porecla: Ciocanul.

CIOCANUL ȘI CALIFUL PLAYBOY: PĂSĂRICI PE FRUNTEA UNUI LEU

Charles avea ceva de dovedit. Era fiul concubinei tatălui său, Pepin, nu al soției sale principale, și nu l-au ales ca moștenitor.

În ultimii ani ai Imperiului Roman, o căpetenie a unei bande de războinici germani, Clovis, cu sediul în nordul Galiției - Neustria - se proclamase rege al francilor, cucerind o mare parte din Franța romană și Germania, numindu-și dinastia merovingiană după bunicul său Merovec. Ordinea romană a dispărut treptat: unele orașe aproape că s-au golit; monedele erau mai puțin folosite; sclavia a scăzut; epidemiile făceau ravagii;

episcopii și seniorii, care conduceau de la conacele lor, au acumulat cele mai bune pământuri și controlau țărănimea, care a devenit servit - servitori. Cu toate acestea, merovingienii - care își marcau sfințenia lăsându-și părul foarte lung, o dinastie de Samsoni franci - s-au certat între ei, împărțindu-se în regate mai mici. În anii 620, un nobil pe nume Pepin, care deținea proprietăți în Brabant, a devenit primarul palatului regelui Austrasiei - nordul Germaniei și Țările de Jos - fondându-și propria dinastie, dar a fost un joc periculos: fiul și ginerele său au fost executați de merovingieni. În 687, nepotul său, tot Pepin, a unit regatele cu el însuși ca dux et princeps Francorum sub conducerea nominală a regelui.

Pepin a avut fii de la Plectrudis, soția principală, dar a avut și un fiu de la concubina sa Alpaida, pe nume Charles. Dar când fiii săi legitimi au murit, Plectrudis l-a convins pe Pepin să lase tronul nepotului lor. În 714, Pepin a murit, iar Plectrudis l-a promovat pe nepotul său și l-a întemnițat pe Charles - dar acesta a reușit să scape. În 719, după ce i-a învins pe toți pretendenții, a devenit el însuși duce-prinț, iar pentru tot restul vieții sale a purtat un război în fiecare vară și nu a pierdut niciunul.

La sfârșitul anului 732, al-Ghafiqi, guvernatorul arab din al-Andalus, a condus 15.000 de arabi în Franța, învingându-l pe Odo, duce de Aquitania, înainte de a se îndrepta spre nord. Dar Odo l-a avertizat pe Carol, care, adunând aproximativ 15.000 de franci, a plecat călare pentru a-i opri pe invadatorii arabi. Timp de șapte zile, în apropiere de Tours, s-au confruntat. Când a început lupta, cavaleria ușoară a lui al-Ghafiqi s-a dezintegrat în fața armurii cavalerilor franci. Când Carol a făcut o simulare pentru a le amenința prada, arabii au cedat și al-Ghafiqi a fost ucis. Arabii s-au retras peste noapte. Întâlnirea a fost departe de a fi decisivă - a fost doar un raid. Arabii încă mai dețineau Septimania și, la scurt timp după aceea, s-au întors la raiduri. Dar Carol se vedea pe sine însuși ca Martel, ucigașul necredincioșilor, un Macabeu al zilelor noastre - Ciocanul - și campion al lui Hristos.

La scurt timp după moartea lui Charles, familia a avut un noroc. În 751, Papa Zacharias a cerut ajutorul fiului lui Martel, Pepin cel Scurt, împotriva regilor lombarzi care stăpâneau nordul Italiei. Papii se aflau la mila lombarzilor vorace și a magnaților romani. Pepin avea prețul său: o coroană. Ca urmare, ultimul merovingian, Childeric al III-lea, a fost tonsurat, pierzându-și șuvițele regale. Pepin a preferat un nou look - păr scurt și mustăți lungi - ca rege al francilor. În 753, când un nou papă, Ștefan, a călătorit spre nord pentru a-l curta pe regele Pepin, a fost întâmpinat de fiul său de șase ani, Carol - cunoscut mai târziu sub numele de Carol cel Mare. Ștefan i-a uns pe Pepin, pe Carol cel Mare și pe fratele său Carloman ca regi și patricieni ai romanilor.

Pepin cel Scurt a intervenit în Italia, acordându-i papei Ștefan moșii generoase și ordonând plata în toată Europa a zeciuielilor pentru a finanța papalitatea, daruri care i-au făcut pentru prima dată pe papi jucători. Apoi i-a alungat pe arabi din Septimania. Când avea 13 ani, Carol cel Mare și-a însoțit tatăl la război; la 15 ani, Pepin i-a oferit prima concubină, Himiltrud, cu care a avut un copil. Privind în lume, Pepin și Carol cel Mare nu știau nimic despre viața de dincolo de Atlantic; la nord, se bucurau de relații bune cu principalul regat britanic, Mercia; la est, se confruntau cu saxonii păgâni din Europa Centrală; mai departe, lumea greacă a Constantinopolului era ciudată și îndepărtată; iar dincolo de ei se aflau califii islamici, ale căror teritorii erau atât de vaste încât înconjurau Mediterana până în Spania, în vest. Acum, un rebel islamic, al-Mansur, a trimis un emisar, probabil un comerciant evreu, pentru a cere ajutorul lui Pepin împotriva califilor decadenți din Damasc.

În 743, când Walid al II-lea, nepotul lui Abd al-Malik, a devenit calif, desfrâul său extravagant părea să confirme putregaiul anti-islamic al dinastiei Umayya. Sămânța nu a căzut departe de copac: era epoca jarya, cântăreți înrobiți care erau cumpărați pe sume uriașe. Tatăl lui Walid, Yazid al II-lea, se îndrăgostise de cântăreața înrobită Hababah, pe care o văzuse în tinerețe la Mecca, dar pe care nu și-a putut-o permite până când a devenit calif în 720, când a plătit 4.000 de piese de aur. În Damasc, Hababah a jucat în spectaculoase producții alături de alți cincizeci de cântăreți, pe care califul le-a găsit atât de încântătoare încât a crezut că se află în paradis: "Vreau să zbor". După ce s-a înecat cu o sământă de rodie, el nu a putut suporta să se despartă de trupul ei timp de trei zile foarte puțin musulmane. Când Yazid al II-lea a murit în 724, Walid, pe atunci adolescent, a fost înlocuit cu unchiul său Hisham. În timp ce Hisham a petrecut douăzeci de ani bucurându-se de haremul său, prințul moștenitor Walid, poet, amant, jucător și vânător, și-a etalat în poezie căutarea scandaloasă a plăcerilor - "îndrăgostit de dragoste":

Aş vrea ca tot vinul să fie un dinar paharul și toate păsările pe fruntea unui leu, atunci doar libertinii ar bea și doar cei curajoși ar face dragoste.

Amanta sa a fost o cântăreață înrobită, Nawar, poreclită Salma, pe care o compara cu o recoltă luxuriantă și ale cărei trăsături le elogia: "Salma, dragostea mea, o antilopă pe care o ador pentru ochii întunecați și gâtul și gâtul fără cusur". Dar Salma a fost infidelă, iar Walid s-a delectat cu această pasiune chinuită.

Comportamentul de rock-star al lui Walid era atât de debusolant încât Hisham a decis să-l dezmoștenească în favoarea propriului fiu, Muawiya, dar acesta a murit - iar playboy-ul a moștenit imperiul. Când Walid a fost prea beat pentru a părăsi orgiile sale, a făcut ceva de neconceput: Salma, jarya, s-a îmbrăcat în veșminte califale și a condus rugăciunile de vineri. Sau cel puțin așa susțineau dușmanii săi.

Walid petrecea în noile sale palate de plăcere din deșert, bălăcindu-se îmbibat în băi decorate cu mozaicuri care erau mai mult persane și romane decât islamice. La Qusr al-Amra, a comandat fresce care îl înfățișează stăpânindu-i pe monarhii cuceriți din Constantinopol, Persia, China, Etiopia și Spania, în timp ce baia sa prezintă fete goale, fumând, dansând și chefuind. Când un poet l-a vizitat pe Walid, acesta a căzut mort de beat și apoi a strigat după el: "Fiu de curvă, dacă îți trece măcar o șoaptă pe buze, îți voi tăia capul".

'Trezește-te, Umayya!', a avertizat un disident. 'Caută-l pe califul lui Dumnezeu printre tamburine și lăute!'. În timp ce Walid petrecea, zvonurile și revelațiile se înmulțeau; rebelii l-au asediat în 744 și califul, care avea acum treizeci și opt de ani, a fost decapitat. Între timp, nu departe de casa lui de petrecere, se întâmpla ceva ciudat.

SÂNGELE VĂRSAT ȘI COPILUL GIGANT: ASCENSIUNEA LUI ABBAS, CĂDEREA LUI TANG

Într-un cătun rustic numit Humayma (Iordania) trăia un boier cu relații bune, dar obscur, împreună cu fiii săi. Muhammad ibn Ali nu era deosebit, cu excepția faptului că era strănepotul unchiului lui Mahomed, Abbas, și era dezgustat de califii efeminați "a căror singură ambiție", remarca fiul său Mansur, "era satisfacerea plăcerilor interzise de Dumnezeu". În timp ce Umayya se clătina, un vânzător de parfumuri a sosit la fermă într-o misiune secretă din Irak, unde creștea sprijinul pentru o revoluție furibundă departe spre est, în Khorasan. În iunie 747, un războinic sacru, un sclav manumit care se numea Ibn Muslim, a apărut de nicăieri pentru a lansa o rebeliune a khorasanienilor, excluși de Umayyas arabii, care a adunat rapid o alianță militantă de războinici cu brâu negru - persani și afgani, dizidenți și aventurieri, adepți ai neamului Ali din familia lui Mahomed și sectanți numiți kharijite - care au depus un jurământ de credință față de "Un membru acceptabil al Casei Profetului". Știind că familia Ali îi ofensa pe mulți în Siria,

Ibn Muslim i-a susținut pe descendenții lui Abbas și l-a trimis pe vânzătorul de cosmetice de încredere cu o invitație la destin.

Muhammad ibn Ali a fost de acord să susțină revoluția, o cauză moștenită de fiii săi, doar pentru ca Umayya să audă zvonurile și să-l ucidă pe cel mai mare. Un fiu mai tânăr, Abbas, a intrat în clandestinitate în timp ce Ibn Muslim a ieșit în galop din Khorasan spre Irak. Acolo, cei doi s-au întâlnit, uniți în dezgust și indignare față de declinul Casei Islamului. Proclamându-se calif al Casei Abbasiya din dinastia lui Mahomed, Abbas a avertizat: "Fiți pregătiți pentru că eu sunt cel care varsă sângele fără milă și răzbunătorul distrugător". Numele său regal era al-Saffah - Vânătorul de sânge.

La râul Zab, în februarie 750, Ibn Muslim și al-Saffah au învins armata lui Marwan al II-lea, care a fost vânat în Egipt și ucis - ultimul calif Umayya. În aprilie, al-Saffah, fratele său al-Mansur și trupele sale au cucerit Damascul. Sângerosul i-a decapitat personal pe prinții Umayya, califii morți au fost dezgropate, "biciuiți cu biciul, apoi crucificat", craniile zdrobite. Bloodshedder a anunțat o amnistie pentru familia Umayya, care a fost invitată la o cină de reconciliere lângă Jaffa. Dar a fost un truc: în timp ce Bloodshedder privea bucuros, invitații au fost măcelăriți. "Niciodată nu am mâncat o masă", a spus el, "care să-mi facă atât de bine sau să aibă un gust atât de delicios".

Doar un singur prinț a scăpat, dar în cele din urmă va întemeia un nou regat paradisiac în vest. Prințul Abd al-Rahman, nepotul lui Hisham, iubitorul de poezie, și fiul moștenitorului său Muawiya, care murise tânăr, a fugit din Damasc împreună cu fratele său și cu Badr, un sclav grec. Vânați de securiștii lui Bloodshedder, au fost prinși în capcană la Eufrat, unde fratele a fost decapitat. Dar Abd al-Rahman a înotat pentru a-și salva viața, începutul unei aventuri de cinci ani prin Siria și Africa, spre ultimul loc în care familia sa mai avea prieteni: Spania.

Sângerosul a mutat capitala la Kufa, mai aproape de ținuturile persane ale revoluționarilor, Damascul fiind mânjit de murdăria Umayya, iar succesul său a fost încununat de avansuri spre granițele regiunii vestice a Chinei. Arabii, chinezii, tibetanii și turcii au luptat în alianțe mereu schimbătoare. Chinezii, susținuți de aliați turci, au respins armatele lui Bloodshedder până la o confruntare la Talas, unde turcii au schimbat tabăra. Arabii au câștigat, dar aceasta a fost o întâlnire minoră în comparație cu catastrofa care învăluia Tang.

Împăratul Xuanzong a condus conștiincios timp de decenii, dar acum, sedus de alchimia taoistă și deprimat de fiii trădători, și-a pierdut concentrarea. Și-a lichidat trei dintre fiii săi, lăsând puterea unui ministru pe nume Li Linfu, care a recrutat o armată profesionistă

ce includea sogdieni din Asia Centrală. Printre aceștia se număra un soldat ostentativ, analfabet și brobdingnagian, An Lushan. Ca băiat, An Lushan fusese arestat pentru furt, iar ca general aproape executat pentru insubordonare, însă s-a dovedit un maestru manipulator al stăpânilor săi Tang condescendenți, care l-au subestimat în mod fatal, deoarece a jucat rolul de țăran gras, grosolan și devotat. Când împăratul Xuanzong l-a întrebat ce are în burtă, el a răspuns: "În afară de o inimă credincioasă, nu există nimic altceva", iar alteori s-a prefăcut că nu știe ce este un prinț moștenitor, insistând: "Sunt un barbar!". Nu înțeleg ceremoniile formale'. Dar avea nasul pentru slăbiciuni și a înțeles că persoana esențială nu era împăratul, ci o anumită concubină.

La paisprezece ani, Yang Guifei a fost căsătorită cu unul dintre fiii împăratului, dar observându-i frumusețea în timp ce se scălda la izvoarele Huaqing - "apa caldă curgea pe corpul ei strălucitor ca de jad", după cum a spus un poet - împăratul în vârstă de șaizeci și nouă de ani a ordonat înscrierea ei ca călugăriță taoistă pentru a putea rămâne la palat; între timp, i-a oferit o altă soție fiului său. Yang avea un ten de porțelan și o siluetă curbată, pe care o afișa într-un corset creat de ea însăși.

Yang era, de asemenea, irepresibilă, rapidă la bucurie, rapidă la furie. Certurile dintre ea și Xuanzong erau tumultoase. În cele din urmă, împăratul jignit a trimis-o departe. "Ofensa mea merită moartea și este un noroc că Majestatea Sa Imperială nu m-a ucis", i-a scris ea. 'Voi părăsi pentru totdeauna palatul. Aurul, jadul și comorile mele au fost toate dăruite de Majestatea Sa Imperială și ar fi nepotrivit pentru mine să i le ofer înapoi. Doar ceea ce mi-au dat părinții mei aș îndrăzni să le ofer'. În mod obișnuit, ea păstra bijuteriile.

Când a tăiat câteva șuvițe și le-a trimis împăratului, acesta nu a putut rezista parfumului ei și i-a ordonat eunucului său Gao Lishi să o cheme înapoi. Bineînțeles că ea s-a întors. Oriunde s-ar fi aflat, Xuanzong se asigura că iubitele ei litchi erau livrate de ștafete de cai și că Gao îi îndeplinea toate dorințele. De asemenea, l-a promovat pe vărul ei la funcția de ministru șef. Acest paladin, An Lushan, a fost atât de lingușitor încât i-a propus să-l adopte ca fiu, ceea ce a dus la o scenă comică în care consoarta Yang l-a îmbrăcat pe bătrânul bătrân gargantuos și beteag în haine de bebeluș și i-a făcut baie în timp ce el gâlgâia, favoare pe care acesta a răsplătit-o făcându-i mereu o plecăciune: "Barbarii se pleacă mai întâi în fața mamelor decât în fața taților". Xuanzong a găsit toate acestea fermecătoare și l-a ridicat pe An la rangul de prinț.

Cu toate acestea, în timp ce imperiul era zguduit de inundații și rebeliuni, împăratul nu a reușit să controleze o dușmănie între ministrul principal și generalul An Lushan. În

decembrie 755, adunându-și armata, acesta s-a răzvrătit și a învins rapid armatele Tang. Regimul fragil s-a prăbușit pe loc. An Lushan a cucerit Luoyang, unde s-a declarat împărat. Împăratul Xuanzong, consoarta Yang, vărul ei, ministrul și eunucul Gao, păziți de cavalerie, au fugit din Chang'an spre Sichuan. Soldații l-au ucis pe ministru, apoi l-au prins pe împărat, cerând sfârșitul familiei Yang și executarea amantei sale. Împăratul nu a putut suporta acest gând, dar Gao l-a convins să meargă mai departe. Yang a cerut să moară mai degrabă prin mătase decât prin decapitare, pentru ca aspectul ei să rămână perfect pentru viața de apoi. Eunucul Gao a strangulat-o și a îngropat-o cu un săculeț de parfumuri.

An Lushan a ocupat cealaltă capitală, Chang'an, în mijlocul unor scene apocaliptice. "Îmi amintesc când am fugit pentru prima dată de rebeli, / Grăbindu-ne spre nord pe drumuri periculoase", a scris un martor ocular, Du Fu, un oficial guvernamental și cel mai mare poet chinez, care a fost martor și a trăit suferința a milioane de refugiați:

Noaptea se adâncea pe Pengya Road, luna strălucea peste Whitewater Hills. O întreagă familie se târa fără încetare, cerșind fără rușine de la oamenii pe care îi întâlneam.

La doar câteva luni după ce a capturat cele mai mari două orașe de pe pământ, An Lushan, care ținea curtea în Luoyang, orbecăia, probabil din cauza diabetului, și era acum atât de obez încât se presupune că a strivit un cal până la moarte și a fost nevoie de o echipă de eunuci pentru a-l scoate din pat. Fiii săi au complotat. L-a executat pe unul dintre ei.

În decembrie 757, un alt fiu l-a ucis pe An și a preluat tronul. Dar generalii Tang, aflați acum sub conducerea fostului prinț moștenitor, împăratul Suzong, au acționat împotriva familiei An. Incapabil să adune o armată numeroasă pentru a recuceri Chang'an, Suzong a apelat la khaganul uigurilor, Bayanchur Khan, care își făcuse un nou imperiu din ruinele confederației Goturk, cu sediul în capitala sa mongolă, Ordu-Baliq, și care conducea Siberia de est, Mongolia și cea mai mare parte a Asiei Centrale. Trupele uigure ale lui Bayanchur s-au alăturat armatelor Tang și au cucerit Chang'an și Luoyang, pe care au fost lăsate să le jefuiască timp de trei zile. Suzong le-a dat 20.000 de baloți de mătase și și-a căsătorit propria fiică, prințesa Xiaoguo, cu Bayanchur, singura fiică de împărat căsătorită vreodată cu un barbar. Dar Suzong și fiul său Daizong au continuat să

se lupte pentru a controla imperiul în timp ce tibetanii, care cuceriseră deja Nepalul și Assamul până la Golful Bengal, au cucerit cea mai mare parte a Asiei Centrale.

În 763, împăratul tibetan Trisong Detsen a trimis 200.000 de soldați în China, luând cu asalt Chang'an. Tang i-a respins în curând pe tibetani cu ajutorul uigurilor. Recunoștința Tang a fost de scurtă durată: uigurii au fost masacrați și alungați, deși khaganii lor au condus vastul lor imperiu până în secolul al IX-lea. Tang a fost afectat în mod fatal: rebeliunea și sechelele sale au fost printre cele mai catastrofale războaie din istoria omenirii, cu treizeci și șase de milioane de persoane ucise sau strămutate. "Plângând în pustiu, câte familii cunosc războiul și pierderile", scria Du Fu. 'Toate cuvintele despre evenimentele din lumea umană se pierd în acele vaste spații tăcute'.

La apogeul crizei sale, împăratul Suzong, care nu purta ranchiună după modesta victorie arabă de la Talas, i-a cerut ajutorul lui al-Mansur, iar califul este posibil să fi trimis un mic contingent arab în China. Se spune că prizonierii chinezi înrobiți au adus în lumea arabă invenția chineză a hârtiei, de unde a ajuns în cele din urmă în Europa.

Fără al-Mansur, califatul Abbasiya ar fi putut fi un moment trecător; în schimb, el a devenit fondatorul celui mai puternic stat din lume, condus de familia Mahomed pentru următoarele două secole. Atunci când califul Bloodshedder a murit de variolă la vârsta de 32 de ani, remarcabilul său frate mai mare a primit titlul de al-Mansur - Victoriosul.

Înalt, slab, cu pielea de piele, cu barbă galbenă, vopsit în șofran, al-Mansur a simțit că cea mai mare amenințare pentru el venea din partea executantului său, Ibn Muslim. Invitându-l pe Ibn Muslim să îl viziteze în cortul său, chiar și în timp ce soldații săi se aflau în tabără, al-Mansur a bătut din palme, semn pentru ca garda sa de corp să îi taie gâtul lui Khorasani. Cadavrul a fost înfășurat într-un covor și lăsat într-un colț al cortului. Când consilierul lui al-Mansur a întrebat unde se afla războinicul, califul a răspuns: "Înfășurat acolo". Rămășițele au fost aruncate în Tigru. Când Muhammad Sufletul Pur, liderul familiei Ali, linia superioară a Casei Muhammad, s-a răzvrătit, al-Mansur a pus să fie ucis și i-a expus capul pe un platou de argint.

După ce s-a mutat între Kufa și taberele înarmate, al-Mansur a decis să-și construiască propria capitală și, trezindu-se în fiecare zi în zori, a supravegheat fiecare detaliu, câștigându-și porecla Abul Dawanik, Părintele bănuților. Alegând o locație pe Tigru, înconjurată de terenuri fertile, la douăzeci de mile nord de Ctesifon-Seleucia, ale cărei cărămizi le-a furat pentru zidurile sale, a construit un oraș rotund, Medinat al-Mansur, cunoscut în curând sub numele de Bagdad, stabilind curtea într-un vast Palat al Porții de Aur pe malul vestic al râului, acoperit de o cupolă de aur de 130 de picioare. El însuși

locuia adesea într-un mic cort. Apoi s-a mutat într-un "mic apartament de o cameră" cu "un covor de pâslă și nimic altceva în afară de plapuma, perna și pătura sa".

Pios și auster, temperat de începuturile sale obscure și de ascensiunea sa violentă, al-Mansur nu a băut și nu a petrecut. De asemenea, el și-a respectat soția Arwa, descendentă a regilor yemeniți, dar a prețuit o concubină creștină cu numele sugestiv de Fluturele neliniștit.

Bogăția califatului s-a bazat pe un sistem fiscal eficient și pe comerțul nu doar între est și vest, ci și cu Africa de Est. Negustorii arabi au început să facă comerț cu coasta africană, transportând în Irak nu doar fildeș și mirodenii, ci și oameni: mii de sclavi negri, zanj, au fost vânduți pentru a lucra pe plantațiile din Irak - începutul comerțului cu sclavi din Africa de Est.

Al-Mansur a controlat guvernul prin intermediul unui wazir sau vizir, prim-ministru al imperiului, dar era o muncă periculoasă. După opt ani, primul vizir al lui al-Mansur și familia sa au fost executați, dar până la mijlocul anilor 760, al-Mansur a găsit un ministru sofisticat. Acesta era Khalid, fiul aristocratic persan al lui Barmak, un preot budist din Balkh (Afganistan) care fusese respectat ca medic, tratându-i pe fiii lui Abd al-Malik, Maslama și Hisham, înainte de a se converti la islam și de a se alătura birocrației. Acum, în calitate de vizir, Khalid a devenit un patron munificent - a doua familie a imperiului. Al-Mansur și-a supravegheat curtenii, cerându-i odată brusc o plată lui Khalid al-Barmaki, care a reușit să o achite împrumutând de la toți granzii pe care îi ajutase.

În 758, al-Mansur l-a trimis pe prințul său moștenitor al-Mahdi să guverneze Khorasan, unde băiatului i s-a alăturat fiul lui Khalid, Yahya. Când concubina favorită a lui al-Mahdi, Khayzuran, a dat naștere unui fiu, Haroun, soția lui Yahya a primit onoarea de a-l alăpta pe micul prinț, în timp ce Khayzuran a făcut același lucru pentru copilul Barmaki, Fadl. Aceste aranjamente de împărțire a laptelui au dat Barmaki o intimitate specială.

Ținând curtea în iwan-ul său, cu mațul lângă el, al-Mansur era păzit de 4.000 de gărzi de palat care purtau macete, care erau și călăi, și era însoțit de 700 de curteni îmbrăcați în negru, care stăteau în rânduri. El a creat o rețea de spioni în jurul baridului, poșta imperială. "Am întotdeauna nevoie de patru persoane la ușa mea", spunea el, "judecătorul, șeful poliției și perceptorul de taxe - iar șeful baridului să îmi ofere informații de încredere despre primii trei". Al-Mansur savura lichidarea dușmanilor săi și se spune că avea o pivniță secretă în care depozita capetele familiei Ali, fiecare dintre ele fiind etichetat meticulos.

Un singur dușman îi scăpase: prințul băiat al Umayya, Abd al-Rahman.

ȘOIMUL DIN AL-ANDALUS ȘI PORUMBEII ÎNCORONAȚI DIN AIX: ABD AL-RAHMAN ȘI CHARLEMAGNE

Urmăriți de asasinii lui al-Mansur, Abd al-Rahman împreună cu sclavul său grec Badr s-au deplasat spre vest într-o serie de escapade. Cu o ocazie, a trebuit să se ascundă sub fustele parfumate ale unei frumoase verișoare, o experiență pe care și-a amintit-o cu plăcere la bătrânețe: "Îmi amintesc până în ziua de azi de aroma ta pământie!". În cele din urmă a ajuns în Maroc și, după ce și-a trimis un libert pentru a testa sprijinul, a ajuns în Gibraltar în 755, câștigându-și porecla de Sositorul (al-Dakhil), adunând adepți: în 756, s-a declarat amir al Andalusului. Al-Mansur a trimis o armată pentru a-l zdrobi, dar Sositorul a pus-o în derută, decapitând capetele generalilor și expediindu-le în cutii de cadouri până la califul care se afla în hajj la Mecca. "Dumnezeu să fie lăudat pentru că a pus o mare între noi și acest diavol!", a exclamat al-Mansur. 'Cine merită titlul de Șoim al lui Quraysh?'.

'Tu, o, califule', au răspuns curtenii săi.

El a clătinat din cap. 'Șoimul este Abd al-Rahman'.

Abd al-Rahman, pe atunci în vârstă de douăzeci și șase de ani, și-a petrecut viața luptând pentru a-și păstra titlul, dar a început, de asemenea, să-și înfrumusețeze capitala Cordoba, construind o moschee dintr-o biserică vizigotă care avea să devină o minune a Occidentului, cu pădurea sa de coloane împrumutate de la ruinele romane din Spania și, probabil, concepute pentru a aminti de palmierii din Siria. El nu a încetat niciodată să simtă lipsa Siriei, comparându-se cu un palmier care era și el "un străin în vest / Departe de casa ta orientală, ca și mine nefericit... / Ai plânge dacă ai avea lacrimi de vărsat / Pentru tovarășii mei de pe malul Eufratului". Cu toate acestea, Șoimul nu se putea odihni pe lauri. Dușmanii săi l-au invitat pe Charlemagne, regele Franței, să treacă Pirineii și să-l distrugă.

Făcând baie în bazinul său de la izvoarele termale din Aix (Aachen), în centrul curții sale de paladini, savanți, concubine și fii, Carol cel Mare, care suferea de gută și avea dureri după săptămâni întregi petrecute în șa, înota câteva lungimi, apoi îl întreba pe scribul său

anglo-saxon - "Maestre Alcuin, permiteți-mi să vă pun câteva întrebări" - despre planete sau despre Pliniu, în timp ce fiicele sale poznașe flirtau cu curtenii săi.

Din momentul în care a urcat pe tron în 768, la vârsta de douăzeci de ani, Carol cel Mare, blond, uriaș și irepresibil de energic, a galopat, cu sabia în mână, de la un capăt la altul al Europei, dominând continentul mai mult decât oricine altcineva până la Napoleon și Hitler, cu diferența că a domnit timp de patruzeci de ani - și practic fiecare monarh din Europa până în 1918 a fost descendent al său. Și-a depășit fratele, împreună cu oricine altcineva care îi amenința puterea, a cucerit Aquitania și s-a căsătorit cu prințesa Desiderata, fiica regelui lombard al Italiei, Desiderius, care aproape imediat a trecut la preluarea controlului asupra Romei. Papa Hadrian a apelat la Carol cel Mare, care a schimbat tabăra, l-a înfrânt pe Desiderius și a pus mâna pe coroana Italiei, respingându-și în același timp soția lombardă și căsătorindu-se cu o prințesă germană, Hildegard.

Carol cel Mare a iubit femeile, căsătorindu-se de cinci ori. Hildegard i-a născut nouă copii înainte de a muri la 26 de ani, dar a avut mult mai mulți - 18 în total - cu o mulțime de concubine. Această odraslă regală se învârtea, în mod firesc, în jurul regelui voinic, înalt de 1,80 m, îmbrăcat de obicei în ținuta francă simplă, cu tunică de mătase, haină de blană, pantaloni de in și sabie cu mâner de aur, dar încrederea și ambiția sa extraordinară nu erau lipsite de efort: adesea suferea de insomnie, trezindu-se de cinci ori pe noapte și ținându-și curtea în pat a doua zi.

Inițial, s-a gândit să își căsătorească cele șapte fiice cu prinți străini, dar nu a putut suporta să se despartă de ele - și există indicii de legături incestuoase. Celebre pentru jocurile, tachinările și aventurile lor sexuale, fetele erau ca niște "mici porumbei încoronați", scria curtezanul anglo-saxon Alcuin, care "zburdau prin camerele palatului, veneau la ferestrele tale" și apoi "ca niște cai sălbatici, intrau pe ușa camerei tale". "Porumbeii încoronați" erau greu de stăpânit, fiind tineri, atrăgători și neînfricați, fiecare dintre ei fiind lăsată însărcinată în afara căsătoriei de către tineri curteni, iar unul de către un abate. Atât de brutală la război, curtea lui Carol cel Mare era cultă și relaxată, tolerând această atmosferă erotică și susținând în același timp campania papală de promovare a căsătoriilor unice sacre, descurajând anulările, concubinajul și căsătoriile între verișori. În același timp, papii au încurajat moștenirea proprietății doar de către fiii legitimi. Biserica și-a revendicat dreptul de a moșteni pământurile care nu aveau moștenitori legitimi, iar în anul 900 deținea o treime din terenurile agricole din vest. Carol cel Mare, care și-a legat propria putere de cea a papalității, a sprijinit această versiune europeană a căsătoriei, fixată pe legitimitate și sex (fără a avea prea mult), care

era specific creștină. Familiile europene s-au dezvoltat diferit de cele din Asia și Africa, unde oamenii rămân încă loiali unor clanuri mai largi. Din ce în ce mai mult, europenii s-au căsătorit o singură dată, fiind loiali familiilor lor nucleare; s-au căsătorit mai târziu și au avut mai puțini copii; unele femei nu s-au căsătorit niciodată, deoarece nu mai puteau deveni soții minore; proprietatea era moștenită de fiii mai mari legitimi; iar oamenii moraliști își puteau semnala virtutea trăind în conformitate cu regulile Bisericii. Sexul pentru procreare era lucrarea lui Dumnezeu, iar cel pentru plăcere un tabu delicios. Acest lucru a schimbat Europa, dar nu l-a schimbat pe Carol cel Mare, care s-a bucurat fără jenă de concubine. I-a afectat însă pe fiii săi, care se luptau pentru putere.

Totuși, Carol cel Mare trăia pentru război, un război sacru. În fiecare vară pleca la război pe unul dintre cele opt fronturi diferite, unde cavaleria sa grea, călare pe cai de război destrieri impunători, părea să confere armatelor sale o superioritate asupra tuturor celorlalte forțe. El a acordat proprietăți și titluri magnaților săi în schimbul aprovizionării cu cavalerie, o relație feudală între rege și vasal care a ajuns să militarizeze și să modeleze societatea în ierarhii considerate naturale și sacre. 'Este rolul nostru', i-a spus el Papei Leon al III-lea, 'să apărăm prin forța armelor Sfânta Biserică a lui Hristos de pretutindeni de atacurile păgânilor și de devastările necredincioșilor'. El se pregătea pentru iminentul Sfârșit al Zilelor, respectul său pentru Biserică fiind un mijloc de promovare a vieții veșnice, precum și a propriei sale dinastii - parteneri în putere și mântuire. La vest se aflau musulmanii, și este ușor de uitat că, în această perioadă, Europa de est și de nord - Germania de est, Polonia, Scandinavia, Țările Baltice, Rusia - erau păgâne. Misiunea de viață a lui Carol cel Mare a fost să convertească acești monștri - sau să-i ucidă pe toți.

UCIDEREA DEMONILOR: SABIA LUI CHARLEMAGNE

"Botezul sau moartea!", a fost oferta lui Carol cel Mare. Uciderea în masă era soluția. În 772, Carol cel Mare i-a atacat pe sași, care se închinau zeilor Thor, Wotan și Saxnot, și le-a ars Arborele lor sacru al Lumii, sanctuarul Irminsul, despre care se credea că susține cerul. A fost începutul unei misiuni de treizeci de ani pentru a elimina "cultul demonilor". În 782, Carol cel Mare a măcelărit 4.500 de sași pentru a demonstra că trebuie să îmbrățișeze creștinismul sau să fie "complet eliminați".

În 778, un rebel arab din Zaragoza a sosit la această curte și l-a invitat pe Carol cel Mare să îl atace pe Șoimul, Abd al-Rahman. Regele a traversat Pirineii și a cucerit Girona, la nord de Barcelona, dar Zaragoza și-a închis porțile și, după o retragere terifiantă peste Pirinei, relatată în Cântecul cavaleresc al lui Roland, Carol cel Mare abia a reușit să se întoarcă în Aquitania.

Neînduplecat, a trecut la est pentru a înghiți Bavaria, o mișcare care l-a adus în contact cu avarii, odinioară păgâni nomazi care stăpâneau Panonia (Ungaria/România), care acum a căzut tot în mâinile lui Carol cel Mare. Acesta a început să se vadă pe sine însuși ca un Augustus creștin, un proiect făcut posibil de unele atrocități șocante la Constantinopol, sediul singurului împărat roman adevărat. Dar acum pe tron se afla o filfizonică ucigașă.

ÎNCORONAREA LUI CHARLEMAGNE, NUNTA LUI HAROUN

Irene de Atena, acum în vârstă de cincizeci de ani, văduva unui împărat care conducea Constantinopolul din frenezia sa de distrugere a icoanelor, era dornică să îl liniștească pe Carol cel Mare, care ar putea amenința posesiunile sale din sudul Italiei. În 781, Irene, în calitate de regentă, a negociat căsătoria dintre tânărul ei fiu, împăratul Constantin al VI-lea, și fiica lui Carol cel Mare, Rotrude, dar atât Irene, cât și Carol cel Mare au amânat nunta. Constantin a fost atât inept, cât și vicios: a fost învins în luptă de musulmani, iar când un unchi s-a răzvrătit, nu numai că l-a orbit, dar le-a smuls limbile celorlalți patru unchi ai săi. Mama sa era convinsă că se va descurca mai bine. În 797, ea și-a depus fiul de 27 de ani și l-a orbit. Această demonstrație a proastei guvernări feminine l-a convins pe Carol cel Mare și pe franci că tronul roman era vacant. A ajutat și faptul că Papa Leon al III-lea era atât de terorizat de granzii care se luptau pentru controlul Italiei centrale, încât ar fi fost de acord cu orice pentru a obține protecția lui Carol cel Mare. Într-adevăr, în timp ce negocia noul titlu al francului, asasinii l-au atacat pe Leon și au încercat să-l orbească. La Roma, în ziua de Crăciun a anului 800, Carol cel Mare și fiii săi au îmbrăcat togi romani în timp ce papa l-a încoronat "Împărat al romanilor". Primul act al lui Carol cel Mare a fost să judece și să execute 300 dintre conspiratorii care tocmai încercaseră să-l asasineze pe Leon.

Noul său titlu avea nevoie de recunoașterea Constantinopolului. Irene s-a gândit să se căsătorească ea însăși cu Carol cel Mare, dar a fost apoi destituită și exilată să torcă lână

pe Lesbos. Carol cel Mare i-a întins mâna prieteniei califului Haroun al-Rashid. Aceasta a fost o modalitate de a pune presiune asupra Constantinopolului, care tocmai se aruncase într-un război cu Bagdadul. Carol cel Mare i-a trimis cadou califului din Bagdad pelerine friziene, cai spanioli și câini de vânătoare. Califul i-a trimis o serie de cadouri - un set de șah din fildeş, un cort califal, un elefant pe nume Abul-Abbas (plimbat pe jos tot drumul de la Bagdad la Aix de către trimisul său evreu) și o lucrare uimitoare de rafinament arab, un ceas cu apă în care cavalerii apăreau din ușile mici la fiecare oră. Carol cel Mare nu a putut să nu fie impresionat de splendoarea lui Haroun al-Rashid.

În 1782, se spune că nunta lui Haroun cu verișoara sa dublă primară Zubaida a fost cea mai mare petrecere din toate timpurile. Desfășurată la Palatul Eternității din Bagdad, nunta a fost găzduită de tatăl mirelui, califul al-Mahdi, și de mama acestuia, Khayzuran, iar fiecare invitat a primit "pungi de cadouri" cu bijuterii, parfumuri și pumni de dinari de aur. Mirele avea optsprezece ani, iar tânăra mireasă a primit în dar badana fără mâneci cu bijuterii, confiscată de la Umayya și transmisă din familie în familie. Amândoi erau nepoți ai califului al-Mansur. El fusese cel care îi dăduse miresei porecla Butterpat - Zubaida.

Mama lui Haroun a fost campioana lui. Subțire și frumoasă Khayzuran fusese răpită și vândută ca sclavă, până când a fost reperată de Prințul moștenitor al-Mahdi, care s-a îndrăgostit de ea și apoi a eliberat-o și s-a căsătorit cu ea, dându-i numele Reed - Khayzuran. Refuzând să rămână în harem, ea s-a bucurat de proeminența ei.

Dificilul și timidul Haroun nu era moștenitorul, dar, ca mulți alți urmași regali, visa să se retragă împreună cu frumoasa sa Zubaida pe o proprietate departe de ceea ce el numea "sala de cazane" din Bagdad. Cu toate acestea, el își demonstrase deja perspicacitatea: a condus o armată care a făcut raiduri până la Bosfor, înainte ca împărăteasa Irene să cumpere califatul cu un tribut de aur; califul i-a acordat apoi titlul de al-Rashid - cel Drept.

Fratele mai mare al lui Haroun, al-Hadi, i-a succedat în funcția de calif, dar, asaltat de rebeliuni, a abandonat Bagdadul și a intrat în conflict cu mama lor, Khayzuran, pe care a încercat să o ucidă. În septembrie 786, al-Hadi, care zăcea bolnav, a fost sufocat de fetele din harem, iar Khayzuran a preluat controlul, sfătuit de Yahya Barmaki. Acordând un bonus trupelor, a organizat aclamarea lui Haroun. Califul Haroun l-a numit apoi pe mentorul său, Yahya Barmaki, ca vizir: "Te-am investit cu conducerea turmei mele. Guvernează așa cum crezi tu că este corect". Barmaki erau aproape din familie. Haroun

fusese crescut cu Jafar, fiul playboy al lui Yahya, iar prima sa amantă a fost probabil una dintre concubinele lui Yahya, Hailana, care l-a implorat pe prinț să o salveze de la bătrânul ministru. Când Haroun și-a exprimat dorințele, Yahya i-a dat-o pe Hailana.

Haroun, deseori deghizat, a petrecut cu Jafar, așa cum este portretizat în Cele o mie și una de nopți. În "Portarul și cele trei doamne din Bagdad", o fată face cumpărături senzuale pentru mâncăruri și parfumuri delicioase - piersici din Omani, castraveți egipteni, nenufars (nuferi) din Damasc, ambră cenușie și mosc - înainte de a se întoarce la o casă de petreceri unde o procușoară îi avertizează că discreția este esențială. Apoi li s-au alăturat Haroun și Jafar pentru o orgie în cea mai mare metropolă din lume, obsedată de muzică și poezie, mâncare și sex.

CELE O MIE ȘI UNA DE NOPȚI: CALIFUL ȘI CÂNTĂREAȚA - VEDETELE DIN BAGDAD

Poeți vedetă și cântăreți înrobiți, instruiți în Medina, erau licitați de calif sau de Barmaki pentru sume uriașe "ca la transferurile de fotbal", scrie Hugh Kennedy. 'Fetele erau tranzacționate crescând în valoare la fiecare tranzacție'. Aceste superstaruri înrobite, parte curtezană, parte artistă, îi puneau pe bărbați unul împotriva celuilalt, scriau poezii și adesea se bucurau de sex în moduri care ar fi de neconceput în lumea islamică de astăzi.

Haroun era devotat mamei sale Khayzuran și fericit alături de soția sa Zubaida, care se comporta și se îmbrăca ca o împărăteasă, purtând cizme și papuci cu bijuterii, călătorind cu o escortă de eunuci și concubine. Khayzuran conducea hurramul - sanctuarul sau haremul - unde Haroun își ținea soțiile, cele 2.000 de sclave și copiii săi.

Plictiseala trebuie să fi jucat un rol important în viața din harem, plictiseala rivalizând cu dorința: există povești despre fetele lui Haroun dornice să petreacă chiar dacă își riscau viața și există indicii despre consolări lesbiene în nișele din hurram: în timpul domniei fratelui lui Haroun, al-Hadi, unul dintre curtenii săi și-a amintit cum un eunuc aducea o tavă acoperită cu o cârpă.

"Ridicați capacul!", a spus califul al-Hadi.

Și acolo se aflau capetele a doi sclavi. Și, pe Dumnezeu, nu am văzut niciodată fețe mai frumoase sau păr mai frumos. Bijuteriile erau împletite, iar aerul era parfumat de aromele lor.

Știi ce făcuseră?", a întrebat califul. 'S-au îndrăgostit unul de altul, întâlnindu-se în scopuri imorale. Am trimis un eunuc să le supravegheze. Mi-a spus că erau împreună. I-am prins sub o plapumă făcând dragoste și i-am ucis'. Apoi a spus: 'Ia-le capetele, băiete', și a continuat conversația ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Zubaida, definiția frumuseții arabe virtuoase, era uneori alarmată de aventurile amoroase ale lui Haroun, oferindu-i odată zece fete noi pentru a-i distrage atenția. Haroun și Zubaida au avut împreună un fiu, al-Amin, care a fost astfel un dublu membru al Casei Abbas. El a mai avut alți copii cu douăzeci și patru dintre fete. Când concubina Marajil a murit de tânără, Zubaida l-a adoptat pe fiul acesteia, viitorul calif al-Mamun.

Haroun trebuia să aibă cele mai bune cântărețe de sclavi, plătind colosala sumă de 70.000 de dirhami pentru "Fata cu cârtiță". Dar apoi a insistat ca ea să-i spună dacă s-a culcat cu fostul ei stăpân. Când aceasta a recunoscut că "doar o dată", el a dat-o pe mâna unui guvernator. Uneori, nici măcar el nu putea obține toate cântărețele pe care și le dorea. Vedeta zilei a fost talentatul Inan. Haroun l-a trimis pe eunucul său african Musr să plătească 100.000 de dinari de aur pentru ea, dar proprietarul nu a vrut să o vândă, ceea ce l-a făcut pe calif să fie atât de distrat încât mama sa a intervenit. El a pretins că o dorea pe Inan doar pentru poezia ei, caz în care, i s-a atras atenția, de ce nu se culca cu un poet bărbat? Haroun a râs.

Haroun nu era singurul îndrăgostit de Inan. Abu Nuwas (Fiul lacătelor atârnate) era un rock star literar bisexual scandalos care o poftea pe Inan: "Să-ți fie milă de un bărbat care tânjește după doar o mică picătură de la tine?". i-a răspuns Inan:

La tine te referi prin asta? Să te ia naiba! Du-te și masturbează-te!

Iar el a răspuns:

Dacă fac asta, mă tem că vei fi geloasă pe mâna mea.

Abu Nuwas a celebrat seducția fetelor și a băieților cu versuri care descriu isprăvi sexuale și eșecuri impotente. Desfrânarea femeilor din Bagdad îl intimida. "M-am trezit în mijlocul unei mări mari", scria el, incapabil să facă față acestui entuziasm lubric. 'Am strigat către un tânăr "Salvează-mă". Dacă nu mi-ar fi aruncat o frânghie, aș fi căzut pe fundul acelei mări. După asta am jurat... că voi călători numai pe dos'. A fost mai fericit cu iubiții bărbați: "A pricopsit deschis fundul băiatului cu tăișul sabiei sale... Arată milă și compasiune doar acolo unde se cuvine. Strânge-i ușor boașele". Îi plăcea frumusețea masculină: "Cât de norocoasă este cea care îl poate săruta și care poate obține ceea ce îi țin pantalonii!" A povestit nopți de băutură și sex gay, preferând eunucii de la curte și călugării creștini:

Stelele austere au răsărit în noaptea în care bețivul a atacat bețivul, am petrecut timpul îngenuncheat în fața diavolului până când călugării au sunat clopotele în zori și tinerii au plecat, îmbrăcând haine încântătoare pătate de comportamentul meu nelegiuit.

Îi plăcea compania fetelor de spectacol, amintindu-și de patru dintre ele care discutau despre sex: "Vaginul meu este ca o rodie despicată", spunea una dintre ele, "și miroase a chihlimbar măcinat". Noroc cu cel care mă ia când sunt ras".

Haroun a refuzat să fie patronul poetului. În schimb, Abu Nuwas a devenit amantul lui al-Amin, moștenitorul, care era mai puțin interesat de concubine decât de băieți eunuci, ceea ce a determinat-o pe mama sa, Zubaida, să-și îmbrace tinerele servitoare în turban, tunici masculine și eșarfe, cu părul aranjat în breton și bucle laterale. Acest lucru a declanșat o modă pentru fetele de paji cunoscute sub numele de ghulamiyyat.

Totuși, plăcerea avea limitele ei. Haroun a făcut hajj de zece ori; palatul Zabaidei semăna cu un "stup de albine", cu atâtea fete care recitau Coranul; iar în 803 califul a reușit atât un hajj, cât și un jihad de succes, învingându-l pe împăratul roman, care pusese capăt plății tributului Irinei. Haroun era mai puțin jucăuș decât implica reputația sa. Când se transforma, era mortal.

ADU-MI CAPUL LUI JAFAR, NENOROCITULE!

Într-o noapte, la începutul anului 803, Haroun a petrecut până târziu în noapte, ca de obicei, cu Jafar al-Barmaki. Dar când au plecat pe drumuri separate, califul s-a stabilit pe o barcă în Eufrat și i-a ordonat eunucului său african Musr să ia gărzile sale de încredere și să aducă înapoi capul lui Jafar.

Barmaki, vizirul Yahya și fiul Jafar, au întrecut măsura. Jafar intra uneori în camerele lui Haroun fără să fie anunțat. Haroun îl executase pe șeful Casei Ali, dar este posibil să fi descoperit că Barmaki era în contact cu dinastia rivală. Impozitele lor provocaseră revolte; grandoarea lor a înstrăinat armata. Neîncrezător în mulți dintre curtenii săi, Haroun a pregătit distrugerea lor.

Jafar a încercat să câștige timp. "A ordonat asta doar în stare de ebrietate", i-a spus el lui Musr. 'Nu face nimic până dimineață, sau cel puțin discută din nou cu el.' Musr a verificat de două ori ordinul. Răspunsul lui Haroun? "Adu-mi capul lui Jafar, nenorocitule!".

În același timp, l-a chemat pe Sindi, un libert devotat, care a fost trimis cu gărzile pentru a-i aresta pe toți ceilalți Barmaki. Yahya a murit în închisoare. Capul lui Jafar i-a fost adus lui Haroun, care l-a scuipat și l-a trimis lui Sindi: capul a fost apoi expus pe podurile din Bagdad. Căderea Barmakis a uimit pe toată lumea.

În februarie 808, Haroun a părăsit Bagdadul împreună cu fiul său preferat al-Mamun pentru a reprima tulburările din Khorasan, unde băiatul era guvernator. Haroun a agonizat în legătură cu succesiunea. 'Dacă îl aleg pe Amin, poporul meu va fi nefericit, dacă îl aleg pe Mamun, familia mea va fi nefericită'. Califul a făcut un compromis: al-Amin, fiul lui Zubaida, urma să fie monarhul senior, în timp ce al-Mamun urma să conducă estul. În martie, Haroun, pe atunci în vârstă de 47 de ani, a murit subit; al-Amin i-a succedat, susținut de Zubaida. Al-Mamun a respectat înțelegerea, stabilindu-și reședința la Merv (Turkmenistan).

Unul dintre puținii care au fost mulțumiți de acest lucru a fost Abu Nuwas, amantul lui al-Amin, deși chiar și poetul a fost atent la ceea ce a scris despre acest prieten: "Sunt îndrăgostit, dar nu pot spune de cine; mă tem de cel care nu se teme de nimeni; îmi pipăi capul și mă întreb dacă mai este încă atașat de corpul meu!". Cu toate acestea, incompetența nepricepută și preferințele homosexuale ale lui al-Amin l-au distrus.

Până în 810, frații califali erau înstrăinați; amândoi au ridicat armate. Armata Khorasani a lui Al-Mamun l-a învins pe al-Amin și a asediat Bagdadul, unde a început să se

desfășoare o tragedie. Tinerii de pe străzi, cunoscuți sub numele de "cei goi", s-au luptat cu invadatorii pe străzi; mangalurile (artileria care aruncă cu pietre) au bombardat orașul: "Aici zace un străin departe de casă; fără cap în mijlocul drumului; prins în mijlocul luptelor; și nimeni nu știe de ce parte a fost".

Al-Amin a încercat să scape, dar barca sa s-a răsturnat și a fost capturat: 'Puiul lui Zubaida' a fost aruncat în închisoare, unde s-a regăsit cu un fost curtean. 'Vino mai aproape și ține-mă strâns în brațe', a spus al-Amin tremurând. 'Ce va face fratele meu? Mă va ucide sau mă va ierta?"

După miezul nopții, persani înarmați au dat buzna în celulă. Al-Amin s-a ridicat în picioare: "Noi suntem de la Dumnezeu și la El ne întoarcem". Persanii l-au decapitat și i-au trimis capul lui al-Mamun, care a plâns, apoi le-a spus consilierilor săi: "Ce e făcut, e făcut". Așa că începeți să vă gândiți cum să explicați asta'. Confruntându-se cu revolte șiite, al-Mamun a liniștit Casa lui Ali, promițând să-l facă pe Ali al-Rida moștenitorul său. Dar, odată ce pericolul a trecut, a ordonat otrăvirea Imamului Ali (cunoscut mai târziu sub numele de Ali Reza, un sfânt al Iranului șiit). În 819 a ajuns în Bagdadul devastat și a început să restaureze orașul.

Frumos, talentat și curios, al-Mamun era un original. A fost amabil cu mama lui al-Amin, Zubaida, numind-o "cea mai bună dintre mame" - iar aceasta l-a iertat. Curtea era diferită, mai mult persană decât arabă, dar al-Mamun a comandat traduceri de lucrări grecești și indiene, care au fost depozitate în Casa Înțelepciunii sale, o instituție veche - bibliotecă-cum-academie - datând din timpul sasanienilor. Între timp, el a supravegheat o înflorire a științei, a medicinei, a astronomiei și a geografiei, toate acestea fascinându-l pe califul scriitor de poezii: "Dacă aș zbura până la bolta înstelată, / Și m-aș alătura curgerii cerului spre vest", scria el, "aș învăța, în timp ce traversez cerul, / Soarta tuturor lucrurilor de jos".

Mumun a fost patronul suprem al adab-ului, al literaturii rafinate și urbane. Scriitorul al-Tahiri a celebrat mâncarea și sexul în cărțile sale Adulterul și plăcerea lui, Povești despre băieții sclavi și, încurajator, Masturbarea. Scriitorii puteau chiar să celebreze plăcerea sexuală feminină într-un mod care sună foarte modern. Al-Jahiz (cel cu ochi de gândac), născut în Basra și descendent al unui african zanj înrobit, a câștigat patronajul lui al-Mamun cu eseuri despre Coran, traduceri din Aristotel și polemici demne de luat în seamă, dar a preferat să scrie despre superioritatea negrilor asupra albilor (un subiect care îi era foarte drag). Plăcerile fetelor și ale băieților comparate a fost un compendiu

de interviuri cu ambele sexe despre plăcerea sexuală. Al-Mamun l-a angajat pe Jahiz ca meditator pentru fiii săi, dar aceștia s-au speriat de ochii bulbucați ai scriitorului.

În calitate de conducător și imam, simpatizant al abordării șiiților și suspicios față de adepții literali ai Hadith-ului, Al-Mamun a insistat că Coranul a fost creat din cuvântul lui Dumnezeu, nu a fost scris literal de Dumnezeu, și și-a forțat savanții să fie de acord. Jihadul era o datorie, securitatea o necesitate: în 830, al-Mamun, împreună cu fratele său mult mai tânăr, al-Mutasim, i-a atacat pe romani. Al-Mutasim l-a convins pe calif să cumpere sclavi turci - ghilmani, arcași duri pe cai cu chipuri asiatice. În 836, în calitate de calif, al-Mutasim s-a mutat din Bagdad într-o nouă capitală, la Samara, unde spera să fie protejat de pretorienii săi turci. În schimb, aceștia au preluat controlul. În 861, ghilmanul a ucis un calif. Nemulțumirea în rândul zanjilor înrobiți pe plantațiile de trestie de zahăr și lucrările de irigații din sudul Irakului a explodat în 869 într-o rebeliune a arabilor din Marsh și a africanilor liberi și înrobiți, care a durat paisprezece ani. Aceasta a dus la căderea Basra și la măcelărirea tuturor locuitorilor săi; în 879, rebelii au ajuns chiar și aproape de Bagdad. Aproximativ 500.000 de oameni, chiar un milion, au fost uciși în acest haos, ceea ce i-a descurajat pe conducătorii arabi în viitor să mai folosească mâna de lucru a sclavilor africani. Revolta a slăbit în mod fatal califatul, chiar în momentul în care rivalul său spaniol era înfloritor.

MIERLA DIN CORDOBA

Nepotul Șoimului, Abd al-Rahman al II-lea, a întruchipat noul ideal de machism andaluz și de adab cult, scriind poezii și promovând noi mode în timp ce se lupta cu fiul lui Carol cel Pios, unul dintre cei trei care au moștenit imperiul.

În timp ce moștenitorii lui Carol cel Mare - cunoscuți după numele său latin Carolus ca carolingieni - se luptau între ei, Abd al-Rahman al II-lea ținea curtea în Cordoba, care depășea acum Bagdadul în ceea ce privește sofisticarea, o cultură personificată de o persoană de culoare care își spunea Mierla și care era patronată de amir. Ziryab, copil de zanj vândut la Bagdad, era un cunoscător al vieții civilizate care a fost invitat la Cordoba de un muzician evreu. Ziryab nu numai că a introdus bucătăria, poezia și spiritul persan și irakian în al-Andalus, dar a dezvoltat și chitara, atunci când a adăugat corzi la oudul său, și a fondat o școală de muzică atât pentru fete, cât și pentru băieți. El a inventat conceptul de masă care începea cu supă sau salată, trecea la salate și se încheia cu

dulciuri, servite în farfurii diferite; a încurajat ideea de a avea o modă diferită în funcție de anotimpuri; a creat primele versiuni ale pastei de dinți și ale deodorantului (litharge, un compus din monoxid de plumb) și o nouă coafură, un mullet mohican, cu breton în față, lung în spate și scurt în lateral, preferat de zanjii din Bagdad.

Cu toate acestea, amirul, care nu era doar un pasionat al fashionistelor și al fetelor care cântă, se lupta constant cu creștinii din nord și cu provocatorii interni, ajutat de corpul său de ghilmani înrobiți și de un vizir, Nasr, un nobil creștin capturat și castrat de musulmani. Când amirul s-a îmbolnăvit, eunucul a încercat să stabilească succesiunea mituind un medic pentru a-l termina cu otravă. Soția medicului l-a informat pe amir, care a așteptat până când Nasr i-a adus "medicamentul", apoi l-a obligat să îl bea el însuși.

Apoi, în 844, epoca adabului rafinat a fost întreruptă de o vizită terifiantă: o flotă de cincizeci și patru de corăbii a apărut de nicăieri, purtând o rasă de păgâni hirsuți, mânuitori de topoare, care au atacat Sevilla, în timp ce o altă flotă a luat cu asalt al-Ushbana (Lisabona) și Cadiz. Vikingii au sosit.

Ali a mustrat-o, dar a cruțat-o - și a trăit în Medina timp de patruzeci de ani.

Filozofia lui Muawiya a fost expresia perfectă a spiritului de stat: "Dacă între mine și supușii mei nu există decât un singur fir de ață, nu-l voi lăsa niciodată să se slăbească fără să trag de el și nu-i voi lăsa niciodată să tragă de el fără să-l slăbească". El a adăugat: "Nu-mi folosesc limba acolo unde banii sunt suficienți; nu-mi folosesc biciul acolo unde limba mea este suficientă; nu-mi folosesc sabia acolo unde biciul meu este suficient". Dar când nu am de ales, îmi voi folosi sabia'. El era personificarea hilm-ului, a vicleniei măsurate a șeicului arab tradițional. Era chiar tolerant față de critici: "Nu mă interpun între oameni și limba lor, atâta timp cât ei nu se interpun între noi și regalitatea noastră".

Pentru a-i controla pe tibetani, a apelat la raja indian Pallava, Narasimhavarman al II-lea, cunoscut sub numele de Rajasimha, căruia chinezii i-au acordat titlul de general al Chinei de Sud. Dar cea mai mare influență a lui Rajasimha a fost culturală - a fost atât dramaturg, cât și constructor de temple care încă se mai păstrează în picioare, Kailasanatha din capitala sa Kanchipuram și Templul Shore din portul său Mahabalipuram, de unde influența Pallava, brahmanismul și sanscrita au fost exportate în Indosfera din Asia de sud-est.

Trăind în exil împreună cu soția sa, fosta împărăteasă Wei, se temea că fiecare mesager din capitală îi va aduce pedepse teribile și era mereu gata să se sinucidă. Dar soția sa îl reținea mereu: "Nu există un tipar prestabilit pentru ghinion și noroc. Din moment ce vom muri într-o zi, de ce să ne grăbim?".

Torturile se bucurau de nume pitorești: "Melancolia porcului muribund", "Străpungerea a o sută de vene" și "Cerșitul pentru sacrificarea întregii mele familii". În "Phoenix își înseninează aripile", victima era legată de o roată la soare; în "Dezrădăcinarea unui mânz încăpățânat", prizonierul era legat cu gulerul; iar în "Oferirea de fructe nemuritorilor", victimei i se îngrămădeau țigle pe spate. Într-un episod, peste 300 de dizidenți au fost masacrați.

Toată familia trebuie să fi fost complet traumatizată. Li Dan a încercat să trăiască în mod obscur departe de capitală împreună cu fiii săi, inclusiv Li Longji, viitorul împărat Xuanzong, evitând politica, fiind totuși atent supravegheat și adesea persecutat.

Mi-au spus că într-o zi de vineri Salma a mers la rugăciune. Tocmai atunci, pe o creangă, o pasăre frumoasă stătea și se preumbla. Am întrebat: "Cine o cunoaște pe Salma?" "Ha!", a spus el, apoi a zburat. I-am spus: "Întoarce-te, păsărică, ai văzut-o pe Salma?" "Ha!", a spus el; și mi-a făcut o rană secretă în inimă...

Califii Umayya conduceau din complexul lor de palate din Damasc, petrecându-și verile în castelele de plăcere din Golan, valea Bekaa și deșertul iordanian. Multe dintre aceste "castele" au supraviețuit.

Fiii lui Marwan au fugit spre sud, în Makuria (Sudan), care se convertise la creștinismul copt în timpul lui Iustinian. În timpul cuceririi arabe, Makuria s-a confruntat cu atacuri arabe până când regii săi au semnat un tratat mercantil prin care principalul lor export, sclavii, a fost schimbat cu cereale și țesături egiptene. În 747, exploatând războiul civil arab, regele Kyriakos al Makuriei a făcut un raid în Egipt. Dar când a văzut că Abbasiya învingeau, și-a câștigat favoarea ucigându-i pe prinții Umayya. Vorbind coptă, greacă și arabă, regii Makuriei au domnit dintr-un palat constantinopolitan încrustat în aur din Dongola, un oraș în care casele bogate se mândreau cu toalete din ceramică, care nu au apărut în Europa timp de secole. Catedrala lor de la Faris era decorată cu fresce rafinate. Când califii Abbasiya au cerut arierate de 5.000 de sclavi, regele Zakarios și-a trimis fiul Georgios la Bagdad pentru a negocia. Regatul a înflorit până în secolul al XIII-lea.

Xuanzong a fost de acord să predea puterea fiului său Suzong. În calitate de împărat retras, l-a trimis pe Gao să recupereze trupul consoartei Yang, dar acesta se descompuse: eunucul a adus înapoi doar punga cu parfumuri.

În 779, întâlnindu-se cu niște preoți maniheeni în timp ce jefuia capitala chineză, khaganul uigur Bogu și-a convertit imperiul la maniheism. Deși a fost apoi asasinat de șeful său de cabinet Tengrist, uigurii au rămas maniheiști până când, mai târziu, s-au convertit mai întâi la budism și apoi la islam.

Tang au condus un imperiu de rezervă până în 879, când au căzut în cele din urmă într-o distopie apocaliptică, în timp ce armatele de țărani înfometați recoltau 1.000 de oameni pe zi pentru hrană, într-o perioadă în care "carnea umană era mai abundentă decât cea de câine". Chang'an a fost distrusă; după o mie de ani, o lume a dispărut.

Carol cel Mare plănuia să-l căsătorească pe fiul său Carol cu Aelfflaed, fiica regelui Offa din Mercia, dar când anglo-saxonii au cerut-o pe fiica lui Carol cel Mare, Bertha, acesta a anulat căsătoria. Regele minor al Britaniei a întrecut măsura.

Carol cel Mare și-a educat fiicele la fel ca și pe fiii săi. El credea că misiunea sa era să oprească declinul educației din ultimele secole și să prezideze o restaurare a credinței, ordinii și culturii. Invitând savanți în capitala sa de la Aix, a sponsorizat scriptoria mănăstirilor, care a produs aproximativ 10.000 de manuscrise miniaturale rafinate: Psaltirea Dagulf a fost produsă pentru Papa Hadrian, iar altele pentru o distribuție mai largă. Aristotel și Platon au fost traduși în latină. Ovidiu, Pliniu și alți maeștri latini au fost copiate pe vellum.

Căsătoriile cu cumnatele și soacrele au fost interzise ca fiind incestuoase - de unde și aceste expresii, care sunt încă în uz.

Haroun i-a permis patriarhului Ierusalimului să îi trimită lui Carol cel Mare o cheie de la Sfântul Mormânt, începutul unui nou interes vest-european pentru Orașul Sfânt, unde creștinii se bucurau de toleranță - pentru moment. Relațiile lui Carol cel Mare cu Haroun la Bagdad au funcționat atât în est, cât și în vest. La est, Constantinopolul a fost învins de calif, încurajându-i pe împărați să îi liniștească pe franci; Carol cel Mare a obținut Roma și Ravenna; Constantinopolul a obținut Veneția, Dalmația și sudul Italiei. În vest, Haroun a fost, de asemenea, dușmanul Umayya din al-Andalus. În 797, Hisham, fiul lui Abd al-Rahman, a ordonat o invazie de succes în Aquitania (la șaizeci de ani după presupusa victorie decisivă a lui Carol Martel).

Luxurile Bagdadului au sosit în vase uriașe, în dhow-uri uriașe, spre est din Egipt și Africa și spre vest din China, în călătorii dus-întors de 12.600 de mile. În jurul anului 828, o navă, construită în Persia din mahon african și tec indian, ținută laolaltă cu sfoară malaeziană, a plecat din Guangzhou cu mătăsuri, mirodenii și 60.000 de țigle, 18 lingouri de argint, ornamente de aur, 55.000 de boluri smălțuite din Changsha, 763 de tonete de cerneală (pentru poeții din Bagdad), 915 borcane de condimente și 1 635 de turnulețe decorate cu lotuși pentru clienții budiști din Indochina și cu desene geometrice pentru musulmani, alături de borcane și ustensile din Vietnam și Thailanda. S-a scufundat în apropierea insulei Belitung, în largul insulei Java, iar epava a fost descoperită abia în 1998.

În cazuri rare, aceste fete de spectacol puteau deveni libere și bogate: Arib, mai târziu poetul-cântăreț favorit al fiului lui Haroun, al-Mamun, a fost un superstar care a cântat pentru cinci califi. Când a murit, la 96 de ani, era o bogată proprietară de terenuri.

"Sodomia califului este uimitoare", spunea un poem satiric al vremii. 'În timp ce homosexualitatea pasivă a vizirului este și mai mult. Unul dintre ei face sex, iar celălalt este făcut sex; aceasta este singura diferență dintre ei. Dacă cei doi ar reuși să se folosească unul de celălalt... dar Amin s-a scufundat în eunucul Kawthar; în timp ce faptul de a fi futut de măgari nu l-a satisfăcut pe celălalt...'.

Societatea arabă era extrem de sofisticată, dar Casa Înțelepciunii nu a salvat de una singură învățătura greacă pentru Europa medievală, primitivă și nefericită. Importanța sa a fost exagerată de istoricii occidentali după 11 septembrie pentru a demonstra ignoranța SUA-europenilor față de cultura arabă. Aceste relatări au uitat cumva de existența Constantinopolului: toată literatura greacă a fost disponibilă la Constantinopol încă 500 de ani. De asemenea, savanții lui Carol cel Mare traduceau lucrări grecești în latină, iar alte lucrări erau traduse la curtea Umayya din Cordoba.

Al-Mamun i-a însărcinat pe frații Banu Musa să calculeze circumferința lumii și pe polimatul persan al-Khwarizmi să scrie tratatul său matematic Al-Jabr (originea algebrei), care a contribuit la introducerea cifrelor moderne și a punctelor zecimale, importând zero-ul din India. Numele său a inspirat, de asemenea, o constantă a vieții moderne - algoritmul. Pentru aceia dintre noi care nu înțeleg matematica, Abu Musa Jabir ibn Hayyan - cunoscut sub numele de Geber în Europa - a inspirat un alt cuvânt: gibberish.

Jahiz citează o mare doamnă din Medina care a fost întrebată de fete tinere dacă sexul este plăcut. Ea și-a amintit de un pelerinaj cu califul Othman: "Pe drumul de întoarcere,

soțul meu s-a uitat la mine și eu m-am uitat la el. El mă plăcea și eu îl plăceam și el și a sărit pe mine chiar în timp ce cămilele lui Othman treceau. Am strigat cu putere, căci mi s-a întâmplat ceea ce se întâmplă cu fiicele lui Adam. Și toate cele cinci sute de cămile s-au împrăștiat. A fost nevoie de două ore pentru a le aduna pe toate".

După o lungă carieră la Bagdad, patronii lui Jahiz au fost executați, iar el s-a retras la Basra. Acolo, literar până la capăt, a fost strivit și ucis de un morman de cărți, moartea ideală a oricărui bibliofil. Abu Nawus murise la scurt timp după patronul său, califul al-Amin.

Rurikovichi și Casa lui Basil

MAGIA: RURIK ȘI VIKINGII - RĂZBOI BERSERK, SEX ÎN GRUP ȘI SACRIFICII UMANE

Abd al-Rahman al II-lea a construit o flotă pentru a-i respinge pe vikingi, folosind focul grecesc, dar al-Andalus nu a fost singura regiune care a avut de suferit. Vikingii au atacat și nordul Africii, însă cele mai intense raiduri loveau deja coastele francilor și ale britanicilor.

În 793, o flotilă a atacat mănăstirea de la Lindisfarne, devastând Northumbria și insula sacră Iona, înainte de a se întoarce să atace Scoția și Irlanda. Charlemagne însuși a fost martor la primele raiduri pe coastele sale și a fost capabil să riposteze. Acum, în 845, o flotă de 120 de nave cu 5.000 de vikingi a navigat pe Sena și a atacat Parisul. Invadatorii au sacrificat prizonieri franci în cinstea zeului lor Odin și au plecat doar atunci când regele Franței de Vest, mai târziu împărat, Carol cel Chel, nepotul lui Carol cel Mare, le-a plătit Danegeld-ul de 7.000 de lire de argint și aur.

Bandele de războinici, conduse de lorzi și regi, au căutat inițial sclavi și pradă, dar acum au început să se stabilească, fondând regate în Dublin, insulele din vestul Scoției și York, începutul unui avans în Anglia care amenința existența regatelor anglo-saxone. Regele Wessexului, Alfred, a fost alungat de aceștia în mlaștinile din Somerset, dar în 878 a învins o armată de vikingi, devenind suficient de puternic pentru a împărți insula cu danezii, pe al căror lider Guthrum l-a ajutat să îl convertească la creștinism. În 886, după

ce a fuzionat Wessex cu Mercia, Alfred s-a autointitulat rege al anglo-saxonilor, dar vikingii stăpâneau acum o mare parte din Marea Britanie și Irlanda, iar în curând au atacat din nou Francia.

Cine erau aceștia? Erau scandinavi care împărtășeau o viziune asupra lumii și o cosmologie bazată pe zeii lor conduși de zeul războiului Odin, zeul cu un singur ochi al războiului, care apărea ca un războinic aventurier, și de Thor, zeul agriculturii. Cultul lor era un cult al războiului și al eroismului, ai cărui adepți se închinau la festivaluri anuale în care erau sacrificați cai și oameni, aceștia din urmă fiind spânzurați de copaci - care ocupau un loc special în credința lor - sau sfâșiați prin îndoirea unui copac pe spate și eliberarea lui. Eroii și isprăvile lor erau celebrate în povești epice și pietre runice gravate, iar morții lor erau arși sau îngropați alături de superbele lor nave lungi.

Arabii îi numeau al-Madjus, adoratori ai focului, pentru că își ardeau morții; europenii îi numeau Norsemen; și este posibil ca ei înșiși să se fi numit vikingi sau Vikingr, "oamenii din vik" - adică din golfuri sau fiorduri. Erau jefuitori, dar și comercianți, specializați în sclavie, și au fost navigatori remarcabili, vizitând America cu secole înainte de Columb.

Nimeni nu știe de ce acești scandinavi s-au lansat în aventurile lor în acest moment: o populație în creștere a creat poate o competiție pentru terenuri; luptele civile au făcut viața dificilă; ritualul lor de expunere a bebelușilor de sex feminin poate că a creat o penurie de femei care a necesitat furtul de mirese. Inițial, au avut plăcerea de a ucide preoți și de a jefui biserici, poate ca răzbunare pentru atrocitățile francilor, dar motivul inițial a fost comoara, iar apoi sclavii - granzii din Bagdad, Constantinopol și Cordoba tânjeau după blănurile și sclavii lor. Dar poate că motivul principal pentru care au lansat raidurile a fost că au putut. Corăbiile lor îmbunătățite, cu tragere mică, cu pânze pline, ghidate de pietre, le permiteau să călătorească peste oceane și pe râuri. Erau conduși de regi războinici, dar erau parțial guvernați de lucruri - adunări cvasi-democratice, conduse de legislatori aleși - iar elitele lor erau cititori de sagas și pietre runice.

Modul în care trăiau cu adevărat este suficient de misterios pentru ca istoricii moderni să poată proiecta aproape orice - inclusiv consumul sălbatic de droguri și travestitul - cu indiciile care ne-au fost lăsate. În bătălie, ei luptau cu o frenezie care poate fi sau nu stimulată de un halucinogen - Nightshade lipicioasă. Erau poligini; este posibil ca unele femei să fi fost războinice, având în vedere că foarte puține morminte feminine conțin spade - deși s-ar putea ca toată lumea să fi fost îngropată cu săbii. Creștinii și musulmanii au fost cu siguranță uimiți de lipsa lor de inhibiții sexuale.

În 862, o căpetenie vikingă pe nume Rurik, fondatorul unei familii care avea să conducă Rusia până în 1598, a condus o trupă de războinici spre sud, din Scandinavia în josul Niprului, într-o zonă de frontieră riverană în continuă schimbare, unde păgânii turci și slavi, dominați de un khanat turc în ascensiune, khazarii, se luptau pentru premiile bogate ale comerțului cu Constantinopolul și Bagdadul. În această perioadă, scriitorii arabi menționează o grupare numită al-Rusiyya - Rus, derivată probabil din vechea limbă nordică roa (a vâsli) - legată de jefuitorii și negustorii scandinavi care, pornind de la stațiunea lor comercială Staraia Ladoga din nord, străbăteau de mult timp marile fluvii, Volga și Nipru. Este probabil ca Rurik să fi fost unul dintre acești Rus.

În timp ce vâsleau spre sud, oamenii lui Rurik au avut de-a face mai întâi cu khazarii, care, de la destrămarea turcilor occidentali în jurul anului 650, au domnit din Asia Centrală până în Ucraina, luptând cu arabii timp de cincizeci de ani, bucurându-se în același timp de relații bune cu împărații Constantinopolului, dintre care doi s-au căsătorit cu prințese khazare. Conduși de doi regi, un khagan și un isa, dintr-un palat situat pe insula Atil de pe Volga, khazarii îl venerau pe Tengri, zeul cerului din stepe. Dar, ținând linia de demarcație între Constantinopolul creștin și Bagdadul islamic, khaganul Bulan s-a convertit la iudaism, fapt confirmat de monedele datate 837-8 și inscripționate Mûsâ rasûl Allâh ("Moise este mesagerul lui Dumnezeu", ca un ecou la shahada islamică). Fiul lui Bulan, Obadiah, a construit sinagogi, însă nu toți khazarii practicau iudaismul.

Acești khagani evrei controlau comerțul riveran. Rurik și federația sa de popoare slave, vikinge și turcești făceau comerț cu blănuri, chihlimbar, ceară, miere, colți de morsă și sclavi, pentru care primeau plata de la khazari, romani și arabi în dirhami de argint, dolarii de atunci, care ne permit să ne imaginăm rute comerciale care se întindeau din India până în Marea Britanie. În Suedia au fost descoperite tezaure de monede ale califului - 100.000 până în prezent -, precum și un mic Buddha din bronz turnat în Kashmir, în timp ce în Marea Britanie regii mercieni au adaptat dirhamii, încă marcați în arabă, pentru uz local. Dar principala marfă a vikingilor a fost cea umană: slavii erau vânduți atât de mult prin Marea Neagră și Marea Mediterană, încât însuși cuvântul "sclav" a fost numit după ei.

Atât Bagdadul, cât și Constantinopolul au făcut o ofertă pentru sprijinul khazarilor și al altor triburi din aceste zone de frontieră turbulente, trimițând trimiși curajoși pentru a trata cu acești barbari teribili. Întâlnindu-i pe Rus, Ibn Fadlan, un trimis califal, a fost pe cât de entuziasmat, pe atât de dezgustat: "Niciodată nu am văzut specimene fizice mai perfecte, înalte ca niște palme de curmale, blonde și roșcate", scria el. Șeful lor șef stătea

pe tronul său înconjurat de 400 de războinici și patruzeci de sclavi "destinați patului său".

Ibn Fadlan a fost martor la sex în grup și la sacrificiul uman al unei tinere sclave intoxicate, la înmormântarea unui șef de trib, supravegheat de o femeie șaman, Îngerul Morții, "o bătrână solidă, grasă și greoaie". Ibn Fadlan a fost cu siguranță ușurat să se întoarcă la Bagdad.

Rurik, un erou semi-mitic despre care știm puține lucruri, a condus un fief din Gorodische, sau Orașul, o așezare comercială, mai târziu refondată ca Orașul Nou, Novgorod. Succesorii săi s-au extins spre sud. Descendentul său, Igor, a fost adus în orașul slav Kiev de pe Nipru, fondat în jurul secolului al VI-lea, făcând mai târziu din acesta sediul central pentru comerțul cu blănuri și sclavi către Constantinopol, unde Rus - cunoscut de romioi sub numele de Varangi - servea adesea ca gardieni de elită.

Marele Oraș era un premiu tentant: Igor a lansat două raiduri în timpul cărora bărcile sale lungi au fost incendiate de focul grecesc. Mai târziu, a fost capturat de un trib slav care l-a legat de două ramuri care au fost apoi eliberate, rupându-l în două. Cu toate acestea, văduva sa, Olga, și-a învins dușmanii slavi, apoi a călătorit la Constantinopol, unde a fost botezată după ce l-a întâlnit pe împărat. Imperiul a renăscut datorită unui țăran armean remarcabil, a cărui carieră a fost făcută de fizicul său robust, de farmecul său sumbru și de îndemânarea cu caii.

CONSTANTINOPOL ȘI ROMA: BASIL, ȘOPTITORUL DE CAI FĂRĂ SPRÂNCENE, ȘI MAROZIA, SENATOAREA.

Ascensiunea lui Basil a început atunci când, pe când era un tânăr servitor, a întâlnit-o pe cea mai bogată femeie din imperiu, Danielis, o văduvă care deținea 3.000 de sclavi și optzeci de proprietăți și care i-a devenit patroană - și, cu siguranță, amantă. Se poate ca el să fi petrecut mulți ani cu ea înainte ca ea să-l prezinte curtezanului care l-a adus în atenția tânărului împărat Mihail al III-lea, un expert în materie de cai, care l-a angajat ca mire, apoi ca bodyguard, apoi ca șambelan. Mihai a restaurat dominația romană în Grecia și, ghidat de mama sa, a pus capăt agoniei iconoclaste, dar a fost îndrăgostit, probabil sexual, de greutatea musculosului Basil, cu treizeci de ani mai în vârstă decât el. Născut în Tracia, cunoscut sub numele de Macedoneanul, dar probabil armean, Vasile era "cel mai remarcabil prin forma corporală și prin greutate; sprâncenele îi creșteau

împreună, avea ochii mari, pieptul lat" și o expresie morocănoasă. Împăratului îi plăcea să-l privească în luptele de lupte libere cu campionii bulgari. Când Mihail s-a supărat pe unchiul său influent, Vasile l-a executat, lăsându-l pe șoptitorul de cai fără sprâncene ca omniprezent parakoimomenos - Cel care doarme alături (camera imperială). În timp ce căsnicia sa nu a avut copii, Mihail a avut un fiu cu amanta sa, Eudokia Ingerina, pe care l-a împărțit curând cu Basil (Basil pare să fi fost irezistibil pentru bărbați și femei). Pentru a-l legitima pe acest fiu, Leo, i-a ordonat lui Basil să se căsătorească cu Eudokia și l-a încoronat co-împărat, dându-i ca amantă pe propria sa soră Thekla. Când Mihail, care băuse din greu, poreclit pe scară largă "Bețivul", s-a răzgândit și a pus la cale uciderea favoritului său, Basil a intrat primul, adunând o echipă de asasini ai familiei (inclusiv tatăl și fratele său) care a pătruns în dormitorul imperial, l-a înjunghiat pe împăratul beat și i-a tăiat mâinile - probabil o răzbunare pentru latura homosexuală necreștină a relației lor.

A fost o ascensiune puțin probabilă, dar neinstruitul Vasile s-a dovedit a fi un basileu serios și inteligent, luptând împotriva arabilor, codificând legile și lovind bulgarii. Nu a fost niciodată foarte sigur dacă Leo era al lui sau al lui Mihail și nu-l plăcea pe băiatul tocilar. Vasile a murit în 886, la vârsta de 75 de ani, în urma unui accident de vânătoare în urma căruia a fost târât kilometri întregi, hainele sale fiind prinse în coarnele unui cerb: mirele său a fost executat pentru că a tăiat cureaua împăratului pentru a-l elibera din coarne (era ilegal să dezbraci o lamă în fața împăratului). Când a murit, nici împăratul Leon nu era sigur cine era tatăl său, dar a cinstit măruntaiele lui Mihail, pe care le-a îngropat în Biserica Apostolilor împreună cu Vasile.

Talentat, erudit, dar chinuit, Leon cel Înțelept i-a ținut în frâu pe arabi în est, dar a pierdut ultimele sale fortărețe din Sicilia în fața invadatorilor arabi, care au debarcat apoi în sudul Italiei și au amenințat nu doar ultimele sale teritorii, ci și Roma însăși.

În 846, raiderii arabi au debarcat la Ostia și apoi au lovit Roma, jefuind Sfântul Petru. Acum, când aceștia înaintau din nou, Papa Ioan al VIII-lea, care îi văzuse pe arabi atacând Roma, i-a rugat alternativ pe Împăratul Leon și pe regii carolingieni să trimită ajutor. În mod tradițional, Constantinopolul selecta și amenința papii, iar Iustinian îl răpise pe unul. Acum, papii erau pe cont propriu: haosul din Italia, pierderea veniturilor papale în favoarea arabilor, scăderea prestigiului și ascensiunea baronilor italieni vorace l-au subminat pe Ioan al VIII-lea, care a fost otrăvit, apoi ucis în bătaie de joc de către propriii săi clerici. Astfel s-a deschis o nouă eră sângeroasă, dominată de o singură femeie extraordinară: Marozia. Dacă Cleopatra poate fi considerată o eroină feministă,

la fel ar trebui să fie și Marozia, conducătoare a Romei și mamă, bunică, străbunică, amantă și ucigașă a unei succesiuni de papi și prinți.

Tulburările care începuseră cu uciderea lui Ioan al VIII-lea au culminat cu procesul unui papă mort. În ianuarie 897, cadavrul papei Formosus, care era mort de mai bine de un an, a fost exhumat, îmbrăcat în veșmintele sale papale, întronizat și apoi judecat pentru sperjur și încălcarea dreptului canonic în fața unui sinod din Roma, prezidat de succesorul său Ștefan al VI-lea, cu un diacon care reprezenta cadavrul ca avocat al acestuia. Găsit vinovat, Formosus a fost dezbrăcat, cele trei degete pe care le folosea pentru binecuvântarea papală i-au fost tăiate, iar trupul său a fost aruncat în Tibru. Motivul acestei necrospecte a fost acela de a submina legitimitatea unui predecesor și de a spori astfel legalitatea noului papă. Dar nu a funcționat: Ștefan a fost strangulat, iar trei papi au fost apoi aleși de facțiuni diferite. Dar unul dintre ei, Sergiu al III-lea, a reușit să obțină sprijinul lui Teofilatto, tatăl Maroziei, iar aceștia i-au ucis pe ceilalți doi.

Ales consul pentru anul 915, Teofilatto a condus Roma alături de soția sa Teodora, numindu-și candidații la papalitate. Teofilatto - Theofylactus - a fost unul dintre războinicii în ascensiune care tratau papalitatea ca pe una dintre funcțiile urbane prin care puteau controla o Romă deja împărțită în tabere armate, monumentele antice precum Colosseumul sau mausoleul lui Hadrian servind acum drept fortărețe fortificate. Dacă realitatea semăna cu războiul între bande, titlurile erau totuși orbitoare: Eminentissimus, Magnificus, consul și, bineînțeles, papă.

Când arabii au cucerit Minturno, un oraș situat la optzeci de mile sud de Roma, creștinii au intrat în panică. Cu toate acestea, Teofilatto nu putea controla singur Roma: papalitatea era liderul spiritual al creștinătății occidentale; Italia era vitală din punct de vedere strategic, cu arabii și romanii în sud și, în nord, încă de la Carol cel Mare, regii Franciei Orientale (Germania) aveau un mare interes.

Teofilatto și-a consolidat puterea prin căsătoria fiicelor sale. Soția sa, Teodora, era o "curvă nerușinată care exercita puterea asupra cetățenilor romani ca un bărbat", scria Liutprand, episcop de Cremona, un apropiat al principalului dușman al familiei, Otto al Germaniei: afirmațiile sale sunt adesea propagandă germană și șovinism masculin.

În 909, Teofilatto a căsătorit-o pe Marozia cu un războinic rival, Alberic, margraf de Spoleto, cu care a avut mai mulți fii. Este posibil ca ea să fi devenit amanta papei Sergiu și să fi avut și ea un fiu cu acesta. Sora ei a fost, de asemenea, căsătorită. Dar, în mod neobișnuit, Marozia a început să își exercite propria putere politică într-un mod care l-a alarmat pe Liutprand, care a numit perechea "surorile curve" care dominau papalitatea

într-o "pornocrație" - guvernarea prostituatelor. De fapt, ele erau potentate, iar femeile erau mai puternice la Roma decât oriunde altundeva în acea perioadă.

În 915, Alberic, soțul Maroziei, acum ales patrician - Patricius Romanorum, unul dintre multele titluri împrumutate din antichitate - și-a unit forțele cu Teofilatto și cu papa pentru a-i expulza pe arabi din Minturno. În 924, când soțul ei a fost asasinat, iar tatăl ei a murit, Marozia, în vârstă de 30 de ani, și-a asumat conducerea facțiunii ca domina, senatrix și patricia, conducător al Romei. După o aventură cu Papa Ioan al X-lea, care a încercat apoi să își impună propriul control, Marozia s-a căsătorit cu Guido, margraf de Toscana, strănepotul lui Carol cel Mare, care s-a îndrăgostit de frumusețea ei, dar și de puterea ei.

În 928, cuplul l-a atacat și l-a arestat pe Ioan al X-lea; întemnițat în mausoleul lui Hadrian, acum fortificat sub numele de Castel Sant'Angelo, papa a fost ulterior sufocat. Guido însuși a murit la scurt timp după aceea. Între timp, Marozia și-a așezat pe tronul papal pe fiul ei de la Alberic (dacă nu de la Papa Sergiu) ca Papa Ioan al XI-lea, în vârstă de numai 20 de ani. Celălalt fiu al ei, Alberic al II-lea de Spoleto, credea acum că ar trebui să îi succeadă tatălui său ca domnitor al Romei. Marozia s-a împotrivit, dar o femeie cu putere avea nevoie de ajutor masculin: ea a negociat o căsătorie cu Hugh de Provence, un urmaș al lui Carol cel Mare, rege al Italiei, care a sosit în mod corespunzător la Roma.

Mulți fii au detestat noii soți ai mamelor lor, dar puțini au luat cu asalt recepția de nuntă. Fiul Maroziei, Alberic al II-lea, a dat o lovitură de stat la nuntă și a asediat petrecerea de nuntă în Castelul Sant'Angelo; mirele și-a abandonat mireasa prin sclipirea unei frânghii; Marozia însăși a fost arestată și întemnițată în Castelul Sant'Angelo, unde a murit mai târziu. Alberic al II-lea a domnit la Roma ca princeps pentru următorii douăzeci de ani, căsătorindu-se cu noua sa soră vitregă, fiica regelui Hugh, și numindu-l în mod amenințător pe fiul lor Octavian. Pe patul de moarte, în 954, Alberic și-a convins magnații să îl numească pe Octavian princeps și apoi papă Ioan al XII-lea. Acest adolescent popinjay suprapromovat a devenit tiran al Romei. Păcatele sale, enumerate chiar și de către oftatul Liutprand, nu par remarcabile, cu excepția surprinzătoarei absențe a sodomiei: "A curvit cu văduva lui Rainier, cu Ștefana, concubina tatălui său, cu văduva Anna și cu propria nepoată, și a transformat palatul sacru într-un bordel. Se spunea că a plecat la vânătoare în public; că l-a orbit pe confesorul său Benedict, iar după aceea Benedict a murit; că l-a ucis pe Ioan, cardinalul subdiacon, după ce l-a castrat' și 'a închinat diavolul cu vin'. Dar, luptându-se să apere Roma, în 962, Ioan al XII-lea l-a chemat pe regele francilor de est Otto I, care a mărșăluit spre sud, însoțit de

episcopul Liutprand, pentru a-l proteja în schimbul propriei sale încoronări ca împărat roman. În mod nesurprinzător, Ioan s-a certat cu germanii, dar a pierit - în mod caracteristic - în timpul unei partide de sex adulterin.

Otto și fiii săi imperiali au luat cu asalt în mod regulat Roma, dar nu au reușit să obțină pentru mult timp controlul papalității. În 974, Crescentius, strănepotul lui Marozia, a cucerit Roma pentru marozieni și i-a răsturnat pe papii susținuți de germani, strangulând mai mulți pontifi incomozi. Familia a numit papi până în 996, când împăratul Otto al III-lea, care avea doar 16 ani, renumit pentru intelectul său clasic, s-a năpustit asupra Romei și l-a depus pe Crescentius. Otto l-a decapitat, i-a violat soția, iar pe papa, vărul lui Ioan al XVI-lea din Marozian, l-a orbit și i-a tăiat nasul, urechile și limba. Otto, asumându-și titlurile de împărat al lumii și consul al romanilor, a plănuit să conducă imperiul său german din noul său palat roman, dar a murit la doar 21 de ani.

Crescentienii încă dominau vechea Romă, când în estul Noii Rome, fiul nelegitim al lui Leon cel Înțelept, Constantin al VII-lea, născut în camera de porfiră a Marelui Palat unde nășteau împărătesele, și-a afirmat legitimitatea cu titlul de Porphyrogennetos. Erudit și scriitor, el s-a concentrat asupra convertirii slavilor la creștinism. În 957, Constantin a fost cel care a primit-o pe Olga de Rus în prima vizită de stat rusă: ea a fost botezată cu Porphyrogennetos ca naș. Slavii au susținut că s-a îndrăgostit - un eveniment puțin probabil pentru fastidiosul Porphyrogennetos - dar el i-a încurajat tendințele creștine și i-a acordat drepturi comerciale.

Rusii îi provocau acum pe khazari. În 971, prințul Svyatoslav a atacat și a ars capitala lor Atil, iar apoi, binecuvântat de Constantinopol, i-a atacat pe bulgari cu 60.000 de soldați, punându-i în dificultate și cucerindu-le capitala și o mare parte din Bulgaria, astfel încât împăratul roman s-a alarmat și a orchestrat asasinarea sa. În haosul care a urmat, Valdemar, fiul cel mic al lui Svyatoslav, fiul cel mai tânăr al lui Svyatoslav din cauza unei concubine, care fusese alungat din Novgorod, a primit trupe de la vărul său, regele Norvegiei. El și-a învins apoi toți frații pentru a cuceri Kievul.

Valdemar a păstrat un harem de 800 de fete, și-a luat șapte soții, dintre care mai multe i-au făcut copii, și s-a închinat zeilor păgâni Dazhbog, Stribog și Mokosh, sărbătorindu-și victoriile prin sacrificarea a doi copii. Dar trimișii săi au fost copleșiți de splendoarea creștină a Marelui Oraș și a Hagia Sophia - "Nu mai știam dacă ne aflam în rai sau pe pământ" - iar când Valdemar însuși a realizat beneficiile convertirii, momentul a fost excelent. Ultimul din dinastia macedoneană, Vasile al II-lea, se confrunta cu o rebeliune și avea nevoie de ajutor.

Vasile, în vârstă de treizeci de ani, era o forță a naturii: "Din ziua în care Regele Cerului m-a chemat să devin Împărat, stăpânul lumii", a scris el pentru propriul epitaf, "nimeni nu mi-a văzut sulița stând degeaba". Într-un oraș al luxului de berob, al eunucilor parfumați și al intrigilor bizantine, el era un spadasin compact și simplu, un ascet pios, neinteresat de femei și probabil homosexual.

Valdemar i-a trimis cadou noului împărat o unitate de varangiani cu avertismentul: "Nu-i ține în orașul tău sau îți vor face rău - și nu permite nici măcar unuia dintre ei să se întoarcă pe aici". În continuare, kivanul a cerut să se căsătorească cu o soră a împăratului. Aceasta a fost o impertinență, dar Vasile, recunoscând puterea kivană, a fost de acord, cu condiția ca marele prinț de Kiev să se convertească și să ajute la recucerirea coloniei sale din Crimeea, Chersonese. Valdemar și-a jucat rolul, dar când Vasile a întârziat să-și trimită sora, Valdemar a păstrat Chersonese; Vasile și-a trimis imediat sora. În 988, Valdemar, luând numele de Vladimir sau Volodymyr, a fost botezat conform riturilor favorizate la Constantinopol, un moment decisiv în istoria lumii care, împreună cu convertirea bulgarilor, a asigurat că Rusia și Europa de Est își vor dezvolta propriile ritualuri și doctrine distincte - cunoscute mai târziu ca ortodoxe. Sora împăratului, Anna Porfirogenița, se temea de căsătoria cu un barbar neastâmpărat, dar Vasile a implorat-o: "Dumnezeu întoarce țara Rusiei la pocăință prin mijlocirea ta și vei salva Grecia de pericolul unui război grav". Lucrarea lui Dumnezeu era greu de refuzat.

PĂGÂNI CONVERTIȚI: VLADIMIR ȘI ROLLO

Sărmana Anna a navigat spre Crimeea pentru a se căsători cu Vladimir, care a returnat Chersonese lui Vasile al II-lea ca "dar de nuntă". Vladimir și-a convertit Rus Landul cu energia caracteristică - concubinele au fost retrase, statuile păgâne au fost bătute cu toiege și au fost fondate biserici. Kievienilor li s-a ordonat să participe la un botez în masă pe malul Niprului: "Oricine nu se va prezenta, bogat, sărac sau sclav, va fi dușmanul meu". Noile sale cuceriri și legătura sa cu romanii au contribuit la transformarea sa într-un potentat european, iar trei dintre fiicele sale s-au căsătorit cu monarhi. După moartea sa, în 1015, fiul său Iaroslav cel Înțelept a prezidat Rusia la apogeu, conducând dintr-un Kiev plin de biserici. Dar apogeul său a fost scurt. După Iaroslav, Rus s-a fragmentat în principate mai mici, conduse întotdeauna de Rurikovici, dintre care unul ar fi construit o mică cetate lângă râul Moskva - Moscova. După ce a câștigat Kievul pentru Hristos, Vasile s-a grăbit spre sud pentru a opri o nouă înaintare

arabă în Siria, luptând din Caucaz până în Balcani, un împărat războinic, care împărțea rațiile cu oamenii săi și de mai multe ori a fost aproape ucis în luptă, salvat întotdeauna de cele 6.000 de gărzi varangiane ale sale.

În timp ce mulți vikingi se îndreptau spre sud pentru a-l servi pe Vasile, alți compatrioți făceau raiduri în Francia, unde moștenitorii lui Carol cel Mare - ale căror epitete, Grasul, Simplul, Smaraldul, le dezvăluie slăbiciunile - au făcut cel puțin treisprezece plăți de Danegeld. Împăratul Carol cel Gras reușise să reunească întregul imperiu al străbunicului său - din Italia până în Francia de Est și de Vest - dar îi lipsea instinctul ucigaș pentru a-l păstra. În 885, o flotă vikingă condusă de mai multe căpetenii a navigat pe Sena și a asediat Parisul. Unul dintre vikingi era un tânăr războinic pe nume Rollo. Micul oraș - doar 20.000 de locuitori - era ținut de tinerii baroni ai împăratului, Odo, conte de Paris, și fratele său Robert, fiii unui războinic autoproclamat, Robert cel Puternic, care i-au cerut ajutorul. În schimb, Fat Charles a plătit 700 de lire de argint vikingilor, o împăcare atât de nerușinată încât Odo a fost ales rege al Franței de Vest. Domnia sa a fost scurtă, dar a fondat o nouă dinastie și un regat care a evoluat în Franța. Familia lui Odo nu a fost singura familie care a creat un nou regat.

În ceea ce-l privește pe tâlharul nordic Rollo, bătălia de la Paris l-a făcut și pe el. În urma acesteia, a furat mireasa unui conte franc, Poppa de Bayeux, cu care a fondat o dinastie care, într-un fel, încă rezistă. Atât de hulpav încât nici un cal nu l-ar fi putut ține, Rollo cel Umblător, acum a capturat Rouen, apoi, în 911, a atacat din nou Parisul. Regele carolingian al Franței de Vest, Carol cel Simplu, l-a cumpărat cu o înțelegere prin care îi păstra pământurile cu condiția să se convertească la creștinism și a respins raiderii vikingi și baronii prea puternici. Rollo a fost de acord: el și normanzii săi au devenit cunoscuți sub numele de normanzi, iar ducatul său, Normandia; descendenții săi au cucerit Anglia, iar monarhii britanici de astăzi descind din el. În 922, după ce l-a detronat pe Carol cel Simplu și s-a luptat cu Rollo, fratele lui Odo, Robert, a fost ales rege: descendenții săi, vor fi regi ai Franței sub numele de Capet, Valois și Bourbon (cu câteva interludii) până în 1848 - aproape un mileniu.

Cu toate acestea, normanzii nu au renunțat la raiduri: Rouen era renumit pentru piața sa de sclavi și aveau nevoie de sclavi islamici pe care să-i vândă. În anii 950, aceștia continuau să facă raiduri în al-Andalus, dar s-au întâlnit cu marele monarh al vestului, care avea acum propriile flote pe care le folosea pentru a face raiduri pe coastele Franței și ale Africii.

CALIFUL DE CORDOBA

Vigilent și feroce, Abd al-Rahman al III-lea era musculos, cu picioare scurte, blond, cu pielea albă și ochii albaștri, bunica sa fiind o prințesă creștină, Onneca Fortúnez, fiica regelui din Pamplona; mama sa era o slavă înrobită, una dintre miile de oameni comercializați de vikingii din Rusia. Curtea Umayya era un bearpit - tatăl său a fost ucis de unchiul său, iar unchiul său de bunicul său - dar el a fost antrenat pentru putere de către mătușa sa dură Sayyida.

În 912, la o săptămână după ce a moștenit, la vârsta de 21 de ani, un regat asaltat de rebeliuni și provocări, Abd al-Rahman al III-lea afișa capul principalului rebel în fața locuitorilor din Cordoba. Dar a fost nevoie de douăzeci de ani pentru a restabili puterea Umayya, lovind la nord regatele creștine și la sud în Maroc. În 929, Abd al-Rahman a preluat califatul, o sărbătoare a succesului militar și a disprețului față de califii frăgeziți de la Bagdad. Îi plăcea să primească vizitatorii creștini, așezat în haine simple pe o rogojină de in, având în fața sa doar un Coran, o sabie și o flacără, oferindu-le fie Coranul, fie sabia urmată de foc.

Cu toate acestea, era un titan european, primind ambasadori de la cei doi împărați creștini, un patron umanist al artelor cu cea mai mare bibliotecă din afara Constantinopolului. Cordoba era acum cel mai mare oraș din Europa alături de Constantinopol: împărații săi trimiteau cadouri, fântâni de marmură și clasici greci pe care califul îi tradusese în arabă. El a construit un nou complex de palate, Medina al-Zahra, numit probabil după numele unei sclave și inspirat de palatul Umayya din Damasc, la șase mile de Cordoba, cu o sală a tronului colosală construită în jurul unui bazin uriaş cu mercur, o menajerie de lei (un cadou de la aliații săi africani) și una dintre primele băi cu apă din Europa, într-o perioadă în care Londra și Parisul erau orașe mici cu canalizare deschisă. Curtea sa era cosmopolită: gărzile și concubinele sale erau slavone, iar vizirul său era adesea evreu sau creștin. Medicul său evreu Hasdai ibn Shaprut a fost ambasador și trezorier, corespondând cu papii și cu împărații germani și estici, precum și cu khaganii evrei din Khazaria.

Cu toate acestea, nici măreția califală, nici adab-ul nu au diminuat ferocitatea sibarită a lui Abd al-Rahman. El a prezidat un harem de 6.750 de femei și 3.750 de sclavi bărbați. O sclavă care l-a trădat a fost aruncată la lei; un băiat creștin - mai târziu Sfântul Pelagius - care i-a respins avansurile a fost dezmembrat. Poate că acestea sunt povești anti-musulmane, dar cu siguranță a savurat lipsa sa de adevăr. Executorul său, mereu

pregătit cu sabia și covorul de piele, s-a îmbogățit. Odată, în timp ce decapita o concubină, bijuteriile ei au căzut din păr, iar califul l-a lăsat să le păstreze. Când unul dintre fiii săi a conspirat împotriva sa, l-a executat el însuși în public pe băiat.

A lansat invazii anuale în nord, conducându-și întotdeauna propriile armate, până când a fost aproape ucis în luptă. Când vikingii au atacat al-Andalus, Abd al-Rahman i-a respins cu flota sa, în timp ce s-a extins de-a lungul coastelor europene și africane, înființând un cuib de pirați pe Coasta de Azur la Fréjus și făcând campanie în Maroc, unde generalul său a fost un eunuc slav poreclit Cockerell cel Castrat. Capturarea orașelor Ceuta și Tanger i-a oferit acces la caravanele transsahariene, dar, în momentul în care spera să controleze comerțul transsaharian, califul a fost zădărnicit de o dinastie mesianică apărută într-o oază aflată la jumătatea distanței dintre Maroc și Africa de Vest. Califul cu greu ar fi crezut că această revoltă obscură din deșert va înclina echilibrul din Afro-Asia, va sfida Constantinopolul, Cordoba și Bagdadul și va duce la fondarea celui mai mare oraș arab: Cairo.

Singurul rege britanic cunoscut sub numele de Marele, Alfred a condus doar sud-vestul țării. Țara Galilor a fost împărțită între regatele celtice Deheubarth, Powys și Gwynedd; Scoția a fost împărțită între regatele celtice Strathclyde și Alba și regatul viking al lui Man din insulele vestice; restul a fost condus de vikingi.

Concepția lor despre sinele uman era singulară: ei credeau că fiecare persoană era împărțită în hamr (corpul fizic), hugr (esența), hamingja (personificarea norocului) și fylgja (un spirit feminin care se afla chiar și în cel mai viril bărbat).

Rusii erau negustori, așa cum i-a spus unul dintre ei trimisului arab: "O, domnul meu, am venit dintr-un ținut îndepărtat și am cu mine un asemenea număr de fete și un asemenea număr de zibele". Igiena lor l-a șocat pe trimis: "Sunt cele mai murdare dintre creaturile lui Dumnezeu - nu au modestie în defecație și urinare, nu se spală după orgasm, nici nu se spală pe mâini după ce mănâncă - ca niște măgari sălbatici". Apoi a fost vorba de sexul în grup: "Fiecare bărbat stă pe o canapea. Împreună cu ei sunt sclave frumoase pentru a fi vândute negustorilor: un bărbat are relații sexuale cu sclava sa în timp ce tovarășul său privește. Uneori, grupuri întregi se întâlnesc în acest mod în prezența altora. Un negustor care sosește pentru a cumpăra o sclavă de la ei poate fi nevoit să aștepte și să privească în timp ce un Rus finalizează actul sexual cu sclava sa...'.

Vasile nu numai că a primit-o pe patroana sa, Danielis, la curte, dar a ridicat-o la titlul de Mamă de împărat (basileometor), ceea ce spune multe despre relația lor. Romii vorbitori de limbă greacă numeau acum imperiul Basileia Romaion - monarhie romană și pe împăratul lor basileus - rege.

Munca timpurie a doi misionari, Chiril și Metodiu, care au tradus Biblia greacă în alfabetul slav, care mai târziu s-a dezvoltat în chirilică, a însemnat că acest popor nou creștinat putea înțelege noile slujbe.

Despre Vladimir se cunosc puține lucruri cu adevărat, în afară de o cronică preoțească, "Tale of Bygone Years", scrisă trei sute de ani mai târziu. Cea mai mare parte a poveștii este un mit, dar Ivan cel Groaznic, în secolul al XVI-lea, a folosit-o pentru a-și justifica războaiele de "regrupare" a teritoriilor vestice. Petru cel Mare a adaptat cuvântul "Rus" pentru a crea numele noului său imperiu, Rusia. Slavofilii ruși din secolul al XIX-lea și credincioșii din secolul al XXI-lea în "lumea rusă" - cum ar fi președintele Vladimir Putin - l-au folosit pentru a promova mitul unei națiuni ruse, care cuprinde popoarele din Rusia și Ucraina. Pentru ucraineni, povestea lui Volodmyr este mitul fondator al națiunii lor.

Doi dintre fiii lui Vladimir, Boris și Gleb, au fost uciși în luptele de după moartea tatălui lor și au devenit primii sfinți ai noii biserici, văzuți ca sacrificii pentru acest nou pământ sacru, Sfânta Rusie, și lansând sacralizarea conducătorilor Rusiei.

'Am domnit acum peste cincizeci de ani în victorie sau în pace', a meditat Abd al-Rahman pe patul de moarte în 969, 'iubit de supușii mei, temut de dușmanii mei și respectat de aliații mei. Am numărat cu sârguință zilele de fericire pură și autentică care mi-au căzut în cale: ele se ridică la paisprezece. O, omule, nu-ți pune încrederea în această lume prezentă!".

Ghanas și Fatimiyya

PUTEREA AFRICANĂ: GHANA DE WAGADU ȘI STĂPÂNUL DIN CAIRO

Totul a început în adâncul deșertului. În 905, când Abd al-Rahman al III-lea era un băiat, Said bin Husain, în vârstă de 35 de ani, s-a proclamat Mahdi - alesul, reprezentantul lui

Dumnezeu pe pământ, în îndepărtata oază marocană Sijilmasa, unde triburile berbere recent convertite fuseseră deja convinse de sfințenia sa de către misionari secreți. Aceștia făceau parte dintr-o rețea șiită clandestină de Dawa - Chemarea - care, din Yemen până în Atlantic, predicau restaurarea dinastiei lui Ali și Fatima, fiica lui Mahomed. Said a revendicat această descendență, iar familia sa s-a autointitulat Casa al-Fatimiyya. Familia lui Said fusese vânată și ucisă de califii din Bagdad, dar el însuși, deghizat în negustor, a scăpat împreună cu fiul său. Deși urmărit de asasini, a ajuns în Maroc, unde a adoptat titlul de al-Mahdi Billah și și-a lansat jihadul, cu scopul de a mărșălui până în Irak și de a distruge califatul eretic.

Părea puțin probabil ca acest lucru să se întâmple vreodată atunci când al-Mahdi a preluat comanda unei mici trupe de berberi în Sijilmasa, poarta de intrare în cel mai puternic regat african, Wagadu, condus de ghanas - regii - Soninke, care comandau o armată de 200.000 de oameni. În capitala lor, Koumbi Saleh, în Mauritania, "ghana stă în audiență... într-un pavilion cu cupolă în jurul căruia stau zece cai acoperiți cu materiale brodate cu aur", a scris un vizitator arab, al-Bakri, puțin mai târziu. 'În spatele regelui stau zece paji care țin în mână scuturi și săbii decorate cu aur, iar în dreapta sa se află fiii regilor din țara sa, purtând veșminte splendide, cu părul împletit cu aur'. Aurul era pretutindeni: chiar și câinii de pază ai ghanezilor aveau "gulere de aur și de argint cu numeroase bile din aceleași metale". Când ghana mureau, erau îngropați cu comori și sacrificau servitori; astfel de morminte au fost găsite în zona râului Niger. Africa de Vest și de Est nu erau necunoscute înainte de sosirea europenilor. De fapt, Afro-Asia era o singură lume legată de rute de caravane și de navigație fragile, dar străvechi, care traversau deșertul și mările spre Maghreb, Spania, Egipt și Oceanul Indian. De cealaltă parte a Saharei, ghanezii făceau comerț cu fildeș, cupru, bronz și aur din Barmaka (Ghana de astăzi) și bronz din Igbo-Ukwu (Nigeria), unde artizanii produceau bronzuri cu șerpi, păsări și vase împletite cu mărgele importate de departe: casa de comori a ghanezilor conținea 100.000 de mărgele de sticlă și cornalină din Egipt și India. Wagadu era doar cel mai mare dintre regatele vest-africane - Gao, Timbuktu și Kanem-Bornu - care făceau comerț cu nordul. Două treimi din aurul european provenea din Africa de Vest, la fel ca și, probabil, leii din menajeria lui Abd al-Rahman.

Caravanele erau conduse de cameleteri berberi care erau adesea musulmani, astfel încât islamul curgea ca sarea din nord în țara aurului. Islamul ajunsese la Wagadu: Koumbi Saleh era împărțit în două orașe, unul majoritar musulman, celălalt urmând religiile păgâne Soninke, iar ghanezii practicau un hibrid din ambele. Al-Bakri a fost martor la

sacrificii umane ale servitorilor, intoxicați cu "băuturi fermentate", pentru a-i însoți pe regii morți.

La est, pe coasta Oceanului Indian, negustorii arabi de fildeș, mirodenii și sclavi făceau deja comerț în Zanj - Africa de Est - și au adus și ei islamul cu ei. Legătura dintre Arabia și Africa era la fel de veche ca și cea dintre Solomon și Sheba. Arabii au făcut comerț cu africanii vorbitori de limbă bantu, dezvoltând treptat o nouă limbă hibridă, swahili, din araba al-Sahel - Coasta. În Sudan (din arabul Bilad al-Sudan - Țara negrilor) și în Etiopia (pe care arabii o numeau al-Habasha - Abisinia), vechiul regat creștin Axum se dezintegra. Războaiele și raidurile au produs prizonieri care au fost comercializați pe coasta swahiliană, unde comercianții din Golf - fii de omanzi și persani căsătoriți cu femei africane locale - au fondat un port, Kilwa, primul dintre orașele comerciale swahili. Călătoriile se făceau în ambele sensuri prin Oceanul Indian: bananele originare din Asia de sud-est au sosit cu aceste nave și au fost plantate în Africa pentru a deveni o cultură africană prin excelență, răspândită de către Bantu pe măsură ce se deplasau spre sud. Marinarii Kilwan au străbătut Oceanul Indian. Primii străini care au ajuns în Australia nu au fost europenii (olandezii au debarcat acolo în 1606), ci marinarii africani din Kilwa, după cum o demonstrează descoperirea unor monede de cupru Kilwan, inscripționate în arabă cu numele unui amir din Kilwa, dezgropate pe insula Marchinbar, în Teritoriul de Nord. Asiaticii au călătorit spre est și vest mult mai devreme: Javanezii și malaezienii au ajuns probabil în Australia, după cum sugerează două inscripții javaneze.

Indienii, javanezii, malaezienii și polinezienii au navigat frecvent spre Africa. În jurul anului 400, marinarii malaezieni au început să colonizeze Madagascarul, ultima mare masă continentală, în afară de Islanda și Noua Zeelandă, care a fost colonizată. În 945, potrivit unei istorii arabe, o flotă malaezo-maghiară din Mataram/Srivijaya a debarcat pe coasta Swahili pentru a captura fildeș, blănuri și sclavi negri, dar nu a reușit să pună mâna pe cetatea pe care o râvnea.

Negustorii de sclavi arabi, cu sediul în orașele swahili de la Mogadishu (Somalia) și Zanzibar (Tanzania) până la Sofala (Mozambic), conduse de dinastii de negustori africani-arabi, cumpărau sclavi de la africanii din interior și îi comercializau cu lumea arăbească și arabă până la Mataram. Sclavia medievală se baza pe religie: Din punct de vedere tehnic, islamul interzicea înrobirea musulmanilor, dar majoritatea africanilor din estul și centrul Africii erau păgâni, gata să fie înrobiți. Asta nu însemna că arabii care pătrundeau acum în Africa nu erau rasiști: ghidurile lor pentru sclavie arată plăcerea lor de a folosi stereotipuri rasiste. Poveștile din Buzurg, în Golful Persic, povestesc cum regele african din Sofala a făcut schimb de sclavi "mâncători de oameni Zanj" (preț

mediu de 20-30 de dinari) cu negustorii din Oman, până când a fost capturat el însuși și a fost vândut în Oman, apoi la Cairo, înainte de a se converti la islam și de a se întoarce pentru a-și recăpăta tronul. Nu avem nicio idee despre cifre, dar este probabil că multe milioane de africani au fost înrobiți.

Înapoi în nord-vestul Africii, în Sijilmasa, jihadul lui Mahdi aproape că s-a încheiat înainte de a începe. În 910, șeicul local l-a arestat, dar agenții săi au luat cu asalt închisoarea. La eliberare, călare pe un val de fervoare religioasă, fluturând steagurile albe ale Casei al-Fatimiyya, el și berberii săi au galopat spre est pentru a cuceri Qairawan (Tunisia), au fondat o nouă capitală, al-Mahdiya, și apoi au avansat spre Egipt. În curând declarat calif, flotilele sale, comandate de fiul său al-Qaim, au capturat Sicilia și au făcut raiduri în Calabria, chiar și la Genova. Al-Qaim a ajuns la Alexandria, dar a fost înfrânt de conducătorul Egiptului independent, un eunuc nubian talentat.

PARFUMURILE LUI AL -MISK, PEȘTELE LUI JAWAR ȘI VIZIRUL EVREU: CASA FATIMIYYA

Abd al-Misk Kafur, cunoscut sub numele de Maestrul, fusese capturat undeva în estul Africii, înrobit și castrat, apoi vândut unui general turc, Ikhshidul (viceregele), care a condus Egiptul ca regat autonom atunci când califii din Bagdad au pierdut controlul asupra imperiului lor. Ikhshidul a observat că, în timp ce ceilalți sclavi se grăbeau să se holbeze la animalele sălbatice care soseau din interiorul Africii, Kafur nu-și lua ochii de la stăpânul său. Despre el se spune că era urât și diform, dar sensibil și inteligent, era atât de cunoscător de parfumuri încât a fost numit după două dintre ele: mosc negru și camfor alb. Pe patul de moarte, Ikhshid l-a sfătuit pe fiul său să îl angajeze pe Kafur ca vizir, iar în cele din urmă acesta a devenit conducător de drept: Maestrul.

Kafur a fost un general talentat și un patron artistic, dar s-a certat cu poetul al-Mutanabbi (care l-a ironizat atunci când Kafur nu l-a numit ministru). Kafur a protejat creștinii și evreii, inclusiv pe trezorierul său Yakub ibn Killis, un evreu care s-a convertit la islam. Dar când Ibn Killis a pierdut într-o intrigă la curte, a fugit la Fatimiyya, alăturându-se anturajului talentat și cosmopolit al califului al-Muizz. Al-Muizz i-a ordonat paladinului său, Jawar Slavul, un libert blond înrobit în Europa de Est, care fusese dăruit tatălui lui al-Muizz, să zdrobească orice rezistență până la Atlantic. Jawar i-a trimis un acvariu cu pești lui al-Muizz pentru a demonstra că treaba era făcută. Atâta timp cât Kafur trăia,

Egiptul nu avea să cadă, dar la moartea sa, Egiptul era deschis. În 969, Jawar a luat cu asalt Egiptul, unde el și al-Muizz au fondat un nou oraș pe care l-au numit Cuceritorul, al-Qahirah - Cairo.

Egiptul era doar un pas spre lichidarea uzurpatorilor fără Dumnezeu din Bagdad și a necredincioșilor din Constantinopol. Jawar a avansat în Siria, dar a fost respins. Ibn Killis, vizirul evreu, a fost numit din nou în funcție de fiul lui al-Muizz, al-Aziz, "înalt, cu părul roșcat și ochii albaștri" - mama sa era cântăreața de sclavi favorită a lui al-Muizz, Durzan, supranumită Tweeter. Parteneriatul lui Al-Aziz cu Ibn Killis, pe care îl numea Yakub, era aproape familial; au existat certuri, iar Ibn Killis a fost amendat și concediat, dar a fost mereu numit din nou în funcție. Ibn Killis era atât de bogat încât avea propriile gărzi formate din 4.000 de sclavi bărbați, un harem de 5.000 de persoane și a construit o moschee și o universitate numită al-Azhar (pe care șiiții o numeau Fatima al-Zahra - cea Luminată).

Dinastia a domnit magnific, creând o curte menită să impresioneze, proiectată prin vestimentație strălucitoare și procesiuni spectaculoase. Cairo, inițial doar câteva palate și moscheea și universitatea al-Azhar, a devenit treptat capitală, în timp ce Fustat și Alexandria au prosperat datorită comerțului dintre Mediterana și Oceanul Indian. Ibn Killis a fost primul dintr-un șir de evrei convertiți care au ocupat funcția de vizir. Evreii egipteni erau o comunitate puternică și numeroasă, condusă de familia lui Rais al-Yahud - șeful evreilor, numit de califi - care a servit ca medici regali, precum și ca sfătuitori. Familiile de negustori evrei din Fustat făceau comerț de-a lungul unui interval afro-eurasiatic tricontinental, din Egipt până la Sevilla, Sijilmasa, Samarkand, Constantinopol, al-Mahdiya, Kiev, India și China. Aproximativ 400.000 de documente, găsite în Genizah din Sinagoga Ben Ezra din Fustat, dezvăluie o rețea de afaceri familiale evreiești în centrul unei piețe aproape globale. Negustorii evrei, precum și cei copți, s-au îmbogățit enorm.

Detestând Abbasiya sunnită chiar mai mult decât pe creștini, al-Muizz și Ibn Killis au invadat Siria, capturând Ierusalimul și Damascul, aducându-le la granița cu Roma. Dar aici Ibn Killis s-a întâlnit cu energia feroce a lui Vasile Ucigașul Bulgar. Șiiții îi urau atât de mult pe sunniți, încât în 987 vizirul a semnat un armistițiu cu împăratul roman Vasile al II-lea pentru a-i permite acestuia să distrugă Bagdadul. Orașul Rotund a căzut temporar în mâinile șiiților, dar nu pentru mult timp.

Când Ibn Killis era bolnav, al-Aziz a strigat: "O, Yakub! Dacă te-ai însănătoși, mi-aș sacrifica fiul'. În 991, Ibn Killis a murit, iar al-Aziz și-a îndreptat jihadul împotriva

Alepului, aliatul Constantinopolului. În aprilie 995, Vasile i-a oprit înaintarea. În 996, al-Aziz, acum în vârstă de patruzeci de ani, s-a prăbușit lângă front și l-a chemat pe fiul său de unsprezece ani, al-Hakim. Băiatul și-a amintit: "L-am sărutat, iar el m-a strâns la pieptul său, exclamând: "Cât de mult mă întristez pentru tine... iubitul inimii mele. Du-te și joacă-te; eu sunt bine"". Al-Hakim se cățăra pe un sicomor când l-a auzit pe wasita (ministrul) tatălui său, un eunuc pe nume Barjawan, strigând: "Coboară, băiatul meu".

'Când am coborât', își amintește al-Hakim, 'el [Barjawan] mi-a pus pe cap turbanul împodobit cu bijuterii, a sărutat pământul în fața mea și a spus: "Am coborât: "Trăiască Comandantul Credincioșilor". Oamenii au sărutat pământul în fața mea". În timp ce urmărea cortegiul tatălui său, moștenirea de omnipotență sacră a lui Hakim, într-o perioadă de febrilă așteptare milenaristă, a fost suficientă pentru a i se urca la cap unui băiat sensibil.

CALIGULA DIN CAIRO, DOAMNA PUTERII ȘI BLINDAJUL BULGARILOR

Al-Hakim era chipeș, voinic și blond, cu ochi albaștri cu picături de aur, fiul unei concubine creștine. În timp ce băiatul calif își continua studiile și aventurile în tocănițele din Cairo, Barjawan, un cunoscător dandy care deținea 1.000 de perechi de pantaloni ornamentați și de cummerburi, a restabilit ordinea în imperiu. Și-au continuat războiul sirian, dar în 999 împăratul Vasile însuși a ripostat cu furie până la Baalbek (Liban), provocând o criză la Cairo. Trupele turcești și berbere s-au ciocnit pe străzi într-o atmosferă de turbulențe apocaliptice, intensificate de apropierea celei de-a 400-a aniversări a călătoriei lui Mahomed la Medina și de resurgența puterii creștine în persoana lui Vasile, care a fost din fericire deturnat în Georgia. Al-Hakim a negociat un armistițiu cu Basil, care a fost în sfârșit liber să lovească spre nord. Un nou cezar bulgar, Samuel, a exploatat războaiele arabe ale lui Basil pentru a restabili un regat de la Marea Neagră până la Marea Adriatică. Acum, în anul 1000, Vasile a luat cu asalt Bulgaria, începutul a paisprezece ani atroce care au culminat în 1014 cu victoria de la Kleidion, unde împăratul a orbit nouăzeci și nouă din fiecare sută din cei 15.000 de prizonieri, fiecare unitate fiind condusă acasă de ghidul lor singuratic cu un singur ochi - o priveliște care l-a îngrozit atât de tare pe Samuel încât a murit de un atac cerebral. Nu există niciun motiv să ne îndoim de această atrocitate. Vasile a demolat statul bulgar, restabilindu-și imperiul ca putere eurasiatică. După o domnie de patruzeci și nouă de ani - cea mai lungă a oricărui împărat roman din est sau vest - titanicul, dar teribilul Ucigaș

bulgar, a murit la vârsta de șaizeci și șase de ani, cu mâna pe sabie, plănuind să recucerească Italia.

Concentrarea lui Vasile asupra Balcanilor i-a permis califului al-Hakim, în vârstă de paisprezece ani, să se concentreze asupra propriei sale puteri și a salvării. Îl promovase pe Barjawan la rangul de vizir, dar eunucul îi dădea ordine și, după cum a auzit, l-a poreclit Șopârla. Al-Hakim a ordonat unui alt eunuc să-l înjunghie mortal pe Barjawan, liniștind mulțimile alarmate, susținând că acesta era un trădător. Dar moartea lui Barjawan a declanșat mai multe încăierări între trupele berbere și cele turcești din Cairo, în timp ce califul din Bagdad îl ironiza pe al-Hakim ca fiind pe jumătate creștin, iar pe Fatimiyya ca fiind semi-evrei fără legătură cu Mahomed.

Al-Hakim a fost extrem de inconsecvent, fondând o Dar al-Ilm - Casa Cunoașterii - similară cu Casa Înțelepciunii a lui al-Mamun - unde se predau nu doar teologie ismailiană, ci și astronomie și filozofie în cadrul unor sesiuni la care el însuși participa adesea. Dar odată ce Barjawan a plecat, al-Hakim pare să fi crezut că toleranța l-a nemulțumit pe Dumnezeu. În 1004, observând că bogate caravane creștine porneau spre Ierusalim, a început să execute creștini și să transforme bisericile în moschei. Auzind de ritul creștin frenetic al Focului Sfânt care avea loc în fiecare Paște în Biserica Sfântului Mormânt, a interzis Crăciunul, Epifania și Paștele, precum și consumul de vin. Apoi a ordonat ca evreii și creștinii să poarte haine distinctive, evreul o coviltir de lemn (iar în băi o clopotniță), iar creștinii o cruce. Evreilor și creștinilor li s-a ordonat să se convertească sau să moară; mulți s-au prefăcut că se convertesc.

Apoi, în 1009, al-Hakim a ordonat ca bazilica din Ierusalim a Mormântului lui Iisus, construită de Constantin cel Mare, să fie demolată "piatră cu piatră" - spre groaza creștinătății, care a început să manifeste un nou interes pentru Orașul Sfânt. La Roma, unde Papa Sergiu al IV-lea (poreclit Gură de Porc, fie pentru că arăta bine, fie pentru lăcomia sa) și stăpânul său Ioan Crescentius au propus o expediție pentru a salva Ierusalimul. Nu a ieșit nimic din ea, dar a fost prima scânteie a unei mișcări care avea să schimbe lumea.

În 1027, Papa Ioan al XIX-lea, descendent al lui Marozia, a încoronat un nou rege german, Conrad al II-lea, ca împărat roman, o încoronare la care a participat regele Canute al Danemarcei și al Angliei. Vikingii nu mai erau doar negustori și jefuitori: în Kiev și Normandia, iar acum în Anglia, Islanda și America, ei au fost și coloniști și constructori de imperii.

DINȚII ALBAȘTRI CUCERESC ANGLIA: UNREADY, IRONSIDE, FORKBEARD ȘI HAREFOOT

În 1013, tatăl lui Canute, Sweyn Forkbeard, tatăl lui Canute, și-a intensificat raidurile asupra unei Anglii prospere, aproape unite de familia lui Alfred cel Mare. Nepotul lui Alfred, Aethelstan, pusese stăpânire pe York și Northumbria. În 927 a primit supunerea monarhilor scoțieni și galezi din Alba, Strathclyde și Deheubarth, declarându-se rege al întregii Britanii, basileus și imperator - invenția independenței engleze.

Având nevoie de bani pentru a plăti atacatorii danezi și pentru a construi nave pentru a-i respinge, Aethelstan și familia sa au fost printre primii din Europa care au colectat un impozit eficient pe agricultură. Dar acum, când danezii au revenit în forță, regele Aethelred cel Neîntârziat a fost nevoit să plătească Danegeld unor noi jefuitori: familia Bluetooth, fondată cu un secol mai devreme de un războinic, Old Gorm, care a condus Jelling în Danemarca, un regat extins de fiul său Harold Bluetooth (numit probabil după moda păgână de a-și colora dinții). Bluetooth și-a anunțat convertirea la creștinism prin inscripții runice pe pietrele din Jelling, dar s-a luptat timp de treizeci de ani pentru a controla Jutlanda și sudul Norvegiei. În 986, fiul său Sweyn Forkbeard l-a destituit pe Bluetooth, a pus stăpânire pe Danemarca și Norvegia și a început să facă raiduri în Marea Britanie.

În ziua de Sfântul Brice 1002, după patru ani de raiduri ale lui Forkbeard, Aethelred a ordonat ca "toți danezii care au apărut în această insulă, care au răsărit ca niște cocostârci în mijlocul grâului, să fie distruși printr-o exterminare cât se poate de dreaptă", după cum a scris în carta regală. Într-o zi a cuțitelor lungi, anglo-saxonii i-au ucis pe danezi, arzându-i pe mulți într-o biserică din Oxford, unde au fost dezgropate treizeci și patru de schelete, carbonizate și măcelărite. Printre aceștia se afla chiar sora lui Forkbeard, Gunhilde, căsătorită cu un lord danez de la curtea lui Aethelred. Forkbeard plănuia să se răzbune, deși avea rivali pentru premiul englezesc: un războinic danez, Thorkel, a făcut o incursiune pe cont propriu și, după plata unui tribut masiv, s-a alăturat lui Aethelred.

În 1013, Forkbeard a invadat în forță și l-a învins pe Aethelred, care, însoțit de fiul său Edward, a fugit în Normandia. Acolo a primit azil de la urmașul lui Rollo, ducele Robert. Dar totul a depins de Forkbeard. Când acesta a murit brusc, totul s-a prăbușit.

Fiul său mai tânăr, Canute, în vârstă de douăzeci de ani, "excepțional de înalt și puternic, cel mai chipeș dintre bărbați, totul cu excepția nasului său, subțire și mai degrabă cârnicios", a preluat controlul asupra Norvegiei, apoi a ridicat o coaliție de scandinavi și polonezi, împrumutați de vărul său Bolesław, duce de Polonia, care a debarcat la Sandwich, în Kent. A devastat Anglia. Lui Canute i s-a alăturat un războinic englez, Godwin, care a devenit omul său de topor, recompensat cu condeiul de Wessex. Canute a fost de acord să împartă Anglia cu fiul lui Aethelred, Edmund Ironside de Wessex, până la moartea acestuia, un eveniment pe care danezul l-a accelerat cu siguranță: Ironside a fost ucis în timp ce defeca în toaleta sa - întotdeauna un moment vulnerabil.

În 1017, Canute a fost încoronat rege al Angliei, căsătorindu-se cu văduva lui Aethelred, Emma, fiica unui duce de Normandia. Jucând în ambele tabere, fratele Emmei i-a protejat pe fiii ei de Aethelred. Canute l-a ucis pe cel care i-a căzut în mâini, în timp ce el și Emma au avut propriul lor fiu, Harthacnut. Încrezător în sine ca "rege al întregii Anglii, al Danemarcei, al norvegienilor și al unora dintre suedezi", Canute a călătorit la Roma pentru încoronarea imperială și summitul european, unde s-a lăudat că "am vorbit cu împăratul însuși și cu lordul papă". Dar, ca și în cazul lui Forkbeard, moartea subită a lui Canute în 1035 a declanșat haosul: Harthacnut era în Scandinavia, așa că fiul său din concubina sa Aelfgifu, Harold Harefoot, a pus stăpânire pe Anglia. Când fiul lui Aethelred, Aethling (moștenitorul) Alfred, s-a întors, Godwin de Wessex l-a orbit, apoi i-a scalpat trupele. La moartea lui Harefoot prin împușcare de elf (un eufemism minunat pentru cauze naturale), Harthacnut a revendicat Anglia, dar a fost forțat să îl recunoască pe fratele său vitreg Edward ca fiind Aethling. O greșeală fatală.

Întoarcerea Casei Alfred a fost susținută de Richard al III-lea, duce de Normandia, unde vikingii lui Rollo erau acum temeinic creștinizați și francizați. Dar vikingii continuau să facă raiduri și să se aventureze. Acum au ajuns pe un continent care fusese separat de Afro-Eurasia timp de multe milenii: America.

AMERICANII: FREYDIS ȘI FEATHERED SERPENT

În jurul anului 960, Thorvald Asvaldsson a fost exilat din Norvegia pentru crimă și trimis să se stabilească într-o nouă colonie vikingă, departe în nord: Islanda. Insula, care fusese colonizată abia în anii 870 de Naddod, un viking din Insulele Feroe, a devenit un refugiu pentru ucigași și disidenți. ADN-ul arată că mulți dintre coloniști proveneau din

Irlanda sau din insule, victime ale raidurilor de sclavi. Cei 10.000 de islandezi au fondat un "domeniu al legii noastre", controlat de un althing, o adunare, condusă de un legislator ales pentru trei ani.

Vărul lui Naddod, Thorvald a sosit cu familia sa la fel de letală: fiul său, Eric, a ucis pe cineva în Norvegia și în curând a mai ucis câteva persoane în Islanda. La sfârșitul secolului, fără să vrea să se întoarcă în Norvegia și în afara legii în Islanda, Eric cel Roșu (cunoscut fie pentru părul său, fie pentru incontinența sa criminală) a navigat spre vest și a debarcat în ceea ce, într-un exemplu timpuriu de branding, a numit Groenlanda, deoarece "oamenii ar fi mult mai tentați să meargă acolo dacă ar avea un nume atrăgător". Întorcându-se acolo cu paisprezece corăbii, a construit două așezări care erau conduse de o adunare. Soția sa, Thjodhild, era o creștină a cărei evlavie "l-a iritat foarte mult". Ea a construit o capelă (unde un mic cimitir conține cadavrele probabil ale familiei), dar l-a pedepsit pentru păgânismul său prin refuzul de a face sex, o pedeapsă gravă într-un loc atât de îndepărtat. Dar poate că s-a convertit, pentru că au avut patru copii.

Casele lor erau construite din balegă de gazon și piatră, cu animale care trăiau aproape pentru a se încălzi, în timp ce obiectele de uz casnic erau sculptate din coarne de ren, os și lemn. Groenlanda nu era pustie: Membrii tribului inuit, pe care vikingii îi numeau Skraellings, trăiau acolo în colibe scufundate, vânând morse și foci și chiar balene cu harpoanele, călătorind cu caiacul. Eric și familia sa trăiau din vânătoare și este probabil că vânătorii vikingi au traversat Strâmtoarea Davis în America de Nord, stabilindu-se la Kimmirut, pe Insula Baffin (Canada), unde au fost găsite pietre de ascuțit și excremente de șobolan. Deoarece șobolanii nu erau nativi din America, este probabil că i-au însoțit pe vikingi, care și-au dat seama curând că mai există un alt pământ mai la vest.

Fiul lui Eric, Leif Norocosul, un creștin, a fost încurajat de regele Norvegiei să îi convertească pe vikingii din Groenlanda. Acum, el s-a alăturat unei expediții spre America. Eric a vrut să vină și el, dar, după ce a căzut de pe cal, s-a dovedit a fi prea bătrân. Navigând de-a lungul coastei Canadei, călătorii (inclusiv unul dintre frații lui Leif, Thorvald) s-au oprit mai întâi în Insula Baffin, apoi au navigat spre Newfoundland (Markland), unde au fost găsite case nordice pentru aproximativ 100 de persoane, care au fost datate până în acest moment - sosirea primilor europeni care s-au stabilit în America. Frații au navigat apoi pentru a întemeia o a doua așezare, la L'Anse aux Meadows, unde obiecte din lemn au fost datate cu carbon de către geoscientiști pentru a dovedi că vikingii au fost acolo în 1021. Nu este clar dacă acesta este locul pe care l-au numit Vinland, unde au găsit viță de vie în creștere. Când au descoperit trei străini care

dormeau sub o barcă, s-au întâlnit cu Skraellings - americani nativi din triburile Boethuk și Mikmaq - și au ucis doi dintre ei. Triburile au ripostat, împușcându-l pe Thorvald cu o săgeată.

Au sosit mai mulți vikingi, inclusiv unul dintre ei, Porfinn, care s-a îndrăgostit de văduva lui Thorvald, Gudred. Copilul lor împreună a fost primul colonist european născut în America. Sora vitregă a lui Leif, Freydis, pare să fi preluat puterea. Certându-se cu un alt grup de coloniști, ea i-a atacat, ordonând ca bărbații să fie uciși, dar când aghiotanții ei au refuzat să ucidă femeile, Freydis a luat un topor și a măcelărit ea însăși cinci femei - "o faptă monstruoasă". A fost iertată când au fost atacați de Skraellings: ea a mobilizat apărarea lovindu-și sabia de piept. L'Anse aux Meadows pare a fi un punct intermediar către altundeva - dar unde?

Unii istorici au afirmat că vikingii au intrat în contact cu alți Skraellings. Mult mai la sud, în Mexic, orașul mayaş Chichen Itza, construit în jurul unei piramide înalte de 30 de metri, găzduia acum 40.000 de locuitori - mai mare decât Londra. Într-un templu al războiului, cu 200 de coloane, picturile arată prizonieri cu părul blond, ochi clari și piele palidă care sunt uciși. 'Momentul coincide perfect cu călătoriile nordice', speculează Valerie Hansen; "... vikingii ar fi putut ajunge în Yucatan". Dacă este așa, aventura a fost dezastruoasă - și nu a lăsat alte urme.

Maya nu au făcut comerț direct cu popoarele nord-americane, dar a existat o circulație indirectă de bunuri și idei: în Valea Mississippi, cultivarea porumbului și a fasolei a alimentat construirea unor mici orașe feudale, dintre care cel mai mare a fost Cahokia din Illinois, a cărui populație în jurul anului 1050 pare să se fi extins de la 10.000 la 40.000 de locuitori, hrănită de cultivarea porumbului. O sută de movile, care pot fi văzute și astăzi, rămășițe ale unor piramide de pământ care adăposteau loje rituale de sudoare, case de incinerație și temple, erau centrate în jurul movilei originale de 30 de metri și a unei piețe uriașe folosite pentru ritualuri. Cahokia a fost condus de o familie în care succesiunea ar fi putut coborî pe linie feminină. Elita sa juca un joc, chunkey, care folosea pietre și care era legat de război și mitologie. Învinșii erau uneori uciși. Bărbații și femeile de top erau îngropați împreună cu pelerine și cojoace de mărgele, alături de sute de victime sacrificate, decapitate, dezmembrate sau îngropate de vii. Patru gropi comune conțin cincizeci de femei tinere sacrificate.

Coloniile vikinge din America nu au rezistat. Leif s-a întors în Groenlanda, unde fiul său Thorkell i-a succedat ca șef de trib; Gudred a făcut pelerinajul la Ierusalim și a sfârșit ca călugăriță în Islanda, unde fiul ei american a devenit strămoșul multor islandezi.

Aventura lor americană nu a schimbat lumea - coloniștii erau prea puțini, iar premiile europene erau prea bogate. Cu toate acestea, după cum arată un document milanez recent descoperit, cunoștințele despre existența continentului au fost transmise de marinarii nordici.

Un rege danez, Harthacnut, conducea încă Anglia, recunoscându-l ca moștenitor pe Aethling Edward, fiul lui Aethelred, celebrat mai târziu pentru pioșenia sfântă ca Mărturisitorul. Dar la 8 iunie 1042 Harthacnut, care asista la o nuntă la Londra, a ținut un toast pentru mireasă și "a căzut brusc la pământ cu o convulsie îngrozitoare". Sfântul Edward l-a otrăvit probabil. Edward a fost sprijinit de prințul care a făcut pe nevăzătorul de prinți, de cel care a făcut scări în masă și de cel care a făcut regi, Godwin de Wessex, care, căsătorit cu cumnata lui Canute, a ajutat la distrugerea tatălui său și a ucis cel puțin un frate. Dar acum au alinat aceste crime prin căsătorie: Edward s-a căsătorit cu fiica lui Godwin, Edith, și l-a ridicat pe fiul său Harold la rangul de conte. Când Godwin a murit, Harold, jumătate anglo-saxon, jumătate danez, i-a succedat ca prim potentat al regatului, conte de Wessex. Întrucât Edward nu avea copii, cine va moșteni Anglia?

Insula se afla la marginea Europei, dar călătoria romană a lui Canute a arătat cum acest imperiu scando-britanic era acum legat de Asia prin rutele comerciale mediteraneene. În Anglia lui Edward au fost găsite două monede din China reînviată, în timp ce în Egipt califul nebun, al-Hakim, a mers mult mai departe, contactându-l pe noul împărat chinez.

Dar la Cairo, acest Caligula arab s-a întors împotriva anturajului său. Odată, trecând pe lângă o măcelărie, a luat pur și simplu un satâr și l-a ucis pe unul dintre curtenii săi fără să se oprească. Apoi și-a anulat decretele antievreiești și anticreștine și a impus un nou puritanism asupra cairanilor. Toate femeile trebuiau să poarte văl și alcoolul a fost interzis - un semn al cât de laxistă devenise societatea din Cairo. El a decapitat multe dintre concubinele sale, a interzis cântecul și dansul, apoi le-a interzis femeilor să iasă în oraș, chiar și la cumpărături. Atunci când acestea îi ignorau ordinele, erau ucise. Când protestau că trebuie să iasă la cumpărături, al-Hakim le spunea să comande livrări la domiciliu - o versiune califală a Amazonului. Au urmat alte măsuri ciudate: wasita (ministrul său șef) și generalii erau executați frecvent; pisicile și câinii erau distruși; era interzis consumul de creson, struguri și pește fără solzi.

Impresionați de sacralitatea imamatului și de carisma sălbatică a tânărului calif, unii sectanți ismailiști credeau că al-Hakim "îl personifica pe Dumnezeu în el" și îl aclamau ca fiind divin, o idee care l-a atras pe calif, care acum se plimba pe străzile din Cairo în transă alimentată de droguri. Dar granzii erau îngrijorați.

Al-Hakim era apropiat de sora sa Sitt al-Mulk - un titlu care însemna Doamna Puterii. Era neînfricată, avea 40 de ani, era blondă și avea ochii albaștri ca și califul. Dar acum devenise paranoic în legătură cu intrigile ei. Unele dintre suspiciunile sale erau corecte. Sitt al-Mulk trăia în splendoare în propriul palat, unde îndrăznea să ascundă potențialele victime ale nebuniei fratelui ei. Al-Hakim a acuzat-o de "curvie" cu generali și vizir, executându-l pe unul care ar fi putut fi amantul ei. Sitt al-Mulk și-a dat seama că era în pericol și și-a făcut planurile.

Când al-Hakim a desemnat drept moștenitor un văr, nu pe tânărul său fiu al-Zahir, Sitt al-Mulk l-a protejat pe copil și i-a scris unui general pe nume Ibn Daws pentru a-i spune că califul îi acuza pe cei doi că au o aventură. Trebuia fie să ucidă, fie să fie ucis.

În 1021, al-Hakim, acum în vârstă de 36 de ani, a ieșit din Cairo pentru a medita și nu s-a mai întors niciodată. Trupul său nu a fost găsit niciodată, ci doar niște zdrențe însângerate.

Cu toate acestea, influența sa a dăinuit până în zilele noastre. Al-Hakim, ale cărui porturi din Arabia și din Marea Roșie făceau regulat comerț cu India și China, a aflat de la acești navigatori că ceva s-a schimbat în China. În 1008, el a trimis un căpitan de vas, Domiyat, în China pentru a livra daruri și scrisori lui Zhenzong, împăratul unei noi dinastii - Song - care deschisese un nou act și făcuse din Țara Centrală cel mai dinamic, prosper, sofisticat și inovator din punct de vedere tehnologic imperiu de pe pământ. Ca și cum inventarea prafului de pușcă, a tiparului și a busolei nu ar fi fost de ajuns, este posibil ca fondatorul său să fi inventat și fotbalul.

Scindarea dintre sunniți și șiiți a fost o schismă în cadrul Casei lui Mahomed. Încă de la asasinarea lui Ali, facțiunea - șiiților - a islamului i-a considerat pe califii Umayya și Abbasiya drept impostori, venerând descendența Oamenilor Casei lui Mahomed ca imami sacri. Diferite secte șiite au urmat descendența unor imami diferiți, dar Fatimiyya a pretins descendența din misteriosul al șaptelea imam Ismaili - de aici cunoscuți ca Ismaili - care a fost ocultat sau a dispărut în jurul anului 762 și acum îl așteptau pe Mahdi - Mesia - un membru al familiei. Mahdi urma să restabilească unitatea Islamului înainte de Sfârșitul Zilelor, apocalipsa care, datorită haosului din califatul de la Bagdad, se credea că este iminentă. Al-Mahdi Billal pretindea că este al unsprezecelea imam.

Potentații musulmani, evrei și creștini au concurat pentru putere. Atât evreii, cât și creștinii din Etiopia pretindeau că descindeau mitic din Solomon și Sheba, dar existau

legături străvechi între Arabia și Etiopia și este probabil ca acești evrei să fi fost conectați la interacțiunile dintre regatul Axum și regatul evreiesc Himyar (Yemen). Himyar a fost evreiesc din jurul secolului al IV-lea până la cucerirea sa de către Axum în secolul al VI-lea. O comunitate evreiască semnificativă a rămas în Etiopia, cunoscută sub numele de Beta (Casa lui) Israel. La un moment dat, regii din Axum au încercat să-i convertească pe evreii din regatul Simien, situat în nordul Etiopiei. Un rege evreu, Ghedeon al IV-lea, a fost ucis în lupte, dar chiar în această perioadă, în 960, fiica sa, regina Gudit (Judith), a ripostat, distrugând Axum și stabilind un regat evreiesc care a rezistat timp de mai multe secole alături de regatele musulmane și creștine. Istoricii dezbat toate acestea; o mare parte din ele se bazează pe tradiția Beta Israel; dar este probabil ca acești Ghedeoniți să fi fost strămoșii Beta Israelului de astăzi (Falashas). Makuria a continuat să prospere după ce a respins armatele arabe în 652, rezistând până în jurul anului 1000, când a fuzionat cu Dotawo creștină, o putere regională până în secolul al XVI-lea.

Madagascar a devenit o societate exclusiv afro-polineziană, în care Merina, o elită malaeziană, a zdrobit coloniștii anteriori, Vazimba, a vânat până la dispariție animalele uriașe (inclusiv lemuri de mărimea gorilelor) și a importat sclavi africani pentru a lucra pentru ei acolo, într-un sistem de caste singular care a durat până la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Un medic arab creștin, Ibn Butlan din Bagdad, a scris un ghid pentru sclavi în anii 1050. El a făcut un etalonul stereotipurilor rasiale, dar culoarea nu a reprezentat baza ideologică a sclaviei. La fel ca majoritatea oamenilor din Evul Mediu, el privea rasa "nu în termeni binari", scrie Hannah Barker, "ci ca pe o profuzie a diversității umane care semnifică creativitatea nesfârșit de fertilă a lui Dumnezeu". Cei mai buni sclavi, spunea el, proveneau din India și Afganistan. Cei din Siria și Maghreb erau inferiori; Rus și slavii erau puternici. 'Dacă un sclav din Zanj (Africa de Est) ar cădea din cer pe pământ, singura calitate pe care ar avea-o ar fi ritmul'. Medicul a avertizat împotriva obiceiurilor din Bagawi (Sudan/Etiopia), unde 'se practică excizia. Cu ajutorul unui brici, ei îndepărtează complet pielea externă din partea superioară a vulvei'. Concluzia sa: "Sclavii armeni sunt cei mai răi dintre albi; Zanj cei mai răi dintre negri".

Este posibil ca o cincime dintre sclavi să fi murit în timpul călătoriilor de coșmar prin deșert, unde oasele lor erau o priveliște binecunoscută. Între anul 700 și abolirea sclaviei, este probabil că au fost comercializați tot atâția sclavi din Africa de Est câți au fost comercializați în comerțul din Atlantic. Ralph A. Austen estimează că au fost comercializați 11,75 milioane - dar cifrele sunt presupuneri educate.

În timp ce fugea din Egipt, Mutanabbi, tot omul alb, a aruncat asta în eunucul negru:

Sentimentul de recunoștință al unui alb bine dotat și cu bun simț se stinge repede; ce mulțumiri se pot aștepta de la un negru fără boașe?

Al-Muizz a fost, de asemenea, inventatorul sau comanditarul stiloului, spunându-i scribului său: "Dorim să construim un stilou care să poată fi folosit pentru a scrie fără a-l înmuia într-o sticluță de cerneală, a cărui cerneală va fi conținută înăuntru... și nu se va păta și nici nu va curge vreo picătură de cerneală din el".

Genizah a fost o arhivă accidentală, deoarece era groapa de gunoi a evreilor de acolo care credeau că cuvintele lui Dumnezeu în ebraică nu trebuie niciodată arse, ci doar îngropate.

Ioan Crescentius a fost ultimul dintre Crescentii, dar celălalt neam de Maroziani, conții de Tusculum, au controlat papalitatea până în 1049. Nici acesta nu a fost sfârșitul familiei: prinții Colonna, potentați pentru secolele următoare, au fost și sunt descendenți ai conților Tusculum.

Cu toate acestea, anglo-saxonii erau deja un hibrid de englezi și vikingi. ADN-ul arată că este posibil ca vikingii să fi început cu crime și violuri, dar în cele din urmă s-au stabilit și s-au împerecheat cu celții și anglo-saxonii.

A fost epoca eponimelor, care îi definea pe bărbați după înfățișarea și acțiunile lor și nu după naștere. Cea a lui Aethelred a fost o glumă (destul de proastă). Numele său însemna "Bine sfătuit". Unready însemna Badly Advised (prost sfătuit). Așa că el a fost "Well Advised the Badly Advised".

În 1997, un inginer de calculatoare din California, pasionat de istoria vikingilor, a ales numele Bluetooth pentru comunicațiile de scurtă durată, ca un omagiu adus regelui pentru unirea popoarelor scandinave.

Canute a negociat liberul schimb și libera circulație cu liderii europeni, anunțând, cu ecouri ale negocierilor de astăzi pentru Brexit, că s-a asigurat că "o lege mai dreaptă și o pace mai sigură le vor fi acordate pe drumul spre Roma și că nu vor fi strâmtorați de atâtea bariere de-a lungul drumului și hărțuiți de taxe nedrepte". Umilința nobilă și sensibilitatea ecologică a lui Canute au fost ilustrate prin faptul că și-a așezat tronul pe

plajă, spunând: "Să vadă toți cât de goală este puterea regilor". Această poveste a fost ulterior reformulată pentru a ilustra exact opusul originalului, și anume că umilirea lui Canute de către valurile sfidătoare simboliza aroganța regilor.

Scoția s-a scuturat de imperiul Bluetooth. În 1031, Canute a invadat Scoția și i-a forțat pe Înaltul Rege Malcolm al II-lea și pe un regelet, Mac Bethad de Moray, să se supună. În 1039, regele scoțian Donnchad cel Bolnav, nepotul lui Malcolm al II-lea, a făcut un raid inept în Anglia, un dezastru care a dus la o rebeliune a magnatului său, dux și mormaer de Moray, Mac Bethad, care l-a ucis în luptă și a domnit ca rege timp de șaptesprezece ani cu regina sa Gruoch. Primul soț al lui Gruoch fusese ars de viu, probabil de către Mac Bethad, cu care s-a căsătorit apoi. În 1057, fiul lui Donnchad, Malcolm al III-lea, l-a invadat și l-a ucis pe Mac Bethad cu ajutorul englezilor. În 1606, Shakespeare a avut premiera unei piese despre aceste personaje. Mac Bethad a devenit Macbeth - deși Shakespeare a ratat o șmecherie prin faptul că nu a folosit numele Gruoch.

Cahokienii erau în contact cu nordul, de unde au achiziționat turcoaz din Utah, și cu sudul, aducând jad și obsidian din Mexic. Își limau dinții din față și mâncau ciocolată la fel ca mayașii, folosind cacao din Mesoamerica. Una dintre tehnologiile pe care le-au trimis în sud a fost arcul și săgeata, care s-au răspândit spre sud de la popoarele arctice, ajungând în sud-vest în jurul anului 500 și apoi în Mexic. În New Mexico, la Chaco Canyon, alte popoare, cunoscute sub numele de Pueblani, au construit sate cu case (un complex avea 800 de camere), depozite subterane și piețe, împreună cu un sistem de drumuri care aveau scopuri rituale misterioase. Și ei beau ciocolată, trăiau din curcani domesticiți și purtau pene de turcoaz și de macaw din sud.

Islanda a rămas locuită și a fost vizitată de marinarii englezi, dar vechile așezări nordice din Groenlanda nu au rezistat, suferind din cauza scăderii temperaturilor, a atacurilor inuiților și a foametei. Oasele descoperite consemnează subnutriția acestora, în timp ce sagas islandeze povestesc că "bătrânii și neajutorii erau uciși și aruncați peste stânci".

Această dispariție ocultă nu a făcut decât să sporească mistica lui al-Hakim printre discipolii săi, care au fost masacrați la ordinul surorii sale. Unii dintre ei au scăpat: astăzi, două milioane de druzi din Israel, Liban și Siria încă îi venerează divinitatea. Sitt al-Mulk și-a acoperit propriile urme, l-a executat pe Ibn Daws și a condus imperiul Fatimiyya în calitate de mătușă-prințesă, inversând interdicțiile lui al-Hakim: consumul de vin și muzica au fost restabilite, femeilor li s-a permis să se îmbrace așa cum doreau

și să facă cumpărături; evreii și creștinii au putut să se întoarcă la credințele lor și să nu mai poarte haine distinctive; Paștele și Crăciunul au revenit.

ACTUL ȘAPTE

226 MILIOANE

Song, Fujiwara și Chola

ESEURI DE PISCINĂ DE VIS: PRAF DE PUȘCĂ, BANI DE HÂRTIE, POEZIE - SOFISTICAȚII DIN SONG

Împăratul Zhenzong a salutat contactul cu Egiptul, alături de alți parteneri comerciali din India și Malaezia, deoarece China sa - a cărei populație se dublase, ajungând la 120 de milioane de locuitori - devenea cel mai rafinat stat din lume. Însă fondatorul dinastiei Song, unchiul său, Zhao Kuangyin, era un arcaș de cal dur care era atât de dur încât odată, călărind fără epoleți, a fost aruncat de calul său și a suferit o comoție cerebrală, dar totuși l-a urmărit, l-a prins și a continuat să călărească. Ajuns în vârf în timpul luptelor dintre domnii războiului, în 960 s-a declarat Împăratul Taizu - Marele Înaintemergător. A luptat cu sălbăticie pentru a învinge mai mulți pretendenți, dar a fost întotdeauna inovator. Într-o bătălie, a folosit "săgeți de foc" explozive pentru a bombarda elefanții de război; într-un alt caz, generalii săi au mâncat "prizonieri grași" în fața altor prizonieri mai slabi, care au fost apoi eliberați pentru a răspândi vestea despre ferocitatea Song. A funcționat.

Pasionat de arte marțiale, care se presupune că a inventat tehnica pumnului lung Taizu, a promovat un joc numit cuju, pe care a fost pictat jucând: fotbal. Dar odată ajuns la putere, acest cuceritor semianalfabet s-a dovedit constructiv și creativ. Și-a convins paladinii să se retragă, liniștit de căsătoria în familie, și a insistat ca "principalii mei consilieri să fie oameni care citesc cărți". De asemenea, a restabilit examenele pentru serviciul civil, a fondat academii și a încercat să evite teroarea capricioasă: "Funcționarii

și savanții nu trebuie să fie executați". Alegându-l pe fratele său Taizong mai degrabă decât pe fiii săi pentru o succesiune fără probleme, și-a numit domnia "Națiunea restaurată". Așa a fost.

Acum, nepotul său Zhenzong domnea din Bianjing (Kaifeng), cel mai mare oraș din lume, cu un milion de locuitori, pe malul râului Bian. Era plin de magazine, restaurante, case de ceai, taverne, palate, plin de comercianți, negustori, negustori, cititori de palmă, șmecheri, șmecheri, clarvăzători și designeri. După cum scrie Michael Wood, aceasta a fost "prima mare cultură a restaurantelor din lume, completată cu cărți de bucate și ghiduri de etichetă culinară" - care recomandau o varietate de carne, de la prepeliță și vânat la bursuc și pangolini - pentru "cei mai bine hrăniți oameni care au trăit până acum în istorie".

Cu o armată de peste un milion de oameni, Taizu și succesorii săi au încurajat în mod deliberat învățarea tehnică și au recompensat inventatorii, măsuri care "au dus la un număr mare de cazuri de oameni care au prezentat tehnologii și tehnici". Săgețile de foc ale lui Taizu au fost trase din tuburi propulsate de invenția chineză, praful de pușcă, un produs secundar accidental al medicamentelor organice de foc, elixiruri ale nemuririi, care au otrăvit atât de mulți împărați. Acum, inginerii săi au adăugat salpetru suplimentar pentru a produce un praf de pușcă mai puternic, iar mai târziu inginerii Song au creat Bombele de trăsnet lansate de trebuchete și Eruptoarele cerului lansate din umăr, o armă de foc timpurie.

Marina permanentă a Song, prima din China, poate prima din lume, avea să fie echipată cu aceste arme, în timp ce naviga cu busole magnetizate, iar navele de luptă și bărcile cu palete erau securizate de compartimente etanșe care nu au fost folosite în Occident până în secolul al XIX-lea. Mărfurile lor erau transportate de-a lungul rețelei Marelui Canal, îmbunătățită de Song, care a folosit ecluze de lire pentru ca bărcile să poată călători de la Kaifeng până la portul lor sudic, Hangzhou; între timp, un serviciu poștal a îmbunătățit comunicarea. Aristocrații și negustorii bogați au trăit în palate rafinate, folosind bani de hârtie pentru a cumpăra cărți scrise de cărturari și poete, ale căror lucrări au fost tipărite pe hârtie cu ajutorul caracterelor mobile. Aceste lucrări erau citite de un număr imens de fani alfabetizați. Mătasea și porțelanul dinastiei erau produse în fabrici de stat; turnătoriile sale produceau atât de mult fier - 100.000 de tone anual, folosind din ce în ce mai mult cărbune în cuptoarele sale - încât Marea Britanie nu a egalat această producție până în secolul al XVIII-lea. Oamenii săi de știință disecau cadavrele pentru a afla cauza morții; astronomii cartografiau cerul; miniștrii săi au creat clinici publice, sisteme de asistență socială, cimitire pentru săraci și ajutoare pentru țărani. Cântecele ilustrează

modul în care conducătorii puteau asigura prosperitatea economică și progresele tehnologice prin centralizarea conducerii vastei lor piețe și prin încurajarea ingeniozității, ambele stimulând comerțul exterior. Bogăția și libertatea erau încurajate, cu condiția ca acestea să nu pună niciodată în pericol puterea Song. Însă ierarhia era strictă: bărbații purtau haine ornamentate în funcție de rangul de la curte. Riscul era ca, în cele din urmă, controlul politic să zdrobească ingeniozitatea care a creat miracolul Song.

Acest lucru a fost posibil datorită unei succesiuni de conducători capabili care au numit unii dintre cei mai rafinați oameni de stat care au condus vreo țară. Pe vremea lui al-Hakim și a lui Canute, adevăratul conducător al Chinei era împărăteasa Liu. Aceasta începuse ca o dansatoare orfană, căsătorită cu un argintar sărac care, de fapt, a vândut-o viitorului împărat. Ea și noul ei soț nu aveau copii, dar l-a adoptat pe fiul unei concubine, pe care l-a crescut ca și cum ar fi fost al ei. După moartea lui Zhenzong în 1022, la vârsta de 52 de ani, ea s-a autoproclamat împărat, conducând în locul presupusului său fiu Renzong. Aspră și feroce, ea a fost un decident competent, în timp ce Renzong, care a domnit mult timp, era cultivat și autoironic: "Nu am folosit niciodată cuvântul "moarte" pentru a-i amenința pe alții, cum îndrăznesc eu să abuzez de pedeapsa cu moartea?". Dar a luat o decizie fatală. Song a condus doar un sfert din China de astăzi; nordul era dominat de un regat nomad, Khitan, care stăpânea Manciuria și Mongolia. Pentru a evita războaiele constante, a negociat un armistițiu prin care a concesionat plata unor tributuri uriașe care, în cele din urmă, au distrus Song-ul din interior, în timp ce le dădea putere dușmanilor nomazi mortali din exterior.

Dintre oamenii de stat rafinați din Song, Shen Gua, curtezanul poliglot care l-a servit pe împăratul Yingzong, fiul lui Renzong, a fost unul dintre cei mai extraordinari. A ajuns șef al Biroului de Astronomie al împăratului, ministru adjunct reformator al ospitalității imperiale și ambasador la khitani, iar ca general a condus forțele Song împotriva tanguturilor. În tot acest timp, a experimentat cu acul magnetic al busolei și cu conceptul de nord adevărat, a cercetat orbita planetelor, a proiectat un ceas cu apă, a analizat istoria geologică folosind fosile marine și schimbările climatice, a îmbunătățit designul docurilor uscate pentru nave și al ecluzelor pentru canale, a analizat farmacologia, a perfecționat forjarea fierului, a disecat cadavrele unor bandiți executați pentru a studia gâtul și a conceput o cameră cu orificiu de ac de ac. Dar norocul i-a surâs la curte și i s-a înscenat o înfrângere în fața Tangutului. În cele din urmă, s-a retras la proprietatea sa de la țară Dream Pool, unde a scris colecția sa Dream Pool Essays - bucurându-se de "cei nouă oaspeți" ai săi.

A fost unul dintre numeroasele personalități. La capătul sudic al Marelui Canal, portul Linan (Hangzhou), administrat pentru o scurtă perioadă de timp de un poet celebru, Su Shi, a fost antrepozitul suprem al lumii, canalele, restaurantele și străzile sale fiind pline de persani, evrei și indieni, iar navele sale transportând mătase, catifea, porțelan, fier și săbii către Asia de Vest și Europa, prin Egipt și Golf, spre est către Japonia și spre sud către Sumatra și India.

În 1033, o delegație a sosit la Hangzhou din partea unui partener comercial al Song, Rajendra Chola, chakravartin (împărat mondial) al unui imperiu tamil care cucerise coasta de est a Indiei până în Bengal, precum și Maldivele și Sri Lanka. Campion al hinduismului, constructor al maiestuosului templu Brihadishvara și al capitalei sale Gangaikonda Cholapuram, Rajendra a creat o puternică flotă indiană, cu baza la Nagapattinam, despre care se presupune că avea 500 de nave uriașe, unele având la bord 1.000 de marinari și dispunând de cea mai recentă tehnologie chinezească - corpuri de nave compartimentate, busole și aruncătoare de flăcări. De asemenea, el a susținut Ainnurruvar - "cei cinci sute de [lorzi] din cele patru țări și din cele o mie de direcții" - și alte bresle comerciale tamile piraterești ale căror flote au fost precursoarele corporațiilor comerciale armate europene. Cele două ambasade ale lui Rajendra în China au reflectat frustrarea sa că comerțul indian trebuia să fie mediat printr-un regat maritim, Srivijaya din Sumatra, care era mai aproape de Huanzong.

Srivijaya era o talasocrație indică condusă de un raja care trimitea comercianți de-a lungul unei mandale largi - cercul sacru - de putere, vânzând mirodenii, camfor (din Borneo), cuișoare, lemn de santal și lemn de brazil la curtea chineză în schimbul porțelanului și al mătăsii și al recunoașterii raja-urilor sale ca regi. Poporul său plătea tribut chinezilor, dar gândea în sanscrită. Această confederație mercantilă s-a bucurat de relații strânse cu o altă putere Indic, familia Sailendra, care a condus raj Mataram, construind temple magnifice în Java și prezidând o mandala care se întindea până în Filipine și Thailanda. Mai târziu, ramurile sale budiste și shaivite s-au despărțit și s-au luptat, o schismă în Indosferă cu consecințe politice: Mataram și Srivijaya s-au separat. Cu toate acestea, ambele au prosperat ca imperii comerciale: o epavă, descoperită în apele Srivijayei, care transporta aproximativ 70.000 de piese de ceramică, arată amploarea acestui comerț cu China și Irak. Bogăția atrage dușmani, iar confederația Srivijayan a sancționat pirații care au atacat convoaiele arabe, indiene și chinezești, crescând prețul cailor arabi pentru armatele Chola.

Rajendra și-a găsit pretextul în 1025, când cel mai puternic rege din Asia de sud-est, Suryavarman, conducătorul imperiului Khmer și un coleg hindus shaivit, i-a cerut

ajutorul lui Rajendra împotriva budiștilor Srivijayani. Rajendra a navigat cu flota sa, le-a jefuit capitala, le-a capturat raja. Acolo, o mare parte din comerțul chinezesc a fost preluată de companiile sale comerciale tamile, care se mândreau cu nume precum Negustorii celor trei lumi (arabă, indiană și chineză). Dar influența Song s-a extins spre est și în Japonia, unde o scriitoare inventa romanul.

"Indiferent cât de îndrăgostită sau de pasională ai fi, atâta timp cât ești directă și te abții de la a-i stânjeni pe ceilalți, nimeni nu se va supăra", scria Lady Murasaki, o văduvă în vârstă de aproximativ treizeci de ani, în jurnalul său din 1010, în timp ce atotputernicul regent Fujiwara Michinaga, în vârstă de cincizeci și cinci de ani, flirta cu ea la curtea împăratului Japoniei.

DOUĂ SCRIITOARE - MURASAKI ȘI POETA

La câteva zile după însemnarea din jurnalul doamnei Murasaki, Michinaga - pe care Murasaki îl numește întotdeauna Excelența Sa - se afla în vizită la fiica sa, împărăteasa Shoshi, când a observat că aceasta citea un capitol din romanul lui Murasaki, Povestea lui Genji, povestea prin care a inventat romanul. Aceste capitole puse în circulație erau părți ale unei narațiuni în proză care explorează experiența umană prin intermediul unor personaje imaginate într-un mod nou, inițiat de Murasaki. 'Au ieșit comentariile obișnuite', a scris Murasaki, însemnând o admirație cochetă, 'și apoi, pe o bucată de hârtie care ținea câteva prune', regentul a mâzgălit acest poem:

Este cunoscută pentru acrivia ei, așa că sunt sigur că nimeni care o vede nu poate trece fără să o guste.

Sunt șocat', a spus, ca răspuns la jocul de cuvinte pe tema gustului, o propunere în fața fiicei sale către mentorul ei literar. Dar Murasaki a fost capabilă să îl tachineze la rândul ei, notând într-un poem al ei: 'Nu mi-ai citit cartea și nici nu mi-ai câștigat dragostea'. Aflând că orice scriitor se așteaptă ca iubiții lor să le fi citit cărțile, regentul s-a strecurat în camera ei și i-a furat un nou capitol - și a continuat să o urmărească: "Într-o noapte, în timp ce dormeam, s-a auzit sunetul cuiva bătând la ușă. Am fost atât de speriată încât am

tăcut tot restul nopții". Este greu de spus dacă era vorba de hărțuirea unui pestilențial sexual îmbătrânit sau de atenția măgulitoare a unui potentat carismatic.

Ea nu a recunoscut niciodată că a devenit amanta lui Michinaga, dar este posibil să o fi făcut. Murasaki, doamnă de onoare, romancieră și poetă, s-a aflat chiar în centrul curții din Heian-kyo - Kyoto - în timpul pretendentului ei mai în vârstă, Fujiwara Michinaga, conducător al Japoniei timp de treizeci de ani. Și ea era o Fujiwara, o verișoară săracă îndepărtată, recunoscătoare pentru favoarea rudei sale. Cu toate acestea, cuvintele ei sunt citite și astăzi.

Murasaki s-a căsătorit târziu, dar fericit, și a avut o fiică, dar soțul ei a murit într-o epidemie și nu s-a recăsătorit. Încă de la cea mai fragedă vârstă, inteligența și învățătura ei îl impresionaseră pe tatăl ei, care a exclamat: "Ce păcat că nu s-a născut bărbat!".

Auzind de talentele ei, Michinaga a angajat-o ca însoțitoare pentru a discuta despre literatură cu fiica sa, împărăteasa Shoshi. În 794, cu aproximativ 200 de ani mai devreme, împăratul Kanmu a consolidat un stat încrezător, Nihon - care înseamnă Rădăcina Soarelui - cu sediul la Heian-kyo. Sosit din Coreea, budismul a fuzionat cu sistemul japonez de zeități - kami - cunoscut mai târziu sub numele de Shinto. Japonia a fost influențată în mare măsură de China, dar s-a dezvoltat o nouă cultură japoneză încrezătoare.

Clanul Fujiwara era deja liderul clanului când, în 729, una dintre fiicele lor a devenit prima persoană care nu era regală și care a primit titlul de împărăteasă. În 850, Fujiwara Yoshifusa a reușit să aranjeze succesiunea imperială a lui Montoku, nepotul său. După aceea, Fujiwara au domnit ca "regenți" pentru tinerii împărați și "purtători de cuvânt" pentru cei mai în vârstă. Supremația lor se baza pe bogăția lor vastă și pe căsătoriile constante în familia regală, din care alegeau frecvent copii împărați. Tatăl lui Michinaga a căsătorit trei dintre fiicele sale cu împărați. Michinaga însuși și-a introdus fiica Shoshi în haremul împăratului Ichijo. De obicei, exista o singură împărăteasă și multe concubine, iar Ichijo avea deja o împărăteasă, Teishi, care îi dăduse naștere unui fiu. Dar Michinaga a cerut ca și Shoshi să devină împărăteasă - și a obținut ceea ce a vrut.

Cel mai bun mod de a înțelege lumea lor este prin intermediul scrierilor protejatei lui Michinaga, Murasaki. Era dominată de bărbați, calibrată strict în funcție de rang și centrată în jurul complexului Marelui Palat Imperial, într-o capitală cu sistem de grilă asemănătoare cu capitala Tang Chang'an. Viața în incintă era împărțită între palatul împăratului și curtea guvernului, unde guverna Michinaga. Fiica sa, Shoshi, împărăteasa,

locuia în palatul din spate, împreună cu doamnele sale de onoare și consoartele sale mai mici, poate o mie de femei în total.

Bărbații puteau avea mai multe soții, în timp ce femeile puteau avea un singur soț. În "Povestea lui Genji", toate soțiile locuiau în jurul curții vilei soțului, deși, de cele mai multe ori, soții diferite locuiau în case diferite. Femeile își albiseră fețele, își învinețeau obrajii, își pictau sprâncenele, își parfumau părul și își înnegreau dinții și se îmbrăcau în rochii multistratificate din mătase, damasc și brocart, vopsite și schimbate în funcție de ocazie. Ei împărțeau bunurile părinților lor. Femeile aveau o libertate considerabilă chiar și în ceea ce privește întâlnirile sexuale, după cum povestește Murasaki: "Toate aceste doamne de onoare trebuie să fi fost abordate la un moment dat de curtenii de rang înalt. Dacă cineva este neglijent, nu se mai poate ascunde faptul, dar cumva, luându-și măsuri de precauție, ele par să-și păstreze secretul afacerilor lor'. Când Michinaga a aflat că Murasaki împărțea camera cu o altă fată, a întrebat (cu speranță): "Ce se întâmplă când întreții pe cineva pe care celălalt nu-l cunoaște?".

'O remarcă de prost gust', notează Murasaki.

Când împărăteasa Shoshi, patroana lui Murasaki, a rămas însărcinată la vârsta de 21 de ani, Michinaga a mutat-o pe împărăteasă în conacul său din Tsuchimikado, unde, liniștită de lecturi din Sutra budistă a Lotusului, a așteptat nașterea împreună cu Murasaki. Nașterea haotică a fost coșmarul oricărei femei. Shoshi stătea întinsă pe o estradă ridicată în galeria superioară, sufocant de fierbinte, înconjurată de perdele; curtenii priveau în cameră; se arunca orez pentru a alunga spiritele rele; Michinaga striga ordine; preoții și exorciștii se întreceau și se îmbrânceau pentru a cânta "vrăji puternice făcute pentru a transfera influențele malefice". Un preceptor 'a fost aruncat la pământ în spasme de către spirite'. Murasaki notează ironic: "Îți poți imagina fiecare Buddha din univers zburând în jos pentru a răspunde". Când biata împărăteasă a intrat în travaliu, "a fost în mare suferință". Nașterea era periculoasă - împărăteasa rivală a lui Shoshi tocmai murise în acest fel - iar mortalitatea infantilă era ridicată.

Apoi, brusc, copilul a sosit. 'Încântarea noastră nu a cunoscut limite', a scris Murasaki, iar când s-a văzut că bebelușul era băiat, au fost 'extaziați'. A fost triumful politicii lui Michinaga de a-și căsători fiicele cu împărați. În 1017, după nașterea unui alt prinț, el și-a sărbătorit puterea: "Nici un declin în gloria lunii pline - această lume este într-adevăr lumea mea".

Este posibil ca Michinaga să-i fi cerut lui Murasaki să țină un jurnal pentru a sărbători nașterea. Multe femei țineau jurnale; toată lumea scria poezii, bărbații în chineză,

femeile în japoneză, în această lume rafinată și literară în care "sensibilitatea", notează Murasaki, "este un dar prețios".

Murasaki și-a împărțit romanul său de mare capacitate Povestea lui Genji în capitole care erau citite la curte ca niște seriale. În centrul său se află personajul Genji, fiul unui împărat (posibil bazat pe Michinaga), și relațiile sale cu femeile, nu doar romantice, ci și familiale. În timp ce el face amoruri cu femei mai tinere, cea de-a doua soție a sa, Lady Murasaki - Wisteria - îi oferă o prietenie adevărată. "Venind din prezența unor femei mai tinere", scrie ea, "Genji se aștepta întotdeauna ca Murasaki să pară puțin cam blazată... Trăise cu ea atât de mult timp... totuși, tocmai aceste femei mai tinere nu reușeau să ofere niciun element de surpriză, în timp ce Murasaki îl uimea continuu, persoana ei fiind mai strălucitoare anul acesta decât anul trecut".

Murasaki se descria pe sine însăși ca o "fosilă bătrână" melancolică. 'Nimeni nu o plăcea', scrie ea despre ea însăși. 'Toți spuneau că este pretențioasă, incomodă, greu de abordat, înțepătoare, prea pasionată de poveștile ei, arogantă... dar când o întâlnești, este ciudat de blândă'. Nu e de mirare că celelalte fete erau geloase. Nimeni nu știe când a murit Murasaki, dar în 1019, patronul ei, Michinaga, s-a retras într-o mănăstire budistă, cedând regența fiului său și aranjând succesiunea nepoților săi ca împărați, asigurând domnia Fujiwara pentru încă două generații. În timp ce puterea Fujiwara începea să scadă, împărații Song se confruntau cu o catastrofă care a fost povestită de celălalt mare scriitor al vremii, care era tot o femeie.

Născută în 1084 în Shandong, Li Qingzhao a fost fiica inteligentă a unui erudit oficial care studiase cu poetul Su Shi: de la o vârstă fragedă, a început să scrie poezii de o "delicată reținere". La șaptesprezece ani, s-a căsătorit cu Zhao Mingcheng, un cunoscător bine conectat de epigrafie, literatură și antichități, cu care a colecționat cărți și piese de epocă, a scris împreună eseuri, a mâncat la restaurante și a jucat jocuri de societate, trăind în Shandong - o viață de rafinament provincial Song.

Pe măsură ce părinții își puteau permite să plătească zestre mai mare, statutul femeilor Song a crescut, probabil ajutat de guvernarea competentă a împărătesei Liu. Femeile puteau să dețină și să moștenească proprietăți, dar acum erau atât de bine educate încât publicau poezii și adesea își îndrumau fiii. Shen Gua a fost învățat strategia militară de către mama sa, lucru de neimaginat nicăieri altundeva timp de multe secole.

Li se bucura de apogeul prosperității Song: "trăiam fericiți împreună" - deși nu putea avea copii. În schimb, ea a lucrat la arta sa. 'Concentrarea duce la o îndemânare rafinată', scrie ea, ceea ce înseamnă că 'tot ceea ce faci poate atinge un nivel de adevărată

excelență'. Dar cursul căsniciei ei a reflectat traiectoria Cântecului. Soțul ei s-a îndrăgostit de o concubină cu care a avut copii. Căsătoria s-a deteriorat:

O fereastră rece, o masă stricată și nicio carte. Cât de jalnic să fii adus în această situație... Scriind poezie, refuz toate invitațiile, închizându-mi deocamdată ușa. În izolarea mea mi-am găsit prieteni perfecți: Domnul Nimeni și Domnul Goliciune.

Apoi a venit invazia.

Împăratul Huizong neglijase frontierele și armatele, recunoscând: "Am moștenit un mare imperiu înfloritor, dar eu însumi am fost o persoană mediocră, care nu a fost la înălțimea misiunii". În 1125, după un război de douăzeci de ani, seminomadele Jurchen din Manciuria au distrus și înlocuit Khitanii ca stăpâni ai Chinei de Nord, și-au declarat propriul imperiu Jin și au invadat Song. Imensul s-a întâmplat rapid: barbarii, folosind tehnologia militară Song învățată de la prizonieri, au asediat capitala Kaifeng. În 1127, au luat cu asalt orașul, adunând prințesele, concubinele și actorii-cântăreți de la curte, violând în masă femeile și apoi forțându-l pe împăratul Huizong, 14.000 de curteni și femei într-un marș al morții înzăpezit spre nord. Consoarta împăratului a fost violată și a pierdut sarcina, apoi a fost forțată să cânte în fața comandantului Jurchen. 'Cândva am trăit în raiul de sus, în palate de perle și turnuri de jad', a scris ea. 'Acum trăiesc printre ierburi și mărăcini, cu haina mea albastră îmbibată în lacrimi'. Dar ea a refuzat să cânte. Nu mai avea nimic de pierdut. Împărăteasa s-a sinucis; prințesele au fost vândute pentru zece uncii de aur.

Pe măsură ce Jurchenii înaintau, poeta Li și soțul ei au încărcat cincisprezece căruțe cu antichități și cărți și s-au îndreptat spre sud. Dar jurchenii au ars o mare parte din colecția lor. În timp ce se târau printre mulțimile de refugiați, soțul ei, Zhao, într-o declarație inconștientă de delicatețe Song, i-a spus să "arunce mobila, apoi hainele, apoi cărțile, apoi antichitățile", dar să "ia cu ea obiectele cele mai prețioase", astfel încât "să poți trăi sau muri cu ele". Dar a murit de dizenterie în timp ce scria un poem și încă își ținea în mână pensula de scris.

Împăratul a murit și el; o lume era pe moarte, dar unul dintre fiii împăratului a scăpat în sud. Gaozong a restabilit Mandatul Cerului. Pierduse o mare parte din China, dar a traversat Yangtse și a stabilit Song-ul într-o nouă capitală, Linan (Hangzhou), unde s-au stabilit acum mulți dintre poeții și politrucii din Kaifeng. Poeta Li li s-a alăturat acestora.

În vârstă de 48 de ani, s-a recăsătorit în mod dezastruos. Noul ei soț era un moftangiu mincinos, iar uniunea lor a durat doar o sută de zile. "La vârsta mea înaintată, mă căsătorisem cu un șarlatan fără valoare", care o bătea. Ea a obținut divorțul (nu din cauza violenței lui, ci din cauza minciunilor lui sociale). Eliberată în cele din urmă, a scris cu dispreț despre politicienii inutili ai timpului ei:

Miniștrii noștri de rang înalt încă mai fug în toate direcțiile; imaginile marilor armăsari ai vechilor eroi îmi umplu ochii. În aceste vremuri periculoase, unde putem găsi cai adevărați ca ei?

Pe măsură ce Song a dezvoltat noi nave de luptă cu vâsle, care foloseau cele mai noi trebuchete aruncătoare de bombe și pușcași marini special instruiți, i-au învins pe Jurcheni. Guangzhou (Canton) și porturile lor sudice au trimis vase uriașe pline cu produse de lux în Egipt și în Irak, unde o familie de turci nou-veniți prelua califatul.

În 1044, un ghid tehnic tipărit, Wujing Zongyao, a specificat formulele de fabricare a prafului de pușcă adecvat pentru diferite bombe.

Un popor din marșurile tibetano-burmane care s-a mutat în nord-vestul Chinei.

Cei nouă oaspeți ai culturii chineze erau vinul bun, poezia, muzica de cither, caligrafia, jocul de societate weiqi (Go), meditația budistă, ceaiul, alchimia și discuțiile cu prietenii apropiați. Ca om dedicat cercetării științifice, Shen Gua a observat că există fenomene care nu pot fi definite cu ușurință: "Majoritatea oamenilor pot judeca lucrurile doar prin experiențele vieții obișnuite, dar fenomenele din afara acestui domeniu sunt într-adevăr foarte numeroase. Cât de nesigur este să cercetezi principiile naturale folosind doar lumina cunoștințelor comune..."...

În anii 780, regele Indra, maharaja Sailendra, atât al Mataram, cât și al Srivijaya, un budist care este posibil să fi proiectat marele templu javanez Borobudur, a condus o mare parte din Asia de sud-est continentală, precum și Indonezia. Este posibil ca un prinț cambodgian să fi servit ca general al lui Indra, după ce a început poate ca ostatic sau prizonier. Fie că a fost pus la cale de Indra, fie că a scăpat din ghearele acestuia, prințul s-a impus ca domnitor al Kambujadesa (Cambodgia) în jurul anului 781 - exact în

momentul în care Haroun domina Asia de vest și Charlemagne cucerea Europa. În 802, pe un deal sacru, și numindu-se acum Jayavarman al II-lea, s-a încoronat chakravartin. Un shaivit devotat, el a aruncat jugul budistului Sailendras, dar a canalizat cultul lor al zeului-rege - devaraja - în jurul lui Shiva. Guvernând din capitalele Hariharalaya și Mahendraparvata, a pornit o serie de campanii de unificare a principatelor cambodgiene și a cucerit astfel un imperiu khmer care se întindea din "China, Champa [Vietnam] și țara cardamomilor și a mangoilor [Thailanda?]". Khmerii, care conduceau din orașe din ce în ce mai elaborate și mai masive, aveau să fie puterea dominantă pentru următoarele cinci secole. Chakravartinii începuseră deja să construiască palate regale și temple la Angkor: acum Suryavarman I a construit piramida cu trei terase de la Phimeanakas în cadrul palatului Angkor Thom.

Numele de femei nu s-au păstrat în Japonia. Lady Murasaki a fost o poreclă descriptivă, bazată pe personajul din romanul ei, dar este posibil ca numele ei real să fi fost Fujiwara no Kaoruko, una dintre doamnele de companie menționate în jurnalul lui Michinaga.

Cu toate acestea, totul se învârtea în jurul puterii masculine; bărbații aveau mai multe soții și concubine. După cum arată experiența lui Li, era o luptă pentru a fi o femeie independentă - și chiar și această libertate nu a durat mult, deoarece mai târziu, femeile mai puțin norocoase decât Li au fost închise în casă, mișcarea lor fiind limitată în mod agonizant de o nouă practică menită să sublinieze delicatețea feminină: legarea picioarelor.

Selgiucizi, Komnenoi și Hautevilles

ARSLAN RAMPANT LIONUL RAMPANT ȘI ZOE AGELESS

"Dumnezeu i-a creat în formă de lei", scria un curtean al turcilor selgiucizi, "cu fețe largi și nasuri plate, mușchi puternici, pumni enormi". Un războinic turkmen pe nume Seljuk luptase în tinerețe pentru khaganii evrei khazar. Numele fiilor săi - Israel, Yusuf și Musa - sugerează că este posibil ca familia să se fi convertit la iudaism, dar în anii 990 Seljuk a trecut la islam, îmbrățișând jihadul ca misiune, și a adunat o federație de triburi în Transoxiana, ajutat de fii războinici. 'Ei urcă pe munți mari, călăresc în fața pericolului,

fac raiduri și se adâncesc în ținuturi necunoscute'. Seljuk și fiul lor erau doar unul dintre clanurile războinice turcești care ciopârțeau imperiul arab.

După moartea lui Seljuk în 1009, nepotul său Tugril i-a învins pe sultanii Ghazni înainte de a trece la marele premiu. În 1055, trupele sale au intrat în galop în Bagdad, salvându-l pe califul al-Qaim de la șiiți. În timp ce se lupta cu Fatimiyya și cu romanii și cucerea un imperiu, sultanul Tugril, la fel ca mulți alți războinici turci, a aspirat la cultura persană din Bagdad. Nepotul său, Alp Arslan - Leul Eroic - a fost cel mai mare potentat al timpului său, domnind din Pakistan până în Türkiye. El a promovat un vizir persan, Abu Ali Hasan, căruia i-a acordat titlul de Nizam al-Mulk - Ordinul Regatului - care a înfrumusețat capitalele selgiucide Isfahan (Iran) și Merv (Turkmenistan) cu moschei, biblioteci și observatoare.

În timp ce selgiucizii atacau marșurile romane, moștenitoarea gloriei ucigașului bulgarului Basil a fost nepoata sa Zoe. După o călătorie dezamăgitoare în Italia pentru a se căsători cu un împărat german care a murit înainte de sosirea ei, Zoë și-a petrecut restul vieții alături de cele două surori ale sale în gynaeceum (camera femeilor) din Marele Palat. Vasile le împiedicase pe fecioare să se căsătorească cu aristocrați care ar fi putut să-i amenințe coroana. Theodora Porphyrogenita era cunoscută pentru pietatea ei, iar Zoë Porphyrogenita pentru frumusețea ei blondă și pentru iubiții ei.

În ziua în care a murit, tatăl ei, Constantin al VIII-lea, a căsătorit-o pe Zoë, care avea acum cincizeci de ani, cu un aristocrat sexagenar, Romanos Argyros, care a devenit imediat împărat. "Fiecare parte a ei", a scris istoricul Michael Psellos în lucrarea sa Chronographia, "era fermă și în stare bună". Zoe a acordat multă atenție produselor cosmetice, instalând un myrepseion (laborator) în apartamentele sale. Efortul a dat roade: portretul ei în mozaic din Hagia Sophia, realizat când avea 60 de ani, arată o femeie frumoasă. Au fost consultați doctori și șarlatani pentru a o ajuta să conceapă, dar ea s-a întors rapid împotriva soțului ei. Joannes Eunucul, fiul unui țăran din Paphlagonia, care fusese secretarul lui Vasile al II-lea, iar acum era parakoimomenos (ministru șef), i-a prezentat-o pe Zoe fratelui său mai mic, Michael, un fost schimbător de bani epileptic, care a fermecat-o pe împărăteasă.

În aprilie 1034, când Zoe avea 56 de ani, iar Michael 25 de ani, l-au strangulat pe Romanos în baia sa și s-au căsătorit a doua zi. Pe măsură ce pasiunea sa pentru Zoe s-a răcit, Mihail al IV-lea a devenit îngrijorat că aceasta se va întoarce împotriva lui. Când Mihail a fost incapacitat, Zoe și Joannes Eunucul l-au promovat pe nepotul său la Cezar. Acesta a fost Mihail Caulkerul. Eunucul a devenit călugăr și s-a retras, aparent doar

servind ca orfanotrophos, curator al celui mai mare orfelinat din Constantinopol. Dar omnipotentul Eunuc era acum urât. Caulkerul și-a exilat unchiul, și-a castrat toți verii și apoi, în 1042, a acționat împotriva lui Zoe. A acuzat-o de trădare, a tonsurat-o și apoi a întemnițat-o pe o insulă de pe care era puțin probabil să se întoarcă.

Dar familia Basil a fost în continuare iubită. În hipodrom, Mihail a fost bombardat cu fructe, apoi asediat în palat de femeile din Constantinopol, unite în solidaritate feminină. Zoe, acum în vârstă de șaizeci și patru de ani, a revenit la putere; Caulker a fost orbit și castrat. Zoe și sora ei călugărească Teodora au fost întronizate. Două luni mai târziu, Zoe s-a căsătorit cu (un vechi amant) Constantin Monomachos, care, în calitate de împărat, și-a mutat amanta într-un ménage à trois. Romanii s-au temut că iubitele lor surori bătrâne sunt în pericol și au fost liniștiți doar de apariția lui Zoe și a Teodorei în hipodrom. În momentul în care Zoë plănuia să recucerească Italia, cinci frați normanzi cu sabia în mână au schimbat totul.

IRON-ARM WILLIAM, WILY ROBERT ȘI AMAZONIAN SICHELGAITA

În 1035, William Braț de Fier, primul dintre băieții din Hauteville, a sosit în sudul Italiei pentru a sprijini un nobil lombard împotriva forțelor lui Zoe. Sicilia a rămas musulmană, în timp ce Napoli și Apulia aparțineau lui Zoe - iar Roma era condusă de papa marozian Benedict al IX-lea, fiul lui Alberic de Tusculum. Benedict, ales la 20 de ani, a devenit faimos pentru "violurile, crimele și alte acte de violență și sodomie de nedescris", potrivit unui papă ulterior. 'Viața sa ca papă a fost atât de josnică, atât de murdară, atât de execrabilă, încât mă cutremur când mă gândesc la ea'. Dar comportamentul lui Benedict a fost tipic pentru o preoțime care a fost denunțată de preotul reformator Damian în cartea sa intitulată pe bună dreptate "Cartea Gomorei" pentru simonia, venalitatea, concubinajul, sodomia, pedofilia și masturbarea reciprocă. În 1045, preoții s-au răsculat și l-au invitat pe împăratul împăratului german Heinrich al III-lea să îi salveze de pornocrații din Marozian. Heinrich a cucerit Roma și i-a distrus definitiv pe marozieni. Dar toată această volatilitate a fost irezistibilă pentru o familie talentată de giganți blonzi fanfaronți.

Tancred de Hauteville, un baron normand minor, descendent al unui viking pe nume Hiallt, a avut doisprezece fii, așa că cei mai mulți dintre ei au fost nevoiți să își caute norocul în străinătate.

Cei doi frați mai mari, Drogo și William, au ajuns în Italia, unde au luptat pentru toate taberele. În 1036, unul dintre emirii arabi din Sicilia a apelat la împărăteasa Zoe, care a ridicat o armată care a inclus mercenari vikingi conduși de un prinț norvegian Harold Hardrada și de frații Hauteville. Expediția siciliană a lui Zoe a fost un dezastru; imperioșii Romaioi nu i-au respectat pe Hauteville, care ulterior au urât Constantinopolul. Frații au schimbat tabăra, s-au alăturat armatei lui Heinrich, au învins forțele lui Zoë și au pus stăpânire pe Apulia. Heinrich (acum împărat) l-a recunoscut pe William Brațul de Fier ca și conte de Apulia. În 1042, li s-au alăturat Humphrey și Robert. Acesta din urmă era cunoscut sub numele de Guiscard, ceea ce înseamnă Viclean, și a fost descris cel mai bine de Anna Komnene, fiica împăratului și cel mai bun istoric (de sex feminin) al epocii: "Statura lui era atât de înaltă încât îi depășea chiar și pe cei mai înalți, tenul îi era roșcat, părul îi era lin, umerii îi erau largi, ochii lui aproape că emiteau scântei de foc - era îngrijit și grațios format din vârf până în picioare". Robert a sosit singur, prea sărac pentru a-și permite un servitor, dar fratele său, Brațul de Fier, a murit la scurt timp după aceea, iar Contele Drogo l-a refuzat. Robert și-a câștigat porecla cu trucul său de a cuceri castelele prefăcându-se mort, fiind purtat în castele în interiorul unui sicriu de către războinicii săi solemni - doar pentru a da jos capacul și a ieși afară, cu sabia în mână.

În 1053, ascensiunea familiei Hauteville a fost brusc contestată dintr-o direcție surprinzătoare. Un nou papă, Leon al IX-lea, un preot german susținut de Heinrich, a lansat o resurgență a papalității, interzicând simonia și ordonând celibatul pentru preoți, un concept unic în Biserica Catolică. Și, îngrozit de "rasa rea" a Hautevillei, a condus o armată spre sud pentru a-i distruge. În schimb, vicleanul Robert și fratele său Humphrey l-au învins și capturat pe Leo, o experiență care l-a convins pe Sfântul Părinte că avea nevoie de relații mai strânse cu Constantinopolul, unde - Zoe murind - domnea acum văduvul ei Monomachos. Dar la Constantinopol, delegații lui Leon au obținut contrariul, confruntându-i agresiv pe greci în legătură cu diferențele lor de doctrină. În spatele acestei situații se ascundea o încredere crescândă, pe măsură ce Europa de Vest devenea mai bogată și mai populată, combinată cu o gelozie clocotitoare față de Constantinopol, metropola autocraților sacri, a conspirațiilor veninoase și a grecilor de neînțeles. Trimișii papali au luat cu asalt Hagia Sophia și l-au excomunicat pe patriarh - creând o schismă care nu s-a mai vindecat niciodată, o divergență teologică care rămâne și astăzi.

Hautevilles l-a eliberat pe Leo doar atunci când acesta le-a recunoscut teritoriile. După moartea lui Humphrey, Robert a devenit conte, căruia i s-a alăturat acum cel de-al optulea frate, Roger, "un tânăr de cea mai mare frumusețe, de statură înaltă, cu forme

grațioase, elocvent în vorbire, rece în acțiune, plăcut și vesel, furios în luptă". Vicleanul Robert avea deja un fiu, Bohemond, dar fundația unei case regale era acum la îndemâna sa, așa că a respins-o pe prima soție ca pe o concubină și s-a căsătorit cu o prințesă lombardă, ale cărei șuvițe de in și fanfaronadă amazoniană le egala pe ale sale. Această Sichelgaita a luptat în bătălie fluturând un topor. "Când era îmbrăcată în armură", scrie Anna Komnene, "această femeie era o priveliște înfricoșătoare".

Schisma cu Constantinopolul nu i-a lăsat papei Nicolae al II-lea altă opțiune decât să apeleze la Hautevilles, pe care i-a însărcinat să cucerească Sicilia de la arabi într-un război sfânt. În 1060, aceștia au debarcat pe insulă.

La nord și la sud, descendenții vikingilor schimbau Europa. În Sicilia, 1066 a fost un alt an de impas pentru normanzi, dar nu și în nordul Europei. În acel an, William Bastardul, duce de Normandia, descendent al lui Rollo Vikingul, a invadat Anglia.

William, fiul nelegitim al ducelui Robert de către fiica unui îmbălsămător, avea șapte ani când a reușit să preia ducatul. Bastardul a crescut într-o școală dură - unul dintre tutorii săi a fost chiar asasinat în dormitorul său, chiar în fața lui - și încă de la o vârstă fragedă a trebuit să se lupte cu nobilii, cu familia și cu invaziile regelui Henri I al Franței, care stăpânea doar Île-de-France din jurul Parisului și râvnea Normandia. Bastardul a moștenit o politică de înaintare față de Anglia, unde familiile Alfred și Canute erau căsătorite cu a sa. În 1051, Eduard Mărturisitorul, ultimul din dinastia Alfred, a promis tronul Angliei vărului său primar William. Când Harold, conte de Wessex, fiul lui Godwin, a naufragiat în Normandia, Bastardul i-a smuls un jurământ de loialitate înainte de a-l trimite acasă. Harold nu avea nicio pretenție reală la tron, cu excepția faptului că sora sa era căsătorită cu regele. Când Edward a murit, Harold s-a grăbit să se încoroneze, în timp ce dușmanii de peste ocean își ridicau armatele.

Bastardul a comandat o flotă pentru a invada. Cu toate acestea, el avea concurență din partea Conducătorului dur: Harold Hardrada își pierduse de mic regatul în fața regelui Canute, evadând în străinătate pentru a-l servi pe Iaroslav cel Înțelept la Kiev, apoi alăturându-se Gărzii Varangiane din Constantinopol și luptând alături de frații Hauteville, înainte ca în 1046 să recucerească Norvegia. Acum a invadat Anglia cu 10.000 de soldați și cu Tostig, fratele disident al lui Harold. Debarcând în Tyneside, Hardrada i-a învins pe conții din nord, în timp ce Harold a pornit în galop spre nord. Dacă ar fi trebuit să susținem pe cineva în acest turneu, l-am fi susținut pe Hardrada - dar o lovitură sau o săgeată norocoasă a schimbat totul. Harold l-a ucis pe Hardrada la Stamford Bridge - exact când Bastardul a debarcat la Hastings. Harold s-a îndreptat spre

sud cu o armată epuizată. La Hastings, o săgeată l-a lovit în ochi. Rezultatele surprinzătoare ale celor două mici bătălii au îndreptat Anglia spre Normandia în loc de Scandinavia. Bastardul a devenit Cuceritorul.

În 1071, în timp ce William zdrobea rezistența engleză, Palermo, marea capitală arabă a Siciliei, a căzut în cele din urmă în mâinile lui Roger de Hauteville, mare conte de Sicilia, care, în loc să-i masacreze pe arabi și evrei, le-a îmbrățișat cultura și a făcut din arabă o limbă oficială. Între timp, vicleanul Robert a purtat un război împotriva Constantinopolului, cucerind ultimul său avanpost italian, Bari. Apoi, un dezastru în est l-a încurajat să pună mâna pe marele premiu: Constantinopolul însuși.

PENIS ÎNTR-UN PALMIER: PRINȚESA-POETĂ ȘI LEUL VANITOS

În timp ce William cutreiera Anglia și Roger asedia Palermo, împăratul Romanos al IV-lea mărșăluia să lupte împotriva lui Alp Arslan, sultanul selgiuc, care făcea progrese în Anatolia de astăzi, începutul transformării acesteia în inima Turciei. Dar războiul principal al lui Arslan era împotriva califilor Fatimiyya, așa că a reînnoit un tratat anterior cu Romanos, apoi s-a îndreptat spre sud, spre Siria. Dar, provocat de raidurile selgiucizilor, împăratul a avansat cu o armată dezorganizată de varangi, pecenegi și anglo-saxoni. Arslan s-a îndreptat spre nord, dar a oferit o pace generoasă pe care Romanos a respins-o impulsiv. La Manzikert, la 26 august 1071, împărțindu-și în mod nechibzuit armata și certându-se cu generalii săi, Romanos a fost înfrânt. Arslan l-a făcut să se încline jos, sprijinindu-și cizma pe gâtul imperial, dar apoi l-a ridicat în picioare, întrebându-l: "Ce ai face dacă aș fi adus în fața ta ca prizonier?".

'Poate că te-aș ucide', a răspuns Romanos, 'sau te-aș expune pe străzile Constantinopolului'.

'Pedeapsa mea este mult mai grea', a spus Arslan. 'Te iert și te eliberez'.

Dacă bătălia a fost mică și nu deosebit de sângeroasă, 'norocul imperiului roman se prăbușise la cel mai scăzut nivel'. Întors la Constantinopol, Romanos a fost orbit cu stângăcie și a murit din cauza unei infecții.

Arslan a mărșăluit spre est pentru a zdrobi un rebel, pe care l-a capturat și tocmai îl condamna la moarte când disperatul s-a năpustit asupra lui. Mândru de tirul său cu arcul,

sultanul și-a dat la o parte cu sânge rece gărzile de corp și și-a ridicat arbaleta, dar piciorul i-a alunecat și asasinul l-a înjunghiat. 'Vai, am fost înconjurat de mari războinici, care m-au păzit zi și noapte... și totuși, iată-mă aici, murind în agonie', le-a spus el paladinilor săi. 'Țineți minte această lecție învățată: nu permiteți niciodată vanității să învingă bunul simț'. Înmormântat la Merv, alături de tatăl său, Arslan, în vârstă de 42 de ani, a dictat cu siguranță inscripția mormântului său: "O, cei care trec, priviți măreția înaltă ca cerul a lui Alp Arslan! El se află acum sub pământ negru".

Fiul său Malikshah, pe atunci în vârstă de doar cincisprezece ani, și vizirul său veteran Nizam al-Mulk erau alături de el, luptând pentru a ține împreună regatele lui Arslan. Un văr a înființat un sultanat de Rum (Roma) în fostele provincii romane din Anatolia, iar campaniile lor împotriva Constantinopolului i-au adus pe romani la masa negocierilor.

În Merv, Nizam i-a prezentat lui Malikshah pe polimatul persan Omar Khayyam, creatorul formulelor algebrice, observatorul stelelor, poetul fetelor care beau vin și al vieții trecătoare. Khayyam a lucrat în observatoarele selgiucizilor, bijuteria curții lor, într-o perioadă în care Merv însuși a devenit Mama Lumii, cu 500.000 de locuitori, dotat cu o bibliotecă și un observator, cel mai mare oraș din lume în afara Chinei.

Sultanul îl adora pe Nizam, numindu-l "tată", și cu ajutorul acestuia și-a stabilizat vastul imperiu, reflectând asupra paradoxului supremației pământești: "Pot face față foametei", spunea Malikshah, "dar salvează-mă de blestemul abundenței". Cu toate acestea, pe măsură ce încrederea sa creștea, a ajuns să-l resimtă pe Nizam, care îi dădea lecții: "Amintește-i sultanului că sunt partenerul său. Nu-și amintește când tatăl său a fost ucis, iar eu i-am zdrobit pe rebeli? Dacă voi închide vreodată acest cerneală de vizir, sultanatul se va prăbuși". Cei indispensabili sunt repede dispensați. Nizam a acționat împotriva asasinilor, sectanți șiiți, care tocmai își instalaseră o mică teocrație la Alamut, în munții iranieni, și începuseră o campanie teroristă împotriva sunniților. Nizam a asediat Alamut, dar nu a reușit să o cucerească. Asasinii au ordonat asasinarea lui Nizam, dar au existat zvonuri că Malikshah i-ar fi încurajat.

În octombrie 1092, vizirul, în vârstă de șaptezeci și patru de ani, a fost înjunghiat mortal în litiera sa, dar o lună mai târziu Malikshah a fost otrăvit de calif - iar selgiucizii s-au fragmentat în fiefuri baronale, lăsând Casa Islamului în est la fel de vulnerabilă ca în vest.

În 1091, în Cordoba, o prințesă-poetă arabă libertină a murit în timp ce o nouă forță de invadatori berberi din Maroc intra în oraș în galop. Povestea fiicei acestui calif arată

cum cel mai bogat regat din Europa, califatul lui Abd al-Rahman, a căzut în fața unei invazii africane.

Ea era Wallada, fiica unui calif. Califii pierduseră puterea în fața unui strălucit războinic care a devastat nordul creștin, dar a golit califatul. În 1025, tatăl ei, Mohamed al III-lea, a fost otrăvit, iar al-Andalus s-a împărțit în mici regate conduse de regii războinici - taifas.

Blondă și cu ochi albaștri, cu "părul vâlvoi și umerii albi", Wallada s-a bucurat de o viață rară pentru o femeie islamică în Corboda, condusă acum de clanuri nobile. Nu mai era izolată în haremul Umayya, bogată în mod independent, apărea în public, purtând mătăsuri care îi puneau în evidență frumusețea și silueta, își recita poeziile în public, concurând împotriva bărbaților la concursuri de poezie și a înființat o școală pentru poete femei. Și-a etalat iubiții. Atunci când autoritățile religioase au bombănit, ea a pus să fie scrise pe rochiile ei, în mod sfidător, versuri de poezii: "Îi permit iubitului meu să-mi atingă obrazul și îi ofer sărutul meu celui care îl dorește". În jurul anului 1031, ea s-a îndrăgostit de un vizir aristocrat, Ibn Zaydun, care, în mod firesc, a cerut-o în căsătorie în poezie:

Între noi doi (dacă ai vrea) ar putea exista ceea ce nu poate fi pierdut: un secret nedeslușit.

Își savura senzualitatea - "Când se lasă noaptea, anticipează că te voi vizita; / Căci cred că noaptea este cel mai bun păstrător de secrete" - dar era chinuită de gelozie, mai ales când Ibn Zaydun s-a culcat cu una dintre sclavele ei negre:

Știi că eu sunt luna clară și strălucitoare a cerului, dar, spre tristețea mea, ai ales, în schimb, o planetă întunecată și umbrită.

Ibn Zaydun a susținut: "Tu m-ai obligat să comit păcatul... Ai avut dreptate, dar iartă-mă, păcătosule!". L-a răsplătit cu cea mai talentată protejată feminină a sa, poeta Muhja bint al-Tayyani, și cu un vizir de sex masculin. Ibn Zaydun a devenit răutăcios, scriindu-i lui Wallada: "Pentru mine nu ai fost decât o dulceață din care am luat o mușcătură și apoi

am aruncat coaja, lăsând-o să fie roasă de un șobolan". Wallada s-a răzbunat expunând aventurile sale cu băieții sclavilor:

Din cauza iubirii sale pentru tije în pantaloni, Ibn Zaydun, în ciuda excelenței sale, dacă ar vedea un penis într-un palmier, s-ar transforma într-o ciocănitoare.

Exilat la Sevilla, Ibn Zaydun a regretat că a pierdut-o pe Wallada: "Îmi amintesc de tine cu pasiune... Delicioase au fost acele zile pe care le-am petrecut în timp ce Soarta dormea. Era pace, vreau să spun, și eram hoți de plăcere'. În ceea ce o privește pe Wallada, această proto-feministă lasă istoria în propriile ei cuvinte - desigur: "Respectată sunt, de Dumnezeul cel mai înalt, și cu mândrie merg cu capul sus".

Viața sibarită a micului regat musulman a fost de scurtă durată. În 1091, în ziua în care Wallada, ultimul dintre Umayya, a murit la vârsta de nouăzeci și unu de ani, călăreții berberi cu voal albastru din munții Atlas au intrat cu elefanții și cămilele lor în Cordoba - stăpâni ai unui nou imperiu euro-african care se întindea de la râul Senegal până la munții Pirinei.

Conflictele dintre regii islamici și cei creștini păreau un război sfânt, dar religia era doar un element; lăcomia, ambiția și familia erau la fel de importante. Adesea, la fiecare bătălie se aflau musulmani, creștini și evrei, ca să nu mai vorbim de berberi și normanzi, de ambele părți. Samuel ibn Naghrillah a fost un evreu născut în elita palatului din Cordoba care a scăpat din turbulențele de acolo pentru a înființa o cofetărie în Granada. Acolo a fost invitat să scrie scrisori pentru regele local și a ajuns să devină secretarul și apoi vizirul acestuia. Ținând curtea în palatul său, Alhambra, timp de treizeci de ani a condus Granada, a câștigat bătălii împotriva creștinilor și musulmanilor și a scris poezii erotice pentru băieți și fete, asumându-și, în mod natural, conducerea sefarzilor, evreii spanioli, pentru care era haNagid - prințul. După moartea sa, în 1056, tânărul său fiu Iosif i-a succedat timp de un deceniu, până când acest vizir evreu a fost acuzat că plănuia o lovitură de stat, moment în care granadinii au luat cu asalt Alhambra și l-au crucificat pe Iosif - nu doar ca represalii împotriva prezumției evreiești, ci și ca pedeapsă tradițională pentru trădare.

În timp ce prințul evreu conducea Granada, un cavaler castilian pe nume Rodrigo Díaz îi servea pe regii Castiliei, cel mai mare dintre regatele creștine din nordul Spaniei. Când a fost exilat în urma unei intrigi la curte, a schimbat tabăra și a luptat pentru regii islamici.

Fără să piardă niciodată o bătălie, Díaz și-a câștigat porecla El Campeador - Campionul - în rândul spaniolilor și El Sayyid - Domnul - în rândul arabilor, hispanizată în El Cid. În 1085, fostul său stăpân, Alfonso al VI-lea el Bravo, care unificase regatele Castiliei și Leonului, a cucerit Toledo de la musulmani. Dar, în loc să expulzeze supușii musulmani, Alfonso s-a declarat Împărat al celor două credințe, viziune reflectată în propria sa viață amoroasă: pe lângă cele cinci soții, a păstrat și concubine musulmane.

Prăbușirea islamică l-a alarmat atât de tare pe regele de Sevilla, al-Mutamid, care scria poezii, încât a apelat la o hoardă de triburi fundamentaliste, puterea în ascensiune din nordul Africii. Se juca cu focul. "Nu doresc să fiu omul care a predat al-Andalusului necredincioșilor", a spus el. 'Mai degrabă aș prefera să fiu cămilăreasă în Africa decât crescător de porci în Castilia'.

O armată africană se pregătea să invadeze Europa.

PÂRȚURILE LUI ROGER, MAGIA LUI ZAYNAB ȘI SABIA LUI EL CID

Un cvartet extraordinar - doi frați, un nepot și soția a doi dintre ei - a schimbat radical vestul Africii înainte de a ajunge în Spania. În deșerturile din Mauritania, la granițele regatului Wagadu, un berber convertit pe nume Abdullah ibn Yasin a lansat un jihad în rândul triburilor berbere recent convertite, care se numeau al-Murabitin. Purtând vălul lor albastru tagelmust sub ochi, Murabits - conduși acum de Abdullah - au cucerit rapid orașele comerciale vitale Sijilmasa și Awdaghost, înainte de a se întoarce spre nord și de a-i învinge pe regii maghrebieni. După ce Abdullah a fost ucis în luptă, fratele său Abu Bakr a asediat capitala maghrebiană Aghmat, apărată de guvernatorul acesteia, Luqut. Când aceasta a căzut în 1058, Abu Bakr s-a căsătorit cu văduva lui Luqut, Zaynab an-Nafzawiyya, fiica unui negustor berber din Tunisia, frumoasă, inteligentă și bogată în aur, experiență și puteri supranaturale. Poreclită Magicianul, ea a refuzat să primească oferte de căsătorie până când Abu Bakr a cucerit o mare parte din țară, moment în care l-a legat la ochi și l-a dus într-o peșteră plină de comori, unde l-a dezvelit: totul îi aparținea acum. Aceasta a fost o legendă, dar ea a negociat cu elitele existente în numele lui Abu Bakr. Berberii, la fel ca și arabii preislamici, aveau o tradiție de femei lideri, inclusiv reginele care au rezistat cuceririi arabe.

În timp ce lupta în sud, Abu Bakr l-a numit pe nepotul său Yusuf ibn Tashfin drept co-guvernator, dându-i-o pe soția sa Zaynab, care a devenit co-guvernatoarea sa. Yusuf a

cucerit treptat o mare parte din Maghreb, dar găsind capitala Aghmat prea sufocantă, a creat una nouă - Marrakesh, orașul care a dat numele Marocului.

În 1076, Abu Bakr, care acum își spunea Amir al-Muslim - Comandantul musulmanilor - a înaintat spre sud de-a lungul rutei caravanelor în Africa de Vest, unde a rupt regatul Wagadu al ghanezilor. Luând ca soție o fată Fulu, Abu Bakr a născut un băiat (care a fondat mai târziu un regat Jolof) înainte de a fi ucis de o săgeată trasă - într-un exemplu de foarte mare ghinion - de un războinic Soninke orb. Moștenind acest nou imperiu care se întindea din Algeria și Maroc până în Mali și Senegal, Yusuf a primit acum invitația lui al-Mutamid din partea Spaniei.

Regele Alfonso l-a avertizat pe Yusuf să nu-l invadeze. 'Așteaptă și vezi ce se întâmplă!", a răspuns Yusuf. În 1086, aproximativ 15.000 de oameni, inclusiv 6.000 de cavalerie de șoc din Senegal, au traversat spre Gibraltar pe plute, cu elefanți și cămile. Războinicii cu voaluri albastre ai lui Yusuf l-au învins pe Alfonso, care abia a reușit să reziste la Toledo și a apelat la papă pentru un război sfânt. Când Yusuf a navigat înapoi în Africa, El Cid l-a ajutat pe Alfonso să-și restabilească puterea asupra aliaților săi islamici înainte de a porni spre Valencia, pe care a capturat-o, declarându-se prinț - în sfârșit, un conducător independent. Dar Yusuf nu a terminat: în 1090, a traversat din nou strâmtorile, exilându-i sau ucigându-i pe regii islamici decadenți.

În timp ce cei voalați asediau Valencia, prințul acesteia, El Cid, a murit, iar soția sa, Jimena, a rezistat timp de trei ani, până când Alfonso a evacuat-o. Ea a intrat apoi călare în Burgos cu trupul campionului. Yusuf cucerise un nou imperiu islamic în Spania. Creștinătatea era în criză.

Doar în Sicilia islamul fusese învins de frații Hauteville. În 1081, vicleanul Robert, simțind slăbiciunea Constantinopolului, a atacat Basileia Romaion, trimițând o avangardă sub comanda fiului său cel mare, Bohemond, în vârstă de douăzeci și șapte de ani, peste Adriatica, în Balcani. Fiu al primei soții a lui Wily, Bohemond, chiar mai colosal și cu părul lins decât tatăl său, a fost poreclit după gigantul mitic Buamundus Gigas. Robert și ducesa sa Sichelgaita au mărșăluit spre est. La Constantinopol, un general aristocrat pe nume Alexios Komnenos, care era norocos, neobosit și talentat, a preluat tronul, confruntându-se cu avansuri inamice pe toate fronturile - normanzii în Balcani, pecenegii și cumanii în Ucraina, selgiucizii în Anatolia - dar, susținut de Garda sa Varangiană (care includea acum toporari anglo-saxoni) și de flota Veneției, orașul client al Constantinopolului, a mărșăluit în Balcani pentru a-i opri pe Hauteville.

Sichelgaita a călărit în luptă alături de soțul și fiul ei vitreg. Când trupele Hauteville aproape că au cedat, Sichelgaita a încălecat după ei cu o suliță, o priveliște atât de înfricoșătoare pentru soldații ei care fugeau, încât aceștia s-au întors, au reintrat în luptă și au câștigat. Dar Alexios, ajutat de ciumă, a frânt forțele Hauteville, iar Robert a fost rechemat de papă. Alexios a trecut la respingerea pecenegilor și cumanilor din Ucraina și apoi i-a împins înapoi pe selgiucizi - o performanță remarcabilă care a salvat Basileia Romaion. Nu e de mirare că fiica sa, Anna, îl adora pe Alexios, care îi amintea de "un vârtej de foc... Sprâncenele sale întunecate erau curbate, privirea ochilor săi era deopotrivă teribilă și blândă... umerii săi largi, brațele musculoase și pieptul adânc erau de un model eroic" - și avea să fie eroul istoriei sale, The Alexiad.

Ulterior, Alexios a recompensat Veneția, fondată în 421 de refugiații din Aquileia romană și Ravenna care scăpau de barbari, acordându-i drepturi comerciale speciale în imperiu și conferindu-i conducătorului său ales titlul de 'dux de Veneția'. Izolată în laguna sa, Veneția s-a transformat dintr-o colonie constantinopolitană într-un stat maritim agresiv, condus de un dux care a devenit doge al Serenissimei Respublica, care s-a extins în Dalmația și s-a apucat de comerțul cu mirodenii și sclavi, înainte de a începe să acapareze propriile colonii. Nu a fost singurul stat maritim care prospera datorită comerțului cu Orientul: Genova și Pisa, ambele oligarhii creștine similare, erau rivalii săi.

Alexios s-a bucurat de o altă lovitură de noroc. În 1085, vicleanul Robert a murit de ciumă la vârsta de șaizeci și nouă de ani, fiind succedat de fratele său, marele conte Roger de Sicilia, care era acum invitat de Genova și Pisa să atace Tunisul islamic, o cruciadă timpurie. Roger era mai interesat să vândă grâul sicilian Tunisiei decât să-i masacreze pe musulmani. Răspunsul său a fost usturător: "Roger a ridicat piciorul și a tras o mare bășină, spunând: "Iată un sfat mai bun!""". Dar pârțâitul din Hauteville nu a fost suficient pentru a potoli vânturile războiului sfânt. Un nou papă era pe cale să reînarmeze creștinătatea cu o nouă misiune: Cruciada.

CRUCIAȚII: URIAȘUL ȘI FIICA ÎMPĂRATULUI

Împăratul Alexios a apelat la noul papă Urban al II-lea pentru ajutor în lupta împotriva selgiucizilor. Toți papii trebuiau să echilibreze puterea împăraților germani împotriva celor de la Hauteville. Alegerea lui Urban a întâmpinat opoziția împăratului german,

care a înființat un contrapapă. Deja dornic să revigoreze Biserica, să-l sprijine pe Alexios și, probabil, și să deturneze agresiunea baronilor germani, Urban a aflat de un nou masacru turcesc al pelerinilor creștini la Ierusalim. El a convocat un conciliu la Clermont, unde, la 27 noiembrie 1095, a incitat o adunare de prinți, clerici și popor "să distrugă acea rasă josnică" de turci necredincioși și "să intre pe drumul către Sfântul Mormânt; să smulgă acel pământ de la rasa cea rea și să vi-l supună... pentru iertarea păcatelor voastre, cu asigurarea gloriei nepieritoare a Împărăției Cerurilor".

Publicul său a scandat "Deus vult!". - Dumnezeu o vrea! - o mantră militantă care a răsunat în toată Europa. Bohemond de Hauteville asedia Amalfi când a auzit-o. Atunci, "inspirat de Duhul Sfânt", uriașul a ordonat ca "cea mai valoroasă mantie să fie tăiată imediat în cruci și majoritatea cavalerilor aflați la asediu au început să i se alăture". La fel s-a întâmplat și cu nepotul său, Tancred, în vârstă de douăzeci de ani, al cărui zel cruciat a fost comparat cu 'vitalitatea unui om care mai înainte dormea'.

Prinți și țărani deopotrivă s-au trezit la această frenezie, grăbindu-se să ia Crucea - promisiunea de a întreprinde "pelerinajul" pentru a cuceri Ierusalimul. Cuvântul cruciadă nu a fost folosit decât mai târziu. Cifrele au fost uimitoare. În primul val, condus de un predicator desculț, cunoscut sub numele de Petru Pustnicul, 80.000 de țărani, prinți și preoți au năvălit prin Europa spre Constantinopol, unde sperau, cu toată neclaritatea credincioșilor fanatici, că vor ajunge cumva la Ierusalim. Prinții au adunat armate de cavaleri și soldați, conduse în mod firesc de normanzi. Fiul cel mare al lui William Cuceritorul, Robert, cunoscut în mod umilitor sub numele de Curthose - Pantaloni scurți - care moștenise Normandia (în timp ce fratele său William al II-lea Rufus a primit Anglia), s-a alăturat imediat unei mișcări inspirate de un amestec de credință, ambiție și aventură, stimulată de energia eliberată de creșterea economică și demografică. Nu a fost nevoie să se aleagă între motive: fanatismul, jafurile, călătoriile, oportunismul se îmbinau exact cu salvarea religioasă și aventura violentă.

În ciuda pârțului lui Roger, Bohemond, prinț de Taranto, fiul lui Robert cel viclean, acum în vârstă de patruzeci de ani, avea șapte Hauteville în suita sa, inclusiv pe nepotul său Tancred, ale cărui "puteri au fost trezite, îndrăzneala pusă în mișcare, ochii deschiși". La fel ca atâtea alte mii de oameni, "sufletul lui se afla la răscruce de drumuri. Pe care dintre cele două căi să o urmeze? Evangheliile sau lumea?". Acum le putea avea pe amândouă.

Trebuie să fi părut îndoielnic că pelerinii vor ajunge vreodată la Ierusalim și vor ucide 'rasa blestemată' a musulmanilor, așa că s-au îndreptat spre necredincioșii din mijlocul

lor: evreii. Unul dintre prinții cruciați, Godfrey de Bouillon, contele franco-german de Lorena inferioară, care era însoțit de cei doi frați ai săi, a anunțat că "răzbună sângele celui răstignit prin eradicarea completă a oricărei urme a celor care poartă numele de "evreu"". În mai 1096, evreii au fost masacrați la Trier, Mainz și Speyer, primul spasm de rasism antievreiesc care avea să devină o bacterie în cadrul culturii europene.

'Tot Occidentul care trăia între Marea Adriatică și Gibraltar a migrat într-un corp spre Asia, mărșăluind de la un capăt la altul al Europei', își amintește Anna Komnene, care îi aștepta pe atunci pe pelerini la Constantinopol. După un deceniu de război împotriva rebelilor, Alexios stabilizase imperiul. Dar Anna spera să îi succeadă.

Alexios o lăsase pe mama sa la conducere atunci când se lupta cu Hauteville, iar inițial plănuise să lase imperiul fiicei sale mai mari, Anna, care se născuse în purpură cu ambii părinți prezenți: 'Acest lucru a însemnat încă din pântece dragostea pe care eram destinată să o am pentru părinții mei'. Ca și copil logodit cu co-împăratul de la început al tatălui ei, apoi aproape căsătorită cu fiul unui sultan selgiucid, ea a crescut crezând că va conduce de drept, iar când mai târziu s-a căsătorit cu un aristocrat, ea și mama ei au crezut că cuplul va reuși. În schimb, Alexios l-a încoronat pe fiul său Joannes ca co-împărat. Anna a fost dezamăgită.

Alexios a fost alarmat de războiul populist al papei: toate războaiele conduse de împărații romani erau sfinte prin definiție, iar experiențele sale cu Hauteville îl învățaseră că francii - așa cum îi numea el pe toți occidentalii - erau niște brute cu "pasiune incontrolabilă, caracter haotic, imprevizibilitate și avariție".

Când mulțimea zdrențuită de pelerini franci a sosit în afara Constantinopolului, Alexios i-a hrănit și i-a grăbit să se îndrepte spre sultanatul de Rum. Apoi au sosit Bohemond de Hauteville și armatele princiare. Primindu-i în Marele Palat, Alexios nu s-a ridicat să îi salute, încrezător în superioritatea sa romană. A fost prietenos chiar și cu vechiul său dușman, Bohemond, deși uriașul bănuia că mâncarea lui ar putea fi otrăvită. Anna l-a numit "un sperjur înnăscut", dar nu și-a putut ridica privirea de la acest blond brutal, "o minune pentru ochi... atât de perfect proporționat". Și nu era un blond prost: 'Spiritul său era multiplu și viclean... era bine informat'. Bohemond, care avea atât de multe de câștigat și nimic de pierdut, a fost convins de prinți să depună jurământul de prietenie față de Alexios, ceea ce însemna că el va fi stăpânul lor, o umilință ușurată de camere pline de aur.

Confruntat cu aceste armate, împăratul "a folosit toate mijloacele posibile, fizice și psihologice, pentru a-i grăbi să treacă peste Strâmtori" spre Asia. Odată trecute, gloata

de țărani a dat peste arcașii călare ai sultanului de Rum, Kilij Arslan (Leul Sabiei), care a masacrat 17.000 dintre ei. Puțini au supraviețuit. Armatele princiare au fost următoarele. Leul Spadă i-a înfruntat pe cruciați la Dorylaeum, dar arcașii săi călare nu au reușit să învingă cavalerii puternic înarmați. În octombrie 1097, aceștia au ajuns la Antiohia, unde au descoperit miraculoasa maturitate a momentului lor. Casa Islamului era sfărâmată, condusă de atabegii turci ce se dușmăneau între ei - baroni - în timp ce califii Fatimiyya se străduiau să-și controleze proprii generali și mulțimea cairineză; și tot îi urau pe sunniți mai mult decât pe creștini și au semnat un pact de neagresiune cu cruciații.

Bohemond a asediat Antiohia, ajutat de proviziile livrate de navele genoveze la Sfântul Simeon, cel mai apropiat port. Cruciadele au fost posibile datorită orașelor comerciale italiene, în frunte cu Genova, urmată de Pisa - o oportunitate comercială masivă pe care italienii isteți nu au ratat-o. Veneția a luat Crucea ca oraș și a construit o flotă specială pentru cruciade.

La Antiohia, unde cruciații deveneau tot mai disperați, Bohemond a cultivat un creștin armean la comanda unuia dintre turnuri. Când a fost pregătit, Gigantul i-a convins pe prinți că oricine ar fi luat Antiohia ar fi trebuit să o păstreze ca fiind a lor. În timp ce atabeg-ul din Mosul galopase pentru a salva orașul, agentul lui Bohemond a deschis porțile; forțele Hauteville s-au revărsat înăuntru, ucigând fiecare musulman. Dar apoi au sosit turcii. Acum era rândul cruciaților să fie asediați, obligați să mănânce cai, câini și șobolani și să experimenteze transe de foame. Un pelerin a fost inspirat de o viziune pentru a dezgropa Sfânta Lance care a înjunghiat coasta lui Iisus pe Cruce, descoperită sub podeaua unei biserici. Aceasta a ridicat cu siguranță moralul: în timp ce preoții fluturau lancea în procesiunea sacră, Uriașul și-a condus armata înfometată, i-a înfrânt pe turci și a revendicat orașul ca fiind principatul său.

Godfrey și alți prinți au condus armata spre sud, ajungând în cele din urmă în afara Ierusalimului. Frumusețea uimitoare a Domului Stâncii și a Moscheii al-Aqsa încoronează Muntele Moriah, unde fusese cândva Templul evreiesc, cu zidurile sale de aur care au supraviețuit și sunt încă venerate de evreii săi. Dar Sfântul Mormânt a fost obiectul cruciadei. Sacru pentru trei religii abrahamice, Ierusalimul era un mic oraș fortificat de 20.000 de musulmani și evrei, cu zidurile apărate de câteva mii de trupe egiptene, inclusiv cavaleria nubiană.

În timp ce cruciații, reduși acum la doar 10.000 de oameni, asediau Orașul Sfânt în căldura toridă a pustietății iudaice, au fost salvați din nou de genovezi, care au sosit la

Jaffa, pe Mediterana, și, dezmembrându-și navele, au adus lemnul cu care să construiască mangaluri și motoare de asediu.

La 15 iulie 1099, în timp ce pietrele de mangal și săgețile zburau de ambele părți, în timp ce berbecii se izbeau de porți, Godfrey, în vârstă de treizeci și opt de ani, a însoțit primele trupe din motorul său de asediu pe zidurile de nord-est, în timp ce alții au pătruns dinspre sud. Deschizând porțile din interior, cruciații, care abia supraviețuiseră călătoriei lor de 3.000 de mile, au măcelărit pe toți cei pe care i-au întâlnit, bărbați, femei și copii, musulmani și evrei. În timp ce generalul egiptean și trupele sale și-au negociat scăparea, toți ceilalți au fost uciși. Ieșenii disperați din Ierusalim s-au înghesuit în Haram al-Sharif (cum numeau musulmanii Muntele Templului), urcându-se pe acoperișul Domului Stâncii și rugându-se să fie izbăviți. Tancred de Hauteville, lipsit de bani și ambițios, dar cel puțin mai uman decât camarazii săi, a încercat să negocieze un drum sigur în schimbul unei răscumpărări, dar "Unii dintre păgâni au fost decapitați cu milă, alții au fost străpunși de săgeți aruncate din turnuri, iar alții, torturați mult timp, au murit arși", a scris unul dintre cruciați. 'Mormane de capete, mâini și picioare zăceau pe străzi și în case', călcate în picioare în timp ce 'bărbați și cavaleri alergau încoace și încolo peste cadavre'. Bebelușii erau cu creierii lipiți de ziduri. Evreii au fost arși de vii în sinagoga lor. Tancred a supravegheat jefuirea aurului și a comorilor din Dom și al-Aqsa. Prinții au călărit cai cu sânge până la frâu și apoi s-au dus, cu tunicile, fețele și mâinile mânjite de sânge, să se roage la Mormânt, lăudându-l cu lacrimi în ochi pe Dumnezeu. În timp ce trupurile erau arse în focuri, prinții și soldații se grăbeau să pună mâna pe cele mai bune case. Godfrey a fost ales rege, dar, insistând că Iisus era singurul rege al Ierusalimului, a ales titlul de Avocat al Sfântului Mormânt și a transformat al-Asqa, crezând că fusese cândva Palatul lui Solomon, în reședință regală. Deși câțiva musulmani și evrei conectați au fost păstrați în viață și răscumpărați egiptenilor, practic toți locuitorii Ierusalimului au fost uciși.

De Crăciun, când orașul încă mirosea a putrefacție umană și mulți cavaleri se îndreptau înapoi în Europa, Bohemond și fratele lui Godfrey, Baldwin, au sosit pentru primul lor pelerinaj. Noul patriarh al Ierusalimului, Daimbert de Pisa, l-a binecuvântat pe Balduin ca și conte de Edessa și pe Bohemond ca prinț de Antiohia. Când Godfrey a murit în 1100, fratele său, Baldwin, a fost ales rege al Ierusalimului, fondând acolo o dinastie franceză, în timp ce Bohemond, cu baza în Antiohia, și-a extins principatul - până când a fost capturat în acel an de un războinic turc și ținut pentru răscumpărare. Nepotul său Tancred, care se mândrea cu titlul de prinț al Galileii, a servit ca regent al Antiohiei până la întoarcerea Uriașului. Principatul antiohian al lui Bohemond, la care familia a adăugat

mai târziu Tripoli (Liban), a durat mai mult de două ori mai mult decât regatul Ierusalimului - o ramură estică a familiei Hauteville.

Înfuriat de "acel pungaș desăvârșit", împăratul Alexios a încercat să îl cumpere pe Uriaș, dar Bohemond l-a convins în schimb pe regele Balduin să plătească răscumpărarea sa. Având nevoie de mai mulți bani și cavaleri, Bohemond a navigat spre Europa unde, bucurându-se de noul său statut, s-a căsătorit cu fiica regelui Franței, Constance, care i-a adus pe lume fiul cerut. Întors în Antiohia, Gigantul a pornit să-l atace pe Alexios, dar a fost înfrânt și în 1108 a fost forțat să se supună împăratului. A murit la scurt timp după aceea.

În 1118, Alexios era și el pe moarte, hotărât să lase tronul fiului său Joannes, cunoscut pentru aspectul său întunecat ca Maurul și pentru personalitatea sa măsurată ca Frumosul. Soția sa o susținea în continuare pe fiica sa Anna. În noaptea dinaintea morții tatălui său, Joannes le-a devansat pe mamă și pe soră, luând inelul cu sigiliu al tatălui său și punând mâna pe Marele Palat. Anna a încercat să strângă trupe și a plănuit o lovitură asupra lui Joannes, care nu a participat la înmormântarea lui Alexios de teama de a fi asasinat. Frumosul a păstrat tronul, descoperind în curând o altă conspirație a Annei, care a fost ulterior închisă într-o mănăstire. Joannes și fiul său Manuel au fost la fel de capabili ca și tatăl lor, făcând tot posibilul pentru a-i distruge pe Hauteville, care între timp plănuiau să cucerească Ierusalimul.

Încă de la început, Hautevilles din Sicilia au condus diferit, promovând arabii și grecii. Când marele conte Roger, fratele lui Wily și unchiul Uriașului, a murit în 1101, văduva sa Adelaide a domnit în numele fiilor săi Simon (pentru scurt timp) și Roger al II-lea. Balduin de Ierusalim avea nevoie de bani; Adelaide dorea Ierusalimul. Scăpând de prima sa soție după o căsătorie fără copii, Balduin s-a căsătorit cu Adelaide, în vârstă de treizeci și șapte de ani, înțelegând că, dacă vor avea un fiu, acesta va moșteni Ierusalimul, iar dacă nu, Roger al II-lea va deveni rege. La Ierusalim, Adelaide a fost înșelată de Balduin I, apoi trimisă umilitor înapoi în Sicilia. Fiul ei, Roger, a fost indignat. El a revendicat Ierusalimul și Antiohia în numele verilor săi mai tineri, un plan dejucat de baronii antiohteni care au căsătorit-o pe moștenitoarea lor Constance (nepoata lui Bohemond) cu un prinț francez, Raymond de Poitiers.

Cruciadele au inspirat început să se nască o rezistență islamică coordonată. În 1144, Edessa a căzut în mâinile lui Zengi, atabeg al Mosulului și Alepului, ceea ce a servit drept catalizator pentru cea de-a doua Cruciadă, condusă de tânărul și piosul Ludovic al VII-lea al Franței (însoțit de soția sa Eleanor de Aquitania) și de regele Germaniei,

Conrad al III-lea. Strategii cruciaților au recunoscut că, pentru ca statele cruciate - cunoscute sub numele de Outremer, dincolo de mare - să supraviețuiască, trebuiau să câștige fie Siria, fie Egiptul. Ei au ales Siria. Călătorind până la Antiohia, călugărul Ludovic a fost încornorat de către soția sa curajoasă Eleanor, moștenitoarea Aquitaniei, care avea o aventură cu unchiul ei urban, Raymond. După o întâlnire cu ialomițenii conduși de Balduin al III-lea, cei trei regi au eșuat în asediul Damascului. Eșecul lor a făcut jocul împăratului Manuel, moștenitorul lui Ioannis, care a reușit acum să îi forțeze pe Hauteville să îi recunoască stăpânirea.

Nu toți Hauteville au fost nevoiți să facă compromisuri. Cu un ten brunet și italian, semănând mai degrabă cu mama sa decât cu Hauteville, Roger al II-lea a fost zădărnicit în Outremer, dar în Sicilia și în sudul Italiei a construit cel mai mare regat al Europei, o sursă de gelozie din partea împăraților germani, obișnuiți încă din vremea lui Carol cel Mare și Otto să domine Italia, și a papilor romani, care se temeau de puterea normanzilor.

Îmbrățișând natura multietnică a Siciliei, Roger al II-lea a creat o curte unică, care a combinat cultura normandă, greacă, arabă și evreiască. Căsătorit cu fiica pe jumătate arabă a lui Alfonso de Castilia, el a condus prin intermediul lui George de Antiohia, un corsar grec care anterior îi servise pe conducătorii arabi din Tunisia și care se mândrea cu titlul de amir amiratus - amir al amiralilor (originea cuvântului amiral). George a cucerit Tripoli în 1146 și o porțiune din nordul Africii, apoi Corfu, iar apoi a atacat Constantinopolul, trăgând săgeți direct în Marele Palat. Manuel a fost apărat de aliații săi venețieni, cărora, în semn de recunoștință, le-a acordat un cartier comercial pe măsură în Constantinopol. Dar când le-a cerut să atace Sicilia, aceștia au refuzat. Indignat, a acordat un statut special genovezilor.

Acasă, Roger a comandat uluitoarea Capelă Palatină, cu domurile și mozaicurile sale bizantine și Fatimiyya muqarna - bolta de stalactite - și singurul portret contemporan al lui Roger însuși, prezentat ca un conducător sacru. Escortat de gărzi de corp arabe, el a favorizat savanții arabi și evrei. În 1138, geograful Muhammad al-Idrisi a creat Tabula Rogeriana, o hartă a lumii sau planisferă, gravată pe argint, care include cele mai bune cunoștințe disponibile până la călătoriile lui Columb, și a scris "Avocatul unui om care dorește să cunoască pe deplin diferitele țări ale lumii" - care descrie călătoriile marinarilor arabi până la Marea Saragossa, în largul Bermudelor - și o descriere a Chinei. Dar nu a prezentat Mongolia, unde, în anii 1120, în timp ce Roger își construia imperiul sicilian, o căpetenie a mongolilor îl cucerea pe al său.

La est, un războinic pe nume Mahmud a creat un nou regat, cu sediul în Ghazni (Afganistan), pe care l-a extins din Persia până în Pakistan, făcând raiduri repetate în nordul Indiei. Ghaznavi au luptat ca turcii, dar au îmbrățișat cultura persană rafinată. Mahmud a patronat un poet persan, fiul unui proprietar de pământ din Khorasani, pe nume Ferdowsi (Paradisiacal, pseudonimul său), care timp de treizeci de ani a scris Shahnameh - Povestea regilor - un poem epic despre zei și eroi, cu un prinț Rustam, care promova persanul în detrimentul arabului, fuzionând cultura persană preislamică și cea islamică. Mahmud i-a promis lui Ferdowsi o piesă de aur pentru fiecare cuplet, dar a întârziat atât de mult să plătească, încât banii au sosit la plecarea cortegiului funerar al poetului. În timp ce califul a rămas stăpân nominal, el le-a acordat Ghaznavisilor un nou titlu de autoritate seculară: sultan, puterea.

Blonditatea și paloarea erau foarte apreciate: smirna, varul, șofranul, sandarachul și thapsia erau folosite pentru vopsirea părului; creta și pudra de plumb pentru machiajul feței. Ingredientele ei erau importate din Egipt și India.

Unele dintre aceste diferențe erau minore, altele semnificative. Răsăritenii au respins reformele occidentale - celibatul preoțesc și noua formulare din Credo potrivit căreia Duhul Sfânt nu provenea doar de la Tatăl, ci și de la fiu (filioque). La rândul lor, occidentalii au respins titlul împăratului roman, Egalul apostolilor.

Nu a fost vorba doar de Anglia și Normandia. Toți acești prinți erau jucători într-o lume orientală complexă. Hardrada a fost căsătorit cu Elisiv, fiica lui Iaroslav de Kiev. La înfrângerea englezilor, mulți exilați anglo-saxoni au mers să servească la Constantinopol și au primit o colonie numită Noua Anglie, probabil în Crimeea. Harold și soția sa, Edith Swanneck, au avut patru fii, care au invadat fiecare Anglia pentru a-l expulza pe Bastard - trei dintre ei au fost uciși în această încercare. Fiica lor, Gytha, s-a căsătorit cu Vladimir Monomakh, prinț de Kiev, iar fiul lor, nepotul lui Harold, Iuri Dolgoruky, a fost fondatorul Moscovei și progenitorul tuturor țarilor până la Ivan cel Groaznic.

Manzikert este încă sărbătorit de turci în fiecare an. Europenii occidentali au înțeles că slăbirea imperiului oriental era o catastrofă. În 1074, după Manzikert, Papa Grigore al VII-lea a propus un război pentru a susține Constantinopolul - primul pas spre cruciadele de douăzeci și cinci de ani mai târziu.

Nizam a scris un ghid de politică pentru Malikshah, reflectând, printre multe sfaturi înțelepte, asupra pericolului familiei. "Un sclav ascultător este mai bun decât 300 de fii",

scria el, "pentru că aceștia din urmă doresc moartea tatălui lor, iar cei dintâi gloria stăpânului lor".

În 1090, schismele fisioase ale califatului Fatimiyya au produs asasinii. La fel ca și șiiții în sine, a început cu o scindare de familie, când califul a încredințat succesiunea fiului său al-Mustali, peste pretențiile celui mai în vârstă al-Nizari, care în 1095 s-a răzvrătit și a fost ucis prin imixtiune (îngropat de viu). Susținătorii lui Nizari, conduși de un mistic-savant pe nume Hassan i-Sabbah, crezând că prințul imortalizat era ocultat și că se va întoarce ca Mahdi, au fugit din Egipt și au pus stăpânire pe castelul Alamut din munții din nordul Persiei, fondând un principat care a durat două secole. Primii săi conducători se numeau Dai - Misionarul -, dar mai târziu și-au revendicat descendența din Nizari, conducând ca imami sacri. Nizarii au compensat dimensiunile lor mici prin fanatism, asasinate (și, după unii, droguri, de unde și porecla Hashishim - Asasini). Asasinii lor au ucis mii de sunniți, inclusiv doi califi Abbasiya. Mai târziu: Saladin a supraviețuit de două ori atacurilor lor; o echipă de asasini deghizați în călugări a asasinat un rege cruciat al Ierusalimului; o alta l-a rănit pe prințul englez care a supraviețuit pentru a deveni Edward I.

Trocul cu penisuri și palmieri se referă la povestea arabă conform căreia Maria a scuturat un curmal în timp ce îl năștea pe Iisus, ceea ce a dus la multe glume printre aceste poete. În versurile șocante ale lui Muhja, ea compară sarcinile misterioase ale lui Wallada cu cele ale Fecioarei Maria: "Wallada a devenit fertilă prin alt bărbat; păstrătorul de secrete a dezvăluit acest lucru. Pentru noi, ea semăna cu Maria, dar acest palmier este un penis în erecție".

Numele al-Murabitin (posibil să însemne poporul ribatului, după numele cetăților-mănăstiri) a fost tradus în engleză ca Almoravid.

Regele-poet al-Mutamid a fost exilat în Maroc. Când Cordoba a căzut în mâinile invadatorilor, nora sa, prințesa Zaida, a fugit la Alfonso, care a făcut-o concubina sa înainte de a o converti la creștinism și de a o căsători ca regină Isabella. În 2018, ziarele au susținut că regina britanică Elisabeta a II-a ar fi descins din Profetul Mahomed, citând-o pe Zaida ca strămoș al ei. Zaida a avut două fiice; una, Elvira, s-a căsătorit cu Roger, contele Hauteville al Siciliei; cealaltă, Sancha, este progenitoarea unei linii regale, prin Richard conte de Cambridge și Maria, regina Scoției, până la George I. Este o legătură între islam și creștinătate dintr-o perioadă mai cosmopolită. Al-Mutamid descindea din regii arabi, Lakhm din Irak - regalitate mai veche decât Profetul, dar care

nu era înrudită cu acesta - iar al-Mutamid era socrul Zaidei, nu tatăl ei. Nu există nicio dovadă că Zaida, cu atât mai puțin Elisabeta a II-a, era descendentă a lui Mahomed.

Kilij Arslan a fost ucis luptând împotriva unor lorzi turci rivali; în 2020, mormântul său a fost descoperit la Sivlan, în Türkiye.

Genova a inițiat Cruciadele cu raiduri asupra Mahdia și Tunisiei (în 1016 și din nou în 1087, cel respins de pârâul lui Roger I). Era o republică, cunoscută sub numele de La Superba, condusă de consuli aleși de un cartel de familii de mercenari - în frunte cu Doria, Grimaldi (astăzi prinți de Monaco) și Embriaco. Genovezii făceau comerț cu argint din Sardinia și lână, dar mai ales cu aur și sclavi, negri și albi, din Africa și Rusia, făcând comerț între Nil și Atlantic, construind colonii de la Ceuta în Maroc până la piața lor de sclavi din Kaffa (Feodosia, Crimeea). Dar și-au cheltuit o mare parte din energie luptându-se cu rivalii lor detestați, Pisa și mai târziu Veneția.

A fost cel de-al doilea stat al cruciaților. Balduin de Boulogne, fratele lui Godfrey de Bouillon, care îl ura pe evreu, plecase deja în galop și cucerise Edessa (Urfa, sud-estul Turciei) ca fiind propriul său comitat.

Corăbiile genoveze comandate de prințul negustor Gugliemo "Cap de Ciocan" Embriaco au fost esențiale nu doar pentru cucerirea Ierusalimului, ci și a Cezareei, a orașului Acre (unde au primit o treime din venituri) și (în Libanul de astăzi) a orașelor Tripoli, Tyr și Gibelet (Byblos), care a devenit un fief al familiei Embriaco. Venețienii, care au sosit mai târziu, au intrat în conflict cu rivalii lor pisani și, ulterior, au luat cu asalt Haifa, unde populația, în mare parte evreiască, a fost masacrată.

Paladinii cruciați nu au fost toți bărbați: în 1101, o mică cruciadă germană a fost condusă parțial de Ida, margravină de Austria, care, în vârstă de aproximativ 45 de ani, a căzut într-o ambuscadă întinsă de Leul Spadă, sultanul selgiuc din Rum, și a fost ucisă în luptă.

În timp ce fratele ei s-a dovedit a fi cel mai mare dintre împărații din urmă, Anna a supraviețuit zeci de ani, scriindu-și istoria pentru a-și exorciza amărăciunea: "Am murit de o mie de ori", însă "după nenorocirile mele, sunt încă în viață - pentru a trăi și mai multe". Pierderea ei a fost un câștig pentru istorie. Așa cum Ban Zhao a fost prima femeie istoric din China, Anna a fost prima din Occident.

Când Bohemond a murit la cincizeci și șase de ani, Antiohia a fost moștenită de fiul său, Bohemond al II-lea, care a fost crescut de mama sa în Europa până la majorat. În 1126 a sosit pentru a-și construi propriul regat, aliindu-se cu Balduin al II-lea al Ierusalimului,

văr al primului, care l-a căsătorit cu fiica sa Alice, legând astfel cel mai mare dintre fragilele state cruciate. Dar a fi un monarh cruciat era o întreprindere riscantă. Bohemond al II-lea, "energic" ca și tatăl său, dar mai puțin norocos, a luptat împotriva rivalilor franci și a dușmanilor islamici înainte de a invada Siria împreună cu socrul său, Balduin al II-lea. Acolo a fost ucis patru ani mai târziu - capul său a fost trimis califului din Bagdad - lăsând Antiohia fiicei sale minore, Constance. Raymond de Poitiers era fiul lui William al IX-lea Trubadurul, duce de Aquitania, care a făcut campanie împotriva musulmanilor în Spania, aducând înapoi din Al-Andalus poeți cavaleri și dansatori-cântăreți înrobiți care au contribuit la promovarea unei mode pentru dragostea curtenească, cântată în franceză de cavaleri cântăreți-compozitori - trubadurii. William a întruchipat cultul iubirii, dedicându-se frumoasei sale amante, Dangereuse de l'Isle Bouchard, numită în mod minunat Dangereuse de l'Isle Bouchard, care era bunica lui Eleanor de Aquitania.

După ce Raymond a fost ucis în luptă, văduva sa, Constance, eliberată de căsătoria politică, s-a îndrăgostit de un aventurier nesăbuit și fără bani, Reynald de Châtillon, cu care s-a căsătorit și pe care l-a ridicat la rangul de prinț titular - în timp ce fiul ei bâlbâit, Bohemond al III-lea, i-a succedat la tron. Constance a trebuit să-l recunoască pe Manuel, cu care și-a căsătorit fiica Maria, alăturându-i astfel pe Hauteville dușmanilor lor, Komnenoi.

Când Roger al II-lea a murit în 1154, cea de-a treia soție a sa era însărcinată. O fată, o altă Constance, s-a născut postum. Având în vedere numărul de fii și de rude de sex masculin, părea puțin probabil ca ea să fie semnificativă din punct de vedere politic.

ACTUL AL OPTULEA

360 DE MILIOANE

Genghis: O familie cuceritoare

ASCENSIUNEA ȘI CĂDEREA KHANULUI

Khabul Khan, căpetenia clanului Borjigin, reușea să unească cu succes popoarele nomade care trăiau de mult timp în jurul muntelui lor sacru, Burkhan Khaldun, și care acum îl aclamau drept khagan al unei federații misterioase, Khamag Mongol - Întregul Mongol. Strănepotul său, crescut într-o familie total distrusă de soartă, avea să-i venereze memoria și să-i răzbune căderea.

Khabul a beneficiat de divizarea Chinei în regate beligerante - sofisticatul Song, în sud, care se lupta cu dinastia Jin, condusă de Jurchen, în nord, regatul Xi Xia al popoarelor Tangut, în vest, care domina Xinjiang și, în Asia Centrală, imperiul Qara Khitai Liao. Atunci când a fost invitat să aducă un omagiu împăratului Jurchen în Zhongdu - Capitala Centrală (mai târziu Beijing) - Khabul s-a comportat ca cel mai "necopt" barbar, îmbuibându-se și sorbind cu o obrăznicie nestăpânită, apoi trăgând jovial de barba împăratului. Curtenii au ordonat asasinarea lui Khabul, dar acesta a scăpat și i-a învins pe Jurchen, obținând recunoașterea lor.

Tribul său mongol era doar unul dintre multele triburi care existau într-o luptă constantă pentru putere, un caleidoscop mereu în schimbare de alianțe care uneori se unesc într-o confederație. De obicei, o aristocrație de baghaturs (paladini), care își prețuiau genealogia, conducea acești păstrători de iaci, cai, oi și vite, vânători și pescari, răspândiți între pădure și stepă. Conflictele erau feroce, dușmăniile se nutreau, iar atunci când venea momentul, "răzbunarea este luată - binecuvântați de Tengri [zeitatea principală], le golim piepturile, le rupem o felie din ficat, punem capăt liniei masculine și violăm toate femeile care supraviețuiesc" - după cum a spus strănepotul lui Khabul, Genghis Khan.

Războinicii mongoli purtau pălării de blană cu căciuli de blană și căști, o tunică acoperită cu blană pentru iarnă, ciorapi și cizme de pâslă, cu o cască de piele care ajungea până deasupra gâtului și un pieptar din piele lăcuită. Vara purtau mătăsuri din China. "Bărbații își rad un mic pătrat în vârful capului și ceea ce le rămâne din părul lor îl împletesc în împletituri care atârnă de o parte și de alta până la urechi", a notat un vizitator occidental mult mai târziu. Erau "bărbați uluitori, cu chipul străin, cu obiceiuri, corpolenți, îndrăzneți, puternici, chipeși, cu ochi mici, înguste și întunecați, păr negru și des, sprâncene plate, nasuri atât de joase încât obrajii le ieșeau în evidență, complet lipsiți de păr facial".

Numindu-se Popoarele care locuiesc în corturi de pâslă, locuințele lor erau gers, corturi montate pe căruțe uriașe trase de boi, care puteau fi așezate împreună ca un oraș pe roți.

Călăreții lor - "țărănimea în ținută militară" - puteau galopa șaizeci de mile pe zi la viteză maximă și puteau supraviețui mult timp în șa, trăind din lapte, carne uscată de marmotă sau sângele cailor lor, dar și din lapte uscat care putea fi amestecat cu apă pentru a obține o băutură hrănitoare. Fiecare purta două arcuri compozite, o sabie curbă, un topor, un buzdugan, o lance și un lasou. Ei se antrenau pentru război în nerge sau vânătoare, urmărind antilope și martori, adesea cu ajutorul unui șoim. Marmotele - marmotele - erau o hrană de bază, fiind folosite pentru hrană proaspătă care putea fi uscată pentru iarnă și ca sursă de blană. Dar aceste animale, sau mai degrabă puricii care trăiau în blana lor, aveau să joace un rol special în istoria lumii. Toate aceste delicatese erau băute cu biciuri de kumis. Alcoolul era călcâiul lui Ahile al mongolilor: erau bețivi, iar trei dintre fiii lui Genghis aveau să moară din cauza alcoolismului.

Eclectici în credințele lor, ei îl venerau pe Tengri (care înseamnă Cerul Albastru), se închinau pe munții sacri și în izvoarele râurilor și se bazau pe șamani pentru a interpreta auspicii. Dar popoarele din stepă respectau și alți zei: în jurul anului 1000, un trib rival, Keraits, s-a convertit la creștinismul nestorian.

În 1146, după ce a domnit timp de cincisprezece ani, Khabul a murit, fiind succedat de fiul său Ambagai Khan. În 1161, Ambagai a fost capturat de un trib rival, tătarii, care l-au predat jurchenilor. "Răzbună-mă" a fost mesajul pe care Ambagai l-a trimis fratelui său Kutula, un om a cărui "voce răsuna ca un tunet, cu mâini ca labele de urs care puteau rupe un om în două ca o săgeată" și care în "nopțile de iarnă dormea gol lângă foc". Dar și Kutula a fost capturat și el, iar Jurchenii i-au pus pe cei doi khans pe o mașină de tortură înfiorătoare numită măgar de lemn. Așa s-a încheiat scurtul khanat mongol.

CĂDEREA LUI TEMUJIN

Familia a căzut în vremuri atât de disperate încât Yesugei, nepotul lui Khabul, nu mai era un khan, ci doar un baghatur. Călătorind prin stepă, a întâlnit o trăsură trasă de iaci, echipamentul unei fete Olqunnut pe nume Hoelun, proaspăt căsătorită cu un Merkit, pe care a răpit-o și a luat-o de nevastă la rândul său, având patru copii cu ea. Primul, născut în 1162, imediat după cădere, a fost Temujin (fierar) - "născut ținând în mâna dreaptă un cheag de sânge de mărimea unui deget de la mână".

Când Temujin avea aproximativ nouă ani, tatăl său i-a ales o soție, Börte, și, conform tradiției, l-a lăsat în tabăra tatălui ei. Călătorind spre casă, Yesugei a acceptat

ospitalitatea unor vechi dușmani, membri ai tribului tătar, care l-au otrăvit. Yesugei a murit trei zile mai târziu, după ce i-a spus fiului unui aliat al familiei, Munglig, să îl recupereze pe Temujin - pentru a apăra o familie care era încă în cădere liberă catastrofală.

Turmele le fuseseră furate, iar copiii aproape muriseră de foame. "Nu avem alți prieteni în afară de umbrele noastre", au spus ei. Temujin s-a certat cu Bekter, un frate vitreg, în legătură cu un pește furat; apoi, împreună cu fratele său Qasar, l-au împușcat cu arcurile lor. Mama lor s-a înfuriat pe ei: "Voi, distrugători, ca un câine sălbatic care își mănâncă propria plapumă!" O căpetenie rivală a decis să-l lichideze pe Temujin; a fost capturat, închis într-un cangue - lanț de gât - și destinat sclaviei, dar a scăpat și s-a ascuns. A devenit anda - frați de sânge - cu Jamuqa, un alt băiat ambițios, dar amândoi aveau caractere măiestrite și în curând s-au certat. La scurt timp după aceea, hoții au furat caii familiei, iar Temujin, ajutat de un băiat pe nume Boorchu, mai târziu unul dintre tovarășii săi, i-a recuperat. Mai târziu a întâlnit o altă familie care i-a oferit pe fiul lor Jelme ca însoțitor.

Era ceva la Temujin: "Are foc în ochi, lumină pe față". Nu a uitat niciodată un prieten, dar nici o jignire, repetând ca o mantră hotărârea sa în 'răzbunarea răzbunării; răsplata răsplătirii'. Acum a ajuns la ordu - curtea, (originea cuvântului hoardă) - lui Toghril, khanul keraților creștini, odinioară anda tatălui său. Acceptând în dar o haină de samur negru, Toghril l-a numit pe Temujin căpetenie a clanului său Borjigin. Ulterior, soția lui Temujin, Börte, a fost răpită de tribul Merkit, ca răzbunare pentru furtul mamei sale, Hoelun, cu douăzeci de ani mai devreme.

Temujin i-a trimis pe Boorchu și pe Jelme să le dea de urmă Merkitilor în timp ce el s-a retras la Burkhan Khaldun, unde și-a amintit meditativ: "Când viața mea nu valora mai mult decât un păduche, am scăpat". Mi-am cruțat doar viața și un cal, mergând pe cărările elanilor, făcându-mi o casă cu un cort din salcie'. Temujin s-a sacrificat lui Tengri și 'a atârnat centura pe umăr și, îngenunchind de nouă ori spre soare, a oferit o stropire de kumis și rugăciune'. Spunându-i familiei sale: "Am fost protejat", el credea că a fost cruțat și ales de Tengri. Cu toate acestea, ambițiile sale trebuie să fi părut iluzorii. Părea puțin probabil ca lumea să mai audă vreodată de Temujin.

TAMARA, CAMPIOANA LUI MESIA

În 1159, departe spre vest, împăratul Manuel călărea pe străzile Antiohiei, cu prințul Reynald și cu regele Balduin al III-lea al Ierusalimului mergând în spatele său. Manuel a negociat căsătorii pentru a sărbători renașterea romană - a lui cu Maria de Antiohia, a nepoatei sale Teodora cu Bohemond al III-lea și a strănepoatei sale cu Amaury de Ierusalim. În 1169, Manuel și regele Amaury au atacat Egiptul, un plan prost coordonat care nu a reușit să cucerească bogatul port Damietta și a avut un recul letal. Ei au slăbit atât de mult regimul cairinean încât, după moartea califului al-Adid, vizirul său, un talentat amir kurd pe nume Saladin, a pus capăt califatului Fatimiyya și a unit Egiptul și Siria într-un singur sultanat sunnit, un coșmar strategic pentru regatul ofilit al Ierusalimului, care era acum înconjurat.

Aceasta nu a fost nici singura catastrofă care se anunța pentru creștinătate. În 1172, în vest, o nouă dinastie berberă i-a distrus pe Murabiți, a cucerit nordul Africii până în Libia și apoi a trecut în Europa pentru a cuceri o mare parte din Spania.

Saladin a fost norocos că Manuel cel Mare era suprasolicitat. În 1176, împăratul, care avea acum 58 de ani, a fost prins într-o ambuscadă de sultanul selgiucid din Rum, un eșec care a scos la iveală fragilitatea din Outremer. Ierusalimul și statele creștine au fost paralizate de lipsa de forță de muncă. Francii originari se căsătoriseră cu creștinii orientali și armenii, dar și cu arabii: copiii lor metisi, ironizați de occidentali ca pulains (păsări de curte), serveau adesea ca turcopole (fii de turci) cavalerie în armate multietnice, fortificate de forțe speciale celibatare, începând cu Ordinul militar-religios al Templului lui Solomon, cu sediul în Domul Stâncii - templierii. Dar după Amaury, norocul Outremerului s-a terminat. Regele adolescent al Ierusalimului, Balduin al IV-lea, care suferea de lepră, a reușit cu toate acestea să învingă cu curaj, în 1177, armata lui Saladin cu doar 500 de cavaleri și templieri. Dar moartea sa teribilă, cu fața sa în descompunere în spatele unei măști, a fost o metaforă inevitabilă pentru însuși corpul politic.

În iulie 1187, la Hattin, Saladin a înconjurat și a înfrânt un rege al Ierusalimului, Guy de Lusignan, un rege nepriceput și necalificat, decapitându-l pe fostul principe al Antiohiei, Reynald, pe cei 200 de templieri de crai și pe toți turcopoții de rasă mixtă, care erau deosebit de disprețuiți. Apoi, la 2 octombrie, a luat Orașul Sfânt pentru Islam, dând dovadă de o milă remarcabilă în contrast cu măcelul cruciaților cu optzeci și opt de ani mai devreme.

Creștinătatea a fost șocată. În Etiopia, regele Gebre Mesqel Lalibela a construit un complex de biserici săpate în stâncă pentru a crea un Ierusalim african. În Europa, trei

monarhi impresionanți - împăratul Frederic Barbarossa, Richard Inimă de Leu al Angliei și al Aquitaniei și Philippe Auguste al Franței - au ridicat armate. Eșecul cruciadelor a declanșat atacuri antievreiești: în York, întreaga comunitate a fost arsă de vie în timp ce regii plecau spre est. Barbarossa a murit pe drum, înecându-se într-un râu. Celelalte dive regale s-au certat între ele, dar la Acre s-au luptat cu Saladin până la un impas: Acre a supraviețuit ca capitală a unui ultramer de rumeguș, al cărui port principal era; Saladin a domnit din Egipt până în Irak; iar Ierusalimul a rămas sub dominație islamică până în 1917.

Eclipsa lui Manuel și căderea Ierusalimului au profitat unei regine remarcabile, Tamara de Georgia. Sudul Caucazului a fost un tampon natural între imperii: acolo, vechile regate ale Georgiei și Armeniei, primele convertite la creștinism, au oscilat totuși între alianțe arabe și romane.

În 1178, Tamara, în vârstă de optsprezece ani, a fost încoronată drept co-guvernatoare alături de tatăl ei, Giorgi al III-lea, care și-a căsătorit cealaltă fiică, Rusudan, cu un prinț Komnenos. În Occidentul latin, majoritatea femeilor aflate la putere erau rapid destituite de magnați, dar, influențată de tradiția constantinopolitană a împărăteselor, Tamara a avut cel puțin un model. Regină la 24 de ani, la moartea tatălui ei, Tamara a manevrat cu grijă pentru a liniști potentații rebeli care nu suportau puterea feminină, dar în 1185 a fost forțată să se căsătorească cu un prinț rus descendent al lui Rurik, Iuri de Vladimir-Suzdal. Apogeul Rusiei era demult apus. Rurikovici se dușmăneau constant în timp ce se luptau pentru a conduce cele mai puternice principate. Iuri a avut noroc, devenind rege al Georgiei, dar Tamara a fost regele regilor. Ea îl detesta pe Iuri, care, "atunci când era beat, își arăta obiceiurile scitice; complet desfrânat și depravat, îmbrățișa chiar și comportamentul sodomit". În 1187, ea l-a acuzat de vicii nefirești, a divorțat de el și l-a exilat la Constantinopol.

Eliberată de patriarhia clericilor și a baronilor, ea s-a căsătorit acum - în mod neobișnuit, din dragoste - cu vărul ei atractiv și inteligent David Soslam, un prinț osețian pe care îl cunoștea de o viață. Confruntată cu resurgența islamică, ea a format o alianță cu Saladin, apoi l-a dezlănțuit pe soțul ei, David, împotriva conducătorilor turci din estul Turciei și vestul Iranului. Când a fost provocată de un prinț selgiucid, ea i-a spus: "Tu te bazezi pe aur și pe numeroși războinici, eu pe puterea lui Dumnezeu". Monedele ei, în arabă și georgiană, spun doar: "Campioana lui Mesia".

În timp ce prințul ei osețian își câștiga victoriile pentru "zeița pe care o slujește David soarele", Tamara conducea acum un imperiu care se întindea de la Marea Neagră până la

Marea Caspică. Între timp, căsătoria surorii Tamarei, Rusudan, în Komnenoi, cu greu ar fi putut să fie mai rău famată.

Basileia Romaion era pe cale să se destrame. dar adevărata schimbare urma să vină din est, unde Temujin, șeful mongol în ascensiune, se confrunta cu o perspectivă insuportabilă. "Soția mea", se plângea viitorul Genghis, "a fost violată". Și era însărcinată.

TEMUJIN ÎȘI REVINE

Temujin a aflat că Börte a fost dat ca pradă de război unui prinț Merkit. El a apelat la patronul său Toghril ("tatăl său-khan") și la fratele său de sânge, Jamuqa, care i-a atacat noaptea pe Merkits. Merkits, avertizați de ambuscadă, au fugit în stepă. Salvarea, povestită în istoria familiei lui Genghis, dezvăluie o latură rară a lui Temujin. 'În timp ce jafurile și violurile continuau, Temujin a galopat printre Merkits care fugeau, strigând "Börte! Börte!" Recunoscându-i vocea, s-a dat jos din căruță și a alergat spre el, apucându-i frâiele. Era lumina lunii; el a recunoscut-o pe Lady Börte și au căzut unul în brațele celuilalt.

Cu toate acestea, ea era însărcinată în opt luni. Temujin nu a respins-o, iar ea l-a născut pe Jöchi, pe care Temujin l-a tratat ca pe un fiu. Dar împreună au mai avut încă trei fii, Chagatai, Ögodei și Tolui, și cinci fiice. Când Tolui avea cinci ani, un tătar a încercat să îl răpească din tabăra familiei, dar a fost salvat de sora sa Altani, care l-a ținut pe răpitor până când bodyguarzii l-au ucis. Gărzile și-au revendicat meritele, dar Temujin a promovat-o pe fată la rangul de baghatur.

Treptat, caracterul excepțional al lui Temujin a fost recunoscut - era "înalt, viguros, robust, cu ochi de pisică, posedând o energie concentrată". Avea părul negru și o constituție de oțel, cu o capacitate rară de a asculta, precum și o vigoare supraabundentă și o încredere invincibilă, fortificată de misiunea sacră, esențiale pentru o conducere transcendentă. Era un descoperitor de talente și un câștigător al loialității. Trei verișori din Casa Khabul au declarat că "Cerul Albastru a ordonat ca Temujin să fie khanul nostru", promițând să aducă "fecioare frumoase, corturi palatinale, cabaline cu coarne fine", iar în schimb el și-a lăudat primii secunzi, spunându-le: "Când nu aveam alți tovarăși în afară de umbra mea, voi erați umbra mea". Vă voi promova". Urmașii au început să-l numească Genghis (Feroce) Khan.

Când împăratul Jurchen din nordul Chinei le-a cerut să îi atace pe ferocele tătarii care făceau raiduri peste granițele chineze, Toghril și Genghis l-au ucis pe șeful tătar - răzbunare în sfârșit pentru tatăl lui Genghis. Împăratul i-a numit pe Toghril wang-khan (rege-khan) și pe Genghis paznic al frontierei: ambii recunoșteau încă autoritatea Jin. Genghis i-a promis loialitate lui Toghril: "Ca un șoim am zburat pe munte, pentru tine am prins cocorii cu picioare albastre".

Masacrând mulți tătari, Genghis a luat două fete ca concubine și a capturat un băiat privilegiat, alfabetizat, pe nume Shigi, purtând un inel de aur în nas și o eșarfă de mătase, pe care l-a dat mamei sale să-l crească și care mai târziu a devenit judecătorul său șef. Când triburile l-au ales pe Jamuqa drept Gur (Universal) Khan pentru a-i conduce împotriva lui Toghril și a lui Genghis, a devenit probabil ca fie Genghis, fie Jamuqa, prieteni din copilărie, să ajungă să conducă stepa. În 1201, Jamuqa și coaliția sa de triburi l-au atacat pe Temujin, care era sprijinit de bătrânul Toghril. Bătălia celor treisprezece părți a fost atât de strânsă încât armatele lor au dormit aproape sprijinindu-se reciproc. Calul lui Genghis a fost împușcat, apoi el însuși a fost lovit în gât de o săgeată otrăvită. Jelme l-a salvat, i-a supt otrava, apoi s-a strecurat pe câmpul de luptă pentru a fura din tabăra inamică fasole cu caș și apă pentru el. În zori, Genghis și-a revenit - "ochii mei se simt din nou luminoși" - și a recunoscut că Jelme "mi-a salvat viața de trei ori".

După obținerea victoriei, arcașul care îi împușcase calul a fost adus în fața lui, recunoscând ceea ce făcuse. Fără remușcări, dar empatic, Genghis l-a iertat, acordându-i numele de Săgeată - Jebe - și adăugând: 'Îl voi folosi ca săgeată a mea'. Jebe avea să fie în curând unul dintre paladinii săi.

Acum, relația dintre bătrânul khan Toghril și tânărul Genghis s-a deteriorat: când Genghis a propus căsătoria fiului său Jöchi cu fiica lui Toghril, regele-khan a refuzat, poate pentru că Jöchi nu era cu adevărat fiul lui Genghis.

În 1203, Toghril și-a unit forțele cu Jamuqa: "Să-l capturăm pe Temujin și să-l ucidem", au convenit, și l-au vânat. Genghis abia a scăpat, dar a observat că fiul său Ögodei lipsea. Când băiatul a fost adus, rănit de o săgeată în gât și atârnând de sacul de șa, khanul a plâns. Dispărând în Transbaikal (Siberia), Genghis și-a revenit, apoi a reapărut. În Bătălia Nisipurilor Arse, l-a învins pe Toghril, bolnav, care a fugit și a fost decapitat.

Triburile cucerite au trimis fete pentru el și pentru fiii săi: fetele erau tratate ca niște trofee, iar violul era un ritual vicios al cuceririi mongole. Cu toate acestea, unele dintre femei au dat dovadă de o atitudine sfidătoare în fața cruzimii masculine, iar câteva dintre

ele s-au ridicat pentru a deveni cele mai puternice femei din lume - și pentru a-și spune propriile povești.

După ce i-a înfrânt pe tătari, Genghis a ales-o pe fiica căpeteniei Yesugen drept concubină. În timp ce făceau sex, ea a sugerat: "Dacă îi face plăcere khanului, va avea grijă de mine, considerându-mă o ființă umană și o persoană care merită păstrată. Dar sora mea mai mare, care se numește Yesui, îmi este superioară: ea este într-adevăr potrivită pentru un conducător'. Genghis a răpit-o pe cealaltă soră, iar ambele fete au devenit soții superioare. Acum că era îndrăgostit de Yesugen, ea l-a însoțit în expedițiile viitoare. Când i-a învins pe Merkits, a capturat o altă fată, Khulan, care a fost păstrată de unul dintre generalii săi pentru el - o impertinență periculoasă. În timp ce Genghis îl interoga pe ofițer, Khulan însăși l-a provocat sincer pe khan să îi inspecteze virginitatea și să facă sex cu ea el însuși. El a dat-o pe Töregene, soția khanului Merkit, lui Ögodei.

Când cele două nepoate keraite ale lui Toghril i-au fost livrate, Genghis a păstrat una pentru el și a dat-o pe cealaltă, Sorqaqtani, fiului său cel mai tânăr, Tolui. Aceasta avea să fie mama a doi monarhi și, timp de treizeci de ani, cea mai puternică femeie din Eurasia.

În cele din urmă, Genghis l-a capturat pe fratele său de sânge devenit dușmanul său Jamuqa, care a implorat să fie executat, spunând: "Soarele a răsărit cu numele meu și acum apune cu el". Genghis a oferit cu generozitate o moarte regală fără vărsare de sânge: spatele lui Jamuqa a fost rupt.

Ca și străbunicul său Khabul, Genghis era conducătorul Poporului care locuia în corturi de pâslă - dar era puțin probabil ca cineva din afara marilor barbari să fi auzit vreodată de el.

Căderea Constantinopolului, regina orașelor, părea mai importantă: putregaiul a început atunci când Komnenoi, care produsese trei împărați remarcabili, a adus pe lume cel mai toxic playboy al istoriei.

SEDUCĂTORUL ȘI RĂZBUNĂTORUL: DINȚII LUI ANDRONIKOS ȘI OCHII DOGELUI

Andronikos, nepotul împăratului Alexios și vărul lui Manuel, a fost un bufon vanitos, incompetent și suprapromovat, a cărui ascensiune la vârf părea o glumă imposibilă - până când procesul de inevitabilitate capitală a făcut-o iminentă. Ambițiile sale erau boltărețe, seducțiile sale priapice, iar succesiunea sa catastrofală. După ce s-a căsătorit mai întâi cu o soră a regelui Giorgi al III-lea al Georgiei (mătușa Tamarei), a început prin a o seduce pe verișoara sa, Eudokia Komnene, apoi a fugit, urmărit de frații ei furioși, și s-a stabilit în Antiohia, unde a avut o aventură cu sora împărătesei Maria, prințesa de Hauteville, Philippa. După ce a luat-o din nou la fugă, la Ierusalim, Andronikos (acum în vârstă de 56 de ani, antic în epoca medievală) a sedus-o pe regina Theodora Komnene, frumoasa văduvă a lui Balduin al III-lea, care era cu trei decenii mai tânără. Împreună au fugit la curtea atabegului de Mosul și lider al jihadului împotriva cruciaților, Nur al-Din.

Andronikos se retrăsese în provincie ca o glumă internațională când un set rar de circumstanțe i-a îndepărtat pe rivalii săi și a închis drumurile alternative: Manuel cel Mare a murit de febră; văduva sa, Maria de Antiohia, o Hauteville nepopulară, a devenit regentă pentru un copil, Alexios al II-lea, iar un val de xenofobie i-a făcut pe italieni să fie urâți pentru privilegiile lor comerciale. În 1183, Andronikos a profitat de val, a mărșăluit asupra Constantinopolului și a masacrat pisani și genovezi. Apoi a pus să o înece pe Maria și să-l stranguleze pe Alexios, în vârstă de 14 ani, înainte de a se căsători cu logodnica băiatului, Agnes din Franța. Ea avea doisprezece ani, el șaizeci și cinci de ani - deși își etala cu mândrie părul strălucitor și toți dinții. Pe măsură ce comploturile se înmulțeau, Andronikos și-a măcelărit adversarii, dar ambii dușmani strămoși au lansat incursiuni - selgiucizii din est, Hautevilles din vest. În Veneția, deprecierile lui Andronikos au provocat indignare. Enrico Dandalo, nepotul negustor al patriarhului venețian, orb de la o lovitură la cap cu douăzeci de ani mai devreme, probabil la Constantinopol, a condus o flotă care a fost lovită de ciumă și nu a obținut nimic. Dar Andronikos, abandonat de toată lumea, a fost nevoit să negocieze cu Dandalo, eliberând prizonierii venețieni și restituindu-le cartierul.

În 1185, o rebeliune populară, condusă de aristocratul Isaac Angelos, l-a răsturnat pe Andronikos, supunându-l la trei zile de tortură. După ce a fost atârnat cu capul în jos în hipodrom, i s-au scos ochii, i s-au amputat organele genitale, i s-au extras dinții, i s-a ars fața, toate menite să distrugă trăsăturile cu care acest păun crud, de un narcisism contondent, sedusese nu doar multe femei, ci și poporul din Constantinopol.

Apoi a fost înjunghiat și tranșat. La scurt timp după aceea, unul dintre fiii săi a fost ucis; un altul, cumnatul Tamarei din Georgia, a fost orbit și trimis la Tbilisi.

În 1192, Veneția a ales un nou doge, Dandalo, care a primit o delegație de cruciați francezi care căutau un împrumut pentru a-și finanța cruciada împotriva Egiptului. Când aceștia nu au reușit să strângă banii, Dandalo a comandat întreaga operațiune, a luat Crucea și a declarat că, deși era "bătrân și slab, nimeni nu știe să vă conducă și să vă dirijeze ca mine, iar eu voi merge și voi muri" în "cea mai mare întreprindere pe care cineva a întreprins-o vreodată". Navigând peste Marea Adriatică până în Croația venețiană, cu 12.000 de venețieni și francezi, a atacat un oraș rebel, Zara, unde i s-a alăturat un prinț roman, Alexios al IV-lea Angelos, care i-a cerut ajutorul pentru a-l răsturna pe unchiul său, împăratul de la Constantinopol. Dandalo, susținut cu entuziasm de majoritatea cruciaților, a navigat spre Bosfor, așteptându-se ca cetățenii Marelui Oraș să îl întâmpine pe Alexios, dar nu a fost așa. Exasperat, a ordonat luarea cu asalt a Constantinopolului. Ascultând sunetele bătăliei de pe puntea galeriei vermillon, a ordonat brusc ca nava sa să fie eșuată, în timp ce el stătea sfidător la proră - o priveliște care a inspirat trupele sale și, probabil, pe constantinopolitani, căci aceștia și-au răsturnat împăratul și l-au primit pe candidatul venețian. A plătit o parte din aurul datorat lui Dandalo - nu suficient pentru Veneția - dar prea mult pentru supușii săi: a fost asasinat.

La 12 aprilie 1204, Dandalo, înfuriat, a luat cu asalt orașul, folosind vase comerciale legate între ele ca platforme pentru motoarele de asediu, în timp ce trupele venețiene și franceze escaladau zidurile. Acest lucru a fost posibil doar pentru că orașul demoralizat era slab apărat. Dar, odată intrați înăuntru, latinii, dezgustați de grecii efemeri, trădători și iubitori de icoane, au jefuit orașul, violând călugărițe, ucigând copii și profanând iconostasul de argint al Hagia Sophia, unde au întronizat o prostituată antică. Dogele a organizat jefuirea sculpturilor din porfir ale tetrarhilor Romei și a cailor de bronz care se aflau deasupra liniei de start a hipodromului (aceștia se află încă în interiorul și - în replică - în afara Sfântului Marcu din Veneția). Din teritoriile romanilor, Dandalo a creat un nou imperiu numit România. Lui însuși Dandalo, acum în vârstă de 97 de ani, i s-a oferit tronul, dar a refuzat. În schimb, a fost ales un francez, dar Dandalo a obținut pentru Veneția trei optimi din Partitio Romaniae. După ce a acceptat titlurile răsunătoare de Despot al României și Domn al Trei optimi din Imperiul Roman, a murit - singura persoană înmormântată vreodată în Hagia Sophia. Constantinopolul nu și-a mai revenit niciodată; Veneția a confiscat Creta, Cipru și sudul Greciei pentru propriul imperiu mercantil. Însă însuși succesul lui Dandalo a provocat un război cu Genova, în care singurul fiu al dogelui a fost ucis.

Regina Tamara a Georgiei a urmărit toate acestea cu groază: cumnatul ei orbit, Manuel Komnenos, trăia la Tbilisi cu fiul său Alexios. Acum, Tamara a trimis trupele georgiene

să cucerească Trebizondul, iar acolo Alexios Komnenos s-a declarat împărat, fondând un stat client trapezuntin al Georgiei. În ceea ce o privește pe Tamara, iubitul ei rege David a murit, iar ea suferea de o "infirmitate feminină", probabil cancer uterin, ceea ce a determinat-o să-l încoroneze pe fiul lor, Giorgi al IV-lea cel Strălucitor, ca și co-mare conducător. Auzind că a avut loc o nouă cruciadă, Giorgi Resplenditul a luat crucea pentru a elibera Ierusalimul, încurajat de știrile (false) că un rege creștin, Prester John, înainta dinspre est. O parte din știri erau totuși corecte: exista un nou rege în est și el venea.

GENGHIS - VIAȚA MEA DE AUR - ȘI MOARTEA NEAGRĂ

În 1206, Genghis a convocat un qurultai - adunarea care confirma conducerea stepei nu prin vot, ci prin prezență - pentru a sărbători accederea sa în funcția de khagan. Binecuvântat în urma unei consultări sacre cu Cerul Albastru de către șamanul său de la curte, Kokochu, care îl însoțea încă din tinerețe, el a devenit oficial khaganul tuturor triburilor care trăiesc în corturi de pâslă - kerați, naimani, merkți, tătari - în fruntea unei noi nobilimi de comandanți de încredere, uniți sub steagul său alb cu nouă cozi de iac. Genghis și-a lăudat servitorii, spunând povești din trecutul său și numindu-i pe Jebe, pe frații Jelme și Subotai și pe Kublai "cei patru câini".

Codul său de legi, Yasa, a fost citit, cazurile urmând să fie judecate de fiul său adoptiv Shigi și puse în aplicare de fiul său Chagatai. Deși era analfabet, Genghis a angajat un scrib uigur pentru a fi păstrătorul sigiliului său, folosind alfabetul uigur pentru afaceri. Un serviciu de curierat călare, Yam, comunica între armate și provincii. Aceasta a fost întreprinderea unei dinastii binecuvântate de divinitate, numită acum Familia de Aur: doar Familia de Aur va conduce lumea, doar Familia de Aur va alege khanul la qurultai și niciun sânge de Aur nu va putea fi vărsat vreodată. Celor patru fiice ale lui Genghis li s-a încredințat o putere considerabilă; toate au fost căsătorite cu potentați și au primit regate pe care să le conducă de sine stătător. Fiica cea mare, Alakahi, a condus triburile Ongud și, mai târziu, o mare parte din nordul Chinei, devenind șefa furnizorilor de cai ai tatălui ei, care a numit-o Prințesa care conduce.

În momentul său suprem, șamanul său, Kokochu, l-a acuzat pe Qasar, fratele lui Genghis, de trădare: "Spiritul mi-a dezvăluit - Temujin va domni primul, apoi Qasar. Dacă nu-l îndepărtezi pe Qasar, vei fi în pericol". Kokochu avea un statut inviolabil - ca

fiu al celui mai vechi consilier al khaganului, Munglik, care era căsătorit cu mama sa Hoelun, era fratele vitreg al lui Genghis. Genghis l-a arestat pe Qasar, dar mama sa a înhămat o cămilă albă, a condus trăsura prin noapte și a ajuns să apeleze la fiul său, dezgolindu-și sânii și strigând: 'Aceștia sunt sânii care v-au alăptat pe amândoi! Dar soția sa, Börte, l-a avertizat că Kokochu ar putea să-i amenințe pe proprii lor fii. Eliberându-l pe Qasar, Genghis i-a ordonat fratelui său Temüge să-l ucidă pe Kokochu rupându-i spatele. 'Nu mai era iubit de Ceruri', a spus Genghis, avertizând familia lui Kokochu: 'Începuseți să vă credeți egalii mei'. A numit un alt șaman. 'Cerul mi-a ordonat să conduc peste toți oamenii', a spus Genghis. 'Protecția și promovarea Cerului Albastru mi-a permis să-mi distrug dușmanii și să ating această demnitate înaltă'.

Talentele excepționale ale lui Genghis, combinate cu binecuvântarea recoltelor bune și a climatului echitabil, cu marea populație umană și ecvestră din stepă și cu împărțirea Chinei, au făcut ca khaganul să desfășoare acum 80.000 de arcași călare care considerau victoria, aventura și prada ca fiind premiile esențiale ale loialității și dovada unei conduceri sacre. Premiile erau cele trei regate Song, Tangut și Jurchens.

În 1209, Genghis a învins imperiul budist Tangut Xi Xia din nord-vestul Chinei, dar, neputând să cucerească capitala lor fortificată, a acceptat supunerea împăratului lor. Apoi s-a îndreptat spre imperiul Jurchen al Jin, care stăpânea 40 de milioane de oameni în nord-estul Chinei, spunându-i cu dispreț trimisului lor: "Credeam că împăratul a fost numit de Cer". Aceasta, a spus el, era o răzbunare pentru uciderea strămoșilor săi Kutula și Ambagai. Ajungând la zidurile din Zhongdu (Beijing), a constatat că îi lipseau mașinile de asediu, așa că a făcut un raid în sud. În 1214, Genghis și-a reunit din nou armatele la nord de Zhongdu, dar acestea sufereau acum de o epidemie de patologie necunoscută. Împăratul Jurchen a făcut pace, trimițând o fiică ca mireasă a khaganului, plus 500 de băieți și fete, 3.000 de cai și 10.000 de șuruburi de mătase - dar dinastia Jin se destrăma. Genghis a angajat ingineri chinezi pentru a construi motoarele sale de asediu, a trage bombe incendiare și rachete, dezvoltate inițial de Song, și a angajat un prinț chinez pentru a-l consilia în privința strategiei. În 1215, el a cucerit Zhongdu, punând-o la zid, ucigând mii de oameni, cadavrele lor putrezind în grămezi. Apoi, Genghis s-a întors spre vest, lăsându-l pe generalul său Muqali cu o forță mai mică, de aproximativ 23.000 de mongoli, să reducă imperiul distrus.

În 1218, schimbând direcția spre est, Genghis a înghițit khanatul Kara-Khitai (Kazahstan), unde a capturat-o pe faimoasa împărăteasă Juerbiesu. Aceasta a luat în derâdere putoarea mongolilor, un afront care i-a fost raportat lui Genghis. Acesta a

interogat-o, dar, orbit de înfățișarea ei, a reținut-o pentru o noapte. Ea a devenit soția sa de rangul al treilea.

Aceste mișcări în ținuturi îndepărtate aveau să reverbereze în întreaga Eurasie, dezlănțuind un nou agent patogen care avea să devină Moartea Neagră. Modificări minuscule, dar misterioase, ale climei globale și ale alimentației umane pot duce la izbucnirea unor boli care au fost prezente, dar latente timp de secole. Ciuma a fost descoperită într-un vechi mormânt suedez din anul 3000 î.Hr., ceea ce sugerează că este posibil ca ea să fi apărut în Europa cu mult înainte de a apărea în est. Ciuma bubonică a fost mult timp enzootică, fiind transmisă în mod obișnuit de puricii din blana marmotelor, a cămilelor și a șobolanilor care prosperau acolo unde oamenii lăsau resturile vieții lor zilnice. Marmotele erau un element de bază în viața mongolilor, având în vedere că membrii tribului purtau blănuri și piele de marmotă și mâncau carnea lor. Ciuma nu s-a declanșat în vest decât peste un secol, dar noile cercetări dovedesc că a început mult mai devreme.

Undeva, pe versanții munților Tian Shan, a avut loc transferul fatal între oameni și animale - un mongol mâncând carnea unei marmote infectate sau fiind mușcat de un purice de la unul dintre rozătoare. Infectat cu agentul patogen Yersinia pestis, puricele s-a hrănit cu sângele unui om sau a defecat într-o julitură a pielii, scuipând bacili în sânge. Odată infectați, oamenii au transferat boala direct prin tuse sau indirect prin intermediul companionilor lor omniprezenți, șobolanii cu purici. Focarele erau abia înregistrate. Dacă nomazii erau loviți de ciumă, își puteau muta tabăra. Dar orașele nu se puteau muta pur și simplu. Armatele mongole au purtat, fără să știe, agentul patogen în China și apoi spre vest.

GENGHIS ȘI FIII: CARE ESTE CEA MAI MARE BUCURIE PENTRU UN OM?

Cucerirea l-a adus pe Genghis la granițele Khwarizmului, un nou regat islamic care cuprindea Uzbekistanul, estul Iranului și Afganistanul, cucerit de un crud jackanapes, Shah Muhammad, care auzise relatările martorilor oculari despre jefuirea lui Zhongdu. Șahul era convins de propria superioritate față de mongolii grosolani și de propriul său succes. Dar cuceritorul era pe cale să fie depășit, caz clasic de prădare jaguar-crocodil. Când Gengis a trimis trimiși mongoli și aproximativ 400 de negustori musulmani, khwarizmii i-au executat, trimițându-i capetele lui Gengis.

"Răzbunând răzbunarea; răzbunând răzbunarea; răzbunând răzbunarea", Genghis a plănuit invazia acestui nou teatru. Soția sa preferată, Yesui, l-a avertizat: "Când trupul tău va cădea ca un copac mare, cui îi vei lăsa popoarele tale? Cui dintre cei patru fii?".

'Chiar dacă este femeie', a meditat Genghis, 'este mai mult decât corectă'. Toți fiii se distinseseră ca comandanți, dar toți aveau defecte: Jöchi avea un temperament necontrolat; Chagatai era meticulos, dar aspru; Tolui era cel mai bun general; Ögodei, favoritul, era mare, vesel și conciliant. Toți erau alcoolici înrăiți. Chagatai îl ura pe Jöchi.

"Trebuie să fim guvernați de acest nenorocit de Merkit?", a strigat Chagatai.

'Tatăl nostru nu a spus niciodată că sunt diferit, cum se face că tu o faci?' a răspuns Jöchi. Prinții s-au luptat, dar au fost despărțiți.

'Ögodei este milostiv', au propus generalii lui Genghis. "Să-l avem pe Ögodei".

'Jöchi, ce spui? Vorbește!", a strigat Genghis.

"Să spunem Ögodei", a fost de acord Jöchi.

"Ögodei, vorbește!", a spus Genghis.

'Cum să spun, nu pot să fac asta? ' a răspuns Ögodei, afișând modestia necesară, dar și caracteristică. 'Voi face tot ce pot'. Prinții au aprobat.

'Așa va fi de ajuns', a spus Genghis.

În 1219, Genghis a invadat Khwarizm, trimițându-i pe Jebe și Subotai în avangardă, urmați de prințul Jöchi cu o coloană, în timp ce el o conducea pe cealaltă cu prințul Tolui spre Bukhara (Uzbekistan), un oraș persanat cultivat, cu 300.000 de locuitori și o bibliotecă renumită. Genghis a folosit marea moschee ca grajduri - "Nu există furaje la țară; umpleți burțile cailor mei!". Apoi s-a adresat elitei: "Ați comis mari păcate. Ce dovadă? Eu sunt pedeapsa lui Dumnezeu'. Apoi cetatea a fost luată cu asalt, oamenii au fost înrobiți, biblioteca a fost incendiată, înainte de a se deplasa la Samarkand, unde i s-au alăturat ceilalți fii ai săi. Aceștia au fost trimiși să cucerească capitala Khwarizmi, Gurganj (Urgench, Turkmenistan). Când orașul a căzut, 50.000 de soldați mongoli au primit ordin să ucidă câte douăzeci și patru de cetățeni din Gurganj, ceea ce ar însemna 1,2 milioane de oameni. Este posibil ca acesta să fi fost cel mai mare masacru unic din istorie.

Șahul a fugit, urmărit de Jebe Săgeata și Subotai, într-o urmărire fierbinte care s-a încheiat cu moartea solitară a lui Mahomed pe o insulă caspică. Fiii săi mai capabili nu au renunțat: au căutat o alianță împotriva lui Genghis cu sultanii din Delhi, în India, dar au fost în cele din urmă distruși.

Genghis a făcut prăpăd în Afganistan și în nordul Iranului, măcelărind întreaga populație din Balkh și Herat. Tolui a cucerit fosta capitală selgiucidă Merv, unde Genghis s-a așezat pe un tron de aur și a ordonat incendierea bibliotecii lui Nizam al-Mulk. Apoi, declarând: "Acești oameni ne-au rezistat", au separat sute de mii de bărbați, femei și copii în turme și apoi i-au măcelărit pe cei mai mulți dintre ei ca pe oi. 'Genghis Khan a ordonat numărarea morților', a scris istoricul arab al-Athir, care a intervievat supraviețuitori, 'și au existat în jur de 700.000 de cadavre' - o exagerare, dar, din nou, una dintre cele mai atroce zile din întreaga istorie. Cei ținuți în viață ca sclavi au fost conduși în fața mongolilor ca scuturi umane, o practică deja folosită în China. În timpul asediului orașului Nishapur (Iran), Toquchar, căsătorit cu fiica lui Genghis, Checheikhen, a fost ucis de o săgeată. Când orașul a căzut, văduva sa a preluat comanda, orchestrând uciderea tuturor, capetele bărbaților, femeilor și copiilor fiind adunate în diferite turnuri de capete unisex. Poate că fiica lui Genghis a fost cea care a conceput aceste turnuri de temut, care au devenit declarații arhitecturale ale ferocitatea mongolilor. Nepotul favorit al lui Genghis, Mutugen, fiul lui Chagatai, a fost ucis la asediul de la Bamian (Afganistan). La cină, Genghis l-a informat pe tată, a interzis jalea și apoi a ordonat distrugerea Bamianului: nu vor fi jafuri, ci doar foc și moarte. Chiar și câinii și pisicile au fost uciși. Aceste orașe nu și-au mai revenit niciodată.

În 1220, Genghis avea cincizeci și opt de ani, dar nu-și pierduse entuziasmul cuceririi. Odată, chefuind cu mareșalii săi, a întrebat: "Care este cea mai mare bucurie pentru un om?". Generalii au ales diferite plăceri - băutură, vânătoare, ospăț - până când Genghis a spus: "Cea mai mare plăcere pentru un om este să zdrobească un rebel și să învingă un dușman, să-l distrugă, luându-i tot ce posedă, să pună mâna pe femeile sale căsătorite și să le facă să plângă, să călărească caii săi frumoși și fini și să curteze cu soțiile și fiicele sale frumoase - și să le posede în totalitate". Această "posesiune" era la propriu: nomazii își considerau cuceririle ca fiind totale - comorile, orașele, animalele, oamenii erau acum ale lor pentru a le împărți sau a le ucide. Războiul sexual era privit ca un drept de cucerire și o plăcere a vieții. Dovezile ADN arată că milioane de oameni descind dintr-un singur strămoș care a călătorit prin Asia în această perioadă. Cel mai probabil, acesta a fost chiar Genghis Khan, care, după secole în care descendenții săi s-au înmulțit, este literalmente tatăl Asiei.

În timp ce se afla în Afganistan, Genghis l-a chemat pe un venerat filozof taoist, Qiu Chuji, care îi fusese recomandat în China: "Maestre, mi-ai adus un elixir al nemuririi?".

Pot proteja viața, dar niciun elixir nu o va prelungi', a răspuns maestrul, care a recomandat reducerea apetitului pentru fete, vânătoare, lupte și băutură.

'Cerul l-a trimis pe acest Sfânt Nemuritor pentru a ne învăța aceste lucruri', le-a spus khaganul curtenilor săi. 'Înscrieți-le în inimile voastre', deși 'din păcate, noi, mongolii, am fost crescuți pentru a trage săgeți și a călări - obiceiuri la care este greu să renunți'. Dar, din ordinul său, taoismul a fost încurajat în toată China, iar budismul a căzut în dizgrație.

Succesul nu l-a stricat pe Genghis, căruia, ca tuturor autocraților, îi plăcea să vorbească despre el însuși: "Cerul dezaprobă luxul Chinei", reflecta el. "Eu rămân la simplitatea stepei". Port aceleași haine, mănânc aceeași mâncare ca și boierii și boierii, și îi tratez pe soldați ca pe frații mei; într-o sută de bătălii am fost în fruntea luptei. În șapte ani, am săvârșit fapte mărețe; în șase direcții, totul este supus unei singure reguli'.

În timp ce Genghis ținea curtea, el era în contact, prin poșta sa cu ponei, cu noyan (mareșalul) Jebe și cu baghaturul cu un singur ochi Subotai, pe care îi trimisese în cel mai mare raid din istorie. Plecând cu 20.000 de oameni într-o aventură de 4.500 de mile prin Iran, au galopat în Georgia. În februarie 1221, i-au anihilat pe cavalerii fiului Tamarei. Giorgi cel Strălucitor a murit din cauza rănilor, fiind succedat de sora sa Rusudan, la fel de frumoasă ca mama sa Tamara, dar mai puțin isteață și mai puțin norocoasă. "Un popor sălbatic, tătarii", scria ea, prima europeană care i-a întâlnit pe mongoli, "cu un aspect infernal, la fel de vorace ca lupii, mi-au invadat țara".

Săgeata și Subotai au călărit spre nord în Rusia și Ucraina, unde au învins o coaliție de popoare de stepă. Acum îi înfruntau pe rușii conduși de Casa Rurik. Mongolii au fost depășiți numeric: 30.000 de ruși conduși de prințul Mstislav Mstislavici cel Îndrăzneț de Galici și de prinții de Kiev, Cernigov și Smolensk i-au întâlnit la Kalka, lângă Marea Azov. Mongolii i-au înfrânt. Mstislav Romanovici, marele principe de Kiev, s-a supus - cu condiția să nu fie vărsare de sânge. Jebe și Subotai și-au onorat promisiunea cu viclenie, ospătându-se pe o platformă de lemn care i-a zdrobit treptat pe prinții ruși.

Rurikovici nu-și pierduseră cea mai mare armată, cea a marelui duce Iuri de Vladimir-Suzdal. În timp ce Jebe și Subotai se îndreptau spre casă, chemați de Genghis, europenii au aflat acum despre mongoli.

Dacă Gengis era khaganul estului, khaganul vestului era cel mai extraordinar dintre Hautevilles. Împăratul Frederic al II-lea, care se mândrea cu porecla Stupor Mundi - Minunea Lumii - s-a pregătit să apere creștinătatea.

Khabul nu a fost primul din familie care a creat un regat: în jurul anului 900, străbunicul său Butunchar Munkhag i-a condus pe mongoli.

Kumis este o băutură alcoolică din lapte de iapă fermentat, consumată de toate popoarele de stepă începând cu sciții și, ca recunoaștere a sfințeniei cailor, oferită ca ofrandă sacră. Rămâne o băutură națională a Kazahstanului și în prezent.

Nestorius a fost arhiepiscopul bizantin care a susținut că Hristos avea două naturi simultane, divină și umană. A fost depus și exilat în 431, dar opiniile sale au devenit populare în Orient.

Principalele surse orientale ale vieții lui Genghis și ale familiei sale sunt lucrările a trei istorici remarcabili. Cea mai importantă este așa-numita Istorie secretă a mongolilor, al cărei titlu original nu este cunoscut, comandată de fiul lui Genghis, Ogodei, la scurt timp după moartea acestuia și, după unii, scrisă de fiul său adoptiv și judecător șef, Shigi. Ceilalți doi istorici - trezorierul persan Ata-Malek Juvayni, care a scris douăzeci de ani mai târziu, și marele vizir Rashid al-Din o sută de ani mai târziu (dar folosind o altă istorie oficială a familiei, care s-a pierdut ulterior) - au fost amândoi miniștri de rang înalt ai descendenților lui Genghis, care au putut astfel să afle la prima mână o mare parte din istoria familiei.

De data aceasta, predicatorul-războinic carismatic a fost Ibn Tumert, care a fulminat împotriva decadenței Murabiților în favoarea unui misticism amestecat cu fundamentalism puritan care promova o întoarcere la Coran. Adepții săi se numeau pe ei înșiși al-Muwahhidun - oamenii unității (Almohads). În 1121, Tumert s-a declarat Mahdi. În 1147, succesorul său, Abd al-Muamin, s-a declarat calif și a capturat Marrakesh, înainte de a cuceri Maghrebul și apoi, în 1172, de a trece în Spania, unde s-a stabilit la Sevilla și a lansat o persecuție feroce a evreilor și creștinilor. Marele filozof evreu Moise Maimonide a scăpat de represiunea acestora și a ajuns la Cairo, unde a devenit doctor și consilier al lui Saladin și al fiilor săi. Acești califi berberi erau avizi de minarete: după moartea tatălui său în 1163, cel de-al doilea calif Abu Yaqub Yusuf a construit Turnul Giralda ca minaret al moscheii sale din Sevilla, precum și palatul care a devenit Alcazarul. Al treilea calif, al-Mansur, care în 1195 a masacrat o armată

castiliană, a construit Turnul Hassan din Rabat. Nu exista niciun motiv să se presupună că Spania va fi din nou pe deplin creștină.

Competența primilor cinci monarhi a fost formidabilă: Balduin I și al II-lea erau regi războinici înzestrați și neobosiți, în timp ce regina Melisende (fiica celui din urmă cu regina sa armeană Morphia) era egală cu ei ca potentat - deși avea nevoie de un soț, Fulk, pentru a-și conduce armatele. Ea a fost cea care a construit Biserica Sfântului Mormânt și piața pe care o vedem astăzi în Ierusalim. Fiul ei, Balduin al III-lea, a detronat-o, dar a moștenit darurile familiei, la fel ca și fratele său obez, Amaury.

Moartea lui Barbarossa a dat naștere legendei unui împărat adormit care va învia la sfârșitul zilelor, prestigiul său mistic inspirându-l pe un conducător german ulterior, Adolf Hitler, care și-a numit invazia Rusiei în onoarea sa. Richard a moștenit acumulările generoase ale tatălui său Henric al II-lea, duce de Normandia, conte de Anjou, și ale mamei sale Eleanor, ducesă de Aquitania: toată Anglia și jumătatea vestică a Franței. Persecutor al evreilor, pe care i-a expulzat, apoi le-a permis să se întoarcă, Philippe și-a câștigat mai târziu epitetul de Augustus pentru că a extins dramatic Franța, reducând posesiunile englezilor, ajutat de incompetența spectaculoasă și vicioasă a fratelui lui Richard, John. Dar englezii au păstrat Gasconia timp de trei secole.

În 806, Ashot cel Carnivor (un împătimit al mestecatului de carne chiar și în Postul Mare) a fost numit de Haroun al-Rashid prinț al Armeniei, fondând dinastia Bagration care a domnit în Caucaz pentru următoarea mie de ani, până în 1810. În 885, Ashot cel Mare a fost recunoscut atât de calif, cât și de împăratul roman ca fiind primul rege al Armeniei, iar trei ani mai târziu, un alt membru al familiei, Adarnase al IV-lea, a fost instalat ca rege al Tao, în sud-vestul Georgiei, de către împăratul Vasile Vânătorul de Bulgari. În 1122, regele David al IV-lea Constructorul a profitat de distragerea atenției islamice în timpul Cruciadelor pentru a cuceri Tbilisi, a unifica o Georgia extinsă și a purtat un război sfânt împotriva selgiucizilor atât de feroce încât, după o bătălie, se presupune că i-a curs sânge din centură atunci când și-a dat-o jos. Fuzionând culturile de trubadur persan, turc și franc, căsătorindu-se cu un creștin și un turc, împreunând o fiică cu un selgiucid și alta cu un Komnenos, David a călătorit cu sabia și biblioteca, citind Coranul și poezia persană și, la fel ca omonimul său biblic, scriind imnuri.

Trezorierul reginei, Shota Rustaveli, era și el poet, autor al epopeii georgiene Cavalerul în piele de panteră, în care frumoasa prințesă și pretendentul ei sunt omagii aduse Tamarei și lui David. Rustaveli a sărbătorit parteneriatul rar al regelui regilor și al regelui ei consort: "Cea care provoacă teroare de la Est la Vest, oriunde ar lupta: / Pe cei

care sunt trădători, ea îi distruge; pe cei care sunt loiali, ea îi încântă". La fel ca și în cazul lui Melisende la Ierusalim, parteneriatul a arătat că o femeie putea rămâne la conducere în perioada cruciadelor chiar și atunci când era căsătorită cu un războinic-consort - precedente relevante mai târziu pentru regina Elisabeta I a Angliei, care se temea că acest lucru nu era posibil în vremea ei.

Saladin și fratele său Safadin, care stăpâneau Egiptul, cea mai mare parte a Israelului și a Libanului, Siria, jumătate din Irak și Yemen, cuceriseră și Mecca, unde l-au instalat pe Qatada, un descendent hașemit al lui Mahomed, ca amir, controlând veniturile din pelerinajul hajj. Folosind o armată de sclavi nubieni, navigând între succesorii lui Saladin și califii de la Bagdad, Qatada a preluat controlul asupra ambelor locuri sfinte, fondând familia Hașemită care, cu scurte intervale, a condus Mecca până în anii 1920 și a furnizat regii din Hejaz, Siria, Iordania, Ierusalim și Irak. Aceștia conduc și în prezent Iordania. În 1221, Qatada, bolnav, a fost strangulat de fiul său Hassan.

După ce i-au recunoscut pe împărații greci care au recucerit Constantinopolul de la latini, împărații din Trebizonda au folosit titlul de Împărat și Autocrat al întregului Orient și au supraviețuit făcând comerț cu Veneția și Genova și cu conducătorii islamici cărora li s-au oferit prestigioase prințese trepuzuntine. Acest regat a durat până în 1461.

Genghis și-a distilat tacticile în trei manevre: mai întâi, Arbustul Spinos Sarayana, marșul în care trupele se masau în ordine strânsă; apoi Lacul, în care trupele curgeau pe o zonă largă; și în cele din urmă Dalta, în care călăreții erau concentrați cu o forță devastatoare.

Fiul cel mare al lui Genghis, Jöchi, fiul cel mare al unui violator Merkit, a fost tratat ca un prinț de aur, primind un apanaj vast, dar nu a fost luat în considerare pentru succesiune. Este posibil să se fi certat cu Genghis, dar fiul a murit primul, iar teritoriile sale au fost moștenite de fiul său capabil, Batu.

Un clan turc Oghuz care trăise în Merv a scăpat de mongoli pentru a se refugia în sultanatul selgiucid din Rum, unde au primit pământuri. Ei au fost conduși de o căpetenie pe nume Osman, fondatorul familiei Osmanlik sau otomane, care va conduce un imperiu eurasiatic până în 1918.

Khmers, Hohenstaufen și Polos

JAYAVARMAN DIN ANGKOR ȘI MINUNEA LUMII

Mulți copii ar fi fost copleșiți de moștenirea lui Frederick. Era nepotul lui Roger al II-lea al Siciliei și al lui Frederick Barbarossa, jumătate Hauteville, jumătate Staufen - conducătorii germani ai Suabiei, descendenți ai lui Carol cel Mare. Frederick a fost singular mai întâi prin neamul său, apoi prin caracterul său. Mama sa, Constance, inteligentă, rezistentă și blondă roșcată, era fiica născută postum a lui Roger al II-lea, ținută sub sechestru la curtea Hauteville din Palermo până când a devenit clar că era moștenitoarea Siciliei, după care, în 1186, nepotul ei, William cel Bun, a negociat o pace încununată cu căsătoria lui Constance, în vârstă de 30 de ani, cu Heinrich, fiul lui Frederick Barbarossa. Când nepotul ei a murit de tânăr, ea și soțul ei, care era acum împăratul german Heinrich al VI-lea, au trebuit să lupte pentru regat.

Apoi a venit o veste improbabilă: Constance era însărcinată la patruzeci de ani. Fiul lor sănătos, numit Frederick Roger, după numele celor doi străbunici istorici ai săi, avea să fie jucătorul cheie în Europa pentru cei cincizeci de ani care au văzut ascensiunea lui Genghis. După moartea soțului ei, regina/împărăteasa Constance s-a dedicat protejării Siciliei pentru copilul ei, pe care l-a pus sub protecția papei. Încoronat rege al Siciliei la vârsta de trei ani, a fost educat de tutori islamici, evrei și greci, păzit de gărzi de corp sarazine și eliberat de o informalitate siciliană care îi permitea să se joace cu prietenii săi pe străzi.

După moartea mamei sale, și acum ales împărat roman și rege al Italiei, Frederic, roșcat și cu ochii verzi, a crescut vorbind fluent șase limbi, inclusiv araba. Se considera împăratul universal al creștinătății și era extravagant, talentat și curios, cu perspicacitatea de a-și conduce moștenirea complexă și de a lupta pentru ea. A scris un ghid de șoimărit și a fondat universitatea din Napoli, dar, iritat de pietatea catolică, s-a bucurat să ispitească papii și preoții, să facă glume riscante despre Hristos, să întrețină un harem de concubine și să scrie poezii de dragoste pentru multe amante. De asemenea, i-a plăcut să dezbată cu astronomi arabi și evrei și cu magicieni englezi și a creat un oraș arab pe continent, unde a stabilit rebelii musulmani din Sicilia.

Frederick a fost alarmat de raidul mongolilor, dar dispariția lor misterioasă i-a permis să se concentreze asupra cruciadelor. Papa Inocențiu al III-lea, după ce a cerut cruciade în Spania și Outremer, i-a ordonat lui Frederick să ia Crucea, ceea ce îl va distrage de la construirea puterii în Italia. Frederic s-a pregătit să cucerească Ierusalimul pe câmpul de luptă și în pat: a recrutat un ordin militar-religios german, Cavalerii Teutoni (în schimbul

ajutorului său în cealaltă cruciadă împotriva păgânilor din Lituania și Prusia); și s-a căsătorit cu Yolande, în vârstă de 13 ani, regina nominală a Ierusalimului, ceea ce i-a permis să se numească rege, deși nepotul lui Saladin conducea de fapt orașul, creștinii doar Acre și o fâșie de coastă. Deși regina Ierusalimului a murit doar doi ani mai târziu, în timp ce dădea naștere unui fiu, Frederic a tergiversat plecarea în Outremer, revoltându-l pe Papa Grigore al IX-lea, care l-a numit "Precursor al lui Antihrist" și l-a excomunicat. În 1228, când el și cavalerii săi teutoni au navigat în sfârșit spre Acre, mongolii se îndreptau din nou spre vest.

După șapte ani de război în est, Genghis s-a îndreptat spre casă, cu ambiții încă nelimitate. India era necucerită, la fel ca și China Song. Sondând Punjab, unde se ascundea prințul fugar al Khwarizmului, Gengis a trimis un avertisment conducătorului suprem din nordul Indiei, un fost sclav turc numit Iltutmish, care l-a liniștit pe mongol în mod sensibil. Islamul dominase nordul Indiei din 1192, când un războinic afgan musulman a invadat și învins Rajputs hinduși, stabilind un sultanat cu sediul la Delhi. De atunci și până în 1857, regii musulmani au domnit; până în 1947, India a fost dominată de cuceritori străini.

Recunoscut ca sultan de către califul din Bagdad, Iltutmish și turcii săi au jefuit templele hinduse "idolatre" și stupasle budiste. Religiile înfloresc atunci când sunt susținute de puteri pământești: Islamul a avut un campion în sultani; budismul, deja subminat în India de popularitatea hinduismului tantric, nu și-a mai revenit niciodată. Familia hindusă Chola a dominat sudul Indiei și sud-estul Asiei și, în timp ce ultimul lor mare împărat se confrunta cu un dezastru, influența lor Indic a supraviețuit în coroana de glorie a Indosferei. Acum, un suveran budist dinamic construia un imperiu khmer în sud-estul Asiei, cu sediul în capitala strălucitoare, Angkor. Jayavarman al VII-lea, un contemporan al lui Genghis, a învins regatul hindus Cham din sudul Vietnamului și a extins influența angkoriană până în Myanmar, Malaya și Yunnan (China).

În 1113, un zeu-rege războinic exuberant, Suryavarman al II-lea, a cucerit tronul khmer prin masacrarea unei mari părți a familiei sale și apoi prin alunecarea tuturor concurenților, ajutat de aliatul său, împăratul Chola din India, și liniștit de împăratul chinez, căruia i-a trimis delegații. Acest contemporan al regilor cruciați a fost un vizionar hotărât să facă din Angkor un monument atemporal al măreției sale, adăugând o serie de monumente uimitoare, culminând cu templul cu cinci turnuri și mai multe curți, Angkor Wat, dedicat lui Vishnu. După moartea sa, Chams au făcut raiduri în susul Mekongului și au jefuit Angkor. Ca tânăr prinț, Jayavarman al VII-lea a ripostat și, în treizeci și șapte de ani de domnie, a creat un imperiu de la o coastă la alta. Adoptând

budismul și adaptând templele hinduse existente în Angkor, a transformat acest oraș într-unul dintre cele mai mari și mai frumoase orașe din lume, incinta sacră regală acoperind aproape 500 de hectare. Marele Angkor, cu o populație de peste un milion de oameni, se întindea pe 400 de mile pătrate de suburbii, lacuri și sate, susținute de sisteme hidraulice sofisticate de canale și barays (rezervoare) care irigau plantațiile de orez și palmieri. Când Jayavarman, remarcabil în multe privințe, a murit în 1218, la vârsta de 95 de ani, a fost succedat de un fiu, Indravarman al II-lea, care a rededicat multe dintre templele tatălui său pentru a-l celebra pe Shiva.

În timp ce cultura indicilor înflorea în Angkor, iar Iltutmish promova islamul în nordul Indiei, Genghis a plecat în galop spre casă.

GENGHIS ȘI FREDERICK: CONFRUNTARE PE PATUL DE MOARTE

Genghis a călătorit înapoi în Mongolia împreună cu nepoții săi, Möngke, în vârstă de 15 ani, și Kublai, în vârstă de 10 ani. A vânat antilope împreună cu ei și a îndeplinit ritualul de ungere cu grăsime și sânge ca o trecere la maturitate. Amândoi acești fii ai lui Tolui aveau să domnească în calitate de khagani. Genghis s-a îngrijorat: "După noi, rasa noastră va purta haine de aur, va mânca mâncare dulce, va călări cai splendizi, va săruta cele mai frumoase femei - și va uita că ne datorează aceste lucruri!".

Erau încă multe de făcut. Cucerirea completă a Chinei nu era posibilă fără teritoriul tanguturilor, care refuzaseră să trimită trupe în campania khwarizmiană. 'În timp ce mâncăm', le-a spus Gengis curtenilor săi, 'să vorbim despre cum i-am făcut să moară și i-am distrus. Acesta a fost sfârșitul, ei nu mai există'. Genghis le-a devastat orașele. Cu toate acestea, el a salvat unele manuscrise rare și medicamente speciale, oprindu-și uneori masacrele.

'Ai de gând să plângi din nou pentru popor?' Ögodei și-a tachinat tatăl. Un general l-a sfătuit pe Genghis să-i extermine pe chinezi și să rustice Țara Centrală ca pășune, dar consilierii săi chinezi i-au explicat potențialele venituri fiscale. 'Un imperiu care poate fi cucerit călare', a meditat el, 'nu poate fi condus din el'. Fie că a spus sau nu cu adevărat acest lucru, Genghis a comandat acum un sistem de impozitare.

În timp ce împăratul Tangut era în drum spre a se supune, Genghis, în timp ce călărea, a căzut de pe cal și în acea noapte s-a îmbolnăvit. 'Prinții și generalii', a spus Khatun Yesui

(o khatun era soția unui khan sau a unei împărătese), 'se consultă între ei; noaptea trecută khanul a avut febră'. Generalii au propus o retragere.

'Tangut vor spune că inimile noastre cedează', a răspuns Genghis, dictând ordine precise: Khatun Yesui urma să primească teritoriul Tangut; el urma să fie înmormântat lângă muntele său sacru Burkhan Khaldun. 'Nu lăsați ca moartea mea să fie cunoscută. Nu plângeți și nu vă lamentați, dar când conducătorul Tangut și oamenii săi vor părăsi orașul, ucideți-i pe toți!".

Genghis era pe moarte în secret când conducătorul Tangut a sosit la Ordu de Aur în august 1227. Și-a prezentat darurile - Buddha uriași de aur, băieți și fete, cămile și cai, toți în seturi de nouă sacre - dar apoi a fost prins și strangulat, iar anturajul său a fost măcelărit. Informat de acest lucru, Genghis a spus: "Ne-am răzbunat. Ei au dispărut". Acum putea să moară, lăsând un imperiu de patru ori mai mare decât cel al lui Alexandru, de două ori mai mare decât imperiul roman - dar doar la jumătate din expansiunea pe care o va avea în curând. Trupul a fost purtat spre nord pentru a fi îngropat în secret pe muntele sacru, însoțit de cai și sclavi sacrificați, pe un loc care nu a fost găsit niciodată. Apoi, prinții de aur conduși de Tolui, fiicele lui Genghis și generalii săi s-au adunat la un qurultai unde, conform înțelegerii cu tatăl lor, Chagatai l-a propus pe Ögodei ca khagan. Ögodei s-a consultat cu frații săi și a luat decizia de a relua cucerirea lumii, preluând comanda campaniei de lichidare a Jurchenilor - în caz contrar "Oamenii vor întreba prin ce abilitate i-am succedat tatălui meu". În 1231, Ögodei, însoțit de Tolui, a cucerit capitala jurchenă Kaifeng, dar s-a îmbolnăvit de ciroză, cauzată de alcoolism. Tolui era și el dependent, bând atât de mult kumis încât uneori doar plângea în public, lăsând politica în seama soției sale, Sorqaqtani Beki. Ögodei s-a însănătoșit; Tolui a murit din cauza alcoolismului, lăsându-l pe Sorqaqtani să conducă apanajul său în nordul Chinei. Ögodei a respectat-o, cerându-i mai întâi să se căsătorească cu el, apoi propunându-l pe fiul său inutil Güyük. Dar ea a refuzat cu grație, spunând că cei patru fii ai ei erau prioritari. Avea dreptate: ea și ei erau viitorul. În schimb, a devenit consiliera lui Ögodei. "Niciun purtător de turban [bărbat] nu ar fi putut să se ocupe de aceste chestiuni cu o asemenea strălucire", a scris istoricul persan Juvaini. 'În orice afacere pe care Ögodei o întreprindea, fie că era vorba de imperiu sau de armată, el o consulta, schimbând aranjamentele în funcție de recomandările ei'.

Deseori îmbuibat, Ögodei a fondat o capitală mai permanentă la Karakorum (Mongolia) și a comandat o istorie a familiei. Deși uneori îi grația pe cei condamnați la moarte, a ordonat și violarea a mii de fete din tribul Oirat, cucerit după moartea conducătorului lor, sora sa Checheikhen. Dependențele sale erau atât de scăpate de sub control, încât

Chagatai l-a obligat să permită unui "supraveghetor" să îi limiteze numărul de băuturi, lucru pe care îl evita sorbind din pahare mai mari de vin.

Pe măsură ce Ögodei a intrat în declin, soția sa, Khatun Töregene, a condus mai mult guvernul, numind funcționari musulmani, turci și persani, pentru a crește taxele chinezeşti. În 1236, khaganul a trimis o armată de 150.000 de oameni, sub comanda nepoților săi Batu (fiul lui Jochi) și Möngke (fiul lui Tolui), plus propriul său fiu Güyük, toți comandați de mareșalul Subotai, pentru a cuceri Europa.

Minunea lumii, Frederic al II-lea, a fost nepregătit. La scurt timp după moartea lui Genghis, el ajunsese în Țara Sfântă, unde a negociat un plan de pace cu nepotul lui Saladin, Sultanul al-Kamil. Moștenitorii lui Saladin demolaseră zidurile Ierusalimului pentru a evita ca acesta să fie folosit de rivalii familiei sau de cruciați. Acum, Frederick și al-Kamil au căzut de acord că fiecare religie își va controla propriile sanctuare, musulmanii Haram al-Sharif, iar creștinii Mormântul. La Ierusalim, un Frederic triumfător și-a purtat coroana de rege al orașului sacru, scriindu-i în același timp poezii de dragoste amantei sale "siriene": era francă sau arabă? De acum era chel și miop. Un scriitor arab care l-a zărit la Ierusalim a glumit: "Împăratul, acoperit de păr roșu, era chel și miop. Dacă ar fi fost sclav, nu ar fi ajuns la 200 de dirhami la piață". Cu toate acestea, compromisul vizionar al lui Frederic a fost urât de cruciații înrăiți. În Acre, măcelarii l-au aruncat cu măruntaie.

S-a grăbit să se întoarcă acasă pentru a se ocupa de dușmanii săi, mai întâi Papa Grigore, care a trimis o armată pentru a cuceri Sicilia, apoi de prinții germani încăpățânați, care erau încurajați de fiul său autoritar Heinrich, regele romanilor. Frederick a purtat un lung război pentru a-și recuceri teritoriile. Italia a fost împărțită între susținătorii săi și cei ai papei, cele două tabere având facțiuni în fiecare oraș, ghibelinii susținându-l pe împărat, iar guelfii pe papă, într-un conflict care a durat un secol. În Germania, Frederic l-a dezmoștenit și întemnițat pe Heinrich, care a murit de lepră în închisoare, și și-a recâștigat susținătorii germani. Unul dintre aceștia a fost finul său, un tânăr cavaler agresiv pe nume Rudolf, care își extindea proprietățile în jurul castelului său elvețian, Muntele Șoimului: Habsburg. Rudolf s-a specializat în schimbarea taberei pentru a obține concesii, manevre care au pus bazele dinastiei Habsburgilor, care avea să cucerească un nou continent și să stăpânească întinderi din Europa până în 1918.

Autointitulându-se conte de Habsburg, și-a dovedit acreditările marțiale conducând propriul contingent în cruciadele nordice împotriva păgânilor - unde, începând cu 1237, împăratul îl susținea pe aliatul său, Hermann von Salza, maestrul Cavalerilor Teutoni,

împotriva lituanienilor, prusacilor, sambienilor și semigalezilor păgâni care încă mai stăpâneau o mare parte din Germania, Polonia, Belarus și țările baltice de astăzi. A fost o șansă de a-i ucide pe necredincioși, dar și de a-și croi noi teritorii.

Chiar în timp ce Frederick câștiga aceste războaie, Subotai, mareșalul mongol cu un singur ochi, însoțit de nepotul lui Genghis, Batu Khan, a dat buzna în Europa. În 1237, au trecut Volga, invadând rapid ceea ce astăzi este Rusia, Ucraina și Belarus. În 1239, când au cucerit Vladimir, prințul acesteia, Iuri al II-lea, preeminentul Rurikovici, a fost ucis, iar soția sa a ars de vie în biserică. În 1240, prințul Möngke a distrus Kievul.

La 9 aprilie, la Legnica, după ce a incendiat Lublin și Cracovia, o armată mongolă i-a ruinat pe polonezi, boemi și sași, ucigându-l pe ducele polonez, al cărui corp gol și fără cap a fost recunoscut de soția sa doar pentru că avea șase degete la un picior. O altă armată sub comanda lui Batu și Subotai a intrat în Ungaria. "Locuiești în case și ai fixat orașe și cetăți", i-a spus Batu amenințător lui Bela al IV-lea al Ungariei, "deci cum vei scăpa de mine?". Un englez vorbitor de limbă maghiară a sosit din partea lui Batu pentru a cere supunere: Bela a refuzat.

A doua zi după Legnica, Subotai și Batu s-au luptat cu Bela la Mohi, unde au ucis 65.000 de oameni: este posibil ca ei să fi folosit praf de pușcă și bombe cu nafta aduse din China - dacă este așa, prima utilizare a prafului de pușcă în Europa. Dar Batu a fost criticat pentru incompetență de vărul său primar Güyük, fiul Marelui Han Ögodei, care a cerut retragerea. Subotai a refuzat și a avansat pentru a cuceri și incendia Pesta de pe Dunăre. Detașamentele lor au călărit spre vest în Austria, unde localnicii au capturat opt dintre ei. Unul dintre aceștia s-a dovedit a fi englezul care îi oferise condiții lui Bela.

Batu Khan a trecut granițele în imperiul lui Frederick. Acum, la 35 de ani, nepotul senior al lui Genghis amenința marile cetăți ale Europei. "Vin să vă uzurp tronul", i-a spus el lui Frederick, sfătuindu-l să abdice și să devină șoim în Karakorum. Frederick, un cunoscător al șoimăritului, a râs că era bine calificat pentru această slujbă. Chiar și în fața mongolilor, Europa era incapabilă de unitate: împăratul și papa au declarat o cruciadă, dar se urau reciproc.

Batu și Subotai erau gata să cucerească Europa când au sosit vești dramatice: Ögodei murise în decembrie 1241, fără a-l numi pe fiul său Güyük ca succesor. Pentru a-l alege pe noul khagan, prinții au trebuit să se întoarcă pentru qurultai în Karakorum - unde femeile au fost cele care au dominat pentru următorul deceniu.

CÂND FEMEILE CONDUCEAU LUMEA: SORQAQTANI ȘI RAZIA

După moartea lui Ögodei, văduva acestuia, Khatun Töregene, a condus imperiul. Văduvele conduceau până când era ales un nou khagan. Dar prințul senior, Batu Khan, cunoscut sub numele de Agha - Fratele cel Mare - a refuzat să vină în Karakorum, temându-se pentru siguranța sa, iar Töregene nu era suficient de puternică pentru a-l încorona pe fiul ei cel mare, Güyük. În schimb, ea a guvernat printr-un canal mai puțin probabil, o femeie persană prizonieră de război pe nume Fatima, care a devenit "împărtășitoarea confidențelor intime și depozitarul secretelor ascunse", trecând peste oficiali, "liberă să dea propriile ordine" și câștigându-și porecla sarcastică de Khatun. Întrucât rivala sa Sorqaqtani a conspirat împotriva ei, Töregene a avut încredere totală în Fatima, dar nu a avut încredere în oficialii lui Ögedei, executându-l pe unul dintre ei prin introducerea de pietre în gât. Dar se temea de fiicele lui Genghis, ucigând-o pe cea mai tânără, Ilalti, conducătoarea uigurilor, înscenându-i o înscenare pentru otrăvirea fratelui său Ögodei.

La Karakorum, Töregene i-a primit pe selgiucizii din Rum, pe bagrații din Georgia, pe prinții Rurikovichi din Rusia și pe trimișii occidentali care căutau sprijinul mongolilor. Un neînfricat preot sexagenar, Giovanni da Pian del Carpine, a sosit ca legatar al lui Inocențiu al IV-lea. Unii prinți au fost ospătați și promovați, alții au fost ospătați și uciși.

Töregene nu a fost singura femeie potentat. În Delhi, sultanul Iltutmish a favorizat-o pe fiica sa cea mare, Razia: "Fiii mei sunt incapabili", a spus el, "și din acest motiv am decis ca fiica mea să domnească". În schimb, la moartea sa, amiralele sale l-au întronizat pe fiul său Ruknuddin Firuz, un playboy care a călărit beat pe elefanți însoțit de o suită de eunuci și mahouts suprapromovați în timp ce mama sa, Shahturkhan, a domnit, reglând conturile prin orbirea și uciderea unuia dintre fiii lui Iltutmish. Aceasta a văzut că fiica ei vitregă, Razia, reprezenta o amenințare și a ordonat asasinarea ei. În schimb, la rugăciunile de vineri, Razia a făcut apel la popor, incitându-l să ia cu asalt palatul. După ce aceștia au făcut acest lucru, ea i-a arestat și i-a ucis pe Shahturkhan și Firuz înainte de a deveni sultană de drept. Amiralii care au susținut-o au presupus că ea va fi o figură; inițial a respectat modestia islamică, urmărind consiliile din spatele unui paravan, escortată de gărzi de corp feminine, dar apoi a început să guverneze în public și în mod deschis, tăindu-și părul, purtând un echipament masculin elegant - platoșe, sabie și cizme - și călătorind propriul elefant prin Delhi.

Consilierul ei principal era un Habashi (din Abisinia) înrobit, care ajunsese general, numit Jamaluddin Yaqut, pe care l-a numit maestru de cai, jignindu-i astfel pe generalii ei turci. Când a coborât de pe cal, curtenii au observat că Yakut și-a strecurat mâinile sub subsuorile ei, semn de intimitate șocantă: era clar că erau amanți. Combinația dintre o femeie și un bărbat african, sexul ei, rasa lui, era prea mult pentru ei.

Razia l-a promovat pe Yakut la amir al-amira - comandant-șef. Dușmanii lor au conspirat împotriva lor, asasinându-l și apoi arestându-l pe Razia pentru a pune pe tron un alt frate vitreg. Când acesta s-a dovedit a fi încăpățânat, unul dintre războinici, Altunia, care era temnicerul lui Razia, s-a îndrăgostit de ea și i-a oferit căsătoria în schimbul unui parteneriat. Ea a fost de acord, dar au fost înfrânți, iar el a fost ucis. Îmbrăcată ca un bărbat, ea s-a refugiat într-o căsuță țărănească, dar când a adormit, gazda ei a observat bijuteriile de sub haina ei și a ucis-o, îngropând-o în grădină. A fost prins încercând să-i vândă bijuteriile și și-a dezvăluit secretul. Mormântul ei în formă de cupolă, la Poarta Turkman din Delhi, a fost mult timp un loc de pelerinaj.

În Karakorum, Töregene a domnit timp de cinci ani, până când, în 1246, Baku Khan a fost de acord să trimită trimiși să voteze pentru neimpresionantul Güyük, care a lăsat majoritatea deciziilor în seama mamei sale. Güyük, "isteț și foarte grav, abia dacă a fost văzut râzând sau veselindu-se", era hotărât să impună disciplina lui Genghis după Ugodei, un om ușuratic. Acum se resimțea față de puterea mamei sale și o detesta pe factotum-ul ei, Fatima, trimițând în cele din urmă gărzile să o aresteze. Töregene a refuzat să o predea. Güyük și khatun-ul său, Oghul Qaimish, au judecat-o și torturat-o în public pe Fatima, care, dezbrăcată, a fost arsă și apoi i s-au cusut orificiile înainte de a fi aruncată într-un râu.

După optsprezece luni, Güyük a mărșăluit spre est pentru a ataca Irakul și a-l distruge pe Batu, care probabil l-a otrăvit. Văduva sa a preluat funcția de regent, negociind cu trimisul francez André de Longjumeau, căruia i-a spus: "Pacea este bună", dar "nu puteți avea pace până nu aveți pace cu noi!". În caz contrar, "vă vom distruge". Dar ea și-a unit dușmanii, înstrăinându-l fatal pe Sorqaqtani.

Văduva lui Tolui era 'extrem de inteligentă și capabilă... cea mai inteligentă femeie din lume', potrivit istoricului Rashid al-Din. Educându-și cu grijă cei patru fii capabili, învățându-i limbi cheie - Kublai a învățat chineza - această creștină, născută în sânul familiei regale, era deschisă, construind biserici, dar și o madrasa. Acum și-a trimis fiul isteț, Möngke, pentru a-l vedea pe Fratele cel Mare în Rusia. Batu l-a primit cu căldură, reunind echipa câștigătoare care invadase Ungaria. Chemând un qurultai departe de

Karakorum, Batu le-a invitat pe văduvele lui Genghis și ale Ögodei și pe Sorqaqtani însăși, care a pus la punct afacerea. În iulie 1251, lui Batu i s-a oferit khaganatul, dar a refuzat, propunându-l pe Möngke, în vârstă de 43 de ani, care a fost ales și, după ce a refuzat cu grație de două ori, a acceptat la a treia ofertă. Apoi au mărșăluit spre Karakorum. Möngke a detestat-o pe Oghul Qaimish - "mai josnică decât o cățea" - punând-o să fie torturată așa cum o torturase pe Fatima, goală, cu orificiile cusute împreună, apoi înecată într-un sac. Sorqaqtani și Möngke au epurat familia și au pus capăt domniei khatunilor: nicio femeie nu trebuia să mai aibă putere, a ordonat Möngke, altfel "vom vedea ce vom vedea" - un eufemism pentru moarte. Când epurarea a fost la apogeu, Sorqaqtani s-a îmbolnăvit, crezând că Dumnezeul ei creștin o pedepsea pentru crimele pe care acum încerca să le oprească înainte de propria moarte.

Misiunea lui Genghis, binecuvântată de Tengri, de a cuceri lumea era departe de a se încheia.

ALEXANDER NEVSKY ȘI MöNGKE KHAN: CUVÂNTUL MONDIAL RESTAURAT

Möngke, care luptase în Ungaria și Polonia, a avut perspicacitatea de a conduce o cucerire mondială eurasiatică și de a o guverna - comandând un recensământ fiscal în teritorii din Coreea până în Ucraina. În centru, la Karakorum, a ținut curtea într-un palat elementar, atârnat cu pânză de aur, încălzit de un brazier care ardea rădăcini de pelin și bălegar de vite. El "stătea așezat pe un pat mic îmbrăcat într-o haină bogată de blană care strălucea ca pielea unei foci", în timp ce-și etala gyrfalcons.

Încă obsedați de pierderea Ierusalimului și de fantezia lui Prester John, potentații europeni au trimis trimiși în Karakorum: Willem van Ruysbroeck, trimisul flamand al lui Ludovic al IX-lea al Franței, a sosit pentru a-l converti pe Möngke la creștinism sau, cel puțin, pentru a negocia o alianță între mongoli și cruciați împotriva islamului.

Möngke era fiul unui creștin căsătorit cu o soție creștină, pe care o însoțea uneori la capelă, întinzându-se în timpul slujbei pe un pat de aur. "Noi, mongolii, credem într-un singur Dumnezeu", i-a spus el lui Willem. 'Așa cum Dumnezeu a dat degete diferite mâinii mele, a dat căi diferite oamenilor'. Dar când venea vorba de puterea sacră, era la fel de sever ca și bunicul său: 'Dacă, atunci când auzi decretul Dumnezeului etern, nu

ești dispus să fii atent și să trimiți o armată împotriva noastră, știm ce putem face'. Lumea era acum pe cale să vadă ce a vrut să spună.

Möngke a domnit în parteneriat cu Fratele mai mare Batu, al cărui khanat, cunoscut sub numele de Hoarda de Aur și cu sediul la Sarai, pe Volga, acoperea o mare parte din Rusia europeană și Ucraina. Batu era "genial și bun la suflet", dar "crud în război". Îi folosea pe Rurikovichi ca executanți. Cel mai abil dintre vasalii săi mongoli a fost Alexandru, în vârstă de 25 de ani, fiul prințului de Vladimir, care a înțeles beneficiile împăcării. Tatăl său Iaroslav al II-lea fusese otrăvit în Karakorum de către Khatun Töregene, după care Alexandru a călătorit acolo, a plecat genunchiul în fața ucigașilor tatălui său și a primit Kievul. Acum, Batu era la conducere, îi vizita adesea pe Fratele cel Mare și pe fiul său Sartuq la Sarai pentru a pleca genunchiul. Îngrijit și șiret, cu o voce ca o trompetă, Alexandru l-a impresionat atât de mult pe Sartuq încât au devenit frați de sânge. Avea nevoie de mongoli: Novgorod, o republică mercantilă, era atacată dinspre vest. O nouă putere în ascensiune, ducatul păgân al Lituaniei, se extindea în Polonia, Belarus și Ucraina. Suedia a amenințat Novgorodul, care l-a invitat pe Alexandru să îl apere. În 1240, el i-a învins pe suedezi pe râul Neva (mult mai târziu, acesta a câștigat supranumele de Nevski). Apoi s-a confruntat cu Cavalerii Teutoni și alți cruciați germani care au cucerit Prusia, Livonia și Semigalia înainte de a se întoarce împotriva rușilor ortodocși. În 1242, cavaleria lui Alexandru, care a trecut la atac peste gheața lacului Peipus, i-a învins pe Frații de Sabie din Livonia.

În 1252, amenințat de frații săi răzvrătiți, Alexandru a obținut sprijinul lui Batu pentru a-și învinge propriul sânge și a fost numit prinț suprem al Vladimirului; în schimb, a impus controlul mongol și a colectat taxele khaganului. Când, în 1258, Novgorod și alte orașe rusești s-au răzvrătit, Alexandru a scos ochii și a tăiat nasurile rebelilor, intrând în oraș călare însoțit de mongoli: statutul său de erou rus patriot este astfel îndoielnic. Din motive necunoscute, khanii au devenit nemulțumiți. În 1263, Nevski, care avea încă doar 43 de ani, a murit în timp ce era arestat la Sarai, probabil otrăvit. Frații și fiii săi au licitat pentru succesiune, începutul a aproape două secole de supunere față de Hoarda de Aur.

Lui Daniel, cel mai tânăr și mai slab fiu al lui Alexandru, i-a rămas cea mai săracă parte - Moscova -, dar de la el și de la prinții Moscovei vor descinde țarii și Rusia.

În timp ce Batu securiza Rusia, Möngke a ordonat fraților săi să continue cucerirea lumii - Kublai să cucerească China Song, iar Hulagu să suprime Persia, apoi să cucerească Irakul, Israelul și Egiptul. Kublai, viceregel al Chinei de Nord, era deja în război. Un atac

frontal asupra Song-ului era periculos, așa că Möngke i-a ordonat să încercuiască imperiul prin cucerirea regatului independent din sudul acestuia, Dali. În timp ce Kublai pregătea un asalt pe mai multe fronturi asupra Song-ului, Möngke, aflând că o echipă de asasini era pe cale să-l ucidă, i-a ordonat lui Hulagu să-i distrugă pe asasini și apoi califatul de la Bagdad: "Stabiliți legile lui Genghis Khan de pe malurile Amu Darya [Asia Centrală] până în Egipt. Pe cei care se supun, tratați-i cu blândețe; pe cei care se împotrivesc, exterminați-i".

HULAGU ȘI SAADI: ÎNTREȚINEREA UNUI ELEFANT, MĂCELĂRIREA UNUI ORAȘ

Hulagu a mărșăluit spre vest cu 100.000 de oameni (fiecare cu doi sclavi, cinci cai și treizeci de oi), un corp de ingineri de asediu chinezi cu 1.000 de mangaluri, eventual bombardiere cu bombe cu praf de pușcă - și noi aliați, prinți și cavaleri creștini din Antiohia, Georgia și Armenia, dornici să distrugă califatul. Această hoardă de oameni a fost însoțită de o hoardă de agenți patogeni. Hulagu și-a adus propriile provizii de hrană - cantități uriașe de cereale, escortate de șobolani, și carne uscată, inclusiv marmotă tratată. Noile cercetări sugerează că acesta a fost momentul în care Moartea Neagră s-a transferat dinspre est, cu un secol mai devreme decât data acceptată anterior.

Khanul a zdrobit Transoxiana, apoi i-a asediat pe asasini în vizuina lor din Alamut. În noiembrie 1256, imamul Asasinilor, Rukn ad-Din, s-a predat. Unul dintre ajutoarele persane ale lui Hulagu, Ata-Malik Juvaini, al cărui tată îl slujise pe șahul khwarizmian și apoi pe Genghis, a încurajat incendierea bibliotecii, însă polimatul persan Nasir al-Din al-Tusi a explicat că teologia Asasinilor nu depindea de cărți. Hulagu a cruțat biblioteca. În ceea ce-l privește pe Rukn, acesta a fost înfășurat într-un covor, apoi a fost călcat cu copita până la pulpă. Hulagu a încheiat ordonând asasinarea a 12.000 de asasini.

La 22 ianuarie 1258, Hulagu a înconjurat Bagdadul, după ce l-a avertizat pe calif că "Umilința prin harul lui Tengri a cuprins dinastiile Khwarizm, Seljuk, Daylam [Asasinii], dar porțile Bagdadului nu le-au fost niciodată închise. Atunci cum ar trebui să ne fie închisă intrarea nouă, care posedăm o asemenea putere? Odată ce îmi voi conduce forțele spre Bagdad, cu o mânie justificată... vă voi prăbuși din vârful cerului. Nu voi lăsa nici măcar o singură persoană în viață".

'Tinere', a replicat califul Abbasiya al-Musta'sim (care avea patruzeci și cinci de ani față de cei treizeci și opt ai lui Hulagu), 'tu, care abia ți-ai început cariera și ești îmbătat de un succes de zece zile, crezându-te stăpânul lumii, nu știi că din est până în Maghreb toți adoratorii lui Allah sunt sclavii curții mele? ' Hulagu i-a ordonat paladinului său, Kitbuqa, un creștin, să facă să plouă cu pietre, bombe și nafta asupra Bagdadului, care în scurt timp a luat foc, în timp ce au distrus digurile, inundând zona rurală. Când orașul a căzut, soția creștină a lui Hulagu, Doquz, verișoara mamei sale Sorqaqtani, l-a convins să cruțe creștinii, dar aliații săi, georgienii, au avut o plăcere deosebită în a-i ucide pe musulmani.

La 10 februarie 1258, califul a sosit la ordu lui Hulagu pentru a se preda. Hulagu i-a alungat pe toți locuitorii Bagdadului. În afara zidurilor, bagdadienii au fost măcelăriți - unele surse susțin că au fost uciși 800.000 de oameni; Hulagu însuși s-a lăudat cu 200.000 - iar mongolii au jefuit Bagdadul "ca niște șoimi înfometați care atacă un zbor de porumbei sau ca niște lupi furioși care atacă oile, cu frâiele slăbite și fețele nerușinate, tăind cu cuțitele orice pernă și pat de aur încrustat cu bijuterii, târând pe străzi fetele cu văl din harem pentru a deveni jucăriile lor", arzând moschei și spitale, distrugând mormintele Abbasiya, deși o mare parte din biblioteca lui al-Mamun a fost salvată de eroul bibliofil Nasir al-Din al-Tusi. Hulagu și-a ținut curtea în Palatul Octagon, unde, la un banchet de victorie, l-a amenințat pe califul distrus: 'Tu ești gazda, noi suntem oaspeții tăi. Aduceți-ne tot ce aveți". Al-Musta'sim și-a deschis cuferele cu comori. 'Acum spune-le servitorilor mei', a ordonat Hulagu, 'unde sunt comorile tale ascunse'. Al-Musta'sim a dezvăluit aurul ascuns într-un bazin ornamental. Apoi califul și fiii săi au fost înfășurați în covoare și călcați în picioare de cai până la moarte. Nu numai Hulagu a ucis oameni. Tabăra sa din Bagdad a fost lovită acum de o epidemie misterioasă, abia consemnată în mijlocul haosului ucigaș, dar care a izbucnit și la celelalte asedii ale sale.

Lăsându-l pe epigonul său iranian Juvaini să reconstruiască Bagdadul, Hulagu a pornit în galop spre Siria, întâlnindu-l pe aliatul său din Hauteville, Bohemond al VI-lea cel Frumos, prințul de douăzeci și unu de ani al Antiohiei, și pe socrul său, regele Hethum al Armeniei Ciliciene, un mic regat creștin, care s-au alăturat hoardei sale și au ajutat la capturarea Alepului și a Homsului. Inspirat de prietenii săi franci, Hulagu a pedepsit un războinic turc care a crucificat un creștin: bărbatul a fost tranșat în timp ce era obligat să-și mănânce propriul corp.

Este greu de înțeles tragedia depredărilor lui Hulagu, dar un martor, un poet persan pe nume Saadi, a vorbit cu soldații arabi și a consemnat în capodopera sa Bustan cum era să

lupți împotriva khanului: "Din ploaia de săgeți care coborau ca grindina, furtuna morții se ridica din toate părțile", dezlănțuită de mongolii atacatori, care semănau cu "o haită de leoparzi, puternici ca niște elefanți". Capetele războinicilor erau învelite în fier, la fel și copitele cailor'.

În martie 1260, mareșalul mongol Kitbuqa a intrat călare în Damasc, însoțit de Beau Bohemond și de regele Hethum, care au ținut cu bucurie o slujbă în fosta Sfântul Ioan, acum Marea Moschee. Pe măsură ce cavaleria lui Hulagu cucerea Nablus și ajungea la Gaza, împlinirea visului cruciaților de a cuceri Ierusalimul creștin și cucerirea Egiptului de către mongoli părea inevitabilă.

AȘ VREA SĂ FIU PRAF: REGELE SCLAVILOR ȘI ULTIMUL HAUTEVILLE

Hulagu a cerut ca Egiptul să se predea, dar la 11 august 1259, departe în est, Möngke, care îl însoțea pe Kublai în războiul împotriva Chinei Song, a murit de dizenterie. Hulagu s-a mutat înapoi în Iran, lăsându-l pe Kitbuqa la conducere. Francii s-au confruntat cu mongolii, care îi favorizau pe ortodocși sau nestorieni în locul catolicilor, în timp ce egiptenii i-au decapitat pe trimișii lui Hulagu. Kitbuqa nu a putut ignora o asemenea jignire. Egiptenii au mărșăluit pentru a-l opri.

Noii conducători egipteni erau soldați duri care începuseră ca sclavi - mameluci. Erau ruși și turci, georgieni și circassieni, blonzii cu ochi albaștri fiind deosebit de prețuiți, furați sau cumpărați din satele lor, vânduți pe piețele de sclavi genovezi din Crimeea și cumpărați de Saladin și familia sa. Convertiți la islam, antrenați ca soldați și apoi mancurtizați, ei au devenit paladini feroce, uniți de fervoarea islamică și de spiritul de corp, care au dominat și apoi au distrus dinastia Saladin.

Ascensiunea lor a fost accelerată de o nouă cruciadă. În 1249, Ludovic al IX-lea al Franței a debarcat cu o armată care aproape a cucerit un Egipt haotic, care a fost salvat doar de un mameluc turc blond de proporții pantagruelice, cu un ochi albastru și unul total alb, pe nume Baibars. O juntă de emiri mameluci l-a asasinat pe tânărul sultan și a înlocuit familia Saladin, în timp ce Baibars avansa împotriva mongolilor slab răspândiți. La Ain Julut (Izvorul lui Goliat), lângă Nablus, cei 15.000 de mameluci ai lui Baibars, pe cai de luptă mai mari decât mongolii, au întins o ambuscadă forțelor lui Kitbuqa, care au luptat până la ultimul om. 'Aici trebuie să mor', a spus mareșalul. 'Un soldat va ajunge

la khan și îi va spune că Kitbuqa a refuzat să se retragă. Viață fericită khanului!". Când, în cele din urmă, calul său a fost adus jos, a fost dus în fața mamelucilor.

"După ce a răsturnat atâtea dinastii", au tachinat mamelucii, "uită-te la tine acum!".

'Nu te lăsa amețit de succesul de moment', a răspuns Kitbuqa, cuceritorul Iranului și Irakului învins pe neașteptate de foști sclavi. 'Când vestea morții mele va ajunge la khan, Egiptul va fi zdrobit sub copitele mongolilor'. În timp ce sabia se învârtea, el a încheiat cu 'Am fost sclavul khanului'. Nu sunt - ca tine - ucigașul stăpânului meu'.

Baibars - care își spunea Pantera, lăsându-și însemnele peste tot în regiune - s-a făcut sultan. Cu o sete de sânge veselă și o energie demonică, el a făcut campanie timp de șaptesprezece ani, ținându-i la distanță pe mongoli, coborând Nilul împotriva regatului nubian Makuria, apoi lansând un atac împotriva tuturor creștinilor, cucerind Cezareea și Jaffa, apoi, în 1268, luând cu asalt Antiohia, reședința lui Hauteville. El îi scria lui Bohemond le Beau: "Ți-ai fi văzut cavalerii prosternați sub copitele cailor, casele luate cu asalt de jefuitori, bogățiile tale cântărite la chintal, fetele tale vândute câte patru și cumpărate pentru un dinar din banii tăi!". În 1277, în timp ce otrăvea un dușman, Baibars a înghițit din neatenție paharul greșit, un risc profesional pentru cei care devin blazați în ceea ce privește uciderea oaspeților. I-a succedat un amir veteran, Qalawun, care, împreună cu fiii și nepoții săi, a cucerit Israelul și Siria în timp ce mongolii erau ocupați în China.

Când Möngke a murit, Kublai, asediind Wuchow, a alergat spre nord la palatul său de vară Xanadu (Shangdu) și s-a proclamat khagan, respingând provocarea fratelui său mai mic, Ariq-boga. Kublai a abandonat Karakorum pentru a întemeia o nouă capitală de iarnă, cunoscută sub numele de Dadu în chineză (Marea Capitală) sau Khanbalic în mongolă (Orașul lui Khan; mai târziu Beijing), pe care a fost proiectată de un arhitect arab, Iktiyar al-Din. Singura clădire care a supraviețuit, Pagoda Albă, a fost opera lui Arniko, un nepalez. Astfel, Dadu a fost un oraș chinezesc creat cu grijă, construit pentru un mongol de un arab și un nepalez.

Încurajat de influenta sa soție favorită, Chabi, budistul Kublai i-a tolerat pe toți. "Nu mă interesează pietrele care fac podul", spunea el, "ci arcul care îl susține". El i-a protejat pe budiști. Vorbind chineză, el a ținut să-și facă reclamă la Mandatul Cerului și să ridice taxele chinezești, recrutând un Grup Consultativ al Lotusului de Aur - un think tank de consilieri chinezi.

Era încă un mongol, adesea culcat într-un ger lângă palatele sale sau conducând vânători însoțit de 14.000 de vânători, 2.000 de câini de vânătoare cu stăpânii lor, 10.000 de șoimi, tigri siberieni și gheparzi africani dresați, vulturi și mii de soldați care au prins în mod util sute de animale care au fost împușcate de khaganul corpolent și plin de gută dintr-un mega-howdah în vârful a patru elefanți legați între ei.

În 1264, Kublai îi va primi pe Niccolò și Maffeo Polo, doi tineri negustori venețieni specializați în comerțul constantinopolitan. Expertiza lor era bijuteria, iar cel mai mare client al lor avea să fie Kublai.

KUBLAI ȘI FRAȚII POLO

În 1259, lăsând-o pe soția însărcinată a lui Niccolò în Veneția, frații Polo au ajuns la Constantinopol, care fusese dominat de Veneția încă de la cucerirea lui Dandalo, dar care nu avea să mai fie așa pentru mult timp. Au plecat chiar în momentul în care era pe cale să cadă.

Polonezii au investit în bijuterii, apoi au traversat Marea Neagră, mergând direct la Sarai, capitala lui Berke, khan al Hoardei de Aur, fratele lui Batu, căruia "i-au dat gratuit toate bijuteriile lor". Polos a gândit întotdeauna în stil mare și a mers la vârf: Berke "a ordonat ca ei să primească dublul valorii bijuteriilor". Polos trebuie să fi fost fermecători, căci oriunde mergeau, khans grizonanți îi primeau cu bucurie. Berke i-a numit chiar și pe aceștia ca agenți de fixare.

În 1252, Berke s-a convertit la islam - primul din familie care a făcut acest lucru - și a fost dezgustat de măcelul comis de vărul Hulagu la Bagdad: "Trebuie să plătească pentru uciderea califului". Clanul Golden se întorcea împotriva lui însuși. Trei membri ai familiei sale au fost uciși de Hulagu - "mongoli uciși de săbii mongole". S-au confruntat în Caucaz; totuși, chiar și atunci când khanii se luptau, o mongolsferă - la fel de influentă și de pătrunzătoare ca puterea Lumii Angloide din ultimele două secole - s-a extins din Coreea până la Novgorod timp de 200 de ani. În 1262, Berke s-a aliat cu principalul dușman al lui Hulagu, Baibars, nu fără a reflecta că "Dacă am fi fost uniți, am fi cucerit întreaga lume".

Dacă a existat vreodată o Pax Mongolica, aceasta a fost sporadică, după cum au constatat polonii. 'Drumurile devenind nesigure, frații nu s-au putut întoarce' la Veneția

și au fost blocați timp de trei ani în Bukhara, învățând limba mongolă, înainte de a fermeca un trimis al lui Hulagu în drum spre Kublai - care, a explicat el, era fascinat de Europa și de creștinism. La urma urmei, mama sa era creștină. Polos s-a alăturat caravanei.

În 1212, Inocențiu i-a încurajat pe cei trei potentați creștini, Alfonso al VIII-lea de Castilia, Sancho al VII-lea de Navarra și Pedro al II-lea de Aragon, să se unească pentru a lupta împotriva conducătorilor berberi din al-Andalus. La Las Navas de Tolosa, creștinii i-au înfrânt, prinzându-l pe califul al-Nasir, care a fugit pentru a-și salva viața, dar a căzut într-un șanț. Transportat înapoi la Marrakesh, a murit din cauza rănilor. Aura victorioasă a berberilor a fost distrusă: Yusuf al II-lea a fost înjunghiat în timp ce se juca cu una dintre vacile sale de companie - o moarte nepotrivită pentru un calif. Mai multe orașe islamice au căzut în mâinile lui Alfonso, care s-a lăudat că la Ubeda a ucis 60.000 de musulmani, bărbați, femei și copii, o crimă mai gravă decât Ierusalimul din 1099. Nepotul său, Fernando al III-lea, a luat Cordoba și Sevilla. Până la moartea sa, Granada era ultimul regat islamic din Spania.

După unele calcule, este cea mai mare clădire religioasă din istoria lumii și este cu siguranță cel mai mare templu hindus construit vreodată. Cu cinci turnuri (în onoarea celor cinci vârfuri ale miticului Munte Meru), construit în jurul curților, rămâne o minune de admirat, decorat cu peste o mie de dansatoare cu sânii goi, goblini și yoghini, lei și elefanți, frizele sale înfățișându-l pe Suryavarman însuși, împreună cu elefanți de război și curtea sa de brahmani și curteni purtând palanchine și umbrele de soare.

Grigore al IX-lea a creat Inchiziția papală pentru a împiedica conducătorii locali sau mulțimile să se ocupe de presupuși eretici fără supravegherea papală. A ars exemplare ale Talmudului evreiesc și a ordonat ca toți evreii să fie considerați perpetuam servitus judaeorum - în servitute până la Ziua Judecății.

Cea de-a treia soție a lui Frederick a fost Isabella, fiica răposatului rege Ioan al Angliei. Ca parte a unei alianțe cu tânărul său frate Henric al III-lea împotriva Franței, Frederick s-a căsătorit cu ea în 1235. Împăratul era deseori plecat să lupte ani în șir, lăsând-o pe Isabella uneori însărcinată și mereu păzită de eunuci africani. Ea a corespondat cu Henric al III-lea, în timp ce Frederic a continuat să se bucure de marea sa poveste de dragoste cu amanta sa siciliană Bianca Lancia, cu care a avut copii, și de haremul său arab. Împărăteasa engleză a Germaniei, regină a Siciliei și a Ierusalimului, a murit la naștere, ca și cea de-a doua soție a sa, la doar 25 de ani. Frederick s-a căsătorit mai

târziu cu Bianca pe patul de moarte al acesteia. În această perioadă, suveranii germani erau aleși ca regi ai Germaniei, dar se bucurau de titlul de Împărat al Sfântului Imperiu Roman al Națiunii Germane sau de Cezar (kaiser în germană) doar dacă erau încoronați de papă. Moștenitorul lor era intitulat rege al romanilor.

Numit probabil Robert, este plauzibil ca englezul să fi fost capelanul baronilor care, în 1215, s-au răzvrătit împotriva regelui Ioan și care l-au forțat pe acesta să acorde o cartă a privilegiilor nobiliare, Magna Carta. Luând serviciul pe continent, el fusese capturat de Batu Khan, pe care l-a servit timp de douăzeci de ani - unul dintre acele personaje a căror traiectorie bizară ilustrează fluxurile surprinzătoare ale istoriei.

Novgorodul, fondat de Rurikovichi sau de alți negustori-rădători nordici, se transformase într-o republică oligarhică, nu foarte diferită de Veneția și Genova. Guvernând de la Marea Baltică până la Urali, constituția sa exactă este neclară, dar exista o adunare - Veche - care alegea un lider cunoscut sub numele de posadnik, care conducea cumva împreună cu un consiliu de mari și cu arhiepiscopul, care la rândul său alegea adesea un prinț Rurikovici pentru a conduce republica atunci când aceasta era în pericol. Aceasta dovedește că existau alte tradiții în Rusia medievală decât autocrația.

În 1156, prințul Iuri "Brațul Lung" Dolgoruky, a cărui mamă era Gytha de Wessex, fiica regelui Harold, a construit o fortăreață pe un deal cu vedere spre râul Moskva. A fost uneori mare prinț de Kiev, apoi de Vladimir-Suzdal. Invaziile mongole au fost cele care, în cele din urmă, au făcut din această fortăreață, Moscova, principatul preeminent al Rurikovici și viitorul punct de sprijin al imperiului rus.

Dar asasinii controlau în continuare castele în Siria și Liban. În 1271, ei au încercat să-l asasineze pe prințul Edward al Angliei, care se afla în cruciadă în Acre: viitorul Edward I a supraviețuit pentru a le da o lovitură de ciocan scoțienilor. După distrugerea ultimelor castele ale Asasinilor, Nizarii s-au divizat din nou, o ramură continuând succesiunea sacră. În secolul al XIX-lea, imamul lor a fost numit guvernator al orașului Qom de către șahul persan, care i-a acordat titlul de Aga Khan, înainte de a se muta în India britanică, prosperând ca client britanic. În secolul al XXI-lea, Aga Khanii sunt încă imami a cincisprezece milioane de Nizaris.

Un văr al ultimului calif a fugit la Cairo, unde a fost stabilit ca calif onorific, o linie genealogică menținută de sultanii mameluci de acolo până în 1517, când otomanii l-au dus pe ultimul membru al familiei la Istanbul și, după aproape o mie de ani de măreție, în obscuritate.

Când Genghis a cucerit Persia, Saadi a devenit un pelerin sufi - sufismul fiind misticismul islamic. Saadi a studiat la Bagdad și la Cairo, a vizitat Mecca și Ierusalimul până când a fost capturat și înrobit de cruciați în Acre timp de șapte ani și apoi răscumpărat de egipteni. După cincizeci de ani de rătăcire, Saadi s-a întors acasă și și-a scris capodoperele. Războaiele i-au inspirat dragostea pentru umanitate: "Toate ființele umane sunt membre ale unui singur cadru, / Deoarece toți, la început, au provenit din aceeași esență", a scris el în Bani Adam. 'Dacă nu simți pentru mizeria altora, / O ființă umană nu este un nume pentru tine'. Dar aforismele sale sunt tăioase: 'Nu te împrieteni cu un îngrijitor de elefanți, dacă nu ai loc pentru a găzdui un elefant'. În ceea ce privește războiul, el a sfătuit: "Înainte de a scoate armele pentru bătălie, aveți grijă ca / Calea spre pace să fie discret curățată". A trăit până la vârsta de 90 de ani.

Sultanul a fost înlocuit de văduva sa, Shajar al-Durr, o fostă sclavă care acum domnea ca sultan, la fel ca Razia în Delhi - un lucru rar în istoria islamică, o femeie care domnea de drept ca Malikat al-Muslimin (regina musulmanilor). Dar când domnia ei a fost contestată, a fost forțată să se căsătorească cu un general mameluc. Mai târziu, a pus ca acesta să fie ucis în baia lui, o faptă care a înfuriat gărzile și a dus la faptul că ea, goală, cu excepția unui șal încrustat cu diamante, a fost bătută până la moarte de pantofii sclavilor săi de la palat: moarte cu stiletul.

După ce a pierdut Antiohia în 1268, Bohemond al VI-lea a păstrat portul libanez Tripoli, care a fost moștenit de sora sa Lucia. Sultanul Qalawun a cucerit portul în 1289. Este posibil ca Lucia, contesa de Tripoli, ultima Hauteville, să fi pierit în ruine.

În plus față de cele patru soții ale sale, fiecare cu o curte de câteva sute de persoane, concubinele preferate ale lui Kublai erau "fete foarte frumoase cu pielea albă" din Afganistan. Toate concubinele sale au fost instruite de femei mongole cu experiență.

Marele Oraș a fost recucerit de prințul grec Mihail al VIII-lea Palaiologos, a cărui familie va conduce Basileia Romaion restaurată pentru următoarele două secole. Romaioii au sărbătorit prin incendierea navelor venețiene, orbirea negustorilor venețieni și promovarea genovezilor, care au primit propriul cartier, Galata, unde au construit Turnul lui Hristos, turnul de veghe care încă se mai află acolo.

Keita din Mali și Habsburgii din Austria

RĂZBOINICUL RUDOLF ȘI MARCO MILIOANE

La Dadu, în jurul anului 1271, Kublai i-a primit pe poloni, interogându-i cu generozitate despre cei doi împărați creștini, apoi ordonându-le să ducă o scrisoare papei Clement al IV-lea prin care solicita 100 de învățați care să-i învețe pe mongoli, precum și ulei de la lampa Sfântului Mormânt din Ierusalim. Polonezii au fost uimiți de cele opt palate ale lui Kublai, de "acoperișurile lor de culoare verde, azuriu-păun, strălucitoare ca cristalul" și de o sală de banchet cu 6.000 de locuri.

Înarmați cu un permis imperial, soții Polo au pornit înapoi spre Veneția, dar când au ajuns, Niccolò "a descoperit că soția sa era moartă și că lăsase în urma ei un fiu de cincisprezece ani, pe care îl chema Marco" - după cum a spus chiar Marco. Polos a găsit o Europă în haos - Clement era mort, moștenitorii lui Frederick fuseseră asasinați, ghibelinii și guelfii se luptau pentru puterea italiană. Dar o familie a prosperat: Habsburgii.

Nimeni nu se putea pune de acord cine ar trebui să fie împărat al Germaniei, dar Rudolf de Habsburg aspira la coroană ca fin al lui Frederic și nepot al unei prințese din Staufen. Înalt, fanfaron, lacom, vicios și cu nasul lung, era, după propriile sale cuvinte, "un războinic insațiabil", care a ars mănăstiri, a ras sate, a spânzurat bandiți și a măcelărit păgâni baltici. Dar în 1273, acum bătrân (cincizeci și cinci de ani), a fost ales rege al Germaniei. A început prin a anunța cu sfințenie că 'Astăzi iert toate nedreptățile care mi s-au făcut și promit să fiu un apărător al păcii, așa cum am fost înainte un rapace om de război'.

Rivalul său a fost strălucitorul rege ceh al Boemiei, Ottokar cel de Aur, ale cărui mine de argint au făcut din el cel mai bogat suveran al Europei cu cea mai orbitoare curte. Ottokar și Rudolf se cunoșteau bine, deoarece făcuseră împreună cruciade împotriva păgânilor lituanieni: Königsberg (orașul regelui, astăzi Kaliningrad) a fost fondat în onoarea lui Ottokar. Dar se urau unul pe celălalt. Când ducele de drept al Austriei a murit, regele ceh auriu s-a căsătorit cu sora sa Margareta, care era cu treizeci de ani mai în vârstă, a pus mâna pe Viena și apoi a revendicat tronul imperial, batjocorindu-l pe Rudolf Habsburg pentru "mantia sa cenușie" sumbră.

Kaiserul Rudolf a cucerit cinci prinți căsătorindu-le fiicele: căsătoria, nu războiul, îi va face pe Habsburgi. Apoi, acordându-și Austria pentru sine, l-a atacat pe Ottokar, care, efervescent în farmecul său de aur, s-a prosternat. Rudolf s-a așezat în mod deliberat jos,

pe un scăunel. "Și-a bătut joc de mantia mea cenușie", a mârâit el. "Lasă-l să-și bată joc de ea acum". Când Ottokar, dorind răzbunare și Austria, și-a încălcat cuvântul dat, Rudolf l-a învins la Dürnkrut, lângă Viena. Aurul a fost dezbrăcat, apoi i s-au tăiat organele genitale și i s-au băgat în gură. Rudolf l-a eviscerat, expunându-l fără mațe și fără membre la Viena, și l-a făcut pe fiul său, Albert "One-Eye", duce de Austria.

La moartea lui Rudolf, alegătorii, temându-se de puterea Habsburgilor, au ales un alt prinț ca rege al Germaniei. Un-Ochi și-a falsificat propria alegere și i-a tăiat gâtul rivalului său. "Privirea sa care te îmbolnăvea" nu a fost îmbunătățită de orbita goală a ochiului, cauzată de medicii săi care au încercat să vindece un caz de otrăvire prin atârnarea sa cu capul în jos prea mult timp. Până la mijlocul secolului al XVIII-lea, medicii erau atât de distructivi încât este probabil ca aristocrații care aveau acces la medici scumpi să trăiască mai puțin decât țăranii care nu aveau acces la ei. În cele din urmă, One-Eye a fost distrus de propria sa avariție, nereușind să împartă moștenirea tatălui său cu un nepot care a suferit sub porecla John NoLand. După ce a respins un buchet disprețuitor din partea lui One-Eye, NoLand și acoliții săi i-au întins o ambuscadă regelui, spintecându-i craniul cu un buzdugan. Răzbunarea habsburgiană a fost atroce: copiii lui Albert, Leopold, duce de Austria, și Agnes, regina Ungariei, au stat pe o estradă în timp ce șaizeci și nouă de servitori nevinovați ai asasinilor lui John au fost decapitați unul câte unul, cu trupurile lor fără cap așezate în rânduri. În timp ce sângele țâșnea, Agnes ar fi suspinat: "Sunt scăldată în roua de mai".

Habsburgii erau acum Casa de Austria - iar familia Polo era pe drumul de întoarcere la Kublai Khan, căreia i se alăturase acum Marco, fiul adolescent al lui Niccolò. Venețienii au călătorit prin capitala cruciată Acre, unde au avut noroc: un prieten a fost ales papă și au plecat spre China cu scrisori papale și uleiul sacru de la Ierusalim - deși se pare că au uitat de cei o sută de cercetători.

După o călătorie palpitantă, în timpul căreia Marco a fost fascinat de libertinajul sexual al fetelor Tangut, pe care le-a găsit "frumoase, pline de viață și mereu gata să facă pe plac", polonezii au ajuns la Dadu, s-au prosternat în fața lui Kublai și l-au prezentat pe Marco: "Sire", a spus Niccolò, "fiul meu și bărbatul tău, cel mai scump lucru din lume adus cu mari pericole". Kublai a fost fermecat de adolescentul italian îndrăzneț, bucurându-se de poveștile sale pline de viață și de 'aspectul său nobil'. După cum s-a lăudat Marco, 'Acest tânăr nobil părea să aibă o înțelegere mai degrabă divină decât umană'. Curtenii mongoli abia își puteau ascunde "marea supărare" față de acest copilandru, poreclit mai târziu Marco Million pentru grandilocvența lui bătăioasă.

În calitate de trimiși papali, polonii au încercat să-l convertească pe Kublai la catolicism, dar heterodoxia sa era de nezdruncinat. Cu toate acestea, Marco a fost încântat de grandoarea jovială a lui Kublai. În timp ce polonii mai în vârstă făceau comerț, Kublai l-a trimis pe Marco în misiuni internaționale, deși i-a exagerat importanța. Adevărul era destul de extraordinar: niciun occidental nu a ajuns vreodată atât de aproape de Kublai. Polo a pretins că a fost numit guvernator; cel mai probabil a operat ca perceptor de taxe, printre multe alte isprăvi în cei 17 ani în care l-a servit pe Kublai. Dacă khaganul era curios de poveștile și bijuteriile lui Polo, acum era cel mai interesat de cucerirea Chinei Song. Marco susținea că tatăl și unchiul său l-au sfătuit să își dezvolte tunurile pentru a sparge zidurile orașelor Song. Mongolii aduseseră în Europa armele chinezești cu praf de pușcă, dar nicio tehnologie nu se răspândește atât de repede și nici nu este improvizată mai repede decât tehnologia de a ucide. Europenii îmbunătățiseră deja modelele chinezești. Este probabil ca Kublai să fi fabricat primul tun de fier, iar acesta a fost primul război complet cu praf de pușcă.

Kublai și-a trimis generalii Bayan (poreclit Ochi de o sută) și Achu (nepotul lui Subotai) cu uriașe armate chineze și mongole pentru a cuceri marile orașe din inima Song. După ce Achu nu a reușit să avanseze, Kublai le-a cerut verilor săi din Irak să-i trimită ingineri arabi pentru a construi trebuchete, copiate după modele francize, pe care le-a combinat cu bombe chinezești cu efect de trăsnet; Song au ripostat. Luptele au fost lente și feroce, pe uscat, în asedii și pe râu. În 1275, Ochi de o sută i-a măcelărit pe toți cei 250.000 de locuitori din Changzhou; în anul următor, întreaga populație din Changsha s-a sinucis; în cele din urmă, după cincizeci de ani de război, capitala Linan (Hangzhou) s-a predat. A fost pentru prima dată când un invadator nomad a cucerit toată China și pentru prima dată, de la căderea Tang, când toată China a fost unită sub un singur conducător. Acum Kublai, khagan al tuturor regatelor de aur și fondator al dinastiei Yuan din China, conducea cel mai mare imperiu ca întindere și populație, cel mai mare care va exista vreodată. Văzându-se pe sine ca Împărat Universal, era doar o chestiune de a cuceri ultimele puteri independente din Asia.

INVAZIA LUI KUBLAI ÎN JAPONIA

"Noi credem că toate țările aparțin familiei noastre", i-a spus Kublai regentului japonez, amenințător. 'Nimeni nu ar vrea să recurgă la război'. Tibetul și Coreea fuseseră subjugate, ceea ce l-a determinat pe Kublai să ajungă la 80 de kilometri peste mare, în

Japonia, încă condusă de la Kyoto de împărați nominali dirijați de regenți ereditari. Regentul a respins cererea sa de supunere.

În 1274, Kublai a trimis 150 de corăbii pentru a cuceri Japonia, debarcând la Hakata, unde, spre surprinderea lor, au fost respinși de o mică armată japoneză. Dar acesta a fost doar unul dintre războaiele pe mai multe fronturi ale lui Kublai. În sud, el s-a îndreptat către regatele din Indosferă, trimițându-l pe Marco Polo în delegații în Birmania și Vietnam. Fiul său Toghon a invadat Annam și apoi Champa (nordul și sudul Vietnamului), dar vietnamezii, folosind războiul de gherilă, l-au învins și, astfel umilit, s-a trezit respins de tatăl său: Mongolii nu pierd. Angkor, mai în interiorul țării, a evitat supunerea, dar Birmania, cu sediul în capitala sa Pagan, cu pajura roșie, și cele două regate thailandeze, Chiangmai și Sukhothai, au fost obligate să cedeze. Cu Asia de sud-est asigurată, flota lui Kublai a debarcat 30.000 de oameni în Java și a distrus imperiul comercial indianizat al lui Singhasari cu ajutorul unui aliat javanez, Raden Wijaya, care apoi i-a trădat și i-a expulzat pe mongoli.

Eșecul din Japonia a fost dureros. În 1281, Kublai, în vârstă de șaizeci și cinci de ani, a comandat două armade cu o viteză amețitoare și a trimis 45.000 de mongoli și 120.000 de chinezo-coreeni, însoțiți de mii de cai și înarmați cu bombe incendiare, pentru a invada Japonia. Flotele nu au reușit să se întâlnească așa cum era planificat. Dar în august 1281 flota sudică a lui Kublai a debarcat la Kyushu, unde nobilii japonezi au folosit mici nave incendiare pentru a crea haos printre gargantuoasele nave mongole și i-au învins pe invadatori, ajutați de vântul sacru (kamikaze) al unui taifun fortuit. Vasele mongole naufragiate, descoperite de naufragiologi, erau enorme - una avea 230 de picioare lungime, cu compartimente etanșe și ancore colosale -, dar construcția lor de proastă calitate explică eșecul lor. Pierderile de vieți omenești au fost uluitoare, poate cea mai letală zi de război naval din toate timpurile.

În timp ce obezul Kublai, în vârstă de 70 de ani, se deteriora, îndopându-se cu elixiruri de nemurire și mâncare, moștenitorul său a murit din cauza bolii familiei - băutura - și nici măcar bătrânul Hundred Eyes, care stătea cu el și își amintea de triumfurile lor, nu l-a putut înveseli. Cei trei Polo erau încă la curte, cu douăzeci și cinci de ani mai în vârstă și considerabil mai bogați, dar Kublai a refuzat să-i lase să plece acasă - problema cu împrietenirea cu autocrații capricioși. Ei au implorat să plece.

"De ce vreți să muriți pe drum?", a întrebat Kublai. 'Spuneți-mi. Dacă aveți nevoie de aur, vă voi da mai mult'.

Niccolò Polo a căzut în genunchi. 'Am o soție acasă și nu pot să o părăsesc în credința noastră creștină'.

'Nu poți pleca cu nici o condiție'. Se temea că nu o va mai vedea niciodată pe Serenissima.

EVADAREA POLONILOR ȘI ISTORICUL IL-KHANILOR

În 1291, Kublai trimitea o tânără mireasă de aur, Kököchin (Albastră ca cerul), pentru a se căsători cu strănepotul său, Arghun, Il-Khan al Persiei. Kököchin avea nevoie de un călător experimentat ca tutore al ei, iar servitorii ei i-au sugerat pe Marco Million, în vârstă de 38 de ani. După o despărțire emoționantă în care au primit bijuterii și au convenit "într-o zi" să se întoarcă, Kublai a ordonat ca Polo să o însoțească, dându-le scrisori către toți regii creștinătății. Mireasa, în vârstă de șaptesprezece ani, era "foarte drăguță și amabilă", purtând o coafură bochta cu bijuterii, în timp ce făceau călătoria pe mare în cincisprezece corăbii cu 600 de curteni. După o călătorie infernală în care toți au murit - probabil de ciumă - cu excepția a optsprezece, printre care se numărau Kököchin, cei trei Poli și sclavul lor mongol Peter, au debarcat la Hormuz.

Arghun, nepotul lui Hulagu, negocia cu papa pentru a conduce o cruciadă împotriva mamelucilor din Egipt, o întreprindere asupra căreia tocmai se convenise când a început să se îmbolnăvească. Arghun a trimis un emisar genovez spre vest pentru a oferi Ierusalimul lui Eduard I al Angliei și lui Philippe al Franței în schimbul ajutorului francilor. Dar aceștia au ajuns prea târziu. În scene apocaliptice, Acre a căzut în mâinile mamelucilor.

Arghun, deja alcoolic și dependent de elixirurile nemuririi, era pe cale să se căsătorească cu Kököchin când a luat o supradoză. Majoritatea Il-Khanilor au murit atât de tineri din cauza alcoolului și a drogurilor, încât nicio moarte regală nu era completă fără acuzații de otrăvire. Polonezii au fost reținuți. Kököchin nu a vrut ca Marco să plece, dar din fericire fiul lui Arghun, Il-Khan Ghazan, s-a căsătorit cu ea în schimb. Și ea a murit tânără - fie prin otrăvire, fie prin ciumă.

Diminutiv și "mai urât decât cel mai urât soldat din armata sa", Ghazan, secretos, viclean și cultivat, vorbind arabă, persană, hindi, tibetană, francă și chineză, era o autoritate în istoria mongolă, un comandant feroce și un maestru al intrigilor sângeroase.

Crescut într-un amestec de creștinism, budism și tengrism, s-a convertit la islam pentru a lega dinastia de poporul său. Prin urmare, în curând i-a persecutat pe budiști, creștini și evrei, dar a continuat să caute o ofensivă comună cu puterile creștine împotriva mamelucilor. În 1300, cavaleria sa și aliații săi armeni au cucerit Damascul și Israelul, galopând prin Ierusalimul fără ziduri pentru a ajunge la Gaza. Personalitatea remarcabilă a Il-Khanatului a fost vizirul lui Ghazan, medicul său evreu persan Rashid el-Din, fiul farmacistului lui Arghun, care, după ce s-a convertit la islam, a domnit timp de aproape douăzeci de ani. Ghazan l-a însărcinat cu scrierea Istoriei sale universale, adunând multe dintre poveștile familiei dintr-o lucrare pierdută, Cartea de aur, și de la Il-Khan însuși. Când Ghazan a murit la apogeul khanatului, fratele său Öljaitü l-a numit din nou pe Rashid. Deși Öljaitü nu a putut susține cuceririle lui Ghazan, i-a împărtășit toleranța culturală și ambițiile și a fondat o nouă metropolă sacră, Soltaniyeh. Dar în 1316, moartea lui Öljaitü din cauza alcoolului l-a distrus pe Rashid, care a fost acuzat că l-a otrăvit. 'Iată capul evreului!", au strigat dușmanii săi, defilând cu capul desprins. 'Dumnezeu să-l blesteme!

După nouă luni petrecute în Tabriz, capitala Il-Khanului, cei trei polonezi au scăpat în cele din urmă. În timp ce se apropiau de Veneția, au auzit că patronul lor Kublai murise. Polos i-a fascinat pe venețieni cu poveștile lor, cu sclavul lor mongol Peter, cu invențiile lor chinezești - bani de hârtie, ochelari și o avere care le-a plătit palatul. La un dineu, cei trei și-au afișat hainele de blană mongole ponosite, apoi au tăiat brusc căptușeala, din care curgeau bijuterii ascunse.

SUNDIATA REGELE LEU: MANSAS DIN MALI ȘI MEXICA DIN ORAȘUL INSULAR

Marco s-a implicat acum în rivalitatea sângeroasă dintre Genova și Veneția, care se luptau pentru premiile comerțului cu mirodenii și sclavi de la Marea Neagră până la țărmurile Atlanticului. Orașele maritime făceau, de asemenea, comerț cu lână din Anglia, care era adesea tratată și finisată de un oraș din interiorul țării, Florența, care prospera ca centru de prelucrare a pielii, a textilelor și ca centru bancar, propulsat de propria sa monedă de aur, florinul, și de utilizarea pionieră a cambiilor și a societăților pe acțiuni.

Atât Genova, cât și Veneția s-au îmbogățit prin comerțul cu sclavi. Împăratul asediat al Romei, Mihail al VIII-lea Palaiologos, a acordat celor două orașe și mamelucilor

drepturi asupra comerțului cu sclavi din Marea Neagră. Întreprinderea genoveză Kaffa era capitala teritoriului său Gazaria din Crimeea, guvernată din 1281 de un consul genovez și mai târziu de birouri guvernamentale speciale - cea mai mare piață de sclavi din Europa. Venețienii au folosit Tana, un port mongol din Crimeea. Italienii cumpărau în principal sclave de sex feminin pentru servicii, personale și sexuale; după cum vom vedea, familia Medici deținea atât sclave albe, cât și negre. Identitatea sclavilor depindea de războaiele care se purtau la un moment dat: războaiele mongole au generat un număr incalculabil de sclavi, deoarece fiecare soldat mongol trebuia să dețină doi sclavi ca parte a echipamentului său. Turcii, rușii, circassienii și georgienii înrobiți au ajuns în Europa și în Egipt. Cea mai mare cerere de sclavi de sex masculin a venit din partea comandourilor militare din Egipt: Sultanul Qalawun, el însuși fost sclav, a promis comercianților italieni că va plăti peste prețul pieței, iar în casa sa se aflau până la 12.000 de mameluci. Ulterior, sultanii au deținut 25.000, dar în cele din urmă au fost manumiți și au putut ajunge generali, dacă nu monarhi.

Genovezii au fost mai aventuroși decât venețienii, plătind pentru bunurile asiatice în lingouri, care proveneau din Africa de Vest în momentul în care marinarii genovezi și catalani au început să se aventureze pe coasta marocană. În 1291, doi frați genovezi, frații Vivaldi, au încercat să găsească o rută "pe Marea Oceanului" către India, navigând de-a lungul coastei marocane și apoi în necunoscut, de unde nu s-au mai întors niciodată. Mai târziu, un alt genovez, Lancelotto Malocello, a pornit în căutarea fraților Vivaldi. Între timp, venețienii s-au concentrat pe imperiul lor mediteranean și pe comerțul egiptean.

Aurul care lubrifia tot acest comerț se afla acum în mâinile unei puternice dinastii africane. Chiar în momentul întoarcerii lui Marco, un misterios potentat african pe nume Sakura a ieșit din Sahara și a sosit la Cairo în drum spre hajj. Sakura era mansa - împărat - al unui nou regat bogat, construit pe cuceriri militare și comerț cu aur pe ruinele Wagadu.

Fondatorul său, Sundiata Keita, a fost fiul proscris al unui farma sau rege mandinke, Naré Maghann Konaté, căruia i s-a spus într-o viziune că se va căsători cu o femeie urâtă care va naște un mare rege. În schimb, această soție tânără, Sogolon, a dat naștere unui infirm, Sundiata; mama și fiul au fost batjocoriți de soția senior a regelui, Sassouma Bereté, și de prințul moștenitor, Dankaran. Sundiata nu a mers până la vârsta de șapte ani. Când Naré a murit, Dankaran a ordonat uciderea lui Sundiata. Mama și fiul au fugit la curtea regelui Sosso, Soumaoro Kanté, încurajându-l să îl alunge pe viciosul Dankaran, dar Sosso a ocupat în schimb regatul. Bătrânii Mandinke l-au invitat apoi pe

Sundiata să se întoarcă. În jurul anului 1235, acesta a strâns o armată și la Kirina l-a învins pe Sosso, după care adunarea Gbara, formată din granzi, vrăjitori și bărbați sfinți islamici (marabouts), l-a ales ca mansa în schimbul recunoașterii de către acesta a unui cod de drept oral și a convenit ca mansa să fie ales din familia Keita - care a domnit până în 1610.

Bazându-se într-o nouă capitală, Niani (Mali), Sundiata - cunoscut sub numele de Regele Leu - s-a extins în Senegal și Gambia, pe malul Atlanticului, și de-a lungul fluviului Niger până în nordul Nigeriei, cooptând prinții cuceriți. Mansa controla aprovizionarea cu aur din minele Bamaka și Bure, exploatate de poporul Akan (Ghana), sursa supremă a bogăției lor, dar, după cum a explicat Musa, descendentul Regelui Leu, nu dețineau minele, ci procurau aurul prin comerț sau tribut: "Dacă îi cucerim și îl luăm, nu ne va aduce nimic". Dar aurul era extrem de important. Într-adevăr, unul dintre titlurile lui Sundiata era cel de Lord al minelor din Wangara.

Islamul fusese adus peste deșert de către berberi și comercianți arabi. Sundiata pretindea că descinde din Bilal, libertul abisinian, primul muezzin al lui Mahomed, dar era descris și ca fiind un magician mandinke. Acest imperiu a fost alimentat nu doar cu aur, ci și cu textile și sclavi, aceștia din urmă fiind de obicei păgâni capturați în războaiele nesfârșite ale lui Sundiata, care serveau ca muncitori, servitori și concubine.

În jurul anului 1255, Sundiata s-a înecat cumva în râul Sankarani - într-un loc numit încă Sundiatadun (Adâncurile lui Sundiata) - dar fiul său, Uli (Yérélinkon), a continuat expansiunea, făcând primul pelerinaj mansal la Mecca. Dar când doi frați Keita s-au luptat pentru tron, Sakura, un general eliberat, a preluat puterea, a reconstruit regatul și a pornit spre Mecca, pentru a fi ucis pe drumul de întoarcere, moment în care Keita a fost restaurat.

Genovezii nu au fost singurii atrași de Atlantic: Mansa Abubakr al II-lea, nepotul lui Sundiata, "nu credea că este imposibil să descopere cele mai îndepărtate limite ale Oceanului Atlantic și își dorea cu vehemență să facă acest lucru", a explicat succesorul său, Musa, "așa că a echipat 300 de corăbii pline cu oameni, aur, apă, provizii cât să dureze ani de zile" și le-a expediat. Doar o singură corabie s-a întors, așa că mansa 'a pregătit 2.000 de corăbii - 1.000 pentru el și oamenii săi, 1.000 pentru apă și provizii - și m-a lăsat pe mine să îl înlocuiesc' în timp ce se îmbarca în Atlantic. Flota este să fie exagerată, dar de ce regii africani nu ar râvni la explorări mai puțin decât genovezii: a navigat mansa spre America?

Sud-vestul american era în agitație. Chiar în această perioadă, ceva teribil s-a întâmplat la Cahokia și în celelalte regate din Mississippi. Seceta, boala sau războiul au distrus aceste așezări, care au fost apoi abandonate. Mormintele în masă de cadavre dezmembrate, uneori canibalizate, sugerează o curățare violentă și o migrație în debandadă. Din acest haos, în moduri pe care nu le vom înțelege niciodată, a rezultat o reașezare a popoarelor din America de Nord și migrarea spre sud a celor care aveau să fondeze imperiul Mexica. Cahokienii au fost presați de migrațiile altor triburi, la care probabil că s-au alăturat supraviețuitorii; este posibil ca unii să fi continuat să cultive porumb, dar majoritatea au trăit atât ca vânători-culegători, cât și ca cultivatori de porumb și fasole. După căderea regilor din Mississippi, aceste triburi au fost probabil guvernate de adunări în care bătrânii respectați dezbăteau deciziile cu întregul trib, inclusiv cu femeile, alegând liderii pentru războaie sau vânători speciale. Dar lumea lor nu era pașnică. Se luptau constant între ei; niciun trib nu era dominant; politica de putere între popoarele din imensitatea Americii de Nord a fost pentru următoarele două secole în continuă schimbare.

Triburile care au avansat și care ar fi putut face presiuni asupra Cahokia sau care au exploatat haosul erau popoare care vorbeau limbile uto-nahuatl sau uto-aztecă și care se deplasau spre est dinspre California. Unii au rămas în nord - mai târziu au devenit popoarele Comanche și Shoshane - dar mulți alții, treptat, de-a lungul secolelor, au fost atrași de orașele bogate și de pământul fertil din Valea Mexicului și au migrat spre sud. Cu toții proveneau dintr-un ținut semi-mitic pe care îl numeau Aztlan - originea cuvântului aztec. În jurul anului 1300, unul dintre cei mai săraci și cei mai târziu sosiți au fost Mexica (pronunțat me-sheek-a), care au fost tratați ca niște proscriși și alungați pe terenul cel mai puțin dorit.

Mexica au ajuns într-un ținut cu orașe puternice, Texcoco și Azcapotzalco, unde oamenii trăiau din porumb și fasole, găteau tamale și tortilla, și beau pulque alcoolică făcută din cactus agave (mult mai slabă decât tequila și fermentată mai degrabă decât distilată). Femeile torceau textile din bumbac; bărbații cultivau și se luptau - nu foloseau nici metalul, nici roata, dar jucăriile copiilor lor aveau roți; foloseau cauciuc amestecat cu seva de morning glory (un procedeu descoperit în vest abia în secolul al XIX-lea) pentru a face mingi pentru jocurile lor. În lipsa metalului, ei confecționau sticlă vulcanică de obsidian pentru armele lor.

Mexica au fost inspirați nu numai de orașele existente, ci și de ruinele uimitoare ale orașului misterios pe care l-au numit Teotihuacan - Casa zeilor - și Tula - Locul trestiilor. În 1325, zeul suprem al Mexica a ales locul unei insule mlăștinoase, ucigându-l pe

nepotul său Copil, aruncând inima în lacul Texcoco și spunându-le mexicanilor să-și construiască orașul acolo unde au găsit un vultur care mânca un șarpe. Ei au construit Tenochtitlan acolo pentru că nimeni altcineva nu voia acest loc mlăștinos, dar, la fel ca Veneția, odată ce drenajul ar fi fost rezolvat, ar fi devenit un oraș ușor de apărat, aproape inexpugnabil, legat de continent prin intermediul unei șosele.

La început, mexica au servit ca soldați pentru orașul-stat Azcapotzalco, aflat în apropiere, unde locuiau tepanecii, compatrioți vorbitori de nahuatl din America de Nord, conduși de o familie care descindea din regii tolteci, dar au stabilit relații cu multe dintre orașele locale. Cam în această perioadă au decis să își aleagă un monarh - tlatoani, care înseamnă Orator - căsătorindu-l pe liderul lor Acamapichtli cu o prințesă tepanecă. Ales din familie de către un consiliu de granzi, noul Orator a stat gol în fața zeului lor protector, apoi a condus o expediție militară pentru a captura prizonieri pentru a fi sacrificați înainte de ceremonia de instalare, care cuprindea paranghelii, dansuri și sacrificii umane. Fiul său Huitzilihuitl (Pana Colibri) a extins orașul și teritoriul în timp ce a construit alianțe prin căsătorii cu prințese din regate din afara Văii. El i-a sprijinit pe tepanecii victorioși, care le-au permis mexicanilor să își construiască propria relație cu Texcoco din apropiere. În mod formal, doar primul între egali într-o oligarhie de aristocrați, Președintele deținea tehnic toate terenurile, pe care le atribuia nobililor săi, o elită servită de sclavi. Când un conducător murea, sclavii săi erau uciși odată cu el. Mexica erau stabiliți în orașul lor insular - dar va fi nevoie de un cuceritor pentru a le câștiga un imperiu.

CEL MAI BOGAT OM DIN LUME - MUSA ÎN CAIRO

Abubakr, mansa din Mali, probabil că nu a ajuns niciodată în America. "Asta a fost ultima dată când l-am văzut", a spus nepotul său Musa, "așa că am devenit rege de drept". Musa, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, strănepotul lui Sundiata, acum mansa, este posibil să-și fi asasinat unchiul; dar, indiferent ce s-a întâmplat, el a început să se extindă, cucerind 'douăzeci și patru de orașe'. Ca musulman devotat, sclavia consătenilor musulmani era interzisă. În schimb, mansa "duce un război sfânt permanent împotriva păgânilor din Sudan, care îi sunt vecini", capturând numeroși prizonieri care au fost imediat înrobiți. Au existat indicii că Musa și-ar fi ucis propria mamă, probabil un accident care l-a încurajat să facă un hajj: el și-a întrebat avocații ce ar putea face pentru a câștiga iertarea lui Allah. Musa a planificat un pelerinaj grandios la Mecca via cel mai

mare oraș al islamului, Cairo, pornind la drum cu un anturaj de 20.000 de curteni (unele surse susțin că 60.000), numeroși soldați, 14.000 de sclave femei și 500 de sclavi bărbați. "Fiecare dintre sclavi", scria al-Sadi din Timbuktu, "purta în mână un toiag confecționat din 500 de mithqals de aur [cinci lire]". Cămilele transportau '100 de încărcături de aur'. În timp ce nordul Africii era în haos, sultanul mameluc, al-Nasir Muhammad, fiul lui Qalawun, se afla la apogeul prestigiului său, conducând Egiptul, Israelul, Siria, Mecca și Medina, însă chiar și cairanii erau uimiți de splendoarea lui Musa - și abia așteptau să-l elibereze de cât mai mult aur posibil. Pe măsură ce se apropia, Musa a trimis 50.000 de dinari de aur drept cadou lui al-Nasir, care l-a primit apoi în palatul său din Cetatea lui Saladin, unde mansa "a refuzat să sărute pământul".

'Nu mă prostern în fața nimănui în afară de Dumnezeu', a spus Musa, la care al-Nasir 'l-a scuzat' și s-au așezat împreună ca egali - cel mai mare dintre sultani și cel mai mare dintre mansa, primul fiind fiul unui sclav, iar cel de-al doilea un descendent de regi.

Petrecându-și un an la Cairo, Musa 'și adepții săi au cumpărat tot felul de lucruri, credeau că banii lor erau inepuizabili'. Dar egiptenii i-au înșelat sistematic pe malieni. Musa a cheltuit cantități atât de mari încât piața aurului s-a prăbușit. În timpul conversațiilor cu personalități egiptene, el a discutat despre strania moarte oceanică a predecesorului său și despre sursa bogăției incredibile a familiei sale. După ce a făcut hajj, Musa a trebuit să se împrumute pentru a-și menține stilul pe drumul spre casă. Cei mai mulți dintre sclavii săi au murit pe drum, așa că a cumpărat înlocuitori turci, slavi și etiopieni, în număr de 12.000, pe care i-a dus înapoi în vestul Africii.

Întors acasă, Musa a anexat vechile orașe comerciale Jenne, Gao și Timbuktu. În acest din urmă oraș și-a folosit noul arhitect andaluz al-Sahali pentru a construi moscheea Djinguereber (făcută din pământ) și madrasa Sankoré (ambele încă în picioare), precum și palatul mansa. Musa și succesorii săi au ținut curtea într-un pavilion cu cupolă, păzit de 300 de arcași și lăncieri, anunțați de trâmbițe și tobe. Toate acestea au fost observate de ochiul ascuțit al unui pelerin din Maroc care și-a făcut hajj, trecând prin Cairo cam în aceeași perioadă cu Musa: Ibn Battuta a pornit apoi într-o călătorie incredibilă în care s-a întâlnit cu khanul Hoardei de Aur, a servit un sultan psihopat din Delhi și a dat peste prieteni marocani în China mongolă. După ce a supraviețuit cu greu jafurilor, tragediilor și asasinatelor, a ajutat la guvernarea Maldivelor, unde s-a căsătorit. Peste tot în Asia și Africa, a întâlnit sclavia și s-a bucurat de beneficiile acesteia - colecționând și lepădând sclavi, soții, amante, calitățile acestora fiind descrise cu drag în cronică.

Când a vizitat Mali sub dinastia Keita, a fost impresionat de splendoarea mansas-urilor, dar era gata să le dea lecții malienilor despre abordarea relaxată a libertății feminine: femeile stăteau de vorbă liber, fără a fi închise în vreun harem sau cu fața acoperită, în timp ce fetele și fiicele lor sclave "apăreau goale în fața lor, expunându-și organele genitale".

La întoarcere, regele din Fez i-a ordonat să își scrie memoriile. Poate cea mai mare carte de călătorie, Un dar pentru cei care contemplă minunile orașelor și minunile călătoriilor, este o relatare a celor 117.000 de mile pe care le-a parcurs. Marco Polo reușise să parcurgă doar 12.000, dar era pe cale să scrie cealaltă mare carte de călătorie a timpului său.

Marco Polo nu luptase niciodată, dar Veneția și Genova erau acum în război. Marco și-a echipat propria galeră și s-a alăturat flotei comandate de Andrea Dandola, fiul dogelui și descendent al cuceritorului orb al Constantinopolului. Dar în septembrie 1298, aceasta a fost înfrântă în largul Dalmației; Veneția a pierdut optzeci și trei din cele nouăzeci și cinci de nave și peste 5.000 de marinari (mulți dintre ei sclavi de galeră), Dandolo și-a zdrobit creierii de un catarg, iar Marco a fost capturat. Întemnițat la Genova, Marco și-a povestit în curând isprăvile unor temniceri și prizonieri captivați, printre care și un scriitor de romane arturiene, Rustichello, care a decis să scrie Călătoriile lui Marco, exagerate, dar delicioase, care acum erau citite de toată lumea și care au făcut cunoscute China, India și Persia unor oameni care nu-și părăsiseră niciodată orașele natale. Când a fost eliberat, Marco s-a căsătorit în cele din urmă, dar se transformase într-un oligarh bogat, rău intenționat și litigios. Pe străzi, copiii îi strigau: "Mai spune-ne o minciună, Marco!", dar el ținea întotdeauna în buzunar un exemplar din Călătorii pentru a-l citi. În timp ce murea în 1324, conținutul testamentului său - în care îl mancipa pe sclavul său mongol Peter și le lăsa fiicelor sale coafura lui Kököchin și paiza lui Kublai - a dezvăluit că Xanadu era mereu în mintea sa.

Polo și Ibn Battuta au fost unicorni ai aventurii. Deși cei mai mulți oameni rămâneau în orașele și satele lor, tot mai mulți călătoreau sau se conectau la lumi diferite, iar acest lucru se datora în mare parte Mongolsferei Familiei de Aur, ale cărei armate și conexiuni legaseră estul și vestul mai mult ca oricând. Dar aceasta ar putea fi o binecuvântare mixtă: ciuma avea să le accelereze decăderea pe măsură ce muta într-o tulpină pneumatică mult mai contagioasă.

În 1347, trupurile umflate și în descompunere ale soldaților morți au început să plouă peste negustorii genovezi asediați din Kaffa, care făceau comerț cu sclavi.

MOARTEA DISTRUCTIVĂ: PATRU SCRIITORI ÎN MAREA MORTALITATE

Janibeg, khanul Hoardei de Aur, conducător al Rusiei, a ordonat ca trupurile pline de ciumă să fie catapultate în Kaffa pentru a accelera capitularea acesteia. Adesea citat ca fiind momentul în care ciuma s-a transferat din imperiul mongol în Europa de Vest, este mai probabil ca agenții patogeni să fi trecut deja de ziduri.

La fel cum ciuma a călătorit spre vest, a călătorit în același timp spre est, pornind din centru: Pietrele funerare nestoriene de lângă Issyk-Kul, în Kârgâzstan, menționează ciuma din 1338-9. În timp ce descendenții nepăsători ai lui Kublai se luptau pentru putere, dezastrele naturale - inundații și foamete - s-au combinat cu un val de revolte țărănești pentru a răspândi boala prin China și a submina dinastia. Este posibil ca populația Chinei, de 120 de milioane de locuitori, să se fi înjumătățit. De asemenea, a călătorit spre vest de-a lungul rutelor comerciale mongole până la Il-Khanatul, condus acum de tânărul Abu Said, descris de Ibn Battuta ca fiind "cea mai frumoasă dintre creaturile lui Dumnezeu". Dar Il-Khanul era în război cu vărul său, Özbeg, khanul Hoardei de Aur, care în 1335 a invadat Caucazul. Abu Said, în vârstă de treizeci de ani, s-a grăbit să-l respingă pe Özbeg, dar a murit de ciumă împreună cu șase dintre fiii săi. Morțile subite au dus la dezintegrarea Il-Khanatului, al doilea regat de Aur care a fost devastat.

Undeva, în timpul confruntărilor, agentul patogen a fost transferat în cel de-al treilea khanat. Özbeg se extinsese în Europa, atacând Tracia și forțându-l pe împăratul Andronikos al III-lea să-i dea o fiică de soție. În Rusia, a ucis cel puțin patru Rurikovici și l-a promovat ca șef al forțelor mongole pe Iuri de Moscova, cu care s-a căsătorit cu sora sa. Moscova a devenit atât de bogată încât fiul lui Iuri a fost poreclit Ivan Punguța cu bani. În Crimeea, Özbeg a confirmat Kaffa ca fiind genovez și Tana ca fiind venețiană, dar în 1343, după moartea sa, uciderea unui musulman de către genovez a fost cea care l-a provocat pe fiul său Janibeg să asedieze Kaffa. În 1346, în timp ce Janibeg se întorcea cu forțe care includeau și aliații săi moscoviți, ciuma i-a lovit tabăra; în cele din urmă, 25% din populația Hoardei de Aur avea să moară - și indiferent dacă a tras sau nu cadavre infectate în Kaffa, genovezii au luat boala.

Janibeg a părăsit tabăra, trupele sale răspândind astfel boala prin Rusia și Scandinavia. O navă de sclavi genovezi care naviga din Crimeea spre Alexandria a fost lovită atât de

grav încât, din 300 de pasageri, doar patruzeci și cinci mai erau în viață când a acostat, și toți au murit și ei. În octombrie 1347, douăsprezece nave genoveze au acostat la Messina, în Sicilia, cu o încărcătură îngrozitoare: oameni morți și muribunzi, acoperiți de umflături negre, pline de sânge, de mărimea unui ou, care transpiră puroi. După cum am văzut, puricii de marmote, delicatețea călăreților nomazi, apoi de șobolani, pândind în taberele fetide ale armatelor, pe aleile docurilor și în cala navelor, s-au dovedit a fi vectori de moarte de o eficiență implacabilă. Europa era deja slăbită de o mare foamete: malnutriția diminuează rezistența la boală. Cel mai bun mod de a înțelege evoluția pandemiei - Marea Mortalitate - este prin intermediul a patru dintre cei mai rafinați oameni ai epocii lor, scriitori din lumi diferite care, confruntați cu ceva absolut insuportabil și de neconceput, au făcut ceea ce fac scriitorii: au scris.

În Alep, condus de sultanii mameluci, al-Wardi, un istoric mondial și autor al tratatului geografic Unicitatea lucrurilor ciudate, a fost unul dintre primii care a înțeles stranietatea unei pandemii globale. 'Ciuma a început', a declarat el, 'în țara întunericului'. Chiar și în fața ororii, al-Wardi a scris cu un spirit întunecat:

Ah, vai de cel pe care îl cheamă! A găsit crăpătura din zidurile Chinei - acestea nu au avut nicio șansă în fața avansului său. A pătruns în Cathay, a făcut fân în Hind și a distrus suflete în Sind. A trecut prin sabie Hoarda de Aur, a transpus Transoxiana și a străpuns Persia. Crimeea a tremurat și s-a prăbușit.

Dar acum se apropia: "A distrus omenirea în Cairo... a oprit orice mișcare în Alexandria, a atacat Gaza, a prins Sidonul și Beirut; și-a tras săgețile în Damasc. Acolo, ciuma stătea ca un leu pe tron și se legăna cu putere, ucigând zilnic o mie sau mai multe". În cele din urmă a ajuns în Alep.

În același timp, în josul coastei africane, la Tunis, capitala unui regat din Maghreb, un tânăr de 17 ani pe nume Ibn Khaldun și fratele său Yaha studiau filozofia, matematica și istoria cu savanți celebri. Familia lor era formată din aristocrați andaluzi care scăpaseră din Spania. Dar acum ciuma a lovit Tunisul.

De cealaltă parte a Mediteranei, în Italia, un poet florentin, Francesco Petracco - pe care l-a latinizat în Petrarca - se afla în culmea gloriei. Italia lui Petrarca, iubitoare de poezie, era asaltată de războaie, arena conflictului dintre împărații germani și regii francezi, care își stabiliseră propriul papalitate la Avignon. Politica florentină era tipic vicioasă: tatăl

lui Petrarca, un politician, a fost exilat din Florența, la fel ca și un alt florentin, Dante Alighieri, care în anii 1320 a terminat poemul epic Commedia, care l-a influențat profund pe Petrarca. Băiatul s-a format ca cleric și notar, servind ca secretar al unui cardinal la Avignon, dar a căutat iluminarea în lumea clasică, studiind scrisorile lui Cicero, și și-a dorit doar să fie poet. De asemenea, a făcut un lucru ciudat care avea să devină parte din civilizația europeană: a intrat în comuniune cu natura și a urcat pe munte doar pentru a se distra.

Epopeea sa epică Africa - despre Scipio - l-a făcut cunoscut încă din tinerețe. În 1327, când avea douăzeci și trei de ani, viața i s-a schimbat când a văzut o femeie căsătorită în biserică. 'M-am luptat constant cu o poveste de dragoste copleșitoare, dar pură', a scris el, 'singura mea iubire'. Dar aceasta i-a inspirat cartea sa de sonete de dragoste care l-a făcut celebru.

Ca preot, nu avea voie să se căsătorească sau să aibă amante, dar a avut un fiu și o fiică cu o amantă. În 1341, poezia sa i-a adus onoarea de a fi încoronat poet laureat la Roma. Acum, se afla la Verona, cariera sa era la apogeu, când a asistat la sosirea "coasei ucigașe". Fratele său, un călugăr cartușian, a văzut pierind treizeci și patru dintre colegii săi călugări. "O, fratele meu!", s-a plâns Petrarca. Dar mai rău avea să urmeze. A pierdut doi dintre cei mai dragi oameni ai săi - fiul său și misterioasa sa muză:

Laura, ilustră prin virtuțile ei și mult timp celebrată în cântecele mele, mi-a salutat ochii pentru prima dată în zilele tinereții mele... dar în anul 1348 s-a retras din viață, în timp ce mă aflam la Verona, inconștient de pierderea mea... Trupul ei castă și frumoasă a fost înmormântat în aceeași zi: sufletul ei, după cum cred, s-a întors în ceruri, de unde a venit. Să scriu aceste rânduri în amintirea amară a acestui eveniment și în locul în care îmi va întâlni cel mai des ochii, are în el ceva de o dulceață crudă ...

La Alep, al-Wardi a observat măsurile disperate luate împotriva Mortalității: "O, dacă ați putea vedea nobilii din Alep studiindu-și cărțile de medicină. Ei îi urmează remediile prin consumul de alimente uscate și acre. Buboanele care tulbură viața oamenilor sunt unse cu argilă armeană". Dar totuși a venit. La Verona, Petrarca i-a privit pe cei dragi murind - "Unde sunt acum dulcii noștri prieteni, unde sunt fețele lor iubite, cuvintele lor liniștitoare, compania lor blândă și plăcută?". - în timp ce coresponda cu un nou admirator, mai tânăr, Giovanni Boccaccio. Compatriotul său florentin, al cărui tată lucra pentru banca Bardis, nu-i plăcea activitatea bancară. Trimis de tatăl său la curtea napoletană de lux, tânărul Boccaccio s-a îndrăgostit de o muză, pe care a numit-o Fiammetta, și ea a fost cea care i-a inspirat primele sale poezii. Când Boccaccio a

încercat avocatura, a detestat-o și pe aceasta. Visând la literatură, a dorit să-l întâlnească pe Petrarca.

În timp ce 100.000 de florentini au murit în trei luni, Boccaccio a fugit la țară. El a putut să fie martor la cum "La început, anumite umflături, fie la nivelul inghinalului, fie sub axile, creșteau până la mărimea unui măr obișnuit, altele până la mărimea unui ou, unele mai mult, altele mai puțin, iar pe acestea vulgul le numea ciuma-boala". Nimeni nu a înțeles cum se răspândea, dar au intuit că era prin intermediul unei 'miasme'. Suspiciunile lor nu erau complet greșite, căci mutația pneumonică se transmitea prin respirație, prin blănuri, prin alimente. 'Unii spuneau: corupția aerului ucide. Eu am spus: dragostea de corupție ucide", scria al-Wardi, râzând de felul în care "își parfumau casele cu camfor, flori și lemn de santal, purtau inele de rubin, mâncau ceapă, oțet și sardine". Boccaccio a remarcat că 'Simpla atingere a hainelor părea să comunice prin ea însăși boala celui care le atingea'. Mulți credeau că avea o origine divină: 'O, Doamne, acționează la porunca Ta', după cum spunea Al-Wardi. 'Izbăvește-ne de asta... Cerem iertare lui Dumnezeu pentru sufletele noastre rele...'.

Apoi, ciuma l-a ucis pe ingeniosul său cronicar Al-Wardi. În Tunis, Ibn Khaldun și-a văzut mama și tatăl murind din cauza molimei, împreună cu mulți dintre profesorii săi; el și fratele său au supraviețuit și au văzut cum "Orașele și clădirile au fost devastate, drumurile distruse, vilele golite, dinastiile și triburile slăbite. Întreaga lume locuită s-a schimbat'.

Sentimentele de neputință, frică, dezgust și suspiciune s-au dezlănțuit. În Germania și Austria, evreii, străinii din interior, au fost acuzați de otrăvirea fântânilor și arși de vii. Flagellanții călătoreau din oraș în oraș, biciuindu-se în semn de pocăință. "Frica și noțiunile fanteziste" se răspândeau în timp ce "bărbați și femei ignoranți se dădeau drept doctori", scria Boccaccio. Niciun tratament nu a funcționat; lovirea buboaselor nu făcea decât să răspândească agentul patogen; arderea mirodeniilor acoperea duhoarea de putrefacție; sângerarea, înmuierea și așezarea de porumbei pe jumătate morți pe buboaie nu au salvat pe nimeni.

În zori, cadavrele erau aruncate în fața caselor, înainte de a fi aruncate pe căruțe pline de cadavre: "Un om mort nu era mai important decât o capră moartă". Groparii s-au îmbogățit și au devenit aroganți, supraveghind gropile comune în care 'Cadavrele erau depozitate ca niște baloți în cala unei nave'. Cea mai mare parte a populației a fugit la țară, sperând că aerul mai curat și spațiul mai mare vor atenua Mortalitatea, dar poveștile despre sate pline de morți și cadavrele care zăceau pe marginea drumurilor au dovedit că

rusticitatea nu era un refugiu. Cercetări recente arată că nu densitatea oamenilor, ci densitatea șobolanilor a fost cea care a decis rata mortalității. În plus, găinile, vacile și porcii erau și ei purtători. 'Unii trăiau în mici comunități'; alții 'mâncau și beau fără măsură, mergând din tavernă în tavernă, satisfăcând orice apetit'. Femeile nobile își arătau corpul servitorilor și se culcau cu ei. Apoi, în mod inexplicabil, primul val al Morții a scăzut.

În octombrie 1350, Florența l-a însărcinat pe Boccaccio să-l primească pe un fiu celebru care se întorcea acasă, Petrarca, care s-a cazat în casa sa. Petrarca era cu nouă ani mai mare, dar cei doi au devenit prieteni. Boccaccio l-a numit "Maestru" și împreună au urmărit întoarcerea Morții: "Am plâns anul 1348. Dar acum ne dăm seama că a fost doar începutul doliului și că această stranie forță a răului, nemaiîntâlnită de-a lungul veacurilor, nu a încetat de atunci, gata să lovească din toate părțile, în dreapta și în stânga, ca un luptător foarte priceput. Astfel, după ce a măturat întreaga lume de mai multe ori, acum că nicio parte nu a mai rămas nevătămată, a lovit unele regiuni de două, trei și patru ori...".

Rata mortalității a fost uimitoare - 50% din cele șase milioane de locuitori ai Angliei; 75% din populația Veneției; 98% din unele părți ale Egiptului - ucigând în cele din urmă între o treime și jumătate din Eurasia și Africa de Nord. Din 75 de milioane de europeni, 25 de milioane au murit. Virusul a ajuns și în vestul și centrul Africii, unde au fost găsite sate abandonate. La nivel mondial, numărul total de decese a fost undeva între 75 și 200 de milioane. Și nici acesta nu a fost sfârșitul: pandemiile revin întotdeauna, iar ciuma a lovit în mod repetat în următoarele secole.

În cele din urmă, la Ragusa (Dubrovnik), autoritățile venețiene au ordonat marinarilor să rămână pe navele lor timp de treizeci de zile (trentino), ulterior ridicat la patruzeci (quarantino) - un sistem care a început să funcționeze. Dar, pentru majoritatea, era prea târziu. Ultimul superpropulsor, Marea Mortalitate a schimbat totul.

Aceasta era o paiza, o tăbliță de aur de un metru lungime și trei centimetri lățime, pe care scria: "Prin puterea Cerului Etern, din ordinul khaganului: oricine nu arată respect față de purtător se va face vinovat de o infracțiune pedepsită cu moartea".

Fiul lui Frederic al II-lea, Conrad, fiul reginei Ierusalimului, a fost ales rege al romanilor în timpul vieții tatălui său și a moștenit apoi și Sicilia, dar a murit în 1254 de malarie. Succesiunea fratelui său vitreg, Manfredi, fiul favoritei împăratului, Bianca, a

fost spulberată de Papa Urban al IV-lea, care a acordat Sicilia unui contestatar, Carol de Anjou, fratele regelui francez, care în 1266 l-a ucis pe Manfredi și apoi l-a decapitat pe fiul lui Conrad, Conradin, în vârstă de 16 ani, "frumos ca Absalom". Dar fiica lui Manfredi, Constance, s-a căsătorit cu regele Pedro al III-lea de Aragon și a recucerit Sicilia. În ceea ce-l privește pe Carol, acesta a păstrat Napoli. Când familia sa s-a căsătorit cu casele regale din Mitteleuropa, descendenții săi au condus pentru o vreme Ungaria, Croația, Bosnia, Polonia și România.

Prinții germani care îi alegeau pe regii Germaniei erau cunoscuți sub numele de electori. Regii au fost încoronați la Aachen, vechea capitală a lui Carol cel Mare.

Ottokar a fost cel mai mare până acum al familiei cehe Prˇemyslovci, care începuse ca șefi slavi în jurul Pragăi și crease un regat boem.

Dar nu a fost sfârșitul familiei Prˇemyslovci: fiul său Venceslas al II-lea a devenit rege al Poloniei și Boemiei și a procurat Ungaria pentru fiul său, conducând un imperiu mitteleuropean care s-a destrămat după moartea sa.

Marco a lăudat orașul Kamul (Hami, Xinjiang), unde "dacă un străin vine în casa lui, un bărbat îl primește cu mare bucurie", ordonând "fiicelor, surorilor și altora să facă tot ce dorește străinul", părăsind chiar și casa în timp ce "străinul stă cu soția lui, face ce vrea și se culcă în pat cu ea, continuând în mare bucurie. Toți bărbații sunt astfel încornorați de soțiile lor și nu se rușinează câtuși de puțin de acest lucru... Toate femeile erau foarte frumoase, exuberante și foarte desfrânate, bucurându-se foarte mult de acest obicei'.

Kublai nu doar tolera, ci sărbătorea festivalurile 'sarazinilor, evreilor și idolatrilor (budiști)'. Când a fost întrebat care este motivul, Kublai a răspuns: "Există patru profeți. Creștinii l-au avut pe Iisus, sarazinii pe Mahomed, evreii pe Moise și idolatrii pe Buddha, care a fost primul. Eu îi venerez pe toți patru'. Când polonii i-au cerut să se boteze, el a răspuns jovial că șamanii, astrologii și vrăjitorii săi erau mult mai puternici decât creștinii: "Lorzii mei și alți credincioși ar cere "Ce minuni ai văzut de la Iisus?"""".

Cantemirul fabrica bombe de fier, săgeți de foc și lănci de foc, dar în 1257 un oficial care a inspectat arsenalele a concluzionat că rezervele lor erau total insuficiente "în cazul unui atac al barbarilor". Ce indiferență înfiorătoare!". Cel mai vechi tun de fier care există cu adevărat provine din palatul de vară al lui Kublai Khan din Xanadu, care este datat în 1298.

Kublai l-a numit pe fratele său Hulagu Il-Khan al Persiei-Irak: când a murit în 1265, a fost înmormântat cu sacrificiul uman al sclavilor săi favoriți. Hoarda de Aur (Rusia) a rămas khanatul familiei lui Batu, acum musulmani.

Kublai l-a invitat pe tânărul lama tibetan Phags-pa să se alăture dezbaterilor sale privind religia și, de asemenea, să creeze o nouă scriere bazată pe alfabetul tibetan. Phags-pa l-a ajutat să adauge Tibetul la imperiul său, conducând acolo ca "stăpân al regatului".

Regatul hindus Majapahit al lui Raden Wijaya a fost extins de către remarcabila sa fiică, prințesa Gitarja, care, în calitate de Rana Tribhuwana - deseori înfățișată ca Parvati, zeița frumuseții, a dragostei și a curajului - după uciderea fratelui ei, raja, în 1328, și-a comandat uneori propriile forțe pentru a cuceri un imperiu care s-a extins în Indonezia, de la Borneo la Filipine și sudul Thailandei, înainte de a muri în jurul vârstei de 40 de ani. Imperiul a controlat comerțul cu mirodenii între China și Oceanul Indian timp de trei secole.

Eșecul cruciadelor a intensificat persecuțiile antievreiești în Europa. Interzis să dețină terenuri sau să se alăture companiilor comerciale, obligați să poarte haine speciale, evreii erau adesea implicați în împrumuturi de bani, presupus tabu pentru creștini. Regii împrumutau bani de la ei și astfel îi protejau, dar ori de câte ori societatea era tensionată, de recesiune sau de ciumă, erau atacați. În 1144, după ce un băiat a fost ucis în Norwich, Anglia, evreii au fost acuzați că au ucis copii creștini pentru a face matzoh de Paște, declanșând "calomnia sângelui" care, sub diferite forme - dar întotdeauna cu o conspirație a evreilor pentru a face rău neevreilor - reverberează până în secolul al XXI-lea. S-a răspândit: în 1171, a lovit Blois, Franța, unde treizeci și trei de evrei (șaptesprezece femei) au fost arși de vii. În statul eșuat al Angliei, unde Henric al III-lea se străduia să mențină puterea regală în fața revoltei endemice a nobililor, atât regele, cât și rebelii au împrumutat de la un bancher bogat, David de Oxford. După moartea lui David, văduva acestuia, Licoricia de Winchester, cea mai bogată persoană non-nobilă din Anglia, a împrumutat ambele tabere, finanțând parțial construcția Abației Westminster. Însă asasinarea ei în 1277 a arătat pericolele pe care le implică statutul de evreu proeminent. În 1290, Edward I, fiul lui Henric, i-a expulzat pe evrei din Anglia. Cu toate acestea, în 1264, Bolesław, ducele Poloniei, acordase Statutul de la Kalisz, care le dădea evreilor dreptul de a face comerț și de a se închina liber și interzicea defăimarea sângelui, legiferând împotriva teoriilor de conspirație și a denunțurilor creștine: "Acuzarea evreilor că au băut sângele creștinilor este interzisă în mod expres", declara Statutul. 'Dacă, în ciuda acestui fapt, un evreu ar fi acuzat de uciderea unui copil creștin,

o astfel de acuzație trebuie să fie susținută de mărturia a trei creștini și trei evrei'. Polonia avea să fie un sanctuar evreiesc timp de multe secole.

Complexul de moschei și mormântul lui Öljaitü, cu uimitoarea sa cupolă cu două cochilii turcoaz, încă mai există. Deși manualele încă încadrează "Renașterea" ca fiind un fenomen italian, această capodoperă persano-mongolă a inspirat probabil Domul lui Brunelleschi din Florența, pe care l-a anticipat cu un secol. Il-Khanii au fost aliați cu împărații Palaiologoi din Constantinopol. Pentru a face față amirilor turci mardeiași, conduși de o familie războinică, otomanii, care acționau între imperiile lor, împăratul disperat, Andronikos al II-lea, a trimis o fiică, Eirene, în khanat; ea s-a căsătorit mai întâi cu Ghazan și apoi cu Öljaitü. Aceste soții imperiale grecești au fost întotdeauna cunoscute sub numele de Despina Khatun - despoina fiind denumirea feminină pentru despoți, de obicei titlul ginerelui împăratului. Acest amestec era acum normal: Andronikos a dat o altă fiică Despina Khatun - Maria - khanului Hoardei de Aur.

Istoria statului Mali este povestită parțial prin intermediul observațiilor savanților arabi - Ibn Battuta, Ibn Khaldun, al-Kathir (autorul istoriei mondiale Începutul și sfârșitul), egipteanul al-Umari (care a vizitat Cairo doisprezece ani mai târziu), al-Sadi (cărturar din Timbuktu) - și parțial prin intermediul povestirilor tradiționale ale trubadurilor griot, a Epopeii lui Sundiata, a cercetării poveștilor de către antropologii francezi în perioada colonială târzie și, în cele din urmă, prin arhitectura Keitas din Timbuktu.

Abordarea Kouroukan Fouga față de femei reflectă tradițiile matriarhale ale Mandinke: "Nu jigniți niciodată femeile, mamele noastre"; "Consultați întotdeauna femeile în guvern"; "Nu bateți niciodată o femeie căsătorită până când soțul ei nu a încercat să rezolve problema". Divorțul era permis în cazul în care bărbatul era impotent sau incapabil să protejeze sau dacă unul dintre soți era nebun.

Cu privire la sclavie, Kouroukan Fouga preciza: "Nu maltratați sclavii. Noi suntem stăpânul sclavului, dar nu și al sacului pe care îl poartă. Trebuie să le permiteți să se odihnească o zi pe săptămână și să își încheie ziua de muncă la o oră rezonabilă'.

Mexica nu aveau animale de povară domestice; cărăușii erau singurul lor mijloc de transport. Materialul lor cel mai valoros era jadul, urmat de aur sau argint. Făceau schimb de bunuri și de oameni înrobiți în piețe uriașe, unde se tundeau, se servea mâncare, se făcea schimb de aur și argint, folosind ca monedă de schimb boabele de cacao și bumbacul (un avocado proaspăt valora trei boabe, un curcan 100). Oamenii erau înrobiți în virtutea războiului, a datoriilor și a pedepselor, dar sclavia nu era ereditară.

Oamenii înrobiți lucrau ca servitori, cei ghinioniști erau sacrificați, iar cei norocoși erau eliberați.

Cei mai mulți istorici consideră că este imposibil ca africanii să fi traversat Atlanticul, deoarece nu aveau tehnologia de construcție a navelor. Dar, desigur, ar fi putut copia navele genovezești care au naufragiat pe coasta africană. Un călugăr spaniol care a intervievat mayașii din Yucatán în 1588 a aflat că "în vremuri străvechi, șaptezeci de moro [oameni de culoare] au ajuns pe coastă într-un vas care trebuie să fi trecut printr-o mare furtună", condus de un "xeque" - un șeic: toți, susținea el, au fost uciși.

Despotul din Delhi, Muhammad bin Tughluq, care în 1325 a moștenit un puternic sultanat în nordul Indiei de la tatăl său turc Ibn Tughluq, s-a extins spre sud, persecutându-i pe hinduși. A ordonat evacuarea Delhi și și-a mutat capitala la Devagiri, în Deccan, executându-i pe cei care s-au opus. Când Ibn Battuta l-a vizitat, sultanul l-a numit qadi, judecător islamic, dar călătorul a observat bucăți de oameni executați atârnând pe străzi. În cele din urmă, excentricitățile lui Mahomed au dus la revolte ale generalilor săi din nord, în timp ce doi frați hinduși - Harihari și Bukka Ray - au înființat un nou regat, Vijayanagara, în sud. Ibn Battuta a avut noroc că a scăpat cu viață.

Despre fetele Mahratta din India, Ibn Battuta hotărăște că "au în actul sexual o deliciozitate și o cunoaștere a mișcărilor erotice care le depășește pe cele ale altor femei". Nu era vorba doar de sex, ci și de veselie: despre una dintre soțiile sale din Maldive a scris: 'Era una dintre cele mai bune fete și atât de afectuoasă încât, atunci când m-am căsătorit cu ea, obișnuia să mă ungă cu parfum și să-mi tămâieze hainele, râzând în tot acest timp'.

Khanii de aur i-au desfășurat pe moscoviți nu doar pentru a supraveghea și impozita Rusia, ci și pentru a respinge puterea în ascensiune din nord, ducii păgâni ai Lituaniei. Când a murit în 1377, ultimul mare monarh păgân al Europei, Algirdas, a fost incinerat pe un rug cu sacrificii umane și ecvestre.

Adevărata Fiammetta a fost Maria d'Aquino, fiica nelegitimă a regelui Robert de Napoli. Petrarca a vizitat, de asemenea, Napoli în calitate de trimis papal. Atât el, cât și Boccaccio au scris despre curtea luxuriantă unde o tânără fată, Ioana, i-a succedat bunicului său Robert. Napoli fusese condus de prinții francezi de Anjou, al căror descendent, Ludovic cel Mare, conducea acum Ungaria și o mare parte din Europa de Est, adăugând mai târziu Polonia. Fratele lui Ludovic, Andrei, s-a căsătorit cu Ioana pentru a readuce Napoli în familie. Ioana și mulți dintre membrii curții sale s-au împotrivit Anjou. În 1345, Ioana a consimțit la uciderea soțului ei, în vârstă de numai 17

ani, care a fost pe jumătate strangulat, apoi aruncat țipând pe fereastră cu o frânghie legată în jurul organelor genitale. Se spune că și Fiammetta ar fi fost părtașă la conspirație. În 1347, Ludovic cel Mare a invadat și a cucerit Napoli, dar spasmele ciumei l-au alungat din Italia. Ioana a fost restabilită, dar iubitul ei, Ludovic de Taranto, cu care s-a căsătorit, a domnit până la moartea sa de ciumă în 1362. Când vărul ei, Carol de Durozza, a răsturnat-o, a pus să fie strangulată, iar apoi a decapitat-o pe Fiammetta pentru rolul ei în uciderea lui Andrei. Din fericire, Boccaccio nu a trăit să vadă sfârșitul Fiammettei.

Bacilii au călătorit până la glandele limfatice, care s-au umflat în buboaie - de unde și numele bubonic - care supurau sânge și puroi pe măsură ce alte organe erau infectate. Hemoragia internă a umplut pungile de piele cu sânge înnegrit: Moartea Neagră. Victimele au avut febră, vărsături de sânge și agonie, adesea se culcau bine și mureau dimineața.

ACTUL NOUĂ

350 DE MILIOANE

Tamerlanii, Ming și Obas din Benin

OTOMANII AJUNG ÎN EUROPA: DOUĂ CASTELE ȘI O NUNTĂ

Toți acești observatori ageri se mirau de oroarea care, scria Ibn Khaldun, "înghițise multe dintre lucrurile bune ale civilizației și le nimicea". Petrarca se întreba: "Cum va crede posteritatea că a existat o vreme în care... aproape tot globul a rămas fără locuitori? Casele goale, orașele părăsite, ținuturile neglijate și o înspăimântătoare și universală singurătate peste tot pământul? ... O, fericiți oameni din viitor, care nu au cunoscut aceste mizerii și care, poate, vor clasifica mărturia noastră cu fabulele'.

Moartea distructivă a inspirat un nou sentiment al puterii superioare a lui Dumnezeu, dar și o apreciere a valorii umanității însăși, cea mai mare creație a lui Dumnezeu. Petrarca,

privind înapoi la lumina culturii clasice, a numit secolele intermediare 'Evul Mediu'. El anunța o nouă luminozitate - celebrarea învățăturii și a frumuseții, inclusiv cea a corpului uman, care a devenit Renașterea. În timp ce se ruga lui Dumnezeu, operele ulterioare ale lui Petrarca îl plasau pe om în centrul lumii. Boccaccio a celebrat și el geniul plin de viață al umanității în fața catastrofei, imaginând șapte femei și trei tineri care au scăpat de Mortalitate pentru a se adăposti într-o vilă rustică din afara Florenței, unde vor spune o sută de povești de dragoste, sex și absurditate pe o perioadă de zece zile - Decameronul - care vor dezvălui "comedia umană". (Boccaccio a fost cel care a numit capodopera lui Dante Divina Comedie).

Mortalitatea a schimbat societatea și puterea "ca o creație imaculată repetată", a scris Ibn Khaldun, "o lume adusă din nou la existență". Boccaccio a observat exaltarea supraviețuitorilor în 'moravurile mai lejere ale femeilor care au supraviețuit'. Femeile au devenit mai independente și mai dornice de plăceri, lucru pe care Boccaccio l-a celebrat cu prima lucrare biografică despre viețile a 106 femei, multe dintre ele mitice: De mulieribus claris - "Despre femeile celebre". Chiar dacă numărul deceselor a fost mai mic în rândul bogaților, care locuiau mai spațioase și își schimbau reședința mai ușor, ciuma a redus controlul acestora, creând o lipsă de forță de muncă care a ridicat statutul oamenilor obișnuiți. Atelierele de prelucrare a lânii din Italia și Flandra, Anglia și Franța duceau lipsă de muncitori. Creșterea salariilor și scăderea inegalității au dus la o putere de cumpărare mai mare, care a dublat investițiile pe cap de locuitor, ceea ce a dus, la rândul său, la o producție mai mare de textile și alte bunuri de consum. Un număr mai mic de guri de hrănit a însemnat o alimentație mai bună. Salariile femeilor - care erau cândva la jumătate față de cele ale bărbaților - erau acum egale. Muncitorii au format bresle. Noua încredere resimțită de oamenii obișnuiți le-a permis acestora să lanseze o serie de revolte țărănești. Lipsa forței de muncă a necesitat noi surse de energie - hidraulica a fost folosită pentru a acționa morile de apă și cuptoarele de topire - și noi muncitori neplătiți au fost obținuți dintr-o sursă cu totul nouă: sclavia africană. Cererea de mătase, zahăr, mirodenii și sclavi i-a inspirat pe bărbații europeni, legați de un nou spirit de corp, să călătorească în străinătate, să își distrugă rivalii, în est și în Europa însăși, pentru a-și putea satisface aceste apetituri. Concurența a intensificat îmbunătățirile în domeniul armelor de foc, al tunurilor, al prafului de pușcă și al galerelor. Paradoxul Marii Mortalități nu a fost doar faptul că a ridicat respectul pentru umanitate, ci a și degradat-o; nu doar că a decimat Europa, ci a devenit un factor de ascensiune a Europei.

Și, bineînțeles, pandemiile schimbă familiile: încă de la Papa Grigore I, la sfârșitul secolului al VI-lea, Biserica a încercat să-și impună propria politică particulară împotriva căsătoriilor între rude. Acum, Mortalitatea a ajutat-o. Tinerii muncitori, inclusiv femeile, lucrau mai mult timp și economiseau mai mult înainte de a se căsători mai târziu, în jurul vârstei de douăzeci de ani, pentru a-și putea permite să locuiască în propriile case, mici unități de producție, unde făceau țesături de casă pe care le vindeau. În familiile mai mari, acest lucru a concentrat proprietatea asupra terenurilor în mâinile celor mai în vârstă fii legitimi. Instituția familiei nucleare a prosperat în mod deosebit în Europa.

Nimeni nu se aștepta ca regii și reginele să rezolve criza. În timp ce în timpurile moderne pandemiile au împuternicit guvernele, atunci, inițial, "a copleșit dinastiile în momentul senectuții lor", scria Ibn Khaldun, "și le-a slăbit autoritatea". Mortalitatea a ucis conducători, de la Semion, marele prinț al Moscovei, până la khans din Asia.

În Franța, unde regii au confiscat majoritatea teritoriilor moștenite de monarhii englezi, jumătate din populație a pierit; ordinea s-a prăbușit. Anglia insulară a rezistat mai bine: la șaptesprezece ani, Eduard al III-lea - unul dintre puținii regi englezi care ar putea merita epitetul de "Mare" - a preluat puterea de la mama sa și de la amantul acesteia printr-o lovitură de stat nocturnă pe care a condus-o personal cu o poteră de prieteni. Acum se afla în mijlocul unei campanii reușite, dar costisitoare, pentru a cuceri tronul Franței, la care avea o pretenție excelentă. Chiar înainte ca Mortalitatea să lovească, i-a învins pe francezi la Crécy, apoi a capturat Calais, amenințând să înghită toată Franța ajutat de o rețea de alianțe europene.

În momentul în care a lovit ciuma, în 1348, el o trimitea pe fiica sa de paisprezece ani, prințesa Ioana, să se căsătorească cu prințul Pedro de Castilia, fiul lui Alfonso al XI-lea Răzbunătorul. Când a debarcat la Bordeaux, însă, Mortalitatea a ucis-o pe aceasta și pe cea mai mare parte a suitei sale. În timp ce trupul ei încă zăcea în castel, ciuma a năvălit în port, ucigând atât de mulți, încât primarul l-a incendiat, incinerând și cadavrul. "Vezi, cu ce intensă amărăciune a inimii trebuie să-ți spunem acest lucru", îi scria Edward lui Alfonso, "Moartea Distructivă (care pune mâna pe tineri și bătrâni deopotrivă, nu cruță pe nimeni și reduce la același nivel bogații și săracii) ne-a răpit în mod regretabil de la amândoi pe cea mai dragă fiică a noastră". În timp ce Moartea Distructivă a ucis o treime din populația engleză, împingând salariile în sus, Edward a încercat să limiteze salariile muncitorilor. Cu toate acestea, Anglia și-a revenit atât de repede încât, în 1356, a trimis din nou o mică armată de 6.000 de oameni pentru a ataca Franța. La Poitiers,

fiul său, Prințul Negru, i-a înfrânt pe francezi și l-a capturat pe regele lor, care a murit în captivitate britanică.

Petrarca și-a pierdut fiul din cauza Morții, dar, după ce a lucrat ca diplomat timp de un deceniu, s-a retras împreună cu fiica sa la Padova. El și Boccaccio, care a lucrat și el ca diplomat, au rămas prieteni apropiați și corespondenți. Când Petrarca a murit, i-a lăsat cincizeci de florini lui Boccaccio "pentru a-și cumpăra o rochie de iarnă călduroasă". Ibn Khaldun a servit regii din Granada până la Cairo, dar experiența morții a fost cea care i-a inspirat marele său proiect: o istorie mondială. În cariera sa extraordinară, el a fost martor personal la modul în care căderea dinastiilor și Moartea Distructivă au deschis jocul mondial pentru doi noi pretendenți turci.

Două castele și o nuntă au marcat sosirea unei noi puteri în Europa. Nunta, care a avut loc în 1346, chiar în momentul în care Moartea Destructivă urma să lovească Constantinopolul, a avut loc între Theodora, fiica de șaisprezece ani a pretendentului imperial Joannes al VI-lea Kantakouzenos, și un bey turc - lider de bandă de război - pe nume Orhan, în vârstă de șaizeci și cinci de ani, a cărui familie avea să domine într-o zi sud-estul Europei și vestul Asiei până în 1918.

Orhan era descendentul unui domnitor al războiului, Ertuğrul, căruia selgiucizii i-au acordat pământuri în nord-vestul Turciei. Fiul lui Ertuğrul, Osman - sau Othman, de unde și numele de familie Otoman - și-a creat un principat în apropierea Bosforului, exploatând războaiele civile din Constantinopol, care a fost de asemenea slăbit fatal de Mortalitate; otomanii au fost mai puțin afectați. În 1329, fiul lui Osman, Orhan, un neobosit războinic care a domnit timp de aproape patruzeci de ani, l-a învins pe Andronikos al III-lea, a anexat Niceea și Nicomedia și i-a obligat pe împărații romani să-l însoțească pe el, un simplu bey turc, în campanie. În schimbul susținerii unui pretendent la tronul lui Iustinian, a obținut această căsătorie imperială romană.

Apoi, în 1354, otomanii și-au făcut debutul european. Mortalitatea abia reținuse izbucnirea unui nou război între rapacele orașe italiene Genova și Veneția, purtat la Constantinopol. Orhan i-a sprijinit pe genovezi și a trecut în Europa, unde a ocupat o cetate, Gallipoli, ale cărei ziduri au fost spulberate de un cutremur fortuit.

Acesta a fost începutul. Orhan l-a trimis pe fiul său Murad, fiul unei concubine grecești, să preia comanda în Europa, unde mai târziu a cucerit Bulgaria, a atacat Valahia (România) și a invadat Albania, Bosnia și Serbia. Împăratul Joannes al V-lea a apelat la cei mai apropiați regi creștini din Serbia și Ungaria pentru ajutor împotriva otomanilor. În 1371, Murad i-a zdrobit pe sârbi pe râul Maritsa. Otomanii cuceriseră o mare parte

din Balcanii creștin-ortodocși, deși nu stăpâneau decât un mic teritoriu în Asia - iar acest lucru a modelat statul în formare. Pentru a-și recruta infanteria din rândul acestor slavi creștini, Murad cumpăra sau răpea anual un contingent de băieți creștini cu vârste cuprinse între opt și doisprezece ani, o practică cunoscută sub numele de devshirme, pentru a servi ca curteni și soldați în Jeni Ceri - noua sa armată - corpul de ieniceri; cavaleria era încă extrasă din legiunile turcești de sub bey-urile anatoliene. Cei înrobiți aveau să fie milioane de oameni fără număr. În același timp, haremul său era format din fete furate din satele slave sau din insulele grecești, adesea vândute prin intermediul khansilor mongoli și al negustorilor de sclavi italieni. În timp ce otomanii erau turci din Turkmenistan, sistemul lui Murad însemna că otomanii erau adesea fiii unor concubine slave, iar vizirul era adesea și el slav. Declarându-se sultan și numindu-l pe primul mare vizir care să conducă statul otoman, Murad a cucerit Balcanii, fără să țină cont de ascensiunea unei forțe feroce la est, care avea să-i provoace pe otomani și să terorizeze lumea cunoscută, din China până în Siria.

Maestru al violenței spectaculoase și cunoscător al artei rafinate, a fost un colecționar de scriitori și sclave, de orașe și regate care a construit atât turnuri de capete umane, cât și minarete de o frumusețe covârșitoare. Împrumutând jocul de șah din India și dezvoltându-și în mod obișnuit propriile reguli, acest prădător dur a fost șchiop și mutilat - dar departe de a fi infirm.

TURNURILE DE LA CAP: TAMERLANE ȘI POETUL HAFIZ

În adolescență, în anii 1350, Timur, fiul căpeteniei tribului Barlas al turco-mongolilor, născut la Kesh (Shahrisabz, lângă Samarkand), făcea o incursiune în satul unui vecin, când un cioban l-a împușcat cu săgeți care i-au străpuns piciorul și mâna. Și-a pierdut două degete, brațul i-a fost afectat, iar șchiopătatul trebuie să fi fost marcat, însă aceste răni nu i-au inhibat calarea sau îndemânarea la tir și nici nu i-au diminuat încrederea uimitoare. La patruzeci de ani, înalt, cu un cap uriaș, păr roșcat și pieptul ca un butoi, carisma sa cuprinzătoare îi permisese să stăpânească rivalitățile haotice ale khanatelor de aur și să construiască o coaliție de mongoli, turci și persani care avea să domine în curând Asia de vest. Contemporanii săi îl numeau Timur cel Șchiop: Tamerlan.

Numai familia de aur a lui Genghis putea domni ca khan, așa că, în timp ce el s-a încoronat amir al Transoxiei, făcând din Samarkand capitala sa, Tamerlan a înființat un

khan marionetă și s-a căsătorit cu văduva unui khan, Saray Mulk Khanum. Aceasta avea în jur de 30 de ani, era "de o frumusețe ieșită din comun" și descindea direct din Genghis, ceea ce i-a permis lui Tamerlan să adopte titlul de gürkan - ginere imperial. Aflat în mod constant în război, extinzându-și teritoriile, a fost un împărat cu totul și cu totul altfel decât cu numele. A avut 43 de concubine preferate, dar numai Saray a fost sfătuitorul său, servindu-i drept regent în Samarkand atunci când era plecat la luptă, șefa dintre soțiile sale. Doar patru dintre numeroșii săi fii au ajuns la vârsta adultă, iar favoritul său a fost Jahangir, pe care l-a căsătorit cu o moștenitoare de aur, Khanzada, nepoata lui Janibeg Khan din Hoarda de Aur. Când Tamerlan a mărșăluit împotriva tatălui său în 1374, acesta din urmă și-a trimis frumoasa fiică să-l întâmpine pe cuceritor în fruntea unei procesiuni de cadouri. Tamerlan a făcut pace imediat și a căsătorit-o pe Khanzada cu Jahangir, numai că fiul său a murit de boală doi ani mai târziu. Tamerlan, care avea inima frântă, l-a îngropat pe tânăr într-un mormânt splendid (încă în picioare) în orașul său natal, Kesh, unde plănuia să fie îngropat el însuși. 'Totul a devenit apoi melancolic pentru el, obrajii săi erau aproape întotdeauna scăldați în lacrimi'. În timp ce își promova fiii și familia la comanda imperiului în creștere, el a acordat o atenție deosebită văduvei lui Jahangir, Khanzada, și fiilor lor.

Tamerlan a fost copilul ferociei din stepă și al rafinamentului culturii persane urbane, proiectându-se atât ca un cunoscător, cât și ca un măcelar. Adorând poezia persană, cuceritorul l-a primit pe poetul persan Hafiz, un cronicar înțelept și jucăuș al iubirii, sexului, vinului și misticismului, care scrisese un celebru ghazal - un poem de dragoste și dorință - pentru o fată:

Dacă acea frumusețe din Shiraz mi-ar lua inima în mână, pentru negrul aluniță de pe obrazul ei aș da orașele Samarkand și Bukhara.

Acum Tamerlan l-a tachinat: "Prin sabia mea, am cucerit cea mai mare parte a lumii pentru a înfrumuseța Samarkand și Bukhara - și tu le-ai schimba pentru o fată din Shiraz?".

'O, suveran al lumii', a răspuns Hafiz, 'tocmai printr-o astfel de generozitate am fost redus, după cum vezi, la starea mea actuală de sărăcie'. Tamerlan a râs și l-a răsplătit. Adevărata părere a lui Hafiz despre politicieni și paladini era:

Darius, Alexandru, marea lor hărmălaie poate fi rezumată pur și simplu într-un vers sau două.

Coaliția lui Tamerlan, formată din mongoli, turci, persani și uzbeci, a fost ținută laolaltă de victorii constante și de livrarea de jafuri nesfârșite pentru a-i distrage atenția și a-i recompensa pe voracii săi amirali. Dar singura modalitate de a-și susține puterea era un război interminabil, alimentat de o ambiție atât de colosală încât îi epuiza până și pe paladinii săi, care - la fel ca cei ai lui Alexandru - îl implorau să se odihnească și să-i lase să se bucure de premiile lor. Îmbarcat în douăzeci de ani de lupte inexorabile, jefuind orașe de la Bursa și Bagdad la Damasc și Delhi, fiind nevoit adesea să recucerească Khorasan-ul rebel, Tamerlan a revendicat toate teritoriile dinastiilor Golden și Seljuk, folosind teroarea la scară mongolă, stivuind cu bucurie turnuri de capete pentru a-și anunța ferocitatea. La Sebzewar, în Iran, a îngrămădit 2.000 de prizonieri vii unul peste altul și i-a pus să fie tencuiți în turnuri vii. La Isfahan, turnurile sale conținute de el însuși se lăudau cu 70.000 de capete. Nimeni nu cunoaște numărul victimelor sale, dar o estimare susține că a ucis 17 milioane - 5% din populația lumii.

La începutul anilor 1380, a primit ca aliat un ambițios khan de aur pe nume Toqtamish. Prinții ruși conduși de Dmitri Donskoi al Moscovei tocmai învinseseră Hoarda, dar doi ani mai târziu, khanul Toqtamish a restabilit puterea lui Golden, incendiind Moscova și măcelărind jumătate din moscoviți. Apoi Toqtamish l-a provocat pe Tamerlan însuși.

Începând din 1385, într-o campanie care a durat zece ani, acesta l-a învins treptat pe Toqtamish într-o serie de bătălii - dintre care una dintre ele "o considera cea mai mare victorie a sa" - măturând Rusia spre nord, spre Moscova: schelete fără cap, fără mâini și fără picioare povestesc despre trecerea sa. În Crimeea, i-a înrobit pe genovezi și venețieni la Kaffa și Tana.

În timp ce Tamerlan galopa prin Rusia, sultanul otoman Murad și fiul său "Fulgerul" Bayezid au condus o armată otomană de 30.000 de oameni în Kosovo pentru a înfrunta 15.000 de sârbi. La 15 iunie 1389, la Câmpul Mierlelor de lângă Pristina, Murad, în vârstă de 63 de ani, comandând centrul în mijlocul unui "cerc de cămile înlănțuite", în timp ce fiii săi, Fulger și Yakub, au ocupat dreapta și stânga, a rezistat unei atacuri a cavaleriei grele creștine. Doisprezece cavaleri sârbi, conduși de prințul Lazar, au încercat să-și croiască drum spre sultan. Unul dintre ei, Miloš Obelic´, s-a predat, dar, în timp ce se prosterna în fața învingătorului, a înfipt un pumnal ascuns în burta sultanului. Lazăr a fost adus și decapitat. Trupul tatălui său era încă cald, Fulger, în vârstă de douăzeci și

nouă de ani, l-a invitat pe fratele său Yakub în cortul sultanicului macabru și a pus să fie strangulat - chiar acel compliment inversat al popoarelor din stepă care nu au vărsat niciodată sânge regal. A fost primul fratricid otoman, începutul unei instituții macabre. După ce s-a căsătorit cu fiica prințului Lazăr, Olivera, și a învins cruciada regelui Ungariei pentru a-l opri, Fulgerul a crezut că a venit timpul să cucerească Constantinopolul. El a asediat Marele Oraș mult diminuat, construind un castel în partea asiatică, Güzelce Hisar, care încă mai există. Cu vestul securizat, Fulger a trecut la est, unde a întâlnit un Tamerlan triumfător, conducător acum al tuturor hanatelor de aur din Asia Centrală, Persia, Irak, Afganistan și Georgia, la care a adăugat un nou premiu: India.

TAMERLANE CUCEREȘTE DELHI; FULGERUL ÎN CUȘCĂ

La 17 decembrie 1398, în timp ce Tamerlan se apropia de marele oraș Delhi, sultanul acestuia l-a înfruntat cu o armată uriașă de elefanți în armură. Cavaleria lui Tamerlan a început să intre în panică la mirosul pachidermelor, dar Tamerlan și-a încărcat cămilele cu fân și lemne, le-a dat foc la încărcături și le-a condus spre liniile indiene. Cămilele, înnebunite de foc, țipând de durere, au atacat elefanții, care, îngroziți, s-au năpustit asupra armatei indiene. Sultanul indian - al cărui regat din nordul Indiei fusese subminat de prădăciunile psihotice ale bunicului său - era un consătean musulman, dar Tamerlan a susținut că acesta era un război sfânt deoarece conducătorii indieni liniștеau idolatria hindusă. Sultanul a fugit, lăsând zeci de mii de prizonieri pe care Tamerlan i-a executat în masă. După ce a cucerit Delhi, Tamerlan a cruțat populația, dar a jefuit orașul atât de agresiv încât indienii s-au revoltat. Atunci, trupele sale au luat-o razna, masacrând mii de oameni. Întronat în Delhi, Tamerlan a fost salutat de 120 de elefanți în timp ce îi măcelărea pe hinduși și le distrugea templele.

Luând artiști indieni pentru a înfrumuseța Samarkand și elefanți pentru a-și fortifica armata, Tamerlan s-a întors în capitala sa, știind că a sosit momentul să stabilească succesiunea. L-a ales ca moștenitor pe nepotul său cel mare, Muhammad Shah, fiul lui Jahangir și al lui Khanzada: viguros și capabil, tânărul avea în vene sângele lui Genghis Khan și al lui Tamerlan. Dar Tamerlan avea o problemă de familie sub forma fiului său cel mic, Miranshah. Căsătorit cu Khanzada, văduva lui Jahangir, Miranshah era un alcoolic dolofan și bătăuș de soție care îndrăznea să spună că tatăl său era bătrân și că ar trebui să lase fiii să conducă. Khanzada s-a dus la socrul ei, i-a arătat bluza ei

însângerată de la bătăile lui Miranshah și i-a raportat tendințele sale de trădare. Tamerlan, care plânsese la moartea lui Jahangir, acum plângea din nou. Miranshah a implorat milă cu o funie în jurul gâtului și a fost iertat, dar nu a mai fost promovat niciodată. Khanzada s-a alăturat casei lui Tamerlan.

Tamerlan nu s-a putut odihni prea mult timp. Fulgerul se extindea spre est, adoptând titlul de sultan de Rum, pe care Tamerlan însuși îl revendica. 'Nu ești decât o furnică', i-a spus Tamerlan lui Thunderbolt; 'nu căuta să te lupți cu elefanții, căci te vor strivi sub picioarele lor'. Cum poate un prinț ca tine să se lupte cu noi? Dar lăudăroșeniile tale nu sunt extraordinare: Turcii vorbesc mereu aiurea.'

'Vă vom urmări până la Tabriz', a răspuns Fulgerul, care s-a aliat cu mamelucii din Egipt. Generalii epuizați ai lui Tamerlan au cerut o pauză, avertizând că războiul împotriva a două regate puternice nu era înțelept, dar cuceritorul, deși avea acum 60 de ani, i-a anulat. În 1401, a zdrobit Bagdadul rebel, unde fiecare soldat a primit ordin să livreze două capete constructorilor de turnuri, apoi a avansat spre Thunderbolt. Dar sultanii mameluci i-au amenințat flancul, așa că a virat în Siria.

Sultanul mameluc, un băiat de paisprezece ani, s-a îndreptat spre nord însoțit de îndrumătorul său îndelung răbdător, Ibn Khaldun, celebrul istoric în vârstă de șaptezeci de ani. Tamerlan a reușit să-l învingă rapid pe băiatul sultan, care a fugit înapoi la Cairo, lăsându-l pe Ibn Khaldun să negocieze capitularea Damascului.

Bătrânul istoric a fost coborât de pe zidurile Damascului într-un coș și chemat în cortul magnific al lui Tamerlan. 'L-am găsit întins pe cot, în timp ce i se ofereau platouri cu mâncare', își amintește Ibn Khaldun. 'M-am înclinat. Și-a ridicat capul și mi-a întins mâna să o sărut, ceea ce am făcut'. Apoi, Tamerlan l-a întrebat despre viața sa, iar istoricul i-a povestit aventurile sale. 'Asta nu este suficient', a spus Tamerlan. 'Vreau să scrii o descriere detaliată a Maghrebului în așa fel încât să o pot vedea cu ochii mei'.

'De treizeci de ani doresc să te întâlnesc', a spus istoricul.

'De ce?'

'Sunteți suveranul suprem al universului. Nimeni nu este comparabil - nici Cezar, nici Khusrau, nici Alexandru, nici Nabucodonosor... Sultanul Timur este invincibil'.

Tamerlan a ridicat din umeri cu modestie. 'Eu? sunt doar un adjunct al împăratului. Uite-l pe suveran!", a spus el, arătând spre un prinț de aur stângaci, fiul său vitreg. Negociind capitularea Damascului și invitându-l pe istoric să se alăture consiliului său, Tamerlan a

discutat despre istoria babiloniană până când un amir i-a șoptit că forțele sale erau gata să ia cu asalt cetatea Damascului care încă mai rezista.

Cuceritorul "a fost purtat, din cauza genunchiului său bolnav, și, urcat pe calul său, s-a așezat în picioare și a călărit spre Damasc, cu fanfara cântând într-o frenezie triumfătoare". Apoi, însoțit de Ibn Khaldun, a dezlănțuit catapulte cu baliste și lansatoare de flăcări cu nafta asupra cetății. După ce aceasta a căzut, Tamerlan a ordonat jefuirea orașului, apoi măcelărirea și arderea de vii a 30.000 de oameni, capetele lor fiind imprimate în turnurile inevitabile. Ibn Khaldun, discutând cu generozitate despre istorie și viață cu cuceritorul diabolic, știa că trebuie să vorbească cu grijă pentru a rămâne în viață.

"Cereți orice", a spus Tamerlan, în timp ce orașul ardea. 'O voi face pentru tine'.

'Exilul meu m-a făcut să uit', a spus Ibn Khaldun, un expert în liniștirea monarhilor letali. 'Poate că îmi poți spune ce-mi doresc'.

"Rămâi cu mine", a spus Tamerlan.

'A mai rămas generozitate în afară de cea pe care mi-ai arătat-o deja? Mi-ai făcut o mulțime de favoruri...

Tamerlan a înțeles. "Vrei să te întorci la Cairo?

'Singura mea dorință este să te servesc. Dacă întoarcerea mea la Cairo îți servește, mă voi duce. Dacă nu, nu vreau să mă duc."

'Îți voi îndeplini dorința', a spus Tamerlan și l-a trimis pe Ibn Khaldun înapoi la Cairo. Apoi s-a orientat spre otomani. Fulgerul a întrerupt acum asediul Constantinopolului. La Ankara, cei 150.000 de oameni ai lui Tamerlan, cu treizeci și doi de elefanți, cu corciturile lor înarmate cu aruncătoare de flăcări, s-au confruntat cu cei 100.000 ai lui Thunderbolt. Thunderbolt a fost înconjurat și calul său a fost împușcat de sub el, înainte de a fi capturat de nepotul lui Tamerlan, Muhammad Shah (fiul lui Jahangir și Khanzada), care a fost rănit și a murit mai târziu. Constantinopolul s-a supus lui Tamerlan, care a avansat spre Marea Egee, luând cu asalt Smirna (I˙zmir). Tamerlan l-a tratat decent pe Fulger, dar după ce a încercat să evadeze, a fost închis într-o trăsură cu gratii și a murit trei luni mai târziu. (Tânărul său sclav bavarez, Schiltberger, a fost moștenit de Tamerlan).

Momentul otoman era cu siguranță terminat.

ÎMPĂRATUL LUMII: TAMERLANE ÎN SAMARKAND

Lumea era la picioarele lui Tamerlan. În Samarkand, acesta își contempla următoarele cuceriri, în timp ce își supraveghea arhitecții și artiștii indieni și arabi și primea un trimis din îndepărtata Spanie.

"Samarkand era cel mai minunat oraș din lume", a relatat acel Clavijo castilian care l-a găsit pe Tamerlan cel grizonat ținându-și curtea într-o grădină paradisiacă. El stătea întins sub un baldachin pe o estradă brodată, purtând o haină simplă de mătase și o pălărie albă cu bijuterii, "atât de bătrân și bolnav încât pleoapele abia îi stăteau deschise". Cuceritorul locuia în corturi domoale, purpurii, în timp ce soțiile sale locuiau în palate. Tamerlan, "de un umor excelent, a băut mult vin, făcându-i pe toți oaspeții săi să facă același lucru", în timp ce mieii (și criminalii) erau sacrificați. În fiecare dimineață își inspecta șantierele de construcții, "petrecându-și acolo cea mai mare parte a zilei".

Cei mai importanți vizitatori ai săi erau din China. În 1403, trimișii chinezi au anunțat venirea unui nou împărat și au cerut un tribut. Tamerlan i-a arestat. Un nou împărat avusese impertinența de a expulza Familia de Aur din China. Tamerlan a pretins că este moștenitorul lor și a declarat jihadul împotriva Chinei.

Tamerlan a avut dreptate să vadă China ca pe o amenințare. Împăratul său pregătea în acel moment o întreprindere uimitoare - trimiterea unei flote vaste pentru a avansa puterea chineză până în Persia, chiar în sfera cuceritorului. Iar noua dinastie fusese fondată de cel mai umil om care a creat vreodată o dinastie, singurul împărat care și-a început literalmente viața ca un cerșetor.

ÎMPĂRATUL CERȘETORILOR: MOARTE PRIN MII DE TĂIETURI ȘI EXTERMINARE PÂNĂ LA GRADUL AL NOUĂLEA

Ochii săi holbați, maxilarul ascuțit și proeminent, fruntea proeminentă, fața plină de coșuri, constituția robustă și înălțimea neobișnuită nu l-au condamnat pe Zhu Yuanzhang - viitorul împărat Hongwu - ci, în schimb, într-o epocă ciudată de semne milenare și

rebeliuni mistice, urâțenia sa surprinzătoare a augurat un viitor remarcabil pentru acest om de o violență nestăpânită și o viziune fără limite. În orice altă epocă, ar fi putut fi un funcționar sătesc, dar în vremuri de oportunități extreme, caracterele extreme prosperă.

În timp ce dinastia mongolă a lui Kublai Khan se deteriora, slăbită de ciumă, Zhu Yuanzhang s-a născut (aproape în același timp cu Tamerlan) într-o familie itinerantă atât de săracă încât frații săi au fost vânduți de părinții săi. La șaisprezece ani, părinții și ultimul său frate au pierit de ciumă. Nimeni nu-și permitea să-i îngroape și nici să-l hrănească, iar el a fost încredințat unei mănăstiri budiste, ai cărei călugări l-au trimis să cerșească. În timp ce China era sfâșiată de rebeliunile milenare ale Turbanelor Roșii (care așteptau venirea lui Maitreya, viitorul Buddha, Regele Luminii), novicele cerșetor s-a alăturat unui domn de război insurgent, care l-a promovat și l-a căsătorit cu fiica sa.

În 1356, Zhu, care era acum stăpânul războinic al propriei sale armate, a traversat Yangtze și a cucerit Nanjing, transformând-o în capitala sa. A început să recruteze distinși cărturari literari ca sfătuitori, învățând despre istorie și ritualuri și modelându-se după modelul fondatorului dinastiei Han. Apoi, străbătându-și drumul prin China, a purtat un război la scară largă, folosind tunuri și praf de pușcă. În 1363, desfășurând o flotilă de corăbii colosale, mai mari decât tot ce se putea imagina în Occident, și o armată de aproximativ 300.000 de oameni, și-a învins inamicii - 200.000 de oameni - pe lacul Poyang, într-o bătălie care este încă cea mai mare luptă maritimă din istorie. Aproximativ 60.000 de marinari inamici au fost uciși.

'Noi suntem conducătorul Țării Centrale... ne tragem din oamenii de rând din Anhui', recunoștea fostul egumen în 1368, explicând cum Mandatul Cerului a trecut de la familia lui Kublai Khan la el. 'Purtând Mandatul Cerului și spiritele strămoșilor, am profitat de "toamna fugii cerbilor" [haos] ... Astăzi, marii ofițeri civili și militari și masele se alătură pentru a ne îndemna la aderare'. La fel cum Tamerlan a apărut ca suveran al Asiei Centrale, Zhu s-a declarat împărat Hongwu (Vastar militar) al unei noi dinastii Ming (Radiant).

Hongwu, care a domnit de la Nanjing, a fost la fel de remarcabil pe cât părea. După ce a capturat Dadu (Beijing), a restabilit puterea imperială și examenele confucianiste pentru funcția publică și a urmărit oficialii corupți, care au fost jupuiți de vii. Dar a devenit din ce în ce mai paranoic și mai criminal, întorcându-se împotriva propriilor săi prieteni care îl sfătuiseră în timpul ascensiunii sale și dezlănțuind poliția sa secretă, Garda Uniformelor Brodate, care avea propriile camere de tortură. A aplicat pedeapsa colectivă a celor nouă exterminări familiale, ceea ce însemna că familiile victimelor erau ucise

până la gradul al nouălea - de fapt, toate rudele. Liderii urcau odată cu clanurile lor și cădeau tot odată cu ele; femeile se confruntau cu sclavia sau cu moartea. Principalii sufereau moartea prin o mie de tăieturi, străvechiul lingchi, dezmembrarea și tranșarea în patru secțiuni în timpul vieții, care putea fi făcută mai puțin dureroasă prin opiu. Curtenii și miniștrii erau bătuți în prezența lui Hongwu, uneori uciși. În 1380, acesta și-a executat consilierul șef și 15.000 de membri ai familiei sale (după socotelile sale); un ministru a fost ucis împreună cu 30.000 de membri ai clanului său. Doar semnalul mistic al unui fulger asupra palatului său a oprit teroarea.

"Un număr nenumărat de oameni" au fost uciși, a recunoscut el însuși în edictul său de instrucție, Marile Avertismente, scuzându-și epurările și preluând el însuși controlul guvernului. În timp ce denunțurile îl stârneau în frenezie criminală, el reflecta: 'Dacă sunt îngăduitor, oamenii spun că sunt încurcat... Dacă sunt aspru, mă numesc tiran'. Uneori simțea că toate crimele erau inutile: "Imperiul era pacificat, oamenii erau răi, oficialii corupți. Chiar dacă zece oameni erau executați dimineața, o sută de oameni se apucau din nou de treabă în acea noapte'.

Fiii săi, desemnați să guverneze regiuni, erau îngroziți. Când a chemat de urgență un fiu și o noră, amândoi s-au sinucis. Un alt fiu a luat o supradoză de elixire taoist. L-a numit moștenitor pe nepotul său cel mare Zhu Yunwen, impunând o regulă de primogenitură pentru a evita haosul succesiunilor mongole, dar acest lucru l-a dezamăgit grav pe cel de-al patrulea fiu al său, Zhu Di (prinț de Yan), feroce și capabil, care se aștepta la tron.

Zhu Di a fost numit gardian al celui mai fierbinte sector militar, nordul, unde a continuat războiul împotriva familiei Genghis și a mongolilor. În sud, tatăl său a făcut campanie în Yunnan, unde printre prizonierii luați se afla un orfan musulman, Zheng He, care a fost castrat și oferit cadou prințului Zhu Di.

În 1398, în timp ce Tamerlan avansa în vest, bătrânul monstru Hongwu a murit în cele din urmă, îngropat împreună cu treizeci și opt de concubine sacrificate. Nepotul său în vârstă de douăzeci de ani, Zhu Yunwen, blând și intelectual, a devenit Împăratul Jianwen (Stabilirea civilizației), anulând edictele brutale ale bunicului său. Și-a diminuat unchii prea puternici, dar cel mai puternic - Zhu Di, în vârstă de treizeci și opt de ani - a rezistat.

Vizionar, extravagant și arogant, un războinic energic, la fel de însetat de sânge ca și tatăl său, dar student al clasicilor confucianiști, Zhu Di era un dușman periculos. Înainte ca împăratul să poată acționa împotriva lui, a mărșăluit spre sud cu armata sa. În iulie 1402, a dat buzna în capitala sudică - Nanjing. Când palatul a luat foc, împăratul a

dispărut, dar trupul său carbonizat și cele ale împărătesei și ale fiului său cel mare au fost găsite în mod convenabil în cenușă și expuse (în timp ce un fiu supraviețuitor a fost întemnițat timp de cincizeci și patru de ani). Toate acestea, în ciuda poveștilor romantice care sugerau că tânărul împărat amabil ar fi scăpat, i-au permis lui Zhu Di să îi succeadă ca Împărat Yongle (Fericire perpetuă).

El a făcut față rezistenței susținute de susținătorii nepotului său prin dezmembrarea a mii de oameni, folosind Garda cu Uniforme Brodate a tatălui său, dar și prin crearea unei poliții secrete de eunuci, Depozitul de Est. Când tutorele nepotului său, Fang Xiaoru, a fost condamnat la exterminare în gradul nouă, a strigat: "Nu contează nouă! Să fie zece!". Yongle a fost de acord. În timp ce Fang era secționat la brâu, cu 872 de rude care așteptau să fie dezmembrate, el a desenat cuvântul uzurpator cu propriul sânge.

Yongle a considerat Țara Centrală ca fiind puterea supremă a lumii, declarând că tatăl său "primise Mandatul Cerului și devenise stăpânul lumii". Dar un singur om îi stătea în cale: Tamerlan.

URMAȚI CALEA CHINEZĂ: AMIRALUL EUNUC ȘI MORMÂNTUL LUI TAMERLAN

Imediat după accederea sa în 1403, Yongle i-a ordonat lui Zheng He, în vârstă de 33 de ani, directorul său de servitori ai palatului cu rangul 4A - cel mai înalt rang pe care îl putea avea un eunuc, care purta o robă roșie în loc de albastră - să construiască o flotă masivă pentru a proiecta puterea chineză în Oceanul Indian, o regiune cunoscută marinarilor chinezi. Nu există nicio înregistrare a conversațiilor lui Yongle cu Zheng He, dar confruntarea care urma să aibă loc cu Tamerlan a jucat cu siguranță un rol. Proiectul lui Zheng nu era o călătorie de explorare, comerț sau cucerire - "Cele patru mări sunt prea vaste pentru a fi guvernate de o singură persoană", a spus Yongle. Armada a fost concepută pentru a-i convinge pe conducătorii locali să recunoască supremația chineză și să plătească tribut, deși, dacă era necesar, putea, de asemenea, să elimine pirații și să zdrobească rezistența.

Având în vedere jihadul lui Tamerlan, alegerea lui Zheng He a fost ironică: era strănepotul lui Omar de Bukhara, guvernatorul musulman al lui Kublai din Yunnan, un descendent al lui Mahomed, care îi convertise pe mulți din provincia sa la islam. Tatăl și bunicul băiatului făcuseră amândoi hajj, dar tatăl său fusese ucis în invazia Ming după

ce fusese castrat. Alăturându-se anturajului lui Yongle, soldatul uriaș de 1,80 m - "obraji și frunte înaltă, nas mic, ochi strălucitori, voce puternică ca un gong" - a câștigat bătălii în războiul civil.

În timp ce flota era în curs de construcție, la începutul anului 1405, Yongle a primit vestea că Tamerlan se apropie cu o armată numeroasă. Tamerlan 'era deja slăbit de sănătate', a notat Clavijo. 'Nu mai putea să stea mult timp în picioare sau să se urce pe cal, trebuind să fie purtat mereu în litieră'. Dar Tamerlan nu pierduse niciodată un război. Apărarea frontierelor a fost întărită, iar flota lui Zheng He era aproape gata de plecare. Cu toate acestea, imediat după ce s-a alăturat armatei, Tamerlan, în vârstă de aproximativ șaizeci și opt de ani, a murit, declanșând un război între fiii și nepoții săi, din care fiul său cel mic, Shahrukh, a devenit succesorul său. Guvernând din Herat (Afganistan), Shahrukh a făcut pace cu Yongle, care în iulie i-a ordonat lui Zheng să plece cu flota sa de 255 de nave, fiecare cu 24 de tunuri, având la bord 27.500 de oameni. Cele șaizeci și două de "corăbii ale comorii" cu nouă catarge erau gigantice, cu o lungime de 400 de picioare și o lățime de 170 de metri.

'Funcționarul de palat Zheng He și alții', relata Cronica Curții, 'au fost trimiși purtând scrisori imperiale către țările din Oceanul de Vest cu daruri pentru regii lor din aur, brocart, mătăsuri cu modele și tifon de mătase'. Zheng a navigat spre Champa, care a recunoscut stăpânirea chineză, apoi spre Malaya și Java și mai departe spre Sri Lanka și Calicut (India); în aceeași călătorie a învins o flotă de pirați, ucigând 5.000 de pirați. A lăsat inscripții la diferite escale, invocându-i pe Buddha, Allah, zeița mării Tianfei și zei hinduși, combinând măiestria politică cu respectul poetic pentru mări: "Am traversat 100.000 de li de ocean vast și am văzut valuri mari ale oceanului, care se ridicau la fel de înalte ca cerul... Fie că era ceață densă și ploaie măruntă, fie că erau valuri conduse de vânt care se ridicau ca niște munți... ne-am întins pânzele ca niște nori și am navigat".

Ajuns înapoi la Nanjing în 1407, însoțit de un rege pirat gata să fie decapitat și de trimiși purtători de tribut din Asia de Sud-Est și India, Zheng a fost însărcinat să pornească în alte două expediții. La cea de-a treia, un rege din Sri Lanka l-a provocat. Zheng He a atacat capitala acestuia și l-a capturat pe rege, înlocuindu-l cu un candidat chinez. Statele din Luzon și Sulu (Filipine), Sumatra și Brunei au făcut schimb de trimiși și au trimis tribut împăratului Yongle. "De la marginea cerului până la capătul pământului", se lăuda Zheng, "nu există popoare care să nu fi devenit supuși și sclavi". Misiunea sa a fost exprimată cel mai clar în inscripția sa din Malacca, care declara că "regele său neprihănit, care își prezintă respectul față de suzeranitatea imperială, dorește ca țara sa să fie tratată ca unul dintre domeniile noastre imperiale și să urmeze calea chineză". La

19 decembrie 1416, Yongle a sărbătorit întoarcerea lui Zheng primind optsprezece ambasadori ai monarhilor din Asia de Sud care i-au recunoscut puterea. Împăratul a comandat apoi o a cincea călătorie, pentru a-i duce pe acești trimiși acasă la regii lor și pentru a merge mult mai departe decât înainte: în Arabia și Africa.

Yongle a fost neobosit, luptând în șase războaie cu mongolii și într-unul cu vietnamezii, restaurând Marele Canal și construind un nou oraș, Beijing - care înseamnă Capitala Nordului - unde un milion de muncitori, mulți dintre ei înrobiți, au muncit (și mulți au murit) la construcția unor palate imense în cele 180 de hectare ale sanctuarului său interior, Orașul Interzis. În privat, savanții-ofițeri confucianiști considerau călătoriile și palatele ca fiind extravagante în mod megalomanic. Yongle a devenit dependent de elixiruri taoiste care conțineau arsenic, plumb și mercur și care îl otrăveau încet.

Tocmai când și-a inaugurat noua capitală, a fost subminat de un scandal sexual umilitor care a ridicat o întrebare stânjenitoare: Ar putea cel mai mare împărat războinic de pe pământ să fie încornorat de un bărbat fără testicule?

MASACRUL CONCUBINELOR

Nu toți eunucii au suferit amputarea penisului, precum și a testiculelor: legăturile sexuale - cunoscute sub numele de relații vegetale - cu concubinele erau posibile, dar interzise. Fetele aparțineau împăratului. Multe concubine se bucurau de atașamente emoționale față de eunuci, unele dintre acestea ducând la iubiri discrete. Dar curtenii erau spionați de eunucii din cadrul poliției secrete a Depozitului de Est.

În 1421, după ce Yongle s-a mutat în Orașul Interzis, o concubină s-a sinucis după o aventură cu un eunuc. Yongle, umilit de faptul că fusese încornorat de un bărbat pe jumătate, a ordonat masacrarea instantanee prin tranșare a 2.800 de fete, unele de doar 12 ani, și a eunucilor acestora. Fetele au fost "sfâșiate, despicate, sfâșiate și rupte în bucăți". O tânără concubină de origine coreeană, Lady Cui, a supraviețuit, deoarece se refăcea după o boală în Nanjing, și a scris o relatare care a fost păstrată. Când s-a întors, a constatat că lumea ei fusese lichidată. 'A fost o durere atât de profundă în palat încât tunetul a zguduit cele trei mari săli', își amintește ea. 'Un fulger le-a lovit și, după atâția ani de trudă, toate au ars din temelii'. Focul l-a pedepsit pe împăratul aflat în declin.

În 1424, Yongle, în vârstă de șaizeci și patru de ani, l-a trimis pe Zheng într-o mică expediție și apoi s-a îndreptat spre frontul mongol. Acolo a suferit un atac cerebral cauzat de o supradoză de elixire de nemurire.

Doamna Cui, în vârstă de numai treizeci de ani, și alte cincisprezece dintre fetele sale au fost strangulate cu ștreanguri de mătase albă, apoi îngropate împreună cu Yongle în mormântul său. Ultimul succesor al lui Yongle, nepotul său Xuande, l-a deturnat pe amiralul său spre alte sarcini, numindu-l la conducerea orașului Nanjing și în funcția de Mare Director al celor Trei Comori budiste - deși i-a permis o a șaptea și ultimă călătorie. Ultimele călătorii au conectat multe lumi - niciuna mai diferită decât cea a Ming din Beijing și a sultanilor swahili din Africa de Est.

REGELE LEOPARD ȘI JOãO BASTARDUL

În ianuarie 1419, Zheng He, amiralul eunuc, după ce a primit supunerea de la Hormuz (Iran), a debarcat la Aden (Arabia), unde sultanii locali, dornici să evite puterea mamelucilor din Cairo, s-au supus lui Yongle și au făcut schimb de cadouri înainte ca flota chineză să navigheze spre Malindi, în Africa, adunând pentru împărat o menajerie de leoparzi, lei, cămile, rinoceri și girafe. Senzația creată la Beijing de aceste animale a încurajat alte călătorii în Africa.

China și Africa erau de mult timp legate între ele: Negustorii chinezi, malaezieni și arabi făceau schimb de porțelan și mătase pentru fildeș, abanos și aur; mii de monede chinezești și mult porțelan au fost găsite în Zanzibar. În cea de-a șasea călătorie a lui Zheng, care a plecat în noiembrie 1421, flota de comori a vizitat Barawa și Mogadiscio, porturi ale regatului somalez Ajura, care se întindea până la Ogaden, la granița cu Etiopia.

Flota lui Zheng a navigat până la Kilwa, fondat de africani convertiți la islam care au inventat o descendență mitică din partea unui aristocrat persan din Shiraz. Acești prinți, acum căsătoriți cu africani și arabi, poate omanzi, controlau un imperiu litoral de la Mombasa (Kenya) la Sofala (Mozambic), cu colonii pe Insula Lunii (Madagascar). Când sultanul din Kilwa i-a făcut cruce, Zheng a luat cu asalt orașul și mai târziu a navigat până la Sofala. Monarhii swahili l-au recunoscut apoi pe împăratul Chinei. După ce a colectat tămâie, chihlimbar, fildeș, mai multe animale (inclusiv elefanți și "păsări-cămilă" - struți), Zheng, aflat la cea de-a șaptea călătorie, a murit probabil pe mare în

drum spre casă. Împăratul Xuande și birocrații săi au respins improvizația lui Yongle și au acostat superfletele, arzând înregistrările lui Zheng, încrezători că superioritatea chineză nu necesita nicio legătură cu lumea exterioară. China nu avea să mai proiecteze astfel puterea globală și nici nu avea să revină în forță în Africa până la Inițiativa Belt and Road din 2013.

Chinezii au consemnat că Swahilis făceau comerț cu "sălbatici" înrobiți din interiorul Africii, precum și cu abanos, fildeș și aur. Elefanții și oamenii erau vânați pe tot teritoriul actual al Kenyei și Tanzaniei, dar aurul și cuprul care ajungeau la Sofala pentru a fi exportate peste Oceanul Indian proveneau dintr-un regat din interiorul țării: capitala sa, Zimbabwe, era un oraș de piatră, cel mai vechi de la sud de Sahara, fondat în jurul anului 900, iar Marea Închidere cu turnuri și ziduri a fost construită în anii 1200. Prinții săi Shona, vorbitori de limbă bantu, erau comercianți de aur, crescători de vite și producători de ceramică. De asemenea, ei erau proprietarii artefactelor din aur și a vulturilor sculptate găsite acolo, alături de porțelanuri din China și Persia. În momentul în care Zheng a vizitat Sofala, Zimbabwe se destrăma, conducătorul său Mukwati fiind subminat de un prinț mai tânăr, Nyatsimba Mutota, care a contestat comerțul cu sare și aur, desprinzându-se pentru a deveni mwene (rege) al unui nou regat, Mutapa. Cuprinzând Tanzania, Zambia și Zimbabwe, Mutapa a fost extins și mai mult de fiul lui Mutota, Nyanhewe Matope. Mwene, care locuia la Zvongombe, în sudul Zambeziului, și mânuia un topor ceremonial și o suliță de aur, conducea prin intermediul a nouă miniștri cunoscuți sub numele de Soțiile Regelui, unele dintre ele fiind de fapt regine și surori, iar altele consilieri bărbați. Dar Zimbabwe și-a pierdut importanța, iar mai târziu a fost abandonat.

Lumile foarte diferite ale Africii de Est și de Vest erau conectate prin rutele comerciale sahariene care duceau spre Egipt și Maghreb, dar circulația între ele era blocată de imensitatea intervenției junglei și a savanei. Cu toate acestea, politica Africii de Vest era la fel de dinamică și complexă: câteva regate puternice și o multitudine de entități mai mici se luptau pentru teritoriu, pentru controlul aurului din zăcămintele aurifere Akan și pentru sclavii capturați în război. Aurul și sclavii au fost comercializați peste Sahara prin intermediul caravanelor arabe, probabil peste șase milioane de sclavi între secolele al XI-lea și al XVII-lea. Regatele vorbitoare de limbă bantu, multe dintre ele noi, au fost fondate, la fel ca și echivalentele lor europene, de către războinici talentați care au folosit carisma personală, cuceriri sângeroase și căsătorii iscusite. În jurul anului 1375, când Tamerlan și Hongwu erau războinici în ascensiune, cel mai mare dintre aceste regate, Kongo, a fost creat prin căsătoria dintre două familii regale. Regele din Mpemba

Kasi, Nima a Nzima, s-a căsătorit cu Luqueni Luansanze, fiica sau sora regelui din Mbata, Nsaku Lau. Fiii lor au fuzionat regatele și apoi, domnind până în 1415, au cucerit o mare parte din Angola și din Republica Congo (Brazzaville) și au construit o capitală, Mbanza, care a găzduit în curând zeci de mii de locuitori. Ales întotdeauna din acest neam, manikongo (regele) își ținea curtea îmbrăcat în aur și pene, pe un tron acoperit, și nu putea fi abordat decât prin prosternare. Nimeni nu avea voie să îl privească mâncând.

În jurul Mbanza, sclavii lucrau la ferme - "Colectarea de sclavi le dădea regilor Kongo o mare putere". Sclavia a fost o parte veche a societății africane, "larg răspândită deoarece sclavii erau singura formă de proprietate privată producătoare de venituri recunoscută în legislația africană", scrie John Thornton; de fapt, sclavii erau "principala formă de bogăție în Africa Centrală". Dar nu era vorba de sclavia mobiliară - proprietatea și comerțul cu persoane și copiii acestora - din imperiile europene de mai târziu. Kongo a fost fondată pe un meșteșug de specialitate, cu o specializare în fierărie. Se spune că primul rege ar fi proiectat o forjă specială, dar manikongii făceau comerț cu fildeș, blănuri, țesături, ceramică și sclavi, care se alimentau constant în urma raidurilor de sclavi și a războaielor de expansiune.

La nord, un oba (rege) dinamic, Ewuare cel Mare, extindea un mic regat yoruba numit Ibini - Benin (Nigeria). Descendent din Ogiso - regii cerului - dintr-un regat medieval Edo Igodomigodo, numele său real era Ogun, fiul unui oba alungat de fratele său care, în exil, a învățat încrederea și magia, în parte prin smulgerea unui spin din laba unui leu care i-a acordat apoi puteri supranaturale. Asasinându-și fratele și redenumindu-se Ewuare (Strife-is-Over), a simplificat regulile de succesiune, reducând influența electivă a umaza (șefi), înainte de a se lansa într-o serie de cuceriri și de a înfrumuseța palatele lui Ibini. Autointitulat Regele Leopard, Ewuare și-a centrat întreaga viață în jurul său și al familiei sale, promovând-o pe regina-mamă la un rang special. Orașul său Benin City a devenit cel mai mare oraș din Africa subsahariană, care în curând a fost descris de un vizitator european ca fiind "mai mare decât Lisabona; toate străzile sunt drepte și cât vezi cu ochii". Casele sunt mari, în special cea a regelui, care este bogat decorată și are coloane frumoase". Ewuare a comandat sculpturi și sculpturi naturaliste, realizate din coral, lemn, teracotă, piatră, fier și bronz, care înfățișau obas anterioare - care erau venerate ca fiind divine sau ca având puteri supranaturale - sau pe el însuși și avatarurile sale panterești; artizanii săi au produs, de asemenea, stâlpi, altare, uși și măști. Toate erau folosite în cadrul unui calendar de festivaluri pentru a sărbători și a restabili puterea oba și pentru a purifica spiritele rele care ar putea amenința regatul.

În oraș se aflau mulți sclavi capturați în războaiele lui Ewuare, folosiți ca servitori, muncitori și ca monedă de schimb pentru aur, fildeș și cupru. Cei liberi erau deosebiți de cei înrobiți prin ritualuri de scarificare. Sacrificiile umane, la care participau ritualuri de dans, îl onorau pe oba și îl linișteau pe zeul-rege al morții. La moartea unui oba, gărzile sale erau sacrificate, soțiile sale se sinucideau și toți erau îngropați împreună cu el.

Ewuare, cunoscut deja sub numele de Marele, era abia la început - neștiind că o altă familie din cel mai nordic colț al continentului făcea primii pași în Africa.

La 21 august 1415, în timp ce chinezii vizitau coasta de est a Africii, o flotă de 200 de nave portugheze, cu 45.000 de soldați, condusă de regele João și de fiii săi, a invadat nord-vestul, debarcând la Ceuta (Maroc), într-o aventură cruciată minoră care, treptat, avea să îi aducă pe aventurierii iberici în jurul Africii până în India.

Portugalia era mică, cu doar 900.000 de locuitori, sacrificați de Marea Mortalitate. Aflată la marginea Peninsulei Iberice, o balama între Mediterana și Atlantic, Europa și Africa, era situată în mod ideal pentru a face comerț la nord spre Anglia și la sud de-a lungul coastei africane.

Portugalia devenise un regat independent sub conducerea unei familii de aventurieri burgunzi în anii 1140, dar relația sa cu rivalul său mai mare, Castilia, era intimă și suspicioasă, războaiele alternând cu căsătoriile timp de secole. În consecință, familiile lor regale erau strâns legate între ele, în așa măsură încât o preluare a Portugaliei de către Castilia sau invers nu era niciodată departe, în timp ce o candidatură engleză la tronul Castiliei însemna intervenții repetate de la Londra. Cele trei regate creștine, Portugalia, Castilia și Aragon, au jucat roluri eroice în Reconquista, o cruciadă împotriva musulmanilor, care a lăsat Granada ca ultim regat islamic din Spania. Nobilii nobili duri, dar săraci, fidalgos, din Portugalia, erau dornici de noi pradă - iar noul lor rege, Bastardul, avea ceva de demonstrat.

João nu se așteptase niciodată să domnească, dar se dezvoltase la o curte criminală și deocheată, condusă de tatăl său haotic și concupiscent. Ca fiu întârziat al unei amante, Bastardul, promovat la funcția de maestru al Ordinului cruciat al Avizului, era mai popular decât fratele său vitreg legitim, care i-a succedat la tron. La moartea acelui frate, linia legitimă - prin fiica regelui căsătorită cu regele Castiliei - ar fi dus la anexarea Castiliei. În schimb, nobilimea l-a susținut pe João ca opțiune populară portugheză. Zădărnicind încercările castelanilor de a pune mâna pe regat, a salvat independența portugheză. Căsătoria sa cu o prințesă englezoaică, Philippa, a dat naștere unui șir de cinci infanteriști impresionanți, care erau acum entuziasmați să se îmbarce într-o invazie

ucigașă de mauri în Africa: războiul era lucrarea lui Dumnezeu și o răzbunare pentru numeroasele invazii marocane din Spania. Cel de-al treilea fiu al lui João, Henry, cunoscut mai târziu de străini sub numele de Navigatorul, a fost cel mai entuziast.

Sincronizarea lui João a fost bună. Marocul era divizat iremediabil, în timp ce aventura îi satisfăcea fidalgosul său neliniștit.

Când João a debarcat la Ceuta, marocanii surprinși au ieșit în larg, dar au ajuns prea târziu. După lupte crâncene, fidalgos lui João au năvălit la porți, intrând în fugă în orașul înfloritor. Prințul Henric a dat dovadă de un curaj nebunesc în atac, rămânând izolat printre războinicii marocani hăituiți, fiind nevoit să fie salvat de un cavaler care și-a dat viața pentru infant. Henric însuși a suferit doar răni ușoare. João a dezlănțuit trei zile de jafuri, ucigând musulmani cu bucurie de cruciadă și torturând arabi bogați până la moarte. Au jefuit nu numai negustorii arabi, ci și pe cei genovezi, aflați deja în Maroc. Genovezii erau avangarda aventurierilor africani: ei încercaseră deja să pună mâna pe Ceuta și au ajutat Castilia să facă prima cucerire a Atlanticului, Insulele Canare. João a transformat moscheea în biserică și i-a făcut cavaleri pe cei trei infanți, Duarte, Pedro și Henry. Atât de sărăcăcios era confortul portughezilor, încât soldații lor au fost uimiți de casele luxoase din Ceuta.

S-a întâmplat ca portughezii să fi dezvoltat o nouă tehnologie navală: navele lor ușoare - barcas și bergantinas, apoi caravelas, toate mici, mai mici de optzeci de picioare, erau rezistente și manevrabile. Marinarii lui Henric începuseră să înțeleagă volta do mar (literal, întoarcerea de pe mare), o tehnică de navigație care exploata vântul circular al Atlanticului și curenții marini, permițând un salt în necunoscut care să ducă la noi țărmuri. Aceste caravele erau ideale pentru călătoriile oceanice; mai târziu, când portughezii le-au înghesuit cu un nou armament, bombarda - tunul -, acest amestec de praf de pușcă și ușurință s-a dovedit formidabil. Navigatorul nu a fost un explorator sau un om de știință (nu există nicio dovadă că ar fi fondat școli de navigație sau academii științifice), dar, numit de tatăl său administrator al Ordinului cruciat al lui Hristos, nu a văzut nicio contradicție între lucrarea lui Dumnezeu, măreția Portugaliei și exploatarea Africii. Acesta a fost începutul unui proces care a creat lumea de astăzi; mai târziu a venit imperiul, iar alături de acesta a venit colonizarea - "reproducerea propriei societăți prin migrație pe distanțe lungi", spune James Belich - începută acum de portughezi, urmați de spanioli, englezi, francezi și olandezi, care, în cele din urmă, ucigând și distrugând, construind și procreând, au creat societăți hibride adesea unice și, mai târziu, state moderne pe patru continente îndepărtate.

João a decis să păstreze Ceuta, începutul unei noi ere a navigației imperiale pe mare, în care o familie de putere europeană, Aviz, și-a folosit noile nave, bombarda și ambiția feroce de cruciadă-mercantilă pentru a-și croi drum în Africa și Asia.

Căsătoria făcea parte din politica lui Eduard de a se căsători în familia castiliană. Dar, dacă Mortalitatea nu ar fi fost o moarte atât de crudă, s-ar fi putut crede că Ioana a fost norocoasă că și-a evitat soțul, Pedro cel Crud, care și-a ucis prima soție, Blanche de Bourbon, presupus a fi fost ucisă, se presupune că de doi asasini evrei, și a abandonat-o pe cea de-a doua după două nopți de căsătorie. Eduard al III-lea nu a renunțat la politica sa castiliană, căsătorindu-l pe fiul său mai tânăr, Ioan de Gaunt (Gand), cu fiica lui Pedro. Ioan a lansat o campanie lungă și eșuată pentru a câștiga tronul Castiliei. Cunoscut pentru indulgența sa față de comunitatea evreiască și față de trezorierul său evreu Samuel Ha-Levi, Pedro și-a torturat în cele din urmă ministrul evreu până la moarte și, în ciuda sprijinului englez, a reușit să unească Castilia împotriva sa. A pierdut tronul în favoarea fratelui său vitreg bastard Enrique (Fratele Ucigaş) de Trastámara, care l-a măcelărit personal cu cuțitul său ballock (ca în "bollocks" - numit astfel după cele două forme testiculare de la gardă) și a fondat o nouă dinastie.

Hafiz a fost celălalt mare poet iranian care a venit din Shiraz - după Saadi Maestrul. El a devenit poet când s-a îndrăgostit de o fată, tânjind după ea până când o viziune i-a convertit fervoarea romantică în pasiune sufistă pentru Dumnezeu. Nom de plume însemna Recitant al Coranului, dar poemele sale delicioase despre relația dintre dragoste și Dumnezeu erau mistice și senzuale:

Ah, inimă nebună! Plăcerea de astăzi. Deși abandonată, va fi mâine o garanție pentru aurul pe care l-ai aruncat.

El a îmbrățișat bătrânețea astfel:

Se apropie vremea să găsesc o tavernă liniștită; nemalignit, fără alt tovarăș decât ceașca și cartea mea ...

Diwan-ul său este la fel de citit în Iran ca și Coranul. Este tradițional ca în vremuri de criză să se deschidă cartea la întâmplare pentru a găsi soluția la orice dilemă.

În septembrie 1380, victoria lui Dmitri la Kulikovo, pe râul Don, a fost prima dată când un prinț Rurikovici a învins o armată mongolă. Aceasta i-a adus prințului porecla de Donskoi, iar mai târziu a devenit bătălia legendară care a frânt invincibila Hoardă de Aur. Dar numai în retrospectivă. Moscova a rămas vasal mongol până în 1502.

După bătălie, prizonierii creștini, inclusiv un scutier bavarez de 14 ani pe nume Johann Schiltberger, au îngenuncheat jalnic pentru decapitare în fața lui Thunderbolt, care, în timp ce capetele se rostogoleau, l-a cruțat pe băiat, făcându-l sclav - începutul unei vieți extraordinare.

Sultanul, Nasir-ud-Din Mahmud Shah Tughluq, era nepotul lui Muhammad bin Tughluq, care fusese vizitat de Ibn Battuta.

Ibn Khaldun văzuse multe de la Mortalitate: i-a servit ca vizir pe regii din Fez, Tunis și Granada, a fost închis în conspirații la palat și a fost atacat și jefuit de hoți înainte de a se alătura curții mamelucilor din Cairo. A înțeles importanța și pericolele istoriei: fratele său Yahya, un coleg istoric, a fost asasinat la ordinul unui istoric rival (o poveste de avertizare cu privire la pericolele rivalității literare!). Dar el își terminase istoria lumii. Era fascinat de dinastii, argumentând că puterea familiei a întărit inițial asabiyya - coeziunea socială - esențială care ținea unită orice societate, dar "durata de viață a unei dinastii nu depășește în mod normal trei generații", deoarece asabiyya s-a pierdut. Analiza sa asupra sclaviei dezvăluie atitudinea arabă față de rasă: "Singurii care acceptă sclavia sunt negrii, datorită gradului lor scăzut de umanitate și apropierii de stadiul animal".

Mărimea acestor armate pune în perspectivă dimensiunile minuscule ale războiului anglo-francez. La bătăliile de la Poitiers și Agincourt, cincisprezece ani mai târziu, armatele engleze ale Prințului Negru și ale lui Henric al V-lea numărau în jur de 6.000 de oameni.

Într-o piață imensă, Registanul, Tamerlan construia Moscheea Bibi Khanum, cu trei domuri, în onoarea împărătesei sale Khanum Saray, precum și palate și un mormânt superb de simplu, cu dom turcesc, Gur Amir, pentru nepotul său favorit Muhammad Shah. Poate că a construit moscheea prea repede; părți din ea s-au prăbușit în urma unui cutremur, dar o parte din ea încă se mai află în picioare.

Tamerlan plănuise să fie înmormântat împreună cu Jahangir în orașul său natal Kesh, dar în schimb s-a odihnit în Gur Amir, un mosor octaedru în stil persan cu o cupolă de azur, în Samarkand, alături de nepotul său Muhammad Shah. Legenda susținea că, dacă mormântul lui Tamerlan ar fi fost deranjat, ar fi apărut un cuceritor mai teribil. La 19 iunie 1941, la ordinul lui Stalin, arheologul sovietic Mihail Gerasimov a deschis mormântul - identificând fractura de picior a lui Tamerlan și folosind craniul pentru a-i recrea chipul, permițându-ne astfel să vedem cum arăta acesta. Trei zile mai târziu, Hitler a invadat Rusia.

Dacă este corect, flota era comparabilă ca număr cu Armada spaniolă sau cu flotele combinate britanică, franceză și spaniolă de la Trafalgar. Dar ca mărime a vaselor, acestea erau "cele mai mari nave de lemn văzute vreodată în lume", scrie Edward L. Dreyer, eclipsând tot ceea ce se găsea în Occident, nu în ultimul rând micile vase ale lui Columb, nouăzeci de ani mai târziu. Este posibil să se fi exagerat atât în ceea ce privește numărul, cât și mărimea navelor. Călătoriile lui Zheng He nu au fost singurele expediții ale lui Yongle: acesta l-a trimis, de asemenea, pe un alt eunuc de încredere, Yishiha, să navigheze pe râul Amur, stabilind puterea Ming în Siberia de astăzi (Rusia).

Imperiul hindus al condimentelor Majapahit se destrăma. În Borneo, trei frați au creat orașul-stat Brunei, unde au primit un aventurier arab, Sharif Ali, un hașemit de la Mecca, care s-a căsătorit în familie și a reușit să urce pe tron, construind un imperiu talasocratic care supraviețuiește și astăzi ca monarhie bogată în petrol, condusă încă de dinastia sa. Raja de Singapore, convertit și el la islam, a fondat sultanatul Malacca, care a preluat acum comerțul cu mirodenii. Aceasta a fost lumea pe care aveau să o întâlnească europenii la sosirea lor în est.

În Etiopia, un împărat creştin Yeshaq (Isaac) se lupta cu războinicii islamici și evrei. Strămoșul său, Yekuno Amlak, preluase tronul în 1270, pretinzând că descinde din regele Solomon și regina din Saba și, mai plauzibil, din ultimii regi din Axum. Măreția solomonică a conferit farmecul biblic atât de necesar unei dinastii care a condus părți ale Etiopiei, uneori unite sub un singur conducător, până în 1974. Acești împărați creștini - negus negust (rege al regilor) - se aflau acum sub atacul agresiv al conducătorilor islamici susținuți de mamelucii din Cairo. În nord, un regat evreiesc, cunoscut sub numele de Gideoniți, deoarece regii lor se numeau adesea Gidewon, stăpânea Munții Simien, cei mai înalți din Cornul Africii, și împrejurimile. Ghedeoniții l-au sfidat pe împăratul Yeshaq, care a fost ucis luptând împotriva sultanului din Adal.

Numele real al regatului este necunoscut. Zimbabwe înseamnă pur și simplu "clădiri de piatră"; în zonă există și alte zimbabwes mai mici - unul supraviețuiește la Bambusi.

Aceeași familie a fondat și un alt regat, Oyo, care a fost strâns legat de Benin prin intimitate familială și o rivalitate vicioasă care a durat până în secolul al XIX-lea. Oyo era acum principala putere; expansiunea Beninului a durat mai mult. Conduse încă nominal de ramuri ale familiei, dinastiile lor domnesc încă în Nigeria republicană.

Yoruba venerau un panteon mare de zei și spirite (orishas), dar cosmologia lor plasa arta în centrul vieții însăși. Ei credeau că zeul lor principal, Olodumare, sursa lui ase, forța vitală a universului, i-a ordonat zeului Obatala să modeleze primii yoruba, care au trăit în orașul sfânt Ile-Ife sub conducerea unui rege - Ooni - descendent al unui rege-zeu. Ile-Ife, colonizat încă din anul 400 î.Hr., a prosperat începând cu anul 700 d.Hr. ca oraș sacru al Africii de Vest. Chiar și atunci când puterea politică s-a mutat în regatele Oyo și Benin, Ile-Ife s-a bucurat de o epocă de aur artistică, iar capetele regale din celelalte regate erau încă trimise acolo pentru înmormântare. Chiar în această perioadă, regele din Ile-Ife, Obalufon, a comandat artiștilor de acolo să creeze sculpturi care să îl înfățișeze pe el însuși.

Cu o săptămână mai devreme, la 13 august, o mică armată engleză condusă de regele Henric al V-lea, în vârstă de 27 de ani, a debarcat în Franța pentru a relua cucerirea Franței, începută cu succes de vigurosul Eduard al III-lea și apoi pierdută de nepotul său psihopat Richard al II-lea. Richard fusese răsturnat și ucis de vărul său, Henric, duce de Lancaster, care a devenit Henric al IV-lea. Cel mai extraordinar lucru despre Henric al V-lea a fost faptul că era în viață. Când avea 16 ani, luptând alături de tatăl său împotriva unui nobil rebel, a fost lovit în față de o săgeată care a intrat sub ochi și s-a înfipt în ceafă - fără să-i atingă creierul. În mod normal, acest lucru ar fi dus la moarte din cauza unei infecții și majoritatea medicilor ar fi scos pur și simplu săgeata prin față, sfâșiind carnea din interior. O primă echipă de medici - descrisă mai târziu ca fiind "lipitori care trăncăneau lasciv" - a greșit acest lucru, rupând săgeata. Dar medicul regal, John Bradmore, un om strălucit, era, de asemenea, meșter metalurgist și bijutier. El a dezinfectat rănile cu miere, le-a spălat cu alcool și a conceput un instrument pentru a prinde vârful săgeții într-un cilindru și a-l trage prin craniu și a-l scoate pe partea cealaltă. În mod uimitor, această operațiune a funcționat și rana nu s-a infectat; Bradmore a fost răsplătit din plin. Henry, înalt și puternic, trebuie să fi fost puternic marcat. După ce a reușit să urce pe tron, și-a adunat flota în Southampton, înainte de a-și ucide rapid cel mai bun prieten și alți doi baroni care au fost prinși într-o conspirație. În Franța, a cucerit portul Harfleur, apoi s-a luptat cu o armată franceză de două ori mai

numeroasă decât a sa la Agincourt, masacrând majoritatea prizonierilor francezi, prima dintr-o serie de atrocități de acest fel. După victoriile sale, regele francez a fost de acord să o căsătorească pe fiica sa Ecaterina cu Henric. Singurul lor fiu era un bebeluș când Henric a murit la 36 de ani din cauza dizenteriei. După moartea acestuia, Catherine s-a căsătorit cu un intendent galez, Owen Tudor, din care descind familia Tudor.

Tatăl lui João, Pedro, nestatornic și lasciv, s-a căsătorit cu o prințesă castiliană, Constanza. Dar aceasta a sosit cu o doamnă de onoare, Inês de Castro. Pedro a avut un fiu cu soția sa, dar s-a îndrăgostit de Inês. După moartea lui Constanza, a început să avanseze în familia lui Inês: într-o confruntare cu curtea ostilă, Inês a fost decapitată în fața copiilor ei. Când Pedro a devenit rege, i-a vânat pe ucigașii ei și le-a smuls personal inimile în semn de răzbunare. Se spune că a exhumat-o pe Inês, a îmbrăcat-o în coroană și bijuterii și a pus curtea să-i plătească tribut. Cu siguranță că i-a construit un mormânt, în fața celui al său, pe care a gravat cuvintele "până la sfârșitul lumii".

Insulele Canare au fost locuite încă de pe la nașterea lui Hristos de către guanche, berberi canari, care se bucurau de contacte ocazionale cu Europa sau Africa și care păstrau o civilizație din Epoca de Piatră, fără bărci sau metale. Descoperirea strămoșilor lor mumificați relevă un mod alternativ sofisticat de îmbălsămare, lăsând creierul și intestinele intacte prin afumarea cadavrelor în focuri de tabără, apoi înfășurarea lor în piei de capră. În 1312, bancherul-aventurier genovez Lancelotto Malocello a încercat să afle ce s-a întâmplat cu frații Vivaldi, care au debarcat pe insule; el a dat numele Lanzarote (Lancelotto) și a fondat o fortăreață acolo, dar a fost în cele din urmă expulzat în urma unei rebeliuni guanche. Acum, în 1402, un cruciat francez a colonizat insulele și s-a declarat rege - dar, confruntat cu revolte ale populațiilor indigene, a cedat insulele Castiliei. Insularii au fost rapid înrobiți, uciși și decimați de boli.

ACTUL ZECE

350 DE MILIOANE

Medici și Mexica, otomani și Aviz

HENRY NAVIGATORUL: SCLAVI, ZAHĂR ȘI AUR

În 1425, infantul Henric, duce de Viseu, a ordonat plantarea unei noi culturi pe unul dintre noile sale teritorii. Era o cultură care avea să schimbe lumea: trestia de zahăr. Locația era insula Madeira, o insulă atlantică nelocuită, revendicată de doi dintre cavalerii lui Henric și dezvoltată pentru el de un negustor din Piacenza, Bartolomeu Perestrello.

Zahărul își are originea în Mările Sudului, probabil în Papua Noua Guinee, ajungând în India în jurul anului 350 d.Hr. și apoi în califatul arab. Al-sukkar era o cultură care necesita multă muncă, lucrată de zanj, sclavii africani, în plantațiile lor din Irak, transplantate mai târziu de arabi în Sicilia și al-Andalus. Întrucât revenirea otomanilor bloca aprovizionarea cu zahăr dinspre est, Henry, susținut de genovezi, a adus puieți de zahăr din Sicilia și i-a plantat în Madeira. Acolo, Perestrello, capitão donatário și lord al Porto Santo, una dintre insulele arhipelagului, a folosit muncitori italieni și portughezi, cărora li s-au alăturat curând 2.000 de sclavi, probabil berberi din Maroc. Mai târziu, fiica sa s-a căsătorit cu un tânăr marinar genovez: Columb.

În continuare, Henric a dezvoltat Azorele, a încercat să fure Insulele Canare de la Castilia, iar apoi, în 1434, și-a însărcinat oamenii să navigheze și mai mult spre sud. Trei ani mai târziu, dându-și seama că caravanele sahariene evitau Ceuta și ajungeau la Tanger, l-a convins pe fratele său, regele Duarte, să susțină un asalt mandarine, care a fost un dezastru. Marinarii lui Henric au început să navigheze în jurul coastei de vest a Africii.

În 1444, unul dintre aghiotanții lui Henric a sosit la Lagos, în Algarve, cu caravele pline cu 225 de sclavi, unii berberi, alții negri africani: "unii destul de albi, frumoși la vedere ... alții ... mai puțin albi, ca niște mulatri; alții, din nou, erau negri ca etiopienii, și atât de urâți". Henry i-a expus pe malul râului. "Nu religia lor, ci umanitatea lor mă face să plâng de milă pentru suferințele lor", a scris un martor, Gomes Eanes de Zurara, arhivist regal și biograf al lui Henric. 'Pentru a le spori și mai mult suferințele, ei au început acum să se separe unul de altul pentru a face părțile egale. Acum a devenit necesar să se separe tații de fii, soțiile de soți, frații de frați..." O mare parte din comerțul cu sclavi a fost inițial determinată de cererea de sclavi domestici care se alăturau gospodăriilor familiale. Acum, la nașterea sclaviei atlantice, negustorii de sclavi capturau familii întregi și apoi le despărțeau. Sclavia era o instituție anti-familială. Această mică scenă, plină de cruzime, ipocrizie și avariție, a fost începutul unei industrii

care avea să îndulcească palatele europene și să otrăvească societatea timp de cinci secole.

După 1445, căpitanii lui Henric au călătorit dincolo de râul Senegal și au început să negocieze cu potentații africani care aveau propriile lor interese complexe, experimentați cum erau în comerțul cu piper, fildeș, aur și sclavi cu negustorii arabi sau berberi de peste Sahara. Aventurierii portughezi făceau schimb de cai sau plăteau în monede locale, bare de fier, țesături sau, cel mai frecvent, cochilii de cowrie, primind în schimb sclavi, de obicei prizonieri din războaiele împotriva dușmanilor vecini, piper, aur și fildeș. Acești negustori au împărțit regiunea cunoscută sub numele de Guineea (bazat pe un cuvânt berber pentru negri) în secțiuni de produse - Coasta de Aur, Coasta de Piper, Coasta de Fildeș și Coasta de Sclavi - ca într-un hipermarket continental.

Pe coastele Africii de Vest, cultivatorii de palmieri beau vin de palmier și cântau muzică akonting lângă plajă când, deodată, luminate de lumini pe mare, "fantome canibale" au aterizat și i-au prins, pentru a nu mai fi văzute niciodată. Aceste amintiri transmise, rememorate de Daniel Jatta, un muzician-istoric din Gambia, marchează un moment crucial: "fantomele canibale" erau portughezii lui Henry; palmierii au fost printre primii care au fost prinși de pe plajele africane și înrobiți - probabil duși să lucreze pe plantațiile din Madeira ale lui Perestrello. În timp ce Aviz cerceta Africa, la Lisabona, Henric a trimis un cadou papei Martin al V-lea, care era deja interesat de Africa și de sclavie. În 1418, la scurt timp după alegerea sa, Martin a recunoscut campania portugheză din Maroc ca fiind o cruciadă, dar sclavia africană nu era încă o problemă. Sclavii mediteraneeni erau încă, de obicei, turci, slavi și georgieni comercializați de Genova, Veneția și Egipt prin Crimeea către piețele islamice și creștine. În 1425, Martin a interzis vânzarea creștinilor către musulmani, dar nu și către creștini, deoarece italienii bogați dețineau adesea sclavi slavi (ortodocși), de obicei fete pentru muncă domestică și exploatare sexuală. Dar acum Henric i-a trimis papei zece sclavi africani.

Martin era angajat într-un proiect care schimba lumea - restabilirea unui papalitate unică, romană, după un secol de multipli papi și anti papi simultani, susținut de potentații germani și francezi, și a adus cu el o familie care a definit o nouă lume mercantilă și un nou tip de dinastie: familia de Medici.

COSIMO ȘI PAPA PIRAT: ÎN NUMELE LUI DUMNEZEU ȘI AL AFACERILOR BUNE

În 1417, când a fost ales, papa Martin locuia la Florența, unde un bancher pe nume Giovanni de' Medici a fost imediat dornic să-i câștige favorurile. Deja bogat din afacerile papale, Medici personifica prosperitatea în creștere a Florenței, un oraș-stat toscan fără ieșire la mare, o republică condusă de Signoria, un comitet format din nouă oameni, și de alte câteva consilii, toate alese de breslele sale comerciale și dominate de dinastiile sale mercantile care se întreceau pentru putere. Acești oligarhi jonglau cu dorința de a-și etala splendoarea în haine, palate și biserici cu austeritatea populistă și filantropia creștină așteptate de la un florentin prosper. Familia de Medici, care descindeau din apotecarii care le-au inspirat numele și însemnele - palle sau bilele roșii care reprezentau pastilele - a ocupat funcția de gonfaloniere (comandant) de mai multe ori, dar acum părea să fie în declin.

Giovanni a schimbat această situație. Florentinii erau experți în rafinarea, vopsirea și exportul de lână care le era trimisă din Anglia, Flandra și Burgundia, un comerț ajutat de capturarea orașului Pisa și a portului său, Livorno. Medici era proprietarul a două ateliere de lână, dar apoi s-a extins în cealaltă expertiză florentină, cea bancară, care a fost ajutată de utilizarea pe scară largă în Europa a monedelor de aur ale orașului, florinii. În 1401, Giovanni a jucat un rol în comandarea noilor uși ale Baptisteriului, o mulțumire pentru ieșirea florentinilor dintr-un spasm de ciumă, care urma să fie decisă printr-un concurs. Acesta a fost câștigat în comun de Lorenzo Ghiberti și Filippo Brunelleschi, iar Giovanni l-a însărcinat apoi pe acesta din urmă să construiască o bazilică a familiei Medici, San Lorenzo. Ulterior, Brunelleschi a creat cupola cu diametrul de 138 de picioare a catedralei orașului, Il Duomo, care a fost consacrată de papă.

Medici se îmbogățise prin prietenia sa cu cel mai puțin probabil papă de la Marozia încoace. Un pirat napoletan, Baldassare Cossa, a prosperat în haosul mai multor papi, asasinându-și predecesorul, câștigând alegerea ca Ioan al XXIII-lea, papalitatea și războaiele sale fiind finanțate de "marele meu prieten" Medici. Deseori însoțit de fiul lui Giovanni, Cosimo, Cossa spera să pună capăt schismei papilor, dar în 1414 a fost depus, fiind acuzat de sodomie, piraterie, crimă, incest și seducerea a 200 de fete. Cossa a scăpat, dar a fost capturat și întemnițat. Medici l-a răscumpărat pe patronul său pirat, dar acum susținea un cardinal în ascensiune, Oddone Colonna, un călugăr florentin și descendent al lui Marozia. Potentații ecleziastici l-au ales apoi pe Colonna drept Martin al V-lea pentru a reunifica Biserica. În septembrie 1420, Martin a procesat oficial de la Florența la Roma, unde l-a numit pe Medici ca bancher papal, asistat de fiul său Cosimo.

Având deja experiență în comerțul din Roma și Flandra, Cosimo, acum în vârstă de 30 de ani, fusese educat de către savanții umaniști din Florența. Pe măsură ce familia Medici devenea mai bogată, rivalii lor din Signoria au devenit geloși. "Nu părea că dai sfaturi, dar expune-ți discret opiniile în conversații", l-a sfătuit Giovanni pe Cosimo pe patul de moarte. 'Nu face din casa guvernului atelierul tău, ci așteaptă până când vei fi chemat la el... și ține-te mereu departe de ochii publicului'.

Imediat după moartea tatălui său, un partid anti-Medici de pe Signoria l-a acuzat pe Cosimo de trădare și a avut noroc că a fost exilat: 'Dacă m-ați trimite să trăiesc printre arabi, m-aș duce de bunăvoie'. Politica este adesea pur și simplu arta de a aștepta. În 1434, a fost invitat înapoi. A condus în timp ce se străduia să pară un simplu cetățean, îndeplinind rareori funcția de gonfalonier, dar devenind "rege cu totul și cu totul, dar cu numele", potrivit unuia dintre papi, pentru următorii treizeci de ani. A vărsat bani în înfrumusețarea Florenței și a continuat patronajul tatălui său pentru artiști, pe care îl considera un pariu împotriva convulsiilor din politică. "Cunosc stările de spirit ale orașului", spunea el. 'Înainte să treacă cincizeci de ani, vom fi expulzați, dar clădirile mele vor rămâne'.

Când prietenul său toscan și colegul său bibliofil Tommaso Parentucelli a fost ales Papa Nicolae al V-lea, Cosimo a contribuit la finanțarea unui proiect uimitor: noua Roma. A deschis bănci în toată Europa, cu sloganul 'În numele lui Dumnezeu și al bunelor afaceri', făcând comerț cu lână, mirodenii, brocarturi. Dar o mare parte se baza pe comerțul cu alun, un mineral necesar pentru coloranți, sticlărie și tăbăcărie. Pe măsură ce înaintarea otomană a tăiat aprovizionarea din est, au fost dezvoltate mine de alun în ținuturile papale. Medici a fost numit agent papal pentru alun, iar alunul a devenit câștigul care a finanțat începutul unei întreprinderi de regenerare urbană de două secole: un oraș sacru creștin grefat pe splendoarea păgână.

Roma era o ruină. Monumentele sale - Colosseumul, mormintele lui Augustus și Hadrian - erau acum fortificate ca sedii ale unor clanuri dușmănoase de gangsteri, Colonnas și Orsinis. În cei nouă ani ai domniei sale, papa, plin de bani canalizați din războaiele din Italia, din zeciuielile din Europa, din alun și din cultul pelerinajului, a început să restaureze Roma, un proiect care avea să fie unul dintre motoarele unei noi străluciri intelectuale. Aceasta a fost floarea anunțată de Petrarca în zilele cele mai întunecate ale ciumei care a distrus Europa, dar a și fisurat matrița structurilor și ideilor sale - la fel cum competiția statelor europene a încurajat noi tehnologii de război, noi mijloace de informare și noi concepții despre umanitate și frumusețe. În centrul acesteia s-a aflat o trecere treptată de la credința în totala agenție divină la ideea că umanitatea însăși era

sacră și frumoasă, demnă de exprimare și îmbunătățire. Toate acestea au generat un sentiment invincibil de posibilitate care, deși se exprima ca o întoarcere la cunoașterea clasică, era de fapt totul nou, de o brutalitate și o nerușinare încurajatoare, strălucitoare și nerușinată, bazată pe noi tehnologii - nave, arme, călătorii și o invenție care a permis oamenilor obișnuiți să citească totul despre ea: tiparnița.

Nicolae al V-lea și Cosimo de' Medici nu erau inhibați de contradicțiile dintre gloria creștină și grandoarea păgână: totul trebuia mobilizat pentru gloria mai mare a lui Dumnezeu, a pontifului și a bancherului lui Dumnezeu. Nicolae a transformat mausoleul lui Hadrian în fortăreața sa papală, Castelul Sant'Angelo, a restaurat zidurile Leonine plus patruzeci de biserici vechi și viaducte romane și și-a mutat reședința de la Palatul Lateran la Vatican. Un inovator, a supraviețuit conspirațiilor romane pentru a-l asasina, dar a fost și un jucător european, eliminându-l pe ultimul antipapă, liniștind Franța și, în martie 1452, ungându-l pe noul rege german, Frederic al III-lea, primul Habsburg încoronat efectiv împărat de către papă.

Frederic, în vârstă de 37 de ani, era o persoană plictisitoare, somnolentă și în curând obeză, care, în mod ironic, va fi arhitectul ascensiunii Habsburgilor, dar frumoasa și subțirica sa soție portugheză Eleanor, care va găsi curtea vieneză plictisitoare și filistină și care iubea dansul și jocurile de noroc, l-a ajutat fără îndoială pe fratele ei, regele Afonso al V-lea, să obțină sprijinul papal pentru noi expediții africane - în schimbul ajutorului într-o criză mai urgentă din est.

În aprilie 1453, Mehmed al II-lea, sultanul otoman în vârstă de douăzeci și unu de ani, a înconjurat Constantinopolul cu o armată de 160.000 de oameni, inclusiv mii de arcași de elită, o flotilă de 110 nave și 70 de tunuri, inclusiv unul atât de mare încât era nevoie de șaizeci de boi pentru a-l trage. Epoca tunurilor și a armelor de foc sosise cu adevărat.

TĂIETORUL DE GÂT ȘI CUCERITORUL: CĂDEREA CONSTANTINOPOLULUI

Împăratul Constantin al XI-lea Palaiologos a apelat la ajutorul european. Papa Nicolae al V-lea a trimis o flotilă, finanțată parțial de portughezi, sub conducerea lui Isidoro, mitropolit de Kiev, iar 2.000 de voluntari genovezi s-au grăbit să ajute Constantinopolul. Orașul, în care locuiau acum doar 50.000 de romani, era de mult timp râvnitul premiu al otomanilor.

Tamerlan aproape că distrusese sultanatul, dar tatăl lui Mehmed, Murad al II-lea, energic, capabil, dar inconsecvent, instabil și distrat, se epuizase luptând: în marile marșuri turcești, unde beii au obținut independența, susținuți de fiul lui Tamerlan, Shahrukh; în Balcani, unde Ungaria, Veneția și Serbia s-au răzvrătit. Pe coasta Mării Egee, Gjergj Kastrioti, un prinț creștin trecut la islam, crescut la curtea otomană - unde era cunoscut sub numele de Iskender Beg -, a servit ca guvernator. Acum s-a răzvrătit, a revenit la creștinism, s-a declarat Domn al Albaniei și l-a sfidat pe Murad timp de douăzeci și cinci de ani, numindu-se Scanderbeg. Dar sultanul și-a îmbunătățit forțele, comandând tunuri și ceva nou: arme de foc de mână, trase de pe umăr, succesoare ale armele de foc chinezești, cunoscute mai târziu sub numele de archebuze. Acestea au fost primele muschete, folosite pentru prima dată de către ienicerii lui Murad și adoptate în curând de adversarii lor creștini.

În 1444, la Varna, după ce a îngenuncheat ostentativ pentru a se ruga în mijlocul bătăliei, Murad i-a învins pe unguri și le-a ucis regele. Dar apoi sultanul în vârstă de patruzeci de ani a suferit o criză personală. L-a chemat pe fiul său Mehmed, în vârstă de numai 12 ani, în capitala Edirne (Adrianopol) și a abdicat. Mehmed a fost încununat cu sabia lui Osman. Dar în 1448 ungurii, polonezii și valahii au avansat, iar Mehmed, exasperat de criza de vârstă mijlocie a tatălui său, i-a spus: "Dacă ești sultan, condu-ți armatele. Dacă eu sunt sultan, îți ordon să vii și să-mi conduci armatele'. Murad s-a întors și împreună i-au învins pe creștini. Sultanatul a fost restaurat - dar în mijlocul teritoriilor sale europene și asiatice se afla Marele Oraș, mult diminuat: Constantinopol.

Mehmed plănuise să cucerească Constantinopolul, dar a fost zădărnicit de marele său vizir turc condescendent Çandarlı Halil Pașa, care primea mită de la Constantin al IX-lea. Când tatăl său a murit în 1451, Mehmed a pus să fie strangulat fratele său, un fratricid pe care l-a transformat în politică, iar apoi s-a îndreptat împotriva Constantinopolului. Çandarlı a preferat să păstreze Constantinopolul ca stat client, dar când romii au intrigat împotriva lui Mehmed, vizirul i-a avertizat: "Greci proști. Tot ce veți face este să pierdeți puținul pe care îl aveți'.

Mehmed a fost un vizionar cosmopolit. Educat de tutori turci și italieni, a citit Iliada și Viața lui Alexandru cel Mare a lui Arrian, vorbea șapte limbi și a scris poezii turcești și persane. A crescut printre prinți creștini, nu în ultimul rând printre Radu cel Frumos, unul dintre frații Dracula. Ei au devenit amanți, Mehmed scriind poeme erotice - "Buzele lui au dat viață din nou uneia pe care privirile lui o ucideau" - într-o cultură care privea sexualitatea mai degrabă ca pe o chestiune de putere decât de identitate: cel care pătrunde, viril, cel penetrat, supus. Aspirând la moștenirea romană și la prestigiul

internațional al Constantinopolului, pe care turcii îl numeau "Mărul Roșu" din cauza dorinței sale, Mehmed și-a dat seama că apărarea sa era asigurată de abia 5.000 de oameni și că praful de pușcă diminuase inexpugnabilitatea zidurilor sale. Apropiat de Orbán, un tunar maghiar, a comandat un întreg parc de tunuri, de la o monstruoasă piesă de spectacol până la tunuri mai mici și manevrabile.

Mehmed a construit un castel, Rumelihisarı, pe partea europeană a Bosforului, pe care l-a numit "Tăietorul de gât", menit să blocheze orașul. Când un căpitan venețian a încercat să treacă de blocadă, tunurile lui Mehmed au scufundat nava, iar el a pus căpitanul să fie tras în țeapă anală pe malul Bosforului ca o sperietoare vie.

La 5 aprilie 1453, Mehmed a sosit pentru a supraveghea încercuirea orașului cu o armată care includea detașamente creștine de sârbi și valahi sub comanda favoritului său, Radu cel Frumos. Dar încercuirea completă de pe apă a fost împiedicată de un uriaș baraj de lanțuri întins peste estuarul Cornului de Aur, așa că a creat o cale din bușteni unși peste Galata și a pus întreaga flotă să fie târâtă peste ea, apoi să fie plutită pe Cornul de Aur. Romaioții au încercat fără succes să ardă flota folosind nave de foc. Patruzeci de italieni capturați au fost trași în țeapă la ordinul sultanului, moment în care creștinii au măcelărit prizonierii otomani pe ziduri. Atacatorii otomani au fost prăjiți în jeturi de foc grecesc.

Mehmed a minat zidurile; un expert romanofil, Ioan Germanul, care se presupune că era scoțian, a contraminat sub pozițiile otomane. Tunurile lui Mehmed au avariat în repetate rânduri fortificațiile (deși Orbán a fost făcut praf de una dintre propriile sale creații). După miezul nopții din 29 mai, sultanul a ordonat asaltul. Trupele sale au pătruns prin secțiunea nord-vestică deteriorată a zidului, în timp ce ultimul împărat și-a smuls regalul purpuriu și s-a aruncat în luptă. Corpul său nu a fost descoperit niciodată. În scene de haos apocaliptic, venețienii și genovezii au sărit de pe ziduri, capetele au plutit în Bosfor ca niște "pepeni într-un canal", iar cuceritorii turci s-au dezlănțuit, jefuind Mărul Roșu timp de trei zile - în timp ce Mehmed aștepta afară.

Papa era atât de deprimat, încât își dorea să fie încă bibliotecar. În timp ce Europa se retrăgea îngrozită, flotila papei, finanțată de regele portughez Afonso, a sosit după ce orașul a căzut. Dar, în schimb, Nicolae al V-lea a recunoscut cuceririle portugheze din Africa ca fiind o cruciadă autorizată "să invadeze, să caute, să captureze, să învingă și să supună toți sarazinii și alți dușmani ai lui Hristos... și să le reducă persoanele la sclavie perpetuă", un drept extins pentru a include "guineenii și alți negri capturați cu forța sau cumpărați cu contracte legitime". Afonso și-a extins teritoriile marocane - câștigând epitetul O Africano - și l-a susținut pe unchiul său, Henric Navigatorul.

În 1456, doi dintre căpitanii lui Henric, unul venețian și unul genovez, au colonizat Capul Verde, o insulă nelocuită din largul Senegalului, care a devenit cartierul general portughez al sclavagismului și prima colonie tropicală. Colonizarea insulelor din Atlantic a încurajat în mod natural ideea că ar putea exista și alte insule mai mari. În jurul anului 1139 - cu un secol și jumătate înainte de Columb - un călugăr milanez, Galvano Fiamma, scria în Cronica Universalis, recent dezvăluită, despre "un alt pământ, mai la vest, numit Marckalada" - Markland, numele nordic al coastei SUA-Canada - despre care spunea că a fost descris de "marinari care frecventează mările Danemarcei și Norvegiei". Marinarii englezi au vizitat insule misterioase, probabil Terra Nova, iar Perestrello, colonizatorul din Madeira, deținea, de asemenea, documente despre un ținut misterios de acolo. Cadavrele despre care se spune că ar fi fost aduse la malul mării în Irlanda cu chipuri mongole erau cu siguranță cadavrele unor amerindieni pierduți cumva pe mare.

MEXICA LUI ITZCOATL: CEI CARE MOR PENTRU ZEU

În timp ce Afonso cel African înainta prin Maroc și pe coasta africană, un alt constructor de imperii, nu mai puțin ambițios și îndreptățit, își extindea agresiv imperiul Mexica, condus din capitala sa insulară Tenochtitlan. Motecuhzoma I avea 42 de ani când a urcat pe tronul imperiului Mexica în 1440.

Era o civilizație cu o organizare sofisticată, cu povestiri care erau înregistrate în ilustrații pictate pe piele de căprioară și în cărți împăturite în acordeon din fibre de plante maguey, cu războaie constante împotriva orașelor rivale și cu zei vorace. Adorate în temple monumentale, aceste zeități cereau sacrificii umane, oferite prin scoaterea din piept a inimilor încă bătătoare, iar preoții dansatori le îmbrăcau adesea pieile. Dar Tenochtitlan a fost doar unul dintre multele orașe-stat din cadrul imperiului, care a existat alături de o varietate de politici, unele autocrații, unele teocrații și unele semidemocrații.

Ca tânăr prinț, Motecuhzoma a fost unul dintre cei trei care au creat imperiul Mexica. În jurul anului 1427, la peste douăzeci de ani de la moartea lui Tamerlan, consiliul din Tenochtitlan l-a ales pe dinamicul Itzcoatl - Șarpele de Obsidian - ca domnitor sau tlatoani, Oratorul - care a creat imperiul, ajutat de nepotul său Motecuhzoma, fiul unui monarh anterior.

Mexica fuseseră vasali neliniștiți ai orașului-stat dominant Tapenec Azcapotzalco, al cărui Orator Tezozomoc cucerise, într-o lungă domnie, o mare parte din Valea Mexicului. Moartea acestuia a slăbit influența orașului-stat asupra Mexica: în 1427, Itzcoatl a condus o lovitură de stat, și-a afirmat independența, și-a ucis rudele pro-Azcapotzalco și a format o alianță cu doi colegi conducători din orașele-state vecine, Texcoco și Tlacopan. Împreună au învins Azcapotzalco și au securizat Valea, apoi s-au extins în afara acesteia, purtând războaie constante pe malurile sudice ale lacurilor Xochimilco și Chalco. Când au zdrobit alte state, Itzcoatl a ars istoriile lor, înregistrate într-un sistem de scriere picturală scrisă pe codice din scoarță sau piele, deoarece "nu era înțelept ca tot poporul să cunoască picturile". În schimb, el a promovat istoria oficială a zeului național Mexica al războiului și al soarelui, Huitzilopochtli, care cerea sângele victimelor umane. În onoarea sa, Itzcoatl a început să construiască piesa centrală a incintei sacre a orașului, Casa Marelui Zeu (Marele Templu), dedicată lui Huitzilopochtli și lui Tlaloc, zeul ploii, fiecare cu propriile altare în vârful unei piramide masive în trepte.

La baza scării se afla figura rotundă sculptată a lui Coyolxauhqui între două capete uriașe de șarpe, gravată cu reprezentări ale dezmembrării zeiței, care era reconstituită în ritualuri de sacrificiu anual.

Sacrificiile erau efectuate de către preoți, în principal bărbați, dar și femei, care își înnegreau fețele și corpurile, cicatrizându-și urechile, organele genitale, brațele și pieptul în ritualuri de autosacrificiu, purtând părul lung și împletit cu sânge uman care le păta, de asemenea, gura și fața. Victimele, sclavi sau prizonieri, erau transformate în imitatori ai lui Dumnezeu, mai întâi răsfățate cu ospețe, sex și purificări înainte de a fi conduse pe treptele Marelui Templu de către preoții focului care le așezau pe piatra de sacrificiu. 'Patru bărbați întindeau [victima], apucând brațele și picioarele'; preotul focului ridica cuțitul 'și apoi, după ce a despicat pieptul, a apucat imediat inima'. Și cel al cărui piept era deschis era încă în viață. Și preotul a dedicat inima soarelui'. Victimele, Cei care au murit pentru Dumnezeu, 'au fost trimise rostogolindu-se pe scări scăldate în sânge', după care un preot le-a decapitat și a montat craniul pe un rastel care ținea sute de mii de alte victime.

La moartea lui Itzcoatl, în 1440, succesorul și nepotul său Motecuhzoma Ilhuicamina a finalizat atât Marele Templu, cât și imperiul, cucerind Chalco. Împreună s-au extins mai departe în jurul Mării Cerului (Golful Mexic), numindu-se Vecinii Mării Cerului.

Cu toate acestea, autocrația aleasă a Mexica nu era singurul sistem mesoamerican: rivalul lor, Tlaxcala, era o republică semidemocratică, condusă de aproximativ 100 de teuctli - consilieri - aleși, care trebuiau să dea dovadă de un etos civil de umilință, incluzând post, sângerare și pregătire morală, înainte de a prelua funcția, pentru care era necesară o elocvență ostentativă. În Tlaxcala nu existau curți de bal sau palate regale. Democrația, departe de a fi exportată în Americi de către europenii iluminați și Părinții Fondatori, era deja acolo. Acești republicani aleși erau opusul mexicanilor monarhici, împotriva cărora războinicii lor și luptătorii otomi au rezistat, păstrându-și independența și detestându-i pe aroganții imperialiști mexica.

Motecuhzoma s-a autopromovat la Huehuetlatoani, Oratorul Suprem, tradus ca împărat. Mexica se diferențiau de aliații lor, considerând că, în calitate de popor ales al zeilor și succesori ai Teotihuacanului, erau destinați să conducă lumea. Vorbitorii lor erau surogate ale zeilor, aclamate la venirea lor: "Tu ești flautul lor... te fac colții lor, ghearele lor, tu ești fiara lor sălbatică, mâncătorul lor de oameni, judecătorul lor". De asemenea, au creat o nouă nobilime cu ordine militare-religioase de cavaleri quauhpili care se bucurau de privilegii - numai nobilii având voie să poarte dopuri de buze, mantii de bumbac, brățări de aur. Nobilii dețineau sute de concubine, inclusiv sclavi capturați în război, dar în cadrul familiei regale femeile erau puternice.

Cu toate acestea, pe măsură ce imperiul se extindea și tensiunea creștea cu aliații săi, vărsarea de sânge la Marele Templu a devenit tot mai frenetică. Aliații și vasalii lor le purtau resentimente amare. Dacă li s-ar fi dat o șansă, s-ar fi ridicat și i-ar fi distrus.

Fratele lor, Fernando, a fost capturat. Henric a negociat prin intermediul unui medic evreu pentru a-l schimba pe acesta cu Ceuta, dar chiar când regele era pe cale să aprobe înțelegerea, acesta a murit de Moartea Distructivă - iar fratele lor a murit în detenție după șase ani de umilință. Infante Fernando a fost eviscerat și îmbălsămat, camarazii săi prizonieri creștini ascunzându-i inima și viscerele în vase sub podeaua închisorii, în timp ce trupul gol al prințului a fost atârnat ani de zile de crenelurile din Fez.

Însuși Zurara, care îl admira atât de mult pe Henric - "Prințul nostru" - a sesizat implicațiile amenințătoare din această invocare a destinului crud: "O, noroc puternic, care cu roțile tale faci și desfaci, cuprinzând chestiunile acestei lumi după cum îți place, pui în sfârșit în fața ochilor acestui neam mizerabil o înțelegere a lucrurilor care vor veni, pentru ca ei să primească o oarecare consolare în mijlocul marii lor dureri? Iar tu,

care ești atât de ocupat în a face acea împărțire a captivilor, privește cu milă atâta mizerie; și vezi cum se agață unul de altul, încât cu greu îi poți despărți'.

Cucerirea era de neconceput: Europenii, opriți de puterea conducătorilor africani și a armatelor lor, descurajați de imensitatea inospitalieră a Africii, decimați de malarie, nu au cucerit continentul decât peste patru secole. Le-a lipsit supremația militară și rezistența fizică până la dezvoltarea aburului, a mitralierelor și a chininei la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Cuvântul "bancă" provine de la banco, taraba din piață de la care acești primii finanțiști își făceau afacerile.

Cuvântul Renaștere nu a fost folosit de contemporani. Polimatul Leon Battista Alberti a fost cel care, sfătuindu-l pe Papa Nicolae al V-lea cu privire la reconstrucția Romei și la proiectarea Vaticanului, a intuit posibilitățile lui Uomo Universale - "Un om poate face totul dacă vrea". Giorgio Vasari, biograful lui Michelangelo, a folosit cuvântul rinascita (renaștere) în Viețile artiștilor, dar Renașterea a fost cu adevărat inventată de istoricii englezi în anii 1830.

Un aurar german, Johannes Gutenberg din Mainz, a fost primul care a folosit tiparul mobil, după modelul unei prese de vin, pentru a publica 180 de exemplare ale Bibliei. Răspândirea lecturii, la fel ca internetul în secolul XXI, nu numai că a luminat mințile oamenilor, dar le-a și întunecat: isteria proceselor și a arderii vrăjitoarelor a fost cel puțin parțial intensificată de popularitatea unor cărți precum unul dintre primele bestselleruri, Malleus Maleficarum sau Ciocanul vrăjitoarelor, de Henricus Institor, din 1487, care distruge vrăjitoarele și erezia lor ca o sabie cu două tăișuri.

Un padishah (împărat) persan rafinat și milostiv, fiul lui Tamerlan, Shahrukh, a condus imperiul de bază timp de patruzeci de ani, în timp ce fiul său Ulanbeg a guvernat Samarkandul. Interesele lui Ulanbeg erau astronomia și știința, construindu-și un observator - din care unele părți au supraviețuit în Samarkand - pentru a-și ajuta calculele; catalogul său de stele și măsurătorile sale privind înclinarea Pământului și anii siderali erau extrem de precise. Dar poate că astronomia i-a distras atenția de la politică: a fost asasinat, iar imperiul s-a dezintegrat. Shahrukh și Ulanbeg i s-au alăturat lui Tamerlan în Gur Amir, care a inspirat mai târziu stilul domol persanat al urmașilor moguli ai lui Tamerlan.

"Oricare dintre fiii mei va moșteni tronul sultanului, se cuvine să-și ucidă frații în interesul ordinii mondiale", a decretat Mehmed. 'Majoritatea juriștilor au aprobat acest

lucru. Să se ia măsuri în consecință'. În total, în jur de optzeci de prinți otomani au fost strangulați cu coarda arcului pentru a nu vărsa sânge regal în singura familie în care filicidul și fratricidul nu erau doar ocazionale și accidentale, ci o politică religioasă și politică.

Aceștia erau fiii voievodului (prințului) al Valahiei, Vlad al II-lea, cunoscut sub numele de Dracul după apartenența sa la Ordinul Dragonului.

În alte perioade ale anului, preoții sărbătoreau Jupuirea oamenilor în cinstea zeului Xipe Totec, un zeu înfometat de piele, când Oratorul urmărea luptele de gladiatori și purta pielea jupuită a victimelor. Astfel de sacrificii au fost subliniate de spanioli pentru a-și justifica cucerirea, dar cultura sofisticată și alfabetizată a Mexica era mult mai complexă decât atât: este probabil ca în aceste decenii anterioare rata sacrificiilor să fi fost mai puțin frenetică decât a devenit mai târziu.

Copiii nobili erau educați în școli speciale legate de temple. Copiii și adulții jucau patolli, un joc cu mingea de cauciuc, pe terenuri speciale, care făcea parte încă din regatele mayașe din ritualul regal. Monarhii jucau adesea acest joc; spectatorii pariau uneori atât de mult pe rezultate încât erau nevoiți să se vândă ca sclavi; iar cei care pierdeau erau adesea uciși - un fel de adevărat Joc al Calamarilor.

Marea doamnă supremă, Atotoztli, fiica lui Motecuhzoma I, s-a căsătorit cu Tezozomoc, fiul lui Itzcoatl, și a fost mama și adesea regentă a următorilor trei conducători, începând în 1478 cu Axayacatl, nepotul lui Motecuhzoma I și Itzcoactl (și tatăl ultimului dintre ei, Motecuhzoma II).

Capitala Tenochtitlan, construită pe un sistem de grilă și abordată peste apă printr-o șosea sau cu o barjă sau o canoe, era acum o minune a lumii, cu 250.000 de locuitori, mult mai mare decât Sevilla, cu 45.000 de locuitori.

Incas, Trastamaras și Rurikovichi

CEL CARE CUTREMURĂ PĂMÂNTUL ȘI CEL NEPUTINCIOS

În timp ce Motecuhzoma își consolida imperiul, departe în sud-vest, fără să știe, un alt constructor de imperiu, Inca Yupanqui, crea Tawantinsuyu, cele patru părți împreună, cel mai mare imperiu din America.

Născut în micul regat Cusco din Peru, prințul Yupanqui (Onorat) a preluat tronul de la tatăl și fratele său. Familia credea că descindeau dintr-un rege străin sacru și rătăcitor. Tatăl lui Yupanqui, Inca Viracocha, tatăl lui Yupanqui, a numit un alt fiu ca moștenitor, dar cei doi au abandonat capitala în timpul unei invazii inamice. Yupanqui a refuzat să plece, a adunat poporul și i-a învins pe invadatori, ducând prada tatălui său, care a refuzat să îl recunoască ca fiind mai mare decât moștenitorul ales și a ordonat uciderea sa. Redobândiți sub numele de Pachacuti - Cumințenia Pământului - Yupanqui a preluat tronul, umilindu-l pe tată și pornind în aproape patruzeci de ani de cuceriri care au supus cea mai mare parte a Peru. El a înfrumusețat Cusco, construind monumentalul Templu de Aur al Soarelui în centrul său și complexul de fortărețe Saqsawaman cu zidurile sale în zigzag deasupra orașului, iar în munți a ridicat misteriosul, dar uluitorul palat terasat Machu Picchu, cu cartierele sale regale și Templul Soarelui.

Când a devenit prea bătrân pentru a mai lupta, fiul său, Tupac Inca Yupanqui, s-a extins de-a lungul Anzilor până în Ecuador, construind o a doua capitală, Quito, și pornind într-o expediție în Pacific.

Acești doi carismatici incași Sapa aproape că au finalizat imperiul în doar cincizeci de ani. Sapa Inca - Inca Unic - era titlul monarhului divin a cărui misiune de la Soare era să conducă lumea, dar era și Fiul Soarelui și Iubitorul și Binefăcătorul Săracilor, deși se hrănea cu aur și argint. Purtând o diademă împletită de turcoaz, cu un ciucure pe frunte și urechi pendulante, și având un baston cu pene și un buzdugan de aur, era păzit de 5.000 de Urechi Lungi în tunici roșii și albe. Încoronările incașilor Sapa erau sărbătorite prin strangularea a 200 de copii cu vârste cuprinse între patru și zece ani, ale căror ritualuri de moarte, concepute de Pachacuti, prevedeau arderea hainelor de doliu și tăierea gâtului a 2.000 de lame, în timp ce "O mie de băieți și fete vor fi aduși și îngropați pentru mine în locurile în care am dormit sau m-am distrat".

Pachacuti a fost al nouălea Sapa Inca, un rege-zeu care nu a murit niciodată. După moarte, regalitatea incașă era mumificată și venerată alături de o statuie de aur, un surogat, așezată în palatele lor, unde însoțitorii le serveau băuturi și îi îmbrăcau în decorațiuni de aur; uneori, aceștia participau la evenimente importante pe tronul lor. Acești strămoși decedați de mult timp, regi și regine, îi sfătuiau pe incașii Sapa. Incașii au desfășurat armate de aproximativ 35.000 de soldați și chiar, în rare ocazii, de 100.000

de soldați, toți purtând pene multicolore și plăci de aur, argint sau cupru, mânuind macete, bâte și arcuri și cântând cântece precum "Vom bea din craniul trădătorului, ne vom împodobi cu un colier din dinții lui, vom cânta melodia pinkullu cu flaute făcute din oasele lui, vom bate toba făcută din pielea lui și astfel vom dansa!". Războiul și comerțul erau facilitate de animale de povară, lame și alpaca; imperiul, lung de 3.500 de kilometri, era legat de 25.000 de kilometri de drumuri. Agricultura a fost facilitată prin presărarea unui îngrășământ natural, guano - fecale de pasăre - pe câmpurile pe care se cultiva porumb, cartofi, cartofi dulci și roșii.

Incașii aveau 2.000 de concubine - cote de "femei cucerite" erau dedicate ca mirese ale Soarelui. Coya sau regina, o soră sau verișoară a incașului, era puternică. Incașii erau poligini; descendența nobiliară trecea atât prin bărbați, cât și prin femei, iar copiii puteau moșteni de la oricare dintre părinți. Nu exista un cuvânt pentru virgină, iar sexul premarital nu era condamnat. Se credea că este nesănătos să reprimi impulsurile sexuale. Doar copiii nobili se așteptau să facă acest lucru, și atunci doar până la căsătorie. Vorbind Quechua, incașii nu aveau scris, dar comunicau printr-un sistem de noduri. Ei sacrificau oameni pentru panteonul lor, dar nu la o scară comparabilă cu cea a mexicanilor.

Tupac s-a extins în Columbia, Argentina, Bolivia și Ecuador, un imperiu agresiv și lacom, ca și cel al contemporanilor săi, Mexica și familia Aziz-Trastámara din Iberia, condus de monarhi războinici și aristocrații marțiale, și inspirat de culte religioase de cucerire, pradă și răscumpărare. Cuceririle lor păreau de neoprit - dar ibericii au fost cei care s-au destrămat primii într-o dușmănie de familie vicioasă și farsescă.

Masturbarea regelui Enrique al IV-lea de Castilia de către medicii săi a dus la ejaculare, dar sperma regală Trastámara era "apoasă și sterilă". Medicii și curtenii au disperat - așa că frotajul a continuat. Sperma a fost colectată într-un tub de aur și dată reginei lui Enrique, o altă prințesă portugheză, Juana, pentru a fi injectată în vaginul ei, într-o încercare disperată de a insemina un moștenitor. Medicul lor evreu Samaya a supravegheat procedurile "pentru a vedea dacă poate primi spermă - dar nu a putut".

Cu ochii albaștri și atletic, cu părul său roșcat englezesc, maxilarul alungit, fruntea bombată și nasul plat și spart, Enrique semăna fie cu un leu, fie cu o maimuță, dar, timid, blând și nepretențios, îi lipsea dinamismul extrovertit necesar pentru a-i controla pe războinicii din Castilia.

Tatăl său, Juan al II-lea, a fost un vesel și obsedat de vânătoare, pe jumătate englez, fan al poeților, care l-a căsătorit pe Enrique cu Bianca de Navarra, dar mirele nu a reușit să

consume și, în mod jenant, cearșafurile însângerate de la nuntă nu au fost afișate. În timp ce curtenii bârfeau despre forma și alinierea penisului regal și despre posibila homosexualitate, tatăl său a trimis preoți să le intervieveze pe amantele lui Enrique, prostituate care au mărturisit că "membrul său viril era ferm și producea sământă virilă" în abundență fecundă. Enrique însuși a crezut că era vorba de "impotență reciprocă datorată unor influențe maligne" - vrăjmășie - și biata Bianca a fost trimisă acasă la tatăl ei. În 1451, regele Juan, recăsătorit cu o prințesă portugheză, a avut un alt copil legitim - infanta Isabella, cu 26 de ani mai tânără decât Enrique.

Îngrijorat de interferența portugheză, Juan l-a căsătorit pe Enrique cu verișoara sa primară portugheză Juana: încrucișarea era deja o problemă în familia regală iberică. Dar, cum Enrique era din nou incapabil să performeze, după șapte ani, Juana, cu spirit independent, a făcut propriile aranjamente, pornind o aventură - prima din multe altele - cu mayordomul soțului ei, Beltrán de la Cueva, care a dus la nașterea unei fiice. Potentații Europei au discutat despre Trastámara în detaliu din punct de vedere ginecologic. "Regina a rămas însărcinată fără să-și piardă virginitatea", a fost informat Papa Pius al II-lea de către secretarul său; "sperma [care a fost] turnată la intrare a pătruns în cele mai ascunse locuri din interiorul ei". Dar 'alții credeau că tatăl era un alt bărbat decât Enrique'. Fiica a fost supranumită La Beltraneja, după numele tatălui ei natural.

Acest lucru era cu atât mai supărător cu cât sora vitregă a lui Enrique, Isabella, poseda toate calitățile unui rege, cu excepția masculinității. Nevoia de a opri succesiunea ei a fost cea care a făcut ca sperma lui Enrique să fie atât de importantă. Tinerețea Isabelei a fost petrecută fie în izolare sărăcăcioasă cu mama ei nebună, fie rezistând încercărilor nerușinate ale fratelui ei de a o căsători cu soți nepotriviți. Supraviețuind la o curte periculoasă și instabilă, ținându-și propriul sfat, ea s-a dovedit inteligentă, secretoasă și neînfricată, întărită de pietatea catolică fanatică și de grandoarea Trastámara.

În timp ce Enrique se străduia să se impună, iar regele portughez intervenea în speranța de a cuceri el însuși regatul, Isabella a început în secret să își aranjeze propria căsătorie - căsătoria care avea să creeze un imperiu. Dar neputința lui Enrique le dăduse putere regilor berberi din Granada, ultima putere islamică din Iberia, care acum refuza să îi plătească tributul. Enrique a încercat să își demonstreze machismul marțial conducând atacuri asupra Granadei, un regat atât de prosper încât capitala sa omonimă era, cu 165.000 de locuitori, de departe cel mai mare oraș din Iberia și unul dintre cele mai mari din Europa. Islamul era în plină revenire: Granada a respins cu ușurință atacurile

creștinilor, în timp ce, la celălalt capăt al Europei, cuceritorul otoman făcea prăpăd în ultimele avanposturi ale creștinătății.

A DOUA ȘI A TREIA ROMĂ: CAESAR MEHMED ȘI SOPHIA DE MOSCOVA

În timp ce Mehmed aștepta în afara Constantinopolului, trupele sale au violat femei și băieți, au ucis și înrobit mii de oameni. "Fiecare cort era un rai", se lăuda un soldat otoman, "plin de băieți și fete, servitori sexuali ai paradisului, fiecare o frumusețe impunătoare care oferea o piersică suculentă". La sfârșitul celei de-a treia zile, sultanul a pus capăt jafului și a intrat călare, orbit de Regina Orașelor. În vechiul palat Boukoleon - ruinele sale încă se mai păstrează - a reflectat asupra tranzitivității imperiilor citându-l pe Saadi:

Păianjenul este purtător de cortină în palatul lui Khusrau, bufnița sună relieful în castelul lui Afrasiyab.

Vizitând Hagia Sophia, a surprins un soldat care jefuia comorile și l-a lovit cu lama sabiei sale.

Mehmed era acum stăpânul unui Constantinopol ruinat și pe jumătate gol. Aclamându-se Kayser-i-Rum, Cezar al Romei, a transformat Hagia Sophia în moschee și și-a construit propriul palat pe Forum și un al doilea Palat Nou (Topkapı) pe locul Mega Palatului, pe care l-a demolat. În ceea ce-l privește pe Halil, marele său vizir, care îi zădărnicise toate planurile încă din 1444, acesta a fost decapitat, fiind primul dintre numeroșii vizir care au fost uciși. De acum încolo, majoritatea vizirilor nu mai erau turci, ci slavi sau greci anterior înrobiți, toți convertiți la islam. Cel puțin unul dintre nepoții Palaiologos ai ultimului împărat s-a convertit la islam și a ajuns mare vizir. Toleranța otomană a fost exagerată de istorici. 'Toleranța nu este același lucru cu celebrarea diversității', scrie Marc David Baer, ci 'o stare de inegalitate'. Evreii și creștinii existau la mila conducătorului, cu condiția ca aceștia să ofere o supunere totală, fiind adesea nevoiți să poarte insigne și costume speciale pentru a marca inferioritatea lor față de musulmani și suferind izbucniri de persecuții. Existau întotdeauna excepții: Cezar-sultanii nu au

prieteni, dar cel mai apropiat curtezan al lui Mehmed a fost medicul său, un evreu italian pe nume Giacomo de Gaeta, care s-a convertit și a devenit Hekim Yakub (Dr. Jacob) Pașa, mai târziu vizir șef.

Papa a cerut o cruciadă pentru a restabili a doua Romă, dar în nord cuceririle lui Mehmed au contribuit la ascensiunea Rusiei, transformându-i pe prinții Moscovei din executanți mongoli de dată recentă în aroganți cezarieni ortodocși.

Abia odihnindu-se după ce a cucerit Constantinopolul, Mehmed a căutat să exploateze ruina Hoardei de Aur, formând o alianță cu Haji Giray, descendent al lui Genghis și Jochi. Giray și-a fondat propriul regat de familie, khanatul tătar din Crimeea, care a rămas o putere europeană formidabilă timp de 300 de ani, cu armate de 50.000 de cavaleri care au cucerit în diferite momente Moscova și aproape Viena.

Mehmed și Giray au atacat orașele italiene din Crimeea și au preluat piețele de sclavi ale acestora. Giray a început apoi să facă raiduri în Polonia creştină, Moscovia și Lituania pentru a captura sclavi cu pielea albă. Mehmed a galopat în jurul Mării Negre până în Valahia (România) unde, susținut de Radu cel Frumos, l-a atacat pe fratele sfidător al prințului, Vlad, care îi ura pe otomani. Vlad a compensat resursele sale reduse prin tactici curajoase și o cruzime care îți lasă ochii în lacrimi, omorând trimișii lui Mehmed prin înfigerea de cuie în turbanele lor. Între invaziile otomane și în timpul a trei domnii ca voievod, Vlad și-a epurat dușmanii, sași și turci, prin împungere rectală în păduri de țepușe - o practică care l-a șocat chiar și pe sultan și care i-a adus epitetul "Împăratul", inspirație pentru Dracula - înainte de a fi alungat și înlocuit de Radu.

În 1460, Mehmed a măturat ramificațiile Constantinopolului; a capturat Trebizondul și a avansat în Grecia, care a rămas otomană până în anii 1820. Acolo l-a expulzat pe fratele ultimului împărat, Thomas Palaiologos, Despot de Morea, care a scăpat cu fetița sa Zoe. Fetița a fost adoptată de papă. Într-o demonstrație a modului în care puterea feminină poate conecta și transforma, această prințesă înzestrată avea să aibă un rol special în crearea Rusiei: în 1472, când avea 23 de ani, papa a căsătorit-o prin procură, la Sfântul Petru, cu marele prinț al Moscovei, Ivan al III-lea, în vârstă de 32 de ani. Adoptând numele ortodox Sophia, această sofisticată greco-romană a sosit în Moscova aspră și rece pentru a-și întâlni pentru prima dată temutul soț.

Ivan fusese crescut în cea mai dură școală. Ascensiunea Moscovei era departe de a fi asigurată. Multă vreme s-a părut că Lituania, și nu Moscovia, va unifica un imperiu slav. Ducii Lituaniei au fost ultimii potentați păgâni din Europa până când, în 1385, potentatul păgân Jagiełło, în vârstă de treizeci și trei de ani, s-a convertit la catolicism pentru a

câștiga coroana Poloniei, căsătorindu-se cu Jadwiga, moștenitoarea acesteia. În timp ce cele două monarhii au rămas formal separate, Jagiełło s-a autointitulat mare duce al lituanienilor, rege al Poloniei și domn al Rusiei, creând o uniune lituaniano-poloneză singulară care a devenit cel mai mare stat din Europa. Jagiełło, care și-a luat numele de Władysław al II-lea, i-a învins pe Cavalerii Teutoni în nord, înghițind apoi Prusia înainte de a se extinde spre sud, înghițind pământurile vechii Rus.

Moscova a fost eclipsată: prințul său Vasili al II-lea a pierdut controlul asupra regatului și a familiei sale, a fost capturat de khanul mongol de Kazan și apoi orbit de un văr. Fiul său, Ivan, în vârstă de șase ani, a asistat la orbire. Dar Vasili cel Orb a câștigat războiul de familie doar așteptând, iar întoarcerea sa la Moscova a fost marcată de o confruntare sălbatică, ajutat de Ivan, pe care l-a proclamat coguvernator. Vasili subliniase legătura sa cu Constantinopolul - sora sa era penultima împărăteasă. Acum, el și Ivan revendicau conducerea ortodocșilor prin translatio imperii, transferul de putere de la Constantinopol la Moscopole - salutată mai târziu ca a treia Romă -, ajutat de legătura sa de familie și apoi de căsătoria lui Ivan cu Sofia.

Poreclit Groznîi - Teribilul - Ivan era slab, înalt, cu ochi terifianți, un bețivan greu, capabil de viziuni ostentative și de acțiuni iuți, cucerind întinderi de teritoriu ale vechilor rivali, Novgorod și Tver. Se presupune că Sophia l-a încurajat să nu mai plătească tribut mongolilor. Khanul de Aur Ahmed, profitând de luptele frățești dintre moscoviți, a atacat cu încurajarea Poloniei-Lituaniei. Moscova a fost în pericol, dar Ivan a obținut sprijinul rivalilor lui Ahmed, Girele din Crimeea. În octombrie 1480, el i-a înfruntat pe mongoli la râul Ugra, o confruntare care s-a încheiat când Ahmed s-a retras, marcând eclipsa - dar nu și sfârșitul - puterii mongole și un eșec pentru Polonia-Lituania, care s-a divizat temporar în anii 1490.

Ivan și-a dublat Moscovia și propria splendoare, numindu-se acum Autocrat al tuturor Rusiilor și, pentru prima dată, Cezar - țar. Moscoviții foloseau acest titlu atât pentru khanul mongol, cât și pentru basileul roman. În calitate de vasal și, mai târziu, de stat succesor al khanilor, Ivan și moștenitorii săi au rechiziționat credința mongolilor în puterea absolută a țarului sacru, în misiunea sa sfântă de a cuceri, în proprietatea totală asupra pământului și în controlul asupra tuturor "sclavilor" lor - așa cum erau cunoscuți toți supușii, chiar și nobilii. Splendoarea imperială și misiunea ortodoxă a Constantinopolului au fost de asemenea vitale, dar tradiția mongolă este probabil cheia pentru a înțelege Rusia până în secolul XXI.

Sophia, prințesă de Constantinopol, ar fi putut fi o cifră incoloră, dar nu numai că mariajul a avut un succes surprinzător - a produs unsprezece copii, cinci fii și șase fiice -, dar al lor a devenit un parteneriat remarcabil.

O LOVITURĂ CARE A MERS PROST: MAGNIFICO ȘI MICHELANGELO

Deși femeile din Moscova locuiau în cartiere separate, terasa, Sophia - această "femeie vicleană" - își prezida propriul consiliu și primea în mod liber trimiși; mai mult, "Prințul acționa foarte des după sugestiile ei". Ea a supervizat comandarea unor arhitecți italieni pentru a înfrumuseța Kremlinul. Ivan și Sophia au privit spre Italia și spre arbitrii săi în materie de gust, familia Medici. Totuși, acei florentini tocmai supraviețuiseră unui asalt terifiant.

Într-o dimineață de duminică din aprilie 1478, cei doi frați Medici, Lorenzo și Giuliano, conducători ai Florenței, au însoțit la catedrală un cardinal în vizită, arhiepiscopul orașului și un coleg de bancă moștenitor. Fără știrea familiei de Medici, tânărul cardinal și bărbații din jurul lor erau cu toții asasini. Șapte asasini, printre care doi preoți, pândind în spatele altarului mare, s-au prefăcut că așteaptă să înceapă slujba. La sunetul clopotului sacristiei, aceștia și-au scos pumnalele și s-au năpustit asupra fraților Medici.

Cu ochii întunecați și părul negru despicat la mijloc, Lorenzo de' Medici, care nu împlinise încă 30 de ani, crescut de umaniști și savanți, era deja celebru pentru "firea sa veselă", pentru bunătatea sa față de prieteni, pentru poeziile sale îndrăznețe, pentru că patrona artiști, pentru plăcerea pe care o avea de a cânta, de a vâna și de a juca calcio, un joc asemănător fotbalului. Nu mai puțin admirat a fost admirat pentru gestionarea abilă a Florenței, în cadrul unui turneu perpetuu de putere între numeroasele orașe-stat și regate mai mari care formau Italia. Când tatăl său, Piero, a murit, Signoria l-a invitat pe Lorenzo, pe atunci în vârstă de doar 20 de ani, "să se ocupe singur de conducerea statului, așa cum au făcut tatăl și bunicul meu". El a ezitat, a spus el, 'considerând că povara și pericolul erau mari'. Apoi: 'Am consimțit fără să vreau'.

În 1471, Francesco della Rovere, un fiu de pescar energic, necizelat și fără dinți, a fost ales papa Sixtus al IV-lea și l-a numit imediat din nou pe Lorenzo de' Medici ca bancher al său. Sixtus a îmbunătățit Roma, construind primul pod peste Tibru din Antichitate, a înființat Biblioteca Vaticanului și a comandat o mică capelă, numită Sistina după numele său, invitându-i pe Ghirlandaio și Sandro Botticelli să picteze frescele acesteia. Sixtus a

fost un entuziast "iubitor de băieți și sodomiți", care și-a luat ca amanți proprii nepoți. Deoarece preoții nu se mai puteau căsători, papii și-au promovat nepoții ca magnați teritoriali în timpul scurtelor lor domnii - de unde și cuvântul nepotism. Sixtus a ridicat șase nepoți la rangul de cardinal. Dar când le-a cerut familiei de Medici să împrumute cei 60.000 de ducați pentru a cumpăra orașul Imola pentru unul dintre ei, Girolamo Riario, Lorenzo a refuzat, sperând să îl cumpere pentru Florența.

Sixtus s-a înfuriat, a împrumutat banii de la o altă familie florentină, Pazzi, și a decis să-l distrugă pe Lorenzo Magnificul. El l-a încurajat pe nepotul său de 17 ani, cardinalul Raffaele Riario, împreună cu tânărul bancher Francesco Pazzi și arhiepiscopul amărât din Pisa, Francesco Salviati, să îi asasineze pe Medici și să pună mâna pe Florența. Sixtus a încercat să se acopere: dacă Lorenzo va fi ucis, Girolamo Riario a întrebat: "Sfinția Voastră va ierta pe cel care a făcut-o?".

'Ești o bestie', a răspuns Sixtus. 'Nu vreau să fie ucis nimeni, doar o schimbare de regim',' adăugând: 'Lorenzo este un ticălos'. Riarios a decis că o vizită a celui mai tânăr cardinal îi va atrage pe Medici la moarte.

În timp ce clopotul sacristiei suna, un asasin plătit al preoților l-a înjunghiat pe Lorenzo în gât, dar Medici în formă s-a eliberat, și-a îndreptat sabia spre asasini și a sărit peste balustrada altarului, chiar în momentul în care un alt asasin, strigând: "Luați-l pe trădător", și-a ridicat pumnalul și i-a spart craniul fratelui lui Lorenzo, Giuliano. Asasinii l-au înjunghiat de nouăsprezece ori, cu atâta frenezie încât Francesco Pazzi s-a tăiat.

Lorenzo, escortat de servitorii săi, a fugit înapoi la Palatul Medici. "Giuliano? Este în siguranță?", a întrebat Lorenzo în timp ce prietenii săi îi aspirau rana, în caz că pumnalul ar fi fost otrăvit. La Palazzo della Signoria din apropiere, arhiepiscopul Salviati a luat cu asalt sediul guvernului cu o poteră de mercenari perugieni, dar când clopotul Vacco a sunat, securiștii de Medici au intrat în fugă și i-au măcelărit, defilând cu capetele lor pe lănci în timp ce îi căutau pe asasini. Jacopo, unchiul lui Francesco Pazzi, a fost prins, torturat și spânzurat, apoi proptit la ușa Palatului Pazzi, unde capul său a fost folosit ca clanță, în timp ce cei doi preoți criminali au fost castrați. O frânghie a fost legată în jurul gâtului arhiepiscopului, care a fost dezbrăcat, apoi aruncat pe fereastră, unde a atârnat alături de Pazzi goi. În timp ce se zvârcoleau și se luptau să supraviețuiască, arhiepiscopul dezbrăcat și-a înfipt dinții în coapsa lui Pazzi. Un tânăr artist, care locuia la palatul Medici, a fost fascinat de acest lucru: Leonardo da Vinci a schițat unul dintre aceste corpuri.

Lovitura de stat l-a făcut pe Lorenzo și mai puternic. Sixtus l-a excomunicat și l-a invitat pe sinistrul rege Ferrante din Napoli, căruia îi plăcea să-și mumifice dușmanii și să-i păstreze complet îmbrăcați într-un muzeu macabru, să îi răstoarne pe Medici, dar Lorenzo a plecat la Napoli. Exista riscul ca el să ajungă în muzeul lui Ferrante. 'Dorința mea este ca prin viața sau moartea mea, prin nenorocirea sau prosperitatea mea, să contribui la bogăția orașului nostru'. S-a întors, aclamat ca Magnificul, după ce a adus pacea.

'Dacă Florența trebuia să aibă un tiran, nu ar fi putut găsi niciodată unul mai bun sau mai încântător', a comentat mai târziu un scriitor florentin. Neglijându-și banca - aceasta împrumutase mult prea mult regelui englez Eduard al IV-lea, care era împotmolit într-un război civil între diferite linii ale familiei regale - Il Magnifico s-a dedicat politicii. Căsătorit cu o romancă Orsini, și-a adorat copiii, scriind piese de teatru pentru ca aceștia să le joace, dar era realist în privința talentelor lor. "Am trei fii", spunea el, "unul bun, unul isteț și unul prost". Prostul era Piero cel mare, cel mai mare, stângaci și lipsit de tact, aliniat pentru a-i succeda în rolul său din Florența. Cel bun era cel de-al doilea fiu, Giuliano, dar cel viclean era Giovanni, gras, genial, sibarit. Simțind că cheia Florenței era Roma, Lorenzo și-a căsătorit fiica cu un fiu natural al papei Inocențiu al VIII-lea, pe care l-a convins să-l facă cardinal pe Giovanni. "Ești cel mai tânăr cardinal nu numai astăzi, ci și în orice moment din trecut", i-a scris băiatului. 'Arată-ți recunoștința printr-o viață sfântă, exemplară și castă la Roma, care este o fântână de nelegiuiri'. Fiul fratelui său ucis, Giuliano, s-a alăturat familiei, destinat și el Romei.

Lorenzo a fondat o școală neoplatonică în grădinile San Marco de lângă Palatul Medici, unde tinerii artiști trăiau într-o atmosferă de libertate artistică și explorare erotică. Unul dintre acești tineri protejați a fost un meșteșugar nelegitim din satul toscan Vinci. Leonardo da Vinci, fiul unui notar, fusese arestat în 1476 pentru sodomie, dar apoi eliberat. "Registrele poliției", scrie Catherine Fletcher, "arată că majoritatea bărbaților din Florența de la sfârșitul secolului al XV-lea au avut sau au fost acuzați că au făcut sex cu alți bărbați cel puțin o dată". Lorenzo a admirat o liră de argint în formă de cap de cal pe care Leonardo o făcuse. Când, în 1482, ducele de Milano a cerut un sculptor, Lorenzo l-a trimis pe Leonardo, care s-a prezentat ca inginer militar, adăugând că putea, de asemenea, să sculpteze. Italia a fost un câmp de luptă al dinastiilor nordice - Valois francezi, Habsburgii germani - și al războinicilor locali, care și-au sporit puterea prin război și artă. Războiul a fost pe primul loc. Fără victorie, artiștii nu aveau cu ce să sărbătorească și nici pradă cu care să fie plătiți. Acești războinici erau inovatori în domeniul tehnologiei militare, îmbunătățind viteza și ușurința archebuzelor și a artileriei,

precum și fortificațiile concepute pentru a rezista bombardamentelor lor. Leonardo a primit slujba la Milano - doar unul dintre protejații lui Medici.

În 1489, Lorenzo l-a invitat pe Ghirlandaio să trimită elevi talentați dintre ucenicii săi. Ghirlandaio a trimis un băiat de treisprezece ani ale cărui talente în sculptură erau atât de izbitoare încât a exclamat: "Măi, băiatul ăsta știe mai multe decât mine". Crescut într-un orășel toscan, fiul unui funcționar numit de Medici, dar descendent al unei nobilimi sărace, Michelangelo di Buonarroti era plin de mândrie de familie, dar a fost atras de munca brută a marmurei: "Împreună cu laptele doicii mele, am primit deprinderea de a mânui dalta și ciocanul, cu care îmi fac figurile". Era un tânăr irepresibil, încăpățânat, scurt și adesea imposibil, dar și pasionat și spiritual; umerii și pieptul îi erau musculoși din cauza muncii fizice a sculpturii, corpul îi era musculos și puternic, "ochii săi căprui, de culoarea cornului, dar schimbători și pătați de galben și albastru". În școala lui Lorenzo, acesta a fost implicat în relații amoroase homosexuale cu bărbați mai în vârstă, o relație efebofilă fiind un ritual de trecere în Italia acelor vremuri. Acestea duceau uneori la bătăi, iar la una dintre ele și-a spart nasul. Dar s-a concentrat asupra artei sale și s-a bucurat să-și aleagă marmura din cariere. Când a realizat un cap de faun în stil clasic, Il Magnifico a fost uimit și l-a întrebat pe tatăl băiatului dacă acesta poate rămâne. Invitat să ia zilnic masa cu familia Medici, Michelangelo a crescut cunoscându-i pe copii, în special pe viitorul papă Giovanni. De asemenea, a fost încurajat să îi arate "rezultatele muncii sale lui Il Magnifico în fiecare zi".

Măreția lui Lorenzo a impresionat Europa, chiar și pe moscoviți. Când Ivan cel Mare a dorit să creeze o citadelă adecvată pentru cea mai nouă putere din Europa, el și Sophia, crescută în Italia, au apelat la Medici.

KREMLINUL SOPHIEI; ALBANIA LUI SCANDERBEG; PORTRETUL LUI BELLINI

Țarii l-au angajat pe unul dintre arhitecții lui Lorenzo de' Medici, Aristotele Fioravanti, care a călătorit la Moscova și a început Catedrala Adormirii Maicii Domnului, servind în același timp ca inginer de artilerie pentru asediile lui Ivan. Când Fioravanti a vrut să se întoarcă acasă, Ivan l-a arestat și a pierit în închisoare. Dar toți țarii până la Nicolae al II-lea au fost încoronați în Catedrala Adormirii Maicii Domnului.

Așa cum îi stătea bine unei bizantine, Sophia s-a dovedit pricepută la intrigile de la Kremlin. Fiul ei cel mare, Vasili, era jumătate Rurikovici, jumătate Palaiologos, dar în 1497 Ivan l-a încoronat pe nepotul său Dmitri ca mare prinț, ceea ce l-a determinat pe Vasili, susținut de Sophia, să încerce o lovitură de stat. Când aceasta a eșuat, Sophia și fiul său au căzut în dizgrație, dar și-au distrus cumva rivalii și Vasili a revenit la putere, încoronat ca și coguvernator, în timp ce Dmitri și mama sa au fost arestați. Dinastiile au pus întotdeauna femeile împotriva femeilor și au învrăjbit mamele împotriva mamelor. Aici, Sophia a fost triumfătoare. Elena a fost probabil otrăvită; Dmitri a murit în închisoare. "Voi da principatul oricui îmi place", a spus Ivan, pe moarte, predându-l pe Vasili al III-lea, care avea să fie tatăl lui Ivan cel Groaznic.

În Balcani, Mehmed a impus controlul otoman, încorporând Serbia și Bosnia; doar domnul Albaniei, indomitul războinic muntean Scanderbeg, a rezistat, sprijinit de Veneția până la moartea sa, când și Albania a fost subjugată. Mehmed a construit apoi o flotă mediteraneană pentru a se confrunta cu Veneția, care se confrunta cu perspectiva de a-și pierde imperiul. Când venețienii au făcut pace, i-au trimis lui Mehmed un cadou special sub forma lui Gentile Bellini, artistul oficial al dogelui care, împreună cu fratele său Giovanni, erau cei mai faimoși venețieni. Artiștii, ca orice altceva, existau în dinastii: tatăl lor, Jacopo, îi formase pe băieți alături de artistul padovan Andrea Mantegna, care s-a căsătorit apoi cu sora lor Nicolosia. Odată ajuns la Constantinopol, Bellini l-a pictat pe sultan, surprinzându-i inteligența alertă și vulpoasă - o inteligență demonstrată în mod crud atunci când se spune că Mehmed a câștigat o dezbatere cu artistul privind perspectiva anatomică a Capului Sfântului Ioan Botezătorul decapitând un sclav.

După ce a cucerit a doua Romă, Mehmed s-a întors să o atace pe prima, în 1480 trimițându-și flota din Albania pentru a cuceri Otranto, provocând panică în Italia și încurajând un nou război sfânt împotriva islamului care avea să obțină primul său succes în Spania. Acolo, regina Isabella de Castilia a creat o Inchiziție care să investigheze și să epureze evreii secreți care otrăveau puritatea creștinilor și a lansat un război pentru a elimina regatul musulman al Granadei.

Este posibil ca populația Constantinopolului să fi fost de doar 30.000 de locuitori, dar Mehmed a ordonat magnaților săi să sponsorizeze noi cartiere, a protejat grecii și i-a invitat pe evrei, care erau persecutați în Europa de Vest. În douăzeci și cinci de ani, populația sa era de 80.000 de locuitori, dintre care 60% erau musulmani, 20% creștini și

10% evrei. Mehmed a demolat Biserica Apostolilor (mormântul lui Constantin și al împăraților), a ridicat deasupra propriul complex de moschei și a construit Moscheea Ayyub Ansari (pe locul "descoperit" al unui companion al lui Mahomed care a murit în timpul asediului din 668), precum și fortăreața-arsenal a celor Șapte Turnuri. Deși era numit în continuare Constantinopol de către turci, era cunoscut și sub numele de Istanbul, derivat dintr-o veche poreclă grecească "eis ten polin" ("la oraș"), adaptată la Istambol. A rămas capitala otomană/turcă până în 1923, iar numele său a fost schimbat oficial în Istanbul în 1930.

În timp ce Împăratul a murit luptând, Radu și dinastia Dracula au continuat să domnească în calitate de clienți otomani. Timp de 250 de ani, sultanii au numit prinți greci de încredere, unii dintre ei descendenți din împărați, din cartierul fanariot din Constantinopol pentru a conduce Moldova și Valahia, combinate mai târziu pentru a forma România.

Regina Jadwiga a fost una dintre cele două fiice ale lui Ludovic cel Mare, regele Anjou al Ungariei și Poloniei, a cărui văduvă, Elisabeta de Bosnia, a încercat să păstreze regatele pentru cele două fete. Maria a devenit regină a Ungariei, dar mama ei, Elisabeta, a exagerat, ucigându-l pe pretendentul bărbat, ceea ce a dus la arestarea și strangularea ei în fața fiicei sale. Confruntată cu căsătoria cu un păgân, Jadwiga s-a rugat și în cele din urmă a acceptat, cu condiția ca acesta să se convertească. Jadwiga și Jagiełło au fost un parteneriat de succes, ea murind la naștere, iar el conducând regatele comune până în 1434, stabilind o dinastie care a domnit timp de peste un secol și a oferit regi Ungariei și Boemiei.

Ahmed, khan al Hoardei de Aur, fusese un potentat eurasiatic, un prinț de Aur, căsătorit cu o prințesă tamerlaneză. După dezastrul de pe Ugra, Ahmed a fost asasinat de vărul său Ibak Khan de Sibir, soția sa s-a întors la Herat, iar Hoarda de Aur s-a fărâmițat pentru totdeauna în mai multe regate. În est, khanatul de Sibir, unul dintre cele mai puțin cunoscute state succesoare ale imperiului mongol, a fost fondat de Taibuga, un descendent al lui Jochi, care a domnit dintr-un oraș de lângă Tyumenul de astăzi. Pe Volga și pe Marea Caspică, un khan de aur a condus Kazan și Astrahan. În Crimeea, Gireii au condus un stat tampon între otomani, polonezi și moscoviți.

Ca și tatăl său, Lorenzo a cumpărat sclavi cu care a avut copii nelegitimi: acești sclavi nu proveneau din Africa, ci din Circasia, în Caucaz, probabil comercializați prin intermediul negustorilor genovezi și otomani.

În 1482, când Leonarda da Vinci și-a oferit serviciile ducelui de Milano, s-a lăudat cu expertiza sa în "1. "arderea și distrugerea" podurilor inamice; 2; "fac un număr infinit de poduri, mantale și scări de escaladă" pentru asedii. 3. "Am și tipuri de tunuri"; 4. "Mine și pasaje secrete"; 5. "Voi face mortiere de tun și ordonanțe ușoare... care sunt cu totul ieșite din comun"" și abia la punctul 6 adaugă: "De asemenea, pot executa sculpturi în marmură, bronz și lut". Nu a menționat că ar putea face și pictură.

În continuare, Ivan și Sophia i-au invitat pe Marco Ruffo și Pietro Solario, care au construit Palatul Fațetelor și crenelurile roșii ale zidurilor Kremlinului, inclusiv Clopotnița lui Ivan - toate acestea par acum distinct rusești, dar derivând dintr-o îmbinare inteligentă a stilurilor bizantin și italian. În timp ce armata lui Ivan era în mod tradițional cavaleria de tip mongol cu arcuri și săgeți, italienii au adus tunuri și arme de foc.

În timpul domniei lui Vasili, clericii moscoviți au început să promoveze ideea Moscovei ca a treia Romă în succesiunea Constantinopolului.

Imediat după ce a cucerit Otranto în 1481, Mehmed Cuceritorul a murit la vârsta de 49 de ani. În confruntarea care a urmat, probabil sub supravegherea fiului său Bayezid al II-lea, marele său vizir, medicul evreu Hekim Yakub, a fost acuzat de către ieniceri că ar fi fost agent venețian: tocmai negociase un tratat de pace cu Veneția. Jandarmii l-au ucis pe Hekim și i-au jefuit palatul. Toleranța otomană a avut limitele sale: după aceea au mai existat mulți vizir de origine slavă, dar nu și evrei.

Manikongos, Borgia și Columbus

ISABELLA ȘI FERDINAND: CUCERITORI AI ISLAMULUI, FLAGELUL EVREILOR

Roșcată, cu ochi albaștri, cu pielea palidă, pioasă și ageră, Isabella era antiteza fratelui ei vitreg, Enrique, care a hărțuit-o să se căsătorească cu o sumedenie de soți nepotriviți - inclusiv cu un englez cocoșat (ducele de York, viitorul Richard al III-lea). Isabella l-a sfidat și, pe măsură ce dușmănia familiei s-a îndreptat împotriva lui Enrique, acesta a recunoscut-o ca moștenitoare.

Între timp, Isabella și-a negociat în secret propria căsătorie. Își cunoștea candidatul încă din copilărie: Ferdinand de Aragon era jucăuș, chipeș și viclean, dar era un văr dublu: tatăl său, Juan, regele imperiului maritim aragonez din Catalonia, Sicilia și Sardinia, era un Trastámaran, iar mama sa era castiliană; iar căsătoria lor ar fi unit două regate. A fost mult de aranjat: Isabella a trebuit, de asemenea, să stabilească dispensa papală pentru consangvinitate. În vârstă de doar optsprezece ani, ea s-a bucurat de dramă, semnând mesaje criptice sub numele de Prințesa. Era atât o adolescentă entuziasmată care plănuia o fugă, cât și un politician cu capul tare care își proiecta viitoarea domnie, în ambele urmând să îndeplinească lucrarea lui Dumnezeu.

Când Enrique a ordonat "să fiu capturată și privată de libertate", Isabella i-a trimis un bilet lui Ferdinand, plin de conspirație romantică: "Dă-mi un ordin și o voi face". Ferdinand i-a răspuns cu un colier de aur împodobit cu 'șapte rubine grase'. 'Pentru a alerga la aceleași riscuri pe care ea le aleargă', Ferdinand, regele Siciliei, în vârstă de șaptesprezece ani, deghizat, a pornit în galop, noaptea, spre Valladolid pentru a-și îndeplini însărcinarea, însoțit de cinci călăreți.

Pe drum, au întâlnit un cardinal spaniol urban care venise de la Roma cu bula care permitea căsătoria. Cel care l-a adus era Rodrigo Borgia, al cărui libertinaj și vulgaritate au îngrozit-o pe Isabella. Familia Borgia, nobili aragonezi minori, prosperase deja la Roma: Unchiul lui Rodrigo, Calixtus al III-lea, îl promovase cardinal. Borgia s-a dovedit a fi un jucător magistral la Vatican. Când Paul al II-lea a suferit un infarct (potrivit dușmanilor săi, în timp ce era sodomizat), Borgia i-a predat tiara lui Sixtus al IV-lea, care a susținut-o pe Isabella. Aceasta a fost informată de "pasiunile incontrolabile" ale lui Borgia și de "jocurile sale depravate", care includeau lupte în noroi cu "curtezane, evrei și măgari" goi - dar el era cardinalul ei.

În octombrie 1469, ea l-a văzut pe Ferdinand intrând în Valladolid - "El este! Ăsta e el! - unde s-au căsătorit rapid. 'Noaptea trecută, în slujba lui Dumnezeu, am consumat căsătoria', a anunțat Ferdinand. Isabella a adăugat: "Acest subiect este jenant și odios pentru femeile nobile", dar "acțiunile noastre sunt dovada pe care trebuie să o prezentăm". Cearșafurile însângerate au fost expuse.

Ferdinand 'a iubit-o [pe ea] foarte mult, deși s-a dăruit și altor femei'. Suferind regulat de gelozie, Isabella i-a tolerat amantele și bastarzii. Patru infanți au sosit repede. Dornici să conceapă un fiu, ei l-au consultat pe medicul lor evreu Lorenzo Badoc înainte de nașterea infantului Juan. Au păstrat regatele separate, dar au convenit să nu se supună niciodată unul altuia. Ferdinand era un iubitor de "tot felul de jocuri" al cărui "dar

special [era] că oricine îi vorbea dorea să îl iubească și să îl servească pentru că vorbea într-un mod atât de prietenos". Era fericit să asculte sfaturile Isabelei pentru că, scria un curtean, 'știa că era foarte capabilă'.

La moartea lui Enrique, cuplul a creat o nouă entitate, Spania, dar a trebuit să lupte pentru ea. Afonso Africanul și trupele sale portugheze au invadat-o, alăturându-se celorlalți dușmani ai lor. 'Poți să-i omori liber fără nicio pedeapsă. Eu sunt doar o femeie slabă', a anunțat Isabella, mobilizându-și cavalerii, dar 'Dacă există un pericol, ar fi mai bine să îl iei ca pe un medicament și să se termine într-o oră decât să suferi o boală prelungită', adăugând: 'Dacă îmi spuneți că femeile nu ar trebui să vorbească despre asta, vă răspund: Nu văd cine riscă mai mult decât mine!'. Pe mare, portughezii i-au învins pe castelanii ei în bătălia din Guineea, câștigând comerțul cu aur și cu sclavi, prima confruntare europeană pentru Africa; dar pe uscat Isabella l-a expulzat pe Afonso. Spania găzduia mulți musulmani și 150.000 de evrei. Aceștia din urmă se aflau acolo încă din epoca romană, deși mult mai mulți se convertiseră la catolicism; acești conversos erau acum subiectul suspiciunii ca fiind străini subminatori ai creștinătății.

Curtea itinerantă a Isabelei, care se deplasa între Sevilla, Toledo și Valladolid, era pioasă și primitoare, dar nu lipsită de bucurie - îi plăcea să danseze, să asculte muzică, să cânte și să se îmbrace frumos, purtând rochii de brocart stacojiu și aur. Îi cunoștea bine pe liderii evrei: octogenarul Abraham Seneor era un consilier veteran, iar medicul ei era evreu. Dar în 1478 i-a cerut Papei Sixtus propriul Sfânt Oficiu al Inchiziției, numindu-l pe confesorul ei din copilărie, ascetul Tomás da Torquemada, ca mare inchizitor. Cuplul a urmărit denunțarea "iudaizatorilor" secreți, care au fost torturați pe eșafod și prin spălare cu apă, iar proprietățile le-au fost confiscate. Apoi, dacă erau declarați "recidiviști", acești recidiviști - nu evrei practicanți, ci creștini despre care s-a constatat că au practicat în secret iudaismul - erau îmbrăcați în bonete și halate de sanbenito cu conuri, în cadrul unor ceremonii publice cunoscute sub numele de autos-da-fé - acte de credință, sesiuni penitențiale ritualice. Începând cu 1481, acestea au fost asistate de monarhi și nobili. Dacă se făceau vinovați de recidivă, ereticii recalcitranți erau "relaxați în fața justiției brațului secular" și incinerați goi și vii în afara orașului. Dacă mărturiseau, erau garrotați înainte de a fi arși.

Îmbogățită de averile celor morți și de eliminarea 'acestei crime eretice', Isabella, confirmată în convingerea ei că Castilia era plină de eretici iudaizanți, a fost entuziasmată. Inchiziția din Sevilla s-a ocupat de 16.000 de cazuri, iar 2.000 au fost executate în primii zece ani. Isabella s-a îndreptat apoi către musulmani.

În 1481, o poteră de călăreți islamici din Granada a capturat un oraș castilian, o rușine care a accelerat cruciada Isabelei pentru a elimina amiratul bogat, dar haotic, al Granadei. Ferdinand a comandat pe câmpul de luptă, în timp ce Isabella a aranjat aprovizionarea, finanțată de consilierii ei evrei Samuel Abulafia și Isaac Abravanel.

Călare, îmbrăcată cu putere pentru a obține un efect maxim, Isabella a livrat provizii taberelor militare, în timp ce supraveghea negocierile care au încurajat războiul civil dintre granadieni. În acest demers a fost ajutată de capturarea Amirului Muhammad al XII-lea care, lăsându-l pe fiul său El Infantico Ahmed ca ostatic, a devenit vasalul lor. Musulmanii au câștigat câteva încăierări - "Am auzit ce s-a întâmplat cu maurii", a scris ea. 'Sunt foarte nemulțumită' - și în 1487, în timp ce monarhii asediau Malaga, un musulman a încercat să-i asasineze. După ce a fost ucis de gărzile Isabelei, corpul bărbatului a fost catapultat în Malaga. Când orașul a căzut, Isabella i-a înrobit pe toți, distribuind până la 11.000 de sclavi. În timp ce războiul se prelungea, regina a vizitat în 1489 asediul orașului Baza, unde anturajului ei i s-a alăturat un marinar genovez zbârcit care tocmai sosise în Castilia.

Fiu al unui țesător, tăbăcar și producător de brânzeturi genovez, Cristóbal Colón - Columb - navigase cu negustorii genovezi în Anglia, Islanda și Guineea. Compilator de profeții apocaliptice și de cărți de călătorie - în special cele ale Bibliei și, respectiv, ale lui Marco Polo - era vizionar, vorbăreț, nesigur, mincinos și impunător fără rușine, dar și un marinar dur și întreprinzător, obsedat, ca mulți alții, atunci și acum, de apropierea sfârșitului lumii. Columb era căsătorit cu Felipa Perestrello, fiica ultimului potentat din Madeiran, care îi arătase documente de familie care sugerau posibilitatea accesului occidental la Indii - și îi oferise o intrare la curtea portugheză.

Columb i-a prezentat noului rege viguros, João al II-lea, vărul Isabelei, viziunea sa despre o călătorie care va schimba lumea.

MANIKONGO DIN KONGO ȘI EL HOMBRE DIN PORTUGAL

João se potrivea bine cu Columb: în calitate de strănepot al Navigatorului, îl însoțise pe tatăl său, Afonso cel African, în cuceririle sale. Moștenind la 26 de ani o coroană supradimensionată, trădat de granzi prea puternici, a decapitat un văr, ducele de Braganza, și l-a invitat pe un altul, ducele de Viseu, în camera sa pentru "un act de justiție privată": acolo l-a eviscerat personal pe Viseu înainte de a-i ucide pe toți asociații

săi. Nu e de mirare că Isabella îl numea mereu El Hombre; pentru portughezi era O Príncipe Perfeito.

În 1482, a construit un castel pe Coasta de Aur, São Jorge da Mina (Mina, încă în picioare), ca bază pentru comerțul cu aur, care asigura acum un sfert din veniturile regale. În jur de 8.000 de uncii de aur pe an erau trimise la Lisabona, ajungând la 25.000 de uncii. Portughezii s-au introdus în comerțul local cu sclavi, cumpărând aproximativ 500 de sclavi pe an din Beninul lui Oba Ewuare. Unii au fost vânduți prin Elmina sau Capul Verde regilor Akan din Denkyira, care îi foloseau ca portari și muncitori; alții au fost vânduți europenilor pentru a munci în São Tomé, Madeira și Canaria.

În timp ce Isabella se lupta cu Granada, El Hombre a trimis un curtean, Diogo Cão, pentru a înainta mai la sud, unde a pătruns pe râul Congo și a auzit de puternicul regat Kongo din interior. Cão a început să negocieze cu manikongo Nzinga a Nkuwu, care îi vedea pe portughezi ca pe niște aliați utili. În 1491, Nzinga a oferit delegației lui João al II-lea o primire magnifică - 3.000 de războinici cu arcuri și coifuri cu pene de papagal, dansând pe tobe și trompete de fildeș, care i-au escortat până în capitala sa Mbanza. Acolo, la curte, a acceptat o alianță cu Lisabona în schimbul propriului său botez, luând numele creștin João I de Kongo, în timp ce fiul său Nzinza a Mbemba a devenit Afonso. Viziunea lor asupra catolicismului a fost o fuziune sincretică cu propriile obiceiuri religioase, un cult regal legat de puterea sacră a manikongo, impregnat de spiritualitatea baKongo. Când preoții portughezi i-au cerut să renunțe la haremul său, João s-a răzgândit, dar fiul său Afonso, un guvernator regional în vârstă de 30 de ani, a continuat să studieze catolicismul. La moartea tatălui său, în 1505, ajutat de mama sa, Afonso a candidat la tron și l-a învins pe fratele său anticreștin într-o bătălie în care a fost ajutat de o viziune a Sfântului Iacob. Creând o nobilime de tip portughez cu titluri, blazoane de familie și ordine religios-militare creștine, a învățat să citească, a construit școli pentru studii biblice și a fondat o capitală de palate și biserici de piatră. Folosind muschete și cai portughezi, și-a extins regatul, păstrând o parte din sclavii capturați pentru a-i lucra pe propriile plantații, dând sute de sclavi regelui de la Lisabona și vânzând mii de sclavi negustorilor portughezi.

Dar aceasta nu a fost singura alegere pentru regii africani. Oba Esigie din Benin a făcut schimb de prizonieri și piper cu portughezii, dar a conceput o relație mai înțeleaptă, păstrându-și cu strictețe independența.

În 1488, El Hombre a trimis un scutier, Bartolomeu Dias, să navigheze în jurul vârfului sudic al Africii, pe care l-a numit Capul Furtunilor (mai târziu Capul Bunei Speranțe),

deschizând o rută către bogățiile picante din Oceanul Indian - chiar în momentul în care Columb ar fi putut propune propria călătorie în direcția opusă - deși nu există nicio dovadă că a vorbit cu João. Dar curțile iberice erau o mare familie vicioasă. João tocmai își căsătorise fiul cu fiica cea mai mare a Isabelei - așa că Columb a trecut la Trastámarani. În jurul anului 1482, el a ajuns la Sevilla pentru a găsi un loc unde să-și educe fiul, vizitând mănăstirea franciscană La Rábida, unde l-a întâlnit pe strălucitul și bine conectat frate Antonio de Marchena, care a încurajat ideea de a naviga spre India prin Marea Oceanului (Atlantic) - permițând astfel unui Împărat al Lumii de Jos să cucerească Ierusalimul. Acesta era Ferdinand, care, în calitate de rege al Aragonului, avea pretenții asupra Ierusalimului (un fief al Neapolelui). Marchena l-a prezentat aristocraților care l-au lansat la curte.

Columb l-a trimis pe fratele său să propună planul noului rege englez, Henry Tudor. Aflat în nesiguranță și cunoscut ca fiind zgârcit, Henric a refuzat, ratând astfel ocazia de a crea un prim imperiu englez. Prin urmare, Columb a mers pe urmele monarhilor spanioli. Imediat după nașterea fiicei sale mai mici, Catalina, Isabella l-a ascultat pe fascinantul și adesea absurdul genovez. Adesea, ea și Ferdinand izbucneau în râs la prestațiile sale, momente pe care acesta le menționa cu mândrie în scrisorile sale.

În momentul în care monarhii au pus capăt cruciadei lor, lăsându-l pe Mahomed al XII-lea cu Granada ca oraș-stat tributar, acesta și-a sfidat patronii creștini. Aceștia au acționat pentru a ucide. În timp ce asediau orașul, Isabella a locuit într-un cort aproape califal în tabără. Când s-a dus să vadă crenelurile, cavalerii arabi au ieșit afară; ea a văzut cum 600 au fost uciși. Granadienii mâncau acum "cai, câini, pisici". În cele din urmă, amirul a negociat pacea cu generalul monarhilor, Gonzalo Fernández de Córdoba, care vorbea fluent araba.

La 2 ianuarie 1492, Isabella, îmbrăcată teatral în stil morisca arab, în stil arab, cu al-juba (o mantie atotcuprinzătoare), fustă până la genunchi, mâneci lungi, mătase brodată, însoțită de Ferdinand și de fiul lor Juan, la rândul lor îmbrăcați în ținută arabă, împreună cu suita lor, inclusiv cu Columb cu părul alb, l-au văzut pe Mahomed al XII-lea venind spre ei. Amirul și-a dat jos pălăria, și-a descălțat un picior și s-a aplecat în față pentru a săruta mâna reginei, până când aceasta a dat-o mărinimos la o parte și i-a predat pe fiul său El Infantico Ahmed, primind în schimb 400 de sclavi creștini și cheile orașului. După ce și-a luat rămas bun, Mahomed s-a oprit în vârful dealului - Ultimul suspin al maurului - pentru a privi înapoi la cei 700 de ani de al-Andalus, în timp ce catolicii celebrau slujba. În timp ce nobilimea granadină a navigat spre Maroc, Trastámaranii aveau acum aproximativ 400.000 de musulmani care se adăugau celor 150.000 de evrei.

Apreciind euforia febrilă milenaristă a acestui moment, Columb a cerut o audiență. În cele din urmă, fusese programat perfect.

ANACAONA, AMIRALUL ȘI REGINA

În tabăra de la Santa Fé, așteptând intrarea în Granada, monarhii au ascultat viziunea magică a lui Columb despre un imperiu oceanic și despre Ferdinand ca Ultimul Împărat al Lumii și Rege al Ierusalimului. În timp ce portughezii băteau aur în Guineea, Isabella avea doar Insulele Canare. Monarhii erau hotărâți să îl susțină pe Columb, dar expulzarea maurilor a încurajat o soluție radicală la problema evreilor, care ar fi putut fi ideea lui Ferdinand. Ei i-au cerut lui Torquemada să redacteze un ordin de expulzare a tuturor evreilor. Spiritul nu era cu totul nou: cruciadele lansaseră o serie de masacre de evrei. Evreii englezi, francezi și austrieci fuseseră deja expulzați. Ciuma a declanșat un spasm de violență antievreiască, iar în 1391 a avut loc un masacru în Castilia. Dar Spania găzduia cea mai mare comunitate evreiască din lume.

"De ce acționați în acest fel împotriva supușilor voștri?", a întrebat curtezanul lor evreu Abravanel. 'Impuneți taxe puternice asupra noastră!'

'Credeți că asta vine de la mine?', a protestat Isabella. 'Domnul este cel care a pus această idee în inima regelui'. Liderii evrei au încercat din nou cu Ferdinand, care a dat vina pe Dumnezeu și pe soție. 'Am muncit din greu, fără succes', și-a amintit Abravanel. 'Regina a fost cea care a stat în spatele lui și i-a întărit hotărârea'. I-a oferit 30.000 de ducați în schimbul retragerii decretului de expulzare.

'Iuda l-a vândut odată pe fiul lui Dumnezeu pentru treizeci de arginți', a strigat Torquemada, așezând un crucifix în fața monarhilor. 'Maiestățile voastre se gândesc să îl vândă a doua oară pentru 30.000! Ei bine, iată-l aici, vindeți-l!".

La 31 martie 1492, imediat după ce monarhii și-au stabilit reședința în Palatul Alhambra din Granada, aceștia au emis decretul prin care îi "expulzează pe toți evreii din regatele noastre" și ordonă ca aceștia să nu se mai întoarcă niciodată. Ori se converteau, ori plecau, fără excepție, în termen de patru luni. Confruntați cu cea mai traumatizantă experiență din istoria evreilor, între căderea Templului din Ierusalim și Holocaust, mulți evrei, inclusiv liderul lor Seneor, au ales să se convertească. Dar zeci de mii (inclusiv familia acestui autor) au refuzat să își trădeze credința, pierzându-și mai întâi toate

bunurile - fie că le-au fost furate, fie că au fost forțați să le vândă - apoi părăsind el-Sefarad, patria lor de peste o mie de ani. Unii, suferind prădăciunile traficanților de persoane care fac pradă migranților, s-au îmbarcat în călătorii spre Marocul islamic sau spre orașele mercantile din Italia și Flandra. Dar cea mai mare siguranță au găsit-o în două regate orientale: în Polonia-Lituania, care, datorită propriului său spirit de toleranță idiosincratică, începând cu Statutul de la Kalisz din 1264, era acum cea mai liberă țară din Europa, și în sultanatul otoman, Mehmed invitându-i deja pe evrei să se stabilească la Constantinopol. Fiul său i-a primit pe evreii sefarzi. 'Îl numiți pe Ferdinand un conducător înțelept', a observat Bayezid al II-lea, 'dar el și-a sărăcit propria țară și a îmbogățit-o pe a mea'. Mii de oameni s-au stabilit în Constantinopol și Tesalonic. Dar, inițial, mulți evrei, inclusiv strămoșii acestui autor, au traversat granița până la Lisabona, plătind o taxă lui João.

Încântați de această acțiune antievreiască riguroasă, la 17 aprilie, monarhii l-au rechemat pe Columb, care, după ce i-a lăudat pentru expulzarea "evreilor din toate regatele voastre" și declanșarea Inchiziției, și-a propus din nou călătoria. În cele din urmă, a fost însărcinat să navigheze, primind 10% din venituri pe vecie și titlurile de amiral al Mării Oceanului, vicerege și guvernator al tuturor pământurilor pe care le-ar putea descoperi, toate acestea fiind ereditare, deoarece spera să fondeze o dinastie. După moartea soției sale, el l-a crescut pe fiul său Diego, dar noua sa iubită adolescentă, Beatriz Enríquez, a adus pe lume și un fiu, pe care l-au numit Fernando, după numele regelui.

La 3 august, Columb a pornit la drum cu trei corăbii mici, cu nouăzeci de marinari de mai multe rase, printre care Pedro Alonso Niño, un african liber, un pilot experimentat. La 12 octombrie, au atins pământul în Bahamas, apoi au navigat spre Cuba și Haiti, unde Columb a întâlnit popoare locale: unele prietenoase și pașnice, pe care spaniolii le-au numit Taínos, și altele ostile și marțiale, pe care le-au numit Caribs. Amiralul a fost convins că acestea erau Indiile și astfel i-a numit pe toți locuitorii los Indos.

Isabella a hotărât că supușii săi creștini liberi nu puteau fi înrobiți. Inițial, Columb a aplicat acest principiu pașnicilor Taínos, care, în schimb, au fost forțați să muncească ca muncitori sub contract de muncă, în timp ce Caribii canibaliști au fost înrobiți. Întorcându-se acasă pentru a raporta monarhilor cu artefacte din aur și un grup de Taínos, Columb s-a oprit la Lisabona și s-a lăudat cu descoperirile sale în fața unui rege João gelos, care a luat în considerare posibilitatea de a-l lichida. Întors în Spania, și-a prezentat comorile și prizonierii monarhilor, care au fost entuziasmați: "Am adus recent la cunoștință descoperirea unor insule și a unor continente din Marea Oceanului care fac parte din Indii". Numindu-i pe cei doi băieți ai lui Columb ca paji ai moștenitorului Don

Juan, Isabella l-a trimis pe amiral înapoi cu șaptesprezece corăbii, finanțate din banii luați de la evrei, pline de coloniști și soldați pentru a întemeia o colonie. În cele patru călătorii ale sale, Columb a debarcat în Jamaica, Costa Rica și Panama, dar Hispaniola (Haiti/Republica Dominicană) a fost cartierul său general, unde l-a numit pe fratele său Bartolomeu adelantado - guvernator militar - și unde au fondat un oraș, Santo Domingo. Dar mai întâi Hispaniola, împărțită în căpetenii, a trebuit să fie cucerită; ca răspuns, kasike de Maguana, Caonabo, a încercat să-i distrugă pe spanioli. Repede, Columbii au exploatat rivalitățile pentru a recruta auxiliari Taíno, în timp ce spaniolii au capturat femei locale ca sclave sexuale sau partenere. Columbus a condus 200 de soldați spanioli și auxiliari Taíno cu câini de război împotriva lui Caonabo, care a fost capturat, dar a murit în timpul călătoriei spre Spania. Văduva sa, Anacaona (Floare de aur), a fugit înapoi la curtea fratelui său Bohechío, kasike al Xaragua de vest. Împreună au făcut pace cu Bartolomeu Columb și au recunoscut-o pe Isabella. Când fratele ei a murit, Anacaona a domnit ca kasike.

Columb era hotărât să facă avere. Poreclit Faraon de către subalternii săi, s-a dovedit a fi un tiran subțirel și narcisist. A trimis 4.000 de caribieni înrobiți pentru a fi vânduți în Spania, explicând că așezările ar putea fi "plătite cu sclavi luați de la acești canibali; credem că vor fi mai buni decât alți sclavi odată eliberați de inumanitatea lor". Isabella nu a fost de acord, temându-se că sclavia ar submina evanghelizarea, dar deja deprecierile lui Columb provocau rezistența nativilor și resentimentele castelanilor. Rebeliunile Taíno au fost reprimate. Grăbindu-se să se justifice în fața Isabelei, el a amestecat misticismul creștin cu promisiuni aurice și nesiguranță plângăcioasă, denunțându-i pe curtenii ei care "critică și depreciază întreprinderea". Monarhii l-au susținut pe Columb: "Răspunsul Altețelor Voastre a fost să râdă și să spună că nu trebuie să-mi fac griji pentru nimic". Columb s-a întors în Hispaniola. Dar guvernarea sa necorespunzătoare a provocat acum revolte în Castilia.

În cele din urmă, Isabella a trimis un curtean, Francisco de Bobadilla, pentru a afla ce se întâmplă și pentru a-l ajuta pe Columb. Bobadilla a sosit și a găsit o inimă întunecată - cadavre spânzurate atârnând de galeți, Columbus vânând rebeli spanioli, stăpânind moșiile sclavilor Taíno, tăindu-le limbile, urechile și nasurile. Coloniile tropicale au devenit un teren de joacă sexual pentru spanioli: Columb a recunoscut depravarea lor pedofilă - "O femeie poate fi cumpărată pentru o sută de castellanos... și există o mulțime de negustori care caută fete de nouă sau zece ani, în prezent cea mai scumpă categorie". Columb a fost arestat și trimis înapoi în Spania. Sclavagismul său a jignit moralitatea Isabelei. 'Ce putere are amiralul meu să dea pe vreunul dintre vasalii mei?', a

întrebat ea, deși a permis vânzarea mai multor sclavi, ordonând în același timp: 'Te vei asigura că indienii sunt bine tratați ca vasali'. În schimb, acești "vasali" au fost instalați ca forță de muncă forțată pe plantații - encomienda - pentru Columb și aghiotanții săi. Cu toate acestea, Bobadilla nu s-a dovedit a fi mai bună. În 1502, Isabella l-a trimis pe Nicolás de Ovando, care a sosit cu treizeci de corăbii care transportau 2.500 de coloniști. Printre aceștia se numărau doi coloniști care aveau să joace un rol important în Americi: un tânăr călugăr, Bartolomé de las Casas, și un tânăr ambițios din Extremadura, Francisco Pizarro. Vărul acestuia din urmă, Hernán Cortés, a ratat călătoria pentru că a fost prins în pat cu o femeie căsătorită și a reușit să cadă pe fereastră - dar în curând li s-a alăturat. Ovando a plantat trestie de zahăr; Taínos au fost puși la muncă pe moșii, tratați ca sclavi sexuali și uciși, de multe ori fără niciun motiv.

În 1503, Ovando și 300 de soldați s-au apropiat de regatul lui Anacaona, kasike al Xaragua, care i-a primit cu stil, dar ceva a mers prost. Cincizeci de spanioli au fost uciși în lupte. Anacaona a fost spânzurată, iar poporul ei a fost măcelărit. Masacrele lui Ovando le-au arătat subordonaților săi Pizarro și Cortés cum să se descurce cu conducătorii locali, dar l-au îngrozit pe preotul său, de las Casas.

Taínos au fost loviți de variolă și de alți agenți patogeni aduși de spanioli, la care nu au avut nicio rezistență. Au pierit rapid, încetând să mai existe ca rasă separată, deși analiza ADN a locuitorilor de astăzi arată că s-au încrucișat cu spaniolii. Doar cuvintele lor - canoe, hamac, uragan și tutun - au supraviețuit. Spaniolii au fost infectați cu sifilis, pe care l-au adus înapoi în Europa, unde a făcut ravagii în rândul populației.

Când a aflat că Columb fusese arestat, Isabella l-a eliberat și l-a rambursat, dar acesta era amărât. "Am stabilit suveranitatea regelui și a reginei asupra unei lumi noi", a scris el, într-una dintre primele utilizări ale expresiei "lume nouă", "astfel încât Spania, cândva considerată un regat sărac, este acum printre cele mai bogate". Acest lucru nu era adevărat. În timp ce Portugalia era în plină expansiune, în Caraibe se găsise puțin aur. Atât de mulți taínos au murit, încât Ovando a importat primii sclavi negri din Spania.

În Castilia, Isabella i-a rămas recunoscătoare lui Columb, trimițându-l din nou împreună cu fratele său Bartolomeu și fiul său Fernando într-o ultimă expediție, deși i s-a interzis să se întoarcă în Hispaniola. A reușit să ajungă în Honduras. În timpul călătoriei, amiralul l-a trimis pe Bartolomeu să captureze o canoe comercială mayașă din Yucatán, pe care a jefuit-o și apoi a trimis-o înapoi, permițând supraviețuitorilor săi să ducă vestea sosirii unor uriași cu barba roșie și pastă, care avea să ajungă la urechile purtătorului suprem de cuvânt al Mexica la zenitul acelui imperiu.

După ce a rămas blocat în Jamaica timp de un an, Columb s-a întors în Castilia în noiembrie 1504, în disperare epuizată. "Astăzi", i-a spus el Isabelei, "nu dețin nici măcar o țiglă în Castilia. Dacă vreau să mănânc sau să dorm, trebuie să mă duc la o tavernă... Am fost tratat ca un străin. Am stat la curtea ta șapte ani și toți cei cu care am vorbit despre această întreprindere au tratat-o ca pe o glumă. Acum chiar și croitorii cer să facă descoperiri. Am venit să vă servesc când aveam douăzeci și opt de ani, iar acum nu mai am nici măcar un fir de păr care să nu fie alb. Sunt bolnav. Avea dreptate: chiar și croitorii deveneau "descoperitori", inclusiv prietenul său florentin Amerigo Vespucci, un protejat al familiei Medici, care în 1502, după două călătorii, și-a dat seama că Indiile ar trebui "să fie numite în mod corespunzător Lumea Nouă, deoarece strămoșii noștri nu aveau absolut nicio cunoștință despre ea".

Imperiul Isabelei a fost contestat de João el Hombre, care pretindea că este de drept portughez, dar regina a fost susținută de aliatul ei, Rodrigo Borgia, cardinalul valencian care, datorită în parte sprijinului ei, a avut noroc. 'Sunt papă! Sunt papă! a strigat Rodrigo când a câștigat alegerile în 1492. În calitate de Alexandru al VI-lea, era hotărât să-i transforme pe Borgia în potentați europeni - și să se distreze în acest proces.

FOCUL DEȘERTĂCIUNILOR: PAPA ALEXANDRU ȘI ORGIA DE CASTANE A FAMILIEI BORGIA

Alexandru al VI-lea era "chipeș, cu o înfățișare foarte veselă și o ținută genială, înzestrat cu calitatea de a fi un palavragiu. Femeile frumoase erau atrase de el și excitate de el într-un mod cu totul remarcabil, mai puternic decât "fierul este atras de un magnet"'. Încă din tinerețe, ca tânăr cardinal, a fost mustrat de Pius al II-lea pentru că a luat parte la o "orgie" într-o grădină din Siena cu "mai multe femei complet dedate la vanități lumești... Am auzit că dansul a fost permis în toată desfrâul". În calitate de vicecancelar a cinci pontifi, a fost un expert în artele întunecate ale puterii și plăcerii romane: a avut patru copii cu Vannozza dei Cattanei (o fată din Mantuan, care mai târziu a deținut o tavernă romană numită The Cow), iubita sa de mult timp.

Alexandru nu a avut mult timp la dispoziție pentru a șmecheri și a-și croi un fief de familie, promovându-l rapid pe fiul său cel mare, Giovanni, la rangul de gonfalonier al armatelor papale și procurându-i un ducat din partea monarhilor catolici, în timp ce îl creștea pe fiul său Cesare, în vârstă de optsprezece ani, până la rangul de cardinal

stacojiu. A redus cheltuielile și a trăit auster, existând din acea delicatesă catalană, sardina, dar a iubit femeile. La vârsta de șaizeci și doi de ani, papa s-a îndrăgostit de Giuliana Farnese, pe atunci în vârstă de optsprezece ani, La Bella Giulia, care, supranumită "mireasa lui Hristos", s-a mutat într-un palat cu fiica papei, Lucrezia. La Palazzo Apostolico, la petrecerile Borgia se întâlneau, de obicei, cardinali lascivi (unii vechi, dar mulți dintre ei adolescenți) și tinere prostituate care se jucau jocuri ingenioase menite să îi pună în evidență pe cei din urmă în fața celor dintâi. Când Cesare a organizat o petrecere la Vatican, cincizeci de fete au dansat goale, apoi au fost împrăștiate castane pe care curtezanele, luminate de candelabre plasate strategic, "le-au cules, târându-se pe mâini și genunchi, în timp ce Papa, Cesare și sora sa Lucrezia priveau". Acest lucru a fost declarat de maestrul de ceremonii papal Johann Burchard, care, deși dornic să-i înnegrească pe Borgia, descria o scenă care ar putea părea credibilă la o petrecere a unei frății, dar nu la o curte renascentistă. Jocurile s-au încheiat cu un gang bang papal. 'Au fost anunțate premii pentru cei care puteau face actul cel mai des cu curtezanele'.

Papa a încercat să își mulțumească patronii spanioli, dar când Isabella i-a cerut să îi persecute și să îi expulzeze pe evreii din Roma, Alexandru a refuzat. Ferdinand și Isabella erau hotărâți să păstreze sudul Italiei, dar în nord, un tânăr rege francez era la fel de hotărât să revendice Napoli, o ambiție încurajată de dușmanul Borgia, cardinalul Giulio della Rovere, nepotul răposatului papă Sixtus. Blocați la mijloc, Borgia au ales ceea ce li s-a părut singura opțiune posibilă: duplicitatea.

Poziția lui Alexandru fusese complicată de moartea la vârsta de 43 de ani a lui Lorenzo Magnificul, care, pe patul de moarte, a primit un preot dominican, Girolamo Savonarola, stareț de San Marco, care l-a ascultat pe El Magnifico mărturisindu-și păcatele. Savonarola, în vârstă de patruzeci de ani, micuț, cadaveric, chel, cu nasul cârn, buze căzute, sprâncene stufoase și ochi verzi care "uneori dădeau sclipiri roșii", era deja autorul cărții Despre disprețul față de lume și rostea predici obsedate de sex care avertizau împotriva relelor sodomiei și ale adulterului. Savonarola a profețit că Sabia Domnului se profilează deasupra Florenței și a avertizat că armate vor traversa Alpii ca 'bărbieri înarmați cu brici gigantice'.

Într-adevăr, în toamna anului 1494, armata franceză a intrat în vizor sub conducerea tânărului rege Carol al VIII-lea, care conducea un regat care, după o sută de ani de conflict cu Anglia, a apărut ca un singur stat, cel mai populat din Europa (15 milioane de oameni, față de 3,7 milioane de locuitori ai Angliei). Carol era "hidos și mic, cu gura sa

prost făcută atârnând deschisă și mâinile care se zbăteau cu mișcări spasmodice", dar francezii îi îngăduiau afacerile feminine, numindu-l L'Affable.

Pietro de' Medici, în vârstă de 22 de ani, cel mai mare - și cel mai prost - al lui Lorenzo, l-a liniștit pe regele Carol prin predarea Pisa și Livorno, ceea ce a indignat atât de mult Signoria și poporul, încât familia Medici a fost alungată din Florența. Când au sosit francezii, Savonarola l-a aclamat pe Carol ca fiind "Alesul lui Dumnezeu". Strigând: "Pocăiește-te, Florența, cât mai este timp", Savonarola a cerut sfatul lui Dumnezeu: "Domnul mi-a împins corabia în ape deschise. Vântul mă împinge înainte. Am vorbit aseară cu Domnul: "Voi vorbi - dar de ce trebuie să mă amestec în guvern?""".

"Dacă faci din Florența un oraș sfânt", i-a răspuns Dumnezeu, "trebuie să-i dai un guvern care să favorizeze virtutea".

În fața unor congregații extaziate și îngrozite, Savonarola a fulminat: "Iată că Sabia a coborât; flagelul a căzut. Se apropie. A venit!". Vocea sa ascuțită era atât de terifiantă încât Michelangelo a spus că încă o mai putea auzi patruzeci de ani mai târziu. 'Nu eu sunt cel care predică', susținea dominicanul, 'ci Dumnezeu care vorbește prin mine!". Mesagerul lui Dumnezeu i-a avertizat pe florentini să dea dovadă de virtute, să renunțe la jocuri de noroc, carnavaluri, parfumuri, produse cosmetice și sex, să-i respingă pe Medici și pe Borgia - și pe păgânii Platon și Aristotel. Într-o frenezie de porunci apocaliptice, el și adepții săi, Wailerii, au prezidat o teroare a virtuții. Domnia sa demonstrează cum o clică mică, dar hotărâtă, de extremiști farisei și auto-selectați poate domina o societate, răsplătindu-și susținătorii cu pradă și distrugându-i pe cei considerați nevirtuoși - un model pentru ideologiile autoritare de atunci încoace. Aceștia pot fi întotdeauna zădărnicite de voința majorității, dar prosperă atunci când ceilalți nu reușesc să se organizeze sau își pierd curajul. "Trupele binecuvântate" ale lui Savonarola - posesiuni de copii și adolescenți virtuoși - îi obligau pe florentini să îngenuncheze, să se roage și să postească și să cânte imnuri cu voce tare, apoi își radeau singuri capetele ca semn de virtuozitate. Femeile atrăgătoare erau denunțate drept prostituate - "bucăți de carne cu ochi", spunea Savonarola - și erau biciuite în public; femeile la modă se retrăgeau în mănăstiri. Lăutarii au distrus oglinzi, evantaie, vase de farduri și produse cosmetice. Cărțile și tablourile au fost arse în "focuri ale deșertăciunilor" pe un eșafod piramidal.

Lăsându-l pe Savonarola ca dictator sacru al Florenței, Charles, supranumit Le Victeur, a mărșăluit spre sud, ocupând Roma, unde cardinalul della Rovere l-a îndemnat să îl depună pe Alexandru. În schimb, Borgia și-a păstrat cumpătul, încurajându-l pe Charles

să cucerească Napoli, ceea ce s-a dovedit a fi o victorie prea departe. Alexandru a negociat sprijin din partea Habsburgilor și a Trastmaranilor. Le Victeur a exagerat. Carol a fugit înapoi în Franța, lăsând printre splendidele sale bunuri o "carte pornografică în care erau pictate imagini nud ale amantelor regelui".

Acum, Alexandru era pregătit să se ocupe de Savonarola, a cărui stăpânire asupra Florenței se clătina. Alexandru l-a excomunicat. Savonarola și-a amenințat criticii: "Locurile sunt pregătite în Iad. Spuneți-le că a venit toiagul!". Provocat să își dovedească relația cu Dumnezeu trecând prin foc, a fost salvat de o furtună, dar poporul l-a arestat apoi. A fost torturat cu strachină, a fost găsit vinovat de erezie, apoi a fost spânzurat în lanțuri și ars; "picioarele și brațele i-au căzut treptat" până când a rămas doar cenușă. Medicii își doreau mult să se întoarcă, dar un rival, Piero Soderini, care se opunea stilului lor regal, a reafirmat puterea republicană, politicile sale fiind concepute de Niccolò Machiavelli, un scriitor jucăuș și diplomat cinic de 29 de ani.

Alexandru a plănuit un regat pentru fiul său cel mare, Giovanni, duce de Gandía - până când tânărul a fost găsit în Tibru cu gâtul tăiat și cu nouă plăgi înjunghiate. A dezvăluit ceva despre familie faptul că printre lista nesfârșită de suspecți se aflau doi dintre frații ducelui, Joffre, revoltat de încornorarea fraternă, și Cesare, care era gelos pe favoritul patern și care se culca și cu soția acestuia. Alexandru a fost distrus: "L-am iubit pe ducele de Gandía mai mult decât pe oricine altcineva din lume; am fi dat șapte diademe pentru a-l rechema la viață".

Cesare a făcut un pas în față, renunțând la cărămiziu și înălțându-se ca o stea vicioasă. Numit gonfalonier și duce de Romagna, a fost excepțional - strălucitor, infatigabil, ucigaș, priapic, patern a cel puțin unsprezece copii. Ambiția sa era nemărginită, motto-ul său "Cezar sau nimic". În spatele tuturor acestor lucruri se ascundeau stiletul și garoul: după cum spunea Machiavelli, Cesare credea că era "mai bine să fii temut decât iubit". Chiar și mândrul său tată era de părere că "ducele este un om cu inimă bună, dar nu poate suporta o insultă". Când Alexandru i-a spus să tolereze animozitățile, Cesare a răspuns: 'Romanii pot publica calomnii, dar eu îi voi învăța să se pocăiască'. Crima era unealta lui: 'În fiecare noapte sunt descoperiți patru sau cinci oameni asasinați , episcopi și alții, astfel încât toată Roma tremură de teamă să nu fie ucisă de duce'. Când cumnatul său Alfonso, duce de Bisceglie, vărul lui Ferdinand și Isabella, a intrat în contradicție cu familia - care nu mai avea nevoie de un aliat spaniol acum că era aliat cu Franța - asasinul său spaniol Don Micheletto l-a strangulat în Vatican.

Cesar și-a cucerit principatul Romagna, mișcându-se atât de repede încât "ajunge într-un loc înainte de a se ști că a plecat din altul". Micheletto i-a strangulat pe unii comandanți capturați și i-a tranșat pe alții: "Ramiro a fost găsit în această dimineață în două bucăți în piața publică", a scris Machiavelli. 'A fost pe placul prințului care arată că poate face și desface oameni după bunul său plac'.

Cu toate acestea, succesul Borgia a fost superficial, depinzând de Alexandru, în vârstă, care în mai 1499 a orchestrat o nouă invazie franceză a noului rege Ludovic al XII-lea în schimbul aranjării căsătoriei lui Cesare cu Charlotte de Navarra. Ludovic l-a făcut pe Cesare duce de Valentinois, poreclit Valentino pentru aventurile sale amoroase, dar regele i-a disprețuit lăudăroșenia, considerând-o "vanitate și bombăneală prostească". În noaptea nunții, Cesare s-a lăudat că și-a dat "opt puncte pentru virilitatea sa", deși, de fapt, tânărul sifilitic avea nevoie de afrodiziace - care au fost înlocuite în secret cu laxative, o escamotare care a dus la un tip de ejaculare foarte diferit. Sifilisul a început să îi putrezească fața lui Cesare, mâncându-i nasul până când a fost nevoit să poarte o mască de piele pentru a ascunde putreziciunea.

Regina Isabella i-a ținut lecții lui Alexandru cu "mare dragoste" despre "nemulțumirea și dezgustul" ei față de "petrecerile" sale scandaloase, dar el a respectat lucrurile care contau, favorizând Castilia în detrimentul Portugaliei în bula sa Inter caetera, astfel încât cei doi au fost nevoiți să negocieze o împărțire mai realistă a lumii în tratatul de la Tordesillas. Acum, monarhii catolici aveau planuri mai mari.

Isabella negocia o căsătorie dublă cu Habsburgii, care ar fi creat primul imperiu mondial.

Evreii practicanți nu au fost arși de Inchiziție: Evreii și musulmanii se aflau în afara jurisdicției acesteia, care nu acoperea decât creștinii care se autoidentificau și care erau acuzați de iudaizare, adică de practicarea în secret a ritualurilor iudaice. În jumătatea de secol de după 1480, probabil 2.000 de astfel de conversos au fost executați. Evreii și musulmanii puteau fi pedepsiți doar de către rege.

A fost departe de a fi o cucerire: portughezii au început să construiască pe un teritoriu controlat de războinici akan în dispută. João a negociat cu un omahene (rege) akan, Kwamena Ansa, vasal al micului regat Egyafo, care i-a impresionat pe portughezi cu cantitatea de aur pe care o purta în brățări și coliere. Dar când Kwamena i-a văzut pe

portughezi construind pe o stâncă sacră, arcașii și spadasinii săi purtând căști de crocodil i-au obligat să se retragă și să construiască pe un teren specificat de el.

În 1504, când tatăl lui Esigie, Oba Ozolua, tatăl lui Esigie, a murit, doi dintre fiii săi s-au luptat pentru tron; Igala din vecinătate s-au răzvrătit și au invadat. Dar prințul Esigie a fost sfătuit de mama sa, Idia, care i-a servit drept consigliera și preoteasă în campania sa de distrugere a fratelui și a invadatorilor, pentru care a recompensat-o cu un nou titlu de Iyoba, regina mamă. Iyoba a primit propria ei capitală, regimente și curte, dar i s-a interzis să-și mai vadă fiul. Poate că frumosul bust de bronz cu chipul lui Idia - care se află acum într-un muzeu din Berlin - nu a fost realizat doar în scopuri religioase. Poate că lui Esigie îi era dor de mama sa.

Din aristocrația granadiană făceau parte un curtean, Moulay Ali al-Rashid, soția sa, fosta sclavă spaniolă Zohra Fernandez, și fiica lor Aisha, care avea să devină regina pirat a Mediteranei.

Aceasta a fost o lume antică de insule conectate între ele, colonizată prima dată în mileniul al șaptelea î.Hr. În jurul anului 500 î.Hr., după cum arată noile cercetări ADN, acestea au fost invadate de cuceritori de pe continent care le-au masacrat: Taínos din Haiti, Cuba și Jamaica, conduse de căpetenii (kasike în limba taíno, cacique în spaniolă), erau urmașii lor. Insulele erau cunoscute în mod vag de către mexica. Deși spaniolii credeau că existau milioane de Taínos, este probabil că erau mult mai puțini, poate nu mai mult de câteva zeci de mii. Caribii au dat numele lor mării și cuvântul canibal, dat fiind gustul lor de a-și mânca dușmanii. Bahama, Cuba, Haiti, Jamaica au fost versiunea lui Columb a numelor lor Taíno.

Boala - transmisă prin contact sexual și care se manifesta în trei stări, începând cu răni genitale și culminând mulți ani mai târziu cu umflături faciale și descompunere, împreună cu degenerarea sistemului nervos care duce la nebunie - a fost înregistrată pentru prima dată în timpul invaziei franceze din Napoli, doi sau trei ani mai târziu. Napoletanii au numit-o boala franceză, iar francezii au numit-o boala italiană. Una dintre puținele boli denumite după un personaj fictiv, numele a fost inventat de medicul veronez Girolamo Fracastoro pentru păstorul sifilitic în poemul său Syphilis sive morbus gallicus (Sifilis sau boala franceză). Aceasta a făcut ravagii în următoarele patru secole, fiind vindecată doar prin inventarea antibioticelor. Pe insule, Columb a văzut "bărbați și femei cu o buruiană pe jumătate arsă în mâini, fiind ierburi pe care obișnuiesc să le fumeze". Marinarii săi au fost primii europeni care au gustat tutunul.

Bunicul lui Vespucci, de asemenea Amerigo, a fost cancelar al Florenței în timpul lui Lorenzo de' Medici Magnificul, iar el însuși a lucrat pentru Lorenzo di Pierfrancesco de' Medici, care l-a trimis să conducă biroul său din Sevilla. Acolo a ajutat mai întâi la finanțarea călătoriilor lui Columb, apoi a devenit el însuși marinar în călătoriile consemnate în scrisorile sale publicate către Medici, înainte ca regele Ferdinand să-l numească la conducerea Casei de Contracte din Sevilla. În 1507, un cartograf german, Martin Waldseemüller, a numit continentul după el, o onoare de care este posibil să nu fi știut niciodată. Ciudat este că Waldseemüller a folosit prenumele lui Vespucci: de ce nu a numit noul continent Vespuccia? Este la fel de răsunător ca și America.

Mai târziu, la pensie, Machiavelli s-a folosit de experiența sa cu Cesare Borgia și Ferdinand al Spaniei pentru a scrie Prințul, ghidul său pentru practicarea puterii. Acesta nu a fost publicat decât după moartea sa.

Cesare l-a numit pe Leonardo da Vinci ca arhitect și inginer șef. În timp ce concepea noi fortărețe și vehicule militare care semănau cu tancurile și elicopterele, Leonardo l-a schițat și pe Cesare însuși.

Habsburgii și otomanii

ARHIEPISCOPUL IMPERIULUI ROMAN - ȘI JUANA CEA NEBUNĂ

În august 1496, Isabella a însoțit-o pe fiica sa Juana, în vârstă de 16 ani, la bordul unui cargou în portul nordic Laredo și apoi a privit-o cum pleacă în Flandra pentru a se căsători cu Filip cel Frumos, duce de Burgundia. Aproape în același timp, singurul ei fiu, Juan, se va căsători cu sora lui Filip, Margareta.

Cei doi soți străini au fost copiii Kaiserului Maximilian, "Hercule german", robust, blond, cu ochi albaștri, cu barba ascunzând un maxilar proeminent. S-a dezvoltat târziu, nu a vorbit până la nouă ani și a crescut într-o familie în criză.

Tatăl său, Frederic al III-lea cel Gras, același kaiser căsătorit și încoronat la Roma cu patruzeci de ani mai devreme, a îndurat decenii de catastrofe, supraviețuind cu o seninătate impresionantă unui asediu disperat al Vienei, pe care în cele din urmă l-a pierdut. "Fericirea", spunea el, "este să uiți ceea ce nu poate fi recuperat". Poreclit "Arhi-

adormitul Imperiului Roman", mânca prodigios, făcea pronosticuri la nesfârșit, aduna excremente de șoareci și îngrijea flori, plictisindu-și vivacele soții portugheze. Dar motto-ul său - "Ține măsura și privește la sfârșit" - a fost justificat din plin. Depășindu-și toți dușmanii, Arcul-Sleepyhead și-a recucerit teritoriile, promovând Casa de Austria cu acrostihul AEIOU (Alles Erdreich Ist Österreich Untertan - Întreaga lume este supusă Austriei) - un vis pe care Maximilian l-a dus la îndeplinire.

Nu seamănă deloc cu Arch-Sleepyhead, Maximilian a crescut și a devenit un galant atletic, cu un gust pentru ceea ce el numea "a fi dezbrăcat de femei", adăugând: "Am dansat, am înclinat lănci, am făcut curte doamnelor. Mai ales am râs cu poftă'. Acest extrovertit neobosit a galopat prin Europa pentru a revendica mâna celei mai mari moștenitoare a vremii, Maria cea Bogată, ducesă de Burgundia care cuprindea Țările de Jos.

Căsătoria lui Maximilian i-a făcut pe Habsburgi, producându-l pe fiul esențial, Filip. Maria a iubit vânătoarea chiar și când era însărcinată, dar a fost aruncată fatal. Maximilian a rămas îndurerat, însă viziunea sa despre un împărat creștin universal și Hausmachtpolitik - puterea familiei - era irepresibilă. "După ce îl slujesc pe Dumnezeu", spunea el, "pun mai presus de toate lucrurile progresul dinastiei mele". Printre numeroasele sale planuri de promovare a familiei, a decis, după moartea soției sale, că ar trebui să fie papă și a început să mituiască cardinali, promițându-i fiicei sale Margareta că 'nu va mai urmări niciodată femei goale' și semnând: 'Maxi, bunul tău tată, viitor papă'. N-a fost să fie, dar acest imperiu cu multiple fațete a cerut războaie perene, cu Hercule germanul modelându-și fără teamă rafinatele sale armuri împodobite cu aur. Lupta dintre Habsburgi și Valois, Germania și Franța, pentru granițele strategice ale Burgundiei se va prelungi până în secolul al XX-lea, dar a început acum. Maximilian a luptat împotriva Franței, a luptat în Italia și în Germania - șaptesprezece campanii în total. Dar războiul necesită bani, nu doar curaj. Erau mulți soldați, dar numai un singur Fugger cel Bogat.

Mereu falit, kaiserul depindea de Jacob Fugger, un bancher roșcat și posomorât din Augsburg, care a început în domeniul textilelor, dar apoi l-a convins pe regele Ungariei să profite de minele sale de argint: Fugger a plătit o sumă de bani pentru a comercializa argintul. Concentrându-se pe Habsburgi, el a acordat împrumuturi lui Arșinel în zilele sale întunecate și apoi l-a ajutat pe Maximilian să plătească mai multe împrumuturi folosind minele sale de cupru. Manipularea lui Fugger cu Maximilian l-a făcut probabil cel mai bogat om de rând din Europa, primul milionar. Cu toate acestea, cel mai mare succes al lui Hercule a fost o dublă împerechere a copiilor săi Filip și Margareta cu

Juana și Juan ai Isabelei. Astfel de căsătorii sacrificau copiii regali - acest lucru era valabil mai ales în cazul fiicelor, care erau trimise în străinătate pentru a se căsători cu străini, fără să-și mai vadă părinții vreodată și cel mai probabil să piară la naștere - de dragul unei puteri care era, de asemenea, un pariu biologic.

Dacă Filip nu reușea să producă copii, iar Juan reușea, spaniolii puteau revendica Austria. În schimb, infantul Juan, "Îngerul" Isabelei, se spune că a fost atât de atras de Margareta încât s-a epuizat sexual, murind după șase luni, se presupune că din cauza unei fornicații excesive, dar mai probabil de variolă. Isabella a fost devastată de pierderea lui Angel.

Căsătoria surorii sale a avut aproape prea mult succes, dar într-un mod diferit. Juana, bine educată, roșcată ca și mama ei, era obsedată și liber-cugetătoare. De tânără, a contestat catolicismul. Mama ei a "tratat" refuzul ei de a se confesa cu tortură, prescriindu-i la cuerda, fiind suspendată cu greutăți atârnate de picioare și brațe. Nu a funcționat. Locuind acum în Bruges, Juana l-a văzut pe Filip cum se plimba "din banchet în banchet, din doamnă în doamnă" și a fost indignată de promiscuitatea lui. La rândul său, el a fost înfuriat de criticile ei. Juana s-a agățat patetic de cele patru sclave africane, care îi împărțeau patul. Când a dat naștere unei fete, Filip a răbufnit: "Cum aceasta este fată, pune-o în conturile arhiducesei; când Dumnezeu ne va da un fiu, pune-l în ale mele". Au urmat alte sarcini. Pentru nașterea moștenitorului, Charles, Juana se afla la un bal când i s-a rupt apa și copilul s-a născut într-o latrină din Gand, deși a fost crescut în Burgundia; un al doilea fiu, Ferdinand, a fost crescut în Spania.

Juana și Filip erau acum moștenitori ai Spaniei, precum și ai Austriei și Burgundiei. O călătorie în Spania era așteptată de mult timp, dar când tânărul cuplu a sosit, încercările Isabelei de a-l forța pe Filip să urmeze politica ei anti-franceză l-au înfuriat pe acesta. Temându-se că mama ei dorea să îi destrame căsătoria, Juana s-a prăbușit din cauza stresului. "Doarme prost, mănâncă puțin, este tristă și foarte slabă", au avertizat medicii, în timp ce infanta a campat afară, pe ziduri, refuzând să intre. Ciocnirea distructivă dintre stat și familie era condusă, nu de oameni de stat cu inimă rece, ci de o femeie: Isabella. Filip s-a întors în Burgundia, dar când Juana i s-a alăturat a fost atât de geloasă încât a zgâriat-o pe una dintre prietenele lui cu o foarfecă. Acum nu mai avea încredere decât în sclavii ei.

'Nu sunt mulțumit de sclavi', a ordonat el. 'Expulsează-i'.

Juana a explodat, amenințând că-l va ucide pe mesagerul său și refuzând să mănânce. Philip s-a închis în camerele sale. A bătut la uși.

'Dacă nu faci ce-ți spun', a avertizat Filip, 'te voi părăsi.' 'Mă voi lăsa să mor', a strigat ea, 'decât să fac tot ce-mi ceri'.

'Atunci fă tot ce vrei!', a strigat el, convins că era nebună.

Auzind acest lucru, Isabella și Ferdinand s-au îmbolnăvit amândoi de febră; el s-a însănătoșit, dar ea a murit la cincizeci și trei de ani. Juana a devenit acum regină a Castiliei. Ea și Filip au navigat pentru a revendica regatul. Au naufragiat în Anglia, rămânând la bătrânul rege Henric al VII-lea și la sora Juanei, Ecaterina, văduva prințului Arthur. Henric a urmărit-o cu atenție pe Juana. "Părea bine, reținută și grațioasă", a observat el, "deși soțul ei [Filip] și cei care erau cu el o făceau să pară nebună".

Când au ajuns în Spania, tatăl și soțul ei au decis că Juana era într-adevăr nebună, convenind că, dacă 'respectiva regină foarte senină, fie din proprie alegere, fie fiind convinsă de alte persoane, ar încerca să se amestece în guvern, amândoi o vor împiedica'. Acum este imposibil de evaluat cât de mult a fost recluziunea ei o conspirație masculină, cât de mult o depresie maniacă. A fost maltratată: când a refuzat să mănânce, Ferdinand a ordonat să fie biciuită, apoi, încredințând Spania lui Filip, a plecat spre Napoli.

În ciuda "nebuniei" ei, cuplul continua să se culce împreună. În septembrie 1506, după petreceri grele, Filip a murit fie de tifos, fie de insolație, fie de alcool: Ferdinand s-a întors să conducă Castilia. În timp ce Filip era îmbălsămat, Juana, care era însărcinată cu un al șaselea copil, a pus mâna pe cadavru și l-a luat cu ea la Palatul Tordesillas, refuzând să-l îngroape și călătorind cu trupul. Dar, oricât de nebună ar fi fost regina Juana, pariul biologic al alianțelor matrimoniale ale lui Maximilian a dat roade pentru ambele familii în moduri pe care nu și le puteau imagina încă.

Ferdinand a condus singur imperiul în expansiune. America atrăgea acum încărcături de corăbii de aspiranți la cucerire, adesea energici și talentați, dar și vorace și nemiloși, care mergeau în Indii pentru "a-l sluji pe Dumnezeu și pe rege și a se îmbogăți", obiective în care, la fel ca și cruciații, nu vedeau nicio contradicție. În 1504, cu o pregătire de notar, Cortés s-a stabilit în Santo Domingo, câștigând o encomienda de muncitori nativi forțați, apoi atașându-se de Diego Velázquez, aghiotant al Columbilor. Apelând la Ferdinand, Diego Columb a recâștigat viceregiatul ereditar. În 1511, Velázquez, guvernator al Cubei, a pornit la cucerirea acestei insule, ajutat de Cortés. Rezistența Taíno a fost condusă de un kasike haitian pe nume Hatuey, care a fugit cu oamenii săi cu canoea în Cuba. Arătând aurul, Hatuey i-a avertizat pe tainoșii cubanezi: "Iată-l pe Dumnezeul pe care îl venerează spaniolii. Pentru aceștia, ei ucid... ne vorbesc despre un suflet

nemuritor și despre recompensele și pedepsele lor veșnice, dar ne fură bunurile, ne seduc femeile, ne violează fiicele'. În decursul unui război de trei ani, Velázquez l-a zdrobit pe Hatuey, în cele din urmă l-a ars de viu, și, într-o atrocitate printre multe altele, a măcelărit 2.000 de Taínos care se adunaseră doar pentru a se holba la spanioli și la caii lor.

Capelanul acestor crime a fost călugărul dominican Bartolomé de las Casas, un călugăr unghiular, chel și intens, care primise propria moșie pe Hispaniola, dar care acum a declarat: "Am văzut aici o cruzime la o scară pe care nicio ființă vie nu a văzut-o vreodată și nici nu se așteaptă să o vadă". El a continuat să denunțe cruzimea regelui Ferdinand, care l-a rechemat pe Diego Columb. Nu a fost suficient: de las Casas însuși a navigat spre casă pentru a-l vedea pe rege. Cu toate acestea, cucerirea ajunsese acum pe continent.

Pizarro s-a alăturat uneia dintre aceste expediții conduse de Vasco Núñez de Balboa, care a fondat viitoarea Cartagena (Columbia), apoi a traversat Istmul Panama, unde, căzând în genunchi de uimire, a fost primul european care a văzut oceanul pe care l-a numit Marea Sudului. Balboa, adelantado al Mării Sudului, s-a luptat cu băștinașii, convertindu-i pe unii la creștinism, dar s-a ciocnit cu ferocele său superior, Pedrarias Dávila, cunoscut la curte sub numele de Jouster, care, ajuns în America, s-a îmbolnăvit și a fost îngropat de viu într-un sicriu, fiind salvat doar de un servitor care a auzit zvâcniri înăuntru. Acum Dávila, care călătorea întotdeauna cu sicriul, l-a subjugat pe Pizarro și i-a ordonat să-l aresteze pe Balboa, pe care apoi l-a decapitat. Pizarro avea acum un protector. Când Dávila a fondat orașul Panama, Pizarro a fost primul său primar - și a început să audă de un regat extrem de bogat în sud.

Și în Italia, Ferdinand era triumfător, recuperând Napoli și Sicilia. Nu mai avea nevoie de duplicitarii Borgia. Ei erau cei care aveau nevoie de el.

"Am prevăzut moartea tatălui meu și am făcut toate pregătirile pentru ea", i-a mărturisit Cesare Borgia lui Machiavelli, "dar nu am anticipat că eu însumi mă voi lupta cu moartea". În august 1503, Alexandru al VI-lea și Cesare s-au îmbolnăvit amândoi. Când Alexandru a murit, cadavrul său - 'fața sa schimbată la culoarea murei, acoperită cu pete negre-albastre, nasul umflat, gura întinsă de o limbă de două ori mai mare' - a fost, potrivit bucuriei lui Burchard, 'înfășurat într-un covor și băgat cu pumnii' într-un sicriu îngust. Lucrezia își adorase tatăl: poetul Pietro Bembo a văzut-o după moartea tatălui ei 'în acea cameră întunecată, în rochia ta neagră, zăcând plângând'. Iar Cesare era prea bolnav pentru a împiedica întronizarea celui mai mortal dușman al său.

CELE MAI MARI BILE: DOI TERIBILIȘTI - JULIUS ȘI MICHELANGELO

Pugnatic și răzbunător, Giuliano della Rovere, nepotul lui Sextus, și-a ales numele de Iulius al II-lea, după Cezar, hotărât să reconceapă puterea papală, să joace ceea ce el numea "jocul mondial" și să înfrumusețeze Roma pentru gloria lui Dumnezeu și a familiei della Rovere. Autocrat și irascibil, poreclit Il Terribile, își bătea regulat curtenii cu bastonul. În calitate de cardinal, a avut o fiică - vicleanul Felice, căruia i-a încredințat negocierile diplomatice - deși dușmanii săi au afirmat că era "un mare sodomit", iar mai târziu a fost atât de bolnav de sifilis încât curtenii au fost nevoiți să-i oprească pe vizitatori să îi sărute picioarele în descompunere.

Mai întâi, l-a întrecut pe Cesare Borgia, care a fugit în Spania. "Nu voi locui în aceleași camere în care au locuit Borgia", a spus Iulius, savurându-și triumful, "și interzic, sub pedeapsa excomunicării, ca cineva să mai vorbească sau să se gândească la Borgia - numele lor trebuie să fie șters". Dar, în realitate, nu existau prea multe diferențe între Borgia și della Roveres.

Iulius era nerăbdător să plece la război. "Expulsați-i pe barbari", a răcnit el. Principalii barbari erau francezii, care controlau nordul Italiei, dar el îi ura și pe venețieni și râvnea la Bologna. Creând o armată de gărzi elvețiene, finanțată de Fugger cel Bogat, a îmbrăcat armura papală, obligându-l pe hedonistul Giovanni de' Medici să mărșăluiască spre nord în anturajul său. Iulius i-a amenințat pe dușmanii capturați: "Mai faceți-o o dată și vă spânzur". Când i-a atacat pe francezi în Mirandola, a spus: "Să vedem cine are coaiele mai mari, regele Franței sau eu!" înainte de a urca pe o scară. În 1506, a cucerit Bologna, întorcându-se la Roma atât ca triumfător cezarian, cât și ca pontif creștin. A ordonat distrugerea vechii catedrale Sfântul Petru și reconstrucția totală a acesteia, finanțată de Fugger. A fost proiectată de Donato Bramante, care a conceput o schemă constantinopolitană cu cinci domuri, foarte diferită de cea care a fost construită în cele din urmă. Dar Bramante l-a sfătuit pe Iulius să cheme un tânăr artist din Urbino, Raffaello Sanzio.

Urbane și sociabil, Raffaello, în vârstă de douăzeci de ani, era fiul artistului ducelui de Urbino. Rămas orfan la unsprezece ani, a studiat la Florența, unde a fost inspirat de mult mai marele Leonardo da Vinci. În 1508, Iulius l-a însărcinat cu decorarea apartamentelor sale fără Borgia de la etajul al treilea al Vaticanului, începând cu biblioteca papală,

Stanza della Segnatura, unde Școala Atenei îl înfățișează pe Iulius, dar și pe Giovanni de' Medici. În același timp, l-a angajat pe Michelangelo, care își făcuse un nume cu statuia lui David pentru regimul republican din Florența.

Iulius și-a supravegheat artiștii cu ferocitate, gestionând "umorile oamenilor de geniu", conducându-i din greu, reținând adesea fondurile promise. Rafael era genial, Michelangelo era irascibil. Julius și Michelangelo, ambii porecliți Il Terribile, se stârneau reciproc. 'Te omoară să încerci să negociezi cu acest om, care refuză să te asculte', mormăia Michelangelo, 'și te încarcă cu cele mai grave insulte din toate timpurile'. Michelangelo a cerut libertate totală 'pentru a face ce vreau'. Când Iulius s-a arătat autoritar, Michelangelo, care primise o ofertă din partea sultanului Bayezid, a amenințat că acceptă și a plecat furtunos la Florența, urmărit de gărzile papale călare. Iulius a cerut Florenței să îl predea pe artist.

Pentru a nu risca un război, florentinii l-au trimis la Bologna. 'Trebuia să vii la noi', a spus Iulius. 'Ați așteptat ca noi să venim la voi'. Artistul a îngenuncheat pentru iertare. Până atunci, artiștii fuseseră considerați artizani-ingineri. Dezavantajul era că erau tratați ca niște servitori străluciți; avantajul era că erau total dezinhibați de limitările specializării profesionale. Dar Michelangelo a cerut ca pontiful să-l trateze cu respect - primul artist care a obținut un astfel de tratament. Ținându-l la Bologna, Iulius i-a vizitat atelierele, comandându-i o sculptură cu el însuși. Michelangelo a întrebat cum să îl prezinte.

'Dați-mi o sabie', a mârâit Papa Terribile, 'nu un stilou'.

Julius i-a comandat mai întâi să-i construiască mormântul - un proiect grandios care a durat zeci de ani și nu a fost niciodată terminat - dar apoi i-a comandat lui Michelangelo să picteze tavanul Capelei Sixtine, construită de unchiul său Sixtus. 'Pictura nu este arta mea', a răspuns Michelangelo, care se simțea încă mai mult acasă ca sculptor, dar Julius l-a intimidat și l-a convins să devină pictor. Michelangelo a privit toate lucrările sale ca pe o expresie a divinității. 'Dacă ciocanul meu aspru modelează aspecte umane', scria el, 'din rocă dură, acum asta, acum aia, este ținut și ghidat de Fiat divin, care îi împrumută mișcare, mișcându-se după cum vrea El'.

În capelă, Michelangelo și-a construit singur o schelă de lemn și s-a întins cu capul în jos la 140 de metri deasupra podelei, pictând pe tencuiala umedă nouă scene începând cu începutul timpului, dominate de portretul lui Dumnezeu și de energia sa divină. A durat patru ani, atârnând cu capul în jos. 'Duc o existență mizerabilă', i-a spus el tatălui său. 'Stomacul meu este strivit sub bărbie, barba mea este îndreptată spre cer, pieptul mi se

răsucește ca o harpie. Pensula mea de deasupra mea pictează tot timpul...' Cu toate darurile sale, avea momente de îndoială: 'Pictura mea este moartă... Nu sunt pictor'. Julius a inspectat lucrările, urcând pe scări.

Artiștii lui Julius se priveau unii pe alții cu gelozie: Michelangelo, acum în vârstă de treizeci de ani, aspru și voinic, chinuit, înfuriat, homosexual; Rafael, debusolant, curtenitor, subțire, frumos, iubitor al modelului său Margherita Luti, cunoscută ca La Fornarina, "fiica brutarului". În timp ce Raphael trăia și se îmbrăca cu stil, Michelangelo arăta ca un țăran, în ciuda câștigurilor uriașe pe care le-a cheltuit pentru a construi proprietățile aristocratice ale familiei sale. Faima lui Leonardo și ascensiunea lui Rafael îl exasperau pe Michelangelo, încăpățânat și paranoic, care îi disprețuia pe amândoi, în special pe finul Rafael, cu nouă ani mai tânăr decât el: "Toate discordanțele dintre mine și Papa Iulius se datorau invidiei lui Bramante și Rafael". Când Bramante i-a arătat lui Raphael Capela Sixtină, Michelangelo a rânjit: "Raphael avea motive întemeiate să fie invidios, deoarece tot ce știa despre artă a învățat de la mine".

Au încercat să se evite unul pe celălalt, dar s-au întâlnit o dată, Michelangelo meditând singur, Raphael cu un anturaj. Michelangelo a întrebat cu pisălogie dacă acesta era șeful poliției cu potera sa, la care Rafael s-a întrebat dacă nu cumva a întâlnit un călău, exclus din societate. Cu toate acestea, imaginea lui Michelangelo ca fiind un singuratic este înșelătoare: el a trăit în mijlocul brigata - puii săi - o gospodărie de asistenți și artiști pe care i-a ajutat să îi formeze și pe care i-a iubit ca pe o familie. Avea darul prieteniei cu femeile, iar scrisorile sale către acestea erau pline de spirit și dragoste; iar când se îndrăgostea de bărbați, scrisorile sale de dragoste erau vulnerabile și pasionale.

Războaiele lui Julius au început să meargă prost. A pierdut Bologna și și-a lăsat barbă pentru a se întrista - cea descrisă de Rafael. În aprilie 1512, a fost învins de Ludovic al XII-lea al Franței la Ravenna, unde prietenul său, Cardinalul de' Medici, a fost capturat și aproape ucis înainte de a scăpa. Iulius și-a trimis fiica Felice - pictată tot de Rafael - să negocieze cu francezii, în timp ce Medici i-a cerut să se folosească de aliații lor spanioli pentru a recuceri Florența. Iulius a fost de acord. Spaniolii au luat cu asalt orașul; Soderini și Machiavelli au fost răsturnați. Cardinalul de' Medici și fratele său Giuliano s-au întors în timp ce mulțimea striga: "Bile! Bile! Palle! Palle!", făcând referire la emblema heraldică a familiei. Familia de Medici se întorsese.

Bilele se învârteau. Când Iulius a murit de sifilis, Giovanni de Medici a fost ales papă sub numele de Leon al X-lea, iar cardinalii au izbucnit din Capela Sixtină strigând "Bile! Bile!

LUTHER ȘI LEO: FECALELE DIAVOLULUI ȘI ELEFANTUL PAPEI

"Dumnezeu ne-a dat papalitatea", a spus Leo. 'Să ne bucurăm de ea'. Și a făcut-o, prezidând ospățuri cu carne de maimuță, creieri de maimuță și limbi de papagal cu șaizeci de antreuri, băieți goi care săreau din plăcinte și un bufon care înghițea patruzeci de ouă sau douăzeci de găini. Era obez, miop, cu fața roșie și, deși adesea chinuit de o fistulă anală, vesel și jucăuș. Cu toate acestea, era nepăsător față de ceilalți: când în expedițiile sale de vânătoare erau uciși vânători, abia dacă băga de seamă: "Ce zi!".

Îl cunoștea pe Michelangelo încă de când erau băieți în palatul lui Lorenzo Magnificul - "frați, crescuți împreună", spunea el - și l-a însărcinat să proiecteze Capela Medici din San Lorenzo din Florența. "Este groaznic", s-a plâns el despre artist. 'Nu se poate face față cu el'. L-a preferat pe Rafael, care acum picta Stanze di Raffaello și, după moartea lui Bramante, se ocupa de Catedrala Sfântul Petru.

Leo, strălucind de bijuterii, emanând mirosuri de mirodenii scumpe și putrefacție anală, i-a imitat pe Borgia și della Roveres în promovarea familiei, alegându-l pe nepotul său bonom, Lorenzo, fiul lui Piero, să fie conducător al Florenței. Pentru Lorenzo, Leo a aranjat o căsătorie semi-regală cu o verișoară a regelui francez, Madeleine de La Tour d'Auvergne, cu care a avut o fiică, Catherine - viitoarea regină a Franței. La câteva zile după nașterea acesteia, Lorenzo a murit, moment în care Leo l-a numit cardinal și domn al Florenței pe vărul său, Giulio, fiul bastard al lui Giuliano ucis de Pazzi. În timp ce locuia la Roma, Giulio a fost tatăl unui fiu, Alessandro, cu o fată de culoare, Simonetta, probabil fiica unor sclavi africani. Medicii dețineau atât sclavi albi, cât și negri.

Intrigile lui Leo au destabilizat Curia, curtea papală. Una dintre primele sale numiri în calitate de cardinal a fost tânărul său amant, Alfonso Petrucci, care a ajuns să aibă un resentiment amar față de patronul său, punând la cale o conspirație prin care medicul lui Leo i-ar fi tratat fistula anală prin injectarea de otravă în fundul său. Când complotul a fost dezvăluit, Petrucci, sub tortură, a implicat alți cardinali, care au fost grațiați în schimbul averilor lor. Dar Leo a pus ca fostul său iubit să fie strangulat cu o ligatură stacojie de către un călău maur. Noua sa amantă a fost cântăreața Solimando, pe jumătate otomană.

Pentru a plăti pentru Catedrala Sfântul Petru, Leo avea nevoie de mai mulți bani, obținuți din împrumuturi de la Fugger cel Bogat, din plățile pentru pălăriile cardinalilor

și din vânzarea de indulgențe (prin care un păcătos putea fi eliberat din purgatoriu în schimbul unor plăți către Biserică). Indulgențele au fost doar ultimul abuz papal scandalos al sfințeniei, care l-a dezgustat în mod deosebit pe un călugăr german din Wittenberg, în Saxonia. Numele său real era Martin Luder, dar și-a schimbat numele în Eleutherius - Freed - pe care l-a germanizat în Luther.

Când a fost aproape lovit de fulger, a avut o revelație Damascena, a renunțat la studiile juridice și s-a călugărit. Dar o vizită la Roma l-a îngrozit. 'Acea baltă împuțită și murdară, plină de cei mai răi nenorociți din lume' era, scria el cu ferocitatea tipică, inundată de 'prostii murdare'. Dacă există un iad, Roma este construită pe el". Roma era într-adevăr un Babilon modern în care, după cum spunea poetul obscen al lui Leo, Pietro Aretino, vizitatorii 'de obicei, voiau să viziteze nu numai antichitățile, ci și modernitățile, adică doamnele'.

Luther, acest focos înțepător, teatral și justițiar, era și mai dezgustat de mercantilismul lui Leo: "De ce papa, a cărui bogăție este astăzi mai mare decât a celui mai bogat Crassus, construiește bazilica Sfântul Petru cu banii bieților credincioși, mai degrabă decât cu banii săi?" În octombrie 1517, Luther a scris un atac la adresa papei, cele nouăzeci și cinci de teze, pe care le-a bătut în cuie alături de alte anunțuri pe ușa Schlosskirche din Wittenberg. Dar el nu a depins de ușile bisericilor: a folosit noul mijloc de comunicare, tiparul. În cele din urmă, au fost publicate 3,1 milioane de exemplare. S-a lăsat pictat în repetate rânduri de prietenul său Lucas Cranach, ceea ce a făcut din mutra sa pugnăcioasă una dintre cele mai cunoscute din Germania.

Un polemist vicios și visceral, era obsedat de fecale și de sex, denunțându-l mai târziu pe papă ca fiind un sodomit transsexual, ordinele sale fiind "sigilate cu fecalele diavolului, scrise cu pârțuri de anus ale papei". A dezlănțuit diatribe sălbatice împotriva evreilor: "Greșim dacă nu-i omorâm", acei "oameni ai diavolului", "viermi otrăvitori" plini de "fecalele diavolului... în care se bălăcesc ca porcii", sinagoga lor "o curvă incorigibilă, o târfă malefică".

Furia lui Luther a dat glas nu doar resentimentelor față de corupția papală, ci și unui scepticism în devenire. Sanctitatea, susținea el, nu se baza pe titlurile, plățile și ritualurile magice ale Bisericii Catolice, ci pe relația directă dintre om și Dumnezeu (fără intermediari preoți), ghidată de Scripturi - sola scriptura - care în curând vor fi traduse din latină în germană și astfel vor putea fi citite de oricine. Pentru a intra în Împărăția Cerurilor, oamenii nu aveau nevoie decât de alfabetizare, pe care Luther o promova acum.

Pe măsură ce învățăturile sale se răspândeau, douăzeci și șapte de călugărițe dintr-o mănăstire cisterciană din apropiere au dorit să se alăture mișcării sale. Luther, acum în vârstă de 41 de ani, a aranjat ca acestea să fie scoase în butoaie de hering și, probabil după ce au fost curățate de pești, s-a simțit atras de una dintre ele, Katharina, în vârstă de 26 de ani. El nu se gândise niciodată la căsătorie - "nu pentru că aș fi insensibil la carnea sau la sexul meu (căci nu sunt nici lemn, nici piatră), ci pentru că mă aștept zilnic la moartea unui eretic". Acum, "deodată am fost ocupat cu gânduri mult diferite. Domnul m-a cufundat în căsătorie'. El a argumentat că 'O femeie nu are control asupra ei însăși. Dumnezeu i-a făcut trupul pentru a fi cu bărbatul, pentru a naște copii', așa că era binevenită să se bucure de sex - și au fost binecuvântați cu șase copii. Dar Luther trebuie să fi fost obositor. 'Dragă soțule, ești prea nepoliticos', a spus odată Katharina. Cu toate acestea, călugărița din butoiul cu pește a fost decisivă: Luther a decretat că preoții protestanți se pot căsători.

Acest spirit protestant s-a răspândit rapid în Europa de nord și centrală, de la prinți la țărani, bazându-se pe elementele fundamentale - cuvântul Bibliei. Religiozitatea mai personală a protestantismului a încurajat un nou spirit independent în afaceri, artă și viața de zi cu zi. Națiunile protestante - mare parte din Germania, apoi Țările de Jos, Marea Britanie și Scandinavia - au devenit mai alfabetizate decât cele catolice. Alfabetizarea a schimbat psihologia (chiar și formarea creierului), dar, de asemenea, a sporit cu siguranță încrederea în sine și cunoștințele, la fel cum a sporit autodisciplina, automotivarea, gândirea analitică și sociabilitatea, contribuind la ceea ce mai târziu a făcut ca nordul Europei să aibă atât de mult succes. Protestantismul nu a fost singurul factor al acestui spirit european de "muncă grea, răbdare și sârguință", dar a fost, așa cum scrie Joseph Henrich, "o lovitură de impuls ... atât o consecință, cât și o cauză a schimbării psihologiei oamenilor".

În speranța de a-l ignora pe Luther, Leo și-a bătut joc de această "ceartă călugărească". El a primit acum un dar uimitor din India: un elefant alb pe nume Hanno care, prin mărimea și jovialitatea sa, părea aproape o metaforă pentru Leo însuși. 'În pieptul meu brutal', a scris Leo cu voce de elefant, 'au perceput sentimente umane'. Păstrat într-o casă de elefanți pe măsură între Sfântul Petru și Lateran, Hanno a fost schițat de Rafael, iar când Papa a dorit să își bată joc de un poet pretențios, a aranjat ca acesta să-l călărească pe Hanno până la Capitoliu cu trompete în fluier până când pachidermul, alarmat de zgomot, a refuzat să meargă mai departe. Dar paznicii nebuni ai lui Hanno l-au otrăvit din greșeală cu un laxativ cu aur. La moartea sa, Rafael a proiectat monumentul comemorativ ("Ceea ce natura a furat, Rafael din Urbino cu arta sa a restaurat"), Leo a

scris epitaful "bestiei sale puternice", în timp ce Aretino a scris un testament pornografic al elefantului Hanno, în care penisul pachidermului a fost lăsat cardinalului priapic di Grassi "pentru ca acesta să devină mai activ în întruparea bastarzilor cu ajutorul Madamei Adriana". Leo a iertat impertinența lui Aretino; dar și-a înțeles propria legătură cu Hanno, scriind pe mormântul acestuia: "Dar aș vrea, o, zei, ca timpul pe care Natura mi l-ar fi atribuit, și pe care Destinul mi l-a furat, / Să-l adăugați la viața marelui Leo". Elefantul Leo nu i-a supraviețuit mult timp lui Hanno, dar în epitaful său frivolul pontif a atins ceva mult mai important:

Puternicul elefant pe care regele Manuel, după ce a cucerit Orientul, l-a trimis ca prizonier papei Leon al X-lea.

Acest "cuceritor" era Manuel I, regele portughez care a pus la cale o cucerire mesianică a lumii din Brazilia și Kongo până în India și Indonezia de către marinarii cruciați agresivi ai micului său regat.

MARDEIAȘII ORIENTALI AI LUI MANUEL: DA GAMA ȘI ALBUQUERQUE

Ca tânăr prinț în 1493, când a fost chemat de vărul său João al II-lea, Manuel s-a temut că regele îl va eviscera la fel ca pe fratele său. În schimb, a fost numit moștenitor. Norocul său de a supraviețui epurării lui João s-a adăugat la credința sa în destinul său de rege David latin care va recuceri Ierusalimul, va rade Mecca și va distruge islamul. În vârstă de 26 de ani când a reușit, cu o față rotundă și brațe lungi și apuse, a fost influențat de verii săi Ferdinand și Isabella și s-a căsătorit cu fiica lor cea mare; când aceasta a murit la naștere, s-a căsătorit cu sora ei. Dar cea mai mare infantă spaniolă a refuzat să se căsătorească cu el dacă nu-i expulza pe toți evreii portughezi.

Manuel îi protejase pe evreii portughezi, care dețineau o cincime din bogăția mobilă a țării, numărul lor fiind sporit de refugiații de la Expulzarea Isabelei, dar Spania și Dumnezeu erau mai importanți. În octombrie 1497, el a forțat o convertire în masă a evreilor.

Cea mai bogată familie evreiască din Portugalia s-a prefăcut că se convertește: negustorul de malaguete și piper Francisco Mendes s-a căsătorit cu moștenitoarea Beatriz de Luna, care a devenit cunoscută sub numele de Gracia Mendes, în cadrul unei ceremonii catolice în catedrala din Lisabona. Dar, când au fost expulzați, s-au întors la iudaismul lor și au fugit în Țările de Jos - începutul unei călătorii care a culminat cu transformarea lor în potentați otomani și în regalitate evreiască. Dar deocamdată chiar și a fi un nou creștin era periculos. În 1506, călugării dominicani au condus un pogrom care a ars de vii câteva mii de evrei și noi creștini într-un foc de tabără în piața principală din Lisabona.

Manuel a cheltuit banii obținuți de la evrei pe patru corăbii, pline de tunuri și conduse de un fidalgo din suita sa, Vasco da Gama, membru al Ordinului cruciat al lui Santiago, al cărui tată decedat fusese inițial desemnat să conducă călătoria. Misiunea lor era să urmeze traseul lui Bartolomeu Dias și apoi să preia controlul comerțului cu mirodenii din Oceanul Indian, urmărind să-i biciuiască pe musulmani și compensând numărul lor mic cu tunuri și ferocitate.

Navigând în jurul Africii de Sud, da Gama a făcut raiduri de-a lungul coastei Swahili, atacând navele arabe în largul Malindi, unde a găsit aliați, a recrutat un pilot arab în Mombasa și apoi a navigat până la Calicut (Kozhikode), pe coasta Malabar din India, cel mai important oraș-stat dintr-o constelație de orașe-stat care făcea comerț cu piper, scorțișoară, cardamom, ghimbir, cuișoare, bijuterii, abanos, chihlimbar și tamarind. India era fragmentată, cu nordul condus de un sultanat musulman slăbit din Delhi, iar sudul era împărțit între un raj hindus Vijayanagara și sultanatul islamic din Bijapur.

În cosmopolitul Calicut, da Gama a întâlnit negustori arabi și indieni, precum și un evreu polonez vorbitor de italiană, născut în Alexandria și trimis al sultanului din Bijapur. Da Gama l-a torturat mai întâi, apoi l-a botezat ca Gaspar da Gama și l-a folosit ca interpret și negociator. Portughezii au confundat templele hinduse cu statuile lor cu bisericile creștine, dar samoothiri (zamorin), Stăpânul Mării, conducătorul hindus al unui oraș parțial islamic, nu a fost impresionat de cadourile sărăcăcioase ale lui Vasco. Acești prinți negustori indieni erau obișnuiți să trateze cu străinii - chinezi, malaezieni și arabi în contact cu sultanii mameluci din Egipt. Dar metodele portugheze au fost o surpriză neplăcută.

După ce abia a supraviețuit călătoriei de întoarcere, în care două treimi dintre oamenii săi au pierit, da Gama a fost ridicat la rang de nobil, i s-a acordat titlul de Amiral al Mărilor Arabiei, Persiei, Indiei și al întregului Orient și a fost trimis înapoi de Manuel,

care s-a lăudat cu isprăvile sale și care acum se numea Lord al Cuceririlor, Navigației și Comerțului din Etiopia, Arabia, Persia și India.

Inspirat de destinul său divin, Manuel a trimis o serie de flote spre est, optzeci și una de nave în cinci ani, multe dintre ele finanțate de Fugger cel Bogat. În martie 1500, regele a îndepărtat Pedro Álvares Cabral, un curtean favorit, și treisprezece nave cu Bartolomeu Dias și evreul polonez convertit Gaspar da Gama la bord. Făcând o buclă în Atlantic, Cabral a debarcat pe o nouă "insulă" pe care a revendicat-o pentru Manuel sub numele de Ilha de Vera Cruz (cunoscută mai târziu sub numele de Brazilia), înainte de a ocoli Africa (unde Dias s-a pierdut în urma unei furtuni), trecând prin Sofala și Malindi și ajungând apoi în India. Când samoothiri a devenit ostil, ucigând cincizeci dintre oamenii săi, Cabral a bombardat Calicut, ucigând 600 de oameni, apoi și-a unit forțele cu raja de Cochin, care nu era mulțumit de poziția sa de subordonat față de Calicut. Șapte dintre cele treisprezece corăbii s-au întors pline de mirodenii care au fost vândute cu profit.

Manuel, simțind oportunitatea "insulei" (Brazilia), a trimis mai multe nave pentru a investiga, inclusiv una sub comanda lui Amerigo Vespucci, care și-a dat seama că nu era vorba de o insulă, ci de un continent. Adunând informații în biroul său de afaceri coloniale, Casa Indiilor, Manuel a decis să îi provoace nu doar pe comercianții egipteni și arabi din Oceanul Indian, ci și pe rivalii săi europeni, Veneția și Genova. Viziunea sa era extraordinară - să domine un vast teritoriu controlat de comercianții swahili, arabi și indieni - cu mici flotile de marinari portughezi, comandate de cei mai buni curteni ai săi, folosind caravele, o forță de artilerie copleșitoare și acte spectaculoase de teroare criminală. Rapacitatea sa monopolistă a făcut din el primul monarh cu adevărat întreprinzător: regele francez, invidios pe bogăția sa, l-a poreclit Le Roi Épicier, Regele Condimentelor.

Manuel a creat o flotă de răzbunare pentru a-i face pe indieni să plătească pentru impertinența lor față de Cabral, care a fost numit la comanda acesteia. Dar competiția dintre aliații lui Cabral și cei ai lui da Gama a fost câștigată de cei din urmă. Acum au început crimele. Amiralul da Gama, echipat în satin purpuriu și binecuvântat de rege, a atacat Kilwa (Tanzania), apoi, traversând Oceanul Indian, a ars de viu o întreagă corabie de pelerini în drum spre casă de la Mecca, apoi a bombardat Calicut în timp ce spânzura indieni de catarge și se lupta cu o flotă arabă de corsari. Cruzimea sa era spectaculoasă: victimele erau dezmembrate și decapitate, iar grămezile de părți ale corpului erau trimise conducătorilor; i-a tăiat buzele și urechile ambasadorului samoothiri, apoi l-a trimis înapoi la Calicut cu urechile unui câine cusute pe cap.

Manuel a menținut presiunea, provocându-l pe stăpânul suprem al Oceanului Indian: al-Ghaury, sultanul Egiptului. Manuel a trimis alte două flote, acum burdușite cu tunuri, sub comanda lui Dom Francisco de Almeida, veteran al cuceririi spaniole a Granadei, ca prim guvernator și vicerege al statului portughez al Indiei, al cărui echipaj includea un tânăr nobil, Fernão de Magalhães - Magellan. Dar apoi a trimis după el un curtezan-soldat irepresibil, Afonso da Albuquerque, un veteran cu barbă albă care ajutase la cucerirea Tangerului și la înfrângerea incursiunii lui Mehmed al II-lea la Otranto.

Almeida a bombardat Kilwa, ajutat de rivalul său, sultanul de Mombasa, apoi a trecut în India și a construit Fort Manuel la Cochin și alte fortărețe care au format acum statul India. Prima misiune a lui Albuquerque a fost să cucerească insula Socotra de pe coasta Yemenului și portul Muscat. El plănuia să debarce la Jeddah, să facă un raid în interior și să fure trupul Profetului. Amirul din Mecca, Sharif Barakat al II-lea, a făcut apel la sultanul al-Ghaury, la fel ca și sultanul din Gujarat. Al-Ghaury a ordonat constructorilor de nave venețieni să construiască o flotă care, sub comanda amiralului său kurd, Hussein al-Kurdi, s-a întâlnit cu o flotilă Calicut-Gujarati comandată de un fost sclav georgian, Malik Ayyaz, și l-a înfruntat pe Almeida. O flotă egipteano-indiană construită de venețieni, dotată cu galerași ruși și arcași etiopieni și comandată de un kurd și un georgian, s-a luptat cu o forță portugheză la Chaul, unde fiul lui Almeida a fost ucis. A fost o remiză care a fost răzbunată câteva luni mai târziu la Diu, unde portughezii i-au măcelărit pe mameluci și și-au ucis prizonierii prin disecție, prin tragere de tun și prin spânzurare.

Odată ce Manuel și-a dat seama de perspicacitatea de comandant a lui Albuquerque, l-a promovat. Albuquerque a citit rapid lumea din Oceanul Indian și a înțeles că, pentru a-și stabili o prezență permanentă, portughezii aveau nevoie de câteva fortărețe plasate strategic. El a plănuit să atace Egiptul în Marea Roșie, dar noul său aliat indian Timoji, un corsar care îi servise pe vijayanagarani, l-a determinat să cucerească Goa de la sultanul de Bijapur, ca capitală indiană a lui Manuel, și împreună au luat cu asalt orașul, ucigând 6.000 de apărători.

În 1511, Albuquerque, proaspăt duce de Goa, a navigat spre centrul comerțului cu mirodenii, sultanatul Malacca (Malaezia), pe care l-a cucerit la a doua încercare, ucigând toți musulmanii, deși a cruțat malaezienii și indienii; apoi a trimis trei corăbii pentru a cuceri Insulele Molucca (Spice), sursă de cuișoare, macis și nucșoară, dar au naufragiat. Albuquerque a umplut navele cu nucșoară și cuișoare, apoi a navigat spre Hormuz, în Golful Persic, construind o fortăreață pentru a stăpâni Strâmtoarea.

Sărbătorind proiectul său global, Manuel a organizat parade în care elefanți și rinoceri, împodobiți cu aur, au procesionat prin oraș, urmați de cai arabi și de un jaguar. În 1514, Albuquerque a primit un cadou de la sultanul din Cambay, elefantul Hanno, pe care l-a trimis împreună cu un rinocer înapoi la Manuel la Lisabona. Regele a aranjat ca cele două frumoase animale să se lupte, dar elefantul a refuzat în mod sensibil să se confrunte cu rinocerul, iar Manuel l-a trimis la Papa Leon.

La Lisabona, Manuel a construit masivul său Palat Ribeira (malul râului), care conținea Casele Indiilor, Sclavilor și Guineei și Arsenalul său. Orașul a fost una dintre principalele piețe europene pentru mirodenii, zahăr și, din ce în ce mai mult, pentru sclavi: în 1500, aproximativ 15% din populație era formată din sclavi africani. Comerțul s-a intensificat: Între 1500 și 1535 au fost comercializați 10.000 de sclavi. Aurul și zahărul necesitau forță de muncă ieftină. Pofta de dulce a Europei a fost satisfăcută de colții vampirici ai negustorilor de sclavi. Plantațiile de zahăr din São Tomé, Madeira și Capul Verde erau profitabile, dar necesitau multă muncă. Conducătorii akani au cumpărat 10.000 de sclavi de la intermediarii portughezi între 1510 și 1540. Dar acum negustorii de sclavi s-au extins de la Bight of Benin - Coasta Sclaviei - 600 de mile spre sud, până la Kongo. Comerțul cu sclavi avea să devină o atrocitate gargantuescă și o afacere criminală, cea mai mare migrație forțată din istorie, dar numai 3% din aceasta a avut loc între 1450 și 1600: comerțul infernal abia începea.

Atât rasa, cât și credința contau pentru portughezi. În India și Africa, constructorii imperiului au dat dovadă de același rasism și apetit pentru coerciție ca și alte națiuni, dar s-au acomodat rapid cu femeile indiene și africane. În Goa, Albuquerque a construit în mod conștient un nou oraș portughez, dar i-a încurajat pe coloniștii portughezi să se căsătorească cu femei indiene. Este ușor să exagerăm amploarea imperiului portughez: era puțin adânc și puțin răspândit; au fost cucerite doar câteva orașe.

În timp ce Albuquerque sosea în sud-vestul Indiei, un alt războinic străin - a cărui familie avea să cucerească o mare parte din subcontinent - invada nordul.

Fiica cea mare a reginei, tot Isabella, a fost căsătorită cu Manuel al Portugaliei, în timp ce mezina ei, Catalina, se va căsători cu Arthur, prinț de Wales, fiul acelui avar cadaveric, Henric al VII-lea. Arthur a murit în decurs de cinci luni, iar ea s-a căsătorit cu fratele său mai mic, Henric al VIII-lea. Englezii o cunoșteau sub numele de Caterina de Aragon.

Când Frederick avea șaptezeci și șapte de ani, arterioscleroza a dus la gangrena piciorului său; medicul său a efectuat cu succes o amputație, considerată un triumf medical - deși a murit două luni mai târziu. Piciorul a fost înmormântat împreună cu el în magnificul său mormânt de la Sfântul Ștefan, Viena.

Costumul a fost confecționat de faimoasa dinastie de armurieri Helmschmied din Augsburg. În mod excentric, Maximilian i-a dăruit lui Henric al VIII-lea al Angliei un coif cu un chip, modelat după el însuși, cu nasul lung și ochelarii, și completat de o pereche de coarne de berbec. Cu toate acestea, armura era deja o modă învechită: în luptă, gloanțele o puteau străpunge.

Monarhii din Europa au folosit această poveste ca un avertisment împotriva sexului excesiv. În acest mediu macho, bombastica ejaculare făcea parte din promovarea regală: când Ludovic al XII-lea s-a căsătorit cu Maria Tudor, sora de optsprezece ani a lui Henric al VIII-lea, el "s-a lăudat că a ejaculat de cinci ori la prima lor întâlnire", la care un contemporan a remarcat: "Trebuie să presupunem că tocmai a săpat cinci morminte cu sapa". A murit într-adevăr după trei luni. Cele mai multe dintre aceste decese sexuale au fost de fapt de variolă.

Acum existau mulți africani înrobiți care serveau la curțile portugheză și spaniolă: fiecare dintre copiii Isabelei a avut africani în anturajul lor. Sora Juanei, Catherine, a sosit la Londra împreună cu John Blancke, care l-a servit pe Henric al VIII-lea ca trompetist la curtea Tudorilor.

Una dintre primele decizii ale lui Julius a fost aceea de a-i permite prințului englez, Henric, să se căsătorească cu văduva fratelui său, Ecaterina de Aragon. Caterina, prințesă de Wales, în vârstă de 18 ani, se afla într-un limbo de la moartea prințului Arthur în 1502. Ferdinand nu a vrut să mai plătească zestre; Henric al VII-lea, acum în vârstă de 40 de ani, nu a vrut să o ramburseze, așa că a decis să se căsătorească el însuși cu ea, dar în cele din urmă ambele părți au convenit asupra unei alte soluții. Aceasta a avut propriile sale probleme. Biserica a interzis căsătoria cumnatei și a cumnatului ca parte a politicii sale antiincest și anti-părinți. Ecaterina se putea căsători cu Henric doar dacă mariajul cu Arthur era neconsumat. Odată ce acest lucru a fost convenit, căsătoria putea continua. În 1509, când Henric al VII-lea a murit, Henric al VIII-lea s-a căsătorit cu ea.

Aretino era fiul unui cizmar ale cărui versuri tăioase l-au transformat într-un "flagel al prinților". În timpul domniei următorului papă de Medici, Clement, Aretino a intervenit pentru a-l salva pe prietenul său Marcantonio Raimondi, care realizase prima carte

tipărită de erotică, gravuri bazate pe desenele lui Giulio Romano, intitulate I Modi (Căile, cunoscute și sub numele de Cele șaisprezece poziții), care celebrau nu numai poziția misionară binecuvântată de Biserică, ci și femeia deasupra, fiecare fiind dedicată unei anumite curtezane de Medici și specialității sale sexuale. Papa a interzis Cele șaisprezece poziții până când Aretino a făcut apel la el, iar odată ce interdicția a fost ridicată "am aruncat versetele care se văd sub figuri. Cu tot respectul față de ipocriți, vă dedic aceste piese luxuriante, fără să țin cont de prudența falsă și de prejudecățile asincrone care interzic ochilor să privească lucrurile pe care se bucură cel mai mult să le vadă". Acestea sunt Sonetti lussuriosi (Sonete de lux). Episcopul Gian Giberti, reformator al Bisericii, care denunțase cartea, a fost victima versurilor sale și a încercat să îl asasineze pe Aretino. Poetul a fugit la Milano. Autodefinit ca fiind un "sodomit", prieten al lui Titian care l-a pictat, se spune că a fost angajat atât de Carol al V-lea, cât și de François I pentru a scrie versuri despre celălalt.

Prima soție a lui Manuel, Isabella, prințesă de Asturias, fusese căsătorită anterior cu moștenitorul portughez, care a murit într-un accident de călărie. Ea s-a întors acasă la părinții ei până când Manuel i-a cerut mâna, a doua căsătorie portugheză. Pentru o vreme, ea a fost moștenitoarea tronului Castiliei. Cea de-a doua soție a lui Manuel, Maria, a avut zece copii, murind inevitabil la naștere, după care s-a căsătorit cu Leonor, copilul cel mare al Juanei și al lui Filip și sora favorită a lui Carol al V-lea, care s-a căsătorit ulterior cu François I al Franței. Dacă sună încâlcit, așa este: toți trei erau foarte consangvini.

Istoriile europene susțin acum în mod tradițional că imperialiștii portughezi au dominat comerțul cu mirodenii din India și Malaezia. Deși au anunțat cu siguranță puterea europeană în est, acest lucru înseamnă să le exagerăm puterea și să neglijăm puterile locale. Numărul portughezilor era mic, fortărețele lor puține, comerțul complex, iar sudul Indiei era dominat de regele războinic atotcuprinzător Krishnadevaraya, maharaja-dhiraja al imperiului hindus Vijayanagara, care a învins el însuși multe dintre sultanatele islamice; estul Indiei era condus de regatul Gajapati, iar otomanii erau pe cale să-i înlocuiască pe egipteni ca stăpâni ai Arabiei și Yemenului. Malacca, care era musulmană doar de treizeci de ani, fusese vasal chinez încă de la flotele de comori ale lui Zheng: împăratul Ming era furios.

ACTUL AL UNSPREZECELEA

425 DE MILIOANE

Tamerlani și mexicani, otomani și sași

BABUR CUCEREȘTE DELHI

În ianuarie 1505, Babur, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, a făcut prima incursiune în India. Întrucât era doar un prinț minor care se lupta pentru propria existență, raidul său a fost minuscul în comparație cu invazia stră-străbunicului său Tamerlan, care a dat cu sacul în Delhi. Babur - Tigrul - era un extrovertit irepresibil, exuberant şi jucăuş, cu un neam impresionant - mama sa era descendentă din Genghis Khan, iar tatăl său din Tamerlan. Dar în jumătatea de secol care a trecut de la 1447, când fiul lui Tamerlan, Shahrukh, a murit, descendenții cuceritorului nu au reușit să controleze fostul său imperiu. Ca orice mirza, Babur își dorea să se așeze pe tronul cuceritorului din Samarkand. Dar mulți mirza nu mai erau războinici, ci mai degrabă playboy, care erau "buni ca tovarăși, în conversații și la petreceri, dar străini de război".

Babur, contemporan al lui Manuel și Michelangelo, avea 12 ani când tatăl său, afemeiat, poet, războinic înverșunat și columbofil, "gras, curajos, elocvent", a fost ucis - își vizita porumbeii și porumbarul său a căzut într-o râpă. 'Umar Sheikh Mirza', a scris Babur, 'a zburat cu porumbeii săi și cu casa lor și a devenit un șoim'. Moștenind Valea Fergana, mirza depindea de bunica sa, Ësan Dawlat Begum, 'pentru tactică și strategie, o inteligentă și bună planificatoare'. Babur a fost un turc Chagatai, adept al arbaletei, al sabiei, al mațului cu șase zimți și al toporului călărețului de stepă, iar datorită memoriilor sale flamboaiante Baburnama, scrise în limba turcă, este unul dintre primii oameni de stat pe care îi putem cunoaște personal.

În adolescență, Babur s-a căsătorit pentru prima dată, cu Aisha, dar prima sa dragoste a fost un băiat: "Am descoperit în mine o înclinație ciudată pentru un băiat din bazarul taberei, însuși numele lui Baburi mi se potrivea bine". Uneori, "Baburi venea la mine, dar eram atât de timid încât nu puteam să-l privesc în față", iar când Babur se lovea de el, "mă făceam praf... Sunt atât de jenat de fiecare dată când îmi văd iubitul". Torturat de îndrăgostirea sa, 'acea spumă a dorinței și pasiunii și stresul nebuniei tinereții, obișnuiam să umblu cu capul și picioarele goale pe stradă, prin livezi și vii. Nu mă băgam în seamă

nici pe mine, nici pe altcineva'. Ulterior, s-a căsătorit cu frumoasa și inteligenta sa verișoară Maham, în care avea încredere implicită, spunând: 'Tratează cuvintele lui Maham ca pe o lege', mai ales după ce ea i-a dat naștere iubitului său fiu Humayoun.

În 1496, Babur a cucerit Samarkand, dar a pierdut-o după 100 de zile. 'Am plâns involuntar', a recunoscut el. 'Există vreo durere, vreo suferință, care să fi lipsit inimii mele rănite?'. În 1500, când avea 19 ani, 'am cucerit din nou Samarkand'; 'aveam 240 de oameni'. Un an mai târziu, umilit în luptă, a fugit, atât de disperat încât el și potera sa și-au mâncat caii. 'Când cineva are pretenții de a conduce și o dorință de cucerire, nu poate sta deoparte și doar să privească atunci când evenimentele nu merg bine o dată sau de două ori'. Dar știa, de asemenea, că puterea înseamnă singurătate: 'În afară de propria mea inimă, nu mi-am găsit niciodată un confident'.

Apoi, tocmai când plănuia să fugă în China, norocul i s-a întors: a cucerit Kabulul, renumit pentru grădinile și sărăcia sa, cu 200 de rutieri pe care a trebuit să-i disciplineze: 'Am avut patru sau cinci împușcați, unul sau doi dezmembrați'. Pornind de la această trupă de război dezordonată, el avea să cucerească cel mai bogat pământ de pe pământ. "Dorința mea pentru Hindustan [India] a fost constantă", scria Babur, făcând raiduri prin pasul Khyber, unde a văzut bogăția Indiei: "În fiecare an, douăzeci de mii de animale aduc sclavi, textile, zahăr, mirodenii". Chiar mai bine, sultanatul Delhi, condus timp de cincizeci de ani de dinastia Lodi, de origine afgană, era slab.

Între raidurile în India, Babur se bucura de băutură și droguri. 'Era multă agitație dezgustătoare', își amintește el. Odată, 'Am plecat călare, ne-am urcat pe o barcă și am băut băuturi spirtoase, am părăsit barca răcnind de beți și, încălecând caii noștri, am lăsat calul să galopeze liber. Trebuie să fi fost foarte beat'. A fost singurul cuceritor al psihedelicilor: 'Ce ciudat apăreau câmpurile de flori sub influența ei', a delirat el despre narcotice. 'Nimic altceva decât flori purpurii, uneori galbene și purpurii împreună cu pete de aur'.

În noiembrie 1525, a condus 20.000 de oameni, inclusiv 4.000 de arcași și artilerie trimiși de sultanul otoman în Punjab (Pakistan), apoi a năvălit asupra Delhi. La Panipat, la 21 aprilie 1526, la nord de Delhi, cei 100.000 de oameni și 100 de elefanți ai sultanului Ibrahim au provocat mica forță a lui Babur. Mușchetarii și tunurile invadatorilor au câștigat probabil ziua. Capul lui Ibrahim a fost dus la Babur. La vârsta de 43 de ani, acesta cucerise nordul Indiei. 'I-am ordonat [fiului meu cel mare] Humayoun Mirza să ocupe capitala, Agra. Dar după ce și-a dat prada, trupele sale au vrut să se întoarcă la Kabul; el a vrut să rămână.

Nu că i-ar fi plăcut India - 'O țară cu puține farmece, oamenii ei nu au o înfățișare plăcută... nu au cai buni, nu au câini buni, nu au struguri, nu au pepeni de mosc sau fructe de primă mână, nu au gheață sau apă rece, nu au pâine bună sau mâncare gătită în bazar, nu au băi calde', și exista 'o antipatie remarcabilă între oamenii ei și ai mei'. Dar a fost un premiu suficient pentru Tamerlan - iar gloria era ceea ce își dorea: "Dați-mi doar faimă și, chiar dacă mor, sunt mulțumit". Babur a convocat granzii mongoli și turci. "Dumnezeu ne-a dat suveranitatea în Hindustan", a declarat el, semănând foarte mult cu ceilalți prădători - portughezii și spaniolii - cărora Dumnezeu le-a acordat un imperiu.

Babur a decis să încerce mâncarea indiană, păstrând bucătarii răposatului sultan, ceea ce aproape că s-a dovedit a fi o greșeală fatală. Mama răposatului sultan i-a subornat pe bucătari pentru a otrăvi mâncarea lui Babur. "Am vomitat mult", i-a scris el fiului său Humayoun. 'Eu nu vomit niciodată după mese, nici măcar după ce beau. Un nor de suspiciune a venit peste mintea mea'. Patru bucătari au fost torturați și au mărturisit. 'Am ordonat ca degustătorul să fie făcut bucăți, bucătarul să fie jupuit de viu; pe una dintre femei am aruncat-o sub picioarele elefanților, iar pe alta am împușcat-o'. Mama sultanului a fost ucisă în liniște, în timp ce Babur a înțeles că 'Cel care ajunge în pragul morții apreciază viața'.

Babur a fost provocat de Rana Sanga, un Rajput, ai cărui 200.000 de oameni au mărșăluit spre Agra, dornici să îl alunge pe Tamerlan. Babur a renunțat temporar la băutură, turnând carafe de vin în fața armatei. "Nobili și soldați", a spus el, "oricine se așează la ospățul vieții trebuie, înainte de a se sfârși, să bea paharul morții, dar cât de mult mai bine să mori cu onoare decât să trăiești cu infamie!" Când au intrat în luptă la Khanua, soldații își strângeau Coranurile. 'Planul a fost perfect, a funcționat admirabil', a remarcat Babur, a cărui artilerie otomană 'a spart rândurile păgânilor cu chibrituri și tunuri', în timp ce soldații 'luptau cu încântare'. El a sărbătorit construind turnuri de cranii ca Tamerlan înainte de a ciopârți India cu securiștii săi turci, mongoli și afgani în schimbul serviciului militar. Apoi și-a scris memoriile, a construit grădini, a fumat opiu, a băut vin (citând versul "Sunt beat, domnule ofițer, pedepsește-mă când voi fi treaz") și a petrecut cu două sclave georgiene trimise de șahul Persiei - "dansatoare cu obrajii roz". Pe măsură ce Babur declina, Humayoun, care conducea Kabulul, s-a îmbolnăvit. Babur a avut inima frântă.

'Tu ești rege și ai și alți fii, eu mă întristez pentru că nu-l am decât pe acesta', l-a admonestat împărăteasa sa Maham de la căpătâiul prințului.

'Maham', i-a răspuns el, 'deși am și alți fii, nu iubesc pe niciunul așa cum îl iubesc pe Humayoun al tău'. Babur și-a oferit propria viață în schimbul celei a fiului său. În decembrie 1530, Humayoun, în vârstă de 23 de ani, și-a revenit - în timp ce Babur se îmbolnăvea. Ultimul sfat al lui Babur a fost: "Nu face nimic împotriva fraților tăi, chiar dacă o merită".

Humayoun era "curajos în luptă, ingenios și plin de viață, plin de spirit", dar "a contractat obiceiuri proaste, cum ar fi folosirea excesivă a opiului", și prefera să-și petreacă timpul în pălăvrăgeală și plăcere, lipsit de curaj ucigaș: cea mai gravă insultă a fost doar să spună "Prostule!". Imediat, a fost provocat în toate direcțiile, de frații săi, de gujarați, de portughezi și, mai grav, de unul dintre generalii afgani ai tatălui său, care a avansat spre Agra. În 1541, Humayoun a fugit spre vest în Sind (Pakistan).

Pe drum a întâlnit o adolescentă pe jumătate persană pe nume Hamida, care s-a opus curtării sale, probabil pentru că perspectivele sale erau atât de dezastruoase, dar în cele din urmă s-a căsătorit cu ea și apoi, împreună cu patruzeci de servitori, au fugit prin deșertul Thar. La Umarkot, Hamida a dat naștere primului fiu al lui Humayoun, care s-a născut pe o cămilă. Humayoun a fost nevoit să lase copilul în Kandahar cu mătușa sa Khanzada. Aceasta a crezut că bebelușul semăna cu Babur: va crește și va deveni Akbar cel Mare. Humayoun a fugit în Persia. Se părea că domnia acestei dinastii de cuceritori nu va fi mai mult decât un foc de paie al arcașilor săi. Într-adevăr, victoriile lor fuseseră câștigate datorită artileriei lor, un cadou din partea sultanului otoman, Selim cel Groaznic, care schimba acum întregul echilibru al Eurasiei.

SELIM - SCUFUNDAT ADÂNC ÎN SÂNGE

În martie 1517, Selim a intrat în galop în Cairo, după ce a distrus sultanatul mameluc și a cucerit întreaga lume arabă, mărindu-și imperiul cu 70% și oferindu-i, pentru prima dată, o majoritate islamică. Nepot al lui Mehmed Cuceritorul, al treilea fiu al sultanului Bayezid, Selim era zvelt, slab și cadaveric, lucid și paranoic, nerăbdător și implacabil. Succesul său s-a bazat pe arcașii săi, care puteau fi instruiți în două săptămâni; pentru a stăpâni arcul și calul era nevoie de o viață întreagă. Arqueibuzele, trase din umăr cu ajutorul unei arbalete, aprinse cu ajutorul unui chibrit și detonate cu ajutorul unei noi invenții, trăgaciul, deveneau muschete.

Frustrat de ezitările tatălui său și de propria sa izolare ca prinț-guvernator al Trebizondei, unde se plângea că era "slab și neajutorat", Selim a mărșăluit asupra Constantinopolului și și-a răsturnat tatăl, pe care probabil l-a otrăvit. Apoi, unul câte unul, și-a strangulat cei trei frați și șapte nepoți. Odată ajuns pe tron, majoritatea propriilor săi fii au dispărut, probabil și ei strangulați, pentru a-i face loc succesorului său ales, Suleiman. Întotdeauna însoțit de călăii săi, cei din Tongueless, padișahul - împăratul - a ucis trei dintre cei șase viziruri ai săi, dând cu piciorul în capul unuia dintre ei: "regele mâncător de oameni și de fiare", l-a numit unul dintre funcționarii săi. Când unul dintre ei a fost suficient de temerar încât să ceară un avertisment în cazul în care urma să fie executat, Selim a răspuns că ar putea lua în considerare acest lucru, dar că în acest moment nu avea un înlocuitor. Se mândrea cu faptul că era un ucigaș: "Înecat într-o mare de sânge", se descria pe sine însuși într-unul dintre poemele sale, scris sub numele de Selimi, "scufundat adânc în sânge". Imediat ce s-a asigurat, Selim a reînnoit tratatele cu Veneția și Polonia, semnalând Europei dorința sa de pace, în timp ce se confrunta cu o provocare tot mai mare dinspre est: zeul-rege al Persiei.

ALEXANDRU-JESUS DIN PERSIA CANDIDEAZĂ PENTRU CUCERIREA LUMII

În 1501, Ismail, în vârstă de treisprezece ani, a declarat că el este Mahdi, Mesia. Poet, vânător, iubitor de băieți și fete și băutor eroic, Ismail - "frumos, chipeș și foarte plăcut; nu foarte înalt, dar cu o siluetă ușoară și bine încadrată, cu umeri largi și păr roșcat" - și-a declarat divinitatea, anunțându-și în poeziile sale aspirațiile la conducerea divină și militară. În anii 1320, bunicul său kurd Safi al-Din (fondatorul Safavis) a suferit o revelație damascena și s-a convertit de la sunniți la șiitismul twelver. După ce bunicul, tatăl și fratele său mai mare au fost uciși cu toții, Ismail a fost crescut și instruit în secret. Apoi, aclamat de o armată de credincioși turkmeni, Redhats (numiți astfel după bonetele lor stacojii cu douăsprezece panglici stacojii), ca fiind Ghidul Perfect și imamul ocultat, a lansat o cucerire a Persiei și Irakului.

Ismail a ordonat uciderea tuturor sunniților: a măcelărit 20.000 de persoane în Tabriz și a distrus sanctuarele sunnite. Acest tânăr șah, în parte Iisus, în parte Alexandru, se pregătea să îi distrugă pe otomani. A transformat capul unui khan sunnit în paharul său de băut, a dat trupul în mâncare la Redhats și a trimis pielea lui Selim.

Otomanul a denunțat iluziile divine ale lui Ismail - "I-ai incitat pe abominabilii tăi șiiți la relații sexuale nesancționate și la vărsarea de sânge nevinovat" - și a pregătit un atac preventiv. Cei doi au concurat ca poeți: șahul i-a trimis sultanului o cutie de opiu, glumind că poezia sa egolatră trebuie să fie opera unui drogat.

În vara anului 1514, Selim a masacrat 40.000 de redhats înainte de a invada Irakul, luptându-se cu Ismail la Çaldıran, unde cei 60.000 de oameni ai săi, înarmați cu muschete și 200 de tunuri, au învins 75.000 de arcași turkmani călare, care nu dețineau nici măcar o armă.

Șahul a fost rănit, soția sa preferată a fost capturată, iar divinitatea sa invincibilă a fost spulberată. Și-a reconstruit regatul, jurând să nu-și mai conducă niciodată armatele în luptă. Sponsorizând frumoase picturi miniaturale și lucrând ca ucenic în propriul său atelier regal, a ajutat la crearea unui superb Shahnameh ilustrat - înainte de a se scufunda în beție și depresie, murind la doar treizeci și șapte de ani. Dar a lăsat Iranul ca națiune șiită twelver care dăinuiește astăzi.

Pentru a sprijini un rival estic al lui Ismail, Selim a împrumutat artileria lui Babur și Humayoun, ceea ce le-a permis să cucerească India, dar când Selim a cerut sprijin din partea Egiptului, mamelucii au refuzat să ajute.

În 1516, Selim a mărșăluit din nou spre est. Ismail s-a temut de ce e mai rău, dar a fost o prefăcătorie. Selim a virat în Siria mamelucilor, unde egiptenii au fost înfrânți, iar sultanul lor a fost ucis: muschetele au învins arbaletele. Îndreptându-se spre sud, vizitând Ierusalimul pe drum, Selim l-a spânzurat pe ultimul sultan mameluc de la porțile orașului Cairo. Acum, stăpânind Mecca și Ierusalimul, precum și bogățiile Egiptului, Selim s-a celebrat pe sine însuși ca Maestru mesianic al Conjuncției Auspicioase și cuceritor al lumii alexandrine.

Între timp, în cortul său de lângă Cairo, căpitanul său maritim Piri Reis a prezentat o hartă a lumii inscripționată în culori pe piele de gazelă. Detaliile acesteia fuseseră oferite otomanilor de către un nobil spaniol, capturat de unchiul lui Piri, Kemal Reis, în largul Valenciei în 1501 și înrobit. Otomanii nu au ajuns în Americi doar pentru că nu au cucerit niciodată Marocul, care controla accesul la Atlantic. Dar, la est, Selim a construit flote în Marea Roșie și a furnizat artilerie aliaților din Etiopia, India și Indonezia.

Creștinătatea a fost alarmată de Selim. Papa Leon și împăratul Maximilian au chemat la o cruciadă. Împărații din est și vest - Selim și Maximilian - au murit aproape în același

timp, fiind succedați de fii tineri care au moștenit teritorii atât de vaste încât păreau dincolo de capacitățile oricărui individ.

ROXELANA ȘI SULEIMAN: BUCUREȘTENII ȘI MAGNIFICII

Maximilian se pregătea de moarte, epuizat de efortul de a-și apăra pământurile, suferind de o enciclopedie de boli, de la colită la sifilis. A călătorit cu un sicriu, dar a făcut planuri pentru viitor, negociind încă un gambit de căsătorie dublă: să creeze o legătură habsburgică cu familia Jagiełło, care conducea Boemia și Ungaria. L-a căsătorit pe nepotul său Ferdinand cu prințesa maghiară Ana și pe nepoata sa Maria cu Ludovic, regele Ungariei. Acest lucru ar fi putut duce la o preluare a Austriei de către Jagiełło, dar o tragedie a făcut ca și această uniune să dea roade. Maximilian a fost câștigător în miza pariurilor maritale. În 1519, indignat că negustorii locali i-au refuzat creditul, a suferit un atac cerebral, după care, pe baza propriilor sale specificații de penitență, corpul i-a fost biciuit și dinții scoși cu ciocanul. Nepotul său în vârstă de 19 ani, Carol de Gand, a moștenit un imperiu care se întindea de la Panama la Viena, de la Bruges la Palermo.

La scurt timp după aceea, Selim, călătorind prin Bulgaria, a murit fie de cancer de piele, fie de ciumă. După ce și-a strangulat atât de mulți membri ai familiei, a fost succedat de singurul otoman rămas în viață, fiul său Suleiman, în vârstă de 25 de ani, care a moștenit pământuri de la Mecca până în Ungaria.

Carol și Suleiman se credeau monarhi universali de credințe universale; amândoi s-au confruntat cu erezii militante; amândoi au luptat simultan pe mai multe fronturi, pe uscat și pe mare. Păreau imens de puternici, dar amândoi trebuiau să navigheze între interese concurente. Soliman își putea executa vizirul după bunul plac, însă trebuia să supravegheze ienicerii, clerul, guvernatorii locali, fiii săi. Limitată de aceleași legi și tradiții care îi dăduseră pământuri atât de întinse, monarhia lui Carol era țesută într-o tapiserie de drepturi și instituții - adunări, bresle, orașe și republici cu propriile constituții și obiceiuri, acordate de monarhii anteriori. Acestea au fost frustrante pentru Carol, dar au făcut ca Europa să fie deosebit de creativă și dinamică. Acești suverani, rivali timp de aproape o jumătate de secol, tânjeau amândoi după cuceriri, semnul măreției lumești și al favorurilor divine.

Imediat după ascensiunea sa, Soliman, "înalt, dar zvelt, cu fața subțire, cu nasul acvilin, cu o umbră de mustață și o barbă mică", reticent și insesizabil, sever și vigilent, a întâlnit

o sclavă slavă pe care a numit-o Hürrem - Veselă - pentru înfățișarea și exuberanța ei, deși trimișii creștini o numeau Roxelana - Rutenia: ea avea să devină cea mai puternică ucraineancă din istorie. În acel an, fiica acestui preot, în vârstă de 13 ani, fusese răpită din satul ei într-un raid de sclavi de către khanul din Crimeea. Călăreții mongoli capturau copii arătoși și îi înrolau. Vagoane de sclavi înlănțuiți au fost plimbate prin stepă până în Crimeea, unde piața de sclavi din Kaffa, confiscată de la Genova, a asigurat cea mai mare componentă a veniturilor otomane - un imperiu finanțat din sclavie. Era atât de importantă încât prima misiune a lui Suleiman a fost să guverneze Kaffa, însoțit de mama sa Hafsa, care fusese la rândul ei capturată într-un raid de sclavi. Primul raid de sclavi al Girayilor din 1468 a capturat 18.000 de sclavi, dar raidurile au continuat să se intensifice - se spune că unul din 1498 a luat 100.000 de sclavi. Numărul de sclavi capturați în acest fel este incalculabil: un istoric estimează că au fost capturați zece milioane între 1450 și 1650, iar alții sugerează șase milioane și jumătate între secolele al XI-lea și al XIX-lea. Mai obscur decât echivalentul său atlantic - și nu se baza pe rasă - acest comerț cu sclavi a fost, de asemenea, vast, crud și mortal pentru victimele sale.

Piețele sale de sclavi erau locuri disperate. "Un om care nu a văzut acest lucru nu a văzut nimic", după cum a remarcat mai târziu un călător turc. "Acolo, o mamă este despărțită de fiul și fiica ei, un fiu de tată și frate, vândut printre jale, strigăte de ajutor, plâns și durere" - o scenă similară cu tragediile din piețele de sclavi africane. Cu toate acestea, existau mari diferențe. Dacă supraviețuiau călătoriei prin stepă, exista o cale de ieșire din sclavie. Un băiat înrobit, convertit la islam și manumit, putea ajunge mare vizir, în timp ce o fată, așa cum avea să demonstreze acum Roxelana, putea ajunge împărăteasă.

La un moment dat, în primele sale săptămâni, Suleiman, care era "foarte pofticios" și vizita frecvent "palatul femeilor", a primit cadou pe Roxelana. Se spunea că prietenul său intim Ibrahim, fiul unui pescar grec, a fost cel care l-a oferit. Ibrahim, înrobit, care vorbea greacă, turcă și italiană, a avut norocul de a fi prezentat tânărului Suleiman, care l-a promovat rapid la funcția de șambelan și apoi, la vârsta de aproximativ treizeci de ani, la cea de mare vizir. Poreclit cu gelozie Frenk (Apuseanul) și Makbul (Favoritul), el va fi arhitectul expansiunii lui Soliman pe trei continente. Puterea sa ar fi crescut dacă concubina favorită a lui Soliman ar fi fost protejata sa - cu condiția să poată menține controlul asupra ei. Dar nimeni nu o putea controla pe Roxelana.

La Constantinopol, Roxelana a fost primită în lumea feminină a Vechiului Palat, primul construit de Mehmed în centrul orașului, care era condus de mama sultanului, sultana valabilă, administrat de eunuci și locuit de fiice regale necăsătorite, de copii regali, de

concubine pensionate și de tinere captive proaspete, precum Roxelana, care erau instruite în croitorie, Coran, limba turcă și virtuozitate sexuală. O fată începea adesea ca odalık sau servitoare și poate că nu-l întâlnea niciodată pe sultan, petrecându-și viața până la pensie în slujba valahului în această lume specială, răsunând de voci în rusă, albaneză, turcă, italiană. Dar Roxelana ar fi învățat instantaneu că puterea nu se afla pe tărâmul feminin din Vechiul Palat, ci sus, pe acropolă, în Noul Palat, dominat de bărbați. Sofisticat, confortabil, senzual, poliglot și obsedat de politică și de avatarul său intim, bârfa, haremul era un sanctuar familial și o casă de putere, dar și creșă, maternitate, universitate și bordel. Sutele de fete ruso-ucrainene, grecești și italiene se aflau acolo pentru a-l servi sexual pe padișah, a cărui datorie era de a naște fii, dintre care trebuia ales următorul conducător. Fiecare fată își dorea să fie gözde - în ochii sultanului; fiecare odalık dorea să devină o amantă sultanică, dar visul lor era să fie umm al-walad - mamă a unui fiu otoman - cu un statut special și cu promisiunea de manumisie la moartea stăpânului ei.

Roxelana avea un "păr frumos" - roșu-auriu - pe care Suleiman l-a lăudat. Acesta a mutat-o, călătorind într-o trăsură închisă, păzită de eunuci în uniformă, în Sala Fecioarelor, un micro-harem din Palatul Nou. După ce Suleiman a plecat să atace Serbia, Roxelana a adus pe lume un fiu, Mehmed. Avea deja trei fii de la diferite odalisce: exista o regulă conform căreia după nașterea unui fiu sultanul nu se mai întorcea la aceeași odaliscă, astfel încât fiecare prinț să fie întreținut de o singură mamă. Dar când Suleiman s-a întors după capturarea Belgradului, Roxelana a fost rechemată la Palatul Nou, unde a fost copleșită cu bijuterii făcute personal de sultan, care învățase meșteșugul de la meșterii greci din Trebizonda. Între expedițiile sale militare, au conceput o fiică, Mihrimah, și apoi încă trei băieți.

Fertilitatea și forța fizică a Roxelanei au fost remarcabile, la fel ca și supraviețuirea majorității copiilor ei, în timp ce epidemiile au ucis doi dintre fiii lui Suleiman cu alte femei. După cum avea să afle în curând Henric al VIII-lea, contemporanul lui Suleiman, mortalitatea infantilă era ridicată, iar multe femei au murit la naștere. În decurs de cinci ani, Roxelana era atât de puternică încât, atunci când mama sultanului i-a dăruit "două frumoase fecioare rusești", ea "s-a aruncat la pământ plângând" și a protestat atât de mult încât Hafsa a luat fetele înapoi. Sultanul s-a dedicat 'singurei mele iubiri'.

Cum Suleiman era adesea în război, cei doi își scriau constant unul altuia. 'Sultanul meu', îi scria ea, 'nu există limită pentru angoasa arzătoare a despărțirii'.

Când el o tachina pentru că nu-i citea scrisorile, altfel 'i-ai fi scris mai mult despre dorul tău de a mă vedea', ea îi răspundea, amintindu-i de copiii lor: 'Acum, sultanul meu, ajunge, sufletul meu este prea atins. Când se citesc scrisorile tale, robul și fiul tău Mir Mehmed și sclava și fiica ta Mihrimah plâng și se tânguiesc de dorul tău'. Dar ea nu-și ascunde nerăbdarea jucăușă: "Plânsul lor m-a înnebunit". Poemele sale - scrise ca de Muhibi (Iubitul, poate porecla ei pentru el) - fac aluzie la felul în care îi apărea ea: 'Fata mea cu părul frumos, iubita mea cu fruntea oblică, iubita mea cu ochii plini de răutate'.

'Sunt fericit', a spus acest suveran de o detașare olimpică, numind-o 'prietena mea cea mai sinceră, confidenta mea'. În mijlocul unui stres interminabil, el i-a acordat cel mai mare compliment: ea era 'singura care nu mă chinuiește în această lume'. Padishah a comparat-o nu doar cu provinciile pe care le deținea, ci și cu cele pe care spera să le cucerească - "Istanbulul meu, Caramanul meu, pământul Anatoliei mele; / Badakhshanul meu, Bagdadul și Khorasan-ul meu". Poate că a fost înrobită, dar el o numea "sultanul meu": era de neguvernat. A încheiat: "Sunt iubitul tău, Tu îmi aduci bucurie".

Ambii tineri monarhi aveau cu siguranță nevoie de o astfel de companie pentru a supraviețui. Și Charles va găsi consolare pentru stresul moștenirii sale într-o relație de iubire.

CHARLES ȘI MANIKONGO

Charles, care a combinat sânge german, spaniol, burgund și portughez, a crescut la Bruges și, vorbind mai întâi franceză, apoi flamandă și germană, iar mai târziu spaniolă, a fost cunoscut sub numele de Carlos în Spania, Karl în Germania și Charles la Bruxelles. Fața lui era ca o caricatură ereditară a domeniilor sale complexe: "este înalt și splendid construit, cu o față lungă, cu ochi frumoși de un albastru deschis, cu gura și bărbia nu la fel de frumoase ca celelalte trăsături, o gură strâmbă cu buza inferioară căzută". Maxilarul alungit și buza proeminentă - prognatism mandibular patologic - era o trăsătură a strămoșilor săi Trastámara, precum și a celor habsburgici, gura sa fiind deschisă de adenoidele alungite, "limba sa scurtă și groasă, ceea ce înseamnă că vorbește cu mare dificultate". Cu toate acestea, era irepresibil de ambițios, cu o viziune de monarhie creștină universală și de imperiu expansiv, alegându-și motto-ul Plus Ultra - Mai departe dincolo. A fost energic și devotat, cumpătat și capabil să ia decizii pe mai multe fronturi, în ciuda stresului perpetuu și a călătoriilor constante: "de nouă ori în

Germania, de șase ori în Spania, de șapte ori în Italia, de zece ori în Flandra, de patru ori în Franța, de două ori în Anglia, de două ori în Africa, opt călătorii în Mediterana, trei în mările Spaniei", și-a amintit mai târziu. Vânătoarea, petrecerile și afacerile cu femei - devenind tatăl unor copii nelegitimi pe parcurs - erau relaxările sale, iar bunătățile sale preferate erau berea cu gheață și stridiile, dar nu era surprinzător că, la fel ca Suleiman, avea tendința spre melancolie. Având în vedere că mama și bunica sa erau nebune și că el însuși suferea de depresie, era nevoie de o constituție și o personalitate impresionante doar pentru a supraviețui. Dar s-a descurcat și mai bine.

Mai întâi s-a grăbit în Spania pentru a-și revendica regatul. Acolo a fost primit de mama sa maniacă, pe care nu o mai văzuse de 12 ani. Tânărul de 16 ani a îngenuncheat în fața Juanei, care "l-a întrebat pe rege de trei ori dacă era într-adevăr fiul ei, căci crescuse atât de înalt", dar i-a confirmat dreptul de a domni în numele ei. În timp ce se afla în Castilia, Carol a avut o aventură cu bunica sa vitregă, Germaine de Foix, văduva de 29 de ani a regelui Ferdinand, în vârstă de 29 de ani. Cu toate acestea, oficialii flamanzi aroganți au stârnit o rebeliune a comunerosilor spanioli. Aceasta a fost reprimată, iar liderul ei, un episcop, a fost torturat la ordinul lui Carol, apoi a fost spânzurat.

Acest funambulist politic negocia, de asemenea, alegerea ca împărat și se confrunta cu o criză religioasă în fierbere. Rivalii săi, François I al Franței și Henric al VIII-lea al Angliei, râvneau și ei la coroana lui Carol cel Mare. "Dacă aspiri la acest tron", îl sfătuise bunicul său Maximilian, "nu trebuie să reții nicio resursă". Carol s-a împrumutat de la Fugger cel Bogat, a plătit 1,5 milioane de florini alegătorilor și a ieșit ca împărat Carol al V-lea, a cărui primă problemă a fost Martin Luther. Carol l-a convocat pe fulminatorul fecal pentru a fi judecat de prinți. În aprilie 1521, la dieta (adunarea imperială) de la Worms, Carol l-a confruntat pe Luther cu diatribele sale eretice.

'Nu am încredere în papă', a replicat incorigibilul Luther. 'Sunt legat de Scripturi și conștiința mea este captivă Cuvântului lui Dumnezeu. Nu pot și nu vreau să retractez nimic',' și a făcut un salut cavaleresc. Carol - înțelegător față de sentimentele luterane, dar convins că autoritatea papală și ritualul erau esențiale - a ordonat uciderea sau arderea lui Luther: "Vrem să fie arestat și pedepsit ca un eretic notoriu".

'Ardeți-l! Ardeți-l!", au strigat spaniolii, dar Luther a fost protejat în secret de protectorul său, Frederic al III-lea, elector de Saxonia, ale cărui servitori l-au scos pe Luther triumfător. Carol l-a lăsat să scape, iar Frederick a aranjat "răpirea" sa de către "tâlhari înarmați" care l-au ascuns într-un castel săsesc, în timp ce protestantismul se răspândea rapid. Unul dintre primii prinți care s-au convertit a fost marele maestru al Cavalerilor

Teutoni, Albert, care a transformat pământurile prusace ale Ordinului său în propriul său fief. Acest fiu mai mic al familiei germane minore de Hohenzollern a devenit duce de Prusia.

Principalul rival al lui Carol a fost François al Franței, alarmat de faptul că trebuia să se confrunte cu Habsburgii la ambele granițe; dar, datorită lui Luther, Carol a trebuit să lupte împotriva protestantismului popular într-o serie de războaie și revolte țărănești - începutul a 150 de ani de conflict sectar, echivalent cu schisma sunniților și șiiților din islam. Cu toate acestea, el nu putea să-și conducă singur toate ținuturile, așa că l-a numit pe fratele său Ferdinand arhiduce austriac la Viena. Ferdinand, care era la fel de pragmatic și capabil ca și Carol, fusese crescut în Spania, vorbind spaniola. Frații erau străini. Când s-au întâlnit, după zece ani, vorbeau limbi diferite. Cu toate acestea, în ciuda multor crize, Dumnezeu și dinastia au fost întotdeauna pe primul loc.

'Oricine crede că imperiul întregii lumi revine cuiva în virtutea oamenilor sau a bogățiilor se înșeală', a declarat Carol în fața adunării castiliene în 1520. 'Imperiul vine numai de la Dumnezeu'. El a adăugat: 'M-aș fi mulțumit cu imperiul spaniol', care includea 'lumea auriferă' - America.

Acolo, el a domnit doar peste Panama, Cuba, Jamaica și Hispaniola, locuite de 5.000 de spanioli, de popoarele Taíno și de câțiva africani înrobiți - și cuprinzând un volum limitat de aur. Charles l-a sprijinit pe Bartolemeu de las Casas, călugărul îngrozit de uciderea tainoșilor, ca Protector al indienilor. Cu toate acestea, călugărul a conceput o soluție atroce: să-i salveze pe Taínos prin importul de sclavi africani. În august 1518, Carol a autorizat un curtean flamand să exporte 4.000 de sclavi din Africa pentru a-i proteja pe Taínos: mulți dintre acești primii sclavi americani erau musulmani wolof din Senegambia.

În 1520, Carol l-a numit din nou pe Diego Columb ca vicerege. Columb, duce de Veragua (Panama) și marchiz de Jamaica, și acum căsătorit în aristocrație, a sosit în Santo Domingo cu stil, ținând curtea la un nou palat, Alcázar de Colón (încă parțial în picioare). Columb a fost pionierul industriei zahărului în Jamaica - pe care o deținea în întregime -, dar și-a tratat sclavii wolof atât de îngrozitor încât, în decembrie 1522, aceștia au declanșat prima rebeliune a sclavilor, unii dintre ei evadând și formând o comunitate de rebeli înrobiți, cunoscuți sub numele de maroni, de la cuvântul spaniol pentru bovine sălbatice, cimarrón.

Cu toate acestea, portughezii erau cu mult înaintea spaniolilor, cu avanposturile lor îndepărtate din Goa, Cochin (ambele în India), Hormuz (Iran), Malacca (Malaezia), Sri

Lanka și Africa, unde au descoperit că Kongo era ideal pentru procurarea de sclavi. Cererea era în creștere; ei și-au dat seama că acum posedau o coastă vastă, abia colonizată, cu pământuri necunoscute în interior, Brazilia, care a devenit cea mai importantă piață pentru sclavi. Aceștia au fost capturați în proporție covârșitoare din Kongo, unde portughezii foloseau acum mercenari africani și aliați din regatul vecin Ngola pentru a captura sclavii, iar executorii lor de rasă mixtă pentru a-i livra. Aliatul lor Manikongo Afonso a achiziționat mii de sclavi în timpul campaniilor sale militare. Manikongo a pierdut rapid controlul, incapabil să limiteze comerțul cu sclavi la prizonierii săi de război. "În fiecare zi, negustorii ne răpesc oamenii", i-a scris lui João III, succesorul lui Manuel, în 1521, "copii din această țară, fii ai nobililor noștri, chiar oameni din propria noastră familie", adăugând într-o altă scrisoare că "mulți dintre supușii noștri râvnesc cu nerăbdare la mărfurile portugheze", pentru care "ei capturează mulți dintre supușii noștri negri liberi". Preoții erau acum și ei comercianți de sclavi fără rușine, înflăcărați de "poftele lumii și de atracția bogăției, așa cum evreii l-au răstignit pe Fiul lui Dumnezeu din cauza lăcomiei". Zece dintre propriii săi nepoți, trimiși în Portugalia pentru a fi educați, au fost înrobiți și vânduți în Brazilia: "Nu știm până acum dacă sunt vii sau morți". Dar João al III-lea avea nevoie de comerț. 'Portughezii de acolo îmi spun, dimpotrivă, cât de vast este Kongo', a răspuns el, 'și cum este atât de dens populat încât pare că niciun sclav nu a plecat vreodată'. Piosul rege l-a scos pe da Gama din retragere pentru o ultimă călătorie.

În 1518, Carol l-a primit pe Magellan, în vârstă de treizeci și nouă de ani, veteran al războaielor lui Albuquerque, ale cărui planuri greșite fuseseră refuzate de João. Propunându-și să navigheze spre vest pentru a ajunge la Insulele Spice, pornind de la ipoteza că America se afla în apropierea Chinei și a Moluceelor, Magellan nu intenționa să facă înconjurul lumii. Dar când a lăsat să se înțeleagă că portughezii nu cunoșteau această rută, Carol l-a susținut.

La scurt timp după ce Magellan a navigat cu cinci nave și 260 de marinari (printre care germani, francezi, italieni, africani, un englez și servitorul său malaezian cunoscut sub numele de Henrique, probabil prima persoană care a făcut ocolul globului), guvernatorul Cubei, Diego Velázquez, i-a cerut permisiunea de a trimite o expediție în Yucatán, în America Centrală. Charles a fost de acord. Velázquez a echipat o expediție sub comanda secretarului său, Hernán Cortés, parte a primului val de spanioli aventuroși care l-au urmat pe Columb. Fondând un nou oraș pe coasta Golfului, Cortés a aflat de existența unui regat infestat cu aur în interior și a plănuit imediat să sfideze controlul lui Velázquez.

În iunie 1519, Cortés i-a trimis lui Charles o scrisoare în care promitea "atâta aur cât a acumulat Solomon pentru Templu", împreună cu o lună de aur de șase picioare lățime și șase sclavi din Caraibe, și cerea "funcțiile de conquistador, căpitan general și șef al justiției" din orașul său. În același timp, Velázquez a cerut executarea lui Cortés pentru insubordonare. Strălucirea aurului l-a convins pe Charles.

Cortés a pornit spre interiorul imperiului Mexica, însoțit de 500 de spanioli, de Juan Garrido (Handsome John), născut în Kongo, capturat de portughezi și mai târziu mantuit, de o femeie pe nume María de Estrada (care a luptat în toate bătăliile și era sora unuia dintre conchistadorii), de mai mulți conversos evrei și de un număr necunoscut de sclavi Taíno și africani.

CORTéS, MALINCHE ȘI MOTECUHZOMA

În timp ce urca pe coastă cu cele unsprezece corăbii ale sale, Cortés a debarcat în regatul mayaș Putunchan și, folosindu-și tunurile și cei unsprezece cai, a înfrânt orice rezistență. A primit treizeci de femei înrobite, printre care o tânără nobilă nahua, Malinche, "cea mai frumoasă, cea mai vioaie", redusă la sclavie de mayași. Ea era bilingvă în mayașă și nahuatl și a învățat rapid spaniola. Fetele au fost distribuite între oamenii de încredere ai lui Cortés și convertite la creștinism. Cortés a dat-o pe Malinche celui mai aristocrat dintre spaniolii săi.

Motecuhzoma a trimis trimiși cu aur și pene. Spaniolii "s-au apucat de aur ca maimuțele", dar nimeni nu vorbea nahuatl până când Malinche s-a oferit să le interpreteze. Dându-și seama de talentul ei nu doar pentru traducere, ci și pentru diplomație, Cortés a luat-o înapoi, promițându-i recompense dacă îl va face să îl vadă pe Motecuhzoma. Mai târziu, el a spus că, după Dumnezeu, îi datorează cucerirea lui Malinche - cunoscută de spanioli sub numele de Doña Marina. Cortés și-a etalat tunurile și archebuzele; trimișii s-au întors să raporteze președintelui suprem. 'L-a făcut mai ales pe Motecuhzoma să leșine când a auzit cum tunurile au pornit la comanda spaniolilor', își amintește unul dintre Mexica, 'sunând ca un tunet, cu ploaie de foc și scuipând. A transformat un copac în praf. Echipamentul lor de război era numai din fier, armurile, săbiile, arcurile, lăncile, tot din fier'. America nu avea cai. 'Căprioarele [caii] lor erau înalte cât acoperișurile; câinii lor de război erau creaturi uriașe', cu 'obraji mari și

târâtoare și ochi galbeni ca focul'. Oțelul, caii și praful de pușcă le-au oferit spaniolilor o superioritate tehnică impunătoare.

Cu toate acestea, Motecuhzoma era, de asemenea, sigur că Mexica erau destinați de zei să conducă lumea și, după o viață de succese marțiale și glorie politică, a ezitat. Pe măsură ce Cortés negocia cu conducătorii locali, interpretați de Malinche, a aflat că Totonacs și multe alte popoare erau nemulțumite de exigența imperiului Mexica. Aici, darurile lui Malinche au fost esențiale. Oferta șansei de a se alătura răsturnării de către spanioli a imperiului malefic al lui Motecuhzoma a fost irezistibilă. În continuare, Cortés și Malinche au întâlnit puternica și necucerita republică Tlaxcala care, după cum a fost uimit să descopere Cortés, "nu avea un conducător suprem", ci era condusă de consilii de șefi care "se adunau cu toții și, astfel reuniți, decideau" ca "Veneția sau Genova". După ce s-a ciocnit cu Tlaxcalteca, i-a recrutat ca aliați, iar 10.000 de Tlaxcalteca s-au alăturat armatei sale. Cortés a fost un lider talentat, dar cucerirea sa a fost posibilă datorită zecilor de mii de aliați locali. El a condus această armată hispano-tilaxcaltecă pentru a cuceri orașul sfânt Cholula, o teocrație cu funcționari rotativi, dominată de Templul lui Quetzalcoatl, mai înalt chiar și decât Marele Templu din Tenochtitlan.

Cortés a fost bine primit în oraș, dar a rămas vigilent pe străzile sale aglomerate. Aliații săi Tlaxcalteca îi urau pe Choluteca și i-au influențat următoarea mișcare, dar Malinche a fost cea care l-a avertizat de un complot pentru a-i ucide pe spanioli. Cortés a măcelărit mii de Choluteca și le-a jefuit aurul, prădăciuni la care Tlaxcalteca s-au alăturat cu entuziasm înainte de a sacrifica mulți dintre supraviețuitori.

Ajutat de mii de trupe locale, în noiembrie 1519 Cortés s-a apropiat de strălucitorul oraș imperial Tenochtitlan, unde Motecuhzoma a dezbătut cum să reacționeze. Fratele său, Cuitláhuac, a pledat pentru război; Motecuhzoma a decis o pace temporară. Purtat în litiera sa printre 200 de curteni, un monarh încrezător în vârstă de 40 de ani, cu părul lung, maniere vesele, purtând diadema turcoaz și sandale de aur sub un baldachin de pene de quetzal, l-a întâlnit pe Cortés pe calul său de război: doi bărbați convinși de destinul drept al imperiilor lor sacre. Dar Motecuhzoma avea totul de pierdut, iar Cortés avea totul de câștigat. Fiecare dintre ei îl vedea pe celălalt în termenii propriilor lumi. Amândoi au descălecat, Cortés legând un colier la gâtul Oratorului, dar când a încercat să-l îmbrățișeze, curtenii l-au oprit. Apoi i-au condus pe spanioli în orașul de neuitat, cu temple strălucitoare, case multicolore, canale și piețe, privit de mulțimi de pe acoperișuri și din canoe. Unii spanioli credeau că visează, alții că seamănă cu Veneția.

Cortés a fost instalat într-un palat regal, unde Motecuhzoma l-a vizitat. La rândul lor, spaniolii au vizitat palatul președintelui suprem, unde au fost uimiți de facilitățile sale, inclusiv băile (Mexica, spre deosebire de spaniolii murdari, se spălau zilnic și își schimbau hainele cu regularitate), sătui de mâncăruri - friptură de curcan și prepeliță, tortilla - și impresionați de o băutură de cacao și de un nou intoxicant, tutunul, pe care Motecuhzoma îl fuma. Toate aceste noutăți aveau să se impună mai târziu în Europa. Dar spaniolii au fost îngroziți de temple, unde preoții, cu părul coagulat cu sânge uman proaspăt și lobii urechilor sângerând din cauza piercingurilor ritualice, le-au arătat scările pe care erau aruncați oamenii sacrificați, picurând sânge, și vârful piramidei unde o statuie umanoidă ținea în mână un recipient de piatră pentru inimi umane. Au văzut, de asemenea, techcatl-ul, piatra de execuție stropită cu verde și brazierele în care se țineau inimile umane calde de la sacrificiile din acea zi. Oroarea lor justificată ar fi trebuit să fie nuanțată de cunoașterea faptului că orașele europene erau decorate cu capetele celor executați, în timp ce ei văzuseră cu regularitate eretici arși de vii.

Apoi, Cortés a descoperit că trupele lui Motecuhzoma de pe coastă se confruntaseră cu forțele spaniole. El i-a pedepsit pe comandanții mexica punându-i să fie mutilați de câinii săi de război - mastifi și câini lupi dresați să ucidă - și apoi arși de vii, ceea ce i-a șocat pe mexica.

Pe măsură ce frica se răspândea în oraș, Cortés a agonizat asupra a ceea ce trebuia să facă și a decis să-l aresteze pe monarh, temându-se că va fi trădat. Când a auzit că Velázquez a trimis o forță pentru a-l aresta, s-a grăbit să se întoarcă pe coastă și a reușit să-i convingă pe spanioli. Între timp, aghiotanții săi din Tenochtitlan au încercat să oprească un sacrificiu, declanșând astfel un masacru urmat de o revoltă. Motecuhzoma a fost lovit de pietre aruncate de Mexica indignați și apoi arestat. Fratele său, Cuitláhuac, căsătorit cu fiica de 11 ani a lui Motecuhzoma, Tecuichpoch Ixcaxochitzin, a fost ales ca purtător suprem de cuvânt chiar în momentul în care Motecuhzoma a murit, fie din cauza rănilor sale, fie la ordinul lui Cortés. Cortés s-a grăbit să se întoarcă pentru a-și salva camarazii.

În iunie 1520, asediat în palat și lipsit de forțele necesare pentru a-i învinge pe Mexica furioși, Cortés a izbucnit sub un atac feroce, pierzând mult aur și 600 de oameni, o Noapte de Durere, scăpând peste șosea. Confruntându-se cu înfrângerea, el și-a dovedit acum perspicacitatea, spunându-le oamenilor săi: "Înainte, căci nu ne lipsește nimic!". Regrupându-și puterile, i-a raportat lui Carol: "Mi se pare că cel mai bun nume pentru această țară este Noua Spanie", a cărei stăpânire se putea numi împărat "cu nu mai puțin

titlu decât al Germaniei". Dar cel mai important este că a trimis regale de aur. 'Lumea aurită' l-a impresionat pe împărat.

Cortés și-a refăcut armata. Mistica Mexica fusese spulberată, iar popoarele subjugate erau acum dornice să se alăture spaniolilor în atacarea imperiului, care era acum devorat de un vânător și mai vorace - un caz de prădător jaguar-crocodil. Cel de-al doilea oraș al Triplei Alianțe, Texcoco, i s-a alăturat acum lui Cortés, care lăsase o armă mai rea în Tenochtitlan: agenții patogeni ai variolei. "A izbucnit o mare ciumă, care a durat șaptezeci de zile, ucigând un număr mare de oameni ai noștri", a povestit mai târziu o victimă preoților spanioli. 'Ne-au erupt răni pe față, pe sâni, pe burtă, eram acoperiți de răni agonizante din cap până în picioare. Boala era atât de cumplită încât nimeni nu putea să meargă sau să se miște. Foarte mulți au murit din cauza acestei ciume, iar mulți alții... au murit de foame în paturile lor'. Cuitláhuac a pierit, fiind succedat de un tânăr nepot, Cuauhtémoc, un războinic respectat care s-a căsătorit și cu fiica lui Motecuhzoma, Tecuichpoch Ixcaxochitzin. De îndată ce a fost ales, Cuauhtémoc i-a ucis pe fiii lui Motecuhzoma. Cortés a ripostat cu teroare, desfășurând acum 700 de spanioli și 70.000 de soldați locali, o armată hibridă de războinici, spanioli, tlaxcalteca și texcoca, primii în armuri cu archebuze și săbii Toledo strigând "Castilia!", iar mesoamericanii cu coifuri de pene și purtând macete machuahitl cu muchii de obsidian strigând "Tlaxcala!". Mai întâi au atacat unul dintre aliații lui Tenochtitlan, Tepeaca, ucigând 20.000 de oameni, sfâșiindu-i pe unii cu câini de război, mâncându-i pe alții în ospețe canibalice, apoi înrobind femei și copii, marcați cu G de la guerra - război. Cortés a fost ghidat de aliații săi Tlaxcalteca și Texcoca, dornici de răzbunare împotriva propriilor dușmani. "În mod clar, Cortés a trebuit să își modeleze planurile în funcție de obiectele aliaților săi indigeni", scrie Fernando Cervantes. Aceștia credeau că se foloseau de spanioli - și viceversa.

La 22 mai 1521, Cortés a înconjurat Tenochtitlan, tăind aprovizionarea cu alimente.

ISABEL MONTEZUMA: ULTIMA ÎMPĂRĂTEASĂ ȘI CĂDEREA MEXICA

La sfârșitul lunii iulie, cu 900 de spanioli și până la 150.000 de tlaxcalteca și texcoca, susținuți de brigantine pe lac, Cortés a asaltat orașul. Antrenați încă din copilărie, căliți prin tăierea cu spini și halucinații cu peyote, mexica au luptat cu sălbăticie, scufundând un brigantină și aproape că l-au capturat pe Cortés însuși, sacrificând prizonieri și

spânzurând cincizeci și trei de capete. Dar, în cele din urmă, scria Cortés, "nu au mai găsit săgeți, sulițe sau pietre" și "aliații noștri erau înarmați cu săbii și platoșe și au măcelărit atât de mulți dintre ei pe uscat și în apă încât au fost uciși peste 40.000". El a recunoscut fără rezerve că auxiliarii săi tlaxcalteca "au mâncat bine" prizonieri, "pentru că i-au luat pe toți cei uciși, i-au tăiat în bucăți și i-au mâncat". El nu a dat credit aliaților săi pentru ajutorul lor în luptă, dar a recunoscut că "Am avut mai multe probleme în a-i împiedica pe aliații noștri să ucidă cu atâta cruzime decât am avut în lupta cu inamicul". Pentru că nicio rasă, oricât de sălbatică, nu a practicat vreodată o cruzime atât de feroce și nefirească precum cea a nativilor din aceste părți'. Departe de a fi fost o victorie a 900 de spanioli asupra a patru milioane de oameni, a fost triumful unei superiorități numerice și tehnice copleșitoare, ajutată de cea mai devastatoare epidemie înregistrată vreodată în Americi. La 13 august, Cuauhtémoc a fost în cele din urmă capturat.

"Lovește-mă imediat", i-a spus el lui Cortés, cerându-i să o cruțe pe tânăra sa soție Tecuichpoch. 'Atât de puternice erau plânsetele femeilor și copiilor', a scris Cortés, 'încât nu era niciun bărbat dintre noi a cărui inimă să nu sângereze'. A fost nevoie de multe pentru a-i face inima să sângereze: "Nu am putut împiedica ca mai mult de cincisprezece mii de oameni să fie uciși și sacrificați în acea zi". Spaniolii triumfători și soldații Tlaxcalteca au jefuit și violat. Mexica și-au deplâns căderea în această melodie:

Lancele rupte zac pe drumuri

Ne-am rupt părul de durere

casele sunt acum fără acoperiș și pereții lor roșii de sânge.

Cortés a dezmembrat Tenochtitlan și a construit în schimb Mexico City, Marele Templu fiind înlocuit de o mare biserică. Când aurul descoperit s-a dovedit insuficient, a pus ca Cuauhtémoc să fie torturat cu foc pentru a-l face să dezvăluie mai mult, în timp ce și-a răsplătit oamenii de încredere cu encomiendas și a trimis comori și un jaguar înapoi la Charles. Dar, la început, nimeni nu a acordat prea multă atenție în Europa. Prima sa comoară a fost capturată de un pirat francez, iar jaguarul a scăpat, omorând doi marinari și apoi sărind în Atlantic.

Cu puțin timp înainte ca Cortés să asedieze Tenochtitlan, Magellan a fost ucis luptându-se cu localnicii din Filipine care refuzau să se convertească la creștinism. Chiar în

momentul în care comorile lui Cortés au ajuns în Spania, o navă cu supraviețuitori disperați și cadaverici a ajuns acolo din călătoria lui Magellan. Într-o odisee catastrofală, în jurul vârfului Americii de Sud, într-un ocean "liniștit" pe care l-a numit Pacific, Magellan a pierdut oameni și nave din cauza furtunilor, a luptelor de răzvrătire și a scorbutului fatal, înainte de a ajunge în Guam, apoi în Brunei, în Insulele Moluccas și în Filipine, unde exploratorul însuși a fost ucis. Dar un căpitan, Juan Sebastián Elcano, și-a umplut nava cu mirodenii și, cu optsprezece supraviețuitori, a navigat înapoi în jurul Africii, spre Spania. Charles, lăudându-se că au ajuns "acolo unde nici Portugalia și nici o altă națiune nu a fost", i-a acordat lui Elcano o stemă cu un glob pământesc și cuvintele Primus circumdedisti me - Tu m-ai înconjurat primul. Împăratul, împreună cu bancherii Fugger, a sprijinit o călătorie de întoarcere, în timpul căreia Elcano a murit de foame, pierdut în Pacific.

Acești aventurieri iberici abia atinseseră imensitatea Pacificului și tărâmurile sale insulare. Unele dintre aceste insule fuseseră colonizate de polinezieni abia recent: ultimul val de coloniști polinezieni a ocupat cele două insule din Aotearoa (Noua Zeelandă) abia în jurul anului 1300. Maori au rămas în Aotearoa și, din motive necunoscute, și-au pierdut dorința și tehnologia de a naviga pe distanțe lungi. Pe Rapa Nui (Insula Paștelui), colonizată încă din secolul al III-lea, locuitorii insulei construiseră statui masive și platforme de temple pentru a onora strămoșii și a observa stelele.

În mijlocul Pacificului, cele patru insule principale din Hawaii au fost conduse de dinastii de șefi căsătoriți între ei, care descindeau dintr-o zeiță fondatoare, Papa. Secvența exactă este încă necunoscută, dar este posibil ca în jurul anului 700 Hawaii să fi fost colonizată de polinezienii din Tahiti, în timp ce la câteva secole după ce noii cuceritori din Nuku Hiva (numiți Marquesas de către spanioli) au ajuns pe insule.

În timp ce călătorii europeni cu ochii înstelați au idealizat mai târziu Hawaii ca pe un paradis de iubire liberă și relaxată, aceasta era o societate ierarhică, poliamoroasă, formată din războinici dominați de kapu, religia polineziană, cu ritualuri, alimente și terenuri specificate pentru fiecare clasă. Căpeteniile câștigau mana, carisma divină, prin moștenire și război, ceea ce le dădea dreptul de a sacrifica oameni zeilor. Supușii se înclinau până la podea în fața șefilor. Luptele pentru putere erau la fel de feroce ca cele din Europa; copiii nobili erau uciși dacă plângeau atunci când erau așezați pe piatra sacră Naha; victoriile erau sărbătorite prin sacrificii umane. Căpetenia învinsă era sacrificată personal - de obicei strangulată - de către învingător.

Întregul lor concept de familie era mai flexibil decât cel care predomina în Europa: femeile, de rang înalt și de rang inferior, se bucurau de un grad de independență de neconceput în China sau în Europa și li se permiteau amanți; copiii tratau adesea doi bărbați ca pe tați și erau de obicei crescuți de verișori mai degrabă decât de părinți. Bărbații mai în vârstă luau băieți adolescenți ca aikane - iubiți. Dar genealogia era consemnată și prețuită. În această perioadă, insula principală era guvernată de o alii nui sau regină semi-mitică, numită Kaikilani, strămoașa regilor care aveau să se întâlnească cu europenii.

Cortés știa puține lucruri despre Pacific, dar a înțeles că acolo existau pământuri de cucerit. La patruzeci și nouă de ani, nu-și pierduse ambiția sau energia. Înainte de a permite mai multe expediții, împăratul Carol a ordonat ca popoarelor indigene "să li se permită să trăiască în libertate", dar Cortés îi forța deja să muncească până la moarte în encomiendas, în timp ce spasmele epidemice - rujeolă, variolă, oreion, febre hemoragice, - ucideau un număr mare dintre ei: până în 1580, aproximativ 88% dintre locuitorii din Valea Mexicului muriseră.

Pe măsură ce alți conchistadori concurau cu Cortés pentru a "explora" (a cuceri) pământurile din jurul Văii, acesta s-a simțit obligat să le preîntâmpine, orchestrând expediții pe coasta Pacificului, începând cu propria sa expediție la Marea lui Cortés, urmată de cea a unui aghiotant care a navigat pe coastă până la San Francisco, cartografiind coasta unui nou teritoriu numit California.

Aliații lui Cortés au rămas independenți, multe regate nefiind atinse de controlul spaniol timp de peste un secol. În 1523, Cortés l-a trimis pe aghiotantul său Pedro de Alvarado să cucerească regatele mayașe Kiche și Kaqchikel din Guatemala și Salvador, dar a eșuat. În cele din urmă, a fost nevoie de ajutorul masiv al popoarelor nahua pentru a zdrobi Kaqchikel; în nord, zapotecii l-au ajutat pe Cortés să cucerească luxurianta vale Oaxaca. Al doilea regat ca mărime, cel al Purépecha, a fost cucerit în 1530, dar ultimul regat mayaș independent nu a căzut decât în 1697.

America de Nord a fost și mai dificilă. În 1528, o expediție condusă de Pánfilo de Narváez a încercat să înființeze o colonie în La Florida, teritoriile vaste dintre Alabama și Florida modernă, dar a fost un dezastru. Străbătând 3.000 de kilometri, murind de foame și mâncându-se unii pe alții, spaniolii au fost înrobiți de indienii coahuilteci: patru supraviețuitori au reușit să ajungă în Ciudad de Mexico.

În propria sa expediție în Honduras, Cortés l-a luat cu el pe Cuauhtémoc, purtătorul suprem de cuvânt, temându-se să-l lase pe ultimul conducător în Ciudad de Mexico. Dar când a descoperit un complot de rebeliune, a pus să fie decapitat și tras în țeapă.

Întors în Mexico City, lui Cortés i s-a alăturat soția sa de mult timp, Catalina Suárez, dar aceasta a murit în mod misterios, probabil ucisă de soțul ei. Malinche, interpreta sa mayașă și, într-un fel, arhitecta alianței decisive cu aliații mesoamericani, i-a devenit amantă - nu putem ști dacă prin forță sau prin alegere - dându-i naștere primului său fiu, Martín, cunoscut sub numele de El Mestizo (Mezinul). Cortés l-a luat pe băiat, l-a legitimat de către papă și l-a crescut în Spania. În ceea ce o privește pe Malinche însăși, Cortés i-a dat o encomienda și a căsătorit-o cu un alt spaniol, cu care a avut o fiică. Având încă doar aproximativ douăzeci și trei de ani, această femeie remarcabilă a îndurat paisprezece ani de sclavie; acum era proprietară de pământuri și soția unui domn spaniol. Dar a murit la scurt timp după aceea, probabil în urma uneia dintre epidemii.

În mijlocul uciderii mexicanilor, Cortés a prezidat un amestec ciudat de conchistador spaniol și regalitate mexicană, linia de sânge a lui Motecuhzoma fiind venerată în mod special. Cortés o privea pe fiica lui Motecuhzoma, Tecuichpoch, acum în vârstă de 25 de ani, această văduvă a trei președinți supremi, ca pe un simbol important al noii ordini. El a convertit-o la creștinism cu numele Isabel Montezuma, căsătorind-o cu un aghiotant (care a murit curând) și acordându-i o encomienda, lucrată de sclavi locali și africani. Descrisă ca fiind "foarte frumoasă", aceasta a devenit o creștină devotată, dar nici ea nu a putut evita să devină amanta lui Cortés.

Cortés era acum super-bogat, dar denunțurile făcute de dușmanii săi, în frunte cu Diego Columb, l-au inundat pe Carol al V-lea, deși acesta a primit cu bucurie primii 60.000 de pesos de aur din "pământurile sale aurifere". Împăratul a preluat controlul, prezidând un Consiliu al Indiilor în Palatul Alhambra din Granada și confiscând o parte din proprietățile sultanale ale lui Cortés. În 1528, Cortés, fulminând împotriva "rivalilor și dușmanilor puternici" care "au întunecat ochii Majestății Voastre", a navigat spre casă pentru a-l înfrunta pe împărat.

Deși lui Carol nu-i plăcea conchistadorul grosolan care îi îmbogățise atât de mult imperiul, l-a creat căpitan general al Mării Sudului și marchiz al Văii Oaxaca, i-a acordat 23.000 de vasali și i-a iertat insubordonarea. Cortés a sărbătorit căsătorindu-se cu o nobilă cu care a avut un fiu legitim, Don Martín. Cortés s-a întors în Noua Spanie, trăind în splendoare la palatul său (prima clădire spaniolă de pe continent, care se află încă în picioare la Cuernavaca).

Pe măsură ce Carol a preluat controlul asupra Noii Spanii, l-a primit pe vărul lui Cortés, Francisco Pizarro, care a cerut sprijinul împăratului pentru o expediție de cucerire a unui alt regat auric fabulos - Piru. În calitate de primar de lungă durată al orașului Panama, Pizarro explorase de-a lungul coastei Pacificului, adunând informații. Carol a fost de acord. Când oamenii săi s-au plâns de greutăți, Pizarro a strigat: "Acolo se află Piru cu bogățiile sale; aici, Panama și sărăcia sa". Alegeți, fiecare om, ceea ce se potrivește cel mai bine unui castelan curajos. În ceea ce mă privește, eu merg spre sud'.

Ca întotdeauna, Charles era disperat după bani, epuizat personal, stresat mental și depășit din punct de vedere politic - și avea nevoie de o tovarășă, dacă nu de o soție.

Descendenții lui Tamerlan au fost numiți amir-mirza; descendenții lui Genghis au fost numiți khan.

Odată ajuns la putere, el s-a promovat pe sine din mirza în padishah - împărat în limba persană - stilizându-și prima soție Maham și sora sa Khanzada ca begum-padishahs sau doamne împărătești. Babur și succesorii săi și-au numit dinastia Gurkanis, după titlul de gürkan al lui Tamerlan, care însemna ginere imperial, sau Casa lui Timur. Dușmanii lor i-au denigrat drept mongoli. Britanicii, atrași de dinastia în care vedeau paralele cu propriul lor imperiu, i-au numit Mogulii.

Rajputs erau dinastii princiare hinduse care descindeau din conducătorii de război kshatriya.

Babur a fost înmormântat în grădinile sale dragi din Kabul, unde se află încă mormântul său, pe care era inscripționat inițial: "Dacă există un paradis pe pământ, acesta este acesta, acesta este acesta!".

Executorii speciali erau cei fără limbă sau Dilsiz (cunoscuți sub numele de surdo-muți de către vizitatorii europeni), care serveau ca paji, curieri și călăi. Tongueless făceau parte dintr-o unitate secretă, Enduran - serviciul interior - din cadrul haremului care, purtând haine și pantaloni albaștri și cizme roșii, asigurau intimitatea și erau considerați ca fiind niște străini speciali, uneori cu probleme mentale, devotați conducătorului. Angajați pentru prima dată de Mehmed Cuceritorul, ei au devenit ucigașii speciali ai padișahului pentru a-i sugruma pe prinți și vizir cu coarda de arc. Execuțiile au fost efectuate și de Bostandji Bachi, cândva grădinar șef, care a devenit pașa de 3.000 de bodyguarzi cu pălării roșii și robe galbene care protejau palatele sultanice.

Adepții fanatici ai lui Safi al-Din - șiiții twelver - credeau că, după primii zece imami, al unsprezecelea a fost ucis de califul sunnit în 874, iar fiul său, al doisprezecelea imam, a dispărut, ocultat sau ascuns, gata să reapară ca Mahdi în ziua judecății. Ismail a mers chiar mai departe. "Numele meu este Shah Ismail", le-a spus băiatul discipolilor săi. 'Eu sunt misterul lui Dumnezeu. Sunt liderul tuturor ghazis [războinicilor]. Mama mea este Fatima, tatăl meu este Ali; eu sunt maestrul sacru al celor Doisprezece Imami... Sunt Khidr [sfânt eroic al teologiei islamice] viu și Iisus, fiul Mariei. Eu sunt Alexandru al contemporanilor mei'. Blândețea lui Ismail reflecta descendența sa din dinastia Komnenoi din Constantinopol: în 1439, împăratul Ioan al IV-lea de Trebizond a căsătorit-o pe fiica sa Teodora cu celălalt bunic al lui Ismail, Uzun Hasa, khan al Ak Koyunlu.

Potentații arabi s-au grăbit să îi facă curte: Selim l-a primit pe Abu Numeiri, tânărul amir al Meccăi, care i-a oferit cheile Meccăi și ale Medinei în numele tatălui său, Barakat, șeriful hașemit descendent al lui Qatada. Selim i-a numit din nou amir de Mecca. Selim însuși a rechiziționat titlurile de Umbra lui Dumnezeu, Mesia al ultimei epoci și Reînnoitor al religiei.

Aflată încă în arhivele otomane, jumătatea estică a hărții, care include China, lipsește; jumătatea vestică arată nu doar Mediterana, ci și descoperirile lui "Colon-bo" - Columb. America a fost etichetată drept 'Vilayet Antilia': Antilia era legendara insulă din Atlantic; vilayet era o provincie otomană, așa că numele său sugera că ar putea fi următoarea destinație pentru cucerirea otomană. Se presupune că Selim a respins ideea unei cuceriri a Atlanticului rupând harta în două, păstrând jumătatea estică și returnând secțiunea americană. De fapt, nimeni nu știe ce s-a întâmplat cu harta.

Atunci când interesele proprii ale lui Fugger erau în joc, nu s-a sfiit să-i reamintească lui Carol al V-lea: "Se știe că Majestatea voastră imperială nu ar fi putut revendica coroana romană fără ajutorul meu".

Celălalt fiu al lui Columb, Fernando, a urmat calea opusă: s-a retras într-un conac din Sevilla, a scris biografia tatălui său și a colecționat 15.000 de manuscrise și cărți tipărite. Când Diego Columb a murit în 1526, fiul său Luis Columb de Toledo a moștenit titlurile de amiral al Indiilor, duce de Veragua și marchiz de Jamaica. Jamaica, cu Taínos aproape dispăruți, populată acum de sclavi africani, a rămas o vastă proprietate personală - ultima - a familiei Columb, până în 1655, când a fost capturată de englezi. Ducele de Veragua de astăzi se numește Cristóbal Colón.

Portughezii au capturat, violat sau s-au căsătorit cu femei africane, creând o nouă castă de luso-africani de rasă mixtă, care, până în 1976, și-au condus imperiul, în esență, ca executanți și comercianți de sclavi. Regii și negustorii africani le aduceau fildeș, abanos și sclavi, care erau apoi trimiși înapoi pe coastă, adesea supravegheați cu cruzime de gărzi sclavagiste cu statut superior.

Da Gama a murit în India. Ca și Columbii, da Gama a devenit o dinastie colonială: cei trei fii ai săi au guvernat Coasta de Aur în Africa, Malacca și statul India în Asia, în timp ce, în 1540, unul dintre ei, Estauvo, a luptat împotriva flotelor otomane și l-a ajutat pe împăratul creștin al Etiopiei, făcând raiduri pe Marea Roșie până în Sinai, la apogeul imperiului portughez. Nepotul lui Vasco, Joao da Gama, a fost căpitan în Macao și apoi, în 1588, a traversat întregul Pacific explorând coasta nord-americană înainte de a ajunge la Acapulco pentru a fi arestat de spanioli.

În Filipine, aceştia au fost intrigați de bărbații indigeni acoperiți de tatuaje care își găureau penisul cu țepușe care, au explicat ei, le deranja inițial pe partenerele lor feminine, dar în cele din urmă le ofereau o intensitate remarcabilă de "plăcere luxuriantă".

Se spunea că acest lucru seamănă cu regatul insular al Calafiei, regina Amazoanelor negre din California din popularul roman cavaleresc Las sergas de Esplandián (Aventurile lui Esplandián) de Garci Rodríguez de Montalvo. California este singurul teritoriu care poartă numele unui personaj de ficțiune. Marea lui Cortés este în prezent Golful California.

Printre ei se numărau Cabeza de Vaca, care a scris o cronică a aventurilor sale, și Mustafa, cunoscut sub numele de Estevanico, un musulman african înrobit, cu un dar pentru limbi străine - "negrul care vorbea cu ei", în cuvintele lui Vaca. Mustafa, exploratorul african al vestului american, a fost ucis mai târziu în New Mexico, acționând ca ghid pentru o expediție de întoarcere.

Însărcinată, Isabel s-a căsătorit rapid cu un alt spaniol (s-a căsătorit de șase ori în total), iar apoi a dat naștere unei fiice, Leonor Cortés Montezuma. În total, a avut șapte copii de la cei doi soți spanioli și de la Cortés. În parte pion, în parte simbol, ea a devenit o femeie puternică, eliberându-și sclavii în timpul vieții și prin testament: "Vreau și ordon ca toți sclavii mei, bărbați și femei indieni, născuți pe acest pământ, să fie liberi de orice servitute și captivitate și, ca oameni liberi, să facă ce vor; așa că, dacă sunt [sclavi], vreau și poruncesc ca ei să fie liberi". Unul dintre fii, Juan de Montezuma Cano, s-a căsătorit cu aristocrata castiliană Elvira de Toledo, construind Palatul Toledo-

Montezuma, care se află încă în Cáceres, cu picturile sale murale cu vorbitori Mexica și granzi spanioli; un alt fiu a fost progenitorul conților de Miravalle, în timp ce descendenții fratelui ei, Pedro (de) Montezuma Tlacahuepan, care l-a însoțit pe Cortés înapoi în Spania, au devenit duci de Montezuma.

Incas, Pizarros, Habsburgi și Medici

LE GRAND NEZ ȘI ÎMPĂRĂTEASA GAROAFELOR

Împăratul s-a confruntat cu provocări pe toate fronturile. În est, Suleiman avansa; în vest, François al Franței, personificarea monarhului renascentist macho, lasciv, dar cultivat, cunoscut sub numele de Le Grand Nez (Marele Nas) și Grand Colas (Marele Cocoș), îl ura pe Carol la fel de mult cum se resimțea față de încercuirea habsburgică. Ura era reciprocă. Charles l-a provocat pe François la luptă personală. François a încercat să cucerească Milano în Italia, unde, în afara orașului Pavia, la 24 februarie 1525, arcașii lui Carol au doborât cavaleria care încărca a lui François și l-au capturat pe Le Grand Nez, care a fost transportat înapoi în Spania. "Nu mi-a mai rămas nimic", i-a spus François mamei sale, "decât onoarea și viața". După ce a încercat să scape deghizat în sclav african, purtând o față de negru, a capitulat în fața lui Charles, pe care a refuzat să-l întâlnească, câștigându-și libertatea, deși a trebuit să-și lase fiii ca ostatici. Galopând exuberant în Paris, a strigat: "Sunt din nou rege", a renunțat la înțelegere și a semnat o alianță cu Anglia.

Charles, în vârstă de 26 de ani, a sărbătorit victoria în timp ce sărbătorea căsătoria cu o fată pe care a ajuns să o adore. După o logodnă cu Maria, fiica în vârstă de șase ani a lui Henric al VIII-lea și a mătușii sale Ecaterina, menită să submineze înțelegerea franco-engleză, a trecut la căsătoria cu Infanta Isabella, în vârstă de 23 de ani, fiica palidă și roșcată a lui Manuel al Portugaliei, care oferea o zestre croată. Isabella era bine educată și, purtând cu încredere un medalion cu inscripția Aut Caesar aut nihil, era hotărâtă să se căsătorească doar cu un mare monarh. L-a obținut pe Cezar, în timp ce fratele ei, João al III-lea, s-a căsătorit cu sora lui Carol, Catarina. Verii primari s-au întâlnit pentru prima dată la nunta lor din Sevilla, dar ea era extrem de frumoasă. S-au îndrăgostit, și-au petrecut luna de miere în mod fericit la Alhambra arabescului din Granada, unde el a construit un nou palat și a importat garoafe pentru a le planta în onoarea ei.

Tânăra împărătească "doarme în fiecare noapte în brațele soțului ei; ei stau în pat până la 10 sau 11", a observat un diplomat portughez, "vorbind și râzând mereu împreună". Charles s-a lăudat că mâinile îi tremurau din cauza epuizării erotice - 'nu pot să scriu cu mâna mea' - deoarece era 'încă un mire nou', iar Isabella a conceput imediat, supraviețuind unui travaliu chinuitor cu o tărie regală. A cerut un voal, iar când o moașă a sfătuit-o să țipe dacă este necesar, ea a răspuns: 'Mai degrabă aș muri'. Nu-mi vorbiți așa: Pot să mor, dar nu voi striga'. Copilul a fost numit Philip. Deși Charles a tratat-o în mod egoist ca pe o mașină de reproducere - a suportat șapte sarcini - și a părăsit-o timp de patru ani la rând în timp ce își apăra imperiul, el a iubit-o, lăudându-i 'marea frumusețe'. De asemenea, a avut încredere în ea, numind-o regentă; i-a lăudat deciziile ca fiind "foarte prudente și bine gândite".

În mai 1529, Isabella a fost cea care i-a permis conchistadorului grosolan Pizarro să pornească spre un loc numit Piru. "Ordonăm ca căpitanului Pizarro să i se încredințeze guvernarea acestui loc pentru tot restul vieții sale", a scris ea. 'Îi dăm permisiunea de a lua 250 de oameni cu el'.

În decembrie 1530, Pizarro a plecat din Panama, ajungând în mod fortuit chiar în momentul în care Imperiul celor Patru Părți Împreună se clătina din cauza unui război de succesiune. Cuceritor și tată a cincizeci de fii, Inca Wayna Capac, care a domnit timp de treizeci de ani, a extins Patru Părți la cea mai mare întindere a sa, de la inima peruană la munții Anzi și mlaștinile amazoniene, împingându-se în Bolivia, Argentina, Chile și Ecuador de astăzi - victorii sărbătorite prin jupuirea lorzilor învinși, prin împungere capetelor lor în țepe și prin întinderea pieilor lor pe tobe. Inca Sapa știa de sosirea europenilor încă dinaintea cuceririlor lui Cortés, dar în 1524, în timp ce lupta în sud-vestul Columbiei, a contractat variola adusă de spanioli, murind într-o epidemie împreună cu moștenitorul său ales. Cele Patru Părți au fost împărțite între doi fii, Huáscar Inca, care urma să domnească din noul său oraș Quito, și favoritul Atahualpa, ca rege autonom al orașului Cuzco din sud - un aranjament care s-a dovedit în curând dezastruos. Huáscar a sedus soțiile nobililor săi și a confiscat fiefurile foștilor incași, ceea ce a dus la tensiuni cu fratele său, pe care l-a arestat. Când Atahualpa a evadat, frații, susținuți de clanuri regale aflate în conflict, s-au luptat cu armate de câte 50.000 de oameni fiecare, până când Huáscar a fost capturat.

În momentul în care Pizarro era pe cale să sosească, Atahualpa a oferit un spectacol sadic, obligându-l pe fratele său vitreg să privească cum toate soțiile și copiii săi au fost torturați și apoi uciși. El conducea o armată de 40.000 de oameni spre capitala Cuzco când l-a întâlnit pe căpitanul general Pizarro și pe cei 106 infanteriști și 62 de cavaleriști

ai săi, o afacere de familie care includea trei frați Pizarro. Spaniolii au fost de acord să-l întâmpine pe Atahualpa, care se odihnea într-o stațiune balneară din apropiere, în Cajamarca. În piața orașului de acolo, castelanii au ascuns cu măiestrie artileria în clădirile din jur. Când Atahualpa a fost purtat de către servitorii săi în piață, fratele lui Pizarro a oferit un breviar. Inca l-a aruncat la pământ, iar conchistadorul "a dat un semnal artileristului ca acesta să tragă focuri de armă în mijlocul incașilor".

INCAȘII ȘI CONCHISTADORUL

Cei câțiva cai de luptă ai lui Pizarro au atacat incașii, care nu au ripostat. Șapte mii de oameni au fost măcelăriți. Atahualpa a fost arestat. Pizarro a cerut o răscumpărare imensă de aur. Oferindu-i o alianță militară învingătorului, Atahualpa i-a dat-o pe sora sa vitregă Quispe Sisa, în vârstă de 15 ani, lui Pizarro. Aceasta a fost botezată mai întâi ca Inés Yupanqui și apoi a fost sedusă de grizonatul Pizarro, care a poreclit-o Pispita, după o frumoasă pasăre spaniolă. În timp ce se afla în custodie, Atahualpa, care încă se lupta în războiul său civil, a ordonat uciderea fratelui său - "Cum va obține fratele meu atât de mult aur și argint pentru el? Aș da de două ori mai mult decât poate el, dacă l-ar ucide și m-ar lăsa pe mine ca domn'. El a comandat aur din Cuzco pentru Pizarro. Șase tone de aur și cinci tone de argint au fost topite, dar cum generalii incașilor au ridicat noi armate pentru a-i ataca pe spanioli, Pizarro a intrat în panică și a decis să îl ucidă pe monarh, acuzându-l de idolatrie și de uciderea fratelui său. Apoi l-a condamnat la ardere, o soartă insuportabilă pentru un incaș. Călugărul lui Pizarro i-a oferit lui Atahualpa strangularea dacă se convertește, așa că acesta a luat numele Francisco după ucigașul său și a fost apoi gargarăt.

Acum, un tânăr incaș, Manco Yupanqui, un alt fiu al lui Huáscar care supraviețuise masacrului familiei de către Atahualpa, i-a oferit lui Pizarro o alianță, crezând că poate restabili cele Patru Părți cu ajutorul spaniolilor. În Cuzco, frații Pizarro l-au instalat pe Manco ca Inca, vegheat de strămoșii săi regali mumificați.

Capitala era orbitoare. "Acest oraș este cel mai mare și cel mai frumos văzut vreodată în această țară sau oriunde în Indii", i-a scris Pizarro lui Charles. 'Putem să vă asigurăm Majestatea Voastră că este atât de frumos și are clădiri atât de frumoase încât ar fi remarcabil chiar și în Spania'. Pizarro a prezidat jefuirea Coricancha, Templul Soarelui, a zidurilor sale de aur și argint, a grădinii cu plante de aur, a altarului de sacrificiu și a

imaginii soarelui și a numeroaselor statui de aur ale primilor conducători incași, toate acestea fiind topite. Pizarro l-a trimis pe fratele său Hernando acasă cu prima parte a împăratului.

Carol a dominat Italia. La Roma, Leon al X-lea l-a excomunicat pe Luther, care a fulminat despre "cât de deschis și de nerușinat papa... practică sodomia". După moartea lui Leon și a unui succesor de scurtă durată, Carol a sprijinit alegerea unui alt Medici, Giulio, care a devenit Clement al VII-lea. Genial și cultivat, Clement l-a însărcinat pe Michelangelo, pe care îl cunoștea încă din tinerețe, să termine capela familiei din Florența, spunându-i: "Gândește-te doar la muncă" și "Nu precupeți nicio cheltuială". Michelangelo a sărbătorit. 'Medici este papă. Ceea ce va înveseli întreaga lume', i-a spus el cărășanului său. 'În ceea ce privește arta, multe lucruri vor fi realizate'. În schimb, Roma avea să fie jefuită într-o orgie de violență și violență.

DUCELE NEGRU, MICHELANGELO ȘI SACUL ROMEI

Papa Clement l-a trădat pe Carol și s-a aliat cu François. Charles s-a înfuriat: "Trebuie să știi ce rol am jucat în alegerea ta". Armata sa, neplătită și învolburată, a mărșăluit spre Roma. Clement s-a pregătit să lupte, dar a calculat greșit în mod grosolan. La începutul lunii mai, imperialiștii au luat cu asalt Roma, masacrând gărzile elvețiene ale lui Clement pe treptele Sfântului Petru. Clement a fugit la Castelul Sant'Angelo, unde a topit bijuterii pentru a-și plănui evadarea. În afara fortăreței hadriene, Landsknechte ai lui Carol - mulți dintre ei protestanți - s-au dezlănțuit, violând călugărițe, desfigurând tablourile lui Rafael din Vatican cu graffitul "luther" și ucigând 10.000 de romani - până când ciuma i-a eliminat chiar pe Landsknechte. Catastrofa care s-a abătut asupra lui Clement a dus la o revoluție împotriva familiei Medici la Florența. Aceste scene apocaliptice au ajutat la inspirarea viziunii lui Michelangelo asupra iadului din Judecata de Apoi și au intensificat ura dintre catolici și protestanți. 'Hristos domnește în așa fel încât împăratul care îl persecută pe Luther pentru papă', a jubilat Luther, 'este obligat să îl distrugă pe papă pentru Luther'.

La 6 iunie, Clement, îngrozit de Carol, s-a predat, promițând o răscumpărare. El a fugit la țară, unde a primit trimișii englezi care îi cereau lui Henric al VIII-lea permisiunea de a anula căsătoria sa cu Ecaterina de Aragon, mătușa lui Carol, și de a se căsători cu o amantă plină de viață, Anne Boleyn. În orice alt moment, o astfel de cerere ar fi fost

rezolvabilă, dar politica, ca și dragostea, este o chestiune de sincronizare: Clement nu putea risca să-l supere pe Charles. Henric, care a început ca un fermecător subțire, genial și roșcovan și s-a transformat într-un bloviator vicios, narcisist, semi-impotent, disperat să producă un fiu pentru dinastia sa parvenită și îndrăgostit de Boleyn, era un conservator religios. Dar talentatul său ministru protestant Thomas Cromwell era un radical religios care a orchestrat divorțul de Ecaterina, căsătoria cu Boleyn, schisma cu Roma și un pas spre o Anglie reformistă. Decizia lui Clement de a refuza a justificat mișcarea lui Henric împotriva interferențelor europene care, în același timp, a format și a reflectat instinctele autonome ale Angliei.

În 1530, Carol a sosit la Bologna pentru a-și primi răsplata de la Clement: o încoronare papală, care s-a dovedit a fi ultima. În schimb, Clement a cerut restaurarea familiei de Medici la Florența, unde Michelangelo, în ciuda relației sale cu familia, a sprijinit republica, servind ca guvernator general anti-Medici al fortificațiilor. Dar crenelurile sale nu au fost de niciun folos: Carol i-a restaurat pe Medici.

Clement, ca și Henric, nu avea moștenitori legitimi. Au rămas doar doi tineri bastarzi, dar unul dintre ei era probabil propriul său fiu cu o sclavă neagră. Nelegitimul Alessandro Medici a crescut în obscuritate, mama sa fiind descrisă ca fiind "sclavă", "maură" și "pe jumătate neagră". Dar acum, necesitatea familiei învingea prejudecățile rasiale. Alessandro s-a bucurat de o uimitoare răsturnare de situație, fiind mai întâi îndrumat și instruit, apoi dezvăluit ca duce de Florența și logodit cu fiica nelegitimă a lui Carol, Margarita. Poreclit Il Moro - Negrul - Alessandro, primul și singurul conducător european de culoare, s-a dovedit a fi un adept al politicii criminale florentine, otrăvindu-și vărul, cardinalul Ippolito Medici, și posibil să fi comandat uciderea propriei sale mame africane pentru a evita rușinea socială. Cheltuind în mod extravagant pe hainele sale superbe și pe pistoalele rafinat gravate, Ducele Negru era acum un magnifico italian. Dacă Charles a fost impresionat, Michelangelo nu a fost impresionat: când a refuzat să proiecteze o fortăreață pentru Alessandro, ducele a ordonat asasinarea sa. Din fericire, "cineva mi-a vorbit la ureche că nu trebuie să mai stau acolo dacă vreau să-mi salvez viața" și artistul a fugit la Roma, unde Clement l-a iertat.

Cu toate acestea, Clement continua să joace Habsburgii împotriva Valoisilor, căsătorind-o pe cealaltă moștenitoare de Medici, Catherine, în vârstă de paisprezece ani, supranumită Ducesa, cu al doilea fiu al lui François, Henri. În timp ce părea puțin probabil ca Henri să devină vreodată rege, Caterina va domina Franța timp de patruzeci de ani.

ULTIMA JUDECATĂ A LUI MICHELANGELO ȘI CĂDEREA DUCELUI NEGRU

Pe când Clement era pe moarte, l-a însărcinat pe Michelangelo să picteze peretele din spate al Capelei Sixtine. Totuși, moartea generosului patron al lui Michelangelo a dus la alegerea unuia și mai bun. Paul al III-lea, fostul Alessandro Farnesse, urban, isteț și uneori criminal, l-a chemat pe Michelangelo, în vârstă de 60 de ani, care a insistat că era prea obosit și suprasolicitat pentru a accepta mai multă muncă. 'Am nutrit această ambiție timp de treizeci de ani și acum sunt papă, nu voi fi nemulțumit. Sunt hotărât să te am în slujba mea', a insistat Paul.

Michelangelo a pictat în mod corespunzător Judecata de Apoi, o frescă cu morții care se trezesc la Ziua Judecății și a doua venire a lui Hristos. Apoi, Paul l-a însărcinat să proiecteze o piață pe Colina Capitolină, Campidoglio, unde a amplasat statuia lui Marcus Aurelius, apoi l-a numit supraveghetor al Catedralei Sfântul Petru. Paul și Michelangelo au devenit prieteni.

Artistul prospera acum la Roma, trimițând bani familiei sale fără vlagă pentru a o relansa ca nobil, în timp ce prezida asupra puhoiului său de protejați și se bucura de prietenii înalte și joase. I-a trimis scrisori de dragoste și desene unui tânăr nobil, Tommaso dei Cavalieri, dar a fost prietenei sale dragi, prințesa Vittoria Colonna, căreia i-a scris cel mai intim despre artă: "Pentru a fi un ghid de încredere în vocația mea, frumusețea mi-a fost pusă în față ca un drept de naștere, o oglindă și o lampă pentru artă". Și-a temperat curiozitatea cu râs și spirit, ironizându-și vezica îmbătrânită: "Urină! Cât de bine o cunosc - canalul care picură, obligându-mă să mă trezesc prea devreme, când zorii zilei se joacă de-a bau-bau, apoi dincolo - yuk!". Îmbătrânea și, la un moment dat, a căzut de pe eșafodul din Sistina.

La Florența, Alessandro Medici abia se căsătorise cu fiica lui Carol al V-lea, Margarita de Austria, în vârstă de 14 ani, dar fanfaronada lui tăioasă și seducțiile entuziaste au atras o invidie acerbă, în special la vărul și tovarășul său Lorenzaccio, lipsit de bani. Atât de des, în politică, cel mai mare pericol se află în interior, nu în exterior, și nimic nu întrece dezgusturile intime ale familiei.

Lorenzaccio a decis să-l ucidă pe Ducele Negru. În 1536, i-a oferit ducelui visul oricărui afemeiat: seducerea unei soții sănătoase. Ademenindu-l la întâlnire, a dat buzna asupra lui Alessandro care dormea cu un asasin plătit. În timp ce Lorenzaccio îl înjunghia în

stomac, Alessandro a ripostat, aproape mușcând din degetul ucigașului, până când asasinul i-a tăiat gâtul.

Carol a fost împăratul universal al creștinătății, pe armura sa fiind gravat "Carol cel Divin". Dar dușmanul său Suleiman se considera nu doar sultan, khan și padișah, ci și adevăratul Cezar. Disprețuindu-l pe Carol ca simplu "rege al Spaniei", a avansat spre Viena.

FAVORIȚII LUI SULEIMAN: ROXELANA ȘI IBRAHIM

"Regele Spaniei", i-a spus Suleiman unui emisar francez, "a proclamat că vrea să acționeze împotriva turcilor și acum eu avansez împotriva lui". Dacă omul are tupeu și curaj, să vină'.

Favoritul său, Ibrahim Pașa, a comandat bijutierilor venețieni să confecționeze o tiară imperială cu patru coroane. Vizirul a domnit suprem, cu sediul într-un nou palat pe hipodrom (încă în picioare), unde a prezidat spectaculoase demonstrații de putere imperială. Marii viziruri aveau dreptul să afișeze cinci cozi de cal pe steagurile lor, dar Ibrahim avea voie să afișeze șase, cu doar una mai puțin decât sultanul. Doar ucraineanca Hürrem, supranumită Roxelana - mama a cinci copii sultanici - avea puterea de a-l provoca.

Fiul adolescent al sultanului, Mustafa, era gelos pe Ibrahim. Sistemul a jucat echipe de mamă și fiu împotriva mamei și fiului. Incapabilă să o submineze pe Hürrem, mama lui Mustafa, Mahidevran, a atacat-o, zgâriindu-i fața și smulgându-i părul. Chemată de Suleiman, Hürrem a refuzat să vină, spunând că înfățișarea ei a fost distrusă. Mahidevran a fost exilată.

Viața lui Suleiman părea stabilă alături de Ibrahim și Roxelana. În timp ce mama sa, Hafsa, conducea lumea familiei sale, Suleiman nu a schimbat statutul Roxelanei. Dar când sultanul valid a murit, mai întâi a manuntit-o pe Roxelana, care avea încă 20 de ani, apoi s-a căsătorit cu ea.

După mai mulți fii, dintre care doar unul singur a putut să reușească, Suleiman și Hürrem au încetat să mai aibă copii, conștienți că învinșii în turneul de putere vor fi strangulați. Hürrem folosea probabil supozitoare intravaginale, cu ulei din frunze de

varză, piper, suc de mentă, frunze de pelin și mărar. Ea a moștenit controlul Palatului Vechi și al haremului, ieșind din umbră, corespondând cu reginele Poloniei și Ungariei, în timp ce își dota propriile fundații caritabile la Istanbul și Ierusalim. 'Știi că nu sunt niciodată mulțumită cu cel mai mic lucru', i-a mărturisit ea lui Suleiman.

Suleiman și Ibrahim plănuiau războaie, tratate și construcții pe scară largă. În est, Suleiman a luptat împotriva perșilor șiiți; în vest, în 1524, i-a învins pe unguri și l-a ucis pe tânărul rege Ludovic al Ungariei, declanșând una dintre înțelegerile matrimoniale ale Habsburgilor făcute de împăratul Maximilian: Fratele mai mic al lui Carol, Ferdinand, arhiducele de Austria, s-a căsătorit cu sora lui Ludovic. Astfel, Ferdinand revendica acum Ungaria, Boemia și Croația, care vor rămâne regate habsburgice până în 1918. Apoi, în 1529, Suleiman și Ibrahim au invadat Austria, 120.000 de otomani asediind Viena, care a fost salvată doar de ploile abundente care i-au obligat să își lase în urmă armele grele. Trei ani mai târziu, au atacat din nou; de data aceasta, Carol a contraatacat în Ungaria otomană.

Carol și Suleiman nu și-au desfășurat duelul doar pe uscat. În 1528, confruntându-se cu avansurile otomane pe uscat și cu pirații islamici vânători de sclavi pe mare, Carol l-a angajat pe cel mai bun amiral creștin, Andrea Doria, conducător al Genovei ca cenzor perpetuu, moștenitor al unei dinastii de oligarhi marinari. Când Suleiman a fost distras de războiul împotriva Iranului, Doria a făcut raiduri în Grecia otomană. La rândul său, Suleiman l-a chemat pe cel mai mare corsar al vremii sale: Barbarossa.

Carol a trimis o armată formată din Landsknechte elvețieni și germani și din terțiari spanioli, experți în utilizarea suliței și a archebuzului. Pikele lor pătrate le permiteau să reîncarce și să tragă la unison. François a angajat și el Landsknechte, dar în număr mai mic. Arquebuzele au fost îmbunătățite constant, Italia fiind laboratorul inovațiilor tehnice. Trupele imperiale au început să folosească arcușuri mai grele, sprijinite pe un suport, care pătrundeau în armură: acestea au devenit cunoscute sub numele de moschetti - muschete - și au făcut rapid obsolete armurile, punând capăt erei cavalerilor puternic înarmați, care începuse cu catafracții din Persia cu un mileniu înainte. Cel mai faimos fabricant de arme a fost, bineînțeles, un italian. Da Vinci a experimentat cu modele de muschete. În 1526, un artizan italian, Bartolomeo Beretta, a fondat o turnătorie în nordul Italiei care fabrica muschete. În anii 1530, Beretta a experimentat o nouă armă de foc, mai mică: pistoalele - de la pistole cehești - au devenit un obiect de

modă aristocratic, pe comandă și complex ornamentat. În ceea ce privește Beretta, fabrica produce și astăzi pistoale.

Nașterea, efectuată la domiciliu, era încă letală; femeile își făceau testamente înainte de a intra în travaliu. Durerea era abia atenuată de doze de smirnă, rădăcină de valeriană și "macul turcesc" - opiu. Statisticile sunt presupuneri, dar de-a lungul multor secole, mortalitatea infantilă înainte de vârsta de cinci ani a variat de la 20% la 50%; până la 20% din nașteri se terminau cu moartea mamei. Moașele, care deseori operau în familii care își transmiteau cunoștințele, dilatau mamele cu degete nesterile și, dacă nu se putea naște un copil, cezariana ucidea mamele; dacă nu se făcea nimic, ambele mame mureau; și, în general, moașele foloseau un cârlig, o croșeta, pentru a salva mama și a scoate copilul. Chiar și în cazul nașterilor reușite, sfâșierea putea duce la septicemie puerperală fatală. Adesea, infecția rănii deschise lăsate de placentă se dezvolta în febră puerperală; mamele mureau adesea de peritonită. Până acum, medicii - toți bărbați - nu erau implicați. Când medicii au început să se implice și în secolul următor au fost înființate maternități, ratele mortalității au crescut vertiginos. Pentru o lungă perioadă de timp, nașterile la domiciliu au fost considerabil mai sigure.

Clement a fost un umanist deschis la minte, care i-a protejat pe evreii din Roma împotriva Inchiziției și a fost interesat de teoriile unui preot polonez bine conectat, educat în Italia, Nicolaus Copernicus, care susținea că Pământul se învârte în jurul Soarelui. Clement nu a văzut nicio amenințare pentru Biserică din partea heliocentrismului. În mod ironic, radicalul Luther l-a respins pe Copernicus ca fiind "acel individ care dorește să dea peste cap întreaga astronomie".

O reminiscență a familiei Borgia, Farnese era cunoscut sub numele de Cardinalul cu fustă, ridicat la stacojiu pentru că era fratele adolescent al amantei Papei Alexandru. Paul l-a angajat, de asemenea, pe Titian, care a pictat portrete revelatoare ale bătrânului papă și ale nepoților săi vicleni. Titian a echilibrat patronajul papal cu cel imperial, jucându-i pe Farnese împotriva Habsburgilor. Dar Paul nu a plătit niciodată pentru picturi. În cele din urmă, în 1548, Titian a plecat la Augsburg pentru a deveni pictorul de top al Habsburgilor.

În 1549, Papa Paul al III-lea a murit cu Michelangelo la căpătâiul său. Michelangelo era apropiat de cei care cochetau cu protestantismul, dar acum trebuia să fie foarte atent. În 1555, zelosul Giampietro Carafa a fost ales Paul al IV-lea și a lansat o campanie de reprimare a disidenței, desfășurând Inchiziția și ordonând ca unele dintre nudurile din

Judecata de Apoi să fie pictate. Michelangelo a murit la vârsta de optzeci și opt de ani în 1563.

În timp ce Lorenzaccio a scăpat, familia de Medici l-a invitat pe un văr, Cosimo de' Medici de Urbino, să devină duce. Cosimo s-a dovedit a avea ceea ce trebuie. A fost la fel de criminal și cultivat cum ar trebui să fie un Medici, ucigându-și dușmanii, vânându-l pe Lorenzaccio și înjunghiindu-și personal până la moarte propriul valet neloial. Descendenții săi au condus Toscana timp de două secole. În ceea ce o privește pe văduva Ducelui Negru, Margarita, Charles a căsătorit-o cu un alt papițoi papal, nepotul lui Paul al III-lea, Ottavio Farnese, duce de Parma. Liberă de spirit și inteligentă, ea a refuzat să consume căsătoria timp de mai mulți ani și numai cu condiția de a-și păstra propria curte. Mai târziu, a fost un guvernator competent și tolerant al Țărilor de Jos. Fiul ei va fi ducele de Parma, care în 1588 nu a reușit să se întâlnească cu Armada.

Roxelana a devenit acum oficial Hürrem Sultan cu titlul de consoartă regală Haseki Sultan. Validele și sultanii haseki erau în mod tradițional serviți de o doamnă de onoare evreiască - cunoscută sub numele de kira - care media cu lumea masculină și cea creștină, acționând adesea ca diplomat cu monarhii străini. Strongila kira a lui Hafsa a fost moștenită de Hürrem și convertită ulterior la islam.

Tamerlanii și Rurikovici, otomanii și Casa de Mendes

STRANGULĂRI ȘI BĂTĂLII PE MARE: FRAȚII BARBAROSSA ȘI REGINA PIRAȚILOR

În 1533, Barbarossa a navigat în Bosfor și a trecut pe lângă Palatul Topkapı cu patruzeci de vase, cu steaguri fluturând, înainte de a-i prezenta lui Suleiman cămile încărcate cu aur, bijuterii și textile, escortate de lei și de o procesiune de fete creștine înrobite, fiecare purtând câte o comoară în dar. Soliman l-a numit pe Barbarossa, cu barbă roșie, corpolent, cu sprâncene stufoase, drept Kapudan-ı Derya - Căpitanul Mării - în timp ce i-a ordonat lui Ibrahim să creeze șantiere navale și să construiască o flotă.

Barbarossa s-a născut pe Lesbos, fiul unui cavaler albanez creștin devenit olar și al văduvei unui preot grec, convertit la islam. Doi dintre frații săi, Oruç și Ilyas, începuseră

ca negustori până când au fost capturați de cavalerii cruciați ai Sfântului Ioan. Aceștia l-au ucis pe Ilyas și l-au înrobit pe Oruç în galerele lor până când Khidr, viitorul Barbarossa, și-a eliberat fratele. Atunci când Isabella și Ferdinand au început să-și persecute supușii musulmani, frații au lansat o misiune de salvare, transportând o parte dintre refugiați în siguranță în Maroc.

Mulți foști musulmani spanioli au devenit asociați ai lui Barbarossa, în frunte cu nobila Aisha, pe care am văzut-o părăsind Granada în 1492 împreună cu ultimul amir. Atunci când nobilii refugiați au ajuns în Maroc, care acum era măcinat de un război între facțiuni, tatăl ei a căsătorit-o cu potentatul portului Tétouan. Când soțul a murit, Aisha a preluat Tétouan ca Doamnă a Puterii, Sayyida al-Hurra, fortificând orașul și creând o flotă care a făcut raiduri asupra navelor creștine - cunoscută de creștini ca Regina Piraților. Bazându-se pe insula Djerba, frații au făcut raiduri în Italia și Spania, captând copii și fete creștine pentru a le vinde pe piețele de sclavi. Raidurile au dus adesea la înrobirea a până la 6.000 de sclavi. Frații au capturat porturi africane, mai întâi Oran, apoi Alger și Bougie, unde Oruç și-a pierdut brațul. Când l-a înlocuit cu o proteză de argint, turcii l-au numit Brațul de Argint. Oferindu-i Algerul lui Selim cel Mare, care l-a acceptat ca sanjak (provincie), Brațul de Argint l-a înfuriat pe Carol, care a ordonat atacuri asupra Oranului și Tlemcenului, în timpul cărora Brațul de Argint a fost ucis. Ultimul frate Khidr, Barbarossa cu barbă roșie, a preluat comanda. Trimițând corăbii pentru a ajuta noul sultan Suleiman în atacul asupra Rodosului, Barbarossa a făcut din nou raiduri în Italia și Spania; căpitanii săi au lovit nordul Franței, Cornwall și Insula Wight, în timp ce a transformat Algerul într-un luxos oraș al sclavagismului - începutul a ceea ce creștinii au numit Coasta Barbarei.

Când Barbarossa, amiral șef și guvernator al Africii de Nord și al Rodosului, a părăsit Istanbulul, l-a urmărit pe Doria, debarcând la Ostia, portul Romei, și capturând Capri (a construit acolo Castello Barbarossa, ale cărui ruine încă se mai păstrează). Datorită rețelei sale de informații operate prin intermediul femeii sale de afaceri evreice Strongila, Hürrem a fost cea care l-a informat pe Soliman despre primele victorii ale lui Barbarossa.

Confruntat cu o contraofensivă habsburgică, Ibrahim a reușit să încheie un tratat cu Franța împotriva lui Carol, negociat parțial de Barbarossa, care a vizitat Toulon cu flota sa. Carol al V-lea a trimis un emisar pentru a-i oferi lui Barbarossa stăpânirea Africii sau pentru a-l asasina. Barbarossa l-a decapitat pe asasin.

În 1535, Carol a ripostat, cucerind Tunisul în timp ce Suleiman și Ibrahim conduceau o ofensivă împotriva șahului Safavi al Iranului, Tahmasp, capturând Bagdadul. Dar Ibrahim, după zece ani de putere viceregală, devenise prea confortabil cu Suleiman și prea cosmopolit, chiar și pentru ușuraticii otomani. Cu cât un ministru rămâne mai mult timp în funcție, cu atât își face mai mulți dușmani. Ibrahim nu se rușina de splendoarea sa. 'Deși sunt sclavul sultanului, tot ce spun eu se face. Pot face dintr-o lovitură un pașa dintr-un grăjdar, pot da regate și provincii oricui doresc', le-a spus el emisarilor străini. În afara palatului său de pe hipodrom, Ibrahim a ridicat statuile lui Hercule, Diana și Apollo capturate în Ungaria, ceea ce i-a șocat pe musulmanii iconoclaști. 'Doi Abraham au venit pe lume', glumea poetul Figani, 'unul distrugător de idoli, celălalt adorator de idoli'. Ibrahim a pus să fie strangulat Figani. Deși Ibrahim avea un amant italian de sex masculin, o iubea de mult timp pe sora sultanului, Hatice, trimițându-i poezii - fără permisiunea lui Suleiman. În campanie, îi lăsa pe lacheii săi să-i spună "sultan". A executat un vizir rival - și a intrat în conflict cu Hürrem. "Mi s-a cerut o explicație pentru motivul pentru care sunt supărată pe pașa", îi scrisese ea lui Suleiman în 1526. 'Va fi ascultată. Deocamdată, trimite-i salutări pașei, dacă le va accepta'. Suleiman l-a lăsat pe Ibrahim să se căsătorească cu sora sa, cu o fiesta în hipodrom. Dar vizirul era apropiat de Mustafa, fiul cel mare al sultanului, a cărui succesiune probabilă ar fi fost o amenințare de moarte pentru fiii lui Hürrem.

În Idezile lui martie 1536, padișahul și vizirul au rupt împreună postul Ramadanului. Apoi Ibrahim s-a dus la culcare în interiorul Topkapı. La un moment dat, în timpul nopții, Suleiman și-a trimis ucigașii, cei fără de limbă, în apartamentele lui Ibrahim, unde l-au sugrumat pe prietenul său din copilărie. Makbul (favoritul), spuneau isteții, devenise Maktul (ucis), îngropat într-un mormânt nemarcat. Poziția lui Hürrem a fost întărită: Suleiman l-a numit pe Rüstem, ginerele lor, mare vizir. Soția acestuia, fiica lor favorită Mihrimah (Fiul Lunilor), avea să devină un potentat otoman de sine stătător.

Când era tânăr sclav, Rüstem, fiul unui crescător de porci croat, a sărit riscant de la o fereastră pentru a lua un bibelou pe care Suleiman îl scăpase. Hürrem a preferat un bărbat mai chipeș pentru Mihrimah, dar Rüstem l-a plătit pe medicul evreu al sultanului pentru a declara că bărbatul avea sifilis. Dușmanul său a contrazis că Rüstem avea lepră, ceea ce a fost infirmat de prezența în hainele sale a unui păduche - se credea că păduchii evită leproșii. În 1539, Rüstem, poreclit "Păduchele norocos", dată fiind ascensiunea sa la putere, și ajuns la vârsta de 40 de ani, s-a căsătorit cu Mihrimah, în vârstă de 17 ani, devenind damad, ginere imperial. Acumulând o mare bogăție, el avea să dețină în cele din urmă 1.700 de sclavi. Dar prințesele otomane aveau o putere specială: puteau să

divorțeze de soții lor, să acumuleze ele însele bogății și să desfășoare discret puterea. Ca și mama ei, Mihrimah era frumoasă, blondă, puternică și inteligentă, negociind mai târziu pentru tatăl și fratele ei cu monarhii polonezi.

Suleiman conducea un război global, neglijat de mult timp de istoricii europeni. În 1538, a trimis optzeci de vase și 40.000 de oameni prin Marea Roșie spre Oceanul Indian - probabil cele mai mari care au străbătut aceste mări de la flotele de comori Ming încoace. Amiralul din Oceanul Indian a fost un eunuc maghiar înrobit și viitor mare vizir, Hadım Suleiman Pașa, acum în vârstă de 69 de ani, care a navigat de la Jeddah, a cucerit Aden (Yemen) de la portughezi și apoi s-a întâlnit cu aliatul gujarati al sultanului într-un atac nereușit asupra Diu-ului portughez (vestul Indiei). În Cornul Africii, Suleiman a invadat Habesh (Eritreea) și a capturat Massawa, care a rămas otomană până în secolul al XIX-lea. De asemenea, a trimis trupe și tunuri aliaților săi, sultanii de Adal din Etiopia și Ajura, în Somalia, pentru a-i ajuta în atacul lor împotriva dușmanilor creștini locali. Aceste cuceriri au adus la Cairo, apoi la Constantinopol, un nou intoxicant, derivat din fasole, mult timp preferat de sufii yemeniți: cafeaua. Cafeaua a devenit o marfă globală, iar cafenelele au contribuit la noua sociabilitate din orașe. Barbarossa a fost unul dintre primii care a adăugat o cafenea la conacul său.

În Marea Mediterană, Barbarossa a cucerit Otranto, în timp ce Soliman amenința nordul Italiei; amiralul a capturat multe dintre ultimele insule și fortărețe venețiene, determinând republica să se alăture Ligii Sfinte aranjate de Papa Paul al III-lea împotriva otomanilor. În septembrie 1538, în apropiere de Preveza (Grecia), amiralul Doria al lui Carol a condus 112 galere și 50.000 de soldați împotriva flotei de 122 de nave a lui Barbarossa, în timp ce amiralul Sinan, de origine evreiască, al acestuia din urmă, a debarcat trupe pe coastă, acoperind spatele otomanilor. Barbarossa a distrus treisprezece nave și a capturat treizeci și șase, împreună cu 3.000 de prizonieri, câștigând dominația asupra Mediteranei.

Carol a fost distras de declinul Isabelei. Însărcinată pentru a șaptea oară și posibil consumatoare, ea era "cea mai mare milă din lume, atât de slabă încât nu semăna cu o persoană". În mai 1539, a dat naștere unui fiu născut mort, apoi a murit de febră postnatală la 35 de ani. Carol s-a prăbușit - "Nimic nu mă poate consola", i-a spus surorii sale Maria - trimițându-l pe fiul lor, Filip, să supravegheze înmormântarea ei în Granada și comandându-i lui Titian să o picteze după portrete existente, ulterior călătorind mereu cu imaginea ei. Curând s-a întors la obiceiurile sale de afemeiat, având în secret un fiu, Geronimo, cu o servitoare germană adolescentă. Băiatul a fost luat de lângă ea și crescut de curteni - pentru a ieși la iveală mai târziu.

Revenindu-și după aceste lovituri, Carol a plănuit un atac puternic asupra Algerului, dar, ca de obicei, a fost sărăcit - până la sosirea din America a unei flote de comori orbitoare, trimisă de căpitanul Pizarro, al cărui frate Hernando i-a prezentat lui Carol prima tranșă de aur peruvian și vestea cuceririi acestuia.

FRAȚII HABSBURGICI ȘI CONCHISTADORII LOR

Împăratul a dezaprobat asasinatele lui Pizarro - "Moartea lui Atahualpa m-a nemulțumit pentru că era un suveran" - dar a adăugat: "Deoarece ți s-a părut necesar, îl aprobăm pentru moment". Mai târziu, i-a acordat titlul grandilocvent de marchiz al cuceririi, în timp ce a fost de acord cu 'alocarea permanentă a unor locuințe indigene' ca forță de muncă efectivă a sclavilor.

Conchistadorii au fost norocoși în ceea ce privește momentul ales: Triburile Xauxa și Wanka, care îi dușmăneau pe incași, au servit ca auxiliari spanioli, la fel ca și incașii anti-Atahualpa. Fără acești aliați, lovitura de stat a lui Pizarro ar fi fost imposibilă.

Pizarro a savurat și a abuzat de dominația lor asupra prințeselor incașe, dar și-a îmbunătățit, de asemenea, familia mijlocie prin împerecherea cu regalitatea incașă, ca să nu mai vorbim de faptul că au pus mâna pe proprietățile acestora. Multe dintre aceste fete erau foarte tinere. Spaniolii foloseau un test dezgustător al Capei pentru a vedea dacă erau suficient de mari pentru a avea relații sexuale: dacă, lovite din spate de o pelerină, cădeau, erau prea tinere; dacă rămâneau în picioare, erau pregătite. Era o fiesta a violului pentru spanioli, deși unele dintre femeile incașe erau mândre să îi atragă pe străinii atotputernici. Pizarro, care nu s-a căsătorit niciodată, a ajuns să o iubească pe sora lui Atahualpa, Quispe Sisa (Inés), care i-a dat naștere fiicei lor, Francesca. Aceasta a fost legitimată de Carol și a devenit cea mai mare moștenitoare din Lumea Nouă. Dar Pizarro nu s-a putut abține să nu o ia pe o altă soră a lui Atahualpa, Azarpay, pe care a instalat-o și el în palatul său, spre furia lui Inés.

Pizarro s-a întors pe coastă pentru a întemeia un Oraș al Regilor (Lima), dar frații săi Gonzalo, Juan și Hernando, întorși din Spania, l-au umilit pe tânărul incaș Manco, care își consolidase puterea ucigând orice concurent din familie. Acum, acești frați i-au violat prințesele și i-au extorcat mai mult aur. Gonzalo a pus mâna pe coya (regina) și sora lui Manco, Cura Ocllo. Incașii l-au criticat. 'Cine ți-a spus să vorbești cu corregidorul (judecătorul) regelui? Nu știi ce fel de oameni suntem noi, spaniolii?", a răcnit Gonzalo.

'Jur că, dacă nu taci, te voi tăia de viu și voi face bucățele din tine!'. Gonzalo l-a violat pe Cura Ocllo și l-a întemnițat pe Manco, care a fost înlănțuit, torturat, ars și urinat de frați. Manco a evadat și a adunat o armată de 200.000 de oameni, asediindu-i pe cei nouăzeci de spanioli din Cuzco și pe Francisco Pizarro din Lima. Guvernatorul a simțit că nu mai poate avea încredere în haremul său: credincioasa sa Pispita, Inés, a denunțat-o pe sora sa vitregă Azarpay, "așa că, fără să mai stea pe gânduri, a ordonat ca ea [Azarpay] să fie spânzurată", împreună cu alte amante. Mama lui Inés a trimis trupe pentru a-l ajuta pe Pizarro să țină Lima.

Manco și-a stabilit cartierul general în cetatea sacră de la Sacsayhuamán, care se profilează deasupra orașului Cuzco, dar a avut nevoie de timp pentru a-și aduna forțele. Asediați în Cuzco, frații Pizarro doar au rezistat. Expedițiile lui Francisco au fost înfrânte. Juan Pizarro a fost ucis atacând Sacsayhuamán. Frații au fost salvați doar de rivalul lor, Diego de Almagro, care a recucerit Cuzco, dar apoi s-a confruntat cu Pizarro și i-a întemnițat. Francisco Pizarro a ripostat, capturându-l și sugrumându-l pe Almagro - un act care avea să se răsfrângă asupra sa. Manco, care acum folosea archebuzele și săbiile care le dăduseră spaniolilor avantajul lor, s-a retras pentru a întemeia un nou regat în jungla Vilcabamba.

Francisco Pizarro s-a răzbunat, arzându-i de vii pe mulți dintre incași. Când a capturat-o pe regina lui Manco, Cura Ocllo, deja violată de fratele său, el și secretarul său au violat-o în grup și apoi au pus-o să fie dezbrăcată, torturată, împușcată cu săgeți și dusă într-o găleată în josul râului până la Manco, care "a plâns și a făcut mare jale, pentru că o iubea mult".

Acum, după ce revolta lui Manco s-a încheiat, Pizarro i-a trimis mai mult aur lui Carol pentru a-l "ajuta pe Majestatea Sa în războiul împotriva turcilor".

'Trimiteți-mi cele mai neobișnuite lucrări din aur și argint', a ordonat împăratul. 'Restul îl puteți bate în monedă'. Conchistadorii săi erau în mintea lui. În 1535, Carol a numit un vicerege al Noii Spanii, Antonio de Mendoza, pentru a-l conduce pe bulversatul Cortés. Mendoza s-a lăudat cu modul în care a continuat cucerirea, omorând localnicii 'trăgând în ei cu artileria până când erau tăiați în bucăți, punând câinii pe ei sau dându-i sclavilor africani să-i omoare - pentru a-i pedepsi pe cei mai vinovați și a-i face pe ceilalți mai temători'. Când a participat la cucerirea Granadei, a adăugat el, "îi băteam și îi ucideam cu pietre pe mulți musulmani"; restul "erau tratați ca sclavi și împărțiți". Aroganța lui Mendoza l-a făcut pe Cortés să răcnească.

În 1540, marchizul din Valea Oaxaca s-a întors în Spania, bogat, dar amărât și dornic să fie recunoscut. Charles l-a evitat până când Cortés a trecut de călăreți și a sărit în trăsura sa. 'Cine ești tu?', a întrebat kaiserul alarmat.

'Sunt un om', a răspuns Cortés, 'care ți-a dat mai multe provincii decât ți-au lăsat strămoșii tăi orașe'. Carol l-a lăsat pe el și pe fiul său Martín, El Mestizo, să se alăture anturajului său pentru cruciada sa de cucerire a Algerului - la fel cum la Lima, celălalt conchistador, marchizul cuceririi Pizarro, s-a bucurat în sfârșit de succes. Dar nu pentru mult timp. Fiul pe jumătate incaș al lui Almagro, cunoscut sub numele de El Mozo (flăcăul), a căutat să se răzbune pe Pizarro. În iunie 1541, el și o echipă de asasini au atacat palatul din Lima. Pizarro a ripostat cu o halebardă, ucigând doi asasini, înainte de a se prăbuși, înjunghiat în gât, și de a implora mila lui Hristos.

'Mărturisește în iad', a strigat Ladul, zdrobindu-i o urnă în față, în timp ce asasinii săi l-au înjunghiat pe Pizarro de încă douăzeci de ori și apoi l-au decapitat. Dar acesta nu a fost chiar sfârșitul lui Pizarro și nici al incașilor.

În octombrie 1541, Carol s-a îmbarcat din Palma cu o flotă de 500 de nave și 30.000 de soldați - și cu tatăl și fiul Cortés. Dar o furtună a distrus flota; Algerienii au contraatacat, aproape că l-au capturat pe împăratul însuși. Cortés și Martín aproape că s-au înecat, pierzându-și toate bijuteriile, dar au supraviețuit.

Prezența lui Cortés a concentrat atenția împăratului asupra abuzurilor spaniole. În 1542, Carol a semnat Noile Legi, înființând Consiliul Indiilor, limitând encomiendas și protejând indienii, revoltându-l pe ultimul frate Pizarro rămas în America. Gonzalo Pizarro a intrat în galop în Lima, îmbrăcat în catifea neagră și pene împodobite cu bijuterii, încurajat de adepții săi să se declare rege al Peru și să se căsătorească cu moștenitoarea incașă Francesca, în vârstă de unsprezece ani, a lui Francisco, fuzionând sângele incașilor și al lui Pizarro. Rebelii l-au învins și l-au ucis pe vicerege, dar în aprilie 1448 noul legat al lui Carol a adunat forțele imperiale, apoi l-a capturat și decapitat pe Gonzalo.

Cu toate acestea, protecția populației indigene, așa cum a sugerat El Protector de los Indios, Bartolomeu de las Casas, a accelerat importul de sclavi africani. Juan Garrido, care l-a însoțit pe Cortés, a fost probabil primul african care s-a stabilit în Americi. Trei schelete găsite într-o groapă comună la Hospital Real de San José de los Naturales din Mexico City, datând din anii 1520, ar putea fi primii sclavi - provin din Africa și prezintă oase rupte și uzura muncii fizice; unul dintre ele a fost împușcat mortal cu un glonț de cupru. Întrucât regii Portugaliei dețineau drepturile asupra Africii, comerțul spaniol cu

sclavi a fost inițial gestionat de negustori portughezi și pombeiro. Acesta a devenit foarte profitabil. Pe măsură ce amerindienii au pierit, prețul sclavilor africani a crescut exponențial, de la patru sau cinci pesos în 1527, la cincizeci în 1536 și la 200 în 1550. În timpul domniei lui Carol, 30.000 de africani înrobiți au ajuns în America habsburgică.

America a afectat rapid întreaga lume: aurul și argintul său au finanțat Habsburgii, dar în cele din urmă s-au scurs spre est, către India și China, pentru a-și plăti luxul. Fețele în descompunere ale papilor și prinților au arătat că sifilisul făcea ravagii în Europa aproape la fel de repede cum variola decimase America. Alimentele din Lumea Nouă au cucerit vechea lume ca niște conchistadori culinari: cartoful andin, ușor de cultivat, a devenit instantaneu un aliment de bază peste tot, în special în Rusia și Irlanda. Cartoful dulce, transplantat de comercianții europeni, a devenit popular în Africa și mai ales în China, unde a contribuit la creșterea populației chineze. Porumbul (porumbul), importat de comercianții europeni, a schimbat agricultura în Asia, în timp ce în vestul Africii rezistența sa la secetă și ușurința de depozitare au contribuit la concentrarea puterii pentru regii locali din Oyo și Benin. Dar i-a ajutat, de asemenea, pe comercianții de sclavi să îi hrănească pe cei înrobiți la traversarea Saharei și a Atlanticului. Chilis, vanilie, curcani, roșii, ananas și dovleci au urmat în urma lor. Tutunul a devenit o dependență globală, iar ciocolata o băutură populară (cu mult înainte ca un ciocolatier englez să facă ciocolată solidă în 1847). Din punct de vedere intelectual, revelația altor civilizații cu propriile valori și cunoștințe a provocat gândirea europeană și, în cele din urmă, a inspirat o nouă curiozitate și deschidere.

Monarhii "gemeni" - habsburgici și otomani - erau acum amândoi epuizați de îndatoririle lor, copleșiți de putere. Carol a avut norocul de a avea un fiu sănătos și capabil, Filip, care poseda controlul de oțel și concentrarea intensă care îi lipseau adesea lui însuși. După ce Filip a promis că va rămâne virgin până la căsătorie, Carol a aranjat căsătoria consangvină a băiatului cu Maria Manuela, fiica lui João al II-lea al Portugaliei și sora lui Carol, nepoata mamei mirelui. Carol i-a dat lui Filip un sfat înțelept în materie de politică: "Nu face niciodată nimic la mânie" și, cel mai bun dintre toate, "Nu te încrede în nimeni; ascultă pe toată lumea; decide singur". Dar sfaturile sale au fost mai puțin bune în ceea ce privește sexul.

În timp ce Charles a continuat să seducă fete și să facă copii, a încercat să își controleze fiul: 'În curând vei fi căsătorit; este important să-ți stăpânești dorințele', care 'pot fi periculoase atât pentru creșterea corpului, cât și pentru puterea lui. Provoacă chiar și moartea, așa cum s-a întâmplat cu prințul Juan, care este modul în care am ajuns să moștenesc aceste regate... Cer și solicit ca, odată ce ai consumat căsătoria, să invoci vreo

boală și să te ții departe de soția ta'. În noaptea nunții, după două ore și jumătate, un curtean a intrat în camera de dormit și l-a scos pe mire. Când a aflat că Maria era însărcinată, Carol l-a felicitat pe Filip: "Credeam că o să-ți ia mai mult timp". Filip nu era fanaticul sumbru din legendă: îi plăcea să danseze și să flirteze, iar acum se bucura de o aventură cu o frumoasă domnișoară de onoare (chiar dacă aceasta avea un rabin printre strămoșii ei). Soția sa a dat naștere unui fiu, dar a murit de infecție, la 17 ani. Bebelușul Carlos s-a născut cu handicapuri fizice și mentale - rezultatul căsătoriilor mixte și, probabil, al lipsei de oxigen - care, în cele din urmă, l-au amenințat pe tatăl său și monarhia însăși. Filip, cuprins de "angoasă și regrete", s-a retras la o mănăstire timp de o lună.

În 1543, când Carol a părăsit Spania, Filip a început să domnească în acest regat. 'Nu uitați să îmi trimiteți soldați', a cerut tatăl său. Filip s-a împotrivit, amintindu-i tatălui său 'de epuizarea regatelor tale'. Cererile de soldați și de bani, precum și cicălelile, le-au deteriorat relația. În același timp, Charles l-a învins pe François într-o cursă pentru a-l cuceri pe îmbătrânitul și obezul Henric al VIII-lea, trecând cu vederea, în mod convenabil, tratamentul său stângaci față de mătușa sa Catherine. În 1544, Henric a debarcat la Calais și ambii monarhi au atacat Franța, obligându-l pe François să ceară pacea.

Carol îi promisese fratelui său Ferdinand că el și fiul său îi vor succeda ca împărat, dar apoi a anunțat brusc că îl va numi pe propriul său fiu, Filip. Frații aproape că s-au certat. 'Trebuie să decidem cine este împărat, tu sau eu', i-a spus Charles lui Ferdinand. Acest lucru ar fi putut provoca fracturarea Habsburgilor, dar în schimb Carol a dat înapoi. În cadrul unui Pact de familie care avea să dureze următorii 150 de ani, cele două ramuri ale familiei se vor ajuta reciproc. Filip ar fi moștenit Spania, pe care o conducea deja, Țările de Jos, Italia și Americile; Ferdinand ar fi condus Austria și imperiul.

În 1547, Carol i-a învins pe prinții protestanți la Mühlberg, un triumf catolic - punctul culminant al muncii sale de o viață. Cu toate acestea, în 1552, prinții protestanți, fortificați de Franța, au revenit, punându-l în corzi pe Carol, pe care aproape că l-au ucis sau capturat, forțându-l să fugă, semiconștient într-o targă, chinuit de datorii, hemoroizi și gută - nadirul domniei sale - în timp ce amiralii otomani au recucerit Tunisul. 'Nu pot fi peste tot și să fac totul', i-a scris el cu disperare lui Ferdinand. Falit și distrus, s-a plâns: "Nu găsesc nici un ban, nici pe cineva care să vrea să mi-l împrumute sau un om în Germania gata să îmi declare sprijinul". Se îndoia chiar și de fratele său: "Încep să mă întreb dacă nu cumva Ferdinand ar putea avea vreo înțelegere secretă cu autorii acestei conspirații".

În 1556, Carol i-a permis în cele din urmă lui Ferdinand să negocieze o pace germană care le permitea prinților germani să își aleagă secta: cuius regio, eius religio (al cărui regat, religia lui). Este rar ca o familie să producă simultan doi oameni de stat capabili, dar fratele lui Carol al V-lea, prudentul, înțeleptul și conciliantul arhiduce Ferdinand, a creat un regat habsburgic în Mitteleuropa care cuprindea Austria, Boemia, Ungaria și Croația, a reconstruit Palatul Hofburg din Viena ca sediu central, a reușit o căsătorie fericită cu soția sa moștenitoare care a produs treisprezece copii supraviețuitori, a format un moștenitor moderat, Maximilian, pe care l-a căsătorit cu fiica lui Carol, Maria a Spaniei, și a respins patru invazii ale lui Soliman. Sultanul, acum în vârstă de șaizeci de ani, se ocupa acum de propria criză familială în stil otoman - cu coarda de arc.

împărăteasa OTTOMAN, LOCUȘA LUCRĂTOARE ȘI DOÑA GRACIA

Hürrem, fosta sclavă de origine ucraineană, care acum era împărăteasa sa, a rămas tovarășa lui Soliman, corespondând în mod constant cu el în campaniile sale și acționând ca ochii săi la Constantinopol. 'Uneori mă tratezi cu bunătate, alteori mă chinui', scria el. 'Iubirea mea, oricare ar fi starea ta de spirit, mă voi adapta întotdeauna la ea'. Când primul său fiu cu Roxelana a murit, a plâns cu disperare, refuzând inițial să lase trupul să fie îngropat, apoi s-a rugat timp de patruzeci de zile. Dar era rece ca gheața în politică.

Înțelept, vigilent, obosit de lume, Suleiman și-a monitorizat atent fiii. Era apropiat de Mustafa, cel mai mare dintre ei, care devenise periculos de popular printre ieniceri, mușchetarii de elită de care se temea sultanul.

Aflat în campanie împotriva perșilor în 1548, în care a cucerit Tabriz și o mare parte din Caucaz, Suleiman, acum slab și gutos, își simțea vârsta. 'Ai spus că te doare piciorul tău nobil', i-a scris Hürrem. 'Dumnezeu știe, sultanul meu, am fost atât de supărat încât am plâns'. În 1553, șahul Tahmasp a contraatacat, iar Soliman l-a trimis pe Păduchele Norocos, căsătorit cu fiica sa Mihrimah și mare vizir timp de nouă ani, pentru a-l respinge. Padishah a fost informat de Lăpușneag că Mustafa discuta despre "retragerea" lui Suleiman. Este posibil ca prințul să fi crezut că Lăpușneanul - susținut de soția sa Mihrimah și de soacra sa Hürrem - dorea să-l ucidă.

'Doamne ferește', a replicat Suleiman, 'Mustafa Khan al meu să îndrăznească o asemenea insolență'. Dar, obosit, el și-a condus propria armată pentru a se alătura Lăpușneanului, călătorind cu fiul său cel mic, Cihangir, cocoșatul, care i-a sugerat tatălui său că cocoașa

sa îl va împiedica să fie ucis de frații săi. 'Fiul meu', a răspuns Suleiman, 'Mustafa va deveni sultan și vă va ucide pe toți'.

La Ereğli, Suleiman l-a chemat pe Mustafa, a cărui mamă l-a implorat să nu plece. Părăsindu-și gărzile de corp, Mustafa a intrat în cortul tatălui său unde, supravegheat de padișah, cei fără de ton au sărit pe el cu arcurile lor. El a ripostat, dar când a încercat să scape s-a împiedicat de haina sa și a fost strangulat, iar trupul său a fost aruncat în afara cortului sultanului. Armata l-a jelit și a cerut capul Lăpușneanului. Suleiman a fost de acord să-l demită pe vizir. De la Constantinopol, Hürrem l-a avertizat să trimită vești bune pentru a liniști orașul și a pledat pentru viața Lăpușneanului, semnând: "Și cu asta basta". Smeritul tău sclav'.

Păduchele norocos a avut din nou noroc: deși soția sa Mihrimah era nefericită în căsnicia ei, a continuat să-și promoveze soțul. Doi ani mai târziu, Suleiman a pus ca vizirul său să fie strangulat și l-a numit din nou pe Păduche. Hürrem câștigase: nu-i mai rămăseseră decât cei doi fii ai ei, Selim și Bayezid. Dar unul avea să reușească - și unul avea să moară.

Selim era plinuț, genial și hedonist, un poet biblic, a cărui concubină favorită, Nurbanu, era o nobilă greacă înrobită de Barbarossa. Era nepopular în rândul armatei, care îi spunea "Boul"; la Constantinopol, i se spunea "Blondul". Bayezid era marțial și ambițios.

În timp ce Hürrem l-a promovat pe Selim, Bayezid s-a jucat cu rebeliunea. Hürrem a intermediat grațierea sa. Dar în 1558 a murit în Palatul Vechi, înmormântat în mormântul din Moscheea Suleimaniye pe care padișahul îl pregătise pentru amândoi. După moartea mamei sale, Mihrimah s-a mutat în Palatul Vechi și a devenit tovarășa și consiliera tatălui ei, construind fundații caritabile și moschei (inclusiv însărcinându-l pe Sinan - despre care se spunea că era îndrăgostit de ea - să proiecteze Moscheea Rüstem Pașa, de un albastru rafinat, în onoarea răposatului ei soț). Un tablou îi arată înfățișarea ei arogantă: devenise un potentat euro-asiatic, încercând să mențină pacea între frații ei.

Cu toate acestea, Bayezid încă plănuia să preia puterea. Aici era o familie de putere care vorbea despre moarte și trădare în poezie. Suleiman l-a avertizat pe băiat, care i-a răspuns:

"Iertați ofensă lui Bayezid, cruțați viața acestui sclav. Sunt nevinovat, Dumnezeu știe, sultanul meu favorizat de avere, tatăl meu.

Suleiman a răspuns:

Bayezid al meu, îți voi ierta ofensa dacă te vei îndrepta. Dar, pentru prima dată, nu spune "sunt nevinovat". Arată căință, dragul meu fiu.

Acum sosea la Constantinopol cea mai bogată familie privată din Europa. Erau evreii iberici, familia Mendes, condusă de Doña Gracia și de nepotul ei, Joseph Nasi, căsătorit cu fiica ei Reyna. Ei trăiseră deja o viață extraordinară: Doña Gracia, moștenitoarea casei bancare Mendes/Benveniste, fusese expulzată din Spania în Portugalia, de unde a fugit la Anvers. Când Carol al V-lea a încercat să-i fure averea, ea și Iosif au fugit prin Franța până la Veneția, înainte de a-și negocia sosirea la Istanbul. Cu un trecut de convertiri false și de observanță evreiască secretă, ei s-au născut supraviețuitori care s-au bucurat de un portofoliu de nume diferite. Venețienii au întemnițat-o pe Gracia, moment în care nepotul ei, Joseph, i-a scris medicului evreu al lui Soliman. Suleiman a ordonat Signoriei să o elibereze pe La Signora. Ea și fiica ei au sosit cu stil, navigând într-o flotilă splendidă în Bosfor, urmate de Iosif. A făcut afaceri cu împărați, papi și regi, menținându-se pe cont propriu, o realizare remarcabilă pentru o femeie și un evreu. Când papa a ars evreii pe rug, Doña Gracia a organizat un boicot al porturilor papale. Iosif l-a sfătuit și l-a finanțat pe Selim în timpul luptei acestuia cu fratele său.

În 1559, Bayezid a adunat trupe. Suleiman l-a trimis pe Selim să-l învingă pe rebel, care a fugit cu cei patru fii ai săi în Persia, unde a primit azil de la șahul Tahmasp.

Șahul a fost un maestru în a juca politica de familie cu vecinii săi. La vest, a câștigat o fortăreață și 1,2 milioane de florini de la Suleiman. În schimb, el i-a permis lui Selim și unei echipe de tongani să se strecoare în Persia și să-l sugrume pe Bayezid și pe cei patru fii ai săi. La est, el juca un alt joc, ajutându-l pe împăratul căzut al Indiei, Humayoun, fiul lui Babur, urmaș al Casei Tamerlan, să-și recupereze regatul indian - în speranța că acesta se va converti la șiitism și va face din India un stat client recunoscător. În schimb, el a ajutat la restaurarea celui mai mare conducător al Indiei de la Ashoka încoace.

REGELE PRUDENT ȘI CELE TREI REGINE ENGLEZE

Akbar, fiul lui Humayoun, a fost crescut la Kabul de sora lui Babur, dar când șahul i-a împrumutat lui Humayoun un regiment de cavalerie pentru a ajuta la recucerirea Indiei, băiatul s-a alăturat tatălui său în galop spre Delhi. Forța de invazie de 5.000 de persani și afgani, condusă de un paladin afgan dur, Bairam Shah, era o armată mică pentru a cuceri un subcontinent. În exil, Humayoun s-a impregnat de cultura persană care avea să fie o parte intrinsecă a stilului Mughal. Bibliofil consumator de opiu, la fel ca mulți membri ai familiei, a căzut de pe scara bibliotecii sale și a avut parte de o moarte de iubitor de cărți. Împăratul Akbar l-a numit pe Bairam în funcția de vakil - premier - până la pensionarea sa în 1562. Din ce în ce mai mult, el s-a consultat cu fosta sa doică, loiala și capabilă Maham Anga, pentru a-l ghida, promovându-l excesiv pe fiul ei adolescent Adham Khan, care crescuse alături de Akbar. Când fratele său adoptiv Adham a îndrăznit să-l contrazică, Akbar și-a dezlănțuit Tamerlanul interior: în fața curții sale, l-a lovit în față, strigând "Nenorocitule", apoi l-a aruncat de la un balcon. Adham a supraviețuit, așa că Akbar a ordonat să fie dus sus și l-a defenestrat din nou, rupându-i gâtul. 'Te-ai descurcat bine', a spus mama lui Adham, deși 'culoarea îi părăsise fața'.

Akbar a preluat puterea cu arcași persani, dar a construit imperiul cu ajutorul muschetelor și tunurilor otomane, fabricându-și în scurt timp propriile arme. Akbar și Casa lui Tamerlan erau acum cuceritori ai Indiei. Construirea de către Akbar a unor turnuri cu capete de indieni era un semn de cucerire prădătoare, dacă a existat vreodată unul: un maharana Rajput pe nume Pratap l-a numit în mod obișnuit un invadator "turc josnic". Akbar a fost în război timp de douăzeci de ani, abordând mai întâi dușmanii în vânători masive, însoțit de o mie de gheparzi și escortat de armatele sale - "vânând un alt fel de elefant sălbatic", după cum spunea ministrul său, un ritual care adesea aducea supunere. Dacă acest lucru nu funcționa, el își desfășura arcașii mongoli călare, elefanții de război și artileria de ultimă generație. El însuși era un trăgător de elită cu arma sa preferată, numită Sangram (armele și săbiile purtau nume). Folosindu-se de tunurile sale, în 1556, Akbar a recucerit mai întâi Delhi și Agra, apoi Lahore și Punjab și, după 1558, Rajputana, spulberând rând pe rând granzii Rajput, în frunte cu maharana de Mewar, Udai Singh, constructorul rafinatului oraș lacustru Udaipur. În februarie 1568, când fortăreața Chittorgarh a lui Udai a căzut, Akbar a măcelărit 30.000 de oameni, etalând capetele pe creneluri. Majoritatea Rajputs s-au supus: s-a împrietenit cu Man Singh, raja de Amber, numindu-l mansabdar de 7.000 de oameni, numindu-l farzand (fiu) și căsătorindu-se cu sora acestuia. Căsătoriile sale Rajput au dus la o fuziune a neamurilor

Tamerlan și Rajput cu culturile sanscritică și persană. Datorită măiestriei sale în jocurile de putere imperiale, dinastia de cuceritori s-a înrădăcinat în India.

Apoi, Akbar a virat spre sud-vest pentru a cuceri Gujarat - sultanatul de coastă care, prin antrepozitul său Surat, lega India de comerțul european - și proviziile militare otomane. El le-a acordat portughezilor, care ajunseseră în India înaintea lui Babur, drepturi asupra Goa. În 1573, când a luat cu asalt capitala Ahmedabad, Akbar a sărbătorit construind mai multe turnuri de capete. Comerțul din Gujarat a făcut din dinastie o putere mercantilă globală. Apoi, padișahul a virat spre est și spre nord, cucerind Bengalul și Kashmirul.

Bărbierit curat, cu excepția mustăților laterale, slab, înalt, atletic, cu gene lungi, Akbar arăta ca un mongol, iar despre ochii săi negri și radianți se spunea că "te rănesc cu strălucirea lor". Era secretos - 'își păzea motivele și își supraveghea emoțiile' și 'nu pierdea niciodată timpul', folosind un ceas cu apă pentru a 'prețui timpul', convins fiind că 'lenea este rădăcina răului'. Îi plăcea să își testeze soarta călărind elefanți în musth (anotimpul lor de agresivitate sporită), 'călărind intenționat elefanți ucigași, astfel încât, dacă am făcut ceva neplăcut lui Dumnezeu, fie ca acel elefant să ne termine'. A trăit periculos, jucând polo nocturn cu mingi luminoase special concepute și vânând riscant: a fost înjunghiat în testicule de o antilopă. A fost, de asemenea, rănit în zona inghinală în luptele din Gujarat, ceea ce i-a dat o ușoară șchiopătare tamerliană. În 1564, un asasin l-a împușcat cu o săgeată în umăr. Securitatea era primordială. Akbar era un desfășurător desăvârșit al otrăvii, fie că era unsă pe manșetele unei robe oferite de împărat, fie că era oferită personal de mâna sa într-o frunză de betel împăturită.

Deși era analfabet, posibil dislexic, a patronat intelectuali, în frunte cu vakilul și ideologul său Abul-Fazl și fratele său, poetul Faizi, luminile celor nouă bijuterii ale sale.

Akbar credea că este un împărat sacru și a încorporat nu numai tradițiile islamice și persane, ci și pe cele turcești și Rajput. El i-a liniștit pe hinduși, abolind taxa jizyah și sacrificarea vacilor, a pus sub semnul întrebării islamul însuși și a imaginat un hibrid religios eclectic, Din-i Ilahi, Credința Divină, care cuprindea islamul, hinduismul și zoroastrismul. Pe măsură ce mileniul islamic se apropia, el s-a autointitulat Mahdi sau Reînnoitorul celui de-al doilea mileniu. În 1585, a bătut monede pe care scria "Allahu akbar jalla jalaluhu", ceea ce înseamnă de obicei "Dumnezeu este mare", dar care ar putea însemna și "Akbar este Dumnezeu", deoarece se juca cu înlocuirea lui Mahomed cu el însuși. S-a retras din propria apoteoză, dar a proiectat sfințenia monarhiei mogulale, promovându-se ca padishah tamerlandez, conducător sfânt islamic și

chakravartin hindus. A adoptat tradiția hindusă de a apărea zilnic, la răsăritul soarelui, la balconul fortului Agra: acest jharokha darshan, urmărit de mulțimi, a devenit un ritual esențial al regalității moguli.

La fel de energic din punct de vedere sexual ca și în toate privințele, a insistat să aibă soțiile emirilor săi, dacă îi plăceau, iar cererile sale de fete noi erau "o mare teroare... în oraș". Cu toate acestea, la fel ca toți monarhii din stepă, el se consulta cu femeile înțelepte din familie, în special cu soția sa senior și verișoara sa primară, Ruqaiya.

În mijlocul acestui succes se ascundea stresul: Akbar a suferit de "melancolie". "Inima mea este oprimată de acest fast exterior", spunea el. 'Am experimentat o amărăciune interioară, sufletul meu a fost cuprins de o tristețe extremă'. În 1573, când avea 31 de ani, discutând la beție despre curajul eroilor Rajput care se grăbeau să atace sulițele până când erau străpunși, și-a fixat brusc lama de perete și s-a repezit la el, oprindu-se doar când a fost abordat de cumnatul său Rajput Man Singh.

La fel ca și khanii lui Genghis, tamerlanii erau predispuși la alcoolism: doi fii au murit din cauza băuturii; moștenitorul său, Salim (mai târziu împăratul Jahangir), era dependent de opiu, vin și arrak. Este de înțeles că fetele din zenana erau consumatoare avide de aceste intoxicante și au devenit atât de dependente încât Akbar a pus să fie percheziționați vizitatorii. Uneori, Akbar adormea în timpul discuțiilor cu iezuiții în timp ce bea apă de post, de opiu. Mai târziu, s-a bucurat de tutun, adus de vizitatorii portughezi. Nicotina nu era singura marfă americană care se revărsa în India: Aurul și argintul american au îmbogățit regatul lui Akbar. El a promovat comerțul: după cum spunea Abul-Fazl, "Prin reglementări înțelepte, veniturile sunt păstrate". Datorită orașelor în creștere, recoltelor bune, salariilor în creștere și succesului atelierelor casnice specializate în țesături (alimentate de femei artizane care puteau îmbina creșterea familiilor cu munca lor calificată), India - cu o populație de 150 de milioane de locuitori, dintre care Akbar a condus 110 milioane - a produs un sfert din textilele lumii, precum și piper, cafea, opiu, ceai, mirodenii, fildeș, fildeș și salpetru. Akbar a încurajat comercianții portughezi și mai târziu pe cei englezi, deoarece aceștia plăteau în aur și argint, ceea ce a făcut ca India tamerlaneză să rivalizeze cu China Ming ca fiind cel mai bogat regat de pe pământ.

Cu toate acestea, toate aceste monarhii de stepă aveau un defect fatal: familia. Turneul fiilor, conceput pentru a-i selecta pe cei mai capabili, a asigurat, de asemenea, lupte criminale de dispută familială care ar fi putut dărâma un imperiu. În timp ce Akbar

încerca să-și gestioneze fiii, padișahul creștin epuizat, Carol al V-lea, sursa întregului aur și argint, a oferit o lecție de maestru despre cum să gestioneze o succesiune.

Carol avea o cădere nervoasă: "se ocupa zi și noapte de ajustarea și sincronizarea ceasurilor sale; adesea își trezeşte valeturile pentru a-l ajuta să le demonteze și să le reasambleze". Dornic de ordine în mijlocul haosului, el dorea ca acestea să ticăie împreună.

Cu toate acestea, în mijlocul depresiei sale, Charles a aranjat următoarea căsătorie a lui Philip. Henric al VIII-lea murise, lăsând un fiu slab, Eduard al VI-lea, care, în ciuda tinereții sale, era un protestant magistral. Murind la cincisprezece ani de tuberculoză, el personal a fost cel care a deturnat succesiunea de la sora sa vitregă catolică, Maria, către verișoara sa primară îndepărtată Jane Grey, fiica protestantă a ducelui de Suffolk și strănepoata lui Henric al VII-lea. Regina Jane, în vârstă de șaisprezece ani, a devenit prima regină regentă a Angliei: după treisprezece zile, a fost copleșită de sprijinul acordat lui Mary, fiica unui rege formidabil și a unei regine spaniole populare. Maria l-a executat pe ministrul lui Edward, a întors Anglia spre Roma și a fost încântată de perspectiva de a se căsători cu elegantul Filip, acum rege al Neapolelui și al Siciliei. Căsătoria catolică - concepută ca un ecou al căsătoriei dintre Ferdinand și Isabella din 1469 - a fost populară în Anglia. Dar Maria și miniștrii ei au folosit un complot anticatolic ca pretext pentru a o decapita pe rivala ei, fosta regină Jane.

Filip a navigat spre Anglia și s-a căsătorit cu nepretențioasa Maria, pe atunci în vârstă de 37 de ani, în Catedrala Winchester, devenind astfel rege al Angliei și al Irlandei. 'După ce ai sărbătorit și ți-ai consumat căsătoria cu regina', a ordonat Carol, 'părăsește-o după șase sau opt zile'. Filip nu a fost inspirat de înfățișarea Mariei - 'Va fi nevoie de un mare Dumnezeu pentru a bea această cupă', a suspinat cel mai bun prieten al său - dar a consumat cu bărbăție căsătoria în măsura în care o regină încântată a avut nevoie de patru zile de recuperare la pat. Apoi, spre consternarea Mariei, Filip a fugit la Bruxelles pentru a asista la abdicarea tatălui său.

Plecarea este unul dintre testele de perspicacitate politică; puțini sunt cei care știu când și cum să o facă. Succesiunea este marele test al unui sistem; puțini sunt cei care o gestionează bine. Acceptarea paternă a independenței filiale este un test al solidarității oricărei familii. Charles a reușit în toate cele trei. În octombrie 1555, Carol, sprijinindu-se pe umărul favoritului său olandez, William cel Tăcut, prinț de Orange, s-a adresat marilor săi. 'Am avut mari speranțe - doar câteva s-au împlinit', a spus el, 'și doar câteva mi-au mai rămas: și cu prețul a ce efort! În cele din urmă m-a obosit și m-a

îmbolnăvit..." Puțini lideri au vreodată curajul să mărturisească: "Știu că am făcut multe greșeli, mari greșeli, mai întâi din cauza tinereții mele, apoi din cauza erorilor umane și a pasiunilor mele, iar în cele din urmă din cauza oboselii. Dar nu am greșit în mod deliberat față de nimeni, indiferent cine a fost". Apoi i-a predat regatul spaniol lui Filip. Însoțit de iubita sa soră Eleanor și de tablourile lui Titian, în special de portretul Isabelei, decedată de mult timp, și de ceasurile sale, Charles s-a retras la o mănăstire din Yuste, în Spania, unde s-a rugat și a lucrat la ceasuri, murind la 58 de ani.

Maria i-a persecutat pe ereticii protestanți, arzându-i pe rug pe 283 dintre ei, și a plasat-o pe sora ei vitregă protestantă, Elisabeta, în arest la domiciliu. Dar ea era bolnavă; Filip se bucura să fie rege al Angliei și Irlandei, dar se temea de îndatoririle sale maritale. Biata regină își dorea atât de mult un copil, încât în septembrie 1554 i s-a umflat stomacul, îi era rău în fiecare dimineață și i s-a oprit menstruația. Dar Filip s-a îndoit de ea și, treptat, curtenii ei și-au dat seama că era o sarcină falsă.

Filip era palid, blond, slab, cu ochi albaștri reci ca gheața, cu falca lui ușoară de Habsburg ascunsă într-o barbă frumoasă. Era inteligent și meticulos, cu perspicacitatea necesară pentru a lua decizii în cadrul unui imperiu global, cu o memorie excelentă, cu rezistența necesară pentru a munci ore întregi și cu sangfroidul necesar pentru a ordona războaie și ucideri. Tânărul rege putea fi fermecător, îi plăceau dansul și femeile, aprecia arta și avea simțul umorului, bucurându-se să împingă elefantul său de companie în celulele călugărilor cu fețele răutăcioase; mai târziu, s-a dovedit un soț iubitor și un tată indulgent cu fiicele sale. Cu toate acestea, a împărtășit misiunea mesianică a tatălui său fără umilința sa cuceritoare și, după cum își amintea un curtean, "avea un zâmbet tăiat cu sabia".

Filip avea nevoie disperată de o familie - și de un moștenitor sănătos. În inima curții sale se ascundea problema fiului său, care încă de la început tortura animale, orbea caii și biciuia fetele servitoare. Don Carlos, prinț de Asturia, a cărui mamă portugheză murise la patru zile după naștere, ar fi putut fi afectat de lipsa de oxigen; era cocoșat, șchiop și violent. Copil unic, a fost cu siguranță neglijat din punct de vedere emoțional, tatăl său fiind absent ani la rând; dar principala sa problemă a fost fondul genetic deficitar. Consangvinizarea adunase un imperiu mondial, dar chiar politica menită să-l consolideze îl slăbise în mod fatal.

Filip, care conducea cincizeci de milioane de oameni pe patru continente, din Asia până în America și Europa, era, ca și tatăl său, perpetuu în război - împotriva Franței, a papei, a otomanilor - și asta înainte de a se confrunta cu provocări eretice din toate părțile.

Acest imperialist mesianic credea că Dumnezeu va face minuni pentru el; orice părea posibil. 'Lumea nu este de ajuns' era motto-ul său. Fluxul de hârtii era nesfârșit, dar el acționa ca propriul său secretar - 'Mă omoară cu munca ziua, ceea ce înseamnă că sunt epuizat noaptea'. Într-o seară, a scris: "Este ora 22.00, mă simt distrus și mor de foame". Unicitatea lui a dus la greșeli și iluzii. Situația dificilă a puterii prodigioase este că aceasta depășește capacitatea unui singur om de a o exercita. 'Majestatea Sa a muncit chiar mai mult decât de obicei', scria un ajutor, 'citind și scriind hârtii până îi ies pe dos (fie ca domnia voastră să mă ierte), pentru că sâmbătă dimineața la ora 3 a.m. a avut o diaree îngrozitoare'. El hotăra totul. Autocrația acordă consecvența care lipsește democrației, dar o înlocuiește cu o rigiditate pietrificată de iluzie și înecată în detalii.

Filip era deja în război cu Franța pentru controlul Burgundiei și al Italiei, un conflict care dura de aproape un secol. El a ordonat un avans din Țările de Jos în Franța. La 10 august - Ziua Sfântului Laurențiu - 1557, la Saint-Quentin, terții săi i-au învins pe francezi, victorie pe care a sărbătorit-o prin construirea colosalului palat-monument-mausoleu al Sfântului Laurențiu al Victoriei de la El Escorial, lângă Madrid, care va reflecta grandioasa sa viziune mesianică a monarhiei sacre.

Toate victoriile erau atribuite favorurilor divine: "Dumnezeu a făcut acest lucru". Filip a colecționat un sfânt relicvariu cu 12 trupuri, 144 de capete și 306 membre, etichetate manual și folosite cu regularitate pentru a trata bolile familiei sale. Misiunea sa în viață a fost să lupte împotriva ereziei protestantismului, susținând în același timp contraatacul catolic condus de papalitate. Le spunea adesea slujitorilor săi că a fi angajat în slujba sa și în cea a lui Dumnezeu "este același lucru", o convingere care justifica orice. În toată Europa, confruntarea dintre cele două confesiuni s-a intensificat. Filip a insistat: 'Decât să sufăr cea mai mică vătămare a religiei și a slujirii lui Dumnezeu, mi-aș pierde toate statele și o sută de vieți dacă le-aș avea, căci nu intenționez să domnesc peste eretici'. El a participat la multe autos-da-fé. Când o victimă a strigat la el, el a răspuns: 'Aș căra lemnele pentru a-mi arde propriul fiu dacă ar fi la fel de rău ca tine'. Într-o perioadă în care nu exista o diviziune între secular și religios, Filip credea că erezia și impuritatea protestanților și a creștinilor cripto-evrei care se infiltrau în împărăția lui Dumnezeu trebuie să fie urmărite, dar nu au existat mai multe execuții decât în majoritatea celorlalte regate europene. Vânătoarea de cripto-evrei era legată de un certificat de puritate rasială - limpieza de sangre - care era de obicei ușor de procurat și esențial pentru a ocupa orice funcție, dar putea fi folosit împotriva conversilor dubioși. Filip trecea cu vederea impuritatea atunci când îi convenea. Și-a afirmat puterea regală în

Americi, zdrobind familia insubordonată Cortés și încurajând tinerii spanioli să se stabilească acolo.

Un recrut tipic a fost un tânăr basc, Simón Bolívar, care a prosperat în Caracas, dezvoltând plantații, mine de cupru și un port, importând africani înrobiți și apoi înființând școli și seminarii. De asemenea, a fost procurorul lui Filip. Aproximativ 5.000 de spanioli conduceau acum 10.000 de africani și 350.000 de amerindieni. Bolívar a întruchipat elita albă a mantuanilor care se bucurau de separarea lor rasială, în timp ce, de fapt, se încrucișau cu amerindienii și africanii, pentru a crea o nouă lume de popoare de rasă mixtă.

În 1557, după ce Filip, regele Angliei, a vizitat-o pe Maria, care acum avea 41 de ani, aceasta a crezut din nou că este însărcinată, dar, în mod tragic, ambele sarcini false au fost probabil simptomele timpurii ale cancerului uterin care a ucis-o în luna noiembrie a anului următor. A fost succedată de sora ei vitregă protestantă, Elisabeta, fiica lui Boleyn, executată.

Filip a jelit-o pe Maria "așa cum bine ați putea înțelege" și i-a lipsit regatul său englez. El a cerut-o în căsătorie pe Elisabeta. Regina, intelectuală, stăpână pe sine și cu o minte unică, l-a respins și a restaurat protestantismul în regatul ei. Filip și Elisabeta considerau amândoi că religia este esențială pentru misiunea lor. Coroana lui a fost forjată de războiul sfânt; ea a trebuit să fie mai pragmatică pentru a supraviețui - nu avea "nicio dorință de a face ferestre în sufletele oamenilor". Odată, ea a spus provocator: "Există o singură credință; restul este o dispută pentru fleacuri", dar ambii monarhi erau dispuși să ucidă pentru acele fleacuri. Elisabeta a executat aproape 200 de catolici în micul ei regat. Cu toate acestea, temperată de traiectoria sa periculoasă de la prințesă la bastardă, la prizonieră și suverană, ea a fost un maestru al teatrului politic, al opacizării și al împodobirii. Dar acum îl sfida pe Filip cu atât de mult succes încât acesta a decis să ia măsuri mai drastice.

În timp ce Filip prelua cârma țării, un tânăr Rurikovici se impunea în Moscopole. Erau opuși: unul era o definiție a controlului, celălalt a freneziei. Filip se numea El Prudente; Ivan a devenit Grozavul: Teribilul.

HOYDA! BESTIE SĂLBATICĂ ÎNSETATĂ DE SÂNGE

La 2 octombrie 1552, Ivan al IV-lea, în vârstă de 22 de ani, a îngenuncheat în rugăciune în timp ce armata sa - arcași tradiționali călare și noii săi muschetari streltsy și 150 de tunuri - a luat cu asalt Kazan pe Volga, capitala unui khanat, și i-a măcelărit pe locuitorii musulmani, eliberând mii de sclavi creștini. Pe drumul de întoarcere din Kazan, iubita sa soție Anastasia a dat naștere primului dintre cei trei fii.

Cuceritorul creștin a sărbătorit la Moscova, construind în Piața Roșie biserica St Basil, cu nouă coloane, în stil ostentativ. În doar câțiva ani, acest tânăr autocrat plin de energie și-a extins regatul, a modernizat armata, a promulgat un nou cod juridic și a garantat dinastia. Dar o boală și apoi un deces aveau să-l destabilizeze, dezlănțuind amestecul său deosebit de carismă sacră, energie înflăcărată și sadism dement.

Nepot al temutului Ivan cel Mare și al soției sale Palaiologos, Sophia, băiatul fusese mare prinț de la vârsta de trei ani, când tatăl său Vasili al III-lea a murit, lăsând-o pe mama sa, Elena Glinskaia, ca regentă. Moartea acesteia l-a lăsat pe Ivan doar cu fratele său surdo-mut ca unică companie. 'Pe fratele meu Iuri, de binecuvântată memorie, și pe mine, ne-au crescut ca pe niște vagabonzi. Cât am suferit din cauza lipsei de haine și de hrană'. Afirmațiile sale sunt greu de crezut, dar el era un melodramatist criminal și un fabulist isteric, bântuit de purgatoriul biblic. A crescut înalt, la fel de zvelt "ca un leopard", cu un nas acvilin, o gură senzuală și ochi sclipitori. Torturând deja animale pe care le arunca din turnurile Kremlinului, și-a petrecut adolescența alergând cu o gașcă de derbedei, comițând acte de tâlhărie, iar de îndată ce a ajuns la putere a executat unii dintre acești prieteni, punându-i să fie trași în țeapă. Auzise de cruzimile lui Vlad Țepeș și ale remarcabilului său bunic Ivan, cu care semăna foarte mult.

În ianuarie 1547, Ivan a fost încoronat în Catedrala Adormirii Maicii Domnului ca Autocrat al tuturor Rusiilor - și pentru prima dată - Țar. A fost încoronat cu "căciula" lui Constantin Monomahul, care a fost probabil un cadou mongol, în timp ce patriarhul său a fuzionat acum ideologia mongolo-romană pentru a-l declara pe țar, întruchiparea lui Dumnezeu și personificarea statului.

Ivan a prezidat apoi un spectacol al mireselor - un concurs de frumusețe de origine parțial bizantină, parțial mongolă, în cadrul căruia au fost trimise ordine în regat în care se spunea: "Cei dintre voi care aveți fiice care sunt fecioare, prezentați-vă fără întârziere la locotenenții noștri pentru inspecție... Oricine va ascunde o fiică fecioară va fi pedepsit". Ivan a ales-o pe Anastasia Romanovna Iureva-Zakharina - prima dintre Romanov - care a dat naștere fiilor necesari și pe care a ajuns să o iubească sau cel puțin să depindă de ea ca sprijin emoțional.

Ivan a trăit în interiorul Kremlinului, o fortăreață cu ziduri roșii de palate și biserici, în mijlocul unei curți pioase care era dominată de o rețea de boieri (aristocrați) căsătoriți între ei și de un aflux de prinți mongoli cunoscuți sub numele de tsarevichi - fiii khansilor de aur. Ivan îi favoriza pe acești tsarevichi, care nu reprezentau o amenințare politică; este probabil că vorbea tătară și, deși era fanatic pios, curtea sa avea, de asemenea, o puternică aromă mongolă: chiar și nobilii săi se numeau pe ei înșiși "sclavii tăi", în stil mongol.

Bucurându-se de petreceri și desfrâu, intercalate cu rugăciuni și post, Ivan a fost influențat de un preot cu barbă albă, numit Silvester, care considera chiar și oglinzile și muzica drept manifestări satanice. Tânărul Ivan era bărbierit până când Silvester l-a convins că bărbieritul era pentru sodomiți, ceea ce l-a determinat să impună lăsarea bărbii.

La scurt timp după încoronarea sa, un incendiu a distrus o mare parte din Moscova, ucigând mii de oameni. Ivan a fost scos în grabă din oraș, iar o mulțime, inspirată de isteria publică și de conspirația de la curte, a cerut viața bunicii sale Glinsky, acuzată că ar fi vrăjitoare, și a aprins alte incendii. Ivan a refuzat să renunțe la bunica sa; apoi, adunându-și forțele, i-a prins și i-a tras în țeapă pe capii bandei. Viața de la curte era în mod inerent stresantă, dar incendiile frecvente care măturau Moscova și spasmele repetate ale ciumei au sporit sentimentul său de lume aflată pentru totdeauna pe marginea unui infern apocaliptic.

În martie 1553, Ivan s-a îmbolnăvit. Era hotărât ca fiul său cel mic, Dmitri, să îi succeadă, dar nu exista nicio regulă de succesiune; curtenii doreau să evite o altă regență și să împiedice familia Anastasiei să ajungă la putere. Mulți s-au îndreptat către vărul primar al lui Ivan, prințul Vladimir, în vârstă de 17 ani, o perspectivă mai bună decât un copil. Timp de douăsprezece zile, Ivan, trecând și revenind din starea de conștiență, a încercat să îi forțeze pe boieri să jure credință copilului său. Vladimir a fost obligat să facă acest lucru. Apoi, Ivan și-a revenit și a început să-i acuze pe boieri că vor "să-l ridice pe Vladimir la tron și, asemenea lui Irod, să-l distrugă pe fiul său dat de Dumnezeu". A plecat în pelerinaj la o mănăstire îndepărtată, cerând prezența Anastasiei și a copilului țarevici Dmitri, dar călătoria a fost periculoasă. Când dădaca copilului cobora din barca lor, a scăpat copilul în râu. (Soarta infirmierei nu este consemnată.) Ivan își pierduse singurul moștenitor.

Din fericire, Anastasia a dat naștere la scurt timp după aceea unui nou fiu puternic, Ivan. În doisprezece ani, ea a născut șase copii, inclusiv un alt fiu, Fiodor, care s-a născut

probabil cu sindromul Down. Tensiunea și-a pus amprenta. Ivan era nevoie mare, cerând prezența constantă a Anastasiei chiar și în călătorii nepotrivite de periculoase, dar a rămas foarte sexi și necontenit.

În 1556, Ivan a continuat capturarea Kazanului prin atacarea Xacitarxan - Astrakhan - principala piață de sclavi de pe Volga, luând-o cu asalt și distrugând-o. Căderea acestor khanate a fost începutul ascensiunii Rusiei ca imperiu eurasiatic. El a susținut o familie de conchistadori ruși la fel de importantă pentru Rusia precum Cortés pentru Spania. Un negustor bătrân și dur, Anikei Stroganov, în vârstă de șaizeci și șapte de ani, și cei trei fii ai săi, fiziparoși, dar capabili, erau bogați din comerțul cu blănuri la est de Volga și din salinele din jurul Solvychegodskului, în nord. Când un negustor englez, Richard Chancellor, a navigat spre nord pentru a ajunge în China și a ajuns în locul unde a fost construit mai târziu Arhanghelul, Ivan l-a controlat personal, sperând să obțină beneficii din partea Angliei. El i-a însărcinat pe Stroganov să sondeze peste Urali în khanatul Sibir, controlat de Kuchum Khan, un descendent al lui Genghis și populat de mongoli și triburi indigene. Ivan le-a dat Stroganovilor pământuri în Urali și în Sibir, unde aceștia au construit cetăți, au colonizat țărani, au dezvoltat mine și saline, au făcut comerț cu lemn și blănuri, furnizându-i lui Ivan salpetru și zibeline, și și-au condus propria armată, o poteră - druzhina - de fruntași liber-profesioniști numiți cazaci. Dar următoarea țintă a lui Ivan era Marea Baltică, unde spera să obțină un port în Livonia (Estonia/Letonia) și să aibă acces la comerțul european.

În 1558, când vechiul ordin cruciat din Livonia, numit oficial Terra Mariana, a încercat să se alăture Poloniei-Lituania, Ivan a atacat, luând inițial Narva, dar declanșând apoi un conflict complex care a implicat Polonia, Suedia, Danemarca și Hanatul Crimeii. Ivan a jucat acest joc ingenios și a obținut primele victorii, dar, în cele din urmă, războiul de douăzeci de ani aproape că a distrus Moscovia - și l-a înnebunit pe Ivan.

În septembrie 1559, Ivan a târât-o pe Anastasia în pelerinaj la Mozhaisk chiar în momentul în care războiul intra în criză, dar ea s-a îmbolnăvit, obosită de soțul ei, slăbită de durerea pierderii a patru copii și epuizată de naștere. Ivan a trimis-o de urgență înapoi la Moscova: "Cum să-mi amintesc călătoria nemiloasă spre orașul nostru conducător cu țarina noastră bolnavă?". În august 1560, Anastasia, în vârstă de 29 de ani, era pe moarte, în timp ce mulți curteni îl încurajau pe Ivan să facă pace, în timp ce incendiile izbucneau la Moscova și Devlet Giray, khanul Crimeii, făcea raiduri în sud, confiscând mii de sclavi. Ivan era convins că fusese vrăjită și otrăvită. Analizele rămășițelor ei au dezvăluit 0,8 miligrame de arsenic la 100 de grame de os și 0,13 de mercur, dar cantități

similare au fost găsite și în alte oase regale, simptome ale unui șarlatanism iatrogen, nu ale unei crime.

Ivan a cedat, oscilând între crize de crimă și crize de sex, în timp ce consilierii săi îl implorau să se recăsătorească - unul dintre fiii săi era prea bolnav pentru a guverna; dinastia cerea un moștenitor - dar catalogul său de căsătorii l-ar face pe Henric al VIII-lea să pară un soț sănătos. După ce a încercat să se căsătorească cu moștenitoarea Poloniei, Katarzyna Jagiellonka, și apoi cu o prințesă suedeză, a făcut ceva extraordinar: în august 1561 s-a căsătorit în familia Genghis și în Casa Islamului, îndrăgostindu-se de prințesa Kucheny, frumoasa fiică a lui Temriuk, khan de Kabarda, o alianță care a întărit poziția lui Ivan în Caucaz. Ea s-a convertit și a devenit țarina Maria (în timp ce fratele ei, Salmuk, a fost botezat prințul Mihail Cherkassky, întemeind astfel una dintre familiile aristocratice ale Rusiei imperiale). Dar Ivan se schimbase: bând și chefuind, asistat de un circ de skomorokhi, clovni și menestreli, a început o aventură cu un tânăr și frumos curtean, Fiodor Basmanov, care i-a devenit "catamit". Când un magnat, prințul Dmitri Obolensky Ovchinin, l-a ironizat pe Basmanov: "Noi îl servim pe țar în moduri utile, iar tu în afacerile tale sodomite murdare", Ivan l-a scaldat cu apă clocotită, apoi l-a înjunghiat.

În timp ce mai mulți aristocrați fugeau în Polonia, Ivan, împreună cu comandantul său Șahghali, fostul khan musulman din Kazan, a cucerit Polotsk (Belarus), înecând întreaga populație evreiască în Dvina. La întoarcere, criticii războiului său, ai căsătoriei cu tătarii și ai aventurii homosexuale au complotat pentru a-l face pe Vladimir țar. Vigilența feroce era - și este - singura modalitate de a supraviețui la Kremlin, dar Ivan a mers mult mai departe, bătându-i și strangulându-i pe boieri, punându-i să fie cusuți în piei de urs și aruncați la câinii de vânătoare, sau gătiți de vii în sobe de foc. Ivan, inspirat de imaginea iadului din Biblie, credea că era dreptul și misiunea sa să își biciuiască regatul, victimele sale purtând vina țarului, așa cum țarul purta vina regatului. Pentru țărani, acesta era comportamentul așteptat de la "Micul lor tată-țar" - țarul-batiușka.

Curtezanul său, prințul Andrei Kurbsky, a fost îngrozit să-și vadă țarul și servitorii săi devenind "fiare sălbatice însetate de sânge" care foloseau "torturi și moarte nemaiauzite". Când Kurbsky a aflat că urma să fie arestat pentru uciderea Anastasiei, a dezertat în Polonia, lăsându-și soția și fiul pe care Ivan i-a ucis imediat. Kurbsky a denunțat 'mânia intolerabilă a lui Ivan, ura amară și sobele arzătoare'.

În decembrie 1564, Ivan i-a denunțat pe boieri ca fiind "trădători" - "Vor să mă devoreze", a spus el - și s-a oferit să "le dea regatul său trădătorilor, deși ar putea veni o

vreme când îl va cere înapoi și îl va lua". Însoțit de fiii Mariei și ai Anastasiei, precum și de Maria însăși, Ivan a părăsit Moscova și s-a dus cu sania la o cabană de vânătoare, Alexandrovskaia Sloboda. Moscoviții l-au implorat pe Ivan să se întoarcă, întrebând: "Cum putem trăi fără stăpân?" și oferindu-se să măcelărească "răufăcătorii numiți de țar".

În aceeași lună, Ivan și-a împărțit regatul în două: oprichnina sa conținea cele mai bune și mai bogate pământuri, lăsând restul teritoriului, zemshchina, să fie administrat de boieri. Pentru a-și păzi persoana sacră, el a format un corp de ucigași, oprichniki, condus de un grup de boieri, aventurieri, străini și țarevici tătari, printre care și fratele soției sale, care purtau negru peste hainele lor somptuoase, călăreau cu un cap de câine pe frâu și o perie pe mânerul biciului și depuneau un jurământ: "Jur să-i fiu credincios Domnului Mare Prinț... și să nu păstrez tăcerea despre orice rău pe care îl voi cunoaște și care se preconizează împotriva țarului..." Adesea însoțeau și microgestionau cursele lor prădalnice, strigând "Hoyda! ', un strigăt de război mongol, Ivan a ucis magnați și copiii lor, care au fost decapitați, trași în țeapă și împinși sub gheață, o moarte de apostat trimițându-i în iad.

La Alexandrovskaia Sloboda, Ivan, coenobit și sibarit, a supravegheat o mănăstire diabolică unde el și călugării săi ucigași se ridicau la 4 dimineața pentru matineu și cântau din toată inima imnuri de pocăință înainte de a se alătura petrecerilor sexuale homosexuale și sesiunilor de tortură până la ora de culcare, la 21:00. Trei bătrâni orbi îi spuneau apoi povești țarului insomniac. Lui Ivan i s-a alăturat un astrolog-fizician german, Eliseus Bomelius, care se certase cu regina Elisabeta a Angliei și care acum devenise magul și otrăvitorul său.

În 1567, Ivan a descoperit o conspirație pentru a-l încorona pe vărul său Vladimir de Staritsa. Vladimir, temându-se de o capcană, i-a dezvăluit-o el însuși lui Ivan, care s-a năpustit mai întâi asupra unui boier de încredere de mult timp, Ivan Fiodorov. Țarul, însoțit de un nou aghiotant terifiant, Malyuta Skuratov, i-a închis pe servitorii lui Fiodorov într-o cameră plină de praf de pușcă pe care apoi l-a aprins, urlând în timp ce părți din corpuri zburau în aer. Apoi, "El și copiii săi din întuneric, cu adevărat ca un nebun înconjurat de nebuni înnebuniți, au galopat în toată regula pentru a privi cadavrele mutilate". Ivan l-a înjunghiat pe Fiodorov, care a fost apoi eviscerat de Skuratov. În total, 150 de boieri - și majoritatea gospodăriilor și familiilor lor - au fost uciși de către oprichniki, dar războiul se deteriora odată cu sănătatea mintală a lui Ivan, posibil exacerbată de mercurul prescris pentru durerile de spate. La 6 ianuarie 1569, în timp ce boierii dezertau la polonezi, Ivan, însoțit de fiul său și de muschetari și oprichniki, a luat

cu asalt orașele Tver și Novgorod, o reședință secundară a prințului Vladimir, unde oamenii, moștenitori ai unei tradiții republicane și mercantile, erau obosiți de războiul care le împiedica comerțul cu Suedia. Mii de oameni au fost uciși prin prăjirea lor de vii, prin legarea lor cu funii și împingerea lor sub gheață. În octombrie, Ivan și-a capturat vărul. Vladimir, soția și fiica sa de nouă ani au fost forțați să bea otravă. Apoi s-a întors împotriva iubitului său Basmanov, care a fost pus să-și ucidă propriul tată înainte de a fi el însuși ucis; apoi împotriva miniștrilor săi, în frunte cu paznicul sigiliului său, Ivan Viskovaty, pentru care a pus la cale un spectacol macabru.

La 25 iulie 1570, Ivan, îmbrăcat în negru și fluturând toporul și arbaleta, a sosit la o pajiște din Poganaia, în afara Moscovei, însoțit de fiul său Ivan, acum în vârstă de șaisprezece ani, și de 1.500 de mușchetari călare, pentru a găsi douăzeci de țăruși înfipți în pământ și legați cu grinzi, împreună cu cazane cu apă clocotită și rece. În timp ce el privea alături de diplomați și de public, oprichniki l-a adus în față pe Viskovaty și 300 de nobili - majoritatea din guvernul moscovit - care, după torturi atroce, abia puteau să meargă.

"Intenționez să vă distrug atât de complet", le-a spus Ivan, "încât nici o amintire despre voi nu va supraviețui" și, călare pe cal, a cerut mulțimii "să se apropie pentru a asista la spectacol".

Viskovaty, care se ocupase de negocierile cu polonezii, suedezii și otomanii, a fost acuzat de trădare și spânzurat pe grinzi. Ivan i-a ordonat să mărturisească.

'Dă-i drumul și bea-ți pe săturate sângele unui nevinovat', a strigat Viskovaty. 'Vă blestem pe voi, sugătorilor de sânge și pe țarul vostru...' Cuvintele sale au fost întrerupte în momentul în care Malyuta Skuratov i-a tăiat nasul, urechile și organele genitale, ceea ce l-a ucis rapid, înfuriindu-l pe Ivan, care bănuia că acesta a fost un act de milă.

Un boier după altul, unii împreună cu soțiile și copiii lor, au fost decapitați, fierți până la moarte, jupuiți de vii sau, după o nouă metodă preferată, spânzurați de coaste - 116 victime în total. Dar dezastrele autoprovocate de Ivan erau abia la început: acum un nou padișah otoman invada.

SULTAN BLOND, DUCE EVREU, VIZIR SÂRB

În acea vară, Selim cel Blond, conștient de haosul pe care îl crea Ivan, l-a trimis pe durul său mare vizir, Mehmed Sokollu (un sârb, născut Sokolovic´, fost mare amiral), să invadeze Moscopole, să pună mâna pe Astrahan și să construiască un canal Volga-Don pentru a lega Marea Caspică de Marea Neagră, dar garnizoana lui Ivan a rezistat și campania a eșuat. În condițiile în care otomanii luptau deja din Sumatra până în Mediterana, aceasta a fost doar o aventură printre multe altele la apogeul imperiului lor. Selim a moștenit ambițiile lumești ale tatălui său Suleiman, dacă nu și înălțimea sa glacială și perspicacitatea senină, pentru a conduce războaie pe trei continente.

Cu patru ani mai devreme, Suleiman, în vârstă de șaptezeci de ani, se alăturase cu reticență lui Sokollu, prințului Selim și armatei într-o ofensivă în Ungaria. În timpul unei bătălii, Suleiman a murit în cortul său. Sokollu a câștigat bătălia, i-a trimis vestea lui Selim, care se afla acum în Serbia, a executat orice martor al morții sultanului și, sprijinind cadavrul în trăsura sa, a ținut vestea secretă timp de patruzeci și opt de zile - o performanță pe cinste.

Selim l-a numit din nou pe Sokollu ca mare vizir și i-a acordat consilierului său evreu, Joseph Nasi, monopolurile asupra vinului și a cerii de albine, precum și numirea sa ca duce de Naxos și de cele Șapte Insule (singurul prinț evreu de la khazari încoace). Cei doi granzi se detestau reciproc, dar Selim îi considera pe amândoi indispensabili.

Selim, ghidat de Iosif și Sokollu, a condus un război mondial împotriva spaniolilor și portughezilor. Tocmai trimisese o flotă în Sumatra pentru a-l ajuta pe sultanul din Aceh împotriva portughezilor și o altă flotilă pentru a-l sprijini pe sultanul din Gujarat. Iosif, care după moartea mătușii sale a locuit în somptuosul palat Belvedere din Istanbul, a negociat cu împăratul Habsburgilor, cu regii Franței și Poloniei și cu Signoria Veneției. Primind scrisori de la împărat și de la o serie de regi, conducându-și propria rețea de spionaj, Iosif a fost o figură unică, cunoscut sub numele de Marele Evreu, negociind pacea cu Polonia și îndrumând alegerea regală a acesteia, mediind cu prinții Moldovei și Valahiei, susținând alianța cu Franța și, atunci când francezii au refuzat să îi plătească o datorie, confiscând navele acestora din Constantinopol și vânzând conținutul. În cele din urmă, i-a încurajat pe William cel Tăcut și pe olandezi să se răzvrătească împotriva lui Filip.

Selim era dornic să extindă stăpânirea tatălui său asupra Mediteranei. Când Iosif a auzit că arsenalul venețian a sărit în aer, l-a sfătuit pe Selim să cucerească Cipru, lansând o expediție care a cucerit în cele din urmă insula. Aceasta era o provocare pe care

Habsburgii nu o puteau ignora, dar mai întâi Filip avea nevoie de pace în nord - și de o nouă soție.

În 1559, le-a obținut pe amândouă atunci când a negociat pacea de la Cateau-Cambrésis cu francezii, marcând sfârșitul războiului Habsburg-Valois pentru Italia, câștigat de habsburgi. Noua soție a lui Filip era franțuzoaică, Isabel, fiica în vârstă de 14 ani a lui Henri al II-lea și a soției sale italiene, Caterina de' Medici, care a însoțit-o până la graniță. Căsătoria făcea parte din contraatacul catolic împotriva protestantismului, dar când Filip a văzut-o a fost încântat: Isabel era șic, extravagantă, dependentă de jocurile de noroc și plină de distracție galică. Filip s-a îndrăgostit, vizitând-o în miez de noapte. Isabel a fost surprinsă de pasiunea lui; mama ei a sfătuit-o să fie recunoscătoare. În curând, nașterea celor două fiice ale lor l-a înmuiat pe Philip, care a cunoscut în sfârșit bucuriile vieții de familie.

Dar Isabel a încercat să-l influențeze pe Filip în interesul Franței, antrenată de Caterina de' Medici, femeia politician remarcabilă a timpului ei, și una atât de detestată încât a fost supranumită Viermele din mormântul Italiei.

Fratele lui Manco, Paullu, a îmbrăcat cu entuziasm dominația spaniolă și credința creștină, purtând haine spaniole, primind pământuri și palate de la Coroană și promovând o aristocrație incașă hispanizată care va sta la baza unei noi societăți peruane. În 1538, Pizarro i-a acordat lui Inés propriile sale proprietăți și a căsătorit-o cu fostul său paj în biserică, în timp ce el însuși și-a luat o nouă amantă incașă, regina lui Atahualpa, Cuxirimay Ocllo, botezată Angelina Yupanqui. Aceasta fusese violată în copilărie de către interpretul lui Pizarro, dar i-a câștigat favorurile acestuia conducându-l la o statuie de aur neprețuită. Împreună au avut doi fii. Ambele femei au trăit mult timp după aceea: Inés a avut trei copii cu soțul ei, Francisco de Ampuero, pe care l-a urât și a încercat să-l otrăvească, dar a fost prinsă și iertată de acesta. În 1547, l-a dat în judecată pe acesta pentru gestionarea defectuoasă a zestrei sale și a câștigat. Printre descendenții ei s-au numărat președinți bolivieni și dominicani. Cuxirimay, căreia Pizarro i-a acordat proprietăți, s-a căsătorit mai târziu cu Juan de Betanzos, care a scris o istorie a incașilor.

Mai târziu, flăcăul a fost vânat și ucis de asasini, care apoi s-a refugiat la Manco Inca în regatul său din junglă. Manco a avut încredere în ei, dar, în speranța de a obține o grațiere din partea Spaniei, aceștia l-au asasinat apoi. Fiul său i-a succedat în funcția de Inca; regatul lor a supraviețuit încă treizeci de ani înainte ca spaniolii să-l ia cu asalt și să pună capăt dominației incașilor.

A rămas doar unul dintre frații Pizarro, Hernando, "un bărbat înalt și aspru". Când s-a întors în Spania, în 1539, Carol l-a întemnițat pentru uciderea lui Almagro, deși a trăit în lux, mâncând pe farfurii de aur, jucând la jocuri de noroc cu prietenii, primind chiar și vizite de la amante. Când nepoata sa, Francisca Inca Pizarro, de șaptesprezece ani și frumoasă, a sosit în Spania în 1550, Hernando, cu treizeci și trei de ani mai în vârstă, cultivat, aspru și rău, s-a căsătorit cu ea. Ea s-a mutat în închisoarea lui, unde a dat naștere la cinci copii. În cele din urmă eliberați, Hernando și Francisca s-au întors la Trujillo, unde au construit splendidul Palat al Conquistei, care se află încă în picioare, deținut de familia care a succedat ca marchiză a Conquistei. După moartea lui Hernando în 1575, Francisca s-a căsătorit cu un bărbat mai tânăr în 1581 și a trăit până în 1598.

După cucerire, Handsome John s-a stabilit în Mexico City, unde a pretins că a fost primul care a plantat grâu în America: "Eu, Juan Garrido, de culoare neagră, locuitor al acestui oraș [Mexic]", i-a scris el lui Charles în 1538, "mă prezint în fața Milostivirii Voastre și declar că am nevoie să aduc ca dovadă pentru perpetuitatea regelui, un raport despre cum am servit Majestății Voastre în cucerirea și pacificarea acestei Noi Spanii, din momentul în care Marqués del Valle [Cortés] a intrat în ea; și, în compania lui, am fost prezent la toate invaziile, cuceririle și pacificările care au fost efectuate, întotdeauna împreună cu respectivul marchiz, toate acestea fiind făcute pe cheltuiala mea, fără să mi se dea nici un salariu, nici o alocare de indieni sau altceva ... Și, de asemenea, pentru că am fost primul care a avut inspirația de a semăna grâu aici, în Noua Spanie, și de a vedea dacă a prins. '

Negustorii de sclavi au devenit treptat cunoscuți sub numele de pombeiros, după o feira - piață fortificată de sclavi - la Pumbe, la granița dintre republicile de astăzi Congo și Brazzaville Congo.

Nu se știe câți oameni trăiau în Mexic la sosirea lui Cortés. Se afirmă adesea că existau treizeci de milioane de oameni, dar probabil că această cifră este prea mare. Cu siguranță au fost loviți puternic de bolile europene. Scrierile istorice occidentale descriu adesea aceste epidemii ca și cum ar fi fost episoade de război biologic european deliberat. Nu a fost cazul. Dar popoarele indigene au fost sacrificate de diferite epidemii în momente diferite, dintre care unele au ucis peste 25 % din populație. Epidemia de variolă din 1519-20 a ucis între cinci și opt milioane de oameni. Însă epidemiile ulterioare din 1545 și 1576 au fost cele mai catastrofale, ucigând aproximativ 17 milioane de oameni. Noi cercetări care au folosit relatări spaniole ale simptomelor sugerează că acestea nu au fost cazuri de variolă, ci de febră hemoragică, mai degrabă asemănătoare cu ebola, cu sângerări la nivelul urechilor, nasului și intestinelor, răspândită de șobolani, care au

prosperat masiv în anii umezi, după secetele cauzate de schimbările climatice. Dacă este așa, este posibil ca aceasta să nu fi fost adusă de spanioli; este posibil să fi fost o boală indigenă.

Acest lucru a fost mai ușor, deoarece protestantul Thomas Cromwell nu mai era pe scenă. Cromwell nu a fost primul self-made man care a ajuns la putere în Anglia, dar Biserica a fost calea tradițională - patronul său, cardinalul Wolsey, era fiul unui măcelar din Ipswich. Dar Cromwell, care semăna cu un bursuc neobosit de eficient, dar implacabil, a fost un nou tip de ministru. Fiu al unui berar din clasa de mijloc, care în tinerețe luptase pentru francezi în Italia împotriva armatelor lui Ferdinand al Spaniei, el a jefuit bogățiile mănăstirilor catolice pe care Henric le-a distribuit curtenilor loiali, asigurând averile multor familii aristocrate. În mijlocul paranoiei criminale de la curtea lui Henric, noua regină Ana s-a zbătut după ce a adus pe lume o fiică - Elisabeta. Pe măsură ce sila ei s-a transformat în disperare, Henry a căzut din dragoste în ură. Cromwell, profitând de batjocura ei față de virilitatea lui Henric, i-a înscenat o acuzație de trădare și incest. Boleyn a fost decapitată, iar Henry s-a căsătorit cu doamna de onoare a acesteia, Jane Seymour, în timp ce Cromwell, secretar, lord al sigiliului privat, vicegerent spiritual și conte de Essex, și-a căsătorit propriul fiu cu sora noii regine. Regina Jane a adus pe lume un fiu, dar a murit la naștere. Organizarea de către Cromwell a unei a patra căsătorii protestante cu o prințesă germană a dus la umilirea sexuală a lui Henry și la decapitarea lui Cromwell. Ulterior, Henry a regretat uciderea lui Cromwell. Nici măcar o nouă umilință provocată de cea de-a cincea căsătorie cu o adolescentă obraznică și infidelă nu a stins ura lui Henry: s-a mai căsătorit încă o dată. Henric a fost un showman insesizabil care și-a consolidat dinastia și a eliminat orice amenințare, dar reputația sa se bazează pe faptul că ruptura sa capricioasă cu Roma a reflectat un instinct englezesc mai profund atât pentru independența politică, cât și pentru reforma religioasă. Familia Cromwell avea să producă doi conducători ai Angliei și aproape a devenit o dinastie regală proprie: Nepotul lui Cromwell, Richard Williams-Cromwell, a fost străbunicul lui Oliver Cromwell.

Lui Charles i s-a alăturat Titian, la cincisprezece ani după ce a stat pentru prima dată pentru el. Portretul ecvestru al artistului, care îl înfățișează pe kaiser în triumf după bătălia de la Mühlberg, pulsează cu putere marțială, făcând ecou la statuia ecvestră a lui Marcus Aurelius pe care amândoi o văzuseră la Roma, dar dezvăluie, de asemenea, existența istovitoare a unui împărat. "Întreaga mea viață a fost o călătorie", a spus Charles, și într-adevăr, pare epuizat, epuizat, epuizat, hămesit.

Soliman era din ce în ce mai pios: după ce a reconstruit zidurile Ierusalimului (demolate de familia lui Saladin cu trei secole mai devreme) și a înfrumusețat Mecca, în 1550 i-a ordonat arhitectului său de la curte, Sinan, să proiecteze propria sa moschee Suleimaniye din Constantinopol. Sinan, unul dintre cei mai mari arhitecți din istoria lumii, proiectant și al Moscheii Selimiye din Edirne și creator a nu mai puțin de 300 de proiecte, s-a născut creștin, probabil armean sau grec, pe nume Iosif, care a fost înrobit și convertit la islam, remarcându-se ulterior ca inginer militar în campaniile lui Soliman de la Tigru la Dunăre.

Joseph a fost João Miques, Dom João Migas Mendes, Giuseppe Nasi și Yasef Nassi; ea a fost Doña Gracia, Hannah, Beatrice de Luna și La Señora.

O pictură a lui Blond Selim îl arată pe acesta făcând semn unuia dintre cei fără de limbă al cărui limbaj al semnelor îl înțelegea parțial.

Akbar și-a organizat nobilii strict după mansab (rang) numeric de 1.000, 5.000, 7.000 sau 10.000 de soldați.

Titian a ajutat la curtare: superba sa pictură în mărime naturală a lui Filip al II-lea, chipeș, subțire, arogant și purtând o armură complexă, împodobită cu aur, a fost trimisă Mariei Tudor în timpul negocierilor lor de căsătorie. La Londra și la Winchester, Filip a fost însoțit, printre alții, de Martin "El Mestizo" Cortés.

Consangvinitatea se măsoară cel mai bine printr-un coeficient de consangvinitate. Înrudirea dintre părinte și copil sau frate și soră este de 0,25. Consangvinitatea era deja ridicată datorită căsătoriilor mixte repetate dintre Trastámara și Aviz chiar înainte ca aceasta să devină politica habsburgică. Carlos era strănepotul lui Juana cea Nebună, a cărei proprie bunică murise ca prizonieră nebună; bunicul său Carol și tatăl său Filip se căsătoriseră amândoi cu verișoare duble, ceea ce a ridicat coeficientul de consangvinizare la 0,211, aproape de incestul pur. Falca Habsburgilor era cel mai puțin dăunător simptom al său.

În 1562, cei trei fii ai conchistadorului s-au întors în Mexic purtând trupul tatălui lor. Acolo au fost implicați într-o conspirație a encomiendarilor spanioli și a nobilimii mexica pentru a-l aclama pe marchizul Martín Cortés ca rege al Noii Spanii. Frații au fost arestați; El Mestizo a fost torturat cu apă. Printre numeroasele execuții, familia Cortés a fost cruțată.

Filip a încurajat conversos cu sânge impur (evreiesc) să guverneze Americile, dar a și exportat Inchiziția în Peru și Noua Spanie. În 1579, el a numit un converso, Luis

Carvajal, născut în Portugalia, dar revenit în serviciul spaniol, în funcția de căpitan general al Noului Leon, cu misiunea de a "descoperi, pacifica și coloniza" nord-vestul Mexicului și Texasul. Rivalii lui Carvajal l-au denunțat pe acesta și familia sa la Inchiziție ca fiind evrei recidiviști. Luis a murit în închisoare. La 8 decembrie 1596, sora lui Luis și fiicele și fiul ei adolescenți și-au declarat cu curaj iudaismul și au fost arși de vii în piața principală din Mexico City. Dar o parte din familie a fugit în Italia, unde, stabilindu-se în portul florentin Livorno - teritoriul familiei Medici - un băiat Carvajal a adoptat numele unui sat toscan, Montefiore - strămoșii acestui autor.

Limbajul de sangre era cerut de elita din America de Sud, dar era greu de întreținut. Chiar și creolii de elită care se mândreau cu albeața lor erau de obicei metisi, fapt care nu făcea decât să încurajeze o fixație cu categoriile rasiale și rasiste de la metis (hispano-american), mulatru (afro-european), sambo (afro-american), pardo (trirasial) și cuarterón (quadroon, cu un bunic african).

Acest lucru este conform reconstrucției făcute de Gerasimov care, la ordinul lui Stalin, a deschis mormântul lui Ivan în 1953 și, pe baza craniului țarului, a realizat o versiune artistică a chipului acestuia.

Cuvântul cazac a derivat din turcescul kozak, care însemna un jefuitor liber. Acești feroce oameni de frontieră au prosperat în zonele de graniță dintre Moscopole și khanatele mongole și Polonia-Lituania, adoptând pe uscat tacticile de cavalerie ale luptătorilor mongoli, iar pe mare tacticile de raid ale strămoșilor vikingi. Alcătuite din țărani ucraineni fugari, dezertori moscoviți și renegați mongoli, cele aproximativ douăzeci de comunități ale lor au dezvoltat o cultură ortodoxă și meritocratică idiosincratică, fiecare voysko (bandă de război), tradusă în engleză ca "gazdă", își alegea propriul șef - ataman sau hetman. Nu erau încă cavalerie, ci infanterie care folosea adesea bărci lungi, cunoscute sub numele de chaiki (pescăruși) pentru raidurile lor - chiar și în 1614, atacând Constantinopolul. Oștenii și-au păstrat independența, luptând uneori pentru țari, alteori pentru regii Poloniei, liderii lor încercând să câștige nobilimea. Abia în secolul al XVIII-lea, țarii ruși i-au transformat în unități de cavalerie.

Oasele fiicei și ale mamei, analizate în anii 1960, au dezvăluit niveluri de arsenic de 12,9 pentru mamă, 8,1 pentru copil: doze letale.

Iosif a obținut sprijinul lui Selim pentru ca evreii să se întoarcă în Israel, un vis evreiesc încă din anul 70 d.Hr. În timp ce otomanii protejau orașele sfinte, inclusiv Ierusalimul, Iosif a restaurat orașul mistic Safed (Galileea) și, când Papa Pius al V-lea i-a expulzat pe evrei din statele sale, Iosif i-a stabilit acolo.

O doamnă de onoare care i-a însoțit la Madrid a fost una dintre primele pictorițe semnate, Sofonisba Anguissola.

Valois și Saadis, Habsburgii și Rurikovici

LA SERPENTE: O REGINĂ MEDICIANĂ ÎN FRANȚA

La 10 iulie 1559, sărbătorind nunta fiicei lor în Place des Vosges, Ecaterina l-a văzut pe soțul ei, Henri al II-lea, fiul lui Le Grand Nez, așezat pe calul său Nefericit și purtând culorile amantei sale de mult timp, Diane de Poitiers, cum își închide vizorul și își coboară lancea. Ecaterina i-a cerut să nu mai continue, dar el i-a strigat înapoi: "Tocmai pentru tine lupt". Cei doi călăreți, purtând armuri complete, au pornit în galop unul spre celălalt.

Turnirul a fost integrat în căsnicia lor: se spune că regele erotomane François le-a supravegheat noaptea nunții. 'Amândoi', a hotărât el, 'au dat dovadă de vitejie în turnir'. Dar moartea unchiului ei, Papa Clement, a anulat zestrea. Fără valoare pentru Franța, considerată o italiancă intrigantă dintr-o familie de negustori, Caterina, "cu gura prea mare și ochii prea proeminenți și incolori pentru a fi frumoasă, dar o femeie foarte distinsă, cu o siluetă bine conturată", și-a văzut soțul îndrăgostit de Diane de Poitiers, cu nouăsprezece ani mai în vârstă decât ea; Medici a numit-o Bătrâna Doamnă. Henri a vorbit despre repudierea Caterinei atunci când nu a urmat nicio sarcină, deși Diane l-a încurajat pe Henri să își viziteze soția. Catherine a băut urină de catâr pentru a se proteja de sterilitate, și-a pictat "sursa vieții" cu cataplasme din coarne de cerb măcinate și balegă de vacă înfrumusețate cu perișoare zdrobite și lapte de iapă - cu greu parfumuri care să încurajeze actul amoros.

În cele din urmă, un medic sensibil a examinat cuplul și a descoperit ușoare anomalii ale sexelor lor, pe care a reușit să le corecteze. Catherine a rămas însărcinată, supraviețuind la nouă nașteri. Șase copii au trăit până la vârsta adultă, patru fii și două fiice, inclusiv Isabel, regina sprintenă a Spaniei. Trei fii au devenit regi, toți bolnăvicioși și dezechilibrați, poate din cauza sifilisului moștenit de la Medici, dar nașterile lor i-au oferit Caterinei prestigiu. Când Henri i-a succedat tatălui său, Catherine a trebuit să o mulțumească pe amanta sa Diane, amintindu-și mai târziu: "Pe rege îl distram cu

adevărat, acționând extrem de împotriva curentului, pentru că niciodată o femeie care își iubea soțul nu a reușit să o iubească pe târfa lui". Dar ea a tolerat acest lucru pentru că 'îl iubeam atât de mult'.

Jandarmii s-au ciocnit cu o pocnitură îngrozitoare de lance sfărâmată. Catherine a țipat; mulțimea a gâfâit; Henri s-a clătinat; vizorul său era deschis, sângele țâșnind din așchiile care îi ieșeau din ochi și din tâmplă. Soția, stăpâna și fiul au leșinat cu toții. Medicul lui Filip, Vesalius, a fost chemat; Henri a urlat în timp ce medicii încercau să îndepărteze așchiile. A fost un moment periculos pentru o Franță divizată: 10% din populație era formată din hughenoți - așa cum erau cunoscuți protestanții francezi - conduși de regina Jeanne de Navarra și amiralul Coligny din familia Montmorency, iar Henri era hotărât să extermine "paraziții protestanți".

Caterina s-a repezit la fiul ei slăbănog, François. 'Doamne, cum voi putea trăi', a plâns el, 'dacă tatăl meu moare? Septicemia s-a instalat. Noul rege, François al II-lea, a fost căsătorit cu Maria, în vârstă de 16 ani, regina scoțiană, micuță, impulsivă, pe jumătate franceză, descendentă din sora lui Henric al VIII-lea, și a predat puterea unchilor ei ultra-catolici, frații Guise, care erau hotărâți să-i distrugă pe hughenoți.

Când, după șaisprezece luni, François însuși a murit din cauza unei infecții la ureche, Ecaterina a preluat puterea de guvernator al Franței pentru un alt fiu slab, Carol al IX-lea, în vârstă de zece ani, poreclit Brat. Dacă tinerețea orfană a Ecaterinei a personificat situația dificilă a femeilor din familiile puterii, maturitatea ei a demonstrat oportunitățile de exercitare a puterii.

'Nu am fost iubită de regele tatăl tău așa cum mi-aș fi dorit', i-a mărturisit Ecaterina fiicei sale Isabel, 'și Dumnezeu... m-a lăsat cu trei copii mici și cu un regat divizat în care nu există niciun bărbat în care să am încredere'. Ecaterina credea că trebuie să facă un compromis cu protestanții pentru a păstra Franța pentru fiii ei, dar Guisele au trădat-o în fața lui Filip, susținând că face compromisuri cu ereticii. El a numit-o Madame la Serpente. 'Prin urmare, fiica mea, prietena mea, nu-l lăsa pe soțul tău, regele [Filip], să creadă un neadevăr', a implorat-o Ecaterina pe Isabel. 'Nu intenționez să-mi schimb viața sau religia'.

În ianuarie 1562, Ecaterina i-a liniștit pe hughenoți cu Edictul său tolerant de la Saint-Germain, care l-a dezgustat pe Filip. În luna martie a aceluiași an, într-o confruntare la Vassy, șaptezeci și patru de protestanți au fost uciși de François, duce de Guise, ceea ce a dus la un război civil la scară largă și apoi la asasinarea lui Guise. Când Ecaterina a propus un summit cu Filip, acesta a refuzat să o vadă pe La Serpente, trimițând-o pe

Isabel, care l-a apărat împotriva mamei sale. Ecaterina a propus să o căsătorească pe fiica sa Margot cu bizarul fiu al lui Filip, Don Carlos. Dar Filip avea un nou membru al familiei de promovat în locul fiului său dement. El a chemat un băiat de 12 ani pe nume Geronimo.

'Am fost încântat să aflu că este fratele meu', a scris Philip. El era fiul nelegitim al împăratului cu o servitoare germană, crescut în obscuritate. Filip l-a întrebat dacă știa cine este tatăl său. 'Nu', a spus Geronimo. Filip l-a sărutat, i-a acordat propria sa curte și l-a redenumit Don Juan de Austria. Don Juan a fost crescut împreună cu vărul său Carlos, care avea exact aceeași vârstă.

Dar ei erau foarte diferiți. Don Juan a crescut și a devenit un paladin competent și strălucitor; Carlos se degrada într-un maniac criminal. Dar amândoi tânjeau după putere.

FIUL UCIGAȘ AL LUI PHILIP ȘI FRATELE UCIGAȘ AL LUI PHILIP: VICTORIE ȘI DURERE DE INIMĂ

În 1562, în timp ce urmărea o servitoare pe care îi plăcea să o flageleze, Don Carlos a căzut cu capul în jos. Capul i s-a umflat, și-a pierdut vederea și a cerut cu febrilitate trupul parfumat al unui venerat franciscan (care mai târziu a fost canonizat ca Sfântul Didacus), care i-a fost pus în pat. Carlos a dormit, dar capul i s-a infectat. Medicul Vesalius a trepanat craniul, a drenat lichidul de pe creierul lui Carlos, îndepărtând o bucată de craniu, și i-a salvat viața - deși Filip a dat creditul "mirosului de sfințenie" al sfântului încremenit.

Filip i-a promis lui Carlos guvernarea Țărilor de Jos, dar treptat și-a dat seama că 'Deși fiul meu are 19 ani și deși alți copii se dezvoltă târziu, Dumnezeu vrea ca al meu să rămână în urma tuturor'. Don Juan a cerut permisiunea de a lupta împotriva otomanilor în Mediterana. Filip a refuzat, dar elegantul bastard l-a nesocotit pe rege și a servit pe mare. Când s-a întors, Filip a fost impresionat de energia sa plină de farmec. Dar Carlos era invidios; comportamentul său devenea din ce în ce mai alarmant: deși a studiat limba germană și imperiul și era fericit că acum era logodit cu verișoara sa dublă, Anne, a ieșit furios dintr-o ședință a Cortesului castilian (parlamentul), a aruncat un paj de la fereastră, a dat foc unei case, a încercat să ucidă mai mulți curteni și a flagelat cu aviditate mai mulți servitori.

Filip se confrunta acum cu o criză în cele Șaptesprezece Provincii ale sale (Țările de Jos și Belgia), ceea ce i-a oferit fiului său nebun ocazia de a se amesteca în chestiuni periculoase. În 1566, aplicarea agresivă de către Filip a puterii habsburgice sub forma impozitării și a catolicismului a provocat o rebeliune în orașele cu mentalitate independentă, sofisticate și adesea protestante din cele mai bogate teritorii ale sale. În timp ce regii se lăfăiau în fața scenei, în majoritatea locurilor puterile lor erau întotdeauna limitate într-o anumită măsură de adunări, orașe și bresle, dar nicăieri mai mult decât în cele Șaptesprezece Provincii pluraliste, unde drepturile și privilegiile lor fuseseră confirmate de către ducii de Burgundia. Guvernatorul lui Filip, sora sa vitregă Margarita de Austria, văduva lui Medici Negru, a fost conciliantă. Filip nu a fost de acord.

'În materie de religie, nu temporizați', a ordonat el. 'Pedepsiți cu cea mai mare severitate'. În 1567, el l-a trimis pe paladinul său sumbru Fernando de Toledo, duce de Alba, veteran al Tunisului și Mühlbergului, pentru a zdrobi rebeliunea. Când Filip a folosit-o pe Margarita pentru a ademeni nobilii rebeli și a-i aresta, aceasta a demisionat, iar Alba (pe care olandezii îl numeau Ducele de Fier, iar spaniolii Marele) a lansat un război convențional și o campanie de represiune pentru a-i învinge pe rebeli, decapitând doi lideri nobili. S-a lăudat că a continuat să execute 18.600 de persoane și a ucis multe mii de oameni atunci când a cucerit orașele olandeze. El l-a chemat pe protestantul preeminent al provinciei, William cel Tăcut, prinț de Orange, un protejat al lui Carol al V-lea, pe care Filip îl numise stadtholder (locotenent) al Olandei și al Zeelandei. Încurajat discret de Elisabeta a Angliei și, prin intermediul ducelui evreu Iosif Nasi, de sultanul Selim, William a fugit în Germania, unde el și frații săi au preluat conducerea protestantă, făcând apel la hughenoții francezi, semnând scrisori de garanție pentru corsarii protestanți, Watergeuzen (cerșetorii de mare), care au învins în scurt timp navele de război spaniole, și au condus o armată în Olanda. Pentru tot restul domniei lui Filip, cele Șaptesprezece Provincii, unde a trebuit să desfășoare până la 80.000 de soldați, au devenit o mlaștină - din care avea să iasă o mare parte din ceea ce noi considerăm a fi lumea modernă.

Fiul său, Don Carlos, a luat legătura în secret cu rebelii olandezi și i-a propus lui Don Juan, unchiul său de încredere de aceeași vârstă, să-i procure o galeră pentru a scăpa, pentru a prelua puterea în Țările de Jos. În schimb, Carlos i-a oferit coroana de Napoli. Don Juan i-a raportat această trădare lui Filip. Mai rău avea să se întâmple. Mai târziu, când Carlos l-a primit pe Don Juan, a încercat să-l împuște cu archebuzul său, dar servitorii săi l-au dezarmat. A scos un pumnal și s-a aruncat asupra unchiului său, care l-

a dezarmat, l-a aruncat pe micul prinț cocoșat la o parte și a scos sabia: "Nu vă apropiați nici un pas, Alteță!". Carlos a decis să-și ucidă tatăl.

La miezul nopții, într-o noapte din 1568, Filip și-a pus coiful și platoșa, a adunat o poteră, apoi i-a condus pe coridoarele Alcázarului din Madrid și a dat buzna în dormitorul lui Don Carlos, care s-a trezit și și-a găsit patul înconjurat de tatăl său și de mai mulți curteni, cu săbiile scoase. 'Scopul meu', scria Philip, 'a fost să găsesc un remediu permanent. Este puțin probabil ca timpul să găsească un leac'.

Carlos a fost întemnițat în Alcázar, unde s-a înfometat și a încercat să se sinucidă înghițind un diamant. A murit șase luni mai târziu. Această moarte a fost o ușurare pentru Philip. Dar în octombrie 1568, adorată sa Isabel, în vârstă de 23 de ani, a murit din cauza unei infecții după un avort spontan. Cu inima frântă, Filip nu a vrut să se recăsătorească, dar nepoata sa Anna, fiica în vârstă de 21 de ani a vărului său, împăratul Maximilian al II-lea, logodită cu Carlos, era acum disponibilă. Chiar și papa a avertizat împotriva consangvinizării, dar el avea nevoie de un fiu mai mult ca oricând.

Pentru a se asigura că verii săi austrieci îi vor sprijini cruciada anti-protestantă, Filip l-a invitat în Spania pe fiul lor, Rudolf, fratele noii sale soții și acum moștenitorul său. "Fie ca nimeni să nu te descurajeze de la credința ta", i-a spus el lui Rudolf, "care este singura adevărată!". Rudolf a fost instruit în ceremonialul spaniol, purtând mereu mantia sa "Spaniolată" și ciorapii negri, dar a fost îngrozit de dogmatismul lui Filip. Arta de la Escorial - unde Titian picta Cina cea de Taină - a fost cea care l-a impresionat. Rudolf cel Nebun avea să fie cel mai descătușat și excentric dintre toți Habsburgii.

În timp ce Filip se stabilea într-o a patra căsătorie fericită, fratele său vitreg, Don Juan, a câștigat gloria.

În ianuarie 1567, Filip a interzis credința, obiceiurile, limba și costumele celor 400.000 de morisco - musulmani convertiți cu forța la catolicism în 1501 - care, încurajați de Iosif Nasi de la Constantinopol, au reacționat lansând o rebeliune în munții Alpujarras sub conducerea unui lider misterios, El Habaquí, sprijinit de jihadiști din Africa și de ienicerii otomani trimiși de Selim. Filip l-a desemnat pe Don Juan să-i zdrobească pe musulmani, fiind începutul unui război murdar în care satele morisco au fost exterminate, iar rebelii musulmani i-au torturat pe catolici. Don Juan a fost rănit în timpul luptelor. 'Trebuie să te păstrezi', i-a spus Filip fratelui său. 'Trebuie să te păstrez pentru lucruri mari'. Filip a ordonat deportări în masă. 'Cea mai tristă priveliște din lume', a scris Juan. 'Era atât de multă ploaie, vânt și zăpadă încât bieții oameni se strângeau unii lângă alții, plângând. Nu se poate nega că spectacolul depopulării unui

regat este cel mai jalnic'. Aproximativ 90.000 de oameni au murit; Filip a plănuit să-i expulzeze pe morisco care mai rămăseseră - o soluție tragică pusă în aplicare de fiul său, Filip al III-lea.

La scurt timp după aceea a sosit vestea că Selim a luat Ciprul de la Veneția. Pius al V-lea l-a invitat pe Filip, ale cărui angajamente au fost ușurate de un armistițiu cu olandezii, să se alăture unei Ligi Sfinte împotriva otomanilor. Filip l-a numit pe Don Juan, în vârstă de 25 de ani, comandant a 208 galere, 6 galere, 24 de alte nave de război și 60.000 de oameni (printre care Miguel de Cervantes, viitorul romancier) pentru a lupta împotriva unei flote otomane de 300 de nave și aproximativ 100.000 de oameni. Galerele otomane erau mai manevrabile; creștinii aveau o artilerie mai bună. Trecând peste instrucțiunile lui Filip de a evita impetuozitatea militară la fel de mult ca și incontinența sexuală, Juan era hotărât să lupte, cerând sfaturi amiralilor experimentați din flotă și exersând în mod repetat manevrele.

Îmbrăcat într-o armură strălucitoare, Juan a făcut un tur al flotei într-o fregată, adresându-se marinarilor în diferite limbi: "Copiii mei, suntem aici să cucerim sau să murim!". El a ordonat ca sclavii galeriei sale, majoritatea musulmani, să fie încătușați de două ori, în timp ce căpitanul otoman Pașa Ali le-a promis sclavilor săi creștini: "Dacă voi câștiga bătălia, vă promit libertate".

La Lepanto, în largul coastei grecești, otomanii au încercat să înfășoare formația lor de semilună în jurul Sfintei Legiuni. Lupta a fost sălbatică, galerele otomane fiind scoase din apă de tunurile lui Don Juan; Don Juan, comandând de la prova navei sale El Real, a ordonat asaltul Sultanei, nava amiral a capitan-pasha, al cărei cap a fost dus la Don Juan, apoi montat pe o suliță, distrugând moralul otomanilor. Pescărușii s-au înfruptat din cadavrele eviscerate care pluteau într-o Mediterană purpurie. În total, 35.000 de turci au fost uciși, 130 de nave otomane capturate, în timp ce 8.000 de creștini au fost uciși, 20.000 răniți. Mii de sclavi creștini, legați cu lanțuri de corăbii, au ajuns la fund, dar 12.000 au fost eliberați. Victoria a făcut din Don Juan eroul preeminent al creștinătății și l-a convins pe Filip de propriul destin mesianic. Don Juan a vrut să navigheze mai departe spre Istanbul, dar Filip l-a reținut. În schimb, Don Juan a pus stăpânire pe Tunis. Acum își dorea un regat al său.

Filip, triumfător asupra islamului, încuraja acum moartea ereziei în Franța, care era legată de problemele sale olandeze. În august 1572, Ecaterina de' Medici plănuia o nuntă magnifică la Paris - și măcelărirea a jumătate din invitații ei.

RED WEDDING: REGELE PUȘTIULUI, REGINA CROCODILULUI ȘI ȚARUL PSIHOPAT

Cândva sceptică cu privire la represiunea lui Filip în Olanda, Ecaterina plănuia acum să își distrugă proprii protestanți, care îi susțineau în mod nesăbuit pe olandezi împotriva Spaniei.

Ea negocia căsătoria dintre fiica sa Margot și prințul protestant Henri, fiul în vârstă de 18 ani al reginei Jeanne din micul regat pirenaic al Navarrei și al lui Antoine de Bourbon, duce de Vendôme, văr al regelui printr-o ramură junior a familiei Capet. Căsătoria era menită să reunească familia dincolo de diviziunea religioasă. Dar când hughenoții au plănuit să o răpească pe Ecaterina însăși, aceasta a început să ia în considerare combinarea căsătoriei cu o soluție extremă.

Margot, o brunetă orbitoare a cărei "față frumoasă strălucea cu o piele albă fără cusur", s-a opus căsătoriei. Pe măsură ce creșteau, Catherine s-a luptat să își controleze copiii vicioși: Charles era lipsit de coloană vertebrală, viclean și tuberculos; Henri, ducele d'Anjou, era iscusit și depravat, cu înfățișarea stricată de o fistulă infiltrată între ochi și nas. Anjou favoriza orgiile sălbatice ale travestiților. Catherine a încercat să-l distragă prin organizarea unei petreceri în care fetele de serviciu erau goale, dar, între episoadele de autoflagelare, rugăciune și post, Anjou a preferat iubitul său masculin, sieur de Lignerolles. Catherine l-a înjunghiat pe Lignerolles pe o alee, iar acesta a fost doar începutul.

Băieții au fost prinși într-un dans sinistru cu mama lor. 'Nu sunt una dintre acele mame care își iubesc copiii doar pentru ele însele', i-a spus Catherine lui Henri. 'Te iubesc pentru că te văd în primul rând pentru măreție și reputație'. Erau atrași de sora lor Margot. Acum, frații au sedus-o sau au violat-o: 'Tu ai fost cel care mi-a pus prima dată piciorul în eșafod', i-a spus mai târziu lui Anjou, tremurând de o emoție secretă când acesta a îmbrățișat-o.

Margot era deja îndrăgostită de o verișoară care nu era regală. Când mama și fratele ei, Charles, i-au descoperit flirtul, au trezit-o în timpul nopții și au lovit-o cu răutate, rupându-i rochia de noapte în bucăți. Ea a fost de acord să se supună mamei sale: "Nu aveam altă voință și nici altă alegere decât a ei".

Când oaspeții au ajuns la Paris, Catherine s-a întâlnit cu fiul ei, Anjou. Regele Carol cel Răposat avea o prietenie strânsă, aproape filială, cu liderul protestant Gaspar de Coligny,

așa că mama și Anjou au decis că, din moment ce 'amiralul [Coligny] îi inspirase Majestății Sale [Carol] o părere proastă și sinistră despre regină', după spusele lui Anjou, 'eu și mama mea am hotărât să ne debarasăm de el'.

În august 1572, clocotitor și tensionat, Parisul s-a umplut de oaspeți îmbrăcați somptuos. Mirele protestant, Henri de Navarra, brunet, acvilin, musculos, sosise cu 800 de călăreți îmbrăcați în negru și puternic înarmați. Margot i-a uimit pe curteni: "Pe lângă frumusețea feței și a corpului ei bine strunit, era superb îmbrăcată... părul ei era îmbrăcat cu perle mari și albe și diamante rare - [ca] un cer strălucitor de noapte plin de stele".

Pe 18 august, la Notre-Dame, Margot, purtând o coroană cu margine de hermină, o rochie cu paiete de bijuterii, a stat alături de Henri, care era însoțit de amiralul Coligny, pentru a depune jurămintele. S-a afirmat că, atunci când cardinalul i-a cerut de două ori consimțământul, Margot nu a spus nimic, așa că Charles a întins mâna și i-a împins capul în jos în semn de aprobare. Aceasta ar putea fi o propagandă ulterioară a Bourbonilor, dar ceremonia a fost încărcată de amenințare. În următoarele patru zile, Catherine și-a pregătit lovitura. Nu degeaba a colecționat crocodili îmbălsămați: șapte au atârnat de tavanul biroului ei.

Pe 22, Ecaterina și Anjou au ordonat unui asasin să îl împuște pe Coligny, dar acesta l-a rănit doar la mână pe amiral. Regele s-a înfuriat când Coligny i-a șoptit că puterea i-a fost uzurpată de mama și de fratele său. Ecaterina și Anjou au fost nevoiți să îi prezinte omagiile lui Coligny imobilizat la pat, înconjurat de hughenoți dornici de răzbunare. În incinta Louvre, Catherine și Anjou au convenit "să îl termine pe amiral prin orice mijloace". Era necesar să îl aducem pe rege la realitate. Am decis să mergem la el în biroul său după cină...'.

Regina crocodil a decis să îl masacreze nu doar pe Coligny, ci și nobilimea hughenota. Când i s-a spus despre planul lui Coligny de a-l ataca pe el și pe mama sa, Charles a strigat: 'Minciuni! Amiralul mă iubește ca și cum aș fi propriul său fiu'. Catherine a susținut că Coligny îl păcălea. Dintr-o dată, regele dezechilibrat a fost convins. 'Atunci ucideți-i pe toți!' a strigat Brat. "Omoară-i pe toți!

În primele ore ale zilei de Sfântul Bartolomeu, echipa de asasini a Gărzilor Elvețiene ale lui Anjou a luat cu asalt casa lui Coligny și a făcut irupție în dormitor. "Sunteți amiralul?", au întrebat.

"Eu sunt. Cel puțin ar trebui să fiu ucis de un gentleman și nu de acest bădăran', dar bădăranul i-a înfipt sabia în piept lui Coligny, apoi l-a aruncat pe fereastră, semnalul

pentru începerea hecatombei. La Luvru, unde noul ei soț Henri și servitorii săi erau cazați, Margot a fost suspectată de ambele părți, 'astfel încât nimeni nu mi-a spus nimic, până în seara aceea'. În cele din urmă și-a confruntat mama. 'Cu voia lui Dumnezeu, i-a răspuns mama, nu voi păți nimic, dar în orice caz trebuie să plec, de teamă să nu le trezesc suspiciunile'. După ce s-a rugat pentru viața ei, Margot s-a alăturat lui Henri în patul său, înconjurată de patruzeci de gărzi hughenote. Margot a adormit. Mai târziu, Henri a rătăcit din camera sa, dar a fost reținut și închis în siguranță în timp ce gărzile regale mergeau din cameră în cameră, ucigând oaspeții. Când hugonauții au scăpat în curte, arcașii i-au împușcat.

"Navarre! Margot a fost trezită de bătăi în ușă. Când un servitor a deschis ușa, un hughenote plin de sânge a intrat clătinându-se, urmărit de cinci asasini regali, și s-a agățat de Margot, acoperind-o de sânge. Râzând, căpitanul gărzilor "mi-a dat viața acelui om care se agăța de mine".

'Îi ucid pe toți', i-a scris ambasadorul spaniol lui Filip, 'îi dezbracă, îi târăsc pe străzi, nu cruță nici măcar copiii. Binecuvântat să fie Dumnezeu!". Filip 'a trăit una dintre cele mai mari plăceri pe care le-am avut în toată viața mea'.

Regele Carol a intrat în panică, strigând: 'Ce vărsare de sânge! Doamne, iartă-mă... sunt pierdut', apoi a dat vina pe mama sa: 'Sângele lui Dumnezeu, tu ești cauza a tot ce s-a întâmplat! Henri de Navarra s-a convertit la catolicism. Cadavrele au fost îngrămădite în jurul Luvrului. Coligny a fost castrat și spânzurat, iar capul i-a fost predat Ecaterinei, care l-a trimis papei. Trei mii de oameni au fost uciși la Paris, 20.000 la nivel național.

Francezii, a spus un monarh străin, erau barbari. Acel monarh, Ivan cel Groaznic, nu era el însuși un om umanitar, iar acum capitala sa era pierdută datorită propriilor sale atrocități. În mai 1571, khanul crimeean Devlet Giray a galopat spre nord și a luat cu asalt Moscova, înrobind zeci de mii de oameni și lăsând orașul într-o ruină fumegândă. "Au ars Moscova și nu au îndrăznit să-mi spună timp de zece zile", a bombănit el. 'Asta e trădare' - iar trădătorii trebuiau uciși, unii otrăviți de doctorul Bomelius.

Hotărând că trebuie să se căsătorească din nou, Ivan a organizat o expoziție de mirese la care doctorul german l-a ajutat să aleagă ultimele douăsprezece fete. Rolul său era "să le inspecteze urina într-un pahar, să le definească și să le explice natura", după care țarul a ales una pentru el, dar aceasta a murit la scurt timp după nuntă. S-a căsătorit pentru a cincea oară chiar înainte ca Khan Devlet să facă din nou raiduri spre nord. Cu această ocazie, generalii lui Ivan au folosit artileria acestuia, deservită de mercenari germani, pentru a-i ține la distanță pe tătari. Ivan a reunit acum regatul, punând capăt diviziunii

dintre oprichnina și zemshchina. Respingându-și sau omorându-și a cincea soție, Ivan a dorit o a șasea soție regală din Anglia sau Polonia. Dr. Bomelius a propus-o pe Elisabeta a Angliei, care fusese deja de acord să-i acorde azil lui Ivan dacă își pierdea tronul. Ivan a criticat-o pe Elisabeta pentru că nu este "născută suverană" și pentru că a rămas singură. Acum, Polonia oferea o oportunitate.

În iulie 1572, regele acesteia a murit, lăsând-o ca moștenitoare pe sora sa Anna, pe jumătate italiancă, bine educată și necăsătorită la 40 de ani. Dar nobilii polonezi - szlachta - au respins o regină femeie, iar Sejm-ul (parlamentul) lor s-a reunit pentru a alege un nou rege care să se căsătorească cu Anna. Ivan, susținut de unii lituanieni, a propus, la fel ca și un Habsburg, dar un outsider surprinzător s-a dovedit irezistibil de flexibil. Henri de Anjou, fiul efemer și vicios al Caterinei de' Medici, care nu reușise să devină rege al Angliei sau al Olandei și care dorea să obțină propria coroană, a fermecat-o pe Anna, cu care a promis să se căsătorească, și a acceptat condițiile care au dus la crearea celui mai liber și mai democratic stat din Europa. Henri a câștigat alegerile, dar când a sosit, uimindu-i pe polonezi cu machiajul său intens și cu anturajul său extravagant, a întârziat să se căsătorească cu Anna și apoi a primit brusc vestea că fratele său, Charles, era mort. Henri era regele Franței și al Poloniei. Abandonând-o pe Anna, infanta Poloniei, care acum își căuta un soț pentru a lupta împotriva Moscovei, Henri a fugit în noapte ca un hoț parfumat și înrobit, urmărit de călăreți polonezi indignați, pentru a reapărea la Paris ca Henri al III-lea. "Franța și tu", i-a spus el mamei sale, "valorează mai mult decât Polonia".

CRIMA FIILOR: REGELE HERMAFRODIȚILOR ȘI ȚARUL SIBERIEI

Îmbrăcat cu brățări de coral, cercei, doublete plisate și tăiate în stacojiu și panglici violete, părul parfumat și ondulat, regele Henri a fost supranumit Regele Insulei Hermafrodiților sau Regele Sodomei, dar nu a reușit să oprească războiul religios, interzicând din nou protestantismul. Căsătoria lui Margot cu Navarre, sfințită în mijlocul nunții roșii, a fost blestemată: a avut atât de multe aventuri amoroase încât regele a pus să fie arestată pentru promiscuitate. Indignată, Margot și-a amintit cum el și fratele său Charles o seduseseră. Mama lor, Ecaterina, i-a sugerat ginerelui său Navarre că ar trebui, poate, să o lichideze pe Margot.

Henri al III-lea a recunoscut că Navarre, care revenise la protestantism, era moștenitorul său, dar era hotărât să fie stăpân. Formându-și propria echipă de asasini, cei Patruzeci și Cinci, a ordonat asasinarea rivalilor săi catolici, frații Guise supraviețuitori: unul dintre ei a fost ucis în fața sa în timp ce rânjea "Rege al Parisului, nu-i așa? Nu mai este atât de mare acum" - iar celălalt a fost tăiat în cubulețe și gătit într-un șemineu ca un kebab aristocratic. Parizienii furioși l-au alungat pe Henri din Paris. Catherine a fost îngrozită: "Nenorocitul, ce a făcut? Rugați-vă pentru el. Se îndreaptă spre ruină". În august 1589, imediat după ce mama sa a murit la șaizeci și nouă de ani, Henri a primit un vizitator, un călugăr, în timp ce stătea pe comoda sa. Călugărul a scos un pumnal și l-a înjunghiat pe regele care defeca. 'Ah, Doamne,' a strigat Henri, ținându-și măruntaiele înăuntru, 'nenorocitul!". Înainte de a muri, el i-a dat Navarre un ultim sfat: "Vei avea parte de multe nenorociri până când îți vei schimba religia". Odată cu trecerea în neființă a ultimei ramuri a familiei Valois, Navarre, acum Henri al IV-lea, primul dintre Bourbon, a luptat pentru regatul său - 'Conduc cu fundul în șa și cu arma în pumn' - până când a realizat că predecesorul său avea dreptate. Henri s-a convertit pentru a cincea și ultima oară la catolicism cu sentimentul, dacă nu cu cuvintele: "Parisul merită o slujbă".

Cea de-a doua căsătorie a lui Henri nu l-a apropiat de recordul celui mai năpăstuit monarh european. În Moscopole, Ivan s-a căsătorit acum a șaptea și a opta oară, ultima sa soție producând un fiu. În toamna anului 1575, doctorul Bomelius a făcut un horoscop care prezicea un pericol pentru țar. Ivan a abdicat din funcția de mare prinț al Rusiei și a numit în locul său un urmaș al lui Genghis și nepot al țarinei Marina, Simeon Bekbulatovici, care a "domnit" timp de un an înainte ca Ivan să preia din nou coroana. Dar în 1579 războiul a luat o turnură decisivă: polonezii au recucerit Polotsk și au invadat Moscovia. Ivan a dat vina pentru dezastrele sale pe doctorul Bomelius, care a încercat să fugă, cu bijuterii cusute în haine. A fost prins și fript la proțap.

Nu a fost ușor să fii fiul și moștenitorul lui Ivan cel Groaznic. Ivan Ivanovici era în floarea vârstei, în timp ce tatăl său era schilodit de artrită, abia putând să se miște, conform unei examinări a scheletului său: nu există nimic mai periculos decât un tigru șchiop. Tatăl său îi alesese de două ori soții, apoi le concediase. În cele din urmă, tânărul Ivan s-a căsătorit cu o a treia din dragoste. În noiembrie 1782, Ivan cel bătrân, șchiopătând pe bastonul său ascuțit de țar din metal, și-a văzut nora însărcinată purtând doar o singură haină în loc de cele trei tradiționale și a pălmuit-o.

'Ai împins-o pe prima mea soție într-o mănăstire de maici', a strigat fiul său, 'apoi pe a doua. Acum ai lovit-o pe a treia'. Țarul l-a înjunghiat în cap cu bastonul său. Țareviciul a murit la scurt timp după aceea. Nora a avortat. Ivan s-a întristat nebunește, zgâriind

pereții. 'Vai de mine, păcătosul', scria el într-o elucubrație tipică, 'eu, un câine împuțit... care mă bălăcesc mereu în beție, curvie, adulter, murdărie, crime, violuri, spoliere, ură și tot felul de răutăți'. Și-a enumerat victimele ucise nestingherit, ordonând rugăciuni pentru sufletele lor. Ivan pierduse un război și un fiu - la fel cum a câștigat un nou imperiu.

În septembrie 1582, conchistadorii săi, Stroganovii, hărțuiți de Kuchum, khanul de Sibir, au angajat un căpitan cazac Yermak pentru a ataca khanatul. Yermak și 840 de flibustieri și sclavi, înarmați cu muschete și câteva tunuri, au traversat Urali, s-au aliat cu unele dintre popoarele indigene animiste kanty care îi resimțeau pe musulmanii tătarii și l-au învins pe Kuchum, cucerind Qashliq, capitala mongolă. Acceptând titlul oferit de Yermak, țarul Siberiei, Ivan a fost exultant, ordonând să se tragă clopotele și trimițându-i cadouri lui Yermak, plus o unitate de mușchetari.

În martie 1584, Ivan, în vârstă de 54 de ani, dar bolnav, i-a spus ambasadorului englez: "Sunt otrăvit de boală". El se juca cu pietre de turcoaz. 'Vedeți? Schimbarea culorii pure în paloare îmi anunță moartea'. Se spunea că culoarea turcoazelor se schimba în prezența otravei.

BĂTĂLIA CELOR TREI REGI MORȚI: SEBASTIAN CEL ADORMIT ȘI MANSUR CEL DE AUR

În acea după-amiază, Groaznicul s-a îmbăiat și a cântat imnuri cu glas tare, apoi, în timp ce juca șah, a fost doborât de o lovitură.

În timp ce Ivan murea, Iermak se afla într-o situație disperată în Qashliq, asediat de tătari și de ostiaci, pe care a reușit să îi respingă, dar era izolat și aproape fără praf de pușcă. La 5 august 1585, conchistadorul a fost prins într-o ambuscadă de Kuchum, oamenii săi au fost măcelăriți, iar el însuși, scăpând pe râu, s-a înecat sub greutatea armurii Teribilului.

Cazacii lui Yermak au intrat în panică și au abandonat Qashliq. Dar în 1598 au primit întăriri și s-au întors, fondând primul oraș european din Siberia, Tobolsk. Cucerirea și colonizarea Siberiei, mult neglijată de istorici, a fost similară cu cea a Americii de Nord două secole mai târziu: colonizatorii au zdrobit rezistența indigenă a popoarelor Tungus

și Buriat, arzând satele, violând și înrobind femeile și aducând boli catastrofale, în special variola; unele triburi indigene s-au sinucis în masă.

Rușilor le va lua doar patruzeci de ani pentru a ajunge în Oceanul Pacific, unde spaniolii au pus stăpânire pe Filipine, numite inițial după Filip al II-lea, care a ordonat apoi cucerirea lor. Orice părea acum posibil pentru El Prudente, care a ordonat cucerirea Chinei, un plan deturnat de provocările mai apropiate de casă.

În timp ce se bucura de această serie de succese, Filip se străduia să îl controleze pe extravagantul său frate vitreg Don Juan, pe care a decis să îl trimită în Olanda ca guvernator general pentru a negocia o pace permanentă. El a fluturat un premiu uimitor: Don Juan urma să comande și "Întreprinderea Angliei", să o distrugă pe Elisabeta, să se căsătorească cu Maria a Scoției și să devină rege. Ajutat de doi dintre secretarii lui Filip, Juan l-a nesocotit pe Filip și a dat peste cap negocierile olandeze. Filip a pus probabil ca secretarul lui Juan să fie asasinat pe străzile din Madrid.

În același timp, Filip încerca să îl rețină pe nepotul său portughez, regele Sebastian, un alt copil ciudat al consangvinității, uneori hiperactiv, alteori cu capul în nori, dar întotdeauna captivat de o misiune mesianică de cruciadă.

Însăși existența lui Sebastian era considerată miraculoasă: familia sa aproape că se stinsese atunci când, în 1554, singurul fiu al regelui a murit de tuberculoză, lăsând-o însărcinată pe Juana, fiica lui Carol al V-lea. Dar, optsprezece zile mai târziu, ea l-a născut pe Sebastian O Desejado - cel dorit. Sebastian, căruia îi plăcea compania tinerilor călugări și evita compania femeilor, a prezidat o nouă expansiune imperială: în largul Chinei, Macao a fost securizat, în timp ce în sud-estul Africii a fondat fortăreața São Sebastião (Mozambic) și, în vest, a construit un nou port de sclavi, Luanda (Angola), și s-a extins în regatul Ndongo - portughezii devenind astfel, până în prezent, singurii europeni care au construit un imperiu teritorial, mai degrabă decât unul de coastă, în Africa. Mai aproape de casă, Sebastian a aspirat să devină "împărat al Marocului", exploatând o fisură în dinastia Saadi aflată la putere, susținând un pretendent împotriva unchiului său pro-otoman, sultanul.

Filip l-a sfătuit pe Sebastian împotriva planului său, dar în 1577, Desideratul a debarcat la Tanger cu crema nobilimii portugheze, 17.000 de oameni și mulți voluntari, care au mărșăluit în armură completă în interior. Căldura era atât de intensă încât Sebastian și-a turnat apă rece în armură, dar a fost nepregătit când, la 4 august 1578, la Ksar el-Kebir, a întâlnit 60.000 de soldați marocani. Sultanul Abd al-Malik era pe moarte, dar fratele său Ahmed i-a încercuit pe portughezi. Lui Sebastian i-au fost împușcați trei cai de sub

picioare. Apoi a atacat și a fost tăiat; pretendentul său marocan a fost înecat (mai târziu jupuit și împăiat), iar învingătorul Abd al-Malik a expirat - trei regi morți în timpul unei singure bătălii. Opt mii de portughezi au fost uciși, 15.000 - multe dintre ele femei din tabără - au fost înrobiți. Trupul lui Sebastian nu a fost găsit niciodată: el a devenit Regele Adormit, așteptat să se trezească și să domnească la Sfârșitul Zilelor. Dar doi monarhi au beneficiat de pe urma nebuniei sale.

Fratele lui Abd al-Malik, Ahmed - acum sultan al-Mansur, Victorul, cunoscut mai târziu sub numele de Aurul - a avut o capacitate feroce, făcând din Maroc o putere pivot și aliindu-se cu Elisabeta a Angliei, cu care spera să reconceapă Spania. Al-Mansur a sperat, de asemenea, să colonizeze America cu coloniști marocani, binecuvântați de o venire transatlantică a lui Mahdi, care nu s-a întâmplat. În sud, el invidia bogăția regatului Songhai, care a înlocuit Mali, cerând venituri din sarea și aurul acestora. Askia (regele) a trimis cu aroganță doi pantofi de metal ca o insultă. La doisprezece ani după Ksar el-Kebir, Mansur a trimis o mică armată înarmată cu tunuri peste Sahara sub comanda unui renegat spaniol cu ochi albaștri, Judar Pașa, înrobit și castrat de mic. Eunucul a cucerit Timbuktu și s-a întors cu treizeci de cămile încărcate cu aur. Timp de un deceniu, al-Mansur a condus un imperiu al sclaviei, al sării și al aurului în Africa de Vest.

Filip a fost celălalt beneficiar. Aviz erau aproape dispăruți, iar el era moștenitorul: a cucerit Portugalia și a unit primele două imperii mondiale. Fratele său strălucitor, Don Juan, a murit fără glorie de tifos, dar moartea sa a subminat negocierile cu olandezii, care au pornit din nou la război - și de data aceasta Filip l-a numit pe talentatul său nepot italian, ducele de Parma, care a capturat Anvers și provinciile sudice. Divizarea a fost decisivă: la Utrecht, în 1579, cele șapte provincii nordice - Olanda, Zeeland și altele - au format o uniune militară de apărare, condusă de statele lor generale, cu ajutorul lui William și al familiei Orange. Doi ani mai târziu, Provinciile Unite și-au declarat independența, în timp ce sudul (Belgia) a jurat credință Habsburgilor. Uniunea avea doar 1,5 milioane de locuitori, iar forțele sale, sub comanda lui William și a fratelui său, au fost înfrânte de Parma. Elisabeta a ajutat cu o armată slabă pe care Parma a învins-o. Cu toate acestea, Provinciile Unite, forjate de războiul religios, de patriotismul în creștere și de călătoriile internaționale și bine deservite de numeroasele lor orașe fortificate și de terenul acvatic, s-au dovedit rezistente; uniunea a fost, de asemenea, alimentată de o societate pluralistă care a primit imigranți talentați, de o economie și de piețe financiare sofisticate și de un sistem de asistență socială timpurie pentru ajutorarea săracilor. În timp ce cerșetorii de mare hărțuiau navele habsburgice, Elisabeta și-a dezlănțuit proprii

corsari - "câinii de mare" conduși de Jack Hawkins și Francis Drake - pentru o serie de raiduri englezești. Războiul împotriva Habsburgilor a devenit o luptă până la moarte.

REGELE BAYANO, DRAKE ȘI DIEGO

La 26 septembrie 1580, un căpitan de vas grizonat din Devonia, Francis Drake, a intrat în Plymouth cu cea mai profitabilă încărcătură din toate timpurile pentru un raid englezesc asupra comorii habsburgice. Dar s-a întors cu doar una dintre cele cinci nave din flotila sa și cu doar cincizeci și șase din echipajul inițial de optzeci de oameni al acelei nave. Elisabeta a fost încântată: profitul ei este estimat la 4.700 de procente.

Drake era urmașul unei verișoare de familii de navigatori din Devon - Hawkins, Gilberts, Raleighs - care avea să formeze vârful de lance al expansiunii engleze și al implicării în comerțul cu sclavi. În centrul acesteia se aflau rudele lui Drake, familia Hawkins, cărora le datorează ascensiunea sa. Familia Hawkins făcea de mult timp comerț cu lână engleză în orașele italiene, iar în 1530 William Hawkins a început să comercializeze fildeș în Guineea. În copilărie, fiul său Jack l-a întâlnit și l-a servit pe Filip al Spaniei ("vechiul meu stăpân") când acesta a debarcat pentru a se căsători cu regina Maria, dar a îmbrățișat oportunitățile oferite de tensiunea crescândă cu puterea catolică supremă. În 1562, a strâns fonduri de la negustorii londonezi pentru a face raiduri pe coasta africană și a comercializa sclavi, pornind împreună cu vărul său Drake, în vârstă de douăzeci de ani, pentru a-i ataca pe negustorii portughezi, luând "în posesia sa, în parte prin sabie și în parte prin alte mijloace, până la trei sute de negri". Apoi a navigat spre Hispaniola, unde, în schimbul sclavilor, "a primit cantități atât de mari de piei, ginger, zahăr, perle" încât a umplut cinci nave. În cea de-a doua călătorie a vândut 500 de sclavi; în cea de-a treia, a fost contactat de doi regi africani care i-au cerut ajutorul împotriva rivalului lor, pentru care plata sa a fost să ia "atâția negri câți negri ar putea fi obținuți prin război".

Brutal, dur și aspru, cu ochi acut de porc, Hawkins a fost pionierul comerțului englez cu sclavi, care avea să devină un juggernaut financiar al profitului și cruzimii, deși în acest moment comerțul era încă dominat de portughezi. În prima jumătate a secolului, 120.000 de sclavi au fost comercializați peste Atlantic; în a doua jumătate a secolului, cifra s-a dublat, ajungând la 210.000 de sclavi. Aurul din Columbia și argintul din Peru erau și mai valoroase: două flote de comori de cincizeci de galioane navigau între

Europa și Caraibe, în timp ce o alta traversa Pacificul spre China. Până în 1590, flotele lui Filip livrau unsprezece milioane de pesos pe an. Elisabeta l-a numit pe Hawkins controlor al marinei, pentru care a ajutat la proiectarea unor nave ușoare și rapide care puteau face înconjurul globului și care puteau lupta mai bine decât maiestuoasele galeoane spaniole, dar a condus și mai multe raiduri în Africa și America.

Filip a fost înfuriat de "pirații" englezi. Cu toate acestea, spaniolii le-au cumpărat sclavii până când, în 1568, la San Juan (Mexic), au pus în derută o flotilă Hawkins: verii devonieni abia au scăpat cu viață. Dar Drake identificase veriga cea mai slabă în transferul maritim al argintului din Peru, pe uscat prin Panama, apoi pe mare până la Cadiz, și și-a găsit aliați care să-l ajute în jafurile sale.

În 1572, a negociat cu regele Bayano al maronilor din Panama. Sclavii de pe plantațiile spaniole din Jamaica și Panama s-au răzvrătit în mod regulat și au fondat în curând propriile comunități maronii rebele, conduse de regi aleși, care erau adesea membri ai familiei regale africane răpite. În minele de aur din Venezuela, un sclav din Golful Biafra, pe nume Miguel, și-a ucis crudul maistru și a evadat, fondând o comunitate pe care a structurat-o asemenea monarhiei spaniole, cu el însuși ca rege, cu soția sa Guiomar ca regină, încoronată de propriul lor episcop, înainte ca regele Miguel să fie ucis și regina sa să fie re-sclavizată. Acum, în timpul unui raid în Panama, Drake l-a întâlnit pe regele Bayano. Un maron din Panama, pe nume Diego, a negociat o alianță și a devenit însoțitorul lui Drake în viitoarele călătorii. În martie 1573, Drake a reușit să captureze un întreg convoi de argint spaniol.

Elizabeth și servitorii ei au investit în raidurile sale transcontinentale antihabsburgice. 'Ne-am răzbuna cu plăcere pe regele Spaniei', i-a spus Elizabeth lui Drake, 'pentru diversele răni pe care le-am primit'. În decembrie 1577, cinci corăbii au pornit din Plymouth. Drake, însoțit de Diego și, probabil, de alți foști sclavi, s-a certat cu co-căpitanul său în timpul călătoriei: Drake l-a acuzat pe căpitan de vrăjitorie și trădare și a cerut decapitarea acestuia. Navigând în Pacific, pierzându-și celelalte corăbii, a capturat vase de comori spaniole, a urcat pe coasta californiană și a traversat Pacificul până în Moluccas (unde Diego a murit din cauza rănilor), înainte de a se întoarce șchiopătând la Plymouth cu Golden Hind pentru a livra o recompensă atât de mare încât jumătatea de cotă-parte a reginei, 160.000 de lire sterline, era mai mare decât veniturile anuale ale acesteia.

Drake a fost făcut cavaler, dar ascensiunea sa ca aventurier naval a fost contestată de un alt fiu dur din vestul țării. Walter Raleigh era, de asemenea, un membru al familiei

Plymouth, dar mai tânăr, mai finuț și mai literar din punct de vedere romantic, o combinație irezistibilă de ucigaș, amant și poet.

Fratele său vitreg, Humphrey Gilbert, nepotul lui Drake prin soția sa, luptase cu cerșetorii olandezi de pe mare și apoi ajutase la organizarea unei reconquiste feroce a Irlandei, care nu fusese niciodată subjugată pe deplin de Anglia. Plantația, o operațiune de curățare în care conții catolici anglo-normand-irlandezi care conduceau în mod tradițional insula au fost înlocuiți cu lorzi și coloniști protestanți, englezi, a fost condusă de aceiași oameni din vestul țării care conduceau războiul împotriva Spaniei. Gilbert, căruia i s-au alăturat Raleigh și Drake, a tratat Irlanda ca pe un conchistador, decorându-și tabăra cu rânduri de capete de irlandezi. A fost aproape o repetiție pentru cuceririle ulterioare: când au capturat trupele spaniole, trimise de Filip pentru a-i ajuta pe irlandezii catolici, Raleigh a ajutat personal la decapitarea a peste 200 dintre ei. Verilor li s-au acordat 50.000 de acri în Irlanda. Când a fost acolo, Drake s-a alăturat masacrării a 600 de servitori ai căpeteniei irlandeze Sorley Boy MacDonnell.

Gilbert și Raleigh erau prieteni cu magul și astrologul Elisabetei, John Dee, care era atât de influent, încât a ales data încoronării Elisabetei prin intermediul stelelor. În 1577, Dee a scris lucrarea Perfect Arte of Navigation (Arta perfectă a navigației), în care propunea ceea ce el numea un imperiu britanic în America de Nord, inspirându-l pe Gilbert în 1582 să revendice Newfoundland (Canada) ca primă colonie engleză. Când Gilbert a murit în drum spre casă, Elisabeta l-a autorizat pe Raleigh să colonizeze "ținuturi îndepărtate, păgâne și barbare... care nu sunt de fapt posedate de niciun prinț creștin sau locuite de oameni creștini", în schimbul unei cincimi din tot aurul descoperit acolo. În 1587, Raleigh a sponsorizat o colonie engleză, Roanoke (Carolina de Nord), dar coloniștii săi au dispărut, murind de foame, în urma unor epidemii sau a atacurilor nativilor americani. Cu toate acestea, colonia eșuată a lui Raleigh a fondat, așa cum a prezis Dee, o nouă întreprindere: imperiul.

Raleigh însuși a fost numit căpitan al gărzii de corp a Elisabetei, chiar în momentul în care Filip a ordonat asasinarea acesteia. Amenințările sale nu au fost luate în serios. El a oferit o recompensă pentru oricine îl ucidea pe celălalt dușman protestant al său, William de Orange. Filip spera să o încoroneze pe Maria, regina scoțiană, o neghioabă calamitoasă, de o prostie impulsivă și o pasiune nechibzuită. În 1567, după moartea soțului ei francez, François al II-lea, ea s-a întors pentru a conduce o Scoție tot mai protestantă, inspirată de incendiarul John Knox care, scriind "Primul sunet de trompetă împotriva regimentului monstruos de femei", a atacat-o în mod deschis pe Maria în persoană până când aceasta l-a exilat. Cea de-a doua căsătorie a acesteia cu un văr

catolic elegant, Henry Stuart, conte de Darnley, în vârstă de 18 ani, înalt de 1,80 m și cunoscut sub numele de Long Lad, a adus pe lume un fiu, James, dar a provocat o rebeliune protestantă. Long Lad l-a ucis pe confidentul ei italian, moment în care Maria a consimțit, cel mai probabil, la propriul asasinat, organizat de un conte rușinos care apoi a răpit-o și s-a căsătorit cu ea. Alianța lor ucigașă a stârnit o asemenea indignare încât protestanții l-au întronizat pe copilul James, iar Maria a fugit în Anglia, unde Elisabeta i-a acordat azil, pe care l-a răsplătit complotând cu Filip. 'Vai, biata nebună nu va înceta niciodată până nu-și va pierde capul', a comentat Carol al IX-lea al Franței. 'O vor omorî. Este vina și nebunia ei'.

Acum, în februarie 1587, când comploturile Mariei au fost demascate, Elisabeta a pus-o să fie decapitată, provocându-l pe Filip să invadeze Anglia la o scară pe care numai un imperiu mondial o putea aduna.

DOUĂ ARMADE: PHILIP ȘI HIDEYOSHI

Strategia lui Filip era corectă: era imposibil să apere fiecare port al imperiului său mondial; doar o ofensivă concentrată împotriva bazei inamicului său putea avea succes. Aceasta nu a fost nebunia iluzorie a unui fanatic catolic. O mulțime de invazii ale Angliei pe mare - de la Forkbeard la Henry Tudor - reușiseră, dar Dumnezeu este în detalii: un plan simplu și o vreme blândă erau esențiale.

Cu toate acestea, Filip știa mai bine decât experții: "planul său general" prevedea o flotă care să plece din Cadiz, să respingă atacurile englezilor, să se întâlnească în largul Flandrei cu o armată sub comanda nepotului său Parma, care trebuia să se îmbarce în flotă și apoi să invadeze Anglia - o sumedenie de calendare precise care pluteau pe un val de neprevăzut. În timp ce șantierele navale își construiau flota pentru a transporta 55.000 de infanteriști și 1.600 de cavaleriști, Filip, acum în vârstă de 60 de ani, a ales drept comandant al Armadei un grangur, Alonso de Guzmán, duce de Medina Sidonia, care nu avea nici experiență de luptă și nici o personalitate impunătoare. Pe măsură ce Drake a atacat Cadizul, distrugând multe nave, iar Filip s-a îmbolnăvit de stres, atât Medina Sidonia, cât și Parma au criticat planul. 'Am dedicat această întreprindere lui Dumnezeu', i-a spus Filip lui Medina Sidonia. 'Adună-te și fă-ți partea ta'.

În iulie 1588, ducele a plecat cu 130 de corăbii, echipate de 8.000 de marinari și transportând 18.000 de soldați, în timp ce Filip se ruga în capela Escorial. Supraviețuind

atacurilor englezești în Canalul Mânecii comandate de viceamiralii Drake și Hawkins, cu greu victorii descrise în istoriile englezești, ducele și flota sa intactă au așteptat în largul Calais armata de 30.000 de oameni a Parmei. Când aceste trupe au descoperit cu întârziere că flota a sosit, au mărșăluit spre navele lor. Dar englezii au trimis nave incendiare care au împins Armada într-o furtună, împrăștiind-o. Unele nave au naufragiat, altele s-au îmbarcat într-o călătorie de 3.000 de mile în jurul Scoției și Irlandei. Cincisprezece mii de marinari au pierit.

În același timp, în cealaltă parte a lumii, un alt vizionar megaloman, de data aceasta un fiu de țăran care se făcuse pe sine, Hideyoshi, regentul imperial japonez, își lansa propria flotă pentru o invazie pe care Filip însuși o luase în considerare: China.

În mai 1592, Toyotomi Hideyoshi a ordonat ca 158.800 de oameni pe 700 de nave de trupe însoțite de 300 de nave de război să debarce în Coreea și să invadeze China, punctul culminant al unei cariere extraordinare. El plănuia să continue și să cucerească India. Japonia fusese condusă nominal timp de peste un mileniu de un împărat sau tenno din familia divină a Soarelui, dar puterea reală fusese exercitată de un regent, cel mai glorios sub Fujiwara Michinaga, așa cum a fost descrisă de Lady Murasaki. Dar, recent, regenții pierduseră puterea în favoarea daimyo-urilor regionale, oarecum asemănătoare seniorilor feudali.

În anii 1560, daimyo Oda Nobunaga, șeful unui clan puternic, a început să se impună în fața celorlalți lorzi de război, impulsionat de sloganul "Stăpânirea regatului prin forță". Oda era atât de excentric încât era cunoscut sub numele de Idiotul, până când i-a succedat tatălui său și a început să câștige bătălii. El sărbătorea victoria la un ospăț în care pe platouri se aflau capetele lăcuite și aurite ale dușmanilor săi.

La începutul acestei ascensiuni, a recrutat un băiat sărac, Hideyoshi, care a început ca purtător de sandale și a ajuns să devină generalul său. În 1581, Oda și-a trecut în revistă trupele la Kyoto împreună cu împăratul, dar când a fost asasinat, răzbunătorul și succesorul său a fost neobositul, flamboaiantul și maniacul Hideyoshi, care a dus la bun sfârșit unificarea Japoniei.

În acest demers a fost ajutat de un rival și aliat remarcabil, Tokugawa Ieyasu, un daimyo care îi împărtășea perspicacitatea, dar nu și nerăbdarea. Odată ce Ieyasu a susținut pe cineva, nu l-a trădat niciodată, dar a considerat că răbdarea, nu puterea, este calitatea esențială pentru succes. La începutul vieții sale, fusese luat ostatic și era cât pe ce să piardă puterea familiei sale, dar rareori a pierdut o bătălie și și-a arătat curajul atunci când soția și fiul său au fost denunțați pentru lipsă de loialitate: a pus-o pe soția sa, Lady

Tsukiyama, să fie decapitată și l-a obligat pe fiul său cel mare să se sinucidă prin seppuku, tăindu-și burta. El era deja devotat unei fete căsătorite de două ori, pe care o alesese pentru înfățișarea și înțelepciunea sa politică: Lady Saigo¯. Contribuind la ascensiunea sa, aceasta a murit tânără, la treizeci și șapte de ani, lăsând doi fii sănătoși care i-au devenit moștenitori.

Hideyoshi, numit regent, se considera acum Copilul Soarelui, mama sa fiind fecundată de o rază de soare, Împăratul Lumii, pivotând spre China. Împărații Ming au primit un tribut nominal din partea Japoniei și i-au recunoscut pe regenți ca regi ai Japoniei. Dar acum, Copilul Soare numea Japonia "Țara Zeilor": "Să iei cu forța această țară virgină a lui Ming va fi la fel de ușor ca pentru un munte să strivească un ou!". Planul era de a-și "croi drum" prin Coreea, dar regele acesteia a refuzat să permită trecerea japonezilor. În timp ce Ieyasu și-a ținut inteligent trupele acasă, Hideyoshi și-a trimis armada, care s-a bucurat de un succes imediat. La trei săptămâni de la prima debarcare, japonezii au învins armata coreeană, au cucerit capitala Seul și au invadat Manciuria. Însă japonezii s-au confruntat curând cu o insurecție coreeană. Toți oficialii coreeni capturați au fost executați împreună cu soțiile și copiii lor. Atât de multe nasuri și urechi au fost sărate, împachetate în lăzi și trimise înapoi la Hideyoshi, încât acesta a construit Mimizuka - movila urechilor. Un detașament a înregistrat 18.350 de nasuri și a fost recompensat corespunzător. Alți 60.000 de coreeni au fost înrobiți de negustorii japonezi: "După ce îi legau pe acești oameni cu frânghii în jurul gâtului, îi conduceau. La fel trebuie să fie și priveliștea diavolilor și a demonilor devoratori de oameni care îi chinuie pe păcătoși în iad'. Apoi invazia a mers prost.

În februarie 1593, Armata Celestă a lui Ming, puternică de 400.000 de oameni, a dat buzna în Coreea, răsturnând armata lui Hideyoshi și măcelărind mai mulți coreeni. Hideyoshi a deschis negocieri, cerând teritoriu coreean. În schimb, Beijingul a oferit recunoașterea tradițională a lui Hideyoshi ca rege vasal al său. Hideyoshi a trimis o altă armată de 100.000 de oameni, în timp ce încerca în mod dezordonat să își gestioneze propria familie: visase să își întemeieze propria dinastie, numindu-l pe arogantul său nepot Hidetsugu ca regent, în timp ce el își lua titlul de taiko, regent retras. Aranjamentul era deja tensionat atunci când concubina lui Hideyoshi, Lady Chacha, a dat naștere unui alt fiu, Hideyori, pe care l-a numit succesorul său. Hideyoshi a decis atunci să-și extermine nepotul și întreaga sa familie. Hidetsugu a fost obligat să se sinucidă, iar cele treizeci și nouă de concubine și copii ai săi au fost decapitați cu toții. Între timp, daimyos conduși de Ieyasu i-au jurat credință copilului, semnată cu sânge.

Hideyoshi a fost slăbit de împotmolirea sa coreeană, care a ucis aproape un milion de oameni, 750.000 de coreeni și 100.000 de japonezi, dar a fracturat și Ming din China, deschizând porțile pentru un "barbar", Nurhaci, khan al călăreților din nord, Jurchens, care s-a oferit să-i ajute pe chinezi. În decurs de douăzeci de ani, Nurhaci a unit triburile jurchen și mongol. Acesta a fost doar începutul: dinastia sa Manchu avea să distrugă dinastia Ming și să domine China până în secolul XX.

În 1597, Hideyoshi, bolnav, s-a îndreptat împotriva creștinilor japonezi, provocat de un căpitan spaniol care dezvăluise modul în care Spania folosea preoții ca avangardă a cuceririlor sale coloniale. Iezuiții portughezi și franciscanii spanioli au convertit 300.000 de japonezi și au obținut Nagasaki ca bază. Hideyoshi copiase modelele portugheze pentru navele și muschetarii săi, dar acum a declarat: "Statele mele sunt pline de trădători... șerpi pe care i-am prețuit în sânul meu". În Nagasaki, a crucificat douăzeci și șase de catolici.

Când această veste a ajuns la Madrid, Filip a fost îngrozit. Se confruntase deja cu un fiasco mult mai mare în războiul său englezesc. Eșecul Armadei "doare atât de tare", a scris el. 'Și dacă Dumnezeu nu ne trimite un miracol (ceea ce sper de la El), sper să mor și să mă duc la El'. Dar nu a făcut acest lucru, micromanagementul imperiului său din apartamentele sale infestate de relicve din vastul Escorial, în timp ce dușmanii săi protestanți, englezi și olandezi, au fost modelați și energizați de dușmănia sa și îmbogățiți de comoara sa. În timp ce Filip își aduna cea de-a doua armadă, el urmărea cu îngrijorare isprăvile libertine ale nepotului său, împăratul Rudolf, care șoca Europa.

ÎMPĂRATUL NEBUN DIN PRAGA

Pe coridoarele Castelului Praga se aflau ciudații necromanți, magi, oameni de știință, artiști și rabini, alături de un astrolog danez cu nasul de aur, un hierofan englez care se dădea în vânt, un irlandez fără urechi care adoră diavolul, o amantă italiană, un amant evreu convertit, un fiu psihotic numit Iulius Cezar - și lei de companie fără cusur.

Rudolf a fost cel mai ciudat Habsburg, transformând Praga într-un laborator pentru gânditori originali și idei noi, în timp ce se lupta cu otomanii și încerca să gestioneze războaiele religioase.

Cu fălci lungi, ochi bulbucați și părul blond, Rudolf a fost un începător întârziat, abia vorbind timp de câțiva ani. În timp ce tatăl său, Maximilian al II-lea, simpatiza cu protestanții, mama sa, sora lui Filip, era o fanatică teribilă care, la venirea sa la putere, a încercat să îl intimideze pe tânărul împărat timid și fragil să se căsătorească cu fiica lui Filip. El a vrut să iasă din asta. 'Te temi să nu-ți pierzi statele și popoarele?', a rânjit mama. 'Ce figură vei face în fața lui Dumnezeu și a lumii dacă îi răsplătești bunătatea cu o insultă și o pui pe mama ta într-o situație intolerabilă?'.

Refuzând să se conformeze, ambiguu cu privire la catolicismul său, evitând orice căsătorie, Rudolf și-a părăsit mama în palatul lugubru Hofburg din Viena pentru a-și crea propria lume secretă la Castelul Praga. Orașul era cosmopolit și protestant, cu o comunitate bogată de 10.000 de evrei și mulți artiști și astrologi deja patronați de tatăl său. Anulând restricțiile impuse evreilor, Rudolf era hotărât să învețe toate secretele cosmosului. El a curatoriat o cameră de curiozități, colecționând copii cu două capete și coarne de unicorn. În laboratoarele sale, a investigat obsesiile epocii: alchimia, o "știință" larg răspândită care urmărea să transforme metalele de bază în aur; și ocultismul hermetic, credința că spiritele și formulele matematice îi permiteau omului să aibă acces la puterea divină. A făcut incursiuni în cabalism cu rabinul Loew, despre care se spunea că era capabil să creeze un Golem - un monstru mistic - din noroi. În 1583, l-a angajat pe John Dee, magul englez cu barbă albă, vizionarul imperialist John Dee, care a sosit împreună cu un acolit sinistru, Edward Kelley, un șarlatan irlandez ale cărui urechi fuseseră tăiate pentru falsificarea de monede.

În 1588, Rudolf a recrutat un napoletan liber cugetător, un fost preot pe nume Giordano Bruno, care a pus sub semnul întrebării dogmele catolice și a dezvoltat ideea lui Copernic, susținând că existau "nenumărate corpuri cerești", că stelele erau alți sori, că universul era infinit și că sufletele puteau să migreze către alte corpuri după moarte. Bruno a fost excomunicat de protestanți și catolici, dar a fost recompensat de Rudolf. În 1599, Rudolf a atras un nobil danez, Tycho Brahe, care își pierduse nasul într-un duel cu un văr în urma unei dezbateri matematice și care purta o proteză de aur. El a adunat date despre stele în Tabelele Rudolfine, etichetând stelele noi ca nova. Deși a acceptat pe jumătate heliocentrismul lui Copernicus, a susținut că Pământul orbitează în jurul Lunii. Asistentul său, Johannes Kepler, un profesor de matematică luteran, a fost în dezacord cu el în mod cordial.

Rudolf, atât de impresionat de tablourile tiziene ale unchiului său Philip de la Escorial, a fost, de asemenea, un colecționar avid, cumpărându-și propriile sale tablouri tiziene și sprijinindu-l pe pictorul de la curtea tatălui său, Giuseppe Arcimboldo, care picta chipuri

folosind obiecte naturale: în Anotimpurile sale, Rudolf, care apare ca zeul roman al abundenței Vertumnus, este construit din fructe.

Dar lumea lui Rudolf se întuneca: leii îi mâncau pe curtenii săi, iar registrele sale contabile consemnează plățile compensatorii pentru mutilările acestora. Și-a pârlit chiar și barba în timpul experimentelor sale explozive. "Fetele imperiale" și tinerii erau procurați. Îndrăgostit de fiica artistului său Strado, Katarina, a avut cinci copii, printre care Don Iulius Cezar de Austria, un ciudat diabolic care avea să facă în curând lucruri teribile. Magii s-au certat; după ce cei doi au experimentat schimbul de soții, Dee a fugit pentru a-și salva viața, în timp ce Kelley fără urechi, arestat pentru fraudă și închinare la diavol, s-a otrăvit.

Deși nu era un soldat, trăind pentru artă și sex, Rudolf a fost apărătorul creștinătății. Un tânăr padișah, Mehmed al III-lea, nepotul blondului Selim, a ținut să-și conducă armata, învingându-i pe habsburgi la Keresztes, obligându-l pe împăratul Rudolf să riposteze. În timp ce purta un război lung care i-a solicitat resursele și sănătatea mintală, Rudolf s-a luptat să găsească un echilibru între catolici și protestanți.

Unchiul său bolnav, Filip, criticându-l pe Rudolf de la Escorial, a luat o decizie care avea să afecteze milioane de oameni. În 1595, dornic să mențină aprovizionarea cu sclavi din Africa, el a început să acorde licențe - asiento de negros (acord de negri) - comercianților portughezi și genovezi pentru a livra câte 3.000-5.000 de africani. Cum a murit de cancer, singurul balsam pentru agonia sa a fost ca fiica sa să așeze relicve pe trupul său. Cu toate acestea, chiar și acum el conducea războiul împotriva olandezilor și englezilor. Elisabeta și-a intensificat contraatacurile. Dar spaniolii l-au respins pe Drake la Coruna, unde a pierdut 10.000 de oameni și douăzeci de nave, apoi, în 1595, l-au înfrânt pe el și pe Hawkins la San Juan (Puerto Rico). Cei doi devonieni au murit de dizenterie și amândoi au fost înmormântați pe mare, Drake în armură completă.

În anul următor, Elizabeth a ripostat, trimițând o mică flotă sub conducerea capricioasă a doi favoriți, un tânăr popinjay suprapromovat, contele de Essex, și Raleigh, pentru a cuceri Cadizul. În iunie 1596, aceștia au jefuit orașul. Dar Filip nu a terminat cu lucrarea lui Dumnezeu. În octombrie, în timp ce Essex era plecat să facă raiduri, Regele Prudent și-a trimis a doua armada - 130 de nave și 20.000 de terți - pentru a cuceri Anglia. În timp ce Elisabeta și paladinii ei intrau în panică, o furtună a împrăștiat flota. Dar, muribund cum era, Filip încă nu terminase: în 1597, a trimis cea de-a treia armada - 140 de nave și 10.000 de oameni. Elisabeta era furioasă că Essex nu se întorsese, dar, din nou, Dumnezeul lui Filip nu a reușit să o facă. Două galere au explodat și a intervenit o

furtună, deși o navă a debarcat 700 de terți în Cornwall. Constatând că erau singuri și înconjurați de miliția engleză, au debarcat din nou două zile mai târziu și au plecat. Elizabeth - acum bătrână, cheală, fără dinți și plină de machiaj cu plumb alb și oțet - a supraviețuit. Dar cea mai mare amenințare a fost creată de ea însăși: Essex.

La 13 septembrie 1598, Filip a murit, fiind succedat de singurul său fiu supraviețuitor, Filip al III-lea, care și-a continuat lucrările, trimițând o a patra invazie a Marii Britanii pentru a debarca în Irlanda și expulzând toți musulmanii din Spania. Întors la Praga, vărul său Rudolf, confruntat cu nebunia și trădarea în sânul propriei sale familii, era convins că Biserica trebuie să riposteze împotriva protestanților, folosind toate armele de care dispunea - război, politică și artă. În timp ce protestanții dominau ținuturile habsburgice, Rudolf i-a persecutat în Ungaria și Austria, dar i-a tolerat la Praga, fiind inconsecvent în toate privințele. Cu toate acestea, deși papii au condus un contraatac catolic, se părea că protestanții învingeau. În alianță cu papa, frații lui Rudolf, în frunte cu Matei, crezând că Rudolf este o amenințare pentru monarhie și Biserică, au început să încurajeze opoziția și să impună convertirea la catolicism. Rudolf a fost prins între cele două tabere. În 1605, ungurii și transilvănenii s-au răsculat; protestanții austrieci s-au repliat în fața persecuției catolice agresive. Lupta a fost urmărită îndeaproape la Londra de un monarh care împărtășea ambivalența lui Rudolf. Nu erau doar ei cei care se temeau că un conflict religios iminent era pe cale să împânzească Europa.

În ziua de Sfântul Ștefan, 26 decembrie 1606, într-o Londră în care un val de ciumă îi ucidea pe mulți, ducând la închiderea teatrelor și a berăriilor, iar o conspirație a terorismului catolic zguduise regatul, Iacob I, veteran rege al Scoției, nou rege al Angliei, a fost însoțit în Marea Cameră din Whitehall de 300 dintre curtenii săi pentru a viziona o nouă piesă a unui actor-scriitor pe nume William Shakespeare.

Andreas Vesalius a exersat ce să facă cu Henri prin înfigerea de cioburi în capetele criminalilor recent executați, corpurile lor fiind adesea smulse încă calde din spânzurătoare. În această epocă, chirurgia era limitată de cunoștințele anatomice, de incapacitatea de a opri sângerarea, de absența anestezicelor și a antisepticelor. Doar două operații interne erau posibile: trepanarea craniului și "tăierea pentru piatră". În această din urmă procedură, cunoscută sub numele de litotomie, pacientul era legat și ținut jos de bărbați puternici, fără anestezic, în timp ce chirurgul introducea un tub prin penis pentru a ține pietrele din vezica urinară la locul lor, apoi tăia perineul și folosea un

extractor cu lingura pentru a scoate pietrele; rana nu era cusută, ci lăsată să se vindece singură. Mulți pacienți au murit. Vesalius a experimentat ambele proceduri.

S-a născut într-o dinastie de medici flamanzi: bunicul său a fost medicul împăratului Maximilian, tatăl său a fost boticarul și valetul de cameră al lui Carol al V-lea, în timp ce fiul a devenit medicul acestuia și cel mai mare dintre pionierii anatomiei: disecând oameni și macaci, a descoperit unele dintre elementele esențiale ale circulației și ale scheletului, infirmând multe dintre afirmațiile lui Galen, crezute timp de peste un mileniu. Luptând cu acuzațiile de erezie din partea Inchiziției, a devenit medicul lui Filip al II-lea.

Ecaterina a fost un inovator, despre care se spune că a pus la modă furculițele și tacâmurile; până la această dată, chiar și regii mâncau cu degetele, tăind carnea cu cuțitul și mâncând cu lingura. Oamenii obișnuiți călătoreau cu linguri de lemn; marile familii foloseau linguri de argint. Se spune, de asemenea, că Ecaterina a introdus lenjeria intimă, o modă care a devenit o specialitate franceză - și că a fumat tutun american care era cunoscut sub numele de la herbe de reine.

Ecaterina a început să negocieze căsătoria fiilor ei, Charles, Henri sau Hercule-François, cu Elisabeta a Angliei. Reginele rivale erau politicieni duri care abordau familia în mod diferit. Elisabeta, o regină regentă protestantă, tratată ca nelegitimă, posibil molestată de tutorele ei, hărțuită de sora ei vitregă, privea familia - și căsătoria - ca pe un pericol. Mamă și soție catolică, Catherine, departe de rădăcinile sale italiene, a bazat totul pe fiii săi, a căror căsătorie cu Elizabeth putea evita războiul civil din Franța, echilibra Spania și câștiga Anglia: Fiul Ecaterinei, François, fusese căsătorit cu Maria, regina Scoției, pretendenta catolică la tronul englez. Acum, Ecaterina juca rolul de mamă aspirantă, iar Elisabeta pe cel de fiică potențială. Candidatul a fost mai întâi Charles, care era cu șaptesprezece ani mai tânăr decât Elisabeta; apoi Henri, cu optsprezece ani mai tânăr, care a disprețuit-o pe Elisabeta ca fiind "putain publique"; apoi, mult mai târziu, în 1559, când mașinațiunile implicau și conducerea unui nou stat olandez, Elisabeta, acum în vârstă de patruzeci și șase de ani, l-a găzduit și a flirtat cu Hercule-François, ducele d'Alençon, în vârstă de douăzeci și patru de ani, și cel puțin s-a prefăcut a fi logodită.

Pe drum, Caterina l-a întâlnit pe Nostradamus, Michel de Nostredame, astrolog, necromant și medic, născut dintr-o familie de evrei convertiți, plătindu-i 200 de écus pentru horoscoapele pe care acesta le făcea fiilor ei. Dar el l-a remarcat în schimb pe unul dintre paginii ei, Henri de Navarra. Hierofantul i-a "citit" alunițele de pe trunchi.

Era al șaselea în linia de succesiune la tron, puțin probabil să fie relevant. Cu toate acestea, Nostradamus a prezis că va fi rege.

Numele de Cerșetorii Mării își are originea în momentul în care o delegație olandeză a vizitat-o pe Margarita. "Nu vă temeți, doamnă", a spus un consilier, "sunt doar cerșetori". Cerșetorii au adoptat punga cerșetorului ca simbol rebel. În patru ani, existau optzeci și cinci de corsari în acțiune, precursori ai corporațiilor comerciale armate.

Dar porecla sa - Teribil - a devenit curentă abia în secolul al XVII-lea, când însemna mai degrabă "grozav" decât sensul modern de "atroce", iar atrocitățile sale nu erau atât de diferite ca cruzime de cele ale Ecaterinei de Medici, ale lui Henric al VIII-lea sau ale lui Cesare Borgia. În multe privințe, a fost un om al timpului său.

Acest stat colosal al Poloniei-Lituaniei - uitat pentru că nu are un echivalent modern - a devenit o Republică Serenă sub președinția unui rege ales de Sejm-ul nobilimii. Nobilimea forma aproximativ 15% din populație, astfel încât exista un electorat de peste 500.000 de persoane, mai mare decât orice în Anglia sau Franța până în anii 1830. Se asemăna cel mai mult cu oligarhia din Veneția, dominată de magnați, dar toleranța religioasă, chiar și pentru evrei și alte minorități, era garantată. Această Złota Wolnos´ć - Libertatea de aur - a durat următoarele două secole.

În mod surprinzător, masacrul de la Sfântul Bartolomeu nu a pus capăt negocierilor de căsătorie ale Ecaterinei cu Elisabeta, care în 1579, acum trecută de 40 de ani, l-a primit pe cel mai tânăr Valois, ducele d'Alençon, pe care l-a numit în mod cochet "broasca mea". Dar Alençon a murit la scurt timp după această călătorie zadarnică.

Henri al IV-lea cel Mare a rezolvat războaiele religioase acordând toleranță protestanților, punând astfel bazele Franței moderne. A divorțat de Margot și s-a căsătorit cu Marie de' Medici, fiica grăsuță, simplă, dar stăpână și tumultuoasă a marelui duce de Toscana, căsătorie care i-a plătit datoriile. Amanta lui Henri a numit-o "bancherul gras". Henri și Maria de Medici au fost părinții viitorului Ludovic al XIII-lea și ai Henriettei Maria, soția lui Carol I al Angliei. În ceea ce o privește pe Margot, irepresibilă și senzuală, a avut iubiți tot mai tineri până la vârsta de 50 de ani, murind în 1615.

Ivan a fost succedat de fiul său, Fiodor, cunoscut sub numele de Clopotarul pentru evlavia sa simplă. Clopotarul a murit fără copii, iar tronul a fost preluat de ultimul favorit al Teribilului, Boris Godunov, care era căsătorit cu sora sa. Boris a fost acuzat de uciderea lui Dmitri, ultimul fiu al lui Ivan cel Groaznic. Odată ajuns la putere, a promovat colonizarea Siberiei și a contribuit la înăsprirea controalelor asupra țăranilor

ruși. Dar Boris nu a reușit să câștige gloria sau să se bucure de longevitatea necesară pentru a întemeia o dinastie, moartea sa declanșând un deceniu de război și invazie din partea polonezilor, suedezilor și tătarilor, exacerbate de trei impostori, Falsul Dmitri - care pretindea că este fiul ucis al lui Teribil - care aproape a distrus Moscovia. Polonezii au capturat Moscova, o traumă care a generat o teamă de o Polonie reînviată care durează până în prezent. Din această mocirlă, un adolescent bolnăvicios, bâlbâit și șchiop, Mihail Romanov, strănepotul primei soții iubite a Teribilului, Anastasia, și văr primar al țarului Fiodor, a apărut cu greu ca țar al unei noi dinastii Romanov. Supraviețuirea sa părea puțin probabilă, dar comandanții săi i-au alungat pe invadatori. Dar războaiele au sărăcit țărănimea, care a fugit adesea în zonele de frontieră: Alexei, fiul lui Mihail, a impus stabilitatea, permițând nobilimii să dețină controlul total asupra țăranilor, care au devenit șerbi, fără a mai avea voie să părăsească proprietățile lor. Șerbia era similară, dar nu la fel ca sclavia mobiliară: șerbii erau datori să își servească stăpânii și puteau fi pedepsiți, violați și uciși, dar, de asemenea, cultivau pentru ei înșiși, plăteau taxe și adesea serveau în armată. Mai târziu, aceștia puteau fi vânduți ca sclavi și erau adesea transferați împreună cu proprietățile lor.

O flotă de cinci galere și 500 de soldați, din care mai mult de jumătate erau incași și mexica, traversase Pacificul, sub comanda lui Miguel López de Legazpi. Filipinele erau marginea exterioară a lumii Indic, popoare polineziene conduse de raja hinduși, precum și de emiri islamici aflați sub conducerea lejeră a Bruneiului, al cărui sultan Bolkiah cucerise un imperiu în anii 1490, căruia spaniolii îi puneau acum capăt. În 1570, Legazpi, acum capitán-general, l-a învins pe Ache, raja al regatului Maynila de pe Luzon, și a construit capitala sa, Manila, sediul conducătorilor spanioli până în 1898. Flotele de comori ale lui Filip navigau acum prin Pacific spre China, de obicei cu ofițeri spanioli și adesea cu trupe mexica sau amerindiene.

Cel mai preeminent a fost Sir Thomas "Lusty" Stuckley, în vârstă de 60 de ani, fiul unui cavaler din Devon, care a comandat centrul portughez. Stuckley luptase peste tot în Europa: a servit-o pe Maria I, dar, ca catolic recusant, a sfidat-o pe Elisabeta, despre care se lăuda că "nu dădea doi bani" și căreia i-a spus impertinent că își va întemeia propriul regat, înainte de a fugi pentru a-i servi pe Filip și Don Juan al Austriei în comploturile de invadare a Angliei și Irlandei. Mediterana era o lume mică: Stuckley a luptat pentru Don Juan la Lepanto, în timp ce frații sultani marocani Abd al-Malik și Ahmed au luptat pentru otomani în aceeași bătălie.

În Marrakesh, el a construit un palat fantastic, al-Badi - Minunatul - înfrumusețat cu coloane de marmură din Italia; o parte din el încă se mai află în picioare. Muncitorii erau sclavi albi, prizonieri portughezi, tratați în mod abisal.

Francezii fuseseră înaintea englezilor, dar nu mai norocoși: în 1534, François I îl trimisese pe propriul său conchistador Jacques Cartier în America de Nord, unde a fondat diverse așezări în Quebec, începutul Noii Franțe. Dar așezările au fost distruse de boli și de atacurile amerindienilor.

În 1584, William a fost primul lider național care a fost asasinat cu o armă de foc, dar uciderea sa nu a schimbat nimic: fiul său Maurice l-a înlocuit ca stadtholder. Asasinul său nu a ridicat premiul, fiind capturat și supus uneia dintre cele mai macabre execuții: mâna dreaptă care apăsase pe trăgaci a fost arsă, carnea i-a fost tăiată și smulsă din oase în șase locuri; apoi a fost ars cu grăsime de slănină, dezmembrat și apoi spintecat de viu, înainte ca inima să-i fie scoasă din piept și aruncată în față, înainte de a-i fi tăiat capul. Dar Filip și-a înnobilat familia și le-a dat proprietăți.

Născut în 1559, Nurhaci a început ca soldat în armatele Ming, învățând chineza citind Marginile apei, dar până la vârsta de 21 de ani atât tatăl, cât și bunicul său au fost uciși de o căpetenie rivală. Povestea vieții sale are multe paralele cu cea a lui Genghis. Afirmându-și supremația prin uciderea fratelui său mai mare și a nepoților, a organizat Jurchens într-un corp de elită, împărțit în Bannere, apoi a lansat un atac asupra Chinei Ming, cucerind o regiune nordică. A schimbat numele Jurchens în Manchu și și-a numit familia Aisin (Golden) Gioro. În 1626, ajuns la vârsta de 60 de ani, și-a descoperit prințul moștenitor într-o relație cu tânăra sa soție. L-a întemnițat și l-a ucis pe fiu, cu care și-a îngropat soția infidelă. La moartea sa, fiul său mai tânăr s-a declarat împărat al noii dinastii Qing.

Astfel de puncte de vedere nu erau noi: Copernic își prezentase heliocentrismul lui Clement al VII-lea, dar ceea ce era considerat o excentricitate fascinantă în 1533 a devenit periculos în timpul renașterii catolice din 1600. Bruno s-a întors în mod nesăbuit la Veneția, de unde a fost extrădat la Roma, unde Papa Clement al VIII-lea i-a supravegheat procesul, fiind acuzat de contrazicerea dogmei catolice. El a refuzat să renunțe la pluralitatea lumilor. Condamnat la moarte în 1600, se presupune că a răspuns: "Poate că tu dai această sentință cu mai multă teamă decât o primesc eu". Cu limba 'întemnițată pentru cuvintele sale rele', a fost spânzurat cu capul în jos, dezbrăcat și ars de viu.

La venirea sa, Mehmed a ordonat strangularea a nouăsprezece dintre frații săi mai tineri - aceștia i-au sărutat mâna, au fost circumciși și apoi stingheriți, unul dintre ei spunând cu îndârjire: "Lasă-mă să mănânc castane și strangulează-mă după aceea". Mulțimile plângeau în timp ce priveau micile sicrie îndreptându-se spre Hagia Sophia, unde mormintele lor în miniatură rămân emoționante. Mehmed a fost regizat de mama sa de origine bosniacă, Safiye, care s-a bazat pe kira sa evreică de origine italiană, Esperanza Malchi. Evreitatea ei s-a dovedit a fi un paratrăsnet pentru nemulțumire. În 1600, trupele neplătite s-au revoltat, cerând capul ei. Mehmed și Safiye au sacrificat-o: Esperanza a fost dusă pe un cal de povară la hipodrom, unde mulțimea "i-a tăiat mâna blestemată și i-a tăiat vulva, bătându-le în cuie la ușile celor îngâmfați care și-au obținut posturile prin mituirea acelei femei". 'Partea ei rușinoasă' a fost apoi plimbată prin Constantinopol. 'Dacă execuția ei era necesară, de ce așa?', l-a întrebat sultanul valah pe sultan. 'Ar fi putut fi aruncată în mare. O astfel de execuție a unei femei atât de strâns legate este dăunătoare autorității imperiale'. De acum încolo, evreii nu mai dețineau funcții înalte și erau obligați să poarte bonete și insigne care să le marcheze inferioritatea.

ACTUL DOI

545 MILIOANE

Dahomeani, Stuarts și Villiers, Tamerlani și otomani

REGELE VRĂJITOARELOR - JAMES ÎNDRĂGOSTIT, SHAKESPEARE LA CURTE

Piesa pe care o urmărea curtea era Regele Lear, o dramă întunecată a puterii senectuții, a nebuniei paterne, a divizării politice și a ingratitudinii filiale, care se termina în haos și tragedie. Dar nu părea deloc nepotrivită în noua uniune instabilă și tulburătoare a Angliei și Scoției, unde în ultimii șase ani avuseseră loc lovituri de stat eșuate împotriva vechii regine Elisabeta și a noului Iacob, precum și o conspirație catolică pentru asasinarea întregii familii regale și a clasei conducătoare.

Iacob a fost rege de la vârsta de un an; ambii săi părinți au murit în mod violent, iar el a fost crescut în cadrul unei curți de granzi criminali și fanatici religioși, într-un regat dominat de o sectă protestantă, presbiterienii, care respingeau preoții și episcopii. Regele era un pedant bețiv și suflat, care le ținea curtenilor prelegeri umede despre vrăjitorie și teologie din buze pline de sevă: unii observatori englezi au afirmat că avea o limbă supradimensionată, dar aceasta era doar o insultă la adresa accentului său scoțian gros. Crescut ca presbiterian, a ieșit inteligent și curios, dar, în mod nesurprinzător, însetat de dragoste - și credincios în puterea malefică a vrăjitoarelor.

Nevoia de a explica seria de dezastre - războaie religioase, pandemii și recolte proaste - împreună cu teama față de femeile neconvenționale și popularitatea lucrărilor tipărite despre vrăjitorie, au declanșat un val de procese de vrăjitorie. La Trier, în anii 1580, un arhiepiscop a orchestrat atacuri împotriva protestanților, evreilor și vrăjitoarelor, care au dus la arderea a 386 de persoane. În 1589, la apogeul acestei isterii înfiorătoare, Iacob s-a căsătorit prin procură cu Anne a Danemarcei, dar călătoria acesteia spre Scoția a fost abandonată din cauza furtunilor. James a pornit să o recupereze - un moment rar de romantism heterosexual - dar era sigur că furtunile erau opera vrăjitoarelor și, la întoarcere, a încurajat un caz în North Berwick care a dus la torturarea și arderea mai multor persoane. James avea să fie singurul monarh intelectual al Marii Britanii: a scris mai întâi despre vrăjitorie, Daemonologie, apoi un tratat care preamărește dreptul divin al regilor.

Pe măsură ce Elisabeta îmbătrânea, James a negociat în secret cu curtenii ei: Essex se grăbea să accelereze succesiunea lui James. Dar Elisabeta își pierduse răbdarea cu accesele de furie ale lui Essex. În februarie 1601, narcisistul jackanapes a lansat o lovitură de stat, angajând compania teatrală a lui Shakespeare pentru a juca piesa sa Richard al II-lea ca un semnal pentru a-l distruge pe tiran și a livra Anglia lui James. 'Eu sunt Richard al II-lea', a spus Elisabeta cu părere de rău după aceea. Essex a fost decapitat. Shakespeare a fost probabil interogat; a fost la limită, dar a supraviețuit. La moartea ei, în 1603, ministrul de încredere al Elisabetei, Robert Cecil, a facilitat succesiunea regelui Scoției.

Într-una dintre primele sale decizii, James a numit trupa de actori a lordului șambelan, deținută în parte de Shakespeare, drept King's Players, care să joace pentru rege de zece ori pe sezon. Cei doi fii ai lui James, atractivul Henry și modestul și timidul Charles, promiteau stabilitate, iar la Londra, Anne a supraviețuit încă trei sarcini, copiii fiind aduși pe lume de un medic francez cu echipament secret care permitea nașteri mai sigure. Cu toate acestea, atmosfera era tensionată când un nou val de ciumă bubonică a

lovit Londra, numărul deceselor crescând de la douăzeci pe săptămână la o mie, ceea ce l-a determinat pe James să ordone închiderea teatrului și să se dea în capcană la urși. Regele a început să negocieze pacea cu Spania, dar nu a anulat restricțiile impuse catolicilor, ceea ce a declanșat conspirația lui Robert Catesby de a arunca în aer deschiderea oficială a Parlamentului. Complotul este considerat acum o glumă, dar acest spectaculos act terorist ar fi ucis nu doar cea mai mare parte a familiei regale, ci întreaga elită, adică mii de oameni. La 4 noiembrie 1605, o scrisoare anonimă l-a anunțat pe Cecil, iar treizeci și șase de butoaie cu praf de pușcă au fost descoperite sub Parlament. Conspiratorii au fost vânați.

Paranoia și echivocul, ciumele și încuviințările, răsturnările de situație ale puterii și importanța caracterului l-au inspirat pe Shakespeare, care fusese el însuși la un pas de distrugere. În timp ce Anglia urmărea procesul teroriștilor și sărbătorea supraviețuirea regelui lor scoțian și a tinerilor săi fii, Shakespeare a scris o poveste scoțiană, Macbeth, bazată vag pe istorie, despre crima profană de a ucide un rege și fascinația vrăjitoriei. În vârstă de 42 de ani, Shakespeare, chelios, cu o mustață și o barbă mici, era fiul unui mănușar impecabil din Warwickshire, născut în anul în care a murit Michelangelo. Este posibil să fi început ca învățător și să fi trecut la actorie în anii 1580. Shakespeare și-a făcut un nume cu două poeme epice, o serie de sonete și, chiar dacă valurile de ciumă au dus la închiderea periodică a teatrelor, un amestec de piese comice și istorice. Dar și-a făcut averea ca actor-manager, coproprietar al Lord Chamberlain's Men, care i-a permis să cumpere cea mai mare casă din orașul său natal Stratford-upon-Avon. Acolo s-a căsătorit de tânăr, având două fiice și un fiu, Hamnet, care la vârsta de unsprezece ani murise cu zece ani mai devreme. Când se afla la Londra, se mișca între tavernele rapace din Southwark, unde stătea în chirie, și strălucirea putredă a curții, unde era mire de cameră. Discret și privat, sonetele sale pasionale de dragoste și trădare, care descriu aventuri cu femei și bărbați într-o Londră a caselor de scandal și a bolilor venerice, sugerează experiența mondenă: "Când iubita mea jură că este făcută din adevăr, / o cred, deși știu că minte".

Pe 5 ianuarie 1606, James a participat la o distracție la Banqueting House din Whitehall pentru a sărbători căsătoria contelui de Essex, fiul în vârstă de paisprezece ani al favoritului executat, cu Frances Howard, fiica unuia dintre granzii care l-au distrus pe tatăl mirelui. Această căsătorie, gândită de James ca un act de reconciliere, avea să devină un scandal criminal. Dar, deocamdată, Shakespeare a privit tinerele nobile dansând în costume stacojii într-un spectacol scris de dramaturgul său rival Ben Jonson, un simpatizant catolic dezlănțuit care omorâse doi oameni în dueluri, dar care a reușit să

ajungă de la zidar și criminal la poet național. Extravaganța veselă a spectacolului l-a inspirat pe Shakespeare să scrie Antoniu și Cleopatra, în care sosirea reginei egiptene pe o barjă strălucitoare va necesita o punere în scenă la fel de spectaculoasă - foarte diferită de angoasa insuportabilă a celeilalte sale lucrări în lucru, Regele Lear.

În zilele de după spectacol, James a urmărit în secret procesul conspiratorilor catolici. La 30 ianuarie, opt dintre ei au fost târâți înapoi în coșuri de răchită până la spânzurătoare, unde au fost pe jumătate spânzurați, cu organele genitale tăiate și arse, cu intestinele și inimile scoase, înainte de a fi decapitați, un proces menit să-i pună "la jumătatea drumului dintre cer și pământ, ca nedemni de amândouă".

La scurt timp după ce a asistat la Regele Lear, James a asistat la un meci de turnir, în care un tânăr curtean scoțian, Robert Carr, a fost descălecat și și-a rupt piciorul. James s-a îndrăgostit de el pe loc, l-a îngrijit, l-a educat și l-a făcut cavaler. Carr a început să domine curtea, iar în curând a fost ridicat la rangul de conte de Somerset. Regina Ana îl detesta, iar Parlamentul a disprețuit darurile generoase ale lui James pentru acest caledonean parvenit. Din fericire, ascensiunea lui Carr a fost echilibrată de carisma lui Henry, prinț de Wales, care era fascinat de deschiderea lumii.

Londra anului 1606 era neașteptat de cosmopolită. Călătoriile sclavagiștilor englezi aduseseră câteva sute de africani la Londra, unde Africa era în atenția oamenilor. Elisabeta ordonase deportarea lor, dar nu fusese niciodată pusă în aplicare. Londonezii au fost fascinați de vizita unui ambasador marocan. Shakespeare îi scrisese sonete de dragoste unei "doamne negre": poate că era pur și simplu brunetă, dar e foarte posibil să fi fost africană, în timp ce piesa sa Othello, cu premiera în 1604, avea ca protagonist un general maur. În A douăsprezecea noapte, în anul următor, Anne a prezidat Masque of Blackness a lui Jonson, în care regina și doamnele ei, purtând chipuri negre și costume de Inigo Jones, au jucat rolul fiicelor zeului Niger care doreau ca zeul Oceanus să le albească pielea.

Încrezător în sine, erudit și cunoscător de jouster, jucător de tenis și jucător de golf timpuriu, prințul Henry i-a cerut tatălui său să îl lase să studieze cu Raleigh, care era încarcerat. Șmecherul, închis în Turn, a fost fericit să-l primească pe Henry, pentru care a început probabil să scrie Istoria lumii. Henry a fost atât de inspirat de poveștile lui Raleigh despre un regat bogat în aur din America de Sud, Eldorado, încât și-a finanțat propriul aventurier, Thomas Roe, într-o expediție în Guiana. Raleigh a fost autoritatea, deoarece colonia sa Roanoke din America și capturarea în 1592 a unei maiestuoase nave portugheze, plină de delicatese din Asia de Est - aur, chihlimbar, cuișoare, scorțișoară și

cocaină - au inspirat înființarea a două companii: o Companie a Indiilor Orientale (EIC), înființată în 1600 pentru a comercializa mirodenii asiatice și susținută de James, care l-a făcut cavaler pe căpitanul primei sale călătorii, și o Companie Virginia, înființată în 1606 pentru a întemeia o colonie pe coasta americană. Expediția celei din urmă companii a atins un teren pe care l-a numit Cape Henry și a fondat o așezare, Jamestown. Chiar dacă popoarele amerindiene din jurul locului, confederația Powhatan, au fost inițial prietenoase, coloniștii au murit în masă din cauza bolilor și a foametei. Aceste călătorii dezastruoase au inspirat ultima piesă scrisă de Shakespeare, "Furtuna", ultima piesă scrisă de un singur autor.

În ceea ce privește EIC, acesta a trimis doar trei nave anual în primul său deceniu. Adevărații dinamici au fost olandezii, cu mult înaintea englezilor. Când Filip al II-lea și-a închis porturile pentru marinarii olandezi în 1598, a deschis inconștient lumea ambițiilor olandeze. Între 1595 și 1602, olandezii au trimis cincizeci de nave pentru a ataca navele habsburgice. În 1602, Heeren XVII - cei Șaptesprezece domni, mulți dintre ei membri ai dinastiilor de negustori interconectați Bickers și de Graeffs, care dominau politica olandeză - au fondat propria Companie a Indiilor Orientale (VOC), care a primit o navetă de la statele generale conducătoare, cu puteri militare și guvernamentale pentru a cuceri și a menține punctele comerciale din Asia. A fost înființată bursa de valori din Amsterdam - prima - pentru a tranzacționa acțiunile sale. VOC s-a integrat cu ușurință în structura pluralistă a Țărilor de Jos, cu cele șapte provincii, orașe puternice și bresle, dar a devenit prima companie multinațională, prima companie publică, prima corporație de război. Familiile sale conducătoare au reflectat schimbările din societate, încurajând organizarea modernă, valorile muncitorești și patronajul artistic, precum și inovația tehnică și concurența acerbă.

VOC și-a bazat comerțul pe violență. "Nu putem face comerț fără război", a declarat Jan Pieterszoon Coen, directorul general al VOC, pentru Seventeen, "și nici război fără comerț". Profiturile erau generoase, iar rivalitățile cu negustorii portughezi, englezi și chinezi erau urmărite cu brutalitate. În 1607, Coen s-a alăturat unei expediții în Insulele Banda - cele mai bogate dintre Moluccas - unde indonezienii locali au masacrat majoritatea olandezilor. Coen, un conchistador sever și un calvinist fanatic, a desfășurat o violență care-ți lăsa ochii în soare pentru a înființa fabrici VOC (posturi comerciale), jucând conducătorii locali unii împotriva altora și lovind rivalii portughezi și englezi. Convins că face lucrarea lui Dumnezeu, stilul său - "Nu disperați, nu vă cruțați dușmanii, Dumnezeu este cu noi!" - era dur chiar și cu proprii săi oameni. Când a găsit un ofițer olandez în pat cu o fată, a cerut decapitarea acestuia. VOC a concurat cu

englezii, spaniolii-portughezii și chinezii pentru a controla Molucas, preluând Ambon de la portughezi. Unul dintre primele sale succese a fost pătrunderea în Japonia.

Tokugawa Ieyasu, acel maestru al forței răbdătoare, nu a avut nicio problemă în a face față acestor comercianți. În 1598, viitorul cuceritor al Chinei, Hideyoshi, a murit de febră la patruzeci și șapte de ani, lăsând un consiliu de regenți condus de Ieyasu să guverneze în locul fiului său de cinci ani. Ieyasu a măcelărit în curând facțiunea lui Hideyoshi, devenind shogunul unui nou guvern la Edo, care mai târziu a devenit Tokyo, și fondând o dinastie care a condus Japonia până în 1868. Spaniolii și portughezii făceau deja comerț prin Nagasaki; acum au sosit și protestanții. Olandezii și englezii au fost inițial bine primiți de către shogun. În 1600, un marinar aventurier din Kenzia pe nume Will Adams, un veteran al raidurilor lui Drake, a fost unul dintre puținii supraviețuitori ai primei flotile VOC spre est. În timp ce spaniolii și portughezii au cerut executarea sa ca pirat, Adams a fost dus la Castelul Osaka. După ce a câștigat favorurile lui Ieyasu însuși în cadrul unui interviu care a durat toată noaptea, Adams s-a alăturat curții acestuia, a învățat japoneza, s-a antrenat ca samurai și l-a sfătuit pe shogun în privința tehnologiei europene, construindu-i prima sa navă de război europeană. Adams a lucrat împotriva spaniolilor și olandezilor, promovând în același timp interesele EIC. Olandezilor și englezilor li s-a permis să mențină o prezență comercială, dar în 1628 fiul lui Ieyasu, Hidetada, acum shogun, s-a întors împotriva creștinismului, expulzând preoții catolici și arzând cincizeci și cinci de catolici. Timp de două secole, sub conducerea șogunilor Tokugawa, accesul european în Japonia a fost limitat.

În alte părți, campaniile VOC au continuat cu forță maximă. În 1618, Coen a securizat Jakarta (redenumită Batavia) în Java, fiind recompensat de către cei Șaptesprezece cu funcția de guvernator-general. Cei Șaptesprezece au cerut confiscarea Insulelor Banda, bogate în mirodenii. "Pentru a rezolva în mod adecvat această chestiune", scria Coen, "este necesar să supunem din nou Banda și să o populăm cu alți oameni". Peste 10.000 de indigeni au fost uciși, iar alții au fost deportați, în timp ce VOC și-a asigurat monopolul asupra cuișoarelor și nucșoarelor. Aceștia au fost la fel de necruțători și cu concurenții europeni, fiind torturați cu apă și decapitați 21 de negustori englezi la Ambon.

Oriunde portughezii erau prezenți, VOC a atacat aceste avanposturi habsburgice: în Taiwan, trupele sale au luat cu asalt un fort portughez pentru a-și dezvolta comerțul cu China. În același timp, s-a îndreptat spre India. În 1608, VOC i-a atacat pe portughezi în Coromandel, a cucerit Pulicat și a negociat o concesie cu maharajașii din Vijayanagara,

înainte de a se apropia de cel mai mare monarh din Orient, noul împărat mogul, Jahangir. Și aici au fost urmați rapid de englezi.

Atunci când VOC și EIC l-au abordat pe Jahangir, urmașul lui Tamerlan și Babur, ei îl curtau pe conducătorul celei mai mari puteri de pe pământ. Jahangir, pe atunci cunoscut sub numele de Salim, era fiul dependent de opiu al lui Akbar cel Mare: la un moment dat, tatăl său l-a închis și l-a obligat să se lase de fumat în încercarea de a-și vindeca dependența. Deși Salim a rămas dependent toată viața, acest lucru nu i-a îngrădit ambițiile. În familia Tamerlane, fiii și nepoții concurau pentru coroană, iar cei care pierdeau mureau: "Tronul sau mormântul!". Pe măsură ce Akbar îmbătrânea, prințul a licitat pentru putere, asasinându-l pe vizirul Abul-Fazl. Akbar a ripostat amenințând că va lăsa imperiul propriului fiu al lui Jahangir, Khusrau.

La 3 noiembrie 1605, când marele padișah a murit (în săptămâna complotului catolic de a arunca în aer Parlamentul de la Londra), Salim a luat numele de Cuceritorul Lumii - Jahangir - deoarece fiul său Khusrau s-a răzvrătit și a pus stăpânire pe Punjab. Jahangir și-a zdrobit fiul, spunându-i generalului său: "Fă tot ce trebuie. Regii nu au familii'. Khusrau a defilat pe un elefant pe un bulevard de piroane; susținătorii săi au fost forțați să se supună înainte de a fi trași în țeapă anală, 'cea mai chinuitoare pedeapsă', a notat Jahangir. În mod uimitor, după aceasta, băiatul a complotat din nou și a fost orbit.

Jahangir a arătat sclipiri ale temperamentului tamerlandez, atât în extinderea imperiului, cât și în posedarea unei dungi de cruzime, omorând odată un chelner pentru că i-a căzut o farfurie și un vânător pentru că i-a întrerupt ținta. Dar a fost fascinat de artă, știință și arhitectură, fiind influențat de arta renascentistă europeană, pe care o considera un instrument științific - un mijloc de a studia lumea. Pictorul său Abu al-Hasan a perfecționat stilul Mughal flamboaiant și rafinat pentru un imperial dependent de droguri care depindea din ce în ce mai mult de soția sa, Nurjahan.

ÎMPĂRĂTESELE DE AGRA ȘI CONSTANTINOPOL: LUMINA PALATULUI ȘI LUNA FRUMOASĂ

Nurjahan s-a născut Mihr al-Nisa, fiica unuia dintre miniștrii lui Akbar, un iranian care își luase serviciul în India. Jahangir a întâlnit-o pentru prima dată când era încă căsătorită cu un paladin nesăbuit care îl salvase pe Jahangir de un tigru care încărca. El

i-a dat numele Sher Afgan - aruncătorul de tigri. Ani mai târziu, după ce Tiger Tosser murise, Jahangir a văzut-o din nou.

La curtea din Agra, bazarul meena pentru festivalul Nowruz era ocazia ideală pentru flirturi. Mihr al-Nisa avea treizeci și patru de ani, era văduvă și avea o fiică; Jahangir avea deja cincizeci și unu de ani, cincisprezece soții și un harem plin de oameni, dar "nu credeam că cineva îmi era mai simpatic". Această persană isteață, crescută în Kandahar, nu era doar furtunoasă, suplă și frumoasă, vorbea fluent persana și araba, ci și amuzantă. Îi plăcea să picteze cu o băutură în mână și era o trăgătoare de elită, care a împușcat odată patru tigri de pe un elefant, folosind doar șase gloanțe, fără să rateze vreun foc. "O astfel de împușcătură nu mai fusese văzută niciodată", a scris Jahangir; "cei patru tigri nu au avut niciodată șansa de a ieși la suprafață". Un negustor englez a văzut odată cuplul călărind vesel într-o tabără de vânătoare împreună pe o căruță, singuri, cu împăratul la volan.

În 1612, după nunta lor - la care el i-a dat numele Nurmahal, Lumina Palatului, promovat mai târziu în Nurjahan, Lumina Lumii - au aranjat căsătoria celui de-al treilea fiu al său, disciplinat și abstinent, Khurram (mai târziu împăratul Shahjahan) cu nepoata ei, Arjumand Banu, care era la fel de erudită și fermecătoare ca și mătușa ei. Khurram fusese nepotul favorit al lui Akbar, care l-a botezat Bucuros, apoi l-a luat de la mama sa Rajput și l-a lăsat să fie crescut de Ruqaiya, soția sa senior fără copii, care "l-a promovat întotdeauna" și i-a spus lui Jahangir "nu exista nicio comparație între el și ceilalți copii ai mei". Akbar "l-a considerat ca fiind adevăratul său copil", în timp ce Ruqaiya l-a iubit "de o mie de ori mai mult decât dacă ar fi fost al ei". Crescut de acești doi titani, Khurram nu a fost impresionat de nevolnicul Jahangir, dar s-a îndrăgostit imediat de noua sa soție, redenuminând-o Mumtaz Mahal (Exaltată a Palatului). Dar Nurjahan și-a căsătorit apoi propria fiică cu un alt fiu al lui Jahangir, Shahryar, cel mai tânăr dintre fiii lui Jahangir, stârnind suspiciunea lui Khurram că ea plănuia să-l distrugă.

În acest moment, companiile olandeze și engleze au sosit la Agra pentru a solicita concesii comerciale. Imperiul lui Jahangir era cea mai bogată putere de pe pământ, apropiindu-se de apogeul puterii sale economice: se estimează că ponderea sa în PIB-ul mondial urca rapid, de la 22,7% în 1600 la 24,4% în 1700, mai mare decât cea a Chinei. Populația sa - 110 milioane de locuitori - era mai mare decât întreaga Europă la un loc. Textilele sale, fabricate în mii de mici magazine artizanale la scară de cabană, erau exportate în Europa, unde deveneau la modă, împreună cu bijuterii, fildeș și mirodenii furnizate de comercianții portughezi și arabi. Dar, în 1616, Jahangir le-a acordat olandezilor fabrici comerciale mai întâi în Surat, apoi în Bengal. În același timp, EIC și-

a trimis strălucitorul plenipotențiar, Thomas Roe, veteran al vânătorii Eldorado-ului din Guyana, pentru a-l fermeca pe Jahangir. Cei doi s-au îmbătat împreună și Jahangir i-a acordat lui Roe o fabrică la Surat. Dar acești europeni erau foarte puțin importanți pentru Cuceritorul lumii.

Jahangir conducea nordul Indiei, dar nu și sudul. Dornic să se extindă, i-a ordonat lui Khurram să avanseze spre sud în Deccan (de la Dakhin, care înseamnă sud), ceea ce i-a adus tatălui său promovarea la cel mai înalt mansab (sistemul de ranguri creat de Akbar) și titlul de Shahjahan - Regele Lumii. "Cu un impuls de afecțiune paternă nebănuită, l-am luat în brațe", a scris Jahangir. 'Cu cât își exprima mai mult venerația față de mine, cu atât mai mult creștea tandrețea mea'.

Cu toate acestea, înaintarea lor spre sud a fost blocată de sultanatul Ahmadnagar, condus la acea vreme de un paladin african talentat, Malik Ambar, unul dintre Habashi, de obicei păgâni din interiorul Africii care erau capturați de creștini sau arabi și apoi vânduți gujaraților pentru a servi ca soldați pentru sultanii din estul și sudul Indiei. Vândut de părinții săi, convertit la islam de primul său stăpân din Bagdad, Ambar a fost în cele din urmă manumit. "Un kafir negru [un cuvânt arab pentru necredincios care a devenit un epitet rasist european pentru africani] cu o față severă de roman", potrivit unui comerciant olandez, a comandat 10.000 de habashi, preluând controlul asupra Ahmadnagar ca peshwa (ministru-șef), căsătorindu-se cu sultanul acestuia cu fiica sa. Înfrângându-l în mod repetat pe Jahangir, Ambar avea aproape optzeci de ani când Shahjahan l-a umilit, un triumf sărbătorit de Jahangir într-un tablou în care acesta trage cu arcul în Ambar, o alegorie a împlinirii dorințelor, care arată cât de puternic devenise Habashi. Abia după moartea lui Ambar, mogulii au înghițit Ahmadnagar.

Cu toate acestea, relațiile dintre tată și fiu erau înghețate. Cu cât Jahangir era mai cald, cu atât Shahjahan era mai rece. Chiar și în această criză de iubire familială, a existat și vărsare de sânge: Shahjahan a cerut custodia fratelui său orb, Khusrau, pe care apoi l-a ucis. Afecțiunea sa era rezervată pentru Mumtaz Mahal. "Nu face copii cu nicio altă femeie", i-a spus ea, "ca nu cumva a ei și a mea să se lupte pentru succesiune". El a ordonat altor femei să avorteze sarcinile. Acum a observat declinul tatălui său.

'Nurjahan Begum, a cărei îndemânare și experiență sunt mai mari decât cele ale medicilor, a încercat să diminueze numărul paharelor mele și să efectueze remedii', își amintea Jahangir. 'Treptat, ea mi-a redus vinul'. Puterea lui Nurjahan depindea de viața unui drogat tamerlandez, dar contemporana ei din Constantinopol era o femeie și mai remarcabilă, care avea să domine imperiul otoman timp de patruzeci de ani.

Când sultanul otoman, Ahmed, a văzut-o pentru prima dată, ea era Anastasia, o odaliscă greacă proaspăt înrobită în harem. Amândoi aveau treisprezece ani, iar el a redenumit-o Mahpeyker - Frumoasa Lună. Dar când s-a îndrăgostit de ea, a redenumit-o Kösem - Conducător. 'Frumoasă și isteață', a notat trimisul venețian, 'cu multe talente, cântă frumos, este extrem de iubită de rege', care chiar 'o asculta în unele chestiuni'. Împreună au avut nouă copii, dintre care cinci erau fii, unul cu daruri strălucite, altul cu nebunie criminală. Kösem s-a confruntat cu concurență: Osman, fiul cel mare al lui Ahmed, era cu o altă odaliscă, dar ea s-a apropiat de el, deși prioritatea ei va fi întotdeauna copiii ei.

Sultanul Ahmed, îndemnat, se presupune, de Kösem, a pus capăt tradiției de strangulare a fraților regali: și-a păstrat propriul frate în "cușca de aur" a haremului. Padișahii petreceau acum mai puțin timp comandând armatele, ceea ce a conferit mai multă putere personalului lor de la palat: eunucii lor africani erau acum egali cu marii vizir.

Jucăuş, cultivat și atletic, poet și scrimer, Ahmed, care o voia mereu pe Kösem lângă el, a lucrat din greu la Moscheea Albastră, proiectată împreună cu Mehmed Agha, care fusese instruit de marele Sinan. Cu cele cinci cupole impresionante, opt cupole mai mici și șase minarete și cu țiglele sale de culoare acvamarin, o cascadă de stiluri bizantino-otomane, ea rămâne una dintre bucuriile Istanbulului. Otomanii obținuseră recent victorii în Ungaria și cuceriseră Caucazul de la Persia, ceea ce l-a determinat pe Ahmed să își ia ochii de la principala sa datorie: războiul. Dintr-o dată, în 1605, a fost atacat de un nou șah terifiant.

Strănepot al băiatului-rege mesianic Ismail, Abbas fusese format de epurările ucigașe ale șahilor Safavi și de fanfaronada prea puternică a generalilor lor turkmani, care îl orbitase pe tatăl său și îi tranșase mama. La vârsta de 17 ani, unul dintre generali l-a detronat pe tatăl său și l-a încoronat.

Îndesat, agil și brunet, cu ochi verzi și mustăți căzute, Abbas era iubitor de plăceri, dar cu o voință de putere, concentrat și imprevizibil, purtând întotdeauna o sabie, decapitând frecvent prizonieri în fața curții. În luptă, era suficient de puternic pentru a lupta până la moarte cu un asasin otoman. Odată, într-un acces de furie uriașă din cauza unei gafe stângace a trupelor într-o bătălie simulată, a alergat printre ele tăind patru oameni în două. Cu toate acestea, era informal, își gătea singur mâncarea și își antrena calul în piața din Isfahan, stând de vorbă cu trecătorii. A verificat prețurile alimentelor purtând deghizări în bazar: când comercianții îl păcăleau, a pus un brutar să se coacă în cuptor, un măcelar să fie fript de viu.

Abbas era un entuziast al fetelor și băieților, ambii georgieni de obicei înrobiți. În harem, fetele uneori "îl măturau de pe picioare, îl învârteau prin camere, îl aruncau pe covor în timp ce el striga: "Curvelor, ah, nebunilor!"". La fel ca la Constantinopol, acesta era condus de eunuci africani și georgieni. Uneori, Abbas efectua el însuși orchiectomiile cu atâta precizie încât mureau mai puțini decât de obicei. Noua sa armată era formată în principal din sclavi ghilmani din Caucaz. În 1605, i-a atacat pe otomani și a recucerit Tabriz și Caucazul, unde a înrobit 160.000 de oameni.

După primele sale succese împotriva otomanilor, Rudolf a trimis un emisar la Abbas, care l-a întâmpinat vesel în timp ce examina două săbii înainte de a alege una și de a decapita un prizonier otoman, cu sfatul ca împăratul să îi trateze la fel pe turci. Dar lumea reală îl ajungea acum din urmă pe împăratul fanteziei.

HIGHFALL: PRINȚUL ÎNTUNERICULUI ȘI COPROFAGIUL JULIUS CAESAR

"Se spune că ești alchimist, astrolog și dat la necromanție", i-a scris Albrecht, fratele lui Rudolf. 'Dacă acest lucru este adevărat și Majestatea Voastră a căzut în obiceiul de a folosi serviciile morților, păcat de Casa de Austria'. Papa, Clement al VIII-lea, conducea acum o renaștere catolică militantă, o reacție la pasiunea protestantismului, și plănuia o schimbare de regim la Praga, spionându-l pe Rudolf și încurajându-i pe frații săi, conduși de arhiducele Matei, să îl depună. 'Este în general de acord printre catolicii din Praga', a raportat trimisul lui Clement, 'că împăratul a fost vrăjit și că este în alianță cu diavolul. Mi s-a arătat scaunul în care Majestatea Sa stă și poartă conversații cu Prințul Întunericului... și clopoțelul pe care HM îl folosește pentru a chema spiritele celor plecați'.

În 1606, frații Habsburg și nepotul lor Ferdinand de Stiria s-au întâlnit în secret la Viena. 'Majestatea Sa a ajuns acum în stadiul de a-l abandona pe Dumnezeu cu totul', a spus Matthias, și se dedica 'vrăjitorilor, alchimiștilor, cabaliștilor'. Matthias l-a forțat pe Rudolf să facă pace cu otomanii. La Praga, Rudolf, neîncrezător în toată lumea și convins că frații săi voiau să-l omoare, și-a înjunghiat șambelanul în toiul nopții, apoi a încercat să se sinucidă. În căutarea unui servitor loial, el a promovat un evreu tirolez convertit, Philip Lang, la funcția de șambelan - este posibil ca aceștia să fi fost și amanți -, permițându-i să controleze guvernul, în timp ce acest epigon a vândut tablouri și l-a

trădat fraților săi. 'Știu că sunt mort și blestemat', i-a spus Rudolf lui Lang, 'posedat de diavol'.

Ambii frați făceau acum licitație pentru sprijinul protestanților. În iulie 1609, Rudolf a semnat o Scrisoare a Maiestății care promitea toleranță religioasă pentru protestanți, dar când aceștia i-au amenințat puterea, a adus un detașament de mercenari care a înstrăinat toate părțile. Trupele lui Matthias au avansat în Boemia, forțându-l pe acesta să cedeze Ungaria și Austria. În martie 1611, în timp ce Rudolf vocifera pe coridoarele castelului: "Mi-a smuls coroanele una câte una", Matthias a mărșăluit spre Praga, care l-a întâmpinat. 'Praga, Praga', a blestemat Rudolf, 'Eu te-am făcut celebru, dar acum mă alungi... Răzbunare pe tine!".

Matthias l-a lăsat pe Rudolf să păstreze castelul. Când leul preferat al lui Rudolf a murit, acesta a știut că este sfârșitul. Devenit împărat, Matthias a confirmat promisiunea de toleranță a lui Rudolf, dar protestanții au revendicat dreptul de a construi noi biserici pe terenuri catolice. În timp ce Matthias era pe moarte, succesorul său Ferdinand al II-lea a promis o represiune catolică, ajutat de oficialii catolici Jaroslav Borˇita și Vilém Slavata. Nobilii boemi au dat buzna în castel, spunându-le oficialilor: "Sunteți dușmanii noștri și ai religiei noastre", înainte de a-i arunca pe cei doi și pe secretarul lor, Philip Fabricius, pe fereastră, defenestrarea fiind un fel de tradiție la Praga: o moarte dezordonată. Dar toți trei au supraviețuit căderii de la șaptezeci de metri, catolicii susținând că căderea lor a fost ușurată de Fecioara Maria, iar protestanții citând o grămadă de gunoi. Fabricius a galopat până la Viena, unde a fost înnobilat de împăratul Ferdinand cu epitetul von Hohenfall (Căderea înaltă). Ferdinand i-a reprimat pe rebelii boemi, care apoi i-au detronat pe Habsburgi și l-au ales pe prințul protestant, Frederick, elector palatin, căsătorit cu fiica lui Iacob I, Elisabeta.

Iacob a fost presat să-și susțină ginerele, dar era foarte diminuat de moartea fiului său iubit, Henric, în 1612, lăsându-l ca moștenitor pe negloriosul Carol, care nu avea încă 12 ani. James a acordat mai multă atenție favoritului său, contele de Somerset.

Apoi, la 14 septembrie 1613, un curtean, Sir Thomas Overbury, a murit în Turnul Londrei în urma unei injecții în rect.

CRIMĂ PRIN CLISMĂ: FAVORIȚII LUI JAMES

James era acum șocat să afle că Overbury fusese ucis la ordinul dragului său Somerset și al noii sale soții. Overbury fusese consilierul politic al lui Somerset, până când contele se îndrăgostise de soția Frances, contesa de Essex, la ale cărei spectacole de teatru de nuntă participase Shakespeare. Overbury nu a fost de acord, avertizându-l pe patronul său cu privire la "prejudiciul și nelegiuirea" ei, scriind un întreg poem The Wife împotriva ei. În schimb, puternica ei familie pro-spaniolă, familia Howards, i-a înscenat lui Overbury și l-a convins pe James, gelos pe relația lui Overbury cu Somerset, să-l închidă în Turn - și să permită căsătoria ei cu Somerset pe motiv că soțul ei Essex era impotent. Cuplul a decis să îl elimine pe Overbury, mai întâi demitându-l pe guvernatorul Turnului și înlocuindu-l cu un locțiitor corupt, apoi introducând un temnicer bătăuș. Au recrutat o prostituată vrăjitoare, Anne Turner, pentru a procura otravă de la soția unui farmacist. Otrava a fost livrată de medicul subornat al lui Overbury, care l-a hrănit cu prăjituri vopsite cu arsenic. Overbury s-a îmbolnăvit, dar nu a murit, așa că Somerset a ordonat medicului să administreze o glisteră (clismă) de clorură de mercur în rectul lui Sir Thomas. Overbury a murit în agonie chiar înainte ca Somerset să se căsătorească cu Frances Howard. Somerset a fost promovat în mod constant de James, care, cu toate acestea, începuse să se plictisească de lăcomia și grandomania sa. Tocmai atunci regele a zărit un tânăr superb la o vânătoare: George Villiers a devenit mijlocul de a-l răsturna pe Somerset, ai cărui dușmani au strâns bani pentru a-i cumpăra lui Adonis un nou costum cu bijuterii. Villiers a fost apoi atârnat în fața regelui, dansând cu lejeritate în mascații de la curte, cu celebrele sale picioare la vedere. Acum că Somerset nu mai era invulnerabil, guvernatorul Turnului l-a denunțat pentru uciderea lui Overbury.

Ucigașii au fost arestați și, sub tortură, au confirmat că patronii lor erau într-adevăr Somerset, care erau închiși în Turn. În noiembrie 1615, Anne Turner, descrisă la proces ca fiind "curvă, curvă, vrăjitoare, vrăjitoare, papistașă, infractoare și criminală", a fost spânzurată împreună cu alte trei persoane. James a fost distrus, rugându-l pe Somerset să nu-mi arunce 'o blamare că aș fi, într-un fel, complice la crima sa'. În cel mai faimos proces al domniei, urmărit cu nervozitate de rege, Somerset a fost găsit vinovat și condamnat la spânzurătoare. James, în vârstă de 48 de ani, i-a grațiat, consolat de George Villiers, în vârstă de 21 de ani, descris de un episcop sclavagist ca fiind "cel mai frumos bărbat cu trup frumos din toată Anglia": James s-a îndrăgostit de el, instalându-l ca maestru de cai, apoi ridicându-l la titlul rar de marchiz de Buckingham. L-a numit "dulcea mea soție", în timp ce Buckingham și-a amintit mai târziu cum regele l-a iubit "în momentul pe care nu-l voi uita niciodată la Farnham, când capul patului nu se putea găsi între stăpân și câinele său". Buckingham l-a numit 'dere Dad and Gossope'.

În timp ce această bijuterie ajungea la curte, o alta dispărea. După ce și-a pus în scenă ultima (și pierdută) piesă, Cardenio, Shakespeare, fie bolnav, fie pătat de vreun scandal, s-a retras la Stratford. Într-o vizită rară la Londra, dramaturgul a avut o "întâlnire veselă" cu prietenul și rivalul său Ben Jonson și "se pare că a băut prea mult", căci la întoarcerea acasă, la 23 aprilie 1616, "a murit de o febră contractată acolo".

În Europa, visul lui James de a concilia cele două secte a fost înecat în sânge. La 8 noiembrie 1620, la Muntele Alb, Kaiserul Ferdinand i-a înfrânt pe boemi. Ginerele și fiica lui Iacob au fugit, pierzând Boemia și Palatinatul. Numindu-l pe Buckingham în funcția de lord mare amiral pentru a conduce politica, James a negociat cu spaniolii, sperând să salveze pământurile fiicei sale în schimbul căsătoriei lui Charles cu Infanta María a Spaniei.

Carol a fost încântat. Micuț, elegant, cu o politețe chinuită, un înalt anglican devotat, cu o credință obsesivă în natura sacră a regalității, era obsedat de prințesa habsburgică pe care o văzuse doar într-un portret. Idila lui a fost încurajată de Buckingham, cu opt ani mai mare decât el, care l-a învățat pe prințul stângaci să danseze. Tânjind după aprobarea tatălui său, l-a venerat pe Buckingham, care părea capabil să i-o ofere.

Protestanții din Parlament nu au apreciat această liniștire catolică. La începutul anului 1623, în timp ce Parlamentul își ataca miniștrii. James s-a confruntat cu popularitatea crescândă a unei secte protestante din ce în ce mai evlavioase, care privea la Cuvântul Bibliei, la un stil de viață mai ascetic și la o implicare imediată și intimă cu Dumnezeu și cu Hristos, aducând un har care îi făcea pe credincioșii săi să se considere pe ei înșiși ca fiind Aleșii și Sfinții. 'Îi voi izgoni din împărăție', a avertizat Iacov. Dar religiozitatea era contagioasă, iar intensitatea ei era sporită de opusul ei. Cu cât mai militantă era resurecția catolică, cu atât mai fanatici deveneau Sfinții îmbrăcați în negru, care vorbeau despre Biblie și erau cenzurați - numiți în glumă puritani - o rasă ironizată de Shakespeare prin personajul său Malvolio. Aceștia erau din ce în ce mai puternici în opoziția lorzilor și domnilor ascetici și farisei care îl contestau pe Iacob și curtea sa dezordonată și stropșitoare, pe măsură ce negocierile cu Spania deveneau lipicioase. Dar Charles era sigur că poate ieși din impas, plănuind cea mai bizară ispravă încercată vreodată de un prinț englez.

În iunie 1622, la Praga, Ferdinand și-a sărbătorit victoria cu "teatrul de sânge", ucigând patruzeci și opt de protestanți boemi; unii au fost spânzurați; celor care au blasfemat li s-a tăiat limba sau au fost bătuți în cuie în spânzurătoare; toți au fost tranșați. Habsburgii câștigaseră. Deocamdată.

Pacea cu otomanii îi permisese kaiserului catolic să frângă puterea protestantă. Acum, un padișah energic încerca să restabilească echilibrul - o intervenție care a contribuit la aducerea la putere a remarcabilei femei politician Kösem.

ASASINAT PRIN COMPRESIUNE TESTICULARĂ: KöSEM ȘI BĂIEȚII EI

Puterea familiei le permitea femeilor să joace roluri foarte diferite. În monarhii, fiica neputincioasă trimisă să se căsătorească cu un potentat îndepărtat era mai puțin prețuită decât soția sau fiica țăranului, care erau esențiale pentru conducerea unei mici gospodării. Dar Kösem - și femei ca ea - erau protectoarele fiilor și adesea regente ale regilor, permițându-le acestora să devină ei înșiși potentați. În 1617, la moartea soțului ei Ahmed, Kösem a negociat succesiunea fratelui său Mustafa. Dar Mustafa era prea simplu: hobby-ul său era să arunce monede peștilor din Bosfor. Kösem nu a mai putut întârzia ascensiunea fiului cel mare al lui Ahmed, Osman al II-lea, în vârstă de paisprezece ani, dar s-a asigurat că acesta nu-și va ucide imediat frații vitregi - fiii ei.

Tânărul și încăpățânatul padișah plănuia să forțeze Polonia-Lituania să îi sprijine pe protestanții defavorizați împotriva Habsburgilor atotcuprinzători și să centralizeze puterea la Istanbul. Osman era prieten cu Kösem, dar îi lipsea un sultan valid al său care să administreze Palatul Topkapı. El a cedat Georgia șahului Abbas, iar apoi (după ce și-a strangulat fratele) și-a condus armata în Polonia. Dar, în întreaga Eurasie, o schimbare de climă, supranumită "mica eră glaciară", a destabilizat societățile, contribuind la turbulențe de la Constantinopol la China, din Ucraina la Paris: a fost atât de frig încât Bosforul a înghețat, oamenii au murit de foame, ienicerii au bombănit, iar pe front, uriașa armată a lui Osman a fost oprită de polonezi.

La întoarcerea la Istanbul, în mai 1622, în timp ce Ferdinand își concepea Teatrul de Sânge de la Praga, planul lui Osman de a retrograda ienicerii și de a crea o armată asemănătoare cu cea a lui Abbas a declanșat o lovitură de stat în care ienicerii au coborât de pe acoperișul palatului pe frânghii și l-au arestat pe sultan. Încarcerat în fortăreața Yedikule, Osman a fost prea energic pentru a accepta detronarea. S-a împotrivit atât de energic strangulării, încât un luptător cu bretele l-a ucis prin comprimarea testiculelor - o metodă respectuoasă, deoarece nu a vărsat sânge regal, dar care cu siguranță a semnalat furia pe care o inspira Osman. A fost primul regicid otoman, urmat în curând de o versiune engleză, marcând o retragere din monarhia fără limite.

Din acest haos, Kösem a pus la punct ascensiunea fiului său turbulent de unsprezece ani, Murad al IV-lea. Aflată acum în strânsă alianță cu marele vizir și cu kizlar aga, ea a revenit la putere, încercând să îl protejeze pe Murad și pe cei doi fii supraviețuitori ai săi. În scrisorile sale sincere către marele vizir, Kösem - admirată de mulțimi sub numele de Valide-i Muazzama, Mama Magnifică - era o maestră a afacerilor. 'Cum vă descurcați cu plata salariilor? A mai rămas mult?", nu tolera nicio prostie și dădea ordine ferme: "Poți spune că trebuie să se acorde atenție proviziilor pentru război. Dacă ar fi fost după mine, s-ar fi rezolvat mai devreme, nu este vina mea sau a fiului meu'. Avea și simțul umorului: "Chiar mă doare capul, dar și eu îți dau o durere de cap îngrozitoare. De câte ori m-am întrebat: "Mă întreb dacă nu cumva s-a săturat de mine", dar ce altceva pot să fac?"'.

Crescând în mijlocul conspirațiilor ienicerilor și al linșărilor de mulțime ale miniștrilor săi, Murad avea să devină cel mai mare padișah de la Suleiman încoace. Dar, pentru moment, un copil sultan era o șansă prea bună pentru ca Shah Abbas să o rateze. Când Bagdadul s-a răzvrătit împotriva otomanilor, Abbas a rupt pacea și a pus stăpânire pe Irak. Asta nu a fost tot: a luat și Bahrainul de la Habsburgi și a râvnit la fortăreața lor de la Hormuz, care domina Golful Persic. Nu avea nave, dar EIC englez încerca să negocieze concesii comerciale cu Persia, așa că în 1622 a împrumutat o flotilă de patru nave - și a luat cu asalt Hormuz.

Noul rege al Spaniei și Portugaliei, Filip al IV-lea, nepotul de optsprezece ani al Regelui Prudent, era preocupat mai puțin de Persia și mai mult de doi englezi misterioși pe nume Smith, care sosiseră pe neașteptate la Madrid.

THE SMITHS, THE PLANET KING ȘI DOI ARTIȘTI

La 7 martie 1623, Philip a fost uimit să afle că Thomas și John Smith erau, de fapt, Charles, prinț de Wales, în vârstă de 23 de ani, și marchizul de Buckingham, în vârstă de 31 de ani, care se bucuraseră de o călătorie palpitantă prin Europa. Iacob a deplâns nebuniile "copiilor mei", dar i-a numit "cavalerii săi aventuroși" și l-a promovat pe Buckingham la rangul de duce pentru a-l ajuta la negocieri.

Iacob urmărea un mariaj spaniol cu infanta Maria, sora lui Filip, pentru a ține Anglia în afara războiului, pentru a recâștiga Palatinatul ginerelui său și pentru a obține o plată utilă pentru zestre. Charles se convinsese că era îndrăgostit de María. Buckingham,

dornic să îi livreze alianța lui Iacob, dar și să se lege de moștenitor, a încurajat un plan riscant care făcea apel la simțul romantic al prințului. Ducele ar fi trebuit să știe mai bine. Ignorând complexitatea religiei, cei doi au pornit în galop spre Paris, unde au admirat-o pe regina Habsburgică a Franței cu ochii verzi, Ana de Austria, sora lui Filip al IV-lea, pe care Charles a numit-o "cea mai frumoasă"; abia dacă a observat-o pe cumnata ei, Henrietta Maria.

Familia Smith a continuat să galopeze spre Madrid. Sosirea lor l-a stânjenit și fascinat pe Filip, care i-a primit pe "Smiths" la Palatul Alcázar. Copil de verișori primari, mama sa fiind sora împăratului Ferdinand, Filip moștenise imperiile hispano-portugheze care se întindeau pe cinci continente, dar și falca habsburgică și formalitatea sacră a regalității spaniole. El a fost piesa centrală a "teatrului de grandoare" al curții, aclamat drept El Rey Planeta - Regele Planetei (soarele era considerat atunci al patrulea în ierarhia planetară) - care la mese era servit de curteni în genunchi. Filip se mișca încet și fără zâmbet, ca un galion uman fantomatic; se glumea că a râs doar de trei ori în lunga sa domnie.

Cu toate acestea, în privat, cel planetar era nesigur, pios, jucăuș și amoros, condus de un magistral valido (premier), contele-duc de Olivares, un extrovertit robust și floricel cu un nas ca un ciocan roșu, care se promova în magnificență marțială. Validul își câștigase favorurile printr-un amestec de lingușire de modă veche - purtând oala de toaletă regală debordantă și aranjând întâlniri regale cu actrițe - și o încredere magnetică: avea un plan pentru a revigora Spania, pătată de criza financiară și de suprasolicitarea militară, și deja funcționa. Roșcat, cu mustăți zburătăcite, Filip nu era un prost, dar a recunoscut că era copleșit de o "mare de confuzii și un ocean de dificultăți", motiv pentru care avea nevoie de Olivares. Regele "este înzestrat cu toate darurile", scria artistul Peter Paul Rubens, care îl cunoștea bine, dar "nu are încredere în el însuși și se supune prea mult altora".

Tocmai în acest moment, un alt artist, Diego Velázquez, în vârstă de 23 de ani, fiul unui notar din Sevilla, a sosit pentru a-l întâlni pe rege - chiar înaintea lui Charles și Buckingham. Olivares îl invitase pentru o audiție regală. Acum trebuia să aștepte în timp ce Filip și Olivares se ocupau de neîndemânaticii englezi. Căsătoria engleză nu putea avea loc fără eliberarea catolicilor englezi și convertirea lui Carol la catolicism. Venise Buckingham să ofere convertirea lui Charles? Dacă nu, vizita avea să fie foarte stânjenitoare. Filip i-a permis lui Charles să o întrevadă pe sora sa voalată, dar ea a refuzat să se căsătorească cu un eretic. Între timp, cei doi macho showboats Olivares și Buckingham s-au certat și aproape că au ajuns la bătaie.

Singurul lucru pe care Filip și Carol îl aveau în comun era dragostea pentru artă, singurul câștigător în toată această debacle. Carol a primit doi Titieni de la Filip, extrem de politicos. Amândoi bărbații s-au așezat pentru Velázquez. Filip a iubit stilul lui Velázquez, care îl înfățișa pe Habsburg atât ca om cu defecte, cât și ca maiestate planetară. După ce l-a pictat pe Olivares în toată importanța sa umflată și după ce l-a portretizat cu sensibilitate pe Filip și fălcile sale, Velázquez a fost numit ușier al camerei private.

Charles și-a dat seama acum că, dacă nu va semna un acord de salvare a feței, Olivares nu-l va lăsa să se întoarcă la Londra. A semnat. Hotărâți să se răzbune pe Habsburgi, el și Buckingham s-au întors acasă, unde publicul a fost încântat că nu erau însoțiți de o infantă. Dar toate facțiunile doreau acum război împotriva Spaniei - și o alianță franceză. Charles și Buckingham au permis, în mod nechibzuit, punerea sub acuzare de către Parlament a propriului lor trezorier în schimbul subvențiilor de război. În martie 1625, Iacob a murit cu Buckingham ținându-l de mână - cu puțin timp înainte ca Charles să se căsătorească cu prințesa franceză în vârstă de 15 ani, Henrietta Maria, ai cărei ochi negri dezvăluiau sângele ei de Medici.

Călătorind la Paris pentru a o lua pe mireasă, Buckingham și-a etalat farmecul în douăzeci și cinci de costume încrustate cu diamante și, la o petrecere în grădină, a flirtat fără rușine cu soția lui Ludovic al XIII-lea, Ana de Austria. La curte, a întâlnit una dintre cele mai fascinante figuri din Europa, diplomatul-artist flamand Rubens, a cărui energie și ambiție extraordinare datorau în parte faimoasa cădere a tatălui său. Arta extravagantă, strălucitoare, colorată și senzuală a lui Rubens a reprezentat aripa estetică a renașterii catolice, menită să eclipseze și să combată protestantismul sumbru și să etaleze splendoarea habsburgică. Dar nu a fost impresionat de Buckingham cel cu paiete de diamant, care l-a angajat să îi decoreze palatul din Londra.

Când Charles a întâlnit-o pe Henrietta Maria, nu i-a venit să creadă cât de mică era. S-au potrivit, dar ea era iritată de restricțiile de la curte. 'Sunt cea mai chinuită persoană de pe pământ', a scris ea. Crescută la Paris, fiica unui mare rege, Henri al IV-lea, asasinat, era catolică devotată și foarte extravagantă, anturajul ei numărând 200 de persoane, inclusiv piticul ei preferat, Jeffrey Hudson. Acesta din urmă i-a fost prezentat de Buckingham, sărind dintr-o plăcintă într-un costum de armură și devenind inseparabilul ei Lord Minimus. Hudson avea să aibă o viață aproape la fel de dramatică precum cea a stăpânilor săi regali. Dar căsnicia lui Charles a fost dominată de Buckingham, în timp ce politicile lor se zbăteau în războiul european în plină escaladare.

Charles și Buckingham au intrat în război împotriva Spaniei și au trimis o expediție pentru a-l restaura pe Frederick de Palatinat, dar i-au susținut și pe protestanții francezi, care erau zdrobiți de Ludovic al XIII-lea, fratele Henriettei Maria. Au sfârșit prin a intra în război atât cu Spania, cât și cu Franța - o încurcătură perfectă, precum și prin a pune la grea încercare căsnicia lui Charles. Buckingham a preluat comanda, dar expedițiile sale au fost toate dezastruoase. A cheltuit 10.000 de lire sterline pe propriile haine pentru expediția de salvare a protestanților de la La Rochelle (inclusiv 367 de lire sterline pentru o oală de argint pentru parfumerie), dar apoi nu și-a plătit soldații. A ajuns să fie urât. Chiar și Rubens, care l-a pictat pe duce, a remarcat: "Când mă gândesc la capriciile și aroganța lui Buckingham, mi-e milă de tânărul rege" și a prezis că ducele "se îndrepta spre prăpastie". Parlamentul a insistat asupra faptului că "până când această mare persoană nu va fi îndepărtată de la amestecul în marile afaceri de stat, nu mai avem nicio speranță de succes". Dar, în schimb, Carol a demis Parlamentul și războaiele au continuat.

La 23 august 1628, Buckingham, care avea încă doar 35 de ani și se afla la Greyhound Pub din Plymouth pentru a-și organiza expediția spaniolă, a fost înjunghiat în piept de un soldat amărât. 'Ticălosul', a strigat Buckingham, apoi s-a prăbușit. Soția sa însărcinată a coborât în grabă scările și l-a găsit mort pe masa de mic dejun. În timp ce mulțimea sărbătorea, Charles 's-a aruncat pe patul său, plângându-se cu multă pasiune și cu abundență de lacrimi', și a rămas în camera sa timp de două zile. Mai târziu, dezgustat de încântarea parlamentară față de crimă, l-a lăudat pe Buckingham și i-a adoptat efectiv pe cei doi fii ai acestuia, care au fost crescuți alături de proprii săi copii. Dar asasinatul a pus capăt războiului spaniol al lui Carol, păcii negociate de Rubens și i-a salvat căsnicia. Fără Buckingham în preajmă, recele Charles s-a dezghețat și a ajuns să o iubească pe Henrietta Maria. "Dragă inimă", a scris el mai târziu, "nu poți să nu fii sigură că nu există pericol pe care să nu-l risc sau dureri pe care să nu le suport pentru a mă bucura de fericirea companiei tale". În 1630, Henrietta Maria a dat naștere, ajutată de Peter Chamberlen și de forcepsul său secret, unui prinț de Wales, Charles, urmat de un duce de York, James, și de alți cinci copii.

Cald în viața privată, Charles era încăpățânat și arogant în politică. El credea în regalitatea divină, deși succesiunile englezești erau de mult timp confirmate de Parlament, format dintr-o Cameră a Lorzilor, ereditară și numită, și o Cameră a Comunelor formată din domni, aleși de aproximativ 5% din populație - deși femeile nu aveau drept de vot. Charles a renunțat acum la parlamente, finanțându-se prin taxe agresive. Era departe de a fi tiranic: nimeni nu a fost executat, dar taxele sale inovatoare,

percepute fără acordul parlamentului, inspirau repulsie. Dezaprobându-i pe puritanii din parlament, Charles a adoptat un protestantism de tip High Church care înfrumuseța bisericile și susținea autoritatea regală. Spre deosebire de conducătorii continentali, regii englezi desfășurau flote, dar nu armate permanente - ceea ce însemna că nu aveau forța de a trece peste parlamentele lor. Luptele religioase vicioase au devenit roata care, combinate cu un monarh ambițios, dar subfinanțat, o nobilime divizată, un parlament din ce în ce mai încrezător și un sentiment de catastrofă milenară exacerbat de războaiele europene și de greutățile economice, au aruncat Anglia în șaizeci de ani de criză. Cu toate acestea, Anglia nu a fost singură: Germania, Franța, Spania, Polonia, China și otomanii au trecut prin propriile crize devastatoare.

În această atmosferă apocaliptică, doi bărbați din tabere opuse - un lord catolic și un puritan provincial - nu au privit spre Anglia, ci spre Lumea Nouă. Jamestown aproape că se ofilise: 3.000 din cei 3.600 de coloniști trimiși între 1619 și 1622 au pierit. Dar acum, englezi de diferite orientări căutau o nouă viață în America, nu atât libertatea pentru toți, cât libertatea pentru ei înșiși față de alții.

SFINȚI AI AMERICII: CROMWELL, WARWICK ȘI WINTHROP

Un domn din Huntingdonshire, ales în ultimul Parlament al lui Carol, a fost atât de dezgustat de tirania religioasă a regelui încât a început să ia în considerare emigrarea în America. Oliver Cromwell avea să fie al doilea om de stat remarcabil din familia sa.

Descendentă din sora lui Thomas Cromwell, executorul lui Henric al VIII-lea, familia sa era bogată din distribuirea prăzii monahale care supraviețuise decapitării vicegerentului spiritual; unchiul său bogat, Sir Oliver Cromwell, făcut cavaler de regina Elisabeta, ținea curtea la un mare conac, Hinchingbrook, care îi găzduia adesea pe Iacob I și pe prințul Charles, pe care tânărul Cromwell i-ar fi văzut pe amândoi, dar a moștenit puțin de la tatăl său. Cu zece ani mai devreme se căsătorise cu Elizabeth Boucher, fiica neaoșă a unui negustor puritan cu relații bune, care a dat naștere la nouă copii. După studii juridice accidentate, s-a aflat în mijlocul unei cascade de crize: după ce a fost ales deputat pentru Huntingdon, s-a certat cu nobilimea, a părăsit orașul și a suferit valde melancholicus, o cădere nervoasă. Singura sa expertiză era în domeniul cărnii de cal, un dar neprețuit atunci când a preluat comanda cavaleriei. Răscumpărarea a venit odată cu o convertire damascenească prin care acest "șef între păcătoși" s-a crezut "în adunarea

celor întâi născuți", ales de Dumnezeu pentru a fi unul dintre sfinții predestinați pentru cer. A scris la nesfârșit despre Dumnezeu și despre providență, dar a fost surprinzător de iubitor și tolerant cu copiii săi, chiar dacă, în calitate de credincios, era îngrijorat că fiica sa preferată, Bettie, iubitoare de distracție, "își caută propria vanitate și mintea carnală". În timp ce Cromwell s-a prezentat întotdeauna ca un om simplu, crescut de Dumnezeu - un portret repetat de majoritatea istoricilor - nu era chiar ceea ce părea: aspru, mercurialul și conflictual, avea tendința de a fi ciclotimic, oscilând între exaltare și disperare.

În timp ce Charles părea să fi triumfat asupra Parlamentului și a puritanilor, Cromwell era tipic pentru cei care visau la un "pelerinaj" spre un nou Pământ Făgăduinței și probabil că îl cunoștea de departe pe cel mai mare susținător al colonizării, cu care avea să fie intim legat: Robert Rich, conte de Warwick. Splendid de bogat, splendid îmbrăcat, extrem de bine conectat, investitor timpuriu atât în compania Indiilor de Est, cât și în cea din Virginia și amiral al propriei flotile de corsarism antispaniol, Warwick a fost un simpatizant puritan și un antreprenor colonial inovator. Intens, vulpoi, purtând o barbă în formă de pinten la capătul bărbiei, a fost un om "cu curaj pentru cele mai mari întreprinderi", jucând un rol cheie în două mari evenimente - fondarea Americii și căderea lui Carol I.

În timp ce primii coloniști sunt deseori prezentați ca fiind puritani umili care cântă imnuri, crearea Americii a fost întotdeauna o întreprindere comună a marilor și a poporului: după înfometarea din Jamestown, o serie de aristocrați au fost cei care au salvat Virginia și s-au confruntat cu popoarele Powhatan, care au ripostat cu o serie de masacre. Dar plantarea unei noi culturi, tutunul, originar din America de Sud și acum reexportat din Europa, a fost cea care le-a oferit coloniștilor mijloacele de subzistență - iar cel mai mare proprietar de terenuri a fost Warwick, proprietarul plantației de tutun Richneck.

Exact în această perioadă, în 1630, șaptesprezece corăbii cu o mie de coloniști, conduse de un lider puritan înstărit, John Winthrop, care fusese demis de Carol, au sosit în Noua Anglie pentru a întemeia statul Massachusetts, cu gândul la o teocrație inspirată de Ierusalimul israeliților biblici - "un oraș pe un deal". Warwick și "prietenii săi evlavioși" au investit în Massachusetts Bay Company. În martie 1628, Charles i-a acordat lui Warwick terenuri pentru o nouă companie, New England Company, iar contele susținea acum altele, Saybrook în Connecticut și Providence în Honduras/Nicaragua.

Noua Anglie fusese fondată din întâmplare. În 1620, două corăbii de pelerini ultrapuritani, Mayflower și Fortune, au navigat spre Virginia, dar au ajuns în schimb în Noua Anglie, unde au fondat o așezare, Plymouth. Coloniștii au încercat să creeze o comunitate sacră, dar s-au certat între ei cu privire la ceea ce înseamnă acest lucru. În anii 1630, au urmat alți 21.000 de coloniști. Totuși, nu numai puritanii au fondat America.

În 1632, Charles a autorizat un politician catolic, George Calvert, baronul Baltimore - la fel ca Warwick, un investitor timpuriu în companiile din Virginia și India de Est - să fondeze o colonie care inițial urma să se numească Carola, după numele regelui. Charles a redenumit-o Maryland, după numele soției sale. Epuizat de călătoriile sale, Baltimore a murit în 1632, fiul său Cecil succedându-i ca Prim Lord Proprietar, Conte Palatin al Provinciilor Maryland și Avalon din America, și trimițând două corăbii, Ark și Dove, cu doi iezuiți și 200 de coloniști, urmat de fratele său mai mic ca guvernator.

Aceste colonii s-au diferențiat imediat de țara mamă. Foarte devreme, a fost clar că proprietarii și companiile fondatoare nu puteau să-i controleze pe coloniști. Bucurându-se de terenuri abundente, dar și de lipsa forței de muncă și de fricțiunile tot mai mari cu Powhatanii, primii virginieni au înființat o adunare aleasă în iulie 1619. Alegerile erau anuale, iar electoratele erau mai largi (peste 70% bărbați albi), cu mult peste cele din patria mamă. Dar coloniștii aveau nevoie de o soluție la criza forței de muncă. Coloniștii au primit headrights - acordarea a cincizeci de acri pentru fiecare colonist - ceea ce i-a încurajat pe cei înstăriți să aducă servitori sub contract pentru a acumula mai multe terenuri. Muncitorii sub angajament, adesea băieți, care reprezentau 70-85% dintre coloniști, lucrau timp de aproximativ șapte ani înainte de a fi eliberați. Dar plantațiile de tutun, deținute de Warwick și de alți plantatori, aveau nevoie de o forță de muncă și mai ieftină - și contele puritan a fost cel care a arătat calea.

În 1619, o navă portugheză de sclavi, San Juan Bautista, cu 350 de Mbundu înrobiți, a părăsit Luanda. În timpul traversării infernale, 143 au pierit. Ajunși în Caraibe, douăzeci și patru de copii au fost vânduți în Jamaica, condusă încă de dinastia lui Columb, dar douăzeci de adulți au fost capturați de una dintre navele lui Warwick, care i-a transportat în Virginia, unde au fost puși la muncă la Richneck. Probabil că existau deja câțiva africani în colonii, dar aceștia au fost primii care au fost comercializați în America de Nord. În 1625, mai la sud, în Caraibe, coloniștii englezi au revendicat o fostă insulă spaniolă, Barbados. În următorii optzeci de ani, 21.000 de africani înrobiți au fost aduși în America de Nord, dar a trecut un secol până când sclavia a devenit esențială pentru viața colonială.

În timp ce Anglia înființa aceste colonii, Spania revendica teritorii din Texas până în California; francezii au fondat Quebecul în 1608 și explorau Marile Lacuri și râul Mississippi. În 1624, olandezii au cumpărat Manhattan de la un conducător amerindian și au fondat Noul Amsterdam. Ei nu au ajuns pe un continent gol. Indiferent de ceea ce ar arăta hărțile europene, continentul avea să rămână tărâmul numeroaselor națiuni indigene pentru secolele următoare. Dar era slab populat, poate între două și șapte milioane de oameni, împărțiți într-o multitudine de triburi războinice - Massachusetts, Abenaki, Mohawks - care trăiau cu proprietăți minime, fără un guvern central și fără o lege oficială. În schimb, discutau politicile în adunări în cadrul unor dezbateri elocvente, alegându-și liderii doar pentru timp de război. Trăiau atât din horticultură, cât și din vânătoare, deplasându-se între terenurile de vânătoare sezoniere. Toți au fost slăbiți de agenții patogeni aduși de europeni, dar lipsa oricărei structuri formale de comandă i-a dezavantajat oricum. Adesea în război între ei, dornici să obțină muschetă europeană, liderii lor s-au aliat cu europenii pentru a obține un avantaj împotriva triburilor rivale.

Dacă s-ar fi unit împotriva coloniștilor, povestea americană ar fi putut fi foarte diferită. Dar, pentru moment, europenii s-au agățat de micile așezări europene fragmentate, cultivând și rugându-se, cu muschetele alături în palisadele lor fortificate. Ei au reușit, într-o serie de războaie la scară mică, dar atroce, împotriva unor federații de triburi mutante, să se mențină. Încă de la început, coloniștii au combătut ferocitatea nativilor americani cu propria lor sălbăticie, plătind recompense pentru scalpuri.

Cromwell era acum tentat să se alăture puritanilor din Connecticut-ul lui Warwick. În schimb, viața sa s-a stabilizat atunci când a moștenit o proprietate în Anglia de la un văr. Dar o instabilitate mai mare se dezvolta. În 1637, inovațiile religioase ale regelui Carol au declanșat o revoluție scoțiană atunci când a impus noua sa carte de rugăciuni. Scoțienii au semnat un Legământ pentru a rezista. Regele a încercat să îi reprime prin forță. Un estet pe care Rubens l-a numit "cel mai mare student al artei", Carol nu era un soldat, iar forțele sale au fost înfrânte de scoțieni, al căror succes, care a coincis cu războiul religios furibund din Europa, a inspirat opoziția față de impozitele sale în Anglia. Warwick și coteria sa de alți lorzi și parlamentari erau acum convinși că Charles era un tiran nelegiuit, în cârdășie cu soția sa catolică. Warwick l-a mustrat personal pe Charles pentru impozitele sale. Pentru a plăti pentru războiul scoțian, Charles trebuia acum să convoace Parlamentul, dar a numit și un executant dinamic, pe lordul său locotenent al Irlandei, contele de Strafford. Spirala accelerată a fricii și a urii a învârtit ambele tabere spre violență. Warwick și aliații săi încurajau o invazie scoțiană, iar Strafford plănuia să importe o armată irlandeză. Dacă Parlamentul nu-l distrugea pe

Strafford, acesta avea să distrugă Parlamentul: în aprilie 1641, deputații au adoptat un bill of attainder, condamnându-l efectiv pentru trădare. În luna mai, o crimă justițiară și o nuntă protestantă au arătat cum mergeau lucrurile: mulțimi sărace au sărbătorit căsătoria fiicei lui Charles, Mary, în vârstă de nouă ani, cu prințul olandez de Orange, în vârstă de doisprezece ani, dar mii de oameni s-au bucurat de decapitarea lui Strafford. În octombrie 1641, tensiunea deja crescută a fost redobândită de o rebeliune catolică în Irlanda, în care au fost uciși protestanți englezi. Parlamentarii credeau că Charles a încurajat rebeliunea și nu au îndrăznit să-i dea o armată pentru a-i suprima pe irlandezi, ca nu cumva să o folosească împotriva lor. Luptele irlandeze au otrăvit politica londoneză: ambele tabere se temeau acum că este vorba de o luptă pentru supraviețuire în care o parte o va distruge pe cealaltă.

În decembrie, opoziția a propus cu succes o Mare Remonstrație împotriva lui Charles, prin care se cerea reformarea Bisericii și a statului. În Cameră, Cromwell, acum în vârstă de 41 de ani, i-a șoptit vecinului său că, dacă nu ar fi trecut, ar fi plecat în America: "Aș fi vândut tot ce aveam în dimineața următoare și nu aș mai fi văzut niciodată Anglia". Comitetele Parlamentului au preluat acum o mare parte din guvern. La 4 ianuarie 1642, Charles și gărzile sale au intrat în Camera Comunelor și au încercat să aresteze cinci deputați, dar aceștia au fugit, iar el a fost bruscat de mulțimile ostile. O săptămână mai târziu, a părăsit Londra și la Nottingham și-a ridicat steagul: era război.

În timp ce Anglia devenea un stat eșuat, Shahjahan ducea India Mogul la zenit.

Nurjahan îl înțărcase pe Jahangir de la opiu, dar era prea târziu: padișahul își pierduse controlul, fiind luat prizonier în mod umilitor de un general răzvrătit, deși a fost aproape eliberat de Nurjahan, care a condus o misiune de salvare pe un elefant. La moartea lui Jahangir, împăratul Shahjahan i-a ordonat vizirului său Asafkhan, fratele lui Nurjahan și tatăl lui Mumtaz, să-și ucidă fratele, doi nepoți și doi verișori. Cum fiul i-a succedat tatălui ca padișah, nepoata i-a succedat mătușii sale ca împărăteasă.

Shahjahan era îndrăgostit pasional de Mumtaz, pe care a intitulat-o Malika-i-Jahan - Regina lumii. "Întreaga sa încântare", a scris istoricul curții sale, "era centrată pe această ilustră doamnă, în așa măsură încât nu simțea pentru ceilalți nici măcar o miime din dragostea pe care o avea pentru ea". Și-a petrecut cea mai mare parte a celor 19 ani de căsnicie gravidă, născând un copil la fiecare 16 luni. Patru băieți și trei fete au supraviețuit.

Ar fi trebuit să fie o rețetă pentru respect și loialitate. În schimb, puterea a învins familia: toți cei șapte, chiar și fetele, se vor arunca într-un turneu sângeros de putere. Prima lor

fiică, Jahanara, era favorita tatălui; băiatul cel mare, Darashikoh, era moștenitorul, dar cel de-al treilea, Aurangzeb, a dat dovadă de instinctul ucigaș necesar: când a fost atacat de un elefant în adolescență, în timpul unei lupte cu elefanți, și-a ținut calul nemișcat și a așteptat, cu sulița pregătită.

Nimeni nu a putut juca rolul de împărat ca Shahjahan, crescut nu de mama sa Rajput, ci de Akbar și Ruqaiya. În timp ce Akbar era portretizat în arta de la curte luând parte la vânători atletice, iar Jahangir ca un prinț sensibil, Shahjahan se prezenta ca fiind cvasi-divin, ca un mesia, "al doilea Domn al conjuncției dintre Jupiter și Venus", alături de Tamerlan, primul Domn.

Mumtaz a fost partenera sa în toate acestea, primind o alocație fără precedent de un milion de rupii și primind sigiliul imperial pentru a-i permite să verifice toate documentele. Ea l-a însoțit întotdeauna, fie în război, fie în pace.

În iunie 1631, împăratul și Mumtaz, în vârstă de treizeci și opt de ani, însărcinată pentru a paisprezecea oară, au călătorit spre sud pentru a face campanie în Deccan. La Burhanpur, ea a îndurat un travaliu de treizeci de ore înainte de a da naștere unei fiice, Gohara, iar apoi a suferit o hemoragie. Fiica ei cea mare, Jahanara, a fugit să se roage și să împartă pomană mulțimii, în timp ce Shahjahan, "paralizat", plângea disperat. Dar sângerarea nu se oprea.

TAJ MAHAL: FIICA LUI MUMTAZ ȘI FIUL NEBUN AL LUI KöSEM

Când Mumtaz a murit, Shahjahan a urlat timp de o săptămână, părul i s-a făcut alb. Jahanara a crezut că ar putea muri. După un an de convalescență, a reapărut, susținut de Jahanara, care a acționat ca împărăteasă în locul lui Mumtaz. Shahjahan a conceput un mormânt din marmură albă pentru Mumtaz și pentru el însuși, care să exprime dragostea lui pentru ea, Coroana Palatului (Taj Mahal) - declarația conducătorului celui mai mare stat din lume la acea vreme, care nu recunoștea prea multe limite. Cu toate acestea, Shahjahan nu a neglijat prima sarcină a Casei Tamerlan: cucerirea.

Nu este ieftin să menții un imperiu: cu cât puterea este mai mare, cu cât aspirațiile sunt mai mari, cu atât costurile sunt mai mari. Este o regulă a puterii imperiale și a naturii umane că fiecare stat își va extinde ambițiile dincolo de resursele sale, cu cel puțin un grad. Cel de-al doilea Domn al Conjurației aspira să stăpânească restul Indiei, expulzând

portughezii impertinenți din portul Hooghly din Bengal, avansând spre sud în Deccan și spre vest în Afganistan. Declinul vecinului său persan agresiv, Abbas cel Mare, a oferit oportunități occidentale: Abbas și-a distrus propriile realizări prin lichidarea sau mutilarea tuturor celor trei fii ai săi. În 1629, el a murit, lăsând tronul unui nepot vicios, analfabet și dependent de opiu, Safi, odrasla prințului moștenitor ucis, care a ucis cea mai mare parte a familiei. Mai târziu, Shahjahan a cucerit Kandahar, în timp ce, mai la vest, otomanii - conduși de un tânăr padișah prădător, dar talentat - s-au alăturat dezbinării.

Fiul irepresibil al lui Kösem, Murad al IV-lea, era un gigant taurin musculos care trăia pentru vânătoare, băutură și lupte. Pe măsură ce a crescut, Mama Magnifică a condus imperiul în calitate de regentă - naib-i-sultanat - dar nu l-a putut controla. Murad făcea ce voia: de exemplu, se plimba în galop în jurul hipodromului. "Fă-i să nu mai arunce cu sulița în hipodrom", i-a cerut mama sa marelui vizir Halil Pașa. 'Fiul meu adoră asta, eu îmi pierd mințile din cauza asta. Puneți-l în gardă, dar nu chiar acum'. Kösem l-a îndrumat pe Halil - o femeie potentat într-o lume de bărbați care conduce un imperiu tricontinental.

Mama Magnifică era iubită pentru autoritatea și frumusețea ei, ca să nu mai vorbim de caritatea ei: în luna faptelor bune, Rajab, se îmbrăca incognito pentru a plăti datoriile datornicilor întemnițați. Dar Murad o resimțea. 'Ce pot să fac? Cuvintele mele sunt amare pentru el', a scris ea, sunând ca orice mamă care se descurcă cu un adolescent sfidător. 'Doar lasă-l să rămână în viață', i-a scris ea lui Halil, 'este vital pentru noi toți'.

În 1628, când avea 16 ani, Murad a preluat puterea, lansând un val de teroare, executându-i pe vizirii corupți cu propria sabie, interzicând băutura și cafeaua, în timp ce patrula în Istanbul deghizat, executând orice escroc. Dar a urmărit în mod deosebit Persia în declin a șahului Safi - și a râvnit la Irak. A preluat comanda personală a armatelor. După ce i-a învins pe polonezi, în 1634, a luat cu asalt Caucazul pentru a recuceri Erevanul, o faptă celebrată printr-un triumf roman la Istanbul (și prin strangularea a doi frați vitregi).

Cât timp a fost plecat, Kösem i-a fost ochi și urechi. Când a auzit că muftiul (jurist islamic) conspira, a pus să fie strangulat.

Acasă, Murad ținea curtea, dând dovadă de abilitățile sale de luptător, provocându-și adesea curtenii la lupte care se terminau cu el ținându-i deasupra capului, după cum a povestit prietenul său, poetul sufist, aventurierul și povestitorul scandalos Evliya Çelebi, care scria cea mai mare carte de călătorie din lume. Murad s-a bucurat de versurile

satirice ale poetului Nefi, dar l-a avertizat pe spirit să nu-și bată joc de marele vizir și a ordonat unui eunuc negru să îi redacteze scuzele. Când o picătură de cerneală neagră a stropit scrisoarea eunucului, Nefi nu a putut rezista unei glume rasiste: "Sudoarea ta binecuvântată a picurat". Auzind acest lucru, Murad a ordonat să fie strangulat. Padișahul devenise un sadic neronian: stătea într-un chioșc pe Bosforos, bând și trăgând cu arbaleta în barcagiii care se apropiau prea mult. În 1638, a invadat Irakul și i-a învins pe iranieni. Șahul Safi a murit după un concurs de băutură, iar Murad a securizat Bagdadul. Irakul a rămas otoman până în 1918.

Murad a organizat un alt triumf roman la Constantinopol, mama sa Kösem defilând într-o trăsură de aur. Avea doar douăzeci și nouă de ani, dar, îmbolnăvindu-se de ciroză, a răbufnit, omorându-și mai întâi marele vizir și apoi fratele mai mic - și l-ar fi executat pe ultimul său frate, nebunul Ibrahim, dacă Kösem nu l-ar fi implorat să îl salveze. Când acesta a murit în 1640, singurul prinț otoman rămas în viață era nebunul Ibrahim, un erotoman criminal ale cărui nelegiuiri l-au forțat pe Kösem să ia o decizie insuportabilă pentru o mamă.

Otomanii nu erau singura dinastie aflată în criză: Stuarții din Anglia și Bourbonii din Franța erau împotmoliți într-un război civil, în timp ce Habsburgii se luptau pentru poziția lor în Germania. Criza europeană s-a transformat acum într-un conflict mondial, deoarece olandezii i-au atacat pe Habsburgi în Africa și America.

În 1641, Garcia al II-lea, manikongo de Kongo, era hotărât să-i expulzeze pe portughezi, "care, în loc să vrea aur sau argint, acum fac comerț cu sclavi, care nu sunt făcuți din aur sau pânză, ci sunt creaturi", așa că i-a invitat pe olandezi - o decizie care avea să declanșeze un război din Brazilia până în Angola, să distrugă propriul regat și să intensifice competiția europeană pentru controlul zahărului și al sclaviei. În cele din urmă, aceasta ar fi deschis Atlanticul nu olandezilor, ci unui nou jucător: Anglia.

MANIKONGO GARCIA, REGINA NZINGA ȘI AHOSU HOUEGBADJA: TREI REGI AFRICANI

Manikongo Garcia a fost un monarh hibrid Kongo și portughez, "îmbrăcat cu finețuri, cu brocart de aur cusut cu perle ... pe capul său coroana regală reliefată cu cele mai groase perle și bijuterii, iar tronul său de catifea purpurie". El a ținut curtea printre tapiserii flamande, îmbrăcat în lenjerie indiană, mâncând cu tacâmuri din argint american în

compania unor nobili Kongo titrați și a unor episcopi în eșarfe roșii, în timp ce secretarii îi dictau. Conducând regiunea din jurul râului Congo din capitala sa São Salvador (Mbanza Kongo), Garcia - numit și Nkanga a Lukeni a Nzenze a Ntumba - era alfabetizat în portugheză, fiind educat de iezuiți, și practica în capela sa privată un catolicism îmbinat cu religia Kongo. Nu a fost chiar o victimă a comerțului portughez cu sclavi: după ce l-a ucis pe rege și pe propriul frate, a devenit cunoscut pentru profiturile pe care le-a obținut din sclavie.

La fel cum manikongos au adoptat trăsăturile europene, la fel și portughezii se africanizau tot mai mult, într-un mod diferit de ceilalți europeni. Mulți lançados - proscriși, coloniștii originari - se stabiliseră cu femei africane și aveau copii luso-africani care adesea adoptau tradiții africane, chiar și scarificarea, practicând în același timp un hibrid de catolicism și Vodun (voodoo). Lancedoșii s-au căsătorit cu dinastii africane: Tomás Robredo s-a căsătorit cu fiica lui Manikongo Álvaro V. Mulți luso-africani au devenit comercianți de sclavi agresivi, pombeiros.

Inițial, dinastiile Kongo au fost apropiate de Portugalia, dar expansiunea Luandei și intensificarea comerțului cu sclavi au rupt relația când manikongos i-a invitat pe olandezi să intervină. Acum, Kongo era sfâșiată, nu doar de portughezi, ci și de incursiunile raiderilor africani de origine incertă, Jaga, și Imbangala, o bandă de război cu un cult al uciderii, care antrena copii soldați inițiați cu ritualuri macabre - măcinarea bebelușilor într-o moară de cereale și canibalism. Ambele vor prospera în haosul care va urma.

Garcia mai avea o problemă cu vecinul său din sud, Ndongo, și cu remarcabila sa regină. Pentru a se aproviziona cu sclavi, portughezii l-au încurajat mai întâi pe Ndongo să atace Kongo. Apoi au încercat și au eșuat să cucerească Ndongo, care era condus de un ngola (rege) pe nume Mbandi, care a învins forțele portugheze. Când Ngola Mbandi a fost otrăvit, sora sa, Nzinga Mbande, pe atunci în vârstă de 20 de ani, a preluat tronul, păstrând rămășițele fratelui său într-un relicvariu pentru a putea fi consultat. Regina fusese botezată și educată de iezuiți, vorbind și scriind portugheză. Acum, ea i-a învins pe toți pretendenții și a cucerit un regat vecin, Matamba, angajându-și proprii auxiliari Imbangala, conduși de un războinic care își spunea Nzinga Mona (Fiul lui Nzinga). Nzinga, confruntându-se în mod constant cu provocări masculine, s-a prezentat ca un rege bărbat, purtând veșminte masculine, pumnale și sulițe, bucurându-se de concubine masculine și dovedindu-se un comandant la fel de bun ca și rivalii săi bărbați, europeni sau africani.

Portughezii au fost singurii europeni care au pătruns cu adevărat în interiorul Africii: în vestul Africii, 50% dintre europeni au murit în decurs de un an de la sosire, fie din cauza malariei, a febrei galbene sau a dizenteriei, făcând imposibilă o cucerire mai profundă. Deoarece implicarea europeană abia se extindea dincolo de porturi, alți conducători puteau să gestioneze lucrurile în mod diferit. Obas din Benin (sudul Nigeriei) respingeau interferențele străine; după cum a remarcat un comerciant olandez, "Când vine vorba de comerț, sunt foarte stricți și nu vor suferi nici cea mai mică încălcare a obiceiurilor lor, nici măcar o iotă nu poate fi schimbată", iar după anii 1520 au început să limiteze implicarea directă în sclavie - deși au numit obas de Lagos, pe Coasta Sclavilor, vasali ai lui Benini, care le plăteau tribut, care făceau comerț cu sclavi.

În același timp, cuceririle unui nou potentat, Ahosu Houegbadja, un domnitor al războiului Fon, au generat mii de noi sclavi pe care i-a vândut europenilor.

Regatul său, Dahomey (actualul Benin), a fost fondat de trei frați care, în jurul anului 1600, și-au creat propriile regate. Acum, Houegbadja, al treilea ahosu (rege) al familiei Alladaxonou, a unit multe dintre popoarele Fon, construind o capitală, Abomey, unde se aflau douăsprezece palate decorate cu basoreliefuri care consemnează istoria regatului și înfățișează strămoși sacri. Houegbadja prezida o curte complexă, mereu adăpostită de o sclavă purtând o umbrelă și escortată de o gardă de femei războinice care au devenit mai târziu avangarda armatelor dahomeene. În fiecare an, el organiza un festival care includea parade militare, primirea tributului și ceremoniile de xwetanu, în cadrul cărora 500 și uneori chiar 4.000 de sclavi erau decapitați, adesea de către gărzile de corp feminine, ca ofrande aduse strămoșilor regelui. Regii erau sacrificați, dar erau aleși de un consiliu de prinți și de o familie de preoți; la moartea lor, mii de sclavi erau sacrificați.

Houegbadja primea muschete în schimbul sclavilor, un stimulent pentru regii africani de a captura mai mulți prizonieri, dar acest lucru implică o lipsă de acțiune din partea lor: rivalitatea acestor regate, încă abia înțeleasă de europeni, ducea la războaie, așa cum astfel de rivalități se întâmplau în Europa și Asia. Războaiele africane, ca și cele din Asia, au adus sclavi. Ceea ce a fost unic a fost cererea de sclavie mobiliară în America. Conducătorii africani au sacrificat o parte dintre sclavii lor - deși majoritatea celorlalți au fost ulterior eliberați -, dar acum o nouă versiune europeană a acestei servituți - sclavia mobiliară - era formalizată. Este puțin probabil ca liderii africani care au vândut captivi înrobiți europenilor să fi înțeles inițial că îi vindeau într-o nouă sclavie mai crudă, menită să aprovizioneze plantațiile de tutun și, mai târziu, de zahăr din America,

deși mai târziu ar fi cunoscut cu siguranță detaliile. Majoritatea africanilor credeau că europenii erau canibali și că sclavii erau destinați să fie mâncați.

Imperiul zahărului din Brazilia al Portugaliei a fost cuptorul vorace al sclaviei mobiliare, apetitul și profiturile sale fiind catalizatorii acestui nou conflict global. În 1530, portughezii au exportat o nouă plantă în Brazilia - trestia de zahăr - dar au fost lenți în dezvoltarea vastei lor colonii. Până în 1548, aproximativ 3.000 de amerindieni lucrau ca sclavi în șase fabrici de zahăr, dar amerindienii au fost exterminați de boli, de munca de sclavi și de sinucideri, până când, în 1570, regele, la îndemnul iezuiților, a interzis înrobirea popoarelor indigene, cu excepția cazului în care acestea erau capturate într-un "război cinstit". Stăpânii de război de rasă mixtă, cunoscuți sub numele de bandeirantes, cel mai cunoscut fiind António Raposo Tavares, au lansat saltos (raiduri) în interior, ucigând și înrobind mii de oameni. Amerindienii au ripostat și au lansat revolte mesianice, sandidades, care au justificat și mai multe saltos. Până la sfârșitul secolului, aproximativ 50.000 de sclavi fuseseră munciți până la moarte, creând o penurie care a fost suplinită de africani.

Zahărul a schimbat lumea. Nu a fost doar un produs, ci a fost un distrugător și creator de lumi de ambele părți ale Atlanticului. Comerțul s-a extins acum într-o vastă întreprindere diabolică. Plantatorii portughezi au migrat în Brazilia, unde s-au îmbogățit cu ajutorul industriilor zahărului și sclavilor. Până în 1600, aceasta implica 30.000 de portughezi cu 15.000 de sclavi africani; în 1620, erau 50.000 de portughezi care conduceau același număr de sclavi africani și amerindieni. După aceea, sclavii africani au început să fie mai numeroși decât amerindienii, iar comerțul a devenit frenetic: până în 1650, un total de 250.000 de sclavi fuseseră aduși în Brazilia, iar în multe zone 75% din populație era formată din sclavi.

Luanda a fost poarta de intrare a noului comerț; regatele dintre actualele Angola și Congo erau terenurile de vânătoare ale acestuia: între 1502 și 1867, aproximativ 2,8 milioane de africani au fost comercializați prin Luanda. America de Nord nu a concurat niciodată cu Brazilia: din cei aproximativ 11 milioane de sclavi transportați peste Atlantic, 4,9 milioane au fost livrați în Brazilia. Sclavii au fost capturați în raiduri ale conducătorilor africani. Cei mai puțin valoroși, bătrânii și, uneori, copiii prea mici sau prea bolnavi pentru a munci, erau adesea uciși.

La Pombe și la alte piețe de sclavi, erau vânduți pombeiros care îi plimbau, păziți de alți sclavi, în cufere prin Africa. Dintre sclavii capturați în Angola, s-a estimat că 10% au murit în timpul capturării, iar 22% pe drumul spre coastă. Pe coastă, cei care au

supraviețuit călătoriei au fost închiși în castele de sclavi impunătoare de-a lungul coastei, de la Luanda, în sud-vest, până la Elmina, în vestul Africii. În barăcile supraaglomerate din temnițe - baracoane - erau sistematic rupți, înlănțuiți și marcați, bărbații biciuiți, iar femeile violate, ca parte a "asezonării" lor. Uciderile și violurile aveau loc la doar câțiva metri de luxoasele săli de mese și capele europene. Sclavii erau depersonalizați, fiind cunoscuți sub numele de peças (bucăți) sau cabeças (capete) sau "ebeni de Guineea". Zece la sută dintre cei înrobiți au murit în castele.

Supraviețuitorii erau conduși în marș prin "ușile fără întoarcere" în tumbeiros (pompe funebre), navele de sclavi, care ajungeau adesea din Brazilia pline de cachaça, rom și fumo, tutun brazilian grosier tratat cu melasă. Negustorii cumpărau grâne de la conducătorii locali pentru a-și hrăni (cu zgârcenie) proprietatea umană.

Deși negustorii aveau tot interesul să nu-și ucidă sau să nu-și deterioreze marfa, doreau, de asemenea, să facă cât mai mulți bani, împachetându-i în cală și hrănindu-i doar cu porumb, ulei de măsline și apă. Călătoriile erau infernale, marcate de o suferință insuportabilă: se estimează că 6-10 la sută, uneori 20 la sută, mureau în timpul călătoriilor - cincizeci de zile până la Rio - în principal din cauza gastroenteritei, dar au existat și multe sinucideri, cadavrele fiind aruncate unei escorte de rechini răpitori. 'Acea navă cu mirosul ei intolerabil, lipsa de spațiu, strigătele continue și nenorocirile infinite ale atâtor nenorociți', își amintea fratele Sorrento, un capucin italian aflat într-o astfel de călătorie cu 900 de sclavi în 1649, 'părea a fi însuși iadul'. Acest iad era intensificat deoarece africanii credeau, în general, că pentru a se alătura strămoșilor lor după moarte trebuiau să moară printre ai lor, dar moartea pe o navă de sclavi, aruncați în mare, însemna că spiritele lor nu se puteau odihni niciodată, că sufletele lor erau pierdute.

La sosire, erau spălați și unși și li se dădea ghimbir și tutun pentru a-și învinge tristețea; apoi erau scoși la licitație, cu regula că, dacă se îmbolnăveau în decurs de două săptămâni, puteau fi returnați. Încă 3 la sută dintre ei au murit în această etapă. Nu mai puțin de 50 la sută dintre cei atacați în acel raid african au început să lucreze.

Plantațiile de zahăr necesitau multă forță de muncă, munca era brutal de grea, iar pierderile de vieți cereau tot mai mulți sclavi. Adesea era mai ușor să muncești sclavii până la moarte și să importi mai mulți decât să îi lași să aibă familii. Cunoscuți, ca și vitele, ca "bunuri care se mișcă singure", africanii înrobiți începeau să lucreze la vârsta de opt ani. După opt ore de muncă pe câmp, ei munceau în mori. Speranța medie de viață era de douăzeci și cinci de ani. Un manager de plantație a înregistrat că 6% dintre sclavii săi trebuiau să fie înlocuiți anual. Femeile erau violate în mod constant de către

stăpânii care le dădeau târcoale, abuzul sexual fiind endemic, chiar esențial, pentru psihologia și practica sclaviei. Stăpânii de sclavi au propagat mitul că sclavii erau promiscui, dar, de fapt, sclavii se abțineau de multe ori prin alegere, pentru a nu aduce copii în această viață. Sinuciderile erau frecvente, adesea prin mâncarea pământului. Stăpânii de sclavi se temeau că solidaritatea tribală va duce la rebeliuni, așa că suprimau legăturile tribale și familiale, separând clanurile și redenumind sclavii ca și cum nu ar fi existat înainte. Fiecare persoană înrobită visa la eliberare, dacă nu chiar la revoltă. Supunerea necesita amenințarea constantă a violenței. Plantatorii au desfășurat o serie de pedepse: biciul, gulerul de fier, moartea lentă prin mască de fier. Sclavia nu putea fi susținută fără violență și, în cele din urmă, atât violența, cât și rentabilitatea nu puteau fi justificate pentru plantatorii albi fără un sentiment de superioritate rasială naturală care a devenit mai târziu o ideologie omniprezentă.

Înapoi într-o Europă afectată de războiul religios care se răspândea, Habsburgii, conduși de împăratul Ferdinand, s-au descurcat bine, cucerind nordul Germaniei grație unui irepresibil, mercurial și misterios războinic ceh, Albrecht von Wallenstein. Dar victoria habsburgilor a distrus echilibrul puterii, în timp ce meteoricul Wallenstein amenința să-l copleșească pe necarismaticul Ferdinand, care l-a demis cu prudență.

În 1628, regele suedez Gustavus Adolphus, Leul Nordului, care cucerise deja Livonia (excluzând astfel Moscopole de la Marea Baltică pentru un secol), a luat cu asalt nordul Germaniei cu o armată mică, dar superbă, și a întors soarta situației în favoarea protestanților. Anunțând imperiul suedez - Stormaktstiden - Gustavus a avansat în sudul Germaniei. Ferdinand l-a rechemat rapid pe Wallenstein, care a avut un succes timpuriu împotriva lui Gustavus. Apoi, în timpul bătăliei trase la sorți de la Lützen împotriva lui Wallenstein, Leul a fost rănit de două ori, apoi asasinat cu un glonț în tâmplă, în timp ce zăcea la pământ. Habsburgii falimentari și epuizați aveau totuși nevoie de ajutor. Regele Planetei a trimis o armată spaniolă sub comanda fratelui său, cardinalul-infante Fernando, care la Nördlingen, în septembrie 1634, a trecut peste generalii prudenți și i-a învins pe protestanți. La Madrid, Filip și Olivares au sărbătorit prin construirea colosalului palat Buen Retiro, decorat cu portrete realizate de Velázquez, care i-a pictat atât pe monarh, cât și pe valido ca pe niște paladini în armură pe cai cu mușchi. Confruntat cu victoria habsburgilor, Ludovic al XIII-lea, ghidat acum de cardinalul desăvârșit Richelieu, a declarat război.

În acest moment, Garcia de Kongo a apelat la olandezi care, aliați cu Franța, au pus în aplicare Groot Desseyn - marele plan - pentru a distruge imperiul habsburgic și a fura comerțul cu zahăr și cu sclavi.

Cu toate acestea, în timp ce Iacob se îndrepta spre sud, o conspirație de nobili, în corespondență cu Madrid, plănuia să o aclame pe verișoara sa Arbella, stră-strănepoata lui Henric al VII-lea. Acest "complot principal" a fost în principal o vorbă, dar l-a implicat pe Walter Raleigh, pe care James l-a condamnat la moarte. Ulterior, l-a grațiat pe Raleigh, dar l-a ținut în Turn. James a recunoscut-o pe Arbella ca fiind a patra în linia de succesiune la tron, dar când, în 1610, aceasta a încercat să se căsătorească cu un alt văr regal, a întemnițat-o pentru tot restul vieții. Murind în Turn la vârsta de 39 de ani, necăsătorită și fără copii, a fost o altă victimă feminină a unei familii de putere.

Peter Chamberlen a fost un chirurg și accoucheur, un hughenote parizian, care a ajuns în Anglia în 1596 cam în perioada în care a inventat un nou instrument care a revoluționat nașterea - un forceps obstetrical care prindea craniul bebelușilor. Peter a fost primul din cele patru generații ale familiei, care a adus pe lume majoritatea bebelușilor Stuart, păstrând în același timp, în mod rușinos, secretul dispozitivului lor, sosind la nașteri cu dispozitivul simplu într-o cutie mare aurită, insistând ca moașele să fie legate la ochi. Un număr incalculabil de femei au murit pentru că nu și-au împărtășit invenția: familia Chamberlen s-a îmbogățit, cumpărând o casă de țară unde, secole mai târziu, dispozitivul lor a fost găsit ascuns sub podele.

"Ochii stăpânei mele nu seamănă deloc cu soarele; / Coralul e mult mai roșu decât roșul buzelor ei; / Dacă zăpada e albă, de ce atunci sânii ei sunt dun, / Dacă firele de păr sunt fire, fire negre îi cresc pe cap / ... Și totuși, pe cer, cred că dragostea mea e la fel de rară, / Ca oricare alta pe care a dezmințit-o cu false comparații.

Se spune că Raleigh ar fi adus primul tutun în Anglia. James s-a plâns că tutunul era "odios pentru nas, dăunător pentru creier, periculos pentru plămâni și pentru fumul său negru și urât mirositor, care seamănă cel mai mult cu fumul oribil al gropii fără fund". Mai târziu, când fumul împuțit de Stigian a devenit singura cultură profitabilă cultivată în Virginia și din ce în ce mai populară în Anglia, James și-a acordat monopolul profitabil al tutunului.

Aceste companii de război cvasi-guvernamentale au fost inventate de olandezi. Ele nu erau cu totul noi, reînviind mercantilismul armat al ordinelor militar-religioase din cruciade și Reconquista și al companiilor semistatale precum Banca Sfântului Gheorghe din Genova, care a administrat coloniile sale din Crimeea. Nici nu erau în mod special europene: raja Chola se aliase cu Ainnutruvar și cu alte bresle de corsari, în timp ce rețele de corsari chinezi conduceau părți din China și Japonia, cel mai important fiind

sindicatul Shuangyu. Noua versiune a fost forjată în războaiele împotriva Spaniei, pe măsură ce comerțul și conflictul fuzionau într-o perioadă în care suveranii și statele europene erau prea slabe pentru a concura în aventurile externe. În schimb, liderii protestanți Elisabeta și William cel Tăcut au investit în expedițiile lui Drake și ale cerșetorilor de mare. Companiile erau un compromis care le permitea monarhilor, în calitate de acționari, să participe, dar să repartizeze riscurile și costurile.

Nu totul a mers bine. În iunie 1629, una dintre primele călătorii ale VOC în Australia, la bordul navei Batavia, a mers spectaculos de prost când, după un naufragiu în Insulele Abrolhos, în largul Australiei, adjunctul său, căpitanul Jeronimus Cornelisz, s-a răzvrătit și a lansat o teroare dementă împotriva echipajului său din cauza megalomaniei personale și a dreptei credințe calviniste, ucigând 120 de persoane într-o orgie de înjunghieri, lovituri, înec, spânzurare, în timp ce cele șapte fete supraviețuitoare au fost transformate în sclavi sexuali - până când domnia sa a fost curmată de sosirea unei alte nave VOC: Lui Cornelisz i-au fost amputate mâinile cu o daltă, apoi a fost decapitat. Puțin mai târziu, un alt olandez VOC dur, Abel Tasman, a ajuns în insulele din largul Australiei, mai întâi una mică pe care a numit-o Țara lui Van Deiman, după numele guvernatorului general din Jakarta, care a planificat cucerirea Marelui Southland - Tasmania - și apoi una mai mare pe care a numit-o Staten-Landt, după numele statului general din Olanda - Aotearoa, actuala Noua Zeelandă - unde războinici maori în canoe i-au ucis mai mulți oameni.

Unul dintre susținătorii prințului Khusrau, Guru Arjun, a fost liderul religiei sikh din Punjab, fondată în anii 1530 de către sfântul-poet Guru Nanak, care a creat o mișcare independentă de islam și hinduism. Sikh înseamnă doar învățăcel în sanscrită. Nanak a predicat împotriva exploatării brahmanilor și a opresiunii musulmane în favoarea unui singur Dumnezeu, a unei singure comunități, abolind castele - o sectă care a înflorit sub succesorii săi, cei nouă guru, care au dezvoltat un oraș sacru, Amritsar, un sanctuar (Templul de Aur) și o scriptură (Adi Granth). Dar independența lor s-a ciocnit cu autoritatea mogulilor. Jahangir l-a torturat și apoi l-a executat pe Arjun, al cărui fiu, Guru Hargobind, a răspuns prin promovarea culturii marțiale sikh: purtarea a două săbii simboliza miri piri - uniunea puterii spirituale și temporale. Reprimați cu sălbăticie de către moguli, sikhii au prosperat în adversitate.

Negocierile dezvăluie adevărata matrice de putere dintre europeni și imperiile asiatice. Este ușor de exagerat întinderea și puterea EIC și a rivalului său olandez, VOC: puteau învinge potentații locali; puteau deține fortărețe; dar companiile europene nu erau suficient de puternice pentru a cuceri teritorii vaste sau pentru a sfida marile monarhii.

În 1623, când VOC a pus stăpânire pe insulele Penghu, trupele sale au fost înfrânte de o flotă chineză și nu pentru ultima oară. În Japonia, Tokugawa și fiii săi i-au interzis pe europeni. Olandezii și englezii au trebuit să negocieze crunt cu Ming sau Mogulii, Vijayanagaranii sau Safavis. Abia mai târziu, când aceste regate s-au dezintegrat, VOC și EIC s-au transformat în state-companie care construiesc imperii.

Habashi joacă un rol major, dar adesea neglijat, în istoria Indiei. Adesea erau eliberați după câțiva ani de serviciu, dar chiar și atunci când erau înrobiți, mulți dintre ei erau promovați ca curteni și generali - iar uneori au preluat puterea pentru ei înșiși. În Bengal, în 1487, Barbak Shahzad, șeful gărzilor negre ale palatului, l-a asasinat pe sultanul bengalez și a condus până când a fost ucis de un alt abisinian.

În mod tradițional, eunucii fuseseră sclavi albi din Rusia/Ucraina și Caucaz care, urmând practica bizantină, își pierdeau doar testiculele, dar acum copiii africani, capturați în Etiopia și Darfur de către sclavii arabi, erau comercializați preoților copți care îi supuneau la castrarea mamelucilor, înlănțuindu-i de o masă și tăindu-le atât penisul, cât și testiculele. Primind nume parfumate, cum ar fi Hyacinth, la vârsta adultă erau fie foarte grași, fie foarte slabi, sufereau de osteoporoză, anomalii ale scheletului, inclusiv degete alungite, și încrețituri premature. Eunucul șef - kizlar aga - era întotdeauna un african, iar acum era administratorul haremului, a cărui putere se baza adesea pe relația sa cu favoritul sultanului sau cu mama acestuia.

Prăbușirea lui Rudolf a fost exacerbată de crimele fiului său cel mare, Don Iulius Caesar. În acel an, Rudolf i-a cumpărat Castelul Krumlov, unde băiatul diabolic, în vârstă de 21 de ani, a vânat fete prin sate până când a găsit-o pe fiica unui frizer, Markéta Pichlerová. A devenit obsedat de ea și s-a apucat să o tortureze, până când, în cele din urmă, a înjunghiat-o și a aruncat-o pe fereastră. Dar ea a aterizat pe un morman de gunoi și a supraviețuit. Iulius Cezar i-a implorat pe părinți să o trimită înapoi la el. Aceștia s-au împotrivit până când a amenințat că va ucide familia și apoi l-a arestat pe tată. Monstrul Bluebeardian a avut-o în cele din urmă pe Markéta înapoi în ghearele sale. A torturat-o zile întregi. A fost găsit dezbrăcat și acoperit de excremente îmbrățișându-i trupul decapitat și dezmembrat, cu urechile tăiate și ochii scoși. O lună mai târziu, împăratul îngrozit l-a întemnițat pe monstru.

După moartea lui Brahe, Kepler, astronomul lui Rudolf, a terminat Tabelele Rudolfine și a cartografiat mișcarea planetelor, dar l-a plasat pe Dumnezeu în centrul universului. Trei împărați, Rudolf, fratele său Matthias și, mai târziu, Ferdinand, au consultat lecturile protestantului Kepler: astronomia și astrologia erau considerate studii științifice.

Kepler a inventat, de asemenea, un nou gen, science fiction, scriind o povestire autobiografică Somnium (Visul), care prezicea călătoriile în spațiu. A trăit până în 1630, lăsând acest epitaf: "Am măsurat cerul, acum măsor umbrele; / Mintea a fost legată de cer, trupul se odihnește legat de pământ".

Detensionarea spaniolă a lui James îl costase deja viața lui Walter Raleigh. În 1616, acesta l-a convins pe James să îl elibereze și să îl trimită să găsească Eldorado în Guiana, cu condiția să nu atace interesele spaniole. Dar Raleigh a pierdut controlul asupra ofițerilor săi, i-a atacat pe spanioli - fiul său a fost ucis în lupte - și nu a găsit aur. La întoarcerea sa, ambasadorul spaniol a cerut capul lui Raleigh ca preț pentru tratat. James a fost de acord. Raleigh a dat o reprezentație virtuoasă pe spânzurătoare, inspectând toporul: "Acesta este un medicament ascuțit, dar un medic pentru toate bolile și mizeriile", apoi spunându-i călăului: "De ce te temi? Lovește, omule, lovește!". Execuția a fost considerată în general o rușine - iar Raleigh nu și-a terminat niciodată istoria lumii.

Artistul era fiul lui Jan Rubens, un avocat de frunte din Anvers în perioada de aur a orașului, capitala celor Șaptesprezece Provincii habsburgice și centru comercial. Prosperitatea sa a fost ruinată de revolta olandeză, după care a fost înlocuit de Amsterdam. Jan a devenit consilierul juridic și apoi amantul văduvei lui William cel Tăcut, Ana de Saxonia, cu care a avut un copil. A fost arestat și probabil executat; este posibil ca soția sa (mama artistului) să fi salvat viața soțului ei infidel având o aventură cu fratele prințului. Oricum ar fi, tânărul Rubens a primit beneficii neobișnuite pentru fiul unui avocat scandalos. A fost crescut în ignoranța scandalului, dar când a aflat despre acesta s-a schimbat, urmându-și cariera cu disciplină și stăpânire de sine. A studiat arta în Italia (a semnat tablourile ca Pietro Paolo) și apoi s-a bucurat de o carieră uimitoare de artă combinată cu diplomația. A devenit pictorul de curte al guvernatorilor habsburgici ai Țărilor de Jos, Albert și Isabella, care l-au folosit ca diplomat și spion, promovându-l secretar al consiliului lor privat. Trăind în lux la Anvers, l-a pregătit pe tânărul Anthony van Dyck, care avea să plece în curând la Londra. La Paris, mama lui Ludovic al XIII-lea și văduva lui Henric al IV-lea, Marie de' Medici, l-a angajat să picteze o serie de tablouri pentru Palatul Luxemburg, în timp ce negocia cu Franța și Spania.

În secolul următor, această mișcare a devenit cunoscută sub numele de baroc, posibil de la portughezul barrocco, care înseamnă o perlă cu defecte, dar există multe alte explicații posibile.

Atât Carol I, cât și Filip al IV-lea l-au făcut cavaler pe Rubens. La Madrid, Filip i-a comandat peste optzeci de tablouri și îi plăcea să-l privească pictând. Artistul era suficient de bogat pentru a cumpăra o proprietate în afara Anversului. La 53 de ani, când a murit prima sa soție, s-a căsătorit apoi cu nepoata acesteia, Hélène Fourment, în vârstă de 16 ani, cu a cărei soră avusese, de asemenea, o aventură. Unul dintre prietenii lui Rubens a numit-o "Elena din Anvers, care o întrece cu mult pe Elena din Troia". Hélène a modelat goală pentru el - un lucru rar la o femeie cu statutul ei. În "The Pelt", ea strălucește doar într-o blană. Trenciurile ei blond-roșcate, pielea albă și figura voluptoasă apar în atât de multe dintre picturile sale încât ea a inspirat adjectivul rubensian. A avut cinci copii cu Rubens.

Baltimore nu ar fi putut fi mai departe din punct de vedere politic de cei ca Warwick și Cromwell: fusese secretar de stat al lui James, care a susținut Meciul spaniol, pierzându-și slujba după escapada lui Charles, și s-a convertit apoi la catolicism.

În 1640, doi servitori albi, un olandez și un scoțian, și un african, John Punch, au evadat de pe proprietatea unui proprietar englez, dar au fost prinși din nou și condamnați la 30 de lovituri de bici. Albii au fost reintroduși în servitute "iar cel de-al treilea, un negru pe nume John Punch", a decis judecătorul, a fost înrobit "pe durata vieții sale naturale aici". Sentința a lăsat să se întrevadă ceea ce avea să se întâmple: un sistem juridic și ideologic atât de bazat pe sclavia umană și atât de temător de rebeliunea africanilor înrobiți, încât stăpânii de sclavi au fost descurajați să își manționeze vreodată proprii sclavi. ADN-ul sugerează că Punch a fost progenitorul multor americani, albi și negri, inclusiv al mamei albe, Ann Dunham, a primului președinte de culoare, Barack Obama.

Este greu de găsit o regiune a lumii care să nu fi fost creată de migranți, dar în epoca modernă, America, atât cea de Nord, cât și cea de Sud, a fost cea mai mult modelată de colonizări, cuceriri și căsătorii mixte. Între 1492 și 1820, aproximativ 2,6 milioane de europeni, dintre care jumătate englezi, 40% spanioli și portughezi, au migrat în America, în timp ce aproximativ 8,8 milioane de africani au fost înrobiți și forțați să muncească acolo. Între 1492 și 1640, 87% dintre acești 446.000 de migranți au fost iberici. Lumea atlantică a fost dominată de spanioli și portughezi, nu de anglieni. Dar acest lucru era pe cale să se schimbe.

Nu doar bărbații erau duri. Mai târziu în acest secol, în 1697, Hannah Duston, în vârstă de patruzeci de ani, soție de fermier și mamă a nouă copii, a fost capturată împreună cu copilul ei într-un atac Abenaki în timpul căruia douăzeci și șapte de coloniști, în principal copii, au fost măcelăriți. După ce Abenaki i-au ucis bebelușul, Hannah s-a

răzvrătit împreună cu alți doi prizonieri, a scalpat zece indieni (inclusiv șase copii) și apoi a fugit cu scalpurile pentru a revendica recompensa pentru scalpuri, care, în mod ironic, nu putea fi plătită decât soțului ei.

Henrietta Maria, ținta atâtor ură anticatolică, a fost suficient de înțeleaptă pentru a-l sfătui pe Charles să negocieze cu Parlamentul, oferindu-i chiar: "Lasă-mă pe mine să o fac, pentru binele afacerilor tale în această țară". Dar Charles nu era potrivit pentru compromis și a refuzat. Odată ce a fost război, ea l-a susținut, livrându-i arme și chiar comandând trupe, și a fost supranumită Generalissima.

Jahangir a murit în timp ce călătorea din Kashmir spre Lahore, unde a fost înmormântat în mormântul Shahdara Bagh, de o splendoare persanat-maghiară. Shahjahan a retras-o pe Nurjahan, mama sa vitregă, la Lahore, unde a trăit liniștită timp de optsprezece ani. Când a murit, la șaizeci și opt de ani, a fost înmormântată împreună cu Jahangir.

Taj Mahalul a fost construit după un design persan, care datora ceva din simplitatea mormântului lui Tamerlan din Samarkand și a celui al lui Humayoun din Delhi, dar era vast ca scară și de un alb strălucitor și imaculat. Construcția sa a durat șaisprezece ani. Dar a fost doar o parte din dedicarea sa pentru monarhia sacră; de asemenea, a mutat capitala de la Agra la Shahjahanabad, la Delhi, construit în jurul unui nou palat, Fortul Roșu, la rândul său centrat în jurul diwan-i-khas (sala de audiență) al împăratului, unde acesta ținea curtea pe tronul de păun și apărea zilnic pe balconul de marmură pentru jharokha darshan - ritualurile care au definit Casa Tamerlan. Mogulii deveniseră treptat indieni datorită soțiilor lor Rajput, care au adus cultura lor în haremul din Asia Centrală. Shahjahan, a cărui mamă era o fiică a raja de Jodhpur, era pe trei sferturi indian, doar pe un sfert tamerlandez, dar stilul lor era persanat; vizirul și regina sa Mumtaz erau persane; iar el a preferat persana în locul turcilor lui Tamerlan și Babur.

'Fiul meu pleacă dimineața și se întoarce seara. Eu nu-l văd niciodată. Sunt tulburată... Nu va sta departe de frig și se va îmbolnăvi din nou. Vă spun, grijile astea mă distrug. Vorbește cu el. Kösem a avut încredere în vizir, oferindu-i, așa cum era tradiția, una dintre fiicele sale ca soție: "Când ești gata, anunță-mă... Vom avea grijă de tine imediat. Am o prințesă pregătită'. Halil, de origine armeană, s-a căsătorit cu una dintre fiice, devenind damad - ginere imperial - o ascensiune destul de mare din sclavie.

Sclavii au îmbrățișat o cultură secretă proprie, venerând în mod public catolicismul, dar cultivând muzica, dansul și religiile, vodun (poporul Fon), santería și candomblé, aduse de yorubas, care fuzionează zeii africani, orishas, cu sfinții catolici. Vodunul a devenit voodoo.

Unul dintre comandanții preferați ai lui Gustavus la Lützen a fost Alexander Leslie, un nobil scoțian nelegitim, promovat la rangul de mareșal în 1636, care mai târziu, în calitate de conte de Leven, va comanda trupele în bătălia de la Marston Moor împotriva lui Carol I.

Victoria aproape că l-a falimentat pe Ferdinand, care s-a adresat pentru trupe și bani lui Wallenstein, generalissimus imperial și amiral al Mării Nordului și al Mării Baltice, acordându-i un regat personal din ducatele de Friedland, Sagan și Mecklenburg. Wallenstein plănuia acum să negocieze o pace europeană, trădându-i pe Habsburgi. Ferdinand, temându-se că Wallenstein aspiră să pună mâna pe imperiu, a ordonat asasinarea acestuia. În februarie 1634, la Cheb, în Boemia, trei ofițeri irlandezi și scoțieni i-au măcelărit suita, apoi, trezindu-l în dormitorul său, l-au ucis cu sulița - definiția căderii lui Icaran.

Zumbas și portocale, Cromwells și Villiers

VOI FI CURVA GLOATEI: CEI NOUĂSPREZECE DOMNI DIN AMSTERDAM ȘI PRINȚUL PIRAT DIN NEW AMSTERDAM

La 7 septembrie 1628, un amiral olandez, Piet Heyn, în vârstă de cincizeci de ani, a atacat o flotă de comori habsburgică în largul Cubei și a pus mâna pe cel mai mare premiu din istoria jafurilor navale: șaisprezece galere care valorau atât de mult - unsprezece milioane de florini - încât piața argintului s-a prăbușit, aruncându-i pe habsburgi într-o criză financiară. Argintul a plătit pentru o ofensivă olandeză: Groot Desseyn.

În 1621, la începutul războiului, Statele Generale au acordat un monopol occidental celor Nouăsprezece Domnii care au lansat noua West India Company (GWC) pentru a domina lumea zahărului din Atlantic. Zahărul însemna sclavi. Olandezii nu erau noi în comerțul cu sclavi: încă de la Carol al V-lea, negustorii flamanzi și olandezi furnizau sclavi. Acum, în 1624, olandezii au încercat să pună mâna pe Luanda și Elmina, dar nu au reușit; în 1627 au pus mâna pe Gorée (Dakar, Senegal). Nu erau nici singurii europeni interesați de zahăr: în 1627, negustorii englezi plantau trestie de zahăr pe insula lor din

Caraibe, Barbados, proaspăt securizată; în 1635, francezii au plantat în Martinica. Dar olandezii jucau la o altă scară.

Succesul micuței, ingenioasei și sofisticatei Țări de Jos a reflectat dezvoltarea singulară a societăților europene, unde războiul perpetuu a inspirat o concurență extremă, inovație tehnică și loialitate față de state și credințe. Protestantismul pasionat a încurajat valorile familiale, încrederea reciprocă și hărnicia sumbră personificate de Jacob de Graeff, cel mai preeminent dintre regenten, oligarhii, bogați din zahăr, mirodenii, sclavi, care au dominat politica olandeză timp de treizeci de ani. Verii săi de Graeff și Bicker au pus la cale ascensiunea Olandei în coabitare neliniștită cu prinții de Orange, pe care îi considerau periculos de monarhici. Țările de Jos au fost pionierii statului de drept, care era esențial pentru comerț și pentru concurența cu rivalii lor, și au fondat universități care pregăteau studenți în domeniul dreptului, în timp ce nevoia de expertiză i-a încurajat pe alții să se concentreze pe profesii. Comercianții nu mai vindeau doar cunoscuților din piețele din apropiere, ci făceau afaceri și cu străinii, ceea ce însemna că trebuiau să cultive corectitudinea, politețea și încrederea, alături de avariția nemiloasă necesară pentru a obține profituri: enigma capitalismului. Amsterdam, unde Jacob de Graeff și fiii săi Cornelis și Andries au fost primari unul după altul, s-a aflat în fruntea urbanizării: între 1500 și 1800, douăzeci de milioane de oameni s-au mutat în orașe, în special în nordul Europei. Orașele erau nesănătoase: mulți mureau - 1 la sută dintre locuitorii orașelor anual -, dar erau înlocuiți de alții. Cu cât orașele erau mai mari, cu atât mai mulți meșteșugari, cu atât mai mari erau competențele și confortul oferit. Mărețul Andries de Graeff stă ruginit și roșcat, îmbrăcat cu mândrie în negru calvinist cu guler alb, într-un tablou pe care l-a comandat unuia dintre cei mai favorizați artiști ai acestei epoci de aur olandeze: Rembrandt.

În 1637, GWC a confiscat o mare parte din Brazilia, de unde a trimis flotile în alte încercări de a pune mâna pe Elmina și pe alte castele africane de sclavi. În 1641, invitați de Manikongo Garcia, au luat cu asalt Luanda. Olandezii au fost primii nord-europeni care au intrat pe piața de sclavi la scară largă. Regina Nzinga s-a alăturat lui Garcia și olandezilor într-un război feroce care a ruinat Angola. În 1647, Nzinga i-a învins pe portughezi. Pariul lui Garcia și al olandezului Groot Desseyn dăduse roade: dintr-o dată, corporațiile militarizate ale micii republici hibride a Provinciilor Unite se întindeau în toată lumea.

Pe drumul spre est, olandezii s-au oprit pentru aprovizionare la Cape, unde frontieriștii olandezi au fondat Cape Town, apoi au început să se deplaseze spre interior și să revendice ferme, suprimând, anihilând și amestecându-se cu primii oameni pe care i-au

întâlnit, Khoikhoi, nomazi pasatori care au fost rapid frânți de muschete și patogeni. De cealaltă parte a Atlanticului, în Noile Țări de Jos, GWC și-au extins orașul pe insula Manhattan, New Amsterdam, unde, la începutul anilor 1640, un colonist aventurier, Claes Martenszen van Rosenvelt, progenitorul familiei Roosevelt, a sosit ca adolescent pentru a începe o viață nouă, cumpărând o mică fermă în ceea ce avea să fie mai târziu centrul orașului.

Un fondator mai puțin tipic, dar și progenitor al unei dinastii newyorkeze, a fost Anthony Janszoon van Salee, fiul robust al unui pirat olandez renegat, Murad Reis, președintele republicii piraterești Salé din Maroc, și al soției sale maure, care a sosit în 1630 cu o parte din comoara obținută de tatăl său. Van Salee, un musulman descris ca fiind "turc" și "mulatru", proteja africanii liberi și citea Coranul. Chiar și după standardele acestui port dur, fiul unui șef de stat african și soția sa germană îndrăzneață, Grietse Reyniers, fostă barda, au scandalizat Biserica Reformată Olandeză. Grietse a fost acuzată că s-a afișat cu marinarii, că a măsurat penisurile clienților din taverna ei cu o mătură și că a fost amanta guvernatorului, lucru despre care a glumit: "Am fost mult timp curva nobilimii; acum voi fi curva gloatei". Biserica a încercat să expulzeze cuplul pentru impietate, dar ei au rămas, au avut patru copii și au murit bogați, fiind cei mai mari proprietari de terenuri din Manhattan. Cornelius Vanderbilt, baronul tâlhar al Epocii de Aur, a fost descendent al fiicei lor, Annica. Olandezii au făcut comerț cu blănuri și au cumpărat pământ de la algoncheni, care au fost apoi alungați de irochezi. Noii veniți îi numeau pe olandezii navigatori olandezi "Saltwaterers".

Amploarea acestor triumfuri olandeze a fost posibilă deoarece cealaltă putere maritimă protestantă - Anglia - se dezintegrase.

SFINȚI ȘI CAVALERI: CHARLES, HENRIETTA MARIA ȘI CROMWELL

Era după-amiaza târzie a zilei de 2 iulie 1644, în mijlocul unor lupte feroce pe Marston Moor, în apropiere de York, când generalul-locotenent Oliver Cromwell și cei 5.000 de cavaleri sub comanda sa au atacat. A fost cea mai mare bătălie purtată vreodată pe teritoriul britanic - 28.000 de soldați parlamentari și scoțieni sub comanda generalului scoțian Leven, s-au opus celor 18.000 de cavaleri sub comanda prințului Rupert de Rin, nepotul regelui Carol. Nimeni nu a știut atunci, dar avea să fie bătălia decisivă a războiului și să îl facă pe Cromwell.

Trecuseră doi ani de când Parlamentul și regele recurseseră la război. Niciuna dintre părți nu reușise încă să dea o lovitură decisivă sau să găsească un paladin strălucit. Charles avea avantajul la început; trupele antrenate ale Parlamentului erau entuziaști indisciplinați. Dar unul dintre primii care a ridicat o trupă de cavalerie a fost fostul fermier din Huntingdonshire, Cromwell.

Prințul Rupert, care avea încă doar 25 de ani, era înalt de 1,80 m, era predispus să poarte cizme înalte, costume de mătase și catifea și pălării largi de cavaler, dornic să se bucure de amante și de jocuri de noroc și nu era văzut niciodată fără câinele său norocos Boye; poseda elan, dar îi lipsea disciplina. Cromwell era mândru în simplitatea sa: roșcat, chelios, cu părul roșcat, pomeții înalți, "vocea ascuțită și neascuțită, iar elocvența sa plină de fervoare", hainele sale aspre și întunecate. Cum cavaleria elegantă a lui Rupert dominase primele bătălii, Cromwell a observat că "cavalerii lor sunt fii de domni", în timp ce călăreții parlamentari erau "bătrâni servitori și tapițeri decăzuți". A decis să recruteze în schimb credincioși: "Trebuie să luați oameni cu spirit". Unii s-au plâns că acești cromwellieni erau 'sectanți mândri, încrezuți și cu capul înfierbântat' care 'se numesc evlavioși' și au 'viziuni și revelații'. Cromwell îi numea Compania sa Încântătoare. Promovat rapid la rangul de colonel, a construit în jurul său o 'familie' de ofițeri cu aceleași idei, condusă de Henry Ireton, care s-a căsătorit cu fiica sa Bridget. Presa parlamentară l-a numit Old Ironside; călăreții săi evlavioși au devenit Ironsides.

Până în acea zi, în Yorkshire, cele două tabere fuseseră în impas într-un război în care curtenia de la început se deteriorase acum într-o încăierare sectară feroce. Dar atunci când scoțienii, semnând o Ligă și un Legământ solemn prin care acceptau să urmeze "cuvântul lui Dumnezeu" și să caute "extirparea papismului", s-au alăturat războiului, trimițând 22.000 de oameni pentru a forma Armata celor Două Regate, au înclinat balanța în favoarea Parlamentului.

Regele, neliniștit, și-a luat rămas bun de la Henrietta Maria. Când a început războiul, regina, al cărei catolicism îi atrăgea o ostilitate parlamentară violentă, se afla în Olanda. Abia a reușit să se întoarcă, fiind aproape naufragiată. Reunită cu regele, a rămas din nou însărcinată, dar a fost nevoită să se mute din oraș în oraș, vânată de parlamentari. A dat naștere unei fiice, dar cei doi copii mai mici erau deja prizonieri parlamentari. Chiar înainte de Marston Moor, Charles a trimis-o în Franța pentru a strânge fonduri. "Adio, inima mea dragă", a scris ea. 'Dacă mor, crede că pierzi o persoană care nu a fost niciodată decât în întregime a ta'. Nu s-au mai întâlnit niciodată. 'Nu ar fi trebuit să îl părăsesc niciodată pe rege', i-a spus mai târziu fiului ei. Warwick, lordul mare amiral al

Parlamentului, a urmărit-o, sperând să o ucidă pe regina papistașă, dar ea a reușit să ajungă în Franța, însoțită de curtea ei și de lordul Minimus.

În timp ce armata anglo-scoțiană amenința să cucerească York, Rupert s-a pregătit să lupte la Marston Moor, temându-se deja de Ironsides ai lui Cromwell.

Într-o seară de început de vară, Rupert i-a putut auzi pe puritani cântând imnuri, în timp ce Cromwell își conducea cavaleria Asociației de Est de 4.000 de cavaleri plus 1.000 de scoțieni la atac, rupând o divizie de cavalerie regală. Cromwell era un fanatic, dar departe de a fi posomorât: în schimb, era pasionat, adesea amețit, încărcând în luptă transfigurat de o veselie maniacă și justițiară, râzând cu voce tare. "Nu puteam, călărind în treburile mele, decât să zâmbesc lui Dumnezeu în laude, cu asigurarea victoriei", scria el. Ironsides a încărcat cu strigătele 'Dumnezeu și puterea noastră' și 'Domnul oștirilor!

Apoi Rupert a atacat. "Divizia lui Cromwell a avut o luptă grea", a observat un parlamentar, "încărcată de cei mai curajoși oameni ai lui Rupert... au stat destul de mult timp în vârful sabiei, tăindu-se unii pe alții". Cromwell a fost rănit în gât. 'Dar, în cele din urmă (așa i-a plăcut lui Dumnezeu), el a rupt prin ei, împrăștiindu-i în fața lui ca pe un mic praf'. Cromwell (și istoricii englezi) au uitat în mod convenabil că Marston Moor a fost de fapt o victorie scoțiană: paladinul scoțian Leven a ocupat nordul Angliei pentru următorii doi ani.

După bătălie, parlamentarii moderați, facțiunea prezbiteriană, au vrut să negocieze, dar Cromwell, liderul independenților, a insistat asupra victoriei totale. "De ce am luat armele la început?", a întrebat el. Puterea se mutase de la Warwick și de la magnații săi temători de Dumnezeu la noii oameni duri. Pledând pentru "continuarea viguroasă și eficientă a războiului", Cromwell a îndemnat: "Să ne aplicăm!". În timp ce își făcea reclamă umilinței sale temătoare de Dumnezeu, el a fost cel mai umil lăudăros, făcându-și reclamă probele în pamflete, revendicând ca fiind ale sale isprăvile altora și subminându-și superiorii, pe care i-a subminat și i-a înlocuit unul câte unul. Comitetul de guvernare al ambelor regate a comandat o armată nou model sub conducerea elegantului comandant Sir Thomas "Tom cel Negru" Fairfax, un grangur din Yorkshire, care a devenit lord general, iar adjunctul său, Cromwell, a fost promovat la gradul de locotenent-general de cavalerie. Cei doi au lucrat bine împreună: la Naseby, la 14 iunie 1645, cei doi au învins în cele din urmă în mod decisiv, Cromwell conducând atacul.

Charles s-a predat mareșalului scoțian Leven, în speranța de a-l întoarce împotriva Parlamentului. În schimb, scoțienii l-au cedat dușmanilor săi. În iunie 1647, regele a negociat de două ori cu comandanții parlamentari, inclusiv cu Cromwell, care i-a permis

să se întâlnească cu cei doi copii întemnițați ai săi, Elizabeth și Henry, duce de Gloucester: "cea mai tandră priveliște pe care au văzut-o vreodată ochii", în opinia lui Cromwell. Micul Gloucester, care nu avea încă șapte ani, nu l-a recunoscut pe rege. 'Eu sunt tatăl tău, copile', a spus Charles.

Parlamentul era acum dominat de puritanii înrăiți care, în iunie, au abolit toate teatrele, precum și Crăciunul și Paştele, dar presbiterienii moderați încă mai sperau într-o pace negociată. În august, armata a pus capăt oricărei discuții de compromis. Fairfax a intrat în Londra în fruntea Armatei Noului Model, Cromwell comandând ariergarda. Armata lor devenea din ce în ce mai radicală: unii ofițeri au propus o constituție scrisă, drepturi universale, abolirea Camerei Lorzilor și sufragiu masculin deplin. Cromwell, conservator din punct de vedere social și monarhist din instinct, a fost îngrozit de aceste propuneri, dar probabil că a aprobat epurarea militară a Parlamentului care a urmat. În timp ce Fairfax era încă lord general, Cromwell, mai politic, a devenit un maestru al retragerilor insesizabile și al autodepășirii tot mai ostentative, dar a ieșit întotdeauna cu o putere mai mare. În momentele de tensiune, la dezbaterile din Parlament sau din consiliul armatei, izbucnea într-un râs maniacal sau începea bătăi cu perne. De acum înainte, el și camarila sa de generali erau potentații. Dar ce să facem cu regele?

Dezghețul englez era o mică încăierare în comparație cu balamucul care distrugea cel mai mare regat din lume. Carol era un prizonier disperat, dar departe în est, împăratul Ming, confruntat cu revolte țărănești, foamete și invazia ferocei cavalerii manciuriene, a găsit o soluție extremă unică.

REGII UCIGAȘI: BURSUCI ȘI HETMANI, CUBURI DE ZAHĂR ȘI COARDE DE ARC

La 25 aprilie 1644, împăratul Chongzhen, în vârstă de doar treizeci și trei de ani, după ce și-a chemat soția și fiica, le-a ucis pe amândouă cu sabia, apoi a ieșit singur în parcul Jingshan din Beijing, unde s-a spânzurat de un copac, lăsând un bilet pe care scria: "Mor rușinat, incapabil să-mi înfrunt strămoșii". În timp ce Beijingul era devastat de rebeli, el pierduse controlul asupra unei mari părți a Chinei și se confrunta cu înaintarea manciurienilor dinspre nord. Beijingul a căzut în haos până când, șase săptămâni mai târziu, pe 5 iunie, un războinic manchu, purtând armură, părul ras în față și o coadă în spate, a venit cu o mică escortă de arcași călare, a coborât și a anunțat mulțimii pur și

simplu: "Sunt prințul regent, Dorgan. Prințul moștenitor va sosi în curând. Îmi permiteți să fiu domnitor?".

'Da', au răspuns cetățenii. Lui Dorgan (al cărui nume însemna Bursucul) i s-a alăturat în curând o hoardă de arcași călare; un băiat, Shunzhi, nepotul de șase ani al lui Dorgan și nepotul fondatorului familiei Nurhaci, era acum împărat al unei noi dinastii Qing. Talentatul Bursuc, numit în mod oficial Unchiul și Prințul Regent, a cucerit restul Chinei, măcelărind orașe întregi. Apoi a făurit o nouă ordine: a stabilit corpul de elită - cele Opt Bannere - la Beijing, dar a restabilit examenele pentru serviciul civil și a promovat savanții chinezi Han, întrebând: "Cum pot fi uniți Manchu și Han?". Cu toate acestea, Dorgon i-a asasinat pe toți prinții Ming și a ordonat ca toți bărbații chinezi să poarte părul ras în față și coadă la spate sau să fie condamnați la moarte.

Băiatul împărat avea resentimente față de unchiul său, pe care îl asasinase în timpul unei vânători, dar Dorgon câștigase între timp un nou Mandat al Cerului; familia avea să restabilească Țara Centrală ca cel mai mare imperiu de pe pământ - chiar în momentul în care imperiul mondial al Habsburgilor se destrăma.

Războiul lui Filip al IV-lea aproape că a spulberat ambele monarhii habsburgice. Franța i-a învins pe austrieci, apoi a invadat Spania. Portughezii își pierduseră o mare parte din imperiu în fața olandezilor și au dat vina pe Habsburgi; în 1640, o adunare l-a declarat pe ducele de Braganza, strănepotul lui Manuel cel Norocos, drept Ioan al IV-lea. Suedezii au cucerit Praga. Regele Planetei s-a consultat cu o călugăriță carismatică care, transportată în mod mistic la poporul indigen Jumanos din Texas, l-a sfătuit să domnească de drept. L-a concediat pe Olivares și s-a pregătit să negocieze.

Toate părțile se aflau în impas și erau epuizate. În octombrie 1648, la Westfalia, Filip și vărul său austriac, Kaiserul Frederic al III-lea, au ajuns la un compromis care a pus capăt la ceea ce a devenit cunoscut sub numele de Războiul de Treizeci de Ani și care recunoștea dreptul germanilor de a se închina așa cum doreau. Germania era deja ruinată: în treizeci de ani de război, caii apocalipsei uciseseră aproximativ zece milioane de oameni. Westfalia a stabilit suveranitatea statelor într-o Europă multipolară, asigurând libertatea creativă - și concurența distructivă - pentru secolele următoare. Au fost mulți învinși, dar trei câștigători: Suedia a stăpânit Marea Baltică și o porțiune din Germania, Pomerania; olandezii și-au câștigat independența; și o veche și obscură familie de șvabi.

Casa de Hohenzollern, condusă de Electorul Frederic William, și-a transformat sărăcăcioasa arenă de fiefuri, construită în jurul Brandenburgului și Prusiei, într-o putere nord-germană. Marele Elector și-a văzut pământurile distruse în război - Berlinul avea

doar 6.000 de locuitori în 1648. Cu toate acestea, convins că "Alianțele sunt bune, dar forțele proprii sunt mai bune", și-a transformat nobilimea Junker într-o clasă de războinici, exploatând războiul pentru a distruge statele reprezentative și a impune autocrația care avea să dureze până în 1918.

Electorul era duce al Prusiei, care făcea parte din uriașul Commonwealth Polonia-Lituania: în provinciile sale sudice, cazacii, oameni liberi, adesea mici nobili, burghezi și țărani și soldați evadați, au fondat o republică, condusă de hetmani aleși, pe insulele Sech de dincolo de râpele Niprului. Aceștia și țăranii, care vorbeau ucraineană, au suferit dominația lorzilor catolici polonezi. O serie de rebeliuni ale cazacilor ortodocși împotriva regilor polonezi catolici au căutat recunoașterea statutului lor nobiliar. În primăvara anului 1648, anul în care moscoviții au ajuns în Pacific, un nobil și ofițer cazac, Bohdan Khmelnytsky, care îl servise de mult timp pe rege împotriva otomanilor și fusese capturat și înrobit timp de doi ani, s-a certat cu un grangur polonez pentru pământ și pentru frumoasa soție cazacă a polonezului - cunoscută sub numele de Elena din stepă. Khmelnytsky, ales hetman al cazacilor, a lansat o rebeliune care s-a răspândit în toată Ucraina. În mai, cazacii săi, în alianță cu cavaleria Nogai trimisă de khansul Giray din Crimeea, i-au învins pe polonezi, iar în decembrie, la Kiev, s-a declarat hetman, prinț al Ruteniei și unicul autocrat al Rusiei. Armatele sale de cazaci, cărora li s-au alăturat câțiva burghezi rebeli și țărani vorbitori de ucraineană, au măcelărit nobili și preoți polonezi și, numai în 1648, 60.000 de evrei care trăiau în siguranță acolo de secole, dar care erau prinși între stăpânii catolici și cazacii ortodocși.

Hetmanatul independent al lui Khmelnytsky abia dacă a durat cinci ani: Khmelnytsky avea nevoie de un protector care să-i protejeze regatul. Trădat de khanul Crimeii, el a oferit supunere sultanului otoman, care l-a abandonat pe hetman în mâinile tătarilor, obligându-l să se întoarcă la Moscova.

În ianuarie 1654, hetmanul i-a jurat credință țarului moscovit Alexei, care, împreună cu succesorii săi până în epoca modernă, a considerat Ucraina ca pe o provincie - Mica Rusie - unită pentru totdeauna cu frățeasca Mare Rusie. Otomanii nu au fost interesați, deoarece Constantinopolul era implicat în propria criză. Acolo, Magnifica Mamă a sultanului nebun, Kösem, se confrunta cu o dilemă.

Putea o mamă să-și ucidă propriul fiu?

La început, Nebunul Ibrahim, acum în vârstă de 33 de ani, s-a mulțumit să o lase pe mama sa să conducă în locul lui. Inițial neinteresat de femei, posibil impotent, s-a adresat unui șarlatan spiritualist, Cinci Hoca, care i-a prescris afrodiziace și pornografie.

Ibrahim a devenit priapic. Când mamei sale i-a fost prezentată o rusoaică înrobită, pe nume Turhan, Kösem i-a dat-o sultanului, care a lăsat-o rapid însărcinată. Dar depravările sale se extindeau pe măsură ce imperiul se încremenea: favoriza femeile gigantice și blănurile, de preferință în același timp. Nu putea să joace decât într-o cameră plină de zibeline, dar era atât de priapic încât încerca să se limiteze la o fată nouă pe săptămână, vinerea. Ordinele erau trimise în tot imperiul pentru a găsi cele mai mari femei. Apoi, în 1644, padișahul a început să se afirme, promovându-i în funcții de putere pe Cinci Hoca și pe covingătoarea sa de bundițe, precum și pe o administratoare de harem.

El a trimis mulajul din ugerul și vaginul unei vaci prin provincii pentru a găsi o femeie care să se potrivească. O tânără armeancă de 16 ani, Maria, pe care a poreclit-o Cubul de zahăr, era extrem de grasă. Pe lângă Turhan, născută în Rusia, a numit acum alți șapte hasekis (consorți), printre care și Sugar Cube, pe care i-a redenumit Sivekar Sultan, acordându-le veniturile celor mai bogate provincii ale sale, Damasc și Egipt - o eroare gravă.

Sugar Cube i-ar fi spus lui Ibrahim că una dintre concubine i-a fost infidelă. Auzind acest lucru, el a pus 280 de odalisce cusute în saci și înecate în Bosfor; pentru aceasta, Kösem a invitat-o pe Sugar Cube la cină și a otrăvit-o în secret.

Următoarea eroare a padișahului a fost catastrofală. Înfuriat de pirații maltezi care au atacat o barcă ce transporta pelerini musulmani, Ibrahim a ordonat marinei să captureze Creta, o provincie venețiană. Venețienii au declarat război, au făcut raiduri în Grecia otomană și au blocat Bosforul, provocând penurie de alimente și revolte în Constantinopol. Marele vizir și Kösem au discutat despre destituirea lui Ibrahim, care a ripostat, executându-l pe vizir și interzicându-i mamei sale și surorilor sale accesul în harem. El plănuia uciderea ei, în stilul lui Nero.

La 8 august 1648, ienicerii și mulțimea au fost atât de indignați de inepția lui Ibrahim încât l-au linșat pe noul vizir, care a fost spintecat și vândut pe străzi - a fost cunoscut ulterior sub numele de "Mii de bucăți". Ibrahim, acum paranoic pe bună dreptate, l-a pus pe Mehmed, fiul său cel mic cu Turhan, să fie aruncat într-o cisternă. Egoismul său punea în pericol însăși dinastia. Kösem l-a salvat pe băiat.

Vizirul s-a apropiat de Kösem, numind-o în mod remarcabil Umm al-Muminin - Mama musulmanilor, titlul soției preferate a lui Mahomed - și făcând aluzie la autoritatea califală a dinastiei. 'Nu ești doar mama sultanului; ești mama tuturor credincioșilor adevărați. Pune capăt acestui haos'. În cele din urmă, ea a fost de acord: "În cele din

urmă, ne va ucide pe tine și pe mine. Vom pierde controlul asupra guvernului. Îl voi aduce pe nepotul meu, Mehmed'. A insistat ca Ibrahim să nu fie ucis. Pașa l-a arestat pe Ibrahim și l-a încununat pe Mehmed cu sabia lui Osman. Apoi i-au cerut Mamei Magnifice să își execute fiul. Numai o hotărâre a autorității religioase a imperiului - șeicul ul-Islam - putea permite unei mame să-și ucidă fiul. Șeicul a semnat o fatwa: "Dacă există doi califi, ucideți-l pe unul dintre ei". Kösem a consimțit.

În timp ce pașalâcurile și concubinele priveau de la ferestrele de la Topkapı, Tongueless a venit în tăcere după Ibrahim.

'Nu există nimeni care mi-a mâncat pâinea și căruia să i se facă milă de mine?', a strigat Ibrahim. 'Acești oameni cruzi au venit să mă ucidă. Milă! Corzile arcului s-au încordat.

În timp ce otomanii executau un rege, la fel făceau și englezii.

La Londra, Oliver Cromwell, în felul său de crai, se gândea ce să facă cu prizonierul său, regele Carol. Dacă cineva ar fi sugerat să-l judece pe rege, susținea el, l-ar fi numit "cel mai mare trădător din lume". Lordul general Fairfax nu se simțea confortabil cu această idee, dar radicalii evlavioși din armată și, probabil, capelanul său american, Hugh Peters, propuneau un proces. Cromwell și-a îndreptat privirea spre cer: "Din moment ce providența și necesitatea i-a aruncat în această situație, el ar trebui să se roage lui Dumnezeu să le binecuvânteze consiliile". Cu alte cuvinte, el credea că era timpul să-l judece pe Charles. 'Nu pot decât să mă supun providenței'.

COROANA INCORUPTIBILĂ ȘI MAMA MAGNIFICĂ

În ianuarie 1649, Cromwell a obținut ceea ce își dorea: Parlamentul a votat excluderea Lorzilor din guvern, declararea unui "Commonwealth și a unui stat liber" și judecarea lui Charles. Regele puternic păzit, micuț și elegant în mătase neagră, a fost adus la Westminster Hall și acuzat de "un plan ticălos" - trădare. Lordul Fairfax a fost ales să conducă tribunalul, dar apoi a absentat. 'Aș vrea să știu prin ce putere sunt chemat aici', a cerut Charles. 'Amintiți-vă că sunt regele vostru, regele vostru legitim, gândiți-vă bine la asta'. A refuzat să coopereze, dar Cromwell nu a mai avut îndoieli. 'Vă spun', a spus el, 'îi vom tăia capul cu coroana pe el'. În timp ce cei șaizeci și opt de comisari ai Înaltei Curți de Justiție stăteau jos, Hugh Peter a orchestrat un cântec: 'Execuție! Justiție!", deși au existat și strigăte de "Dumnezeu să-l salveze pe rege". Când Fairfax a fost menționat,

soția sa, Anne, a strigat de la tribună: "Avea mai multă minte decât să fie aici", iar când judecătorii au pretins că acționează în numele "întregului popor bun al Angliei", ea a declarat: "Nu, nici a suta parte dintre ei" și a fost îndepărtată. Comisarii au votat ca 'tiranul, trădătorul, criminalul și dușmanul public al bunului popor al națiunii' să fie 'condamnat la moarte prin tăierea capului'.

'Vreau să auziți un cuvânt, domnule!', a spus Charles.

"Nu, domnule!", a răspuns judecătorul. 'Gardian, retrage-ți prizonierul'.

Când Cromwell a devenit un avocat al execuției sale, îndrumarea sa a fost nimic mai puțin decât divină: 'nu am fost lipsiți de partea noastră de providențe și apariții remarcabile ale Domnului. Prezența Sa a fost printre noi'. Fără a-i consulta în prealabil, 135 de 'comisari' au fost numiți pentru a-l judeca pe rege; patruzeci și șapte nu s-au prezentat niciodată. La sfârșitul procesului de patru zile, șaizeci și șapte l-au găsit vinovat, dar unii s-au împotrivit să semneze mandatul de condamnare la moarte. Cromwell a semnat al treilea, apoi i-a amenințat pe ceilalți: "Aceștia care au intrat își vor pune mâinile; eu voi avea mâinile lor acum". Într-unul dintre interludiile sale maniacale, a râs în hohote de râs în timp ce el și unul dintre comisari își împroșcau reciproc cerneală pe față. În cele din urmă, au semnat 59 de persoane.

La Palatul St James, Charles și-a dat seama că nu-și va mai vedea niciodată fiul cel mare, prințul de Wales, și nici pe cel de-al doilea James, care scăpase din captivitatea parlamentară îmbrăcat în haine de femeie. 'Aș prefera să fii Charles le Bon decât Charles de Grand', i-a scris prințului. 'Adio, până ne vom întâlni, dacă nu pe pământ, măcar în ceruri'. Dar a cerut să-și vadă copiii, pe Elizabeth, în vârstă de 13 ani, și pe Henry, în vârstă de opt ani. Despărțirea lor a fost sfâșietoare. În timp ce Elizabeth plângea, Charles a rugat-o "să nu se întristeze și să nu se chinuie... pentru că ar trebui să fie o moarte glorioasă"; i-a sugerat să se consoleze citind și i-a trimis dragostea sa Henriettei Maria. 'Gândurile lui nu s-au îndepărtat niciodată de ea, dragostea lui ar trebui să fie aceeași până la sfârșit'. Apoi a îmbrățișat-o pe fată: 'Iubito, vei uita asta'.

'Nu voi uita niciodată asta', a răspuns ea, 'cât voi trăi'.

Apoi l-a invitat pe Henry să se așeze pe genunchii lui. "Iubitule... îmi vor tăia capul și poate te vor face rege", a spus el. 'Dar nu trebuie să fii rege cât timp frații tăi Charles și James trăiesc'.

'Mai întâi voi fi rupt în două', a răspuns băiatul. Charles i-a sărutat pe amândoi, plângând de 'bucurie și dragoste'. În timp ce erau conduși, Charles, care privea de la fereastră, a alergat după ei și i-a sărutat din nou, apoi a căzut pe patul său.

La 30 ianuarie 1649, într-o după-amiază geroasă, în timp ce Cromwell se închina la o întâlnire de rugăciune, Charles, în vârstă de 48 de ani, cu părul și barba acum albe, și-a pus două cămăși, pentru a nu fi văzut că tremura la temperaturile scăzute, și o jartieră cu 412 diamante, și-a împărțit bunurile pentru copiii săi (și un ceas de aur pentru fiica prietenului său niciodată uitat, Buckingham).

"Haideți, să mergem", a spus el, înainte de a traversa St James's Park, înconjurat de trupe, cu tobele bătând, până la Palatul Whitehall, care se întinde în jurul său, apoi a ieșit prin Banqueting House, cu plafoanele realizate de prietenul său Rubens, și a ajuns pe eșafod. Acolo așteptau "Tânărul Gregory" Brandon, șeful ereditar, și asistentul său, ambii cu peruci, haine de marinar și măști de plasă, cu toporul. În timp ce Charles se adresa mulțimii, un soldat s-a lovit de două ori de topor. 'Nu răniți securea care mă poate răni pe mine', a spus Charles, înainte de a încheia: 'Mă duc de la o coroană coruptibilă la o coroană incoruptibilă, unde nu poate fi nicio tulburare. Este un schimb bun'. Apoi și-a pus capul pe bloc și și-a întins mâinile pentru a arăta că este pregătit. Brandon a tăiat curat. Asistentul a ridicat capul: "Iată capul unui trădător!". Soldații au aclamat și au aplaudat; ceilalți au rămas într-o tăcere respectuoasă. Asistentul - care ar fi putut fi predicatorul american Peter - a scăpat capul, lovindu-i fața. Soldații și spectatorii s-au îmbrâncit pentru a tăia șuvițe din părul regal, pentru a înmuia batiste în sângele albastru și pentru a cizela eșafodul pentru amintiri. Câteva zile mai târziu, vestea a ajuns la familia sa. La Luvru din Paris, unde regina lua masa, a stat "fără cuvinte" timp îndelungat, în timp ce, la Haga, fiul lor, Charles, și-a dat seama că tatăl său murise atunci când i s-a adresat cu "Majestate". El a plâns.

La Constantinopol, Kösem a guvernat pentru nepotul ei în vârstă de șapte ani, Mehmed al IV-lea. Prezidând consiliile din spatele unui paravan, în prezența băiatului padișah, Mama Magnifică a rupt o fâșie de pe vizirul bărbat. "Te-am făcut vizir ca să-ți petreci timpul în grădini și vii?", a venit vocea din spatele cortinei. 'Dăruiește-te afacerilor imperiului și nu mă lăsa să mai aud nimic despre desfătările tale'. Dar sultanul o avea pe propria mamă, Turhan, care fusese instruită de Kösem și apoi prezentată lui Ibrahim. Ea aspira să fie regentă și a complotat împotriva lui Kösem, care la rândul său plănuia să îl deposedeze pe băiat și să încoroneze un alt nepot cu o mamă mai puțin ambițioasă. Dar, în mod fatal, Kösem avea un spion în propria suită, care l-a informat pe Turhan despre

planul amantei sale. Acum era o cursă pentru a vedea care dintre femei o va ucide prima pe cealaltă.

'Mulțumită lui Dumnezeu, am trăit patru domnii și am guvernat mult timp', a declarat Kösem în fața consiliului. 'Lumea nu va fi nici îmbunătățită, nici distrusă de moartea mea'. Turhan s-a mișcat primul. La 2 septembrie 1651, Kösem, în vârstă de șaizeci și trei de ani, a fost vânată prin palat, în timp ce o sclavă loială încerca să o salveze strigând: 'Eu sunt valetul'.

Kösem s-a ascuns într-un dulap, dar rochia ei a fost pătată. În timp ce era strangulată de o perdea, ea s-a luptat atât de disperată încât i-a ieșit sânge din urechi și din nas. Când s-a aflat vestea, poporul a închis Constantinopolul timp de trei zile pentru a o plânge pe Maica Magnifică.

O nouă familie prelua controlul la Londra - și nu era regală. Trupul lui Carol I, cu capul cusut la gât, zăcea îmbălsămat în Palatul St James, unde era arătat telespectatorilor plătitori. Se spune că Cromwell l-ar fi privit, murmurând: "Dacă nu ar fi fost rege, ar fi trăit mai mult".

MĂRUNTAIELE LUI CRISTOS: PROTECTORUL OLIVER ȘI PRINȚUL DICK

Noua republică era încorsetată. Armata sub comanda lui Cromwell și a ofițerilor săi conservatori domina în mod clar - dar în rândurile sale se simțeau idealuri de democrație periculos de radicale. În Irlanda, rebelii catolici au atacat coloniștii protestanți. Parlamentarii fuseseră îngroziți de o armată regală irlandeză care să zdrobească Anglia, dar colonizatorii englezi îi tratau de mult timp pe irlandezi ca pe niște semi-barbari, în afara regulilor obișnuite ale războiului. Faptul că erau, de asemenea, catolici îi plasa dincolo de orice răscumpărare. Cromwell a trecut în Irlanda. Într-o frenezie de ură îndreptățită, a luat cu asalt Drogheda, arzând soldații care se adăposteau într-o biserică; preoților li s-au zdrobit capetele după ce s-au predat; unitățile capturate au fost decimate; 3.000 de oameni au fost uciși. 'Aceasta este o judecată dreaptă a lui Dumnezeu asupra acestor nenorociți barbari', a explicat Cromwell, 'care și-au îmbibat mâinile în atât de mult sânge nevinovat'.

Carol al II-lea, în vârstă de 20 de ani, a debarcat acum în Scoția, unde scoțienii sub comanda lui Leven, alarmați de Cromwell, au schimbat tabăra. Fairfax a demisionat în

cele din urmă din funcția de comandant-șef, iar Cromwell a fost numit căpitan general. Avertizând: "Vă implor, în măruntaiele lui Hristos, gândiți-vă că este posibil să vă înșelați", Cromwell i-a zdrobit pe scoțieni la Dunbar, după care Carol a mărșăluit spre sud cu o altă armată. Cromwell a pornit în urmărire, învingându-l pe băiat la Worcester într-o "încoronare a milei" care i-a întărit prestigiul invincibil ca ceea ce secretarul său latin, un poet pe jumătate orb pe nume John Milton, numea "șeful nostru de oameni". Cromwell a ordonat Parlamentului să ajungă la un acord asupra unui nou stat britanic, dar când aceștia s-au împotrivit conducerii sale, a dat buzna în cameră într-un acces de furie, vociferând ca un nebun la adresa "stăpânilor de bordeluri": "Voi pune capăt lăudăroșeniei voastre. Voi nu sunteți un parlament". Apoi a chemat soldații: "Chemați-i înăuntru!". Văzându-l pe președintele parlamentului în scaunul său, a răcnit: "Dați-l jos!" și a pus mâna pe buzduganul ceremonial. "Ce vom face cu acest obiect? Poftim, luați-l!". În continuare, adresându-se parlamentarilor uimiți, a declarat: 'Voi sunteți cei care m-ați forțat să fac asta, pentru că l-am căutat pe Domnul zi și noapte'. Cromwell a disprețuit Parlamentul: "Nu a existat nici măcar lătratul unui câine!".

În timp ce un general radical propunea o teocrație pe care o numea Sanhedrinul Sfinților - un nume optimist pentru orice grup de politicieni - generalul talentat John Lambert a elaborat o monarhie mixtă sub conducerea lui Cromwell, un consiliu de stat și un parlament ales. La Westminster Hall, la 16 decembrie 1653, îmbrăcat în negru, escortat de vechiul său aliat Warwick și de alți pari, a depus jurământul ca "Alteța Sa Lordul Protector". I s-au acordat apartamente regale în Hampton Court și Whitehall, urma să fie salutat cu pălăria ridicată ca un rege, soției sale i se adresa cu "Alteța Voastră", fiii și fiicele sale urmau să fie prinți și prințese, decretele sale urmau să fie semnate "Oliver P" - și își putea numi singur succesorul. Curtea lui Oliver nu avea splendoarea lui Stuart și nici nu ar fi existat vreo șoaptă de scandal bacovian, dar nici nu era complet lipsită de bucurie: Oliver s-a bucurat de compania fiicelor sale vesele și a fermecătoarei contese de Dysart. El a domnit prin intermediul unei coterii de generali și rude; o fiică s-a căsătorit cu doi generali de top; două s-au căsătorit cu perechi cromwelliene; iar a patra s-a căsătorit în cea mai mare dinastie puritană-colonială - cea a contelui de Warwick. Ambii săi fii, Richard, cunoscut sub numele de Dick, și Henry, s-au alăturat consiliului de stat, dar viitorul depindea de Dick, fără bărbie, cu fața lungă și extravagantă, înecat în datorii - foarte diferit de Alteța Sa Oliver, care a încercat să-l pregătească, sfătuindu-l: "Căutați-l pe Domnul și fața Lui în permanență". Îl prefera pe capabilul Henry, dar Dick era cel mai mare, așa că Dick trebuia să reușească.

Oliver, la fel ca mulți dictatori, a căutat puterea, dar s-a compătimit că a ajuns la ea: 'Vedeți cum sunt angajat. Am nevoie de milă. Știu ce simt. Locul și afacerile mari din lume nu merită să mă îngrijesc; n-aș avea nicio consolare, dar speranța mea este în prezența Domnului. Nu am căutat aceste lucruri; am fost chemat la ele de către Domnul'. Oliver era doar 'bietul vierme și slabul rob al lui Dumnezeu'.

'Viermele' era acum aproape rege al unui nou Israel: 'Sunteți la fel de asemănători cu formarea lui Dumnezeu cum au fost vreodată oamenii', i-a spus el noului său Parlament. "Sunteți la marginea promisiunilor și profețiilor". Această A Doua Venire putea avea loc doar atunci când profețiile biblice erau onorate, evreii se întorceau în Sion și apoi fie se converteau, fie erau distruși la sfârșitul zilelor. Acest rol în providența cosmică a fost cel care i-a făcut pe evrei, interzis de mult timp în Anglia, să se atașeze de Cromwell, care s-a întâlnit cu rabinul olandez Menasseh ben Israel și a început procesul care le-a permis să se întoarcă.

În timp ce acționa pentru a prelua controlul asupra coloniilor americane, Oliver a avut în vedere o ofensivă sacră împotriva Habsburgilor catolici pentru a stabili un imperiu englez. Acest lucru a fost inspirat de Thomas Gage, un călugăr catolic devenit războinic protestant, care a propus un "proiect occidental" - cucerirea Caraibelor spaniole și a Americii de Sud.

'Dumnezeu ne-a adus acolo unde ne aflăm', a spus Oliver, 'pentru a lua în considerare lucrarea pe care o putem face în lume, precum și acasă' - iar providența nu i-a refuzat niciodată o victorie. Peste 25.000 de coloniști albi se adunaseră deja în colonia Barbados, cu noile și profitabilele sale plantații de zahăr, care erau lucrate de muncitori albi sub contract de muncă (mulți dintre ei catolici irlandezi deportați, alții copii săraci), dar aceștia erau acum înlocuiți de sclavi africani. Plantatorii englezi au fost în curând depășiți numeric și s-au confruntat acum cu teama de rebeliuni ale sclavilor, alături de problema că sclavia nu exista conform legislației engleze. Răspunsul lor a fost Actul pentru o mai bună organizare și guvernare a negrilor, care avea să constituie baza crudă a întregii legislații americane și caraibiene privind sclavii, în care se preciza că, "fiind sclavi brutali", aceștia nu aveau drepturi; pedeapsa pentru nesupunere era biciuirea pentru prima abatere, tăierea nasului, biciuirea și marcarea pentru a doua abatere; iar dacă "orice negru pedepsit de stăpânul său suferă din păcate în viață sau în calitate de membru, nicio persoană nu va fi pasibilă de amendă".

În timp ce își plănuia Proiectul de Vest, Oliver s-a aflat în război cu dușmanii săi catolici, spaniolii, dar și cu aliații săi protestanți tradiționali, olandezii, din cauza

comerțului și a sprijinului acordat Stuarților de către cumnatul lui Carol al II-lea, William, prinț de Orange. Dornic să facă pace cu acești colegi protestanți, a propus o uniune politică cu Provinciile Unite, apoi, formând o alianță cu cardinalul Mazanin al Franței, și-a dezlănțuit flota împotriva spaniolilor. Acum și-a trimis "Invincibila Armada" sub comanda comună a unui republican irascibil, Robert Venables, și a unui tânăr gentleman viguros, William Penn. Momentul a fost bun: Habsburgii se luptau în timp ce trupele engleze debarcau pe bogata insulă de zahăr Hispaniola.

GANGA ZUMBA - REGELE DIN PALMARES

Invazia a fost un fiasco. Soldații au luptat "într-un mod foarte trist și mizerabil", a recunoscut generalul Venables, "chinuiți de căldură, foame și sete". În schimb, în mai 1655, au cucerit Santiago (Jamaica), care era încă proprietatea Columbilor. Cum spaniolii au opus rezistență, iar maronii locali i-au susținut pe englezi, primul guvernator i-a invitat pe Frații Mării, pirați englezi, să își stabilească baza în Jamaica și să atace porturile spaniole. Conduși de un aventurier galez, Henry Morgan, aceștia și-au transformat cartierul general, Cagway (în curând Port Royal), în cea mai sordidă, mai zgârcită și mai mortală tocăniță din lume.

Englezii au început acum să accelereze importul de sclavi africani pentru plantațiile lor din Jamaica și Barbados. Dar acasă, eșecul imperiului dumnezeiesc l-a uimit pe Oliver: Dumnezeu își retrăsese binecuvântarea de la această națiune de păcătoși. Cromwell a căutat să corecteze venalitatea morală a poporului său, conducând prin intermediul generalilor săi majori, care au închis tavernele și au interzis dansurile impiegabile, luptele de cocoși, fotbalul, vânătoarea de urși. Crăciunul a rămas anulat. Dar Anglia era pe cale să primească o șansă datorită noului rege modest al Portugaliei, João al IV-lea, care a ripostat împotriva olandezilor. Groot Desseyn-ul lor le câștigase un nexus atlantic de la Elmina și Luanda până în Manhattan și Brazilia, unde eficiența brutală a stăpânilor de sclavi olandezi calviniști îi înstrăinase pe nobilii albi și pe amerindienii de rasă mixtă, pe stăpânii de sclavi catolici și pe vânătorii de sclavi care au condus o insurecție în Pernambuco. Războiul, purtat în Brazilia și Angola, a fost vicios de multietnic: ambele tabere au recrutat amerindieni și auxiliari afro-lusitani; portughezii au recrutat sclavi, cărora li s-a promis libertatea în schimbul serviciului.

În februarie 1649, armata multirasială a lui João, condusă de un afro-brazilian numit Henrique Dias, un fiu eliberat de sclavi, intitulat guvernator al tuturor creolilor, negrilor și mulatrilor, și de un amerindian potiguarinean, Felipe "Poti" Camarão, i-a învins pe olandezi la Guararapes. Apoi, afro-brazilienii au navigat peste Atlantic pentru a restabili dominația portugheză în Africa sub comanda unui comandant afro-lusitan, Salvador Correia de Sá. Pe parcursul a cincisprezece ani de război, olandezii, aliatul lor Kongo Garcia și regina Nzinga de Ndongo au ripostat, ambele tabere dispunând de miliții canibale Imbangala. Portughezii au recucerit Luanda; retrăgându-se în interior, Garcia de Kongo și Nzinga de Ndongo au supraviețuit, ambii murind în pace, în timp ce Imbangala, sub conducerea unui jaga (rege) numit Kasanje, și-au format propriul regat, care a durat două secole. Dar acum a urmat o reglare de conturi.

În 1665, la Mbwila, fiul lui Garcia, Manikongo António, sprijinit de olandezi, s-a luptat cu portughezii. Printre comandanții săi se aflau o prințesă regală, Aqualtune, doi dintre fiii ei, Ganga Zumba și Ganga Zona, și fiica ei, Sabina. Bakongo au fost înfrânți, António a fost ucis, iar prințesa și familia au fost înrobiți și trimiși în Brazilia. Dar acesta nu a fost sfârșitul poveștii, pentru că ei aveau să devină conducătorii celui mai mare regat rebel de sclavi din America.

Sclavii s-au împotrivit de la început, dar revoltele au fost zdrobite cu ferocitate. Cealaltă alegere era să "se îndrepte spre tufișuri", dar aveau nevoie de un loc unde să se ducă. Prinzătorii de sclavi - capitães do mato - erau vânători de oameni sumbri, protejați cu dreptate de Sfântul Anton, plătiți de stăpâni pentru a recupera sau ucide sclavii evadați, călătorind cu sacii lor de piele în care depozitau capul sclavului pentru a fi prezentat pentru plată. Dar încă de la începutul secolului, maronii brazilieni fugari au creat quilombos - comunități de sclavi rebeli - denumite după taberele de război Imbangala din Angola. În aceste macombos - ascunzători - foștii sclavi au construit sate, au trăit din palmieri, fasole și găini și au devenit experți în gherilă, folosind arme de foc și capoeira, o disciplină care este în același timp dans și artă marțială. La începutul secolului, patruzeci de sclavi de pe o moșie au fugit și au format un quilombo lângă Recife, la extremitatea estică a Braziliei, pe care l-au numit Palmares, după numele palmierilor pe care îi mâncau. Cunoscută sub numele de Mica Angola, deoarece foarte mulți palmari erau Bakongo, liderii săi aleși erau adesea prinți din Africa, al căror prestigiu a continuat și în viața de sclav. Când olandezii au fost înfrânți, portughezii au încercat să zdrobească Palmares, lansând peste douăzeci de atacuri, toate eșuate. 'Este mai greu', reflecta un guvernator portughez, 'să învingi un quilombo decât olandezii'.

Când Prințesa Aqualtune și fiii ei, Ganga Zumba și Ganga Zona, au fost înrobiți, au fost plasați pe o plantație de zahăr, Santa Rita, în Pernambuco, în nord-estul Braziliei, nu departe de Palmares, unde locuia deja sora lor Sabina, înrobită anterior. La scurt timp după sosirea lor, Ganga Zumba și familia sa au fugit la Palmares, unde acest nepot de manikongo, în vârstă de aproximativ treizeci și cinci de ani, un luptător experimentat, a fost ales rege. Numele său este necunoscut - Ganga Zumba este un titlu bazat pe Kikongo, care înseamnă mare stăpân -, dar și-a pus frații și mama sa Aqualtune la conducerea diferitelor sate, în timp ce a învins în mod repetat atacurile portughezilor, atrăgând mai mulți sclavi rebeli până când a ajuns să conducă 30.000 de oameni (Rio avea 7.000 de cetățeni) și un teritoriu de mărimea Portugaliei. El ținea curtea într-un mic palat cu trei soții (două negre și una metisă), gărzi și curteni, sfătuit, ca în Africa, de femei mai în vârstă, de mama sa și de o matriarhă pe nume Acotirene.

Regele a fost întâmpinat cu îngenunchere și aplauze ca în Kongo. Fiecare oraș, fortificat cu palisade și capcane, avea o capelă cu un preot, însă acesta era un catolicism creol hibrid care tolera poligamia și riturile Bakongo. Ganga Zumba l-a promovat pe nepotul său Zumbi. Deși datele și relațiile dintre familii sunt incerte, Zumbi, născut în Palmares în 1655, înainte de sosirea unchilor săi, fusese capturat într-un raid al portughezilor și crescut de preotul António de Melo. Botezat ca Francisco și învățat portugheză și latină, el și-a impresionat profesorul cu "o îndemânare pe care nu mi-am imaginat-o niciodată la rasa neagră și pe care am văzut-o foarte rar la albi". La cincisprezece ani, a evadat înapoi în quilombo, unde și-a luat numele de Zumbi, legat de spiritele nocturne nemuritoare din cultul strămoșilor Bakongo. Acum, unchiul său l-a numit comandant al armatei Palmarian.

Până la sfârșitul anilor 1670, regatul Palmares al lui Zumba era renumit în întreaga Americă, încurajând alte rebeliuni. În 1677, Ganga Zumba a fost rănit într-un asalt, în care o parte din familia sa a fost capturată. În anul următor, guvernatorul Pernambuco, Pedro Almeida, a oferit un acord de pace în care cei născuți în Palmares ar fi rămas liberi dacă recunoșteau coroana, în timp ce fugarii recenți ar fi fost înapoiați stăpânilor lor.

Epuizat de cincisprezece ani de război și douăzeci de campanii, Ganga Zumba a decis să negocieze, dar nepotul său Zumbi s-a opus întoarcerii oricărui fugar. Când Zumba a semnat acordul, Zumbi, sfătuit de soția sa Dandara, și-a otrăvit unchiul și a fost ales rege.

STĂPÂNITORII LUMII: SHIVAJI, AURANGZEB ȘI POETESA

Zumbi a respins în repetate rânduri atacurile portughezilor, aproape unul pe an, însă nu l-a uitat pe maestrul său preot, vizitându-l în secret de trei ori cu mare risc personal. Chiar și Almeida îl admira pe Zumbi, un "negru de o valoare singulară, de un mare spirit și de o constanță rară, supraveghetor al celorlalți, deoarece industria, judecata și puterea lui pentru poporul nostru servesc drept obstacol; pentru al său, drept exemplu".

În septembrie 1657, în timp ce dinastia Ganga conducea Palmares, cel mai mare potentat al lumii, Shahjahan, nu a apărut la balconul pentru jharokha de la Fortul Roșu: era bolnav.

După moartea lui Mumtaz, Shahjahan se consolase cu un chef priapic, alimentat cu afrodiziace, cutreierându-și haremul, dar și seducând soțiile curtenilor săi, adesea racolate în bazarurile palatului pe care le patrula, însoțit de două concubine tătare care îi notau alegerile. Mai târziu, frumoasa sa fiică, Jahanara, a aranjat întâlnirile cu el, o intimitate care a dus la bârfe conform cărora și ea i-a devenit amantă. Dintre cei patru fii ai săi, el l-a preferat pe primul, Darashukoh, care era neîncrezător, naiv și inovator, sfidând ortodoxia religioasă, așa cum făcuse Akbar. Dar acest lucru i-a ofensat pe musulmanii stricți - cum ar fi cel de-al treilea fiu. Aurangzeb, feroce, morocănos, abstinent, care acum servea ca paladin ambulant al tatălui său. Începând din 1636, la vârsta de numai șaptesprezece ani, a încercat să se extindă de la baza lor afgană din Kabul și, nereușind acolo, s-a îndreptat spre Deccan.

Aurangzeb a fost căsătorit cu o prințesă iraniană, Dilras Banu Begum, cu care a avut cinci copii. Apoi, în 1653, ascetul prim a observat-o pe Hira Bai Zainabadi, o cântăreață-dansatoare în gospodăria mătușii sale, cățărându-se într-un copac pentru a culege un mango zemos, "o mișcare care îi zguduia inima". Aurangzeb 'a obținut posesia ei de la mătușa sa îngăduitoare și... i-a dăruit inima sa'. El îi turna vin, dar refuza să bea el însuși, până când, într-o zi, ea 'i-a pus un pahar în mână și l-a îndemnat să bea'. Deși el l-a implorat și s-a rugat, ea nu a avut milă, iar prințul era pe punctul de a bea când fata vicleană l-a băut'.

'A fost pentru a-ți testa dragostea', i-a spus ea râzând, mortificată, lui Aurangzeb.

Când, doar un an mai târziu, Hira Bai a murit, Aurangzeb a avut inima frântă, dar, a reflectat el, 'Dumnezeu a fost milostiv cu el punând capăt vieții acelei dansatoare'. A ieșit din această aventură cu gheață.

Acum că Shahjahan era bolnav, Darashukoh a revendicat regența, declanșând un război de familie feroce. Aurangzeb a privit și a așteptat în timp ce ceilalți doi frați, Shahshuja și Murad, s-au declarat padișah. Shahjahan a vrut să-și părăsească patul de boală pentru a-și convinge fiii să se întoarcă în provinciile lor, dar Darashukoh, prea încrezător, a refuzat. Sora lor, Jahanara, a încercat să medieze, până când Aurangzeb a descoperit că tatăl său era de acord cu Darashukoh. În iunie 1658, Aurangzeb l-a asediat pe Shahjahan în fortul Agra, tăindu-i apa și reducându-l pe bătrânul împărat la o poezie patetică:

Fiul meu, eroul meu... ieri aveam o armată de 900.000 de oameni, astăzi am nevoie de un ulcior de apă.

"Cum culegem, așa semănăm", a scris Aurangzeb pe scrisoarea tatălui său. 'Nu m-ai iubit', i-a spus mai târziu tatălui său. Shahjahan s-a predat. Aurangzeb l-a invitat pe Murad la un ospăț îmbătător. După ce a adormit, Murad a fost arestat și apoi ucis. În timp ce Darashukoh a fugit, Shahshuja a fost învins și a fugit în Birmania, unde a pierit.

"Darashukoh trebuie exterminat", a spus Aurangzeb. În august 1659, Darashukoh a fost trădat și apoi decapitat, iar fiul său Sulaymanshukoh a fost forțat să bea opiu până la supradoză. Aurangzeb a cerut ca trupul fără cap al lui Darashukoh să fie plimbat pe un elefant. Când i s-a livrat capul, Aurangzeb a refuzat să se uite - "Cum nu am vrut să văd capul acestui necredincios în timpul vieții lui, nu vreau nici acum" - dar este posibil să îl fi trimis tatălui lor, care locuia la fortul Agra împreună cu Jahanara. Aurangzeb a insistat că și-a asumat "povara periculoasă a coroanei doar din necesitate și nu din proprie voință". El i-a ținut o predică tatălui său: "Când te-ai îmbolnăvit, Darashukoh a uzurpat puterea pentru a promova hinduismul și a distruge islamul", în timp ce el însuși câștigase pentru că "am fost întotdeauna un apărător credincios al Coranului". Frații săi au trebuit să moară, 'din cauza cerințelor justiției'.

Împărat la patruzeci de ani, Aurangzeb a devenit Alamgir - Cuceritorul lumii. Sub el, Casa Tamerlan a atins zenitul indian. La început, Alamgir s-a bucurat de muzică și a patronat muzicieni. S-a îndrăgostit de o concubină-dansatoare georgiană adolescentă înrobită, Udaipuri, pe care o moștenise de la fratele său ucis, Darashukoh. Fiicei sale favorite, poeta Zebunnissa, i s-a permis o libertate considerabilă la succesiune, dar a devenit prea independentă. "O, Makhfi, trebuie să mergi pe calea iubirii și singură", a

scris ea. De asemenea, ea avea o aventură publică cu un tânăr nobil și comunica cu frații ei răzvrătiți. Alamgir a întemnițat-o timp de douăzeci de ani.

Acest puritan micromanager a încercat să limiteze senzualitatea, interzicând femeilor să poarte pantaloni strâmți și, în Kashmir, ordonând oamenilor să poarte pantaloni scurți în loc de nimic. Pe măsură ce curtea sa a devenit mai riguroasă și mai ordonată, i-a ținut o predică fiului său Azzam: "Teme-te de suspinele celor oprimați" și l-a avertizat pe vizirul său: "Opresiunea va provoca întuneric în Ziua Judecății". Alamgir a fost probabil cel mai harnic conducător din istoria Indiei, abia dormind, studiindu-și cu atenție documentele: "Am fost trimis în lume de providență pentru a trăi și a munci, nu pentru mine, ci pentru alții". Reflectând adesea asupra puterii, era machiavelic - 'Nu se poate guverna fără înșelăciune' - și a violenței. 'Cei mai mari cuceritori', susținea el, 'nu sunt cei mai mari regi', dar acest urmaș al lui Tamerlan trăia pentru cucerire: 'Când ai un dușman de distrus, nu cruța nimic, orice este permis... care poate aduce succesul'.

Cu toate discursurile sale despre dreptate, Alamgir a restabilit dominația asupra Punjabului prin execuția guru-ului sikh Tegh Bahadur, a zdrobit rezistența afgană, apoi și-a dedicat domnia cuceririi sudului, unde ambițiile sale s-au ciocnit cu cele ale unui războinic hindus carismatic.

În 1660, Alamgir a trimis o armată pentru a distruge un descendent al unuia dintre generalii lui Ambar, un războinic hindus pe nume Shivaji, care, stabilit la Pune, s-a răzvrătit împotriva sultanului din Bijapur și a început să construiască un regat în Deccan. În 1659, la o întâlnire cu un general din Bijapuri, Shivaji a folosit o gheară de tigru din mânecă pentru a-și eviscera adversarul, apoi i-a zdrobit armata. El a subliniat că mogulii erau străini turci. În schimb, el aspira să creeze un Hindavi swarajya - un regat indian hindus. După ce a pus în derută armatele lui Alamgir, împăratul l-a invitat la curte, sperând să îl coopteze pe el și pe fiul său Sambhaji cu lingușelile tradiționale, doar că i-a umilit și apoi i-a întemnițat pe mândrii Marathas. În timp ce se gândea dacă să-l ucidă pe Shivaji sau să-l numească guvernator al Kabulului, Tigrul din Deccan trimitea zilnic coșuri cu dulciuri pentru săraci. Într-o zi, el și fiul său au evadat în coșurile cu dulciuri și s-au întors în Deccan pentru a-și cuceri propriul imperiu.

La scurt timp după ce Alamgir a cucerit lumea, cel mai mare conducător englez al secolului s-a îmbolnăvit.

REGINA DICK

În septembrie 1658, Oliver Cromwell, ajuns la vârsta de 59 de ani și afectat de moartea agonizantă din cauza cancerului a fiicei sale preferate Betty, s-a culcat la pat, suferind otrăvirea sângelui în urma unei infecții renale. Generalii săi au planificat succesiunea în jurul patului său de moarte.

În martie 1657, președintele Camerei i-a oferit din nou coroana lui Oliver. Fiul său cel mare, Dick, care urma să succeadă la coroană, era incert. Dar fiul cel mic, Henry, lord locotenent al Irlandei, chipeș și competent, a considerat-o ca fiind "o pană stridentă în pălăria autorității". Cromwell a fumat în lanț în timp ce reflecta asupra ideii, pe care și el a numit-o "această pană la pălărie". A decis să o accepte - până când a făcut o plimbare în St James's Park și a întâlnit trei dintre generalii săi republicani care i-au spus că vor demisiona dacă o face. 'Nu pot să îmi asum acest guvern cu acest titlu de rege', a declarat Oliver în fața Parlamentului. 'Dumnezeu a aruncat în aer acest titlu'. În schimb, în iunie, a fost învestit cu o panoplie cvasi-regală, o procesiune cu sabia de stat, purtată de Warwick, și un sceptru, călărind prin Londra cu fiul său cel mare, Dick, alături de el. Când s-a îmbolnăvit, a tergiversat în privința numirii succesorului său.

"Spuneți-mi, este posibil să cazi din har?", i-a întrebat pe cei din jurul său, adăugând certitudinea: "Credința este legământul, singurul sprijin". În timp ce se scufunda în comă, generalii i-au cerut să își numească succesorul: Dick? 'Da', a șoptit el, adunându-se dimineața pentru a le spune copiilor săi: 'Mergeți mai departe cu bucurie', înainte de a se întâlni cu creatorul său.

Dick, în vârstă de treizeci și unu de ani, se afla la căpătâiul patului alături de ginerele Protectorului, generalul Charles Fleetwood, și de cumnatul John Desborough, care reprezenta armata. Henry Cromwell deținea Irlanda. În acea seară, consiliul l-a vizitat pe Dick și l-a numit șef de stat. Dick a acceptat cu generozitate. 'Prea Sfințitul și Renumitul Oliver, defunctul Lord Protector, declarându-l și numindu-l în timpul vieții sale pe cel mai nobil și ilustru Lord Richard, fiul cel mare al defunctei sale Altețe, pentru a-i succeda în guvernarea acestei națiuni', la 9 septembrie 1658, cromwellienii l-au declarat pe acesta drept Protector. Carol al II-lea, care îl urmărea din Olanda, era disperat că se va întoarce vreodată. Dar Dick, lipsit de carismă, neghidat de experiență, nebănuit de providență, nu avea autoritate.

În timp ce cromwellienii susțineau protectoratul lui Dick, mulți dintre generali, republicani puritani înrăiți, doreau o republică sfântă. Dick a mărit solda armatei, dar, în lipsă de bani, a dat o lovitură de stat pentru a prelua controlul armatei, a dizolvat

consiliul ofițerilor și a convocat un nou Parlament, dar a eșuat. În cele din urmă, nu a putut controla nici adunarea, nici generalii, care au forțat demiterea sa și au rechemat rămășițele Parlamentului care fusese ales în 1640. Aliații săi francezi s-au oferit să îl invadeze și să îl sprijine, dar strivit între generali și cromwellieni, republicani și monarhiști, cu fanatici de ambele părți, "Richard P" - supranumit acum Regina Dick - s-a zbătut, meditând că nu va vărsa niciodată sânge pentru a deține puterea "care este o povară pentru mine". Datoriile sale erau atât de mari, încât Parlamentul a trebuit să-i acorde imunitate la arestare și să-i aprobe pensia. Nu există decât un singur lucru mai josnic decât o dictatură competentă, și acela este o dictatură incompetentă. La 25 mai 1659, după opt luni de mandat, Dick a fost destituit și o juntă, Comitetul de Siguranță, a preluat puterea. În timp ce generalul Lambert, popular în rândul armatei, spera să guverneze el însuși, comandantul cromwellian în Scoția, George Monck, ajutat de Black Tom Fairfax, l-a învins pe generalul radical și a mărșăluit spre sud, sfătuindu-l în secret pe Carol al II-lea să declare reconcilierea și apoi să se întoarcă.

Tumbledown Dick, care zăbovea la Whitehall și era asediat de datornici, a apelat la ajutorul lui Monck: "așa cum eu nu pot decât să mă consider nedemn de lucruri mărețe, așa și tu nu mă vei considera demn de distrugere totală". În timp ce Milton, secretarul lui Oliver, scria "Paradisul pierdut" despre Căderea în Grădina Edenului, mulți cromwellieni, inclusiv funcționarul Samuel Pepys, au negociat grațieri și recompense. Comandantul naval și prietenul lui Oliver, Edward Montagu, a trecut de partea flotei și, cu tânărul său văr Pepys la bord, a plecat să-l ia pe Carol al II-lea din Olanda. Monck l-a protejat pe Dick, care a scris cu tristețe că "în afara orașului" era "locul cel mai potrivit pentru persoanele care nu au un loc de muncă" și a fugit pe continent. Până atunci, în mai 1660, Carol al II-lea, mai tânăr decât Dick cu patru ani, a debarcat la Dover. Anglia a sărbătorit Restaurația.

Regele Planetei trebuie să fi invidiat Anglia pentru tânărul său prinț jovial. Nevoia de fii a lui Filip al IV-lea avea să ducă la căsătoria incestuoasă care avea să genereze cea mai ciudată tragedie a dinastiei.

În tinerețe, Heyn a fost capturat de spanioli și înrobit ca sclav pentru a munci pe galere timp de patru ani, ceea ce l-a transformat într-un adversar rar al sclaviei.

Jeffrey Hudson nu se mai bucura de batjocura curtenilor săi. Când stăpânul ei de cal l-a bruscat, l-a provocat la duel. Curtezanul a sosit înarmat cu o măciucă, dar Hudson era înarmat cu un pistol și l-a împușcat în frunte. Având încă doar 25 de ani, a fost

condamnat la moarte, dar regina l-a grațiat. Ea l-a trimis înapoi în Anglia, dar cumva vasul său a fost capturat de pirații din Barbaria, care l-au înrobit timp de peste douăzeci de ani, timp în care a îndurat violuri și servitute, și s-a întors în Anglia abia în 1669.

Celebrul copac este încă în picioare, deși este posibil să fie un înlocuitor mai recent.

Chinezii urau această coafură supusă și se răzvrăteau în loc să o poarte. Manchu au impus-o. În timp ce femeile Manchu, ca și cele ale Tang și ale mongolilor, erau eliberate și călăreau pe cai, femeile chineze Han erau din ce în ce mai mult închise în casă, legându-și picioarele în semn de supunere și delicatețe.

În 1678, când s-a certat cu aliații săi suedezi, Marele Elector a comandat sănii de țărani pentru a-și transporta trupele. În 1929, Marea călătorie cu sania l-a inspirat pe un ofițer german, Heinz Guderian, să conceapă războiul panzer.

Premiul de a adăuga inima Rusiei la țaratul său l-a ajutat pe cel de-al doilea Romanov să își consolideze noua dinastie slabă, iar pentru viitorii conducători, până în secolul XXI, Ucraina a devenit esențială - ca regat istoric și grânar - pentru o anumită viziune a Rusiei. Mai târziu, naționaliștii ucraineni au considerat hetmanatul cazac ca fiind primul stat ucrainean modern, deși era dominat de nobili cazaci. Criza l-a atras pe țarul Alexei în Polonia-Lituania, care a fost zguduită de ceea ce polonezii au numit "potopul" și nu și-a mai recăpătat niciodată puterea. Khmelnytsky a murit și la fel a murit și povestea hetmanatului. În 1667, țarul Romanov și regele polonez au împărțit Ucraina. Alexei a primit Kievul și pământurile de pe malul stâng al Niprului, în timp ce cazacii au rămas autonomi sub conducerea hetmanilor lor; sudul a fost condus de khanul Crimeii, cu cetățile-cheie deținute de stăpânii săi otomani. Nu va mai exista o altă Ucraină independentă până în 1917.

Printre cei care au asistat la execuție și au sărbătorit-o s-a numărat un elev de la St Paul's, Samuel Pepys, care mai târziu l-a servit pe fiul lui Carol. 'Astfel, a fost șansa mea de a-l vedea pe rege decapitat la Whitehall', a scris el unsprezece ani mai târziu. La vremea respectivă, el a susținut execuția, atitudine pe care a ajuns să o regrete: 'Am fost un mare Roundhead când eram copil'.

Secretarul noului consiliu de stat era John Milton; unul dintre funcționarii consiliului era un tânăr republican: Samuel Pepys, care își datora postul patronului său, Edward Montagu, un grangur de Huntingdon genial, dar competent, a cărui mamă era o Pepys. Montagu, care acum deținea Hinchingbrook, marea moșie a lui Sir Oliver Cromwell, bunicul protectorului, era un vechi prieten al lui Cromwell, cu care luptase la Naseby,

dar care se retrăsese pe moșiile sale pentru a doua repriză a războiului civil, fiind rechemat de Cromwell pentru a se alătura casei sale de pari și consiliului de stat și pentru a-i comanda flota.

Printre cei alungați din Biserica Anglicană în timpul domniei lui Cromwell s-a numărat Lawrence Washington, un preot concediat din parohia sa, acuzat că era "frecventator de berării", care acum a plecat în America. În 1656, fiul său, John Washington, a făcut comerț cu tutun și, după ce a naufragiat în Virginia, a adunat cu voracitate pământuri, importând servitori sub contract de muncă pentru a profita de legea care dădea fiecăruia cincizeci de acri, precum și sclavi, a fost ales în Camera Burghezilor și a comandat miliția, luptând împotriva amerindienilor. Străbunicul lui George Washington a lăsat 8.500 de acri.

Peter Beckford, care a ajuns în Jamaica la vârsta de 20 de ani, a devenit cel mai bogat proprietar englez de sclavi, lăsând douăzeci de proprietăți jamaicane, 1.500 de sclavi și 1.500.000 de lire sterline obținute din exportul de zahăr.

Poti a sugerat complexitatea lumii atlantice: "De ce fac război împotriva oamenilor din propriul meu sânge", a avertizat un amerindian rival care lupta pentru olandezi. 'Vino la mine și te voi ierta. Te voi face din nou una cu cultura ta străveche". Cei care rămân acolo vor fi distruși". Regele i-a înnobilat pe amerindienii Poti, dar este posibil să se fi opus promovării negrilor Dias.

Zumbi a domnit timp de aproximativ douăzeci de ani. Dar în 1694, aproximativ 9.000 de mușchetari portughezi și amerindieni conduși de cel mai dur bandeirante, Domingos Jorge Velho, au bombardat și au luat cu asalt Palmares. Dandara a fost capturat, dar s-a sinucis; Zumbi a condus o evadare și a dispărut, sporindu-și reputația de nemuritor. Trădat în 1695, Zumbi a fost mutilat, capul său a fost împachetat în sare și apoi expus în Recife pentru a dovedi că spiritul său nocturn era cu adevărat mort.

Dilras Banu Begum era atât de inteligentă și de arogantă încât chiar și el i-a admirat "imperiozitatea, dar până la sfârșitul vieții am iubit-o întotdeauna". Împreună au avut trei fete și doi fii; cea mai mare a fost o prințesă talentată, Zebunnissa, care a scris poezii sub pseudonimul Makhfi (Secretul); fiul lor Azzam a devenit moștenitor. Dilras a murit chiar înainte ca Aurangzeb să devină împărat, inspirând cel mai somptuos monument al său, Bibi Ka Maqbara din Aurangabad, proiectat de fiul arhitectului Taj Mahalului. De asemenea, a construit Moscheea Perlelor din Fortul Roșu din Shahjahanabad.

Alamgir este acum notoriu printre naționaliștii hinduși din India ca un executant islamic și persecutor al hindușilor. Într-adevăr, el se vedea pe sine însuși ca un războinic islamic, dar și ca padișah al întregii Indii, promovând mai mulți ofițeri hinduși (31,6%) decât tatăl său (22,4%) și refuzând să îi demită pe nemusulmani: "Ce legătură au afacerile pământești cu religia?". A corespondat cu Rajputs și a patronat templele hinduse - dar dacă templele erau folosite de rebeli, le distrugea. Prădăciunile sale au fost conduse în scopuri politice și nu religioase. Dar, împotriva sfatului surorii sale Jahanara, a reintrodus taxa jizyah pentru nemusulmani, o măsură de creștere a veniturilor, dar care îi viza în mod clar pe hinduși. Reprimarea oricărei rezistențe hinduse sau de altă natură a fost nemiloasă.

Acum, George Villiers, tânărul duce de Buckingham, fiul favoritului lui Iacob I, s-a întors în Anglia, câștigându-și existența ca om al străzii mascat, interpretând scenete și cântece ca actor-cântăreț, pe străzi și pe scena de la Charing Cross, demonstrând că Londra cromwelliană nu era în totalitate sumbră - dar era un rol unic pentru un duce. Politician, amant, dramaturg, actor și criminal, cariera sa avea să fie aproape la fel de extraordinară ca a tatălui său. În continuare, s-a îndreptat spre nord pentru adevărata sa misiune - să o curteze și să se căsătorească cu Mary Fairfax, fiica și moștenitoarea generalului parlamentar Fairfax, căruia îi fuseseră acordate toate domeniile Buckingham. Buckingham s-a căsătorit cu Mary, dar Cromwell a ordonat arestarea sa. Fairfax a obținut eliberarea sa, la timp pentru a se bucura de proprietățile sale în timpul Restaurației.

Lăsându-și soția cu copiii în Anglia, Dick a călătorit timp de douăzeci de ani, folosind pseudonimul John Clarke, "desenând peisaje" și evitând asasinatul, până când a putut să se întoarcă în 1680, fără a fi deranjat de Carol al II-lea. Aproape supraviețuind dinastiei Stuart, Dick a murit în 1712 la vârsta de 85 de ani, fiind cel mai longeviv șef de stat al Angliei până la Elisabeta a II-a.

Manchus și Shivajis, Bourbons, Stuarts și Villiers

VELÁZQUEZ, BERNINI ȘI ARTEMISIA

Căsătorit de mult timp cu o prințesă franceză, Filip a văzut murind șapte dintre cei opt copii ai lor, urmați de mama lor. Monarhia nu a avut niciun moștenitor. În 1649, Filip, acum în vârstă de patruzeci și patru de ani, s-a căsătorit cu pioasa sa nepoată de paisprezece ani, Mariana, care era cu doar patru ani mai mare decât fiica sa vitregă, María Teresa, și și-a petrecut în mod eroic următorul deceniu dând naștere la copii care au murit. Cu toate acestea, misiunea măcinantă de a procrea a continuat în timp ce Velázquez înregistra evoluția familiei.

Philip petrecea adesea ore întregi în atelierul lui Velázquez, urmărindu-l cum picta. Velázquez era fascinat de colegii săi din baroc: Rubens s-a împrietenit cu el, iar cei doi i-au vizitat pe tizienii de la Escorial. Dar Velázquez își dorea să facă un pelerinaj estetic la Roma, atras acolo de celălalt titan baroc.

"Tu ești făcut pentru Roma", i-a spus Papa Urban al VIII-lea unui tânăr fiu de sculptor, Gian-Lorenzo Bernini, "iar Roma este făcută pentru tine". Urban îi făcuse cunoștință cu Bernini când acesta era încă cardinal. 'Acest copil', i-a spus Paul al V-lea, 'va fi Michelangelo al epocii sale'. Acum, Urban l-a desemnat să revigoreze Roma. 'Este un mare noroc pentru tine, o Cavaliere, să-l vezi pe cardinalul Maffeo Barberini făcut papă', a spus Urban, 'dar norocul nostru este și mai mare să-l avem pe Cavaliere Bernini în viață în timpul pontificatului nostru'. Bernini a fost de acord.

În calitate de curator papal și arhitect-șef al Sfântului Petru, Bernini a realizat gigantismul ostentativ al colonadei bazilicii și strălucirea aurică a baldachinului din interior - și, pentru papii de mai târziu, fântâna celor patru râuri din Piazza Navona. Credința sa a fost înfrumusețată cu o sexualitate cremoasă: Sfânta Tereza a fost sculptată contorsionându-se în extaz, dar fanfaronada Romei sale ascundea o brutalitate sexuală. Bernini a avut o aventură cu o femeie căsătorită, Costanza Bonucelli, pe care o adora și o sculpta, dar a fost atât de revoltat când aceasta s-a culcat cu sălbaticul său frate Luigi (un monstru care mai târziu a violat anal o tânără asistentă de atelier) încât a ordonat unui servitor să îi taie fața cu o lamă de ras. Papa furios l-a obligat pe Bernini să se căsătorească imediat cu o tânără romană, iar servitorul care a tăiat cu lama de ras a fost încarcerat - dar și Costanza, victima, a fost închisă pentru adulter.

Crima lui Bernini a fost iertată. Contemporana sa, Artemisia Gentileschi, de asemenea copil de artist recunoscută ca un prodigiu, a fost o altă victimă tratată ca un criminal. Tatăl ei, Orazio, era fiul și fratele unor pictori care pictaseră pentru Henrietta Maria la Londra și pentru mulți alți clienți regali. În 1611, Artemisia, în vârstă de șaptesprezece ani și virgină, cu părul cârlionțat și castaniu, buze pline și față lată, picta cu artistul

Agostino Tassi, cu douăzeci de ani mai în vârstă, când acesta și un ajutor de sex masculin au violat-o, ajutați de o chiriașă. Tassi, care fusese judecat pentru incest și care avea să fie judecat mai târziu pentru că a încercat să ucidă o curtezană însărcinată, i-a promis căsătorie, dar apoi s-a răzgândit, moment în care tatăl ei a depus plângere. Gentileschi a fost nevoită să retrăiască agonia dând mărturie. Tassi, viclean și violent, a încercat să submineze martorii și să o denigreze ca fiind o curvă. În mod uimitor, ea a fost apoi dusă să-l viziteze pe Tassi în închisoare și torturată cu un șurub pentru a-i testa veridicitatea. "È vero, è vero, è vero, è vero", a repetat ea. "Este adevărat!

'Minți în gât', a strigat Tassi. A fost găsit vinovat, deși sentința a fost anulată ulterior.

Artemisia - pasională, independentă, inconsecventă - și-a refăcut viața. La scurt timp după calvarul ei, a pictat Susanna și bătrânii, înfățișând o fată pe jumătate dezbrăcată care îi disprețuiește pe bătrânii care se holbau la ea; lucrările sale ulterioare Judith și Holofernes și Salomé cu capul lui Ioan Botezătorul înfățișează femei care decapitează bărbați. Erau subiecte tipice pentru epoca lor, dar toate strălucesc de bucuria răzbunării răscumpărătoare. Mutându-se la Florența, unde familia Medici și poetul Michelangelo Buonarroti (strănepotul artistei) au devenit patronii ei, Gentileschi s-a căsătorit cu un pictor florentin cu care a avut copii - dar acesta i-a gestionat și afacerile și a fost complice la idila ei cu aristocratul Francesco Maringhi. Deopotrivă amant și patron, Maringhi a fost dragostea vieții ei. Ajunsă la vârsta de 50 de ani, această donna forte a devenit tot mai încrezătoare: "Îi voi arăta Domniei Voastre, i-a scris patronului său napolitan Antonio Ruffo, ce poate face o femeie", adăugând: "Veți găsi spiritul lui Cezar în sufletul unei femei". În 1649, când Filip i-a permis lui Velázquez să meargă în Italia pentru o a doua vizită, pentru a cumpăra și a studia arta, atât Bernini, cât și Gentileschi erau în floarea vârstei - iar el l-a întâlnit și l-a pictat pe noul papă, Inocențiu al X-lea. Velázquez s-a îmbibat de senzualitatea Italiei, lăsând în urmă un copil. În Italia sau la scurt timp după aceea, curtezanul habsburgic a pictat Venus și Cupidon, vederea sa din spate a unei femei luxuriante și frumoase care se admiră într-o oglindă care îi reflectă fața, dar care ar trebui să reflecte vederea dintre picioare.

Velázquez s-a întors la un Filip al IV-lea abătut, care l-a promovat ca director al spectacolelor de la palat, rol în care a reproiectat panteonul de sicrie habsburgice de la El Escorial, continuând să picteze chipul acum trist și căzut al regelui Planetei până când acesta a interzis alte portrete. Când regina Mariana a adus pe lume o fiică, Margarita, Velázquez a înregistrat dezvoltarea acestui copil foarte habsburgic, pe care Filip l-a numit "bucuria mea". Filip i-a dăruit camera principală din apartamentele moștenitorului său mort din Alcázar, unde a petrecut mult timp și care i-a inspirat Las Meninas -

Doamnele în așteptare - pictate în jurul anului 1656. În centrul acesteia se află însăși Margarita, cu părul lin și veselă, căreia i se alătură două meninas, trei curteni, câinele ei, două pitice, un autoportret al artistului - și Filip și Mariana care o privesc: realitățile și înșelăciunile de la curte alături de teme universale ale familiei.

Acum, Velázquez, în sfârșit numit cavaler de către rege, a produs un alt fel de capodoperă. La 7 iunie 1660, pe Insula Fazanilor de la granița franceză, a pus în scenă o căsătorie - predarea fiicei lui Filip, María Teresa, tânărului rege francez care avea să domine Europa în următorii cincizeci de ani.

ANNE ȘI MAZARIN

Ludovic al XIV-lea, în vârstă de douăzeci de ani, abia aștepta să-și consume căsătoria, dar nu voia să se căsătorească deloc. Fusese instruit în materie de stat și intrigi de către fermecătoarea sa mamă habsburgică, Anne, și de Julio Mazarini, un preot italian transformat în francez profesionist sub numele de cardinalul Jules Mazarin.

Mazarin a fost cel care a negociat căsătoria cu Habsburgii. Fusese selectat și instruit de ministrul lui Ludovic al XIII-lea, cardinalul Richelieu, căruia îi împărtășea finețea prevăzătoare, la care a adăugat o cochetărie italienească și o venalitate nerușinată care îi erau proprii. Pe patul de moarte, Ludovic al XIII-lea a numit-o pe Ana regentă a fiului său, iar pe Mazarin nașul său.

Erau cei mai importanți oameni din viața lui Ludovic și erau aproape sigur amanți. În scrisorile lor care au supraviețuit, presărate cu semne și coduri secrete care semănau dragostea și sexul, Mazarin reflecta: "Niciodată nu a existat o prietenie care să se apropie de ceea ce am pentru tine" și "Sunt până la ultima suflare", în timp ce regina, recunoscând că nu putea pune prea multe în scris, a proclamat: "Voi fi întotdeauna așa cum trebuie să fiu, orice s-ar întâmpla... de un milion de ori până la ultima suflare". Numele lor de cod pentru micul rege a fost Confidant. În mod neobișnuit pentru o familie regală, Ludovic era extrem de apropiat de mama sa și de iubitul ei, pe care îl adora ca pe un tată. Regalitatea nu poate avea niciodată încredere în propria familie; trebuie să și-o facă pe a lor.

Cu toate acestea, în timp ce războiul împotriva Habsburgilor a însângerat statul, Franța a fost lovită de cinci ani de turbulențe - La Fronde, numită astfel după praștiile folosite de

mulțimi pentru a sparge ferestrele dușmanilor lor -, în timp ce recoltele proaste, impozitele exorbitante și corupția regală au dezlănțuit prinții Bourbon, granzii prea puternici, mulțimile pariziene, soldații neplătiți și parlementele (vechile tribunale care înregistrau și edictele regale). În cel mai rău caz, mulțimile l-au îngrozit pe băiatul-rege care, împreună cu mama sa și cu Mazarin, a fost nevoit să fugă din Paris. Faptul că Fronda a coincis cu execuția lui Carol I și cu întronizarea lui Cromwell nu a făcut decât să sporească această teroare. Umilințele nu l-au părăsit niciodată pe Ludovic. După ce Mazarin a fugit în exil temporar (însoțit de cel mai de încredere om de încredere al său, d'Artagnan), mama și fiul s-au întors. Dar când pericolul a trecut și a fost semnată pacea cu Spania, cei trei s-au reunit.

Primele iubiri ale lui Ludovic au fost nepoatele lui Mazarin (cunoscute sub numele de Mazarinettes), Olympe și Marie Mancini, dar acest lucru a devenit rapid o problemă. Libidoul său era la fel de puternic ca și apetitul său pentru la gloire: la sfârșitul adolescenței sale, partidele sale de frottage cu Marie Mancini i-au iritat atât de tare organele genitale încât a trebuit să i se aplice "esență de furnică".

Când Anne și Mazarin au început să negocieze căsătoria sa spaniolă, Ludovic a refuzat să o ia în considerare, hotărât să se căsătorească cu Marie Mancini. 'Amintește-ți, te rog, ceea ce am avut onoarea să-ți spun de mai multe ori când m-ai întrebat de ce ai nevoie pentru a fi un mare rege', i-a scris Mazarin lui Ludovic. 'A fost acesta: să nu te lași dominat de nicio pasiune'. Când Ludovic i-a trimis Mariei un cățeluș cu o zgardă pe care era gravat 'Aparțin Mariei Mancini', Mazarin a fost înnebunit. În cele din urmă, Ludovic a renunțat la ea. 'Ești rege', a spus ea: 'tu plângi și eu plec'. La nouă luni după căsătoria cu verișoara sa Maria Tereza, s-a născut un fiu, delfinul - dar consangvinitatea lor explică de ce, din cei șase copii ai lor, doar primul a supraviețuit după vârsta de 15 ani.

În martie 1661, Mazarin, în vârstă de 58 de ani, era pe moarte. Louis era la căpătâiul patului, aducând cu lacrimi în ochi apă și medicamente. Plângea atât de tare încât i s-a cerut să părăsească camera. Cardinalul a lăsat Franța ca fiind cel mai mare stat din Europa - o monarhie absolutistă de nouăsprezece milioane de locuitori (cu Anglia o monarhie mixtă instabilă de patru milioane), dar moartea sa a fost, i-a scris Ludovic lui Filip al IV-lea, "una dintre cele mai mari suferințe pe care le-am putut simți". La scurt timp după aceea, mama lui Ludovic s-a îmbolnăvit de cangrenă, abcese și ulcere. Ludovic a dormit la picioarele patului ei și, în timp ce o privea murind, a murmurat: 'Uite ce frumoasă este, nu am văzut-o niciodată atât de frumoasă'.

'Fă ce ți-am spus', a șoptit Anne în timp ce murea.

'Ceea ce am suferit pierzând-o pe regină, doamna mama mea', a mărturisit Louis, 'depășește tot ce-ți poți imagina'.

Acum, Ludovic a declarat: 'Sunt hotărât ca de acum înainte să guvernez singur statul', cu misiunea de a cuceri dominația mondială a Franței în locul verilor săi habsburgi. În timp ce se bucura de un șir de aventuri amoroase (ignorate de regina Maria Tereza, care s-a limitat să spună: "Nu sunt o amăgitoare, așa cum își imaginează ei, ci sunt prudentă, văd lucrurile clar"), Ludovic a conceput o nouă curte franceză. A îmbunătățit Louvre (sfătuit de Bernini, care a sosit de la Roma, dar care ura Parisul), dar apoi, în 1665, a comandat un nou palat la Versailles, unde a pus în scenă ritualuri elaborate în jurul propriei sale persoane sacre pentru a distrage atenția nobililor săi de la putere și de la Paris.

Ludovic știa că dădea "o valoare infinită" unui lucru care în sine nu valora nimic. Curtea a fost o instituție multifuncțională, un stup de familie, un centru de intermediere a puterii, un centru de muncă, o agenție de escorte, o piață matrimonială, un bazar de artă și un teatru, deservită de 10.000 de servitori. 'Stai jos când poți, urinează când poți', glumeau curtenii, 'cere orice slujbă poți!". Din cauza lipsei de latrine, curtenii urinau în casa scărilor. Când un trezorier era pe moarte, Ludovic s-a plâns: "Omul nu este mort și șaisprezece persoane au cerut postul său". Răspunsul său obișnuit era "Je verrai" - voi vedea.

Avea simțul umorului, glumind cu Le Brun, artistul său bolnav: "Nu muri, Le Brun, doar pentru a crește prețul tablourilor tale". Înțelegea teatrul regalității: "Regii ar trebui să satisfacă publicul". Până la vârsta de treizeci de ani, el însuși a jucat și a dansat pe scenă - îi plăcea să danseze; iar Jean-Baptiste Poquelin, un curtean înstărit, cunoscut în familie sub numele de Le Nez pentru proboscisul său și de public sub numele de Molière, a fost cel care a scris multe dintre piesele de teatru, misiunea sa fiind "să aducă râsul monarhului care face să tremure toată Europa". Dar în spatele plăcerilor și bârfelor se ascundea o luptă întunecată pentru favoarea unui singur om.

SEX, OTRAVĂ ȘI RĂZBOI LA CURTEA REGELUI SOARELUI

Ludovic a fost un monogam promiscuu în serie, transformând poziția de maîtresse en titre într-o slujbă semi-oficială. Prima a fost ambițioasa, vorace, cu ochi albaștri, blondă și spirituală Françoise-Athénaïs de Rochechouart, născută în cea mai mare nobilime și căsătorită cu marchizul de Montespan. Când atât regina, cât și actuala amantă a lui

Ludovic au rămas însărcinate, i-au cerut în mod nechibzuit lui Montespan să îl distreze pe regele extrem de sexi, care s-a îndrăgostit de ea. Pentru o vreme, acesta le-a ținut pe ambele amante în apartamente alăturate, chiar dacă seducea cu regularitate aproape orice fată care îi ieșea în cale, inclusiv servitoarele celor trei femei. Montespan a condus curtea și a produs șapte copii regali. Dar ea era zgârcită și petulantă: porecla ei era Quanto - cât de mult? Când ea însăși a fost suplinită de cel mai improbabil rival, și-a pierdut orice perspectivă.

Montespan a ales o opțiune sigură ca guvernantă pentru copiii ei: Françoise d'Aubigné, în vârstă de 39 de ani. Cu ochi negri, pioasă, inteligentă, fără copii, era fiica unui criminal, văduva unui poet bețiv. Dar, spre surprinderea tuturor, după o serie de fete mai tinere, Ludovic a început să se îndrăgostească de ea, ridicând-o la rangul de marchiză de Maintenon; și mai târziu, în 1683, după moartea reginei, s-a căsătorit cu ea. Maintenon îi vorbea deschis, detesta curtea, credea că mințile bărbaților și ale femeilor sunt egale și era sceptică față de patriarhat. 'Bărbații sunt insuportabili când îi vezi de aproape', spunea ea. În schimb, a condus o școală în care fetele erau învățate istoria și matematica, iar în curând ea însăși a devenit puternică, deși susținea că nu era "nimic". Louis o adora: "Întotdeauna te prețuiesc și te respect într-o măsură pe care nu o pot exprima", a scris el, "și, într-adevăr, orice afecțiune ai avea pentru mine, eu am și mai multă pentru tine, fiind în totalitate al tău cu toată inima mea". Deși era seconde dame d'atours a dauphinei, ea domina acum curtea.

Ascensiunea ei era insuportabilă pentru doamna de Montespan, acum obeză, care a consultat locuitorii din zona crepusculară în care se suprapun înalta societate și lumea interlopă: La Voisin, vrăjitoare, avortoare și furnizoare de otrăvuri și poțiuni de dragoste, și La Bosse, care folosea sângele bebelușilor uciși sau născuți morți în ritualuri negre. Aceste hărțuitoare erau angajate cu regularitate de curteni și amante decăzute. Menajera lui Montespan, Claude des Oeillets, cu care Ludovic s-a culcat, a consultat-o pe La Voisin, în timp ce o altă fostă amantă, Olympe de Soissons, nepoata lui Mazarin, a apelat la Voisin când Ludovic a plecat. Se spune că Voisin ar fi dat ghinion la mâncarea lui Ludovic stropind-o cu sânge de bebeluș. Blestemul a ieșit la iveală în timpul procesului de ucidere a unui aristocrat. Când a fost informat, regele a ordonat o anchetă care, exploatată de politicieni și garnisită cu denunțuri, a scos la iveală vrăjitoria, otrăvirea și infanticidul: 194 de persoane au fost arestate și torturate. Voisin și alte treizeci și cinci de persoane au fost arse pe rug, torturate până la moarte sau rupte pe roată. Dar, după cum a spus șeful poliției, adevărații vinovați erau prea importanți pentru a cădea: "enormitatea

crimelor lor s-a dovedit a fi salvarea lor". Louis a cerut o pauză, iar Montespan s-a retras la o mănăstire.

Cealaltă modalitate de a distrage atenția nobilimii era războiul și imperiul. Ludovic a considerat la gloire ca fiind distracția și datoria regilor, populația sa uriașă permițându-i timp de cincizeci de ani să alinieze și să echipeze armate mai mari decât oricine altcineva. Și-a antrenat trupele ore în șir, încurajându-și în același timp nobilii să se îmbrace de parcă bătălia ar fi fost o petrecere. Dandy-urile sale ucigașe, splendid îmbrăcate, au fost copiate de aristocrații din întreaga Europă, deși hainele strălucitoare purtate de ofițeri și soldați au ajutat la identificarea lor pe câmpurile de luptă întunecate de fumul negru al prafului de pușcă. Ludovic s-a lansat sistematic în expansiune: în 1667, a invadat și a confiscat Țările de Jos și Franche-Comté ale Spaniei, apoi a înghițit Luxemburgul. Dar în 1672 s-a lovit de "ingratitudinea, ignoranța și vanitatea insuportabilă" a micii republici olandeze - cu o populație de doar 1,5 milioane de locuitori față de 20 de milioane de locuitori ai lui Ludovic - condusă acum de cea mai strălucită dinastie. Acesta era Johan de Witt, geniu imperial și erudit în matematică - a folosit ratele de supraviețuire din primele studii asupra cauzelor morții pentru a calcula ratele asigurărilor de viață și a conceput, de asemenea, renta financiară - care a condus, neoficial, timp de douăzeci de ani cu succes.

Subțire, brunet, chipeș și intens, de Witt era protejatul lui Cornelis de Graeff, regent de lungă durată al Amsterdamului și președinte al VOC, cu a cărui nepoată Wendela Bicker s-a căsătorit, plasându-l astfel în punctul de sprijin al dinastiilor patriciene care, prin intermediul companiilor Indiilor de Est și de Vest, au promovat ofensiva globală olandeză. În 1650, William, prinț de Orange, a murit de tânăr - un fiu, William, cel care avea să conducă Anglia, s-a născut abia la opt zile după moartea sa. De Graeff și de Witt, pe atunci în vârstă de douăzeci și patru de ani, au văzut ocazia de a se dispensa de stadtholderii de Orange, declarându-l pe prinț Copil al Statului (un copil al guvernului), educația sa fiind gestionată cu vigilență de către regenten.

Trei ani mai târziu, de Graeff a ajutat la ridicarea lui de Witt la rangul de raadpensionaris - mare pensionar al Olandei, în fapt premier. De Witt a purtat un război împotriva Angliei atât de implacabil încât l-a împins pe noul rege al acesteia, Carol al II-lea, în brațele lui Ludovic, cu consecințe catastrofale.

FRAȚII MERRIE ȘI COMPANIA AFRICA

La 14 mai 1660, când amiralul Montagu a sosit la Haga cu tranșa de bani acordată de Parlament pentru Carol al II-lea, regele, îmbrăcat sumar, a fost atât de emoționat la vederea banilor încât l-a chemat pe fratele său, James, duce de York, doar pentru a-i privi cu uimire. Frații erau hotărâți să se bucure de tron și, prin orice mijloace posibile într-o Anglie bântuită de ranchiună religioasă și instabilitate politică, să păstreze monarhia pentru care tatăl lor murise.

Transportat cu nava amiral a lui Montagu, Charles a sosit la Dover însoțit de un amestec de regaliști - conduși de James, de foști cromațieni și de un cleric irascibil, Gilbert Burnet, care a remarcat că regele "are o părere foarte proastă despre bărbați și femei, așa că este infinit de neîncrezător; el crede că lumea este guvernată în întregime de [propriul] interes". Dar îi admiră "stăpânirea ciudată pe sine: poate trece de la afaceri la plăcere și de la plăcere la afaceri, într-un mod atât de ușor încât toate lucrurile îi par la fel".

În exil, căutarea plăcerii a fost consolare pentru Stuarts, iar la putere, răzbunarea lor. În doisprezece ani de penurie, Carol și-a permis doar două amante înregistrate, plângându-se că "harpii orbi [bârfitori] mi-au făcut prea multă onoare atribuindu-mi atâtea domnișoare frumoase, de parcă aș fi fost în stare să le satisfac pe jumătate". S-a îndrăgostit de Lucy Walter, care i-a dat naștere unui fiu pe care îl adoră: ducele de Monmouth. Acum avea să se revanșeze pentru acei ani negri.

Nu a existat nicio epurare și multe premii, dar veselia amețitoare de la curtea lui Charles a ascuns o tensiune precară și întunecată: această Anglie era paranoică, falițioasă și vicioasă. Regicizii au fost spânzurați și tranșați; marele Oliver a fost exhumat, iar capul său a fost expus.

Înalt, brunet, jucăuș, nesăbuit și italian (prin intermediul bunicii sale de Medici) ca înfățișare și temperament, Charles era un maestru al manevrelor secrete, dar nu era un orator - "vorbește cel mai prost pe care l-am auzit vreodată la un bărbat", nota Pepys. 'Tot ceea ce am observat este prostia regelui, jucându-se cu câinele sau cu codrul său'. Pe cât de imperfect, pe atât de debusolant, Charles a evitat deciziile ori de câte ori a fost posibil - nu întotdeauna un obicei rău în politică. 'Regele', scria Pepys, 'nu se gândește decât la plăceri și urăște chiar vederea sau gândul la afaceri'. Charles nu și-a cerut scuze. 'Poftele sunt libere', a spus el, 'și Dumnezeu Atotputernic nu va condamna niciodată un om pentru că și-a permis o mică plăcere'. De fapt, poftele sale erau departe de a fi libere, iar el încă depindea de Parlament pentru bani.

Un moștenitor era esențial: o prințesă portugheză, Ecaterina de Braganza, a adus zestrea de Bombay și Tanger, dar nu a putut avea copii, incomod când soțul ei nu se putea opri din a-i naște. Moștenitorul său a rămas fratele său, James, duce de York, ceea ce a devenit curând o problemă care a încapsulat și a exacerbat criza engleză.

"Frații Merrie" au fost foarte diferiți: Charles, un protestant șovăielnic, era curajos, dar suplu, subtil și răbdător; James, care s-a convertit la catolicism în 1669, era de o robustețe întunecată, curajos fără creier și încăpățânat. El împărtășea entuziasmul sexual al regelui, dar nu și gusturile acestuia: Charles a râs că "fetele urâte" ale lui James erau atât de simple încât trebuie să fie o penitență ordonată de confesorul său. În timp ce se aflau în exil, James a sedus-o pe Anne, fiica consilierului fratelui său, Edward Hyde, mai târziu conte de Clarendon și Lord Cancelar, promițându-i căsătoria dacă ar fi cedat. Respectându-și cuvântul dat, s-a căsătorit cu ea și, după ce șase dintre copiii lor au murit, a dat naștere la două fiice, Maria și Ana, ambele crescute ca protestante, ambele viitoare regine. James a fost lord mare amiral și, prin urmare, a lucrat îndeaproape cu Pepys, care i-a lăudat modestia și industria și a observat cât de afectuos era cu fiicele sale - "ca un tată obișnuit" - deși era, de asemenea, un amator care "se uita la soția mea cu mare atenție".

Frații au dezlănțuit imediat spiritul mercantil al Angliei pentru a concura la nivel mondial cu cea mai mare putere comercială, Olanda lui de Witt. Charles l-a urmat pe Oliver în adoptarea Legilor de navigație menite să promoveze comerțul cu sclavi africani și produse de lux indiene. Auzind despre "muntele de aur" din Gambia, Charles și James au fondat Compania Aventurierilor Regali, reînființată ca Royal Africa Company (RAC) în 1672, care a făcut comerț cu 16.000 de africani în șapte ani, a fondat forturi de-a lungul coastei și a confiscat castelul olandez de sclavi Cape Coast, construit de suedezi. James a fost guvernatorul acesteia, iar acționarii săi au fost de la Charles și Prințul Rupert până la filosoful John Locke (al cărui strămoș John Lok fusese un pionier din Africa de Vest), Pepys și un comerciant din Bristol pe nume Edward Colston, ulterior viceguvernator. În Africa, nouă din zece reprezentanți englezi au murit de boală, iar RAC, ca și alți comercianți de sclavi europeni, nu au fost niciodată suficient de puternici pentru a-i învinge pe liderii africani care îi contestau adesea. Cu toate acestea, ponderea britanică în comerț a crescut în primii zece ani de la 33% la 74%. Între 1662 și 1731, Compania a transportat aproximativ 212.000 de sclavi, dintre care 44.000 au murit pe drum în timpul celor peste 500 de călătorii. Cei mai mulți au fost vânduți în Caraibe.

Confruntările cu olandezii au indignat publicul "înnebunit după război". "Toată lumea ne călărește", i-a spus James lui Pepys, "și cred că noi nu vom călări niciodată pe nimeni".

De fapt, Angliei îi venise vremea. În 1665, cele două puteri protestante au intrat în război, James comandând flota, echipată de Pepys. În largul Lowestoft, James i-a învins pe olandezi, deși a fost împroșcat cu creier când capul unui ofițer din apropiere a fost sfărâmat; iar englezii au cucerit Trinidad și New Amsterdam, pe care Charles l-a redenumit New York, completând linia de coastă contiguă a coloniilor engleze de la Noua Anglie până la un alt domeniu nou creat, Carolinele, numit după Charles însuși.

De Witt și olandezii credeau că Dumnezeu va pedepsi depravarea engleză. Cu siguranță, în 1665, un val de ciumă a trimis țara în izolare: mii de oameni au părăsit Londra; universitățile s-au închis. Chiar dacă 7.000 de londonezi mureau pe săptămână, Pepys era în plină glorie profesională și sexuală - "Niciodată nu am trăit atât de vesel" - în timp ce un student de la Oxford care nu era interesat de fete sau petreceri a beneficiat de faptul că a fost închis timp de doi ani în casa părinților săi din Lincolnshire: Isaac Newton a făcut experimente pe el însuși. 'Am luat un bodkin [ac] și l-am pus între ochi și os, cât mai aproape de partea din spate a ochiului meu', a scris el, desenându-și globul ocular. A fost un moment revelator: Newton, care făcea experimente în domeniul gravitației și al matematicii, a fost unul dintre noii polimate europeni care credea mai presus de orice că știința cere dovezi - chiar dacă aceasta însemna să folosească un ac lângă propriul glob ocular.

Epidemia a fost urmată de un incendiu care a demolat o mare parte din Londra; Pepys a fost cel care s-a grăbit să-l avertizeze pe rege la Whitehall și l-a sfătuit să arunce în aer casele pentru a opri răspândirea epidemiei. Apoi, de Witt a orchestrat o lovitură ucigașă. A vizitat flota olandeză și a spânzurat trei căpitani ca încurajare, apoi, plasându-l pe fratele său Cornelis de Witt la bord, și-a dezlănțuit planul. La 19 iunie 1667, olandezii au pătruns în Medway și au atacat baza navală de la Chatham, arzând sau capturând paisprezece nave de linie, în timp ce Londra intra în panică. "Întregul regat este distrus", s-a gândit Pepys, care acum se trezea că îi lipsește Cromwell: "este ciudat cum... toată lumea se gândește astăzi la Oliver și îl laudă". Charles și-a bătut joc de 'acele vremuri pur angelice', și-a sacrificat cancelarul Clarendon și a cerut pacea, căsătorindu-o pe fiica lui James, Mary, cu tânărul William de Orange.

Charles a apelat la cel mai bun prieten din lume pentru a se răzbuna pe olandezi și pentru a obține bani pentru a împiedica Parlamentul: sora sa de 26 de ani, Henrietta.

MINETTE, BARBARA ȘI MÂNCAREA LUI DE WITT

Prințesa, pe care Charles o numea Minette, a fost căsătorită cu fratele vicios al lui Ludovic al XIV-lea, Philippe d'Orléans, cunoscut sub numele de Monsieur. Inteligentă, cultă și pasională, ea l-a fermecat pe Ludovic și a suportat hărțuielile lui Monsieur și ale iubiților săi masculini invidioși. Charles o adora pe Minette și îi simțea foarte mult lipsa: "Sunt sigur că voi fi foarte nerăbdător până când voi avea fericirea de a o revedea pe chere Minette a mea". Și nimic nu-i făcea mai multă plăcere decât să-i facă plăcere lui Charles. 'Fiecare are fantezia sa personală, iar a mea este să fiu foarte atent la tot ceea ce te privește!', i-a scris ea, adăugând: 'Nu există nimeni care să te iubească la fel de bine ca mine'. Acum a dovedit-o făcând naveta între regi, negociind un tratat secret prin care Ludovic al XIV-lea promitea plăți care îi ofereau lui Charles independența față de Parlament în schimbul promisiunii secrete a lui Charles de a se converti la catolicism - nimic din toate acestea nu era conținut în tratatul public asociat. Spectacolul lui Minette a arătat cum dinastia poate da putere femeilor. Dar la întoarcerea în Franța a murit în agonie din cauza unui ulcer perforat. "Domnul este un ticălos!", a strigat Charles, cu inima frântă, convins că Minette fusese otrăvită.

Acum angajat într-o alianță catolică, susținut de o "cabală" de miniștri condusă de George, duce de Buckingham, alunecos, grațios și vicios, care negociase tratatul public cu Ludovic, Charles era deja în pat cu catolicii.

Favorita lui Charles timp de peste un deceniu a fost exuberanta Barbara Villiers, strănepoata primului Buckingham, o libertină curbată și furtunoasă, promovată la rangul de contesă de Castlemaine și care a dat naștere la cinci copii, toți înnobilați. Dar ea era cu nerușinare catolică.

În timp ce regele încuraja toleranța față de catolici, Parlamentul le-a interzis catolicilor să ocupe funcții. Buckingham a pierdut puterea atunci când tratatul secret al lui Charles a fost în parte expus. Acest lucru i-a convenit lui Charles, care a trecut la amante mai tinere, spunându-i Barbarei că "nu-i pasă pe cine iubește". Ea a avut noi amanți, de la acrobați la un tânăr din Gardă, John Churchill, al cărui tată era Winston Churchill, un ofițer regalist, și a cărui mamă era o altă strănepoată a lui Buckingham. Figura lui Churchill "era frumoasă, iar felul său de a fi irezistibil, fie de către bărbat, fie de către femeie"; expresia "subțire ca Churchill" a devenit o zicală de curte. Sora sa, Arabella, a căzut de pe cal în timp ce se afla la vânătoare cu ducele de York, dezvăluindu-i picioarele frumoase și nu numai. Ea a devenit amanta lui James.

Barbara Villiers l-a folosit pe Churchill pentru a discredita o amantă regală rivală; a susținut că a trebuit să sară pe fereastră fără pantaloni atunci când a sosit regele. Charles l-a închis în cazarmă, iar Barbara l-a compensat cu o rentă viageră. Așa a început cariera viitorului duce de Marlborough. La scurt timp după aceea, Churchill s-a căsătorit cu frumoasa și măiastra Sarah Jennings. La curte s-a împrietenit cu curtezanul Sidney Godolphin, pe care regele îl lăuda ca fiind "niciodată în cale și niciodată în afara ei"; Sarah s-a împrietenit cu fiica ducelui de York, prințesa Anne. Cvartetul care avea să conducă într-o zi Marea Britanie a devenit inseparabil.

În 1672, Ludovic și Carol au intrat în război împotriva Olandei lui de Witt. Armatele franceze au năvălit în Olanda, iar olandezii s-au prăbușit, salvându-și țara doar prin inundarea ei. Olandezii au numit pe bună dreptate acest an Rampjaar - anul dezastrului lor - și nu și-au mai recăpătat niciodată preeminența globală.

Portocaliii au dat vina cu furie pe de Witt, care a fost rănit într-o tentativă de asasinat și apoi a fost forțat să demisioneze. Toate privirile s-au îndreptat către prințul de Orange, William, în vârstă de 22 de ani, care a fost numit stadtholder și căpitan general și a încercat cu disperare să îi rețină pe francezi. "Țara mea este într-adevăr în pericol", a spus el, "dar există o singură cale de a nu o vedea niciodată pierdută, și aceea este să mori în ultimul șanț". Fire dură, unghiulară și dură, William cunoscuse puțină dragoste, tatăl său murise înainte de a se naște, mama sa era chinuită de uciderea tatălui ei, Carol I, iar relația sa glacială cu de Witt abia dacă era atenuată de partidele de tenis. Și-a văzut șansa. Milițienii portocalii, organizați de sau în numele lui William, i-au prins și i-au împușcat pe de Witt și pe fratele său înainte de a-i preda unei mulțimi care i-a eviscerat și jupuit, i-a spânzurat goi, vânzând urechile, degetele și alte "resturi" pe străzi, apoi le-a gătit și le-a mâncat ficatul - un uimitor festin canibal în cel mai sofisticat oraș din Europa. Cu toate acestea, ritualul macabru avea o logică: Witt "dezmembrase" statul olandez; acum olandezii îl dezmembrau pe el.

Ludovic părea de neoprit, urmând să anexeze Strasburg și Alsacia. Aclamat drept Regele Soare, răsfățat de avere, atins de narcisismul îndreptățit care este soarta celor veșnic la putere, el se credea stăpânul Europei. Farmecul francez a ascuns ambiția rece. Avea constituția de fier necesară pentru războaie interminabile, ceremonii și intrigi: când, mai târziu, a îndurat o operație chinuitoare de șase ore pentru a tăia o fistulă anală fără anestezic, nu a strigat niciodată decât pentru a spune "Mon Dieu" de două ori. Dar acum avea nevoie de nervii săi: în timp ce portocalii și habsburgii complotau împotriva sa, el punea bazele unui imperiu francez mondial care să provoace Anglia în America și India.

MARELE QING, MARELE MUGHAL ȘI CHHATRAPATI

În 1664, Ludovic a fondat Compagnies Françaises des Indes Occidentales și Orientales pentru a promova, prin comerț și sabie, imperiul francez - deși era cu mult în urma rivalilor portughezi, olandezi și englezi. În 1682, în "teritoriul nostru Noua Franță", exploratorul său, sieur de La Salle, ajutat de aliați amerindieni, a construit forturi în jurul Marilor Lacuri, adăugându-se la așezările anterioare ale Franței din Quebec, și a revendicat întreaga vale a Mississippi, pe care a numit-o Louisiana. Cu toate acestea, coloniștii francezi au fost puțini. Începând din 1663, Ludovic a trimis peste 800 de femei - les filles du roi - pentru a se căsători cu coloniști.

Conchistadorii lui Ludovic au fost fascinați de ciudata libertate a nativilor americani, care îi disprețuiau pe europeni ca pe niște sclavi cruzi, înnebuniți după bani și obsedați de statut, sclavi ai regilor și aristocraților. "Ei își imaginează", scria un iezuit francez, "că ar trebui să se bucure, prin dreptul de naștere, de libertatea unor mânji sălbatici care nu aduc omagiu nimănui". Un altul a observat: "Nu există pe pământ un popor mai liber decât ei", menționând: "Tații de aici nu au niciun control asupra copiilor lor". Conduși de adunări în care atât femeile cât și bărbații puteau vorbi și discuta, un fel de democrație cu elemente de matriarhat, ei alegeau conducători doar pentru a comanda războaie sau vânători speciale.

În 1691, un ambasador al confederației Wendat (Ontario, Canada) a fost primit de Ludovic, dar nu a fost impresionat de Regele Soare. Identitatea trimisului este încă dezbătută, dar probabil că era Kandiaronk, ales "vorbitor" al consiliului Wendat, un soldat-politician Thuron elocvent și talentat, care îi jucase cu măiestrie pe francezi împotriva rivalilor irochezi. Dezbătând meritele societății franceze față de cea irocheză cu unul dintre ofițerii lui Louis, Louis-Armand, baron de Lahontan, Kandiaronk a ironizat "defectele și tulburările pe care le observau în orașele noastre ca fiind cauzate de bani". Băștinașii "râd de diferența de rang... ne catalogheazā drept sclavi... susținând că ne degradăm supunându-ne unui singur om... Ei spun că numele de sălbatici, pe care noi îl folosim, s-ar potrivi mai bine pentru noi". Nativul american atingea esența libertății occidentale: o mare parte din ea era - și este - teoretică, deoarece majoritatea oamenilor erau de fapt legați de locul lor în societate. În societatea lui Kandiaronk, oamenii își sfidau adesea stăpânii și plecau pentru a se alătura unui alt trib. El se întreba de ce ar permite cineva să le permită celor cu bani să își stabilească autoritatea asupra lor și

considera povestea lui Iisus ("viața și moartea fiului Marelui Spirit") ca fiind absurdă - deși s-a convertit mai târziu în mod pragmatic. 'Să-ți imaginezi că poți trăi într-o țară de bani', spunea el, 'și să-ți păstrezi sufletul este ca și cum ți-ai imagina că ți-ai putea păstra viața pe fundul unui lac'. În 1703, când Lahontan a publicat conversația sa cu Kandiaronk, intitulată Dialoguri curioase cu un sălbatic cu bun simț care a călătorit, a inspirat o nouă generație să pună la îndoială autoritatea europeană și originile civilizației.

În Caraibe, Ludovic a intrat în competiție cu spaniolii și englezii în domeniul zahărului și al sclavilor: a preluat Saint-Domingue, Martinica și Guadelupa unde, alături de Louisiana, plantațiile de zahăr erau lucrate de 2.000 de noi sclavi aduși anual din Africa de către Compagnie de Guinée et du Sénégale (la care regele francez era acționar). Până la moartea lui Ludovic, în America franceză existau 77.000 de sclavi. Dar el i-a urmat pe englezi și olandezi și spre est, continuând să convertească și să anexeze Ayutthaya - Thailanda - și susținându-și Compagnie des Indes Orientales, care a revendicat Isle de France (Mauritius) și Île Bourbon (Reunion), unde noile plantații de zahăr erau acum exploatate de sclavi transportați din Africa de Est. În 1674, trimișii lui Ludovic l-au abordat pe împăratul Alamgir pentru a obține concesiuni în India, pentru a concura cu englezii, la fel cum dușmanul său hindus - Shivaji - își crea propriul regat.

În iunie 1674, în fortăreața sa de munte Raigad, marele Shivaji a fost încoronat chhatrapati al Maratha Swaraj, un act extrem de simbolic care a provocat o undă de șoc în întreaga Indie - crearea unui nou limbaj al suveranității hinduse care nu-i menționa pe musulmanii moguli. Acest lucru l-a indignat pe Alamgir, care l-a denunțat pe "șobolanul de munte". Dar nu a reușit să îl învingă pe chhatrapati. În 1680, când Shivaji a murit de dizenterie, soția sa cea mare a comis sati pe rugul funerar, iar fiul său Sambhaji a devenit chhatrapati. Sambhaji îi cunoștea bine pe moguli, ajutându-l pe Akbar, fiul lui Alamgir, într-o rebeliune care s-a încheiat cu moartea prințului. Alamgir a plănuit o moarte teribilă pentru hindusul care se amestecase în familia sa.

În 1684, Alamgir însuși a încercat să cucerească capitala Maratha, Fortul Raigad, dar a eșuat, deoarece Sambhaji a înaintat pe coasta de vest, atacându-i pe aliații portughezi ai lui Alamgir din Goa. Dar, în cele din urmă, a depășit măsura: în februarie 1689, Alamgir l-a capturat pe Sambhaji însuși. Răzbunarea sa a fost teribilă: la Bahadurgad, Sambhaji a fost adus în fața lui Alamgir și forțat să treacă prin fața soldaților moguli, înainte de a i se ordona să îmbrățișeze islamul. Când a refuzat, i s-a tăiat limba și i s-a cerut din nou. "Nici măcar dacă împăratul mi-ar procopsi fiica sa!", a scris el. Alamgir a fost indignat. Sambhaji a fost torturat timp de două săptămâni cu gheare de metal care i-au scos ochii,

i-au tăiat limba, i-au smuls unghiile, apoi l-a jupuit de viu și apoi l-a tranșat cu ghearele în gură și în fund, iar părțile corpului au fost date de mâncare la câini. Raigad a căzut în mâinile lui Alamgir, care l-a urmărit neîncetat pe Rajaram, noul chhatrapati - dar nu a reușit să distrugă cu totul dinastia.

Alamgir le-a acordat francezilor o fabrică în Surat, urmată de Pondicherry, pe coasta de est; aceasta din urmă a devenit sediul francez (și a rămas franceză până în 1954). Dar Ludovic era cel mai fascinat de noul împărat Qing al Chinei, căruia i-a trimis în 1687 două delegații de savanți iezuiți. În 1669, la apogeul succeselor lui Ludovic, împăratul Kangxi și-a început domnia personală: cei doi aveau multe în comun.

La vârsta de șapte ani, împăratul Kangxi, strănepot al cuceritorului manciulesc Nurhaci, a fost ales de bunica sa, Xiaozhuang, văduva primului împărat manciulesc, care l-a iubit și pe care el l-a iubit la rândul său. După șapte ani dominați de regentul Oboi, bunica și nepotul au pus la cale împreună arestarea și căderea acestuia.

Atletic, bolnav de variolă, cu ochii strălucitori și inteligenți, Kangxi a îmbrățișat puterea absolută, posedând cele trei necesități ale politicii - perspicacitatea, viziunea și resursele. Ca manciurian, fusese antrenat din copilărie în tir cu arcul și călărie și petrecea trei luni pe an la vânătoare. "Când manciurienii merg la vânătoare în nord", spunea el, "călăreții se adună în masă ca niște nori de furtună, arcașii călare sunt ca una cu caii, zboară împreună!". Dar, ca prinț chinez, a fost instruit și în etica confucianistă. Rolul unui împărat, spunea el, era pur și simplu 'să dea viață oamenilor și să ucidă oameni'.

Conducător a peste 150 de milioane de oameni, Kangxi era un împărat dependent de muncă, ridicându-se în zori pentru a se apleca asupra rapoartelor, dintre care 16.000 au supraviețuit, toate marcate cu cerneala sa roșie. A studiat cazurile cu atenție. 'Erorile sunt de neiertat în chestiuni de viață și de moarte', reflecta el. 'Mi-am făcut obiceiul să citesc listele, verificând numele și înregistrarea fiecărui condamnat la moarte... apoi parcurgeam lista împreună cu marii secretari și decideam pe cine să cruț'. Kangxi a purtat războaie la scară continentală, mai întâi împotriva unor generali manciurieni prea puternici, apoi împotriva Oiraților (mongolilor vestici) din Mongolia și Tibetul de astăzi, dar a considerat Taiwanul independent, condus de regele pirat Koxinga, ca pe o insultă specială la adresa măreției chineze. Fiul și nepotul lui Koxinga au învins o flotă comună olandezo-manciulescă și au prosperat, dar, în cele din urmă, în largul Penghu, în 1683, Kangxi a învins flota koxingană și a luat cu asalt Taiwanul.

Kangxi a modernizat Marele Canal și a îmbunătățit comunicațiile, cu atât mai important cu cât populația creștea vertiginos datorită noilor soiuri de orez combinate cu culturile

americane - cartofii dulci și porumbul - ceea ce a dus la orașe mai mari. Negustorii chinezi exportau ceai, porțelan și mătase și erau plătiți în argint american: Veniturile lui Kangxi au crescut vertiginos - dar a avut grijă să limiteze bogăția negustorilor și accesul străinilor. Veniturile lui Kangxi au fost atât de mari încât a putut să reducă unele taxe, dar războaiele sale pe mai multe fronturi i-au absorbit o mare parte din venituri.

Sentimentul său de superioritate Manchu a fost temperat de curiozitatea sa față de inovațiile europene: a luat lecții de la preoții iezuiți ai lui Ludovic în materie de știință, matematică, astronomie și muzică și a studiat clavecinul. Cu toate acestea, în timp ce Ludovic a fost încântat să ajute un potentat necreștin, atunci când otomanii au amenințat inima creștinătății, a refuzat să își ajute rivalii habsburgi.

Viena era pe cale să cadă.

'M-a aruncat pe marginea patului', își amintește ea, 'm-a împins cu o mână pe piept și mi-a pus un genunchi între coapse pentru a mă împiedica să le închid. Ridicându-mi hainele, mi-a pus o mână cu o batistă pe gură pentru a mă împiedica să țip. L-am zgâriat pe față și l-am tras de păr și, înainte să mă penetreze din nou, i-am apucat penisul atât de strâns încât i-am scos chiar și o bucată de carne'. După aceea a luat un cuțit și a strigat: 'Vreau să te omor pentru că m-ai făcut de rușine!' 'Iată-mă, a rânjit Tassi. Ea a aruncat cuțitul, dar l-a ratat.

Velázquez a fost însoțit de un sclav, Juan de Pareja, fiul unei mame africane și al unui tată spaniol, asistentul său de atelier, care a dat el însuși dovadă de talent și a devenit pictor de sine stătător (Chemarea Sfântului Matei se află în Prado). În Italia, Velázquez l-a manuntit pe Juan și l-a pictat.

În timpul lucrărilor, Filip s-a bucurat de o audiență macabră cu familia. 'Am văzut trupul împăratului Carol al V-lea', a scris el, 'și, deși a murit acum 96 de ani, corpul său era întreg. Prin aceasta se poate vedea că Domnul nostru a răsplătit tot ceea ce a făcut pentru apărarea religiei'.

Filip al IV-lea, bolnav, lipsit de un moștenitor de sex masculin, s-a întors la Madrid împreună cu Velázquez, care la scurt timp s-a îmbolnăvit de febră și a murit. 'Sunt distrus', a spus Filip.

Mazarin a fost un maestru al realpolitik-ului - înainte ca acest cuvânt să fie inventat. Luptând încă împotriva Habsburgilor, s-a aliat cu regicidul republican Cromwell

împotriva spaniolilor, pe care i-a învins în bătălia de la Dune. Iar când Oliver a murit, Mazarin a fost cel care s-a oferit să invadeze Anglia pentru a-l susține pe Protectorul Dick. În secolul al XX-lea, Mazarin a fost eroul președintelui François Mitterrand, care și-a numit fiica nelegitimă Mazarine.

Ludovic a trebuit mai întâi să rezolve o problemă moștenită de la Mazarin: superintendentul său, Nicolas Fouquet, care și-a cumpărat titlul de "Viceregе al Americilor" în timp ce plănuia preluarea de către francezi a Lumii Noi, trăia atât de regește încât îl eclipsa pe rege. Ludovic a aflat de la spioni că Fouquet plănuia să domnească, "făcându-se arbitru suveran al statului". Ludovic a decis să îl distrugă. Acționând rapid și în secret, a apelat la un servitor de încredere - d'Artagnan. În tinerețe, Charles de Batz, mai târziu contele d'Artagnan, s-a alăturat Mousquetaires du Roi - garda de corp regală - și l-a servit pe Mazarin ca gardă de corp și spion. Ludovic a știut întotdeauna că poate avea încredere în d'Artagnan. Acum, el i-a ordonat lui d'Artagnan, în vârstă de cincizeci de ani, să-l aresteze pe Fouquet. Lui Fouquet, condamnat la izolare timp de treisprezece ani, i s-a alăturat un bărbat cu o mască de fier a cărui identitate nu a fost niciodată dezvăluită, dar care, cel mai probabil, era Eustache d'Auger, valetul trezorierului lui Mazarin, care cunoștea detaliile corupției colosale a cardinalului. Povestea conține germenii a două romane ale lui Alexandre Dumas.

Levierul și coucherul său zilnic erau minuțios coregrafiate. Trezirea sa, la care asistau peste o sută de persoane, începea cu valeturile care îl bărbiereau și îl îmbrăcau, apoi urmau grandes entrées ale primilor gentilshommes. În timp ce se spăla pe mâini și se ruga, intrau favoriții și copiii săi nelegitimi. Cămașa și jacheta i-au fost prezentate de către premiers gentilshommes, iar la al treilea nivel, entrées de la chambre, episcopii, mareșalii și ambasadorii, au fost lăsați să intre. În cele din urmă, cu peruca la locul ei, a luat un mic dejun rapid; apoi, cu mănușile și bastonul în mână, și-a început ziua. La ora 22.00, a chefuit în public au grand couvert, după care dezbrăcarea sa a durat o oră și jumătate, onoarea cea mai mare revenind celor care i-au înmânat lumânarea și l-au însoțit până la comodă, unde favoriții speciali - brevets d'affaires - au stat de vorbă cu un rege în mișcare pe tronul său.

L'Affaire des Poisons a avut loc cu doisprezece ani înainte de isteria vrăjitoarelor din Salem, în Massachusetts.

Pepys și-a început faimosul jurnal la 1 ianuarie 1660, la timp pentru a relata Restaurația - a navigat înapoi în Anglia împreună cu regele - cu o irepresibilă bucurie de a trăi care, cel puțin parțial, provenea din supraviețuirea sa la o procedură de litotomie sau "tăierea

pentru piatră". El a sărbătorit această dată în fiecare an cu un ospăț pentru tot restul vieții sale. Cromwellienii care au livrat armata și marina, Monck și Montagu, au fost numiți duci de Albermarle și conți de Sandwich, devenind doi dintre cei mai buni curteni ai regelui: tânărul Pepys s-a ridicat odată cu ei. Regele l-a numit funcționar al actelor la Consiliul Marinei.

Favorita lui James, acuta Catherine Sedley, nu-și făcea iluzii cu privire la prostia ducelui și nici cu privire la propria înfățișare. 'Nu poate fi vorba de frumusețea mea, căci el trebuie să vadă că nu am niciuna', a glumit ea. 'Și nu poate fi vorba de inteligența mea, pentru că el nu are destulă minte ca să știe că am'. Spiritul ei a rămas ascuțit. Ani mai târziu, la curtea lui George I, s-a întâlnit cu amantele lui Carol al II-lea (ducesă de Portsmouth) și William al III-lea (Elizabeth Villiers, contesă de Orkney). "Doamne!", a râs ea. 'Cine ar fi crezut că noi, cele trei târfe, ne vom întâlni aici?'.

Charles a tăiat un teritoriu pentru William Penn, fiul quaker al acelui pragmatic amiral Penn care comandase expediția din Caraibe pentru Cromwell și care reușise apoi să-l însoțească pe Charles al II-lea înapoi la Londra, împrumutându-i fondurile de care avea atâta nevoie. În loc să le dea banii înapoi, Charles i-a acordat lui Penn o vastă întindere din America de Nord, permițându-i acestuia să fondeze Pennsylvania ca "Sfântul său experiment", unde a redactat o constituție tolerantă și a negociat inițial relații blânde cu nativii americani Lenape. Însă granițele neclare l-au adus în conflict cu familia catolică regalistă a celui de-al doilea Lord Baltimore, proprietarul statului Maryland. Ambele familii au rămas proprietari până la revoluția americană. Dar tensiunile dintre ei legate de granițe au dus la ani de antagonism și chiar la un scurt război Baltimore-Penn. Început în 1730, în Valea Conejohela, cu acțiunile înaintate ale colonelului Thomas Cresap, un agent ucigaș de indieni al celui de-al cincilea Lord Baltimore, împotriva coloniștilor quakeri loiali Penns, Războiul lui Cresap a culminat cu o mobilizare a milițiilor din Maryland și Pennsylvaniei. Acesta a fost încheiat prin medierea lui George al II-lea, care a ordonat lui Baltimore și lui John Penn, fiul fondatorului, să negocieze o nouă graniță, confirmată în 1767 ca fiind linia Mason-Dixon, care a devenit granița dintre sudul și nordul proprietar de sclavi. În același timp, John Penn i-a păcălit pe Lenapes să cedeze un teritoriu care putea fi parcurs pe jos într-o zi și jumătate, angajând apoi alergători rapizi pentru a-i umfla întinderea - așa-numita Walking Purchase.

Ciuma omorâse 30.000 de oameni în primii ani ai domniei lui James I și 40.000 în 1625. Acest val a ucis mai întâi 50.000 de persoane în Amsterdam, apoi a ucis 100.000 de britanici dintr-o populație de 5,2 milioane de locuitori în vara anului 1665. Este posibil ca o carantină impusă în casele afectate de ciumă - marcate cu o cruce roșie și cu

cuvintele "Doamne ai milă de noi" - și Marele Incendiu să fi oprit răspândirea acesteia. În 1720, ultimul val european al ciumei a ucis 90.000 din cei 150.000 de oameni din Marsilia. Era departe de a se fi terminat în est.

'Ducele de Buckingham conduce totul acum', scria Pepys. Cuvântul cabală provine de la ministerul condus de Buckingham (un acronim de la numele Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley și Lauderdale). Restaurația a fost mai puțin veselă, ci mai degrabă hulpavă, rapace și venală, cu "un prinț leneș, fără consiliu, fără bani, fără reputație". Ceea ce Pepys numea "viclenia curții" era personificată de Buckingham. Deși a scris piese de teatru, și-a jucat propriile schițe și a studiat știința la Royal Society, ducele s-a bătut în mod deschis cu greierii la teatru și la curte, iar în 1666 s-a îndrăgostit de Anna Maria, contesa de Shrewsbury. Această aventură a dus la un duel în care el i-a ucis pe soțul ei și pe cel de-al doilea, în timp ce ea a ordonat prinderea în ambuscadă și înjunghierea unui fost amant care își bătuse joc de cei doi. 'Acest lucru va face lumea să creadă că regele are consilieri buni', scria dezgustat Pepys, 'când ducele, cel mai mare om din jurul lui, este un tip care nu are mai multă sobrietate decât să se bată pentru o curvă'. Buckingham a mutat-o apoi pe Anna Maria în gospodăria sa împreună cu soția sa, care s-a plâns în mod firesc. Buckingham a trimis-o înapoi la tatăl ei și a locuit cu o "văduvă creată de el" în noua și grandioasa lor casă de dragoste, Cliveden House.

Primul ei titlu a fost baroneasă Nonsuch - Charles i-a dăruit de fapt palatul regal Nonsuch - și a fost promovată mai târziu la ducesă de Cleveland. Pepys a fost încântat de ea, observând în Privy Garden că purta "cele mai frumoase halate și jupoane de in, cu dantelă bogată în partea de jos, pe care le-am văzut vreodată, și mi-a făcut bine să le privesc". A privit-o nebunește la teatru - "m-am săturat să mă uit la ea" și "mi-am umplut ochii cu ea", deși "știu foarte bine că este o curvă".

Succesul operației a fost responsabil pentru îmbunătățirea statutului chirurgilor. Charles-François Félix, chirurgul-bărbier al regelui, care i-a succedat tatălui său în funcția de premier chirurg al regelui, a practicat procedura timp de șase luni pe șaptezeci și cinci de anusuri mai umile, aparținând în principal unor infractori "fistuloși", și a dezvoltat noi instrumente, un bisturiu în formă de coasă și un retractor. Nu existau măsuri antiseptice. Regele detesta scăldatul, fistula se infiltra, iar un ambasador rus a raportat că Ludovic "puțea ca un animal sălbatic". La 18 noiembrie 1686, la ora 7 dimineața, Félix a operat anusul regal în prezența amantei regelui, Madame de Maintenon, a delfinului, a confesorului său și a ministrului său de stat, care îl ținea de mână. Regele s-a întors pe cal în trei luni; întrucât tot ceea ce făcea regele era la modă, curtenii purtau bandaje festive în jurul fundului. Cel mai important, Félix a primit

nobilime, proprietăți și bani, iar fiul său, care l-a servit pe Ludovic al XV-lea, i-a succedat ca prim chirurg.

În 1685, Ludovic a semnat un Code Noir pentru a gestiona "les Esclaves Nègres de l'Amérique". Codul stipula că sclavii nu aveau drepturi legale, nu se puteau căsători, moșteneau servitutea părinților lor și puteau fi biciuiți și înlănțuiți, dar nu mutilați sau torturați de către stăpâni. Dar fugarii puteau fi marcați și li se puteau tăia urechile după o singură tentativă de evadare; după două abateri, li se tăiau șuncile; după trei: execuție. Dacă loveau un stăpân, puteau fi executați; un stăpân care ucidea un sclav era doar amendat. Codul interzicea destrămarea familiilor de sclavi, dar numai cât timp copiii erau prepuberi; le interzicea stăpânilor să întrețină relații sexuale cu sclavii (amenda pentru nașterea unui copil de către o sclavă: 2.000 de lire de zahăr). Toate acestea au fost ignorate de guvernatori și de stăpânii de sclavi. În 1684, medicul francez François Bernier, care îl servise pe Alamgir în India, a conceput o teorie a superiorității rasiale care avea să fie folosită mai târziu pentru a justifica sclavia: "O nouă împărțire a Pământului în funcție de diferitele specii sau rase de oameni care îl locuiesc". Cu toate acestea, legea franceză specifica faptul că sclavia nu putea exista în Franța continentală: în 1691, Ludovic a eliberat doi sclavi care evadaseră din Martinica și ajunseseră ca pasageri clandestini în Franța, "libertatea lor fiind dobândită prin legile regatului privind sclavii de îndată ce ating pământul".

În Ayutthaya, un aventurier grec pe nume Constantin Phaulkon, care luptase pentru olandezi și englezi, devenise principalul consilier al regelui Narai, dându-i de înțeles lui Ludovic că ar putea converti regatul la catolicism dacă Ludovic ar trimite trupe franceze pentru a se apăra de EIC-ul englez. Narai și Ludovic au făcut schimb de ambasade, iar 1.300 de soldați francezi au sosit în Thailanda. Dar dominația lui Phaulkon a provocat o lovitură de stat în 1688 de către Phetracha, văr regal și comandant al corpului de elefanți, care l-a răsturnat pe rege, i-a ucis fiii, l-a executat pe Phaulkon și, căsătorindu-se cu fiica lui Narai, a uzurpat tronul - sfidând astfel imperialismul francez și punând capăt visului lui Louis. Unul dintre ambasadorii lui Narai pe lângă Ludovic, Kosa Pan, a fost străbunicul lui Rama I, regele care, în 1788, avea să fondeze dinastia care conduce și astăzi Thailanda.

Shivaji cucerise o mare parte din sudul Indiei centrale de la o coastă la alta, înființând ashta pradhanul său, un consiliu modern de miniștri condus de un peshwa, ministru-șef, care a organizat construirea a sute de forturi și comandarea unei marine de război de la portughezi, cu echipaje de pirați din Malabar și comandată de un renegat portughez. Toate acestea au fost finanțate prin tribut și cuceriri, precum și prin raiduri profitabile

asupra fabricilor engleze și olandeze din Surat și Bombay care interferau cu profiturile Mogulului. Stăpânind o mare parte din sudul Indiei, așa cum făcuseră marii regi medievali precum Cholas, Shivaji aspira la coroană, dar familia sa Bhonsale fusese doar șefi de sate; brahmanii îl considerau membru al castei shudra (fermier); doar un kshatriya putea fi rege. Așa că Shivaji a convins un pandit respectat să inventeze genealogia sa de kshatriya și a luat titlul de chhatrapati - Lordul Parasolului - echivalent cu cel de împărat.

Cicatrizarea a fost un avantaj: variola era atât de mortală încât a devenit obișnuit să se aleagă împărați care supraviețuiseră deja unui atac de boală.

Puțini conducători au stăpânit atât de bine toate fațetele puterii și s-au gândit atât de profund la ele. "Fii bun de departe și ține-i aproape pe cei capabili", l-a sfătuit el pe succesorul său, "hrănește poporul, gândește-te la profitul tuturor ca fiind adevăratul profit; fii grijuliu cu funcționarii și acționează ca un tată pentru popor și menține echilibrul între principiu și oportunitate", adăugând cu umor sec: "Asta e tot ce trebuie făcut". Kangxi a supravegheat cu atenție istoria dinastiei. Istoria a rămas o activitate periculoasă în China. 'Împăratul în a cărui domnie este scrisă istoria este cel care este în cele din urmă responsabil și va fi învinuit de posteritate dacă există distorsiuni și erori'. Când istoricul Dai Mingshi a criticat regimul manciukă, Kangxi a ordonat execuția sa - 'singurul savant pe care l-am executat' - deși 'Consiliul de pedeapsă a recomandat ca Dai să fie condamnat la moarte îndelungată și toate rudele sale de sex masculin de peste șaisprezece ani să fie executate, iar femeile și copiii să fie înrobiți, dar eu am fost milostiv și am coborât la decapitare'.

Când Manciuria a cucerit nordul Chinei de la Ming, un extraordinar pirat poliglot, Zheng Zhilong, a susținut un împărat Ming în sud. Zheng a început ca translator pentru VOC-ul olandez, pe care l-a ajutat să cucerească Taiwanul de la portughezi, iar apoi a trecut la construirea unei flote de 400 de nave de război și a propriei sale armate. Protejat de o gardă de corp formată din africani înrobiți scăpați de la portughezi, a condus cartelul de pirați Shibazhi, format din 800 de nave, care nu se deosebea de companiile comerciale olandeze sau engleze, și care i-a învins apoi pe olandezi, după care s-a înscris ca amiral pentru sudul Ming. În 1645, manciurienii l-au convins să dezerteze, dar fiul său dement și feroce Zheng Sen, pe jumătate japonez și antrenat ca samurai, a preluat comanda, cu titlul de Koxinga (Lord al numelui imperial), a coastei sudice, luptând împotriva manciurienilor timp de 15 ani. Apoi, în 1661, exact când Ludovic al XIV-lea își începea domnia, Fujian, pe coasta de sud-vest, a căzut în mâinile manciurienilor, iar Koxinga i-a expulzat pe olandezi din Taiwan. Multe dintre soțiile

olandezilor au fost înrobite ca concubine chinezești. Sifilitic, instabil, dar capabil, Koxinga a ucis un misionar olandez și a luat-o pe fiica acestuia drept concubină. Sfătuit de un călugăr italian renegat, și-a întemeiat propriul regat care a blocat expansiunea Chinei lui Kangxi. În secolul al XXI-lea, China, sfidată din nou de un Taiwan independent, promovează exemplul lui Kangxi.

Afsari și Manciuria, Hohenzollernii și Habsburgii

HOGMOUTH LEOPOLD, GUNPOWDER SOBIESKI ȘI REGINA CLEOPATRA: ULTIMA MARE OFENSIVĂ

La 14 iulie 1683, aproximativ 170.000 de soldați otomani, conduși de marele vizir, Merzifonlu Kara Mustafa, au înconjurat orașul pe care îl numeau Mărul Roșu. După asasinarea marelui Kösem, dușmanul ei feminin Turhan, acum sultan valid, a guvernat în locul tânărului său fiu Mehmed al IV-lea, rezolvând o criză de încredere prin numirea ca vizir a unui septuagenar de o vigoare criminală: Köprülü Mehmed Pașa. Născut creștin albanez, înrobit în sclavie și înrolat ca sculer, Köprülü a ucis pe oricine se împotrivea, scriindu-i unui prieten din copilărie: "Este adevărat că amândoi am fost crescuți în harem și amândoi protejați ai lui Murad al IV-lea; cu toate acestea, fii informat că dacă blestemații de cazaci vor jefui vreunul dintre satele și orașele tale, jur că voi ignora caracterul tău drept și te voi tăia în bucăți ca avertisment pentru lume". A funcționat. Köprülü și fiul său au adăugat Transilvania și Creta la imperiu, în timp ce Mehmed a fost deturnat de obsesia sa pentru vânătoare: "Tatăl [Ibrahim] era nebun după păsărică; fiul e nebun după vânătoare".

După ce Mustafa, ginerele lui Köprülü, a obținut o victorie limitată împotriva polonezilor, el l-a convins pe Mehmed Vânătorul că Habsburgii suprasolicitați și interbelici erau pregătiți pentru o cucerire.

Maxilarul împăratului Leopold era atât de alungit încât a fost poreclit Hogmouth. 'Dumnezeu i-a făcut craniul în formă de dovleac sau de sticlă de apă', remarca scriitorul otoman Evliya Çelebi, 'ochii rotunzi ca ai unei bufnițe; fața lungă ca a domnului vulpe, urechile mari ca papucii unui copil, nasul zbârcit ca un strugure, trei degete ar putea încăpea în fiecare nară din care firele de păr negru ca barba unui bravo se amestecă în

confuzie cu mustața lui; buzele ca ale unei cămile și, de câte ori vorbește, saliva se revarsă din buzele lui de cămilă. ' Hogmouth a fost căsătorit cu nepoata sa, Margarita, infanta blondă și îmbrăcată în albastru din Las Meninas a lui Velázquez, fiica lui Filip al IV-lea al Spaniei. El îi spunea Gretl, ea îi spunea Unchiul, iar căsnicia lor a fost fericită, deși, în mod nesurprinzător, trei dintre cei patru copii ai lor au murit. Spiritul ei amuzant a inspirat curtea lor barocă. Hogmouth a fost un flautist și compozitor talentat și un impresar al unor spectacole uimitoare în care focurile de artificii luminau cerul, iar trăsurile și caii păreau să zboare prin aer. Cu toate acestea, împărăteasa sa a adus cu ea și antisemitismul său spaniol. Îngrozită să vadă că evreii prosperau în Viena, ea l-a încurajat să îi expulzeze și să îi jefuiască.

Hogmouth avea probleme mai mari. În vest, vărul său Ludovic invadase Țările de Jos habsburgice, iar acum, în est, veneau otomanii. Hogmouth a apelat la cel mai galant paladin din est: regele unei Polonii-Lituanii slăbite de revolta cazacilor și de expansiunea moscovită. Jan al III-lea Sobieski era un brav polonez sofisticat, care vorbea fluent franceza, turca și tătarii, care făcuse turul vestului, se căsătorise cu o aristocrată franceză, Marysien´ka, (cu care a avut doisprezece copii) și a luptat cu și împotriva turcilor, tătarilor și suedezilor, personificând Republica Serenisimă în cea mai bună formă a sa. Scrisorile sale zilnice către Marysien´ka erau pline de bârfe și de politică, dar suflate de dragostea lor: el îi spunea Cleopatra, ea îi spunea Praful de pușcă. Dându-și seama că Polonia va fi următoarea dacă Viena va cădea, Sobieski, acum în vârstă de 54 de ani și gras, a fost de acord să-l ajute pe Hogmouth, care a abandonat orașul împreună cu 60.000 de vienezi. El a lăsat un veteran, contele Ernst von Starhemberg, să țină capitala cu doar 15.000 de oameni. Dar el avea 370 de tunuri, în timp ce Mustafa, prea încrezător, însoțit de 1.500 de concubine supravegheate de 700 de eunuci negri și cu propria grădină zoologică privată, își neglijase artileria, având doar 130 de tunuri. Luptele au fost disperate, cu minare și contraminare a zidurilor. Când vizirul și-a început bombardamentele, se părea că Viena va cădea, dar Sobieski a preluat comanda unei Sfinte Alianțe papale. În fruntea a 70.000 de oameni, în frunte cu cazacii săi ucraineni de pe Nipru și cu husarii polonezi înaripați - care purtau pene de struț pe spatele armurii lor - Sobieski a galopat pentru a veni în ajutor.

Mustafa nu-și acoperise spatele, depinzând în schimb de cei 40.000 de călăreți ai khanului din Crimeea, care erau mai interesați să jefuiască Austria. Viena era la un pas de catastrofă când, la 9/11 1683, Sobieski a apărut în spatele lui Mustafa.

'Acest om este prost campat', a notat Sobieski, 'nu știe nimic despre război'. La ora 18:00 în ziua de 9/11, el și 18.000 de husari polonezi înaripați au zburat (aproape) pe muntele

Kahlenberg prin liniile otomane și au intrat în tabăra lui Mustafa. Mustafa a ordonat ca struțul său preferat să fie decapitat în timp ce fugea cu haremul său. 'Dumnezeu și Domnul nostru binecuvântat ne-a acordat pentru totdeauna victoria', i-a spus Gunpowder Cleopatrei. 'Corturile și căruțele au căzut în mâinile mele, et mille autres galanteries fort jolies et fort riches'.

Regele polonez a intrat călare în Viena, fără să aștepte întoarcerea Kaiserului Hogmouth. 'Toți oamenii de rând mi-au sărutat mâinile, picioarele, hainele', s-a lăudat el, trimițându-i lui Marysien´ka una dintre scările de aur ale lui Mustafa. 'Alții m-au atins doar pe mine, spunând: "Ah, să sărutăm o mână atât de vitează!"". Hogmouth s-a grăbit să se întoarcă, resemnat cu Sobieski, iar întâlnirea lor a fost glacială - nu exista nimic mai rece decât ingratitudinea habsburgică. Hogmouth s-a prezentat ca învingător; tunul otoman a fost topit pentru a turna clopote noi pentru Sfântul Ștefan. Polonia salvase creștinătatea, dar Sobieski a fost ultimul său mare rege.

La Belgrad, Mehmed i-a trimis pe cei fără de limbă la vizir cu arcul lor. "Oare voi muri? i-a întrebat Mustafa pe Tongueless, apoi și-a plecat gâtul. 'Dacă Dumnezeu vrea'. Dar sultanul a fost el însuși detronat și otomanii nu au mai recăpătat niciodată inițiativa. Hogmouth i-a ordonat celui mai bun general al său, prințul Eugen de Savoia, un tânăr ofițer francez care se certase cu Ludovic al XIV-lea, să contraatace, cucerind Buda și Belgrad și astfel aproape dublând teritoriul habsburgic. Dar în vest, Ludovic era aproape de a domina Europa, o realizare pe care a sărbătorit-o prin anularea toleranței față de protestanți, acordată de Henri al IV-lea, bunicul său.

Doar William de Orange putea să-l oprească pe "dușmanul meu de moarte" Ludovic să preia Regalitatea Universală, iar pentru a realiza acest lucru a dat o lovitură extraordinară: la 5 noiembrie 1688, stadtholderul Olandei și soțul prințesei Maria a Angliei, în vârstă de 36 de ani, a invadat Anglia.

SCHIMBAREA, LENJERIA REGELUI ȘI PORTOCALELE

A fost, într-un sens, o dușmănie de familie amară, care se învârtea în jurul celor doi frați, Carol al II-lea și Iacob, și a vărului lor primar William. Charles, care a avut paisprezece copii nelegitimi și a fost poreclit Old Rowley după un armăsar celebru, nu avea niciun moștenitor legitim, cu excepția fratelui său catolic nepopular, James. Parlamentul

protestant s-a opus succesiunii sale, declanșând astfel o criză mortală - parte a cincizeci de ani de conflicte religioase și politice.

Totul a început în 1673, când James s-a căsătorit cu o prințesă italiană "înaltă și cu forme admirabile", Maria de Modena, care era doar cu puțin mai în vârstă decât fiicele sale Maria și Ana. "V-am adus o nouă parteneră de joacă", așa și-a prezentat cu tact soția fiicelor sale. "Mireasa sa papistașă" și posibilitatea unui moștenitor catolic au inspirat un teoretician rău intenționat al conspirației, Titus Oates, care deja denunțase pe nedrept un director de școală pentru abuzuri asupra elevilor săi, iar acum susținea că există un complot papistaș pus la cale de medicul Mariei pentru a-l ucide pe rege (prin otrăvire sau printr-un glonț de aur) și a-l încorona pe Iacob. Afirmațiile sale au devenit scânteia isteriei și a terorii. Charles l-a interogat pe Oates - acest "om rău" - dar a fost forțat să aprobe execuția a douăzeci și doi de nevinovați. Pepys, acum deputat și recent promovat secretar al Amiralității, a denunțat "o asemenea stare de distragere a atenției și de teamă", dar a fost denunțat pentru că era un protejat al lui James. Dar a fost exonerat de acuzația de agent catolic și numit din nou în funcție.

Parlamentul a încercat să îl excludă pe Iacob și să îl facă moștenitor pe Monmouth, fiul cel mare și nelegitim al lui Carol. Charles, a cărui viață sexuală a reflectat întotdeauna politica sa, a virat spre două actrițe protestante, Moll Davis și Nell Gwynne. A pus-o pe Nell să o picteze goală, păstrând tabloul în spatele unui alt tablou și dezvăluindu-l prietenilor care se holbau. Pepys nu avea o părere prea bună despre jocul actoricesc al lui Nell - "un rol serios, pe care îl face cu cea mai mare josnicie" - dar avea darul vorbirii, povestind unei mulțimi care i-a oprit trăsura și a acuzat-o că este una dintre amantele catolice ale lui Charles: "Oameni buni, vă înșelați; eu sunt curvă protestantă".

Cu toate acestea, Charles credea că excluderea va duce la sfârșitul viziunii sale despre monarhie. 'Nu voi ceda niciodată și nu mă voi lăsa intimidat', a spus el. 'În mod normal, oamenii devin mai timizi pe măsură ce îmbătrânesc; în ceea ce mă privește, voi fi mai îndrăzneț'. În orice vânătoare de vrăjitoare, este nevoie de timp, dar 'oamenii buni vor fi alături de mine'. A avut dreptate. Apărut aproape absolut, el a condus prin intermediul unor miniștri tineri - porecliți Chits - printre care se număra Godolphin, un curtean preferat. Charles și Chits au decis să desființeze Tangerul, care făcea parte din zestrea reginei și care se afla sub presiunea unui nou sultan marocan. Pepys a fost trimis să supravegheze. La scurt timp după aceea, a fost capturat de Ismail ibn Sharif, Războinicul, constructorul imperiului marocan, a cărui familie Alawi, descendentă a Profetului, a început în Sijilmassa înainte de a unifica țara și de a cuceri spre sud până la Timbuktu și râul Senegal. Ismail, fiul unei mame africane înrobite, a preluat tronul în

1672. Cel mai mare negustor de sclavi din vremea sa, Ismail a înrobit 220.000 de africani - unii dintre ei formând regimente de crai - cărora li s-au alăturat mii de europeni, înrobiți de corsarii săi cu baza în Salé. Cu toții au fost tratați în mod abisal: i-a folosit pe africani pentru a-i supraveghea pe albi.

Pe patul de moarte, Charles s-a convertit la catolicism și nu și-a uitat iubitele, spunându-i lui James să nu o "lase pe biata Nelly să moară de foame". James a devenit rege. 'Ar fi fost un rege foarte bun', a spus Sarah Churchill, o curtezană a reginei, 'dacă nu ar fi fost vorba de papism'. James a semnat o Declarație de indulgență pentru neoprotestanți, folosindu-se de aceasta pentru a-i elibera pe catolici în timp ce își construia armata și aresta disidenții. Opoziția a dat năvală în jurul lui Monmouth, care a fugit în Olanda. Când Monmouth a invadat Anglia cu doar 85 de adepți, William l-a avertizat pe James, al cărui general, John Churchill, a zdrobit cu ușurință invazia. James și-a decapitat apoi nepotul; totuși, moștenitoarea sa a rămas fiica sa protestantă, Maria, căsătorită cu William de Orange.

Încântătoare pentru olandezi, dar incapabilă să-l încălzească pe William, geniala și drăguța Mary a suferit avorturi spontane și moartea unui copil, rezultat al căsătoriei lor consangvine. James a încercat să îi despartă pe soț și soție avertizând-o pe fiica sa despre aventura lui William cu curtezana Elizabeth Villiers. Mary i-a întins o ambuscadă lui William când a ieșit din dormitorul amantei sale, dar el a promis să renunțe la ea - o concesie greu de făcut, deoarece stadtholderul prefera compania unui ofițer chipeș, Hans Bentinck, care îl îngrijise când era bolnav de variolă.

Șapte granzi englezi disidenți l-au abordat pe William chiar în momentul în care regina Maria a luat apele la Bath și a rămas însărcinată. În iunie 1688, spre bucuria catolicilor și neîncrederea protestanților, regina, asistată de Hugh Chamberlen cu forcepsul său secret, a dat naștere unui fiu, un moștenitor catolic. James nu i-a permis fiicei sale Anne și nici curtenilor săi protestanți să asiste la naștere, ceea ce a declanșat o teorie a conspirației nașterilor, conform căreia un schimbător ar fi fost introdus clandestin în Palatul St James. Maria s-a întors decisiv împotriva tatălui ei pentru a "salva Biserica și statul", iar cei șapte nobili au semnat o scrisoare codificată adresată lui William, invitându-l pe acesta să invadeze. William și-a adunat flota.

James, nebun ca întotdeauna, a refuzat oferta de sprijin militar a lui Ludovic. În timp ce Maria aștepta la Haga, William a navigat cu 250 de nave și 35.000 de oameni, inclusiv "200 de negri aduși din plantațiile Țărilor de Jos din America", și a debarcat la Torbay, Devon.

William a avansat încet. Lordul Churchill, comandantul lui James, a dezertat (recompensat mai târziu de William cu condeiul de Marlborough), urmat de Prințesa Anne, care era prietenă intimă cu Sarah, soția lui Churchill. James, cu inima frântă de faptul că ambele fiice l-au trădat, a intrat în panică, aruncând Marele Sigiliu în mare, astfel încât dușmanii săi să nu poată convoca Parlamentul. Dar a fost capturat de pescari care i-au percheziționat cu brutalitate lenjeria intimă. William l-a avertizat pe unchiul său, James, că nu poate garanta siguranța regelui. Pepys, secretarul marinei, a aranjat nava care i-a transportat pe regina Maria și pe fiul ei în Europa. Când William a intrat în Londra, l-a lăsat pe James să fugă în Franța, unde a înființat o curte rivală, adepții săi fiind cunoscuți sub numele de iacobiti. În timp ce mobile vulgus - mulțimea nestatornică în latină, prescurtat de acum înainte la gloată - se revolta și sărbătorea invazia portocalie fluturând portocale, olandezul sumbru a chemat-o pe Maria din Olanda. Plină de o "bucurie secretă", care a fost "curând atenuată de gândul la nenorocirile tatălui meu", ea a fost de acord ca William să fie la conducere: "nu va fi decât soția lui; că va face tot ce-i stă în putere pentru a-l face rege pe viață". Când convenția adunată - nu Parlamentul, deoarece numai un suveran putea convoca unul - a contestat acest lucru, William a amenințat că se va întoarce în Olanda dacă nu va fi făcut rege. Convenția a fost de acord. Moștenitoarea cuplului regal, sora lui Maria, Ana, și-a trădat tatăl de dragul protestantismului și o considera pe Maria prima în linie, dar apoi s-a resemnat că a cedat succesiunea lui William, pe care l-a numit "avortul olandez".

În schimb, William al III-lea a aprobat o Declarație a Drepturilor care a rezolvat enigma letală care paralizase Anglia pe parcursul a cincizeci de ani de eșec statal. Aceasta a convenit asupra unui echilibru al puterii între un Parlament puternic, oligarhii nobili și monarh, care a păstrat controlul asupra executivului.

Nimeni nu știa cum va funcționa acest nou aranjament. Regii au rămas principalii conducători ai Angliei pentru încă un secol, capabili să numească guverne și să poarte războaie - și ar fi putut rămâne așa dacă mai mulți dintre ei ar fi fost războinici magistrali precum William.

Olandezul a oferit stabilitatea, statul de drept și energia creativă necesare pentru a forja o putere mondială. El a supravegheat crearea Băncii Angliei și, realizând că moneda engleză era periculos de degradată, a lansat Marea Recucerire, care a fost gestionată de un geniu englez, Isaac Newton. În vârstă de 53 de ani, Newton primise un post sinecurat de director al Monetăriei Regale, dar conducerea acesteia era atât de incompetentă încât a acceptat să conducă el însuși, în calitate de maestru, recoinierea vitală, o poziție extrem de profitabilă, câștigând un procent din fiecare monedă produsă.

Unul dintre primii membri ai Societății Regale a lui Carol al II-lea pentru oamenii de știință, a fost un singuratic sensibil, un prieten incomod și un răzbunător răzbunător, care nu s-a căsătorit niciodată și care era probabil asexuat. Prietenia sa pasională cu un om de știință elvețian, Nicolas Fatio, ar fi putut fi o afinitate masculină tipică a vremii - sau singura sa relație amoroasă; sfârșitul acesteia a declanșat o cădere nervoasă. S-a certat grav cu prietenul său John Locke, care "s-a străduit să mă implice cu femeile". Noua sa slujbă a fost doar ultimul său serviciu adus noului spirit de cercetare științifică rațională. "Nu mă prefac în ipoteze", scria el în Principia Mathematica: cunoașterea trebuie să se bazeze pe nevoia de dovezi, nu pe superstiții - o convingere împărtășită de o constelație de gânditori din întreaga Europă din acea perioadă, care erau din ce în ce mai mult în contact unii cu alții - începutul unei luminișuri intelectuale care avea să lumineze secolul următor.

Plecând de la Cambridge, Newton s-a mutat la Londra pentru a pune la cale moneda modernă și pentru a urmări în justiție falsificatorii, o infracțiune pasibilă de pedeapsa capitală. A vânat falsificatorii cu toată plăcerea și ingeniozitatea unui detectiv și a urmărit penal douăzeci și opt de falsificatori de monede, mulți dintre ei spânzurați, trași și tranșați - deși nu există nicio dovadă că Newton ar fi pătruns în lumea interlopă deghizat. Devenit bogat de pe urma Monetăriei, și-a sporit averea prin investiții iscusite.

William a rechiziționat Anglia în campania sa neobosită împotriva Regelui Soare. Iacob, susținut de Ludovic, a încercat să îl asasineze pe William, a incitat o revoltă scoțiană care a fost înfrântă la Dunkeld, declanșând un masacru al clanurilor iacobite la Glencoe, apoi a invadat Irlanda. William l-a înfrânt pe socrul său la Boyne și Aughrim, apoi s-a luptat cu Ludovic până la un impas - începutul războiului de 127 de ani al Angliei pentru a împiedica dominația franceză în Europa. Dar amândoi erau concentrați asupra morții iminente a regelui habsburgic al Spaniei, El Hechizado - Carlos cel Vrăjit.

Toată lumea fusese uimită de faptul că înscăunatul Carlos, cumnatul lui Ludovic, era încă în viață. Fiu al regelui Planetei, mort de mult timp, și al nepoatei sale Mariana, fusese vizitat implacabil de blestemul căsătoriilor mixte habsburgice - născut cu o umflătură cerebrală, un singur rinichi, un singur testicul și cu o falcă atât de deformată încât abia putea mesteca, dar cu un gât atât de larg încât putea înghiți bucăți de carne. Nu a fost niciodată pe deplin alfabetizat, șchiopăta și a suferit o multimorbiditate de boli, inclusiv rujeolă, variolă, rubeolă. Carlos avea, scrie Martyn Rady, "o stare intersexuală cu organe genitale ambigue": uretra sa se scurgea din partea inferioară a unui penis nedezvoltat, un detaliu pe care se întemeia pacea în Europa: putea să fie tată? Dacă nu, cine îi va moșteni imperiul?

Mama sa îl căsătorise cu o frumoasă prințesă franceză de care s-a îndrăgostit, dar este de înțeles că viața lor sexuală, care trebuie să le fi provocat un stres insuportabil, a eșuat. După ani de căsnicie confortabilă, fata confuză a meditat că "nu mai era într-adevăr virgină, dar că, din câte a putut să înțeleagă, credea că nu va avea niciodată copii", mărturisindu-i ambasadorului lui Ludovic că, "în ciuda prea multă vivacitate" din partea lui, "cocțiunea, așa cum o numesc medicii, nu a fost perfectă". Acei medici i-au prescris un afrodiziac nefolositor: dormitul cu trupul îmbălsămat al tatălui său l-ar fi ajutat pe Carlos să aibă o erecție. Când prima soție a lui Carlos a murit, acesta s-a căsătorit cu o prințesă germană care a furat din palatele sale și l-a obligat să se supună la exorcizări împotriva vrăjitoriei. Mama sa l-a pus pe El Hechizado să fie purtat pe un scaun pentru a-i economisi energia; el era suficient de sănătos pentru a refuza să o facă regentă atotputernică, suficient de pios pentru a asista la un autodafé timp de paisprezece ore, suficient de puternic pentru a vâna și suficient de inteligent pentru a-l invita pe Giordano, pictorul său de la curte, să vadă Las Meninas a lui Velázquez. "Ce părere ai despre el?", a întrebat Carlos.

'Sire', a răspuns Giordano, 'aceasta este teologia picturii'.

În timp ce Carlos a refuzat, a vizitat panteonul de la Escorial pentru a contempla trupurile familiei sale. Între timp, Habsburgii din Austria și Bourbonii din Franța au licitat pentru succesiune.

Patru paturi de moarte - aceste piese de teatru universale ale vieții de familie, aceste transferuri letale de putere care ar putea distruge un imperiu - destabilizau acum Europa și Asia. "Într-o clipită, într-un minut, într-o respirație", spunea cel mai mare monarh al timpului său, Alamgir, "condiția lumii se schimbă".

PATURI DE MOARTE TITANICE: CARLOS, ALAMGIR, LOUIS, KANGXI

La sfârșitul lui octombrie 1700, la Madrid, Carlos a suferit o dizenterie explozivă cu "250 de mișcări în nouăsprezece zile", suportând musca spaniolă pictată pe picioare ca agent de bășicuță, porumbei morți pe cap și curenți de lapte de perle. În cele din urmă, la 1 noiembrie, a murmurat: "Acum nu mai sunt nimic" și a lăsat monarhia nepotului lui Ludovic, Philippe.

Ludovic nu s-a putut abține să nu accepte, dar tactica sa spaniolă, la care s-au opus viguros Habsburgii austrieci și Anglia, a lansat un război de cincisprezece ani care avea să-i aducă visele în pragul catastrofei. Departe, în est, bătrânul împărat Alamgir a continuat războiul său de douăzeci de ani pentru a distruge regatul lui Shivaji.

Ca și cele ale lui Ludovic, cuceririle lui Alamgir pe propriul continent au fost fără precedent: a stăpânit mai mult din India decât oricine altcineva din istoria indiană, cu excepția britanicilor din secolele următoare - dar mândria și imperiul nu au sfârșit. Nici unul dintre ei nu se putea opri. Când vizirul lui Alamgir le-a sugerat să se întoarcă la Delhi, World Seizer a răcnit: "Mă întreb cum un servitor ereditar omniscient ca tine ar putea cere acest lucru". În tot acest timp, familia lui Shivaji încă rezista în Deccan, condusă acum de remarcabila văduvă a lui Rajaram, Taibai, în vârstă de doar douăzeci și cinci de ani, fiica reginei războinice a comandantului-șef al lui Shivaji. "Atâta timp cât mai există o suflare din această viață muritoare, nu există eliberare de muncă", a spus Alamgir. Unul dintre ofițerii săi obosiți s-a plâns: 'Atât de mult își dorea să cucerească toate fortărețele, încât el personal aleargă, gâfâind după orice grămadă de pietre'. Cu toate acestea, războiul său a fost o întreprindere gigantică: în 1695, tabăra sa avea o circumferință de treizeci de mile, cu 60.000 de cavaleri, 100.000 de infanteriști, 50.000 de cămile, 3.000 de elefanți și 250 de bazaruri înșirate în jurul cortului său imperial roșu, unde ținea curte cu fiii săi și cu dansatoarea-paramur din Georgia, Udaipuri.

Doar cea mai mare economie din lume putea finanța un război la o asemenea scară: 24% din PIB-ul global era indian, iar veniturile anuale ale lui Alamgir erau de zece ori mai mari decât cele ale lui Ludovic. În timp ce europenii se îmbrăcau în mod tradițional în lână sau în in, acum accesul lor la bumbacul indian a lansat o asemenea "nebunie de calico" pentru textilele indiene - chintz, pijamale, kaki, tafta și bandana intrând în limbaj - încât, până în 1684, numai EIC importa 1,76 milioane de bucăți pe an, adică 83% din comerțul său. În Africa, sclavii erau acum cumpărați cu bumbac indian.

Alamgir îi trata pe europenii din India ca pe niște intermediari profitabili și utili, cumpărând nave și tunuri de la portughezi, dar nu exista niciun dubiu cu privire la cine era la conducere. În 1686, EIC, alarmat de creșterea franceză în India, a cerut mai multe drepturi comerciale. În 1688, Alamgir a cucerit Golconda, concentrându-și atenția asupra fortului englezesc St George, Madras (Chennai). EIC și Alamgir se extindeau în noile zone în același timp, dar când a venit confruntarea, Alamgir a câștigat cu ușurință.

Alamgir a cerut taxe mai mari; englezii s-au opus, la care Alamgir a atacat Bombay și Surat: englezii s-au supus umilitor, prosternându-se în fața împăratului și plătind o

despăgubire uriașă pentru a-și recupera fabricile. Apoi, în septembrie 1695, un pirat englez care făcea comerț cu sclavi, Long Ben (alias Henry Every), a reușit un jaf remarcabil, atacând flotila anuală de douăzeci și cinci de nave a lui Alamgir spre Mecca și capturând dhow-ul plin de aur Ganj-i-Sawai (Comoara excesivă). Pirații i-au torturat pe ofițerii indieni pentru a-i determina să predea aurul și au violat în grup fetele de la bord - multe dintre ele s-au sinucis -, dar Long Ben a pus mâna pe o pradă fără precedent de 600.000 de lire sterline, presupus a fi cel mai mare premiu din istorie, dar cu siguranță o sumă incalculabilă, atât de vastă încât aproape că a făcut să deraieze prezența engleză în India. Cerând capul lui Long Ben, marina lui Alamgir a luat cu asalt Bombay și a confiscat toate fabricile EIC.

Londra a trimis un comerciant veteran din India ca nou președinte al Madrasului pentru a negocia. Thomas Pitt a fost clasicul braconier devenit paznic de vânătoare. Cu treizeci de ani mai devreme, acest fiu de vicar din Dorset începuse să facă comerț ca negustor care nu făcea parte din EIC (un "interlop"), câștigând o amendă și o avere care i-a permis să se întoarcă acasă și să cumpere o proprietate la țară și un loc în Parlament. Angajat acum de EIC, Pitt a fost trimis să îl liniștească pe Alamgir, care asedia Fort St George. Pitt a cedat și a continuat să negocieze o amendă gigantică de 150.000 de rupii înainte ca Bombay să fie restaurat și să fie fondată o nouă fabrică la Calcutta (Kolkata), în timp ce la Madras a fortificat orașul în creștere. Profitând de numeroșii soldați indieni care luptau în Deccan, a început să angajeze mercenari indieni, cunoscuți sub numele de sepoys.

Pitt ura umilința englezilor, s-a plâns că "guvernatorii indigeni au obiceiul de a ne călca în picioare și de a extorca ceea ce le place" - lucru pe care nu se vor opri niciodată din a-l face "până când nu-i vom face să înțeleagă puterea noastră". Acest lucru a fost imposibil cât timp Alamgir a condus.

Pitt își epuizase prima sa avere, dar acum, pe punctul de a se retrage, a dobândit un diamant de 426 de carate, extras din minele de la Kollur și scos pe ascuns de un sclav care l-a ascuns într-o rană din corpul său. Acesta a fost apoi furat de un englez care l-a ucis pe sclav și l-a vândut unui negustor indian. În 1701, pentru aproximativ 20.000 de lire sterline, negustorul l-a vândut lui Pitt, care l-a trimis acasă în Anglia în tocul pantofului fiului său Robert și l-a vândut ulterior la Paris pentru suma uriașă de 135.000 de lire sterline. Ascensiunea Angliei în India și în alte părți avea să fie dirijată de Pitts.

Acum în vârstă de 89 de ani, Alamgir, îmbătrânit, posomorât și bolnav, s-a prăbușit în cele din urmă la Ahmadnagar - "sfârșitul călătoriei mele" - îngrijit de fiica sa

Zinatunnisa. 'Nu știu cine sunt și ce am făcut', i-a mărturisit el fiului său Azzam. 'Mi-a lipsit cu desăvârșire spiritul de stat'. În testamentul său și-a sfătuit succesorii: "Nu aveți niciodată încredere în fiii voștri și nici nu-i tratați în mod intim..." Făcându-i semn de adio lui Azzam - "la revedere, la revedere, la revedere" - la 3 martie 1707, a murit în timp ce "un vârtej de vânt s-a ridicat atât de puternic încât a doborât toate corturile din tabără". Multe persoane și animale au fost ucise ... Satele au fost distruse". De data aceasta, războiul dintre fiii săi, câștigat de Muazzam (Bahadurshah), care l-a ucis pe Azzam, a rupt imperiul. 'După mine', avertizase el, 'haos!".

'Après moi, le déluge', a fost de acord contemporanul său Ludovic al XIV-lea, care avea să realizeze în mod similar inutilitatea războiului său intermediar împotriva Angliei - și a lui William de Orange.

În martie 1702, William al III-lea călărea în apropiere de casa sa, Palatul Kensington, când calul său s-a împiedicat de o cârtiță și l-a aruncat. A murit în timp ce iacobitii închinau un toast pentru "micul domn în vesta de catifea neagră" - dar războiul împotriva lui Ludovic a continuat, iar noua regină Ana l-a promovat pe John Churchill, conte de Marlborough, la rangul de căpitan general și co-lider al unui minister împreună cu cel mai drag prieten al său, Sidney Godolphin, lord trezorier. Sarah Churchill a încercat să o dirijeze pe regina nesigură și bolnavă, chinuită de douăsprezece sarcini eșuate. Cele două femei erau prietene intime, folosind numele de cod doamna Freeman (Sarah) și doamna Morley (Anne), dar în parteneriat mai existau două persoane: domnul Freeman (Marlborough) și domnul Montgomery (Godolphin). 'Fiecare zi', îi scria Anne lui Sarah, 'mă face să fiu din ce în ce mai sensibilă la marea binecuvântare pe care Dumnezeu Atotputernic mi-a dat-o în trei prieteni precum draga ta, domnul Freeman și domnul Montgomery'.

Micuț, brunet, reticent și incoruptibil, Godolphin, care a servit în trezorerie sub Charles, James și William, a devenit primul prim-ministru adevărat, un administrator magistral al Parlamentului și al finanțelor, al cărui protejat Robert Walpole i-a lăudat 'buna gestionare, prudența și dexteritatea'. Niciun alt ministru nu fusese nevoit să strângă sume atât de mari ca Godolphin pentru a finanța un război european, dar a negociat și o uniune între Anglia și Scoția, convingându-i pe parlamentarii scoțieni să fuzioneze cu Parlamentul de la Londra și devenind astfel, în 1707, primul lord trezorier al Marii Britanii. Colegul său duumvir Marlborough avea acum cincizeci de ani și era neexperimentat, însă s-a dovedit a fi cel mai mare general britanic. "Tânjesc să fiu cu tine", îi scria Marlborough lui Godolphin, ale cărui scrisori erau "una dintre cele mai

mari plăceri pe care le am". În timp ce generalul era plecat, Sarah l-a sfătuit îndeaproape pe Godolphin. Duumvirii au aranjat căsătorii între copiii lor.

Navigând spre Europa, Marlborough a condus coaliția dintre olandezi și habsburgi, dar a câștigat și bătăliile, cel mai bun moment al său fiind un marș forțat de 250 de mile spre sud în vara anului 1704 pentru a salva Viena de o armată franceză. S-a întâlnit cu comandantul Habsburgilor, prințul Eugen de Savoia, și împreună au înfrânt armata franco-bavareză la Blenheim. "Dă-i datoria mea reginei", i-a scris Marlborough lui Sarah, "și spune-i că armata ei a avut o victorie glorioasă". Eugen - unghiular, urât, neglijent, presărat cu tutun de prizat, dar strălucitor - nu a fost mai puțin remarcabil și au format un act dublu rar. 'Prințul Eugen și cu mine nu avem niciodată divergențe cu privire la partea noastră de lauri', a spus Marlborough. 'Nu numai că îl stimez, dar îl iubesc cu adevărat pe prinț'. Conducând atacuri în bătălii, uneori fără cal, în timp ce ecouri erau decapitate alături de el, Marlborough a obținut o sumedenie de victorii și, în calitate de ambasador general, a menținut coaliția unită. În aprilie 1707, a pornit într-o misiune importantă, pentru a-l vizita pe regele războinic ascetic al Suediei, Carol al XII-lea, în Saxonia.

Țarul moscovit Petru I și aliatul său Augustus cel Puternic, rege al Poloniei și elector al Saxoniei, atacaseră Suedia, sperând să îi rupă pământurile baltice. Dar Carol a traversat în forță Marea Baltică, l-a învins pe Petru și l-a detronat pe Augustus, înainte de a ocupa Polonia. Având încă doar 25 de ani, el se gândea dacă să se alăture Franței împotriva Habsburgilor sau să atace Moscovia. Marlborough, dornic să se asigure că îl va ataca pe Petru, l-a flatat pe Carol, care oricum vedea Moscovia ca pe o amenințare mai mare. La 1 ianuarie 1708, regele suedez a invadat Moscovia, primul dintre cei trei invadatori moderni care au subestimat anvergura Rusiei. Carol a virat spre sud, în Ucraina.

Petru, un gigant crispat de 1,80 m, era un soldat-reformator, obsedat de noutățile tehnice în materie de nave și tunuri, hotărât să-și transforme și să-și reînarmeze regatul. Era înzestrat cu cele trei elemente esențiale de care orice politician are nevoie pentru a realiza ceva: VAR - viziune, perspicacitate și resurse -, precum și cu o constituție invincibilă și un gust pentru vâltoarea sălbatică care implica consum letal de alcool, pitici care săreau din prăjituri și fete goale și bătăi cu pumnii. Cu toate acestea, vizitase Olanda și Londra pentru a procura tehnologie militară. După ce și-a impus puterea, masacrându-și și torturându-și personal rivalii, acest autocrat terifiant și capabil și-a reformat nobilimea, obligându-i să poarte haine germane și să-și radă barba. A fondat o nouă capitală, Sankt Petersburg, pe teritoriul suedez capturat, dar și-a modernizat și armata, finanțată cu taxe țărănești, și a creat o marină baltică. Înrolarea țăranilor pentru a

servi pe viață în armata sa, alături de serviciul forțat al nobililor, a militarizat societatea pentru a crea o armată permanentă uriașă de 300.000 de oameni. Dimensiunea acesteia a permis țarilor să folosească oamenii săi ca carne de tun pentru a compensa înapoierea Rusiei.

La 8 iulie 1709, la Poltava (Ucraina), Petru l-a înfrânt pe Carol, făcând din Polonia un satelit al Rusiei și cucerind teritoriile suedeze din sudul Mării Baltice. Țarul Romanov a devenit Petru cel Mare, primul imperator (împărat) al Rusiei (Rossiiya, o elenizare a lui Rus), o nouă putere europeană și un imperiu eurasiatic, făurit cu tehnologie europeană, înfrumusețat cu artă, maniere și lux europene. Dar însuși statul era un imperiu inspirat de o misiune națională și religioasă excepțională de expansiune rapace și condus de un autocrat care a personificat statul fără constrângerea adunărilor reprezentative, a drepturilor nobiliare sau a instituțiilor civile întâlnite în alte regate europene.

Misiune îndeplinită în est, Marlborough s-a confruntat cu o provocare acasă. Își câștigase un ducat, un principat al Sfântului Imperiu Roman, un palat, Blenheim, lângă Oxford, și o avere, dar, mai puțin stabil decât Godolphin, era foarte tensionat și mercurialul, oscilând între energie exaltată și prăbușiri ciclotimice în momentele de criză. "Chiar sunt atât de obosit de afacerile lumii", i-a spus lui Godolphin. 'Nu am altă plăcere decât așteptarea de a fi cu tine și Lady Marlborough'.

Cu toate acestea, relația dintre Anne și Sarah s-a deteriorat. Anne, supraponderală, pătată și bolnăvicioasă, o venera pe frumoasa Sarah, dar măreția ei regală și nevoia emoțională erau egalate de lipsa de amabilitate teribilă a lui Sarah. "Îmi pare foarte rău să constat că doamna Morley și doamna Freeman nu pot încă să îndrepte lucrurile", i-a scris domnul Montgomery domnului Freeman. 'Sunt sigur că o vor face în cele din urmă'. Dar nu au făcut-o. Gelozia și suspiciunea adversarilor lui Marlborough au generat teama că paladinul ar putea deveni un Cromwell: aceștia s-au folosit de mândria de Stuart a lui Anne și de răutatea lui Sarah pentru a promova o prietenă regală mai afectuoasă, Abigail Masham, care, îndemnată de rivalul lor Robert Harley, a întors-o pe regină împotriva celor trei prieteni ai ei.

În 1708, Harley a convins-o pe Anne să îl demită pe Godolphin, dar amenințarea lui Marlborough de a demisiona a forțat reinstalarea acestuia, susținut acum de un tânăr protejat, un deputat de Norfolk, Robert Walpole, un deputat grosolan și cu obraji ruginii, Robert Walpole, secretar de război. Până acum, Anne și Sarah avuseseră altercații de o răutate crâncenă. Simțind antipatia Annei, Marlborough a cerut postul de căpitan general pe viață, alarmând-o pe monarhia Stuart, care se temea de o dictatură cromwelliană. 'Am

motive să fiu convins', i-a spus Marlborough lui Sarah într-una dintre scrisorile lor codificate, că '42 [Anne] a fost geloasă pe puterea lui 39 [el însuși]'.

În mod nesurprinzător, Anne ajunsese să o urască pe Sarah: "Nu-mi place să mă plâng, dar este imposibil să nu spun că nimeni nu a fost vreodată atât de folosit de o prietenă cum am fost eu de ea de când am ajuns la Coroană", i-a spus ea lui Marlborough. 'Nu-mi doresc nimic altceva decât ca ea să înceteze să mă mai tachineze și să mă chinuie'. Puțini monarhi au scris vreodată o astfel de scrisoare, dar Sarah 'spunea acum multe lucruri șocante' - chiar acuzând-o pe Anne de lesbianism. Marlborough și Godolphin trebuie să fi fost disperați, în timp ce Walpole o numea pe Sarah 'Târfa blestemată'. Negocierile de pace ale lui Marlborough cu Ludovic al XIV-lea s-au prăbușit, iar Anne l-a demis în cele din urmă pe Godolphin, personajul său fiind acum înnegrit ca insinuantul Volpone (în piesa lui Ben Jonson), și l-a numit pe Harley, care a câștigat o majoritate parlamentară. Marlborough a fost demis, iar Godolphin a murit în anul următor. Harley, acum conte de Oxford și prim-ministru, a orchestrat punerea sub acuzare a lui Marlborough, care a fost apărat cu devotament de Walpole, dar care, cu toate acestea, a fost forțat să plece în exil. Regina, dându-și seama că fusese manipulată și regretând modul în care i-a tratat pe duumviri, l-a demis pe Oxford chiar înainte de a muri în 1714.

Oligarhii din 1688 au asigurat o succesiune protestantă, introducându-l pe noul rege, George I, elector de Hanovra, în vârstă de 54 de ani, care, întrucât mulți conservatori erau în favoarea unei restaurări Stuart, i-a promovat în mod sensibil pe whigs și l-a numit din nou pe Marlborough căpitan general. Susținut de Ludovic, James Stuart, moștenitorul lui Iacob al II-lea, a debarcat în Scoția, ținând curtea la Edinburgh, dar ultimul serviciu al lui Marlborough a fost să coordoneze înfrângerea rebeliunii.

Victoriile lui Marlborough au marcat ascensiunea Marii Britanii, din ce în ce mai mult o forță globală, ca putere europeană pentru prima dată de la pierderea teritoriilor franceze în 1453. Pacea de la Utrecht a fost o lovitură de noroc pentru bătrânul Ludovic al XIV-lea, al cărui nepot, Philippe, a rămas rege al Spaniei, în timp ce Habsburgii au fost despăgubiți cu Napoli, Milano și Belgia; Marea Britanie a primit doar Gibraltarul - și asiento de negros, licența spaniolă de a furniza sclavi, care a fost acordată Companiei Mărilor de Sud, înființată special pentru acest scop. Investitorii - de la rege și amantele sale până la Walpole și Newton - au tranzacționat acțiunile, care au crescut și au crescut.

Pacea a fost o oarecare consolare pentru Ludovic, dar "Franța se extinsese prea mult și poate pe nedrept", scria soția lui Ludovic, Maintenon. 'Curtea noastră este încă foarte tristă. Vorbim doar de grâu, ovăz, orz și paie. Este foarte ocupat cu ușurarea poporului'.

În aprilie 1711, variola l-a ucis pe fiul cel mare al lui Ludovic - apoi și pe fiul său cel mare, urmat de fiul său cel mare. Ludovic a avut inima frântă. 'Nu am văzut niciodată', a notat Maintenon, 'atâta tristețe... la curte'.

La 1 septembrie 1715, după cea mai lungă domnie din istoria Europei, șaptezeci și doi de ani, Ludovic, ciuruit de cangrenă, cu piciorul stâng complet înnegrit, și-a gestionat patul de moarte cu un stil impecabil. 'Dragul meu copil', i-a spus strănepotului său de cinci ani, care în curând va fi Ludovic al XV-lea, 'vei fi cel mai mare rege din lume', dar 'nu mă imita în războaiele mele'. Apoi s-a adresat miniștrilor săi: "Adio, messieurs... eu plec, dar statul va rămâne mereu". În cele din urmă s-a adresat lui Maintenon: "Ce se va întâmpla cu dumneavoastră, doamnă?".

"Nu sunt nimic", a răspuns ea. Gândiți-vă doar la Dumnezeu'. Servitorii plângeau cu gălăgie.

"De ce plângeți?", a întrebat Louis. 'Credeați că sunt nemuritoare?'. Recitând o rugăciune, a trecut 'ca o lumânare care se stinge'.

În China, celălalt titan al epocii, Kangxi, s-a confruntat cu propria agonie a succesiunii.

'Dacă voi putea muri fără să se declanșeze vreun scandal', scria el la sfârșitul vârstei de 60 de ani, 'dorințele mele vor fi îndeplinite'. Fiul său Yinreng, a cărui mamă murise în 1674 dându-i naștere, s-a transformat într-un pedofil vicios care cumpăra copii pentru abuzuri sexuale și a încercat să-și răstoarne tatăl - este posibil să fi fost nebun. Întrucât propriul său declin a încurajat conspirația între cei douăzeci și patru de fii ai săi, Kangxi a ordonat întemnițarea perpetuă a lui Yinreng pentru "inumanitate și diabolism". Împăratul a început să se arate favorabil celui de-al unsprezecelea fiu al său, Yinzhen, care i-a făcut cunoștință cu propriul său fiu, Hongli, în vârstă de 11 ani, pe care Kiangxi l-a adorat în curând. Când bătrânul împărat a întâlnit-o pe mama băiatului, a numit-o "femeie norocoasă" pentru că a născut un copil care îi va aduce "mare onoare" - o aluzie de neuitat.

Murind la 20 decembrie 1722, a lăsat tronul lui Yinzhen, care a devenit împăratul Yongzheng. Franța era în curs de redresare; India Mogulică se dizolva în haos; dar Kiangxi a lăsat China ca cea mai mare putere de pe pământ: nepotul său Hongli a devenit împăratul Qianlong, care a domnit până în altă epocă.

Pe de altă parte, Habsburgii renăscuți erau bântuiți de o problemă de gen. La Viena, Karl al VI-lea, fiul lui Hogmouth, nu reușise să cucerească Spania, dar fusese consolat de

succesiunea sa ca împărat-arhiduce. Cu toate acestea, tânăra sa fiică era moștenitoarea sa - iar un prădător pândea imperiul.

COCOȘUL ROBIN, MONSTRUL PRUSAC, HERCULE POLONEZ

Karl se căsătorise cu o prințesă germană, Elisabeta, blondă, delicată și plină de viață: îi spunea Liezl Albă. În 1716, Liezl a dat naștere unei fiice, Maria Tereza, dar pentru a o ajuta să conceapă un fiu, medicii i-au prescris o dietă calorică lubrifiată cu lichior care a balonat-o atât de tare încât, în cele din urmă, a trebuit să fie transportată într-un scaun mecanic.

Maria Tereza, blondă, cu ochi albaștri, evlavioasă și inteligentă, a fost educată de iezuiți, a cântat în operele familiei și îi plăcea să călărească. La nouăsprezece ani s-a căsătorit cu un prinț genial, Franz Stefan, duce de Lorena, pe care l-a adorat, dând naștere la șaisprezece copii în douăzeci de ani. Nu a dat dovadă de talente deosebite, dar nici acestea nu au fost căutate la ea. Doar riscurile extreme le-ar fi dezvăluit. Karl și-a irosit resursele, în timp ce o putere de rangul doi, Prusia, economisea fiecare pfennig și aduna giganți.

Suveranul său Hohenzollern, Frederick William, al cărui tată negociase o promovare la rangul de rege, era un martinet pe jumătate dement, dar și un vizionar frugal și isteț care a transformat Prusia în Sparta Europei. Moștenind tronul la douăzeci și cinci de ani, a curățat regatul de frizura franțuzească a tatălui său și s-a concentrat în schimb pe atragerea de coloniști harnici în teritoriile sale, pe dezvoltarea comerțului și pe crearea unei armate disproporționat de mari, cu o infanterie care trăgea "ca o baterie ambulantă a cărei viteză de reîncărcare îi tripla puterea de foc" (după spusele fiului său) - și un regiment de "giganți de la Potsdam". A angajat colos din toată Europa, trimițând giganți pentru a-i captura. 'Cea mai frumoasă fată sau femeie din lume mi-ar fi indiferentă', spunea el, 'dar soldații înalți - ei sunt slăbiciunea mea'.

El a iubit-o pe regina sa, Sophia Dorothea de Hanovra, dar aceasta îi detesta abuzurile violente, "avariția oribilă" și filistinismul său obraznic. S-a gândit să divorțeze de ea, dar nu putea risca să jignească familia: tatăl ei devenise George I al Marii Britanii.

Londra era cuprinsă de o frenezie speculativă, aprinsă de acțiunile Companiei Mării Sudului, care făcea comerț cu sclavi și care era structurată pentru a plăti datoria

guvernamentală. S-au făcut averi din tranzacționarea acțiunilor și din vânzarea lor. Bătrânul Isaac Newton a câștigat atât de mult vânzând acțiuni încât nu a putut rezista să nu le răscumpere. Însă puțini au realizat că societatea era prost administrată. Când s-a prăbușit, a distrus mulți investitori. Newton, care la bătrânețe locuia cu nepoata sa (soțul acesteia îi succedase la Monetărie), a fost rușinat să piardă jumătate din avere - deși a rămas foarte bogat. O reacție furioasă a dat vina pe politicienii corupți, pe Elephant and Castle și pe regele german. George s-a adresat lui Robert Walpole, protejatul lui Godolphin, care a acționat mai întâi ca "Skreen", protejându-i pe cei vinovați, apoi s-a ocupat de rezolvarea crizei. Cunoscut sub numele de Cock Robin, imperturbabil, cinic și pământean, ronțăind jovial mere în Camera Comunelor, Walpole se lăuda că întotdeauna deschidea primul scrisorile paznicului de vânătoare și se descria ca fiind "nici sfânt, nici spartan, nici reformator", dar rămăsese atât de loial lui Godolphin și Marlborough, încât fusese întemnițat de Harley. Făcuse comerț cu acțiuni din Marea Sudului și înregistrase pierderi (nu profitul de 1.000 de procente din legendă), dar a fost compensat de profituri masive în alte acțiuni de comerț cu sclavi, Royal African. Acum a transformat prăbușirea într-un succes, împărțind South Sea Company în două, o companie de comerț cu sclavi care vindea în mod profitabil ființe umane pentru încă zeci de ani și o bancă care emitea obligațiuni guvernamentale. Walpole a convertit zeci de ani de datorii aleatorii într-o singură obligațiune ușor de tranzacționat, creând prima piață modernă de obligațiuni care a oferit Marii Britanii un acces unic la capitalul care a fost crucial pentru a deveni o putere mondială.

Walpole și-a bătut joc de virtutea publică, pe care o numea "zboruri de școlar", tachinându-i pe tineri: "Ei bine, vrei să fii un vechi roman, un patriot? Vei renunța curând la asta și vei deveni mai înțelept". El era, își amintea un prieten, "cumsecade, vesel, sociabil, neelegant în manierele sale, lipsit de moralitate", cu "un spirit grosolan", dar "cel mai abil manager al unui parlament care cred că a trăit vreodată". Acumulând o avere și o colecție de artă pentru palatul său Houghton Hall din Norfolk, Walpole a fost căsătorit cu Catherine, fiica unui negustor, amândoi entuziaști senzuali care, atunci când mariajul lor s-a răcit, au avut o mulțime de amante. După moartea ei, Robin s-a căsătorit cu amanta sa spirituală și plină de farmec, Maria Skerritt, cu douăzeci și cinci de ani mai tânără, dar trei luni mai târziu aceasta a murit la naștere, lăsându-l fără suflare.

Robin a fost un maestru în a-și gestiona stăpânii regali, mai întâi pe cârcotașul George I, apoi pe fiul său George al II-lea. 'Toți oamenii', spunea adesea, 'au prețul lor'. Când un rival a încercat să o cultive pe amanta lui George al II-lea, Walpole a contraatacat împrietenindu-se cu vivacea sa soție, regina Caroline; el a glumit în mod pământesc

spunând că rivalul său 'a luat de ureche scroafa greșită, iar eu pe cea bună'. Bârfele susțineau că și-a proxenetizat soția lui George al II-lea (când era prinț de Wales) și că s-a culcat cu regina. Domnia sa de douăzeci de ani a confirmat supremația Camerei Comunelor, iar oligarhia Whig - "Robinocrația" - a condus Marea Britanie pentru următorii patruzeci de ani.

Hanoverienii s-au dușmănit cu fiii lor - dar acest lucru nu era nimic în comparație cu atrocitățile familiale ale Hohenzollernilor și Romanovilor. Frederick William și Sophia, sora lui George al II-lea, au avut cincisprezece copii; ea îi era devotată celui mai mare, Frederick, pe care spera să îl căsătorească pentru a intra în dinastia britanică. Regele a ruinat negocierile și apoi, când a rămas însărcinată, a încercat pe neașteptate să o ucidă pentru adulter. L-a intimidat și l-a bătut pe Frederick, pedepsindu-l pentru mici infracțiuni, cum ar fi purtarea mănușilor sau faptul că a fost aruncat de un cal. Sophia i-a întreținut pe copii. 'Orice îi ordona tatăl meu fratelui meu să facă', își amintește Frederick, 'mama îi poruncea să facă exact invers'.

Înalt de doar un metru și jumătate, regele își teroriza soldații și curtenii, furia sa fiind agravată de agonia porfiriei - manie, gută, răni pline de puroi, febră și crampe. 'Doresc să sufăr totul cu răbdare', spunea el, apucându-se de pictură pentru a-și ușura 'chinurile'. Regina l-a încurajat pe Frederick, acum în vârstă de șaisprezece ani, să își urmeze înclinațiile artistice, exersând flautul între exercițiile militare și adunând în secret o bibliotecă franceză. Monstruosul său tată îl suspecta acum că nu are "înclinații cu adevărat bărbătești".

În 1728, tatăl și fiul au pornit în vizită la conducătorul Saxoniei, rivalul tradițional al Prusiei. Un atlet voinic, Augustus cel Puternic, despre care se presupune că ar fi născut 365 de copii, era și rege al Poloniei și reprezenta tot ceea ce Frederick William detesta: depravat, extravagant, ateu - devenise catolic pentru a obține tronul polonez - și neputincios. Aliatul său, Petru cel Mare, a redus Polonia la un stat client al Rusiei. Augustus, un campion la aruncat vulpi (a prezidat odată un festival macabru la care au fost aruncate 647 de vulpi, 533 de iepuri și 34 de bursuci), s-a promovat cu spectacole, opere și porțelanuri Meissen (răpindu-și creatorul pentru a dezvolta tehnologia) pentru a face din Dresda "cea mai strălucitoare curte din Europa".

Legiunea de amante a lui Augustus era condusă de talentata și sprintena Aurora von Königsmarck și de sclava sa turcă Fatima, dar se spune că printre ele se număra și propria sa fiică, Anna, contesa Orzelska, în vârstă de 20 de ani, frumoasă, fumătoare înrăită și travestită, care l-a uimit imediat pe Frederick, aflat în vizită, care avea încă

doar 16 ani. Frederick și-a amintit de ea ca fiind "acest mic miracol al naturii care poseda toate farmecele posibile, alături de bun gust și delicatețe" și, potrivit surorii sale mai mari, Wilhelmine, "a promis totul pentru a intra în posesia acestei frumuseți, prima sa iubită".

În speranța de a-l distrage de la fiica sa, Augustus i-a șocat pe prusaci deschizând o cortină pentru a dezvălui o cântăreață de operă goală într-o nișă. Frederick William și-a grăbit fiul să iasă din cameră, dar între timp Frederick era îndrăgostit de Orzelska și a suferit o depresie când s-a întors în sinistrul Berlin. Șocat de ceea ce văzuse în vizită, tatăl său s-a lăudat: "Sunt pur ca atunci când am plecat de acasă". Dar la întoarcere, regele și prințul au intrat în coliziune datorită a ceea ce tatăl a numit 'ocupațiile efeminate și lascive' ale lui Frederick.

Regele l-a bătut pe Frederick cu bastonul său, l-a lovit cu pumnul în față și l-a aruncat la pământ, obligându-l să-i sărute picioarele. Când fiica sa Wilhelmine și-a susținut fratele, acesta a lovit-o în față, lăsând-o inconștientă. Dar acum Frederick s-a îndrăgostit de un băiat.

PRINȚUL FILOZOF, FILOZOFUL ȘI MARCHIZA

După o relație intimă cu un ofițer scoțian, Frederick a fost trimis să se pocăiască. În schimb, prințul Prusiei, în vârstă de 18 ani, a stabilit o afinitate cu Hans von Katte, un ofițer estetic cu opt ani mai mare; împreună au plănuit evadarea prințului în Anglia, un act de trădare.

În august 1730, când Frederick a fost prins, tatăl său l-a interogat, întrebându-l: "Tu l-ai sedus pe Katte sau Katte te-a sedus pe tine?" Apoi a ordonat ca Katte să fie decapitat - "mai bine să moară Katte decât să iasă dreptatea din lume" - în fața băiatului, care a fost scos afară și obligat să privească, în mod clar pentru a-l curăța de dorințele nefirești.

'Te rog să mă ierți, dragul meu Katte, în numele lui Dumnezeu, iartă-mă', a strigat Frederick.

'Nu e nimic de iertat', a răspuns Katte. 'Mor pentru tine cu bucurie în suflet!'. Frederick a leșinat. Frederick William a decis să-l execute pe Frederick, spunându-i reginei sale că era deja mort. 'Ce!', a strigat ea. 'Ți-ai ucis fiul?'

'Nu a fost fiul meu. Doar un dezertor nenorocit!"

"Doamne, fiul meu! Regina și fiica ei, Wilhelmine, au țipat. Regele a bătut-o pe fată și a trebuit să fie scos înainte de a o ucide. Kaiserul Habsburgilor, Karl, a fost prezent și a intervenit pentru a salva viața lui Frederick - o milă pe care fiica sa, Maria Tereza, trebuie să o fi regretat mai târziu.

Frederick nu și-a iertat niciodată tatăl - "ce om îngrozitor" - dar, în următorii zece ani, a ajuns să aprecieze că Frederick William "cunoștea cele mai bune interese ale țării sale mai bine decât orice ministru sau general". Prin eforturile sale, prin munca sa neobosită, am reușit să realizez tot ceea ce am făcut de atunci'.

Frederick a plănuit o răzbunare delicioasă pe tatăl său, consumând cu înfometare literatura unei noi mișcări care cuprinsese Europa - Iluminismul - reprezentată de eroul său Voltaire, cu care prințul începuse acum să corespondeze.

La 28 martie 1727, Voltaire, deja la treizeci și trei de ani un dramaturg notoriu, uneori favorit regal, alteori disident, acum exilat la Londra, a participat la funeraliile lui Isaac Newton. A fost un moment seminal. Deja convins că constituția mixtă a Marii Britanii era superioară absolutismului francez și admirator al științei newtoniene, Voltaire i-a intervievat pe medicii lui Newton, fascinat să descopere că savantul murise virgin, dar și să afle de la nepoata sa că teoria sa despre gravitație își are originea într-un măr care a căzut. A fost o predare a ștafetei: Voltaire se vedea pe sine însuși ca moștenitor al lui Newton.

Născut François-Marie Arouet, fiul unui avocat, poreclit Zozo în familie, Voltaire a refuzat să studieze dreptul și a scris în schimb poezie. Când tatăl său l-a trimis să lucreze pentru ambasadorul francez în Olanda, aventura sa cu o adolescentă cunoscută sub numele de Pimpette i-a adus concedierea, la fel cum poemul său despre incestul regentului francez cu fiica sa i-a adus întemnițarea la Bastilia. Mai târziu, obrăznicia sa față de un aristocrat i-a adus bătaie și a fost din nou încarcerat. Întors din Anglia, s-a alăturat unui consorțiu care a cumpărat loteria de stat, făcând o avere. Apoi s-a îndrăgostit de o scriitoare talentată, frumoasă și mai tânără, Émilie, marchiză du Châtelet, și s-a stabilit (cu permisiunea soțului ei) la castelul ei, unde au scris filosofie, istorie, ficțiune și știință - ea l-a tradus pe Newton, el l-a popularizat pe Newton; și a fost prima femeie care a avut o lucrare publicată de Academia Franceză. Mai târziu, fiecare dintre ei și-a luat alte amante - el s-a îndrăgostit de nepoata sa - dar au rămas parteneri până când ea a murit la naștere.

În 1734, lucrarea sa Lettres philosophiques, în care pledează pentru toleranță religioasă și politică, a câștigat faima europeană, dar a fost doar începutul campaniei sale împotriva superstiției, pe care a exprimat-o mai târziu într-un slogan: "Écrasez l'infâme". Tortura și execuția nedreaptă a unui protestant condamnat pe nedrept, Jean Calas, mult mai târziu, în 1762, a fost cea care i-a inspirat cea mai faimoasă campanie a sa. El credea în progresul uman, dar nu prea mult: Voltaire și-a bătut joc de optimismul prostesc prin personajul său Pangloss din Candide. A criticat toate religiile - creștini, evrei și musulmani - ironizând preoții care "se ridică dintr-un pat incestuos, fabrică o sută de versiuni ale lui Dumnezeu, apoi mănâncă și beau Dumnezeu, apoi se pișă și se cacă pe Dumnezeu". Dar el a glumit: 'Nu există Dumnezeu, dar nu-i spuneți asta servitorului meu ca să nu mă ucidă noaptea'.

Voltaire a fost primul dintre filozofi, care a susținut o nouă stare de spirit sceptică, rațională, științifică, tolerantă, care căuta cea mai mare fericire pentru omenire și care a contestat credința oarbă și monarhia sacră. Dacă alegem să ne închinăm lui Dumnezeu, a susținut Immanuel Kant, filozoful german din Königsberg, mai târziu în acest secol, "noi, creaturi finite, nu vom putea înțelege niciodată natura infinită a realității". Kant a rezumat spiritul iluminist în două cuvinte: Sapere aude! - Îndrăznește să-ți folosești propriul intelect!

Voltaire, care era mai bogat și mai faimos decât cohortele sale, fiind un finant priceput pe lângă toate celelalte talente, a jucat rolul de protector: când un tânăr scriitor sărac avea probleme, Voltaire intervenea. Denis Diderot, fiul unui tăietor de provincie care i-a tăiat calea când a refuzat să intre în preoție, era o forță dezordonată, răutăcioasă, maniacă, curioasă despre orice, de la hermafroditism la acustică, turnând lucrări care contestau regimul regal și catolic, scrisori de dragoste către numeroasele sale amante, romane și pornografie: Bijuteriile sale indiscrete, o fantezie erotică povestită de vaginele unor odalisce care vorbesc despre un sultan voyeurist, scrisă pentru a arăta că femeile se bucurau de sex la fel de mult ca și bărbații, a dus la arestarea sa. Voltaire a asigurat eliberarea lui Diderot, după care acesta a lansat lucrarea care a ajuns să definească noua gândire, Enciclopedia, cuprinzând articole despre toate subiectele luminate de acest nou Iluminism.

Cu toate acestea, nu a fost sfârșitul vechii gândiri: existau încă o mulțime de fanatici religioși; unii filozofi se opuneau sclaviei, alții nu; puțini erau chiar democrați. "Democrația", scria Kant, "este un despotism, deoarece instituie o putere executivă în care "toți" decid pentru sau împotriva "unuia" care nu o face. Cei mai mulți credeau în

monarhii mixte cu reforme de sus, dar Voltaire a scris o biografie a lui Petru cel Mare și a încurajat 'regii-filosofi'.

Lăudatul Iluminism a fost de fapt mișcarea intelectuală a unei elite europene febril interconectate, aproape de o criză de nervi și de identitate, încă alveolată de snobism, bigotism, teorii ale conspirației și huckterism magic. A fost o eră a deghizării și reinventării, o perioadă a sociabilității, a călătoriilor, a individualității și a libertății sexuale personificate de un scriitor pe nume Giacomo Casanova. După o faimoasă evadare dintr-o închisoare venețiană, Casanova a călătorit prin Europa, blestemat în mod obișnuit de îndatorare, persecuție religioasă și boli venerice, studiind știința și alchimia, căutând patronajul aristocratic, propunând scheme financiare, adoptând nume și titluri false, pierzând bani la jocurile de faro și întâlnind împărați și filozofi. În tot acest timp, el se bucura de întâlniri sexuale cu femei de rang înalt și de rang mic, tinere și bătrâne, unele romantice, altele aventuroase (o partidă în trei cu călugărițe), iar altele prădătoare, violente și chiar pedofile.

Când s-a retras ca bibliotecar al unui conte boem, a povestit totul în memorii care erau expresia noii sensibilități a sinelui în mijlocul unei noi conștiințe a comunității. "Mă mândresc", scria Diderot, "cu faptul că sunt un cetățean al acelui mare oraș, lumea". Spiritul a fost exprimat prin scrisori: oameni educați din Massachusetts până la Moscova au stat până târziu, la lumina lumânărilor, scriind maniacal scrisori pe care adesea se așteptau ca prietenii lor să le copieze și să le împărtășească cunoscătorilor din întreaga lume.

În 1736, unul dintre cei mai buni scriitori de scrisori, prințul Frederick, i-a scris o scrisoare unui alt epistolier virtuoz, Voltaire, care a recunoscut caracterul rar al corespondentului său, dar care, de asemenea, la fel ca toți scriitorii, și-a pierdut mințile de îndată ce a fost flatat de un lider. Frederick se răzvrătea în secret împotriva tatălui său, lăsându-și părul lung, îmbrăcându-se în rochii de gală brodate în stacojiu stacojiu. Disprețuia creștinismul, filistinismul germanic și machismul marțial; adora tot ce era francez, trimițându-i lui Voltaire poeziile și scrierile sale filosofice. Dar, în același timp, s-a gândit la succesiunea Habsburgilor: s-a gândit să se căsătorească cu Maria Tereza până când tatăl său l-a obligat să se căsătorească cu o prințesă germană despre care sora sa a spus că mirosea atât de urât încât "trebuie să aibă o duzină de fistule anale". 'Slavă Domnului că s-a terminat', i-a spus Frederick surorii sale după noaptea nunții, ignorându-și cu nesimțire soția pentru tot restul căsniciei lor. În acest timp, tatăl său l-a lăsat să-l însoțească pe bătrânul prinț Eugen în campanie, permițându-i lui Frederick să-l studieze pe bătrânul strălucit - răutăcios, cultivat, homosexual: "Dacă am înțeles ceva

din meseria mea, i-o datorez prințului Eugen". Deși atras de Iluminism, scriind un atac la adresa lui Machiavelli, Frederick a plănuit un gambit machiavelic care va șoca Europa.

În timp ce Frederick visa la o cucerire îndrăzneață, un alt prinț parvenit, un alt conducător excepțional, Nader Shah al Iranului, își plănuia propria invazie. Ținta era India. În 1738, Nader a cucerit Kandahar și Kabul, apoi Lahore. Apoi, cel mai mare cuceritor al secolului și ultimul dintre jefuitorii de triburi și-a imitat eroii Genghis și Tamerlan și a avansat spre Delhi.

La 24 februarie 1739, împăratul mogul Muhammad Shah, strănepotul lui Alamgir, care a scris poezii sub numele de Sada Rangila (Eternul playboy), a luat poziție la Karnal. Rangila era un cunoscător al muzicii din Sadarang, al picturii lui Nidha Mal și al cântecelor tawaifelor, curtezane, conduse de Nur Bai, cântăreața-poetă cu dinți deschiși, "cu voce de bulbul și frumusețe de houri", care era plătită din belșug pe linia ghazalelor pe care le cânta. O amantă obișnuită a lui Rangila, Nur Bai se bucura să o chinuie pe soția sa oficială, Qudsia Begum, ea însăși o fostă cântăreață, dar aceasta era mai interesată de un diamant colosal pe care îl ținea în turban. În timp ce elefanții potentaților făceau coadă în fața conacului ei, Nur Bai însăși defila prin Delhi pe propriul elefant cu bijuterii. După crimele atroce ale predecesorilor săi, nu era de mirare că Rangila s-a dedicat dragostei și muzicii. Artiștii de la curtea lui Playboy îl înfățișau penetrând fete dansatoare cu un falus invincibil, dar acest lucru nu i-a fost de niciun folos în fața lui Nader.

După moartea lui Alamgir, Mogulii pierduseră controlul asupra magnaților și subahdars (guvernatori). Tânărul Rangila s-a adresat unuia dintre protejații lui Alamgir, Chin Qilich Khan (Lordul Băiatul Spadasin), fiul unui paladin turc din Bukhara, acum vicerege al Deccanului cu titlul de Nizam al-Mulk (Regulator al regatului). Cu toate acestea, Nizam era înfuriat de "bufonii și prostituatele" împăratului Playboy, care îl ironizau drept "maimuța dansatoare din Deccan". Nizam s-a retras pentru a-și croi propriul regat, fondând o dinastie care va conduce Hyderabadul până în 1947. Dar el nu a fost singurul. În întreaga Indie, subahdari au confiscat venituri și teritorii, stabilindu-se ca prinți - nawabs. Familia Tamerlan sosise ca și cuceritori turci, devenind indianizată prin căsătoriile lor cu prințese hinduse, dar dinastia și o mică clică de curteni au stors imperiul pentru a-și plăti războaiele și luxul. Un total de 655 de granzi, sugerează o estimare, din 150 de milioane de indieni, dețineau un sfert din PNB. Încercarea eșuată a lui Shahjahan de a cuceri Samarkand și proiectele sale vanitoase - Taj Mahalul - urmate de războaiele interminabile ale lui Alamgir au contribuit la prăbușirea Mogulilor. 'Am eșuat', a recunoscut Alamgir pe patul de moarte, 'în protejarea poporului'. Acum, acest

sistem prădător de căutare a rentei, dependent de împărați puternici și de o concurență slabă, se prăbușise, 'subminat din interior și de jos', scrie Richard M. Eaton, 'în felul în care termitele scobesc în tăcere baza unei structuri de lemn'. În est, Bengalul a fost privatizat de subahdarul său; în vest, o căpetenie sikh, Banda Bahadur, a pus mâna pe Punjab.

În centru, nepotul lui Shivaji, Shahu, l-a numit peshwa (ministru) pe un general maratha feroce și capabil, Baji Rao. Baji s-a extins agresiv pe teritoriul mogulilor și a creat un imperiu Maratha, pregătindu-l pe fiul său Balaji Rao ca succesor: acest maestru al cavaleriei l-a învins pe Nizam de Hyderabad și pe alți prinți, adresându-se în cele din urmă Casei decadente a lui Tamerlan: "Haideți să tăiem trunchiul copacului care se ofilește și ramurile vor cădea singure". În 1737, Baji a galopat spre nord, spre Delhi, i-a învins pe moguli și ramurile au început să cadă. Dar el însuși a fost epuizat, murind înainte de a împlini 40 de ani. Casa lui Tamerlan nu a domnit mai departe de Delhi, dar a fost nevoie de un prădător străin pentru a-i doborî pe moguli.

ORGASMUL, CUCERITORUL, DIAMANTUL ȘI CURTEZANA: NADER, RANGILA ȘI FREDERICK

Nu am venit să las țara în pace, ci să întorc totul cu susul în jos", a declarat Nader, un bărbat atletic, bătut de vreme, robust, cu o forță vitală de 1,80 metri. 'Nu sunt un om, sunt mânia lui Dumnezeu'. Ascensiunea sa a fost posibilă doar datorită degenerării șahilor Safavi, ale căror morți timpurii din cauza alcoolismului, sifilisului și opiului au slăbit atât de mult Persia, încât un războinic afgan cu o armată minusculă a reușit să cucerească imperiul. A fost o catastrofă care l-a împuternicit pe Nader.

În 1709, triburile paștuni Ghilzai, sunniți care îi urau pe șiiții Safavis, conduși de o căpetenie respectată, Mirwais Hotak, s-au răzvrătit împotriva conducătorilor lor persani. Safavis, care stăpâneau și Caucazul din vest, au promovat regii Bagrationi - descendenți ai reginei Tamara - la funcții înalte și au recrutat armate de soldați-sclavi georgieni: Șahul Hosain l-a învins pe regele georgian rebel Giorgi al XI-lea, un paladin dur, apoi l-a readus pe tron, numindu-l comandant-șef și guvernator al Kandaharului. Giorgi, care s-a convertit la islam sub numele de Gurgin Khan, a mărșăluit spre est cu armata sa georgiană și a recucerit Afganistanul, lăsându-l pe Hotak să îi masacreze pe rivalii săi

pashtuni, Abdalis. Aceste rivalități aveau să explodeze în curând în afara Afganistanului sub forma a două imperii afgane.

Regele Giorgi l-a trimis pe Mirwais Hotak la Isfahan, unde l-a avertizat pe șah împotriva regelui atotputernic care guverna Afganistanul și Georgia. Mirwais Baba - bunicul Mirwais - a fost trimis înapoi pentru a-l supraveghea pe Giorgi, care a cerut-o pe fiica afganului drept concubină. Hotak a trimis o altă fată deghizată în fiica sa, apoi a orchestrat măcelul lui Giorgi și al georgienilor săi la un banchet. El a unit căpeteniile afgane, întrebând: "dacă există printre voi vreunul căruia îi lipsește curajul de a se bucura de acest dar prețios al libertății trimise de cer". Pe patul de moarte, Mirwais Baba i-a ordonat fiului său în vârstă de 18 ani, Mahmud, să "cucerească însuși Isfahanul".

În mai 1722, Mahmud Hotak și 15.000 de afgani, înarmați cu o inovație paștună, tunuri ușoare montate pe cămile - zamburaks (wasplets) - au invadat Iranul. La Gulnabad, 50.000 de splendide trupe persane le-au blocat calea. 'Dacă veți învinge, comoara din Isfahan este premiul vostru', le-a spus Hotak pashtunilor săi. 'Dacă eșuați, nu mai aveți nicio retragere și veți înfrunta moartea, amărât de rușine'. Grație celor 100 de zamburak, i-au pus în derută pe iranieni, apoi au asediat Isfahanul, unde 80.000 de oameni au murit de foame. Cucerind orașul, Mahmud s-a declarat șah, dar s-a luptat să controleze Persia. Înnebunit de paranoia și de dizenterie cu proiectile, a ucis mai întâi majoritatea Safavis, apoi propria familie. "Intestinele sale erau atât de dezordonate încât defeca excremente pe gură", până când a fost strangulat de propriul nepot, Ashraf. Persia s-a dezintegrat.

Doar un singur prinț Safavi, Tahmasp, a supraviețuit, dar perspectivele sale erau dezastruoase până când a fost salvat de un obscur războinic: Nader. Născut în 1698, Nader, fiul unui căprar turc Afshari, a început ca un tâlhar cu o carismă sălbatică, dar în curând și-a comandat propria armată: cunoștea numele fiecărui ofițer și al multor soldați, care îi spuneau Baba Bazorg - Big Daddy. Acum își oferea cei 2.000 de oameni ai săi șahului asediat, dar avea un rival, khanul Qajarilor, un clan de turkmani de pe țărmurile caspice, Fath-Ali Khan. În 1726, Nader a pus să fie asasinat, deși mai târziu Qajarii vor conduce Iranul. Acum, Nader a recucerit Isfahanul ruinat. În timp ce Ashraf Hotak fugea înapoi în Afganistan, Big Daddy l-a restaurat pe Tahmasp, un jackanapes bețiv. Apoi, desfășurând o armată semitribală, semiregulară, formată din arcași călare, zamburaci și jacayerchi (mușchetari), iranieni, kurzi, turkmeni, afgani, uzbeci, Nader a recucerit întinderi din Irak și Caucaz. Tahmasp i-a acordat titlul de Tahmasp-Qoli - Sclavul lui Tahmasp - apoi regent. Dar Nader a vrut mai mult.

În 1731, Tahmasp a pierdut câștigurile lui Nader din Caucaz. La Isfahan, Nader s-a îmbătat cu șahul zăpăcit până când acesta s-a prăbușit, apoi i-a invitat pe magnați să-l observe pe șahul stupefiat, pe care l-a înlocuit cu un copil, Abbas al III-lea. Era de neconceput ca un turc zdrențăros să îl înlocuiască pe sacrul Safavis, dar, printr-un proces de inevitabilitate capitală, Nader a fost considerat din ce în ce mai mult un pretendent la tron. În patru ani, i-a învins pe străini la est și la vest, a cucerit Golful, Muscat și Bahrain, apoi a convocat 20.000 de notabili care i-au propus să preia coroana. Acesta a acceptat cu grație. Când șeful mullahilor și-a afirmat în privat loialitatea față de Safavis, Nader a pus să fie strangulat, cerând o loialitate totală față de el însuși și, în mod radical, abandonând șiitismul.

Mândru de originile sale de bază, el și fiul său cel mare, Reza Qoli, s-au căsătorit cu surori ale șahului - afganele sale contopindu-se cu Safavis. Pasagiul lui Big Daddy erau petrecerile cu băutură cu concubinele sale, care puteau fi periculoase pentru orice însoțitor cu buzele dezlănțuite: unul care a făcut un joc de cuvinte cu numele lui Nader a fost strangulat pe loc. Dar adevărata lui plăcere era războiul.

În 1729, Nader i-a zdrobit pe Abdalis din Herat și a recrutat 12.000 dintre ei ca forțe speciale. Așa cum perșii îi folosiseră pe georgieni pentru a-i zdrobi pe afgani, acum Nader îi folosea pe afgani pentru a zdrobi Georgia. Nouă ani mai târziu, el a trecut spre est în Afganistan, expulzându-i pe Hotak din Kandahar, pe care l-a dat Abdalisilor. Și-a ales ca gardă de corp pe fiul de 16 ani al căpeteniei lor, Ahmad, cunoscut mai târziu sub numele de Durrani (Perla), chipeș, dur, genial.

Când dușmanii săi afgani au fugit la Rangila, împăratul Mughul, Nader le-a cerut să se întoarcă. Rangila a refuzat - și Nader a avut pretextul să atace mai întâi India, luând Lahore. În ianuarie 1739, a mărșăluit spre Delhi, gata să-l canalizeze pe Tamerlan împotriva urmașilor săi. Rangila și-a chemat consilierul său veteran, Nizam, în timp ce Nader și 100.000 de soldați - inclusiv o unitate georgiană comandată de un rege georgian adolescent, Hercules al II-lea, și afganii săi sub comanda lui Durrani - înaintau spre cei 300.000 de oameni și 2.000 de elefanți ai săi. Zamburacii și jacayerchi ai lui Nader i-au măcelărit pe moguli. Nizamul nu a ajuns deloc în luptă, sorbind cafea în howdah-ul său din vârful elefantului său, până când, ulterior, a aranjat supunerea împăratului.

Călătorind în Delhi - Shahjahanabad - cu cei 400.000 de locuitori, Nader, păzit de 20.000 de cavaleri, a fost primit de Rangila, așezat pe Tronul de păun împodobit cu bijuterii în colosala Cameră de audiență comandată de Shahjahan cu inscripția: "Dacă există paradis pe pământ, acesta este acesta, acesta este acesta!". Nader a interzis

jafurile, dar în timp ce iranienii sărbătoreau Nowruz, s-au răspândit zvonuri că Nader a fost asasinat, iar mulțimile au început să atace trupele sale. Galopând până la moscheea Roshan ud-Daula, s-a urcat pe acoperiș. La ora 9 a.m. s-a tras un foc de armă, iar Nader și-a scos sabia, declanșând măcelul. Până la ora 15.00, aproximativ 25.000 de oameni erau morți. Rangila l-a trimis pe bătrânul Nizam la Nader: L-a citat pe Hafiz:

O, rege, ai ucis atât de mulți, dacă vrei să mai ucizi și alții, adu-i înapoi la viață.

Te iert pentru barba ta căruntă", a răspuns Nader, oprind sacrificarea. Apoi, lăsând cadavrele pe străzi, a început să-și adune prada, atât oameni cât și pietre prețioase. O strănepoată a lui Alamgir s-a căsătorit cu fiul său Nasrullah, alăturându-i pe parveniții Afsharis la tamerlani. Când curtenii au trasat cele șapte generații tradiționale ale genealogiei mirelui, Nader a răspuns doar: "Spune-le că este fiul lui Nader Shah, fiul sabiei, nepotul sabiei și așa mai departe timp de șaptezeci de generații".

Nizam a remarcat garda de corp a lui Nader, afganul Durrani. "Va fi rege", a spus el. Nader l-a chemat pe Durrani, și-a scos pumnalul și i-a tăiat urechile.

'Când vei fi rege', a spus el, 'asta îți va aminti de mine'. Mai târziu, l-a chemat pe Durrani în față. "Vino aproape. Amintește-ți că într-o zi vei fi rege".

"Executați-mă dacă doriți, Majestate. Nu există niciun adevăr în aceste cuvinte'.

'Tratează-i cu bunăvoință pe urmașii lui Nader', a spus Nader.

Bucurându-se de calmul stropit de sânge, Nader a invitat-o pe curtezana Nur Bai să interpreteze un ghazal. 'Ce ți-a mai rămas din inima mea', a cântat ea - i-a povestit despre un mega-diamant ascuns în turbanul lui Playboy. Nader a decis să o seducă pe celebra tawaif și să o ducă acasă. Ea s-a prefăcut că se îmbolnăvește și a dispărut: dormind cu Nader, a spus ea, "m-aș simți ca și cum însuși corpul meu ar fi vinovat de un masacru".

Nader l-a reîncoronat pe împăratul Rangila, cu jiqe, aigheta imperială atașată la turbanul regal, redând puterea 'ilustrei familii de Gurkan' (unul dintre titlurile lui Tamerlan), și a adăugat: 'Nu uita, nu sunt departe'. Nader a încărcat 30.000 de cămile și 20.000 de catâri cu pradă, inclusiv Tronul Păunului, care a devenit simbolul regalității iraniene, iar Rangila a predat diamantul de 105,6 carate pe care șahul l-a comparat cu un 'munte de

lumină' (Koh-i-Noor). Călătoria acestui bibelou avea să traseze traiectoria puterii din Asia de Sud, trecând prin casele de comori ale monarhilor iranieni, afgani și sikh pentru a ajunge în coroana britanică. Nader spulberase prestigiul fragil al Mogulilor: simbolul lor delicat și delicios, Nur Bai, suspectată de colaborare, a murit în sărăcie; guvernatorii Moguli și rajații Rajput se întreceau pentru premii, cărora li se alăturau acum străini la fel de vorace. Nader plănuia să-l trimită înapoi pe fiul său Nasrullah, căsătorit în familia lui Tamerlan, pentru a conduce India.

Urmărind prădăciunile lui Nader din Petersburg, noua împărăteasă a Rusiei, Elizaveta (fiica lui Petru), l-a comparat cu groază cu propria versiune europeană, Frederic cel Mare.

În mai 1740, un atac de porfirie l-a ucis pe căpcăunul Frederick William, eliberându-l pe fiul său de douăzeci și opt de ani, Frederick, strălucitor, nesăbuit, nevrotic. El a ieșit în evidență în mod glorios, creând o curte homoerotică care l-ar fi înnebunit pe tatăl său. Cea mai mare iubire a sa a fost un estet bisexual venețian, Francesco Algarotti, iar noul rege a sărbătorit lovitura lor de foudre cu un poem "Orgasmul", trimis lui Voltaire și adresat lui "Algarotti, Lebăda din Padova". Acesta dezvăluie un Frederick foarte diferit.

Acum putea pune în practică ideile lui Voltaire, numindu-se "primul servitor al statului": "Principala mea ocupație este să combat ignoranța și prejudecățile, să luminez mințile și să fac oamenii fericiți". Voltaire l-a aclamat ca fiind un "rege-filosof". Frederick l-a invitat să viziteze Berlinul.

Cu toate acestea, Frederick a fost, de asemenea, fiul tatălui său - un dictator micromanager a cărui răutate, nu doar față de rivalii săi, ci și față de frații săi și de oamenii obișnuiți, era feroce. Își bătea frații, își batjocorea toată lumea și ura majoritatea femeilor, strigând odată la doamnele de companie: "Poți să miroși aceste vaci oribile de la zece mile depărtare". Singura femeie pe care a iubit-o a fost sora sa Wilhelmine. În timp ce făcea paradă de virtuți filozofice, era cinic: "Dacă e ceva de câștigat prin onestitate, atunci vom fi cinstiți; dacă e nevoie de înșelăciune, să fim ticăloși". El i-a respins pe Giganții tatălui său, dar, încurajat de cei 80.000 de soldați și de o vistierie plină, a văzut o oportunitate: Franța, acum sub conducerea autoindulgentului Ludovic al XV-lea și a iscusitei sale amante Madame de Pompadour ("o curvă nenorocită", spunea Frederick), se lupta pentru a-și apăra preeminența; Rusia era adesea paralizată de intrigile criminale ale Romanovilor; iar Marea Britanie încerca să evite încurcăturile europene. Apoi, în octombrie, Habsburgul Karl al VI-lea a murit după ceea ce Voltaire a numit "o oală de ciuperci care a schimbat cursul istoriei". Maria Tereza, în vârstă de 23

de ani, s-a trezit arhiducesă de Austria, regină a Ungariei și a Boemiei, dar nu a putut deveni împărăteasă. Frederick a fost gata să exploateze conjuncția fericită, scriind: 'Sunt cel mai norocos copil al naturii'.

NU O MAI FACEȚI PE REGINĂ NENOROCITĂ: MARIA THERESA - MAMĂ, ÎMPĂRĂTEASĂ, RĂZBOINICĂ

La 16 decembrie 1740, Frederick a invadat bogata provincie habsburgică Silezia, scriindu-i în continuare lui Algarotti, dar acum concentrat sumbru asupra avansării Prusiei cu orice preț, chiar și cu propria moarte în luptă. Asediată la Viena, Maria Tereza a reflectat: "M-am trezit fără bani, fără credit, fără armată, fără experiență și cunoștințe proprii". Generalii ei erau oameni de rând. 'În ceea ce privește starea în care am găsit armata, nu pot începe să o descriu', a spus ea. 'Istoria cu greu cunoaște un cap încoronat care să fi pornit la drum în circumstanțe mai dureroase'.

Maria Tereza s-a confruntat cu demolarea dinastiei, însă a făcut față provocării cu o perspicacitate vioaie, furie frecventă, teatralitate romantică și o atingere ușoară. Era, de asemenea, însărcinată, dând naștere în martie 1741 unui fiu, Iosif, în sfârșit un bărbat Habsburg. Dar miniștrii ei erau niște antipați lași: "Fiecare dintre ei a vrut la început să aștepte și să vadă cum vor evolua lucrurile". În fața demisiei unuia dintre aceste relicve, ea a răspuns: 'Ar fi mult mai bine să rămâi și să încerci să faci tot binele pe care îl poți face', adăugând: 'Voi avea grijă să nu faci niciun rău'. Unuia dintre ei, ea i-a spus: "Dragă, ce mormăieli și ce fețe urâte... Nu o mai face pe regină să se simtă nefericită și ajută-o în schimb!". Confruntându-se cu un copil, un război, o monarhie eșuată, a trebuit să-l încurajeze pe soțul ei, Franz, care avea nevoie de ajutor: "Dragul meu drag... am fost neliniștită ca un cățeluș în privința ta. Iubește-mă și iartă-mă că nu-ți scriu mai mult... Adio, șoricelule... Sunt fericita ta mireasă'. Și totuși, îi plăcea să fie însărcinată. 'Aș vrea să fiu în luna a șasea a unei noi sarcini', a spus ea imediat după ce l-a născut pe Iosif.

Frederick a dat buzna în Silezia, dezlănțuind douăzeci de ani de război. La prima sa bătălie, Mollwitz, a fugit de pe câmpul de luptă doar pentru a constata că a câștigat. Dar, fiind cel mai mare general dintre Eugen și Napoleon, a învățat rapid arta de a comanda, punându-i în dificultate pe generalii greoi ai Mariei Tereza. Războiul s-a extins rapid pe măsură ce Ludovic al XV-lea, dornic să își demoleze rivalii habsburgici, s-a alăturat la dezmembrarea monarhiei habsburgice. Electorul de Bavaria, șeful casei Wittelsbach,

rival al Habsburgilor, a fost ales împărat și a cucerit Praga. Ungaria s-a jucat cu independența.

Maria Tereza și-a păstrat cumpătul. Ea s-a grăbit la Budapesta, îmbrăcată în negru de doliu, pentru a declara: "Însăși existența regatului Ungariei, a propriei noastre persoane, a copiilor noștri și a coroanei noastre sunt acum în joc. Trădați de toți, ne punem singura noastră resursă în loialitatea, armele și curajul străvechi al maghiarilor'. Aceștia au promis 40.000 de soldați și mai multe taxe, promisiuni pe care ea le-a răsplătit în mod teatral, fluturându-și copilul, prezentându-le viitorul lor rege Iosif. În tot acest timp, ea și-a condus curtea masivă, cu amestecul de ceremonial spaniol rigid, cu perciuni și informalitate familială, folosind veselia sa caracteristică, iubind "caruselul" în care ea și doamnele sale, îmbrăcate la patru ace, călăreau prin Viena, trăgând cu pistoale în aer, înainte de a dansa toată după-amiaza și de a ține un bal mascat îmbrăcată ca o țărancă.

După opt ani, și-a dat seama că Frederick nu putea fi distrus prin război. Deși nu a renunțat niciodată la recucerirea Sileziei, a negociat pacea și a obținut alegerea soțului ei ca împărat, apoi s-a concentrat pe reformarea monarhiei.

Căsătoria ei cu Șoricelul a fost fericită, cu excepția geloziei ei față de actrițele lui. Certurile lor din cauza amantelor și a altor pretenții ale lui s-au încheiat cu "refugiul nostru obișnuit, mângâieri și lacrimi... Am intrat în alt temperament", iar Franz a plecat. 'Dacă pleacă cu adevărat', a scris ea, 'fie îl voi urma, fie mă voi închide într-o mănăstire'. În timpul războaielor din Silezia era de obicei însărcinată, crescându-și cei șaisprezece copii, între Hofburg și noul ei palat de vară, Schönbrunn: 'A trebuit să scriu asta în patru tranșe', i-a scris unui ministru, 'șase copii în cameră cu mine și împăratul de asemenea: așa se citește'. Ea i-a microgestionat pe copii, scriind ordine lungi către tutorii lor: "Insist ca ei să mănânce totul, fără a le găsi greșeli, fără a alege". Își trata fiicele ca pe niște bunuri dinastice, crescute doar pentru căsătorie: "Nu trebuie să li se permită să vorbească cu portarii și cu soborniceștii sau să dea ordine; ele sunt născute pentru a se supune..." Virtuțile copiilor erau analizate cu severitate: "Ioana este încăpățânată, deși este destul de inteligentă; Iosif este un copil bun, dar nu atât de capabil". Preferata ei era frumoasa și inteligenta Mimi - Maria Christina - care își amintea cum "amestecată cu dragostea era întotdeauna o doză de neîncredere și o răceală palpabilă". Puterea este o mamă crudă.

Penultimul ei copil, născut când avea treizeci și nouă de ani, a fost Maria Antonia - mai târziu Marie Antoinette - care a crescut impulsivă și frivolă. Moștenitorul, Iosif, era de o inteligență feroce, dar îi lipseau empatia și tactul - 'Fiul meu a fost crescut din leagăn cu

cea mai mare tandrețe și dragoste, dar trebuie să recunoaștem că dorințele și cererile sale au fost amânate în multe feluri, flagelându-l și permițându-i să dezvolte o concepție prematură despre poziția sa înălțătoare'. Îi admira pe filozofi, dar eroul său a fost dușmanul mamei sale, Frederick. Împărăteasa era îngrijorată de viitor.

Infidelitățile Micului Șoricel i-au intensificat pietatea prigonitoare: picturile cu nuduri au fost acoperite, iar Comisia ei pentru castitate a spionat aventurile amoroase, a expulzat actrițe obraznice și a împachetat prostituate în barje pentru a fi instalate mai departe pe Dunăre - ceea ce i-a adus batjocura Europei luminate. Deși era suspicioasă față de filozofi, reformele sale au funcționat. "Aceștia nu mai sunt aceiași austrieci", a remarcat Frederick, care se plângea acum de acest "dușman răzbunător și ambițios, care era cu atât mai periculos cu cât era femeie". Ea a supraviețuit, dar Frederick a păstrat Silezia. Voltaire l-a aclamat ca fiind Marele, dar avea o suspiciune furișată față de războinici. 'Este interzis să ucizi', a scris Voltaire. 'Prin urmare, toți criminalii sunt pedepsiți dacă nu ucid în număr mare și în sunet de trompete'. Întâlnirea lor a fost dezamăgitoare. Cei doi cei mai mari oameni din Europa se așteptau să fie stăpâni - și s-au ciocnit amarnic, fiecare dintre ei răcnindu-l pe celălalt. Era mai bine să se despartă - și războiul nu se terminase.

Frederic al Asiei, Nader, la fel, nu se putea odihni pe lauri. S-a întors de la Delhi ca cel mai de succes șah din ultimul mileniu. Cu toate acestea, succesul nu este niciodată definitiv. Strălucirea nu este niciodată departe de nebunie.

CE ESTE UN TATĂ, CE ESTE UN FIU? NEBUNIA LUI BIG DADDY

Numindu-se acum șahanshah - regele regilor și Domnul Conjurației - Nader s-a întors pentru a descoperi că iubitul său fiu cel mare, Reza Qoli, un general de succes pe care îl lăsase ca vicerege, conspirase pentru a prelua tronul în cazul în care i s-ar fi întâmplat ceva lui Nader, asasinându-l pe fostul șah Tahmasp și pe tinerii săi fii. Soția lui Reza, fiica lui Tahmasp, se sinucisese, în timp ce prințul se plângea: "Tatăl meu vrea să cucerească până la capătul pământului și ne asuprește pe toți". Comportamentul lui Reza a fost povestit de favoritul lui Nader, Taqi Khan, care îl întreținea pe șah în timpul bețiilor sale. Nader îl iubea atât de mult încât i-a promis chiar că nu-l va executa niciodată, orice ar fi făcut. Cu toate acestea, relația lor era sensibilă. Nader era suspicios față de Taqi, care, la rândul său, se simțea subestimat de Nader.

Reza a sosit pentru a-și întâmpina tatăl triumfător cu propria suită de 12.000 de mușchetari. Nader a fost cuprins de paranoia, favorizând un fiu mai tânăr și pe nepotul său Ali Qoli. L-a retrogradat pe Reza și i-a dat cea mai frumoasă dintre prințesele mogulilor lui Ali Qoli. În 1741, în timp ce Nader călărea, un asasin a tras în el, iar când Reza a venit să-l consoleze, șahul l-a acuzat de complicitate. El l-a găsit apoi pe asasin, care a mărturisit totul sub tortură. Nader a amenințat că îi va scoate ochii lui Reza.

'Taie-i și bagă-i în pizda soției tale', a strigat Reza.

'Ce este un tată', a plâns Nader când i-au fost aduși ochii băiatului, 'ce este un fiu?". Nader l-a îmbrățișat pe Reza și a urlat.

'Ar trebui să știi', a spus Reza în cele din urmă. 'Luându-mi ochii, te-ai orbit pe tine însuți și ți-ai distrus propria viață'.

Nader a făcut campanie împotriva otomanilor, dar s-a retras din Mosul, bolnav și arătând mult mai bătrân decât vârsta sa, confruntat cu un val de rebeliuni.

În Shiraz, Taqi, intimul său, s-a revoltat. Nader a zdrobit Shiraz într-o frenezie, construind turnuri de capete. După ce a jurat să nu-l execute niciodată pe prietenul său, a conceput un chin ingenios în care acesta să nu fie ucis. Taqi a fost castrat, i s-a scos un ochi, iar celălalt a fost lăsat intact, astfel încât să poată privi cum fiii și frații săi au fost executați, înainte ca iubitele sale soții să fie violate în grup de soldați. Când Taqi, castrat și cu un singur ochi, a fost adus în fața lui Nader, a reușit să spună o glumă care i-a salvat viața și a fost trimis să guverneze Kabulul. Dar tiranul își înstrăina mulți dintre servitorii săi. Când acesta a ordonat arestarea nepotului său Ali Qoli, prințul a început să comploteze.

În 1747, Nader și-a chemat copiii și pe nepotul preferat Shahrokh (fiul orbului Reza și al soției sale Safavi), privindu-i ciudat timp îndelungat, apoi implorându-i să preia tronul. Toți s-au temut de o șmecherie. În iunie, luptând împotriva rebelilor kurzi, Big Daddy a tăbărât la Fathabad, unde, singur și paranoic, și-a suspectat gărzile de corp Afshari că ar fi complotat cu Ali Qoli. Așa că i-a ordonat lui Durrani și afganilor săi să-i execute pe pretorienii săi iranieni, dar cumva gărzile au auzit de plan. Nader dormea cu concubina sa favorită, Chuki, când asasinii au dat buzna în cort. Chuki l-a trezit; Nader a sărit în sus, dar s-a împiedicat când una dintre gărzi și-a învârtit sabia, tăindu-i un braț. În timp ce acesta implora milă, l-au decapitat.

Durrani și afganii au încercat să îl salveze, plângând când i-au găsit cadavrul fără cap. Apoi au jefuit cortul, luând diamantul Koh-i-Noor de pe brațul lui Nader și smulgându-i inelul cu sigiliu.

Apoi au plecat în galop spre Kandahar.

Când evreii au fost expulzați din suburbia lor de peste Dunăre, Im Werd, austriecii au sărbătorit redenumind-o Leopoldstadt, dar mai târziu acest cartier a redevenit popular printre evreii vienezi, iar viața lor a fost celebrată în piesa lui Tom Stoppard, Leopoldstadt.

Patru secole mai târziu, în 2001, un terorist islamic a considerat că 11 septembrie 2001 a fost momentul în care misiunea justificată a islamului a fost oprită de creștinătate: Osama bin Laden a ales această dată pentru propriul său atac asupra principalei puteri creștine, America.

Acesta a inclus saci cu ceea ce polonezii au crezut inițial că este hrană pentru cămile: cafea. Cafenelele erau deja populare în Londra - Pepys a scris: "De acolo am mers la cafenea, unde se vorbește mult și bine" - dar Viena nu avea încă niciuna. O legendă susține că Sobieski a dat sacii unui soldat-spion ucrainean, Jerzy Franciszek Kulczycki, care a fondat prima cafenea vieneză. Se spune că forma de semilună și numele croissantelor ar proveni de la această victorie.

Minciunile fanteziste au fost exploatate inițial de însuși ministrul-șef al regelui, Thomas Osbourne, conte de Danby, care spera să epureze curtea de pro-catolici, apoi de fostul cromwellian Antony Ashley, conte de Shaftesbury, care a devenit un inchizitor nerușinat. Buckingham s-a alăturat uneori. În 1774, tânărul lord Shrewsbury, al cărui tată fusese ucis de duce, a condus un atac la adresa lui Buckingham în Parlament care a dus la căderea acestuia și la separarea forțată de Anna Maria. Amărât, Buckingham s-a alăturat atacurilor împotriva lui Carol al II-lea, care l-a întemnițat. În cele din urmă, rake-ul s-a retras pe moșiile sale din Yorkshire. După ce guvernul a orchestrat un caz de sodomie împotriva sa, a intrat în declin, reflectând: "O! ce risipitor am fost cu cea mai valoroasă dintre toate posesiunile - timpul!".

Despre Ismail se spune că purta verde când era genial, alb când era criminal, Ismail era întotdeauna escortat de optzeci de gărzi de corp africane, "cu fața sa lungă mai mult neagră decât albă, un mulatru", potrivit trimisului francez. 'Una dintre distracțiile sale obișnuite', a relatat un european, 'era să scoată sabia în timp ce se urca pe cal și să-l

decapiteze pe sclavul care ținea ștafeta'. Principalele sale soții au fost Zaydana, o africană înrobită și "doamna Shaw", o englezoaică înrobită, ai cărei fii, Zaydan și Muhammad, au luptat pentru succesiune. Ismail a pus ca pedeapsă amputarea mâinii și a piciorului lui Zaydan, iar mai târziu a pus ca acesta să fie ucis de propriile concubine. Nu au lipsit moștenitorii: Ismail a fost cel mai prolific tată din istorie. Până acum, în 1703, avea 868 de copii; la moartea sa, în 1727, cifra era de 1.171 - astfel că o mare parte din Marocul de astăzi descinde de la el. El a negociat cu Ludovic, cerând ca soție o fiică nelegitimă. Când a murit, la 81 de ani, plănuia o invazie a Spaniei. Familia sa conduce și astăzi Marocul.

Hugh a fost strănepotul primului Peter Chamberlen, care i-a adus pe lume pe copiii lui Iacob I. Ultimul din dinastie, fiul lui Hugh (tot Hugh) junior nu a avut moștenitori și a permis ca forcepsul să devină de notorietate publică; dispozitivul a salvat milioane de vieți.

După ce i-a predat lui William documentele sale navale, Pepys s-a retras. A fost un funcționar de stat neobosit și un iubitor incorigibil al vieții - "Cred că mă pot considera un om fericit cum nu există altul în lume" - dar a fost și un maestru povestitor, martor al ciumei, al incendiului, al Medway și al Monarhului Vesel. Jurnalul său este o capodoperă, înregistrând căsătoria și ascensiunea sa la Amiralitate, experiențele sale în politica de la curte și "agățându-și" prietenele. Cu toate acestea, jurnalul a acoperit doar nouă ani din cariera sa de succes, de la alegerea în Parlament și până la președinția Societății Regale. Apogeul său a fost numirea în 1782 de către Charles ca secretar al amiralității, post pe care l-a ocupat până în 1688. În timpul primelor luni nesigure ale domniei lui William, unul dintre cei arestați ca presupus iacobist a fost Pepys. A fost eliberat, dar, mulțumit de amanta sa bine născută, s-a retras la Clapham, murind în 1703.

Combinând cele mai bune părți ale republicii lui Oliver și ale monarhiei lui Carol al II-lea, acesta a reușit. Parlamentele frecvente, în care parlamentarii puteau critica liber guvernul, urmau să supravegheze finanțele regale. Suveranii au devenit președinți plătiți ai statului, dar cu puteri enorme, cu condiția să aibă majorități parlamentare. Aceasta nu a fost democrație, ci doar lansarea unei noi oligarhii care a rezistat timp de un secol, în care monarhii au guvernat într-un parteneriat fluctuant cu o mică gașcă de magnați, boieri și comercianți din City. Aceștia erau împărțiți în două facțiuni: susținătorii noului așezământ, cunoscuți sub numele de Whigs, și dușmanii acestuia, cunoscuți sub numele de Tories. Legea sa privind toleranța a fost prima de acest fel din Europa, însă nu a fost deosebit de tolerantă: Evreii nu puteau nici să voteze, nici să dețină proprietăți, nici să ocupe funcții; dizidenții și catolicii erau, de asemenea, excluși din funcții.

Principia a explorat calculul și gravitația și a demonstrat că toată materia este atrasă de alte particule, explicând astfel mișcarea planetelor și a mareelor. Această analiză rațională nu a exclus credința sa într-un Dumnezeu unitarist și nici în alchimie: la fel ca majoritatea oamenilor inteligenți din vremea sa, el credea că astfel de cunoștințe secrete nu contrazic legile naturii.

După moartea Mariei, în 1694, moștenitorul lui William a fost sora Mariei, Anne, și fiul acesteia, ducele de Gloucester, dar în 1701, când copilul a murit, William și Parlamentul au convenit asupra unui Act de reglementare, organizând succesiunea prin intermediul celei mai apropiate moștenitoare protestante, Sophia, electrița de Hanovra, nepoata lui Iacob I, și a fiului acesteia, George, ocolind familia de drept, dar catolică, a lui Iacob al II-lea. Actul a aranjat succesiunea până în secolul XXI.

Carlos avea treizeci și opt de ani. Autopsia sa post-mortem a dezvăluit că "Inima sa era de mărimea unui bob de piper; plămânii îi erau corodate; intestinele îi erau putrede și cangrenate; avea un singur testicul, negru precum cărbunele, iar capul îi era plin de apă".

În timp ce Long Ben împărțea marfa, englezii au lansat o vânătoare de oameni la nivel mondial pentru a-l prinde. A scăpat în Caraibe, mituindu-se. Șase dintre pirații săi au fost judecați și spânzurați pentru această crimă, dar Long Ben însuși și comoara au dispărut, cu soarta necunoscută.

A fost nevoie de câțiva ani pentru a fi tăiată și vândută: cumpărătorul a fost regentul Philippe, duce de Orléans, care a pus-o să fie încrustată în coroana lui Ludovic al XV-lea.

Există o tendință de a da o dată anterioară apariției democrației. După cum vom vedea, Walpole este numit în mod tradițional "primul prim-ministru", dar nu existau prea multe diferențe de stil față de patronul său Godolphin. Amândoi au fost numiți de suverani, nu aleși de Parlament, și amândoi erau experți în gestionarea finanțelor și a Parlamentului. Dar Godolphin a fost primul care a finanțat un război european; Walpole nu a fost nevoit să o facă niciodată. Godolphin l-a format pe Walpole, care l-a adorat și l-a respectat, demisionând chiar și pentru a-și proteja patronul. Aveau să treacă optzeci de ani înainte ca Parlamentul să poată forța un monarh să numească un ministru și înainte ca prim-miniștrii să devină liderul cabinetului lor în sensul modern al cuvântului.

Populația Scoției era a noua parte din populația Angliei, iar bogăția sa o patruzecea parte din cea a Angliei: după populație, scoțienii ar fi primit optzeci și cinci de

parlamentari la Westminster; după bogăție, treisprezece. S-a convenit ca Scoția să primească patruzeci și cinci de deputați în Camera Comunelor și șaisprezece lorduri.

Eugen era fiul unui prinț din Savoia și al Olympei, nepoata lui Mazarin, amanta lui Ludovic. Dar Olympe a fost implicată în Afacerea Otrăvurilor, care l-a umbrit pe Eugen. Făcând parte dintr-o camarilă de aristocrați homosexuali, Eugen, care nu era deloc plăcut, a fost disprețuit de Ludovic, care i-a spus să se facă preot. Alungat de la Versailles, a servit Habsburgii austrieci, punând stăpânire pe o mare parte din Balcanii otomani. Ca general, a fost mobil, fluid și lucid, reflectând asupra disciplinei: "Ar trebui să fii aspru doar atunci când, așa cum se întâmplă adesea, bunătatea se dovedește inutilă".

Peter i-a oferit lui Marlborough titlurile exotice de prinț de Kiev sau prinț al Siberiei dacă îl putea convinge pe Carol să îi atace pe Habsburgi.

Petru i-a zdrobit pe cazacii ucraineni sub comanda Hetmanului Ivan Mazeppa, care, după ce îi fusese aliat, schimbase tabăra pentru a-i susține pe suedezi și pentru a candida la independență. Carol și Mazeppa au fugit la Benderi, pe teritoriul otoman. Mai târziu, Charles a reușit să se întoarcă în Suedia, o forță eclipsată. Mazeppa a murit, fiind succedat ca hetman de Ivan Skoropadsky, un client rus. Un hetmanat semi-independent, strâns aliat cu Rusia, a supraviețuit până în 1775. Încercarea lui Petru de a se extinde în Ucraina otomană, Moldova și Valahia (România) s-a încheiat cu un dezastru în iulie 1711, când a fost învins și aproape capturat de marele vizir la Staˇniles¸ti. În 1722-3, voracele constructor de imperii a atacat Persia, punând mâna pe părți din Azerbaidjan.

Gheorghe I a sosit cu amantele sale germane, una atât de cadaverică încât a fost poreclită Sperietoarea de ciori, iar cealaltă obeză. Londonezii i-au poreclit Elephant and Castle (Elefant și Castel), după un celebru pub londonez, numit la rândul său după comerțul din Africa de Vest. George era chiar mai puțin atrăgător decât părea: în 1694, electorul descoperise că soția sa avea o aventură cu un tânăr suedez, contele Philipp von Königsmarck, pe care l-a ucis și, probabil, l-a disecat și îngropat sub palatul Hanovra; soția sa a fost închisă timp de treizeci de ani și nu i s-a mai permis niciodată să-și vadă copiii.

Variola a ucis anual 400.000 de europeni în secolul al XVIII-lea. Cu toate acestea, variolarea - introducerea antigenului - de la o crustă de variolă, practicată de mult timp din Africa până în China, era pe cale să schimbe această situație. În 1706, un sclav akan dat unui pastor protestant american, Cotton Mather, care l-a numit Onesimus, i-a explicat procedura. "Întrebându-l pe negrul meu Onesimus, care este un tip destul de

inteligent", a povestit Mather Societății Regale din Londra, "dacă a avut vreodată variola; el mi-a răspuns atât da, cât și nu; apoi mi-a spus că a fost supus unei operații care i-a dat ceva din variola și că îl va feri pentru totdeauna de ea, adăugând că aceasta era folosită adesea printre Guramantese... și mi-a arătat cicatricea de pe braț". În ciuda rezistenței celor care nu credeau că africanii puteau fi mai avansați decât europenii, Mather a folosit variolarea pentru a atenua o epidemie de variolă în Boston. În 1715, fiica ducelui britanic și soția ambasadorului britanic la Istanbul, Lady Mary Wortley Montagu, cu frumusețea ei stricată de variolă, s-a întors la Londra cu o variantă otomană. Variolarea propriilor ei copii a convins-o pe Prințesa Caroline, soția viitorului George al II-lea, să își inoculeze copiii. Merită subliniat faptul că nu medicii au fost cei care au recunoscut posibilitățile inoculării, ci amatorii inteligenți. Printre cei inoculați în copilărie s-a numărat Edward Jenner, care a îmbunătățit ulterior această metodă.

Walpole nu s-a numit niciodată prim-ministru. Funcția supremă era cea de lord trezorier, deținută ultima dată de ducele de Shrewsbury, care a trăit o viață extraordinară. În 1668, el a fost copilul al cărui tată a fost ucis de iubitul mamei sale, Buckingham, pe care l-a distrus la rândul său mai târziu. De două ori a fost cârmaciul care a condus Marea Britanie într-o criză dinastică: în 1688, l-a invitat pe William al III-lea să invadeze; recompensat cu un ducat și considerat cel mai nobil patrician al vremii sale, chiar și William l-a numit "regele inimilor"; în 1714, a condus ca lord trezorier atotputernic atunci când a murit ultima Stuart, regina Ana, asigurând succesiunea Hanoveriană. Din 1715, trezoreria a fost 'în comisie' sub conducerea primului lord al trezoreriei, cunoscut din ce în ce mai mult ca prim-ministru. În 1732, George al II-lea i-a dăruit o casă de oraș lui Walpole, care a acceptat-o ca reședință pentru primul lord: Ten Downing Street.

Înainte de moartea sa, în 1725, Peter și-a torturat propriul fiu, Alexei, până la moarte pentru că a fugit în Austria. El a lăsat tronul soției sale, Ecaterina, o fostă spălătoreasă lituaniană și adeptă a taberei - o ascensiune unică în istoria europeană și prima dintr-o serie de femei autocrate rusești.

Aurora era fiica unui general suedezo-german; fratele ei, Philipp, a fost ucis de George I al Marii Britanii pentru adulter cu soția sa.

Ofițerii scoțieni și irlandezi - de obicei exilați iacobiti după 1688 - umpleau acum armatele Hohenzollernilor, Habsburgilor, Bourbonilor și Romanovilor. Ei erau cunoscuți sub numele de Gâștele Sălbatice.

Chiar dacă nu înțelegeau încă utilitatea practică a descoperirilor lor, Daniel Fahrenheit a inventat termometrul în 1714, Antoine-Laurent Lavoisier a descoperit natura oxigenului

și rolul său în ardere, în timp ce Alessandro Volta a inventat bateria electrică, deși electricitatea era considerată mai degrabă un divertisment decât un lucru util.

'În timpul acestei nopți, satisfăcându-și dorințele fioroase, / Algarotti înota într-o mare de plăcere... / Fericiții noștri iubiți, în delirul lor extrem, / În furia iubirii lor, nu se cunosc decât unul pe altul; / Făcând sex [baiser], ajungând la culme, simțind, suspinând și expirând, / Reluând sexul, grăbindu-se înapoi pentru mai multă plăcere'. Algarotti a scandalizat Londra bucurându-se de un ménage à trois cu Lady Mary Wortley Montagu și Lord Hervey, apoi l-a însoțit pe Lord Baltimore, proprietarul Maryland în America, pe iahtul său pentru a participa la o nuntă rusească, oprindu-se în Germania, unde l-a cunoscut pe Frederick.

Durranis și Saids, Hemingses și Toussaints

CUCERITORII AFGANI ȘI REGII ARABI: DURRANI, SAUDIȚI ȘI OMANZI

Capul lui Nader a fost trimis lui Ali Qoli, care s-a declarat șah Adil și apoi i-a vânat pe fiii și nepoții unchiului său, nu numai că i-a ucis pe toți, chiar și pe cei de doi ani, dar le-a eviscerat și pe concubinele însărcinate ale lui Nader. Când tribul Qajar a licitat pentru putere, Adil l-a ucis pe șeful lor, dar l-a castrat pe fiul său în vârstă de patru ani, Agha Muhammad Khan, care zeci de ani mai târziu avea să se răzbune pe toți, să restaureze Iranul și să devină acel lucru rar, un eunuc care a fondat o dinastie. Atrocele Adil a fost el însuși asasinat, iar Shahrukh, nepotul supraviețuitor al lui Nader, a fost orbit, declanșând zeci de ani de tulburări - deși din flăcări a prosperat garda sa de corp Durrani, în timp ce aliații săi arabi au zguduit puterea iraniană.

Afganul, călătorind spre casă, s-a oprit și a ținut o jirga (adunare) care l-a ales șah, Durr-i-Durran, Perla Perlelor: acesta a declarat independența față de Persia, a avansat spre Kandahar și i-a zdrobit pe intriganți sub picioarele elefanților, apoi a început să creeze pentru prima dată vilayetul - în acest caz însemnând statul - care a devenit mai târziu Afganistanul. Exploatând haosul din Persia și India, l-a imitat pe Nader în cuceririle sale, dar a învățat din nebunia lui Hotaki: va construi un imperiu în jurul unui nucleu afgan. Mergând spre est, a anexat teritorii până la Indus în Sindh (Pakistan), apoi s-a deplasat spre vest pentru a cuceri Mashhad și Nishapur (Iran), unde - onorându-și

promisiunea făcută lui Nader - l-a stabilit ca marionetă pe nepotul orb al lui Big Daddy, Shahrukh.

Durrani nu a fost singurul jucător care a beneficiat de pe urma căderii lui Nader: în Arabia, au apărut două dinastii care conduc și astăzi. Când vestea uciderii lui Nader a ajuns în Arabia, garnizoana iraniană din Oman a fost invitată la un banchet de către aliatul său local, Ahmed bin Said. În fortăreața sa din Barka, acesta i-a măcelărit pe toți, fondând un nou imperiu care, în cele din urmă, se va extinde de la coastele Pakistanului până la țărmurile Africii. În 1749, a fost ales imam, o ascensiune care a fost privită cu ostilitate de rivalii săi arabi - saudiții, care își construiau primul lor regat. Încă de la Saladin, o singură familie - fondată de Qatada, un sharif, descendent al lui Mahomed - stăpânea Mecca, Jeddah și Hejaz, controlând veniturile din pelerinaj; poziția lor a fost confirmată de Selim cel Grijuliu în 1517. Dar otomanii nu au stăpânit niciodată interiorul Arabiei, Nadj. Un mic orășel tipic de oază, Diriyyah, cu doar câteva sute de locuitori, era fieful lui al-Saud, condus acum de Muhammad ibn Saud, proprietar de terenuri și comerciant. Apoi, în 1744, un fost cultivator de curmale pe nume Muhammad ibn Abd al-Wahhab, fiul unui neam de notabili religioși, a sosit în Diriyyah. Wahhab începuse să predice după ce se întorsese din hajj, dezgustat de poluarea impură din Mecca și Medina, mânjită de cultul mormintelor sfinte și al oamenilor sfinți. Orice mediere între Dumnezeu și om era o erezie. Vizitând Basra, el văzuse creștini și evrei trăind împreună sub conducerea eterodoxului Nader.

Acest focșănean predica războiul sfânt pentru a purifica islamul, a afirma tawhidul - doctrina unui singur Dumnezeu - și a crea un amirat sacru, bazat pe întoarcerea la originea - salaf - islamului. Fără ambiții pentru el însuși, Wahhab era priceput în a forma alianțe politice, inspirând în același timp respect în rândul adepților săi. "Ce este dincolo de adevăr decât eroarea?", a întrebat el, renegându-și tatăl, fratele și unii dintre copii. Nu a existat niciun compromis în viziunea sa maniheistă asupra lumii: 'dezleagă sabia' împotriva idolatrilor, șarlatanilor, șiiților. Orice amestec cu necredincioșii era rău. Și-a șocat orașul natal, Uyayna, prin lapidarea unei adultere. A fost expulzat și a fugit la Diriyyah, unde a încheiat alianța care a schimbat istoria lumii.

"Această oază este a ta", a spus ibn Saud. 'Nu te teme de dușmanii tăi. Noi nu te vom da afară niciodată!".

'Tu ești căpetenia orașului', a răspuns Wahhab. 'Promite-mi că vei face jihad împotriva necredincioșilor. Eu voi fi conducătorul în materie religioasă'.

Imamul și șeicul și-au lansat imediat jihadul, înrolând toți bărbații cu vârste cuprinse între optsprezece și șaizeci de ani, cărora li s-au alăturat mai târziu cameleonii beduini, cucerind orașele din Nadj unul câte unul și asasinând adversarii. După moartea lui Saud în 1764, fiul său Abdulaziz, sfătuit de Wahhab, a cucerit Riadul. Alianța saudită-wahabită avea ambiții fără limite, urmărind să cucerească nu doar Mecca și Medina, ci și Irakul, pentru a-i învinge chiar și pe otomani. Dar mai întâi i-au amenințat pe hașemiți din Hejaz și pe detestații ibadiți din Oman.

Ahmed bin Said și succesorii săi imediați se extindeau, făcând din Muscat antrepozitul dintre India și Africa. În timp ce francezii își extindeau plantațiile de zahăr și cafea de pe Mauritius (Isle de France) și în timp ce conflictul militar se intensifica în India, omanezii furnizau sclavi din imperiul lor est-african cu sediul la Zanzibar, care a cucerit apoi Kilwa. Sultanii din Oman comercializau anual 50.000 de sclavi, dar chiar și acest număr era micșorat de ceea ce se întâmpla în Atlantic.

AGAJA, VICEREGELE DE OUIDAH ȘI MONSTRUL DIN JAMAICA

În vestul Africii, Agaja, dada (regele) micului, dar agresivului Dahomey, a atacat Ardra și Ouidah, regate Fon care făceau comerț cu sclavi pentru francezi și britanici. Agaja, fiul fondatorului Houegbadja, s-a confruntat cu provocări constante din partea vecinului său dominant, Regatul Oyo. Alafinii (regii) acestuia comandau o cavalerie formidabilă și se îmbogățeau din uriașul lor comerț cu sclavi cu europenii. Dada Agaja a acceptat statutul de tributar al Oyan, dar acest lucru nu l-a împiedicat să decidă să pună mâna pe o felie din comerțul franco-britanic cu sclavi, care atingea acum o intensitate teribilă. Agaja a văzut cum porturile Ouidah și Allada (Ardra) generau profituri uriașe. "Regele [Haffon de Ouidah] este un adevărat mistreț", a remarcat un chirurg naval englez. 'Dacă nu reușește să obțină un număr suficient de sclavi, trimite o armată și depopulează. El și regele din Allada, care se învecinează, comit mari depredări în interior'.

Guvernând de la Savi, capitala sa, înconjurat de fabricile europenilor, Haffon stătea pe un tron oferit de Compagnie Française des Indes Occidentales, purtând o coroană oferită de RAC britanic, aprovizionându-se și controlându-și marfa umană. În 1724, Agaja din Dahomey a cucerit mai întâi Allada, apoi, în 1727, Ouidah, ucigându-l pe Haffon și spulberându-i puterea ocultă prin mâncarea pitonilor săi sacri. Când Agaja i-a epurat pe dizidenți, i-a vândut ca sclavi în Brazilia. Adunând o armată regulată de 10.000 de

oameni, el a extins garda de corp feminină existentă, recrutând prizoniere, sclave manumise, fugare, pe care le-a antrenat să ucidă și să captureze sclavi pentru a-i vinde europenilor. Cu baza în capitala lui Agaja, Abomey, aceste forțe și-au îngrozit vecinii cu atacuri asupra satelor nevinovate, în care bătrânii și tinerii erau măcelăriți, în timp ce bărbații și femeile puternice erau răpiți și duși pe piețele de sclavi. Chiar și astăzi, descendenții lor povestesc despre aceste isprăvi. Gărzile feminine nu făceau decât să reflecte puterea femeilor de la curtea dahomeană, unde toate locuitoarele palatului Casei Mari erau numite ahosi - soții regale - inclusiv miniștrii bărbați, în timp ce prințesele reale, care aveau toate roluri speciale la curte, stăteau ca un Consiliu al Soțiilor, care putea trece peste dada. (În Oyo, atunci când un alafin era nepopular, era strangulat de soțiile sale).

Agaja și fiul său Tegbesu, care i-a succedat în 1740, au condus un monopol de comerț cu sclavi, câștigând aproximativ 250.000 de lire sterline pe an. Tegbesu și-a ucis sau înrobit rivalii, inclusiv pe fratele său Truku, care a fost vândut în Brazilia. Tegbesu a negociat înțelegeri cu europenii, primindu-i "pe un scaun frumos de catifea purpurie, împodobit cu o franjură de aur, fumând tutun, cu părul împletit cu aur, un penaj de pene de struț, o bogată haină de damasc purpurie". Sub dahomeeni, Ouidah a devenit cel mai aglomerat port de sclavi din Africa de Vest: după 1700, între 25 și 50 de nave au plecat anual spre America.

În apropiere, la vest de Dahomey, în interiorul Coastei de Aur (Ghana), un lider akan, Osei Tutu, a unit bande de vânători și fermieri, folosind arme olandeze, pentru a învinge un regat rival bogat în aur, Denkyira, și pentru a se încorona asantehene - rege. În 1680, creând o capitală în interiorul țării, la Kumasi, Osei Tutu, sfătuit de preotul său Anokye, a adoptat un scaun curbat din aur masiv, Sika Dwa Kofi, adus din cer, ca semn al regalității sale și al spiritului poporului Asante. După moartea fondatorului în 1719, succesorul său Opoku Ware "a condus violent ca un tiran, bucurându-se de autoritatea sa", a remarcat poporul Gonja, care a fost victimizat de Asante. 'Oamenii din toate orizonturile se temeau foarte mult de el'.

Asantehenii erau aleși din familie de către o adunare de 200 de persoane, dominată de patru familii, sfătuită la putere de un consiliu format din optsprezece funcționari și de regina-mamă - ohemmaa. Palatul lor era 'o clădire imensă'; măiestria lor în ceea ce privește capetele de trofee și bijuteriile din aur era rafinată. Printre tradițiile lor medicale, ei practicau de mult timp o formă de inoculare împotriva variolei. Până la sfârșitul secolului, în capitala lor trăiau 25.000 de persoane (într-o vreme în care Glasgow avea 77.000, iar New York 40.000) și conduceau aproximativ un milion. Inițial,

Asante a importat sclavi portughezi din Angola pentru a lucra în minele și fermele lor, pentru a servi la curte și, la moartea asanteenilor, pentru a suferi sacrificii. Dar acum făceau raiduri în interior pentru a furniza sclavi britanicilor și olandezilor, făcând schimb de aur, țesături și nuci în schimbul armelor și metalelor.

Sclavii erau transportați cu forța, înlănțuiți în coșciuge atroce de către agenții afro-europeni, mulți dintre ei femei. La Cacheu, portul portuar portughez de sclavi din Africa de Vest, cea mai puternică comerciantă era Bibiana Vaz, care a lansat o lovitură de stat împotriva unei alte femei comerciante de sclavi, Crispina Peres, care a fost acuzată de "fetișism" (cu siguranță o versiune sincretizată a catolicismului și a religiei africane) și deportată la Lisabona pentru a fi judecată de Inchiziție.

Acești agenți își livrau victimele în temutele castele de sclavi în care se intensifica comerțul transatlantic cu sclavi, dominat de britanici, francezi și olandezi. În prezent, se estimează că 6 494 619 sclavi au fost comercializați peste Atlantic în perioada 1701-1800, mai mult de jumătate din totalul întregului comerț cu sclavi din Atlantic între 1492 și 1866. Navele britanice au transportat peste trei milioane de persoane între 1618 și 1807, în special în secolul al XVIII-lea. Francezii au transportat peste două milioane de persoane între 1625 și 1848. A fost un sistem coercitiv bine încercat, dar a existat rezistență.

Din 36.000 de călătorii, au existat 500 de rebeliuni. Povestea negustorului olandez de sclavi Neptunus demonstrează de ce au reușit atât de rar: la 17 octombrie 1785, în largul coastei de vest a Africii, 200 de prizonieri înrobiți au fost livrați cu ajutorul unor canoe de către negustorii de sclavi africani către Neptunus. Prizonierii s-au răzvrătit și au capturat nava, dar vânătorii de sclavi africani - plătiți pentru a recaptura evadații - au înconjurat nava, ajutați de sclavagii britanici. Confruntați cu recapturarea, rebelii curajoși au aprins praful de pușcă din cală și s-au sinucis în masă.

Cruzimile diabolice ale plantațiilor britanice făceau atât de mult parte din viața coloniștilor, încât un plantator din Jamaica, Thomas Thistlewood, și-a consemnat cu veselie atrocitățile în jurnalul său. Fiul mai tânăr al unui fermier din Lincolnshire, a sosit la vârsta de douăzeci de ani pentru a deveni supraveghetor al unei mari plantații din Jamaica, numită Egypt. Insula încă își revenea după o revoltă prelungită a sclavilor fugari, condusă de două comunități de maroni înarmați, sub conducerea reginei Nanny și a colonelului Cudjoe, ambii Akan din Coasta de Aur, care i-au învins pe britanici suficient de mult pentru a le obține libertatea - în schimbul ajutorului lor în zdrobirea viitoarelor revolte ale sclavilor. La fel ca mulți plantatori, Thistlewood i-a angajat pe

maroni pentru a-i vâna pe fugari, descriind "aspectul maiestuos" al lui Cudjoe, cu "o pălărie cu pene, o sabie la brâu și o armă pe umăr... desculț și cu picioarele goale". La nouă ani de la sosirea sa, Thistlewood a fost martor la o altă revoltă a sclavilor condusă de Tacky și de regina Akua, ambii fiind vânați de soldați, de milițienii coloniștilor și de maronii lui Cudjoe.

Revoltele i-au șocat pe britanici - prima dintre rebeliunile care, la fel ca și campania aboliționistă, au discreditat treptat sclavia. Cumpărându-și propria proprietate, Breadnut, Thistlewood a trăit viața elegantă a unui gentleman al Iluminismului, comandând cărți științifice de la Londra și trăind și având copii cu o sclavă, Phibbah - în timp ce, în același timp, își conducea sclavii cu un sadism dement, pedepsindu-i cu biciuiri, înlănțuiri, decapitări (când evadații erau bătuți, cu murături de sare și piper frecate în răni) și o pedeapsă pe care a inventat-o cu mândrie pentru un sclav pe nume Derby, care mâncase trestie de zahăr. El a numit-o "doza lui Derby", iar în ianuarie 1756 a consemnat: "L-a biciuit bine pe Derby și l-a făcut pe Egypt [un coleg sclav] să se cace în gură". Când un alt sclav, Port Royal, a fugit, Thistlewood 'I-a dat o bătaie moderată, l-a murat bine, l-a făcut pe Hector să se cace în gură, i-a pus imediat un căluș în timp ce avea gura plină și l-a pus să îl poarte 4 sau 5 ore'. Thistlewood a înregistrat 3.852 de violuri proprii (inclusiv violuri în grup) asupra a 138 de femei, multe dintre ele minore, răspândind cu nepăsare VD.

Majoritatea luminilor iluministe - de la Diderot la Paris la Samuel Johnson la Londra - au fost oripilați de sclavie. Voltaire a avut un bilanț amestecat, deplângând instituția, considerându-i pe africani drept verișori - "nimeni nu-și putea trata ruda mai oribil" - și întrebând în romanul său Candide: "Cu ce preț mâncăm zahăr?". Cu toate acestea, el îi considera pe africani ca având o origine diferită de cea a europenilor. Diderot și Guillaume Thomas Raynal au denunțat sclavia în Histoire philosophique des deux Indes și au aprobat rebeliunea sclavilor. Cu toate acestea, filozoful german Kant s-a opus oricărei "fuziuni de rase" și, în eseul său "Despre diferitele rase ale omului", a susținut sclavia, considerând că aceasta reflectă o ierarhie a raselor, cu albii în vârf, asiaticii și africanii la mijloc ("negrul poate fi disciplinat și cultivat, dar nu este niciodată cu adevărat civilizat... el cade de la sine în sălbăticie"), iar indigenii americani "mult sub negri". Ideologia rasistă a lui Kant era neobișnuită în aceste cercuri, însă sclavia euro-americană avea nevoie de o justificare teoretică pentru dominația sa necreștină, pentru violența necesară pentru a o menține și pentru stilul de viață luxos și profiturile uriașe pe care le oferea stăpânilor săi. Ideile rasiale despre africani nu au fost inventate de stăpânii de sclavi europeni în secolul al XVIII-lea: oamenii din Evul Mediu erau obsedați de

ereditate și de reproducere; negustorii de sclavi arabi și intelectuali precum Ibn Khaldun au propagat idei rasiale despre africani nu foarte diferite de cele ale proprietarilor de sclavi europeni, într-o perioadă în care sclavia nu se baza deloc pe rasism, deoarece sclavii aveau la fel de multe șanse de a fi albi ca și negri. Dar acum, într-o epocă mai științifică, o abordare mai sistematică era în creștere: în 1774, Edward Long, judecător englez și plantator jamaican, a furnizat o ideologie rasistă în Istoria Jamaicăi, sugerând că africanii erau o "rasă de oameni" separată, care "nu se deosebea de animale", cu "maniere bestiale, prostie și vicii". Această nouă variantă a unei idei vechi a fost concepută pentru a justifica sclavia mobiliară. "Sclavia nu s-a născut din rasism", scria Eric Williams. "Rasismul s-a născut din sclavie".

La Londra și la Paris, baronii zahărului care dețineau sclavi se contopeau acum cu aristocrații, negustorii și nababii din India: Henry Lascelles, descendent al nobilimii din Yorkshire, a sosit în Barbados la 22 de ani și a colecționat plantații din Caraibe, menținând în același timp o viață britanică, devenind director al EIC și deputat. În momentul în care s-a sinucis în 1753, era cel mai bogat om din Anglia, lăsând moștenire o jumătate de milion de lire sterline, o avere care a finanțat înființarea unei dinastii britanice clasice - proprietățile, conacele și condeiul de Harewood.

Spre deosebire de legile din America, common law-ul britanic nu recunoștea sclavia. În 1729, proprietarii de sclavi au adresat o petiție procurorului general, care i-a susținut, dându-și cu părerea că "un sclav care vine din Indiile de Vest în Marea Britanie nu devine liber". Sclavii erau anunțați în mod deschis: "De vânzare. Un băiețel negru drăguț, în vârstă de aproximativ nouă ani", se arată într-un articol din Daily Advertiser. Cu toate acestea, în ciuda avizului din 1729, în timp ce sclavia era în întregime legală pe navele care traversau Atlanticul și în colonii, statutul său era ambiguu în metropolă. Același lucru se întâmpla și în Franța, unde un sclav putea intenta un proces pentru libertate la tribunalul amiralității.

În ambele țări, existau mulți sclavi eliberați și chiar mai multe persoane de rasă mixtă. Ne vom uita mai târziu la Paris, dar este posibil să fi existat 15.000 de britanici de culoare până la jumătatea secolului trecut. Și au existat rare excepții de la orori: în 1752, un proprietar de sclavi, colonelul Bathurst, și-a vândut proprietățile jamaicane și s-a întors cu un sclav de șapte ani pe nume Francis Barber, probabil fiul său natural, pe care l-a eliberat prin testament. După o scurtă aventură în marină, Barber a devenit servitorul foarte iubit al lui Samuel Johnson, cel mai apropiat echivalent britanic al lui Voltaire, leul dezlănțuit al Iluminismului londonez, spirit și lexicograf. Adversar al sclaviei, acesta

l-a educat pe Barber, făcând din el o figură a Londrei literare și, la moartea sa, unul dintre moștenitorii săi.

Dar acestea au fost personaje excepționale: majoritatea persoanelor înrobite nu au fost salvate de ducese sau de savanți, ci au murit tinere pe nave în mijlocul Atlanticului sau pe plantațiile din Caraibe.

Comerțul atlantic a fost o parte a unei lumi a sclaviei, dar evidența sa permite istoricilor să estimeze că, în total, pe parcursul a patru secole, aproximativ 12,6 milioane de oameni au fost înrobiți. Portughezii/brazilienii au transportat aproape jumătate din cei 12,6 milioane, britanicii un sfert, francezii 10 %, olandezii 5 %. Pe parcursul celor patru secole moderne, este probabil că peste treizeci de milioane de oameni au fost înrobiți: douăsprezece milioane peste Atlantic, aproximativ zece milioane din Africa de Est peste Oceanul Indian și zece milioane de turci, ruși, georgieni și circassieni din stepele eurasiatice. Acest număr nu include comerțul cu barbare și marocani din vestul Europei și nici cele câteva milioane de sârbi și albanezi înrobiți de otomani: unii dintre acești copii înrobiți au devenit vizir și sultani valabili, dar acest lucru nu diminuează tragedia lor. Mulți sclavi islamici erau femei care serveau în gospodării - dar serviciul domestic includea aproape întotdeauna abuzuri sexuale. Se estimează că numai khanii din Crimeea au înrobit patru milioane de sclavi. Deoarece nu există niciun fel de documente pentru niciuna dintre aceste meserii, este probabil ca ele să fie subestimate în mod grosolan.

De la Ouidah și de la alte castele de sclavi, navele erau încărcate cu sute de sclavi în cală "înghesuiți ca heringii într-un butoi" și porneau în temuta călătorie spre Brazilia portugheză, Saint-Domingue franceză sau "Vechiul Dominion" britanic - Virginia.

TREI FAMILII AMERICANE: HEMINGSES, JEFFERSONS ȘI TOUSSAINTS

În 1735, o femeie "africană pur sânge", după spusele strănepotului ei, care fusese înrobit în Africa de Vest, a fost violată sau sedusă de un căpitan de vas englez pe nume Hemings la Williamsburg, posibil să fi sosit ca prizonieră pe nava sa de sclavi. Sclavii și-au păstrat originile africane ca baKongo sau Akan cât de mult timp au putut. Stăpânii, care se temeau de astfel de afinități, erau dornici să rupă orice legături periculoase, acordând identități noi sclavilor cu nume noi, adesea clasice: au existat mulți Hannibal și Cezar. Numele ei ar fi putut fi Parthenia.

A rămas însărcinată. În 1662, virginienii hotărâseră că partus sequitur ventrem - dacă mama era sclavă, și copilul era. Așa că atunci când a adus pe lume o fiică, Elizabeth, cunoscută sub numele de Betty, căpitanul Hemings a oferit "un preț extraordinar de mare" pentru "propriul său trup", dar proprietarul a refuzat.

Hemings a încercat să răpească copilul, dar în cele din urmă a renunțat. Betty Hemings a ajuns să fie proprietatea Marthei Eppes, care o moștenise de la tatăl ei, el însuși descendent al unor coloniști fondatori care dobândiseră pământuri. În 1746, Martha s-a căsătorit cu un avocat de frontieră și broker de sclavi pe nume John Wayles, născut în Lancashire, Anglia, care fusese adus aici ca servitor sub contract de servitute și care dobândise o moșie și o avere - o versiune timpurie a ceea ce avea să fie numit într-o zi Visul American. Toate coloniile americane aveau adunări alese - cea din Virginia se numea Camera Burghezilor - dominate de plantatorii de tutun care au creat o infrastructură juridică pentru a-și proteja proprietatea umană și viețile împotriva oricărei rebeliuni: 40-50 la sută dintre locuitorii Virginiei erau sclavi. În 1723, Virginia a decretat că "niciun sclav negru, mulatru sau indian nu va fi eliberat sub niciun pretext". Wayles a devenit proprietarul lui Elizabeth Hemings.

La doi ani după căsătorie, Martha Wayles a murit dând naștere unei a doua fiice, numită Martha după ea. Wayles s-a mai căsătorit cu încă două soții, ambele au murit de tinere, după care a luat-o ca "concubină" pe Betty Hemings, descrisă ca fiind o femeie "mulatră strălucitoare" - "strălucitoare" însemnând lumină. Deși societatea dezaproba acest lucru, acest lucru era atât de comun încât era aproape universal. "Doctrina omniprezentă a supremației albilor ar fi trebuit să îi inoculeze pe albi împotriva amestecului interrasial", scrie Annette Gordon-Reed, dar aceasta s-a dovedit "nesigură atunci când a fost comparată cu forța sexualității umane". Wayles și Hemings au avut împreună șase copii. Este clar că sclavia sexuală a făcut întotdeauna parte din sclavie, fie în Roma păgână, fie în Istanbulul islamic sau aici, în Virginia: sexul între proprietari și sclavi era "în termenii bărbaților, dincolo de ochii și de privirea lumii exterioare... fie prin viol, folosind forța directă sau implicită, fie, în unele cazuri, când bărbații și femeile erau cu adevărat atrași unul de celălalt". Este imposibil să evaluăm astfel de relații în termenii noștri: "femeile înrobite practic și legal nu puteau refuza consimțământul", iar mărturiile "arată clar prevalența violului în timpul sclaviei".

La moartea lui Wayles, Betty, copiii ei și restul de 124 de sclavi vor fi moșteniți de fiica sa Martha - și de viitorul ei soț, un anume Thomas Jefferson, care se născuse în 1743, nu cu mult timp după Betty.

Jefferson, descendent al elitei proprietarilor de sclavi din Virginia, creștea în apropiere. Tatăl său, Peter, era un aventurier de frontieră din a doua generație, care a reușit să cerceteze noi terenuri, împingând frontiera spre vest, trasând o rută spre Munții Allegheny. A servit în Camera Burghezilor și ca judecător de pace, acumulând în același timp 7.000 de acri și șaizeci de sclavi și creând un stil de viață intelectual și rafinat, care l-a produs pe Thomas. Un copil al Iluminismului, Thomas i-a citit pe Locke, Newton, Voltaire și Voltaire și a cântat la vioară, spunându-i fiicei sale că "nu există fir de iarbă care să răsară neinteresant pentru mine și nici ceva care să se miște". Înalt de un metru optzeci și doi, subțire, cu părul roșcat deschis, ochii de culoarea alunei, nasul ascuțit, Jefferson era sociabil, dar insesizabil, politicos și ostentativ de sincer, dar ambițios în particular. În spatele strălucirii sale fermecătoare, era, de asemenea, pasional și foarte încordat, suferind de migrene provocate de stres. La moartea tatălui său, a moștenit 5.000 de hectare. La douăzeci și șase de ani, după o pregătire ca avocat, Jefferson a fost ales în Camera Burghezilor. Între timp, Martha Wayles se căsătorise și rămăsese văduvă. În societatea colonială compactă, era doar o chestiune de timp până când el a venit să o cheme.

În momentul în care mama lui Elizabeth Hemings a ajuns în Virginia, Hippolyte, fiul înrobit al unui guvernator Allada, probabil capturat și vândut de regele Agaja din Dahomey, a fost livrat în colonia franceză Saint-Domingue, jumătate din insula Hispaniola (cealaltă jumătate fiind o colonie spaniolă, Santo Domingo). Într-una dintre milioanele de tragedii zilnice ale sclaviei, soția lui Hippolyte, Affiba, și copiii lor au fost, de asemenea, capturați, dar au fost vânduți separat la Saint-Domingue. Fără să știe că munceau pe o moșie din apropiere, Hippolyte s-a căsătorit cu o femeie pe nume Pauline, o colegă Allada. Când Affiba a descoperit acest lucru, a murit de durere. Hippolyte și Pauline au avut cinci copii, dintre care primul a fost un băiat: Toussaint.

"M-am născut sclav, dar natura mi-a dat sufletul unui om liber", și-a amintit Toussaint, care a crescut pe domeniul de zahăr Bréda, deținut de un aristocrat francez absent, contele Pantaléon de Bréda, care i-a dat numele Toussaint Bréda. Lucrând de la o vârstă fragedă ca păstor de vite, el a fost instruit de tatăl său în medicina Allada și a fost botezat ca catolic, venerând în același timp voodoo; vorbea fon, franceză și creolă. Toussaint a cunoscut tragedia sclaviei "de a rupe fiul de mama sa, fratele de sora sa".

Ambii săi părinți au murit în tinerețe, după care Toussaint a fost "adoptat" de un libert Allada și prieten de origine africană al mamei sale, un exemplu de afilieri informale care au făcut ca insuportabilul să fie suportabil. Majoritatea sclavilor din Saint-Domingue erau munciți până la moarte înainte de a împlini 37 de ani, fiind apoi înlocuiți de noii

veniți din Africa, cunoscuți sub numele de bossales. Șaizeci la sută dintre sclavii de sex masculin, care au supraviețuit în medie trei ani, au fost munciți până la moarte - aproximativ 500.000 în total. A fost un mediu care a încurajat ceea ce intelectualul haitian baron de Vastey a numit mai târziu "desfrâu de rahat". Code Noir a fost ignorat pe scară largă, iar stăpânii francezi și-au tratat sclavii în mod atroce: mulți dintre ei au fost violați și torturați în moduri ingenioase, inclusiv prin împachetarea lor cu explozibili pentru a-i arunca în aer, cunoscută de francezi sub numele de "puțină pulbere în fund", îngropați de vii, arși în cuptoare, mutilați genital, obligați în mod obișnuit să poarte botnițe.

Coloneii francezi trăiau o viață de lux pe Saint-Domingue, dar în tot acest timp erau îngroziți de ideea de a fi uciși de sclavii lor, pe care îi caracterizau atât ca fiind animale leneșe, cât și ca străini amenințători. Societatea era strict împărțită între albi, populația în creștere de persoane de rasă mixtă și de negri eliberați, care adesea dețineau ei înșiși sclavi - și sclavi.

Modalitatea de a supraviețui era să devii vizitiu sau servitor în conacul plantatorului: Toussaint a fost promovat de administratorul moșiei sale, Bayon, la funcția de cojocar. Pe măsură ce a crescut, a fost martor la rebeliunea lui François Makandal, un om sfânt cu un singur braț (oungan) din Africa de Vest - vorbea ceva arabă - care practica ritualuri care, îmbinate cu catolicismul, au devenit voodoo haitian. Coloneii au pretins că Makandal i-a otrăvit, deși noile cercetări arată că a fost vorba de o epidemie de antrax. Cu toate acestea, Makandal a condus o insurgență care reprezenta o amenințare letală, așa că a fost capturat și ars de viu în Port-au-Prince. Sclavii credeau că spiritul său a scăpat din flăcări.

'Virtuosul Bayon de Libertad' l-a mantuit pe Toussaint, care și-a închiriat sclavii pe propria fermă. Deși s-a căsătorit cu fiica nașului său, Suzanne, cu care a avut copii, a fost un amant prolific care a avut multe amante, negre și albe. Între timp, s-a alăturat clandestinității frățiilor de sclavi și credincioșilor voodoo care au început să viseze la revoluție. Cu toate acestea, viziunea despre lume a lui Toussaint nu a fost niciodată rasială. Produs atât din lumea lui Makandal, a voodoo-ului african și a dansurilor de luptă kalinda, amestecată cu credința sa catolică și cu iluminismul, el credea în potențialul naturii umane.

În același moment, acești doi americani remarcabili, Toussaint și Jefferson, citeau aceleași cărți - Voltaire, Diderot, Raynal - și totuși visau la versiuni diferite ale libertății.

Maria Tereza nu știa prea multe despre America, dar un masacru american îndepărtat, condus de un tânăr colonialist, îi oferea acum ocazia de a-l distruge pe Frederic cel Mare.

MIMI ȘI ISABELLA: MICUȚA TA ARHANGHELICĂ

La 28 mai 1754, în imensitatea comitatului Ohio, un tânăr ofițer britanic și-a condus forța de 300 de americani și nativi americani Mingo într-o ambuscadă a trupelor franceze și irocheze sub comanda lui Sieur de Jumonville. Ofițerii francezi și britanici erau în competiție pentru a coloniza interiorul Americii.

Ofițerul, George Washington, în vârstă de 22 de ani, înalt de 1,80 m și robust, era, ca și Jefferson, fiul unui plantator bogat, descendent al primilor coloniști care dețineau mii de hectare și mulți sclavi. Tatăl lui Washington a murit de tânăr, mama sa era glacială și autoritară, iar el a crescut reticent, solid și precaut. Dar, la fel ca și Cromwell, era mult mai viclean și mai ambițios decât a lăsat să se vadă.

Datorită prieteniei sale cu familia Fairfax, descendenții comandantului lui Cromwell în războiul civil, care controlau cinci milioane de hectare americane, Washington a început la șaisprezece ani să cerceteze valea Shenandoah. Până la vârsta de 20 de ani, deținea 2.000 de acri. În timpul acestor ani de început, s-a îndrăgostit de Sally Fairfax, soția orbitoare a celui mai bun prieten și patron al său, pasiunea singulară a unei vieți flegmatice pe care a numit-o mai târziu "o mie de pasaje tandre". După această criză romantică, s-a căsătorit cu o văduvă bogată și simplă, Martha Custis, care a adus cu ea pământ și încă trei sute de sclavi, ceea ce l-a făcut unul dintre cei mai bogați oameni din colonii. Jefferson a remarcat că Washington "a condus întotdeauna cu severitate". Într-adevăr, el a fost "crescut mai întâi pentru a guverna sclavi, apoi o armată și apoi o națiune". Washington a urmărit în mod constant lenea sclavilor săi, plângându-se că "nu se poate găsi un grup de ticăloși atât de leneși". Atunci când sclavii săi fugeau de acasă - 7% dintre ei o făceau - el era neobosit în a-i recupera. I-a trimis pe sclavii care se purtau prost la moarte timpurie pe plantațiile din Caraibe.

Urmărind inamicul în comitatul Ohio, Washington și-a câștigat porecla Conotocaurius - distrugătorul de sate - de la auxiliarii săi Mingo. Când forțele sale i-au ajuns din urmă pe francezi și irochezi, i-au prins în ambuscadă și i-au măcelărit: mulți au fost scalpați. În

timp ce Washington îl interoga pe Jumonville, unul dintre aliații săi Mingo i-a despicat capul captivului cu o tomahawk.

Când vestea a ajuns la Londra, prim-ministrul fler, Thomas Pelham, duce de Newcastle, unul dintre frații care continuaseră sistemul lui Walpole, a studiat harta, străduindu-se să găsească aceste locuri obscure. "Annapolis trebuie să fie apărat pentru a fi sigur", a oftat el. "Unde este Annapolis? Newcastle condusese politica externă britanică timp de treizeci de ani, dar era pentru prima dată când un om de stat britanic trebuia să stăpânească America. Acum, chiar și el își dădea seama că un război colonial împotriva Franței era inevitabil: francezii contestau interesele britanice în America, India și Africa de Vest. Newcastle o susținuse întotdeauna pe Maria Tereza împotriva Prusiei - "vechiul său sistem" -, dar într-o schimbare amețitoare de parteneri de dans a ajuns să-l susțină pe Frederic cel Mare împotriva Mariei Tereza, care, la rândul ei, și-a găsit niște aliați surprinzători care erau amenințați de Prusia. Ludovic al XV-lea și amanta sa, Pompadour, îl detestau pe Frederick, la fel ca și fiica blondă a lui Petru cel Mare, împărăteasa Elizaveta a Rusiei: Frederick nu și-a ajutat cauza numindu-le pe Pompadour și pe Elizaveta "curvele". Maria Tereza a schimbat dramatic alianțele, aliindu-se cu inamicul ei tradițional, Franța, iar Rusia li s-a alăturat.

Finanțat de subvențiile britanice, dar confruntat acum cu o coaliție letală, Frederick a lansat un atac preventiv în Boemia și a asediat Praga, declanșând primul război mondial. La Kolín, la 18 iunie 1757, armatele Mariei Tereza au zdrobit-o pe cea a lui Frederick: în timp ce trupele sale șovăiau, el a strigat: "Ticăloșilor, vreți să trăiți pentru totdeauna?". Patruzeci la sută dintre ei au fost uciși, iar regele abia a scăpat cu viață. 'Phaeton s-a prăbușit în sfârșit la pământ', a rânjit fratele său gelos, prințul Heinrich. 'Nu știm ce se va întâmpla cu noi'. Dar Frederick, ajutat de inerția austriacă și de lipsa de încredere a rușilor, s-a năpustit asupra francezilor, învingându-i la Rossbach, apoi i-a zdrobit pe austrieci la Leuthen, cele mai mari victorii ale sale.

Dar cazacii se apropiau. "Intenționez să continui acest război", a spus Elizaveta, care deținea 5.000 de rochii, "chiar dacă voi fi nevoită să-mi vând toate diamantele și jumătate din haine". Pompadour a fost de acord: "Îl urăsc pe regele Prusiei... hai să-l demolăm pe acest Attila al Nordului". Maria Tereza l-a numit doar "Monstrul". Frederick a rânjit la 'primele trei curve din Europa unite împreună'. În august 1758, la Zorndorf, s-a luptat cu ferocele ruși, o bătălie istovitoare, o bătălie de măcelari, la egalitate. Un an mai târziu, la Kunersdorf, rușii l-au zdrobit. 'Haina mea este ciuruită de gloanțe de muschetă', scria el, 'și am avut doi cai uciși sub mine'. S-a gândit la sinucidere: "Este ghinionul meu să mai fiu în viață... Am rămas doar 3.000 de oameni

din 48.000... Totul este pierdut... Nu voi supraviețui prăbușirii patriei mele". Adio pentru totdeauna. Cavaleria rusă a atacat Berlinul. Poziția lui Frederick era disperată: "Singura mea deviză acum este cucerește sau mori". Jocurile de noroc erau tot ce mai rămăsese: "Trebuie să mă îmbarc într-o mare aventură și să joc dublu sau să renunț".

Maria Tereza, care urmărea cu nerăbdare manevrele lente ale generalilor săi și ferocitatea intermitentă a aliatului său rus, a asistat cu satisfacție la demolarea sa. Între timp, în 1760, ea a aranjat căsătoria impresionantului, dar dogmaticului său fiu Iosif, în vârstă de nouăsprezece ani, cu Isabella de Parma, în vârstă de optsprezece ani, o brunetă senzuală, cu ochi negri și piele măslinie, care pentru o scurtă perioadă de timp i-a luminat egoismul încăpățânat și a stârnit pasiunea în rândul Habsburgilor. Isabella, o romantică inteligentă, sălbatică și melancolică, care a scris despre filosofie și economie, a fost instantaneu adorată de împărăteasa-regină și de soțul ei (împărtășind dragostea acestuia pentru muzică și filosofie). Cu toate acestea, niciunul dintre ei nu a observat că Isabella s-a îndrăgostit de cea mai inteligentă soră a lui Joseph, Mimi, care avea încă doar 17 ani, confidenta și favorita mamei sale.

'Crede-mă, cea mai mare, pot spune doar atât, bucurie a mea este să te văd și să fiu cu tine', i-a spus Isabella lui Mimi într-una dintre cele peste 200 de scrisori de dragoste. 'Niciodată, nici în cer, nici pe pământ, nici din cauza absenței, nici din cauza a ceva sau a altcuiva, nu mă voi schimba în asta'. Pasiunea ei era vulcanică: 'Te ador, ard pentru tine'. După ce a trimis una dintre scrisori, ea a scris: "Iată-mă din nou, sora mea mult prea crudă, încorsetată până când voi afla efectul a ceea ce ai citit... Nu mă pot gândi la nimic altceva decât că sunt îndrăgostită până peste cap ca o proastă. Pentru că ești atât de crudă, încât chiar nu ar trebui să fii iubită și totuși cum să te poți abține dacă te cunoști?".

După ce a dat naștere unei fiice, a ieșit și mai pasionată, mintea ei fiind un amalgam de 'Filosofie, morală, povești, reflecții profunde... și extaz pentru tine'. Au organizat întâlniri secrete în jurul lui Iosif. 'Dacă arhiducele iese în oraș, eu voi fi la tine acasă', i-a spus Isabella lui Mimi.

'Te iubesc cu furie și tânjesc să te sărut', a scris Mimi. 'Să te sărut și să fiu sărutată de tine. Îți sărut funduletul arhanghelic'.

'Roagă-te să fie vreme frumoasă dacă vrei să mă posezi', a scris Isabella. 'Sărut tot ce mă lași să sărut'.

Isabella a numit-o pe Mimi 'cea mai adorabilă creatură', pe care era 'foarte înclinată să o sufoce cu sărutări'. Cu toate acestea, ea era ciudat de macabră: 'Moartea este un lucru bun'. Mimi a fost declanșată de fatalismul Isabelei: 'Permite-mi să-ți spun că marea ta dorință de moarte este un lucru de-a dreptul rău. Înseamnă fie că ești egoistă, fie că vrei să pari o eroină'. A râvnit Isabella la moarte ca o scăpare de o iubire insuportabilă sau dragostea ei sălbatică a exprimat fatalismul ei nervos?

La apogeul acestei relații intense, Habsburgii au invitat o familie de muzicieni să cânte pentru ei. Împărăteasa adora muzica și cântatul în public. Iosif cânta la clape, Leopold și Maria Antoaneta la clavecin și toate fetele știau să cânte.

La 13 octombrie 1762, Habsburgii s-au adunat la Schönbrunn pentru a-l vedea cântând pe micul pianist Wolfgang Mozart. Copilul de șase ani a fost însoțit de familia sa. Tatăl său, Leopold, un violonist talentat, dornic, dar morocănos și asistent Kapellmeister al prințului-episcop de Salzburg, descendent dintr-o familie creativă, a recunoscut de timpuriu că fiul său era un prodigiu: la cinci ani, Mozart a compus prima sa piesă. Acum Leopold cânta la vioară, apoi Wolfgang cânta la clavecin și, când a fost provocat de împăratul Franz, a pus o cârpă peste clape și a cântat perfect. Arhiducesa Isabella a cântat la vioară. 'Este suficient să spunem că Wolferl [Mozart] a sărit în poala împărătesei, și-a pus brațele în jurul gâtului ei și a sărutat-o viguros', a scris Leopold Mozart. A doua zi, familia Mozart a primit o plată importantă. Maria Tereza a fost atât de încântată de Wolfgang încât i-a trimis un costum special din brocart liliachiu care a contribuit cu siguranță la gustul său viitor pentru extravaganță vestimentară.

Mozart a fost "un om fundamental fericit", scrie Jan Swafford, spiritual, exuberant, energic, infuzat în mod constant cu idei muzicale de putere și frumusețe - foarte diferit de clişeul geniului melancolic aşteptat de romantici în secolul următor. "Wolfgang este extraordinar de vesel", scria tatăl său sever, "dar și un pic cam neastâmpărat". Leopold era morocănos, dezamăgit de propria carieră - 'Toți bărbații sunt ticăloși', i-a spus lui Mozart - dar soția sa era jucăușă și scatologică. În adolescență, Mozart și-a găsit o parteneră poznașă în verișoara sa Maria Anna Thekla: 'Noi doi suntem făcuți unul pentru celălalt, pentru că și ea este un pic pungașă'. Explorările lor sexuale au inspirat scrisorile sale picante: "Îți voi săruta mâinile, fața, genunchii și ... orice îmi permiți să sărut". Chiar și în timp ce cânta pentru aristocrați, el râdea în particular când "un număr de nobili erau prezenți: Ducesa Kickass, Contesa Pisshappy, precum și Prințesa Smellshit cu cele două fiice ale sale". Dar el compunea deja: "Concertul i-l voi scrie la Paris, așa se cuvine / Pentru că acolo pot să-l scriu în timp ce mă cac".

Inspirat de Viena, Leopold l-a dus pe Mozart într-un turneu european la Paris (unde, în mod traumatizant, mama sa avea să moară mai târziu de tifos), la Londra și înapoi la Viena. Acolo, Joseph avea să-i devină patron.

Joseph era deja îndrăgostit nebunește de Isabella când aceasta a jucat atât de bine cu familia Mozart. Isabella l-a gestionat excelent în timp ce, probabil pentru Mimi, scria un tratat despre bărbați ca "animale inutile", așteptând cu nerăbdare emanciparea femeilor.

Apoi: dezastru. După nașterea prematură a unei a doua fiice pe care Isabella a numit-o după Mimi, aceasta a luat variolă. Ultima ei scrisoare i-a fost adresată lui Mimi: "Dumnezeu este prea binevoitor pentru a nu-mi permite să am plăcerea de a te săruta din nou... La revedere, să fii sănătoasă". Isabella a murit la 21 de ani, apoi a urmat copilul.

Mimi a fost poleiată - deși mai târziu s-a căsătorit fericită - dar Joseph era neconsolat: "Am pierdut totul, obiectul întregii mele tandreți, singurul meu prieten". I-a spus mamei sale: "Nu mă voi mai căsători niciodată... existența mea este tensionată până la punctul de rupere". Regina împărăteasă i-a ordonat imediat să se căsătorească cu o prințesă Wittelsbach, Josepha de Bavaria. El s-a împotrivit. Mimi, punând dinastia pe primul loc, i-a arătat lui Joseph scrisorile de la Isabella pentru a-i spulbera iluziile, deși el nu le-a înțeles. Consimțind, el și-a urât noua soție - "scundă, fără nicio urmă de farmec, cu fața plină de pete, cu dinții oribili" - și s-a plâns unui prieten: "Soția mea este insuportabilă, vor să fac copii. Cum aș putea? Dacă aș putea să pun vârful unui deget pe cea mai mică parte a corpului ei care nu este acoperită de pete, aș încerca'. Observând răutatea fratelui ei, Mimi a reflectat: "Dacă aș fi soția lui, m-aș spânzura de un copac în Schönbrunn", dar chiar și mama lor a recunoscut că Josepha era "neplăcută". În doi ani, Josepha a murit și ea de variolă, acel ucigaș necruțător.

În timp ce Frederick manevra și negocia cu disperare, William Pitt, noul prim-ministru, nepotul lui John "Diamantul" Pitt și fiul lui Robert, care scosese pe ascuns bijuteria din India, a orchestrat un război pe mai multe fronturi care a adus o serie uimitoare de victorii din America și Africa până în India.

Aliatul georgian al lui Nader, regele Hercule al II-lea, care îl însoțise la Delhi, a unit Kartli și Kakheti pentru a crea prima Georgia unită după multe secole.

Omanii erau ibadiți, adepți ai unui savant din secolul al VIII-lea care respingea anumite doctrine sunnite și șiiți, și erau conduși de imami aleși de o singură familie care îi

alungase pe portughezi și se întorseseră la comerțul lor tradițional de pe coasta africană Swahili.

Voltaire a fost și mai aspru cu evreii, pe care i-a descris ca fiind "un popor ignorant și barbar, care a unit de mult timp cea mai sordidă avariție cu cea mai detestabilă superstiție".

Mai revoltător a fost Julius Soubise, un sclav manumit, numit inițial Othello, care a devenit profesorul de scrimă al unei frumuseți mondene îmbătrânite, Catherine Hyde, ducesă de Queensberry. Tratat ca fiul ei adoptiv, redenumit după un duce francez, a devenit un fufă, seducător și un rake printre dandy de societate cunoscuți sub numele de Macaronis pentru stilul lor european (Soubise a fost numit "Mungo Macaroni" de către ziare) și, probabil, amantul ei Dar când a fost acuzat de violarea unei menajere, ducesa l-a trimis în India, unde a fondat o școală de echitație în Calcutta, murind în urma unui accident de călărie.

Un proprietar de plantații tipic francez, Gaspard Tascher, a cumpărat proprietăți în Martinica și La Pagerie din Saint-Domingue, ceea ce i-a oferit un nume de familie aristocratic și a finanțat un stil de viață care i-a permis fiului său să servească ca paj la curtea lui Ludovic al XVI-lea. Nepoata sa, Marie Josèphe Rose Tascher de La Pagerie, crescută de sclavi, și-a distrus dinții mâncând zahăr, astfel încât, atunci când creola a ajuns la Paris pentru a se căsători cu un aristocrat, gura ei era doar plină de cioturi negre; abia dacă era educată, dar avea un farmec cuceritor. Cunoscută mai târziu sub numele de împărăteasa Josephine, ea și Toussaint aveau să își intersecteze drumurile.

Ca și în Virginia, sclavele de casă, adesea adolescente, erau prada proprietarilor lor. În Guadelupa, pe plantația sa din Saint-Georges, un plantator francez pe nume George de Bologne a avut un fiu cu o servitoare, Nanon, în vârstă de 17 ani. Fiul Joseph nu a putut moșteni nobilimea, dar, răsfățat de tatăl său, a fost educat în muzică, limbi clasice și filozofie, iar mai târziu a fost trimis la un internat, unde s-a dovedit a fi un prodigiu muzical, violonist virtuoz și compozitor.

O lună mai târziu, când francezii au contraatacat și au capturat Washington, a avut noroc că nu a primit el însuși un tomahawk în cap.

Elizaveta, o amazoană blondă elegantă purtând o platoșă și călătorind o sanie, preluase puterea printr-o lovitură de stat. Ea moștenise cruzimea tatălui său și s-a dovedit o autocrată capabilă, deși inconsecventă și capricioasă, în timp ce se bucura de multe aventuri simultane cu tineri amanți. Principalul dintre aceștia a fost chipeșul corifeu

cazac ucrainean Alexei Razumovsky, al cărui frate, Kyril, a fost numit marele hetman al cazacilor: a fost ultimul hetman semi-independent înainte de 1918.

Romanovii și Durranii, Pitts, Comanche și Kamehamehas

RĂZBOIUL LUI PITT: MARELE PLEBEU

Interpret înnăscut, melodramatic, furtunos și băutor înrăit, Pitt, după o perioadă timpurie în care a fost soldat, și-a făcut un nume cu atacuri virulente la adresa lui Walpole și a familiei Pelham, punându-le în dificultate corupția internă și inerția globală. În timp ce se dezlănțuia împotriva facțiunilor venale (și le coordona în mod strălucit), Pitt a candidat în circumscripția electorală Old Sarum, o ruină nelocuită cumpărată de Diamond Pitt. Căsătorit cu Lady Hester Grenville, fiica unui clan puternic, a fost susținut de propria facțiune: această mică clică de Pitt-Grenville a dominat politica pentru următoarea jumătate de secol.

George al II-lea îl detesta pe Pitt, dar în decembrie 1756, dându-și seama că Newcastle era depășit de situație, a acceptat că oratorul îngâmfat și vanitos avea un plan și a consimțit la un minister Pitt, în mod nominal sub conducerea Ducelui de Devonshire. 'Sunt sigur că pot salva această țară', s-a lăudat Pitt, acum secretar de stat pentru sud, 'și nimeni altcineva nu poate'. Când a fost manevrat pentru a fi înlăturat de la putere, Pitt a lansat o campanie națională care a dezvăluit noua importanță a opiniei publice și a forțat rechemarea sa, aclamat acum în mod popular drept Marele Comunist; de data aceasta era în parteneriat cu Newcastle.

Pitt a pus la cale primul conflict global al țării, Războiul de Șapte Ani: strategia sa a fost să câștige "Canada pe malurile Rinului", plătindu-l pe Frederick să lupte împotriva Franței, în timp ce protejații săi spadasini - "băieții lui Pitt" - atacau coloniile franceze. A cucerit castelele franceze de sclavi din Senegal și Gambia și a luat cu asalt Guadelupa; în America, Louisburg și Quebec au căzut. Dar nu totul a mers bine: la Monongahela, în valea Ohio, un general britanic extrem de arogant, Edward Braddock, a ignorat sfaturile adjunctului său din Virginia, colonelul Washington, expert în războaie coloniale, și a fost înfrânt de forțele franco-irocheze. Braddock a fost ucis, iar Washington a fost împușcat în doi cai sub el. A fost decisiv într-un mod diferit: Washington a remarcat nesimțirea

britanică și s-a resemnat cu refuzul superiorilor săi de a-l recunoaște sau promova pe el și trupele sale coloniale. Dar acesta a fost un eșec rar.

În India, se deschidea un nou joc: un invadator străin vorace și brutal era pe cale să devasteze țara.

RĂZBOINICI INDIENI: DURRANI ȘI CLIVE

Numele lui era Ahmed Durrani, extraordinarul șah afgan, fost bodyguard al lui Nader. În ianuarie 1757, chiar în momentul în care Pitt își orchestra ofensiva mondială, Durrani a mărșăluit în Delhi. Era departe de a fi prima sa invazie în India, iar în total avea să invadeze India de opt ori și să jefuiască Delhi de două ori.

Prădarea afgană a Indiei începuse cu zece ani mai devreme, în decembrie 1747, când Durrani l-a atacat pe împăratul Mughal Rangila, dependent de opiu, care a avut noroc atunci când depozitul de praf de pușcă al invadatorilor a explodat. Un an mai târziu, Durrani a pus stăpânire pe Sindh și Punjab (Pakistan), apoi a cucerit Kashmirul, atras în vârtejul Indiei de înaintarea Marathas sub conducerea peshwa Balaji Rao, care, după moartea lui Shahu, a condus prin intermediul unui chhatrapati marionetă. În 1749, Nizam de Hyderabad, în vârstă de 76 de ani, o legendă care a supraviețuit la opt împărați, un șah și opt bătălii, a murit, declanșând o luptă între moștenitorii săi care a atras și mai mulți jucători în vid. Acești prinți au manipulat - și au fost la rândul lor manipulați - de către negustorii-soldați britanici și francezi, aventurieri agresivi atrași de o regiune haotică din punct de vedere politic, dar încă bogată din punct de vedere comercial. Ambele dinastii Nizam au atras europenii rivali: unul dintre ei a fost susținut de un guvernator general francez strălucitor, Joseph, marchizul Dupleix, un veteran al Compagnie des Indes Orientales, care era căsătorit cu o frumusețe parțial indiană cunoscută sub numele de Joanna Begum, un intermediar util cu potentații indieni. Dupleix și-a condus armata de sepoys indieni îmbrăcat ca un nawab indian. Dinastia rivală a angajat un maior EIC redutabil, Stringer Lawrence. Apoi, Balaji Rao și Marathas-ul său s-au alăturat la împărțire - iar Durrani a trebuit să își apere noul imperiu. Niciunul dintre jucătorii din acest haos - indieni, afgani, francezi sau britanici, musulmani, hinduși sau creștini, albi sau bruneți - nu era scrupulos sau iubitor de pace, și toți erau lacomi și nemiloși.

Șah Durrani a mărșăluit în Delhi, jefuindu-i comorile și adunându-i concubinele, dar nu a preluat tronul, spunându-i împăratului Alamgir al II-lea, neajutorat: "Îți acord coroana Indusului: vino să mă vezi mâine dimineață în demnitate regală". Ulterior, el și-a exprimat reținerea în poezie:

Uit de tronul din Delhi când îmi amintesc de vârfurile munților din frumosul meu Pashtunkhwa.

Ținându-și curtea cu haremul său în apartamentele imperiale din Delhi, Durrani l-a căsătorit pe fiul său Timur cu fiica împăratului, în timp ce el însuși s-a căsătorit cu fiica lui Rangila. Întorcându-se prin Punjab, el și fiul său s-au confruntat cu o nouă provocare: sikhii fuseseră reprimați de generații de moguli, guru lor fuseseră executați, dar ei au reacționat devenind un ordin militar-religios, împărțit în armate și divizii, comandate de comandanți aleși, sirdarii. Durrani și Timur au distrus orașele sfinte sikh de la Kartarpur și Amritsar, distrugând templele lui Chak Guru, profanându-le cu sânge de vacă și murdărind lacurile sacre. Insurgenții sikh i-au hărțuit pe afgani, care au măcelărit în masă civilii sikh.

În timp ce Durrani își ținea curtea în capitala mogolă, un tânăr războinic britanic manevra pentru a distruge puterea franceză și a domina o provincie îndepărtată, dar bogată: la 19 ani, Robert Clive, fiul unui vicar din Shropshire, s-a alăturat EIC ca contabil. Înzestrat cu o energie maniacă, presărată cu crize de boli mintale, Clive era un contabil luptător care tânjea după acțiune - "un om care nu s-a născut pentru un birou", după expresia lui Pitt - și s-a alăturat armatei EIC, unde a urcat rapid. La acea vreme, 90% din profiturile EIC nu proveneau din India, ci din China. Cu toate acestea, haosul din India a fost o oportunitate căreia niciunul dintre jucători nu a putut rezista. Așa cum în vest Durrani și Balaji Rao au convergent spre Delhi, tot așa în est, în anii 1740, Dupleix și Compagnie des Indes Orientales franceză au lansat o ofensivă împotriva britanicilor pasivi. Inspirat în parte de Dupleix, Clive a obținut primul său comandament. În 1751, el își făcuse un nume - și anunțase un nou dinamism britanic - prin cucerirea unei fortărețe, menținerea ei și apoi înfrângerea unui potentat indian susținut de francezi. Pitt l-a lăudat. S-a căsătorit cu o fată de optsprezece ani care venise la Madras la sfatul fratelui ei special pentru a se căsători cu Clive și au avut nouă copii. Când Clive a suferit o cădere nervoasă, ei s-au întors bogați la Londra, unde a fost ales

deputat și a cumpărat un baronet. Dar s-a întors în India exact la timp pentru războiul lui Pitt.

"O scenă de anarhie, confuzie, mită, corupție și șantaj", spunea Clive, "nu a fost văzută sau auzită niciodată în altă țară în afară de Bengal". El nu a fost singurul prădător tentat de Bengal: Balaji Rao a văzut și el acest lucru, făcând raiduri în Bengal de șase ori, omorând 40.000 de oameni. Dar temperamentul lui Clive era ideal pentru a lupta împotriva războinicilor francezi și indieni din acea vreme, spiritul său agresiv fiind cel mai bine rezumat de o notă adresată unui subordonat care se confrunta cu o forță superioară: "Dragă Forde, luptă imediat cu ei; mâine îți voi trimite ordinul de consiliu". Acum, o serie de dezastre s-au abătut asupra intereselor britanice. Tânărul nawab al Bengalului, Siraj ud-Daula, nepotul lui Alivardi Khan, care a acaparat provincia de la moguli, a pus stăpânire pe profitabilul fort britanic din Calcutta, unde cei șaizeci și patru de prizonieri britanici au fost închiși într-o temniță în plină căldură. Patruzeci și trei dintre ei au murit.

La 5 februarie 1757, Clive și-a marșat mica sa armată prin vasta tabără indiană - parcurgând așa-numita "mănușă de la Calcutta" - pentru a recuceri fortul. La 23 iunie, "bătălia" sa decisivă de la Plassey a fost o pantomimă. Cel mai sigur mod de a câștiga o bătălie este să negociezi rezultatul. Armata sa - 1.100 de europeni, 2.000 de sepoys - a fost infimă; miniștrii și armata nawabului au schimbat în mare parte tabăra datorită negocierilor lui Clive; ploaia a îmbibat praful de pușcă; și a pierdut doar 22 de sepoys (și niciun european). După ce i-a subminat pe francezi, i-a învins și pe olandezi, raportându-i lui Pitt: "Ți-am spus destul de clar că nu va fi greu sau foarte greu să obții posesia absolută a acestor regate bogate; și asta cu acordul Mogulului". El a asigurat Bengalul pentru EIC. În Parlament, Pitt l-a lăudat pe "Clive ... acel general născut în ceruri" care a luptat cu "o execuție care l-ar fermeca pe regele Prusiei". Bucurându-se de averea lor nababbiană de 300.000 de lire sterline (un miliard de lire sterline astăzi), noii lord și lady Clive de Plassey au cumpărat proprietatea ducelui de Newcastle și au șocat Londra cu ostentația lor: dihorul ei de companie purta un colier de diamante de 2.500 de lire sterline, iar animalul ei de companie minune - Mozart - a cântat în salonul lor. Clive a rămas fragil: dependent de opiu, a suferit o nouă cădere nervoasă.

Cu toate acestea, Bengalul era doar o provincie. Întors în Kandahar, Durrani, acum bogat în urma jafului din Delhi și a veniturilor din Punjab și Khorasan, era fericit să-i lase în pace pe moguli, cu condiția ca și marathasii să facă la fel. Dar un general marathatha, însoțit de fiul adolescent al lui Balaji Rao, Vishwas, a mărșăluit în Delhi și și-a pus propriul împărat pe tron, provocându-l pe Durrani. La 14 ianuarie 1761, cele două

armate s-au întâlnit la Panipat, unde Babur cucerise India în 1526. Durrani l-a ucis pe generalul Vishwas și pe 28.000 de Marathas, înrobind 22.000 de femei și copii. Bătălia a confirmat sfârșitul Indiei Mogulale - care, în urma ocupațiilor persanilor, maratelor și afganilor, nu mai era acum decât o entitate simbolică.

Durrani a sărbătorit cu o intrare triumfală în Delhi, apoi a jefuit orașul pentru a doua oară în cinci ani. Dar, în absența sa, sikhii s-au răzvrătit - tacticile lor de gherilă și impetuozitatea agresivă i-au făcut greu de învins. Afganii au lansat o campanie de anihilare împotriva civililor sikh, deoarece nu puteau să-i prindă pe războinici. La 5 februarie 1762, Durrani a măcelărit aproximativ 20.000 de sikhs, în principal femei și copii. Sikhii încă numesc acest lucru Vadda Ghalughara - Marele Masacru - o atrocitate imperialistă fără egal în istoria modernă a Indiei. Călătorind cu cincizeci de căruțe cu capete de sikh, Durrani a aruncat din nou în aer sanctuarul Harmandir Sahib din Amritsar, profanând lacul sacru cu cadavre de bărbați și vaci. Dar, în timp ce templul exploda, un fragment l-a lovit în nas - o rană care avea să-l ucidă în cele din urmă - dar se părea că noul hegemon al Indiei va fi Durrani sau peshawas hinduși.

Înapoi la Londra, annus mirabilis al lui Pitt a adus primul imperiu britanic, dar Frederick părea terminat - până când a avut noroc. Împărăteasa Elizaveta a lăsat tronul Rusiei unui coxcomb germanic, Petru al III-lea, care l-a venerat pe Frederick și a rechemat imediat armatele rusești. Frederick a fost uimit: "Ce încredere se poate pune în afacerile umane, dacă cele mai mici fleacuri pot schimba soarta imperiilor? Așa sunt sporturile norocului". Frederick a luat în derâdere, în privat, "idioțenia divină" a lui Petru al III-lea, care a jignit rapid armata rusă, nobilimea și, cel mai nesăbuit, pe inteligenta și carismatica sa soție Ecaterina. Monarhia Mariei Tereza era epuizată; francezii erau aproape falimentari și își plângeau pierderile suferite în detrimentul unei Britanii sătule, care făcuse curățenie pe continentul de unde a început războiul - America. Fortul Duquesne, cucerit de colonelul Washington și de regimentul său din Virginia, a fost redenumit Pittsburgh. În 1763, imperiul american al Marii Britanii era câștigat - dar avea să dureze abia un deceniu.

CONSTRUCTORI DE IMPERII: RĂZBOINICII COMANCHE ȘI PITT ȘARPELE

Cu toate acestea, imensitatea americană abia dacă fusese pătrunsă de britanici-americani, francezi sau spanioli. Europenii ocupau doar cele 13 colonii de pe coasta de est. În alte

părți, mici grupuri de aventurieri europeni se adăposteau în palisade de lemn și făceau comerț cu blănuri, negociind cu nativii americani care controlau interiorul. În timp ce aristocrații cu perciuni înfumurați din capitalele europene tranzacționau aceste pământuri pe hărți, acest lucru nu a contat prea mult pe teren. Această întindere era guvernată de o hartă în continuă schimbare a națiunilor indigene care nu măsurau puterea în termeni de granițe și regate. Cu toate acestea, ele nu erau în pace unele cu altele; și ele erau la rândul lor creatoare de imperii.

Cei mai mari dintre ei au fost comanșii, o ramură a tribului Shoshane, rude îndepărtate ale mexicanilor, vorbind o limbă similară și venerând, de asemenea, soarele. Deciziile privind războiul și pacea se luau prin adunări la care bărbații mai în vârstă erau cei mai influenți, dar sângerii mai tineri și femeile stăteau într-un cerc exterior și își puteau exprima opiniile. Aceștia alegeau un paraibo, un lider de război, pentru a conduce confederațiile de bande de război.

Lumea lor a fost schimbată de sosirea spaniolilor, care au adus arme și cai care nu existaseră niciodată în Americi: după o revoltă a popoarelor din sud-est, Revolta Pueblo din 1680, spaniolii au pierdut controlul a mii de cai. Comanșii, care foloseau pistoale, arcuri și sulițe și purtau armuri de piele, au ajuns să stăpânească echitația, crescând până la 80.000 de cai arabi mici, dresați pentru căldură și praf. Povestea tradițională a popoarelor indigene învinse inevitabil de europenii triumfători este contrazisă de ascensiunea comanșilor, care, timp de 150 de ani, au prosperat în sud/sud-vest prin adaptarea abilă. Caii și armele le-au permis să măcelărească turmele de bizoni, peste 200.000 pe an, și, de asemenea, să îi zdrobească pe rivalii lor, apașii, care erau vulnerabili pentru că practicau atât agricultura, cât și raidurile, și să facă raiduri pe teritoriul spaniol, adesea în noaptea de lună plină - Luna Comanșilor.

Spaniolii controlau aceste teritorii de pe hărțile europene, dar guvernatorii lor le numeau Comanchería și negociau înțelegeri cu paraibii comanche pentru a renunța la raiduri și a face în schimb comerț: comanșii făceau comerț cu prizonieri înrobiți, cu alți băștinași și cu europeni. La târgurile din Taos, guvernatorii spanioli schimbau cai și arme de foc pentru bizoni, piei de castor și sclavi, în special fete. Odată vândute, comanșii "deflorau și le corupeau [pe fete] în fața nenumăratelor adunări de barbari și catolici... spunându-le celor care le cumpărau: "Acum poți să o iei - acum este bună"". În timpul raidurilor comanșilor, bărbații erau de obicei uciși, cu ochii scoși, scalpați, penisurile adesea băgate în gură; dacă erau păstrați în viață, erau duși înapoi în sate unde femeile îi torturau. Fetele erau violate, dar ele și copiii lor erau ținuți ca sclavi.

Această ferocitate avea și o altă latură: comanșii și alți nativi americani îi adoptau adesea pe prizonierii europeni care supraviețuiau acestor chinuri timpurii. Odată ce acești prizonieri au învățat să trăiască și să călărească ca ei, răpitorii lor erau daltoniști, încorporând în familiile lor europeni și sclavi negri capturați. Unul dintre cei mai mari războinici ai lor avea să fie pe jumătate european.

Până în anii 1760, comanșii numărau aproximativ 40.000 de oameni, fiecare familie având în jur de opt cai, și stăpâneau o mare parte din New Mexico și Texas, care a fost practic epurat de coloniștii europeni. Domnia nominală a Comancheriei s-a schimbat atunci când europenii au negociat sfârșitul războiului, dar acest lucru nu a contat prea mult pentru comanche.

La 25 octombrie 1760, George al III-lea, în vârstă de 22 de ani, primul din familia sa care vorbea engleza fără un accent gutural germanic, a moștenit tronul. Era hotărât să fie un "rege patriot", revigorând puterea regală prin înlăturarea oligarhilor venali Whig care domneau din 1688: suveranul era în continuare șeful guvernului, numind miniștri care, deși erau conduși de un premier, responsabil cu gestionarea afacerilor regale în parlament, erau responsabili în fața coroanei. Democrația era încă departe. Cu buzele pline, capul mic, cu ochi bulbucați de un albastru apoase, harnic și sincer, George îi numea pe Newcastle "un ticălos" și pe Pitt "șarpele", în timp ce opiniile sale despre sclavie erau radicale. Sclavia, scria el într-un eseu pentru mentorul său, contele de Bute, era "la fel de respingătoare pentru legea civilă ca și pentru legea naturii".

Sârguinciosul Pitt a fost asaltat de fani la încoronarea lui George al III-lea, dar în timpul disputei privind pacea a demisionat, izbucnind în lacrimi. În schimb, George l-a numit pe mentorul său nepământean, Bute, care a gestionat atât de prost afacerile parlamentare și diplomatice încât regele și-a dat seama că trebuie să facă un compromis. El și noul său prim-ministru, George Grenville - cumnatul lui Pitt - au căzut de acord că coloniștii americani, 2,5 milioane dintre ei (dintre care un sfert erau afro-americani înrobiți), trebuie să contribuie la costurile războiului. Prin urmare, în 1765, au impus noi taxe - o taxă de timbru - pe bunurile coloniale, ceea ce a provocat rezistența americanilor sub sloganul "fără impozitare fără reprezentare". George și miniștrii săi au clipit și, după numai un an, au abrogat Stamp Act, încurajați de Pitt, care a declarat: "Mă bucur că America a rezistat". Dar Londra și-a onorat și promisiunile față de aliații nativi americani, interzicând expansiunea americană peste Alleghenies, pe care Washington și Jefferson, magnați tipic avizi de pământ și membri ai Camerei Burghezilor din Virginia, o considerau un drept al lor.

Criza l-a readus pe Pitt, acum în vârstă de 58 de ani, la putere, ridicat la rangul de conte de Chatham, dar suferea de gută agonizantă și de o cădere nervoasă, pentru care medicul său i-a prescris în mod îngrozitor alcool. Într-un moment vital al crizei americane, Marea Britanie era condusă de un maniaco-depresiv alcoolic ascuns într-o cameră întunecată, care era prea instabil pentru a guverna, dar prea prestigios pentru a concedia.

Spre deosebire de Marea Britanie, Maria Tereza nu reușise să obțină câștiguri din victoriile sale. Frederick a păstrat Silezia, iar doi ani mai târziu a fost distrusă de moartea subită a Micului Șoricel, Franz, ceea ce a însemnat că a trebuit să-l implice pe Iosif, acum împărat, în guvern. Cei doi s-au ciocnit continuu, Iosif împingând pentru putere, susținând reforme radicale, iluministe și o expansiune agresivă, călătorind și inspectând peripatetic, în timp ce regina-împărateasă, acum supraponderală, uneori deznădăjduită și mereu în negru de doliu, a încercat să-l îmbunătățească și să-l limiteze printr-un amestec de mustrări ascuțite și amenințări cu abdicarea.

Iosif însuși a suferit, simțind cu disperare lipsa Isabelei și apoi pierzându-și și fiica adorată: "Mi-e dor de ea în toate". Amărât, dar plin de energie reformatoare, s-a plâns de lungimile de la curtea îngâmfată a mamei sale, "o adunare de o duzină de bătrâne căsătorite, trei sau patru servitoare bătrâne... Și totuși, nici un fel de societate... cei inteligenți se plictisesc de moarte cu femei stupide". Iosif însuși nu era adeptul extravaganței sau al desfrânării, îndrăgostindu-se de guvernanta mai în vârstă a fiicei sale, apoi de o mare prințesă și, în cele din urmă, consolându-se cu agățări la întâmplare în călătoriile sale, cu curve (o vizită la un bordel vienez s-a terminat prost, Iosif lovind o fată și fiind dat afară) și cu vizite regulate la fiica grădinarului său. Cea mai mare plăcere a sa era muzica.

Cu toate acestea, Maria Tereza nu-și pierduse exuberanța. Când Leopold i-a dăruit un nepot - un viitor împărat - a alergat prin Hofburg pe scena teatrului și, oprindu-i pe actori în mijlocul frazei, a aplaudat pentru tăcere și a strigat: "Leopold al nostru a avut un fiu!". Mai urgentă era problema celei mai tinere dintre ele, Maria Antoaneta.

REGULA PULA ȘI PIZDA: CATHERINA CEA MARE ȘI POTEMKIN

Împărăteasa-împărateasă gestionase cu grijă, ca o directoare de școală primitoare, educația copiilor ei, dar nu a putut niciodată să o controleze pe Antoinette. În 1770, Maria Tereza a tăiat-o pe plângăcioasa de paisprezece anișori, cu ochii albaștri, fața

ovală, pielea de porțelan, părul vinețiu, părăsind-o pe mama pentru ultima oară, pentru a se căsători cu Ludovic, delfinul francez de cincisprezece ani, un plocon încăpățânat și un vânător entuziast, obsedat de marină, care era cel mai fericit jucându-se cu încuietori în atelierul său și torturând pisici. Bătrânul rege Ludovic al XV-lea, un obsedat sexual incorigibil, cu tendințe pedofile, a fost consternat de obrăznicia lui Ludovic și de lipsa de interes a acestuia față de sex, care nu era de sorginte bourboniană, în timp ce Antoinette s-a făcut imediat de râs refuzând să o salute pe amanta regală, Madame du Barry.

Curând, politica și viața sexuală a Antoinettei au îngrijorat-o pe mama ei neliniștită. Aceasta i-a raportat despre menstruația ei regulată Mariei Tereza, care a aflat în curând că mariajul nu fusese consumat în noaptea nunții - și nici timp de opt ani după aceea. "În ceea ce o privește pe dauphine", a mormăit Maria Tereza, "nimic!".

În aprilie 1774, Ludovic al XV-lea a murit de variolă, decesul său fiind urmat de un 'hohot de tunet' - zgomotul picioarelor curtenilor care alergau din camera mortuară spre noul rege. Ludovic al XVI-lea a numit un ministru veteran al marinei, contele de Maurepas, ca principal ministru de stat, ale cărui sfaturi le-a urmat în general. În chestiuni economice, el spunea adesea: "Mi se pare că este dorința generală și vreau să fiu iubit", dar, în ciuda imaginii sale pasive, era clar ce voia: să construiască marina până când va găsi o oportunitate de a răsturna câștigurile britanice.

Antoinette tânjea după mascați și cheltuia exorbitant pe jocuri de noroc la faro, coafuri magnifice impunătoare, bijuterii și noi palate. "Sunt îngrijorată de tinerețea fiicei mele", a scris Maria Tereza, "de susceptibilitatea ei la lingușire, de lenevire, de lipsa de înclinație pentru orice activitate serioasă" și a dispus ca spionii să o supravegheze în Paris. Ea se aștepta ca Antoaneta să aibă grijă de interesele austriece: cancelarul ei de stat, prințul Kaunitz, a numit-o pe Antoaneta "rea plătitoare" atunci când aceasta nu s-a ținut de cuvânt. Ludovic însuși a avertizat-o că "ambiția rudelor tale va da totul peste cap" și s-a lăudat: "Nu am nicio intenție de a lăsa femeile [de exemplu, soția sa habsburgică] să aibă vreo influență". El se referea la politica externă. La curte, Antoinette a căutat mai întâi să se răzbune pe curtenii care o umiliseră ca dauphine. Promovând-o pe cea mai bună prietenă a ei, Yolande de Polignac, și familia acesteia, Antoinette a încercat să diminueze înalta nobilime prin aducerea propriei sale coterii, comportament care i-a îndepărtat pe granzi.

La începutul domniei socrului său, Antoinette s-a lăudat că a făcut să fie demis un ministru. 'I-am cerut regelui să-l trimită departe', a declarat ea unui prieten apropiat, ironizându-l pe Ludovic ca fiind acel 'biet om'. Acest lucru a indignat-o pe mama ei.

'Unde este inima bună și generoasă a arhiducesei Antoinette?', a întrebat-o ea. 'Nu văd decât intrigi, răutate vulgară, plăcere în batjocură și persecuție'. Ea a adăugat: 'Toată iarna am tremurat la gândul succesului tău prea ușor și al lingușitorilor care te înconjoară în timp ce tu te-ai aruncat într-o viață de plăceri și de afișări absurde'.

A fost regretabil că acest cuplu s-a confruntat cu provocările unei monarhii aflate în pragul falimentului. Franța nu fusese niciodată atât de absolută precum pretindea Ludovic al XIV-lea, mereu subminată de drepturile medievale ale parlamentelor și de un sistem de impozitare scârțâitor care nu taxa aristocrația. Chiar și în timp ce criza amenința regimul, curtenii au pus mâna cu lăcomie pe fiecare franc pe care îl puteau lua. Condus de facțiuni răpitoare și de o formalitate sclerotică, chiar și un Mazarin s-ar fi străduit să navigheze printre problemele cu care se confrunta lăcătușul regal.

'Norocul tău se poate schimba prea ușor', a avertizat-o Maria Tereza pe Antoinette. 'Într-o zi vei recunoaște adevărul și atunci va fi prea târziu. Sper că nu voi trăi până când nenorocirea te va ajunge pe tine ...'.

Antoinette a fost pedepsită: 'O iubesc pe împărăteasă, dar mi-e frică de ea'. În timp ce își făcea griji pentru Antoaneta, Maria Tereza trebuia să facă față unui parvenit exuberant și ambițios din est: Ecaterina cea Mare. Este ironic faptul că această epocă șovinistă s-a lăudat cu mai multe femei potentate decât secolul XXI.

În 1762, cel care îl salvase pe Frederick, țarul Petru al III-lea, a plătit cu viața pentru această nebunie, atunci când soția sa de origine germană, Catherine, care suferea de mult timp, a organizat o lovitură de stat cu ajutorul iubitului ei și al prietenilor săi din Gardă. Petru a fost arestat și apoi strangulat de amantul ei, un regicid care a îngrozit-o pe Maria Tereza, care a fost, de asemenea, îngrozită de lipsa de inhibiții sexuale a Ecaterinei: ea și-a avansat amantele în poziții oficiale la curte, ca un rege cu amantele sale. Mai rău, Ecaterina s-a dovedit a fi strălucită din punct de vedere politic, extinzând cu pricepere puterea Rusiei. A fost o entuziastă pasionată de Iluminism și chiar a scris un plan de reformă, convocând o comisie pentru a dezbate abolirea șerbiei.

'O femeie este întotdeauna o femeie', i-a spus Frederick fratelui său Heinrich, 'iar în guvernarea feminină, păsărica are mai multă influență decât rațiunea sănătoasă'. De fapt, rațiunea de stat era primordială pentru Catherine. Cu ochii albaștri, părul vinețiu, curbată, cu un farmec radiant și rapace din punct de vedere politic, Ecaterina era un maestru al publicității, corespondând cu Voltaire, care a aclamat-o ca fiind cea Mare (așa cum a făcut-o și Frederick), și găzduindu-l pe Diderot la Sankt Petersburg. Dar a fost prea isteață pentru a le impune ideile, orientându-se în schimb spre construirea unui

imperiu, dominând mai întâi Polonia, unde a orchestrat alegerea ca rege a unui fost iubit, Stanisław Poniatowski, apoi luptând împotriva otomanilor și a lui Girays în sud, unde a câștigat noi teritorii.

În 1772, Ecaterina l-a manevrat pe Frederick pentru o împărțire a Poloniei-Lituaniei, iar împreună i-au oferit Mariei Tereza o îmbucătură. Maria Tereza ura orice complicitate cu monstruosul Frederic și lasciva Ecaterina, dar nu a putut rezista. "Trebuie să știi", a suspinat ea, "când trebuie să te sacrifici". După ce Iosif a călătorit pentru a-l întâlni pe Frederick ('Omul acela este un geniu', spunea el), ea s-a alăturat partiției care avea să demoleze regatul polonez. 'Ecaterina și cu mine suntem simpli tâlhari, dar mă întreb cum a reușit regina-împărateasă să-și pună la punct confesorul', a rânjit Frederick. 'Plângea în timp ce lua; cu cât plângea mai mult, cu atât mai mult lua'.

Acesta a fost doar începutul pentru Ecaterina, dar, confruntată cu un lung război otoman și o revoltă țărănească periculoasă, a promovat un vizionar irepresibil, flamboaiant și mai mare decât viața, iubitul ei Grigori Potemkin, care a devenit soțul ei secret și partenerul ei politic - cel mai mare ministru al dinastiei Romanov. "Asta se întâmplă", a reflectat Frederick, "când cocoșul și păsărica conduc".

George al III-lea, neobișnuit de sănătos, căsătorit fericit cu o prințesă germană, a căutat o abordare foarte diferită. În 1770, a numit la conducerea guvernului un prieten din copilărie genial, competent și nepătat de facțiuni, care s-a dovedit a fi cel mai de succes manager al parlamentului de la Walpole încoace, deși a fost mai puțin competent în America. Lord North, în vârstă de 38 de ani, era atât de modest încât a refuzat să se numească prim-ministru. Dar nu a putut scăpa de adevărul că guvernul parlamentar britanic era prost conceput pentru a conduce războaie în locuri îndepărtate. Frederic cel Mare, maestru al comenzii unite, a râs că "Regele Angliei își schimbă miniștrii la fel de des cum își schimbă cămășile".

Britanicii conduceau acum un imperiu extins din Canada până în Bengal, în estul Indiei. Durrani, șahul imperiului afgan, a instalat la Delhi o marionetă mogulă, Alam al II-lea, scriindu-i conchistadorului britanic, lordul Clive, ordonându-i să îl recunoască pe împăratul său pudel. În 1765, Clive s-a întors ca prim guvernator general al Bengalului. Clive îl lăsase la comandă pe generalul Hector Munro, deoarece Alam și o coaliție antibritanică contestau puterea EIC în Bengal. În octombrie 1764, Munro a zdrobit o revoltă a sepoyilor. Britanicii adoptaseră de timpuriu pedeapsa mogolă de a trage cu tunul în rebeli. "Partea superioară a spatelui se sprijină de gura țevii", a observat un ofițer șocat. 'Când se trage cu tunul, se vede cum capul pleacă direct în aer la patruzeci

de metri, brațele zboară în dreapta și în stânga, sus în aer, picioarele cad la pământ... și corpul este literalmente spulberat'. Munro a executat douăzeci de rebeli în acest mod. Apoi, el a înfrânt armata mogulilor, omorând 2.000 de oameni, față de 289 de pierderi proprii.

Când Clive s-a întors, a fost fericit să îl sprijine pe împăratul neputincios în schimbul Bengalului. La 12 august 1765, a primit un firman de la Alam prin care îi dădea Bengalul EIC, precum și acordarea unor puteri în Carnatic și Deccan. Tranzacția, care a marcat începutul hegemoniei britanice în estul Indiei, a fost un contrast cu ceea ce Durrani făcea în Punjab, în vest.

VIERMII LUI DURRANI: IMPERIUL DIN INDIA

"Să-i distrugem pe acești oameni", a ordonat Durrani, "și să le înrobim femeile și copiii!". Afganii au ucis sikh și non-sikh într-o frenezie înainte ca Durrani să plece și să galopeze spre vest pentru a primi tributul emirului din Bukhara - imperiul său se întindea până în Uzbekistanul de astăzi. Dar Durrani, în vârstă de cincizeci de ani, era acum bolnav, fragmentul din Amritsar fiindu-i infectat fața. În vara anului 1772, viermii i-au infestat nasul și nazofaringele, căzându-i în gură, până când nu a mai putut vorbi sau mânca. Epigraful de pe mormântul său octogonal din Kandahar susține că "leul s-a culcat cu mielul", atât de mare a fost pacea câștigată de măreția sa. Cu toate acestea, el a răspândit puțină pace: a fost un cuceritor feroce, peripatetic, scriitor de poezii, care a comis atrocități în Punjab, dar a construit și orașele moderne Kabul și Kandahar și a creat o nouă țară, unde este cunoscut încă sub numele de Baba-i-Afghan - tatăl afganilor. Deși a pierdut Punjab-ul în favoarea unui regat sikh independent, fiul său Timur a menținut imperiul lui Durrani la un loc, dar șaptezeci de ani mai târziu, nepotul lui Durrani avea să contribuie la primul fiasco afgan al Marii Britanii.

Întors la Londra, lordul North se confrunta acum cu o criză în Bengal, unde EIC dădea faliment, datorită cheltuielilor militare în creștere, în timp ce bengalezii mureau de foame, datorită taxelor EIC. Clive și tovarășii săi de năbădăi erau deja renumiți pentru averile lor. Se vorbise despre numirea lui Clive la comanda trupelor britanice din America, dar toate facțiunile erau neliniștite în legătură cu metodele și averea sa. În 1772, a fost atacat de dușmanii politici din Parlament pentru rapacitatea sa. 'Un mare prinț depindea de plăcerea mea; un oraș opulent se afla la mila mea... Am trecut prin

seifuri care mi-au fost deschise doar mie, îngrămădite... cu aur și bijuterii!", a replicat el. 'Domnule președinte, sunt uimit de propria mea moderație'. Nimeni altcineva nu a fost uimit de aceasta. Dar când nababul a fost exonerat prin vot parlamentar, George i-a spus lui North că, deși 'nimeni nu crede că serviciile sale sunt mai mari decât mine', a fost 'uimit' de faptul că judecata parlamentarilor 'pare să aprobe violul lui Lord Clive'.

În 1773, North a preluat controlul guvernamental asupra EIC, numind un guvernator general și un consiliu: conducerea efectivă a Bengalului de către compania armată a durat puțin mai mult de zece ani. Dar el se confrunta și cu o criză în celelalte colonii ale sale, în America, iar soluția sa leagă cele două. Pentru a ajuta EIC, a abolit taxele vamale pentru ceaiul indian exportat în America, unde coloniștii se opuneau subminării propriilor comercianți. În luna noiembrie a aceluiași an, americanii - purtând chipuri de negri și coifuri Mohawk - au atacat navele care transportau ceai în portul Boston. Nordul a reacționat exagerat, adoptând așa-numitele Acte de constrângere și trimițând trupe.

Pe un vârf de munte din Virginia rustică, Jefferson și-a mutat soția, Martha Jefferson, în Honeymoon Cottage, aripa mică, dar terminată, a Monticello. Cu trei ani mai devreme, imediat după ce fusese ales în Camera Burghezilor, Thomas Jefferson venise să o viziteze pe Martha Wayles Skelton, în vârstă de 23 de ani și văduvă. În ianuarie 1772, s-au căsătorit și, când tatăl ei a murit în anul următor, au moștenit 11.000 de acri foarte împovărați de datorii, precum și 135 de sclavi, printre care Betty Hemings și cei șase copii ai ei cu Wayles. Cel mai mic era un nou-născut, o fiică pe nume Sally, care avea să joace un rol special în viața lui Jefferson.

RADICALI: JEFFERSON ȘI FAMILIA HEMINGSES; REGINA ENGLEZĂ A DANEMARCEI ȘI CĂDEREA DOCTORULUI

Jefferson era deja obsedat de două misiuni dificile - construirea noului său conac, Monticello, în vârful unui deal, și "un oraș pe un deal", viziunea sa despre Iluminism în America. 'Arhitectura este plăcerea mea', spunea el, 'iar ridicarea și dărâmarea este una dintre distracțiile mele preferate'. Monticello avea să fie obsesia sa de-o viață. Sclavii angajați au nivelat muntele; casa însăși a fost construită de sclavi (proprii și angajați) și de muncitori liberi, albi și negri, de-a lungul anilor. El însuși a proiectat-o, umplând-o cu noutăți și farmece și făcând să i se construiască biroul în jurul dormitorului său. Ideile sale de libertate se ciocneau cu realitatea unui stil de viață bazat pe sclavia mobiliară: în

calitate de avocat, i-a reprezentat pe fiii sclavilor care căutau libertatea și a propus ca stăpânii să își elibereze sclavii, însă nu i-a eliberat pe ai săi și nu credea că albii și negrii pot trăi împreună. Oricât de liberal ar fi fost stăpânul sclavilor, instituția funcționa doar pentru că se baza pe violență. Le-a permis supraveghetorilor săi să își bată sclavii, dar a fost mult mai puțin strict decât, de exemplu, contemporanul său și colegul său de grandoare, colonelul Washington. Una era să vorbești despre iluminare și alta era să o pui în practică.

Sclavii casnici care locuiau în apropierea conacului plantatorului erau, într-un fel, privilegiați față de cei care munceau pe plantații, dar aveau mai multe șanse să fie violați de stăpâni. Familia Hemingses era tratată diferit - erau trei sferturi albi și frați vitregi ai doamnei Jefferson.

Întrucât Martha a avut două fiice cu Jefferson, soții Hemingses au jucat rolul tradițional de sclavi de casă, ajutând-o să-și crească copiii, care au crescut alături de verii lor contemporani înrobiți. Cea mai tânără, Sally Hemings, prospera la Monticello în timp ce Jefferson scria "Sinteza drepturilor Americii britanice". "Regii sunt servitorii", scria el, "nu proprietarii poporului... Să nu lăsăm ca numele lui George al III-lea să fie o pată în pagina de istorie". În acest tratat, el s-a jucat cu o definiție a drepturilor omului și a propus abolirea sclaviei - dar nu încă.

Nu toți au fost la fel de cumpătați în reformele lor ca acești piloni ai Iluminismului, Catherine, Frederick - și Jefferson. Aproape în același moment, în Danemarca, un scandalos ménage à trois între un doctor radical, regina, amanta sa, și regele, soțul acesteia, a lansat cea mai iluministă reformă din lume.

Experimentul începuse în noiembrie 1766, când George al III-lea și-a trimis sora în vârstă de 15 ani, Caroline Matilda, să se căsătorească cu vărul ei primar, Christian al VII-lea, rege al Danemarcei, Norvegiei și Islandei. Mirele, un tânăr de șaptesprezece ani stângaci, cu capul de ac și instabil, masturbator în public, automutilator și locuitor al bordelurilor din Copenhaga, și-a tratat cu răceală soția. Regina adolescentă și izolată, modestă, pasională și inteligentă, era disperată. Era dezorientată și speriată de excentricitățile sexuale ale lui Christian, dar îi fermeca pe danezi: "înfățișarea ei îi permitea să evite criticile femeilor, dar să captiveze totuși privirea masculină".

Când a dat naștere unui fiu, Frederick, soțul ei nu s-a arătat interesat. Era uneori maniacal, adesea enervat. Miniștrii săi veterani s-au interesat de tratament și au fost recomandați unui tânăr medic german, Johann Friedrich Struensee, în vârstă de 31 de ani, elegant, monden, fiul erudit al unui ministru pietist. Struensee îi întâlnise pe filosofi

la Paris și îmbrățișase ideile lui Jean-Jacques Rousseau, cel mai radical gânditor al acestora. Rousseau tocmai publicase Contractul social, în care susținea că omul s-a născut pur și a fost corupt de societate, și Émile, sau Tratat despre educație, în care declara: "Totul este bun atunci când iese din mâinile Autorului lucrurilor; totul degenerează în mâinile omului". Astfel, el a propus ca copiii să fie "denaturați" pentru a-i pregăti pentru cetățenie. Struensee, care a scris propriile sale tratate rousseauiste, a suflat în curtea tulburată ca o gură de aer proaspăt, liniștindu-l pe rege, liniștindu-o pe regină. Christian a ajuns să aibă încredere în el cu pasiune, la fel ca și regina, mai ales după inocularea fiului lor. Struensee i-a împăcat pe adolescenți, încurajându-l pe rege să se întoarcă în patul reginei, în timp ce supraveghea educația prințului Frederick conform regulilor lui Rousseau.

Având încă doar 19 ani, Caroline s-a îndrăgostit de Struensee, începând o aventură sălbatică chiar în fața regelui. În septembrie 1770, molipsit de viziunea și autoritatea doctorului, Christian l-a demis pe cancelar și l-a promovat pe Struensee la rangul de conte și ministru al Cabinetului Privat, cu puterea de a semna ordinele regale: Dictator luminat. Când regina mamă a confruntat-o, Caroline a replicat: "Vă rog, doamnă, permiteți-mi să-mi conduc propriul regat așa cum vreau eu". Soacra ei i-a mituit pe servitori să facă o cronică a adulterului Carolinei cu Struensee, împrăștiind făină în fața dormitorului ei pentru a înregistra urmele de picioare masculine. De asemenea, au găsit jartierele ei în patul lui Struensee.

În iulie 1771, regina a dat naștere unei fiice, Louise Augusta, care semăna cu Struensee. Regele a devenit suspicios și neliniștit. Între timp, contele-doctor a semnat peste o mie de decrete care au abolit tortura, privilegiile nobiliare, cenzura și comerțul cu sclavi. A creat spitale de copii găsiți, finanțate printr-o taxă pe jocurile de noroc și a sporit proprietatea asupra terenurilor țărănești. Danemarca era acum cel mai progresist regat din Europa.

La 16 ianuarie 1772, la Copenhaga, Struensee a dansat cu amanta sa, regina, privită de soțul ei, la un bal mascat la Teatrul Curții din Palatul Christiansborg. La primele ore după bal, a fost arestat de gărzile regale, într-o lovitură de stat organizată de o cabală susținută de regina-mamă. În timp ce regina era interogată la Castelul Kronborg, Struensee însuși a negat o relație sexuală, convins că regele îl va susține și regina îl va apăra. Însă ambii îndrăgostiți au fost păcăliți să mărturisească relația, ea sperând să atragă vina asupra sa, el ca răspuns la faptul că i s-a oferit viața dacă recunoștea adevărul. Ea și-a retras mărturisirea, dar prea târziu. Condamnat la amputarea mâinii drepte - semnatar al unor decrete de trădare - și apoi la pierderea capului, Struensee a

fost convins că va fi cruțat până aproape în ultima clipă, când și-a văzut cel mai apropiat asociat decapitat în fața lui. 'Mi-ar fi plăcut să-i fi salvat pe amândoi', a spus regele, dar nu a făcut-o. După trei lovituri stângace, Struensee a fost decapitat cu un topor - expus acum la Copenhaga - apoi a fost tranșat. Decretele lui Struensee au fost abolite, iar sclavia Companiei daneze a Indiilor de Est a fost restabilită.

Deși era stânjenit de "comportamentul criminal" al surorii sale, George al III-lea i-a avertizat pe danezi să nu o pedepsească și a trimis Marina Regală să amenințe Copenhaga. Dar regele se confrunta acum cu revoluția din America.

George și North ar fi putut concepe orice fel de soluții la această criză. George ar fi putut să se declare rege al Americii (tatăl său luase în considerare mutarea fratelui său mai mic în colonii ca duce de Virginia) și să anunțe că protejează drepturile americanilor - așa cum făcea acum cu supușii săi canadieni; ar fi putut să le spună americanilor că blufează, oferindu-le locuri în Parlament (așa cum se întâmplase cu uniunea scoțiană și irlandeză). În schimb, North a decis să ia măsuri drastice, provocându-i pe patrioții americani să organizeze primul lor Congres Continental la Philadelphia, la care a participat Washington. Delegații au fondat o Asociație Continentală care a unit coloniile într-o singură organizație. În timp ce Jefferson privea de la Monticello, înaltul și taciturnul Washington a decis "să își dedice viața și averea cauzei", preluând comanda unei miliții din Virginia.

George și North credeau că coloniștii erau incapabili de coordonare politică și că vor da înapoi. 'Zarurile sunt acum aruncate', îi scria George lui North; 'coloniile trebuie fie să se supună, fie să triumfe... nu trebuie să ne retragem'.

În aprilie 1775, la Lexington, hainele roșii britanice au fost sfidate de o poteră de coloniști - o escaladare care a dus la un al doilea Congres în cadrul căruia Washington a fost ales comandant-șef - numirea sa datorându-se atât "staturii sale înalte", nota John Adams cu amărăciune, cât și "darului său de a tăcea". Washington a fost toastat de Jefferson și de cel mai faimos colonial, Benjamin Franklin, în vârstă de 69 de ani, luminar polimatric al Iluminismului, dar până atunci generalul era singurul soldat din armata continentală. Jefferson a fost ales într-un Comitet de cinci pentru a redacta o Declarație de Independență, aprobată în iulie 1776: "toți oamenii sunt creați egali", afirma aceasta, "cu anumite drepturi inalienabile", printre care "se numără Viața, Libertatea și căutarea Fericirii" - deși nu pentru toată lumea. Aspirațiile fondatorilor americani - toți bărbați, care au scris despre egalitatea "oamenilor" - au stabilit standarde morale înalte pentru democrație, dar nu s-au ridicat la înălțimea lor. Jefferson a vrut să

abolească comerțul cu sclavi, dar alți stăpâni de sclavi s-au opus, așa că au făcut un compromis și au fost de acord să revină asupra acestui aspect după douăzeci de ani. La Londra, Samuel Johnson a luat în derâdere hărmălaia americană: "Cum se face că auzim cele mai puternice urlete pentru libertate printre șoferii de negri?".

Grăbindu-se să ajungă în Noua Anglie, Washington i-a alungat pe britanici din Boston, dar apoi a trebuit să apere New York-ul cu mica sa armată de 8.000 de oameni, care a cedat curând sub atacul britanicilor. În timpul retragerii, Washington și-a pierdut în mod neobișnuit calmul, strigând: "Aceștia sunt oamenii cu care trebuie să apăr America?". Dar ei erau și el a făcut-o, retrăgându-se în New Jersey în timp ce britanicii luau Philadelphia.

Nordul a crezut că victoria era asigurată și a angajat 18.000 de mercenari hessieni, o măsură tradițională din moment ce armatele britanice erau mici. Ecaterina cea Mare și Potemkin, care tocmai zdrobiseră o masivă rebeliune a șerbilor pe Volga, i-au oferit lui George o armată rusă pentru a-i distruge pe americani, o posibilitate intrigantă. Dacă George și North ar fi fost cu adevărat "tirani", așa cum susțineau patrioții, ar fi lansat un război total precum cel al Ecaterinei împotriva rebelilor ei cu forțe masive, sau ar fi ripostat cu brutalitatea folosită de unchiul regelui, ducele de Cumberland, împotriva rebelilor scoțieni în 1745. În schimb, au sperat să îi învingă pe americani, nu au trimis niciodată suficiente trupe, au subestimat hotărârea, abilitățile și numărul rebelilor și au exagerat sentimentul loialist. North abia a intervenit cu secretarul său colonial, lordul George Germain, care a împărțit forțele britanice în trei, sub comanda unor comandanți rivali, ceea ce le-a permis în cele din urmă americanilor să îi învingă unul câte unul. Era destul de dificil să conduci un război la cinci săptămâni distanță. North, deprimat, a implorat să demisioneze, dar George, după ce și-a plătit în secret datoriile masive, l-a forțat să rămână. În mai 1778, un Pitt (Chatham) cadaveric a intrat șchiopătând în Lords, ajutat de fiul său, pentru a pleda pentru concilierea cu americanii, doar pentru a se prăbuși. A murit în brațele fiului său William, în vârstă de 18 ani, care avea să fie cel mai mare premier al secolului.

Ludovic al XVI-lea a urmărit cu satisfacție fiascoul american al Marii Britanii, deși s-a chinuit să decidă dacă să intervină sau nu. Dar el avea probleme mai mari: datorii neperformante în regatul său și eșecuri sexuale în budoarul său, ambele fiind subiect de discuție în Europa.

ANTOINETTE ȘI LOUIS: TERAPIE SEXUALĂ IMPERIALĂ LA VERSAILLES

În noiembrie 1776, Antoinette, nefericită și dezorientată, a apelat la fratele ei, împăratul Iosif, un terapeut sexual foarte puțin probabil, a cărui ultimă căsătorie și relații personale erau dezastruoase. În iunie 1777, Iosif și-a vizitat sora la Paris, unde a investigat situația uimitoare de la cea mai destrăbălată curte din punct de vedere sexual din Europa: nimeni nu le explicase nici regelui, nici reginei cum să facă dragoste. Dar împăratul era poate singurul om în care regele Franței se putea încrede. Iosif l-a luat pe rege - "mai degrabă slab, dar nu imbecil" - la o plimbare. 'Imaginați-vă! În patul său conjugal. Are o erecție puternică și perfect satisfăcătoare... introduce membrul, stă acolo două minute fără să se miște, se retrage fără să se descarce vreodată, dar tot în erecție și îi spune noapte bună', i-a scris Iosif fratelui său Leopold. 'Ah! Dacă aș fi putut fi prezent o dată, aș fi aranjat totul cum trebuie. Trebuie să fie biciuit pentru a-l face să descarce cu pasiune ca măgarii. În plus, sora mea este destul de placidă și sunt doi incompetenți împreună'.

Cumva, Iosif a aranjat totul, salvând alianța și căsătoria. În timp ce Ludovic făcea dragoste cu Antoinette, ea se gândea la Maria Tereza: "Draga mea mamă... au trecut deja mai bine de opt zile de când căsătoria mea a fost perfect consumată; dovada s-a repetat și ieri și mai complet. La început m-am gândit să-i trimit scumpei mele mame un curier ...'.

Prima naștere - o fiică - a fost de coșmar: la cuvintele "Regina este pe cale să nască", curtenii au umplut camera fierbinte; a făcut hemoragie și a leșinat în timp ce Ludovic încerca să deschidă fereastra. Când, mai târziu, el nu a mai făcut dragoste cu ea, Maria Tereza a presupus că avea o amantă: "Regula mea este că femeia trebuie doar să suporte cu răbdare lipsurile soțului ei. Nu are rost să facem o problemă din asta'. Cu toate acestea, căsnicia lor a fost mult mai bună: Ludovic i-a spus că o iubește și că nu își va lua niciodată o amantă. Au urmat rapid doi fii. Iosif s-a lăudat: "Amândoi [regele și regina] mi-au scris să-mi mulțumească". Kaiserul își adora sora, gândindu-se că și el însuși ar putea fi fericit căsătorit cu ea, dar ea îl îngrijora, deoarece "vârtejul de disipare din jurul ei o împiedică să vadă și să se gândească la altceva decât să treacă de la o plăcere la alta". Joseph a prezis: "Revoluția va fi crudă".

Revoluția americană devenise și ea crudă, cu un substrat rasial. Guvernatorul britanic al Virginiei, contele de Dunmore, a făcut imediat apel la afro-americanii înrobiți: "toți servitorii, negrii și alții" urmau să fie eliberați "dacă erau capabili și dispuși să poarte arme" și se alăturau "trupelor Majestății Sale". Trei sute de oameni eliberați din Regimentul Regal Etiopian al lui Dunmore au luptat sub stindardul "Libertate pentru

sclavi", în timp ce o brigadă de negri sub comanda unui comandant de gherilă fără remușcări, Titus Cornelius, cunoscut sub numele de colonelul Tye, a hărțuit forțele americane. Cincizeci de mii de sclavi au fugit la britanici. Irochezii și alți nativi americani au plănuit să îi sprijine pe britanici împotriva coloniștilor.

Washington a încercat să țină armata unită la Valley Forge în timp ce îi intimida pe liderii irochezi și își antrena trupele "extrem de murdare și urâte", a căror naivitate a pus-o pe seama "unui tip de prostie inexplicabilă în clasa inferioară a acestor oameni". Spera ca un război prelungit cu linii de aprovizionare prea lungi să submineze hotărârea britanicilor.

Idealurile revoluției americane au marcat o nouă epocă - fructificarea atât a războiului civil englez, cât și a Iluminismului.

Cu toate acestea, în lipsa unui schimbător de situație, americanii păreau să nu aibă șanse de victorie.

TRAGE DIN SĂGEATĂ: KAMEHAMEHA ȘI GĂTEȘTE

La Valley Forge, lui Washington i s-a alăturat un tânăr aristocrat francez, Gilbert du Motier, marchiz de Lafayette, care își amenajase o corabie pe banii săi și, în iunie 1777, a ajuns în America pentru a lupta pentru libertate la doar 19 ani. Americanii au înțeles rapid influența potențială a lui Lafayette la Paris, ridicându-l la rangul de general-maior. Washington s-a oferit să îi fie "prieten și tată". Confruntările sale cu britanicii, relatate în scrisorile sale entuziaste către casă, au fost urmărite îndeaproape de Louis și Antoinette.

Mulți conducători au visat la acel panaceu suprem: un scurt război victorios. Ludovic al XVI-lea nu a făcut excepție. Știa că nu-și putea permite un război, dar noul său ministru de finanțe, bancherul elvețian Jacques Necker, l-a sfătuit că, dacă va câștiga războiul într-un singur an, împrumuturile fără taxe mai mari îl vor finanța. Lafayette s-a întors să pledeze pentru America și, după ce victoria de la Saratoga a arătat că americanii puteau învinge trupele britanico-esee, Ludovic a fost de acord să intervină, susținut de verii săi spanioli. Un scurt război victorios ar fi refăcut averile regale. La 6 februarie 1778, trimisul american octogenar Benjamin Franklin a negociat alianța. Antoinette a susținut războiul, iar primul ei iubit avea să joace un rol în revoluția americană.

La scurt timp după sosirea sa la Paris, Antoinette l-a întâlnit pe acest prieten special la un bal mascat, un eveniment foarte specific secolului al XVIII-lea care le permitea monarhilor incognito să se întâlnească cu străini mascați - și tuturor să cunoască noi iubiți. Ea a întâlnit un conte suedez cu părul lin, Axel von Fersen, de aceeași vârstă cu ea, care a vorbit cu ea fără să-și dea seama cine era. Acum, în 1778, Ferson s-a întors la Paris. 'Ah, iată o veche cunoștință', a spus ea; un ecvestru a observat că 'mâna îi tremura de o emoție vizibilă'.

După o căsătorie dezamăgitoare, ea s-a îndrăgostit. Fersen a considerat-o pe regina puternic însărcinată 'cea mai drăguță și mai amabilă prințesă'. Cerându-i să poarte uniforma sa suedeză elegantă, ea l-a primit în vila sa informală, Petit Trianon, pe domeniul Versailles, unde 'Regina nu-și putea lua ochii de la el... ochii plini de lacrimi'. A fost începutul unei legături de iubire care a durat pentru tot restul vieții ei, dar ei nu erau încă iubiți fizic. 'Te iubesc și te voi iubi nebunește toată viața mea', a scris el mai târziu, în timp ce ea îl numea 'cel mai iubit și mai iubitor dintre bărbați', afirmând 'Inima mea este toată a ta'.

În America, Washington se afla acum la Middlebrook, în New Jersey, pentru o altă iarnă anevoioasă. Cu toate acestea, în timp ce lumea atlantică se concentra asupra rebeliunii, un potentat polinezian - a cărui insulă avea să formeze o altă parte a Americii, se întâlnea cu primul său european.

La 26 ianuarie 1779, în golful Kealakekua, Kaleiopuu, alii-nui (rege) al insulei Hawaii, unul dintre ultimele ținuturi aflate în afara cunoștințelor europene, i-a făcut o vizită căpitanului uneia dintre cele două nave britanice, însoțit de fiul său Kiwalao. De asemenea, în anturajul său de tineri nobili, care îi domina pe amândoi, se afla și cel de-al treilea om al regatului, nepotul său Kamehameha, un uriaș voinic de 2,5 metri, cu sprâncene joase, ochi pătrunzători, cu pleoape grele și un aer de putere amenințătoare, care avea să unească în curând insulele Hawaii.

Bătrânul alii-nui, îmbătrânit de dependența sa de stupefiantele awa, dar încă un iubitor entuziast al tinerilor săi iubiți, a sosit purtând o superbă mantie ahuala stacojie, neagră și galbenă, confecționată din 400.000 de pene luate de la 80.000 de păsări, și un coif de mahiole cu pene. În timp ce ținuta era impresionantă, liderii hawaiieni erau slăbiți de ferocitatea luptelor lor politice.

În jurul anului 1735, un prinț ambițios al clanului conducător, Alapai cel Mare, a răsturnat și ucis rivali, sacrificându-i pentru a obține puterea lor spirituală, mola, unind mai multe insule într-un singur regat, pe care l-a condus timp de douăzeci de ani.

Când nepoata sa, nobila Kekuiapoiwa, a rămas însărcinată, aceasta a cerut globul ocular al unui rechin, semn că bebelușul va fi un ucigaș de regi, la care Alapai a ordonat ca bebelușul să fie ucis. Neștiind ce să facă, mama băiețelului l-a așezat pe Naha, piatra sacră: dacă ar fi plâns, ar fi fost ucis - dar nu a făcut-o. Regele războinic a trimis asasini, dar Kekuiapoiwa a ascuns copilul. În cele din urmă, Alapai, încrezător în puterea sa, a ridicat sentința de condamnare la moarte și l-a rechemat pe bebelușul Kamehameha la curte. Când Alapai a murit, în jurul anului 1754, ruda sa Kaleiopuu a preluat puterea.

Urcat acum la bordul vasului european împreună cu regele său, Kamehameha a evaluat navele și tunurile lor împreună cu căpetenia europeană care combina preocupările științifice ale unui englez al Iluminismului cu misiunea imperială a unui cuceritor britanic: James Cook.

În copilărie, Cook a trăit în mizerie, lucrând la ferma tatălui său din Yorkshire și la o băcănie, până când s-a înrolat în Marina Regală, remarcându-se ca pilot la timp pentru a-l ghida pe generalul Wolfe în susul râului St Lawrence pentru a captura Quebec. În august 1768, Cook, acum în vârstă de treizeci și nouă de ani, timid, nerăbdător și iute la minte, înalt și chipeș, autodidact și autodidact, fusese ales de Societatea Regală pentru a comanda HMS Endeavour și a observa tranzitul lui Venus peste soare în Tahiti, transportând un astronom, împreună cu un tânăr botanist bogat pe nume Joseph Banks, în jurul Terrei de Foc până în Pacific. În Tahiti, a întâlnit un navigator și preot polinezian, Tupaia, un refugiat arogant din Raiatea, care l-a învățat cum navigaseră polinezienii pe ocean, l-a ajutat să cartografieze insulele și l-a însoțit peste Pacific în 1770 pentru a debarca în Aotearoa - pe care olandezii o numiseră Noua Zeelandă - unde au întâlnit poporul maori.

Navigând spre Australia, Cook a debarcat în ceea ce el a numit Stingray Bay, pe coasta de est, redenumindu-l Botany Bay în onoarea lui Banks, care a colectat 30.000 de mostre în timpul călătoriei și a observat un animal extraordinar - un cangur - primul semn că acest continent fusese izolat timp de multe milenii. Revendicând estul Australiei - New South Wales - pentru Marea Britanie, Cook a întâlnit aborigenii Gweagal din zona Botany Bay, navigând "atât de aproape de țărm încât am putut distinge mai mulți oameni pe plaja mării; aceștia păreau a fi de o culoare foarte închisă sau neagră". Din nefericire, gweagalii s-au opus debarcării lui Cook, aruncând cu sulițe până când au fost împușcați și un om a fost rănit. Ei nu au dorit să comunice. Tupaia a murit la Batavia, în timpul călătoriei lui Cook spre casă.

La întoarcerea la Londra, Cook și Banks au devenit celebrități, etalându-și isprăvile, cele 1.400 de plante noi, printre care eucaliptul și salcâmul, și pasagerul lor tahitian, Omai, care a fost prezentat lui George al III-lea și pictat de Joshua Reynolds. Dar Cook se plictisea acasă. Gândurile sale cutreierând fără limite, el a afirmat că a călătorit "mai departe decât a fost vreun om înaintea mea, dar atât de departe cât cred că este posibil pentru un om să meargă" - lucru adevărat la vremea respectivă.

În iulie 1776, patronul lui Cook, contele de Sandwich, primul lord al Amiralității, a comandat o călătorie pe HMS Resolution și Discovery pentru a-l duce pe Omai acasă, dar în realitate pentru a găsi un pasaj de nord-vest spre Pacific - și pentru a învinge Franța.

Cook l-a întors pe Omai în Tahiti, apoi a navigat pentru a "descoperi" Maui și Hawaii, pe care le-a numit Insulele Sandwich. Fără ca britanicii să știe, era sezonul Makahiki, sărbătoarea pentru celebrarea recoltei și a zeului Lono, una dintre cele patru zeități primordiale, iar o mulțime de hawaiieni au plecat cu canoele pentru a-i vizita pe europeni. Bărbații doreau să facă schimb și ofereau porci și fructe; fetele dansau pe punte cântând hula:

Unde, oh, unde este bățul cu tulpina goală, unde este, pentru a face o săgeată pentru șoim? Vino și trage... Un penis, un penis de care să te bucuri: nu sta pe loc, vino ușor... Trage cu săgeata.

Britanicii protestanți erau uimiți de generozitatea lor sexuală. Fără să participe el însuși niciodată la fetele hawaiiene (loial soției sale, acasă, cu cei șase copii ai lor), Cook a scris că a permis contactul sexual "pentru că nu-l putea împiedica". Dar a încercat să limiteze răspândirea bolilor venerice de la oamenii săi la polinezieni, inspectându-i și permițând doar celor sănătoși să fie liberi pe insule. La acea vreme nu se înțelegea faptul că bărbații cu boli cu transmitere sexuală puteau fi asimptomatici, dar îi puteau infecta totuși pe ceilalți, iar el a fost chinuit să vadă femei hawaiiene cu răni sifilitice.

Pe Discovery, alii-nui Kaleiopuu și-a dat jos mantia și casca și le-a prezentat englezului, care nu putea ști cât de valoroase erau. Dar ambele părți s-au deziluzionat rapid una față de cealaltă: Britanicii făceau sex cu femei pe ceea ce pentru hawaiieni era pământ sfânt, în timp ce marinarii prudenți au fost șocați să afle că Kaleiopuu ținea ca aikane (amant de același sex) un șir de băieți adolescenți pe care îi plăcea să ejaculeze pe el. Când unul

dintre ofițerii lui Cook, William Bligh, le-a ordonat hawaiienilor să îndeplinească anumite sarcini și a încercat să-i bată atunci când aceștia au refuzat, Cook a navigat cu înțelepciune - pentru a explora coasta Californiei.

La întoarcerea lui Cook, oamenii săi i-au înfuriat pe hawaiieni prin faptul că au luat din greșeală idoli pentru lemne de foc. Simțind pericolul, Cook a decis să-l imite pe Cortés și să-l răpească pe regele Kaleiopuu sub amenințarea armei, dar a fost împiedicat când soția sa, Kanekapolei, a dat alarma. În învălmășeală, Cook a împușcat un hawaian, iar pușcașii săi marini au mai ucis câțiva înainte ca un nobil să îl lovească pe Cook în cap cu un buzdugan cu dinți de rechin. Hawaiienii l-au înjunghiat apoi pe Cook și pe patru pușcași marini.

În timp ce regele s-a ascuns, nepotul său, prințul Kamehameha, a trimis un porc în semn de reconciliere la Discovery. După ce britanicii au bombardat un sat, Kaleiopuu a livrat craniul, scalpul, picioarele și mâinile lui Cook. Rămășițele au fost îngropate pe mare.

În 1782, când Kaleiopuu a murit, fiul său Kiwalao i-a succedat, Kamehameha fiind păstrătorul zeului războiului: oferirea de oameni zeului războiului era prerogativa regală, dar Kamehameha a sacrificat un nobil rebel chiar zeului. Când Kiwalao a încercat să-l oprească, Kamehameha l-a capturat și l-a sacrificat, iar apoi s-a făcut alii-nui al insulei principale. Pentru a cuceri celelalte insule, avea nevoie de tunuri - și, la scurt timp, doi americani au greșit în mod criminal, deși providențial, pentru a le livra. În mod similar, Washington avea nevoie de flota franceză pentru ca patrioții să învingă, dar Louis s-a mișcat cu o lentoare glacială.

INTERVENȚIA: ANTOINETTE ȘI FERSEN

Ludovic a trimis un contingent sub comanda contelui de Rochambeau în America în 1780; și pentru a opri bârfele și a căuta aventura, Fersen i s-a alăturat. Totuși, această intervenție în America a fost prea mică și prea lentă. Ludovic a trimis, de asemenea, o armată franco-spaniolă de șaizeci și cinci de nave de linie cu 30.000 de soldați pentru a invada Marea Britanie, o întreprindere care a eșuat la limită, în principal datorită vremii. Necker se împrumutase masiv pentru a o plăti. Neclaritatea finanțelor regale a fost cea care a făcut ca împrumuturile franceze să fie atât de costisitoare: Finanțele britanice erau mult mai transparente, permițând guvernului britanic să se împrumute cu 2 procente mai

puțin decât în Franța. Necker a întocmit un buget fals care a ascuns criza financiară disperată, exacerbată acum de război, apoi a demisionat supărat.

Abia după doi ani de război, Ludovic a ordonat ca întreaga sa flotă, sub comanda amiralului de Grasse, să-i sprijine pe americani. În septembrie 1780, Washington și Lafayette s-au întâlnit cu Rochambeau și Fersen pentru a se coordona. În timp ce cel mai dur general britanic, Charles Cornwallis, își conducea cele 9.000 de trupe în Virginia, Washington și francezii, susținuți acum de formidabila flotă sub comanda lui Grasse, au pornit în urmărire.

La începutul anului 1781, Cornwallis a trimis unități să îl vâneze pe guvernatorul Jefferson din Virginia. Jefferson a abandonat capitala, Richmond, în fața prădătorilor britanici și a fugit pe plantația sa din vest. Douăzeci și trei dintre sclavii săi au evadat - după cum a spus Jefferson, "s-au alăturat inamicului" - la fel ca și paisprezece dintre sclavii lui Washington.

Jefferson nu era un războinic. Delicata sa soție, Martha, a dat naștere la șase copii, deși doar două fiice au supraviețuit copilăriei; de fiecare dată, sănătatea ei s-a deteriorat. Acum, el o îngrijea cu devotament.

Dintr-o dată, războiul s-a accelerat. Washington, Rochambeau și Grasse au convergeau spre Virginia, unde Cornwallis și-a fortificat cu încredere tabăra de la Yorktown.

În noiembrie 1780, în timp ce Antoinette aștepta vești din America, mama ei, Maria Tereza, în vârstă de 63 de ani, zăcea pe moarte la Hofburg, în brațele lui Joseph.

'Majestatea Voastră nu se simte bine?', a întrebat Iosif.

'Da', a răspuns regina-împărătească, 'dar într-o poziție destul de bună pentru a muri'. Acum, Joseph putea să îi patroneze pe muzicienii săi iubiți, Salieri și Mozart, și să reformeze monarhia cu idei pe care chiar și Jefferson le-ar fi aprobat. 'Toți oamenii', a declarat Iosif, 'sunt egali la naștere'.

MOZART, JOSEPH ȘI ERECȚIILE SALE CONTINUE

Iosif, acum în vârstă de patruzeci de ani, departe de a fi un Iosif Habsburg cu fălci lungi și spumoase, era zvelt, frumos, informal, spiritual și autoironic, cel mai extraordinar din

familia sa - un vizionar radical: "Nu moștenim de la părinții noștri mai mult decât viața animală, de aceea nu există nici cea mai mică diferență între rege, conte, burghez și țăran". A pornit în turnee și inspecții nesfârșite, cu un anturaj minuscul, evitând ceremoniile, bucurându-se de incognito-ul său de conte von Falkenstein, îmbrăcat simplu, în haină și cizme militare, și permițându-și aventuri sexuale despre care se plângea că erau o "alegere între țăranii urâți și soțiile șoimilor". Vizitând Parisul, a fost recrutat la întâmplare pentru a fi naș la un botez unde preotul l-a întrebat cum îl cheamă:

"Joseph".

"Numele de familie?

"Al doilea".

"Ocupația?

"Împărat".

Când s-a discutat despre revoluția americană, Jefferson a afirmat că Joseph a glumit: 'Sunt un regalist de meserie'. Dar era, de asemenea, obsesiv, lipsit de tact și grăbit. 'Ca prinț, va avea erecții continue', a prezis prietenul său drag, prințul de Ligne, 'și nu va fi niciodată satisfăcut'. Domnia lui va fi un priapism continuu'. Crezând că reforma este posibilă doar de sus, Iosif a fost un legislator neobosit, promulgând 6.206 legi, în mare parte admirabile: Toleranzpatentul său a oferit toleranță religioasă protestanților și evreilor - impunând în același timp măsuri pentru a raționaliza ceea ce el considera a fi superstiția evreiască. Kaiserul a fost un mare reformator, dar și un disciplinar militarist, crezând că "Totul există pentru stat". El a abolit servitutea, a redus cenzura și a diminuat nobilimea. Cu toate acestea, ca împărat, i-a lipsit atât echilibrul, cât și empatia.

În 1784, a interzis înmormântările extravagante și, pentru a economisi spațiu și pentru a evita degradarea, a ordonat ca oamenii să fie înmormântați în saci, în gropi comune, proiectând un sicriu reutilizabil care se deschidea pentru a lăsa corpul în mormânt. Vienezii au urât atât de mult acest lucru încât Joseph a provocat revolte funerare. "Nu avea nici cea mai mică idee despre arta guvernării", a scris Casanova, care l-a cunoscut, "pentru că nu avea nici cea mai mică cunoaștere a inimii umane". Dar, pentru muzicieni, Iosif a fost o binecuvântare: trăia pentru muzică, el însuși cântând la claviatură și violoncel, și adora opera comică italiană.

În 1781, Mozart, care avea acum douăzeci și cinci de ani și era organist la curtea din Salzburg, a primit ordin de la stăpânul său, prințul-arhiepiscop, să se întâlnească cu

acesta la Viena pentru sărbătorirea ascensiunii lui Joseph. Mozart abia aștepta să scape de prințul-arhiepiscop care, gelos pe sluga sa, a țipat la el. Mozart, mic, slab, cu ochi mari și un nimb de păr blond, a fost revoltat de aroganța prințului-arhiepiscop: "îmi tremura tot corpul și mă clătinam pe stradă ca un bețiv". Demis din milă, 'principalul meu scop acum este să-l întâlnesc pe împărat... Sunt hotărât ca el să mă cunoască. Aş fi atât de fericit dacă aş putea să-mi parcurg opera pentru el și apoi să cânt o fugă sau două, căci asta îi place". Până în decembrie, Joseph l-a invitat pe Mozart să cânte la un concurs de pian și îi susținea cariera de pianist și de compozitor de concerte și de opere, începând cu Răpirea din Seraglio.

Într-un oraș al muzicii, favorizat de un împărat pasionat de muzică, Mozart era plin de idei. "Muzica domnește suprem", scria el. Așa cum cândva scrisese despre sex și rahat, acum totul era despre muzică, așa cum descrie cum și-a scris opera: "Acum despre aria lui Bellmont [sic] în La Major. Oh, cât de anxios, cât de pasional? Știți cum am exprimat-o? - Chiar și exprimând inima iubitoare, palpitantă? - cu două viori care cântă în octave". Mozart, ale cărui instincte amoroase fuseseră reținute de teroarea bolilor venerice încă de când își văzuse un prieten din copilărie bolnav de sifilis, era cazat la o familie de muzicieni, familia Weber, de a cărei fiică de 19 ani, Constanze, s-a îndrăgostit. S-au căsătorit fericiți și au avut șase copii, pierzând jumătate dintre ei. Mozart a avut inima frântă atunci când le-a murit primul băiat: "Suntem amândoi foarte triști pentru bietul nostru băiețel drag și gras". Nu a încetat niciodată să flirteze, dar, așa cum i-a scris unui prieten playboy, "Nu crezi că plăcerile unor aventuri amoroase capricioase și instabile nu se apropie nici pe departe de binecuvântarea unei afecțiuni adevărate?". Când se plimba prin Augarten și i-a zărit pe Mozart și pe Constanze jucându-se, Joseph s-a plimbat și i-a tachinat: "Măi, măi, căsătoriți de trei săptămâni și deja vă bateți cu pumnul în masă.

La premiera operei, Iosif ar fi spus: "Prea frumos pentru urechile noastre [vieneze], dragul meu Mozart, și o cantitate monstruoasă de note", dar împăratul l-a admirat și l-a susținut pe Mozart. El glumea, așa cum făcea adesea, pe seama publicului vienez grețos, deși mai devreme spusese că Mozart "are un singur defect în piesele sale pentru scenă, iar cântăreții săi s-au plâns adesea de el, îi asurzește cu acompaniamentul său plin".

La premiera Concertului său pentru pian în re minor, Joseph și-a fluturat pălăria și a strigat: "Bravo, Mozart!". A fost reciproc. 'Nu există niciun monarh în lume, pe care aș prefera să-l slujesc decât pe împărat', a spus Mozart, 'dar nu voi merge să cerșesc un post'. Adevărata sa frustrare era că Iosif numise un compozitor italian, Antonio Salieri, cu șase ani mai în vârstă, în funcția de compozitor imperial de cameră, blocându-i calea.

Operele lui Salieri au avut mai mult succes decât cele ale lui Mozart. Iosif i-a susținut pe ambii compozitori; când Gluck a murit, Iosif l-a promovat pe Salieri la funcția de Kapellmeister și pe Mozart la cea de compozitor imperial de cameră.

Cu toate acestea, Habsburgii visau la cucerire. Iosif l-a depășit pe bătrânul Frederick pentru a negocia o nouă alianță cu Ecaterina cea Mare, plănuind să atace și să împartă Imperiul Otoman. Romanovii au aspirat dintotdeauna să cucerească Constantinopolul, pe care îl numeau Tsargrad - Cezarul. Planul lor depindea de faptul că Marea Britanie și Franța erau distrase în America.

În loc să îi sfideze pe rebeli la Yorktown, Cornwallis a fost prins acolo. Când Marina Regală a încercat să îl salveze, francezii au învins-o în Golful Chesapeake. La 19 octombrie 1781, Cornwallis s-a predat lui Washington. Fersen a ajutat la negocieri, bucurându-se în același timp de americani. 'Femeile sunt frumoase, amabile și disponibile', a scris el. 'Asta e tot ce am nevoie'. Louis și Antoinette au avut multe de sărbătorit. Trei zile mai târziu, la Versailles, ea a adus pe lume un delfin, moștenitor al tronului. De data aceasta, doar zece persoane au avut voie să asiste la naștere - iar Antoinette s-a temut că este vorba de o altă fiică, până când regele a spus: 'Monseiur le Dauphin cere permisiunea de a intra!'.

Fără să informeze aliații francezi ai Americii, Ben Franklin a început să negocieze independența americană. Loialiștii au fugit în Canada sau s-au întors în Marea Britanie; sclavii evadați care luptaseră pentru britanici erau acum în pericol. Washington, mărșăluind spre New York, a ordonat ca fugarii săi să fie recapturați: "Unii dintre sclavii mei... s-ar putea să fie probabil în New York... Vă voi fi foarte recunoscător dacă îi veți pune în siguranță, astfel încât să-i pot obține din nou". Șaptesprezece au fost vânate. Nu se știe câți dintre sclavii lui Jefferson au fost recapturați. În ultimul moment, în scene care nu seamănă cu Saigonul din 1975 și Kabulul din 2021, loialiștii s-au înghesuit pe navele britanice pentru a scăpa. Dar, spre deosebire de trădările din Kabul 2021, britanicii, în ciuda cererilor lui Washington de a recupera sclavii, au refuzat să își renege promisiunea de a-i salva pe toți: 75.000 de loialiști, inclusiv mulți foști sclavi, au fost evacuați din New York, Savannah și Charleston.

'Oh, Doamne', a oftat Lord North, 's-a terminat!". George al III-lea a vrut să lupte în continuare, dar North era frânt.

Disprețuindu-i pe cei care îi cereau să preia puterea sau să devină rege al Americii, Washington a renunțat la comanda sa și s-a retras la Mount Vernon. 'Dacă face asta', a

spus George, care își petrecuse întreaga domnie căutând un politician cinstit, 'va fi cel mai mare om din lume'.

Zguduit de dezastru, George a căutat lideri noi, nepătați de pierderea Americii, și s-a îndreptat către un tânăr neobișnuit, William Pitt, al doilea fiu al învingătorului din Războiul de șapte ani. După Cambridge, unde prietenul său William Wilberforce își amintea: "Niciun bărbat nu s-a deprins mai liber și mai fericit cu fățărnicia jucăușă", Pitt a ajuns fără efort în Parlament. El a susținut că America trebuie să beneficieze de libertate, iar în 1782 a devenit cancelar al finanțelor publice, la numai 23 de ani, în guvernul de scurtă durată care a negociat independența SUA. Pierderea Americii a diminuat decisiv puterea regală, obligându-l pe George să accepte o alianță nefirească între North și radicalul sibarit Charles James Fox - una dintre primele dăți când un rege britanic a fost obligat de voturile parlamentare și de opinia publică să accepte un ministru total împotriva voinței sale. Dar i-a demis în curând.

Disperat să rupă modelul de guvernare coruptă, George i-a oferit lui Pitt funcția de premier de trei ori, înainte ca acesta să accepte de Crăciunul din 1783: zvonurile credeau că Pitt și "ministerul său de plăcintă cu carne tocată" abia dacă vor supraviețui Crăciunului. Dar Honest Billy sau William cel Mare - punctual, elocvent, incoruptibil, dar și foarte încordat, consumator de alcool (doctorul său idiot i-a prescris băutură pentru nervi, așa cum fusese și tatăl său) și asexuat (probabil a murit virgin) - a fost un orator sublim și un manager eficient, cerând regelui controlul asupra miniștrilor săi. George a fost de acord, marcând începutul a ceea ce a devenit un guvern de cabinet sub conducerea unui prim-ministru puternic.

America dispăruse, dar moartea imperiului britanic a fost exagerată. Divizate din punct de vedere politic, statele anglo-atlantice transatlantice au rămas interconectate prin cultură, limbă, comerț și migrație. Pitt era pe cale să numească un nou războinic în India, care urma să fondeze acolo un raj britanic. S-a întâmplat ca în insula natală trei antreprenori extraordinari să conducă schimbările care aveau să propulseze Europa la puterea globală și să remodeleze însăși forma familiei.

Brutalitatea războiului colonial american este cel mai bine înțeleasă prin recompensa oferită de guvernatorul statului Massachusetts, William Shirley, pentru scalpurile indigenilor americani: 40 de lire sterline pentru bărbații adulți, 20 de lire sterline pentru femei și copii sub 12 ani.

Aproape un contemporan exact al lui Frederic cel Mare, născut în 1711, împăratul Qianlong era prințul de unsprezece ani care fusese atât de iubit de bunicul său Kangxi. După moartea tatălui său Yongzheng, probabil de o supradoză de elixiruri taoiste pe bază de mercur care au ucis atât de mulți monarhi chinezi, a extins imperiul spre vest, în Xinjiang (Noua Provincie), până la marginea Himalayei (eliminându-i aproape complet pe dhungari și masacrându-i pe musulmanii uiguri în urma unei rebeliuni, cauzată de violurile în masă ale femeilor uigure de către oficialii chinezi) și s-a bucurat de venituri uriașe din vânzarea de porțelan și ceai către EIC și alți comercianți europeni, în timp ce a scris peste 40.000 de poezii. Dar în inima gloriei sale se afla o tristețe: nu a încetat niciodată să o iubească pe prima sa soție, Lady Fuca, a cărei moarte la treizeci și șase de ani, din cauza variolei, i-a frânt inima: "Ah, acea nefericită a treia lună de primăvară", scria el, "au trecut șaptesprezece ani și totuși durerea mea rămâne neîmplinită".

În istoriile moderne, care se concentrează în mod restrâns asupra imperiului britanic, acest lucru este de obicei pus pe seama Marii Britanii și a Companiei Indiilor de Est, iar Plassey este prezentat ca fiind de o importanță capitală - totuși, britanicii nu aveau să controleze Delhi sau cea mai mare parte a Indiei timp de o jumătate de secol. Durrani, cuceritorul afgan, care nu se încadrează în povestea convențională a "Afganistanului, cimitirul imperiilor", este mult neglijat. Și imensul imperiu Maratha a fost cel care avea să domine cea mai mare parte a Indiei timp de multe decenii.

Celălalt câștigător a fost Spania, care a primit întinderi din Noua Franță - imensitatea Louisianei, o mare parte din centrul și sudul SUA - la care s-au adăugat New Mexico, California și Texas, deja existente.

Secretarul consiliului regal era un tânăr care își părăsise familia de țărani la paisprezece ani și se ridicase în birocrația regală: se numea Bernard-François Balssa și mai târziu și-a schimbat numele în Balzac. El a fost tatăl romancierului.

Potemkin a condus expansiunea imperiului rus în jurul Mării Negre, condus multă vreme de khans seminomazi ai familiei Giray, descendenți ai lui Genghis, și de otomani. Ecaterina a abolit hetmanatul în 1764. Acum, Potemkin a anexat vechea republică cazacă, Sech Zaporozhian, asumându-și titlul de mare hetman și transformându-i pe cazaci într-o legiune națională rusă. El a dirijat cucerirea a ceea ce astăzi este sudul Ucrainei. Numind-o Noua Rusie, a fondat o serie de orașe noi, începând cu Kherson. În 1783, a anexat Crimeea, unde a construit o nouă bază navală, Sebastopol, și prima flotă rusă din Marea Neagră. Kherson a fost urmat de Mariupol, Ekaterinoslav (Dnipro) și Nikolaev (Mykolaiv). Apoi a cucerit pământurile otomane, unde a fondat Odessa. Rușii

cuceriseră acum un teritoriu vast și slab populat. Viceregii ruși, Potemkin și succesorul său, aristocratul francez Ducele de Richelieu, au atras greci, italieni, ucraineni, polonezi și ruși să se stabilească în noile orașe, precum și mulți evrei care nu puteau trăi în marile orașe, dar care s-au stabilit în număr mare în Odessa. Când Ucraina a devenit grânarul Rusiei, Odessa a devenit antrepozitul acesteia. Însă colonizarea și cucerirea rusă a avut și o latură întunecată: Tătarii musulmani, turcii și alte popoare, cum ar fi circassienii și cecenii, au fost purificați etnic sau masacrați dacă se împotriveau.

Clive s-a întors din nou acasă în pragul unei crize de nervi. Atât Munro, cât și Clive au avut fii care s-au înrolat în EIC și au servit în India. Fiii lui Munro au devenit celebri pentru că unul a fost ucis de un tigru, iar celălalt de un rechin.

La 22 noiembrie 1774, Clive, în agonie din cauza calculilor biliari și deprimat de criticii săi, a luat o supradoză de opiu, apoi și-a tăiat gâtul cu un briceag. Avea patruzeci și nouă de ani. Samuel Johnson a notat că conchistadorul "își dobândise averea prin astfel de crime încât conștiința lor l-a împins să își taie singur gâtul". Fiul său Edward a primit condeiul de Powis, ceea ce i-a permis să păstreze comorile tatălui său în castelul Powis, unde multe dintre ele au rămas și astăzi. Întorcându-se în India, a guvernat Madras timp de cinci ani.

Vestindisk Kompagni a făcut comerț cu 3.000 de sclavi anual de la Fort Christiansborg, castelul Coastei de Aur. Danemarca a fost prima țară europeană care a abolit comerțul cu sclavi.

Danezii au negociat exilul Carolinei. George a stabilit-o la Castelul Celle, Hanovra: nu și-a mai văzut niciodată copiii, murind la vârsta de 23 de ani. În ceea ce o privește pe fiica prințesei engleze și a doctorului Iluminat, Louise Augusta, cultă și frumoasă, a fost crescută ca o fiică regală, s-a căsătorit în cadrul familiei regale și și-a văzut fiica căsătorită cu un viitor rege. Dar a moștenit un lucru de la părinții ei: printre numeroșii amanți, a avut o idilă cu medicul regal care i-a rezolvat infertilitatea (era de fapt a soțului ei), făcându-i el însuși copiii. A trăit până la o altă vârstă, murind în 1843.

Nesimțirea britanică a fost personificată de cel de-al patrulea proprietar al statului Maryland, Frederick, lordul Baltimore, un prădător psihopat care, în 1751, a moștenit averea familiei și proprietățile americane și aproape că a provocat o revoluție timpurie ordonând creșterea impozitelor în Maryland - dar nu și pe propriile sale proprietăți. Baltimore și-a ucis prima soție (sora ducelui de Bridgewater, viitorul magnat al canalelor) împingând-o dintr-o trăsură care mergea cu viteză, apoi a plecat să trăiască la Constantinopol ca un pașa turc cu harem, drogat cu opiu și afrodiziace (observat de

James Boswell, care l-a descris ca "trăind o viață ciudată, sălbatică"). S-a întors la Londra unde, în 1768, a răpit și violat o frumoasă modistă, Sarah Woodcock, ceea ce a dus la arestarea sa și la un proces, în urma căruia a fost achitat, victima fiind acuzată că nu a scăpat mai eficient. Baltimore a călătorit apoi în Europa însoțit de "opt femei, un medic și doi negri, pe care îi numea corregidores, cărora le-a încredințat disciplina micului său serai. Una dintre amantele sale a publicat apoi Memoriile seraiului lui Bashaw (Pașa) de Merryland, de către o sultană părăsită, care a dezvăluit că se străduia să își satisfacă cele opt iubite'. În 1771, a murit la Napoli, lăsând Maryland fiului său nelegitim, Henry Harford, ultimul proprietar.

Necker a fost un speculator îndrăzneț care a făcut o serie de averi la bursă și în Compagnie des Indes Orientales. În timp ce își făcea banii în anii 1760, a făcut curte unei văduve franceze, Madame de Vermenou, care angajase o tânără guvernantă elvețiană, Suzanne Curchod, fiica unui pastor. Suzanne se îndrăgostise de un tânăr gentleman britanic, Edward Gibbon, un copil al Iluminismului, în timpul călătoriilor sale, și se logodiseră. Când ambele familii s-au opus căsătoriei lor, Gibbon s-a întors acasă. Nu la fel ca una dintre meseriile sale, Necker a trecut de la Vermenous la Curchods și s-a căsătorit cu Suzanne: fiica lor avea să fie scriitoarea și provocatoarea Germaine de Staël. Acum, chiar în momentul în care Necker devenea ministrul de finanțe al lui Ludovic, Gibbon își publica lucrarea Declinul și căderea Imperiului Roman, scrisă elegant și amuzant, reformulând istoria cu ideea iluministă că superstițiile creștinismului au subminat pragmatismul păgân al Romei, lăsând să se înțeleagă că Europa modernă era moștenitoarea civilizației romane.

Cariera lui Bligh a fost o cronică a prostiei navale. Zece ani mai târziu, în 1789, în calitate de căpitan al HMS Bounty, i s-a ordonat să meargă în Tahiti pentru a culege puieți de arbore de pâine despre care Sir Joseph Banks credea că vor servi drept hrană pentru sclavii din Caraibe. Acolo a fost învins de răzvrătiți, care au fost parțial orbiți de viața idilică din Tahiti, și a fost lăsat în derivă, supraviețuind unei călătorii de 4.160 de mile. În Tahiti, răzvrătiții au ajutat o căpetenie pe nume Pomare să unească insulele într-un singur regat, pe care l-au condus până la impunerea protectoratului francez. Navigând mai departe, s-au stabilit pe insula Pitcairn, nelocuită, numită după numele unui ofițer britanic ucis mai târziu în lupta cu americanii la Bunker Hill. În ceea ce-l privește pe căpitanul Bligh, acesta a fost promovat la rangul de viceamiral și numit guvernator al Noului Wales de Sud. Nici asta nu a mers bine.

La moarte, Cook a fost tratat ca o căpetenie de către hawaiieni. A fost scalpat, inima i-a fost extirpată, corpul i-a fost eviscerat și o parte din carne a fost păstrată, apoi restul a

fost pus într-un cuptor subteran tradițional, iar oasele au fost colectate pentru a-i păstra mana, carisma sacră.

În timp ce alții se luptau, Jefferson, după ce și-a încheiat mandatul de guvernator, a lucrat la Însemnările sale din Virginia despre rasă și sclavie, reflectând asupra inferiorității rațiunii negrilor, care ar putea fi îmbunătățită cu sânge alb. El a susținut că eliberarea grăbită a sclavilor ar declanșa un război rasial împotriva albilor.

De asemenea, lui Joseph îi plăcea să fie confundat cu propriul său servitor. Întrebat ce servicii îi oferea împăratului, el a răspuns direct: "Uneori îl bărbieresc". Deși fratele său Leopold, marele duce de Toscana, era moștenitorul său, Iosif l-a pregătit pentru viitor pe conștiinciosul, dar grețosul său nepot Franz, plângându-se că băiatul 'rahitic' era 'înapoiat în dexteritatea corporală' și 'un copil răsfățat de mama'.

Ciopârțirea otomană nu a fost singurul plan al lui Iosif. Principala lui era să schimbe Țările de Jos austriece (Belgia) cu Bavaria pentru a crea o monarhie germană și mai mare. Însă planul a fost zădărnicit de două ori de Frederick, care și-a mobilizat armata, și de cumnatul lui Iosif, Ludovic, care nu l-a susținut în ciuda presiunilor făcute de Antoinette. În schimb, Ludovic a rezolvat disputa plătind milioane de euro lui Iosif, plăți care aveau să o coste scump pe Antoinette.

Yorktown a fost vestitorul modernității și într-un alt mod: printre tinerii aristocrați francezi care luptau alături de Lafayette se număra Henri, conte de Saint-Simon, general american la 20 de ani, care patruzeci de ani mai târziu a dezvoltat ideea socialismului.

Pentru a obține o pârghie în negocieri, Washington a ordonat răpirea fiului lui George al III-lea, prințul William (viitorul William al IV-lea), care se afla încă în cadrul marinei din New York, dar comandantul său a dat planul peste cap.

În 1783, când SUA au devenit independente, America de Nord avea aproximativ trei milioane de locuitori, iar America spaniolă cincisprezece milioane. Populația Marii Britanii era de nouă milioane de locuitori, iar cea a Spaniei de zece milioane. Lumea spaniolă era de două ori mai mare decât cea anglo-saxonă. Cu toate acestea, britanicii recuperau decalajul: între 1640 și 1820, 1,3 milioane de imigranți - britanici, francezi și germani - s-au stabilit, dintre care aproximativ 70 % erau britanici. În următorul secol lung, migrația masivă către America de Nord, precum și către Australia și Africa de Sud, a inversat complet tendința: până în 1930, lumea anglo-saxonă era de două ori mai mare decât cea spaniolă.

ACTUL AL TREISPREZECELEA

990 DE MILIOANE

Arkwrights și Krupps, Habsburgs, Bourbons și Sansons

TITANUL NEBUN DE FIER, DUCELE DE CANAL, FRUMOSUL DANDY, PICIORUL DE LEMN ȘI CÂRCOTAȘUL DE LA MOLL HACKABOUT

În 1786, George al III-lea a făcut cavaler un întreprinzător irascibil și morocănos din Lancashire, care începuse ca frizer și inventase peruci impermeabile: Sir Richard Arkwright, acum în vârstă de 54 de ani. Cu cincisprezece ani mai devreme, Arkwright, fiul unui croitor robust, a creat o mică fabrică folosind noua tehnologie a filaturii bumbacului cu ajutorul unui filator, apoi a înființat o moară cu apă la Cromford, care a avut un succes atât de mare încât a fondat un nou tip de loc de muncă, fabrica, aducând mai mulți muncitori, printre care și copii de doar șapte ani, pe care i-a organizat în schimburi de treisprezece ore, supravegheate de clopote care impuneau respectarea strictă a timpului: cei care întârziau nu erau plătiți.

Arkwright, "cu obrazul mare și cu burta mare", a acumulat o avere de 500.000 de lire sterline, ceea ce i-a permis să cumpere un castel la țară, în timp ce deschidea cu agresivitate alte fabrici care au revoluționat industria textilă britanică. Pentru o lungă perioadă de timp, fabricile au fost mici industrii casnice în care femeile puteau să lucreze în timp ce aveau grijă de numărul tot mai mare de copii care se alăturau, de asemenea, forței de muncă. Fabricarea lânii - în Anglia, Flandra, Florența - a contribuit la crearea clasei mercantile europene, dar textilele indiene încă dominau. Timp de milenii, elementele esențiale ale vieții nu se schimbaseră foarte mult; timp de secole, munca rămăsese în esență aceeași. Dar supermodificările necesită un nexus dinamic de forțe coalizate: revoluții și războaie combinate cu noi tehnologii și ideologii. Utilizarea tehnologiei de către Arkwright a fost la fel de radicală ca și crearea sistemului de fabrici care a schimbat modul de lucru al oamenilor. Acum totul se va schimba - și repede.

Motoarele cu aburi au fost folosite pentru prima dată pentru a goli minele de cărbune; acum, implementate în fabricile de bumbac, au crescut productivitatea de două sute de ori. La fel ca și computerele în anii 1990, ele au alimentat schimbări în însăși mentalitatea unei generații. Puterea aburului, ca și textilele pe care le producea, a devenit o tehnologie de bază atât de universală încât a atins o ubicuitate invizibilă. Astfel de tehnologii, scrie Mark Weiser, "se împletesc în țesătura vieții de zi cu zi până când nu se mai pot distinge de ea". Dar invențiile nu ar fi funcționat fără apropierea combustibilului fosil - cărbunele abundent al Marii Britanii a fost esențial. Acum, cărbunele trebuia transportat la fabrici.

Antreprenorul care a creat mijloacele de transport al cărbunelui era cât se poate de departe de a fi un fost peruchier dur: Francis Egerton, duce de Bridgewater, a fost unul dintre acei proprietari de terenuri norocoși care au descoperit cărbune pe proprietățile sale. Dar a trebuit să ducă cărbunele la fabrici. În 1776, la vârsta de 40 de ani, a finalizat primul său canal, început în 1771, care lega Worsley de Manchester, în timp ce construia un altul între Liverpool și Manchester. Era un băiat serios și nefericit, mai degrabă plinuț, care își moștenise titlurile la doisprezece ani. S-a logodit cu o vedetă mondenă, Elizabeth, ducesă de Hamilton, una dintre surorile irlandeze Gunning, It-girls ale vremii, celebre pentru jocul lor de amatori. Cu toate acestea, logodna a fost anulată, ea s-a căsătorit cu un alt magnat, iar Bridgewater și-a închis conacul londonez, nu s-a mai căsătorit niciodată și s-a retras pentru a colecționa artă și a proiecta canalele care i-au adus 2 milioane de lire sterline - cel mai bogat nobil britanic.

În 1781, această putere a cărbunelui a fost exploatată de un maniac al fierului, John Wilkinson, fiul unui fierar, supranumit Titanul nebun de fier, care a folosit motoare cu aburi pentru a porni furnalele de turnare a fierului pentru fabricarea artileriei și a sponsorizat podul de fier de la Coalbrookdale - primul din lume - turnat de Abraham Darby al III-lea, urmașul unei alte familii de fierari. Până acum, Wilkinson producea o optime din tot fierul britanic, "nebunia sa de fier" culminând cu turnarea sicriului său de fier și a obeliscului de fier de deasupra mormântului său.

Principiile noilor tehnologii erau cunoscute de secole. Tehnologia aburului nu era în sine nouă; mașina de filat a lui Arkwright era doar o îmbunătățire a muncii unui lung șir de inventatori, de la James Watt și Matthew Boulton până la Thomas Newcomen în 1712, care a fost inspirat de un francez, Denis Papin, care își publicase ideile în 1687. Grecii avuseseră o pompă cu aburi în primul secol; chinezii Han aveau fier bălțat. Dezvoltarea lor se datorează mai puțin inventatorilor "geniali", ci mai degrabă secolelor de cunoștințe acumulate, de mici modificări, de revelații accidentale și acum unui schimb

accelerat care a permis minților educate și rețelelor interconectate să experimenteze, să inoveze și să aplice tehnologiile - și apoi să concureze între ele. Mulți dintre acești inventatori britanici au fost membri ai Societății Lunare, care se întâlneau în Birminghamul provincial pentru a dezbate "primele indicii de descoperiri, observațiile actuale și ciocnirea reciprocă a ideilor". Tocmai această "ciocnire de idei" - ei corespondeau cu Ben Franklin în America și cu filozofii din Paris - devenea acum motorul inovației și motivul pentru care, de acum înainte, se lucra atât de des la invenții simultan în locuri diferite.

Cu toate acestea, cunoștințele nu s-ar fi dezvoltat niciodată fără cererea unei piețe care să le plătească, a unui sistem politic suficient de fluid pentru a le promova și a unei societăți suficient de flexibile pentru a le recompensa: toate trei erau reunite într-o singură figură - fiul regelui, George, prinț de Wales, cel mai bătrân dintre cei mai egregi membri ai unei stupide familii regale de șpăgari depravați și amorali.

În 1783, prințul în vârstă de douăzeci și unu de ani a primit propria sa gospodărie la Carlton House. Lacom, disipat, delirant, nerușinat și alergând la îngrășare, deși rafinat și artist, el era marcat de dezgustul și neglijența generațională încorporate în familia Hanovra. Regele, spunea el, "mă urăște; întotdeauna m-a urât, de la vârsta de șapte ani". Aliindu-se cu opoziția împotriva regelui și a lui Pitt, s-a îndrăgostit de o serie de amante frumoase. Când a fost forțat să renunțe la una dintre ele, a leșinat spasmodic pe covor, strigând: "Cât o iubesc! O să mă las distras! Creierul meu se va despica!". Când, în cele din urmă, s-a căsătorit cu o prințesă grosolană din Brunswick, Caroline, a făcut-o în parte pentru a avea acces la banii parlamentari pentru a-și plăti datoriile prodigioase de 630.000 de lire sterline. Când a văzut-o pentru prima dată, a murmurat: "Nu mă simt bine; te rog, adu-mi un pahar de coniac", dar, beat fiind, a reușit să consume căsătoria la poate o săptămână după noaptea nunții - suficient pentru a concepe o moștenitoare, prințesa Charlotte.

Cu toate acestea, nimeni nu a susținut și personificat atât de mult noua societate de consum ca "Prințul" și prietenul său mult mai tânăr, George "Beau" Brummell, nepotul chipeș și autopromovat al unui servitor, fiul secretarului Lordului North. Ca școlar din Eton, apoi ca ofițer adolescent al Gărzii, Brummell îl captivase pe Prinny cu simțul său de stil, înlocuind paltoanele somptuoase, pantalonii până la genunchi și ciorapii de bumbac cu o cravată albă, cămăși călcate, haine și pantaloni închiși la comandă, în timp ce se îngrijea cu o toaletă elaborată, spălându-se cu săpun și spălându-se pe dinți - toate acestea costând o avere. "De ce, cu o economie tolerabilă, s-ar putea face cu 800 de lire

sterline", spunea Beau, într-o vreme în care un domn putea trăi bine cu 200 de lire sterline pe an - iar un muncitor cu 12 lire sterline.

Prinny și Brummell au fost creatorii de tendințe pentru elita la modă, cunoscută sub numele de le ton, care își petrecea timpul făcându-și vizite, certându-se, frizând cu soțiile celorlalți, curvind cu curtezane, jucând la faro, comandând lucrări de artă, planificând noi case și grădini, călătorind în Italia în Grand Tours (întorcându-se ca "Macaronis" la modă) și plimbându-se prin Londra, care acum, datorită noii industrii, urma să devină o capitală mondială.

Cluburile de elită - atât cele exclusiv masculine, cât și cele exclusiv feminine - existau pentru a exclude, dar și pentru a tenta clasa de mijloc cu aspirații. Femeile care stabilesc tendințe, în frunte cu ducesele și contesele, își etalau moda și afacerile și influențau politica prin saloanele lor: cele cinci doamne patroane ale clubului feminin Almack's se bucurau de capriciile și iubiții lor. Moda lor era relatată în ziare și caricaturi, apoi copiată de clasa de mijloc, care își cumpăra draperii, pălării, mănuși, rochii în noile magazine care vindeau accesorii fabricate în fabricile din Manchester, adesea de către muncitoare și copii plătiți cu jumătate din salariul bărbaților. Clasele de mijloc își puteau permite acum servitori, de obicei femei sărace de la țară. Acest contrast a încurajat un cult al femeilor din clasa de mijloc care nu numai că nu munceau, protejate de soții lor harnici, dar personificau o virtute fragilă, idealizată.

În Londra, astfel de oameni își puteau permite să mănânce în restaurante; mâncarea în public nu era doar o chestiune de hrană, ci și de divertisment, ostentație și gratificare. Plăcerea publică era la fel de delicioasă ca și varianta privată. La Vauxhall Gardens, pe malul sudic al Tamisei, un antreprenor a creat un dom de plăcere umbrit unde, noaptea, 2.000 de pariorii, uneori 12.000, de sus și de jos, se amestecau pentru a mânca, a se plimba, a frizura și a găsi sex. Orașele aveau părți întunecate. Mahalalele - cunoscute sub numele de "rookeries" - erau tocănițe murdare, îmbibate de gin. Prostituția era în plină expansiune - se spunea că în Londra existau 80.000 de prostituate cu jumătate de normă, personificate de Moll Hackabout, fata provincială a artistului William Hogarth, ca să nu mai vorbim de curtezane celebre.

Nimeni nu a înțeles această nouă piață atât de bine ca un producător de ceramică din Staffordshire, Josiah Wedgwood, născut într-o familie de olari nonconformiști, care i-a încurajat pe acești primii influențatori - pe care i-a numit "legiuitori în materie de gust" - să îi cumpere ceramica.

În tinerețe, o criză de variolă i-a oferit ocazia de a dezvolta noi tehnici de olărit, dar i-a afectat piciorul, împiedicându-l să mai arunce vase (de atunci încolo a mers cu o cârjă) și l-a transformat într-un designer. Douăzeci și cinci de ani mai târziu, aceasta a dus la amputarea unui picior, fără anestezic, iar lucrătorii săi au început să-i spună Owd Wooden Leg (picior de lemn).

Wedgwood a înțeles că femeile erau cele care cumpărau obiecte de lux: "Moda este infinit superioară meritului", a meditat el. "Trebuie doar să alegi sponsorii potriviți". În 1765, când regina Charlotte, consoarta lui George al III-lea, a comandat un set, s-a autointitulat "Maestru olar al Majestății Sale" și a făcut reclamă ca fiind "produse ale reginei", producând seturi mai ieftine pentru clasa de mijloc și fiind pionier în materie de cataloage, garanții de rambursare a banilor și oferte speciale - cu alte cuvinte, a fost inventatorul marketingului. În 1767 a construit o nouă olărie modernă, Etruria, în Stoke, lângă traseul canalului Trent and Mersey, în care a investit și care îi transporta marfa. Pe măsură ce ceramica sa cucerea lumea - chiar și Ecaterina cea Mare a comandat seturi - Wedgwood a deschis o sală de expoziție în Mayfair, unde a expus "diverse servicii de masă și de desert în întregime ... pe două game de mese ... pentru a face ceea ce este necesar cu doamnele și domnișoarele în modul cel mai îngrijit, mai elegant și mai bun". Acesta a fost începutul unui nou tip de comerț care avea să se dezvolte în monumentalele mari magazine și, două secole mai târziu, în cumpărăturile online și în influencerii de astăzi.

Puțini aristocrați au fost la fel de întreprinzători ca Bridgewater. Magnații titrați erau poziționați pentru a domina noua lume emergentă, dar nu au făcut-o. Deși veniturile lor erau colosale, aceștia și-au risipit bogățiile pe case de țară, pe jocuri de noroc care dau dependență și pe curtezane scumpe, în timp ce industriașii din clasa de mijloc au investit în noile tehnologii. Multe dintre textilele destinate cumpărătorilor din clasa de mijloc au fost fabricate de Robert Peel, fiul muncitor și aspru al unor bărbați din Lancashire care, de generații întregi, au "vândut" stofe unor mici țesători de casă. Aflat la mijlocul vârstei de douăzeci de ani, a folosit pompele Arkwright pentru a înființa o filatură de bumbac și, la treizeci de ani, a fondat primul complex industrial la Radcliffe, cazându-și muncitorii într-o baracă și folosind munca copiilor pentru a munci zece ore pe zi.

Acest sistem comercial intens a oferit familiilor oportunități și sancțiuni nemaivăzute. Bogații au devenit tot mai restricționați de convențiile burgheze și de nevoia de a câștiga salarii: bărbații trebuiau să lucreze ore îndelungate la birou și să se supună unui nou tip de stăpân, cunoscut acum sub numele de "șef" - de la olandezul baas; femeile virtuoase

din clasa de mijloc erau limitate la munca neplătită de acasă; iar săracii înregimentați, inclusiv femeile și copiii, munceau în fabrici necruțătoare, adesea sub șefi abuzivi.

Peel, al șaptelea cel mai bogat om al Marii Britanii, în curând baronet și deputat, a fost suficient de decent pentru a-și da seama că fabricile sale erau crude și a promovat prima legislație pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă. Hotărât să facă din fiul său cel mare, Robert, un gentleman, l-a pregătit nu pentru afaceri, ci pentru a se alătura conducătorilor Marii Britanii, punându-l să repete predicile după biserică și trimițându-l la școala Harrow. Băiatul avea să fie primul din noua clasă de mijloc care va conduce Marea Britanie.

Germania de Nord-Vest nu era cu mult în urma Marii Britanii. Acum, o femeie a dat startul dinastiei care avea să alimenteze ascensiunea industriei germane. În 1782, Helene Amalie Krupp, în vârstă de 52 de ani, al cărei soț, Jodocus, murise cu 30 de ani mai devreme, a cumpărat din faliment o forjă de fier la nord de Essen, în Ruhr, și a investit în mine de cărbune pentru a-și alimenta furnalul, angajându-și fiul ca și contabil. Familia Krupps era o veche familie de mercenari din Ruhr - unul dintre ei, Anton, fabricase tunuri în timpul Războiului de Treizeci de Ani -, care a fost uneori burgermeister al orașului Essen. Dar, la fel ca Merseyside în Marea Britanie, Ruhr-ul poseda matricea esențială a științei, inovației și comerțului, cuplate cu cărbune, apă și comunicații. În curând, furnalul înalt al văduvei Krupp producea ustensile de bucătărie și ghiulele de tun pe care le vindea principatelor germane, inclusiv Prusiei. După moartea timpurie a fiului său, ea și-a pregătit cu perseverență nepotul, Friedrich Krupp. Când văduva Krupp a murit la 97 de ani, i-a lăsat o avere - pe care a reușit să o piardă. Familia Krupp părea să fi eșuat, dar avea să-și revină.

Această "revoluție" industrială a avut nevoie de mai mult de un secol pentru a moderniza viața umană într-un mod pe care noi l-am recunoaște. 'Englezul din 1750', scria David Landes, 'era mai apropiat, din punct de vedere material, de legionarii lui Cezar decât de strănepoții săi'. A fost un secol care a schimbat viața umană mai mult decât toate cele dinaintea lui și care a făcut ca oamenii, mult timp cel mai puternic animal de pe pământ, să devină atât de dominanți încât au început să schimbe însuși pământul, chiar și clima sa - o eră antropocenă.

În 1700, un extraterestru ar fi putut fi sigur că China și India vor continua să domine lumea. Cu toate acestea, extraterestrul s-ar fi înșelat. Nu era suficient ca Europa să reușească; giganții din est trebuiau să eșueze. Mogulii se prăbușiseră deja și, deși nimeni nu știa încă acest lucru, China avea să le urmeze.

Era ceva în Europa care o califica pentru ceea ce avea să se întâmple în continuare. Niciun hegemon nu a dominat Europa, un galimatist de 500 de regate, orașe-stat și republici blocate într-o competiție feroce care a stimulat independența și ingeniozitatea, propulsate de centre de putere civică și economică rivale, de culte ale aspirației, de cultura iluministă - și de familii nucleare care, precum Wedgwoods și Krupps, s-au căsătorit între ele, împărtășind valori și transmițând bogăția. Ideea unei etici protestante a muncii a fost exagerată - Franța catolică era, de asemenea, sofisticată - dar aceste națiuni nordice au dezvoltat spiritul motivației de autodepășire, creând o psihologie europeană singulară care favoriza individualismul, autoperfecționarea și o societate de încredere. "Acolo unde manierele sunt blânde, există comerț", reflecta un filozof, baronul de Montesquieu, în 1749, "și acolo unde există comerț, manierele sunt blânde". Nu doar maniere, ci și standarde. "Ori de câte ori este introdus comerțul", scria un filozof scoțian, Adam Smith, în 1766, "probitatea și punctualitatea îl însoțesc întotdeauna - principalele virtuți ale unei națiuni comerciale".

Capitalismul financiar, în sensul cel mai larg, a fost cel care a finanțat revoluția. Spiritul internațional al Marii Britanii, Olandei, Franței și al noii republici americane a stimulat producția și comerțul. Viața economică a lumii a fost străbătută de sclavie, datorită zahărului, tutunului și bumbacului. Profiturile sale au fost încorporate în averea acelor puteri, gata să investească în noi afaceri; a atins totul. Cu toate acestea, a existat o mulțime de bogății care nu erau legate de sclavie, de la cărbunele și canalele lui Bridgewater la fierul lui Wilkinson și porțelanurile lui Wedgwood - și apoi au fost germanii Krupps și alți antreprenori din regatele germane, care aveau o sclavie și un imperiu minime. Sclavia a fost o sursă semnificativă de capital, dar nu a fost nici pe departe singura.

O creștere bruscă a populației britanice - alimentată de creșterea producției de alimente, care s-a dublat între 1600 și 1800 - a oferit o piață de muncitori și consumatori. Oamenii s-au adunat în orașe: între 1790 și 1850, numărul locuitorilor orașelor a crescut de peste două ori, de la 9,7% la 22,6%. Până în 1800, existau un milion de londonezi. În treizeci de ani, acest număr s-a dublat; până în anii 1870, s-a dublat din nou. Creșterea a fost alimentată de o hrană și condiții mai bune, dar cu siguranță nu de progresele medicale. Un caz eminent avea să demonstreze acum cum medicii au rămas o amenințare iatrogenă - chiar și pentru cei mai privilegiați.

La 16 octombrie 1788, George al III-lea, în vârstă de cincizeci de ani, a înnebunit - otrăvit, cel puțin parțial, de propriii săi medici.

SALLY HEMINGS ȘI MARIE ANTOINETTE: COLIERUL CU DIAMANTE ȘI VARZA DE DRAGOSTE

"Aș vrea să mor", a strigat George, "pentru că înnebunesc". Suferind de dureri de stomac și febră, a început să trăncănească neîncetat, deteriorându-se până când a ajuns la demență și în plină psihoză. Uneori era violent, de multe ori fugea de curtenii săi și trebuia să fie urmărit. Medicii săi îngrozitori l-au tratat cu o serie de medicamente letale și tratamente dăunătoare, inclusiv scarificarea (tăierea pielii), formarea de bășici (crearea de pustule pe piele), cupping (aplicarea de cupe de sticlă încălzite pe piele), venesecția (sângerare), aplicarea de lipitori și doze de laudanum, purgative și tartru emetic cu arsenic.

Nebunia regelui a fost diagnosticată mai târziu ca fiind porfirie ereditară, dar medicii moderni cred acum că acesta suferea de tulburare bipolară, posibil declanșată sau exacerbată de otrăvirea chimică. În 1788, medicii nu înțelegeau nimic despre bolile mintale sau despre proprietățile propriilor medicamente. În cele din urmă, la Windsor a sosit un "doctor nebun", Francis Willis, un vicar și medic în vârstă de șaizeci de ani, care trata "capetele greșite" nu doar prin constrângerea tradițională, ci și cu "sănătatea și veselia" exercițiilor rustice senine. Dar, deși a redus tonicul otrăvitor, și-a desfășurat amabilitatea caracteristică cu ajutorul unor călușuri și cămăși de forță care, dacă nu cumva, au sporit stresul asupra pacientului.

Pitt a fost nevoit să adopte o lege a Regenței care a permis ca prințul de Wales să devină prinț regent. Prințul a fost încântat la gândul puterii - demitându-l pe Pitt și promovându-și aliații Whig - și a mai multor cheltuieli. Dar George și-a revenit, permițându-i lui Pitt să evite demiterea. Deocamdată, Pitt a sporit autoritatea prim-ministrului, în parte datorită nebuniei, în parte datorită Americii - unde noua republică, haotică și îndatorată, era guvernată de o confuzie de comitete și state. În timp ce Washington încerca să își refacă proprietățile în declin și să recupereze sclavii fugari, Rochambeau și Fersen se întorceau triumfători la Paris, unde Antoinette l-a primit pe suedez pentru cea mai intensă perioadă a relației lor. Un nou ministru american i-a urmat în curând: Jefferson.

A fost o evadare din tragedie. Jubilația libertății americane a fost dulce-amară pentru Jefferson. Imediat după Yorktown, în mai 1782, soția sa, Martha, a născut o fiică (care a murit mai târziu de tânără din cauza tusei convulsive), dar după șase sarcini s-a

deteriorat, fiind îngrijită de Betty Hemings, înconjurată de copiii Hemings, de frații ei vitregi înrobiți, de cele două fiice cu soțul ei și de un Jefferson tulburat. Luând-o de mână pe Martha, Jefferson "i-a promis solemn că nu se va mai căsători niciodată". Când aceasta a murit, la 6 septembrie, el i-a dăruit surorii sale vitrege de unsprezece ani, Sally Hemings, clopoțelul Marthei, o amintire ambiguă care era un tribut adus intimității, dar și un instrument de serviciu. După zece ani de "fericire nechezată", s-a prăbușit.

Relația Americii cu principalul său aliat, Franța, era primordială: Congresul Continental i-a cerut lui Jefferson să devină ministru la Paris. Acesta a plecat, luându-i cu el pe fiica sa Patsy și pe James Hemings, care urma să fie pregătit ca bucătar francez.

Jefferson a savurat viața din Parisul luminat, unde, în Hôtel de Langeac pe care îl închiriase, s-a implicat în societatea liberală, s-a încurcat într-o relație pasională cu o tânără femeie căsătorită, Maria Cosway, și o frizelă cu Angelica Church (mai târziu cumnata și prietena intimă a unei alte personalități americane, Alexander Hamilton), putând trăi într-un mod la care orice american luminat putea doar să viseze.

Nașterea de către Antoinette a unui delfin, Louis-François, la trei zile după capitularea britanicilor la Yorktown, a fost urmată în curând de sosirea unui alt fiu. O viață de familie fericită i-a adus pe rege și pe regină mai aproape unul de celălalt, oferindu-i Antoinettei mai multă influență. Delfinul era bolnăvicios, dar nașterea unui fiu îi crescuse puterea; victoria americană îl stimulase și pe Ludovic. Cel mai probabil acum, după nașterea unui fiu, Antoinette, probabil cu acordul lui Ludovic, l-a luat pe Fersen ca amant.

Suedezul s-a bucurat de o serie de amante, dar a iubit-o pe Antoinette. "Nu vreau legăturile căsătoriei, care sunt împotriva naturii", i-a scris Fersen surorii sale. 'Nu mă pot căsători cu singura persoană pe care mi-aș dori-o, singura care mă iubește cu adevărat, așa că nu pot fi al nimănui'. O factură arată că Antoinette a plătit acum un lăcătuș pentru a crea un sistem de scripeți care îi permitea să încuie și să descuie ușa din patul ei din apartamentele sale secrete de la Versailles. Jurnalul de bord al lui Fersen notează "planul lor de a se caza la etaj". Dacă o vedea pe Fersen, Louis se retrăgea "cu un tact infinit... astfel încât ea nu trebuia să se teamă că va fi surprinsă". În scrisorile pe care i le trimitea, Fersen îi spunea "Josephine" - numele ei complet fiind Marie Antoinette Josèphe. Fersen a fost mereu alături de ea. 'Adio', îi scria el surorii sale, 'trebuie să mă duc la regină'. Este posibil ca cel de-al doilea fiu al ei, favoritul ei, pe care l-a poreclit Chou d'Amour - Varză de dragoste - să fi fost copilul de dragoste al lui Fersen. 'Moda de a avea grijă de propriii copii', scria aristocratul episcop și viitor premier Talleyrand, care, în calitate de

copil șchiop, fusese respins de părinți și trecut la moștenire, 'nu ajunsese încă. Era adevărat chiar contrariul'. Cu toate acestea, Antoinette - influențată probabil de Émile al lui Rousseau - petrecea acum mult timp cu copiii ei, care îi provocau o mare neliniște. Fiica cea mare dădea dovadă de aroganță habsburgică-burgheză; delfinul cel mare, dulce și fragil, suferea de tuberculoză a coloanei vertebrale; dar 'Iubirea Varză este fermecătoare și îl iubesc până la nebunie...'.

Cu toate acestea, victoria împotriva Marii Britanii a venit cu trei ani prea târziu, a costat 1,5 miliarde de franci și a falimentat regatul, lăsându-l lovit de datorii, de penuria de alimente care a dus la foamete și de un resentiment crescând la curtea izolată, unde regele împietrit era văzut ca fiind copleșit de frivolitatea exuberantă a reginei sale austriece - care acum își forța soțul să o lase să cumpere încă un palat la Saint-Cloud.

Statele puternice nu sunt subminate de banalități, dar scandalul poate distruge un regim slab la fel de repede ca praful de pușcă. Totul a început cu bijutierii parizieni care creaseră un colier de diamante muntoase pentru a-l vinde lui Ludovic al XV-lea pentru amanta sa du Barry. După ce Ludovic murise, aceștia erau disperați să îl vândă. În 1775, Antoinette cheltuise 500.000 de lire pe diamante, dar acum, o regină matură, nu a fost interesată când soțul ei i le-a oferit, spunând că astfel de bani ar fi mai bine cheltuiți pe nave de luptă.

În schimb, bijutierul a fost manipulat de o escroacă pe nume Jeanne de la Motte, o femeie căsătorită, dar amantă a unei serii de granzi și escroci, inclusiv a cardinalului de Rohan, mare aumônier la curtea regală, antipatic pentru Antoinette pentru că îi spunea pe furiș mamei sale despre nebuniile ei. Motte i-a oferit colierul lui Rohan. Acesta spera să câștige favoarea Antoinettei prin livrarea acestuia. Motte a folosit scrisori false pentru a-l păcăli să creadă că Antoinette era interesată și a trimis o prostituată îmbrăcată ca regina pentru a-l convinge. Bijutierul i-a dat colierul lui Rohan, care i l-a dat lui Motte pentru a-l prezenta Antoinettei. În schimb, Motte a vândut imediat pietrele la Londra, lăsându-l pe cardinal expus în mod periculos.

În mai 1786, Ludovic a fost informat despre jaf și a ordonat arestarea lui Rohan, Motte și a șarlatanului Cagliostro. "Sire, am fost păcălit", i-a spus Rohan lui Louis. Mizeria ar fi trebuit să fie examinată în secret de o comisie a Consiliului. Dar 'publicul presupune că am primit colierul fără să plătesc pentru el', a spus Antoinette, care a făcut presiuni pentru o achitare publică în parlamentul din Paris. Motte a fost biciuită goală și însemnată - deși l-a mușcat pe călău. Cu toate acestea, parlamentul era plin de dușmanii

Antoinettei, care, la 31 mai 1786, l-a achitat pe Rohan pentru lipsă de respect față de suverani. Pentru monarhi, calomniați și apoi umiliți, a fost un dublu fiasco.

Tânărul locotenent de artilerie, al treilea fiu (din opt copii) al unui avocat corsican proeminent și al soției sale, nobili sărăciți, a căror iubire închinată îi dădea o invincibilă încredere în sine, a urmărit îndeaproape scandalul, văzându-l mai târziu ca pe un pas grav spre dezastru. "Moartea reginei trebuie să fie datată de la procesul colierului cu diamante", a concluzionat Napoleon Bonaparte, care credea că "Un lucru mărunt decide întotdeauna marile evenimente".

După ce Jefferson s-a aflat la Paris timp de un an, și-a chemat fiica mai mică, Polly, în vârstă de nouă ani, care urma să fie însoțită în călătoria transatlantică de verișoara ei înrobită de paisprezece ani, Sally Hemings. Fetele au călătorit via Londra, unde ministrul american îngâmfat John Adams și soția sa Abigail au fost șocați de faptul că frumoasa Sally se alătura lui Jefferson. "Bătrâna infirmieră de la care te așteptai să o fi îngrijit", i-a scris Abigail lui Jefferson, "a fost bolnavă și nu a putut veni; are o fată de 15 sau 16 ani cu ea". Aceștia au sfătuit să o trimită pe Sally înapoi în Virginia. Jefferson nu le-a dat dreptate.

La Paris, Sally s-a alăturat familiei lui Jefferson. Era "foarte frumoasă" și "aproape albă", și-a amintit un coleg sclav, Isaac Jefferson, cu "părul drept pe spate". În mod neobișnuit, Jefferson a plătit salariile lui James și Sally Hemings, dezvăluind atât circumstanțele diferite ale vieții pariziene, cât și statutul special al familiei Hemings, frații și surorile scumpei sale soții. Când aventura sa cu Maria s-a încheiat, Jefferson a plătit pentru vaccinarea costisitoare nu doar a familiei sale, ci și a familiei Hemingses de către un celebru medic al regilor, Daniel Sutton. Jefferson a organizat, de asemenea, lecții de franceză pentru Sally și i-a cumpărat haine.

Jefferson, în vârstă de 44 de ani, care scrisese despre modul în care amestecul rasial aducea "îmbunătățiri la nivelul corpului și al minții", începea acum o relație cu Sally, care avea încă doar 15 ani. "În acest timp", după cum a spus fiul lor Madison, "mama mea a devenit concubina domnului Jefferson".

SAINT-GEORGES, LEGĂTURILE PERICULOASE ȘI ABOLIȚIONIȘTII

În primăvara anului 1789, Jefferson, fiicele sale și, cu siguranță, soții Hemingses au asistat la un concert susținut de un remarcabil violonist de rasă mixtă, George Bridgetower, în vârstă de unsprezece ani, prezentat ca "Prințul african". Mulți africani și oameni de rasă mixtă trăiau la Paris, ca și la Londra. La fel cum legislația britanică era ambiguă în ceea ce privește sclavia, și legislația franceză era confuză în ceea ce privește posibilitatea ca sclavia să existe chiar în Franța. Sclavii puteau să se înregistreze la tribunalul amiralității și puteau cere libertatea.

Născut în Polonia, George a fost fiul strălucit al unui servitor barbadian al prinților Esterházy, patronii lui Haydn. Jefferson și familia sa ar fi urmărit, de asemenea, cariera celui mai faimos bărbat metis din Paris, care era apropiat atât de intrigile politice, cât și de noua mișcare aboliționistă franceză: Joseph Bologne, chevalier de Saint-Georges, campion de scrimă, violonist și compozitor. Saint-Georges a fost angajat de puternica familie Orléans, verișorii regelui, pentru a conduce Concertul masonic Olympique, care se desfășura la Palais Royal. Opera sa, L'Amant anonyme, a avut succes și a prezentat o nouă operă în premieră imediat după sosirea lui Sally. Saint-Georges era acum prieten cu tânărul, liberalul și bogatul Philippe, duce de Orléans, primul prinț de sânge, care nu numai că conspira împotriva regelui, dar era și susținător al unei cauze radicale: abolirea sclaviei.

Orléans, șeful său de stat major Laclos, consilierul său, filosoful Jacques-Pierre Brissot, și prietenul său muzician și homme de couleur Saint-Georges vizitau în mod regulat Londra pentru politică și plăcere. Orléans, care jongla mereu cu mai multe amante, era prieten cu Prinny, prințul de Wales, cu care o împărțea pe curtezana scoțiană Grace Elliott. După ce a dat naștere unui bastard regal, Grace l-a însoțit pe duce înapoi la Paris. Laclos și-a bazat libertinajul din romanul Les Liaisons dangereuses pe viața amoroasă complicată a lui Orléans. Orléans admira monarhia parlamentară din Marea Britanie și spera, înlocuindu-l pe vărul său Ludovic ca regent, dacă nu ca rege, să instaureze un astfel de sistem în Franța. Dar toți aceştia erau, de asemenea, adversari vehemenți ai sclaviei, aflată acum la zenitul său diabolic atât pentru Marea Britanie, cât și pentru Franța.

În 1778, Franța comercializa anual 13.000 de africani în Caraibe; Marea Britanie era cu mult înaintea ei, comercializând 80.000 de africani. În ambele țări, o parte din ce în ce mai mare a elitei era îngrozită de sclavie, deși lobby-ul proprietarilor de sclavi, cunoscut sub numele de Interes, a rămas extrem de puternic. În Franța, mișcarea avea să fie susținută de primul prinț de sânge, iar la Londra de însuși primul ministru.

La 12 mai 1787, la Holwood House, locuința suburbană a lui Pitt din Bromley, prim-ministrul în vârstă de 27 de ani stătea sub un copac și discuta cu doi deputați, vărul său William Grenville și William Wilberforce, fiul unui negustor din Yorkshire, un fiu de negustor zburlit. Wilberforce fusese prietenul lui Pitt la Cambridge și împreună făcuseră un Mare Tur al Europei. Faptul că atât Pitt, cât și Grenville erau fii de prim-miniștri și amândoi aveau să conducă ei înșiși guvernele spune ceva despre micimea oligarhiei de comercianți și proprietari de terenuri care conduceau națiunea în curs de industrializare. 'Îmi amintesc o conversație cu domnul Pitt', își amintea Wilberforce, 'sub rădăcina unui copac bătrân'.

'Wilberforce', a spus Pitt, 'de ce nu anunți o moțiune pe tema comerțului cu sclavi?'.

Wilberforce fusese recrutat pentru campania de abolire de către un contemporan de la Cambridge, reverendul Thomas Clarkson, care îl vizita săptămânal.

Campania luase amploare încă din 1765, când un sclav pe nume Jonathan Strong, adus la Londra din Barbados, a fost bătut de stăpânul său, un avocat, David Lisle, și lăsat să moară, dar a fost reperat și salvat de un medic remarcabil, Granville Sharp, funcționar public și membru al unei talentate familii de profesioniști și muzicieni amatori. Sharp l-a amenințat pe stăpânul sclavilor că îl va acuza pe acesta de agresiune dacă va încerca să îl recapete pe Strong. Sharp a obținut libertatea lui Strong, deși barbadianul a murit la douăzeci și cinci de ani, probabil din cauza rănilor suferite. Sharp a început să militeze împotriva "nedreptății și a tendinței periculoase de a tolera sclavia". Dar lordul șef al justiției, William Murray, conte de Mansfield, a încercat să evite orice schimbare care ar fi pus în discuție dreptul de proprietate, până când, în 1772, a decis în cele din urmă că Interesul nu mai putea impune sclavia în Marea Britanie.

Apoi, în 1781, un caz atroce a intensificat sentimentul anti-sclavie. O navă de sclavi din Liverpud, Zong, deținută de William Gregson, un primar din Liverpool și mogul al sclavagismului, a plecat de la castelul Cape Coast, sediul RAC (Ghana), cu 442 de sclavi înghesuiți în cala sa, dublu față de numărul pentru care fusese proiectată. Șaizeci și doi de africani au murit pe mare. Când apa și proviziile s-au epuizat, iar bolile erau foarte răspândite, căpitanul, conștient că sclavii care au murit pe uscat nu puteau fi revendicați la asigurare, a ucis 142 de bărbați și femei aruncându-i în mare. Alți zece s-au sinucis. Crimele i-au permis lui Gregson să declare că sclavii "au pierit la fel cum a pierit o încărcătură de mărfuri" și să pretindă 30 de lire sterline pentru fiecare sclav înecat din asigurare. Este probabil ca astfel de crime și plăți de asigurare să fi fost frecvente, dar de data aceasta povestea a fost descoperită de un sclav eliberat, Olaudah Equiano, un

militant aboliționist, a cărui autobiografie "Interesting Narrative" a descris răpirea sa din Benin și sclavia în America, Caraibe, Europa și Asia, comercializată de trei proprietari, până când a ieșit liber în Londra anilor 1780.

Începând din 1783, Equiano și Sharp au făcut publică această revoltă. Primul proces a dat câștig de cauză negustorilor de sclavi, dar când asigurătorii au contestat acest lucru, Mansfield a dat o hotărâre ambiguă, recunoscând drepturile de proprietate, dar hotărând în același timp, din motive tehnice, că asigurătorii nu erau răspunzători.

La zece zile după conversația lui Pitt cu Wilberforce, la 22 mai 1787, acesta s-a alăturat lui Clarkson, alături de Sharp și Equiano, la prima reuniune a Societății pentru realizarea abolirii comerțului cu sclavi, finanțată de designerul Josiah Wedgwood, alături de alți antreprenori radicali, adesea disidenți. Wilberforce avea să conducă campania în Parlament, depunând primul său proiect de lege în 1791. Strategia sa a fost de a aboli mai întâi comerțul, evitând problema modului de confiscare a bunurilor umane. Aboliționiștii au fost combătuți viguros de către Interesați, conduși de George Hibbert MP, comerciant de sclavi jamaican și constructor al docurilor Indiilor de Vest din Londra, dar și botanist, anticar și fondator al Royal National Lifeboat Institution, care a numit comerțul cu sclavi "indispensabil", explicând că "coloniile nu ar exista fără comerțul african. Manufacturile din Manchester și Sheffield s-ar ruina instantaneu și oamenii lor ar muri de foame".

La Londra, în noiembrie 1787, filozoful Brissot a fost invitat să participe la Societatea de Abolire a lui Sharp. Brissot a fost sprijinit de o tânără dramaturgă cu spirit liber, Olympe de Gouges, care era, de asemenea, membră a cenaclului Orléans. De Gouges începuse deja să militeze împotriva sclaviei cu piesa sa L'Esclavage des noirs, dar acum a publicat Réflexions sur les hommes nègres. Brissot a fost determinat să înființeze o Societate franceză a amatorilor de negri, la care s-au alăturat în curând de Gouges și marchizul de Lafayette. Brissot îl admira pe Jefferson, pe care îl cunoștea bine, și l-a invitat să se alăture Amis de Noirs. "Sunt foarte sensibil la această onoare", a răspuns Jefferson, mereu supărat, la 11 februarie 1788. 'Știți că nimeni nu dorește cu mai multă ardoare să vadă o abolire nu numai a comerțului, ci și a condiției de sclavie: și cu siguranță nimeni nu va fi mai dispus să facă orice sacrificiu pentru acest obiectiv'. Dar a refuzat pentru că 'm-ar putea face mai puțin capabil să servesc [cauza] dincolo de ape'. Orléans l-a trimis pe Saint-Georges la Londra pentru a discuta cu Prinny și cu aboliționiștii, dar în curând s-a cufundat în exploatarea crizei tot mai profunde cu care se confruntau Ludovic și Antoaneta. În spatele strălucirii curții, Ludovic era în faliment - iar acum își asumă cel mai mare risc.

REQUIEM: JOSEPH ȘI MOZART

Confruntat cu criza sa financiară, Ludovic a îmbrățișat reforma și a convocat o adunare a notabililor pentru a cere impozite reale pentru nobilime și împuternicirea parlamentelor. 'Țăranii plătesc totul', a spus regele, 'nobilii nimic'. Planul său nu era imposibil, dar a necesitat construirea abilă a unei coaliții. În schimb, Lafayette, paladinul american, unul dintre notabili, a atacat curtea; notabilii au respins reforma lui Ludovic, accelerând criza creditelor. Ludovic s-a prăbușit, criza sa fiind exacerbată de moartea micuței lor fiice Sophie, îngrijită timp de săptămâni întregi de regină. Cuplul se afla amândoi sub o presiune teribilă. Ludovic s-a prezentat la apartamentele Antoinettei în lacrimi. Ea însăși s-a sprijinit pe Fersen, cu care coresponda în suc de lămâie sau cerneală invizibilă.

Ludovic a atras-o în politica înaltă. În timp ce Antoaneta făcea reduceri ale cheltuielilor curții și conducea practic guvernul din palatul ei personal de la Petit Trianon, mărturisindu-i celui mai bun prieten al ei, Polignac, că "Personajul de deasupra mea [Ludovic] nu este în stare să se afle în stare bună", s-a răspândit neliniștea. Trădarea a început în familie și s-a răspândit în nobilime: Orléans a condus o revoltă nobiliară care a subminat regimul din interior. Antoinette a fost învinuită pentru orice, într-o spirală de teorii ale conspirației, denunțată drept Madame Déficit pentru extravaganța ei, La Austrochienne (Austro-cățea) pentru că a dat milioane de euro austriecilor. Le Godmiché Royal (Dildoul regal) și alte broșuri pornografice o înfățișau făcând sex cu Yolande de Polignac. "Cunoașteți o femeie", a întrebat ea, "care să fie mai de compătimit decât mine?".

Poporul a cerut întoarcerea lui Necker, speculatorul ale cărui afaceri de tip "wheeler-dealings" făcuseră prea multe promisiuni și înrăutățiseră criza. Ludovic l-a numit din nou pe Necker cu reticență. "Tremur", a recunoscut Antoinette. Dacă Necker eșua, 'voi fi detestată și mai mult'. Necker a menținut regimul pe linia de plutire prin mai multe împrumuturi, însă chiar și regele și-a dat seama că acum nu mai avea de ales decât să cheme États Généraux. Această adunare aleasă a nobililor, clerului și plebeilor, care prosperase în timpul crizelor medievale și care nu mai fusese convocată din 1614, avea să anunțe sfârșitul monarhiei absolutiste create de Richelieu, Mazarin și Ludovic al XIV-lea. 'Mințile tuturor oamenilor sunt în fierbere', nota Fersen. 'Nu se vorbește decât despre o constituție. Femeile în special se alătură agitației...'.

La Versailles, la 5 mai 1789, s-a reunit Statul. Ludovic și Antoaneta au pierdut rapid controlul, deoarece cel de-al Treilea Stat - plin de avocați provinciali indignați de decadența Bourbonilor - a preluat inițiativa, jurând să creeze o constituție. Ludovic a încercat să o demită, dar Statul al Treilea s-a reunit într-un teren de tenis ca Adunare Națională, la care s-au alăturat renegatul Bourbon Orléans și renegatul nobil Lafayette, care au devenit cei mai detestați trădători ai Antoinettei. În mijlocul acestui coșmar, Ludovic și Antoaneta se confruntau cu cea mai mare grozăvie cunoscută de un părinte: delfinul a murit în agonie de tuberculoză spinală, iar Varză Dragoste a devenit noul moștenitor.

La Paris, recoltele proaste amenințau cu foametea. O mulțime care striga "Pâine! Pâine!" a luat cu asalt închisoarea Bastilia, simbol al nedreptății regale și acum al neputinței, a confiscat arme, a decapitat oficiali regali și a terorizat zona rurală. Singura speranță a lui Ludovic era să își asume el însuși conducerea unei revoluții liberale. În timp ce trupele păzeau Versailles, frații regelui și mulți aristocrați au fugit în exil, dar Ludovic a ezitat: "Rămân sau plec? Nu sunt pregătit pentru niciuna dintre ele".

Fratele Antoinettei, împăratul Iosif, a privit cu groază. În 1787, Iosif se alăturase Ecaterinei cea Mare și prințului Potemkin într-un tur orbitor și festiv al Noii Rusii și al Crimeii, khanatul tătar tocmai anexat de Romanov, dar spectacolul său i-a provocat pe otomani să contraatace: războiul care a rezultat a fost un triumf pentru Romanov, care au câștigat sudul Ucrainei și coasta Mării Negre, dar nu și pentru Habsburgi. Iosif, aflat pe frontul otoman din Valahia (România) și Moldova, s-a confruntat cu înfrângeri și epidemii, consolându-se cântând partitura noii opere a lui Mozart.

Mozart era înfloritor în Viena, o metropolă iubitoare de distracție, dar a cheltuit prea mult pe haine și lux, conducând repetițiile purtând o mantie purpurie și o pălărie cu cozoroc de aur. În 1785, când avea doar 29 de ani, i-a adus piesa lui Beaumarchais, Nunta lui Figaro, libretistului preferat al lui Joseph, Lorenzo da Ponte, un evreu născut în ghetoul venețian care a devenit preot și bordelar dizolvat. Opera Figaro l-a încântat pe Joseph. În continuare, Mozart și da Ponte au început să lucreze la Don Giovanni, cărora li s-a alăturat prietenul lui da Ponte, Casanova, care a ajutat la redactarea libretului. 'Opera mea Don Giovanni a fost interpretată', scria Mozart din Praga, unde a avut loc premiera, 'cu cele mai mari aplauze'.

Mozart se afla într-o frenezie de creativitate - în 1788, a scris trei simfonii în șase săptămâni. Deși războiul îl distrugea pe Iosif, el îl iubea pe Don Giovanni: 'Opera este divină, posibil doar posibil chiar mai frumoasă decât Figaro'. Mozart a împrumutat prea

mult și a plecat în turneu pentru a strânge bani, scriindu-i lui Constanze: "Draga mea soție mică a inimii mele. Te gândești la mine la fel de des cum mă gândesc eu la tine? Mă uit la portretul tău la fiecare câteva minute și plâng pe jumătate de bucurie, pe jumătate de tristețe... Scriu aceste rânduri cu lacrimi în ochi'. Dar datoriile sale scăpau de sub control; era chinuit atât de flirturile lui Constanze, cât și de bolile ei. Iar patronul său Iosif suferea de tuberculoză, malarie și o revoltă în Flandra - la fel cum sora sa Antoinette se confrunta cu distrugerea la Paris.

Lafayette l-a consultat pe prietenul său Jefferson cu privire la o Declarație franceză a drepturilor omului. La fel ca toți revoluționarii, au fost influențați de Rousseau, al cărui Du contrat social susținea că poporul se exprimă prin "la volonté générale" - voința generală. "Legea", scria Lafayette, "este expresia voinței generale". Adunarea a adoptat Declarația împreună cu un proiect de constituție. La Paris, autoritatea regală aproape dispăruse.

'Este o revoltă?', a întrebat Louis.

'Nu, sire', a răspuns un curtean. 'Este o revoluție'. Regele a fost îngrozit când Lafayette a fost ales comandant al miliției, redenumită Garda Națională, dar acum era prea paralizat pentru a profita de un impas între moderați și adepții liniei dure. Aceștia din urmă au ieșit din impas trimițând la Versailles o gloată pariziană, care a înjunghiat două gărzi de corp și a dat buzna în palat strigând: "Tăiați-i capul și prăjiți-i inima și ficatul!". Antoinette s-a ascuns într-un pasaj secret: părul ei a încărunțit în acea zi. Cu toate acestea, ea și soțul ei au apărut totuși la balcon cu Lafayette pentru a înfrunta poporul, înainte ca Ludovic și Antoaneta să fie târâți la Palatul Tuileries din Paris de o mulțime care purta capetele înțepenite ale gărzilor lor de corp. 'Am fost martor la toate acestea și m-am întors la Paris într-una dintre trăsurile suitei regelui', a scris Fersen. 'Dumnezeu să mă ferească să mai văd vreodată o priveliște atât de chinuitoare'. Regele terorizat a aprobat cu lacrimi în ochi abolirea vechilor taxe și reguli feudale și Déclaration des droits, redactată de Jefferson.

În timp ce Jefferson urmărea cu entuziasm revoluția, a aflat că Sally era acum însărcinată. Părerea ei despre Jefferson este misterioasă. 'Oamenii oprimați... își dezvoltă adesea propriile narațiuni interne... disprețuitoare față de stăpânii lor', scrie Annette Gordon-Reed, dar 'modul în care Jefferson o trata pe Hemings și familia ei a făcut-o probabil să fie mai degrabă favorabilă față de el decât ostilă'. Sally cunoștea suficient de bine legile franceze privind sclavia pentru a înțelege că avea de ales: putea să rămână și să ceară libertatea prin intermediul curții Amiralității sau se putea întoarce cu Jefferson

în sclavia de la Monticello. Așa că, după cum își amintește fiul ei, Madison, ea a făcut un lucru îndrăzneț: "A refuzat să se întoarcă cu el", cerând concesii pentru copiii lor. Jefferson "i-a promis privilegii extraordinare... o promisiune solemnă".

Apoi au pornit spre America, aterizând în decembrie 1789, pentru a găsi o ofertă din partea noului președinte al Statelor Unite ale Americii. La 30 aprilie, la New York, Washington fusese învestit în funcție după ce câștigase primele alegeri sub noua constituție, creată de o convenție la Philadelphia. Fostul său secretar, colonelul Hamilton, militase pentru un sistem mixt în stil englezesc, cu un conducător pe viață numit guvernator, dar alții s-au opus, considerând că era prea monarhică: compromisul a fost o președinție puternică, echilibrată de un congres bicameral și un sistem judiciar independent. Acesta era un stat fondat pe principiul libertății, iar democrația sa era un exemplu pentru întreaga lume - "Mă uimește să găsesc acest sistem atât de aproape de perfecțiune", a spus Franklin.

Washington, care a refuzat titlul de "Alteță", preferând "Domnule Președinte", a oferit secretarii de stat lui Jefferson și al Trezoreriei lui Hamilton. Printre primele subiecte de discuție s-a numărat alegerea unei noi capitale și crearea unei bănci de stat. În iunie 1790, la New York, Jefferson, aristocrat plantator din Virginia, l-a invitat la cină pe colonelul Hamilton, un bastard din Indiile de Vest fără bani și erou de război, gătit de bucătarul său sclav, James Hemings, care a fost pregătit în Franța. În "camera în care se întâmplă", au convenit că, după o ședere temporară în Philadelphia, vor construi o nouă capitală pe Potomac. În luna decembrie a aceluiași an, Hamilton a înființat o bancă de stat.

La Monticello, Sally Hemings a dat naștere primului ei copil de către Jefferson, asistată de mama sa Betty, dar copilul a murit în curând (deși alți cinci aveau să trăiască până la vârsta adultă). La Philadelphia, Jefferson și Hamilton, care se detestau reciproc, s-au ciocnit în legătură cu viitorul republicii. Washington a fost alarmat de violențele din Franța. Hamilton era pro-britanic; Jefferson, pro-francez, a pontificat că nu se poate trece "de la despotism la libertate într-un pat de pene".

La Paris, în timp ce puterile străine începeau să se înarmeze împotriva revoluției, încurajate parțial de cuplul regal, folosindu-l pe Fersen ca intermediar, Antoaneta nu îndrăznise să corespondeze cu fratele ei, împăratul Iosif, dar acum căuta ajutor. Iosif plănuia să îi salveze pe Bourbon, dar, ignorat de prietenii săi ruși care puneau stăpânire pe pământurile otomane din jurul Mării Negre, s-a întors la Viena, acoperit de răni agonizante. 'Sunt nefericit în tot ceea ce întreprind', a scris el, scriindu-și propriul epitaf:

'Aici zace un prinț ale cărui intenții erau pure, dar care a avut durerea de a-și vedea toate planurile prăbușindu-se'. Atât de mult din politică este așteptare și tăcere. 'A guvernat prea mult', scria Ligne, 'și a domnit prea puțin'.

La 20 februarie 1790, la scurt timp după ce Mozart a creat Così fan tutte, Joseph a murit în disperare și Mozart și-a pierdut patronul, al cărui frate, Leopold, noul împărat, lucra acum pentru a salva monarhia. În timp ce compunea opera sa masonică Die Zauberflöte, Mozart îi simțea lipsa lui Constanze: "Există un fel de gol, care doare cumva.". În acel an a scris două opere în trei săptămâni, dar când a primit comanda pentru un requiem, i-a spus lui Constanze: "Știu că trebuie să mor"; Requiemul "este pentru mine însumi". Cu toate acestea, a primit acum postul lucrativ de Kapellmeister vienez. Chiar și Salieri l-a lăudat, iar el își petrecea timpul cu fiul său Karl: "Atât de încântat că l-am dus la operă. Arată minunat'. A plănuit o operă cu Tempestatea lui Shakespeare. Totul arăta bine, dar apoi Mozart s-a îmbolnăvit. Îngrozitor de tumefiat, a continuat să mâzgălească mai multe partituri. La 5 decembrie 1791, a murit. Constanze credea că a muncit până la moarte, că singura lui vină a fost "inima prea moale" și faptul că nu știa "cum să se descurce cu banii". A fost înmormântat conform decretelor lui Iosif într-o groapă comună.

În Iosif, Antoinette și-a pierdut cel mai drag aliat, dar l-a văzut în continuare pe iubitul ei, Fersen. 'Sunt un pic mai fericit', i-a scris el. 'Uneori o văd destul de liber și asta ne consolează pentru toate neplăcerile pe care ea trebuie să le tolereze'.

ANTOINETTE, CĂLĂUL ȘI MAȘINA DE GHILOTINĂ

În iulie 1790, la castelul său Saint-Cloud, Antoinette a negociat în secret cu revoluționarul moderat Honoré, conte de Mirabeau, un colos sibarit și președinte al Adunării care dorea să fie premier sub o monarhie constituțională engleză. Antoinette, deși oripilată de uriașul și dezordonatul conte, i-a oferit un salariu pentru că îl susținea pe rege. "Doamnă, monarhia este salvată!", a tunat el; ea era "singurul om pe care îl are regele". Dar Mirabeau a murit, succedat în misiunea sa de a face ca monarhia constituțională să funcționeze de tânărul său adjunct frumos și subțire, Antoine Barnave. Ludovic și Antoaneta i-au oferit vanitosului și ambițiosului Lafayette un grad vechi, cel de consătean, însă paladinul înaripat, care aspira să fie un Cromwell-Washington, a refuzat - ratând șansa de a prelua conducerea. Fără un lider clar, Adunarea a pus bazele

societății moderne: Au fost acordate drepturi și egalitate evreilor, ceea ce a dus la ridicarea represiunii în întreaga Europă. Însă femeile au fost neglijate, iar sclavia a fost susținută în mod pozitiv de mulți dintre revoluționari. Abolirea nobilimii de către Adunare a înstrăinat 250.000 de nobili; persecuția preoților a declanșat o contrarevoluție catolică în vestul Franței; chinul său împotriva regelui i-a mobilizat pe monarhii din Europa.

Vremurile extreme au oferit oportunități extreme pentru cei cu soluții extreme. Delegații Adunării au discutat un cod penal, adoptând propunerea doctorului Guillotin de a crea un instrument rațional de execuție umană. "Acum, cu mașina mea", s-a lăudat Guillotin, "îți voi tăia capul într-o clipită și nu vei simți niciodată". El nu a fost de fapt inventatorul ghilotinei, ci doar avocatul acesteia, dar mulți dintre cei care au râs vor experimenta "într-o clipită" "mașina" sa. Executorul ereditar, cunoscut sub numele de Monsieur de Paris, a fost Chevalier Charles-Henri Sanson, care a testat ghilotina pe oi și condamnați morți. Student la medicină până când a moștenit postul tatălui său în adolescență, el a fost al patrulea din această dinastie a ucigașilor. Deja călău de trei decenii, el supraveghea pedepsele macabre - cu sabia, securea și roata - ale vechiului regim. În 1757, când avea optsprezece ani, a executat o tentativă de asasinat regal, Damiens, pe care l-a torturat, l-a castrat și, înhămându-i patru cai la membre, l-a sfâșiat, tăindu-i tendoanele pentru a ușura dezmembrarea, înainte de a-l arde de viu. Sanson a recomandat Adunării ghilotina. Expertiza sa va fi foarte utilă.

"În sfârșit", i-a povestit Fersen surorii sale, "pe 24 [decembrie 1790] am petrecut o zi întreagă cu Ea. A fost prima. Imaginați-vă bucuria mea'. Frumoasa zi petrecută de Antoinette cu 'adorabilul personaj' a emoționat-o pe aceasta. 'Personajul și cu mine am reușit să ne vedem o dată în siguranță', i-a spus ea lui Yolande de Polignac. 'Puteți judeca fericirea noastră'.

Ludovic și Antoinette se chinuiau acum cu constituția pe care Adunarea se aștepta să o aprobe și au cerut dreptul de a se muta de la Paris la Saint-Cloud. Când permisiunea a fost refuzată, Antoinette i-a ordonat lui Fersen să le planifice evadarea într-o fortăreață, Montmédy, unde Ludovic putea să-i gestioneze atât pe revoluționari, cât și pe frații săi exilați, care invitau Austria să atace Adunarea.

În noaptea fierbinte de 20 iunie 1791, doi copii și doi monarhi au sărit într-o trăsură cumpărată de Fersen, cu regele deghizat în servitorul unei baronese ruse (Antoinette). Delfinul a crezut că merge la o piesă de teatru "de vreme ce am îmbrăcat cu toții aceste rochii ciudate". Dispariția lor a fost remarcată, au fost trimiși curieri; au ratat o întâlnire

cu husarii loiali, iar coafeza Antoinettei nu a apărut, ceea ce este întotdeauna un semn rău. Când trăsura a intrat în galop în Varennes, au fost recunoscuți și arestați. Bourbonii au fost escortați triumfător înapoi la Paris de o delegație din care făcea parte și simpaticul Barnave, în vârstă de 30 de ani. Între el și Antoinette a existat o atracție, fiind începutul unei corespondențe secrete despre instaurarea unei monarhii moderate. Când un preot și-a manifestat sprijinul în stradă, mulțimea l-a dezmembrat și i-a prezentat mâinile și capul Antoinettei.

Evadarea zădărnicită a expus duplicitatea regală. "În acea singură noapte", a observat un curtean, părul deja încărunțit al Antoinettei "a devenit alb ca cel al unei femei de șaptezeci de ani". Închis în Palatul Tuileries, Ludovic a răbufnit împotriva lui Voltaire și Rousseau - "acești doi oameni au fost ruina Franței". Antoinette a corespondat cu Barnave, ascendent în Adunare, și, prin intermediul lui Fersen, cu fratele ei Leopold. 'Nu vă faceți griji pentru noi. Suntem în viață', i-a spus ea lui Fersen în cod. 'Liderii Adunării par să vrea să ne trateze cu blândețe'. Dar apoi: "Vorbește cu rudele mele despre ajutor extern". Două zile mai târziu, ea i-a spus: "Ai grijă de tine pentru mine. Nu voi mai putea să scriu". Dar nimic în această lume nu mă poate opri să te ador până la moarte'. Fersen era gelos pe Barnave, notând: 'Se spune că regina se culcă cu Barnave'. Ludovic și Antoaneta se clătinau între planuri disperate. Ea i-a ordonat lui Fersen să oprească intervenția Austriei și Prusiei: 'Forța nu va face decât rău'. În septembrie, Ludovic, aflat în agonie, a depus jurământul de a se supune Constituției - care încă îi dădea dreptul de a numi miniștri și de a se opune prin veto legilor - în timp ce Antoinette și Barnave sperau să conducă un curs moderat. 'Dacă mă aflu în tratat cu unii dintre ei', l-a asigurat ea pe Fersen, 'este doar pentru a-i folosi'. Dar înarmarea Habsburgilor și a Hohenzollernilor a subminat-o pe Barnave - și i-a condamnat pe Bourboni.

În ianuarie 1792, un Barnave învins s-a retras în provincie, cu viziunea sa despre o monarhie constituțională discreditată, răsturnată în Adunare de un guvern pro-război al facțiunii Girondin, mai radicală, condusă de Brissot. O lună mai târziu, Fersen, plănuind o altă salvare, s-a strecurat deghizat în Paris (fiind cazat la una dintre celelalte amante ale sale) și, ferindu-se de gărzi, a pătruns în apartamentul Antoinettei. Și-au petrecut noaptea împreună, ultima lor întâlnire. "Voi încheia", a scris ea după aceea, "dar nu fără să-ți spun, draga și foarte tandra mea prietenă, că te iubesc nebunește...".

În februarie, înaintarea monarhilor germani a aruncat Parisul într-o criză care i-a distrus pe girondini. Un avocat din Arras, incolor, stângaci, miop și ascetic, cu o voce de trestie, a fost cel care a umplut vidul. Maximilien Robespierre, în vârstă de 33 de ani, ales lider al iacobinilor, o facțiune mai radicală, s-a impus treptat ca vocea incoruptibilă a virtuții

și ca interpret al voinței generale: "În mod legitim, suveranitatea aparține întotdeauna poporului", dar o elită selectă trebuie să decidă voința generală a poporului, care "vrea binele, dar nu-l vede întotdeauna". Era o idee care ar fi justificat multe vărsări de sânge. Acest gardian puritan - probabil o fecioară unică printre afemeiatul fanfaron - ghida din ce în ce mai mult poporul sau, mai degrabă, artizanii radicali, sans-culottes parizieni (purtau pantaloni în loc de pantaloni scurți). 'Omul ăsta va ajunge departe', glumise Mirabeau; 'crede tot ce spune'. Robespierre se pronunțase împotriva războiului, susținând că acesta l-ar fi întărit pe rege. Acum, criza l-a propulsat pe Robespierre la putere și i-a distrus pe Bourbon. Războiul, care avea să dureze - cu scurte interludii - douăzeci și trei de ani, cuprinzând toată Europa și o mare parte a lumii, a intensificat fanatismul și intoleranța revoluției. 'Prietenul tău', îi scria Antoinette lui Fersen, abia codificându-și sensul, 'este în cel mai mare pericol. Boala lui face progrese teribile... Spune-le rudelor sale despre situația lui nefericită'.

În timp ce Bourbonii sufereau această criză, un supus francez, departe, în Saint-Domingue, în Caraibe, era dezamăgit de revoluția franceză din motive foarte diferite. Toussaint, fostul sclav, lansa cea mai mare rebeliune a sclavilor de la Spartacus și zanj.

DOUĂ REVOLUȚII - HAITI ȘI PARIS: CéCILE ȘI TOUSSAINT, ROBESPIERRE ȘI DANTON

În august 1791, un grup de lideri ai sclavilor, Dutty "Zamba" Boukman, Georges Biassou și Cécile Fatiman, coordonați de Toussaint, s-au întâlnit noaptea, în secret, la Bois Caïman, pentru a lansa o rebeliune în numele celor 500 000 de sclavi. Aceștia au jurat răzbunare prin ritualuri voodoo, supervizate de Cécile Fatiman, în vârstă de 20 de ani, care a acționat ca mambo (preoteasă). Un porc a fost sacrificat și i s-a băut sângele.

Toussaint nu a fost impresionat de revoluția franceză: în ciuda tuturor măsurilor sale liberale, Adunarea era dominată de proprietarii de sclavi care refuzau să abolească sclavia. Acum, în Saint-Domingue, 10.000 de sclavi s-au alăturat armatei rebele, care a ajuns în curând la 80.000 de oameni, depășind cei 40.000 de albi și 28.000 de negri liberi pentru a cuceri o mare parte din colonie, în timp ce stăpânii de sclavi erau uciși, iar proprietățile arse. Biassou s-a numit pe sine vicerege, dar Toussaint "a dirijat toate firele complotului și a organizat revolta și a pregătit explozia". Cei mai mulți doreau abolirea sclaviei; radicalii doreau să "ucidă albii"; dar Toussaint și-a imaginat o comunitate

multirasială care să păstreze intacte moșiile de zahăr. Revoluționarii s-au poziționat ca loialiști care îl susțineau pe Ludovic împotriva lobby-ului pro-sclavie din Adunare: aceasta a fost parțial o revoluție împotriva revoluției franceze.

În iulie 1792, Toussaint a ajutat la redactarea unei "Lettre originale des chefs des Nègres révoltés", care pleda pentru abolirea sclaviei pe baza "drepturilor naturale universale" și pentru crearea unei comunități non-rasiale de egali într-o Saint-Domingue multirasială.

În august 1792, raliindu-se împotriva Adunării proprietarilor de sclavi, Toussaint a sărbătorit ziua de naștere a lui Ludovic al XVI-lea, chiar în momentul în care panica criminală - declanșată de teama de invazie străină și de trădare internă - a răsunat în Paris. La 9 august, militanții urbani din Paris au ales o Comună insurecțională care, în cooperare cu Robespierre, a organizat o gloată insurgentă care, a doua zi, a atacat Tuileries, ucigând 900 de gărzi elvețiene, și a răsturnat monarhia constituțională. 'Ce pot să-mi facă ei mie?", a strigat Antoinette. 'Omoară-mă, azi e la fel de bine ca mâine'. Ludovic și Antoaneta au fugit la Adunare, unde, printr-o grilă, au asistat la suspendarea monarhiei, înainte de a fi arestați și întemnițați în fortăreața interzisă a Templului. Acolo, Louis și-a învățat cu umilință fiul latina și geografia în fiecare dimineață. În timp ce se organizau alegeri prin sufragiu universal pentru o nouă adunare, Convenția, isteria - încapsulată de sloganul "La Patrie en danger" - era acum criminală.

La zece zile după atacul de la Tuileries, prusacii au invadat Franța. Când au ajuns la Verdun, Parisul a intrat într-o frenezie vicioasă. În septembrie, în timp ce noua Convenție se întrunea, aliatul carismatic al lui Robespierre, Georges Danton, fiul unui avocat șugubăț din Champagne, i-a mobilizat pe deputați. 'Oricine refuză să servească trebuie să fie pedepsit cu moartea!", a strigat el. Pentru a-și învinge dușmanii, 'Îndrăzniți, îndrăzniți din nou, îndrăzniți mereu, și Franța este salvată!". Apoi a venit o veste uimitoare: pe 20 septembrie, la Valmy, armata revoluționară franceză i-a învins pe prusaci. Pe 22, deputații au abolit monarhia. Deși în Convenție a existat o confruntare între girondini, conduși printre alții de Brissot, și cei mai radicali Montagnards, numiți astfel pentru că stăteau în cele mai înalte bănci ale Convenției, conduși acum de Robespierre, frica și panica au împins escadroane de ucigași, unii spontani, inspirați de Danton, alții probabil organizați de iacobini, să facă raiduri în închisori, masacrând 1 300 de curteni și preoți, în timp ce prostituatele erau violate în grup. Prietena Antoinettei, prințesa de Lamballe, a fost spintecată și capul ei a fost expus reginei, care a leșinat.

Cu toate acestea, guvernul, supravegheat de Convenție, era total haotic, deoarece se lupta nu numai cu dușmanii externi, ci și cu contrarevoluția catolică și regalistă din Vendée și cu revolta republicană moderată din Lyon. În timp ce Robespierre a apărut ca personificare a virtuții republicane în cadrul Convenției, noul stat a fost însângerat cu un sacrificiu regal - începutul unei ere moderne a politicii naționale de masă care a remodelat atât dinastia, cât și familia privată. La 21 ianuarie 1793, la ora 5 dimineața, Ludovic a fost trezit de tobe.

Cealaltă soră, Maria, contesă de Coventry, a murit la douăzeci și șapte de ani din cauza otrăvirii cu produse cosmetice, după ce a folosit în exces ceruse venețiană, care le dădea fetelor pielea de alabastru la modă, dar care conținea plumb și mercur. Când pielea Mariei a izbucnit în erupții cutanate, ea le-a acoperit cu mai multă ceruse, care în curând a ucis-o: moarte prin produse cosmetice.

Prietenul cel mai apropiat al lui Wedgwood a fost un medic dezlănțuit, Erasmus Darwin - amândoi au fost personalități ale Societății Lunare - care a investit, de asemenea, în Canalul Trent și Mersey și l-a sfătuit să alimenteze Etruria cu motoare cu aburi. Darwin a fost un medic, investitor și om de știință strălucit, gras și promiscuu, fondator al Societății Lunare, care, în mod notoriu, a avut mulți copii, inclusiv cu unii dintre servitorii săi. Fiul său Robert, un gigant de 1,80 m și 24 de kilograme - s-a căsătorit cu Susannah Wedgwood, fiica lui Josiah. Fiul lor Charles Darwin, născut în 1809, a început să studieze medicina, apoi, finanțat din banii Wedgwood, a trecut la învățarea taxidermiei și a științelor naturale.

Într-o perioadă în care medicii le prescriseseră portul atât lui Pitt, cât și tatălui său, transformându-i pe amândoi în alcoolici, dozele masive de tartru emetic ale lui George conțineau până la 5% arsenic: când părul său a fost testat recent, acesta conținea de șaptesprezece ori mai mult decât nivelul care se consideră otrăvire cu arsenic, suficient pentru a-i agrava durerile de stomac, delirul și psihoza.

Această distribuție sordidă nu ar fi fost completă fără "Contele Cagliostro", un șarlatan care, pretinzând că are câteva mii de ani (născut în Egiptul antic) și că l-a întâlnit personal pe Iisus, a prosperat în această perioadă de autoinvenție, mobilitate socială și credulitate mistică. Născut Joseph Balsamo la Palermo, acest muntean a înșelat un bogat comerciant de aur, apoi, adoptând titlul său exotic, a călătorit prin Europa cu o soție adolescentă și senzuală, Serafina, pe care o împrumuta patronilor săi. Rohan era unul

dintre ei, dar nu poți păcăli un șmecher: i-a arătat lui Cagliostro contractul falsificat de Motte: "Un fals!", a spus Cagliostro.

Saint-Georges făcuse senzație cu douăzeci de ani mai devreme, câștigând un duel împotriva unui coleg elev rasist. A obținut un loc în garda regală de onoare, dar și-a făcut un nume ca muzician, ajungând să conducă Concert des Amateurs din Paris. A fost în linie pentru a conduce Opera când sopranele acesteia s-au plâns reginei Antoinette, "asigurând-o pe Majestatea Sa că onoarea și conștiința lor delicată nu le-ar putea permite niciodată să se supună ordinelor unui mulatru". Dar Antoinette l-a favorizat pe Saint-Georges, chemându-l la Versailles, unde a fost "invitat să cânte cu regina" - ei îi plăcea să cânte la pian, iar el, fără îndoială, la vioară. Saint-Georges a început să scrie operă împreună cu un ofițer de artilerie literară, Pierre Choderlos de Laclos, dar Ernestine a lor, la care a asistat Antoinette, nu a fost un succes. Acest "mulatru", scria americanul John Adams când a vizitat Parisul în 1779, "este cel mai desăvârșit om din Europa în echitație, tir, scrimă, dans și muzică".

Mansfield avea mai multă experiență în această lume decât lăsa să se vadă, deoarece o adoptase pe Dido Belle, fiica nepotului său marinar și a unei femei înrobite, crescându-o alături de copiii săi (pictată împreună cu Lady Elizabeth Murray de David Martin) și lăsându-i o rentă viageră prin testament. Mai târziu s-a căsătorit cu un francez și a avut doi fii - ambii au lucrat pentru EIC - murind în 1805.

Wedgwood a proiectat un medalion anti-sclavie care înfățișa un negru îngenuncheat, cu mâinile ridicate spre cer, cu inscripția "Nu sunt eu un om și un frate?".

Cu toate acestea, nici măcar Wilberforce nu credea că sclavii erau pregătiți pentru eliberare, spunând Parlamentului în 1805 că, înainte ca aceștia "să fie apți să primească libertatea, ar fi o nebunie să încercăm să le-o oferim". La dineurile sale pentru Societatea Africană și Asiatică, activiștii de culoare mâncau în spatele unui paravan. Opozanții sclaviei, atât în America, cât și în Marea Britanie, au fondat noi așezări de sclavi negri întorși în Africa de Vest. În 1787, Sharp și alte persoane implicate în Comitetul pentru săracii negri au susținut un plan de a stabili câteva sute de negri londonezi într-o Provincie a Libertății în Sierra Leone, nu departe de castelele de sclavi de pe coastă. În ciuda sprijinului acordat de Pitt, pe atunci cancelar, majoritatea coloniștilor au murit. În 1792, o flotilă de loialiști negri din Noua Scoție, printre care se număra Harry Washington, un sclav evadat al președintelui american, a fondat Freetown.

Franța, ca și Marea Britanie, a oscilat între idealul că sclavia nu putea exista într-o patrie bazată pe lege și realitatea profiturilor proprietarilor de sclavi. După ce Ludovic al

XIV-lea a eliberat doi sclavi evadați în 1691, proprietarii de sclavi au obținut un edict în 1716 care le permitea stăpânilor de sclavi să aducă sclavi în Franța; acest edict a fost anulat în 1738 și a devenit o rutină eliberarea sclavilor până când, în 1777-1778, un procuror de la Amiralitate, Guillaume Poncet de La Grave, a avertizat împotriva poluării rasiale cauzate de numărul tot mai mare de oameni liberi de culoare, convingându-l pe Ludovic al XVI-lea să decreteze o Police des Noirs pentru a-i împiedica să intre în Franța și să se căsătorească cu albi. Cu toate acestea, sclavii puteau totuși să apeleze la tribunalul Amiralității pentru a obține libertatea.

La Londra, Saint-Georges a îndurat capriciile prințului de Wales, care a insistat să organizeze o competiție de scrimă între compozitorul de rasă mixtă și travestitul francez Chevalier d'Éon.

Antoinette era deja urâtă. Cu zece ani înainte, la Opera din Paris, suportase aplauze șovăitoare. "De ce am fost aplaudată cu greu?", a întrebat ea. Izbucnind în lacrimi, a adăugat: "Ce le-am făcut?". Nu se putea abține să nu fie habsburgică, dar în 1784 a sprijinit plățile pentru a cumpăra amenințările fratelui său Iosif la adresa Olandei. A fost extravagantă - deși extravaganța ei nu se apropia de cea a Ecaterinei cea Mare - și nu a spus niciodată: "Lăsați-i să mănânce prăjituri". Ea a fost, scrie John Hardman, "țapul ispășitor al unei epoci iraționale care suferea de o cădere nervoasă, așa-zisa raționalitate a Iluminismului străbătută de șarlatanismul lui Cagliostro, Mesmer [celebrul hipnotizator] și Necker".

'Fiecare femeie înrobită care a făcut sex cu un bărbat alb în timpul sclaviei în SUA', scrie Gordon-Reed, în The Hemingses of Monticello: an American Family, a fost 'o victimă a violului'. Cu toate acestea, "indiferent dacă Jefferson a folosit violența sau a recurs la manierele sale fermecătoare binecunoscute cu femeile pentru a o cuceri pe Hemings, puterea sa era de așa natură încât nu putea fi niciodată sigur de adevăratele ei dorințe... Ea nu și-a dat - pentru că nu putea - consimțământul". Cu toate acestea, "profanarea sclaviei nu definește întreaga viață a oamenilor înrobiți ... găsim suficiente semne că acești doi oameni erau atașați unul de celălalt din punct de vedere emoțional ... Spunând acest lucru nu se produce nicio schimbare fundamentală în natura sclaviei americane", deoarece "ideea iubirii lor nu are puterea de a schimba realitatea de bază a inumanității esențiale a sclaviei".

Președintele și vicepreședintele erau aleși separat și indirect de către un colegiu electoral; Senatul era ales indirect de către legislaturile statelor; Camera Reprezentanților era aleasă direct. Aspirațiile nobile ale sistemului și sufragiul universal

masculin conțineau un defect colosal: sclavii nu aveau drept de vot. Proprietarii de sclavi din sud au negociat un triumf dublu care, pe de o parte, proteja sclavia și, pe de altă parte, în scopul reprezentării proporționale a Camerei Reprezentanților, îi făcea pe sclavii lor să conteze în favoarea lor ca trei cincimi de persoană. 'Nu mi-aș fi scos niciodată sabia pentru cauza Americii', a spus Lafayette, 'dacă aș fi conceput că astfel aș fi fondat un tărâm al sclaviei'.

Legea din Pennsylvania stabilea că orice sclav rezident de peste șase luni era eliberat automat. În Philadelphia, Washington era întotdeauna însoțit de servitorii săi Billy Lee și Christopher Sheels, de bucătarul său Hercules și de alți cinci sclavi. Dar el și-a dus și întors sclavii de la Mount Vernon, fără a dezvălui adevăratul motiv. 'Doresc, spunea el, să se realizeze sub un pretext care să-i înșele atât pe ei [sclavii], cât și pe public'. Este notabil faptul că sclavia a fost singura chestiune în care Washington și-a compromis faimoasa onestitate.

Romanovii erau și ei gata să distrugă revoluția care îi entuziasmase pe polonezi, sperând să creeze o monarhie puternică și să scape de hegemonia rusă. Bătrânul rege Stanisław August s-a plasat în fruntea propriei lor revoluții. Ecaterina cea Mare a fost îngrozită de Paris și Varșovia - "Mai bine tirania unui singur om decât nebunia mulțimii". Potemkin plănuia să devină rege al Poloniei, dar moartea sa dramatică într-o stepă moldovenească a lăsat-o pe Ecaterina cu inima frântă și cu inima de cremene în același timp. Mai întâi a luat măsuri drastice împotriva disidenței în Rusia, apoi a zdrobit în sânge revoluția poloneză: 20.000 de polonezi au fost uciși când trupele rusești au luat cu asalt Praga, o suburbie a Varșoviei. Cu puțin timp înainte de moartea sa, Habsburgii și Hohenzollernii i s-au alăturat în împărțirea finală a Poloniei. Lvov și Galiția - sudul Poloniei, în prezent vestul Ucrainei - au fost conduse de Austria pentru următoarele două secole. Trei milioane de evrei se aflau acum sub conducerea ostilă a Rusiei; Potemkin fusese un filosemit, dar Ecaterina, îmbătrânită și represivă, i-a limitat pe evrei la o "palidă așezare", interzisă în orașe pentru a evita conflictele cu supușii ei ortodocși. Succesorii ei i-au reprimat din ce în ce mai mult pe evrei. Polonia nu va mai exista până în 1918.

Fatiman a fost o figură centrală în istoria haitiană: fiica cu ochii verzi a unei africane înrobite și a unui corsican francez care fusese curtezan al aventurierului Theodore von Neuhoff, pentru scurt timp rege al Corsicii în anii 1730. În timpul revoluției haitiene, ea s-a căsătorit cu un general, Jean-Louis Pierrot, ridicat la rangul de baron și prinț sub regele Henry Christophe, înainte de a fi ales președinte în 1845 și apoi numit mare

maréchal sub împăratul Faustin. Cécile a murit la 112 ani în 1883. Fiica ei s-a căsătorit cu ministrul de război al Haitii și, mai târziu, cu președintele Pierre Alexis.

ACTUL AL PATRAZECEA

790 DE MILIOANE

Bonaparte și albanezi, Wellesley și Rothschilds

ANTOINETTE, JOSEPHINE ȘI BRICIUL NAȚIONAL

Cu o seară înainte, Ludovic al XVI-lea - prevăzător - a spus familiei că își va lua rămas bun dimineața, dar când a venit dimineața nu s-a putut hotărî să îi vadă. Fiul său în vârstă de șapte ani, delfinul, a plâns: "Lăsați-mă să ies!". Temnicerul l-a întrebat unde dorește să meargă. 'Să vorbesc cu oamenii ca să nu-l ucidă pe tatăl meu'.

Robespierre a dezvăluit corespondența trădătoare a Bourbonilor cu invadatorii și a cerut executarea lor. Judecat în fața Convenției, Louis a răspuns la fiecare dintre cele treizeci de capete de acuzare, calificându-le drept "absurde", iar în cele din urmă a declarat: "Am acționat întotdeauna pentru popor". În mod ironic, a fost acuzat că a susținut revoluția din Saint-Domingue.

Robespierre ceruse moartea, lăudându-se: "Sunt inflexibil față de asupritori pentru că am compasiune față de cei oprimați". Convenția, inclusiv vărul lui Louis Orléans, care își schimbase în mod absurd numele în Philippe Égalité, a votat pentru moarte. Ludovic a găsit în tragedie o încredere pe care abia o cunoscuse în glorie. Când avocatul său plângând l-a informat despre vot și a propus o contrarevoluție, Ludovic a răspuns: "Astfel de proceduri ar incita la război civil. Mai degrabă aș prefera să mor. Ordonă-le să nu facă niciun efort pentru a mă salva - regele Franței nu moare niciodată'.

Străzile erau atât de aglomerate încât a fost nevoie de două ore pentru a ajunge la spânzurătoarea din Place de la Révolution, plină de oameni, unde călăul Sanson îl

aștepta pe Ludovic împreună cu fiii săi, Gabriel și Henri. Ludovic a început să vorbească - "Mor nevinovat... Mă rog la Dumnezeu ca sângele pe care l-ai vărsat să nu fie niciodată vărsat asupra Franței" - dar bătăile tobelor l-au înecat. Sanson i-a tăiat părul și l-a legat de dispozitiv. Lama l-a decapitat, iar Sanson a arătat capul oamenilor. "Trăiască națiunea!", a strigat mulțimea. Antoinette și copiii au auzit vuietul. Cetățenii care urlau se scăldau în sângele lui, împroșcându-l unul pe altul.

Antoinette a primit verigheta lui Ludovic, pe care era gravată "M.A.A.A.A. [Marie Antoinette, Arhiducesă de Austria] 19 Aprille 1770". Într-o scenă de un dramatism chinuitor, jucată în celulele lor murdare, Antoinette, împreună cu fiica ei, Marie Thérèse, a făcut reverențe în fața fiului ei ca Ludovic al XVII-lea. Dar băiatul era emaciat și bolnav. La scurt timp după aceea, copiii au fost separați de mama lor. "Copilul meu, suntem pe cale să ne despărțim", a spus Antoinette, strângându-l în brațe pe Louis XVII. 'Nu-l uita niciodată pe Dumnezeu care te încearcă astfel, nici pe mama ta care te iubește. Fii bun, răbdător și bun și tatăl tău va privi din ceruri și te va binecuvânta'.

Execuția lui Ludovic a fost 'cea mai murdară și mai atroce faptă pe care istoria lumii a avut încă ocazia să o ateste', a declarat premierul Pitt, care a decis să folosească bogăția britanică - 'aurul lui Pitt' - pentru a finanța o serie de coaliții ale puterilor europene în războaie împotriva Franței. În țară, el se temea de revoluție, legiferând pentru a interzice sindicatele. În timp ce armatele revoluționare franceze au invadat Belgia, apoi Olanda, Convenția a declarat război Marii Britanii.

La 6 aprilie 1793, în timp ce revolta din Vendée amenința Parisul, Convenția a creat un Comite de Salut Public (Comitetul de Siguranță Publică) de urgență sub conducerea lui Danton "pentru a apuca arma Tribunalului Revoluționar". O constituție democratică a fost adoptată în iunie, dar, datorită războiului, nu a fost niciodată pusă în aplicare. În aceeași lună, Danton s-a retras în țară, în timp ce Convenția anunța "un guvern revoluționar până la pace", care a acordat puteri depline Comitetului, doisprezece revoluționari, în principal avocați de provincie, realeși la fiecare două luni de către Convenție. La 2 iunie, Robespierre a orchestrat arestarea lui Brissot și a girondinilor, iar luna următoare a fost ales în Comitetul, care conducea din biroul verde al regelui de la Tuileries. Cei doisprezece au condus războiul și au instituit ceea ce a fost numit La Terreur ca o manifestare a "justiției ... severă și inflexibilă ... emanația virtuții". La 23 august 1793, un program masiv de recrutare, levée en masse, a creat prima armată națională adevărată, condusă de cel mai abil membru al Comitetului, Lazar Carnot, "organizatorul victoriei". A fost "o nouă eră", spunea poetul Goethe, "în istoria lumii" - epoca națiunilor și a ideologiilor, exprimată în politica de masă. Sfârșitul monarhiei

sacre a inaugurat cultul națiunii și al dublurii sale instituționale, statul național, care rămâne și astăzi unitatea de bază pentru organizarea guvernelor. Puterea este mama ideologiei. Naționalismul, identificarea cu o comunitate mai mare care împărtășește o limbă comună, fortificată de rasă și istorie - ambele adesea inventate și garnisite cu mituri pline de plăsmuiri - s-a dezvoltat pentru a justifica statul-națiune. Dacă se părea că rațiunea și virtutea vor îndepărta familiile de la putere, acest lucru nu s-a întâmplat: dinastiile, vechi și noi, s-au metamorfozat cu ușurință și s-au adaptat la noile dinamici.

La 17 septembrie, o Lege a Suspecților a acordat Comitetului puteri de execuție sumară, deoarece a preluat comanda totală a economiei și apoi a declarat un nou calendar revoluționar. Isteria publică, haosul militar, rivalitatea între facțiuni și corupția nerușinată au intensificat teroarea. La 31 octombrie, Brissot și douăzeci și opt de girondini au cântat cântece republicane în drumul lor spre ghilotină. Șaisprezece mii de victime, multe dintre ele denunțate într-o frenezie de frică și lașitate, iar cele mai multe vinovate doar de faptul că erau "aristocrați", urmau să fie ghilotinate. Teroarea nu a ucis oameni din motive religioase, așa cum se obișnuia în Europa de secole, ci pentru a impune loialitatea. Robespierre a investigat un complot străin împotriva revoluției, care era de fapt un caz de pecingine a fondurilor Compagnie des Indes Orientales de către revoluționari de elită apropiați de cei doisprezece. Legea din 14 Frimaire (decembrie) a conferit Comitetului puterea de a zdrobi opoziția, o putere despre care se poate spune că definește suveranitatea unei națiuni. Acesta a fost un efect la fel de important al revoluției în crearea politicii moderne ca și Drepturile Omului: unul a aprobat un stat omnipotent; celălalt a anunțat domnia individualismului.

Trimișii Comitetului au călătorit prin Franța, executând trădătorii. "Acești monștri trebuie demascați și exterminați", a spus Robespierre despre rebelii din Lyon. 'Orașul Lyon va fi distrus', a ordonat Robespierre. Două mii de oameni au fost uciși acolo, legați împreună în fața tunurilor și împușcați în bucăți. La Nantes, 2.000 au fost închiși în barje care au fost apoi scufundate.

La Paris, Sanson - acum iubit sub numele de Charlot, sau Răzbunătorul Național - și fiii săi au decapitat frenetic 2.900 de victime ale lui Robespierre. Sanson a ajuns atât de epuizat încât a cedat locul fiului său Gabriel. Într-un moment elocvent al Terorii, Gabriel decapita atât de mulți oameni încât, ținând un cap spre mulțime, a alunecat pe sânge, a căzut de pe eșafod și și-a rupt gâtul. "Ca Saturn", scria un observator, "revoluția își devorează copiii" - și festinul începuse. Philippe Égalité a votat pentru Teroare, dar când fiul său, Louis Philippe, dezgustat de uciderea regelui, a dezertat în favoarea coaliției, ducele a fost ghilotinat. La fel a fost și Barnave. Printre cei arestați se număra și o tânără

fiică a unui proprietar de sclavi, Marie Josèphe Rose Tascher de La Pagerie, viitoarea împărăteasă Josephine, care la 15 ani sosise din Martinica pentru a se căsători cu vicontele Alexander de Beauharnais. Acum, în celule înghesuite, ambele își așteptau moartea.

Micul Ludovic al XVII-lea, separat de mama sa, pe jumătate înfometat și îndopat cu alcool, a fost spălat pe creier și forțat să își denunțe mama pentru abuz sexual. Când a auzit pașii lor în celula de deasupra, băiatul a rânjit: "Târfele astea nenorocite au fost deja ghilotinate?". Cel mai mare copil al Antoinettei, Marie Thérèse, și cumnata ei, Madame Élisabeth, au rămas alături de regină. Apoi și ele au fost despărțite.

La 14 octombrie 1793, îmbrăcată în negru de doliu, dar cu tocuri înalte roșii din altă epocă, Antoinette a fost judecată, găsită vinovată de spionaj pentru Iosif al II-lea, de plata unor sume de bani și de abuzuri sexuale asupra fiului ei. Când a fost informată de acuzația fiului ei că era o "nouă Agripina", care l-a învățat să se masturbeze atât de tare încât unul dintre testicule i s-a umflat și apoi a fornicat cu el, ea a răspuns: "Natura refuză să răspundă la o astfel de acuzație, dar fac apel la toate mamele care sunt aici". Robespierre s-a temut că demnitatea ei 'va face din ea un obiect de milă'. Fiica Mariei Tereza și-a disprețuit torționarii: "Am fost regină și voi m-ați detronat. Am fost o soție și voi mi-ați ucis soțul. Am fost o mamă și mi-ați smuls copiii de lângă mine. Nu mi-a mai rămas decât sângele meu - grăbiți-vă și luați-l!". Ultima ei scrisoare către cumnata și fiica ei mărturisește regretul de a se despărți de copiii ei și o roagă pe Élisabeth să ierte acuzațiile fiului ei - 'Gândește-te cât de ușor este la această vârstă să faci un copil să spună orice' - cerându-i să-și sărute 'bieții și dragii ei copii'. Scrisoarea ei nu a fost înmânată, ci i-a fost dată în schimb lui Robespierre.

Atunci când călăul ei, Henri Sanson, care îi succedase fratelui său, a sosit la închisoarea Conciergerie pentru a-i lega încheieturile mâinilor, ea a întrebat dacă poate să-și facă nevoile în particular. Acesta a refuzat, iar ea s-a ghemuit într-un colț în fața gardienilor. Îmbrăcată în alb, Antoinette, în vârstă de treizeci și șapte de ani, dar arătând ca o bătrână, a fost transportată într-un tumbril deschis, batjocorită de mulțime. La un moment dat, ea i-a mâzgălit un bilet lui Fersen, care i-a fost strecurat mai târziu: "Adio, inima mea este toată a ta". A murit cu curaj.

'Am fost devastat', a scris Fersen. 'Mă gândeam la ea în mod constant, toate circumstanțele oribile ale suferințelor ei, îndoiala pe care ar fi putut să o aibă în legătură cu mine, atașamentul meu... mă chinuiau'.

Ludovic al XVII-lea s-a deteriorat într-o celulă inundată de fecale. "Fratele meu este bolnav", îi scria sora sa Marie Thérèse. 'Am scris la Convenție pentru a cere permisiunea de a-l îngriji'. Dar Robespierre a fost implacabil. Când băiatul a murit, doctorul său i-a scos inima într-o batistă pentru a fi înmormântată în mod sacru.

"Dacă baza guvernării populare pe timp de pace este virtutea, baza ei în revoluție este atât virtutea, cât și teroarea", a declarat Robespierre la 5 februarie 1794: "virtutea, fără de care teroarea este dezastruoasă; teroarea, fără de care virtutea nu are nicio putere". Vârtejul său de virtute avea să fie șablonul pentru toate vânătorile de vrăjitoare laice și fariseice similare; Comitetul a fost primul cabinet de război modern, primul guvern conceput pentru a purifica și remodela societatea.

În martie, revenirea lui Danton - care cerea încetarea Terorii, avertiza asupra dictaturii și propunea negocieri de pace - a amenințat dominația și viziunea lui Robespierre. Incoruptibilul verde-mare - epitetul pe care i l-a aplicat istoricul Thomas Carlyle - l-a denunțat pe el și pe susținătorii săi pentru defetism, furtul de fonduri de la Compagnie des Indes Orientales și intervenția în favoarea Mariei Antoinette. La 5 aprilie, Danton și ceilalți au fost ghilotinați. "Ceea ce mă enervează cel mai mult", ar fi reflectat Danton în trăsura lui Sanson, "este că voi muri cu șase săptămâni înaintea lui Robespierre".

Robespierre câștigase, dar acum nimeni nu mai era în siguranță. El și Comitetul au accelerat execuțiile cu 'briciul național'. Războiul a accelerat ascensiunea unei generații de tineri ofițeri. În sud, unde forțele britanice și regaliste cuceriseră Toulon, Robespierre a trimis doi legați să recucerească portul, fratele său Augustin și un fost viconte, Paul Barras, care au fost impresionați de un tânăr căpitan corsican numit Napoleon Bonaparte, energic, slab și sălbatic, care în decembrie 1793 a comandat artileria în timpul recuceririlor reușite. La vârsta de 24 de ani, Bonaparte a fost promovat la gradul de general. În Saint-Domingue, un alt tânăr general strălucitor prelua comanda unei armate revoluționare.

După trei ani de revoluție, Convenția a scos în afara legii discriminarea rasială, dar a refuzat să abolească sclavia, trimițând 6.000 de soldați francezi pentru a recuceri bijuteria din Caraibe.

SPARTACUS NEGRU ȘI TIRANUL VIRTUȚII

În timp ce francezii încercau să îi zdrobească pe foștii sclavi, Toussaint a călătorit în jumătatea Santo Domingo din Hispaniola pentru a negocia o alianță cu spaniolii, care l-au numit general în mod corespunzător. Între timp, Biassou și mai mulți lideri făceau ei înșiși comerț cu sclavi, pe care îi vindeau spaniolilor. Biassou a ordonat asasinarea lui Toussaint; apoi a rămas cu spaniolii, iar Toussaint a devenit liderul suprem.

Zvelt, înalt, neobosit, purtând "o jachetă albastră, o pelerină roșie mare, manșete roșii cu opt rânduri de dantelă pe brațe, epoleți mari de aur, vestă stacojie, pantaloni, semicerce, o pălărie rotundă cu o pană roșie", el "reușea să se facă invizibil acolo unde era și vizibil acolo unde nu era", își amintea un inamic. 'Își împrumuta spontaneitatea mișcărilor de la tigru'. Însuflețit de cultura sa africană și de tradițiile sclavagiste ale ocultismului voodoo, alături de catolicism, de limba franceză și de iluminismul parizian, spiritual, jucăuș și mereu surprinzător, Toussaint a fost un maestru al tacticilor militare, manevrând între Franța, Spania și Marea Britanie. "Spune puțin", spunea el, "dar face cât mai mult posibil". Prezentându-se ca o încrucișare între un zeu al războiului, Ogoun Fer, și un spirit voodoo metamorfozat de la răscruce de drumuri, Papa Legba, a adoptat un nou nume, Louverture - Deschiderea.

După doi ani "în spatele cortinei", Toussaint a proclamat: "Eu sunt Toussaint Louverture: poate că ați auzit numele meu. Sunteți conștienți, fraților, că mi-am asumat răzbunarea și că vreau ca libertatea și egalitatea să domnească în Saint-Domingue... pentru a stabili fericirea noastră, a tuturor'.

În calitate de comandant, el a adunat în jurul său securiștii care aveau să domine Haiti. Jean-Jacques Dessalines, viitorul împărat, a fost unul dintre sclavii pe care Louverture i-a administrat după propria sa manumitere, în timp ce Henry Christophe, viitorul rege, a lucrat ca sclav, grăjdar și chelner, iar ca toboșar a luptat la Savannah cu regimentul francez de negri Chasseurs-Volontaires de Saint-Domingue și cu americanii împotriva britanicilor. Cei mai mulți dintre oamenii lui Toussaint erau sclavi născuți în Africa, în special Kongos din Angola, dar șeful său de stat major, generalul Agé, era alb. Louverture s-a lăudat că "a trecut prin sabie nouăzeci de spanioli" după o bătălie și a trimis capetele la francezi, însă nu-i plăcea "războinicii cu o pasiune pentru vărsarea de sânge", protejându-i adesea pe colonei.

La 4 februarie 1794, la Paris, Robespierre a susținut decretul Convenției de abolire a sclaviei: "La Convention Nationale déclare que l'esclavage des Nègres dans toutes les colonies est aboli", recunoscând că rebeliunea sclavilor era ireversibilă. Toussaint a salutat această "mare consolare pentru toți prietenii omenirii". Punând capăt alianței sale

tactice cu spaniolii care se ocupau cu comerțul cu sclavi, a negociat cu guvernatorul francez Étienne de Laveaux și a promis că va deveni "devotat zdrobirii dușmanilor republicii". Toussaint l-a lăudat pe Laveaux pentru "dragostea sa excepțională față de negri"; Laveaux i-a transmis Parisului: "Nu pot vorbi suficient de bine" despre "virtuțile, talentul, calitățile marțiale ale lui Toussaint; este plin de umanitate, neobosit ca un războinic".

Robespierre îmbrățișa acum o viziune a unei stări de virtute. 'Dacă Dumnezeu nu ar exista', spunea el, citându-l pe Voltaire, 'ar fi necesar să-l inventăm'. Pe 8 iunie, în cadrul unui ritual solemn și turgescent, în vârful unui munte artificial de pe Champ de Mars, Robespierre a prezidat lansarea unei noi religii, "le Culte de l'Être suprême". În calitate de potentat virtuos și hierofan al Ființei Supreme, el se afla la zenitul său criminal - dar depășea limitele, iar colegii săi îi resimțeau proeminența. Două zile mai târziu, o lege le-a acordat lui Robespierre și Comitetului puterea de a ucide toți dușmanii publici. În iulie, șaizeci de victime au fost decapitate zilnic; una dintre ele era soțul Josephinei de Beauharnais, iar ea însăși se aștepta la moarte. Acum, chiar și familia Sanson avea îndoieli: bătrânul tată suferea "viziuni teribile... Poate că sunt pedepsit de Dumnezeu pentru obediența mea lașă față de justiția batjocoritoare". Henri Sanson a fost arestat. Dar Comitetul a fost redus la rânduri nocturne de țipete. Robespierre s-a retras în locuința sa pentru a-și reveni și a plănui arestarea tuturor dușmanilor săi. La 26 iulie, a ținut un discurs dezastruos de prost judecat, apărându-și revoluția, 'prima fondată pe teoria drepturilor umanității și pe principiile justiției', și și-a amenințat dușmanii - 'monștrii' - înainte de a reflecta: 'Moartea nu este un somn etern... Moartea este începutul nemuririi'. Dar amenințarea sa de a 'zdrobi toate facțiunile' i-a unit atât pe moderați, cât și pe radicali într-o conspirație împotriva sa în acea noapte. A doua zi, 9 Thermidor în calendarul revoluționar, când au încercat să-și lanseze epurarea, el și epigonii săi au fost acuzați că plănuiau să "asasineze Convenția".

'Jos tiranul', au strigat criticii lui Robespierre.

A încercat să vorbească, dar frica i-a furat vocea.

"Sângele lui Danton", s-a strigat, "te sufocă!".

"Îl regreți pe Danton? a răspuns Robespierre. "Lașilor! De ce nu l-ați apărat?

Arestat, apoi eliberat în haos, Robespierre și acoliții săi au fugit la Hôtel de Ville, unde, asediat de miliție, Robespierre s-a împușcat, dar și-a zdrobit doar maxilarul. Urmărit de mulțimile furioase, cu fața bandajată, el a fost transportat la rasul național, unde Henri

Sanson, repus în funcție, i-a smuls bandajul. Robespierre a scos un țipăt ascuțit și a leșinat înainte ca Sanson să-i scoată capul. Aceasta nu a fost o revoluție, ci o lovitură de stat internă în cadrul Comitetului, unde facțiunea iacobinilor a continuat să conducă în parteneriat cu moderații, acum împuterniciți. Prizonierii, inclusiv Josephine, au fost eliberați. Printre robespierriștii arestați la Nisa s-a numărat și generalul Bonaparte, care a avut norocul de a fi eliberat. Între timp, patronul său, Barras, un bon vivant provensal bisexual care luptase împotriva britanicilor în India, a ajutat la dezmembrarea mașinăriei terorii.

La 5 octombrie 1795, confruntat cu o revoltă la Paris, Barras l-a chemat pe Bonaparte, care l-a trimis pe fiul unui hangiu gascon, Joachim Murat, un tânăr de 18 ani cu părul de iedru, înalt de 1,80 metri și cu ochii albaștri, să facă rost de 40 de tunuri. "Gloata trebuie să fie mișcată de teroare", a spus Bonaparte, ordonându-i lui Murat să tragă "o rafală de pușcă" în mulțime. Focul de tun a ucis 300 de oameni și i-a câștigat generalului recunoștința lui Barras, care a fost ales acum președinte al unui Directoire format din cinci oameni. Franța, care se lupta cu Habsburgii, cu Hohenzollernii și cu britanicii în Italia, Germania și Țările de Jos, se ținea tare, organizată eficient de unul dintre directori, Carnot. Eliberați de Teroare, bucurându-se de puterea lor, revoluționarii autoprofesioniști și aristocrații care se întorceau în țară își sărbătoreau supraviețuirea într-o floare de lux libidinos și de afaceri venale: nimeni mai mult decât Charles Maurice de Talleyrand, un libertin languros și șchiop, care în exilul britanic și american îi cunoscuse pe Pitt și Hamilton și care a devenit vicleanul și spiritualul ministru de externe.

Barras, pe care Carnot îl descria ca având "gusturile unui prinț opulent, generos, magnific și disipat", s-a angajat într-o aventură cu Josephine de Beauharnais. Când aceasta a devenit prea pretențioasă și prea scumpă, el a declarat că era "obosit și plictisit" de acea "curtezană șmecherească". L-a promovat pe Bonaparte cel palid și cu părul lung, a cărui "subțire emaciată a fost transformată într-o plinătate a feței" și "un zâmbet întotdeauna plăcut", iar acum a încurajat-o pe Josephine să se concentreze asupra protejatului său. După ce l-a trimis pe fiul ei mic, Eugène, să îi transmită un mesaj, l-a întâlnit în sfârșit pe Napoleon, iar acesta s-a îndrăgostit nebunește de ea. Era cu șase ani mai în vârstă decât el, dar mult mai puțin inocentă - farmecul ei, părul castaniu și ochii de culoarea alunei, aliate cu o tehnică sexuală sofisticată pe care Bonaparte a numit-o le zigzag, au compensat lipsa dinților care o împiedicau să zâmbească, extravaganța ei incontinentă și presupusa ei lipsă de inteligență: "Nimeni", a râs Talleyrand, "nu s-a descurcat vreodată mai bine fără ea".

'Mă trezesc plin de tine', scria Bonaparte în decembrie același an. 'Imaginea ta și amintirea plăcerilor amețitoare de aseară nu au lăsat odihnă simțurilor mele'. În martie 1796, Barras a prezidat căsătoria lor și, convins de loialitatea devotată a lui Bonaparte, l-a ales să comande Armata Italiei. Rămasă la Paris, Josephine a început o aventură cu un tânăr husar și a încercat să reintre în posesia proprietăților sale din Saint-Domingue.

În aprilie, Toussaint și-a sărbătorit alianța cu Laveaux, care l-a numit "Spartacus negru, conducătorul anunțat de filozoful Raynal pentru a răzbuna crimele comise împotriva rasei sale", și l-a numit viceguvernator. Toussaint era foarte favorizat de soțiile coloneilor francezi. Căsătorit cu Suzanne și tată al unor fii iubiți, Toussaint a fost iubitul doamnei Fisson, "o fată albă de o frumusețe rară", al cărei soț colon a devenit unul dintre agenții săi, și al lui Marguerite Descahaux, soția unui alt colon. A fost bombardat cu șuvițe de păr blond și cu bilețele care îl numeau "prințul meu" din partea soțiilor plantatorilor și și-a încurajat funcționarii albi să se căsătorească cu femei de culoare, inclusiv cu propriile sale amante.

Cu toate acestea, adevărata sa provocare a fost să își unească oamenii, cei mai mulți dintre ei fiind șefi din Africa, care încă se identificau drept Kongos sau Ibos. "Eu sunt persoana pe care negrii o văd atunci când se uită în oglindă", spunea el, "și către mine trebuie să se îndrepte dacă doresc să se bucure de roadele libertății". Cu toate acestea, Directoire nu avea încredere în Toussaint, care a replicat că africanii "și-au folosit armele și mâinile goale pentru a păstra colonia franceză". Barras nu a fost convins, trimițând un general pe nume Hédouville să dezarmeze milițiile negre. 'Cine este cel mai mare apărător al libertății voastre?'. Toussaint și-a întrebat poporul: "Generalul Hédouville, fost marchiz, sau Toussaint Louverture, sclavul din Bréda?".

Revolta lui Toussaint a îngrozit o coterie de proprietari de sclavi din apropiere. 'Simt cu sinceritate acele sentimente de simpatie', scria președintele Washington, 'pentru suferințele fraților suferinzi [stăpânii de sclavi]'. În februarie 1793, a semnat Legea sclavilor fugari, care permitea urmărirea sclavilor evadați. Jefferson, de asemenea, convins că "toate insulele din India de Vest vor rămâne în mâinile oamenilor de culoare", a declarat că "ar trebui să prevedem scenele sângeroase prin care copiii noștri, cu siguranță, și posibil noi înșine (la sud de Potomac), va trebui să trecem".

Proprietarii britanici de sclavi se temeau și ei, dar Pitt a reținut proiectul de lege privind comerțul cu sclavi al lui Wilberforce din 1792, concentrându-se în schimb pe lupta împotriva Franței și pe obținerea de câștiguri imperiale. În septembrie 1793, a trimis o mare expediție pentru a pune mâna pe un bun francez bogat, Saint-Domingue, și a

restabilit sclavia pentru a proteja plantațiile de zahăr britanice din Barbados și Jamaica. Toussaint a condus o rezistență furibundă, învingând două expediții britanice cu ajutorul febrei galbene galbene galopante.

În mai 1796, întorcându-se în India, unde francezii conspirau împotriva Marii Britanii, Pitt a numit un prieten apropiat de la Eton și Oxford, Richard Wellesley, în vârstă de 37 de ani, conte de Mornington, în funcția de guvernator general al președinției de la Fort William (Calcutta). Unul dintre primele acte ale lui Pitt, în 1784, fusese preluarea controlului asupra EIC: de acum înainte, prim-ministrul va numi Consiliul de Control al Indiei și guvernatorul general care va conduce efectiv cele trei președinții indiene. Deși Clive își asigurase Bengalul, teritoriile Marii Britanii erau limitate, iar cea mai mare parte a Indiei era condusă de Marathas, care se bucurau de venituri uriașe. Abia acum Wellesley, dinamic și autocrat, libertin și cheltuitor, a studiat cum să pună "bazele imperiului nostru în Asia", ajutat de doi frați mai tineri, unul servindu-i ca adjutant, iar celălalt ca comandant de încredere. Arthur, viitorul duce de Wellington, chipeș, glacial, laconic și talentat, a completat planurile exagerate și impetuozitatea explozivă a lui Richard. Între ei, cei doi fii ai unui proprietar de pământ anglo-irlandez lipsit de distincție aveau să stabilească puterea britanică în India și în Europa.

O GRĂMADĂ DE OCHI: TIGRUL TIPU, FRAȚII WELLESLEY ȘI EUNUCUL RĂZBUNĂTOR DIN PERSIA

Odată ajuns în Calcutta, Wellesley a jucat rolul proconsulului, defilând într-o trăsură de lux și cu o suită înarmată, construind o nouă și strălucitoare Casă a Guvernului și având parte de escapade sexuale. Asia se schimbase de pe vremea lui Clive: un sirdar sikh, Ranjit Singh, își croia un regat în Punjab, după ce îl alungase pe moștenitorul cuceritorului afgan Durrani, care își pierduse și el provinciile persane și din Asia Centrală datorită cuceririlor unui eunuc feroce, hotărât să răzbune umilințele naționale și testiculare.

Îmbătrânit, zbârcit și micuț, cu o voce înaltă, Agha Muhammad Khan fusese castrat la cinci ani de nepotul lui Nader Shah pentru a preveni orice amenințare din partea tribului său Qajar, iar apoi a fost ținut prizonier la curte timp de decenii, până în 1779, când o schimbare de regim i-a permis eunucului să evadeze, să-și ridice armata tribală și să cucerească Shiraz, Isfahan și Tabriz. Când a pivotat în Khorasan, l-a capturat pe nepotul

orb al lui Nader, Shahrokh, torturându-l personal prin umplerea coroanei sale cu plumb topit. A pus ca trupul să fie îngropat sub ușa palatului din noua sa capitală, Teheran. În 1791, a invadat Caucazul, alungând forțele rusești și recucerind Erevanul. Când a cucerit Kumani, a pus să fie scoși ochii celor 20.000 de locuitori și adunați în grămezi.

În august 1795, a atacat Georgia, unde regele acesteia, Hercule al II-lea, care servise în anturajul lui Nader, i-a cerut protecție Ecaterinei cea Mare. Chiar înainte de a muri, Ecaterina a abandonat Georgia. În septembrie, eunucul l-a înfrânt pe Hercule și a ras Tbilisi, construind turnuri de cadavre înainte de a duce 15.000 de sclavi la Teheran, unde a fost încoronat șah.

Domnia sa a fost scurtă. În iunie 1797, când și-a auzit valahii certându-se, i-a condamnat pe doi dintre ei la moarte, dar a amânat execuțiile până a doua zi dimineața. Peste noapte, aceștia s-au strecurat în cortul regal și l-au înjunghiat. Dar monstrul a unit Iranul: succesorul său, nepotul său Fath-Ali Șah, l-a ținut unit, iar familia a domnit până în 1925.

În timp ce persanii, afganii și sikhii erau ocupați în est, Wellesley era hotărât să fie fondatorul imperiului britanic în India, unde britanicii erau doar o parte a unui melanj cosmopolit de europeni și indieni care se amestecau pe picior de egalitate: unul din trei britanici de pe subcontinent era căsătorit cu indience. La Hyderabad, unde britanicii s-au asigurat că Nizam nu se va alia cu francezii, rezidentul (reprezentantul) britanic, James Kirkpatrick, a fost căsătorit cu frumoasa prințesă Khair-un-Nissa. Se spune că Wellesley a dezaprobat, dar s-a concentrat asupra principalului inamic al Marii Britanii, Mysore, un regat recent decupat din sudul imperiului Vijayanagar de către un războinic, Haidar Ali Khan. Fiul acestuia, Sultanul Tipu, fiul său instruit în Franța, un showman tigroaic al cărui sultanat era cunoscut pentru stabilitatea socială, prosperitatea economică și armonia dintre cetățenii hinduși și musulmani, a angajat ofițeri francezi pentru a cuceri Carnaticul și Malabar și a învins o armată britanică - crezând că francezii îl vor susține. Dar aceștia l-au dezamăgit. După ce a reușit să "atragă Bestia junglei în luptă", Wellesley l-a dezlănțuit pe fratele său Arthur, care a luat cu asalt Seringapatam și l-a ucis pe Tipu. Wellesley s-a folosit de Mysore pentru a se întoarce împotriva Marathas. În septembrie 1803, la Assaye, generalul Arthur Wellesley l-a învins pe maharajahul din Gwalior, pe care a considerat-o mai târziu ca fiind o victorie mai mare decât Waterloo - "cea mai sângeroasă pentru numărul de soldați pe care am văzut-o vreodată" -, în timp ce în nord, o altă armată britanică i-a învins pe Marathas, comandați de ofițeri francezi, în afara Delhi, care s-a alăturat apoi sferei britanice. Mulți dintre conducători, inclusiv împăratul Mughal, au fost lăsați să conducă în timp ce britanicii controlau politica

externă. India fusese frecvent cucerită de bande de război dinspre est, dar aceasta a fost prima ei cucerire de către o putere maritimă - și a oferit Marii Britanii masă și întindere. În momentul în care Wellesley a ajuns acasă cu un marchizat și 100.000 de lire sterline, adevăratul arhitect al Raj-ului britanic a mai mult decât dublat teritoriile Londrei și plănuia să devină prim-ministru. Arthur a intrat și el în politică.

Mai la est, EIC a încercat din nou să pătrundă în China, cel mai puternic stat asiatic, condus de octogenarul Qianlong, împărat de 300 de milioane, care a extins puterea chineză în Asia Centrală: cel mai mare imperiu chinezesc din toate timpurile. Dar el trăise prea mult și suferea de blestemul succesului: succesul trecut face ca reforma prezentă să fie de neconceput. Balanța comercială era în mare măsură în favoarea Chinei, britanicii, limitați la Canton, plăteau în argint, dar EIC spera să plătească ceaiul chinezesc cu o nouă cultură indiană, opiul. În septembrie 1792, au trimis un emisar, contele Macartney, pentru a solicita "o mică insulă nefortificată pentru reședința comercianților britanici".

Qianlong, de constituție subțire, cu fața acvilinie, senin și maiestuos, îmbrăcat într-o "haină largă din mătase galbenă, o șapcă de catifea neagră cu o bilă roșie în vârf și împodobită cu o pană de păun", l-a primit pe Macartney, care i-a oferit cadouri pentru a arăta tehnologia britanică: un telescop, un barometru, o pompă de aer, un planetariu și șase oale Wedgwood. Qianlong a luat în derâdere pompa de aer - "suficient pentru a amuza copiii" - dar Wedgwood-ul ar fi trebuit să-l alarmeze. Odată cu trimiterea de către britanici a porțelanului în China, lumea se schimbase, însă Qianlong a respins pretențiile britanice, reflectând viziunea sa despre lume din primii ani de viață: "Imperiul nostru celest posedă toate lucrurile în abundență prolifică", în timp ce "cererea malefică" a Marii Britanii era o "încălcare flagrantă a uzului imperiului meu". Pentru moment, britanicii păreau irelevanți în China.

Marea Britanie nu mai putea deporta infractori în America, dar Banks, naturalistul căpitanului Cook, a sugerat că New South Wales era ideal pentru o nouă colonie penală. Pitt și ministrul său de interne, vicontele Sydney, au trimis o flotă de unsprezece nave sub comanda căpitanului Arthur Phillip pentru a asigura colonia pe vastul continent australian, unde trăiau sute de mii de indigeni, majoritatea dintre ei neavând niciun contact cu europenii, cu excepția câtorva marinari olandezi și britanici în ultimul secol.

În ianuarie 1788, guvernatorul Phillip a ridicat steagul pe coastă, numind așezarea Sydney Cove și livrând primii 732 de condamnați, hoți din Londra. Până în 1792, când Phillip s-a întors la Londra, 4.221 de britanici - dintre care 3.099 erau condamnați - erau

stabiliți în New South Wales. Condamnații săi lucrau în lanțuri, în timp ce populațiile indigene au fost ucise de boli și distruse de acapararea terenurilor de către coloniști.

Britanicii nu au fost singurii cuceritori care și-au creat un regat în Pacific. În 1790, prădătorii unei familii americane de comercianți de blănuri au fost cei care, fără să știe, l-au ajutat pe Kamehameha să creeze un regat hawaiian. Un comerciant american, Simon Metcalfe, a navigat cu nava sa Eleonora până în insulele Hawaii, unde, în urma unei dispute, a biciuit un șef hawaiian, a măcelărit 100 de hawaiieni cu tunul și a navigat spre China. Puțin mai târziu, când fiul său Thomas, în vârstă de 19 ani, a sosit pe nava rău numită Fair American, hawaiienii s-au răzbunat, luând cu asalt nava și ucigându-l pe el și echipajul său - cu excepția unui artilerist.

Pe o insulă din apropiere, tatăl său, Simon, a așteptat și a trimis un cârmaci la țărm pentru a afla ce s-a întâmplat cu Thomas. Când marinarul a fost luat prizonier, Simon a navigat spre China.

Cei doi marinari britanici au fost invitați de Kamehameha să manevreze tunurile nou achiziționate: în mod înțelept, nu numai că au acceptat, dar au devenit curtenii săi intimi. Isaac Davis din Țara Galilor și John Young din Lancashire au început ca artileriști ai săi, apoi au ajutat la comanda armatelor sale și, în cele din urmă, s-au căsătorit în dinastie. După ce a cumpărat tunuri de la comercianți britanici și americani și a învățat cum să fabrice praf de pușcă din salpetru - ușor de găsit în Hawaii - Kamehameha, ajutat de Davis și Young, a luat cu asalt Maui. Cinci ani mai târziu, în mai 1795, el a condus 1.000 de canoe de război și 10.000 de soldați, împreună cu tunuri manevrate de artileriștii săi din Lancashire și din Țara Galilor, pentru a cuceri Oahu, câștigând o bătălie la Nu'uanu și sacrificându-l apoi pe conducătorul acesteia. În continuare, acest cuceritor remarcabil avea să îi înfrunte pe comercianții americani și europeni la propriul lor joc.

În decembrie 1793, Jefferson a demisionat din cabinetul lui Washington, lăsând terenul rivalilor săi din Partidul Federalist conservator, Hamilton și vicepreședintele Adams, afirmând cu nonșalanță: "Micul condiment al ambiției... s-a evaporat de mult", în timp ce complota fără remușcări. 'Este la fel de ambițios', a remarcat Adams, 'ca Oliver Cromwell'. Jefferson ura confruntarea directă, asumându-și o amabilitate olimpiană, în același timp manipulând ziarele pentru a-l distruge pe Hamilton - și refuzând să denunțe Teroarea lui Robespierre. La Monticello, și-a dărâmat și a refăcut conacul cu cupolă și și-a reluat relația cu Sally. În 1795, având încă doar 20 de ani, Sally a mai născut o fiică, care a murit și ea de tânără.

După două mandate, Washington s-a întors la Mount Vernon pentru a-și salva averea. "Retragerea" lui Jefferson a fost de scurtă durată și iluzorie: s-a transformat cu grijă din aristocrat parizian-virginian în om auster de virtute populară și a candidat împotriva lui Adams, care a câștigat președinția. În calitate de vicepreședinte, recompensă pentru că a terminat pe locul doi, Jefferson a petrecut cât mai puțin timp în capitala Philadelphia și cât mai mult timp acasă, unde în 1797 Sally a născut un fiu, Beverly. În timp ce președinția lui Adams se deteriora, Hamilton, autoritar, strălucit, dar autodistructiv, se ruinase singur recunoscând o aventură cu o femeie căsătorită, Maria Reynolds. Jefferson s-a bucurat fără îndoială de implozia acestor rivali federaliști, dar pe măsură ce se apropia de președinție, propriile sale secrete au devenit dinamită politică.

În 1800, Jefferson, care a candidat împreună cu avocatul amoral newyorkez Aaron Burr, a fost ales (de-abia) președinte și s-a mutat în Casa Președintelui din noua capitală Washington - cu puțin timp înainte ca Sally să dea naștere unei fiice, Harriet. În septembrie 1801, Virginian Federalist a publicat dezvăluiri despre "domnul J", afirmând că acesta "are mai mulți copii galbeni și că este dependent de afecțiuni de aur". Apoi, un an mai târziu, James Callender, un scriitor rasist folosit de Jefferson în bătăliile sale cu Adams, a dezvăluit în Richmond Recorder: 'Este bine cunoscut faptul că omul, pe care poporul este încântat să îl onoreze, ține ... ca concubină pe una dintre sclavele sale. Numele ei este SALLY". Jefferson a ignorat povestea.

Primind inițial Saint-Domingue ca făcând parte din epoca revoluției, Jefferson și-a schimbat părerea când a auzit despre uciderea albilor, avertizând că "canibalii din teribila republică" ar putea declanșa "combustia" unui război rasial în SUA. Cu toate acestea, el a încercat să evite subiectul sclaviei, concentrându-se asupra operei vieții sale - crearea noii națiuni americane. Cea mai mare oportunitate a fost, în mod ironic, accelerată de succesul lui Toussaint.

În schimbul faptului că nu a încurajat revoltele sclavilor, Toussaint a cultivat acum relații bune cu SUA și Marea Britanie. Crezând că cea mai bună cale spre libertate trece prin Paris, și-a trimis fiii să fie educați în Franța și tocmai invadase Santo Domingo spaniol, eliberând sclavii și unind cele două părți ale insulei, când a primit vestea că un general francez a preluat puterea la Paris.

Imediat după nunta sa din martie 1796 cu Josephine, Bonaparte, în vârstă de 26 de ani, a ajuns în Italia pentru a lupta împotriva Habsburgilor, care își apărau provinciile din nordul Italiei. Bonaparte a manevrat cu o grație vertiginoasă atât pe câmpurile de luptă, cât și pe cele de publicitate. Ca și Germania, Italia era o "simplă expresie geografică",

după cum ar fi spus un ministru habsburgic, condusă în nord de împăratul habsburgic și de regele savoiaz de Piemont-Sardinia, în centru de papi și în Napoli-Sicilia de un rege Bourbon. Pe măsură ce Bonaparte a cucerit Milano în luna mai a aceluiași an și s-a îndreptat spre sud, a înființat noi republici care să reflecte Franța însăși, impunând principiile Iluminismului, abolind Inchiziția și adunările nobiliare și eliberându-i pe evrei de secole de restricții antievreiești.

Intoxicat de entuziasmul puterii și de exercitarea superiorității franceze, "nu mă mai consideram un simplu general", a mărturisit mai târziu Bonaparte, "ci un om care să decidă soarta popoarelor". Niciuna dintre ambițiile sale nu ar fi contat fără victoriile pe care le-a obținut, care ar fi fost imposibile fără forța de nezdruncinat a Franței, la Grande Nation, marea sa populație, remarcabila sa organizare militară și generalii săi, fii de hangieri și tâmplari promovați pe merit, combinate cu fervoarea republicană și sentimentul superiorității franceze. Coaliția lor de inamici, Habsburgii, cărora li se alăturaseră acum Romanovii și care erau finanțați de Pitt, era prea extinsă și prost coordonată.

Bonaparte a visat la putere și la Josephine, rugând-o să i se alăture, scriind zilnic, pendulând de la practică - "Sunt puțin obosit, în fiecare zi călare" - la erotism - "un sărut pe pieptul tău și apoi un pic mai jos, apoi mult, mult mai jos". Când a descoperit că ea se culca cu un husar 'foarte drăguț', a plonjat într-o leșinată romantică: 'Nu mă mai iubești, nu mai am decât să mor'. Ținând curtea într-un palat milanez, însoțit de mama sa, Bonaparte a adoptat maniere regale, promovându-și frații, căsătorindu-și surorile cu generali francezi și aristocrați italieni, în timp ce glumea dezarmant în fața Directoratului: "Dacă în urmă cu câteva luni îmi doream să fiu duce de Milano, astăzi îmi doresc să fiu rege al Italiei". '

După ce a semnat o pace prin care Franța a obținut nordul Italiei și Belgia, Bonaparte i-a sfătuit pe directori că ar trebui să aibă ca obiectiv atacarea Marii Britanii 'sau să se aștepte să fie distruși de corupția acestor insulari intriganți și întreprinzători'. El a adăugat: 'Să ne concentrăm toată activitatea pe partea navală și să distrugem Anglia. Asta făcut, Europa este la picioarele noastre'. La un triumf de la Paris, Barras și Directoratul, toți purtând în mod absurd togi romani, l-au comparat pe Bonaparte cu un nou Cezar, care acum plănuia o aventură orientală pentru a scoate Marea Britanie din război, a întemeia un imperiu alexandrin, a fi campionul iluminismului francez și a se face invincibil: Egipt.

După cum a sugerat Talleyrand, Bonaparte a promis că "de îndată ce va cuceri Egiptul, va stabili relații cu prinții indieni și, împreună cu aceștia, îi va ataca pe englezi în posesiunile lor". La 19 mai 1798, Bonaparte și cele 280 de nave ale sale au plecat din Toulon cu o armată de 38.000 de oameni, însoțiți de 167 de savanți (istorici, arhitecți, matematicieni și botaniști), de fratele său Louis, de fiul său vitreg Eugène și de comandantul său de cavalerie de rasă mixtă, generalul Dumas, plus 800.000 de halbe de vin.

EGIPTEAN POTENTATE: BONAPARTE ȘI MEHMED ALI

Bonaparte, cufundându-se în istoria antică a faraonilor, a lui Alexandru și Cezar, a ajuns într-o provincie semiautonomă a otomanilor. Egiptul, la fel ca majoritatea teritoriilor otomane, era acum semi-independent, condus de pașalâcuri mameluci-turci rapace. 'Această hoardă de sclavi, cumpărați din Caucaz și Georgia, a tiranizat cea mai frumoasă parte a lumii', a spus Bonaparte, care a ordonat trupelor sale să fie tolerante cu cultura egipteană: 'Tratați-i așa cum i-ați tratat pe evrei și pe italieni. Respectați-i pe muftiții și imamii lor'.

După debarcarea la Alexandria, avangarda sub comanda generalului Dumas, pe care austriecii l-au poreclit Diavolul Negru, a călărit spre sud. Dar acest gigant irepresibil, "cel mai chipeș bărbat pe care l-ați văzut vreodată", nu-i plăcea ambițiile lui Bonaparte și a început să comploteze împotriva lui.

La 20 iulie 1798, chiar lângă Cairo, Bonaparte i-a învins pe mameluci. Maestrul de publicitate a numit această bătălie "Bătălia piramidelor", declarând: "Soldați, amintiți-vă că, de la aceste piramide, patruzeci de secole de istorie vă contemplă" - chiar dacă acestea nu erau de fapt la vedere. Cavaleria lui Dumas i-a urmărit pe mameluci. Francezii au ocupat Cairo, cel mai mare oraș din Africa, dar zece zile mai târziu flota lui Bonaparte, ancorată în Golful Aboukir, a fost distrusă de un impetuos amiral britanic cu un singur ochi și o singură mână, Horatio Nelson. Bonaparte a fost nedumerit, dar opțiunile sale erau acum limitate. În octombrie, cairinezii s-au răsculat; Bonaparte și Dumas au zdrobit revolta, ucigând 5.000 de rebeli și prinzându-i pe ultimii dintre ei în moscheea Al-Azhar, pe care au bombardat-o cu artilerie și apoi au luat-o cu asalt, Dumas însuși intrând în moschee în galop pe cal. Dar acum Bonaparte a aflat de intriga lui Dumas: l-a amenințat că îl va împușca, dar i-a permis să se întoarcă în Franța. Dumas

a fost înlocuit de Murat, acel cocalar luptător gascon, cu sabia sa gravată "Onoarea și doamnele", care i-a salvat de mai multe ori pe francezi de cavaleria mamelucilor.

Dar o armată otomană se apropia prin Siria, susținută de pașa de Acre. Bonaparte a mărșăluit spre nord și a asediat Acre. Expediția a fost un dezastru: și-a masacrat prizonierii, și-a ucis proprii soldați răniți și nu a reușit să cucerească Acre. În timp ce emitea buletine mincinoase despre realizările sale și câștiga un cântec de mobilizare, "Partant pour la Syrie", Bonaparte a fost în cele din urmă informat că Josephine îi fusese infidelă tot timpul. "Mi-am pierdut credința", a plâns el, "în natura umană".

În octombrie 1799, Bonaparte și-a abandonat întreaga armată (nu pentru ultima oară) și s-a strecurat pe lângă navele britanice. 'Bah! Vom ajunge acolo', a spus el. 'Norocul nu ne-a abandonat niciodată!'. Însoțit de sclavul său georgian Roustam, garda sa de corp, a ajuns la Paris pentru a-și exploata prestigiul politic. Înapoi în Egipt, forțele britanice și otomane au convergent asupra armatei franceze, care a fost în cele din urmă evacuată. Sultanul Selim al III-lea a ordonat recucerirea Egiptului, adunând o armată din care făcea parte și un turco-albanez, Mehmed Ali, care avea exact aceeași vârstă cu Bonaparte și care avea să devină Napoleon cel islamic.

Născut la Kavala (Grecia), Mehmed Ali era fiul unui oficial otoman albanez și nepotul guvernatorului, "crescut ca un gentleman". Dar 'când Napoleon a invadat Egiptul, unchiul său l-a înrolat într-o unitate comandată de propriul fiu. El a ajuns în Egipt în 1801, în timp ce francezii se retrăgeau și chiar în momentul în care Cairo se prăbușea în haos. Otomanii nu au reușit să îi controleze pe mameluci. Cu toate acestea, Mehmed Ali, preluând comanda a 4.000 de albanezi agresivi, i-a depășit cu abilitate pe amândoi. În mai 1805, granzii cairinezi au trimis o delegație pentru a-l vedea.

"Pe cine", a întrebat, "ați ales ca guvernator?".

"Nu vom accepta pe nimeni", au răspuns ei, "decât pe tine". Abia acum a trimis după fiii și familia sa din Grecia. După doar patru ani în Egipt, abia vorbind araba, analfabet până la patruzeci de ani, Mehmed Ali a condus Egiptul. La fel ca Napoleon, și-a lustruit legenda, vorbind adesea la persoana a treia ceaușistă; dar, spre deosebire de corsican, a creat un stat și o dinastie care au dăinuit. Cel mai de succes potentat islamic din epoca modernă, Mehmed Ali va domina Egiptul timp de 43 de ani, cucerind (la fel ca Napoleon) un imperiu vast, dar de scurtă durată, aproape provocând un război european, dar creând apoi prima economie industrială din afara Europei și o dinastie care a condus Egiptul până în 1952.

În octombrie 1799, ajungând înapoi la Paris, Bonaparte a găsit Directoire-ul prăbușindu-se și - ajutat de doi aliați, fratele său păianjen Lucien, președinte la 23 de ani al camerei inferioare a legislativului, Consiliul celor cinci sute, și Talleyrand - a acceptat să fie "sabia" unei lovituri de stat. La început, lovitura de stat din 18 Brumar (9 noiembrie) a mers prost. Bonaparte a intrat în Consiliul celor Vechi, camera superioară, dar și-a greșit discursul. Consiliul celor cinci sute a refuzat să fie demis. Pe măsură ce Bonaparte a ezitat, Murat și grenadierii săi i-au expulzat pe cei Cinci sute și i-au intimidat pe Antici. Bonaparte a ieșit ca prim consul, conducător al Franței, aprobat de 99,95% într-un plebiscit. "Dacă va rezista un an", a spus Talleyrand, numit din nou ministru de externe, "va ajunge departe".

După multe țipete și suspine, primul consul a iertat infidelitățile Iosefinei (în timp ce se lansa în multe dintre infidelitățile sale cu entuziasm, dar niciodată cu virtuozitate: 'Trei minute și s-a terminat', a spus el personalului său). S-au mutat în apartamentele regale de la Tuileries. Bonaparte s-a bucurat de transformarea lor. 'Haide, micuță creolă', a glumit el, ridicându-și soția în budoarul Antoinettei, 'intră în patul stăpânilor tăi'. Josephine a avut decența să mărturisească: 'Simt fantoma reginei, întrebând ce fac în patul ei'.

Consulul s-a îndreptat acum spre coaliția antifranceză, în timp ce austriecii treceau la ofensivă în Italia. Bonaparte și-a condus armata peste Alpi, o ispravă Hannibalescă cu tunuri în loc de elefanți, apoi, prin manevre superbe și noroc pur, i-a învins pe austrieci la Marengo, încheind o pace atât cu Austria, cât și cu Spania, care a adus Franței mai multe teritorii - inclusiv interiorul Americii, Louisiana, pe care intenționa să o transforme în centrul unui nou imperiu. Aceasta i-a dat lui Bonaparte șansa de a se gândi ce să facă cu sclavii rebeli ai Franței.

DOI GENERALI: TOUSSAINT ȘI NAPOLEON

Toussaint a apărut, de asemenea, cu un nou titlu de lux împreună cu conducerea țării sale. Câștigând un Război al cuțitelor, în care a luptat împotriva unui războinic biracial rival, André Rigaud, în iulie 1801, Adunarea sa a aprobat o constituție intitulată "concernant la liberté des Nègres, des gens de couleurs et des Blancs", care îl numea Eliberator, Protector și Guvernator pe viață, cu dreptul de a-și alege succesorul. Dar a examinat cu atenție noua constituție franceză a lui Bonaparte: articolul 91 permitea reimpunerea unei anumite forme de sclavie în Caraibe.

Protectorul Toussaint a ținut să păstreze bogăția plantațiilor care se dezintegrau acum fără munca sclavilor: el și generalii săi Dessalines și Christophe își conduceau acum propriile proprietăți (Dessalines deținea treizeci), impunând în același timp legea marțială pentru a impune munca sub contract. Toussaint a discutat chiar și despre importul de muncitori sub contract de muncă din Africa. Dar puterile sale regale au inspirat opoziție, condusă de propriul său nepot venal, generalul Moyse. Când acesta din urmă a încercat să preia puterea, Toussaint a pus să fie împușcat, iar cei patruzeci de rebeli au fost împușcați cu tunul.

Toussaint l-a asigurat pe consulul Bonaparte de loialitatea coloniei, dar "sub administrația unui negru". Bonaparte a aprobat, pentru scurt timp. În timp ce el se afla în Egipt, Josephine a cerut să i se restituie plantațiile. Toussaint le-a restituit, trimițându-i veniturile; Josephine i-a invitat la cină pe fiii lui Toussaint și s-a atașat de Placide. Bonaparte le-a spus tinerilor că tatăl lor era "un mare om care a adus servicii eminente Franței" și a decis să îl recunoască drept căpitan general, în speranța că va conduce o armată franceză împotriva Jamaicii britanice și, eventual, a Americii. În schimb, Protectorul a liniștit SUA și Marea Britanie; între timp, având în vedere că Spania era acum un aliat al Franței, ocuparea de către acesta a Santo Domingo a interferat cu relațiile spaniole ale lui Bonaparte

Convins de lobby-ul stăpânilor de sclavi, Bonaparte a decis să restabilească sclavia și să-l distrugă pe Toussaint, avertizând că guvernarea sa nu recunoaște "suveranitatea poporului francez". Refuzând să "tolereze o singură epolețiță pe umerii acestor negri", Bonaparte a declarat în fața Consiliului de Stat: "Eu sunt pentru albi, pentru că sunt alb și nu pentru alt motiv... Cum am fi putut acorda libertatea africanilor, acești oameni fără civilizație?". El a adăugat: 'Dacă ... Convenția ... ar fi înțeles ceea ce făcea și ar fi știut despre colonii, ar fi abolit sclavia? Mă îndoiesc foarte mult". A adunat o armată de 20.000 de oameni, găsind mai târziu 23.000 de întăriri, cea mai mare expediție de peste mări a sa, sub comanda lui Victoire-Emmanuel Leclerc, cu care se căsătorise cu cea mai frumoasă soră a sa, Pauline. Bonaparte i-a dat lui Leclerc ordine secrete detaliate de a-l fermeca mai întâi pe Toussaint, apoi, dacă acesta se opunea, de a-l elimina, amenințând în același timp public că persoanele de culoare care se opun vor fi "devorate de foc ca trestia de zahăr uscată". Cu toate acestea, alături de francezi călătoreau doi generali din Saint-Domingue și viitori lideri ai Haiti-ului, Alexandre Pétion și Jean-Pierre Boyer, ambii fii de colonei francezi și de femei înrobite, care fuseseră înfrânți de Toussaint și care acum îi susțineau pe francezi. Dându-și seama că francezii urmăreau să restabilească supremația albilor și sclavia mobiliară, așa cum aveau să facă în curând în

Martinica și în alte colonii, Toussaint și-a antrenat cei 20.000 de oameni, dar a declarat: "Dacă va trebui să mor în aceste circumstanțe, voi înfrunta moartea cu onoare - ca un soldat".

Realitatea a fost mai rea. În ianuarie 1802, Toussaint a urmărit debarcarea trupelor lui Leclerc. 'Trebuie să pierim', a concluzionat el. 'Toată Franța a venit în Saint-Domingue'. Leclerc a eșuat la debarcare, dar Toussaint le-a ordonat lui Dessalines și Christophe să distrugă orașul Cap (cândva "Parisul Caraibelor") și să dezlănțuie "foc și distrugere... Distrugeți și ardeți totul pentru ca cei care vin să ne re-sclaveze să aibă mereu în fața ochilor imaginea iadului pe care îl merită". Războiul a fost fără milă: Leclerc a ordonat înecarea în masă a prizonierilor negri și a construit o cameră de gazare pe un vas, folosind sulf vulcanic pentru a sufoca 400 de haitieni; Toussaint a scos ochii prizonierilor francezi cu tirbușonul.

Leclerc a trecut de la furia genocidară la disperarea flască, abia făcând față Paulinei, deși aceasta era în siguranță la bordul navei sale amiral; i-a spus lui Napoleon că haosul din jur "a epuizat-o până la a o îmbolnăvi". Rămas cu o brigadă de 4.000 de oameni, din care făceau parte ofițeri albi devotați și luptătoare de origine africană, Toussaint a dus o campanie de gherilă, călătorind deghizat și dormind pe o scândură; albii au fost masacrați. "Nu cruțați pe nimeni", a ordonat el. "Trebuie să cucerim sau să murim! Francezii au suferit pierderi usturătoare. Până în martie 1802, jumătate dintre francezi erau morți sau bolnavi de febră galbenă. Leclerc a propus o politică de ucidere în masă; Pauline l-a implorat pe Bonaparte să îl recheme. Chinuit de Pauline, care și-a luat o serie de amanți de la puținii soldați francezi care nu muriseră în epidemie, Leclerc a implorat-o să se întoarcă acasă, dar ea s-a consolat cu faptul că 'Aici domnesc ca Josephine; dețin primul loc'. Dar ea a domnit peste dezolare.

Cu toate acestea, francezii au avansat. Toussaint a avut o hemoragie de oameni, iar generalii săi Christophe și Dessalines au negociat grațieri și apoi au dezertat. Toussaint, forțat să negocieze, s-a întâlnit cu Leclerc, sărbătorind apoi încetarea focului la un banchet la care au participat comandantul și patru viitori conducători haitieni. Toussaint s-a retras pe una dintre proprietățile sale, dar Bonaparte a cerut capturarea sa. Leclerc, ajutat de dușmanul său nemilos Dessalines, a subornat un aliat de încredere pentru a-l atrage pe Toussaint la moșia sa, unde a fost arestat și, împreună cu soția sa, fiii (inclusiv Placide, care se alăturase luptei împotriva francezilor) și devotatul servitor de rasă mixtă Mars Plaisir, au fost predați lui Leclerc. Eliberatorul înlănțuit a fost expediat în Franța. Între mai și iulie 1802, Bonaparte a restabilit sclavia în unele teritorii din Caraibe, ceea ce a declanșat un nou război de eliberare în Saint-Domingue. Acesta a fost condus de

Dessalines, care a fost ales comandant-şef şi căruia i s-au alăturat Christophe, Boyer şi Pétion. Dessalines i-a măcelărit pe susținătorii lui Toussaint, albi și negri. Francezii, a propus Leclerc lui Bonaparte, ar trebui "să distrugă toți negrii din munți, bărbați și femei, și să păstreze doar copiii sub 12 ani, să distrugă jumătate din negrii de pe câmpie și să nu lase niciun om de culoare care să fi purtat o epauletă". Dar apoi el însuși a pierit de febră.

În noiembrie, Pauline a navigat înapoi la Paris cu trupul său; înlocuitorul său, Donatien, viconte de Rochambeau, fiul unui aliat al lui Washington, a desfăşurat teroarea - înecuri în masă și arderi publice, crucificări și hrănirea câinilor cu oameni. El a organizat un bal în Port-au-Prince pentru femeile de elită de rasă mixtă, care au banchetat într-o sală tapetată cu negru, după care gazda lor a deschis ușile către o cameră în care soții lor, care tocmai fuseseră executați, erau expuși. Rochambeau a ordonat măsuri de genocid, uciderea tuturor negrilor adulți de peste 12 ani și importul de noi sclavi africani. Dar pe 18 noiembrie 1803, la Vertières, Dessalines i-a învins pe francezi. A doua zi, Rochambeau a deschis negocierile. Dessalines i-a dat zece zile pentru a evacua 8.000 de oameni. Cea mai bogată colonie a Franței a fost pierdută: Bonaparte a fost uimit - "cea mai mare greșeală pe care am comis-o vreodată" - reflectând mai târziu că ar fi trebuit doar să-l numească pe Toussaint vicerege. În cea de-a treia dintre cele trei mari revoluții, Toussaint și Dessalines au schimbat lumea: după moartea a 30.000 de francezi și 350.000 de haitieni, Dessalines a învins o mare putere europeană. Dar a fost decisivă și în alt mod: l-a convins pe Napoleon să vândă interiorul Americii.

Jefferson susținuse mai întâi zdrobirea rebelilor lui Toussaint de către Bonaparte, dar când a descoperit că consulul recâștigase Louisiana, nucleul Americii de Nord, acest francofil a complotat pentru a-i îndepărta pe francezi, convins că America avea nevoie de portul New Orleans. Jefferson l-a amenințat pe Bonaparte că se va alia cu Marea Britanie dacă nu-l va obține. L-a trimis pe James Monroe la Paris chiar în momentul în care Bonaparte și-a dat seama că pierde Haiti.

În aprilie 1803, dezinhibat de suspiciunea sa față de puterea prezidențială și de diplomația imperială, Jefferson a cumpărat Louisiana pentru 15 milioane de dolari: "Este cazul unui tutore, care investește banii pupilei sale în cumpărarea unui teritoriu adiacent important; & îi spune, la vârsta majoratului, am făcut acest lucru pentru binele tău". Jefferson a dublat dimensiunea Americii, înghițind ceea ce urma să fie cincisprezece state și permițând extinderea națiunii într-o putere continentală. Fascinat de poveștile căpitanului Cook, a format un Corp al Descoperirii, trimițând o expediție, condusă de Meriwether Lewis și William Clark, pentru a explora vestul și a ajunge la Pacific. La

scurt timp după aceea, Jefferson a întâlnit un imigrant german aspru și rudimentar, al cărui comerț cu piei, obiecte de lux chinezești și proprietăți din Manhattan avea să se îmbine cu prosperitatea americană. Președintele l-a considerat pe negustorul sumbru, John Jacob Astor, în vârstă de 40 de ani, "un om foarte bun".

Fiu al unui măcelar din Walldorf, lângă Heidelberg, Astor s-a mutat mai întâi la Londra pentru a face comerț cu instrumente muzicale, apoi, urmându-și un frate care s-a alăturat mercenarilor britanici din Hessia în America, a deschis un magazin de muzică în New York, trecând apoi la comerțul profitabil cu blănuri de castor, hermină, nurcă și vidră.

Plecând cu o canoe și o căruță, Astor a cumpărat blănuri de la nativii americani de la granița canadiană, uneori convingându-i cântând la flaut, alteori vânzând rom și arme, obținând profituri de 1.000 de procente atunci când blănurile se vindeau la Londra. După ce s-a căsătorit cu o newyorkeză înstărită, Sarah Todd, cu care a avut în curând o familie numeroasă, a început să trimită o rețea de urmăritori în noile teritorii deschise de Jefferson și în Pacific, unde California rămăsese spaniolă și unde Rusia tocmai revendicase Alaska.

Astor, grosolan, roșu la față și avar, dar un organizator neobosit, a făcut lobby pe lângă politicieni, împrumutând bani vicepreședintelui Burr și cultivându-l pe președintele Jefferson, care i-a aprobat planurile. Deseori, urmăritorii săi au fost masacrați de nativii americani, dar Compania sa de blănuri americane a prosperat.

În aprilie 1804, președintele s-a grăbit să se întoarcă acasă la Monticello, unde fiica sa, Maria, era bolnavă. Aceasta a murit în brațele sale; dar, în timp ce se afla acolo, a conceput un copil cu Sally Hemings. Când aceasta a dat naștere unui fiu, Jefferson a urmat tradiția cu Sally ca fiecare dintre copiii lor să poarte numele unuia dintre prietenii săi: Dolley Madison, soția secretarului de stat, i-a promis lui Sally un cadou dacă fiul său ar fi fost numit după soțul ei. Niciun cadou nu a sosit vreodată, dar băiatul a fost numit James Madison Hemings.

În mod ironic, cel mai bun serviciu adus de Jefferson omenirii a fost legat de atitudinea sa dubioasă față de sclavie. El era conștient că cel mai mare ucigaș era variola. La Paris, el i-a inoculat pe Sally Hemings și pe frații ei. În mai 1796, un medic englez de țară, Edward Jenner, observând că lăptăresele erau imune la variolă, a răzuit puroi din bășica de variolă a unei lăptărese și l-a injectat într-un băiat, care a devenit el însuși imun: a numit acest vaccin, după vacca, vaca. Ca în cazul multor progrese, descoperirea nu a fost recunoscută de majoritatea medicilor. A fost nevoie de amatori și apoi de lideri pentru a oferi publicului beneficiile, iar acest lucru a necesitat adesea decenii. În 1801, Jefferson

a auzit despre vaccinare de la un profesor de la Harvard care - în mod uimitor - primise vaccinul prin poștă peste Atlantic și i l-a trimis președintelui într-o fiolă cu dop. Jefferson și-a dat seama că nu exista "nicio descoperire în medicină la fel de valoroasă" și "a inoculat aproximativ 70 sau 80 de persoane din propria mea familie... Întregul nostru experiment s-a extins la aproximativ 200", inclusiv unii dintre copiii săi și trei sclavi, dintre care doi, majordomul său Burwell Colbert și fierarul Joseph Fossett, au fost imunizați cu succes. Șocul vaccinării a fost acela că era un medicament pentru oameni care nu erau încă bolnavi, ceea ce a dus la o mișcare anti-vaccinare. "Oricât de halucinant ar fi să contemplezi un președinte în exercițiu care efectuează teste experimentale cu medicamente în timpul liber", scrie Steven Johnson, era potrivit ca un non-medic să învingă anti-vaxatori și să promoveze cel mai important leac al timpurilor moderne. Jefferson și-a făcut publice descoperirile, ceea ce a determinat Congresul să adopte Legea vaccinului în 1813. A fost nevoie de patruzeci de ani pentru ca Marea Britanie să recupereze decalajul.

Înapoi la Paris, Bonaparte, care avea încă doar 33 de ani, stătea în baia sa când frații săi Joseph, cel mai mare, și Lucien i-au atacat decizia de a vinde Louisiana. 'Știu prețul a ceea ce abandonez', a strigat el, ridicându-se în picioare, în picioare. 'Renunț la ea cu cel mai mare regret'. Acum, principala sa preocupare americană era căsătoria fratelui său mai mic, Jérôme, un ofițer de marină fără vlagă, cu o moștenitoare, Betsy Patterson, în Baltimore. Napoleon i-a ordonat cu furie lui Jérôme să se întoarcă, plângându-se de familia sa avidă. Familia Bonaparte era geloasă pe Josephine și pe copiii ei din Beauharnais - fermecătorul ei fiu Eugène, care a servit în staff-ul lui Napoleon, și inteligenta și frumoasa ei fiică Hortense - deși Napoleon însuși îi prefera pe aceștia în locul propriilor săi frați falițioși. Dar a încercat să împace familiile prin căsătoria fratelui său Louis cu Hortense. Oricare ar fi fost defectele lor - și erau legiune - el plănuia să fondeze cea mai mare dinastie de la Carol cel Mare încoace.

UN ÎMPĂRAT ȘI CINCI REGATE

La 2 decembrie 1804, la Notre-Dame, în cadrul unei ceremonii oficiate de Papa Pius al VII-lea, Bonaparte s-a încoronat împărat, purtând o rochie lungă de satin șlefuită cu aur, o mantie de hermină stacojie și o coroană de laur de aur. I-a șoptit fratelui său Iosif în italiană: "Dacă ne-ar putea tata acum", dar mama lor Letizia, care supraviețuise la treisprezece sarcini, a fost acolo pentru a asista la apoteoza lor. Iosif încercase să

împiedice încoronarea Josephinei ca împărăteasă, deoarece urmașii lui Ludovic și Hortense ar fi fost astfel nepoți imperiali, în timp ce ai lui ar fi fost nepoții unui burghez. Surorile Bonaparte au refuzat să îi poarte trena, dar Napoleon a insistat: "Soția mea este o femeie bună. Ea se mulțumește cu diamante, rochii frumoase și cu nenorocirile îmbătrânirii sale... Dacă o fac împărăteasă, este un act de dreptate. Sunt înainte de toate un om corect". Apoi a încoronat-o pe Josephine îngenuncheată și plângând, purtând o rochie albă și o mantie de satin aurit, cu diamante presărate pe coroană, centură, colier și cercei, și 'atât de bine machiată, încât părea că are douăzeci și cinci de ani'.

Împăratul, aflat în război cu Marea Britanie, Rusia și Austria, a considerat că acest titlu îi va permite să negocieze cu Romanovii și Habsburgii. În august 1802, el obținuse primul consulat pe viață, iar Franța cucerise deja un imperiu european din Belgia până în Italia. În ianuarie 1804, o conspirație de asasinare a Bourbonilor îi concentrase atenția asupra monarhiei. 'Ei caută să distrugă Revoluția prin atacarea persoanei mele. Eu o voi apăra, pentru că eu sunt Revoluția', a proclamat el, adăugând: 'Numai principiul ereditar ar putea împiedica o contrarevoluție'. În luna mai, francezii l-au aprobat ca empereur des français, o nouă monarhie aprobată prin plebiscit, stabilitatea sa fiind asigurată de dinastie - pe care el a proiectat-o cu repeziciune, împrumutând ca emblemă albinele merovingienilor și creând o aristocrație meritocratică și un mareșalat. Iosif a fost ridicat la rangul de mare elector, iar Ludovic la cel de consătean al Franței, dar Napoleon s-a plâns cu amărăciune de certurile lor iresponsabile: "fiind singurul instrument al destinului meu, nu le datorez nimic fraților mei". Murat a fost răsplătit prin căsătoria cu sora sa Caroline, un mare ducat, un baston de mareșal și titlul de premier chevalier d'Europe. Napoleon a anulat căsătoria americană a lui Jérôme, pe care l-a iertat, în timp ce pretențiile surorilor sale l-au făcut să râdă. 'Dacă le asculți pe surorile mele', a glumit el, 'ai crede că am gestionat greșit moștenirea tatălui nostru, răposatul rege'. La scurt timp după aceea, Napoleon, care era deja il presidente della Repubblica Italiana, a fost încoronat rege al Italiei. 'Pourvu que ça dure', a murmurat mama lor. 'Să dureze mult'.

Majoritatea politicienilor se luptă să facă diferența între propriile interese și cele ale statului, dar dictatorii cred că cele două sunt identice. În cazul lui Napoleon, această iluzie a justificat moartea a sute de mii de oameni în bătălii pentru a-și asigura dominația personală în timpul unui deceniu tumultuos. Dar încoronarea sa i-a indignat pe mulți. Unul dintre ei a fost un tânăr admirator sud-american, aflat în acea zi la Paris, Simón Bolívar, care a fulminat: "De acum înainte, îl voi vedea ca pe un tiran ipocrit". La Viena, compozitorul Beethoven a rupt în două pagina de titlu a celei de-a treia simfonii a sa. "Nu este el, de asemenea, nimic mai mult decât un om obișnuit?", a întrebat el. 'Se va

înălța deasupra tuturor celorlalți și va deveni un tiran'. Beethoven a schimbat dedicația Intitulată Bonaparte și a redenumit-o Eroic, 'în memoria unui mare om'.

Napoleon dorea acum pace cu Marea Britanie, sperând că Londra se va mulțumi cu imperiul său mondial în timp ce el domina Europa, dar politica britanică, începând cu William al III-lea și continuând până în secolul XXI, a fost aceea de a contesta orice putere unică care domina Europa. În mai 1804, Pitt, acum în vârstă de 45 de ani, a revenit la putere, după o scurtă pauză. Puterea îl îmbătrânise: realizase multe, inclusiv adăugarea Irlandei, în 1801, pentru a se alătura Angliei și Scoției în Regatul Unit. Acum alcoolic, poreclit Omul cu trei sticle pentru compulsia sa de vin de Porto, prescrisă de medicul său, era hotărât să îl oprească pe Napoleon, finanțând armatele austriacă, prusacă și rusă pe uscat și desfășurând Marina Regală pe mare. Napoleon a decis să invadeze - "este necesar ca noi să fim stăpâni pe mare doar șase ore și Anglia va fi încetat să mai existe" - și a ordonat flotei sale franco-spaniole să zdrobească Royal Navy.

Când Austria s-a alăturat celei de-a treia coaliții, Napoleon a făcut ceea ce el a numit o "piruetă" și și-a trimis Grande Armée în Germania. În septembrie 1805, a desfășurat o campanie virtuoasă în care și-a depășit inamicii ("Am distrus armata austriacă doar prin marșuri", i-a spus el Josephinei), iar în decembrie, după ce a cucerit Viena și a petrecut o noapte la Schönbrunn, și-a unit armata la Austerlitz, profitând de comandanții austrieci leneși, de nepriceperea împăratului rus Alexandru, prea încrezător, și de slaba coordonare dintre cei doi, demonstrându-și în același timp abilitatea magistrală de a aplica forța maximă la punctul și momentul potrivit pentru a zdrobi armatele austriacă și rusă: "Să terminăm acest război cu un tunet. ' Pe câmpul de luptă, i-a scris Josephinei: "Am învins armata rusă și austriacă comandată de cei doi împărați. Sunt un pic obosit'.

Cu toate acestea, chiar în momentul în care a câștigat hegemonia europeană pe uscat, flota sa a fost înfrântă la Trafalgar de Nelson, care a fost ucis el însuși în luptă. Victoria britanică a limitat durabilitatea imperiului lui Napoleon și a stabilit dominația navală britanică pentru un secol. La un dineu la Londra, Pitt, epuizat și bolnav, a răspuns aclamațiilor de "salvator al Europei" cu o elocvență laconică: "Europa nu va fi salvată de un singur om. Anglia s-a salvat singură prin eforturile ei și, după cum cred, va salva Europa prin exemplul ei". Dar când a auzit de Austerlitz și-a dat seama că impulsul îi aparținea lui Napoleon: "Întoarceți harta; nu va mai fi necesară în acești zece ani".

A doua zi după Austerlitz, Napoleon l-a întâlnit pe împăratul habsburgic Franz, nepotul Mariei Tereza, a cărui salubritate habsburgică l-a amuzat pe corsicanul peripatetic. Era

"atât de moral", a râs Napoleon, "încât nu a făcut niciodată dragoste cu nimeni altcineva în afară de această soție". Pregătit de "al doilea tată" al său, împăratul Iosif, care îl considera supus, dar lipsit de imaginație, Franz vorbea germana vieneză, precum și ceha și italiana, cultivând un stil de familiaritate populară și ținând audiențe generale (deschise publicului) de două ori pe săptămână, în timp ce purta o haină militară simplă, în stilul lui Iosif. Dar era, de asemenea, suspicios și gelos pe frații săi, în special pe bunul comandant Karl, pe care îl spiona. Era aproape capabil de spirit: când i s-a spus despre un patriot tirolez care lupta împotriva francezilor, a răspuns: "Știu că este un patriot - dar este patriot pentru mine?" A preferat viața plină de ură cu soțiile sale - s-a căsătorit de patru ori - și fabricarea de caramele în locul politicii detaliate. Îngrozit de cuceritorul fanfaron, dar extrem de politicos, Franz a acceptat cu amărăciune reordonarea Europei de către Napoleon: Imperiul Roman a fost înlocuit de o Confederație a Rinului condusă de Napoleon. Franz își schimbase deja propriul titlu în împărat al Austriei.

La 23 ianuarie 1806, Pitt a murit la vârsta de 46 de ani din cauza unui ulcer exploziv (spunând fie "Oh, țara mea", fie "Cred că aș putea mânca unul dintre porcii lui Bellamy"), fiind succedat de vărul său Grenville, primul dintr-o succesiune de "prieteni ai domnului Pitt" care erau cu toții hotărâți să îl distrugă pe Napoleon. Împăratul a conceput o blocadă pentru a tăia veniturile "națiunii de negustori", în timp ce rămânea în război cu țarul rus, căruia i s-a alăturat Prusia. 'Majestatea Voastră', l-a avertizat Napoleon pe regele prusac, 'va fi învins'. În octombrie 1806, Napoleon i-a înfrânt pe prusaci la Jena (unde Hegel, văzându-l trecând pe lângă el, s-a minunat să vadă "Spiritul lumii ieșind din oraș... un individ călare care își ridică brațul deasupra lumii și o conduce"), apoi pe ruși la Eylau și Friedland. "Și ce înseamnă două mii de oameni uciși într-o mare bătălie?", se gândea Napoleon.

Victoriile au forțat Rusia să negocieze. Pe o plută la Tilsit, împăratul a fost fermecat de țarul Alexandru, un maestru al duplicității, cu ochi albaștri și părul blond, un maestru insesizabil al duplicității, care supraviețuise curților bunicii sale Ecaterina cea Mare și tiranicului său tată Paul cel Nebun, la a cărui crimă fusese complice. Acum, Romanovul pedepsit a colaborat cu Căpcăunul corsican la o împărțire a Europei, obținând, printre alte teritorii, și Finlanda.

Napoleon și-a asigurat victoriile prin ridicarea familiei sale: frații săi au devenit regi - Iosif de Neapole, Ludovic al Țărilor de Jos, Jérôme de Westfalia; fiul său vitreg Eugène a devenit vicerege al Italiei. Napoleon și-a intimidat și și-a certat frații regali, spunându-le lui Iosif, preferatul său: "Trebuie să fii rege și să vorbești ca un rege", lucru pe care

Iosif nu l-a reușit niciodată, și mustrându-l pe Jérôme pentru că era amuzant: "Scrisoarea ta a fost prea spirituală. Nu ai nevoie de spirit în război".

Regele Ludovic, căsătorit cu Hortense, fiica lui Josephine, a devenit nativ, anunțând: 'Din momentul în care am pus piciorul pe pământ olandez, am devenit olandez'. Acest lucru l-a indignat pe împărat, care a spus: "Dacă vei continua să guvernezi plângându-te, dacă te lași intimidat", el nu va fi de niciun folos. Napoleon a continuat: "Mă obosești inutil... Numai femeile plâng și se plâng; bărbații acționează; mă vei face să regret slăbiciunea ta. Mai multă energie, mai multă energie!". Frații, la rândul lor, erau geloși și resentimentari; nimeni nu avea energia lui Napoleon, cu siguranță nici Ludovic, pe care împăratul l-a demis în curând din funcția de rege al Țărilor de Jos - dar el era mai util din punct de vedere dinastic. Hortense a dat naștere unui băiat, Louis-Napoleon, dar apoi și-a etalat aventura cu fiul natural al lui Talleyrand, cu care a avut un fiu nelegitim, Charles de Morny. Mult timp după aceea, Louis-Napoleon avea să se așeze pe tronul Franței - iar Morny avea să-l pună acolo.

În timp ce Napoleon reordona statele mai mici ale Germaniei, el a lansat, fără să știe, cariera bancherului evreu care a devenit cunoscut sub numele de Napoleon al finanțelor.

REGII CAPITALULUI: FAMILIA ROTHSCHILD

Nathan Mayer Rothschild era fiul lui Mayer Amschel Rothschild, agentul de la curte al lui Wilhelm al IX-lea, prinț-elector de Hesse-Kassel, care făcuse avere închiriind mercenari hessieni (de obicei Marii Britanii, pentru care au luptat în America) și care acum făcuse greșeala de a sprijini Prusia. Napoleon l-a pedepsit pe Wilhelm oferindu-i Hesse fratelui său, regele Jérôme. Wilhelm i-a încredințat banii lui Rothschild pentru a-i ascunde de împăratul francez. Rothschild îl trimisese deja pe Nathan în Marea Britanie, unde a folosit capitalul din Hesse pentru a înființa o familie care va personifica noua eră a capitalismului internațional și va deveni cea mai bogată din lume.

"Un bărbat destul de mare care purta o perucă rotundă fără perucă și o barbă mică de țap", Mayer Rothschild se născuse în Judengasse - Aleea Evreilor - din ghetoul din Frankfurt, creat de Frederic cel Gras în 1458 pentru a-i proteja și stoarce pe evrei. Având în vedere că evreilor li se interzicea să dețină terenuri, să intre în parcuri, baruri și promenade și erau obligați să poarte inele galbene și să coboare de pe trotuar și să își dea jos pălăria dacă vreun ne-evreu le spunea: "Evreule, fă-ți datoria", aceștia nu prea aveau

de ales decât să se concentreze asupra credinței lor și să lucreze în comerț. Rothschild, inițial comerciant de monede și textile, a devenit Hoffaktor - aranjator la curte - al lui Wilhelm al IX-lea și apoi al împăratului Franz. Deși Iosif al II-lea și revoluția franceză începuseră procesul de eliberare a evreilor de restricții, Rothschild a lucrat pentru a obține egalitatea civilă pentru "națiunea noastră", ai cărei oameni tânjeau după libertate, dar refuzau să renunțe la iudaism. Aceasta avea să fie o misiune Rothschild de durată.

Acum, după ce Napoleon a anulat Hesse-Kassel, Rothschild a introdus ilegal patru cufere cu monede în Marea Britanie, unde, mai întâi la Manchester, apoi la Londra, cel de-al treilea fiu al lui Mayer, Nathaniel, a investit banii lui Wilhelm, oferind familiei o fundație puternică în timp ce se transformau din evrei de la curte și comercianți de textile în bancheri. Soția lui Mayer, Gutle, care supraviețuise la zece sarcini, a fost suficient de rezistentă pentru a rezista unui raid francez și interogatoriului în urmărirea comorii hessiene. Dar femeile erau excluse din afacerile familiei: când Mayer a murit la șaizeci și opt de ani, a lăsat o avere moderată și un testament care specifica faptul că proprietatea trebuie să treacă doar pe linie masculină, ceea ce a încurajat căsătoriile între membrii familiei. Nathaniel, agresiv și ingenios, a apărut ca lider al celor cinci frați, onorând insistența tatălui lor asupra "unității de nezdruncinat" a familiei prin plasarea fraților săi în diferite capitale europene. 'Fratele meu de la Londra este generalul comandant', a declarat Salomon Rothschild, care îi acoperea pe Habsburgii din Viena, 'eu sunt mareșalul său', adăugând: 'Niciunul dintre noi nu trebuie să își exprime dezaprobarea față de comportamentul celuilalt, deoarece acționăm întotdeauna în interes comun'.

Mutarea la Londra i-a plasat perfect: Rothschildii vor fi beneficiarii a trei mișcări care vor schimba lumea. Prima a fost expansiunea industrială, bazată pe textilele și oțelul britanic și alimentată cu cărbune și abur, care s-a extins în curând în Germania și Franța. Următoarea a fost deschiderea societății către talente și începutul politicii de masă, încurajată de Napoleon, care, prin eliminarea restricțiilor impuse evreilor, le-a permis acestora să participe pentru prima dată la comunitățile occidentale. În cele din urmă, războiul lui Napoleon a obligat națiunile să desfășoare armate atât de mari încât acestea au trebuit să fie finanțate de o piață de capital în creștere pe care această familie avea să o modeleze - și să o domine - timp de un secol.

Oportunitatea lor a sosit rapid, deoarece Napoleon, după ce a colonizat estul, s-a îndreptat spre vest, hotărât să forțeze Portugalia și Spania să se alăture războiului său împotriva Marii Britanii. Împăratul semăna cu un rechin care trebuia să se hrănească în continuare pentru a rămâne în viață. Dar fiecare nouă cucerire deschidea posibilitatea

unei alte cuceriri căreia nu-i putea rezista, dar care îi întindea și mai mult resursele. Spania a fost condusă de un ménage à trois inept format dintr-un rege Bourbon, Carlos al IV-lea, bluffat și adesea încornorat, de regina sa impulsivă, María Luisa, și de amantul ei absurd, Manuel Godoy, poreclit El Chorizo - Cârnatul - în semn de recunoaștere a provinciei sale Extremadura, cunoscută pentru carnea sa, și a formidabilului său echipament sexual. Într-o zi, regina l-a văzut pe Cârnat cântând la chitară și s-a îndrăgostit. În 1792, regele l-a numit în mod jovial pe tânărul popinjay de 28 de ani în funcția de secretar de stat, mai târziu decorat cu două ducate și apoi cu titlul absurd de príncipe de la paz (prinț al păcii). Godoy a devenit în curând cel mai detestat cârnat din Spania.

Napoleon a simțit miros de sânge în apă. Când i-a scris lui Carlos pentru a-l avertiza pe Godoy de încornorarea lui Godoy, Cârnațu a interceptat scrisoarea, dar a transmis-o pur și simplu lui Carlos - care a ignorat-o. Napoleon i-a manipulat cu ușurință pe cei trei, împreună cu moștenitorul amărât, Fernando, să i se alăture într-o invazie a Portugaliei care a introdus trupe franceze în Spania; apoi a convins cuplul regal să abdice cu totul de la tronul lor. L-a numit rege pe Iosif, înlocuindu-l la Napoli cu cumnatul său Murat. Premierul cavaler - pe care Napoleon l-a numit "cel mai curajos om din lume... îmbrăcat în aur și pene care se ridicau deasupra capului său ca un turn de biserică" - se afla în Spania în acel moment la comanda armatei franceze. El a ocupat Madridul, dar la 2-3 mai 1808 madrilenii s-au răsculat. 'Sângele francez a fost vărsat', a spus Murat. 'Acesta cere răzbunare. Toți cei arestați vor fi împușcați'. Represiunea a dezlănțuit o insurecție feroce, ale cărei atrocități au fost schițate cu groază de Goya în lucrarea Dezastrele războiului. Napoleon a numit acest lucru "ulcerul meu spaniol", recunoscând că "nedreptatea a fost prea cinică... rămâne foarte urâtă".

În Portugalia, el a provocat ceva la fel de extraordinar. La 29 noiembrie 1807, în timp ce trupele franceze înaintau spre Lisabona, príncipe regente, João al VI-lea, un vacilant cu fața lungă, buzele grase, ochii învinețiți, burtosul care trăia în palatul-mănăstire din Mafra însoțit doar de preoți și de o forță de lilieci desfășurată pentru a ucide insectele furioase, a plecat în Brazilia.

Un observator al tuturor acestor evenimente, deputatul anglo-irlandez Edmund Burke, a prezis în cartea sa Reflecții asupra Revoluției din Franța că consecințele acesteia vor fi foarte diferite de intențiile sale, făurind o regulă infailibilă a istoriei. "Ceea ce în primă instanță este dăunător poate fi excelent în operațiunea sa mai îndepărtată, iar excelența

sa poate apărea din efectele rele pe care le produce la început", scria el. 'Se întâmplă și invers: și planuri foarte plauzibile, cu începuturi foarte plăcute, au adesea concluzii rușinoase și lamentabile'.

Acest lucru l-a pătat pe scrimerul-compozitor Saint-Georges care, însoțindu-l pe duce, a susținut revoluția și s-a alăturat unei unități de negri, La Légion Nationale des Américains et du Midi, finanțată de cel mai bogat plantator negru liber din Saint-Domingue, Julien Raymond, care deținea sute de sclavi, dar devenise aboliționist. Aici a întâlnit un alt ofițer de rasă mixtă care a devenit celebru. Thomas-Alexandre Dumas s-a născut în Saint-Domingue; tatăl său era un plantator francez și proprietar de sclavi, marchizul Antoine Davy de la Pailleterie, în timp ce mama sa era sclava Marie Cessette Dumas, astfel că s-a născut sclav. Tatăl său era fratele mai mare, dar inutil, al plantatorului de succes Charles, pentru care Antoine a lucrat până când s-au certat, la care Antoine a cumpărat-o pe Marie Cessette, apoi a părăsit plantațiile albe și a dispărut timp de treizeci de ani, conducând o mică proprietate de cacao, unde Marie Cessette i-a dat naștere lui Alexandre în 1762. Întorcându-se în Franța pentru a-și revendica titlul și proprietățile, Antoine a vândut-o pe Marie Cessette și pe copii unui baron, apoi l-a răscumpărat pe Alexandre, l-a înrolat în armată și și-a finanțat stilul de viață somptuos. Dumas a fost un spadasin titanic care a urcat rapid în armata revoluționară. Saint-Georges a servit ca colonel al propriei Legiuni Saint-Georges, sub comanda lui Dumas. În plină Teroare, Saint-Georges, acuzat de pecingine, l-a denunțat pe Dumas. Compozitorul a fost încarcerat, iar Dumas era pe punctul de a fi arestat când Robespierre a căzut. Amândoi au avut noroc că au evitat ghilotina. Ulterior, Dumas a fost promovat la gradul de général-en-chef - primul general de culoare de la generalul rus Abram Gannibal, un protejat al lui Petru I. Saint-Georges a călătorit la Saint-Domingue, sperând să găsească o revoluție pașnică de culoare. În schimb, a găsit Saint-Domingue într-un război civil violent și a fugit înapoi la Paris, unde s-a consolat cu muzica. "Am fost deosebit de devotat vioarei mele", a scris acest spadasin, violonist, soldat și prieten al prinților înainte de a muri de cancer la vârsta de 51 de ani. 'Niciodată înainte nu am cântat atât de bine la ea!'

Femeile lipseau din viziunea lui Robespierre: iacobinii le asociau cu intriga și cu viciile și luxul curților. Olympe de Gouges, una dintre primele aboliționiste franceze, una dintre puținele revoluționare care au susținut revoluția haitiană și una dintre primele feministe, nu a trăit pentru a vedea abolirea sclaviei. Declarația sa privind drepturile femeii și ale cetățenei a contestat patriarhatul revoluției: "O femeie are dreptul de a urca pe eșafod.

Ea trebuie să aibă la fel de mult dreptul de a urca la tribuna oratorilor". Robespierre a trimis-o la ghilotină, unde "curajul și frumusețea ei au fost de neegalat".

Unul dintre ei a fost un aristocrat minor, Jean-Baptiste de Gaulle, străbunicul președintelui secolului XX.

Printre cei care s-au alăturat forțelor EIC în timpul domniei lui Wellesley se numără doi frați, William și Christopher Biden, care au devenit căpitani de Indiamen. În timp ce William a murit la Rangoon în 1843, la vârsta de 51 de ani, Christopher s-a retras la Madras (Chennai), stabilindu-se împreună cu soția sa pentru a deveni magazioner maritim. Un fiu, Horatio, a ajuns colonel al artileriei din Madras, iar acolo au existat și alți Biden. Unul dintre ei, George Biden, a fost un căpitan EIC care s-a căsătorit cu o indiancă, cel mai probabil fondatorul familiei Bidens din India. Este posibil ca aceștia să fie rude cu Joe Biden, președintele SUA, care l-a numit pe George "stră-stră-stră-stră-stră-străbunicul său".

Ming stăpânise 1,2 milioane de mile pătrate; până în 1790, Qing stăpânea 5,7 milioane de mile pătrate - de aproape cinci ori mai mult. Teritoriul Qing era un imperiu, format în principal din chinezi de etnie Han, cu unele populații non-chinezești atașate la periferia sa. Încă de la Shang, regatele chineze se confruntau cu amenințarea bandelor de război nomade din nord. Acum, amenințarea dispăruse, iar triumful imperiului chinez a favorizat autocompătimirea.

Phillip era oficial responsabil de Aotearoa (Noua Zeelandă), care nu se afla încă sub control britanic. În timp ce câțiva deținuți evadau de acolo și balenierele se opreau în mod regulat acolo, Aotearoa era casa iwi (triburi) maori, descendenți ai valurilor de polinezieni care se stabiliseră acolo încă din 1300, conduși de rangatiras (șefi) și adesea în război între ei.

În timp ce Washington își încheia cel de-al doilea mandat, a luat în considerare emanciparea tuturor sclavilor săi - dar nu a făcut-o niciodată, în timp ce urmărea cu perseverență și evadații: Oona Judge era o tânără menajeră de rasă mixtă, preferata lui George și a Marthei, dar în mai 1796, știind că Washington se întorc și temându-se că nu va fi niciodată manuntată, a evadat. Martha era supărată - "Negrii sunt atât de răi din fire, încât nu au nici cea mai mică recunoștință pentru bunătatea arătată față de ei" - iar cuplul era convins că fusese "sedusă de un francez". Washington i-a ordonat secretarului său al trezoreriei să folosească funcționari vamali pentru a o răpi în Portsmouth, New Hampshire. În schimb, Oona l-a convins pe vameș că nu fusese sedusă și că se va întoarce dacă i se va promite manumisiunea. Orice astfel de înțelegere, a spus

Washington, era "inadmisibilă" și a mai încercat încă o dată să o captureze. În cele din urmă s-a oprit, temându-se de o publicitate negativă, la care curajoasa Oona a insistat: "Acum sunt liberă și aleg să rămân așa". La 14 decembrie 1799, Washington a murit la vârsta de șaizeci și șapte de ani, lăsându-i 317 persoane Martei. Aceștia au fost în cele din urmă manumiți prin testamentul Marthei.

Când Pitt l-a acuzat pe un deputat de obstrucționarea apărării regatului, acesta a fost provocat la duel. La 27 mai 1898, bărbații s-au luptat la Putney Heath. Nimeni nu a fost rănit, dar nu a fost ultimul premier care s-a luptat la duel.

Bonaparte a cultivat legenda perspicacitatea sa olimpiană și energia sa insomniacă - "Diferite subiecte și diferite afaceri sunt aranjate în capul meu ca un dulap; când doresc să întrerup un șir de gânduri, închid acel sertar și deschid altul. Dacă doresc să dorm, închid toate sertarele și dorm'. Talentele sale au variat de la o măiestrie logistică și virtuozitate tactică la un contact personal cu grognards (veteranii), care i-a adus o loialitate de lungă durată. S-a bucurat de noua sa putere: când regele Suediei i-a trimis ca emisar pe Fersen, amantul reginei Antoinette, i-a spus suedezului că 'își bate joc de prima națiune a lumii'. Ridicat mai târziu la rangul de mareșal al curții suedeze, Fersen, implicat în căderea dinastiei Vasa, a fost călcat în picioare până la moarte de o gloată în 1810.

În drum spre casă, Dumas a fost capturat de forțele papale și întemnițat; cu sănătatea șubrezită, s-a retras. Fiul său a fost Alexandre Dumas, autorul cărților Cei trei mușchetari și Contele de Monte-Cristo; nepotul său, Alexandru cel tânăr, a scris La Dame aux camélias.

Cel mai durabil efect al expediției a fost cel arheologic. În iulie 1798, imediat după sosirea lor, oamenii de știință ai lui Bonaparte au descoperit la Rosetta o stelă a lui Ptolemeu al V-lea, gravată în trei limbi - greacă, hieroglifică și demotică - care, predată mai târziu britanicilor, a permis traducerea hieroglifelor, deschizând studiul scrierii egiptene antice.

Toussaint l-a avertizat pe Bonaparte: "Prin răsturnarea mea, nu ai făcut altceva decât să tai trunchiul copacului libertății negrilor din Saint-Domingue". Acesta va răsări din rădăcini, căci ele sunt numeroase și adânci'. L-a implorat pe Bonaparte să o elibereze pe soția sa, Suzanne, dar nu a mai văzut-o niciodată, nici pe ea, nici pe fiii săi. Cât timp au fost ținuți în captivitate, Toussaint și Mars Plaisir au fost închiși în Fort de Joux, o fortăreață medievală în Munții Jura, unde Bonaparte l-a distrus sistematic: niciun contact cu familia sa, niciun vizitator, niciun material de lectură, niciun fel de îngrijire medicală.

Leclerc era îngrozit că va evada pentru a "da foc coloniei". Bonaparte a trimis un ajutor care a raportat că prizonierul era "stăpân pe sine, viclean și abil". Pe măsură ce sănătatea lui Toussaint se prăbușea, acesta s-a simțit "îngropat de viu", dar a reușit să dicteze un testament, justificându-și politicile, subliniind că niciun "general alb" nu ar fi fost tratat astfel: "Culoarea pielii mele este oare un obstacol în calea onoarei și a curajului meu?". Dar iarna a fost crudă: în aprilie 1803, a fost găsit mort în celula sa.

Bonaparte i-a ordonat Paulinei să se întoarcă la 'consolarea în dragostea familiei tale', dar ea era 'o văduvă mai puțin dezolată'. Mândră de dinastia și de frumusețea ei (Canova a realizat mulajul din ghips al sânilor ei care poate fi văzut în Museo Napoleonico, Roma), era hotărâtă să trăiască cu pasiune. Napoleon i-a aranjat căsătoria cu un aristocrat roman nevolnic, prințul Camillo Borghese - "un imbecil", credea ea - pe care l-a încornorat cu sălbăticie. Fratele ei a încercat să o rețină, sfătuind-o: "Nu ar trebui să se lase pradă acestor maniere rele".

Jefferson a fost tentat mai târziu de Cuba. "Mărturisesc cu toată inima", scria el, "că am privit întotdeauna Cuba ca fiind cea mai interesantă adăugire care ar putea fi făcută vreodată sistemului nostru de state".

Președintele Jefferson s-a confruntat imediat cu o provocare din partea dinastiilor sclavagiste din Tripoli, Alger și Tunis, 'statele barbare' care au beneficiat de pe urma sclaviei transsahariene și a confiscării încărcăturilor occidentale și a 'sclavilor albi'. Marea Britanie și Spania, chiar și Suedia și Danemarca, se aflau în permanență în război cu acești prădători sau le plăteau tribut. Tripoli era condus din 1711 de o dinastie fondată de un ofițer otoman, Ahmed Karamanli. În mai 1801, urmașul său, Yusuf Pașa, a cerut tribut din partea SUA și a declarat război. Jefferson a trimis o escadrilă navală în portul Tripoli, iar în aprilie 1805, în timp ce Europa era distrasă de campaniile lui Bonaparte, fostul consul al SUA, William Eaton, a condus opt americani și 500 de mercenari berberi, arabi și greci din Alexandria pentru a cuceri orașul Derna al lui Yusuf. Yusuf a dat înapoi și și-a eliberat sclavii albi. A fost primul război islamic din America.

"Trebuie pus capăt speranțelor Bourbonilor", a spus Napoleon, ordonând răpirea și execuția unui prinț Bourbon, ducele d'Enghien, care nu avea nicio legătură cu comploturile. Ulterior, el a susținut că a fost ideea lui Talleyrand, dar ministrul de externe a denunțat-o acut: "Mai rău decât o crimă, a fost o greșeală". O mare parte a Europei a fost dezgustată de crimă și de încoronare, care a intensificat ostilitatea dinastiilor europene: împăratul rus Alexandru l-a numit 'Căpcăunul corsican'.

Beethoven, nepotul unui negustor de vinuri și muzician, fiul unui cântăreț alcoolic de la curtea electorului de Köln, s-a stabilit la Viena în 1794, scriind piese pentru patroni aristocrați, dar el a vizat un public cu totul mai mare - poporul, epoca sa și posteritatea. Era un om singular, sociabil cu prietenii, dar nu s-a căsătorit niciodată și era, spunea Goethe, "complet intratabil". Acum era singur într-un alt mod: devenea surd: "Cum aș putea admite o infirmitate în singurul simț care ar trebui să fie mai perfect la mine decât la ceilalți", i-a scris fratelui său. "Trebuie să trăiesc aproape singur, ca un exilat". A contemplat moartea: "Doar arta mea m-a reținut. Oh, mi se părea imposibil să părăsesc această lume înainte de a fi produs tot ce mă simțeam capabil să produc și astfel am prelungit această existență nenorocită'. I-a scris scris scrisori chinuite unei femei necunoscute, "Iubita sa nemuritoare": "Nimeni altcineva nu-mi va putea poseda vreodată inima, niciodată, niciodată... Viena este acum o viață nenorocită". S-a consolat cu vizite la "cetăți" (bordeluri). Beethoven a personificat geniul suferind, erou al mișcării romantice.

Grenville a fost, de asemenea, obligat să prezideze Ancheta Delicată privind comportamentul scandalos al Prințesei Caroline, soția prințului de Wales, care a decis că, deși, după cum a mărturisit un lacheu, 'Prințesa era foarte pasionată de sex', nimic din toate acestea nu era dovedibil, la fel ca și zvonul conform căruia un băiat pe care îl adoptase era propriul ei copil nelegitim. Caroline a fost pe cât de populară, pe atât de urâtă a fost George, rămânând un paratrăsnet al opoziției radicale până la moartea sa în 1824.

Singura coroană bonapartistă durabilă este cea pe care nu a inițiat-o el: mareșalul său Bernadotte, cândva un republican fanatic cu "Moarte regilor" tatuat pe piept, era competent, arogant și neimpresionat de Napoleon, care, la rândul său, era neimpresionat de el: "Foarte mediocru; nu am încredere în el". Dar era semi-familiar, căsătorit cu Désirée Clary, prima dragoste a lui Napoleon și sora soției lui Joseph, Julie. Când, în mai 1810, moștenitorul ultimului rege Vasa al Suediei a murit, suedezii i-au oferit tronul lui Bernadotte. Suficient de inteligent pentru a-l trăda pe Napoleon la momentul potrivit, în 1812, acesta a condus Suedia sub numele de regele Carl Johan până în 1844. Bernadotte domnește încă.

Jonglând cu atenția unei soții, a unei armade de prietene și a reginei, Godoy l-a însărcinat pe pictorul de la curte, Francisco Goya, să o picteze pe Pepita, contesa di Castillo Fiel, în La maja vestida, dar și goală în senzuala La maja desnuda, pe care a păstrat-o într-o nișă în spatele unei perdele, alături de Venus a lui Velázquez.

Zulus și sudiți, Christophes, Kamehamehas și Astors

MONARHII TROPICALE: REGII DIN HAITI ȘI BRAZILIA

João a domnit mult timp în locul mamei sale nebune, regina Maria, o isterică religioasă bântuită de diavol și tratată în zadar de "doctorul nebun" Willis al lui George al III-lea. Adevăratul dușman al lui João era soția sa spaniolă, Carlota Joaquina, slăbănogă, cu fața ascuțită, verucoasă, mustăcioasă și șchioapă, care, în timp ce călărea cu înverșunare caii, învăța să tragă cu tunul și se delecta cu aventuri amoroase, încerca să-și răstoarne soțul și să domnească în interesul Spaniei. Acest lucru nu a sporit armonia conjugală.

Acum, João a agonizat luni de zile, apoi a decis cu curaj să-l sfideze pe Napoleon și să-și mute curtea în Brazilia. În timp ce curtenii panicați au asaltat docurile din Belém, încărcându-și lucrurile, doamnele și-au abandonat trăsurile și au vâslit îmbrăcate complet până la corăbii, unele dintre ele înecându-se. João a sosit deghizat în femeie și s-a îmbarcat pe Príncipe Real însoțit de soția sa trădătoare, de cei șapte copii și de regina dementă, care tot spunea: "Mergi mai încet!". O să creadă că fugim'. După ce peste 12.000 de portughezi s-au îmbarcat pe o flotă britanică formată din cincisprezece nave de război și patruzeci de vase mai mici, au navigat, jucând cărți tot drumul până la Rio.

La sosire, brazilienii nu au fost impresionați de familia regală: deși scăldatul era apreciat de creolii din Rio, príncipe regente nu se spăla niciodată complet. Dar locuitorii din Rio - cariocas (de la tupi kara-i-oka) - au fost încântați să împartă prima capitală americană a unei dinastii europene.

Acesta era un oraș condus pe bază de sclavie. Sclavii lucrau ca muncitori ocazionali, vindeau mâncare și îi cărau pe stăpâni în șezlonguri, în timp ce noi sclavi soseau din Africa la docuri. Príncipe regente deținea 38.000 de sclavi. Familia Braganza a îmbrățișat cultura eclectică a Braziliei, formând o trupă de teatru formată din muzicieni africani înrobiți, dar au fost șocați de informalitatea haotică a "acestui Babilon infam", cu aspect african, iar festivalurile sale combinau catolicismul portughez cu ritualurile africane. Regele, după moartea Mariei cea Nebună, a fost fericit să rămână în Brazilia - în timp ce trupele britanice conduse de Wellington luptau împotriva francezilor în

Portugalia - o decizie care avea să ducă la crearea unei monarhii sud-americane independente.

Nu avea să fie singura. La 1 ianuarie 1804, guvernatorul general pe viață Dessalines a declarat independența unei noi republici pe care a numit-o Haiti, numele său Taíno - o națiune de sclavi eliberați, a doua republică liberă din America și prima țară care a abolit sclavia. 'Nu este suficient să-i expulzeze pe barbarii care au îmbibat-o în sânge', a declarat el. 'Soldați! dați tuturor națiunilor un exemplu teribil, dar corect, de răzbunare'. El a promis "să ucidă fiecare francez care murdărește țara libertății". Cinci sute de oameni au fost spânzurați la rând, iar sute de bărbați, femei și copii au defilat în port, femeile au fost violate, apoi toți au fost înecați în fața negustorilor străini. Femeile însărcinate au fost ucise pentru a împiedica nașterea altor francezi. Crimele - undeva între 600 și 4.000, în principal măcelăriți cu cuțitul - au fost concepute pentru a se asigura că francezii nu se vor mai întoarce niciodată. Vărsarea de sânge a fost brutală, însă a fost o atrocitate mică în comparație cu cele 350.000 de persoane ucise de francezi.

"Am răzbunat America", a spus Dessalines, dar uciderea tuturor albilor a contribuit la distrugerea economiei haitiene. La 6 octombrie, a fost încoronat împărat Jacques I al Haiti. Împărăteasa sa, Marie-Claire Heureuse Félicité, a îngrijit francezii răniți, și-a implorat soțul să îi cruțe pe albi și a ascuns o parte dintre ei în casa lor (în timp ce își creștea cei șapte copii ai lor și pe cei ai numeroaselor sale amante). Împăratul l-a protejat și i-a oferit un loc de muncă vechiului său stăpân de sclavi francezi, dar i-a susținut pe cei 90% dintre haitienii de culoare împotriva elitei metisate, o rivalitate care încă subminează țara în secolul XXI.

Împăratul s-a temut, pe bună dreptate, că Franța va încerca să recucerească colonia: i-a ordonat generalului său Henry Christophe să înceapă construcția uriașei fortărețe La Citadelle și a altor apărări. Jacques însuși, conducătorul rapace al plantațiilor, și-a folosit armata și biciul haitian, coco-macac, pentru a impune munca cultivatorilor care acum trudeau pe câmpuri. Generalii săi au conspirat împotriva sa; în octombrie 1806, împăratul a mărșăluit pentru a-i zdrobi pe rebeli, dar, atras în casa lui Alexandre Pétion din Port-au-Prince, a fost împușcat și înjunghiat, iar capul i-a fost tăiat. O mulțime a defilat apoi cu trupul său dezmembrat, strigând: "Tiranul este mort!".

După Jacques, Henry Christophe, vorbitor de engleză, veteran al Războiului de Independență american, fost chelner, toboșar și paladin, a devenit președinte, iar Pétion, metisat, aliat și dușman francez al lui Louverture, a devenit președinte al Senatului, dar s-au certat rapid. Pétion a condus sudul cu indulgență, desființând moșiile și favorizând

în același timp propria sa elită de rasă mixtă. Poreclit Papa Bon Coeur, a fost sfătuit de una dintre cele mai remarcabile femei din istoria Americii, amanta sa Marie-Madeleine Lachenais, fiica unui colonel francez și a unei africane. Mai târziu, în timpul guvernării lui Pétion, ea a devenit amanta secretarului și moștenitorului său, generalul Boyer, astfel că a fost supranumită La Présidente de Deux Présidents. Dar haitienii erau departe de a fi terminat cu monarhia.

În nord, președintele Henry Christophe a venit la putere exact în momentul în care Wilberforce și aboliționiștii britanici care făceau în sfârșit progrese.

La 23 februarie 1807, Grenville, prim-ministrul care, împreună cu Wilberforce, susținuse abolirea în grădina lui Pitt, a făcut ca Legea pentru abolirea comerțului cu sclavi să fie adoptată în Camera Comunelor cu 283 de voturi pentru și 16 împotrivă. Marea Britanie nu a fost prima: Danemarca a abolit comerțul cu sclavi cu patru ani mai devreme, la a doua încercare. Dar Marea Britanie avea puterea de a impune abolirea, trimițând nave de război, transformate în curând în Escadrila Africii de Vest, cu baza la Freetown, care au capturat 1.600 de nave de sclavi, eliberând 150.000 de sclavi. Haiti a fost singura țară care a abolit singură sclavia până în prezent. Wilberforce și Clarkson au intrat curând în contact cu Christophe.

La 26 martie 1811, Christophe a fost încoronat rege Henric I (premier monarque couronné du Nouveau-Monde, precum și apărător al credinței) de către un preot alb, alături de regina sa, Marie Louise, al cărei tată liber deținuse taverna Crown, unde se cunoscuseră. Ei au fost întronizați pe o platformă înaltă de șaptezeci de metri, sub un baldachin stacojiu, într-o biserică învăluită în mătase albastră ca cerul. La festivitățile care au urmat, regele Henric a închinat un toast "dragului meu frate George al III-lea - obstacol invincibil în calea ambiției dezlănțuite a lui Napoleon", deși, la fel ca împăratul, a creat o aristocrație christică condusă de patru prinți și opt duci: comandantul său șef a devenit ducele de Marmelade și i-a cooptat pe nepoții împăratului Jacques ca baroni și ecouri. Cu toate acestea, el a promovat, de asemenea, intelectuali ai Iluminismului haitian. Scriitorul Julien Prévost a devenit ministru de externe și comte de Limonade, iar ideologul său a fost istoricul Valentin de Vastey, acum baron.

Regele și regina au comandat la Londra trăsuri regale și regalia - gravate "Libertate, Egalitate și Henric", blazonul lor declarând "Renaște din cenușă", curtea lor bucurându-se de panglica de aur și de uniformele spectaculoase. Regina își conducea propria unitate de Amazoane Regale care defilau la sărbătorile anuale, sărbătorind cu spectacole de lumini și piramide, cântece creole, dansuri kalinda și samba.

Autocratic și irascibil, regele era irepresibil de energic, primul mare om de stat de culoare din epoca modernă, visând să creeze un Haiti ordonat, bogat și educat, care să le arate albilor că un regat de culoare îi poate egala sau depăși. El s-a confruntat cu amenințarea constantă a rivalilor interni și a invaziei franceze, impunându-și puterea cu un Corp Regal de Dahomey - 4.000 de soldați importați din Africa de Vest - în timp ce finaliza fortăreața împăratului Jacques, Citadelle La Ferrière, unde se pare că au pierit mii de muncitori. Palatul său Sans-Souci din Milot, cu podele de marmură răcite de apa izvoarelor de munte, a fost doar unul dintre cele cincisprezece castele ale sale, "ridicate de descendenții africanilor", scria baronul de Vastey, "pentru a arăta că nu am pierdut gustul și geniul arhitectural al strămoșilor noștri care au acoperit Etiopia, Egiptul, Cartagina și vechea Spanie cu monumentele lor superbe".

Fiu al unui proprietar de sclavi francez și al unei femei negre libere, Vastey, văr al generalului Dumas al lui Bonaparte, a reacționat împotriva apologiilor iluministe pentru sclavie și rasism, plasând poveștile cruzimii haitiene în context, expunând "crimele nemaiauzite ale Franței, care făceau natura să tresară", în lucrări care au fost citite pe scară largă în Europa și America - primul intelectual de culoare care a câștigat un public mondial, primul care a scris istoria negrilor. Temător de o nouă invazie franceză și dornic să unească Haiti, regele Henric a făcut o incursiune în statul rival al lui Pétion și și-a creat propria flotă sub comanda unui amiral britanic. El era un anglofil care l-a consultat pe Clarkson cu privire la viziunea sa de a-i învăța pe haitieni literatura și limba engleză. Clarkson a trimis profesori de limba engleză la rege, care, la rândul său, a sprijinit campania lui Clarkson pentru abolirea totală a sclaviei.

Legea lui Grenville a fost departe de a pune capăt comerțului cu sclavi. Aproximativ 700.000 de persoane au rămas înrobiți pe plantațiile britanice, dintre care 300.000 în Jamaica. Brazilia, Cuba și coloniile franceze cereau în continuare mai mulți sclavi, în timp ce noile evoluții tehnice îi făceau și mai importanți în SUA.

Jefferson a supraviețuit dezvăluirilor despre familia sa cu Sally Hemings pentru a fi reales președinte în 1804. În 1807, la o lună după legea Grenville, a semnat o lege care interzicea importul de sclavi, dar a rămas nesigur în privința modului de abolire a sclaviei în sine și suspicios în privința unei eliberări reale, refuzând să recunoască Haiti și permițând extinderea sclaviei în Louisiana Purchase.

Tocmai când se părea că profitabilitatea sclaviei era în declin, o invenție a plasat brusc sclavia în centrul prosperității americane. În 1793, Eli Whitney, un învățător din Savannah, a ajutat la crearea unei mașini cu un sistem mai eficient de role pentru

îndepărtarea semințelor de pe bumbac. Acest motor de bumbac - un gin - a contribuit la rentabilizarea considerabilă a plantațiilor de bumbac. Plantatorii din sud au trecut la cultivarea bumbacului, iar bumbacul a fost trimis la fabricile din Noua Anglie sau, prin New York, la Manchesterul britanic. În 1793, au fost exportate în total 500.000 de lire sterline. Până în 1810, acesta era de 85 de milioane, reprezentând 20% din exporturile SUA. Zece ani mai târziu se dublase. Sclavia devenise esențială pentru sud.

Mai la vest, urmăritorii lui Astor explorau râurile și coastele în goana lor după blănuri. Astor și-a fondat propriul oraș în Pacific, Astoria, și a trimis nave în Alaska, apoi în Hawaii și China pentru a face schimb de piei cu lemn de santal, ceai, opiu și mirodenii. El a investit profiturile obținute de la Compania americană de blănuri în proprietăți din New York, cumpărând proprietatea lui Burr și multe altele. În anii 1820, Astor era primul milionar american. În mod surprinzător, rivalul său în comerțul din Pacific nu era nici american, nici european, ci un cuceritor hawaiian.

SOȚIILE CUCERITORILOR: KAMEHAMEHA ȘI NAPOLEON

Departe, în vest, Kamehameha, regele Hawaiiului, care locuia în vila sa din Kailua-Kona împreună cu cele treizeci de soții și douăzeci și cinci de copii, finaliza cucerirea Hawaiiului, ajutat de tunarul său britanic John Young, pe care l-a ridicat la rangul de nobil și l-a căsătorit cu nepoata sa. Deși a domnit în continuare ca un războinic cuceritor, purtând pelerina galbenă ahuala formată din 250.000 de pene ale păsării mamo (acum dispărută), conducându-și armatele și făcând personal sacrificii umane, a apreciat întotdeauna tehnologia europeană. După ce a făcut comerț cu lemn de santal cu europenii și americanii, și-a construit propria flotă de douăzeci de nave pentru a face comerț cu China, America și Alaska rusească - o performanță extraordinară care contrazice narațiunea tradițională a imperialismului european. În timp ce Kamehameha era la apogeu, la fel era și Napoleon.

În septembrie 1808, la Erfurt, în Germania, țarul Alexandru, patru regi și un anturaj strălucitor de aristocrați și nobili i-au făcut curte hegemonului Europei.

Napoleon credea că "trebuie să existe o putere superioară care să le domine pe toate celelalte cu suficientă autoritate pentru a le forța să trăiască în armonie", iar acea putere era Franța. Marea Britanie și restul Europei nu erau de acord. Napoleon depășise deja limitele - frații săi nu aveau aderență, Habsburgii și Romanovii conspirau, iar

Talleyrand, pe care îl ura cordial ca pe un "rahat într-un ciorap de mătase", îl trăda. 'Ție îți revine sarcina de a salva Europa', i-a spus Talleyrand lui Alexandru, 'de a rezista lui Napoleon'. Francezii sunt civilizați - suveranul lor nu este'. Alexandru îl disprețuia pe Căpcăun, dar și-a jucat vanitatea în mod sublim. 'Sunt fericit cu Alexandru', i-a spus Napoleon lui Josephine. 'Dacă ar fi o femeie, cred că l-aș lua ca amant'.

În martie 1809, împăratul Franz a trimis armate în Germania, Polonia și Italia pentru a restabili mândria austriacă și echilibrul de putere în Europa, dar într-o serie de bătălii care au culminat la Wagram, chiar peste Dunăre de Viena, Napoleon l-a învins pe fratele lui Franz, arhiducele Karl. "Dușmanii mei sunt înfrânți, zdrobiți, în plină derută", i-a spus el Josephinei. La Viena, Beethoven s-a adăpostit de bombardamentele lui Napoleon în subsolul fratelui său, cu perne pe urechi. Napoleon a ocupat capitala, impunând condiții stricte Habsburgilor. De asemenea, a supraviețuit unei tentative de asasinat. Acest lucru, împreună cu ratările la limită în luptă, moartea moștenitorului și nepotului său, fiul cel mare al lui Ludovic, și faptul că el însuși a avut doi fii nelegitimi cu amante diferite, s-au combinat pentru a-l convinge că trebuie să divorțeze de Josephine, care avea acum 46 de ani. În timp ce aceasta plângea și leșina, el i-a spus: "Tu ai copii, eu nu am niciunul. Trebuie să simți nevoia de a-mi întări dinastia'.

Napoleon a propus să se căsătorească cu Romanovii - cu Catherine, sora iubită a lui Alexandru. Alexandru a fost îngrozit de prezumția Căpcăunului. Ecaterina s-a căsătorit rapid, lăsând-o pe sora mai mică Anna. Dar Napoleon a trecut de la Romanov la cea mai mare dinastie din Europa, Habsburgii.

'Mi-e milă de biata prințesă pe care o alege', a râs Maria Ludovica, în vârstă de 18 ani, mai bine cunoscută sub numele de Marie Louise, fiica frumoasă, însorită și blondă a împăratului Franz - înainte de a ști că era ea. Când a știut, a suspinat: 'Mă resemnez în fața Providenței Divine'. Cea mai nouă dinastie se căsătorea cu cea mai veche. Căsătoria a avut loc prin procură înainte ca arhiducesa să plece în Franța. Când a ajuns la Palatul Compiègne, cuplul a fost impresionat reciproc, ea exclamând: 'Arătați mult mai bine decât portretul dumneavoastră', iar el atât de încântat încât a consumat căsătoria înainte de festivitățile oficiale. "I-a plăcut atât de mult", s-a lăudat Napoleon, "încât mi-a cerut să o fac din nou".

WELLESLEY, ROTHSCHILDS ȘI FEMEIA CARE CĂLĂREȘTE PE FIARĂ

Napoleon era atât de pasionat de împărăteasă, încât și-a retras amanta preferată și și-a petrecut fiecare noapte cu Marie Louise, deși reflecta: "Am iubit-o pe Marie Louise... Am iubit-o mai mult pe Josephine; era firesc; ne ridicasem împreună; era plină de grație". Marie s-a îndrăgostit de el, spunându-i tatălui ei: 'Te asigur, dragă tată ... cu cât îl cunoști mai bine, cu atât îl apreciezi și îl iubești mai mult'.

'Ar trebui ca prințesele să se îndrăgostească?'. s-a întrebat Napoleon mai târziu. "Sunt bunuri politice".

În martie 1811, în timp ce Napoleon îl sfătuia pe obstetricianul său: 'Prefă-te că nu o aduci pe lume pe împărăteasă, ci un burghez din strada Saint-Denis', Marie a născut un rege al Romei, Napoleon François, după un travaliu chinuitor. 'Nu am o inimă blândă, totuși am fost foarte mișcat de modul în care a suferit', a spus el, lăudându-se cu tact în fața Josephinei: 'Fiul meu este mare și sănătos'. El era extaziat: "Familia mea este aliată cu toți suveranii Europei". Era adevărat, dar toate noile sale rude conspirau pentru a-i provoca căderea. Concepută pentru a distruge Marea Britanie, blocada sa cunoscută sub numele de Sistemul Continental nu era nici continentală, nici sistematică. Marea Britanie a fost sfidătoare sub conducerea unui "prieten al domnului Pitt", Spencer Perceval, un evanghelic care îl privea pe Napoleon ca pe "femeia care călărește pe fiară" din Cartea Apocalipsei. Marchizul Wellesley își imaginase șansele de a deveni prim-ministru, dar o dușmănie vicioasă cu fosta sa soție actriță și o dependență de sex care l-a făcut de râs chiar și pe fratele său Arthur au făcut ca el să se mulțumească cu funcția de ministru de externe. Perceval și Wellesley, care căutau o modalitate de a ataca alianța franco-spaniolă, au fost convinși de un aventurier sud-american să trimită o armată în Venezuela. Arthur Wellesley, temperat de victoriile sale din Marathan, a fost desemnat comandant, dar armata a fost redirecționată pentru a sprijini insurgența spaniolă. După ce i-a învins rapid pe francezi la Talavera, generalul, ridicat la rangul de viconte Wellington, a devenit îndrăgit de soldații săi, care îi spuneau Beau; el îi numea "gunoaiele pământului", dar și "băieți buni": "Nu știu ce efect vor avea acești oameni asupra inamicului, dar, pe Dumnezeu, pe mine mă sperie". Disprețuind lăudăroșenia, el a spus: "Există un singur lucru mai rău decât o bătălie câștigată și acela este o bătălie pierdută" - deși nu a descoperit niciodată cum era să pierzi.

Wellington era în mod constant în criză de fonduri. Nathan Mayer Rothschild, care făcea comerț cu lingouri cu continentul și le împrumuta guvernului, s-a oferit acum să i le treacă în mod clandestin lui Wellington pentru a-și plăti armata. "Guvernul nu știa cum să îl facă să ajungă în Portugalia", a explicat el. 'Eu m-am angajat să fac toate astea și l-am trimis în Franța'. Această muncă vastă și secretă a pus bazele averii familiei - 'cea

mai bună afacere pe care am făcut-o vreodată'. Cel mai tânăr frate Rothschild, James, s-a ocupat de livrarea peste Canalul Mânecii și până la Wellington. 'Domnul Rothschild', a declarat Lord Liverpool, secretarul de război care l-a numit furnizorul lui Wellington, a fost 'un prieten special... Nu știu ce ne-am fi făcut fără el'. NM, folosindu-se de propriii săi curieri și informatori secreți, comunicând cu frații săi folosind coduri pentru aur precum 'grăsan', 'pește', 'bere' și 'copii', a livrat în curând nu numai aurul britanic lui Wellington, ci și subvențiile către Rusia, Prusia și Austria - 42 de milioane de lire sterline între 1810 și 1815. Intrând și ieșind constant din Downing Street pentru a-l vedea pe Liverpool, primul ministru, el a strâns banii de pe piețe care au făcut din Marea Britanie o putere mondială.

În timp ce Wellington îi sângera pe francezi în Spania, relațiile lui Napoleon cu Alexandru erau atât de tensionate încât ambii își masau noi armate. 'Dacă nu ar fi fost căsătoria mea cu Marie, nu aș fi făcut niciodată război cu Rusia, dar mă simțeam sigur de sprijinul Austriei...' susținea Napoleon, care a decis să invadeze Rusia.

CUCERIRILE ARABE: MEHMED ALI ȘI SAUDIȚII

La Cairo, în 1811, la apogeul puterii lui Napoleon în Europa, pașa al Egiptului, Mehmed Ali, a invitat 450 de amir mameluci îmbrăcați în turbane galbene, rochii și zale de lanț, pantaloni roșii și papuci roșii ascuțiți, la o ceremonie la divanul său din Cetatea lui Saladin. Acesta i-a primit respectuos, dar când au ieșit printr-un pasaj, porțile acestuia s-au trântit și trupele sale i-au măcelărit pe fiecare dintre ei. În timp ce capetele lor erau adunate, gospodăriile lor au fost jefuite, femeile lor violate și încă o mie de oameni au fost vânați. El era stăpânul Egiptului.

Sultanul otoman Mahmud al II-lea l-a recunoscut pe Mehmed ca guvernator egiptean, dar i-a pus un test care să ucidă doi iepuri dintr-o lovitură. Încă din 1517, sultanii păziseră cu mândrie hajj-ul în calitate de protectori ai celor două sanctuare, Mecca și Medina, dar acum o familie obscură de fanatici puritani, din cel mai adânc Najd, luase cu asalt orașele. Familia era cea a saudiților, care, începând din 1744, în calitate de amir al Diriyyah, făcuseră o alianță cu asceticul predicator sunnit Wahhab pentru a elibera islamul de politeism, magie, corupție și erezie șiită, pentru a-și reafirma originile. Amirul saudit Abdulaziz, care a cucerit Riadul, a acceptat loialitatea Qatarului și a Bahreinului, apoi a încercat să îi răstoarne pe al-Said din Oman, trimițând o armată sub

comanda unui amir negru nubian care nu a reușit să disloce familia. În 1802, l-a trimis pe fiul său, Saud Măcelarul, în Irakul otoman, pentru a lua cu asalt sanctuarul șiit de la Karbala, unde a masacrat mii de șiiți. Karbala a fost răzbunată când un șiit l-a înjunghiat pe Abdulaziz. Măcelarul a avansat în Hejaz, unde a întâmpinat rezistență din partea lui Gahlib, amirul de Mecca, unul dintre hașemiții descendenți ai Profetului: a fost începutul unei dușmănii între primele două familii ale Islamului, care a durat până în secolul XX. Sultanul i-a ordonat lui Mehmed să îi distrugă pe saudiți.

Fiul lui Mehmed, Tousson, a recucerit Orașele Sfinte, dar s-a străduit să-i învingă pe saudiți și a căzut la pământ. 'Nu renunța și nu dispera', l-a sfătuit tatăl, 'pentru că disperarea este o rușine care nu ți se cuvine'. Când Tousson a murit de ciumă, Mehmed însuși a galopat în Arabia pentru a contraataca, ajutat de fiul său cel mare roșcat, Ibrahim, probabil adoptat, care îi măcelărise pe mameluci. Ibrahim s-a dovedit acum un general superb, urmărindu-i pe saudiți până la Diriyyah, unde l-a capturat pe tânărul amir Abdullah și l-a trimis la Constantinopol. După ce a fost pus să asculte lăuta - o pedeapsă dureroasă pentru un wahhabist - Abdullah a fost decapitat în public. Toată lumea a presupus că nu va mai auzi niciodată de saudiți.

După ce a adăugat Arabia la fieful său, Mehmed plănuia acum să cucerească Sudanul. Acasă, s-a angajat în reforme vizionare, a preluat proprietatea personală asupra terenurilor egiptene, a reformat legea, a creat școli pentru femei, a făcut comerț cu zahăr și bumbac - a microgestionat totul, ambițiile sale napoleonice. "Sunt foarte conștient că imperiul [otoman] se îndreaptă zilnic spre distrugere", a declarat el. 'Pe ruinele sale, voi construi un regat uriaș ... până la Eufrat și Tigru'. La Paris, Mehmed Ali al Europei aduna cea mai mare armată văzută vreodată în Europa pentru a cuceri cea mai mare țară a sa.

NAPOLEON, MARIE ȘI MOSCOVA: FRANCEZII SUNT CA FEMEILE - NU TREBUIE SĂ STAI DEPARTE PREA MULT TIMP

În mai 1812, Napoleon a lăsat-o pe Maria-Louise ca regentă la Paris, având grijă de regele Romei, și a invadat Rusia cu multinaționala sa Grande Armée de 600.000 de oameni. "Jocul", spunea el, "este întotdeauna de partea celui care face cele mai puține greșeli". În ciuda sfaturilor celor care știau mai bine, Napoleon a subestimat imensitatea Rusiei, pasiunea patriotismului rusesc, ferocitatea soldaților ruși și duritatea lui

Alexandru. Așteptându-se ca Alexandru să negocieze, el a avansat și mai mult, rușii retrăgându-se până când țarul asediat a fost forțat să numească un mareșal venerat, prințul Mihail Kutuzov, un veteran cu un singur ochi, de neclintit, pentru a rămâne în picioare și a lupta. Mai mulți oameni au fost uciși în cele câteva ore de măcel sângeros la Borodino decât în orice alt angajament până în prima zi de pe Somme, în 1916. A fost un impas, dar Kutuzov s-a retras și a abandonat Moscova.

Napoleon s-a trezit într-un oraș pustiu și în flăcări, așteptând o capitulare care nu a mai venit. Pe măsură ce iarna brutală a coborât în octombrie, a părăsit Moscova și a luptat pentru a traversa Rusia înainte de a-și abandona oamenii pentru a-și salva tronul. "Francezii sunt ca femeile", a glumit el. "Nu trebuie să stai departe prea mult timp". Galopând prin Europa, a ajuns la Paris în decembrie, după ce pierduse 524.000 de oameni, mai mulți dintre ei uciși de tifos decât de ruși.

'Ce carieră a distrus', a exclamat Alexander. 'Vraja s-a rupt'. Acum era rândul lui Alexandru să se răzbune. Rusia și Prusia s-au alăturat unei coaliții finanțate de Marea Britanie, dar Napoleon a strâns noi armate și și-a uimit inamicii care se adunau cu manevre virtuoase. "Scrie-i tatei François o dată pe săptămână", i-a spus el Mariei, "trimite-i detalii militare și afecțiunea mea". La Lützen, în mai 1813, după ce i-a învins pe ruși și pe prusaci, el i-a spus: "Sunt foarte obosit, am obținut o victorie completă asupra... împăratului Alexandru și a regelui Prusiei". El a adăugat într-un mesaj către tatăl ei, Franz, că ea 'continuă să mă mulțumească în mod deosebit'. Ea este acum primul meu ministru ...'.

Cu toate acestea, Franz, sfătuit de ministrul său talentat, dar vanitos, nevrotic și iubitor de plăceri, Klemens von Metternich, se îndrepta inexorabil împotriva ginerelui său. Blond, cu ochi albaștri și cosmopolit, Metternich era prieten cu Napoleon, se culcase cu sora acestuia, Caroline Murat, și negociase căsătoria lui Napoleon cu Marie Louise, dar el credea în echilibrul strategic și își dădea seama că Napoleon nu va accepta niciodată compromisuri.

'Metternich mi se pare un intrigant care îl dirijează foarte prost pe Papa François', i-a spus Napoleon Mariei, dar se confrunta cu dilema războinicilor autopromovați: 'Datorez totul gloriei mele. Dacă o sacrific, încetez să mai fiu'. În august 1813, Habsburgii au schimbat tabăra. 'Înșelat de Metternich, tatăl tău s-a alăturat dușmanilor mei', i-a spus el soției sale loiale. La Dresda i-a învins pe austrieci, prusaci și ruși, informând-o pe Marie că 'Papa François a avut bunul simț să nu vină', în timp ce 'trupele lui Papa François nu au fost niciodată atât de rele'. Dar la Leipzig, în octombrie, cei 200.000 de oameni ai lui

Napoleon au fost înfrânți de 300.000 de ruși, austrieci și suedezi - cea mai mare bătălie europeană până la Primul Război Mondial. Franța a fost invadată de coaliție, condusă de Alexandru dinspre est și de Wellington dinspre sud-vest. Chiar și regele și regina din Napoli - Murat și sora sa Caroline - l-au trădat pe Napoleon, în timp ce Talleyrand a negociat restaurarea Bourbonilor în forma obeză a fratelui regelui ghilotinat, Ludovic al XVIII-lea. 'Trădarea', spunea Talleyrand, 'este o chestiune de date'. În timp ce castelul său de cărți de joc se prăbușea, Napoleon a recunoscut (ca și Ludovic al XIV-lea): 'Am făcut prea mult război'. El a liniștit-o pe neliniștita sa Marie: "Îmi pare rău să aud că ești îngrijorată. Înveselește-te și fii veselă. Sănătatea mea este perfectă, afacerile mele, nu prea ușoare, nu sunt în stare rea..." Dar Marie era poate mai mult concentrată asupra ei însăși decât asupra crizei lui Napoleon, scriind în jurnalul ei ca și cum s-ar fi întrebat ce-l ținea pe soțul ei atât de ocupat: "Nu am vești de la împărat. Este atât de dezinvolt în felul lui de a fi. Văd că a uitat de mine'.

Ca un semn al dezintegrării imperiului, în martie 1813, fratele lui Napoleon a încercat să o seducă pe împărăteasa Maria. 'Regele Iosif', s-a plâns ea lui Napoleon, 'îmi spune lucruri foarte obositoare'.

'Nu fi prea familiară cu regele', a avertizat-o Napoleon. 'Fii rece cu el... Fără intimitate... Vorbește cu el doar în prezența ducesei și lângă o fereastră'. Mai târziu, el a mărturisit: 'Toate acestea mă deprimă mai degrabă; am nevoie să fiu consolat de membrii familiei mele'. L-a avertizat patetic pe Iosif: 'Dacă vrei tronul, ia-l ... dar lasă-mi inima și dragostea împărătesei', înainte de a-l instrui: 'Nu permite ca împărăteasa și regele Romei să cadă în mâinile dușmanilor'. Referindu-se la băiat, el a adăugat sumbru: "Mai degrabă l-aș vedea înecat în Sena".

În timp ce armatele aliate înconjurau Parisul, împărăteasa Maria a fugit, distrugând orice șansă ca bebelușul ei rege să îi succeadă la tron. Talleyrand a preluat puterea. Rușii au ocupat Parisul la optsprezece luni după ce parizienii ocupaseră Moscova; Alexandru a luptat de la Moscova la Paris, supraveghind astfel apariția Rusiei ca mare putere. Țarul a rămas la conacul lui Talleyrand, căruia i s-a alăturat Wellington, proaspăt ducelat. Alexandru a fost fermecat de împărăteasa Josephine; Wellington s-a bucurat de favorurile actrițelor care îl favorizaseră cândva pe Napoleon.

Lafayette a aranjat exilul lui Napoleon în America. În schimb, la Fontainebleau, Napoleon a abdicat în favoarea fiului său, care, din punct de vedere tehnic, a devenit Napoleon al II-lea, și a acceptat în schimb titlul de împărat al micii insule Elba și, pentru împărăteasa Maria, ducatului italian de Parma. "Vei avea... o țară frumoasă", a scris el.

El spera că "Când te vei plictisi de Elba și voi începe să te plictisesc, așa cum nu pot decât să fac când voi fi mai în vârstă... vei fi mulțumită de nenorocirea mea dacă... vei putea fi fericită să o împărtășești". În acea noapte a încercat să se sinucidă cu trusa sa de otravă, pe care o purta cu el de la Moscova.

WATERLOO: SECOLUL BRITANIC; NAPOLEON AL II-LEA ȘI ASCENSIUNEA FAMILIEI ROTHSCHILDS

După o noapte de vomă, Napoleon a supraviețuit. Marina regală l-a dus la Elba, unde i s-au alăturat în curând mama și sora sa, Pauline. Jocurile de cărți îl plictiseau.

'Trișezi, fiule', a spus Madame Mère.

'Ești bogat, mamă', a răspuns el. La Paris, Josephine a murit de pneumonie la vârsta de 50 de ani, în timp ce a doua sa împărăteasă, Marie, a fost luată de cavaleria austriacă și reunită cu tatăl ei. Ea încă mai spera să-l urmeze pe Napoleon la Elba. "Mă aflu într-o poziție foarte nefericită și critică; trebuie să fiu foarte prudentă", a scris ea. 'Sunt momente în care mă gândesc că cel mai bun lucru pe care l-aș putea face este să mor'. Franz a trimis-o pe ea și pe fostul copil Napoleon al II-lea la Viena, unde i-a fost desemnat contele Adam von Neipperg, un bravo cu un singur ochi, ca șambelan pentru a o împiedica să i se alăture lui Napoleon. 'În șase luni voi fi amantul ei', s-a lăudat Neipperg, 'și în curând soțul ei'. Marie s-a îndrăgostit de el - apoi a rămas însărcinată.

În curând, Marie a fost însoțită la Viena de potentații și escrocii Europei, în timp ce tatăl ei, împăratul Franz și cancelarul Metternich, prezidau un congres pentru reorganizarea continentului. "Când am ajuns ieri", scria Metternich, "am găsit toată Europa în anticamera mea". Congresul a fost cea mai mare petrecere de lux din lume, un summit diplomatic, un bal interminabil, un carusel social, un festin al gurmandismului, un super-bordel infestat de boli venerice, la care au participat Alexandru, Wellington, Talleyrand și sute de diplomați, spioni, bancheri, bancheri montaniarzi și proxeneți, precum și mii de prostituate și 18.000 de membri ai publicului, cu o coloană sonoră compusă de Beethoven: "Victoria lui Wellington" a fost imnul său. A fost deschis cu un bal la Hofburg pentru 10.000 de invitați.

Cu toate acestea, au existat indicii ale unei noi ere. Unul dintre saloanele preferate, la care au participat Metternich, Wellington și Talleyrand, a fost ținut de soția unui bancher

sofisticat, Fanny von Arnstein, care era evreică - o premieră pentru o salonieră. Metternich a creat una dintre primele birocrații de poliție secretă pentru a supraveghea jucătorii: acestea au devenit în curând instrumente esențiale ale statului. Oberste Polizei und Zensur Hofstelle a baronului Franz von Hager a angajat o armată de spioni, de la prințese până la Grabennymphen, prostituatele de pe străzi: rapoartele zilnice erau prezentate kaiserului și cancelarului. Un alt ajutor indispensabil al lui Metternich a fost publicistul său, Friedrich von Gentz. "Cel mai mare rău este presa", i-a spus Metternich lui Gentz. Dar politica de masă se afla în pragul palatului.

Marile puteri epuizate au restabilit ceea ce considerau a fi un echilibru: Habsburgii au condus o Confederație Germană și au asigurat nordul Italiei; Romanovii au fost restaurați în Polonia, Bourbonii în Franța; iar în afara Europei, Marea Britanie a păstrat Colonia Capului, iar comerțul cu sclavi a fost abolit în emisfera nordică. Imediat după ce tratatul a fost semnat în cele din urmă, magnații au primit vești uluitoare.

În februarie 1815, Napoleon, înfuriat de neplata pensiei sale și de deturnarea Mariei, a evadat de pe Elba, și-a mobilizat veteranii, care s-au adunat în jurul stindardului său fără să fie mișcați de grasul și arogantul Ludovic al XVIII-lea, și a recucerit Parisul. A fost imediat declarat "un perturbator al lumii". A avansat în Belgia pentru a-i elimina pe anglo-prusieni înainte de sosirea austro-rușilor. A început bine. "Napoleon m-a păcălit, pe Dumnezeu", a spus Wellington, părăsind Viena pentru a prelua comanda. Pe 18 iunie, la Waterloo, Napoleon, acum în vârstă de 45 de ani, burtos, obosit ca un câine și cu hemoroizi, nu a reușit să stăpânească bătălia și a pierdut 25.000 de oameni - mai mulți decât în orice altă bătălie, cu excepția Borodino. "Un lucru al naibii de strâns", a spus Wellington.

Nathan Rothschild a auzit de Waterloo înaintea lordului Liverpool, beneficiind de propria sa rețea de informații, dar, contrar mitului conform căruia Rothschildii au făcut o avere cu aceste informații, victoria rapidă l-a nedreptățit, expunându-i exploatațiile, la fel cum încheierea marelui război francez a pus capăt afacerii sale de livrare de subvenții. "Îmi simt moralul foarte scăzut", i-a spus Nathan acestui frate Carl două săptămâni mai târziu. Fratele lor Salomon a strâns fonduri pentru Kaiser Franz și i-a împrumutat bani lui Metternich (nume de cod Unchiul). Metternich a fost primul om de stat care a luat masa în mod regulat cu evreii la Rothschild. În 1816, împăratul Franz i-a ridicat pe frați la rang de nobili, acordându-le titlul de baron, deși a glumit cu subînțeles că aceștia erau "mai bogați decât mine". Carl, la Napoli, o consilia pe fosta împărăteasă Marie Louise; Amschel, la Frankfurt, acoperea Prusia; Nathan, ascetic și intens, conducea familia de la Londra.

Plăcerile familiei erau adevărata lor comoară. "După cină, de obicei nu am nimic de făcut", îi scria Nathan lui Saloman la Viena. 'Nu citesc cărți, nu joc cărți... Singura mea plăcere sunt afacerile mele și în acest fel citesc scrisorile lui Amschel, Salomon, James și Carl'. În 1806, Nathan s-a căsătorit cu fiica unui negustor olandez, Hannah Barent Cohen, cu care a avut șapte copii și care l-a descris ca fiind 'cel mai bun prieten' al ei. Sora ei, Judith, s-a căsătorit cu un imigrant italian, Moses Montefiore, un bancher sefardit, care locuia lângă Nathan și deasupra afacerii cu lingouri în St Swithin's Lane din City of London. Au împărțit familia și afacerile și au colaborat din ce în ce mai mult în campaniile pentru drepturile evreilor și reformele liberale.

Nathan era expert în a face pariuri pe viitor. 'Domnul Rothschild a fost un prieten foarte util', a declarat Liverpool, care a fost suficient de capabil pentru a rămâne prim-ministru timp de peste paisprezece ani. Războaiele au costat mult Marea Britanie în sânge și comori, dar, în cele din urmă, au încetinit economia europeană - peste trei milioane de morți - dar au accelerat-o pe cea britanică. Războiul a fost motorul care a impulsionat creșterea economică a Marii Britanii. Iar Rothschild-urile au furnizat combustibilul: capitalul.

În Europa, judecata lor a fost la fel de acută. Au împrumutat bani lui Ludovic al XVIII-lea și lui Talleyrand. La câteva luni după ce s-a întors la Paris, Ludovic l-a demis pe Talleyrand și nu a reușit să rețină o epurare a bonapartiștilor. La Marsilia, 300 de mameluci ai lui Napoleon au fost măcelăriți în cazarma lor. După asasinarea nepotului regelui, mii de oameni au fost urmăriți penal pentru că l-au susținut pe Napoleon, ceea ce a inspirat povestea romanului lui Dumas, Contele de Monte-Cristo. 'Nu au învățat nimic', a avertizat Talleyrand, 'și nu au uitat nimic'. De asemenea, Rothschild-urile l-au susținut pe vărul liberal al regelui, Louis Philippe, duce de Orléans. 'O curte este întotdeauna o curte', spunea James de Rothschild, 'și întotdeauna duce la ceva'.

La Londra, Nathan a sprijinit un prinț german urban, Leopold de Saxa-Coburg, care, după ce a petrecut timp la curțile lui Napoleon și Alexandru, a reușit să se căsătorească cu moștenitoarea britanică, prințesa Charlotte. Dar în 1817 aceasta a murit după ce a născut un copil mort. Leopold nu mai avea nicio perspectivă, însă Salomon l-a sfătuit pe Nathan: "Ar trebui să arătăm și mai multă prietenie față de un om care a căzut în vremuri grele decât înainte". Moartea lui Charlotte a însemnat că succesiunea britanică trecea acum în mâinile unuia dintre frații josnici ai prințului regent, ducele de Kent, care, căsătorindu-se târziu, a reușit să aibă o fată, Victoria. Dar ambele pariuri pe Ludovic-Filip și Leopold aveau să fie plătite.

La Londra, Nathan a avut încredere în toți jucătorii, de la George al IV-lea (așa cum a devenit prințul regent în 1820) până la lordul Liverpool și Wellington, vârful noii legături dintre finanțe, putere și societate, poziția sa fiind sporită atunci când a ajutat la salvarea Băncii Angliei. Dar succesul familiei Rothschild nu i-a făcut pe aceștia să fie iubiți. Ei erau avangarda evreilor proaspăt emancipați care, odată ascunși în casele de numărat din Judengasse, prosperau acum într-o lume ciudată și impunătoare a piețelor bursiere, a fabricilor, a ziarelor și a valorilor burgheze, făcându-și loc în saloanele aristocratice și în familiile creștine. Succesul a dat naștere unor noi forme de rasism medieval antievreiesc, în parte gelozie pe bogăția parvenită, în parte suspiciune față de putere, cuprinzând atât fervoarea naționalistă, cât și teama conservatoare.

Evreii se confruntau în continuare cu legi discriminatorii în întreaga Europă: erau din ce în ce mai mult persecutați în Rusia și chiar și în Marea Britanie nu puteau fi aleși în Parlament, nu puteau frecventa o universitate și nu puteau ocupa funcții publice. Nathan și cumnatul său, Montefiore, au militat pentru drepturile evreilor. Oricât de olimpică ar fi fost viața lor socială și oricât de palate ar fi fost vilele lor, ei erau totuși evrei adepți ai spiritului de familie: dintre cei șapte copii ai lui Nathan, patru s-au căsătorit cu Rothschild, unul cu Montefiore, altul cu un văr, și doar unul s-a căsătorit în afara familiei. Dar în 1827 Montefiore s-a îmbarcat într-o vizită periculoasă la Ierusalim, acum un sat monumental pe jumătate pustiu, neglijat de voracitatea pașilor otomani, și acolo a îmbrățișat o credință religioasă în visul tradițional evreiesc de întoarcere în Sion, care s-a îmbinat cu un nou interes creștin pentru Orașul Sfânt.

La 5 mai 1821, în timp ce Metternich prezida echilibrul puterii în Europa, un soldat pensionat bolnăvicios a murit într-o casă umedă de pe insula părăginită din Atlantic, Sfânta Elena, și nimănui nu i-a păsat. "Nu este un eveniment", a glumit Talleyrand. 'Doar o știre'. În timp ce Bonaparte, în vârstă de 51 de ani, suferea de cancer la stomac, trei cuceritori - din sud, est și nord - întemeiau noi imperii africane.

SHAKA ZULU, MOSHOESHOE ȘI DONA FRANCISCA: MFECANE

În 1816, Shaka și-a vrăjit tatăl, nkosi (rege) al căpeteniei minore zulu de pe râul alb Mfolozi, un popor Ngumi din sudul Africii, apoi, la moartea acestuia, l-a ucis pe fratele său vitreg, succesorul de drept, și a revendicat tronul. Shaka a fost mercurial, creativ și

carismatic, dar, în cele din urmă, chiar și propria sa familie l-a considerat terifiant și imprevizibil.

A fost fiul cel mare, neplanificat, poate nedorit, al regelui Senzangakona și al fiicei unui șef de trib, Nandi - Sweet. Când Senzangakona a reușit să urce pe tron, s-a căsătorit de mai multe ori și a avut optsprezece fii, resemnându-se cu primul său fiu. Nandi și Shaka au fugit, protejați de sora regelui, Mnkabayi, o intermediară abilă care a devenit arbitrul regatului într-o cultură în care puterea feminină era respectată. Nandi s-a recăsătorit, în timp ce Shaka, amărât și înstrăinat, s-a întors în casa tatălui său. Când a devenit clar că va face probleme, tatăl a decis să-l ucidă.

Shaka a fugit în lumea largă, care era împărțită între două regate Nguni - Mthethwa condus de regele Dingiswayo și Ndwandwe sub conducerea regelui Zwide - care erau deja prinse într-o rivalitate mortală care avea să explodeze într-un conflict mai larg, Mfecane - Zdrobirea. La vârsta de 22 de ani, Shaka s-a alăturat regelui Dingiswayo al Mthethwa, care, declarând că "ar trebui să existe un mare rege care să exercite controlul asupra celor mici", a recunoscut potențialul prințului bastard și l-a promovat la rangul de comandant; Shaka a devenit în curând cunoscut sub numele de Eroul lui Dingiswayo. Împreună au complotat pentru ca Shaka să pună mâna pe căpetenia Zulu. În 1816, când tatăl său l-a vizitat, Shaka a aranjat vrăjitoria, un instrument puternic în societatea Nguni, care a dus la moartea lui Senzangakona. Regele a fost succedat de un fiu mai tânăr, Sigujana. Dingiswayo i-a împrumutat lui Shaka un regiment, astfel încât acesta a putut să-l ucidă pe Sigujana. Mătușa sa, Mnkabayi, în calitate de regentă, a aranjat invitația sa de a deveni nkosi al micului regat Zulu. Shaka a dansat ukugiya, s-a spălat în incinta regală și apoi a ieșit pentru a fi aclamat nkosi. Dar în 1818, Zwide l-a atacat și l-a ucis pe Dingiswaya, spunându-i lui Shaka: "Acum că ți-am scos capul, de ce nu aduci tot corpul în fața mea, altfel îl arunc în râul Thukela".

'Corpul avea două capete, ca marele șarpe de râu Nkanyamba', a răspuns Shaka. 'Doar că ești prea prost ca să-l vezi pe celălalt'.

Shaka și-a extins propriul regat, antrenând o nouă armată folosind metodele pe care le dezvoltase împreună cu patronul său: manevre rapide ale unor regimente antrenate intensiv în spatele unor ziduri de scuturi, comandate de el însuși, pentru a acționa ca niște coarne de vite în bătăliile de învăluire. Aceștia foloseau atât sulița lungă tradițională, cât și buzduganul, dar și o nouă suliță scurtă și înjunghiată. Nu aveau cai, care mureau după ce erau mușcați de musca tsetse, și nici puști, pe care le disprețuiau. Shaka cerea celibat de la trupele sale active, care erau antrenate să lupte desculțe, călite

prin dansul pe spini de diavol. Orice nesupunere era pedepsită cu moartea. Creând o națiune ierarhizată, cu familia sa în vârf și națiunile cucerite mai jos, a încurajat spiritul de corp al zulușilor, făcând să defileze cu amabutho - regimentele sale - care dansau în piei de animale cântând "Ești un animal sălbatic! Un leopard! Un leu!", crezând că sunt Oamenii Cerului, împuterniciți de zei și de spiritele strămoșilor. Vrăjitoarele puteau prelua controlul asupra unei persoane prin procurarea unor fragmente din corp, unghii, păr sau urină - astfel încât acestea trebuiau eliminate cu grijă. După o bătălie, războinicii riscau să fie contaminați de dușmanii lor, ale căror corpuri erau deci spintecate pentru a curăța ucigașul. Nu se făceau prizonieri. "Nimeni să nu rămână în viață", spunea Shaka, "nici măcar un câine sau un copil pe spinarea mamei sale".

În 1819, Shaka l-a învins pe regele Zwide, care a fugit în Mozambic. Zulu a ucis-o pe mama lui Zwide, închizând-o într-o colibă cu hiene răpitoare.

Shaka a trecut la noi cuceriri. Regele nu era considerat frumos - capul său "ciudat", ochii roșii, cu doi dinți proeminenți și un mod de a râde "în afara gurii", corpul său neobișnuit de hirsut - și era conștient de acest lucru. 'Deși se spune că am obiceiul de a ucide oameni, niciodată nu te voi ucide', i-a spus amenințător unui războinic chipeș. 'Dacă aș face-o, zulușii ar râde de mine, spunând că te-am ucis pentru că ești frumos și pentru că eu sunt urât'. Mai târziu, el a ordonat europenilor să-i aducă ulei de păr Macassar pentru a-și vopsi barba și părul în negru.

În diversele sale capitale, a trăit printre sute de femei - soțiile senioriale și isigodul său de concubine, care își coafau părul în cocuri și purtau fuste scurte din piele plisată și dopuri de urechi din fildeș sculptat. Shaka "era un om cu sentimente mari și obișnuia frecvent, din cauza durerii sau a bucuriei excesive, să izbucnească în plâns". Nu se știe dacă a avut copii, deși este posibil ca acest lucru să fi fost intenționat; celor care rămâneau însărcinate li se ordona să avorteze sau să fie ucise. În cele mai multe dimineți, după ce era bărbierit, ieșea și își chema comandanții și se adresa poporului. "Îl auziți pe rege?", strigau curtenii săi.

'Da, tată! Vindecătorii (sangoma) și ghicitorii (izangoma) erau consultați pentru a "mirosi" vrăjitorii răi: dacă erau isteți, ghiceau dorințele lui Shaka; dar dacă îi indicau pe favoriții săi, acesta îi punea pe ghicitori să fie uciși. Când acesta arăta cu toiagul, spunând: "Ucideți vrăjitorii", victimele erau târâte pentru a fi trase în țeapă prin intestine și apoi zdrobite cu o bâtă sau li se rupea gâtul, în timp ce femeile erau strangulate. 'Vedeți vulturii zburând deasupra', a strigat Shaka. "Wu! Păsările regelui sunt flămânde". Se spunea că a eviscerat o femeie însărcinată pentru a "vedea cum zace copilul" - povești

care sunt relatate de mai multe surse și care ar fi putut fi adevărate. Cruzimile deveneau din ce în ce mai capricioase. Frații săi vitregi Dingane și Mhlangana și puternica sa mătușă îl urmăreau îndeaproape. Chiar și mama sa, Nandi, Marea Elefantă (monarhul feminin), i-a pus la îndoială excesele.

Pe măsură ce cuceririle lui Shaka intensificau cucerirea Mfecane, el era doar un jucător într-un turneu multietnic pentru putere și resurse. În nord-est, portughezii au creat un model unic de imperiu european. Regii portughezi au acordat titluri și proprietăți unor războinici luso-africani, prazo senhors, care au domnit alături de magnați africani. Acești lorzi luso-africani - prazeiros, care comandau armate private formate din colonos și chicundas (soldați-sclavi) africani - au vânat în Africa mai adânc pentru a găsi vite, sclavi și fildeș pe care să le vândă în Lourenço Marques (Mozambic); mai la nord, negustorii de sclavi din Omani și Swahili au pătruns în Africa Centrală, vânzându-și prizonierii în jurul Oceanului Indian, în timp ce Mehmed Ali făcea raiduri în Sudan. La sud, metisii Griqua au făcut raiduri în nordul Capului; regii Xhosa au cucerit estul Capului; iar în urma lor au venit olandezii și britanicii.

Negustorii olandezi din cadrul VOC au fondat Cape Town, unde s-au stabilit mii de boieri săraci - fermieri, calviniști devotați - care s-au întâlnit curând cu vânătorii-culegători Khoikhoi (boschetarii sau hotentots pentru europeni), descendenți ai locuitorilor originari ai continentului, împinși spre sud de bantu care au migrat din vestul Africii. Olandezii au importat sclavi din Dahomey, Angola și Mozambic pentru a-și munci plantațiile, în timp ce i-au distrus pe Khoikhoi, care, striviți între Bantu și olandezi, decimați de variolă și reduși la o muncă în regim de servitute aproape de sclavie, aproape că au încetat să mai existe. Coloniștii, care se numeau pe ei înșiși afrikaneri, s-au extins spre nord și spre est, întâlnindu-i astfel pe Nguni, păstori de vite cu coarne lungi, care se deplasau spre sud, cucerindu-și propriile regate.

Afrikanerii s-au transformat în oameni de frontieră pricepuți, care jefuiau turmele și vânau elefanți pentru fildeș, dar s-au stabilit și cu femei africane cu care au făcut copii, trăind uneori mai mult ca niște regi Nguni decât ca niște europeni. Au devenit luptători experți în unități călare numite comandouri și și-au antrenat fiii de rasă mixtă pentru a servi ca luptători auxiliari. Când britanicii au cucerit Capul, era o colonie de 75.000 de persoane - 15.000 de afrikaneri semi-ostili, 13.000 de sclavi negri, 1.200 de oameni eliberați și restul de rasă mixtă khoikhoi-griqua olandezi, cunoscuți sub numele de "bastarzi". Pe măsură ce noii coloniști britanici au sosit în Cape, deplasându-se spre nord și est, au întâmpinat rezistență din partea regatului amaXhosa condus de regii războinici Tshawe Ngqika, Hintsa și Mgolombane Sandile. Xhosa au fost luptători formidabili, a

căror perspicacitate este adesea neglijată de istorici: au oprit imperiul britanic timp de șaptezeci de ani.

În 1818, în timp ce britanicii se luptau cu amaXhosa sub comanda lui Hintsa, un grup de oameni de frontieră a fondat Port Natal pe coasta de est și a călătorit spre capitala lui Shaka, kwaBulawayo. Regele și-a bătut joc de părul lor blond și ciudat - comparându-l cu coada vitelor - dar le-a acordat drepturi asupra portului și i-a recrutat ca și consilieri militari. Cu toate acestea, cuceririle lui Shaka își atingeau limitele.

În 1824, în timp ce vânătorii britanici se aflau încă în kraal-ul său, Shaka dansa atunci când un potențial asasin l-a înjunghiat cu sulița în lateral. Shaka i-a vânat pe asasini, care au fost snopiți în bătaie de oameni, apoi a masacrat tribul Qwabe, pe care a decis să dea vina pe el - deși, pe bună dreptate, nu avea încredere în propria familie. În 1827, mama sa, Nandi, a murit în mod misterios. Ea a dezaprobat epurările sale și este posibil să fi protejat un copil de sex masculin născut din concubinele sale: fie a ucis-o în furie, fie a pus să fie ucisă, ca Nero. A fost înmormântată precum regalitatea zulu, așezată în picioare, susținută de trupurile slugilor, servitorilor și concubinelor sacrificate, strangulate sau îngropate de vii. Ucigând pe oricine era suspectat de lipsă de loialitate, Shaka ar fi ucis 7.000 de oameni. După moartea lui Nandi, el a numit-o pe mătușa sa Mnkabayi drept Marea Elefantă.

În timp ce britanicii și afrikanerii cercetau pământurile zulu, iar Shaka își lansa teroarea, Africa de Sud era în fierbere. În 1828, având nevoie de o nouă victorie, Shaka a ordonat o expediție împotriva lui Soshangane, fostul general al lui Zwide, care conducea tribul fondat de bunicul său Gaza spre est pentru a-și găsi propriul regat. Imitând multe dintre tacticile militare ale lui Shaka, Soshangane i-a înfrânt pe zuluți, slăbindu-l pe Shaka. "Sunt ca un lup pe câmpie, care nu mai are unde să-și ascundă capul", a spus Shaka, încurajându-i pe ghicitori să adulmece vrăjitoarele printre frații săi vitregi, Dingane și Mhlangana. Marea Elefantă Mnkabayi a început să sugereze că era nebun și că își ucisese mama. Dar, în timp ce era protejat de devotatul său inceku (războinic/gardă de corp) Mbopha, nimeni nu se putea atinge de el.

Mai puțin meteoric decât Shaka, dar mai remarcabil, a fost Moshoeshoe, născut în același an cu Zulu, liderul tribului Sotho, păstorii care au suferit din greu din cauza prădătorilor Nguni și Griqua. Moshoeshoe i-a condus pe Sotho într-o migrație periculoasă spre platoul Qiloane (Lesotho), unde a creat o fortăreață - Muntele Nopții, despre care se spune că crește ziua și se micșorează noaptea - unde a rezistat atacurilor tuturor liderilor rivali și a creat un regat bogat în vite. Exploatându-i inteligent pe

britanici, el s-a oferit ca un echilibru pentru afrikaneri și zulu, cumpărând puști și angajând un misionar francez, Eugène Casalis, ca consigliere.

Într-o domnie de cincizeci de ani (care s-a încheiat în 1870), Moshoeshoe i-a învins pe britanici, afrikaneri, zuluți și ndebele. Mai uman și mai constructiv decât Shaka, el a fost "maiestuos și binevoitor". Profilul său acvilin, plinătatea și regularitatea trăsăturilor sale, ochii săi puțin obosiți au făcut o impresie profundă asupra mea', scria Casalis. 'Am simțit imediat că aveam de-a face cu un om superior, antrenat să gândească, să comande pe alții și, mai presus de toate, pe el însuși'. Din aceste războaie a ieșit forma actuală a Africii de Sud.

Mai la nord, un fost general al regelui Zwide și văr al lui Shaka, Zwangendaba, și-a condus tribul Ndwandwe într-o călătorie de 1.000 de mile prin Mozambic și Zimbabwe, care a durat 15 ani. După ce Zambezi s-a despărțit de ei în timpul unei eclipse, au ajuns să se stabilească în Tanzania de astăzi, unde un sultan omanez, Said cel Mare, cucerea un imperiu din Somalia până în Mozambic, din Kenya până în Pakistan.

Totul a început cu doi șeici arabi care s-au duelat cu pumnale în deșertul arab.

CONSTRUCTORII IMPERIULUI DIN AFRICA DE EST: MEHMED ALI ȘI A SPUS

În 1832, Said bin Sultan, sultanul Omanului, și-a mutat capitala în Africa, creându-și curtea în Zanzibar, unde a construit un palat, Bait al-Mtoni. Ascensiunea sa a început cu două decenii mai devreme, când tatăl său a fost asasinat; vărul său Badr a fost numit regent, susținut de saudiți. În 1806, Said l-a ademenit pe regent în fortăreața sa din deșert și apoi i-a întins o ambuscadă. Prinții al-Said s-au duelat până la moarte, iar adolescentul Said a câștigat. În timp ce Badr sângerând se clătină în deșert, cameleonii lui Said l-au decapitat.

După ce și-a tranșat vărul, Said a pus mâna pe Muscat, pe care tatăl său îl ajutase să devină unul dintre antrepozitele din Oceanul Indian, apoi a pornit la cucerirea coastei africane swahili. Familia al-Said deținea deja Zanzibar, pe care Said îl vizitase în copilărie. El a construit un imperiu talasocratic, cucerind Pemba în 1823. În Golf, a cucerit Bahrein și Qatar, dar nu a reușit să le păstreze. Apoi a pus mâna pe porturile Gwadar (Pakistan) și Bandar Abbas și Hormuz (Iran). În 1837, a cucerit Mombasa.

Dar a existat o problemă: sclavia. Said a vândut sclavi prinților indieni și plantatorilor francezi din Réunion și Mauritius, iar pe unii i-a păstrat pentru propriile plantații de cuișoare. Afro-omaniștii și-au croit drum în interiorul Africii prin vânători criminale de elefanți și de sclavi în jurul lacurilor Tanganyika și Victoria, în Uganda și Congo. La Kazeh (Tanzania), stăpânii de sclavi din Zanzibar au trăit sultanic cu sclave și concubine, conducându-și propriile fiefuri congoleze. Mai târziu, în timpul domniei lui Said, Tippu Tip, fiul în vârstă de douăzeci de ani al unei mame aristocrate din Oman și al unui tată swahili, a condus o sută de oameni înarmați în Africa pentru a-și lansa cariera de războinic sclavagist, comerciant de cuișoare și, mult mai târziu, jucător în împărțirea Africii de către europeni.

În 1820, înțelegând că britanicii își doreau securitate pentru India, sultanul Said a negociat o alianță cu Marea Britanie în schimbul unei excepții personale de la interzicerea sclavagismului.

Omanul a vândut, de asemenea, sclavi vecinului său din nord, Mehmed Ali, care salvase Omanul de la prădătorii saudiți și care era acum hotărât să își cucerească propriul imperiu african. În 1820, Mehmed a trimis o expediție sub comanda fiului său Ismail pentru a distruge regatul Sennar și a cuceri Sudanul. "Ești conștient că misiunea ta nu are alt scop decât acela de a aduna negri", i-a spus Mehmed lui Ismail. 'Sclavii valorează pentru noi mai mult decât bijuteriile'.

Ținând curtea în divanul său cairinean pe jumătate luminat, ca 'un păianjen în pânză', Mehmed Ali Pașa a cultivat un aer de mister, privindu-și vizitatorii, vorbind amenințător. "Singurele cărți pe care le citesc", spunea el, "sunt fețele oamenilor". Înființându-și propria tipografie, a refuzat să-l tipărească pe Machiavelli, glumind că italianul "nu avea ce să-l învețe". A condus totul, promovându-și fiii, dar decapitând orice opoziție.

Mehmed Ali a fondat Khartoum, în Sudan, ca bază sudică, de unde aghiotanții săi au capturat 30.000 de sclavi, dintre care două treimi au pierit în timp ce erau împinși spre nord "ca oile cu putregaiul". Fiul său temerar, Ismail, a fost ucis, dar raidurile egiptene livrau acum 10.000 de sclavi sudanezi anual. Cu toate acestea, Mehmed Ali, conducător al Arabiei, Egiptului și Sudanului, a râvnit la noile tehnologii europene, cultivând bumbac și construind mori pentru a-l prelucra - primul stat neeuropean care s-a alăturat revoluției industriale. El a invitat ofițeri francezi pentru a-și antrena armata modernă, luându-l drept model pe Napoleon și cultivând în același timp o relație specială cu Parisul Bourbon - unde Louis al XVIII-lea, obosit și umflat, se străduia să concureze cu gloria lui Napoleon. Legenda împăratului a crescut. După Waterloo, Maria Luiza, soția

lui Napoleon, a plecat cu Neipperg să domnească la Parma, unde i-a născut în secret copii, dar i s-a ordonat să îl lase pe tânărul ei fiu Napoleon la Viena.

Băiatul a primit un nume nou: după ce a fost atât rege al Romei, cât și Napoleon al II-lea, bunicul său Franz l-a redenumit Napoleon-Franz, duce de Reichstadt. Adorându-şi tatăl, a fost șocat să descopere viața amoroasă a mamei sale cu Neipperg. "Dacă Josephine ar fi fost mama mea", i-a spus el unui prieten, "tatăl meu nu ar fi fost înmormântat la Sfânta Elena, iar eu nu m-aș fi aflat la Viena". Mama mea este bună, dar slabă... nu este soția pe care o merita tatăl meu'.

Napoleon-Franz s-a antrenat ca soldat, dar bunicul său și cancelarul Metternich erau îngroziți de faptul că ar putea aduna bonapartiști în Franța sau revoluții în alte părți. În 1814, țarul Alexandru a conceput o alianță conservatoare pentru a ghida o Europă bazată pe reguli - o versiune autocratică a Consiliului de Securitate al ONU - cu Metternich și Marea Britanie a lordului Liverpool, pentru a zdrobi răspândirea spiritului revoluționar. Sau, cel puțin, după cum spunea Metternich, "Evenimentele care nu pot fi prevenite trebuie dirijate".

Cu toate acestea, Metternich și aliații săi s-au luptat să țină linia în Iberia: unul dintre regii peninsulei, João, se afla la Rio, în timp ce celălalt, regele inept al Spaniei, Fernando, încerca să restabilească regimul absolut. Cu cincisprezece ani mai devreme, Fernando, în vârstă de 16 ani, jucase tenis cu un băiat colonial slăbănog din Caracas, Simón Bolívar, în vârstă de 17 ani, care, pierzând un punct, l-a lovit în cap pe prințul de Asturias. "Cine ar fi ghicit că acest accident era un semn prevestitor", s-a lăudat Bolívar mai târziu, "și că îi voi smulge cea mai prețioasă bijuterie din coroană?". "Bijuteria" era America - iar Bolívar, împreună cu doi monarhi haitieni și un prinț brazilian, avea să elibereze un continent și să deschidă o eră.

Autorul Declarației de Independență a Haitiului a fost primul intelectual haitian, Louis Boisrond-Tonnerre, fiul unui tâmplar care a fost educat în Franța, cunoscut sub numele de Tonnerre (Tunet) deoarece leagănul său fusese lovit de fulger. El a încurajat masacrul: "Pentru declarația noastră de independență, ar trebui să avem pielea unui alb drept pergament, craniul lui drept cerneală, sângele lui drept cerneală și baioneta drept stilou!". Unul dintre ucigași a fost Jean Zombi, al cărui nume a răspândit spectrul "zombi" în imaginația occidentală. Ideea de zombi provine din Africa de Vest, în special din Dahomey, unde nimic nu era mai terifiant decât moartea strigoi a sclaviei: se credea că cei înrobiți deveneau pe jumătate morți, dar încă vii. Uciderile lui Zombi inversau

vrăjitoria. Singurii albi cruțați au fost polonezii din armata franceză, pe care Dessalines, conștient de masacrele rusești ale polonezilor din Varșovia, i-a numit "negrii albi ai Europei".

În cealaltă parte a lumii, în colonia penală britanică din Australia, tocmai avusese loc o lovitură de stat militară. Încă de la înființarea coloniei, Corpul Țării Galilor a servit drept garnizoană, comercializând din ce în ce mai mult "rom" - băutură pe bază de grâu din Bengal. În lipsa monedelor, această băutură alcoolică a fost folosită ca monedă. Când un nou guvernator, amiralul Bligh, care îl însoțise pe căpitanul Cook și apoi supraviețuise unei revolte pe nava sa Bounty, a devenit guvernator, a încercat să pună capăt afacerilor comerciale ale așa-numitului Corp al romului. În 1808, soldați furioși au mărșăluit asupra Casei Guvernului, l-au arestat pe Bligh și au preluat puterea, pe care au păstrat-o timp de doi ani - prima lovitură de stat militară din Imperiul Britanic de la Cromwell încoace. Când a sosit un nou guvernator, puterea civilă a fost restabilită, iar Corpul a fost desființat.

Regina Marie Louise era sora vitregă a lui Cécile Fatiman, mambo voodoo care declanșase rebeliunea în 1790.

Jefferson a decis să renunțe la vicepreședintele său, Aaron Burr, de pe lista de candidați. Când Burr a candidat pentru funcția de guvernator al New York-ului, vechiul său aliat Hamilton l-a numit "voluptuos fără principii" și l-a susținut pe adversarul său. Burr a pierdut. La 11 iulie 1804, cei doi bărbați s-au întâlnit la duel pentru a-și apăra onoarea: Hamilton a tras în aer, dar Burr l-a împușcat letal în stomac, spulberându-i ficatul. Burr a fugit, dar nu a fost niciodată judecat. În schimb, respins de republica pe care ajutase la crearea ei, a plănuit să fondeze un imperiu în sud-vest, extras din Louisiana Purchase și din Mexicul spaniol. Detaliile sunt neclare, dar probabil că se imagina împărat. Dacă acum pare absurd, aceasta era o perioadă în care un obscur corsican se făcuse împărat al Europei. Dar când l-a abordat pe comandantul american, acesta din urmă l-a informat pe Jefferson, care a susținut urmărirea sa penală. Când Burr a fost achitat, a părăsit America, călătorind în Europa, întorcându-se abia la bătrânețe.

Kamehameha s-a căsătorit atât din dragoste, cât și pentru prestigiu: s-a căsătorit cu Keopuolani, fiica regelui Kiwalao, pe care o sacrificase, dar au trăit separat. A avut paisprezece copii, patru de la rege, zece de la iubiții ei. Dar principalul său consilier era favorita sa, regina Ka'ahumanu, amuzantă, inteligentă și cântărind 500 de kilograme, pe care a numit-o regentă.

Acest Francisco de Miranda a fost unul dintre cele mai extraordinare personaje ale timpului său. Născut într-un mediu privilegiat - până când tatăl său, un nobil spaniol care a emigrat la Caracas, a fost denunțat pentru că avea sânge impur (evreiesc); în cele din urmă, certificatul de limpieza de sangre al tatălui său a fost confirmat, dar tânărul Miranda, dezgustat, a părăsit Caracas, luptând pentru Spania, călătorind în America, unde s-a împrietenit cu Washington și Jefferson, și în Rusia, unde i-a fermecat pe Ecaterina și Potemkin, înainte de a lupta pentru revoluția franceză, apoi de a fi întemnițat de Robespierre. Supraviețuind Terorii, a călătorit timp de un deceniu pentru a-și promova viziunea unei revolte împotriva Spaniei în vederea creării unei Americi de Sud unite sub conducerea unui Inca ereditar, sfătuit de el însuși.

În februarie 1811, George al III-lea, din ce în ce mai orb, tot mai dezorientat și cu inima frântă după moartea fiicei sale Amelia din cauza tuberculozei, a înnebunit definitiv. Perceval a activat Actul de Regență; Prințul George a devenit prinț regent. La fel ca mulți tineri radicali, prințul devenise mai conservator odată cu vârsta. Când Perceval a fost asasinat de un nebun, l-a numit pe contele de Liverpool ca prim-ministru, trădându-și prietenii Whig furioși. Când regentul i-a tăiat pe foștii săi prieteni Beau Brummell și lordul Alvanley la un bal, Beau a rostit cea mai bună replică din istoria regală: "Alvanley, cine este prietenul tău gras?". Trăind în exil în Franța timp de încă douăzeci de ani, Brummell a murit pe jumătate nebun și fără niciun ban.

În mijlocul sumbrătății, doar curajul strălucitor al mareșalului Murat, regele Neapolelui, a ridicat moralul francezilor - "un rege de scenă prin eleganța studiată a ținutei sale", a scris un martor ocular, "un rege adevărat prin curajul și activitatea sa inepuizabilă". Ușor de "recunoscut după ținuta sa", își amintea Napoleon, "era o țintă obișnuită pentru inamic, iar cazacii obișnuiau să îl admire datorită curajului său uimitor".

Napoleon a încercat să creeze un imperiu european; Rusia și Marea Britanie construiau și ele imperii, dar împotriva unor adversari mult mai slabi din afara nucleului Europei. Triumful Marii Britanii la Trafalgar a fost acela de a-l limita pe Napoleon în Europa, unde a trebuit să lupte cu cele mai puternice armate din lume. Acum, victoria deplină asupra lui Napoleon a propulsat Marea Britanie la o eminență mondială: prin faptul că nu a căutat hegemonia europeană, ci doar a impus un echilibru de putere, și-a putut desfășura populația relativ mică și resursele formidabile de putere navală și industrie într-o căutare agresivă a unui imperiu mondial. De asemenea, victoria a conferit țaratului rus o încredere care i-a mascat slăbiciunea primitivă. Cu toate acestea, 1814, alături de 1945, reprezintă momentele de triumf imperial rusesc. În aprilie 1945, când trupele

sovietice au eliberat Berlinul de naziști, ambasadorul american Averell Harriman l-a felicitat pe Stalin. "Da", a răspuns dictatorul, "dar Alexandru a luat Parisul".

Diplomația a fost negociată în săli de bal și dormitoare, în special în Palatul Palmier, unde două grandoare feminine au ținut curte. Metternich era îndrăgostit de o potentată inteligentă și libertină, Wilhelmine, ducesă de Sagan, ale cărei pământuri se aflau în sfera rusă; Alexandru l-a chinuit pe cancelar culcându-se cu ea. Propria aventură cu jumătate de normă a lui Metternich cu Pisicuța Albă, prințesa rusă Ecaterina Bagration, cunoscută și sub numele de Îngerul Dezbrăcat datorită rochiilor sale transparente și a tehnicilor concupiscente, a fost ruinată atunci când aceasta a trecut la Alexandru, hrănindu-l cu informații. Metternich a plâns de frustrare. Talleyrand a fost însoțit de nepoata sa-mireasă Dorothea, mai târziu ducesă de Dino, cu treizeci și nouă de ani mai tânără decât el, care l-a sprijinit în restaurarea Franței, jonglând în același timp cu proprii ei tineri amanți.

În est, un tânăr conchistador EIC, Stamford Raffles, fiul unui căpitan de vas EIC născut pe mare, tocmai învinsese forțele franco-olandeze și cucerise Java. În 1815, când olandezii au pierdut Capul, dar au păstrat Indiile de Est, Raffles, care vorbea fluent malaeziana, l-a convins pe slabul sultan de Johor să cedeze Marii Britanii o insulă strategică pe care Raffles a transformat-o într-o colonie înfloritoare: Singapore.

"Fratele meu", i-a scris el regelui Jérôme în 1807, "am auzit că suferi de hemoroizi. Cel mai simplu mod de a scăpa de ele este să aplici trei sau patru lipitori. De când am folosit acest remediu, acum zece ani, nu am mai fost chinuit de atunci".

Cadavrele au fost, la fel ca toate cele aproximativ 500.000 de persoane ucise în bătăliile napoleoniene, dezbrăcate, adesea de către proprii camarazi în timp ce mureau. Apoi, gunoierii extrăgeau dinții cu cleștele și îi vindeau fabricanților de proteze dentare - 'Waterloo Teeth' fiind deosebit de popular - și colectau oase pe care le vindeau la măcinătorii de oase pentru a le folosi ca îngrășământ.

În mod ironic pentru familia regală a capitalei, verișoara primară a lui Barent Cohen era bunica lui Karl Marx.

Fad și managerial, Liverpool era, de asemenea, parțial indian, singurul premier de rasă mixtă din Marea Britanie. Bunica sa a fost parțial indiană, căsătorită de patru ori cu Frances "Begum" Johnson, fiica unei luso-indiene Isabella Beizor și a unui guvernator britanic din St David's (Chennai) - era o perioadă în care mulți britanici din India se căsătoreau cu femei indiene. Fiica lui Frances, Amelia, s-a căsătorit cu Charles

Jenkinson, primul conte de Liverpool, dar a murit la vârsta de 19 ani, dându-i naștere viitorului prim-ministru.

Când iluzionistul George al IV-lea s-a lăudat că a condus o încărcătură la Waterloo, Wellington a replicat semeț: "L-am auzit de multe ori pe Majestatea Voastră spunând acest lucru".

Numele Zulu provine de la un domnitor al războiului, Zulu kaMalandela, care a fondat tribul cu un secol mai devreme. Zulu însemna cer sau cer și se numeau Abantu Bezulu - Poporul Cerului.

Nguni din nord îi includea pe zuluți și pe swazi, iar cei din sud au devenit popoarele xhosa. În Mfecane, liderul lor, Ngubengcuka, înrudit cu Zwide, și-a condus clanul spre sud, în estul Capului, unde a fondat regatul abeThembu, înainte de a muri în 1832. Copiii celei mai tinere soții ale sale au fost Mandela. Nelson Mandela a fost strănepotul său.

Când bărbații mureau, moșiile erau moștenite de femei potentate de rasă mixtă: în Zambezia (părți din Zambia, Zimbabwe, Mozambic), aceste luso-africane erau cunoscute sub numele de Zambezi donas. Dona Francisca de Moura Meneses a fost o moștenitoare de rasă mixtă care, născută în 1738, a condus o moșie masivă din Zambezia, deținând câteva mii de sclavi, conducând multe mii de africani liberi și desfășurând o armată privată care uneori îl amenința pe guvernatorul portughez. Africanii o numeau Chiponda - cea care calcă totul în picioare. Nu exista un echivalent al donițelor din Zambezi acasă, în Europa, cu atât mai puțin în orice alt imperiu.

Familia lui Mosheshoe conduce încă Lesotho. Shaka l-a acuzat pe Mzilikazi, un nepot al lui Zwide, că păstra pentru el premiile pentru vite. Pedeapsa a fost moartea. Mzilikazi a fugit cu clanul său Ndebele în Transvaal și apoi în Zimbabwe, unde regatul său Matabele s-a confruntat cu Shona: cele două triburi domină astăzi Zimbabwe. Shoshangane și-a transformat victoria în regatul Gaza din sudul Mozambicului, forțându-i pe prazierii afro-portughezi să plătească tribut. Sobhuza, conducătorul tribului Dlamini, a migrat, de asemenea, pentru a-l evita pe Shaka, fondând Swaziland (Eswatini), numit după fiul și succesorul său Mswati. De asemenea, acesta este încă condus de familia sa.

A rămas în familie. Când fiica lui Mehmed Ali, Nazli, a observat că soțul ei flirta cu o sclavă, i-a prezentat capul sclavului pe un platou. Soțul a plecat, iar Mehmed Ali i-a

ordonat unuia dintre nepoții săi, Abbas, să o execute pe Nazli, dar Abbas l-a convins să o lase în viață.

Cea mai apropiată prietenie a sa, posibil o relație de dragoste, a fost cu Sophie, prințesa bavareză ambițioasă și plină de viață, căsătorită cu fiul plictisitor al împăratului Franz, Franz Karl. Fiul ei cel mare, Franz Josef, a fost un viitor împărat a cărui domnie se va prelungi până la Primul Război Mondial.

ACTUL CINCIZECI

1 MILIARD

Braganți și zuluți, albanezi, dahomeeni și vanderbilts

ELIBERATORII: BOLíVAR ȘI PEDRO

În jurul datei de 13 octombrie 1822, în înaltul Anzilor, la Loja (Ecuador), un soldat desecat, epuizat și febril își inspecta trupele. Mai târziu, într-un delir, a visat să escaladeze vulcanul Chimborazo, "gigantul pământului". Ajungând în vârful acestuia, "am căzut în leșin... m-am simțit ca și cum aș fi fost cuprins de un foc ciudat, supranatural". Dumnezeul Columbiei pusese stăpânire pe mine. Dintr-o dată, Timpul a stat în fața mea...".

"Sunt tatăl secolelor!", a spus zeul.

"Cu siguranță, o, Timp", a răspuns el, "mizerabilul muritor care a urcat atât de sus trebuie să piară!".

'Nu ascunde secretele pe care Cerul ți le-a dezvăluit! Spune adevărul omenirii!".

Visătorul delirant nu era vreun prehipiot care se afla în trip, ci Simón Bolívar, El Libertador, președintele în vârstă de treizeci și nouă de ani al vastei Republici Gran Colombia, care, în cea mai extraordinară carieră a timpului său, eliberase o mare parte

din America de Sud și care acum se concentra asupra Peru, Ecuador și Bolivia. Cucerise un milion de kilometri pătrați, o suprafață mai mare decât Europa, stăpânind jungle, deșerturi și munți, eliberând milioane de oameni din sclavie. Puțini, în afară de un Alexandru, un Genghis, un Napoleon, cunoscuseră astfel de triumfuri, dar Bolívar era mai sensibil, mai puțin grosolan, mai estetic decât ceilalți.

Născut în lux, Bolívar, de 1,65 metri, filiform, cu ochii arzând și picioarele subțiri, era exuberant, pasional și de o încredere fără limite: își temperase trupul subțire pentru a putea concura cu cowboy înrăiți, o dată încălecând pe cal cu mâinile legate la spate și altă dată călărind într-un râu cu ambele mâini legate pentru a-și arăta virtuozitatea: "Să nu credeți că așa ceva nu este util la un conducător". Își dăduse banii; trăia călare cu cei mai duri gauchos. "Ce?", a strigat un spaniol care voia să-l vadă pe Eliberator. "Omulețul acela mic... care călărește catârul?".

După fiecare victorie, Simón era asaltat de admiratoare care se îmbrăcau în alb pentru a-l întâmpina pe Eliberator când acesta cucerea fiecare oraș, fiecare victorie fiind sărbătorită cu un bal. 'Există bărbați care au nevoie să fie singuri și departe de gălăgie pentru a gândi', spunea el, dar 'eu am deliberat cel mai bine atunci când am fost în centrul desfătării, în mijlocul plăcerilor unui bal'. Nu s-a îndoit niciodată de destinul său. "Un om puternic dă o singură lovitură", a scris el, în mod magnilocvent, "și un imperiu dispare".

Tatăl lui Bolívar, Juan Vicente, a resimțit cu amărăciune direcția coruptă a stăpânilor lor spanioli. 'Injustiția', șopteau coloniștii, 'înseamnă Revoluție'. Juan l-a rugat pe prietenul său, radicalul Francisco de Miranda, să conducă o revoluție împotriva Spaniei, o întreprindere periculoasă.

Simón Bolívar și-a pierdut ambii părinți de tânăr, rămânând un orfan bogat, crescut de o sclavă neagră, Hippolyta, educat de savanți iluminiști și alergând sălbatic cu copiii străzii. Bolívar "nu se gândea la altceva" decât la eliberarea Americii Latine: "Eram fascinat de poveștile eroilor greci și romani", în timp ce "Washington a trezit în mine dorința de a fi exact ca el". Mulți creoli erau reținuți de teama unui război rasial: unul din zece venezueleni era înrobit. Cu toate acestea, Bolívar era mândru de un pedigree care includea o fată înrobită. 'Poporul nostru nu seamănă deloc cu europenii sau nord-americanii', a meditat el, 'suntem mai degrabă un amestec de Africa și America'.

La 15 ani, Bolívar a navigat la Madrid, unde a întâlnit-o pe regina Luisa, deoarece ultimul ei amant era un venezuelean - acesta a fost momentul în care l-a lovit pe prințul moștenitor cu racheta sa. După o sumedenie de aventuri amoroase, Bolívar s-a căsătorit

cu o tânără mantuană din Caracan, dar soția sa a murit curând de febră galbenă. Ea a fost dragostea vieții sale, "dar dacă nu aș fi rămas văduv", a scris el, "nu aș fi fost niciodată generalul Bolívar, El Libertador. Moartea m-a făcut să urmez devreme, pe drumul politicii, carul lui Marte'.

În 1807, zdrobirea de către Napoleon a risibilului rege spaniol a spart frica necesară supraviețuirii imperiilor: granzii din Caracas au înființat o juntă loială regelui, trimițându-l pe Bolívar la Londra, unde a pledat în zadar pentru sprijin din partea marchizului Wellesley și l-a întâlnit pe eroul său îmbătrânit Miranda. Cei doi și-au unit forțele, navigând spre casă pentru a lansa revoluția, dar generalul Miranda, acum în vârstă de 60 de ani, a jignit pe toată lumea și a fost depășit de spanioli. Probabil că Bolívar l-a trădat pe dictatorul eclipsat, arestându-l chiar înainte ca spaniolii să se năpustească asupra lui. Miranda a murit într-o închisoare spaniolă, iar Bolívar a preluat comanda unei armate rebele.

La fel ca francezii din Haiti, spaniolii au luptat diferit în colonii: au masacrat 12.000 de oameni, jupuindu-i pe rebeli, purtându-le urechile la pălărie. 'Spanioli, contați pe moarte', a declarat Bolívar, 'chiar dacă ați fost indiferenți'. Americanii: contați pe viață, chiar dacă ați fost vinovați!". În august 1813, el a cucerit Caracas, dar llaneros, cowboyi metisi de la câmpie, i-au susținut pe spanioli. Armata lor de iad i-a înfrânt pe rebeli. Bolívar a fugit din Caracas împreună cu familia sa, amanta și iubita sa infirmieră manuită Hippolyta. Executând 1.000 de spanioli pe drum, a ajuns în Haiti, unde președintele Pétion - Papa Bon Coeur al revoluției haitiene - s-a împrietenit cu el. 'Am putut să-i simt măreția', a spus Pétion, care nu a cerut nimic altceva decât eliberarea tuturor sclavilor.

'Ambiția europeană a forțat jugul sclaviei asupra restului lumii', a fost de acord Bolívar, deja aboliționist, 'iar restul lumii a fost obligată să răspundă'. El nu a uitat niciodată că "Pétion este adevăratul eliberator".

În decembrie 1816, înarmat cu arme haitiene, Bolívar s-a întors în Venezuela. 'Decret libertatea deplină pentru toți sclavii', a declarat el, lansând un război de eliminare propriu, unind armate de creoli, foști sclavi, llaneros și mercenari britanici într-o campanie neobosită împotriva Spaniei. El Libertador a dus războiul în Noua Granadă (Columbia), câștigând la Boyacá pe calul său Palomo, capturând Bogota.

În iunie 1821, Bolívar a câștigat bătălia decisivă de la Carabobo, care a alungat Spania din Caracas, fiind apoi ales președinte al unei noi republici numite Gran Colombia. Epuizat, tras de păr, încărunțit, el a recunoscut: "Sunt mistuit de demonul războiului,

hotărât să termin lupta". După cum a explicat: "Doctorul meu mi-a spus adesea că spiritul meu trebuie să se hrănească cu pericol. Acest lucru este atât de adevărat. Când Dumnezeu m-a adus pe pământ, a adus o furtună de revoluții din care să mă hrănesc. Eu sunt geniul furtunii'.

În Spania, o revoluție a subminat domnia regelui Fernando. Acum, Eliberatorul născut din furtună traversa Anzii înzăpeziți și junglele tropicale pentru a-i ataca pe spanioli în Peru. Împărtășind tribulațiile trupelor sale, el i-a învins pe spanioli la Bombona și a contemplat Chimborazo, chiar în timp ce un eliberator foarte diferit declara independența Braziliei într-o izbucnire de dizenterie.

Celălalt eliberator nu ar fi cucerit niciodată o jumătate de continent și nici nu ar fi vorbit cu un zeu pe un vulcan - și nu a fost nici revoluționar, nici aboliționist. De fapt, era un prinț brăilean și proprietarul a mii de sclavi, iar eliberarea Braziliei nu ar fi putut fi mai diferită.

Prințul Pedro era jucăuș și informal, dornic să cânte și să cânte la chitară, îmbrăcat de obicei cu un botoșei, pantaloni albi din bumbac și o jachetă cu dungi. În vârstă de nouă ani când a ajuns la Rio, a savurat informalitatea hedonistă a orașului, discutând cu trecătorii pe străzi și intrând semi-deghizat în barurile și bordelurile sale; de asemenea, a luat ca amantă o actriță franceză. Spre deosebire de tatăl său, regele João, Pedro a adoptat gustul brazilian pentru spălătorie. Dar, deși se considera un fel de liberal, își bătea sclavii și se bucura de măiestria sa sexuală asupra femeilor înrobite, pe care le zărea și le cumpăra adesea pe stradă.

João a rămas în Brazilia și a negociat căsătoria fiului său cu o habsburgică austriacă. Kaiserul Franz se căsătorise deja cu o fiică a lui Napoleon; acum a fost de acord să o căsătorească pe sora mai mică a Mariei Louise, Leopoldina, o tânără de douăzeci de ani, frumoasă, subțire, supusă și veselă, cu chipeșul Pedro, în vârstă de nouăsprezece ani la acea vreme. Metternich a fost exasperat de negocieri - "Portughezii sunt cei mai lenți oameni din lume!". - și apoi de arhiducesa însăși: "Nu am văzut niciodată un copil mai răsfățat și mai prost ... Dacă aș fi tatăl ei, aș bate-o".

Leopoldina, apropiată de sora ei Marie Louise, a fost entuziasmată de aventura din Brazilia, învățând portugheza, studiind botanica și lucrările naturalistului călător Alexander von Humboldt, deși opiniile ei erau romanțate. "Europa a devenit insuportabilă", scria ea, în timp ce "sălbaticii" brazilieni erau "copii ai naturii care nu au fost încă corupți de lux". Simțind "corupția" Braziliei, ea a declarat: "Mă voi comporta cu toată modestia posibilă", evitând "orice literatură care excită senzualitatea".

Când a sosit în noiembrie 1817, în mijlocul entuziasmului popular, regele João tocmai înăbușise o revoltă în Pernambuco și o trimisese departe pe actrița franceză a lui Pedro. După o noapte de nuntă în care a fost dezbrăcată de soacra și cumnatele ei, Leopoldina a fost șocată de meschinăria palatelor, de mirosul socrului ei prost spălat și de grosolănia soțului ei.

Pedro înjura orbește, făcea schițe pornografice, își detesta "târfa" de mamă, urina de pe verande, defeca în văzul trupelor sale. 'Sunt vrăjită de țară', scria cu curaj Leopoldina. 'Îmi petrec zilele făcând muzică împreună cu soțul meu'. Dar surorii sale, Marie Louise, i-a mărturisit: 'Cu toată sinceritatea, el își spune părerea cu o anumită brutalitate; este obișnuit să facă exact ce vrea', dar 'mă iubește cu tandrețe'. Ea a adăugat, adresându-se femeii care îi supraviețuise lui Napoleon: 'Aveți într-adevăr dreptate, adevărata fericire nu există'. Atitudinea cuplului față de sclavii lor era diferită: 'Era întotdeauna foarte amabilă când trecea pe lângă noi, sclavii', și-a amintit un sclav de la casa lor de la țară. 'Era arogant, se plimba cu un baston cu vârf de argint și ne bătea'. Ea era mereu însărcinată și deprimată.

Apoi, brusc, în 1820, a izbucnit revoluția în Portugalia, începutul unei lungi lupte între liberalismul constituțional și absolutismul regal, exacerbată de dușmăniile Braganței. Regele a agonizat, înainte de a accepta în cele din urmă să se întoarcă acasă, lăsându-l pe Pedro, în vârstă de 22 de ani, ca regent al Braziliei. La Rio, mulțimile au strigat: "Lăsați poporul să conducă Brazilia!" și i-au cerut lui João să adopte o constituție liberală, dar să rămână în America. Pedro a ordonat trupelor sale să tragă în mulțime. În aprilie 1821, în timp ce pleca spre Lisabona după 13 ani de absență, regele João i-a spus cu stângăcie: "Pedro, dacă Brazilia se rupe, mai bine să fie prin mâna ta, cu respectul pe care îl ai pentru mine, decât prin mâna unuia dintre acești aventurieri". În mod ciudat, revoluția braziliană a fost condusă acum de Pedro. Când mulțimile din Cariola i-au cerut să rămână, el a declarat: "Spuneți-le oamenilor, eu rămân".

În august 1822, regentul Pedro a vizitat São Paulo. Pedro oscilase între independență și loialitate față de tatăl său, scriindu-i scrisori calde, povestindu-i despre nepoții săi și lăudându-se cu isprăvile sale sexuale cu fetele cariocas. Îndurându-i comportamentul brutal, Leopoldina l-a împins și ea spre independență. Jucându-se cu această idee, Pedro a călătorit prin provincii, câștigând sprijin pentru sine și pentru stat, în timp ce se bucura de fetele procurate de secretarul său lingușitor, "Fruity" Gomes.

În apropiere de São Paolo, a întâlnit "întâmplător" o litieră purtată de doi sclavi în care se afla Domitila de Castro, o frumusețe căsătorită cu un bătăuș din provincie și sora

unuia dintre curtenii săi. Uimit, a coborât de pe cal, a lăudat-o și apoi a insistat să îi poarte el însuși litiera.

"Cât de puternic sunteți, Majestate", a spus Domitila.

'Niciodată", a spus el, "nu veți mai fi însoțit de negrișori ca aceștia".

Când s-a întors la Rio, Domitila i s-a alăturat în marea afacere - egoistă, pasională, distructivă - a istoriei braziliene. Presiunea politică era în creștere. Afară, călătorind, tocmai suferea un spasm de diaree când i s-a înmânat o scrisoare de la Rio: Portugalia se pregătea să recucerească Brazilia, exact în momentul în care aristocrații brazilieni cereau independența deplină. Nu prea avea de ales, deoarece risca să fie arestat dacă se opunea. Între spasmele de dizenterie, la un râu numit Ipiranga, a rupt culorile Portugaliei, aruncându-și pălăria la pământ, scoțând sabia și strigând: "A venit timpul. Independența sau moartea". Ne-am despărțit de Portugalia'.

În octombrie 1822, Pedro a fost declarat împărat al Braziliei. 'De la Portugalia nu vrem nimic, absolut nimic', i-a scris Pedro tatălui său. 'Independența braziliană triumfă... sau murim apărând-o'. La încoronarea sa la 1 decembrie, împăratul Pedro a fuzionat temele Habsburgilor, Braganței și amerindienilor, îmbrăcat într-o tunică de mătase verde, cizme cu pinteni și o mantie verde și galbenă din pene de tucan. Însă a sa nu a fost prima monarhie americană.

REGINA MARIA LOUISE DE HAITI ȘI MARELE DOMN AL PARAGUAYULUI: EXPERIMENTUL RASIAL AL DOCTORULUI FRANCIA

În Haiti, vizionarul rege Henric își conducea încă regatul din nord; în sud, aliatul lui Bolívar, "Papa Bon Coeur" Pétion, a murit, lăsând puterea aliatului său, Boyer, fiul unui croitor francez și al unei femei Kongo înrobite.

În octombrie 1820, Boyer a orchestrat o lovitură de stat împotriva lui Henry. Regele, autocrat și nepopular, a suferit un atac cerebral la Palais Sans-Souci și, la 8 octombrie, s-a împușcat cu un glonț de aur. A fost rapid înmormântat la Citadela sa. Moștenitorul său, prințul regal în vârstă de 16 ani, Victor Henry, a fost împușcat cu baioneta; baronul de Vastey a fost înjunghiat, apoi aruncat într-o fântână. Boyer, sfătuit de amanta sa Marie-Madeleine Lachenais, La Présidente de Deux Présidents, a unit nordul și sudul, apoi a

anexat Santo Domingo spaniol și a primit 6.000 de afro-americani liberi ca coloniști, un experiment care a eșuat: 2.000 dintre ei s-au întors curând acasă. Cu toate acestea, Franța a continuat să revendice Haiti.

Haiti nu a fost singurul stat nou care a fost pionier al unei societăți post-sclavie.

Paraguay a încercat un experiment rasial unic pe continent, deși, în cele din urmă, a avut consecințe catastrofale.

În octombrie 1820, în timp ce Bolívar cucerea continentul, iar regele Henric se confrunta cu o revoltă, un doctor în teologie studios și frugal, José Gaspar de Francia, care devenise mai întâi profesor și apoi avocat, a descoperit un complot de asasinare a acestuia. Bărbatul de 54 de ani se declarase de curând dictator suprem al unui nou stat numit Paraguay. Acum a ordonat poliției sale secrete, Pyraguës (Picioarele păroase), să aresteze toți complotiștii și practic pe toți cei care aveau studii sau care jucaseră vreun rol politic. Aceștia urmau să fie torturați în Camera Adevărului și apoi uciși. Deoarece se mândrea cu gospodăria sa, fiecărui călău i s-a permis un singur glonț. Francia a urmărit crimele stând pe un scăunel sub un portocal din fața palatului său. Sub listele cu morți, Francia a scris fără ironie: "Pax Francia".

Sever, supus și solemn, cu ochii negri, cu un comportament pătrunzător și suspicios, purtându-și adesea uniforma oficială formată din palton cu dantelă albastră, vestă, pantaloni și ciorapi albi, doctorul trăia în micul său palat de tip bungalow doar cu sora sa văduvă, două servitoare metisate (amante ocazionale), un tânăr bărbier-valet negru, un medic creol și trei gărzi guaraní, oameni de încredere acuzați ocazional de trădare și executați.

Francia a fost aproape de unul singur responsabil pentru Paraguay, numit după un trib amerindian, Payaguá, care a rezistat primilor conchistadori. Teritoriul spaniol îndepărtat Provincia Gigante de Indias era o zonă retrasă, unde o mică elită de creoli semidocți (Francia era unul dintre cei doar doi doctori cu studii universitare din întreaga țară) conducea moșiile encomienda, lucrate de sclavi africani și guaraní. Condusă de viceregii spanioli din îndepărtatul Río de la Plata (Argentina), capitala Asunción număra doar 3.500 de creoli și 1.500 de negri. Deși noua republică s-a îmbogățit cu tutun, liniștea sa prosperă a fost amenințată de triburile indigene, de rebeliunile sclavilor și de avansurile portughezilor din Brazilia.

El Supremo conducea națiunea cu un ministru abia dacă era ministru, observând stelele cu astrolabiile, studiind și schițând botanică, fumându-și trabucul și aspirând cu paiul delicatesa națională, stimulantul ceai de yerba mate.

Creolii erau puternic căsătoriți cu guaraní, dar își apărau superioritatea rasială cu o aroganță sensibilă. Când a intrat în viața publică în încercarea de a obține catedra de teologie de la seminar, Francia, fiul unui ofițer creol și al unui crud administrator de moșie, a fost acuzat că este metisat, dar a insistat asupra faptului că este "limpieza de sangre". După ce dominația spaniolă a fost răsturnată la Buenos Aires, paraguayenii și-au declarat independența, iar Francia a urcat la putere prin patronaj viclean, împreună cu demisii și retrageri regulate la mica sa chacra (fermă). În 1813 a fost ales consul comun, înființând prima divizie militară sub comanda sa, iar apoi, depășind rivalii, în iunie 1816 a fost ales dictator perpetuu. Guaraní au fost încurajați să îl numească sacrul Caraí Guazú (Marele Domn).

Un micromanager obsesiv, era hotărât să creeze un stat rousseauist de egalitate rasială și virtute națională. A controlat comerțul cu trestie de zahăr, tutun, trabucuri și yerba mate, care i-au finanțat noua armată, și a decis să legifereze o soluție pentru casta rasială prin eliminarea supremației albilor. El a interzis oricărui creol sau peninsular de origine spaniolă să se căsătorească cu alți albi: li s-a ordonat să se căsătorească doar cu amerindieni sau persoane de culoare. Aplicată cu rigurozitate, Francia a supravegheat fiecare nuntă, aceasta a pus capăt secolelor de dominație rasială spaniolă și a produs o nouă națiune paraguayană mixtă. Sclavia a fost abolită, însă munca forțată a lui Francia pe plantații nu a fost atât de diferită.

Acest experiment sociologic a creat cea mai ordonată națiune din America de Sud, care avea să reziste sub o cvasi-monarhie timp de șaizeci de ani pașnici. Francia se bucura de dezordinea din restul continentului: "Politica mea pentru Paraguay", spunea el, era "un sistem de neîntrerupere cu alte provincii din America de Sud" pentru a preveni "contaminarea cu acel spirit murdar și neliniștit de anarhie și revoluție care le-a pustiit și dezonorat pe toate".

MANUELA, ELIBERATORUL ȘI REGELE BUMBACULUI

În Peru, celălalt eliberator, Bolívar, urmărea avansarea unui războinic rival. José de San Martín, comandantul Armatei Anzilor, trimis de conducătorii din Río de la Plata,

eliberase Chile și avansase în Peru. Dar acolo rămăsese fără provizii. În iulie 1822, într-o întâlnire spinoasă între titani, Bolívar l-a depășit pe San Martín. Înălțat în Anzi, Bolívar i-a învins pe spanioli și apoi s-a îndrăgostit ca niciodată.

Călătorind spre Quito (Ecuador), Eliberatorul s-a uitat la un balcon și a văzut o tânără femeie, Manuela Sáenz, care îi urmărea sosirea. La scurt timp după aceea s-au întâlnit la un bal. Manuela, fiica nelegitimă a unui aristocrat căsătorit cu un negustor englez plictisitor, era o forță vitală superbă care acum își unea viața cu a lui. A luptat alături de el în luptă: "Dacă soldații mei ar fi avut abilitatea ta de țintaș", a spus Bolívar, promovând-o la gradul de colonel, "am fi înfrânt Spania cu mult timp în urmă". I-a servit ca secretară, dar l-a înfuriat cu aventurile ei erotice, luându-și amante, inclusiv cele două servitoare ale sale, foste sclave negre pe care le îmbrăca în mameluci. Pasiunea ei l-a epuizat. 'Vreau să răspund, frumoasa Manuela, la cererile tale de dragoste', a implorat el. "Pasiunea mea pentru tine este sălbatică", dar "Dă-mi timp". În august 1824, conducându-și oamenii în munți, Bolívar i-a alungat pe spanioli și a fost ales dictator al Peru și președinte al unei noi țări care a primit numele său, Bolivia. Dar Peru "conține două elemente care sunt blestemul oricărei societăți drepte și libere", spunea Bolívar, "aurul și sclavii". Primul corupe tot ceea ce atinge; al doilea este corupt în sine".

S-ar putea să fi vorbit despre America.

La 9 februarie 1825, președintele demisionar James Monroe a participat la un dineu împreună cu succesorul său, președintele ales John Quincy Adams - fiul celui de-al doilea președinte - și cu rivalul său învins, un general de frontieră dur pe nume Andrew Jackson, în onoarea marchizului de Lafayette aflat în vizită, în cadrul căruia Bolívar a fost numit "Washington al Americii de Sud". Dar toasturile lor pentru libertatea americană nu au ascuns cu greu tensiunile crescânde dintre spiritul de cucerire continentală, misiunea creștină și instituția sclaviei, pe de o parte, și valorile liberale ale democrației americane, pe de altă parte.

Aboliționiștii din statele nordice au încercat să îi oprească pe proprietarii de sclavi din sud să extindă sclavia în noile state. Între 1820 și 1830, producția de bumbac s-a dublat în sud, ceea ce a necesitat mai multă forță de muncă a sclavilor. Comerțul cu sclavi fusese interzis, ceea ce însemna că sclavii nu mai erau munciți până la moarte și înlocuiți; sclavii trăiau mai mult și aveau copii, ceea ce făcea comerțul mai puțin urgent. Dar cruzimile nu erau mai puțin atroce, deoarece aproximativ 875.000 de sclavi au fost "vânduți pe râu" (Mississippi, transportați pe vapoare sau în sicrie pe jos) pentru a munci

în câmpurile de bumbac. Dar sclavii americani au fost inspirați de eliberările realizate de Bolívar și Dessalines. Proprietarii de sclavi din sud se prezentau ca o aristocrație curtenitoare în conace cu piloni, dar această noblețe era superficială, bazată pe violență rasială - rebeliunile au fost zdrobite cu sălbăticie. În același timp, cultura lor de proprietate asupra oamenilor a diminuat etica muncii; nu au investit niciodată în industrie și, astfel, societatea sclavilor a purtat semințele propriei sale înfrângeri.

În 1820, a fost negociat un compromis prin care Maine, ca stat ne-sclavist, și Missouri, ca stat sclavagist, s-au alăturat Uniunii. "Avem lupul de ureche și nu putem nici să-l ținem, nici să-i dăm drumul în siguranță", a reflectat Jefferson. 'Dreptatea este pe o scară, iar autoconservarea pe cealaltă'. Compromisul, 'ca un clopot de foc în noapte, m-a trezit și m-a umplut de groază. L-am considerat imediat ca pe un semnal de alarmă al Uniunii... întradevăr înăbușit pentru moment, dar aceasta este doar o amânare".

Lafayette a mers mai departe la Monticello pentru a-l vedea pe Jefferson, iar cei doi au izbucnit în lacrimi în timp ce se îmbrățișau. Jefferson i-a arătat lui Lafayette universitatea sa din Virginia, pe care o proiectase ca pe o invitație adresată tinerilor "să vină și să bea din cupa cunoașterii". Cu toate acestea, Monticello remodelat și campusul universității sale au fost construite de sclavi, fapt care l-a neliniștit pe Lafayette. La 4 iulie 1826, Jefferson a murit la vârsta de optzeci și trei de ani, mancurtizându-i pe Madison și Eston, cei doi copii mai mici pe care îi avea cu Sally (cei doi copii mai mari părăsiseră deja Monticello), dar fără a o elibera în mod oficial pe Sally însăși, și lăsând datorii catastrofale de 100 000 de dolari care au dus nu doar la vânzarea Monticello, ci și la vânzarea tragică la licitație a sclavilor săi și la destrămarea familiilor acestora. Patsy, fiica lui Jefferson, i-a permis lui Sally să locuiască în Charlottesville cu Madison și Eston până la moartea acesteia. Cei doi copii Hemings mai mari s-au identificat ca fiind albi, iar cei mai mici ca fiind negri, și au dispărut în cele două comunități.

A fost sfârșitul unui anumit tip de America. Cu toate acestea, Lafayette a vizitat, de asemenea, un tip foarte diferit de erou - generalul Jackson, la plantația sa Hermitage din Tennessee. El reprezenta agresivitatea nerușinată a frontierei și regatul regelui bumbacului, care își trimitea recoltele în Cottonopolis-ul britanic.

Acel spirit de libertate era în străinătate. Chiar și Marea Britanie bogată și victorioasă părea aproape de agitație: protestele mocneau; în Yorkshire și Shropshire erau planificate rebeliuni armate; conspiratorii concepeau atrocități teroriste.

ROMANTICII ȘI NAȚIUNEA MODERNĂ: AVENTURA GREACĂ A LUI LORD BYRON ȘI A NOUA OPERĂ A LUI BEETHOVEN

Lordul Liverpool se temea de o revoluție britanică. Marea Britanie era departe de a fi o democrație: în jur de 400.000 de bărbați, o proporție mică din populația masculină, se bucurau de drept de vot. Marii dețineau mici "districte putrede" care selectau parlamentarii: o estimare a fost că, din 515 parlamentari, 351 au fost aleși de 177 de mari. O circumscripție putredă tipică, Higham Ferrers, deținută de contele Fitzwilliam, avea un singur alegător, dar a trimis un deputat la Westminster.

Mișcarea pentru reformă a fost impulsionată de creșterea orașelor industriale. Manchester era Cottonopolis și un "coș de fum al lumii" distopic. Fiecare invenție umană a îmbunătățit viața, dar a pus în pericol atât omenirea, cât și mediul înconjurător: fabricile au creat un nou mediu, o lume dură, fumătoare și crudă, cu "mori întunecate și satanice" pentru o nouă clasă muncitoare. După cum spunea mai târziu un vizitator: "Ticăloșii bogați, bieții pungași, bețivii și prostituatele formează moralul; funinginea transformată în pastă de ploaie, fizicul, iar singura priveliște este un coș de fum lung: ce loc! Intrarea în iad realizată".

La Manchester, la 16 august 1819, o mulțime de 60.000 de oameni a cerut reformarea dreptului de vot. Cavaleria a atacat mulțimea, ucigând 17 persoane și rănind peste 400 - Masacrul de la Peterloo (numai în Marea Britanie, optsprezece morți ar putea fi numit "masacru" sau ar putea fi comparat cu Waterloo) - ceea ce a declanșat alte proteste. Nerăbdător să suprime propaganda radicală, Liverpool a luat măsuri represive cu cele Șase legi, care, în februarie 1820, au provocat o conspirație pentru uciderea și decapitarea prim-ministrului și a prințului regent. Spionii poliției i-au trădat pe cei treisprezece conspiratori, care au fost arestați într-un raid al primei forțe de poliție, Bow Street Runners. Cinci dintre conspiratori, printre care William Davidson, fiul unui plantator britanic din Jamaica și al unei femei de culoare, au fost spânzurați, apoi, după moarte, decapitați. Marea Britanie a rezistat, dar presiunea pentru reformă devenea de neoprit. În Europa, lui Metternich și aliaților săi le-a fost greu să reprime un spirit înălțător de libertate și un sentiment de națiune care s-au combinat în mișcarea emoționantă și melancolică a romanticilor.

La 6 martie 1821, un ofițer grec din armata rusă, prințul Alexandru Ypsilantis, liderul unei organizații secrete grecești, Filiki Etaireia, a traversat granița din Kishnevul rusesc în Iașiul otoman pentru a anunța o revoluție grecească. 'A venit ceasul', a scris el.

'Popoarele luminate ale Europei așteaptă cu nerăbdare libertatea elenilor'. În lunile următoare, grecii s-au răsculat împotriva sultanului otoman în întreaga lume greacă, care cuprindea Fanarul din Constantinopol, Moldova și Valahia, precum și Grecia continentală. Sultanul a reprimat: fanarioții au fost decapitați în public, patriarhul ortodox a fost spânzurat de propria poartă, grecii au fost puși în derută și masacrați. Dar în Grecia însăși, un amestec de tâlhari cleftiști și prinți fanarioți au continuat să lupte - un imbold pentru revoluția romantică. O mie de filoeleni s-au grăbit să lupte pentru Grecia - cel mai cunoscut fiind scandalosul poet romantic Lord Byron.

O celebritate poetică șchioapă, cu părul creț, descrisă ca fiind "nebun, rău și periculos de cunoscut" de către una dintre iubitele sale, i-a încântat pe romantici cu epopeea sa despre aventurile tânărului sălbatic Childe Harold și i-a șocat pe burghezii britanici având aventuri cu băieți și fete, culminând, se spune, cu seducerea surorii sale vitrege. În urma scandalului care a urmat, a plecat pentru a sprijini radicalii italieni în Italia, unde a trăit visul romantic, definind omul ca fiind "Jumătate țărână, jumătate zeitate, la fel de nepotrivit / Să se scufunde sau să se înalțe". Îl ura pe Metternich și pe Liverpool. Dacă versurile au fost scrise de Byron, muzica a fost compusă de Beethoven, al cărui geniu cu părul sălbatic, pe jumătate nebun și surd a personificat romantismul furtunos. În mai 1824, a avut premiera Simfoniei sale nr. 9, o celebrare a libertății, folosind "Oda bucuriei" a lui Schiller, care nu putea fi decât o critică a sistemului lui Metternich. 'Toți oamenii vor fi frați!

În august 1823, Byron, în vârstă de 35 de ani, a ajuns în Cefalonia, în Grecia. La începutul anului următor, pe continent, însoțit de mica sa Brigadă Byron, a preluat comanda comună a forțelor grecești, în timp ce se îndrăgostea pasional de pajul său grec. Eroul romantic plănuia un atac asupra Lepanto când a pierit, în mod nemijlocit, de dizenterie. Rebeliunea s-a intensificat, urmărită cu îngrijorare de sultanul otoman și cu neliniște de Metternich, Liverpool și de noul țar rus Nicolae I, un frate al lui Alexandru. La succesiunea sa, în decembrie 1825, Nicolae - un martinet imperios și magnilocvent, cu o înfățișare de tip strașnic și cu ochi de staniu - s-a confruntat cu o lovitură de stat dată de ofițerii liberali. A fost un moment în care Rusia ar fi putut să ia o altă cale. În schimb, Nicolae a zdrobit-o cu artilerie și spânzurători. Nu și-a asumat niciun risc acasă, înființând prima poliție politică rusă, jandarmii, și poliția secretă, Secția a treia a cancelariei sale personale, care a început cu doar 416 angajați. Astfel de birocrați acoperiți au devenit din ce în ce mai mult nu doar instrumente ale puterii de stat, ci reprezentau și mistica sa înfricoșătoare.

Începând cu Alexandru și continuând cu Nicolae, familia Romanov a învins șansele biologiei, producând patru împărați conștiincioși și capabili la rând. Disprețuitor față de parlamentul britanic, detestând opiniile liberale, disprețuind milioanele de evrei, Nicolae, un purtător de torțe al autocrației rusești, al naționalismului și al ortodoxiei, a îmbrățișat o misiune de imperiu. Folosindu-se de comanda sa totală pentru a întrece democrațiile occidentale inconsistente, a fost un jucător priceput al Jocului Mondial, zdrobind o rebeliune poloneză în 1830, recucerind Caucazul de la Persia, purtând un război îndelungat împotriva jihadiștilor ceceni și plănuind să cucerească Constantinopolul.

Prima sa șansă a venit atunci când sultanul Mahmud al II-lea l-a recrutat pe dinamicul conducător egiptean Mehmed Ali pentru a-i zdrobi pe rebelii greci. Mehmed l-a trimis pe talentatul său fiu Ibrahim cel Roșu - numit astfel pentru barba și ferocitatea sa - în Grecia, unde i-a măcelărit sistematic pe rebeli, înfrângând astfel rebeliunea. Grecii au apelat la ruși, francezi și britanici, care acum erau cu toții simpatizanți, din motive diferite.

Nicolae, campionul ortodox, vedea în greci o modalitate de a-i înfrânge pe otomani; în Marea Britanie, Parlamentul era dominat de George Canning, fiul chel, nervos și strălucit al unui viticultor anglo-irlandez sărac și al unei actrițe, care era ezitant în ceea ce privește reformele în țară, dar care vedea o oportunitate pentru Marea Britanie în noile națiuni din străinătate - de la Gran Columbia la Grecia. 'Politica noastră externă nu poate fi condusă împotriva voinței națiunii', a spus el. În Grecia, și-a unit forțele cu Nicholas, trimițând flote pentru a-i proteja pe greci. Mehmed Ali l-a sfătuit pe sultan să fie precaut, dar a fost ignorat.

La Navarino, la 20 octombrie 1827, flota anglo-franco-rusă a scufundat flota egipteano-otomană - iar Ibrahim s-a întors în Egipt. Mehmed a fost indignat de nebunia otomană. Canning și Nicholas susțineau acum o nouă țară - Grecia - care era un nou tip de stat, format prin autodeterminare, care aspira să recreeze o istorie, o limbă și o națiune străveche. A fost prima dintre multele care, în secolul următor, au fost relansate din imperiile dinastice. Un nou mod de a imagina politica, a devenit singura cale.

Canning a sărbătorit noile națiuni ale lui Bolívar. "America spaniolă este liberă", a spus el, recunoscând Gran Colombia a lui Bolívar. El a adăugat melodramatic: "Am chemat Lumea Nouă la existență pentru a restabili echilibrul celei Vechi".

Bolívar a câștigat războiul, dar s-a luptat să controleze pacea.

MĂ ÎNJUNGHII, REGE AL LUMII? BOLíVAR ȘI SHAKA

În 1828, Bolívar, inspirat atât de America, cât și de Marea Britanie pentru a găsi o cale de ieșire din "anarhie", a convocat un congres la Ocaña pentru a conveni asupra unei constituții pentru Gran Columbia, dar când reuniunea s-a destrămat, a impus propriul său decret organic prin care se declara președinte pe viață, cu dreptul de a-și numi succesorul. Cadaveric și bolnav, Bolívar s-a luptat pentru a-și controla statul colosal. Amanta sa, Manuela, a refuzat să se întoarcă la soțul ei englez și s-a alăturat lui Bolívar, scandalizând societatea cu puterea ei (poreclită La Presidenta), dansând și frizează în timp ce el visa la mai multe cuceriri. Preluând puterea la Bogota, a fost declarat președinte-liberator. 'Republica va fi pierdută', a declarat el, 'dacă nu-mi va acorda cea mai deplină autoritate'. Cu toate acestea, spre oroarea sa, era acum urât ca un tiran.

În timp ce dușmanii lui Bolívar din America de Sud îi plănuiau asasinarea, în Africa de Sud, ucigași intimi îl urmăreau pe Shaka.

La 22 septembrie 1828, Shaka stătea pe covoarele din fața casei sale din KwaDukuza, admirându-și turma de vite și primind delegații, servite de femeile sale isigodlo, când, brusc, au apărut frații săi vitregi, Dingane și Mhlangana, cu sulițele ascunse sub mantii. Shaka își instaurase regatul folosind noi tactici militare și o teroare imprevizibilă, dar mătușa sa, Mnkabayi, care îl făcuse rege, șocată de matricidul său neronian, îl considera acum un "nebun". A trebuit să fie sacrificat.

Garda de corp a lui Shaka, Mbopha, a distras atenția regelui, dispersând mulțimea adunată. Regele a privit cu amuzament cum Mbopha s-a întors pentru a-și ocupa poziția în spatele său. Dar apoi, când frații s-au apropiat, Mbopha l-a înjunghiat pe Shaka în spate; prințul Mhlangana s-a alăturat, dar Dingane, atent să nu fie un ucigaș de regi, s-a abținut. "Ce s-a întâmplat cu copiii tatălui meu?", a strigat Shaka. 'Mă înjunghii, rege al lumii? Vă veți sfârși prin a vă ucide unii pe alții'. Mhlangana a sărit peste cadavru pentru a revendica tronul. Mulțimea privea uimită. Asasinii s-au adunat pentru a asculta balada sacră și au sacrificat un bou negru pentru a onora faptele strămoșilor și a-i mulțumi tatălui lor Senzangakona - și pentru a-i purifica pe ucigași împotriva vrăjitoriei.

Shaka a fost înmormântat stând în șezut, cu o felie de fesă în gură pentru a suprima furia spiritului său; zece curteni și femei au fost sacrificați împreună cu el. Asasinii au interzis doliul pentru "nebun", apoi, în timp ce Mbopha conducea regatul, familia Zulu s-a

întâlnit pentru a-l alege pe noul nkosi. Dingane era popular în rândul armatei, dar Mhlangana îl omorâse pe Shaka și sărise peste cadavrul său. Îmbrăcată ca un bărbat, îmbrăcată în veșminte din cozi de maimuță albastre și cu o coafură cu pene, și fluturând un mănunchi de sulițe și un scut de război, Marea Elefantă Mnkabayi, care îl făcuse rege pe Shaka și apoi fusese de acord cu asasinarea sa, l-a denunțat pe Shaka, care devenise șef doar "printr-o forță dementă". Ea a decis că "cel cu assegai însângerat" - Mhlangana - "nu va conduce" și l-a desemnat pe Dingane, care s-a autointitulat "Mediatorul". Ea-Elefant a ordonat uciderea lui Mhlangana. Dingane l-a invitat pe Mhlangana să înoate cu el în râu, unde potera Marelui Elefant i-a întins o ambuscadă.

Îngrijit și chipeș, cu o barbă mică, agil în dans și în război, Dingane, în vârstă de patruzeci de ani, l-a executat pe Mbopha, pe optzeci de comandanți și pe toți frații săi, cu excepția unuia singur, apoi a zdrobit opoziția Tsonga din sudul Mozambicului, precum și pe Ndebele și Swazis. În ceea ce-i privește pe europenii din Lourenço Marques și din Fort Natal, redenumit Durban după guvernatorul britanic al Capului, Sir Benjamin D'Urban, el a trimis impis (regimente zulu) pentru a-i pedepsi, convingându-i în același timp pe vânătorii albi să-i antreneze pe unii dintre oamenii săi cu puștile.

Shaka era mort, dar în Bogota, trei zile mai târziu, asasinii care veneau după Bolívar au dat peste o forță a naturii: Manuela.

În primele ore ale zilei de 25 septembrie 1828, o echipă de asasini a dat buzna în palat. Manuela, trezită, a apărat ușa și, când Bolívar s-a pregătit să lupte, i-a ordonat să fugă. Bolívar a sărit pe fereastră; Manuela i-a ținut pe asasini la distanță. Frustrați, aceștia au bătut-o în timp ce El Libertador se ascundea sub un pod. Bolívar i-a mulțumit Manuelei, "Liberatrix a Eliberatorului", dar umilința l-a spulberat pe Geniul Furtunii, al cărui stat s-a destrămat acum, în timp ce Peru, Bolivia, Ecuador, Venezuela și Columbia se luptau pentru independență. La fel ca Gran Colombia, Bolívar era pe moarte.

În ianuarie 1830, Bolivar, care avea încă doar 47 de ani, a înfruntat realitatea: "Columbienii! Astăzi încetez să vă mai conduc... Niciodată, niciodată, jur, gândurile mele nu au fost mânjite de pofta de domnie". Consumator până la epuizare, s-a retras în casa sa, La Quinta, lângă Cartagena, bolborosind: "Cum voi ieși din acest labirint?".

Nu exista nici o cale de ieșire.

REVOLUȚIE: PEDRO ȘI DOMITILA

Bolívar a murit cu un blestem: "America e de neguvernat; cel care servește o revoluție ară marea. Țara va trece în mâinile unui șir nedespărțit de tirani de toate culorile".

În timp ce Bolívar pierdea controlul asupra Columbiei, Metternich pierdea controlul asupra Franței, roata de scânteie a revoluției. "Când Parisul tușește", spunea Metternich, "Europa răcește".

La 30 iulie 1830, revoluția s-a întors pe străzile Parisului. Ultimul dintre frații lui Ludovic al XVI-lea, Carol al X-lea, ajutat de ministrul său, ducele de Polignac, fiul celui mai bun prieten al Mariei Antoaneta, i-a atacat pe liberalii din Adunare, cărora li s-a opus Lafayette - acum în vârstă de șaptezeci de ani și revenit în Franța după ce Congresul american i-a votat o avere de 200.000 de dolari. Încă de la începutul domniei sale, Charles fusese hotărât să promoveze absolutismul în țară și imperiul în străinătate. La 17 aprilie 1825, el a trimis paisprezece nave de luptă pentru a forța Haiti să plătească o despăgubire pentru a compensa Franța pentru pierderea sclavilor săi și pentru masacrul din 1804 - în schimbul recunoașterii. Președintele Boyer a fost șantajat să plătească 150 de milioane de franci, dar a fost nevoit să contracteze un împrumut la o bancă franceză pentru a o achita. Banii au fost trimiși în Franța în numerar. Dubla datorie a sărăcit Haiti.

În timp ce opoziția se mocnea, Charles a căutat o distracție napoleoniană într-o cucerire africană: a început ca o farsă, dar în secolul XX avea să distrugă aproape Franța însăși. Atunci când un conducător din Alger a atins un trimis francez cu biciul său de muște, Charles a folosit acest moment de opéra bouffe ca pretext pentru a invada statul Barbaria, începutul a ceea ce a devenit cel mai mare imperiu din Africa. La 5 iulie 1830, trupele franceze au cucerit Algerul. Pe 9, la Palais Saint-Cloud, Charles a anunțat că va conduce de acum înainte prin ordonanță și, în timp ce la Paris începeau tulburările, pe 25 a anulat presa liberă, a dizolvat Adunarea și a tăiat dreptul de vot. Două zile mai târziu, ziarele l-au sfidat pe rege, lansând prima revoluție mediatică. Mulțimile au construit baricade pe străzile Parisului, strigând "À la guillotine!". Luptele s-au extins; pe 29, mulțimea a luat cu asalt Tuileries. În timp ce Lafayette s-a grăbit să ajungă în oraș și a preluat conducerea Gărzii Naționale, Carol a abdicat. Adunarea l-a invitat pe Lafayette să guverneze; în schimb, acesta l-a propus pe vărul liberal al regelui, Ludovic Filip, ca rege al francezilor.

Tatăl lui Louis Philippe, Philippe Égalité, fusese ghilotinat; el însuși luptase împotriva austriecilor și apoi dezertase de la revoluție, călătorind prin Europa și America, locuind cu George Washington, predând geografie la o școală germană și matematică la una

engleză, înainte de a se întoarce în Franța cu verii săi Bourbon. Ducele d'Orléans era un tip blazat, nepretențios și lipsit de regalitate, luat în derâdere de Talleyrand, care a glumit: "Nu este suficient să fii cineva - trebuie să fii ceva". Dar regele a trăit o viață uimitoare și chiar și nepoata-amantă a lui Talleyrand, Dorothea de Dino, a spus: 'Nu există o conversație mai interesantă decât cea cu regele'. Dar el a jucat rolul de rege cetățean, evitând o curte, în timp ce prietenul său James de Rothschild a finanțat regimul și l-a sprijinit în descurajarea războaielor. Rothschild a sprijinit, de asemenea, primele căi ferate, lansând Chemins de Fer du Nord, ducând 1.700 de parizieni la prânz la Lille și la cină la Bruxelles.

James a ținut curtea în vechiul conac al lui Talleyrand din Paris, unde cinele sale erau gătite de Carême, un chef de bouche, filozof al haute cuisine care îi servise pe Talleyrand, Alexandru I și George al IV-lea. Bancherul a putut sărbători victoriile cailor săi de curse cu propriile sale vinuri Lafitte. Spiritual, caustic și vigilent, era căsătorit fericit cu Betty, frumoasa sa nepoată vieneză, care își avea cei cinci copii învățați la pian de Chopin și care ținea un salon aproape regal, ea însăși fiind prietenă cu regina Marie Amélie. Când fratele său Nathan a murit în 1836, James a devenit liderul familiei. Vorbea în continuare franceza cu un puternic accent german, iar când nepoata sa londoneză s-a căsătorit în afara credinței, a insistat ca aceasta să fie ostracizată. Cu toate acestea, el a personificat o nouă lume capitalistă interconectată. În salonul său, el îi primea nu numai pe prinți, ci și pe Honoré de Balzac, romancierul dezlănțuit care observa personaje, înalte și joase, care supraviețuiau în noul tărâm al industriei și al banilor. Tatăl lui Balzac reușise să ajungă de la băiat de țăran la secretar regal, apoi a devenit organizator revoluționar și eseist idiosincratic, căsătorindu-se abia la cincizeci și trei de ani cu fiica unui negustor frumos și înstărit, care a devenit mama lui Balzac.

După un stagiu într-o firmă de avocatură, Balzac s-a lansat într-o căutare quijotescă a averii în multiple domenii, de la editare la zgura din Sardinia și silvicultura ucraineană, neputând rezista unei "bonne speculation".

Primul său bestseller, Eugénie Grandet, prezenta o fiică umbrită de avariția bogatului său tată fermier; apoi, în Père Goriot, l-a prezentat pe Rastignac, un tânăr provincial care reușește să se descurce într-un Paris turbulent: "străzile Parisului posedă calități umane". Parisul a fost întotdeauna un personaj - "orașul celor o sută de mii de romane, capul lumii".

Romanele lui Balzac, "faits pour tout le monde", scrise pentru toată lumea și despre toată lumea, i-au adus, ca și lui Dumas, sume uriașe. A trăit așa cum credea el că ar

trebui să trăiască un scriitor parizian, având aventuri amoroase cu ducese și curtezane, scriind toată noaptea, supraponderal, fără suflare, otrăvindu-se treptat cu supradoze de cafea (un avertisment pentru toți scriitorii). Dar a fost și un romantic, îndrăgostit de o contesă poloneză pe care o cunoștea doar prin scrisori semnate L'Étrangère.

Balzac a acceptat împrumuturi de la James de Rothschild, dar poate că a resimțit puterea bancherului, răsplătindu-i ajutorul cu personajul său, baronul de Nucingen, care semăna cu James. "Secretul tuturor marilor averi, atunci când nu există o explicație evidentă pentru ele", scria Balzac în Le Père Goriot, definind o regulă a capitalismului modern, "este întotdeauna o crimă uitată... uitată pentru că a fost tratată corespunzător". Balzac a fost fascinat de întreaga societate, analizată în romanele sale realiste, pe care le-a numit 'Études des Moeurs', 'care nu mai crede decât în bani'. Dar a fost prin intermediul familiei că acest dinamovist neobosit a urmărit firele.

După Paris, revoluția s-a extins în Italia habsburgică, în Polonia Romanovilor, în Țările de Jos și, în aprilie 1831, în Brazilia Braganței. În 1824, împăratul Pedro primise o prerogativă - Puterea Moderatoare - pentru a supraveghea o adunare aleasă printr-un sufragiu larg al bărbaților albi într-o constituție hibridă. La scurt timp după aceea, în decembrie 1825, împărăteasa sa habsburgică Leopoldina, maltratată, a dat naștere unui fiu, Pedro, duce de Braganza, dar Pedro și-a etalat, de asemenea, devotamentul față de Domitila, ridicată acum la rangul de marchiză de Santos, care la rândul ei tocmai dăduse naștere unei fiice, Isabel, recunoscută de împărat ca ducesă de Goiás.

Îndrăgostit nebunește de Domitila, el și-a impus partenera soției sale deprimate care, urând acum "cumplita Americă", i-a scris surorii sale Marie Louise despre "barbarul" Pedro: "Tocmai mi-a dat dovada neglijenței sale față de mine, maltratându-mă în prezența persoanei care este cauza tuturor necazurilor mele". Era din nou însărcinată. În decembrie 1826, în timp ce soțul ei era plecat să lupte împotriva unei rebeliuni sudiste, Leopoldina a pierdut sarcina; slăbită de emetice și laxative, a murit. Pedro a fost îngrozit de propriul comportament, bântuit de fantoma ei. A sărit chiar și din patul pe care îl împărțea cu Domitila: "Dă-te jos de pe mine! Știu că duc o viață nedemnă. Gândul la împărăteasă nu mă părăsește". Îl plângea pe fiul său Pedro: "Bietul băiat, ești cel mai nefericit prinț din lume". A decis să se recăsătorească.

Nu a fost ușor - în Brazilia și în Europa, cruzimea și promiscuitatea sa erau de notorietate. A făcut un compromis, alegând-o pe prințesa Amélie, fiica de 17 ani a prințului Eugène, fiul lui Josephine. Așadar, prima sa soție era habsburgică, iar cea de-a doua bonapartistă. A devenit un soț loial. Între timp, s-a străduit să întemeieze Brazilia.

Mai întâi a învins Confederația nordică a Ecuatorului înainte de a conduce un război în sud: în 1825, provincia braziliană îndepărtată Banda Oriental (malul de est) s-a revoltat, încurajată de Provinciile Unite ale Río de la Plata. Pedro s-a luptat cu argentinienii pe uscat și pe mare, în mici încăierări (atât flota argentiniană, cât și cea braziliană de pe Râul Plate erau comandate de mercenari britanici). În același timp, tatăl său, João al Portugaliei, a murit, ceea ce l-a făcut rege și acolo. Dar acesta a abdicat de la acest tron în favoarea fiicei sale mai mici, Maria a II-a, care, cu neglijența dinastiei, a fost trimisă în Portugalia. Dar războiul Eliberatorului a eșuat; a pierdut o parte din provincie, care a devenit Uruguay.

Urât pentru cruzimea sa maritală, contestat de Adunarea liberală, confruntat cu rebeliunea cariocasilor care strigau "Moarte împăratului!", Pedro a abdicat și a plecat în Europa, tratând în mod caracteristic Brazilia ca pe o prietenă. "Totul s-a terminat", a spus el, "între mine și Brazilia - pentru totdeauna".

Fiul său în vârstă de cinci ani, acum împăratul Pedro al II-lea, a fost crescut în izolarea unei proprietăți de la țară, în timp ce Brazilia era condusă de regenți. Deși prima constituție promisese o "emancipare treptată a sclavilor africani", următoarea constituție, din 1824, a ignorat sclavia, care era în plină expansiune: 40.000 de sclavi africani au sosit anual în prima jumătate a anilor 1820 și 60.000 pe an după 1826. Abolirea britanică a comerțului cu sclavi și escadrila sa din Africa de Vest au redus comerțul din Atlantic. Cu toate acestea, între 1807 și 1865, 3,5 milioane de africani înrobiți au fost cumpărați și transportați peste ocean.

THE GLADSTONES - QUAMINA ȘI SIR JOHN: REBELI ȘI STĂPÂNI DE SCLAVI

În timp ce Marea Britanie se lupta cu Napoleon și dezbătea reforma politică, chiar și Wilberforce a spus puține lucruri despre sclavie, deși 700.000 de oameni au rămas înrobiți pe plantațiile britanice. Sclavia jamaicană a fost consolidată prin achiziționarea Guianei Olandeze de pe continent, unde plantațiile din Demerara foloseau sclavi pentru a produce cel mai bun zahăr brun din lume. Sir John Gladstone, fiul devotat presbiterian al unui negustor scoțian, care se mutase la Liverpool și făcuse avere în domeniul mărfurilor, porumb, zahăr și bumbac, făcând comerț cu India, SUA și Brazilia, deținea deja plantații în Jamaica, dar a cumpărat una nouă în Demerara, care l-a ajutat să devină cel mai mare proprietar britanic de sclavi și președinte al Asociației Indiilor de Vest,

Interesul. Cu toate acestea, tocmai în acest moment, sclavii înșiși și-au readus suferința în centrul politicii.

În august 1823, Quamina și Jack Gladstone, un tată și un fiu înrobit, au condus o revoltă care a început pe plantația Success, deținută de Gladstone. Cu toate acestea, ei nu erau rude cu nababul din Liverpool, ai cărui trei fii, inclusiv William, viitorul prim-ministru, erau deja la Eton. Quamina, în vârstă de 40 de ani, care fusese traficat de pe Coasta de Aur, era tâmplarul șef al lui Gladstone; fiul său Jack, un tâmplar, era chipeș, "bine făcut" și avea 1,80 metri. Obligat să lucreze în schimburi de treisprezece ore, Quamina fusese împiedicat să o îngrijească pe soția sa Peggy, aflată pe moarte, și se întorsese pentru a o găsi moartă. Încurajat de un pastor englez, John Smith, a cărui biserică o frecventa Quamina, Jack a organizat o revoltă la care s-au alăturat 13.000 de sclavi. Aceștia aproape că au pus stăpânire pe colonie.

Englezii și-au trimis în grabă Regimentul Indiilor de Vest, format din sclavi eliberați din Caraibe, pentru a-i zdrobi pe rebeli. Sute de oameni au fost uciși; nouăsprezece au fost condamnați la moarte, iar capetele lor au fost expuse pe țepi, un avertisment pentru sclavii născuți în Africa, care credeau că doar trupurile complete se vor întoarce la casele lor după moarte. Quamina a fost încolțit, împușcat și spânzurat pe o spânzurătoare, unde "o colonie de viespi și-a construit un cuib în cavitatea stomacului și zburau înăuntru și în afara fălcilor care atârnau înfricoșător de deschise". După o scrisoare din partea lui Gladstone din Anglia, care a cerut îndurare, Jack a fost exilat în Sfânta Lucia, dar moartea în închisoare a reverendului John Smith a aprins cauza aboliționistă la fel de mult ca și uciderea sclavilor. Pe măsură ce abolirea a luat amploare, la fel a făcut și rezistența Interesului.

Ducele de Wellington, acum prim-ministru, era hotărât să se opună abolirii, reformei parlamentare și ridicării restricțiilor impuse catolicilor și evreilor. Cu toate acestea, locotenentul său, Robert Peel, moștenitorul industriei textile, l-a convins să pună capăt restricțiilor impuse catolicilor. Ducele susținea că Parlamentul nu avea dreptul să elibereze sclavii. "Nu trebuie să-i jefuim pe proprietarii din Indiile de Vest", a spus el, "pentru a dobândi popularitate în Anglia", în timp ce eliminarea restricțiilor impuse evreilor era exclusă.

Industria manufacturieră britanică era în plină expansiune, ajutată de primele căi ferate, care foloseau energia cu aburi pentru a transporta pasageri și mărfuri la noi viteze periculoase: la 15 septembrie 1830, Wellington a inaugurat linia Manchester-Liverpool. Fostul ministru al cabinetului William Huskisson discuta cu ducele în locomotiva sa

oficială, când o altă locomotivă, The Rocket, s-a îndreptat spre el. Huskisson a încercat să se urce în trenul ducal, dar a căzut sub roțile lui Rocket, cu piciorul zdrobit sub privirile ducelui. "Mi-am găsit moartea", a spus Huskisson. "Dumnezeu să mă ierte! Accidentul nu a acționat ca un factor de descurajare, iar căile ferate au unit rapid Marea Britanie: numărul călătoriilor cu trenul a crescut de la 5,5 milioane în 1838 la 111 milioane douăzeci de ani mai târziu. La Manchester, Wellington a fost huiduit de muncitorii de la moară, dar a refuzat în continuare reforma parlamentară - o politică care i-a distrus ministerul chiar în momentul în care bătrânul rege gras, George al IV-lea, a murit. Singurul său copil, adorată Charlotte, a murit la naștere la 21 de ani, în 1817, la 21 de ani. Așa că moștenitorul său a fost fratele său, ducele de Clarence, un fost marinar bluffat, cu zece copii nelegitimi de la actrița sa amantă, care avea îndoieli în privința reformei și a abolirii. A devenit William al IV-lea la vârsta de 64 de ani și a fost nevoit să ofere funcția de premier lui Charles, Earl Grey, un veteran susținător al reformei și al abolirii. Aflat de la putere din 1807, acest septuagenar, roué al Regenței și magnat al terenurilor, s-a lăudat că "Suprafața cabinetului său a depășit orice record anterior". Cu toate acestea, Grey avea să revoluționeze lumea britanică în două acte.

LORDUL CUPIDON ȘI DOAMNELE PROTECTOARE

Partenerul lui Grey a fost irepresibilul său secretar de externe, moșierul anglo-irlandez Harry Temple, viconte Palmerston, care avea acum 46 de ani. Remarcabil inițial pentru aventurile sale sexuale neobosite, Palmerston, care a dominat guvernele din 1830 până în 1865, a fost, mai mult decât oricine altcineva, arhitectul puterii mondiale britanice într-o nouă eră a imperiului.

Ca școlar la Harrow, fusese cunoscut ca un boxer filistin; în tinerețe, fusese poreclit Lord Cupidon, un bărbat nereconstruit din Regență care atrăsese pentru prima dată atenția ca amant a trei dintre cele cinci doamne patroane ale clubului de elită Almack's, începând cu soția ambasadorului rus, Dorothea Lieven, care fusese, de asemenea, amanta lui Metternich. Acum, nefiind constrâns de calitatea de ministru de externe, el ținea un jurnal al întâlnirilor sale sexuale aproape zilnice, uneori dimineața, alteori seara și adesea în mijlocul zilei, cu o distribuție diversă de curtezane, prostituate și contese, abia ascunse, într-un cod foarte englezesc, ca rapoarte despre vreme. "O noapte frumoasă în grădină" era o intrare tipică.

Lordul Cupidon făcuse parte din guvernele conservatoare încă din 1809, ca secretar de război, dar în 1828 a trecut la Whigs ca protejat al lui Canning, un susținător al reformei prudente și al abolirii sclaviei. De acum încolo, servind aproape permanent ca ministru de externe, a susținut măsuri liberale pe plan intern, promovând în același timp implacabil puterea britanică în străinătate. 'Nu avem aliați veșnici, nici dușmani perpetui', a declarat el. 'Interesele noastre sunt veșnice și perpetue, iar aceste interese este de datoria noastră să le urmăm'. El a insistat: "Cei care doresc să vadă principiile libertății prosperând și extinzându-se în întreaga lume ar trebui să prețuiască, cu o venerație aproape religioasă, prosperitatea și măreția Angliei". Când un francez, crezând că este foarte elogios, i-a spus lui Palmerston: "Dacă nu aș fi francez, aș vrea să fiu englez", el a răspuns: "Dacă nu aș fi englez, aș vrea să fiu englez". Rezistența sa în negocierile detaliate i-a adus o altă poreclă: Protocoalele Palmerston. Un orator mediocru, exuberantul, șiret și mustăcios bătăuș a devenit o icoană publică, prezentat în presă drept Pam, luptătorul cu premii. Lordul Pumicestone a fost cel care a făurit acum combinația idiosincratică a Marii Britanii între misiunea liberală și imperialismul armat - o politică care semăna cu cea a SUA din a doua jumătate a secolului XX. Aceasta a fost construită după propria sa imagine. Mai întâi a făcut față consecințelor revoluțiilor din 1830, în care fostele Țări de Jos austriece s-au revoltat împotriva regelui olandez. Palmerston a creat un nou regat, Belgia, despre care spera să limiteze Franța și să păstreze echilibrul de putere.

El a oferit tronul acestuia unui prinț favorit, Leopold de Saxa-Coburg, văduvul moștenitoarei britanice Charlotte. Leopold a devenit primul rege al Belgiei, unde familia sa domnește încă.

Metternich a fost zdruncinat de 1830 - "Întreaga mea viață este distrusă" - și îl ura pe Palmerston: "Palmerston se înșeală în toate privințele". Lui Palmerston îi plăcea să-l provoace pe bătrânul cancelar. 'Mi-ar plăcea să văd fața lui Metternich', spunea el. Dar revoluțiile din 1830 s-au dovedit a fi mai puțin dezastruoase decât se temea la început: țarul i-a zdrobit pe polonezi, Metternich a ținut Italia; Ludovic Filip și Leopold au stabilizat Franța și Belgia, unde amândoi s-au dovedit a fi viguroși susținători ai industriei și amândoi au fost aliați intimi ai Rothschild-urilor. Ludovic Filip părea modelul însuși al unui monarh modern; Bonaparte erau în mod clar terminați.

În timp ce Palmerston își proiecta noua sa viziune mondială, în țară susținea reforma și abolirea, care deveneau acum inevitabile.

MAI BINE SĂ MORI DECÂT SĂ TRĂIEȘTI CA UN SCLAV: TATA SHARPE ȘI ABOLIREA

În decembrie 1831, 60.000 de sclavi jamaicani s-au răsculat, conduși de un captivant predicator baptist milenarist, Samuel "Daddy" Sharpe, "cel mai inteligent și remarcabil sclav, cu o structură fină și bine conturată", își amintea un misionar, cu "un ochi a cărui strălucire era foarte orbitoare". Doar paisprezece albi au fost uciși, dar, ajutată ca de obicei de maroni, pe care plantatorii îi plăteau în funcție de numărul de urechi negre livrate, Rebeliunea de Crăciun a fost zdrobită. Șase sute de sclavi au murit în luptă sau au fost uciși de plantatori, 340 au fost condamnați la moarte, unii doar pentru că au furat un porc sau o vacă. "Mai degrabă aș muri pe spânzurătoarea de acolo", a declarat Sharpe, "decât să trăiesc ca sclav".

În timp ce Grey numea o comisie de anchetă plină de proprietari de sclavi, revoltătorii au cerut o reformă electorală și au atacat conacul lui Wellington. La 7 iunie 1832, Grey și Palmerston au adoptat Actul de Reformă, o măsură parțială care a mărit electoratul cu 250.000 de alegători, ajungând la aproximativ 650.000 - aproape același număr cu cel al sclavilor din Caraibe, a căror eliberare a devenit subiect de discuție în alegerile generale de la sfârșitul acelui an. Tânărul William Gladstone a denunțat abolirea, susținând că sclavia "nu era neapărat un rău" și a afirmat că condițiile sclavilor nu erau mai rele decât cele ale copiilor muncitori din Anglia, în timp ce eliberarea ar fi "schimbat relele care îi afectează acum pe negri cu altele, care sunt mai grele". Regele, care vizitase plantațiile de sclavi în calitate de marinar, a insistat, de asemenea, asupra faptului că "starea negrilor" era "o fericire umilă".

Cu toate acestea, îngrozit de revoltele sclavilor, Parlamentul reformat a obținut în cele din urmă o majoritate în favoarea abolirii. Secretarul colonial al lui Grey, Edward Stanley, marele din Lancashire, viitor conte de Derby, ulterior prim-ministru de trei ori, a promis abolirea "fără paliative sau compromisuri". Dar, pentru a fi adoptată, era nevoie atât de paliativ, cât și de compromis - "pentru a fi corect față de sclav", a spus Palmerston, "ca și față de plantator". Voturile celor de la Interes au blocat abolirea dacă guvernul nu plătea despăgubiri, cumpărând sclavii de la proprietarii lor pentru a-i elibera.

Legea privind abolirea sclaviei a avut a treia lectură în Camera Comunelor în august 1833, imediat după moartea lui William Wilberforce, și a intrat în vigoare un an mai târziu. Dar era atât de imperfectă încât unii aboliționiști s-au gândit să voteze împotrivă.

Compromisul îi îmbogățea în mod flagrant pe proprietarii de sclavi pentru că dețineau oameni, însă fără compensații nu ar fi trecut. Sclavii au devenit "ucenici" sub contract de muncă timp de șase ani înainte de eliberarea completă. Proprietarii de sclavi, care variau de la granguri titrate la persoane de culoare, dintre care un sfert erau femei, au primit, de exemplu, 20 de lire sterline pe sclav în Jamaica, 15 lire sterline în Guiana, adică un total de 15 milioane de lire sterline. Sir John Gladstone a primit cea mai mare plată, 106.769 de lire sterline pentru cei 2.508 sclavi ai săi, iar fiul său, William, viitorul prim-ministru, a recunoscut abolirea: "Dumnezeu să o prospere".

Cu toate acestea, nu toată lumea a fost încântată de abolire. În Africa, mulți conducători s-au împotrivit cu încăpățânare sfârșitului acestui comerț profitabil și, în mod ciudat, abolirea a coincis cu o intensificare a conflictelor și a sclaviei în sine pe întregul continent.

LUPTĂTOARELE DIN DAHOMEY, VICEREGELE DIN OUIDAH, CALIFUL DIN SOKOTO ȘI COMANDANTUL PRETORIUS

La patru ani după abolire, dar în afara razei de acțiune a Marii Britanii, califul din Sokoto, Muhammad Bello, a murit, lăsând în urmă un nou imperiu care era acum al doilea cel mai mare stat sclavagist din istoria lumii, cu aproximativ 2,5 milioane de sclavi - față de 3,5 milioane în cel mai mare stat sclavagist, SUA. Tatăl lui Bello, Usman dan Fodio, un hausa înalt și carismatic născut în Gobir (Nigeria), un oraș musulman, lansase în 1774, la vârsta de 20 de ani, un jihad, inspirat de transe și viziuni mistice, ajungând să cucerească cel mai mare imperiu din Africa subsahariană și declarându-se calif în 1803. La moartea sa, în 1817, fiul său Bello a continuat războiul sfânt, extinzându-se din nordul Nigeriei până în Burkina Faso, Camerun și Niger.

Războaiele dintre politurile africane au continuat în timp ce acestea luptau și se extindeau, nu diferit de statele eurasiatice; războaiele capturau sclavi, care erau mai puțin ușor de exportat, creând un surplus. "După abolire", scrie John Reader, "utilizarea sclavilor în Africa a devenit mai frecventă ca niciodată, iar sclavia a crescut de fapt".

Mai la sud, regele Ghezo din Dahomey, ajutat de faimosul 'vicerege din Ouidah' și de armata sa feminină, s-a opus abolirii. Un vizitator al palatului lui Ghezo din capitala Abomey a trecut pe lângă "trei capete umane... sângele încă curge" de fiecare parte a ușii. 'Comerțul cu sclavi a fost principiul dominant al poporului meu', a declarat Ghezo

trimisilor britanici. 'Este sursa gloriei și a bogăției lor. Cântecele lor celebrează victoriile lor și mama își adoarme copilul cu note de triumf asupra unui inamic redus la sclavie'.

Ghezo și-a intensificat comerțul cu sclavi, vânzând 10.000 de sclavi anual. El a trimis expediții pentru a captura sclavi de la popoarele vecine și și-a transformat garda de corp feminină în crack Ahosi, sau Mino (soțiile sau mamele regelui, în Fon), avangarda de 3.000-6.000 de fete-soldat care a fascinat vizitatorii europeni crescuți cu poveștile despre Amazoanele lui Herodot. Înscriindu-se încă de la opt ani și având interdicție de a face sex sau de a se căsători (cu excepția celei cu regele), femeile erau antrenate să îndure durerea prin călcarea desculță peste spini. Ele purtau tunici fără brațe cu dungi și o șapcă cu emblemă de crocodil și purtau pumnale, săbii scurte, macete și puști. Ei cântau:

Așa cum fierarii forjează fierul și îi schimbă natura, așa ne schimbăm și noi natura! Nu mai suntem femei, suntem bărbați.

Unele au fost recrutate din rândul femeilor de la palat, altele au fost înrolate cu forța de propriile familii, multe erau văduve ale unor prizonieri uciși sau înrobiți. Ghezo le folosea nu doar ca trupe de șoc și ca jefuitori de sclavi, ci și ca călăi ai săi; vizitatorii au relatat sute de scalpuri adunate de războinici. Comandantul lor, Seh-Dong-Hong-Beh, a fost desenat de un emisar britanic în vizită, ținând o pușcă într-o mână și un cap tăiat sângerând în cealaltă.

În 1818, acest tânăr prinț dahomean a preluat tronul de la fratele său, regele Adandozan, cu ajutorul unui negustor de sclavi afro-brazilian, Francisco de Sousa, urmaș al primului guvernator portughez al Braziliei. Adandozan și-a intensificat expedițiile de sclavie, folosindu-se în același timp de sclavi pentru a-și lucra plantațiile de măslini de palmier, care deveniseră acum profitabile în Nigeria. El a vândut ca sclavi chiar și posibili disidenți din cadrul familiei regale. Grizonantul și macabrul de Sousa, care a combinat credința catolică și voodoo, a fost inițial atât de sărac încât a furat cochilii de cowrie de la templele voodoo, dar în cele din urmă a prosperat ca negustor de sclavi, trăind într-o splendoare sultanică într-un complex familial, Singbomey din Ouidah, în mijlocul unui harem de femei africane cu care a făcut 201 copii. Când s-a dus să recupereze o datorie de la Adandozan în Abomey, regele l-a întemnițat. Dar a fost vizitat în închisoare de prințul Gakpe (viitorul Ghezo), a cărui mamă, pe care Sousa o salvase din sclavia

braziliană, și au făcut un pact de sânge pentru a-l distruge pe rege. Ajutat în evadarea sa de văduva afro-olandeză a regelui Agonglo, a predat arme prințului, care a preluat puterea, luând numele Ghezo, și l-a promovat pe Sousa la chacha, un titlu inventat, derivat din obiceiul său de a spune "Já, já!" - "În curând, curând!" în portugheză. Ghezo a instalat-o pe mama sa, Agontime, ca kpojito (regină-mamă) și, folosind puști furnizate de Sousa, a spart regatul Oyo, extinzându-și astfel puterea. În scurt timp, Marea Britanie i-a blocat porturile în încercarea de a-i limita sclavia.

Ghezo și Bello nu au fost nici pe departe singurii potentați africani care nu au fost de acord cu abolirea. Sclavia era în plină expansiune și în Africa de Est, iar în Africa de Sud, un trib alb a fost, de asemenea, indignat de abolirea sclaviei.

În 1836, afrikanerii vorbitori de limbă olandeză, care considerau sclavia africanilor ca fiind un drept dat de Dumnezeu, au început să migreze de la Cap, pentru a scăpa de dominația britanică și pentru a cuceri o nouă patrie. Acești 14.000 de Voortrekkers, drepți, puternic înarmați și bine organizați, însoțiți de un număr similar de africani înrobiți care, după abolire, au fost redenumiți "ucenici", dar care erau adesea antrenați să lupte alături de ei, s-au confruntat cu regii africani. Afrikanerii au devenit un alt trib în lanțul de pradă al Mfecane pentru pământ și vite - dar cu un armament mai bun. Unii l-au atacat pe regele Mzilikazi al Ndebele, împingându-l spre nord, în Zimbabwe; alții, conduși de Piet Retief, au ajuns la curtea zulu a regelui Dingane. Strigând "Omorâți-i pe vrăjitori!", Dingane a pus să fie omorâți cu bâta înainte de a le ataca taberele, omorând 40 de Voortrekkeri, 250 de auxiliari negri și 185 de copii, în timp ce un alt regiment sub comanda prințului Mpande a eliminat o întreagă unitate britanică din Natal, omorându-i pe cei șaisprezece albi și câteva mii de auxiliari negri și făcând un raid chiar în Port Natal. Dar afrikanerii s-au mobilizat sub conducerea abilului luptător Andries Pretorius, ales comandant-șef, care în decembrie 1838, desfășurând 472 de boieri și 120 de trupe africane, a învins 12.000 de zuluși, ucigând 1.000 dintre ei și rănind doar trei boieri. Pretorius a fondat o republică în jurul unui nou oraș, Pietermaritzburg, pe teritoriul zulu. Dingane, învins de swazi și umilit de boieri, plănuia să-l ucidă pe fratele său rămas în viață, Mpande. Însoțit de fiul său Cetshwayo, Mpande a fugit pentru a recruta ajutorul lui Pretorius.

În 1840, Mpande și Pretorius l-au atacat și l-au învins pe Dingane, care s-a retras în munți, pentru a fi apoi ucis de propriii săi curteni. Gras, indolent și bonom, dar conștient de faptul că "poporul zulu este condus prin ucidere", Mpande nu a avut de ales decât să împartă prada de vite cu Pretorius, căruia i-a cedat două cincimi din regatul său. Marea Britanie, ale cărei apetituri și resurse le depășeau pe cele ale tuturor actorilor locali,

olandezi și nguni, era pe urmele lor, consumând în curând Republica Afrikaner din Natal.

În ceea ce-l privește pe Pretorius, invitat în nord pentru a-l ajuta pe regele Sotho Moshoeshoe, acesta a fondat o nouă republică sud-africană (mai târziu Transvaal), în timp ce alți Voortrekeri au creat Statul Liber Orange. Când Pretorius a murit, fiul său, Marthinus, a fost ales președinte al Transvaalului - capitala sa fiind numită Pretoria, după numele tatălui său - și, mai târziu, și al Statului Liber, în timp ce vâna elefanți pentru fildeș, jefuia și răpunea vite și captura sclavi africani. În curând, descoperirea diamantelor și a aurului va declanșa un alt turneu de putere.

Mai la nord, în Egipt, sclavia era încă esențială pentru proiectul lui Mehmed Ali, care angajase ofițeri francezi pentru a antrena o armată de georgieni și sudanezi înrobiți, recrutase fellahin egipteni și ofițeri turci și își reconstruise flota. Înfuriat că sultanul îi pierduse flota la Navarino, a cerut Siria în schimb. Cum aceasta nu i-a fost oferită, a profitat de șansa de a cuceri un imperiu.

GAMBITUL LUI MEHMED ALI: NAPOLEONUL DIN EST

La 31 octombrie 1831, Ibrahim, fiul lui Mehmed Ali, a invadat Siria, cucerind Ierusalimul și Damascul. "Dacă sultanul spune că pot păstra Damascul", a meditat Mehmed Ali, sprijinit de Ludovic-Filip, "mă voi opri acolo... iar dacă nu, cine știe?". Apoi, în mai 1832, Ibrahim a traversat Munții Taurus în inima Turciei. În timp ce Mehmed Ali se gândea să-l pună pe Ibrahim pe tronul Constantinopolului, sultanul Mahmud i-a acordat Egiptul și i-a cedat Siria. Pe măsură ce Ibrahim se apropia de Marele Oraș, sultanul a apelat la dușmanul său strămoșesc, țarul Nicolae, care a trimis o armată pentru a apăra Constantinopolul, iar în iulie a acceptat un protectorat rusesc. Nicolae a afirmat că dorea să păstreze Imperiul Otoman: "Dacă va cădea, nu doresc să se prăbușească, nu doresc resturile sale. Nu am nevoie de nimic'. Nimeni nu l-a crezut.

În mai 1838, Mehmed Ali, care conducea acum Sudanul, Arabia, Siria, Israelul și cea mai mare parte a Anatoliei, și-a declarat independența față de Constantinopol. Sultanul Mahmud eliminase recent pe prea puternicii ieniceri - masacrând 5.000 dintre ei - și angajase ofițeri occidentali pentru a-și antrena propria armată modernă. Dar acum, la Nezib, Ibrahim a înfrânt noua armată otomană și a avansat spre Marele Oraș. Încurajat de ginerele său evanghelic, Lord Shaftesbury, și de campaniile lui Montefiore, ambii

credincioși într-o Întoarcere a evreilor în Sion, Palmerston a trimis un consul britanic la Ierusalim pentru a-i proteja pe evrei, de mult timp ținta persecuțiilor. El era hotărât să salveze otomanii, să submineze Romanovii și să-l oprească pe Mehmed Ali. În iulie 1840, Palmerston l-a amenințat pe Louis Philippe, susținătorul lui Mehmed Ali, cu războiul și i-a salvat pe otomani, trimițând flota să bombardeze Beirut și Acre: Mehmed Ali a acceptat un regim ereditar în Egipt și Sudan, în schimbul retragerii din Siria, Turciei, Creta și Arabia.

Mai la est, Lordul Cupidon s-a confruntat cu o criză provocată de Marea Britanie în Afganistan, unde nepoții marelui rege Durrani și-au ruinat imperiul luptându-se între ei, permițând unui alt clan pashtun, Barakzai, condus de Dost Mohammad, să cucerească Kabulul. Nepotul destituit al lui Durrani, Shah Shuja, a plecat în exil în India.

Palmerston și proconsulii săi indieni au monitorizat progresele rusești în Asia Centrală. Statele tampon dintre cele două imperii - khanatele Bukhara și Khiva, Persia, Afganistan și regatul Sikh - au devenit arena unui turneu clandestin, așa-numitul Marele Joc, în care britanici și ruși îndrăzneți, adesea deghizați în localnici, au încercat să recruteze conducătorii. Rusia a sprijinit un atac persan asupra Herat, în timp ce o forță rusă a încercat să cucerească khanatul Khiva (Uzbekistan). Marea Britanie l-a sprijinit pe maharajahul sikh Ranjit Singh, dușman inveterat al afganilor. Amirul afgan Dost Mohammad a rezistat cererilor britanice de a ceda controlul asupra politicii externe. Exagerând sfidarea sa, manipulat de maharajahul sikh, guvernatorul general indian Lord Auckland a mințit Londra, cerând o invazie pentru a-l instala pe Shah Shuja, când ar fi trebuit pur și simplu să negocieze un acord de securitate. Palmerston a aprobat cu reticență.

În februarie 1839, Armata Indusului - 55.000 de oameni, cu ofițeri britanici și sepoi indieni, ajutați de trupe sikh - a mărșăluit spre Kabul, unde, în august, Shah Shuja Durrani a fost aclamat șah. Retrăgând cea mai mare parte a forțelor britanice, Auckland a lăsat 8.000 de soldați pentru a-l susține pe Durrani, numărul lor fiind redus și mai mult atunci când noul prim-ministru britanic, Robert Peel, a redus costurile. La Kabul, legăturile sexuale dintre femeile afgane și trupele britanice i-au indignat pe afgani la fel de mult ca și cruzimile lui Shah Shuja, considerat o marionetă a britanicilor, și ale sikhilor, urâți încă de la războaiele din Punjab ale lui Durrani. Tensiunile au fost agravate și mai mult atunci când un soldat britanic a violat o fată afgană. În jurul Kandaharului, Ghilzai au lansat un jihad împotriva britanicilor.

La 2 noiembrie 1841, fiul amirului, Akbar Khan, a condus insurgenții în Kabul, unde i-au atacat și ucis pe britanici în interiorul orașului, apoi au asediat cantonamentul militar. Când Akbar i-a păcălit pe britanici să negocieze, el personal l-a eviscerat pe trimisul lor. După o înfrângere la Bibi Mahru, 690 de britanici, 3.800 de indieni și 12.000 de femei și copii au fost forțați să se retragă din Kabul.

În timp ce treceau prin defileuri înguste, Akbar, desfășurând lunetiști afgani magistrali, a orchestrat măcelărirea întregii coloane în opt zile. Un singur supraviețuitor, Dr. Brydon, a ajuns în Jalalabad. Shah Shuja s-a întors împotriva britanicilor, dar a fost asasinat.

În 1842, două armate britanice au invadat Afganistanul, lăsând o dâră de distrugeri și măceluri, și au recucerit Kabul, unde au dinamitat bazarul și au jefuit orașul înainte de a pleca. În ciuda pierderii fără precedent a 4 500 de soldați, puterea britanică a fost reafirmată și a fost confirmată de soarta imperiului Sikh: maharajahul acestuia a murit în timpul invaziei. În 1849, fiul său, Maharajahul Duleep Singh, a cedat Punjabul britanicilor. În 1855, amirul afgan Dost Mohammad a fost de acord să fie "prieten" cu Marea Britanie.

Retragerea a fost un dezastru, dar unul mic pentru un imperiu global. Lecția nu a fost că Afganistanul a fost "cimitirul imperiilor" - un clișeu eronat -, ci pur și simplu că invadatorii ar trebui să intre și să iasă repede, ceea ce s-a întâmplat în 1842. Afganistanul a rămas un stat client - cu un interludiu însângerat în 1878 - până în 1919. În mod ironic, Marea Britanie imperială a gestionat Afganistanul mult mai înțelept decât America și Marea Britanie democratice în secolul XXI.

Înapoi în Mediterana, Palmerston a reușit să salveze cu succes sultanatul otoman de Mehmed Ali și de ruși. În timp ce se scufunda în senilitate, având fantezii cu privire la o invazie în China, Mehmed Ali, cel mai mare lider al Egiptului din epoca modernă, a lăsat un stat independent, cu o industrie a bumbacului și o armată modernă, care va fi condus de familia sa până în anii 1950.

La vest, un alt imperiu producător de bumbac și comerciant de sclavi, condus de un războinic de succes, își plănuia propria expansiune.

În Texas.

RĂZBOINICI AMERICANI: GLOANȚELE LUI JACKSON ȘI PICIORUL SFINTEI ANNA

La 30 ianuarie 1835, în Congres, un asasin nebun a tras cu două pistoale asupra președintelui Jackson, pe atunci în vârstă de șaizeci și șapte de ani, și amândouă au greșit focul. Bătrânul Feroce nu-și pierduse nimic din ferocitatea sa: l-a doborât pe asasin cu bastonul său și l-ar fi bătut până la moarte dacă nu ar fi fost tras pe dreapta de un coleg de la frontieră, Davy Crockett.

Prezența lui Crockett, cu pălărie de castor, nu a fost o coincidență. Membrul Camerei Reprezentanților își plănuia expedițiile personale pentru a cuceri Texasul.

Președintele grizonat și-a întemeiat întreaga carieră pe expansiunea în teritoriile britanice, spaniole și ale nativilor americani. Îngrijit, înalt de 1,80 m, cu ochi albaștri și păr roșcat sălbatic, acest fiu dur al lui Ulster crescut în Carolina era un dur om de frontieră și un bătăuș de saloon care avea două gloanțe în corp de la dueluri. Oamenii săi îl numeau Old Hickory, iar nativii americani îl porecliseră Sharp Knife și Old Ferocious - iar povestea vieții sale a fost povestea marșului vorace al puterii americane. "M-am născut pentru furtună", spunea el, "iar calmul nu mi se potrivește".

În adolescență, a luptat în Războiul de Independență; în tinerețe, a câștigat o avere suficientă pentru a-și cumpăra moșia de bumbac din Hermitage, Tennessee, și 150 de sclavi, dar a adoptat și un orfan nativ american. A apărat cu pistoalele sale virtutea soției sale Rachel împotriva acuzațiilor de bigamie: a ucis un bărbat care a insultat-o. La frontiere, a comandat miliții de coloniști și de auxiliari amerindieni ai acestora, dornici să "cucerească nu doar Floridele, ci toată America de Nord spaniolă". În 1812, când hărțuirea de către Marea Britanie a navelor americane și încurajarea rezistenței Shawnee au dus la război, colonelul Jackson a lovit nativii americani Muscogee (Creek) care au atacat coloniștii americani, iar la 8 ianuarie 1815 generalul Jackson a devenit un erou național prin salvarea orașului New Orleans și ruinarea unei armate britanice. În timpul războiului, afro-americanii înrobiți au fugit la indienii Seminole și și-au format propria comunitate liberă la Fort Negro, în Florida. În 1816, Jackson, ajutat de auxiliari Creek, a făcut un raid în Florida, a distrus Fort Negro și i-a învins pe Seminole susținuți de britanici. În 1818, ignorându-l pe președintele Monroe, a pus în cele din urmă stăpânire pe Florida, executând doi agenți britanici capturați. Spania, care se confrunta cu Bolívar în America de Sud, a vândut Florida Statelor Unite; Jackson a devenit ulterior guvernator al noului stat. I-a disprețuit pe președinții hifalnici Monroe și Adams, pe aristocrații din Virginia și pe avocații din Massachusetts, râzând că "Este o minte al naibii de săracă cea care se poate gândi la un singur mod de a scrie un cuvânt".

În 1822, Jackson, rănit și epuizat, s-a prăbușit după victoriile sale, tușind sânge, dar s-a recuperat, apoi și-a construit Partidul Democrat și a candidat la președinție împotriva lui John Quincy Adams. A pierdut prima campanie, dar a câștigat-o pe cea de-a doua, în 1828, care s-a desfășurat cu viclenie: Jackson a fost acuzat că este fiul canibal al unei prostituate și "mulatru", căsătorit cu un bigamist. Avertizând că 'cele mai importante puteri ale guvernului au fost cedate sau trocate' și că le va recupera pentru popor, Jackson a obținut 56% din voturile populare, mârâind: 'Curajul disperat face din cineva o majoritate'. Dar Rachel, chinuită de abuzuri, a murit de un atac de cord imediat după aceea. Jackson a trebuit să fie smuls de pe cadavru, iar la înmormântarea ei de la Hermitage a avertizat: "Dumnezeu Atotputernic să-i ierte pe ucigașii ei, așa cum știu că ea i-a iertat". Eu nu voi putea niciodată".

Politica lui Jackson, ca și viața sa, a fost viscerală: în mod regulat jura să-și ucidă rivalii; îi detesta pe bancheri și a spus unei delegații: 'Sunteți un bârlog de vipere și de hoți și, pe Dumnezeul etern, vă voi alunga'. Depunând jurământul la 4 martie 1829, Jackson a invitat publicul la petrecerea sa inaugurală de la Casa Albă și se presupune că a scăpat prin fereastră din carnavalul care a urmat. În timpul mandatului, el a curățat birocrația de "mâini necredincioase sau incompetente", lansând sistemul prin care președinții își numeau singuri funcționarii publici. Guvernul lui Jackson nu a fost mai curat decât cel al predecesorilor săi: a preferat să conducă prin intermediul acoliților săi, supranumiți Cabinetul de bucătărie, în locul miniștrilor săi, Cabinetul de salon, care l-au înfuriat protestând împotriva moralității soției ministrului său de război.

Jackson a împins agresiv frontiera americană, adoptând Legea privind strămutarea indienilor, care i-a forțat pe nativii americani să se mute în rezervații în Oklahoma - mii de Cherokee au murit pe drum în "Traseul lacrimilor". În vest, comercianții de blănuri, unii dintre ei lucrând pentru Astor, au deschis drumurile Santa Fe și Oregon, ghidați și protejați de Mountain Men: James Kirker, un imigrant irlandez, a ajuns să personifice întunericul sălbatic al vieții de frontieră. Un coleg mai tânăr, Kit Carson, a devenit mai târziu chipul său plin de farmec, erou al "romanelor de doi bani" și al articolelor de ziar. Amândoi erau analfabeți care au început ca negustori de blănuri și au început să se ocupe de mineritul argintului și al cuprului. Au trăit ca niște băștinași, s-au căsătorit adesea cu soții băștinașe - și au ucis băștinași. Kirker, cel mai în vârstă dintre cei doi, a comandat un corsar american împotriva britanicilor în 1812, apoi, vânând blănuri, a trăit alături de apași, alăturându-se chiar și raidurilor acestora. Carson, care s-a alăturat unei expediții în vest, a ucis primii săi amerindieni la nouăsprezece ani. Aceștia îi furaseră caii. "În timpul urmăririi animalelor pierdute, am suferit considerabil", a scris el, "dar

succesul de a ne fi recuperat caii și de a trimite mulți piei-roșii la casa lor lungă, suferințele noastre au fost repede uitate". Americanii și-au scalpat victimele la fel cum le scalpau băștinașii. Cu toate acestea, Carson s-a căsătorit cu două femei amerindiene, Singing Grass și Making Out Road.

Politica indiană a lui Jackson era legată de planurile sale expansioniste pentru America spaniolă. El spera să cumpere Texasul de la o nouă țară care apăruse din provinciile spaniole din Noua Spanie: Mexic. Adversarul său a fost Antonio López de Santa Anna, a cărui carieră, bazată pe o victorie celebră împotriva unei puteri imperiale europene, semăna cu a sa. De șase ori președinte, Santa Anna a dominat Mexicul timp de cincizeci de ani.

În timp ce Santa Anna își construia proprietăți în Veracruz și se ridica la rangul de general, și-a făcut un nume în 1829, învingând o ultimă tentativă spaniolă de recucerire a Noii Spanii, după care s-a declarat Napoleon al Occidentului. În 1833 a fost ales președinte, dar era cel mai fericit fie că ținea curtea la hacienda sa, seducând femei (s-a căsătorit cu două moștenitoare, cea de-a doua având 16 ani când s-a căsătorit cu generalul în vârstă de 40 de ani; a recunoscut patru copii nelegitimi), fie că a condus o armată. Dar Mexicul era vast, întinzându-se din California până în Texas și cuprinzând cea mai mare parte a Americii Centrale. Comanșii și apașii străbăteau provinciile sale nordice, luptând pentru premiile sale, vite și oameni. Un paraibo comanche, Iron Jacket, a făcut raiduri în Texas: în 1820, a avut un fiu, Peta Nocona, care avea să joace un rol special în istoria americană. Atât mexicanii, cât și coloniștii americani s-au luptat să facă față comanșilor liberi, care stăpâneau războiul cu cai și puști pe tot regatul lor de Comancheria.

Santa Anna își disprețuia cetățenii amerindieni și metisi. "Peste o sută de ani", i-a spus el unui american, "poporul meu nu va mai fi potrivit pentru libertate". Ei nu știu ce este; un despotism este un guvern potrivit pentru ei, dar nu există niciun motiv pentru care să nu fie unul înțelept și virtuos". El credea că el era omul care să o asigure. Președintele a impus un nou guvern centralizat, dar s-a confruntat cu Jackson, care spera să facă în Texas ceea ce făcuse în Florida. Capturarea Texasului de către americani a fost prezentată cândva ca o întreprindere nobilă împotriva mexicanilor primitivi. De fapt, în 1829, Mexicul abolise sclavia; americanii doreau să o restabilească.

În 1825, Stephen Austin, al cărui tată visase să colonizeze acest teritoriu, a așezat 1.200 de familii în Texas în baza unui contract cu guvernul mexican. Aceștia erau proprietari de sclavi. 'Ideea de a vedea o țară ca aceasta invadată de o populație de sclavi aproape că

mă face să plâng', spunea Austin. 'Este în zadar să îi spui unui nord-american că populația albă va fi distrusă peste cincizeci sau optzeci de ani de către negri și că fiicele sale vor fi violate și măcelărite de aceștia'. Prin urmare, "Texas trebuie să fie o țară de sclavi".

Austin, însoțit de Davy Crockett, a cerut autonomie pentru colonia sa, apoi, în octombrie 1835, a declarat independența. Santa Anna l-a arestat și a mărșăluit în Texas, dar a fost reținut de Crockett și de alți frontieriști la vechea misiune din Alamo. În timpul asediului de treisprezece zile, Santa Anna a ucis 188 de frontieriști, apoi l-a măcelărit pe Crockett și 342 de prizonieri. Războaiele sale erau de obicei combinate cu sex: în timpul atacului de la Alamo, Santa Anna a sedus o fată frumoasă care a refuzat să se culce cu el dacă nu se căsătoreau. Caudillo a îmbrăcat un colonel în preot și a organizat o ceremonie de nuntă falsă pentru a o păcăli.

Cu toate acestea, întârzierea de la Alamo a permis unui remarcabil colonist texan sosit târziu să se impună ca lider. Sam Houston, care a trăit ani de zile alături de populația Cherokee și a luptat alături de Jackson împotriva Creek, s-a calificat ca avocat și a fost ales guvernator al statului Tennessee înainte de a ajunge în Texas, unde a rivalizat rapid cu Austin ca lider. La San Jacinto, Houston l-a învins și capturat pe Santa Anna (deși el însuși a fost rănit) și a fost ales președinte al Republicii Texas. La sfârșitul președinției sale, Jackson a oferit Mexicului 5 milioane de dolari pentru Texas și a luat în considerare posibilitatea de a-l cuceri. Președintele Houston îi cunoștea bine pe Cherokee și alte triburi și a plănuit să negocieze o graniță între Texas și Comancheria, dar a pierdut puterea în fața lui Mirabeau Buonaparte Lamar, fiul unui plantator de bumbac georgian, poet, avocat și războinic. Lamar a condus atacul cavaleriei de la San Jacinto și acum a înarmat proprii ucigași paramilitari ai republicii, Rangerii, pentru a-i distruge pe Comanche și Cherokee, pe care îi numea "n... roșii" și "canibali sălbatici", cerând "dispariția lor totală". Rangerii, ajutați de auxiliari indieni, de canibalii Tonkawa și de indienii negri de rasă mixtă, au luptat împotriva comanșilor și a apașilor, cele două tabere fiind imaginea în oglindă a celeilalte. Acești maeștri ai războiului ucigaș de frontieră s-au angajat în cincizeci de ani de conflicte feroce.

În mai 1836, Iron Jacket și fiul său adolescent, Peta Nocona, s-au alăturat celor 500 de comanșe și aliați într-un raid în estul Texasului, unde au atacat Fort Parker, fortăreața de cabane de lemn a unui om de frontieră în vârstă de șaptezeci și șapte de ani, John Parker, și a familiei sale. Comanșii i-au ucis, scalpat și castrat pe bărbații Parker și au capturat două femei și trei copii, inclusiv pe Cynthia Ann Parker, în vârstă de opt ani, care a fost adoptată de comanche și redenumită Foundling, învățând limba și îmbrățișând cultura

lor. Câțiva ani mai târziu, a fost aleasă de Peta Nocona ca soție. Comanșii erau poligami, dar Peta a iubit-o, iar ei au avut trei copii, primul fiind un fiu, Quanah. Cynthia nu a fost singură. Până în anii 1840, comanșii dețineau 5.000 de sclavi mexicani.

În 1849, Kit Carson a ajutat la urmărirea unei femei americane, doamna Ann White, capturată de apași, care au ucis-o în ultimul moment. 'Doamna White era o femeie fragilă, delicată și foarte frumoasă', scria unul dintre soldați, 'dar după ce a fost supusă la atâtea uzuri, nu a suferit decât o epavă a rămas... acoperită de lovituri și zgârieturi'. Dacă supraviețuiau inițierii, acești prizonieri puteau fi eliberați pentru a deveni ei înșiși comanche.

Texanii nu au renunțat niciodată la încercarea de a găsi fiecare dintre prizonierii luați în timpul raidurilor. Deși sute au fost răscumpărați sau în cele din urmă salvați în expedițiile Texas Ranger și Scout, mulți alții au rămas în mâinile comanșilor; unii au dorit să rămână. Rangerii au lansat atacuri de represalii împotriva Comancheriei. Șefii comanche au devenit dispuși să negocieze pacea, restituind sclavii albi în schimbul recunoașterii Comancheriei.

În martie 1840, șaizeci și cinci de șefi, însoțiți de femei și de doi copii, au sosit la Casa Consiliului din San Antonio pentru a negocia, aducând cu ei o captivă albă, o fată. Dintr-o dată, ferestrele Casei Consiliului s-au deschis și milițienii texani ascunși au deschis focul asupra comanșilor, care își lăsaseră armele și lăncile în afara orașului. Treizeci și cinci de comanșe (inclusiv trei femei și un copil) au fost împușcați, împreună cu șapte texani. Ca răzbunare, un șef războinic, Buffalo Hump, a adunat o bandă de război de aproximativ 500 de persoane, printre care se număra și Iron Jacket, care în iulie a făcut raiduri în orașele de pe coastă, ucigând sclavi, capturând 1.500 de cai și însângera unitățile texane - chiar și pe Rangeri, care au reușit să ucidă doisprezece comanșe la Plum Creek. Când Sam Houston a fost reales președinte texan, a negociat o pace prin care recunoștea Comancheria, dar Senatul a refuzat să o ratifice. Între timp, paraziții comanche Buffalo Hump și Iron Jacket au condus 800 de războinici pentru a face un raid în Mexic.

Mexicanii au răspuns angajându-l pe James Kirker, acel om al muntelui agil și cu părul lung. Comerțul cu blănuri era pe moarte, iar în 1834 Astor a vândut-o. "Castorul devenea tot mai rar", a spus Kit Carson. 'A devenit necesar să ne încercăm norocul în altceva'. Carson a devenit cercetaș al armatei și ghid pentru miile de emigranți care se îndreptau spre vest. Angajat de Mexic, Kirker a devenit un ucigaș profesionist, conducând (împreună cu un adjunct Shawnee pe nume Spybuck) o echipă de 200 de psihopați - albi,

indieni, sclavi negri evadați. Acestora li s-a alăturat John Horse, un seminole negru legendar, fiu al unei mame înrobite și al unui tată seminole, care a luptat împotriva americanilor, scăpând ulterior atât din sclavia americană, cât și din cea seminole, pentru a ajunge în Mexic, unde a devenit un auxiliar de frontieră și vânător de scalpuri. Acești prădători înfricoșători, care purtau coliere de urechi, erau plătiți cu "scalpuri cu câte o ureche la fiecare capăt" (100 de pesos pentru un bărbat adult, 50 pentru o femeie, 25 pentru un copil). Kirker însuși a ucis peste 500 de apași. Comanșii s-au alăturat la uciderea rivalilor lor apași.

Eliberat de americani, Santa Anna s-a răscumpărat prin sânge atunci când regele francez Louis Philippe a trimis o armată la Veracruz pentru a răzbuna relele tratamente aplicate de mexicani unui pâtistier francez - a existat vreodată un pretext mai galic pentru război? În 1839, Santa Anna i-a învins pe francezi, deși în luptă și-a pierdut un picior și o mână; ca un om de spectacol, a acordat piciorului său o înmormântare militară. Membrele pierdute i-au redat puterea, dar nu pentru mult timp. O gloată rebelă i-a răsturnat președinția și, exhumându-i piciorul onorat, l-a zdrobit pe străzile din Mexico City. Generalul s-a retras în Cuba, dar s-a întors curând.

În februarie 1845, președintele demisionar John Tyler, deținător de sclavi din Virginia, a anexat Texasul, în timp ce mulți americani îmbrățișau ideea că acest continent era imperiul lor providențial, iar cucerirea lui era "destinul lor manifest". Timp de treizeci de ani, 400.000 de emigranți săraci au călătorit spre vest în căruțe pe periculoasele trasee din Oregon. Mexicul s-a mobilizat în timp ce viitorul președinte James Polk, care făcuse campanie pentru expansiune, a provocat război, apoi a ordonat o invazie la scară largă care a însângerat mulți dintre generalii viitorului război civil; oamenii munților Carson și Kirker au servit ca cercetași. În armata generalului "Old Rough 'n' Ready" Zachary Taylor, care a obținut primele victorii ale SUA, a servit un tânăr ofițer, Ulysses Grant, fiul reticent și intens al unui antreprenor din Ohio cu gura mare, un West Pointer căsătorit cu Julia, fiica unui proprietar de sclavi sudist încrâncenat. Grant a dezaprobat acest "cel mai nedrept război", la fel ca și un congresman din Illinois, Abraham Lincoln, care a atacat căutarea lui Polk pentru "gloria militară - acel curcubeu atrăgător, care se înalță în ploi de sânge".

Când Polk a devenit gelos pe laurii lui Rough 'n' Ready, l-a numit pe Winfield 'Old Fuss 'n' Feathers' Scott pentru a debarca la Veracruz. În timp ce Scott avansa spre Mexico City, Grant, un virtuoz al cavaleriei, a servit alături de viitorul său adversar, Robert E. Lee. Mexicul a apelat la eroul său cu un singur picior, Santa Anna, a cărui poziție fortificată a oprit înaintarea lui Scott până când Lee a găsit o cale de a o ocoli. Santa

Anna a scăpat, "urmărit atât de îndeaproape", a povestit Grant soției sale Julia, "încât trăsura sa, o afacere splendidă, a fost luată și în ea a fost luat piciorul său de plută și 30.000 de dolari în aur". Pe 8 septembrie 1847, Scott a luptat pe străzi până în Mexico City, iar ulterior i-a promovat atât pe Grant, cât și pe Lee.

La 2 februarie 1848, printr-un tratat semnat la Guadalupe Hidalgo, America a câștigat California și noi teritorii mai mari decât Europa de Vest; Mexicul a pierdut 55% din teritoriul său. Victoria a deschis oportunități pentru coloniștii americani, care s-au grăbit spre vest pentru a găsi pământ și aur, dar această expansiune a ridicat acum întrebarea: se va extinde sclavia odată cu ea? "Statele Unite vor cuceri Mexicul", scria Ralph Waldo Emerson, "dar va fi ca omul care înghite arsenicul, care îl va doborî la rândul său. Mexicul ne va otrăvi'. Grant a văzut catastrofa care se apropia ca fiind "în mare parte rezultatul războiului mexican". Națiunile, ca și indivizii", scria el, "sunt pedepsite pentru fărădelegile lor". În statele sudice cultivatoare de bumbac existau acum peste trei milioane de sclavi, în timp ce nordul industrial atrăgea valuri de imigranți din Irlanda, Germania și, mai târziu, Italia, care se revărsau în orașele sale în creștere.

Națiunea coloniștilor se întindea acum de la un ocean la altul, chiar dacă secțiunea centrală era, scrie Pekka Hämäläinen, "o lume aparent dezordonată, necontrolabilă, cu pășuni, deșerturi, bivoli și indieni". Mii de oameni călătoreau în căruțe, pradă intemperiilor și nativilor americani. În februarie 1847, un grup de optzeci și șapte de membri ai familiei Donner a încercat o nouă rută dinspre Missouri, dar, rătăcindu-se în munți și deșert, au fost decimați de foame și reduși la canibalism. Doar patruzeci și opt au supraviețuit. Doi ani mai târziu, descoperirea aurului în California a declanșat prima febră a aurului: satul San Francisco a crescut de la 1.000 de suflete la 30.000; în total, 300.000 de coloniști s-au grăbit să ajungă în California. Timp de aproape un secol, puțini coloniști sosiseră în America - în 1820, doar 8.000 -, dar acum, datorită vapoarelor cu aburi, crizelor din Europa, rugerilor de pământ și a aurului, imigrația s-a triplat: 1,6 milioane de irlandezi, scăpând de foametea de acasă, au emigrat, începutul unei curse de coloniști care a transformat America, creând noi orașe și aducând mai mulți europeni în contact cu nativii americani, care controlau încă o mare parte din interior.

În California, miliții de mineri de aur și alți coloniști au atacat și masacrat nativi americani, adunând urechi și scalpuri pentru a câștiga recompense. Între timp, Legea privind protecția indienilor i-a obligat pe nativii americani și pe copiii acestora să intre în servitute. Supraviețuitorii au fost alungați în rezervații, dar acești stăpâni ai interiorului au reușit să îi sfideze pe coloniștii euro-americani: Lakota încă mai stăpâneau câmpiile nordice, iar comanșii ținuturile de graniță texano-mexicane din

Comancheria. Nativii americani, înarmați cu arme și cai, își intensificaseră vânătoarea de bizoni. Numai comanșii uciseseră anual 280.000 de animale, dar acum coloniștii nimiceau turmele. Printre comanche trăiau șeful Peta Nocona și soția sa Naduah (cunoscută cândva sub numele de Cynthia Ann Parker, fata răpită de la Fort Parker) cu fiul lor, Quanah. Quanah habar nu avea că mama sa era albă; fusese antrenat ca luptător comanș de tatăl său, pe care îl însoțea în mod regulat în raiduri.

AMERICA SE ÎNTOARCE SPRE VEST: REGELE DIN HAWAII, REGINA EMMA ȘI COMMODORE VANDERBILT

Pe măsură ce mii de americani se stabileau în California, națiunea era atrasă spre Pacific, făcând comerț în China, infiltrându-se în Hawaii și dorind să deschidă Japonia, închisă de secole sub dinastia de shoguni Tokugawa. În iulie 1853, președintele american Franklin Pierce a trimis în Japonia un comodor, Matthew Perry, veteran al războiului din Mexic, pentru a forța deschiderea acestei națiuni închise. Perry a navigat în Golful Edo cu patru crucișătoare cu aburi puternic înarmate pentru a cere un tratat comercial cu Japonia la capătul unui tun de tun.

În Hawaii, domnia lui Kamehameha al III-lea, fiul Cuceritorului care a unit insulele, a fost dominată de lupta dintre dragostea sa disperată pentru sora sa și influența misionarilor americani. Regii hawaiieni se căsătoriseră adesea cu frații lor, dar reginele văduve ale Cuceritorului au interzis sacrificiile și apoi, într-o reformă radicală, au abolit sistemul tradițional de idolatrie kapu și s-au convertit la creștinism. De asemenea, au primit cu bucurie misionarii americani, care au început să se căsătorească în familiile hawaiiene, să cumpere proprietăți și să interfereze cu obiceiurile sexuale locale.

Tânărul rege s-a dedicat inițial aventurilor sexuale cu Kaomi, un amant masculin fost creștin, jumătate tahitian, tradiționalul aikane. Kamehameha l-a numit co-guvernator până când presiunile au forțat înlăturarea sa. Cu toate acestea, adevărata sa agonie nu a fost aventura cu Kaomi, ci marea dragoste a vieții sale: sora sa deplină Na¯hiʻenaʻena - luminoasă în mantia ei de pene stacojii într-un portret realizat de pictorul Robert Dampier - care era și ea îndrăgostită de el. În tradiția hawaiiană, căsătoria lor nu putea decât să întărească dinastia, dar misionarii au reușit să o interzică. Căsătorită cu un alt aristocrat, ea și regele au devenit oricum amanți, iar când a născut un fiu în 1836, Kamehameha l-a declarat pe copil moștenitor.

Cu toate acestea, la fel ca Habsburgii, familia era distrusă genetic de căsătoria incestuoasă: copilul a murit în câteva ore. Regele a avut inima frântă. Na¯hi‘ena‘ena‘ a murit la scurt timp după aceea, la vârsta de douăzeci și doi de ani. Când, în cele din urmă, s-a căsătorit cu o altă rudă, Kamala, ambii lor copii au murit în copilărie.

Regii au angajat întotdeauna miniștri pe jumătate hawaiieni sau europeni. Familia lui John Young, artileristul Cuceritorului, a jucat un rol special. Fiul lui Young, John Young al II-lea, crescut alături de rege, i-a servit ca premier. Dar apoi, în 1839, premierul a fost surprins "fixându-și pantalonii" în dormitorul reginei Kamala. A fost condamnat la moarte, pedeapsă care a fost comutată doar la rugămintea reginei doamne. În mod surprinzător, John Young II a rămas ministru de interne. Kamehameha al III-lea a menținut independența hawaiiană, dar americanii și europenii erau din ce în ce mai interesați.

În decembrie 1854, când Kamehameha al III-lea a murit subit, nepotul său, Alexander Liholiho, i-a succedat ca Kamehameha al IV-lea. În timp ce se opunea intruziunii americane, acesta s-a îndrăgostit de un alt membru al familiei Young, o nepoată a artileristului Cuceritorului, Emma Rooke, considerată uimitor de frumoasă atât de europeni, cât și de hawaiieni. După ce s-au căsătorit, cuplul a petrecut mult timp cu secretarul american arătos al regelui, Henry A. Neilson. După ce regina a dat naștere unui fiu în 1858, regele a început să bea și să devină gelos pe american: în septembrie 1859, l-a împușcat pe Neilson în piept. Neilson, grav rănit, a supraviețuit timp de doi ani, timp în care regele a încercat să se răscumpere îngrijindu-l. La scurt timp după aceea, cuplul și-a pierdut fiul, în vârstă de patru ani. Au fost poleiți; Emma și-a asumat numele de Zborul Șefului Ceresc.

Pe măsură ce America se îndrepta spre vest, un întreprinzător pugnant, dar vizionar, Cornelius Vanderbilt, care opera deja feriboturi cu aburi în New York, a trecut la vapoarele cu aburi, care au devenit cea mai rapidă cale de a ajunge în California: pasagerii traversau istmul panamez cu barca și apoi pe calea ferată, înainte de a se îmbarca din nou pe vapoarele sale pentru a ajunge la San Francisco. Puternic și amenințător, Vanderbilt, descendent al fiului piratului Janszoom de Salee, începuse să lucreze pe bărcile tatălui său, deținând primul său vas la 16 ani. Superb prezicător al pieței și exploatator al noilor tehnologii, autocrat și dur, poreclit Commodore, și-a lovit dușmanii, și-a bruscat familia, și-a trădat prietenii, a mituit judecători și politicieni, a manipulat bursa și și-a ruinat rivalii: "Eu unul nu voi merge niciodată în fața unei instanțe de judecată când voi avea în propriile mâini puterea de a-mi da dreptate". Intens și vigilent, el a existat într-o lume a concurenței viguroase: "Nu mi-e frică de dușmanii

mei, dar, pe Dumnezeu, trebuie să ai grijă când ajungi printre prietenii tăi". Primele căi ferate americane au fost construite în 1827; până în 1840, existau 2.700 de mile de cale ferată; până în 1860, existau 30.000, construite, lansate și controlate de antreprenori agresivi conduși de Vanderbilt, care în curând s-a alăturat octogenarului Astor ca fiind cei mai bogați oameni din America.

La New York, Commodore și baronii feroviari obraznici au fost iertați pentru bogăția lor și invitați în lumea rafinată cvasi-britanică a familiilor mai în vârstă, în schimbul unor donații filantropice către instituții controlate încă de aristocrații americani. Familiile mai vechi nu se temeau de comerț; doar că nu se pricepeau la fel de bine la el. Familia Roosevelt, descendentă a primilor coloniști olandezi, făcuse bani din uleiul de in și din proprietățile din Manhattan, dar au intrat și în viața publică, ocupând funcțiile de consilieri și congresmeni americani; au construit vile în nordul statului și aveau tendința de a se căsători într-un cerc de oameni de treabă. Acest lucru s-a schimbat odată cu Cornelius Van Schaack Roosevelt, născut în secolul al XVIII-lea și ultimul membru vorbitor de olandeză al familiei, care descindea din Schuylers și Van Schaacks. CVS, scund, roșcat, solemn și energic, își demonstrase spiritul de băiat într-o duminică, sărind pe spinarea unui porc mascul, unul dintre cei care încă se mai plimbau pe străzile Manhattanului la începutul secolului, și călărindu-l până când acesta l-a dat jos. Având ca scop să devină "un om de avere", a fabricat plăci de sticlă, esențiale pentru boom-ul imobiliar pentru a găzdui noii imigranți, apoi a investit în proprietăți, câștigând peste 3 milioane de dolari.

Pe măsură ce a îmbătrânit, CVS le-a cumpărat celor cinci copii ai săi case în jurul conacului său de pe East 20th Street și Broadway: un fiu a devenit congresman, în timp ce cel mai tânăr, Theodore, a fost mai puțin interesat de sticlă. Descris de fiul său omonim ca fiind "un leu chipeș și cuminte" și "cel mai bun om pe care l-am cunoscut vreodată", Theodore a finanțat organizații de caritate și a fondat Muzeul Metropolitan de Artă. La vârsta de 19 ani, a călătorit prin sud, unde moștenitorul Knickerbocker din nord a cunoscut-o pe Martha "Mittie" Bulloch, fiica unui plantator georgian, crescută la Bulloch Hall, un conac cu piloni. Ca toate fiicele plantatorilor, a crescut împărțind camera cu o însoțitoare înrobită, cunoscută sub numele de "umbra" ei - Lavinia, poreclită Toy. Adolescentele proveneau din lumi diferite care erau pe cale să se ciocnească.

În timp ce America câștiga un imperiu, monarhiile din Europa erau zguduite de revoluție. La douăzeci de zile după Guadalupe Hidalgo, la 22 februarie 1848, mulțimile pariziene, strigând "Vive la réforme!" și "Vive la République!", au preluat controlul

Parisului - o revoltă care a anunțat întoarcerea familiei Bonaparte și momentul în care politica de masă și sănătatea publică au remodelat dinastia de familie și puterea de stat pentru a reforma Europa.

Tatăl, un procurator super-bogat, ilustra prădăciunile sexuale ale elitei albe, mantuanos. Chiar și după standardele violatorilor proprietari de sclavi, era un prădător: două surori înrobite au raportat episcopului din Caracas că acesta le viola în mod regulat - "acest lup infernal încearcă să mă ia cu forța și să mă trimită la Diavol". Episcopul a investigat și a aranjat căsătoria lui Don Juan Vicente, în vârstă de cincizeci de ani, cu Maria, o fată mantuano de paisprezece ani, care a rămas în curând însărcinată - cu Simón.

Cu toții și-au amintit de rebeliunea din 1781 împotriva opresiunii spaniole din Peru a lui Tupac Amaru al II-lea, un amerindian educat, descendent al incașilor. Acesta a condus o armată de 70.000 de oameni, inclusiv luptătoare conduse de soția sa, împotriva Cuzco, masacrându-i pe spanioli. Când a fost zdrobit, 100.000 de amerindieni au fost uciși, iar Inca însuși și-a tăiat limba, înainte de a fi tras în bucăți de patru cai și expus în aceeași piață din Cuzco unde fusese executat stră-stră-străbunicul său, Inca Tupac Amaru I.

Boyer a fost amabil cu regina Marie Louise, acordându-i câteva proprietăți. Dar, când a ajuns să se teamă pentru viața ei, a fost salvată de Marina Regală și transportată la Londra. Ea și fiicele sale Améthyste și Athénaïre au rămas la Clarkson: o regină și prințese de culoare în Londra Regenței...

Francia nu s-a căsătorit niciodată și nu a iubit pe nimeni, dar și-a înregistrat partenerii sexuali într-o carte, fiind tatăl a șapte copii. Când a descoperit că propria sa fiică nelegitimă, Ubalda, făcea sex pe bani, a declarat nobilimea prostituției, pe care a reglementat-o ordonând prostituatelor să poarte pieptenele de aur, semn al unei doamne spaniole respectabile. Doar în Paraguayul Franței au fost onorate lucrătoarele sexuale.

Când Jefferson s-a retras la Monticello, în 1809, marele virginian a revenit la stilul său de viață curtenitor, îngrijit de iubita sa Sally Hemings, care le creștea cei patru copii. Deși una dintre surorile ei, Thenia, fusese vândută lui James Monroe, Jefferson îi eliberase pe doi dintre frații ei, pe unul dintre ei, James, bucătarul său cu pregătire franceză, l-a invitat să fie bucătarul său la Casa Albă; James a refuzat; mai târziu s-a sinucis. În ceea ce privește propriii săi copii înrobiți, Jefferson i-a pregătit pe băieți ca tâmplari, iar pe Harriet ca țesătoare, deși au învățat și vioară. Pregătirea lor ca meșteșugari a fost foarte diferită de educația virginienilor albi.

În cea mai mare mahala a sa, Angel Meadow, familiile trăiau printre mormane de gunoi și nori de fum. În Liverpool, unde locuiau 80.000 de oameni și care era al doilea oraș ca mărime al Marii Britanii în 1800, aproximativ 60% dintre copii mureau înainte de vârsta de cinci ani, iar speranța de viață era de 26 de ani. Chiar dacă alimentația s-a îmbunătățit, împingând populația în sus (înălțimea medie a unui englez a crescut cu cinci centimetri între 1750 și 1900), orașele industriale - în care clocotea tuberculoza, holera și tifosul - ucideau în număr mare noua clasă muncitoare. De asemenea, aceste noi industrii au mărit decalajul dintre clase și au schimbat forma familiilor. Fabricile au avut nevoie de manageri și funcționari, o nouă castă, în principal bărbați, deși ajutați de asistente femei alfabetizate, care lucrau cu toții într-un nou loc: biroul. În timp ce muncitorii transpirau pe podeaua fabricii, acești manageri semnau hârtii și impuneau noul orar - programul de lucru care a stabilit ritmul vieții urbane occidentale până la pandemia Covidiu din 2020. Muncitorii de birou doreau să își arate vechimea față de maistru și apropierea față de proprietar. Pentru a promova cultul industriei, asociat acum cu virtutea și statutul, lucrătorii de birou purtau jachete și pantaloni scurți de culoare închisă, un costum care a devenit costumul. Pornind de la cravatele lui Beau Brummell, cravatele - cel mai inutil articol vestimentar inventat vreodată - s-au dezvoltat ca parte a uniformei de sobrietate a muncii.

Rebeliunea l-a pus pe țarul Alexandru într-o poziție incomodă: anturajul său era plin de greci, iar ministrul său de externe era aristocratul Corfiote Ioannis Kapodistrias, care a părăsit serviciul rusesc pentru a deveni primul guvernator al Greciei independente. Nu doar grecii s-au alăturat revoltei ortodoxe: și domnul de război sârb Đorđe Petrović, cunoscut sub numele de George cel Negru (Karađorđe) s-a alăturat Filiki Etaireia. În 1804, acest comerciant de oi a condus o rebeliune de succes, dar de scurtă durată, împotriva otomanilor. A fost asasinat în 1817 de către rivalul său, Miloš Obrenović, care obținuse concesii de la sultan. Cele două familii, Obrenovići și Karađorđevići, s-au luptat pentru putere în Serbia până în 1903.

Când ministrul de externe, vicontele Castlereagh, un maniaco-depresiv, s-a sinucis, Byron a fost exaltat:

Posteritatea nu va mai cerceta niciodată un mormânt mai nobil decât acesta: aici zac oasele lui Castlereagh: oprește-te, călătorule, și urinează!

Așezat în fruntea orchestrei care fusese instruită să urmeze dirijorul, nu compozitorul, Beethoven "se arunca înainte și înapoi ca un nebun. Se întindea până la înălțimea maximă... se ghemuia până la podea... se agita cu mâinile și picioarele ca și cum ar fi vrut să cânte la toate instrumentele și să cânte tot corul'. Când a murit în 1826, a spus, ca și Augustus: 'Aplaudați, prieteni, comedia s-a terminat'. La înmormântarea sa, mulțimile s-au aliniat pe străzile Vienei.

Familiile proprietarilor de sclavi - inclusiv Ducele de Leutchenberg (fiul împărătesei Josephine, Eugene) - au primit plăți haitiene timp de mai multe generații, fiind singurul caz în care descendenții sclavilor eliberați au fost ei înșiși obligați să îi despăgubească pe descendenții propriilor lor stăpâni. În 1843, Boyer a fost răsturnat în urma unor proteste populare; Santo Domingo s-a răzvrătit și a purtat un război de independență pentru a crea Republica Dominicană; și, plătind ultima tranșă în 1888, Haiti a luat împrumuturi de la bănci americane pe care nu le-a putut plăti.

Alexandre Dumas, fiul lui Thomas-Alexandre "Diavolul Negru" Dumas, generalul revoluționar haitian, a fost bibliotecarul/secretar al lui Louis Philippe în anii 1820 și a participat la revoluția din 1830. Acum a început să scrie povești bazate pe aventurile tatălui său, inclusiv pe contrabanda unchiului său prin intermediul unei mici insule din Caraibe, Montecristo. În 1844, romanul său Contele de Monte-Cristo a relatat pericolele regimurilor în continuă schimbare din Franța. A fost publicat în optsprezece episoade în Journal des Debats. Dumas a devenit unul dintre super romancierii comerciali care au beneficiat de îmbunătățirea alfabetizării și de proliferarea ziarelor avide de cititori. Vânzările au fost colosale, dar, datorită jonglării cu o familie și un stil de viață care a implicat construirea unui castel de Monte-Cristo și patruzeci de amante, romancierul irepresibil a fost mereu falit, în ciuda angajării unei echipe de scriitori pentru a scoate bestselleruri. Dumas a prosperat sub Ludovic Filip, deși s-a confruntat constant cu rasismul privind originile sale. 'Tatăl meu a fost mulatru, bunicul meu a fost negru', răspundea el, 'iar străbunicul meu a fost o maimuță. Vedeți, domnule, familia mea începe acolo unde se termină a dumneavoastră'.

Balzac a relatat și a respins oroarea noii vieți de birou, o instituție care a dominat zilele a milioane de oameni din Occident până în secolul XXI, temându-se că, în calitate de 'funcționar, o mașină... mâncând și bând și dormind la ore fixe, ar trebui să fiu ca toți ceilalți'. El a devenit, înaintea lui Dickens, primul observator al vieții funcționarilor în lucrarea Les employés și în eseul său La physiologie de l'employe. 'Birocrația', spunea el, 'este un mecanism uriaș acționat de pigmei'.

Când lordul Liverpool a suferit un accident vascular cerebral după cel mai lung mandat de premier din ultimele două secole, marii snobi au crezut că Canning nu-i va putea succeda niciodată. 'Fiul unei actrițe este, ipso facto', a spus contele Grey, 'descalificat să devină prim-ministru'. Dar George al IV-lea l-a numit. La moartea sa după doar 119 zile, următorul guvern s-a prăbușit după doar 144 de zile, iar în ianuarie 1828 regele l-a numit pe Wellington.

Atât de mare a fost ranchiuna inspirată de emanciparea catolică încât Wellington a provocat un critic, contele de Winchilsea, la duel, care a avut loc la 23 martie 1829 în Battersea Fields. Amândoi și-au descărcat armele inofensiv, iar onoarea a fost satisfăcută. Acesta a fost ultimul duel între prim-miniștri.

Lipsa de farmec a lui Louis Philippe a încurajat visele bonapartiste, centrate în jurul moștenitorului, cunoscut sub numele de Vultur. La Viena, Împăratul Franz i-a oferit fiului lui Napoleon un regiment, dar l-a împiedicat să servească oriunde. La 22 iulie 1832, Napoleon-Franz a murit de tuberculoză, la vârsta de 21 de ani. Tânărul Adolf Hitler era obsedat de ducele de Reichstadt: în 1940, unul dintre primele lucruri pe care le-a făcut după ce a cucerit Franța a fost să ordone reînhumarea lui Napoleon al II-lea în Invalides din Paris, alături de tatăl său, ca un cadou pentru poporul francez.

În 1833, această compensație a reprezentat "40 la sută din cheltuielile anuale ale guvernului", scrie Michael Taylor, "și până la pachetul de salvare bancară din 2008 a rămas cea mai mare plată specifică din istoria Marii Britanii". Inițial, Baring Brothers a depus o ofertă pentru a obține acest împrumut uriaș, dar mărimea acestuia era descurajantă. Grey s-a adresat lui Nathan Rothschild și cumnatului său Moses Montefiore, ambii susținători ai abolirii, care deplângeau sclavia ca fiind asemănătoare persecuțiilor rasiste ale evreilor de-a lungul multor secole. Aceștia considerau că ridicarea împrumutului este esențială pentru a asigura eliberarea, în timp ce au militat din greu pentru a anula restricțiile împotriva evreilor. La câteva zile după adoptarea abolirii, Parlamentul a respins proiectul de lege privind abrogarea dizabilităților civile ale evreilor. Marea Britanie "este o țară creștină și o legislatură creștină", a spus Wellington. 'Această măsură ar elimina acest caracter specific'.

Imediat după abolire, un tânăr naturalist amator a pornit în călătoria în Pacific cu HMS Beagle, care a fost atât un proiect imperial, cât și o anchetă științifică. Născut în sânul familiilor industriale interconectate Wedgwoods și Darwins, Charles Darwin a fost ales în parte pentru studiul nevertebratelor marine și în parte pentru că averea sa îi acoperea cheltuielile. Tatăl său, Robert, s-a opus călătoriei până când a fost convins de cumnatul

său, regele olarilor Josiah Wedgwood II. În timpul călătoriei de cinci ani, Darwin a studiat animalele izolate de mult timp din Insulele Galapagos și, observând varietatea vieții naturale, a dezvoltat ideea că "este absurd să vorbim despre un animal mai presus decât altul". În 1859 a publicat lucrarea "Originea speciilor", în care susținea: "Întrucât se nasc mai mulți indivizi din fiecare specie decât pot supraviețui și, în consecință, există o luptă frecventă pentru existență, rezultă că orice ființă, dacă variază, chiar dacă este puțin, într-un mod profitabil pentru ea însăși... va avea o șansă mai mare de supraviețuire și va fi astfel selectată în mod natural". El a concluzionat că "de la un început atât de simplu, forme nesfârșite, cele mai frumoase și cele mai minunate forme au fost și sunt în curs de evoluție".

Oba de Lagos, Kosoko, un vasal Dahomean, a refuzat să coopereze până când, în 1851, Marina Regală a bombardat orașul și l-a detronat, înlocuindu-l cu un alt conducător: primul pas spre o nouă colonie. În 1862, teama de invazia franceză l-a convins pe Palmerston să anexeze orașul. Mai la vest, pe Coasta de Aur, Asante folosea acum sclavi pentru a-și lucra minele de aur și plantațiile, mulți dintre ei trăind în satele din jurul capitalei Kumasi; sclavii ghinioniști erau sacrificați în cadrul unor ritualuri anuale.

Cel mai bun dintre consilierii otomani a fost un tânăr căpitan prusac dintr-o familie daneză-Mecklenburger care avea să transforme mai târziu războiul și forma Europei: el l-a sfătuit pe vizir să nu lupte la Nezib. Vizirul i-a ignorat sfatul, cu consecințe fatale. Sfătuitorul era Helmuth von Moltke, care era un ofițer prusac atipic, atent, literar și cosmopolit, autor de romane romantice, cărți de istorie și, în prezent, de Scrisorile sale din Turcia.

Atunci când Shah Shuja a fost detronat când era copil, a primit azil de la Ranjit, constructorul imperiului, care a cerut în schimb diamantul său prețios, Koh-i-Noor.

S-a dezvoltat o comunitate separată de seminoli negri - jumătate africani, jumătate seminole - care au dezvoltat o cultură hibridă, combinând cultura nativilor americani și cea africană și vorbind limba gullah, care îmbină limba krio din Africa de Vest cu cea seminole. În timpul revoltelor sclavilor din 1835, seminoli negri s-au alăturat sclavilor afro-americani pentru a ataca plantațiile. Mai târziu, mulți seminoli negri au servit ca cercetași în armatele americane sau mexicane.

În 1821, pe când era un tânăr ofițer care lupta pentru Spania, Santa Anna a schimbat tabăra și s-a alăturat revoluției alături de un general, Agustín de Iturbide. Cei doi au manifestat contradicțiile Mexicului: revoluția a fost începută de un preot de rasă mixtă, dar acum liderii ei erau ofițeri catolici albi. Iturbide a oferit Compromisul de la Iguala,

bazat pe trei garanții - independența, catolicismul și egalitatea între mexicanii albi și cei de rasă mixtă. Acesta urma să instituie o monarhie, posibil de tip Bourbon. Dar, în octombrie 1821, victoria lui Iturbide era atât de amețitoare încât susținătorii săi i-au sugerat să preia coroana: "Am avut condescendența - sau spuneți-i slăbiciune - de a mă lăsa așezat pe tronul pe care îl creasem pentru alții". Iturbide a fost încoronat împărat Agustín, dar s-a confruntat rapid cu rezistență. În decembrie 1822, colonelul Santa Anna, în vârstă de 29 de ani, s-a răzvrătit și a mărșăluit asupra Ciudad de Mexico, ceea ce a dus la exilarea împăratului și la crearea unei republici. Când Agustín s-a întors pentru a prelua din nou tronul, a fost executat.

Părinții lui Lamar și-au numit copiii după eroii lor revoluționari francezi și romani: fratele său a fost Lucius Quintus Cincinnatus Lamar.

Atrocitățile lor au inspirat romanul clasic Blood Meridian de Cormac McCarthy. Kirker a servit mai târziu ca cercetaș pentru invazia americană în Mexic, apoi a escortat 49ers (participanții la Goana după aur din 1849) în California, unde s-a stabilit și a murit liniștit.

Santa Anna s-a retras din nou în exil, dar în 1853 s-a întors ca dictator pe viață și "Alteță Serenisimă", jucându-se cu coroana până când a fost forțat să demisioneze, fiind înlocuit de un nou tip de lider mexican, un avocat amerindian zapotec, Benito Juárez, care îl servise cândva desculț ca ospătar. Santa Anna l-a denunțat pe Juárez, "indianul întunecat" care trebuia "învățat să poarte pantofi, sacou și pantaloni".

De asemenea, foametea irlandeză a reorganizat politica britanică. În 1845, o molimă din Irlanda a distrus cartofii care, de când această cultură fusese importată din America, reprezentau hrana de bază a unei țărănimi catolice sărace care muncea sub stăpânirea proprietarilor britanici protestanți care refuzau să abroge Legile porumbului, care le protejau prețul cerealelor. Dar, pe măsură ce foametea se intensifica și un milion de irlandezi mureau, premierul conservator Peel s-a alăturat lui Gladstone și altor whigs pentru a abroga legile. Peel a întâmpinat opoziția propriului său partid, condus de o figură puțin probabilă pentru a reprezenta conservatorii - un romancier și dandy, născut evreu de origine marocană, pe nume Benjamin Disraeli. Din această criză au ieșit liberalii conduși de Palmerston și conservatorii, conduși în curând de Disraeli.

Un proces similar avea loc într-o altă națiune continentală de coloniști, Australia. Aici, cucerirea a fost mai ușoară; pe de o parte, popoarele indigene erau mult mai puțin organizate, rezistența lor era mult mai puțin înverșunată și nu existau alte puteri europene rivale. Pe de altă parte, coloniștii erau mai puțin divizați, nepătați de sclavie,

dar nu mai puțin nedrepți, violenți și bigoți. Coloniștii și haiducii britanici, inspirați de spații vaste și de un spirit de aventură, s-au extins în mod agresiv. În 1851, descoperirea aurului a atras un aflux de imigranți care au cerut reprezentare. În 1854, revolta minerilor de aur de la Ballarat, Victoria, a fost zdrobită, cu douăzeci și șapte de mineri uciși, dar a fost urmată de acordarea unei autonomii limitate și a votului universal masculin, cu o inovație - votul secret "australian", copiat ulterior în întreaga lume. O generație de nelegiuiți, numiți Bushrangers, a cutreierat teritoriile vaste. Căpitanul Thunderbolt - Fred Ward - a întruchipat acest tip. Un muncitor devenit hoț de vite, Ward a fost arestat și trimis la Cockatoo Bay, de unde a evadat. În anii 1860, a lansat o serie de jafuri și a fost urmărit de trupele guvernamentale. Admirat de mulți drept "gentlemanul tâlharilor", Thunderbolt, cu barba stufoasă, a sfidat capturarea până în 1870, când, la vârsta de 35 de ani, a fost vânat și împușcat.

În 1819, când Kamehameha Cuceritorul a murit, fiul său disipat, Liholiho, Kamehameha al II-lea, a neglijat flota tatălui său și a cheltuit o avere pe un iaht american de lux pe care l-a numit Barja Cleopatrei și pe care a lâncezit prea beat ca să mai poată vorbi. El și echipajul său îmbuibat l-au distrus curând - înainte de a pleca să-l viziteze pe George al IV-lea în Marea Britanie, unde a murit de rujeolă. Fratele său i-a succedat ca Kamehameha al III-lea.

Deși fusese crescut de misionari americani, Kamehameha al IV-lea îi detesta pe aceștia - și rasismul american. El și fratele său Lot au călătorit pentru a se întâlni cu președintele Taylor la Washington și cu regina Victoria la Londra. În trenul spre New York, "conductorul ... m-a luat drept servitorul cuiva doar pentru că aveam pielea mai închisă la culoare. Prostul confuz - este prima dată când am primit un astfel de tratament. În Anglia, un african poate ... să stea alături de Regina Victoria", dar americanii, deși "vorbesc și se gândesc foarte mult la libertatea lor, au fost adesea neglijenți cu străinii".

ACTUL ȘAISPREZECE

1,1 MILIARDE

Bonaparte și manciurzi, habsburgi și comanzi

REVOLUȚII ȘI POLITICI DE MASĂ: LOUIS NAPOLEON ȘI LOLA MONTEZ

"Am un loc ferm pe cal", a insistat Ludovic Philippe, care acum reprima disidența și se opunea reformelor de tip britanic: doar 1% (240 000 de alegători) din populația franceză putea vota pentru Adunare, deoarece muncitorii trudeau în fabrici mohorâte, iar burghezii tânjeau după libertățile acordate în Marea Britanie, care avea acum un milion de alegători. Ludovic Filip a încercat să distragă atenția francezilor cu gloire bonapartistă: în 1840, a pus în scenă întoarcerea trupului lui Napoleon de la Sfânta Elena, asistând la înmormântarea acestuia la Les Invalides.

În ianuarie 1848, revoltele au început la Palermo și s-au extins apoi la Paris, unde, la 22 februarie, mulțimile au ieșit în stradă. A doua zi, soldații au ucis cincizeci și doi de protestatari. Mulțimile de muncitori socialiști și burghezi liberali au comandat în curând străzile și l-au asediat pe Ludovic Filip în palat. Regele a abdicat în favoarea nepotului său și, după o zi întreagă de revolte, a evadat într-un taxi deghizat. Căderea sa a marcat sfârșitul familiei Capet, care a condus Franța - cu câteva intervale minore - din 922.

Poetul radical Alphonse de Lamartine a proclamat cea de-a doua Republică, care a acordat dreptul de vot tuturor celor nouă milioane de bărbați adulți (acordând sufragiul universal masculin înaintea Marii Britanii sau a Americii), a creat Ateliere Naționale pentru angajarea muncitorilor și, în cele din urmă, la 27 aprilie, la cincisprezece ani după Marea Britanie, a abolit sclavia prin compensarea stăpânilor de sclavi.

Vestea a fost transmisă printr-un nou mijloc de comunicare, telegraful, care a accelerat evenimentele mondiale: revoluția s-a răspândit în Europa. În timp ce fostul rege Ludovic-Filipip a navigat spre Dover sub numele de "Mister Smith", prințul Ludovic Napoleon Bonaparte, nepotul de patruzeci de ani al cuceritorului, fiul fratelui său, regele Ludovic, a navigat spre Calais.

Prințul îl văzuse pe Napoleon o singură dată - la o paradă în săptămânile dinaintea Waterloo - și timp de douăzeci de ani escapadele sale au fost o glumă europeană. Dar el poseda o încredere de sine invincibilă. "Din când în când", scria el, "sunt creați oameni în mâinile cărora este încredințată soarta țării lor. Eu sunt un astfel de om". Ascensiunea sa ilustrează acel proces misterios al politicii, inevitabilitatea capitală, prin care imposibilul absurd devine plauzibil, apoi - pe măsură ce alternativele sunt respinse și alte căi sunt închise - probabil și, în cele din urmă, iminent. Cu toate acestea, Ludovic

Napoleon a fost un vestitor al lumii moderne: a contribuit la crearea unei noi politici de masă și a fondat ultima versiune a imperiului francez.

Mama sa, Hortense, fiica lui Josephine, "o blondă rafinată cu ochi de ametist" și o cântăreață talentată care a scris "Partant pour la Syrie", imnul bonapartist, l-a tratat întotdeauna ca pe un om al destinului, în timp ce tatăl său Louis, un tată rău intenționat, nu a avut niciodată încredere că prințul era adevăratul său fiu. Educat în Elveția și format ca artilerist la școala militară, era timid și taciturn, cu ochi căprui, nas mare și buze mari, cu un cap și un trunchi mari pe picioare butucănoase într-o epocă în care pantalonii strâmți făceau ca piciorul masculin să fie esențial pentru frumusețea masculină. Cu toate acestea, poseda o mistică romantică atrăgătoare pentru femei. "De obicei, bărbatul este cel care atacă", se lăuda el. 'În ceea ce mă privește, eu mă apăr și adesea capitulez'.

De îndată ce vărul său, ducele de Reichstadt - Napoleon al II-lea - a murit în 1832, el a devenit pretendentul bonapartist. La douăzeci și cinci de ani, și-a publicat manifestul Rêveries politiques, adunând o echipă de aventurieri pestriți care includea întotdeauna o patroană devotată, câțiva ofițeri și servitorul său Thélin. Acestora li s-a alăturat de timpuriu Jean Fialin, soi-disantul viconte de Persigny, un fost soldat de mahala, jurnalist cu jumătate de normă și promotor politic de geniu, unul dintre primii doctori de imagine care aveau să devină spiritele democrației moderne. În 1836, Ludovic Napoleon încercase să preia puterea de la Ludovic Filip la Strasbourg, sperând să conducă un marș asupra Parisului, dar, în schimb, a fost umilit, arestat și expulzat din Franța. Europa a râs, iar tatăl și unchii săi, care renunțaseră la bonapartism, disperați să primească pensii de la Ludovic Filip, au fost furioși.

Cu toate acestea, Ludovic Napoleon nu a renunțat niciodată, pornind în ani de exil la Londra și New York. Când Ludovic Filip a adus corpul lui Napoleon înapoi în Franța, Ludovic Napoleon s-a gândit să facă un Ptolemeu - să deturneze corpul. În schimb, a lansat a doua sa tentativă de lovitură de stat, care s-a încheiat cu condamnarea sa la "închisoare perpetuă" în Fortăreața Ham, lângă Somme. 'În Franța', a glumit el, 'este ceva perpetuu?".

La ceea ce el a numit Universitatea Ham (nu a fost ultimul prizonier care a folosit închisoarea drept academie), a citit cărți și a avut relații amoroase (a avut doi fii cu o dansatoare de clovni), apoi a evadat cu ajutorul lui Thélin. La Londra, a moștenit averea tatălui său și a început o nouă serie de aventuri amoroase. După ce și-a pierdut banii, s-a cuplat cu o curtezană-actriță care juca sub numele de Harriet Howard; aceasta fugise cu

un jocheu, apoi s-a stabilit cu un nabab care i-a lăsat o avere. Ea s-a îndrăgostit de prinț și, crezând în destinul lui, l-a susținut până la capăt.

În timp ce Ludovic Napoleon sosea în Parisul revoluționar, vienezii se răzvrăteau împotriva împăratului lor dezorientat: Ferdinand, în vârstă de 42 de ani, copil al unor veri primari dubli, se născuse cu encefalită și epilepsie și era bucuros să lase politica în seama anticului său cancelar, Metternich. Ferdinand nu reușise să își consume căsătoria din cauza unei nopți de nuntă presărate cu crize și trăia pentru iubitele sale găluște de caise - strigând când i se spunea că nu sunt de sezon: "Sunt împărat și vreau găluște!". Era stabil din punct de vedere mental, dar incapabil să conducă. Acum, când Metternich i-a spus despre revoluție, el a întrebat: "Este permis?". Nu era, dar asta e chestia cu revoluțiile: Ungurii și italienii și chiar vienezii s-au întors împotriva Habsburgilor, care au încercat să-l protejeze pe Metternich, apoi, în timp ce trupele împușcau demonstranții, l-au sacrificat. Cocalarul Europei s-a confruntat cu realitatea că monarhia scăpa de sub control în galop. 'Nu mai sunt nimeni', a spus el după treizeci și nouă de ani la putere. Îmbrăcat ca o femeie, a fugit la Londra cu tânăra sa soție și familia: "Nu mai am nimic de făcut, nimic de discutat".

Revoluțiile au fost un strigăt de furie îndreptat împotriva vechii ierarhii într-o nouă eră a orașelor clocotitoare, a fabricilor care se umflau, a căilor ferate care se mișcau, a piețelor bursiere care se rostogoleau, a ziarelor care se înmulțeau, a romanelor de succes și a telegrafelor purtătoare de știri. Căile ferate britanice - în 1840, acestea construiseră 1.498 de mile de linie, triplându-se până la 6.621 până în 1850 - legau acum orașele britanice; Franța era mult în urmă, cu 2.000 de mile. Antreprenorii feroviari s-au gândit să adauge o rută transatlantică la rețelele lor: în 1840, un antreprenor canadian, Samuel Cunard, a navigat cu primul său vas cu aburi, Britannia, de la Liverpool la orașul său natal, Nova Scotia, în douăsprezece zile, lansând astfel un serviciu care a legat continentele, permițând în curând milioanelor de oameni săraci din multe țări, din Irlanda până în Germania, să migreze în căutarea de noi oportunități în națiunile coloniale din America și Australia. La baza societății, clasele muncitoare urbane munceau în fabrici infernale care produceau bunuri pentru noii consumatori burghezi încrezători: primul mare magazin, Bon Marché, a fost deschis la Paris în 1838, iar propriul proprietar plănuia o versiune mai mare - o epocă a imperiilor, dar și a imperiilor. Muncitorii se confruntau acum cu industriașii, formând sindicate și adoptând o nouă ideologie care plasa clasa muncitoare în centrul societății: socialismul.

Fugind de două ori din capitala lor, în timp ce miniștrii erau linșați și spânzurați de stâlpii de iluminat, Kaiserul Ferdinand și Habsburgii încă mai posedau voința de putere,

esențială pentru a o păstra, desfășurându-și armatele loiale pentru a zdrobi Italia și apoi pentru a lua cu asalt Viena. Au organizat o conferință de familie secretă în care "singurul om de la curte", arhiducesa Sophie, cumnata împăratului, prințesa bavareză care flirtase cu fiul lui Napoleon în anii 1820, a înăsprit hotărârea: l-a convins pe soțul ei, fratele împăratului, să renunțe la succesiune. Ea îl pregătise pentru tron pe fiul lor Franzl, în vârstă de optsprezece ani, blond, cu ochi albaștri, serios și devotat. La Olomouc, predarea a fost consemnată în mod emoționant de către kaiserul demisionar. "Afacerea s-a încheiat cu noul împărat îngenunchind în fața vechiului său împărat și stăpân, adică a mea", scria Ferdinand, "și cerând o binecuvântare, pe care i-am dat-o, punându-i ambele mâini pe cap și făcând semnul Sfintei Cruci... apoi l-am sărutat pe noul nostru stăpân... După aceea, eu și draga mea soție ne-am făcut bagajele".

Asumându-și numele de Franz Josef, noul împărat a reluat reconquista imperiului, mai întâi în Italia, apoi în Austria. Multe dinastii s-au clătinat. În Bavaria, una dintre cele mai vechi, cea a Wittelsbachilor, semăna cu un opéra bouffe: Regele Ludovic, în vârstă de șaizeci și doi de ani, care domnea de douăzeci și trei de ani, căzuse de curând sub influența unei curtezane irlandeze orbitoare, Eliza James, care pretindea că este o dansatoare spaniolă pe nume Lola Montez. 'Te iubesc cu viața mea, cu ochii mei, cu sufletul meu, cu trupul meu', scria el, delirând cu privire la "părul ei negru, ochii albaștri, forma grațioasă... Sunt din nou tânăr". Lola a dominat Munchen: "Sunt pe punctul de a primi titlul de contesă!", s-a lăudat ea unui prieten. 'Am o proprietate minunată, cai, servitori ... înconjurată de omagiile marilor doamne, merg peste tot, tot Münchenul mă așteaptă' și 'Regele mă iubește cu pasiune'. Dar domnia lui Lola a fost scurtă. Ea s-a distrat întreținând relații cu studenții chiar în momentul în care revoluția a aprins Bavaria, obligându-l pe Ludovic să o exileze și să accepte o constituție. 'Iubita mea foarte iubită Lolitta', a scris regele încornorat, 'Luis [el însuși] nu mai este iubit, doar inima ta mi-a rămas mie... Voi renunța la coroană'. Abdicarea sa a liniștit revoluția.

Mai la nord, la Frankfurt, o Adunare Națională entuziasmată a promovat o Germanie unită și constituțională, renunțând la "Confederația Germană" prezidată de Austria și oferind coroana timidului rege prusac Frederic William al IV-lea. La început, o revoluție de la Berlin i-a obligat pe Flounderer să convină asupra unei constituții. Fratele său mai mic, Wilhelm, conservator, a plecat în exil britanic; când s-a întors, a folosit praf de pușcă pentru a restabili ordinea pe străzi. Acum, Flounderer a refuzat să "ridice o coroană din șanț, dezonorată de mirosul revoluției, mânjită de mizerie". Cu toate acestea, a cochetat apoi cu conducerea unei uniuni germane. Dar Austria își revenise și

își reafirmase puterea; Adunarea fusese închisă; Hohenzollernii fuseseră deodată umiliți și arătați ca fiind esențiali.

Performanța lui Flounderer i-a înfuriat pe nobilii Junker, nimeni mai mult decât un proprietar de pământ din Pomerania, Otto von Bismarck, care, provocându-i pe liberali cu discursul său despre monarhia divină, a visat să conducă o armată pentru a-l răsturna pe rege și a încurajat "zăngănitul săbiilor în teacă". Reacția împotriva rebeliunii a dezamăgit profund doi tineri radicali germani care plănuiau o revoluție socialistă.

CURTEZANE ȘI DAS KAPITAL: NAPOLEON ȘI MARX

Frederick Engels, fiul unui industriaș german care deținea fabrici de textile în Manchester, l-a întâlnit pe un coleg radical, Karl Marx, la Paris, în 1844, pe când aveau 23 și 26 de ani, și împreună au dezvoltat ideea că clasa muncitoare - pe care ei o numeau proletariat - va deveni motorul revoluției mondiale. Marx a fost fiul unui avocat evreu din Triers, Herschel Marx, descendent al unui neam de rabini, care s-a convertit la protestantism și și-a schimbat numele în Heinrich. Marx a avut inima frântă și a sărăcit după moartea tatălui său, dar s-a căsătorit cu o aristocrată intelectuală cu relații bune, Jenny von Westphalen, cu care avea deja trei copii. În timp ce soțul ei plănuia revoluția, fratele ei era ministrul de interne prusac care a ajutat la suprimarea acesteia.

Fiind atât industriaș, cât și amant - îndrumat de iubita sa, o muncitoare irlandeză de la o moară pe nume Mary Burns - Engels îi cunoștea pe muncitorii din Manchester și avea bani, ceea ce i-a permis să îl ia pe Marx într-un turneu de studiu în Manchester. Marx și Engels au observat cum orașele industrializate ucideau clasa muncitoare: chiar și după îmbunătățirea medicamentelor și a hranei, speranța de viață era în scădere. Locuitorii din Liverpudlii mureau la douăzeci și cinci de ani. Britanicii din clasa muncitoare trăiau acum cu șaptesprezece ani mai puțin decât cei din clasele superioare, mulți dintre ei fiind uciși de holeră. Medicii credeau că aceasta era cauzată de "miasmă". În SUA, speranța de viață scăzuse cu treisprezece ani între 1800 și 1850; în New York, mortalitatea infantilă era de aproape 50 %. Multe mame nășteau acum în maternitățile din spitale, dar până la 10% dintre mame mureau - și s-a dovedit că medicii înșiși erau cei care (cu cele mai bune intenții) le omorau.

În momentul în care îmbunătățirile în domeniul sănătății și al igienei urbane erau pe cale să lanseze o îmbunătățire masivă a speranței de viață, cei doi germani, adaptându-l pe

Saint-Simon, au văzut în noul sistem de capitalism un vinovat. În ianuarie 1848, ei au scris Manifestul comunist, dezvoltând o "teorie critică" care explica o lume interconectată: "Filozofii nu au făcut decât să interpreteze lumea în diferite moduri; ideea este să o schimbăm". Ei au susținut că "Istoria tuturor societăților existente până în prezent este istoria luptelor de clasă". Câteva săptămâni mai târziu, Europa era în revoluție. Cei doi s-au aruncat în tumult, Engels transportând puști, iar Marx folosind o moștenire pentru a înarma muncitorii belgieni.

La Viena, Milano și Praga, Franz Josef i-a înfrânt pe rebeli, dar Ungaria a îmbrățișat independența națională, la fel ca și provinciile otomane Valahia și Moldova, aspirații care se puteau răspândi cu ușurință la supușii polonezi și ucraineni ai lui Nicolae. Țarul a ocupat Bucureștiul și Moldova și s-a oferit să zdrobească Ungaria. Franz Josef a acceptat în mod umilitor; 190.000 de soldați ruși și-au croit drum în Budapesta, iar tânărul kaiser nu l-a iertat niciodată pe țarul arogant pentru ajutorul său. La Berlin, Flounderer și-a revocat constituția și a restabilit o versiune limitată a puterii sale anterioare. După ce au impus ordinea în propriile regate, dinastiile au privit Franța. Singurul nume pe care nu voiau să-l audă era Napoleon.

Ludovic Napoleon, cazat într-un hotel parizian într-o țară pe care abia o cunoștea și a cărei limbă o vorbea cu accent german, a crezut întotdeauna în magia numelui Bonaparte. La început, l-a lăsat pe bătrânul său unchi, fostul rege Jérôme, și pe alți doi verișori să candideze pentru Adunarea Națională, în timp ce el se întorcea la Londra, unde mulțimile de cartiști, infectate de spiritul revoluției, manifestau pentru mai multă democrație. Wellington, acum în vârstă de șaptezeci și nouă de ani, a masat trupe, iar Bonaparte s-a înregistrat ca jandarm special. La Paris, Jérôme și ceilalți au fost aleși. Persigny a lipit în tot orașul afișe cu imaginea lui Ludovic Napoleon și mesajul "Lui!" El!

Muncitorii de la Atelierele Naționale s-au înarmat, adoptând roșul ca fiind culoarea revoluției; burghezii au intrat în panică în fața acestei amenințări roșii. 'S-a auzit spectrul anului 1792, sunetul ghilotinei', a observat Gustave Flaubert, un tânăr scriitor. Ministrul de război, generalul Cavaignac, i-a zdrobit pe rebeli, care au rezistat cu înverșunare. În timpul luptelor, mii de oameni au fost împușcați. Cavaignac a devenit favorit pentru a câștiga primele alegeri prezidențiale, dar și Ludovic Napoleon a candidat, ajutat de un nou frate pe care abia știa că îl are. La vârsta de trei ani, mama sa a dispărut pentru a-l naște pe Auguste de Morny, care, un jucător debusolant în politică, sex, finanțe și Jockey Club, l-a sprijinit pe Ludovic Filip în timp ce acesta făcea avere din sfecla de zahăr. Dar

acum se alăturase fratelui său vitreg. Persigny și Morny ofereau totul pentru toată lumea - ordine și securitate, socialism și glorie.

În decembrie 1848, după ce Adunarea a redus dreptul de vot, Napoleon a obținut 5,5 milioane de voturi față de 1,1 milioane de voturi ale lui Cavaignac. Prințul-președinte, care s-a mutat la Palatul Élysée, s-a comportat ca și cum ar fi fost în permanență în cursă pentru un post, călătorind cu trenul prin țară, declarând că "Numele Napoleon este un program complet în sine. Acasă, el înseamnă ordine, autoritate, religie și bunăstarea poporului; în străinătate, demnitatea națiunii" și promitea să reprezinte omul de rând împotriva amenințării roșii a socialismului. Aștepta doar șansa de a-și arăta perspicacitatea napoleoniană. Mai întâi, a trimis trupe în Italia pentru a-l salva pe Papa Pius al IX-lea de naționaliștii italieni, fluturându-și acreditările napoleonice, conservatoare și catolice.

Următorul pas a fost condus de bărbați, dar parțial organizat și finanțat de femei: la 1 decembrie 1851, după ce a frecventat teatrul și apoi Jockey Clubul, Morny a lansat o lovitură de stat napoleoniană, Operațiunea Rubicon, finanțată de Harriet Howard, amanta lui Napoleon, și de propria sa soție, soția ambasadorului belgian. Generalii prieteni au arestat 26.000 de persoane, au împușcat 400, au deportat 9.000 în Algeria și au răsturnat constituția. După ce a restabilit sufragiul universal, 7,5 milioane de alegători au aprobat dictatura lui Ludovic Napoleon pentru zece ani. 'Se pare că Franța dorește o întoarcere la imperiu', a declarat el, adăugând, pentru a liniști Europa, 'Imperiul înseamnă pace'. În decembrie 1852, aprobat din nou de 7,5 milioane, a fost proclamat împărat Napoleon al III-lea.

Revoluția se terminase, dar schimbase totul. Marx a fugit la Londra. Acum purta barba unui profet biblic, se lupta să supraviețuiască în locuințe sărăcăcioase din Soho, nu mai avea bani, bea mult, era blestemat de furuncule și dureri de cap. A supraviețuit din darurile lui Engels și din veniturile slabe obținute din jurnalismul pentru New-York Daily Tribune, mormăind cu amărăciune despre "mizeria existenței". Dar și-a neglijat și soția, care suferea de mult timp, și-a lăsat menajera însărcinată și l-a convins pe Engels să își asume responsabilitatea pentru copilul său iubit, care a fost dat în plasament la niște părinți adoptivi.

Cu toate acestea, în sala de lectură de la British Museum, Marx elabora o ideologie atotcuprinzătoare într-o operă de maestru, Das Kapital: capitalismul era condamnat de propriile contradicții interne, deoarece istoria era guvernată de materialismul dialectic, o progresie către, mai întâi, conducerea proletariatului și, apoi, un comunism fără stat, fără

clase, de egalitate totală. În certitudinea cercetărilor sale științifice, marxismul oferea o ortodoxie care urma să înlocuiască religia pentru cei mulți excluși din prada capitalului în țară și a imperiului în străinătate. Un mic grup de radicali a început să-l urmeze. Când clasa muncitoare a votat pentru ordine și libertate în loc de revoluție, Marx i-a denunțat ca fiind Lumpenproletariat, ale cărui opinii manifestau o "falsă conștiință".

Napoleon s-a bucurat de crearea unui nou imperiu, dar, la fel ca unchiul său, Nepotul avea nevoie de un moștenitor. Împăratul erotomane agăța femei la balurile de la Élysée sau îi ordona vărului său-ambelan, Felix Baciocchi, să i le procure. La palat, acestea erau instruite să îl aștepte pe împărat goale, cu cuvintele: "Puteți săruta Majestatea Sa oriunde, cu excepția feței sale". Amantele sale au atestat dexteritatea sa nerușinată, egoismul său ca amant și topirea mustăților sale cerate. O fată și-a amintit că 'nici măcar nu a avut timp să protesteze în mod simbolic înainte ca el să pună mâna pe mine într-un loc intim'. După ce nu a reușit să se căsătorească cu o prințesă germană, Napoleon a întâlnit-o pe Eugénie de Montijo, contesă de Teba, o roșcată spaniolă de o eleganță glacială. Îndrumată de mama ei, Eugénie a rezistat până când s-a îndrăgostit.

"Cum pot să ajung la dumneavoastră, doamnelor?". a strigat-o în glumă Napoleon când le-a văzut pe Eugénie și pe mama ei la un balcon, la un bal.

'Prin capelă, Sire', a răspuns Eugénie.

Familia Bonaparte a dezaprobat. 'Louis', a spus unchiul Jérôme, 'se va căsători cu prima femeie care îl va refuza'. Dar Morny a aprobat, iar baronul James de Rothschild a reperat-o mai devreme. În ianuarie 1853, Eugénie a apărut la brațul lui Rothschild la un bal, în timpul căruia i-a spus împăratului ezitant că, dacă acesta nu o va cere în căsătorie, va pleca la Londra. "Madame la Comtesse", i-a scris el mamei sale, "de mult timp sunt îndrăgostit de domnișoara fiica dumneavoastră..." După ce patroana sa Harriet Howard a fost plătită, Napoleon s-a căsătorit cu Eugénie, care s-a dovedit a urî sexul pe care el îl savura - "Serios, de ce bărbații nu se gândesc niciodată la altceva decât la asta?", se întreba ea - dar era însărcinată.

SPLENDEURS ET MISèRES DES COURTISANES

La 16 martie 1856, după un travaliu chinuitor, în timpul căruia Napoleon i-a rugat pe medici să folosească "orice sedativ inventat de știința modernă", împărăteasa Eugénie l-a născut pe moștenitor, prințul imperial.

Napoleon a fost un modernizator energic. El și-a imaginat un Paris modern care să stabilească noi standarde pentru igiena și amenajarea orașelor de pretutindeni, inclusiv a Londrei. La 23 iunie 1853, el l-a numit prefect al Parisului pe un funcționar de provincie, Georges Haussmann - "unul dintre cei mai extraordinari oameni ai vremurilor noastre", spunea Persigny, "mare, puternic, viguros, energic și, în același timp, inteligent și viclean, plin de ingeniozitate". Napoleon i-a ordonat lui Haussmann să 'aérer, unifier et embellir Paris'. În timp ce Napoleon planifica lucrările pe un model uriaș în biroul său, Haussmann a demolat mahalalele și a trasat bulevardele, parcurile, piețele și gările Parisului de astăzi. Mai importantă decât frumusețea a fost igiena. 'Galeriile subterane sunt un organ al marelui oraș, care funcționează ca un organ al corpului uman', a spus prefectul. 'Circulă ape proaspete și curate; secrețiile eliminate în mod misterios'.

Napoleon a promovat căile ferate. Trenurile au încurajat călătoriile și comerțul, dar aburul a fost, de asemenea, despre putere și cucerire - a accelerat divergența dintre nord-vestul Europei, plus republica de coloniști din America, și restul lumii. În Europa, căile ferate au facilitat desfășurarea militară, fiind pionierat de Franța, dar perfecționat ulterior de Prusia. În străinătate, navele cu aburi au dat putere imperiului, permițând Marii Britanii și Franței să trimită trupe în Africa sau în est.

Boom-ul căilor ferate al lui Napoleon a fost accelerat de fratele său Morny, dar a fost ghidat de James de Rothschild. În perioada de boom al căilor ferate, Rothschild a prosperat foarte mult, luptând împotriva provocărilor bancherilor rivali. Până în 1870, Franța se mândrea cu 14.000 de mile de cale ferată.

În 1855, James a comandat un palat neo-renascentist la Ferrières, construit de același arhitect care proiectase Mentmore pentru verii săi englezi. "Construiește-mi un Mentmore", a ordonat James, "dar de două ori mai mare". A fost un palat potrivit pentru un stăpân al lumii, cu optzeci de apartamente dotate cu tot luxul, cu o sală colosală de 120 de metri lungime și 60 de metri lățime, acoperită de un luminator de sticlă. Era un "tărâm de basm, un palat al lui Aladin", a declarat verișoara sa Charlotte de Rothschild, soția lui Lionel, în timp ce scriitorii antisemiți, frații Goncourt, au denunțat această "extravaganță idioată și ridicolă - o budincă în toate stilurile".

La inaugurarea sa, Napoleon a sosit cu trenul, a pășit pe un covor verde brodat cu albine bonapartiste și a călătorit până la palat în trăsuri fluturând în albastru și galben

Rothschild pentru a admira castelul plin de opere de Rubens și Velàzquez. La plecare, James a glumit cu fața sa de poker: "Sire, eu și copiii mei nu vom uita niciodată ziua de astăzi. Le mémoire ne va fi drag' - le mémoire însemna și nota de plată.

Napoleon îl consulta frecvent pe James, care acum supraveghea un imperiu financiar global, obținând împrumuturi pentru dinastii, de la Braganța braziliană la otomani, în timp ce agentul său american, August Belmont, finanța căile ferate americane și războiul SUA împotriva Mexicului. Cu toate acestea, James l-a descurajat pe Napoleon să poarte războaie. 'Este un principiu al casei noastre să nu împrumutăm bani pentru război. Nu stă în puterea noastră să împiedicăm războiul', a scris el. 'Vrem cel puțin să păstrăm convingerea că nu am contribuit la el'. Antisemiții au încercat să dea vina pe finanțiștii evrei pentru războaiele europene, însă puterile continentale purtau războaie în mod constant încă de la goți, cu mult înainte de Rothschild, și vor continua cu mult timp după ce aceștia vor înceta să mai fie actori pivotali. James a luat în derâdere sloganul lui Napoleon "L'empire c'est la paix", preferând "L'empire c'est la baisse" - Imperiul înseamnă prăbușire - adăugând: "Împăratul a avut dreptate când a spus că imperiul înseamnă pace; dar ceea ce nu știe el este că împăratul este terminat dacă avem război".

James a trăit pentru familie, dar chiar și el a putut rezista cu greu fenomenului parizian al curtezanelor. În Splendeurs et misères des courtisanes - unul dintre ultimele romane ale lui Balzac înainte de a muri din cauza surmenajului și a intoxicației cu cafea - baronul Rothschildian de Nucingen plătește pentru a se culca cu adorabila, dar fragila Esther. Mai mult decât James, fratele împăratului, ducele de Morny, devine arbitrul plăcerilor, al finanțelor și al modei. Luxul napoleonian era sibilinic și sultanic, dar la fel și venalitatea într-un oraș de o sărăcie cruntă și mizerabilă, înțesat de mii de prostituate de stradă și de grisettes de rang mediu. Dar curtezanele mai bogate, grandes horizontales, adesea foste prostituate sau actrițe care erau plătite pentru favorurile lor de aristocrați, plutocrați și cocalari playboy, au devenit celebrități - apărând pe scenă, fotografiile lor, folosind noul mediu fotografic, fiind vândute sub formă de cărți poștale, iar isprăvile lor fiind relatate în ziare. Ele au fost exploatate cu cruzime încă din copilărie, viețile lor sfârșind adesea tragic, însă erau, de asemenea, independente în mod sfidător, batjocorind restricțiile impuse femeilor respectabile. Era o lume cu muzică, artă și literatură, dar orizontalele erau în centrul atenției. Jacques Offenbach, fiul unui cantor de sinagogă din Köln, a fost compozitorul emblematic al imperiului, cu librete de Ludovic Halévy. În 1855, când Napoleon a deschis Expoziția Universală, vizitată de peste cinci milioane de oameni, Offenbach a lansat primele sale opéras bouffes, debutând cu Hortense Schneider, care a devenit La Snéder, personificarea frumuseții și

plăcerii pariziene. Curtezanele au fost protagonistele operelor sale, în special Orphée aux enfers, în care "Galopul infernal" - can-can - a devenit tema timpului său. La Snéder a început ca una dintre amantele lui Offenbach și a devenit amanta lui Napoleon, a lui Morny și a unei succesiuni de prinți. Cea mai sângeroasă orizontală a fost britanică: fiica unor muzicieni irlandezi din Plymouth, Cora Pearl (pe numele real Emily Crouch) a apărut pe jumătate goală în rolul lui Cupidon în Orphée.

Romancierii și artiștii au fost fascinați de drama și tragedia vieții fetelor. În 1863, la Salon des Refusés, creat de Napoleon special pentru artiștii inovatori, Édouard Manet și-a expus tabloul Olympia, reprezentând o curtezană îndrăzneață și goală, modelată de Victorine Meurent, care era iubita lui și artistă, însoțită de servitoarea ei neagră, complet îmbrăcată, bazată pe un model numit Laure. Aceasta i-a șocat pe burghezi, dar a contribuit la lansarea unui nou gen care a fost criticat ca fiind prea "impresionist": numele a prins contur.

Sensibila și talentata decană a curtezanelor, Valtesse de La Bigne, supranumită Rayon d'Or, a fost prietenă și amantă a lui Manet și Offenbach, patroană a pictorilor și scriitorilor, actriță și autoare a romanului Isola, însă patul ei magnific cu baldachin aurit - încă expus la Musée des Arts Décoratifs - a fost cel mai cunoscut. Un tânăr critic pe jumătate italian, Émile Zola, la vârsta de 28 de ani, a lansat o serie de romane inspirate de Balzac, care prezintă o singură familie din Parisul napoleonian, Les Rougon-Macquart - o lucrare fundamentală de istorie familială: "Vreau să explic cum se comportă o familie, un mic grup de oameni obișnuiți, în societate... Ereditatea are propriile legi, la fel ca gravitația". După ce a intervievat-o pe Valtesse și i-a vizionat patul, a creat primul roman despre sex-appeal-ul celebrităților, personificat de irezistibila Nana, acea "copilă cuminte" care se ridică la bogăție în patul ei de palat, "un tron, un altar unde Parisul venea să-i admire nuditatea suverană" - un meteorit erotic orbitor ca imperiul însuși. Valtesse o ura pe Nana, numind-o pe eroina sa "o curvă stupidă și vulgară".

În 1853, deliciile Parisului au schimbat viața unui vizitator impresionabil din America de Sud, moștenitorul dictatorului din Paraguay, care a fost primit de Napoleon și s-a îndrăgostit de o curtezană care avea să devină cea mai puternică femeie din America de Sud și cel mai mare proprietar de pământuri din lume.

ELIZA LYNCH ȘI REGINA VICTORIA: DOUĂ FEMEI POTENTATE

Francisco Solano López era fiul conducătorului republicii mici, izolate, egalitare din punct de vedere social și rasial, creată de Marele Lord, Dr. Francia, care a domnit timp de douăzeci și șase de ani până la moartea sa în 1840. După un scurt interludiu, a fost succedat de vărul său Carlos Antonio López; "acest mare val de carne umană, un adevărat mastodont", își baza speranțele pe fiul său cel mare, Francisco, pe care l-a trimis în Europa pentru a cumpăra arme pentru armata sa supradimensionată. Francisco, în vârstă de douăzeci și opt de ani, a comandat nave britanice și artilerie franceză și, în 1854, în timp ce se afla la Paris, "a dat frâu liber propensiunilor sale licențioase naturale și s-a scufundat în viciile acelei capitale vesele" - până când a întâlnit-o pe Eliza Lynch, o curtezană de nouăsprezece ani, fiica roșcată a unui medic naval irlandez.

Generalul López s-a întors în Paraguay cu noul său vapor cu aburi și cu o Eliza Lynch însărcinată, care era hotărâtă să aducă în minuscula sa țară razzmatazz-ul Parisului celui de-al Doilea Imperiu, unde a dat naștere primului din cei cinci copii. Între timp, iubitul ei a fost promovat la funcția de ministru de război și vicepreședinte. Dacă paraguayenii erau fascinați de Eliza, pe care o numeau La Lynch, familia López era oripilată de La Concubina Irlandesa - dar Francisco însuși avea să fie cel care avea să distrugă Paraguayul.

Imediat după căsătoria lui Napoleon cu Eugénie, o încăierare cruntă cu pumnale și pistoale a izbucnit între călugării catolici și ortodocși în Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim. Încăierarea coenobită a declanșat un război european care i-a oferit lui Napoleon șansa de a se alia cu singura țară suficient de liberală pentru a se asocia cu împăratul parvenit: Marea Britanie. Nicolae și Napoleon au concurat pentru a-l intimida pe sultanul otoman Abdülmecid să le cedeze protecția creștinilor și influența. Napoleon a trimis o canonieră pentru a afirma "autoritatea suverană" franceză asupra Locurilor Sfinte. Abdülmecid a acceptat această autoritate până când țarul Nicolae a amenințat cu războiul, moment în care otomanul a fost de acord că Romanovul este protectorul creștinilor ortodocși.

Țarul a invadat apoi Moldova și Valahia otomană, sperând să avanseze mai departe spre sud pentru a cuceri Istanbulul; în calitate de principal exportator european de cereale din Odessa, el aspira să controleze Strâmtorile. El a făcut apel la o revoltă slavă balcanică, influențată de o nouă ideologie a panslavismului, prin care slavii, sub conducerea Rusiei, să sfideze ura și ipocrizia Occidentului democratic. Dar Nicolae, răsfățat de succes, rigid și bolnav, a calculat greșit. El a contat pe sprijinul Habsburgilor și pe diviziunile

occidentale. În schimb, Franz Josef l-a trădat. Și apoi a fost vorba de aversiunea lui Palmerston față de autocrația expansionistă a lui Nicholas. Pam a fost un ministru de interne liberal reformator, un flagelator al sclaviei globale, reductor al muncii copiilor, protector al femeilor prin crearea divorțurilor civile și pionier al rolului statului în combaterea pandemiilor, făcând obligatorie vaccinarea copiilor împotriva variolei. Acum se grăbea la Paris pentru a se coordona cu Napoleon.

La 27 februarie 1854, când Nicolae nu a vrut să se retragă, Pam a îndrumat Marea Britanie și Franța într-un război comun împotriva Rusiei. În septembrie, 30.000 de soldați francezi și 26.000 de soldați britanici, ajutați de italienii din Piemont și de otomani, au debarcat în Crimeea pentru a cuceri baza navală Sebastopol a lui Potemkin și pentru a distruge puterea rusă din Marea Neagră. A fost primul dintre războaiele de la jumătatea secolului în care cavalerismul și inepția comandanților aristocrați s-au ciocnit cu eficiența criminală a armelor moderne. Ambele tabere au fost de o incompetență gafă, folosind încărcături de cavalerie împotriva artileriei masate și infanterie expusă împotriva pozițiilor fortificate; ambele tabere erau comandate de marinari neglijenți și aroganți.

Palmerston a sugerat ca regina Victoria și soțul ei, prințul Albert, chintesența unei noi prudențe burgheze, să facă ceva de neconceput: să-l invite pe Napoleon, moștenitorul dușmanului strămoșesc și împărat notoriu al popoarelor de carne din noul Babilon, să viziteze Windsor. Palmerston a salutat lovitura de stat a lui Napoleon, entuziasmul său scandalizându-l pe Albert, ale cărui plângeri au forțat demisia lui Pam din funcția de ministru de externe. Cuplul regal îl dezaproba pe Palmerston, dar Napoleon era dincolo de orice limite.

Regina britanică reușise să urce pe tron în 1837, pe când era o adolescentă neexperimentată și nervoasă. Monarhia nu mai era puternică, dar Victoria, palidă, blondă, tembelă, cu o față rotundă și ochi albaștri, se comporta ca și cum ar fi fost suverană, desfășurându-și influența și prestigiul cu o grandilocvență încăpățânată, neîngrădită de îndoieli de sine. Măreția ei robustă a oferit o figură liniștitoare pentru poporul ei îndrăzneț, ambițios și prosper; virtutea ei moralizatoare se potrivea cu valorile clasei de mijloc britanice care se justifica. Dar Palmerston și o serie de aristocrați și oligarhi au fost cei care au condus de fapt Marea Britanie spre puterea mondială.

Principala sarcină a Victoriei a fost să se căsătorească și să ofere un moștenitor. Micile principate ale Germaniei acționau de mult timp ca un serviciu de pețitori pentru dinastiile europene, dar unchiul ei, regele Leopold al Belgiei, a făcut din familia sa,

Saxa-Coburg, ceea ce Bismarck numea "ferma de armăsari a Europei". Leopold era autoritar și sofisticat, dezvoltând cu aviditate Belgia nou inventată, ajutat de prietenii săi Rothschild, într-o economie modernă și bogată, dar era, de asemenea, și arhicunoscutul combinator. În 1840, l-a îndrumat pe nepotul său solemn, cerebral și dezinvolt, Albert, către cea mai râvnită fată din lume. Albert reacționase împotriva părinților săi descheiați, ducele și ducesa de Saxa-Coburg. Ducele îi dusese pe tânărul Albert și pe fratele său Ernst să guste din curtezanele Babilonului parizian: Ernst a devenit dependent de sex, iar Albert un mojic. Mama lor l-a răsplătit pe ducele curvar luându-și ca amant pe șambelanul de origine evreiască, presupus a fi tatăl natural al lui Albert, și a divorțat; nu i s-a mai permis niciodată să-și vadă copiii. Albert a uimit-o pe Victoria: "plin de bunătate și de dulceață", scria ea, "foarte inteligent și deștept... extrem de chipeș; părul său este cam de aceeași culoare cu al meu; ochii mari și albaștri, un nas frumos, o gură foarte dulce... dar farmecul chipului său este expresia sa, care este cea mai încântătoare". Victoria i-a mulțumit lui Leopold "pentru perspectiva unei mari fericiri pe care ați contribuit să mi-o oferiți". A fost însărcinată în mare parte din timpul căsătoriei lor, începând cu o fiică, Vicky, urmată de un băiat, Bertie, prinț de Wales, și de alți șapte copii.

Victoria și Albert îi considerau pe Palmerston și Napoleon drept niște curvari rușinoși. În prezent fericit căsătorit cu amanta sa de mult timp, contesa Cowper, Palmerston nu se retrăsese niciodată din arenă: aventura sa în dormitorul unei doamne de onoare de la Windsor a șocat-o pe regină, care nu-i plăcea "acel bărbat puternic și hotărât, cu atâta ambiție lumească". Albert l-a numit "lipsit de scrupule".

La 16 aprilie 1855, Napoleon și Eugénie au sosit la Windsor. În mod surprinzător, incorigibilul împărat și împărăteasa sa parvenită i-au fermecat pe primii Saxa-Coburgs. 'Există ceva fascinant, melancolic și atrăgător, care te atrage către el', a gândit Victoria. Cu glas blând, urban, insesizabil, Napoleon a flirtat cu Victoria, care a fost, a remarcat ministrul de externe Clarendon (un descendent al lui Buckingham, favoritul lui Iacob I, care s-a întâmplat, în mica lume a societății europene, să fie amantul mamei Eugeniei), "foarte gâdilată de asta, pentru că nu fusese niciodată în viața ei iubită, iar dragostea lui era de natură să-i flateze vanitatea fără să-i alarmeze virtutea; ea s-a bucurat de noutate". Napoleon i-a vorbit în germană lui Albert, îngăduindu-i prelegeri pedante despre planurile sale meritorii pentru muzee și organizații de caritate.

În Crimeea, artileria și bolile au ucis 450.000 de ruși, 120.000 de otomani, 100.000 de francezi și 40.000 de britanici, dar occidentalii s-au dovedit marginal mai puțin inepți, învingându-i pe ruși și cucerind în cele din urmă Sebastopolul. Țarul Nicolae a murit în

mod mizerabil, înapoierea Rusiei fiind expusă; fiul său atrăgător, Alexandru al II-lea, a fost nevoit să negocieze Tratatul de la Paris, care a stins temporar puterea rusă în Marea Neagră.

În ceea ce-i privește pe otomani, Palmerston le-a salvat din nou imperiul: Palmerston și Napoleon i-au încurajat pe reformatorii din jurul sultanului Abdülmecid să-și modernizeze statul și să promită drepturi legale egale pentru nemusulmani, protejând astfel evreii și creștinii, precum și abolirea sclaviei negrilor - dar nu și a sclaviei albe: operațiunile brutale ale Rusiei împotriva minorității circassiene din Caucaz aveau să ducă acum la o explozie a vânzărilor de sclavi circassieni la Istanbul. Tanzimat otoman - reorganizarea - a încurajat un nou "otomanism", în încercarea de a crea o identitate multietnică care să țină imperiul unit. Palmerston a instituit o protecție britanică specială pentru evreii otomani, în timp ce francezii i-au protejat pe maroniții din Liban. Influența europeană a ghidat toleranța otomană, dar această eră a cosmopolitismului a durat doar trei decenii.

La 18 august 1855, Napoleon i-a întâlnit pe Victoria și Albert la Dunkerque și i-a escortat la Paris pentru a vizita Exposition Universelle, versiunea sa a Marii Expoziții. Primul suveran britanic care a vizitat Parisul de la Henric al VI-lea încoace, Victoria l-a adus cu ea și pe fiul său Bertie, în vârstă de 13 ani, care a fost încântat de orașul plăcerilor. "Mi-aș dori", i-a spus prințul de Wales lui Napoleon, "să fiu fiul tău". Bertie, plinuț și roșcat, Bertie tânjea atât după aprobarea tatălui său, cât și îi plăcea să-l șocheze: se va întoarce în Babilonul parizian de îndată ce va avea ocazia. Crimeea nu a fost singurul proiect anglo-francez - ambele națiuni au fost brusc antrenate în conflicte împotriva dinastiilor din est.

La 11 mai 1857, monarhul mogul Bahadur Shah Zafar, în vârstă de optzeci și unu de ani, descendent al lui Tamerlan, Babur și Alamgir, a primit vești alarmante: începuse o revoltă împotriva britanicilor și acum primii sepoi rebeli soseau la Delhi pentru a-l aclama ca domnitor și a ucide orice creștin pe care îl găseau.

REBELIUNE: ULTIMUL DINTRE TAMERLANI ȘI PRIMUL DINTRE NEAMURI

Bahadur deținea puțină putere în afara reședinței sale, Fortul Roșu din Shahjahanabad, Delhi. La fel ca toți mogulii educați, era caligraf și poet în persană și urdu, dar a domnit doar "de la Delhi la Palam" (o suburbie a Delhi), curtea sa fiind finanțată de o pensie

EIC. Marea Britanie, care tocmai preluase controlul asupra Punjabului în vest și a Burmei în est, domina acum India, fiind pentru prima dată când subcontinentul era condus de o singură putere. Britanicii aspirau la regatul mogulilor și, la fel ca și în cazul mogulilor, structura lor era una improvizată, condusă de Londra, unele părți fiind guvernate nominal de EIC, iar o mare parte fiind încă condusă de prinți indieni. Aroganța britanică stângace i-a înfuriat atât pe hinduși, cât și pe musulmani. Amestecul cultural de la început fusese înlocuit de o superioritate rasistă britanică, care nu permitea indienilor să ocupe poziții de conducere, și de o misiune evanghelică care a generat temeri de convertire forțată. Prinții și proprietarii de terenuri s-au resemnat cu anexiunile britanice. Proto-naționaliștii se resimțeau față de dominația străină. La începutul anului 1857, în armata bengaleză, cartușele noi, unse cu grăsime de vacă sau de porc, au alarmat atât hindușii, cât și musulmanii, care, resemnându-se cu pedepsele ofițerilor britanici obraznici, s-au răsculat la Meerut și acum s-au grăbit spre Delhi.

Zafar a simțit așteptarea a milioane de oameni, deoarece rajas și sepoys se întorceau către el ca autoritate tradițională în India. În Delhi, sepoyii s-au alăturat rebelilor din Meerut și unei rețele subterane de jihadiști; britanicii au fugit din oraș sau s-au ascuns în palat, în timp ce o revoltă populară a explodat în Uttar Pradesh și Madhya Pradesh, precum și în Rajasthan și Bihar.

În timp ce un amestec de raja, sefi de război, țărani, sepoiști și predicatori - musulmani și hinduși - atacau soldații britanici, ucigând femei și copii, britanicii au răspuns cu aceeași ferocitate, ajutați de cele trei noi tehnologii care le-au oferit avantajul suprem: telegraful le-a permis să desfășoare întăriri, în țară, căile ferate au adus trupele în grabă în porturi, iar vapoarele cu aburi le-au transportat în India. Securitatea britanică era fragilă: existau 45.000 de trupe britanice, unele EIC, altele regale, și 311.000 de sepoys. Un singur lider indian unificator ar fi putut pune stăpânire pe întreaga țară. Cu toate acestea, revolta a fost foarte regională, cu un sprijin de masă doar în vestul Uttar Pradesh, în timp ce marea majoritate a populației, majoritatea comercianților indieni, elitele portuare și majoritatea statelor princiare din nord și centru au rămas loiali, la fel ca și două dintre cele trei armate EIC. Fără ajutorul soldaților indieni, britanicii nu ar fi putut niciodată să zdrobească rebeliunea.

"Nu v-am chemat eu, ați acționat cu răutate", le-a spus Zafar sepoiștilor rebeli, dar aceștia s-au repezit în jurul lui, strigând: "Dacă nu ni te alături, rege, suntem cu toții oameni morți".

'Nu am nici trupe', a răspuns Zafar, 'nici magazie, nici vistierie'.

'Dă-ne doar binecuvântarea ta'.

Zafar i-a binecuvântat, a reluat durbarile pentru prima dată de la cucerirea lui Nader și l-a numit pe energicul său fiu Mirza Mughal comandant-șef. Mirza Mughal a construit de urgență poziții defensive. Sepozii, împreună cu proprii săi servitori, i-au vânat pe europeni. Mirza Mughal a fost complice la masacrarea a cincizeci și doi de britanici în Fortul Roșu. În interiorul orașului, kotwal-ul împăratului - șeful poliției - era Gangadhar Nehru, fiul unui scrib din EIC și acum tată a patru copii, care a evitat să se implice în rebeliune. În cele din urmă, familia sa avea să domine o Indie unită.

În Awadh, la sud-est de Delhi, Begum Hazrat Mahal, văduva ultimului rege, a preluat puterea în capitala Lucknow și l-a întronizat pe fiul ei adoptiv, Nana Sahib. Patru sute de britanici au fost măcelăriți. Mai la sud, Lakshmi Bai, frumoasa văduvă în vârstă de treizeci de ani a ultimului raja de Maratha Jhansi, scrimer și călăreață desăvârșită, al cărei principat fusese anexat de britanici, a simpatizat cu rebelii, dar a încercat să protejeze civilii britanici. Confruntându-se cu invaziile prinților indieni rivali și cu intervenția britanică, ea s-a alăturat rebeliunii, supervizând turnarea tunurilor și devenind un lider militar fermecător, dar dur, fascinându-i pe britanici cu "caracterul ei înalt" și "figura remarcabil de fină".

Palmerston, în sfârșit prim-ministru, a fost ușurat de faptul că armatele din Madras și Bombay erau loiale, la fel ca și conducătorii din Kashmir și Hyderabad, împreună cu sikhii și patanii din Punjab. Numindu-l pe Charles Canning, fiul prim-ministrului, în funcția de guvernator general, a ordonat ca rebeliunea să fie zdrobită. Violența extremă de ambele părți a dezlănțuit sălbăticia reciprocă.

JUPUIT, ÎNJUNGHIAT, ARS: BRITANICII RECUCERESC INDIA

În Awadh, în vara anului 1857, civilii și trupele britanice au fost asediați în Lucknow. În Kanpur, Nana a salvat 200 de femei și copii dintr-un masacru. În timp ce forțele britanice înaintau dinspre Allahabad, sepoys au refuzat să îi ucidă, după care cinci măcelari din bazar i-au măcelărit pe cei 200 de britanici cu cuțite, în timp ce bebelușii au fost zdrobiți cu creierii de copacii din apropiere. Cadavrele au fost apoi aruncate într-o fântână. Britanicii erau uneori împușcați din tunuri. În total, în timpul rebeliunii, au fost uciși 6.000 de oameni.

Uciderea civililor britanici și presupusele violuri ale femeilor britanice, relatate cu lux de amănunte în presa autohtonă, au fost folosite pentru a justifica răzbunarea britanică. William Hodson, fiul unui vicar cu părul de in, în parte erudit care vorbea fluent persană, latină, greacă și hindi, în parte măcelar entuziasmat de uciderea cu sabia și cu arma sa preferată, sulița de porc, a format o miliție anglo-sihă, Hodson's Horse, care se mândrea cu măcelăria sa. "Nu-mi las niciodată oamenii să ia prizonieri", spunea Hodson, "ci îi împușc imediat". Un brigadier anglo-irlandez, John Nicholson, lua masa cu colegii ofițeri când a aflat de rebeliune. 'Revolta este ca variola', a spus el. 'Se răspândește repede și trebuie zdrobită cât mai repede posibil'. Nicholson, 'o prezență impunătoare, cu o înălțime de 1,80 metri, cu o barbă lungă și neagră și ochi gri închis cu pupile negre care se dilatau ca ale unui tigru', călit de războaiele împotriva sikhilor și afganilor (în timpul cărora a găsit cadavrul mutilat al fratelui său cu organele genitale îndesate în gură), a format o 'coloană mobilă puternică' de soldați obișnuiți britanici și auxiliari punjabi și a început să vâneze rebeli. El a propus "jupuirea de viu, tragerea în țeapă sau arderea" pentru "ucigașii și dezonoratorii femeilor noastre", lăudându-se: "Aș aplica cele mai chinuitoare torturi la care m-aș putea gândi cu o conștiință perfect ușoară". După ce i-a vânat pe rebeli în Peshawar, i-a spânzurat pe bucătarii care încercaseră să-i otrăvească pe ofițerii britanici, spunând la intrarea în popotă: "Îmi pare rău, domnilor, că v-am făcut să așteptați pentru cină, dar v-am spânzurat bucătarii".

Nicholson și Hodson s-au îndreptat spre Delhi. În septembrie, s-au alăturat forțelor britanice care campau pe creasta de deasupra Delhi, luptându-se cu rebelii, dar paralizate de ezitările colonelului lor inept, Archdale Wilson. Nicholson, întotdeauna însoțit de uriașa sa gardă de corp Punjabi care stătea în spatele lui la mese și dormea în fața ușii, devenise o legendă. Atunci când, datorită tacticilor sale agresive, întăririle au reușit să treacă, britanicii au luat cu asalt orașul. În timpul luptelor, Nicholson a fost împușcat, încă revoltat de colonelul tergiversat, fluturându-și pistolul: "Slavă Domnului că am încă puterea să-l împușc, dacă este necesar". Nu a fost cazul. Nicholson a murit în timp ce împăratul și fiii săi se retrăgeau spre mormântul lui Humayoun.

Hodson a galopat cu călăreții săi sikh printr-un Delhi ostil, forțând 2.000 de rebeli să se predea, apoi a înconjurat mormântul și a cerut capitularea lui Zafar. Luându-l prizonier pe Zafar pe baza promisiunii de a-i lua viața, Hodson s-a întors a doua zi pentru predarea prințului Mirza, a fratelui și a fiului său. În timp ce erau transportați într-o căruță cu boi în Delhi, Hodson s-a oprit și, scoțându-și pistolul Colt, i-a împușcat mortal pe toți trei, dezbrăcându-i, îndepărtându-le săbiile și inelele cu sigiliu, apoi atârnând corpurile goale la Khooni Darwaza, Poarta Sângelui. 'Nu pot să nu fiu mulțumit de felicitările

călduroase pe care le-am primit pentru succesul meu în distrugerea dușmanilor rasei noastre', a scris el. Cei mai mulți dintre cei șaisprezece fii ai împăratului au fost uciși. 'Am dispus de principalii membri ai casei lui Timur tătarul', s-a lăudat Hodson. 'Nu sunt crud, dar m-am bucurat de ocazia de a scăpa pământul de acești nenorociți'.

În noiembrie, britanicii au recucerit Kanpur, iar în martie 1858 au eliberat Lucknow, unde, sub focul din fortăreața Sikandar Bagh, trupele care urlau "Kanpur! Asasini!" au măcelărit 2.000 de rebeli, iar cadavrele lor s-au îngrămădit "într-un morman înalt cât capul meu", își amintea un viitor feldmareșal, Frederick Roberts. "O masă de morți și de muribunzi care se încolăceau inextricabil". Când trupele britanice descopereau cadavrele civililor uciși, deveneau frenetice, violând femei, coasând sepoyii musulmani în piei de porc înainte de execuție, punând brahmanii hinduși să fie uciși de daliți (cunoscuți cândva sub numele de Intuchabili, stratul oprimat de sub cele patru caste). Zece mii de indieni au fost uciși la Kanpur și Lucknow. Hodson, anchetat pentru corupție, a fost ucis în timp ce lua cu asalt palatul begumului; begum a scăpat.

După ce Jhansi a fost recucerit cu un masacru de femei și copii, Lakshmi Bai a călărit spre Gwalior pentru a face o ultimă demonstrație. În iunie, britanicii au atacat. Purtând o uniformă de cavalerie, ea a fost rănită și descălecată de o sabie britanică, apoi, în timp ce trăgea cu pistolul, a fost împușcată mortal. Acasă, publicul britanic era însetat de sânge; sute de mii de indieni au fost uciși înainte ca Canning să oprească vărsarea de sânge. Batjocorit sub numele de "Clemency" Canning, el și-a asumat acum controlul direct de la EIC, conducând India ca primul vicerege în tandem cu un secretar de stat pentru India. Victoria a devenit regină a Indiei, iar relația viceregală cu conducătorii princiari a fost promovată în cadrul unor maiestuoase durbaruri, ceremonii prezidate de proconsuli imperiali.

În 1862, murind în exilul birmanez la optzeci și șapte de ani, Zafar a fost ultimul dintre tamerlani. În același timp, s-a născut o altă dinastie: în timp ce britanicii bombardau Delhi, șeful de poliție al împăratului, Gangadhar Nehru, a evadat împreună cu soția sa Jeorani și cei patru copii, pentru a se stabili în Agra. La scurt timp după moartea lui Gangadhar, Jeorani a dat naștere unui fiu, Motilal. Când fratele său mai mare s-a calificat ca avocat, familia s-a mutat la Allahabad, unde Motilal a devenit și el un avocat de succes și s-a căsătorit cu cea de-a doua soție a sa, Swarup Rani Thussu. La 14 noiembrie 1889, aceasta a dat naștere unui fiu, Jawaharlal. Motilal, un povestitor elegant, cu mustață epilată și voce răsunătoare, a prosperat, în 1900 cumpărând un conac cu turnuri, unde Jawaharlal a fost educat, până când a fost trimis la același internat britanic ca și Palmerston - Harrow.

India nu a fost singura criză estică a lui Pam. Unele dintre trupele care au zdrobit rebeliunea indiană fuseseră în drum spre a ataca China, unde negustorii britanici, care făceau averi vânzând opiu indian dependenților chinezi, fuseseră asaltați. În aprilie 1856, în timp ce războiul din Crimeea se încheia și începea rebeliunea indiană, o concubină imperială din Beijing, Cixi, în vârstă de 21 de ani, a dat naștere unui băiat, singurul fiu al împăratului Xianfeng.

Ea avea să domine politica chineză până în secolul al XX-lea.

DRAGONUL ȘCHIOP, ȘOBOLANUL BĂTRÂN CU CAP DE FIER ȘI MICUL AN: ASCENSIUNEA LUI CIXI

Cixi s-a născut într-un imperiu colosal aflat în pragul unei catastrofe. A crescut într-o gospodărie confortabilă, fiica cu minte puternică a unui ofițer manchu și a unui duce junior; spre deosebire de chinezii Han, manciurienii nu legau picioarele femeilor. În 1839, când ea avea șapte ani, împăratul Daoguang a ordonat confiscarea și distrugerea unei mărfuri britanice ilegale. 'Opiumul', a spus el, 'este o otravă, care subminează bunele noastre obiceiuri și moralitatea'. Timp de 200 de ani, familia Aisin Gioro a manciurilor a condus o China în ascensiune, permițând europenilor, mai întâi portughezilor, apoi britanicilor, americanilor și altora, să facă comerț prin Guangzhou (Canton). Împăratul Qianlong și succesorii săi au rezistat cererilor europene de porturi și nu au fost interesați de țesăturile de moară britanice. Când afacerile lor cu bumbac au fost subminate de sudul american, fermierii din Bengal au început să cultive opiu, care era vândut în Guangzhou. Întrucât EIC nu avea voie să facă comerț cu acesta, opiatul a fost cumpărat în Calcutta de către antreprenori, unii dintre ei parsiți și alții britanici, conduși de un scoțian dur, William Jardine, un medic de bord al EIC, care a fondat compania Jardine Matheson și a devenit cel mai de succes comerciant de opiu, poreclit de chinezi "Șobolanul bătrân cu cap de fier". Jacob Astor și alți americani s-au alăturat comerțului.

Când chinezii au distrus opiul britanic, Jardine a făcut presiuni asupra lui Palmerston, ministrul de externe, care în Parlament a ironizat "obiceiurile morale" ale chinezilor și a ordonat război pentru a apăra opiul britanic. Navele de război britanice, înarmate cu rachete Congreve, au pus în derută juncurile de război chinezești. 'Nu există nicio îndoială că acest eveniment, care va constitui o epocă în progresul civilizației rasei

umane', i-a scris Palmerston lui Iron-Headed Old Rat, 'trebuie să fie însoțit de cele mai importante avantaje pentru interesele comerciale ale Angliei'. În 1842, China a acordat britanicilor Hong Kong și 140 de acri la nord de Shanghai, apoi porturi Franței și SUA. Pentru China, acesta a fost sfârșitul devastator al unei ascensiuni de două secole.

Când împăratul distrus a ordonat anchete de corupție, tatăl lui Cixi a fost amendat, dar nu a putut găsi banii. Cixi, o adolescentă, a sugerat ce bunuri să vândă. 'Această fiică', a spus tatăl ei, 'este mai mult ca un fiu'.

În 1852, Cixi, purtând o rochie Manchu brodată și o coafură cu bijuterii, a stat printre un grup de fete Manchu (nu chineze) într-o sală din spatele Orașului Interzis pentru prima selecție de concubine pentru haremul noului împărat Xianfeng, un iubitor de operă șchiop și melancolic de 19 ani, cunoscut sub numele de Dragonul Șchiop. Micuță, cu o piele perfectă, buze mari și ochi radianți, cunoscută acum sub numele de Concubina Yi, Cixi nu era cea mai frumoasă, dar a fost aleasă ca o concubină de rang inferior pentru a se alătura celor opt rânduri ale haremului.

La rangul cel mai înalt se afla Împărăteasa Zhen, cu un an mai tânără decât Cixi și supranumită Phoenixul Fragil: avea zece servitoare, o vacă privată, carne din belșug și mulți eunuci. La ultimul rang, Cixi avea patru servitoare și nicio vacă. Dar nu era suficient pentru Dragonul Șchiop să se bucure de concubinele sale manciuriene în Orașul Interzis; de asemenea, el a introdus în Palatul de Vară, mai relaxat, prostituate cu picioarele legate, o delicatesă pe care o savura. Când dorea să facă sex, marca numele unei concubine pe o tăbliță de bambus pe care o dădea eunucului său șef; concubina era apoi adusă în unul dintre cele două dormitoare ale sale, goală, în brațele unui eunuc. După sex, se întorcea în harem. Cixi a fost chemată și a rămas însărcinată. În 1854, ea a fost ridicată la rangul cinci. Când i-a dat sfaturi împăratului, acesta a fost neliniștit, plângându-se soției sale Zhen că era "vicleană". Zhen a format o alianță cu Cixi cea însărcinată. Când, după cum scria în dosarul ei de la palat, "Concubina Yi a dat naștere cu bucurie unui mare prinț", împăratul a fost încântat, promovând-o la rangul de nobilă consoartă Yi, numărul doi după împărăteasă, și căsătorindu-l pe fratele său, Prințul Chun, cu sora ei.

Xianfeng avea nevoie de vești bune. La scurt timp după ascensiunea sa, la zece ani de la înfrângerea în fața Marii Britanii, în sud a început o revoltă țărănească, condusă de un țăran carismatic, Hong Xiuquan, care se autointitula 'Soarele' și 'fratele lui Iisus Hristos'. Societatea sa mistică de venerare a lui Dumnezeu, Taiping, a invadat sudul, unde a

fondat un regat ceresc, cu sediul la Nanjing. Când a auzit de revoltă, Xianfeng a plâns. Dar mai rău avea să urmeze.

Tatăl său îl alesese pe el, al patrulea fiu din nouă, ca succesor (pecetluindu-i numele într-o cutie lăcuită cu cuvintele "Zece mii de ani") din cauza urii lui Xianfeng față de britanici, francezi și americani. Străinii au mai mult decât triplat livrările de opiu într-un deceniu, construind noi porturi la Hong Kong și Shanghai, în timp ce misionarii lor pătrundeau în țară. Xianfeng a numit funcționari care să ia măsuri drastice împotriva concesiunilor tatălui său și să restricționeze misionarii. În octombrie 1856, când se năștea fiul lui Cixi și începeau problemele în India, un atac chinezesc asupra unei nave britanice, Arrow, a declanșat confruntarea. Palmerston a refuzat să "abandoneze o mare comunitate de supuși britanici de la capătul extrem al globului unui grup de barbari - un grup de barbari care răpesc, ucid și otrăvesc". A fost război.

Proaspăt victorios cu Marea Britanie în Crimeea, Napoleon, folosind ca pretext uciderea unui misionar francez în China, s-a alăturat atacului asupra Chinei.

Xianfeng și-a întărit apărarea în jurul Beijingului, dar forțele anglo-franceze, sub comanda lui James Bruce, conte de Elgin, și a lui Charles Cousin-Montauban, au debarcat trupe și au avansat spre cetățile Dagu. Împăratul a fost de acord cu cererile britanice, dar apoi a revenit asupra lor. Când britanicii au încercat să ia cu asalt fortărețele Dagu, au fost respinși. În august 1860, Elgin și Montauban au luat cu succes cu asalt fortărețele. Ca răzbunare, Xianfeng a pus ca trimișii britanici să fie arestați și torturați, legați cu mâinile și picioarele strâns legate la spate: douăzeci și unu din cei treizeci și nouă au murit în agonie. Dar la Ba-li-qiao (Palikoa), la 21 septembrie, cavaleria manciuriană a fost anihilată, iar europenii au cucerit Beijingul. Xianfeng și curtea sa, inclusiv Zhen și Cixi, s-au deplasat spre nord, eliberând prizonierii supraviețuitori în fața unei asemenea indignări occidentale, încât Elgin și Montauban au ordonat jefuirea și apoi incendierea frumosului Palat de Vară, construit de Qianlong. Trupele s-au angajat în "jafuri fără discernământ și distrugeri gratuite", scria un tânăr ofițer britanic, deoarece au fost "cuprinși de o nebunie temporară", fixată pe "jaf, jaf". Elgin și Montauban - în prezent comte de Palikoa - au jefuit dughene de aur și de jad pentru Victoria și Napoleon, în timp ce o curtezană bătrână care a murit în timpul atacului a lăsat cinci câini pechinezi care au fost duși înapoi în Marea Britanie; reginei i-a fost dat unul, numit în mod grosolan Lootie, care a trăit în Windsor timp de zece ani. Tratatele de pace semnate de fratele împăratului au cedat Kowloon Marii Britanii, au promis despăgubiri și au acordat Rusiei o porțiune de coastă, unde a fost construit în curând un port estic, Vladivostok.

Napoleon credea în misiunea civilizatoare a Franței la fel de mult cum orice om de stat britanic credea în destinul imperial al propriei națiuni. În Algeria, unde acum locuiau peste 100.000 de colonei francezi, forțele lui Napoleon au folosit metode brutale, masacre și deportări. Francezii au fost înfrânți o vreme de un șeic mistic și apoi, la moartea acestuia, de o femeie lider, Lalla Fatma N'Soumer, până când aceasta a fost capturată și a murit în închisoare. Napoleon, în vizită în Algeria, a încercat să contracareze rasismul colonilor și a imaginat o colonie franceză și un regat arab cu el ca roi des Arabes: "Sunt la fel de mult împărat al arabilor din Algeria ca și al francezilor". Ca și în Marea Britanie, oamenii de afaceri agresivi au condus expansiunea imperială. Atunci când Napoleon a fost abordat de familia Prom, magnați de transport maritim din Bordeaux, pentru a se muta în Africa, el le-a ordonat guvernatorilor săi să se extindă de la Saint-Louis, pe coastă, până în interiorul a ceea ce a devenit Senegal. Dornic să exploateze prezența franceză în Asia de est, a pus mâna pe o bază navală în China, apoi a trimis o flotilă pentru a ataca Annam (Vietnam), unde misionarii catolici au provocat o reacție violentă, împăratul Tu Duc încercând să respingă infiltrarea catolică prin executarea a doi preoți spanioli. În septembrie 1857, trupele franceze au cucerit Da Nang și Saigon; ambele au fost respinse de vietnamezi, dar Napoleon a trimis întăriri care, în iunie 1862, au recucerit Saigonul. Astfel a fost înființată colonia franceză Cochinchina.

Apoi, în 1863, Napoleon s-a îndreptat spre Cambodgia. Regii săi abandonaseră de mult Angkor, mutându-și capitala la Phnom Penh, dar, slabă și divizată, a fost disputată de împărații din Vietnam și regii Siamului (Thailanda). În 1848, un prinț cambodgian, Duong, i-a alungat pe vietnamezi, susținut de Siam, și a restabilit regatul khmer. Dar a făcut greșeala de a cere protecție napoleoniană în 1853: "Ce ați vrea să fac? Am doi stăpâni ca vecini, iar Franța este departe". Nu pentru mult timp. Fiul lui Duong, Norodom, a fost forțat să accepte un protectorat francez. Napoleon a înființat Indochina, un imperiu francez în Asia care a durat până în 1954.

La Beijing, dezastrul l-a frânt pe Xianfeng, care a fost succedat în 1861 de fiul său în vârstă de cinci ani cu Cixi, împăratul Tongzhi, și de opt regenți, conduși de un prinț manciulesc, Sushun, și de fratele său, în timp ce împărăteasa Zhen a acționat ca mamă formală și împărăteasă văduvă. Pe măsură ce se apropiau funeraliile, Cixi, încă oficial consoartă Yi, l-a convins pe Zhen să facă demersuri pentru promovarea ei ca împărăteasă doamnă doamnă comună, adoptând numele Bucuroasă - Cixi. Adunând în secret sprijinul fraților soțului ei, prinții Gong și Chun, care au încurajat-o să "asculte politica din spatele cortinei", și obținând în mod ingenios controlul sigiliilor regale, i-a

manipulat pe regenți să strige la ea cu lipsă de respect în timp ce ea și Zhen îl legănau pe băiatul-împărat. Sushun a ordonat uciderea lui Cixi.

La înmormântarea soțului ei, când jumătate din regenți au însoțit sicriul și jumătate pe noul împărat, Cixi a orchestrat o lovitură de stat, ascunzând decretul de demitere a regenților prin cusutul acestuia în hainele lui Zhen. Unii dintre regenți au dat buzna în harem strigând: "Noi suntem cei care scriu decretele". Cixi a ordonat cu răceală arestarea lor. Sushun, însărcinat cu sicriul, a fost arestat în flagrant cu două concubine, comportament nepotrivit în timpul funeraliilor regale. În timp ce Cixi stabilea procesul, învinuindu-i pe regenți de semnarea tratatelor străine și de falsificarea testamentului soțului ei, doi 'au primit mătasea' - eșarfa albă cu care să se spânzure; Sushun a fost decapitat.

După încoronarea fiului ei, îmbrăcat în brocart galben ilustrat cu dragoni, pe un tron cu nouă dragoni în Sala Armoniei Supreme, Cixi a fost conducătoarea Chinei, ridicându-se în fiecare zi împreună cu Zhen (cu care a domnit nominal timp de douăzeci de ani) pentru a sta în hainele lor cu motive de fenix, pantofii încrustate cu perle și coafurile cu turnuri de poartă în spatele micului împărat, în timp ce discutau chestiuni de stat cu Marele Consiliu. Cea mai urgentă era rebeliunea Taiping, ai cărei lideri conduceau acum treizeci de milioane de oameni pe o suprafață mai mare decât întreaga Europă. Regele Ceresc, fratele lui Iisus, murise, dar închinătorii Cerului continuau să lupte în timp ce ciuma bubonică făcea ravagii. Cixi a adunat o armată mereu victorioasă, aprovizionată de Occident, sub comanda unui funcționar public, Li Hongzhang, ajutat de doi aventurieri extraordinari, americanul Frederick Ward și britanicul Charles "chinezul" Gordon. Li i-a invitat pe liderii Taiping la o cină unde li s-a oferit o pălărie de mandarin, dar când au îngenuncheat și și-au descoperit capetele, au fost decapitați. Taiping a fost, alături de rebeliunea An Lushan din secolul al VIII-lea, cel mai sângeros război civil din istorie: au murit treizeci de milioane de oameni, poate mai mulți.

Cixi a lansat o "Mișcare de autofortificare", comandând nave de război, vapoare și căi ferate moderne. Dar puterea ei a avut un preț. Ca văduvă, la vârsta de 30 de ani, Cixi nu avea voie să se machieze și nici să poarte roșu aprins, preferând în schimb rochii portocalii, veste de culoare albastru deschis și, pe măsură ce îmbătrânea, o perucă. Îi era greu să aibă prieteni, cu atât mai puțin iubiți, tovarășii ei fiind eunuci. Cixi s-a îndrăgostit de un eunuc tânăr și sensibil, An Dehai. Când l-a însărcinat în mod nechibzuit pe Micul An să conducă selecția unei soții pentru fiul ei Tongzhi, acesta a plecat cu mândrie cu un anturaj - încălcând o regulă conform căreia eunucii nu aveau voie să iasă din Beijing. Prinții Gong și Chun au ignorat autorizația lui Cixi. Micul An a

fost arestat împreună cu alți șase eunuci; apoi a fost decapitat și expus gol. Unul dintre prietenii lui Micul An, un coleg eunuc, a criticat-o pe Cixi pentru că nu l-a sprijinit. Ea a pus să fie strangulat, apoi s-a prăbușit în pat pentru o lună de insomnie și vărsături. Ea a ales întotdeauna puterea în locul iubirii. Când singurul ei fiu, Tongzhi, a murit în 1875, la doar doi ani după ce a preluat toate puterile, ea l-a adoptat și l-a întronizat pe nepotul ei mai mic, împăratul Guangxu, îndepărtându-l de tatăl său, dușmanul ei, prințul Chun, pe care l-a umilit. Luând titlul de împărătească mamă, l-a făcut pe împărat să îi spună "Papa Dragă". De acum înainte, ea va domina China până în secolul XX.

Napoleon a câștigat războaiele împotriva Rusiei și Chinei, a obținut Algeria și s-a extins în Senegal și Indochina. Acum, o frumoasă contesă i-a îndreptat atenția asupra Italiei.

DACĂ E NEVOIE, SEDUCEȚI-L PE ÎMPĂRAT: NAPOLEON, REGINA INIMILOR ȘI RISORGIMENTO-UL ITALIEI

Contesa Virginia "Nini" di Castiglione nu era un diplomat obișnuit. "Am înscris-o pe frumoasa contesă în serviciul diplomatic al Piemontului", a spus Contele Camillo Cavour, premierul Piemontului, regatul din nordul Italiei. Pentru a realiza unificarea Italiei, ea trebuia "să flirteze și, dacă era necesar, să-l seducă pe împărat", obținând sprijinul lui Napoleon al III-lea împotriva Habsburgilor. Cu ochii verzi și părul de iedru, "un miracol de frumusețe, Venus coborâtă din Olimp", după cum spunea Paulina Metternich, soția ambasadorului austriac, dar și nesuferită și obraznică, Castiglione era o aristocrată florentină recent căsătorită cu un conte mai în vârstă, cu care a avut un fiu înainte de o scurtă aventură cu regele piemontez, Victor Emanuel al II-lea. "O imbecilă", a concluzionat lordul Clarendon, dar Cavour, un playboy cu părul lung, cu mustăți zburătoare și șase amante, credea că ea era arma sa secretă. 'Reușește, vărul meu, prin orice metodă dorești'.

Parisul era deja plin de frumuseți ambițioase, dar Castiglione a devenit ea însăși centrul atenției și a fost rapid remarcată de Napoleon, care a trimis-o pe ascuns la Tuileries. În timp ce împărăteasa Eugénie era însărcinată, Castiglione a apărut la un bal ca Regină de Inimă, într-un costum "deschis în întregime pe părțile laterale, de la șolduri în jos, cu părul despletit pe gât și pe umeri", cu o inimă poziționată strategic deasupra pubisului.

'Inima ta pare puțin cam joasă', a observat împărăteasa. Cu toate acestea, 'fiecare mișcare era artificială și ea a început să ne calce pe nervi', a spus Paulina Metternich.

'Foarte frumoasă', i-a spus Napoleon verișoarei sale, prințesa Mathilde, 'dar mă plictisește de moarte'. Napoleon a trecut la Marie Anne, soția ministrului său de externe, contele Alexandre Walewski, care era fiul lui Napoleon I cu amanta sa poloneză Marie Walewska. Odată, în timp ce trenul imperial se îndrepta spre Compiègne, o ușă s-a deschis și a arătat că împăratul o săruta pe Marie Anne, în văzul soțului ei. La Tuileries, când curtenii îl surprindeau pe Napoleon en bonne fortune, acesta pur și simplu saluta și continua; când împărăteasa îl surprindea, ea pocnea: "Sortez, domnișoară", iar fata se îmbrăca și pleca repede.

Acolo unde sexul eșuase în Italia, crima a reușit. În ianuarie 1858, naționaliștii italieni, dezgustați de neglijarea cauzei lor de către Napoleon, au aruncat bombe asupra lui Napoleon și a Eugeniei în timp ce se îndreptau spre teatru, omorând opt persoane. Monarhii, ușor răniți, au urmărit cu curaj piesa de teatru, dar experiența de aproape moarte l-a făcut pe Napoleon să-și amintească de tinerețea sa de patriot italian. Acum, combinându-și naționalismul romantic, complotul compulsiv și ambițiile militare, l-a susținut pe Cavour și risorgimento italian, provocând un război cu Austria.

La 24 iunie 1859, la Solferino, în Italia habsburgică, Napoleon, fumând în șa, i-a învins pe austriecii de sub comanda lui Franz Josef, într-una dintre primele bătălii ale războiului modern și ultima comandată de suverani. În total, 300.000 de soldați au luptat și 29.000 au fost uciși - mai mulți decât la Waterloo. 'Săracii de ei! Ce lucru îngrozitor este războiul!", a suspinat Napoleon, vomitând la vederea unui morman de membre amputate. Mai târziu, a glumit sumbru, dar cu înțelepciune: 'M-am săturat de război. E prea mult noroc în el". Într-o colibă de lângă Villafranca, s-a întâlnit cu Franz Josef și a ajuns la un compromis care a cedat noului regat majoritatea teritoriilor italiene ale Habsburgilor. Dar, trădându-și din nou aliații italieni, Napoleon a luat Savoia, Riviera de astăzi, pentru Franța. Mulți italieni au fost furioși. Un patriot curajos, Giuseppe Garibaldi, un marinar din Nisa care a devenit un eliberator profesionist, și-a condus acum armata de voluntari, cei o mie, pentru a cuceri Sicilia, unde a fost aclamat dictator. La Milano, Victor Emanuel s-a declarat rege al Italiei, aclamat de Garibaldi, care s-a îndreptat acum spre un nou război.

În 1861, Garibaldi și-a oferit serviciile președintelui american nou ales, Abraham Lincoln, în criza sclaviei, declanșată de contradicția morală din inima democrației care a schimbat lumea.

Cu doar câteva luni mai devreme, în aprilie 1860, un fost ofițer, căzut la greu, a început să lucreze ca funcționar în magazinul de marochinărie al tatălui său din Galena, Illinois,

unde servea clienții și încasa facturile. Uneori, Ulysses Grant își distra prietenii cu povești despre războiul din Mexic. Dar exista o umbră în trecutul său: cu șase ani înainte, căpitanul Grant fusese forțat să demisioneze din armată pentru că se îmbăta la datorie. "Când nu am nimic de făcut", a mărturisit el, "când devin trist și deprimat, am o poftă naturală de băutură". Tatăl său, Jesse, acum un tăbăcar bogat și proprietar de magazin, i-a oferit un loc de muncă ca vânzător, și de pe acest peron improbabil Grant a observat criza în creștere.

Nu s-a plâns niciodată, dar era evident că era destinat obscurității și nu prea existau semne că va ieși curând în evidență ca unul dintre cei mai mari americani.

LICK 'EM TOMORROW: ULYSSES ȘI ABRAHAM

În luna următoare, recent înființatul Partid Republican a ales drept candidat la președinție un avocat din preerie și fost congresman puțin cunoscut, Abraham Lincoln. Înalt de 1,80 metri, cu ochi cenușii, simandicos și vorbăreț, născut într-o cabană de bușteni din Kentucky, Lincoln fusese promovat sub numele de Honest Abe și Railsplitter (un om al pădurilor obișnuite să despice bușteni), care se impusese la nivel național în dezbaterile pentru o cursă pentru Senatul din Illinois.

Schisma americană clocotea deja în război. Începuse în Kansas, unde un aboliționist pe jumătate nebun, John "Sunt instrumentul lui Dumnezeu" Brown, conducea o miliție anti-sclavie care lupta împotriva proprietarilor de sclavi. În octombrie 1859, Brown a invadat Virginia, fapt pentru care a fost spânzurat. Lincoln detesta "nedreptatea monstruoasă a sclaviei" și decăderea morală a "puterii sclavilor". Deși candidatul prezidențial al noului partid republican a consimțit la existența acesteia în statele din sud, nu a permis răspândirea ei. Sudistii se temeau că orice limitare ar fi amenințat în cele din urmă puterea lor de extindere. Dintr-o dată, cei patruzeci de ani de căutare a compromisului păreau să se epuizeze.

La 6 noiembrie 1860, Lincoln a fost ales președinte. În decembrie, Carolina de Sud a făcut secesiune din Uniune, urmată de alte șase state sclavagiste. Împreună, acestea au declarat o Confederație provizorie a Statelor Unite, care a ales un fost general și senator proprietar de sclavi, Jefferson Davis, ca președinte și pe Alexander Stephens ca adjunct al său. În cadrul unui discurs ținut la Savannah, Georgia, Stephens a definit Confederația prin sclavie: "piatra sa de temelie se bazează pe marele adevăr că negrul nu este egal cu

omul alb; că sclavia - subordonarea față de rasa superioară - este condiția sa naturală și normală. Acesta, noul nostru guvern, este primul, în istoria lumii, bazat pe acest mare adevăr fizic, filozofic și moral". Domnii plantatori ai Confederației au creat un mit al nobleței sudiste pe care Grant l-a ironizat: "Proprietarii de sclavi din sud credeau că deținerea de sclavi le conferă un fel de brevet de noblețe". Rebeliunea a fost despre sclavie, nu despre drepturile statelor. Războiul care a urmat a arătat că sclavia nu era doar respingătoare din punct de vedere moral, ci și dezastruoasă din punct de vedere economic. Confederația a fost mai puțin populată, deoarece sclavia a dus la scăderea salariilor albilor săraci și, prin urmare, nu a atras noi imigranți, iar drepturile sale de proprietar de sclavi nu a încurajat industria. Totuși, acesta ar fi fost un război al armatelor de recruți și al măcelului industrial.

În timp ce Grant și-a oferit serviciile și a preluat comanda unui regiment din Missouri, Lincoln i-a oferit lui Robert E. Lee, un chipeș patrician virginian căsătorit cu strănepoata Marthei Washington, postul de comandant-şef. Lee, care credea că "Negrii se simt mult mai bine aici decât în Africa... Disciplina dureroasă la care sunt supuși este necesară pentru instruirea lor ca rasă", a refuzat și a preluat comanda forțelor confederate. Lincoln a apelat la un tânăr general, George McClellan, care îl disprețuia ca pe un "babuin bine intenționat", dorea să mențină sclavia și nutrea ambiții ceaușiste, spunându-i soției sale: "Se pare că am devenit puterea țării... Aproape că mă gândesc că, dacă aș obține un mic succes acum, aș putea deveni dictator..." Lincoln l-a numit comandant al Armatei Potomac și apoi comandant general, dar McClellan a tergiversat în timp ce Confederații atacau. Lincoln a fost curând nemulțumit. 'Dacă generalul McClellan nu vrea să folosească armata', a spus el, 'aș vrea să o împrumut pentru o perioadă'.

Confederația controla Virginia, iar cea mai bună șansă de a învinge nordul mai populat era să lovească rapid. Lee a avansat, dar nu suficient de repede și de puternic. Războiul care a urmat a demonstrat puterea distructivă a noilor tehnologii pe carnea unor oameni care au fost desfășurați ca și cum ar fi purtat războaie tradiționale de cavalerie și curaj. În schimb, barajele de artilerie și puștile cu rază lungă de acțiune au marcat o nouă eră care a necesitat noi generali: la Antietam, 20.0000 de oameni au fost uciși sau răniți, fiind cea mai sângeroasă zi din istoria americană. Lincoln a observat curând că Grant, luptând în vest, era un învingător. Chiar și atunci când a fost aproape învins, la Shiloh, a spus doar: "Îi vom bate mâine". Generalii aveau nevoie de curaj pentru a suporta pierderi dureroase, dar Grant avea și sangfroidul și previziunea strategică pentru a învinge. 'Am văzut un câmp deschis', își amintea el despre urmările de la Shiloh, 'atât de acoperit de

morți încât ar fi fost posibil să traversezi luminișul, în orice direcție, călcând pe cadavre, fără ca vreun picior să atingă pământul'.

Sfârșitul ofensivei lui Lee l-a împuternicit pe Lincoln, la 22 septembrie 1862, să ordone emanciparea celor 3,5 milioane de sclavi din statele confederate, cu începere de la 1 ianuarie a anului următor. Frederick Douglass, liderul afro-american, cândva înrobit, se întrebase dacă Lincoln se va ține vreodată de cuvânt: "Poate vreun om de culoare... să uite vreodată noaptea care a urmat primei zile din ianuarie 1863, când lumea urma să vadă dacă Abraham Lincoln se va dovedi a fi la fel de bun ca și cuvântul său?".

Mai mult de 179.000 de afro-americani au fugit din sud și s-au alăturat forțelor unioniste. Nu toți generalii Uniunii i-au primit bine, dar Grant i-a primit.

Lincoln l-a retrogradat în cele din urmă pe McClennan, dar Grant a fost criticat pentru bătăliile sale sângeroase și pentru căderile de alcool. 'Cred că Grant nu mai are aproape niciun prieten în afară de mine', a spus Lincoln. 'Ceea ce îmi doresc sunt generali care să lupte în bătălii și să obțină victorii. Grant a făcut asta'. Grant a cucerit Vicksburg în Mississippi, în timp ce un alt general competent, desfășurând superioritatea Uniunii în oameni și materiale, i-a învins pe confederați într-o bătălie sângeroasă la Gettysburg, în Pennsylvania. Când Lincoln a vizitat câmpul de luptă, el a definit idealul american de 'guvernare a poporului, de către popor, pentru popor'. În timp ce își plănuia realegerea, se temea că Grant va candida împotriva sa. După ce a verificat că Grant nu avea o astfel de ambiție, l-a promovat la comanda armatelor Uniunii, iar cei doi s-au întâlnit în cele din urmă.

'Iată-l pe generalul Grant', a spus Lincoln la Casa Albă. 'Ei bine, este o mare plăcere, vă asigur'. Grant, laconic, robust, intens, l-a admirat pe Lincoln, care se învârtea în jurul firelor - 'un om foarte mare', a spus el - dar a detestat atenția, spunându-i Juliei: 'Îmi doresc din toată inima să mă întorc în tabără'. Cu toate acestea, aveau multe în comun: amândoi erau subestimați, pragmatici de preerie, care vorbeau simplu, care detestau sclavia, dar care se căsătoriseră în familii de proprietari de sclavi care se considerau importante. Amândoi au avut cruci de purtat: pentru Lincoln, a fost depresia; pentru Grant, băutura. Ordinele operaționale ale lui Lincoln erau simple. "El a dorit să-l înving pe Lee", a spus Grant, "dar modul în care am făcut-o a fost datoria mea". Grant și Lee erau opuși: Lee, un patrician care manevra ca un Napoleon virginian; Grant 'cel mai liniștit tip mic pe care l-ai văzut vreodată', a notat un ofițer. 'Singura dovadă pe care o ai că se află în vreun loc este că face lucrurile să meargă'. În curând, a făcut lucrurile să meargă bine, avansând în Virginia și Georgia.

Lincoln a ordonat conscripția, deși primele proiecte au dus la revolte în Manhattan. Războaiele civile divizează familiile, iar familia Roosevelt era tipică: milionarul îmbătrânit CVS Roosevelt și fiul său Theodore erau aboliționiști și yankei înfocați, dar soția acestuia din urmă, Mittie, era o confederată la fel de înfocată. În 1860, Mittie i-a dat naștere lui Theodore junior, Teddy, moment în care America era în criză. Mittie cosea în secret haine pentru trupele confederate, iar frații ei erau agenți confederați care complotau pentru a-l asasina pe Lincoln și cumpărau noi nave de luptă în Marea Britanie. Soțul ei, Theodore, a refuzat să lupte împotriva familiei ei, în schimb, ca mulți din clasa sa, plătind o mamă surogat pentru a lupta în locul lui. Micuțul Teddy își admira mama, însă îl venera pe Lincoln și visa să lupte pentru Uniune.

Autodistrugerea SUA a fost o oportunitate pentru rivalii săi. În vest, popoarele indigene au început din nou să facă raiduri. Bandele de comanșe au atacat Texasul; în septembrie 1860, guvernatorul Houston a trimis o unitate de rangerii și auxiliarii lor Tonkawa să îi vâneze pe jefuitorii comanșe, prinzând în ambuscadă satul lui Peta Nocona și masacrând bărbați, femei și copii. Peta Nocona și fiul său Quanah erau plecați, dar Rangerii au capturat o femeie blondă, cu ochi albaștri și pe fetița ei.

CYNTHIA PARKER ȘI PETA NOCONA; FRANZ JOSEF ȘI SISI

Când a fost interogată, femeia blondă a spus: "Eu, Cynthia", la care unul dintre Rangeri a exclamat: "De ce, Tom, aceasta este o femeie albă, indienii nu au ochii albaștri". Ea a fost dusă înapoi la Fort Belknap, unde fratele ei supraviețuitor, Isaac Parker, nu a putut să o identifice pe sora sa de mult pierdută - care abia își amintea limba engleză. Dar, în cele din urmă, familia Parker a adoptat-o. Cu toate acestea, Cynthia îi plângea pe Peta și pe fiii ei, pe care îi credea morți. Când fiica ei a murit de gripă, a încercat să se sinucidă, tăindu-și sânii, iar în cele din urmă a murit de foame.

În prerie, soțul ei, Peta Nocona, a plâns-o și el, murind din cauza rănilor la scurt timp după aceea. Fiul lor, Quanah, acum în vârstă de 15 ani, a aflat pentru prima dată că mama sa era americană. Hotărât să lupte pentru poporul său, s-a alăturat unei alte bande de război și a plănuit răzbunarea.

Napoleon și Palmerston au văzut și ei oportunități. În mod ironic, primul potentat din Lumea Veche care l-a susținut pe Lincoln a fost Alexandru al II-lea. Avocatul virtuos din pădurea din spate și concupiscentul împărat Romanov aveau ceva în comun: în februarie

1861, Alexandru eliberase șerbii ruși, cu doi ani înainte de emanciparea lui Lincoln. În ambele cazuri, măsura a stârnit așteptări radicale care s-au dovedit a fi dezamăgitoare - și amândoi aveau să plătească cu viața.

În mod surprinzător, Marea Britanie și Franța au înclinat spre Confederație. Palmerston fusese reales în 1859, la vârsta de șaptezeci și patru de ani, vigoarea sa fiind confirmată de zvonurile privind copiii nelegitimi și de citarea sa într-un caz de divorț, care nu au făcut decât să-i sporească popularitatea ticăloasă. Pam era exasperat de cancelarul său, melodramaticul, sălbaticul, sălbaticul și îndreptățitul Gladstone, care cutreiera străzile Londrei în căutare de prostituate pe care să le răscumpere: acest lucru presupunea conversații lungi și titilante despre Hristos cu doamnele de noapte, după care Gladstone încerca să nu se masturbeze. "Ori de câte ori va ajunge în locul meu", a spus Palmerston, "vom avea parte de fapte ciudate". Palmerston orchestrase campaniile anti-esclavagiste ale marinei, însă industriile textile britanice și franceze erau dependente de bumbacul din sud. Gladstone a propus o intervenție armată, iar Palmerston a fost aproape de a recunoaște Confederația - la fel ca aliatul lor, Napoleon, care a fost reținut în parte de dentistul său american, Thomas Evans, cu siguranță cel mai puternic dentist din istorie. Dar Napoleon, aflat în plină expansiune în Asia și Africa, a văzut șansa de a fonda un imperiu american - în Mexic.

Înjumătățită în mărime de câștigurile americane și afectată de proastă guvernare și de inegalitatea rasială și economică, republica se lupta, dar președintele său Benito Juárez, un avocat ridicat din cele mai umile origini zapotece, a restabilit ordinea după Santa Anna, dar a suspendat plățile pentru datoriile europene. Încurajat de Morny, care deținea obligațiuni mexicane, Napoleon a asamblat o coaliție anglo-franceză pentru a exploata haosul american. Deși Palmerston a sprijinit intervenția franceză, și-a limitat implicarea. În decembrie 1861, trupele lui Napoleon, transportate cu vapoare cu aburi, au debarcat în Mexic, l-au expulzat pe Juárez și în iunie 1863 au cucerit capitala. Eugénie l-a prezentat pe soțul ei marilor mexicani, care i-au propus o monarhie europeană. În iulie, Napoleon a căutat un împărat pentru Mexic și l-a găsit printre Habsburgi: Maximilian, fratele lui Franz Josef.

Tânărul împărat înfruntase înfrângerea de la Solferino și pierduse Italia, dar supraviețuise la toate acestea. Până de curând, arhiducele Maximilian fusese moștenitorul său, dar mama lor, Sophia, aranjase căsătoria lui Franz Josef cu nepoata sa bavareză, prințesa Sisi, în vârstă de 23 de ani. Durul kaiser s-a îndrăgostit nebunește de ea. "Îngerul meu drag", îi spunea mereu, "Dulcele meu suflet drag, dragostea inimii mele", semnându-se "micul tău bărbat". În timp ce își revenea după pierderea Italiei, Sisi

a dat naștere la două fiice. Dar a fost neînduplecată de împăratul împietrit, sufocată de curtea pompoasă și hărțuită de soacra ei stridentă, care a rechiziționat copiii și a ironizat-o pe Sisi ca pe o 'tânără mamă prostuță'. Când o fiică a murit de tifos la vârsta de doi ani, Sisi a căzut în depresie, refuzând să mănânce. Înființând săli de sport în palatele sale, ea a făcut exerciții fizice, a ținut diete și s-a înfruptat în mod obsesiv.

Înaltă, subțire, frumoasă, se mândrea cu talia ei (16,5 cm), îmbrăcându-se în corsete cu șireturi strânse. A tânjit după libertate, faimă și dragoste ca o femeie modernă, călărind și vânând maniacal, devenind cea mai rapidă călăreață din Europa. Din ce în ce mai absorbită de sine și mai indulgentă, a avut puțin timp pentru Franz Josef și nu prea mult pentru copiii ei: "Copiii sunt blestemul unei femei, pentru că atunci când vin, alungă Frumusețea". Adora versurile lui Heinrich Heine și scria ea însăși poezii, adesea ironizându-și dușmanii; ura viața regală - "această corvoadă, această tortură", cum o numea. 'A îmbrățișat ideea că libertatea este dreptul fiecăruia', a scris viitoarea ei noră, Stephanie. 'Imaginea ei despre viață semăna cu o frumoasă dramă de basm a unei lumi fără tristețe sau constrângere'. În 1858, a dat naștere unui fiu, Prințul moștenitor Rudolf, îndeplinindu-și principala ei datorie, după care a călătorit prin lume, a urmărit plăcerile și a evitat curtea, soțul și copiii.

Maximilian a reprezentat o problemă. Recent căsătorit cu fiica lui Leopold al Belgiei, Charlotte, o altă spiță de Saxa-Coburg, el râvnea la o coroană. Împăratul l-a numit comandant naval, dar l-a demis pentru liberalism. Acum, în vara anului 1863, în timp ce războiul civil american făcea ravagii, i s-a oferit tronul Mexicului. Charlotte l-a împins să accepte. Nu era chiar atât de absurd pe cât pare astăzi: exista deja o monarhie braziliană de succes, condusă de verii săi, iar Habsburgii au condus Mexicul timp de secole. Napoleon i-a transmis farmecul său lui Maximilian, care l-a disprețuit ca pe un "maestru de circ... cu picioare arcuite, un mers lateral și o privire furtivă din ochii pe jumătate închiși, alergând după orice femeie frumoasă". Dar Napoleon a profitat de sentimentul de misiune liberală al lui Maximilian. "Este vorba de salvarea unui întreg continent de la anarhie", a spus el, "de a da un exemplu întregii Americi". El a promis: "Franța nu va dezamăgi niciodată Imperiul mexican".

Implicat în războiul civil, Lincoln a avertizat împotriva unui plan care contravenea supremației americane în America de Sud, exprimată în Doctrina Monroe, dar nu a fost în măsură să îl oprească. Franz Josef l-a încurajat, dar a insistat ca Maximilian să renunțe la drepturile sale asupra Austriei. Un Maximilian furios s-a răzgândit, dar Charlotte a insistat, iar Napoleon i-a scris: "Este imposibil să renunți la a merge în Mexic. Onoarea Casei de Habsburg este în joc'.

Maximilian și Charlotte au navigat spre Mexic.

AMERICAN WARS: PEDRO ȘI LÓPEZ; CHARLOTTE ȘI ELIZA

În mai 1864, cuplul a sosit în Mexic, instalându-și curtea la vastul, dar ruinat, Castel Chapultepec, cândva un sanctuar pentru tlatoani Mexica, mai recent luat cu asalt de trupele americane, iar acum restaurat în mod extravagant. Maximilian era în favoarea educației universale și a drepturilor muncitorilor, ceea ce i-a îndepărtat pe conservatori; sprijinul francez l-a discreditat în rândul liberalilor. A pivotat spre dreapta, sprijinit de micile sale forțe mexicane, de trupele franceze și de un regiment negru sudanez, trimis de aliatul egiptean al lui Napoleon, Said, fiul lui Mehmed Ali. Dar Juárez, președintele ales, a mobilizat o insurgență națională.

Maximilian putea să privească spre sud, spre vărul său primar, Pedro al II-lea, în Brazilia, cu o oarecare invidie: acolo tânărul împărat era iubit. În vârstă de paisprezece ani, nepotul lui Franz de Austria, nepotul lui Napoleon I - foarte habsburgian, blond, cu părul mare - fusese încoronat ca împărat constituțional, cu sceptru, mantie de tucan și epoleți din pene de galo-da-serra, asistat de curteni negri și metisi. "Monarhia", scrie Lilia Schwarcz, "se tropicaliza".

Mutându-se între Rio și un palat de vară în noua sa stațiune, Petropolis, Pedro a condus, dar nu a dictat guvernul, promovând cu sârguință monarhia americană și noile tehnologii, vapoarele și căile ferate, și devenind primul fotograf regal, cumpărând echipament de dagherotipare. 'Dacă nu aș fi împărat, mi-ar plăcea să fiu profesor', spunea el, adăugând uneori: 'La science, c'est moi'. Vesel, studios, multilingv, studiind greaca, medicina, astronomia și ingineria, căsătorit cu o prințesă Bourbon, discret devotat amantei sale, a îmbrățișat cultura afro-braziliană, susținând carnavalul de la Rio și aducând un omagiu liderilor săi negri aleși, cei Trei Regi și Împăratul Sfântului Spirit Divin.

Totuși, aceasta era o societate bazată încă pe plantațiile de cafea, lucrate de sclavi. Între 1841 și 1850, cel puțin 83% dintre sclavii africani au ajuns în Brazilia, restul fiind trimiși în SUA și Cuba. Dar Marina Regală Britanică a confiscat tot mai multe nave. Plantatorii brazilieni se temeau în continuare de o revoltă de tip haitian - în 1849, în Rio de Janeiro existau 110.000 de sclavi la 266.000 de albi. Zona din jurul palatului din Rio era atât de plină de sclavi încât era cunoscută sub numele de Mica Africă și, cu toate

amestecurile de rase, elitele braziliene erau toate albe. Contesele participau la balurile regale și făceau cumpărături în emporiile pariziene de pe Rua do Ouvidor, așa cum se povestește în povestirile romancierului Machado de Assis, al cărui personaj Cândido Neves este un vânător de sclavi mândru de munca sa. În 1850, Brazilia a interzis comerțul, dar nu și sclavia. Cu toate acestea, nu o revoltă a sclavilor a fost cea care a pus în discuție monarhia, ci un război.

În 1864, mareșalul Francisco López, președinte al Paraguayului de la moartea tatălui său și partener al Elisei Lynch, mama celor cinci fii ai săi, a atacat Brazilia. În cei șapte ani de când sosise de la Paris, La Lynch îi învățase pe localnici cum să se bucure de mâncarea, bucătăria și moda franțuzească, acumulând în același timp douăsprezece milioane de acri de terenuri de stat transferate pentru a deveni cel mai mare proprietar de terenuri din lume.

Pe patul de moarte, tatăl mareșalului îl avertizase pe acesta să evite războiul cu Brazilia. Cu toate acestea, cu 55.000 de soldați înarmați cu tehnologie de ultimă generație, López, cunoscut sub numele de El Mariscal, folosind ca pretext independența Uruguayului, a atacat atât Argentina, cât și Brazilia. Nebunia sa a fost uluitoare: Populația totală a Paraguayului era mai mică decât Garda Națională braziliană. În timp ce Brazilia, Uruguay și Argentina contraatacau, iar Maximilian se străduia să supraviețuiască în Mexic, generalul Grant sugruma Confederația din nord și din sud.

LINCOLN ȘI GRANT: SUNTEM CU TOȚII AMERICANI

La Washington, DC, la 4 martie 1865, în timp ce soldații de culoare mărșăluiau în parada sa inaugurală, Lincoln a depus pentru a doua oară jurământul, promițând "răutate față de nimeni; cu milă pentru toți; cu fermitate în dreptate", dar avertizând, cu o elocvență rafinată, că războiul va continua dacă va fi necesar "până când fiecare picătură de sânge vărsată cu biciul va fi plătită cu o alta vărsată cu sabia". Vicepreședintele Andrew Johnson s-a îmbătat. "Nu-l lăsați să vorbească", a ordonat Lincoln - dar el a vorbit oricum. Printre invitați se număra un actor confederat fanatic, John Wilkes Booth, invitat de iubita sa, fiica unui senator. Acesta jucase recent într-o producție a lui Iulius Caesar și se gândea să-l ucidă pe Lincoln la inaugurare. În schimb, a început să pună la cale o conspirație pentru a-l răpi sau ucide pe președinte.

La 9 aprilie, la Appomattox, în Virginia, Grant l-a depășit pe Lee, care a acceptat în cele din urmă să negocieze condițiile. La tribunalul local, Lee, elegant, în uniformă gri imaculat, cu mănuși din piele de cerb, eșarfă de mătase și cizme lustruite cu vârfuri de mătase roșie, i-a oferit sabia lui Grant, care mesteca un trabuc purtând o "bluză de soldat de rând, descheiată, pe care, totuși, se aflau cele patru stele; cizme înalte, pline de noroi". Grant a făcut conversație. 'V-am întâlnit odată, general Lee, pe când serveam în Mexic'.

'Da, știu, dar nu am fost niciodată în stare să-mi amintesc vreo trăsătură', a replicat Lee cu grandomanie. 'Am cerut să vă văd pentru a afla în ce condiții veți primi capitularea armatei mele'. Grant și-a mâzgălit condițiile, care au fost redactate de adjutantul său, generalul Ely Parker, seneca din Tonawanda, un om de sânge deplin convertit la creștinism, care i le-a înmânat lui Lee. Confederatul a roșit și a ezitat, crezând că Parker era negru. Apoi și-a oferit mâna.

'Mă bucur să văd un american adevărat aici', a spus Lee.

'Suntem cu toții americani', a răspuns Parker. Lee a semnat. Trei milioane de americani luptaseră, inclusiv aproximativ 180.000 de soldați și 20.000 de marinari de culoare; 750.000 de oameni muriseră. Uniunea a învins, 3,5 milioane de sclavi au fost eliberați și în curând vor primi dreptul de vot. Lincoln a urat bun venit sudului înapoi: "Lăsați-i să se ridice ușor". Nu toată lumea era convinsă că îi va apăra pe sclavii eliberați: Lincoln, spunea Douglass, era încă un "președinte al albilor".

La Casa Albă, pe 14 aprilie, Grant a povestit capitularea lui Lincoln și cabinetului său, după care președintele i-a invitat pe Grant la Teatrul Ford în acea seară pentru a viziona filmul Our American Cousin. Când Booth a vizitat teatrul, a aflat că Lincoln și Grant vor fi prezenți în acea seară; el și cohortele sale plănuiau să salveze Confederația - care mai avea încă o armată activă pe câmpul de luptă - prin decapitarea Uniunii. Dar Julia Grant, care nu se înțelegea cu Mary Lincoln, a pus veto la invitație. 'Dragul meu soț', i-a spus Mary Lincoln lui Abraham în acea după-amiază, 'aproape că mă sperii prin marea ta veselie'.

'Și bine că pot să mă simt așa, Mary', a spus Lincoln. 'Consider că în această zi războiul a luat sfârșit'. Mary Lincoln era nesăbuită, inconsecventă, instabilă și posibil bipolară, o încercare pentru soțul ei, dar ei pierduseră un fiu în vârstă de trei ani, iar un altul, Willie, în vârstă de unsprezece ani, murise de tifos; în timpul războiului, au îndurat un stres îngrozitor. Președintele a adăugat: "Trebuie să fim amândoi mai veseli în viitor - între război și pierderea dragului nostru Willie - am fost amândoi foarte nefericiți".

În timp ce soții Lincoln se pregăteau pentru teatru, soții Grant se îndreptau spre gară. Pe drum, un călăreț - Booth - a galopat alături de ei și a tras cu ochiul în trăsura lor, confirmând că nu vor fi la teatru. La ora 22.13, la Teatrul Ford, Booth s-a strecurat în loja președintelui și l-a împușcat în ceafă cu un pistol Deringer, apoi a sărit din lojă pe scenă, strigând "Sic semper tyrannis!" înainte de a fugi. Un alt conspirator i-a întins o ambuscadă secretarului de stat, William Seward, care era bolnav la pat, și l-a înjunghiat, în timp ce al treilea nu a reușit să-l găsească pe vicepreședintele Johnson - și s-a îmbătat. Lincoln a murit în dimineața următoare. Booth a fost ucis într-un schimb de focuri; ceilalți conspiratori au fost spânzurați.

Johnson, o mediocritate cu părul lung, bețiv și pugilist, a depus jurământul. Fiind singurul senator sudic care susținea Uniunea, fusese ales de Lincoln pentru funcția de vicepreședinte ca semn de reconciliere, dar era un rasist înrăit: "Aceasta este o țară pentru oamenii albi și, pe Dumnezeu, atâta timp cât voi fi președinte, va fi un guvern pentru oamenii albi". Legea Drepturilor Civile din 1866 promitea votul pentru toți cetățenii "fără deosebire de rasă sau culoare, sau de condiția anterioară de sclavie"; Johnson și-a pus veto-ul, dar acesta a fost anulat. Amendamentele la Constituție au abolit sclavia și au acordat cetățenie tuturor foștilor sclavi. Afroamericanii s-au bucurat de posibilitatea de a vota. În timp ce Congresul adopta legile de reconstrucție, care detaliau termenii în care statele rebele urmau să fie readmise, armatele Uniunii ocupau sudul, iar Grant a ordonat generalilor săi să aplice noile legi. Uniunea câștigase războiul, dar avea să piardă pacea.

Contraatacul supremației albe a început imediat. Sudistii au adoptat Codurile Negre pentru a-i împiedica pe cei eliberați să voteze. În Memphis și New Orleans, mulțimile albe au ucis negri. În Pulaski (Tennessee), veteranii confederați au fondat o miliție clandestină, numită Ku Klux Klan după grecescul kuklos (cerc), purtând cagule albe pentru a reprezenta fantomele camarazilor morți.

În timp ce președintele Johnson păta moștenirea lui Lincoln, paladinul său, Grant, anunța: "Acum, pentru Mexic", întrucât îl considera pe Napoleon "parte activă a rebeliunii", iar pe împăratul Maximilian un "punct de sprijin" al "monarhiei europene... un act direct de război". Războiul său din Mexic urma să fie "scurt, rapid, decisiv", dar planul său a fost deraiat de deteriorarea relației sale cu egocentristul președinte Johnson.

Grant nu avea nevoie să lupte cu Napoleon în Mexic: Napoleon și-a pierdut curajul pe măsură ce poziția sa în Europa se deteriora. 'Armata franceză este plină de entuziasm pentru Max', i-a spus împărăteasa Charlotte tatălui ei, dar în februarie 1866 Napoleon,

chinuit de succesul insurecției împotriva marionetei sale, expus de victoria Uniunii, a început să se retragă - o mișcare care, i-a scris lui Maximilian, 'ar putea cauza Majestății Voastre o stânjeneală temporară'. Împăratul Maximilian plănuia să abdice, dar Charlotte a navigat spre Europa pentru a face apel la Napoleon, care a primit-o în trei întâlniri pline de lacrimi, dar dureroase: "Am făcut tot ce am putut pentru Maximilian, dar tot ce putem face acum este să-l ajutăm să scape". Charlotte, mândră, jumătate Bourbon, jumătate Coburg, a strigat: "În venele mele curge sânge de Bourbon... Nu ar fi trebuit să-mi dezonorez strămoșii și pe mine însămi tratând cu un Bonaparte". Dar nimeni nu a vrut să o ajute. "Totul este inutil", i-a telegrafiat ea lui Maximilian, apoi s-a scufundat în nebunie, ascunzându-se în Vatican și susținând că a fost otrăvită. Mai târziu, a fost închisă într-un castel belgian, unde a ajuns să creadă că este împărăteasa nu doar a Mexicului, ci și a multor alte locuri. Maximilian a refuzat să fugă în timp ce forțele mexicane se apropiau.

Mai la sud, celălalt protejat al lui Napoleon, mareșalul López, era convins că a triumfat împotriva Braziliei și Argentinei, în timp ce iubita sa, Eliza Lynch, își comanda propriile batalioane de femei războinice, Las Residentas. Prima ofensivă a lui López în Mato Grosso, în Brazilia, a fost un succes, dar a doua împotriva Argentinei a fost dezastruoasă. Împăratul Pedro s-a declarat voluntarul numărul unu și s-a grăbit să meargă pe front. Vasele de fier braziliene au înaintat pe râul Paraná în timp ce Tripla Alianță ataca. Brazilia avea o armată minusculă de 18.000 de oameni, dar Pedro a recrutat mai mulți, oferindu-le sclavilor libertatea în schimbul serviciului: "Ar trebui să i se dea din ce în ce mai multă putere [generalului baron] Caxias; grăbiți cumpărarea de sclavi și măriți-ne armata". Douăzeci de mii de sclavi s-au înrolat.

În mai 1866, o armată aliată a invadat și a distrus cea mai mare parte a forțelor lui López, într-o serie de rute în care paraguayenii au fost secerați în timp ce încărcau artileria. Curând, mareșalul a fost atât de lipsit de oameni, încât și el a trebuit să recruteze sclavi, iar oamenii săi au intrat în luptă "semi-dezbrăcați, fără pantofi sau cizme, acoperiți cu poncho-uri de proastă calitate - chiar și coloneii merg desculți". În timp ce Paraguayul murea de foame și suferea de epidemii, armata invadatoare a generalului brazilian Caxias a asediat fortăreața masivă de la Humaitá, fără să știe că aceasta era practic goală - până când s-a predat în cele din urmă în august 1868. Acum López era condamnat: în ciuda pierderilor braziliene teribile, împăratul Pedro a insistat să îl vâneze pe "tiran", în timp ce distribuția se schimba în Europa.

Napoleon și Palmerston dirijaseră afacerile europene timp de douăzeci de ani. La optzeci de ani, încă călărind în fiecare zi, bătrânul Pam a intrat în cele din urmă în declin. Pe 18

octombrie 1865, în timp ce se scufunda în comă, își imagina că încă negocia tratate: "Acesta este articolul 98; acum treceți la următorul". Victoria a fost întotdeauna nesigură în privința bătrânului pungaș, care "ne-a îngrijorat și ne-a neliniștit adesea, deși ca Pr. Ministru s-a comportat foarte bine'. Palmerston, căruia i s-a acordat o rară înmormântare de stat, a modelat secolul britanic. 'Moartea', a scris Gladstone, 'a pus într-adevăr la pământ cele mai înalte coarne din pădure'.

În timp ce partenera sa Pam pleca, Napoleon, obosit, indispus și pedepsit de Mexic, își petrecea vacanța la Villa Eugénie din Biarritz. Acolo a primit un vizitator german uriaș care a mâncat și a băut cantități brobdingnagiene: la o ședință a înghițit "un pahar de madeira, idem de sherry, un flacon întreg de Yquem și un pahar de coniac", iar turbotul i-a plăcut atât de mult încât a exclamat: "Pentru un sos ca acesta aș da douăzeci de maluri ale Rinului". Napoleon și anturajul său și-au bătut joc de grosolănia sa prusacă - dar, învățând din succesul lui Napoleon și exploatându-și propria virtuozitate fără remușcări, era pe cale să reordoneze puterea europeană. "Mă tratează ca pe o vulpe", a spus Bismarck mai târziu. 'Un tip viclean de prim rang. Dar adevărul este că cu un gentleman sunt întotdeauna un gentleman și jumătate, iar când am de-a face cu un pirat, încerc să fiu un pirat și jumătate'. Piratul prusac plănuia să creeze o nouă putere: Germania.

De la abolirea britanică, prețurile sclavilor au fost mai mari, astfel încât costul despăgubirilor pentru cei 240 560 de sclavi a fost și mai mare, ajungând la 120 de milioane de franci.

Ideea socialismului fusese dezvoltată de un aristocrat francez, Henri, conte de Saint-Simon. După ce a luptat pentru americani la Yorktown, la vârsta de 20 de ani, alături de prietenul său Lafayette, Saint-Simon a susținut revoluția franceză, a fost arestat și aproape ghilotinat sub Robespierre, apoi a plănuit împreună cu Talleyrand să demonteze Notre-Dame și să vândă plumbul de pe acoperișul acesteia. Trăind splendid în timpul domniei lui Napoleon, și-a pierdut banii și a început să studieze lumea industrială. În 1817, la vârsta de cincizeci și șapte de ani, a scris L'Industrie, în care a declarat două principii: "Întreaga societate se sprijină pe industrie" și "Politica este știința producției". A devenit atât de deprimat din cauza lipsei de sprijin, încât s-a împușcat de șase ori în cap, dar și-a pierdut vederea doar la un ochi. La un deceniu după moartea sa, a fost inventat cuvântul socialism.

Lola a fost lipsită de grație în narcisismul ei, întorcându-se împotriva regelui cu inima frântă. 'După tot ce am suferit pentru tine, alungată din Munchen pentru devotamentul

meu față de tine, comportamentul tău pare ciudat și lipsit de inimă', i-a scris ea. Ludovic a murit în exil. Ea a plecat în turneu în America.

În cadrul revoluției germane a existat un șovinism mai întunecat. La Dresda, dirijorul de la curtea regelui saxon, Richard Wagner, în vârstă de 35 de ani, fiul unui funcționar de poliție din Leipzig, unde fusese crescut în cartierul evreiesc, și deja autorul unei opere de succes, Rienzi, a susținut un naționalism german socialist - "Eu, bietul artist, am jurat fidelitate eternă patriei mele germane" - și s-a alăturat revoluției. Alungat în exil, el a scris, sub anonimat, un denunț virulent despre "Das Judenthum in der Musik" (Evreii în muzică), care a contribuit la inventarea noului tip de rasism, numindu-i pe evrei "conștiința malefică a civilizației noastre moderne". Având ca scop "să ne explicăm repulsia involuntară pe care ne-o provoacă natura și personalitatea evreilor, pentru a justifica această aversiune instinctivă", a inventat un tropar care îi compara pe evrei cu "o colonie de insecte care mișună" pe corpul nobil al națiunii germane.

Începând cu secolul al XVII-lea, majoritatea orașelor europene aveau maternități în cadrul spitalelor lor, dar acestea aveau rate de mortalitate catastrofale din cauza febrei puerperale și rămânea mai sigur să se nască acasă cu moașele tradiționale. Medicii de sex masculin erau din ce în ce mai mult implicați în nașteri. Multă vreme, câțiva medici au suspectat că ei înșiși erau responsabili pentru moartea femeilor. În 1843, profesorul american Oliver Wendell Holmes (tatăl judecătorului) a identificat lipsa de igienă ca fiind cauza. Trei ani mai târziu, Ignaz Semmelweis, un medic maghiar de la Spitalul General din Viena, a observat că la Prima Clinică a acestuia, operată de medici, 10 la sută dintre mame mureau; la cea de-a doua clinică, operată de moașe, doar 4 la sută mureau. Când un medic a murit după ce s-a înjunghiat accidental cu un bisturiu folosit la o autopsie, Semmelweis și-a dat seama că medicii treceau constant de la autopsii la nașteri. Măsurile de igienă luate de Semmelweis au redus imediat numărul deceselor în mod dramatic. Dar medicii au luat în derâdere atât ideea că ei, ca domni, ar putea fi necurați, cât și însăși teoria microbilor. În același timp, revoluția din 1848, inclusiv rebeliunea maghiară, l-a făcut pe Semmelweis o figură suspectă. A fost pus în impas și forțat să demisioneze. S-a mutat la Pesta, în Ungaria, dar, în timp ce britanicii i-au salutat timid ideile, medicii germani și austrieci l-au atacat. A înnebunit, vorbind neîncetat despre febra infantilă, și a murit într-un azil de nebuni. Abia cu ajutorul teoriei germenilor i s-a dat dreptate lui Semmelweis, iar febra infantilă și mortalitatea infantilă s-au redus brusc.

Flaubert, fiul unui chirurg normand, a scăpat de haosul revoluționar pornind într-un turneu estetic și sexual în Grecia, Egipt și Constantinopol, degustând băieți și fete în

isprăvi povestite în scrisorile sale. Nu i-a plăcut atât revoluția, cât și reacția ei, numindu-se pe sine însuși un "bătrân prostănac romantic și liberal". Abia mai târziu, în 1857, a scris studiul său despre tratamentul crud al societății față de o soție infidelă, Madame Bovary.

În 1849, la scurt timp după alegerea lui Napoleon, Faustin Soulouque, președintele haitian, s-a autoproclamat împărat Faustin. Născut în 1782, de origine mandinka, a fost eliberat și apoi a luptat împotriva francezilor, ajungând șef al gărzilor prezidențiale. La moartea președintelui, "elita mulatră" l-a ales ca fruntaș pe Soulouque, în vârstă de 65 de ani, fără ambiții. În schimb, acesta a format o miliție, Zinglins, a executat orice oponent, apoi a fondat un nou imperiu haitian. Întrucât el și împărăteasa Adelina aveau doar o fiică, și-a ales nepotul ca moștenitor. Împăratul a încercat să recucerească Republica Dominicană, independentă din 1844. Dar Haiti nu a fost lăsat să își păstreze cucerirea. În 1859, împăratul a fost răsturnat de aghiotantul său, generalul Fabre Geffrard, duce de Tabara, care a devenit președinte. A fost sfârșitul experimentelor haitiene în monarhie.

Dezgustat de ascensiunea lui Napoleon al III-lea, "Nepotul", Marx a glumit cu mâhnire: "Hegel remarca undeva că toate marile fapte și personaje din istoria lumii apar, ca să spunem așa, de două ori. A uitat să adauge: prima dată ca tragedie, a doua oară ca farsă". În scrisorile lor, în care își denunțau cu vehemență numeroșii dușmani și rivali, el și Engels făceau schimb de insulte rasiste ("n--" era favoritul); Engels îl numea pe Marx "maurul" pentru caracterul său de mahala; Marx îl numea pe Engels "generalul".

Napoleon a fost însoțit înapoi la splendoare de unchiul său Jérôme, ai cărui doi copii erau inima familiei: moștenitorul, Plon-Plon, inept și meschin, credea că ar trebui să fie împărat și se consola furându-i amantele lui Napoleon și cerând bani; sora sa Mathilde era opusul, artistică și nepretențioasă, râzând: "Dacă nu era Napoleon I, aș fi vândut portocale pe străzile din Ajaccio". Jérôme, rege de Westfalia, comandant al unui corp de armată în Rusia și la Waterloo, era acum președinte al Senatului. Fiul lui Jérôme din Betsy Patterson, Bo Bonaparte, rămăsese în America, unde fiul său, Charles, făcea parte din cabinetul lui Teddy Roosevelt.

Mama lui Eugénie, Manuela, era fiica unui negustor de vinuri irlandez care se căsătorise cu un marele spaniol și apoi devenise amanta unei serii de personalități europene, inclusiv a ministrului britanic de externe, Lord Clarendon. Prietenul ei, Prosper Mérimée, și-a bazat romanul Carmen pe viața ei, adaptat mai târziu pentru operă de Bizet.

Lionel de Rothschild, șeful băncii britanice, aflat în vizită la unchiul său James, a fost impresionat: "Mi-aș dori să avem un om ca împăratul pentru a face câteva modificări în vechea Londră". Cu douăzeci de ani mai devreme, Lionel îi succedase tatălui său NM, care la moartea sa, în anii 1830, era probabil cea mai bogată persoană privată din lume: 'averea sa personală', estimează Niall Ferguson, 'echivalentul a 0,62% din venitul național britanic'. Or, Lionel era prieten apropiat cu cel care i-a comandat 'câteva modificări la Londra': Benjamin Disraeli. Cinci ani mai târziu, în vara anului 1858, Londra, care suferea de asemenea de frecvente epidemii de holeră, a imitat Parisul după ce o duhoare fecală - Marea Putoare - a copleșit orașul. Cancelarul conservator, Disraeli, a denunțat "balta stihială, care duhnea a orori inefabile și intolerabile", și a lansat construcția magnificelor canalizări ale Londrei de către un inginer vizionar, Joseph Bazalgette, care a creat 82 de kilometri de canalizare cărămizie și 1.100 de kilometri de canalizare stradală cu stații de pompare la fel de splendide ca niște palate. A durat douăzeci de ani, dar a pus capăt duhoarei și a redus și holera. Probabil că holera își avea originea în India cu secole înainte de a fi identificată la sosirea sa în Marea Britanie, în 1831. Cunoscută sub numele de Moartea Albastră - lipsa de oxigen în ultimele sale etape făcea ca pacienții să se învinețească - era cauzată de o bacterie din apa potabilă a orașelor industriale contaminată de fecale umane. Exact în această perioadă, la sfârșitul anului 1854, John Snow, un medic care o anesteziase pe regina Victoria cu cloroform în timpul nașterii celui de-al optulea copil al său, urmărea o epidemie de holeră care a ucis 127 de persoane în Soho, Londra, când și-a dat seama că o pompă stradală era principalul contaminator. Închiderea pompei a pus capăt epidemiei, dovedind că holera se transmite prin apă.

Pentru a ține pasul cu aburul, a fost dezvoltat telegraful, iar în 1851 a fost instalată o linie între Marea Britanie și Franța. În iulie 1858, un magnat american, Cyrus West Field, care făcuse o avere din furnizarea de hârtie pentru ziare, a orchestrat instalarea unui cablu telegrafic transatlantic, lung de 3.000 de kilometri, care a permis președintelui Buchanan și reginei Victoria să schimbe salutări. Realizarea lui Field a contribuit la legătura dintre Marea Britanie și America și a accelerat globalizarea lumii. Până în 1865, un mesaj de la Londra la Bombay dura treizeci și cinci de minute. Lumea mai mică a făcut ca știrile să fie mai urgente: după ce Charles-Louis Havas, un scriitor evreu din Rouen, a fondat prima agenție de presă, unul dintre angajații săi, Israel Josaphat, fiul unui rabin din Kassel, a dezertat pentru a-și înființa propria agenție, mai întâi folosind porumbei, apoi plătind vapoare pentru a arunca canistre cu știri americane de pe nave în primul port irlandez și, în cele din urmă, după ce s-a mutat la Londra și și-

a schimbat numele în Reuter, noua sa companie a folosit telegrafia pentru a deveni o agenție de știri globală.

Cora a devenit curtezană din întâmplare, începând cu "oroarea de bărbați", dar a devenit amanta lui Morny și a unei serii de tineri de rang înalt, printre care țarul Alexandru al II-lea, prințul de Orange, Napoleon, Plon-Plon și, mai târziu, prințul britanic de Wales. Ea a ținut curte într-un conac din Paris, supranumit Les Petites Tuileries, și într-un castel de țară, iar dormitoarele și băile sale au fost amenajate în aur. Odată, a fost purtată de patru giganți la o cină pe un platou de argint, care a fost deschis pentru a o dezvălui pe Cora, invitându-i pe oaspeți să "taie în următorul fel de mâncare". În mod obișnuit, povestea s-a încheiat tragic: un tânăr, ruinat de Cora, s-a împușcat în conacul ei. Norocul ei s-a întors, castelele și bijuteriile ei au fost vândute și a murit în sărăcie.

Alexandre Dumas, fiul autorului celor Trei mușchetari, a întrebat-o pe Valtesse dacă ar putea să o viziteze. "Îmi pare rău, domnule", i-a răspuns ea, "nu se încadrează în posibilitățile dumneavoastră". Valtesse a fost una dintre puținele orizontale care au supraviețuit până la bătrânețe, păstrându-și averea și demnitatea. Dumas a imortalizat povestea sa de dragoste cu Marie Duplessis și moartea acesteia din cauza tuberculozei în romanul său La Dame aux camélias, creând termenul demi-monde pentru această lume dintre stradă și palat. Realitatea și teatrul au fuzionat pe măsură ce piesa a devenit un succes, fiind urmărită de întregul demi-monde; Verdi a transformat-o mai târziu într-o operă, La Traviata. Din această lume crudă și implacabilă a ieșit un adevărat geniu. Sarah Bernhardt era fiica unei curtezane evreice olandeze, Julie, care a fost amanta lui Morny (posibil tatăl lui Sarah). Morny a aranjat ca Sarah să se alăture Comediei Franceze, unde, interpretând roluri precum cel al eroinei din La Dame aux camélias, a devenit cea mai faimoasă actriță din lume.

Progresele medicinei au putut salva viețile a milioane de oameni doar datorită măsurilor publice ale unor lideri precum Palmerston, combinate cu cooperarea internațională. În 1851, prima organizație sanitară internațională fusese înființată atunci când douăsprezece națiuni europene au trimis fiecare câte un diplomat și un medic la Conferința Sanitară Internațională de la Paris pentru a conveni asupra măsurilor de carantină împotriva holerei. În 1907, conferința s-a metamorfozat în Office International d'Hygiene Publique. Dar a fost nevoie de zeci de ani pentru a coordona măsurile de prevenire a infecției. Timp de aproape un secol, variola a fost singura boală tratată prin vaccinare.

Albert a fost un vizionar reformator plin de idei pentru a îmbunătăți palatul și publicul. El a fost unul dintre creatorii Marii Expoziții a Operelor Industriale ale tuturor națiunilor din Palatul de Cristal din 1851 - printre exponate se număra și diamantul Koh-i-Noor, proaspăt obținut prin anexarea Punjabului Sikh - care a fost vizitată de șase milioane de oameni. A fost plină de minunile tehnologice ale progresului, dar și de cele ale distrugerii. Un fierar prusac pe nume Alfred Krupp a expus un tun Krupp și un lingou de oțel de 43.000 de kilograme, o minune tehnică. (Excentricul nu a vândut niciun tun, iar Prusia a rămas o putere minoră, încă schilodită de revoluțiile recente. Nu părea să existe prea multă utilitate pentru tunurile sale colosale). Albert a folosit profiturile Expoziției pentru a-și construi următorul proiect, Albertopolis, încă cartierul muzeelor din Londra. Cu toate acestea, a fost adesea împiedicat de curteni, politicieni și chiar de propria soție. 'Sunt foarte fericit și mulțumit', spunea el, 'dar dificultatea de a-mi ocupa locul cu demnitatea cuvenită este că sunt doar soțul, nu și stăpânul în casă'.

Alexandru al II-lea, genial, lasciv și urban, se vedea pe sine însuși ca un cosmopolit european, precum unchiul său Alexandru I, mai degrabă decât ca un naționalist despotic, precum temutul său tată. Prima înfrângere a Rusiei din 1812 încoace l-a convins că țara sa avea nevoie de reforme. În 1861, el a eliberat 23 de milioane de șerbi, a căror soartă era similară sclaviei; a creat organisme locale de autoguvernare și procese cu jurați, ceea ce a ridicat speranța unor reforme mai profunde. Cu toate acestea, el a fost în totalitate un autocrat rus, finalizând războiul tatălui său împotriva jihadiștilor ceceni și epurându-i pe circassieni, ambele în Caucaz. Apoi, în 1863, polonezii au lansat o rebeliune; spre indignarea Europei (deși era susținut de Prusia), Alexandru i-a zdrobit; 22 000 de polonezi au fost spânzurați sau deportați și a ordonat politici de rusificare, interzicând folosirea limbilor poloneză, ucraineană și lituaniană în școli și birouri. Ca și în 1830, societatea rusă, chiar și liberalii, au susținut suprimarea Poloniei și a Micii Rusii (unul dintre cele trei gubernii rusești care cuprind Ucraina de astăzi), atitudine pe care scriitorul disident Alexander Herzen a numit-o "sifilis patriotic". Cu toate acestea, Alexandru a promovat, de asemenea, utilizarea limbii finlandeze și a oferit Finlandei propria sa constituție. El a redirecționat expansiunea rusă în Asia Centrală, unde a condus prin intermediul instituțiilor islamice și al notabililor. Frustrat în Europa, a visat la un atac asupra Indiei britanice.

În 1858, Albert a negociat căsătoria celui mai mare copil al lor, drăguța și frumoasa Vicky, în vârstă de 17 ani, cu impresionantul prinț Frederick (Fritz) al Prusiei, cu cinci ani mai mare decât ea: "a doua cea mai plină de evenimente din viața mea", a scris Victoria. 'M-am simțit aproape ca și cum aș fi fost eu cea care se căsătorea din nou, doar

că mult mai nervoasă'. Vicky a rămas în curând însărcinată, îndurând o naștere aproape fatală prin prezentație, în care respirația copilului, născut cu brațul stâng ofilit, a fost obstrucționată. Copilul a fost botezat Wilhelm, viitorul Kaiser al Germaniei.

La Madras, Christopher Biden, funcționar EIC în retragere, magistrat de plajă, autor al unui manual de disciplină navală și rudă a unui președinte american din secolul XXI, "a căzut de mâinile unei bande de fanatici".

Înmormântat în Lucknow, epitaful său spunea: "Aici zace tot ce putea muri de William Stephen Raikes Hodson".

Toate imperiile se bazează pe frică: uciderea a permis Marii Britanii să domine India cu relativ puțini funcționari timp de aproximativ șaptezeci de ani. Un simț înghețat al superiorității rasiale a britanicilor domnea acum asupra Raj-ului britanic: căsătoriile și chiar amestecul dintre britanici și indieni au scăzut; fetele britanice au plecat în India pentru a-și găsi soți. Funcționarii publici și ofițerii britanici au guvernat, excluzându-i pe indieni din posturile de conducere, cu un nou sentiment de responsabilitate seigneorială. Căile ferate și telegraful au fost utile pentru a reprima orice viitoare rebeliuni, dar au asigurat și infrastructura Indiei ca unitate politică unică, crescând veniturile rurale cu până la 16%. Până în 1900, căile ferate indiene erau a treia rețea ca mărime din lume. Școli, universități și un sistem judiciar de tip britanic au început să formeze o clasă de mijloc indiană.

A fost o perioadă în care conchistadorii britanici puteau încă să cucerească noi provincii pentru imperiu. În 1838, un tânăr aventurier pe nume James Brooke, fiul unui judecător EIC din Calcutta, și-a închiriat propria navă și a intervenit în politica internă a sultanatului Brunei. Înfrângerea piraților malaezieni și a membrilor tribului Dayak în 1842 l-a convins pe sultan, Omar Saifuddien al II-lea, să îl numească raja ereditar al Sarawak. "Raja albul" a încercat să interzică vânătoarea de capete Dayak, dar a folosit și auxiliari Dayak pentru a zdrobi opoziția. La Londra, acuzat de atrocități, el și-a sfidat criticii, dar s-a luptat să organizeze succesiunea la strania sa monarhie. În copilărie, Brooke poate că a fost tatăl unui copil, dar era un homosexual secret care s-a îndrăgostit de un prinț din Brunei, Badruddin, și de o serie de tineri aristocrați englezi și de copii ai străzii cărora le-a scris poeme de dragoste febrile. Întrucât nu avea fii legitimi, a numit un nepot ca moștenitor, apoi s-a certat cu acesta. Raja și-a petrecut bătrânețea în Totnes, urmărind și fiind șantajat de băieții din zonă. Când a murit, a lăsat rajul unui nepot mai tânăr, Charles Brooke. Dinastia a condus Sarawak până în 1946.

Ward a fost un filibuster, un comandant de armate private americane care servise în marină, apoi s-a alăturat filibusterului William Walker în încercarea acestuia de a cuceri un imperiu privat în Mexic, înainte de a călători în China, unde s-a înrolat ca vânător de pirați. Apoi a înființat un mic grup de mercenari cu Colt, Corpul de Arme Străine din Shanghai, care s-a transformat într-o armată, până când a fost ucis la vârsta de 30 de ani. Succesorul său a fost fiul unui general cu ochi albaștri și un evanghelist fervent, cu un complex al lui Iisus, care discuta în mod regulat cu Sfântul Pavel. Gordon a servit în Războiul Crimeii înainte de a servi în China. A fost dezgustat de ceea ce a auzit despre jefuirea "ca un vandal" a Palatului de Vară de către Elgin. Alăturându-se războiului lui Cixi împotriva Taiping, "acest englez splendid" a câștigat treizeci și trei de bătălii, înconjurat de garda sa de corp îmbrăcată în albastru, dând dovadă de o milă neobișnuită într-un conflict brutal și obținând o promovare din partea împăratului. La întoarcerea sa în Anglia, a devenit asistent social printre băieții săraci din Gravesend, invitându-i pe acești "scursori" să stea în casa sa. Dorindu-și adesea să fi fost castrat, era probabil un homosexual reprimat.

Garibaldi luptase anterior pentru independența Uruguayului. În timp ce se afla în America de Sud, a căutat-o pe Manuela Sáenz, partenera lui Bolívar. Garibaldi își pierduse propria Manuela: în timpul războiului din Uruguay, se îndrăgostise de o gaucho braziliancă, Anita de Sousa, care s-a alăturat luptătorilor săi pentru libertate. Ea îmbina "forța și curajul unui bărbat cu farmecul și tandrețea unei femei, manifestate prin îndrăzneala și vigoarea cu care își fluturase sabia și prin frumosul oval al feței sale care împodobea blândețea ochilor săi extraordinari". Au avut patru copii împreună și în 1848 s-a întors cu el să lupte pentru Roma, murind de malarie în timp ce trupele franceze și austriece zdrobeau revoluția. Garibaldi purta întotdeauna poncho-ul și eșarfa ei.

Douglass s-a născut sclav pe o plantație din Maryland, dintr-o mamă afro-americană, în timp ce "Stăpânul meu a fost tatăl meu". Evadând din sclavie, a reușit să ajungă în Massachusetts, unde a început să militeze împotriva sclaviei. Acolo, Douglass, chipeș și carismatic, un scriitor frumos și un orator superb, și-a sărbătorit libertatea cu o 'entuziasm bucuros': 'M-am simțit așa cum s-ar putea simți cineva care a scăpat dintr-o groapă cu lei înfometați'. El a adăugat: "Am trăit mai mult într-o singură zi decât într-un an din viața mea de sclav". Dar a simțit că nu are niciun rol în democrația americană: "Nu am nicio țară. Ce țară am eu?". Autobiografia sa, publicată în 1845, a mobilizat mișcarea antisclavie.

A fost tipic pentru Grant și faptul că, atunci când Ely Parker, născut Hasanoanda, un nativ american Seneca pur sânge, care a fost pregătit ca avocat și inginer, s-a oferit să

ridice un regiment de nativi americani și a fost refuzat de secretarul de război al lui Lincoln, a fost angajat și promovat de Grant.

Gladstone, fiul celui mai mare proprietar de sclavi din Marea Britanie, era încă în conflict cu privire la sclavie. El a descris "principiul superiorității omului alb și dreptul său de a ține negrii în sclavie" ca fiind "detestabil" și a fost în favoarea emancipării sclavilor, dar a susținut Confederația, afirmând că "sclavii ar fi mai bine dacă statele ar fi separate" și că Confederația "a făcut din Sud o națiune". Chiar și în 1864, când războiul era aproape încheiat, el i-a criticat pe "negrofilii" care "sacrifică trei vieți de albi pentru a elibera un negru".

Evans ducea o viață de imperiu la Paris, cu un conac (Bella Rosa), o colecție de artă și, bineînțeles, o curtezană, Méry Laurent, modelul lui Manet. Era departe de Philadelphia, dar în 1850, dentistul de 27 de ani a fost chemat să îl trateze pe Napoleon. 'Ești un tip tânăr, dar inteligent, îmi placi', a spus împăratul. Evans a devenit medicul său chirurg, dezvoltând primele plombe și utilizarea gazului de râs, iar în curând a fost consultat de țarul Alexandru al II-lea și de sultanul otoman. Vizitându-l săptămânal pe Napoleon, acesta a admirat planurile lui Haussmann pentru Paris, ceea ce i-a permis să cumpere proprietăți care i-au adus în curând o avere. Când Eugénie a venit pentru prima dată la Paris, unul dintre adjutanții lui Napoleon a observat-o în sala de așteptare a lui Evans și i-a raportat împăratului sosirea ei. Dentistul a devenit confidentul ei. În 1864, Napoleon l-a trimis în America pentru a face un raport despre războiul civil.

Maximilian și-a petrecut călătoria scriind o etichetă detaliată a curții habsburgiană cu trăsături mexicane ("În acest moment, împăratul va înmâna sombrero-ul său adjutantului de câmp care îl asistă..."). El nu a fost primul împărat: Maximilian i-a numit pe nepoții împăratului Agustín ca prinți și posibili moștenitori, alegând în același timp un descendent al ultimului tlatoani ca doamnă de onoare.

El a fost primul dintr-un fenomen modern răspândit în special în America Latină și Asia: republica dinastică, o dictatură ereditară întemeiată nu pe monarhia sacră de dinainte de 1789, ci pe o democrație de coslujbă și o constituție prezidențială cu alegeri trucate. Succesiunea era de obicei tată-fiu, dar uneori soț-soție.

Singura realizare reală a lui Johnson a fost să îi ordone secretarului Seward să cumpere Alaska de la Rusia pentru 15 milioane de dolari, o afacere bună pentru America.

ACTUL AL ȘAPTELEA

1,2 MILIARDE

Hohenzollerns și Krupps, albanezi și Lakotas

JUNKERUL NEBUN, REGELE TUNURILOR ȘI TURNEUL PUTERII MODERNE: I-AM ÎNVINS PE TOȚI! PE TOȚI!

În 1865, Otto von Bismarck era ministru-președinte al Prusiei de trei ani și venise la Vila Eugénie pentru a-l analiza pe Napoleon și pentru a afla prețul pe care îl plătise pentru a nu interveni în războiul pe care acesta îl plănuia împotriva Austriei. Prusacul a admirat utilizarea de către Napoleon a votului universal pentru a obține sprijinul conservatorilor și acum plănuia să facă același lucru. Naționalismul înlocuise religia pentru a oferi un sentiment de apartenență și un sens pentru milioane de oameni; statele naționale, conduse de birocrații impersonale, deveniseră organizatori impresionanți de resurse; societățile civile deveneau din ce în ce mai complicate - dar dinastiile se puteau adapta și asigura stabilitate și conducere. Națiunile erau ca niște familii, iar monarhii ca tații și mamele lor.

Mulți au crezut că vicleanul Napoleon îl va păcăli pe Bismarck și doar retrospectiva poate justifica disprețul pe care istoricii îl arată lui Napoleon și respectul arătat ministrului-președinte. "Ne putem imagina volubilitatea excentrică cu care M. Bismarck își dezvolta schemele sângeroase", scria un diplomat britanic, "și ironia ascunsă și amuzamentul tăcut al subtilului suveran".

Bismarck era mai subtil decât părea. Era fiul strălucit și mizantrop al unui Junker arhetipal, dar ineficient, și al soției sale intelectuale, care era fiica unui consilier al lui Frederic cel Mare. Bismarck își disprețuia tatăl obișnuit - "De câte ori i-am răsplătit ... tandrețea lui binevoitoare cu răceală și răutate" - și își disprețuia mama: "De mic copil o uram". A crescut fără limite în încrederea sa.

În timp ce era la Universitatea din Göttingen, a fost poreclit Junker Nebun pentru vânătoarea sălbatică, băutura și duelurile sale (insulta pe toată lumea și căuta dueluri, reușind să se lupte cu douăzeci și cinci în trei trimestre), dar era curios și cosmopolit,

multilingv, bine citit și atras de străini - cel mai bun prieten al său era un american și s-a îndrăgostit de o englezoaică. După ce s-a îndrăgostit de soția unui prieten, s-a căsătorit cu pudica Johanna von Puttkamer, cu care a avut trei copii, inclusiv un fiu pe care l-a agresat oribil, iar mai târziu s-a consolat cu o pasiune platonică pentru o prințesă rusă. S-a bucurat de conflicte, dar nu a servit niciodată în armata prusacă; a fost un creștin evanghelic pietist fără un gram de generozitate creștină. Un orator cu voce blândă, dar impresionant, a fost un spirit seducător și un scriitor superb.

Îngrozit de revoluțiile din 1848, a considerat că Frederic William cel Plutonier era prea slab, oferindu-și serviciile fratelui său conservator, prințul Wilhelm, în timp ce ținea discursuri provocatoare în Landtag (adunarea prusacă). Dar el a văzut politica cu o claritate absolută, o abilitate perfecționată de perioadele în care a fost ambasador la Frankfurt, Paris și Petersburg: "De ce se războiesc astăzi marile state? Singura bază solidă ... este egoismul, nu romantismul". Bismarck și-a învățat lecția esențială de la Napoleon al III-lea: populismul naționalist era conservator. 'Prusia este complet izolată. Nu există decât un singur aliat pentru Prusia, dacă știe cum să câștige și să se descurce cu ei ... Poporul german'. El va găsi o cale: 'Politica este mai puțin o știință decât o artă'. Se delecta cu riscurile sale: "Această meserie ne învață că poți fi la fel de isteț ca și cei mai isteți din lume și totuși să mergi ca un copil în întuneric".

Când Wilhelm a reușit să devină rege, a găsit monarhia paralizată, incapabil să obțină aprobarea bugetului său militar de către Landtag. Bismarck cel lipsit de modestie, cândva de neconceput, devenise acum, printr-un proces de inevitabilitate capitală, singura alegere rămasă. Spre deosebire de Napoleon al III-lea, Bismarck nu depindea nici de alegeri, nici de o lovitură de stat, nu conducea un partid politic; întreaga sa carieră depindea de favoarea unui vechi ofițer Hohenzollern, Wilhelm, care îl putea demite în orice moment. Relația lor a fost ca o căsnicie furtunoasă de douăzeci și șase de ani, presărată cu spasme bismarckiene de strigăte, plâns și amenințări cu demisia. 'Nu este ușor', a glumit Wilhelm mai târziu, 'să fii kaiser sub Bismarck'. Acest gigant solitar și neobosit era maniac, meschin, paranoic și răzbunător - dar executantul dinamic al unor planuri care erau rodul unei analize brutal de clare a alchimiei puterii.

Planul lui Bismarck era îndrăzneț, dar nu secret: "În curând voi fi obligat să preiau... guvernul prusac", i-a spus el lui Disraeli, aflat în vizită la Londra în iunie 1862. 'Prima mea grijă va fi să organizez armata', apoi 'voi profita de pretext pentru a declara război împotriva Austriei ... și a da unitate națională Germaniei sub conducerea prusacă'.

'Aveți grijă cu acest om', a spus Disraeli. 'Vorbește serios ceea ce spune'. În calitate de ministru-președinte, Bismarck s-a bucurat să-i șocheze pe liberalii prusaci: 'Marile probleme ale vremii vor fi rezolvate nu prin discursuri și decizii majoritare - aceasta a fost marea greșeală din 1848 - ci prin fier și sânge'.

Războiul era riscant - Bismarck îl numea "aruncarea zarurilor de fier" - dar el era un risipitor: "Toată viața mea a fost petrecută jucând la pariuri cu mize mari pe banii altora". Bismarck a avut confidenți evrei, dar, la fel ca mulți Junker și mulți nobili conservatori din Rusia până în Franța, îi disprețuia pe evrei din punct de vedere social și îi privea ca pe niște vestitori ai liberalismului periculos. Cu toate acestea, planurile sale necesitau finanțare. Familia Rothschild era apropiată de Austria și Franța, dar Bismarck s-a dus să ia masa la conacul din Frankfurt al lui Mayer Carl von Rothschild, ironizându-l pe "adevăratul și bătrânul târgumureșan evreu, cu tone de argint, linguri și furculițe de aur", care l-a recomandat pe Gerson Bleichröder, un aliat al Rothschild. Bleichröder a devenit bancherul lui Bismarck, aranjor diplomatic și, probabil, unul dintre puținii săi prieteni.

Bismarck și Wilhelm au fost ajutați de cel de-al treilea prusac remarcabil: Alfred Krupp, regele tunurilor, fondatorul unei dinastii care avea să domine industria germană prin domnia Hohenzollernilor, Hitler și Uniunea Europeană.

Nepotul văduvei Krupp, tatăl lui Alfred, fondase marile uzine siderurgice din Essen, dar le dusese la pământ, pierzându-și chiar și conacul și fiind nevoit să se mute într-o căsuță mică ce se afla lângă furnale. Alfred era la fel de extraordinar ca și Bismarck, un maniac spinos, subțire ca un băț, nevrotic, cu fața ascuțită, ipohondru, care purta o perucă roșie și ponosită și era obsedat de oțel, tehnologie și, în mod ciudat, de mirosul de bălegar de cal.

Când tatăl său a murit în 1826, Alfred, pe atunci în vârstă de paisprezece ani, crescut "cu teama de ruină totală", a moștenit uzina, călătorind în Yorkshire pentru a spiona procesul de fabricare a celui mai bun oțel Sheffield din Marea Britanie. La întoarcere, abia dormind, bolnav în permanență - "îmi sărbătoresc ziua de naștere în felul meu, anul trecut cu medicamente pentru tuse, acesta cu clisme" - a propulsat singur Krupp: "Eu însumi am acționat ca funcționar, scriitor de scrisori, casier, fierar, topitor, bătător de cocs, paznic de noapte la cuptorul de conversie", unde "am reușit importanta invenție a unui oțel de creuzet complet sudabil". Mai întâi a făcut bani din fabricarea de linguri pentru austrieci, apoi, profitând de boom-ul feroviar, a început să vândă osiile și arcurile

sale din oțel turnat și primele roți de cale ferată din oțel fără sudură; în curând va furniza șine de cale ferată în Europa, America, Asia. Apoi a încercat să facă puști din oțel.

În 1853, întreprinzătorul înnebunit după oțel s-a căsătorit cu Bertha, o tânără de 21 de ani, o colegă blondă și neurastenică, pe care a îndrăgit-o cu oțel: "Acolo unde credeam că nu am decât o bucată de oțel turnat, am avut o inimă". Ea a dat naștere unui fiu, Friedrich, dar a suferit în căsuța lor mohorâtă și plină de funingine. "Ar trebui să fii de-a dreptul simplu", i-a ținut el lecții. 'Să știi că ai lenjerie curată sub rochie ar trebui să fie de ajuns'.

Curând, ea nu a mai putut suporta. Dar în 1852 Krupp a întâlnit cealaltă relație esențială din viața sa: Prințul Wilhelm a admirat un tun Krupp atât de mult încât a venit să inspecteze fabrica din Essen și, în calitate de rege, a comandat 100 de tunuri de 60 de livre. După discursul lui Bismarck despre "sânge și fier", Wilhelm l-a trimis la Krupp, care avea să furnizeze fierul. La uzină, au luat masa împreună, Bismarck spunând despre Napoleon: "Ce om prost este". Când Krupp a proiectat un tun cu încărcare prin culată, Wilhelm și Bismarck l-au cumpărat, dar și Rusia, Marea Britanie, Austria. 'Trebuie', scria Krupp, 'să ne punem toată energia în slujba Prusiei'. Bismarck a așteptat să își folosească noile tunuri.

În noiembrie 1863, moartea unui rege danez i-a permis lui Bismarck să exploateze un puzzle dinastic tradițional. Danemarca a revendicat ducatele germane Schleswig și Holstein. În ianuarie 1864, Bismarck a format o alianță germanică cu Franz Josef pentru a învinge Danemarca, fiecare ocupând câte unul dintre ducate. Bismarck a apreciat un moment de conjuncție fericită: Rusia a fost cucerită prin consimțământul prusac în zdrobirea rebeliunii poloneze; Marea Britanie era distrasă de India, iar Franța de Mexic.

Bismarck l-a însărcinat pe Bleichröder să-l informeze pe James de Rothschild la Paris că "Intimitatea cu Austria a ajuns la termen. Va urma o răceală'. Bismarck l-a vizitat pe Napoleon la Biarritz, fluturându-i vag bucăți din Belgia, Luxemburg și Renania, dar nu s-a convenit nimic. Napoleon a considerat Belgia "o pară coaptă care într-o zi ne va cădea în gură", dar Bismarck l-a comparat cu "un hangiu care își întinde mâna pentru un bacșiș". Împăratul era "un sfinx fără ghicitoare". Regele Wilhelm l-a primit pe Krupp, avertizându-l să nu vândă arme Austriei: "Revino-ți în fire cât mai e timp".

Bismarck a pus la cale confruntarea cu Austria. Eugénie l-a încurajat pe Napoleon să se mobilizeze, dar, obosit de coroziunea puterii și păcălit de Bismarck, acesta nu a văzut necesitatea. Habsburgii erau "puterea care prezida" Confederației Germane, înlocuitorul Sfântului Imperiu Roman, din 1815 (cu un scurt interludiu în anii 1848-1899). Pentru a

apăra această supremație, Franz Josef a pornit cu încredere în război împotriva Prusiei, susținut de regii Bavariei, Saxoniei, Hanovrei, toți având în dotare tunuri Krupp. Tunul cu ace al Prusiei era superior tunului Lorenz al Austriei, dar, în mod uimitor, Habsburgul a crezut în tunurile sale mai lente, deoarece focul rapid îi încuraja pe soldați să irosească muniția. Șeful de stat major prusac, Helmuth von Moltke, observase utilizarea căilor ferate de către Napoleon al III-lea, apoi de către americani în războiul civil, și a ajuns el însuși să stăpânească utilizarea lor.

La 3 iulie 1866, la Sadowa (Königgrätz în Cehia), Moltke i-a pus în dificultate pe austrieci. Bismarck a pus capăt conducerii nominale a Austriei în Germania și a creat o Confederație Nord-Germană, condusă de regele Wilhelm al Prusiei, care dorea să ciopârțească Imperiul Habsburgic. Dar, după o criză de furie, lacrimi și țipete, Bismarck și-a câștigat punctul de vedere, prezicând că Austria va deveni aliatul natural al Prusiei: într-adevăr, Casa Habsburg a devenit principalul său aliat până în 1918.

Bismarck a savurat "să joace un joc de cărți cu o miză de un milion de dolari pe care nu o deținea cu adevărat". Acum că pariul fusese câștigat, se simțea deprimat'. Mai târziu, era exaltat, bătând în biroul său: "I-am învins pe toți! PE TOȚI!". Krupp avea și el sentimente amestecate - unul dintre tunurile sale explodase, omorându-și artileriștii. După o semi-eșec, la care nu l-au ajutat nici viața separată, luxoasă și afacerile soției sale, s-a oferit să schimbe tunurile vechi cu altele noi, demonstrând o nouă generație de tunuri unui Wilhelm și Bismarck entuziasmat.

Înfrângerea de la Sadowa a fost un semn pentru Napoleon de prudență, mai ales că francezii urmăreau finalul jocului mexican. Maximilian s-a retras la Santiago de Querétaro, unde Juárez l-a asediat. Când a încercat să evadeze, Maximilian a fost trădat. Juárez l-a condamnat la moarte. "Întotdeauna mi-am dorit să mor într-o dimineață ca aceasta", a murmurat Maximilian în timp ce era dus în fața a 3.000 de soldați. S-a adresat cu îndrăzneală acestora: "Mexicani! Oamenii din clasa și rasa mea [se referea la Habsburgi] sunt creați de Dumnezeu pentru a fi fericirea națiunilor sau martirii lor. Trăiască Mexicul!". Refuzând să fie legat la ochi, el și-a coregrafiat martiriul cu doi dintre generalii săi de o parte și de alta a lui, ca și Hristos. Franz Josef nu a spus nimic despre moartea fratelui său, cu excepția faptului că îi va fi dor de el la următoarea tragere, unde 'putem încă aștepta cu nerăbdare un sport bun'.

Așteptând o șansă de a unifica Germania, Bismarck a pivotat ca un obuzier Krupp spre Franța. În aprilie 1867, lumea a sărbătorit apogeul Franței napoleoniene la cea de-a doua

Expoziție Universală, la care au participat șapte milioane de persoane. Romancierul Victor Hugo, de obicei un critic napoleonian, a scris broșura.

La 12 aprilie, Hortense Schneider, icoana sexuală a Parisului, a jucat în La Grande-Duchesse de Gérolstein de Offenbach, un spectacol la care au asistat Napoleon, regii Wilhelm și Bismarck, țarul Alexandru al II-lea și Kaiserul Franz Josef. Asediată de monarhi, La Snéder nu se băga în pat pentru mai puțin de 10.000 de franci. Bertie, prințul pinguin de douăzeci și cinci de ani al Țării Galilor, reprezentând-o pe mama sa, a plonjat în lubricitatea pariziană. Dar gazda ar fi făcut mai bine să-i acorde atenție lui Krupp la Expoziție, unde expoziția sa cu un colosal tun de cincizeci de tone, obuze de 1.000 de livre și un lingou uriaș de oțel de 80.000 de livre a fost vizitată de Bismarck și Wilhelm. Nu e de mirare că, la teatru, Bismarck a râs la portretul lui Offenbach despre putere și război: "Exact așa stau lucrurile".

ISMAIL MAGHIARUL ȘI EUGéNIE: IMPERIUL ESTE O FEMEIE BĂTRÂNĂ

La 17 noiembrie 1869, împărăteasa Eugénie a inaugurat Canalul Suez, opera vărului ei Ferdinand de Lesseps. Proiectul unui canal care să lege Oceanul Indian de Marea Mediterană, reducând distanța dintre Europa și India, era o idee veche, dar rolul britanicilor în limitarea cuceririlor lui Mehmed Ali l-a determinat să favorizeze un plan francez. Lesseps era diplomat, nu inginer, dar servise la Cairo, unde s-a întâlnit cu Mehmed și cu succesorii săi pentru a prezenta un proiect susținut personal de Napoleon. Relațiile dintre Cairo și împărat erau atât de strânse, încât egiptenii trimiseseră un regiment nubian să lupte în Mexic. În timpul războiului american, bumbacul egiptean a aprovizionat fabricile britanice; banii au curs, iar mii de muncitori au pierit la construirea canalului.

Ismail, în vârstă de 33 de ani, regele khedive al Egiptului, nepotul lui Mehmed, fiul lui Ibrahim cel Roșu și al soției sale circassiene, a fost o forță vitală care a îmbrățișat proiectul Suez, supervizat de Lesseps din vila sa (încă în picioare) din noul oraș Ismailia. Ismail Magnificul, imaginativ, nerăbdător și energic, a fost, de asemenea, în audiență pentru La Grande-Duchesse de Gérolstein și a făcut cumpărături la Paris, cheltuind pe tunurile Krupp - și pe curtezana pariziană Blanche d'Antigny, care i s-a alăturat la Cairo. Egiptul, spunea el, "nu mai este în Africa; acum facem parte din Europa", iar el a construit căi ferate, palate, poduri, teatre.

Eugénie și Franz Josef și-au ancorat fiecare iahtul lângă Mahrousa lui Ismail. "Magnific! i-a telegrafiat Eugénie lui Napoleon. La Ismailia, Ismail a construit o tabără sultanică de 1.200 de corturi cu candelabre și tablouri și a comandat Rigoletto de Giuseppe Verdi, care s-a jucat în noua sa operă. Dar adevărata sa ambiție era un imperiu african, iar strategia sa a contribuit la declanșarea procesului european de împărțire a Africii.

Acasă, Eugénie l-a găsit pe Napoleon suferind de calculi biliari și de epuizare. Vicleanul său frate Morny murise, iar el a încercat să liniștească opoziția tot mai mare, acordând o parte din putere miniștrilor și Adunării - reforma este întotdeauna un moment periculos.

În februarie 1870, Spania i-a oferit tronul său vărului regelui Wilhelm, prințul Leopold von Hohenzollern-Sigmaringen. Acum Leopold s-a consultat cu regele Wilhelm: să accepte Spania? Wilhelm a interzis-o, dar Bismarck l-a convins să se răzgândească, plănuind să folosească oferta ca momeală pentru Napoleon: "Din punct de vedere politic, un atac francez ar fi foarte benefic".

Francezii au fost indignați, obligându-l pe Napoleon să reacționeze. Energia sa sexuală a rezistat mai mult decât voința sa politică. Se bucurase de o ultimă aventură cu o acrobată de circ, dar, în agonie din cauza calculilor biliari, se străduia să reziste escaladării. "Este o rușine", a spus Eugénie. 'Imperiul se transformă într-o bătrână'.

MOUSETRAP: DEZASTRUL LUI NAPOLEON

Hărțuit de Eugénie, panicat de febra războiului public, Napoleon i-a permis ministrului său de externe să îi ceară lui Wilhelm să respingă oferta spaniolă. Când Wilhelm a făcut acest lucru, în loc să mizeze pe acest succes, ambasadorul său a insistat asupra unei respingeri scrise, căutând probabil un pretext pentru război. Dacă așa a fost, a reușit prea bine: bătrânul rege iritat a dictat o telegramă. Bismarck a falsificat-o pentru a o face să fie de-a dreptul nepoliticoasă. Onoarea lui Napoleon a fost pusă în discuție. Franța a declarat război. În iulie, francezii au mobilizat o armată făurită în Algeria și Mexic, care învinsese Rusia și Austria; mulți se așteptau ca aceasta să învingă Prusia. Wilhelm s-a mobilizat, căruia i s-au alăturat Bavaria și alte regate, 1,1 milioane de oameni în total. 'Am fost forțați fără rușine să intrăm în acest război', i-a spus prințesa moștenitoare Vicky mamei sale, regina Victoria. Amândouă deplângeau agresiunea napoleoniană și admirau onoarea prusacă, fără să țină cont de gambitul lui Bismarck.

Napoleon a insistat să preia comanda unei armate în Lorena, însoțit de prințul imperial în vârstă de paisprezece ani, Loulou, lăsând-o pe Eugénie la Paris ca regentă; cealaltă armată s-a adunat în Alsacia. Cu toate acestea, mobilizarea a fost incompletă, împăratul suferind și neavând controlul. De partea prusacă, cerebralul și meticulosul șef de stat major von Moltke, Der Grosse Schweiger - Marele Tăcut - a manevrat cu brio pe căi ferate special construite, desfășurând tunuri Krupp cu o rază de acțiune dublă față de cea franceză. Bolnavul Napoleon abia putea să se urce pe un cal, darămite să comande un război, iar el și mareșalii săi au fost în mod repetat derutați de direcția luată de prusaci. După ce a scăpat la limită din Metz, care era asediat de prusaci, Napoleon a încercat să își elibereze cealaltă armată și să acopere Parisul, căzând într-o capcană prusacă. După ce l-a îmbrățișat cu lacrimi în ochi pe Loulou, l-a trimis în siguranță.

La Sedan, la 1-2 septembrie 1870, cei 250.000 de soldați ai lui Moltke, cu 500 de tunuri, și cu Bismarck și Wilhelm ca spectatori, l-au prins în capcană pe Napoleon și 110.000 de oameni. 'I-am prins', a spus Moltke, 'într-o capcană pentru șoareci'.

'Noi suntem într-o oală de toaletă și ei se cacă pe noi', a exclamat generalul Ducrot. Tunurile Krupp au măcelărit încărcăturile cavaleriei franceze.

"Agh!", a oftat regele Wilhelm. 'Băieți curajoși'.

"De ce", a întrebat Napoleon, călărind în bătălie pentru a găsi moartea, "continuă această luptă inutilă?" Dar, neputând să moară, a ordonat capitularea. Bismarck a fost uimit că Napoleon era prezent. În timp ce împăratul călărea dureros spre cartierul general prusac, Bismarck i-a tăiat calea: "Am făcut salutul militar. El și-a scos șapca, după care eu mi-am scos-o pe a mea'. Condus la o cabană, Napoleon s-a plâns că 'a fost împins la război de opinia publică'. Bismarck a fost uimit de decrepitudinea lui Napoleon, murmurând: "Este o dinastie pe cale de dispariție".

Întâlnindu-se la un castel din apropiere, Wilhelm l-a tratat cu politețe pe Napoleon. 'Te felicit pentru armata ta, mai ales pentru artileria ta', a spus Napoleon. Krupp câștigase. În timp ce Napoleon plângea, Wilhelm s-a înroșit și a privit în altă parte.

La Paris, Eugénie a primit telegraful lui Napoleon. 'Cu siguranță nu crezi această abominație', a strigat ea într-un 'torent de cuvinte incoerente și nebunești'. 'Un Napoleon nu se predă niciodată. El este mort! De ce nu s-a sinucis? ... Ce nume să-i lase fiului său!". Afară, mulțimi revoltate au înconjurat Tuileries scandând 'La déchéance!'. Detronarea! La 4 septembrie, la Hôtel de Ville din Paris, a fost proclamată cea de-a Treia Republică, lansând un nou efort de război împotriva Prusiei, în stil 1792. Eugénie,

insistând că "nu se temea de moarte", dar că "mă temeam să nu cad în mâinile vrăjmașilor care mi-ar fi profanat ultima mea scenă", a fugit în casa dentistului ei american, Evans, care a însoțit-o în Anglia. S-a stabilit în Kent, iar un Napoleon muribund i s-a alăturat. Fiul lor, Loulou, își dorea cu ardoare să se înroleze în armata britanică.

La Débâcle a coincis cu triumful împăratului tropical Pedro asupra mareșalului López, care îl admirase atât de mult pe Napoleon.

KKK ȘI IARBA UNSUROASĂ: GRANT ȘI SITTING BULL

Pedro a tăbărât cu soldații săi și a rezistat oricărui demers de pace, în timp ce brazilienii își croiau drum în Paraguay, vânându-l pe tiran. 'Ce fel de teamă aș putea avea? Că îmi vor lua guvernul?", a întrebat Pedro. 'Mulți regi mai buni decât mine l-au pierdut, iar pentru mine nu este mai mult decât greutatea unei cruci pe care este de datoria mea să o port'.

După ce brazilienii au cucerit Asunción, Lopez și-a mutat de două ori capitala. Pedro l-a numit pe ginerele său francez în vârstă de douăzeci și șapte de ani, Gaston, comte d'Eu, drept comandant-șef. Gaston, un nepot al lui Ludovic Filip, fusese inițial dezamăgit de soția sa, prințesa Isabel, dar s-a dovedit a fi afectuos și capabil. Publicul i-a apreciat isprăvile, deoarece nu numai că a câștigat bătălii, dar a și eliberat 25.000 de sclavi paraguayeni - deși mulți dintre ei au fost apoi înrolați în armata aliată. Disperat, López și-a ucis cei doi frați, cumnații și sute de străini; inginerul său englez s-a sinucis prin injectare de nicotină. În lipsă de muniție, el și-a pus victimele să moară înjunghiate până la moarte. În cele din urmă, la Cerro Corá, López, însoțit de Madama Eliza Lynch și de fiul lor, colonelul Juan, în vârstă de paisprezece ani, de rezidenții ei și de o gardă de 400 de tineri pe jumătate îmbrăcați, a fost prins în capcană, rănit și abandonat. Soldații brazilieni l-au găsit spălându-și rănile într-un pârâu și l-au împușcat. "Un colonel paraguayan nu se predă niciodată", a strigat fiul său - de asemenea împușcat. Madama s-a aruncat pe trupul său strigând: "Aceasta este civilizația pe care ați promis-o?". Au forțat-o să îi îngroape pe amândoi Lópezes cu mâinile goale. Între 800.000 și 1,3 milioane de paraguayeni au murit, un bilanț din care Paraguayul nu și-a mai revenit niciodată.

Împăratul Pedro era triumfător. Cu toate acestea, războiul a scos la iveală ineficiența, nedreptatea și corupția; în special, curajul regimentelor de negri a evidențiat infamia sclaviei. Pedro era un aboliționist fără grabă, căruia îi lipsea puterea constituțională de a anula elita proprietară de sclavi. Dar, în urma victoriei sale, în septembrie 1871, a orchestrat Legea nașterii libere: copiii sclavilor s-au născut liberi. Brazilia, cu cei 1,6 milioane de sclavi ai săi, era acum ultima societate sclavagistă din America. În timp ce Pedro era găzduit la Washington de un nou președinte, foștii sclavi din America erau în pericol de a-și pierde din nou libertatea.

În timp ce președinția lui Johnson se dezintegra, generalul Grant a demisionat din guvern. Johnson, disprețuit de toată lumea, își demisese secretarul de război, a cărui funcție era protejată de legislația Congresului, ceea ce a dus la prima punere sub acuzare. Johnson a supraviețuit procesului din Senat, dar a fost prea afectat pentru a mai candida a doua oară la președinție.

Dificil și reticent, dar aflat la apogeul prestigiului său, Grant a fost ambivalent. 'Nu mi-am dorit președinția', a spus el. 'Dar nu am avut ce face...' În noiembrie 1868, Grant, susținut de Douglass, a câștigat alegerile - cel mai tânăr președinte de până atunci și cel mai hotărât să îi apere cu orice preț pe cei 3,5 milioane de afro-americani eliberați din sud.

La învestirea sa, Grant a promis că votul negrilor va fi protejat printr-un al Cincisprezecelea Amendament la Constituție, invitându-l la Casa Albă pe primul senator afro-american, Hiram Revels, un pastor episcopal care ajutase la organizarea regimentelor de negri în timpul războiului. În februarie 1870, el a ordonat să se tragă o sută de salve de tun pentru a sărbători cel de-al Cincisprezecelea Amendament - "cel mai important eveniment", a spus Grant, "de când națiunea a prins viață". În timp ce doar trei oficiali de culoare fuseseră aleși vreodată în America, șaisprezece erau acum aleși în Congres, iar alți peste 1.000 au fost aleși în alte funcții; biserici și școli de culoare au fost create în tot sudul; iar familiile de culoare - divizate de mecanismul anti-familie al sclaviei - s-au reunit și consolidat în căutarea rudelor pierdute.

Se obținuseră mari câștiguri, însă foștii stăpâni ai sclavilor din sud erau hotărâți să își recupereze puterea și, în cele din urmă, vor fi sprijiniți de liderii din nord pentru a reuși o uimitoare răsturnare a victoriei războiului.

Tuturor sclavilor eliberați li s-au promis patruzeci de acri și un catâr, dar foștii stăpâni de sclavi au refuzat să le livreze - chiar dacă strămoșii lor primiseră pământ gratuit prin drept de proprietate. Sărăcia sclavilor eliberați i-a făcut vulnerabili. "Când ne-ați dat

drumul", a declarat Frederick Douglass zece ani mai târziu, "nu ne-ați dat niciun hectar: ne-ați dat drumul la cer, la furtună, la vânt și, cel mai rău, ne-ați dat drumul la mânia stăpânilor noștri furioși". În tot sudul, KKK a asasinat și a intimidat sclavii eliberați și militanții albi pentru drepturile negrilor. Imperiul invizibil al KKK al paramilitarilor rasiști amenința un nou conflict și o nouă opresiune. Două mii de afro-americani au fost uciși în linșaje - asasinate extrajudiciare ale afro-americanilor, presupuși vinovați de crime, adesea celebrate de albi ca parte a culturii "sudiste".

Violența a fost doar avangarda unui contraatac mai profund. Fostul vicepreședinte confederat Alexander Stephens și mulți din cohorta sa rasistă au fost aleși în Congres. Când senatorul afro-american Revels și-a ocupat locul, democrații din sud au încercat să îl oprească. Aceștia au reimpus treptat supremația asupra foștilor lor sclavi, dar, mai presus de toate, doreau să împiedice negrii, 36% din voturile sudiste, să își exercite drepturile. Chiar și în nord, doar unele părți din Noua Anglie au acordat votul afro-americanilor. Connecticut, Wisconsin și Minnesota au refuzat; majoritatea statelor din sud au adoptat acum "Codurile Negre". Crimele comise de KKK și de aliații săi, Cavalerii Cameliei Albe, s-au intensificat, iar rasiștii au preluat puterea în unele comitate.

Grant a denunțat "forța și teroarea" menite să "reducă oamenii de culoare la o stare asemănătoare sclaviei", a supravegheat adoptarea Legii KKK și a trei legi de aplicare a legii și a trimis trupe federale, plus șerifi din cadrul Departamentului de Justiție și noul Secret Service pentru a distruge acești teroriști interni. În Carolina de Sud, au fost arestați 2.000 de membri ai Klans-ului. În 1873, KKK și un alt grup paramilitar, White Man's League, au făcut ravagii în Colfax, Louisiana, ucigând aproximativ 300 de persoane; în 1876, în Ellenton, Carolina de Sud, 150 de negri au fost masacrați. În ambele cazuri, Grant a trimis armata, zdrobind KKK, dar lupta era abia la început.

Grant a propus o altă soluție, urmărind ideea lui Lincoln de a cumpăra un nou stat care să fie un cămin sigur pentru negrii din sud de "crima Ku Kluxismului". Când Congresul nu a reușit să ratifice tratatul, l-a trimis pe Douglass în Caraibe pentru a investiga anexarea de către SUA a Republicii Dominicane, fosta colonie spaniolă care își câștigase independența după ce a sfidat încercările președintelui haitian Boyer și ale împăratului Faustin de a-și cuceri propriul mic imperiu. Sprijinit de Douglass, Grant a cumpărat-o pentru 1,5 milioane de dolari, dar Congresul a împiedicat achiziția. Douglass a fost atât dezamăgit, cât și înfuriat de trădările victoriei din războiul civil.

În timpul celor două mandate de președinte, munca nobilă a lui Grant în sud și intențiile sale decente față de nativii americani au fost subminate de naivitatea sa personală în politica înaltă și de incapacitatea sa de a limita voracitatea imperială a Americii în vest. El a susținut un Plan de pace, oferindu-le nativilor americani "civilizație, creștinare și cetățenie", când ceea ce aceștia doreau era libertatea de a vâna și de a face raiduri. Războiul civil i-a revigorat pe Lakota și Cheyenne în Colorado și Dakotas, în timp ce în sud, comanșii au revenit la raiduri.

Acum, ambele fronturi se deteriorau în tandem. Grant era înțelegător, dar mulți dintre generalii săi împărtășeau opinia generalului Sherman: "Cu cât mai mulți indieni omorâm anul acesta, cu atât mai puțini va trebui să omorâm anul viitor". La începutul anului 1870, cavaleria americană a ars de vii și a tăiat în bucăți 173 de Piegan Blackfeet, în principal femei și copii, în Montana, expunând instinctele genocidare ale armatei.

La 27 iunie 1874, Quanah Parker, fiul lui Peta Nocona și al soției sale anglo-saxone Cynthia Ann, a condus o unitate de 300 de luptători pentru a ataca o sută de vânători de bizoni la Adobe Walls, în Texas Panhandle. Quanah era însoțit de un nou lider spiritual, Isa-tai, un vraci care, în luna mai, în timpul unui dans al soarelui, prevăzuse distrugerea coloniștilor albi, unindu-i pe mulți dintre comanche într-o nouă și puternică trupă de război de o mie de luptători. 'Nu a existat niciodată o priveliște mai splendid de barbară', își amintea Billy Dixon, unul dintre vânătorii de bizoni. 'Sute de războinici, floarea luptătorilor din triburile din sud-vestul câmpiilor, călare pe cei mai buni cai ai lor, înarmați cu pistoale și lănci și purtând scuturi grele din piele groasă de bivol, veneau ca vântul'. Dar armele lor de bivoli l-au ținut pe Quanah la distanță și o lovitură norocoasă a lui Dixon l-a ucis pe Isa-tai; Quanah a fost rănit.

În vest, prădătorii din armată și o goană după aur a coloniștilor au crescut tensiunile și l-au forțat pe un Grant reticent să ordone îndepărtarea Lakota. În noiembrie 1864, la Sandy Creek (Colorado), trupele americane au ucis și scalpat 160 de Cheyenne. În 1868, un tratat a recunoscut Dealurile Negre, pământ sacru, ca teritoriu al poporului Lakota, Oglala Sioux, dar șase ani mai târziu, armata a trimis un colonel strălucitor, George Armstrong Custer, și o mie de soldați din Cavaleria a șaptea, care au confirmat prezența unor filiere de aur. Căutătorii de aur au năvălit în Hills, fondând Deadwood și alte tabere miniere zgomotoase. În iunie 1876, Sitting Bull, șeful suprem al indienilor Sioux și om sfânt, a executat un dans al soarelui și, în transă, a văzut "soldați căzând în tabăra sa ca niște lăcuste din cer". El și colegul său, liderul Crazy Horse, au creat o alianță multititribală și au lansat un război.

Mai la sud, în Texas, răpirea unui băiat alb de către comanși a provocat acum o acțiune militară. America, spunea generalul Sherman, nu trebuie "să se supună acestei practici de a plăti pentru copii furați". Este mai bine ca rasa indiană să fie ștearsă". Trupele, susținute de cercetașii Tonkawa, au atacat satele comanșe, vânându-l pe Quanah, a cărui capitulare a marcat sfârșitul Comancheriei.

În Dakotas, mai multe coloane de armată s-au îndreptat spre satele Lakota. Grant îl detesta pe insubordonatul și narcisistul auto-publicitar Custer, un temerar cu părul lung și blond și costume de piele de căprioară cu franjuri, care se opusese Reconstrucției, fusese trimis în fața curții marțiale pentru că împușcase dezertori și recent ucisese peste 100 de femei și copii Cheyenne din sud. Grant i-a interzis acestui "om nu foarte cumpătat" să participe la expediții, dar a consimțit atunci când generalul comandant i-a solicitat prezența.

Pe 17 iunie, Crazy Horse a învins o coloană sub comanda generalului Crook. La Greasy Grass, pe 25 iunie, Custer și oamenii săi, prea încrezători, au căzut într-o ambuscadă întinsă de Sitting Bull, Crazy Horse și câteva sute de viteji și au fost anihilați în treizeci de minute, cu 267 de morți. Custer a fost găsit împușcat în cap, dezbrăcat, cu o săgeată în penis.

Înfrângerea a dus la distrugerea sistematică a satelor amerindienilor din Marile Câmpii; ulterior, triburile au intrat în rezervații. Dealurile Negre au fost confiscate; principalul beneficiar al goanei după aur a fost un inginer minier născut în Missouri, cu barbă strașnică, acum stabilit în San Francisco, pe nume George Hearst. Un veteran al goanei după aur din '49, a cărui mină Homestake a contribuit la transformarea sa în cel mai bogat baron minier, Hearst a câștigat ulterior alegerile pentru funcția de senator și în 1880 a acceptat, ca plată pentru o datorie de poker, un ziar în faliment, San Francisco Examiner, pe care l-a oferit apoi fiului său, William Randolph.

Hearst a fost doar unul dintre baronii jefuitori care au navigat pe valul capitalismului american musculos. În timp ce cultivatorii negri se luptau să supraviețuiască, producția de bumbac și-a revenit. Căile ferate au ajuns pe tot continentul, dublându-și lungimea de la 35.000 de mile în 1865 la 70.000 până în 1870. Căile ferate au devenit afacerea Americii, îmbogățindu-i pe oligarhii titani ai ceea ce scriitorul Mark Twain a numit Epoca de aur: Vanderbilt a trecut la construcția de căi ferate, luptându-se cu rivalii Jay Gould și E. H. Harriman. În relațiile sale cu oamenii de afaceri, Grant, care supraveghease cu răceală armata, a dat dovadă acum de o naivitate autoritară care i-a pătat președinția.

Epoca de aur era alimentată cu cărbune și cu aburi, dar un tânăr unghiular și meticulos investea într-un alt combustibil pe bază de carbon care părea util doar pentru iluminare. De fapt, acesta avea să schimbe lumea. La 10 ianuarie 1870, John D. Rockefeller, în vârstă de 31 de ani, a fondat o rafinărie de petrol în Cleveland, Ohio, pe care a numit-o Standard Oil. La sfârșitul războiului civil, el începuse să cumpere alte rafinării de petrol. Natura ascetică a lui Rockefeller, manifestată printr-o obsesie pentru ordine și curățenie, a fost o reacție împotriva unui tată care era un colportor ambulant, bigamist și vânzător de ulei de șarpe. Casele erau iluminate de mult timp cu ulei de balenă, extras de balenieri, dar în 1857 s-a descoperit petrol care se scurgea din pământ în Oil Creek, Pennsylvania, ceea ce a declanșat trecerea la principalul produs al lui Rockefeller, kerosenul, folosit acum pentru a lumina casele private și străzile orașelor în creștere. Rockefeller a jucat ceea ce el a numit "marele său joc", o integrare agresivă a afacerii petroliere într-un singur "trust" care controla totul, de la petrolul care țâșnea prin intermediul navelor și rafinăriilor până la clienții care își cumpărau conservele de kerosen de la magazinul local. Produsele secundare ale rafinării petrolului erau utile pentru fabricarea de lubrifianți pentru utilaje, produse pentru piele și ceva numit benzină, dar nu era profitabil. Nu părea să existe nicio utilitate pentru ele.

Banii erau punctul slab al lui Grant. Președintele a fost întreținut de omnivorul Gould, care, înghițind căi ferate, încerca, de asemenea, să acapareze piața aurului. Gould a personificat farmecul și sordiditatea capitalistului prădător: Americanii, scria Twain, "au mai dorit banii" înainte, "dar el i-a învățat să cadă și să se închine la ei". Dacă erorile de judecată ale lui Grant i-au stricat reputația, adevăratele sale realizări au fost risipite de succesorii săi.

'Spuneți că ne-ați emancipat. Ați făcut-o; și vă mulțumesc pentru asta", a spus Douglass la convenția republicană din 1876, dar "La ce se rezumă totul dacă negrul nu-și poate exercita această libertate și, după ce a fost eliberat de biciul sclavagistului, trebuie să fie supus puștii de vânătoare a sclavagistului?".

În 1876, Grant a condus țara în timpul unor alegeri puternic contestate, care au fost câștigate în cele din urmă de un republican din Ohio, Rutherford Hayes, datorită unui acord care a retras trupele federale din sud și a permis democraților din sud să își "răscumpere" statele, adoptând o serie de legi represive (cunoscute sub numele de Jim Crow după "Jump Jim Crow", o piesă de teatru albă care îi înfățișa pe negri) care au impus segregarea școlilor, a divertismentului și a transporturilor și au împiedicat negrii să voteze, încurajând o atmosferă în care persecuțiile erau normale, niciuna mai malignă decât linșajele, care au devenit tot mai frecvente. Aproximativ 6 500 de persoane de

culoare (și 1 300 de albi, de obicei imigranți) au fost linșați între 1865 și 1950. Afacerea întunecată a lui Hayes a fost abia răscumpărată prin numirea lui Douglass, în vârstă, ca prim șerif american de culoare în Washington DC. Uniunea a câștigat războiul; Confederația a câștigat pacea.

La 5 ianuarie 1871, Bismarck a obținut în sfârșit ceea ce dorea, iar tunurile Krupp ale lui Moltke au început să bombardeze Parisul asediat.

CANCELARUL DE FIER ȘI DIZZY

După căderea lui Napoleon, Parisul a fost rapid încercuit. Bismarck și Wilhelm s-au instalat confortabil în cea mai luxoasă reședință din Europa de Vest, palatul lui James de Rothschild de la Ferrières. "Aici stau", s-a lăudat Bismarck în fața soției sale, "sub un tablou cu bătrânul Rothschild și familia sa".

'Sunt prea sărac ca să-mi cumpăr așa ceva', a bombănit Wilhelm. 'Oameni ca noi nu se pot ridica la așa ceva; numai un Rothschild poate reuși.' În timp ce Bismarck negocia o Germanie unificată cu regii germani, starea de spirit s-a întunecat la cartierul general prusac. Noul guvern francez a refuzat termenii moderați și i-a atacat pe prusaci; țăranii francezi s-au alăturat unei insurecții. Moltke a ordonat distrugerea satelor, împușcarea civililor, dar a refuzat să bombardeze Parisul. Trei luni mai târziu, deplasându-se împreună cu regele la Versailles, Bismarck a obținut ceea ce dorea: tunurile Krupp au aruncat 12.000 de obuze asupra Parisului. În orașul asediat, o rebeliune a muncitorilor a preluat puterea și a declarat Comuna din Paris.

Bismarck avea nevoie de un monarh german pentru a face cererea ca Wilhelm să devină împărat german, iar cel mai bun candidat era regele celui mai mare regat după Prusia: Ludovic al II-lea al Bavariei, în vârstă de 25 de ani. Nepot al patronului Lalei Montez, Ludovic era un visător dezechilibrat care, odată ajuns la tron, l-a invitat imediat la München pe eroul său spășit și îndatorat, compozitorul Richard Wagner, care, de la revoluția din 1848, lăsase în urmă o serie de aventuri adulterine și îndatorate. Ludwig s-a identificat cu miticul Lohengrin, Cavalerul Lebădăi, unul dintre eroii germani care l-au inspirat pe Wagner, care scria un nou ciclu de operă, Der Ring des Nibelungen. Ludovic a fost orbit de magistralul Wagner, cu părul sălbatic și bărbia ascuțită, care a flirtat fără rușine cu monarhul homosexual. Ludwig a sponsorizat noua sa operă Tristan und Isolde, dar Wagner i-a șocat pe bavarezi cu o aventură sălbatică cu soția dirijorului său, Cosima

Liszt, și apoi a cerut demiterea miniștrilor regatului. Ludwig, ofensat, l-a alungat, dar în cele din urmă a finanțat propriul Festspielhaus și conacul lui Wagner din micul oraș Bayreuth, unde și-a prezentat Inelul, prezentând gama de înălțimi și barajul muzical a ceea ce el numea Gesamtkunstwerk - opera de artă totală - care, în felul său, definea germanitatea la fel de mult ca și noul imperiu al lui Bismarck, imperiu pentru care acesta dorea acum ajutorul lui Ludwig.

Regele Lebădă a preferat o Germanie liberă sub conducerea verilor săi habsburgici și s-a opus cererii lui Wilhelm până când Bismarck i-a plătit în secret șase milioane de mărci de aur. Ludovic a semnat Kaiserbrief-ul prin care îi cerea lui Wilhelm "să extindă drepturile prezidențiale în toate statele germane ... cu titlul de Kaiser german". La 18 ianuarie 1871, la o convocare a prinților și miniștrilor la Versailles, Bismarck "a ieșit în față în cea mai sumbră umoare" și a citit "discursul său către poporul german", după care un mare duce a strigat: "Trăiască Kaiserul Wilhelm!". Un 'urlet tunător de cel puțin șase ori a zguduit sala'. A fost "visul poeților germani", a exaltat fiul noului kaiser, Fritz. "Germania are din nou împăratul ei..." Tunurile au tunat în timp ce bombardau Parisul. În cele din urmă, cea de-a Treia Republică Franceză a fost de acord cu condițiile germane, pierderea Alsaciei și Loarei și plata a cinci miliarde de franci, strânse de fiii lui James, Gustave și Alphonse de Rothschild, care au ajutat la apărarea Parisului în timpul asediului.

Bismarck a conceput un stat german experimental, un hibrid de absolutism și democrație în care regele Prusiei, Wilhelm, prezida numeroasele regate și principate germane în calitate de kaiser, contrabalansat de un Reichstag, ales prin sufragiu universal masculin - o monarhie mixtă atât de complicată încât putea fi condusă doar de cel mai strălucit manipulator al Europei, Bismarck însuși. Contradicțiile sale au făcut-o instabilă, probabil nefuncțională, dar a fost instantaneu o putere economică. Krupp, stăpânul celui mai mare complex industrial din Europa, a sărbătorit. Războiul victorios a fost cea mai bună reclamă a sa. "Oțelul turnat și-a câștigat poziția actuală de cel mai indispensabil material în război și în pace", i-a lăudat regele tunurilor kaiserului german. 'Căile ferate, măreția Germaniei, căderea Franței, aparțin epocii oțelului'. Locuind acum într-un nou palat de 300 de camere, Villa Hügel, în afara orașului Essen, angajând 20.000 de muncitori antrenați în uniforme speciale Krupp, Krupp și-a format fiul Fritz ca moștenitor.

Bismarck, numit cancelar și ridicat la rangul de prinț, se temea de moartea octogenarului său kaiser Wilhelm: moștenitorul său, Fritz, care se distinsese în război, era un liberal, influențat de soția sa engleză Vicky. Bismarck îi ura pe amândoi ca obstacole în calea

planurilor sale. Tensiunea de a-și gestiona invenția incoerentă era compulsivă, dar epuizantă chiar și pentru cinicul și ingeniosul cancelar. Până la șaptezeci de ani, putea să dicteze memorandumuri timp de cinci ore, în timp ce își microgestiona propriile conspirații multiple. Cu toate acestea, stresul a dus la o psihoză în spirală de paranoia, lăcomie și insomnie care aproape că l-a ucis - salvat doar de un medic care l-a pus cu dragoste la dietă, l-a relaxat învelindu-l în pături și l-a ținut de mână până când a adormit în sfârșit.

Cancelarul de fier a aliat Germania cu ceilalți doi împărați conservatori, Franz Josef și Alexandru al II-lea al Rusiei. Țarul, care consimțise la unificarea Germaniei în schimbul ridicării limitărilor impuse de Războiul Crimeii, se concentra acum asupra dezintegrării otomane, în timp ce slavii ortodocși din Europa de Est căutau independența. Serbia și România erau deja autonome. În 1877, Alexandru i-a atacat pe otomani pentru a făuri o nouă țară, Bulgaria - și pentru a cuceri Constantinopolul și Strâmtorile. În timp ce armatele Romanovilor galopau spre periferia Marelui Oraș, Disraeli, acum prim-ministru, a oprit agresiunea rusă și a salvat sultanatul prin trimiterea Marinei Regale. Bismarck l-a susținut, temându-se de o cucerire a Istanbulului de către ruși.

Ei proveneau din lumi diferite. Disraeli, fiul unui imigrant evreu cărturar din Maroc, a fost primul străin care a condus Marea Britanie de la romani încoace, o ascensiune obținută cu ajutorul intrigilor nerușinate și al unui spirit strălucitor, dar fără bani, pământ sau relații. "Domnul Disraeli este prim-ministru! Regina Victoria i-a scris fiicei sale Vicky. 'Un lucru mândru pentru un om "răsărit din popor".'. El a sărbătorit: 'Am urcat în vârful stâlpului unsuros'.

Subțirel și dandy, cu ochi negri și bucle ondulate, purtând adesea pantaloni verzi și un prim-plan, Disraeli se ocupase de finanțe dubioase și a trăit o vreme într-un ménage à trois cu un potentat scandalos și cu tânăra sa amantă înainte ca romanele sale să-l facă celebru. Acum, devotat unei soții înstărite, deși fetișcane, cu 12 ani mai în vârstă decât el, care îi spunea Dizzy și care "nu știa", glumea el, "cine a fost primul, grecii sau romanii", a fost primul conservator modern, un susținător al unității aristocrației și a poporului în "O singură națiune" și un promotor entuziast al puterii mondiale a Marii Britanii, toate acestea cu un panseu nerușinat.

În 1867, i-a depășit pe liberalii lui Gladstone pentru a adopta o Lege a reformei care a dublat numărul de alegători de sex masculin, începutul unei democrații britanice reale în care majoritatea bărbaților adulți aveau drept de vot. Câștigând o victorie zdrobitoare în 1874 și ridicat la rangul de conte de Beaconsfield, acum îmbătrânit, obosit și lânced, a

fost cel mai cosmopolit lider britanic, călătorind la Cairo și Ierusalim - primul prim-ministru provenit dintr-o minoritate etnică. Acum, la un congres de la Berlin, el și Bismarck și-au unit forțele pentru a limita Rusia, a salva Constantinopolul și a reorganiza Europa de Est.

Cei doi se admirau reciproc. "Bismarck se ridică deasupra tuturor", a scris Disraeli. 'Un metru optzeci, proporțional de robust, cu o voce dulce și blândă care contrastează în mod singular cu lucrurile îngrozitoare pe care le spune, un despot complet aici'. Bismarck a declarat: 'Bătrânul evreu este omul'. Congresul a acordat Ciprul Marii Britanii, a cenzurat antisemitismul și a creat un grup de noi state naționale: Serbia și România au devenit regate; Bulgaria și Muntenegru principate independente, fiecare aspirând să recreeze tărâmuri dispărute, adesea imaginare. Dar decăderea otomanilor, ambițiile noilor state slave și rivalitatea dintre Rusia și Austria au făcut ca Balcanii să devină acum roata de scânteie a conflictului european. "Într-o zi", a prezis Bismarck, "marele război european va izbucni din vreo prostie blestemată din Balcani".

Disraeli a fost primit acasă: "V-am adus înapoi pacea - dar o pace, sper, cu onoare". Acest echilibru delicat din Europa a obligat acum puterile să își lupte rivalitățile în afara Europei într-o nouă arenă: Africa.

În 1815, Prusia primise Ruhr, cu rezervele sale de cărbune încă necunoscute - iar Krupps avea să beneficieze de creșterea exponențială a economiei germane și de creșterea populației: douăzeci și două de milioane de germani se dublaseră la patruzeci până în 1870.

Aliatul lui Bismarck, ministrul de război prusac Albrecht von Roon, l-a urmărit pe acesta "construiește o paralelogramă de forțe ... a ceea ce s-a întâmplat deja, apoi evaluează natura și greutatea forțelor efective pe care nu le putem cunoaște cu precizie - prin care urmăresc activitatea geniului istoric care confirmă acest lucru prin combinarea tuturor". Darul unui om de stat constă tocmai în a "combina" atât de mult ceea ce este în mișcare și imprevizibil cu ceea ce poate fi asigurat.

La Sadowa, un tânăr locotenent prusac, Paul von Hindenburg, blond și înalt de 1,80 metri, fiul unui proprietar de pământ Junker și descendent al lui Martin Luther, era mândru că servește. "Dacă voi cădea", i-a scris tatălui său, "este cea mai onorabilă și frumoasă moarte". Era cât pe ce să fie ucis când un glonț i s-a înfipt în cască și l-a făcut

să leșine. Hindenburg avea să fie o figură cheie în istoria lumii: a condus Germania în Primul Război Mondial și a fost cel care l-a numit pe Hitler cancelar.

Aventurile erotice ale lui Bertie îl șocaseră pe tatăl său primar, Albert, care murise, probabil de colită, în 1861. Regina Victoria l-a acuzat pe Bertie: "Nu mă voi uita niciodată la el fără să mă cutremur". Ea a orchestrat căsătoria lui Bertie cu o prințesă daneză frumoasă și suferindă, Alexandra. Dar această călătorie la Paris i-a schimbat viața. I-a vizitat pe Schneider și Sarah Bernhardt și s-a îndrăgostit de curtezana italiană Giulia Barucci, care, căreia i s-a spus să facă o reverență la întâlnirea cu el, în schimb și-a scuturat rochia: "Ce, nu mi-ai spus să mă port cum se cuvine în fața Alteței Sale Regale? I-am arătat tot ce am mai bun!". Bertie i-a trimis scrisori de dragoste pe care curtenii lui au fost nevoiți mai târziu să i le răscumpere. Pe măsură ce scandalurile sale legate de sex și jocuri de noroc au făcut-o de rușine pe mama sa, a devenit un parizian onorific, proiectându-și propriul fauteuil d'amour (scaun de dragoste) pentru bordelul său preferat, Le Chabanais, unde se simțea ca acasă, deoarece era condus de Madame Kelly, de origine irlandeză. Mult mai târziu, ca un rege admirabil, și-a transformat francofilia într-o alianță politică.

Mehmed Ali a murit în 1848, iar fiul său favorit, Ibrahim cel Roșu, a murit la scurt timp după aceea, lăsând tronul unui nepot vicios, Abbas, care își adora atât de mult caii, încât odată și-a pedepsit îngrijitorul încălțându-l cu potcoave roșii și fierbinți. În mod surprinzător, un servitor l-a asasinat.

Ismail a flirtat stângaci cu Eugénie, oferindu-i un vas de aur cu un smarald în centru. "Sunt mereu cu ochii pe tine", i-a spus khedivele împărătesei neamuzate.

Leopold nu a devenit rege al Spaniei, dar cel de-al doilea fiu al său, Ferdinand, a devenit rege al României. În mod ironic, această ramură a familiei Hohenzollern descindea din familia Beauharnais, iar membrii săi erau prieteni cu Napoleon, care, în 1866, s-a alăturat țarului rus Alexandru al II-lea în promovarea fratelui mai mare al lui Leopold, Karl, la rangul de domnitor (prinț) al unei noi țări formate din Valahia și Moldova, numită acum Principatele Unite Române - viitoarea Românie. Karl, care a devenit regele Carol al României, nu a avut fii și a fost succedat de nepotul său, Ferdinand.

Obsedat de istorie, Moltke a petrecut zece ani plănuind un război împotriva Franței, dar era de asemenea obsedat de mult timp de căile ferate, făcând avere din investiții în acestea, intrând în consiliul de administrație al liniei Berlin-Hamburg și oferind consultanță pentru construirea căilor ferate prusace cu scop militar. Mai târziu, a adăugat

la Statul Major General o secție de căi ferate, plus una istorică. Acum, el tocmai încheiase instrucțiunile pentru ofițerii prusaci: "Niciun plan de operațiuni nu se extinde cu certitudine dincolo de prima întâlnire cu forța principală a inamicului", a statuat el. 'Strategia este un sistem de expediții' în care ofițerii trebuie să-și folosească inițiativa. "O situație favorabilă nu va fi niciodată exploatată dacă comandanții așteaptă ordine".

Averea Madamei Lynch a fost confiscată, dar i s-a permis să navigheze spre Europa. Mai târziu, s-a întors în Paraguay pentru a-și recupera proprietățile, după ce i s-a promis siguranță, dar a fost judecată și expulzată, murind la Paris în 1886, la numai 52 de ani. În mod bizar, Madama a devenit mai târziu un erou național: dictatorul feroce și prietenul naziștilor, generalul Stroessner, i-a adus corpul înapoi în Paraguay și a îngropat-o în cimitirul național.

Ministrul francez în Brazilia a fost ideologul rasist Arthur de Gobineau, inventatorul termenului "rasă superioară", care era dezgustat de societatea braziliană: "o populație total amestecată, viciată în sânge și spirit, îngrozitor de urâtă... Nici un brazilian nu are sângele pur, deoarece modelul de căsătorii între albi, indieni și negri este atât de răspândit", ceea ce duce la ceea ce el a numit "degenerare genetică". Cu toate acestea, el îl considera pe Pedro, cu ochii albaștri, un arian perfect. Pedro s-a împrietenit cu Gobineau până când, după ce diplomatul s-a făcut de rușine într-o încăierare, a cerut rechemarea sa.

Quanah s-a stabilit în Rezervația Kiowa-Comanche-Apache din Oklahoma unde, părăsindu-și cabana tradițională, și-a construit Casa Stelară în stil european, a luat numele de familie Parker, a îmbrățișat propria sa adaptare a creștinismului, combinată cu îmbibarea cu peyote halucinogen, și a devenit un crescător de vite de succes.

Twain a fost el însuși unul dintre ornamentele Epocii de aur, un băiat autoinventat pe nume Samuel Clemens din Hannibal, Missouri, care a lucrat pe vapoarele cu aburi de pe Mississippi, a muncit în minele de argint și apoi, în 1876, a publicat Aventurile lui Tom Sawyer, bazate pe isprăvile sale și luându-și pseudonimul de la strigătul "mark twain" al plumbiștilor care măsurau adâncimea râului. Aboliționist și liberal, a călătorit în lume pentru a redacta jurnale de călătorie, iar mai târziu a produs celălalt mare roman al său, Huckleberry Finn, care îl are ca protagonist tot pe Tom Sawyer. Twain a devenit bogat și faimos, purtând de obicei un costum alb caracteristic, dar și-a pierdut constant banii, deși niciodată înțelepciunea sau inteligența.

Nici Grant nu a învățat din președinția sa: la pensie, umilit de propria lipsă de capital, și-a împrumutat numele și prestigiul unui escroc scandalos care l-a falimentat. Murind

de cancer, Grant a fost nevoit să-și scrie memoriile, fiind salvat de Mark Twain, care a devenit editor pentru această afacere. Dictate neobosit de bătrânul general, memoriile s-au dovedit a fi atât un clasic, cât și un bestseller.

La ceremonie a fost prezent și ofițerul prusac robust Paul von Hindenburg. La Débâcle de la Paris a unit și Italia: în timp ce trupele franceze se retrăgeau din Roma, Orașul Etern a căzut în mâinile regelui Savoiei, Victor Emmanuel. Italia, devenită acum un regat constituțional, a fost unită pentru prima dată de la Teodoric. Papa Pius al IX-lea a refuzat să recunoască Roma drept capitală italiană, declanșând o lungă supărare papală.

Disraeli este cel mai spiritual dintre liderii britanici: "Există trei tipuri de minciuni", spunea el. 'Minciuni, minciuni blestemate și statistici'. Glumind că el este "pagina albă între Vechiul și Noul Testament", a deviat atacurile antisemite din Camera Comunelor cu măreție biblică: "Da, sunt evreu și, în timp ce strămoșii onorabilului domn erau sălbatici brutali pe o insulă necunoscută, ai mei erau preoți în templul lui Solomon". El rămâne o sursă de inspirație pentru toți scriitorii. 'Când vreau să citesc o carte bună', spunea el, 'scriu una'.

În timp ce Carol devenea acum regele Hohenzollern al României, crearea Bulgariei a cedat Casei de Saxa-Coburg ultimul său tron: prințul Ferdinand etiolat a fost ales ca rege al Bulgariei. Micuțul Muntenegru, de etnie sârbă, fusese condus sub otomani de o dinastie ereditară Petrović de vladikas sau prinți-episcopi, moștenită din unchi în nepot până când prințul-episcop Danilo s-a transformat într-un prinț ereditar căsătorit. Când acesta a fost asasinat în 1860, nepotul său, uriașul Nikola, i-a succedat; Nikola a declarat război Constantinopolului în 1876 și apoi a căsătorit două fiice cu marii duci Romanov, asigurându-și protecția rusă.

ACTUL AL ZECELEA

1,3 MILIARDE

Casele Solomon și Asante, Habsburg și Saxa-Coburg

SALAMA, PRINȚESĂ DE ZANZIBAR, ȘI REGELE CADAVRE DE KATANGA

La 24 decembrie 1871, în teatrul său de operă din Cairo, Ismail Magnificul a prezidat premiera operei Aida, pentru care îi plătise lui Verdi 150.000 de franci. Povestea sa despre o prințesă etiopiană capturată și înrobită de un paladin egiptean nu era complet fictivă. Ismail era hotărât să cucerească Africa de Est, începând cu Etiopia. Lupta europeană pentru Africa a fost, în multe privințe, declanșată de conducătorul Egiptului. Pentru a câștiga sprijinul occidental, acesta a susținut cruciada împotriva sclaviei, trimițând armate spre sud pentru a cuceri Darfur (Sudan). Cu toate că sclavia din Oceanul Atlantic se diminuase, aceasta era în plină expansiune în Africa. Potentații africani și arabi și, până în prezent, o mulțime pestriță de europeni, erau cu toții jucători într-un turneu de putere și resurse. În vestul continentului, califii și stăpânii de sclavi din Sokoto dețineau 2,5 milioane de sclavi - un sfert din populația regiunii; în estul Africii, haosul se intensifica.

La moartea remarcabilului sultan din Oman, Said, cuceritorul unui imperiu african-arab, în 1856, sultanatul său din Zanzibar și Oman a fost împărțit între doi fii: unul a condus Omanul, în timp ce celălalt, sultanul Majid, sprijinit de britanici, a cucerit Zanzibarul și o mare parte din Kenya și Tanzania, trimițând raiduri de vânătoare de sclavi și de colectare de fildeș în adâncul continentului. Sclavia din Africa de Est a atins acum apogeul. În cursul secolului al XIX-lea, 1,6 milioane de sclavi, dintre care două treimi femei, au fost vânduți stăpânilor arabi și indieni; 60.000 de sclavi erau comercializați anual pe piața de sclavi Mkunazini din Zanzibar, închiși în 75 de camere infernale pentru sclavi.

Chiar în Zanzibar, unde lucrau 100.000 de sclavi, Majid s-a bucurat de venituri masive din sclavi, cuișoare și fildeș, transformând o navă de război a Confederației, Shenandoah, într-un iaht de lux, Majid. Dar fratele mai mic al sultanului, Bargush, detesta influența britanică în creștere și, în 1859, a plănuit o lovitură de stat, ajutat de sora sa de 15 ani, Salama bint Said. Aceasta a eșuat, dar Bargush a reușit oricum să devină sultan; a cumpărat nave cu aburi și a înființat propria linie maritimă între Africa și India. În timp ce a fost de acord să închidă piața de sclavi din Mkunazini, a profitat în secret de pe urma raidurilor de sclavi și a construirii unui imperiu de către o falangă înfricoșătoare de războinici, unii africani, alții arabi, alții europeni, toți făcând comerț cu sclavi care erau folosiți pentru a transporta o marfă și mai valoroasă: fildeșul.

Un singur războinic din Omani-Zanzibari, Tippu Tip, a creat un imperiu de 250.000 de mile pătrate. El era "un bărbat înalt, cu barbă neagră, cu tenul negru, în floarea vârstei, drept și iute", scria un jurnalist. 'Avea o față fină și inteligentă, cu un tremur nervos al ochilor', întotdeauna îmbrăcat într-un alb orbitor și cu un pumnal filigranat de argint. Avea un dicton: "Sclavii nu costă nimic, trebuie doar să fie adunați". Când o barcă plină de femei și copii înrobiți s-a pierdut într-o cascadă, el a spus doar: "Ce păcat - era o canoe frumoasă".

Nu tot comerțul cu sclavi a fost în mâinile arabilor: doi lorzi de război Nyamwezi au condus zone întinse din Congo timp de decenii. Unul dintre aceşti sefi de război, Mytela Kasanda, a luptat împotriva omanezilor, adoptând numele Mirambo - Cadavre - și conducându-și milițienii ruga-ruga care purtau cămăși din piele umană jupuită, șepci din scalpuri umane, curele din intestine umane și coliere din dinți. Rivalul său, Msiri, a condus regatul său Yeke din Katanga, înarmat de aliatul său afro-portughez Coimbra din Angola, a cărui soră elegantă, Maria de Fonseca, era un jucător de sine stătător. Msiri și-a căsătorit fiica cu Tippu Tip pentru a confirma alianța lor.

În sud-est, principalul potentat a fost Mutesa, kabaka (rege) de Buganda (Uganda), un dictator robust, dar psihotic, cu trupul împodobit cu inele de cupru și bijuterii, care a ținut curtea timp de treizeci de ani, începând din 1856, într-o capitală regală formată din colibe uriașe, la care au participat mama sa, 400 de soții, miniștri și călăi, desfășurând o armată imensă și o flotă de canoe care făcea comerț cu fildeș și sclavi. Câștigând puterea la vârsta de nouăsprezece ani printr-un masacru de familie, Mutesa, a cărui dinastie a domnit timp de două secole, și-a menținut dominația prin crime și torturi capricioase, sanctificate prin sacrificii umane sezoniere de 800 de victime.

Conducând aproximativ două milioane de oameni, kabaka s-a jucat cu musulmanii și creștinii, cu zanzibarienii și egiptenii, în timp ce își extindea regatul. Mai la sud, un înfricoșător războinic goan, Manuel de Souza, cunoscut sub numele de Gouveia, a transformat plantațiile unchiului său într-un fief personal de sclavie și fildeș în Zambezia portugheză, construind o armată africană privată și preluând regatul Gasa pentru a deveni stăpânul Manica; s-a căsătorit cu fiica unui rege barue, iar fiul lor a devenit moștenitorul tronului. Toate acestea erau state sclavagiste blocate într-un spasm frenetic de războaie prădătoare pentru pământ, sclavi și fildeș care atrăgeau acum cea mai mare putere africană: Egiptul.

ISMAIL ȘI TEWODROS: BĂTĂLIA PENTRU AFRICA DE EST

După ce a cucerit Sudanul, Ismail a înaintat mai departe în Africa Centrală, anexând Equatoria (nordul Ugandei), unde, în calitate de guvernator, l-a angajat pe generalul "chinez" Gordon, văzut ultima dată luptând împotriva Taiping-ului pentru împărăteasa Cixi. Chiar dacă Ismail era un stăpân al sclavilor, Gordon a acceptat slujba pentru a lupta împotriva sclaviei.

Apoi, Ismail s-a îndreptat spre Etiopia, o vastă regiune multietnică împărțită în regate creștine și sultanate islamice, condusă nominal de un negus negust, rege al regilor - sau împărat - al dinastiei creștine, care pretindea că descinde din regele Solomon și regina din Saba, deși descinde cu siguranță din fondatorul său medieval Menelik. În 1855, un nobil minor, Kassa Hailu, a cucerit regatele Tigray, Gojjam, Showa și Wollo, i-a întemnițat pe prinții lor solomonici în fortăreața sa de munte Magdala și s-a încoronat Negus Negust Tewodros al II-lea. "De statură mijlocie, dar posedând o structură musculară bine închegată, capabilă să îndure orice fel de oboseală", Tewodros avea "o ținută nobilă și un mers maiestuos, fiind cel mai bun trăgător, cel mai bun sulițar, cel mai bun alergător și cel mai bun călăreț".

În vizuina sa de la Magdala, a favorizat un prizonier, un tânăr prinț showan pe nume Sahle Maryam - cunoscut mai târziu sub numele de Menelik - cu care și-a căsătorit fiica. Menelik îl venerase pe Tewodros, "care m-a educat, pentru care am nutrit întotdeauna o afecțiune filială și profundă". După moartea iubitei soții a lui Tewodros, împăratul a început să se destrame. Menelik a evadat, în timp ce Tewodros și-a aruncat prizonierii de pe o stâncă, apoi a ucis și torturat mulți alții. În 1862, împăratul capricios a cerut ajutorul britanic împotriva potentaților musulmani și, când acesta nu a fost acordat, a întemnițat trimișii și misionarii britanici. Disraeli a trimis 13.000 de soldați sub comanda lui Sir Robert Napier, soldatul prin excelență al imperiului, care luptase împotriva sikhilor, indienilor și chinezilor. În aprilie 1868, Napier l-a învins pe Tewodros în afara Magdala, ucigând 900 de etiopieni la două pierderi britanice, după care împăratul disperat și-a eliberat ostaticii britanici, și-a aruncat prizonierii etiopieni în prăpastie și apoi, în timp ce Napier lua cu asalt fortăreața, s-a împușcat. Recompensat cu o rangul de pair, lordul Napier de Magdala a jefuit comorile etiopiene, dar s-a retras în timp ce prinți rivali conduși de Menelik de Showa și Kasa Mercha de Tigray se luptau pentru tron. Kasa a câștigat și a fost încoronat Yohannes al IV-lea.

Acest raid britanic a fost acoperit de un jurnalist american care a scris o cronică a prădăciunilor soldaților britanici, dar care acum s-a îndrăgostit de Africa și a ajuns să

personifice spiritul de aventură și exploatare european: Henry Morton Stanley. De fapt, el nu era nici american și nici nu se numea Stanley; se născuse John Rowlands, un băiat galez nelegitim, abandonat de mama sa și crescut în centre de plasament. La optsprezece ani, a navigat spre America, a adoptat un nume nou, a lucrat pe vasele fluviale din Mississippi, a luptat atât pentru Confederație, cât și pentru Uniune, apoi, îmbrățișând jurnalismul de război senzaționalist, a fost angajat de New York Herald pentru a acoperi micul război african al lui Napier.

Stanley a ignorat istoria și cultura africană, numind-o "țară nepopulată" și văzând-o ca pe o pânză albă, o oportunitate comercială, o arenă fantastică pentru ca acest aventurier mincinos și neobosit să-și etaleze machismul victorian și să sfideze "acea viață superficială pe care mii de oameni o duc în Anglia, unde unui bărbat nu i se permite să fie real și natural". Acum avea nevoie de o poveste mai mare.

Celebrul său contemporan, indomitul misionar Dr. David Livingstone, era pierdut, se temea că a murit. Stanley, care avea încă 20 de ani, i-a propus editorului său-proprietar din New York să producă propria senzație în ziar: găsirea lui Livingstone.

Livingstone era deja celebru pentru o abordare diferită a Africii, unde condusese o misiune tipic victoriană de răspândire a creștinismului, de distrugere a stăpânilor de sclavi din Africa de Est și de descoperire a originilor râurilor Zambezi și Nil. Și el era un căutător de atenție, un self-made man fără umor și obsesiv, un muncitor din clasa muncitoare din Glaswegian, acum tată a cinci copii, care se plictisea acasă și tânjea după drama solitară și justițiară a misiunilor sale. Începând ca misionar în Africa de Sud la vârsta de douăzeci și șapte de ani, a fost neliniștit și neobosit, devenind "exploratorul" care a călătorit pe continent (o faptă salutată în presa britanică, deși doi pomelnici negustori de sclavi traversaseră Africa în 1806). În Livingstone clocotea un cult victorian al morții: "Oare trebuie să fiu un martir al propriei mele cauze?". Ziarele în plină expansiune din Londra și New York îi urmăreau isprăvile, iar doamnele participau la conferințele sale. Pasiunea sa aboliționistă era nobilă și autentică, dar era legată de propria sa vanitate și de convingerea că deschiderea Africii către "comerț" - afaceri britanice - era cel mai bun antidot împotriva sclaviei.

Mulți dintre "aventurierii" africani, majoritatea britanici și francezi, credeau într-o "misiune civilizatoare" bazată pe viziuni rasiste asupra inferiorității africane; și chiar înainte de sosirea statelor, era greu de făcut diferența între misionari creștini, exploratori științifico-geografici și constructori de imperii, aventurieri mercantili, mercenari prădători și turiști sexuali - dar cu toții își asumau riscuri. Călătoriile lor au fost adesea

letale. Mai târziu, când Stanley a traversat Africa de la Oceanul Indian până în Congo, aproximativ 7.000 de mile, fiecare membru alb din grupul său (cu excepția sa) și 173 de africani au pierit.

În 1866, Livingstone a pornit de pe coasta Africii de Est cu doar treizeci și cinci de purtători pentru a găsi sursa Nilului, dar s-a aflat într-un imbroglio de război și vânătoare de sclavi în care oamenii săi au murit sau au dezertat. El a fost condus de obsesia sa nilotică: "Izvoarele Nilului sunt valoroase doar ca mijloc de a-mi permite să deschid gura cu putere printre oameni... pentru a remedia un rău enorm". La mila stăpânilor de sclavi, aproape fără provizii, a supraviețuit cumva, deși a suferit de dizenterie. Vestea dispariției sale a fascinat lumea.

În martie 1871, Stanley a pornit să-l "salveze" pe Livingstone, însoțit de coloane de purtători africani și de un arsenal formidabil, în timp ce juca rolul de războinic, croindu-și drum printre conflictele dintre negustorii de sclavi africani și arabi, ucigând africanii care treceau pe acolo cu pușca sa. În cele din urmă, în noiembrie, l-a găsit pe exploratorul pierdut într-o scenă de aventură imperială care a creat un mit. "Dr. Livingstone, presupun?", a spus Stanley, inițiind această întâlnire între o misiune nobilă și un mercantilism nerușinat. Fără dinți și emaciat, Livingstone era pe atunci "doar o grămadă de oase". Stanley s-a grăbit să se întoarcă pentru a-și depune povestea, iar Livingstone, în mod caracteristic, a insistat să meargă mai departe spre izvorul nilotic, murind de dizenterie.

Cu toate acestea, povestea lui Stanley l-a făcut celebru în întreaga lume. Mai important este faptul că a făcut publică "marea nenorocire umană" a comerțului cu sclavi din Africa de Est, determinând publicul britanic să ceară abolirea acestuia, o campanie care, alături de ambiția imperială, avea să atragă puterile europene. Londra a trimis forțele navale pentru a-i intercepta pe negustorii de sclavi și l-a forțat pe sultanul Bargush din Zanzibar să înceteze comerțul.

După această senzație, Stanley a călătorit în Africa de Vest, unde o expediție britanică a demonstrat că, pentru prima dată, noile progrese tehnologice și științifice făceau posibilă o înaintare europeană în Africa internă. În cele patru secole de când portughezii construiseră Elmina, europenii încercaseră rareori să cucerească interiorul, cu excepția anglo-olandezilor în Cap și a portughezilor în Angola și Mozambic. Aceștia au rămas confinați pe coastă, limitați de teren, de climă și, mai ales, de malarie și de febra galbenă, care îi omorau pe majoritatea europenilor. În 1824, o tentativă britanică de a contesta regatul Asante s-a încheiat cu capul guvernatorului britanic servit drept ghiocel

pentru asantehene. Doar aproximativ 5% din Africa fusese colonizată. Acest lucru era pe cale să se schimbe dramatic: telegraful a accelerat comunicațiile; vapoarele cu aburi au permis concentrarea trupelor; noile arme au oferit o putere de foc devastatoare; și, ceea ce a schimbat totul, disponibilitatea chininei, găsită în scoarța arborelui cinchona din Anzii și cultivată acum în Java, pentru tratarea malariei, a însemnat că europenii puteau supraviețui în Africa.

În 1871, Asante a contestat cumpărarea de către britanici a Coastei de Aur olandeze, sub conducerea lui Afua Kobi, regina mamă, cea care lua deciziile esențiale în regatul matrilineal Asante. După ce a orchestrat uciderea unor prinți rivali, Afua Kobi l-a plasat pe tron pe fiul ei, Kofi Karikari. 'Sunt doar o femeie', spunea ea, 'dar m-aș lupta cu guvernatorul cu mâna mea stângă'. Fără ca ea să știe, noile tehnologii schimbaseră dinamica. În februarie 1874, Garnet Wolseley - unul dintre acei generali anglo-irlandezi indispensabili pentru construirea imperiului britanic - a folosit vapoare cu aburi pentru a debarca 2.500 de soldați britanici și a construit drumuri în interior. Apoi, aliat cu mii de auxiliari africani Fante, a avansat spre capitala Kumasi. Afua Kobi și Asante au fost înfrânți în lupte intense, acoperite de celebrul Stanley. În timp ce Afua se retrăgea, Wolseley a distrus capitala și a obligat-o să plătească o despăgubire în aur, să elibereze mii de sclavi Asante și să interzică sacrificiile umane - deși britanicii nu au capturat sacrul Scaun de Aur. Regina Afua Kobi l-a deposedat acum pe Kofi și a pus pe tron un alt fiu. Wolseley - care spunea: "Există un singur mod în care un tânăr poate să se descurce în armată - trebuie să încerce să fie ucis în toate modurile posibile" - a devenit soluționatorul imperial de probleme, competența sa fiind cea care a dat naștere unui proverb: "All Sir Garnet" - care înseamnă "Totul sub control".

În est, haosul din Etiopia a fost o oportunitate pentru khedivele Ismail, care a ocupat Massawa (Eritreea) și Zeila (Somalia) pe coastă și a încercat să pună mâna pe Zanzibar, dar a fost respins de sultan. În 1875, o armată egipteană condusă de fiul khedivei, Hassan, și de ofițeri americani, elvețieni și danezi, a invadat Etiopia, dar a căzut într-o ambuscadă și a fost anihilată la Gundet și Gura de împăratul Yohannes; prințul Hassan a fost capturat. Victoria l-a împuternicit pe Yohannes. În apropiere, Gordon, guvernatorul general al lui Ismail, își extindea imperiul egiptean 5.000 de kilometri de-a lungul Nilului până la marile lacuri și Buganda, unde kabaka Mutesa s-a opus avansării sale. Călătorind neobosit prin imensitatea Sudanului pe cămile și vapoare nilotice, sfântul paladin Gordon a declarat: "Dau lovituri mortale împotriva sclaviei" - dar se lupta. Stăpânii de sclavi sudanezi - khabiri care înroboteau 50.000 de oameni pe an - au opus o rezistență puternică.

Ismail Magnificul eșuase în Etiopia și în Buganda, dar acum conducea un imperiu imens, primul din cadrul împărțirii pentru Africa. Cu toate acestea, după zece războaie, 1.200 de mile de cale ferată, curtezane franceze și tunuri Krupp, Ismail nu și-a putut acoperi datoriile. A luat în considerare vânzarea acțiunilor sale la Canalul Suez, acțiuni la care râvnea Dizzy. Primul ministru s-a adresat pentru ajutor unuia dintre cei mai buni prieteni ai săi, Lionel de Rothschild. În cadrul cabinetului din noiembrie 1875, Disraeli a propus achiziția, apoi a ieșit cu capul din ședință. "Da", i-a spus el secretarului său, Montagu Corry, care s-a grăbit cu trăsura la New Court. Rothschild îl aștepta. Disraeli avea nevoie de 4 milioane de lire sterline 'mâine'. 'Rothschild a luat un strugure muscat, l-a mâncat și a aruncat coaja'.

'Care este garanția dumneavoastră?', a întrebat Rothschild.

'Guvernul britanic', a spus Corry.

'O veți avea.' În timp ce Rothschild îi telegrafia banii lui Ismail, Disraeli a fost primit de Victoria.

'S-a stabilit', a spus Disraeli cu duioșie. 'Îi aveți, doamnă'.

VICTORIA LUI CETSHWAYO ȘI ULTIMUL NAPOLEON

"Zâna" - așa cum o numea pe Victoria - "este în extaz", se lăuda Disraeli. Un an mai târziu, el a consolidat Raj-ul făcând-o 'Împărăteasă a Indiei', a cărei graniță a fost apoi obligat să o apere. Imperiul este întotdeauna o șaradă a puterii, o înșelătorie de încredere, realizată cu mistica hegemoniei care poate fi susținută doar prin amenințarea forței rapide. Dar puterile europene - portughezii, olandezii, britanicii - erau națiuni mici care aveau nevoie în special de cacealmaua imperiului pentru a controla coloniile îndepărtate și populațiile vaste. Totuși, imperiul era costisitor. Armatele și infrastructura înghițeau repede profiturile și era greu de evitat vârtejul imperial: fiecare nouă cucerire necesita mai multe războaie pentru a păstra ceea ce aveai și apoi alte anexiuni pentru a refuza premiile rivalilor tăi. Disraeli a cumpărat Canalul pentru a ține Franța la distanță, dar Rusia era principalul inamic al Marii Britanii, iar Romanovii erau cei mai de succes constructori de imperii de la Genghis încoace. În 1865, Rusia a cucerit Tașkent, iar în 1868 Samarkand, în timp ce emirii din Bukhara și khanii din Khiva au devenit conducători vasali. După un avans uimitor de zece ani, Alexandru al II-lea ajunsese la

granița afgană. Împiedicat de Marea Britanie să cucerească Constantinopolul, Alexandru a discutat cu generalii săi despre o invazie în India.

În timp ce Romanovii îl cercetau nervos pe amirul afgan Sher Ali, iar britanicii cereau dovezi ale loialității sale, acesta oscila între nesiguranță crispată și sfidare mândră. Când a refuzat cererile britanicilor, Disraeli a fost de acord cu o invazie care, mai bine planificată și mai bine înarmată decât cea din 1839, a cucerit Kabulul și l-a instalat pe fiul lui Sher Ali cu un plenipotențiar britanic care să-l ghideze. Între timp, prim-ministrul s-a confruntat cu un dezastru în Africa.

În ianuarie 1879, Cetshwayo, nkosi al zulușilor, fiul lui Mpande, nepotul lui Shaka, a ordonat un impi de 20.000 de oameni împotriva unei armate britanice în avans de 18.000 de redcoats, care erau campate cu nesimțire la Isandlwana.

Războiul nu a fost primul provocat de lordul Carnavon, secretarul colonial de la Londra, care, după ce a făcut din Canada un dominion autonom, spera să ridice o structură similară în Africa de Sud, condusă de coloniștii albi. Dar Africa de Sud nu era Canada: zulușii, Xhosas și afrikanerii albi nu aveau nicio intenție de a coopera. Cerințele arogante ale înaltului comisar Bartle Frere i-au împins curând pe Xhosas la rebeliune. După ce i-a zdrobit, acesta s-a îndreptat împotriva lui Cetshwayo, "un om cu o capacitate considerabilă, cu multă forță de caracter, cu o manieră demnă, cu sagacitate". În timp ce Cetshwayo își retrăgea armatele, Frere i-a cerut să renunțe la teritoriu și să își reducă forțele. Nkosi a refuzat și și-a masat războinicii. Frere era pregătit.

Agresiunea britanică a reflectat noile mize din Africa de Sud. Cu opt ani mai devreme, în apropierea râului Vaal, la nord-est de Cape Town, prospectorii găsiseră diamante la ferma fraților de Beer din Griqualand, locul de reședință al populației mixte Griquas, care era condusă de kapteinul lor ereditar, Andries Waterboer. Pe măsură ce febra diamantelor s-a declanșat, 50.000 de vânători de averi au venit să lucreze în așa-numitul Big Hole. Printre căutătorii de diamante se numărau un boxer evreu din East End, Barney Barnato, și un fiu de vicar englez astmatic, Cecil Rhodes. Atât kaptein Griqua, cât și președinții afrikaner din Transvaal și Orange Free State au revendicat minele, dar britanicii au anexat rapid tabăra New Rush, care a fost numită în curând după secretarul colonial Lord Kimberley. Acum Frere plănuia acțiuni nu doar împotriva lui Cetshwayo, ci și împotriva Transvaalului afrikaner, pe care l-a anexat. Afrikanerii nu au opus imediat rezistență, deoarece și ei erau neliniștiți de resurgența zulușilor.

În ianuarie 1879, Frere a trimis 18.000 de oameni sub comanda generalului Lord Chelmsford, care a condus el însuși o coloană de 1.500 de oameni. Cetshwayo l-a vizat

pe Chelmsford cu 24.000 de luptători sub comanda fratelui său: "Marșează încet, atacă în zori, mănâncă soldații roșii". Chelmsford, prea încrezător, și-a stabilit coloana la Isandlwana fără o tabără fortificată, convins că cele 1.000 de haine roșii britanice și cei 500 de auxiliari africani cu puștile lor Martini-Henry îi vor învinge cu ușurință pe zuluți. El era absent într-o misiune de supraveghere când zulușii i-au întins o ambuscadă trupelor sale, ucigând 1 210 soldați - 739 de albi și 471 de africani, toți cu stomacul sfâșiat - deși au pierdut ei înșiși un număr similar. Mai târziu, trupele zulu au asediat o unitate britanică la Rorke's Drift, care a reușit să reziste timp de 12 ore. În martie, la Intombe, Cetshwayo a distrus o coloană britanică, omorând optzeci de oameni; dar un atac pripit asupra unei tabere fortificate, deși a ucis optzeci și patru de britanici și o sută de africani, l-a costat 2.000 de zuluți. La Londra, Disraeli a fost furios, dar Chelmsford s-a răscumpărat prin reinvadarea cu 25.000 de oameni, înarmați cu o nouă armă: tunul Gatling.

Un tânăr francez a venit în grabă de la Londra pentru a se alătura forțelor britanice: Louis Napoleon - Loulou, în vârstă de 22 de ani, singurul fiu al lui Napoleon al III-lea și al Eugeniei. Loulou a implorat să se înroleze. Disraeli a pus veto, dar Eugénie a apelat la regina Victoria. "Ce poți face", a suspinat Disraeli, "când ai de-a face cu două femei încăpățânate?". Loulou - poreclit PI (prinț imperial) - era dornic să lupte, spunând: 'Dacă ar trebui să cad, aș prefera un assegai decât un glonț'. Aflat în recunoaștere, mica sa unitate a fost prinsă într-o ambuscadă de treizeci de zuluți; calul său a luat-o la fugă, el agățându-se de el până când a căzut, iar el a rămas în urmă, trăgând cu pistolul, până când a fost copleșit, suferind optsprezece răni de assegai.

Victoria a vizitat-o pe Eugénie la casa ei din Kentish pentru a-i oferi alinare. Mai târziu, când Cetshwayo a oferit pacea, a returnat sabia napoleoniană a lui Loulou. Acasă, în Anglia, moartea sa, care a marcat sfârșitul Bonapartei, a fascinat publicul aproape la fel de mult ca Rorke's Drift.

La 4 iulie 1879, Chelmsford a avansat asupra kraalului regal de la Ulundi, unde, înfruntând armata zulu în formație de pătrat gol, cele două tunuri Gatling și artileria sa au doborât 1.500 de oameni, rănind mii de oameni în treizeci de minute. Ulundi a fost apoi incendiat. Regele a fost capturat și trimis la Londra, iar regatul a fost dezmembrat. Căderea lui Cetshwayo i-a eliberat pe afrikaneri, maeștrii trăgători de elită ai războiului de comando, care i-au învins pe haina roșie. Marea Britanie le-a recunoscut independența, dar diamantele, urmate în curând de aur, aveau să transforme Africa de Sud.

"Teribilul dezastru", a remarcat Disraeli despre Isandlwana, "m-a zguduit până în centru" - la fel ca și celălalt fiasco al său din Kabul. La 3 septembrie, o revoltă a soldaților afgani neplătiți a degenerat într-o insurecție: plenipotențiarul britanic a fost asasinat, 7.000 de soldați britanici au fost asediați și înfrânți. Isandlwana și Kabul au demonstrat cum un mare imperiu este acela care poate fi învins pe mai multe fronturi simultan, fără nicio pierdere de prestigiu.

În plină campanie electorală, rivalul lui Disraeli, William Gladstone, un infatigabil septuagenar, l-a atacat pe impresarul imperial pentru lăudăroșenia sa ostentativă, în timp ce Disraeli, cu cinci ani mai în vârstă, suferind de gută și astm, a luat în derâdere acel "retoric sofisticat, îmbătat de exuberanța propriei sale verbozități". Dar verbozitatea a funcționat: în aprilie 1880, Gladstone a obținut o victorie zdrobitoare, exultând că înfrângerea lui Disraeli a fost "ca dispariția unui vast și magnific castel dintr-o poveste de dragoste italiană".

Gladstone - poreclit GOM (Grand Old Man) - s-a angajat să acorde Home Rule (autonomie internă) Irlandei, unde țăranii catolici se războiau cu moșierii protestanți. Dar nu a putut evita vârtejul imperial: Afganistanul trebuia să fie stabilizat. De data aceasta, britanicii au fost conduși mai bine de generalul Frederick "Bobs" Roberts, un anglo-irlandez mic și zvelt, veteran al Indiei și Etiopiei, care a respins asediul palisadei sale, apoi a recucerit Kabulul. În iulie 1880, o forță britanică de 2.500 de soldați, în principal indieni, a fost înfrântă de afganii conduși de fiul lui Sher Ali. Dar Bobs și-a condus forța de câmp de la Kabul și Kandahar pentru a salva Kandahar, unde în septembrie i-a înfrânt la rândul său pe afgani. Ca și în 1842, britanicii au înțeles principiul războiului afgan: loviți puternic și apoi plecați repede, lăsând un conducător prieten. "S-ar putea să nu fie foarte măgulitor pentru amorul nostru propriu", scria Bobs, "dar... cu cât ne văd mai puțin afganii, cu atât ne vor displăcea mai puțin". Noul amir, Abdur Rahman, a fost de acord ca Afganistanul să aibă relații externe doar cu Marea Britanie și apoi a petrecut doisprezece ani zdrobind rebeliuni. Când, în 1885, trupele rusești au atacat o unitate afgană la Panjdeh, aducând Rusia și Marea Britanie în pragul războiului, amirul și susținătorii săi britanici și-au păstrat cumpătul. Dezastrul din 1878 a adus Marii Britanii încă patruzeci de ani de protectorat asupra Afganistanului.

Celălalt vârtej imperial al lui Gladstone a fost Egiptul, unde, în 1882, intervenția britanică a provocat o revoltă naționalistă. Pentru a proteja Canalul, Gladstone l-a trimis cu reticență pe Wolseley să ocupe țara, dar mai la sud, în Sudan, misiunea britanică împotriva sclaviei a declanșat o insurgență jihadistă sub conducerea fiului unui constructor de bărci nilotic, Muhammad Ahmed, care, după o viață de pustnicie austeră,

a avut viziuni divine și a pretins că este Mahdi. "Vom distruge această lume și vom crea lumea viitoare", a spus el. 'Oricine nu crede în mesianismul meu va fi purificat prin sabie'. Apoi le-a ordonat adepților săi, Ansaris (după adepții lui Mahomed care au mers la Medina): 'Ucideți-i pe turci [egipteni], nu plătiți taxe'. Rebeliunea lui Mahdi a fost susținută de negustorii de sclavi reacționari, care se simțeau amenințați de aboliționismul britanic bine intenționat.

În timp ce Ansaris fanatici învingeau trupele britanice și egiptene, presa britanică cerea: "Trimiteți-l pe Gordon!". Gladstone l-a numit cu reticență pe nonconformistul justițiar Gordon pentru a evacua Sudanul, doar pentru ca generalul să-și urmeze propria misiune divină. Când Ansaris s-a apropiat, Gordon a continuat să țină Khartoum cu 7.000 de sudanezi. 'Mă simt atât de mult înclinat să doresc ca voia Lui să fie eliberarea mea', i-a spus el surorii sale. 'Bucuriile Pământului devin foarte slabe, gloriile sale s-au stins'. În timp ce martirul dornic de publicitate își etala curajul, un protest public l-a forțat pe Gladstone să trimită o expediție sub comanda lui Wolseley. 'Mai bine un glonț în creier', a scris Gordon, 'decât să pâlpâie nebăgat în seamă'. Condamnat, Gordon fuma în lanț, își bătea servitorii cu bastonul și a răbufnit: "Du-te și spune-le tuturor locuitorilor din Khartoum că Gordon nu se teme de nimic, pentru că Dumnezeu l-a creat fără frică!".

Pe 26 ianuarie 1885, Mahdi a luat cu asalt Khartoum, măcelărind trupele lui Gordon. Gordon însuși a fost înjunghiat cu sulița pe veranda sa; capul i-a fost tăiat și dus la Mahdi, care l-a atârnat de un copac din Omdurman: "ochii lui albaștri întredeschise", a notat un prizonier european. Britanicii au admirat această demonstrație de eroism creștin și au cerut răzbunare; Gladstone a fost măturat din funcție (acum se spune că GOM înseamnă "Gordon's Own Murderer"). Mahdi a condus Sudanul, făcând din sclavie un monopol guvernamental, ajutat de stăpâni arabi de sclavi care au înrobit sute de mii de oameni. La moartea sa, khalifa (succesorul) Abdullahi, servit de cincisprezece băieți înrobiți și 400 de concubine, a preluat comanda, tratând Darfur și Equatoria ca rezerve de vânătoare pentru sclavi. Dornic să își extindă imperiul, în 1888, khalifa a invadat Etiopia, măcelărind sau înrobind mii de oameni, apoi a jefuit capitala Gondar. Împăratul Yohannes a contraatacat în Sudan. În martie 1889, la Gallabat - un moment neglijat, poate pentru că a fost o confruntare între africani, dar una dintre cele mai mari bătălii purtate vreodată pe continent - 150.000 de etiopieni au pedepsit 80.000 de sudanezi, care au smuls victoria din înfrângere, ucigându-l pe Yohannes al IV-lea, ultimul monarh ucis în luptă, trimițându-i capul înapoi pentru a atârna alături de Gordon pe acel copac macabru din Omdurman.

Această bătălie, în care au fost uciși până la 30.000 de oameni, a fost doar un sector din dezmembrarea care avea să fie declanșată în parte de ambiția unui rege.

MĂCELARUL LEOPOLD, CĂLĂUL PETERS ȘI CĂPITANUL NEBUN VOULET: CUCERIRI AFRICANE

Angulos și stângaci, cu nasul lung și barbă stufoasă, Leopold al II-lea al Belgiei era un manipulator ciudat care a dorit întotdeauna un imperiu. Fiu al unchiului Victoriei, Leopold de Saxa-Coburg și al unei fiice a lui Ludovic-Filip, tânărul duce de Brabant era stânjenit de faptul că era "regele unei țări mici și al unor oameni cu mintea mică", dar susținea că "atunci când oamenii sunt mari, oricât de înguste ar fi frontierele în care trăiesc, găsesc întotdeauna mijloacele de a face lucruri mari". El a încercat să cumpere Creta, Cuba, Fiji, Sarawak, Filipine, Vietnam și părți din Texas și China. Inspirat de Ismail Magnificul, a considerat Egiptul "o mină de aur și nu trebuie să precupețim niciun efort în încercarea noastră de a o dezvolta", apoi a sugerat: "S-ar putea cumpăra un mic regat în Abisinia". Tatăl său l-a căsătorit pe băiat cu o arhiducesă habsburgică, Marie Henriette, care era obsedată de cai: a fost o căsătorie "între un grăjdar și o călugăriță", a glumit Pauline Metternich, "iar prin călugăriță mă refer la ducele de Brabant". După ascensiunea sa în 1865, Leopold a declarat că ambiția sa era de a face Belgia "puternică, prosperă, [și] prin urmare să aibă propriile colonii".

De îndată ce a auzit de călătoria transafricană a lui Stanley, a anunțat: 'Aș vrea să-l văd pe Stanley'. L-a fermecat pe Stanley, jurnalistul care se credea un războinic. Înființându-și Comitetul d'Études du Haut-Congo, cu un nume menit să pară filantropic, regele l-a angajat pe Stanley, care a înțeles că regele "inteligent", "sub masca unei asociații internaționale, vrea să facă din bazinul Congo o dependență belgiană". În Africa, Stanley a început să înființeze "stațiuni" belgiene, cea mai importantă fiind Leopoldville (Kinsasha), învingându-l pe un explorator francez, contele Savorgnan de Brazza, în cursa pentru revendicarea teritoriului. 'Nu vreau să ratez', spunea Leopold, 'o parte din acest magnific tort african'.

În 1882, el a înființat Association Internationale du Congo pentru a-și prezenta achizițiile, pe care le-a numit 'state libere', revendicând întinderi din 'Africa Centrală abandonate de Egipt, unde comerțul cu sclavi continuă'. A permite ca acestea să fie

administrate de un nou stat ar fi cel mai bun mod de a ajunge la rădăcina problemei și de a o eradica".

"Escrocherie! Fantezii!", a rânjit Bismarck, dezgustat de Leopold, care "afișează pretențiile și egoismul naiv al unui italian care consideră că farmecul și frumusețea sa îi vor permite să scape cu orice și să nu dea nimic în schimb". Cancelarul de fier, care se confrunta cu resentimentele chiar și din partea social-democraților, care considerau că Germania pierdea imperiul, a fost presat de un sinistru fiu de cleric din Hanovra, Carl Peters, un tânăr de 26 de ani, absolvent de filozofie, care, după ce a auzit de câștigurile coloniale britanice în timpul unui sejur la Londra, a fondat o Companie Germană a Africii de Est și a călătorit în Zanzibar pentru a revendica teritorii. Bismarck a refuzat de două ori să accepte pretențiile lui Peters asupra unor părți din Rwanda, Burundi și Tanzania. Dar în noiembrie 1884 i-a invitat pe toți pretendenții africani la Berlin pentru disecția unui continent, în timp ce Leopold aștepta la Bruxelles. Europa, în special în Balcani, era atât de tensionată încât puterile, obișnuite cu o competiție acerbă, și-au îndreptat rivalitățile asupra Africii: "exploratorii" britanici și francezi - de obicei soldați imperiali - s-au întrecut în a revendica felii din "tort", fie și numai pentru a le refuza celeilalte părți. Ideologia și religia reflectă întotdeauna contingența politică: Misiunea creștină și misiunea civilizatoare, justificată de teoriile superiorității rasiste și ale eugeniei, se potriveau perfect cu ambiția imperială și avariția comercială.

Cu toate acestea, chiar în acel moment, în același oraș, un om de știință punea bazele care urma să infirme această pseudoștiință. În 1869, în Tübingen, Germania, un om de știință elvețian, Friedrich Miescher, a împrumutat bandaje însângerate și îmbibate cu puroi de la un spital local și, analizând globulele albe din sânge, a identificat o nouă substanță pe care a numit-o nucleină. El nu știa încă, dar nucleina conținea acid dezoxiribonucleic - ADN - care dezvăluia modul în care familia și ereditatea descindeau cu adevărat prin liniile ancestrale de-a lungul a mii de ani. În timp ce Bismarck împărțea Africa la cancelaria din Berlin, un profesor de chimie din cealaltă parte a orașului, la universitate - Albrecht Kossel - a intuit importanța acestor nucleine. "Procesele vieții sunt ca o dramă", spunea Kossel, "iar eu studiez actorii, nu intriga".

Intriga a rămas în mâinile lui Bismarck. Germania, Marea Britanie și Franța l-au susținut fiecare pe Leopold pentru a împiedica ca Congo să ajungă la ceilalți. Regele belgian a intrat personal în posesia Congo, un milion de mile pătrate, de șaptezeci și șase de ori mai mare decât Belgia, cu zece milioane de locuitori. Aproape declarându-se "împărat al Congo", l-a numit Statul Liber Congo, dar mai întâi a trebuit să îl cucerească. Ordonând exploatarea sa comercială, a format o armată privată, Force Publique, angajând belgieni

și mulți alți aventurieri europeni ca ofițeri pentru a comanda 20.000 de auxiliari congolezi, pentru a conduce vânătoarea de fildeș și pentru a gestiona o nouă sursă de venit, cauciucul. În 1888, John Dunlop, un medic veterinar irlandez, a inventat anvelopa de cauciuc, folosită pe biciclete și, în curând, pe automobile. Bătăușii lui Leopold, care mânuiau puști, chicotes - biciuri din piele de hipopotam - și macete, vânau orice opoziție și executau muncitorii care nu reușeau să livreze cotele de cauciuc. "De îndată ce a fost vorba de cauciuc", își amintește un oficial leopoldin, Charles Lemaire, "am scris guvernului: "Pentru a culege cauciuc, trebuie tăiate mâini, nasuri, urechi"". Force Publique impunea colectarea cauciucului ieftin și a forței de muncă ieftine prin violență, ucigându-i pe cei care refuzau să muncească sau pedepsindu-i pe cei care se împotriveau prin tăierea membrelor pentru încălcări minore: unitățile sale aveau chiar și un Păstrător de Mâini, deoarece unii soldați primeau bonusuri pentru mâinile colectate (și gloanțele salvate); alții le colectau ca trofee. Ofițerii leopoldini împușcau uneori africani pentru distracție, le ucideau amantele dacă se culcau cu alți bărbați, violau femei și făceau schimb de "voluntari" înlănțuiți, de fapt sclavi. Deși numărul morților este acum imposibil de calculat, milioane de oameni au murit. Dar acest lucru nu a fost suficient.

Leopold dorea să se extindă spre est pentru a pune mâna pe Sudan. I-a ordonat lui Stanley să ajungă la guvernatorul asediat al Equatoria egiptean, Emin Pașa, un medic evreu-german convertit la islam, dar pentru a face acest lucru aveau nevoie de ajutorul Zanzibarienilor. Leopold și Stanley și-au unit forțele cu domnul de război Tippu Tip, numindu-l guvernator local. Emin a fost salvat, iar Equatoria a fost revendicată. "Acum ce spui," l-a întrebat regele pe Stanley, "despre cucerirea Khartoumului?". În calitate de gazdă a Conferinței anti-sclavie de la Bruxelles, Leopold a fost criticat pentru alianța sa cu Tippu. Tippu, bolnav, s-a retras în curând la Zanzibar, fiind urmat de fiul său Sefu și de nepotul său Raschid, care au condus mari părți din Congo împreună cu alți stăpâni ai sclavagismului. În 1890, Msiri, rege al Katanga-ului independent, a fost abordat de emisari britanici, francezi și belgieni, care au negociat cu soția sa luso-africană, Maria de Fonseca.

Leopold a învins prin faptul că a fost mai necruțător: când Msiri, în vârstă de 60 de ani, a scos sabia împotriva unui locotenent belgian pe nume Omer Bodson, l-a împușcat și apoi l-a decapitat pe războinic, strigând: "Am ucis un tigru!". Trăiască Roi!". Gărzile lui Msiri l-au ucis apoi pe Bodson. Dar fiul adoptiv al lui Msiri, Mukanda, a acuzat-o pe Maria că l-a trădat pe Msiri în favoarea europenilor. Împingând-o în genunchi, a decapitat-o cu o macetă. 'Eu sunt Mukanda care calcă peste dușmani!", a spus el, dar își pierduse independența: Leopold a obținut Katanga.

Bismarck a acceptat premii mai mici, de la Camerun la Africa de Sud-Vest - în timp ce Peters, cu șolduri largi, piele moale și pastă, purtând un echipament militar conceput de el însuși și având o serie de arme, a încercat să cucerească Uganda de la kabaka din Buganda și Tanganyika de la sultanul din Zanzibar. A avut succes în Tanganyika, unde, în calitate de Reichskommissar, cunoscut sub numele de Mkono wa Damu - Omul pătat cu sânge - a condus în mod criminal. Când concubina sa favorită s-a culcat cu servitorul său, i-a spânzurat pe amândoi și le-a lichidat satele, șocându-i chiar și pe germani, care l-au rechemat pe spânzuratul Peters și au trimis trupe pentru a zdrobi rebeliunea rezultată.

Partea leului din Africa a fost asigurată de Marea Britanie și Franța, cea de-a treia Republică dovedindu-se la fel de dornică de imperiu ca și Napoleon. Epoca naționalismului popular care a condamnat monarhia și aristocrația pură a încurajat atât valorile burgheze, cât și un guvern tot mai reprezentativ la nivel național, dar securitatea, profitul și prestigiul cereau un imperiu în străinătate. În 1873, Franța - cu o majoritate monarhistă în Adunare - a oferit tronul contelui de Chambord (nepotul lui Carol al X-lea), care a pierdut coroana prin refuzul de a accepta steagul tricolor. În absența unei monarhii, armata a ajuns să simbolizeze stabilitatea, catolicismul și l'ordre moral - împotriva celeilalte Franțe, seculară, liberală, socialistă. Armata a fost simbolul unificator al unei țări divizate, iar imperiul, consolarea sa.

"Rasele superioare", a declarat premierul Jules Ferry în fața Adunării la 28 martie 1884, "au datoria de a civiliza rasele inferioare". Ferry, un avocat cu o barbă puternică, a anexat ultimul stat barbar, Tunis, și a extins Indochina, luând Cambodgia, Laos și restul Vietnamului, deși această din urmă absorbție a fost contestată de China. Ferry i-a învins pe chinezi, un război care a contribuit la discreditarea premierului - dar nu și a imperiului. În timp ce ucidea multe mii de oameni într-un război fără sfârșit pentru a subjuga Algeria, militarii francezi erau conduși de avangarda lor cosmopolită, Legiunea Străină, cu cultul său tăios al victoriei. "Voi, legionarii, ați devenit soldați pentru a muri", le-a spus generalul lor Oscar de Négrier în timp ce cucereau mai mult din Vietnam, "și vă trimit să faceți exact asta!".

În Africa de Vest, Franța a zdrobit regatul Wassoulou din Mali și Guineea, apoi s-a întors împotriva Dahomey. Regele acestuia, Glele, fiul lui Ghezo, își menținuse puterea prin raiduri militare, folosind sclavi pentru a-și lucra moșiile de ulei de palmier, dar cedarea orașelor Cotonou și Porto-Novo către Franța i-a subminat autoritatea. Conferința de la Berlin a acordat Dahomey Parisului. După ce Glele a fost asasinat, fiul său Kondo, care a luat numele regal Béhanzin, a devenit un rege războinic în tradiția dahomeană, propagându-și imaginea sub forma unor statui din lemn care decorează Abomey. În

1889, el s-a întors la sclavie pe teritoriul francez, folosindu-și avangarda feminină, Minon, ca jefuitori de sclavi. În 1892, francezii au invadat, sub comanda unui colonel dur de origine mixtă franceză, africană și amerindiană, Alfred-Amédée Dodds, care luptase la Sedan și în Indochina. La Adégon, regele Béhanzin a fost înfrânt de Dodds, iar 400 dintre luptătoarele sale au fost ucise. În ianuarie 1894, în timp ce Dodds se apropia, regele a incendiat Abomey și a fost exilat în Martinica. Franța a cucerit teritorii masive cu ajutorul durului său Armée d'Afrique, compus din cavalerie berberă și arabă - spahii - și cameleteri din Maghreb, împreună cu 200.000 de trăgători de elită din Africa de Vest, Tirailleurs Sénégalais, și Tirailleurs din Indochina și Madagascar. Aceste trupe au ajutat la cucerirea unui imperiu francez din sudul Congo până în Ciad și cea mai mare parte a Africii de Nord-Vest.

În timp ce Franța își sărbătorea cuceririle în străinătate, acasă, națiunea se îndrepta spre un război civil din cauza unui caz de nedreptate grotescă. La 5 ianuarie 1895, un ofițer evreu, căpitanul Alfred Dreyfus, fiul unui producător de textile alsacian care se făcuse singur, a fost găsit vinovat de spionaj pentru Germania și condamnat la închisoare pe viață pe infernala Insulă a Diavolului, în largul Guyanei Franceze. Cu toate acestea, comandamentul armatei știa că era nevinovat și cunoștea identitatea adevăratului vinovat, un ofițer aristocrat. Romancierul dreyfusard Zola a dezvăluit scandalul în "J'accuse", o scrisoare deschisă adresată președintelui - pentru care este posibil ca romancierul să fi fost otrăvit de antidreyfusari. Armata a falsificat mai multe dovezi, găsindu-l din nou vinovat pe Dreyfus, dar președintele l-a grațiat. Afacerea Dreyfus a scos la iveală fragilitatea Franței - și rolul special al armatei în menținerea legăturii dintre patrie și imperiu.

Britanicii, de asemenea, își însușeau cât de mult puteau - cât mai ieftin posibil - prin intermediul companiilor armate obișnuite. "Politica britanică", spunea primul ministru, marchizul de Salisbury, fost ministru de externe al lui Disraeli, "este să plutească leneș în derivă în aval, din când în când, scoțând din când în când o cârlige pentru a evita coliziunea". Dar mâna sa a fost forțată în mod repetat de miniștrii imperialiști și de conchistadorii întreprinzători. În estul Africii, când kabaka Mutesa, constructorul imperiului, a murit în 1884, uciderea de către fiul său a convertiților creștini a provocat un soldat britanic dinamic, Frederick Lugard, un alt fiu de vicar, veteran al războaielor din Afganistan și Sudan, să îl depășească pe psihopatul german Peters și să preia controlul asupra Ugandei; succesorii săi au adăugat pământurile Kikuyu (Kenya). Când sultanul din Zanzibar, Khalid, l-a otrăvit pe unchiul său Bargush, susținut de britanici, și i-a sfidat pe britanici, Marina Regală a deschis focul în timp ce 150 de pușcași marini au

luat cu asalt palatul și l-au răsturnat în treizeci și opt de minute - cel mai scurt război din istorie. Succesorii lui Khalid au fost de acord ca Zanzibar să devină protectorat britanic, au eliberat 60.000 de sclavi și și-au păstrat tronul.

În vestul Africii, un negustor scoțian-Manx, Sir George Goldie, obsedat de sex, obsedat de sex și consumator de alcool, cucerea un imperiu la nord de colonia britanică Lagos. "Am conceput ambiția de a adăuga regiunea Nigerului la imperiul britanic", a declarat Goldie, care trăise cândva "o viață de disipare", inclusiv câțiva ani cu un amant arab în Egipt. În timpul unor vizite în Africa, a făcut copii cu o femeie Igbo. A fost un maestru al prospecțiunilor politice, orchestrând o cartă pentru Compania Regală Niger pe râul Niger, condusă de Lugard, proaspăt venit de la cucerirea Ugandei, pusă în aplicare de către Jandarmeria Regală Niger, o miliție formată din ofițeri britanici și auxiliari africani, care lansa în mod regulat raiduri și executa orice opoziție. Premiul era uleiul de palmier, care era folosit pentru fabricarea de lubrifianți industriali și săpun.

În 1895, în Coasta de Aur, britanicii au impus un protectorat asantehenei Agyeman Prempeh, care a fost exilat în Seychelles. Dar, doar cinci ani mai târziu, grosolănia unui guvernator britanic care a cerut să se așeze pe scaunul sacru de aur al Asantei a declanșat o rebeliune condusă, în absența asantehenei, de o femeie lider în vârstă de 60 de ani, Yaa Asantewaa, regina-mamă a fiefului Fon din Ejisu, care a preluat comanda a 12.000 de războinici Asante. După lupte crâncene, ea a fost capturată, dar Scaunul de Aur a rămas ascuns.

În 1897, miliția lui Goldie a atacat și cucerit cele două amirate din Bida și Ilorin, în parte pentru a opri raidurile lor de sclavi, dar și pentru a-i învinge pe francezi. În anul următor, Goldie a sfătuit Londra să cucerească emiratele nordice de Sokoto, deținătoare de sclavi, și apoi să unească regiunea multietnică și multireligioasă într-o singură colonie. A fost cumpărat (compania sa a devenit mai târziu conglomeratul Unilever), dar planul său a fost executat: Lugard și forța sa de frontieră din Africa de Vest au cucerit Sokoto, eliberând două milioane de sclavi. Soția lui Lugard, Flora Shaw, a fost cea care a susținut că această colonie ar trebui să se numească Nigeria, al cărei prim guvernator general a devenit.

Până atunci, Franța stăpânea cea mai mare parte a Africii, urmată de Marea Britanie. În ceea ce privește populația, Marea Britanie stăpânea aproape 30% din africani, iar Franța 15%. Cei mai agresivi imperialiști din ambele țări aspirau la imperii contigue: cel francez est-vest, din Senegal până la colonia franceză Djibouti; cel britanic nord-sud, de la Cap până la Cairo. Dar viziunile lor erau pe cale să se ciocnească.

Pe măsură ce profiturile lui Leopold se revărsau din Congo, la fel și poveștile despre atrocitățile sale, făcute publice mai întâi în romanul Inima Întunericului de Joseph Conrad, un ofițer polonez de pe vaporul cu aburi din Congo, și apoi în raportul condamnabil al consulului britanic Roger Casement. La Londra, Leopold a fost numit în instanță drept patronul pedofil al unei "case de dezordine", căreia îi plătea 800 de lire sterline pe lună pentru aprovizionarea cu virgine, cu vârste cuprinse între zece și cincisprezece ani. La Paris, regele în vârstă de 65 de ani s-a îndrăgostit de o prostituată, Blanche Delacroix, în vârstă de 15 ani, "plinuță, dar grațioasă", trimițându-i un mesaj: "Doamnă, sunt trimis la dumneavoastră de un domn care v-a remarcat. Este un personaj foarte înalt, dar poziția sa înaltă mă obligă să nu-i spun numele". Convocată pentru un interviu comic, în cadrul căruia "înaltul personaj", pe care ea l-a numit din greșeală "Regele Oscar", a examinat-o în tăcere, ea a trecut testul. Blanche a devenit partenera lui, mama a doi fii și proprietara a milioane de acțiuni din Congo; a fost creată și baroneasă de Vaughan.

Cu toate acestea, el nu își neglijase complet familia. În 1880, își căsătorise triumfător fiica, Stephanie, cu prințul moștenitor al Habsburgilor, Rudolf, la o nuntă la Viena, la care au participat Bertie, prinț de Wales, și Wilhelm, prinț moștenitor al Prusiei. Dar Rudolf era sălbatic, dacă nu chiar nebun; Stephanie a devenit disperată, dar nimeni nu ar fi putut prezice tragedia care a urmat.

RUDOLF ȘI MARY LA MAYERLING; INSPECTORUL HIEDLER ȘI ADOLF LA BRAUNAU

Ignorat mult timp de mama sa obsedată de sine, Sisi, și instruit cu răceală de Franz Josef, care refuzase să-l lase să studieze la universitate, Rudolf era inteligent și surprinzător de liberal, cu tendințe republicane, căutând liberali, chiar și evrei, scriind articole anonime în care ataca nobilimea și un studiu etnografic al imperiului pe care tatăl său l-a aprobat. Ori de câte ori Sisi a măturat viața lui într-una dintre vizitele sale la curte, "ochii prințului moștenitor străluceau... seamănă foarte mult cu mama sa, pe care o venerează".

Franz Josef era nedumerit de soția sa neîmblânzită și de fiul său înstrăinat. Sisi își petrecea cea mai mare parte a timpului la vânătoare în Anglia, slăbind și făcând exerciții fizice în mod obsesiv, căutând deopotrivă intimitate și curtând publicitatea, dar cel puțin

îl ajutase în Ungaria, unde reconquista din 1848-9 nu fusese niciodată iertată. Cultivând o prietenie intimă, posibil o aventură, cu un fost rebel maghiar elegant care prefera rochia Attila a nobilimii, brodată cu aur și cu piele de tigru, contele Gyula Andrássy, ea a orchestrat negocierea unui nou aranjament, o monarhie duală Austria-Ungaria. Andrássy a devenit ministru de externe, apropiind Austria de Germania, dar ascensiunea maghiarilor, împreună cu apariția unor noi țări slave, a încurajat naționalismul clocotitor al cehilor și al altor slavi.

Sisi l-a încurajat pe soțul ei, acum în vârstă de 53 de ani, să se consoleze cu o actriță căsătorită, Katharina Schratt, în vârstă de 30 de ani, pe care o admirase din loja imperială din Burgtheater. Seducția kaiserului a fost glacială. 'Nu am avut curajul', i-a scris el, 'în timp ce ești observat din toate părțile prin ochelarii de operă și hienele presei sunt peste tot'. Dar, în cele din urmă, aventura lor s-a consumat. 'Ieri s-au împlinit exact șase săptămâni de când te-am lăsat în patul tău, sperând că în două zile voi sta din nou pe el!', i-a scris Franzl lui Kathi. 'Vom avea o reîntâlnire minunată'. Sisi l-a ajutat vizitând-o chiar pe Kathi. 'Te vei controla', a asigurat-o Franzl pe Kathi, 'și eu la fel, deși nu-mi va fi ușor', adăugând: 'Împărăteasa s-a exprimat în repetate rânduri în termeni favorabili despre tine'. În particular, Sisi credea că Schratt era bovină, dar, după cum a spus fiica lor, Marie Valerie, 'Felul ei calm și foarte natural de a fi este atrăgător pentru tata'. În curând, Schratt a devenit parte din interiorul familiei Habsburg, singurul lucru, cu excepția împușcăturilor, care îl făcea pe Franz Josef să fie vesel: "Poka [în maghiară, curcan, porecla ei pentru Franz Josef] este fericită în seara asta", i-a spus Sisi fiicei sale. 'L-am invitat pe prietenul lui'.

Niciunul dintre părinți nu avea prea mult timp pentru Rudolf, care îl resimțea pe Bay Middleton, prietenul șmecher al lui Sisi la vânătoare, și îi ridiculiza ghicitoarele spiritiste. Sisi nu a ajutat-o cu nimic, intimidându-și nora, numind-o 'o mare bădărancă'.

Prințul moștenitor, nevoiaș și nepăsător, a devenit "nebun după femei", dependent de droguri și curtezane, ținând un registru al cuceririlor sexuale (virginități luate cu cerneală roșie), și a stabilit o ierarhie a cadourilor pentru cuceririle sale, în funcție de faptul că acestea erau de rang regal, nobiliare sau de rând.

Rudolf și Stephanie se înstrăinau. După nașterea unei fiice, Rudolf s-a întors la amantele sale, îndrăgostindu-se de Mitzi Kaspar, actriță adolescentă și curtezană din bordelul vienez al doamnei Wolf. În curând, acesta a infectat-o pe Stephanie cu gonoree. În mod surprinzător, aceasta s-a întors împotriva lui și a început o relație cu un conte polonez. Urmărindu-și opiniile liberale, Rudolf s-a împrietenit cu Bertie, un om deschis, care era

prieten cu Rothschild și cu alți magnați evrei. Amândoi erau cunoscători ai curtezanelor, dar chiar și Bertie a crezut: "Pentru un tânăr de vârsta lui, Rudolf știe multe despre chestiuni sexuale". Rudolf îl detesta pe grotescul său tovarăș de moștenire, Wilhelm al Prusiei, pe care îl numea 'un junker înrăit și reacționar', glumind cu Stephanie că 'îl va invita pe Wilhelm doar ... pentru a-l grăbi să plece din această lume printr-o aventură de vânătoare elegantă'.

Între timp, Rudolf a asistat la tragedia vărului său, Ludovic de Bavaria, care timp de douăzeci de ani a cheltuit în mod extravagant pe castele cu lebede și opere wagneriene, ignorând afacerile de stat și având aventuri amoroase cu favoriți masculini. Doar verișoara sa, împărăteasa Sisi, a fost înțelegătoare. "Regele nu era nebun", credea ea, "doar un excentric care trăia într-o lume a viselor". Ludovic plănuia să își demită miniștrii, care au apelat la Bismarck. În 1886, un raport psihologic al medicilor l-a declarat nebun. În luna iunie a aceluiași an, când miniștrii și medicii au sosit pentru a-l destitui, o baroneasă loială a încercat să îi alunge cu o umbrelă, iar Ludwig i-a luat prizonieri, apoi a încercat să fugă. Întrucât nu avea copii, unchiul său Luitpold a devenit regent. "M-ați declarat nebun? Ludwig l-a întrebat pe doctorul Bernhard von Gudden, directorul azilului din München. 'Nu m-ați examinat niciodată'. A doua zi, transferați la Castelul Berg, pe malul lacului Starnberg, Ludwig și Gudden nu s-au mai întors de la o plimbare pe malul lacului. Găsit mort în apă, Gudden fusese strangulat, cauza morții regelui fiind încă necunoscută.

Rudolf a avut fantezia de a vedea cum moare altcineva și i-a propus lui Mitzi un pact de sinucidere, nu în ultimul rând pentru că era sigur că propria sa succesiune era fără speranță. 'În ziua în care Papa va închide ochii pentru totdeauna, lucrurile vor deveni foarte neplăcute în Austria', și-a avertizat sora. 'Te sfătuiesc să emigrezi' - așa cum făceau milioane de germani.

El avusese deja o aventură cu o femeie căsătorită promiscuuă de nobilime recentă, baroneasa Helene Vetsera, care se culcase cu el când abia ieșise din adolescență. Acum îi făcuse cunoștință cu fiica ei adolescentă, Mary, care se plângea de mama ei: "Încă de când eram mică m-a tratat ca pe un obiect de care vrea să dispună în cel mai bun mod posibil". Mary s-a îndrăgostit nebunește de Rudolf, care a fost captivat de "puterea frumuseții ei pline și triumfătoare, de ochii ei negri și adânci, de profilul ei de camee, de gâtul ei de zeiță și de grația ei senzuală uimitoare". El a declarat: "Nu mă pot despărți de ea". Dar ea a fost departe de a fi singura lui amantă.

Pe 29 ianuarie 1889, Rudolf s-a culcat cu Mitzi, adevărata lui iubire, dar a doua zi el și Mary au plecat la cabana sa de vânătoare din Mayerling. "Dacă aș putea să-i dau viața mea", scria Mary, "aș fi bucuroasă să o fac, căci ce înseamnă viața pentru mine?". Rudolf i-a scris mamei sale, descriind-o pe Maria ca fiind "un înger pur care mă însoțește în lumea de dincolo".

A doua zi, la primele ore ale dimineții, Maria, în vârstă de 17 ani, s-a întins pe pat, cu părul în jurul umerilor, ținând în mână un trandafir; Rudolf, acum în vârstă de 30 de ani, a împușcat-o în tâmplă sau i-a dat să bea otravă - detaliile sunt încă misterioase - apoi a petrecut câteva ore cu trupul ei înainte de a se împușca. Când au fost descoperiți, Sisi a fost anunțată prima; ea a primit vestea cu gheață, insistând că "fata l-a otrăvit", dar chemând-o pe Schratt și instruind-o să-l liniștească pe Franz Josef în timp ce îi dădea vestea. Sisi a chemat-o apoi pe Stephanie, spunându-i cu răutate: 'Lucrurile ar fi stat altfel dacă ar fi avut o soție care să-l înțeleagă'. Helene, mama Mariei, a apărut dorind să știe dacă cineva și-a văzut fiica. Sisi i-a spus. Helene a plâns: "Copila mea, frumoasa mea copilă!".

"Dar știi că și Rudolf a murit?", a spus Sisi.

Helene a căzut în genunchi: "Copilul meu nefericit, ce a făcut?

"Ține minte", a spus Sisi. "Rudolf a murit din cauza unui atac de cord. Înapoi la Mayerling, curtenii se acopereau cu frenezie: Trupul lui Rudolf a fost trimis înapoi la Hofburg, dar cei doi unchi ai Mariei au scos pe furiș trupul ei, îmbrăcat și așezat drept în trăsura lor. Curtea a anunțat că Rudolf se sinucisese în timp ce era nebun, ceea ce însemna că putea fi înmormântat în Capela Capucinilor. Sisi s-a întors la călătoriile sale, cu un comportament din ce în ce mai idiosincratic.

În timp ce Viena decadentă reflecta imperiul multietnic al Habsburgilor, kaiserul arhaic conducea monarhia k. und k. (kaiserlich und königlich - imperial și regal) prin ierarhia sa rigidă de nobili și birocrație. Un exemplu tipic al acestei specii a fost Alois Hiedler, inspector al vămilor la Braunau am Inn. Născut nelegitim atunci când mama sa, Maria Schicklgruber, a rămas însărcinată pe neașteptate, el și-a asumat ulterior numele tatălui său vitreg (probabil tatăl său real) Hiedler.

Alois era un bătăuș irascibil, taciturn și băutor înrăit, dar și capabil. Lipsit de educația obișnuită, s-a ridicat prin merit, mândru de uniforma sa, cerând să i se adreseze cu numele de Herr Oberoffizial Hiedler. Hobby-urile sale erau apicultura, consumul de bere și goana după fuste: viața sa amoroasă a fost haotică și semi-incestuoasă, întrucât a avut

copii cu diverse femei, dintre care a supraviețuit o fiică, Angela, înainte de a începe o aventură, când era deja căsătorit, cu o verișoară sau o nepoată vitregă angajată ca menajeră, pe nume Klara Pölzl, cu 23 de ani mai tânără decât el. După moartea soției sale, s-a căsătorit cu Klara. Primii lor trei copii au murit de tineri, doi dintre ei din aceeași criză de difterie. În aprilie 1889, când Hiedler (acum scris Hitler) avea 51 de ani, Klara l-a născut pe al treilea, Adolf, urmat de o fiică, Paula. Un alt fiu a murit de rujeolă. Departe de a avea o copilărie dură, Adolf s-a bucurat de o educație confortabilă, cu salariul generos al lui Alois. Alois îl bătea ocazional, dar o astfel de disciplină era aproape universală la acea vreme. Adolf găsea temele de la școală "ridicol de ușoare" și se scălda în dragostea pasională a mamei sale, care i-a acordat o încredere de sine și o indulgență fără limite. Dacă era ceva, era iubit prea mult.

Oberoffizial Hiedler s-a retras la o fermă la vârsta de cincizeci și opt de ani, dar a murit în 1903, când Adolf avea treisprezece ani, Paula șase. Adolf disprețuise pompositatea birocratică a tatălui său, crezându-se destinat să fie un artist. Mutându-se la Linz, Klara, afectuoasă și devotată, i-a crescut pe copii, încurajând visarea indolentă a lui Adolf și susținându-i dorința de a studia arta. Relațiile lui Hitler cu surorile sale erau reci - "gâște proaste", le numea el - deși era mai apropiat de Angela. De timpuriu, adulții i-au remarcat "ochii remarcabili": "Avea ochii de culoare deschisă ai mamei sale... privirea ei pătrunzătoare". Fugind de familia sa plictisitoare, a plecat să devină un artist celebru la Viena, unde exista un nou moștenitor: Franz Ferdinand.

MONARHI MODERNI: FRANZ FERDINAND ȘI SOPHIE, PEDRO ȘI ISABELLA, DRAGĂ WILLY

Era fiul fratelui împăratului, care, într-o altă lovitură, murise în pelerinaj la Ierusalim după ce băuse apele râului Iordan. Franz Ferdinand era obsedat de ierarhia regală și împușca orice, de la elefanți la cele 272.511 păsări și animale enumerate în jurnalul său, dar era cel puțin conștiincios. Chiar și așa, el l-a șocat pe împărat îndrăgostindu-se de o nobilă non-regală, Sophie Chotek. Franz Josef le-a permis în cele din urmă să se căsătorească pe cale morganatică (ceea ce înseamnă că copiii lor vor fi excluși din succesiune).

Un campion al autocrației, irascibil, arogant, dar inteligent, Franz Ferdinand a călătorit prin lume pentru a se pregăti. Instalând o cancelarie militară la reședința sa, Palatul

Belvedere, s-a gândit la problemele cu care se confrunta monarhia. El credea că imperiul trebuia să le ofere slavilor un parteneriat similar cu cel al maghiarilor: "Irredentismul din țara noastră... va înceta imediat dacă slavilor noștri li se va oferi o viață confortabilă, echitabilă și bună". Franz Ferdinand a avertizat în repetate rânduri împotriva confruntărilor cu Serbia, care ar atrage Rusia.

Vărul primar al lui Franz Josef, împăratul Pedro, conducea Brazilia de cincizeci și opt de ani, iar Brazilia era aproape ultima societate din Atlantic care deținea sclavi. Obosit de putere, Pedro a călătorit prin lume și a lăsat-o pe fiica sa, Isabel, la conducere, dar soțul ei, francezul Gaston, a devenit urât ca străin avar. În 1881, bijuteriile regale au fost furate din palat, iar când doi servitori au fost suspectați, Pedro i-a protejat - spre indignarea publicului. Pedro a urmărit să abolească sclavia încet, pentru a evita revoltele și o prăbușire a agriculturii. În 1885, Legea sexagenarilor a eliberat sclavii la 60 de ani. În cele din urmă, la 13 mai 1888, Isabel a abolit sclavia și a eliberat 700.000 de sclavi, generând un val de popularitate ca Răscumpărătoare a negrilor. În timp ce negrii au susținut monarhia, formând o Gardă Neagră pentru a o apăra, mulți plantatori au devenit republicani.

Politica era în impas. Toată lumea se uita la armată, al cărei comandant, mareșalul Deodoro de Fonseca, era încă devotat lui Pedro. La întoarcerea sa, Pedro a fost primit cu bucurie, dar aceasta nu a durat. În noiembrie 1889, bătrânul împărat a organizat un bal pentru marina chiliană aflată în vizită. Dar când Pedro a sosit, s-a împiedicat. 'Monarhia se împiedică', a glumit el. 'Dar nu cade'. Mareșalul Fonseca i-a descurajat pe ofițerii republicani - 'Vreau să însoțesc sicriul împăratului. Este bătrân; îl respect' - dar ei au mers înainte oricum. Un guvern provincial a declarat o republică. La palat, Pedro l-a așteptat pe mareșal, care era prea jenat să vină. Împărăteasa a intrat în panică. 'Prostii, doamna mea', a spus Pedro. 'Este o furtună într-un ceainic - îi cunosc pe compatrioții mei brazilieni. Monarhiile nu cad atât de ușor'. Dar ele cad.

La primele ore ale dimineții, ofițeri subalterni au sosit pentru a-l informa pe Pedro că a fost depus și alungat. 'Nu sunt un sclav evadat', a spus el în timp ce se îmbarca pe o navă. 'Nu voi pleca în mijlocul nopții'. Dar a plecat. 'Domnilor', a exclamat el, 'sunteți cu toții nebuni!'. În timp ce împăratul pleca spre Europa, Fonseca a devenit primul președinte al Braziliei.

Pedro fusese cândva celebrat pentru modernitatea sa, dar acum, în Europa, în centrul atenției se afla un kaiser tânăr și plin de viață, care se mândrea cu cunoștințele sale în materie de tehnologie și cu etosul cavaleriei medievale.

În martie 1888, la moartea la vârsta de 90 de ani a lui Wilhelm I, fiul său, Friedrich al III-lea - Fritz, abilul comandant din 1870 - a succedat la tron împreună cu soția sa britanică Vicky, fiica reginei Victoria, știind că era deja mult prea bolnav pentru a realiza viziunea lor despre o Germanie liberală. Atunci când evreii germani au fost atacați într-o campanie antisemită, Fritz și Vicky i-au susținut mergând la o sinagogă din Berlin.

Bismarck a pus la cale distrugerea lor, concentrându-și ura asupra lui Vicky - "o femeie sălbatică... care îl îngrozea prin sexualitatea nestăpânită care vorbea prin ochii ei". Dar cancelarul a fost norocos: Fritz suferea deja de cancer la gât și de trădare filială. Fiul său Willy, îndelung răsfățat și finanțat de bunicul său 'Wilhelm cel Mare', își disprețuia tatăl slăbit și mama liberală și abia aștepta să devină kaiser absolutist și arbitru al Europei.

Kaiserul Friedrich a domnit doar nouăzeci și opt de zile, murind la 15 iunie 1888, fiind succedat de Wilhelm, în vârstă de 29 de ani, pe care Bismarck, îmbătrânit, îl numea "tânărul".

Nașterea lui Willy, care s-a născut în fund, i-a afectat brațul stâng. Educat la o școală normală, a fost cel mai fericit în Gardă, adorând compania masculină și capcanele fetișiste ale virilității prusace, uniformele, cizmele înalte, căștile cu vulturi. A călătorit la Viena pentru aventuri sexuale, având un copil cu o amantă, înainte de a începe o altă aventură cu o curtezană din Berlin, care își spunea Miss Love - amândouă i-au satisfăcut fetișul pentru femeile care poartă mănuși. La douăzeci și doi de ani, Willy s-a căsătorit cu Dona (Augusta Victoria) de Schleswig-Holstein, care, de asemenea, i-a satisfăcut fetișul pentru mănuși. "Voi avea grijă să ai parte de toate micile tale plăceri", i-a promis ea. 'Acum am mereu mănuși pe mine noaptea... Soțul tău obraznic... Știi cât de mult te iubesc și... cât de dispusă sunt să fac orice. Nu vei fi dezamăgit". Au avut șapte copii, dar Willy era plictisit de ea.

Wilhelm l-a moștenit pe Bismarck, creatorul unui Reich hibrid pe care numai el îl putea gestiona cu adevărat, străduindu-se să controleze ascensiunea socialiștilor în Reichstag și pe tânărul și impetuosul kaiser. Amândoi erau o provocare: domnul suprem al războiului era aproape înzestrat, interesat de orice, dar și dezechilibrat, bombastic, impetuos, magnilocvent și hiperactiv, un bolborositor maniac care abia se oprea din vorbit și din călătorit în următorii treizeci de ani, spunându-i anturajului său: "Voi toți nu știți nimic. Numai eu știu ceva".

Willy a intimidat-o și a persecutat-o pe mama sa, Vicky, care își trimitea clandestin scrisorile în Anglia. "W crede că poate face totul singur", i-a scris mamei sale, regina Victoria. 'Nu poate. Puțină modestie și cunoaștere de sine i-ar arăta că nu este geniul sau

Frederic cel Mare pe care și-l imaginează. Mă tem că va intra în necazuri', datorită 'dragostei sale de a face pe despotul și de a se da mare'. Ea a adăugat: 'Este într-adevăr o nenorocire pentru noi toți faptul că W... este impregnat de prejudecăți, noțiuni false și idei greșite... atât de nepriceput în ceea ce privește caracterul și judecata... I s-a pus în mâini puterea de care abuzează atât de des'. Vicky a fost și ea prevăzătoare: "Cel mai rău este că, probabil, va trebui să plătim cu toții pentru ignoranța și obrăznicia lui". Ea se referea la război.

Germania era în plină expansiune, într-un anumit sens, cel mai modern stat din Europa, Reichstagul său era plin de socialiști din clasa de mijloc; industriile sale, în special cea siderurgică și chimică, le depășea pe cele din Marea Britanie și Franța. Într-un alt sens, era învechită, condusă de prerogativa absolută a regelui prusac, înconjurat de junkeri cu cizme înalte, cărora le-a spus că "va fi mereu conștient că ochii strămoșilor mei mă privesc de pe lumea cealaltă și că într-o zi va trebui să le dau socoteală pentru gloria și onoarea armatei". Willy credea că puterea sa a fost acordată de Dumnezeu. 'Pentru totdeauna și în veci există un singur împărat adevărat în lume', scria el, 'și acela este germanul, indiferent de persoana și calitățile sale, dar prin dreptul unei tradiții de o mie de ani'. Iar cancelarul său trebuie să se supună!".

Bismarck a fost nevoit să cumpere scrisorile de dragoste ale lui Willy de la domnișoara Love, dar Willy s-a resemnat curând cu dominația cancelarului. 'Sunt obișnuit să fiu ascultat', a spus Willy. 'Eu nu intru în discuții'.

Willy a adunat în jurul său o coterie de generali Junker duri și de prieteni homosexuali secreți și adoratori, în frunte cu favoritul său, contele 'Phili' zu Eulenburg, cântăreț, poet și spiritist, căsătorit și tată a șase copii, care era cu doisprezece ani mai în vârstă. Când s-au întâlnit la o petrecere la o casă de vânătoare în 1886, au fost instantaneu uimiți unul de celălalt. Împreună au cântat balade mistice nordice, au vâslit pe lacuri, au împărtășit ședințe de spiritism, au discutat despre rasă și au bârfit despre Ludovic de Bavaria, unde Phili era diplomat. Dar mai presus de toate au plănuit domnia Wilhelminei. Kaiserin Dona a fost imediat geloasă, acuzându-și soțul că are o aventură cu Phili.

Kaiserul a ignorat-o, mărturisind că era cel mai fericit cu "tinerii drăguți" din regimentele sale din Potsdam. El prețuia croazierele de vară pe iahtul Hohenzollern cu compania masculină, complăcându-se în farse bărbătești care implicau de obicei recturi și cârnați. Pe mare, în 1894, Phili a fost trezit de "vocea puternică, râzând, strigând, țipând și țipând a Kaiserului în fața ușii mele: îi urmărea pe vechile excelențe Heintze, Kessel, Scholl etc., prin coridoarele vasului până la culcare".

Eulenburg îl adora pe Willy, pe care îl numea Liebchen - Dragul - chiar și în față, și 'cel mai bun dintre Kaiseri, cel mai simpatic dintre prieteni', pentru care 'tânjea'; Willy îl numea 'prietenul meu de sân, singurul pe care îl am'. Cu toate acestea, kaiserul reprimat știa prea puțin despre viețile secrete ale apropiaților lui Phili. Când zvonurile despre unul dintre ei, contele Kuno von Moltke, comandantul Berlinului, au ajuns la Willy, acesta a oprit un alt membru al coterii. 'Liebchen m-a abordat alaltăieri în Tiergarten', a scris baronul Axel von Varnbüler. 'După ce mi-a admirat cum se cuvine cizmele galbene și costumul de călărie în culori asortate, m-a întrebat: "Știi ceva despre Kuno?"".

Willy a luat în derâdere alianța lui Bismarck cu Rusia, menită să asigure pacea și să împiedice încercuirea Germaniei. 'Tânărul acela vrea război cu Rusia', s-a plâns Bismarck, 'și ar vrea să scoată sabia imediat dacă ar putea. Eu nu voi lua parte la asta'. Acum Phili îl vedea pe Darling al său ca pe "personificarea Germaniei" și a lăudat modul în care "kaiserul combină în sine două naturi diferite - cea cavalerească... și cea modernă". El îl sfătuia acum pe Willy să îl concedieze pe bătrânul monstru dominator. În martie 1890, când kaiserul și cancelarul au intrat în conflict cu privire la drepturile muncitorilor, Willy l-a demis pe Bismarck, numind în locul său un general mai ascultător.

Willy dorea să fie "propriul meu Bismarck", folosindu-se pe deplin de puterile impresionante ale kaiserului. În străinătate, visul său, după cum i-a spus lui Eulenburg, era dominația germană, "un fel de supremație napoleoniană... în sens pașnic", dar a îmbrățișat și ideologiile rasiale ale teutonilor (germani) împotriva slavilor (ruși). Phili avusese o aventură cu Gobineau, ideologul rasist, iar Willy a îmbrățișat teoriile sale despre rasa superioară ariană, care deveniseră populare.

Willy susținea alianța lui Bismarck cu Austro-Ungaria, căreia i se alăturase recent Italia, dar bombănelile sale semănau confuzie și alarmă: era deopotrivă gelos pe liberalismul și puterea Marii Britanii (reprezentată de mama sa și de fratele ei, Bertie) și uimit de imperiul și marina acesteia (reprezentate de venerabila sa bunică Victoria).

O contradicție similară a distorsionat abordarea sa față de Rusia. La 1 martie 1881, împăratul Rusiei, Alexandru al II-lea, în vârstă de șaizeci și șapte de ani, se plimba cu trăsura sa pe străzi, înconjurat de cazaci și polițiști secreți, în drum spre trecerea în revistă a gărzilor sale, când un radical a aruncat o bombă. Era o zi specială: Romanovul tocmai semnase un decret pentru formarea primei adunări consultative a Rusiei, formată din delegați aleși, care "nu mă ascund, este primul pas spre o constituție". Cu toate acestea, reformele sale lente au inspirat, apoi i-au dezamăgit letal pe radicalii ruși, a

căror facțiune Voința Poporului a lansat patru tentative de asasinat. Acum, Alexandru era nevătămat, însă, împotriva sfatului său, a insistat să îi consoleze pe cei răniți. În timp ce făcea acest lucru, un alt terorist a aruncat o bombă la picioarele sale, care i-a zburat piciorul. A murit câteva ore mai târziu, vegheat de fiul său Brobdingnagian, acum Alexandru al III-lea, și de nepotul său uimit, Nicolae.

Alexandru al III-lea, înalt de 1,80 metri, grosolan, băutor înrăit, care prefera să poarte bluze și cizme de muzhik, a pus capăt reformelor tatălui său, a reprimat atât aspirațiile naționaliste, cât și cele liberale și a îmbrățișat cealaltă tradiție - autocrația polițienească, expansiunea imperială și naționalismul mesianic legat de slavofilism. Rusificarea - interzicerea folosirii limbilor georgiană, finlandeză și ucraineană - a împins aceste popoare să se alăture partidelor naționaliste sau socialiste. Evreii, aflați la baza ierarhiei etnice, au fost intens persecutați. Colosul a fost un autocrat competent și măiastru, care știa întotdeauna ce vrea: odată a îndoit o furculiță și i-a spus ambasadorului austriac: "Asta am de gând să fac cu corpul tău de armată". Nu s-a gândit deloc să-și apuce miniștrii de gât și l-a intimidat pe timidul său fiu micuț, Nicky, pe care îl numea "copil". Dar a sprijinit și afacerile, creând un boom economic prin construirea de căi ferate și dezvoltarea industrială.

Willy a încercat să îl farmece pe Colos (pe care l-a respins), dar apoi a întrerupt alianța lui Bismarck cu Imperiul Țarist. Chiar și Phili s-a străduit să înțeleagă ce voia Willy cu adevărat. Marea Britanie și Rusia erau rivale pentru puterea asiatică, dar Willy dorea o alianță cu Rusia împotriva Marii Britanii sau una cu Marea Britanie împotriva Rusiei? Cu toate acestea, timp de douăzeci și patru de ani, acest narcisist instabil a fost, spunea aliatul său Franz Ferdinand, "cel mai măreț om din Europa".

Alexandru al III-lea a reacționat prin două decizii vizionare care au produs consecințe care au schimbat lumea. În iulie 1891, el a aliat Rusia cu Franța republicană, realizând exact înfăptuirea pe care Wilhelm intenționa să o evite; și, cam în același timp, a comandat construirea căii ferate transsiberiene de 8.772 de kilometri, proiectând puterea rusă spre China în dezintegrare.

Willy a fost prea mult preocupat de apariția a ceea ce rasistul Gobineau numea "pericolul galben". La 17 septembrie 1894, la gura de vărsare a râului Yalu, o nouă putere navală, Japonia, a scufundat opt (din zece) nave de luptă chinezești și apoi a invadat China, cucerind Port Arthur și masacrând civili.

Căsătorit cu patru soții și având 200 de odalisce, Ismail s-a îndrăgostit de o frumoasă sclavă de harem, dar a aflat că aceasta își amputase brațul pentru furt; cu toate acestea, s-a căsătorit cu ea și a devenit mama regelui Fuad, care a trăit până în anii 1930.

Imperiul jihadist din Sokoto avea să contribuie la inspirarea altora din Africa mai târziu în secolul al XIX-lea, mai întâi Senussi în Libia și apoi Mahdi în Sudan. În secolul XXI, este sursa de inspirație pentru insurgențele jihadiste din Nigeria, Mali, Ciad și Niger.

Singulară, pasională, frumoasă și inteligentă, Salama învățase singură să citească și să scrie. La moartea mamei sale, Jilfidan, o sclavă georgiană cumpărată de tatăl ei la Constantinopol, ea moștenise trei plantații de cuișoare lucrate de sclavi. Majid a învins lovitura de stat, exilându-l pe Bargush în Bombay, deși sora lor nu a fost pedepsită. Când Bargush a reușit ca sultan, Salama a încălcat convențiile, petrecând timp cu europenii, participând la petrecerile acestora și îndrăgostindu-se de un comerciant german, Heinrich Ruete. Când a rămas însărcinată, sultanul s-a înfuriat și a ordonat executarea ei. O fregată a Marinei Regale a transportat-o spre libertate. Ea s-a convertit la creștinism ca Emily, căsătorindu-se cu Ruerte și crescând doi copii la Hamburg. Când soțul ei a fost ucis într-un accident de tramvai, Emily/Salama și-a pierdut securitatea, nu a putut să-și revendice proprietățile din Zanzibar și, stabilindu-se la Beirut, a scris Memoriile unei prințese arabe din Zanzibar, probabil prima femeie arabă care a scris o autobiografie modernă.

Până în 1890, Bargush vindea 75% din fildeșul mondial, supervizând uciderea a 60.000 de elefanți anual. Fildeșul era comercializat în est și vest. În acesta din urmă era folosit pentru a construi, printre altele, pianele - "simbolul suprem al nobleței feminine victoriene", în cuvintele lui Neil Faulkner - care înfrumusețau casele europene.

Împărăteasa le-a cerut britanicilor să îl protejeze pe tânărul fiu al lui Tewodros, Alemayehu, care a fost crescut ca un gentleman englez.

Prințul solomonar rival al lui Yohannes, Menelik, s-a supus și a fost încoronat ca rege al Showa; fiica sa Zewditu a fost căsătorită cu fiul împăratului său. Menelik va deveni împăratul formator al Etiopiei moderne; Zewditu va fi împărăteasă, iar regentul ei va fi Haile Selassie.

În 1844, când romanul său Coningsby a cunoscut succesul, Dizzy l-a întâlnit pe Lionel de Rothschild, moștenitorul lui Nathan în calitate de șef al băncii britanice. A fost fascinat de puterea lui Lionel și de soția acestuia, Charlotte, fiica inteligentă a filialei napoletane. "Tânăra mireasă din Frankfurt", scria el, "era înaltă, grațioasă, brunetă și

clară". În Coningsby, Disraeli și-a bazat potentata evreică sefardă Sidonia pe un amestec de Lionel, Montefiore și el însuși. În timp ce conducea banca, Lionel a strâns fonduri pentru foametea irlandeză și, împreună cu unchiul său Montefiore, a condus lunga campanie pentru a obține dreptul evreilor de a face parte din Camera Comunelor, câștigând trei alegeri (fără a i se permite să stea în Cameră) înainte ca Legea privind ajutorarea evreilor să fie în cele din urmă adoptată în 1858.

Un inventator american, Richard Gatling, a creat prima mitralieră pentru a salva vieți în timpul războiului civil: "Dacă aș putea inventa o mașină - o mitralieră - care, prin rapiditatea focului, ar permite unui singur om să facă la fel de multe munci de luptă ca o sută, ar înlocui ... necesitatea unor armate mari și, în consecință, expunerea la luptă și la boli". Nu a funcționat așa.

Cetshwayo a fost exilat, dar când regatul său s-a dizolvat în război civil, a fost întors ca rege. Dar, ajuns la șaizeci de ani și rănit în luptă, a fost otrăvit de rivali. Fiul său, Dinuzulu, a recrutat comandouri afrikaner pentru a-și restaura regatul, dar a fost capturat și exilat de britanici în Sfânta Elena. Regatul a fost încorporat în Africa de Sud, dar casa lui Shaka continuă să domnească.

Astfel de idei au fost dezvoltate simultan de gânditori britanici, germani și francezi. Biologul-sociolog Herbert Spencer, al cărui Progres: Its Law and Cause (1857), apărut chiar înainte de apariția cărții lui Darwin "Despre originea speciilor", susținea că speciile umane se perfecționează prin lupta pentru dominație - "supraviețuirea celui mai adaptat". Un văr bogat al lui Darwin, Francis Galton, obsedat de modul în care se poate reproduce geniul ereditar (titlul cărții sale din 1869), credea că caracteristicile admirabile pot fi încurajate prin reproducere selectivă: "superiorii" trebuie să fie încurajați să se înmulțească; "inferiorii" - care trăiau din caritate sau în ospicii de nebuni - nu ar trebui să li se permită să se înmulțească, pentru că altfel vor invada societatea. El și-a numit teoria eugenie și a ajuns să fie larg răspândită. În același timp, diplomatul francez Gobineau, dezgustat de "epoca mediocrității naționale", a inventat rasismul științific modern în lucrarea sa Essai sur l'inégalité des races humaines (Eseu asupra inegalității raselor umane), publicată în 1855, în care susținea că "rasa albă deținea inițial monopolul frumuseții, inteligenței și forței" și în care folosea termenul "ariană" pentru a descrie o rasă superioară, la race germanique. Teoriile au fost îmbrățișate de prietenul său Wagner, a cărui soție i-a scris lui Gobineau: "Soțul meu este la dispoziția dumneavoastră, citind mereu Rasele". Rasiștii americani Josiah C. Nott și Henry Hotze, precum și Kaiserul Wilhelm al II-lea, au îmbrățișat opiniile sale, care mai târziu l-au inspirat pe Hitler.

Primul guvernator al Africii de Sud-Vest germane a fost Heinrich Göring, tatăl Reichsmarschall-ului lui Hitler.

Cu toate acestea, Peters a rămas un erou pentru mulți din Germania, păstrându-și un loc de muncă la Biroul Colonial, lansându-se în "explorări" costisitoare și scriind o carte în care expunea filozofia rasistă social-darwinistă, Willenswelt und Weltwille (Voința de putere și puterea de a vrea). În 1914 a fost grațiat de Kaiserul Wilhelm, iar după moartea sa a fost reabilitat de Hitler.

În noiembrie 1898, doi ofițeri psihopați - căpitanul Paul Voulet, cunoscut pentru "dragostea sa pentru sânge și cruzime", și locotenentul Julien Chanoine, "crud din împietrire și plăcere" - s-au îmbarcat cu o forță preponderent africană formată din Tirailleurs senegalezi și Spahis berberi, înarmați cu tunuri Gatling și artilerie, pentru a finaliza cucerirea Mali și Ciad. După ce și-au făcut un nume luând Ouagadougou și au primit carte albă de la ministrul de război, "coloana lor infernală" a ars sate și a ucis mii de oameni, cu bărbați suspendați pentru a fi mâncați de hiene și vulturi, femei violate și spânzurate, copii prăjiți - până când propriii lor ofițeri i-au denunțat. Când un colonel a fost trimis să îi oprească, Voulet și Chanoine l-au ucis. "Nu mai sunt un francez", a declarat Voulet, "sunt un șef negru". Împreună cu voi, voi întemeia un imperiu". Dar ofițerii francezi și Tirailleurs senegalezi i-au ucis pe cei doi bărbați. Ca și în cazul lui Dreyfus, armata s-a dovedit de neatins: o anchetă a decis că acești monștri suferiseră doar de nebunia "soudanite aiguë" - căldura africană.

Nici obștile din Benin nu i-au putut evita pe britanici. În ianuarie 1897, membrii unei delegații menite să forțeze Beninul să se deschidă comerțului britanic au fost asasinați, oferind pretextul unei invazii care se pregătea deja. După ce au bombardat orașul Benin cu artileria, ofițerii l-au capturat și exilat pe oba, Overami, și au jefuit 2.000 dintre sculpturile sale din fildeș, lemn și bronz, păstrând unele pentru ei și trimițându-le pe altele reginei și diferitelor muzee: unele sunt acum returnate.

În 1906, protestele împotriva proprietății brutale a lui Leopold asupra Congo au determinat statul belgian să negocieze preluarea coloniei, cheltuind 45,5 milioane de franci pentru a-i finaliza proiectele de construcție și plătindu-i regelui însuși 50 de milioane de franci: totuși, costul răscumpărării prădătorului urma să fie ridicat chiar din Congo. Leopold, unul dintre cei mai bogați oameni din lume, a murit în 1909 - deși era departe de a fi sfârșitul prădătorilor belgieni în Congo.

În palatul regal din München, prinții erau îndrumați de un respectat învățător local, Gebhard Himmler, un regalist entuziast al cărui elev preferat era prințul Heinrich. Când

a avut un fiu, l-a botezat Heinrich, după numele prințului, care a devenit nașul viitorului Reichsführer-SS.

O mare parte din Bavaria era săracă. Între 1881 și 1890, 1,4 milioane de germani au emigrat în SUA, mulți dintre ei bavarezi. Un exemplu tipic al acestor emigranți, plecat în 1885, a fost Friedrich Drumpf, a cărui familie ar fi călătorit din satul Kallstadt până la Casa Albă, o poveste americană prin excelență. Mai târziu, Drumpf și-a schimbat numele în Trump.

În timp ce Rudolf era înmormântat, "prietenul" său Wilhelm, noul kaiser german, a reflectat că "nebunia era la pândă, iar monomania sinuciderii și-a făcut lucrarea tăcută, dar sigură, asupra creierului supraexcitat". Ștefania a supraviețuit răutății lui Sisi pentru a se recăsători și a se stabili în Ungaria, dar, într-o inițiativă surprinzătoare pentru o prințesă moștenitoare a Habsburgilor, în 1908 a inventat căruciorul pentru hostess - "o nouă combinație între o farfurie și o lampă cu alcool" - obținând brevete americane și britanice.

Lui Willy îi plăcea să-și intimideze generalii Junker. 'Este o priveliște curioasă', a chicotit Phili. 'Toți acei bătrâni militari bătrâni care trebuie să facă genuflexiuni cu fețele încordate! Kaiserul râde uneori cu voce tare și îi încurajează cu o săgeată în coaste'. Willy și-a încurajat curtenii - ofițerii Junker - să se îmbrace în pudeli sau balerine. 'Trebuie să defilezi cu mine ca un pudel de circ! - asta va fi un "hit" ca nimic altceva', îi scria contele Georg von Hülsen unui coleg de curte. 'Gândește-te: în spatele unor colanți rași... în spate o coadă de pudel veritabilă, o deschidere rectală marcată și, când "cerșești", în față o frunză de smochin. Gândește-te cât de minunat când latri, urli pe muzică, tragi cu pistolul sau faci alte trucuri. Este pur și simplu splendid! ... Îl văd deja pe S.M. [Majestatea Sa] râzând cu noi... S.M. trebuie să fie mulțumit".

Acest lucru a fost finanțat prin obținerea de împrumuturi pe piețe, dar și prin vânzarea de cereale. Când acest lucru a provocat o foamete pe Volga, Alexandru a negat existența acesteia, a continuat să exporte cereale și 350.000 de oameni au pierit - un precursor al foametei din 1932/3.

Willy a fost atât de inconsecvent încât, în diferite momente, a plănuit să cucerească Irakul, China și America Latină, iar în 1903 a ordonat chiar Amiralității să pregătească o invazie (Operațiunea Plan III) pentru Cuba, Puerto Rico și New York, căutând în același timp alianțe cu și împotriva aproape tuturor celorlalte state.

ÎMPĂRĂTEASA CIXI, REGINA MIN ȘI YAT-SEN: RĂSARE ȘI SOARELE

În luna iulie a acelui an, împărăteasa văduvă Cixi, în vârstă de șaptezeci de ani, retrasă de cinci ani, a fost informată de nepotul ei, împăratul Guangxu, că urmează să înceapă un război cu Japonia. Guangxu a fost zdruncinat: ignorant, nesimțit, îngrozit de tunete (în timpul furtunilor, eunucii strigau pentru a înăbuși sunetul), împăratul inversase reformele lui Cixi și îi neglijase marina, în timp ce consoarta sa Zhen, adolescenta, vindea funcții celor mai mari ofertanți. Monarhii Manchu, care conduceau 400 de milioane de oameni, îi considerau pe cei patruzeci de milioane de japonezi ca fiind inferiori din punct de vedere rasial, wojen - pitici. Când a venit ciocnirea, Guangxu a anunțat: "Piticii au încălcat toate legile națiunilor și ne-au epuizat răbdarea: ordonăm armatelor noastre să îi smulgă pe pitici din vizuinile lor". Dar japonezii se schimbaseră.

Cu treizeci de ani mai devreme, în noiembrie 1867, shogunul ereditar, a cărui familie Tokugawa condusese Japonia timp de trei secole de la Tokugawa Ieyasu încoace, a predat înapoi puterea împăratului. După un scurt conflict, un nou tenno (împărat) a declarat Restaurarea dominației imperiale, care urma să "îmbogățească țara, să întărească armata".

Când prințul adolescent, Mutsuhito, i-a succedat la tron, a luat numele Meiji - Regula Iluminată - și a servit drept figură de stil pentru o coterie de elită de reformatori care doreau să răstoarne vechea ordine și să făurească ceea ce era de fapt un nou stat. Capitala a fost mutată de la Kyoto la Edo (redenumită Tokyo); un tânăr samurai reformator, Ito Hirobumi, a redactat o nouă constituție, un hibrid al celor din Germania și Marea Britanie, cu un prim-ministru și o adunare aleasă, care ar fi servit împăratul "sacru" și "inviolabil" de pe "Tronul Sacru stabilit când cerurile și pământul s-au separat". Tenul "trebuie respectat". Cu toate acestea, "cunoașterea", se afirmă în Jurământul de la Carta lui Ito, "va fi căutată în întreaga lume pentru a revigora bazele guvernării imperiale". Ofițeri britanici și germani au sosit pentru a antrena o nouă armată infuzată de modernitate tehnică și bushido medieval care, împreună cu împăratul însuși, va forma inima kokutai, o matrice de monarh, religie și societate shintoistă care va domni până în 1945.

În douăzeci de ani, Japonia a fost transformată în cea mai industrializată economie din Asia, exact în timp ce China se dezintegra, oferind astfel o țintă irezistibilă pentru imperiile europene - atât o tentație, cât și un avertisment pentru Japonia.

Coreea avea să se afle în prima linie în cursa dintre europeni și japonezi pentru a exploata declinul Chinei. Dacă europenii ar cuceri Coreea, aceasta ar fi "un pumnal îndreptat spre inima Japoniei". Coreea, condusă din 1392 de familia Joseon, a fost în mod tradițional un vasal al Chinei. Sfătuit de carismatica sa soție, regina Min, regele Gojong a navigat pe o cale de mijloc. Căsătoria lor fusese aranjată de tatăl dominator al regelui, daewongun - prințul marii curți - care, în calitate de regent, a încercat să excludă orice influență străină, o politică care devenea imposibilă în condițiile în care Japonia și Rusia expansionistă vizau Regatul Eremit.

La început, cuplul s-a detestat și ea a refuzat să consume căsătoria în noaptea nunții, dar s-au apropiat din ce în ce mai mult, în ciuda pierderii primului lor copil. 'O femeie subțire cu o siluetă foarte elegantă', regina Myeongseong - Min - era erudită și de o frumusețe izbitoare, a observat un vizitator englez. 'Părul strălucitor de abanos, iar pielea transparentă și perlată... și avea o inteligență sclipitoare'. După ce daewongun a domnit timp de un deceniu, Gojong a ajuns la vârsta majoratului și, întărit de Min, l-a pensionat. Negociind cu China și Rusia și deschizând Regatul Eremit spre modernizare, Min a rezistat controlului japonez. Dar acum, în aprilie 1894, o rebeliune țărănească a provocat atât China, cât și Japonia să intervină.

La Tokyo, nu a existat altă soluție, a declarat premierul Ito Hirobumi, "decât să se meargă la război" pentru a ține China departe. Împăratul Guangxu a fost "surprins de această trădare", recunoscând: "Este dificil să te înțelegi cu piticii" - care au debarcat eficient 240.000 de soldați japonezi în Coreea. Japonia a capturat Pyongyang și pe regele Gojong, apoi a lovit China pe uscat și pe mare, ofițerii săi comparându-i pe chinezi cu "porci pe moarte". În aprilie 1895, la Shimonoseki, Ito a forțat China să acorde "independența" Coreei sub influență japoneză și să cedeze Japoniei prospera insulă Taiwan și orașul strategic nordic Port Arthur (Lüshunkou). De nicăieri, Japonia pusese mâna pe cele mai alese bucățele ale Chinei, spre marea indignare a lui Willy.

Kaiserul se temea de o "consolidare a Asiei, de controlul Chinei de către Japonia" și a făcut apel la Sankt Petersburg, unde Alexandru al III-lea, care avea doar 49 de ani, dar era un bețiv incorigibil care ascundea în cizme recipiente de vodcă interzise, era pe moarte din cauza cirozei hepatice. I-a succedat fiul său Nicolae, în vârstă de 26 de ani, care a plâns: "Sunt complet nepregătit. Ce se va întâmpla cu Rusia?". Este greu să fii

pregătit pentru putere - majoritatea liderilor democratici nu au nicio experiență în acest sens atunci când sunt aleși - și nu a existat nicio pregătire pentru gama de daruri necesare pentru a guverna ca autocrat. Nu a fost un colos ca tatăl său, nici un showman ca Willy, dar insesizabilitatea sa chipeșă, politețea agonizantă și devotamentul său uxor îi ascundeau determinarea de a promova autocrația ortodoxă și puterea rusă. În victoria japoneză, Nicky a văzut oportunitatea de a face ceea ce făceau Romanovii: să se extindă.

Willy îi cunoștea pe Nicky și pe soția sa pe jumătate englezoaică, pe jumătate germană, Alexandra de Hesse-Darmstadt, nepoata reginei Victoria, de o viață întreagă: amândoi erau verișori de-ai lui. Nicky și Alix se cunoscuseră în copilărie și se îndrăgostiseră în adolescență, dar pioasa protestantă Alix a refuzat să se convertească la ortodoxie - până în aprilie 1894, când amândoi au participat la nunta fratelui ei, alături de regina Victoria și de Kaiserul Wilhelm. După ce Alix a refuzat propunerea lui Nicky, s-a consultat cu Willy, care a încurajat-o să accepte. În zilele mizerabile de după moartea lui Alexandru, Nicholas s-a căsătorit cu Alexandra.

Acum Nicky și-a îmbrățișat propria viziune a imperiului asiatic de-a lungul căii ferate transsiberiene. Willy i-a trimis o scrisoare cu o schiță intitulată "Împotriva pericolului galben". 'Cu siguranță voi face tot ce-mi stă în putință pentru a păstra liniștea în Europa și pentru a păzi spatele Rusiei', i-a scris Willy lui Nicky în aprilie 1895, 'astfel încât nimeni să nu-ți împiedice acțiunea spre Orientul Îndepărtat. Căci aceasta este în mod clar marea sarcină a viitorului pentru Rusia, de a cultiva continentul asiatic și de a apăra Europa de incursiunile Marii Rase Galbene'.

Nicky, susținut de Willy, a forțat Japonia să renunțe la o parte din câștigurile sale și a mituit China pentru a acorda concesii Franței și Germaniei - și Port Arthur Rusiei. După ce s-a consultat cu misticii tibetani și mongoli, țarul a plănuit să cucerească Manciuria și Coreea, iar regina Min a dorit să obțină sprijinul Rusiei pentru a scăpa de dominația japoneză. Amărâți că au pierdut premiile chinezești, japonezii erau hotărâți să se răzbune, lansând Operațiunea Foxhunt. Min era vulpea.

În zorii zilei de octombrie 1895, cincizeci de asasini au pătruns în Palatul Gyeongbokgung. L-au capturat pe rege, apoi au vânat-o pe Min: feminitatea ei le-a provocat o furie deosebită. Au găsit-o ascunsă printre doamnele de onoare. Femeile au fost ucise. Roninii au violat-o în grup și au tranșat-o pe regina de 43 de ani, tăindu-i sânii, apoi i-au arătat corpul trimisilor ruși, înainte de a o duce în pădure și de a-i arde rămășițele cu kerosen. Regele a fost îngrozit și a avut inima frântă. Ca reacție la această

crimă, rebelii coreeni i-au atacat pe japonezi. Lupta a început acum pentru hegemonia în est.

La Beijing, împăratul Guangxu a invitat-o pe Cixi să revină la putere. "Ar trebui să adoptăm în mod cuprinzător obiceiurile occidentale", a decis el, și să creăm o monarhie constituțională. Cu toate acestea, el și miniștrii săi se temeau, de asemenea, de puterea feminină și au ordonat asasinarea lui Cixi. În schimb, aceasta i-a dat la o parte, i-a decapitat pe reformatori și l-a întemnițat pe Guangxu. Guvernarea proastă a Manchu a inspirat un student la medicină din Canton să răstoarne dinastia.

"Nu trebuie să ratăm ocazia vieții noastre", a declarat Sun Yat-sen, în vârstă de 29 de ani, care îi detesta pe manciurieni și credea că el ar trebui să fie liderul revoluționar al unei republici chineze libere. Fiu al unui croitor și al unui portar, tânărul medic creștin a contribuit la fondarea Societății Renașterea Chinei, susținută de un om de afaceri din Shanghai, Charlie Song, un fost predicator creștin, una dintre fiicele căruia avea să se căsătorească într-o zi cu Sun. Rebeliunea lor s-a încheiat cu un dezastru. Cixi a dispus decapitarea rebelilor capturați.

Singur la minte, obsedat și la fel de lipsit de remușcări pe cât era de flexibil din punct de vedere politic, Dr. Sun a evadat pentru a se alătura fratelui său bogat în Hawaii - unde o altă femeie potentat, o regină remarcabilă, lupta pentru independența sa împotriva celeilalte noi puteri din Pacific: America.

REGINA LILI'UOKALANI ȘI TEDDY ROOSEVELT: ABUNDENȚA ȘI INGENIOZITATEA AMERICII

Cântăreață și compozitoare, cântăreață la ukele, pasionată de dragoste și patrioată hawaiiană, Lili'uokalani avea cincizeci și cinci de ani când i-a succedat jovialului său frate Kala¯kaua în funcția de regină, dar dominase mult timp Hawaii în calitate de regentă. Lili'uokalani, căsătorită în mod nefericit cu fiul unui negustor american cu care locuia într-un conac cu piloni din Washington Place, era verișoară a dinastiei Cuceritorului, curtezană de lungă durată a regilor și bogată proprietară de terenuri. A scris cel mai bun cântec al său, "Aloha Oe", despre una dintre numeroasele sale aventuri.

Lili'uokalani era hotărâtă să oprească expansiunea americană și să îi învingă pe baronii americani ai zahărului. În 1887, Clubul lor de anexare, susținut de o miliție de coloniști,

Honolulu Rifles, i-a forțat pe Lili'uokalani și pe fratele ei să accepte așa-numita Constituție a baionetei, care a slăbit și mai mult monarhia și a acordat dreptul de vot tuturor albilor, dar numai unor hawaiieni - și nu și unor asiatici.

Cu toate acestea, America, ca și Japonia, își proiecta noua putere navală în Pacific. În 1867, a profitat de Legea Guano pentru a anexa insula hawaiiană Midway, în timp ce fratele reginei, regele Kala¯kaua, a acordat, de asemenea, Pearl Harbor Americii. Acum, la Washington, DC, un nou secretar adjunct al marinei privea și plănuia să se alăture împărțirii Pacificului.

Teddy Roosevelt, băiatul care urmărise cortegiul lui Lincoln de la fereastra sa, era un astmatic slab care fusese educat acasă. Aspirând să devină om de știință, și-a umplut camera de acasă cu creaturi împăiate, supranumit Muzeul Roosevelt de Istorie Naturală de către frații săi. Recăpătându-și sănătatea, a învățat să boxeze la Harvard, ieșind un excentric cu o energie maniacală care este adesea antidotul depresiei. După moartea tatălui său, acest dinamovist irepresibil și combativ, cu ochelari rotunzi, voce răgușită și "dinți care pocneau ca o casetă", a intrat în "arenă": "Intenționam", spunea el, "să fac parte din clasa guvernantă".

La petrecerea de absolvire, vărul său mult mai în vârstă, 'Scutierul' James Roosevelt, a întâlnit o tânără arogantă, Sara Delano, fiica unui comerciant bogat din China, cu care s-a căsătorit. La scurt timp, aceasta a dat naștere unui fiu, Franklin, a cărui viață va fi inspirată de cariera vărului Teddy. Scutierul Roosevelt făcuse avere în domeniul căilor ferate și al cărbunelui, într-o Americă în plină expansiune, personificată de Vrăjitorul din Menlo Park, care, în anii următori, avea să înregistreze vocea lui Teddy și să îi susțină politica.

În 1882, Thomas Alva Edison, un fiu de profesor pe jumătate surd din Ohio, care începuse ca telegrafist în timpul războiului civil și care, la vârsta de 22 de ani, și-a înregistrat primul brevet, a apăsat un întrerupător în biroul bancherului său, J. P. Morgan, care a început să genereze energie electrică pentru a fi folosită la iluminatul a cincizeci și nouă de case din Manhattan, lansând astfel serviciul public care a devenit Edison Illuminating Company.

Edison, care a patentat 1 093 de invenții, a fost un centru de ingeniozitate științifică de un singur om, în momentul în care îmbunătățirile tehnice ale secolului trecut au început cu adevărat să îmbunătățească viața de zi cu zi a oamenilor obișnuiți. Competitiv fără milă și intolerant față de orice opoziție, înregistra în medie un brevet la fiecare patru zile, se juca cu invențiile sale în costumul său mototolit și murdar, era un vegetarian care

trăia cu lapte, lucra uneori șaptezeci și două de ore și dormea adesea patru ore pe noapte. Familia sa a ocupat locul al doilea. Prima sa soție a murit din cauza unei supradoze accidentale de morfină, după care s-a căsătorit cu o tânără de douăzeci de ani. Dar și-a neglijat copiii și a fost exasperat de fiii săi alcoolici și colportori, pe care a refuzat să-i angajeze în laboratoarele sale.

Edison a întruchipat convergența dintre invenția științifică și aplicarea practică, care lipsea până atunci. "Trebuie să continuăm să lucrăm la lucruri cu valoare comercială", spunea el. "Nu putem fi ca bătrânul profesor german care se mulțumește să-și petreacă întreaga viață studiind puful unei albine!". A creat un nou mediu pentru a gândi creativ: folosind profiturile obținute din una dintre invențiile sale, un sistem telegrafic multiplex, a fondat un laborator în Menlo, New Jersey, visând la conceptul de cercetare și dezvoltare. 'Nu am făcut niciodată o singură descoperire', spunea el, și glumea spunând că 'Geniul este 1 la sută inspirație și 99 la sută transpirație'.

Compania electrică a lui Edison nu s-a bazat pe o descoperire bruscă. Până nu demult, electricitatea fusese privită ca o formă de divertisment, dar el era doar unul dintr-o falangă de inventatori care experimentau becuri care să lumineze casele și străzile, concurând cu lămpile cu petrol. Apoi a lucrat la tehnologia de generare și distribuire a electricității. Nu a reușit să facă totul cum trebuie. A insistat că curentul continuu era modalitatea sigură de a distribui electricitatea, dar a angajat un tânăr sârb talentat, Nikola Tesla, care a plecat să lucreze pentru rivalul său, George Westinghouse, pentru a dezvolta curentul alternativ. Tesla avea dreptate. Edison a fost depășit de Westinghouse, iar bancherii săi au fuzionat afacerile sale cu altele pentru a crea Con Edison și General Electric. Dar el a experimentat, de asemenea, înregistrarea sunetelor (fonograful, care a lansat industria muzicală) și transmiterea vocilor (transmițătorul telefonic cu carbon, care a devenit telefonul), bateria reîncărcabilă și camera de filmat (Kinetograph, care a creat industria cinematografică). A fondat chiar și Black Maria, primul studio de film, care a realizat 1.200 de filme mute.

Mai târziu, s-a jucat cu un aparat pentru a vorbi cu morții. Poate că glumea, dar era doar o chestiune de timp până când alte gadgeturi alimentate electric aveau să schimbe radical viața. Frigiderul a îmbunătățit atât de mult alimentația încât, în următoarele decenii, înălțimea americanului mediu a crescut cu 5,1 la sută. În cealaltă parte a lumii, aproape în același timp, în februarie 1882, un neozeelandez a fost pionierul unui vas frigorific care a transportat carne de miel congelată de la Dunedin la Londra, care era comestibilă după nouăzeci și opt de zile pe mare. Toate acestea au devenit atât de prezente încât omniprezența lor a devenit aproape invizibilă; abilitățile de a trăi fără ele

s-au pierdut. Și totuși, fără ele, viața modernă s-ar fi prăbușit într-o secundă. Aceste îmbunătățiri în materie de nutriție au coincis cu progresele în domeniul sănătății și al productivității agricole care, împreună, au declanșat cea mai mare creștere demografică din istoria lumii.

Becurile au făcut ca kerosenul să devină învechit - la fel cum Rockefeller a obținut controlul asupra pieței americane de kerosen. Se părea că Rockefeller va deveni sinonimul unui om de afaceri sărac care a preluat controlul unei industrii fără valoare, dar inginerul șef al Edison Illuminating din Detroit a avut o viziune care va schimba toate acestea, demisionând pentru a lucra la un vehicul care folosea un produs secundar al benzinei pentru a alimenta motorul cu combustie al unei trăsuri fără cai.

La început, trăsurile cu motor erau atât de lente, încât zvonurile strigau: "Luați-vă un cal!". Edison l-a încurajat pe Henry Ford, un fermier din Michigan care se ocupase de mult timp cu motoare agricole pe benzină, să creeze cvadriciclul Ford cu propulsie proprie. La fel ca Edison, Ford era departe de a fi singurul vizionar: un inginer din Mannheim, Germania, Carl Benz, a dezvoltat un motor pe benzină în 1885 și a proiectat automobilul Benz. Acești inventatori erau bărbați, dar în august 1886, doamna Bertha Benz a furat invenția soțului ei, cu cei doi fii ai săi la bord, și a condus șaizeci și cinci de mile, cumpărând benzină din farmacii, pentru a-și vizita mama. A fost prima călătorie cu mașina, dar Bertha a făcut și ea ca șofatul să fie mai sigur, folosind o jartieră pentru a izola un fir, mânuind un ac de păr pentru a debloca o țeavă și inventând plăcuțele de frână. Ford a luat notă. La Ford Motor Company, a dezvoltat producția în masă de automobile accesibile - la fel ca și rivalul său Benz din Mannheim. Edison și Ford - un antisemit virulent și un adept al teoriei conspirației - au devenit prieteni, organizând anual expediții automobilistice.

Pe măsură ce au fost descoperite noi zăcăminte de petrol în Texas și California, precum și în Persia, automobilele - urmate de autobuze și camioane - au deschis lumea și au devenit rapid atât de populare încât benzina a devenit esențială. Iar Rockefeller a devenit cel mai bogat om din lume - la fel cum Teddy Roosevelt, politicianul care avea să-i conteste monopolul, a fost ales pentru prima dată în Adunarea Statului New York.

Republicanul plin de viață, bogat și cu dinți, și-a atras ostilitatea democraților, care plănuiau să-l umilească cu o pătură de pansament. 'Pe Dumnezeu, dacă încerci așa ceva', a avertizat Teddy, 'te lovesc, te mușc, îți dau un șut în boașe'. Într-o zi a fost chemat de la o ședință de o telegramă disperată.

Întorcându-se în grabă la casa sa din Manhattan, s-a confruntat cu o dublă tragedie: mama sa, Mittie, murise de tifos; tânăra sa soție adorată, Alice "Sunshine" Lee, dăduse naștere unei fiice, Alice, și apoi murise de boala Bright. "Lumina", scria el în jurnalul său, "s-a stins din viața mea". A fost aproape de o criză de nervi. Lăsând-o pe fiica sa, Alice, la rude, s-a consolat în Badlands, un ținut fără de lege și plin de emoții din Teritoriul Dakota, unde nativii americani fuseseră înfrânți, turmele de bizoni vânate până la dispariție și unde se puteau face averi din creșterea vitelor și exploatarea aurului. Acolo s-a împrietenit cu Quanah Parker, ultimul dintre șefii comanche.

Un posesor bogat, Teddy a cumpărat ferma Elkhorn din Dakota de Nord, îmbrăcându-se ca un cowboy - "port un sombrero, o batistă de mătase la gât, o cămașă din piele de cerb cu franjuri, chaparajos din piele de focă, cizme din piele de aligator și [port] revolverul meu cu mâner de perlă și o pușcă Winchester frumos finisată", plus un cuțit Bowie cu inscripția "T.R.". Elkhorn nu era departe de locul unde Sitting Elk, liderul Lakota, se confrunta acum cu răzbunarea pentru masacrul lui Custer.

La 29 decembrie 1890, la Wounded Knee, Dakota de Sud, Cavaleria a șaptea dezarma un sat Lakota când un războinic surd care nu auzea ordinele și-a descărcat pușca, aparent din greșeală. A urmat haosul. Soldații l-au împușcat pe șeful bolnav Sitting Elk. Ulterior, soldatul Hugh McGinnis și-a amintit că "copii neajutorați și femei cu bebeluși în brațe au fost urmăriți până la trei kilometri de locul inițial al întâlnirii și tăiați fără milă de către soldați... Soldații au înnebunit pur și simplu". Trei sute de Lakota au fost uciși; douăzeci și cinci de soldați au murit și ei. "Încă mai pot vedea femeile și copiii măcelăriți, îngrămădiți și împrăștiați de-a lungul golașului strâmb", își amintea Black Elk, un supraviețuitor Lakota. 'Visul unui popor a murit acolo'.

Statele Unite, atât democrație liberală, cât și stat de cucerire, au crescut de zece ori de la independență: acesta a fost sfârșitul cuceririi continentale, care a devenit irezistibilă datorită numărului mare de coloniști. Luptând cu vitele sale în zile de treisprezece ore pe cal și vânând hoții de vite sub amenințarea armei, Roosevelt a învățat că "Acționând ca și cum nu mi-ar fi fost frică, am încetat treptat să mă tem". El a interpretat o versiune aristocratică a frontierei, dar mai jos pe scara socială, milioane de oameni soseau cu vaporul cu aburi, un val declanșat de asasinarea lui Alexandru al II-lea.

Se răspândesc zvonuri că asasinii erau evrei (deși, de fapt, niciunul dintre ei nu era evreu). La Kiev, Varșovia și Odessa, precum și în alte aproximativ 200 de locuri, evreii au fost atacați de mulțimile de ruși, probabil sute de evrei au fost violați și uciși în pogromuri (de la rusul pogromit - a distruge). Alexandru al III-lea îi ura pe evrei și a dat

vina pe neloialitatea lor pentru persecuția lor, lansând noi legi represive, menținute de fiul său Nicolae al II-lea, care îi împărtășea intoleranța. Acest lucru i-a determinat pe mulți evrei din imperiul rus să devină revoluționari marxiști și alte milioane să emigreze, unii să se întoarcă la Ierusalim, îmbrățișând o nouă mișcare națională evreiască, iar alții, în următorii douăzeci de ani, să plece spre vest: 140.000 au ajuns în Marea Britanie, dar majoritatea - între 2,5 și 4 milioane - au călătorit în America.

Acest vast val de coloniști vorace, care își asumă riscuri, nu a mai fost "un act de disperare", ci, scrie James Belich, "un act de speranță". Au sosit aproximativ 4,5 milioane de bărbați și femei irlandezi, 3 milioane de italieni, 2 milioane de polonezi, 2 milioane de germani și 1,5 milioane de scandinavi. Nu a fost vorba doar de SUA: în total, pe parcursul lungului secol al XIX-lea, treizeci și șase de milioane de persoane au sosit în Australia și în America de Nord, o mișcare de vorbitori în principal de limba engleză care ar trebui privită alături de cuceririle-migrațiile macedonene, arabe, mongole și spaniole. Cei mai mulți dintre acești imigranți s-au revărsat în orașe. În 1830, în Chicago erau mai puțin de o sută de oameni; în 1890 erau un milion; în același interval, Melbourne a crescut de la zero la 378.000 de persoane. New York avea un milion de locuitori în 1850; în 1900, avea 3,5 milioane de locuitori, care aproape se dublaseră până în 1930. Peste douăzeci de milioane de imigranți au sosit în America între 1850 și 1920 - cea mai mare migrație din istorie, care, într-o frenezie de distrugere justificată și creativitate cruciată, a alimentat ascensiunea SUA - și o piață globală cu adevărat interconectată. Dar noua piață mondială a prezentat și noi riscuri. Falimentul unei bănci britanice nesăbuite, Barings, a declanșat prima criză economică globală din istorie, care a inspirat milioane de oameni să se întoarcă spre marxism și anarhism. Începând cu asasinarea președintelui francez în 1894, anarhiștii au ucis o cavalcadă de lideri occidentali. O depresiune mondială a încurajat ceea ce poeta Emma Lazarus numea în 1883 "masele voastre înghesuite care tânjesc să respire liber, / mizeriile mizerabile de pe țărmul vostru plin de oameni". / Trimiteți-i pe aceștia, pe cei fără adăpost, pe cei care se află în vremuri de restriște, la mine". America a primit familii precum cea a bavarezilor Drumpf și a evreilor Wonskolaser.

Drumpf și Wonskolaserii erau duri, dar doar legali. Când Teddy Roosevelt s-a întors în "arena" din New York, s-a confruntat cu puterea atât a infractorilor imigranți, cât și a plutocraților bogați. După ce a pierdut o mulțime de capital și a recuperat o parte din el cu un bestseller, Hunting Trips of a Ranchman, s-a căsătorit cu o iubită din copilărie, Edith Carow, cu care a avut cinci fii. L-a convins apoi pe președintele Benjamin Harrison să-l numească în Comisia pentru Serviciul Civil din New York. În 1894,

pugilistul Roosevelt a devenit comisar de poliție al orașului New York, savurând raidurile în bordelurile de moravuri și ciocnirile cu șefii orașului. Însă, după ce s-a împrietenit cu jurnalistul de scandal Jacob Riis, autorul cărții How the Other Half Lives, a încercat să îmbunătățească și condițiile îngrozitoare ale imigranților. 'Timp de doi ani', își amintea Riis, 'am fost frați pe strada Mulberry [plină de mafie]'. Mii de imigranți se revărsau în New York, mai întâi irlandezi, apoi italieni, germani, evrei. Până în 1901, New York era cel mai mare port de pe pământ, dar această viață dură a favorizat o altă chintesență a culturii americane, care de obicei este lăsată deoparte în istoria lumii: criminalitatea.

Nu la mult timp după ce Roosevelt a început să patruleze în Little Italy, un adolescent arătos și strălucitor, ai cărui părinți tocmai sosiseră din Sicilia, unde tatăl său muncea într-o mină de sulf, a amenințat un băiat evreu mic și fragil dacă nu plătește banii de protecție de zece cenți pe săptămână. Băiatul evreu, care tocmai sosise din Grodno, în Imperiul Rus, a refuzat. Impresionat, sicilianul Salvatore Lucania l-a invitat pe evreu, Meier Suchowlan´ski, să se alăture bandei sale Five Points. Lucania își spunea acum Lucky Luciano; Suchowlan´ski și-a prescurtat numele în Meyer Lansky și împreună au format un parteneriat cu prietenul violent și elegant al lui Lansky, Benjamin Siegel, un ucigaș psihopat cu ochi albaștri strălucitori poreclit Bugsy, care conducea deja o racket de protecție pe Lafayette.

Erau mici jucători de stradă, dar Luciano știa că Sicilia avea o istorie îndelungată de societăți criminale, dezvoltată în rândul țăranilor, care, cărora aristocrații și regii le refuzau dreptatea, își impuneau propriile reguli și își creau propriile ritualuri care erau pastișe ale catolicismului, deși este posibil ca numele de Mafia să își fi avut originea în supușii creștini ai emiratului arab care, pretinzând că sunt ma'afi¯ sau scutiți, refuzau să plătească taxa jizyah. În New York-ul lui Roosevelt, criminalitatea italiană era condusă de Giuseppe "Clutchhand" Morello, un rușinos din Corleone, care a învins Camorra napoletană, băgându-și victimele în butoaie, dar a fost arestat și încarcerat, făcând loc, în cele din urmă, celui care a inventat Mafia americană: Giuseppe "Joe the Boss" Masseria. Deocamdată, cei trei băieți, Luciano, Lansky și Siegel, făceau bani din proxenetism, furt și protecție, dar în cele din urmă cei trei aveau să organizeze crima națională în America, să corupă politica în New York și Cuba și să creeze industria cazinourilor și a divertismentului în Las Vegas.

Patrularea în această lume interlopă, în timp ce își făcea publice isprăvile în presa din New York, l-a adus pe Roosevelt în atenția noului președinte, William McKinley, care în 1897 l-a numit secretar adjunct al Marinei. Roosevelt a fost influențat de o carte scrisă

de un ofițer american pe nume Alfred Mahan: The Influence of Sea Power upon History (Influența puterii maritime asupra istoriei). Nimic nu a demonstrat atât de mult beneficiile puterii navale ca ceea ce se întâmpla în Hawaii.

În 1893, regina Lili'uokalani a încercat să răstoarne puterea baronilor americani ai zahărului prin rescrierea constituției hawaiiene, o acțiune care a provocat un Comitet de siguranță publică condus de Sanford Dole, un descendent al misionarilor americani, să ordone puștilor din Honolulu să atace palatul. Charles Wilson, mareșalul regal, un loialist american aflat la comanda celor 500 de gărzi regale, a apărat-o pe regină. Comitetul a apelat la consulul american, care a chemat pușcașii marini. Urmărindu-i de la balcon în timp ce montau două tunuri și două Gatlings, Lili'uokalani a acceptat să negocieze, dar a refuzat să abdice. Dole a fost declarat președinte; dar președintele Cleveland a denunțat "ocuparea ilegală a Honolulu sub pretexte false de către forțele americane" și a ordonat restaurarea reginei dacă aceasta îi amnistia pe rebeli. Dar aceasta a refuzat.

În ianuarie 1895, în Washington Place, unde se afla Lili'uokalani, au fost găsite arme pentru o contra-școală. Ea a fost arestată, judecată și condamnată la cinci ani de muncă silnică. Dole a amenințat că îi va executa pe susținătorii ei dacă nu abdică. 'Pentru mine însămi, aș fi ales moartea', a spus ea, dar a semnat. Președintele McKinley promisese "fără războaie de cucerire", dar "Nu putem lăsa aceste insule să ajungă la Japonia". Congresul a anexat insulele, în timp ce Roosevelt a văzut următoarea oportunitate în rebeliunea uneia dintre ultimele colonii spaniole, Cuba: cei 350.000 de sclavi ai acesteia fuseseră eliberați cu doar zece ani mai devreme, iar spaniolii îi reprimau cu brutalitate pe rebelii pe care mulți americani îi susțineau - cu atât mai mult cu cât liderul lor, poetul-filozof José Martí, a fost ucis în luptă. McKinley și Roosevelt au trimis o navă de luptă, Maine, în Cuba, unde, la 15 februarie 1898, a explodat în portul Havana, ucigând 266 de ofițeri și oameni. 'Dacă asta nu a fost greșit', i-a remarcat Roosevelt surorii sale, 'mai degrabă aș saluta un război străin'.

ROOSEVELT ȘI CĂLĂREȚII DE LA ROUGH RIDERS

Un război spaniol ar însemna "încă un pas spre eliberarea completă a Americii de sub dominația europeană", a spus Roosevelt, și ar fi, de asemenea, benefic pentru "poporul nostru, oferindu-i ceva la care să se gândească, care nu este un câștig material". El l-a

condus pe McKinley în război, ajutat de ziarele avide de război ale lui Willie Hearst, fiul mogulului aurului. Folosindu-se de lanțul său de ziare, de la San Francisco Examiner la New York Journal, Hearst a urmărit cititorii (la apogeu, treizeci de milioane) cu titluri nerușinate, povești emoționante și bârfe picante. Acum, jurnalismul său "galben" a stârnit un război spaniol, în timp ce Roosevelt și-a format propriul regiment, 1st Volunteer Cavalry, pe care l-a numit Rough Riders, un amestec de aristocrați de pe coasta de est, adevărați cowboy și Texas Rangers.

În iulie 1898, la debarcarea în Cuba și înaintând împotriva spaniolilor la San Juan Ridge, colonelul Roosevelt, călare pe calul său Little Texas, a dat ordinul de a ataca, călărind în față în timp ce optzeci și nouă dintre oamenii săi au fost uciși. Roosevelt a împușcat un spaniol: "Am făcut un jurământ să omor cel puțin unul", a spus el. "Uită-te la toți spaniolii ăia morți". Hearst și-a promovat isprăvile din acea "oră aglomerată" în eliberarea Cubei, în timp ce, în Pacific, flota lui Roosevelt i-a înfrânt pe spanioli în Golful Manila, apoi a cucerit Filipinele. Spania a cedat SUA Puerto Rico, Guam și Filipine, dar filipinezii, sub conducerea liderului național Emilio Aguinaldo, și-au declarat independența. Promițând ceea ce el a numit "asimilare binevoitoare" - un nou eufemism pentru cucerirea imperială - pentru "binele suprem al celor guvernați", McKinley a declanșat un război colonial, recurgând la tortură cu apă, la crime și lagăre, pentru a zdrobi rezistența filipineză. Aproximativ 200.000 de persoane au fost ucise. Roosevelt, acum vicepreședinte al lui McKinley, a ajutat la transformarea Americii într-o putere navală și a Pacificului. El nu era singurul obsedat de marină.

Kaiserul Wilhelm îl citise și el pe Mahan, spunându-i mamei sale: "Nelson este pentru mine "maestrul" și îmi formez ideile și planurile navale după el". Frustrat de eșecul de a cuceri Marea Britanie, el a lansat Weltpolitik - politica puterii: "Majoritatea principiilor mele militare le adopt și le urmez de la Napoleon", a informat-o pe Vicky. Dacă dorea să conducă Weltpolitik după aceste linii, Germania trebuia să egaleze puterea navală britanică. Pentru a urmări această Flottenpolitik, Willy l-a recrutat pe prietenul său Fritz Krupp pentru a construi nouăsprezece cuirasate, opt crucișătoare blindate, douăsprezece crucișătoare mari și treizeci de crucișătoare ușoare.

În toamna anului 1898, Willy și-a extins Weltpolitik-ul în est, plecând cu un anturaj mare (inclusiv optzeci de servitoare și servitori), o nouă garderobă de uniforme arabescente (cizme, biciuri și voaluri figurau în mod proeminent) pentru a-l vizita pe sultanul Abdulhamid al II-lea, care eliminase o constituție liberală de scurtă durată pentru a restabili autocrația otomană asupra unui imperiu care își pierduse majoritatea provinciilor europene. Micuț, vigilent și nevrotic, cu barba înroșită de henna,

Abdulhamid era un tâmplar priceput, pianist, compozitor de operă și fan al romanelor lui Sherlock Holmes și al teatrului francez, care bea șampanie, și un modernizator tehnic. Acum se prezenta ca calif, încurajând naționalismul islamic pentru a-și uni supușii arabi și turci neliniștiți. A asasinat reformatori, folosind o poliție secretă bazată pe cea a vecinilor săi ruși, și a fost un jucător abil în politica etnică. Înfuriat de sprijinul acordat de Rusia armenilor și bulgarilor, Abdulhamid a reprimat o revoltă a kurzilor, un popor de munte sunnit răspândit în Irakul otoman și Siria, apoi i-a înarmat pe kurzi în noile regimente Hamidiye și i-a dezlănțuit împotriva creștinilor. A urmărit cu atenție noile cluburi arabe care discutau despre trezirea unei națiuni arabe, sperând să proiecteze puterea otomană prin construirea de noi căi ferate spre Bagdad și în Arabia.

Acolo, două familii, hașemiți și saudiți, rivali timp de trei secole, l-au liniștit pe Abdulhamid, dar i-au deplâns puterea. Ambele aveau să producă regi ai multor regate; ambele conduc în secolul XXI. Un hașemit și un saudit ar reface lumea arabă.

ABDULAZIZ - ÎNTOARCEREA SAUDIȚILOR

La Mecca, amirul hașemit, Ali Awn al-Rafiq, promovat de sultan, făcea parte dintr-o familie descendentă din Mahomed care a condus orașul sfânt de la Saladin încoace - cu excepția perioadei 1803-1818, când o altă familie, saudiții, i-a expulzat.

Cunoscând prestigiul hașemit, Abdulhamid observase că nepotul amirului, Hussein, complota împotriva amirului și l-a convocat la Istanbul, unde poliția secretă a raportat întâlnirile sale cu rudele sale, descriindu-l ca pe o "persoană recalcitrantă și voluntară, ale cărei opinii, în rarele ocazii în care consimțea să le exprime, dezvăluiau o capacitate periculoasă de gândire originală". Sultanul l-a avertizat să fie prudent, dar l-a numit în Consiliul de Stat. Hussein, la el acasă în micile oaze din Arabia, în taberele din deșert (unde vâna cu șoimul și studia fauna) și în cafenelele de pe Bosfor, era mic și încăpățânat, curtenitor, viclean și conștient de neamul său. Își aștepta ocazia.

De cealaltă parte a peninsulei, în Kuweit, un alt prinț extraordinar, Abdulaziz ibn Saud - cunoscut în Occident sub numele de Ibn Saud - plănuia să își recupereze patrimoniul pierdut. Crescută într-o lume a conspirației și a haosului, familia sa, în parteneriat cu secta Wahhabi a puriștilor salafisti, câștigase și pierduse deja două regate. În 1890, când avea cincisprezece ani, Abdulaziz își văzuse tatăl alungat din Riad de către un rival, pierzând totul; dar refugiații au primit azil de la prietenii lor, familia al-Sabah, cândva

tâlhari în Irak până când, alungați de otomani, au pus stăpânire pe Kuweit. Aceste mici fiefuri din Golf, cândva controlate de Iran, erau aliate cu viceregele britanic al Indiei, căruia îi păsa prea puțin de ceea ce se întâmpla în interiorul Arabiei. Abdulaziz, acvilin, corpolent și înalt de 1,80 metri, un cameleonist și trăgător de elită expert, a fost crescut în parte de mătușa sa. "Ea m-a iubit chiar mai mult decât pe proprii ei copii", își amintește el. 'Când eram singuri, ea îmi povestea despre lucrurile mărețe pe care le voi face: "Trebuie să readuci la viață gloria Casei de Saud", îmi spunea mereu și mereu, cuvintele ei fiind ca o mângâiere'.

La vârsta de 26 de ani, Abdulaziz, mânuind cimitirul și pușca Martini-Henry, a condus o serie de atacuri în Nadj. Într-unul dintre raiduri, el și șase oameni au atacat Riadul, unde l-a ucis pe guvernator și a cucerit fortăreața. Abdulhamid a trimis trupe pentru a-l expulza pe Abdulaziz, care a fost rănit, dar nu s-a dat bătut: a făcut un nou raid, de data aceasta ucigându-și rivalul și cucerind Nadj: saudiții s-au întors, dar Abdulhamid avea planuri de a controla Arabia cu ajutorul lui Willy.

În octombrie 1898, kaiserul maniac a sosit la Constantinopol debordând de idei pe care să le discute cu Abdulhamid: construirea căilor sale ferate, antrenarea armatei sale - și sionismul. În țară, Wilhelm fusese abordat de un jurnalist vienez, Theodor Herzl, care observase creșterea antisemitismului - un cuvânt pentru rasismul antievreiesc inventat abia în 1880 - nu doar în Rusia, ci și la Paris și Viena, și ajunsese la concluzia că evreii nu vor fi niciodată în siguranță în Europa. 'Ideea pe care am dezvoltat-o' - el a numit-o sionism - 'este una foarte veche: restaurarea statului evreu'. Iudeea fusese condusă de evrei timp de un mileniu înainte de nașterea lui Hristos; evreii de pretutindeni veneraseră Ierusalimul și Iudeea de la căderea lui Simon Bar Kochba în 135 și visaseră la întoarcere. O comunitate evreiască mică și săracă, adesea persecutată și cu drepturi limitate, trăise mult timp în Ierusalim și în Palestina otomană. Între anii 1560 și 1860, Ierusalimul a fost neglijat și jefuit, un sat monumental, dar cu ziduri pe jumătate goale, pradă pentru despoții turci locali, unde locuiau câteva mii de arabi și câteva sute de evrei până când cucerirea lui Mehmed Ali și reformele otomane au reaprins venerația puterilor britanice și europene, care au reconstruit orașul cu biserici și pensiuni. Romanovii trimiteau anual mii de pelerini ruși - totuși, măsurile antisemite luate în cadrul imperiului lor au fost cele care i-au atras și pe evreii ruși la Ierusalim. Arabii și evreii s-au mutat în oraș. În 1860, Moses Montefiore a construit primul cartier evreiesc în afara zidurilor, la fel cum Husseinis, granzii arabi, au construit prima așezare arabă. În 1883, Edmond de Rothschild, fiul cel mai mic al lui James, i-a ajutat pe imigranții ruși să fondeze un oraș evreiesc, Rishon LeZion, iar în anii 1890 exista o ușoară majoritate evreiască în

Ierusalim. Herzl, imaginându-și o republică evreiască aristocratică condusă de Rothschild, s-a îndreptat către cel mai civilizat și modern stat european, Germania, și, prin intermediul unei introduceri la Phili Eulenburg, a ajuns la Willy.

Willy și Phili îi urau cu înverșunare pe evrei. 'Sunt foarte favorabil ca mauschelii [un peiorativ pentru evrei] să meargă în Palestina', a răspuns Wilhelm. 'Cu cât mai repede pleacă de acolo, cu atât mai bine'. Dar când i-a menționat acest lucru lui Abdulhamid, ocupat cu promovarea acreditărilor sale califale în lumea arabă, acesta l-a respins brusc. În continuare, Willy a plecat la Ierusalim, unde a deschis o biserică germană impunătoare, i-a ironizat pe evreii săraci ca fiind "unsuroși și mizerabili, îngenuncheați și abjecți... Shylocks la grămadă" - și l-a primit pe Herzl, spunându-i că ideea lui era "una sănătoasă". Dar în ceea ce privește finanțarea, el a rânjit: "Ei bine, aveți o mulțime de bani!". La Damasc, Willy s-a declarat "protector al tuturor musulmanilor", susținându-i pe otomani și luându-i la pas pe britanici, care se întinseseră prea mult în Africa.

La început, britanicii păreau de neoprit, datorită unei noi și invincibile tehnologii de ucidere. La 25 octombrie 1893, paramilitarii britanici, controlați de mogulul diamantelor Cecil Rhodes, au folosit pentru prima dată o nouă armă - mitraliera Maxim - împotriva războinicilor Matabele care atacau.

RHODES, THE MAXIM GUN ȘI LOBENGULA

Rhodes nu se aștepta să trăiască mult timp. Ca și Clive și Lugard, era fiul unui cleric, de data aceasta din suburbia Hertfordshire, care avea o inimă slabă și astm cronic. Avea poftă de aventură; familia sa credea că căldura sud-africană îi va salva viața și, în adolescență, s-a stabilit în tabăra minieră dură din Kimberley. Acolo, și-a întrecut concurenții și a amalgamat exploatările, apoi a obținut sprijinul lui Rothschild pentru a transforma compania sa De Beers în producătorul dominant de diamante. Necăsătorit și neîndemânatic cu femeile, manipulat de o escroacă care aproape că l-a falimentat, era probabil homosexual și era devotat secretarului său, Neville Pickering. Dar pasiunea lui era imperiul britanic și extinderea acestuia de-a lungul unei linii de cale ferată planificate de la Cape la Cairo, popoare africane dominate de rasa albă. "Susțin că suntem cea mai bună rasă din lume", după cum a scris în testamentul său, "și că, cu cât locuim mai mult din lume, cu atât mai bine este pentru rasa umană".

În 1886, miza a crescut atunci când s-a descoperit aur în Transvaal, republica afrikaner, care a fost în curând copleșită de căutătorii de aur britanici, uitlanderii. În 1890, Rhodes, acum în vârstă de 37 de ani, a fost ales premier al Capului și a încercat să limiteze drepturile africanilor. "Nativul trebuie tratat ca un copil și i se refuză dreptul de vot", a spus el. 'Trebuie să adoptăm un sistem de despotism'. Apoi, înființând o Companie britanică paramilitară a Africii de Sud, a împins puterea britanică în Transvaal și spre nord în regatul african al lui Lobengula, rege al Ndebele, fiul fondatorului Mzilikazi, fost general al lui Shaka, care cucerise regatul în anii 1820. Comandant a 20.000 de războinici, soț a douăzeci de soții, conducător din 1868, Lobengula reușise să limiteze cu succes infiltrarea britanică, dar Rhodes și paramilitarii săi, organizați de irepresibilul său aghiotant Leander Jameson, un medic înarmat, au provocat război. Lobengula s-a mobilizat. La Shangani, 6.000 de luptători, înarmați cu Martini-Henry și sulițe, au atacat potera lui Rhodes, care avea un avantaj singular: Maxim.

Sosit în Anglia în 1882 din Statele Unite, după ce pierduse războiul becurilor electrice în fața lui Edison, Maxim a întâlnit un american care l-a sfătuit: "Puneți-vă în cui chimia și electricitatea! Dacă vrei să faci o grămadă de bani, inventează ceva care să le permită acestor europeni să se taie gâtul între ei cu mai multă ușurință".

La Shangani, cinci Maxims au ucis 1.500 de Matabele în câteva minute, 'ca și cum ar fi cosit iarba'; o săptămână mai târziu, au mai ucis încă 2.500. 'Împușcarea', a spus Rhodes, 'trebuie să fi fost excelentă'. Publicul a fost impresionat de tehnologia britanică. 'Orice s-ar întâmpla', scria Hilaire Belloc, 'noi avem / Arma Maxim, iar ei nu'. Dar problema cu noua tehnologie este că și concurenții o pot cumpăra, iar în curând britanicii aveau să fie la rândul lor victime. Prestigiul său a fost distrus, Lobengula a fost otrăvit, iar distrugerea regatului a fost ajutată de un rege Tswana învecinat și viclean, Khama cel Mare. Coloniștii britanici au venit în număr mare, numind teritoriul Rhodesia, dar când Rhodes a vrut să-l înfrângă pe Khama, a fost păcălit. Khama, un creștin convertit, a călătorit la Londra și a făcut apel la guvern, care, rușinat de prădăciunile lui Rhodes, i-a permis regelui să păstreze Bechuanaland (Botswana). 'Este umilitor', a bombănit Rhodes, 'să fii complet învins de acești n.n.'.

În decembrie 1895, Rhodes a orchestrat o invazie a Transvaalului, susținându-l pe Dr. Jameson și 600 de mercenari, care au fost doborâți cu ușurință de fermierii afrikaneri. Primul ministru Lord Salisbury a fost indignat. Rhodes a demisionat din funcția de premier al Capului. Jameson și-a asumat vina. Kaiserul Wilhelm a ordonat trupelor germane să intervină împotriva Marii Britanii, dar a fost reținut de miniștrii săi.

La câteva săptămâni după raidul lui Jameson, un monarh african a demonstrat limitele cuceririi europene. La 1 martie 1896, în valea Adawa, 14.000 de soldați italieni au atacat armata etiopiană.

MENELIK ȘI ÎMPĂRĂTEASA TAYTU: VICTORIA AFRICANĂ

Ca și Germania, Italia era o țară nouă și sensibilă, disperată să ajungă din urmă anglo-francezii. Premierul său Francesco Crispi, un naționalist autoritar și un populist dramatic, cunoscut sub numele de Solitarul, care luptase alături de Garibaldi, era un imperialist agresiv. 'Crispi vrea să ocupe peste tot', glumea regele Umberto, 'chiar și China și Japonia', adăugând: 'Crispi este un porc, dar un porc esențial'. Apropiat de Bismarck, cu care Italia era aliată, Crispi a cucerit Massawa, un teritoriu pe care l-a numit Eritreea (de la termenul latin pentru Marea Roșie, Mare Erythraeum), dar când a plănuit să se extindă în Etiopia, s-a întâlnit cu cel mai talentat lider african al epocii imperiale: Menelik al II-lea.

Acesta era tânărul prinț care fusese prizonier și ginerele capriciosului împărat Tewodros. După sinuciderea lui Tewodros, l-a plâns pe împărat, dar s-a supus împăratului Yohannes, care l-a instalat ca rege al Showa. Timp de șaptesprezece ani a fost căsătorit cu o nobilă de neîmblânzit, prințesa Befana, care și-a promovat fiii din căsătoriile anterioare și a încercat în mod repetat să îl răstoarne. După divorțul lor, el s-a întristat pentru ea: "Îmi ceri să privesc aceste femei cu aceiași ochi cu care o privea cândva Befana?". A treia oară când a avut noroc, s-a căsătorit cu Taytu Betul, o potentată din Gojjam și Gondar, în nord, care fusese căsătorită de trei ori înainte și care își putea alinia propriul regiment.

În 1889, după ce împăratul Yohannes a fost ucis de mahadiști, Menelik, care pretindea că descinde direct din Solomon și Sheba, a devenit în sfârșit împărat. Un amestec de măreție regală și genialitate accesibilă, el "a dat dovadă de o mare inteligență" și de o "curiozitate copilărească", în special în ceea ce privește armele occidentale: "foarte prietenos", a notat un vizitator italian, "un fanatic al armelor". Vorbitor rapid și laconic, a răspuns tuturor petiționarilor cu 'Da, poate'. După ce și-a antrenat trupele să folosească artileria și puștile franceze, britanice și rusești, unele capturate, altele cumpărate, s-a extins din regiunea Amhara din centru, în zece ani de cuceriri, încorporând Tigray și alte provincii din nord, dar lovind și regatul sudic Kaffa și altele, masacrând dușmani și

înrobind mii de oameni. Cu sediul într-o nouă capitală, Addis Abeba, fondată de soția sa, Menelik a creat un imperiu etiopian care a rezistat, cu unele intervale notabile, până în anii 1970. Aceste războaie și introducerea vitelor italiene au adus pesta bovină și o foamete care a fost probabil cea mai gravă din Africa, ucigând zece milioane de oameni.

Menelik a fost fericit să lase Eritreea pe mâna italienilor, dar acum Crispi a ordonat anexarea Etiopiei, încercând să îl păcălească pe Menelik. "Această țară este a mea", a declarat el, "și nicio altă națiune nu o poate avea". Crispi s-a lăudat că Italia îi va învinge pe 'barbarii' africani și îl va aduce pe împărat la Roma 'într-o cușcă'.

'Un inamic a traversat marea', a declarat Menelik, 'scormonind sub teritoriile noastre ca o cârtiță... Am negociat cu acești oameni', dar 'Ajunge! Îl voi respinge pe invadator'. Generalul italian Oreste Baratieri l-a subestimat pe Menelik, care a învins rapid o unitate italiană și apoi, adunând o armată uriașă, a mărșăluit spre nord, călare pe o șa stacojie stacojie, îmbrăcat în haine albe și adăpostindu-se sub o umbrelă de aur. Crispi i-a reproșat lui Baratieri că a fost învins de "maimuțele" africane: "Aceasta este o ftizie militară, nu un război... Suntem gata de orice sacrificiu, indiferent de costuri, pentru a salva onoarea armatei și prestigiul monarhiei". Baratieri cu cei 20.000 de oameni ai săi, inclusiv aliații săi eritreeni, a încercat un asalt surpriză pe înălțimile de la Adowa, trimițând trei brigăzi pe cărări de munte în întuneric și sperând să-l atragă pe Menelik în luptă. Comandând din vârful unui munte împreună cu împărăteasa Taytu, împăratul a învins fiecare brigadă italiană separat. Dintr-o dată, împărăteasa Taytu a sărit în sus. "Curaj!", a spus ea. 'Victoria este a noastră! Loviți! Ea și-a trimis oamenii și Menelik a urmat cu 25.000 de rezerve, ucigând 43% dintre italieni și trei din cinci generali, un triumf african fără precedent în istoria colonială. Crispi a căzut de la putere. Menelik și-a continuat cuceririle în timp ce îi învrăjbea pe europeni unii împotriva altora. Acum, el a susținut construirea unei căi ferate de la Addis la portul francez Djibouti, acordând franciza puternicului său medic din Guadelupa, Vitale. În timp ce italienii visau la "răzbunarea lui Adowa", în Sudanul vecin, britanicii îl răzbuneau pe generalul Gordon.

La 2 septembrie 1898, la Omdurman, în afara orașului Khartoum din Sudan, un tânăr cavaler de cavalerie cu regimentul său, al 2-lea Lăncier, se pregătea să atace armata khalifală, o forță intimidantă de 50.000 de sulițari și cavaleri, fluturând steaguri, purtând jibbah-uri și zale. Mai devreme, el scanase rândurile inamice prin binoclu. "Niciodată nu voi mai vedea o asemenea priveliște", scria Winston Churchill, în vârstă de 23 de ani, un jurnalist impetuos și plin de viață din Old Harrovian, descendent al lui John Churchill, duce de Marlborough, și fiu al unui politician nonconformist, Lord Randolph, care murise de sifilis.

Herbert Kitchener, sirdar al armatei egiptene, nu-l dorea pe Churchill acolo, dar mama sa, Jenny Jerome, fiica plină de farmec a unui speculant american din Epoca de Aur și amanta prințului de Wales și a multor altora, a tras sforile - și Churchill s-a alăturat celor 25.000 de soldați anglo-egipteni ai lui Kitchener.

Rece ca gheața, solitar și obsesiv, Kitchener, înalt de 1,80 m, blond, cu ochi de staniu (și cu un ghips într-unul dintre ei) și o față ca o mască, era un ofițer anglo-irlandez care se făcuse pe sine, celibatar, probabil homosexual reprimat, care a combinat perspicacitatea de oțel, ambiția răzbunătoare și colecționarea de porțelanuri. Acum, această operațiune meticuloasă avea să-i aducă porecla de Mașina Sudanului. Când lăncierii britanici au atacat, Churchill a mers cu ei.

GANDHI, CHURCHILL ȘI MAȘINA SUDANEZĂ

"Evenimentul părea să treacă într-o liniște absolută", își amintea Churchill despre una dintre ultimele încărcături de cavalerie. 'Urletele inamicului, strigătele soldaților, împușcăturile multor focuri de armă, ciocnirea dintre sabie și suliță erau... neînregistrate de creier'. În timp ce se lupta, 'Oamenii, agățați de șeile lor, se zbăteau neputincioși, acoperiți de sânge de la poate o duzină de răni. Caii, curgând din tăieturi imense, șchiopătau și se clătinau..." Când mahadiștii au atacat, tunurile Maxim i-au secerat, înainte ca trupele să avanseze strigând: "Amintiți-vă de Gordon!".

'Ei bine, le-am dat un praf al naibii de bun', a spus Mașina, omorând rănițiii inamici. Churchill a considerat că britanicii au fost 'dezonorați de masacrul inuman al răniților'. Douăsprezece mii de sudanezi zăceau morți. După cum a observat un martor: "Nu a fost o bătălie, ci o execuție... Cadavrele nu erau în grămezi - cadavrele nu prea sunt niciodată; dar [erau] răspândite uniform pe hectare și hectare". Au fost doar 48 de morți britanici. Churchill a fost în continuare "scandalizat" de "profanarea mormântului lui Mahdi de către Kitchener și de modul barbar în care a dus capul lui Mahdi într-o cutie de kerosen ca trofeu", plănuind să îl folosească drept cerneală. Cu toate că un val de proteste l-a forțat să îl îngroape, Kitchener a fost ridicat la rangul de pair, iar khalifa a fost învins și ucis.

Sudanul de Sud a fost ultimul colț al Africii nerevendicat de europeni. Kitchener a aflat că un căpitan francez și 120 de tirailleurs senegalezi, care călătoreau tocmai din Brazzaville, ajunseseră în satul Fashoda în încercarea de a asigura un imperiu

transcontinental francez. Kitchener a navigat pe Nil și i-a înfruntat pe francezi, în timp ce subalternul său, Churchill, s-a grăbit să ajungă în Africa de Sud, unde Marea Britanie avea să fie umilită de dușmani foarte diferiți.

În octombrie 1899, în timp ce locuitorii britanici din uitland cereau dreptul de vot în cadrul republicilor afrikaner, comandourile acestora din urmă, luptători experți înarmați cu propriile mitraliere Maxim, au lansat atacuri preventive asupra orașelor britanice, asediind Kimberley și Ladysmith și învingând forțele britanice greoaie. Rhodes a ajutat la apărarea Kimberley. Churchill, care acoperea războiul pentru un ziar, a fost capturat, dar a reușit să scape, aventurile sale făcându-și un nume. Între timp, într-un mediu foarte diferit, un avocat indian a lucrat ca brancardier pentru britanici în bătălia de lângă Ladysmith. Mohandas Gandhi, fiul din clasa de mijloc al ministrului-șef al unui mic fief din Rajasthan, fusese admis în avocatură la Londra, dar în 1893, când avea 23 de ani, a fost invitat să se ocupe de un caz în Africa de Sud. S-a mutat la Durban, unde, elegant, cu gulerul său amidonosit, mustața și costumul său, și-a petrecut douăzeci și unu de ani, reprezentând drepturile indienilor. În timp ce Churchill se întorcea la Londra ca un erou al imperiului și era ales în Parlament, Gandhi își dezvolta conceptul de protest non-violent, satyagraha (forța adevărului), pe care avea să-l aplice mai târziu la cauza independenței Indiei.

În timp ce forțele britanice inepte se zbăteau, Salisbury a trimis Mașina Sudanului. În decembrie 1899, Kitchener a sosit pentru a-i înfrânge pe afrikaneri, arzându-le fermele, "concentrându-le familiile în noi tabere, în care aproximativ 26.000 de copii și femei au murit de boală, și, în cele din urmă, captându-le capitalele și învingându-le armatele. Kaiserul Wilhelm și țarul Nicolae au fost încântați de cvasi-umilirea imperiului reginei Victoria - la fel cum criza celeilalte împărătese, Cixi, le-a oferit șansa de a înghiți mai mult din China.

DOUĂ ÎMPĂRĂTESE ANTICE: CIXI ȘI VICTORIA

'Am crezut adesea că sunt cea mai deșteaptă femeie care a trăit vreodată', a declarat mai târziu împărăteasa Cixi, dar a recunoscut că era pe cale să facă 'singura greșeală gravă pe care am făcut-o în viața mea'. Incapabilă să îl ucidă pe nepotul ei detestat, împăratul Guangxu, care încă domnea în timp ce se afla în arest la domiciliu, ea s-a întors împotriva consoartei sale Zhen, expunându-i corupția și forțând-o să asiste la torturarea

eunucilor ei. Dar umilința națională provocată de războiul împotriva Japoniei a stârnit o nouă rebeliune condusă de o Societate a Pumnilor Drepți și Armonioși, care practica artele marțiale cu convingerea că acestea îi făceau invulnerabili la gloanțele europene. Având ca scop "exterminarea străinilor", acești așa-numiți boxeri, 250.000 de țărani cu sulițe și bandane roșii, au avansat spre Beijing pentru a-i expulza pe europeni. Pe măsură ce occidentalii se adăposteau în legațiile lor, mulți paladini chinezi și manciurieni au simpatizat și au cooperat cu boxerii. "Boxerii au fost trimiși de cer", spunea Cixi, "pentru a scăpa China de străinii urâți".

Pe măsură ce Cixi însăși șovăia, cele opt mari puteri, conduse de un general german, au intervenit pentru a-și salva supușii. 'Dacă vă întâlniți cu inamicul, nu faceți nici un sfert, nu luați prizonieri', le-a spus kaiserul trupelor sale. 'La fel cum acum o mie de ani hunii, sub conducerea regelui lor Attila, și-au făcut un nume... fie ca numele de german să fie afirmat de voi în așa fel încât niciun chinez să nu mai îndrăznească vreodată să privească încrucișat un german'. Chiar și Eulenburg era îngrijorat în particular în legătură cu Willy, pentru că "nu se mai controlează când este cuprins de furie. Consider că situația este extrem de periculoasă".

Cixi i-a susținut pe boxeri: "Poate că magia lor nu este de încredere, dar nu ne putem baza pe inimile și mințile oamenilor?". Ea a declarat război celor mai mari opt națiuni de pe pământ, chiar dacă 'China este slabă', argumentând că 'Dacă ne vom încrucișa brațele și le vom ceda, nu voi mai avea chip să mă întâlnesc cu strămoșii noștri după moarte'. Dacă trebuie să pierim, de ce să nu luptăm până la moarte?". În timp ce cele opt națiuni își croiau drum spre Beijing, Cixi, însoțită de Împăratul Guangxu, a fugit spre nord, spunându-i dușmanului său întemnițat, consoarta Zhen: 'Ești tânără și frumoasă, probabil că vei fi violată de soldații străini. Am încredere că știi ce ar trebui să faci" - se referea la sinucidere. Dar, în schimb, a pus-o pe Zhen să fie aruncată într-o fântână. Fugind la Xi'an, uneori plângând în timp ce suferea de frig și foame, a cerut pace - și s-a întors în Orașul Interzis.

Departe, la Londra, cealaltă împărăteasă se scufunda. În ianuarie 1901, medicul Victoriei a trimis o telegramă secretă de la palatul ei din Osborne, Isle of Wight, către Kaiserul Wilhelm: "Au apărut simptome îngrijorătoare". Willy a râvnit întotdeauna la dragostea Victoriei - 'Oamenii nu bănuiesc cât de mult o iubesc pe regină, cât de intim este ea legată de amintirile mele' - și acum își mărturisea teama că 'este bolnavă fără speranță... fără ca eu să o mai pot vedea'. S-a grăbit la Londra, unde Bertie a încercat să îl distragă, dar starea Victoriei s-a deteriorat, așa că unchiul și nepotul s-au grăbit să ajungă la Osborne. Când regina oarbă și semi-conștientă s-a trezit, copiii ei nu au menționat că

Willy era acolo. A fost rănit, dar în cele din urmă doctorul l-a condus singur la patul bolnavului, după care a șoptit: "Împăratul este foarte amabil". Willy a îngenuncheat lângă pat, susținând-o cu brațul drept, 'cu ochii fixați nemișcat pe bunica sa'. Kaiserul și Bertie, acum regele-împărat Edward al VII-lea, au ridicat-o pe micuța regină în sicriu.

'Deși am auzit multe despre regina Victoria', reflecta Cixi, 'nu cred că viața ei a fost nici pe jumătate atât de interesantă și plină de evenimente ca a mea... Nu avea nimic de spus despre politică. Acum uitați-vă la mine. Am 400 de milioane de oameni care depind de judecata mea'. Cixi a ordonat alegeri pentru o adunare și reforme care să interzică legarea picioarelor și moartea prin o mie de tăieturi, în timp ce a înființat școli pentru fete și a acordat burse pentru ca fetele să studieze în străinătate. Printre fetele bursiere se numărau Qingling și Meiling Song, fiicele omului de afaceri creștin Charlie Song, care au plecat acum la Colegiul Wellesley din Massachusetts. Aliatul secret al lui Song, Sun Yat-sen, a încercat să lanseze alte revoluții - care au eșuat din nou. Sun a așteptat în Japonia.

Cixi a supraviețuit, dar țarul Nicolae și-a păstrat armatele în Manciuria și și-a accelerat infiltrarea în Coreea. Japonezii considerau atât Manciuria, cât și Coreea ca fiind ale lor. Cele două părți au început să negocieze. Nicolae ar fi putut ajunge la o înțelegere, luând Manciuria și cedând Coreea, dar în schimb, amăgit de viziunile sale de imperiu asiatic și de misiune divină, a luat în derâdere provocările japonezilor la adresa Rusiei, insistând: "Nu va fi niciun război", deoarece "macacii ăia" nu i-ar fi putut învinge niciodată pe ruși.

Domnia lui Nicky a avut până acum un succes limitat. Economia sa era în plină expansiune, câmpurile sale petroliere din Baku produceau jumătate din petrolul mondial, dar muncitorii care se revărsau în orașe pentru a lucra în noile fabrici și rafinării trăiau în condiții îngrozitoare și au început să îmbrățișeze revoluția marxistă. Refuzul țarului de a accepta orice reformă nu a lăsat opoziției altă opțiune decât să îmbrățișeze revoluția. Politica sa de promovare a rușilor ortodocși pentru a atrage sprijinul Romanovilor a înstrăinat jumătate din supușii săi: polonezii catolici, finlandezii protestanți, evreii, armenii și georgienii.

În 1901, un tânăr georgian a început să lucreze la rafinăria de petrol Rothschild din Batumi, organizând în secret greve și sabotaje: se numea Josef Djugashvili, fiul unui cizmar bețiv și abuziv și al unei mame devotate și evlavioase care, hotărâtă ca el să devină episcop, ar fi făcut orice pentru a-l înscrie la seminarul din Tiflis, unde folosirea limbii georgiene era interzisă: băieții erau bătuți pentru că o vorbeau. Acolo, la fel ca mii

de alți tineri, Josef Djugashvili a îmbrățișat o credință diferită - marxismul. S-a alăturat Partidului Social-Democrat, atras de unul dintre liderii acestuia, Vladimir Ulianov, care se autointitula Lenin, un nobil cultivat și înstărit, dedicat cu ferocitate revoluției, care l-a adaptat pe Marx pentru a se potrivi Rusiei, creând o mică avangardă care să exercite o "dictatură a proletariatului" susținută de teroare. Djugashvili l-a venerat ca erou pe Lenin: "vulturul meu de munte". Mai târziu, a adoptat numele Stalin.

Ministrul de interne al lui Nicky, Vyacheslav von Plehve, a sugerat că "Ceea ce are nevoie această țară este un război scurt și victorios pentru a opri valul revoluției". Mulți politicieni își doresc un 'război scurt și victorios', dar puțini sunt cei cărora li se acordă. Nicolae era sigur că era aproape de a-și asigura Manciuria și Coreea.

Criza era urmărită de la Washington DC de un nou președinte. În septembrie 1901, vorbind în Buffalo, președintele McKinley a fost împușcat de un anarhist. Vicepreședintele Roosevelt, aflat în vacanță în Vermont, l-a vizitat pe McKinley, aflat în convalescență, la spital, apoi s-a întors în Adirondacks. Apoi, brusc, starea lui McKinley s-a deteriorat. Roosevelt a devenit președinte.

DU BOIS, WASHINGTON ȘI ROOSEVELT

Acest fanfaron a fost un nou tip de președinte, bucurându-se de plenitudinea și de spectacolul puterii americane în creștere, prezentând președinția ca pe un ghid al națiunii, ținând prelegeri de la "amvonul său" cu încrederea morală pe care o posedă doar cei cu o măreție moștenită.

A condus prin intermediul apropiaților săi, cunoscuți sub numele de Cabinetul Tenisului. Între timp, familia a devenit o celebritate, fotografiată pe scară largă. Teddy a insistat asupra jocurilor de familie și a drumețiilor, în timpul cărora cântau: "Peste, sub, prin, dar niciodată în jurul!". Vânătoarea sa de urși a dat naștere chiar și unei jucării: Ursulețul Teddy. Dar s-a luptat să-și controleze fiica cea mare, Alice, sălbatică și plină de viață, care dansa până târziu, fuma, flirta și purta un șarpe la gât. A încercat să îi canalizeze exuberanța trimițând-o într-o călătorie în China și Japonia, în timpul căreia a întâlnit-o pe împărăteasa Cixi, dar a provocat un scandal și mai mare flirtând cu un congresman, Nicholas Longworth. Chiar dacă mai târziu s-a căsătorit cu Longworth, Roosevelt a fost exasperat.

Alice s-a plâns că tatăl ei "vrea să fie mireasa la fiecare nuntă, cadavrul la fiecare înmormântare și bebelușul la fiecare botez", în timp ce el a exclamat: "Eu pot face unul din două lucruri: Pot fi președinte... sau o pot controla pe Alice. Nu este posibil să le pot face pe amândouă'.

Roosevelt s-a întors împotriva trusturilor atotputernice, fiind primul președinte care a crezut că statul trebuie să limiteze puterea monopolurilor. "Dintre toate formele de tiranie", spunea Teddy, "cea mai puțin atractivă și mai vulgară este tirania simplei bogății". El a crezut, pe bună dreptate, că era de datoria statului să limiteze plutocrația. "Ca toți americanii, îmi plac lucrurile mari", spunea el, "preeriile mari... câmpurile de grâu, căile ferate, fabricile, vapoarele cu aburi. Dar ... niciun popor nu a fost vreodată avantajat de bogăție dacă prosperitatea i-a corupt moravurile'. Președintele, ajutat de procurorul său general Charlie Bonaparte, l-a lovit pe Rockefeller, forțând destrămarea Standard Oil, împreună cu băncile, căile ferate și trusturile de tutun.

Cu toate acestea, cea mai durabilă realizare a lui Roosevelt a fost un pas uriaș în domeniul sănătății publice, care a salvat milioane de vieți nu doar în America. Farmaciile încă mai vindeau ca medicamente o selecție de poțiuni semiotrăvitoare cu ulei de șarpe, multe dintre ele conținând porții generoase de arsenic, cocaină, heroină. În 1906, încurajat de activiștii socialiști și de medici, Roosevelt a creat o agenție națională pentru a impune standarde în domeniul medicinei și al alimentației, activitate care a demonstrat că descoperirile științifice erau esențiale în salvarea de vieți, dar inutile fără liderii, organizatorii și activiștii care să poată oferi efectiv îmbunătățirile oamenilor. În 1863, un om de știință francez, Louis Pasteur, care făcea experimente în laboratorul său din Lille, a descoperit bacteria care provoca stricarea vinului. Când și-a extins experimentele la lapte, a descoperit că acesta poate fi făcut sigur prin încălzire - o descoperire revoluționară. Cu toate acestea, a fost nevoie de patruzeci de ani pentru ca pasteurizarea să salveze vieți.

Timp de zeci de ani, mii de copii au murit după ce au fost otrăviți cu "lapte de porc", produs de vaci care fuseseră hrănite cu deșeurile rezultate în urma distilării cerealelor pentru fabricarea whisky-ului. Laptele otrăvit a continuat să ucidă până când Nathan Straus, proprietarul evreu al marilor magazine Macy's, a început să pasteurizeze laptele și să îl vândă ieftin săracilor. Roosevelt l-a susținut pe Straus și a ordonat o anchetă care a dus la aprobarea pasteurizării. A fost o poveste similară cu alte descoperiri care au salvat vieți. Dar a fost mai puțin îndrăzneț în a se confrunta cu rasismul.

La scurt timp după ce a devenit președinte, Roosevelt l-a invitat pe liderul de culoare Booker T. Washington la cină cu familia sa la Casa Albă - prima ocazie de acest fel. Washington, născut sclav, director al Colegiului Tuskegee din Alabama, susținut de milionari albi, era un moderat venerat care propusese Compromisul de la Atlanta, conform căruia negrii din sud ar trebui să lase politica în seama albilor în schimbul educației și al egalității juridice, consimțind la Jim Crow. El a sprijinit o cohortă de oameni de afaceri de culoare, condusă de Ottawa W. Gurley, fiul unor sclavi din Alabama, care s-a mutat în Greenwood, o zonă din Tulsa, Oklahoma, pentru a construi ceea ce Washington a numit "Negro Wall Street". Gurley a construit Hotelul Gurley, a dezvoltat proprietăți și a devenit primul milionar de culoare. Dar el a fost o excepție: legile Jim Crow încă impuneau segregarea și au eliminat dreptul de vot al negrilor în tot sudul țării.

Invitația la Washington i-a indignat pe sudiști. Casa Albă, a fulminat James Vardaman, care avea să devină în curând guvernator al statului Mississippi, era acum "atât de saturată de mirosul de n, încât șobolanii s-au refugiat în grajd". Roosevelt a pășit timid. 'Simplul fapt', a recunoscut el, 'că am simțit o clipă de remușcare la invitarea lui m-a făcut să-mi fie rușine de mine', dar nu a repetat-o.

Compromisul lui Washington a fost atacat de fostul său susținător, polimatul vizionar W. E. B. Du Bois, primul afro-american care a obținut un doctorat la Harvard, care a studiat apoi la Berlin. La douăzeci de ani, Du Bois investigase rata ridicată a mortalității cauzate de tuberculoză a afro-americanilor săraci din Philadelphia, dezvăluind că mortalitatea acestora - persoanele de culoare aveau șanse să moară cu cincisprezece ani mai devreme decât albii - se datora modului în care erau îndrumați să trăiască în cartierele cele mai puțin salubre.

Publicând Souls of Black Folk, un studiu sociologic al experienței afro-americanilor, el l-a denunțat pe Washington ca fiind "marele acomodator" și, la Niagara, a lansat un contraatac, militând nu doar împotriva legilor Jim Crow, ci și împotriva a ceea ce a numit mai târziu "linia invizibilă a culorii", a "vălului" pe care afro-americanii simțeau că trebuie să îl poarte și a "conștiinței duble" pe care erau forțați să o adopte. Cu toate acestea, linșajele au continuat, iar atunci când albii din Brownsville, Texas, au înscenat o înscenare împotriva soldaților de culoare, Roosevelt a concediat pe nedrept 167 dintre ei.

A fost mai curajos în străinătate. 'Întotdeauna mi-a plăcut proverbul vest-african', a spus el. '"Vorbește încet și poartă un băț mare; vei ajunge departe."". A preluat controlul

asupra construcției Canalului Panama și a văzut o oportunitate în criza dintre Rusia și Japonia.

La 8 februarie 1904, flota japoneză condusă de amiralul Togo Heihachiro a lansat un atac surpriză asupra bazei navale rusești de la Port Arthur, asediind orașul, în timp ce alte forțe japoneze au cucerit Coreea și apoi au atacat trupele rusești din Manciuria. Japonezii au fost facilitați de aliatul lor, Marea Britanie, atât de suspicioasă față de amenințările rusești la adresa Indiei, încât forțele britanice se adunau pentru a invada Tibetul. Inițial, marchizul Ito, care fusese premier de patru ori, susținuse un compromis cu Rusia și a călătorit la Petersburg pentru a negocia, dar aroganța nesimțită a țarului i-a convins pe genro - granzi care deveniseră oligarhi - să intre în război. Un tânăr prinț japonez, Hirohito, a asistat la această dramă. Bunicul său, Meiji cel Mare, acum în vârstă de 51 de ani, era departe de a fi un paterfamilias călduros pentru Hirohito și fratele său Chichibu, primindu-i în uniformă militară, în picioare, în poziție de drepți. 'Niciodată nu am experimentat dragostea caldă și necalificată pe care un bunic obișnuit o oferă nepoților săi', a declarat Chichibu.

'Nu va fi niciun război', a repetat Nicholas. Se afla la teatru când a aflat că se înșelase. A trimis în grabă trupe de-a lungul Transsiberianului, dar acestea au ajuns mult prea încet, iar comandamentul lor era haotic, în timp ce japonezii erau bine organizați. Port Arthur a capitulat după un asediu, amiralul Togo a înfrânt flota rusă în Marea Galbenă, iar rușii au fost înfrânți la Mukden. Războiul rapid pentru a evita o revoluție a provocat una: până în primăvara anului 1905, țarul pierduse controlul asupra Poloniei, Caucazului și țărilor baltice. La scurt timp după nașterea emoționantă a unui moștenitor, Alexei, Nicolae a ordonat cu disperare Flotei sale baltice să se îmbarce într-o călătorie globală prin Canalul Mânecii, în jurul Africii, prin Oceanul Indian pentru a-i învinge pe japonezi. În schimb, în luna mai, la Tsushima, japonezii au anihilat-o, scufundând opt nave de luptă rusești și ucigând 5.000 de marinari. Chiar dacă armata rusă era neîntreruptă și abia se apropia de puterea maximă în Manciuria, reputația lui Nicolae și prestigiul Romanov s-au scufundat odată cu navele sale.

Roosevelt s-a oferit să medieze. În august 1905, el a primit delegații ruși și japonezi, dar a constatat că negocierile au fost chinuitoare. "Cu cât văd mai mult din țar, kaiser și mikado", a spus Roosevelt, "cu atât sunt mai mulțumit de democrație". Inițial, el a înclinat spre japonezii defavorizați, dar treptat a înțeles că Japonia era o amenințare viitoare. Nicholas a fost forțat să renunțe la Port Arthur, să evacueze Manciuria și să recunoască controlul japonez asupra Coreei. Acordul de pace "este un lucru foarte bun pentru Rusia și pentru Japonia", a exultat Roosevelt, "și pentru mine!".

În ziua de Sfântul Patrick din 1905, a participat la nunta nepoatei sale, Eleanor, cu vărul lor ambițios, Franklin Roosevelt. 'Ei bine, Franklin', a spus președintele, 'nimic nu se compară cu păstrarea în familie'.

FRANKLIN, ELEANOR ȘI HIROHITO

Au fost un cuplu neașteptat. Eleanor îndurase o copilărie mizerabilă, pe jumătate abandonată în casa de nebuni a unui unchi bețiv și dement. Tatăl ei, Elliott, fratele președintelui, era un alcoolic violent care îi spunea Micuța Nell; mama ei, care murise de tânără, îi spunea Bunicuța, în timp ce soția președintelui spunea doar: "Bietul sufletel, este foarte simplu".

Abia când Eleanor a studiat la Londra s-a descoperit pe sine. Educată acasă, apoi la Groton și Harvard, Franklin era opusul ei, genială și urbană, atletică și exuberantă, cu un cap leonin și un zâmbet orbitor, dar foarte prețioasă și răsfățată. Crescuse ca un Micul Lord Fauntleroy, adorat de tatăl său - Squire James, care a murit în 1900 - și de puternica sa mamă Sara, care i-a oferit încredere absolută. Dar mama lui o detesta pe Eleanor, care, la rândul ei, își făcea griji: "Nu voi putea niciodată să îl țin în brațe". Este prea atrăgător'. Deși ea considera sexul 'un calvar de îndurat', au urmat șase copii. Alegerea miresei lui Franklin a reflectat parțial cultul său de erou pentru Teddy: și el visa să fie președinte.

Teddy a promis în mod nechibzuit că va urma tradiția din Washington și nu va candida pentru un al treilea mandat, așa că, atunci când a părăsit Casa Albă în 1908, avea doar 50 de ani - și a plecat să vâneze vânat mare și să călătorească în America Latină. A fost o decizie pe care avea să o regrete amarnic și pe care vărul său Franklin avea să o evite cu bucurie. Franklin a fost cel care avea să se descurce cu Japonia agresivă creată de victoria sa din Rusia.

Tânărul Hirohito a fost îndrumat de eroii de război, generalul Nogi și amiralul Togo. În 1907, Meiji a semnat Ordonanța militară generală nr. 1 care acorda armatei "autoritatea de a acționa independent de cabinet", stabilind în același timp că regula directoare a politicii va fi "drepturile și interesele pe care le-am plantat în Manciuria și Coreea". În 1912, când Meiji a murit și fiul său bolnăvicios i-a succedat, Nogi, tutorele lui Hirohito, și soția sa s-au înclinat în fața portretelor tenorului, apoi ea s-a înjunghiat în gât, iar el s-

a spintecat. Sinuciderea rituală, considerată până de curând ca fiind medievală, a fost din nou la modă în noul cult al războiului din Japonia.

În octombrie 1905, revoluția de rostogolire l-a forțat pe țarul Nicolae să admită o constituție. Moștenitorul său adorat, Alexei, s-a dovedit a fi bolnav de hemofilie, ceea ce făcea probabilă moartea sa timpurie, un secret pe care Nicolae și Alexandra s-au chinuit să-l suporte. Durerea lor a fost ușurată de un siberian mistic, Grigori Rasputin, a cărui simplitate țărănească, convingere religioasă și devotament țarist le-a redat încrederea. În timp ce era hotărât să recupereze autocrația pentru a i-o preda fiului său, asediat în palatele sale în timp ce terorismul și haosul pândeau imperiul, Nicolae și-a păstrat loialitatea armatei sale. Acum, el prezida o reconquista sângeroasă a propriului său imperiu, iar rivalul său bucuros, Wilhelm, a văzut o șansă de a-l forța pe țar să încheie o alianță care să schimbe lumea.

Bucurându-se de eclipsa Rusiei, Willy l-a invitat pe Nicky să se întâlnească pe iahturile lor din Marea Baltică. Sfătuit în continuare de Phili, Willy se afla la apogeu, numindu-l pe Bernhard von Bülow, protejatul insinuant al lui Eulenburg, în funcția de cancelar. "De când îl am pe Bülow", i-a spus Willy lui Phili, pe care l-a ridicat la rangul de prinț și ambasador la Viena, "pot dormi liniștit". Bülow nu era poreclit degeaba Anghila, flirtând cu Phili la fel de mult cum îl flata pe Willy.

După o rebeliune a popoarelor Herero, Nama și San din Africa de Sud-Vest, Willy l-a încurajat pe comandantul său, Lothar von Trotha, să continue genocidul. "Cred că națiunea ar trebui eliminată", a spus Trotha. Nu se cunosc cifrele exacte, dar din octombrie 1904 au fost măcelăriți până la 60.000 de bărbați, femei și copii, o decizie aprobată de Alfred von Schlieffen, bătrânul șef de stat major. 'Războiul rasial', spunea Schlieffen, 'odată început, nu se poate încheia decât prin anihilarea sau înrobirea completă a uneia dintre părți'. Dar el lucra, de asemenea, la un plan pentru un război european.

Pe iahturile lor din Marea Baltică, Willy l-a convins pe țar să încheie o alianță care contrazicea alianța franceză a Rusiei. Ulterior, Nicky a fost obligat să o anuleze. Construcția agresivă a flotei lui Willy - el plănuia o flotă națională de șaizeci de nave de luptă până în 1918 - s-a întors împotriva sa, provocând Marea Britanie să intensifice construcția navelor sale de luptă Dreadnought și să se îndrepte spre Franța, la doar șase ani după ce cele două țări aproape că intraseră în război din cauza Fashoda. În 1904, acel francofil urban Edward al VII-lea a încurajat o entente cordiale, în curând militarizată cu clauze secrete care vizau Germania.

Schlieffen credea că singurul mod în care Germania putea câștiga un război european era să zdrobească Franța, eventual să se prăbușească prin Belgia neutră, în timp ce ținea la distanță Rusia. Planul lui Schlieffen a devenit și mai esențial și totuși riscant atunci când, în august 1907, Marea Britanie și Rusia au semnat o alianță, punând capăt unei jumătăți de secol de rivalitate în Asia Centrală. Eșecurile lui Willy au dus la învăluirea Germaniei.

Cu toate acestea, nu era nevoie de război. Economia germană, condusă de oțel și produse chimice, era gata să depășească Marea Britanie și să domine Europa. Doar la curtea plină de pavăză a lui Wilhelm, oamenii oscilau în mod derutant între febra războiului și enervare, temându-se de provocările altor națiuni și rase - cel mai urgent, rușii slavi. În marea republică americană, Teddy Roosevelt credea că "Niciun triumf al păcii nu este la fel de mare ca triumful suprem al războiului" - așa se făceau marii oameni de stat. La Viena, Constantinopol și Sankt-Petersburg, liderii erau convinși că numai războiul poate revigora dinastiile senectuții; la Belgrad, Atena și Sofia, noile națiuni în plină expansiune erau convinse că războiul va da naștere unor noi imperii; chiar și în democrații, oamenii se antrenau jovial în brigăzi militare pentru un viitor conflict. Când va veni, acesta va distruge dinastiile pe care era menit să le salveze și, din sânge, dinamită și noroi, va remodela familia, la putere, la locul de muncă și acasă.

La Berlin, criza de masculinitate a fost exacerbată de scandalurile de la vârful mașinăriei de război macho a kaiserului.

Secole de căsătorii mixte aproape habsburgice au dus la o mortalitate infantilă ridicată, deformări ale coloanei vertebrale și prognatism mandibular, deși Meiji își ascundea maxilarul sub barbă. Soția lui Meiji nu a avut copii, dar din cei cincisprezece copii concepuți cu concubinele sale, zece au murit de tineri, iar prințul său moștenitor, Yoshihito (mai târziu împăratul Taisho), era invalid. Cu toate acestea, Taisho s-a căsătorit și a întemeiat o familie sănătoasă, începând în 1901 cu nașterea unui fiu, Prințul Miji, cunoscut mai târziu sub numele de Hirohito.

'Adio, adio, adio, / Încântătoarei care locuiește în bolțile umbrite, / O îmbrățișare afectuoasă, / Înainte de a pleca, / Până când ne vom întâlni din nou'.

Guano a fost, pentru o scurtă perioadă de timp, o marfă valoroasă: era excremente de păsări și lilieci, folosite ca îngrășământ, dar și pentru fabricarea prafului de pușcă. Găsit pe coastele din Peru și Bolivia și pe insulele din Pacific, era atât de căutat încât s-au

purtat războaie, s-au făcut averi și s-au anexat pământuri pentru el. Legea Guano din 1856 a permis Americii să anexeze orice insulă în care se găsea guano. În 1879, Chile a învins Bolivia și Peru, confiscând coasta Boliviei, în Războiul Guano - singurul conflict cu fecale din lume - chiar înainte ca noile metode chimice de producere a îngrășămintelor și a prafului de pușcă să facă ca dejecțiile să nu mai aibă nicio valoare.

O nouă biografie îl acuză de uciderea unuia dintre concurenții săi.

Succesul lui Edison l-a împins pe unul dintre rivali într-o altă afacere: uciderea. Rivalul său în crearea becului electric a fost Hiram Maxim din Maine, un bolnav de bronșită a cărui primă invenție a fost un puffer, dar a cărui instalare a becurilor într-o clădire a fost cu puțin înaintea lui Edison. Cu toate acestea, Edison l-a învins pe Maxim, înregistrându-și propriul brevet și făcându-l public. Părăsind America, Maxim s-a stabilit în Marea Britanie și a început să lucreze la o altă invenție, o mașină care avea să revoluționeze războiul: mitraliera. Edison a declarat mai târziu: "Sunt mândru de faptul că nu am inventat niciodată arme pentru a ucide". Cu toate acestea, ambii nu făceau decât să îmbunătățească munca altora.

Aceste bunuri electrice - telefoane, frigidere, aparate de radio - trebuiau să fie fabricate dintr-o substanță ușoară, modelabilă, ieftină și izolată de curenții electrici. Aceasta nu a existat până în 1907, când un fizician belgian, Leo Baekeland, care făcuse deja o avere creând prima hârtie fotografică, a experimentat cu combinații de fenol și formaldehidă pentru a crea bachelitul, primul din ceea ce el a numit plastic, de la termenul grecesc pentru modelabil - plastikos. Baekeland a obținut un brevet și a făcut o altă avere cu firma sa General Bakelite Company. S-a dovedit că materialele plastice puteau fi folosite și pentru ambalarea și conservarea alimentelor și pentru păstrarea apei în sticle - și că durau aproape la nesfârșit. Acesta a fost începutul Epocii materialelor plastice, care a devenit un blestem pentru întreaga lume: începând cu anii 1950, se estimează că un miliard de tone de materiale plastice au fost aruncate, distrugând mediul înconjurător, omorând animale și pătrunzând până pe fundul mărilor - și chiar în sângele oamenilor.

O altă evoluție mecanică a schimbat viața de zi cu zi: în 1880, un școlar din Virginia în vârstă de 16 ani, James Bonsack, atras de un premiu oferit de cultivatorii de tutun, a părăsit școala și a inventat o mașină care putea rula 200 de țigări pe minut. El a acordat monopolul unui fabricant de țigări din Carolina de Nord, James Duke, care, formând British American Tobacco, a lansat o campanie de marketing care a făcut ca țigările să devină la modă: până la mijlocul secolului al XX-lea, o mare parte a lumii era dependentă de țigări (80% dintre bărbații britanici, 40% dintre femei), ceea ce a dus la

creșterea de douăzeci de ori a numărului de cazuri de cancer la plămâni, o legătură dovedită pe deplin abia în anii 1950. Avertismentele de sănătate au fost puse pe pachetele de țigări din SUA abia în 1965 - prima țară care a făcut acest lucru. Chiar și astăzi, tutunul ucide nouă milioane de oameni anual.

În 1888, un imigrant evreu tipic, Benjamin Wonskolaser, un cizmar evreu din Polonia Romanov, a sosit împreună cu fiii săi, mutându-se între London, Ontario și Youngstown, Ohio, și câștigându-și existența reparând pantofi, vânzând oale și tigăi, administrând o băcănie și un magazin de biciclete înainte de a deschide o sală de bowling. Acest lucru îi va conduce la deschiderea unui teatru în New Castle, Pennsylvania, finanțat prin amanetarea unui cal; teatrul a devenit un cinematograf care i-a tentat să intre în industria cinematografică. Benjamin și-a schimbat numele în Warner; fiii săi Szmuel, Hirsz și Aaron și-au schimbat numele în Sam, Harry și Albert și, însoțiți de fratele lor Jack, un "om al cântecului și dansului", vor deveni regii afacerii cinematografice de la Hollywood.

Un imigrant bavarez tipic, Friedrich Drumpf, a lucrat mai întâi ca frizer în Manhattan, apoi, la fel ca Roosevelt, s-a îndreptat spre vest, înființând Poodle-Dog, un bordel-cum-milk-'n'-booze bar ("Camere pentru doamne") în Seattle, înainte de a urma ultima goană după aur la Monte Cristo, în statul Washington, și apoi la Klondike, în Canada, unde hotelul său, Arctic Hotel, oferea cântare de praf de aur și camere cu ora, extinzându-se la White Horse Hotel, care servea 3.000 de mese pe zi. Drumpf s-a întors la Kallstadt pentru a se căsători cu fiica unui tinichigiu, Elizabeth Christ, pe care a adus-o în Bronx, unde în 1905 s-a născut fiul său Fred, tatăl lui Donald Trump.

Istoria anglo-americană este plină de momente pios monumentale - Magna Carta, Mayflower, Revoluția Glorioasă, Declarația de Independență. Dar totul a fost despre populație și migrație: între 1790 și 1930, vorbitorii de limba engleză la nivel mondial s-au înmulțit de șaisprezece ori, de la 12 la 200 de milioane, fără a mai include cele 400 de milioane de supuși coloniali. Marea Britanie a dominat lumea nu doar prin industrializare și cucerire, ci și prin migrație și reproducere. "Explozia remarcabilă din secolul al XIX-lea", scrie James Belich, "i-a pus pe anglofoni în fruntea lumii".

Japonia s-a gândit să ocupe insulele. În 1917, Lili'uokalani a murit la vârsta de șaptezeci și nouă de ani. Pearl Harbor a fost dezvoltat pe deplin ca bază navală abia în 1931.

'Energia, creativitatea și eficiența tribului Sem', scria kaiserul, 'ar fi deturnate către scopuri mai demne decât să sugă creștinii, iar mulți social-democrați ar pleca din Est'. Dar a adăugat: "Având în vedere puterea imensă și extrem de periculoasă pe care o

reprezintă capitalul evreiesc internațional, ar fi un avantaj imens pentru Germania". Antisemitismul conținea deja o dualitate contradictorie: evreii săraci din shtetlurile poloneze și din Orașul Vechi al Ierusalimului erau disprețuiți pentru credința lor străină și sărăcia lor murdară, iar Rothschild și "capitalul evreiesc internațional" pentru puterea lor mistică.

Jameson a combinat cariera colonială cu cea medicală, tratându-i nu doar pe Rhodes, ci și pe regele Lobengula și pe președintele Kruger din Transvaal.

Nepotul lui Khama, Seretse, va fi primul președinte al unei noi țări, Botswana; strănepotul său va fi președinte în secolul XXI.

Mai târziu, Jameson a fost reabilitat și ales premier al Capului; a primit apoi un baronet. Rudyard Kipling a scris "Dacă..." despre optimismul său în fața adversității.

Succesorul planificat al lui Menelik fusese vărul său, Ras (duce) Makonnen Wolde Mikael, nepotul unui rege din Showa, comandantul său de top la Adowa, dar acesta a murit primul, lăsând un fiu, Tafari Makonnen, mai târziu împăratul Haile Selassie. Când împăratul a suferit un atac cerebral în 1904, soția sa Taytu a guvernat în locul lui și, la moartea sa, a încercat în zadar să oprească succesiunea nepotului său, Lij Iyasu.

Imediat după război, Rhodes a murit, la vârsta de 48 de ani, lăsând Rhodesia de Nord și Rhodesia de Sud (Zambia și Zimbabwe) cu numele său. Îngropat cu salutul războinicilor Ndebele în actualul Zimbabwe, el și-a lăsat averea pentru a educa bursierii Rhodes la Oxford.

Asta făcea un lider rus. De la venirea Romanovilor la putere în 1613, Rusia se extinsese în medie cu 55 de mile pătrate pe zi, 20.000 pe an, de la 2 milioane de mile pătrate la 8,6, ceea ce, cu doar câteva eșecuri în 1856 și 1878, a făcut din ea una dintre cele mai de succes mașini de cucerire din istoria lumii.

În 1873, un armurier de succes pe nume Ludwig Nobel, fiul unui inventator suedez care făcuse avere în Rusia și fratele lui Alfred, care inventase dinamita cu nitroglicerină mai întâi pentru minerit, apoi pentru război, a sosit din Sankt Petersburg și a cumpărat o rafinărie în Baku. Nobel a inventat primul petrolier, numit în mod corespunzător Zoroastru, pentru a transporta acest "aur negru". În curând, familia Nobel a avut concurență: Alphonse de Rothschild din Paris a investit într-o cale ferată pentru a transporta petrolul în portul Batumi de la Marea Neagră, unde a construit o rafinărie de petrol.

Agitațiile naționaliste ale lui Plehve au contribuit la un nou spasm de pogromuri antievreiești, începând cu ziua de Paște 1903 la Chișinău (Moldova), care a încurajat mai mulți evrei să emigreze. Plehve a fost asasinat, dar printre cei care au plecat repede s-a numărat un dentist evreu, Max Jaffe, și fiul său Henry, care au părăsit Vilnius, cumpărând bilete pentru New York. Câteva zile mai târziu, au aterizat în Irlanda. Când au bombănit, s-a dovedit că își cumpăraseră bilete pentru New Cork. S-au stabilit în Limerick, într-un cartier cunoscut sub numele de Micul Ierusalim, până în ianuarie 1903, când un preot local, părintele Creagh, i-a incitat pe țăranii din zonă să îi atace pe evrei, dintre care majoritatea au plecat în Anglia. Henry Jaffe a fost bunicul acestui autor.

Crookbuster Charlie, care a fondat Biroul de Investigații (viitorul FBI), era nepotul regelui Jérôme și strănepotul împăratului Napoleon.

În 1882, un profesor german din Berlin, Robert Koch, descoperise că tuberculoza, una dintre cele mai mari boli ucigașe, era cauzată de o bacterie, adesea transmisă la om prin lapte. Koch se baza pe munca lui Pasteur. Koch a descoperit, de asemenea, bacteria care provoacă holera. Teoria germenilor a schimbat lumea - deoarece, împreună cu dezvoltarea anesteziei și a echipamentelor antiseptice și sterilizate, a permis dezvoltarea pentru prima dată a chirurgiei invazive. Cu toate acestea, a fost pusă la îndoială pe scară largă. Un tânăr microbiolog rus de origine evreiască, Waldemar Haffkine, născut Vladmir Chavkin în Berdiansk, format la Odessa, a fost primul care a creat și a folosit vaccinuri împotriva holerei și a ciumei. Când au început pogromurile din 1881, Haffkine, în vârstă de 21 de ani, a ajutat la apărarea evreilor din Odessa, dar a fost rănit și arestat, înainte de a fi eliberat cu ajutorul profesorului său. Scăpând de antisemitism și alăturându-se Institutului Pasteur, el și-a testat vaccinurile pe el însuși. Epidemiile frecvente din India l-au determinat să înceapă programele sale acolo. În 1896, Bombay a suferit o epidemie bubonică, răspândită din porturile chinezești într-o epidemie exacerbată de Rebeliunea Taiping, via Hong Kong, unde Alexandre Yersin a descoperit în cele din urmă organismul ciumei. Ciuma a ucis peste zece milioane de indieni în timp ce britanicii încercau să o controleze. Haffkine a vaccinat în cele din urmă milioane de oameni și a contribuit la eradicarea acestor boli. În 1902, o fiolă contaminată a dus la 19 decese, ceea ce a dus la acuzații de comportament necorespunzător într-o atmosferă de antisemitism și a fost demis. Însă acuzațiile au fost infirmate și s-a întors să lucreze în India. Institutul său Haffkine este principalul centru de cercetare bacteriologică din Mumbai, iar el a apărut pe timbrele indiene. Cu toate acestea, pasteurizarea a fost acceptată pe deplin în SUA abia în 1915, în timp ce vaccinul anti-TB Bacillus Calmette-

Guérin (BCG) a fost folosit abia în 1921 - la patruzeci de ani după descoperirea lui Koch.

Du Bois a inventat ideea "supremației albilor", propunând ca termenul "de culoare", în loc de "negru", să fie folosit pentru a descrie "oamenii cu pielea închisă la culoare de pretutindeni", iar mai târziu și-a extins campania pentru a sprijini femeile de culoare.

Obsesia lui Nicky pentru un imperiu rusesc în Asia de Est l-a alarmat pe viceregele britanic al Indiei, George Curzon, un grangur neobișnuit din Etonian care călătorise prin Iran și Asia Centrală. Chiar înainte ca japonezii să atace Rusia, Curzon a trimis o expediție punitivă, 3.000 de soldați, în principal trupe sikh și pathan sub comanda colonelului Francis Younghusband, pentru a securiza Tibetul împotriva interferențelor Romanovilor. La 31 martie 1904, trupele tibetane, înarmate doar cu muschete, au blocat invazia, la care Younghusband a deschis focul cu Maxims: "M-am săturat atât de tare de măcel, încât am încetat să mai trag, deși ordinul generalului era să fac un sac cât mai mare", își amintește comandantul Maxims. 'Sper să nu mai fiu nevoit niciodată să împușc oameni care se îndepărtează'. În timp ce Dalai Lama, aflat la putere, a fugit în Mongolia, Younghusband a luat Lhasa. Tibetul a fost de acord să devină un protectorat britanic. Cu toate acestea, nu a fost necesar. Războiul japonez a pus capăt ambițiilor rusești în Asia de Est.

În 1910, Japonia a anexat complet Coreea, declarând o "administrație luminată" în timp ce reprima rezistența în creștere. Mulți coreeni au scăpat de opresiunea japoneză trecând granița în provincia Manciuria, situată în nordul Chinei. Printre aceștia se număra un cuplu de presbiteri coreeni, Kim Hyong-jik și Kang Pan-sok, împreună cu fiul lor de opt ani, Kim Song-ju, care în adolescență se va alătura unei organizații anti-imperialiste și care, mai târziu, se va converti la comunism sub numele de Kim Il-sung. Nepotul său conduce în continuare Coreea de Nord până în anii 2020.

În 1901, Phili i-a făcut cunoștință lui Willy cu un discipol rasist al lui Gobineau, Houston Stewart Chamberlain, ginerele lui Wagner, care propovăduia superioritatea rasială: "Dacă nu ne hotărâm să ne gândim cu hotărâre" cu privire la "viața noastră artistică complet evreiască, specia noastră germanică va fi pierdută".

Germania era deosebit de avansată în domeniul chimiei, legată acum de medicină și agricultură. În 1897, un singur chimist german, care lucra la o companie producătoare de coloranți, Bayer, din Elberfeld, a creat două dintre medicamentele esențiale ale vieții moderne: în acel august, Felix Hoffman, în vârstă de douăzeci și nouă de ani, a sintetizat un vechi tonic antialgic, salicina, extrasă din scoarța de salcie, pentru a produce aspirina,

medicamentul antipiretic, antiinflamator și analgezic care a îmbogățit Bayer și a cucerit lumea. De asemenea, a sintetizat diamorfina pentru a crea o versiune mai puțin dependentă a morfinei, pe care a numit-o heroină după heroisch - "eroic" - pentru efectele sale euforice. (Heroina a fost comercializată ca amestec pentru tuse până după Primul Război Mondial și a fost interzisă în SUA abia în 1924). În 1907, Paul Erlich, un evreu german asociat lui Koch, în căutarea a ceea ce el numea un "glonț magic" care să ucidă o bacterie, dar nu și alte celule, a descoperit că compușii sintetici pot vindeca mai întâi boala somnului și apoi sifilisul; el s-a asociat cu conglomeratul chimic Hoechst pentru a produce în masă primele antibiotice sintetice. În 1908, chimistul german-evreu Fritz Haber a creat nitratul de amoniu pentru a înlocui nitrații naturali, cum ar fi guano, în vederea utilizării ca îngrășăminte. Magnatul chimist Carl Bosch a dezvoltat procesul Haber-Bosch pentru a produce o substanță care a contribuit la intensificarea agriculturii moderne și a permis ca aceasta să hrănească miliarde de oameni. Aceasta a fost cu adevărat o revoluție agricolă intensă care a îmbunătățit nutriția și, combinată cu o asistență medicală mai bună, apă mai curată, vaccinare, electricitate, refrigerare și motoare pe benzină, a dus la o creștere exponențială a populației. Se crede că producția de alimente a crescut de optsprezece ori, mai ales după 1900. În 1800 erau 900 de milioane de oameni pe pământ; în 1900, erau 1,65 miliarde - și a continuat să crească: în 2022, erau 8 miliarde. Creșterea orașelor, în special a celor din lumea anglofonă, a fost remarcabilă. În 1890, Londra și New York erau cele două orașe cu un milion de locuitori, deși Chicago era urmat îndeaproape. În 1920, existau douăzeci de megaorașe cu peste un milion de locuitori, cincizeci și unu în 1940 și 226 în 1985.

Se estimează că procesul Haber-Bosch contribuie la generarea unei treimi din producția mondială de alimente, care, la rândul său, hrănește aproximativ trei miliarde de oameni. Cu toate acestea, aceleași substanțe chimice dătătoare de viață erau, de asemenea, esențiale pentru a ucide. Îngrășămintele au fost folosite la fabricarea explozibililor; Haber a dezvoltat clorul folosit ca armă în Primul Război Mondial; Bosch a ajuns să conducă grupul chimic BASF și, în 1925, a fondat IG Farben, un nou conglomerat care a fuzionat, de asemenea, cu Mayer și care, mai târziu, a fabricat Zyklon-B, gazul folosit pentru uciderea evreilor în timpul Holocaustului. Acestea sunt posibilitățile multiple ale științei.

ACTUL NOUĂZECE

1,6 MILIARDE

Hohenzollerns, Krupps, Ottomani, Tennos și Songs

DRAGNEA, HARPISTUL, TUTU ȘI CONCETTINA: WILLY ȘI PRIETENII SĂI

Totul a început cu Friedrich Krupp, fiul marelui tunar, partenerul lui Wilhelm în înarmarea forțelor sale și în construcția navelor sale, meșter a 50.000 de muncitori la Essen. Krupp era căsătorit și avea copii, dar își petrecea o mare parte din timp bucurându-se de o viață de gay promiscuu la Capri și în hotelurile din Berlin. În Germania, ca în orice altă țară europeană, homosexualitatea era ilegală și putea fi urmărită penal în temeiul inumanului paragraf 175 din Codul Penal. Era, de asemenea, tabu în această societate pietistă macho, ceea ce îi făcea pe homosexuali vulnerabili atât la arest, cât și la șantaj.

Când presa socialistă a început să răspândească zvonuri, Wilhelm l-a sfătuit pe Krupp să evite Capri, dar apoi soția lui Meister, Margarethe, a primit scrisori anonime și fotografii care dezvăluiau orgiile lui Krupp. Aceasta a apelat la kaiser și a încercat să pună mâna pe companie. În schimb, kaiserul a fost complice la internarea ei într-un ospiciu de nebuni, Krupp mulțumindu-i pentru "modul amabil și blând în care Majestatea Voastră a intervenit în favoarea mea". În noiembrie 1902, jurnaliștii socialiști l-au demascat pe "Krupp la Capri", numind un tânăr frizer ca fiind amantul său. O săptămână mai târziu, Krupp s-a sinucis. Kaiserul, după ce a fost asigurat că Krupp era "asexuat", chiar dacă avea o fire "excepțional de blândă", a participat la înmormântarea acestui "om cu adevărat german", i-a atacat pe socialiști și apoi, recunoscând dinastia Krupp ca fiind un atu strategic, a prezidat succesiunea. Krupp a lăsat două fiice: Bertha, în vârstă de 14 ani, era singura moștenitoare. Wilhelm l-a ales pe soțul ei, Gustav von Bohlen und Halbach, un diplomat, care, la căsătoria lor din 1907, și-a asumat numele Krupp și s-a dovedit un magnat abil, furnizând tunurile pentru Primul Război Mondial - poreclite Big Berthas de către trupe - și apoi îmbrățișându-l pe Hitler.

În 1907, un jurnalist socialist, ajutat de un birocrat amărât din Ministerul de Externe, a demascat un cerc homosexual aristocratic, condus de "Harpistul" (Eulenburg) și de amantul său "Sweetie", generalul Kuno "Tutu" von Moltke. După cum a înțeles prințesa

Eulenburg: "Ei îl lovesc pe soțul meu, dar ținta lor este kaiserul". Willy le-a ordonat prietenilor săi să-i dea în judecată pentru calomnie. În octombrie 1907, Moltke a lansat primul din cele șapte procese care au dezvăluit un tărâm secret de porecle îndrăznețe, costume fabuloase, putere secretă și întâlniri sexuale cu o distribuție de grandoare, chelneri și pescari. Sfătuit de șeful cabinetului său militar, generalul Dietrich von Hülsen-Haeseler, un critic aspru al camarilei lui Phili, kaiserul l-a demis pe Moltke și a renunțat la Phili, care îi făcuse cunoștință cu "domni cu reputație dezonorantă". Phili s-a prăbușit și a fost apoi arestat. Un alt jurnalist a afirmat că cancelarul "Anghila" von Bülow, deși căsătorit, era un homosexual secret, poreclit Concettina în camarila lor, și că își numise tânărul amant în Consiliul Privat.

Willy a avut o cădere nervoasă. În timp ce se refăcea la prieteni în Anglia, a dat un interviu provocator care aproape că avea să-l distrugă. Acasă, ura sa anacronică față de politicienii aleși, sindicate și presă, de fapt față de o mare parte a lumii moderne, combinată cu scandalul Louche Phili, i-au subminat supremația - exact când tensiunile au crescut în Balcani.

Aliatul Germaniei, Austria, care se străduia să își controleze slavii neliniștiți, a fost provocat de Serbia sub conducerea regelui pro-rus Petru Karad¯ord¯evic´, ghidat de un public naționalist și de o coterie secretă de irredentiști puternici care visau la o Serbie mai mare, sculptată din teritoriul habsburgic. Prietenul lui Willy, Franz Ferdinand, considera Serbia o amenințare existențială, dar acum țarul Nicolae a început să-i susțină pe sârbi.

Dacă exista un răspuns la această enigmă, acesta se găsea la Viena, unde, după cincizeci de ani pe tron, împăratul antic, Franz Josef, își continua rutina obișnuită. El "stă încă drept", scria fiica sa Valerie, "un om simplu și drept", după atâtea tragedii și înfrângeri.

În septembrie 1898, împărăteasa Sisi cobora de pe un feribot la Geneva, când un trecător s-a atins de ea. Ea a căzut, dar s-a ridicat din nou și a mers 100 de metri stând de vorbă. 'Ce voia omul acela?", a întrebat ea un curtean. "Poate a vrut să-mi ia ceasul?". Apoi, brusc, a tresărit: "O, nu, ce s-a întâmplat cu mine acum?" și s-a prăbușit. Un anarhist a înjunghiat-o în inimă cu o pilă de fier. "Cum poți ucide o femeie care nu a făcut rău nimănui?", a întrebat Franz Josef. 'Nu știi cât de mult am iubit-o pe această femeie'.

În timp ce acest monarh înclinat, grizonat și cu beteșugul încleștat, Franz Ferdinand a căutat o soluție, în timp ce în jurul curții lor habsburgice încălțate cu cizme, împletituri și epoleți - cea mai plictisitoare din Europa - clocotea Viena, cel mai incitant oraș, un laborator pentru ideile de rasă, revoluție și artă care au făcut secolul al XX-lea.

VIENA: FRANZI, FREUD, KLIMT, HITLER ȘI ALȚI ARTIȘTI

Sentimentul că imperiul se sfârșea a dat orașului o încărcătură nervoasă, febrilă, aproape sexuală, exprimată de scriitori, medici și artiști, mulți dintre ei evrei.

Un medic evreu din Galicia, Sigmund Freud, fiul unui negustor de lână, a fost atât tipic, cât și excepțional. Adorat de mama sa, foarte educat și multilingv, Freud a studiat mai întâi efectele cocainei, aproape pierzându-se în dependența de cocaină înainte de a se mulțumi cu fumatul de țigări. În 1886, acum căsătorit cu nepoata unui rabin și tată de familie, a înființat un cabinet privat specializat în tulburări nervoase, tratând o pacientă care suferea de afecțiuni misterioase, "Anna O" (de fapt, o feministă evreică bogată pe nume Bertha Pappenheim), încurajând-o să discute despre incidentele cu încărcătură sexuală din copilărie care îi ameliorau simptomele nevrotice, un proces pe care l-a numit "psihanaliză" și care a schimbat în cele din urmă conștiința secolului XX. Interpretarea viselor, publicată în 1899, a susținut că un subconștient coexistă cu conștientul. El a continuat cu ideea că caracterul, guvernat de libido și de pulsiunea de moarte, se formează prin experiențele psihosexuale din copilărie. În special, el a identificat complexul Oedip al urii paterne și al atracției materne, împreună cu anxietatea de castrare pentru băieți și invidia penisului pentru fete.

În timp ce Freud publica pentru prima dată despre vise, un alt medic evreu, Arthur Schnitzler, fiul unui chirurg ungur de gât, care îl cunoștea pe Freud, scria La Ronde, care, începând și terminând cu o prostituată, spunea povestea a zece legături sexuale în Viena decadentă. Schnitzler a fost acuzat că scrie pornografie, dar a răspuns: "Eu scriu despre dragoste și moarte. Ce alte subiecte mai există?". Lucrând în arhiva Ministerului de Război, un scriitor aspirant, fiul unui bancher evreu, Stefan Zweig, un cosmopolit convins care, într-un cosmopolis strălucitor de rasism furibund și liberalism universalist, disprețuia toate părțile, scria în autobiografia sa Lumea de ieri: 'De la început, am fost sigur în inima mea de identitatea mea de cetățean al lumii'. Fiu al unui gravor austriac, Gustav Klimt a pictat tablourile erotice fierbinți Sărutul și Femeia în aur, strălucitoare cu foiță de aur, care o înfățișează pe iubita sa Adele Bloch-Bauer, fiica unui finanțist evreu căsătorită cu un bancher mai în vârstă. Klimt a devenit celebru, dar mulți artiști aspiranți au rămas fără bani.

Fiul oficialului austriac, Adolf Hitler, a vrut să studieze arta la Academia de Arte din Viena, dar, după ce a eșuat de două ori în încercarea de a obține un loc, s-a mutat în oraș în 1907, la vârsta de 18 ani, locuind într-o pensiune, citind în pat - "cărțile erau toată lumea lui" - despre Frederic cel Mare și mitologia germanică și asistând la operele lui Wagner.

În luna decembrie a aceluiași an, Hitler a fost poleiat de moartea mamei sale, Klara, în vârstă de 47 de ani, în urma unui cancer. El a păstrat portretul ei în buzunar și un tablou cu ea în camera sa până la propria moarte. I-a fost recunoscător medicului evreu care a îngrijit-o, promițându-i că nu va uita niciodată; mult mai târziu, doctorul Bloch a fost singurul evreu pe care l-a protejat. Pentru o vreme a trăit confortabil din moștenirea mamei sale. Când banii ei s-au terminat, a locuit în căminele muncitorești, făcând munci de jos și trăind din vânzarea schițelor sale pe cărți poștale, observând în același timp tensiunile dintre germani, burghezia evreiască și slavi.

Vienezii nativi erau aproape copleșiți de un potop de imigranți cehi, evrei și polonezi. Între 1880 și 1910, populația orașului s-a dublat; o cincime dintre locuitori erau cehi, în timp ce 8,7% erau evrei, mai mulți decât în orice alt oraș european. Un nou naționalism german, care viza acești imigranți, a fost mobilizat de "Frumosul Karl" Lueger, primarul de lungă durată care l-a îngrozit pe Franz Josef cu rasismul său vulgar: Habsburgii erau singura dinastie al cărei imperiu multietnic însemna că nu puteau îmbrățișa naționalismul. "Viena nu trebuie să devină Ierusalim!", spunea Lueger. Cu toate acestea, el a glumit: "Eu decid cine este evreu", adăugând: "Unii dintre cei mai buni prieteni ai mei sunt evrei".

Tânărul Hitler l-a respectat pe Frumosul Karl, pe care și-l amintea ca fiind 'un orator excelent', dar l-a admirat în mod deosebit pe Georg Ritter von Schönerer, Führer (lider) aristocrat al unei mișcări antisemite și anticatolice care favoriza salutul roman. Hitler urmărea deseori dezbaterile din Consiliul Imperial, dezgustat de parlamentarii slavi trăncănitori, și îl remarca pe împăratul Franz Josef, senectuții, transportat în trăsura sa între palate.

Pe aceleași străzi și în aceleași cafenele, Josef Djugashvili, bolșevicul georgian, poreclit Koba, locuia într-o pensiune de lângă Schönbrunn, lucrând la un articol pentru Lenin despre naționalitățile din Imperiul Rus. Djugashvili, un student preot, poet ratat, amant prolific și un singuratic chipeș, deși plin de coșuri, cu un braț uscat și ochi de culoarea alunei, era un marxist fanatic care petrecuse ani de zile în exil în Siberia, evadând frecvent. Poliția secretă a țarului, Okhranka, singura organizație eficientă din imperiul

rus, îi zdrobise pe revoluționari, trimițându-i pe mulți în Siberia și chiar mai mulți în exil.

La sfârșitul anului 1912, Djugașvili a mers să-l viziteze pe Lenin la Cracovia, în Galiția habsburgică. În facțiunea sa bolșevică, plină de guralivi guralivi pe care îi numea "băutorii de ceai", Lenin a apreciat duritatea lui Djugașvili și a briganților săi. El și-a finanțat partidul ordonându-i lui Koba să jefuiască bănci: în iunie 1907, la Tiflis, Djugașvili reușise un jaf spectaculos (dar sângeros). Lenin l-a lăudat pe acest "minunat georgian" ca fiind "exact tipul de care avem nevoie". Pentru articolul său vienez, Djugashvili și-a ales un nou nume, imitându-l pe Lenin, adoptând un pseudonim proletar: Stalin - Steelman. În timp ce se afla la Viena, a întâlnit un jurnalist marxist cu părul bufant și pieptul ca un butoi, un erou fermecător, deși arogant, al anului 1905, Leon Troțki, fiul unui fermier evreu bogat din Ucraina. Cei doi s-au urât din prima clipă. Nici unul dintre ei nu l-a întâlnit pe Hitler.

Mai jos pe drum, în superbul său palat Belvedere, Franz Ferdinand căuta o soluție creativă la problema slavă. În 1906, a promovat un nou șef de stat major, Franz Conrad von Hötzendorf, care era la fel de obsedat de distrugerea sârbilor și de anexarea Bosniei pentru a salva imperiul. Dar țarul și publicul său naționalist i-au susținut pe compatrioții lor slavi ortodocși. Ambele imperii mâncate de viermi au privit la națiunile feroce și incontrolabile din Balcani pentru a-și întări fanfaronada învechită.

În septembrie 1908, Franz Ferdinand a orchestrat o înțelegere cu Rusia care a ocolit Serbia: dacă Rusia primea mână liberă asupra Strâmtorii Constantinopolului, Bulgaria, de asemenea un protejat al Rusiei, ar fi devenit independentă, iar Austria ar fi anexat Bosnia. Franz Ferdinand s-a lăudat lui Willy că "a fost implicat peste tot. Forța sa motrice'. O lună mai târziu, Franz Josef a anunțat anexarea Bosniei, la care slavofilii ruși, indignați de trădarea Serbiei, l-au forțat pe Nicolae să nege pactul. Serbia a amenințat cu războiul, susținută de Rusia, obligându-i pe Habsburgi să apeleze la aliatul lor, Kaiserul Wilhelm. 'Voi fi alături de tine', i-a promis Willy lui Franzi, 'la bine și la rău'. Europa era aproape de război.

La sfârșitul lunii octombrie, London Daily Telegraph a publicat interviul scandalos al kaiserului, dat cu câteva luni înainte, în care îi asigura pe britanici că flota sa era îndreptată spre Pericolul Galben și susținea că i-a protejat pe britanici, care erau 'nebuni ca iepurii de martie'. Marea Britanie a fost alarmată de Wilhelm, iar în țară domnia sa a fost amenințată; acesta l-a demis pe "trădătorul" Bülow și l-a promovat pe Theobald von

Bethmann Hollweg, un om stabil. Kaiserul nu numai că i-a sprijinit pe Habsburgi, dar a încurajat războiul: "Continuați!".

În noiembrie, Willy a mers la vânătoare cu "dragul Franzi" și apoi la o partidă de vânătoare organizată de noul său cel mai bun prieten, prințul austro-german Max von Fürstenberg, la castelul Donaueschingen. Acolo, în timp ce toată lumea servea un cocktail înainte de cină, generalul conte von Hülsen, șeful mustăcios al cabinetului militar al kaiserului, a apărut purtând o rochie de bal de culoare roz aprins aparținând gazdei lor și o pălărie împodobită cu pene de struț. După cum și-a amintit un martor, el "dansa grațios pe ritmurile muzicii, ținând cochet un evantai în mână. Răsplătit cu aplauze răsunătoare, făcând un pas înapoi și aruncând sărutări doamnelor", s-a retras - apoi s-a prăbușit. 'Omul care tocmai fusese atât de plin de bucuria vieții - mort! Și lângă capul lui stătea Kaiserul, lângă trupul celui care îi fusese mai aproape decât oricare altul'. În timp ce această moarte flamboaiantă era înăbușită, Rusia a amenințat că va susține Serbia. La aceasta, în februarie 1909, Wilhelm a avertizat Franța că 'În cazul unei intervenții a Rusiei împotriva Austriei, casus foederis [care declanșează o obligație din tratat] se ridică imediat pentru noi: mobilizarea'. În fața unui război cu Germania și a unui conflict european, Nicky, slăbit de revoluție, a clipit. 'Rolul jucat de Germania este odios și dezgustător', i-a spus el mamei sale. 'Nu-l vom uita'. Willy și Franzi erau exaltați de retragerea Rusiei. 'A fost o adevărată plăcere pentru mine să fiu un bun secund pentru tine măcar o dată', i-a spus Willy prietenului său. 'O încercare minunată pentru confruntare'.

Sentimentul de disperare și de diminuare a timpului a încurajat soluțiile extreme. Recăpătându-și puterile autocratice, Nicholas și-a refăcut armata; data viitoare va trebui să lupte. La Belgrad, Apis a căutat o modalitate de a accelera resurgența sârbă. La Constantinopol, ofițerii otomani au căutat să oprească dezmembrarea imperiului lor. În Tesalonic, un oraș otoman cosmopolit, în care locuiau 90.000 de evrei, soldații susținuți de negustori ai unei minorități religioase absconse s-au alăturat unui Comitet secret de Uniune și Progres - Tinerii Turci - care a preluat conducerea Armatei a III-a și l-a forțat pe Abdulhamid să accepte un parlament. Ultimul autocrat otoman a abdicat; un parlament a fost ales; un otoman pasiv de șaizeci și cinci de ani, Mehmed al V-lea, a fost înscăunat. Printre Tinerii Turci, un tânăr ofițer elegant, Enver Bey, disprețuia democrația: doar războiul putea restabili imperiul. În timp ce Mehmed se agăța de frâiele puterii, un alt imperiu în decădere își pierdea monarhul veteran: în noiembrie, împărăteasa Cixi și-a dat seama că era pe moarte și a pus mâna pe arsenic.

VREAU DĂDACĂ: COPILUL ÎMPĂRAT, DR SUN YAT -SEN ȘI SURORILE SONG

Mai întâi, Cixi a ordonat otrăvirea nepotului ei, împăratul Guangxu, apoi a trimis eunuci să îl prindă fără avertisment pe micul copil manciulesc Prințul Puyi, fiul de doi ani al Prințului Chun, luându-l de lângă mama sa (pe care nu a mai văzut-o timp de șapte ani) și, cu copilul țipând, să-l transporte cu palancul la împărăteasă. "Îmi amintesc că m-am trezit brusc înconjurat de străini", a scris Puyi, "în timp ce în fața mea era atârnată o perdea ternă prin care puteam vedea un chip emaciat, terifiant, hidos. Aceasta era Cixi. Am izbucnit în urlete puternice. Cixi a spus cuiva să-mi dea niște dulciuri, dar eu le-am aruncat pe jos'.

'Vreau bona', a strigat Puyi.

'Ce copil obraznic', a spus Cixi. 'Luați-l de aici'.

La două săptămâni după moartea ei, în Sala Armoniei Supreme, Piyu, îngrozit de tobe și de muzică, a plâns până la încoronarea sa ca Împărat Xuantong. "Nu plânge", i-a spus tatăl său, regentul Chun. 'Se va termina în curând'. Xuantong a crescut și a devenit un copil al iadului capricios - 'Biciuirea eunucilor făcea parte din rutina mea zilnică', a recunoscut mai târziu, și a tras cu arma cu aer comprimat în curteni.

Dr. Sun Yat-sen, neobositul creator de conspirații, acum în vârstă de 44 de ani, hotărât "să îi expulzeze pe barbarii tătari [manciurieni], să reînvie China, să înființeze o republică și să distribuie pământul în mod egal", a urmărit acest lucru din exil. Călătorise timp de un deceniu, căutând susținători și ideologii care să-l ajute să obțină puterea în China. La un moment dat, guvernul l-a prins în capcană în ambasada de la Londra și era pe punctul de a fi trimis acasă pentru decapitare, când un protest al presei a forțat eliberarea sa. A lansat cel puțin șapte revoluții eșuate și, la 10 octombrie 1911, se afla în SUA, unde își plănuia următoarea revoluție, când soldații din Wuhan s-au revoltat. Regentul l-a trimis pe generalul Yuan Shikai, numit prim-ministru, care era de mult timp în slujba lui Cixi, pentru a-i zdrobi, dar rebeliunea s-a răspândit rapid. Sun s-a grăbit să se întoarcă acasă.

În decembrie, delegații revoluționari din Nanjing l-au ales pe Sun Yat-sen ca președinte provizoriu al primei Republici Chineze. Ajuns la Shanghai, Sun și-a stabilit cartierul general în conacul lui Charlie Song, ale cărui fiice, Qingling și Meiling, studiau încă în America, dar cea mai mare, Ailing, în vârstă de 23 de ani, l-a fermecat pe noul președinte, care era căsătorit și avea mai multe concubine, pe care le trata cu groază.

Ailing nu a făcut același lucru. Iar Sun era neputincios: nu era singurul președinte al Chinei.

La Beijing, generalul Yuan Shikai a primit din partea revoluționarilor oferta de a prelua conducerea dacă depunea monarhia. La 12 februarie 1912, el a orchestrat abdicarea lui Puyi - sfârșitul a 250 de ani de Manciuria și a două milenii de împărați - și, în timp ce Sun demisiona, a devenit președinte. Yuan, născut în nobilime, a trăit într-o gospodărie tradițională chineză, cu o soție și nouă concubine cu picioarele legate, în timp ce, pentru sănătatea sa, a băut lapte de om, livrat de mămici. Acum, acest paladin conservator, care îl disprețuia pe Dr. Sun ca pe un amator cosmopolit, a îmbrățișat puterea și accesoriile acesteia, fiind escortat de un corp de gărzi de corp uriașe în uniforme împodobite cu piele de leopard. Un amestec de agitatori, generali și gangsteri a preluat puterea. În Shanghai, punctul de sprijin elegant al capitalismului și al modei, banda criminală Green Gang a condus afacerile și politica: un revoluționar, Chen Qimei, legat de gangsteri, a capturat Shanghaiul pentru Sun. Când Sun a fost provocat de un fost susținător, Chen a ordonat unui aghiotant să îl asasineze. Asasinul era un adept al lui Sun pe nume Chiang Kai-shek, fiul unei familii sărace care fusese educat în Japonia. Chiang avea să devină conducător al Chinei.

La primele alegeri adevărate din China, au votat 40 de milioane de oameni, iar partidul naționalist KMT al lui Sun a câștigat cele mai multe locuri în adunarea națională, care acum avea sediul la Beijing. Ambele tabere, aliate cu bandele criminale, au încercat să se ucidă reciproc. Yuan a supraviețuit unei tentative și a angajat Banda Verde pentru a-l ucide pe Sun. În martie 1913, l-a ucis pe candidatul lui Sun pentru funcția de premier și a demis adunarea.

Sun a fugit în Japonia, însoțit de Charlie Song, căruia i s-au alăturat fiicele sale, care au devenit secretarele liderului. Sun s-a îndrăgostit de Ailing, dar când aceasta s-a căsătorit cu cineva de vârsta ei, a trecut la noua sa asistentă, sora mijlocie, Qingling, proaspăt absolventă a Colegiului Wellesley din Massachusetts: "Pur și simplu nu mi-o pot scoate pe Qingling din cap", a mărturisit el. 'Am întâlnit dragostea pentru prima dată'. Qingling a flirtat, avertizându-l că s-ar putea căsători cu președintele Yuan și 'să fie o împărăteasă'. Sun a apelat la tatăl ei, care a declarat cu subiect și predicat: 'Suntem o familie creștină; nicio fiică nu va deveni concubina nimănui, rege, împărat sau președinte'. Dar Qingling, în vârstă de 21 de ani, a început o aventură cu Sun, în vârstă de 50 de ani, "marele ei bărbat ocupat". Au fugit la Tokyo și s-au căsătorit.

Întoarcerea lui Sun părea puțin probabilă, deoarece președintele Yuan a demis parlamentul și s-a declarat împărat.

O NUNTĂ ÎN FAMILIE: TREI ÎMPĂRAȚI ȘI TREI PAȘA

Cu toate acestea, Yuan nu a fost dictator pentru mult timp. Când a murit de uremie, Țara Centrală s-a împărțit în bucăți, condusă de trei guverne slabe, în timp ce adevărata putere era deținută de războinici și gangsteri, conduși de un om care era o combinație între cei doi. Zhang Zuolin, care se autointitula Tigrul din Mukden, începuse ca un tâlhar slab, poreclit Ghimpe, dar acum domina nordul Chinei cu propria sa armată de 300.000 de oameni. Preluând controlul asupra Beijingului, s-a jucat cu restaurarea Manchu. Dar aceștia erau irelevanți acum.

Cu toate acestea, în Europa, dinastiile au rămas centrale. În mai 1913, kaiserul, bolborosind despre iminența războiului, i-a găzduit pe verii săi, țarul Nicolae al II-lea și regele-împărat George al V-lea, la nunta cu 1.000 de invitați, la Berlin, a singurei sale fiice, Viktoria Luise, cu prințul Ernst August de Hanovra, văr primar al monarhilor britanic și rus.

George, un marțeaș devotat, dar splenic, a sosit împreună cu regina Maria, dar Nicolae a venit singur. Georgie și Nicky purtau amândoi uniforme de dragoni prusaci cu căști de pickelhaube cu țepi, Willy s-a îmbrăcat ca un dragoman britanic cu ordin rusesc; dar în spatele fanfaronadei dinastice și a entuziasmului vestimentar, cei trei împărați supravegheau cu încordare un imperiu otoman care tremura. Tremuratul a început în 1911, când Italia, disperată după umilința din Etiopia, a pus stăpânire pe Tripoli și Benghazi. Tânărul turc Enver a încercat să țină Tripoli, apoi s-a grăbit să apere patria turcă, în timp ce noile regate înfometate din Balcani - Bulgaria, România, Grecia, Serbia și Muntenegru - s-au alăturat la dezmembrare. În acest prim război balcanic, trupele bulgare au acaparat cele mai multe teritorii.

În ianuarie 1913, crezându-se Napoleon al Turciei, Enver a preluat puterea împreună cu doi tovarăși, Talaat și Jemal - cei Trei Pashas - care au îmbrățișat un amestec toxic de ultranaționalism turcesc, darwinism social, inclusiv eugenie și o ierarhie a superiorității rasiale învățată de la instructorii lor militari germani, și beligeranță militaristă, pentru a salva rasa și imperiul. Aceștia detestau minoritățile creștine, în special armenii și grecii,

iar opiniile lor nu erau foarte diferite de cele îmbrățișate mai târziu de naziști. Enver s-a alăturat dinastiei, căsătorindu-se cu fiica sultanului.

La nunta Hohenzollern, "A existat o unanimitate absolută între George al V-lea, împăratul [Nicolae] și mine", s-a lăudat Willy în fața lui Franz Ferdinand (care nu era la nuntă), că regatele balcanice ar putea ataca Bulgaria. Kaiserul l-a tras deoparte pe secretarul particular al lui George. 'Slavii au devenit neliniștiți și vor dori să atace Austria', a prezis el amenințător. 'Germania este obligată să rămână alături de aliatul ei. Rusia și Franța i se vor alătura și apoi Anglia'.

Mulți în Marea Britanie erau convinși că războiul era acum inevitabil. Cancelarul liberal, David Lloyd George, un avocat cu o limbă de argint, cunoscut sub numele de Vrăjitorul galez (ca dinam priapic, era supranumit și Capra), se delecta cu momirea și taxarea aristocrației pentru a finanța asistența socială pentru clasele muncitoare, dar acum avertiza că Marea Britanie va lupta dacă pacea va deveni "o umilință intolerabilă pentru o țară mare". Prietenul său Winston Churchill, în vârstă de treizeci și șapte de ani, proaspăt numit prim lord al Amiralității, a ordonat încă patru nave de luptă "să se pregătească pentru un atac al Germaniei ca și cum ar putea veni a doua zi" și a luat o decizie cheie: a convertit marina de la cărbune la petrol, achiziționând 51% dintr-o companie, Anglo-Persian Oil, care găsise petrol cu patru ani înainte. Iranul, condus de șahii Qajar, recent slăbit de o revoluție, a devenit vital pentru puterea britanică, așa cum posesia petrolului devenise acum esențială pentru marile puteri. "Stăpânirea în sine", a declarat Churchill, "era premiul".

Chiar și în toastul său de nuntă, Wilhelm nu s-a putut abține să nu combine familia cu rasa. 'Draga mea fiică, vreau să-ți mulțumesc din adâncul inimii pentru toată bucuria pe care mi-ai oferit-o', a proclamat el. 'Atât timp cât se va vorbi limba germană, aceasta va povesti despre rolul proeminent jucat de Guelfii și Hohenzollernii în dezvoltarea istorică a patriei noastre'. La sfârșitul balului, Nicholas s-a apropiat de mireasă. 'Sper', a spus el cu blândețe, 'că vei fi la fel de fericită cum am fost și noi'.

Cei trei împărați nu aveau să se mai întâlnească niciodată. Willy a rămas aproape de Franz Ferdinand, scriindu-i după nuntă pentru a-și exprima 'încrederea statornică în tine, dragă Franzi' și încurajându-l pe comandantul austriac, generalul Conrad, să distrugă Serbia. Conrad, nerăbdător, în 1913 a cerut de 23 de ori să intre în război. 'Merg alături de tine!", a spus Willy, care era înfuriat de lentoarea glacială a procesului decizional austriac, care, în cele din urmă, era încă în mâinile lui Franz Josef. 'Lupta dintre slavi și germani nu mai poate fi evitată și va veni cu siguranță', a răbufnit el. 'Când? Vom vedea'.

La jumătatea lunii iunie 1914, Wilhelm a rămas cu Franz Ferdinand la castelul Konopischt din Praga. Kaiserul a recomandat războiul; dacă austriecii 'nu loveau, poziția se va înrăutăți'. La două zile după întoarcerea sa, i-a spus cancelarului Bethmann Hollweg că Rusia plănuia un atac preventiv. La 28 iunie, la Kiel, Willy, însoțit de Gustav Krupp, s-a îmbarcat pe iahtul său Meteor pentru a se pregăti pentru o cursă, în timp ce Franzi și Sophie s-au îndreptat spre Sarajevo pentru a deschide un muzeu.

Serbia a fost dominată de două dinastii rivale, Obrenovići și Karađorđevići. Regele Alexandru Obrenović fusese urât pentru politica sa pro-austriacă și pentru că divorțase de populara sa regină pentru a se căsători cu Draga, o văduvă experimentată de inginer cu 12 ani mai în vârstă decât el. Un ofițer cu numele de cod Apis a fondat o organizație secretă, Mâna Neagră, care a decis să-l ucidă pe rege. Apis era Dragutin Dimitrijević, chel, musculos și taur (numele său de cod era zeul taur egiptean), care, la 11 iunie 1903, a luat cu asalt palatul și, găsindu-i pe Alexandru și Draga ascunși într-un dulap, i-a împușcat și apoi le-a mutilat trupurile, tăindu-i sânii și aruncându-i pe fereastră într-un morman de bălegar. Apis a instalat familia George Negru ca regină și avea să joace un rol deosebit în tragedia Primului Război Mondial.

Datorită înțelegerii din Bosnia, prințul bulgar Ferdinand s-a declarat țar. Ales în urma unei consultări cu Rusia, Ferdinand de Saxa-Coburg a fost ironizat în familie pentru proboscia sa lungă (Willy îi spunea Nasul), excentricitatea efemeră și bisexualitatea deschisă. Când a fost ales prinț în 1887, la vârsta de 26 de ani, regina Victoria a considerat că acesta "ar trebui oprit imediat", deoarece era "total nepotrivit... delicat, excentric și efeminat", dar "Vulpoiul" Ferdinand s-a dovedit a fi isteț. Wilhelm îl detesta pe "Nasul", aproape că a provocat un incident diplomatic lovindu-l peste fund la o nuntă de familie.

Dönme erau o sectă eretică care, fuzionând ritualurile musulmane și evreiești, credea că un mistic evreu mesianic din secolul al XVII-lea, Sabbatai Zevi, era într-adevăr Mesia. Acceptați nici de evrei, nici de musulmani, Dönme au devenit negustori de textile bogați în Tesalonic, unde se aflau mulți dintre tinerii turci - inclusiv viitorii conducători Enver, Talaat și Kemal (Atatürk).

Testele medico-legale efectuate pe corpul său au fost efectuate în 2008 și au dezvăluit o cantitate de arsenic de 2.000 de ori mai mare decât cea obișnuită.

Puyi, acest copil-tătar vicios, a continuat să își terorizeze eunucii din Orașul Interzis. Permițându-i-se să trăiască în calitate de împărat în interiorul Orașului Interzis și al Palatului de Vară, nu a știut pentru o vreme că abdicase. Îi lipsea afecțiunea maternă, dar sosirea unui tutore englez, Reginald Johnston, care i-a dat numele Henry, i-a schimbat viața. Curtea i-a aranjat căsătoria cu o prințesă manciuriană, Wanrong, care a fost nefericită, dar de lungă durată.

Zhang l-a restaurat pe Puyi ca împărat pentru câteva săptămâni, apoi l-a depus din nou. În 1924, Puyi a fost expulzat din Beijing și a fugit sub protecția Japoniei împreună cu împărăteasa. Fericit alături de un amant bărbat, și-a tratat cu cruzime soția și amantele. Wanrong a devenit dependent de opiu.

Cu aprobarea țarului, Grecia, România și Serbia au atacat acum Bulgaria; Enver s-a alăturat. În acest al doilea război balcanic, Bulgaria și-a pierdut câștigurile, iar Enver a recuperat Adrianopolul (Edirne).

Hohenzollernii, Habsburgii și Hașemiți

AȘA VĂ ÎNTÂMPINAȚI OASPEȚII: FRANZI ȘI SOPHIE ÎN SARAJEVO

În timp ce traversau Sarajevo într-un automobil deschis Gräf & Stift Double Phaeton, un terorist sârb, Nedeljko Cˇabrinovic´, membru al unei echipe de asasini sârbi (trei dintre ei adolescenți, întotdeauna cea mai bună vârstă pentru teroriști) organizată de colonelul Apis, a aruncat o bombă în mașină; șoferul a accelerat până la reședința guvernatorului. "Deci așa vă întâmpinați oaspeții", a strigat Franzi, "- cu bombe!".

Un alt terorist, Gavrilo Princip, în vârstă de nouăsprezece ani, care aștepta cu un pistol pe o altă parte a traseului, și-a dat seama că tentativa a eșuat și, renunțând, a decis să mănânce într-o cafenea. La casa guvernatorului, Franzi a insistat să îi viziteze pe cei răniți de bombă. Deoarece era evident că ar putea exista și alți asasini - la urma urmei, țarul Alexandru al II-lea fusese ucis în mai 1881, când a supraviețuit primei bombe și a ignorat posibilitatea unei a doua - traseul planificat a fost schimbat. Dar când Franzi și Sophie s-au urcat în Double Phaeton, șoferul amețit a urmat din greșeală itinerariul inițial. Dând înapoi pe o stradă laterală pentru a vira, șoferul a blocat, livrându-i pe

Franzi și Sophie chiar în fața cafenelei în care stătea Princip. Sărind în picioare, a traversat strada, și-a scos pistolul și a tras, lovind-o pe Sophie în stomac, apoi pe Franzi în gât. În timp ce mașina a repornit, a dat cu spatele și a alergat spre primărie, o dâră de sânge a curs pe obrazul lui Franzi.

'Pentru numele lui Dumnezeu! Ce s-a întâmplat cu tine? a spus Sophie, apoi, cu hemoragie internă, a căzut între genunchi.

'Sophie, nu muri, dragă', a implorat-o el. "Trăiește pentru copiii noștri. I-a căzut pălăria și s-a răsturnat într-o parte, dar a fost prins de adjutantul său, colonelul von Harrach.

'Suferiți foarte tare Alteța Voastră Imperială?' a întrebat Harrach, încercând să-i descheie gulerul.

'Nu e nimic', a repetat Franzi. "Nu e nimic. Amândoi au sângerat rapid. Când a auzit că nepotul său neiubit a murit, Franz Josef, care pierduse două războaie și pe fratele, soția și fiul său în urma unor morți violente, a spus doar: 'Nu trebuie să-l sfidezi pe Atotputernic'. Apoi a meditat: "O putere superioară a restabilit acea ordine pe care eu, din păcate, nu am fost în stare să o mențin". Dar cum să reacționăm față de Serbia?

'Credeți că ar fi mai bine să anulăm cursa?'. a întrebat Willy la regata de la Kiel. S-a grăbit la Berlin chiar în momentul în care, la Viena, Franz Josef și generalul Conrad au decis să atace Serbia, iar bătrânul împărat i-a scris lui Willy cerându-i sprijin. 'Sârbii trebuie să fie rezolvați - și repede', a scris Willy. 'Acum sau niciodată'. El le-a spus imediat austriecilor: 'Nu trebuie să așteptăm să acționăm'. Într-adevăr, Franz Josef va regreta "dacă nu ne vom folosi de momentul prezent". Impulsiv și incoerent, Wilhelm a întruchipat centrul procesului decizional german, asistat de Bethmann Hollweg și de nevroticul său șef de stat major, Helmuth von Moltke cel tânăr, care își datora poziția unchiului său atotcuprinzător. La minim, aceștia au avut în vedere lichidarea Serbiei; la maxim, un război european pentru a învinge Franța prin intermediul Planului Schlieffen adaptat, cucerindu-le imperiul și regiunile industriale, transformând Belgia într-un stat satelit, împărțind Rusia în principate și instaurând hegemonia germanică.

'O acțiune militară împotriva Serbiei', reflecta Bethmann Hollweg la 6 iulie, 'ar putea duce la un război mondial'. Deși au existat discuții despre tactică în timpul săptămânilor extrem de stresante care au urmat, a existat un acord surprinzător între liderii germani, precum și între omologii lor austrieci, că oportunitatea trebuie fructificată, pentru onoare - pe care acum am numi-o credibilitate - dar și pentru puterea rece. "Va fi o luptă fără speranță", i-a mărturisit Conrad amantei sale, "dar trebuie purtată pentru că o monarhie

atât de veche și o armată atât de glorioasă nu pot cădea fără glorie". Chiar și la apogeul puterii lor militare și al superiorității lor justițiare, imperiile sunt bântuite de neliniștile legate de scăderea puterii și de declinul iminent. Aceste imperii au trecut de mult de amiază; era amurgul.

Wilhelm a pornit în croaziera sa anuală în Norvegia pentru a-și oferi un alibi diplomatic, spunându-i lui Krupp: "De data aceasta nu mă voi răsturna". Dar, în Austria, Franz Josef a așteptat în schlossul său alpin de la Bad Ischl în timp ce miniștrii și generalii de la Viena redactau un ultimatum brutal pentru Serbia, doar pentru a-l amâna când și-au dat seama că președintele francez Poincaré se afla la Petersburg în vizită la aliatul său Nicolae. Ei au amânat ultimatumul până când acesta s-a întors la mare, o întârziere care a făcut ca războiul să fie mai probabil. La 23 iulie, ultimatumul habsburgic a fost transmis Serbiei, declanșând o secvență fatală. Într-o matrice diplomatică complexă, condusă în principal prin intermediul lent și lipsit de tonus al telegrafului (și ocazional, pentru prima dată în afacerile mondiale, prin telefon), niciun om de stat nu a stăpânit consecințele sau cursul cu multiple fațete al crizei în curs de deznodământ.

"Fără milă și în orice împrejurare", i-a spus Bethmann Hollweg lui Wilhelm la 26 iulie, "Rusia trebuie transformată în sursă de nedreptate". Wilhelm a sperat că rușii vor clipi, dar în schimb Nicky s-a pregătit de război. Willy a presupus că britanicii vor rămâne neutri, trimițându-l pe fratele său Heinrich să-l vadă pe George al V-lea la Palatul Buckingham. Dar monarhii britanici nu aveau nicio autoritate. La 25 iulie, Serbia a respins ultimatumul. Pe 27, kaiserul s-a întors la Berlin și s-a întâlnit cu Bethmann Hollweg, care a insistat să aștepte mobilizarea rusă, deoarece "Trebuie să părem a fi cei care sunt forțați să intre în război". Pe 30, Franz Josef a declarat război Serbiei, murmurând: 'Nu pot face altceva' și spunându-i lui Conrad: 'Dacă trebuie să pierim, trebuie să o facem cu onoare'. Nicolae a ordonat mobilizarea. Wilhelm i-a telegrafiat țarului pentru a face apel la reținere, în mod necinstit, deoarece insistase ca Austria să atace Serbia.

'Mă bucur că te-ai întors', a telegrafiat Nicky. 'A fost declarat un război ignobil împotriva unei țări slabe... Voi fi copleșit de presiuni și forțat să iau măsuri care vor duce la război. Te implor, în numele vechii noastre prietenii, să îi oprești pe aliații tăi ...'.

'Măsurile militare rusești', a telegrafiat Willy, 'ar precipita o nenorocire'. Nicky l-a rugat pe Willy să medieze. Ridicând o invenție nou-nouță, telefonul recent instalat la palatul Peterhof, Nicolae a oprit mobilizarea - spre exasperarea generalilor săi. Dar într-una dintre telegramele sale către Willy a afirmat că începuse cu cinci zile mai devreme

'măsuri militare' - o declarație eronată care subliniază importanța unei redacții clare și pericolele diplomației personale.

'Asta înseamnă că este cu aproape o săptămână înaintea noastră!', a strigat Willy. 'Nu mă mai pot implica în mediere...Țarul care o cerea se mobiliza în secret pe la spatele meu. Sarcina mea este terminată! A adăugat: 'Asta înseamnă că trebuie să mă mobilizez și eu'. El a cerut Rusiei să înceteze orice astfel de măsuri. Țarul, văzând cum Austria se mobilizează, nu a mai putut întârzia și i-a permis ministrului său de externe să telefoneze șefului de stat major pentru a relua mobilizarea.

'De acum încolo, a spus generalul, telefonul meu nu mai funcționează'.

'Sparge-ți telefonul', a răspuns ministrul, în timp ce milioane de ruși erau chemați la unitățile lor. Și Franța trebuia acum să se mobilizeze. La Neues Palais, la Potsdam, Willy a fost încurajat de fiii săi bombastici și de kaiserin, toți "înfricoșător de războinici" și toți sperând că agresiunea rusă va permite Marii Britanii să rămână deoparte - chiar dacă Marea Britanie a spus clar de două ori că nu va tolera niciodată distrugerile franceze.

La 31 iulie, confirmând mobilizarea rusă, Wilhelm a folosit noul său telefon pentru a-l dezlănțui pe Moltke. Lăsând o armată pentru a se apăra împotriva Rusiei, Moltke a ordonat forțelor sale să pătrundă prin Belgia în Franța și să cucerească Parisul. Wilhelm i-a ordonat practic lui Franz Josef să declare împotriva Rusiei: Serbia era acum "o problemă secundară". Doar rolul Marii Britanii era incert: când intervenția britanică a devenit probabilă, Moltke s-a panicat atât de tare încât Wilhelm a rânjit: "Unchiul tău ar fi dat un alt răspuns". Moltke se prăbușea din cauza tensiunii, plângând: 'Sunt fericit să duc război împotriva francezilor și rușilor, dar nu împotriva unui asemenea kaiser'. A sosit o telegramă conciliantă de la George, la care un kaiser "exaltat" a închinat cu șampanie în cinstea neutralității britanice. Dar la 4 august, când forțele germane au invadat Belgia, Marea Britanie a declarat război, în timp ce mulțimile isterice sărbătoreau în întreaga Europă: țarul și Alexandra au apărut la balconul Palatului de Iarnă; kaiserul a spus mulțimii: "Nu văd petreceri, doar germani"; în timp ce în Odeonsplatz din München, Hitler, în vârstă de 25 de ani, care se mutase la München cu moștenirea tatălui său și care fusese respins de armata austriacă din motive medicale, s-a alăturat mulțimii exultante. "Copleșit de un entuziasm furtunos", își amintea el, "m-am scufundat în genunchi și am mulțumit cerului... am fost destul de norocos să trăiesc în aceste vremuri". S-a înrolat rapid în Armata Regală Bavareză, iar 'începuse cea mai de neuitat și mai palpitantă perioadă a vieții mele'.

Kaiserul, epuizat, a petrecut patruzeci și opt de ore în pat. 'Un pic de leac de odihnă pentru nervi', a spus el. În timp ce rușii avansau pe frontul de est, Moltke a cucerit cetatea Liège, apoi a coborât spre Paris. Un general veteran din est, Paul von Hindenburg, rechemat din retragere și ajutat de un ofițer ambițios și autodidact, Erich von Ludendorff, a încercuit armatele rusești la Tannenberg, la fel cum în vest armatele germane au fost oprite la Marna. Planul Schlieffen-Moltke a eșuat. La 14 septembrie, după șase săptămâni de comandă în timp de război, Moltke a avut o cădere nervoasă; Wilhelm l-a demis și l-a numit pe ministrul de război, Erich von Falkenhayn. Dar Falkenhayn a persistat cu planul și a lansat "cursa spre mare", sperând să-i încercuiască pe francezi, cărora li s-a alăturat în curând o forță britanică masivă. Primul ministru britanic cerebral, Herbert Asquith, un avocat liberal care își petrecea zilnic ore întregi scriind scrisori de dragoste tinerei sale amante aristocrate, l-a numit pe contele Kitchener în funcția de ministru de război. Mașina de Sudan a fost unul dintre primii care a observat că războiul va dura ani de zile și că va necesita "noi armate" de recruți care vor lupta "până la ultimul milion". Privirea sa cu ochi de staniu și sloganul său - "Țara ta are nevoie de tine" - au atras sute de mii de voluntari. Amploarea războiului a reflectat populația mondială în creștere, mistica ideilor naționaliste, panoplia puterii moderne, amploarea imperiilor europene și capacitatea trenurilor și a vapoarelor de a transporta un număr mare de oameni în jurul lumii pentru a lupta: Era maselor. Pe frontul de vest, combatanții s-au blocat într-un impas sălbatic și sângeros; aceasta a fost oroarea tranșeelor, unde peisajele verzi și armatele de masă formate din milioane de civili, mobilizate în număr nemaiîntâlnit până atunci, au fost măcinate în noroi și așchii, carne și membre, de mitralierele Vickers și obuzierele Krupp.

UN SOLDAT GERMAN PE FRONTUL DE VEST: UCIDEREA ÎN MASĂ ÎN EPOCA MASELOR

"Am luat poziții în tranșee mari și am așteptat", își amintea un soldat german la una dintre aceste bătălii, prima confruntare de la Ypres, scriind una dintre cele mai vii relatări ale experienței universale de pe ambele părți ale frontului de vest. 'În cele din urmă a venit comanda "Înainte". Am ieșit din găurile noastre și am sprintat... În stânga și în dreapta explodau obuze, gloanțele englezești zumzăiau... Acum cădeau primii dintre noi. Englezii își îndreptaseră mitralierele spre noi. Ne-am aruncat la pământ ... Nu puteam rămâne acolo la nesfârșit". Au traversat în fugă câmpul de luptă și au sărit în

tranșeele britanice: "De partea mea erau oameni din Württemberg, iar sub mine erau englezi morți și răniți. Brusc mi-am dat seama de ce debarcarea mea a fost atât de ușoară." A urmat lupta corp la corp. "Oricine nu se preda era tăiat". Morții erau peste tot. Tunurile formau un 'concert infernal', în jurul lor 'urletul și pocnetul obuzelor'. Și totuși, exista un fel de frumusețe: "Doar rachetele de semnalizare mai strălucesc încă și în depărtare, spre vest, se pot vedea proiectoarele și se aude focul constant de artilerie al blindatelor grele". A fost singurul soldat rămas în viață din grupul său; apoi "Un glonț și-a croit drum prin mâneca dreaptă, dar în mod miraculos am rămas fără nicio zgârietură" - prima dintre numeroasele scăpări norocoase care l-au convins că providența îl proteja. Soldatul Hitler a supraviețuit botezului său de foc.

În est, în timp ce forțele lui Franz Josef îl împingeau pe regele sârb în exil și înaintau în Galiția rusă, acesta și-a invitat noul moștenitor și familia să i se alăture la Schönbrunn. Când Karl, în vârstă de 26 de ani, a aflat că Franz Ferdinand a murit, a fost, pe bună dreptate, zguduit. "I-am văzut chipul albindu-se în soare", își amintește tânăra sa soție, Zita. 'Sunt ofițer, trup și suflet', i-a spus Karl, 'dar nu înțeleg cum poate cineva care își vede rudele cele mai dragi plecând pe front să iubească războiul'. A comandat mai întâi armate împotriva Italiei, apoi împotriva Rusiei și României și a fost admirat pentru genialitatea sa duioasă. Când Zita a sărbătorit o victorie timpurie a Austriei, Franz Josef, acum în vârstă de optzeci și patru de ani, a ridicat din umeri. 'Da, este o victorie, dar așa încep întotdeauna războaiele mele, doar pentru a se termina cu o înfrângere. Iar de data aceasta va fi și mai rău... Vor izbucni revoluții și atunci va fi sfârșitul'.

'Dar asta sigur nu este posibil', a strigat Zita, în vârstă de douăzeci și doi de ani. 'Este un război drept!'

'Da, se vede că ești foarte tânără, că încă mai crezi în victoria celor drepți'.

Frontul de vest era acum 'O rețea de adăposturi, tranșee cu creneluri, tranșee, sasuri, încurcături de sârmă și mine - aproape inexpugnabilă', și-a amintit Hitler. În Europa, fronturile de est și de vest fluctuau în armonie, mișcarea pe unul dintre ele coincizând cu impasul pe celălalt. Falkenhayn a atacat prin Flandra, dar a fost respins cu pierderi masive; în est, austriecii și germanii au cucerit Polonia și Galiția; apoi, din nou în vest, Falkenhayn a încercat să sângereze armata franceză la Verdun într-o baie de sânge zdrobitoare - 145.000 de germani și 163.000 de francezi au fost uciși. În iulie-noiembrie 1916, pe Somme, o ofensivă anglo-franceză menită să scoată armata din impas a fost un nou nivel minim al măcelului mecanizat: 20.000 de soldați britanici au fost uciși în

prima zi; în cele cinci luni de bătălie au fost 420.000 de britanici din imperiu uciși sau răniți, 200.000 de francezi și 500.000 de germani.

Hitler, care acum servea ca alergător care "și-a riscat viața în fiecare zi" și a câștigat Crucea de Fier, clasa a doua, se afla pe Somme, unde britanicii au încercat o nouă armă cu motor diesel, inițiată de Churchill în încercarea de a realiza o descoperire: o cutie de oțel cu turelă de tun pe roți cu șenile, pe care el a numit-o "omidă"; alții au preferat "navă de teren". În schimb, a primit un nume de cod fad: tanc. Modelele îmbunătățite de tancuri, montate cu obuziere, au revoluționat războiul, recreând pentru epoca mecanizată elanul cavaleriei care încărca, la fel cum mașinile de zbor îmbunătățite, avioanele, au fost folosite pentru prima dată pentru recunoaștere, deși au fost ironizate de generalii macho. "Tout ça, c'est du sport", a spus mareșalul Foch. Dar, în câteva luni, avioanele lansau bombe de mână și apoi, echipate cu mitraliere și, mai târziu, cu încărcături de bombe, se duelau cu avioanele inamice pentru stăpânirea aerului. Pe mare, o altă invenție nouă, submarinele construite de Krupp - U-boot - încercau să înfometeze Marea Britanie până la supunere prin scufundarea navelor care transportau alimente.

Germania a contat pe sprijinul Italiei și al României. În schimb, Italia s-a alăturat Aliaților, luptând în "războiul alb" alpin împotriva Austriei. Spre indignarea lui Wilhelm, vărul său Hohenzollern, Carol al României, a refuzat să îl sprijine.

La 29 octombrie 1914, Enver, care se mândrea cu titlurile de "vice-generalissimo, comandant-șef al armatelor islamului, Damad [ginerele] califului", s-a alăturat Germaniei. În Caucaz, a pierdut 80 000 de oameni într-o ofensivă împotriva rușilor, care erau susținuți de compatrioții lor armeni ortodocși. Atacul partenerului său, Jemal, asupra Egiptului britanic a eșuat.

Cu toate acestea, în alte părți ale uriașei lor panorame, otomanii s-au descurcat bine. Churchill credea că impasul de pe frontul de vest și retragerea rușilor puteau fi inversate prin doborârea otomanilor, așa că a instigat o debarcare în Dardanele pentru a cuceri Constantinopolul. Dar un colonel capabil, Mustafa Kemal - mai târziu Atatürk, creatorul Turciei - a pus în derută forțele militare și navale prost coordonate (deși cu pierderi otomane uriașe), o debandadă care l-a consacrat pe Kemal și l-a doborât pe Churchill. În timp ce forțele britanice protejau noile câmpuri petrolifere din Persia, o armată aliată a avansat de la Basra spre Bagdad, dar la Kut otomanii au înconjurat-o și au forțat-o să se predea.

Naționaliștii arabi din Damasc, Beirut și Ierusalim, văzând în sfârșit o șansă de a scăpa de dominația otomană, au complotat împotriva celor Trei Pașa, care au lansat o

campanie de genocid împotriva trădătorilor etnici. În ianuarie 1915, dând vina pe armeni pentru înfrângerile lor anterioare, Enver, Talaat și Jemal au ordonat uciderea tuturor armenilor, pe care îi suspectau de simpatii pro-rusești. Mai întâi au asasinat notabilități din Istanbul, apoi au dezlănțuit Organizația Specială paramilitară, care a ucis aproximativ un milion de armeni. 'Problema armeană', se lăuda Talaat, 'nu mai există'. Asirienii - o sectă creștină - au fost, de asemenea, măcelăriți de Organizația Specială. Kurzii din regimentele Hamidiye s-au alăturat masacrului; alți kurzi au fost deportați și uciși. La Damasc și Beirut, pașalâcurile i-au spânzurat pe naționaliștii arabi, în timp ce în Arabia două dinastii au făcut mișcări: Hussein de Mecca, al treizeci și șaptelea descendent al lui Mahomed, a așteptat mult timp pentru a obține puterea în Hejaz, pe coasta de vest. Încăpățânat, vanitos și autocrat, Hussein, în vârstă de 61 de ani, credea că el și familia sa hașemită ar trebui să le succeadă sultanilor otomani nu doar în Arabia. L-a trimis pe energicul său fiu cel mare, Abdullah, să le ofere britanicilor o revoltă arabă împotriva turcilor. Dar intrigile sale au alarmat familia saudită rivală din Najd, în estul Arabiei, unde Abdulaziz ibn Saud, șeicul înalt și energic care îi ura pe hașemiți, i-a împins pe britanici să recunoască fieful său ca fiind independent.

În 1915, britanicii, care se confruntau cu măcelul din Flandra, cu înfrângerea de la Kut și în Dardanele, i-au încurajat atât pe hașemiți, cât și pe saudiți să se alăture Aliaților. Abdulaziz a rezistat, dar Hussein, negociind prin intermediul fiilor săi Abdullah și Faisal, a cerut acum un vast regat ereditar care să cuprindă nu doar Arabia, ci și Irakul, Siria, Libanul și Israelul de astăzi. Britanicii au exclus Ierusalimul și felii din Palestina, dar au fost de acord în principiu. În același timp, britanicii au început să negocieze o patrie evreiască în Palestina cu un lider sionist, un chimist de origine rusă, Chaim Weizmann, care, ajutat de două soții Rothschild, Dolly și Rózsika, a descoperit că Lloyd George și fostul prim-ministru aristocrat, în prezent primul lord al Amiralității, Arthur Balfour, erau deja favorabili unei reveniri a evreilor în Iudeea.

Ambele negocieri au fost concepute pentru a maximiza sprijinul într-un moment disperat și ambele au fost subordonate jocurilor de putere imperiale tradiționale, în care britanicii, francezii și rușii au convenit, în cadrul unui pact Sykes-Picot-Sazanov, să împartă Imperiul Otoman, britanicii primind Palestina și Irakul, francezii Damascul și Beirut, iar Romanovii întinderi de teritoriu otoman plus bijuteria, Constantinopolul.

SCROTUL KAISERULUI: HINDENBURG CA DICTATOR

În iunie 1916, când luptele erau la cel mai disperat nivel pe frontul de vest, forțele țarului Nicolae i-au spulberat pe austrieci, care au fost salvați la timp de germani. În mod decisiv, gărzile lui Nicolae - pretorienii Romanov - au fost anihilate. În fiecare țară, politicienii leneși au fost înlocuiți de războinici, gata să ducă un război total. Kaiserul pierduse controlul aproape imediat, dând instrucțiuni absurde: "Dați ordinul de a fixa baionetele și de a-i alunga pe ticăloși înapoi", într-un război dominat de noroi și dinamită. Dar a înțeles noua sălbăticie, cerând ca civilii francezi să fie "spânzurați fără milă", iar prizonierii ruși să fie lăsați să moară de foame. Willy a rămas sechestrat la cartierul general. Suferind o umflătură la scrot, de 12 centimetri și jumătate în circumferință, până când medicii săi au reușit să-l opereze, el suferea în același timp de furuncule (furuncule) pe față, posibil semne de porfirie. Starea sa a fost agravată de dezamăgirea față de Falkenhayn, care se întreba dacă rivalul său, Hindenburg, în vârstă de șaizeci și patru de ani, comandant în est, "are dorința și curajul de a prelua postul" de şef al Statului Major General în locul său.

'Dorința, nu', a replicat Hindenburg. 'Dar curajul - da'. În august 1916, Willy l-a numit pe Hindenburg în funcția de șef de stat major, cu Ludendorff ca intendent general. Cei doi au condus Germania de la cartierul general de la castelul Pless din Polonia și mai târziu de la Spa, Belgia, raportând zilnic șefului suprem al războiului. La Londra, Asquith nu stăpânea niciodată producția de armament și nu-i putea controla pe Kitchener și pe generali. O penurie de obuze a fost rezolvată de Lloyd George; problema Kitchener s-a rezolvat de la sine când mareșalul s-a înecat în drum spre Rusia; iar în decembrie Lloyd George a devenit prim-ministru, hotărât să învingă. În Rusia, procesul a fost invers: țarul Nicolae a numit un incompetent pasiv - el însuși - în funcția de comandant-șef și o isterică nebună - soția sa Alexandra, sfătuită de un mistic siberian ignorant, venal și desfrânat, Rasputin - pentru a gestiona complexitatea unui imperiu în război. Habsburgii se prăbușeau și ei. Wilhelm i-a forțat să îl recunoască pe Hindenburg drept comandant suprem. În noiembrie 1916, Franz Josef, bolnav de bronșită, a suspinat: "De ce trebuie să fie acum?" și a murit. Karl a devenit împărat.

La 30 decembrie 1916, o cabală a Romanovilor și aristocraților s-a folosit de o frumoasă prințesă pentru a-l atrage pe Rasputin într-un palat unde a fost otrăvit și apoi împușcat înainte de a fi împins sub gheața Nevei. Țăranul libidinos a fost învinuit pentru incompetența cuplului Romanov, dar responsabilitatea le aparținea, iar moartea sa a diminuat autoritatea lor în decădere. Când Nicolae s-a întors la cartierul general, lipsa pâinii a declanșat demonstrații spontane care au cuprins capitala. Țarul a ordonat împușcarea răsculaților, dar trupele au schimbat tabăra. Întorcându-se în grabă, a fost

izolat într-un vagon de tren și forțat de generalii săi să abdice. Dar a fost înlocuit de un guvern provizoriu hotărât să lupte împotriva Germaniei.

Căderea Romanovilor a coincis cu operația asupra scrotului Wilhelminei. În timp ce își revenea, Wilhelm era uimit de căderea lui Nicky, dar entuziasmat în timp ce armatele germane înaintau în Rusia: "Victoria și, ca premiu, primul loc în lume, este al nostru dacă putem revoluționa Rusia și sparge coaliția". Ministerul său de Externe a identificat bacilul perfect pentru a infecta Rusia: Lenin, liderul bolșevic care se afla la Zurich, aproape că renunțase la revoluție. 'Nu cred', spunea el, 'că se va întâmpla în timpul vieții noastre'. Când s-a întâmplat, a întrebat: "Este o farsă?".

Acum, germanii au aranjat un tren sigilat (adică fără control al pașapoartelor) pentru a-l duce pe bolșevic împreună cu treizeci de tovarăși la Petrograd - așa cum fusese redenumită capitala pentru a evita accentele germane ale Petersburgului. În tren, Lenin și-a asumat imediat un control autocratic, dictând rutele pentru fumători și toalete. Sosirea sa în Rusia a schimbat totul.

În iulie 1917, în timp ce luptele tot mai crâncene de pe frontul de vest însângerau ambele tabere, prințul hașemit Faisal și consilierul său, colonelul T. E. Lawrence, au cucerit Aqaba.

UN REGE ÎN ARABIA, UN BOLȘEVIC LA PETROGRAD

Sharif Hussein și-a lansat revolta trăgând cu o pușcă de la fereastra palatului său din Mecca, apoi și-a trimis fiii să atace forțele otomane din Arabia, Abdullah cucerind Jeddah, pe coastă, în timp ce Faisal a cucerit Wejh, la granița cu Siria. Încrezut în puterea și atractivitatea sa, Hussein s-a declarat rege al arabilor, o mișcare care l-a indignat pe rivalul său, Abdulaziz ibn Saud, care s-a plâns britanicilor: aceștia l-au forțat pe Hussein să se retrogradeze la rolul modest de rege al Hejazului.

Britanicii au trimis un ofițer de informații care a devenit campionul familiei. Thomas Lawrence, în vârstă de douăzeci și nouă de ani, a fost un outsider clasic din interior, un arabist care disprețuia elita britanică, dar venera imperiul, un reticent retras care se autopromova ca fabulist, fiul nelegitim al unui baronet, un erudit în istoria arabă, un scriitor frumos a cărui mare dragoste era un băiat arab. S-a dovedit că era, de asemenea, un luptător înnăscut în deșert. Întâlnindu-i pe prinții hașemiți, a fost cucerit de Faisal, în

vârstă de 32 de ani, idealul său de cavaler arab, care a spus: "Este un războinic". Lawrence i-a susținut pe hașemiți, dar, în calitate de slujitor al imperiului, se aștepta ca Faisal să manifeste recunoștința cuvenită. 'Triburile', spunea Lawrence, erau 'pline de viață, aproape nesăbuite', iar războiul era 'unul al dervișilor împotriva forțelor regulate - iar noi suntem de partea dervișilor'. Manualele noastre nu se aplică'. Dar el și-a exagerat isprăvile. În noiembrie, a fost capturat și violat de otomani, dar a scăpat cumva: "În acea noapte, cetatea integrității mele a fost irevocabil pierdută". În timp ce o armată britanică cucerea Irakul, o alta, căreia i se alăturase acum și Hașemitul, avansa din Egipt în Palestina, unde Falkenhayn, trimis de Hindenburg, a înăsprit rezistența otomană.

Wilhelm și Hindenburg se confruntau acum cu penuria de alimente și cu nemulțumirea politică, deoarece partidele socialiste și liberale cereau reforme. În ianuarie 1917, kaiserul și-a dezlănțuit submarinele împotriva navelor civile pentru a înfometa Marea Britanie, dar scufundarea de către acestea a navelor americane și încurajarea de către Berlin a agresiunii mexicane au provocat America. În aprilie, președintele american Woodrow Wilson a cerut Congresului să declare război, făcând paradă de dreptatea americană în fața avariției europene. 'Nu avem scopuri egoiste', a declarat el. 'Nu suntem decât unul dintre campionii drepturilor omenirii' - deși morala sa era mai puțin evidentă acasă. Nu a făcut nimic pentru a contesta legile Jim Crow și a intervenit militar în America.

Istoric clasic, președinte al Universității Princeton și venit târziu în politică, Wilson, fiul unui teolog din Carolina de Sud, a câștigat președinția în 1912 deoarece Teddy Roosevelt, înstrăinat de succesorul său William Taft, a fondat un al treilea partid care a divizat votul republicanilor. Dar el a apreciat farmecul numelui Roosevelt și l-a numit pe Franklin, proaspăt ales senator al statului New York și obsedat de nave, în vechea poziție a lui Teddy, secretar adjunct al marinei. În timp ce America își aduna armata, Franklin Roosevelt a mărit asiduu de patru ori marina. A mai existat un motiv pentru dedicarea lui Franklin: fosta guvernantă a copiilor săi, Lucy Mercer, lucra acum cu el - și s-au îndrăgostit. 'Franklin merita să se distreze', a spus Alice Roosevelt după ce a zărit cuplul. 'Era căsătorit cu Eleanor'.

'Nu-i așa că e minunată?', a spus Franklin. Alice a chinuit-o cu cruzime pe Eleanor, lăsând să se înțeleagă că Franklin avea o amantă.

Americanii au ajuns în Europa exact la timp. Franța se clătina, revoltele se răspândeau în armata sa; Rusia se dezintegra în timp ce Lenin se pregătea să preia puterea. La 2 noiembrie 1917, Balfour, acum ministru britanic de externe, i-a trimis o scrisoare

lordului Rothschild în care îi promitea un "cămin național evreiesc" în Palestina, oferind în același timp asigurarea că "nu se va face nimic care ar putea aduce atingere drepturilor comunităților neevreiești existente", și anume arabii palestinieni. Scrisoarea, care a fost aprobată de președintele Wilson și repetată într-o declarație franceză similară, a fost concepută pentru a face apel la comunitățile evreiești din America și Rusia. Lui Hussein și Hașemitei li se promisese o mare parte din lumea arabă. Niciuna dintre promisiuni nu ar fi fost făcută în alte circumstanțe decât în impasul sângeros, exacerbat acum de o Rusie în colaps.

În timp ce Lawrence făcea raiduri de-a lungul căii ferate otomane, o armată britanică înainta spre Ierusalim. Lloyd George a încurajat capturarea Orașului Sfânt ca "cadou de Crăciun" pentru poporul britanic, pe care l-a primit în mod corespunzător atunci când primarul acestuia, fluturând o pătură pe post de steag alb, a încercat în mod farsescul să se predea de trei ori în fața unor Tommies surprinși înainte ca capitularea să fie în cele din urmă acceptată. Colonelul Lawrence și ofițerii britanici au intrat respectuos în oraș.

Pe 8 noiembrie, la Petrograd, Lenin, deghizat într-o perucă, a fost respins din propriul său cartier general de la Institutul Smolny de către propriile gărzi roșii. Dar, convingându-i în cele din urmă că era într-adevăr el, a preluat comanda forțelor bolșevice și a lansat o lovitură de stat.

De la sosirea sa în aprilie, l-a hărțuit pe premierul Alexander Kerensky, un avocat socialist mic, dar dinamic, cu un program viclean de "pământ, pâine, pace". În iulie, Kerensky, care se credea un războinic napoleonian, a lansat ofensive împotriva germanilor, dar eșecul lor a jucat în favoarea dezintegrării statului, un vid pe care Lenin era hotărât să îl umple. Kerensky l-a vânat pe Lenin, care a intrat în clandestinitate. Adunându-și aghiotanții radicali, Troțki și Stalin, Lenin a orchestrat luarea Palatului de Iarnă. Acesta a fost apărat cu greu, dar bolșevicii care l-au luat cu asalt în cele din urmă au făcut o incursiune în pivnițele de vin ale țarului și s-au îmbătat atât de tare încât pompierii au fost chemați să spargă sticlele, pentru ca apoi să se îmbete și ei. Bolșevicii au securizat și Moscova, dar restul imperiului a fost cucerit de germani și otomani. Între timp, polonezii, georgienii, finlandezii, ucrainenii, armenii și multe alte popoare și-au declarat independența.

Confruntat cu decizii insuportabile din cauza avansurilor germane de neoprit, Lenin a negociat o pace cu Germania care a cedat o mare parte din Ucraina, Țările Baltice și Caucaz, dând fiori kaiserului. 'Ținuturile baltice sunt indivizibile și eu voi fi conducătorul lor. Le-am cucerit', a blamat Willy în timp ce atribuia regate (Lituania

catolică pentru un Habsburg, Finlanda pentru un prinț de Hessa), deși i-a numit pe bolșevici 'evrei', denunțând această 'Internațională evreiască de dragul căreia se așteaptă ca creștinii să se bată între ei până la moarte'. Hindenburg îl înlocuise pe kaiser ca simbol național, făcând o declarație cu ocazia celei de-a 70-a aniversări a sa: "Mușchii încordați, nervii încordați, ochii în față!". Când Hindenburg i-a dat un ordin respectuos lui Wilhelm, kaiserul a răspuns: "Nu am nevoie de sfatul tău părintesc" - dar s-a supus.

La 16 noiembrie 1917, Franța, asaltată de revolte și aproape de colaps, s-a adresat unui critic feroce al conducerii sale și fost premier, Georges "Le Tigre" Clemenceau, în vârstă de șaptezeci și șapte de ani, care a mobilizat Franța cu o retorică ce l-a inspirat în mod clar pe Churchill douăzeci de ani mai târziu: "Acasă, eu fac război; în străinătate, eu fac război; peste tot, eu fac război". El a adăugat: "A muri nu este suficient, trebuie să cucerim!". Exersându-și scrima și întâlnindu-se zilnic cu amanta sa, Tigrul a demis generali, a arestat critici și a promis "la guerre jusqu'au bout" (războiul până la sfârșit). Churchill l-a comparat cu "un animal sălbatic care se mișcă la pas". Franța a rezistat în timp ce un milion de americani au început să sosească.

De partea cealaltă, otomanii se clătinau. La începutul anului 1918, prințul moștenitor otoman Mehmed a sosit în Germania împreună cu generalul său de frunte, Kemal, pentru a-i informa pe Wilhelm și Hindenburg că imperiul nu mai poate continua, dând vina pe Enver. În martie, triumfător în Rusia, frustrat în vest, ofilit acasă, Ludendorff a lansat Operațiunea Mihail pentru a-i rupe pe aliați, avansând 40 de mile. "Bătălia este câștigată", s-a lăudat kaiserul, "englezii au fost înfrânți în totalitate". Pierderile germane au fost pedepsitoare: unitatea lui Hitler a pierdut jumătate din oamenii săi doar în aprilie; caporalul Hitler a primit Crucea de Fier, clasa I. Dar uciderea i-a brutalizat pe soldați. 'Nu poți învinge moartea decât prin moarte', a concluzionat Hitler, un darwinist social convins. 'Viața este o luptă teribilă constantă care servește la conservarea speciei - cineva trebuie să moară pentru ca alții să poată supraviețui'. Cu toate acestea, i-a plăcut și camaraderia cu soldații (și cu un terrier, Foxl) - familia care îi lipsea - deși, atunci când au plănuit să-și sărbătorească supraviețuirea într-un bordel francez, Hitler a exclamat: 'Aș muri de rușine dacă aș vedea o franțuzoaică goală', convingându-i pe ceilalți că acest virgin abstinent și nefumător era 'puțin excentric'. Când Hitler a vizitat Berlinul înfometat, a auzit teoriile conspirației conform cărora evreii subminează armatele, deși evreii serveau ca toți ceilalți. În iulie, francezii au contraatacat; germanii au început să cedeze, rezervele lor fiind epuizate; iar la Amiens, în august, 456 de noi tancuri britanice au spulberat liniile germane, apoi au început să avanseze, întărite de americani.

În octombrie, prințul Faisal, sprijinit de Lawrence, a intrat în Damascul proaspăt eliberat; în Arabia, fratele său Abdullah i-a asediat pe otomani în Medina. Dar existau deja tensiuni între aspirațiile hașemite și realitatea împărțirii anglo-franceze. Damascul se afla în sfera franceză, dar Faisal a revendicat în mod sfidător prima dată Siria în numele tatălui său, regele Hussein. În acea lună, Wilhelm l-a vizitat pe Gustav Krupp (sloganul din timpul războiului: "Cu cât e mai mare dușmanul, cu atât mai mare e onoarea!") la uzinele sale din Essen. Purtând casca sa de vultur de aur și uniforma de mareșal, kaiserul s-a adresat muncitorilor de pe un morman de zgură și a vociferat împotriva "trădătorilor", îndemnând: "Fiți puternici ca oțelul!", adăugând în mod nechibzuit: "Fiecare muncitor are datoria sa, voi la strung, eu pe tronul meu". După o lungă tăcere, muncitorii au strigat: "Foamea!" și "Pace!". Willy a fost zguduit.

La cartierul general, Ludendorff a avut o cădere nervoasă și a fost scos din ședință în hohote de Hindenburg, care a refuzat să-l demită: "Adesea, chemarea soldatului a epuizat caracterele puternice". Dar acum duo-ul i-a spus lui Wilhelm adevărul. "Războiul", a spus Willy uimit, "trebuie să se încheie".

CĂDEREA KAISERILOR

Luptele au continuat. În octombrie 1918, Hitler se afla în spital, după ce fusese orbit temporar de gaz muștar, în timp ce Wilhelm numea în funcția de cancelar un prinț liberal, Max de Baden, în mod ironic văr al lui Napoleon al III-lea, cu sarcina de a solicita un armistițiu. Dar puterea a trecut acum la social-democrați (SPD), conduși de fiul unui croitor și lider de lungă durată al Reichstagului, Friedrich Ebert, care era în favoarea supraviețuirii monarhiei, dar se temea de revoluția comunistă. Când marina s-a revoltat la Wilhelmshaven, Ebert a acceptat că monarhia trebuia să dispară. În timp ce comuniștii spartaciști au creat consilii muncitorești în Berlin, Max a vizitat Spa pentru a cere abdicarea lui Wilhelm. 'Nici nu aș visa să renunț la tronul meu pentru câteva sute de evrei sau 1.000 de muncitori', a rânjit Willy.

'Dacă Kaiserul nu abdică', i-a spus Ebert lui Max, 'revoluția socială este inevitabilă'. Dar eu nu o vreau, o urăsc ca pe un păcat'. La 9 noiembrie, Ebert a cerut cancelaria, rugându-l pe prințul Max să fie regentul celui de-al doilea fiu al lui Willy. Dar în acea după-amiază, tovarășul lui Ebert, Philipp Scheidemann, a apărut la balconul Reichstagului: "Vechea monarhie putredă a dispărut", a declarat el. 'Trăiască Republica Germană!

'Nu ai niciun drept', a strigat Ebert, 'să proclami republica!'. Dar a fost făcut. A doua zi, Wilhelm a plecat în exil în Olanda, în timp ce cele douăzeci și două de dinastii germane au căzut și ele. 'Ei bine, atunci', a spus regele saxon Friedrich August al III-lea în timp ce abdica, 'ocupați-vă voi înșivă de acest rahat!". "Porcăria" era iminenta revoluție marxistă.

La Viena, Karl a oferit un stat federal pentru diferitele naționalități, cu independență pentru Polonia. Dar monarhia s-a dezintegrat în state noi (Cehoslovacia, o republică democratică; Iugoslavia, o monarhie sub conducerea lui Peter Karad¯ord¯evic´) și în altele mai vechi. Polonia - apărută din ținuturile Habsburgilor și Romanovilor - și-a declarat independența sub conducerea lui Józef Piłsudski, un patriot irepresibil, un nobil devenit socialist, care evadase din închisorile rusești, fusese ministru într-un "regat" client al Germaniei și fusese ales acum șef de stat, imaginând Polonia ca o "casă a națiunilor" multietnică. Ungaria și Austria s-au întors împotriva Habsburgilor.

De Ziua Armistițiului, 11 noiembrie, Karl a renunțat la "participarea sa la administrație", dar a rămas la Schönbrunn până când liderul socialist Karl Renner a venit să îl cheme: "Taxiul vă așteaptă, domnule Habsburg". Fostul împărat a plecat, dar a insistat: "Nu am abdicat..." Hitler, aflat încă în spital, a aflat vestea armistițiului de la capelan: "Totul s-a înnegrit din nou și m-am împiedicat să mă întorc la patul meu de bolnav ... Totul fusese în zadar".

Tocătorul de carne al războiului i-a schimbat pe toți, amploarea sa propulsând epoca maselor. 9,7 milioane de soldați au fost uciși; poate 10 milioane de civili. Oamenii care se întorceau se așteptau să aibă un cuvânt de spus în viitor. A schimbat forma familiilor: după aceea, femeile, chiar și cele din clasa de mijloc, lucrau și doreau să lucreze. A existat o lipsă de bărbați, ceea ce a redat puterea femeilor. Abia acum a fost instituită în multe locuri o democrație deplină - sufragiu universal pentru bărbați și, din ce în ce mai mult, pentru femei.

La fel ca mulți alții, Hitler s-a întrebat: "Oare totul s-a întâmplat doar pentru ca o bandă de criminali să pună mâna pe patria noastră? ... Ura mea a crescut". Numai Dolchstoss - "înjunghierea pe la spate" de către trădători și evrei - putea explica prăbușirea germană. În acel moment, "am decis să devin politician".

TIGRUL, CAPRA ȘI IISUS HRISTOS

Franklin Roosevelt, trimis în Europa pentru a inspecta instalațiile navale, a vizitat Parisul și Londra, unde s-a întâlnit cu Churchill - "unul dintre puținii oameni", își amintea FDR, "care a fost nepoliticos cu mine". Navigând înapoi în SUA în timp ce Germania se prăbușea, Roosevelt s-a îmbolnăvit de febră, suferind probabil de virusul gripal A subtip H1N1 - gripa - numele însuși derivând de la o epidemie italiană din 1743, care ar fi fost cauzată de influența stelelor. Era o tulpină nouă, înregistrată pentru prima dată într-o tabără militară de la Fort Riley, Kansas, care s-a răspândit apoi prin intermediul trupelor americane în Europa, unde boala regelui Alfonso al XIII-lea i-a adus numele de gripă spaniolă (deși în Africa a fost numită gripă braziliană, iar în Polonia gripă bolșevică). Mișcările transoceanice ale soldaților au ajutat-o să alerge în toată lumea, primul val fiind ușor, iar al doilea letal, ucigând mulțimi de copii mici și pe cei din grupa de vârstă 20-40 de ani. Jumătate de miliard de oameni au luat-o; treizeci de milioane au murit. La Moscova, l-a ucis pe Yakov Sverdlov, aghiotantul lui Lenin; în Arabia, au murit trei dintre fiii lui Abdulaziz și o soție favorită; în Etiopia, tânărul regent, Ras Tafari Makonnen - care avea să devină în curând Haile Selassie - a supraviețuit.

Pe USS Leviathan, mulți au murit; Roosevelt a fost scos cu targa de pe navă și și-a revenit. Examinându-i bagajele, Eleanor a descoperit scrisori de dragoste de la iubita sa, Lucy Mercer. Profund rănită, ea s-a oferit să divorțeze de el, dar noul consilier politic al lui Franklin, un mic jurnalist hidos și încăpățânat, Louis Howe, l-a avertizat că nu va fi niciodată președinte dacă divorțează, iar mama sa, Sara, l-a amenințat că îl va scoate din testamentul ei. FDR a promis că nu o va mai vedea niciodată pe Lucy; dar nu și-a ținut promisiunea.

În ianuarie 1919, președintele Wilson a navigat spre Europa, hotărât să impună moralitatea americană - autodeterminismul exprimat în cele paisprezece puncte - Marii Britanii și Franței, ambele semi-înfrânte de război, dar axate prin obișnuință, misiune și ambiție pe imperiu. Roosevelt și Eleanor, care și-au refăcut căsnicia, pe care fiul lor James a descris-o ca fiind "un armistițiu armat până în ziua morții lui", s-au alăturat lui Wilson la Paris.

Lloyd George și Clemenceau, Capra și Tigrul, au fost de acord cu principiile lui Wilson - promițând "eliberarea completă și definitivă a popoarelor" - și cu propunerea sa privind o nouă organizație internațională pentru a evita viitoarele războaie, Liga Națiunilor. Dar cei doi radicali lascivi s-au dovedit a fi entuziaști constructori de imperii. 'Wilson mă plictisește cu cele paisprezece puncte ale sale', a râs Tiger. 'Dumnezeu avea doar zece!' Wilson îl considera pe LG 'alunecos', dar îl prefera pe acesta în locul lui Clemenceau.

'M-am descurcat atât de bine pe cât era de așteptat', a glumit LG, 'așezat între Iisus [Wilson] și Napoleon [Clemenceau]'.

'Trei oameni atotputernici și atotignoranți', a observat Balfour, 'ciopârțind continente', au decis multe - deși multe au rămas în aer: tratatul lor de la Versailles a reconstituit Polonia și a recunoscut amalgamurile multietnice Cehoslovacia și Iugoslavia create din fiefurile Hohenzollernilor, Romanovilor și Habsburgilor, a pedepsit Austria și Ungaria, micșorându-le drastic. Au micșorat Germania, restituind Alsacia Franței, demilitarizând Renania, cerând despăgubiri și plasând milioane de etnici germani în noile țări slave. Era imposibil să mulțumești pe toată lumea, dar Italia și Japonia luptaseră pentru Aliați și primiseră puțin. În Asia, cele trei puteri aliate nu au aplicat deloc principiile lui Wilson: în China, au acordat Japoniei porturile germane din tratat, dar când prințul Konoe, delegatul japonez, a cerut o declarație că popoarele non-albe sunt egale, puterile au refuzat, înfuriindu-i atât pe japonezi, cât și pe chinezi. Și ce să facem cu Imperiul Otoman? LG și Clemenceau au negociat pentru ceea ce au numit "mandate" asupra teritoriilor arabe, astfel:

Tiger: "Spune-mi ce vrei.

Capra: "Vreau Mosul".

Tigrul: "Îl vei avea. Altceva?

Capra: "Da, vreau și Ierusalimul.

Tigrul: "Îl vei avea. Clemenceau a revendicat Siria deoarece regii cruciaților erau francezi și ambii imperiali Napoleon au trimis trupe în regiune. Lloyd George plănuia să găsească un regat pentru Faisal, pe care Lawrence l-a prezentat ca fiind "cel mai mare lider arab de la Saladin încoace". Inima Turciei urma să fie împărțită între un Constantinopol internațional, un cnezat turc și două noi țări, Kurdistan și Armenia, în timp ce Smirna (I˙zmir) și vestul Anatoliei urmau să se alăture unui nou imperiu grec.

Versailles a avut multe defecte, dar cel mai mare a fost acela că a exclus cele două puteri estice ale Europei, Germania și Rusia. A fost întotdeauna condamnat. Lloyd George a recunoscut că "mandatele" au fost "un substitut pentru vechiul imperialism". Cu toate acestea, războiul a mobilizat și rezistența imperială. În aprilie 1919, Gandhi, acum în vârstă de 49 de ani, a anunțat o campanie de satyagraha împotriva britanicilor în toată India, dar violența britanică avea să revoluționeze campania sa non-violentă. În Amritsar, doi dintre adepții săi au fost arestați, ceea ce a dus la revolte. Pe data de 11, britanicii au tras asupra mulțimii; revoltații au ucis cinci europeni; dar două zile mai

târziu, o mulțime, unii dintre ei sărbătorind festivalul Baisakhi, s-a adunat la Jallianwala Bagh, unde un general britanic cu cap de oase, Reginald Dyer, a sosit cu nouăzeci de soldați indieni hotărâți să "îi pedepsească pe indieni pentru nesupunere".

ATÂTA TIMP CÂT AVEM INDIA: GANDHI ȘI NEHRU

Gandhi se întorsese după douăzeci și unu de ani petrecuți în Africa de Sud, unde analizase puterea britanică: aceasta a funcționat, susținea el în cartea sa Hind Swaraj (Indian Home Rule), doar pentru că majoritatea indienilor cooperau cu britanicii; soldații și poliția indiană erau cei care asigurau coerciția. Gandhi s-a transformat din avocat de elită, îmbrăcat la costum, în activist pe jumătate dezbrăcat, purtând dhoti și șal, bumbac indian făcut în casă, ca parte a mișcării sale de autosuficiență Swadeshi - în cadrul căreia a cerut populației să își țeasă și să împletească propriul khadi țesut de mână și să boicoteze țesăturile care proveneau de la fabricile britanice, care au subminat industria textilă indiană. Partidul Congresului, aprobat de vicerege, fusese înființat cu douăzeci de ani mai devreme, dar era împărțit între moderați și radicali, iar mulți dintre marii indieni disprețuiau mișcarea. Motilal Nehru, un avocat bogat, pandit brahman (un titlu onorific hindus), descendent al unor funcționari moguli, fratele unui ministru-șef, care locuia într-un conac din Allahabad, credea în cooperarea anglo-indiană și l-a trimis pe fiul său Jawaharlal să devină un gentleman englez la Harrow.

Dar Jawaharlal, după Cambridge și avocatură, care locuia acum în conac împreună cu soția sa Kamala, a îmbrățișat socialismul și s-a alăturat Congresului, entuziasmat de revenirea lui Gandhi: "Cu toții îl admiram pentru lupta sa eroică din Africa de Sud, dar el părea foarte distant, diferit, apolitic". Când Nehru, în vârstă de treizeci de ani, l-a întâlnit pe Gandhi, 'Am văzut că era pregătit să aplice metodele sale și în India, iar acestea promiteau succes'. Ținându-se inițial în afara Congresului, Gandhi - cunoscut sub numele de Mahatma (Marele Suflet) - a dovedit că metodele sale pot funcționa. Britanicii au oferit o participare limitată a indienilor în administrația locală, dar majoritatea liderilor de la Londra au considerat India ca fiind esențială pentru puterea britanică. "Atâta timp cât conducem India", a declarat fostul vicerege Curzon, în prezent ministru de externe, "suntem cea mai mare putere din lume" și "nu avem nici cea mai mică intenție de a ne abandona posesiunile indiene". Când britanicii au impus limite de urgență asupra protestelor indienilor, Gandhi a organizat primul său boicot.

La 13 aprilie 1919, la Jallianwala Bagh, generalul Dyer a ordonat trupelor sale indiene să tragă în mulțime, ucigând între 500 și 1.000 de oameni și rănind 1.200. Masacrul a spulberat fațada de bunăvoință și competență britanică: Motilal Nehru și-a ars costumele englezești, homburgurile și mobila londoneză în grădină, sub privirile fiicei de doi ani a lui Jawaharlal, Indira. Gandhi, sprijinit de Nehru, a preluat conducerea Congresului.

Cu toate acestea, exista un defect: musulmanii indieni erau o minoritate uriașă: britanicii înțelegeau mai bine islamul decât hinduismul și își bazau Raj-ul pe moguli; în Primul Război Mondial, 1,3 milioane de indieni, în principal musulmani, s-au oferit voluntari. Ascetic, strălucit empatic și carismatic, Gandhi se vedea pe sine însuși ca pe o figură religioasă, căutând moksha, autoperfecționarea, prin "mortificarea cărnii", eliberat de regulile normale. "Nu este necesar pentru mine să dovedesc justețea a ceea ce am spus atunci", a afirmat el mai târziu, "este esențial doar să știu ce simt astăzi". Era hotărât să unească comunitățile din India, dar Congresul, cu toată laicitatea sa, a devenit 97% hindus. Când o mișcare a dalit-ilor a cerut să aibă proprii reprezentanți, Gandhi a postit pentru a-i opri. 'Sistemul de caste', a susținut el, 'nu se bazează pe inegalitate', ci era structura care ținea unită India hindusă. Gandhi a personificat protestul pașnic, dar știa că "problema comunității" ar putea fi rezolvată doar prin violență. "Aș prefera să fiu martor la hinduși și musulmani care se ucid unii pe alții", scria el în 1930, "decât să asist zilnic la sclavia noastră aurită".

După ce a refăcut lumea, Wilson s-a întors la Washington DC epuizat. La 2 octombrie 1919, a suferit un atac cerebral, care l-a lăsat semi-paralizat și pe jumătate orb. Păstrându-i starea de sănătate secretă, cea de-a doua soție a sa, Edith Galt, a gestionat președinția - "Eu însămi nu am luat niciodată o singură decizie; singura decizie care îmi aparținea era ceea ce era important... când să-i prezint problemele soțului meu".

La fel ca Wilson, americanii s-au întors decisiv spre interior. În luna septembrie a aceluiași an, în Elaine, Arkansas, atunci când negrii cultivatori de pământ au încercat să organizeze un sindicat, bandele albe de linșaj și o nouă versiune a KKK, susținute de guvernator, au afirmat că se pregătea o "insurecție a negrilor" și au ucis 200 de negri în trei zile de revolte. Alți șaptezeci și trei de negri nevinovați au fost judecați pentru crimă și insurecție, iar doisprezece au fost condamnați la moarte. NAACP (Asociația Națională pentru Progresul Oamenilor de Culoare) a făcut campanie împotriva acestei nedreptăți, iar condamnările au fost în cele din urmă anulate de Curtea Supremă din Arkansas. În Tulsa, Oklahoma, în mai 1921, după ce un cizmar de culoare a fost acuzat că a atacat o fată albă, o tentativă de linșare a prizonierilor de culoare a dus la un schimb de focuri în închisoare. O gloată de albi a luat cu asalt și a incendiat "Negro Wall Street", ucigând

multe persoane, în timp ce Gurley și alți antreprenori au pierdut totul. Garda Națională a internat 6.000 de persoane de culoare; 100.000 de persoane și-au pierdut casele. Printre cei care au asistat la o linșare în Georgia rurală s-a numărat și un tânăr baptist, Michael King, viitorul tată al lui Martin Luther King Jr, care a decis să se califice ca preot pentru a combate nedreptatea rasială.

Pe lângă tensiunile rasiale, un nou puritanism american se confrunta cu o bucurie de a trăi sălbatică care a explodat după anii de război și pandemie.

CREIERUL, OLANDEZUL PROST ȘI LUCKY LUCIANO

În octombrie 1919, Legea Volstead, propulsată de o trezire evanghelică, a interzis alcoolul, o decizie care a incriminat o mare parte a societății, dar a legitimat o nouă coterie criminală ai cărei membri i-au ucis pe tradiționalii padrini sicilieni - nașii. Lucky Luciano, ajutat de aliații săi evrei Meyer Lansky și Bugsy Siegel, conducea doar una dintre rețelele de infractori care acționau în toate marile orașe, gata să importe alcool și să-l servească în noile baruri secrete. Un coleg din Five Points Gang, Al Capone, cunoscut sub numele de Snorky, pentru că era mai zvelt, și Scarface, pentru obrajii săi gazați, s-a mutat la Chicago, unde l-a asasinat pe padrino și a devenit el însuși șef. Luciano a fost îndrumat de un manipulator extraordinar din uptown pe nume Arnold Rothstein, fiul unui om de afaceri evreu care respecta legea și care a devenit gangster mai mult prin alegere decât prin necesitate. Cunoscut sub numele de "Creierul", Rothstein a făcut bani din pariuri - se presupune că a aranjat Campionatul Mondial de baseball din 1919 - înainte de a importa scotch cu propriile sale nave și camioane: crima condusă ca o corporație.

Creierul l-a sprijinit pe Luciano, învățându-l chiar cum să se îmbrace, și a coordonat influența, corupând o rețea de judecători, polițiști și politicieni. Afacerile cu alcool, care se îmbinau cu celelalte interese ale acestora - cazinouri, bordeluri, droguri, jocuri de noroc, sindicate, docuri și protecție - i-au transformat brusc pe acești imigranți brutali în magnați ai crimei.

Înapoi la Casa Albă, condusă de Edith Wilson, secretarul adjunct al Marinei, Roosevelt, a fost îngrozit să-l vadă pe președintele infirm: vigoarea sa sportivă făcea parte din farmecul său. La alegerile din 1920, a candidat ca vicepreședinte, dar democrații au pierdut. Plănuindu-și următoarea mișcare, în august 1921, FDR, acum în vârstă de

treizeci și nouă de ani, a plecat într-o vacanță de navigație la casa sa de pe malul mării de pe insula Campobello, Canada, unde a simțit o durere valabilă în mușchi și în coloana vertebrală. S-a prăbușit cu febră și paralizie. Dintr-o dată, nu s-a mai putut mișca deloc, nici măcar pentru a-și goli intestinele. S-a luptat cu disperare să supraviețuiască, în timp ce medicii se certau asupra diagnosticului, identificând în cele din urmă poliomielita - "o boală a copiilor", a spus FDR. Când febra a dispărut, a rămas paralizat de la brâu în jos. Aproape că a dispărut din viața copiilor. 'Aceasta a fost perioada celui de-al doilea tată', a spus fiul său James, 'tatăl cu picioare moarte'.

Ajutat de "temperamentul său de primă clasă", FDR s-a concentrat pe reconstrucția sa, petrecând luni întregi în Florida și apoi căutând un leac în Warm Springs, Georgia, pe care l-a cumpărat și l-a transformat într-un centru de hidroterapie, prezidând pacienții cu remarcabila sa încredere jovială: "Ați fost băieți și fete cuminți cât timp tata a fost plecat?".

FDR a învățat să se propulseze chinuitor cu cârje, dezvoltându-și mușchii puternici ai pieptului și ai umerilor, și să stea în picioare folosind proteze pentru picioare. Dar picioarele i-au rămas inutile, iar progresele sale au fost precare. Când a încercat să se întoarcă la cabinetul său de avocatură, a căzut în fața tuturor. "Nimic de care să vă faceți griji", a spus el, zâmbind în timp ce era ajutat să se ridice. 'Dă-mi o mână de ajutor acolo'. Și-a învins afecțiunea cu o determinare învăluită într-o briză irezistibilă, dar insesizabilă, aristocratul superficial călit de duritatea suferinței și încălzit de empatia pe care o genera. Eleanor l-a îngrijit, dar l-a lăsat să plece, noii săi tovarăși fiind doctorul său de spin Howe (care îi spunea "Maestrul" sau uneori "olandez prost") și o tânără secretară, "Missy" LeHand, care îl adora. Eleanor și-a căutat propria viață ca liberală de campanie și a fost învățată să vorbească în public de Howe.

'Cred că într-o zi', i-a spus Howe lui Eleanor, 'Franklin va fi președinte'. În timp ce FDR se străduia să se reconstruiască, pacea wilsoniană din Europa se prăbușea deja. Se părea că Germania, dacă nu chiar o mare parte din Europa, era pe cale să cadă în mâinile bolșevicilor.

În Rusia, retragerea forțelor germane a declanșat un război civil și etnic feroce, dar Lenin, un maestru pragmatic, și-a învins adversarii unul câte unul, apoi a lansat o reconquista a imperiului Romanov. A mutat capitala statului său sovietic (numit după consiliile revoluționare care apăruseră în majoritatea orașelor rusești și care erau acum folosite ca o frunză de smoală pentru dictatura sa) la Moscova, l-a însărcinat pe Troțki să

adune o nouă Armată Roșie și pe un nobil polonez ascetic, Felix Dzerjinski, să formeze o poliție secretă, Cheka, pentru a lichida dușmanii.

Dușmanii lui Lenin nu erau imaginari: în august 1918, tocmai a supraviețuit unei lovituri de stat dată de proprii săi aliați radicali; a fost împușcat în timpul unui discurs, dar a supraviețuit. Roșii săi au luptat pentru supraviețuire împotriva albilor conservatori. Revoluționarii naționali au declarat independența Georgiei, Ucrainei, Finlandei și Poloniei, alături de Estonia și țările baltice. Intervențiile prost coordonate și nesustanțiale ale Americii, Marii Britanii, Franței și Japoniei au contribuit la spulberarea fostului imperiu țarist. Dar Troțki, deținând regiunea centrală, cea mai populată, înrolând cinci milioane de oameni până în 1921, impunând un comandament strict, a reușit să învingă fiecare inamic în parte.

Toate taberele au desfășurat cruzimi ingenioase la scară masivă: douăsprezece milioane de oameni au pierit. În timp ce albii nu ofereau pământ țăranilor și un nou imperiu rusesc, Lenin i-a mobilizat pe muncitori, i-a îndobitocit pe țărani și a oferit autonomie națională minorităților. Lenin a renunțat la Finlanda și la țările baltice, dar a luptat pentru Ucraina, esențială pentru noul său stat ca producător al unei treimi din grânele Rusiei, a două treimi din cărbunele său și a majorității oțelului său. În aprilie 1920, mareșalul Piłsudski, care a convenit cu hetmanul ucrainean Petliura să creeze state poloneze și ucrainene aliniate, asemănătoare unui nou Commonwealth polono-lituanian, a invadat Ucraina, cucerind Kievul în luna mai a aceluiași an. Lenin a contraatacat. Kievul a căzut în iunie. Odată ce Ucraina a fost controlată de Moscova, Polonia și Germania erau următoarele.

În timp ce Lenin lupta pentru Ucraina, comuniștii germani au încercat să preia puterea la Berlin și au ocupat Munchen, dar președintele Ebert i-a liniștit pe soldații germani, spunându-le: "Ați fost neînvinși". Ebert s-a aliat cu armata și cu flibustierii paramilitari, Freikorps, care i-au ucis pe liderii marxiști din Berlin, apoi, în aprilie 1919, a recucerit Münchenul, ucigând 600 de persoane.

Încă soldat și acum în vârstă de 29 de ani, Hitler a împărtășit furia înfrângerii germane și a început să îmbrățișeze supremația rasială germană și antisemitismul turbat. La un curs de instruire în armată, a vorbit pentru prima dată în public. "Am văzut o față palidă și trasă la față", își amintește unul dintre instructori, "sub un șuviță de păr cu un aspect deloc militar, cu o mustață tunsă și ochi remarcabil de mari, de un albastru deschis, cu o răceală fanatică și strălucitoare", și am auzit vocea guturală în timp ce se adresa colegilor săi: "Am avut sentimentul ciudat că îi entuziasmase și, în același timp, că

interesul lor îi dăduse glas". Observatorul i-a remarcat unui coleg: 'unul dintre cursanții dumneavoastră este un orator înnăscut'. Hitler a îmbrățișat teoria 'înjunghierii pe la spate', susținând că trădătorii erau evreii, cu care i-a confundat pe comuniști: Iudeo-bolșevismul.

'Trebuie să sondăm cu baionetele', a spus Lenin, 'dacă revoluția socială din Polonia s-a copt'. În vara anului 1920, a invadat Polonia, numindu-l pe Dzerjinski, polițistul său secret, ca dictator desemnat. Varșovia părea condamnată. Europa și-a ținut respirația.

SONDÂND CU BAIONETELE: REGII DIN MUNCHEN, SIRIA ȘI IRAK

La 16 august 1920, Piłsudski, sfătuit de ofițeri britanici și francezi, inclusiv de un tânăr ofițer francez pe nume Charles de Gaulle, a spulberat ofensiva bolșevică. Lenin a absorbit lovitura devastatoare. La sud, Stalin a cucerit Georgia independentă, Armenia și Azerbaidjanul, cu petrolul său de la Baku. Bolșevicii nu aveau să cucerească Europa, cel puțin nu încă, dar acum Lenin trebuia să-și facă statul să funcționeze, la fel cum la München, eliberat sângeros de sub dominația comunistă, Hitler, spion al serviciilor secrete ale armatei, monitoriza un mic Partid Muncitoresc German völkisch. El a părăsit armata în momentul în care forțele lui Lenin au fost înfrânte pe Vistula și a preluat partidul, redenumit Partidul Național-Socialist al Muncitorilor Germani (nazist). "A fost o perioadă minunată", a spus el mai târziu. 'Cea mai bună perioadă dintre toate'.

Hitler și-a dezvoltat oratoria, exersându-și gesturile sălbatice ca un actor, stăpânindu-și frazele și temele, un amestec de pseudoștiință rasială, istorie falsă, cavalerism medieval și imagini religioase, care răsunau în audiențele sale din barurile aglomerate din pivnițele bavareze, atacându-i pe 'criminalii din noiembrie', pe politicienii corupți și pe evrei. "De ce suntem antisemiți?", a întrebat el, răspunzând că evreii "au fost paraziții altor popoare", conduși de "Mammon și materialism ... singurul scop al evreilor - dominația mondială" și singura soluție "îndepărtarea evreilor din poporul nostru". La începutul anului 1921, el a format trupele paramilitare Sturmabteilung - Stormtroop - pe care le-a echipat în uniforme maro, pentru a lupta împotriva "dușmanului nostru, evreul". Naziștii au atras doi eroi de război cu relații bune, căpitanul Ernst Röhm, rănit de trei ori și cu cicatrice, și Hermann Göring, fiul unui guvernator al Africii de Sud-Vest germane și pilot de stele cu reputație, căsătorit cu o baroneasă. Pe măsură ce hiperinflația, revoltele și grevele au creat o atmosferă de cădere liberă distopică, Hitler a

devenit "Regele din München", iar generalul Ludendorff însuși i s-a alăturat într-un plan de preluare a puterii. Inspirația lor a fost Italia.

În octombrie 1922, Benito Mussolini, un veteran și ziarist cu o figură pătrată, cu un aer optimist, lider al Partidului Național Fascist, susținut de Squadrismo, un grup paramilitar, Cămășile Negre, a amenințat că va mărșălui asupra Romei pentru a prelua puterea în regatul care se prăbușea după pierderile brutale suferite în război. Mussolini a insistat asupra faptului că "plutodemocrațiile" (Marea Britanie și Franța) au împiedicat Italia să-și primească prada meritată. Fascismul lui Mussolini a fost numit după fasces, un mănunchi de lemne și un topor care simboliza autoritatea consulilor romani; el susținea un nou imperiu roman care să înlocuiască democrația și să învingă marxismul. A impresionat mulți oameni de afaceri și aristocrați. Când Mussolini a amenințat cu un marș asupra Romei, regele Victor Emmanuel al III-lea l-a invitat la Roma, nefiind necesar niciun marș.

Regele, înalt de un metru și jumătate și poreclit Sciaboletta (Mica Sabie), îl vedea pe Mussolini ca pe un "om puternic" esențial, precum Crispi. Mussolini, într-o imagine falică caracteristică, l-a disprețuit pe rege ca fiind "contraceptivul" său, adăugând că regele era "prea mic pentru o Italie destinată măreției". Mussolini credea că libidoul său bullish era o extensie a puterii sale, lăudându-se că "geniul se află în organele genitale". A sosit la Roma cu trenul, a fost numit premier și a continuat să folosească teroarea pentru a supune Italia. Dar noul cult al supraomului-dictator era o respingere transcendentă a rutinei mărunte și o proiecție a extraordinarului la care masa putea participa. Hitler credea că poate face același lucru: plănuia să preia puterea.

La est, Faisal și Lawrence încercau, de asemenea, să răstoarne deciziile Aliaților. La 7 martie 1920, la Damasc, Faisal a fost aclamat ca rege al unei mari Sirii care ar fi inclus Siria de astăzi, Libanul și Israelul.

Faisal știa că acesta era mandatul francez și a încercat să negocieze cu Clemenceau, dar sirienii i-au respins pe francezi și i-au forțat mâna. Îmbrățișând promisiunea sionistă a Marii Britanii în cadrul acestui regat arab, Lawrence a aranjat întâlniri între liderul sionist Weizmann și Faisal, care a sprijinit imigrația evreiască, dar numai dacă aceasta era supusă autorității sale. Toate acestea făceau parte din planul lui Lawrence, în timp ce fratele mai mare al lui Faisal, Abdullah, ar fi primit Irakul.

Dar francezii erau hotărâți să își revendice noul imperiu și au învins armata zdrențuită a lui Faisal. În timp ce el credea în "ia, apoi cere", Faisal a înțeles "arta politicii flexibile: sirienii și-au pierdut independența insistând pe totul sau nimic".

La 12 martie 1921, la Hotelul Semiramis din Cairo, Churchill, acum secretar colonial al lui LG, s-a bucurat de o reuniune a celor "Patruzeci de hoți", experți care aveau să redeseneze harta Asiei de Vest, printre care Lawrence, Sir Percy Cox și Gertrude Bell. Cu toate acestea, ea credea că "ai putea să cauți istoria noastră de la un capăt la altul fără să găsești mai slabi stăpâni ai acesteia decât Lloyd George și Winston Churchill".

Prima sarcină a lui Churchill a fost să zdrobească rebeliunile antibritanice din Irak, ale șiiților, sunniților și kurzilor, șeicul Mahmud Barzani al acestora din urmă declarându-se rege. În timp ce Churchill a ordonat RAF să bombardeze rebelii ("un minunat teren de antrenament"), el a conceput o modalitate mai ieftină de a guverna mandatele. Marea Britanie ar fi condus direct Palestina - primind imigranți evrei, deși nu exista un plan real pentru o "patrie evreiască" - și ar fi oferit Irakul hașemiților. Cu toate acestea, Churchill a învățat repede că hașemiții nu erau ceea ce pretindeau: "Nu am apreciat slăbiciunea inerentă poziției regelui Hussein... Ibn Saud este mult mai puternic".

Regele Hussein, un rege Lear arab, a răbufnit din palatul său din Mecca nu numai împotriva trădării britanice, ci și împotriva trădării filiale. Hussein îl disprețuise cu aroganță pe Abdulaziz, dar șeicul saudit a desfășurat acum o armată wahhabită fanatică, Ikhwan - Frații - al căror strigăt de război era "Vânturile cerului suflă!". Sauditul se lăuda că wahhabismul său 'este cea mai pură dintre toate religiile din lume', adăugând: 'Eu sunt Ikhwan - nimeni altcineva'.

În mai 1919, Abdullah a avansat spre capitala saudită Riyadh. Auzind zvonuri că britanicii îi dădeau Irakul lui Faisal, Abdulaziz a reflectat că britanicii 'm-au înconjurat de dușmani'. Ikhwan-ul său s-a strecurat în tabăra lui Abdullah, prea încrezător, a strigat: "Bate vântul cerului!" și i-a măcelărit pe cei mai mulți dintre cei 8.000 de oameni ai săi, în timp ce prințul a scăpat doar prin tăierea părții din spate a cortului său și plecarea în cămașă de noapte, în galop. Hussein era terminat, iar saudiții erau în ascensiune.

Acum, Churchill i-a oferit tronul Irakului lui Faisal, care urma să fie confirmat prin plebiscit, dar care urma să domnească sub protecție britanică. Faisal a acceptat: în august 1921, a fost încoronat rege la Bagdad, iar proconsulul britanic Cox a strigat "Trăiască regele!", în timp ce soldații Regimentului Dorset trăgeau un salut. Faisal, cu chipul lung, ochii triști și înțelept, a condus prin intermediul unor cabinete formate din notabili sunniți, granzi evrei și locotenentul său din timpul Revoltei Arabe, Nuri al-Said, care avea să domine Irakul până la o cădere macabră, trei decenii mai târziu.

Abdullah s-a înfuriat împotriva lui Faisal. Înfuriat de pierderea Irakului, "chiar dacă acesta aparținea fratelui său", a condus treizeci de ofițeri și 200 de beduini în secțiunea

estică a Palestinei, în Transiordania, cucerind orașul Maan (Amman). Abdullah era un bon vivant, 'atrăgător și încântător în vorbire și îi plăcea să glumească și să râdă', a spus Faisal, 'un cunoscător al poeziei' căruia îi plăcea să împuște merele din capul servitorilor săi.

Churchill i-a dat fieful său. 'Amirul Abdullah se află în Transiordania', a scris Churchill, 'unde l-am pus într-o duminică după-amiază la Ierusalim'. S-a dovedit a fi cel mai capabil hașemit - familia sa conduce Iordania până în secolul XXI - dar au pierdut rapid Arabia.

În martie 1924, Hussein s-a autoproclamat calif, revoltându-i pe majoritatea musulmanilor după proasta sa gestionare a Meccăi și făcându-și de rușine proprii fii. Abdulaziz ibn Saud a atacat orașul stațiune din Mecca, Taif. Ikhwan l-a alungat pe fiul lui Hussein, prințul Ali, și a măcelărit 300 de civili. Ali a fugit la tatăl său, care a țipat la el, dar scrisul era pe perete. Hussein a abdicat în favoarea lui Ali, acum rege al Hejazului, în timp ce acesta a plecat într-un convoi de mașini, stivuite cu bidoane de kerosen pline cu monede, cu gărzile sale de corp negre călare pe bordurile de rulare.

Regele Ali a așteptat în Jeddah în timp ce cameleonii lui Abdulaziz au dat buzna în Mecca, strigând: "Popoarele din Mecca - vecini ai lui Dumnezeu - se află sub protecția lui Dumnezeu și a lui Ibn Saud". În luna noiembrie a acelui an, Abdulaziz a intrat în Mecca călare pe o cămilă, înainte de a îngenunchea ca un pelerin umil în Orașul Sfânt. El s-a prezentat cu grijă ca fiind noul Gardian al celor două Sanctuare. Când regele Ali a fugit cu barca, Abdulaziz a fost proclamat rege de Nadj și sultan de Hejaz. După 112 ani, sauditii se întorseseră.

Aranjamentele arabe ale lui Lloyd George și Clemenceau au durat douăzeci de ani, dar împărțirea lor otomană, care acorda un imperiu Greciei, se prăbușea deja: elegantul general otoman, Kemal, a condus o trezire turcă care le-a distrus planurile.

Șaizeci și cinci de milioane de soldați au servit - 12 milioane de ruși, 11 milioane de germani, 7,8 milioane de austrieci, 2,8 milioane de otomani, în timp ce Marea Britanie și Franța au desfășurat 8,9 și 8,4 milioane de soldați, armate care au inclus recruți din imperiile și dominațiile lor africane și asiatice - canadieni, australieni, 1,3 milioane de indieni și peste 2 milioane de africani. Canadienii și australienii erau suficient de devotați metropolei britanice sau ideii național-imperiale încât să moară pentru ea. Având în vedere amploarea prezenței coloniale de partea aliaților, ne întrebăm dacă

războiul ar fi putut fi câștigat fără canadieni și australieni, ca să nu mai vorbim de voluntarii indieni și africani. În timp ce trupele africane au ajutat la rostogolirea coloniilor germane din Africa, unele au luptat pe frontul de vest.

Cu toate acestea, sinuciderea în februarie 1916 a prințului moștenitor Yusuf Izzedin, în vârstă de 58 de ani, care l-a confruntat personal pe Enver cu privire la pierderile otomane, a fost un semn de rău augur.

Mulți armeni au reușit să scape și să emigreze în vest. Un exemplu tipic a fost un tânăr armean a cărui familie trăia de mult timp în apropiere de Kars, parte a Rusiei din 1878, și care a plecat chiar înainte de război pentru a se stabili în Los Angeles. Tatos Kardashoff s-a căsătorit în cadrul comunității armenești, prosperând în domeniul colectării gunoiului și schimbându-și numele în Thomas Kardashian, străbunicul lui Kim, care, optzeci de ani mai târziu, a demonstrat oportunitățile deosebite ale consumerismului și divertismentului american.

În același timp, britanicii au promis un stat kurd independent liderului kurd, șeicul Mahmud Barzani.

Familiile bancare evreiești au fost divizate de sionism: Walter, noul lord Rothschild, era nesigur; Sir Francis Montefiore era un susținător; Claude Montefiore un oponent; Edwin Montagu, secretar de stat pentru India, se opunea cu vehemență. Weizmann a sesizat că în această generație femeile Rothschild erau adevărații potentați. Maghiara Rózsika a fost prima care l-a întâlnit pe Weizmann, care i-a scris apoi lui Dolly, în vârstă de douăzeci de ani și căsătorită cu James, un fiu al francezului Edmond de Rothschild, deja binefăcător sionist. Cei doi l-au sfătuit pe Weizmann cu privire la societatea britanică, dar cel mai important lucru a fost că l-au cucerit pe ruda lor, Lordul Rothschild, considerat liderul comunității evreiești.

Băncile americane au luat locul Franței ca principal creditor al Haiti. Haiti, incapabil să plătească împrumuturile, a cunoscut turbulențe tot mai mari; în cei patru ani de după 1911, patru președinți au fost uciși sau destituiți, deoarece America se temea de influența germană în Haiti, iar Wall Street cerea măsuri. În decembrie 1914, Wilson a trimis pușcașii marini americani să atace Banca Națională din Haiti și să confiște lingouri în valoare de 500.000 de dolari. Când președintele haitian Guillaume Sam a fost răsturnat și dezmembrat în mod îngrozitor, declanșând două săptămâni de haos, Wilson a trimis din nou trupe în Haiti, începând o ocupație de 19 ani, pătată de corupție, rasism și represiune. O insurgență a fost condusă de Charlemagne Péralte, fiul unui general și funcționar, ai cărui luptători au sfidat trupele și avioanele americane. Péralte a fost în

cele din urmă trădat și expus, fiind bătut în cuie de o ușă ca o răstignire a Ku Klux Klanului. Văzând violența americană și promovarea elitei mulatre în detrimentul majorității negre, fiul unui judecător haitian care s-a calificat ca medic, François Duvalier, poreclit mai târziu Papa Doc de către pacienții săi, a inspirat credința în emanciparea și cultura africană. Atunci când dictatorul mexican Porfirio Díaz, care a fost o vreme un general care se opunea împăratului Maximilian, a fost înlăturat în timpul unei revoluții, Wilson a trimis trupe în sângerosul război civil.

Roosevelt a fost ajutat în Quincy, Massachusetts, de un tânăr și curajos om de afaceri, Joseph Kennedy, a cărui energie și ambiție erau nemărginite: tatăl său, PJ, fiul unor imigranți din comitatul Wexford, devenise bogat ca proprietar de saloon, fiind membru al Camerei Reprezentanților din stat. În 1913, fiul său Joe, în vârstă de 25 de ani, folosise participația tatălui său la o bancă locală pentru a deveni ceea ce el numea "cel mai tânăr președinte de bancă din America". Deja democrat, opus brahmanilor WASP care controlau în mod tradițional Bostonul, Joe era abia la început, dar mai târziu avea să profite de întâlnirea cu Roosevelt pentru a face carieră politică.

Cei trei lideri formau o camarilă extrem de intelectuală, deși criminală, care era pe cale să ajungă la puterea supremă: atunci când erau deja la conducerea imperiului și au fost întrebați de profesiile lor într-un chestionar al Partidului, fiecare dintre ei s-a descris ca fiind om de litere sau jurnalist.

La Kiev, trupele germane au dat afară o Rada (Consiliu) Centrală care declarase independența Ucrainei și au instalat un nou hetmanat sub conducerea lui Pavlo Skoropadsky, un general rus din familia hetmanului lui Petru cel Mare. O republică transcaucaziană a preluat controlul la Tiflis, care, după câteva luni, s-a divizat în Georgia, Azerbaidjan și Armenia independente. Georgia a fost condusă de menșevici, rivali ai bolșevicilor.

Unul dintre cei mai ageri lideri moderni, Clemenceau a fost cel care a spus: "Războiul este prea serios pentru a-l lăsa pe seama generalilor". A avut o viață extraordinară. Când a lucrat ca instructor de echitație în America, s-a îndrăgostit și s-a căsătorit cu eleva sa. Și-a etalat partenerele, dar când, în Franța, soția sa și-a luat un amant, a pus să fie arestată și trimisă înapoi în America. După ce s-a format ca medic, a devenit un jurnalist radical, acoperind războiul civil american, apoi criticându-l pe Napoleon al III-lea, care l-a întemnițat. A fost prieten cu Monet și Zola și un susținător al lui Dreyfus, dar și-a bătut joc de elita literară franceză: "Dați-mi patruzeci de găuri de fund și vă dau Academia Franceză". Când l-a demis pe mareșalul Joffre, a comentat: "Dungile și o

șapcă nu sunt suficiente pentru a transforma un imbecil într-un om inteligent". Chiar și la șaptezeci de ani se mândrea cu viața sa amoroasă. "Cel mai bun moment într-o relație amoroasă", a meditat el, "este atunci când urci scările". Când a fost împușcat de un asasin, l-a ironizat pentru că l-a ratat cu toate gloanțele, mai puțin unul, și a continuat să meargă.

A mai rămas un singur tron Hohenzollern - România - unde, după moartea monarhului fondator, Regele Carol, nepotul său Ferdinand s-a alăturat Aliaților și a fost bombardat de germani, dar acum și-a păstrat tronul. Coburgii încă mai stăpâneau Belgia - și Bulgaria, unde Ferdinand Vulpoiul a abdicat în favoarea fiului său mic, Boris.

Dintre soldați, Marea Britanie a pierdut 800.000 de morți și 2 milioane de răniți; de asemenea, au fost uciși 2,2 milioane de ruși, 2 milioane de germani, 1,3 milioane de francezi, 1,2 milioane de austrieci, 550.000 de italieni, 325.000 de otomani, 115.000 de americani; în plus, 74.000 de soldați indieni și 77.000 de africani au fost uciși.

Femeile au primit dreptul de vot în Rusia; Germania; Marea Britanie (bărbații de peste 21 de ani și femeile de peste 30 de ani - 5,6 milioane de bărbați și 8,4 milioane de femei - au primit dreptul de vot); și SUA. "Am făcut partenere din femei în acest război", a declarat Wilson: Amendamentul al XIX-lea a acordat dreptul de vot unui număr de 26 de milioane de femei, deși 75% dintre afro-americani au rămas fără drept de vot. Franța nu a acordat femeilor dreptul de vot până în 1944, dar a fost un pionier al modei care reflecta noile libertăți. În 1919, Gabrielle "Coco" Chanel, în vârstă de 37 de ani - o fostă cântăreață captivantă născută într-un orfelinat de provincie, fiica unei spălătorese și a unui vânzător ambulant - și-a fondat atelierul parizian, finanțat de doi iubiți bogați, unul francez, celălalt englez. Croitoreasa a respins corsetele, fustele cu șnur, rochiile lungi și, folosind adesea tricotaje, a promovat rochii casual mai scurte, pantaloni și parfumul său No.5, care - într-o carieră lungă și controversată - a contribuit la schimbarea modului în care se îmbracă femeile.

După moartea lui Menelik, succesiunea etiopiană nu a decurs fără probleme. Fluctuațiile religioase și politicile pro-germane ale împăratului Iyasu au dus, în 1916, la destituirea sa și înlocuirea sa cu fiica lui Menelik, Zewditu. Aceasta a fost nevoită să îl numească ca regent și moștenitor pe Ras Tafari Makonnen.

Frederick Trump, născut în Bavaria, deținătorul unui bordel din goana după aur și bunicul președintelui, a murit de gripă spaniolă la doar 49 de ani. Acesta investise în proprietăți în Queens, New York. Acum, văduva sa, Elizabeth, a preluat afacerea, pe care

a numit-o E. Trump, căreia i s-au alăturat în curând fiii ei. Cel de-al doilea, Fred, avea optsprezece ani când și-a construit prima casă.

Un socialist vietnamez din Paris a scris celor trei puteri pentru a cere independența Vietnamului față de Franța, semnând apelul său Nguyen Ai Quoc (Patriot Nguyen). În vârstă de 28 de ani, Nguyen Sinh Cung era fiul unui învățător și magistrat rural care detesta dominația franceză, deși a urmat cursurile unei școli franceze. A depus o cerere pentru a studia la Școala Administrativă Colonială Franceză și a călătorit în Franța, dar cererea sa a fost respinsă - una dintre cele mai mari greșeli din istoria imperială franceză, chiar dacă, probabil, era deja socialist. În schimb, a lucrat ca ospătar și spălător de vase, poate chiar ca pâtissier, scriind articole și studiind, călătorind apoi pentru a studia în Rusia bolșevică. Mai târziu, a adoptat numele Ho Chi Minh.

Aceasta a fost Megali Idea, Marea Idee, un plan iredentist de refacere a Imperiului Roman de Răsărit pe ruinele sultanatului otoman - promovat de Eleftherios Venizelos, care a dominat Grecia, fiind premier de opt ori, și care la Versailles l-a încântat pe Lloyd George cu poveștile sale despre Grecia antică și cu propriile sale isprăvi în Creta, în 1897, luptând împotriva otomanilor.

Acesta nu a fost sfârșitul lui Dyer. Imediat după masacru, amirul Afganistanului, Amanullah, a invadat India britanică cu trupe regulate, ajutat de revoltele pashtunilor și de revoltele armatei indiene - menite să restabilească independența afgană după optzeci de ani de protectorat britanic. Britanicii au respins cu ușurință invazia, Dyer comandând una dintre brigăzi. Amanullah a obținut totuși independența afgană, preluând vechiul titlu de șah Durrani. Dar reformele sale occidentale au dus la răsturnarea sa și la război civil. În octombrie 1929, un văr regal, Nader Khan, a devenit rege.

Un alt avocat format în Marea Britanie, Ali Jinnah, un ismaelian subțire, elegant, băutor de whisky, îmbrăcat în costume Savile Row, a fost respins de Congres și a plecat, angajându-se în favoarea unei noi Ligi Musulmane. Nu toți hindușii au urmat spiritul de incluziune al lui Gandhi: idealul Hindutva, naționalismul hindus, a fost inventat de Vinayak Damodar Savarkar, care începuse o campanie violentă împotriva musulmanilor și pentru independență; acesta a fost arestat în 1910 și întemnițat de britanici, fondând mai târziu Hindu Mahasabha, inițial în cadrul Congresului. În 1925, a fost unul dintre fondatorii organizației paramilitare hinduse RSS, care purta uniforme, asigura protecție la mitinguri și urmărea crearea unei Rashtra (națiuni) hinduse.

Noul președinte republican Warren Harding l-a numit pe Teddy Roosevelt, fiul cel mare al lui Teddy Roosevelt, în funcția de secretar adjunct al Marinei, fiind al treilea membru

al familiei care ocupa această funcție. Ted Roosevelt, căruia îi lipsea exuberanța tatălui său, dar îi împărtășea ambițiile, era nerăbdător să fie și el președinte, dar implicarea sa în scandalul petrolier Teapot Dome i-a ruinat cariera. El și sora sa, Alice Longworth, s-au resemnat cu ascensiunea vărului Franklin și au încercat să îl oprească. Alice era deja marea doamnă a Washingtonului republican, un rol pe care îl va juca până la președinția lui Nixon. 'Dacă nu poți spune ceva bun despre cineva', îi plăcea să spună, 'stai aici lângă mine'.

'În război, ca și în prostituție', ar fi spus Napoleon, 'amatorii sunt adesea mai buni decât profesioniștii'.

După ce germanii s-au retras, în decembrie 1918, hetmanul lor ucrainean marionetă Skoropadsky a fost răsturnat de un Directorat naționalist numit după guvernul revoluționar francez. Acesta era dominat de un jurnalist socialist și naționalist ucrainean pe nume Symon Petliura, care și-a luat titlul de mare ataman (otaman) și în mai 1919 a fost ales șef dictatorial al Directoratului. Ucraina a fost invadată de bolșevici și de armatele rusești albe, ambele dornice să restabilească controlul rusesc. Petliura a luptat împotriva ambelor, dar cu greu și-a putut controla subordonații, războinici care au lansat pogromuri împotriva evreilor. Ucrainenii nu au fost singurii care i-au ucis pe evrei - cazacii bolșevici și rușii albi au jucat și ei un rol - dar aproximativ 65% din crime au fost comise de către războinicii ucraineni. Scuza lor era că unii dintre liderii bolșevici - cel mai important fiind Troțki, un evreu ucrainean din Kherson - erau evrei. Bolșevicii au încercat să oprească aceste crime. De partea ucraineană, doar domnul de război anarhist Nestor Makhno, micuț și curajos, care a controlat pentru o vreme regiunea dintre Harkov și Donbas, luptând uneori cu albii, alteori cu roșii, a încercat serios să le oprească. Aproximativ 150.000 de evrei au fost uciși, eclipsând pogromurile țariste notorii și anticipând Holocaustul. Petliura a interzis pogromurile, dar a făcut prea puțin pentru a-i pedepsi pe autorii lor. A plecat în exil, unde a fost asasinat mai târziu de un evreu ca răzbunare.

În Ungaria, un funcționar de asigurări bolșevic pe nume Béla Kun a preluat puterea, lansând o Teroare Roșie, dar în noiembrie 1919 a fost răsturnat rapid de un fost ADC al lui Franz Josef care, în mai 1917, câștigase o încăierare împotriva marinei italiene cu o mică flotă habsburgică. După ce a jurat să-l restabilească pe Kaiserul Karl atât la Viena, cât și la Budapesta, amiralul Miklós Horthy, un nobil care, la comanda Armatei Naționale, a intrat în Budapesta pe un cal alb, a măcelărit aproximativ 6.000 de comuniști și evrei ("Nu-i mai hărțuiți pe micii evrei", a ordonat el. 'Omorâți niște evrei mari' - se referea la bolșevici) și a instaurat o dictatură conservatoare-militară sub

conducerea sa, în calitate de regent al unui rege inexistent. Întotdeauna a spus că atunci când avea o problemă se întreba ce ar fi făcut Franz Josef. Dar, după cum a scris, "În ceea ce privește chestiunea evreiască, toată viața mea am fost un antisemit". A început imediat să negocieze diplomatic pentru a restitui pământurile maghiare pierdute - și să reprime uriașa comunitate evreiască din Ungaria prin legi antievreiești.

Sovieticii au reușit să cucerească trei noi ţări care nu fuseseră părți oficiale ale Imperiului Romanov. În 1920 au recucerit Asia Centrală și au cucerit emiratul independent de Bukhara și khanatul de Khiva - unde khanul mongol Sayid Abdullah, urmaș al unei dinastii, Khongirads, a fost ultimul membru al familiei Genghis Khan care a domnit. Hanatul a fost inclus în noile republici sovietice Uzbekistan și Turkmenistan. În ultimul act bizar al războiului civil, un ofițer baltic dement, baronul Roman von Ungern-Sternberg, care credea că este Genghis reîncarnat, a cucerit Mongolia, a masacrat evrei și bolșevici și a declarat un imperiu budist, până când bolșevicii ruși și mongoli i-au atacat noul regat. În august 1921, invazia sa în Siberia s-a încheiat cu capturarea și executarea sa. În locul Poloniei, Mongolia a devenit primul stat client sovietic.

Tatăl lui Victor Emmanuel, regele Umberto, înainte de a fi asasinat de un anarhist în 1900, îl sfătuise pe acesta: "Pentru a fi rege, tot ce trebuie să știi este să te semnezi cu numele, să citești un ziar și să călărești un cal".

Mandatele se bazau pe vilayeturi otomane amalgamate, care nu erau coerente și care nu existaseră niciodată înainte: Siria franceză cuprindea trei vilayeturi, Damasc, Alep și Beirut, locuite de creștini maroniți, șiiți și sunniți, druzi și alawiți. Francezii plănuiau să își împartă mandatul în patru - o Sirie sunnită în jurul Damascului, un stat creștin numit Liban cu sediul la Beirut, un stat alawit la Latakia și un altul pentru druzi. Mai târziu, spre furia alawiților și a druizilor, au fuzionat aceste două state în Siria și Liban. Unul dintre șefii alawiți a fost Ali al-Assad (Leul), care i-a scris premierului francez: "Poporul alawit și-a păstrat independența timp de generații, un popor cu credințe religioase, tradiții și istorie diferite de cele ale musulmanilor sunniți ... Alawiții refuză să fie atașați de Siria musulmană". Fiul său, Hafez, va conduce Siria pe care Ali spera că nu va exista niciodată. Irakul britanic a fost creat din trei vilayeturi: Bagdad, Basra și Mosul, un amestec de șiiți, sunniți, kurzi, yazidi și evrei care s-a dovedit la fel de greu de gestionat pentru irakieni cum a fost și pentru britanici. LG și Clemenceau sunt pe bună dreptate criticați pentru această împărțire imperială târzie, deși au fost înțelepți să nu predea întreaga regiune unei singure familii. Otomanii au guvernat ruinător timp de patru secole: anglo-francezii au guvernat inept timp de douăzeci și cinci de ani. În șaptezeci de

ani de independență, irakienii, sirienii, libanezii, israelienii, sauditii, palestinienii și iordanienii nu s-au dovedit a fi niște modele de guvernare.

Pahlavis și Songs, Roosevelt, Mafioți și Kennedys

ATATüRK, REZA, LENIN: PĂRINTELE TURCILOR, LUMINA IRANIENILOR ȘI CEL MAI MARE GENIU DE GENIU

Blond, cu ochi albaștri și zvelt, Kemal a fost fiul unui soldat turc și al unei mame abhaze, crescut în Tesalonic, care s-a alăturat Tinerilor Turci și a luptat împotriva italienilor atunci când aceștia au cucerit Libia în 1911 și apoi împotriva bulgarilor în Tracia în 1912. L-a avertizat pe Enver să nu se alăture Germaniei în război, dar și-a făcut un nume la Gallipoli înainte de a-i opri pe ruși în Caucaz și de a-i reține pe britanici în Siria. Acum se confrunta cu împărțirea anglo-franceză a inimii otomane, care a acordat zone întinse de teritoriu Marii Idei, noul imperiu grecesc, foarte favorizat de entuziastul clasicist LG.

În septembrie 1921, mareșalul Kemal, președinte al unei Mari Adunări Naționale la Ankara, i-a oprit pe greci, apoi, în august 1922, într-o confruntare de 400.000 de oameni, i-a pus în derută la Dumlupınar, dând buzna în cosmopolitul oraș greco-turc Smirna, unde, în scene de măcel infernal, grecii au fost alungați în ceea ce ei au numit Catastrofa. Fiascoul l-a doborât pe Lloyd George. În noiembrie, Kemal a abolit monarhia: ultimul sultan, Mehmed al VI-lea, a plecat pe o navă de război britanică, deși un văr a fost instalat temporar ca calif. Kemal, în vârstă de 43 de ani, a fost ales președinte al unei noi republici, Türkiye, a fost recunoscut de Aliați, a acceptat un schimb de populație de 350.000 de turci și 1,1 milioane de greci și a anulat Armenia și Kurdistanul independente.

Kemal a fost implacabil cu adversarii săi, care au fost asasinați sau spânzurați, și i-a masacrat și bombardat pe rebelii kurzi care îi amenințau regimul.

Kemal a avut o viziune a unei națiuni turcești. El a respins decadența otomană, a separat religia de politică, a comandat un alfabet turcesc cu litere latine, a fondat universitatea din Ankara, a eliberat femeile de văl și a acordat educație și drept de vot femeilor. A

mutat capitala la Ankara, iar în Istanbul, redenumit oficial Istanbul, a transformat Hagia Sophia (fosta biserică construită de Iustinian, transformată în moschee de Mehmed al II-lea) în muzeu. De asemenea, a ordonat pentru prima dată ca turcii să-și ia nume de familie: a devenit Atatürk - Tatăl turcilor.

Atatürk a fost un autocrat sultanic care a trăit în vechile palate otomane, plimbându-se cu iahtul său prezidențial; deși era un epicureu rafiot, un afemeiat cu o viață amoroasă complicată și un băutor înrăit de rakı, a fost și un paterfamilias generos, adoptând treisprezece orfani. Nu a devenit niciodată sultan, dar a inspirat un alt general să devină șah.

La 25 aprilie 1926, în holul Palatului Golestan din Teheran, un soldat înalt, cu origini obscure, și-a pus singur coroana pe cap și a fost aclamat ca șah al Iranului. În câțiva ani, el a trecut de la grăjdar la monarh, creând o dinastie care avea să domnească până în anii 1970, readucând temporar Iranul la putere și bogăție. Nepot și fiu de soldați, dur și lipsit de educație, nepot și fiu de soldați, drept ca varga și irascibil, Reza se născuse în provincia Mazandaran de la Marea Caspică și se înrolase în regimentul de cazaci persani înființat de consilierii ruși. Adept al călăriei și expert în arme Maxim, a ajuns la rangul de comandant și s-a căsătorit cu fiica generalului de rang înalt - chiar în momentul în care Persia se prăbușea. Petrolul său era esențial pentru puterea britanică. În 1906, șahul Qajar fusese forțat să acorde o constituție, dar regatul era dominat de Marea Britanie și Rusia. După revoluția lui Lenin, sovieticii au fost alungați de generalul britanic Edmund Ironside, care căuta un om puternic. Atunci l-a întâlnit pentru prima dată pe Reza. "Cu peste 1,80 metri, cu umeri largi", a notat Ironside, "nasul său în formă de cârlig și ochii sclipitori îi dădeau un aer distins".

Reza părea un lider ideal. În 1921, și-a propus să preia puterea. Când britanicii au aprobat, "A început să danseze, să fluiere", își amintește unul dintre ofițerii săi, "și să pocnească din degete". Reza și 600 de călăreți au intrat în Teheran și l-au răsturnat pe premier, stabilind un înlocuitor și devenind el însuși ministru de război; și-a anunțat sosirea cu afișe care începeau cu 'Eu comand'. După ce i-a zdrobit pe războinicii războinici rebeli, Reza a apărut ca un reformator vizionar, un patriot pasionat și un autocrat paranoic, în timp ce tânărul și ineficientul șah s-a îmbufnat în Europa.

În octombrie 1925, când Majlis (parlamentul) a dezbătut sfârșitul Qajarilor și instalarea lui Reza ca șah, au fost prezenți doi viitori potentați: un bogat proprietar de pământ educat la Paris, Mohammad Mosaddegh, în vârstă de 43 de ani, care fusese deja ministru de externe, a avertizat că Reza era prea capabil pentru a servi ca monarh constituțional;

în timp ce un tânăr de 23 de ani, student de douăzeci și trei de ani la seminarul din Qom, student la istorie și studii islamice, și uneori poet, Ruhollah Khomeini, a urmărit dezbaterile, dezgustat atât de interferențele străine, cât și de ascensiunea acestui general ireligios. Slujitorii lui Reza au asasinat un opozant al ascensiunii sale pe treptele Majlisului. Deși au omorât pe cine nu trebuia, a funcționat. În decembrie, Majlis a aprobat o nouă monarhie.

La încoronare, un aristocrat urban, Abdolhossein Teymourtash, i-a prezentat coroana lui Reza, acum în vârstă de 48 de ani, purtând uniforma și mantia regală. Teymourtash, un sofisticat afemeiat, jucător și bețiv, educat la Petersburg, a conceput noua monarhie: Shahnameh a lui Ferdowsi a fost recitat, Cyrus și Darius au fost citați. Inspirat de aliatul său Atatürk, Reza a ordonat ca persanii să adopte nume de familie și să poarte haine occidentale, în timp ce femeile trebuiau să își scoată vălul și să meargă la școală; de asemenea, a construit căi ferate, fabrici, drumuri, școli laice și o universitate la Teheran. Ținând bastonul în mână, a lătrat la națiunea sa de supuși "intoleranți și ignoranți" și a bătut pe oricine îl contrazicea. Îi lovea pe cei insubordonați în vintre; și, deși le dădea cu buzele umflate puternicilor mullahi, când un ayatollah a comentat rochiile fiicelor șahului, Reza l-a pălmuit.

Un singur lucru conta pentru Reza: fiul său, Mohammad, în vârstă de șase ani, născut cu o soră geamănă, Ashraf, trebuia să-i succeadă. L-a poreclit pe prinț Pasărea de bun augur. Dar, considerând că orice indulgență este de natură să încurajeze homosexualitatea, Reza și fiul își spuneau unul altuia "domnule", iar Mohammad îl considera pe tatăl său "cel mai înfricoșător". Dar mama sa, Tadj ol-Molouk, l-a învățat că era un om al destinului.

Teymourtash era și el influent - prima dragoste a lui Mohammad a fost fiica ministrului. Teymourtash i-a recomandat băiatului să studieze la Le Rosey, în Elveția, ceea ce i-a permis să scape de tatăl său. Aici, de la vârsta de 11 ani, prințul moștenitor a descoperit bucuriile sibaritismului occidental - și în cele din urmă și-a găsit un prieten, Ernest Perron, grădinarul de 23 de ani al școlii și asistentul profesorului de poezie, care i-a făcut cunoștință cu Rabelais și Mozart. Aceasta nu era chiar instrucția virilă pe care Reza și-o imaginase pentru moștenitorul său.

În timp ce Atatürk și Reza își modelau noile state, cel de-al treilea creator, Lenin, făurea o nouă Rusie, fără să se teamă de costurile umane. "O revoluție fără pluton de execuție este lipsită de sens", spunea el, iar în ordinele sale către aghiotanți cerea cu frenezie asasinate în masă. Acum, el a conceput un stat, condus de el însuși în calitate de

președinte al consiliului comisarilor poporului (premier), controlat exclusiv de un mic partid comunist și guvernat de fapt de o cabală minusculă de lideri. Cabinetul, cunoscut sub numele de Biroul Politic (Politburo), dominat de talentații Troțki și Stalin, și-a asumat o prerogativă cvasi-sacră de a lua decizii omnisciente în numele poporului, pe care Lenin a numit-o "dictatura proletariatului". În timp ce Lenin instituia temporar un capitalism moale pentru a face față unei țări ruinate de război, el și Stalin au dezbătut forma etnică a acesteia în vederea păstrării Ucrainei și a controlului a ceea ce ei numeau "limitrofe" (țări de frontieră, de la romanul limitrophus). Stalin, de origine georgiană, a propus o federație sovietică rusă; ucrainenii, georgienii și alte etnii bolșevice doreau independența față de Rusia. Lenin, care detesta "șovinismul Marii Rusii", a fost de acord cu aceștia. El a urmărit să-i țină pe ucraineni înăuntru și pe polonezi afară, propunând o Uniune a Republicilor Socialiste Sovietice din Europa și Asia în care cele patru popoare principale să aibă propriile republici. Acest lucru a fost conceput pentru a satisface aspirațiile ucrainenilor și georgienilor care au sprijinit revoluția pentru a scăpa de "închisoarea națiunilor" țaristă. Geniul său era că, din punct de vedere tehnic, popoarele puteau "pleca" oricând doreau, dar nu puteau "pleca niciodată". Defectul său era că, în cazul în care partidul era vreodată slăbit, republicile puteau să-și însușească independența teoretică și să devină țări gata făcute. Dar nimeni nu s-a gândit la asta. Nu era probabil să se întâmple niciodată.

Efortul îl frânse pe Lenin. În mai 1922, în timp ce se odihnea la o dacha din afara Moscovei, a suferit un atac cerebral, rămânând pe jumătate paralizat și incapabil să vorbească. La 28 decembrie, la Teatrul Bolșoi, Stalin a supervizat crearea Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, în cadrul căreia culturile naționale, cum ar fi cea ucraineană sau georgiană, au fost încurajate în cadrul republicilor lor. Când Lenin s-a întors la Kremlin, a suferit un nou atac cerebral. La fel ca toți liderii, el se credea de neînlocuit: l-a numit pe Stalin, aghiotantul său georgian autoritar, dar plin de autoironie, în funcția de secretar general, pentru a-l contrabalansa pe trufașul și strălucitorul Troțki, comisar de război. Acum îl implora pe Stalin să-i dea cianură pentru a se putea sinucide. Stalin a refuzat. Cu toate acestea, în timp ce Troțki nu a făcut mare lucru pentru a crea o facțiune, Stalin, sociabil, accesibil și modest, și-a cultivat aliați printre praktiki provinciali duri, care preferau dogoarea sa în locul aroganței lui Troțki. În plus, rușii nu ar fi susținut niciodată un lider evreu. Când a ieșit la iveală voința grosolană de putere a lui Stalin, Lenin, paralizat, a încercat să-l înlăture, dar era prea târziu. În timp ce Troțki și alți ideologi hifaltiniști continuau să-l subestimeze pe Stalin, acesta lua deja decizii: în ianuarie 1923, l-a susținut pe Sun Yat-sen care, după treizeci de ani, a găsit în sfârșit un susținător care putea să dea rezultate.

SURORILE SONG: SUN, CHIANG ȘI MAO

Sun și tânăra sa soție Qingling Song au trăit timp de cinci ani pendulând între putere și dezastru. În 1917, Sun, sprijinit de germani, a preluat puterea în Guangzhou și s-a declarat mare mareșal, dar a fost rapid înlăturat. Când Lenin s-a îmbolnăvit, Sun s-a întors la Guangzhou ca președinte, până când, în iunie 1922, unul dintre generalii săi a încercat să-l asasineze. Sun a fugit în port, lăsând-o fără milă pe tânăra sa soție Qingling, însărcinată, drept momeală pentru a-și acoperi evadarea: A fost "o luptă pe viață și pe moarte", își amintește ea; "am fost literalmente îngropați într-un iad de focuri de armă constante", după care "m-am deghizat într-o bătrână de la țară cu un paznic deghizat în vânzător ambulant..." A suferit un avort spontan, dar ea și Sun s-au reunit și au fost protejați de un tânăr general KMT, Chiang Kai-shek, care a aranjat adăpostirea lor în Shanghai, în timp ce Sun făcea apel la Moscova.

La scurt timp după lovitura de stat a lui Lenin, Sun i-a telegrafiat admirația sa față de "marele om". Sun și Lenin aveau ceva asemănător. 'Știi,' a spus Meiling Song, 'am observat că cei mai de succes oameni nu sunt, de obicei, cei cu mari puteri de geniu, ci cei care au avut o încredere atât de supremă în ei înșiși încât, invariabil, îi hipnotizează și pe alții, dar și pe ei înșiși'. Lenin a ordonat înființarea Partidului Comunist Chinez, dar acesta era minuscul: Moscova susținea Sun.

La 21 ianuarie 1924, Lenin, la doar 53 de ani, a murit, după ce a ordonat o înmormântare simplă. Stalin, fostul seminarist, a recitat "Îți facem un jurământ, tovarășe Lenin", un crez de devotament față de "cel mai mare geniu al proletariatului", și a pus ca Lenin să fie îmbălsămat și expus ca un țar-batiușka sovietic asemănător lui Hristos - micul tată - într-un mausoleu de porfir roșu. 'Noi, comuniștii, suntem oameni cu o formă specială', a spus Stalin. 'Suntem făcuți dintr-un material special'. Acest lucru era deja evident. În timp ce se juca cu rivalii săi din partid și promova "socialismul într-o singură țară", i-a trimis bani lui Sun, permițându-i acestuia să fondeze Academia Militară Whampoa și să își antreneze armata; în schimb, Sun i-a permis să controleze Mongolia și Xinjiang și a integrat noul Partid Comunist Chinez în KMT-ul său aflat la putere. Sun, sfătuit de Qingling și de fratele ei T. V. Song, înarmat de Stalin, a plănuit să cucerească nordul Chinei, infestat de războinici, într-o campanie sub conducerea lui Chiang Kai-shek, în vârstă de 37 de ani. Printre comuniștii care au sosit acum la sediul KMT se afla o figură

înaltă, dezordonată, cu părul ciufulit: Mao Zedong, în vârstă de 31 de ani. Împreună cu Sun, cei doi aveau să decidă soarta Chinei pentru restul secolului.

Violent, irascibil, cu capul julit, dar emotiv, Chiang, fiul unui negustor de sare sărac, împuternicit de o mamă adoratoare pe care o adora, fusese antrenat în armata japoneză, înainte de a se alătura bandei verzi din Shanghai în 1911 și de a îmbrățișa cauza lui Sun. Acum, Sun l-a trimis la Moscova, unde a dezvoltat o aversiune față de bolșevicii aroganți (în special față de Troțki), față de dogma lor și față de ambițiile lor voalate în China. Ascunzându-și reticențele, și-a trimis singurul fiu, născut din prima sa soție, Chiang Ching-kuo, să studieze la nou creata Universitate Sun Yat-sen din Moscova. Deși fratele ei era un capitalist entuziast, Qingling a îmbrățișat marxismul.

Chiar în momentul în care Sun, care avea acum 58 de ani, își pregătea Expediția Nordului, a fost diagnosticat cu cancer la ficat. În timp ce se afla pe moarte, a susținut alianța sovietică și i-a spus lui Qingling: "Doresc să urmez exemplul prietenului meu Lenin și să îmi îmbălsămez corpul" și a insistat ca mormântul său să fie construit pe Muntele Aurului Purpuriu din Nanjing, alături de Zhu Yuanzhang, fondatorul Imperiului Ming. Sun a fost aproape divinizat ca Părinte al Chinei și eliberator al națiunii, ca un ecou al cultului lui Lenin - iar Chiang a apărut ca un pretendent la conducere. "Am poziție", i-a spus Chiang soției sale, "dar îmi lipsește prestigiul", adăugând: "Trebuie să mă apropii de familia Song". Familia Song a fost de acord.

În iunie 1926, sora mai mare Ailing - căsătorită cu bogatul bancher H. H. Kung - l-a invitat pe Chiang la o cină unde acesta a luat loc între hostessă și sora mai mică a acesteia, Meiling, ambele strălucitoare în cheongsams strălucitoare. Meiling a fost surprinsă să descopere că generalul crud și irascibil era serios și sensibil, în timp ce Chiang a văzut șansa de a se căsători cu cumnata lui Sun.

La scurt timp după aceea, Chiang, acum comandant-șef, a condus Expediția Nordului, împingându-și puterea în nord, dar succesele sale au dat putere comuniștilor din cadrul guvernului. Mao Zedong, atât un marxist radical, cât și un naționalist, a colaborat cu KMT în calitate de membru supleant al Comitetului Executiv Central al acestuia: o fotografie de grup îl arată în picioare în spatele lui Qingling și T. V. Song. Fiu al unui țăran înstărit din Hunan - nu și-a pierdut niciodată accentul - Mao a intrat în conflict cu tatăl său, dar a recunoscut: "Mi-am venerat mama", o budistă cu picioarele legate, "crini de aur de trei inci", o definiție a frumuseții la acea vreme. Scăldându-se în indulgența ei, s-a bucurat de o tinerețe lipsită de griji, scriind poezii, apoi s-a înrolat în armata republicană, înainte de a se antrena ca profesor și de a citi despre istorie și luptă: "Când

marii eroi dau frâu liber impulsurilor lor, sunt magnific de puternici, furtunoși și invincibili... ca un uragan dintr-un defileu, un maniac sexual în călduri, pândind un amant". Emoția conflictului și a puterii asupra vieții și a morții nu a fost niciodată mai bine exprimată. 'Războiul revoluționar este o anti-toxină care nu numai că elimină otrava inamicului', susținea el, 'dar ne curăță și pe noi de mizeria noastră'.

Când Partidul Comunist a fost fondat la Shanghai, a participat la prima sa reuniune. Chiar dacă a cooperat cu KMT, s-a concentrat pe reformele funciare, opiniile și natura sa fiind implacabil de radicale. Impulsiv și lipsit de scrupule, un manipulator suprem al personalităților, cu o întorsătură fină a frazei, un cititor neobosit și un pasionat de istorie, cu o memorie superbă, a posedat o voință de dominare de nezdruncinat. Influențat, ca mulți alții, de darwinismul social, care se îmbina cu lupta de clasă marxistă, Mao credea că "Pacea de lungă durată este de nesuportat pentru oameni"; mai degrabă "Ne place să navigăm pe o mare de convulsii". China trebuia să fie "distrusă și reformată" pentru a se ridica din nou.

Când Chiang a capturat Wuhan, comuniștii, susținuți de doamna Sun, au preluat controlul, lansând o domnie a terorii, în timp ce micile armate roșii acaparau teritorii. Congresul KMT a fost deturnat de minoritatea sa comunistă, iar comuniștii din Shanghai, conduși de un tânăr lider subtil, Zhou Enlai, au preluat controlul afacerilor: Chiang pierdea controlul asupra Chinei. Cântecele au îndemnat la acțiune: recrutându-l pe aliatul său gangster-șef "Urechea Mare" Du, Chiang a planificat o contra lovitură de stat și a întocmit liste de morți: Mao și Zhou se aflau pe ele.

Fiul lui Chiang se afla încă la Moscova, dar Chiang a spus: "Nu pot sacrifica interesele naționale pentru fiul meu". La 12 aprilie 1927, a sărit la bătaie: "Urechea Mare" Du și membrii bandei sale au decapitat comuniști pe străzile din Shanghai. Zece mii de oameni au fost uciși. "Mai bine să omori 1.000 de oameni nevinovați", a spus Chiang, "decât să lași un singur comunist să scape". Mao a scăpat și s-a întâlnit cu o armată comunistă, lansând mai târziu o revoltă care a fost anihilată. Retrogradat pentru "oportunism militar", Mao a fugit într-o enclavă comunistă din Jiangxi, dar a învățat lecția epurării lui Chiang, spunându-i trimisului lui Stalin: "Puterea vine din butoiul unui pistol". Preluând comanda în Jiangxi, a remarcat un absolvent slab și nevrotic al Academiei Whampoa, Lin Biao, în vârstă de 21 de ani, care a devenit mai târziu cel mai bun general comunist și moștenitorul ales, dar care a murit încercând să îl răstoarne. Mao a simțit ferocitatea luptei atunci când soția sa a fost decapitată de KMT, deși s-a căsătorit rapid cu o tânără tovarășă, cu care a avut mai mulți copii. În timp ce Zhou organiza munca clandestină în Shanghai, Mao a organizat execuții publice ale proprietarilor de terenuri la mitingurile

partidului, declarând: "Revoluția nu este o cină, nici un eseu, nici o pictură, nici o broderie", ci "un act de violență prin care o clasă o răstoarnă pe alta". Stalin a observat că Mao era "insubordonat, dar cu succes" și a început să-l susțină.

Acum Chiang o curta pe Meiling Song, invitând-o la o serie de întâlniri. A fost de acord să studieze creștinismul și să renunțe la concubinele sale. În septembrie 1927, s-au logodit, căsătorindu-se în decembrie, "cea mai mare nuntă pe care a văzut-o Shanghaiul vreodată", scria Meiling, care l-a îmblânzit pe Chiang, devenind consilierul său principal, evitând hainele occidentale și purtând întotdeauna un cheongsam de mătase, tăiat până la genunchi pe ambele părți. Nu a fost niciodată o poveste de dragoste pasională. 'Aici a fost șansa mea', a scris ea. 'Împreună cu soțul meu, aș fi lucrat neîncetat pentru a face China puternică'.

Chiang și-a instaurat dictatura la Nanjing, stilizat ca președinte al Consiliului de Stat și generalissimo. El a disprețuit poporul chinez ca fiind "leneș, indiferent, corupt, decadent" și "cadavre ambulante" și nu a avut încredere în nimeni, înființând organe de poliție secretă rivale ale căror agenți îi asasinau rivalii și îi torturau dușmanii. Când Chiang a executat un tovarăș comunist, doamna Sun a strigat la el: "Măcelarule!". Ulterior, a plănuit asasinarea ei într-un accident de mașină înscenat, dar l-a anulat.

Cu toate acestea, în nord, un imperiu agresiv era dornic să se extindă. Tigrul din Mukden, Mareșalul Zhang Zuolin, conducea încă Manciuria, cu sprijinul japonezilor. La 25 decembrie 1926, Hirohito a devenit împărat într-un moment în care generalii săi căutau să conducă națiunea. Facțiunea Calea Imperială a armatei a văzut în noua domnie o ocazie de neratat de a înlătura politicienii liberali prudenți și de a instaura o dictatură naționalistă militaristă sub conducerea împăratului: un imperiu chinezesc era dreptul Japoniei ca mare putere.

Doi oameni le stăteau în cale: în Manciuria, mareșalul Zhang, iar în restul Chinei, Chiang Kai-shek. Fără nicio permisiune de la Tokyo, generalii japonezi au rezolvat prima problemă. La 4 iunie 1928, au aruncat în aer trenul mareșalului. Manciuria a fost moștenită de fiul dependent de opiu al Tigrului, cunoscut sub numele de Tânărul Mareșal, dar stăpânirea sa era mult slăbită. În continuare, trebuiau să se ocupe de Chiang, care devenise lider național în același timp cu cel care, în cele din urmă, avea să-l susțină.

La 6 noiembrie 1928, Franklin Roosevelt a reușit o renaștere uimitoare. Candidatul democrat la președinție, Al Smith, îi propusese lui FDR să candideze pentru funcția de guvernator al New York-ului, presupunând că un om infirm nu ar fi fost niciodată în

măsură să îl provoace la nivel național. Deși a fost ridicat din mașini și ajutat să urce la tribune, Roosevelt i-a dovedit că se înșela. 'Ei bine, iată-l pe infirmul neajutorat despre care vorbește adversarul meu', a spus el pe teren. 'Acesta este cel de-al șaisprezecelea discurs al meu de astăzi'.

JAZZ: ROOSEVELT, JOSEPHINE BAKER, LUCKY LUCIANO ȘI ANII '20

Spre surprinderea tuturor, chiar și a sa, Roosevelt a câștigat postul de guvernator, iar Smith a pierdut răsunător președinția în fața lui Herbert Hoover. Un reporter a întrebat-o pe Eleanor cum se simțea. 'Nu sunt încântată de alegerea soțului meu. Nu-mi pasă. Ce diferență poate face pentru mine?'. Roosevelt a promis 'o eră a bunelor sentimente'.

Deși America rămăsese în afara Ligii Națiunilor a lui Wilson, economia era în plină expansiune, bursa de valori era în creștere, anii '20 erau în plină expansiune, iar "sentimentul de bine" american cucerea lumea. Acasă, unde alcoolul era încă interzis, americanii beau în blind tigers - baruri clandestine sau speakeasies - în sunetul jazzului, un cuvânt care își are originea în jasm, care, printre muzicienii de culoare din New Orleans, însemna energie sexuală. Jazzul, o fuziune între blues-ul afro-american, ragtime și pianul jig, s-a dezvoltat acolo, în New Orleans. Balada sa de referință, "Strange Fruit", cântată de Billie Holiday, relatează un linșaj: majoritatea mișcărilor muzicale care au cuprins America europeană a secolului XX vor avea rădăcinile în oroarea și pasiunea experienței afro-americane. F. Scott Fitzgerald, un tânăr romancier care a relatat bogăția neglijentă și trecutul misterios al noilor granzi în romanul său "Marele Gatsby", a numit această perioadă "Epoca de jazz". În Chicago și New York, în același timp, au fost construite turnuri vertiginoase de zgârie-nori. Jazzul era acum îmbrățișat de americanii albi care își cheltuiau banii câștigați în industrie, la bursă sau din infracțiuni în cluburi pline de farmec controlate de gangsteri italieni, irlandezi și evrei, unde se servea whisky scoțian și canadian. Lucky Luciano a fost recrutat ca asasin plătit de către Joe Masseria, un padrino newyorkez grăsuț și epicureu; Meyer și Bugsy au asistat adesea la crimele sale. Masseria a fost confruntat de provocatori și a supraviețuit (cu doar două găuri de glonț în pălărie) unei tentative de asasinat cu focuri de armă, cu asasini care au tras cu pistoale tommy-guns în timp ce se aflau pe scările unui automobil. A ieșit ca capo di tutti capi - șeful șefilor - forțând alți mafioți din Detroit și Buffalo să îi aducă un omagiu.

'Creierul' Rothstein a fost omul chintesențial al violenței elegante din anii 'Roaring Twenties', ținându-și curtea la hipodromuri, restaurante și tigri orbi, înconjurat de gărzile sale de corp, dar nici măcar el nu și-a putut controla dependența de jocurile de noroc și a acumulat o datorie care a dus la împușcarea sa. Murind în spital în 1928, a refuzat să își dezvăluie ucigașii. "Voi rămâneți la meseria voastră", le-a spus el polițiștilor, "eu rămân la a mea", glumind: "A făcut-o bălțarul meu".

La Paris, sfârșitul războiului și pandemia au declanșat o bucurie de a trăi, les années folles - Anii nebuni - când un fost soldat de culoare, Jim Europe, și ai săi Harlem Hellfighters au adus în oraș ragtime-ul american și Charleston-ul în Revue Nègre. Parisul a fost uimit de o dansatoare americană metisă de 19 ani, Josephine Baker din Missouri, care începuse să danseze la colțurile străzilor din St Louis, dar care ura rasismul american. "Pur și simplu nu suportam America", a spus ea, "și am fost una dintre primele americance de culoare care s-a mutat la Paris" - pe care l-a luat cu asalt, dansând aproape goală, cu excepția unui pansament de banane. 'Cea mai senzațională femeie pe care a văzut-o cineva vreodată', își amintea un romancier american, Ernest Hemingway. Nu era vorba doar de muzică: în 1927, Baker a fost prima afro-americană care a jucat într-un film, o producție franceză mută, La Sirène des tropiques, dar cinematograful american a fost cel care a cucerit acum lumea. Dacă o familie de imigranți ruși a fost pionierul "talkie", un bancher irlandez pirat a fost cel care a făcut prima avere în cinematografie, care a contribuit la lansarea familiei sale ca dinastie politică americană.

RIN TIN TIN: KENNEDY, MICUL CAESAR ȘI FDR

La 6 octombrie 1927, la un cinematograf al fraților Warner din New York, frații Warner au prezentat în premieră primul lor film talkie, The Jazz Singer, folosind noul sistem Vitaphone. Când vedeta, Al Jolson, a rostit replica sa caracteristică "Stați puțin, nu ați auzit încă nimic", publicul a fost mai întâi uimit, apoi aproape isteric. Filmul a adus companiei Warners 2,6 milioane de dolari și a deschis o nouă eră.

Brevetul lui Edison i-a permis să revendice monopolul cinematografiei până în 1915, când a fost anulat, dar deja alții făceau filme mute. Până la moartea lui Edison, în 1918, o generație de evrei ruși - blănari, mănușari, cizmari - se mutase la Hollywood, atrași de climatul însorit, ideal pentru filmări. În 1917, cei patru Warners au fondat Warner

Brothers, care a făcut mai întâi bani cu un film despre atrocitățile germane, apoi a pierdut mai mult cu o poveste despre boli venerice și apoi a făcut furori cu un serial cu un câine pe nume Rin Tin Tin, despre care Jack Warner credea că este mai deștept decât majoritatea actorilor săi.

În timp ce 15.000 de cinematografe din America difuzau filme și milioane de oameni ascultau radioul, afacerea a atras un bancher din Boston, Joe Kennedy, dinamovistul bostonian cu părul blond care se proclamase "cel mai tânăr președinte de bancă din America" în timp ce făcea avere la bursă. Kennedy a înțeles că filmele, împreună cu radioul, vor schimba viața. 'Acesta este un alt telefon', a spus el, 'și trebuie să intrăm în el'.

Nu a fost singurul. Randolph Hearst, moștenitorul averii de aur Deadwood și mogul al ziarelor, făcea filme pentru a o ajuta pe actrița sa iubită Marion Davies. Kennedy s-a întâlnit cu Hearst și i-a propus o fuziune - pentru a "promova revoluția talkie și un model de control corporatist și integrare verticală" - dar când baronul ziarelor nu a mușcat, a cumpărat un studio falimentar, s-a mutat la Los Angeles și în curând a controlat trei studiouri. Căsătorit sănătos cu Rose Fitzgerald, fiica lui Honey Fitz, primarul de lungă durată al orașului Boston, Kennedy a avut nouă copii, dintre care patru băieți, dar i-a lăsat în Boston pentru a se putea bucura de Hollywood, unde a sedus-o rapid pe Gloria Swanson, o vedetă de cinema pierdută și jucăușă. Un afemeiat insațiabil, care le cerea adesea aghiotanților săi "fete arătoase" pentru că trebuia să fie "hrănit cu carne sălbatică", tehnicile sale de seducție semănau cu stilul său de afaceri: a dat buzna în dormitorul lui Swanson, anunțând: "Nu mai vreau, nu mai vreau! Acum! își amintește Gloria. 'Era ca un cal legat cu frânghia, aspru, arțăgos, se întrecea să fie liber' și ajungea la un 'punct culminant grăbit'.

În octombrie 1928, Kennedy a fuzionat studiourile sale în RKO, apoi a încasat 5 milioane de dolari, vânzând ultimul său studio către Pathé pentru 4 milioane de dolari. Abandonând brusc Swanson și Los Angeles, s-a întors la New York, unde piața bursieră creștea în mod frenetic. Lui Kennedy îi plăcea să afirme că, atunci când un lustruitor de pantofi îi dădea ponturi despre acțiuni, știa că era timpul să își vândă toate acțiunile pe care le deținea.

La 29 octombrie 1929, "Marțea neagră", acțiunile s-au prăbușit pe Wall Street, apoi pe piețele bursiere din întreaga lume, urmată de o depresie cruntă, economică și psihologică, o vânzare masivă, apoi scăderea prețurilor, a cererii și a creditelor, ceea ce a

dus la devastarea industriei și agriculturii americane, cu 13 milioane de șomeri. America și-a pierdut încrederea.

Crash-ul a accelerat o criză într-o altă industrie americană: crima organizată. Rivalul lui Joe the Boss, Salvatore Maranzano, un lăudăros criminal din Castellammare del Golfo, în Sicilia, care se vedea pe sine însuși ca fiind Iulius Cezar al crimei, l-a convins pe Luciano să îl ucidă pe padrino. În aprilie 1931, Luciano l-a invitat pe Joe să joace cărți la un restaurant din Coney Island. Când Luciano s-a dus la toaletă, Bugsy Siegel a dat buzna împreună cu alte trei persoane și l-a ucis pe Boss, marcând sfârșitul a ceea ce a fost numit Războiul Castellammarese. Declarându-se pompos capo di tutti capi, "Micul Cezar" Maranzano a organizat Mafia în cinci "familii" din New York, alături de "familii" din orașele din America. Obsedat de Julio-Claudieni, suspicios față de evreii Meyer și Bugsy și gelos pe adjunctul său, Maranzano a ordonat un asasinat asupra lui Luciano. În schimb, în septembrie, Bugsy și Meyer au trimis patru asasini evrei îmbrăcați în polițiști la biroul din Park Avenue al lui Maranzano, unde l-au înjunghiat mortal. Crima era atât de mare încât Luciano câștiga milioane pe an, dar nu s-a declarat naș, ci a creat o comisie care să acționeze ca un consiliu de administrație care a supravegheat crima organizată pentru următorii cincizeci de ani.

În respectabilul New York, guvernatorul Roosevelt a încercat să ia măsuri progresiste pentru a combate Depresiunea, în timp ce președintele Hoover se zbătea la Washington. În 1932, FDR a candidat împotriva lui Hoover. 'Vă promit, mă angajez, mă angajez pe mine însumi la o nouă afacere pentru poporul american', a declarat el, promițând cheltuieli uriașe și abrogarea Prohibiției. Hoover l-a numit "un cameleon în carouri", dar America era disperată după speranță: FDR a câștigat președinția. Chiar înainte de învestirea sa, un nebun a încercat să-l împuște, dar Roosevelt i-a asigurat pe americani că "Singurul lucru de care trebuie să ne temem este frica însăși". Într-o avalanșă de legislație care a promulgat New Deal-ul său, el a restabilit încrederea în bănci și a cheltuit din belșug. Înființând o nouă Comisie a Bursei de Valori pentru a impune reguli pe piața bursieră care provocase prăbușirea, el l-a ales ca președinte pe unul dintre cei mai de succes speculatori, Joe Kennedy, care își investise câștigurile în proprietăți și, după ce Prohibiția fusese anulată de Congres, în whisky scoțian. Kennedy plănuia să candideze el însuși la președinție, dar FDR l-a ironizat în privat pe "irlandezul roșcat".

FDR emana o încredere dezinvoltă, cu vocea sa sonoră și portțigareta debordantă, susținută de propria poveste de recuperare. Transmițând prelegeri radiofonice aristocratice de la șemineul poporului său, el s-a dovedit a fi cel mai bun actor politic, lăsând să se întrevadă cu greu jucătorul viclean din spatele zâmbetului urban.

FDR a încurajat-o pe Eleanor să devină "conștiința New Deal", pe care a popularizat-o într-o rubrică zilnică. În timp ce călătorea în jurul țării, Eleanor a fost de neprețuit pentru Franklin: a ales omul perfect pentru a conduce Administrația pentru Progresul Lucrărilor, care a creat trei milioane de locuri de muncă, un asistent social pe nume Harry Hopkins care, după ce Howe a murit de cancer, a devenit asistentul esențial al lui Roosevelt. Roosevelt avea nevoie de familia sa la curtea sa, dar a înțeles că "Unul dintre cele mai rele lucruri din lume este să fii copilul unui președinte". Jimmy a devenit stresat de faptul că îi servea ca asistent; Elliott a devenit un playboy dubios; Anna s-a căsătorit de două ori, dar mai târziu a revenit ca însoțitor preferat al lui.

'Îmi dau seama că FDR este un mare om și că este drăguț cu mine', a mărturisit Eleanor, 'dar ca persoană sunt o străină și nu vreau să fiu altceva'. Acesta a fost, probabil, un mecanism de adaptare după durerea sufletească provocată de aventura lui FDR, dar ea a găsit căldură într-o prietenă specială, o fostă reporteră robustă și fumătoare de trabucuri numită Lorena Hickock, cunoscută sub numele de Hick, cu care Eleanor s-a bucurat de ceva apropiat de dragoste. 'Nu am putut spune je t'aime și je t'adore așa cum mi-am dorit', a scris ea, dar 'mă duc la culcare gândindu-mă la tine'. Probabil că era vorba de sex: 'Nu aș face niciodată cu altcineva ceea ce ți-am făcut ție', a scris Eleanor. Casa Albă a lui Roosevelt era o curte prezidențială: Missy LeHand lua notițe în cămașă de noapte, Hick, care s-a mutat la Casa Albă, urmărind-o pe Eleanor "ca un Saint Bernard".

La 30 ianuarie 1933, în timp ce Roosevelt se pregătea pentru învestirea sa, Adolf Hitler l-a chemat pe președintele german, feldmareșalul Paul von Hindenburg, care la ora 11.15 i-a depus jurământul de cancelar al Germaniei. La fel ca și opusul său polar Roosevelt, Hitler a fost făcut de Crash, dar, deși a insistat că ascensiunea sa a fost providențială, a fost departe de a fi inevitabilă. Ea a fost posibilă datorită bătrânului titanic, cel mai mare german în viață.

MAREȘALUL ȘI CAPORALUL

"Era împotriva înclinației mele", a declarat Hindenburg, care se retrăsese pentru a-și scrie memoriile, pentru a-și cultiva moșia și pentru a se bucura de vânătoare, "să mă interesez de politica actuală". Acest lucru nu era chiar adevărat. În 1919, bătrânul și ambițiosul Junker mărturisea că Germania nu fusese înfrântă - doar "înjunghiată pe la

spate" de trădători misterioși. În 1920 a vrut să candideze la președinție, dar a fost distras și a avut inima frântă de moartea soției sale.

Apoi, la sfârșitul anului 1923, vechiul său general de intendență Ludendorff l-a abordat cu o idee extraordinară: avea de gând să preia puterea cu un răzvrătit vulgar. Hindenburg a respins cu fermitate o asemenea impertinență.

Pe 8 noiembrie în acel an, Hitler, Ludendorff și 2.000 de naziști au mărșăluit în sala de bere din München, unde vorbea comisarul guvernului bavarez. Trăgând cu pistolul în tavan, Hitler a sărit pe un scaun strigând: "A izbucnit revoluția națională! Sala este înconjurată... Nimeni nu poate pleca'. După o noapte lungă de confuzie, Ludendorff și Hitler i-au condus pe revoluționari spre Ministerul bavarez al Apărării, dar la Odeonsplatz, soldații care păzeau o baricadă au deschis focul. Paisprezece naziști și patru polițiști au căzut morți; Hitler a fugit pe o stradă laterală, a sărit într-o mașină și, când mașina s-a stricat, a șchiopătat până la casa unui susținător. "Am deschis ușa", a scris Helen Hanfstaengl. "Acolo stătea palid ca o fantomă, fără pălărie, cu fața și hainele acoperite de pământ..." A promis că se va sinucide.

Hindenburg a făcut apel la unitate națională. Hitler a fost condamnat la o pedeapsă de cinci ani de închisoare pentru trădare. Cele nouă luni petrecute în închisoarea Landsberg au fost "universitatea mea de stat" și acolo a scris lucrarea sa esențială, Mein Kampf (Lupta mea), dictată secretarului său devotat, Rudolf Hess, fiul unui om de afaceri bogat. Acesta a expus cu o claritate nerușinată programul său stupefiant de ambițios și criminal de vicios, de la "eradicarea" evreilor la cucerirea "spațiului vital" arian în Rusia și Polonia, realizabil doar prin război și ucidere sub conducerea sa providențială. Acest bestseller instantaneu l-a îmbogățit, iar după publicarea sa, niciunul dintre susținătorii săi nu a mai putut pretinde că nu-i cunoștea intențiile.

Când Hitler a ieșit din închisoare, Germania își revenea, ba chiar prospera, ajutată de Planul Dawes al SUA, sub conducerea președintelui von Hindenburg, care în 1925 obținuse permisiunea fostului kaiser - "regele și stăpânul" său - de a candida la președinție.

Hitler a trebuit să își recucerească propriul partid, aducând un tânăr jurnalist socialist, Joseph Goebbels, care a fost uimit de "acei ochi mari și albaștri ca niște stele" și care l-a ajutat să își construiască o conducere personală, fondată pe un cult cvasi-messianic, cu propria sa biblie, Mein Kampf, cu propriul salut oficial "Heil Hitler!" și cu propria sa gardă de corp, Schutzstaffel (SS) îmbrăcată în negru. SS-ul era comandat de Heinrich Himmler, un crescător de pui bavarez ratat, cu afecțiuni stomacale nervoase, fiul

stângaci și miop al unui director de școală și al unui tutore regal. Hitler credea că îi va veni vremea: "Am fost profetul multor lucruri". În octombrie 1929, prăbușirea a aruncat Germania într-o spirală economică disperată de inflație, șomaj și violență.

În martie 1930, Hindenburg, sfătuit de camarila formată din fiul său Oskar și din adjunctul său din timpul războiului, colonelul Kurt von Schleicher, a respins guvernul parlamentar și a recurs în schimb la o guvernare autocratică prin intermediul articolului 48 din constituție, numind un cancelar și conducând prin decret. Hindenburg repudia democrația parlamentară exact în momentul în care extremismul lui Hitler, împreună cu proliferarea mișcărilor de dreapta, devenea popular nu doar în rândul clasei de mijloc amenințate, ci și în rândul elitelor care îi urau pe socialiști, se temeau de comuniști, aveau resentimente față de Versailles și tânjeau după autoritarism. Prințul Wilhelm August, un fiu al kaiserului (care trăia încă în Olanda), a fost unul dintre primii dintre numeroșii aristocrați și magnați care s-au alăturat naziștilor.

La alegerile din septembrie 1930, Hitler a obținut 18,3% din voturi, fiind devansat doar de social-democrați. În timp ce SA a terorizat străzile, naziștii, conduși de Göring, au dominat Reichstagul. Naziștii se așteptau la putere, dar aceasta nu a venit. În schimb, Hitler a suferit o lovitură familială. Nepoata sa, Geli Raubal, fiica veselă a surorii sale vitrege Angela, cu nouăsprezece ani mai tânără decât el, era însoțitoarea sa frecventă în neobositele sale turnee politice, dar când s-a îndrăgostit de șoferul său, unchiul Alf a interzis relația. Hitler admira femeile, lăudându-le adesea ca fiind "mari, blonde și minunate", dar, spre deosebire de tatăl său priapic, era stângaci, întrebând cel puțin două fete: "Nu vrei să mă săruți?", la care ele au răspuns: "Nu, Herr Hitler". Dar probabil că a iubit-o pe omniprezenta Geli, încurajând-o să devină cântăreață, și cu siguranță prefera fetele mai tinere, așa cum făcuse și tatăl său. 'Nu e nimic mai bun decât să educi o tânără', reflecta el, 'maleabilă ca ceara'. În septembrie 1931, Geli s-a împușcat cu un pistol pe care i l-a dat unchiul Alf. Nimeni nu știe de ce s-a sinucis, dar cel mai probabil s-a simțit sufocată de controlul lui Hitler.

'Zilele sunt triste chiar acum', i-a spus un Hitler poleiat lui Winifred Wagner, nora compozitorului și una dintre gazdele devotate care îi serveau drept mame surogat. Sinuciderea l-a făcut vegetarian și a confirmat că dragostea și familia contau prea puțin pentru el. 'Sunt cea mai limitată persoană din lume în acest domeniu', a spus el, 'sunt o ființă complet nefamilială'. La scurt timp după aceea, Hitler, acum în vârstă de patruzeci de ani, a cunoscut-o pe Eva Braun, în vârstă de optsprezece ani, fiica unui învățător și asistenta fotografului său Hoffmann, care se potrivea idealului lui Hitler de 'mare, blondă și minunată'. Când și ea a încercat să se sinucidă, acest lucru i-a adus un loc

permanent în viața lui - 'Această fată a făcut asta din dragoste pentru mine' - dar discreția ei i-a permis să declare frecvent: 'Am o altă mireasă'. Sunt căsătorit: cu poporul german". Această căsătorie părea că nu se va întâmpla niciodată. În toamna anului 1931, Hindenburg l-a întâlnit pe Hitler la o conferință. Hitler l-a considerat "un prost bătrân", în timp ce Hindenburg îl ura pe "acel caporal austriac". Părea puțin probabil ca acesta să ajungă vreodată la putere și nu Germania, ci Japonia a devenit roata de scânteie a conflictului mondial.

La 18 septembrie 1931, ofițerii japonezi au aruncat în aer un pod lângă Mukden, ceea ce i-a determinat pe împărat și pe generalii săi să trimită mai multe trupe în China. Hirohito a sprijinit confiscarea unei mari părți din Manciuria, unde a permis ca ultimul Manchu, Puyi, să fie încoronat împărat marionetă. Succesul a încurajat ultranaționaliștii și generalii expansioniști care erau convinși că un imperiu japonez în China era un drept al țării lor. Forța era singura cale: în țară au asasinat premierul și au plănuit lovituri de stat; în străinătate au provocat lupte cu trupele chinezești în Shanghai.

Chiang Kai-shek și-a dat seama că un război japonez era inevitabil, dar a urmărit "Stabilitatea internă mai întâi" - eradicarea Jiangxi-ului comunist. De asemenea, a încercat să-și recupereze fiul de la Stalin. "Mi-am dorit mai mult ca niciodată să-mi văd fiul", a scris el. 'Am visat-o pe răposata mea mamă și am strigat la ea de două ori... Am comis un mare păcat împotriva ei'. Sfătuit de generali germani, a lansat cinci campanii pentru a distruge baza comunistă a lui Mao, încercuind-o cu blockhaus-uri. Stalin l-a pedepsit pe Chiang trimițându-l pe fiul său să lucreze în mine.

În octombrie 1934, în timp ce Chiang se apropia, Mao a izbucnit într-un lung drum întortocheat, în timpul căruia a pierdut, din cauza bolilor, a războiului și a dezertărilor, 80.000 din cei 100.000 de adepți ai săi. Mao însuși și-a abandonat propriul frate, precum și o soție și mai mulți copii, dar în ianuarie 1935, la Zunyi, a câștigat puterea asupra Secretariatului Partidului. Drumeția a fost mai târziu mitologizată sub numele de Lungul Marș, multe dintre bătăliile sale eroice fiind inventate de propagandiștii lui Mao. Nu era un geniu militar, conducerea sa era quijotescă și costisitoare - Chiang a fost dezorientat de această "rătăcire în cercuri". În cele din urmă, atunci când Mao și doar 4 000 de soldați și-au stabilit cartierul general la Shaanxi, pe Platoul Pământului Galben, în apropiere de Râul Galben, i s-a alăturat fostul său superior Zhou Enlai, sofisticat, vorbitor de franceză și felin, ca locotenent și a fost susținut de tovarășul care avea să conducă China într-o zi, Deng Xiaoping, un fiu micuț și piperat al unui moșier din Sichuan, în vârstă de 31 de ani. Stabilindu-se la Yan'an în case confortabile din peșteri, pline de cărțile sale, Mao și-a consolidat puterea militară, hotărât să-l distrugă pe

Chiang. Va rămâne la această bază timp de zece ani, în timp ce Japonia avansa în China, disprețuind Liga Națiunilor.

În martie 1932, Hindenburg l-a învins pe Hitler în alegerile prezidențiale. Hindenburg, care se confrunta acum cu o violență nazistă în creștere, era hotărât să fie liderul dreptei. 'Nu voi abandona eforturile mele pentru o mișcare sănătoasă spre dreapta', a promis el, numind un nou cancelar, prietenul din timpul războiului al lui Schleicher, Franz von Papen, un nobil catolic bogat, un ecvestru premiat și un ofițer decorat în timpul războiului care, în timpul Primului Război Mondial, încercase să orchestreze un atac mexican asupra SUA. Schleicher, acum ministru al apărării, a controlat acest "cabinet de monocoli", dar Hindenburg i-a oferit funcția de vicecancelar lui Hitler, liderul celui mai mare partid din Reichstag, care a exagerat și a cerut cancelaria. 'Nu pot încredința imperiul Kaiserului Wilhelm și al lui Bismarck unui caporal din Boemia', a mârâit președintele, dar l-a primit pe Hitler în mod regesc: 'Vreau să vă întind mâna în calitate de camarad soldat'. Caporalul și feldmareșalul aveau stiluri diferite, dar multe în comun: amândoi erau naționaliști germani, amândoi urau republica și Versailles, amândoi plănuiau să desființeze Polonia. Amândoi credeau că personifică națiunea germană (deși Hindenburg venera monarhia și prefera o restaurație Hohenzollern), amândoi credeau în "înjunghierea pe la spate" de către socialiști și evrei, amândoi venerau o Volksgemeinschaft militaristă - comunitatea națională - și disprețuiau democrația, la fel ca generalii japonezi care acum accelerau conflictul în est.

Schleicher și Papen negociau deja cu naziștii, sperând să exploateze huliganii lor de pe străzi și voturile lor din Reichstag. Schleicher îi privea ca pe o manifestare vulgară, dar esențială a națiunii, însă naziștii își depășiseră apogeul: în noiembrie 1932 au pierdut voturi. De Crăciun, Hitler era disperat.

În timp ce Papen se străduia să mențină ordinea, Hindenburg l-a concediat și l-a numit pe Schleicher. Papen, încă apropiat de Hindenburg, râvnea la cancelarie. La 4 ianuarie 1933, s-a întâlnit cu Hitler în casa din Köln a bancherului nazist baronul Kurt von Schröder, tipic pentru magnații care îl susțineau acum pe Hitler. Nazistul era din nou în joc. Papen a insistat în continuare asupra cancelariei, dar, în cele din urmă, la 23 ianuarie, întâlnindu-se în casa unui vânzător de șampanie nazist, Joachim von Ribbentrop, Papen a fost de acord să-l propună pe Hitler ca cancelar.

Când Schleicher a demisionat, președintele, în ciuda promisiunilor sale de a nu-l numi niciodată pe "caporal", i-a cerut lui Papen să formeze un cabinet care să-l includă pe Hitler. Chiar dacă Papen a aflat că Hitler va demite Reichstagul și își va asuma puteri

absolute, l-a convins pe Hindenburg să îl numească pe Hitler la cancelarie cu el însuși ca adjunct, ambii bărbați susținând principiile programului declarat în mod deschis de Hitler - "eliminarea [din societate] a social-democraților, comuniștilor și evreilor" și "restabilirea ordinii" - fiind în același timp convinși că ei înșiși pot opri orice excese. Papen l-a recrutat pe Alfred Hugenberg, fost director al Krupp, lider al Partidului Național Popular și baron al presei, care a acceptat să devină ministru al economiei. 'L-am cumpărat pe Hitler', a afirmat Papen. Hugenberg a fost de acord că Hitler era "unealta" lor și că îi vor "limita puterea cât mai mult posibil".

În ultimul moment, Hitler, asigurându-și portofoliile poliției și armatei, a dat mâna cu Hindenburg. Goebbels, care a aranjat o paradă cu torțe, a considerat că a fost "ca într-un basm", în timp ce Hitler a crezut că a fost "nimic mai puțin decât reînnoirea unei condiții milenare". Mutându-se în cancelarie, Hitler i-a mărturisit unui aghiotant: "Acum putem începe cu adevărat. Nu voi pleca niciodată de aici".

În februarie, Hindenburg a fost de acord să limiteze libertatea de exprimare și de întrunire, luând măsuri drastice împotriva partidelor de stânga. Pe 20, Göring a găzduit o întâlnire între Hitler și douăzeci și doi de magnați industriali, în frunte cu Gustav Krupp, șeful dinastiei de armament favorizată de Wilhelm al II-lea, acum un nazist convins, care a contribuit cu un milion din totalul de trei milioane de mărci Reichsmark strânse de la magnații afacerilor pentru a finanța alegerile care urmau să ofere voturile necesare pentru a prelua puterea absolută. La 28 februarie, un incendiu la Reichstag, aprins de un nebun comunist, i-a oferit lui Hitler, entuziasmat, pretextul pentru a-i zdrobi și interzice pe comuniști. În martie, Hindenburg a ordonat ca insigna nazistă, svastica, să devină steagul oficial alături de vechiul steag imperial, în timp ce comandantul SS Himmler și complicele său Reinhard Heydrich, provenit dintr-o familie muzicală și intelectuală înstărită care își pierduse statutul (el însuși era un fost ofițer de marină casat pentru imoralitate), s-au mutat din München pentru a crea organele de securitate ale lui Hitler, înființând primul lagăr de concentrare, Dachau. În aprilie, Göring, ministrul prusac al poliției prusace, a format Gestapo - Geheime Staatspolizei - poliția secretă - încredințată ulterior lui Himmler. În cadrul unei ceremonii în Biserica Garnizoanei din Potsdam, Hitler, în haină neagră, s-a înclinat în fața unui Hindenburg în lacrimi, care, în uniformă de mareșal, s-a rugat în cripta lui Frederic cel Mare. Adresându-se președintelui, Hitler a aclamat "viața ta minunată" - o fuziune între Hohenzollern și naziști.

Două zile mai târziu, Reichstagul a adoptat Legea de abilitare care l-a făcut pe Hitler dictator - iar o săptămână mai târziu, acesta a ordonat boicotarea afacerilor evreiești și a inițiat o legislație antisemită care a exclus "non-arienii" (definiți ca fiind cei cu un bunic

evreu sau mai mulți) din administrația publică, culminând cu Legile de la Nürnberg din 1935, care au retras cetățenia germană evreilor și le-au interzis acestora să aibă relații cu arienii. Hindenburg a fost de acord, cu condiția ca veteranii evrei să fie excluși. Încă de la început, Hitler a căutat în străinătate să distrugă Versailles, renunțând la calitatea de membru al Ligii Națiunilor, și a plănuit să reunifice popoarele germane, începând cu propria sa patrie, Austria, unde democrația era deja compromisă. Dintre noile națiuni de la Versailles, Hitler ura în special Polonia și Cehoslovacia. Dar interesul său pentru Austria se ciocnea cu ambițiile eroului său timpuriu, Mussolini.

Când cei doi s-au întâlnit la Veneția, Il Duce nu a fost impresionat de Der Führer - "mai mult cap de catâr decât inteligent", credea Mussolini. Dar prima mișcare a lui Hitler în Austria a eșuat atunci când naziștii locali au încercat o lovitură de stat care a eșuat. Mussolini a fost furios, dar era ocupat să-și consolideze forțele în Eritreea și Somaliland pentru a ataca Etiopia. Între timp, Hitler a redus șomajul cheltuind din belșug pentru autostrăzi și alte proiecte mari, dar miracolul economic nu a putut dura. Când Krupp a expulzat evreii din Consiliul Industrial al Reichului, soția sa, Bertha, a avut îndoieli. "Fuhrerul are întotdeauna dreptate", a răspuns Krupp. Hitler l-a numit Führer al Industriei.

În iunie, Papen, care în sfârșit a întrezărit realitatea, l-a denunțat pe Hitler. Când Goebbels a refuzat să raporteze discursul, Papen s-a plâns lui Hindenburg, care a amenințat brusc că îl va demite pe Hitler: ar fi putut să o facă. Industriașii și generalii se temeau de SA, al căror șef, Röhm, spera să suplinească armata și să naționalizeze industria. Krupp a apelat la Hitler, care în iunie 1934 a vizitat fabricile Krupp. Generalii prusaci îl susțineau acum pe Hitler. Ei erau esențiali, iar SA erau dispensabile.

Hitler a agonizat în vizuina sa vertiginoasă de pe Obersalzberg. Convingerea sa de a se împlini pe sine era cea care făcea discursurile sale atât de seducătoare și personalitatea sa atât de convingătoare. Insesizabil și secretos - numele său de cod pentru el însuși era Lupul - Hitler era condus de convingerea că ar putea muri tânăr, reflectând adesea: "Când nu voi mai fi aici..." Era un jucător nesăbuit ale cărui vise sfidau simțul convențional: "Merg pe drumul pe care mi-l dictează providența cu siguranța unui somnambul".

Doi eroi l-au inspirat în mod deosebit ca domnitor de război și artist, Frederic cel Mare și Wagner. Portrete ale lui Frederick erau atârnate în toate birourile sale; șederile sale cu Wagner la Bayreuth erau sacre. Toți politicienii există de două ori - ca indivizi care reprezintă doar calitățile lor personale și ca fenomene care reprezintă ceva mai mult:

magia constă în fuziunea dintre cele două. Capabil atât de un farmec insinuant, cât și de furie cu spume, Hitler a jucat multe roluri, glumind că era "cel mai mare actor din Europa". Ca interpret și manipulator, era capabil să seducă și să coopteze aristocrați și muncitori, germani și străini, fiind în același timp priceput în a-și echilibra curtea intimă "familială" de aghiotanți devotați în ceea ce arhitectul său, Albert Speer, numea "un sistem atent echilibrat de dușmănie reciprocă".

Deși dormea până târziu și stătea rar la birou, era capabil de o concentrare susținută, fie că dicta discursuri mai multor secretare în același timp, fie că mai târziu conducea războiul. Vegetarian și abstinent, un germofob obsesiv cu o dantură proastă, putrezită de prăjiturile bavareze, care mai târziu i-au provocat halitoză care îi dădea apă la ochi, era cel mai relaxat cu anumite familii, primii săi patroni și prieteni din München, urmat de familia Wagner, apoi de familia Goebbels și de Eva Braun. Dar a îmbrățișat din ce în ce mai mult testul suprem al puterii: inversarea timpului de dictator. Detestând singurătatea, el și-a tratat servitorii cu lungi monologuri care mai întâi îi fascinau și apoi îi plictiseau. Înarmat cu omnisciența sa de autodidact și cu lăudăroșenia de aventurier, disprețuia experții și știa întotdeauna mai bine. "Viața mea", spunea el, "este cel mai mare roman din istorie".

CUȚITE LUNGI; MAREA TEROARE; IMPULSUL MASELOR ȘI PUTEREA PERSONALĂ: HITLER ȘI STALIN

"În numele lui Dumnezeu", a exclamat Hitler. 'Orice e mai bine decât această așteptare. Sunt gata! Pe 30 iunie 1933, crimele au început cu mic cu mare. Hitler a aprobat listele cu morți întocmite de Himmler și Heydrich, dându-i cuvântul de cod Colibri lui Goebbels, care l-a transmis prin telegramă lui Göring și Himmler la Berlin.

Hitler a zburat la München. Röhm a fost arestat în pat (cu un amant de sex masculin) de către un Hitler splenic, ținând în mână un bici; alți câțiva lideri SA au fost, de asemenea, prinși în clinciuri homosexuale, spre groaza lui Hitler. Toți au fost apoi împușcați de SS; la Berlin, Schleicher (și soția sa) și rivalii naziști au fost uciși; poate că au murit în total 180 de persoane. Hindenburg a fost șocat de uciderea lui Schleicher, dar Hitler și-a cerut scuze, susținând că generalul a scos un pistol. Hindenburg, acum pe moarte din cauza cancerului, a aprobat.

Hitler a sosit înapoi la Berlin, bucurându-se de dramă: "Cămașă maro, cravată neagră, haină de piele maro închis, cizme militare înalte negre, totul întunecat peste întuneric", a scris un martor. 'Deasupra tuturor, cu capul gol, o față albă ca varul, fără somn, nebărbierită... din care o pereche de ochi stingheri priveau fix prin câteva șuvițe de păr închegate'. În dimineața următoare, Hitler i-a spus secretarului său: 'Tocmai am făcut o baie și mă simt ca și cum m-aș fi născut din nou'. Pe 2 august, Hindenburg a murit, lăsând scrisori în care pleda pentru restaurarea monarhiei - și lăuda "misiunea istorică" a lui Hitler. Hitler combina acum președinția cu cancelaria; armata i-a jurat credință în calitate de "Fuhrer al poporului german".

"Acest Hitler este un tip pe cinste", le-a spus un admirator neașteptat, Stalin, epigonilor săi de la Kremlin, impresionați de Noaptea cuțitelor lungi. Un extremist înnăscut, susținut de o poliție secretă criminală, numită acum OGPU, și de o rețea de lagăre de concentrare, GULAG, Stalin a stăpânit politica propulsivă a Epocii de masă, mobilizând milioane de oameni, în special tineri, în proiectul bolșevic de a distruge vechiul și de a construi o lume nouă, mai dreaptă, în drama palpitantă a revoluției. Dar el a apreciat, de asemenea, că modernitatea era o luptă geopolitică, condusă de arme de masă, ucideri în masă, producție în masă și spectacol de masă. El a combinat misiunea sa marxistă cu puterea sa personală și cu destinul imperial excepțional al Rusiei. Cu cât mobiliza mai mult masele, cu atât acestea aveau mai puțină putere și cu atât mai multă putere deținea el - ironia politicii de masă. Stalin se lansase într-un pariu radical și colosal de a industrializa Rusia cu o viteză amețitoare, folosind consilieri și tehnologie americană pentru a colectiviza agricultura în Ucraina și în alte regiuni, colectând fără milă cereale pentru a plăti industrializarea. Inițial, bolșevicii au promovat cultura ucraineană, ca parte a politicii lor de korenizatsiia (indigenizare), asigurând că Moscova era primordială. Dar când țăranii din Ucraina au opus rezistență, Stalin le-a "rupt spatele" prin represiune și foamete. Amintindu-și de invazia poloneză și temându-se că "am putea pierde Ucraina", a luat măsuri drastice împotriva limbii și culturii ucrainene, arestând, împușcând sau deportând 4-5 milioane de persoane. Cu toate acestea, nici represiunea și nici foametea nu s-au limitat la această republică: foametea a lovit și Volga inferioară, Caucazul de Nord și Kazahstanul. Mai târziu, Stalin i-a spus cu nonșalanță lui Churchill că zece milioane de oameni au murit de foame, iar cercetările demografice confirmă dispariția a opt milioane și jumătate de oameni. Patru milioane de țărani au murit de foame în Ucraina - unul din opt oameni - atrocitatea cunoscută astăzi sub numele de Holodomor ("Moartea prin foamete") care a fost, scrie Serhii Plokhy, "un fenomen creat de om, cauzat de politica oficială", rezultat al "politicilor cu o coloratură etnonațională clară". În același timp, a fost parte a unei foamete sovietice mai ample - 1,2 până la 1,4 milioane

de kazahi au murit de foame: "Aceasta", scrie Stephen Kotkin, "a fost cea mai mare rată a mortalității din Uniunea Sovietică". Calamitatea autoprovocată de Stalin ar fi putut distruge URSS, dar, în schimb, pariul crud a dat roade: URSS a ieșit cu ferme colectivizate, lucrate de 100 de milioane de fermieri la fel de asupriți ca șerbii - și cu o industrie modernă care ar fi putut în curând depăși Germania.

Beneficiind de momentul excepțional al internaționalismului marxist într-un tărâm dominat de obicei de etnici ruși, acest caucazian, plin de coșuri și compact, cu un braț ofilit, un fanatic marxist-leninist care vorbea întotdeauna rusește cu un accent greu, conducea acum imperiul țarului. Dar în cadrul partidului, tovarășii lui Stalin își băteau joc de obscuritatea sa, îi contestau dictatura, puneau la îndoială colectivizarea și, credea el, o încurajau pe soția sa maniaco-depresivă, Nadejda, să se sinucidă. Dacă Rusia se confrunta cu un nou război împotriva lui Hitler, Stalin trebuia să impună supremația totală. Uciderea era modul său de a face acest lucru. "Sistemul nostru", i-a spus el unui confident, "este sângerarea", explicând mai târziu că metoda sa era "mai rapidă, dar necesită mai mult sânge".

La cinci luni după Noaptea cuțitelor lungi, la 1 decembrie 1934, aliatul lui Stalin și liderul de la Leningrad (fostul Petrograd), Serghei Kirov, a fost asasinat, cel mai probabil de către un camarad instabil a cărui soție o sedusese - deși este de asemenea posibil ca Stalin să fi organizat acest lucru. Întotdeauna un maestru al improvizației, Stalin și-a luat puteri de urgență și a lansat o Teroare, ordonând arestări, deportări și asasinate pentru a epura Partidul nu doar de trădători, ci chiar de cei care ar putea avea gânduri neloiale. Teroarea făcea parte din ADN-ul Partidului Comunist; autocrația făcea parte din ADN-ul statului rus; iar crimele erau instrumentul politic esențial al lui Stalin, dar și parte a unei personalități modelate de viața sa clandestină, de sălbăticia războiului civil și, mai presus de toate, de experiența puterii și a nesiguranței de la Kremlin. Dictatura își creează proprii monștri. Haosul bizar al Terorii a fost creația tuturor acestora, condus de întunericul feroce al lui Stalin, de voința implacabilă, de abilitățile sale politice și de violența sa rece, dar total nesăbuită. Nicio mare putere nu s-a mutilat vreodată într-o asemenea frenezie extraordinară de haos și crimă. Suspectând bolșevicii și generalii veterani, Stalin a orchestrat o vânătoare națională de vrăjitoare, organizând procese spectacol melodramatice în care lideri respectați au mărturisit comploturi ciudate. Împreună cu comisarul său din NKVD, un mirmidon pitic numit Nikolai Iejov, a întocmit liste de morți, cunoscute sub numele de "albume", cu mii de tovarăși pe care Stalin îi cunoștea adesea îndeaproape; între timp, sute de mii de victime anonime, selectate prin cote de loc, rasă și origine, au fost, de asemenea, vizate: în cadrul

"operațiunilor naționale", polonezii și coreenii au fost decimați; în cadrul republicilor, teroarea i-a lovit cel mai intens pe ucraineni. Tortura răzbunătoare a vechilor dușmani, uciderea prietenilor și a familiilor și scenariile paranoice ale unor conspirații înfiorătoare reflectau ciudățenia lui Stalin însuși, dar acesta credea că teroarea era singura modalitate de a asigura o loialitate totală. "Mai bine să sufere zece oameni nevinovați decât să scape un singur spion", spunea el. 'Când tai lemne, zboară așchii'. În timpul domniei sale, optsprezece milioane de nevinovați au trecut prin lagărele atroce GULAG. Pornind de la doar 79.000 de muncitori sclavi în 1930, ajungând la un milion în 1935 și la aproximativ șapte milioane în 1938, acești sclavi munceau pe canale sau în mine; totuși, ca și în sudul Americii, sclavia nu era doar diabolică, ci și ineficientă din punct de vedere economic. În perioada 1936-8, un milion de victime au fost lichidate oficial, dar numărul real a fost mult mai mare. Patruzeci de mii de ofițeri au fost executați, inclusiv trei din cei cinci mareșali. Numărul total al celor uciși în timpul guvernării lui Stalin nu va fi niciodată cunoscut, dar probabil că a fost de aproape douăzeci de milioane.

Urmărind "mașina de tocat carne" autodistructivă a lui Stalin, Hitler a fost convins că Uniunea Sovietică a fost grav slăbită. El s-a bucurat de uniunea mistică mesianică dintre Volk și Führer, prezentându-se la vaste mitinguri teatrale la Nürnberg. "Odată, în vremurile de demult, ați auzit vocea unui om", a spus Hitler la mitingul din septembrie 1936, "și ... v-a trezit și l-ați urmat ... Când ne întâlnim aici, suntem pătrunși de uimire pentru că ne-am reunit. Nu toți mă puteți vedea, iar eu nu vă pot vedea pe toți. Dar eu vă pot simți pe voi, iar voi mă puteți simți pe mine.

ETIOPIA CU SAU FĂRĂ ETIOPIENI: HAILE SELASSIE ȘI MUSOLINI

În decembrie 1934, în timp ce Führerul se îndrepta spre Europa și Stalin își lansa Teroarea, Ducele s-a îndreptat spre Etiopia pentru a-l răzbuna pe Adowa.

Cu cinci ani mai devreme, regentul său în vârstă de treizeci și șapte de ani, Ras Tafari, fusese încoronat ca Negus Negust Haile Selassie în St George's, Addis, o ceremonie la care au participat pentru prima dată invitați din partea tuturor puterilor europene, menită să uimească prin gloria tradițională etiopiană și modernitatea independentă. Haile Selassie a anexat ultimul dintre sultanatele musulmane și a creat o constituție cu o adunare care a instituit o monarhie absolutistă. Dar poziția Etiopiei între Eritreea și

Somalilandul italian a făcut din ea un loc ideal pentru a lansa noul imperiu roman al lui Mussolini.

"Doar el și cu mine știam ce se va întâmpla", s-a lăudat generalul Emilio De Bono, promițându-i Ducelui că cucerirea acesteia "nu va fi dificilă".

'Cu toată viteza înainte', a ordonat Mussolini.

La Addis, în timp ce italienii încercau să-i provoace pe etiopieni în îndepărtata oază Ogaden de la Wal-Wal, Haile Selassie a refuzat să se mobilizeze și a apelat la Liga Națiunilor. Marea Britanie și Franța, deja alarmate de Hitler și dornice să nu-l împingă pe Mussolini într-o alianță germană, s-au făcut de rușine acceptând prădătoria Duce.

La 3 octombrie 1935, fără nicio declarație de război, De Bono din Eritreea și Rodolfo Graziani din Somaliland au invadat Etiopia cu 476.000 de oameni, dintre care 60.000 de colonei regali eritreeni, 17.000 de membri ai grupului neregulat Gruppo Bande Eritrea și somalezi sub comanda sultanului Olol Dinle, împreună cu 500 de tancuri și 350 de avioane. Dintre cei 250.000 de soldați ai lui Haile Selassie, doar cei 20.000 de membri ai Gărzii Imperiale erau complet înarmați; el avea opt avioane operaționale, iar italienii subornaseră unii magnați etiopieni.

În afara Palatului Menelik, în ritmul tobelor, negustorul negus îmbrăcat în kaki, calm și echilibrat, a trecut în revistă trupele sale, membrii Gărzii sale înarmați cu mitraliere Vickers pe catâri, dar mulți dintre ei cu bastoane, sulițe și centuri de muniție goale. În timp ce italienii bombardau Adowa, Mussolini l-a demis pe De Bono și l-a numit pe mareșalul Pietro Badoglio, căruia i-a ordonat "să folosească gazele și aruncătoarele de flăcări chiar pe scară largă", adăugând: "Folosiți toate mijloacele de război". Fiii piloți ai lui Mussolini, Bruno și Vittorio, s-au bucurat de raidurile lor de bombardament și s-au lăudat că au măcelărit etiopieni.

Împăratul a contraatacat în sudul Tigray, dar a fost respins, iar trupele sale au fost otrăvite cu gaz. "Dintre toate masacrele", își amintea el, "din acest război teribil și nemilos, acesta a fost cel mai rău. Bărbați, femei, animale au fost spulberate sau arse cu gaz muștar, cei muribunzi, răniți, țipau de agonie'. În martie 1936, Haile Selassie și ultima armată din nord au fost înfrânți la Maychew de Badoglio, cu 11.000 de morți. Împăratul s-a retras pentru a se ruga în catedralele subterane săpate în stâncă de la Lalibela, înainte de a se opri la Addis, unde consilierii săi l-au implorat să nu cadă în mâinile italienilor. Badoglio a declarat un Marș al Voinței de Fier dinspre nord, în timp ce Graziani, care, la fel ca Badoglio, își făcuse un nume masacrând libieni în nordul

Africii, a avansat dinspre sud. În mai, Haile Selassie a scăpat din Addis cu trei zile înaintea lui Graziani, care a devenit vicerege. Patru zile mai târziu, la Roma, Mussolini a apărut la balconul Palazzo Veneziano. "Etiopia este italiană!", a declarat el în fața unei mulțimi extaziate. 'Adowa este răzbunată'. Victor Emmanuel a fost proclamat împărat al Etiopiei.

În iulie, Mussolini și Hitler au primit trimiși de la un general rebel din Spania. Țara fusese afectată de dictatură, inegalitate, depresie și nedumerire față de pierderea imperiului. Regele său Bourbon Afonso al XIII-lea fusese exilat, iar republica sărăcită era divizată în mod letal între socialiștii seculari și conservatorii catolici. Acum, când socialiștii au câștigat alegerile, generalul Francisco Franco s-a alăturat rebeliunii. Micuț, cu șolduri largi și voce înaltă, precaut și viclean, Franco devenise cel mai tânăr general al țării ca comandant al brutalei Legiuni Africane care lupta în colonia marocană a Spaniei, dar acum legionarii săi erau blocați în Maroc, permițând guvernului republican să păstreze controlul asupra unei mari părți a țării.

Trimișii săi au fost norocoși să îl găsească pe Hitler la Bayreuth, la familia Wagner. "Nu așa se poate începe un război", a exclamat Führerul, temându-se că "bolșevicii evrei de la Moscova" vor pune stăpânire pe Spania. Hitler și Mussolini au transportat pe calea aerului trupele lui Franco pe continent, urmate de 50.000 de soldați italieni și 16.000 de germani. Lupta împotriva fascismului a atras 40.000 de voluntari, cunoscuți sub numele de Brigăzile Internaționale. Încet-încet, Stalin a început să sprijine Republica, trimițând 3.000 de consilieri și armament și lansând în Spania o teroare asemănătoare cu cea pe care o conducea în Rusia. Franco, un generalissimo criminal și lent, nu a reușit să cucerească Madridul, dar, ajutat de bombardamentele italiene și germane, se vedea pe sine însuși ca El Caudillo al ultimei cruciade, anihilând socialiștii fără Dumnezeu. Ambele tabere au ucis civili: republicanii au împușcat în jur de 38.000 de persoane, dar Franco a împușcat 200.000. Au existat asemănări între Spania și Etiopia.

Graziani, acum marchiz de Neghelli, a interzis "amestecul rasial" și, după o tentativă de asasinat la Addis în ziua pe care etiopienii o amintesc ca fiind Yekatit 12 (februarie 1937), a dezlănțuit soldații italieni și milițienii Leului Negru care, strigând "Duce! Duce!" și "Civiltà Italiana!", au măcelărit 20.000 de persoane. 'Străzi întregi au fost incendiate', ocupanții lor mitraliați sau înjunghiați.

'Ducele va avea Etiopia', spunea Graziani, 'cu sau fără etiopieni'. Cu un an înainte, în timp ce inspecta o biserică la Jijiga, viceregele a căzut printr-o gaură ascunsă sub un covor, o umilință pe care era hotărât să o răzbune. La Debre Libanos, Graziani a

ordonat: "Executați sumar toți călugării, fără deosebire, inclusiv pe viceprimar". Două mii de călugări au fost uciși. În total, italienii au ucis 400.000 de etiopieni. Liga Națiunilor a adoptat apoi a anulat sancțiunile. 'Italia consideră că este o onoare să informeze Liga', s-a lăudat ministrul de externe și ginerele lui Mussolini, contele Ciano, 'despre eforturile sale de a civiliza Etiopia'. La Geneva, Haile Selassie, senin și solemn, a avertizat Liga: "Nu este doar o chestiune de agresiune italiană; este vorba de securitate colectivă" și a întrebat: "Ce răspuns voi da poporului meu?".

Nu a existat niciunul - iar Hitler nu a fost singurul care a înțeles că Liga era fără dinți. La 25 noiembrie 1936, Japonia a semnat un pact antisovietic cu Germania, la care s-a alăturat în curând Italia - viitoarea alianță a Axei. Opiniile împăratului Hirohito rămân opace, dar este probabil ca acesta, împreună cu curtenii și generalii săi, să fi fost convins că a venit momentul să cucerească China.

În februarie 1936, o lovitură de stat dată de ofițerii naționaliști a pus și mai multă presiune asupra lui Hirohito. Rebelii au fost executați, dar Hirohito, generalii săi și genro, veteranii săi politici, au intensificat cultul naționalismului militarist, împletit cu cavalerismul bushido, ritualul shintoist și cultul imperial. În particular, Hirohito nu se considera divin, dar credea că împăratul este sinonim cu națiunea și statul. În mai 1937, el a susținut kokutai no hongi - fundamentele politicii naționale - care îl vedea pe împărat ca pe un "zeu viu". Toată lumea trebuie "să trăiască pentru marea glorie a împăratului, abandonând ego-ul mic și exprimând astfel adevărata noastră viață ca popor": acesta era kodo, calea imperială. Ostilă democrațiilor occidentale, această ideologie pan-asiatică era condiționată de supremația japoneză. Genro considera China ca fiind subumană din punct de vedere rasial, un simplu teritoriu pe care Japonia, datorită sacrificiilor de sânge din 1895 și 1904, era sortită să-l stăpânească.

La 7 iulie 1937, un schimb de focuri neplanificat între trupele japoneze și cele chineze la podul Marco Polo, care asigura accesul la Beijing, a oferit pretextul pentru invadarea Chinei - începutul unei lupte care avea să ucidă paisprezece milioane de chinezi (doar Rusia avea să piardă mai mulți) și să ofere scânteia unui război mondial.

Autodeterminarea a fost un ideal nobil, încă universal acceptat ca bază corectă pentru organizarea lumii moderne, dar în practică a fost dureros. Noile state-națiune au trebuit să fie decupate din teritorii îndelung guvernate de imperii multietnice. În Irlanda, Marea Britanie, confruntată cu o revoltă catolică irlandeză și cu un război civil, urma să negocieze o împărțire între o republică catolică independentă în sud și o provincie

protestantă în nord. La fel cum crearea Greciei în anii 1820 a dus la plecarea musulmanilor, acum crearea Turciei i-a expulzat brutal pe greci. După cel de-al Doilea Război Mondial, astfel de partiții brutale au creat noi state în Germania și Polonia 1945; India și Pakistan 1947; Israel 1948.

Enver, cândva vice-general otoman, dar acum depășit de Kemal, a plecat la Berlin, apoi la Moscova și în Asia Centrală, unde s-a declarat amir al Turkestanului și a lansat o revoltă turcă, căreia i s-a opus Armata Roșie a lui Lenin, care încerca să securizeze Asia Centrală. Nu departe de Dușanbe (Tadjikistan), a fost ucis de bolșevici într-o încăierare. Ceilalți doi pașa, Talaat și Jemal, au fost asasinați de armeni.

În timpul războiului, secretara lui Atatürk, Fikriye Hanım, a fost principala sa amantă, dar acum a întâlnit-o pe cultivata Latife Us˙aklıgil, formând un triunghi care s-a încheiat cu împușcarea lui Fikriye (cu un pistol care a fost un cadou de la Kemal). În 1938, la doar cincizeci și șapte de ani, Atatürk a murit de ciroză la Palatul otoman Dolmabahçe din Istanbul. Viziunea sa, păzită de armată, care a intervenit în repetate rânduri pentru a prelua puterea, a rezistat până în 2003, când islamistul Recep Tayyip Erdog˘an, mai întâi ca premier, apoi ca președinte, a impus o autocrație islamistă, reconvertind simbolic Hagia Sophia în moschee.

'Dreptul republicilor de a se separa liber de Uniune a fost inclus în text', scria un eseist istoric rus în 2021, dar 'făcând acest lucru, autorii au plantat în fundația statului nostru o bombă cu ceas periculoasă'. Eseistul a fost Vladimir Putin. Cele patru republici inițiale erau Rusia, Ucraina, Belarus și Transkavkazia (Caucaz). Apoi au fost adăugate republicile din Asia Centrală și a fost ruptă Transkavkazia. După 1940 au fost cincisprezece.

Mao s-a inspirat din filozoful Sun Tzu din secolul al V-lea î.Hr: "Când inamicul avansează, noi ne retragem". Când inamicul se odihnește, noi îl hărțuim. Când inamicul evită lupta, noi atacăm. Când inamicul se retrage, noi avansăm".

"Nu există prietenie, bunătate sau iubire autentică sub ceruri", a scris Chiang în jurnalul său surprinzător de emoționant. 'Relația dintre mamă și fiu este singura excepție'. Avea încredere doar în Meiling: 'În afară de soția mea, nicio altă persoană nu poate împărți cu mine o mică responsabilitate sau o mică muncă'. Chiang a acordat subvenții războinicilor care îl susțineau, iar Meiling a organizat plățile, în timp ce T. V. Song și H. H. Kung au ocupat funcțiile de premier și ministru de finanțe. Când asasinii au încercat să-i ucidă pe generalul și pe doamna Chiang, aceștia au strigat: "Moarte dinastiei Song!".

Fiecare familie avea o ierarhie de șefi, căpitani și soldați. Într-un ritual cvasi-catolic, degetul unui "om făcut" a fost înțepat, sângele picurând pe o imagine a Sfântului Francisc de Assisi, care a fost apoi aprinsă în timp ce acesta jura omertà - tăcere - cu cuvintele: "Așa cum arde acest sfânt, așa va arde și sufletul meu. Eu intru viu și ies doar mort". Familiile criminale recreau loialitatea familiilor reale, deși șefii lor erau de fapt aleși; doar familia Trafficante din Florida trecea din tată în fiu.

Cel mai în vârstă kaiser, fostul prinț al coroanei Wilhelm, l-a susținut inițial pe Hitler, sperând să candideze el însuși la președinție și să restabilească monarhia.

La cincisprezece ani, Deng a călătorit pentru a studia și a se pregăti ca instalator în Franța, unde a devenit marxist și l-a întâlnit pe Zhou Enlai, revenind apoi pentru a se alătura armatei unui dictator de război aliat al lui Chiang. Când generalul s-a întors împotriva comuniștilor, Deng a fugit la Mao și l-a însoțit pe acesta în Marșul lung. La noua sa bază, Mao l-a promovat și pe Xi Zhongxun, fiul unui moșier local din Shaanxi. Activitatea lui Xi în timpul anilor '40 a inclus activitatea Frontului Unit pentru a cuceri liderii și teritoriul KMT. A întâlnit o tânără din Beijing al cărei tată era un oficial KMT, dar aceasta s-a alăturat comuniștilor și s-au căsătorit în 1943. Când el s-a mutat la Beijing, ea a plecat cu el, lucrând în departamentul de propagandă. Fiul lor, Xi Jinping, va conduce China în secolul XXI, iar misiunea sa va fi de a finaliza opera tatălui său prin recuperarea ultimului bastion al KMT, Taiwan.

După ce i-a învins pe bolșevici în 1920, Piłsudski s-a retras, revenind în 1926, în fața instabilității crescânde, pentru a guverna ca ministru al afacerilor militare. În mod neobișnuit într-o Europă care clocotea de antisemitism, Piłsudski i-a primit pe numeroșii evrei din Polonia în proiectul său național, o politică pe care a numit-o "asimilare națională". Conștient de vulnerabilitatea Poloniei în fața lui Hitler, este posibil ca el să fi sugerat Franței lansarea unui atac preventiv - înainte de a muri de cancer în 1935, ceea ce a lăsat Polonia ca o dictatură fără dictator.

Un vizitator din altă lume a fost martor la aceste evenimente. O delegație de baptiști americani se afla în turneu în Germania în acea lună: Michael King, un pastor baptist din Atlanta și tatăl unui băiat, Michael Jr, în vârstă de cinci ani, a fost inspirat de vizitarea casei lui Martin Luther din Wittenberg, dar îngrozit de rasismul antisemit al lui Hitler. La întoarcere, el și-a schimbat numele său și al fiului său în Martin Luther King și a ajutat la redactarea unei declarații a Alianței Mondiale Baptiste, potrivit căreia "Acest Congres deplânge și condamnă, ca o încălcare a legii lui Dumnezeu Tatăl Ceresc, orice

animozitate rasială și orice formă de opresiune sau discriminare nedreaptă față de evrei, față de oamenii de culoare sau față de rasele supuse în orice parte a lumii".

Încoronarea lui Ras Tafari, împreună cu mișcarea "Întoarcerea în Africa" a lui Marcus Garvey, care a prezis că 'Regii vor veni din Africa', a inspirat o nouă mișcare, rastafarianismul, în Jamaica, ai cărei adepți credeau că Haile Selassie a marcat o a doua venire a lui Hristos de culoare.

Franco nu a fost singurul autocrat din Iberia, dar Portugalia a urmat un model complet diferit. După ce monarhia portugheză a fost răsturnată în 1910, țara a fost prost administrată și sărăcită, deși și-a menținut imperiul în Angola, Mozambic, Guineea și Goa. Dar, după o lovitură de stat militară în 1926, ofițerii au făcut un lucru neobișnuit: în loc să numească un general, au recrutat ca ministru de finanțe un profesor de economie talentat, António Salazar, fiul unui manager de moșie provincial care era cât pe ce să devină preot. Salazar a echilibrat bugetul, apoi, în calitate de premier, creând ceea ce el numea un Novo Estado (Statul Nou) catolic pluricontinental și imperialist, a stabilizat Portugalia ca un dictator conservator, bazat pe Dumnezeu, Țară și Familie, suprimând opoziția în țară cu ajutorul poliției sale secrete, PIDE, și întinerind imperiul prin trimiterea de coloniști în Angola și Mozambic. A fost iliberal și autoritar, dar și profesor și cerebral; au existat puține mitinguri și un rasism minim. Dar PIDE a operat un lagăr în Capul Verde, unde prizonierii erau torturați și uciși. Salazar s-a ținut departe de războiul civil spaniol și de cel de-al Doilea Război Mondial, dar a fost dispus să lupte pentru a menține imperiul portughez.

ACTUL XX

2 MILIARDE

Roosevelt, Suns, Krupps, Pahlavis și Sauditi

HIROHITO INVADEAZĂ CHINA

Hirohito, consultându-se cu generalii săi, în frunte cu unchiul său străbunic, prințul Kotohito, șeful Statului Major, și cu premierul său, prințul Konoe, a fost asigurat că războiul va fi "terminat în două sau trei luni". Konoe, cultivat și pragmatic, fan al lui Oscar Wilde, era convins, după ce a participat la conferința de la Versailles, că puterile occidentale erau colonialiști rasiști hotărâți să distrugă Japonia.

'Nu ar fi mai bine să concentrăm o forță mare în punctul cel mai critic', a întrebat Hirohito, 'și să dăm o lovitură copleșitoare? Ministrul de război a fost de acord: trebuie să fie un "război total", dar "nedeclarat" pentru a evita intervenția occidentală sau sovietică. La 28 iulie 1937, data corectă pentru începerea celui de-al Doilea Război Mondial, japonezii au lansat o ofensivă totală împotriva Beijingului și a portului Tianjin. La 8 august, vechea capitală a fost capturată împreună cu o mare parte din nordul Chinei.

Chiang Kai-shek se chinuia să afle când să reziste "banditilor pitici", întrebându-se "Existență sau distrugere?". Dacă nu opunea rezistență, risca să piardă puterea; dacă o făcea, risca să fie înfrânt. A fost de acord să negocieze cu Mao un front unit împotriva Japoniei. În Xi'an, Chiang s-a întâlnit cu locotenentul lui Mao, Zhou Enlai. Dar comuniștii au manipulat patriotismul domnitorului de război din Manciuria, Tânărul Mareșal, Zhang Xueliang, care, dezgustat de ezitările generalului, a pus la cale un complot pentru a-i forța mâna lui Chiang. Trupele Tânărului Mareșal au luat cu asalt vila lui Chiang, omorându-i gărzile și descoperindu-l pe generalissimo ascuns pe un versant al muntelui în cămașă de noapte și fără proteză dentară. Soția sa, Meiling Song, s-a gândit să atace orașul, dar în schimb s-a grăbit să i se alăture soțului său. Mao a vrut ca Chiang să fie ucis, dar Stalin, temându-se de un atac japonez, a ordonat eliberarea sa. Chiang a fost de acord cu planul lui Stalin pentru o alianță antijaponeză, primindu-și fiul înapoi ca premiu.

La eliberare, pedepsit și umilit, Chiang a apărat Shanghaiul cu 500.000 de oameni. Hirohito a convenit cu generalii săi să ordone forțelor japoneze de 200.000 de oameni să ia cu asalt Shanghaiul. Nouă mii de japonezi au fost uciși, față de aproape 250.000 de chinezi. Japonezii au fost indignați de pierderile suferite, iar trupele lor au primit ordin să trateze la fel civilii și non-civilii: nu au luat prizonieri, măcelărind mii de oameni în Shanghai. La 13 decembrie, au cucerit capitala Nanjing. Generalul Matsui Iwane, comandantul frontului, și unchiul lui Hirohito, prințul Yasuhiko Asaka, în calitate de comandant al Forței Expediționare din Shanghai, au ordonat represalii dure, ca premergătoare unei parade. În prima zi, 32.000 de oameni au fost uciși. Ordinul lui Asaka a fost: "Ucideți toți prizonierii". În total, este posibil ca trupele lui Asaka să fi ucis

până la 340.000 de chinezi; aproximativ 20.000 de femei au fost violate, mutilate și ucise. Crimele, o expresie a furiei pentru rezistența chineză și o demonstrație a superiorității rasiale japoneze, au continuat timp de șase săptămâni. Hirohito și generalii săi au fost responsabili, dar chiar și generalul Matsui a devenit "deprimat", adăugând: "Îmi pare rău pentru tragedii, dar armata trebuie să continue dacă China nu se pocăiește". Matsui și Asaka au fost rechemați, dar Hirohito l-a lăudat pe Matsui și l-a decorat pe Asaka.

Chiang a luat poziție la Wuhan, dar a fost înfrânt, mutându-și capitala la Chungking, în interior. În fieful său din Shaanxi, Mao s-a așezat pentru un lung război de gherilă, remarcând ironia faptului că "Cei care au pus mâna pe groapa de la latrină nu se pot căca, în timp ce oamenii care sunt umflați nu au groapă". În capitala sa, Yan'an, și-a mărit forțele de la 30.000 la 440.000, dar a lăsat războiul frontal în seama lui Chiang. Până în 1938, japonezii controlau cea mai mare parte a coastei Chinei, iar Chiang și Mao rezistau în interior, dar se angajaseră într-un război pe care nu l-ar fi terminat niciodată și pe care nu și-l puteau permite. În acest caleidoscop în schimbare rapidă, exista o singură certitudine înțeleasă de toți jucătorii: conflictul care urma să aibă loc, spunea Stalin, va fi un "război al mașinilor", ceea ce însemna că "stăpânirea petrolului", în cuvintele lui Churchill, "era premiul". Cei care îl vor controla vor fi stăpânii.

REGII PETROLULUI - CUCERIREA ARABIEI: ABDULAZIZ ȘI REZA

Șahul intrase în conflict cu britanicii, cerând o cotă mai mare din petrolul iranian. Amenințând că va anula complet concesiunea, a obținut condiții mai bune. A fost începutul unui transfer de putere dinspre Europa spre Asia. Dar fricțiunile au otrăvit curtea lui Reza.

Reza spera să asigure dinastia pentru fiul său, Mohammad, care acum sosea acasă de la internatul elvețian împreună cu efemerul școlii, Ernest Perron, cu unsprezece ani mai mare: "un tip curios", scria un diplomat britanic, "îmbrăcat ca un boem de comedie muzicală care, de asemenea, scrie personaje din palmă și face cele mai surprinzătoare declarații despre viața ta sexuală!". Șahul, îngrozit de homosexualitate, a fost oripilat și l-a atacat pe Perron cu biciul, ordonând expulzarea acestuia până când fiicele sale l-au convins să îl lase să rămână. Șahul l-a numit grădinar. Oricare ar fi fost rolul lui Perron,

acesta a fost emoțional, nu sexual: prințul moștenitor își pierduse virginitatea cu o cameristă elvețiană și se angajase într-o viață întreagă de afemeiat.

Șahul, grăbit să aranjeze căsătoria fiului său, a ales o prințesă egipteană: Casa lui Mehmed Ali era cea mai veche dinastie din regiune, chiar dacă era sunnită. În martie 1939, la Palatul Abdeen din Cairo, prințul moștenitor s-a căsătorit cu prințesa Fawzia, sora tânărului rege Farouk al Egiptului, înainte ca ceremonia să fie repetată la Teheran, în prezența șahului. Fawzia, a cărei mamă, regina Nazli, era în parte franțuzoaică, avea "o față perfectă în formă de inimă și ochi albaștri ciudat de palizi, dar pătrunzători"; crescută în luxul hedonist al Egiptului, ea era îngrozită de șahul necizelat, plictisită de parohialismul burghez al curții persane și nefericită de soțul ei incomod. Presimțind războiul care se apropia, șahul spera să-și asigure regatul prin echilibrarea Marii Britanii împotriva Germaniei.

La sud, la 3 martie 1938, o companie petrolieră americană a descoperit petrol la sonda Dammam 7 din noul regat al Arabiei Saudite. Până atunci, ascensiunea lui Abdulaziz ibn Saud și a wahhabiștilor săi fusese o problemă minoră de securitate pentru britanici, care își apărau regii hașemiți din Irak și Transiordania. Acum, Arabia se alătura Iranului și Irakului ca stăpâni tot mai puternici ai petrolului.

Regele depindea de taxele de pelerinaj de la Mecca, dar veniturile sale s-au scufundat în timpul crizei economice. Ikhwan îl făcuseră, dar acum îl amenințau și trebuia să-i distrugă. În martie 1929, la Sabilla, mitralierele saudite, ajutate de avioanele RAF, au secerat câteva sute de cameleteri, punând capăt Ikhwan-ului ca forță. La 23 septembrie 1932, Abdulaziz s-a declarat rege al unei noi țări, Arabia Saudită. Recompensele au apărut imediat: inginerii săi au dotat noul său palat Murabba cu electricitate și toalete, fiind începutul transformării saudiților din războinici ai deșertului în potentați internaționali. Încurajate de un englez bizantin, St John Philby, un fost diplomat britanic care, după ce s-a convertit la islam, a fost numit șeicul Abdullah de către rege, companiile petroliere occidentale (toate plătindu-l pe Philby) au început să facă prospecțiuni pentru petrol. În Riad, Philby a jucat rolul șeicului, în cluburile din St James's, pe cel al funcționarului public britanic. Acum a negociat primele concesiuni petroliere saudite, semnate în 1933 cu SoCal, căreia i s-a alăturat în 1936 Texaco, într-o societate mixtă cu Aramco a lui Abdulaziz. Pe măsură ce tensiunile internaționale creșteau, fiecare putere - dar în special Germania și Japonia, care nu controlau niciun câmp petrolifer - căutau "premiul".

AȘA SE FACE: PLANUL LUI HITLER

La 20 aprilie 1937, când a împlinit patruzeci și opt de ani, Hitler le-a dezvăluit celor doi confidenți ai săi adevărata sa viziune asupra imperiului: Albert Speer, un tânăr arhitect suav, i-a prezentat o machetă a noii sale gigantice capitale, Germania (Berlin). "Înțelegeți acum de ce plănuim atât de mare?", a întrebat Hitler în timp ce, împreună cu Goebbels, admira o Sală a Poporului de șapte ori mai mare decât Sfântul Petru, proiectată pentru a găzdui 180.000 de persoane; Palatul Führerului, asemănător unei fortărețe; un Arc al Victoriei de 260 de picioare care să eclipseze Arcul de Triumf; și o gară mai mare decât Grand Central din New York. 'Am făcut aceste schițe acum zece ani', a spus Hitler când l-a însărcinat pe Speer. 'Știam că într-o zi le voi construi'. Speer plănuia să finalizeze Germania în 1950. După aceea i-a arătat tatălui său. 'Voi doi ați înnebunit de tot!', a spus tatăl său. Dar acum Hitler i-a mărturisit lui Speer că Germania va fi 'capitala imperiului germanic'. Mai târziu, i-a spus lui Goebbels despre planurile sale iminente pentru Austria și Cehoslovacia: "Le vom obține... De aici și marile planuri de construcție ale Führerului". La o adunare secretă, Hitler a explicat: "Întotdeauna merg până la extremul a ceea ce simt că pot risca și nu mai mult... Spun: "Vreau să vă distrug. Și acum voi cere inteligenței mele să mă ajute să te manevrez într-un colț, astfel încât să nu te poți năpusti asupra mea pentru că ai suferi o lovitură fatală în inimă"". Și apoi a urlat: "Așa se face.

Hitler a început să crească presiunea asupra Austriei, convocându-l pe cancelarul acesteia, Kurt Schuschnigg, în februarie 1938, pentru a amenința cu invazia. 'Sarcina mea este prestabilită', i-a spus el. 'Cu siguranță nu credeți că ați putea opune rezistență nici măcar o oră? Cine știe? Poate că mâine dimineață voi fi în Viena ca o furtună de primăvară'. Schuschnigg a încercat să-l învingă pe Hitler la propriul joc, convocând un referendum privind independența care i-a oferit lui Hitler pretextul pentru a masa Wehrmachtul la granițele Austriei.

La Viena, baronul Alphonse de Rothschild nu era sigur dacă ar trebui să plece sau nu, dar soția sa, o englezoaică elegantă pe nume Clarice Sebag-Montefiore, a auzit de la iubitul ei din Ministerul de Externe că naziștii aveau deja o listă de evrei pe care urmau să-i aresteze. Și-au împachetat mașina și au plecat în Franța. Sigmund Freud, în vârstă de optzeci și doi de ani, a refuzat să plece. 'În Evul Mediu, m-ar fi ars', a insistat el. 'Acum, se mulțumesc să-mi ardă cărțile'.

Schuschnigg a anulat plebiscitul și a demisionat, predând puterea ministrului său nazist de interne. La 12 martie, forțele germane au intrat în Austria. Conducând o coloană de Mercedes-uri cu acoperișul deschis printre mulțimi extaziate, Hitler a trecut prin Linz, unde s-a uitat la fereastra medicului său evreu Eduard Bloch, care i-a răspuns cu capul, și apoi în Viena, unde a apărut la balconul Hofburg-ului înainte de a vizita mormântul nepoatei sale Geli Raubal. Acest Anschluss - Uniunea - a declanșat o mulțime de tragedii: Bătăușii naziști i-au obligat pe evrei să curețe străzile. Expertul evreiesc al lui Himmler, Adolf Eichmann, un fost gardian de la Dachau și fiul unui contabil care conducea acum Departamentul Evreiesc al SD, Secțiunea II/112, a rechiziționat unul dintre cele cinci palate Rothschild pentru Agenția Centrală pentru Emigrația Evreiască, pentru a supraveghea confiscarea averilor evreiești, în special a celor 100 000 de evrei care doreau să plece.

Baronul Louis de Rothschild, fratele debordant al lui Alphonse, jucător de polo, botanist, estetolog, căsătorit cu o contesă austriacă, a fost vizitat de ofițeri SS cărora majordomul său le-a spus să se întoarcă după prânz. Când a încercat să plece, a fost arestat pe aeroportul din Aspern. Göring și Himmler au concurat între ei pentru a obține o răscumpărare Rothschildiană. Himmler a câștigat, vizitându-l pe Rothschild în închisoare pentru a negocia predarea unor bunuri în valoare de 21 de milioane de dolari în schimbul libertății. Louis s-a alăturat fratelui său în America. Freud a refuzat să plece.

În urma naziștilor au urmat profitorii, în frunte cu Krupp, care acum, ajutat de Göring, a pus mâna pe principalele oțelării austriece. Așa cum familia Wagner era dinastia culturală a lui Hitler, familia Krupp era pentru el regalitatea industrială. Când Mussolini l-a vizitat, i-a arătat uzinele Krupp din Essen. Krupp a sărbătorit cea de-a cincizecea aniversare a lui Hitler oferindu-i o masă de oțel cu svastică, pe care era gravat un citat din Mein Kampf. Hitler a fost încântat. Alfried, fiul lui Gustav, Alfried, cu nasul cârligat, cadaveric și ochi înfundați, membru SS din 1931, s-a alăturat consiliului de administrație, dezvoltând tancuri pentru noul război mobil.

"Acum este rândul cehilor", i-a spus un Hitler euforic lui Goebbels, pregătindu-se pentru războiul împotriva Cehoslovaciei în numele minorității germane din Sudetenland. La 17 septembrie 1938, prim-ministrul britanic, Neville Chamberlain, cu ciocul fără inspirație, dar acum hotărât să salveze pacea europeană, a sosit la Berghof, spectaculoasa casă alpină a Führerului, unde a fost tratat cu vociferări cu spume și negocieri raționale. Chamberlain l-a disprețuit pe Hitler - "complet lipsit de distincție", a spus el, "l-ai lua drept pictorul de casă care a fost odată". Hitler l-a ironizat pe Chamberlain, pe care l-a numit "școlăresc" și "un vierme". După întâlniri ulterioare, Chamberlain s-a lăudat că va

încerca să evite războiul "din cauza unei certuri într-o țară îndepărtată, între oameni despre care nu știm nimic". La conferința de la Munchen, mediată de Mussolini, Chamberlain și premierul francez Daladier au convenit asupra "cedării către Germania a teritoriului german sudeten" din Cehoslovacia.

Chamberlain a zburat triumfător spre casă. "Bunii mei prieteni", a spus el la aeroport. 'Cred că este pacea pentru timpul nostru. Mergeți acasă și dormiți liniștiți". Oamenii înțelepți nu au dormit. 'Ați avut de ales între război și dezonoare. Ați ales dezonoarea și veți avea război', a avertizat Churchill, calificând Münchenul drept o 'înfrângere fără margini'. Urmărind de la Washington, Roosevelt a fost de acord în particular, remarcând "sângele de pe mâinile lor de Iuda Iscarioteanul". Dornic să-l distragă pe Joe Kennedy de la o candidatură la președinție în țară, FDR l-a promovat la Londra ca ambasador. Acolo, irlandezul încrezut s-a bucurat de societate, dar a sprijinit coteria antisemită din jurul vicecomtesei Astor, care favoriza calmarea lui Hitler. Kennedy spunea că "evreii" germani "și-au făcut-o cu mâna lor", spunându-i unui prieten că "evreii în mod individual sunt în regulă, dar ca rasă put". Ei strică tot ce ating". FDR a fost îngrozit de Hitler - "Țipetele sale, histrionismul său și efectul asupra publicului - nu aplaudau - făceau zgomote ca niște animale", i-a spus FDR confidentei și verișoarei sale Daisy Suckley. 'Europa este plină de dinamită mondială'.

Țara Sudeților nu era suficientă pentru Hitler, care, înșelat de război, plănuia să 'ocupe rapid' restul Cehoslovaciei, apoi, 'Când va fi momentul potrivit, vom înmuia Polonia folosind metode încercate și testate'.

Câteva săptămâni mai târziu, după împușcarea unui diplomat german la Paris de către un evreu polonez, Hitler și Goebbels au organizat un pogrom antievreiesc, Kristallnacht (Noaptea de sticlă spartă), în toată Germania. La 9-10 noiembrie, evreii au fost bătuți, aproximativ 100 au fost uciși și 30.000 au fost arestați și trimiși în lagăre; 1.000 de sinagogi au fost arse, iar magazinele evreiești au fost distruse. Hitler a discutat "problema evreiască" cu Goebbels. 'Führerul vrea să îi alunge complet pe evrei din Germania. În Madagascar sau într-un loc asemănător'. La 30 ianuarie 1939, vorbind în fața Reichstagului, Hitler a legat soarta evreilor europeni de războiul pe care intenționa să îl înceapă. 'Am fost de foarte multe ori în timpul vieții mele un profet și am fost de cele mai multe ori ridiculizat', a spus el. 'Astăzi vreau să fiu din nou profet: dacă finanțiștii evrei internaționali ... reușesc să arunce națiunile din nou într-un război mondial, rezultatul nu va fi bolșevizarea pământului și, prin urmare, victoria evreilor, ci anihilarea rasei evreiești din Europa'.

În martie, el l-a convocat pe bătrânul președinte ceh Emil Hácha pentru a forța predarea restului Cehoslovaciei. Hácha a suferit un atac cerebral. Trupele germane au ocupat apoi Praga, devenită capitala Protectoratului lui Hitler din Boemia și Moravia, în timp ce un stat client slovac, condus de un preot fascist, a obținut independența. Hitler a cedat uzinele Škoda companiei Krupp. Câteva zile mai târziu, a forțat Lituania să cedeze portul Memel de la Marea Baltică. În cele din urmă, Marea Britanie și Franța, dându-și seama de greșeala lor de a-l liniști pe Hitler, au garantat granițele următoarei sale ținte, Polonia. Hitler a înregistrat o serie de succese. "Este miracolul epocii faptul că m-ați găsit printre atâtea milioane de oameni", a declarat el la un miting. 'Iar faptul că te-am găsit este marele noroc al Germaniei'. Crezând că războiul era inevitabil și de dorit, el s-a îndreptat către cealaltă putere anti-Versailles care își pierduse teritoriile poloneze, condusă de dușmanul său bolșevic Stalin. Numai dictatorul sovietic putea să-l împiedice pe Hitler să ducă un război pe două fronturi.

În luna mai, în timp ce Hitler medita la Berghof, Ribbentrop, ministrul său de externe, i-a difuzat imagini cu Stalin la Moscova, trecând în revistă parada militară de 1 Mai de la Mausoleul lui Lenin. Stalin, a spus Hitler, "părea un om cu care ar putea face afaceri".

A fost reciproc - dar întotdeauna temporar.

Stalin trimitea semnale de detensionare de ceva timp. Teroarea îi scăpa de sub control. La 25 noiembrie 1938, Iejov, care se afunda în beții și curvie cu ambele sexe și încerca să-și acopere propriile excese, a fost înlocuit de un mirmidon foarte competent, Lavrenti Beria, un georgian cu broască, sadic și violator, care a supravegheat un ultim spasm de ucidere care îl includea acum pe Iejov însuși. "Voi muri cu numele lui Stalin pe buze", a spus Iezhov, înainte de a fi împușcat. Stalin, care se confrunta cu un Hitler reînviat în Europa și cu o Japonie agresivă în Asia, dar care era stăpânul unui partid îngrozit și al unui stat slăbit, s-a bucurat atât de apropierea naziștilor, cât și de cea a democrațiilor anglo-franceze. Neîncrezător în britanici, care încercau de mult timp să distrugă Rusia sovietică și care "vor să ne folosească ca pe niște muncitori agricoli" pentru "a le scoate castanele din foc", Stalin nu-și făcea iluzii cu privire la ostilitatea finală a lui Hitler. El citise Mein Kampf în traducere, dar a găsit detensionarea lui Hitler mai plauzibilă și mai profitabilă. În ceea ce-l privește pe Hitler, care nu și-a uitat niciodată promisiunea din Mein Kampf de a eradica iudeo-bolșevismul, a ordonat război împotriva Poloniei - o decizie care depindea de o alianță cu Stalin. Curtat de toți pretendenții, timpul era de partea lui Stalin.

În august 1939, Hitler i-a trimis o telegramă lui Stalin sugerând fuga imediată a lui Ribbentrop la Moscova. Când răspunsul lui Stalin i-a fost adus lui Hitler la cină, acesta a bătut cu pumnul în masă: "Îi am!". În timp ce Führerul își informa generalii că germanii își vor primi acum "spațiul de locuit", Ribbentrop a zburat la Moscova și a condus până la biroul lui Stalin din Kremlin, Micul Colț, unde secretarul general era gata să negocieze împărțirea Europei de Est. În timp ce Stalin îl găzduia pe Ribbentrop, acesta conducea luptele împotriva japonezilor la granița cu Mongolia. Cu două zile înainte de sosirea lui Ribbentrop, noul comandant al lui Stalin, Georgi Jukov, proaspăt promovat, i-a atacat pe japonezi cu 50.000 de soldați la Khalkhin Gol. Bătălia avea să decidă viitorul războiului mondial la fel de mult ca și conversațiile din Micul Colț.

La Berghof, Hitler a luat cina cu Eva Braun și suita, apoi a rămas treaz cu Goebbels, fără somn, cu ochii goi, aproape febril. La Micul Colț, Stalin și Ribbentrop au făcut schimburi rapide - un avantaj al dictaturii. "Germania și Rusia nu se vor mai lupta niciodată", a exultat Ribbentrop, închinând în cinstea lui Stalin cu șampanie.

"Așa ar trebui să fie", a spus Stalin, radios, dar vigilent. La ora 4 dimineața, Hitler a primit telegrama lui Ribbentrop: el și Stalin împărțiseră Polonia; lui Stalin i se promiteau fostele limitrofe romane, părți din Finlanda, Țările Baltice și România. Hitler l-a salutat pe Ribbentrop ca fiind "noul Bismarck" și a ordonat invazia Poloniei. Pe 25 august, departe, în Mongolia, tancurile sovietice au încercuit forțele japoneze, o victorie care a schimbat planurile japonezilor. În loc să atace Rusia, Japonia urma să atace Marea Britanie și America. În ceea ce-l privește pe Stalin, acesta găsise un învingător: Zhukov, voinic, aspru, dur, avea să fie cel mai mare general al celui de-al Doilea Război Mondial.

Până la obținerea victoriei, "nu vreau nimic mai mult decât să fiu primul soldat al Reich-ului", a declarat Hitler, într-o tunică gri-câmp, în fața Reichstagului înăbușit la 1 septembrie, altfel "nu va trăi să vadă sfârșitul" - un avertisment public de sinucidere. El s-a comparat cu Frederic cel Mare, care, de asemenea, "s-a confruntat cu o mare coaliție", dar "a triumfat".

În timp ce 1,5 milioane de soldați intrau în Polonia în acea dimineață, Hitler le-a ordonat secuilor săi să ducă un nou tip de război. 'Anihilarea Poloniei', a specificat el în notele păstrate de un general. 'Inimi închise la milă. Acțiune brutală... Severitate maximă'. Hitler disprețuia democrațiile - "Viermi! I-am văzut la München' - dar de data aceasta viermii s-au întors: Marea Britanie și Franța au declarat război; Chamberlain a trimis o forță expediționară de 390.000 de soldați pentru a-i sprijini pe francezi și l-a readus cu greu pe indomitul, dar magistralul Churchill ca prim lord al Amiralității.

FDR, dându-și seama că Chamberlain a fost afectat, i-a scris în secret "dragului meu Churchill", încurajându-l să "mă țină personal la curent cu tot ceea ce doriți să aflu". Dar a fost reținut de 62% dintre americani, care doreau neutralitate, de antisemitismul larg răspândit și de ambasadorul Kennedy: "întotdeauna a fost un împăciuitor și întotdeauna va fi un împăciuitor", a spus FDR. 'Durere în gât'.

Hitler a ordonat 'o luptă etnică acerbă' în Polonia, 'fără limite legale'. În timp ce anexa fostele provincii prusace și crea un guvern general pentru a conduce restul, el a explicat: "Tot ce vrem acolo este să recoltăm forță de muncă" și să "curățăm Reich-ul de evrei și polonezi". Aproximativ 1,7 milioane de evrei polonezi au căzut în mâinile germanilor. Armata a fost urmată de cinci, mai târziu de șapte escadroane speciale de asasini, SS Einzatzgruppen, create de Heydrich, acum șef al Reichssicherheitshauptamt (Biroul principal de securitate al Reichului / RSHA), care a combinat SD cu batalioane de polițiști obișnuiți. Aceștia i-au ucis pe toți cei aflați pe o listă a morții (Cartea specială de urmărire penală) de 40 000 de polonezi de elită. "Nu trebuie să existe lideri polonezi", a spus Hitler. 'Acolo unde există lideri polonezi, aceștia trebuie uciși, oricât de dur ar suna asta'. Unii comandanți Einzatzgruppen erau bătăuși grosolani cu trecut infracțional, dar mulți erau foarte calificați - trei comandanți erau doctori, la fel ca nouă din șaptesprezece ofițeri din Einsatzgruppe A - și din clasa de mijloc, dacă nu aristocrați. După război, generalii germani au propagat un mit conform căruia Wehrmachtul nu a jucat niciun rol în atrocitățile naziste. De fapt, majoritatea ofițerilor nu numai că au consimțit și au aprobat "sarcinile etnopolitice", dar le-au și asistat; soldații obișnuiți s-au alăturat și chiar au făcut fotografii. Foarte puțini soldați, foarte curajoși, au refuzat să ia parte. Himmler a asistat la unele dintre execuții, spunându-le criminalilor: "Pot fi sincer - nu fac nimic fără știrea Fuhrerului".

Deși mii de oameni erau deja implicați în crime, totul depindea de conducerea lui Hitler. În noiembrie, a zburat la München pentru a ține discursul său anual în fața "vechilor luptători" din cadrul Putsch-ului de la Berărie, încheindu-și discursul mai devreme și plecând - chiar în momentul în care o bombă, plasată de un asasin singuratic, Georg Elser, a explodat. Hitler credea că providența l-a cruțat - "Soarta Reich-ului depinde numai de mine" - ceea ce a făcut ca misiunea sa să fie și mai urgentă: "Putem înfrunta Rusia numai dacă avem mâinile libere în vest".

O cursă între Marea Britanie și Germania pentru cucerirea Norvegiei a fost pierdută de britanici. Chamberlain, care nu era un războinic, și-a pierdut autoritatea. La 9 mai 1940, la ora 10.15 dimineața, s-a întâlnit cu cei doi pretendenți la succesiunea sa. Chamberlain și marii conservatori l-au preferat pe ministrul de externe, contele de Halifax,

supranumit Vulpea Sfântă, fost vicerege al Indiei. Halifax, un aristocrat desecat, plin de sine, cu un braț ofilit căruia îi lipsea o mână, înclina spre negocieri cu Hitler. Churchill, privit ca un belicos pirat, bătăios, pe jumătate american, a rumegat o tăcere pugnătoare până când Halifax a cedat.

Churchill, un imperialist aristocrat, era un excentric învechit, extravagant și bon vivant, consumator de băuturi alcoolice grele și de trabucuri, irascibil, tăios și spiritual, cu un gust pentru uniforme idiosincratice - costumul de sirenă pe care și-l concepuse singur semăna cu o salopetă de bebeluș. Cu toate acestea, nu numai că recunoscuse natura lui Hitler, dar temperamentul său marțial, creativitatea sa vizionară, energia sa exuberantă, experiența sa ministerială de neegalat, cunoștințele despre război și istorie și stăpânirea limbii îl făceau să fie singular calificat pentru a asigura supraviețuirea britanică. "Bieții oameni, bieții oameni", a murmurat Churchill. 'Au încredere în mine, iar eu nu le pot oferi nimic altceva decât dezastru pentru o perioadă destul de lungă de timp'.

La 10 mai, după luni de "război fals", Hitler, nervos și agitat, a anunțat o bătălie care va decide "soarta poporului german pentru o mie de ani" și a lovit spre vest prin Belgia și Olanda. Dar și-a îndreptat principala lovitură mai la sud, prin Ardeni, folosindu-și cu îndrăzneală tancurile într-un război fulger - Blitzkrieg. 'Am fost înfrânți', i-a spus premierul francez Paul Reynaud, lui Churchill, care a zburat pentru a înăspri rezistența franceză. Când Churchill a întrebat: "Unde este rezerva strategică?", comandantul-șef francez a răspuns: "Aucune". Niciuna.

Reynaud l-a numit în guvernul său pe eroul de la Verdun, mareșalul Pétain, în vârstă de 84 de ani, alături de un general care condusese trei contraatacuri eșuate și care credea că Franța nu trebuie să se predea niciodată: Charles de Gaulle, subsecretar de război, era un soldat-savant de mică nobilime, de 1,80 m, cu un cap mic și un nas lung, poreclit Le Grand Asparagus. Pe 9 iunie, a zburat să-l vadă pe Churchill la Downing Street și a cerut angajarea RAF în bătălia din Franța. Churchill a refuzat. Dar îl admira pe "tânărul și energicul" de Gaulle: călit de prizonieratul german ca prizonier de război în Primul Război Mondial, el credea într-o "anumită idee a Franței", o Franță măreață, de preferință condusă de un lider regal care ar putea fi într-o zi el însuși.

Două zile mai târziu, Churchill s-a întors în Franța pentru a se întâlni cu un Reynaud deznădăjduit și acolo a observat "vigoarea" lui de Gaulle; Pétain era deja un defetist. Întors la Londra, Churchill a propus o uniune anglo-franceză, dar la 10 iunie Reynaud a demisionat, iar Pétain a devenit premier pentru a negocia cu Hitler. Când Mussolini s-a alăturat războiului, invadând Franța din sud, de Gaulle a fugit la Londra, "singur și lipsit

de tot... intram într-o aventură". La 14 iunie, Parisul a căzut. Patru zile mai târziu, "eu, generalul Charles de Gaulle, aflat în prezent la Londra", am transmis în Franța. El a întrebat: "A fost spus ultimul cuvânt? Trebuie să dispară speranța? Este înfrângerea definitivă? Nu! ... Nimic nu este pierdut pentru Franța".

În timp ce Pétain deschidea negocierile, armata britanică era încercuită pe plaja de la Dunkerque. Victoria a fost atât de totală încât Hitler a ezitat. 'Führerul este teribil de nervos', a scris șeful său de stat major. 'Înspăimântat de propriul său succes'. În timp ce Hitler ezita, 300.000 de soldați britanici au fost salvați de o flotilă de bărci mici.

Hitler a primit capitularea francezilor - tehnic un armistițiu - în aceeași trăsură de la Compiègne unde germanii se predaseră în 1918; și a lăsat sudul Franței și imperiul francez intact sub conducerea lui Pétain de la Vichy. Fostul kaiser și fiii săi l-au felicitat pe Hitler.

În zorii zilei de 23 iunie, însoțit de Speer, Hitler a zburat la Paris pentru a face turism într-un Mercedes deschis, oprindu-se la Tour Eiffel și oprindu-se în fața mormântului lui Napoleon de la Les Invalides, unde a ordonat returnarea corpului fiului împăratului, ducele de Reichstadt, una dintre obsesiile sale istorice mai ciudate. "Nu-i așa că Parisul a fost minunat?", i-a spus el lui Speer. În iulie, Hitler a sosit la Essen pentru a sărbători împlinirea a șaptezeci de ani de la nașterea lui Krupp și pentru a-i mulțumi personal pentru panzere. La Bayreuth, a vizionat o operă Götterdämmerung. "Aud", i-a spus el lui Winifred Wagner, "aripile zeiței victoriei". Era pe cale să comande cel mai mare pariu al unei vieți de jucător.

Se aștepta ca britanicii să se predea. Halifax a sugerat negocieri. Churchill și-a păstrat cumpătul, spunând poporului britanic: "Nu am nimic de oferit în afară de sânge, muncă, lacrimi și sudoare" într-un război "împotriva unei tiranii monstruoase, niciodată depășită în catalogul întunecat și lamentabil al crimelor umane". Râzând de "situația militară fără speranță a Marii Britanii", Hitler a ordonat un asalt pe mare (Operațiunea Sealion), dar amiralii săi au avertizat că o astfel de operațiune ar fi fost posibilă doar cu superioritate aeriană. În iulie 1940, Hitler i-a ordonat moștenitorului său ales, Göring, comandantul Luftwaffe, recent promovat la rangul de Reichsmarschall, să "doboare RAF", apoi "să elimine patria engleză și ... să ocupe complet țara". Dar el se îndrepta deja spre cruciada vieții sale: "Odată ce Rusia va fi distrusă, ultima speranță a Angliei va dispărea".

În august, Hitler a dezlănțuit Luftwaffe, dar a întârziat Sealion după ce piloții britanici curajoși și avioanele superioare, ajutați de noul radar, combinate cu sfidarea elocventă a Bisericii, au câștigat bătălia pentru Marea Britanie. Cealaltă victorie a lui Churchill a

fost transatlantică. Kennedy, denunțându-l pe "actorul" Churchill, care credea (în cuvintele lui Roosevelt) că "mica sa clasă capitalistă era mai în siguranță sub Hitler", a raportat la Washington că Marea Britanie era condamnată și că "democrația este terminată". Dar Churchill l-a cucerit pe Roosevelt, cerând urgent ajutor - 'Trebuie să vă spun că, în lunga istorie a lumii, acesta este lucrul care trebuie făcut acum'.

HITLER ȘI TÂNĂRUL REGE

FDR a livrat cincizeci de distrugătoare Marii Britanii și l-a rechemat pe Kennedy, pe care l-a neutralizat în mod viclean, oferindu-se să-i sprijine viitoarea candidatură la președinție. FDR, care candida pentru un al treilea mandat fără precedent, a câștigat detașat, ceea ce i-a permis să ajute Marea Britanie cu un plan de împrumut și leasing. 'Să presupunem că locuința vecinului meu ia foc. Dacă el poate lua furtunul meu de grădină", a explicat el în mod ingenios în cadrul unei discuții cu americanii, "l-aș putea ajuta să-și stingă focul". America ar fi "arsenalul democrației".

La 22 iunie 1941, Hitler, considerat acum în Germania ca un geniu, a invadat Rusia în ceea ce a numit Operațiunea Barbarossa, o campanie pe care a imaginat-o pentru prima dată în Mein Kampf și pe care o planificase încă de la căderea Franței. "Distrugerea Rusiei", le-a explicat el generalilor săi, ar forța capitularea Marii Britanii, dar ar permite și Japoniei să își "concentreze toată puterea împotriva Statelor Unite", ceea ce ar împiedica America să lupte împotriva Germaniei. El a ordonat generalilor să se pregătească după Barbarossa pentru o "invazie a Afganistanului și un conflict cu India". Barbarossa urma să fie un război de anihilare, "o luptă până la capăt", în care "șleahta bolșevică, partizanii, sabotorii și evreii" urmau să fie lichidați instantaneu, iar prizonierii de război ruși urmau să fie înfometați în mod deliberat până la moarte. 'Odată ce vom obține victoria, nimeni nu va mai întreba despre metodele noastre', a spus el, reflectând că 'Nimeni nu-și mai amintește acum de armeni'.

Hitler era entuziasmat de amploarea acestui 'atac în masă la cea mai mare scară, cel mai uriaș pe care istoria l-a cunoscut vreodată'. Exemplul lui Napoleon nu se va mai repeta'. URSS se va prăbuși "în patru luni". Chiar și pentru Hitler, au existat momente de îndoială cu privire la 'marele risc' pe care și-l asumase: 'Începutul fiecărui război este ca și cum ai deschide ușa într-o cameră întunecată. Nu știi niciodată ce se ascunde în întuneric", le-a mărturisit el secretarilor săi. Rusia 'stranie' era ca 'nava fantomă din

Olandezul zburător'. Nu se poate ști absolut nimic... Ar putea fi un balon de săpun gigantic, dar ar putea fi complet diferit...' Și așa a fost.

Invazia fusese întârziată de contingențele unui război în plină proliferare. Succesele lui Hitler atrăgeau pe cei de jos: Generalissimo Franco al Spaniei s-a întâlnit cu Hitler pentru a cere Gibraltarul britanic și coloniile franceze. "Mai degrabă aş prefera să mi se scoată doi sau trei dinți", a bombănit Hitler, "decât să mă mai întâlnesc cu el". Mussolini a vrut Nisa și Tunisia franceză, dar a supraestimat capacitățile italiene: a invadat Albania, condusă încă din anii 1920 de un rege autodidact, Zog, care a fugit la Londra; apoi, fără să-l consulte pe Hitler, a invadat Grecia, unde trupele sale au avut probleme. Britanicii, care au trimis 375.000 de soldați africani, au eliberat Etiopia, restabilindu-l pe Haile Selassie, apoi au atacat Libia lui Mussolini, unde italienii s-au prăbușit. Hitler a trimis un Afrika Korps pentru a opri retragerea italienilor și pentru a amenința Egiptul britanic și, de asemenea, a trebuit să salveze Italia în Grecia.

Hitler era neliniștit de Balcani, sursă de petrol românesc, precum și bază pentru Barbarossa. Stalin făcuse presiuni pentru influența sovietică în Bulgaria și România, ceea ce făcea ca Barbarossa să fie și mai urgentă. Führerul îl admira pe despotul român, Ion Antonescu, un martinet splenic, poreclit Câinele Roșu pentru părul său roșcat și temperamentul furios, care își făcuse un nume luptând pentru Aliați în Primul Război Mondial. Regele Mihai, ultimul dintre Hohenzollern, bântuit de tatăl său narcisist, incontinent sexual și catastrofal din punct de vedere politic, Carol al II-lea, l-a îndurat pe bulversantul Câine Roșu, care acum a livrat România lui Hitler.

Mihai, în vârstă de optsprezece ani, blând și decent, educat de mama sa responsabilă, era neputincios, obligat să-i acorde lui Antonescu titlul führerescian de Conducător. 'Am avut o relație ciudată', a povestit regele acestui autor. 'Mă trata ca pe un copil, mă excludea. Uram să am un dictator'. La începutul anului 1941, Mihai a luat prânzul cu Hitler, care era 'rigid și neprietenos'. Se apuca brusc de un subiect, ochii îi deveneau sticloși și începea să declame. Am încercat să vorbesc, dar nu am putut să-l întrerup'. Hitler a continuat să vorbească: "Ultimul lucru pe care mi-l amintesc că l-a spus a fost: "Garantez că America nu va intra niciodată în război împotriva noastră". Nu l-am crezut".

Antonescu era un antisemit feroce. 'Satana este evreul', a spus el cabinetului său. 'Lupta noastră este o luptă pe viață și pe moarte. Ori câștigăm și curățăm lumea, ori ei câștigă și vom fi sclavii lor'. Antonescu l-a îmbrățișat cu entuziasm pe Hitler, care chiar i-a permis Câinelui Roșu să îi țină prelegeri despre istoria României. Antonescu a promis trupe

pentru Barbarossa. Ungaria, Bulgaria și Iugoslavia s-au alăturat Axei lui Hitler, până când o lovitură de stat pro-britanică la Belgrad a amenințat să întârzie invazia rusă.

Hitler, înfuriat, a ordonat un război de "duritate nemiloasă" pentru a "distruge Iugoslavia", divizând-o pentru a crea o Croație independentă sub conducerea ultranaționalistului Ustashe, condus de Ante Pavelic´. Odată ajuns la putere - nominal sub un rege italian, Tomislav al II-lea - Pavelic´, asumându-și propriul său titlu führerescian de Poglavnik, a declanșat o frenezie de crime, susținut de preoții catolici. Având ca scop uciderea tuturor evreilor croați și a unei treimi din sârbi, măcelul său a scos la iveală ura vecinilor intimi: 300.000 de sârbi, 30.000 de evrei și 20.000 de romi au fost uciși într-o asemenea dezordine macabră încât naziștii i-au numit pe Ustashe "monștri", iar Himmler s-a plâns lui Poglavnik.

Iugoslavia a întârziat Barbarossa cu câteva luni cheie. "În patru săptămâni", a spus un Hitler euforic, acum instalat în Bârlogul Lupului, un cartier general sumbru, infestat de țânțari, format din buncăre de beton uriașe la Rastenburg, în Prusia de Est, "vom cuceri Moscova..." La 22 iunie, la ora 3 dimineața, trei milioane de soldați și 3.000 de tancuri au trecut granița.

CEA MAI MARE BĂTĂLIE DIN ISTORIE: RĂZBOIUL DE ANIHILARE AL LUI HITLER; PARIUL LUI HIROHITO

Surpriza a fost aproape totală. Cu o zi înainte, Stalin ascultase cu încordare rapoartele din ce în ce mai multe despre masarea forțelor germane și neliniștea generalilor săi. Permițându-și doar pregătiri minore, abia adormise în casa sa, dacia Nearby, când a fost trezit de telefon. Zhukov a raportat că germanii atacau pe toate fronturile.

A fost cea mai mare greșeală din cariera lui Stalin. Informațiile veniseră de la superba sa rețea de spionaj din Berlin și Varșovia, precum și de la Churchill și chiar de la Mao, dar mai ales de la spionul său din Tokyo, Richard Sorge, un playboy rafiot, jumătate german, jumătate rus. Sorge, cel mai bun prieten al atașatului german a cărui soție era una dintre numeroasele sale amante, a aflat data invaziei. 'Iată-l pe acest nenorocit care a înființat fabrici și bordeluri în Japonia și care chiar s-a învrednicit să raporteze data atacului german ca fiind 22 iunie', a rânjit Stalin. 'Sugerezi să îl cred și eu?' Dictatura și teroarea pot suprima informații neprețuite și bunul simț. "Trimite-ți sursa să i-o tragă mamei sale", a scris el pe un raport. Stalin putea fi la fel de obtuz ca și lupinos de isteț și flexibil

ca o felină. "Un ofițer de informații", spunea el, "ar trebui să fie ca diavolul, să nu creadă pe nimeni, nici măcar pe el însuși". În acest caz, diavolul s-a întrecut pe sine însuși. El știa că Hitler era inamicul său și că va veni războiul, dar credea că pactul îl va amâna până în 1943. Pe măsură ce tensiunea creștea, ar fi trebuit să sondeze o alianță cu Marea Britanie. Greșeala sa a fost că l-a considerat pe Hitler un om de stat convențional, în timp ce, de fapt, Führerul era un "somnambul" autodeclarat care căuta războaie de anihilare.

Grăbindu-se la Kremlin, Stalin a ordonat contraatacuri pe toate fronturile. Acestea au fost dezastruoase, atrăgând milioane de soldați sovietici în încercuirile germane, în timp ce germanii înaintau, cucerind Minsk, apoi Smolensk. Când Stalin și oamenii săi de încredere au vizitat cartierul general și au cerut cele mai recente rapoarte, Zhukov, un general de o duritate de neclintit, a trebuit să recunoască faptul că fronturile erau în dezordine și a izbucnit în lacrimi. 'Lenin a lăsat un stat și noi l-am dat peste cap', a spus Stalin, întorcându-se la conacul său pentru două zile pentru a se aduna și, asemenea lui Ivan cel Groaznic, pentru a testa loialitatea boierilor săi. În a treia zi, granzii săi au sosit pentru a insista ca el să preia comanda. Fostul corist georgian care, ca și Hitler, credea că este un soldat înnăscut, și-a asumat titlul de Supremo și, adunând resursele fără egal ale Rusiei în ceea ce privește puterea umană și industrială, cu un număr impresionant de 4,2 milioane de soldați, și-a mobilizat propriul popor cu un amestec de patriotism, teroare și marxism pentru a-l angaja pe Hitler într-o "luptă pe viață și pe moarte".

'Frați și surori, prietenii mei! a început Stalin, adresându-se poporului său. 'Istoria arată că nu există armate invincibile'. Hitler nu a fost de acord.

'Războiul este în mod fundamental câștigat', i-a spus Führerul lui Goebbels o săptămână mai târziu. 'Kremlinul va cădea'. El l-a asigurat pe ambasadorul japonez că 'Rezistența nu va dura mai mult de șase săptămâni'. Intervenția lui Stalin în război a fost dezastruoasă: a pierdut 3,5 milioane de oameni și cea mai mare parte a Rusiei europene în puțin peste un an. Teritoriile ocupate au fost împărțite în Ucraina și Ostland. Planul lui Hitler era ca 'Moscova să fie ștearsă de pe fața pământului'. Populația rusă de 194 de milioane de locuitori va fi înfometată până când vor rămâne doar 30 de milioane; imperiul său german se va extinde până în Urali; guvernatorii germani vor trăi în palate, fermierii germani vor trăi în sate frumoase din Ucraina, Crimeea și țările baltice, în timp ce slavii înrobiți vor munci din greu, iar restul vor fi alungați în Siberia. Invadatorii naziști au început instantaneu să ucidă un număr mare de oameni: din 5,7 milioane de prizonieri de război, 3 milioane au fost înfometați, cea mai mare crimă a războiului după uciderea evreilor europeni. "Abordez această chestiune cu răceală", a spus Hitler. 'Simt

că nu sunt decât executantul voinței istoriei. Odată ce vom fi stăpânii Europei, vom deține poziția dominantă în lume'.

Roosevelt, observând o lume în flăcări din seninătatea Casei Albe, s-a concentrat mai întâi asupra Londrei, trimițându-l pe devotatul său consilier Harry Hopkins, cadaveric, dar plin de energie, care i-a promis unui Churchill în lacrimi: "Oriunde vei merge tu, voi merge și eu". Hopkins a zburat mai departe la Moscova pentru a se întâlni cu Stalin și a-i promite ajutor, apoi s-a întors (epuizat) pentru a se alătura lui FDR la summitul cu Churchill la bordul navei Prince of Wales în Golful Placentia, în largul Newfoundlandului.

"În sfârșit, ne-am întâlnit", i-a spus FDR lui Churchill, scriindu-i mai târziu lui Daisy Suckley, "Este o persoană extrem de vitală. Îmi place de el'. După ce mai târziu au convenit asupra unui program wilsonian de democrație (Carta Atlanticului), amândoi au fost emoționați când, la o slujbă de duminică dimineața pe marele cuirasat, aristocrații protestanți au cântat împreună cu echipajul (condamnat) imnurile entuziasmante ale internatelor lor. A fost prima dintre numeroasele întâlniri.

În septembrie, Grupul de Armate Centru al lui Hitler se apropia de Moscova, dar rezistența sovietică se intensifica, iarna se agita, iar Rusia încă nu se prăbușise "ca un castel de cărți de joc". Când și-a dat seama că Blitzkrieg-ul său ar putea eșua, Hitler a devenit mai liniștit, mai irascibil, în timp ce își forța generalii să pună mâna pe resursele bogate din sud și pe Leningrad în nord, întârziind asaltul Moscovei. În sud, Kievul a căzut, prinzând în capcană 665.000 de soldați sovietici, în timp ce în nord a asediat Leningradul, unde un milion de civili mureau de foame, plănuind să îl radă: "Nemesisul istoriei", a răbufnit el.

"Aceasta", a lăudat Goebbels, "va fi cea mai mare dramă a unui oraș din istorie". Dornic să evite "a doua furtună mongolă de la un al doilea Genghis Khan", Hitler a ordonat "cea mai mare bătălie din istoria lumii", luarea cu asalt a Moscovei. Dar temperatura a scăzut vertiginos; lupta sovietică s-a înăsprit; apoi a venit un dezgheț; vehiculele au lâncezit în noroi. Hitler i-a spus contelui Ciano că iarna anunța "o repetare a soartei lui Napoleon, dar pentru Rusia, nu pentru Germania". La Moscova, pe 16 octombrie, Stalin a evacuat principalele comisariate în spate; a izbucnit dezordinea; trenul său a fost plin cu biblioteca sa - dar pe 18 a rămas să lupte. Pe 30, germanii s-au oprit. La 7 noiembrie, Stalin a prezidat parada Revoluției din Octombrie și l-a chemat pe Jukov să preia comanda. Stalin avea o rezervă pe care Hitler nu o înregistrase: armata sa din Orientul

Îndepărtat de un milion de oameni, 17.000 de tancuri, pentru a se acoperi împotriva atacului japonez.

Hirohito se chinuia și el cu strategia. În iulie 1940, cu acordul lui Hitler, japonezii, suprasolicitați de războiul din China, au ocupat Indochina franceză. Președintele Roosevelt a pedepsit Tokyo, interzicând aprovizionarea cu fier și oțel și cu o parte din combustibil. Imediat după Barbarossa, Conferința Imperială Japoneză a înclinat împotriva oricărei alte lupte cu Rusia, semnând un tratat de neutralitate cu Stalin. Dacă America amenința aprovizionarea cu petrol, Japonia ar fi trebuit să lupte împotriva SUA, precum și să atace coloniile olandeze și britanice. "Imperiul nostru nu va fi descurajat de un război cu Marea Britanie și SUA", a declarat prințul Konoe, deși "dacă războiul germano-sovietic se va dezvolta în avantajul imperiului nostru, vom rezolva problema nordică".

Ministrul de război șovin, generalul Tojo, avea un plan clar - iar simplitatea este adesea confundată cu luciditatea. Fiul acestui general, poreclit Razor, un veteran al războiului civil rusesc, apoi comandant în Manciuria, era un disciplinar lipsit de umor, care plesnea în mod obișnuit fețele ofițerilor săi ca mijloc de a le insufla bushido. A propus atacuri împotriva SUA și a Marii Britanii.

"Aveți vreun plan pentru un război prelungit?", a replicat Hirohito. Tojo trebuia să câștige imediat - sau să nu câștige deloc. Planul său pentru Sud urma să trimită 185.000 de oameni pentru a cuceri petrolul și resursele din Indiile de Est olandeze și din Malaya britanică. Dar mai întâi japonezii trebuiau să elimine America, așa că plănuiau un atac asupra flotei americane de la Pearl Harbor, în tradiția raidului din 1904 asupra Port Arthur. Pentru a se acoperi, ar fi trebuit să cucerească și Filipinele americane și Guam, o ofensivă expansivă în Pacific, cu o a doua operațiune care să avanseze spre Australia. Dar cel mai bun amiral al lor, Yamamoto Isoruku, un veteran de la Tsushima, a avertizat că "nu ar fi suficient dacă am cuceri Guam și Filipine, nici măcar Hawaii și San Francisco", și s-a întrebat dacă Tojo și șoimii au "încredere în ceea ce privește rezultatul final și sunt pregătiți să facă sacrificiile necesare".

'Japonezii au o adevărată tragere în jos', a spus FDR, care spera să nu provoace Tokyo, 'încercând să decidă în ce direcție vor sări'. Nimeni nu știe care va fi decizia'. Prințul Konoe a sugerat negocieri; FDR a fost de acord, dar până în septembrie 1941 penuria de petrol amenința să incapaciteze Japonia cu totul. Konoe a propus "să declanșăm un război dacă până la începutul lui octombrie nu ne putem îndeplini cererile prin negocieri". El i-a cerut lui Hirohito să ia o decizie: ar fi putut să refuze să intre în război,

să negocieze cu America și să facă concesii temporare, în timp ce aștepta evoluția războiului european. Prințul Konoe s-a consultat cu amiralul Yamamoto.

'Mă voi dezlănțui considerabil în primele șase luni sau un an', a răspuns amiralul, 'dar nu am absolut nicio încredere pentru al doilea și al treilea an'. Konoe a preferat să negocieze, dar, după cum și-a amintit, 'Majestatea Sa... a înclinat spre război'. Într-o conversație uimitoare, Hirohito, care avea acum 44 de ani, și comandanții săi au decis să riște totul, mai degrabă decât să renunțe la oricare dintre ambițiile lor expansioniste.

'Dacă deschidem ostilitățile', a întrebat Hirohito, 'vor avea operațiunile noastre o probabilitate de succes?".

'Da', a răspuns generalul Hajime Sugiyama, șeful său de stat major.

'La momentul incidentului [invaziei] din China, armata mi-a spus că vom obține pacea după o singură lovitură. Sugiyama, erați ministrul armatei atunci'.

'Am întâmpinat dificultăți neașteptate ...'

'Nu v-am avertizat eu?', a întrebat Hirohito. 'Mă minți, Sugiyama?'.

'Majestate?' a întrebat șeful marinei, amiralul Nagano.

'Continuați.'

'Nu există o probabilitate de 100 la sută de victorie... Să presupunem că există un bolnav și că îl lăsăm acolo; va muri. Dar dacă diagnosticul medicului oferă un procent de supraviețuire de 70 la sută dacă îl operăm, atunci nu credeți că trebuie să încercăm operația? Și dacă după operație pacientul moare, trebuie să spunem că așa a fost să fie'.

"În regulă.

Stalin, care rezista cu disperare la Moscova, aștepta să vadă ce va face Hirohito. 'Posibilitatea unui atac japonez, existentă până de curând', i-a raportat spionul Sorge lui Stalin pe 14 septembrie, 'a dispărut'. A fost cea mai decisivă bijuterie de informații din cel de-al Doilea Război Mondial. Stalin a luat notă, aducându-și în secret proaspăta armată siberiană la Moscova.

Konoe a deschis negocieri cu America, dar Roosevelt a cerut în continuare retragerea din China și Indochina. "Dacă vom ceda cererilor Americii", a avertizat Razor Tojo, "va distruge roadele incidentului din China" - imperiul chinez. La 17 octombrie, Konoe a demisionat, iar Hirohito l-a numit pe un Tojo 'absolut uimit'. 'Sunt doar un om obișnuit

care nu posedă talente strălucitoare', a spus Razor. 'Tot ceea ce am realizat se datorează muncii asidue și faptului că nu am renunțat niciodată'. Dar a acceptat. A fost război. "Dacă Împăratul a spus că așa trebuie să fie", a spus Razor, "atunci asta e tot pentru mine".

'Acum urmează', a spus Hirohito, 'când plănuiește marina să deschidă ostilitățile?'.

"Pe 8 decembrie", a spus amiralul Nagano.

Razor a comparat riscul cu săritura de pe o stâncă cu ochii închiși: 'Există momente în care trebuie să avem curajul de a face lucruri extraordinare'.

Razor a verificat cu Hitler dacă acesta se va alătura războiului împotriva SUA. Hitler nu avea nicio obligație, dar America era "o societate corcitură" de evrei, negri și slavi care "nu ar putea crea o cultură autohtonă sau să opereze un sistem politic de succes". El credea că era deja în război cu Roosevelt. În plus, 'Uniunea Sovietică era terminată', a anunțat purtătorul său de cuvânt.

'Niciodată înainte', le-a spus Hitler tovarășilor săi veterani, 'un imperiu gigantic nu a fost zdrobit atât de repede'. Dar înghețurile au venit din nou; germanii s-au oprit din nou, chiar lângă Moscova. Pe 6 decembrie, Zhukov a contraatacat. Moscova a fost într-adevăr "cea mai mare bătălie din istoria lumii" - bătălia decisivă a războiului care a marcat sfârșitul șirului de victorii al lui Hitler.

Două zile mai târziu, înainte de zorii zilei X, 8 decembrie, avioanele japoneze au decolat spre Pearl Harbor, Singapore și Guam, în timp ce armata a invadat Malaya britanică și Indiile de Est olandeze. 'Pe tot parcursul zilei, împăratul a purtat uniforma sa navală și părea într-o dispoziție splendidă', în timp ce soseau primele rapoarte din Războiul din Asia Mare. În zori, 353 de avioane japoneze au lovit Pearl Harbor, cu scopul de a distruge patru cuirasate și, mai ales, cele trei portavioane. Cuirasatele au fost scufundate și 2.467 de oameni au fost uciși, dar portavioanele au rămas pe mare. Avioanele s-au întors fără să le găsească. Hirohito a sărbătorit, dar Yamamoto și-a dat seama că Japonia nu făcuse suficient.

Zguduit și cenușiu, Roosevelt s-a adresat Congresului la această "dată care va rămâne în infamie", dar încă nu era în război cu Hitler. La 11 decembrie, în Reichstag, Hitler a declarat război Americii, acuzându-l pe Roosevelt că i-a condus pe "evrei în toată trădarea lor satanică". El părea triumfător, dar acel moment a fost începutul secolului american. În afara Moscovei, Zhukov i-a împins pe germani înapoi. Generalii lor au intrat în panică. Hitler le-a ordonat "să nu se retragă nici măcar un pas". Generalii l-au

implorat să permită retragerea. 'Credeți că grenadierii lui Frederic cel Mare au murit de bucurie? Le-ar fi plăcut să rămână în viață, dar regele avea tot dreptul să ceară acest sacrificiu'. Hitler a afirmat că dacă 'ar fi dat dovadă de slăbiciune chiar și pentru o clipă, s-ar fi produs o catastrofă care ar fi eclipsat-o cu mult pe cea a lui Napoleon'. Dar, așa cum i-a spus ministrului danez de externe în noiembrie, 'Dacă poporul german nu se dovedește suficient de puternic sau de dispus să facă sacrificii și să-și verse sângele pentru a-și salva existența, merită să se stingă și să fie distrus de o altă forță mai puternică'.

În ianuarie 1942, celălalt suprem autodidact și prea încrezător, Stalin, a insistat asupra unei ofensive pe mai multe fronturi care, suprasolicitându-și armatele, le-a permis germanilor să se refacă. Iar eșecul Blitzkrieg-ului lui Hitler a accelerat tragedia evreilor.

NU VĂD DECÂT O SINGURĂ OPȚIUNE - EXTERMINAREA TOTALĂ: HITLER ȘI HOLOCAUSTUL

Revenind la "profeția" sa, Hitler a declarat că "Rezultatul acestui război va fi distrugerea evreilor". Crima nu începuse cu evreii, ci cu germanii.

În primăvara anului 1939, Hitler a ordonat lichidarea bătrânilor, a bolnavilor mintal și a celor diformi pentru a asigura "supraviețuirea celor mai apți". Hitler vorbea adesea, la dineuri, despre planul său de "eradicare a bolnavilor incurabili, nu doar a celor bolnavi mintal". El l-a însărcinat pe medicul său personal, Karl Brandt, și un Comitet al Reichului pentru înregistrarea științifică a bolilor genetice majore și a suferinței, format din medici radicalizați, să creeze un sistem secret denumit T4 (Tiergartenstrasse 4, Berlin - sediul programului de eutanasie). În septembrie 1939, Hitler a ordonat "uciderea din milă a bolnavilor considerați incurabili", folosind Luminal, sau Fenobarbital, apoi, la sugestia SD, monoxid de carbon. Peste 65.000 de persoane au fost ucise.

Deși în Germania mai rămăseseră doar 200.000 de evrei îngroziți și sărăciți, în Polonia lui Hitler existau 1,5 milioane de evrei. Acesta plănuia să îi deporteze în Madagascarul francez, unde mulți dintre ei ar fi pierit probabil, dar între timp, în 1940, germanii au început să îngrădească ghetourile din orașele poloneze, prinzând în capcană peste 400.000 de evrei. Dar războiul din Rusia a oferit arena fatală pentru măcel. În cadrul unei conferințe din decembrie 1940, Himmler a anunțat că Eichmann a calculat că în curând vor exista 5,8 milioane de evrei în mâinile naziștilor, oferind șansa unei soluții

finale la problema evreiască. La începutul anului 1941, Hitler i-a cerut lui Heydrich să elaboreze "o propunere pentru o soluție finală". În luna mai, chiar înainte de Barbarossa, cu acordul lui Hitler, Himmler a creat patru Einsatzgruppen care urmau să urmeze Grupurile de Armate, fiecare fiind condus de ofițeri RSHA de încredere. Göring i-a ordonat lui Heydrich să facă "toate pregătirile" pentru "o soluție totală a problemei evreiești". Până în prezent, victimele erau "evreii care ocupau poziții în partid și în stat", dar Einsatzgruppen-urile au început imediat să ucidă toți evreii, inclusiv femei și copii, în țările baltice și în Ucraina, asistați de fasciștii lituanieni, letoni și ucraineni - și cărora li s-au alăturat cu entuziasm românii.

În iunie 1941, Antonescu a ordonat: "Curățați Iașul de populația sa evreiască: 13.000 de evrei au fost măcelăriți. Când Odessa, marele oraș cosmopolit de la Marea Neagră, antrepozit al grânelor rusești, a căzut în octombrie, după un asediu care a expus inepțiile românești, românii au ucis 30.000 de evrei pe străzi, în timp ce cei 200.000 de evrei supraviețuitori au fost concentrați la Bogdanovka și uciși atât de haotic încât Himmler și Eichmann au devenit vexați. Cooperând cu Einsatzkommandos germani (unități Einsatzgruppen) și cu germanii ucraineni, românii au ucis peste 300.000 de evrei și au fost responsabili pentru mai multe crime de evrei decât oricine altcineva, cu excepția germanilor.

Himmler și Heydrich au vizitat locurile masacrelor și le-au aprobat, inclusiv arderea de către Poliția de Ordine a 500 de femei și copii într-o sinagogă din Białystok. La 29-30 septembrie 1941, la Babi Yar, lângă Kiev, Einsatzgruppe C, ajutat de ucraineni, a ucis 33.771 de evrei kievieni. 'Acțiunea în sine s-a desfășurat fără probleme', se arată în raportul oficial. 'Wehrmachtul a salutat măsurile'. Ofițerii armatei au înregistrat evreii, i-au marcat cu brățări albe și i-au concentrat, furnizând camioane pentru transport, delimitând zonele de execuție, participând chiar ei înșiși la măcel. Până la sfârșitul anului, Einsatzgruppen uciseseră 500.000 de evrei în Ucraina și în țările baltice.

În luna august a aceluiași an, Himmler a asistat la o execuție, care este posibil să fi fost filmată de cameramanul personal al lui Hitler, deși nu se știe dacă Führerul a urmărit-o. După aceea, i-a cerut comandantului Einsatzgruppe, Arthur Nebe, să găsească un mijloc mai puțin "împovărător din punct de vedere psihologic" decât împușcăturile în masă. Nebe a apelat la medicii care au eutanasiat persoanele cu handicap din Germania și care acum erau liberi, deoarece Hitler a anulat programul atunci când episcopul de Münster l-a denunțat.

În noiembrie 1941, SS-Standartenführer Walther Rauff a testat gazarea cu monoxid de carbon în camioane speciale care au fost apoi puse la dispoziția Einsatzgruppen. În octombrie, Himmler îi ordonase șefului de poliție SS Globocnik să creeze un lagăr al morții la Belzec - deoarece Hitler a ordonat ca toți evreii să poarte stele galbene și a decis deportarea tuturor evreilor din Germania. Bombardamentele RAF asupra orașelor germane și, mai ales, eșecul războiului din Rusia au justificat această cale spre exterminarea fizică. La întâlnirile cu paladinii săi, Hitler a cerut în mod constant lichidarea. După cum a consemnat Goebbels: "Fuhrerul a decis o curățare totală. El le-a profețit evreilor că dacă vor începe un război mondial, vor experimenta propria lor distrugere. Aceasta nu este doar o întorsătură de frază... distrugerea evreilor trebuie să fie rezultatul". În cadrul unei întâlniri cu Hitler, la 18 decembrie, Himmler a notat: "Problema evreiască. Să fie exterminați ca partizani". Himmler și-a amintit mai târziu că "Führerul a pus pe umerii mei executarea acestui ordin foarte dificil". Este probabil ca decizia de a lansa Holocaustul să fi fost luată de Hitler între 12 și 18 decembrie 1941 - în momentul în care contraatacul rusesc dezvăluia că războiul ar putea să nu fie câștigat.

La 20 ianuarie 1942, într-o vilă SS lacustră de la Wannsee din Berlin, Heydrich a organizat o întâlnire cu cincisprezece funcționari publici (de la Ministerul de Interne, Justiție, Externe și alte ministere) și cu oficiali SS și ai Partidului Nazist, inclusiv cu Eichmann de la Departamentul Evreiesc al RSHA, pentru a decide 'o abordare coerentă între organele centrale' a 'soluției finale'. După ce a reamintit pompos că Göring îi încredințase lui și lui Himmler responsabilitatea pentru această "Endlösung", Heydrich a raportat că, din cele 11 milioane de evrei din Europa, cei apți de muncă puteau fi munciți până la moarte, "eliminați din cauze naturale", în timp ce restul, cei mai puternici, trebuiau să fie "tratați în consecință", deoarece ei ar fi fost "produsul selecției naturale și, dacă ar fi fost eliberați, ar fi acționat ca sământă a unei noi renașteri evreiești". Reprezentantul guvernului general a sugerat ca cei 2,5 milioane de evrei ai săi să fie lichidați imediat, apoi Heydrich a explicat că restul evreilor vor fi transportați în "ghetouri de tranzit, de unde vor fi transportați în est" - un eufemism pentru crimă în masă. Evreii vor fi adunați în toată Europa, transportați în lagărele morții și, în cele din urmă, uciși. După aceea, Heydrich l-a invitat pe Eichmann la un coniac.

Cinci zile mai târziu, la Bârlogul Lupului, Hitler le-a spus lui Himmler și altora: "Trebuie să se facă asta rapid... Evreii trebuie să părăsească Europa... Nu văd decât o singură opțiune: exterminarea completă..." La 14 februarie, i-a spus lui Goebbels: "Fără sentimente sentimentale. Evreii merită catastrofa prin care trec acum ... Trebuie să accelerăm acest proces cu o cruzime lipsită de sentimente". Trei zile mai târziu, primele

victime, evrei din Lublin, au fost gazate la Belzec. Într-o lună au fost ucise 70.000 de persoane. Au fost construite noi lagăre de exterminare la Sobibor și Treblinka, unde, până în toamna anului 1942, au fost uciși în total 1,7 milioane de evrei polonezi. Un nou lagăr de exterminare, Birkenau, a fost adăugat la complexul existent de la Auschwitz, unde, în septembrie 1941, a fost testată o nouă otravă, gazul Zyklon-B, pe prizonierii ruși.

La 27 mai 1942, Heydrich, acum protector al Moraviei, pe care Hitler plănuia să-l numească guvernator al Franței, era alungat din Praga când Mercedesul său a fost lovit de grenade, aruncate de curajoșii comandouri cehi. Fragmente din scaunul mașinii i-au împroșcat splina. Deși penicilina, în curs de dezvoltare în America, l-ar fi vindecat într-o săptămână, a murit câteva zile mai târziu. Dar Soluția finală a continuat.

STĂPÂNII DE SCLAVI: KRUPP

Auschwitz-Birkenau a devenit centrul de ucidere și sclavie pentru evreii europeni din afara Poloniei și URSS. Sistemul lui Heydrich prevedea ca poliția locală să-și înregistreze evreii, apoi să-i convoace pentru a fi antrenați în vederea "evacuării către est", însă reacția vasalilor lui Hitler a fost lipsită de entuziasm, iar sfidarea era pe deplin posibilă: Mussolini a adoptat legi rasiale, dar a refuzat să deporteze evreii italieni; regentul maghiar Horthy, care îi persecutase pe evrei printr-o serie de legi evreiești de tip nazist începând cu 1938 și care era pe deplin informat cu privire la Soluția finală, a trimis 100.000 de evrei în lagărele de exterminare, dar a refuzat să predea majoritatea marii sale comunități evreiești. Existau 300.000 de evrei în Franța și încă 400.000 în Algeria. Puțini au fost atinși în Algeria, dar în metropolă, poliția franceză obișnuită a adunat 75.000 de evrei și i-a trimis în lagărele de exterminare, unde aproape toți au fost uciși, un record deosebit de îngrozitor în patria Iluminismului. Danezii au reușit să își ascundă aproape toți evreii, salvând 90 la sută dintre ei prin trimiterea lor în Suedia. Olandezii, pe de altă parte, au cooperat la ucidere: 107.000 din 140.000 de evrei au fost deportați și aproape toți au fost uciși - o proporție mai mare decât în orice altă țară din Europa de Vest, inclusiv Germania.

La sosirea la Auschwitz, evreii s-au confruntat cu "selecția" făcută de un medic SS, Joseph Mengele, care a stabilit cine putea fi forțat să muncească și cine trebuia exterminat imediat. Mengele, un macabru elegant care a efectuat "experimente" vicioase

pe copiii evrei, trimitea copiii, femeile și bătrânii la "dușuri" (sigilate și prevăzute cu sifoane de gaz invizibile), unde erau dezbrăcați de lucrurile și hainele lor, apoi gazați, iar trupurile lor erau târâte de sclavii evrei care, după ce le extrăgeau dinții de aur, îi introduceau în crematoriile care scoteau un fum bolnăvicios prin coșurile înalte. În iulie 1942, Himmler l-a văzut pe Mengele făcând o selecție de evrei olandezi în tăcere totală înainte de a lua masa cu comandantul în "cea mai bună dispoziție, radiantă". O familie vieneză personifică scara complexă a crimelor transeuropene: patru dintre surorile în vârstă ale lui Sigmund Freud au fost trimise în trenurile morții pentru a fi măcelărite în lagăre de exterminare îndepărtate - Mitzi și Paula Freud au fost gazate la Maly Trostenets (Belarus), Rosa la Treblinka, iar Dolfi a fost înfometată la Theresienstadt.

Între 5,9 și 6,1 milioane de evrei au fost uciși în total, inclusiv cele aproape un milion de evrei uciși de Einsatzgruppen. O lume întreagă a fost distrusă, o cultură a dispărut. Romii și Sinti (denunțați drept "țigani corcituri") au fost, de asemenea, ținta unor acțiuni: 500.000 au fost uciși în Porajmos (devorarea), împreună cu 5.000-15.000 de homosexuali și câteva milioane de polonezi și ruși neamuri. Deși trenurile și oțelul ghimpat făcuseră posibile deportări și lagăre de concentrare de amploare încă din anii 1890 și deși alte regimuri, în special cel al lui Stalin din Rusia și mai târziu cele din China comunistă și Cambodgia, au ucis mulți oameni, niciunul nu a făcut acest lucru la o asemenea scară și folosind mijloace industriale. A fost o crimă, bazată pe rasă, fără egal în istorie, pentru care nu exista niciun cuvânt: în 1944, un polonez evreu a inventat "genocid" pentru a descrie enormitatea sa - un cuvânt care, la fel ca Holocaustul însuși, nu ar trebui să fie folosit niciodată în mod greșit.

Există întotdeauna bani în crimele în masă: Viceregii naziști care trăiau în lux se bucurau de un control sadic și sexual asupra oamenilor nevinovați ale căror proprietăți le jefuiau. Dar au impus, de asemenea, sclavia asupra slavilor și evreilor. Familia Krupps, care a consumat afaceri în toată Europa cucerită, a fost tipică pentru întreprinderile germane care au îmbrățișat această ordine diabolică. Krupp deținea fabrici în douăsprezece națiuni, de la Dnepropetrovsk (Dnipro) în Ucraina până la Paris, unde a confiscat firme evreiești, conlucrând pentru a-l trimite pe unul dintre proprietarii lor în lagărele morții. În aprilie 1942, vizitându-l pe Hitler în Vizuina Lupului, Krupp a lăudat lichidarea evreilor, "dar nu vedea niciun motiv pentru care aceștia să nu contribuie înainte de a pleca", solicitând o repartiție de sclavi și oferind SS-ului un comision pentru fiecare sclav.

În trei ani, douăsprezece milioane de sclavi - polonezi care purtau "P" pe haine, ruși "SR" (rusă sovietică) sau "OST" (pentru Ostarbeiter - lucrător din est) și evrei

"Judenmaterial" (proprietate evreiască), înlocuit mai târziu de steaua galbenă - au fost importați în Reich sau au lucrat în lagărele de sclavi. Aproximativ 30.000 de femei slave au muncit în bordelurile militare germane. Cifrele sunt imprecise, dar colosale. După război, 5,2 milioane de sclavi au fost repatriați în Rusia și Polonia.

În iulie 1942, Krupp a lucrat îndeaproape cu Speer, ministrul armamentului, iar cel mai mare stăpân de sclavi din istorie a acceptat "45.000 de ruși, 120.000 de prizonieri, 6.000 de civili" pentru oțelăriile și minele sale de cărbune. Dar acesta a fost doar începutul. Krupp a obținut permisiunea lui Hitler de a folosi sclavii evrei de la Auschwitz pentru a construi fabrica Berthawerk (numită după mama sa) din Silezia și, în curând, mai mulți au ajuns la Essen, unde pe pancarte scria: "Slavii sunt sclavi". Memorandumurile corporative au raportat în mod deschis că "sclavii" au sosit de pe "piața de sclavi", Alfried Krupp fiind desemnat Sklavenhalter - proprietar de sclavi. Krupp controla treizeci și opt de lagăre păzite de SS și de gărzile sale proprii Kruppstahl, dotate cu cagule negre. 'Trebuie să ai grijă ca Istoria să nu te numească negustor de sclavi', l-a avertizat unul dintre directorii săi.

În octombrie 1942, Krupp a deschis o fabrică de siguranțe pentru arme la Auschwitz 'pentru a se folosi de oamenii de acolo', detaliile fiind stabilite de Krupp și de comandantul Rudolf Höss. 'În ceea ce privește cooperarea biroului nostru tehnic din Breslau, pot spune doar că, între acest birou și Auschwitz, există cea mai strânsă înțelegere', scria Krupp în septembrie 1943, 'și este garantată pentru viitor'. Până la sfârșitul războiului, nota unul dintre directorii săi, "Krupp a considerat că este o datorie să facă 520 de fete evreice, unele dintre ele puțin mai mult decât copii, să lucreze în cele mai brutale condiții în inima concernului, la Essen".

Aceste crime au fost posibile datorită colaborării a sute de mii de oameni, fiecare dintre ei purtând exact aceeași vină ca și Hitler însuși. Aceasta a fost cunoscută rapid de către conducere și de cea mai mare parte a publicului german prin intermediul evenimentelor de pe străzile lor, dacă nu prin intermediul poveștilor soldaților. Mulți dintre cei care ar fi trebuit să știe mai bine nu au făcut nimic; Papa Pius nu a făcut aproape nimic. Cu toate acestea, au existat mulți oameni curajoși, mulți, dar nu suficienți, care au protejat evreii, unii dintre ei pungași - profitorul Oskar Schindler a salvat 1.400 de evrei polonezi - dar majoritatea erau oameni obișnuiți și curajoși, iar unii erau regali. În România, Regele Mihai a vizitat Odessa împreună cu Antonescu, protestând neputincios împotriva masacrelor. Dar când Himmler a ordonat uciderea tuturor evreilor din România, el și mama sa, regina Elena, au refuzat să consimtă. 'În 1942', a spus Mihai, 'eram convins că trebuie făcut ceva'.

'Taci', a lătrat Antonescu, 'ești încă un copil'. Dar Mihai a obținut eliberarea liderilor evreilor români și a oprit deportările la Belzec, o realizare notabilă în mijlocul crimelor îngrozitoare din România.

Între timp, Hitler avea o preocupare mai imediată. 'Dacă nu obțin petrolul de la Maikop și Groznîi', a spus el, 'va trebui să lichidez întregul război'.

BĂTĂLIA LUI HITLER PENTRU PETROL

În vara anului 1942, Hitler plănuia Operațiunea Albastru, o ofensivă împotriva Rusiei pentru a asigura Stalingradul de pe Volga și câmpurile petroliere din Baku, Maikop și Groznîi. Capturarea depozitelor de combustibil rusești nu a ajutat: Tancurile rusești funcționau cu motorină, iar cele germane cu benzină. Stalin a fost maestrul producției industriale, mutând industrii întregi spre est: tancul său T-34, simplu și manevrabil, a fost, după cum au convenit generalii germani, "cel mai bun tanc din război", cea mai mare fabrică din Leningrad fiind mutată în totalitate la Chelyabinsk, care a devenit Tankograd (Tank City), producând în curând 1.300 de tancuri pe lună, depășind producția germană sub conducerea lui Speer. Dar totul depindea de petrol.

În iunie, generalul Erwin Rommel a forțat capitularea a mii de trupe britanice în Tobruk, iar forțele sale se îndreptau în curând spre Egipt. Dacă Hitler ar fi cucerit Caucazul, ar fi obținut petrolul din Irak și Iran - și ar fi câștigat războiul. Evreii palestinieni se temeau în timp ce Rommel se apropia de Egipt. Forțele britanice, ajutate de luptători evrei, printre care tânărul sionist Moshe Dayan, au cucerit Siria de la francezii de la Vichy: Dayan și-a pierdut un ochi în luptă. Churchill nu și-a asumat niciun risc cu câmpurile sale petroliere. În Irak, unde nepotul regelui Faisal, Faisal al II-lea, în vârstă de șase ani, era prea tânăr pentru a guverna, britanicii au răsturnat un general pro-german. În Iran, Reza Șah a încercat să joace Marea Britanie împotriva Germaniei, dar în august 1941 Stalin și Churchill au invadat, au măturat armata sa lăudată (la care șahul și-a bătut generalul cu bastonul) și i-au forțat abdicarea și exilul, înlocuindu-l cu fiul său, Mohammad Reza, acum în vârstă de 21 de ani.

În iulie 1942, Hitler a sosit la cartierul său general ucrainean din Vinnița - Vârcolacul - pentru a lansa Albastrul, care l-a înșelat din nou pe Stalin și a obținut progrese uimitoare, în timp ce forțele Axei, după ce au curățat Crimeea, au atacat peste stepele sufocante, ajungând la Stalingrad în septembrie. În timp ce Churchill căuta un general învingător

pentru a-l opri pe Rommel, Stalin, ordonând "Nici un pas înapoi" și plasând unități de blocare pentru a executa orice trupe care se retrăgeau, a transformat ruinele Stalingradului într-o fortăreață. În timp ce Armata a șasea germană își croia drum în oraș, sovieticii au rezistat într-o bătălie ca un cazan. Simțind că era aproape de victorie, Hitler a decis să o cucerească: "o bătălie a giganților", așa a numit-o Goebbels. Stalin abia dacă a dormit, petrecându-și noaptea pe o canapea din Micul Colț, în timp ce rușii luptau cu ferocitate, o rezistență uimitoare încurajată de teroare, dar cu adevărat inspirată de cultele cvasi-sacre ale patriotismului, sacrificiului și eroismului. "Za Rodina, za Stalina!", strigau ei în timp ce luptau. "Pentru Patrie, pentru Stalin!". Pierderile sovietice în întregul război au fost de neegalat: doisprezece milioane de soldați și peste cincisprezece milioane de civili au pierit.

Roosevelt, departe de intensitatea sumbră și micromanagerială a cartierelor generale ale lui Hitler și Stalin, îl găzduia pe Churchill în idiosincratica sa Casă Albă, pe care FDR o numea în mod grandios "curtea din spate". Acolo, mânuindu-și teatral portțigareta, se confrunta cu decizii globale la scară largă, temperate de amestecul de martini și de compania amicilor săi rezidenți Harry Hopkins, a tinerei și frumoasei prințese moștenitoare Märtha a Norvegiei și a verișoarei sale devotate Daisy Suckley, împreună cu Fala, terrierul scoțian: "Ești singura pe care nu trebuie să o întrețin", o flata FDR pe Daisy și vorbea adesea despre retragerea cu ea la cabana sa din Hyde Park. Presiunea era uimitoare. 'Mă duc la birou și îmi voi petrece ziua aruncând în aer diverse persoane', îi spunea FDR lui Daisy, căreia își găsea timp să îi scrie scrisori indiscrete. Oaspetele său, Churchill, care suferise un atac de cord minor în timpul unei șederi anterioare la Casa Albă, în decembrie 1941, era afectat de dezastrele militare britanice, de căderea Singapore și de înfrângerea de la Tobruk. Dar, în următoarele săptămâni, el și FDR au amânat orice invazie a Franței și au convenit în schimb să debarce în nordul Africii și să atace "pântecul moale" al lui Hitler în Italia. Churchill a zburat la Moscova pentru a-l informa pe Stalin că nu va avea loc nicio invazie a Franței. Stalin l-a acuzat de lașitate - dar cei doi cai de luptă au sfârșit prin a bea împreună până noaptea târziu.

Hitler s-a lăudat că Stalingradul era pe cale să cadă și că "Nimeni nu ne va mai alunga din acest loc", adăugând: "Evreii au râs odată de profețiile mele... vă asigur că se vor îneca de râsul lor peste tot".

În Pacific, Tojo sărbătorea o serie de victorii, scufundând navele de luptă britanice Repulse și Prince of Wales, luând Malaya și Hong Kong de la Marea Britanie, Indiile de Est de la Olanda, Guam și Filipine de la America. În februarie 1942, Singapore britanic se predase. Japonezii au bombardat Australia, iar Marina Imperială a propus o invazie

australiană. Tojo a preferat să atace Raj-ul britanic, începând cu Burma. Sprijinit de thailandezi și de insurgenții conduși de un naționalist antibritanic, Aung San, Tojo a cucerit cea mai mare parte a țării, tăind aprovizionarea aliaților către China. Aung era un tip de naționalist asiatic tipic pentru cei care au îmbrățișat politica panasiatică a Japoniei împotriva imperiilor europene. Dar cruzimea japoneză a scos la iveală realitatea; prizonierii aliați au suferit muncă în regim de sclavie, marșuri ale morții, tortură, decapitări și înfometare. Unul din patru filipinezi a fost ucis. În China, japonezii au ucis patru milioane de civili în cadrul strategiei "Ardeți până la cenușă", cunoscută sub numele de politica "Ucideți totul, ardeți totul, jefuiți totul", semnată de Hirohito. În total, în timpul războiului au murit 14 milioane de chinezi.

MAO ȘI ACTRIȚA DIN SHANGHAI

FDR a decis "Europa mai întâi", care prevedea un ajutor limitat pentru Chiang, care spera că va reuși să imobilizeze 700.000 de soldați japonezi. Roosevelt a trimis un general american piperat, "Vinegar Joe" Stilwell, care în scurt timp l-a detestat pe Chiang (pe care l-a numit Peanut); Chiang l-a urât la rândul său. Incapabil să înțeleagă China, Stilwell nu era de acord cu dictatura lui Chiang, impusă de un șef al poliției secrete, Dai Lai, care arunca prizonierii în cazemate. Doamna Chiang a zburat în America pentru a se adresa mitingurilor și pentru a-l cuceri pe FDR, fermecându-i pe americani cu accentul ei de Wellesley și cu cheongsamul ei șic. În timp ce forțele britanice și indiene se retrăgeau în Birmania, Stilwell i-a cerut ajutorul lui Chiang; Chiang a trimis trupe, dar acestea au fost înfrânte. În peșterile confortabile din Yen'an, rivalul său, Mao Zedong, a dus un război de gherilă împotriva japonezilor, desfășurând noi unități în nordul Manciuriei - printre cadre se afla un tânăr coreean, Kim Il-sung, pe care japonezii l-au poreclit Tigrul din cauza atacurilor sale de mică amploare, dar feroce.

Bucurându-se de înfrângerile lui Chiang, Mao a lansat o Campanie de rectificare, o teroare stalinistă a ceea ce el numea "durere și fricțiune", gestionată de Kang Sheng, un mirmidon sadic care purta întotdeauna o tunică și cizme negre și călărea un cal negru. Kang i-a însoțit pe cei doi fii ai lui Mao pentru a fi educați la Moscova, unde în 1937 l-a ajutat pe Iezhov, omul de serviciu al lui Stalin, să lichideze troțkiștii chinezi. Acum, atașându-se de Mao, cu care îi plăcea să vorbească despre sex și teroare, să împărtășească imagini erotice și să conceapă torturi, a torturat și a împușcat mii de

oameni în timp ce organiza sesiuni de "luptă și mărturisire" care aveau să caracterizeze teroarea maoistă.

Mao a jucat mahjong, a citit cărți de istorie și s-a distrat cu un harem de actrițe din Shanghai până când în Yen'an a sosit o vedetă de film orbitoare, Jiang Qing, fiica de 27 de ani a unei concubine și a unui hangiu alcoolic, în vârstă de 27 de ani. În Shanghai fusese arestată pentru leftism, dar a flirtat, dacă nu chiar s-a culcat, cu anchetatorii ei din KMT. Tovarășii lui Mao i-au criticat "concubinele imperiale", dar, adresându-se unei adunări, el a zărit-o pe aceasta în primul rând și i-a împrumutat haina sa. Mai târziu, ea a sosit la reședința sa pentru a-i înapoia haina și a rămas peste noapte. Mao și-a abandonat respectata soție, care îndurase Marșul Lung, și a insistat să se căsătorească cu Jiang Qing, susținută de Kang Sheng, a cărei alianță cu ea a durat până în anii 1970. Fiul lui Mao, Anying, a sosit acum înapoi din Rusia, cu un pistol dăruit de Stalin, alăturându-se surorii sale de patru ani, Li Min, în menajul lor troglodit. În 1940, Jiang Qing a dat naștere unei fiice, Li Na, dar familia a fost întotdeauna la mila puterii. Mao a refuzat să-l salveze pe fratele său Zemin, care a fost exmatriculat de KMT; între timp, Jiang a denunțat bona lui Li Na pentru că le-a otrăvit laptele, strigând: "Otravă! Mărturisește!". Mao a recunoscut că Jiang Qing era "la fel de mortal de otrăvitoare ca un scorpion": într-o zi, ea aproape că va conduce China.

După căderea Rangoonului, japonezii au amenințat India, unde Nehru, fermecător, vioi, elegant, se impusese ca lider al Congresului, urmându-l cu respect pe 'Bapu' Gandhi al său. În 1928, Nehru declarase: "India trebuie să rupă legătura cu Marea Britanie și să obțină Purna Swaraj - independență totală". Nehru se afla în închisoare când soția sa, Kamala, a murit de tuberculoză. El se dedicase politicii - recunoscând: "Aproape că am trecut-o cu vederea" - deși ea fusese încarcerată pentru campania sa. Fiica lor, Indira, adesea singură în timp ce tatăl ei era în închisoare, a devenit confidenta sa politică.

Nehru și Gandhi, frustrați de anii de ofuscare britanică, nu au fost de acord cu privire la război: Gandhi, un pragmatic pacifist, dorea neutralitate; Nehru, un socialist internaționalist, susținea Marea Britanie împotriva fascismului. Dar refuzul britanicilor de a promite independența postbelică i-a reunit din nou. "Unii spun că Jawaharlal și cu mine eram înstrăinați", a spus Gandhi. 'Va fi nevoie de mult mai mult decât o diferență de opinie pentru a ne înstrăina... Jawaharlal va fi succesorul meu'. Dar mulți musulmani, precum și hinduși, s-au oferit voluntari să lupte pentru Marea Britanie, mărind de zece ori mărimea armatei indiene, ajungând la 2,5 milioane, iar britanicii l-au recunoscut pe Jinnah ca reprezentant al musulmanilor indieni: "După ce am fost tratat la fel ca domnul Gandhi, am fost uimit". La Lahore, Jinnah a declarat: "Musulmanii sunt o națiune

conform oricărei definiții a unei națiuni și trebuie să aibă... statele lor". Gandhi era chinuit de această dilemă.

Acum, Chiang Kai-shek, dornic să ajute Marea Britanie, dar și să arate solidaritatea asiatică, a zburat la Delhi pentru a se întâlni cu Nehru și Gandhi, pe care i-a îndemnat să se alăture războiului. Amândoi l-au ignorat cordial.

În august 1942, au lansat campania Quit India, care, dincolo de nesupunerea civilă, a distrus sute de gări și comisariate, sabotând căile ferate și telegrafele. Britanicii au răspuns prin desfășurarea de trupe și arestări în masă, dar campania a eșuat. Indienii au continuat să se ofere voluntari pentru Marea Britanie.

În timpul vizitei lui Chiang, două foamete făceau numeroase victime în cele două mari țări asiatice, ambele agravate de incompetența guvernamentală și de prioritățile din timpul războiului. Trei milioane de indieni au murit în urma unei foamete în Bengal. La șase sute de mile spre est, în Henan, a remarcat Chiang, "Oamenii mor de foame, câinii și animalele mănâncă cadavre". El a adăugat: "Realitatea noastră socială este marcată. Suntem epuizați după șase ani de război'. Două milioane de chinezi au murit.

În mai 1942, Razor Tojo plănuia un Pacific japonez extravagant - la fel de fantezist ca viziunile lui Hitler - dominând China, oferind estul Indiei unui nou regat birmanez, stăpânind Australia, Hawaii, Alaska, chiar și Canada. Dar amiralul Yamamoto a rezistat acestei "febre a victoriei", scriindu-i gheișei sale preferate: "Prima etapă a fost un fel de oră a copiilor și se va sfârși în curând; acum vine ora adulților".

VIITORUL OMENIRII: ROOSEVELT, STALIN ȘI JACK KENNEDY

În iunie, Yamamoto și flota, inclusiv patru portavioane, au pornit să cucerească insula Midway, în drum spre Hawaii, dar în schimb americanii, ajutați de spargerea codurilor japoneze, i-au scufundat pe toți patru, pierzând doar unul dintre ei. În aprilie 1943, americanii au decriptat planul de zbor al lui Yamamoto și i-au doborât avionul. Acum, inițiativa a trecut în mâinile americanilor, care au lansat prima lor ofensivă pe vastele distanțe ale Pacificului, mult mai la sud, la Guadalcanal și în Insulele Solomon, unde, la 2.27 a.m., la 2 august, o torpilă de patrulare, PT-109, comandată de locotenentul Jack Kennedy, fiul de 26 de ani al ambasadorului, a fost izbită de un distrugător japonez. PT-109 a explodat și s-a scufundat, iar doi dintre membrii echipajului său au fost uciși pe

loc. Zece oameni au supraviețuit, dintre care trei grav arși. "Luptați sau vă predați?", i-a întrebat el. 'Voi aveți familii... eu nu am nimic de pierdut'. Au ales să lupte. Kennedy îndurase deja multe probleme de sănătate, inclusiv boala Addison (diagnosticată după război), iar incidentul i-a afectat spatele. Cu toate acestea, el a salvat alți doi, remorcându-i până la cea mai apropiată insulă, apoi înotând de mai multe ori kilometri până când cercetașii polinezieni au ajuns în cele din urmă pentru a salva și a hrăni echipajul înfometat. Ambasadorul Kennedy s-a asigurat că eroismul lui Jack a fost sărbătorit. "Fiul lui Kennedy", a anunțat New York Times, "este erou în Pacific".

La Bârlogul Lupului, Hitler a declarat că căderea Stalingradului "era doar o chestiune de timp", lăudându-se în privat că va avansa în Irak - "perfect posibil" - dar entuziasmul său l-a orbit în fața unei vulnerabilități crescânde. La Moscova, Stalin și Zhukov, uitându-se la hartă, au văzut o oportunitate și, în mod neobișnuit, dictatorul rece ca gheața a dat mâna cu generalul dur. În timp ce bătălia din cazanul de la Stalingrad se desfășura în octombrie și noiembrie, generalul Montgomery a adunat forțe superioare și l-a învins pe Rommel la El Alamein; la 8 noiembrie, 107.000 de soldați anglo-americani au debarcat în Maroc și Algeria, învingând forțele germane, de la Vichy și italiene.

La 19 noiembrie, Jukov a declanșat Operațiunea Uranus, un milion de ruși în două clești care au trecut prin mai slabi români pentru a înconjura Armata a șasea a lui Hitler în jurul Stalingradului. "Indiferent de situație", a strigat Hitler, "vom rezista cu orice preț". La 2 februarie 1943, Armata a 6-a s-a predat. Mitul invincibilității lui Hitler a fost spulberat. În timp ce Hitler se credea un geniu militar, Stalin a învățat arta de a comanda: găsește generali talentați și lucrează cu ei. S-a promovat pe el însuși și pe Zhukov la gradul de mareșal. Zece milioane de soldați sovietici au început contraofensiva de doi ani, cu mai multe fronturi și mii de kilometri, care, împotriva unei rezistențe încăpățânate și cu costuri de nedescris, i-a alungat pe naziști din patria devastată. La 9 iulie, trupele anglo-americane au debarcat în Sicilia. După ce pierduse zeci de mii de oameni în Rusia și Africa, Mussolini era paralizat de crampe la stomac. Pe 25 iulie, Victor Emmanuel l-a demis și arestat pe Mussolini. Hitler a ocupat imediat Italia, iar Ducele a fost salvat de comandouri.

Drumul spre victorie trebuia să fie convenit în persoană. FDR, Stalin și Churchill au călătorit la Teheran - Stalin nu mai zburase niciodată cu avionul. La 28 noiembrie, FDR s-a întâlnit pentru prima dată cu Stalin, cei doi dezvoltând o afinitate, personală și strategică, în detrimentul lui Churchill, jucătorul mai slab al cărui imperiu indian părea demodat pentru americanul progresist. Stalin l-a convins pe FDR, care stătea la legația americană, că un complot de asasinat nazist îl obligă să fie protejat în legația sovietică,

mai sigură; FDR a fost de acord, dornic să își consolideze relația cu Stalin. În mod firesc, Stalin a pus microfoane în camera lui FDR.

"În mâinile noastre, avem viitorul omenirii", a spus Churchill, deschizând summitul lor, "cea mai mare concentrare de putere mondială care a fost văzută vreodată în istoria omenirii".

'Istoria ne-a răsfățat', a recunoscut Stalin. 'Să ne începem treaba'. Ei au convenit ca anglo-americanii să invadeze Franța în mai 1944 (amânată ulterior cu o lună) și ca Stalin să păstreze cele trei state baltice, care i-au fost date de Hitler. La cină, Stalin a sugerat ca 50.000 de ofițeri germani să fie executați. FDR a fost de acord. Când Churchill a plecat, Stalin a insistat că glumea.

Cel mai puțin important lider de la Teheran a fost tânărul șah al Iranului. Churchill nu s-a deranjat să îl viziteze; Stalin l-a vizitat. Șahul tânjea deja după puterea iraniană și a cerut tancuri; Stalin a fost de acord, cu condiția ca trupele rusești să le opereze. Regele a colecționat mașini, a învățat să zboare și a alergat după fete. Nefericit cu soția sa egipteană, Fawzia, a depins de consilierul său elvețian mistico-poetic, Perron, promovat acum de la grădinar la secretar regal. Dar el învățase ce înseamnă puterea.

În Ziua Z - 6 iunie 1944 - 156.000 de soldați anglo-americani, sub comanda americanului Dwight Eisenhower, au debarcat în Normandia - Operațiunea Overlord. Până la sfârșitul lunii, 850.000 de soldați au debarcat, pătrunzând în Franța, în timp ce alte forțe își croiau drum prin Italia. Debarcarea din Ziua Z a marcat o victorie și mai mare: infecțiile răniților săi au fost tratate cu un nou medicament miraculos, penicilina.

În timp ce forțele anglo-americane își croiau drum prin Italia și traversau Franța, Hitler a ordonat ca Parisul "să nu cadă în mâinile inamicului decât dacă zace în ruine", dar generalii săi nu i-au ascultat ordinul. Evitând lunetiștii germani, de Gaulle a mărșăluit prin Paris, sărbătorind "Parisul revoltat! Parisul distrus! Parisul martirizat! Dar Parisul eliberat!". Era hotărât să restabilească "la grandeur" a "France éternelle", cu el însuși ca monarh republican.

Armatele lui Stalin au dat buzna în Polonia; câteva zile mai târziu, la 20 iulie, Hitler era aplecat asupra hărților sale în baraca de lemn pentru operațiuni de la Vizuina Lupului când o bombă a explodat.

Printre pereții spulberați și ofițerii morți, Hitler avea un picior tăiat și un timpan spart, dar era în viață, protejat de piciorul mesei. Încântat de această nouă dovadă a providenței, Hitler a aflat că asasinul era un colonel decorat care tocmai ieșise din

baracă: Contele Claus von Stauffenberg, care își pierduse un ochi și o mână în războiul pe care, ca majoritatea ofițerilor Junker, îl susținuse, cu toate atrocitățile sale oribile, până la înfrângerea rusă. Cu toate acestea, el a fost unul dintre puținii curajoși care au îndrăznit să-i reziste lui Hitler. Auzind explozia, Stauffenberg a scăpat din Vizuina Lupului și, convins că Hitler era mort, a zburat la Berlin pentru a-și găsi lovitura de stat care se prăbușea. Führerul a dovedit că era în viață vorbind la telefon cu principalul conspirator, care apoi l-a arestat și l-a împușcat pe Stauffenberg pentru a-și salva pielea. Himmler a adunat apoi suspecții, pe care Hitler a ordonat să-i "spânzure ca pe carne", iar agonia lor a fost filmată - și, probabil, urmărită ulterior de dictator. Suferind deja de boala Parkinson și stimulat de o cornucopia farmaceutică injectată de vraciul său Theodor Morell (care făcuse milioane de euro din "Pulberea de dezinsecție" de marcă proprie, distribuită armatei), inclusiv Pervitin (o metamfetamină) și Eukodal (oxicodona, un opioid), Hitler fusese rănit, cu tăieturile sale pline de așchii de la bombă. Morell i-a salvat viața administrându-i penicilina găsită pe trupele americane capturate. Starea lui Hitler se deteriorase, iar acum avea ochii roșii, era palid de moarte, șchiopăta, îi tremurau piciorul și brațul. Deși își întărea controlul asupra Germaniei prin campania de răzbunare, pierdea aliați cu repeziciune, pe măsură ce Armata Roșie se apropia de granițele sale.

În iulie, Stalin și-a oprit forțele în apropiere de Varșovia, în timp ce 20.000 de luptători ai rezistenței poloneze își lansau revolta, programată pentru a se impune înainte de sosirea sovieticilor. Obsedat, la fel ca toți liderii ruși, de pericolul unei Polonii independente și dornic să își instaleze comuniștii la putere, Stalin i-a pus la punct și nu i-a ajutat, lăsând SS-ul lui Hitler și diverși auxiliari ucraineni de o depravare diabolică să măcelărească 15.000 de rebeli polonezi și 200.000 de civili și să distrugă Varșovia însăși.

'Am plănuit o lovitură de stat', i-a spus Regele Mihai al României acestui autor, 'împotriva Mareșalului Antonescu'. Sovieticii se aflau la granița sa. La 23 august 1944, Hohenzollern a invitat Câinele Roșu în audiență și a ordonat un armistițiu. Câinele Roșu s-a înfuriat. Mihai și-a scos pistolul. Patru ofițeri l-au dezarmat pe Antonescu. Sub amenințarea armei, regele "l-a condus în seiful regelui, unde tatăl meu își ținea colecția de timbre. L-am încuiat acolo' și a cerut pacea. A fost cel mai bun moment al lui Mihai, dar a fost prea puțin și prea târziu.

Alături, în Bulgaria, Hitler otrăvise deja un aliat reticent, țarul Boris al III-lea. În Ungaria, Horthy a încercat, de asemenea, o lovitură de stat antinazistă, la care comandourile lui Hitler l-au răpit pe fiul regentului, care a fost ținut ostatic pentru a-l

forța pe Horthy să renunțe la control. În urma trupelor germane a venit Eichmann, care a organizat deportarea a 400.000 de evrei în doar trei luni. Cei mai mulți au fost uciși la Auschwitz.

În februarie 1945, după ce bombardierele americane au spulberat Cancelaria Berlinului, iar forțele aliate au convergent dinspre est și vest, Hitler, însoțit de Eva Braun, s-a mutat în Führerbunkerul din apropiere, chiar în momentul în care Stalin, Roosevelt și Churchill au pornit spre o conferință la Ialta, în Crimeea, cândva palatul de vacanță al țarului, recent eliberat. În întunericul crepuscular și umed de beton al buncărului din Berlin, portretul mamei lui Hitler atârna în dormitorul său; micul său birou era dominat de un portret al lui Frederic cel Mare, a cărui grațiere de ultim moment la moartea țarinei Elizaveta îl obseda. "Nici el nu era făcut pentru Războiul de Șapte Ani", murmura Hitler, "ci pentru cochetărie, filozofie și cântat la flaut, dar totuși trebuia să se ridice la înălțimea misiunii sale istorice". Haina lui Frederick era mereu acoperită de pete de tutun de prizat. Eva Braun a observat mizeria de pe tunica gri a lui Hitler. 'Nu trebuie să copiezi tot ce are legătură cu bătrânul Fritz!', l-a tachinat ea.

După-amiezile și le petrecea în ședințe, mesele erau luate cu Braun; cele patru secretare ale sale încă mai trebuiau să îndure 'ceaiul' până la 4 dimineața, în timp ce dictatorul supărat trăncănea - o rutină presărată cu scântei de speranță și spasme de furie.

FDR ȘI CEI TREI REGI

La 4 februarie, Stalin, călătorind în vagonul de tren al lui Nicolae al II-lea, a sosit la Ialta, în timp ce la Berlin, Eva Braun, hotărâtă să rămână și, dacă este necesar, să moară alături de Hitler, și-a sărbătorit cea de-a 33-a aniversare cu iubitul ei și curtenii săi la etaj, într-o secțiune intactă a Cancelariei.

În palatul alb al țarului de la Livadia, Stalin prezida cu o potență calmă, veselă și insesizabilă, stăpân pe scurta sa putere, deși obosit după ani de zile de șaisprezece ore pe zi. FDR, cel mai tânăr dintre cei trei, era epuizat, abia ales președinte pentru a patra oară, un lucru fără precedent. Dar acum suferea de arterioscleroză și se simțea "obosit și apatic", cu gura uneori întredeschisă. Churchill era și el epuizat, "mai lânos ca niciodată", s-a plâns un participant; dar chiar și după ce a trecut de cea mai bună perioadă a sa, era încă mai bun decât majoritatea. Bucurându-se de noua sa putere, Stalin era mișcat de FDR și suspicios față de Churchill. FDR, însoțit de fiica sa Anna și de un

Hopkins epuizat, s-a aplecat spre Stalin, crezând naiv că puterile lor progresiste ar putea reface o lume post-imperială; Churchill tânjea după vechiul său parteneriat cu FDR. Dar Marea Britanie, falimentară și suprasolicitată de obligațiile imperiale, era umbrită de noile superputeri. Cei Trei au decis că Germania trebuie să se predea necondiționat; ei vor crea o organizație internațională mai puternică, numită Națiunile Unite. Stalin urma să intre în război împotriva Japoniei. Dar acest realist sumbru, ale cărui armate eliberau Europa de Est, știa deja că "Frontierele vor fi decise cu forța" și trimitea cohorte de staliniști locali pentru a-i fi vasali. Doar în Iugoslavia și Albania partizanii locali au preluat puterea fără trupe sovietice.

FDR i-a spus lui Stalin că este sionist și l-a întrebat dacă este sionist. 'În principiu', a răspuns Stalin. Vorbind despre Palestina, FDR a glumit spunând că "trei regi îl așteaptă".

'Sunt puțin epuizat, dar sunt foarte bine', i-a spus FDR lui Eleanor înainte de a pleca de la Ialta pe USS Quincy. Acostat în Marele Lac Amar din Egipt, stând pe punte într-o pelerină întunecată, l-a întâlnit pe tânărul rege egiptean epiceneu Farouk, descendent al lui Mehmed Ali, apoi pe Haile Selassie, care reconstruia acum Etiopia după deprecierile italiene; în cele din urmă a sosit Abdulaziz ibn Saud, transportat pe USS Murphy cu o turmă de oi de sacrificat și cu gărzi purtând cimitire. Abdulaziz era șchiop. Președintele și regele au stat împreună pe punte în scaunele lor cu rotile. Citând atrocitățile germane, FDR i-a cerut să aprobe creșterea migrației evreilor în Palestina. "Evreii și arabii nu ar putea coopera niciodată", a răspuns Abdulaziz. "Dați-le evreilor cele mai bune pământuri germane". Călătoria lui FDR spre casă a durat nouă zile.

La 19 martie, Hitler a ordonat distrugerea întregii infrastructuri germane, Decretul Nero, dar în multe zone funcționarii rezonabili ignorau deja ordinele fanatice; în tot imperiul care se scufunda, gărzile SS au aruncat în aer lagărele de exterminare și au forțat prizonierii înfometați să se îndrepte spre vest în marșuri ale morții. Pe data de 20, Hitler a ieșit din buncăr pentru a trece în revistă tinerii luptători din Tineretul hitlerist - unul dintre ei avea 12 ani - ciupind obrajii, ciupind urechile în timp ce se deplasa pe rând, ultima sa apariție pe film. Goebbels i-a păstrat favorurile lui Hitler, în timp ce Göring visa la succesiune, iar Himmler încerca să schimbe viețile evreilor în negocieri secrete.

"Ei bine, cine va cuceri Berlinul? și-a întrebat Stalin comandanții de vârf la Kremlin la 1 aprilie, "noi sau aliații?".

"Noi suntem cei care vom cuceri Berlinul", a lătrat mareșalul Konev, cu cap de glonț.

'Cine pătrunde primul, să cucerească Berlinul', a ordonat Stalin. Konev și Zhukov s-au repezit la avioanele lor pentru a zbura spre front.

În timp ce sovieticii își mobilizau forțele uriașe, FDR era cu Daisy Suckley la Hyde Park, dar "arată teribil de rău - atât de obosit... Nu poate suporta această tensiune la nesfârșit". Urcându-se în trenul spre Warm Springs (Mica Casă Albă) cu Daisy, el "glumea și râdea ca de obicei", poate pentru că Lucy Mercer i se alătura. Pe 12 aprilie, stând cu Daisy și Lucy, FDR și-a ridicat mâna la cap, spunând că îl doare capul, și a murit.

'Marele miracol!", a strigat Hitler, convins că aceasta era reluarea reprizei lui Frederic cel Mare. 'Cine râde acum? Războiul nu este pierdut'.

ÎNCĂ MAI PUTEM ÎNVINGE: OFENSIVA LUI HIROHITO

Stalin a fost în mod ciudat emoționat de moartea președintelui: "Roosevelt a fost inteligent, educat, prevăzător", chiar dacă "a prelungit viața capitalismului". La Casa Albă, la câteva minute după ce Eleanor a aflat vestea, vicepreședintele Harry Truman, un senator obscur, dar loial, din Missouri, a sosit la un pahar de băutură. Ea și-a pus mâna pe umărul lui: "Harry, președintele a murit".

Pauză.

"Pot să fac ceva pentru tine?". Truman a întrebat-o pe Eleanor.

"Putem face ceva pentru tine?", a răspuns ea. Mai târziu, Truman a așezat o pancartă pe biroul său din Biroul Oval: "Responsabilitatea se oprește aici!

La 16 aprilie, Jukov și Konev au dezlănțuit 2,5 milioane de oameni, 41.000 de tunuri și 6.250 de tancuri împotriva Berlinului, primul având onoarea de a cuceri orașul. Când Zhukov a fost întârziat de rezistența germană, Stalin i-a telefonat lui Konev: "Întoarce armatele de tancuri spre Berlin". O bătălie ca un cazan s-a dat, stradă cu stradă, în timp ce acestea convergeau spre Cancelarie. Numai în Germania, se estimează că două milioane de fete au fost violate de soldații ruși. Jos, în buncăr, "Se aud deja focurile de artilerie", scria Eva Braun, care se antrena la tir cu pistolul în grădină. În timp ce tancurile sovietice ajungeau la periferie, Hitler își sărbătorea ziua de naștere împreună cu Göring, Himmler și Goebbels. Când au zburat din oraș, a insistat să moară acolo. În acea

noapte, Eva Braun a dat o petrecere pentru el la etaj, dansând, cântând și bând șampanie. Dar la ședința de a doua zi a aflat că ordinul său către generalul SS Steiner de a contraataca nu fusese respectat, la care un Hitler înroșit și cu spume de spumă a denunțat trădarea înainte de a se prăbuși în scaun: "Războiul este pierdut, dar dacă credeți că părăsesc Berlinul, domnilor, vă înșelați amarnic. Aș prefera să-mi trag un glonț în cap". Medicul său SS i-a recomandat o combinație de "pistol și otravă" pentru sinuciderea sa.

În afara Berlinului, Göring a revendicat succesiunea și a fost demis, în timp ce Himmler a fost dezonorat pentru că a vorbit cu Aliații. Reprezentantul lui Himmler, Hermann Fegelein, căsătorit cu sora Evei Braun, a fost găsit beat cu o amantă și împușcat în grădină. Rușii au capturat Viena; americanii au cucerit Ruhr-ul, arestându-l pe Alfried Krupp la Villa Hügel. Tancurile rusești se apropiau. Familia Goebbels s-a mutat acum în buncăr cu cei cinci copii ai lor. Eva Braun i-a scris o scrisoare, un "ultim semn de viață", celei mai bune prietene a ei; în timp ce moartea se apropia "periculos de mult", ea suferea "din cauza Führerului". Poate că totul va fi bine, dar el și-a pierdut credința...".

În noaptea de 28 aprilie, Hitler și Eva s-au căsătorit - el purtând o tunică gri cu medalii, ea o rochie de mătase închisă. Ea a semnat certificatul, "Eva Hitler născută Braun", și a sărbătorit cu șampanie, în timp ce mirele s-a retras pentru a dicta "testamentul meu politic", în care a dat vina pe "interesele evreilor" care au fost "obligați să-și ispășească vina, deși prin mijloace mai umane", o referire oblică la Holocaust. În timp ce cuplul a stat treaz până la ora 4 dimineața, personalul a petrecut sălbatic. 'O febră erotică părea să pună stăpânire pe toată lumea', își amintea secretara lui Hitler. 'Peste tot, chiar și pe scaunul dentistului, am văzut corpuri întrepătrunse în îmbrățișări lascive. Femeile renunțaseră la orice modestie... expunându-și liber părțile intime'.

Ridicându-se târziu, Hitler a aflat că tancurile rusești se aflau la doar 500 de metri distanță. La Milano, Mussolini și amanta sa au fost împușcați și atârnați cu capul în jos de picioare. După prânz, pe 30 aprilie, Hitler și-a testat cianura pe câinele său alsacian Blondi, care a murit pe loc; apoi a dat mâna cu personalul său și soții Hitler s-au retras în biroul lor. Personalul a așteptat până când sunetele petrecerii de la etaj au fost întrerupte de o împușcătură. Valetul a tras cu ochiul înăuntru, apoi a reapărut. "S-a întâmplat", a spus el. Eva Hitler stătea, cu picioarele trase în sus, pe canapea, sufocată de mirosul de migdale, semn de cianură, în timp ce Hitler se aplecase în partea cealaltă, cu un deget de sânge la frunte, cu pistolul la picioare, cu sângele împroșcat pe tapet. Cadavrele au fost înfășurate într-un covor, transportate afară și arse în grădină, în timp ce obuze rusești explodau în apropiere. Puțin peste douăsprezece ore mai târziu, Zhukov a sunat la conacul Kuntsevo al lui Stalin.

"Tovarășul Stalin tocmai s-a dus la culcare", a spus garda de corp.

"Trezește-l", a ordonat Zhukov.

Stalin a răspuns la telefon. 'Deci', a spus Stalin, 'ăsta e sfârșitul ticălosului'. Păcat că nu l-am putut lua în viață. Unde este cadavrul lui Hitler?".

Germania a capitulat trei zile mai târziu, în timp ce Stalin a trimis armatele sovietice și mongole să îi atace pe japonezi în Coreea și în nordul Chinei. În timp ce forțele americane își croiau drum prin Pacific, Hirohito a cerut în mod repetat contraatacuri japoneze. 'Nu există niciun semn de atac. De ce nu le efectuați? Nu există vreo cale, undeva, undeva, să obținem o victorie reală asupra americanilor?", a întrebat el. 'Faceți asta pentru mine, ca să pot avea liniște sufletească'.

În timp ce bombardierele americane imolau orașele japoneze în raiduri aeriene frecvente, Hirohito și-a criticat generalii: 'Noi trebuie să atacăm'. În ianuarie 1944, trupele sale au atacat fără succes India; în aprilie, ofensiva sa Ichigo, care a desfășurat 700.000 de soldați japonezi, a zguduit guvernul lui Chiang; dar în iulie l-a demis pe Razor Tojo, promițându-i noului său premier că va 'rămâne pe acest pământ divin și va lupta până la moarte'. În octombrie, când americanii sub comanda generalului Douglas MacArthur au debarcat în Filipine, Hirohito a cerut rezistență. 'Am fost de acord cu bătălia crâncenă de la Leyte', a recunoscut el ulterior, o decizie care a costat viața a 80.000 de soldați japonezi. La începutul anului 1945, el s-a consultat cu foștii săi prim-miniștri, toți fiind în favoarea continuării luptei, cu excepția lui Konoe. 'Dacă rezistăm suficient de mult timp', a spus Hirohito, 's-ar putea să putem câștiga'. Konoe s-a plâns că 'Având în vedere kokutai-ul nostru, dacă împăratul nu își dă acordul, nu putem face nimic'. Foștii premieri erau 'nebuni'. În iunie, Hirohito era atât de nervos, încât s-a îmbolnăvit. 'Doresc ca planurile concrete pentru a pune capăt războiului să fie studiate rapid', a ordonat el, 'și să se facă eforturi pentru a le pune în aplicare'. Dar Aliații au cerut o capitulare necondiționată.

La 17 iulie, în timp ce americanii se apropiau de Japonia, Stalin a călătorit cu trenul pentru a se întâlni cu Harry Truman și Churchill (acesta din urmă tocmai se confrunta cu alegerile generale) în Palatul Cecilienhof, imitație de Palat Cecilienhof al lui Wilhelm al II-lea, la Potsdam. Aceștia au convenit asupra împărțirii și transferurilor de populație care au confirmat anexarea de către Stalin a Lvivului și a sud-vestului Poloniei - adăugate la Ucraina sovietică -, precum și a Moldovei și a țărilor baltice. 11,5 milioane de refugiați germani au înaintat cu greu spre vest. Cei trei bărbați erau stăpânii unei lumi noi, deși niciunul nu înțelegea încă faptul că dominația lor va fi umbrită de o nouă forță.

La 17 iulie, Truman a aflat că se născuse un copil: "Doctorul tocmai s-a întors foarte entuziast și încrezător că băiețelul este la fel de voinic ca și fratele său mai mare". Dar nu era un copil: era o bombă.

Se spune că doi ofițeri japonezi, Toshiaki Mukai și Tsuyoshi Noda, din Divizia 16 japoneză, au organizat un concurs public cu săbii shin gunto¯ pentru a vedea cine putea decapita primul 100 de chinezi înainte de căderea orașului: până la căderea Nanjingului, Noda a ucis 105, Mukai 106, și au început o altă cursă până la 150.

Potentatul șahului, Teymourtash, a început negocierile. Dar Reza avea din ce în ce mai multă neîncredere în ministru. Teymourtash a criticat în privat "suspiciunea lui Reza față de toți și de toate", iar șeful poliției secrete a șahului, probabil canalizând dezinformarea britanică, a sugerat că Teymourtash era un spion sovietic. În 1933, Reza l-a arestat pe neașteptate și a pus să fie ucis în închisoare de către un medic al închisorii, Ahmadi, prin injectare cu aer.

Abdulaziz a adunat o curte de încredere: tocmai acum a întâlnit un tânăr yemenit, portar la Jeddah, dur, needucat, dar capabil, care a început să organizeze lucrări de construcție la sanctuare, câștigând încrederea regelui. Constructorul a devenit cel mai bogat antreprenor din Arabia: Muhammad bin Laden. Medicul regelui, Muhammad Khashoggi, a devenit atât de de încredere încât și el a intermediat afaceri: mai târziu, fiul său, Adnan, va deveni cel mai bogat om din lume, în timp ce nepotul său Jamal, un jurnalist, va traversa fatalmente Casa Saud.

Philby a fost un nonconformist otrăvitor, dar creativ - explorator, socialist, antisemit, un om al măștilor care i-a promovat pe saudiți așa cum Lawrence i-a promovat pe hașemiți. Philby, care se bucura de duplicitatea sa, și-a numit fiul cel mare Kim, după spionul lui Kipling. La Cambridge, Kim și cercul său au fost atrași de comunism. Câțiva dintre ei s-au alăturat serviciului diplomatic. În 1934, în Regent's Park, Londra, Kim a fost prezentat de prietena sa austriacă, o comunistă, unui misterios "om important" care l-a recrutat ca agent sovietic. A devenit jurnalist la The Times, acoperind războiul civil spaniol. Apoi, în 1940, datorită ajutorului unuia dintre prietenii săi de la Cambridge, care era acum diplomat britanic și agent sovietic, s-a alăturat serviciilor secrete britanice, MI6, și a devenit unul dintre cei mai importanți agenți sovietici.

Pacientul, prietenul și colegul psihanalist al lui Freud, prințesa Marie Bonaparte, descendentă a fratelui lui Napoleon, Lucien, bogată datorită bunicului ei, regele

cazinourilor din Monaco, și căsătorită cu prințul gay George al Greciei, l-a implorat pe Freud să plece. După ce și-a explorat sexualitatea într-o serie de aventuri cu premierul francez (printre alții) în timpul Primului Război Mondial, ea l-a consultat pe Freud în 1925 pentru incapacitatea ei de a atinge orgasmul în poziția misionarului. "Marea întrebare la care nu s-a răspuns niciodată", i-a spus Freud Mariei, "este "Ce își dorește o femeie?"""". Ea a devenit psihanalist și cercetător în domeniul sexual. Acum, când fiica lui Freud, Anna, în vârstă de 43 de ani, a fost arestată, Freud a fost de acord să plece, evadarea și răscumpărarea sa fiind plătite de Marie Bonaparte. Freud s-a stabilit la Londra, lângă fiul său arhitect, Ernst, al cărui fiu, Lucian, începuse să studieze arta. Sigmund Freud a murit în 1939. Marie Bonaparte a încercat să le salveze pe surorile în vârstă ale lui Freud - dar în zadar.

Stalin a anexat cele trei țări baltice (care au devenit republici sovietice) și a obligat România să cedeze Basarabia (luată de la Rusia după Primul Război Mondial, care a devenit republica sovietică Moldova). Poliția secretă a lui Beria a deportat 140.000 de persoane din Estonia, Letonia și Lituania. Dar finlandezii, până în 1918 un mare ducat Romanov, au refuzat să predea teritoriul cerut de Stalin. Stalin a invadat, numind războiul o simplă operațiune de menținere a ordinii. Dar finlandezii au zdrobit uriașa armată sovietică, ucigând 131.476 de soldați înainte de a ceda în cele din urmă. Stalin a ordonat reforme ale armatei sale, dar umilința l-a convins pe Hitler că URSS se va prăbuși rapid.

Stalin a invadat estul Poloniei, unde deprecierile sovietice au fost la fel de sumbre. Forțele sovietice au arestat și deportat 400.000 de polonezi; 22.000 de prizonieri de elită au fost închiși în lagărele de lângă pădurea Katyn. La 5 martie 1940, Stalin și Politburo i-au ordonat lui Beria să îi execute pe acești "naționaliști și contrarevoluționari", care au fost apoi îngropați în pădure.

Krupp, alături de Ferdinand Porsche și de fiul său, a dezvoltat tancurile gigantice Panther, Leopard și Tiger, cerute de Hitler.

Stând cu câțiva amici (printre care se număra și viitorul președinte Lyndon Johnson), FDR i-a telefonat lui Kennedy: "Joe, ce mai faci? Stăteam aici cu Lyndon și mă gândeam la tine. Vreau să vorbesc cu tine, fiul meu. Abia aștept... Fă-o diseară". Apoi a închis telefonul zâmbindu-i lui Johnson: "Îl voi concedia pe nenorocit". Kennedy a contribuit la câștigarea votului irlandezilor pentru FDR, susținându-l în alegeri, realizând doar mai târziu că fusese manipulat. El și-a pus propriile speranțe prezidențiale în fiul său cel mare, Joe Jr, care vizitase Germania, unde "Hitler a construit un spirit în oamenii

săi care ar putea fi invidiat în orice țară". Cel de-al doilea fiu al său, Jack, călătorise și el prin Europa, pregătindu-se pentru o carieră politică, dar a pus la îndoială politica pro-germană a tatălui său. Amândoi au studiat la Harvard și la LSE. În timp ce Kennedy era disprețuit ca un defetist, copiii săi îi fermecaseră pe britanici: fiica sa Kick avea să se căsătorească în curând cu Billy, marchiz de Hartington, moștenitorul ducelui de Devonshire.

"Ustashe au înnebunit", a raportat generalul plenipotențiar nazist Edmund von Horstenau. Gărzile din lagărul de la Jasenovac preferau să ucidă folosind ciocane, topoare și cuțite Srbosjek (tăietori sârbi) special concepute, legate la mână, și se dedau la torturi demonice, la scobituri de ochi, la împunsături și la castrări. Vizitând satul Crkveni Bok din apropierea lagărului de la Jasenovac, Horstenau a raportat ravagiile făcute de torționarii Ustashe adolescenți: "Oamenii au fost uciși peste tot, femeile violate și apoi torturate până la moarte, copiii uciși ... Am văzut în râul Sava cadavrul unei femei tinere cu ochii scoși și cu un țăruș înfipt în părțile sexuale ... avea douăzeci de ani când a căzut în mâinile acestor monștri. Peste tot, porcii devorau ființe umane neîngropate".

Nu la fel de cosmopolită ca Grande Armée a lui Napoleon, aceștia erau în principal germani, dar includeau și 500.000 de români (cel mai mare contingent), 300.000 de italieni, 200.000 de unguri și 18.000 de spanioli.

Printre cei care se luptau să supraviețuiască se număra Maria, muncitoare într-o fabrică și soția unui submarinist din clasa muncitoare, Vladimir Putin. Cuplul, căsătorit în 1928, la 20 de ani, avea doi fii. Ei pierduseră deja un copil în urma epidemiilor din anii 1930. Acum, în timp ce Vladimir, fiul unui servitor NKVD, servea într-un batalion de pedeapsă al NKVD (transferat mai târziu într-o unitate regulată a Armatei Roșii), Maria și-a pierdut fiul de doi ani de foame sau de difterie în Leningradul asediat. Vladmir a fost rănit, dar a supraviețuit războiului, devenind mai târziu maistru și secretar al comitetului de partid al unei fabrici de trenuri. Abia la 41 de ani, Maria a dat naștere unui ultim fiu: Vladimir Vladimirovici Putin.

Acesta a fost ultimul serviciu al lui Sorge la Moscova. La scurt timp după aceea, Kenpeitai, serviciile secrete militare japoneze, l-a arestat și i-a rulat rețeaua. A fost spânzurat în 1944. Printre amantele sale se număra colega sa germană Ursula Kuczynski, care, după ce s-a mutat la Londra, cu numele de cod Agent Sonja, s-a ocupat de omul de știință nuclear Klaus Fuchs, unul dintre spionii sovietici care l-au ajutat pe Stalin să obțină bomba.

Aproximativ 35.000 de ucraineni, mulți dintre ei membri ai OUN, Organizația Naționalistă Ucraineană, s-au alăturat Ukrainische Hilfspolizei sau Poliția auxiliară ucraineană, care a ucis evrei din toată inima. OUN a fost fondată în 1929 în Polonia, împărțindu-se în facțiuni rivale, una (OUN-M) sub conducerea lui Andriy Melnyk, alta (OUN-B) sub conducerea tânărului Stepan Bandera. Melnyk era un naționalist de modă veche, Bandera un naționalist radical cu tendințe fasciste. Ambii au fost înarmați de naziști după invazia Poloniei. La începutul Barbarossa, Bandera i-a urmat pe invadatorii naziști cu două unități de miliție susținute de germani, batalioanele Nachtigall (sub comanda locotenentului său Roman Shukhevych) și Roland, și a declarat Ucraina independentă. În Lviv, la începutul lunii iulie 1941, securiștii OUN și Nachtigall ai lui Bandera au ucis peste 5.000 de evrei cu Einsatzgruppe C, urmat de o altă frenezie carnavalescă, Zilele Petliura, în care milițiile și fermierii au folosit arme și unelte agricole pentru a ucide 2.000 de evrei. În septembrie, Bandera, care a refuzat să retracteze declarația de independență a Ucrainei, s-a certat cu germanii, a fost arestat și a fost trimis într-un lagăr de concentrare. Shukhevych și mulți dintre membrii batalioanelor ucrainene s-au înrolat în Schutzmannschaft 201 germană, un batalion de poliție auxiliar - parte a Ukrainische Hilfspolizei care a ucis zeci de mii de polonezi - și s-au alăturat ucigașilor naziști în uciderea a peste 200.000 de evrei.

O operațiune tipică a avut loc în orașul industrial Kryvyi Rih, unde poliția auxiliară ucraineană a ucis majoritatea evreilor, inclusiv membrii unei familii evreiești tipice, familia Zelensky. Erau patru frați Zelensky. Semyon Zelensky a evadat pentru a se înrola în armata sovietică și, ajungând colonel, a luptat până la Berlin. În 2020, cu ocazia unei vizite la memorialul Yad Vashem din Israel, nepotul său, Volodymyr Zelensky, a numit această poveste "povestea unei familii cu patru frați". Trei dintre ei, părinții lor și familiile lor au devenit victime ale Holocaustului. Toți au fost împușcați de ocupanții germani. Al patrulea a supraviețuit. La doi ani după război, a avut un fiu, iar treizeci și unu de ani mai târziu a avut un nepot. Peste alți patruzeci de ani, acel nepot a devenit președinte [al Ucrainei independente] și se află astăzi în fața dumneavoastră'.

Un milion de evrei au fost uciși în Ucraina, dar aceasta a fost o parte a unei băi de sânge cu multiple fațete. Peste cinci milioane de ucraineni - unul din șase - au fost uciși, inclusiv evrei. Măcelul a fost făcut mai complex de un război în trei direcții: în martie 1943, mulți polițiști auxiliari ucraineni, care au ajutat la uciderea naziștilor, precum și alți patrioți, s-au alăturat Armatei Insurgente Ucrainene (UPA) a lui Bandera, sub comanda lui Șukșevici, și au lansat o insurecție împotriva naziștilor, ucigând evrei,

polonezi și germani. Pe măsură ce naziștii se retrăgeau, ei s-au luptat cu sovieticii. Între 1918 și 1950, Ucraina a fost cel mai criminal loc de pe pământ.

Datele vaste privind evreii și transportul lor pe calea ferată către Auschwitz și Treblinka au fost tabelate de o companie de calcul care folosea mașini de găurit. Aceasta se numea Dehomag, o filială deținută în totalitate de o companie americană, IBM.

"Când am ajuns cu părinții mei, kapos-ul evreiesc [fidele lagărelor] mi-a șoptit: "Spune că ești catolic", pentru că eram blond și aveam ochii albaștri", a povestit un băiat evreu maghiar, Yitzhak Yaacoby, pe atunci în vârstă de 13 ani, acestui autor. 'Îmi amintesc atât de bine cum se uita Mengele la mine. "Ești evreu?", m-a întrebat el. "Catolic", i-am spus. "Pah! Du-te atunci!", a râs Mengele, lovindu-mă cu bastonul, dar fără să mă trimită la "dușuri"'. Yaacoby a supraviețuit.

În Grecia, Prințesa Alice (mama Prințului Philip, mai târziu duce de Edinburgh) a ascuns o familie evreiască și a fost onorată la Yad Vashem ca "neam drept". Chiar și în țările în care a existat cea mai mare colaborare cu naziștii, au existat și oameni de mare curaj și decență: cele mai multe "neamuri drepte" au fost în Polonia (7.177), Olanda, Franța și Ucraina (2.619), dar includ și doi arabi, medicul egiptean Dr. Mohamed Helmy și fermierul tunisian Khaled Abdelwahhab, care au salvat evrei în nordul Africii de la Vichy.

Abia acum Hitler a înțeles amploarea realizărilor industriale ale lui Stalin care aveau să câștige războiul: "au cel mai monstruos armament omenește imaginabil - 35.000 de tancuri!". i-a spus Hitler mareșalului finlandez Mannerheim la 4 iunie 1942, în singura sa conversație privată care a fost înregistrată. 'Dacă un general de-al meu mi-ar fi spus că un stat poate avea 35.000 de tancuri, aș fi spus: 'E o nebunie! Vedeți fantome!"". Dar ele erau reale.

Liderul arabilor palestinieni, Amin al-Husseini, muftiu al Ierusalimului, a călătorit la Berlin, unde s-a întâlnit cu Hitler și Himmler și a susținut Holocaustul. În vara anului 1943, Himmler s-a lăudat că naziștii "au exterminat deja peste trei milioane [de evrei]" - ceea ce l-a uimit pe Husseini. 'Este de datoria musulmanilor în general și a arabilor în special să îi alunge pe toți evreii', a declarat muftiul în noiembrie. 'Germania ... a recunoscut foarte clar că evreii sunt ceea ce sunt și a decis să găsească o soluție definitivă pentru pericolul evreiesc care să elimine flagelul pe care evreii îl reprezintă în lume'.

Cucerirea Sebastopolului în iulie 1942 a fost ajutată de un tun uriaș cu o rază de acțiune de douăzeci și cinci de mile, construit la ordinul personal al lui Hitler de către Krupp. 'Fuhrerul meu', a scris Alfried Krupp, înmânând scrisoarea în persoană la Vizuina Lupului, 'marea armă fabricată datorită comenzii dumneavoastră personale și-a dovedit eficiența ... Krupp recunoaște cu recunoștință încrederea acordată familiei de către dumneavoastră, Fuhrerul meu ... Urmând un exemplu al lui Alfred Krupp din 1870, eu și soția mea vă cerem favoarea ca Uzinele Krupp să se abțină de la a factura acest produs ... Sieg Heil!". În 1943, la cererea lui Gustav, Hitler a adoptat o Lex Krupp specială pentru a se asigura că firma rămâne în cadrul dinastiei.

În Indiile de Est Olandeze, un carismatic fiu de profesor și arhitect de formație, Sukarno, care făcuse patru ani de închisoare în Olanda pentru activitățile sale naționaliste, s-a alăturat japonezilor pentru a-și promova viziunea unui nou concept național bazat pe colonia europeană: Indonezia. Însă nu toți naționaliștii au urmat această cale: Ho Chi Minh și rezistența sa Viet Minh, care îngloba elemente comuniste și naționaliste, au luptat împotriva francezilor și apoi a japonezilor, obținând ajutorul SUA și al Marii Britanii.

Britanicii au răspuns prin Conferințele Mesei Rotunde din 1930-2 - la care au participat uneori Gandhi și Jinnah - care au dus la alegerile limitate, ironizate de Nehru ca fiind "o mașină cu frâne puternice, dar fără motor". Procesul l-a indignat pe Churchill, care a fulminat: "Este alarmant și dezgustător să îl vezi pe domnul Gandhi, un avocat seducător din Middle Temple, care acum se dă drept fachir, urcând pe jumătate dezbrăcat treptele palatului vice-regal pentru a discuta de la egal la egal cu reprezentantul regelui-împărat". Cu toate acestea, ca urmare a Actului privind Guvernul Indiei din 1935, în 1937 au avut loc alegeri care au dus la înființarea unor guverne provinciale indiene - deși viceregele conducea în continuare. Când a început cel de-al Doilea Război Mondial, procesul de negocieri a fost abandonat cu totul.

Ambii bărbați nu au fost de acord cu președintele Congresului, Subhas Chandra Bose, un avocat bogat și socialist care favoriza o alianță hindusă-musulmană în Bengal - până când a fost învins de Gandhi. Acum a fugit în Germania, înainte de a ieși dintr-un submarin japonez pentru a conduce o Armată Națională Indiană de 60.000 de oameni care a luptat împotriva britanicilor în Birmania.

În Bengalul rural, condus de un guvern indian ales, s-a produs o penurie catastrofală de orez ca urmare a unui ciclon, a căderii Birmaniei (care exportase orez în India), a distrugerii vaselor de coastă pentru a preveni căderea acestora în mâinile japonezilor și a

acaparării generalizate de către speculatori și comercianți. Eforturile de ajutorare au fost îngreunate atât de politica intra-indiană, cât și de incompetența, neglijența și letargia viceregelui, lordul Linlithgow. Churchill și cabinetul de la Londra, a căror prioritate era să hrănească armata, nu au acționat până când nu a fost prea târziu. Foametea nu a fost intenționată, dar Marea Britanie, în calitate de putere imperială, a purtat responsabilitatea. Foamete similare au făcut ravagii în Vietnamul ocupat de japonezi (unde au murit două milioane de oameni) și în Grecia și Țările de Jos, recent eliberate.

JFK era încă sub tratament pentru rănile suferite la spate când, în august 1944, fratele său mai mare, Joe Jr, pilot de bombardier, a fost ucis în timpul unei misiuni.

Stalin era obsedat de trădare: 600.000 de Hilfswilliger - auxiliari ruși - cunoscuți sub numele de Hiwis sau Askaris (africani) au luptat pentru Hitler, în timp ce 120.000 au format o armată de eliberare rusă sub comandă germană. În 1943-4, Stalin a pedepsit potențialii trădători cu deportări ale unor întregi popoare mai mici - tătarii musulmani, cecenii, kalmycii, karakaii, germanii de pe Volga, ingușii. Din cei 480.000 de deportați ceceni, între 30 și 50 la sută au murit. Când supraviețuitorii s-au întors în Cecenia, au nutrit o ură profundă, înrădăcinată în urma îndelungatelor lor insurecții din secolul precedent, față de dominația rusă.

La întoarcerea sa la Washington, FDR a căutat-o în secret pe iubita sa, Lucy Mercer, care tocmai își pierduse soțul de lungă durată, Winthrop Rutherford. El îi scrisese tot timpul, dar nu se întâlniseră decât o singură dată în timpul lungii sale căsnicii. I-a cerut fiicei sale Anna să le aranjeze întâlnirile, unele dintre ele la Casa Albă, altele în Georgetown. Lucy și fiica sa au devenit prietene, dar Eleanor a fost furioasă când a descoperit.

Penicilina fusese descoperită cu șaisprezece ani mai devreme de un om de știință britanic, Alexander Fleming. Ținând un laborator dezordonat, Fleming se întorsese pentru a-și găsi experimentele invadate de o ciupercă care distrusese bacteriile; folosind ciuperca și lacrimile și mucii asistenților săi, a dezvoltat penicilina, primul antibiotic natural. "Uneori găsești ceea ce nu cauți", spunea el, însă nu a fost cu adevărat un accident, deoarece era un inovator entuziast: "Mă joc cu microbii". Și-a publicat descoperirile, dar nimeni nu le-a apreciat până în 1939, mai bine de zece ani mai târziu, când un refugiat evreu-german, Ernst Chain, și colegul său Howard Florey de la Oxford au infectat opt șoareci cu streptococi și au administrat penicilină la patru dintre ei. Cei patru au trăit. În 1941, au încercat-o pe un pacient care murea din cauza infecției, care apoi s-a vindecat. Dându-și seama acum de potențialul acesteia, au zburat la New York,

unde Fundația Rockefeller a creat o echipă, susținută de armata americană, din care făcea parte și un om de știință, Mary Hunt (supranumită Mouldy Mary), care a găsit penicilină într-un pepene galben în putrefacție, care a stat la baza streptomicinei. Antibioticele au schimbat lumea: oamenii nu au mai murit din cauza unor infecții minore, iar medicamentele le-au permis ulterior medicilor să limiteze infecțiile chiar și după o intervenție chirurgicală masivă.

Când i s-a spus că Papa Piux XII era preocupat de independența Poloniei, Stalin a glumit: "Câte diviziuni are papa?". Mulțumit de definiția sa de putere dură, Stalin a repetat-o și cu alte ocazii. 'Poți să-i spui fiului meu Iosif', a glumit mai târziu Pius, 'va întâlni diviziunile mele în Rai'.

Pentru a evita scandalul, Lucy și-a făcut repede bagajele și a părăsit Mica Casă Albă.

'L-ați citit, desigur, pe Dostoievski?', i-a spus Stalin unui lider comunist iugoslav, Milovan Djilas, care l-a confruntat cu violurile în masă ale armatei ruse. 'Vedeți ce lucru complicat este sufletul omului? ... Ei bine, atunci imaginează-ți un bărbat care a luptat de la Stalingrad la Belgrad ... Și ce este atât de îngrozitor în faptul că se distrează cu o femeie după asemenea orori?'.

Pe 4 mai, serviciile de informații militare SMERSH au găsit rămășițele carbonizate, identificate din maxilarul lui Hitler, care, împreună cu fragmente din craniul său, se află la Moscova. În 1970, restul cadavrului a fost îngropat în secret și în mod anonim sub o bază militară sovietică din Magdeburg.

Printre presa care a acoperit conferința s-a numărat Jack Kennedy, al cărui tată i-a obținut slujba de la Hearst.

Printre staliniștii polonezi se vorbea despre aderarea Poloniei la URSS. Stalin nu a luat niciodată în considerare acest lucru, în parte din cauza importanței Poloniei pentru Aliați. Dar, la fel ca țarii dinaintea lui, Stalin era hotărât să controleze Polonia. Stalin a primit marele oraș prusac Königsberg, redenumit după Kalininin, președintele marionetă al lui Stalin, și curățat etnic de germani; a devenit o enclavă sovietică. În Ucraina, la sfârșitul războiului, Bandera a reușit să scape din captivitatea germană și, cu sprijinul SUA, s-a stabilit la München, în timp ce aliatul său Șukșevici a condus un război de mai mulți ani împotriva sovieticilor, obținând câteva victorii (în februarie 1944, l-a ucis pe principalul general sovietic Vatunin); 130.000 de ucraineni și peste 30.000 de sovietici au fost uciși, până când, în 1950, Șukșevici a fost în cele din urmă prins în capcană și ucis. La München, în 1959, KGB-ul a reușit să-l asasineze pe Bandera. În țările baltice,

insurgenții antisovietici cunoscuți sub numele de Frații Pădurii au luptat timp de zece ani. Stalin a orchestrat epurări masive în Ucraina, Belarus și țările baltice, astfel încât, în anii 1950, lagărele GULAG au atins vârful de 2,5 milioane de muncitori înrobiți. În noua sa Ucraina de vest, Stalin a executat aproximativ 200.000 de persoane și a deportat 400.000. Între 1940 și 1953, aproximativ 10% dintre baltici au fost deportați. S-ar putea argumenta că Stalin, pontif marxist și imperialist rus, a depășit în mod fatal măsura consumând Țările Baltice. În 1990-1, balticii, chiar mai mult decât georgienii, au fost cei care au accelerat destrămarea Uniunii Sovietice. Dacă Stalin nu ar fi consumat aceste teritorii, ne întrebăm dacă URSS ar fi supraviețuit în 1991.

ACTUL XXI

2,3 MILIARDE

Neamuri, maoi și sori, mafioți, hașemiți și albanezi

STRĂLUCIREA A O MIE DE SORI: NON -SURPRIZA LUI TRUMAN ȘI SECOLUL AMERICAN

Cu o zi înainte, la 16 iulie 1945, în timp ce privea norul ciupercă al Operațiunii Trinity, directorul exaltat al Proiectului secret Manhattan, Robert Oppenheimer, a citat Bhagavad Gita: "Dacă strălucirea a o mie de sori ar izbucni deodată pe cer, ar fi ca splendoarea celui puternic". Dar "splendoarea" avea o putere înfricoșătoare: "Eu am devenit Moartea, distrugătorul lumilor".

Bomba era în pregătire de patruzeci de ani. În 1943, la Quebec, FDR și Churchill au reunit cercetările nucleare ale țărilor lor în cadrul Proiectului Manhattan, cu sediul la Los Alamos, în New Mexico. Acum, când Stalin a sosit în vizită la Truman (găsindu-l "nici educat, nici inteligent"), niciunul dintre ei nu a menționat testul. 'Nu știam atunci', a spus Stalin, 'cel puțin nu de la americani'. El știa încă din 1942, informat de spionii sovietici. Până la explozie, nici Stalin și nici Truman nu au putut concepe semnificația

cutremurătoare a Trinity. Aflând de la spionii lor despre Trinity și știind că agenții lor obținuseră uraniu din laboratoarele naziste de lângă Berlin, Stalin și Beria au discutat de două ori despre cum să reacționeze dacă Truman l-ar fi informat; au convenit să "se prefacă că nu înțeleg".

Pe 24 iulie, la Potsdam, Churchill l-a atacat pe Stalin pentru acțiunile sale agresive din România. 'Un gard de fier', a spus el, încercând fraza care avea să devină Cortina de Fier, 'a căzut'.

'Basme', a răspuns Stalin, ridicându-se în picioare. Truman s-a grăbit după el; Churchill, prevenit în prealabil, a privit.

"SUA", a spus Truman, "a testat o nouă bombă cu o putere de distrugere extraordinară".

Nici un mușchi nu s-a mișcat pe fața lui Stalin. După rezistența fanatică a japonezilor de pe Okinawa și așteptările că atacarea Japoniei însăși ar putea costa 268.000 de morți americani, Truman a plănuit să folosească noua armă împotriva Japoniei.

"O nouă bombă!", a spus Stalin. 'De o putere extraordinară. Probabil decisivă asupra japonezilor! Ce noroc! Întorcându-se în casa lui Ludendorff, Stalin și-a informat aghiotanții că Marea Britanie și America 'speră că nu vom fi capabili să dezvoltăm noi înșine bomba, dar acest lucru nu se va întâmpla'. Stalin îl pusese deja pe Beria la conducerea proiectului nuclear, dar acum aceasta era "sarcina nr. 1". Cursa pentru a recupera decalajul era în toi.

La 6 august, un bombardier B-29 numit Enola Gay, după numele mamei pilotului său, colonelul Paul Tibbets, a decolat din Tinian, Insulele Mariane, și a zburat șase ore până la Hiroshima, unde la ora 8.15 a.m. a lansat prima bombă atomică, Little Boy, asupra Hiroshimei. Doar trei dintre membrii echipajului Enola Gay știau că vor lansa dispozitivul. "A fost greu de crezut ce am văzut", a spus Tibbets. "Doamne!", a oftat echipajul. La sol, 100.000 de oameni au fost uciși instantaneu, 100.000 au fost arși în mod oribil, supraviețuitorii au simțit o străfulgerare, o explozie, apoi o furtună de foc care a devastat orașul în timp ce o ploaie neagră radioactivă cădea într-o nouă viziune a iadului pe pământ.

Hirohito a fost zguduit, dar nu s-a predat imediat; a tergiversat, părând mai șocat două zile mai târziu, când Stalin a invadat Manciuria. În zorii zilei de 9 august, un alt B-29 american - Bockscar - l-a lansat pe Fat Man asupra Nagasaki în timp ce Hirohito se întâlnea cu generalii săi pentru a discuta despre negocieri, insistând că, dacă nu se va păstra kokutai divin, va continua să lupte. În decurs de două zile, Bombele l-au convins

să accepte capitularea necondiționată; ministrul de război șovin, generalul Anami, a acceptat cu reticență. Împăratul a plănuit un discurs către popor. Discursul, înregistrat de tehnicienii de la radio, conținea cea mai mare eufemizare din istorie: "Războiul", a spus Hirohito, "a evoluat nu neapărat în avantajul Japoniei". 'Vocea sa de bijuterie' era slabă, așa că a trebuit să o înregistreze din nou. Înainte ca aceasta să poată fi difuzată, ofițerii, încurajați de Anami, au atacat palatul în încercarea de a pune mâna pe înregistrare. L-au ucis pe comandantul Gărzilor Imperiale, dar nu au reușit să o găsească și s-au sinucis. A doua zi, generalul Anami însuși a comis o spintecare rituală, lăsând un bilet: "Eu - cu moartea mea - îmi cer scuze cu umilință împăratului pentru marea crimă". Iar la prânz, japonezii și-au auzit pentru prima dată tenno-ul. 'Poporul nostru a crezut prea mult în țara imperială', i-a scris Hirohito fiului său în vârstă de 11 ani, prințul moștenitor Akihito, care stătea în afara Tokyo pentru siguranța sa. 'Militarii noștri știau cum să avanseze nu să se retragă. Dacă am fi continuat să luptăm, nu am fi fost în măsură să protejăm cele trei regale imperiale [oglinda, sabia, bijuteria] și mai mulți compatrioți ai noștri ar fi trebuit să moară. Reprimându-mi emoțiile, am încercat să salvez sămânța națiunii'.

La 30 august, generalul MacArthur a sosit la Tokyo, însărcinat de Truman cu menținerea stabilității japoneze, în timp ce îi judeca pe militariști pentru crime de război. Tojo a fost executat, dar MacArthur a decis apoi să îl păstreze pe Hirohito, fără îndoială și el vinovat, reformulându-l ca monarh constituțional non-divin.

Singurul dintre agresori care a rămas în funcție a devenit figura de căpătâi a unei democrații înfloritoare, domnind până în 1989 (nepotul său, Naruhito, i-a succedat în 2019 ca al 126-lea tenor al celei mai vechi dinastii). În Occident, învingătorii au convenit să îi judece pe naziști în cadrul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, un parteneriat între judecători democrați și staliniști. Ribbentrop a fost condamnat la spânzurătoare; Göring s-a sinucis, iar Speer a scăpat cu farmece de spânzurătoare. Principalii ucigași ai Einsatzgruppen și ai lagărelor de exterminare au fost spânzurați - Himmler s-a sinucis -, dar puțini rangurile inferioare au fost pedepsiți. Krupp a fost judecat și condamnat la 12 ani. Antonescu a fost împușcat. Scăldată de aceste orori, o lume mai bazată pe reguli, creată prin combinarea unei curți a drepturilor omului și a autorității Națiunilor Unite, a promovat o lege supranațională, o măsură a comportamentului civilizat și o definiție legală a genocidului. Antisemitismul a devenit inacceptabil din punct de vedere moral; Iluminismul a fost restaurat.

În momentul în care au fost lansate bombele, Churchill nu mai era prim-ministru, o înfrângere a învingătorului care l-a surprins pe Stalin. "Un singur partid", a spus el, "este mult mai bine".

'O binecuvântare deghizată', a spus Clementine Churchill.

'În acest moment', a răspuns Churchill, 'pare foarte eficient deghizată'. Înfrângerea a fost liniștită parțial de oferta lui George al VI-lea de a primi titlul de duce de Dover, titlu pe care acesta l-a refuzat. Premierul laburist Clement Attlee ("un om modest", a glumit Churchill, "cu multe motive de a fi modest") a creat un sistem care plătea șomerii și oferea asistență medicală gratuită, prototipul unei viziuni ambițioase a statului ca garant al confortului, pe care cetățenii occidentali au ajuns să îl considere mai important decât rolurile sale tradiționale de ordine și securitate. Anterior, doar revoluția putea redistribui bogăția și proteja săracii: reușita britanicilor a fost să facă acest lucru în mod pașnic. Acasă, Attlee a oferit ceea ce a numit un "Noul Ierusalim"; în străinătate, viziunea sa va declanșa un război pentru vechiul Ierusalim - și o independență sângeroasă pentru India. În decembrie 1945, indienii au votat pentru o adunare legislativă.

Problema a fost următoarea: au existat doi câștigători.

MOARTEA UNEI SINGURE INDII: NEHRU, JINNAH ȘI VICEREGELE

Nehru și Congresul au câștigat alegerile. Dar la fel au făcut și Jinnah și Liga Musulmană care, făcând campanie pe o singură temă - crearea Pakistanului - au câștigat toate locurile rezervate musulmanilor. Nehru a format primul guvern indian, unul interimar, într-o coaliție tensionată cu Liga.

Eliberat din închisoare în 1944, Nehru aspira să moștenească întregul Raj britanic, prima dată în istorie când India a fost unită. Britanicii au fost de acord, dornici să predea Raj-ul complet unui singur lider, Nehru, care să înfrumusețeze Anglosfera ca dominion britanic.

Nehru era un romantic care îmbrățișase o viziune a unei Indii superbe, pe care acest iubitor de femei o compara mereu cu o fată frumoasă. "India era în sângele meu", scria el, ca un romancier romantic; "ea este foarte adorabilă și niciunul dintre copiii ei nu o poate uita... pentru că face parte din ei în măreția și defectele ei și acestea se oglindesc în

acei ochi adânci ai ei..." Trecând cu vederea o mare parte din istoria indiană (Gandhi disprețuia istoria ca fiind "o întrerupere a naturii", o clipă în ciclurile vieții și reîncarnării), precum și diferențele dintre hinduși și musulmani, el credea într-o singură democrație liberală seculară reprezentată de Congres. 'Nu există niciun conflict cultural în India', a insistat el. Exista doar o singură Indie, iar Nehru a respins perspectiva unei provocări musulmane. "Ideea este absurdă", scria el în 1935, "cu greu merită luată în considerare". Dar declinul puterii britanice și noua politică electorală au promovat un nou naționalism etnic și religios: rezultatele electorale au dezvăluit în mod incontestabil două viziuni ale Indiei.

Attlee a propus o federație indiană care ar fi putut împiedica împărțirea. Inițial, ambele părți au acceptat ideea, dar apoi Nehru a respins-o, considerând că Congresul ar putea primi Raj-ul complet. Jinnah, în semn de răzbunare, a convocat o zi de acțiune directă la Kolkata, unde musulmanii au măcelărit hinduși, fără a fi reținuți de guvernul Ligii Musulmane din Bengal. Gandhi s-a grăbit la Kolkata pentru a posti pentru pace.

În martie 1946, Nehru a călătorit la Singapore pentru a trece în revistă trupele indiene. Când soldații l-au asaltat, Edwina Mountbatten, în vârstă de patruzeci și patru de ani, soția supremului aliat din Asia de Est, Lordul Louis "Dickie" Mountbatten, a fost răsturnată de emoție. Nehru și Mountbatten au ajutat-o să se ridice. Cei trei s-au înțeles atât de bine încât, atunci când Attlee a căutat un vicerege care să supravegheze independența, Nehru l-a sugerat probabil pe Mountbatten. Attlee l-a numit pe vicontele Mountbatten de Birmania (așa cum devenise) ca ultim vicerege - "cel mai puternic om de pe pământ", după propriile sale cuvinte. Era debusolant, capabil și vanitos. Edwina era o moștenitoare cu o limbă ascuțită, cu spirit liber, combinând o viață sexuală extraconjugală incitantă (printre iubiții ei se numărau femei și bărbați, unul dintre favoriți fiind Hutch, vedeta de cabaret din Grenada) cu un serviciu public inteligent. Mountbatten a admirat-o ca pe o forță a naturii.

Cuplul îi invita frecvent pe Nehru și Indira la casa viceregelui din Delhi. Indira a fost tovarășa indispensabilă a lui Nehru în lunile amețitoare care au urmat. Mountbatten a devenit "prieten adevărat cu Nehru". Fiicele lui Mountbatten dădeau uneori buzna și îl găseau pe Nehru în cap făcând yoga. Treptat, o prietenie intimă, cu atât mai înduioșătoare pentru maturitatea ei, s-a dezvoltat între Nehru, rămas văduv, și vicereine Edwina, căsătorită. "Dintr-o dată mi-am dat seama (și poate că și tu ți-ai dat seama)", i-a scris Nehru mai târziu Edwinei, "că între noi exista un atașament mai profund, că o forță incontrolabilă, de care eram doar vag conștient, ne atrăgea unul spre celălalt. Am fost copleșit și în același timp entuziasmat de această nouă descoperire'. Ea a fost de acord:

"Mi-ai lăsat un sentiment ciudat de pace și fericire. Poate că și eu ți-am adus același lucru?". Mountbatten a observat, spunându-i fiicei sale: "Te rog să păstrezi asta pentru tine, dar ea și Jawaharlal sunt atât de drăguți împreună. Chiar se adoră unul pe celălalt... Mama a fost incredibil de dulce în ultima vreme".

Mountbatten s-a înclinat puternic spre Nehru, iar amândoi l-au ironizat pe Jinnah: "un caz psihopat", a spus Mountbatten; "un paranoic", a spus Nehru. 'Hitlerian'. Cu toate acestea, alunecarea de teren a lui Jinnah a expus mitul națiunii unice a lui Nehru.

Mountbatten ar fi putut explora o federație, care, așa cum au demonstrat SUA, putea fi puternică și democratică. Gandhi l-a propus pe Jinnah ca premier al unei Indii unite. Tocmai un astfel de compromis federal ar fi putut evita vărsarea de sânge. Dar o federație ar fi avut nevoie de timp pentru a fi creată. În schimb, Nehru a acceptat cererea lui Jinnah pentru o partiție în care Congresul ar fi primit cea mai mare parte a Indiei britanice - capitala, armata și birocrația acesteia - în schimbul statutului de Dominion pentru ambele noi țări. "Eram oameni obosiți", a recunoscut el mai târziu. 'Partiția ne-a oferit o cale de ieșire și am profitat de ea'.

Mountbatten a îmbrățișat planul pentru două state, India și Pakistanul musulman. Gandhi știa că acest lucru ar fi provocat violențe. "Singurele alternative", i-a spus el lui Mountbatten, "sunt continuarea dominației britanice pentru a menține legea și ordinea sau o baie de sânge indiană". Baia de sânge trebuie înfruntată și acceptată".

La 3 iunie 1947, însoțit de Nehru și Jinnah, Mountbatten a anunțat "transferul de putere către o cincime din rasa umană" și împărțirea, creând Pakistanul în două părți fără legătură între ele. Acest lucru nu a mulțumit pe nimeni: Jinnah dorea întregul Punjab și Bengal, precum și Kashmirul, și a cerut o fâșie din India pentru a le lega pe cele două. Hărțile exacte, care urmau să fie întocmite de un judecător britanic care nu fusese niciodată în India, urmau să fie anunțate imediat după independență, ceea ce a alimentat tensiunea.

Apoi, Mountbatten a anunțat că Marea Britanie va pleca în zece săptămâni, o plecare fulminantă, dezvăluită cu o spectaculozitate specifică lui Mountbatten. Este o realitate a oricărei puteri că, în momentul în care se decide plecarea, magnetul noii puteri își exercită propria atracție și repulsie viscerală. Viteza și nesiguranța aveau toate șansele să provoace un cataclism sângeros, singurele scuze fiind faptul că puterea britanică se diminua cu fiecare secundă; că nu era dispus să permită ca trupele britanice să moară pentru a menține ordinea; și că niciun conducător al Indiei nu mai cedase vreodată subcontinentul în mod voluntar unei alte puteri. Milioane de oameni au început să intre

în panică, neliniștiți nu doar de țara în care vor trăi, ci și de siguranța lor. "Trăim în mijlocul unor crize", a spus Nehru. O altă complicație era faptul că prinții încă mai stăpâneau 40% din India: nizamul croat de Hyderabad, Sir Osman Ali Khan, Asaf Jah VII, descendent de șaizeci de ani al paladinului lui Aurangzeb, se vedea pe sine ca monarh musulman și își căsătorise fiul cu fiica ultimului calif otoman. Acum refuza să se alăture Indiei și își plănuia propria independență.

La 14 august 1947, la Karachi, Jinnah, în vârstă de 71 de ani și suferind deja de tuberculoză, a anunțat independența Pakistanului, devenind premier și guvernator general și aclamat ca lider suprem. A doua zi, Nehru a anunțat "încercarea Indiei cu destinul ... la miezul nopții", retorica sa britanică subliniind cât de mult el, brahmanul harrovian, cu tot socialismul său, era succesorul și moștenitorul Raj-ului britanic. India a intrat în posesia a trei sferturi din Raj, iar administrația colonială, întotdeauna condusă în proporție covârșitoare de indieni, a fost transferată în noul stat, doar că fără britanici. O mulțime imensă a urmărit ridicarea steagului indian, care folosea dharmachakra, simbolul lui Ashoka. Nehru a trebuit să o salveze pe fiica viceregală, Pamela, care era cât pe ce să fie strivită de mulțime. 'Era foarte agil cu sandalele sale', și-a amintit aceasta. 'A spus: "Haideți". Eu am spus: "Nu pot, am tocuri înalte". "Ei bine, dă-i jos", a spus el' - și cei doi au fost trecuți de mână peste mulțime.

Departe de acest entuziasm, musulmanii, hindușii și sikhii s-au atacat între ei, declanșând migrații de refugiați îngroziți. Două milioane de oameni au fost uciși într-o frenezie de măceluri, violuri și incendii. Trenurile de refugiați au sosit cu fiecare pasager în parte deja măcelărit. Peste zece milioane de oameni și-au mutat casele în cea mai mare migrație din istorie. Când a început măcelul, Gandhi, cu opera vieții sale acoperită de sânge, a amenințat că va posti până la moarte, în timp ce Nehru și-a umplut reședința cu refugiați, spunând: "Știu, mere bhai [fratele meu], este și durerea mea". Când Indira a văzut un musulman pe cale să fie linșat, a coborât din tren și a strigat la mulțime, convingându-i să îl elibereze.

Nehru era hotărât să acapareze cât mai mult din India. Kashmirul, musulman, dar condus de un maharajah hindus, era vital din punct de vedere strategic, dar pentru Nehru, descendent al panditului Kashmiri, era ca "o femeie extrem de frumoasă". În octombrie, musulmanii pathani și trupele pakistaneze au invadat Kashmirul, determinându-l pe maharajah să accepte ca această regiune să adere la India, ceea ce i-a permis să solicite trupe. Patru zile mai târziu, Nehru și-a trimis armata.

Când Gandhi a ajuns la Delhi, Nehru, precum și Indira și fiul ei mai mare, Rajiv, în vârstă de trei ani, l-au vizitat în fiecare seară. La 30 ianuarie 1948, a doua zi după vizita Indirei și a lui Rajiv, Gandhi, care mergea ca de obicei la rugăciune, a fost împușcat de trei ori în piept de un naționalist hindus, care avea legături cu organizația paramilitară RSS. Nehru s-a grăbit să ajungă la casa Birla House a lui Gandhi, căzând în genunchi lângă trupul micuț, plângând. În acea noapte, pentru a calma mulțimea tot mai mare din jurul casei sale, corpul lui Gandhi a fost așezat și luminat pe acoperiș. 'Lumina a dispărut din viețile noastre', a spus Nehru, 'și peste tot este întuneric'.

Dragostea dintre Nehru și Edwina s-a intensificat în ultimele luni. 'Vorbeam mai intim, ca și cum un văl ar fi fost îndepărtat', scria Nehru în mai 1948, 'și ne puteam privi în ochii celuilalt fără teamă sau jenă'. Dacă era vorba de sex sau nu, contează prea puțin. Uneori a provocat tensiuni cu sora mai mică a lui Nehru, Krishna: "Edwina nu putea să greșească cu nimic..." Când Nehru a certat-o pentru că purta prea multe bijuterii, aceasta i-a răspuns: "Nu te superi pe Edwina, de fapt, continui să-i admiri bijuteriile..." Edwina a plâns când familia Mountbatten a părăsit India; Nehru s-a plimbat prin camerele ei din Casa viceregelui pentru "a mă pierde în lumea viselor".

În septembrie 1948, în timp ce forțele indiene, cremă a armatei Raj, învingeau Pakistanul în Kashmir, Nehru a invadat celălalt stat princiar problematic, Hyderabad, unde nizamul își declarase independența. În Operațiunea Polo, un război de cinci zile, India a învins forțele din Hyderabad, în timp ce mulțimile hinduse au masacrat 40.000 de musulmani - cea mai mare baie de sânge din istoria modernă a Indiei. În timp ce Nehru a dominat o Indie înfloritoare în primii zece ani, a fost ajutat de Indira, care, locuind la reședința sa Teen Murti House, și-a crescut copiii pentru viața dinastică. 'Nu trebuie să te temi să fii rănit', le-a spus ea lui Rajiv și Sanjay. 'Vreau ca amândoi să fiți curajoși... sunt milioane de oameni în lume, dar majoritatea doar plutesc în derivă, cu frică de moarte și cu atât mai mult de viață'. Jawaharlal, Indira și fiii ei - care aveau să conducă cea mai mare democrație timp de trei generații - nu aveau să fie așa.

În timp ce britanicii au părăsit India și Pakistanul independente (plănuind în același timp să își păstreze posesiunile africane), olandezii și francezii, răniți de înfrângerile din cel de-al Doilea Război Mondial, erau hotărâți să își recupereze imperiile asiatice, Indochina franceză și Indiile Orientale Olandeze. În Vietnam, Ho Chi Minh și Viet Minh-ul său au declarat independența la Hanoi, alăturându-se inițial francezilor într-o epurare a troțkiștilor și naționaliștilor. Dar în 1946, când francezii au reocupat țara, Ho și strălucitul său general, Vo Nguyen Giap, un profesor de istorie care acum își punea lecțiile în practică ca un Troțki asiatic, au luptat împotriva unei formidabile armate

franceze într-un război brutal. La Jakarta, în Indiile de Est, fostul arhitect Sukarno s-a autoproclamat președinte al unui nou stat, Indonezia, încadrat de colonia olandeză, dar bazat pe cele cinci principii ale sale, pancasila, care fuzionează democrația cu naționalismul. În iulie 1947, în timp ce Nehru și Jinnah preluau puterea, olandezii l-au atacat pe Sukarno, apoi au exploatat o insurecție comunistă pentru a reconquista o mare parte din arhipelag. Sukarno, ajutat de ofițerul său superior Suharto, i-a zdrobit el însuși pe comuniști, dar s-a luptat cu olandezii. Acest război imperial european l-a îngrijorat pe Truman, care a amenințat că va tăia ajutorul acordat Olandei. Olandezii s-au retras, recunoscând noua țară vastă, pe care Sukarno, care a cochetat cu o prezență comunistă importantă, a transformat-o într-o democrație ghidată, cu el însuși ca președinte monarhic pe viață.

Între timp, britanicii părăseau și ei Palestina, unde, într-un conflict cu multiple fațete, doi regi arabi se confruntau cu un stat evreiesc nou-născut și cu milițiile palestiniene.

DOI REGI: FAROUK, ABDULLAH ȘI DEZMEMBRAREA PALESTINEI

Războiul etnic vicios din inima Palestinei a fost exacerbat de ambițiile celor două dinastii arabe de frunte, vicleanul rege hașemit Abdullah al Iordaniei și strălucitorul rege Farouk, urmaș al Casei Mehmed Ali, regele Egiptului, de a-și extinde regatele și de a licita pentru conducerea lumii arabe.

Majoritatea statelor din vestul Asiei - Siria, Israel, Liban - au fost create din vechiul imperiu otoman în cei doi ani de după cel de-al Doilea Război Mondial. În aprilie 1946, francezii au acordat independența celor două țări nou create, Siria și Liban; Marea Britanie a făcut același lucru pentru Transiordania, iar în Egipt a retras trupele britanice de la Canal. Palestina a fost mai complicată: în 1917, britanicii au promis o "patrie evreiască", dar nu au promis un stat și nici măcar promisiunea unei "patrii" nu însemna că aceasta se va realiza vreodată. Kurzilor, armenilor, alawiților și druizilor li se promiseseră, de asemenea, state - care nu s-au materializat niciodată. Arabii palestinieni au fost mult timp majoritari alături de o mică comunitate evreiască - ambele vechi. Dar în Ierusalim exista o majoritate evreiască încă din anii 1880.

Arabii au resimțit sosirea imigranților evrei, care au format în curând o comunitate agricolă înfloritoare. Sprijinul britanic pentru o patrie evreiască nu a durat douăzeci de ani: pe măsură ce conflictul s-a intensificat, Marea Britanie a făcut un pas înapoi și, în

1937, a promis independența arabilor, chiar în momentul în care aceștia au lansat o insurecție care a fost zdrobită de armele britanice. Acum, în timp ce independența era acordată noilor state arabe, cei 600.000 de evrei, conduși de un pragmatic micuț și pugilist de origine poloneză cu părul alb, David Ben-Gurion, au lansat o rebeliune evreiască împotriva britanicilor pentru a-și câștiga propriul stat. Experiența evreiască a fost unică, la fel ca și circumstanțele din Palestina, dar în alte privințe, după cum a spus Stalin, sionismul a fost pur și simplu "expresia națională evreiască". Suferința Holocaustului i-a convins pe mulți să susțină un stat evreiesc. Dar nu și Marea Britanie: Attlee a interzis imigrația evreiască în Palestina și a sperat să o predea unui stat arab. Milițiile evreiești au atacat trupele britanice: Israelul, ca și Turcia în 1922, a fost creat de o rebeliune anti-imperială împotriva dorințelor britanice. Attlee a pasat cu disperare problema către Națiunile Unite.

La 29 noiembrie 1947, prin Rezoluția 181, ONU a votat pentru împărțirea Palestinei în state arabe și evreiești, un plan care nu se deosebea de cele din Irlanda și India. Președintele Truman l-a susținut. "Eu sunt Cyrus", a glumit el, referindu-se la regele persan. Ben-Gurion, care credea în "un stat cu orice preț", a acceptat compromisul; palestinienii au preferat să lupte pentru întreg. Paramilitarii arabi au atacat comunitatea evreiască, apărată de miliția sa bine organizată, Haganah.

La fața locului se afla Farouk, tânărul conducător al celei mai mari națiuni arabe, Egiptul. Rege la șaisprezece ani, înalt de 1,80 m și chipeș ca un idol de matineu, fusese educat în Marea Britanie și era extrem de bogat, deținând 75.000 de hectare; era atât de protejat încât nu vizitase niciodată Piramidele, dar a devenit rapid Regele Iubit, al-malik-al-mahbub. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, fusese umilit de proconsulul britanic, care îi impusese lui Farouk voința sa prin înconjurarea Palatului Abdeen cu tancuri; acum era dornic să își afirme puterea egipteană.

Farouk, care era căsătorit, era dependent de showgirl-uri, cluburi de noapte, mașini rapide și cazinouri, Egiptul său fiind un amestec cosmopolit de turci, circassieni, copți, evrei, greci și libanezi. El "era fascinat de faptul că eram evreică", își amintește amanta sa, Irene Guinle. 'Singura persoană pe care Farouk a ascultat-o vreodată a fost tatăl său, Fuad... [care] i-a spus că cele mai bune femei din lume erau evreicele'. Dar toate iubitele lui Farouk au fost de acord că acesta era un bărbat-copil leneș care se simțea atât de singur încât cel mai bun prieten al său era fiul escroc al electricianului palatului, Antonio Pulli, cunoscut sub numele de Barza pentru abilitatea sa de a adormi în picioare în cluburile de noapte.

Având încă 20 de ani, Farouk învăța politică, îmbrățișând noul naționalism arab și monitorizând în același timp cu precauție ascensiunea unui șeic islamist, Hassan al-Banna. Adepții șeicului, Frații Musulmani, care numără un milion de oameni, credeau că "Islamul este soluția" și erau furioși din cauza decadenței faroukiene și a imigrației evreiești în Ierusalim. Ei au început să asasineze miniștrii lui Farouk. Farouk a încercat să promoveze o monarhie musulmană, dar când a făcut hajj a fost pe iahtul său Mahrousa. Acum spera să îi neutralizeze pe Frați prin lupta împotriva evreilor și anexarea sudului Palestinei. La urma urmei, Mehmed Ali a condus lotul.

La Cairo, în decembrie 1947, Farouk a găzduit o nouă Ligă Arabă a celor șapte țări arabe independente, care au decis războiul. "Nu contează câți [evrei] sunt", a declarat secretarul egiptean al Ligii, Azzam Pașa, "îi vom mătura în mare". Instalându-l pe muftiul Ierusalimului ca președinte palestinian, Farouk a comandat 40.000 de soldați, dar când a fost avertizat că doar jumătate dintre ei erau echipați și că, dintre aceștia, doar garda sa sudaneză era pregătită pentru luptă, a insistat că patruzeci și cinci de milioane de arabi puteau nimici 600.000 de evrei, care aveau doar 35.000 de luptători. Dar a avut un rival arab în această împărțire.

Abdullah, rege al Transiordaniei, descendent al lui Mahomed, a ironizat dinastia lui Farouk: "Nu faci un domn din fiul unui fermier din Balcani pur și simplu făcându-l rege". Dar el deținea și o unitate de 10.000 de soldați, Legiunea Arabă, înființată de britanici. Abdullah era hotărât să cucerească zone întinse din Palestina prin război sau prin viclenie, negociind în secret o împărțire a Palestinei cu evreii, în timp ce denunța public statul evreu. Abdullah s-a făcut ales comandant suprem al forțelor Ligii Arabe și și-a masat legionarii; Farouk a trecut în revistă trupele egiptene călare și și-a promovat surorile la gradul de general.

La 15 mai 1948, în timp ce britanicii erau evacuați, Ben-Gurion a declarat înființarea statului Israel, chiar în momentul în care lui Farouk și Abdullah li s-au alăturat sirienii plus contingentele irakian și saudit. Stalin, care deja îi aresta și împușca pe evreii sovietici, acuzându-i de loialitate divizată, a fost primul care a recunoscut Israelul. Planul egiptean era să se întreacă pe coastă și să cucerească Tel Aviv. În schimb, într-un război feroce, însoțit de atrocități de ambele părți, noua armată israeliană, bine condusă de ofițeri disciplinați, înarmată cu transporturi de armament sovietic, a învins toate armatele arabe. Peste 700.000 de palestinieni au fugit sau au fost expulzați în timpul războiului, dar Catastrofa lor - Nakba - a fost nașterea Israelului, ajutată de expulzarea de către statele arabe a 800.000 de evrei sefarzi, comunități care prosperaseră în

Alexandria, Damasc, Marrakesh și Bagdad timp de milenii, care au ajuns acum în Israel, modelându-i cultura.

Pe măsură ce războiul a avansat, angajamentul total al israelienilor și afluxul de imigranți sefarzi le-a permis acestora să alinieze 115.000 de oameni la începutul anului 1949, arabii încă doar 60.000. În timp ce Abdullah a invadat cu succes Cisiordania și a cucerit Orașul Vechi din Ierusalim, trupele lui Farouk au fost puse în derută, dezamăgite de Stork, care își procurase arme italiene defecte. Doi egipteni s-au distins: Generalul Mohamed Naguib a fost rănit de trei ori, dar a fost dezgustat de Farouk, ale cărui excese le cunoștea bine. Când 4.000 de egipteni au fost blocați timp de patru luni în buzunarul Faluja, unul dintre ei, un fiu de poștaș înalt și chipeș, colonelul Gamal Abdel Nasser, rănit în timpul asediului, a fost atât de revoltat de incompetența lui Faroukian încât a scris Filosofia Revoluției și a plănuit o lovitură de stat.

În februarie 1949, Farouk a fost de acord cu un armistițiu, retrăgându-se din deșertul Negev. Israelul a fost înființat ca o democrație liberală cu o majoritate evreiască și o minoritate arabă - singura democrație din regiune, atunci și acum. Palestinienii, ca și evreii dinaintea lor, nu au renunțat la visul lor de Întoarcere.

Soldaților arabi le-a fost greu să-și ierte liderii inepți. În Siria, democrația fragilă lăsată de Franța a fost răsturnată de generalul Husni al-Zaim - prima dintre numeroasele lovituri de stat militare arabe. Liderii din întreaga regiune vor folosi fără rușine violența nesăbuită, rivalitățile etnice și favoritismul de rudenie în loc să construiască democrația și societățile civile, cu consecințe fatale. Celălalt câștigător a fost Abdullah al Iordaniei, așa cum și-a numit regatul, care s-a dublat ca mărime. Acum că deținea Orașul Sfânt, el s-a declarat rege al Ierusalimului, fiind primul care domnea efectiv acolo de la scurta vizită a împăratului Frederic al II-lea în 1229. Mulți nu i-au putut ierta jocul de succes al tronului: în 1951, a fost asasinat în Moscheea al-Aqsa de pe Muntele Templului din Ierusalim - în fața nepotului și succesorului său de mai târziu, Hussein, un școlar harrovian de 17 ani care nu a uitat niciodată priveliștea. În Egipt, o epidemie de holeră a scos la iveală inepția lui Farouk, în timp ce Frații Musulmani i-au plănuit căderea, asasinându-l pe premierul său. În schimb, Farouk a ordonat asasinarea lui al-Banna și a interzis Frații. Chel, obez și absolut, dar cu o economie înfloritoare și aproape scăpat de britanici și de Frați, Farouk a supraviețuit.

Stalin le ordonase vasalilor săi cehi să furnizeze Israelului armamentul care a câștigat războiul, în timp ce în China transfera depozite uriașe de armament care aveau să schimbe lumea.

MAO, JIANG QING ȘI CÂNTECUL SURORII ROȘII

Victoria lui Mao nu a fost inevitabilă. De îndată ce Stalin a retras trupele sovietice din Manciuria în mai 1946, lucru esențial pentru relațiile sale cu SUA, Chiang, care desfășura acum 4,3 milioane de soldați, a cucerit cea mai mare parte a provinciei, alungând 1,27 milioane de comuniști. Mao a intrat în panică și s-a pregătit să revină la războiul de gherilă, dar a fost salvat de americani. Trimisul lui Truman, generalul George Marshall, șeful Statului Major în timpul războiului, a fost înșelat de Mao, care a minimalizat legăturile sale cu Stalin și a dat dovadă de deschidere față de prietenia americană. Marshall l-a forțat pe Chiang Kai-shek să oprească războiul civil și să negocieze o încetare a focului - o greșeală fatală. Stalin îl lipsise pe Mao de arme în timpul războiului, ajutându-l pe Chiang împotriva japonezilor. Acum, Stalin s-a orientat spre Mao, transferând stocuri de arme japoneze și sovietice, antrenând armata Manchukuo, aliată a japonezilor, ca soldați roșii și împrumutând 200.000 de coreeni din sectorul nordic sovietic al Coreei.

Acasă, Stalin a deportat zeci de mii de oameni din regiunile recucerite, provocând - deși negând - o a doua foamete ucraineană în care au murit aproape încă un milion de oameni: a glumit spunând că ar fi deportat întreaga națiune ucraineană, dar erau prea mulți. El vedea acum lumea împărțită în "două tabere armate" și preconiza, într-o zi, un război împotriva statelor capitaliste conduse de America. Aproape de a obține bomba sovietică - a testat-o pe prima în august 1949 - Stalin și-a impus propriii vasali în Europa de Est, crezând, așa cum le-a spus iugoslavilor, că "Fiecare parte își va impune propriul sistem". Pentru un lider rus, Polonia a fost prima și cea mai importantă dintre aceste țări de securizat. În România, Mihai al României, care avea încă doar 26 de ani, a fost forțat să numească un guvern dominat de comuniști care a arestat și judecat lideri și susținători liberali, decrete pe care a refuzat să le semneze. În noiembrie 1947, după ce a participat la nunta de la Londra a verilor săi, Prințesa Elisabeta a Angliei și un ofițer de marină, Prințul Filip al Greciei, unde și-a întâlnit viitoarea soție, s-a întors acasă. Acolo, la 30 decembrie, a fost convocat la Palatul Elisabeta. Liderul comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej și aghiotantul lui Stalin, Andrei Vîșinski, procurorul țipător al proceselor-spectacol, l-au amenințat: "Dacă nu semnați imediat acest lucru [un instrument de abdicare], suntem obligați să ucidem peste 1.000 de studenți în închisoare". Dar Mihai a refuzat să abdice, sperând să cheme trupele loiale.

'Gărzile tale au fost arestate', a spus Dej, 'telefoanele au fost tăiate și artileria este îndreptată spre acest birou'. El a scos un pistol. 'M-am uitat pe fereastră', își amintește Mihai, 'și am văzut obuzierele. Am semnat'. Dej a declarat în acea zi 'republica populară'. Bulgaria căzuse mult mai devreme, dar acum lovituri de stat similare, orchestrate de Stalin, aveau loc în Polonia, Ungaria și Cehoslovacia; în această din urmă țară, fostul ministru de externe și fiul fondatorului țării, Jan Masaryk, fie s-a sinucis, fie a fost defenestrat. Iugoslavia și Albania, țările care se eliberaseră de germani, erau mai idiosincratice: regele Josip Tito, jumătate croat, jumătate sloven, care supraviețuise Terorii de la Moscova, a reunit Iugoslavia, epurându-și dușmanii. Dar Tito a rezistat intimidărilor lui Stalin. Înfuriat de o asemenea lesniciozitate, Stalin a ordonat uciderea lui. Într-un exemplu foarte rar de sfidare a lui Stalin, Tito i-a scris o scrisoare: "Nu mai trimiteți asasini să mă ucidă... Dacă mai trimiteți unul, voi trimite unul la Moscova și nu va trebui să trimit altul".

În timp ce își asigura acest imperiu rusesc fără precedent, mai mare decât cel al Romanovilor, Stalin a calculat că democrațiile capitaliste nu aveau voința de a lupta pentru Europa de Est și a avut dreptate: pacea din următorii patruzeci de ani s-a bazat nu doar pe regulile dreptului internațional, ci și pe recunoașterea occidentală a faptului că jumătate din Europa aparținea Moscovei. La extremitatea vestică a Europei, Spania era încă condusă de Franco, care și-a ajustat cu frenezie dictatura fascistă pentru a câștiga favorurile americanilor ca cruciat anticomunist, numindu-se "Caudillo al Războiului de Eliberare împotriva Comunismului" și restaurând monarhia de Bourbon cu el însuși ca regent. Vecinul său portughez ultranaționalist, Salazar, mai puțin rebarbativ, a asigurat stabilitatea în țară și a menținut cu fermitate imperiul în străinătate, trimițând mii de coloniști albi în coloniile sale africane.

Democrația europeană a fost limitată la centru și chiar și acolo a oscilat. Italia sărăcită părea să îmbrățișeze comunismul. În Franța, unde o a patra republică slabă s-a dovedit imposibil de gestionat, premierul de Gaulle s-a retras în casa sa sumbră din Colombey. Guvernele au fost de scurtă durată. Franța, ca și Portugalia, s-a consolat cu imperiul.

Atât Stalin, cât și Truman erau nesiguri dacă Germania, divizată între zona sovietică și cea vestică, ar trebui să fie vreodată reunificată. Pe măsură ce Războiul Rece se intensifica, Truman era sceptic; Stalin a fost inițial în favoarea reunificării. Dar Berlinul, situat în adâncul zonei estice a lui Stalin, a rămas divizat între puteri. În 1948, în speranța de a rezolva problema germană prin alungarea americanilor din Berlin, Stalin a blocat zonele vestice; în schimb, Truman a ordonat un transport aerian către Berlin. Stalin și-a dat seama acum că America se va opune avansurilor comuniste pe toate

fronturile și că o Germanie neutră unită era imposibilă, așa că a instalat un stat vasal sovietic în sectorul său estic. Americanii au promovat o democrație vest-germană și aveau nevoie de sofisticarea germană pentru a o folosi împotriva comuniștilor. Șeful serviciilor de informații antisovietice ale lui Hitler, Gehlen, a înființat serviciul de informații al Germaniei de Vest, expertul său în rachete Werner von Braun a lucrat la rachetele americane; mai mulți dintre planificatorii Holocaustului de la Wannsee au fost eliberați. Krupp a fost readus la conducerea imperiului său industrial. America a prescris un tonic îndrăzneț pentru boala europeană: un program de ajutor masiv, Planul Marshall. Stalin l-a respins și a lansat noi represiuni. Amenințările sale greșite au determinat democrațiile occidentale, care își reveneau datorită ajutorului american și împărtășeau o încredere crescândă în societățile lor deschise, să formeze Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, o alianță militară împotriva comuniștilor, care în curând aveau să își formeze propria lor alianță. America, inspirată de originile sale religioase misionare, a îmbrățișat convingerea că deschiderea, alegerile și piețele vor produce, în cele din urmă, progrese către democrație și capitalism peste tot. URSS-ul lui Stalin, fuzionând misiunea sa marxistă cvasi-religioasă cu naționalismul rusesc tradițional antioccidental, era convinsă că și ea va conduce lumea spre versiunea sa de progres.

Succesul lui Stalin în vest l-a încurajat pe Stalin în est, unde Coreea a devenit Berlinul asiatic. Trupele sovietice au ocupat jumătatea nordică, iar americanii sudul. Planificând un stat client comunist, Stalin s-a străduit să găsească vasali. În cele din urmă, Beria a descoperit un comunist de origine coreeană, ai cărui părinți creștini fondaseră unul dintre primele grupuri antijaponeze și care luptase în anii 1930 în armatele lui Mao înainte de a evada în Rusia. Kim Song-ju, în vârstă de 33 de ani, era necunoscut în Coreea, dar a adoptat cu iscusință ca nume de război numele unui luptător celebru, posibil mitologic: "Tigrul" Kim Il-sung. Kim a îmbrățișat stalinismul amestecat cu naționalismul coreean.

În martie 1948, când armistițiul lui Marshall s-a prăbușit, președintele Mao a cucerit Manciuria de la generalul Chiang, care, la rândul său, a capturat cartierul general al lui Mao la Yen'an. Mao a plecat cu soția sa Jiang Qing și locotenentul Zhou Enlai. Stabilindu-se lângă Beijing, a ordonat celui mai bun general al său, Lin Biao, să avanseze spre sud. Războiul japonez a golit China lui Chiang; victoria l-a distrus. Cu toate că nu era interesat de profit, Songs a fost un studiu în materie de delapidare: Doamna Chiang a trăit ca o împărăteasă, fratele ei, premierul T. V. Song, a făcut 300 de milioane de dolari din speculații valutare. Chiang l-a demis pe T.V., dar a promovat

comandanți atât de inepți încât s-ar putea să fi fost cârtițe comuniste. Chiang s-a dezlănțuit împotriva familiei Songs; Meiling a zburat la New York.

În aprilie 1949, Mao a cucerit capitala Nanjing. După ce Chiang s-a rugat cu lacrimi în ochi la mormântul mamei sale, a zburat spre Taiwan, unde, câteva luni mai târziu, Meiling i s-a alăturat. Mao a invitat-o pe sora ei, doamna Sun - Qingling - căreia i s-a adresat cu apelativul "Dragă soră mai mare", să i se alăture la Beijing: "Arată-ne cum să construim o nouă China". Mao a întâmpinat-o la gară și a numit-o vicepreședinte; premierul Zhou Enlai i-a dăruit palatul în care se născuse Puyi ('Am parte de un tratament regal', s-a lăudat ea).

Mao a decis să mute capitala la Beijing, instalându-și locuința - o vilă confortabilă, Biblioteca cu parfum de crizantemă, cu un pat uriaș îngrămădit de cărți - în complexul Zhongnanhai, puternic păzit, din Orașul Interzis, care a devenit Kremlinul său. Zhongnanhai este încă metonimul pentru conducerea chineză. Mao nu era interesat de bani, ci de confort și securitate, folosind aproximativ cincizeci de vile renovate, ordonând armatei să aleagă fete din trupele lor de teatru pentru a servi în propria sa trupă, disponibile pentru sex cu președintele, ceea ce ministrul său al apărării, mareșalul Peng, numea "selectarea concubinelor imperiale". Soția sa, Jiang Qing, nu a intervenit.

La 1 octombrie 1949, Mao, însoțit de doamna Sun, a anunțat republica populară din vârful Porții Tiananmen în fața a 100.000 de oameni. Triumful lui Mao, combinat cu explozia bombei de către Stalin în luna august a aceluiași an, a șocat America, l-a destabilizat pe președintele Truman și a declanșat o vânătoare de vrăjitoare împotriva infiltrării secrete a comuniștilor (așa-numitele Activități antiamericane), condusă de un senator alcoolic, Joseph McCarthy, care, sprijinit de omniprezentul Joe Kennedy, l-a angajat pe fiul cel mic al lui Kennedy, Bobby, ca avocat în comisia sa. În timp ce Mao se îndrepta spre Stalin pentru a industrializa China, el a lansat o teroare feroce "pentru a suprima contrarevoluționarii", ordonând în mod specific "arestări masive, ucideri masive", criticându-și subalternii "pentru că au fost mult prea indulgenți și nu au ucis suficient" și plângându-se că "Multe locuri nu îndrăznesc să ucidă contrarevoluționari la scară mare, cu publicitate". Situația trebuie schimbată". Mulți au fost împușcați în fața paradei, creierii împroșcând mulțimea. Deși Mao s-a lăudat că au fost împușcați 700.000 de oameni, numărul real a fost de aproximativ trei milioane, iar alte zece milioane au fost trimise în lagărele Laogai - Reforma prin muncă - unde milioane de oameni au murit în timpul domniei sale. De asemenea, a atacat tradițiile de rudenie, interzicând poliginia, concubinajul și legarea picioarelor. Imediat după ce această campanie s-a încheiat, a conceput o nouă epurare cunoscută sub numele de cele Trei Antis (care viza

birocratismul, deturnarea de fonduri, risipa), spunându-le aghiotanților săi: "Trebuie să executăm zeci de mii de deturnători de fonduri... Oricine nu se supune este fie un birocrat, fie el însuși un deturnator de fonduri". Uciderea, spunea Mao, era 'extrem de necesară'. Doar dacă se face în mod corespunzător, puterea noastră poate fi asigurată'.

Citind mereu istoria, în special despre Primul Împărat, cu care se identifica, adevărata prioritate a lui Mao era să câștige statutul de mare putere pentru China, în special posesia bombei. În decembrie 1949, a călătorit cu trenul la Moscova pentru a participa la cea de-a 70-a aniversare a lui Stalin. Aici, Mao, în vârstă de 56 de ani, l-a curtat pe grizonantul Stalin, numindu-l "Maestrul". Când Stalin l-a lăsat să aștepte săptămâni întregi, a bombănit: "Sunt aici doar ca să mănânc, să mă cac și să dorm?". Stalin și-a păstrat influența în Manciuria; Mao a primit ajutor industrial și stăpânirea comuniștilor asiatici. Întâlnirile acestor megalomani înzestrați și paranoici erau stânjenitoare, terminându-se cu o cină la dacha lui Stalin, unde Țarul Roșu a încercat să-l facă pe Împăratul Roșu să danseze pe gramofonul său. Mao a refuzat, Stalin a încruntat, iar bomba era exclusă - dar Mao avea un plan nemilos pentru a se asigura că o va obține.

În aprilie 1950, Stalin l-a primit pe Kim Il-sung, care i-a cerut permisiunea de a ataca Coreea de Sud susținută de americani.

TIGER KIM ȘI RĂZBOIUL PRIN PROCURĂ AL LUI STALIN

Kim era deja expert în manipularea patronilor săi titanici: cu un an mai devreme, îi ceruse lui Stalin să înceapă războiul; când Stalin a refuzat, s-a adresat lui Mao, care i-a promis că îl va sprijini. Apoi, Kim l-a sondat pe Stalin, care a refuzat din nou; Kim a adăugat că se va consulta cu Mao. Stalin l-a convocat la Moscova și a aprobat "o poziție mai activă în unificarea Coreei" - războiul - cu condiția ca el "să se bazeze pe Mao, care înțelege foarte bine Asia". Dar l-a avertizat: 'Dacă primești un șut în dinți, nu voi mișca un deget'. Va trebui să-i ceri ajutorul lui Mao'. Stalin știa că acest lucru ar putea declanșa un război mondial - 'Ar trebui să ne temem de acest lucru? Nu ar trebui' - dar mai degrabă Kim ar testa America și 'ar petrece câțiva ani consumând câteva sute de mii de vieți americane'. Stalin făurise șablonul Războiului Rece: războiul prin procură, letal la nivel local, la adăpost de pericolul nuclear.

La 25 iunie 1950, cei 75.000 de coreeni ai lui Kim au atacat Coreea de Sud, susținută de americani, ocupând rapid cea mai mare parte a peninsulei, dar Truman, sprijinit de

ONU, a trimis trupe americane, sub comanda bombasticului și ceaușistului MacArthur, care a zdrobit armata lui Kim și a cucerit capitala acestuia, Pyongyang.

Kim a implorat ajutorul lui Stalin, care i-a spus lui Mao: "Mută 5-6 divizii peste Paralela 38... Cheamă-i voluntari". Mao a refuzat să intervină; Stalin i-a primit pe Zhou și Lin la vila sa de la Marea Neagră. Stând treaz până târziu în noaptea fierbinte georgiană, Stalin l-a tachinat pe Mao că președintele nu trebuie să lupte, dar a promis acoperire aeriană. Mao s-a simțit obligat să intervină.

"Cu sau fără acoperire aeriană sovietică, intrăm!". La 25 octombrie, 450.000 de chinezi i-au atacat pe americanii dezorientați în valuri umane; capitala din sud, Seul, a căzut în ianuarie 1951.

Un milion de soldați americani, sub comanda lui MacArthur, au contraatacat, împingându-i pe chinezi înapoi. MacArthur a amenințat că va folosi arme nucleare tactice; Truman l-a demis. Zdrobit între Stalin-Mao și americani, Kim Il-sung era disperat după pace. Stalin și Zhou au discutat dacă să-l lichideze sau nu pe coreeanul panicat, dar Stalin a fost de acord cu Mao că războiul trebuie să continue. 'Războiul a arătat slăbiciunea americană', a spus Stalin. 'Vor să subjuge lumea și nu pot supune mica Coreeană', adăugând înfiorător: 'Nord-coreenii nu au pierdut nimic în afară de victime'. Mao a pierdut ceva mai mult: 400.000 de oameni și pe fiul său Anying, care, lucrând ca interpret rus al mareșalului Peng, a murit într-un raid aerian american. Când i s-a spus, Mao a rămas tăcut, apoi a spus doar: "Într-un război, cum să nu existe morți?".

În februarie 1953, președintele nou ales Dwight Eisenhower, generalul care comandase Ziua Z, a amenințat explicit China cu armele nucleare. Coreea îi arătase lui Stalin că China avea nevoie de bombă. Pe 28, Stalin a stat jovial și a băut jovial cu aghiotanții săi până la primele ore ale dimineții. Plănuia o nouă Teroare împotriva granzilor săi, legată de arestarea unor medici, în majoritate evrei, într-un complot criminal pe care el însuși îl inventase. Dar în acea noapte a suferit un atac cerebral; tovarășii și medicii săi erau prea îngroziți să îl trateze în cazul în care ar fi fost doar beat: a fost lăsat pe podea îmbibat în propria urină. După ce Stalin îmbălsămat s-a alăturat lui Lenin în Mausoleu, Beria a dominat statul în calitate de prim-vicepremier, șef al securității și suprem nuclear, eliberând un număr mare de muncitori sclavi din GULAG și propunând retragerea din Germania de Est - "Nici măcar nu este un stat real", spunea el, "ci doar menținut în existență de trupele sovietice" - și liberalizarea politică, cam același program propus mai târziu de Gorbaciov.

Noii lideri au făcut pace în Coreea. Kim Il-sung pierduse războiul și ruinase țara, dar și-a executat rivalii și a conceput un concept deosebit de coreean de comunism și naționalism, juche - autonomie și izolare - infuzat cu un cult sacru care presupunea nașterea cvasi-divină a fiului său Jong-il (născut de fapt în URSS) pe muntele sfânt al Coreei. Din el avea să se nască o dinastie ereditară care a condus Coreea de Nord până la a treia generație.

Beria, care nu primise funcțiile cele mai înalte, părea totuși a fi adevărata putere, însă viciile sale macabre și politica riscantă l-au alarmat pe tovarășul său grosolan, grumaz și negricios, Nikita Hrușciov, pe care Beria îl subaprecia în mod fatal. Hrușciov și-a avertizat tovarășii: "Beria își ascute cuțitele". Beria controla organele de securitate care îi păzeau pe granguri, așa că Hrușciov l-a recrutat pe mareșalul Jukov, care, la 26 iunie 1953, a condus în Kremlin o poteră de ofițeri loiali, printre care se număra Leonid Brejnev, adjunctul comisarului armatei favorizat de Stalin. La o ședință a Prezidiului, Hrușciov a orchestrat denunțarea lui Beria; potera lui Jukov a dat buzna, cu pistoalele scoase, și l-a arestat pe georgian. Ulterior, Beria a fost judecat pentru viol și trădare și, cu gura înfundată cu un prosop, a fost împușcat în frunte.

Hrușciov, un miner semianalfabet pugilist pugilist și devotat marxist-leninist, impulsiv și irepresibil, era protejatul lui Stalin, care omorâse pe mulți atunci când conducea Ucraina și Moscova. Cu toate acestea, el a pus capăt guvernării prin ucidere, deși poliția secretă - redenumită KGB - a rămas omniprezentă și vigilentă. După război și teroare, a existat o astfel de lipsă de bărbați încât femeile au fost încurajate să muncească, iar avortul, ilegal din 1935, a fost legalizat. Porcul Hrușciov se confrunta acum cu lucidul Eisenhower într-un turneu bipolar de putere, disputat în dueluri prin procură în întreaga lume. După victoriile comuniste în China, apoi în Indochina, Eisenhower s-a temut de "ceea ce numiți principiul "căderii dominoului". Îl răstorni pe primul și ... ultimul ... va cădea foarte repede". America și Rusia, cele două superputere nucleare, se bucurau acum de o acoperire cu adevărat globală, fiecare căutând clienți locali și folosind războiul, spionajul, creditul și cultura pentru a-și învinge rivalii ideologici. Ambele au făcut o avalanșă de cheltuieli și tehnologie pentru industriile lor militare. Atât KGB-ul, cât și noua agenție de informații americană, CIA, au devenit birocrații globale uriașe, puternice și adesea criminale, deși KGB-ul a fost, de asemenea, responsabil pentru opresiunea propriilor cetățeni și a celor ai vasalilor săi.

Acasă, SUA a prosperat, economia sa - care reprezenta acum o treime din producția mondială - fiind stimulată de consumul de masă, producția militară și ingeniozitatea tehnică, inovatoare fără limite și încrezătoare în misiunea sa justificată de a promova

democrația capitalistă. În cea mai bogată țară care a existat vreodată, apetitul consumatorilor săi înstăriți pentru modă, mașini și frigidere cu reclame ostentative a stimulat producția eficientă; filmele și muzica sa au reverberat în întreaga lume la fel de compulsiv ca și împunsăturile pelviene ale lui Elvis Presley. Un băiat chipeș, cu un sex-appeal invincibil și un bariton cremos care, canalizând gospel-ul și blues-ul afro-american pe care le-a auzit în timpul educației sale sărace din Mississippi și mai târziu din Memphis, a promovat un nou sunet - rock 'n' roll - vânzând 500 de milioane de discuri care l-au făcut "Regele". Radioul și televiziunea au diminuat comunitatea - promenadele și teatrele nu mai erau esențiale - dar teatrul de acasă al televiziunii a legat familiile între ele și a ajutat la construirea națiunilor prin împărtășirea unor seriale dramatice îndrăgite și a unor prezentatori de încredere, dar, cu toate acestea, scenele televizate de conflicte politice și războaie puteau, de asemenea, să le dezbine. Unii lideri erau mai buni la televiziune decât la guvernare. Televiziunea a devenit un instrument politic puternic pentru toate statele, democratice sau autocrate. Televiziunea a fost cea care a ajutat la demascarea bombănelii bulversante a senatorului american McCarthy, care orchestrase o vânătoare de vrăjitoare împotriva presupușilor comuniști din arte și guverne.

Nu doar bunurile au călătorit: zborurile mai ieftine au permis ca milioane de oameni să plece în vacanță în țări străine, iar mulți americani zburau acum până la propriul lor Babylon american: Cuba.

HOTELUL NAȚIONAL AL LUI MEYER LANSKY; REVOLUȚIA EȘUATĂ A LUI FIDEL CASTRO

În 1952, Meyer Lansky, gangsterul de origine rusă care își începuse activitatea pe străzile din Little Italy, s-a întâlnit cu fostul dictator cubanez, colonelul Fulgencio Batista, în apartamentul său din Waldorf-Astoria, Manhattan, pentru a planifica o nouă preluare a puterii și împărțirea cazinourilor din Havana. Fost muncitor nelegitim, Batista, jumătate taiwanez, jumătate african, chinez și spaniol, singurul președinte de rasă mixtă pe care l-a avut Cuba, s-a împrietenit de timpuriu cu Lansky, care, începând cu 1933, a contribuit la transformarea Havanei în cupola de plăcere a lumii occidentale.

Lansky și Bugsy Siegel supraviețuiseră arestării și procesului șefului lor, Lucky Luciano, condamnat la cincizeci de ani pentru proxenetism, dar mafioții au negociat

eliberarea acestuia printr-o înțelegere, Operațiunea Underworld, prin care el și hamalii săi urmau să împiedice infiltrarea naziștilor în portul New York. După eliberare, Luciano și-a stabilit cartierul general la Havana, unde, în 1946, el și Lansky au organizat o conferință a mafioților la Hotel Nacional, unde au fost întreținuți de un tânăr cântăreț, fiul cu ochi albaștri al unui proprietar de bar din New Jersey, aranjor (și avortor ocazional) și boxer, pe nume Frank Sinatra, al cărui sex-appeal sălbatic, bariton transcendent și frazare prelungită aveau să devină idolul primilor adolescenți "fanatici" ai epocii de consum, bobby-soxerii. Prima problemă de pe agenda lor era cel mai vechi prieten al lor: Bugsy Seigel.

În timp ce Havana era în plină expansiune, Lansky și Siegel și-au urmărit viziunea unui oraș american al plăcerilor, investind într-un hotel-cazino, Flamingo, în satul Las Vegas din deșertul Utah, atras de jocurile de noroc legale și de pariurile din afara hipodromurilor. Siegel se stabilea la Los Angeles, unde bogatul gangster s-a împrietenit cu starurile de cinema și producătorii din industria hollywoodiană, care prezenta lumii întregi farmecul capitalismului american. După mai multe cazuri de crimă, Bugsy era dornic să intre în legalitate, asigurându-și constructorul de la Flamingo: "Nu vă faceți griji, noi ne omorâm doar între noi". Dar Siegel a cheltuit prea mulți bani pentru a cumpăra bijuterii pentru prietena sa. După ce a cheltuit 6 milioane de dolari pe Flamingo, și-a atras prietenii Clark Gable și Judy Garland la lansare, dar Lansky și Luciano îl suspectau acum că "fură din profituri" - o infracțiune capitală în mediul lor. Lansky a semnat: la 20 iunie 1947, în timp ce Siegel ținea o ședință de judecată în conacul său din Beverly Hills, un lunetist l-a împușcat în ochi.

Batista, permițându-i lui Lansky să deschidă hoteluri și cazinouri, iar industriei americane să controleze zahărul din Cuba, i-a cerut micuțului gangster să-l mituiască pe președintele insulei pentru a demisiona și apoi a preluat din nou puterea ca dictator. În timp ce Mafia conducea Havana și companiile americane de fructe dominau agricultura cubaneză, CIA l-a susținut pe Batista. Americanii mai înțelepți se temeau că corupția sa va încuraja revoluția. Batista și poliția sa secretă, Biroul de Reprimare a Activităților Comuniste, au demonstrat în curând cât de ușor ar fi zdrobit orice comunist.

La 26 iulie 1953, Batista a zădărnicit o încercare patetică a comuniștilor de a cuceri cazarma din Santiago. Mulți dintre cei 165 de rebeli au fost împușcați, iar liderul lor amator, un tânăr avocat pe nume Fidel Castro, a fost încarcerat și este puțin probabil să se mai audă de el. Cuba era în siguranță, dar acum CIA era îngrijorată de doi regi prieteni aflați în pericol.

GRASUL NENOROCIT ȘI CERCETAȘUL: NASSER ȘI ȘAHUL PREIAU PUTEREA

În 1952, Kim Roosevelt, un spion american în vârstă de 35 de ani, a sosit la Cairo pentru a-l vedea pe regele Farouk, cu care se împrietenise în timpul războiului, dornic să susțină monarhia. Kermit, nepotul președintelui Teddy, care se alăturase OSS, precursorul CIA, în timpul războiului și care credea că America ar trebui să-i sprijine pe naționaliștii arabi pentru a contracara subversiunea sovietică, a personificat veselia de tip "tweed jauntiness" a primilor ani ai CIA. Acest ton a fost reflectat și în numele misiunii sale egiptene: Proiectul FF (Fat Fucker). Regele Farouk a fost Fat Fucker. Roosevelt a avut o a doua misiune legată de un alt rege tânăr, șahul Iranului. În Egipt, controlul Canalului era esențial pentru aprovizionarea cu petrol; în Iran, câmpurile petroliere erau în pericol, iar cele două erau legate: Sora lui Farouk, Fawzia, era căsătorită cu șahul. Roosevelt, șeful Diviziei Orientului Apropiat și Africa, a primit ordin să le salveze pe amândouă.

Roosevelt a început cu Fat Fucker, dar Farouk a refuzat să își reducă extravaganța sau să îl concedieze pe Stork și pe alți favoriți, ceea ce l-a determinat pe american să sondeze o coterie de ofițeri tineri care detestau monarhia ineptă. Acești ofițeri liberi au fost conduși de colonelul Nasser și de aliatul său Anwar Sadat, fiul unui fellahin, un fermier nilotic sărac, care fusese încarcerat în timpul războiului pentru conspirație pro-germană. Renunțând la FF, Roosevelt l-a încurajat pe Nasser, despre care credea că este pro-american.

Farouk, care îi ura pe britanici, a declarat că Canalul aparținea Egiptului, s-a ridicat la un nou titlu, cel de rege al Egiptului și Sudanului, și a simulat o descendență din Mahomed: "Dacă în venele lui Farouk a existat sânge arab, acesta era atât de diluat încât nu ar fi fost posibil să fie urmărit până la Mahomed", a fulminat generalul Naguib. "Un sacrilegiu". Farouk a divorțat de regina sa, populara aristocrată Farida, parțial turcă, pentru a se căsători cu o adolescentă, Narriman, aleasă în parte pentru că era arabă și din clasa de mijloc; dar combinația de răceală și extravaganță a făcut-o pe sibarita obeză nepopulară. Când Peter Ustinov l-a interpretat pe Nero în noul film Quo Vadis, asemănarea cu regele a fost atât de puternică, încât filmul a fost interzis în Egipt. Farouk își pierdea controlul: la 26 ianuarie 1952, revoltele au incendiat cinematografe, hoteluri și cluburi de noapte.

Acum, Farouk l-a promovat pe cumnatul său, Ismail "Pretty Boy" Chirine, un playboy care se căsătorise cu Fawzia după divorțul acesteia de șah, la funcția de ministru al apărării. Aceasta a fost ultima picătură pentru Nasser care, fumând în lanț și ascultând Șeherezada de Rimski-Korsakov, și-a accelerat lovitura de stat, recrutându-l pe Naguib ca figură de rezistență. Atunci când unii ofițeri au trădat complotul lui Farouk, acesta i-a ironizat, spunând că erau "o adunătură de proxeneți". În noaptea de 23 iulie 1952, Nasser a ocupat cartierul general al armatei din Cairo. Farouk se afla la un cazinou din Alexandria, dar a apelat la ambasadorul SUA pentru ajutor împotriva răzvrătiților comuniști. Nasser și Sadat au dezbătut dacă să îl execute sau nu, dar, hotărând să îl lase în viață, au trimis două coloane pentru a-l aresta.

Purtând o mitralieră, Farouk i-a condus pe Narriman, pe fiul său și pe Pulli Barza la Palatul fortificat Ras el-Tin, apărat de gărzile sudaneze. Când rebelii au atacat palatul, Farouk a împușcat patru dintre ei cu o pușcă de vânătoare, dar nici americanii, nici britanicii nu l-au susținut și a semnat abdicarea, în favoarea fiului său Fuad. Îmbrăcat în uniforma sa albă de amiral, Farouk și familia sa s-au îmbarcat pe Mahrousa, care îl luase pe bunicul său Ismail în exil în 1879. Naguib, stânjenit și emoționat, i-a sărutat mâna. 'Nu este ușor să guvernezi Egiptul, să știi', a spus Farouk, punând capăt celor 146 de ani de domnie a familiei sale.

Ofițerii liberi l-au numit pe Naguib președinte, dar, pe măsură ce conservatorismul său a devenit evident, Nasser, care devenise deja premier, l-a înlocuit ca președinte, câștigând o popularitate masivă cu reformele sale funciare și cu oratoria sa puternică, mai întâi în Egipt, dar în cele din urmă ca voce a naționalismului secular pan-arab. În lumea arabă a existat întotdeauna o altă cale: religia. Puterea religioasă și cea seculară au fost mereu în contact, uneori ciocnindu-se, alteori combinându-se, dar, ca toate ideologiile, întotdeauna contagioase și fluide.

Nasser s-a consultat cu un lider al Fraților Musulmani, Sayyid Qutb, un burlac palid, cu ochii grei, care fusese dezgustat de decadența americană în timpul studiilor sale în Colorado și care predica jihadul împotriva Occidentului materialist. Istoria modernă a lumii arabe poate fi scrisă prin intermediul acestor doi bărbați. Odată ce Qutb și-a dat seama că Nasser se opunea opiniilor sale, a ordonat asasinarea acestuia. În octombrie 1954, în timp ce Nasser vorbea în direct la radio în Alexandria, un frate a tras în el și l-a ratat. Nasser, un actor de teatru înnăscut, a jucat la maxim. 'Lăsați-i să mă omoare', a strigat el, 'atâta timp cât v-am insuflat mândrie, onoare și libertate. Dacă Gamal Abdel Nasser va muri, fiecare dintre voi va fi Gamal Abdel Nasser'. Nasser, sfătuit de CIA, dar angajând și foști naziști, și-a folosit acum Serviciul General de Informații, Mukhabarat -

instrumentul esențial al tuturor conducătorilor arabi - pentru a-i epura pe jihadiști. L-a spânzurat pe Qutb, dar lucrările sale au fost citite în toată Casa Islamului de către toate sectele - inclusiv de către profesorul șiit de filozofie și sharia din Iran, Ruhollah Khomeini.

În timp ce Farouk se instala în luxosul exil italian cu o nouă starletă, Kim Roosevelt a sosit pentru a-l sfătui pe fostul său cumnat, șahul Mohammad Reza, care, la treizeci și patru de ani, era în pericol de a fi exilat sau asasinat. Suferise amarnic de pe urma umilințelor provocate de căderea tatălui său și de ocupația anglo-sovietică, dar avea perspicacitatea de a guverna. "Nu există viață nefericită mai singuratică și mai nefericită", spunea șahul, "decât cea a omului care decide să guverneze în loc să domnească". El a căpătat statură mai întâi în 1946, când Tabriz a fost recuperat de la sovietici, și apoi în 1949, când, vizitând Universitatea din Teheran, a fost împușcat în obraz și umăr de un asasin care a fost el însuși împușcat pe loc. Un val de simpatie i-a permis șahului să acorde noi puteri pentru a numi guverne, un prim pas în misiunea sa de a moderniza Iranul și de a-l transforma într-o mare putere.

Șahul a trebuit să se confrunte cu un partid comunist în ascensiune, cu Tudeh, cu un ayatollah Kashani mercurial, care susținea o mișcare teroristă numită Fadayan-e Islam sau Devoții Islamului, cu o armată conservatoare și, în parlament (Majlis), cu revenirea unui politician veteran, Mohammad Mosaddegh și a Frontului său Național, care a fost vârful de lance al apelului de naționalizare a petrolului britanic. În fața furiei antibritanice, șahul a numit un general energic, Ali Razmara, pentru a negocia cu britanicii, dar acesta a fost asasinat de Fadayan-e Islam. Șahul a căutat un alt premier, dar Majlis a votat pentru naționalizarea petrolului britanic și apoi pentru Mosaddegh, susținut acum de liderul religios Ayatollah Kashani, pentru a-i succeda lui Razmara. La 28 aprilie 1951, șahul l-a numit în mod corespunzător pe Mosaddegh, care, trei zile mai târziu, a naționalizat Anglo-Iranian Oil Company. Mosaddegh, acum în vârstă de 69 de ani, era un revoluționar puțin probabil. Educat la Paris, era un proprietar de pământuri semi-roial și super-bogat - mama sa era o prințesă Qajar, iar soția sa nepoata unui șah -, dar era și un valetudinar care, îmbrăcat în pijama, guverna din pat. Detestându-i pe britanici - "Nu aveți idee cât de vicleni sunt, cât de răi sunt", i-a spus el unui emisar american - acest funambulist nevrotic a încercat să echilibreze comuniștii pe de o parte, șahul, armata și ayatolahii pe de altă parte. Singura modalitate de a face acest lucru a fost să-și asume el însuși puteri autocratice.

În iulie 1952, Mosaddegh a contestat controlul armatei de către șah; șahul l-a demis, dar, confruntat cu revolte organizate atât de comuniști, cât și de ayatollahii, l-a rechemat.

Mosaddegh, care a preluat acum comanda armatei, susținut de ayatollahii și comuniști, și-a asumat puteri de urgență. A încercat să-i liniștească pe comuniști, dar a reușit doar să-i dezamăgească, convingându-i în același timp pe toți ceilalți că fie devenea un despot, fie devenea comunist. În ianuarie 1953, ayatollahul Kashani s-a întors împotriva sa. Comuniștii au încercat să preia puterea. O conspirație a armatei a complotat cu șahul. În străinătate, Winston Churchill, în vârstă de șaptezeci și opt de ani, prim-ministru pentru a doua oară, a fost de acord cu Eisenhower că Mosaddegh era în pericol de a fi copleșit de comuniști.

Șahul se simțea asediat - "Nenorocitul voia sânge", și-a amintit mai târziu despre Mosaddegh - consolat doar de Soraya, cea de-a doua soție, jumătate germană, jumătate iraniană, iubirea vieții sale. Regina a renunțat la mentorul său elvețian Perron, pe care l-a numit "un homosexual care ura femeile și care răspândea otravă". Șahul Mohammad era timid și totuși vorace din punct de vedere sexual, iar ochii săi erau revelatori: 'Maro-închis, aproape negri, strălucitori, uneori duri, alteori triști sau blânzi, ei emanau farmec și îi reflectau sufletul'. Soraya îl liniștea cu sexul, singurul lucru, alături de avioanele de zbor, care îl liniștea. Dormea cu un pistol sub pernă.

Mosaddegh, vorbind în ghicitori în conacul său baricadat, își înstrăinase toate părțile. "Autoritatea noastră în tot Orientul Mijlociu", a spus Churchill, "a fost zdruncinată violent". Eisenhower a fost de acord; consilierii săi, secretarul de stat John Foster Dulles și fratele său Allen, directorul fondator al CIA, credeau că Mosaddegh era un dictator ineficient care va fi forțat să cadă în brațele sovieticilor. "Există," a întrebat Eisenhower, "vreo acțiune fezabilă pentru a salva situația?".

În iulie 1953, Roosevelt a mers la Teheran cu un milion de dolari în numerar pentru a aranja o lovitură de stat împotriva lui Mosaddegh: Operațiunea Ajax. Un general ambițios, deși venal, Fazlollah Zahedi, fost ministru de interne și văr al lui Mosaddegh, căsătorit și el cu nepoata unui șah Qajar, își plănuia deja propria lovitură de stat și era fericit să primească ajutor occidental. Șahul nu avea încredere în toată lumea, în special în anglo-americani.

La 1 august, Roosevelt a fost introdus clandestin pe podeaua unei limuzine în Palatul Golestan pentru a-l vedea pe șah. De obicei, loviturile de stat nu au coloană sonoră, dar Roosevelt a ales ca melodie tematică "Luck be a Lady" a lui Sinatra. El și colegii săi britanici de la SIS, Woodhouse și Darbyshire, și-au exagerat masiv importanța și competența în mijlocul acestei avalanșe de conspirații. Portretul lor despre toți iranienii, începând cu șahul și Zahedi, ca fiind niște panicați copilăroși și corupți și despre ei înșiși

ca fiind niște manipulatori de gheață, cu sânge rece, a fost o fanfaronadă delirantă și un orientalism rasist de cea mai joasă speță. Roosevelt l-a numit în mod revelator pe șah Boyscout, pe Mosaddegh Old Bugger și pe el însuși Rainmaker.

La 16 august, în afara Teheranului, șahul a semnat decretele prin care l-a demis pe Mosaddegh și l-a numit pe Zahedi, dar Mossadegh a mobilizat o mulțime cu ajutorul comuniștilor și a încercat să-l aresteze pe Zahedi. Mulțimea finanțată de Roosevelt a fost învinsă, dar Zahedi a intrat în clandestinitate. Lovitura de stat a eșuat; șahul, acum în pericol de a fi asasinat, a dus-o pe Soraya la Bagdad, apoi la Roma.

În 1898, o fiziciană poloneză, Marie Skłodowska, născută în Varșovia Romanov și recent căsătorită cu un coleg francez, Pierre Curie, a dezvoltat teoria a ceea ce ea a numit "radioactivitate", dezvăluind energia enormă din elementele nou descoperite, poloniul și radiul, care aveau să aibă implicații imense atât în război, cât și în medicină. În 1905, un fizician evreu german, Albert Einstein, în vârstă de 26 de ani, fiul unui antreprenor tehnic ratat din Württemberg, a scris o lucrare care demonstra realitatea fizică a atomilor și moleculelor, despre care se știa încă de la începutul secolului al XIX-lea. Prin teoria sa a relativității, Einstein a demonstrat că energia și materia sunt echivalente și a oferit o ecuație precisă pentru a arăta câtă energie este conținută într-o anumită cantitate de materie. După 1933, când Einstein a fugit din Germania și s-a mutat în SUA, fizicienii au descoperit că anumite izotipuri de uraniu au potențialul de a susține o reacție în lanț care scindează atomii. Energia astfel eliberată putea fi calculată cu ajutorul formulei lui Einstein de câteva decenii mai devreme. În 1939, dându-și seama că această energie ar putea fi prodigioasă, Einstein l-a sfătuit pe FDR să îi dezvolte potențialul. Hitler a decis să nu se concentreze asupra dezvoltării unei bombe nucleare, poate cea mai mare greșeală a sa, în timp ce persecuția oamenilor de știință evrei a făcut ca mulți dintre creatorii ei să fie refugiați germani.

A fost înființată o Organizație Mondială a Sănătății care, printr-un program masiv de vaccinare - la 150 de ani după Jenner - a reușit să eradicheze variola la nivel mondial. După cum scrie Steven Johnson, "eradicarea globală a fost la fel de dependentă de invenția unei instituții precum OMS ca și de invenția vaccinului în sine". Pandemia Covid nu a făcut decât să sublinieze acest lucru.

Mountbatten a fost strănepotul reginei Victoria, descendent al unui fiu nelegitim al unui prinț din Hessa, marchizul de Milford Haven, care și-a făcut cariera în Marea Britanie,

ajungând să comande Marina Regală. Edwina era nepoata unui magnat evreu-german, Sir Ernest Cassel, bancher al lui Edward al VII-lea.

Pakistan înseamnă Țara Purității în limba urdu, dar este și un acronim pentru Punjab, Afghania (Provincia Frontierei de Nord-Vest), Kashmir și Indus-Sind, combinat cu sufixul -stan din Baluchistan, inventat în 1933 de un profesor de drept de la Emmanuel College, Cambridge, Rahmat Ali, și de cei trei colegi ai săi, în momentul negocierilor de la Masa Rotundă dintre Marea Britanie și indieni, pe care niciunul dintre ei nu l-a adoptat. Abia după 1940, Jinnah a cooptat ideea. Rahmat nu a primit prea mult credit și, când a ajuns în 1948 în noul stat pe care îl concepuse, a fost expulzat, murind fără bani la scurt timp după aceea la Cambridge.

Mai târziu, însoțiți de fiica sa Indira și de fiica acesteia, Pamela, Nehru și Edwina și-au petrecut vacanța în Orissa; Nehru a vizitat, de asemenea, Broadlands, casa lui Mountbatten, de opt ori. Edwina Mountbatten a murit în 1960. În 1981, contele Mountbatten de Birmania, care îl cunoscuse pe vărul său, țarul Nicolae al II-lea, în copilărie, înainte de Primul Război Mondial, și care a fost șeful Statului Major al Apărării al Marii Britanii atât în guvernele conservatoare, cât și în cele laburiste, până în 1965, a fost asasinat de teroriștii IRA în timp ce pescuia în apropierea castelului său irlandez din Sligo.

Niciuna dintre cele două țări nu mai existase înainte și ambele sunt state eșuate. Libanul, un amestec fragil de creștini maroniți, sunniți mai înstăriți, șiiți săraci și druzi marțiali, a fost conceput de francezi pentru a-și proteja favoriții creștini, acumulând resentimente față de șiiți. Siria a fost un conglomerat de sunniți, alawiți, kurzi și druzi. Libanul, condus de magnați venali și de sefi de război sectanți, a fost blestemat cu războaie civile, intervenții palestiniene, invazie israeliană, capturarea statului de către o mișcare de rezistență șiită și, în anii 2020, prăbușirea. Iar în 2012, Siria s-a dizolvat în război civil.

Noua țară urma să se numească fie Iudeea, fie Israel, iar ei au ales Israelul.

Țarul Simeon al Bulgariei, nepotul lui Foxy, a fost destituit prin plebiscit în 1944. Bulgaria, condusă de Dmitrov, omul de încredere al lui Stalin, a devenit o republică populară.

Tito l-a ajutat pe un obscur învățător comunist, Enver Hoxha, să preia puterea în vecinul său minuscul, Albania. Hoxha era chipeș, înalt, vorbăreț și ciudat de literar, scriind jurnale și memorii - 65 de volume în total. Conducând prin intermediul unei mici cabale

intermaritale care locuia pe o stradă urâtă și puternic păzită din mijlocul orașului Tirana, numită Blloku (Blocul), tovarășul Enver a ucis sistematic toți rivalii: "Irfan Ohri trebuie să fie urmărit și ucis", scria o notă tipică. 'Cred că stă într-o casă de lângă cinematograful Rex'. Încă de la preluarea puterii, în noiembrie 1944, a ordonat: 'Înființați închisori și lagăre de concentrare; nu arătați milă față de nimeni', adăugând: 'Opriți, arestați și executați persoanele influente'. Hoxha îl venera pe Stalin, cu care s-a întâlnit pentru lungi conversații.

Unii dintre cei mai răi au scăpat pe "linia de șobolani" în America de Sud, unde un nou dictator argentinian, colonelul Juan Perón, un admirator al lui Hitler, i-a adăpostit pe Adolf Eichmann, Josef Mengele și Ante Pavelić. Pavelić a murit la doi ani după o tentativă de asasinat; Eichmann a fost răpit de Mossad și spânzurat la Ierusalim. Mengele s-a înecat.

"De la Atena și Sparta, de la Roma și Cartagina", a declarat secretarul de stat adjunct Dean Acheson în fața senatorilor americani, "nu am mai avut o asemenea polarizare a puterii".

Chiang a înființat o republică independentă condusă de familiile Song și Chiang. Chiang pierduse 550 de milioane de oameni și conducea acum șase milioane, supuși de valuri de teroare și conduși de continentali pentru următoarea jumătate de secol. Domnind acolo ca dictator pentru tot restul vieții sale, a fost succedat ca un împărat de fiul său educat în Rusia, Ching-kuo, care a introdus democrația. Democrația liberală din Taiwan, unde se află o industrie sofisticată a semiconductorilor, a fost protejată de SUA până în anii 2020. Dar rămâne ultima entitate chineză aflată în afara controlului Beijingului.

Puyi, pe de altă parte, nu a beneficiat de un tratament regal. În 1945, împăratul marionetă al Japoniei a abdicat și apoi a fost capturat de sovietici, care l-au repatriat. A fost forțat să îndeplinească munci de jos, deși Mao l-a încurajat să își scrie memoriile. În 1960, premierul Zhou Enlai l-a primit: "Nu ai fost responsabil pentru faptul că ai devenit împărat la vârsta de trei ani sau pentru tentativa de lovitură de stat de restaurație din 1917. Dar ai fost pe deplin vinovat ... când ai acceptat să devii șeful executivului Manchukuo". Puyi a fost de acord, dorindu-și să le poată cere scuze tuturor eunucilor pe care i-a bătut. În 1967, ultimul împărat a murit la vârsta de șaizeci și unu de ani.

Cixi interzisese legarea picioarelor în 1902, la fel ca și noua republică în 1912, iar practica era deja în declin. De data aceasta a fost definitivă.

Stalin și Mao l-au primit împreună pe Ho Chi Minh la Moscova. Mao a început să antreneze și să înarmeze 70.000 de luptători Viet Minh. Mao a invitat alți comuniști indochinezi pentru instruire la Beijing: unul dintre ei a fost un profesor cambodgian, instruit la Paris, pe nume Saloth Sar, care mai târziu și-a schimbat numele în Pol Pot.

Pentru a sărbători tricentenarul tratatului de loialitate al lui Hetman Khmelnytsky față de țarul Romanov Alexei în aprilie 1654, Stalin a decis să acorde Crimeea Ucrainei. Noii lideri au făcut transferul în anul următor. Acest lucru a însemnat că atunci când, în 1991, Uniunea Sovietică s-a destrămat, Crimeea a rămas parte a Ucrainei.

S-a desfășurat un joc mondial de spionaj, fiecare parte încercând să bage agenți, simpli, dubli și tripli, adânc în instituțiile celeilalte. Această lume sumbră și amorală a fost redată cu rafinament și transformată în literatură în capodoperele fragilității umane și ale trădării, The Spy Who Came in from the Cold și Tinker Tailor Soldier Spy, de către un fost ofițer de informații care a devenit unul dintre marii romancieri postbelici: John le Carré. Ambele tabere au folosit metode clandestine și cinetice pentru a răsturna proxeneții rivalilor lor din întreaga lume. Cu toate acestea, în ambele tabere, controlul actorilor locali de către Moscova și Washington au fost la fel de exagerate ca și rarele succese ale KGB-ului și CIA-ului. Mai târziu a apărut un mit conform căruia CIA ar fi lansat cu succes mai multe lovituri de stat. Această narațiune anti-imperialistă a subestimat agenția potentaților locali. Un caz rar de complot al CIA care a reușit a fost aprobat în iunie 1954 de Eisenhower în Guatemala, unde auxiliarii americani l-au răsturnat pe președintele socialist.

Era nevoie de locuințe, iar prețurile proprietăților creșteau în orașele în expansiune. În New York, Fred Trump, fiul lui Drumpf, negustorul bavarez de bordeluri din goana după aur, a construit mii de case și apartamente, solicitând împrumuturi guvernamentale pentru a oferi locuințe ieftine, păstrând adesea o mare parte din bani. Spunându-le agenților săi "să nu închirieze negrilor" și, în cazul în care aceștia erau deja chiriași, să "scape de negri", a fost găsit vinovat de părtinire împotriva chiriașilor de culoare. El era personificarea capitalismului american dur, agresându-și cei trei fii. Fred Trump a lăsat o avere de un miliard de dolari, o cochetărie de hucker și o filozofie personală celui de-al doilea fiu al său, Donald, care a îmbrățișat filozofia bătrânului: "În viață există ucigași și există învinși... Noi suntem ucigași... ești un rege, ești un ucigaș".

Un paradox al politicii populiste televizate este că cel mai bun interpret poate să nu fie bun la altceva: "Calitățile recompensate în ascensiunea spre eminență", scria Henry

Kissinger, "sunt din ce în ce mai puțin calitățile necesare odată ce se ajunge la eminență".

După arestarea lui Luciano, propria sa organizație a fost preluată de subalternul Vito Genovese; cele Cinci Familii care dominau crima din New York au continuat ca înainte, la fel ca și organismul de conducere al Mafiei, Comisia, fondată de Luciano. Partenerul lui Lansky a fost un mafiot mai tânăr și viclean din New York, Carlo Gambino, consigliere al celui mai terifiant șef al Mafiei din acea vreme, Albert Anastasia, care conducea o echipă de asasini din City Democratic Club, pe care ziarele o numeau Murder Inc, cu Anastasia în calitate de lord călău suprem. Dar când Anastasia a încercat să își creeze propriile cazinouri în Havana, Lansky și Gambino au ordonat să fie ucis: la 25 octombrie 1957, Anastasia se afla la hotelul Park Sheraton din Manhattan, întins în scaunul său de frizer, acoperit de prosoape calde, când a fost împușcat, creând una dintre imaginile celebre ale unui asasinat mafiot. Gambino a preluat Familia care l-a produs mai târziu pe John Gotti.

Batista a fost tipic pentru liderii susținuți de SUA care au devenit și mai esențiali în lupta împotriva comunismului. "Poate că este un ticălos", ar fi spus FDR despre aliatul american Anastasio Somoza din Nicaragua, "dar este ticălosul nostru". Somoza și fiul său au domnit până în 1979. Pe insula Hispaniola, SUA l-au sprijinit pe Rafael "El Jefe" Trujillo, tiran dominican din 1930, care în 1937 a ordonat masacrarea a mii de negri haitieni într-un masacru cunoscut sub numele de El Corte. În Haiti, au tolerat alegerea unui medic popular care și-a făcut un nume în tratarea iazului, o boală comună, apoi ca ministru progresist al sănătății, François "Papa Doc" Duvalier. Într-o țară dominată de mult timp de elita mulatră, Duvalier era negru, promițând să protejeze "marii nerecunoscuți". Neîncrezător în armată, el și-a creat propria Milice de Volontaires de la Sécurité Nationale, o miliție de polițiști secreți ucigași, mânuitori de macete, porecliți Tontons Macoutes, după numele omului negru care, în mitologia voodoo, prindea victimele într-un sac. Conduși de un aghiotant cunoscut sub numele de "Vampirul", datorită comerțului său cu plasmă de sânge, Macoutes ardeau, împușcau și dezmembrau dușmanii lui Papa Doc, ale căror rămășițe erau adesea expuse în copaci ca avertisment; Washington îi antrenase totuși inițial. În 1964, Duvalier s-a declarat președinte pe viață.

Norodoms și Kennedy, Castro, Kenyatta și Obama

TÂNĂRUL REGE AL CAMBODGIEI

Cu toate acestea, Zahedi și cohortele sale erau în libertate; refuzul lui Mosaddegh de a-i înarma pe comuniști i-a pierdut sprijinul, în timp ce negocierile sale cu occidentalii l-au înstrăinat pe Kashani. La 19 august, ayatollahul a adus o mulțime în oraș, ajutat de 100.000 de dolari din fondurile CIA, chiar în momentul în care Zahedi a reapărut, trimițând trupe să bombardeze casa lui Mosaddegh. Bătrânul Bugger a fugit peste zidul său în pijamale, dar a fost arestat rapid. La Roma, la hotelul Excelsior, Soraya a plâns de ușurare. "Știam", a spus șahul, "că mă iubesc".

Zburând spre casă, șahul Mohammad l-a cruțat pe Mosaddegh, care a fost reținut pe una dintre proprietățile sale, și l-a demis pe Zahedi în decurs de un an, dezvăluindu-se ca un jucător mai oțelit decât se aștepta Occidentul. Vigilent și paranoic, el a urât în privat ambele superputeri, dar i-a jucat pe sovietici și pe americani în așa măsură încât Hrușciov a ordonat asasinarea sa, iar Eisenhower l-a amenințat cu destituirea. El credea că îi poate păcăli pe amândoi. În țară, l-a imitat pe Mosaddegh, rechiziționând reformele sale funciare și retorica naționalistă pentru o monarhie modernă, plănuind să-și lanseze propria revoluție.

Nasser, de asemenea, juca superputerile una împotriva celeilalte - "Hrană de la americani, bani de la arabi, arme de la Rusia, un adevărat magician", a glumit șahul mai târziu. Acum Nasser cerea finanțare pentru un proiect uriaș, barajul Aswan. La început, Eisenhower și Dulles au fost înțelegători, dar, bănuind legăturile sovietice ale lui Nasser, s-au retras. În timp ce Nasser încuraja atacurile palestiniene asupra granițelor israeliene, în iulie 1956 a naționalizat Canalul Suez, folosind fondurile rezultate pentru baraj. Prim-ministrul britanic Anthony Eden, care, după ce a așteptat timp de cincisprezece ani pentru a-i succeda lui Churchill, era acum dependent de analgezice și prea bolnav pentru a face treaba, l-a considerat în mod absurd pe Nasser drept un nou Hitler - un defect obișnuit al liderilor din generația celui de-al Doilea Război Mondial. Între timp, francezii sufereau chiar mai mult decât britanicii din cauza declinului imperial.

La 7 mai 1954, comandantul celor 11.000 de soldați francezi de la Dien Bien Phu, în Vietnam, a trimis un ultim mesaj: "Inamicul ne-a depășit. Aruncăm totul în aer. Trăiască Franța!". - și a capitulat în fața forțelor lui Ho Chi Minh. Confruntați cu reconquista franceză, Ho și Giap au crezut întotdeauna că, oricât de mult sânge ar fi vărsat, îi vor învinge pe occidentali. "Puteți ucide zece oameni de-ai mei pentru fiecare om pe care îl omor eu de-ai voștri", i-ar fi spus Ho unui francez. 'Dar chiar și la aceste cote, tu vei

pierde și eu voi câștiga'. Giap a exploatat incompetența francezilor folosind în secret mii de purtători pentru a transporta artileria prin junglă și a înconjura o armată franceză - câștigând independența Vietnamului de Nord.

În Cambodgia vecină, un tânăr rege extraordinar se străduia, de asemenea, să obțină independența. Înzestrat cu o înfățișare plăcută, spirit impulsiv, ambiții nelimitate și egoism fără limite, regele Norodom Sihanouk și-a petrecut tinerețea călărind cai, jucând fotbal, studiind filme și alergând după fete, făcând mulți copii cu multe amante, de la două dintre mătușile sale până la actrițe și curtezane, și cântând la saxofon și clarinet în propria sa orchestră regală. Dar era hotărât să scape de dominația franceză. În următorii cincizeci de ani, Sihanouk va fi, în diverse moduri, rege, premier, președinte, autocrat, precum și figura de referință, victimă și prizonier al lui Pol Pot, o carieră care a început în 1941, când Parisul l-a ales pe Sihanouk ca rege pentru că a combinat cele două ramuri rivale ale familiei regale Norodom.

În timp ce prințul creștea, a fost strâns legat de un băiat care într-o zi avea să-l controleze și să ucidă un milion de oameni din poporul său, inclusiv câțiva dintre copiii săi. Saloth Sar, fiul unor țărani înstăriți, a sosit de la țară împreună cu fratele său pentru a locui cu verișoara lor, care era balerină și amantă a regelui de atunci Monivong; timp de optsprezece luni s-a antrenat ca călugăr budist novice. Mai târziu, după o educație la un nou internat privilegiat, viitorul Pol Pot a câștigat o bursă pentru a studia electronica la Paris.

Războiul franco-vietnamez a contribuit la împingerea playboy-ului rege Sihanouk în politica de front. După ce și-a câștigat triumfător independența în 1953, în urma unui turneu prin Franța și SUA, Sihanouk a înclinat spre socialism și a respins hegemonia americană. "Dacă m-aș fi născut într-o familie obișnuită", spunea el, "aș fi fost de stânga, dar m-am născut prinț... nu mă pot detașa". Cu toate acestea, Saloth Sar a reușit să se detașeze. La Paris, i-a citit pe Stalin, Mao, Rousseau, Sartre și l-a întâlnit pe cel mai bun prieten al său, Ieng Sary; s-au căsătorit cu surori și s-au întors ca marxiști fanatici. Saloth s-a alăturat imediat unei unități Viet Minh, dar apoi a apărut în Phnom Penh ca profesor. Se părea că Saloth revenise la viața normală.

Un showman înnăscut, Sihanouk se bucura de lumina reflectoarelor, dar tânjea după puterea reală. La 2 martie 1955, a abdicat brusc (fiind succedat de tatăl său) și, folosind titlul de Samdech Upayuvareach - Prințul care a fost rege - a câștigat funcția de premier. Franța dispăruse, iar Sihanouk plănuia să navigheze o pace neutră pentru Cambodgia.

Înfrântă în Asia, Franța nu era dispusă să renunțe la Africa, dar mulți dintre soldații săi care luptau împotriva vietnamezilor erau algerieni. Algeria, franceză din 1830, făcea parte din Franța metropolitană; un milion de coloniști francezi, pieds-noirs sau coloni, trăiau acolo, dar în 1945, la Sétif, algerienii au manifestat pentru drepturi, iar trupele franceze și coloneii au tras în mulțime. Atacurile de răzbunare asupra coloneilor i-au provocat pe francezi să ucidă mii de algerieni. La 1 noiembrie 1954, FLN-ul algerian - Front de Libération Nationale - a ucis francezi în toată Algeria. Armata franceză și milițiile de coloniști au răspuns cu brutalitate într-un război care avea să se amplifice și să amenințe existența însăși a democrației franceze.

În timp ce Franța se zbătea, Hrușciov și Mao învingeau pe toate fronturile. Dar acum liderul sovietic aproape că și-a distrus propriul imperiu.

UN ISRAELIAN LA PARIS

La 25 februarie 1956, Hrușciov și-a definit propria supremație prin denunțarea crimelor lui Stalin în fața Comitetului Central, un "discurs secret" care a provocat mai întâi tulburări în Polonia, apoi, la 23 octombrie, o revoluție maghiară împotriva regimului sovietic. Abia dormind săptămâni întregi, confruntat cu pierderea imperiului lui Stalin, Hrușciov a amenințat că va invada Polonia, s-a abținut, dar apoi, consultându-se nervos cu Mao și chiar cu Tito, s-a pregătit să invadeze Ungaria. Revoluția sa a entuziasmat America: Imperiul lui Stalin se clătina. Cu toate acestea, chiar a doua zi, trei puteri s-au întâlnit în secret la Paris pentru a conlucra la un plan care îl lăsa pe Hrușciov să scape.

Pe 24 octombrie, într-o vilă din Sèvres, reprezentanții lumii vechi - imperiile în declin Marea Britanie și Franța - și ai lumii noi - micul și energicul Israel - au cooperat pentru a umili o altă forță nouă, Nasser, care semnase un contract masiv de armament cu Uniunea Sovietică și naționalizase Canalul Suez. Trupele sale se confruntau din ce în ce mai mult cu israelienii - iar el susținea rebelii algerieni împotriva Franței.

Britanicii, francezii și israelienii împărtășeau același inamic. Un israelian, Shimon Peres, protejat al lui Ben-Gurion, născut Szymon Perski în Polonia înainte de a ajunge în Palestina în 1934, un negociator desăvârșit cu o tentă poetică, cumpăra deja arme franceze. 'Am fost sedus de francezi, națiune a seducției', a declarat el acestui autor. 'Pentru mine, un kibbutznik dur, Parisul era cel mai frumos oraș al viselor și al literaturii'. Statele Unite refuzaseră să vândă arme Israelului; Franța le-a furnizat.

Acum, la Sèvres, Ben-Gurion, însoțit de șeful său de stat major cu un singur ochi, Moshe Dayan, și de Peres, a convenit în secret cu premierul francez Guy Mollet și cu ministrul britanic de externe Selwyn Lloyd să ucidă mai mulți iepuri dintr-o lovitură: într-o operațiune cu numele de cod "Muschetar", Israelul va ataca Egiptul, după care Franța și Marea Britanie vor interveni pentru a impune pacea. În cadrul negocierilor secrete de la Sèvres se ascundea un secret și mai adânc. Peres a explicat că Israelul era un stat nou și micuț care își asuma un risc: "Avem nevoie de o forță de descurajare", a spus el. "Franța ne poate oferi această forță de descurajare". Franța a fost de acord. O țară cu opt ani vechime primea bomba, dezvoltată la Dimona, în Negev. Peres nu a recunoscut niciodată că Israelul avea bomba. 'Războiul și pacea sunt întotdeauna un dans al misterelor', i-a spus el acestui autor, dar aceasta a schimbat echilibrul de putere în Asia de Vest.

La 29 octombrie, Ben-Gurion și-a trimis armata în goană prin Sinai; parașutiștii anglo-francezi au ocupat Canalul; Nasser și comandantul său Abdel Hakim Amer s-au certat în legătură cu iminenta cădere a Egiptului. Dar planul s-a prăbușit: Eden nu l-a consultat pe Eisenhower, care, temându-se că arabii se vor alătura sovieticilor, a cerut o retragere anglo-franceză, ceea ce a declanșat o cursă a lirei sterline și demisia lui Eden. În mod ironic, Hrușciov a cerut, de asemenea, retragerea lor, amenințând cu un război nuclear în caz contrar. Suez a contribuit la condamnarea maghiarilor și la salvarea lui Hrușciov.

MINERUL ȘI ÎNOTĂTORUL: HRUȘCIOV ȘI MAO

La 4 noiembrie, Hrușciov a ordonat forțelor sovietice să invadeze Ungaria: acestea au ucis 10.000 de rebeli și au restabilit regimul sovietic înainte ca capitaliștii să poată interveni. Cu toate acestea, bâlbâielile sale politice și bălăcărelile sale de bețivan i-au alarmat pe tovarășii săi staliniști, care au încercat să-l răstoarne. Hrușciov a fost salvat de mareșalul Zhukov, care a adus lideri regionali pentru a-l susține. Dar Zhukov era prea popular, iar Hrușciov l-a denunțat curând pentru "bonapartism". Inițial plin de autoironie, Hrușciov, care acum era atât secretar de partid, cât și premier, s-a transformat într-un autocrat fanfaron care nu se oprea din vorbit și care se credea expert în toate domeniile, de la literatură la știință. Acum era gata să iasă din impasul cu Occidentul. 'Ne place sau nu, istoria este de partea noastră', le-a spus el ambasadorilor după zdrobirea Budapestei. 'Vă vom îngropa! Amenințările sale nucleare din timpul Suezului funcționaseră: 'Învingătorul are cei mai puternici nervi'.

Cu toate acestea, nu a reușit să mențină unită lumea comunistă. Mao era atât oripilat, cât și disprețuitor față de Hrușciov, care se considera liderul marxist suprem. Performanțele sale în Coreea demonstraseră că China avea nevoie de protecție nucleară; acum, bombardarea teritoriului taiwanez de către el a provocat o amenințare nucleară din partea lui Eisenhower. "În lumea de astăzi, dacă nu vrem să fim intimidați", a spus Mao în ianuarie 1955, "trebuie să avem acest lucru". În 1957, Hrușciov a început să îi predea lui Mao tehnologia nucleară, proces care a dus la explozia bombei chinezești. 'Dacă s-ar ajunge la ce e mai rău [război nuclear] și jumătate din omenire ar muri', le-a spus Mao rușilor de la Moscova, 'cealaltă jumătate ar rămâne, imperialismul ar fi ras și lumea ar deveni socialistă'. Hrușciov a fost îngrozit. 'Nu mi-am dat seama dacă glumea'. Nu glumea.

Mao a fost nerecunoscător. Când Hrușciov a cerut posturi de ascultare pe coasta chineză, Mao a reacționat atât de amenințător încât rusul a zburat la Beijing. Într-o serie de certuri țipătoare, Mao l-a umilit și și-a bătut joc de el. "Ai vorbit mult timp", a spus Mao, "dar încă nu ai ajuns la subiect", apoi l-a forțat să vină la înot, unde rusul, care se zbătea ca un porc care se îneacă, s-a zbătut ca un porc care se îneacă să țină pasul cu rechinul chinez. 'Eu sunt un miner, el este un înotător premiat', a spus Hrușciov. Mao, a observat medicul său Li Zhisui, 'făcea în mod deliberat pe împăratul, tratându-l pe Hrușciov ca pe un barbar venit să plătească tribut'.

Hrușciov și-a dat seama că Mao era la fel ca Stalin: 'Erau la fel'. Viața umană nu însemna nimic. Sfidat din interior, Mao a lansat acum o teroare care a scos China din jocul mondial timp de un deceniu. Întors la Moscova, arogantul Hrușciov nu a fost deloc pedepsit de acest eșec de la Beijing. El a sprijinit producția de rachete pentru a recupera decalajul față de America - folosind tehnologia pentru a lansa explorarea spațială, în octombrie 1957, trimițând un satelit, Sputnik, apoi câinele Laika, primul mamifer care a orbitat în jurul Pământului (deși probabil că era deja mort), iar patru ani mai târziu, Vostok 3KA, în care un cosmonaut, Iuri Gagarin, primul om în spațiu, a orbitat și s-a întors. Eisenhower, ca răspuns, a înființat NASA pentru a recupera decalajul. Hrușciov a decis că modul de a învinge Occidentul era o cacealma monumentală care să ducă lumea în pragul cataclismului.

Suez a distrus Edenul, dar l-a împuternicit pe Nasser. În iulie 1958, raza de acțiune a liderului egiptean a fost demonstrată atunci când mafia irakiană a jucat fotbal cu capul tânărului rege Faisal al Irakului ...

SPINTECAT ÎN BAGDAD: EL RAIS ȘI ULTIMUL REGE AL IRAKULUI

Nasser - extrem de popular sub numele de El Rais, Șeful - a amenințat aliații occidentali, saudiții din Arabia și hașemiți din Iordania și Irak. În Arabia, regele fondator, Abdulaziz, a murit în 1953, alegându-l ca moștenitor, dintre cei patruzeci și cinci de fii ai săi, pe Saud, nechibzuit și extravagant, care a fost curând implicat într-un război costisitor în Yemen împotriva trupelor egiptene. Saud și Nasser și-au plănuit reciproc asasinatele. În familia Saud, frații l-au înlăturat pe Saud și l-au pus la conducere pe Faisal, care era de oțel.

Hașemiți erau mai vulnerabili. La 1 februarie 1958, Nasser și președintele sirian au căzut de acord să fuzioneze statele lor într-o singură Republică Arabă Unită, cu Nasser ca panjandru. Hașemiții au intrat în panică și au plănuit un regat unit al Iordaniei și Irakului, dar această Uniune Arabă susținută de Marea Britanie era nepopulară, mai ales la Bagdad. Regele său Faisal al II-lea, un tânăr genial de 23 de ani, cel mai fericit jucând cricket la Harrow, era dominat de puternicul anglofil Nuri al-Said, care luptase cu Lawrence al Arabiei și fusese premier de paisprezece ori. Uniunea Arabă a accelerat complotul ofițerilor liberi din Irak, încurajați și inspirați de Nasser.

La 14 iulie 1958, în noaptea dinaintea nunții regelui Faisal, ofițerii conduși de Abd al-Karim Qasim au luat cu asalt Palatul Rihab. Faisal s-a predat, dar a fost forțat, împreună cu mătușa, unchiul și mama sa, să stea în curte, unde au fost mitraliați. "Tot ce am făcut a fost să-mi amintesc de Palestina", a spus unul dintre asasini, "iar trăgaciul mitralierei s-a declanșat de la sine". Cadavrele au fost târâte pe strada al-Rashid, dezbrăcate, mutilate, decapitate, călcate în picioare, dezmembrate, eviscerate și atârnate de balcoane înainte de a fi arse.

În timp ce mulțimea i-a luat cu asalt conacul, premierul Nuri a fugit îmbrăcat în haine de femeie, dar pantofii săi bărbătești au fost reperați și a fost împușcat și îngropat, pentru a fi apoi exhumat de mulțime, castrat, spânzurat și călcat în mod repetat de autobuze. Nasser a fost încântat. Occidentul a fost șocat, trimițând trupe în Liban, în timp ce Hrușciov a avertizat împotriva oricărui amestec. În Iordania vecină, Hussein, acum ultimul monarh hașemit și înconjurat de ofițeri nasseristi, s-a supus lui Nasser, în timp ce Irakul era învăluit într-o spirală a extremismului. Qasim și succesorii săi s-au luptat să controleze un partid Baath (Învierea), fondat în Siria de un creștin, care propovăduia un amestec violent de socialism, naționalism și anti-imperialism.

În decurs de cinci ani, în februarie 1963, baathiștii au preluat puterea în Siria și apoi în Irak, unde noul premier bluffat, colonelul Ahmed al-Bakr, și-a folosit vărul implacabil pentru sarcini criminale speciale: Saddam Hussein, în vârstă de 31 de ani.

Suez a accelerat criza africană pe care Franța și Marea Britanie au gestionat-o foarte diferit. Vasele lor imperii africane existau doar de aproximativ șaptezeci de ani, dar puterea lor era în hemoragie. Acum, Franța suferea o criză existențială care a dus la o lovitură de stat militară și la aproape distrugerea democrației.

LA GRANDEUR: DE GAULLE ȘI HOUPHOUëT

În 1956, un lider ivorian, Félix Houphouët-Boigny, s-a alăturat cabinetului francez ca ministru, fiind primul african, prima persoană de culoare, în vreun guvern european sau nord-american, ceea ce ar fi fost de neconceput la Londra, cu atât mai puțin în SUA. Formidabil, jucăuș și viclean, Houphouët era un fenomen, fiu și succesor al unui șef de trib, care se convertise la catolicism și se calificase ca medic; servise ca șef de canton în Coasta de Fildeș, devenise marele proprietar al unei plantații de cacao și apoi, în 1945, a fost ales în Adunarea franceză pentru a-și reprezenta țara, militând pentru independență cu o măiestrie machiavelică. Atunci când s-a aliat cu comuniștii francezi, el i-a tachinat pe toți cei care îl acuzau de comunism: "Cum putem spune că eu, Houphouët, lider tradițional, medic, mare proprietar, catolic, sunt comunist?".

Franța a fost în mod tradițional brutală în zdrobirea oricărei provocări la adresa imperiului său, dar după Indochina și Suez, francezii l-au îmbrățișat pe Houphouët și pe alți naționaliști negri africani și, în loc să lupte împotriva ascensiunii potentaților africani în stil britanic, și-au ales favoriții și i-au promovat. Houphouët, în curând președinte al Côte d'Ivoire independente și cunoscut sub numele de Papa sau Le Vieux, a devenit intimul președinților francezi, la fel ca și regii absoluți din Maroc. Dar a existat o excepție flagrantă de la această abordare generoasă: agonia Algeriei.

În timp ce de Gaulle privea și aștepta în casa sa din Colombey, revolta algeriană s-a deteriorat într-o baie de sânge sectară. Cu toate acestea, Algeria a fost cea care l-a adus înapoi la putere. Armata franceză și coloneii au distrus și deportat sate întregi, au torturat cu apă și electrocutat prizonieri sau i-au aruncat din elicoptere și au asasinat lideri, în timp ce FLN a ucis, răpit, mutilat, violat civili, terorizat algerieni și și-a executat proprii activiști: în opt ani, au fost uciși aproximativ 900.000 de algerieni, 25.000 de soldați și

10.000 de colonei. La 13 mai 1958, în timp ce guvernele pariziene nu reușeau să facă față, în Alger, generalii francezi, susținuți de pieds-noirs, au lansat o insurecție împotriva Parisului și au declarat un Comitet de siguranță publică, simțindu-l pe de Gaulle, pe care l-au numit Le Grand Charles. Acesta considera restaurarea Franței ca fiind destinul său: "Nu a existat niciun moment în viața mea în care să nu fiu sigur că într-o zi voi conduce Franța". Nu a fost ușor: "Cum se poate guverna o țară, spunea el, care are 258 de brânzeturi?". Acum, acea țară era pe punctul de a se dezintegra. Acest gigant cu aspect ciudat s-a născut pentru conflict. "A fi mare", parafrazându-l pe Shakespeare, "înseamnă să susții o mare ceartă". El credea că "Franța nu poate fi Franța fără la grandeur". Definiția sa de grandoare era el însuși. Napoleonii erau în mintea lui: "Vreau 18 Brumaire [lovitura de stat a lui Napoleon din 1799] fără metodele lui 18 Brumaire". Cu toate acestea, prin înclinație și convingere, era un monarh. 'Conducătorul este acela', scria el în timp ce era deținut într-un lagăr de prizonieri de război german în 1917, 'care nu vorbește'.

Inescibilitatea sa a permis ambelor tabere, politicienii care se zbăteau și generalii revoltați, să creadă că el era al lor. Un maestru al intrigilor clandestine, în mare parte organizate de un fost spion, Jacques Foccart, un fost spion grăsuț și insipid, el a menținut amenințarea militară până când politicienii au acceptat întoarcerea sa. "Criza națională", a anunțat el, ar putea fi "începutul unei învieri... Acum mă voi întoarce în satul meu și mă voi pune la dispoziția țării".

La 1 iunie 1958, în calitate de premier, el a cerut Adunării Naționale puteri depline pentru șase luni, lucru pe care aceasta l-a aprobat - dând legalitate loviturii sale de stat. Trei zile mai târziu, a zburat în Algeria pentru a spune mulțimilor extaziate: "V-am înțeles". A înțeles, dar nu în modul în care sperau ei. Optzeci și cinci la sută din "Comunitatea" franceză (Franța și coloniile africane) a ratificat o constituție care a creat ceea ce el a numit "un fel de monarhie populară care este singurul sistem compatibil cu caracterul și pericolele epocii noastre".

Una dintre primele sale acțiuni a fost să-l invite pe cancelarul Germaniei de Vest, Konrad Adenauer, la Colombey, unde cei doi bărbați vechi au creat o nouă Europă. Predecesorul său, Mollet, făurise deja o Comunitate Economică Europeană. Inițial, de Gaulle a fost suspicios, dar parteneriatul cu Adenauer a plasat Franța în centrul unei Europe din ce în ce mai federale. El a ținut Marea Britanie în afară cu un arogant "Non!". - și America la distanță, în timp ce a creat propria forță nucleară de frappe a Franței.

Prioritatea sa a fost Algeria, unde i-a surprins pe colonei, trădând cu sânge rece Algérie Française și acordând independența Algeriei. 'Ne mișcăm', a insistat președintele, 'sau murim'. Ca răspuns, în aprilie 1959, generali, parașutiști și legionari străini au preluat controlul asupra Algerului central, în timp ce în țară armata plănuia să preia puterea. Adresându-se națiunii în uniformă, de Gaulle a denunțat această "mână de generali în retragere... Vedem statul batjocorit, națiunea sfidată, puterea noastră degradată... Vai! Vai! Vai!". El a adăugat: "Priviți unde riscă să ajungă Franța, în comparație cu ceea ce este pe cale să devină". Brutalitatea s-a intensificat în Algeria și în Franța; FLN a lansat atacuri teroriste la Paris; organizația teroristă pied-noir, OAS, a încercat să-l ucidă pe de Gaulle. La 22 aprilie 1961, generalii francezi au lansat o lovitură de stat în Alger împotriva președintelui francez. La scurt timp după aceea, teroriștii francezi au încercat să-l ucidă cu o bombă. Un an mai târziu, la 22 august 1962, Citroën-ul lui de Gaulle a fost atacat de teroriști, un glonț ratându-i de puțin capul. La Paris, la 17 octombrie 1961, poliția franceză a atacat o demonstrație algeriană cu o asemenea sălbăticie încât peste cincizeci de persoane au fost ucise, o atrocitate fără precedent în orice democrație occidentală.

'Napoleon a spus că în dragoste', remarca de Gaulle, 'singura victorie este fuga'. Și în decolonizare, singura victorie este să pleci'. La 1 iulie 1962, Algeria a devenit independentă. Cu toate acestea, dacă Franța va rămâne mare, generalul a spus: 'Este datorită Africii'.

Generalul l-a plasat pe eminența sa Foccart la conducerea Françafrique, iar Foccart a devenit în mod corespunzător nașul autocraților francofoni, dintre care cei mai mulți îl venerau pe de Gaulle. Timp de treizeci și cinci de ani, sub patru președinți, Foccart a supravegheat politica africană, trimițând trupe și spioni francezi ori de câte ori autocrații susținuți de Franța erau amenințați. "Să punem capăt acestei comedii", i-a spus de Gaulle lui Foccart, care a ordonat intrarea trupelor în Gabon. Când dictatorii africani își falsificau alegerile, li se spunea: "Generalul consideră că 99,8% este puțin prea mult". În 1966, în Republica Centrafricană, un ofițer ucigaș, Jean-Bedél Bokassa, care îl venera pe de Gaulle ca pe un 'papa', a preluat puterea: Foccart a spus că era "de încredere".

'Da', a răspuns de Gaulle, 'dar un idiot'. Bokassa a fost sprijinit de Franța în timp ce se încorona ca un împărat napoleonian: abia după treisprezece ani de tiranie, când a ucis sute de elevi, trupele franceze l-au înlăturat.

A existat și un succes: Papa Houphouët nu i-a expulzat pe colonialiștii francezi, a lăudat "relația umană dintre francezi și africani" și a condus timp de treizeci și trei de ani ca

autocrat susținut de Franța, cooperând magistral cu președinții francezi. A fost atât de apropiat de de Gaulle încât a ajutat la redactarea Constituției din 1958. Houphouët, însoțit de frumoasa și liberul său soț, Marie-Thérèse, cu douăzeci și cinci de ani mai tânără decât Le Vieux, s-a întâlnit frecvent cu de Gaulle și Foccart (acesta din urmă a fost nașul copiilor lor adoptați). Cei doi francezi l-au susținut pe Houphouët chiar și atunci când, la bătrânețe, a mutat capitala ivoriană în satul său natal, unde a construit o catedrală mai mare decât Sfântul Petru. S-a spus că arhitectul său francez s-a apropiat prea mult de Marie-Thérèse: a murit la scurt timp după aceea într-un accident de elicopter. Fără să se simtă jenat de bogăția sa - "Oamenii sunt surprinși că îmi place aurul; pur și simplu m-am născut în el" - Houphouët l-a ajutat pe Foccart să răstoarne liderii comuniști din toată Africa. Chiar și în secolul al XXI-lea, trupele franceze luptau în Africa de Vest și prezidau succesiuni. Așa a fost decolonizarea Franței: "Totul trebuia să se schimbe", scrie Julian Jackson, "pentru ca totul să rămână la fel".

Noul prim-ministru britanic, Harold Macmillan, obosit de lume și de neclintit, a făcut lucrurile foarte diferit - cu un dans.

SULIȚE ÎN FLĂCĂRI: KENYATTA, NKRUMAH ȘI BARACK OBAMA (SENIOR)

La 18 noiembrie 1961, primul conducător independent al Africii britanice a invitat o englezoaică să danseze "high life" shuffle la un bal organizat la Casa de Stat din Ghana - fostul castel de sclavi Fort Christiansborg. Ocazia, locația, personajele nu ar fi putut fi mai potrivite pentru acest moment, care a marcat o nouă eră în relațiile dintre Europa și Africa. Ea era regina Elisabeta a II-a, în vârstă de 35 de ani, radiind într-o rochie cu umerii goi; el era președintele în vârstă de 51 de ani, Dr. Kwame Nkrumah, exuberant în cravată neagră.

El era un autocrat marxist, pan-africanist și totuși o admira pe "tânăra fată". Când vizita ei a fost anulată cu o ocazie anterioară, deoarece Elizabeth era însărcinată, el a exclamat: "Dacă mi-ați fi spus că mama mea a murit, nu ați fi putut provoca un șoc mai mare". În timp ce Nkrumah conducea o Ghana neliniștită spre un stat cu un singur partid, căutând o alianță sovietică, Macmillan era îngrijorat că regina ar putea fi ucisă. "Cât de prost aș părea dacă mi-ar fi frică să vizitez Ghana și apoi Hrușciov s-ar duce", i-a spus ea cu grandoare prim-ministrului. 'Nu sunt o vedetă de film. Sunt șefa Commonwealth-ului - și sunt plătită să înfrunt riscuri'.

Dansul a fost ultimul act al unei lungi mișcări între Marea Britanie și liderii independenței africane. Până la Suez, Londra a contat pe păstrarea multor colonii și a întemnițat lideri africani și a reprimat rebeliuni, deși dominația sa era din ce în ce mai mult subminată de rezistența energică a africanilor. Dar, cu Marea Britanie falimentată de războaiele mondiale și concentrată acum pe apărarea europeană împotriva Rusiei, Macmillan i-a eliberat și a permis organizarea de alegeri. Acest proces a fost foarte diferit de ceea ce a mers prost în Africa de Sud. La Cape Town, la 3 februarie 1960, Macmillan a salutat în mod special "vânturile schimbării". Dar Africa de Sud era acum condusă de afrikaneri albi printr-un sistem rasist de apartheid. Africanii nu avuseseră niciodată drept de vot în timpul dominației britanice, dar în 1948, Partidul Național Afrikaner, care își făcuse campanie sub sloganul die kaffer op sy plek ("africanul la locul lui"), a câștigat puterea cu sprijinul unui electorat alb de trei milioane de persoane și a început să segregheze 13 milioane de negri africani, să priveze de drepturi persoanele de rasă mixtă și să interzică sexul interrasial, măsuri similare legilor Jim Crow din statele din sudul SUA.

Cu patru ani mai devreme, britanicii îi dăduseră Ghana lui Nkrumah; cu zece ani înainte, acesta fusese într-o închisoare britanică. Fiu al unui aurar akan, care a urmat cursurile școlii britanice "Prince of Wales" din Accra ca elev intern, apoi s-a calificat ca profesor înainte de a studia în SUA și Marea Britanie, Nkrumah se considera filozof și istoric. În călătoriile sale, a îmbrățișat visul lui Marcus Garvey de a avea un singur stat african și l-a întâlnit pe W. E. B. Du Bois. Câștigând alegerile în 1951, devenind premier al Coastei de Aur, proaspăt independentă, în 1957, și-a redenumit țara după regii (ghanas) din Wagadu medieval. Atacând "tribalismul" și marginalizându-i pe regii Asante, Nkrumah, un om singuratic și izolat, a instituit rapid o dictatură cu partid unic, cu un cult semi-messianic (luându-și titlul de Osagyefo - Răscumpărătorul) și a lansat o cruciadă pentru a se autoproclama președinte al Statelor Unite ale Africii.

La London School of Economics, unde a studiat antropologia, l-a întâlnit pe celălalt mare african inspirat de Du Bois, Johnstone Kamau, care și-a schimbat numele pentru a se potrivi cu țara sa.

Jomo Kenyatta, fiul voinic al unui fermier kikuyu, era mai mare decât viața: educat de misionari, a studiat la Moscova - unde nu-i plăcea marxismul - și la LSE, unde și-a uimit colegii cu fesul, mantia și bastonul său cu vârf de argint și a definit o nouă națiune kenyană în studiul său antropologic "Facing Mount Kenya". După ce și-a petrecut războiul crescând găini în Sussex (unde a fost poreclit Jumbo în pubul local), s-a întors acasă. Britanicii au sculptat mai multe entități nou-înființate din Africa de Est britanică:

una era Uganda, dar cea mai mare era Kenya, numită după cel mai mare munte al său. Cultivată de 80.000 de coloniști britanici, renumiți pentru petrecerile lor de swing alimentate cu cocktailuri (și pentru crimele ocazionale ale unor mondene), Kenya ar fi putut deveni un stat de coloniști precum Africa de Sud, dar acapararea de terenuri de către britanici i-a ofensat în mod fatal pe Kikuyu, declanșând o insurecție în 1952, numită de britanici revolta Mau Mau, care a ucis 32 de coloniști și 2.000 de africani. Britanicii i-au zdrobit pe rebeli, omorând 11.000 de persoane și spânzurând 1.000, în ultimul lor război colonial din 1952, și l-au arestat pe Kenyatta - acuzat pe nedrept de conducerea mișcării Mau Mau. Acesta a stat în închisoare timp de șapte ani.

Kenyatta - cunoscut sub numele de Lancea Arzătoare - a fost ajutat de un lider sindical carismatic, Tom Mboya, un Luo, care organiza burse pentru tinerii kenyeni. În 1960, Mboya a ajutat la trimiterea unui student excepțional la economie Luo, pe nume Barack Obama, să studieze la Universitatea din Hawaii.

Tatăl său, Hussein Onyango Obama, era un fermier Luo, bătrân și vraci, care trăia în vestul Kenyei, lângă Uganda, atât de inteligent încât sătenii glumeau că avea "furnici în anus". Dar a avut un fiu, Barack, cu cea de-a patra soție, Akumu. Hussein s-a educat singur, s-a mutat în Zanzibar, a servit în trupele britanice King's African Rifles în Burma și s-a întors la 50 de ani cu un gramofon. "Cum poate un african să învingă omul alb", se întreba el, "când nu-și poate face nici măcar propria bicicletă?" Arestat și eliberat de britanici în timpul rebeliunii Mau Mau, s-a împrietenit cu Mboya. Hussein îl adora pe Barack "pentru că era atât de inteligent", dar nu-i putea tolera independența, bătându-l când a fost exmatriculat de la școală. Barack s-a căsătorit cu o localnică, Kezia, dar a urât slujba de funcționar pe care tatăl său i-a aranjat-o în Mombasa. După ce tatăl său l-a dat afară, a participat la mitinguri pentru independență, a fost arestat și eliberat. S-a apropiat de Mboya, care tocmai se întorsese din America, unde fusese întâmpinat de Comitetul American pentru Africa, condus de Eleanor Roosevelt, întâlnindu-i pe Sidney Poitier și Martin Luther King și, la complexul familiei din Hyannis Port, pe un tânăr senator și candidat democrat pe nume Jack Kennedy, care a fost de acord să finanțeze schimburi de studenți.

Mboya l-a ales pe Obama, care a plecat în Hawaii; Kennedy a câștigat alegerile prezidențiale.

NIKITA ȘI JACK, MIMI ȘI MARILYN

Joe Kennedy încă mai trăgea sforile, dar se confruntase cu lovituri insuportabile: fiul său cel mare, Joe, fusese ucis în război; fiica sa, Kick, pierise într-un accident de avion; iar Jack era (în secret) blestemat de sănătate, suferind de dureri de spate, de boala Addison și de hipertiroidism, tratat cu steroizi, amfetamine și hormoni.

Tatăl său l-a îndrumat spre Congres imediat după război. În 1953, imediat după ce a fost ales senator, Jack s-a căsătorit cu o socialistă elegantă și rece ca gheața, Jackie Bouvier, cu care a avut un băiat și o fată, dar la scurt timp după căsătorie a suferit o operație masivă la spate. Sănătatea bolnavă și machismul lui Kennedy au încurajat o viață de risc și de afemeiat; adesea s-a alăturat prietenului său Sinatra - maestrul supercool al Swing-ului - și amicilor săi actori din Rat Pack, printre care cumnatul lui Kennedy, Pat Lawford, și afro-americanul Sammy Davis Jr - în Vegas, unde cântărețul și senatorul împărțeau fete și distracții. Kennedy era deja candidatul cel mai bine pregătit pentru președinție: absolvent de Harvard, care studiase la LSE, călătorise în toată lumea și cunoscuse pe toată lumea, erou de război și scriitor laureat al premiului Pulitzer. Cu toate acestea, nu condusese niciodată nimic, viața sa sexuală era nesăbuit de pripită, sănătatea sa era îndoielnică, iar cariera sa fusese finanțată de tatăl său bogat. Candida deja la președinție când l-a întâlnit pentru prima dată pe Hrușciov.

În septembrie 1959, rusul a vizitat SUA, fiind primul lider rus care a vizitat continentul. Învățase din criza de la Suez că amenințările nucleare i-au adus respect și o invitație din partea lui Eisenhower. Jovialitatea sa combativă - după morocănosul și saturnicul Stalin - i-a uimit pe americani. În timpul călătoriei, el a văzut în viitor când a vizitat campusul de cercetare al International Business Machines, IBM, dar, în mod caracteristic, a fost mai impresionat de cantina lor decât de tehnologia lor și, în mod de înțeles, a fost mai entuziasmat de întâlnirea cu Marilyn Monroe. Dar l-a întâlnit și pe Kennedy.

După această vizită de succes, detensionarea lui Hrușciov cu Eisenhower a fost distrusă de descoperirea de către acesta a zborurilor de spionaj ale SUA deasupra URSS. Indignat, a pornit într-o criză de hipomanie care i-a făcut pe proprii săi tovarăși să se întrebe dacă era complet sănătos. A ordonat doborârea unui avion de spionaj U2, dar apoi a început să se războiască cu americanii. Atunci când Macmillan a vizitat Moscova pentru a media, Hrușciov a țipat la el, lăudându-se apoi că "i-a tras-o primului ministru în fund cu un stâlp de telefon". La ONU, a bătut cu pumnii în masă și apoi a lovit-o cu pantoful (spre rușinea propriilor tovarăși). "A fost atât de distractiv!", a spus el după aceea. Detestându-i pe Eisenhower și pe vicepreședintele său Richard Nixon, el credea

că forța sa a subminat campania acestuia din urmă, nu numai că a salutat alegerea prințului din Massachusetts, dar a afirmat: 'Am ajutat la alegerea lui Kennedy'.

Ceea ce americanilor li se părea fermecător, lui Hrușciov i se părea a fi calvar. Preluarea Washingtonului de către Kennedy a fost comparată cu preluarea unui orășel din Italia renascentistă de către o familie de condottieri. Dar ei au fost mai buni decât atât, aducând Camelotul - vulgaritatea tatălui rafinată de o generație la Harvard în clasa americană presărată cu showbusiness - în Washingtonul plictisitor al lui Eisenhower. Era o afacere de familie foarte macho, cu fratele Bobby ca procuror general și șef de securiști, și un anturaj de servitori ai familiei și vedete prietenoase, condus de Sinatra, campion al drepturilor civile, intermediar al Mafiei și organizator al Galei Inaugurale, care aranja amantele. 'Dacă nu fac sex în fiecare zi', i-a spus el cerebralului și asexualului Macmillan, 'mă doare capul'. Iubitele sale au variat de la o curtezană, Judith Exner, prezentată de Sinatra, și cântăreața pop Phyllis McGuire, ambele împărțite cu prietenul lui Sinatra, șeful Mafiei din Chicago, Sam Giancana, până la Marilyn Monroe, împărțită cu fratele său Bobby, precum și cu cele două secretare ale sale poreclite Fiddle și Faddle și o stagiară înaltă și elegantă, Mimi Alford.

În cea de-a patra zi la Casa Albă, Mimi a fost invitată de primul prieten și procurorul prezidențial Dave Powers la o petrecere de înot, care a dus la un cocktail și apoi la o invitație eufemistică: "Vrei să faci un tur al reședinței, Mimi?". Un tur al reședinței includea, de obicei, un tur al lui JFK. Mimi "nu poate descrie ceea ce s-a întâmplat în acea noapte ca făcând dragoste" - ea l-a numit "Mister President" chiar și atunci când era dezbrăcată în patul lui Jackie - dar a fost "sexual, intim, pasional", iar mai târziu el a introdus poppers cu nitrit de amil în întâlnirile lor.

JFK și-a arătat latura sa mai urâtă atunci când, la piscina de la Casa Albă, i-a ordonat să facă sex oral lui Powers: "Nu cred că președintele a crezut că o voi face, dar mi-e rușine să spun că am făcut-o.". Președintele a privit în tăcere'. Spunându-și 'Michael Carter' atunci când o suna, ea îl numea 'Marele compartimentator', o calitate esențială pentru orice lider. Într-adevăr, 'Exista întotdeauna un strat de rezervă'.

Curtea lui Kennedy era foarte bine controlată. Încrederea lui JFK i-a permis să numească cei mai talentați consilieri și să țintească sus la reformele esențiale. La un secol după războiul civil, apartheidul rasial încă domnea în sud, unde afro-americanii erau segregați și nu puteau vota. JFK nu a fost un liberal în materie de rasă, dar a îmbrățișat cu grijă drepturile civile, care trebuiau de mult așteptate, împinse de o mișcare în ascensiune

condusă de Martin Luther King, fiul pastorului din Atlanta care vizitase Berlinul în 1934.

Pastorul îl bătuse adesea pe Martin junior, dar "ori de câte ori îl biciuiai, el stătea acolo, iar lacrimile curgeau și nu plângea niciodată". Tatăl său se alăturase Asociației Naționale pentru Progresul Oamenilor de Culoare, angajată în campania împotriva "naturii ridicole a segregării din sud", spunând la un miting: "Nu voi mai ara niciun catâr. Nu voi mai ieși niciodată de pe drum pentru a-i lăsa pe albi să treacă". Fiul său și-a amintit cum, atunci când un polițist l-a oprit pentru o infracțiune rutieră și i-a spus "băiat", tatăl său a arătat spre Martin junior: "Acesta este un băiat. Eu sunt un bărbat și până nu-mi spui așa, nu te voi asculta". Atât de elegant încât a fost poreclit Tweedy, Martin junior a studiat la Boston, urmând cursurile de la Harvard și și-a etalat elocvența răsunătoare asupra unei studente de muzică, Coretta Scott, cu care a fost cuplat.

'Sunt ca Napoleon la Waterloo', a spus el la telefon, 'în fața farmecelor tale'.

'Nici măcar nu m-ai cunoscut încă', a râs ea. Când s-au căsătorit, el a încercat să o țină departe de campanie, având grijă de copiii lor. În calitate de co-pastor al bisericii lor din Atlanta împreună cu tatăl său, a făcut campanie alături de acesta, în 1955 căutând un caz care să conteste legile de segregare: când Rosa Parks, o femeie afro-americană din Montgomery, Alabama, a refuzat să cedeze locul într-un autobuz unei persoane albe și a fost arestată, cazul a declanșat o campanie împotriva lui Jim Crow. MLK a organizat un boicot al autobuzelor; casa sa a fost bombardată, dar a devenit liderul Conferinței Southern Christian Leadership Conference și l-a determinat pe JFK să anuleze legile Jim Crow. Când MLK a fost arestat în timpul campaniei pentru alegerile prezidențiale, soții Kennedy au sunat pentru a o susține pe Coretta și au obținut eliberarea sa. Dar, odată ajunși la putere, soții Kennedy au permis FBI-ului să pună microfoane în telefoanele lui King pentru a descoperi orice legături cu comuniștii - și pentru a face cronica aventurilor sale adulterine. Arestat în repetate rânduri, în primăvara anului 1963, King și-a mutat campania la Birmingham, Alabama, unde poliția a zdrobit cu brutalitate protestele. Dintr-o închisoare din Birmingham, King a susținut că numai încălcarea legii va aduce schimbarea: "Marea piedică a negrilor în drumul lor spre libertate este ... albul moderat, care este mai devotat "ordinii" decât justiției"; a adăugat: "Tot ceea ce a făcut Hitler în Germania a fost legal".

La 28 august, după ce Bobby Kennedy a ordonat eliberarea sa, a condus Marșul său la Washington pentru locuri de muncă și libertate, susținut de JFK. În fața Memorialului Lincoln s-a adresat sutelor de mii de oameni: "Am un vis: "Am un vis ca într-o zi, pe

dealurile roșii din Georgia, fiii foștilor sclavi și fiii foștilor proprietari de sclavi să poată sta împreună la masa fraternității". Prima încercare a lui Kennedy de a elabora o lege a drepturilor civile a eșuat, dar a încercat din nou.

În timp ce King făcea campanie electorală, tânărul kenyan Barack Obama senior, un bursier finanțat parțial de Kennedy, s-a înscris ca primul student african la Universitatea din Hawaii. La începutul anului 1960, la un curs de limba rusă, Obama a întâlnit o studentă americană albă la antropologie care se mândrea cu numele Stanley Ann Dunham. 'El era negru ca smoala', a scris mai târziu fiul lor Barack Obama, 'mama mea era albă ca laptele', și totuși au fost bine primiți de bunicii săi. Soții Dunham din Kansas, descendenți ai unui soldat al Uniunii, un văr al lui Jefferson Davis și un Cherokee, erau liberali liber-cugetători. După ce Ann a adus acasă o fetiță de culoare pentru a se juca și un vecin i-a spus: "Ar fi bine să vorbiți cu fiica dumneavoastră, domnule Dunham. Fetele albe nu se joacă cu cele de culoare în acest oraș", s-au mutat în Hawaii.

"Genial, cu opinii și carismatic", Obama, erudit, vorbăreț și dandy, preferând blazerele, pălăriile ascot și fumatul pipei, era magistral, irepresibil, dar și nesăbuit și imprevizibil: când un prieten și-a împins pipa de pe o stâncă, Obama senior "l-a ridicat de la pământ și a început să-l atârne de balustradă". La 4 august 1961, Ann a dat naștere unui fiu, Barack junior, dar Obama era neliniștit și căsătoria a eșuat. Ann a început o relație cu un student indonezian care i-a dus pe mamă și pe fiu în Indonezia. 'Tatăl tău se putea descurca cu aproape orice', i-a spus mai târziu bunicul băiatului lui Barack junior. Cu toate acestea, Barack senior și-a revăzut cu greu fiul, mutându-se la Harvard, unde s-a căsătorit cu o tânără studentă evreică. Dar cariera fiului avea să schimbe SUA - în timp ce tatăl său, intens și tulburat, s-a întors în Kenya, unde Kenyatta, eliberat în cele din urmă de britanici, și Mboya negociau independența.

În timp ce noile state se străduiau să se afirme, Africa avea un împărat a cărui țară - în afară de șase ani de ocupație italiană - nu fusese niciodată colonizată.

LEUL LUI IUDA - ȘI PIMPERNELUL AFRICAN

La 13 decembrie 1960, când Haile Selassie, în vârstă de 68 de ani și aflat la putere din 1916, se afla în vizită în Brazilia, o juntă de curteni a confiscat majoritatea cabinetului său de la Palatul Menelik și a lansat o lovitură de stat - prima din Africa. În afara

Etiopiei, el era un erou african, Leul lui Iuda; acasă, era un autocrat izolat care construia un imperiu.

Totul era centrat pe persoana sa de la Palatul Menelik, unde, în limba amharică, se spunea că trebuia "să te lași plesnit pe față" și "să aștepți mult timp în fața porții" dacă voiai să fii observat de împărat.

Negus formase agenții de securitate interconectate, Departamentul de Securitate Publică și Cabinetul Privat Imperial, și mai secret, care îi supraveghea proprii miniștri, care erau mutați constant de la un post la altul, cu excepția devotatului ministru al penelului. Dar acest control strict l-a orbit: a promovat un ofițer talentat, Workneh Gebeyehu, de la șefia agenției de securitate la cea de șef al cancelariei. Dar apoi favoritul a sugerat ca bătrânul negus să abdice în favoarea prințului moștenitor. "Workneh", a răspuns negus, "suntem consternați să constatăm că ești încă un copil. Vom continua să ne exercităm puterea pe care Atotputernicul ne-a încredințat-o până la capăt. De altfel: ai auzit vreodată de cineva care să renunțe de bună voie la putere?'. Workneh a conspirat cu alți doi favoriți ai împăratului pentru a-l răsturna pe Leu. Prințul moștenitor Asfaw Wossen a fost de acord să difuzeze o "proclamație revoluționară" prin care se declara acum regent al unui guvern constituțional: "Astăzi este începutul unei noi ere". Dar împăratul s-a grăbit să se întoarcă din Brazilia.

La aeroport, fiul său zăcea în praf la picioarele sale. Ridicându-l, Haile Selassie a spus: "Am fi fost mândri de tine dacă am fi venit să asistăm la înmormântarea ta. Ridică-te!". Relația lor nu și-a mai revenit niciodată. Trupele Leului i-au atacat pe rebeli pe străzile din Addis. Două mii de oameni au fost uciși. Când tancurile imperiale au atacat palatul unde se aflau miniștrii, rebelii au ucis cincis cincisprezece miniștri și generali. Fostul favorit Workneh s-a împușcat, iar trupul său a fost atârnat în fața Catedralei Sfântul Gheorghe.

'Nu va fi nicio schimbare în sistem', a anunțat Leul, care acum se mutase în noul Palat Jubiliar. Moștenitor al lui Menelik al II-lea, a fost un constructor de imperii: după ce britanicii au ocupat colonia italiană Eritreea în 1946, ONU a plasat-o într-o federație cu Etiopia, dar Haile Selassie a anexat-o în 1962 și a interzis partidele politice care nu erau de acord. Ca toate imperiile, Etiopia a fost ținută împreună prin forță. Rebeliunile din Eritreea și din Ogaden, în Somalia, au devenit războaie de cucerire înverșunate.

Cu toate acestea, Haile Selassie a fost un lider african emblematic. În februarie 1962, el a invitat luptătorii pentru libertate din Africa la o conferință a Mișcării Panafricane pentru Libertate la Addis Abeba, la care, purtând o uniformă împletită superb și cu

boruri, a fost primul vorbitor. A fost urmat de un avocat sud-african, care călătorea pentru prima dată: Nelson Mandela. Mandela, în vârstă de 43 de ani, a fost fascinat de "cât de mic părea împăratul, dar demnitatea și încrederea sa îl făceau să pară gigantul african care era". Acest lucru se întâmpla chiar dacă în Etiopia nu exista democrație: "Doar împăratul era suprem".

Mandela - nume de clan Madiba - era un prinț al poporului Xhosa din Thembu, în Transkei, în nordul Capului, descendent al regelui Zwide. Tatăl său, consilier al regelui Thembu, a fost demis pentru că i-a sfidat pe britanici, dar Mandela a fost adoptat de carismaticul regent al poporului său și a fost crescut alături de prinți. "Noțiunile mele ulterioare de conducere au fost influențate de observarea regentului", care l-a pregătit pentru a deveni consilier, trimițându-l la școli metodiste cu internat. După ce s-a calificat ca avocat și s-a căsătorit cu o asistentă medicală, Evelyn, Mandela, înalt și chipeș, s-a alăturat Congresului Național African (ANC), pentru că 'A fi african în Africa de Sud înseamnă că ești politizat din naștere'. Mandela și-a dedicat viața campaniei împotriva apartheidului. A fost arestat în repetate rânduri, dedicarea sa ducând la înstrăinarea de soția sa, cu care a avut un fiu. Apoi: "În timp ce treceam pe lângă o stație de autobuz, am observat cu coada ochiului o tânără drăguță care aștepta autobuzul". Mandela s-a îndrăgostit de Winnie Madikizela - "pasiunea, tinerețea, curajul, voluntarismul ei" - și "Dragostea mea pentru ea mi-a dat un plus de putere pentru luptele care mă așteptau" și doi copii.

În 1960, poliția din Sharpeville a ucis 69 de protestatari și a rănit 249, declanșând alte proteste pentru care Mandela a fost arestat. Dar când a fost achitat, "am devenit o creatură a nopții", poreclit Pimpernelul Negru. Acum a fondat aripa militară a ANC - Spear of the Nation - care a început o campanie de bombardamente. Haile Selassie l-a invitat pe Mandela și pe tovarășii săi la antrenamente militare. Dar când s-a întors acasă de la Addis, Pimpernel a fost arestat.

În închisoare, "Ofițerul a închis ochii [la el și la Winnie], iar noi ne-am îmbrățișat și ne-am agățat unul de celălalt". La procesul său pentru înaltă trădare și terorism, Mandela, îmbrăcat nu în costum, ci într-un kaross Xhosa din piele de leopard, a declarat într-un discurs: 'Sunt pregătit să mor'. La 12 iunie 1964, a fost condamnat la închisoare pe viață. Închis pe Insula Robben - de unde doar un singur prizonier evadase vreodată pe continent - gardienii l-au întâmpinat scandând în afrikaans: "Aceasta este insula. Aici vei muri!". Când a fost sfidător, l-au amenințat: "Uite, omule, te vom ucide, nu te prosti, soțiile și copiii tăi nu vor ști niciodată ce s-a întâmplat".

Pentru a supraviețui, Mandela a apelat la o disciplină de fier și la meditație zilnică, scriindu-i lui Winnie că închisoarea este "un loc ideal pentru a învăța să te cunoști pe tine însuți... Cel puțin, dacă nu pentru altceva, celula îți oferă ocazia de a-ți analiza zilnic întreaga conduită, de a depăși ce este rău și de a dezvolta tot ce este bun", adăugând: "Nu uita niciodată că un sfânt este un păcătos care continuă să încerce". În timp ce era plecat, fiul său cel mare a fost ucis într-un accident, iar Winnie a fost adesea arestată. În scrisorile pe care i le trimitea, el aclama 'frumusețea și farmecul tău răvășitor... Nu uita, speranța este o armă puternică atunci când totul este pierdut... Ești în gândurile mele în fiecare clipă'. Cei douăzeci și șapte de ani de închisoare pe care i-a petrecut în închisoare au corodat căsnicia lor, dar i-au consolidat legenda.

Între timp, la 25 mai 1963, la Addis, Haile Selassie, exemplul conducătorilor africani, și-a invitat rivalii la prima reuniune a Organizației Unității Africane: Nkrumah, marxist anglofon, spera să conducă Statele Unite ale Africii cu propria armată; Papa francofon, Houphouët din Coasta de Fildeș, i-a ironizat ambițiile. Haile Selassie a ținut echilibrul între cei doi, conducând organizația înainte de a i-o ceda lui Nkrumah Răscumpărătorul.

'Știu că decolonizarea este dezastruoasă', spunea de Gaulle în particular. 'Vor cunoaște din nou războaie tribale, vrăjitorie, canibalism', totuși 'Americanii și rușii cred că au vocația de a elibera populațiile colonizate și se supralicitează reciproc'. Hrușciov a fost primul care a sesizat oportunitatea "revoltelor împotriva regimurilor reacționare putrede, împotriva colonizatorilor", promițând "să mărșăluiască în primul rând alături de popoarele care duc lupte de eliberare națională". Războaiele prin procură ale superputerilor - o a doua răzmeriță, de data aceasta în numele decolonizării și al libertății - vor ucide mai mulți africani decât primele.

Totul a început la începutul anului 1960, când belgienii au pierdut brusc controlul asupra Congo. După ce Force Publique a împușcat demonstranți pe străzi, au organizat alegeri, iar regele Baudouin (strănepotul lui Leopold al II-lea) a lăudat "misiunea civilizatoare" a Belgiei în momentul în care a recunoscut independența în iunie 1960. Între timp, Belgia, în speranța de a păstra controlul militar și al resurselor (Congo deținea uraniu, printre alte comori minerale), a organizat răsturnarea primului premier ales, Patrice Lumumba, în vârstă de 35 de ani - un panafricanist talentat, dar și un aliat sovietic - de către colonelul Joseph Mobutu, ofițer al Force Publique, în prezent șef de stat major. Mobutu a fost primul dintre numeroșii generali politizați care au demonstrat cât de des în noile state africane, conglomerate de puterile coloniale în noi entități uriașe, armata a apărut ca întruchipare a națiunii. În mod surprinzător, belgienii au ordonat "eliminarea definitivă" a lui Lumumba, agenții lor prinzându-l, torturându-l și apoi împușcându-l

înainte de a-l dizolva în acid. Un agent belgian a luat acasă unul dintre dinții lui ca trofeu. Hrușciov s-a înfuriat când Mobutu, sprijinit de SUA, a instaurat o dictatură cleptocratică barocă în Zair, care a durat treizeci de ani.

JFK promisese în discursul său inaugural că "În lunga istorie a lumii, doar câteva generații au primit rolul de a apăra libertatea" - cod pentru combaterea comunismului - "în ceasul său de pericol maxim". Nu mă feresc de această responsabilitate - o salut". Hrușciov a căutat și el o modalitate de a ridica miza, dar, în mod neașteptat, și-a găsit ocazia în America, când o altă pereche de frați a preluat puterea la doar 90 de mile de Miami.

FRAȚI: FAMILIA CASTROS ȘI FAMILIA KENNEDYS

La 9 ianuarie 1959, Fidel Castro, El Comandante, în vârstă de 33 de ani, bărbos și fumător de trabucuri, asistat de fratele său mai dur, Raul, care conducea armata, a intrat în Havana. Castro erau fiii nelegitimi, dar bine educați, ai unui plantator de zahăr, un imigrant spaniol autodidact care adunase 25.000 de hectare; fuseseră instruiți de iezuiți, îmbibându-se cu "Orice disidență este trădare" a Sfântului Ignațiu. Fidel a devenit doctor în drept, dar a îmbrățișat revoluția ("dacă aș putea fi Stalin"), alăturându-se mai întâi unei lovituri de stat eșuate la Bogota, apoi, dezgustat de revenirea la putere a lui Batista, a condus atacul asupra cazărmii Moncada, Santiago. Frații au fost capturați.

Castro a devenit celebru, oferind curții o oratorie grandilocventă - "Istoria mă va absolvi" - dar frații au scăpat de împușcare doar datorită relațiilor lor: Soția lui Castro era sora ministrului de interne al lui Batista. Când a descoperit, după ce a fost încarcerat, că și ea se alăturase Ministerului de Interne, a divorțat de ea; politica a fost tot. Era vorbăreț și vorbăreț, chiar și fratele său Raul se plângea că în închisoare nu se oprea din vorbit săptămâni întregi.

Când presiunile americane l-au forțat pe Batista să-l elibereze, Fidel a fugit în Mexico City, unde l-a întâlnit pe Ernesto "Che" Guevara, un medic chipeș și astmatic, fiul unei familii bogate din Argentina. 'Extraordinar', a spus Castro, 'o persoană de mare cultură, de mare inteligență... un doctor care a devenit soldat fără să înceteze să fie doctor'. Cei doi au vorbit toată noaptea.

În noiembrie 1956, frații plus optzeci și unu de combatanți pe jumătate antrenați s-au îmbarcat pe o barcă găurită, Granma, și au debarcat în Cuba. Au fost puternic bombardați și doar nouăsprezece dintre cei optzeci și unu au supraviețuit, dar familia Castro și barbarii lor - cei cu barbă - au lansat un război de gherilă în care au fost de trei ori aproape anihilați, dar, ajutați de depărtarea din Sierra Maestra, au supraviețuit. Datorită corupției, aroganței și inepției lui Batista, plus, în mod surprinzător, unor finanțări greșite din partea CIA, legenda și succesele fideliștilor au crescut. Castro însuși a întâlnit o tânără gherilă, Celia Sánchez, fiica unui medic, care i-a devenit amantă și asistentă. În momentele cele mai întunecate, când au rămas doar doisprezece luptători, "Celia a fost alături de mine".

În timp ce Batista fugea cu milioane de oameni, în ianuarie 1959, Castro și-a stabilit cartierul general în hotelul Hilton din Havana, conducând cu Raul ca ministru de război, Che ca ministru al educației și Celia, în al cărei mic apartament locuia, ca secretar al consiliului de miniștri. Cei care se aflau pe o listă a dușmanilor erau împușcați. 'Nu executăm oameni nevinovați', a insistat Fidel, ci doar 'criminali și ei o merită'. Au fost alungați magnații americani ai fructelor și capii mafiei.

Frații Castro au guvernat împreună, dar erau opuși: Fidel, un om de spectacol egocentric și un strateg care vorbește mult; Raul, prudent și meticulos. Fidel era poreclit El Caballo - Calul - favorizând aventurile de o noapte cu admiratoarele din străinătate, în special liberalii francezi uimiți; Raul era inseparabil de soția sa Vilma. Cu toate acestea, vorbeau de mai multe ori pe zi și, atunci când regimul s-a instalat, au locuit unul lângă celălalt în Punto Cero, o estancia puternic fortificată în afara Havanei. În biroul lui Fidel se afla un portret al lui José Martí, o fotografie semnată de Ernest Hemingway ("Am citit de trei ori Pentru cine bate clopotul") și una a propriului său tată.

Inițial, Castro s-a văzut mai degrabă ca un Alexandru cel Mare latino (și-a numit mai mulți dintre fii săi Alexandru) decât ca un Lenin, dar, a explicat el însuși, "aveam o busolă - Marx și Lenin". În februarie 1960, Hrușciov l-a trimis pe aliatul său Anastas Mikoyan la Havana. Mikoyan, un fost seminarist armean dur care supraviețuise în cercurile apropiate ale lui Lenin și Stalin, l-a sfătuit pe Hrușciov să îl sprijine pe Castro. Combinația dintre fostul minier maniac și impulsiv Hrușciov și intelectualul cubanez extrem de nervos și narcisist era pe cale să aducă lumea în pragul unei catastrofe.

Kennedy a moștenit planurile CIA de a invada Cuba. La 17 aprilie 1961, invazia sa, folosind 1.400 de emigranți cubanezi și câteva avioane americane, a aterizat în Golful Porcilor, dar a fost respinsă cu ușurință de Castro: deși sute de membri ai miliției lui

Castro au fost uciși, acesta a capturat o mie de emigranți și a executat sute. "Mulțumesc pentru Playa Girón", i-a scris el lui JFK, referindu-se la plaja pe care au debarcat atacatorii. 'Înainte de invazie, revoluția era slabă. Acum este mai puternică'. JFK l-a demis în curând pe Allen Dulles de la CIA. Deși disprețuise corupția mafiotă din Havana, simpatizând chiar cu Castro, el a ordonat lichidarea cubanezilor - cu ajutorul mafiei. CIA i-a recrutat pe Meyer Lansky, Santo Trafficante și Giancana. Cel puțin opt încercări, inclusiv echipament de scufundare otrăvit, trabucuri, pastă de dinți, au eșuat. 'Au existat zeci de planuri', a spus Castro, 'unele aproape de a reuși', dar 'șansa a intervenit uneori împotriva lor'. Hrușciov nu a fost impresionat de Kennedy.

Inconsecvența era singurul lucru consistent la Hrușciov. La 4 iunie 1961, cei doi bărbați s-au întâlnit la Viena, unde hrușciovul combativ aproape că l-a zdrobit pe JFK, cu 23 de ani mai tânăr, dar care lua medicamente pentru durerile de spate. "Dacă SUA pornesc un război din cauza Germaniei", a strigat Hrușciov, "așa să fie" - un moment înfiorător într-o întâlnire deprimantă. 'Va fi o iarnă rece', a conchis JFK. Era abătut. 'Tocmai m-a bătut măr', a spus el. Dar el s-a întărit.

Hrușciov l-a ironizat pe JFK ca fiind 'foarte neexperimentat, chiar imatur'. Mai întâi a sperat să-l forțeze pe Kennedy să părăsească Berlinul de Vest. 'Berlinul este testiculele vestului', a spus Hrușciov, 'de fiecare dată când vreau ca vestul să țipe, îl strâng'. Dar testiculele au supraviețuit stoarcerii. Satelitul său din prima linie, Germania de Est, o distopie totalitară sumbră, supravegheată de Stasi omniscientă, a fost cel care a fost fragil. Atât de mulți cetățeni fugeau spre vest, încât Hrușciov a ordonat construirea Zidului Berlinului pentru a limita populația. Acum se gândea la amenințarea lui Kennedy la adresa Cubei. "Cel mai important considerent în lupta pentru putere a timpului nostru", a decis el, a fost că "cei cu nervii slabi se duc la zid". El avea să testeze acești nervi. 'E ca și cum ai juca șah pe întuneric'.

SĂ INSTALEZE ARME NUCLEARE ÎN CUBA: TÂRFA MILIONARULUI ȘI GANGSTERUL IMORAL

După Golful Porcilor, "un singur gând", își amintea Hrușciov, "îmi tot ciocănea în creier: "Ce se întâmplă dacă pierdem Cuba?""". În mai 1962, el a avut o idee pentru tovarășii săi: "Fidel ar fi zdrobit dacă ar fi lansată o altă invazie", dar dacă ar fi amplasat rachete balistice în Cuba, "un asemenea dezastru" ar putea fi prevenit, în plus, acestea ar

"egaliza raportul de forțe": americanii tocmai instalaseră rachete în Turtucaia, chiar la granițele sale. Marii au consimțit în fața bombasticului Hrușciov, dar Mikoyan avea o întrebare. Americanii ar fi lovit rachetele: "Ce ar trebui să facem atunci - să răspundem cu o lovitură pe teritoriul american?". Mikoyan a fost respins. 'Instalați arme nucleare cu rachete. Transportați în secret. Dezvăluiți mai târziu', a consemnat procesul-verbal. 'Aceasta va fi o politică ofensivă'.

În câteva zile, familia Castro a fost informată. 'Cel mai bun mod de a proteja Cuba', a răspuns Fidel. 'Suntem dispuși să acceptăm toate rachetele'. Hrușciov le-a spus tovarășilor săi că băga 'un arici' în pantalonii Unchiului Sam. În iulie, în timp ce se făceau planurile, Raul Castro și Che Guevara au vizitat Moscova, întrebând: 'Ce măsuri de precauție ați luat în cazul în care operațiunea este descoperită?'.

'Nu vă faceți griji', a transmis Hrușciov, 'nu va fi o reacție mare, iar dacă va fi, voi trimite Flota Baltică'. Mai târziu, el a sugerat: "Îl voi apuca pe Kennedy de boașe și îl voi face să negocieze", adăugând că, asemenea unui țăran care își aduce capra în colibă pentru iarnă și se obișnuiește cu mirosul, Kennedy va "învăța să accepte mirosul rachetelor".

La 26 iulie 1962, o armată sovietică a plecat din Odessa cu 44.000 de soldați și șase bombe atomice, împreună cu optsprezece rachete nucleare de croazieră, trei divizii de arme nucleare tactice și șase bombardiere. În august au început să instaleze rachetele: este probabil că Hrușciov i-a permis comandantului său să folosească armele tactice - dacă era necesar. Serviciile secrete americane au observat activitatea din Cuba, dar au ratat activitatea masivă din Odessa și nu și-au dat seama niciodată de întreaga amploare a desfășurării sovietice.

La 14 octombrie, un avion spion american a dezvăluit unele dintre rachetele din Cuba, aruncându-l pe JFK într-o criză existențială mondială. Găsise ariciul în pantaloni. "Nu-mi poate face asta", a spus el, numindu-l pe Hrușciov "un mincinos nenorocit", un "gangster imoral". A fost cea mai mare criză cu care un președinte s-ar fi confruntat și, în cele din urmă, și-a dovedit perspicacitatea, spunându-i Comitetului Executiv: 'Domnilor, astăzi ne vom câștiga salariul'.

Kennedy a ascultat cum consilierii săi de tip hawkish au propus atacuri chirurgicale asupra rachetelor, un plan susținut de nouă membri ai Comitetului său executiv, față de șapte care susțineau o blocadă. Dar a trecut rapid la blocarea Cubei și a anunțat o conferință de presă. La Kremlin, Hrușciov a intrat în panică: "Asta e! Opera lui Lenin a fost distrusă". Mikoyan și Prezidiul, toți veterani ai celui de-al Doilea Război Mondial

care se temeau de război, au fost alarmați de nesăbuința sa. Hrușciov se temea că o invazie era iminentă și a recunoscut: "Tragedia este că ei pot ataca și noi vom răspunde. Acest lucru ar putea escalada într-un război pe scară largă'. Hrușciov i-a îndemnat pe comandanții săi să 'Facă toate eforturile, inițial, pentru a nu folosi armele atomice', iar acum sublinia că va fi nevoie de autorizația Moscovei pentru desfășurarea acestora.

La Washington, JFK a anunțat în schimb o carantină a Cubei și a cerut îndepărtarea armelor. La ExComm, "făcusem primul pas", își amintea Bobby, "și eram încă în viață". JFK le-a permis generalilor săi cu trăgaciul în mână să planifice atacuri aeriene - toți neștiind că pe insulă se afla un arsenal nuclear complet - dar "arată ca naiba", i-a spus lui Bobby, "nu-i așa!". JFK era obsedat de o carte de istorie, The Guns of August de Barbara Tuchman, despre începutul Primului Război Mondial, pe care el și consilierii săi o citiseră. 'Ei păreau cumva să se prăbușească în război', spunea el, prin 'prostie, idiosincrazii individuale, neînțelegeri și complexe personale de inferioritate și grandoare'. Niciodată un istoric nu a fost atât de important.

La Moscova, un Hrușciov nervos a ordonat ca unele dintre navele sovietice să se întoarcă; la Washington, dornic să testeze carantina, JFK a fost încântat să vadă cele șase nave întorcându-se, dar a ordonat oprirea tuturor. 'Fața lui părea trasă, privirea lui era îndurerată', a notat Bobby. Ordinul de oprire a celorlalte nave, care ar fi dus la o confruntare, a fost retras la timp. 'Pentru o clipă, lumea se oprise și acum se învârtea din nou'. La Moscova, Hrușciov, care nu dormea, "a înjurat Washingtonul, a amenințat că va bombarda Casa Albă", dar apoi s-a calmat și și-a condus tovarășii să vadă Boris Godunov la Bolshoi. 'Va avea un efect calmant', a spus Hrușciov. 'Dacă Hrușciov și alți lideri stau la teatru, atunci toată lumea poate dormi liniștită'. Dar în dimineața următoare, când a aflat de o înăsprire a blocadei, a înjurat 'ca un barcagiu', bătând din picior. 'O să strivesc vipera aia!", a urlat el. JFK era 'o curvă de milionar'.

În timp ce Hrușciov se liniștea, Kennedy a trimis-o pe Jackie și pe copii în afara Washingtonului și a ridicat DEFCON (Defence Readiness Condition) la nivelul 2, la un pas de război, o mișcare care l-a alarmat atât de tare pe Hrușciov încât i-a spus lui Mikoyan că retrage rachetele în schimbul 'promisiunilor că americanii nu vor ataca Cuba'. El a dictat o scrisoare lungă și sinuoasă, în care oferea un amestec de pace și sfidare. Dar criza continua să se agraveze: Castro a ordonat doborârea tuturor avioanelor americane și s-a pregătit pentru o invazie americană iminentă, stând treaz toată noaptea la ambasada sovietică, bând bere și mâncând cârnați. Acum a decis că cea mai bună soluție era războiul nuclear.

Hrușciov citise traducerile unor articole ale puternicului editorialist Walter Lippman de la Washington Post, care sugerase o soluție: îndepărtarea rachetelor americane din Turcia în schimbul îndepărtării rachetelor sovietice din Cuba. Niciun jurnalist din istorie nu a fost vreodată atât de influent. Cu această idee, Hrușciov a trimis o a doua scrisoare mai puțin conciliantă lui JFK, care l-a trimis pe fratele său să discute planul cu ambasadorul sovietic. În timp ce președintele se relaxa oarecum, asistentul special Dave Powers l-a chemat pe iubita sa adolescentă, stagiara Mimi. Cu toate acestea, deși a stat de vorbă cu ea, "expresia lui JFK era gravă... chiar și glumele sale aveau un ton funebru, fără tragere de inimă": "Aș prefera ca copiii mei să fie roșii decât morți", a spus el înainte de a o trimite singură la culcare în timp ce el se uita la un film, Roman Holiday.

Liderii se îndreptau spre înțelegere, însă soldații și armele se îndreptau în continuare spre război. Hrușciov a primit acum scrisoarea lui Castro: 'imperialiștii ar putea iniția un atac nuclear împotriva URSS', a sugerat Fidel, așa că 'ar fi momentul potrivit' pentru a lansa atacuri nucleare asupra Americii. 'Oricât de dificilă și oribilă ar fi această decizie, cred că nu există altă soluție'. Aceasta rămâne cea mai terifiantă scrisoare scrisă vreodată de un lider. Hrușciov a fost îngrozit: "Când ni s-a citit această scrisoare, noi, stând în tăcere, ne-am privit unul pe altul pentru mult timp".

'Ați propus să efectuăm un prim atac nuclear', i-a scris el lui Castro. 'Acesta nu ar fi un simplu atac, ci începutul unui război mondial termonuclear'.

'Știam că vom fi exterminați... în cazul în care ar fi izbucnit un război termonuclear', a răspuns Castro, 'și dacă un astfel de eveniment ar fi avut loc, ce s-ar fi făcut cu nebunii care au declanșat războiul?

Trupele sovietice au primit permisiunea de a rezista cu orice altceva non-nuclear - și au doborât un avion american și au ucis un pilot. Bobby i-a spus ambasadorului sovietic că fratele său ar putea retrage rachetele turcești în '4-5 luni', dar 'nu poate spune nimic public', adăugând: 'Timpul este esențial'. Nu a fost o exagerare: în largul Bermudelor, navele americane au aruncat încărcături de adâncime neletale pentru a semnala unui submarin sovietic înarmat nuclear, B-59, că trebuie să iasă la suprafață. Cu toate acestea, ofițerii de pe B-59 nu avuseseră niciun contact cu Moscova și știau de negocieri doar de la radioul american. Pe 27 octombrie, în jurul prânzului, căpitanul Savitsky, crezând că cele două superputeri sunt în război, a ordonat lansarea unei rachete nucleare T5: "Pregătiți tuburile torpilelor [nucleare] 1 și 2 pentru lansare!". Dar comandantul său, Akhipov, care folosea submarinul ca centru de comandă, l-a anulat și l-a convins să iasă la suprafață, unde o navă americană și-a aprins proiectoarele într-un gest prietenos.

Savitsky a înțeles și a ordonat: "Opriți pregătirile pentru tragere". A fost cel mai aproape de un război nuclear pe care l-a avut lumea.

La dacha sa de la Novo-Ogarevo, în afara Moscovei (mai târziu reședința lui Vladimir Putin), Hrușciov și-a convins tovarășii, Mikoyan și protejatul său, șeful de stat titular Leonid Brejnev, să accepte oferta lui JFK de a da Cuba pentru Turciei: "Pentru a salva omenirea, ar trebui să ne retragem".

La Washington, JFK a fost atât de ușurat: 'Mă simt ca un om nou', i-a spus lui Powers. 'Vă dați seama că aveam un atac aerian pregătit pentru marți. Slavă Domnului că s-a terminat'. Dar când Hrușciov a informat Havana, Castro a fost incandescent de sfidător. Hrușciov a sugerat 'să oferim un sfat prietenesc: dați dovadă de răbdare, reținere și mai multă reținere' și l-a trimis pe Mikoyan, deși soția sa Ashken era pe moarte la Moscova, la Havana, unde i-a spus lui Castro că rachetele se întorc acasă. În privat, Castro l-a numit pe Hrușciov "ticălos... nemernic" și a răbufnit: "Fără cojones! Fără curaj! Maricon! Homosexual!". La o întâlnire ulterioară, pe 22 noiembrie, Castro a refuzat să permită inspecțiile ONU și a răbufnit la adresa lui Mikoyan: "Nu am fost de acord cu scoaterea rachetelor... Ce crezi că suntem? Un zero la stânga, o cârpă murdară". Apoi a licitat pentru arme nucleare.

Castro: Ne-am asumat riscul ... Eram chiar pregătiți pentru un război nuclear ...

Mikoyan: Eram pregătiți și noi să facem sacrificii pentru Cuba.

Castro: Nu cumva Uniunea Sovietică a transferat arme nucleare către alte țări?

Mikoyan: Avem o lege care interzice transferul oricărei arme nucleare.

Castro: Ar fi posibil să lăsăm armele nucleare tactice în Cuba...

Mikoyan: Nu, tovarășe Fidel, nu ar fi posibil.

Mikoyan a aflat că soția sa murise și l-a trimis pe fiul său Sergo acasă pentru a participa la înmormântare, la care Hrușciov a refuzat cu obrăznicie să participe el însuși: "Nu-mi plac înmormântările, nu e ca și cum ai participa la o nuntă, nu-i așa?". Armele balistice au fost eliminate, chiar și bombele atomice și armele nucleare tactice - cele despre care americanii nu știau.

Criza se încheiase.

Hrușciov l-a denunțat pe cubanez: "Pentru că este tânăr, nu a putut să se comporte". Dar criza demonstrase, a spus el, că "suntem membri ai Clubului Mondial" și s-a apărat: "Nu este necesar să ne comportăm ca ofițerul țarist care a tras un pârț la bal și apoi s-a împușcat". Fusese ceva mai mult decât o bășină la bal. 'I-am tăiat boașele', a exultat JFK, care și-a reluat relația cu Mimi. Kennedy și Hrușciov, care se îngroziseră unul pe celălalt, au lăsat să se înțeleagă prin intermediul unor colaboratori că era timpul să reducă armele nucleare și au convenit să stabilească o linie telefonică directă - de fapt o teleimprimantă - pentru a evita crizele viitoare. Fiecare parte a testat linia fierbinte - SUA citându-l pe Shakespeare, sovieticii pe Cehov: aceasta avea să fie folosită mai devreme decât bănuia cineva.

"Avem o problemă în a ne face puterea credibilă", a spus JFK, "iar Vietnamul pare a fi locul potrivit". Hrușciov l-a considerat pe Ho Chi Minh un "sfânt" roșu, dar a acordat un sprijin limitat vietnamezilor, monitorizând mai mult personal american care sosea în Thailanda și Vietnamul de Sud. Kennedy, aflat în plină ascensiune după Cuba, i-a urât - și a fost urât de - cei doi lideri asiatici care îi semănau cel mai mult.

SIHANOUK ȘI ȘAHUL

Prințul Sihanouk, playboy carismatic, îndrăgostit acum de o regină a frumuseții eurasiatice pe nume Monique, care i-a devenit principala, dar nu singura amantă, comparat adesea cu Jackie Kennedy, încerca să mențină Cambodgia neutră. Sihanouk s-a alăturat mișcării nealiniate, condusă de Nasser, Nehru și Sukarno, care înclina puternic spre sovietici. Dar în Indochina, unde chiar și SUA și URSS au fost de acord cu un Laos neutru, exista puțin spațiu pentru o neutralitate reală. După un moment de respiro în urma retragerii francezilor, Ho Chi Minh și mai tânărul său tovarăș mai agresiv Le Duan i-au ordonat generalului Giap să se infiltreze în Vietnamul de Sud, condus acum de un alt set de frați, președintele Ngo Dinh Diem și frații săi.

Kennedy a mărit numărul consilierilor militari americani de la 1.000 la 16.000 și a făcut presiuni asupra lui Sihanouk pentru a rezista invaziei comuniste. CIA a aprobat asasinarea lui Sihanouk, organizată de Ngo, dar prințul a supraviețuit bombardamentului. Kennedy însuși era exasperat de ong-uri, care zdrobeau cu brutalitate protestele budiste în creștere. În noiembrie 1963, cu doar douăzeci de zile înainte ca JFK să plece la Dallas, ong-urile au fost detronate de către generalii lor și au

fost împușcate cu baioneta, deși doamna Nhu a supraviețuit pentru că se afla în străinătate. Sihanouk, din ce în ce mai apropiat de China, a resimțit amenințările lui JFK.

În mod similar, JFK avea multe în comun cu șahul - aceeași vârstă, amândoi playboy atletici, fii de moguli autopropulsați și dominatori, amândoi căsătoriți cu icoane ale modei cu sânge rece. Dar, în mod tragic, regina Soraya nu a putut avea copii; după ce șahul, acum în vârstă de patruzeci de ani, a implorat-o să-i permită să ia o a doua soție, au divorțat, iar în 1959 s-a căsătorit cu o tânără studentă la arhitectură, Farah Diba, purtând o rochie de mireasă semnată Yves Saint Laurent. Farah era mai liberală, mai deschisă la schimbare decât el. Au avut doi fii și două fiice, iar eleganța ei a fost și ea comparată cu cea a lui Jackie Kennedy. Atât JFK, cât și Mohammad Pahlavi erau afemeiatrii care își asumau riscuri și clienți ai pariziencei Madame Claude.

Cu toate acestea, președintele și șahul se urau reciproc. În cei zece ani care au trecut de la căderea lui Mosaddegh, șahul a apărut ca putere în ascensiune în regiune. În timp ce se confrunta cu o sumedenie de conspirații, el a renegociat acordurile petroliere cu Occidentul și, în 1960, a fost unul dintre fondatorii OPEC, organizația producătorilor de petrol, reușind să fie apropiat atât de saudiți, cât și de israelieni, pe care îi respecta și îi plăcea. Jucându-i pe americani împotriva sovieticilor, i-a ales pe primii ca aliați, dar s-a resemnat cu ingerințele acestora. A creat o poliție secretă, SAVAK, pentru a-i vâna pe comuniști, pe mulți dintre ei i-a executat, și pentru a face față comploturilor constante împotriva sa.

JFK l-a considerat pe șah ca fiind un tiran ineficient, sfătuindu-l să numească un aliat al lui Kennedy în funcția de premier. Plin de mândrie și plănuind o revoluție și o reînarmare, șahul a fost indignat, dar a fost de acord, convins că JFK încerca să îl răstoarne. Când șahul și Farah l-au vizitat pe Kennedy la Casa Albă, întâlnirile au fost reci. La întoarcerea șahului, tratamentul ferm aplicat de acesta ayatolahilor l-a convins în cele din urmă pe JFK că ar putea fi un aliat util.

La 9 ianuarie 1963, șahul și-a lansat Revoluția Șahului și a Poporului, pentru a industrializa, a distribui pământuri și a acorda drepturi femeilor, dar aceasta i-a indignat pe ulema - juriștii islamici - conduși de Ruhollah Khomeini. Ayatollahul încruntat, în vârstă de șaizeci și trei de ani, părea modelul însuși al unui mullah medieval, dar era și un inovator. Susținut de Fadayan-e Islam, rețeaua secretă de extremiști teroriști care asasinaseră mai mulți miniștri, Khomeini dezvolta o idee extraordinară care implica respingerea totală a regimului secular: în timp ce șiiții așteptau apariția mesianică a ocultatului Mahdi, ei ar trebui să adopte guvernarea unui tutore judiciar islamic -

velayat-e faqih - și probabil că Khomeini se gândea deja la el însuși. Cei mai mulți dintre ulema au considerat ideea ca fiind excentrică, dacă nu bizară.

La Ashura, 3 iunie 1963, Khomeini l-a denunțat pe șahul "mizerabil și mizerabil", comparându-l cu califul Umayya Yazid, care îl ucisese pe primul imam Husain în acea zi. Șahul a apelat la premierul său de încredere, Asadollah Alam, un latifundiar debusolat care își dăduse moșiile și care îi urmărea penal pe funcționarii corupți. 'Armele și tunurile sunt în mâna mea... le voi sfâșia mamele'. La 5 iunie, Alam l-a arestat pe Khomeini, declanșând zile de revolte care au fost reprimate de armată, care a împușcat 400 de morți. Dându-l temporar la o parte pe Alam, în care avea încredere, șahul a numit un nou premier, Hassan Ali Mansur, care l-a certat pe Khomeini și i-a dat o palmă peste față. Trimis în exil în Irak, Khomeini a ordonat asasinarea lui Mansur. Cu toate acestea, șahul a triumfat. Khomeini era irelevant și învechit.

Șahul, numindu-l pe prietenul său Alam în funcția de ministru al Curții, o funcție mai importantă decât cea de premier într-o monarhie absolută, câștigase timp pentru a-și pune în practică revoluția. Scopurile sale erau admirabile, execuția sa a fost defectuoasă, însă șahul a promovat cu succes Iranul ca "cheia unei regiuni vaste", primind armament american masiv, în timp ce susținea aliații occidentali Maroc, Iordania și Israel. Iranul a contracarat Irakul radical, sprijinind o rebeliune a kurzilor săi.

Șahul a fost admirat de Alam ca fiind "un reformator hotărât și exigent", un meritocrat căruia îi plăcea să spună: "Unde au început Pahlavis? Tatăl meu a fost un simplu soldat din provincie". Negociind el însuși totul, șahul nu avea încredere în nimeni și se plângea de stres. Recreația sa nu era cu greu diferită de cea a oricărui alt potentat, dar jurnalele lui Alam dezvăluie detaliile. Căsătoria cu Farah a fost fericită, însă el și Alam se bucurau să primească "vizitatori" - fetele de companie ale doamnei Claude, care erau plătite în bijuterii. Vorbind exact ca JFK, el a spus că sexul era "singura lui relaxare... Dacă nu ar fi fost acest mic răsfăț al meu, aș fi fost o epavă". Regina Farah, inteligentă, sensibilă, 'o influență moderatoare', nu-l plăcea pe Alam, știind că 'eu și soțul ei facem amoruri împreună'.

Acasă, politicile șahului creaseră o clasă de mijloc alfabetizată, iar milioane de țărani s-au mutat la oraș pentru a munci. Cu toate acestea, șahul nu a oferit nicio participare la guvernare, banii din petrol au fost risipiți pe lux, corupție și armament, în loc să atenueze sărăcia, în timp ce SAVAK a recurs la tortură pentru a zdrobi disidența. Dar, așa cum i-a spus autorului acestuia, prietenul său, ducele de Edinburgh, care a stat cu el, "Șahul arată că este periculos și dificil dacă încerci să faci totul singur". Șahul, răsfățat

de succes și din ce în ce mai grandios, a simțit că ascensiunea sa era providențială - o opinie confirmată atunci când inamicul său de la Casa Albă a plecat în campanie la Dallas.

IEȘIRE KENNEDY: LBJ ȘI MLK

La Dallas, la 22 noiembrie 1963, JFK, aflat într-o limuzină deschisă, alături de Jackie, șic personificată într-un costum Chanel roz, a fost împușcat în craniu și în gât de un asasin, Lee Harvey Oswald, care probabil opera singur. În timp ce secțiuni din creierul acestuia îi împroșcau costumul, Jackie s-a târât din spatele limuzinei și a fost salvată de o gardă de corp, în timp ce convoiul se îndrepta cu viteză spre spital, unde președintele a fost declarat mort. Succesorul său, Lyndon Johnson, un dur Brobdingnagian, un texan autodidact, mașinist și maestru al Congresului, care a urât vicepreședinția ("nu merită o găleată de scuipat cald", a spus LBJ, citând unul dintre vicepreședinții lui FDR) și pe îngâmfații Kennedy, a depus jurământul pe Air Force One, alături de Jackie în Chanel-ul ei însângerat.

LBJ a ordonat utilizarea pentru prima dată a liniei telefonice directe pentru a informa Moscova despre asasinat. Hrușciov, care se temea că sovieticii vor fi învinși, credea că JFK fusese ucis de conservatori pentru a opri orice detensionare cu Moscova. Hrușciov l-a trimis pe Mikoyan, care fusese purtătorul sicriului lui Lenin în 1924, la funeraliile lui Kennedy.

LBJ, al cărui stil de conducere era "Dacă nu poți să i-o tragi unui om în fund, atunci dă-i o palmă peste fund - mai bine să știe cine e șeful decât să-l lași să primească cheile de la mașină", s-a dovedit a fi o surpriză, hotărât să impună drepturile civile. Nu-i plăcea respectul pe care îl datora familiei Kennedy. Acum, Bobby îl plângea pe Jack într-o idilă de durere cu văduva acestuia, Jackie. LBJ îl ura pe Bobby și pe "Harvards"; Bobby îl ura la rândul său. 'Bobby, nu mă placi', îi spusese odată Johnson. 'Fratele tău mă place... De ce nu mă placi tu pe mine?'. Bobby a recunoscut că LBJ era 'cea mai formidabilă ființă umană pe care am întâlnit-o vreodată'. Pur și simplu devorează bărbații puternici', dar îl privea ca pe 'aproape un animal'. LBJ l-a păstrat pe Bobby în funcția de procuror general, însărcinat cu drepturile civile.

'Până când justiția nu va fi oarbă la culoare, până când educația nu va fi conștientă de rasă', a promis LBJ, 'până când oportunitatea nu va fi preocupată de culoarea pielii

oamenilor, emanciparea va fi o proclamare, dar nu un fapt'. Cu toate acestea, decența sa a fost întotdeauna contaminată de un pragmatism stângaci: "Îi voi face pe acei cetățeni să voteze democrat pentru următorii 200 de ani". La 2 iulie 1964, Legea drepturilor civile a interzis discriminarea rasială și segregarea. În martie 1965, Martin Luther King a lansat o campanie pentru dreptul la vot în Selma, Alabama, unde brutalitatea poliției în Duminica sângeroasă a arătat cât de mult Jim Crow, ca și sclavia, se baza pe violență. La două zile după ce King a condus o sesiune de rugăciune pe podul Edmund Pettus, LBJ, cel mai de succes legiuitor din istoria prezidențială, a susținut proiectul de lege privind dreptul la vot, semnat la 6 august 1965. King a plâns: după 300 de ani de sclavie și apartheid, începuse eliberarea afro-americanilor. Dar va fi nevoie de mai mult de două legi pentru a răsturna prejudecățile de secole.

Șahul nu l-a jelit pe JFK, ba chiar a redactat o scrisoare critică către LBJ pe care Alam a refuzat să o trimită, dar și el a trăit sub tirul armelor. Fusese deja împușcat o dată de un asasin. La scurt timp după asasinarea lui JFK, o gardă de corp islamizată a încercat să-l împuște pe șah în biroul său: după ce s-a ferit de focurile de mitralieră, acesta și-a continuat cu răceală ziua, comentând: "Hoții nu lovesc niciodată de două ori în aceeași casă".

La Kremlin, Johnson s-a confruntat cu o nouă echipă. Castro, în siguranță, dar umilit, nu a avut de ales decât să-l ierte pe Hrușciov, pe care propriii camarazi nu puteau să o facă. La 13 octombrie 1964, la ora 16.00, Hrușciov, în vârstă de 70 de ani, a intrat în Prezidiul de la Kremlin. Se afla în vacanță în Abhazia, la Marea Neagră, când Brejnev l-a chemat brusc înapoi: "Nu putem decide fără tine!". Hrușciov a zburat înapoi. La întâlnire, Brejnev l-a denunțat brusc pentru dictatură, gafe, beții, "contrazicerea lui Lenin", "luarea deciziilor în timpul prânzului" și a numit Prezidiul o haită de "câini masculi care fac pipi pe borduri". Acum, urina era îndreptată spre el.

Leonid "Lyonia" Brejnev, în vârstă de 57 de ani, ursuz și cu sprâncenele stufoase, nepretențios și jovial, fusese protejatul lui Hrușciov încă din anii 1930, fiul unui strungar rus din estul Ucrainei, care servise pe frontul ucrainean alături de patronul său, apoi fusese selectat de Stalin pentru promovare. A făcut parte din echipa care l-a arestat pe Beria, susținându-l pe Hrușciov împotriva granzilor staliniști (și leșinând în mijlocul dramei), și a fost promovat la funcția de vicelider al partidului. Dar a dezaprobat denunțurile lui Stalin, a fost stânjenit de accesele de furie ale lui Hrușciov și a fost cel mai îngrozit de dezastrul din Cuba. 'Înainte de război', a spus Hrușciov în batjocură despre Brejnev, 'băieții l-au poreclit Balerina', deoarece 'oricine vrea îl poate întoarce'. În iunie 1964, Brejnev a început să comploteze, dar era atât de nervos încât aproape că a

plâns - 'Hrușciov știe totul. Totul este pierdut. Ne va împușca" - și chiar a scris însemnări false în jurnal: "L-am întâlnit pe Nikita Sergheievici. Întâlnire plăcută și veselă". Brejnev a recrutat KGB-ul și le-a sugerat să-l ucidă pe Hrușciov sau să organizeze un accident pentru avionul său. Dar în octombrie 1964, când Hrușciov se bucura de vacanța sa la Pitsunda, Brejnev a întins capcana, sunând pentru a ordona întoarcerea sa la Moscova.

'Suferi de megalomanie', i-a strigat un grandoman lui Hrușciov, 'iar boala este incurabilă'. Dar Cuba a fost păcatul său suprem. 'Jonglând cu soarta lumii', a spus altul. 'Nici armata rusă și nici cea sovietică', a spus un al treilea, 'nu suferise vreodată o asemenea umilință'.

'Nu pot face târguri cu conștiința mea', a conchis Brejnev. 'Demiteți-l pe tovarășul Hrușciov din funcțiile pe care le deține și împărțiți-le'.

'V-ați adunat și ați împroșcat cu rahat pe mine', a spus Hrușciov, 'și eu nu mă pot opune... sunt bătrân și obosit'. Dar adevărata sa realizare? 'Frica a dispărut și putem vorbi de la egal la egal. Aceasta este contribuția mea". Hrușciov nu a fost împușcat. În timp ce Mikoyan a devenit șef de stat, veteranul Alexei Kosygin a devenit premier, iar Brejnev a devenit lider de partid, preluând în curând vechiul titlu de secretar general al lui Stalin. Dar el nu era nici Stalin - și nici Hrușciov.

Roosevelt și-a petrecut restul vieții făcând reclamă rolului său elegant. Dar generalii și ayatolahii au fost probabil mult mai importanți decât americanii. Au existat mai multe conspirații: trupele lui Zahedi au fost cele care au preluat puterea, iar mulțimile ayatollahului Kashani au fost cele care au condus străzile. Roosevelt a recrutat câțiva infractori, dar este puțin probabil ca mulțimea lor de gangsteri și prostituate să fi fost decisivă și chiar și după propriile sale declarații, abia dacă și-a cheltuit propriul buget. Într-adevăr, i-a dat lui Zahedi restul de 900.000 de dolari din fondurile Ajax. Eisenhower a remarcat că raportul omului de la CIA "părea mai degrabă un roman de doi bani decât un fapt istoric". Auto-promovarea absurdă a fost romanul. Cu toate acestea, lovitura de stat a devenit o crimă emblematică a imperialismului american, mitul său fiind încurajat atât de CIA, pentru a spori mistica puterii sale, cât și de dușmanii șahului, naționaliștii iranieni și republica islamică, pentru a-i demoniza și păta pe Pahlavis. Când șahul a auzit afirmațiile lăudăroase ale lui Roosevelt, a râs pur și simplu, o scenă relatată în jurnalele ministrului său de la curte, Asadollah Alam.

Farmecul paternal al lui Ho a dezmințit ferocitatea sa stalinistă. Rivalii erau executați în liniște: "Toți cei care nu urmează linia pe care am stabilit-o vor fi rupți". În Vietnamul de Nord, 200.000 de țărani nevinovați și înstăriți au fost executați prin cote, stabilite în mai 1953 - "fixate în principiu la un raport de unul la o mie de persoane din totalul populației".

În 1957, Parisul a cedat Marocul sultanului Muhammad Alawi, descendent al teribilistului monarh din secolul al XVII-lea Ismail ibn Sharif. Muhammad a rezistat cererilor Vichy de a trimite evreii marocani în lagărele morții, iar după război a cerut reunificarea Marocului și independența. Parisul l-a exilat în Madagascar. Acum, el și fiul său Hassan au negociat ieșirea francezilor și spaniolilor din Maroc. În calitate de rege în 1961, Hassan a promovat dinastia de șerifi, asumându-și titlul de Amir al-Muminin și asumându-și puterea absolută, permițând în același timp un parlament pluripartidist. Abil, arogant și nemilos, a zdrobit opoziția, adesea cu ajutorul francezilor, a confiscat Sahara Occidentală și a reușit să facă din Maroc o monarhie hibridă stabilă.

"Politica de grandoare" a lui De Gaulle a reflectat personalitatea și viața sa. 'Bineînțeles că nu aș reface Al Doilea Imperiu', a reflectat el, 'pentru că nu sunt nepotul lui Napoleon și nu se ajunge împărat la vârsta mea'. Viziunea sa asupra vieții era una de luptă: "Viața este o luptă și fiecare dintre fazele ei include atât succese, cât și eșecuri... Succesul conține în el germenii eșecului și viceversa". Viziunea sa despre umanitate era josnică: "Există doar două motoare ale acțiunii umane, frica și vanitatea. Fie există o stare de catastrofă și frica domină. Ori calm și atunci este vorba de vanitate'. De Gaulle a câștigat un plebiscit care a aprobat cea de-a V-a Republică, creând o președinție puternică, asemenea unui monarh republican, succesor al Bourbonilor și Bonapartezilor. Când a întâlnit-o pe tânăra regină britanică Elisabeta a II-a, aceasta i-a cerut sfatul, iar el a definit perfect monarhia constituțională pentru ea: "În locul în care v-a așezat Dumnezeu, fiți cine sunteți, doamnă. Adică fiți acea persoană în jurul căreia, datorită legitimității dumneavoastră, se organizează totul în regatul dumneavoastră, în jurul căreia poporul dumneavoastră își vede patrie și a cărei prezență și demnitate contribuie la unitatea națională'.

În 1966, în micuțul Gabon, bogat în petrol - parte a federației coloniale centrale a Franței, Afrique-Équatoriale française - de Gaulle a intervievat un fost ofițer micuț și elegant care vorbea o franceză frumoasă, Albert-Bernard Bongo. La doar treizeci de ani, de Gaulle l-a binecuvântat ca vicepreședinte și apoi l-a susținut ca președinte, în schimbul unui acces privilegiat la petrolul și uraniul gabonez. Bongo, care s-a convertit mai târziu la islam, a domnit ca un monarh timp de 42 de ani, îmbogățit de petrol și de

subvențiile franceze, în intimitate cu fiecare președinte francez până la Sarkozy. Numeroșii săi copii au fost promovați la guvernare. În 1980, fiica sa, Pascaline, a avut o aventură cu Bob Marley, cântărețul jamaican rastafarian pe care l-a invitat să cânte în Gabon; mai târziu a fost promovată ministru de externe. Când Bongo a murit, în 2009, fiul său Ali Bongo i-a succedat. Soții Bongo au domnit timp de peste cincizeci de ani.

Salazar, dictatorul Portugaliei, nu a îmbrățișat ideea franceză de a avea o Africă independentă. În februarie 1961, rebelii angolezi, în frunte cu Mișcarea Populară pentru Eliberarea Angolei (MPLA), susținută de Moscova și Havana, au început să lupte pentru independență, urmați în curând de Frontul de Eliberare a Mozambicului (Frelimo) din Mozambic. Salazar a considerat imperiul ca fiind esențial pentru Portugalia, îmbrățișând teoria singulară a "lusotropicalismului", care susținea că imperiul portughez era deosebit de multicultural și multirasial și afirmând că un african ar putea, în teorie, să devină președinte al Portugaliei. El a încurajat stabilirea portughezilor în colonii - între 1960 și 1975, 200.000 de portughezi au plecat în Africa, iar în curând au existat 400.000 de coloniști în Angola și 350.000 în Mozambic. Acum era singurul lider european dispus să lupte într-un război de amploare pentru a-și păstra coloniile. Cincizeci de mii de soldați portughezi au zdrobit revoltele africane, ajutați din ce în ce mai mult de unități de comandouri africane de elită care, în 1970, reprezentau 50% din armata portugheză (cel mai decorat ofițer din armată a fost colonelul Marcelino da Mata, un soldat din Guineea care a ajuns la comanda Comandos Africanos). Dictatura lui Salazar dădea semne de tensiune: în 1958, un lider carismatic al opoziției, Humberto Delgado, aproape că a câștigat președinția, ceea ce i-ar fi permis să îl demită pe Salazar. Acesta a plecat în exil, iar în 1965 poliția secretă PIDE l-a asasinat în Spania. Războaiele africane ale lui Salazar au fost purtate cu brutalitate - cu masacre și decapitări -, dar în zece ani insurecțiile au fost aproape zdrobite. Președintele american Kennedy l-a sfătuit ulterior pe Salazar să acorde independența coloniilor sale. Salazar a refuzat.

Ulterior, Macmillan i-a cerut cu mândrie președintelui american Kennedy să sprijine barajul Volta Superioară: "Mi-am riscat regina", a spus el. 'Trebuie să vă riscați și dumneavoastră banii'.

În calitate de președinte, Nkrumah l-a invitat pe Du Bois, în vârstă de 93 de ani, care își pierduse pașaportul american datorită investigațiilor McCarthyiste privind legăturile sale socialiste, să compileze enciclopedia Africana în Ghana. Du Bois a sosit în 1961, devenind ghanez și murind în Accra, cu puțin timp înainte de adoptarea Legii drepturilor civile din SUA, punctul culminant al muncii sale de o viață.

Puțini dintre monarhii africani au devenit conducători, în parte pentru că prestigiul lor fusese diminuat de decenii ca figuranți. Au existat și excepții. În Swaziland și Lesotho, descendenții războinicilor de succes din Mfecane au domnit ca regi, după ce au evitat cu iscusință să fie înghițiți de Africa de Sud. În Bechuanaland, Sir Seretse Khama, nepotul regelui Khama al III-lea, moștenitor al unui alt regat apărut din Mfecane, a provocat un scandal atât în țara sa natală, cât și în Marea Britanie, căsătorindu-se în 1948 cu o englezoaică albă, Ruth Williams - primul cuplu de rasă mixtă proeminent din epoca modernă - dar la întoarcere a militat pentru independență, devenind primul președinte al Botswanei. Khama și, mai târziu, fiul său au dominat o democrație botswaneză tolerantă și ordonată până în secolul XXI.

Fără ca nimeni să știe, nedetectată în confuzia retragerii belgiene, o nouă boală care ataca sistemul imunitar a sărit de la maimuțe la oameni în Congo. Primul caz identificat al noii boli a fost descoperit acolo în 1959, probabil răspândită prin Africa de Vest și Centrală după cel de-al Doilea Război Mondial prin vaccinări necurate și prin contact sexual, adesea prin intermediul sângelui schimbat în timpul sexului anal și prin prevalența ulcerelor genitale în timpul sexului vaginal. Probabil că a ajuns în SUA la scurt timp după aceea: Richard R, un tânăr care a murit de pneumonie în 1969, a fost primul caz confirmat. Identificată abia în 1981, a devenit o pandemie care a ucis milioane de oameni. Ulterior, a fost denumit virusul imunodeficienței umane (HIV) și sindromul imunodeficienței dobândite (SIDA).

"Cum am putut fi atât de prost?", a exclamat el, reflectând pericolul autoamăgirii în rândul potentaților izolați. 'Te izolezi de realitate atunci când îți dorești prea mult ca ceva să reușească'.

A fost un moment în care oamenii moderni au început să întrevadă implicațiile dominației lor totale asupra planetei. În 1960, un om de știință american, Charles David Keeling, care făcea măsurători de temperatură în Hawaii, a dezvăluit cum creșterea CO2 și a "gazelor cu efect de seră" din atmosferă, emise de arderea cărbunelui și a petrolului, precum și defrișările și agricultura intensă, rezultatul industrializării din ultimele două secole de dezvoltare umană, provocau încălzirea Pământului, un proces, prezis în curba sa Keeling, care ar putea produce daune ireversibile și catastrofale. În același timp, Herman Kahn, un teoretician al sistemelor, avertiza cu privire la războiul nuclear, publicând la 1 ianuarie 1962 o carte intitulată Thinking about the Unthinkable (Gândind despre inimaginabil), care propunea șaisprezece (ulterior ridicate la patruzeci și patru) etape care culminau cu "Spasmul/Războiul insensat".

La 19 mai, JFK își sărbătorise cea de-a patruzeci și cincea aniversare la o strângere de fonduri unde Marilyn Monroe, într-o rochie cu mărgele, a cântat cu însuflețire "La mulți ani", apogeul Camelotului Kennedy. Monroe fusese prezentată de fostul ei iubit, Sinatra, care ocupa un loc unic în cultura americană, la intersecția dintre divertisment, puterea prezidențială și crima organizată. Ea a avut aventuri atât cu JFK, cât și cu Bobby (tatăl a unsprezece copii cu o soție suferindă), între căsătoriile eșuate cu starul de baseball Joe DiMaggio și cu dramaturgul Arthur Miller. Marilyn a suferit amarnic din cauza rănilor unei copilării dezolante în centre de plasament și a fost răvășită de frig atunci când s-a îndrăgostit de Bobby. În august, a fost găsită moartă în urma unei supradoze de somnifere, familia Kennedy suprimând orice dovadă a legăturilor lor. Viața ei a întruchipat farmecul american la apogeul secolului american, iar moartea ei, fragilitatea frumuseții și întunericul faimei.

Încă din 1959, Pentagonul lucra la un sistem de comunicații "supraviețuitor" care să funcționeze în cazul în care un atac nuclear ar fi distrus cablurile telefonice și rețelele radio. Paul Baran, un om de știință evreu de origine poloneză a cărui familie sosise în America în 1928 și care acum lucra pentru Rand Corporation, tocmai crease un nou mod ieftin și rapid de a trimite date separate în ceea ce el numea "blocuri de mesaje", descoperiri pe care le-a publicat în lucrarea On Distributed Communications. Demonstrând modul în care "descoperirile" sunt rezultatul unei cunoașteri cumulative, un inginer britanic, Donald Davies, a dezvoltat simultan aceeași idee, deși a numit datele "pachete". În 1967, cei doi și-au împărtășit ideile de "comutare a pachetelor", Baran spunându-i lui Davies: "Noi doi avem o viziune comună asupra a ceea ce înseamnă comutare a pachetelor, deoarece noi doi am găsit, în mod independent, aceleași ingrediente". În 1969, Agenția de Proiecte de Cercetare Avansată a Pentagonului a folosit munca lor pentru a crea o rețea de comunicare între calculatoare. În următorii douăzeci de ani, o galaxie de oameni de știință a dezvoltat tehnologia din care au rezultat internetul și e-mailul.

Sergo Mikoyan, care și-a însoțit tatăl în calitate de consilier, a povestit autorului acestei știri despre drama călătoriei. 'Tatăl meu a spus: "Viitorul lumii necesită ca misiunea mea să reușească. Asta este." Puteți aprecia că a fost un zbor foarte tensionat, dar tatăl meu a fost întotdeauna calm. Era obișnuit cu tensiunea ridicată: la urma urmei, trăise cu Stalin timp de treizeci de ani!".

În mica elită a Vietnamului, Ho Chi Minh și mai tânărul general Giap au frecventat amândoi liceul francez Quoc Hoc din Hue, fondat de oficialul vietnamez catolic care a fost tatăl președintelui Ngo Dinh Diem. Giap și președintele Ngo au fost elevi în același

timp. După ce a ajuns guvernator de provincie, Ngo a colaborat cu japonezii împotriva francezilor. Numit premier de către ultimul împărat al Annamului, a înlăturat monarhia, iar ca președinte, catolicul celibatar și puritan, care se înconjura de tineri chipeși, a condus o dinastie cleptocratică criminală. Unul dintre frații săi, Nhu, admirator al lui Hitler și dependent de droguri, conducea partidul și poliția secretă a lui Ngo, pe care a modelat-o după SS; soția sa, Madame Nhu, era frumoasă, înflăcărată, mereu îmbrăcată superb și cu un pistol. Dintre ceilalți, Thuc era arhiepiscop de Hue, Can conducea Hue, iar Luyen era ambasador la Londra. Dar toți locuiau în palatul prezidențial. Irepresibila doamnă Nhu îi teroriza pe președinte și pe soțul ei, declarând: "Puterea este minunată, puterea totală este total minunată", și a adoptat un program moralist, arzând pornografia și încercând să interzică prostituția - în timp ce se plângea că soțul ei neglija să facă sex cu ea. Când călugării și-au dat foc de vii în semn de protest față de prădăciunile lui Ngo, doamna Nhu i-a numit "grătare": "Lăsați-i să ardă!", a spus ea, și și-a amenințat dușmanii: "Vom da de urma și vom extermina toate aceste oi scârboase". Vietnamezii erau îngroziți de ea; americanii erau pe jumătate îngroziți, pe jumătate fascinați.

"Există două lucruri pentru care oamenii vor plăti întotdeauna: mâncare și sex", spunea Madame Claude. 'Nu mă pricepeam deloc la gătit'. Claude (Fernande Grudet), proprietara celei mai importante maison close din Paris, era specializată în fete sofisticate din clasa de mijloc, adesea actrițe și modele de rangul doi, care nu erau profesioniste cu normă întreagă. Aproape divizia carnală a serviciilor de informații franceze de-a lungul anilor 1960, printre clienții săi se numărau vedete de film (precum Marlon Brando), plutocrați (Rothschild, magnatul italian Fiat Agnelli, magnatul grec al transporturilor maritime Aristotel Onassis, care s-a căsătorit mai târziu cu Jackie Kennedy) și potentați, de la șah și aranjorul saudit Muhammad Khashoggi la președintele Kennedy, care, cu ocazia vizitei sale, a cerut în mod memorabil o fată "ca Jackie". Dar fierbinte".

Israelul era încă dependent de armamentul francez, deși de Gaulle pusese capăt oricărei asistențe nucleare. America abia începuse să furnizeze Israelului armament, dar JFK era înfuriat de programul nuclear al acestuia. Atunci când Shimon Peres, creierul acestuia, a vizitat Casa Albă, JFK l-a întrebat despre armele nucleare; acesta a răspuns cu o vagă intenție: "Vă pot spune clar că nu vom introduce arme atomice în regiune". Nu vom fi primii care vor face acest lucru'.

Hașemiți și Kennedy, Mao, Nehruvi și Assad

BALERINA LYONIA: BREJNEV LA PUTERE

Brejnev era energic și tăios, binevoitor și plin de umor, un realist prudent, făcând mereu glume, dând porecle și râzând cu poftă. Judecățile sale asupra politicii americane și a liderilor străini erau surprinzător de corecte, iar la Kremlin încerca "să își cucerească interlocutorii și să creeze o atmosferă liberă și deschisă pentru conversație", își amintea tânărul secretar din Stavropol, Mihail Gorbaciov, pe care îl tachina mereu în legătură cu "imperiul său de oi". Un muzhik și un afemeiat consumator de alcool și vânător înrăit, atât vanitos și plin de autoironie, Brejnev a colecționat mașini rapide și medalii nemeritate: în vizită la Berlin, când a primit un Mercedes nou de la vasalul său est-german Honecker, a condus atât de imprudent încât l-a accidentat într-o curbă strânsă la dreapta.

După ce s-a promovat pe sine însuși la funcția de mareșal, a fost ironizat pentru că a urlat: "Faceți loc mareșalului", dar în legătură cu erudiția marxistă a glumit: "Doar nu te aștepți ca Lonia Brejnev să fi citit de fapt toate astea". A ținut un jurnal, de o plictiseală habsburgică: "Am omorât 34 de gâște" era o însemnare tipică. 'Cu Lonia, tot ce trebuia să fac era să spun câteva glume', își amintea șeful KGB Semichastny, 'și asta era tot'. În timp ce americanii erau convinși că sovieticii erau stăpânii marionetelor, vietnamezii luau propriile decizii, iar Mao se afirma acum.

La Hanoi, în timp ce venerabilul Ho se retrăgea, Le Duan își intensifica războiul, infiltrând 40.000 de trupe regulate în sud pentru a se alătura celor 800.000 de gherile Viet Cong. 'Amenințarea comunistă', a spus Johnson, 'trebuie zdrobită cu putere'. Până la sfârșitul anului 1965, el a desfășurat 200.000 de soldați și a bombardat nordul. El a subestimat escaladarea americană: "Dacă ai o soacră cu un singur ochi... în centrul frunții", a explicat el, "nu o ții în sufragerie". Sihanouk, acum șef de stat cambodgian, era la înălțimea sa, conducând absolut, ținând discursuri lungi, lăudându-se cu cuceririle sexuale, interpretând propriile cântece de jazz cu trupa sa și prezentând baleturi cu propria sa frumoasă fiică. De asemenea, a asasinat opozanți și a permis familiei lui Monique să facă averi, în timp ce cazanul vietnamez se revărsa în Cambodgia.

Viet Cong-ul a folosit granițele cambodgiene și laoțiene ca rute de aprovizionare în Vietnamul de Sud - Traseul Ho Chi Minh. În 1964, Sihanouk, un apropiat al lui Zhou Enlai, care a vizitat Phnom Penh, a permis ca proviziile chinezești să fie livrate prin

Cambodgia către vietnamezi - Traseul Sihanouk - în schimbul unei părți din echipamentul militar. Pe măsură ce America a desfășurat mai multe trupe, Sihanouk a virat spre stânga, recrutându-l în guvernul său pe Khieu Samphan, un intelectual marxist educat la Sorbona, care era membru al facțiunii maoiste secrete conduse de profesorul numit Saloth Sar. Când Sihanouk l-a acuzat că susține o rebeliune țărănească și a aranjat debarcarea sa publică, Khieu Samphan a dispărut. Mulți au crezut că a murit. În junglă i s-a alăturat Saloth Sar, care a zburat la Beijing, unde a fost găzduit de vicepremierul Deng Xiaoping. Dar șeful poliției secrete a lui Mao, Kang Sheng, a fost cel care i-a înțeles potențialul sumbru. În 1966, în timp ce China se întorcea împotriva lui Sihanouk, și-a dat seama că se întâmpla ceva la Beijing.

MUȘCĂTURA SCORPIONULUI ȘI CĂDEREA MICULUI TUN: MAO ÎL DEZLĂNȚUIE PE JIANG QING

În noiembrie 1965, Mao, în vârstă de 71 de ani, după ce a îndurat trei ani de opoziție în creștere, a convocat-o pe soția sa, Jiang Qing, fosta actriță devenită comisar cultural, care admira filmele și operele clasice, dar care devenise totuși executantul kitsch-ului de partid, și i-a ordonat să redacteze un manifest al revoluției. Cultura era instrumentul, scopul "să pedepsim acest partid al nostru", ținta "linia neagră care se opune gândirii Mao Zedong". Văzându-l cum se distra cu haremul său de dansatoare, Jiang a fost rănită. 'În lupta politică', a remarcat ea, 'niciun lider nu-l poate învinge', dar 'nici în comportamentul privat nu-l poate reține nimeni'. Când l-a descoperit pe Mao, în vârstă de 60 de ani, în pat cu o asistentă, a țipat la el și a plecat. La reflecție, i-a trimis un bilet din romanul Călătorie spre Vest: "Trupul meu este în Peștera Cortinei de Apă, dar inima mea te urmează". Mao avea amantele lui, ea își dorea o carieră. Mao ajunsese să o deteste în particular pe Jiang - "otrăvitoare ca un scorpion" -, dar ani de zile fusese disprețuită de marile personalități ale Partidului. Acum s-a răzbunat. "Am fost câinele președintelui Mao", a spus ea mai târziu. 'Pe oricine îmi cerea președintele Mao să mușc, mușcam'.

Mao i-a ordonat să îl recruteze pe Lin Biao, mareșalul vicios, ipohondru și cadaveric, recent promovat la funcția de vicepreședinte, care compilase o carte roșie cu zicerile lui Mao. Acum Mao promitea să-l facă succesorul său. Lin și soția sa la fel de nevrotică, care era amărâtă de bârfele sexuale despre trecutul ei, s-au alăturat cabalei lui Mao,

împreună cu șeful securității îmbrăcat în negru, Kang Sheng. Soțiile urmau să fie jucătoare; geloziile aveau să-și joace rolul; răzbunarea era savurată.

Criza lui Mao a fost provocată de el însuși. În 1958, el lansase Marele Salt Înainte, o campanie de industrializare frenetică și dementă, menită să ajute China să "depășească toate țările capitaliste" cu o viteză amețitoare, forțând țăranii și muncitorii să producă surplusul de alimente pentru a plăti mai mult oțel, mai multe nave, trecând peste sfaturile experților: "Cunoștințele profesorilor burghezi ar trebui tratate ca niște pârțuri de câine". Alimentele au fost vândute pentru a plăti noile tehnologii și armament. Nouăzeci de milioane de chinezi au fost forțați să construiască cuptoare de oțel care produceau un metal fără valoare. În curând, țăranii au murit de foame: în trei ani, treizeci și opt de milioane au pierit, cea mai gravă foamete a secolului. "Lucrând așa", spunea Mao în mai 1958, "jumătate din China ar putea fi nevoită să moară". El a adăugat: "Acest lucru s-a mai întâmplat de câteva ori în istoria Chinei". În 1959, ministrul apărării, Peng, a criticat Saltul, dar a fost înlăturat și înlocuit cu Lin Biao. În 1962, chiar și președintele Liu Shaoqi, adjunctul lui Mao, ataca Leapșa: "Oamenii nu au suficientă mâncare". Liu, premierul Zhou și pragmaticul vicepremier Deng Xiaoping, care avea să fie cealaltă figură cheie a secolului chinezesc, au moderat rechiziționarea alimentelor.

În străinătate, în timp ce se întrecea cu rușii dezorientați, Mao își proiecta puterea, începutul unei noi versiuni a istoriei în care China apare ca o perpetuă putere supremă a Asiei de Est - un rol pe care îl jucase în momentele de apogeu ale epocilor Tang, Ming și Manchu, intercalate cu secole de fragmentare. În 1959, Mao a înghițit Tibetul, alungându-l pe tânărul său rege sacru, Dalai Lama, care a fost primit de Nehru în India. Mao a decis să îi dea lui Nehru o lecție despre puterea chineză.

Nehru prezidase cea mai mare democrație din lume timp de un deceniu, urmărind proiecte de planificare socialistă și dezvoltând producția de energie și oțel, oficial "nealiniat", dar aliat efectiv cu sovieticii: a criticat invazia anglo-franceză din Egipt, dar a refuzat în același timp să critice zdrobirea Ungariei de către Hrușciov. Provocarea sa a fost "crearea unui stat corect prin mijloace corecte" și "crearea unui stat laic într-o țară religioasă", însă a făcut prea puțin pentru a contesta sărăcia sau sistemul de caste, pe care le considera parte a culturii hinduse. Abordarea sa față de popor a fost aristocratică. "Mă bucur mai degrabă de aceste contacte noi cu poporul indian", i-a spus Edwina Mountbatten. 'Efortul de a explica într-un limbaj simplu... și de a ajunge la mințile acestor oameni simpli este în același timp obositor și antrenant'. Cu toate acestea, Raj-ul britanic moștenit de el a fost afectat de rebeliuni armate, toate reprimate cu brutalitate, și

de ulcerul din Kashmir. În 1961, el a preluat Goa de la Portugalia, iar în anul următor a primit Pondicherry de la Franța.

Nehru începuse să procure bomba pentru India. 'Trebuie să avem această capacitate', a spus el. 'Ar trebui mai întâi să ne dovedim valoarea și apoi să vorbim despre Gandhi, non-violență și o lume fără arme nucleare'. Hrușciov vizitase Delhi, dar Nehru s-a înțeles cel mai bine cu Zhou Enlai; era fascinat de China, pe care o vedea ca pe marele partener al Indiei în viitorul secol asiatic. Cu toate acestea, acum Mao sfida granița dintre India și China, prost definită de manciurieni și victorieni. "Nici un metru din India nu va ieși din India", a răspuns Nehru, care a numit un amic ineptiu din Kashmiri ca șef de stat major și i-a ordonat să îndepărteze trupele chineze.

În octombrie 1962, trupele lui Mao i-au înfrânt pe indieni și au avansat. Nehru, care se delecta cu alianța sa cu China, a sunat disperat la Washington și a implorat bombardiere americane. Petrecerea de patruzeci și nouă de ani a Indirei din luna următoare a fost mizerabilă. Când familia l-a întrebat pe Nehru cum se simte, acesta a răspuns doar: "Chinezii au străpuns pasul Sela". Mao ar fi putut continua până la Kolkata, dar s-a oprit. 'Nimic nu m-a întristat mai mult', a spus Nehru. Indira a observat declinul său: "Tensiunea este enormă". La 27 mai 1964, Nehru, după optsprezece ani ca prim-ministru, a murit de un atac de cord la vârsta de șaptezeci și patru de ani. Indira își pierduse cel mai apropiat tovarăș și chiar și casa ei, căci locuise în reședința lui Nehru încă de la independență. În timp ce se gândea să părăsească India și să administreze o pensiune la Londra, granzii Congresului l-au ales ca prim-ministru pe Lal Shastri, care a numit-o pe Indira ministru al informațiilor. Timpul ei avea să vină mai repede decât se aștepta.

Succesele din străinătate nu l-au asigurat pe Mao acasă. În aprilie 1966, el a dezlănțuit-o pe Jiang Qing și manifestul său "cultura ucigașă", o "clica anti-Partid" a fost denunțată, iar Lin Biao a declarat că oricine îl critica pe Mao ar trebui "executat... întreaga națiune trebuie să le ceară sângele". În timp ce Mao dezlănțuia un resentiment clocotitor împotriva baronilor partidului, Lin Biao a răspuns în privat, în cadrul Politburo, la scrisorile cu stilou otrăvitor semnate "Montecristo", care o acuzau pe soția sa de aventuri sexuale, citind în mod bizar o declarație conform căreia doamna Lin "era virgină când s-a căsătorit cu mine" și "nu a avut nicio relație amoroasă sexuală". În luna mai, după ce și-a asigurat sprijinul premierului Zhou, Mao a orchestrat teroarea în detaliu prin intermediul Grupului Revoluției Culturale, ordonând studenților să pedepsească orice "idei burgheze" printre profesori și suspendând cursurile. Profesorii de la Universitatea din Beijing au fost bătuți de bandele de așa-numite Gărzi Roșii.

În iulie, Mao și-a arătat puterea înotând în Yangzte. 'Am vrut să mă dau mare', a recunoscut el după aceea, dar dacă nu ar fi fost ajutat pe ascuns de garda sa, 'aș fi murit'. La Zhongnanhai, septuagenarul revigorat s-a mutat într-o nouă reședință, Poolside House, lângă propria sa piscină interioară. În Zhongnanhai, când Mao își chema curtenii, gărzile îi spuneau: 'Sunteți căutat la piscină'.

În luna august a aceluiași an, Mao a scris o scrisoare către studenții națiunii, în care ataca liderii 'otrăvitori' ai partidului și 'aroganța burgheziei' și ordona: 'Bombardați sediul central'. Apoi a apărut împreună cu Lin la o paradă, ținând în mână Mica Carte Roșie. A instigat la o vânătoare publică de vrăjitoare: ministrul cărbunelui a fost bătut, aplecat în față cu brațele trase înapoi - tortura cunoscută sub numele de jet-planing - și apoi înjunghiat cu cuțite. În toată China, bande de studenți și tâlhari și-au atacat șefii, de la profesori la lideri de partid, organizând "sesiuni de luptă" în care victimele erau bătute, dar forțate să se autoincrimineze - un nou model pentru intoleranța de stânga.

Mao, la fel ca Stalin, un maestru al mobilizării în masă, a dirijat teroarea, promovându-l pe Lin Biao ca moștenitor aparent, deoarece atât soția sa, cât și cea a lui Lin au intrat în Politburo. I-a păstrat pe cei de care ar putea avea nevoie mai târziu. Președintele, Liu, a fost demis ca fiind "conducătorul capitalist nr. 1", apoi el și soția sa au fost luați cu avionul cu reacție și bătuți până la pământ. Mai târziu, Liu a fost lăsat să moară de cancer, refuzând orice tratament. Cu toate acestea, Mao l-a respectat pe Deng Xiaoping, fostul favorit dur și capabil care conducea China, poreclindu-l Micul Tun. Dar acum Deng a fost denunțat drept "Călăul capitalist nr. 2", demis și trimis la o fabrică de tractoare din Jiangxi; fiul său, Pufang, a fost torturat și aruncat de pe acoperișul unei clădiri, supraviețuind paraplegic. Aliatul său, Xi Zhongxun, vicepremier, a fost denunțat de Kang Sheng, retrogradat la o fabrică de tractoare, apoi chinuit în public și încarcerat, în timp ce fiul său de zece ani, Xi Jinping, crescut în privilegii, a asistat la căderea tatălui său și la spargerea casei sale de către Gărzile Roșii. Soția sa, Qi Xin, a fost forțată să-și denunțe soțul într-o sesiune de luptă terifiantă. Fiica lor s-a sinucis. Qi a ales să îl însoțească pe Xi în exil, unde i-a citit pe Adam Smith și Churchill, dar a fost amărât și afectat de traume și de mai mult de zece ani de defavorizare. Băiatul a fost forțat să se alăture Mișcării lui Mao "Jos la țară", dar a evadat la Beijing, a fost arestat și trimis înapoi. Nu și-a revăzut părinții decât la aproape 20 de ani. Când a devenit autocrat al Chinei, și-a amintit de Teroare. "Văd bulgărele [lagărele de detenție ale Gărzii Roșii]", a spus el cincizeci de ani mai târziu. 'Am înțeles politica la un nivel mai profund'. China era haotică: trei milioane de oameni uciși, o sută de milioane de oameni concediați,

șaptesprezece milioane de persoane deportate sau rusificate pentru 'reeducare', un miliard de Cărți Roșii fluturând.

Brejnev era fascinat, dar nedumerit de Mao. "Ce fel de persoană este?", i-a spus el mirat lui Castro. "Este un comunist sau un fascist? Sau poate noul împărat chinez?". Evitând nebunia maoistă, Brejnev a apărat imperiul lui Stalin - "Atunci când forțele ostile socialismului încearcă să întoarcă o țară socialistă spre capitalism, aceasta devine ... problema comună a tuturor țărilor socialiste" - dar, după Cuba, a fost dornic să limiteze armele nucleare cu SUA, în timp ce lupta fierbinte se desfășura prin intermediul unor reprezentanți africani.

NASSER ȘI REGELE: ȘASE ZILE ÎN IUNIE

Africa era un teritoriu fertil pentru sovietici, dar rivalitatea occidentală și instabilitatea politică reprezentau o provocare. Nkrumah Răscumpărătorul a călătorit frecvent la Moscova, Havana și în Vietnamul de Nord, dar Papa Houphouët, coordonându-se cu Foccart, creierul african al lui de Gaulle, a susținut o conspirație împotriva Răscumpărătorului, care a fost răscumpărat de propria armată și detronat, trimițând Ghana într-o spirală de dictatură și corupție. Houphouët a fost unul dintre cei mulți înclinați spre vest. La 12 decembrie 1964, Kenyatta, în vârstă de șaizeci și șase de ani, abia eliberat din arestul la domiciliu, a fost ales președinte. Genial, iubitor de plăceri și teatral, Lancea Arsă era poligam, căsătorindu-se de patru ori, ultima dată cu Ngina, cu treizeci și patru de ani mai tânără, care era la fel de extrovertită ca și el, dar care a strâns o avere fără rușine. În cele din urmă, a creat un stat cu un singur partid, aclamat drept mzee - stăpânul bătrân -, fluturându-și furculița și purtând adesea haine din piele de leopard din cap până în picioare, a dominat Kenya prin intermediul unei curți de slugi kikuyu, împărțind prada guvernului, făcând din familia sa cei mai mari proprietari de terenuri din țară și intrând în conflict cu aliatul său, Tom Mboya, ministrul Luo al finanțelor.

În același timp, protejatul lui Mboya, Barack Obama, s-a întors de la Harvard pentru a se alătura elitei. În timp ce fosta sa soție, Ann, acum antropolog calificat, locuia cu noul ei soț indonezian în Jakarta, însoțit de fiul său Barack junior, seniorul a fost însoțit la Nairobi de noua sa soție, Ruth Baker, albă și evreică. Dr. Obama a devenit economist

senior la Ministerul de Finanțe al lui Mboya. El era pregătit să prospere. Cu toate acestea, nu a reușit - și avea să se întâlnească cu Barack junior doar o singură dată.

Kenyatta i-a ținut pe sovietici departe de Kenya; Egiptul a fost mai receptiv. Brejnev l-a sprijinit pe Nasser cu arme, consilieri și informații sovietice pentru a se confrunta cu aliatul occidental, Israelul. Nasser s-a pregătit de război, promovându-l pe Abdel Hakim Amer, prietenul său de lungă durată, la funcția de ministru de război și mareșal. Amer, slab și rafistolier, dar contumacios, a rezistat încercărilor lui Nasser de a controla armata. A petrecut intens cu fete și droguri, în timp ce Nasser, diabetic și cu probleme cardiace, suferea de stres și insomnie. Acasă, fiica sa preferată s-a îndrăgostit de un tânăr inginer strălucitor, fiul unui general pe nume Ashraf Marwan, de care dictatorul nu avea încredere. Dar Mona a obținut ceea ce voia și noul său ginere s-a alăturat biroului prezidențial, trăind o vreme în luxul londonez, până când Nasser, furios din cauza extravaganței lor, l-a umilit pe Marwan: se va răzbuna.

Îndrăgit de mulțimi, Nasser a intensificat amenințările de anihilare împotriva Israelului, încurajat de promisiunile de putere militară ale lui Amer. Dictatorul care își crede propriul mit va fi mistuit de acesta. La începutul anului 1967, în timp ce Israelul riposta la raidurile milițiilor de exilați palestinieni și se duela cu armata siriană, Nasser a concediat forțele de menținere a păcii ale ONU din Sinai și a anunțat lichidarea Israelului. Brejnev i-a transmis lui Nasser informații care susțineau că Israelul plănuia să atace Siria. Informațiile erau eronate, dar Nasser le-a folosit pentru a-i pregăti pe sirieni pentru război.

Pe frontul central din Iordania, micuțul rege hașemit Hussein, care avea doar 32 de ani, fusese deja denunțat de Nasser ca fiind un "lacheu imperialist" și era urmărit de asasini nasserieni. Botezat după străbunicul său, amirul de la Mecca, educat la Harrow și Sandhurst, Hussein era viclean, vesel și sportiv, cu un ochi pentru femeile frumoase. Se mândrea cu faptul că era gardianul Haram al-Sharifului din Ierusalim, dar supraviețuirea sa era îndoielnică. Îl plângea încă pe vărul său Faisal al Irakului, care a fost ucis cu măruntaiele. În timp ce Hussein conducea Cisiordania, Nasser a susținut nou înființata Organizație pentru Eliberarea Palestinei (OLP), dominată de un tânăr radical pe nume Yasser Arafat, născut la Cairo, dar crescut parțial în cartierul magrebin din Ierusalim, ca reprezentant legitim al palestinienilor.

Acum Nasser l-a convocat pe micul rege. Nasser putea să-l aresteze sau să-l ucidă la Cairo, dar Hussein a consimțit. Nasser, înălțându-se deasupra lui, a glumit amenințător

că nu-l arestează, ci a cerut comanda forțelor iordaniene. Hussein s-a supus. 'Obiectivul nostru de bază', a spus Nasser, 'va fi distrugerea Israelului'.

De cealaltă parte a graniței, israelienii erau într-o febră de panică. Premierul lor Levi Eshkol era indecis, în vârstă și neliniștit. Șeful de stat major, Yitzhak Rabin, fumător în lanț, laconic și blond, comandant al forțelor speciale în 1948, era aproape de a ceda. Înconjurat de anxietatea existențială populară, Eshkol s-a înclinat în fața cererii publice și l-a numit pe Moshe Dayan, cu ochii pironiți, în funcția de ministru al apărării. "Original, chipeș", în cuvintele lui Peres, "și cu o minte strălucită", Dayan era un kibbutznik născut în Israel, un iubitor compulsiv de femei, arheolog amator și vorbitor fluent de arabă, cu mulți prieteni arabi. El fusese antrenat de comandourile britanice în timpul revoltei arabe. Dayan și Rabin au conceput un atac preventiv pentru a lovi Egiptul, apoi Siria, avertizându-l pe Hussein să nu se implice în conflict.

În zorii zilei de 5 iunie 1967, avioanele israeliene - Mirages furnizate de Franța - au nimicit forțele aeriene egiptene, apoi trupele israeliene au trecut prin apărarea egipteană pentru a cuceri Sinaiul și a ajunge la Canalul Suez; mareșalul Amer a ordonat contraatacuri, a revendicat victoria, apoi a intrat în panică și s-a retras. Dayan s-a îndreptat spre nord pentru a zdrobi Siria și a cuceri Golan. Hussein a privit tensionat; Amer s-a lăudat cu victorii istorice și a ordonat Iordaniei să atace Israelul. Hussein a trimis Legiunea sa arabă. Dayan i-a dat la o parte, ocupând Cisiordania, apoi, într-un moment de entuziasm aproape mistic, a reunit Ierusalimul sub stăpânire evreiască după două milenii. Victoria din Cele Șase Zile a schimbat multe: în timp ce evreii din întreaga lume sărbătoreau și mii de oameni se rugau la Kotel - Zidul, o secțiune supraviețuitoare a Templului evreiesc - Israelul s-a bucurat de o explozie de încredere excesivă. O strategie cool a sugerat că o parte din Iudeea și Samaria, împreună cu Golan și Sinai, ar trebui să fie păstrate pentru a oferi statului îngust o anumită profunzime strategică. Dar triumful i-a adus pe mulți palestinieni sub dominația israeliană și a trezit un naționalism religios sub tradiția seculară și socialistă a Israelului, care cerea ca israelienii să colonizeze pământurile vechilor regate. Pentru mulți israelieni, Ierusalimul - Sionul sacru - a devenit capitala israeliană "indivizibilă" și "perpetuă".

Nasser s-a repezit la cartierul general al armatei, unde el și Amer aproape că s-au luat la bătaie, după care El Rais și-a transmis demisia. Milioane de oameni s-au adunat în fața palatului său, strigând: "Suntem soldații tăi, Gamal!". Nasser, readus la putere, l-a demis pe Amer, care, sprijinit de ofițerii săi, a încercat să preia puterea. Nasser, la el acasă, l-a înfruntat pe Amer, ordonând arestarea și ieșirea acestuia: Amer fie s-a sinucis, fie a fost lichidat. El Rais și-a jelit "cel mai apropiat om" și l-a vizitat pe Brejnev pentru a-i

procura arme. 'Dacă aş fi liderul israelian', i-a spus Nasser lui Brejnev, 'nu aş renunţa niciodată la teritoriile ocupate'. Brejnev, confruntat cu rocada aliaţilor săi, a folosit linia directă pentru a confirma că LBJ nu va interveni.

ASASINATE: RFK, MLK, MBOYA

LBJ nu se afla în poziţia de a face acest lucru, distrus de războiul său din Vietnam şi provocat de duşmanul său, Bobby Kennedy, acum senator de New York, care se transformase într-un liberal inspirat şi canalizase dezgustul în creştere resimţit faţă de preşedinte. 'Unii oameni văd lucrurile aşa cum sunt şi se întreabă de ce', spunea el. 'Eu visez la lucruri care nu au fost niciodată şi mă întreb de ce nu'.

În total, 525.000 de soldaţi americani luptau în Vietnam; mii de tineri americani, mobilizaţi de Kennedy şi MLK, au protestat împotriva unui război nedrept şi prost conceput. Părul lung, pantalonii cu clopot şi fustele mini erau costumele, marijuana tonicul şi teoria critică marxistă viziunea, Mao şi Che Guevara eroii, pentru o lume nouă şi radicală care promitea un vis utopic de dragoste, toleranţă şi egalitate pentru micul număr de tineri din America şi Europa care au trăit efectiv scurta perioadă cunoscută sub numele de "anii şaizeci".

Adevăraţii săi cronicari au fost în primul rând poeţi: Bob Dylan şi Leonard Cohen, ambii copii evrei din familii din clasa de mijloc - unul din Minnesota, celălalt din Montreal - care şi-au pus poemele pe muzică. Muzica rock a constituit coloana sonoră a anilor '60, în special un val de trupe britanice, conduse mai întâi de The Beatles, dar personificate de Rolling Stones, conduse de Mick Jagger, cu un mers elegant şi o insolenţă sexuală cu buzele pline, şi de chitaristul Keith Richards, care şi-au compus propriile cântece, canalizând blues-ul american, şi care au "cucerit" acum America; puţine cântece au încapsulat rebeliunea, promisiunea şi cinismul anilor '60 la fel de bine ca "I Can't Get No Satisfaction". Establishmentul britanic se temea de aceşti radicali hedonisti, arestându-i pe Jagger şi Richards, care au fost condamnaţi la închisoare pentru posesie de droguri. Dar au fost salvaţi de un editorial al ziarului Times intitulat "Cine rupe un fluture pe roată?". După eliberarea lor a venit apoteoza: ei şi alte vedete rock - muzicieni talentaţi de origine obscură, acum bogaţi din vânzarea a milioane de discuri şi din concerte pe stadioane, care străbat globul cu avioane personalizate, însoţiţi de propriile lor suite de amanţi, curteni şi traficanţi de droguri - au atins, pentru următorii cincizeci de ani,

apogeul unui nou prestigiu social global, împărtășit cu vedetele de film și de sport, în epoca consumatorului de masă din Occident, comparabil cu cel al prinților, paladinilor și papilor din secolele anterioare.

Epoca a avut și un fundal vizual aparte: imagini de știri cu trupe americane transpirate și drogate și elicoptere Chinook în primul război televizat, cel din Vietnam. Marea manifestare artistică a acestei lumi înstrăinate a fost strălucirea distorsionată a picturilor lui Lucian Freud, nepotul lui Sigmund, care au fost considerabil mai incitante decât "expresioniștii abstracți" încărcați de concepte din anii '50.

Rebeliunea tinerilor se întâmpla exact în momentul în care realitatea familiei fusese dovedită: în 1962, doi oameni de știință, unul britanic, altul american, au câștigat Premiul Nobel pentru descoperirea structurii ADN-ului. Cu nouă ani mai devreme, un boșorog chelios a intrat în pub-ul său local din Cambridge, The Eagle, și a anunțat bețivilor nedumeriți: "Am găsit secretul vieții". Francis Crick, în vârstă de 36 de ani, în colaborare cu un tânăr american, James Watson, în vârstă de doar 24 de ani, descoperise dubla elice a ADN-ului - dar nu de unul singur. De fapt, ei se întrecuse cu un alt cercetător, Rosalind Franklin, o chimistă anglo-evreică în vârstă de 32 de ani, a cărei descoperire esențială a proprietăților cheie ale ADN-ului o obținuseră fără știrea ei, transmisă de un coleg de la King's College din Londra. 'Când am văzut răspunsul', își amintește Watson, 'a trebuit să ne ciupim de durere. Oare chiar putea fi atât de frumos? Era atât de drăguț". Franklin a murit de cancer la doar 37 de ani și, prin urmare, nu a împărțit Premiul Nobel câștigat de Crick și Watson.

Descoperirea a confirmat faptul că ADN-ul însuși era purtătorul informațiilor ereditare, iar studiile ulterioare au arătat că oamenii erau practic toți la fel; diferențele erau infime și fiecare era o colecție ambulantă de istorii familiale și un membru al unei familii mai profunde și mai largi. Aceasta a confirmat faptul că rasa ca și categorie socială nu se baza pe diferențe științifice și nici nu reflecta strămoșii genetici. Era o construcție socială, dar asta nu o făcea mai puțin puternică. Deslușirea ADN-ului uman a ajutat la dezvăluirea întorsăturilor, migrațiilor, așezărilor și ciocnirilor poveștii umane, precum și la lansarea unei revoluții biologice care a schimbat lumea, de la tratamentul bolilor și investigarea crimelor până la o nouă pasiune pentru istoria familiei.

În 1960, o pilulă contraceptivă, care folosea hormoni pentru a inhiba ovulația, a eliberat pentru prima dată femeile de controlul masculin asupra sexului: acesta putea fi savurat de dragul său. Noile gadgeturi de uz casnic, mașinile de spălat, frigiderele, aspiratoarele, au făcut ca servitoarele să devină depășite, dar au și eliberat femeile - încurajate de o

mişcare de emancipare a femeilor, feminismul - pentru a urma cariere independente. Acestea au avut mai puțini copii, dar acum cei mai mulți dintre aceștia au supraviețuit până la vârsta adultă, ceea ce a dus la un nou cult al copilăriei, în special în clasa de mijloc, unde dorința femeilor de a munci intra în conflict cu virtuțile unui părinte atent. Mișcarea feministă a fost marele succes al anilor șaizeci și începutul anilor șaptezeci, Marea Reformă liberală care a adus dreptul la avort, a redus pedeapsa capitală, a legalizat homosexualitatea și, mai târziu, drepturile homosexualilor.

Libertatea sexuală feminină a șocat o gerontocrație de lideri masculini amărâți. În 1965, Franco și Tito au împlinit amândoi șaptezeci și trei de ani, iar de Gaulle șaptezeci și cinci. 'Nu trebuie să reducem femeile la mașini de făcut dragoste', a declarat de Gaulle, denunțând pilula în acel an. 'O femeie este făcută pentru a avea copii... Sexul va invada totul!'. Și așa a fost. Doi ani mai târziu, el a legalizat pilula, dar la 3 mai 1968 studenții radicali au ocupat Universitatea Sorbona din Paris și au început să construiască baricade, cerând revoluție marxistă și 'adio de Gaulle!'. Muncitorii au intrat în grevă; studenții și-au ocupat campusurile. Președintele a numit acest lucru "chienlit" - sau haos, literalmente rahat în pat - și a trimis poliția antidistrugere: "Când un copil se enervează și întrece măsura, cea mai bună metodă de a-l calma este să-i dai o palmă". Violența nu a făcut decât să intensifice les événements. Doamna de Gaulle a plâns la cină, președintele a răbufnit: "Francezii nu și-au revenit niciodată după înfrângerile de la Waterloo și Sedan" și a avertizat: "Nu sunt Louis Philippe".

În schimb, a avut în vedere o soluție unică în democrațiile moderne: pe 29 mai, președintele a pornit spre casă, la Colombey, dar, în schimb, luând un consilier și pe fiul său, a rechiziționat elicopterul și a zburat spre cartierul general francez al NATO din Baden-Baden. 'Totul s-a terminat', i-a spus el generalului Massu, testând loialitatea armatei pentru o lovitură de stat militară.

'Acest lucru este imposibil', a răspuns generalul. 'Este o nebunie'. De Gaulle nu a fost singurul potentat aflat sub asediu. În Cehoslovacia, un reformator a lansat Primăvara de la Praga împotriva imperiului sovietic. În America, LBJ, distrus, a anunțat că nu va candida pentru un al doilea mandat. Se aștepta ca Bobby Kennedy să câștige. Cu toate acestea, în Franța, ca și în alte părți, majoritatea - salutată de candidatul la președinția americană Richard Nixon drept "majoritatea tăcută" - era dispusă să tolereze excesele tinerilor radicali doar pentru o vreme. Când de Gaulle s-a întors la Palatul Élysée pentru a convoca noi alegeri, opinia publică se întorsese împotriva studenților. Dar a fost afectat în mod fatal și a demisionat la scurt timp după aceea.

La 21 august, Brejnev a trimis 200.000 de soldați pentru a zdrobi Primăvara de la Praga, câștigând astfel încă douăzeci de ani pentru imperiul lui Stalin. Și în America, sărbătoarea iubirii din anii '60 se strica. Martin Luther King a fost bombardat cu amenințări: la Memphis, la 3 aprilie 1968, a vorbit despre moartea sa. 'Vreau doar să fac voia lui Dumnezeu', a predicat el. 'Și El mi-a permis să urc pe munte. Și m-am uitat peste. Și am văzut pământul făgăduinței. S-ar putea să nu ajung acolo cu tine'. A doua zi, pe balconul motelului său, MLK a fost asasinat de un criminal în căutare de atenție. RFK a denunțat "această amenințare de violență lipsită de sens", spunând: "Niciun martir nu și-a văzut vreodată cauza liniștită de glonțul asasinului său". Trei luni mai târziu, în iunie, Kennedy, în vârstă de 42 de ani, aproape de a obține nominalizarea democrată, a ținut un discurs la Hotelul Ambassador din Los Angeles, unde, trecând prin bucătării, a fost împușcat de un palestinian dezechilibrat. 'Totul', a spus el în timp ce era pe moarte, 'va fi bine'. Dar nu a fost așa.

Pe 5 iulie 1969, la Nairobi, Tom Mboya, exuberant ministru de finanțe în slujba președintelui Kenyatta, în vârstă, se plimba pe Government Road când a dat peste protejatul său Barack Obama. El încercase să-l ajute pe Obama, dar acel nonconformist irepresibil îi criticase politicile, apoi își pierduse alte locuri de muncă, devenind un alcoolic abuziv. În timp ce conducea beat, și-a ucis pasagerul și cel mai bun prieten, primul din mai multe accidente de mașină, în timp ce căsnicia sa s-a destrămat. Acum a stat de vorbă cu Mboya și a mers mai departe. Câteva momente mai târziu a auzit împușcături: Mboya, Luo, a fost asasinat de un Kikuyu. Înainte de a fi spânzurat, ucigașul l-a întrebat: "De ce nu te duci după Marele Om [Kenyatta]?". Lui Kenyatta îi plăcea să spună: "T. J. [Mboya] este fiul meu preferat", dar este posibil ca curtenii săi Kikuyu să fi comandat asasinatul, care, la fel ca împușcarea lui RFK și MLK în America, a marcat începutul unei politici mai dure și mai tribale în Kenya. De asemenea, a accelerat declinul doctorului Obama: acesta era convins că următorul său accident de mașină, provocat de băutură, a fost o lovitură comandată de Kenyatta. Așa cum familia sa i-a spus mai târziu fiului său, Kenyatta a dominat Kenya - "De acolo începe totul". Marele om" - iar Obama "a uitat ce ține totul împreună aici". Dar el nu și-a uitat fiul american: "Am lăsat un pui de taur în America. Într-o zi mă voi duce să-l iau'.

Într-o zi, Obama, acum în vârstă de 37 de ani, a apărut în Hawaii pentru a-și vedea fiul pierdut de mult timp, care se întorsese acolo după perioada petrecută în Indonezia. Ann era încă căsătorită cu soțul ei indonezian și avea o slujbă în Jakarta. La vârsta de zece ani, Barry a plecat să stea cu bunicii săi în Hawaii pentru a frecventa cea mai bună școală pregătitoare din stat. Mai târziu, Ann i s-a alăturat. Acum, băiatul s-a întâlnit din

nou cu celebrul său tată: "o figură înaltă și întunecată... mai slabă decât mă așteptam", purtând "un blazer albastru și o cămașă albă, un ascot stacojiu, ochelari cu rame de corn", șchiopătând cu un baston cu cap de fildeș. L-a învățat pe Barry să danseze - și s-a adresat clasei sale la școală. Dar venise să-i ia pe Ann și pe Barry înapoi la Nairobi. Ann a refuzat.

Barry și tatăl său nu s-au mai întâlnit niciodată; mama sa, cu doar optsprezece ani mai mare decât el, a fost totul pentru el - "cel mai bun, cel mai generos spirit pe care l-am cunoscut vreodată", scria el; "ceea ce este mai bun în mine îi datorez ei".

La Nairobi, Dr. Obama a primit un loc de muncă la Ministerul de Finanțe, găsind în sfârșit respectul pe care îl merita, în timp ce Barry a studiat în Los Angeles înainte de a intra la Facultatea de Drept din Columbia. La 23 noiembrie 1982, Dr. Obama, la doar 48 de ani, a fost ucis într-un accident de mașină. 'După ce am împlinit douăzeci și unu de ani, un străin', a scris Barack Obama junior, 'm-a sunat pentru a-mi da vestea'. El tânjea să cunoască adevărata poveste a tatălui său și să își construiască istoria familiei sale: avea un vis al tatălui său și privea spre Africa pentru a se defini.

În momentul în care Obama și-a început studiile și căutarea de sine, America se afla la cel mai scăzut nivel, divizată acasă, blocată de Rusia sovietică, pierzând oameni și prestigiu în Vietnam. 'Crezi că ești cel mai puternic lider de la Dumnezeu încoace', i-a spus un LBJ epuizat succesorului său, Richard Nixon, întâmpinându-l cu reticență în Biroul Oval, 'dar când te așezi în acel scaun înalt, după cum vei afla, domnule președinte, nu te poți baza pe oameni'.

AFRODIZIACUL PUTERII: JOCUL TRIUNGHIULAR AL LUI KISSINGER ȘI NIXON

Nixon a fost la fel de dur ca LBJ, dar puțin mai lucid. Fiu înțepător, stângaci, mizantrop, strangulat emoțional al unui băcan falimentar și răutăcios, cu o mamă "o sfântă quaker", Nixon depășise înfrângerea în fața lui JFK, apoi candidase dezastruos la funcția de guvernator al Californiei. 'Nu-l veți mai avea pe Richard M. Nixon ca să vă bateți joc de el', a declarat el presei după acest ultim eșec. Dar apoi, urmărind fiascoul din Vietnam al lui LBJ și diviziunile naționale pe care le-a stârnit, s-a reinventat ca reprezentant al "majorității tăcute". Prima sa provocare la preluarea mandatului, în ianuarie 1969, a fost cum să iasă din Vietnam.

'Regula mea în afacerile internaționale', i-a spus el premierului israelian, Golda Meir, 'este "Fă-le celorlalți ce ți-ar face ei ție"'.

'Plus zece la sută', a adăugat consilierul său pe probleme de securitate națională, Dr. Henry Kissinger. Cei doi au fost o dublură improbabilă, dar eficientă. Kissinger, în vârstă de 45 de ani, a fost imediat mai important decât secretarul de stat. Refugiat evreu din Fürth, Bavaria, care a evadat în 1938, el fusese mai aproape de tragediile extremismului european decât orice alt om de stat american: "După ce am trăit prin totalitarism, știu cum este". Asta l-a făcut un cunoscător al puterii. După ce a servit în armata americană, a devenit istoric la Harvard, scriindu-și teza despre Metternich. Inevitabil, s-a comparat pe sine însuși cu Metternich și America din 1969 cu Austria din 1809: "un guvern care își pierduse elanul și încrederea în sine, care își cunoștea limitele, dar cu greu obiectivele", obiective care puteau fi atinse doar prin "subtilitatea diplomației sale".

Provenind din lumi diferite, Nixon și Kissinger erau amândoi secretoși și pragmatici, amândoi impresionați și respinși de celălalt, amândoi jucători abili ai Jocului Mondial. Dar, în timp ce președintele era morocănos și singuratic, Kissinger, cu voce gravă și accent german, era un om de spectacol care, de-a lungul unei cariere îndelungate, a fost încântat să analizeze personalitățile pe care le-a cunoscut: la cinele regulate organizate în cinstea anticei Alice Roosevelt Longworth, fiica lui Teddy, Nixon l-a încurajat pe profesorul său de la Harvard să se dea în spectacol, iar Kissinger a devenit cel mai fermecător intelectual de la Palmerston încoace, bucurându-se să fie în centrul atenției, glumind că "Puterea este cel mai mare afrodiziac" în timp ce se întâlnea cu vedete de film. "Energia concentrată a primelor luni de mandat", i-a spus Kissinger acestui autor, "este întotdeauna vitală și am avut un plan măreț". Poate că conjunctura a fost corectă: la 16 iulie 1969, 650 de milioane de oameni au văzut doi astronauți americani pășind pe Lună. 'Cerul', le-a spus Nixon de la Casa Albă, 'a devenit acum parte din lumea omului'. Astronautul Buzz Aldrin a descris Luna ca fiind "o pustietate magnifică". Mai întâi, Nixon a trebuit să se confrunte cu dezolarea din Vietnam.

'O retragere bruscă ne-ar putea crea o problemă de credibilitate', a spus Kissinger, care a încercat să schimbe relația cu Rusia și China. 'Provocarea pentru SUA a fost să se asigure că are întotdeauna mai multe opțiuni decât oricare dintre celelalte două părți din triunghi'. El plănuia să negocieze cu Brejnev, să se apropie de Mao și să părăsească Vietnamul într-o flacără de praf de pușcă. Le-a reușit pe toate trei. Dar, în acest proces, defectele lui Nixon au pătat democrația americană la fel de mult ca și vânătăile din Vietnam.

În martie, Nixon a ordonat bombardarea secretă a traseelor comuniste din Cambodgia. Prințul Sihanouk nu reușise să țină Cambodgia în afara războiului. În timp ce mii de studenți anti-război protestau în toată America, Nixon și Kissinger au lansat contraofensive ca bază pentru începerea negocierilor secrete, însă politica a extins războiul înainte de a-l încheia. Sihanouk, încercând să îi țină pe americani și pe comuniști afară, nu dorea să piardă partea de est a țării sale în favoarea vietnamezilor și nici să îi încurajeze pe comuniștii săi locali, pe care i-a numit Khmerii Roșii. În schimb, a fost măcinat între cele două.

La începutul anului 1970, fostul profesor și student francez Saloth Sar, secretar general al comuniștilor cambodgieni, a adoptat un nou nume, Pol Pot, și a ajuns în China, unde Mao a promis ajutor militar pentru o revoluție care nu mai era un vis obscur.

UCIDERE B -52: MAO ȘI POL POT

În timp ce Pol se afla la Beijing, iar Sihanouk - Prințul care a fost rege - vizita Moscova, comandantul său pro-american Lon Nol a preluat puterea în Phnom Penh. Cu toate acestea, prestigiul monarhiei era atât de mare încât țăranii s-au revoltat și l-au ucis pe fratele lui Lon Nol ca răzbunare pentru lovitura de stat, mâncându-i, se pare, ficatul. Lon Nol a îngenuncheat la picioarele reginei mamă pentru a-și cere iertare pentru răsturnarea fiului ei, dar atacurile sale împotriva nord-vietnamezilor au adus în Cambodgia nu doar mai mulți vietnamezi, ci și trupe americane - o operațiune denumită în mod ironic "Freedom Deal". Hotărât să recupereze puterea, Sihanouk a zburat direct la Beijing, unde Mao și Zhou l-au primit pe prietenul lor, pe care l-au convins să se alăture într-o alianță cu celălalt oaspete cambodgian, Pol Pot. Vanitatea lui Sihanouk a contribuit la producerea unei tragedii. Mao l-a ținut pe Sihanouk la Beijing și l-a trimis pe Pol Pot în Cambodgia - exact când se confrunta cu propria criză.

În septembrie 1971, Mao s-a întors la Beijing fără să știe că moștenitorul său, mareșalul Lin Biao, și fiul său, "Tigrul" Lin Liguo, plănuiau să-l asasineze, într-o dramă care avea să mistifice lumea exterioară timp de decenii.

După ce Mao a declarat sfârșitul Revoluției Culturale, a observat că Lin își urmărea propriile ambiții, exercitându-și influența chiar și asupra gărzilor sale de corp personale și criticând-o pe doamna Mao. Lin a fost, de asemenea, alarmat de belicozitatea lui Mao: în martie 1969, trupele chineze și sovietice s-au confruntat pe râul Ussuri, încurajate de

Mao, care s-a jucat cu lansarea unui război la scară largă. Helmsman l-a pus la încercare pe Lin cerându-i o autocritică. Mareșalul Lin a refuzat. Părerile secrete ale lui Lin despre Mao s-au reflectat în planurile fiului său iubit, Tiger, playboy-ul adjunct al șefului comandamentului forțelor aeriene, care a ajuns să îl deteste pe "sadicul paranoic... cel mai mare tiran feudal din istoria Chinei", pe care l-a numit cu numele de cod B-52, după numele bombardierelor americane.

Tiger a plănuit asasinarea lui B-52, chiar în momentul în care președintele i-a informat pe aliați că Lin "abia așteaptă să preia puterea". Lin a decis să bombardeze în picaj trenul lui Mao, dar B-52 își tot schimba planurile. Acum, ultimul plan al lui Tiger se ciocnea cu vestea că Mao s-a întors împotriva mareșalului. Și-au plănuit fuga, dar Tiger spera să-l ucidă mai întâi pe Mao. În mod nebunesc, el s-a încredințat surorii sale Dodo, o maoistă fanatică, care a turnat gărzile de corp ale lui Mao. Când Mao a fost informat, a fost atât de alarmat încât a trebuit să fie sedat. În timp ce Lin Biao, soția sa și Tigrul cu pistolul în mână se îndreptau spre aeroport, au fost urmăriți de gărzile lui Mao, dar au reușit doar să se urce în avionul pe jumătate alimentat și să decoleze.

Două ore mai târziu, Mao a aflat că un avion s-a prăbușit în Mongolia și că paladinul său era mort. Frenetic și febril, bând mao-tai și somnifere, a îmbătrânit brusc, iar medicii i-au descoperit o afecțiune cardiacă. Credea de mult timp în "un front unit" împotriva Moscovei, dar acum bătrânul manipulator plănuia o ultimă răsturnare de situație care să schimbe lumea. 'Trebuie să învingem unul dintre cei doi hegemoni', spunea el; 'nu trebuie să luptăm niciodată cu doi pumni'. Acest lucru se potrivea cu planul lui Kissinger.

A început cu ping-pong. Mao a dirijat mișcările prin intermediul nepotului său Mao Yuanxin, fiul fratelui său Zemin executat în 1943. De mult timp, soția sa, Jiang Qing, i se părea insuportabilă. Odată, când aceasta a reușit să intre în complexul său, a amenințat că o va aresta dacă nu iese de acolo. Așa că tinerele sale infirmiere, care erau iubite, au fost cele care i-au interpretat ordinele. Helmsman "a ajuns să aibă încredere în femei mult mai mult decât în bărbați", își amintește medicul său, Li. Consumând somnifere, el spunea: "Cuvintele după somnifere nu se pun". Acum, ordinul era atât de surprinzător încât asistenta sa preferată, pe care o numea Micul Wu, a trebuit să verifice de două ori.

'Ai luat somnifere', a spus Micul Wu. "Cuvintele se pun la socoteală?

"Da! Fă-o repede!", a ordonat Mao. 'Sau nu va mai fi timp'. Zhou urma să coordoneze planul, invitând brusc echipa americană de ping-pong să joace la Beijing. 'Ați deschis un

nou capitol', le-a spus Zhou jucătorilor de padel buimăciți, 'în relațiile chino-americane'. Prin intermediul Pakistanului, Mao l-a invitat pe Kissinger la Beijing. 'Aceasta', i-a spus Kissinger lui Nixon, 'este cea mai importantă comunicare către un președinte american de la cel de-al Doilea Război Mondial încoace'. În iulie 1971, în timp ce India și Pakistanul se confruntau, Kissinger a zburat la fața locului.

SUNĂ-MĂ DOMNULE - PĂPUȘA PROASTĂ DOMINĂ INDIA

Nixon o numea pe Indira Gandhi "Cățeaua" și uneori "Vrăjitoarea". 'Indienii nu sunt al naibii de buni', i-a spus el lui Kissinger; îi prefera pe pakistanezi, care erau 'direcți', chiar dacă 'uneori extrem de proști'. Nixon nu a fost primul care a subestimat-o pe Indira, deși și-a dat seama cât de necruțătoare putea fi aceasta. Când Shastri a murit de un atac de cord în ianuarie 1966, cei care dețin puterea în Congres au ales-o pe atractiva fiică a lui Nehru, acum în vârstă de 48 de ani, ca prim-ministru marionetă: un politician socialist a poreclit-o Păpușa proastă. Dar Păpușa i-a întrecut pe toți și apoi a câștigat alegerile.

Neglijată în timpul copilăriei sale singuratice, când tatăl ei era adesea în închisoare sau în campanie, ea s-a născut pentru a conduce, combinând dorința de dragoste cu dreptul la putere. Stătuse alături de bunicul ei Motilal, de Gandhi și apoi de Nehru, găzduind lideri mondiali; a studiat la Oxford și a urmat sfatul tatălui ei: "Fii curajos și restul urmează". Când a fost întrebată cum ar trebui să o numească președintele SUA, ea a răspuns: "Poate să-mi spună prim-ministru sau domnule prim-ministru". Puteți să-i spuneți că miniștrii mei îmi spun "domnule"". Dar măreția Indirei, și-a amintit Kissinger, 'a scos la iveală nesiguranța lui Nixon'. Grațioasă în sarisul ei cu părul încărunțit, era magistrală, dar paranoică și suspicioasă. Când presa a încercat să afle dacă Indira avea un amant, ea a reflectat în particular: 'Nu mă comport ca o femeie; lipsa de sex din mine explică în parte acest lucru'.

În martie 1971, promițând "Garibi Hatao!" (Abolirea sărăciei!), a obținut o victorie electorală atât de zdrobitoare încât occidentalii au poreclit-o Împărăteasa Indiei. Acum, ea a văzut o oportunitate în dezintegrarea Pakistanului. Războiul care a rezultat, la fel ca și conflictele arabo-israeliene, a fost o continuare a problemei neterminate a împărțirii, care a creat o nouă națiune, Pakistanul, care a moștenit puțin din birocrația stabilizatoare pregătită de britanici, cu o identitate modelată de armata sa și de islam, unită de o ură viscerală față de India. A fost împărțită în două, Punjab în vest, Bengal în est, la 2.600 de

kilometri distanță. Acum, cei din est s-au răzvrătit, cerând independența față de granzii aroganți de la Islamabad, împingând milioane de refugiați hinduși în India.

Dictatorul militar pakistanez Yahya Khan și-a dezlănțuit trupele în capitala estică Dhaka, mitraliind studenți, violând femei în masă, ucigând copii, omorând 10.000 de oameni în câteva zile, 500.000 în câteva luni. Indira s-a pregătit de război, luptând cu forțele pakistaneze în est. Dar la 3 decembrie 1971, pakistanezii, inspirați de inamicul lor, Israelul, au lansat atacuri aeriene asupra a unsprezece baze aeriene indiene. Indira a eliberat Dhaka și a atacat și vestul Pakistanului, punând la pământ forțele acestuia într-un război de treisprezece zile. Estul și-a declarat independența sub numele de Bangladesh; Indira era triumfătoare. Indienii, exultanți că țara lor a obținut prima victorie din ultimele secole, au aclamat-o ca pe Durga, zeița invincibilă cu zece brațe. 'India este Indira', a declarat președintele Congresului. După ce a moștenit ea însăși tronul, a început acum să își pregătească fiul preferat pentru coroană.

Nixon și Kissinger au privit morocănoși. La începutul anului, Kissinger zburase pentru a încuraja concilierea, dar aceasta era acoperirea lui. Pakistanul era sprijinit de China și de America, o legătură care îi aducea împreună. În secret, Kissinger a zburat mai departe la Beijing pentru a se întâlni cu Mao, pregătind calea pentru ca însuși președintele ...

ÎMI PLAC CEI DE DREAPTA: AMERICANUL METTERNICH ȘI REGELE-FILOSOF AL CHINEI

La 21 februarie 1972, Nixon și Kissinger au fost primiți de Mao în biroul său plin de cărți de la Casa Piscinei, care semăna "mai mult cu retragerea unui savant decât cu sala de audiență a liderului atotputernic".

'Am votat pentru tine', i-a spus Mao în glumă lui Nixon. 'Îmi plac cei de dreapta'.

Kissinger i-a spus lui Mao că i-a recomandat cărțile sale studenților săi de la Harvard.

'Aceste scrieri ale mele', a spus Mao, 'nu sunt nimic'.

'Scrierile președintelui', a răspuns Nixon, 'au mișcat o națiune și au schimbat lumea'.

'Eu am reușit să schimb doar câteva locuri', a zâmbit Mao, 'în apropierea Beijingului'. L-a blestemat pe Nixon cu o laudă slabă: "Cartea ta "Șase crize" nu este rea". Când

americanii au încercat să negocieze - oferindu-se să renunțe la recunoașterea Taiwanului ca fiind China oficială, Mao i-a respins cu grandomanie: "Probleme tulburi în care nu vreau să intru". Kissinger nu s-a putut abține să nu-l admire pe "regele-filosof".

Brejnev a privit cu groază această întâlnire și l-a invitat pe Nixon la Moscova, considerând că în război "toată lumea pierde". Poate că, în mod pervers, a avut încredere în Nixon mai mult decât în orice alt președinte american și l-a admirat, aproape invidiat, pe Kissinger. 'Nu a existat niciodată un președinte bun', i-a spus Brejnev lui Castro, 'și probabil că nu va exista niciodată'. Diferența dintre republicani și democrați este nesubstanțială'. În ceea ce privește America, Brejnev credea că este "o societate bolnavă" în care "gangsterismul, rasismul și dependența de droguri au atins proporții enorme". Monopolurile jefuiesc poporul, după ce au pus mâna pe puterea politică'. Cu toate acestea, l-a admirat pe Nixon și l-a considerat pe Kissinger "un tip inteligent și viclean", deși Kissinger nu a fost impresionat de Lyonia. Într-una dintre întâlnirile lor, Brejnev, un metalurgist devenit țar, l-a îmbrăcat pe Kissinger, fiul unui învățător evreu-german, în cizme și kaki și l-a dus la vânătoare de mistreți. Kissinger a refuzat să tragă; Brejnev a ucis un mistreț și a rănit un altul. Brejnev l-a condus, de asemenea, pe Nixon la mare viteză în limuzinele sale ZiL și în bărcile sale rapide. 'Bucurați-vă de lucruri bune cu impunitate', a urlat el. Când a vizitat Washingtonul, Nixon i-a dăruit un Lincoln Continental. Brejnev a insistat să îl conducă, lucru la care Serviciul Secret s-a opus prin veto.

'Voi scoate steagul de pe mașină, îmi voi pune ochelari negri', a spus Brejnev, 'ca să nu mi se vadă sprâncenele și voi conduce ca orice american'.

'Am condus cu tine', a răspuns Kissinger. 'Nu cred că tu conduci ca un american!'.

În mai 1972, Nixon și Brejnev au semnat un prim acord - Tratatul de limitare a armelor strategice (SALT) - începutul a treizeci de ani de negocieri. Surfând pe aceste succese, cei doi negociau acum retragerea americană din Vietnam. Cu toate acestea, Nixon nu și-a putut stăpâni propria paranoia maniheistă. La o lună după SALT, el a ordonat unui aghiotant să trimită cinci mirmizi - "Instalatorii" - să spargă și să pună microfoane în sediul central al Partidului Democrat din clădirea Watergate, dar a fost arestat. Nixon a mințit pentru a-și ascunde rolul, dar nu este adevărat că a fost distrus doar de mușamalizare. Crima inițială a fost destul de gravă. Doi jurnaliști de la Washington Post au dezvăluit o rețea de conspirații paranoice și plăți secrete care au corodat președinția lui Nixon.

În plus, detensionarea sovietică era fragilă. La 24 octombrie 1973, la doar câteva luni după o întâlnire jovială americano-sovietică, Brejnev a amenințat cu o intervenție militară.

LBJ a văzut peste tot progresele comuniste: ca și JFK, era îngrozit de o "nouă Cuba" în America de Sud, încurajând o lovitură de stat militară - "Golpe de 1964" - împotriva președintelui de stânga al Braziliei, João Goulart, care în aprilie 1964 a fost răsturnat de o juntă care a condus timp de douăzeci de ani, arestând peste 40 000 de persoane și ucigând cel puțin 333, toți presupuși comuniști, și probabil alte câteva sute. În Indonezia, un proces similar a declanșat cea mai sângeroasă lovitură de stat din timpul Războiului Rece. Nonconformistul Sukarno a sfidat influența americană, dar i-a și ironizat pe sovietici pentru că erau albi și aroganți, consolidându-și între timp propria dictatură susținută de un partid comunist popular. LBJ a ordonat CIA să îl răstoarne, dar Sukarno s-a bucurat de propria dramă, numind 1965 "anul în care am trăit periculos". Dar când o lovitură de stat comunistă a ucis șase generali, Sukarno a pierdut controlul în favoarea generalului Suharto, care a lansat o epurare a comuniștilor și a susținătorilor lor de etnie chineză, ucigând 500.000 de persoane, multe dintre ele prin decapitare. Suharto a rămas dictator pentru următorii treizeci și unu de ani. În 2001, fiica lui Sukarno, Megawati, a fost aleasă președinte.

Progresele în producția de alimente și în agricultura intensivă au făcut ca, deși populația mondială a crescut vertiginos, foametea să fie mult mai rară. Cinci milioane de oameni au murit între 1980 și 2020, în timp ce între 1940 și 1980 au murit cincizeci de milioane, unele foamete fiind cauzate de secetă, altele de eșecurile din timpul războiului în distribuirea alimentelor, dar cele mai multe de politicile politice deliberate adoptate de marxist-leniniști în URSS, China și Etiopia, precum și de naziști în Europa.

Fiica lui Mao, Li Na, născută de Jiang, a lucrat ca secretară a lui Mao în timpul Revoluției Culturale, fiind martoră la ședințele de luptă pentru el. Ea a devenit din ce în ce mai arogantă, amenințând personalul. Mao a promovat-o la funcția de director al Grupului Mic care conducea campania. Dar în 1972 a avut o cădere nervoasă, iar Mao și-a pierdut interesul față de ea.

În anii 1990, acest autor l-a întâlnit pe Deng Pufang la Beijing. 'Da, să spunem că am trecut prin lupte pentru a ajunge aici', așa și-a descris el traiectoria, stând în scaunul său cu rotile.

În timp ce Kenyatta își consolida puterea în Kenya, britanicii se retrăgeau din Tanganyika și Zanzibar. În ianuarie 1964, sultanul din Zanzibar - monarhul arab al cărui văr conducea Omanul - s-a confruntat cu o invazie a unui creștin ugandez mesianic dement, John Okello, care a cucerit insula cu 600 de revoluționari și a încercat să-l captureze pe sultanul Sir Jamshid bin Abdullah, care a fugit pe iahtul său. Okello a ordonat uciderea tuturor arabilor cu vârste cuprinse între 18 și 25 de ani, violând în grup toate femeile, deși a interzis violul fecioarelor. Două mii de omanieni au fost uciși - o răzbunare pentru secole de comerț cu sclavi. Dar feldmareșalul Okello a fost depășit de lideri mai sănătoși care, după ce au încercat să impună o republică marxistă, l-au expulzat și au negociat o uniune cu Tanganyika pentru a forma Tanzania. În cele din urmă, sultanul s-a retras în Oman: verii săi conduc și astăzi Omanul.

Lucian Freud, care îl cunoscuse la bătrânețe doar pe faimosul psihanalist, bunicul său, a trăit ca un rake de stradă, jucător de cai și libertin din secolul al XVIII-lea, ținându-și curtea cu un harem de amante și făcându-și cel puțin doisprezece copii. În 1966, a pictat primul său portret nud culcat, Naked Girl. În următorii cincizeci de ani, stilul său crud, înstrăinat, senzual și aspru împâslit a stăpânit și a glorificat carnea, sufletul și condiția umană: "Vreau ca pictura să lucreze ca o carne", spunea el. "Portretele mele să fie ale oamenilor, nu să semene cu ei. Să nu aibă înfățișarea celui care stă în fața lor, să fie ei".

În septembrie 1968, Salazar, în vârstă de șaptezeci și nouă de ani, a căzut în baie și a suferit un atac cerebral. Cu toate acestea, Estado Novo al Portugaliei nu a căzut. Un loialist a fost numit prim-ministru, care a continuat dictatura în țară și războaiele coloniale brutale în străinătate.

Kenyatta a murit în 1978, la vârsta de 84 de ani, lăsând familiei sale una dintre cele mai bogate din Kenya, dar fiii săi erau prea tineri pentru a-i succeda. El a ales un om de încredere, Daniel Arap Moi, care a condus timp de douăzeci de ani. Fiul lui Kenyatta, Uhuru, a fost președinte din 2013 până în 2022 - o altă dinastie africană într-o democrație imperfectă, dar funcțională.

În acea săptămână, un student britanic la arte și teatru și cântăreț și compozitor din Brixton, David Bowie (născut Jones), a lansat un cântec, "Space Oddity", care spunea povestea unui astronaut eșuat, Major Tom, care a orbitat în jurul Pământului pentru totdeauna. Fascinat de călătoriile în spațiu, Bowie - o figură de o frumusețe cadaverică și un farmec vampiric - a făcut acum o cronică a ciudățeniei mesianice a faimei în epoca consumismului de masă în albumul său "The Rise and Fall of Ziggy Stardust and the Spiders from Mars". Singurul său egal ca autor de cântece și showman a fost

contemporanul său, tot un londonez din clasa muncitoare, Elton John (născut Reggie Dwight), care a făcut și el o cronică a lumii spațiale în albumul "Rocketman" și a cărui capodoperă "Goodbye Yellow Brick Road" a extins ceea ce înseamnă muzica pop. Fuziunea dintre teatru, modă și muzică a arătat că rockul devenea aripa dinamică a artei, în timp ce explorarea androginiei sexuale (amândoi au șocat prin faptul că au recunoscut că sunt bisexuali), hedonismul exotic și apropiata lor distrugere din cauza dependenței de cocaină au marcat sfârșitul utopicilor ani șaizeci și începutul întunecătorilor ani șaptezeci. Dar au fost Rolling Stones, al căror "Sympathy for the Devil" - cel mai bun cântec istoric din toate timpurile - a confruntat Era Vărsătorului cu forțele satanice ale istoriei. Anii Șaizeci au murit neoficial pe 6 decembrie, la concertul Stones de la Altmont, California, când un fan a fost înjunghiat mortal de către agenții de pază Hells Angel, care au făcut marotă. Dar Stones au supraviețuit și au cântat pe stadioane imense în următorii cincizeci de ani.

Pakistanul s-a resimțit în urma dezastrului, președintele său cedând puterea dinamicului său ministru de externe, Zulfiqar Ali Bhutto, un moștenitor socialist al 250.000 de hectare feudale în baza de putere a familiei Sindh, educat la Oxford și Berkeley. La două săptămâni de la preluarea mandatului, acesta i-a convocat pe oamenii de știință pakistanezi: "Vom avea bomba. Cât timp va dura?". Dar și Indira Gandhi urmărea bomba. Ajutată de sovietici, ea a testat în 1974 un dispozitiv indian care, se temea Bhutto, ar fi stabilit "hegemonia indiană în subcontinent". El a accelerat proiectul pakistanez, promovând un tânăr om de știință, A. Q. Khan, care a început să cumpere planuri și echipamente pentru o bombă islamică. 'Civilizațiile creștină, evreiască și hindusă au această capacitate', a spus Bhutto. 'Civilizația islamică este lipsită de ea'. El a încercat să combine diferitele laturi ale Pakistanului. 'Islamul este credința noastră, democrația este politica noastră', a declarat el, 'socialismul este economia noastră'. Dar a fost umbrit de o armată care se considera gardianul statului precar. În est, liderul fondator al Bangladeshului, șeicul Mujibur Rahman, supranumit Bangabandhu (Prietenul Bengalului), a condus noul stat până la asasinarea sa în 1975; a fondat o dinastie - fiica sa, șeicul Hasini, a condus autocratic până în anii 2020.

Casele lui Solomon și Bush, Bourbon, Pahlavi și Castro

FIARE SĂLBATICE ȘI LEI: ASADII DIN DAMASC

La 6 octombrie 1973, Yom Kippur - cea mai sfântă zi din calendarul evreiesc - trupele egiptene și siriene au atacat Israelul prin Suez și Golan, luându-i prin surprindere pe israelieni, în ciuda avertismentelor agentului lor din biroul președintelui egiptean. Doi noi lideri, în Egipt și Siria, schimbaseră răspunsul arab față de Israel: unul avea să se dovedească un pacificator curajos și să plătească pentru asta cu viața; celălalt a fondat o dinastie de gangsteri care avea să coste țara sa viețile multora.

Schimbarea gărzii a început cu cea mai mare înmormântare din istoria lumii. La 28 septembrie 1970, Nasser, în vârstă de numai 52 de ani, a murit în urma unui atac de cord, avându-l la căpătâiul său pe vicepreședintele și colegul său ofițer liber Anwar Sadat. În timp ce peste zece milioane de egipteni îl plângeau, regele Hussein plângea pentru cel care aproape îl omorâse, dar el însuși lupta pentru supraviețuire împotriva OEP sub conducerea lui Arafat, care a încercat să-l ucidă și să transforme Iordania în baza sa. Hussein a fost ajutat de Israel, Arafat de Siria, până când Nasser a negociat o încetare a focului.

Nu a existat decât un singur Nasser, dar au existat mai mulți pretendenți la tronul său. Noii pretendenți și-au etalat acreditările la înmormântare. Primul păgubit, plângând ostentativ, a fost locotenentul Muammar Gaddafi, în vârstă de 29 de ani, un beduin libian arătos care fusese antrenat în Marea Britanie, unde a jucat fotbal în Hyde Park și s-a plimbat pe Piccadilly în haine arabe. Îl venerase pe Nasser și își fondase proprii ofițeri liberi, care în 1969 l-au detronat pe regele Idris. Promovat colonel și președinte, Kadhafi s-a grăbit să ajungă la Cairo. "Un băiat drăguț", crezuse Nasser, "dar teribil de naiv". A fost mult mai rău decât naiv.

Un concurent mai formidabil se afla, de asemenea, la înmormântare: un ministru sirian al apărării înalt și subțire, generalul Hafez al-Assad, blond și cu o frunte bombată. Imediat după înmormântare, Assad a retras forțele siriene din Iordania, ajutând la salvarea lui Hussein; apoi, la 12 noiembrie 1970, a preluat puterea la Damasc.

Assad era unul dintre cei unsprezece copii dintr-un clan dur de alawiți, sectă care trăia în jurul Latakiei, pe coastă, opusă în mod tradițional sunniților din Damasc. Bunicul său fusese poreclit al-Wahhish - Bestia sălbatică -, iar tatăl său, Ali, campion al Latakia alawită independentă, a luat numele al-Assad - Leul -, iar Hafez a devenit Sfinxul Damascului.

Spera să devină medic, dar în schimb s-a calificat ca pilot, s-a antrenat în Egipt și în URSS, înainte de a se alătura naționaliștilor baathiști, care în martie 1963 au preluat puterea. A predat forțele aeriene. Navigând printre frământările baathiste, în 1964 a fost promovat la șefia forțelor aeriene, în timp ce fratele său Rifaat a creat o unitate pretoriană baathistă. În 1966, o facțiune alawită condusă de stânga Salah Jadid a preluat puterea, numindu-l pe Assad ministru al apărării. Dar frații Assad au respins revoluția internă pentru a se confrunta cu Israelul.

Assad a promovat Alawiții și Assad pentru a conduce Siria. Fratele său Rifaat i-a comandat gărzile, companiile de apărare. El însuși căsătorit de mult timp cu Anisa Makhlouf, mamă a cinci copii, Hafez l-a promovat pe fratele ei la conducerea securității sale, Mukhabarat; nepotul ei a devenit finanțatorul familiei. Rifaat a fost căsătorit cu Salma Makhlouf, o verișoară a Anisei.

Fiul preferat al lui Hafez și al Anisei, Bassel, avea opt ani când tatăl său a devenit președinte. 'Îl vedeam pe tata acasă, dar era atât de ocupat încât puteau trece trei zile fără să schimbăm o vorbă cu el', a povestit Bassel mai târziu biografului tatălui său. 'Nu luam niciodată micul dejun sau cina împreună și nu-mi amintesc să fi luat vreodată prânzul împreună ca familie'. Cu toate acestea, filmările înregistrează vacanțe de familie: "Ca familie, obișnuiam să petrecem o zi sau două în Latakia în timpul verii, dar și atunci el lucra la birou și nu apucam să îl vedem prea mult". Pentru moment, fratele lui Hafez, Rifaat, era moștenitorul său.

De îndată ce a devenit președinte, Assad a zburat la Moscova pentru a-i cere lui Brejnev să reînarmeze Siria - în schimbul bazei navale de la Tartous. Brejnev a fost de acord. Familia Assad va fi aliatul arab al Moscovei până în anii 2020.

Ultimul candidat pentru a fi moștenitorul lui Nasser a fost cel mai trecut cu vederea: succesorul său egiptean Sadat. Dar fiul unui fermier sărac și-a câștigat rapid popularitatea prin reducerea vicioasei poliții secrete și prin expulzarea consilierilor sovietici, și avea un plan de umilire a Israelului care coincidea cu ambițiile lui Assad. Assad a aflat rapid că și Sadat plănuia un război: s-au întâlnit în secret și au planificat un atac surpriză, deși și-au ascuns scopurile finale: Sadat, răcoros și curajos, se poziționa pentru a negocia pacea; Assad, radicalul iremediabil, urmărea să elimine entitatea sionistă. Sadat s-a consultat cu regele saudit Faisal, al doilea dintre fiii lui Abdulaziz care a domnit, care supraveghea uimitoarea bogăție petrolieră a regatului și supraveghea îmbunătățirile aduse la Locurile Sfinte de prietenul său, constructorul Muhammad bin

Laden. Faisal a trimis detașamente să lupte cu egiptenii, dar și el credea că arabii nu au folosit niciodată arma petrolului. Acum era momentul.

În timp ce arabii se antrenau pentru război, israelienii cultivau relații strânse cu un prieten local, șahul, care admira statul, furnizându-i petrol, cumpărându-i arme și primindu-i liderii la Teheran. Șahul se afla la apogeu.

La 12 octombrie 1971, șahul a organizat petrecerea secolului pentru a sărbători 2.500 de ani de Mare Civilizație iraniană.

PĂUNI IMPERIALI: SĂRBĂTOAREA SATANICĂ ȘI ÎNGERUL

Șahul și-a legat propriile realizări de o linie neîntreruptă care se întindea până în Persia preislamică. Veniturile din petrol i-au finanțat statutul de hegemon al Golfului, ajutat de relația sa apropiată cu Nixon, în timp ce a depășit Irakul prin susținerea rebelilor kurzi.

"Cyrus! Mare rege, rege al regilor, tu, erou nemuritor al istoriei', a intonat șahul cu un ton amenințător la ceremonia de deschidere în fața mormântului lui Cyrus. 'Astăzi, ca și în zilele tale, Persia poartă mesajul libertății și al iubirii de oameni într-o lume tulbure'. Dar el și-a avertizat și dușmanii: 'Suntem vigilenți și vom rămâne astfel'.

Șahul a primit 600 de invitați - printre care vicepreședintele american Agnew, președintele sovietic Podgorny, Hussein al Iordaniei, prințul Philip și fiica sa, prințesa Anne, și împăratul Haile Selassie - la Persepolis, unde au fost cazați într-un Oraș de Aur construit special, format din corturi circulare luxoase, marcate cu însemnele cilindrului Cyrus și căptușite cu covoare persane țesute cu chipul fiecărui potentat. În timp ce 50.000 de păsări cântătoare special importate cântau, oaspeții de onoare au mâncat un festin, pregătit de Maxim's din Paris și care a inclus paon à l'impériale (păun imperial) și 330 de kilograme de caviar, din farfurii de Limoges, la o masă de 230 de picioare, lubrifiată de 2, 500 de sticle de șampanie Dom Pérignon, 1.000 de sticle de Bordeaux și 1.000 de sticle de Burgundia, după care au urmărit mii de soldați iranieni îmbrăcați în uniforme nou-moderne jucând eroi iranieni de la Darius și Khosrow la Qajars și Pahlavis.

Cu toate acestea, a existat neliniște: păsările cântătoare au căzut din cer, moarte de căldură, a avut loc o bătaie între chelnerii francezi și elvețieni, prințesa Anne a murmurat

că nu mai vrea să mănânce păun niciodată. Farah a urât "aceste sărbători oribile", recunoscând mai târziu că petrecerea i-a indignat pe iranienii religioși "fără ca noi să fim cu adevărat conștienți de acest lucru". 'Ar trebui să le servesc șefilor de stat pâine și ridichi în schimb?', a întrebat șahul. În exilul său irakian, ayatollahul Khomeini s-a înfuriat împotriva acestei "sărbători satanice".

Șahul fusese răsfățat de succes. 'Timp de douăzeci și șapte de ani, am fost în centrul afacerilor internaționale', i-a spus el lui Alam; 'nu e de mirare că am fost binecuvântat cu previziune'. Avea încă simțul umorului, tachinându-și mama în legătură cu viața ei sexuală cu Reza Shah.

Cu toate acestea, Alam "a observat schimbări alarmante": rigiditate și aroganță. 'Poporul iranian mă iubește', spunea el, 'și nu mă va părăsi niciodată'. În februarie 1971, șahul a făcut o declarație plină de autofelicitare: 'Conducerea Iranului în Orientul Mijlociu este recunoscută în întreaga lume'. Nu este de mirare că el funcționa într-o lume conspirativă, convins că America era condusă de "o organizație care lucrează în secret, suficient de puternică pentru a scăpa de familia Kennedy și de oricine altcineva care îi stă în cale". El credea că este protejat de o providență criminală: "Am învățat din experiență că un sfârșit tragic îi așteaptă pe toți cei care își încrucișează săbiile cu mine: Nasser nu mai există; John și Robert Kennedy au fost uciși de asasini, fratele lor Edward a căzut în dizgrație, Hrușciov a fost răsturnat ...".

În octombrie 1967, el s-a autopromovat shahanshah - regele regilor. Cu toate acestea, Alam l-a implorat să liberalizeze autocrația. Când Farah a sugerat alegeri, el a luat-o în derâdere: "Devii chiar tu o revoluționară. Mi-ar plăcea să te văd conducând această țară..." Șahul a microgestionat SAVAK: 2.000 de prizonieri politici au fost arestați și torturați. 'Societățile sofisticate au sisteme eficiente de interogare', a explicat el mai târziu. 'În cazurile de trădare a propriei țări, totul este permis'.

Chiar și viața sa amoroasă a scăpat de sub control: "O fată pe nume Gilda", scria Alam, "răspândește zvonuri prin Teheran că Majestatea Sa este îndrăgostit până peste cap de ea". Gilda era "o frumusețe, dar vanitoasă și nemilos de ambițioasă".

'Femeie nenorocită', a spus șahul. 'Am întâlnit-o de câteva ori... Zvonurile se apropie de regină'. Mama lui Farah l-a amenințat apoi cu divorțul 'pe motiv că fiica ei nu s-a obișnuit cu luxul'.

'La naiba', a spus șahul. 'După multe dezbateri', a scris Alam, 'am fost de acord că nenorocitei de Gilda trebuie să i se găsească un soț'. Dar șahul încă trăia pentru 'vizitele'

sale: 'I-am transmis o scrisoare adresată Majestății Sale de către o tânără și fermecătoare creatură', a consemnat Alam. 'A fost foarte flatat', până când împărăteasa Farah a venit să întrebe despre ce vorbeau.

'Afaceri de stat', a răspuns șahul cu o față serioasă.

În martie 1972, șahul a primit un vizitator secret de sex feminin care se afla acolo pentru a discuta afaceri de stat. Golda Meir, în vârstă de șaptezeci și trei de ani, prim-ministru israelian, o veterană sionistă dură (născută Golda Mabovici la Kiev), pe care Ben-Gurion o numise, în mod previzibil, "singurul bărbat din cabinetul meu", a găsit multe în comun cu șahul și, împreună, au susținut kurzii împotriva Irakului.

Golda Meir primea acum avertismente de război de la un agent extraordinar aflat chiar în centrul puterii egiptene. Sadat l-a promovat pe ginerele lui Nasser, Dr. Ashraf Marwan, căsătorit cu Mona Nasser, pentru a fi consilierul său principal pe probleme de afaceri externe. Cu toate acestea, o lună mai târziu, în decembrie, Marwan s-a întâlnit cu un agent Mossad la Hotelul Royal Lancaster din Londra pentru a-și oferi serviciile Israelului. Mossadul l-a numit "Îngerul". Motivele sale erau amărăciunea de familie, ambiția frustrată și bucuria conspirației. Acum a început să avertizeze că Sadat plănuia un atac surpriză. Informațiile erau convingătoare, dar Sadat a amânat de două ori războiul, subminând credibilitatea lui Marwan.

Meir se concentrase pe creşterea terorismului împotriva Israelului. La 6 septembrie 1972, teroriștii palestinieni au capturat unsprezece atleți israelieni la Jocurile Olimpice de la Munchen. Teroriștii erau membri ai organizației Septembrie Negru, o unitate formată de Arafat pentru a lovi Israelul după înfrângerea OEP de către regele Hussein în septembrie 1970. Cel puțin un ostatic a fost castrat; toți cei unsprezece israelieni și nouă teroriști au fost uciși atunci când încercarea de salvare a Germaniei de Vest s-a încheiat cu un schimb de focuri catastrofal. Două zile mai târziu, Meir a format Comitetul X pentru a dirija Operațiunea Mânia lui Dumnezeu pentru a-i asasina pe cei douăzeci de lideri din spatele lui Septembrie Negru: în octombrie, când au început asasinatele, avertismentele Îngerului au devenit urgente.

Sadat și Assad s-au întâlnit la Alexandria și l-au convocat pe regele Hussein, ascunzând iminența atacului planificat, dar invitându-l să se alăture. La 25 septembrie 1973, regele a zburat la Tel Aviv și a avertizat-o pe Golda că sirienii vor ataca. 'Vor merge la război fără egipteni?', a întrebat ea.

'Ei vor coopera', a răspuns Hașemitul. Suna ca o capcană. Golda și Dayan credeau că arabii nu vor îndrăzni niciodată să atace atât de repede după 1967.

Pe 6 octombrie, armatele arabe au luat Israelul prin surprindere, împingând forțele israeliene înapoi de la Canalul Suez și luând cu asalt pozițiile israeliene de pe Golan. Forțele lor aeriene și-au atins țintele, rachetele sovietice Sagger portabile au paralizat blindatele israeliene, iar rachetele lor antiaeriene au doborât avioanele israeliene. Sirienii au străpuns pozițiile israeliene; în lupte disperate, câteva tancuri israeliene abia i-au ținut pe sirieni. Dar egiptenii, cu alte scopuri, s-au oprit și s-au adăpostit, lăsându-i pe israelieni să arunce totul asupra sirienilor.

Pe 8 octombrie, Dayan era atât de abătut încât i-a spus Goldei că Israelul era în pericol, întrebând: "Este sfârșitul celui de-al treilea Templu?" - modul său codificat de a sugera că ar putea fi nevoie să folosească arme nucleare (cod: Templu). Meir a ordonat înarmarea a treisprezece dispozitive tactice. Meir i-a cerut cu disperare lui Nixon provizii militare; Sadat și Assad au cerut mai multe arme de la Brejnev; amândoi au transportat arme pe calea aerului către împuterniciții lor. Dar ce era mai rău a trecut: pe 9, sirienii s-au retras. Pe 11, tancurile israeliene au contraatacat și au pătruns, îndreptându-se spre Damasc. Pe data de 15, forțele israeliene au traversat Canalul în Egipt și au înconjurat Armata a treia a lui Sadat. Dintr-o dată, Cairo a fost pus în pericol. Sadat a intrat în panică, făcând apel la Nixon și Brejnev, împreună sau separat, să trimită soldați pentru a-i opri pe israelieni, care continuau să avanseze.

În seara zilei de 24 octombrie, Brejnev i-a spus lui Nixon: "Voi spune direct că, dacă veți considera că este imposibil să acționați împreună cu noi în această chestiune, ne vom confrunta cu necesitatea de a lua în considerare luarea de măsuri adecvate în mod unilateral". Brejnev a trimis divizii aeropurtate spre Egipt. Kissinger s-a grăbit la Casa Albă. 'Ce îi va opri,' a întrebat el, 'să zboare cu parașutiștii? Să-l trezesc pe președinte?". Dar președintele, amețit, a leșinat, "distrus" de clamorul tot mai mare pentru destituirea sa. Kissinger, acum secretar de stat, l-a rugat pe Sadat să își retragă cererea de intervenție sovietică și americană și l-a liniștit pe Brejnev, dar a mutat gradul de pregătire nucleară la DEFCON 3. Brejnev a fost zguduit. Sadat și-a retras cererea; Brejnev a trimis un mesaj de conciliere, în timp ce Kissinger făcea naveta între combatanți, găsind-o pe Meir o "femeie absurdă", pe Assad arțăgos și pe Sadat admirabil. Assad și Sadat câștigaseră amândoi respectul, dar îl foloseau în mod diferit. Assad a acționat pentru a extinde puterea siriană în Liban, pentru a se poziționa ca principal inamic al Israelului și pentru a întemeia o dinastie. În ceea ce-l privește pe

Sadat, Kissinger credea că acesta "avea înțelepciunea și curajul unui om de stat și, ocazional, intuiția unui profet". Acum ar fi riscat totul pentru a face pace.

Regele Faisal a dezvelit acum arma petrolului, orchestrând o creștere a prețului OPEC și o reducere a producției. Criza petrolieră care a urmat a amenințat să distrugă Occidentul. Vulnerabilitatea americană a însemnat că, în viitor, va lupta pentru a menține accesul la petrol. În ceea ce-i privește pe saudiți, creșterile de preț au făcut ca familia să se îmbogățească cu bogăția croată, în timp ce îmbrățișau viața dublă de puritani wahhabiști acasă și de sibariți decadenți în străinătate, cheltuind pe iahturi, palate și fete de companie, precum și pe modernizări monumentale și noi armamente, mare parte din acestea din urmă fiind reparate de fiul medicului lui Abdulaziz, Adnan Khashoggi, un playboy globe-trotter supranumit Piratul, ale cărui comisioane l-au făcut "cel mai bogat om din lume". Casa de Saud se alăturase arbitrilor lumii, chiar în momentul în care Casa Solomon se dezintegra.

La 12 septembrie 1974, la Palatul său Jubileu, împăratul Haile Selassie, în vârstă de 81 de ani, a fost uimit să se confrunte cu o poteră de tineri ofițeri radicali: ce căutau în apartamentul său? I-au spus că era arestat. El nu i-a crezut.

S-A RETRAS REGELE DAVID? NEGUS ȘI MAIORUL MENGISTU

Când împăratul s-a întors de la petrecerea șahului, s-a confruntat cu un război continuu împotriva rebelilor eritreeni din nord și a somalezilor din sud, în timp ce în Wollo și Tigray, în nord-est, făcea ravagii de foamete. Superputerile au jucat roluri de proxeneți în Cornul Africii: Moscova l-a susținut pe Siad Barre din Somalia, pe care l-a înarmat pentru a ataca Etiopia, care a fost susținută la rândul ei de Washington; rebelii eritreeni, antrenați de China, au atacat dinspre est. Împăratul își pierdea controlul acasă. Când un nobil loial i-a cerut să se retragă, el a răspuns: "Spune-mi, s-a retras regele David?". Provocat de o jurnalistă, a strigat: "Democrație! Republică! Ce înseamnă aceste cuvinte? Iluzii, iluzii, iluzii", înainte de a pleca, mormăind: "Cine este această femeie? Ajunge, plecați". Dar iluziile erau ale lui.

În timp ce 50.000 de oameni mureau de foame, Negus a negat foametea: "Totul este sub control. Aliatul său, șahul, i-a oferit ajutor, dar 'El a refuzat', a notat Alam, 'negând că cineva suferea sau chiar că exista o secetă'. Iluziile împăratului îi aminteau de șah: 'Inevitabil, cineva se gândește la paralele'.

Studenții au protestat; tinerii ofițeri au conspirat. În februarie 1974, după revoltele din Addis, Haile Selassie s-a adresat națiunii la televizor, calmând manifestanții, dar domnia sa era mai degrabă în scădere decât în prăbușire, deoarece generalii, studenții, subofițerii și marxiștii plănuiau o preluare a puterii. Generalul Aman Andom, care fusese demis de împărat, a preluat conducerea unui Consiliu Administrativ Militar Provizoriu (supranumit Derg), la care fiecare unitate rebelă a trimis trei delegați.

La 12 septembrie, Derg a preluat cu ușurință controlul asupra Palatului Jubileului și l-a arestat pe împărat, acum un bătrânel îmbătrânit, care a fost transportat în mod ciudat într-un VW Beetle la cazarma militară - "Ce? Aici?", a murmurat împăratul la vederea mașinii - înainte de a fi încarcerat în Marele Palat. Din punct de vedere tehnic, rebelii l-au recunoscut pe prințul moștenitor, aflat în străinătate pentru tratament medical, ca "împărat desemnat", dar apoi l-au numit pe generalul Aman ca prim președinte. Aman fusese mentorul unui tânăr soldat de condiție precară care avea să se impună ca lider. Mengistu Haile Mariam, acum în vârstă de 37 de ani, fusese trimis să se alăture Derg-ului de către comandantul său, care dorea să scape de un scandalagiu. În schimb, scandalagiul a pus stăpânire pe țară. Fusese instruit în SUA, dar acolo suferise de rasism. Acasă, acest fiu de servitor pitic ardea de ură față de rasismul elitei imperiale. 'În această țară, unele familii aristocratice catalogheazǎ automat persoanele cu pielea închisă la culoare, buzele groase și părul creț ca fiind barias - sclavi', i-a spus el lui Derg. 'Să fie clar pentru toată lumea că în curând îi voi face pe acești imbecili să se târască și să macine porumb!'. Acum convertit la marxism, el a rămas în spatele scenei, dar a început să organizeze Derg-ul și să facă presiuni pentru revoluția leninistă, încurajând zdrobirea opoziției în cadrul armatei. În octombrie, au început crimele. Aristocrații și generalii au fost arestați. Când vechiul patron al lui Mengistu, generalul Aman, s-a opus, a fost denunțat și ucis într-un schimb de focuri. În martie 1975, Mengistu a propus ca liderii Derg să fie aleși prin vot secret și a ieșit vicepreședinte comun cu un alt maior, Atnafu Abate. Timp de doi ani, cei doi maiori Mengistu și Atnafu au condus Etiopia.

În noiembrie 1974, după arestări în masă ale elitei, Mengistu a propus executarea a șaizeci de prinți, generali și aristocrați. Derg-ul a aprobat acest lucru. Mengistu a ajuns să-l interogheze pe împărat, acuzându-l de furtul a 14 miliarde de dolari: "De unde să iau acești bani? Și pentru ce?", a răspuns el. 'Pentru a trăi în exil? Noi am experimentat exilul..." Trăind singur, îngrijit de majordomul său, fostul monarh se uita pe fereastră și plângea. "O, Etiopia, îmi porți vreodată pică?" Avea dreptate să simtă pericolul.

Pe 27 august 1975, Mengistu a zăbovit în fața dormitorului său. Majordomul a fost trimis la plimbare. Mengistu și alte trei persoane l-au cloroformat pe bătrânul împărat,

apoi l-au sufocat. 'Am făcut tot posibilul să-l salvăm', a mințit Mengistu mai târziu, 'dar nu l-am putut păstra'. Mengistu l-a îngropat pe ultimul Leu al lui Iuda sub o lespede în afara latrinelor din curtea palatului.

Cu sovieticii provocând America în Africa, Kissinger a condus politica externă în timp ce Nixon se confrunta cu destituirea. 'Oamenii trebuie să știe', a spus Nixon la televizor, 'dacă președintele lor este sau nu un escroc'. Ei bine, eu nu sunt un escroc. Am câștigat tot ce am".

Principalul său dușman nu-i venea să creadă: "Nixon se află într-o poziție dificilă", a spus Brejnev, discutând cu Castro, "dar noi credem că va ieși singur din problemă". Îl are pe Kissinger, tipul ăla viclean, îl va ajuta". Castro îl ura pe președinte - 'Nixon e un ticălos', spunea el - dar Brejnev era atât de înțelegător încât i-a scris lui Nixon: 'Vedem cât de tendențios și de nerușinat manipulează adversarii tăi asta sau aia... Nu pot să spun totul. Cred că înțelegi totul așa cum vreau eu să înțelegi". Brejnev nu a trimis niciodată scrisoarea, dar Nixon, pierzând chiar și sprijinul republicanilor în Congres, se confrunta cu o punere sub acuzare iminentă. În noaptea dinaintea demisiei, i-a cerut lui Kissinger să îngenuncheze și să se roage.

La 9 august 1974, el a demisionat: "Uneori am reușit, alteori am eșuat, dar întotdeauna am luat inima de la ceea ce Theodore Roosevelt a spus odată despre omul din arenă, "a cărui față este marcată de praf, sudoare și sânge..."".

FRATELE NU. 1 ȘI GAȘCA CELOR PATRU

Urmărind de la Beijing, Mao, îmbătrânit, a simpatizat cu Nixon, meditând la căderea împăraților. Cu toate acestea, a fost dezamăgit de rezultatele detensionării americane, reproșându-i lui Kim Il-sung că Kissinger (secretar de stat al noului președinte Ford) era "un om rău" care se folosise de China pentru a seduce Moscova. Trebuia să își protejeze revoluția, dar timpul era scurt; aghiotanții săi, Kang Sheng și Zhou Enlai, muriseră de cancer; Lin era mort; dar o avea pe soția sa, "scorpionul" Jiang Qing. A promovat-o pe ea și pe epigonii ei, pe care i-a poreclit Banda celor patru. Dintre aceștia, l-a preferat pe un paznic suav din Shanghai devenit lider al Gărzii Roșii, Wang Hongwen, în vârstă de 37 de ani, pe care l-a numit vicepreședinte, moștenitorul său aparent.

Cu toate acestea, chiar și Mao și-a dat seama că Banda nu avea autoritatea necesară pentru a conduce China, așa că l-a adus înapoi pe Deng Xiaoping - Micul Tun - pentru a comanda armata. Pe măsură ce Mao, diagnosticat cu boala Lou Gehrig, a început să se ofilească și să se sufoce, el a continuat să microgestioneze conducerea, refuzând să îi permită lui Zhou orice operație pentru cancerul său. Zhou, aflat pe moarte, l-a presat pe Mao să-l numească pe Deng prim-vicepremier, lucru pe care Mao l-a resimțit.

Mao și-a așteptat momentul pentru a dezlănțui din nou Scorpionul, în timp ce sărbătorea triumful unui alt protejat al său vicios, Pol Pot, susținut în mod bizar de fostul rege Sihanouk.

La 17 aprilie 1975, tinerii luptători ai Khmerilor Roșii, purtând pijamale negre și eșarfe roșii, au ieșit din junglă pentru a ocupa capitala elegantă și franțuzească Phnom Penh, care semăna cu o navă care se scufunda, în timp ce americanii plecau cu elicopterul, guvernul fugea și ultimul premier era decapitat. Khmerii Roșii - doar 68.000 - au ordonat imediat celor 370.000 de locuitori ai capitalei să plece în termen de trei zile. La 23 aprilie, Pol Pot a sosit într-un Phnom Penh pustiu.

Pol Pot, în vârstă de 45 de ani, ascetic, blând și nevrotic, fan al poeziei franceze, era "foarte simpatic, foarte drăguț, prietenos", își amintea un camarad, "foarte sensibil". Format în urma anilor de viață clandestină în junglă, 'nu te învinovățea și nu te certa niciodată', ținând de obicei în mână un evantai, precum călugării budiști care îl învățaseră, dar era un fanatic micromanager obsedat de o viziune a revoluției radicale care îl depășea chiar și pe patronul său Mao. Secretar general al partidului din 1963, Pol conducea o cabală minusculă de profesori fanatici atât de secretoși încât rareori folosea un nume, de obicei doar Fratele nr. 1 sau Fratele nr. 87, și atât de strâns legați încât el și Fratele nr. 3, vechiul său prieten de la Paris, Ieng Sary, erau căsătoriți cu surorile Khieu Thirith și Khieu Ponnary, fiicele privilegiate ale unui judecător, pe care le-au cunoscut la liceul lor privat înainte ca surorile să plece să studieze Shakespeare la Sorbona. Prietenul lor de la Paris, un alt profesor, Son Sen - Fratele nr. 89 - conducea poliția secretă Santebal (Păstrătorii Păcii), în timp ce soția sa, profesoară, conducea învățământul. Acest sextet de pedagogi ucigași au dominat Angkar - Organizația, guvernul fără chip. Împreună, ajutați de intelectualul veteran Khieu Samphan, nr. 4, au plănuit să creeze "un model prețios pentru umanitate" prin uciderea tuturor claselor educate și privilegiate, golirea orașelor capitaliste și forțarea cambodgienilor să se întoarcă la o societate preindustrială fără clase, într-un An Zero al Kampucheei Democratice. 'Vom arde iarba veche', a spus Pol, 'și va crește cea nouă'. Două milioane și jumătate de oameni au plecat pe jos din orașe, 20.000 au murit sau au fost uciși pe drum, execuțiile începând imediat.

Cu toate acestea, noul șef de stat era un rege sacru, descendent a patru secole de monarhi: Sihanouk a transmis de la Beijing pentru a le spune țăranilor să susțină khmerii roșii. Mai devreme, mersese în junglă pentru a-l întâlni pe Pol Pot, cu ego-ul gâdilat, cu suspiciunile sale dezarmate de umilința calmă a Fratelui nr. 1. Sihanouk s-a întors în Phnom Penh la palatul regal; Pol Pot a locuit o vreme în Pagoda de Argint, unde conducerea își ținea întâlnirile, apoi s-a mutat în vechea clădire a Băncii de Stat, cu numele de cod K-1. În timp ce orchestra Anul Zero, "elementelor rele" li s-a spus: "Să te păstrez nu este un profit, să te distrug nu este o pierdere". Apoi, pentru a economisi muniție, au fost bătuți până la moarte cu bâte. Copiii au fost luați din familii. Son Sen a supervizat măcelul cu "un ochi de maestru pentru detalii", Santebal-ul său torturând și ucigând mii de oameni la cartierul lor general, o școală transformată cu numele de cod S-21, și în 150 de centre de ucidere mai mici. Khmerii Roșii mâncau uneori ficatul victimelor, foloseau fetușii nenăscuți ca talismane și îngropau cadavrele ca îngrășământ. Peste un milion de persoane au fost executate; în total au murit 2,5 milioane de oameni.

Sihanouk a apărat public Kampuchea Democratică. Brutalitatea Khmerilor Roșii era cunoscută chiar înainte ca aceștia să cucerească Phnom Penh, dar în acest pact faustian Sihanouk a îmbrățișat o ignoranță strategică abrutizată pentru a-și asigura supraviețuirea și ca parte a manevrelor sale de înlăturare a mirmidonilor atunci când va avea ocazia. Luat într-un tur rural de către nr. 4 Khieu Sampan, el a văzut ce se întâmpla, dar era prea târziu. A încercat să demisioneze, dar a fost ținut în arest la domiciliu. A fost complice nu doar la masacrul poporului său - 33% dintre bărbați au murit - ci și la cel al propriei familii: cinci dintre copiii săi au fost lichidați. Presiunea a fost pedepsitoare chiar și pentru Angkar. Stresul paranoic a înnebunit-o pe soția lui Pol, până când, în cele din urmă, aceasta a fost în incapacitate de muncă din cauza schizofreniei. Phnom Penh a fost primul dintre piesele de domino răsturnate de America; apoi, la 30 aprilie 1975, Saigon a căzut în mâinile Viet Cong-ului; la 23 august, Vientiane, capitala regatului Laos, a căzut în mâinile comuniștilor Pathet Lao, iar ultimul său rege a fost omorât în lagăre de prizonieri.

După ce a dezlănțuit Câmpurile ucigașe, Pol a zburat pentru a se întâlni cu Mao, care a lăudat Anul Zero: "O singură lovitură și nu mai există clase... o realizare splendidă". Dar, la fel cum Stalin îi dăduse lecții, el i-a dat lecții lui No. 1. 'Aveți dreptate. Ați făcut greșeli? Cu siguranță că da. Faceți rectificări'. Pol îi disprețuia în particular atât pe Hrușciov, cât și pe Mao; revoluția celui din urmă 's-a estompat și se clatină', spre deosebire de 'roșul strălucitor' al său. Dar avertismentul lui Mao a fost isteț. Pol Pot i-a

înfuriat pe vietnamezii pro-sovietici, care, proaspăt învinși de America, nu ar fi tolerat nicio lecție de la fosta lor provincie.

La scurt timp după întâlnirea cu Pol, în ianuarie 1976, a murit Zhou Enlai, elegantul premier al lui Mao. Helmsman însuși abia se mai putea mișca sau vorbi fără interpretarea infirmierelor sale, dar era încă ager și vigilent. Când studenții au profitat de înmormântarea lui Zhou pentru a protesta, acesta l-a demis, din nou, pe Deng, dar l-a plasat pe Micul Tun în arest la domiciliu, specificând că nu trebuia să i se facă rău. După ce a plănuit să-l încoroneze pe acoliatul soției sale, Wang Hongwen, unul dintre Gang, a surprins pe toată lumea alegându-l pe Hua Guofeng, guvernatorul provinciei sale natale, pe care îl cunoscuse când inspectase altarul din locul său de naștere. Asistentele sale i-au citit istoria lui Sima Guang și, în timp ce se scufunda, Jiang Qing a dat buzna înăuntru, masându-i membrele, dându-le ordine medicilor. Dar stăpânul patului de moarte nu moștenește întotdeauna regatul.

CRUCIATUL ȘI PRINȚUL: TIRANI ȘI DEMOCRAȚI EUROPENI

În timp ce Mao asculta poveștile împăraților și se juca cu moștenitorii săi, un monarh european își aranja propria succesiune. La 30 octombrie 1975, Francisco Franco, acum în vârstă de optzeci și doi de ani, a intrat în comă. El se vedea pe sine însuși ca un suveran în tradiția lui Ferdinand și Isabella și a lui Filip al II-lea, așa că doar un rege putea să-i succeadă unui Franco. L-a ajutat faptul că nu avea niciun fiu, ci doar o fiică, Carmen. A planificat o succesiune regală a Bourbonilor, vechea familie franceză Capet care a condus Spania din 1714 până la revoluția din 1931, echilibrând ambele ramuri împreună cu propriul său Movimiento Nacional.

Contele de Barcelona, fiul ultimului rege, l-a întrebat pe Franco dacă fiii săi ar putea studia în Spania. Franco a fost de acord. În 1956, cei doi prinți, Alfonso și Juan, fiul cel mare, se prosteau cu ceea ce au presupus că este un pistol neîncărcat. Juan l-a îndreptat spre Alfonso și a apăsat pe trăgaci. Acesta era încărcat, iar prințul a fost ucis. 'Spuneți că nu ați făcut-o intenționat?', a țipat tatăl lor. În timp ce se juca cu cele două ramuri ale Bourbonilor, Franco s-a interesat de chipeșul Juan, care, sfătuit de tatăl său, i-a promis generalissimului că îi va respecta viziunea autoritară.

În 1962, Franco i-a invitat pe prințul Juan și pe soția sa să se mute în Palatul Zarzuela; șapte ani mai târziu, i-a cerut lui Juan să jure loialitate față de Movimiento Nacional și l-

a declarat moștenitor, sfătuindu-l să ia numele de Juan Carlos. Franco a mai pus o condiție: prințul trebuie să o ridice pe fiica sa Carmen la rangul de ducesă. Juan a fost de acord. Curtenii l-au avertizat pe Franco că prințul era un liberal secret și un libertin lăudăros, dar Juan Carlos l-a tratat pe Franco ca pe un rege bătrân; Caudillo a avut încredere în el. În 1968, dictatorul, îmbătrânit și controlat de fiica sa și de soțul acesteia, a cedat ultima posesiune a Spaniei, micuța Guineea Ecuatorială, lui Macías Nguema, fiul unui vrăjitor Fang, care își văzuse tatăl ucigându-și fratele înainte de a fi ucis în bătaie de joc de către un oficial colonial spaniol; mama sa s-a sinucis; el însuși era bolnav mintal, consumator de droguri, care a căutat tratament în spitalele de boli mintale spaniole. La o întâlnire la Madrid pentru a discuta despre viitorul țării, el a afirmat că Hitler a vrut să elibereze Africa, dar că a cucerit continentul greșit. Adesea își pierdea gândurile în timpul discursurilor, ceea ce alegătorii au interpretat ca fiind o slăbiciune fermecătoare, dar, la scurt timp după ce a câștigat primele alegeri prezidențiale, și-a aruncat ministrul de externe pe fereastră și s-a angajat într-o domnie a terorii de o intensitate uimitoare. Considerându-se pe sine însuși ca fiind Miracolul Unic și glorificat cu motto-ul "Nici un alt Dumnezeu decât Macías Nguema", a organizat execuții în masă a aproximativ 50.000 de victime, uneori înecate de muzică pop engleză la volum mare. El a păstrat întregul tezaur în valize în casa sa, jefuind mica țară bogată în petrol și ucigând sau exilând o treime din populație. Guineea Ecuatorială era atât de mică încât Nguema a condus cu ajutorul familiei sale, care era singura persoană suficient de puternică pentru a-l distruge.

Succesiunea spaniolă a decurs mai ușor. La 20 noiembrie 1975, Franco a murit, iar Juan Carlos i-a succedat ca rege, promițând: "Jur pe Dumnezeu și pe sfintele Evanghelii să... rămân loial principiilor Movimiento Nacional" și făcând-o pe fiica dictatorului, Carmen, ducesă de Franco.

Niciun monarh din Europa nu se mai bucurase de o asemenea putere din 1918. Departe de a fi un franchist, Juan Carlos, în vârstă de treizeci și șapte de ani, un vânător compulsiv de vânat mare și de femei blonde, era un democrat. Timp de șase ani, a condus cu grijă Spania spre democrație, demitându-l pe premierul franchist și numindu-l în locul său pe un fost franchist devenit democrat, Adolfo Suárez, care, în iunie 1977, a câștigat primele alegeri reale din ultimii patruzeci de ani. Noua constituție a lui Suárez l-a transformat pe Juan Carlos într-un monarh constituțional. Dar reușita regelui avea să fie pusă la încercare: în noiembrie 1978, o lovitură de stat militară - Operațiunea Galaxia - a fost zădărnicită, dar ofițerii, crezând că Juan Carlos poate fi controlat, au plănuit un alt putsch pentru a restabili dictatura.

În India, Indira Gandhi a fost cea care a lansat o lovitură de stat.

INDIRA ȘI FIUL

Cea mai mare democrație din lume devenea o dinastie ereditară: Indira Gandhi și-a promovat acum fiul preferat, Sanjay, pentru a treia generație de Nehrus.

În timp ce fiul ei cel mare, Rajiv, era un pilot senin al Indian Airlines cu o soție italiană, Indira îl adora pe al doilea fiu al ei arogant, Sanjay, un prinț impulsiv, răsfățat și autoritar, cu o voință de putere care o egala pe Indira. Un playboy care făcea curse de mașini și pilota avioane, a vrut să fie un industriaș indian, fondând o fabrică de mașini care a supraviețuit datorită favorurilor guvernamentale. Indira își făcea griji pentru el și era fascinată de el. "Rajiv are un loc de muncă", scria ea, "dar Sanjay nu are... El seamănă atât de mult cu mine la acea vârstă - cu toate asperitățile și toate celelalte - încât mă doare inima pentru suferința pe care ar putea să o suporte".

Stilul imperios al Indirei, ascensiunea lui Sanjay, corupția Congresului și criza petrolului au provocat greve și revolte în țară. Până în 1975, toate aceste crize au convergent. Procesele în instanță au scos la iveală plățile în numerar murdare ale aghiotanților Indirei și au folosit tehnicalități pentru a contesta propria victorie electorală. Morbidă și suspicioasă, neavând încredere în nimeni, văzând o "conspirație profundă și generalizată... forțele dezintegrării... în plină desfășurare", Indira avea acum o încredere exagerată în Sanjay, căruia acest potentat rece ca gheața îi scria cantonete absurde: "Sanjay, ființă feroce / ... ale cărei judecăți aproape întotdeauna mușcă".

În iunie 1975, o contestație legală invocând corupția electorală a invalidat alegerea ei. Sanjay a avertizat-o de o "conspirație" și i-a spus să nu demisioneze. 'Știi în ce stare se afla țara', a spus ea. 'Ce s-ar fi întâmplat dacă nu aș fi fost acolo pentru a o conduce? Eram singura care putea, știți'.

La 25 iunie, Indira a declarat stare de urgență 'pentru a aduce o situație de calm și stabilitate'. Folosind vechea legislație britanică menținută în vigoare de Adunarea Constituantă a Indiei, Indira a arestat opozanții și a cenzurat presa, comparând India cu un copil bolnav și pe ea însăși cu mama acestuia: "Oricât de drag ar fi un copil, dacă medicul i-a prescris pastile, acestea trebuie administrate... Când un copil suferă, suferă și mama". Propriul ei copil, Sanjay, care îi disprețuia pe indienii "fără curaj" care "nu

aveau curaj", a minimalizat democrația: "Generațiile viitoare nu își vor aminti de noi după câte alegeri am avut, ci după progresele pe care le-am făcut". Sanjay s-a lăudat cu puterea sa - mama sa "evident că îmi asculta opiniile, le asculta când aveam cinci ani" - și a lansat un program de douăzeci și cinci de puncte de reforme radicale pentru a combate sărăcia, a curăța mahalalele și a controla creșterea populației. Indira l-a promovat ca lider al Tineretului Congresului și stăpân peste Delhi. S-a bucurat de puterea sa, locuind chiar lângă Indira și stând în permanență cu ea. A râs de democrație, care "aruncă în sus doar persoana mediocră".

Aroganța lor a dus la abuzuri: s-au făcut averi în dezvoltarea imobiliară; 140.000 de persoane au fost arestate, inclusiv 40.000 de sikhs; aceeași soartă au avut-o toți liderii opoziției. Sanjay a supravegheat o campanie de sterilizare pentru a reduce populația: 8,3 milioane de bărbați au fost supuși vasectomiei, unii dintre ei cu forța, cu rezultatul că mulți au murit din cauza infecțiilor. 'Indira este India și India este Indira', au declarat curtenii ei din Congres, într-o 'formă de exces oriental la care nu acord nicio atenție'. Dar isprăvile lui Sanjay au subminat-o. 'Cei care îl atacă pe Sanjay mă atacă pe mine', spunea ea. 'El nu este un gânditor, ci un făptuitor'. Cu toate acestea, Sanjay era detestat. Când Indira a pus capăt stării de urgență și a convocat alegeri în martie 1977, a fost învinsă atât de rău încât și-a pierdut propriul loc în Lok Sabha - camera inferioară - în timp ce Sanjay nu a reușit să câștige unul. La scurt timp după aceea, ea și apoi Sanjay au fost arestați. Indira și fiul ei erau cu siguranță terminați - la fel cum soția lui Mao s-a înălțat.

La 9 septembrie 1976, imediat după miezul nopții, asistat de prietenele sale infirmiere, de soția sa Jiang Qing și de moștenitorul neidentificat Hua, Mao a murit. Banda celor patru controla Partidul. Jiang Qing a cerut să-i succeadă lui Mao la președinție.

MICUL TUN, CEI OPT NEMURITORI ȘI BANDA SCORPIONULUI

Hua Guofeng, acum președinte și premier, era alarmat; la fel și veteranii lui Mao, care au contactat în secret Micul Tun, Deng, aflat în arest la domiciliu în complexul conducerii, Zhongnanhai. În timp ce Jiang suspecta o conspirație, Deng și dușmanii ei au plănuit o lovitură de stat, recrutând Gărzile Centrale, Unitatea 8341, pretorienii. La 6 octombrie, Hua a invitat o parte din Gang pentru a discuta un nou volum din operele lui Mao. Doi dintre ei au fost arestați la sosire; nepotul lui Mao a fost prins în Manciuria;

vicepreședintele Wang Hongwen s-a opus arestării, omorând două gărzi; apoi Unitatea 8341 a înconjurat conacul lui Jiang de pe Fisherman's Terrace și a arestat-o pe aceasta.

Hua avea posturile de conducere, dar puterea curge fluid către autoritate, nu către birou: spre deosebire de apă, ea curge întotdeauna în amonte. Deng ținea curtea acasă, dar nu deținea nicio funcție. Șase luni mai târziu, Micul Tun, în vârstă de șaptezeci și trei de ani, în calitate de vicepreședinte și șef de cabinet, a preluat comanda, luând decizii care aveau să schimbe lumea: Mao, a decretat el, era "șapte părți bun, trei părți rău", dar greșelile vor fi puse pe seama Bandelor celor patru, care au fost judecate, iar Jiang Qing condamnat la moarte. Dar decizia sa titanică a fost aceea de a deschide piețele chinezești, menținând în același timp monopolul de putere al Partidului. 'Nu contează dacă o pisică este neagră sau albă; dacă prinde șoareci, este o pisică bună'. Pisica era bună. Reformele sale, spunea el, au fost "a doua revoluție" a Chinei. Și-a amintit de vechiul său aliat, Xi Zhongxun, aflat în dizgrație timp de șaisprezece ani, abia ieșit din închisoare, pe care l-a numit să conducă Guangzhou (Canton). Xi a propus o inovație: o regiune comercială. "Să le numim zone speciale", a fost de acord Deng, adăugând o frază din Marșul lung: 'Trebuie să găsești o cale de intrare, pentru a lupta pe o cale sângeroasă de ieșire'. Fiul lui Xi Zhongxun, Jinping, care petrecuse ani între țărani, s-a întors pentru a se alătura copiilor elitei - prinții - care erau conștienți că într-o zi vor contribui la conducerea Chinei. Zonele economice speciale ale lui Xi aveau să alimenteze explozia economică a Chinei. Dar în politica externă 'Ar trebui să acționăm cu calm. Nu fiți nerăbdători'. Marea Britanie privea cu îngrijorare: contractul de închiriere a Hong Kong-ului urma să expire în 1997. Și aici Deng a fost flexibil, recunoscând "o țară, două sisteme", spunând în același timp că China "își va ascunde capacitățile și va aștepta momentul potrivit".

Jovial, piperat, micuț, cu gură mare, Micul Tun era acum liderul suprem. Deng a renunțat curând la majoritatea pozițiilor sale, hotărând totul în timpul unor întâlniri acasă cu veteranii - cunoscuți sub numele de Cei Opt Nemuritori, după opt eroi din mitologia chineză - fumând, jucând șah și expectorând într-o scuipătoare, în timp ce fiica sa cea mică, Deng Rong, lua notițe. În afacerile mondiale, el a sfătuit: "Observă cu calm, asigură-ne poziția". Occidentul a fost fermecat de Deng, dar, nerăbdători să se dezghețe, studenții chinezi sperau la pluralism. Micul Cannon a fost flexibil în ceea ce privește ideologia și economia, dar niciodată în ceea ce privește puterea: aceasta venea încă de la țeava unui pistol.

În noiembrie 1975, ultimul imperiu, Portugalia, s-a retras brusc din Africa, în timp ce o nouă putere străină a sosit: cubanezii.

AFRICA LUI CASTRO

Războiul anticolonial al lui Castro a fost o inversare aproape simetrică a istoriei, a cărei ironie a apreciat-o: ca fiu al unui colonialist spaniol, el a trimis armata sa, în majoritate neagră, să lupte împotriva forțelor susținute de SUA în toată Africa. Cuba, spunea el, "răsplătea Africa pentru comerțul cu sclavi". El a considerat Africa ca fiind "veriga cea mai slabă din lanțul imperialist" și era dispus să impună marxismul - un antidot ideologic european la imperiul european - pe continent. Intervenția sa a fost declanșată de o lovitură de stat la Lisabona: în aprilie 1974, o cabală de căpitani, obosiți de opresiunea internă și de războaiele africane, au preluat puterea. Revoluția garoafelor, care a instaurat democrația în Portugalia, a pus capăt la cinci secole de imperiu și la treisprezece ani de războaie coloniale - dar a accelerat o luptă sângeroasă pentru Angola.

La 11 noiembrie 1975, Agostinho Neto, liderul marxist al mișcării de eliberare MPLA, un medic format la Lisabona și fiul unui pastor metodist, a declarat independența Angolei și a cucerit capitala Luanda, chiar în timp ce două facțiuni anticomuniste rivale ocupau alte părți ale țării. Neto, căsătorit cu o portugheză, era un revoluționar veteran care se întâlnise cu Castro și Che la Havana și fusese întemnițat în mod regulat de Salazar, continuând în același timp să practice medicina. După războaiele coloniale sub dictatura de dreapta a lui Salazar și secole de prădăciune portugheză, războiul a fost brutal. Neto a executat orice opoziție, declarând un stat cu un singur partid de tip sovietic, și a apelat la Moscova și Havana pentru ajutor. 'Am acceptat provocarea', a declarat Castro, care a numit-o în mod special Operațiunea Carlota, după numele unei femei înrobite care, 'în 1843, a condus una dintre multele revolte împotriva stigmatelor sclaviei și și-a dat viața'. Americanii au sprijinit celelalte facțiuni, iar aliatul lor secret, Africa de Sud, a ocupat Africa de Sud-Vest și apoi a invadat Angola. Treizeci și șase de mii de cubanezi au fost trimiși de urgență pentru a preveni căderea Luandei, numărul acestora ajungând în curând la 55.000. "De puține ori în istorie", s-a lăudat Castro, care a zburat pentru a vizita frontul, "un război - cea mai teribilă și sfâșietoare acțiune umană imaginabilă - a fost însoțit de un asemenea grad de umanitate din partea învingătorilor". Trupele cubaneze, a adăugat el, au fost acolo timp de cincisprezece ani. Încă din primăvara anului 1988, aproximativ 40.000 de trupe cubaneze, comuniste angoleze și namibiene au învins rebelii angolezi și aliații lor sud-africani la Cuito Cuanavale, cea

mai mare bătălie modernă din istoria Africii. Peste 300.000 de soldați cubanezi au servit în această țară.

Angola a devenit linia frontului feroce într-un război prin procură care a făcut ravagii în Africa de Sud de la un ocean la altul. În vest, Castro susținea insurgenții din Africa de Sud-Vest; în est, în cealaltă colonie a Portugaliei, Mozambic, Samora Machel, fiul unui fermier înstărit, al cărui bunic luptase pentru ultimul rege din Gaza, și-a declarat independența, susținut de Castro și luptând împotriva contrarevoluționarilor susținuți de Africa de Sud. După secole de dominație portugheză și patruzeci de ani de dictatură feroce de dreapta, Machel a naționalizat proprietățile, a torturat oponenții în "centre de reeducare" și a executat 30.000 de dușmani de clasă. În centru, cei 270.000 de rhodesieni albi au sfidat planurile britanice de a acorda independența pentru șase milioane de africani. Susținuți de Africa de Sud a apartheidului, rodesienii au luptat împotriva majorității covârșitoare de negri, care revendicau independența la zeci de ani după majoritatea africanilor pentru țara pe care au numit-o Zimbabwe, în onoarea orașului din secolul al XIII-lea aflat în ruină.

La începutul anului 1977, Castro a primit cereri de ajutor din partea lui Mengistu în Etiopia și a trimis 16.000 de soldați. 'Ne-am simțit obligați să îi ajutăm pe etiopieni', a spus el, 'și să ne facem partea noastră'. La scurt timp după sufocarea lui Haile Selassie, Etiopia a început să se dezintegreze: insurgenții din Tigray și Eritreea și-au intensificat rebeliunile la centru. Revoluția și-a consumat copiii. 'Îi vom aborda pe dușmanii noștri care se vor afla față în față cu noi', spunea Mengistu, 'și nu vom fi înjunghiați pe la spate. Îi vom înarma pe tovarăși și vom răzbuna sângele tovarășilor noștri de două și trei ori'. Mengistu și Atnafu au scos pistoalele unul împotriva celuilalt în timpul întâlnirilor, în timp ce rivalitatea lor fierbea. La 3 februarie 1977, Mengistu a efectuat o epurare a Comitetului permanent al Derg, scoțând o mitralieră și secerându-și personal camarazii, ucigând 58 de ofițeri Derg. Apoi a fost ales președinte și a devenit dictator, bazându-și teroarea - Qey Shibir - pe cea a lui Lenin din 1918. Brejnev și Castro au fost impresionați. 'Mengistu mi se pare un lider liniștit, onest și convins', a conchis Castro. 'Este o personalitate intelectuală care și-a arătat înțelepciunea la 3 februarie... A pus ca dreptacii să fie arestați și împușcați'. Rivalul său, Atnafu, fusese plecat din oraș la 3 februarie, dar a fost executat mai târziu în acel an.

'Vrem să vă asigurăm, tovarășe Brejnev', a spus Mengistu într-o vizită la Kremlin, 'vom sacrifica totul pentru revoluție'. Aceasta nu a fost o hiperbolă. 'Moarte contrarevoluționarilor', a strigat el la un miting, spărgând în mod dement sticle de lichid roșu. Dar Teroarea sa a fost, de asemenea, o ripostă imperială: "Ne-am luptat cu ei atunci

când au încercat să dezmembreze națiunea". Mengistu a fost responsabil pentru 750.000 de morți. Dar somalezii înaintau spre Harar, în estul Etiopiei; în Tigray, un savant talentat pe nume Meles Zenawi, în vârstă de doar 22 de ani, care câștigase premiul cel mare Haile Selassie la cea mai bună școală din Addis, a fondat Liga marxist-leninistă din Tigray care, în mod bizar, l-a susținut pe Enver Hoxha în Albania împotriva tuturor marilor puteri; în Eritreea, un fanatic marxist, Isaias "Isu" Afwerki, instruit la Beijing, a fost înarmat de China. Etiopia sovietică era în pericol; Castro a trimis mai multe trupe pe calea aerului.

După un progres triumfător prin Africa, vizitându-i pe Neto și Mengistu, Castro a zburat la Moscova pentru a se alătura lui Brejnev, sărbătorind încă un succes: Comuniștii au preluat puterea în Afganistan.

Șahul Zahir, fiul monarhului fondator al dinastiei, a navigat cu succes în Războiul Rece, sovieticii și americanii încercând să susțină proiectele afgane, dar el era mult mai apropiat de sovietici: Kabul fusese prima vizită a lui Hrușciov în Asia de Sud. KGB-ul a finanțat un Partid Comunist care era divizat între facțiuni pashtun și cele vorbitoare de farsi, exact în momentul în care reformele șahului au declanșat o mișcare islamistă. În 1973, șahul a fost răsturnat de vărul său și premier de lungă durată, prințul Daoud, care era susținut de comuniști. Dar reformele sale au dezamăgit, în timp ce revendicările sale privind Pashtunistanul în Pakistan l-au determinat pe premierul Bhutto să înceapă să finanțeze islamiștii prin intermediul serviciului său secret ISI. Când Brejnev s-a plâns de interferența americană în Afganistan, Daoud l-a sfidat și a început să aresteze comuniști.

În aprilie 1978, trupele comuniste au luat cu asalt palatul și l-au mitraliat pe Daoud și familia sa, inclusiv femeile și copiii, aruncându-i într-o groapă comună. Nur Muhammad Taraki - un scriitor veteran de romane realist-socialiste afgane care a combinat feminitatea bon vivant cu marxismul fanatic - a preluat controlul și s-a autoproclamat "Geniul Orientului". A devenit atât de încrezător și de neatent încât s-a lăudat KGB-ului: "Reveniți peste un an - moscheile vor fi goale!".

Brejnev l-a privit pe Taraki ca pe un coleg leninist și i-a sprijinit programul de educație laică, reformă agrară și drepturi pentru femei - în mare parte asemănător cu ceea ce americanii vor încerca să impună după 11 septembrie. Dar reformele lor radicale i-au îndepărtat pe afganii conservatori, în timp ce facțiunea pashtun a început să-și ucidă rivalii tadjici moderați. Sovieticii i-au sfătuit să înceteze să se mai ucidă între ei, însă "continuă să execute oameni care nu sunt de acord cu ei", a declarat premierul sovietic Kosygin. În timp ce mujahedinii (gherilele islamiste) lansau un jihad anticomunist,

Taraki a implorat trupe sovietice și a masacrat orice opoziție, premierul său Hafizullah Amin ucigând aproximativ 30.000 de persoane în primele 18 luni. Apoi, în septembrie 1979, Amin l-a arestat pe Taraki și, pretinzând că Brejnev i-a dat permisiunea, a pus să fie strangulat bătrânul. Brejnev era supărat; zona rurală era plină de jihadiști; rușii pierdeau controlul, iar președintele KGB, Iuri Andropov, avea o soluție de modă veche - otrava.

Brejnev, acum în vârstă de șaptezeci și doi de ani, tocmai suferise un atac cerebral, dar colegii săi geriatrici din conducerea Kremlinului nu au simțit nevoia de a-l pensiona într-un sistem la fel de sclerozat ca și arterele sale. Declinul său a fost rapid. Bolnav și dependent de somnifere, consumând mult alcool, Brejnev s-a luptat să își controleze familia, fiica sa Galina făcând contrabandă cu diamante siberiene și având cu nerușinare aventuri cu gangsteri și îmblânzitori de lei. Orizontul acestui potentat al lumii s-a micșorat. Adesea Brejnev era singur toată ziua: "16 mai 1976. Nu a plecat nicăieri. Nu m-a sunat nimeni. Eu nu am sunat pe nimeni. Dimineața m-am tuns, m-am bărbierit și m-am spălat. M-am plimbat un pic. M-am uitat la Armata Centrală [echipa de fotbal] pierzând cu Spartak. Băieții au jucat bine'. Dar jurnalele dezvăluie cine se ridica. 'Yu. Andropov a sunat. A venit. Am vorbit. Andropov i-a furnizat sedative. Mai important, au discutat ce să facă cu afganii criminali.

ȘTIUTORUL SPION: ANDROPOV ȘI PROTÉGATUL LUI GORBACHEV

"A fost înființat un comitet", i-a scris Andropov lui Brejnev, "pentru a-l lichida pe Amin". KGB-ul avea un departament - Camera - dedicat otrăvurilor. Andropov a infiltrat în bucătăriile lui Amin un asasin azer, cu nume de cod Patience, antrenat ca bucătar.

Andropov a avut o viziune de reformare a Uniunii Sovietice. În calitate de ambasador la Budapesta, el a orchestrat zdrobirea revoluției maghiare din 1956, iar apoi, numit președinte al KGB în 1967, a supervizat invazia Cehoslovaciei, precum și noile represiuni împotriva disidenților și a refuzurilor evreiești, concepând utilizarea spitalelor psihiatrice pentru a "distruge disidența sub toate formele ei". Implacabil, abstinent și incoruptibil, Andropov era un inchizitor dostoievskian care știa totul despre toată lumea. La un interviu cu un subordonat care i-a spus: "Lasă-mă să-ți povestesc despre mine", Andropov i-a răspuns: "Ce te face să crezi că știi mai multe despre tine decât mine?" Dar Andropov avea un secret de familie: fusese crescut de un tată vitreg și lucrase pe barjele

de pe Volga, un trecut proletar perfect, dar era de fapt fiul unui bijutier evreu, Karl Fainshtein, ucis într-o revoltă antigermană în timpul Primului Război Mondial, și al soției sale Evgenia - un fapt pe care l-a ascuns pentru a se înscrie în Partidul Comunist în 1937. Evreitatea sa secretă nu l-a descurajat să îi persecute pe disidenții evrei.

În străinătate, Andropov a disprețuit corupția și slăbiciunea democrațiilor occidentale și a urmărit programe sofisticate de dezinformare, care sunt adevărata origine a "fake news" de astăzi. Acest leninist înrăit, care iubea romanele polițiste și jazzul, credea că erau necesare măsuri dure în timp ce dictatura se reforma. El și-a dat seama că statul sovietic, din ce în ce mai interconectat cu economia mondială, trebuia să se schimbe. Cheltuielile sale militare - 15% din PNB - nu erau scandaloase pentru o superputere. În 1977, noul său zăcământ de petrol din Siberia de Vest l-a făcut cel mai mare producător mondial. Cu toate acestea, era excesiv de dependentă de profiturile din petrol, pe care le cheltuia pentru a importa cereale în loc de tehnologie occidentală și pentru a subvenționa Cuba și alți vasali, ceea ce Andropov numea "jaf vulgar". 'Sarcina este de a elabora un sistem de măsuri logistice, economice și morale', a spus el, 'care să încurajeze reînnoirea echipamentelor și a managerilor'. El a prevăzut pericolul prezentat de structura lui Lenin de cincisprezece republici 'independente'. 'Să scăpăm de partiția națională', a spus el. "Desenați-mi o nouă hartă a URSS".

'În douăzeci de ani', spunea el în 1975, 'vom putea să ne permitem ceea ce își permite Occidentul acum, libertatea de opinie și de informare, diversitatea în societate și în artă'. Dar el credea că puterea politică trebuie să rămână monopolul Partidului Comunist. La fel ca Deng în China, a avut în vedere o libertate economică în creștere, dar un control politic de oțel. El a fost "cel mai periculos", a remarcat un reformator, Alexander Yakovlev, "pentru că era cel mai inteligent".

Andropov se împrietenise recent cu un nou lider energic al partidului din Stavropol, pe care îl vizita în vacanțe, excursii și cântece interzise de propriul KGB: Mihail Gorbaciov. Viitorul Gorbaciov l-a lăudat pe Brejnev și a făcut ceea ce era necesar pentru a se ridica. Dar el și soția sa Raisa, cu părul arămii, ambii copii ai unor familii ucise de Stalin, au fost îngroziți de inerția lui Brejnev.

Andropov a ghidat ascensiunea lui Gorbaciov, care știa că sistemul eșua. Gorbaciov a găsit un spirit înrudit în durul, dar inteligentul șef de partid georgian, Eduard Șevardnadze, cu ochi albaștri și un penaj de păr alb, care, mergând pe plaja Mării Negre, i-a spus brusc: "Știi, totul este putred". În 1978, Brejnev, impulsionat de Andropov, l-a

promovat pe Gorbaciov în Politburo la Moscova. 'Chiar avem nevoie de asta?', a întrebat Raisa.

'Nu putem continua', a răspuns Gorbaciov, 'să trăim așa'.

La Kremlin, a fost uimit să-l vadă pe secretarul general adormind în timpul ședințelor Politburo. Conducerea funcționa ca 'o scenă din Gogol'. Gorbaciov s-a plâns lui Andropov, care i-a răspuns că 'stabilitatea partidului, a țării și chiar a lumii' le cerea 'să-l susțină pe Leonid'.

Mai jos, în rândurile inferioare ale KGB-ului, Andropov a încurajat un spirit de loialitate cavalerească. În 1969, el a promovat un nou cult al polițistului secret, cel al ceaușistului, susținând o miniserie de televiziune "Șaptesprezece momente de primăvară", în care apărea un super-spion sovietic, colonelul Isayev, care pătrunde în cartierul general nazist folosind numele Stierlitz. A funcționat. Stierlitz a devenit un erou sovietic. Brejnev a îndrăgit atât de mult serialul încât a schimbat calendarul ședințelor Comitetului Central pentru a-l viziona, iar acesta i-a inspirat pe mulți - inclusiv pe un student la drept din Leningrad, pe nume Vladimir Putin - să se alăture KGB-ului. Putin l-a venerat ca erou pe Andropov și a vrut să fie Stierlitz. 'Noțiunea mea despre KGB', își amintea el, 'venea din poveștile romantice cu spioni'.

În 1975, Putin s-a alăturat KGB-ului la vârsta de 23 de ani, lucrând atât în contrainformații, cât și în supravegherea internă. Ulterior, a fost instruit la Institutul Iuri Andropov. Trecutul său a fost unul convențional. Crescuse în apartamentele sărăcăcioase și cu scurgeri ale unui bloc decadent din Leningrad, alergând cu copiii străzii, dar mama sa, Maria, în vârstă de patruzeci și unu de ani la nașterea sa, pierduse un copil în timpul Asediului și îl răsfățase cu acea atenție specială care uneori poate înzestra un copil cu o mare încredere în sine. Vladimir - cunoscut sub numele de Vova - a fost salvat de bunătatea unui vecin evreu care l-a hrănit în timp ce părinții săi lucrau și de antrenamentul său sportiv ca luptător de karate. Dar el avea o legătură mai profundă cu poliția secretă: bunicul său Spiridon lucrase în cadrul personalului de serviciu al NKVD, gătind atât pentru Lenin, cât și pentru Stalin; tatăl său servise în unități NKVD în timpul războiului.

Acum, otrăvirea tiranului afgan s-a dovedit mai dificilă decât spera Andropov: Brejnev și Politburo se chinuiau să afle ce să facă. Andropov a sfătuit inițial reținerea. Să lăsăm otrava să-și facă treaba. Dar dacă intervenția devenea necesară, cu siguranță ar fi fost rapidă și ușoară.

În august 1978, șahul Iranului a primit un telefon de la potentatul său vecin, Saddam Hussein, vicepreședintele irakian, care l-a întrebat dacă ar aproba uciderea acelui iranian incomod exilat în Irak, ayatollahul Khomeini. Saddam a explicat că Khomeini făcea probleme printre șiiții irakieni. Saddam putea să-l ucidă sau să-l exileze. Ce ar alege șahul?

IMAM, ȘAH ȘI SADDAM

Până acum, chiar și curtenii șahului sugerau reforme. În iunie 1974, Alam l-a întrebat: "Cum ne putem aștepta ca oamenii să rămână fără pâine, când noi le spunem că ne aflăm în mijlocul unei epoci de aur?". Șahul "a părut complet surprins și mi-a ordonat să înființez un comitet". Cu toate acestea, planul șahului de a transforma Iranul în hegemon al Golfului și de a destrăma Irakul funcționa. El a sprijinit o insurecție kurdă sângeroasă, condusă de cel mai recent lord războinic al familiei Barzani, care i-a forțat pe irakieni să le recunoască autonomia. Dar liderul emergent al Irakului - Saddam Hussein - se temea că pierderea Kurdistanului ar fi dus la dezmembrarea țării.

Șahul și Alam îl priveau pe Saddam ca pe un "tânăr subțire, chipeș și cu o inteligență considerabilă". Născut în orașul Tikrit, nu fusese răsfățat de o mamă admirativă și nici nu intrase în conflict cu un tată agresiv. În schimb, tatăl său murise după nașterea sa, iar mama sa, Sabha, se prăbușise, trimițându-l pe copil să fie crescut la Bagdad de fratele ei, Khairallah Talfah, un naționalist arab radical. Khairallah l-a introdus pe băiat în Partidul Baathist, care, în 1963, a preluat puterea atât în Irak, cât și în Siria, deși a fost curând paralizat de certuri și epurări. "Baathiștii", a spus Hrușciov, urmărind crimele, "și-au împrumutat metodele de la Hitler". Saddam a câștigat laude cu tentativa de asasinare a unui președinte irakian și a fugit în Egipt, dar în 1968 s-a întors atunci când vărul său, generalul Ahmed al-Bakr, care era la rândul său căsătorit cu sora unchiului Talfah, a preluat puterea în ultimul spasm al luptelor dintre facțiunile baathiste, numindu-l pe Saddam în funcția de șef al poliției secrete.

Când Saddam s-a căsătorit cu fiica unchiului său, Sajida, o profesoară, s-a plasat în centrul unui mic clan, căruia i s-au alăturat în curând fiul unchiului său și frații săi vitregi. În timp ce șahul cheltuia miliarde de dolari pe armament american, Saddam, vicepreședinte al Comandamentului Revoluționar, a cultivat Moscova. În aprilie 1972, Bagdadul a semnat un tratat cu sovieticii, în timp ce Saddam a devenit un apropiat al

spionului KGB Evgheni Primakov - uneori cu numele de cod Maxim, deși numele său real era Finkelstein (era evreu) - care admira la irakian o "fermitate care se transforma adesea în cruzime, o voință puternică la limita încăpățânării implacabile". Al-Bakr s-a îmbolnăvit chiar în momentul în care rebelii kurzi ai șahului amenințau să desprindă nordul Irakului. Saddam nu a fost suficient de puternic pentru a-i opri; a trebuit să negocieze.

La o întâlnire în Alger, în martie 1975, șahul a reușit o lovitură de stat atunci când Saddam a cedat controlul iranian asupra căii navigabile Shatt al-Arab în schimbul abandonării kurzilor. Succesul descurajează reformele, iar șahul era triumfător. În luna iulie a anului următor, Alam era disperat: "Pretindem că am adus Iranul în pragul unei Mari Civilizații, dar este lovit de pene de curent și nu putem garanta nici măcar apa în capitală..." Șahul a negat totul: "Singurul lucru în neregulă cu economia este ritmul extraordinar în care crește".

Puterea este corozivă; șahul juca acest joc din 1941, adică de aproape patruzeci de ani. 'Nu există o mână fermă la cârmă', a avertizat Alam, 'căpitanul este suprasolicitat'. Între timp, 'Poporul vrea mai mult decât progres material, el cere dreptate, armonie socială, o voce în afacerile politice. Sunt foarte îngrijorat'. Dar, până în ianuarie 1977, venituri uriașe fuseseră risipite. 'Suntem faliți', i-a spus șahul lui Alam.

Una dintre amantele suedeze ale șahului a făcut o intoxicație alimentară, dar când ministrul de la curte a trimis medicul regal, acesta s-a dus în schimb la "prietena franceză" a lui Alam. 'Majestatea Sa aproape că a plâns de râs'. Dar iranienii nu râdeau. Milioane de țărani se revărsaseră în orașe, unde, fără ancore și sărăciți, neglijați de elitele venale, se îndreptau spre mullahii tradiționali și ascultau casete aduse pe ascuns de Ayatollahul Khomeini din Najaf care îl numea pe șah 'șarpele american al cărui cap trebuie zdrobit cu o piatră'. Acum Saddam i-a oferit șahului capul lui Khomeini: regele regilor a respins oferta. Saddam l-a expulzat pe ayatollah.

Khomeini s-a refugiat la Paris. Președintele francez Giscard d'Estaing s-a consultat cu șahul, care nu s-a opus. În octombrie, Khomeini s-a stabilit la Neauphle-le-Château, o suburbie pariziană. Aparițiile sale mediatice, așezat berobabil sub un măr, antiteză a sclipirilor cu brățări aurii ale șahului, au fost gestionate de o alianță de liberali educați, moderați șiiți și revoluționari de stânga, instruiți de OEP în Liban. Fiecare credea că îl controlează pe bătrân. Nici unul nu a reușit.

Șahul a minimalizat amenințarea, numindu-și opoziția "câțiva ticăloși corupți"; SAVAK a continuat să aresteze și să tortureze suspecți. Dar problema cu un regim unipersonal

este că depinde de supraviețuirea unui singur om: șahul, care se simțea epuizat, a fost diagnosticat în secret cu cancer limfatic, în timp ce administratorul său, Alam, era el însuși pe moarte din cauza cancerului. Tratat cu steroizi, deprimat și pasiv, șahul Mohammad a ezitat. A ignorat începutul demonstrațiilor regulate și atacurile fundamentaliste. Apoi, în august 1978, un incendiu la cinematograful Rex din Abadan, provocat cu benzină, a incinerat 420 de persoane - ușile au fost găsite încuiate. A fost o provocare a teroriștilor islamici și a funcționat: SAVAK a fost acuzat, iar protestele au luat amploare.

Șahul bolnav și-a pierdut dorința de a lupta, refuzând să împuște protestatarii. Dar s-a consultat cu aliatul său, America, unde reacția de după Watergate a dus la Casa Albă un democrat fără experiență, moralizator și cu dinți, Jimmy Carter, un cultivator de alune din Georgia. Carter era anti-Kissinger, dar simpla sa prezență a slăbit puterea americană. El a dat de înțeles că nu îl susținea pe șah, în timp ce trimișii lui Khomeini au mărturisit că ayatollahul nu va amenința niciodată petrolul american. În timp ce milioane de oameni fierbeau pe străzi, șahul era uimit de trădarea americană și se străduia să găsească pe cineva care să devină premier; în timp ce armata sa se ofilea, monarhia sa se prăbușea ca lemnul putred. La 8 septembrie 1978, forțele de securitate au tras asupra protestelor în masă, ucigând aproximativ 100 de persoane: Vinerea neagră a oferit martiri și un impuls.

La 16 ianuarie 1979, șahul, fragil, palid, dar drept și demn, s-a îmbarcat în avionul său în timp ce un tânăr ofițer cădea în genunchi pentru a-i săruta mâna, iar Farah, sedată, plângea în tăcere. Șahul a zburat spre Egipt, unde Sadat l-a întâmpinat. Două săptămâni mai târziu, la 1 februarie, Khomeini a decolat de la Paris cu un avion plin de consilierii săi de stânga și de jurnaliști americani de știri care l-au întrebat cum se simte. "Hichi" - Nimic - a răspuns el, respingând sentimentalismul american și exprimând în schimb măreția mistică a lui Dumnezeu. Șase milioane de oameni - una dintre cele mai mari mulțimi din toate timpurile - aproape că l-au strivit în timp ce convoiul său se îndrepta spre Cimitirul Martirilor, unde a trebuit să fie salvat de un elicopter militar. 'Eu voi decide guvernul', a spus el mulțimii. 'Voi lovi cu pumnul în dinți acest guvern [provizoriu]'. Momentul decisiv a venit repede: aliații săi seculari au aranjat ca el să rămână în școala de fete Refah, dar în dimineața următoare mullahii, aliați și foști elevi, au dat buzna și l-au transportat pe Khomeini, aclamat acum ca imam infailibil, la sediul lor.

Deși numise un islamist moderat ca premier, îi păcălise pe stângiști, pe moderați și pe americani: Khomeini a delegat puterea unui Consiliu al Revoluției Islamice, unde mulți

dintre elevii săi, oameni care intraseră și ieșiseră din închisoare de ani de zile, s-au alăturat cercului interior: unul dintre ei, un cleric de 40 de ani din Najad numit Ali Khamenei, în care Khomeini avea încredere, a organizat o nouă armată, Gărzile Revoluționare Islamice. Aceștia doi - mai întâi Khomeini, apoi Ali Khamenei - vor conduce Iranul ca imami până în anii 2020.

Adevărata natură a lui Khomeini a fost dezvăluită imediat, deoarece susținătorii săi au câștigat schimburi de focuri cu Garda Imperială și au arestat toți generalii și miniștrii. Pe aceștia i-au adus la școala Refah, unde judecătorul revoluționar șef, Sadeq Khalkhali, un gigolo plinuț și criminal, discipol al lui Khomeini din 1955 și lider de lungă durată al Fadayan-e Islam, i-a împușcat pe acoperiș. Când a primit un apel telefonic prin care i se cerea să amâne execuția premierului de lungă durată al șahului, le-a cerut să aștepte și apoi l-a împușcat personal înainte de a se întoarce - "Îmi pare rău, sentința a fost deja executată". Mai târziu s-a lăudat: "Am ucis peste 500 de criminali apropiați de familia regală... nu am niciun regret", cu excepția faptului că șahul a scăpat. În octombrie, șahul a sosit pentru tratament medical în America, inspirând o campanie "Moarte Americii": 400 de studenți au luat cu asalt ambasada americană de la Teheran. Aceștia au luat ostatici șaizeci și șase de americani, susținuți de Khomeini, care a folosit acest episod pentru a-i înlătura pe moderați și pentru a-și impune teocrația unică: liderul suprem - prin Legea Gardianului - era un monarh sacru absolut, superior unui președinte și unei adunări alese.

Umilit, Carter a trimis comandouri în cadrul Operațiunii Gheara de Vultur pentru a salva ostaticii, dar elicopterele s-au prăbușit într-o furtună de nisip, ucigând opt soldați, ale căror trupuri zbârcite au devenit recuzita unui macabru spectacol iranian. "Cine a zdrobit elicopterele domnului Carter?", a întrebat Khomeini. 'Noi am făcut-o? Nisipurile au făcut-o! Aceste nisipuri sunt agenți ai lui Dumnezeu. Lăsați-le să încerce din nou'. Nu au încercat. Comandanții șefi americani au nevoie de laurii victoriei: Carter a fost pătat de înfrângeri și nenorociri, dar a încurajat primul tratat de pace arabo-israelian.

La 19 noiembrie 1977, Sadat, încrezător după primele sale succese împotriva Israelului, a zburat cu curaj la Ierusalim.

JJ DIN GHANA ȘI SADAT LA IERUSALIM

Sadat a declarat în fața Knesset-ului: "Să punem capăt războiului". Gazda sa israeliană, Menachem Begin, un naționalist sumbru de origine poloneză care folosise terorismul pentru a submina Mandatul britanic, a răsturnat treizeci de ani de guvernare laburistă, câștigând voturile evreilor Mizrahi neglijați din țările arabe. Begin a restituit Sinaiul Egiptului în schimbul unei păci care a indignat restul lumii islamice. În martie 1979, când acordul a fost semnat la Washington, Assad al Siriei și Kadhafi al Libiei au denunțat trădarea lui Sadat, alături de imamul Khomeini.

Primul vizitator străin al lui Khomeini a fost Yasser Arafat, liderul palestinian, care antrenase mulți radicali iranieni în taberele sale libaneze finanțate de sovietici. Credința este contagioasă și fungibilă: revoluția din 1979 a schimbat lumea la fel de mult ca și cele din 1789 și 1917. Occidentalii seculari îl vedeau pe Khomeini ca pe un spectru din trecutul obscurantist și intolerant. De fapt, el era viitorul. Ambițiile lui Khomeini erau pan-islamice, nemărginite de șiitism sau de istoria iraniană, îmbrățișându-i pe palestinienii seculari ("Astăzi Iran, mâine Palestina"), precum și pe sunniți. Khomeini fusese inspirat de sunnitul egiptean Qutb, spânzurat de Nasser; acum, adepții lui Qutb erau inspirați de el. Președintele Sadat îi acordase azil prietenului său, șahul destituit aflat pe moarte, care s-a mutat din America în Panama, urmărit de agenții lui Khomeini care îi cereau uciderea sau extrădarea. Când a murit la Cairo, Sadat l-a înmormântat în Moscheea al-Rifai, alături de Ismail Magnificul și Farouk. Pacea lui Sadat cu Israelul și loialitatea față de șah au stârnit ura islamiștilor.

În Pakistan, la 4 aprilie 1979, fostul prim-ministru ales Bhutto a fost spânzurat la ordinul generalului islamist care îl depusese. Șeful Statului Major, generalul Muhammad Zia, îl destituise în iulie 1977 pe Bhutto, a cărui autocrație autoritară și manevre între socialism, islam și stăpânii feudali, ca să nu mai vorbim de asasinarea oponenților săi, au înrăit toate părțile. Bhutto însuși îl numise pe Zia și îl încurajase pe ofițerul vioi, mustăcios și cu pregătire britanică să promoveze islamul în armată, dar generalul l-a detestat, judecându-l ulterior pentru crimă. Acum, revoluția șiită iraniană l-a încurajat pe sunnitul Zia să islamizeze Pakistanul și să impună legea sharia.

Influența lui Khomeini era puternică, dar se confrunta cu o amenințare prezentă: îl disprețuia pe Saddam Hussein și a cerut distrugerea "baathiștilor fără Dumnezeu". Saddam l-a disprețuit la rândul său.

La 22 iulie 1979, Saddam Hussein, proaspăt președinte al Irakului, pufăind dintr-un trabuc, a urcat pe scenă la o reuniune a Consiliului de comandă al Revoluției pentru a lansa o epurare, înregistrată video și difuzată ulterior în toată țara. După pacea lui Sadat

cu Israelul, președintele al-Bakr propusese o uniune cu Assad, colegul său baasist din Siria: al-Bakr ar fi fost președinte, Assad adjunct, iar Saddam și-ar fi pierdut funcția. Prin urmare, Saddam a subminat înțelegerea. Acest lucru a dus la o schismă cu Assad al Siriei, care a făcut în schimb o alianță cu Iranul, o alianță care va asigura supraviețuirea dinastiei sale până în anii 2020.

După ce a pus la punct retragerea lui al-Bakr, Saddam a ieșit din umbră, un radical pe jumătate educat, a cărui ascensiune ușoară, cruzime ingenioasă și curte lingușitoare l-au convins de un destin providențial de a fi un nou Saladin și Nasser, Nabucodonosor și Stalin la un loc. După ce a preluat președinția, și-a arestat dușmanii și i-a torturat pentru a-i incrimina pe alții în "complotul sirian".

Acum, pe scenă, a prezidat numirea "fraților care ne-au trădat" din public cu nesimțirea unui comediant diabolic de emisiuni de jocuri. În timp ce erau numiți, Saddam a strigat "Ieșiți afară!", iar camerele de filmat au arătat agenți Mukhabarat în costum care îi escortau afară din sală, în timp ce supraviețuitorii își arătau loialitatea aplaudând, strigând și aclamându-l pe Saddam. Când totul s-a terminat, Saddam și aghiotanții săi au plâns, tamponându-și ochii cu batiste, iar mai târziu i-au condus pe supraviețuitori în pivnițe, unde li s-au dat pistoale și au fost forțați să împuște unii dintre prizonieri; alții au fost reprimiți și forțați să ucidă mai mulți.

Khomeini și Saddam nu au fost singurii lideri care au căutat să folosească crima pentru a-și curăța națiunile. La 26 iunie 1979, un sergent de zbor ghanez în vârstă de 32 de ani, Jerry Rawlings, a instalat un șir de țepușe pe plaja din Accra, Ghana, și a invitat presa la un spectacol macabru. "Erau șase țăruși, fiecare cu o frânghie atârnând de el", își amintește un jurnalist. 'În spatele fiecărui țăruș erau îngrămădiți saci de nisip'. Apoi a sosit o ambulanță. "Ușa a fost deschisă" și au ieșit doi foști președinți, generalii Akuffo și Afrifa, și patru ofițeri de rang înalt. 'O liniște bruscă s-a așternut asupra spectatorilor înghesuiți' în timp ce oamenii erau legați de țăruși. 'Aproape nimeni nu a văzut plutonul de execuție intrând în corturi, toată atenția era îndreptată asupra ofițerilor condamnați...'.

Fiu al unei mame Ewe și al unui farmacist scoțian din Galloway, "JJ" Rawlings era un pilot înalt și strălucitor, dezgustat de venalitatea și incompetența conducătorilor militari și civili care îi urmau lui Nkrumah. Dar, recent căsătorit cu Nana și cu trei copii, a continuat să pice la examenele de ofițer și era pe punctul de a fi dat afară din armată. Capricios și impetuos, Rawlings s-a alăturat unei organizații secrete, ofițerii din Africa Liberă, care plănuia lovituri de stat pe întreg continentul.

Propria lovitură de stat a fost pusă la cale de el și de cel mai bun prieten al său de la faimosul internat în stil britanic Prince of Wales din Accra, maiorul "JC" Kojo Boakye Djan; în copilărie, aceștia se răzvrătiseră împotriva directorului școlii englezești. În mai 1979, Rawlings a dat buzna la prietenul său: "JC, hai să mergem să bem ceva".

La un cocktail la Hotelul Continental, Rawlings a declarat brusc: "JC, suntem gata să preluăm conducerea".

"Tu și cine?", a întrebat JC.

'Am o mulțime de băieți', a spus JJ. JC l-a avertizat să nu facă asta. 'Dacă temporizezi prea mult', a avertizat JJ, 'riști să fii văzut ca un laș'.

Lovitura de stat a fost un dezastru. Rawling și "băieții" săi au fost capturați și urmau să fie executați. 'Opțiunile erau clare', a spus JC. 'Trebuia să-l eliberăm pe Rawling înainte de a fi executat'.

La 4 iunie 1979, JC a luat cu asalt închisoarea și l-a eliberat pe Rawlings; apoi au cucerit castelul și l-au răsturnat pe generalul Akuffo. Înființând un Comitet revoluționar al forțelor armate, sergentul de zbor Rawlings a declarat 'un exercițiu de curățare a casei', arestând trei foști președinți și cinci generali. Primele împușcături au avut loc în particular, dar pe plaja din Accra s-au adunat mulțimi.

'Nu a existat niciun ordin audibil de a trage', își amintește jurnalistul. 'Doar un brusc: ko.ko.ko.ko. Puteam să văd sângele îmbibându-se...' Ani mai târziu, Rawlings a reflectat că a fost 'foarte dureros și regretabil, dar nu exista altă cale de ieșire'. A fost întocmită o listă cu 300 de victime și toți au fost uciși, înainte ca Rawlings să uimească pe toată lumea lăsând să aibă loc alegeri libere, câștigate de un diplomat respectabil și un nkrumahist, Dr. Hilla Limann. Rawlings s-a întors în cazarmă, dar, după doi ani de guvernare slabă și coruptă, la 31 decembrie 1981 a preluat din nou castelul. "Dragi ghanezi", a anunțat el, "aceasta nu este o lovitură de stat. Nu cer nimic mai puțin decât o revoluție... Nimic nu va fi făcut de la Castel fără acordul poporului'.

Rawlings a prezidat uciderea din răzbunare a trei judecători care îndrăzniseră să conteste represiunile sale în timpul primei sale guvernări. Confruntat cu un val de proteste, Rawlings și-a arestat propriul aghiotant al juntei și a pus să fie împușcat. Între timp, a ruinat economia cu naționalizări marxiste, încurajate de aliații săi Castro și Kadhafi. Rawlings semăna cu mulți dintre tiranii pro-sovietici din Africa, dar nu era unul dintre ei: în cele din urmă, acest nonconformist avea să surprindă pe toată lumea.

Înapoi în Golf, Saddam și Khomeini se urau de mult timp. Saddam aproape că îl asasinase pe Khomeini; în schimb, l-a ucis pe ayatollahul șiit al-Sadr. Irakienii resimțeau de mult timp superioritatea iraniană și puterea șahului: Unchiul Talfah, tatăl surogat al lui Saddam, scrisese un pamflet, Trei pe care Dumnezeu nu trebuia să-i fi creat: Persani, evrei și muște. Acum Saddam a zburat la Riad pentru a obține sprijin saudit. Khomeini îi detesta pe saudiți, pe care îi ridiculizase ca fiind "cămilele de la Riad și barbarii din Najd". Fahd, prințul moștenitor saudit și fiul lui Abdulaziz, i-a promis lui Saddam un miliard de dolari pe lună. Americanii au dat undă verde războiului; la fel și Brejnev, care tocmai luase o decizie fatală.

OPERAȚIUNEA 333 LA KABUL

Operațiunea Storm-333 a fost cea mai de succes misiune de comando din epoca modernă. La 27 decembrie 1979, la ora 19.15, peste o mie de comandouri sovietice, deghizate în uniforme afgane, au luat cu asalt Palatul Tajbeg, la 16 km de Kabul, pentru a-l lichida pe secretarul general afgan Hafizullah Amin, ale cărui politici radicale și epurări ucigașe, admirația pentru Stalin și educația americană îi alarmau pe sovietici. Euforia senilă a lui Brejnev era deranjantă: dansa tango cu dactilografele și chelnerițele, dar în public nu reușea să termine o propoziție, devenind o glumă națională. Dar omnipotentul geriatru a agonizat în legătură cu Amin. 'În niciun caz', a spus Andropov, 'nu putem pierde Afganistanul'.

Generalii avertiseră împotriva invaziei. În privat, Gorbaciov a considerat că era 'o greșeală fatală', dar pe 12 decembrie Andropov a câștigat disputa. În timp ce trupele erau adunate, Amin se mutase din palatul prezidențial în Tajbeg, puternic apărat. Agentul lui Andropov, Patience, era acum bucătarul lui Amin. Dacă reușea să-l ucidă pe Amin, putea fi evitată o invazie afgană.

La 13 decembrie, agentul Patience l-a otrăvit pe Amin, dar nepotul său a mâncat cea mai mare parte din mâncarea otrăvită și a trebuit să fie transportat cu avionul la Moscova și tratat cu un antidot. Apoi, un lunetist a încercat să îl împuște, dar nu s-a putut apropia. Andropov a ordonat o lovitură chirurgicală rapidă pentru a-l lichida pe Amin și a pacifica țara. Pe 25 decembrie, forțele sovietice au început să sosească cu aprobarea lui Amin. Pe 27, cu doar câteva ore înainte de Storm-333, Amin a prezidat un banchet unde a fost otrăvit din nou: el și invitații săi s-au îmbolnăvit cu toții. Amin a intrat în comă,

dar dependența sa de Coca-Cola a difuzat otrava, iar un medic rus, neavizat de KGB, l-a resuscitat. Odată ce a ajuns la echipa de asasini că Amin era în viață, 700 de comandouri conduse de douăzeci și cinci de asasini din unitatea Thunder a Grupului Alpha, împreună cu contingente KGB și GRU, susținute de 700 de parașutiști și operatori Spetsnaz, au luat cu asalt palatul, apărat de 1.500 de soldați, care au ripostat.

'Sovieticii ne vor salva', a spus Amin, în timp ce comandourile lui Andropov își croiau drum în forță.

'Ei sunt sovieticii', a răspuns adjutantul său.

'Totul este adevărat', a spus Amin. Odată intrați în palat, asasinii l-au măcelărit pe Amin și practic întreaga sa familie, soția și fiul său în vârstă de unsprezece ani și 350 de gardieni; o fiică a fost rănită, dar a supraviețuit. Podelele de parchet erau inundate de sânge. A fost instalat un președinte pro-sovietic, Karmal; 80.000 de soldați cu 1.500 de tancuri au ocupat orașele, ajungând în curând la 125.000; iar la apogeu, peste 600.000 de oameni au fost atrași în război. Invazia a declanșat o insurgență tot mai mare de aproximativ 250.000 de mujahedini sub conducerea unor lideri tribali și religioși, susținuți mai întâi de Pakistan, apoi de CIA și de saudiți.

Afganistanul i-a oferit o acoperire perfectă lui Saddam. La 22 septembrie 1980, acesta a invadat Iranul, numindu-l "Qadisiyya lui Saddam", făcând referire la înfrângerea arabă din 638 împotriva perșilor. Cu toate acestea, Saddam nu a reușit să îl distrugă pe Khomeini; dimpotrivă, atacul arabilor a mobilizat zelotismul islamic și naționalismul iranian în spatele imamului, salvând regimul. Mii de iranieni s-au oferit voluntari să poarte bandanele roșii ale martiriului și au fost trimiși peste tranșee, adesea neînarmați, cu excepția cheii de la porțile raiului, în valuri umane care au oprit înaintarea irakiană. În timp ce Khomeini executa marxiști și "trădători" liberali în număr masiv, el a trimis în grabă 200.000 de recruți în noua sa armată, Gărzile Revoluționare. America și Rusia i-au oferit dictatorului irakian ajutor militar. 'Este păcat', spunea Kissinger, 'ambele părți nu pot pierde'. Războiul avea să dureze zece ani și să ucidă un milion de tineri - o catastrofă uitată care l-a încurajat pe Khomeini să-și consolideze teocrația și pe Saddam să își asume mai multe riscuri, finanțate de saudiți.

Regele Fahd, al patrulea dintre fiii lui Abdulaziz care a devenit rege, a reacționat la provocarea iraniană - și la un atac al rebelilor islamiști asupra sanctuarului de la Mecca - înăsprind respectarea religioasă în regat, schimbându-și titlul în Gardianul celor două sanctuare și finanțând o campanie wahhabită în întreaga lume arabă pentru a-l înfrunta pe Khomeini într-o bătălie a credinței care a intensificat o competiție a fanatismului.

Fratele său, Salman, guvernatorul inteligent, voluntarist și irascibil al Riadului (mai târziu rege în anii 2020), care adesea îi pedepsea pe cei impertinenți cu o palmă peste față, a preluat finanțarea organizațiilor caritabile islamice - canalizând banii pentru a-i finanța pe afgani - și mica coterie de saudiți care au mers să lupte pentru ei.

Osama bin Laden, acum în vârstă de douăzeci și doi de ani, era unul dintre cei cincizeci și șase de copii ai constructorului regelui, Muhammad bin Laden, un yemenit care începuse ca portar în Jeddah, apoi, în 1930, a câștigat favorurile lui Abdulaziz și s-a împrietenit cu Faisal, reconstruind Mecca și Medina pentru saudiți. Familia era expertă în cultivarea nu numai a familiei regale, ci și a granzilor americani.

Muhammad bin Laden și-a educat majoritatea copiilor în Marea Britanie sau în SUA: moștenitorul său, Salem, a fost la un internat britanic. Când tatăl său a murit într-un accident de avion, Salem bin Laden și-a continuat relația cu Faisal, dar a cumpărat și case în Florida și s-a împrietenit cu o familie patriciană utilă. În aprilie 1979, a investit în start-up-ul petrolier al lui George W. Bush, fiul fanfaron și băutor al unui politician din clasa superioară, George H. W. Bush, care plănuia să candideze la președinție.

MAC, OSAMA ȘI W

Înalt, cu vocea de trestie de zahăr și de tip preppy, inarticulat și lipsit de "chestia cu viziunea", George senior a suferit din cauza ciocnirii dintre decența clasei superioare și ambiția sa vorace. Descendent al acelui tip de familie americană care deținea propriul "complex familial", familia Bush descindea din fierari, profesori și prospectori englezi; erau aboliționiști radicali și susținători ai votului feminin, dar și membri ai unei elite de afaceri de pe coasta de est. Bunicul lui George, Samuel, fiul unui vicar episcopalian, a făcut bani gestionând o companie siderurgică ce producea piese pentru baronul tâlharilor din Epoca de Aur, E. H. Harriman. Fiul său, Prescott, a lucrat la banca de investiții Harriman Brothers și s-a căsătorit cu fiica șefului băncii, George Herbert Walker. De la Walker, soții Bush au moștenit complexul lor din Maine, Kennebunkport, unde, la fel ca alți WASP, au îmbrățișat dublul iad al aranjamentelor domestice spartane și al sporturilor reci în aer liber.

Poreclit Skin pentru că era slab și Poppy după bunicul său Pop Walker, Bush și-a urmat tatăl la Yale și a intrat în societatea de băutură de lux Skull and Bones, apoi s-a căsătorit cu o fiică indomptabilă a unui editor de succes, Barbara Pierce, descendentă a unuia

dintre primii coloniști din Massachusetts. La scurt timp după căsătorie, George s-a înrolat în forțele aeriene și a supraviețuit după ce a fost doborât de japonezi în 1944. Mutându-se la Houston, a făcut bani din petrol, în timp ce el și Barbara au avut șase copii. Cu inima frântă de pierderea unei fiice din cauza leucemiei, ei și-au răsfățat fiul cel mare, George W. - cunoscut sub numele de W. - care a crescut ca o încrucișare rafistolată între prințul texan cu ghete și Yalie Bonesman. El a fost cel care i-a convins pe bin Laden să îi sprijine afacerea.

George senior și-a urmat tatăl în politică, iar Nixon i-a răsplătit loialitatea cu un post de ambasador la Beijing; Ford l-a numit director al CIA. Mai mult networker decât meteorit, Bush scria note de mulțumire fiecărei persoane pe care o întâlnea. Acum era pregătit să candideze la președinție. Între timp, W făcea bani din petrol și investise în echipa de baseball Texas Rangers, dar bea mult și a fost arestat pentru că a băut sub influența alcoolului. Căsătoria lui W cu Laura Welch, o bibliotecară virtuoasă, l-a determinat să își schimbe viața: a renunțat la alcool și a îmbrățișat pe Dumnezeu, sobrietatea și politica. Nu numai că Laura era "elegantă și frumoasă, dar [era] dispusă să suporte asperitățile mele", spunea el. 'Și trebuie să mărturisesc că ea le-a netezit'. W s-a mutat de la episcopalieni la evangheliștii evanghelici metodiști uniți ai Laurei.

Celălalt prinț, Osama bin Laden, de 1,80 metri, frapant și carismatic, a îmbrățișat ideile lui Sayyid Qutb și a participat la cursurile fratelui său din Jeddah. Mai presus de toate, el credea că numai războiul sfânt împotriva necredincioșilor europeni fără Dumnezeu - sovietici, americani, sioniști - și restaurarea legii sharia vor readuce islamul la originile sale antice și pure. După ce a moștenit 25 de milioane de dolari de la tatăl său, a părăsit facultatea fără să o absolve și, susținut de regele Fahd și de prințul Salman, a călătorit în Pakistan unde, ajutat de ISI, și-a folosit averea pentru a aduna aproximativ 2.000 de luptători arabi pentru lupta împotriva rușilor. În timp ce se afla la Peshawar, a întâlnit un chirurg egiptean multilingv cu ochelari, Dr. Ayman al-Zawahiri, în vârstă de 30 de ani, membru al unei facțiuni teroriste, Jihadul Islamic, de asemenea dornic să organizeze rezistența afgană. Al-Zawahiri avea să-i devină medicul, consilierul și succesorul său, dar deocamdată s-a întors la Cairo, unde tovarășii săi plănuiau să-l asasineze pe președintele Sadat.

În septembrie 1981, Sadat a ordonat arestări în masă ale jihadiștilor, ale Fraților Musulmani și ale intelectualilor, chiar și ale copților, dar i-a scăpat o rețea de conspiratori din cadrul comandamentului armatei. Aceștia au infiltrat un pluton condus de un locotenent jihadist pe nume Islambouli într-o paradă a artileriei și a tancurilor pentru a sărbători războiul lui Sadat din 1973 împotriva Israelului. La 6 octombrie, în

timp ce Sadat primea salutul avioanelor de vânătoare, Islambouli a capturat unul dintre camioanele armatei care participau la defilare, în timp ce potera sa, cu grenade ascunse în căști, alerga spre tribună. Crezând că fac parte din revistă, Sadat s-a ridicat în picioare și a salutat, moment în care au aruncat grenade și au deschis focul asupra președintelui, lovindu-l în piept. În timp ce se dezlănțuia iadul, Islambouli s-a urcat pe tribună și și-a golit încărcătorul în președintele căzut pe spate - cel mai bun lider egiptean de la Mehmed Ali încoace. Vicepreședintele Hosni Mubarak a fost rănit, dar a reușit să preia președinția, conducând Egiptul timp de treizeci de ani, menținând pacea israeliană și supraviețuind unei tentative de asasinat din partea fratelui lui Islambouli. Asasinii au fost executați - iar Dr. al-Zawahiri a fost arestat. Când a fost eliberat, s-a alăturat lui Osama bin Laden în Pakistan, luptând împotriva sovieticilor. Împreună au fondat o organizație teroristă jihadistă, Baza - al-Qaeda.

Sadat nu a fost singurul care s-a confruntat cu o provocare jihadistă, dar Assad a făcut față în mod diferit: la 2 februarie 1982, obuzierele sale au început să bombardeze propriul oraș Hama.

Assad, care conducea o țară mică cu o economie centralizată de tip sovietic, a creat o mare Sirie prin intervenția în Liban. Beirut era renumit pentru farmecul său decadent și pentru statul său slab, dominația sa de către creștinii maroniți resimțită de o minoritate șiitică înapoiaților, recent împuternicită de o miliție feroce, Hezbollah - Partidul lui Dumnezeu - finanțată de Khomeini. Prăbușirea sa a fost exacerbată de alți doi actori - un lord războinic druz, Walid Jumblatt, un playboy înarmat cu pistoale, care îl scuipă pe Marx de pe bancheta din spate a Harley-Davidson-ului său, și OEP a lui Arafat, care și-a construit propriul fief și a contribuit la declanșarea unui război civil. În 1976, Assad a trimis trupe pentru a opri vărsarea de sânge, în timp ce fratele său Rifaat și alți prinți au făcut avere acolo. Dar dictatura seculară a lui Assad, reprimarea islamiștilor și erezia alawită au înfuriat Frăția Musulmană.

În iunie 1980, în timp ce tulburările islamiste loveau Hama, Homs și Idlib, jihadiștii au încercat să îl ucidă pe Assad; ca răspuns, la 27 iunie, fratele său Rifaat a măcelărit o mie de prizonieri ai Frăției Musulmane la închisoarea Tadmur (Palmyra) și i-a asasinat pe liderii lor. În februarie 1982, după asasinarea lui Sadat, frații au decis să lichideze problema islamiștilor: Rifaat a înconjurat centrul insurecției, Hama, cu 12.000 de soldați ai Companiei de Apărare și a atacat cu elicoptere și obuziere, apoi a luat cu asalt orașul cu tancuri, probabil folosind gaze, ucigând aproximativ 40.000 de persoane.

Frații Assad au monitorizat cu atenție provincia lor din Liban, pe care OEP o folosea ca bază pentru a ataca Israelul. Frații îl detestau pe Arafat și l-au subminat prin susținerea propriilor facțiuni palestiniene, dar atacurile lor asupra Israelului au atras statul evreu în imbroglio. La 6 iunie 1982, Menachem Begin, inspirat de ministrul său de apărare, Ariel Sharon, un general veteran, erou al războiului din 1973, a ordonat o invazie pentru a expulza OEP; în timp ce piloții sirieni și israelieni se duelau deasupra capului, israelienii au asediat Beirutul. În august, Arafat și OEP au fost forțați să părăsească Libanul, iar un aliat israelian, creștinul Bachir Gemayel, a fost ales președinte.

Israelienii ocupaseră jumătate din Liban, iar aliatul lor era președinte, dar succesele lor au provocat o reacție care le-a transformat triumfurile în cenușă: Assadii au ordonat asasinarea președintelui Gemayel. Milițiile creștine furioase au măcelărit palestinieni în taberele de refugiați Sabra și Chatila, sub privirile forțelor israeliene, în timp ce Hezbollah a lansat o campanie de bombardamente criminale împotriva israelienilor. Begin a căzut în depresie; Sharon a fost demis și condamnat; iar Hezbollah, aliatul șiit al lui Assad, a preluat treptat controlul asupra Libanului, cu consecințe dezastruoase.

Assadii și-au restabilit influența în Siria. Apoi, în noiembrie 1983, Hafez a avut un atac de cord. Rifaat a făcut o încercare de preluare a puterii, încercând o lovitură de stat în martie 1984, dar Hafez și-a revenit, l-a zădărnicit pe Rifaat, l-a demis de la comanda companiilor de apărare, l-a "promovat" în funcția de vicepreședinte și l-a exilat. El s-a îndreptat acum către fiul său cel mare, Bassel. Familia Assad nu avea să mai fie tulburată de islamiști timp de încă 25 de ani.

În timp ce Assadii zdrobeau jihadul în Siria, americanii, în mod ironic, investeau în războiul sfânt din Afganistan.

MAGGIE ȘI INDIRA

Un nou președinte american, Ronald Reagan, a respins detensionarea lui Nixon cu sovieticii și a văzut o oportunitate de a lovi "imperiul" în Afganistan. Ales la vârsta de șaizeci și nouă de ani, Reagan a conturat o președinție mai teatrală, maiestuoasă și mai militară. Născut în Illinois, un fiu debusolant, dar popular, al unui agent de vânzări bețiv și uneori violent și al unei mame solare care "se aștepta întotdeauna să găsească ce e mai bun în oameni și de multe ori reușea", a devenit crainic de radio, vedetă de film, oficial sindical și apoi guvernator californian, a cărui voce melodioasă, siluetă atletică, ușurință

instinctivă, fanfaronadă de cowboy, integritate creștină și anticomunism au readus credința și încrederea după contrastele maniheiste ale lui Nixon și Carter. Poreclit Gipper, după numele unui jucător de fotbal pe care l-a interpretat într-un film, Reagan a combinat atracția sa veselă și vestică cu aristocratul încrâncenat de pe coasta de est George Bush, care i-a devenit vicepreședinte. Nimeni nu a putut egala eleganța sa de glumeț sub presiune. La scurt timp după preluarea mandatului, a fost împușcat de un nebun, dar a reușit să-i spună în glumă soției sale, Nancy: "Îmi pare rău, dragă, am uitat să mă feresc". În criza care a urmat, Bush și-a câștigat încrederea prin faptul că nu și-a exploatat incapacitatea temporară.

Odată ce ostaticii iranieni s-au întors, Reagan a desfășurat puterea americană pentru a înfrunta ceea ce el numea "imperiul răului" sovietic pe toate fronturile, din Angola și America Centrală până în spațiu, unde a promis o fantastică Inițiativă de apărare strategică de înaltă tehnologie care i-a alarmat pe sovietici - chiar dacă nu a funcționat încă. În timp ce Reagan părea placid, locotenenții săi de spadă erau nespus de cinici în șmecheriile lor, președinția sa fiind aproape distrusă de complotul lor ilegal de a plăti pentru eliberarea ostaticilor iranieni și de a finanța gherilele anticomuniste din Nicaragua, vânzând arme israeliene ayatolahilor iranieni într-o conspirație fantasmagorică. Cu toate acestea, nimic nu părea să îl atingă pe președintele șmecher și șmecher, care a restabilit încrederea americanilor în "orașul lor de pe deal".

Afganistanul s-a dovedit a fi rapid o mlaștină pentru sovietici, care s-au luptat să învingă insurgenții mujahedini pe terenul aspru afgan. În Valea Panjir, sovieticii au lansat nouă ofensive, dar rareori au controlat mai mult decât orașele principale. Carter începuse Operațiunea Cyclone în Afganistan, dar Reagan a extins-o, cheltuind 3 miliarde de dolari pentru a-i sângera pe sovietici, provocându-i în același timp pe aceștia în întreaga lume. Americanii îi romantizau pe acești "luptători pentru libertate", crezând că le împărtășeau anticomunismul; dar jihadiștii detestau orice intruși necredincioși. Banii au fost canalizați prin intermediul ISI al președintelui Zia, care a favorizat grupurile jihadiste ca o asigurare că Afganistanul nu va cădea niciodată sub influența indiană.

"Noi nu suntem nici pro-Rusia, nici pro-America", a declarat Indira Gandhi, revenită la putere și care urmărea războiul din Afganistan. 'Doar pro-India'. Ea a guvernat împreună cu fiul ei, Sanjay, acum deputat și secretar general al Congresului, și în mod clar moștenitorul ei. Dar pe 23 iunie 1980 a luat un avion de la Delhi Flying Club; făcând o buclă deasupra biroului său, pantofii săi cu șapcă s-au încurcat cu pedalele și avionul s-a prăbușit. Indira s-a grăbit să ajungă la locul faptei și i-a văzut trupul mutilat; medicii au

avut nevoie de trei ore pentru a-l reconstrui, astfel încât să poată fi expus. Sangfroidul ei era invincibil: când o rudă plângea, Indira a spus: "Acum, puphi, noi nu plângem".

Patru zile mai târziu, ea s-a întors la birou, dar, Sanjay fiind plecat, s-a îndreptat către fiul ei cel mare, Rajiv, ca moștenitor. Acesta era căsătorit fericit cu Antonia Maino, o frumoasă fiică de constructor de lângă Torino, care, neștiind nimic despre India, lucrase ca au pair în Anglia și apoi ca însoțitoare de bord, moment în care l-a cunoscut pe Rajiv, care era pilot. "Când privirile noastre s-au întâlnit, am simțit cum îmi bate inima", își amintește ea. 'Dragoste la prima vedere'. Luându-și numele Sonia, a lucrat ca restauratoare de tablouri și a devenit rapid favorita Indirei. 'Nu știu prea multe despre politică', a spus Rajiv. 'Dar mama trebuia să fie ajutată'.

La scurt timp după aceea, în aprilie 1981, Indira a zburat la Londra pentru a discuta despre Afganistan cu o altă femeie lider.

'Oamenilor li se pare ciudat că doamna Gandhi și cu mine ne-am înțeles atât de bine personal', a declarat Margaret Thatcher, prim-ministru britanic. Gandhi, socialistă pro-sovietică, și Thatcher, conservatoare anticomunistă, erau opuse, deși aveau multe în comun, ambele absolvente ale Colegiului Somerville, Oxford, ambele comandante înnăscute în război și pe timp de pace, femei care reușiseră în lumi masculine. "Nu sunt în niciun caz o feministă", scria Indira, "dar cred în faptul că femeile sunt capabile să facă totul". Thatcher a fost de acord: "Feministele mă urăsc, nu-i așa?", a spus ea. 'Și nu le învinovățesc'. Când Thatcher a spus că Indira "avea această combinație de lucruri de a fi în același timp foarte feminină, dar totuși capabilă să ia decizii foarte dure", ar fi putut vorbi despre ea însăși. Și, la fel ca Indira, a fost nevoie de un război pentru a o face.

La 2 aprilie 1982, Argentina, condusă de mult timp de dictatori militari care uciseseră sau "dispăruseră" mii de oameni de stânga în ultimele decenii, a invadat și a pus stăpânire pe o posesiune britanică îndepărtată, Insulele Falkland. În decurs de trei zile, Thatcher a adunat și a trimis o forță operațională care a navigat 8.000 de mile pentru a recuceri insulele. Când un crucișător argentinian, General Belgrano, a intrat în ceea ce Thatcher declarase a fi o zonă de excludere, ea a ordonat scufundarea acestuia, o decizie care a scos marina argentiniană din luptă. La 21 mai, forțele britanice au debarcat; la 14 iunie, capitala a căzut. Operațiunea fusese riscantă. Înaintea războiului, funcția ei de premier părea condamnată. În schimb, a reușit să realizeze visul oricărui lider: un război scurt și victorios. Cu toate acestea, ea era un lider de război înnăscut. "Mă tem că nu poți să recucerești insulele fără pierderi de vieți omenești", i-a spus unui interlocutor școlar (acest autor) în Downing Street, la scurt timp după aceea. 'Am pierdut 255 de vieți

omenești în Falklands. Rușii au doborât un avion de linie coreean și au pierdut 269 de vieți într-un singur act'. Victoria i-a redat încrederea în viziunea ei despre excepționalismul britanic: 'Nu cred că poți fi prea patriot când reprezinți o țară care reprezintă onestitatea, integritatea, libertatea, dreptatea'.

Thatcher, născută Margaret Roberts, a fost fiica unui băcan din Grantham, care a absolvit la Oxford ca chimist și a devenit avocat. Mai inteligentă decât majoritatea adversarilor săi, stăpânindu-și dosarele și dominându-și colegii și rivalii bărbați, ea a fost în același timp radicală, favorizând obrăznicia antreprenorilor care s-au făcut singuri, și conservatoare din punct de vedere social. Accentul ei elegant de operă, coafura blondă bufantă, poșeta ei oscilantă au devenit elemente de recuzită ale regalității sale teatrale. Se mândrea cu industria și energia sa, supraviețuind cu doar patru ore de somn pe noapte. "M-am născut așa, am fost antrenată așa", a declarat ea pentru acest autor. 'Am continuat să joc în acest fel... Trebuie să te naști destul de în formă și apoi trebuie să te antrenezi să muncești extrem de mult. Aș avea nevoie să dorm mult mai mult decât o fac dacă mi-aș face un obicei din a dormi mai mult'. Căsătorită de mult timp cu un director de companie pensionat, care juca golf și fură whisky, ea, ca și Indira, a favorizat fără rușine un fiu jackanapes.

În anii '70, Marea Britanie a aderat la Comunitatea Economică Europeană (mai târziu Uniunea Europeană), dar apartenența nu a oprit o spirală abruptă a declinului, deoarece șomajul a crescut vertiginos, sindicatele prea puternice au intimidat angajatorii, care la rândul lor erau blocați într-o cultură învechită, iar teroriștii irlandezi, IRA Provizoriu, au lansat o campanie criminală, finanțată parțial de Gaddafi. Alesă în 1979, Thatcher a înfruntat sindicatele, a dereglementat piața bursieră și a promovat "încrederea în sine, inițiativa, munca grea", o nouă încredere în energia antreprenorială și o viziune patriotică asupra trecutului democratic și imperial al Marii Britanii: "În acest imperiu enorm am încercat să ducem tot ce e mai bun din legea noastră și tot ce e mai bun din onestitatea noastră în națiunile pe care le administram. Nu a fost un bilanț rău". Dar nu s-a văzut niciodată ca fiind Churchilliană: "Nimeni nu se poate vedea ca Churchill. Ar fi prea arogant și prea îngâmfat pentru a fi exprimat în cuvinte... dar el a văzut clar, a avertizat clar, a acționat clar, iar eu încerc să fac la fel". Dacă Indira a fost avatarul ei ca regină războinică, Reagan a fost partenerul ei geopolitic. Reagan și Thatcher au jucat pe o scenă politică dominată de televiziune, un mijloc de comunicare care nu ar fi funcționat niciodată pentru liderii anteriori: "Nu-mi amintesc ca Churchill să fi dat vreodată un interviu la televizor", a meditat Thatcher. Ea și Regan au stăpânit acest mediu, de acum înainte esențial pentru toți liderii din toate sistemele.

Strâns aliată cu Reagan, Thatcher a supravegheat o lume care părea să fie divizată în mod imuabil între sovietici și americani; este ușor de uitat că democrația iberică era nouă și că jumătate din Europa era încă condusă de dictatori leniniști. La 23 februarie 1981, o conspirație de 200 de soldați spanioli, condusă de un colonel, a încercat să oprească avansarea Spaniei spre democrație. Aceștia au atacat Cortes (parlamentul), au luat ostatici și au tras focuri de armă, în timp ce ofițerii au trimis tancuri pe străzile altor orașe, în încercarea de a restabili dictatura franchistă în numele regelui. După optsprezece ore, la 1.15 dimineața, Juan Carlos, îmbrăcat în uniforma de căpitan general, s-a adresat națiunii: "Coroana nu va tolera întreruperea prin forță a procesului democratic". A fost "momentul meu decisiv și am știut ce să fac", a declarat el autorului.

În est, dictaturile comuniste erau sinistru de permanente și, uneori, încă capabile de teroare criminală. În decembrie 1981, Enver Hoxha a dezlănțuit o teroare împotriva propriilor tovarăși, care a culminat cu moartea prim-ministrului și a altor doi miniștri - totul datorită unei aventuri amoroase între doi adolescenți.

Considerându-se singurul judecător al virtuții marxiste, Hoxha s-a certat mai întâi cu Tito, susținătorul său iugoslav, apoi l-a denunțat pe Hrușciov și l-a îmbrățișat pe Mao, înainte de a respinge reformele lui Deng, de a face un cult din izolarea sa justițiară și de a construi o rețea de 170.000 de fortificații pentru a respinge invadatorii capitaliști și eretici. În timp ce sectanții își exprimau loialitatea cu Salutul Hoxhaist - pumnul drept la inimă - el a supravegheat fiecare detaliu al vieții albanezilor, susținut de ferocea poliție secretă Sigurimi. În luna august a aceluiași an, aghiotantul de încredere al lui Hoxha, Mehmet Shehu, care fusese premier timp de 27 de ani, a fost vizitat de fiul său Skender, care i-a spus tatălui său că era îndrăgostit de o frumoasă jucătoare de volei, Silva Turdiu. Aveau de gând să se căsătorească. 'Oh, Doamne, de ce te-ai încurcat cu ele?", a întrebat premierul, știind că Silva era rudă cu un scriitor care îl ironizase pe Hoxha pentru homosexualitatea secretă, nu în ultimul rând cu replica "Glorie fundului tău, oh dandy!".

După ce a suferit un atac de cord, Hoxha a devenit neîncrezător față de Șehu, suspectându-l că plănuia succesiunea fiilor săi. Acum, Hoxha și soția sa mohorâtă, Nexhmije, au traversat strada Blocului pentru a-i felicita pe Shehu și pe soția sa Fiqirete în prezența tânărului cuplu, dar dictatorul era furios pentru că nu i se ceruse permisiunea. Opt zile mai târziu, logodna a fost anulată. "L-am sunat pe Mehmet", scria Hoxha la 11 septembrie, "pentru a-l întreba despre logodna fiului său cu o familie plină de criminali de război, unii executați, alții exilați. Orașul vibrează la auzul acestei știri. Mehmet era pe deplin conștient de acest lucru. O gravă eroare politică'.

În mica cabală a Blocului, Hoxha s-a jucat cu premierul și cu familia sa. Pe 17 decembrie, Șehu a fost atacat la Politburo. 'Reflectați asupra criticilor', a avertizat Hoxha. În acea noapte, Shehu i-a scris o scrisoare lungă, reflectând asupra luptei lor împotriva trădării 'complotului Iago-Hrușciov' - un amestec de jargon marxist și shakespearian - și mai târziu a fost găsit împușcat în dormitorul său. 'Se poate spune că Mehmet a murit 'accidental", a scris Hoxha. Nu se știe dacă Shehu s-a sinucis sau a fost lichidat, dar Hoxha a pus ca soția sa să fie arestată și torturată, iar fiul său Skender să fie împușcat, împreună cu miniștrii de interne și al sănătății.

Thatcher și Reagan nu știau prea multe despre aceste crime secrete din mica și săraca Albanie, dar, alarmați de câștigurile sovietice în Angola, Afganistan și Nicaragua și de acumularea de arme nucleare sovietice, au intensificat competiția. Deasupra sistemului său în descompunere, Andropov era îngrijorat de grevele și protestele din Polonia și se temea că cowboy-ul Reagan, care avea un pistol pe trăgaci, plănuia un atac nuclear preventiv. "SUA se pregătește pentru un război nuclear", a avertizat el în mai 1981, în timp ce în jurul lui Brejnev se dădea o bătălie pentru succesiune. Andropov se confrunta cu concurența unei mediocrități geriatrice, Konstantin Cernenko, Cel Tăcut, care începuse ca călău stalinist înainte de a deveni adjunctul lui Brejnev, încercând, a observat Gorbaciov, să "îl izoleze pe Brejnev de orice contact direct". Dar în iulie 1982 Brejnev i-a telefonat lui Andropov: "De ce crezi că te-am transferat în aparatul Comitetului Central? Te-am pus acolo ca să conduci... De ce nu acționezi?". La următoarea ședință a Politburo, Andropov a ocupat fotoliul de președinte, dar suferea deja de insuficiență renală, fiind supus la dializă în mod regulat. La 10 noiembrie, când Brejnev a murit în somn, Andropov a reușit, în timp ce tensiunea cu America creștea.

În drumul său spre salonul de culcare, trupul lui Brejnev a căzut prin fundul sicriului său.

NEHRUVIȘTII: A TREIA GENERAȚIE

La 15 noiembrie 1982, la funeraliile kitsch tradiționale ale lui Brejnev, la care au participat Castro, Assad, Mengistu și Indira Gandhi, mecanismul de coborâre a sicriului a cedat, iar sicriul a căzut în mormântul de lângă zidul Kremlinului cu o izbitură puternică, care a făcut ca cei adunați în doliu, în frunte cu vicepreședintele Bush, să se chinuie să-și ascundă râsul. A fost sunetul unui imperiu pe moarte. Cu toate acestea, o

putere care se scufundă este mai periculoasă decât una care se ridică, iar acum lumea se apropia de cataclism.

Imperiul roșu era la fel de atrofiat ca și arterele păroase ale succesorilor lui Brejnev. Andropov, deranjat de desfășurarea de către Reagan a rachetelor nucleare Pershing II în Europa, credea că președintele american era dornic să "dezlănțuie un război nuclear", o dorință care "nu este doar iresponsabilă, ci și nebună". În timp ce monitoriza exercițiile NATO și creșterea comunicării criptate între Reagan și Thatcher, a ordonat o vigilență sporită și o contraofensivă imediată.

În noaptea de 31 august/1 septembrie 1983, această fericire de declanșare a făcut ca apărarea sovietică să doboare un avion de linie sud-coreean, ucigând 269 de persoane. Andropov și-a luat în derâdere "generalii săi cap pătrat". La miezul nopții de 26 septembrie, Stanislav Petrov, locotenent-colonel în cadrul Forțelor de Apărare Aeriană, se afla la datorie într-un buncăr din apropierea Moscovei când a fost informat de sateliți că se apropie o rachetă; Petrov a pus la îndoială acest lucru, deoarece o singură rachetă părea puțin probabilă. Apoi, sistemul a identificat încă patru rachete, încă prea puține pentru un atac american masiv. Petrov credea că noile computere nu erau de încredere. Deși nu avea autoritatea de a lansa un contraatac, a avut la dispoziție șapte minute pentru a-i raporta lui Andropov un atac cu rachete, dar conducătorul era incomunicant, conectat la un aparat de dializă.

Petrov a întârziat și nu a raportat racheta: a avut dreptate. Calculatoarele reacționau de fapt la o sincronizare rară a luminii solare și a norilor. "Cred că acest lucru", a spus Petrov, care nu a fost recompensat deoarece dezvăluise defecțiunile tehnice ale unui sistem sovietic, "este cel mai aproape de un război nuclear accidental pe care l-a avut țara noastră". Săptămâni mai târziu, Andropov a crezut că un exercițiu anglo-american cu arme nucleare tactice cu numele de cod Able Archer 83 ar putea acoperi un atac real; generalii au așteptat în buncărele lor.

Thatcher și Reagan împărtășeau o viziune comună, chiar dacă stilurile lor erau foarte diferite. Thatcher era abrazivă și arogantă - sovieticii o numeau Doamna de Fier, în timp ce președintele francez Mitterrand admira "ochii lui Caligula, gura lui Marilyn Monroe". Cu siguranță nu se temea de confruntările cu colegii superbi, cu sindicatele revoltate sau cu teroriștii irlandezi. La 12 octombrie 1984, în timp ce era cazată la Grand Hotel din Brighton pentru conferința Partidului Conservator, IRA a încercat să o asasineze, aruncând în aer hotelul. Cinci persoane au fost ucise, dar Thatcher a reacționat cu sangfroidul pe care îl împărtășea cu Indira Gandhi.

"Nu contează pentru mine", a spus Indira, câteva zile mai târziu, la 30 octombrie, când s-a confruntat cu amenințări cu moartea din ce în ce mai alarmante din partea sikhilor din Punjab, "dacă trăiesc sau mor". A doua zi, purtând un sari portocaliu, prim-ministrul și-a sărutat nepoata Priyanka, i-a spus nepotului Rahul să fie curajos când va muri și a ieșit din reședința familiei spre biroul ei, apropiindu-se de două dintre gărzile sale de corp sikh, care au scos mâna după pistoale.

Provocarea Sikh s-a desfășurat în propria ei casă. Relația ei cu Maneka, văduva curajoasă a lui Sanjay, în vârstă de 25 de ani, s-a deteriorat rapid. Maneka, fiica unui general sikh care aspira să îi succeadă soțului ei, a sfidat ordinele Indirei de a se abține de la politică; Indira a dat-o afară din casă, spunându-i: "Nu scoți nimic în afară de haine". În timp ce Maneka pleca, cele două femei au țipat una la cealaltă, iar Indira a încercat să nu-și ia nepotul. 'Este străin de cultura indiană să-ți dai afară nora', a declarat Maneka. Indira a insultat familia sikh a Manekăi - 'Ai venit dintr-un mediu diferit...'.

Sikhii - unii dintre ei militând pentru o patrie sikh independentă - au condus deja opoziția față de situația de urgență a Indirei. Acum, Indira, în speranța de a diviza partidul Sikh Akali Dal, a promovat un lider sikh, Jarnail Singh Bhindranwale, dar a ales un extremist, iar acesta a scăpat rapid de sub controlul ei, înarmându-și adepții, cerând crearea unui stat sikh și fortificând Akal Takht, al doilea cel mai sfânt sanctuar al Templului de Aur din Amritsar, în timp ce trimitea bande de ucigași pentru a-și teroriza dușmanii.

La 3 iunie 1984, Indira a ordonat armatei să ia cu asalt complexul. Luptele feroce care au urmat au distrus Akal Takht, ucigând 780 de militanți și 400 de soldați. Sikhii au jurat răzbunare împotriva Indirei, care a răspuns: "India a trăit mult timp - mii de ani - iar cei șaizeci și șase de ani ai mei abia contează...".

În dimineața zilei de 31 octombrie, în timp ce Indira se îndrepta spre biroul ei, subinspectorul Beant Singh, garda ei de corp, a scos pistolul și a împușcat-o de cinci ori în stomac, înainte de a-l îndemna pe colegul său, jandarmul Satwant Singh, să i se alăture. Satwant Singh a tras douăzeci și cinci de gloanțe din pistolul său Sten în Indira muribundă. Sonia Gandhi se afla în baie când a auzit împușcăturile și, pentru o clipă, a crezut că sunt focuri de artificii de Diwali. Apoi a ieșit în halat, strigând "Mami!", și a îngenuncheat lângă Indira. Beant și Satwant s-au predat. "Am făcut ceea ce trebuia să fac", a spus Beant. "Tu fă ce vrei". Gărzile l-au ucis și l-au împușcat pe Satwant, care a supraviețuit.

În avionul de întoarcere de la Kolkata, Rajiv a fost rugat să devină prim-ministru. 'Nu mă interesează', a răspuns el. 'Nu mă deranjați'. Dar era mai rece în momentul în care s-a alăturat Soniei la spitalul din Delhi. Ea a încercat să-și convingă soțul să nu accepte funcția de prim-ministru. 'Se îmbrățișau și el o săruta pe frunte', spunându-i: 'Este datoria mea, trebuie să o fac'. Sonia a spus că va fi ucis. Rajiv i-a răspuns că 'ar fi fost ucis oricum'. Aceasta este logica măcinantă a puterii ereditare. Moștenitor al unei familii a cărei conducere se întorcea până la străbunicul său, dacă nu chiar până la șeful de poliție al ultimului Mughal, Rajiv a fost a treia generație a familiei Nehruvians care a condus cea mai mare democrație din lume.

Thatcher a zburat la Delhi. În timp ce mulțimile hinduse scandau "Sânge pentru sânge", Rajiv a aprins rugul mamei sale. În noaptea crimei, mulțimile hinduse s-au revărsat pe străzile din Delhi, în căutarea sikhilor: 8.000 de persoane au fost ucise, un pogrom aproape justificat de Rajiv care, câteva zile mai târziu, a reflectat: "Când un copac puternic cade, este normal ca pământul din jurul lui să se clatine puțin". Thatcher a participat la incinerare: "Părea atât de mică".

Acasă, ea și Reagan au urmărit succesiunea cadaverică a Moscovei. "Cum aș putea să mă înțeleg cu rușii", a glumit Reagan, "dacă ei continuă să moară în fața mea?".

La 9 februarie 1984, Andropov a murit de insuficiență renală, încurajându-l pe Gorbaciov să îi succeadă. Gorbaciov a fost îndurerat. 'Îi datoram totul', a spus Raisa. Dar cabala sclerotică l-a ales în schimb pe acolitul de ceară al lui Brejnev, Cernenko cel Tăcut, care și-a petrecut cea mai mare parte a domniei sale într-o tăcere sepulcrală în spital, în timp ce Uniunea Sovietică însăși era conectată la aparate de respirație artificială. Defectele sale - eșecul economic, extinderea globală, înfrângerea afgană, represiunea și inegalitatea - au fost grave, dar nu neapărat fatale. Nimeni nu a prezis ceea ce urma să se întâmple.

Pe măsură ce Cernenko a declinat, Gorbaciov a fost invitat la Londra de Thatcher, care studia istoria Rusiei. Cei doi se admirau reciproc. Thatcher l-a provocat pe Gorbaciov cu privire la lipsa de inițiativă și libertate a sovieticilor, iar acesta a dezbătut cu ea. Thatcher a fost impresionată de costumul bine croit al lui Gorbaciov și de simțul vestimentar al Raisei - "genul de lucruri pe care le-aș fi purtat și eu". Ulterior, Thatcher a zburat la Washington pentru a-i spune lui Reagan că se deschide o nouă eră: "Îmi place domnul Gorbaciov".

La 10 martie 1985, Cernenko a cedat și Gorbaciov a devenit secretar general, promițând glasnost (deschidere) și perestroika (restructurare). După cum scria în notițele sale, el

plănuia, de asemenea, să "iasă din Afganistan" - încet. 'Vom ieși în doi sau trei ani', spunea el, 'dar rezultatul nu trebuie să arate ca o înfrângere rușinoasă, ca și cum, după ce am pierdut atât de mulți tineri [13.000 de soldați sovietici], am renunțat pur și simplu'. Totul la el era revigorant: fermecător, optimist, neobosit, Gorbaciov zâmbea, ochii îi străluceau și îi asculta pe oamenii obișnuiți. Chiar și semnul din naștere de pe fruntea sa părea un semn de onestitate. Dar era un leninist devotat, studiindu-l pe Lenin pentru lecții despre cum să reformeze un stat modern într-o economie globală. URSS a fost cel mai mare producător de petrol din lume, atingând apogeul în 1987, chiar în momentul în care o supraofertă a dus la scăderea prețurilor și la șocul economiei sovietice. În străinătate, el știa că trebuie să reducă cheltuielile globale ale Moscovei, iar în țară să atace "dictatura birocrației". Contestarea supremației Partidului lui Lenin sau a statului sovietic era de neconceput. Cu toate acestea, încrederea sa era copleșitoare: simțea că poate face totul.

Mai întâi a numit un aliat, secretarul georgian al partidului, Eduard Șevardnadze, ca ministru de externe. "Dar eu sunt georgian", a replicat Șevardnadze, "nu sunt diplomat". Cu toate acestea, lui Gorbaciov i-a plăcut inteligența sa feroce și 'afabilitatea orientală'.

De asemenea, Gorbaciov a chemat un reformator robust și efervescent din Urali ca secretar al partidului de la Moscova: Boris Elțîn. Amândoi aveau 54 de ani, amândoi erau copiii unor părinți arestați de Stalin, amândoi erau energici, mândri și vanitoși, amândoi tânjeau după lumina reflectoarelor, amândoi urcaseră în Partidul Comunist și fuseseră numiți lideri regionali de către Brejnev, însă erau opuși. Aproape abstinent, Gorbaciov era auster, uneori vorbăreț și pompos, Elțîn era sălbatic, obsesiv, sociabil, exuberant - și alcoolic. Gorbaciov era student la literatură, căsătorit cu o studentă la filozofie, Elțîn era un inginer atletic, jucător de volei și tenis, căsătorit cu un inginer care se autodepășea. Elțîn era, de altfel, un lider înnăscut, dar și impulsiv, volatil, instabil și (adesea) în stare de ebrietate, un om cu apetituri la scară rusească. În copilărie, își suflase câteva degete jucându-se cu o grenadă; acum făcea același lucru în Politburo-ul lui Gorbaciov.

Aproape imediat, glasnostul lui Gorbaciov a fost contestat. La 26 aprilie 1986, miezul reactorului nuclear nr. 4 de la Cernobîl s-a topit și a explodat. Catastrofa a fost un simbol al decăderii iminente a Uniunii Sovietice - la fel cum America a atins apogeul, în timp ce uniputerea și tehnologia sa au schimbat modul în care familiile de pretutindeni trăiau și gândeau.

Ei au fost ajutați de contingente de aliați: Castro a trimis 4.000 de cubanezi pentru a-i ajuta pe sirieni; Bhutto a trimis o escadrilă de avioane de luptă pakistaneze, dintre care unul a doborât un avion israelian.

Kadhafi a propus o fuziune pan-arabistă cu Egiptul. Bogat din veniturile din petrol, el a sprijinit radicalii palestinieni și antioccidentali, cumpărând arme de la Moscova. "Kadhafi este doar un băiat... ei nu au nicio idee despre Lenin sau socialism", i-a spus Brejnev lui Castro. 'Ceea ce au sunt o mulțime de bani. În același timp, este un musulman fanatic'. 'Impresia mea', a răspuns Castro, 'este că este nebun'. Umflându-se într-un cult al personalității, predicându-și în Cartea verde propriile sale ruminații marxist-musulmane, trăind într-un cort beduin luxos amplasat la cartierul său general militar, protejat de gărzi de corp feminine, el a încercat să cucerească un imperiu în Ciad și să conducă o uniune pan-africană, încoronându-se ca rege al regilor. A sprijinit teroriștii IRA și palestinieni, dar a finanțat și CNA-ul lui Nelson Mandela din Africa de Sud. A degenerat într-un Nero arab radical, organizând atrocități teroriste precum explozia avionului de la Lockerbie, în timp ce ucidea disidenți, răpind tinere fete și pregătindu-l pe fiul său al-Saif pentru succesiune.

În ceea ce-l privește pe Angel, Marwan a lucrat în biroul lui Sadat până în 1976, când s-a retras pentru a face avere, jucând roluri în luptele de preluare a Harrods și a clubului de fotbal Chelsea. Spionajul său a fost dezvăluit mult mai târziu de către agenți israelieni pensionați. La 27 iunie 2007, Marwan a fost ucis, fiind tras în țeapă de balustrada de sub apartamentul său de la etajul cinci din Londra. Potentați egipteni și șefi ai serviciilor de informații au participat la înmormântarea sa. "Marwan a efectuat acte patriotice", a afirmat președintele Mubarak, lăsând să se înțeleagă că Marwan era un agent dublu care dezinformase Israelul. În mod firesc, moartea sa a fost pusă pe seama Mossad-ului, dar este probabil că a fost lichidat de serviciile secrete egiptene, alarmate de faptul că plănuia să scrie o autobiografie.

Dar Mao a permis ca unii dintre cei epurați să fie reabilitați: unul dintre aceștia a fost familia Xi. În 1972, premierul Zhou Enlai, care supraviețuise el însuși terorii lui Mao doar printr-o supunere servilă, a orchestrat o uniune de familie pentru Xi Zhongxun, epurat, care nu-l mai văzuse pe fiul său Jinping timp de un deceniu. Pentru tânărul Xi Jinping era încă greu: a fost respins de șapte ori când a cerut să se înscrie în Liga Tineretului Comunist, de zece ori când a cerut să se înscrie în partid. Dar, în cele din urmă, s-a înscris la studii de inginerie la Beijing. Infernul Revoluției Culturale era aproape de sfârșit pentru familia viitorului conducător al Chinei secolului XXI.

Când fratele și nepotul său au cerut bani pentru a plăti garda prezidențială, Nguema a pus să fie uciși. Fratele nepotului, Teodoro Obiang, a decis să îl ucidă pe Nguema înainte ca acesta să fie ucis: l-a arestat și l-a executat. De atunci, Obiang a condus țara, promovându-l la vicepreședinte și moștenitor pe fiul său Teodorín, care și-a petrecut zilele de universitar californian locuind la Beverly Hills Hotel și conducând un iaht de 100 de milioane de dolari. Țara este condusă de o singură familie din 1968.

Soțul Indirei, editorul și politicianul Feroze Gandhi (fără legătură de rudenie), murise cu zece ani mai devreme. Nu a fost ușor să fii căsătorită cu Indira Nehru. Timp de douăzeci de ani, cuplul a locuit cu tatăl ei, Nehru. Feroze se trezea adesea ignorat, murmurând: "Uită-te la mine! Sunt soțul Indirei Nehru'. Dar, ca parlamentar, a fost unul dintre primii luptători anticorupție, criticând scandalurile corporative puse la cale de casele de afaceri din Kolkata legate de Nehru.

Doamna Mao a fost reabilitată, apoi, diagnosticată cu cancer, eliberată. Înainte de a se spânzura la spital, în 1991, ea a scris: "Astăzi, revoluția a fost furată de clica revizionistă a lui Deng... Președintele Mao l-a exterminat pe Liu Shaoqi, dar nu și pe Deng, dezlănțuind rele nesfârșite... Domnule președinte, studentul și luptătorul dumneavoastră vine să vă vadă!".

În același timp, Deng a aprobat o altă modalitate de a îmbogăți China prin reducerea populației: în 1980, a pus în aplicare politica copilului unic, interzicând familiilor să aibă mai mult de un copil și forțând un număr uimitor de 108 milioane de femei să fie sterilizate și 324 de milioane să li se instaleze dispozitive intrauterine. Dar familiile chineze își doreau mai mult fii decât fiice și au folosit avortul și infanticidul pentru a înclina balanța de gen, astfel încât, până în 2009, existau cu 30 de milioane mai mulți băieți decât fete. În momentul în care legea a fost abolită în 2016, Partidul credea că a redus populația cu 600 de milioane de persoane.

Deng era la fel de suspicios ca Mao în privința perfidiei rusești, spunându-le americanilor: "Credem că sovieticii vor declanșa un război". În Cambodgia, genocidarul Pol Pot, reprezentantul chinez care fusese pregătit de Deng, s-a confruntat cu aliatul sovietic, Vietnamul, reflectând rivalitățile naționaliste tradiționale. În decembrie 1978, când Pol Pot i-a expulzat pe etnicii vietnamezi și i-a sondat pe vecinii săi, vietnamezii l-au alungat înapoi în junglă, unde a supraviețuit ca un lider de război izolat până în 1998. Deng a decis să dea Vietnamului (și URSS) "o lecție": în februarie 1979, China a atacat Vietnamul, dar forțele sale au fost umilite. În ceea ce privește Cambodgia, vietnamezii au instalat ulterior un fost comandant al Khmerilor Roșii, Hun Sen, care a devenit

premier. În 1991, Sihanouk a revenit ca "rege constituțional", abdicând în 2004 în favoarea fiului său Norodom Sihamoni; dar autocrația dură a lui Hun Sen avea să dăinuie timp de aproape patruzeci de ani. În 2022, Hun a declarat că succesorul său urma să fie fiul său.

Insurgenții săi erau la rândul lor împărțiți între loialități tribale și susținători ai superputerilor: ZAPU, în majoritate Matabele, condusă de Joshua Nkomo, era susținută de Rusia și Cuba; ZANU - în majoritate Shona - condusă de Robert Mugabe, era susținută de China. În 1980, Rhodesia a devenit independentă în baza unui acord negociat de Marea Britanie. Mugabe a fost ales prim-ministru și, ajutat de șeful poliției sale secrete, Emmerson Mnangagwa, a măcelărit 30.000 de Nbedeles în masacre cunoscute sub numele de Gukurahundi între 1983 și 1987. Crimele i-au adus lui Mnangagwa porecla Ngwena - Crocodilul - și au instaurat dictatura lui Mugabe, care a rezistat ruinător până la răsturnarea sa în 2017. Succesorul său a fost Crocodilul.

Spionii moderni, în parte ucigași de modă veche, în parte birocrați sub acoperire, au simbolizat puterea mistică a supravegherii și a violenței controlate de statele birocratice moderne, celebrată în genul de thrillere și filme de spionaj. Versiunea britanică a fost James Bond, un ucigaș-seducător debusolant și sadic, creat de un fost șef de bancă și agent de securitate britanic, Ian Fleming, a cărui creație se potrivea cu propriile sale gusturi aristocratice și sado-masochiste. Cel mai de succes film James Bond, Thunderball, lansat în 1965, a apărut în plin Război Rece.

Liderul kurzilor a fost Mustafa Barzani, cel mai recent membru al dinastiei care a condus lupta lor. Barzani erau șeici sufiți și proprietari de terenuri din Sulaymaniyah (Irak). După promisiunea dezamăgită a unui Kurdistan independent, șeicul Mahmud Barzani s-a răzvrătit împotriva britanicilor și a hașemiților din Irak și, în 1923, s-a autoproclamat rege al Kurdistanului. A fost capturat în 1932, iar lupta a fost continuată de rudele tinere, șeicul Ahmed și fratele său Mustafa. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Barzani a fost susținut de Stalin pentru a sculpta o republică kurdă în vestul Iranului, dar unul dintre termenii de la Ialta a fost retragerea sovietică. Republica s-a prăbușit, iar Barzani a fugit în Uniunea Sovietică, revenind în Irak după căderea monarhiei. În 1971, Saddam a încercat să îl ucidă, așa că, acum în vârstă de 70 de ani, a lansat o nouă insurecție. Încă o dată, se părea că Kurdistanul era pe cale să se nască.

Unul dintre aceștia, un mullah pashtun pe nume Jalaluddin Haqqani, a creat o dinastie teroristă care avea să joace un rol deosebit în următorii patruzeci de ani. Haqqani era fiul

unei căpetenii. El a studiat la seminarul Haqqania din Pakistan în anii 1960, finanțat de ISI, iar la întoarcere a adoptat numele Haqqani.

Fiul său, Muhammad bin Salman - viitorul conducător al Arabiei - s-a născut în 1985, în mijlocul acestei campanii.

Dar America însorită a lui Reagan a avut și o parte întunecată: în 1981, medicii au început să trateze un grup de cazuri de pneumonie și cancer de piele în rândul homosexualilor și al consumatorilor de droguri. Inițial, frica și ignoranța au dus la zvonuri nebunești despre o "ciumă gay", dar medicii și-au dat seama curând că se confruntau cu o nouă boală, SIDA, transmisă în principal prin sex neprotejat, în special anal, prin seringi contaminate și, de asemenea, de la mamă la copil în timpul sarcinii. În următorii patruzeci de ani, aceasta a ucis treizeci și șase de milioane de persoane. Inițial, SIDA a făcut ravagii în comunitățile de homosexuali din SUA și Europa, definind anii 1980 ca o perioadă de suferință disperată. În Africa de Sud, s-a răspândit în întreaga populație, exacerbată de stigmatizarea folosirii prezervativelor, iar chiar și președinții au încurajat teorii ale conspirației iresponsabile și leacuri false, care au mărit foarte mult numărul de morți: peste cincisprezece milioane de africani au murit. Deși educația preventivă reduce ratele de infectare, iar pacienții supraviețuiesc acum, de obicei, datorită medicamentelor retrovirale, în 2011 existau 23 de milioane de persoane care trăiau cu SIDA în Africa, unde în fiecare an mor 1,2 milioane de persoane și 1,8 milioane sunt infectate. Aceste rate se îmbunătățesc în prezent.

Sinatra, un vechi prieten, acum republican, a cântat la gala de inaugurare. Tot acum, FBI-ul a reușit în sfârșit să spargă puterea celor cinci familii ale Mafiei, folosind noua legislație, Racketeer Influenced and Corrupt Organizations (RICO) Act, pentru a-i lega pe șefii conspirațiilor criminale de soldații lor. Nașii au fost condamnați la peste 100 de ani de închisoare.

După interviul acordat de acest autor, doamna Thatcher a decis că interviul fusese "obraznic" și a hotărât să nu mai dea interviuri de școlarizare.

Când acest autor a vizitat Albania, premierul de atunci Sali Berisha, care locuia în vechea casă a lui Shehu din Block, i-a arătat camera în care a fost împușcat Shehu. 'Încă nu știm', a spus el, 'ce s-a întâmplat exact'. La scurt timp după aceea, la 11 aprilie 1985, Hoxha a murit, fiind succedat de un discipol ales. Patronul său inițial și mai târziu rivalul său, mareșalul Tito, murise în 1980, la vârsta de 87 de ani. Chiar și în Europa de Est se schimba garda.

ACTUL XX-DOUĂZECI ȘI DOI

4,4 MILIARDE

Ielțin și Xi, Nehruviani și Assad, Bin Laden, Kim și Obama

IDIOTUL ȘI TUNUL: GORBACIOV, DENG ȘI UNI-PUTEREA

În timp ce sute de mii de oameni erau puși în pericol și, în cele din urmă, evacuați din împrejurimile Cernobîlului, Gorbaciov a încercat să suprime vestea, anunțând-o abia aproape o lună mai târziu. Costurile au pus și mai multă presiune asupra economiei și asupra lui Gorbaciov, care a pivotat acum pentru a-și planifica propria explozie radicală. Primele sale reforme pentru a elibera economia de sub supravegherea partidului nu au rezolvat imediat problemele. În ianuarie 1987, mergând mai departe decât Andropov, a luat o decizie uimitoare, aproape romantic de iluzorie: nu numai că va reforma economia, dar va înființa un fel de demokratizatsiya cu un singur partid, prin organizarea unor alegeri reale pentru a produce un Congres de 2.250 de deputați ai poporului, care va fi mai presus de Politburo și de guvern. L-a înțeles greșit pe Lenin, care întreba mereu: "Cine pe cine controlează pe cine?". Lenin a rechiziționat, apoi a castrat sovietele pentru a concentra puterea impresionantă în propriile mâini. Gorbaciov încerca să se retragă din imperiu și să reformeze economia simultan cu liberalizarea politică, o mișcare care nu putea decât să stimuleze naționalismul în rândul numeroaselor popoare din URSS și dezintegrarea politică la Moscova. A le încerca pe toate trei era atât de ambițios încât era fie naiv, fie orgolios, aproape sinucigaș.

În străinătate, Gorbaciov și-a dat seama că nu putea reforma statul în timp ce era angajat într-o competiție feroce cu America. El a propus eliminarea treptată a tuturor armelor nucleare până în anul 2000: în octombrie 1986, el și Reagan s-au întâlnit la Reykjavik și aproape au abolit armele nucleare. Cei doi se înțelegeau bine, deși soțiile lor nu se plăceau reciproc. Mai târziu, Gorbaciov a anunțat că sovieticii își vor retrage trupele din Europa de Est, îmbrățișând nu revoluția mondială, ci "valorile tuturor oamenilor".

Americanii nu erau siguri dacă acest lucru era real sau doar de fațadă, dar Reagan a continuat să pună presiune. Când a vizitat Zidul Berlinului, a spus: "Domnule Gorbaciov, dărâmați acest zid".

Acasă, Elțîn a străbătut Moscova, mergând pe jos la serviciu sau cu metroul, vizitând cafenele, magazine și fabrici, împărțind ceasuri - devotatul său bodyguard, Korzhakov, ținea rezerve în buzunar. Gorbaciov a rânjit la această autopromovare; Elțîn l-a găsit pe secretarul general "condescendent". În ianuarie 1987, acesta l-a criticat pe Gorbaciov pentru că era prea optimist în privința perestroikăi; Gorbaciov a ripostat la 'cuvintele zgomotoase, goale, ultra-stângiste' ale lui Elțîn.

'Sunt încă nou în Politburo', a spus Elțîn cu scuze. 'Aceasta este o lecție bună pentru mine'.

'Sunteți un om emotiv', a avertizat Gorbaciov. În țară, rezistenții comuniști s-au împotrivit reformelor. Elțîn a făcut presiuni pentru mai mult, recunoscând că începuse 'să abuzeze de sedative și să devină îndrăgostit de alcool'. În septembrie 1987, când conservatorii i-au reproșat lui Elțîn că a permis mici demonstrații, acesta a demisionat brusc din Politburo. 'Așteaptă, Boris', a spus Gorbaciov, 'nu zbura de pe mâner'. Dar, în octombrie, Elțîn l-a atacat pe Gorbaciov la Comitetul Central. Înfuriat, Gorbaciov i-a denunțat "imaturitatea" și "analfabetismul" - "Nu ai putea deosebi darul lui Dumnezeu de o omletă!". Gorbaciov îl ura acum: "Vrea să fie eroul popular". Elțîn a băut și a căzut într-o depresie sălbatică, tăindu-și pieptul și stomacul cu o foarfecă. 'Ce ticălos!", a rânjit Gorbaciov. 'Și-a însângerat propria cameră'. L-a internat pe Elțîn în spital, apoi l-a obligat să se confrunte cu denunțuri rituale. Elțîn nu a iertat niciodată acest tratament 'imoral, inuman'. Însoțit doar de Korzhakov, care a demisionat din KGB pentru a-l susține, Elțîn s-a retras într-un sanatoriu. 'M-am uitat înăuntru', a spus Elțîn, 'nu era nimeni acolo'. Eram doar nominal în viață'.

KGB-ul l-a întrebat pe Gorbaciov dacă vrea să i se întâmple ceva lui Elțîn. Gorbaciov a refuzat oferta.

În februarie 1988, reformele lui Gorbaciov au slăbit controlul Moscovei asupra celor cincisprezece republici ale Uniunii Sovietice care nu au fost niciodată proiectate să devină independente. În Nagorno-Karabah, în Azerbaidjan, armenii creștini s-au luptat cu azerii islamici care au măcelărit apoi mii de armeni. Georgienii, capturați de Lenin după o scurtă independență, tânjeau după libertate. În nord, lituanienii, letonii și estonienii - popoare nordice și germanice, nu slave, care au fost anexate cu forța de Stalin după douăzeci de ani de independență - au început să facă campanie. Cel mai bun

mod pentru ei de a câștiga independența era să o câștige pentru toate cele cincisprezece republici create de Lenin și Stalin. Unele, precum Georgia, erau națiuni vechi, altele erau invenții sovietice care nu mai existaseră niciodată. Rusia era cea mai mare, urmată de Ucraina, care, în afară de numeroasele regimuri din timpul războiului civil, fusese condusă în mod diferit de Rusia din 1654, din anii 1780 și din 1945. Kazahii, uzbecii, tadjicii fuseseră inițial conduși de vechi khanate, dar Kazahstanul și celelalte patru "stani" din Asia Centrală erau invenții sovietice sculptate din provinciile Romanov. Înainte de a fi Rusia Albă, Belarusul aparținuse Lituaniei.

În timp ce Gorbaciov relaxa stăpânirea sovietică asupra statelor sale clientelare, el încerca, de asemenea, să negocieze o ieșire de compromis din Afganistan, unde a instalat un fost șef al poliției secrete mai subtil, Najibullah, pentru a crea un guvern de reconciliere, dar concilierea era imposibilă în plină retragere. În mai 1988, armata sovietică s-a retras în mod unilateral, iar regimul lui Najibullah a început să se ofilească. O retragere pașnică era în curs de desfășurare în Europa: în decembrie, Gorbaciov a început să retragă 500.000 de soldați de la vasalii săi europeni, promițând "libertatea de alegere". Niciun imperiu nu durează fără amenințarea violenței.

Gorbaciov era acum un funambulist care încerca să facă nu doar un singur traseu pe sârmă, ci patru în același timp - reforma economică, provocarea partidului, apărarea Uniunii și susținerea puterii sovietice în lume. În mai 1989, el a prezidat primul Congres ales, care a ales un Soviet Suprem de conducere, cu el ca președinte. La apogeul faimei și al încrederii sale, un Gorbaciov din ce în ce mai autocrat a sperat să ghideze reforma ca un orator parlamentar omnipotent, dar, de fapt, acest aparatchik greoi, adesea verbos, s-a luptat imediat să controleze comuniștii înrăiți, naționaliștii republicani și intelectualii liberali. Mai rău, și-a pierdut mistica amenințătoare a unui secretar general stalinist; Moscova și-a pierdut puterea asupra vasalilor săi. Aversiunea sa umană față de violență a fost atât măreția, cât și tragedia sa, deoarece i-a condamnat realizările la eșec. "Ei nu știu că, dacă trag puternic de lesă", spunea el, "aceasta se va rupe". Dar polonezii, care își pierduseră independența străveche, au fost primii care au testat lesa. Helmut Kohl, cancelarul vest-german, l-a întrebat pe Gorbaciov ce se va întâmpla. 'Fiecare', a venit răspunsul, 'răspunde pentru el însuși'.

În întreaga Europă, în statele vasale fragile, de la Germania de Est la Ungaria, mulțimile au manifestat pentru libertate. În interiorul Uniunii, Georgia și Lituania au făcut presiuni pentru independență. Elțîn, aflat într-o vizită în America, s-a îmbătat în public, dar a fost uimit de abundența din supermarketurile americane. În drum spre casă, a pus la îndoială bolșevismul. "Ce", a întrebat el, "le-au făcut săracilor noștri oameni?".

În timp ce Gorbaciov încerca să gestioneze toate aceste șocuri, Deng Xiaoping privea uimit de la Beijing, unde a demonstrat că există o altă cale. Deng era mai dur, mai însângerat, mai precaut decât naivul Gorbaciov. Economia putea fi eliberată, dar Micul Canion știa că puterea stătea pe armă. Dacă pierdeai arma, pierdeai totul. Gorbaciov, a spus Deng, "este un idiot".

În mai 1989, sosirea lui Gorbaciov la Beijing l-a stânjenit pe Deng, care pierdea controlul asupra propriei capitale. Aproape un milion de protestatari, majoritatea studenți, au campat în Piața Tiananmen, adunați în jurul unei statui uriașe din papier-mâché, Doamna Libertății, cerând democrație, în timp ce liderii se chinuiau să afle ce să facă. Deng, în vârstă de optzeci și cinci de ani, era încă președintele Comisiei Militare Centrale, dar era semi-retratat, după ce predase ștafeta unor succesori aleși care nu reușiseră să stăpânească protestele tot mai ample împotriva corupției și nepotismului. În aprilie, după ce antireformiștii au ordonat ca aliatul lui Deng, Hu Yaobang, să fie demis, Hu a murit din cauza unui atac de cord, ceea ce a declanșat proteste pro-democrație la înmormântarea sa. Un protejat al lui Deng, secretarul general Zhao Ziyang, a mers să vorbească cu studenții. După plecarea lui Gorbaciov, la 17 mai, Deng, convocând marile personalități ale partidului, supranumite cei opt nemuritori, la Zhongnanhai, a declarat că se temea că "Scopul lor este de a stabili o republică burgheză total dependentă de Occident" și a avertizat: "Nu există nicio modalitate de a da înapoi acum fără ca situația să scape de sub control". Micul Cannon a pus mâna pe armă: trupele au fost masate; Zhao a vorbit protestatarilor în lacrimi și a fost imediat demis de Deng. Cei Opt Nemuritori - toți bărbații, cu excepția văduvei lui Zhou Enlai, Deng Yingchao - au votat pentru zdrobirea rebelilor.

La 2 iunie, Deng a ordonat ca "ordinea să fie restabilită în capitală... Nicio persoană nu poate împiedica înaintarea trupelor". Soldații "pot acționa în autoapărare și pot folosi orice mijloace pentru a înlătura obstacolele". "Obstacolele" erau studenții, care construiseră baricade. Armata a recucerit străzile. Un soldat a fost ucis, dezbrăcat și suspendat de un autobuz, dar apoi armata a început să tragă. Un student a stat în fața unei coloane de tancuri, le-a oprit și s-a urcat pe turelă pentru a-i denunța pe soldați. Sute de oameni au fost uciși.

Numind noi lideri, Deng s-a retras, păstrând doar președinția Asociației China Bridge. Dar a rămas liderul suprem și a confirmat politica sa de putere politică cu libertate economică înainte de a muri la nouăzeci și doi de ani. Deng crease un șablon pentru puterea chineză, Gorbaciov un impuls accelerat spre dezintegrarea sovietică. Numai forța putea să o oprească.

NOUA AFRICA: MANDELA ȘI JJ, MENES ȘI ISAIAS

În septembrie 1989, Polonia a ales un premier necomunist; germanii din Est au cercetat granițele; în interiorul URSS, georgienii, conduși de un profesor de Shakespeare cu ochii nebuni și fost disident, Zviad Gamsakhurdia, au votat pentru independență, în timp ce minoritățile lor, oseții și abhazii, luptau pentru propriile state; armenii și azerii s-au confruntat. Cel puțin rivalul lui Gorbaciov, Elțîn, se dezintegra și el. Pe 28, el a apărut la petrecerea aniversară a lui Gorbaciov cu un buchet de flori și a încercat să intre prin efracție. Gărzile de corp l-au bruscat și l-au aruncat în râul Moskva. "Apa era teribil de rece", a spus Elțîn. 'M-am prăbușit și m-am întins pe jos... M-am clătinat până la secția de poliție din apropiere'. Aliații lui Gorbaciov au susținut că amanta lui Elțîn ar fi aruncat o găleată cu apă peste el; aliații lui au văzut o tentativă de asasinat. Amenințarea lui Elțîn era în mod clar terminată.

La 9 noiembrie, la ora 23.30, ora Berlinului, liderii est-germani, presați de deschiderea graniței dintre Austria și Ungaria și apoi de demonstrațiile uriașe, au plănuit în liniște să deschidă porțile Zidului, dar au greșit anunțul, declanșând demonstrații de bucurie, în timp ce oamenii s-au revărsat brusc prin porți și au început să dărâme Zidul Berlinului cu topoare și cu mâinile goale. La Dresda, în timp ce mulțimile luau cu asalt sediile Stasi din întreaga Germanie de Est, un colonel KGB uimit, Vladimir Putin, în vârstă de 37 de ani, a ars dosare secrete și apoi a început drumul mizerabil spre casă, spre Leningrad. În Polonia, Ungaria și Cehoslovacia, comuniștii au fost măturați în revoluții de catifea. Unele au fost mai puțin catifelate decât altele: în ziua de Crăciun a anului 1989, în București, România, un cuplu de sexagenari speriați, dar sfidători, au fost scoși din burta unui transportor blindat de trupe. Nicolae Ceaușescu și soția sa, Elena, conduceau România din 1965. Acum, Ceaușescu a fost răsturnat de propriii săi tovarăși și de popor într-un schimb de focuri cu agenții săi de la Securitate și condamnat rapid la moarte. Patru soldați au fost desemnați să îi împuște separat, dar au insistat să moară împreună, cântând Internaționala. Au murit în mijlocul versiunii.

În februarie 1990, secretarul de stat al SUA, James Baker, a discutat despre reunificarea Germaniei și extinderea NATO. În septembrie, Gorbaciov a fost de acord cu reunificarea și a permis Germaniei să adere la NATO. Ar fi putut extrage mult mai mult cât timp avea încă 300.000 de soldați în țară, dar avea nevoie de împrumuturile occidentale pentru a-și conduce statul. Acum își ratase șansa. Americanii erau amețiți de victorie. Când

Gorbaciov a încercat să stabilească parametrii relației Germaniei cu NATO, Bush (acum președinte) i-a spus lui Kohl: "La naiba cu asta. Noi am învins și ei nu'. A arătat o lipsă de imaginație. Rusia ar fi putut fi cooptată în UE, chiar și în NATO. La urma urmei, victoriile nu durează la nesfârșit. 'În victorie', a sfătuit Churchill, 'mărinimia'.

'Zidul' a căzut și în Africa. La 5 iulie 1989, Nelson Mandela, în vârstă de aproape 71 de ani, proaspăt echipat cu un costum după douăzeci și șapte de ani petrecuți în spatele gratiilor, a fost scos din închisoare și dus să se întâlnească cu Die Groot Krokodil - președintele sud-african, P. W. Botha - la reședința sa Tuynhuys, unde fusese cazat Rhodes, pentru o discuție secretă. Spre surprinderea lui Mandela, Crocodilul, care, în calitate de ministru al afacerilor de culoare și al apărării, a aplicat apartheidul timp de zeci de ani, a fost "politicos și respectuos" în timp ce discutau despre istorie. "Acum simțeam că nu mai era cale de întoarcere".

Mandela a avut dreptate: căderea Cortinei de Fier a însemnat sfârșitul războiului prin procură în Africa. America și URSS nu și-au mai sprijinit aliații egali, însă căderea acestora a distrus adesea existența statelor lor: în Zair - Congo - căderea aliatului de lungă durată al Americii, Mobutu, a declanșat o luptă pentru putere și pentru minerale care a durat treizeci de ani.

Mandela s-a întors în închisoare; Crocodilul a demisionat în favoarea unui nou premier naționalist, F. W. de Klerk. La 13 decembrie, "am fost dus din nou la Tuynhuys", a scris Mandela, unde și-a dat seama că de Klerk "era un om cu care puteam face afaceri". La 9 februarie 1990, de Klerk i-a spus lui Mandela "că mă face un om liber" și apoi i-a turnat amândurora un pahar de whisky: "Am ridicat paharul în semn de toast, dar m-am prefăcut doar că beau; astfel de băuturi spirtoase sunt prea puternice pentru mine". A doua zi, la ora 4 dimineața, Mandela s-a trezit. Se împrietenise și îi fermecase pe gardienii săi afrikaneri, care "mi-au întărit credința în umanitatea esențială chiar și a celor care mă țineau în spatele gratiilor". El i-a îmbrățișat. La ora 15.00, Mandela, însoțit de Winnie, a ieșit din închisoare. 'Când o echipă de televiziune a împins spre mine un obiect lung și întunecat cu blană, m-am dat înapoi'. Nu mai văzuse niciodată așa ceva. 'Winnie mi-a explicat că era un microfon'.

Când a ieșit să se întâlnească cu tovarășii săi din ANC, 'am putut vedea întrebarea din ochii lor: supraviețuise sau era distrus?'. Căsnicia lui era distrusă: Winnie, incapabilă să reziste la tensiunea singurătății, la vânătaia represiunii și la tentațiile puterii, avusese aventuri și condusese o teroare de bandă vicioasă în Soweto, unde gărzile ei de corp, Mandela United Football Club, uciseseră adversari, chiar și copii. "S-a căsătorit cu un

bărbat", a spus Mandela cu grație, "care a părăsit-o curând, a devenit un mit", dar apoi mitul s-a întors acasă și era "doar un bărbat". Acesta a fost cel mai mare regret al său: 'Când viața ta este o luptă, nu prea mai este loc pentru familie'. Copiii lui își pierduseră tatăl, iar când s-a întors 'era tatăl națiunii'. Mandela a divorțat de Winnie și, la optzeci de ani, a întâlnit pe altcineva, Graça, văduva lui Machel, dictatorul din Mozambic, anunțând: "M-am îndrăgostit".

Mandela a pornit într-un turneu mondial, întâlnindu-se cu vechii săi susținători, Castro și Kadhafi, care finanțaseră ANC, și cu noi susținători, în frunte cu Harry Oppenheimer, magnatul liberal, proprietarul diamantelor De Beers și al minelor de aur Anglo American, care l-a ajutat să își cumpere noua casă. Mandela a început ca prinț Thembu, a devenit un revoluționar comunist și apoi s-a transformat într-un democrat liberal umanist care, inspirat de Gandhi și MLK, era hotărât să creeze o "națiune curcubeu" formată din albi și negri. În mod uimitor, după patruzeci de ani de represiune feroce, el a realizat acest lucru fără niciun masacru sau fugă a albilor - o realizare fără egal, care a fost rodul personalității sale. Un comitet de pace și conciliere a ascultat mărturiile despre represiunea exercitată de agenții de securitate sud-africani - și le-a iertat prădăciunile. Acolo unde Gandhi nu reușise să realizeze o tranziție pașnică, Mandela, ales președinte în aprilie 1994, a reușit.

Aliații sovietici au căzut și ei: în Etiopia, în 1984-5, atrocitățile lui Mengistu, împreună cu o secetă, au provocat o foamete care a afectat peste șapte milioane de oameni. El a restricționat în mod deliberat aprovizionarea cu alimente în Tigray și Wollo, unde rezistența la domnia sa a fost cea mai eficientă. Peste un milion de oameni au murit. Acum, în mai 1991, Mengistu, abandonat de Gorbaciov, a fugit în exil, lăsând un război civil care a fost câștigat rapid de o alianță de rebeli etnici condusă de Tigreanul Meles, care a respins marxismul hoxhaist și a format o alianță cu maoistul eritreean Isaias Afwerki, care a capturat Addis. Meles a îmbrățișat zeitgeistul, promițând o democrație liberală, dar conducând ca autocrat timp de douăzeci de ani. În curând s-a certat cu dementul Isaias, care a transformat Eritreea, stat independent pentru prima dată, într-un domeniu personal regimentat, în care întreaga populație era recrutată și terorizată de poliția secretă, un sistem pe care ONU l-a numit o formă de sclavie: Afwerki a condus până în anii 2020. După moartea lui Meles, Tigrayenii au pierdut puterea în favoarea unui Oromo, iar țara s-a dizolvat din nou în lupte etnice.

A existat un singur Mandela, dar un alt lider african talentat, mult mai puțin cunoscut în afara continentului, și-a salvat țara după ce aproape că a distrus-o. JJ Rawlings, care a condus de la castel timp de un deceniu, a fost dictatorul care în 1979 își împușcase

generalii pe plajă în fața presei. Acum, el a reacționat la căderea Zidului. Din punct de vedere economic, a urmat sfaturile Băncii Mondiale, în timp ce din punct de vedere politic a promovat o democrație liberală. Showmanul Rawlings, purtând costume de lux sau haine tradiționale, și-a fondat propriul partid politic și a candidat la președinție. La 3 noiembrie 1992, a câștigat alegerile libere cu 60 % din voturi, obținând un al doilea mandat în 1996. Succesiunea este un test, dar după ce și-a îndeplinit cele două mandate permise, s-a retras la 54 de ani, lăsând Ghana ca o democrație și o forță economică înfloritoare - unul dintre succesele Africii. "Cu riscul de a părea lipsit de modestie", a reflectat Rawlings, "Ghana nu ar fi fost scoasă din prăpastie fără un vizionar" - unul foarte defectuos, cu siguranță.

În Rusia, căderea comunismului a fost, de asemenea, opera unui vizionar - dar acesta nu a fost Gorbaciov. În martie 1990, alegerea lui Gorbaciov într-o funcție, cea de președinte al URSS, a declanșat o cascadă de noi aspirații în cele mai surprinzătoare locuri: în Alma Ata, un fost muncitor siderurgic, acum prim-secretar, Nursultan Nazarbaiev, a fost ales el însuși președinte al republicii kazahe. "Credeam că am convenit că va fi un singur președinte", a spus Gorbaciov.

'Oamenii din Kazahstan', a explicat Nazarbaiev, unul dintre cei care au jucat un rol cheie în ceea ce s-a întâmplat în continuare, 'spun că nu putem avea și noi un președinte?

Nazarbayev a schimbat patronii, urmând fluxul de putere către o altă sursă. La 29 mai 1990, Elțîn a fost ales președinte al Sovietului Suprem al Rusiei. Gorbaciov nu a putut înțelege: "Aici și în străinătate bea ca un pește. În fiecare zi de luni, fața lui se dublează în dimensiune. Este inarticulat... dar, din nou și din nou, poporul repetă "Este omul nostru" și îi iartă totul". La 12 iulie, Elțîn a ieșit în trombă de la un congres comunist, a demisionat din partid și apoi a revendicat suveranitatea în Rusia. Urât de către adepții comuniști și disprețuit de către liberalii frustrați, subminat de o economie în colaps și de un naționalism furibund, Gorbaciov și-a văzut puterea cum se ofilește în timp ce îl înfierbânta pe "ticălosul" Elțîn: personalitățile contează, iar rivalitatea lor a contribuit la distrugerea statului. În august, Gorbaciov a negociat prețul reunificării Germaniei în schimbul unor împrumuturi de miliarde de dolari pentru URSS, care, a bombănit Gorbaciov, au fost furate instantaneu: "Pur și simplu au dispărut". Președintele Bush s-a bucurat că "Ziua dictatorului s-a încheiat, epoca totalitară trece, ideile sale vechi sunt spulberate ca frunzele unui copac vechi și fără viață", dar a fost alarmat de turbulențele sovietice. Acum, aventura unui adevărat naționalist sinucigaș - cel mai apropiat aliat arab al Moscovei - l-ar submina și mai mult pe Gorbaciov.

La 2 august 1990, Saddam a invadat Kuweitul. El se considera învingător al războiului împotriva Iranului, în care bătrânul Khomeini acceptase în cele din urmă o încetare a focului. 'Fericiți sunt cei care și-au pierdut viața în acest convoi de lumină', a spus ayatollahul. 'Nefericit sunt eu că încă supraviețuiesc și am băut potirul otrăvit'. L-a adus cu el la Teheran pe Ebrahim Raisi, un tânăr mullah care a studiat cu adjunctul său Khamenei și care, în fruntea 'comitetului morții', a torturat personal și a supravegheat execuțiile a mii de activiști ai opoziției. Când imamul a murit la 86 de ani, înmormântarea sa a fost, alături de cea a lui Nasser, cea mai mare din toate timpurile: milioane de jeleri frenetici au invadat cortegiul, aruncând la pământ trupul înfășurat cu o haină fragilă, rupând în bucăți giulgiul și sărind în mormânt, până când gărzile au tras focuri de armă și au salvat cadavrul cu elicopterul pentru a fi îngropat mai târziu în cursul zilei. Cu toate acestea, creația sa s-a dovedit mai puternică: aghiotantul său, președintele Ali Khamenei, a fost ales ca lider suprem și a condus timp de treizeci de ani, timp în care Iranul a obținut o putere mai mare decât cea a șahului.

Saddam, cu o armată umflată, datorii muntoase, o familie rapace și o țară scindată, a căutat, de asemenea, soluții extreme. La el acasă, a lichidat în Anfal 180.000 de kurzi și asirieni care îi ajutaseră pe iranieni, masacrând civili, folosind arme chimice, în timp ce și-a procurat arme nucleare cu ajutorul francezilor. În 1981, Israelul i-a bombardat instalația; când a angajat un armurier canadian pentru a construi o superpistol, Big Babylon, Mossad l-a asasinat.

Saddam s-a străduit să-și controleze fiii și verii. Proxenetul și degustătorul său de mâncare, Hana Gegeo, fiul bucătarului său și guvernanta fiicelor sale, i-a făcut cunoștință cu o doctoriță blondă, Samira, care i-a devenit amantă și apoi soție, ceea ce, în mod firesc, i-a făcut dușmani pe prima sa soție, Sajida, și pe fiii ei. Frații săi vitregi de încredere au vrut ca fiii lor să se căsătorească cu fiicele lui Saddam, dar la mijlocul anilor 1980, tinerii săi verișori în ascensiune Hussein și Saddam Kamel au câștigat fetele, Raghad și Rana. Un băiat care a flirtat cu fiica sa preferată, Hala, a fost ucis.

Nici măcar Saddam nu a fost în stare să-și gestioneze fiul cel mare, Uday, pe care îl numise la conducerea Comitetului Olimpic și a Asociației de Fotbal, în mod clar moștenitor aparent. Cu toate acestea, acest psihopat caligularian cu probleme de vorbire bătea în mod regulat bărbați și viola femei. În 1988, a dat buzna la o petrecere dată pentru soția președintelui egiptean Mubarak și a bătut-o pe Gegeo cu o bară de fier până la moarte. Ulterior, a încercat să se sinucidă, apoi, chemat de Saddam, i-a spus tatălui său: "Rămâi cu adevărata ta soție". Înfuriat, Saddam era cât pe ce să-l ucidă: 'a avut noroc că eram neînarmat'. O tentativă de a fugi în America a fost zădărnicită de cumnații

săi, frații Kamel, declanșând o dușmănie care avea să se termine cu vărsare de sânge. Saddam l-a exilat pe Uday în Elveția și l-a schimbat în favoarea lui Qusay, mai puțin dement, care conducea poliția secretă SSO.

Acum Saddam era falit. Kuweitul îi împrumutase 30 de miliarde de dolari și îi voia înapoi. Micuțul Kuweit avea aceeași cotă de 20% din petrolul mondial ca și Irakul. Saddam îl revendica ca parte a vechiului vilayet otoman Basra. El a sondat America: "Nu avem nicio opinie cu privire la conflictele arabo-arabe", i-a spus ambasadorul american, dându-i din greșeală undă verde planului său, "cum ar fi dezacordul tău cu Kuweitul privind granițele". Cele 120.000 de trupe irakiene ale lui Saddam și 850 de tancuri au intrat în Kuweit. Amirul a fugit; fratele său a fost împușcat, apoi sfâșiat cu bucurie de unul dintre tancurile lui Saddam. Dezlănțuindu-l pe Uday, întors din exil, și pe clanul Tikriti într-o frenezie de jaf, Saddam a anexat Kuweitul.

Gorbaciov s-a înfuriat și l-a trimis pe maestrul său spion Primakov pentru a-l reține pe Saddam, dar liderul irakian a amenințat fundamentul Occidentului - petrolul - ca să nu mai vorbim de dreptul internațional. Bush a ezitat; "Nu este momentul să te clatini", i-a spus Thatcher. Bush a obținut o rezoluție a ONU și a recrutat o coaliție fără precedent, de la Thatcher la Assad, care s-a adunat în Arabia Saudită. Saddam reușise imposibilul: să unească cea mai mare parte a lumii arabe frământate împotriva sa. Doar Arafat - și un rege Hussein reticent - l-a susținut.

La 17 ianuarie 1991, Bush a lansat primele bombardamente din Furtuna deșertului, încurajându-i pe irakieni să se răzvrătească împotriva lui Saddam. Saddam a tras rachete Scud asupra Israelului înainte de a invada Arabia, cucerind temporar orașul Khafji. În primul război video, urmărit în direct pe noul canal de știri de douăzeci și patru de ore, CNN, marea armată a lui Bush, formată din 956.600 de soldați, a folosit o putere aeriană și terestră copleșitoare pentru a-i alunga pe irakieni, incinerând divizii întregi de tancuri și camioane, în timp ce kurzii, șiiții și arabii de la Marsh se răzvrăteau cu toții. Dar, odată ce Kuweitul a fost eliberat, Bush, precaut de încurcături, a oprit invazia, lăsându-l pe Saddam la putere în centrul Irakului, cu toate armele distructive interzise. Saddam a calculat greșit în mod grosolan, dar, după două decenii de teroare, camarila sa a rămas loială, chiar mai concentrată pe familia sa. Negociatorii săi au obținut permisiunea americană pentru ca forțele irakiene să zboare cu elicopterele, pe care le-au folosit apoi pentru a-i măcelări pe rebeli. Doar 292 de soldați ai coaliției au fost uciși, față de 85.000 de irakieni. Apogeul american a coincis cu perigeul sovietic.

La 18 august 1991, la ora 16.30, Gorbaciov, aflat în vacanță la dacia sa Foros din Crimeea, a fost întrerupt de garda sa de corp: sosise o delegație misterioasă. Gorbaciov a constatat că liniile sale telefonice fuseseră tăiate. "S-a întâmplat ceva rău", i-a spus el Raisei. "Poate teribil". Era o lovitură de stat: Comitetul de Stat pentru Regim de Urgență, condus de șeful KGB și ministrul Apărării, preluase puterea pentru a opri dezintegrarea în derulare a URSS. În decembrie 1990, Șevardnadze demisionase, avertizând asupra unei lovituri de stat. Lituania a fost prima care și-a declarat independența, urmată de Estonia și Letonia, dar Gorbaciov însuși pierduse controlul de la 13 ianuarie, când comandourile sale Spetsnaz au împușcat civili la un post de televiziune din capitala lituaniană, Vilnius, o crimă care nu a făcut decât să-i consolideze sfidarea. În martie, Gorbaciov câștigase un referendum pentru crearea noii sale Uniuni a Statelor Suverane. Nazarbaiev a fost de acord să fie primul său premier. Dar în aceeași lună, Georgia a îmbrățișat libertatea. La 10 iulie, Elțîn a fost ales în mod democratic președinte al Rusiei, o legitimitate pe care Gorbaciov, care nu fusese ales, nu o putea egala. Apoi, Ucraina a întârziat să își dea acordul pentru noua Uniune. La 1 august, președintele Bush a încercat să salveze URSS, vizitând Kievul pentru a avertiza Ucraina împotriva "naționalismului sinucigaș". Gorbaciov, el însuși pe jumătate ucrainean, a încercat cu disperare să mențină Ucraina în cadrul noii sale Uniuni, avertizând că Ucraina va fi prea instabilă pentru a supraviețui ca stat și spunându-i lui Bush că există ca republică doar pentru că bolșevicii ucraineni au creat-o pentru a-și spori propria putere și "au adăugat Harkov și Donbas". Stalin organizase granițele actuale. Crimeea a fost adăugată de Hrușciov. Aceste regiuni rusești, a explicat Gorbaciov, ar fi subminat orice Ucraina independentă.

Aflat acum la vila sa, Gorbaciov a întrebat grupul cine i-a trimis.

"Comitetul".

'Ce comitet?'

Când au început să explice scopurile Comitetului, Gorbaciov a strigat: 'Taci, dobitocule'. Ticălosule! Forțele KGB înconjuraseră conacul; navele de pe Marea Neagră își pregătiseră armele. Raisa Gorbaciov a suferit un atac cerebral minor. Fără ca Gorbaciovii să știe, Comitetul făcuse o serie de erori neforțate la Moscova. Mai întâi plănuiseră să-l aresteze pe Elțîn și îi încercuiseră dacia, dar acesta a fugit la Sovietul Suprem rus - supranumit Casa Albă - unde i s-au alăturat mai multe unități militare. Apoi, conspiratorii au ținut o conferință de presă farsescă la care cel puțin doi dintre ei erau beți. Casa Albă a fost apărată de mulțimi de oameni și de unitățile lui Elțîn. Elțîn și-

a făcut apoi apariția și s-a urcat sfidător pe un tanc. Conspiratorii s-au repezit în Crimeea pentru a-și cere iertare, în timp ce Elțîn și-a trimis propriile unități pentru a-l salva pe Gorbaciov. După ce i-a arestat pe conspiratori, Gorbaciov i-a telefonat lui Elțîn. 'Deci ești în viață', a bubuit Elțîn. 'Am fost gata să luptăm pentru tine!'. Doi conspiratori s-au sinucis. Când Gorbaciov a ajuns înapoi la Moscova, puterea sa era în hemoragie și a demisionat din funcția de secretar general la 24 august. În cadrul Sovietului Suprem, Elțîn a lansat propria lovitură de stat, umilindu-l pe Gorbaciov la tribună și forțându-l să recunoască faptul că proprii săi miniștri au susținut lovitura de stat.

La 1 decembrie, Ucraina a votat pentru independență. Elțîn a încercat să o facă să rămână în interiorul noii sale versiuni a Uniunii, dar nu a reușit; secesiunea Ucrainei a fost decisivă. Pe 8, la o cabană de vânătoare din Belarus, Belavezha, iubită de țari și secretari generali, Elțîn s-a întâlnit în secret cu liderii ucraineni și belaruși și a dat propria lor lovitură de stat pentru a pune capăt URSS-ului. Nazarbaiev și Asia Centrală li s-au alăturat în noua Comunitate a Statelor Independente.

"Cine v-a dat autoritatea?", a strigat Gorbaciov. "De ce nu m-ați avertizat? ... Și când Bush va afla, ce se va întâmpla?". Dar Elțîn îl sunase deja pe Bush. Pe 9 decembrie, Gorbaciov i-a primit pe Elțîn și pe președintele kazah Nazarbaiev.

'Bine, luați loc', le-a spus Gorbaciov. 'Ce le veți spune mâine oamenilor?'.

'Voi spune', a răspuns Elțîn, 'că vă voi lua locul'.

Ulterior, Nazarbaiev a afirmat că 'și-ar fi dorit să nu fi fost acolo', dar acum a devenit dictatorul unui nou stat vast, Kazahstan, atât de absolut încât a domnit timp de treizeci de ani, s-a autoproclamat Conducătorul Națiunii și a numit capitala Nursultan.

La ora 17.00, în ziua de Crăciun, Gorbaciov l-a sunat pe Bush. "Bună ziua, Mihail", a spus Bush, aflat la Camp David cu familia sa.

'George, dragul meu prieten', a spus Gorbaciov. 'Am decis în cele din urmă să o fac astăzi, la sfârșitul zilei'. Se referea la demisia sa. 'Dezbaterea din uniunea noastră despre ce fel de stat să creăm a luat o altă direcție decât cea pe care eu o consideram corectă'. Aceasta a fost una dintre marile subestimări ale istoriei.

La ora 19.00, în timp ce Gorbaciov se adresa națiunii, un general a sosit pentru a ridica servieta nucleară și a predat-o lui Elțîn. După aceea, Gorbaciov le-a spus consilierilor săi că se va duce să o sune pe bătrâna sa mamă, care "îmi spune de mult timp: "Aruncă totul". Vino acasă"". Gorbaciov a urmat sfatul mamei sale. Pe coridoarele Kremlinului,

Elțîn a percheziționat biroul lui Gorbaciov - Micul Colț, ocupat cândva de Lenin, Stalin și Andropov - apoi a cerut: "Adu-ne ochelarii". El și Korzhakov au dat pe gât whisky-urile lor. 'Acum', a mârâit Elțîn, președintele noii Federații Ruse, 'e mai bine așa'.

FAMILIA: BORIS, TATIANA ȘI RASPUTIN

Elțîn, sfătuit de o cohortă de tineri reformatori, a interzis comunismul, a deschis multe arhive, a transformat în mod repetat economia planificată în capitalism de piață și a lansat un program de privatizare. Dar, aproape imediat, economia s-a prăbușit, criminalii mafioți au luat-o razna, iar privatizările au fost grăbite și corupte în mod fatal, deoarece o plutocrație bine conectată de foști comuniști și baroni hoți autodidacți, cunoscuți împreună sub numele de oligarhi, au cumpărat companii petroliere pentru o fracțiune din valoarea lor reală. Elțîn, care a combinat instinctele liberale ale unui democrat cu obiceiurile unui țar bețiv, a dezvăluit crimele lui Stalin și a încurajat expunerea istoriei, dar nu a renunțat niciodată la serviciile de securitate. În loc să dizolve KGB-ul, l-a împărțit în două noi agenții. Între timp, a pus două anturaje unul împotriva celuilalt: pe de o parte, și-a susținut tinerii reformatori occidentalizați; pe de altă parte, și-a petrecut timpul cu șeful său de securitate, Korzhakov, care se lăuda și bea tare, acum general.

În timp ce Elțîn prelua puterea la Moscova, Șevardnadze, fostul ministru de externe sovietic, se metamorfoza într-un lider georgian. În mai 1991, Zviad Gamsakhurdia, care fusese persecutat de Șevardnadze când era proconsul sovietic în această țară în anii '70, a fost ales președinte cu 86,5% în urma unor alegeri libere, promițând că va pune capăt tuturor interferențelor rusești. Dar în câteva săptămâni, Gamsakhurdia, maniac, cu ochii goi și nevrotic, a reușit să-i jignească pe liberali prin despotismul său, Moscova prin rusofobia sa și minoritățile etnice prin șovinismul său "Georgia pentru georgieni". În septembrie, președintele era o figură shakespeariană singuratică, asediată în palatul său. 'Sunt victima mașinăriilor infernale și diabolice ale Kremlinului', a declarat el autorului acestui articol în biroul său. 'Dacă Șevardnadze se va întoarce vreodată, îl vom împușca ca pe un pudel'. Cu toate acestea, rebelii au înconjurat acum palatul. 'Da, sunt ca un rege într-o piesă shakespeariană'. Henric al V-lea a devenit mai întâi Regele Lear, apoi Richard al II-lea.

Principalul său dușman era o personalitate și mai extraordinară, un fost șef de bandă, prizonier în GULAG și dramaturg, Jaba Ioseliani, care, în timpul domniei lui Stalin,

jefuise o bancă. Acum a format o armată privată, Mkhedrioni (Cavalerii), pentru a apăra teritoriul georgian și a-l răsturna pe Gamsakhurdia. În decembrie, Ioseliani, genul de nonconformist care prosperă în haosul imperiilor căzute, l-a alungat pe Gamsakhurdia și a format un Consiliu de Stat care l-a invitat pe Șevardnadze să se întoarcă. Vulpea Cenușie, cândva un arbitru mondial alături de Bush și Gorbaciov, a devenit acum un patriot înrăit într-un stat mic, sărăcit și în dezordine, unde era susținut de un dictator de război care fusese în închisoare pe vremea când el făcea parte din Politburo. Șevardnadze și-a înghițit mândria. Privindu-i pe Jaba și pe cei din anturajul său cum se fâțâiau pe lângă el, a zâmbit sumbru: "Ce dor îmi este acum de Thatcher și Bush".

Spasmele de crimă inspirate de visele medievale ale imperiilor pierdute au demonstrat ce se poate întâmpla atunci când nici imperiile, nici superputerile nu echilibrează lumea. Iugoslavia a fost distrusă de naționalitățile sale în conflict, incitate la confruntare de naționaliști răzbunători, ceea ce a dus mai întâi la un război între Serbia și Croația, apoi la o campanie sârbă de exterminare a musulmanilor bosniaci, cu tot cu lagăre de concentrare, violuri în masă și masacre. După trei ani și jumătate de război, în noiembrie 1995, Bill Clinton a orchestrat un acord de pace la Dayton, Ohio, care a format un stat bosniac multietnic complex și tortuos, dar sârbii au trecut la zdrobirea albanezilor kosovari până în martie 1999, când Clinton a declanșat atacuri aeriene ale NATO care au forțat retragerea sârbilor și au înfuriat și mai mult Rusia.

În Africa, nimeni nu a intervenit. În aprilie 1994, membrii triburilor hutu din Rwanda au lansat un măcel atent planificat împotriva vecinilor lor tutsi, cu scopul de a-i anihila complet. Puterile coloniale, Germania și Belgia, îi favorizaseră de mult timp pe tutsi, stârnind resentimentele hutu care au dus la masacre chiar înainte ca țara să devină independentă. Dar Franța, întotdeauna dornică să promoveze Françafrique, a adoptat Rwanda ca un fel de copil colonial adoptiv, sprijinind conducerea hutu și antrenând milițiile acesteia. Atunci când Frontul Patriotic Rwandez Tutsi, condus de un general găgăuță pe nume Paul Kagame, s-a revoltat, Franța a considerat acest lucru drept o provocare susținută de britanici la adresa Françafrique. Deși Parisul nu a instigat măcelul care urma să aibă loc, cu siguranță nu a făcut nimic pentru a-l opri. Atunci când președintele rwandez a fost doborât de FPR, hutu s-a lansat în genocid, ucigând, adesea cu macete, peste 500.000 de tutsi în câteva zile. Franța nu a intervenit decât parțial și foarte târziu, înainte ca FPR să invadeze dinspre granița dintre Uganda și Congo și să-l instaleze pe Kagame ca dictator. Ambițiile Rwandei și ale Ugandei au explodat acum pentru a sprijini proprii lorzi de război și elite din Congo într-o baie de sânge continentală, Marele Război African din Congo, o luptă atroce pentru minerale și putere.

Nici puterile europene, nici intelectualitatea occidentală nu au manifestat prea mult interes, în timp ce catastrofa a ucis aproximativ 5,4 milioane de oameni.

Înapoi la Moscova, Elțîn a fost provocat de o nouă generație de ultranaționaliști autoritari din Sovietul Suprem rus, care l-au sfidat de la Casa Albă fortificată și i-au criticat liberalismul pro-american de piață liberă care a dus economia în cădere liberă - PIB-ul a scăzut cu 50%; legea și ordinea s-au prăbușit, mafioții asasinându-și în mod deschis dușmanii și infiltrându-se în mediul de afaceri. În timp ce Casa Albă a votat pentru destituirea lui Elțîn, forțele sale au ocupat postul de televiziune de la Ostankino și au construit baricade pe străzi; Moscova s-a golit. Șeful securității lui Elțîn, Korzhakov, a sfătuit să trimită tancurile. 'Rebeliunea armată fascist-comunistă de la Moscova', a avertizat Elțîn, 'va fi reprimată'. La 3 octombrie 1993, comandourile sale au ocupat postul de televiziune; luptele au făcut ravagii toată noaptea. Tancurile lui Elțîn au tras asupra Casei Albe (urmărită personal de acest autor), în timp ce aceasta era luată cu asalt de comandourile sale. Autocratul Elțîn a învins: "Rusia are nevoie de ordine".

Elțîn era hotărât să mențină unită Federația Rusă, ea însăși un fagure de miere de republici etnice. Cei mai îndărătnici oameni ai săi erau cecenii islamici, deportați în Siberia de Stalin în 1944. Acum, condus de un fost general al forțelor aeriene sovietice, acest popor războinic, controlat de clanuri și sefi de război, își revendica o independență dezordonată. Elțîn a înconjurat Groznîi, un oraș febril în care acest autor a urmărit oștenii de milițieni care se mișcau în uniforme suprarealiste, unii purtând tocuri cu paiete, în așteptarea asaltului rusesc. În decembrie 1994, Elțîn a ordonat uciderea liderilor ceceni cu o mașină-capcană, care urma să fie urmată de asaltul Groznîi; ministrul său al apărării, Grachev, a promis că îl va cuceri în "două ore cu un regiment aeropurtat". În schimb, trupele rusești au fost atacate cu sălbăticie de ceceni, care în cele din urmă au recucerit orașul. În 1996, Elțîn a fost forțat în mod umilitor să se retragă.

Până în luna iunie a aceluiași an, Elțîn, băut și bolnav de arterioscleroză, se confrunta cu alegeri pe care comuniștii reînviați aveau toate șansele să le câștige. Generalul Korzhakov, care se lăuda că "a guvernat țara timp de trei ani", a sfătuit să anuleze alegerile. Dar fiica lui Elțîn, Tatiana, o ingineră în vârstă de 36 de ani care lucrase în industria spațială sovietică, a preluat controlul, apelând la oligarhi. Aceștia erau conduși de un matematician și inginer evreu, Boris Berezovsky, care făcuse miliarde de dolari preluând fabricile de automobile AvtoVAZ și companiile petroliere din Siberia. El câștigase încrederea familiei organizând publicarea memoriilor lui Elțîn. Acum a devenit "cardinalul gri" al lui Elțîn, poreclit Rasputin. 'În istorie, de multe ori', i-a spus el acestui autor, 'finanțiștii au influențat statele: nu suntem noi ca familia Medici? Chiar mai de

încredere - și mai discret - a fost tânărul protejat liniștit al lui Berezovski, Roman Abramovici. Tatiana își părăsise soțul pentru scriitorul fantomă al lui Elțîn, Valentin Iumachev, cu care s-a căsătorit mai târziu. Acesta a fost promovat în curând șef de cabinet al lui Elțîn, formând această curte în jurul președintelui - Familia.

Nu a fost singura familie la putere. La 21 ianuarie 1994, Bassel al-Assad, moștenitorul președinției Siriei, însoțit de vărul său primar Hafez Makhlouf, ofițer al Gărzii Republicane, se îndrepta cu Mercedesul său spre aeroport, în drum spre o vacanță la schi, când a pierdut controlul.

CAVALERI DE DAMASC, FILME CU MONȘTRI MARXIȘTI ȘI REGI AI DATELOR: IPHONE-URI ȘI PUMNALE

Bassel era scund, bărbos, atletic și robust, câștigător al unor turnee ecvestre, prieten cu fiica ecvestră a regelui Hussein, pasionat de arme, mașini sport și fete libaneze. Format în Rusia, acum comandant al Securității Prezidențiale, era favoritul iubit al tatălui său, Hafez al-Assad, pe care îl sfătuia în privința Libanului. Președintele îl înfățișa drept tânărul Saladin, Cavalerul de Aur, călare, luptând împotriva cruciaților și a sioniștilor. Însoțitorul său din mașină se afla, de asemenea, în inima dinastiei: Mătușa lui Makhlouf era Anisa Assad, prima doamnă, iar fratele său, Rami, se contura deja ca fiind omul de afaceri al familiei.

Bolnav de diabet și arterioscleroză, Assad și-a bazat dinastia pe alianța cu Iranul, care l-ar fi protejat de rivalul său Saddam. Dar a fost înfuriat de apariția unor discuții secrete între Rabin, acum prim-ministru israelian, și Arafat, președintele OEP.

În timp ce președinții americani succesivi, începând cu Carter, încercau să cultive pacea, Israelul a refuzat să negocieze cu organizația teroristă timp de peste douăzeci de ani. Acum, Rabin i-a permis ministrului său de externe, Shimon Peres, să înceapă negocieri secrete. Cei doi - laconicul Rabin, vizionarul Peres - se urau unul pe celălalt. Peres a orchestrat conversații secrete la Oslo între un academician israelian și un oficial palestinian, care au dus la recunoașterea de către Israel a OEP și viceversa, la înființarea unei Autorități Palestiniene, primul pas către un stat, și la împărțirea Ierusalimului. 'Am spus mai întâi pacea, apoi detaliile', și-a amintit Peres. 'Pacea este ca dragostea: mai întâi trebuie să ai încredere'. Pentru Assad, aceasta a fost o trădare, dar pentru regele Hussein, care reușise să-și liniștească vecinii arabi amenințători Saddam și Assad în timp ce se

întâlnea în secret cu Rabin timp de decenii, a fost o oportunitate: Hussein s-a alăturat procesului. La 13 septembrie 1993, la Casa Albă, Rabin și Arafat, însoțiți de regele Hussein, găzduiți de Clinton, au semnat acordurile de pace. O lună mai târziu, Hussein și Rabin au semnat propriul tratat.

Urmărind acest lucru la Damasc, Assad a ordonat asasinarea regelui Hussein. Nu a fost singurul care a pus mâna pe pistol. La 4 noiembrie 1995, Rabin a fost asasinat de un evreu fanatic. Asasinatul a declanșat dezintegrarea Acordurilor de la Oslo, exacerbată de naționaliștii israelieni și extremiștii palestinieni. Atunci când succesorii lui Rabin au oferit o împărțire a Ierusalimului, Arafat a respins-o. Soluția celor două state - singura speranță de pace - a rămas înghețată. 'Nu ne este rușine, nici nu ne este frică', a spus Hussein la funeraliile lui Rabin la Ierusalim, 'și nici nu suntem altceva decât hotărâți să continuăm moștenirea pentru care prietenul meu a căzut, la fel ca și bunicul meu, chiar în acest oraș, când eram cu el - și nu eram decât un băiat'. Hussein, avertizat de CIA, i-a evitat pe asasinii lui Assad, dar în secret suferea de cancer. Fratele său Hassan era prinț moștenitor, dar a început să-l pregătească pe fiul său cel mare, Abdullah.

La Damasc, Bassel al-Assad a fost ucis în acel accident de mașină, iar vărul său a fost rănit. Hafez a ordonat doliu pentru "Martir al națiunii". Au rămas trei copii: cel mai mic, Maher, era un ofițer voinic, cu trăgaci ușor, cu probleme de gestionare a furiei; al doilea, Madj, cel mai mic, avea probleme psihice; iar fratele mijlociu, Bashar, era un medic care trăia la Londra sub un nume fals. Anisa îl prefera pe Maher, dar Assad l-a chemat pe Bashar, în vârstă de 28 de ani, înalt, slab, fără bărbie, cu un limbaj greoi și cu o pasiune pentru muzica lui Phil Collins - un candidat improbabil pentru dictator. Devenise chirurg oftalmolog pentru că ura sângele, însă era pe cale să dezlănțuie un nivel de măcelărie pe care nici măcar tatăl său nu-l contemplase vreodată.

Conducătorii comuniști care au supraviețuit au fost cei care au combinat dinastia cu ideologia. Frații Castro au rezistat în Cuba. În Coreea de Nord, Kim Il-sung și-a asigurat succesiunea. La 8 iulie 1994, când Kim a murit la vârsta de 82 de ani, nu numai că a fost îmbălsămat, dar a fost și declarat președintele etern nemuritor, în timp ce planul său atent pus la punct pentru o dinastie marxistă ereditară l-a ridicat fără probleme la tron pe fiul său, Kim Jong-il. Născut în Rusia, pe nume Yuri - familia îi spunea Yura -, a fost educat în China în timpul Războiului din Coreea (uneori petrecând vacanțe secrete în Malta), în timp ce și-a început ascensiunea în liniște în aparatul de partid, până în 1980, când tatăl său l-a promovat la funcția de Dragă Lider și Comandant Suprem.

Cu o freză bufantă și tunici Stalinka, Kim fusese crescut ca un prinț, preferând whisky-ul scoțian, homarii și sushi, dar era un broker de putere iscusit, învățând de la tatăl său regulile esențiale ale dinastiei Kimite - supraviețuirea depindea de jocul cu superputerile, de promovarea familiei și de lichidarea oricărei opoziții. Cele două obsesii ale sale erau filmele occidentale și armele nucleare. Tatăl și fiul se considerau în război perpetuu cu Coreea de Sud și cu statele capitaliste și au răpit peste 3.000 de cetățeni din Coreea de Sud și chiar din Japonia. După ce a început în departamentul Agitprop, Jong-il a râvnit la o industrie cinematografică sofisticată. În 1978, a orchestrat răpirea din Hong Kong a lui Choi Eun-hee, frumoasa actriță, fosta soție a regizorului de film sud-coreean de renume Shin Sangok; când a fost atras în Hong Kong pentru a o găsi, a fost și el răpit. După doi ani de îndoctrinare, au fost duși să se întâlnească cu Kim, care le-a arătat colecția sa de 15.000 de filme, le-a ordonat să se recăsătorească și a produs filmul lor monstruos marxist Pulgasari.

Ca pentru orice monarh, biologia succesiunii a fost neîntreruptă. Kim avusese mai întâi o fiică într-o căsătorie aranjată, dar în timp ce supraveghea filmele și teatrul nord-coreean, avea în mod firesc acces la un harem de animatoare oficiale cunoscute sub numele de Kippumjo, echipa bucuriei, despre care se spune că erau împărțite în diviziile Satisfacție, Fericire și Divertisment pentru sex, bunăstare și dans, potrivit lui Kenji Fujimoto, bucătarul de sushi și tovarășul lui Kim. O vedetă de film, căsătorită cu altcineva, l-a născut pe primul său fiu, Kim Jong-nam - dar fără binecuvântarea atât de importantă a tatălui. În jurul anului 1972, el a început o relație cu o dansatoare, Ko Yong-hui, care i-a dat naștere la trei copii, doi băieți - al doilea numit Kim Jong-un - și o fiică, Kim Yo-jong, care a devenit familia sa oficială.

În timp ce mențineau un stat cu o armată de un milion de oameni și 200.000 de prizonieri politici, tatăl și fiul au căutat bomba, dar aliații lor sovietici și chinezi au refuzat să îi ajute. Kimii au cutreierat lumea în căutarea de tehnologie pentru a îmbunătăți uraniul și a dezvolta arme, deschizând negocieri cu Pakistanul, care încerca să recupereze decalajul față de India. Mintea nucleară a Pakistanului, A. Q. Khan - poreclit Centrifuge Khan - a predat tehnologia în anii 1980, când Benazir Bhutto, fiica premierului executat în anii 1970, moștenitoare a unei alte dinastii de familii din Asia de Sud, a fost aleasă prim-ministru. Promovat mai întâi de tatăl lui Benazir, A. Q. Khan se lansase în cea mai mare întreprindere criminală din istorie: vânzarea de tehnologie nucleară pakistaneză. El a călătorit în lume în optsprezece țări. Saddam era interesat; în Iran, Siria și Libia, Khamenei, Assad și Gaddafi au cumpărat-o. Khan a livrat pachetul

libian cu inscripția "Good Look Fabrics", deghizat în costum de la un croitor din Islamabad. Când Kim l-a cumpărat, Benazir Bhutto ar fi livrat-o personal.

Când America a descoperit existența programului nuclear al Coreei de Nord, Kim, pe care diplomații americani și-l aminteau ca fiind genial și măiastru, a purtat negocieri pentru a stoarce maximum de beneficii pentru economia sa în declin, în timp ce procura în secret bomba. În același timp, el și-a analizat fiii pentru a vedea dacă sunt potriviți pentru succesiune: cel mai mare nu făcea parte din familia sa oficială; al doilea era prea slab; dar al treilea fiu, Kim Jong-un, poreclit "Jong Unny", pe care l-a trimis la o școală elvețiană, era exact ca el.

La Moscova, reformatorii, oligarhii și Familia se temeau că Elțîn, amețit și amețit, era pe cale să piardă alegerile în fața comuniștilor: un atac de cord îl făcuse aproape gag. Dar Berezovski a strâns 140 de milioane de dolari și a rechiziționat posturile de televiziune pentru a se asigura că va fi reales. Familia s-a luptat cu Korzhakov pentru putere: Lenin și Stalin rechiziționaseră lumea interlopă criminală pentru poliția lor secretă criminală; curtenii și oligarhii amenințau acum că se vor ucide între ei. O bombă l-a decapitat pe șoferul lui Berezovski. 'După atentatul asupra vieții lui Berezovski', își amintește Korzhakov, 'el a vrut mereu să ucidă pe cineva la rândul său... spunându-mi cu atâta calm, ca și cum eu aș fi fost cel care îi ucide pe toți'.

Familia lui Elțîn l-a demis pe bodyguardul prea puternic; Elțîn, pe jumătate viu, a câștigat alegerile din 1996. Dar, în august, războinicii ceceni s-au infiltrat în Groznîi și au recucerit orașul, expulzând armata rusă. Elțîn a fost supus unei quintuple operații coronariene. Familia a condus apoi statul aflat în criză.

America a prosperat ca putere unică. Euforia victoriei Războiului Rece i-a amețit pe potentații americani și europeni; America și sistemul său, democrația liberală, au triumfat. Succesul generează succes: în Africa și în America de Sud, țările au devenit democrații de tip american. Era greu să nu privești implozia rusă cu o anumită suficiență.

La 21 martie 1997, Elțîn, întâlnindu-se cu Clinton la Helsinki, a fost de acord ca NATO să se extindă în fostul imperiu sovietic, în schimbul a 4 miliarde de dolari, dar a avertizat că era "o greșeală, una gravă" și "un fel de mită". Clinton însuși nu putea să creadă ce concesii făcea Rusia - și nici mulți ruși nu puteau crede. A fost doar începutul unei umilințe crâncene. Nu a fost mărinimoasă din partea SUA, dar, mai rău, a fost lipsită de previziune. America a încurajat reformele lui Elțîn, dar ar fi putut oferi un Plan Marshall pentru a ușura transformarea Rusiei și pentru a găsi o modalitate de a invita Rusia în

sistemul occidental. Nu a fost doar vina Americii: Marile puteri rusești încă se gândeau la Rusia în termeni de imperiu și autocrație. Mai mult, America a ignorat protestele lui Elțîn de a bombarda Serbia, aliatul Rusiei. Polonia, Cehoslovacia și Ungaria au aderat la Uniunea Europeană și la NATO, la fel ca și cele trei foste republici sovietice de la Marea Baltică. Ucraina și Georgia au fost următoarele candidate. Marxismul fusese învins, Rusia fusese frântă, iar China era mult în urmă. Se părea că imperiul leninist a căzut fără vărsare de sânge; de fapt, căderea URSS avea să se întindă pe parcursul a treizeci de ani - și să fie departe de a fi fără vărsare de sânge: Resentimentul rusesc a fost resimțit visceral de un fost ceaușist căzut, ca și patria sa, în vremuri grele.

'Trăiam ca toată lumea, dar uneori trebuia să câştig bani în plus', își amintea un colonel KGB care se lupta să supraviețuiască, 'ca șofer de taxi'. Nu este plăcut să vorbești despre asta'. Șoferul de taxi era Vladimir Putin, acum șomer la Sankt Petersburg. 'Ce înseamnă prăbușirea Uniunii Sovietice?', a întrebat el. 'Este prăbușirea Rusiei istorice sub numele de Uniunea Sovietică'. Ca atare, a fost 'cel mai mare dezastru geopolitic al secolului XX'.

În martie 1997, Familia l-a convocat pe Putin la Moscova. Putin, pe atunci în vârstă de patruzeci și patru de ani, se atașase de primarul liberal, deși venal, al orașului Petersburg, devenindu-i omniprezent fixator și adjunct. În mod revelator, primul său interviu televizat a evidențiat trecutul său KGB și a difuzat melodia Stierlitz. Când primarul a pierdut alegerile, lui Putin i s-a oferit un post minor în aparatul prezidențial de la Moscova. Dar, doar un an mai târziu, a fost numit șef adjunct al personalului prezidențial în momentul celei mai mari umilințe a Rusiei și al triumfului Americii.

A fost un moment bizar. Rusia se poticnea; Elțîn concedia un premier după altul; gangsterii își ucideau rivalii; oligarhii se lăudau; cecenii erau sfidători. Cu toate acestea, Elțîn, jumătate liberal vizionar, jumătate autocrat stângaci, a înțeles lecțiile istoriei. "Suntem cu toții vinovați", a spus el la 17 iulie 1998, în timp ce prezida înmormântarea scheletelor țarului Nicolae al II-lea și a familiei sale, asasinat, în cripta Romanov din Petersburg, dar "lecția amară este că orice încercare de a schimba viața prin violență este sortită eșecului". Acum, el a luat în considerare moștenirea sa: "Trebuie să încheiem acest secol, care a devenit secolul sângelui și al nelegiuirii pentru Rusia, cu pocăință și reconciliere", dar și cu putere. Familia a căutat un moștenitor.

Mulți au pretins că au inventat acel moștenitor. Berezovski a insistat că el l-a observat primul pe Putin, dar Iumașev a fost cel care l-a reperat. În iulie 1998, l-au numit pe acest necunoscut în funcția de șef al FSB, succesorul KGB-ului. Umflat, amețit, dar imperios

și misterios, Elțîn nu a putut opri dezintegrarea autorității sale; opoziția pregătea o punere sub acuzare, în timp ce procurorul general investiga corupția Familia. În aprilie 1999, Putin a dezvăluit o înregistrare video granulată în care procurorul general, burtos și gol, se distra cu două prostituate. Procurorul general a fost demis. Tatiana și Iumașev, ghidați de Abramovici, au fost impresionați de Putin, tânăr, dur, insesizabil. I-au făcut o ofertă extraordinară - să fie președinte, cu condiția ca Familia să nu fie urmărită penal. "Cum îmi voi ține soția și copiii în siguranță?". a întrebat Putin - el avea două fiice. Familia i-a explicat că Kremlinul îl va ține în siguranță. Dar cum va câștiga? Un război scurt și victorios.

La 9 august 1999, Elțîn l-a numit brusc pe Putin în funcția de premier. 'Nu i-am oferit doar o promovare', și-a amintit Elțîn. 'Am vrut să-i înmânez căciula de Monomachos' - coroana țarului. În octombrie, Putin a invadat Cecenia, încântându-i pe ruși cu fanfaronada sa de gangster: 'Îi vom urmări pe teroriști peste tot; dacă îi găsim la toaletă, scuzați-mă, da, îi vom ucide în toaletă'. Rusia a purtat un război necontrolat împotriva teroriștilor, dar și împotriva civililor, care au fost torturați, dispăruți și uciși în voie. Armata a fost o unealtă brutală și stângace: Generalii ruși, spunea Putin cu admirație, 'nu mestecă muci'. Elțîn i-a spus lui Putin că îl va numi președinte interimar. 'Nu sunt pregătit', a răspuns Putin. 'Este un destin dificil'. Elțîn era hotărât. 'Sunt de acord', a spus Putin în cele din urmă, remarcând: 'Ar fi o prostie să spun: "Nu, prefer să vând semințe de floarea-soarelui"'.

'Astăzi vreau să vă cer iertare, pentru că multe dintre speranțele noastre nu s-au împlinit', a spus Elțîn, în ajunul Anului Nou, 1999. 'Mă retrag ... Țara are un om puternic, potrivit pentru a fi președinte'. El a numit această persoană misterioasă ca președinte interimar.

Primul decret semnat de Putin a fost intitulat 'Cu privire la garanțiile pentru fostul președinte și familia sa'.

La 26 martie 2000, Putin a câștigat președinția. Elțîn l-a condus în vechiul birou al lui Stalin: "Acum este biroul tău, Vladimir". Familia credea că va controla acest președinte "accidental". Cu toate acestea, Putin a adus la Kremlin concentrarea și tacticile unui centurion de judo. 'Muncesc din greu', spunea el, 'ca un sclav de galeră'. Mândru să stea în biroul lui Stalin, el a invitat vizitatorii să deschidă cărți din biblioteca fostului secretar general, păstrată în Micul Colț. Puterea absolută meșterește un nou caracter. Inițial stângaci și neîndemânatic, el a dezvoltat rapid vigilența feroce necesară pentru a prospera la Kremlin, plăcerea sa de a folosi violența selectivă și echipamentul militar fiind abia temperată de umorul de spânzurătoare. Bucurându-se de machismul său, a

pozat cu pieptul gol și cu arma în mână, legănând tigri și urmărind urși. Întrebat despre reputația sa nemiloasă, el a glumit: "Nu mai am cu cine să vorbesc de când a murit Mahatma Gandhi" - iar de ziua sa de naștere, curtenii săi i-au dăruit un bust al lui Gandhi. Zicala sa preferată era: "Este ca și cum ai tunde un purceluș - prea multe țipete, prea puțină lână".

Putin a măturat Familia și a restabilit puterea statului, a controlat alegerile, a castrat Duma (parlamentul), a rupt presa și a promovat un amestec de liberali și veterani KGB. 'Echipa FSB sub acoperire a guvernului și-a încheiat prima misiune', glumea el în fața unei adunări de polițiști secreți, adăugând adesea: 'Nu există un fost KGB'.

El a "pacificat" Cecenia, numind un prinț ucigaș, Ramzan Kadîrov, în vârstă de 29 de ani, în calitate de conducător. Kadyrov a devenit cel mai loial curtean al său, concurând cu poliția sa secretă pentru a fi cel mai letal grangur. Putin s-a întors apoi împotriva oligarhilor, invitându-i la conacul lui Stalin, pentru a-i avertiza să nu se amestece în politică. Când nu au ascultat, au fost rupți: unul dintre ei a fost arestat și trimis într-un lagăr de muncă. Berezovski, indignat că marioneta sa a pus mâna pe sceptru, a fost alungat din Rusia. Putin a ordonat forțelor sale de securitate să lichideze trădătorii: 'Dușmanii sunt chiar în fața ta, te lupți, faci pace, totul este clar. Dar un trădător trebuie distrus" - chiar și în Anglia: Berezovsky a murit în mod misterios - a fost găsit spânzurat în conacul său din Surrey; asociatul său, fostul colonel KGB Litvinenko, a fost otrăvit cu poloniu. 'Nu știu cine l-a ucis, dar era un trădător', a spus Putin. 'Nu am fost noi, ci o moarte de câine pentru un câine'. În fostul imperiu, el era hotărât să restabilească nu URSS - era îngrozit de crearea de către Lenin a unei republici sovietice ucrainene din pământurile naționale rusești - ci imperiul său tradițional. Rusia, credea el, era o 'civilizație unică', mama tuturor Rusiilor, și a îmbrățișat autocrația și un etno-naționalism, imaginând o lume rusă ortodoxă excepționalistă, un succesor eurasiatic al Rusiei Kyivane și al Imperiului Romanov, superioară Occidentului, canalizând ideile slavofililor și ale filosofilor albi în războiul civil rus. În timp ce celelalte foste republici ex-sovietice își dezvoltau identitatea ca națiuni, Rusia, creată ca imperiu, nu a găsit o altă viziune despre sine - cu excepția faptului că acum era un imperiu cu o nemulțumire.

Putin a denunțat supremația americană. "Ce este o lume unipolară?", a întrebat el. 'Este o lume în care există un singur stăpân. Iar acest lucru este pernicios nu numai pentru toți cei din acest sistem, ci și pentru suveran însuși, pentru că se distruge din interior'.

În noiembrie 2000, în timp ce Putin orchestra zdrobirea rezistenței cecene, americanii - după o remiză la limită care a dus la un blocaj juridic - au ales un alt lider

neexperimentat, în vârstă de 40 de ani. În timp ce Putin creștea sălbatic într-un cartier de locuințe din Leningrad, George W. Bush naviga cu iahturi în complexul său familial din Kennebunkport.

Fiu al unui președinte, nepot de senator, un frățior aristocrat din Yalie care s-a refăcut ca texan fanfaron, făcând bani din petrol, deținând echipa de baseball Texas Rangers, a câștigat președinția din prima încercare. Cei doi președinți Bush - tatăl și fiul, împreună cu Clinton - au prezidat punctul culminant al secolului american. În același timp, antreprenorii americani au fost vârful de lance al progreselor tehnice care se potriveau cu viziunea globală a Americii - și cu economia globalizată pe care o domina.

"În ultimii treizeci și trei de ani", spunea Steve Jobs, în remisie de cancer și privind retrospectiv la viața sa în timp ce vorbea cu studenții în 2005, "m-am uitat în oglindă în fiecare dimineață și m-am întrebat: "Dacă astăzi ar fi ultima zi din viața mea, aș vrea să fac ceea ce sunt pe cale să fac astăzi?"". Jobs a schimbat lumea: "Dintre toate invențiile oamenilor, computerul va fi aproape sau în fruntea lor pe măsură ce istoria se va desfășura". Intolerant și intolerabil, neprietenos și adesea crud, Jobs credea că creativitatea consta în a-ți urma instinctele - "conectarea punctelor". Jobs a fost fiul a doi profesori - un sirian și iubita sa elvețiană - dar "mama mea biologică era o tânără absolventă necăsătorită, care a decis să mă dea spre adopție" - și a fost adoptat de un paznic de coastă american. Ca școlar a lucrat la compania de mașini de afaceri Hewlett Packard, mai târziu a călătorit în India, a îmbrățișat budismul Zen, a abandonat facultatea (pentru a urma un curs de caligrafie), apoi, la 20 de ani, a fondat o companie în garajul părinților săi, unde a început să proiecteze primul computer de consum. L-a numit Apple.

Ideea calculatoarelor nu era nouă. Dezvoltarea lor a făcut inevitabilă apariția smartphone-urilor și a computerelor suficient de ușoare și de mici pentru a fi folosite de oamenii obișnuiți, dar a fost nevoie de patruzeci de ani pentru ca acest lucru să se întâmple. În 1959, Robert Noyce, de la Fairchild Semiconductor, a inventat o singură piesă - un circuit integrat monolit, un cip - care a făcut posibilă revoluția, chiar în momentul în care Paul Baran își dezvolta rețeaua de mesagerie pentru a funcționa după o apocalipsă nucleară. În 1968, Alan Kay de la Xerox a prezis un "manipulator personal și portabil de informații", pe care l-a numit Dynabook, chiar în momentul în care a fost dezvoltat primul ecran cu cristale lichide cu matrice activă. În 1975, IBM a creat primul său dispozitiv portabil, în același an în care fiul unui avocat din Seattle, Bill Gates, a renunțat la Harvard pentru a dezvolta un sistem de instrucțiuni pentru utilizarea

calculatoarelor - software - cumpărat de IBM. Cinci ani mai târziu, Gates a lansat un sistem mai sofisticat, Windows.

În 1974, comunicațiile ARPA ale Pentagonului, concepute pentru a conecta conducerea după un război nuclear, fuseseră extinse în mediul academic de către Vint Cerf și Bob Kahn, care au numit-o inter-rețea - internet. În 1980, ARPANET a fost închis, dar organizația europeană de cercetare nucleară CERN a început să folosească sistemul, care în 1989 l-a inspirat pe un profesor de matematică de treizeci și patru de ani de acolo, Tim Berners-Lee: "A trebuit doar să iau ideea de hipertext și să o conectez la protocolul de control al transmisiei și la ideea de sistem de domenii și - ta-da! - World Wide Web". La fel ca Edison sau Watt înaintea lui, nu a pretins că a inventat-o: "Majoritatea tehnologiei implicate în web, cum ar fi hipertextul, internetul, obiectele de text cu mai multe fonturi, toate fuseseră deja proiectate. Eu a trebuit doar să le pun laolaltă". El a inventat un sistem de adrese - //www - care a devenit atât de universal încât internetul aproape că a devenit o canelură a creierului uman. 'Nu am prevăzut niciodată cât de mare va deveni rețeaua', a declarat Berners-Lee acestui autor, 'dar am proiectat-o pentru a fi total universală. Și a existat un moment, pe măsură ce creștea exponențial, când am realizat că va schimba lumea'.

În 1984, Jobs, un grupator de idei vizionar, un regizor de invenții și un creator de modele rafinate, a lansat Macintosh, un computer pe care un consumator îl putea folosi pentru a se deplasa între diferite facilități, adăugând un control manual pe care l-a numit mouse și posibilitatea de a alege noi fonturi, inspirat de cursul de caligrafie pe care îl urmase cândva. 'Am fost norocos', a explicat el. 'Am găsit ceea ce îmi plăcea să fac devreme în viață'. Dar 'Apoi am fost concediat. Greutatea de a avea succes a fost înlocuită de ușurința de a fi din nou începător'.

Când Jobs s-a întors la Apple, a conceput, începând din 1998, o serie de dispozitive care începeau cu 'i' (de la 'internet, individual, instrucție, informare și inspirație'). În 2007, iPhone-ul său a schimbat comportamentul uman, creând o mașină la modă, dar indispensabilă. Până în 2020, se vânduseră aproximativ 2,2 miliarde de iPhone-uri, 19 miliarde de smartphone-uri în total - mecanisme minuscule care au schimbat pentru totdeauna natura și comportamentul uman în moduri care nu sunt încă clare. Smartphone-urile au devenit tehnologii atât de esențiale încât au devenit aproape extensii membrale. Până în 2005, cel puțin 16% dintre oameni foloseau smartphone-uri; până în 2019, cifra era de 53,6%, 86,6% în Occident. Internetul a deschis o masă de cunoștințe noi pentru cetățeni, iar mulți au abandonat sursele de informare mai laborioase, dar mai demne de încredere. Internetul a îngroșat societatea, adăugând noi

straturi de discurs și putere pentru a da o dinamică unor societăți deja pluraliste - o nouă trecere de la "puterea suverană", în analiza lui Foucault, la "puterea disciplinară".

Noua cunoaștere a răspândit deschiderea; dar, la fel ca scrisul, tiparul și televiziunea, aceasta putea fi controlată și manipulată: chiar și în democrații, panjandarmii săi au exercitat o vastă putere secretă ca despoți ai datelor, și nu a existat niciodată un instrument mai bun pentru tiranie. Tendința sa de a crea localități sechestrate ale acelorași gânduri a însemnat că a parohializat pe cât de mulți au fost globalizați. În multe țări, telefoanele mobile au fost folosite de oameni care încă trăiau în societăți de tip iPhone și pumnal, dominate de rude, triburi și secte, care abia își puteau hrăni sau încălzi oamenii. În unele cazuri, teroriștii decapitau oameni cu săbii în timp ce discutau prin WhatsApp pe iPhone-urile lor.

Mai puțin ostentative, dar la fel de importante, au fost îmbunătățirile uimitoare în domeniul sănătății publice - reducerea mortalității infantile, vaccinări împotriva variolei, apă clorinată. Acestea sunt rezultatul unor evoluții interconectate la nivel înalt și la nivel scăzut: invenția toaletei conectate la canalizare ar fi putut salva un miliard de vieți începând cu anii 1860. Dublarea speranței de viață a oamenilor într-un secol și reducerea mortalității infantile de zece ori sunt triumfuri fără revers - cu excepția propriului nostru succes vorace ca specie, populația noastră crescând de la un miliard de oameni în 1800 la opt miliarde în 2025. Revoluția industrială combinată cu revoluția medicală ne amenință acum propria noastră existență.

În timp ce rețeaua a fost inventată de britanici și americani și dezvoltată în Silicon Valley, unde noii titani ai tehnologiei digitale au descoperit cum să o facă profitabilă, lumea închisă a fost cea care i-a înțeles cu adevărat potențialul: serviciile de securitate chineze au fost cele care au apreciat cel mai repede puterea de supraveghere a acesteia. Rușii i-au exploatat capacitatea de a amplifica și justifica furia și de a propaga minciuni în lumea deschisă. Autocrațiile au înțeles rapid că hackerii lor puteau otrăvi anatomia politică delicată a democrațiilor, folosind chiar libertățile acestora împotriva lor.

Bush a ținut să se întâlnească cu Putin. La 16 iunie 2001, la un summit sloven, noul comandant-șef al unipotenței l-a întâlnit pe noul potentat rus. 'L-am privit în ochi', a spus Bush, dezvăluind naivitatea supremației americane. 'L-am găsit foarte direct și demn de încredere - am reușit să îi simt sufletul'. Putin, care lupta împotriva unei insurgențe islamice în Cecenia, l-a avertizat pe Bush de amenințarea jihadistă la adresa patriei americane din partea unei noi forțe afgane, talibanii. Comuniștii nu rezistaseră mult timp după retragerea sovietică din Afganistan, dar un război civil vicios îi discreditase pe

lorzii războiului. În Kandahar, o coterie de foști talibi Ghilzai mujahedini (studenți la madrassa), sub conducerea lui Omar, un expert cu un singur ochi, trăgător de RPG-7, care se întorsese la catedră, a format o bandă de justițiari pentru a opri criminalitatea și corupția. Adoptați și finanțați de ISI pakistanez și susținuți de Haqqani, talibanii au cucerit rapid țara și l-au invitat pe Osama bin Laden să se întoarcă.

PRINȚUL TURNURILOR

'Acei extremiști sunt cu toții finanțați de Arabia Saudită', i-a spus Putin lui Bush, 'și este doar o chestiune de timp până când se va ajunge la o catastrofă majoră'.

Bush a fost uimit. 'Am fost luată prin surprindere', și-a amintit Condoleeza Rice, fiica unui ministru din Birmingham, Alabama, descendent de sclavi, care a devenit rusoaică la Departamentul de Stat, profesor la Stanford și acum primul consilier de securitate națională de culoare, 'de alarma și vehemența lui Putin'. Au fost ei au decis struguri acriți după înfrângerea sovietică din Afganistan.

Putin a avut dreptate. În timp ce W își plănuia candidatura prezidențială, un alt urmaș îndreptățit al privilegiilor își plănuia propria misiune epocală. Războiul din Irak și protejarea Arabiei Saudite de către Bush cel mare îl îngrozise pe Osama bin Laden; acesta a cerut o audiență la regele Fahd, deși a fost primit în schimb de fratele său, prințul Sultan. Osama i-a propus să respingă trupele americane - prezente încă din timpul Războiului din Golf - și să lase o legiune arabă de mujahedini să apere Mecca. Fahd a avut încredere în bin Laden, dar a respins fanatismul quijotic al lui Osama și l-a expulzat. La rândul său, el i-a disprețuit pe regii saudiți desfrânatei pentru care tatăl său lucrase: Profetul interzisese accesul necredincioșilor în Arabia; acum, trupele americane erau staționate acolo, în timp ce aliatul american, Israelul, atacase Libanul. Bin Laden, care primea un venit anual de 7 milioane de dolari de la familia sa, și-a rafinat atât ideologia, cât și organizația, stabilindu-se în Sudan, lucrând la propria afacere de inginerie, în timp ce înființa, de asemenea, o rețea de celule teroriste, agenți de strângere de fonduri, fabricanți de bombe, agenți sub acoperire și carnea de tun esențială a terorii islamice, tineri sinucigași - adesea adolescenți.

Când planurile sale au fost gata, la începutul anului 1998, el a obținut o fatwa de la un cleric docil pentru a-i ucide pe americani și pe aliații lor - civili și militari - și pentru a "elibera Moscheea al-Aqsa [Ierusalim] și moscheea sfântă de la Mecca". În luna august a

aceluiași an, bin Laden a ucis sute de oameni atunci când sinucigașii săi au aruncat cu camioane capcană în ambasadele americane din Tanzania și Kenya. Clinton a ordonat atacuri cu rachete împotriva lui bin Laden în Sudan, care a fost obligat să-l expulzeze pe terorist.

Bin Laden își pierduse venitul familiei și trăia din abonamente de la susținătorii saudiți când a primit invitația lui Omar. A sosit cu un avion privat, împreună cu soțiile și 300 de mujahedini. Susținut de Omar, care acum își spunea Amir al-Mu'mininin, și de Haqqani, ministrul justiției, bin Laden a declarat război SUA și a început să antreneze voluntari al-Qaeda. În timp ce Clinton ordona în secret capturarea sau asasinarea sa, Omar l-a ajutat pe bin Laden să își stabilească cartierul general, unde acum avea în vedere o ambiție de lungă durată: un atac asupra zgârie-norilor americani. În 1999, un aghiotant pakistanez de încredere a propus un atac spectaculos prin sinucigași care să piloteze avioane cu reacție în Turnurile Gemene, prestigioșii zgârie-nori din Manhattan, pe care îi cunoștea bine pentru că fuseseră atacați fără succes de nepotul său cu șapte ani înainte.

Atentatorii sinucigași fuseseră inventați de Tigrii Tamil din Sri Lanka, copiați rapid de jihadiști. Bin Laden a înțeles puterea de a ataca patria: "să distrugem turnurile din America pentru ca aceasta să guste din ceea ce gustăm noi". Deși un atac de comando american asupra taberelor al-Qaeda a fost anulat, Clinton a ordonat atacuri cu rachete - ratându-l pe bin Laden, care își selecta deja personal echipa de sinucigași, în special o celulă din Hamburg care vorbea engleza, dintre care 19 au fost trimiși acum să învețe aviația în școli de zbor americane. 'Eu am fost responsabil de încredințarea celor nouăsprezece frați pentru raiduri', s-a lăudat mai târziu bin Laden. Cincisprezece dintre cei nouăsprezece erau saudiți. Data a fost aleasă pentru înfrângerea otomanilor în fața Vienei, în 1683.

Deși CIA și FBI și-au dat seama că bin Laden plănuia un atac american și deși cele două agenții au colectat frânturi de informații, inclusiv revelația bizară că existau piloți arabi care erau interesați doar să studieze decolarea, dar nu și aterizarea, acestea au fost, cu câteva excepții stelare, prea competitive pentru a împărtăși informații și prea lipsite de imaginație pentru a înțelege amploarea ambiției lui bin Laden.

La trei luni după avertismentul lui Putin, la 11 septembrie 2001, George W. Bush asculta copiii citind "Capra de companie" într-o școală din Florida, când șeful său de cabinet l-a întrerupt pentru a-i șopti la ureche: "Un al doilea avion a lovit al doilea turn. America este atacată".

În momentul în care Bush a ajuns la școală, nouăsprezece criminali în masă au pus mâna pe patru avioane cu reacție, pline cu civili nevinovați; la ora 8.46, primul avion, controlat de cinci teroriști, a intrat în Turnul de Nord al World Trade Center, cu 110 etaje; Bush a fost informat că un avion de mici dimensiuni se prăbușise accidental în turn; apoi a intrat în sala de clasă. La ora 9.03 a.m., al doilea avion a intrat în Turnul de Sud. În timp ce oameni îngroziți săreau de la etajele superioare, sub privirile întregii lumi în direct la televizor, turnurile s-au prăbușit - o viziune a apocalipsei pandemice în direct. La ora 9.37 a.m., un al treilea avion a intrat în Pentagonul din Washington DC. Fiecare avion a fost scena unei disperări și a unui eroism disperat, dar necunoscut; într-un al patrulea avion, destinat Casei Albe sau Capitoliului, pasagerii curajoși, după ce și-au luat rămas bun de la cei dragi prin mesaje sfâșietoare, au strigat "Să mergem!" și i-au atacat pe teroriști, care, în lupta care a urmat, au prăbușit avionul pe un câmp din Pennsylvania la ora 10.03. În total, 2.977 de persoane au fost ucise, precum și toți teroriștii. Bin Laden a întins momeala și deja potentații americani se gândeau dacă să îl lovească nu doar pe bin Laden și pe talibani, ci și pe Saddam Hussein. În acea după-amiază, secretarul apărării, Donald Rumsfeld, s-a întrebat dacă informațiile erau "suficient de bune pentru a lovi SH în același timp". Nu numai OBL... Trebuie să acționăm rapid... Să acționăm masiv... Să măturam totul. Lucruri legate sau nu'.

În mijlocul panicii și fricii din centrul țării, Bush, în vârstă de 55 de ani, convertit la noua sa misiune, s-a adresat experimentatului său vicepreședinte Dick Cheney, un Yale din vestul mijlociu cu un rânjet care, în calitate de secretar al apărării al lui Bush senior, a supervizat Furtuna din deșert înainte de a face bani ca președinte al companiei de servicii petroliere Halliburton. 'Vă aud', le-a spus Bush americanilor printr-un megafon la un Ground Zero care duhnea a foc și moarte. 'La fel și oamenii care au dărâmat aceste clădiri'. La scurt timp după aceea, el i-a avertizat pe talibani să 'predea teroriștii sau... să aibă parte de soarta lor'. Cheney, cel mai puternic vicepreședinte din istoria SUA, a conceput noi puteri interne care să faciliteze găsirea teroriștilor și a dat drumul la CIA pentru a-i vâna în întreaga lume și pentru a împiedica alte atrocități. În timp ce sancționa "extrădarea" (capturarea), "interogatoriile îmbunătățite" (tortura) și încarcerarea suspecților în "închisori negre" secrete, împrumutate de puteri simpatizante, Bush a declarat un Război împotriva terorismului la nivel mondial, care a cuprins o campanie antiteroristă globală și două războaie terestre.

În octombrie, trupele americane, ajutate de către lideri războinici simpatizanți din nord, mulți dintre ei tadjici, hazari și uzbeci, au invadat Afganistanul. Unități speciale, Detașamentul Operațional Alpha 574, au călărit spre sud pe cai, luând parte la ultimele

încărcături de cavalerie din istorie. Cucerirea rapidă și instaurarea unui nou președinte, Hamid Karzai, un paştun al cărui tată fusese împușcat de talibani, au încurajat o încredere entuziasmantă în supremația americană, care a cerut o misiune mai amplă. Amir Omar a fugit în Pakistan, la fel ca și bin Laden, ambii ajutați de dinastia teroristă Haqqani, condusă de fiul fondatorului, Sirajuddin.

Deși nu a existat nicio legătură reală între Saddam și al-Qaeda, în ianuarie 2002, Bush i-a avertizat pe americani cu privire la existența unei Axe a Răului - expresie care face referire la Axa lui Hitler din cel de-al Doilea Război Mondial - incluzând Coreea de Nord, Irak și Iran, cărora nu li se putea permite "să ne amenințe cu cele mai distructive arme din lume". Cheney și Rumsfeld au propus o escaladare ambițioasă: nu doar pentru a distruge un inamic neterminat, Saddam Hussein, ci și pentru a impune democrația americană în Asia de Vest.

Saddam a măcelărit kurzii și arabii rebeli pentru a-și restabili puterea după Furtuna din deșert, dar în august 1995, cei doi ginere ai săi - verii săi, frații Hussein și Saddam Kamel, căsătoriți cu fiicele sale Raghad și Rana - au fugit brusc din Bagdad și au traversat în convoi deșertul până în Iordania, unde li s-a acordat azil. Pierderea fiicelor sale a fost umilitoare, dar familia Kamel intrase în conflict cu dementul Uday, care se autointitula Abu Sarhan - Fiul Lupului - și care teroriza din nou Bagdadul: fetele erau violate, bărbații bătuți; un grup de turiști francezi a fost obligat să facă sex între ei sub amenințarea armei. Toți își aminteau nu de mania sa, ci de "liniștea sa stranie". Recent, se năpustise la o petrecere de familie, se certase cu cumnații săi și, scoțând pistolul, îl împușcase din greșeală în picior pe un unchi.

Hussein Kamel, care ajutase la procurarea armelor ilegale ale lui Saddam, le distrusese după 1991, iar acum, interogat de CIA, a confirmat distrugerea lor. Dar Saddam i-a abordat pe frați prin intermediul fiicelor sale, promițându-le protecție dacă se întorceau. În mod nesăbuit, în februarie 1996, s-au întors cu toții la Bagdad, unde, după ce li s-a ordonat să divorțeze de soțiile lor, au fost atacați în casa lor de clanul lor și uciși după un schimb de focuri de 12 ore. Surorile au dat vina pe fratele lor Uday pentru crimă. La scurt timp după aceea, mașina lui Uday a căzut într-o ambuscadă și a fost rănit, dar a supraviețuit. Dând vina pe surorile sale, el le-a arestat, susținând că acestea plănuiseră să-l ucidă. În cele din urmă, Saddam a restabilit o oarecare ordine familială în rândul odraslelor sale criminale.

Saddam nu credea că americanii îl vor ataca din nou. La fel ca și Kimii din Coreea de Nord, se simțea vulnerabil fără arme de distrugere în masă. Radical de o viață, el ura

supravegherea Occidentului, de care se temea că ar putea încuraja Iranul. Politica sa a fost să-și distrugă armele pentru a nu oferi Americii un pretext, refuzând în același timp să coopereze pentru a menține amenințarea față de Iran. A fost cea mai catastrofală cacealmaua din istorie.

Entuziasmat de cucerirea chirurgicală a Afganistanului de către americani - uni-putere la maxim - Bush a ordonat CIA să găsească dovezi ale existenței unor astfel de arme în Irak. Informațiile slabe și înșelătoare au fost în curând sculptate pentru a se potrivi cu politica sa, susținută acum de Tony Blair, talentatul prim-ministru britanic. Un băiat atrăgător, bine vorbit, de școală publică și avocat la Oxford, acesta și-a disciplinat partidul laburist, având carisma cuprinzătoare care i-a permis să câștige trei alegeri pe terenul său central personal. El și Bush aveau puține lucruri în comun, dar împărtășeau o credință creștină și o viziune misionară. Atras de America în plenitudinea ei, în ciuda opoziției în creștere și a suspiciunilor legate de informațiile dubioase, Blair a angajat Marea Britanie în război.

La 20 martie 2003, Bush a ordonat intrarea în Irak a 130.000 de soldați americani și 45.000 de soldați britanici, învingând trupele irakiene într-o impresionantă demonstrație de război de înaltă tehnologie și cucerind Bagdadul trei săptămâni mai târziu: puterea unică a avut nevoie de doar douăzeci și șase de zile pentru a cuceri Irakul. Dar ocupația americană a fost lipsită de viziune și a avut mână grea. Toți baathiștii - cea mai mare parte a armatei și a serviciului civil - au fost concediați. O frivolitate s-a reflectat într-o listă a celor mai căutați oameni sub forma unor cărți de joc: Saddam - Asul de inimă - dispăruse împreună cu fiii săi. Trei luni mai târziu, Uday și Qusay și fiul de paisprezece ani al celui din urmă, Mustafa, au fost trădați de gazda lor din Mosul pentru 30 de milioane de dolari și uciși într-un schimb de focuri de trei ore cu americanii. În luna mai, Bush, aflat pe USS Abraham Lincoln în jachetă de bombardier, în fața unui banner cu "Misiune îndeplinită", a declarat "sfârșitul operațiunilor majore de luptă" care, de fapt, a marcat începutul unei insurgențe târâtoare a unei sinistre galerii de teroriști jihadiști (conduși de al-Qaeda), miliții sunnite și șiiți (acestea din urmă susținute de Iran) și baathiștii concediați. În decembrie, la o fermă izolată, Saddam, tuns și neîngrijit, a fost capturat ascuns într-o gură de canal, dar nu a contat prea mult. Folosind fonduri canalizate de soția lui Saddam, Sajida, și de fiica acestuia, Raghad, insurgenții au transformat triumful american într-un pandemonium distopic de bombardamente, asasinate și bătălii în cazemate urbane. Dacă înainte de invazia americană nu a existat nicio legătură cu al-Qaeda, acum teroriștii acesteia au lansat o serie de crime sectare.

În zorii zilei de 30 decembrie 2006, o figură grizonată și aplecată, purtând un costum închis la culoare, a fost condusă pe eșafod între doi călăi cu măști de schi, în fața unui public format din dușmanii săi șiiți, printre care se aflau mai mulți miniștri din noul guvern irakian, dintre care unii filmau cu telefoanele lor mobile. În timp ce o frânghie era strânsă în jurul gâtului său și el recita shahada, voci au strigat numele șiiților pe care i-a ucis. "Așa îți exprimi bărbăția?", a mârâit Saddam, în vârstă de 69 de ani.

'Du-te dracului!", a strigat publicul.

"Iadul care este Irakul?" - și trapa s-a deschis.

"Tiranul", au scandat ei, "este mort".

Bush a îmbrățișat în cele din urmă noile tactici de contrainsurgență în Irak, concepute de un general talentat, David Petraeus, sporind trupele americane și construind alianțe sunnite, pentru a opri haosul - dar 4.000 de americani și 500.000 de irakieni au fost uciși. Nu au fost găsite arme de distrugere în masă. Noul Irak, sectar și corupt, era departe de a fi o democrație liberală.

Mișcându-se între ascunzători afgane și pakistaneze, vânat de comandourile americane, bin Laden putea reflecta asupra faptului că planul său de a sângera și degrada puterea americană a funcționat. Dar nu prevăzuse că principalul beneficiar nu era jihadul său sunnit, ci revenirea Iranului șiit.

"Deci, cum te simți? l-a întrebat W. Bush pe Barack Obama.

'Este foarte mult', a răspuns Obama. 'Sunt sigur că vă amintiți'.

'Da, îmi amintesc', a spus W. 'Este o călătorie pe cinste pe care ești pe cale să o faci ...'.

Era 20 ianuarie 2009: W și Laura Bush îl întâmpinau la Casa Albă pe noul președinte Obama și pe soția sa Michelle. Opusul lui Bush, Obama a fost o figură carismatica unică, care a atras diferite segmente ale societății americane. Nu numai că era primul comandant-șef de culoare, dar era și fiul economistului kenyan nonconformist care venise în Hawaii și la Harvard cu o bursă, și al antropologului alb cu spirit liber. A fost cel mai literar și cerebral președinte de la Lincoln încoace. Acest profesor de drept cu sânge rece, poreclit No Drama Obama, a fost ales pentru a-i liniști pe americani după Irak. Cu toate acestea, trecutul său nu era în totalitate american - mai aproape de Africa, mai departe de sclavia trăită de majoritatea afro-americanilor. El s-a descris ca fiind "un

ornitorinc sau o bestie imaginară", glumind: "Am rude care arată ca Bernie Mac, am rude care arată ca Margaret Thatcher".

Obama era obsedat de familia sa kenyană: "Nu-mi amintesc de tatăl meu decât o lună din toată viața mea". În 1988, la vârsta de 27 de ani, înainte de a începe să studieze dreptul la Harvard, a călătorit în Kenya pentru a face cercetări în cartea sa de istorie a familiei - "făcând pace", a scris soția sa Michelle, "cu tatăl său fantomă".

Mutându-se la Chicago după Harvard, a lucrat la o firmă de avocatură de top - 'Oh, cât de serios eram atunci, cât de feroce și lipsit de umor', a scris el - unde a întâlnit o absolventă stelară de la Princeton și Harvard, descendentă din sclavi din Carolina de Sud, Michelle Robinson. Fiică a unui tată carismatic care abia dacă a lăsat SM să-i încordeze stilul și care a murit "după ce ne-a dat absolut totul", și dintr-o familie plină de femei puternice, era ambițioasă: "Mi-am evaluat obiectivele, mi-am analizat rezultatele, mi-am numărat victoriile... viața unei fete care nu se poate opri din a se întreba dacă sunt suficient de bună?". Își amintea mereu: 'Există o veche maximă în comunitatea de culoare: trebuie să fii de două ori mai bun ca să ajungi la jumătate'.

Fiind singurii doi afro-americani din cabinetul lor de avocatură, s-au întâlnit, descoperind în spiritul de aventură al lui și în stabilitatea ei că "contrariile se atrag". Ea îl considera un "unicorn... acest bărbat ciudat, un amestec de toate" - "revigorant, neconvențional și ciudat de elegant". El a considerat-o "un original... Era înaltă, frumoasă, amuzantă... și foarte deșteaptă". Am fost îndrăgostit". Dar ea credea că "drumul spre o viață bună era îngust și plin de pericole". Familia era totul". Avea acea caracteristică a politicienilor: "Era ciudat de lipsit de îndoieli".

Obama a început să lucreze în folosul comunității și a predat dreptul la Chicago înainte ca la treizeci și cinci de ani să câștige alegerile pentru Senatul statului Illinois în noiembrie 1996. Michelle a râs de efectul pe care îl avea asupra albilor: "Din experiența mea, dacă pui un costum pe orice negru pe jumătate inteligent, albii aveau tendința de a înnebuni". Când Obama, care a devenit senator american în 2004, a candidat la președinție patru ani mai târziu, Michelle 'a evitat să vorbească cu mine despre aspectul hipic al campaniei', până când, cu fața 'gânditoare', a întrebat într-o seară: 'Vei câștiga, nu-i așa?'.

Obama a studiat întunericul și lumina din societatea americană. America era 'singura mare putere formată din oameni din toate colțurile planetei', dar provocarea era 'să vedem dacă putem face ceea ce nicio altă națiune nu a făcut vreodată'. Să vedem dacă putem trăi cu adevărat la înălțimea crezului nostru". A fost un optimist. 'Poate că pot face

ceva bun', i-a spus el lui Michelle. America era 'locul unde toate lucrurile sunt posibile'. Când a câștigat președinția, "M-am simțit", a scris Michelle, "ca și cum familia noastră ar fi fost lansată dintr-un tun și ar fi intrat într-un univers subacvatic ciudat".

Obama își făcuse campanie pentru Casa Albă pe sloganul 'Yes we can', dar la putere lucrurile acasă și în străinătate au fost mai puțin posibile decât se aștepta.

Cu toate acestea, 'Cu cât era mai presat', a observat Michelle, 'cu atât părea mai calm'. Era foarte bine așa, deoarece a sosit în mijlocul unei crize bancare mondiale cauzate de investiții nesăbuite în proprietăți americane. Mari case financiare s-au prăbușit. Îndemnat și ajutat de Gordon Brown, ascetic și analitic prim-ministru britanic, Obama a cheltuit 626 de miliarde de dolari pentru a salva economia și acele bănci prea mari pentru a da faliment. Cu toate acestea, alegerea sa nu a stopat rasismul societății americane, care se bazează pe trăgaci: la 26 februarie 2012, Trayvon Martin, în vârstă de șaptesprezece ani, a fost împușcat în Florida de către un justițiar; la 17 iulie 2014, Eric Garner, un horticultor blând de 42 de ani, a fost ucis prin strangulare de către un polițist din Staten Island. Filmarea acestuia de către un martor cu un telefon mobil a lansat o nouă mișcare: Black Lives Matter (Viețile negrilor contează).

În ceea ce privește "politica mea externă?", a spus el. 'Nu faceți prostii'. A agonizat asupra modului de a pune capăt războaielor din 11 septembrie și a încercat să reseteze relația SUA cu Putin. Catastrofa irakiană a Americii a fost o oportunitate pentru Putin, care îl ura pe Obama, pentru el personificarea umilinței americane.

Putin a așteptat o șansă de a-și afirma puterea rusă în sfera sa, îmbrățișând mitul promisiunii încălcate: Bush și Clinton promiseseră să nu extindă NATO spre est și totuși acum Ucraina se îndrepta spre aderare. "Nici un centimetru spre est, ne-au spus în anii 1990", a declarat Putin în decembrie 2021. 'Au trișat, pur și simplu ne-au păcălit cu nerușinare'.

Era doar o chestiune de timp până când Belarusul, condus de un tiran porcin, fost director al unei crescătorii colective de porci, se va întoarce în turma moscovită, dar uriașa și mândra Ucraină, divizată, prost condusă și măcinată de corupție, avea încă un potențial periculos ca democrație care ar putea submina autocrația lui Putin și viziunea sa milenară imperială asupra Lumii Ruse. În 2004, un candidat pro-occidental, Viktor Iușcenko, dornic ca Ucraina să adere la NATO și la UE, urma să câștige alegerile prezidențiale. Putin a ordonat agenților FSB să îl otrăvească pe candidat, care a supraviețuit de-abia acum, cu cicatrice pe față. Apoi, o tentativă de fraudare a alegerilor în favoarea candidatului lui Putin, coruptul și brutalul Viktor Ianukovici, a fost

zădărnicită de 200.000 de kieveni care au ocupat centrul Kievului în cadrul Revoluției Portocalii. Pentru Putin, statul rus era de neconceput fără Ucraina. "Ce este Ucraina? a întrebat Putin. 'Există ea ca țară?" El a adăugat: "Orice are, este un cadou din partea noastră". El a considerat Ucraina și Belarus ca fiind mici Rusii fără drept de existență independentă.

Putin a privit și a așteptat. Prima sa oportunitate a apărut în micuța, dar sfidătoarea Georgia. Putin îl disprețuia pe Șevardnadze, care a cedat imperiul. Când, în 2003, Vulpea Cenușie, pe atunci în vârstă de 75 de ani, s-a confruntat cu o revoluție condusă de tânărul și ostentativul Mikheil Saakașvili, educat în America, Putin a refuzat să-l susțină pe bătrânul lider. Șevardnadze s-a retras.

Putin a privit cu dispreț postările lui Saakașvili. Când Saakașvili, încurajat de America, a sfidat clienții ruși din Osetia, Putin a răcnit: "Aduceți-mi capul lui Saakașvili" și a invadat forțele georgiene, distrugându-le. America a protestat, dar nu a făcut nimic.

Acum, Obama a zburat să se întâlnească cu Putin. La conacul său de la Novo-Ogarevo, Obama l-a observat pe Putin: "scund și compact - o constituție de luptător - cu părul subțire și nisipos, cu un nas proeminent și cu ochi palizi și vigilenți", emanând "un dezinteres practicat ... care indica o persoană care s-a obișnuit cu puterea". El i-a amintit lui Obama de un "șef de cartier din Chicago, dar cu bombe nucleare".

În mod ironic, părerea lui Putin despre președinții americani era aproape identică: el și-a sfătuit aghiotanții să se uite la serialul său preferat de pe Netflix, House of Cards, pentru a explica politica americană. 'Nu vă faceți iluzii', i-a ținut mai târziu morală vicepreședintelui lui Obama, Joe Biden. 'Noi nu suntem ca voi, poate că arătăm ca voi, dar... în interior avem valori diferite'. Obama l-a ascultat pe Putin acuzând America că este 'arogantă, disprețuitoare, nedorind să trateze Rusia ca pe un partener egal'. Putin s-a străduit să restabilească echilibrul: în 2010, vasalul său Ianukovici a câștigat alegerile din Ucraina, apoi, în lumea arabă, a găsit o nouă oportunitate.

BASHAR, BAIONETA ȘI MONA LISA DIN INDIA

La 6 martie 2011, în orașul Deraa din sudul Siriei, cincisprezece elevi l-au ironizat pe tânărul dictator Bashar al-Assad în graffiti pe pereții școlii lor, inspirați de demonstrațiile împotriva dictatorilor din Tunisia, apoi din Egipt, Libia și Yemen, comunicând prin

intermediul incitantului mediu codificat WhatsApp. La Deraa, odiosul guvernator, văr al lui Assad, i-a arestat pe elevi și i-a torturat. Când familiile lor au protestat, armata a tras asupra lor. Orașul s-a ridicat în revoltă, care s-a răspândit în toată Siria.

În 2000, când Hafez al-Assad a murit, oftalmologul Bashar, în vârstă de 34 de ani, i-a succedat la tron, căsătorindu-se cu fiica unui chirurg britanic sirian, Asma, care era un recrut improbabil pentru familia de tip mafiot - o elevă de școală privată (cunoscută pe atunci sub numele de Emma) și absolventă de literatură franceză. Anisa, mama lui Bashar, dezaprobase căsătoria: ea dorea ca Bashar să se căsătorească cu o verișoară. Dar cuplul era îndrăgostit. Asma i-a dat lui Bashar numele de companie Batta - Rață. Când a sosit, familia Assad a izolat-o.

Ea și Bashar au promis reforme și au curtat Occidentul. Revista Vogue l-a apreciat pe Bashar ca fiind "extrem de democratic", iar pe Asma ca fiind "trandafirul deșertului... fermecătoare, tânără și foarte șic - cea mai proaspătă și mai magnetică dintre primele doamne... o frumusețe subțire, cu membre lungi... aerisită, conspirativă și amuzantă". Vogue avea dreptate în privința conspirației: în 2006, când miliardarul libanez Rafic Hariri, fost și viitor premier, a sfidat puterea siriană, Bashar a ordonat uciderea acestuia într-un atentat cu mașină capcană, ceea ce i-a indignat atât de tare pe libanezi încât a fost nevoit să-și retragă trupele. Simțind "o mare conspirație", Dr. Assad a trimis tancuri și trupe împotriva propriilor săi studenți, adolescenți și islamiști. 'Tatăl meu avea dreptate', a spus el. 'Mii de morți în Hama ne-au adus trei decenii de stabilitate...'.

La 17 februarie 2011, orașele libiene s-au răsculat împotriva dictatorului Neronian Gaddafi, care, ajutat de fiul său Saif al-Islam, a amenințat că rebelii, acești 'gândaci', vor fi 'vânați stradă cu stradă, casă cu casă până când țara va fi curățată de mizerie și gunoaie'. Obama era hotărât să evite orice intervenție. În Egipt, Mubarak, care se afla la putere de la asasinarea lui Sadat, s-a confruntat cu o revoluție populară și a căutat sprijin la Obama. Obama a refuzat: Mubarak a demisionat. În Libia, Gaddafi pierduse jumătate din țară, dar a promis: "Totul va arde". David Cameron, tânărul și proaspătul prim-ministru britanic, îl considera pe Gaddafi drept "Câinele turbat, o figură oribilă care a vândut Semtex către IRA" și "a ordonat doborârea avionului PanAm 103 deasupra orașului Lockerbie". L-a sunat pe Nicolas Sarkozy, micuțul și maniacul președinte francez, pentru a discuta despre o intervenție. Obama a fost, și-a amintit Cameron, "lipsit de entuziasm". Dar acum, forțele lui Gaddafi avansau spre Benghazi, un oraș rebel.

La 28 februarie, Cameron a sugerat o zonă de interdicție aeriană; NATO a fost de acord să intervină pentru a salva vieți, iar Obama a oferit acoperire aeriană. Kadhafi a

amenințat că îi va ucide pe Cameron și familia sa. Începând cu 20 martie, forțele aeriene ale NATO, conduse de Marea Britanie și Franța, au atacat forțele lui Gaddafi timp de luni de zile, până când regimul a cedat. La 15 septembrie, Cameron și Sarkozy au vizitat Tripoli: "am promis că vom merge împreună... Ne-am strecurat printre hoardele bucuroase până la o scenă din Piața Libertății și am ținut discursuri în timp ce 10.000 de oameni scandau Cam-er-on și Sar-koz-y! Cu toate acestea, nu aveam nicio idee despre unde se afla Gaddafi...".

Putin a aprobat campania NATO, cu condiția ca Gaddafi însuși să nu fie vizat. Loviturile aeriene anglo-franceze au mitraliat convoiul colonelului. 'Ei spun că nu vor să-l omoare', a rânjit Putin, 'atunci de ce îl bombardează? Ca să sperie șoarecii?'. Pe 20 octombrie, în apropiere de Sirte, NATO l-a prins. Kadhafi, rănit și ascuns într-o conductă de canalizare, a fost capturat, rănit în stomac, apoi, filmat pe un smartphone, sodomizat cu baioneta și, în cele din urmă, împușcat mortal. Văzând înregistrarea video a tiranului chinuit, Putin s-a văzut pe sine: "Ai putea sfârși prin a pierde Rusia. Kadhafi a crezut că nu va pierde niciodată Libia, dar americanii l-au păcălit'. Deci asta a fost libertatea americană: "Toată lumea a văzut cum a fost ucis, totul însângerat. Asta e democrație?". El nu ar lăsa să se mai întâmple: în Siria, Putin l-a susținut pe Assad.

Pe măsură ce revoluția ajungea în suburbiile Damascului, Assad, susținut de fratele său Maher, de clanul său alawit și de sunniții seculari, și-a tratat propria țară ca pe un teritoriu inamic: "Assad sau noi dăm foc țării" era sloganul lor. El a eliberat jihadiști islamici din închisoare pentru a-i păta pe rebeli; poliția sa secretă a torturat și a măcelărit multe persoane; a lansat bombardamente și atacuri chimice neîngrădite. Pe măsură ce pandemoniul se răspândea, Assad a flirtat cu fete înfierbântate în biroul său, iar Asma a cheltuit 250.000 de dolari pe mobilă nouă online. În timp ce Maher conducea Divizia a 4-a blindată împotriva orașului Homs, Asma se uita la pantofii Christian Louboutin online. "Îți atrage atenția ceva?", i-a trimis un e-mail unei prietene. Când prietena ei, o prințesă din Qatar, a avertizat-o că este în faza de negare, Asma a răspuns: 'Viața nu este corectă, prietene, dar în cele din urmă există o realitate cu care trebuie să ne confruntăm cu toții'.

'Dacă suntem puternice împreună, vom depăși asta împreună. Te iubesc', i-a scris ea lui Raț, chiar dacă ar fi descoperit infidelitățile lui Bashar. El i-a răspuns cu o inimă de dragoste și câteva versuri country și western: 'M-am făcut de râs / Persoana care am fost în ultima vreme / Nu e cine vreau să fiu'. În 2013, întorcându-se de la o petrecere de sfârșit de Ramadan, Assad și Asma au fost atacați de rebeli. Ei au supraviețuit, dar acum Maher a fost dezlănțuit pentru a-i zdrobi pe rebeli, în timp ce sora lor Bushra dădea

sfaturi, iar soțul ei, Assef Shawkat, unul dintre șefii serviciilor de informații, se confrunta cu el. Maher l-a împușcat și l-a rănit. Mai târziu, Shawkat a fost ucis într-un atac cu bombă al rebelilor. Maher și-a pierdut piciorul într-o altă tentativă de asasinat. La scurt timp după aceea, Bushra al-Assad, rămasă văduvă în urma uciderii lui Shawkat, a plecat la Dubai. Dar Asma a rămas. După moartea matriarhului Anisa, Asma a devenit oficial Prima Doamnă. 'Președintele este președintele întregii Sirii', a anunțat ea. 'Prima Doamnă îl susține'. Familia a rezistat, chiar în momentul în care cea mai mare dinastie democratică se stingea.

'Era o femeie izbitoare, în vârstă de 60 de ani', așa o descria Obama pe Sonia Gandhi în noiembrie 2010, 'îmbrăcată într-un sari tradițional, cu ochi întunecați, iscoditori și o prezență liniștită și regală'. Sonia Gandhi își revenise după asasinarea soțului ei, Rajiv, pentru a prelua conducerea Congresului, iar Obama a fost impresionat de "inteligența ei vicleană și energică" în slujba "dinastiei de familie ... durabile". După ce a câștigat două alegeri, Sonia a ales să nu devină ea însăși premier, numindu-l pe un fost ministru de finanțe, Manmohan Singh, primul lider sikh din India.

Supranumită Mona Lisa, Sonia a dominat din spatele scenei timp de un deceniu, dar Obama a fost mai puțin impresionat de fiul ei, Rahul, moștenitorul. Obama s-a întrebat dacă acesta a fost sfârșitul: "Va fi trecut cu succes ștafeta?".

Patru ani mai târziu, Rahul a fost învins de un naționalist hindus din Gujarat, Narendra Modi, și de Partidul său Bharatiya Janata (BJP). Într-o Indie condusă de mult timp de dinastii, Modi reprezenta o clasă de mijloc hindusă care s-a făcut singură; îi plăcea să spună că a vândut cândva ceai în gara Vadnagar. În copilărie s-a alăturat organizației paramilitare RSS, un adept al Hindutva. Înscriindu-se în aripa sa de tineret la opt ani, Modi a devenit un pracharak - organizator - cu normă întreagă, atât de devotat încât, deși a trecut printr-o căsătorie aranjată în copilărie, nu a trăit niciodată cu soția sa: politica era singura sa pasiune. Nehrus era în declin datorită deceniilor de corupție, a drepturilor și a eșecului de a se confrunta cu inegalitățile din India.

Ascensiunea BJP a fost accelerată de o campanie de distrugere a moscheii Babri din Ayodhya, despre care se presupune că a fost construită de primul împărat Tamerlan în locul unui sanctuar hindus considerat a fi locul de naștere al lui Rama. Sfințenia este întotdeauna contagioasă, cu cât este mai sfântă și mai sfințită pentru o sectă, cu atât mai mult pentru rivalul său. În 1992, o campanie națională a mobilizat o mulțime hindusă pentru a ataca moscheea și a o demola, declanșând revolte care au ucis 2.000 de persoane.

În 1998, BJP a reușit să formeze un guvern de coaliție. În februarie 2002, în Gujarat, unde Modi era ministru şef, ales după o campanie de promovare a Hindutva, un tren care transporta pelerini hinduși spre Ayodhya a luat foc - probabil după ce o mulțime musulmană a dat foc vagoanelor. Modi a declarat că a fost vorba de un atac terorist comis de musulmani și nu a făcut mare lucru pentru a dezamorsa tensiunea. În zilele următoare, mulțimile hinduse au ucis aproximativ 2.000 de musulmani, unii dintre ei arși de vii, femei violate și mutilate, în timp ce poliția a stat deoparte. Promițând reforme pe piața liberă, Modi a câștigat în 2014 primele două alegeri generale, dar stilul său autocratic, prejudecățile împotriva musulmanilor din legea sa privind cetățenia și reformele economice stângace au arătat că era la fel de nepăsător ca și Nehrus, doar că era mai puțin tolerant față de minorități.

La 2 mai 2011, la ora 14.00, în timp ce Primăvara arabă prindea avânt, calmul unui conac înconjurat de ziduri din nord-estul Pakistanului, nu departe de capitala Islamabad, a fost întrerupt de vârtejul îndepărtat al elicopterelor.

UNDE LEII ȘI GHEPARZII STAU LA PÂNDĂ

Două Blackhawk americane care transportau, după spusele lui Obama, "douăzeci și trei de membri ai echipei Seal, un traducător pakistanez american al CIA și un câine militar pe nume Cairo" participau la operațiunea Neptune Spear. Obama s-a alăturat personalului său în Sala de situații de la Casa Albă în timp ce elicopterele zburau la joasă înălțime deasupra Pakistanului. În timp ce se apropiau de conac, unul dintre elicoptere s-a prăbușit.

A fost cea mai grea decizie a lui Obama. CIA îl informase că, într-o casă fortificată misterioasă, legată de Osama bin Laden de doi dintre curierii săi, observaseră un bărbat înalt care se plimba prin grădina mică. "Îi spunem Pacer", a spus ofițerul principal. 'Credem că ar putea fi bin Laden'. Obama s-a consultat cu cohortele sale: Vicepreședintele Biden "a cântărit împotriva raidului, având în vedere consecințele enorme ale unui eșec". Dar Obama a aprobat misiunea împotriva lui bin Laden, cu un nume de cod lipsit de tact, Geronimo.

Acasă, Michelle a îndurat stresul politicii. 'Am simțit în ea un curent de tensiune subtil, dar constant', își amintește Obama, 'ca un zvâcnet slab al unei mașini ascunse'. El a văzut că 'o parte din ea a rămas în alertă, așteptând și urmărind următoarea întoarcere a roții,

pregătindu-se pentru calamitate'. Uneori 'leii și gheparzii începeau să pândească', a scris Michelle. 'Când ești căsătorit cu președintele, ajungi să înțelegi repede că lumea abundă în haos...'.

Ei au simțit că se apropie un întuneric, o reacție împotriva valorilor lor liberale - și aveau dreptate. În 2010, un dezvoltator imobiliar înalt, cu șolduri largi, cu un bronz castaniu și o creastă galben aprins, a început să ia în considerare posibilitatea de a candida la președinție împotriva lui Obama. Donald Trump, pe atunci în vârstă de șaizeci și patru de ani, era deja personificarea iluziei americane - nepotul unui imigrant bavarez și al unui bordel din goana după război din Queens, fiul unui proprietar de mahala de după război. Folosindu-se de moștenirea sa de un miliard de dolari, a devenit un dezvoltator de hoteluri de lux din Manhattan și de cazinouri din Atlantic City, finanțat cu obligațiuni de doi bani, refinanțat în mod constant în pragul falimentului și plătind aproape niciun impozit pentru întreprinderile sale deficitare. În anii 1980, a promovat mitul acestei afaceri cu o carte de succes, The Art of the Deal, care i-a adus, în 2004, postul de prezentator al unui reality show TV, The Apprentice. Noua sa faimă i-a permis să revigoreze franciza Trump.

Soț a trei femei pline de farmec - o schioare cehă, un fotomodel american și un model sloven - patriarh al unei dinastii de afaceri, amant al unei bazaconii de fotomodele Playboy și de actrițe porno, acest bazooka bombastic al complexului de inferioritate își punea o voce falsă și, pretinzând că este propriul său publicist, suna la ziare pentru a le spune că "Donald" avea aventuri cu supermodele și vedete pop. În timp ce avea o aventură cu viitoarea sa a doua soție, el a citat laudele acesteia la adresa virtuozității sale sexuale pentru a oferi ziarului New York Post unul dintre cele mai memorabile titluri ale sale: "CEL MAI BUN SEX PE CARE L-AM AVUT VREODATĂ". Era un vânzător de bâlci, pentru care adevărul conta mai puțin decât spectacolul, iar expertiza sau cunoștințele erau de disprețuit, dar avea darul de a articula ceea ce gândeau milioane de oameni. Fiind un "ucigaș", niciodată un "învins", râvnea de mult timp la putere: în 1987, a publicat anunțuri publicitare prin care se oferea să negocieze limitarea armelor cu Gorbaciov. Însuflețit în afacerile murdare din domeniul imobiliar din New York, cu indicii de mită mafiotă, de care s-a râs mult timp în înalta societate newyorkeză, el construise un set de turnuri de aur de tip Monopoly, realizând în total mult mai mult decât încercaseră vreodată majoritatea politicienilor înainte de a ajunge la putere.

În martie 2011, în fața incredulității soților Obama, Trump a lansat o teorie rasistă a conspirației conform căreia Obama nu s-ar fi născut în SUA. 'În copilărie, nimeni nu l-a cunoscut', a spus el. 'Vreau să arate certificatul de naștere...' Obama, zdruncinat și uimit,

l-a luat în derâdere, dar și-a dat seama că Trump 'era un spectacol, iar în SUA din 2011 asta era un fel de putere... Departe de a fi ostracizat pentru conspirațiile pe care le colporta, el nu fusese niciodată mai mare'. Michelle a simțit că 'Toată chestia a fost nebună și răutăcioasă ... Dar a fost, de asemenea, periculoasă, menită în mod deliberat să stârnească nebunii și nebunii'. Cu toate acestea, Trump părea în continuare un maestru al reality-show-urilor care nu reprezenta o amenințare.

Acum, în Sala de Situații din mai 2011, în timp ce Obama privea imaginea granulată a elicopterului care ateriza de urgență în Pakistan, s-a temut de ce e mai rău, dar pilotul a reușit să aterizeze: 'Am văzut ... figuri granulate pe pământ ... intrând în casa principală', în timp ce comandourile își croiau drum pe casa cu trei etaje, trecând pe lângă grupuri de copii, împușcând trei bărbați înarmați care îi provocau, o femeie care a fost prinsă în focul încrucișat, până când au ajuns la ultimul etaj: au auzit împușcături. Dar unde era Geronimo?

UCIDEREA LUI GERONIMO

La ultimul etaj al conacului, Seals l-au întâlnit pe Osama bin Laden, "omul care a condus uciderea a mii de oameni și a pus în mișcare o perioadă tumultoasă a istoriei mondiale". L-au împușcat în frunte și în piept. În Sala de Situații, "gâfâieli audibile". Obama era "lipit de transmisia video". Apoi, brusc, "am auzit ... cuvinte pe care așteptam să le auzim".

"Geronimo a fost identificat... Geronimo EKIA." Inamicul ucis în misiune.

'L-am prins', a spus Obama cu blândețe. A sosit o fotografie cu teroristul mort: "Am aruncat o privire scurtă ... era el".

Corpul lui Bin Laden a fost luat de către Seals și îngropat ulterior în Marea Arabiei. Când Obama a anunțat lovitura, a legat-o de propria sa misiune. 'Americanii pot face orice ne propunem - aceasta este povestea istoriei noastre', a spus el. 'Putem face aceste lucruri datorită a ceea ce suntem'.

Geronimo a fost un risc. Noile tehnologii ofereau modalități mai ușoare de a purta un război chirurgical. La 30 septembrie 2011, Obama a aprobat uciderea cu ajutorul unei drone a unui terorist, Anwar al-Awlaki, în Yemen. Nu a fost nici pe departe prima dintre

aceste ucideri comise de "vehicule aeriene fără pilot" ale SUA, dispozitive care anunțau o nouă eră a războiului.

Trump nu a candidat la președinție în 2012. În timp ce Obama își câștiga al doilea mandat, o intrigă la Chongqing regla lupta a doi prinți pentru conducerea Chinei. În noiembrie 2011, cadavrul unui finanțist englez, Neil Heywood, implicat în politica chineză înaltă prin intermediul unei femei puternice pe care o numea "împărăteasă", a fost descoperit într-un hotel din Chongqing, distrugând un candidat la conducere - și deschizând calea celuilalt candidat pentru a deveni autocrat atotputernic. Cei doi rivali erau amândoi prinți moștenitori ai coroanei, fii ai marilor lui Mao, lideri și moștenitori a ceea ce partidul numea "neamuri" de putere familială. Bo Xilai, fiul extravagant al unuia dintre cei opt nemuritori ai lui Deng, era un membru ambițios al Politburo, șef al ceea ce a fost numit mai târziu "regatul independent" Chongqing și candidat la conducere.

Rivalul său era Xi Jinping, fiul lui Xi Zhongxun, aliatul lui Deng, care căzuse de la putere și apoi revenise la vârf. Xi junior, la fel ca mulți dintre cei care fuseseră rusificați, a combinat îndreptățirea prinților cu obiceiurile simple și aspre ale țăranilor. Trauma făcuse ca familia să fie mai unită; îl întărise pe Xi, dar nu îl îndepărtase de Partid. Dimpotrivă, Partidul fusese cel care restabilise ordinea și siguranța după Revoluția Culturală. Dar abia după moartea lui Mao, Deng le-a readus înapoi. Când Xi senior s-a pensionat, a aranjat ca fiul său să lucreze la Comisia Militară Centrală, cel mai important birou după Comitetul Permanent al Politburo. În 1986, când a fost promovat la funcția de secretar adjunct al provinciei Hebei, a întâlnit pe cineva care i-a schimbat destinul. Peng Liyuan era cea mai faimoasă cântăreață din China, o frumoasă soprană care, purtând uniforma Armatei Roșii, cânta baladele Partidului. Xi, abia ieșit dintr-o căsnicie nefericită cu fiica unui ambasador, "s-a îndrăgostit la prima vedere" - potrivit biografiei sale oficiale - și au avut o fiică. Ascensiunea sa impetuoasă în Partid a fost departe de a fi meteorică. În 1997, s-a alăturat Comitetului Central în calitate de supleant, devenind membru cu drepturi depline în 2002, dar a fost pe drumul său. A fost numit prim-secretar al provinciei Zhejiang, iar în 2007 s-a alăturat Comitetului permanent ca viitor lider. Dar chiar în spatele lui a venit mai strălucitor Bo, care l-a ajuns repede din urmă.

Bo avea un defect - soția sa, Gu Kailai, ea însăși fiica unui general. Împreună l-au recrutat pe Heywood ca agent de fixare, în schimbul unor comisioane. Dar Heywood, care vorbea fluent chineza și era căsătorit cu o chinezoaică, s-a apropiat prea mult. Când Gu i-a cerut să divorțeze de soția sa și să se dedice intereselor ei, el s-a plâns că ea "se comporta ca o aristocrată sau împărăteasă chineză de modă veche". Fie că a avut o aventură cu Gu, fie că a cerut un comision uriaș sau ambele, Gu l-a recrutat pe șeful

poliției din Chongqing care l-a distrat pe Heywood, apoi l-a otrăvit cu cianură, declarând ulterior că moartea sa a fost cauzată de otrăvirea cu alcool. I-au incinerat cadavrul. Când șeful poliției s-a temut că va fi ucis și el și a cerut azil la ambasada SUA, crima a fost dezvăluită.

În 2012, Bo și Gu au fost arestați și condamnați, patronii lor din Comitetul permanent au fost epurați, iar rivalul lor, Xi, a apărut ca lider. În timp ce Obama conducea SUA în regim de așteptare, Xi a dirijat ceea ce a numit "învierea" Chinei. Dar a fost un moment mai singular decât atât: America începea un proces de auto-lacerare care îi modifica misiunea mondială. În timp ce sistemul bipolar era o amintire, iar supremația americană se clătina, China, care de multe ori își dominase propria regiune, urma, pentru prima dată, să se alăture Jocului Mondial.

În America Latină, sfârșitul luptei împotriva comunismului a accelerat căderea juntelor din Argentina și Brazilia, care au devenit apoi democrații; în Paraguay, tiranul hispano-bavarez Stroessner, care îl protejase pe Josef Mengele, a fost înlăturat; în Haiti, "Baby Doc" Duvalier, care la 19 ani moștenise tronul de la tatăl său Papa Doc, a pretins că este "ferm ca o coadă de maimuță", dar, zguduit de proteste și presat de Washington, a fugit în exil. În Columbia și Mexic, America se temea de un nou export, nu de comunism, ci de cocaină. În 1989, în Columbia, ascensiunea unui contrabandist columbian minor de țigări din Medellin, la sfârșitul anilor 1970, transformase afacerea cocainei: Pablo Escobar, burtos și mustăcios, crease o afacere - oferind victimelor sale "bani sau plumb" - care producea cocaină și o livra pe piețele sale americane. Acum, aflat la apogeu, exporta optzeci de tone pe lună, aducând 70 de milioane de dolari pe zi, atât de mult încât a subminat și corupt fragilul stat columbian. Când s-a simțit amenințat, a lansat o teroare criminală în care asasinii săi au ucis 25.000 de oameni cu gloanțe și bombe, aruncând în aer chiar și un avion civil, în timp ce, cu o avere de 30 de miliarde de dolari și comandându-și propria armată, trăia în splendoare în fermele sale spațioase. Când Escobar a fost arestat, era atât de puternic încât a fost capabil să-și construiască propria închisoare și să evadeze când dorea. America a intervenit pentru a ajuta Columbia: la 2 decembrie 1993, Escobar, în vârstă de 44 de ani, a fost în cele din urmă vânat și ucis de comandouri americane și columbiene, iar afacerile sale au fost preluate de un cartel mai discret din Cali. După ce și aceștia au fost arestați, afacerea a fost preluată de narcotraficanți mexicani care au subminat mortal statul mexican.

Nazarbaiev a fost un jucător iscusit al sistemului, orchestrând răsturnarea șefului său pentru a deveni cel mai tânăr premier din Uniune. 'Eram un tânăr ambițios, iar apartenența la partid era calea către toate avansările', a explicat el. 'Dacă m-aș fi gândit că ar fi ajutat ambiția mea în acele zile să fiu budist, aș fi devenit budist'.

Cu excepția Albaniei, încă o dictatură comunistă. Hoxha murise în 1985, dar moștenitorul său ales, Ramiz Alia, încă mai spera să reziste - ceea ce a făcut până în decembrie 1990.

În 2020, liderul suprem a orchestrat alegerea ca președinte a fostului său elev, Măcelarul de la Teheran, Raisi.

În noiembrie 1990, Thatcher, care câștigase trei alegeri fără precedent, dar care dădea semne de grandoare iluzorie, promițând să "meargă mai departe și mai departe", a fost răsturnată de propriul cabinet - era cel mai longeviv prim-ministru din secolul XX și cel mai abil de la Churchill încoace.

SUA și Marea Britanie au negat. Acest autor a călătorit prin Caucaz și Asia Centrală în acea perioadă; la întoarcerea la Moscova, a fost interogat de ofițeri de informații britanici și americani care l-au întrebat dacă a văzut arme nucleare, asigurându-l în același timp că "URSS este aici pentru a rămâne".

Uneori, anturajul lui Bush era mai realist decât cel al lui Gorbaciov. Când Jim Baker, secretarul de stat, a discutat despre Ucraina cu Alexander Yakovlev, membru al Politburo, s-a întrebat dacă va fi război. În Ucraina erau douăsprezece milioane de ruși, a răspuns Yakovlev, 'mulți dintre ei în căsătorii mixte, deci ce fel de război ar fi acela?'. Baker a răspuns: "Un război normal".

Hutuții expulzați s-au alăturat haosului din Congo. Kagame i-a urmărit, susținând un revoluționar veteran a cărui viață a personificat catastrofa Congo-ului modern. La douăzeci de ani, Laurent-Désiré Kabila îmbrățișase marxismul și susținuse facțiunea pro-sovietică, luptând alături de Che Guevara, dar când aliatul american, Mobutu, a preluat puterea, Kabila a devenit un contrabandist de aur și un îngrijitor de bordeluri din Tanzania. Abia acum Kabila a apărut pentru a prelua puterea în Congo, susținut de Kagame și de autocratul ugandez de mult timp în funcție, Yoweri Museveni, toate părțile folosind armate de kadogos (copii soldați). Odată ajuns la putere, Kabila, poreclit Mbongo - Taurul - s-a străduit să își satisfacă susținătorii într-o nouă frenezie a exploatării minerale și a războaielor criminale. El s-a certat cu Uganda și Rwanda, apoi a îmbrățișat Zimbabwe și Angola, dar pierzând controlul armatei și-a executat copiii

soldați care îi erau loiali odinioară, care au conceput acum Operațiunea Mbongo Zero - Kill Bull - orchestrată de Rwanda. Copiii s-au infiltrat în Palatul de Marmură și, ajutați de o gardă de corp, l-au împușcat mortal. Kabila își numise fiul drept moștenitor: Joseph, în vârstă de 29 de ani, i-a succedat, conducând timp de douăzeci de ani.

Și pentru a recâștiga puterea în noile republici independente, susținând secesiunea armată a Abhaziei de pe malul Georgiei la Marea Neagră: Șevardnadze a sfidat Moscova, dar a fost aproape ucis la Sukhumi. În timp ce tancurile rusești amenințau Georgia, iar fostul președinte Gamsakhurdia încerca să-și adune forțele (avea să fie ucis în această încercare), Șevardnadze a zburat la Moscova pentru a îngenunchea în fața țarului, invitându-l pe autorul acestui articol să zboare cu el: "Există cel puțin două Rusii", a spus el: "democratică și totalitară; în zece ani, sper că Rusia și Georgia vor fi democrații, dar în Rusia forțele întunecate ale imperiului sunt lupii care așteaptă mereu în pădure".

O unitate medicală specială a întreținut mult timp corpul lui Lenin și a perfecționat această abilitate sovietică specială. Liderii comuniști, mai întâi Georgi Dmitrov al Bulgariei, apoi mareșalul Choibalsan al Mongoliei și Gottwald al Cehoslovaciei, au fost cu toții îmbălsămați și expuși. La moartea lui Stalin, acesta s-a alăturat lui Lenin în mausoleu, dar în 1961 Hrușciov a ordonat mutarea sa. Acesta a fost departe de a fi sfârșitul îmbălsămării autocraților comuniști. În 1969, Ho Chi Minh a fost îmbălsămat, urmat de Mao și Neto din Angola. Îmbălsămarea lui Forbes Burnham din Guyana și, mai târziu, a lui Hugo Chávez din Venezuela a fost ratată și a trebuit să fie îngropați. Lenin, Mao, cei doi Kim, Ho și Neto au rămas în expoziție.

Cu toate acestea, în momentul în care părea că toată viața umană ducea progresiv spre o lume mai liberă, avertismentele oamenilor de știință care au dovedit că industria umană de peste două secole încălzea planeta au devenit din ce în ce mai urgente. Puțini lideri dăduseră atenție acestor avertismente: unul dintre primii care au făcut-o a fost un prinț vizionar al Țării Galilor, mai târziu Carol al III-lea, care, la douăzeci și doi de ani, în februarie 1970, a avertizat împotriva "efectelor îngrozitoare ale poluării în toate formele sale canceroase", întrebând: "Suntem cu toții pregătiți să acceptăm creșteri de prețuri... să ne disciplinăm pentru a [accepta] restricții și reglementări pentru binele nostru?". Abia douăzeci de ani mai târziu, în iunie 1992, în cadrul primului Summit al Pământului al ONU de la Rio, politicienii au început să dezbată modul în care să limiteze aceste daune antropogene. Aceasta a devenit acum una dintre cele mai urgente provocări cu care se confruntă omenirea. Cu toate acestea, pentru a realiza o schimbare semnificativă, liderii, în special cei din națiunile industriale în plină expansiune, precum China și India,

ar trebui nu numai să ignore, ci și să treacă peste interesele imediate ale națiunilor și popoarelor lor, în favoarea unui beneficiu viitor pentru întreaga omenire.

Unul dintre succesele americane a fost acela de a convinge Ucraina și Kazahstanul să renunțe la armele nucleare rămase după căderea Uniunii Sovietice în schimbul ajutorului american. În 1991, Ucraina și Kazahstan s-au trezit în posesia a mii de focoase sovietice, fiind a treia și a patra putere nucleară din lume. În 1992, Kazahstanul a renunțat la arsenalul său nuclear. La Budapesta, în decembrie 1994, "integritatea teritorială" a Ucrainei a fost garantată de Rusia, SUA și Marea Britanie în schimbul renunțării la armamentul său nuclear - o decizie pe care unii o consideră acum o greșeală.

'Bomba cu ceas periculoasă', care a permis secesiunea republicilor, 'plantată în fundația statului nostru, a explodat în momentul în care mecanismul de siguranță oferit de Partidul Comunist a dispărut', a scris Vladimir Putin mai târziu, în calitate de președinte. 'A urmat o paradă de suveranități'.

În septembrie, trei atentate misterioase în apartamente au ucis trei sute de persoane. Atribuite teroriștilor ceceni, este posibil să fi fost opera agenților FSB care au creat criza pe care Putin trebuia să o rezolve.

Alegerea inițială a lui Putin a fost un rebel islamic rebel, Akhmad Kadîrov, care fusese muftiu al Ceceniei independente, dar care în 2000 a schimbat tabăra și a devenit președintele cecen al lui Putin. La asasinarea acestuia în 2004, Putin s-a îndreptat către fiul său Ramzan.

În 1837, fiica poetului Lord Byron, Ada, contesă de Lovelace, și prietenul ei Charles Babbage, inspirați parțial de articolul unui inginer militar italian, Luigi Menabrea, mai târziu premier al Italiei unite, au conceput un program pentru ceea ce au numit Motorul Analitic. În 1843, Lovelace a scris instrucțiuni pe care le-a numit algoritmi, inspirată de al-Khwarizmi din Bagdadul anilor 820, dar a prevăzut și pericolele "autocraților informației". Babbage a proiectat Motorul lor. Cu toate acestea, a trecut un secol până când o astfel de tehnologie a fost inventată de un om de știință german, Konrad Zuse, care în 1941 a construit primul computer, Z3, la Berlin și a conceput primul limbaj de programare, Plankalkül. Z3 a fost distrus de un raid aerian al aliaților, dar după război, Zuse a fondat prima companie de tehnologie - și și-a vândut brevetul companiei americane IBM, care lucrase, de asemenea, la tabularea unor cantități uriașe de date personale pentru guvernul american în Germania nazistă și în SUA. În același timp, la Bletchley Park, în Marea Britanie, un tânăr matematician, Alan Turing, care la 24 de ani definise o "mașină de calcul universală", proiecta o mașină electromagnetică pentru

decriptarea codului german Enigma. În 1946, a proiectat un motor de calcul automat și, doi ani mai târziu, a construit unul: acesta umplea o cameră. Apoi, împreună cu un coleg, a creat primul program de jocuri, Turochamp, care juca șah. În ianuarie 1952, o serie de accidente, în care au fost implicați iubitul său și un jaf, l-au determinat pe Turing să recunoască o relație homosexuală, ilegală conform unei legi din 1885. Turing a pledat vinovat de "indecență gravă" și a acceptat un tratament atroce, castrarea chimică. La 41 de ani, Turing s-a sinucis cu cianură.

După ce s-a retras din funcția de secretar de stat, Rice a cercetat istoria familiei sale: "Stră-stră-străbunica mea Zina din partea mamei mele a născut cinci copii de la diferiți proprietari de sclavi", a scris ea. 'Străbunica mea din partea tatălui meu, Julia Head, a purtat numele proprietarului de sclavi și a fost atât de favorizată de acesta încât a învățat-o să citească'.

Ideea de a folosi avioanele ca bombe zburătoare era la fel de veche ca și zborul însuși, luată în considerare de teroriștii ruși împotriva Romanovilor în 1905 și folosită de kamikaze japonezi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Deturnătorii palestinieni dovediseră atât vulnerabilitatea avioanelor civile cu reacție, cât și frica spectaculoasă produsă de atacarea acestor simboluri uriașe ale confortului occidental.

Așa l-au ucis pe Rajiv Gandhi. Mandatul său de prim-ministru a fost umbrit de un scandal legat de armament, de un dezastru ecologic și de intervenția sa în războiul civil dintre guvernul cingalez și miliția Tigrilor Tamili din Sri Lanka, inițial pentru a-i proteja pe tamili, care erau foarte mulți în sudul Indiei. Dar, odată ajunse în Sri Lanka, trupele indiene s-au trezit luptând cu insurgenții tamili fanatici, Tigrii. Rajiv a pierdut alegerile din 1989 și, la 21 mai 1991, în timp ce făcea campanie electorală, a fost abordat de o femeie kamikaze a Tigrilor Tamil - prima dintr-un nou fenomen - care și-a aprins explozibilul.

Tot acest sânge și toată această comoară au adus un singur dividend: Gaddafi, temându-se că va urma tratamentul lui Saddam, a renunțat la programul său nuclear: a fost primit în familia occidentală. Americanii au fost indignați să descopere că Qaddafi cumpărase tehnologia de la părintele bombei pakistaneze, A. Q. Khan. Dar savantul nu s-a lăsat intimidat: "Am salvat țara pentru prima dată când am făcut din Pakistan o națiune nucleară și am salvat-o din nou când am mărturisit și mi-am asumat întreaga vină". În mod uimitor, cel mai mare criminal al erei nucleare nu a fost niciodată investigat sau urmărit penal, murind în 2021 de Covid.

Obama și-a pierdut și mama devreme: în noiembrie 1995, la vârsta de 52 de ani, aceasta a murit de cancer.

'Rușii, ucrainenii și bielorușii sunt cu toții descendenți ai Rusiei antice', a scris Putin într-un eseu istoric în iulie 2021. 'Rușii și ucrainenii sunt un singur popor: un singur întreg', în timp ce 'Ucraina modernă a fost în întregime un produs al erei sovietice ... pe pământurile Rusiei istorice ... Un fapt este foarte clar: Rusia a fost jefuită ... Adevărata suveranitate a Ucrainei este posibilă doar în parteneriat cu Rusia'. Putin și noii săi imperialiști s-au concentrat pe cuceririle moscovite și rusești care îi conveneau - și au ignorat Ucraina multietnică cosmopolită, condusă de otomani, habsburgi, regi polonezi și duci lituanieni, și populată de cazaci, tătari, polonezi, evrei, italieni și greci, precum și de ruși și ucraineni.

Putin era acum premier, după ce îndeplinise două mandate prezidențiale, limita permisă de constituția lui Elțîn. El reușise o mutare de șah politic - rokirovka - în care un jucător schimbă regele și castelul, alegând o slugă fadă pentru a servi ca președinte.

Dronele fuseseră inventate în timpul Războiului de Yom Kippur de către un designer israelian de origine irakiană, Abraham Karem, pentru recunoaștere. În 2001, după 11 septembrie 2001, Cofer Black, șeful Centrului antiterorist al CIA, a propus înarmarea Predator pentru a-l ucide pe Osama bin Laden. Dronele vânătoare-ucigașe au tras rachete supersonice Hellfire care au lovit țintele înainte de a putea fi auzite. Dornic să evite să își lovească propriile trupe și să provoace alte morți accidentale, Bush a însărcinat CIA să se ocupe de uciderea țintită a teroriștilor cu ajutorul Predator, actualizate ulterior în Reaper. Listele de ucidere au fost compilate de CIA și prezentate președintelui, apoi echipele - "coordonatori de informații pentru misiuni", "piloți" și "operatori de senzori" - așezate în hangarele de la baza aeriană Creech din Nevada au declanșat execuțiile la mii de kilometri distanță, în munții Hindu Kush sau în deșerturile din Yemen. Dronele se înscriau în tradiția "umană" a ghilotinei, dar primele lovituri au ucis sute de trecători nevinovați. O lovitură din 2008 împotriva lui Haqqani a ucis aproximativ douăzeci de oameni nevinovați, dar acesta a supraviețuit. Acestea au devenit din ce în ce mai precise, până în 2015 fiind folosite pentru asasinate de către cele mai sofisticate puteri militare. Inteligența artificială va permite în curând dronelor sau armelor de înaltă tehnologie să ucidă ținte identificate prin recunoaștere facială. Viitorul războiului va cuprinde pumnale și puști, dar și roboți ucigași operați de la sateliți și eventual reprogramați pentru a ucide anumite persoane la vedere.

ACTUL DOUĂZECI ȘI TREI

8 MILIARDE

Trumps și Xis, Sauds, Assads și Kims

CALIFATUL ȘI CRIMEEA

La 21 august 2013, în suburbiile Damascului, Assad a folosit sarin, un gaz neurotoxic, împotriva propriului popor, unii dintre ei fiind fotografiați sufocându-se și făcând spume - prima din mai multe astfel de atrocități. Obama promisese că nu va tolera armele chimice; Cameron a cerut să se acționeze. Cu toate acestea, Obama era concentrat pe un mare acord nixonian cu Iranul. Șoimii americani și aliații conduși de Israel au cerut bombardamente pentru a împiedica Iranul să dezvolte bomba. Obama a negociat o întârziere a producției iraniene în schimbul ridicării sancțiunilor. Cu toate acestea, maestrul iranian al operațiunilor clandestine, generalul Qasem Solemeini, un protejat elegant al liderului suprem Khamenei, și-a intensificat ajutorul pentru Assad, recrutând milițieni de la vasalii săi libanezi din Hezbollah. Assad a solicitat, de asemenea, asistență din partea Rusiei. Putin și-a trimis forțele aeriene, în timp ce milițiile kurde Peshmerga își croiau propriile fiefuri independente și o mare parte din țară era ocupată de miliții jihadiste și seculare.

Mai aproape de casă, Putin se temea că Ucraina, dornică să adere la UE și la NATO, îi scăpa din mână. În 2010, aliatul său huliganic, Ianukovici, a câștigat președinția și s-a bucurat de o scurtă fiesta cleptocratică, jefuind 70 de miliarde de dolari. Când, sub presiunea Kremlinului, s-a retras din negocierile cu UE, 500.000 de ucraineni au protestat la Kiev. Poliția secretă a lui Ianukovici a împușcat șaptezeci și șapte de protestatari înainte ca acesta să fie alungat. La 22 februarie 2014, Putin a trimis trupe să ocupe Crimeea. La 18 martie, el a anexat peninsula. Apoi și-a trimis ofițerii de informații pentru a incita la rebeliune și pentru a-i susține pe liderii separatiști separatiști pro-ruși din Donbas. În Rusia, popularitatea sa a crescut vertiginos, dar a ratat ocazia carierei sale: dacă ar fi lansat atunci o invazie completă a Ucrainei pentru a-l susține pe

Ianukovici, ales în mod legitim, este probabil că ar fi reușit. În schimb, a încercat să distrugă Ucraina din interior - acțiuni care au încurajat exact ceea ce se temea cel mai mult: un patriotism ucrainean pro-occidental pasionat, susținut de o armată numeroasă, angajată și experimentată.

Pe măsură ce supraviețuirea lui Assad a început să pară dubioasă, a fost salvat de Putin, dar și de ceva și mai macabru. În Irakul vecin, intimidarea conducătorilor șiiți a declanșat o nouă insurgență sunnită, de data aceasta susținută de o cabală fundamentalistă formată din jihadiști al-Qaeda și baathiști seculari, un mariaj făcut în închisorile americane și apoi organizat într-o forță care aspira să domine un teritoriu real.

La 10 iunie 2014, călărind SUV-uri pe drumurile mesopotamiene sub steagurile lor negre de cult al morții, războinicii Statului Islamic - cunoscut de arabi sub numele de Daesh - au apărut brusc de nicăieri pentru a cuceri Mosul în Irak și apoi au dat buzna și în Siria. Condus de Abu Bakr al-Baghdadi, Daesh a combinat ideologia medievală wahhabită cu comunicații sofisticate prin internet, finanțare pragmatică din petrol și manevrabilitate militară îndrăzneață. A apelat în mod digital la adolescenții radicalizați creduli din orașele britanice și franceze și a folosit decapitări și arderi spectaculoase televizate ale ostaticilor occidentali pentru a-și anunța cuceririle surprinzătoare. Baghdadi, comandantul a 30.000 de războinici și în curând conducătorul unui stat irakian sirian de aproximativ zece milioane de persoane, a declarat un califat, în timp ce Daesh măcelărea yazidiți și membri ai altor secte considerate eretice, oferind recruților săi femei capturate ca sclave sexuale și aruncând în aer monumente antice nemusulmane.

Pericolul final al Daesh a concentrat sprijinul lui Putin: haosul a fost din vina "unui singur centru de dominație [care] a apărut în lume după Războiul Rece", a declarat el în septembrie 2015, adică America. 'Exportul de revoluții, de data aceasta de așa-zise revoluții "democratice", continuă... În locul triumfului democrației și al progresului, ne-am ales cu... extremiști și teroriști'. În timp ce America a înarmat peshmerga kurzi, care au început să lupte cu Daesh pe teren, Putin i-a bombardat pe adversarii lui Assad.

Pe măsură ce Obama își încheia mandatul, încrederea în America unipotentă s-a ofilit. Cruciada mondială a Americii, guvernată de reguli și de o morală dezvoltată de lupta pedepsitoare a celui de-al Doilea Război Mondial, confirmată de victoria din 1989, a fost cel mai ambițios program din istoria lumii, susținut de cel mai puternic stat al său vreodată. Cu toate acestea, chiar și această masivă și supremă tehnocrație putea fi

zădărnicită de bande de războinici munteni într-un stat iPhone și pumnal. Și, în ciuda a toate acestea, cei douăzeci de ani în care a fost puterea unică a unei lumi globalizate nu au reușit să aducă pace în străinătate sau prosperitate acasă.

Într-una dintre ultimele sale călătorii, Obama a zburat la Londra, unde Cameron organiza un referendum privind apartenența Marii Britanii la Uniunea Europeană, organizația comercială cu aspirații de a deveni un stat federal. În cazul în care va ieși, i-a avertizat el pe britanici, "Marea Britanie va fi în coada listei de așteptare" pentru un acord comercial cu SUA. Dar la 23 iunie 2016, mobilizați de un nonconformist cu părul în formă de fân, Boris Johnson, britanicii au făcut exact acest lucru.

În Siria, America s-a alăturat haosului pentru a bombarda Daesh. Dar câștigătorii au fost Assad și susținătorii săi, Rusia și Iran.

'Nu mai avem victorii', a spus Trump la 15 iunie 2015, coborând cu liftul auriu din turnul său auric cu același nume, care aproape că se potrivea cu părul, pielea și stilul său. 'Obișnuiam să avem victorii, dar nu le mai avem ... Trebuie să facem America măreață din nou!

DINASTII

Bucurându-se de indignările sale, Trump a comandat un dispreț populist față de ortodoxiile fariseice, adesea iliberale, ale liberalilor și progresiștilor din marile orașe, din universitățile vechi și din ziarele celebre - și față de rețelele venale din "mlaștina" Washingtonului. A fost un comunicator grosolan, dar eficient, înzestrat cu sincronizare comică, capabil să vorbească în direct timp de ore întregi, jucându-se autentic pe sine însuși și exprimând prejudecățile și furia bazei sale creștine albe, din clasa mijlocie inferioară, convinsă că, cumva, cineva le-a dat dreptul lor de naștere american. Mulți dintre ei credeau că latino-americanii și imigranții le furau locurile de muncă. Trump a promis un zid pentru a închide granița mexicană și o interdicție pentru imigranții musulmani. El a anunțat: "Măcelul american se oprește aici, chiar acum. Din această zi, va fi doar America pe primul loc'.

Nimeni nu simte slăbiciunea celorlalți la fel de acut ca omul care se teme de a sa. Răutatea lui Trump a fost implacabil de bine țintită, poreclele sale de teren de joacă în cui, atunci când l-a periat pe rivalul său republican John Ellis Bush, guvernator al

Floridei și fratele lui W, drept 'Jeb cel cu energie redusă' și a pătat-o pentru totdeauna pe adversara sa democrată, soția unui fost președinte, Hillary Clinton, drept 'Hillary cea strâmbă'. La fel ca Trump însuși, ea a personificat și cercurile mici și bătrâne ale elitelor americane, în care puterea era adesea transmisă prin legături de familie.

Familia Obama a fost descurajată de Trump. 'Amândoi', a scris președintele, 'am fost secătuiți' de ascensiunea 'cuiva diametral opus la tot ceea ce am reprezentat'. Ei au afirmat vechile decențe: 'Când ei coboară jos', a spus Michelle Obama, 'noi mergem sus'. Dar Trump nu a ținut cont de astfel de distincții. Personalitatea, bogăția și televiziunea erau la fel de serioase pentru Trump ca și tehnica de stat și geopolitica: proiecții ale puterii.

Fără să vrea, el a fost promovat fără încetare și fără suflare chiar de către rețelele de televiziune care îl disprețuiau. Bombăneala lui Trump a creat imediat exact opusul său: adversarii săi progresiști i-au imitat minciuna și dreptatea, tipărind calomnii nefondate, susținând scandaluri neadevărate și conspirații fabuloase, redobândind intoleranța în vânătoarea de vrăjitoare și, în cele din urmă, interzicând chiar și reportajele critice la adresa propriului candidat. Lumea deschisă nu fusese niciodată mai bogată sau mai sigură, însă America - imitată de celelalte democrații de confort - a început să se consume în schisme vicioase și automutilante despre istorie și națiune, virtute și identitate, la fel de demente ca și controversele hristologice din Constantinopolul medieval. O parte din aceasta a fost rezultatul plictiselii confortabile a existenței burgheze. "Când ne uităm la istorie", scrisese Mao, "adorăm perioadele de război; când ajungem la perioadele de pace și prosperitate, ne plictisim". Televiziunea și internetul au adus în mod inevitabil divertismentul mai aproape de politică: Trump a canalizat ceva din Nero, Commodus și Wilhelm al II-lea.

În noiembrie 2019, Trump a câștigat președinția. Nimeni nu a savurat atât de mult regalul său autocratic. Președinția de război a Americii s-a dezvoltat nu pentru că a construit un imperiu în străinătate, ci pentru că a cucerit un continent acasă. Casa Albă a lui Trump era o curte dezorganizată, coruptă și nepotistică, având ca protagoniști pe fiica sa îndreptățită, Ivanka, și pe ginerele Jared Kushner, un moștenitor efemer de proprietăți. Dar, în scurt timp, a fost înfuriat de constrângerile democrației.

Rușii avuseseră mult timp opinii naive despre puterea președinților americani, dar acum, privindu-l pe Trump și opoziția față de el, Putin a văzut în autolacrarea Americii o decadență. 'Există un decalaj între elitele conducătoare și popor', a spus el. 'Așa-numita idee liberală a ajuns la sfârșitul vieții sale naturale'. Confruntându-se cu sancțiuni pentru

anexarea Crimeei și cu impasul din Ucraina, Putin și-a etalat puterea în Siria, unde bombardamentele brutale ale Rusiei au câștigat războiul pentru Assad. Pentru a compensa slăbiciunea economică a Rusiei, Putin a desfășurat puternica dezinformare a hackerilor și roboților ruși pentru a submina încrederea americanilor în democrație. Iar fostul ceaușist, încă popular acasă, a desfășurat o amenințare calculată împotriva adversarilor și a trădătorilor. Acasă, vasalul său cecen a organizat împușcarea jurnaliștilor liberali și a politicienilor din opoziție. În provincia Salisbury, în primăvara anului 2018, un agent britanic, Serghei Skripal, eliberat din închisoarea rusă în cadrul unui schimb de spioni, a fost otrăvit cu Novichok de către agenția de informații militare GRU.

Trump, care crescuse în Queens dominat de mafie, vorbind despre "lovituri" și "șobolani", invidia puterea reală de declanșare a lui Putin. Când a fost provocat, el i-a luat apărarea rusului: "Există o mulțime de ucigași. Credeți că țara noastră este nevinovată. Țara noastră ucide foarte mult'. În iulie 2018, când cei doi s-au întâlnit la Helsinki, la scurt timp după otrăvirea lui Skripal, Trump i-a luat din nou apărarea lui Putin împotriva acuzațiilor de amestec în alegerile din SUA: 'Președintele Putin spune că nu este vorba de Rusia. Nu văd niciun motiv pentru care ar fi'.

Cu toate acestea, Trump a contestat politicile epuizate în străinătate: a încercat să se confrunte cu China, a încercat o abordare personală a Coreei de Nord și a revizuit negocierile înghețate dintre Israel și Palestina. Dar mai întâi, la 20 mai 2017, în prima sa vizită externă, a îmbrățișat cel mai vechi aliat local al Americii.

Un prinț tânăr, curajos și ambițios, Mohammed bin Salman - MBS - controla acum Arabia Saudită. În momentul în care tatăl său în vârstă, Salman bin Abdulaziz, i-a succedat ca rege, MBS a preluat cu energie centrele de putere de la curte și din domeniul apărării. El a lansat un război împotriva aliaților iranieni din Yemen și a planificat o reformă a economiei arabe, Vision 2030, un nou oraș care urma să se numească Neom (care înseamnă nou în greacă, viitor în arabă) și o nouă industrie turistică în jurul ruinelor nabateene de la al-Ula. De asemenea, a introdus dreptul de a conduce pentru femeile arabe, deschiderea cinematografelor și scoaterea la bursă a companiei Aramco în valoare de un trilion de dolari. Aceste reforme au încântat Occidentul. Trump l-a plasat pe Kushner la conducerea relațiilor arabe, iar cei doi prinți au împărtășit o viziune dinastică asupra lumii. În timp ce Kushner lucra la un plan de pace pentru Israel și Palestina, MBS, înfuriat de palestinieni, a făcut aluzie la recunoașterea Israelului.

Cu toate acestea, exista o altă latură a lui MBS. El făcea parte din puii de fii juniori ai prințului Salman, al cincilea băiat și nu de soția sa senior, o prințesă saudită, ci de o a doua soție beduină. Cel mai mare fusese primul arab în spațiu; MBS, poreclit Micul Saddam în familie, avea multe de dovedit, atât lucrul comun - dorința de putere - cât și acea calitate rară - o viziune despre ce să facă cu ea. Ca tânăr prinț ambițios, a fost poreclit Ursul rătăcitor de către prietenii săi, întotdeauna genial și jucăuș cu occidentalii, un milenial modern care glumea pe seama iubirii sale pentru Game of Thrones, discutând despre viitorul digital la întâlnirile cu plutocrații din domeniul tehnologiei. Dar nerăbdarea sa vizionară s-a îmbinat cu o intoleranță brutală. Moștenind inteligența agresivă a tatălui său, era resemnat că alți prinți erau mult mai bogați, că dinastii precum bin Laden primeau comisioane vaste și că regatul însuși era prea precaut în confruntarea cu dușmanii săi. Cu mult înainte de a ajunge la putere, el a trimis un glonț unui rival în afaceri, câștigându-și porecla Abu Rasasa - Tatăl Glonțului.

Dacă avea nevoie de lecții despre cum să facă ordine într-o familie regală, o tânără Kim i le-a oferit. Când Kim Jong-Il, în vârstă de șaptezeci de ani, a murit în urma unui atac de cord în decembrie 2011, a fost declarat nemuritor, iar fiul său neexperimentat, Kim Jong-Un, în vârstă de douăzeci și șapte de ani, i-a succedat. Acum, În februarie 2017, două femei, recrutate de un post de televiziune pentru a lua parte la o farsă de reality-show, o tentație irezistibilă pentru mulți, s-au apropiat de un bărbat estic plinuț și neîngrijit pe aeroportul din Kuala Lumpur și l-au stropit cu spray în față. Câteva minute mai târziu, otrăvit cu agentul neurotoxic VX și cu organele sale care se închideau, Kim Jong-nam, fiul cel mare al lui Kim Jong-il, exilat și fost prinț moștenitor al Coreei de Nord, era mort, asasinarea sa fiind ordonată de fratele său vitreg mai tânăr, Kim Jong-un. Promovat rapid la rangul de mareșal, Kim Jong-un, imaginea bunicului și a tatălui său, a orchestrat asasinarea unchiului și a familiei sale puternice, tocate în mod dezordonat de plutonieri de execuție cu tunuri antiaeriene. El l-a vizat pe fratele său, care, după ce și-a pierdut gradul pentru că a încercat să fugă în Japonia, a fost lăsat să trăiască liniștit în China, pentru că vorbea cu jurnaliștii. "Fără reforme", spusese Kim Jong-nam, "Coreea de Nord se va prăbuși". Acum, această problemă era rezolvată.

Sfătuit îndeaproape de sora sa mai mică, Kim Yo-jong, mareșalul a testat o bombă cu hidrogen, sfidând America. După ce au făcut schimb de insulte - Trump a fost 'dobitocul nebun', Kim 'micul om-rachetă' (o referire la cântecul cântărețului preferat al președintelui, Elton John) - cei doi s-au întâlnit ca egali în Singapore, confirmând kosmul de arme nucleare. 'Nu cred că trebuie să mă pregătesc foarte mult', s-a lăudat

Trump, dar Kim nu a renunțat la nicio Bombă, complăcându-se în schimb într-o corespondență pe care președintele a comparat-o cu 'scrisori de dragoste'.

'Chiar și acum nu pot uita momentul în care am ținut mâna excelenței voastre', i-a scris Kim lui Trump la 25 decembrie 2018, amintindu-și de întâlnirea lor ca fiind 'ca scena dintr-un film fantastic'. A fost o fantezie. În timp ce Rocket Man se întorcea acasă triumfător, Tatăl Glonțului își viza propriul insider dificil.

În octombrie 2018, membri ai suitei secrete a lui MBS, cunoscută sub numele de Grupul saudit de intervenție rapidă, au sosit cu un avion privat la Istanbul. Grupul era avangarda Centrului de Studii și Afaceri Media al lui MBS, care se ocupa de sarcini speciale. O primă unitate a verificat consulatul în căutare de microfoane, fără a găsi niciunul - deși acesta era plin de dispozitive de ascultare turcești. Personalul a primit o zi liberă. Apoi au sosit cincisprezece servanți, conduși de un ofițer de informații care a călătorit cu MBS în America și de un medic legist din cadrul Ministerului de Interne, colonelul doctor Salah al-Tubaigy, cu un fierăstrău pentru oase în bagaj. În timp ce așteptau încordat, medicul le-a spus colegilor săi că, atunci când disecă cadavrele, "eu ascult muzică - ar trebui să faceți și voi asta". În cele din urmă, mirmidonul șef s-a uitat la ceas.

"A sosit deja animalul de sacrificiu?", a întrebat el.

Câteva clipe mai târziu, un bărbat robust, îmbrăcat în sacou și pantaloni gri, a intrat în consulatul saudit, cu o programare pentru a obține acte ca să se poată căsători cu logodnica sa. Jamal Khashoggi era un jurnalist, dar și un om din interiorul curții care credea că va fi în siguranță, fără să știe că toate comunicațiile sale digitale erau supravegheate de echipa lui MBS. El a ezitat să intre pe teritoriul saudit, aranjând ca logodnica sa să aștepte afară, dar nu a fost atât de suspicios pe cât ar fi trebuit să fie. Asta pentru că Khashoggi era un membru al elitei saudite, nepot al medicului regelui Abdulaziz, nepot al fixerului miliardar Adnan Khashoggi și jurnalist, care scria ca Janus în Washington Post îmbrățișând pluralismul occidental și în presa arabă criticând alianța saudit-americană. Prin punerea sub ascultare a telefoanelor sale, MBS a aflat că Khashoggi raliază disidenții. Pentru că și MBS a fost la fel ca Janus, îmbrățișând reformele occidentale, dar fără să tolereze nicio opoziție.

În iunie 2017, îl sechestrase pe vărul său Muhammad bin Nayef, în vârstă de 57 de ani, obligându-l să cedeze titlul de prinț moștenitor. Îl răpise pe premierul libanez pentru că se apropiase prea mult de Hezbollah, susținută de Iran, greu de evitat într-un Liban dominat de miliția șiită. El a blocat Qatar. A ordonat răpirea activistei și regizoarei Loujain al-Hathloul, care a fost torturată. El a acordat o atenție deosebită criticilor de pe

Twitter, unde Khashoggi avea milioane de adepți, infiltrându-se chiar pe Twitter pentru a afla detalii despre conturile critice, în timp ce investiga corupția din familia regală. 'Aveți un corp care are cancer peste tot, cancerul corupției', a explicat el. 'Ai nevoie de șocul chimioterapiei, altfel cancerul va mânca corpul'.

În noiembrie 2017, MBS a arestat o constelație de prinți și miliardari, inclusiv cinci bin Laden, care au fost închiși în Ritz-Carlton din Riad și obligați să plătească amenzi de miliarde de dolari. La scurt timp după aceea, MBS însuși a cheltuit 300 de milioane de dolari pe un iaht nou, 50 de milioane de dolari pe o vacanță în Maldive și apoi 400 de milioane de dolari pe un tablou de Leonardo da Vinci, Salvator Mundi.

De îndată ce a intrat în consulat, Khashoggi a fost dus la etaj și trebuie să fi văzut echipa care îl aștepta.

A fost sedat, apoi sufocat cu o pungă de plastic. După aceea, doctorul, punându-și căștile pe urechi, l-a dezmembrat cu fierăstrăul pentru oase. CIA a raportat că MBS a ordonat asasinatul, dar acest vizionar compulsiv și reformator despotic, dedicat dinastiei saudite, autocrației personale, liberalizării culturale și - jucător al jocului video Call of Duty - tehnologiei milenare, a rezistat furtunii.

Abordarea neconvențională a lui Trump ar fi putut rezolva problemele, dar fiecare inițiativă a fost stricată de amestecul său unic de lăudăroșenie narcisistă, de subînțeles rasist și de autocrație stângace. El a obținut puține dintre victoriile promise. În 2017, puterea aeriană americană și britanică a oblojit Daesh de sus, în timp ce peshmerga kurzi și milițiile șiite susținute de Iran i-au făcut să se retragă la sol. Cu toate acestea, amenințarea Daesh l-a salvat pe Assad, care era susținut de iranieni, Hezbollah și de puterea aeriană rusă. Moartea matriarhului familiei Anisa, mama lui Bashar, a lăsat familia expusă - nepotul ei miliardar Rami Makhlouf deținea jumătate din economie - și i-a permis lui Asma să iasă la suprafață. Acum, Bashar, confruntat cu reconstruirea unui stat ruinat, i-a cerut lui Rami să îi înapoieze o parte din bogății; când acesta a refuzat, a fost arestat. Asma însăși a fost diagnosticată cu cancer. Când și-a revenit, a început să aprobe numirile guvernamentale și să își construiască propriile afaceri cu smartphone-uri și smartcarduri, conduse de fratele ei și de alți aghiotanți, în timp ce portretele ei - adesea inscripționate "The Lady of Jasmine" (Doamna de iasomie) - au apărut alături de cele ale lui Bashar. Lady Jasmine devenise un potentat al războiului.

Trump a accelerat retragerea din războaiele de la 11 septembrie, care au costat cantități amețitoare de comori și sânge. Cu toate acestea, Irakul era controlat de facțiuni șiite

aliate cu Iranul, care se bucurau să chinuie America. La 8 mai 2018, Trump s-a retras din acordul cu Iranul încheiat de Obama, numindu-l "cel mai prost acord încheiat vreodată".

La 3 ianuarie 2020, după ce milițiile iraniene au tras asupra forțelor americane din Irak, Trump a ordonat asasinarea "comandantului din umbră" al Iranului, Soleimani, lichidat de o dronă pe aeroportul din Bagdad. În august 2020, Trump a livrat "acordurile Abraham" între Israel și monarhiile din Golf, susținute de MBS, care vizează inamicul principal, Iranul. Această aliniere dramatică a plasat Israelul, principala putere militară în ciuda democrației sale haotice, în centrul unei afinități arabo-islamice conduse de MBS, al cărui petrol îl face indispensabil.

'Trebuie să devenim mai imprevizibili ca națiune', a declarat Trump la unul dintre mitingurile sale de campanie. 'Trebuie să devenim imediat mai imprevizibili'. În acest sens, el se ținuse de cuvânt.

ÎMPĂRATUL, ȚARUL ȘI COMEDIANTUL

În Republica Populară se întâmplau mai multe lucruri imprevizibile - dar frecvent prezise. Trump s-a confruntat cu o China în creștere și cu un deficit comercial uriaș despre care a spus că "jefuiește" America. Încă de la Nixon, China fusese un sector protejat în politica externă care viza Rusia. În acest proces, liderii occidentali fuseseră impresionați de prosperitatea și bogăția Chinei, liniștindu-i partidul și lăsându-i comerțul să crească vertiginos. Acum, Trump a insistat: "Nu putem permite ca acest lucru să continue". Războiul său comercial a dăunat ambelor economii, dar când cei doi s-au întâlnit, Xi Jinping a fost la fel de încrezător și vigilent pe cât Trump a fost de inconsecvent și neregulat. Un om care trăise o cădere vertiginoasă, care fusese el însuși în închisoare, care își văzuse sora sinucigându-se, nu a fost impresionat de Trump.

Când a devenit lider, în 2012, viziunea sa asupra puterii era lipsită de romantism și realistă. 'Oamenii care au puțin contact cu puterea văd întotdeauna aceste lucruri ca fiind misterioase și inedite', a spus el într-un rar moment de reflecție publică. 'Dar ceea ce văd eu nu sunt doar lucrurile superficiale: puterea, florile, gloria, aplauzele. Văd bulgărele și modul în care oamenii pot sufla cald și rece'. Familia sa a venit cu el: mama sa nonagenară a convocat o reuniune de familie pentru a-i avertiza împotriva exploatării ascensiunii sale. Soția sa, Peng, a devenit prima soție de lider care s-a evidențiat în public de la Madame Mao încoace, dar ea a afirmat: "Când vine acasă, nu am simțit

niciodată că în casă este un lider..." Și "neamul" său politic a crescut odată cu el; și-a eliminat rivalii și "neamurile" lor.

Acum misiunea lui era simplă. 'Est, vest, sud, nord și centru', spunea el, 'partidul conduce totul'. Deng a hotărât că chinezii trebuie "să aștepte timpul și să-și ascundă puterea". Dar acum conducerea partidului era consolidată, fostele colonii britanice și portugheze Hong Kong și Macao erau restaurate; doar Taiwanul rămânea nerecuperat. În timp ce era promovat la funcția de lider principal fără limita obișnuită a mandatului și cu propria sa 'Gândire Xi Jinping', Xi a promis un 'vis chinezesc' pentru poporul său, cu 'prosperitate comună' pentru toți. China s-a lăudat cu al doilea cel mai mare PIB după America, devenind cel mai mare exportator mondial. Acum, Xi a privit în străinătate.

'Națiunea chineză a rezistat', a declarat Xi, 's-a îmbogățit și a devenit puternică - iar acum îmbrățișează noua perspectivă strălucitoare a întineririi'. Aceasta a însemnat o expansiune a puterii chineze, militară și economică, în timp ce a oferit împrumuturi, drumuri, porturi și tehnologie pentru a-și extinde rețeaua de putere 'Belt and Road', fără a fi nevoie să cucerească un imperiu. A fost o versiune autocratică a Planului Marshall. Traiectoria erei Xi a fost ascendentă: 'Marea întinerire a națiunii chineze a intrat într-un proces ireversibil'. Dar aceasta nu putea fi realizată decât de Partidul fondat de Mao. 'Nu uitați intenția inițială', a avertizat Xi. Asta însemna că orice rezistență față de Partid trebuie zdrobită. Xi, un autoritarist dur, a reprimat disidența, înăsprind supravegherea polițienească a cetățenilor și a internetului folosind noile tehnologii de supraveghere și recunoaștere facială, în timp ce în Xiangjing a efectuat o epurare etnică a uigurilor musulmani, dintre care un milion au fost închiși în tabere de educație. Dar unificarea Chinei, adică cucerirea Taiwanului, a fost roata de scânteie a misiunii mondiale a lui Xi, nu doar ca moștenitor al naționalismului chinez și al maoismului, ci și având în vedere activitatea "Frontului Unit" a tatălui său Xi Zhongxun. A fost, scrie Jospeh Torigian, 'întotdeauna o afacere națională și de familie'. În timp ce creșterea Chinei se clătina sub autocrația sa rigidă, Xi cu siguranță a meditat la un 'război scurt și victorios' - riscurile de a 'arunca zarurile de fier' pentru a recuceri Taiwanul, care i-ar putea aduce nemurirea sau i-ar putea distruge cu totul domnia. În același timp, aliatul său natural, Putin, promovând Rusia sa renăscută, cântărea un pariu similar.

Putin s-a confruntat cu sancțiuni minore pentru anexarea Crimeei, dar războiul său din Ucraina era în impas. Părerea sa despre ilegitimitatea ucraineană a fost confirmată doar atunci când Ucraina a ales un clovn ca președinte: Volodymyr Zelensky, în vârstă de 40 de ani, fiul unui profesor de matematică, era un comediant evreu vorbitor de limbă rusă din estul Ucrainei, care devenise cel mai popular om din țară atunci când a jucat într-un

serial TV, Servitorul poporului, în care a interpretat rolul unui profesor de istorie obișnuit care devine președinte al Ucrainei. Când a decis să candideze la președinție, și-a numit partidul "Servitorul poporului". În martie 2019, a obținut o victorie zdrobitoare: în epoca lui Trump, fuziunea neroniană absurdă dintre politică și showbusiness părea să confirme decadența democrației. Într-adevăr, corupția lui Trump - refuzul său de a recunoaște diferența dintre interesele sale și cele ale statului - a pătat curând Ucraina. El a încercat să rețină ajutorul militar ucrainean dacă Zelensky nu-l defăima pe rivalul său democrat Joe Biden, un joc de noroc care a dus la punerea sa sub acuzare. Trump a supraviețuit procesului său în Congres. Zelensky a ieșit nevătămat.

Diminutiv, emotiv și jucăuș, Zelensky părea prea moale pentru a face față antitezei sale dictatoriale, letalul Putin, care credea că actorul personifica eșecul Ucrainei. Zelensky a dat dovadă de curaj intrând în această arenă brutală, dar s-a luptat să guverneze Ucraina și să oprească corupția galopantă. Se părea că președinția sa ar putea eșua. Într-unul dintre filmele sale, Rzhevsky versus Napoleon, Zelensky îl jucase pe Napoleon invadând Rusia. Dar în viața reală, amenințarea venea dinspre est.

Cu toate acestea, dacă ar fi apărut vreodată o criză, relația esențială în jocul mondial tripolar era cea dintre Xi și Putin, care se întâlniseră de treizeci de ori. "Am avut interacțiuni mai strânse cu președintele Putin decât cu orice alt coleg străin", a declarat Xi în iunie 2019, în timp ce Putin îi arăta palatele Romanov din orașul său natal, Petersburg. 'Este cel mai bun prieten al meu și prietenul meu de suflet'. Xi s-a lăudat cu afinitatea lor personală: 'Am făcut împreună o plimbare cu trenul de mare viteză, am urmărit un amical de hochei pe gheață, i-am sărbătorit ziua de naștere și am sporovăit despre chestiuni ușoare, literatură, artă și sport...' Dar în timp ce dictatura rigidă a Rusiei era încă dependentă de veniturile sale din petrol, fratele său mai mare, China, se afla la un zenit istoric, un moment unic în istoria sa. Apoi Xi s-a confruntat cu acea provocare: o pandemie.

Partidul știa că o astfel de boală va veni într-o zi, dar nimeni nu știa când și nimeni nu era pregătit. La 17 noiembrie 2019, un bărbat din provincia chineză Hubei a fost diagnosticat cu un nou virus. Pe 31 decembrie, Comisia municipală de sănătate din Wuhan a anunțat un grup de cazuri de pneumonie cauzate de un germen necunoscut. Un medic în vârstă de 33 de ani de la Spitalul Central din Wuhan, Li Wenliang, a împărtășit cu colegii săi un raport despre un virus respirator și a fost arestat pentru "comentarii false pe internet". La 31 ianuarie 2020, doi turiști chinezi aflați în Italia s-au îmbolnăvit. La 6 februarie, în Statele Unite, primul pacient a murit; la 7 februarie, doctorul Li a murit din cauza acestui nou virus respirator, Coronavirus 2019. Lumea în mișcare rapidă

a secolului XXI, în care milioane de oameni zburau din oraș în oraș cu zboruri ieftine, a răspândit boala cu o viteză fără precedent. Timp de doi ani, frica și panica au urmat valuri de virus care, ca orice pandemie, au inspirat schisme civile, neîncredere față de străini, teorii ale conspirației nebunești și guverne tensionate, care, în martie 2020, au închis oamenii în casele lor. Închiderea a început să inverseze un secol și jumătate în care biroul - spațiul de lucru - a ocupat la fel de mult timp și atenție ca și viața de familie. Datorită computerelor inteligente, mulți oameni puteau lucra acasă, așa cum o făcuseră înainte de revoluția industrială; în mod ironic, pandemia i-a readus pe oameni în familiile lor. Cincisprezece milioane de oameni - în special cei mai în vârstă și mai săraci, precum și cei cu vulnerabilități respiratorii - au murit.

Xi a declarat o politică "dinamică zero-Covidă" care a tratat pandemia ca pe "un război al poporului împotriva unui inamic invizibil", dar o astfel de boală era imposibil de controlat și a expus vulnerabilitatea prosperității Chinei și rigiditatea atât a sistemului său, cât și a liderului său. În lumea deschisă, democrațiile de război mai mici - Taiwan, Israel - s-au dovedit a fi mai eficiente decât democrațiile de confort mai mari, dar atenuarea acesteia a fost cea mai catastrofală în India, unde au murit aproximativ cinci milioane de persoane (o treime din decesele globale cauzate de Covid), datorită în parte incompetenței guvernului său.

Bombăneala lui Trump s-a ofilit în mijlocul isteriei, incompetența și nesimțirea sa au fost expuse, iar în noiembrie a pierdut decisiv alegerile în fața lui Biden, care, la șaptezeci și opt de ani, a devenit cel mai bătrân președinte, cu Kamala Harris ca prima femeie, primul vicepreședinte afro-american și primul vicepreședinte american de origine asiatică. Chiar dacă Biden obținuse cu șase milioane de voturi mai mult, Trump, refuzând să recunoască, a îmbrățișat o conspirație susținând că i s-a furat președinția. La 6 ianuarie 2021, încurajată și instigată de Trump, o mulțime de trumpiști îmbrăcați ciudat a luat cu asalt Capitoliul slab apărat pentru a opri numărarea voturilor electorale de către Congres. A fost un noroc că Trump nu avea sprijinul și perspicacitatea necesare pentru a organiza o lovitură de stat, dar acum domina partidul republican, lăsând să se întrevadă o a doua președinție; America nu mai păruse atât de fragilă de la războiul civil încoace.

Fiecare președinte visase să extragă America din războaiele de la 11 septembrie, mai ales din Afganistan, unde conducătorii proamericani corupți erau menținuți de o mică prezență NATO, în timp ce talibanii controlau o mare parte din zona rurală. În clasicul stat al iPhone-ului și al pumnalului, oameni în camioane Toyota cu kalașnikovuri puteau încă să cucerească orașe și să sfideze tehnologiile costisitoare ale Americii. Biden a

accelerat în mod nechibzuit o ieșire, insistând asupra faptului că armata afgană era "mai bine antrenată, mai bine echipată, mai competentă" decât talibanii, a căror victorie era "foarte puțin probabilă". În schimb, la 15 august, talibanii, comandați de lordul terorii Sirajuddin Haqqani, au avansat, regimul s-a prăbușit și mii de oameni au fugit spre aeroportul unde americanii și-au evacuat cu disperare prietenii. Nici măcar căderea Saigonului nu a fost o lovitură atât de autoprovocată.

Un om urmărea acest lucru din izolarea conacului său de lângă Moscova. Ajuns la șaizeci și nouă de ani, Putin îi întreba pe istoricii pe care îi întâlnea: "Cum mă va judeca istoria?". Putin, răsfățat de succese ușoare, deși însângerate, în Cecenia, Siria și Crimeea, limitat în dezbatere de dominația sa și dezinformat de poliția sa secretă lingușitoare, a ajuns să creadă că o lovitură de stat la momentul oportun ar restabili imperiul rusesc și ar distruge Ucraina ca națiune. Producția masivă de petrol și gaze naturale a Rusiei ar putea finanța un război și ar putea forța Europa dependentă să consimtă. Putin a simțit că o conjunctură fericită oferea o oportunitate unică: democrațiile erau paralizate de războaiele culturale; NATO, a spus președintele Macron, era "în moarte cerebrală"; Marea Britanie, condusă acum de haoticul Johnson, a subminat UE; Biden, spre deosebire de imprevizibilul Trump, a personificat nedumerirea occidentală; iar Xi l-a sprijinit. În februarie 2022, Putin a zburat la Beijing, unde Xi a explicat: "Lucrăm împreună pentru a promova o ordine mondială cu adevărat multilaterală", unindu-și "eforturile pentru a susține spiritul democratic real", un cod pentru o lume a sferelor de putere condusă de autocrații națiunilor imperiului.

Putin a masat 180.000 de soldați în jurul Ucrainei și a cerut subjugarea Ucrainei împreună cu retragerea Occidentului din Europa de Est. Biden a avertizat împotriva unei invazii. Putin a aruncat "zarurile de fier": la 24 februarie 2022, el a anunțat o "operațiune militară specială" împotriva Ucrainei: "Oricine se gândește să intervină din exterior... se va confrunta cu consecințe mai mari decât oricare altele cu care s-a confruntat în istorie".

Zelensky dormea acasă, în complexul prezidențial ucrainean, când rachetele rusești au lovit Kievul. El și soția sa, Olena, s-au grăbit să se ducă la cei doi copii ai lor. 'I-am trezit. A fost foarte tare. Erau explozii'. Zelensky a decis să rămână cu orice preț - și era prea periculos să își mute familia, deoarece comandourile rusești, aterizate cu parașuta, au atacat cartierul guvernamental Triangle în încercarea de a-l asasina.

Tancurile Moscovei au alergat spre Kiev. Experții occidentali și epigonii lui Putin au fost de acord asupra unui singur lucru: o eră se încheiase, o nouă eră se deschisese - și, în câteva săptămâni, Ucraina se va prăbuși...

Crimeea, care a găzduit antrepozite bizantine și slave, genoveze, venețiene și otomane, a fost mult timp inima unui khanat mongol, condus de dinastia Giray, până în 1783, când a fost anexată Rusiei de către Potemkin. În 1853, Palmerston și Napoleon al III-lea au invadat Crimeea pentru a sfida imperiul rus agresiv al lui Nicolae I. Căderea sa în iulie 1942 a fost unul dintre succesele ofensivei de vară a lui Hitler, care aproape că a câștigat războiul; dar Stalin, bănuind că tătarii din Crimeea i-au întâmpinat pe invadatorii germani, a ordonat deportarea lor și înlocuirea lor cu coloniști ruși. În 1954, Hrușciov a transferat Crimeea la Ucraina.

În 2015, Boris Nemțov, lider al opoziției și vicepremier al lui Elțîn, a fost împușcat și ucis lângă Kremlin de asasini ceceni. În 2019, în provincia Tomsk, agenți FSB l-au otrăvit pe liderul opoziției Andrei Navalny, din nou cu Novichok; la fel ca Skripal, acesta abia a supraviețuit.

Cu toate acestea, ingeniozitatea americană era încă bogată: în 2020, Elon Musk a trimis în spațiu o rachetă SpaceX cu echipaj, prima misiune privată de acest tip. El era deja un antreprenor galactic, lansând sateliți pentru comunicații prin internet. Era nonconformistul creativ al titanilor digitali, o combinație modernă de Edison și Rockefeller, condimentată cu o notă de Cagliostro - născut în Africa de Sud, fiul unui antreprenor afrikaner și al unui fost model - care a început să scrie programe în timp ce locuia pe o canapea și făcea duș la YMCA-ul local. Mașinile sale electrice Tesla l-au făcut cel mai bogat om din lume. Acum, el a promis o "civilizație purtătoare de spațiu", visând la "un oraș autosuficient pe Marte". Acesta este, cred eu, lucrul critic pentru a maximiza viața umanității'. Acest nou cămin galactic pentru familiile umane este departe - dar nu mai este doar science-fiction.

Xi nu numai că a vizitat America, dar fiica sa Mingze a studiat engleza și psihologia la Harvard, unde a folosit un pseudonim, dar a împărțit locuințele, și-a gătit singură mesele și a participat la cursuri de istorie chineză cu un renumit profesor britanic.

Blocajul nu a oprit conflictele din afara Europei. În noiembrie 2020, în cea mai recentă încăierare în dezintegrarea imperiului etiopian, atitudinea autoritară a premierului etiopian Abiy Ahmed i-a înstrăinat pe tigrei, care au condus eliberarea de Mengistu în

anii 1990. Abiy luptase împotriva lui Mengistu sub conducerea tigraiților, ajungând adjunct al șefului serviciilor de informații. Dar acum, Tigrayenii s-au întors la război. Abiy a încheiat o alianță cu dictatorul eritreean Isaias Afwerki și i-a atacat pe tigraiani, care au contraatacat și aproape au reușit să pătrundă în Addis, înainte de a fi din nou respinși.

CONCLUZIE

Există un astfel de lucru ca prea multă istorie. Aceasta poate fi o reflecție ciudată pentru un istoric care tocmai termină o istorie mondială într-o perioadă de pandemie și război european. Dar obsesia fetișistă cu versiuni curatoriate ale națiunilor și imperiilor din trecut poate orbi față de prezent și față de ceea ce contează cu adevărat: oamenii care trăiesc astăzi și modul în care ei și familiile lor doresc să trăiască. Acesta este unul dintre motivele pentru care am ales să scriu această carte prin intermediul familiilor - măsura fericirii pentru că ceea ce își dorește cineva pentru familia sa definește ceea ce își dorește pentru lume. Cu toate acestea, este vorba de un echilibru. Istoria contează: ne dorim să știm cum am ajuns să fim ceea ce suntem. "Viața poate fi înțeleasă doar în sens invers", scrie Søren Kierkegaard, "dar trebuie trăită în sens înainte". Istoria nu moare niciodată; istoria nu este niciodată istorie; ea este cinetică, mutantă și dinamică, un arsenal fără moarte de povești și fapte care să ne învețe cum au trăit oamenii, dar și să fie desfășurată în cauzele de astăzi, binele și răul, o misiune complicată de internet - acea cloacă, tezaur și relicvariu de ură și hobby-uri, adevăruri, întâmplări și desfătări, calomnii și conspirații. Cu toate acestea, venerația noastră pentru legitimitatea acordată de istorie este cea care îi conferă o putere atât de letală și de propulsivă.

Războiul ucrainean marchează sfârșitul unei perioade excepționale: Pacea de șaptezeci de ani, împărțită în două faze - patruzeci și cinci de ani de Război Rece, apoi douăzeci și cinci de ani de unipotență americană. Dacă prima epocă a fost ca un turneu de șah, iar cea de-a doua ca un joc de solitaire, astăzi este un joc pe calculator cu mai mulți jucători.

Invazia lui Putin în Ucraina nu este un nou mod de exercitare și de extindere a puterii. Ferocitatea sa cu inima de cremene este o întoarcere la normalitate într-un mod pe care dinastiile din această carte - războinici, regi și dictatori - l-ar considera o rutină: dezordinea normală a fost reluată. Multe dintre națiunile imperiului de astăzi par dornice să își extindă sferele de influență care imită vechile imperii. Uciderea gratuită a civililor

ucraineni, cadavrele de pe străzi și fuga familiilor din război ne amintesc cum era o mare parte din istorie în vremuri în care nu existau telefoane mobile pentru a înregistra atrocitățile și refugiații, iar istoricii de la curte îi lăudau pe cuceritorii criminali ca pe niște eroi. Am întâlnit destui dintre aceștia în această carte, iar acesta nu este singurul semn că elanul uman nu este doar un marș al progresului, ci și un spasm bâlbâit de contingențe. Este o luptă nu doar între state și ideologii care se ciocnesc, ci și între fațete contradictorii ale naturii umane. Dacă nu altceva, invazia ucraineană demonstrează diferența reală dintre lumea deschisă a democrațiilor liberale și lumea închisă în care combinația dintre amenințarea tradițională și supravegherea digitală permite din ce în ce mai mult statelor de control să își supravegheze populația într-un mod greu de imaginat chiar și de un Stalin.

Puterea familială este, de asemenea, resuscitată, deoarece și ea este caracteristică speciei noastre. Revenirea dinastică pare atât naturală, cât și pragmatică atunci când nu se are încredere în statele slabe pentru a oferi justiție sau protecție, iar loialitatea rămâne față de rude, nu față de instituții. Liderii care nu pot avea încredere în nimeni au de obicei încredere în familie. Într-un număr din ce în ce mai mare de state asiatice, latino-americane și africane, din Kenya până în Pakistan și Filipine, dinastiile demo oferă o parte din reasigurarea magică a puterii familiale; altele, din Nicaragua până în Azerbaidjan, din Uganda până în Cambodgia, devin monarhii republicane absolutiste. Este cu siguranță un mod prost de a conduce o țară - chiar mai rău decât democrația.

Dar dictatorii și dinastiile de astăzi nu reprezintă o întoarcere la secolele anterioare. Chiar și în statele cu iPhone și pumnale, ele fac parte dintr-o lume nouă, în care evenimentele se mișcă cu o viteză fără precedent, în care concurenții și piețele sunt interconectate și în care pericolul unei catastrofe nucleare este mereu prezent.

Acest lucru, împreună cu Covid și încălzirea globală, încurajează temerile de apocalipsă. Sentimentul unui eschaton iminent pare să facă parte din caracterul uman, poate o recunoaștere a cuceririi miraculoase, dar fragile, a Pământului de către o singură specie. Dar mizele de astăzi fac ca Sfârșitul zilelor să fie tot mai posibil.

Cu toate acestea, în anumite sensuri, Homo sapiens nu a fost niciodată atât de sănătos și trăiește mai mult și mai bine ca niciodată; societatea poate fi, pe alocuri, mai pașnică decât a fost vreodată. În timp ce strămoșii noștri aveau toate șansele să moară din cauza infecțiilor, a violenței sau a foametei, astăzi oamenii mor de boli - coronariene, cancer și neurodegenerare - pentru că trăim atât de mult și adesea mâncăm atât de mult. Multe dintre aceste boli vor fi în curând vindecate de noile tehnologii de modificare genetică.

Aceste îmbunătățiri sunt atât de izbitoare încât chiar și cele mai sărace țări au astăzi o speranță de viață mai mare decât cele mai bogate imperii de acum un secol. Sierra Leone are acum o speranță de viață de 50,1 ani, adică aceeași ca și Franța în 1910. În 1945, indienii trăiau până la treizeci și cinci de ani; acum speranța lor de viață este de șaptezeci de ani. În mod firesc, acest lucru a schimbat forma familiilor: părinții aveau mulți copii atunci când se așteptau ca majoritatea să moară; acum, mortalitatea infantilă scăzută, împreună cu educația femeilor și contracepția, încurajează căsătoriile mai târzii și familiile mai mici.

În următorii optzeci de ani, populația Europei și a Asiei de Est va scădea vertiginos, cea a Nigeriei se va cvadrupla, ajungând la 800 de milioane de locuitori, ceea ce o va face mai mare decât întreaga Uniune Europeană, a doua țară ca mărime după India; Congo se va tripla, ajungând la 250 de milioane de locuitori, Egiptul se va dubla, Rusia se va micșora, iar musulmanii săi vor forma o majoritate. China se va înjumătăți, puterea și economia sa putând fi puse la încercare de dezavantajele propriei autocrații; SUA vor rămâne în mare parte la fel, puterea sa ingenioasă, oricât de imperfectă și fragilă ar fi ea, va rezista mai mult decât prevăd profeții de rău augur. Giganții africani, Nigeria, Egipt și Congo, ar putea prospera, dar pare mai probabil ca guvernanții lor să fie incapabili să își administreze sau să își hrănească populația. Nu este vorba atât de mult de "vine iarna", ci mai degrabă de interminabilul clocot al unui cuptor mondial: schimbările climatice - căldura și inundațiile - vor îngreuna producția de hrană suficientă. Deja multe țări sunt dislocări de iPhone și pumnale, regate care abia își protejează sau își hrănesc populația; multe state se vor destrăma, granițele, trasate de puterile imperiale, se vor estompa în zone de război exsurgent - așa cum se întâmplă deja în Sahel, în războaie perpetue pentru apă și resurse - sau vor ceda sub protecția națiunilor imperiului, dornice să își asigure elementele de pământ rare - și diamantele, aurul și petrolul de modă veche. Popoarele lor vor migra către statele de confort din nord la o scară nemaiîntâlnită de la invaziile nomade. O carte de o asemenea anvergură are multe teme, dar una cheie este aceea că toate națiunile sunt formate de familii în mișcare: provocarea pentru statele deschise este de a absorbi migranții de care au nevoie, fiind în același timp suficient de bogate pentru a susține confortul care le face atractive.

Scara contează în Jocul Mondial, dar un lucru este sigur: cine va câștiga nu va câștiga pentru mult timp. Dacă această istorie dovedește ceva, este că abilitatea umană de a se automutila este aproape nelimitată. "La indivizi, nebunia este rară", scria Nietzsche, "dar în grupuri, partide, națiuni și epoci, ea este regula". Este ușor să-i criticăm pe politicieni, dar această lume interconectată face ca guvernarea să fie din ce în ce mai dificilă: 'Voi,

filozofii... scrieți pe hârtie', a avertizat Ecaterina cea Mare. 'Nefericită împărăteasă ce sunt, eu scriu pe pieile sensibile ale ființelor vii'.

Unul dintre misterele acestor vremuri de criză este absența marilor lideri, dar aceștia sunt făcuți de oportunitățile pe care le au: 'Suntem oameni mici care servesc o cauză mare', spunea Nehru, 'dar pentru că cauza este mare, ceva din măreția ei cade și asupra noastră'. Kissinger și-a bătut joc de însăși ideea de măreție: "În retrospectivă, toate politicile de succes par predestinate. Liderilor le place să pretindă că sunt prevăzători pentru ceea ce a funcționat, atribuind o planificare la ceea ce de obicei începe ca o serie de improvizații". Istoria este condusă atât de clovni, cât și de vizionari. 'Istoriei îi place să glumească', spunea Stalin; 'uneori alege un prost pentru a conduce progresul istoric'.

'Am văzut viitorul', a cântat Leonard Cohen. 'Este o crimă'. Problemele de astăzi sunt profunde și colosale. Globalizarea a făcut parte din dezvoltarea progresivă care a ridicat nivelul de trai, a pus capăt majorității bolilor și majorității foametelor, dar facilitățile sale au un cost: unii sunt lăsați pe dinafară din generozitatea sa, iar o parte din generozitatea sa necesită compromisuri primejdioase cu dușmanii. Pandemia Covid și războiul ucrainean arată cât de repede se pot rupe liniile sale de aprovizionare cu alimente și energie. Chiar și îmbunătățirile miraculoase în materie de sănătate ar putea fi corozive: Speranța de viață în SUA a scăzut în cei trei ani până în 2020 - pentru prima dată de la gripa spaniolă. Rezistența microbiană la antibiotice ar putea face ca operațiile de rutină să devină mult mai riscante. Covidul este probabil o repetiție generală pentru o pandemie de gripă mai gravă.

Chiar dacă nicio națiune din imperiu nu s-a mai luptat între ele din 1945, va veni vremea când o vor face, iar acestea dezvoltă noi mașini de ucis - intergalactice și termobarice - pe lângă îmbunătățirea metalului lor greu tradițional. "Nu puneți niciodată o pușcă încărcată pe scenă", scria Cehov, "dacă nu se va declanșa". Vorbea despre teatru, dar acest lucru este valabil și în război: în cele din urmă, toate aceste arme vor fi folosite. Mii de tancuri încă se pot ciocni ca o cavalerie de oțel, așa cum se întâmpla în secolul trecut, dar în această lume nouă, gadgeturi ieftine - drone care distrug tancuri și avioane și rachete portabile - înseamnă că țările mai mici pot distruge jucăriile scumpe ale celor mari. Acest lucru este minunat dacă sunt folosite împotriva unui imperiu malefic, mai puțin dacă sunt folosite împotriva noastră. Înainte de armele nucleare, Occidentul ar fi intrat în război împotriva Rusiei pentru invadarea Ucrainei - așa cum a făcut în Războiul Crimeii - și rivalitatea dintre SUA și China ar fi dus, cel mai probabil, și ea la război. Există doar nouă puteri nucleare - nu este un record rău - dar, de fapt, aproximativ patruzeci de state ar putea să-și adapteze instalațiile nucleare pașnice pentru a obține

armament nuclear în câțiva ani. Utilizarea armelor atomice tactice ar fi poate echivalentă cu accidentul de la Cernobîl; utilizarea bombelor cu hidrogen ar putea distruge lumea. Războiul nuclear la o anumită scară nu este doar plauzibil, ci și probabil - și merită să reflectăm asupra faptului că, la momentul redactării acestui articol, nicio putere nucleară nu a pierdut vreodată un război.

Numărul autocrațiilor este în creștere, iar cel al democrațiilor în scădere. Este imposibil de definit cu exactitate ce determină un stat să cadă și altul să se ridice, dar Ibn Khaldun, un personaj din această poveste și spiritul care o prezidează, a identificat asabiyya, coeziunea esențială pentru ca o societate să prospere: "Multe națiuni au suferit o înfrângere fizică, dar asta nu le-a marcat niciodată sfârșitul. Totuși, atunci când o națiune devine victima unei înfrângeri psihologice, asta marchează sfârșitul".

Statele de control disprețuiesc, dar și se tem și invidiază dezordinea stridentă, scandaloasă, ingenioasă, clamoroasă - parte bâlci, parte curte de fermă - care este libertatea în lumea noastră deschisă. Dictaturile se mișcă mai repede sub conducerea unor lideri experimentați, dar violența și controlul sunt cablate în lumea închisă. Rigiditatea și iluziile tiranilor sunt incorigibile, spiritele lor de virtute se termină în execuții, nu doar în anulări, aventurile lor se termină în devastare și măcel. Când eșuează, autocrații doboară și statul și poporul.

Singurii conducători mai bufoni și mai letali decât clovnii de bâlci aleși în democrațiile noastre șovăitoare sunt clovnii omnipotenți ai tiraniei. Provocarea pentru statele deschise este să își canalizeze libertățile și pluralismul în mod creativ, mai degrabă decât să se complacă în schisme din cauza unor mici diferențe. Democrațiile sunt construite pe încredere invizibilă: de nenumărate ori, atunci când anomia lovește, încrederea se pierde, la fel și deschiderea. "De îndată ce un om spune despre afacerile statului: "Ce contează pentru mine?"'"", scria Rousseau, "statul poate fi dat ca pierdut". Lecția ultimilor ani este că câștigurile care au fost date ca și câștigate - lecțiile din 1945, răul antisemitismului, crimele de genocid și războiul; dreptul la avort și triumfurile marii reforme liberale din anii 1960 - trebuie să se lupte din nou pentru ele.

Dar există și o speranță: în timpul ascensiunii americane, președințiile și alegerile de tip american au devenit esențiale pentru legitimitate în vechile și noile state postcoloniale. Dacă dictonul la modă al lui Theodore Parker conform căruia "arcul universului moral... se apleacă spre dreptate" pare prea optimist, spune ceva faptul că, din 1945, chiar și cele mai nerușinate tiranii se simt obligate să se prefacă că organizează alegeri și respectă

legile și legislativele - chiar și atunci când sunt "democrații de cosplay". Lumea deschisă este în continuare cel mai fericit și mai liber loc în care să trăiești.

Societățile deschise sunt lente, liderii lor sunt amatori, politicile lor sunt incoerente, dar atunci când se mobilizează sunt flexibile, eficiente și creative. Tehnologia subminează solidaritatea democratică și ajută tirania și conspirația, dar face să avanseze și deschiderea și justiția. Însăși facilitatea sa înseamnă că atrocitățile și războaiele pot fi înregistrate instantaneu și vizualizate peste tot în noua noastră lume a arenei virtuale. Provocarea imediată a tehnologiei este de a învăța să controlăm dependența și supravegherea acesteia, bucurându-ne în același timp de beneficiile sale. Puterea nealesă și invizibilă a despoților de date trebuie diminuată. Statele și indivizii trebuie să rezolve acest lucru.

Creșterea populației și schimbările climatice nu pot fi rezolvate decât fie printr-un declin catastrofal al populației - pandemie, dezastru natural sau război termonuclear -, fie prin cooperare la scară titanică. Și aici, de asemenea, tendința către blocurile de putere ar putea fi de fapt utilă: când va veni momentul - dacă va veni - o cabală de potentați ar putea lua aceste decizii.

"Adevărata problemă a umanității", spunea Edward O. Wilson, "este că avem emoții paleolitice, instituții medievale și o tehnologie dumnezeiască". Doar pentru că suntem cea mai inteligentă maimuță creată vreodată, doar pentru că am rezolvat multe probleme până acum, nu înseamnă că vom rezolva totul. Istoria umană este ca una dintre acele clauze de avertizare pentru investiții: performanța trecută nu garantează rezultatele viitoare. Cu toate acestea, duritatea umanității a fost salvată în mod constant de capacitatea noastră de a crea și de a iubi: familia este centrul ambelor. Capacitatea noastră nelimitată de a distruge este egalată doar de capacitatea noastră ingenioasă de a recupera.

În această carte am scris despre prăbușirea orașelor nobile, dispariția regatelor, ridicarea și căderea dinastiilor, cruzime peste cruzime, nebunie peste nebunie, erupții, masacre, foamete, pandemii și poluări, însă, din nou și din nou, în aceste pagini, spiritele înalte și gândurile elevate, capacitatea de bucurie și bunătate, varietatea și excentricitatea umanității, chipurile iubirii și devotamentul familiei traversează totul și îmi amintesc de ce am început să scriu.

Sărbătorește-ți bucuria alături de noi! Alătură-te dacă în toată lumea asta există un singur suflet pe care să-l numești al tău! ... Fiți îmbrățișați, voi toți milioanele, împărțiți acest sărut cu toată lumea!

Friedrich Schiller, "Odă bucuriei

Și ar fi trebuit să fiți precauți, mai bine educați de trecut, cărțile vechi de bambus ale istoriei erau acolo ca să le studiați. Dar nu ai văzut... Vremurile se schimbă, puterea trece; E păcat de lume.

Li Qingzhao

Istoria omenirii nu este bătălia binelui care se luptă să învingă răul. Este o bătălie purtată de un mare rău care se luptă să zdrobească un mic sâmbure de bunătate umană. Dar dacă ceea ce este uman în ființele umane nu a fost distrus nici acum, atunci răul nu va învinge niciodată.

Vasili Grossman

Conducătorii, oamenii de stat și națiunile sunt adesea sfătuiți să învețe lecția experienței istorice. Dar ceea ce ne învață experiența și istoria este că națiunile și guvernele nu au învățat niciodată nimic din istorie.

Hegel

Am privit în toate direcțiile și totul mi s-a părut minunat de frumos. Erau stele pe care nu le vedem niciodată de pe pământ... toate mai mari decât ne-am imaginat vreodată. Sferele înstelate erau mult mai mari decât pământul; într-adevăr, pământul părea atât de mic, încât am fost disprețuitor față de imperiul nostru... Dacă te uiți în înalt și contempli această casă și acest loc de odihnă veșnică, nu te vei mai preocupa de bârfele turmei comune și nici nu-ți vei mai pune încrederea în răsplata oamenilor... căci ceea ce spun oamenii moare cu ei și se șterge odată cu uitarea posterității.

Cicero

Vinul este amețitor, grăbește-te! Iar timpul este puțin, ia tot ce poți. Cine știe dacă primăvara de anul viitor, atât de dulce, te va găsi praf și cenușă sau om viu.

Saadi

Gândește-te la toată frumusețea care a mai rămas în jurul tău și fii fericit.

Anne Frank